

รายงานผลงานวิจัยและผลงานวิชาการ **GMNIS 2022**

The 20th National The 4th International Symposium

การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒๐ และระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๔

Buddhism and Life Recovery in the BANI World

พระพุทธศาสนากับการพลิกฟื้นชีวิตในสถานการณ์โลกยุค BANI

คำนำ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จัดโครงการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 20 และการประชุมวิชาการระดับนานาชาติ ครั้งที่ 4 ประจำปีพุทธศักราช 2565 (The 20th National and the 4th International Research Symposium 2022-GMNIS 2022) ภายใต้หัวข้อ “พระพุทธศาสนากับการพลิกฟื้นชีวิตในสถานการณ์โลกยุค BANI” (Buddhism and Life Recovery in the BANI World) เพื่อเปิดโอกาสให้คณาจารย์ นักศึกษา และนักวิจัยทั้งภายในประเทศและต่างประเทศนำผลการวิจัยหรือผลงานวิชาการของตนมานำเสนอในบนเวที รูปแบบการนำเสนอแบบออนไลน์ บนเวที หรือป้ายโปสเตอร์

เนื่องด้วย การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษานั้น ผู้ที่จะสำเร็จการศึกษาได้ต้องนำผลงานวิทยานิพนธ์หรือส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ตีพิมพ์ หรืออย่างน้อยได้รับการยอมรับให้ตีพิมพ์ในวารสารระดับชาติหรือระดับนานาชาติที่มีคุณภาพตามประกาศคณะกรรมการการอุดมศึกษา เรื่อง หลักเกณฑ์การพิจารณาวารสารทางวิชาการสำหรับการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ หรือนำเสนอต่อที่ประชุมวิชาการโดยบทความที่นำเสนอฉบับสมบูรณ์ (Full Paper) ได้รับการตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ (Proceedings) นอกจากนั้น กระบวนการศึกษาทั้งอาจารย์ประจำหลักสูตร อาจารย์ผู้สอน และอาจารย์ผู้ที่เป็นกรรมการสอบดุษฎีบัณฑิตหรือมหาบัณฑิตจำเป็นต้องมีคุณสมบัติทางผลงานวิชาการ กระบวนการพัฒนาวิชาการของสถาบันเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง

ผลงานวิจัยทุกชิ้นมีคุณค่าต่อการศึกษาและพัฒนาประเทศ การวิจัยเป็นกระบวนการพัฒนาที่มีหลักวิชาโดยเฉพาะการพัฒนาไปสู่นวัตกรรมเพื่อสร้างสรรค์สังคมและตอบโจทย์ของชาติ สอดคล้องกับปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย “เพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา” และสอดคล้องกับปรัชญาและปณิธานของบัณฑิตวิทยาลัย คือ “ส่งเสริมศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อองค์ความรู้คู่คุณธรรม” “ให้โอกาสศึกษาค้นคว้าวิจัย ใช้คุณธรรมนำวิชาการ” หวังเป็นอย่างยิ่งว่า นักวิจัยจะได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้เกิดความสงบสุขและแก้ปัญหาในสังคมได้จริง

ขอท่านทั้งหลายจงทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุดในฐานะนักวิจัย รังสรรค์งานวิจัยออกมาอย่างต่อเนื่อง นำเสนอผลงานที่มีคุณภาพเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อวงการวิชาการ และดำรงตนเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะตามแนวพระพุทธศาสนา

พระเทพวัชรเมธี, ผศ.ดร.
อธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คำปรารภ

โครงการประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 20 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 4 เรื่อง "พระพุทธศาสนากับการพลิกฟื้นชีวิตในสถานการณ์โลกยุค BANI" (The 20th National and the 4th International Symposium on the theme "Buddhism and Life Recovery in the BANI World") นี้ นับเป็นการพัฒนาการประชุมวิชาการไปอีกระดับหนึ่ง เนื่องจากปีนี้ได้รับความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาและมหาวิทยาลัยที่มีการสอนพระพุทธศาสนาจากต่างประเทศเข้ามาร่วมด้วย ทำให้การประชุมวิชาการในปีนี้มีทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ สามารถขยายผลงานทางวิชาการกว้างขวางยิ่งขึ้น มหาวิทยาลัยภายในประเทศที่เข้ามาร่วมจัดโครงการฯ ในครั้งนี้ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส จังหวัดนครปฐม, มหาวิทยาลัยมหิดล, มหาวิทยาลัยศิลปากร, มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, มหาวิทยาลัยชินวัตร, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ตลอดจน มหาวิทยาลัยจากต่างประเทศที่ร่วมจัดโครงการฯ ได้แก่ Fo Guang University from Taiwan, University of Delhi from India, Shan State Buddhist University from Myanmar และ Ong-Tue Buddhist University from Laos

นับได้ว่า การประชุมทางวิชาการเป็นเรื่องสำคัญในสถาบันการศึกษาไม่ว่าจะเป็นภายในและต่างประเทศ ทั้งนี้ก็เปิดโอกาสให้นักศึกษา คณาจารย์และนักวิจัยนำเสนอองค์ความรู้จากการวิจัยให้เป็นที่รับทราบและจักได้นำไปพัฒนาการศึกษา สังคม และประเทศชาติต่อไป อีกทั้งสอดคล้องกับประกาศของกระทรวงศึกษาธิการเรื่องเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. 2558 และการประกันคุณภาพการศึกษา

นอกจากนั้น การจัดประชุมวิชาการครั้งนี้ได้รับความอนุเคราะห์จากพระราชพุทธิวรคุณ (อมโรภิกขุ) เจ้าอาวาสวัดอมราวดี สหราชอาณาจักร มาเป็นองค์ปาฐก (Keynote Speaker) ในหัวข้อ "Buddhism and Life Recovery in the BANI World" พระราชพุทธิวรคุณนับเป็นพระเถระชาวอังกฤษรูปสำคัญที่มีศรัทธาในพระบวรพุทธศาสนาที่ได้เริ่มต้นฝึกวิปัสสนากรรมฐาน และได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักพระโพธิญาณเถร หรือหลวงพ่อชา สุภทฺโท วัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี และเป็นหลักสำคัญในการเผยแผ่ธรรมะไปยังโลกตะวันตก

องค์ปาฐกสำคัญอีกท่านหนึ่งคือ รองศาสตราจารย์ ดร.สมเจตน์ ทิณพงษ์ ประธานอนุกรรมการอารยธรรมสุวรรณภูมิ ซึ่งโครงการที่บูรณาการความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษาค้นคว้าอารยธรรมในดินแดนสุวรรณภูมิ มาแสดงปาฐกถาพิเศษในหัวข้อ "พระพุทธศาสนากับการพลิกฟื้นชีวิตในสถานการณ์โลกที่เปราะบาง"

นับแต่ปีพุทธศักราช 2543 หรือตรงกับปี ค.ศ. 2000 นั้น เป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลมาจากสิ่งประดิษฐ์ใหม่และการใช้อินเทอร์เน็ตอย่างแพร่หลาย ก่อนให้การเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน จนมีนักวิชาการชาวอเมริกันให้นิยามยุคนี้ว่า "VUCA" อันประกอบไปด้วย

V - Volatility คือ ความผันผวน ความคาดเดาได้ยาก เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันไม่ทันตั้งตัว

U - Uncertainty คือ ความไม่แน่นอนสูง ความไม่ชัดเจน ยากในการอธิบาย

C - Complexity คือ ความซับซ้อนสูง ที่มีปัจจัยมากมายที่ต้องนำมาพิจารณาประกอบการตัดสินใจ

A - Ambiguity คือ ความคลุมเครือ ความไม่แน่นอน ยากจะคาดเดาผลลัพธ์ได้

อย่างไรก็ตาม ในปีพุทธศักราช 2563 ได้มีที่ปรึกษาชาวเยอรมัน จากสถาบัน ได้แชร์แนวคิดว่า VUCA นั้นไม่ทันสมัยที่จะใช้ในการอธิบายโลกแห่งปัจจุบันและอนาคตที่จะมาถึง BANI World จึงถูกคิดค้นโดย Jamais Cascio โดยต่อยอดจากแนวคิดทางสังคมวิทยา Liquid Modernity (ที่ว่าทุกอย่างเป็นของไหล ที่คลุมเคลือ ไม่แน่นอน) ของ Zygmunt Bauman BANI World

ในยุคปี ค.ศ. 2000 Jamais Cascio นักมานุษยวิทยาและนักพฤติกรรมศาสตร์ชาวอเมริกันได้นำเสนอข้อเขียนงานสัมมนาขององค์กรเสนอความคิดต่อสังคม (Institute of the Future) หรือ IFTF ระบุถึงสถานการณ์

โลกในอนาคตภายหลังวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า 2019 หรือโควิด-19 ว่าเป็นยุคที่หลายสิ่งในโลกแตกสลายได้ง่าย และก่อให้เกิดผลกระทบเป็นวงกว้างไปทั่วโลก ความเปราะบางนี้มีผลต่อความมั่นคงขององค์กรต่าง ๆ โดยให้นิยามยุคนี้ว่า “BANI” อันประกอบไปด้วย

B - Brittle คือ ความเปราะบาง สถานการณ์ในโลกยุคปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไปอย่างรวดเร็วทั้งในโลกเทคโนโลยีและธุรกิจ ซึ่งความเปราะบางเหล่านี้ล้วนมีสาเหตุมาจากความโลภ และความต้องการผลกำไรสูงสุด โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบอื่นใด

A – Anxiety คือ ความกังวล แม้ว่าในโลกยุคปัจจุบันจะมีเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการตัดสินใจ แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขในภาวะกดดันและตึงเครียดได้ อันเป็นผลมาจากการแพร่ระบาดของโรคนั้นทำให้เกิดภาวะวิกฤตและแตกสลายอย่างง่ายดายในทุกระดับ เกิดความไม่มั่นคงในอาชีพการงาน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงลักษณะของงานก็ไม่หยุดนิ่ง ส่งผลให้เกิดความกังวลในชีวิต และภาวะขาดสติที่พบเห็นได้บ่อยขึ้นในโลกยุคปัจจุบัน

N - Nonlinear หมายถึง สถานการณ์ในโลกยุคปัจจุบันที่ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ไม่เป็นเส้นตรง เหตุและผลอาจไม่แปรผันตามกันชัดเจนเหมือนเดิม มีปัจจัยแทรกซ้อน ตัวแปร สถานการณ์อื่น ๆ ทำให้ยากต่อการพยากรณ์ผลลัพธ์ที่จักเกิดขึ้นได้ในอนาคต

I - Incomprehensible หมายถึง สถานการณ์โลกยุคปัจจุบันนั้นเป็นยุคที่เข้าใจได้ยาก การใช้ชีวิตในโลกที่เปราะบาง เต็มไปด้วยความวิตกกังวลและไม่สามารถคาดเดาได้ ทำให้หลายเหตุการณ์ไม่มีเหตุและผล ยากต่อการตัดสินใจ

หากแต่การบูรณาการเอาหลักธรรมของสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้ามาใช้นั้น มีส่วนสำคัญในการทำความเข้าใจในชีวิตและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้ในสถานการณ์โลกที่เปราะบางเช่นนี้

นอกจากนี้ บัณฑิตวิทยาลัย ยังได้จัดการนำเสนอผลงานวิจัยเป็น 2 ประเภท คือ การนำเสนอบนเวทีวิชาการ (Oral Presentation) และการนำเสนอทางโปสเตอร์ (Poster Presentation) แบ่งตามห้องต่าง ๆ โดยมีสาขาวิชาที่กำหนดไว้ในเงื่อนไข ได้แก่

1. สาขาพุทธศาสน์ศึกษา (Buddhist Studies)
2. สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา (Buddhism and Philosophy)
3. สาขาสันสกฤตและบาลีศึกษา (Sanskrit and Pali Studies)
4. สาขามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ (Humanities /Sociology)
5. สาขารัฐศาสตร์ (Political Science)
6. สาขาการบริหารการศึกษา (Educational Administration)

ทั้งนี้ได้รับบทความวิจัยและบทความวิชาการจากผู้สนใจเข้าร่วมนำเสนอทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ สำหรับปีนี้จัดขึ้นในวันอาทิตย์ที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2565 ณ อาคารสุชีพ ปุญญานุภาพ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลงานแต่ละชิ้นนั้นจักเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และการพัฒนาสังคมต่อไป

ในนามบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและเจ้าภาพร่วมจัดทุกสถาบันขอขอบคุณอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่ได้อนุมัติโครงการฯ และขอบคุณเจ้าภาพร่วมจัดทุกท่าน และขออนุโมทนาขอบคุณคณะกรรมการทุกฝ่าย คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นักศึกษา และนักวิจัยทุกท่าน ที่มีความวิริยะอุตสาหะ ช่วยกันดำเนินการจัดการประชุมให้สำเร็จไปด้วยความเรียบร้อย ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยจงคุ้มครองปกปักรักษาทุกท่านให้ประสบความสำเร็จด้วยกันทุกท่านเทอญ

พระศรีวินยาภรณ์, ดร.
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สารบัญ

巴利佛典的睡眠觀及其與現代睡眠科學的相應性

The View of Sleep in Pali Tipitaka and its Correspondence with Modern Sleep Science

聞捷
Wen Jie
摩訶朱拉隆功大學 國際佛學院
International Buddhist Studies College (IBSC)
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

摘 要 (Abstract)：

睡眠與人類的生活息息相關，無論你生活在西元前四世紀喜馬拉雅山下的古恒河平原，還是二十一世紀紐約曼哈頓的鋼鐵森林，只要是人就難免需要睡眠。因此，睡眠也是佛教中必須得到討論的一個現象。在兩千五百年前書寫的巴利語三藏中，關於睡眠的論述已散見於經典各處。站在現代睡眠科學的角度來看，經藏中佛陀關於睡眠的許多觀點似乎與現代人關於睡眠的常識相悖。但如果將佛教正念冥想的修行傳統納入考察，就會發現事實或許並非如此，遠短于現代科學要求的佛教傳統睡眠時間並不意味著糟糕的睡眠品質。不僅如此，佛陀還就如何安睡這一困擾著現代人日常精神狀態的問題提出了有待科學驗證的建議。而在對佛教睡眠觀的考察中，一些意識的奧秘也得以揭示或至少開啟了一條思考研究的路徑。

關鍵字 (Keywords)：佛教，巴利三

引論

睡眠與人類的生活息息相關，在現代人的認知中，它不僅佔據了人一天以至一生中三分之一的時間，也決定著人們在清醒的三分之二的時間中以什麼樣的狀態生活。在六千年前的古埃及，人們將死亡與睡眠視作類似的事，認為睡眠和死亡本質上是一樣的，死亡不過是長眠不醒，未來還當在彼岸世界醒來並通過審判獲得永生。這或許是睡眠時意識會消失，並且做夢現象使得人們相信意識可以離開肉體而獨立存在的緣故。睡眠現象與意識狀態有著密不可分的聯繫，又或者說，睡眠現象本身就是種意識狀態(當然，也包含了身體狀態，但身心並非二元，而是緊密聯繫在一起的)。睡眠使人類得以休息，放鬆大腦與身體，恢復體能，是生存的基本需求，科學研究發現，良好的睡眠可以保證人們的思維能力、認知能力，鞏固記憶，維持頭腦清醒，調節情緒，防止抑鬱，保證精神健康，提高免疫力，降低疾病風險等功能。[1]

在資訊化時代，人們的作息已與佛經中日出而作日落而息的時代大不相同。工業革命帶來的電氣化潮流徹底改變了人類的睡眠模式，而在 21 世紀，電子設備的使用更是讓人們隨時隨地暴露在藍光下，擾亂褪黑素的分泌，使得生活在城市的人們與傳統農耕文明時代的自然作息節律完全脫節 。睡眠障礙已然成為困擾現代人的一大問題，威脅著世界公眾的健康狀況。在中國，據《中國睡眠研究報告(2022)》的調查研究，過去十年中國人的入睡時間推遲了兩個多小時，睡眠平均時長更是從 2012 年的 8.5 小時縮短到了 2021 年的 7.06 小時，僅 35%的中國人睡夠 8 小時[2]。而從 2019 年末開始，時至如今仍在影響著世界的 COVID-19 疫情也威脅著人類的睡眠狀況。美國國家睡眠基金會 2022 年的最新調查資料顯示[3]，從疫情前的 2019 年到 COVID-19 流行病疫情接近尾聲的 2021 年兩年間，一方面，由於與疫情相關的排程與生活方式發生改變，延長了美國人的睡眠時長；但另一方面，對大部分人來說，疫情帶來的健康、社會與經濟環境的壓力威脅著他們的心理健康，使得人們的睡眠品質反而下降了，睡眠的時長與品質並不具有一致性，COVID-19 疫情威脅著人類健康的方方面面。

[1] Walker Matthew P. 2018. Why We Sleep : Unlocking the Power of Sleep and Dreams First Scribner trade paperback ed. New York NY: Scribner an imprint of Simon & Schuster.
[2] 王俊秀、张衍、刘洋洋、喜临门睡眠研究院:《中国睡眠研究报告 2022》, 2022.
[3] National Sleep Foundation, Breaking Report: new insights on sleep health during the pandemic A National Sleep Foundation analysis of over 12,000 Americans in the Sleep Health Index from 2019 to 2021, https://www.thensf.org/wp-content/uploads/2022/03/National-Sleep-Foundation_Sleep-Health-in-COVID-19-Pandemic-Report.pdf

當然，寺院出家人的生活自不同於與世間之人。但無論出家還是在家，大部分人都同樣生活在 21 世紀的現代社會，不可能與兩千五百年前的佛陀時代全然一致。佛陀時代關於睡眠制定的一些規則，如**只在中夜睡覺**（實際上意味著四小時的睡眠時間），如今看來顯然已不再適用於當下的出家人了。美國國家睡眠基金會研究建議成年人每日睡眠時長為 6-10 小時，四小時的睡眠時長**在現代科學的認知中顯然是難以理解的**。[1]在漢傳佛教的認知中，佛教甚至有著反睡眠的傾向，五蓋亦即五種煩惱便包含睡眠蓋。以至於有人根據《般舟三昧經》的「除睡眠」「卻睡眠」「棄於睡眠」之表述修九十日「不睡眠」的「般舟三昧」法，但這其實是翻譯的失誤所導致的誤解，此處的「除睡眠」並非禁止必要的睡眠時間，而是在修行中必須除去的昏沉睡眠蓋。[2]在禪修活動中，常常能看到禪修老師提醒昏昏欲睡的禪修者切勿陷入睡眠。昏沉睡眠（thīna）與睡眠（soppa）在巴利文中並非同一個單詞，因而巴利三藏中並不存在這一問題，但這並不意味著二者真的不存在關聯，高效的睡眠恰恰是避免昏沉的保證。如此看來，佛教對於睡眠的看法與現代睡眠科學又有著共同之處。實際上無論是傳統的睡眠常識（如各個國家的傳統醫學），還是現代科學的量化研究方法，都是從經驗出發，不會背離人們的日常體驗。

佛的本來意思即為「覺者」，亦即「醒著的人」，這或許暗示著未開悟的芸芸眾生皆在睡夢之中，渾渾噩噩沉迷其中，而佛陀則能清醒地看穿生死輪回的真相。佛法作為一種關注人身心狀態，通過四諦八道的修行滅苦以求涅槃解脫的教法，**對睡眠現象似乎沒有給予足夠的關注**。無論是被大眾熟知的佛教典籍（談及較多的恐怕只有藏傳佛教，但也並非三藏中的內容 ，且關注的更多是夢境而非睡眠現象整體），還是如今佛教寺院中出家人的日常生活與在家佛教徒的佛教修習，都很少論及睡眠現象。然而，現代人打開任何一個流行的冥想應用程式，試圖引誘使用者訂閱會員的冥想介紹頁面裡，必然會出現「冥想有助睡眠」這一條標語。這大抵是出於兩個原因，一是在工業化時代之前，尚沒有電燈電器的干擾，人們遵循著自然生物鐘的作息節律，睡眠問題並不突出；二是修習徑路的差異，佛教徒學習經典與修行實踐往往依據文本與傳

[1] Prevalent Hypertension and Stroke in the Sleep Heart Health Study : Association with an ECG - derived Spectrographic Marker of Cardiopulmonary Coupling . Sleep ,2009,32(7): 897-904.

[2] 釋覺心, 「《般舟三昧經》「除睡眠」之研究」.碩士論文, 法鼓文理學院佛教學系, 2018. https://hdl.handle.net/11296/e9hv99.

承，而現在流行的正念冥想則是心理學家們根據佛教的修行方法改造的現代化心智鍛煉方法，使用這一方法的用戶通常不會閱讀瞭解相關的宗教典籍與傳統，相關的研究也往往直接由體驗出發，大部分關於正念冥想與睡眠關係的研究也都是以直接的正念冥想實踐為研究對象，「冥想有助睡眠」的結論也是由此得出的。但如果我們深入文本，會發現在巴利經典中，佛陀就如何安睡，如何獲得優質的睡眠給出了不少有用的建議，這些建議有的已經被現代睡眠科學的實驗所驗證，儘管它們並沒有參考佛教的文獻典籍，有的則有待我們去發掘並驗證其有效性。

本文以巴利語佛教經典中關於睡眠現象的論述為依據，將其與現代睡眠科學的研究結論進行對比，旨在為以下三類人群提供關於睡眠方面的建議：一是生活在寺院或是精舍中的佛教出家人，二是在參加密集禪修活動的出家人或是在家人，三是沒有任何修行經驗的普通人（無論是否信仰宗教）。佛教的文本首先是與佛教的出家人息息相關的，兩千五百年前佛陀的教導首先是面向有志於涅槃的出家人言說的，出家人在日常的修習中也難免要與昏沉打交道。而就正念冥想的修行而言，日常的正念放鬆（每日幾分鐘到半小時）與密集禪修（超過一周的集中冥想訓練）是截然不同的，前者意味著放鬆甚至安睡（在冥想音訊的引導下睡著是時常發生的事），後者則意味著連續數小時的坐禪或是行禪，而在坐禪中睡蟲時不時便會來打擾（這也是許多禪修中心提倡二者輪流進行的原因）。且二者呈現的效果也是全然不同的，最顯著的影響便是，長期冥想者的睡眠時長相對於初學者與普通人明顯縮短了，這或許意味著正念冥想的修習在一定程度上可以起到和睡眠類似的休息放鬆作用，甚至二者在腦功能的作用上也有共通之處。其次，正念冥想對於情緒的調節作用在經典中亦在多處被提及，尤其是慈心禪的方法可以有助於安睡，這也正是現代的睡眠認知療法中正念冥想被重視的主因。現代科學對正念冥想這一具有上千年歷史傳統的心智訓練方法給予了高度重視，但對其主要來源的佛教經典卻缺乏全面而系統的研究。限於篇幅限制，本文無法對夢境這一睡眠重要的組成部分作深入討論。筆者希望能通過這篇文章的發掘與梳理，展現一個較為全面的巴利佛教睡眠觀，為佛教的修行者對抗昏沉與檢驗修行開闢一條路徑，並為現代睡眠科學的研究提供一些可供參考的文獻素材。

一、 巴利三藏中有關睡眠的記載

本章所用的巴利語三藏文獻版本主要為五種，包括三種英文譯本與兩種中文譯本。三種英譯本分別為菩提比丘（Bodhi Bhikkhu）版、坦尼沙羅比丘（Ven. Thanissaro Bhikkhu）版與蘇嘉多比丘（Bhikkhu Sujato）版。兩種中文譯本，分別為CBETA中華電子佛典協會的元亨寺版《漢譯南傳大藏經》與莊春江居士的譯本。本章的內容將按照律藏、經藏與論藏的順序進行排列，這首先是出於經典成書時間先後的考量，且三藏的則重點也會有所差異。而後在各部中將按照內容而非先後順序進行排列，因為相似甚至相同的敘述可能出現在經典各處，如此梳理會更加全面系統。

1. 律藏中有關睡眠的記載

律藏關於睡眠的戒律主要見於《犍度》卷16[1]，有兩處關於出家人**不可睡高床**[2]與**睡散有花瓣的床**[3]的戒律，但主要是出於斷絕世俗享樂的要求，而非對睡眠本身的要求，故在此略過。

對於睡眠的時間，律藏並沒有給出明確的要求，但一些相關的論述可以在經藏文本中被發現。在《經分別》第二卷的「僧殘一 出精戒」一章中，有關於睡眠與性欲（出精）的相關記錄，戒律規定：

> 爾時，諸比丘以食美味，失正念、不正知而入眠。彼等失正念、不正知入眠，在夢中漏不淨。彼等心生後悔：「由世尊所制立之學處：『故意行泄不淨者，僧殘。』我等夢中漏泄不淨，其時心得〔受樂〕，我等非犯僧殘罪耶？」以此事白世尊。〔世尊曰：〕「諸比丘！雖有心〔而無意識之目的者〕非犯罪也。」「諸比丘！汝等當如是誦此學處——
> 除夢中外，若故意行泄不淨者，僧殘。」
> 「除夢中外」者，夢中除外。
> 「故意」者，是認識、確知而存心違犯。[4]

在這一段文本中，有以下幾處值得注意的地方。一是諸比丘（而非一人）「以

---

[1] 《犍度》, CBETA 2022.Q3, N04, no. 2, p. 199a2 // PTS.Vin.2.146.

[2] 《犍度》卷16,「爾時，六群比丘睡臥高牀。諸人巡迴精舍，見而忿怒、非難：「猶如享諸欲樂之諸在家人。」諸比丘以此事白世尊，〔世尊曰：〕「諸比丘！不得睡臥高牀，臥者墮惡作。」「爾時，有一比丘，睡臥低牀而被蛇咬。諸比丘以此事白世尊，〔世尊曰：〕「諸比丘！許用腳牀。」「爾時，六群比丘持用高牀腳，與牀腳俱搖。「諸比丘！不得持用高牀腳，持者墮惡作。諸比丘！許牀腳最高八指。」」(CBETA 2022.Q3, N04, no. 2, p. 204a3-9 // PTS.Vin.2.149).

[3] 《犍度》卷15,「爾時，六群比丘撒華於臥牀而臥。諸人巡迴精舍，見而……非難：「……猶如享諸欲樂之諸在家人。」諸比丘以此事白世尊，〔世尊曰：〕「諸比丘！不得撒華於臥牀而臥，臥者墮惡作。」(CBETA 2022.Q3, N04, no. 2, pp. 166a14-167a2 // PTS.Vin.2.123).

[4] 《經分別》卷2, CBETA 2022.Q3, N01, no. 1, p. 155a4-11 // PTS.Vin.3.112.

食美味，失正念、不正知而入眠」，以致「在夢中漏不淨」「心得〔受樂〕」，由此可以推斷，在當時，人們認爲食用美食會導致失去正念，頭腦不清醒入睡，並導致在睡夢中遺精，可見**欲望是相通的**。但諸比丘自知夢遺不當，向佛陀請示自己是否犯了僧殘罪時，佛陀卻説「諸比丘！雖有心〔而無意識之目的者〕非犯罪也……**除夢中外**，若故意行泄不淨者，僧殘」。故意，是「認識、確知而存心違犯」。 諸比丘自請佛陀，顯然知道夢中遺精這一事情不對，儘管夢遺的行爲是無意識的。而佛陀則指出，**有心無意**并非破戒。此處的諸比丘因過度飲食失去正念二入睡是爲不妥，「正念正知入睡」在經藏中多有提及，筆者將在下一節詳細討論。「有心」或可看作我們如今常説的潛意識，而意識則是清晰明白的認識確知，夢中的行爲與想法是有心（潛意識）但無意（意識）的。儘管夢中之過無罪，但出家人仍應當正念正知著入睡，以避免潛意識中的欲望在夢中控制心靈和身體。反過來說，一個修行者也可以通過覺知回憶自己的夢境，來檢查自己的修行。

2. 經藏中有關睡眠的記載

（1）睡眠的作用

經藏中對於睡眠的作用并為做特定的陳述，僅在一個故事中略微提及睡眠是爲了「排遣睡氣與疲勞」[1]（增支部 4：45；長部 11；相應部 12：44；相應部 35：82；相應部 35：116；增支部 9：38；增支部 10：95），抵抗困倦、消除疲勞。

（2） 睡眠的時間與姿勢

佛陀在增支部第五卷 137 經中指出五種人少睡眠而多覺醒：

「諸比丘！有此等之五〔人〕，夜少寢多覺。何等為五？
諸比丘！女人希望男子，於夜少寢多覺。諸比丘！男子希望女人，於夜少寢多覺。諸比丘！盜賊希望攫取，於夜少寢多覺。諸比丘！王之侍者勤於王事，於夜少寢多覺。諸比丘！**比丘希望離繫，於夜少寢多覺。**
諸比丘！如是等之五〔人〕，於夜少寢多覺。」

比丘希望解脱涅槃而精進修行少睡眠，其餘四種類型的人分别是希求伴侶的男女，夜晚偷盜的盜賊與忙於工作的臣子。這四種類型又可以被分爲兩類，前兩者是被欲望驅使不得安睡的男女，後兩者則是累與工作而無法安睡的人，這也是現代人缺乏睡眠的兩個主要原因——無法擺脫欲望（典型的如與人聊天或是看視頻娛樂）與忙於工作加班。

[1] 《增支部經典》, CBETA 2022.Q3, N20, no. 7, p. 85a10 // PTS.A.2.48.

佛陀在相應部三十五卷的第 120 經與 239 經中提及睡眠的時間應該在中夜，根據梁國超在《初期佛教的睡眠觀：試談「時」與「非時」睡眠之種種》一文中的考察，應為晚上 10 點至凌晨 2 點間的四個小時（實際時間可能會隨著日出日落的時間有所變化）。

《相應部經典》卷 35：「友！如何專心於覺醒耶？友！於此有比丘，於日中因經行安坐，以除心諸障礙之法[1]。**於夜[2]之初分，因經行安坐**，以**除心諸障礙之法**，於**夜之中分，右脇作獅子臥，以一足疊於另一足，正念正智，胸置起牀之想**，而於夜之後分起出，因經行安坐，除心諸障礙之法，友！如是為專心覺醒。」[1]

白天進行坐禪經行的正念冥想修行，到了夜晚的前四小時亦要經行坐禪，中分的四小時睡覺。此處對睡眠的姿勢作了詳細的要求，「右脇作獅子臥」即身體向右側，左脚疊在右脚上，正念正知，想著起床睡去。而後夜（大約是凌晨 2 點起床，繼續進行經行打坐的冥想練習，如此是專心覺醒的修行者，結合「守諸根門，辨食物量」，可以「能終生續行完具之極淨梵行」[2]。

在增支部第六集的 17 品即爲《睡覺經》（莊春江版翻譯，CBETA 版未標，菩提比丘版此處標題爲 Wholesome；原標題為 Soppasuttaṃ, 意爲睡覺），該經的主要內容為佛陀斥責新比丘耽于睡眠, 并就比丘的睡眠時間與前夜後夜的修行給出了明確的要求——

「一時，世尊住舍衛〔國〕祇樹給孤獨園。時，世尊於日**晡時**，自宴坐起，而往講堂。至已，設座而坐。具壽舍利弗亦於日**晡時**自宴坐起，往詣講堂……具壽摩訶目犍連……具壽阿難〔等〕皆於晡時……時，**世尊於久過夜分，自座起而入房**。彼具壽等亦於世尊去後不久，自座而起，回入各自之房。然而，於其處有初入此律中，出家未久之新比丘眾，**彼等乃至日出，咀齒而眠**，世尊乃以超越人清淨之天眼，觀見彼等比丘至日出還咀齒而眠。見已，而往講堂。至已，設座而坐。世尊坐已，而告彼等比丘眾言：
「諸比丘！舍利弗於何處……諸比丘！彼等長老諸弟子往何處耶？」
「大德！彼具壽等自世尊起座而去不久，已各自回房去。」「諸比丘！如是汝等〔得〕為長老耶？〔汝等〕**新比丘眾既至日出，猶咀齒而眠。**
……
「諸比丘！然。諸比丘！我亦不見不聞於此：或沙門、或婆羅門，**隨**

[1] CBETA 2022.Q3, N16, no. 6, p. 138a10-13 // PTS.S.4.104 - PTS.S.4.105.
[1] āvaraṇa = nīvaraṇa，謂指貪欲、瞋恚、惛沈、掉悔，疑等五種 [2] 夜間之十二小時三分而稱為初分、中分、後分.
[2] 同上, p. 137a12-13.

心所欲而耽溺於臥樂、倚樂、睡眠樂而不守護根門，食不知量，不勤覺醒，不觀善法；於初夜、後夜，不勤菩提分法之修習，諸漏已盡故，無漏之心解脫、慧解脫，於現法自了知、作證、具足而住。諸比丘！故應如是學。
我等**守護根門，食知其量，勤於覺醒，諦觀善法。於初夜、後夜，勤菩提分法之修習而住。**
諸比丘！汝等應如是學。」[1]

在這段經文中，佛陀與長老們傍晚開始打坐，一直到中夜才回房睡覺，但新受戒的比丘們卻一直睡覺、打鼾，直到太陽升起，佛陀因此斥責這些新比丘，教導他們應當避免「耽溺於臥樂、倚樂、睡眠樂而不守護根門」、守護六根、適量飲食、保持清醒、正念正知，在前夜（夜晚）與後夜（凌晨）精進修行，如此求證解脫。

在相應部第四卷第 7 經《睡覺經》中，佛陀經行了一整夜之後，洗脚準備入睡，魔王波旬前來質問佛陀。

「爾時，世尊住王舍城竹林栗鼠養餌所。
爾時，世尊，其當夜多作露地經行後，將曉，洗足入室。盤腿起思惟於正念、正心時，而作師子臥。
時，惡魔波旬來詣世尊前。詣已，以偈語世尊曰：

何故睡眠耶　　睡眠為何故
今何如眠死　　空舍為眠乎
日已高上昇　　何以睡眠乎
〔世尊：〕破愛貪著網　　何處均無惑
一切有依盡　　覺者於睡眠
惡魔汝何為」[2]

波旬質問佛陀：「你怎麼在睡覺？你爲什麼要睡覺呢？你怎麼睡得神志不清似的，房間都空了，太陽都升起來了，你怎麼還在睡覺？」波旬不會平白無故出現，顯然在這個故事中，佛陀熬夜通宵達旦地經行并非經常發生的情況，且不符合前文所定的中夜睡覺的規則。當然，在此無法確定兩部經文的時間先後，但可以確定的是無論如何睡眠都是必要的。佛陀在太陽升起之後方才入睡，很可能並不符合當時僧團的一些默認作息，因而波旬認爲自己抓住了佛陀的缺漏，方才前來質疑佛陀在白天睡覺的行爲。而佛陀則問答，自己已經破除貪愛、沒有疑惑、已經解脫，覺者（也）需要睡眠，「這和你有什麼關係呢？魔羅？」波旬聽罷便消失了。[3] 佛陀已經是解脫的覺悟

[1] CBETA 2022.Q3, N22, no. 7, pp. 25a13-26a7 // PTS.A.3.298 - PTS.A.3.299
[2] CBETA 2022.Q3, N13, no. 6, pp. 184a9-185a5 // PTS.S.1.107.
[3] Bodhi Bodhi. 2000. The Connected Discourses of the Buddha : A Translation of the Saṃyutta Nikāya ; Translated from the Pāli by Bhikkhu Bodhi. Boston: Wisdom Publications.

者，對於阿羅漢來説，貪愛已經滅盡，而出家人減少睡眠時間正是爲了將更多的時間用於正念正定的修行以達到解脫証果的終極目的。因而對於已經解脫的阿羅漢而言，似乎并沒有嚴格遵守睡眠時間與時長的必要，更多是出於僧團整體和合的考量。

關於**午睡**的記載，可見於中部第四卷 36 經：

「〔薩遮迦曰：〕「對於阿羅漢等正覺者應信之，如是對於卿瞿曇是可信者也。卿瞿曇以知晝間睡眠者否？」〔世尊曰：〕「阿義耶薩那！予於夏最後月，食後，由行乞而還，以展延四疊大衣，右脇而臥，有正念、有正智，而知入於睡眠。」[1]

這裏提到了在夏季的最後一個月，佛陀中午用完餐后會午睡，同樣是正念正知著右臥入睡。從這段經文，可以推斷適時的午睡在佛教中是被允許的。

（3）導致睡眠問題的原因

巴利經典中數次提及憤怒（瞋恚）使人無法安睡。

《增支部經典》卷 7:「諸比丘！又，敵者對敵而如是希望,『嗚呼！彼當苦痛而眠。』彼為何因耶？諸比丘！敵者不喜敵之樂眠。諸比丘！此瞋恚之男子補特伽羅被勝於瞋恚、執著於瞋恚，彼雖敷毛深之黑毛氈，敷白色之羊毛毯，敷有花紋之羊毛毯，敷迦達里鹿之最勝毛毯，上具覆帳, 坐於兩邊有丹枕之牀鋪上, 然被勝於瞋恚, 彼當苦痛而眠。諸比丘！此乃對敵而希望，對敵而作之第二法，是於瞋恚之女人或男子而來。」[2]

當一個人生氣的時候，即使有再好的睡具也無法安睡。從這段開示中，我們亦可以看出良好的睡眠在佛教看來是十分重要的，無法安睡是一件糟糕的事情。

在相應部第一卷中，有一首偈，提及滅除憤怒可以安睡，憤怒是睡眠質量差的原因。

「於一面之天神，以偈向世尊曰：

殺何樂寢臥　　殺何而不悲
殺害何一法　　瞿曇卿稱讚
〔世尊：〕**殺忿樂寢臥**　　殺忿為不悲
諸天以毒根　　而為最上蜜
聖讚忿殺害　　殺而不悲傷」[3]

（4）如何獲得良好睡眠

在此，筆者將通過考察兩部有關佛陀睡眠的經典來試圖回答這一問題。

[1] CBETA 2022.Q3, N09, no. 5, p. 337a6-9 // PTS.M.1.249 - PTS.M.1.250.
[2] CBETA 2022.Q3, N22, no. 7, p. 289a4-8 // PTS.A.4.94.
[3] CBETA 2022.Q3, N13, no. 6, p. 62a4-9 // PTS.S.1.41.

在相應部第十卷第 8 經《須達多經》中，給孤獨長老聽聞佛陀出世，想要去拜訪，因爲緊張「其夜曾三度以為天亮而起身」[1]，而後在去往見佛陀的路上遭遇黑暗，十分恐懼，在見到佛陀后，他問道：「世尊！輕安而眠耶？」[2]佛陀回答道：

煩惱火悉消　　婆羅門安眠
不著於愛欲　　清涼無所依
斷一切執著　　調伏心苦惱
寂靜輕安寢　　是達心寂靜

滅除煩惱，不執著於愛欲，斷除一切執著，調幅心得苦惱，如此可以獲得良好的睡眠。

在相應部第四卷第 13 經《巖石之破片經》（另可見相應部 4；38）中，佛陀的脚被碎石片所傷，疼痛不已，但佛陀用正念正心克服忍耐，準備睡下休息，這時，魔王波旬出現，質問佛陀爲何睡懶覺。

「……

懶惰於寢眠　　耽著作詩耶
汝為事不多　　獨自離市里
住何寢意臥
〔世尊：〕非依懶惰臥　　亦非作詩臥
離愁我事了　　獨自離市里
我哀憐一切　　有情以為臥
以箭貫串胸　　心臟逆猛烈
受傷亦在眠　　我為無傷者
何故不成眠　　覺之無躊躇
眠之無恐怖　　日夜無悔苦
不見逆世間　　**憐諸有情臥**

時，惡魔波旬苦惱以：「世尊已知我，善逝已知我。」而萎身隱形沒於其處。」[3]

除了與前文相應，離苦的阿羅漢得安眠外，佛陀亦數次提到「憐諸有情臥」，這即是慈心。在增支部第八集第 1 經《慈經》中，即提到修習慈心禪的八種功德，前三種即爲「眠樂、覺樂、不見惡夢」[4] ——良好的睡眠、愉快地醒來、不做惡夢。

---

[1] CBETA 2022.Q3, N13, no. 6, p. 360a4 // PTS.S.1.211.
[2] 同上書.
[3] CBETA 2022.Q3, N13, no. 6, p. 189a6 // PTS.S.1.110.
[4] CBETA 2022.Q3, N23, no. 7, p. 2a1 // PTS.A.4.150.

3. 論藏中有關睡眠的記載

論藏（阿毗達摩）成書時間較晚，內容相對於經藏更爲系統，本文所參考的譯本為尋法比丘由菩提比丘的英譯本翻譯而來的《阿毗達摩概要精解》（2013 年修訂版）。

在論藏中，昏沉與睡眠被看作十四不善心所之一。

> 十二、昏沉(thīna)：昏沉是心的软弱或沉重。其特相是缺乏精进;作用是去除精进;现起是心的消沉;近因是不如理地作意无聊或怠惰。
>
> 十三、睡眠(middha)：睡眠是心所沉滞的状态。其特相是不适业;作用是闭塞(识门)；现起是昏昏欲睡;近因与昏沉的一样。
>
> 昏沉与睡眠必定同时发生,且与精进对立。昏沉有如心的病;睡眠则有如心所的病。这一对是五盖之一,由寻心所对治。[1]

昏沉與睡眠在這裏是同時發生的不善心所，大抵是頭腦不清醒、昏昏欲睡的精神狀態，由尋心對治，「尋」即「把心投入或令它朝向目標的心所」。

論藏中亦有關於夢的論述，但限於篇幅，在此不展開討論。

二、 巴利佛教睡眠观与现代睡眠科学的比較

（1） 睡眠的作用

巴利經典中關於睡眠作用的論述十分簡單——抵抗困倦、消除疲勞，這一符合常識的認知。當然，我們也難要求兩千五百年前的修行者對睡眠這一複雜的生理現象有著多麼深入的科學認識，只需要知道佛教肯定必要的睡眠，且合理的睡眠可以防止困倦（昏沉）、使身心得到休息即可。

（2） 睡眠時長

佛陀鼓勵出家人與中夜，也就是晚上十點至凌晨兩點的這段時間睡覺，時長為四個小時，用完餐的午後可作小睡，但并未將其制定為戒律。而且從相應部第四卷第 7 經《睡覺經》可以看出，中夜四小時睡眠這一建議并沒有强制性，對於已經斷除煩惱的阿羅漢而言，何時何地睡眠似乎并不構成一個修行上的問題。

在現代睡眠科學看來，四小時的睡眠時長顯然是嚴重不足的。儘管睡眠科

[1] 菩提比丘, 尋法比丘. 201311. 阿毗達摩概要精解 = 菩提比丘(Bhikkhu Bodhi)英編 ; 尋法比丘(Bhikkhu Dhammagavesaka)中譯. Tai bei shi: 佛陀教育基金會.

學也發現有少睡型的人存在，但這種基因十分稀有，「人類族群中有不到 1%的人，才真的能夠在長期睡眠有限的狀況下，腦部各種功能都能恢復」[1]。佛陀的僧團顯然不可能全部都是擁有少睡基因的「天才」，但僧團成員的大腦，如果佛典的描述是準確的話，應該是十分清醒的。而根據現代睡眠科學的研究，睡眠不足對人腦有許許多多的不良影響，包括「喪失注意力」「無法評估自身狀況」「理性斷綫，情緒失控」「容易興奮，追求刺激」「容易抑鬱」「記憶力變差」。[2]而佛教的修行效果恰恰相反——覺知力提高，更加理性，更少情緒化，記憶力提高等等[3]。這就不得不讓我們將目光轉向經典中的其他部分，在入睡之前，僧侶們在經行打坐，而在白天，僧侶們也在經行打坐，[4]也就是說，除去睡覺的四個小時時間，佛教的出家人幾乎要將清醒的二十個小時時間全部投入冥想的修行當中（當然，不可能 20 個小時都在打坐與經行，但也一定是很長的時間）。在無法達到如此高强度修行的現代，佛教寺院與禪修中心的作息通常保證了 6 小時左右的睡眠時間。

在此，我們或可以做一個大膽的猜想——冥想的修習可以減少睡眠需求，甚至進行進一步的猜想，冥想與睡眠，對於大腦的修復來說有著相似的作用。前者已有相關的研究證明，四位研究者 Kaul P，Passafiume J，Sargent CR，O’Hara BF 在他們的合作論文「Meditation acutely improves psychomotor vigilance, and may decrease sleep need」中得出結論「在長期冥想者中，與沒有冥想的年齡和性別匹配的對照組相比，花在冥想中的數小時與總睡眠時間的顯著減少有關。冥想是否真的能取代一部分睡眠或償還睡眠債務，正在進一步調查中」。而在「Different Patterns of Sleep-Dependent Procedural Memory Consolidation in Vipassana Meditation Practitioners and Non-meditating Controls」一文中，作者得出結論「结果表明，与冥想练习有关的神经可塑性变化可能会改变整个睡眠微结构，并重组依赖睡眠的记忆巩固模式。冥想者枕骨主轴的密度较低，可能意味着冥想练习

[1] Matthew Walkerz, 姚若潔 譯, 2019108. 為什麼要睡覺: 睡出健康與學習力、夢出創意的新科學 第一版 ed. 臺北市 新北市新莊區: 遠見天下文化出版 ; 大和總經銷.
[2] 同上書，第 7 章.
[3] Goleman Daniel and Richard J Davidson. 2018. Altered Traits : Science Reveals How Meditation Changes Your Mind Brain and Body First trade paperback ed. New York NY: Avery an imprint of Penguin Random House LLC.
[4] 「於初夜、後夜，不勤菩提分法之修習」, CBETA 2022.Q3, N22, no. 7, pp. 25a13-26a7 // PTS.A.3.298 - PTS.A.3.299.

弥补了睡眠的一些记忆功能」。[1]更多的发现还有待研究。

（3）睡眠問題

巴利三藏中论及导致睡眠问题的原因，主要是瞋恚或者说愤怒，以及擔心和焦慮（給孤獨長老的例子）。而睡眠科學家則指出造成慢性失眠的兩個主要原因是擔心與焦慮，究其罪魁禍首，是交感神經系統過度活躍。[2]

（4）睡眠建議

佛陀在開示中指出，解脫涅槃的阿羅漢可以安睡，并且明確在《慈經》中說明修習慈心禪的好處便有睡好覺、愉快地醒來（或許指的是起床神清氣爽，得到了充分的休息）以及不做惡夢。這意味著佛教的冥想練習，尤其是慈心冥想，可以起到幫助睡眠的作用。有許多研究人員都就佛教的冥想練習對於睡眠的影響做了很多研究調查與實驗，並得出了積極的結論，遺憾的是并沒有針對慈心冥想與睡眠關係的研究。[3]另外，也有研究指出，睡一個好覺，可以讓我們的冥想練習更加有效果。[4]

結論

本文通過對巴利三藏中有關睡眠的文本的粗略梳理與分析，大致描繪出一副巴利語佛教的睡眠圖景。巴利三藏所呈現的佛教睡眠觀大體與現代睡眠科學的觀點是相應的，即使存在表面不符合現代科學的觀點，如過短的睡眠時長，但只要結合全面的修行結構來考察，便會發現其并不違反人的生理規律，佛教冥想的修行有著替代一部分睡眠功能的可能性。由於文章的篇幅限制，本文未對睡眠中的重要現象——夢境，做進一步的考察，實屬遺憾，希望在未來的研究中能夠繼續完善這一課題。

[1] Solomonova E, Dubé S, Blanchette-Carrière C, Sandra DA, Samson-Richer A, Carr M, Paquette T, Nielsen T. Different Patterns of Sleep-Dependent Procedural Memory Consolidation in Vipassana Meditation Practitioners and Non-meditating Controls. Front Psychol. 2020 Jan 23;10:3014. doi: 10.3389/fpsyg.2019.03014. PMID: 32038390; PMCID: PMC6989470.

[2] Matthew Walker 著，姚若潔 譯，2019108. 為什麼要睡覺: 睡出健康與學習力、夢出創意的新科學 第一版 ed. 臺北市 新北市新莊區: 遠見天下文化出版 ; 大和總經銷.

[3] Nagendra RP, Maruthai N, Kutty BM. Meditation and its regulatory role on sleep. Front Neurol. 2012 Apr 18;3:54. doi: 10.3389/fneur.2012.00054. PMID: 22529834; PMCID: PMC3328970.

[4] S Lee, C Mu, B D Gonzalez, C E Vinci, B J Small, 0149 Nightly Sleep Characteristics are Associated with Next-Day Mindfulness, Sleep, Volume 43, Issue Supplement_1, April 2020, Page A59, https://doi.org/10.1093/sleep/zsaa056.147

參考文獻 (**Bibliography**)

元亨寺版《漢譯南傳大藏經》，CBETA.

莊春江版《漢譯四部》，https://agama.buddhason.org/.

菩提比丘著，尋法比丘譯《阿毗達摩概要精解》，佛陀教育基金會，2013.

Matthew Walker 著，姚若潔 譯，《為什麼要睡覺：睡出健康與學習力、夢出創意的新科學》，遠見天下文化出版，2019.

王俊秀 张衍 刘洋洋 等著，《中國睡眠研究報告(2022)》，中國社科院出版社，2022.

釋覺心，「《般舟三昧經》「除睡眠」之研究」.碩士論文，法鼓文理學院佛教學系，2018.

梁國超，《初期佛教的睡眠觀：試談「時」與「非時」睡眠之種種》，第二十一屆全國佛學論文聯合發表會論文集，2010.

Bodhi Bodhi. The Connected Discourses of the Buddha : A Translation of the Saṃyutta Nikāya ; Translated from the Pāli by Bhikkhu Bodhi. Boston: Wisdom Publications, 2000.

Goleman Daniel and Richard J Davidson. Altered Traits : Science Reveals How Meditation Changes Your Mind Brain and Body First trade paperback ed. New York NY: Avery an imprint of Penguin Random House LLC. 2018.

National Sleep Foundation, Breaking Report: new insights on sleep health during the pandemic A National Sleep Foundation analysis of over 12,000 Americans in the Sleep Health Index from 2019 to 2021.

Solomonova E, Dubé S, Blanchette-Carrière C, Sandra DA, Samson-Richer A, Carr M, Paquette T, Nielsen T. Different Patterns of Sleep-Dependent Procedural Memory Consolidation in Vipassana Meditation Practitioners and Non-meditating Controls. Front Psychol. 2020.

Nagendra RP, Maruthai N, Kutty BM. Meditation and its regulatory role on sleep. Front Neurol. 2012.

S Lee, C Mu, B D Gonzalez, C E Vinci, B J Small, 0149 Nightly Sleep Characteristics are Associated with Next-Day Mindfulness, Sleep, Volume 43, Issue Supplement_1, April 2020.

安世高汉语译本《转法轮经》初探

A Study of the Anshigao Translation of the Dhammacakkapavattana Sutta

印瑞
Ven.Li Yunbin
摩訶朱拉隆功大學 國際佛學院
International Buddhist Studies College (IBSC)
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

摘 要 (Abstract)：

随着东汉政治经济文化的不断发展，在大众对文化的需求多元化的背景下，佛法传入了中国。第一个汉译本《转法轮经》就是安世高在东汉末年翻译的。由于时代的局限性，此译本和其它的译本相比较，存在一定的差异。“闻如是”中没有“我”，强调去除“我执”的时代风潮。“堕边行”虽然阐述了两个内容(自体爱和境界爱)，本质上都属于贪欲的范畴。四圣谛三转十二行，对十二行的内容表达的也不是非常清楚。尽管此译本有部分瑕疵，但是《转法轮经》中明确指出修行的关键是八正道，宣说佛法核心教义是四圣谛，从此世间具足了佛法僧三宝，使法轮常转，则具有重要的意义。

关键词 (Keywords)：安世高 转法轮 四圣谛

一、时代背景

东汉时期（25 年—220 年）是汉朝的后半部分，与西汉合称两汉。东汉建都雒阳，故而得名，是当时世界上的强大国家，而前期六十多年的光武中兴和明章之治，亦是中国史上的盛世之一。由于农田水利工程的兴建，农耕工具的改进，农业耕作技术的提高以及精耕细作方法的推广，手工业中炼铁和纺织业的的发达，大大提高了社会生产力，使东汉时期的农业生产有了较大的发展。经济也上升到了新的水平，人们的生活相对富足。

在文化上，汉光武帝刘秀十分尊崇儒学，他的功臣集团中儒生也发挥着重要作用，甚至军事领袖也“皆有儒者气象”。“诸将之应运而兴者，亦皆多近于儒”，“东汉功臣多近儒”的情形。不仅东汉的帝王亲自倡导儒家经典的认真研读，太学和郡国官学都得到空前优越的发展条件，东汉私学也繁盛一时。社会上出现了一些累世专攻一经的士大夫家族。他们世代相继，广收门徒。许多名师教授的弟子，往往多至数百人乃至数千人。[1]东汉末年，出现了“三曹和建安七子”为代表的独特的文学风格，被称为建安文学。

政治、经济、文化三者是相辅相成的。一个社会或者国家，如果政治不稳定，常年处在战乱或者灾害的情况下，从上到下都人心惶惶，生存都是问题，没有条件和精力发展经济，更谈不上文化的进步。到了东汉时期，在政治的稳定和经济发达的前提下，才凸显出了对多样性文化的需求，统治者推动促进了文化的发展。佛教属于文化类的范畴，在社会大背景的需求下，在东汉时期顺势传入中国。根据记载，汉哀帝元寿元年（前 2 年）博士弟子景卢出使大月氏，其王使人口授《浮屠经》。到了东汉永平十年（67 年），汉明帝派人去西域，迎来两位高僧，并且带来了许多佛像和佛经，用白马驼回首都雒阳，皇帝命人修建房屋供其居住，翻译佛经，便成为了中国佛教的传播中心，也就是现在的白马寺。摄摩腾和竺法兰在这里翻译出了第一部汉语佛经《四十二章经》。

尽管东汉主流文化仍由儒家主导，佛教也在不断发展自己，随着天竺僧人“昙柯迦罗”译出了第一部汉文佛律《僧祇戒心》，其他国家的僧侣陆续来此览经求法。之后也涌现出了更多的高僧和佛经译者来传播和弘扬佛法。东汉末年，

1、王子今. 谈东汉师儒兴学的文化风貌. 中国民族报网. 2012-07-31 [2014-01-07]。

安世高的到来，有了第一部《转法轮经》的汉译本。

二、安世高

安世高，大约是二世纪的人。本名清，字世高，“安”并不是他的姓，是西域安息帝国或印度-帕提亚王国，他是以国为姓，和支娄迦谶并列为东汉时期佛经翻译的重要人物。他原为太子，年幼时禀性聪敏仁慈，不但勤奋好学，孝行更是闻名全国。他精通各国的典籍，对于天文、地理、医药、异术样样通达，甚至听懂飞禽走兽的语言。[1] 安世高出家之后，精进不懈，于是博通经藏，尤其擅长小乘佛教的阿毗昙学，并常常讽诵修行禅经，能穷尽其中的奥妙。不久便四处云游，度化有缘，历经许多国家，安士高在东汉桓帝初年来到中原地区。他的才华、悟性高人一等，凡是听闻过的事物皆能通达，在中国居住几年很快即通晓汉语，开始了佛典的翻译。

东汉末年，佛教已经传入中国有一段时间，在社会上已经有一定的信仰基础。但是，普通百姓信仰佛教，更加偏重于祭祀祈福。为了使人们能够切实的感受到佛法修行带来的实际利益。安世高译出有关止观法门的种种经论，而这也使他所翻译的经典有自己的显著特点。安世高所翻译的佛经主要有《安般守意经》、《阴持入经》、《道地经》、《转法轮经》、《人本欲生经》、《阿毘昙五法经》等。关于译经的具体数量则说法不一，《高僧传》卷一载为 35 部，《历代三宝记》载为 176 部，《开元释教录》载为 95 部。他的翻译特点以直译为主，被称赞为“义理明析，文字允正，辨而不华，质而不野，凡在读者，皆亹亹而不倦焉，世高穷理尽性自识宿缘”[2] 。也有人认为他的翻译有的“贵本不饰，天竺古文，文通尚质，仓卒寻之，时有不达”。总体而言，安世高的翻译主体上能够遵从文本的本意顺应佛法的教理。

[1] 《高僧传》卷 1：“幼以孝行见称，加又志业聪敏，克意好学，外国典籍，及七曜五行医方异术，乃至鸟兽之声，无不综达。尝行见群燕，忽谓伴曰：「燕云应有送食者。」顷之，果有致焉。众咸奇之，故俊异之声，早被西域。” (CBETA 2022.Q3, T50, no. 2059, p. 323a24-29)

[2] 《出三藏记集》卷 13 (CBETA 2022.Q3, T55, no. 2145, p. 95a25-27)

三、《转法轮经》介绍

佛陀经过多年修行在菩提树下一座成觉，证悟之后首次在波罗奈斯鹿野苑宣说开示就是《转法轮经》。此经是释迦牟尼佛弘扬佛法的开端，这次说法在佛教历史上具有划时代的意义，从此揭开了佛陀设立教法向世人弘化的新篇章，给这个苦难的世界带来了法的光明。走过了 2000 多年，佛法在岁月的长河中为了适应不同时代和地区的要求，在世界各地呈现出不同的姿态，不变的是佛弟子依然能够听闻学习修行佛法，并因此离去苦难而获得自在安乐。

佛教因为语言的差异演化为三大派别:以汉语为主的大乘佛教、以藏语为主的藏传佛教，以巴利语为主的上座部佛教。在佛教传播和发展过程中《转法轮经》是影响较大的一部经典。在三大语系中国出现在各自宗派典籍中有多个版本，东汉三藏法师安世高译的《转法轮经》是第一个汉译版本。后续有《杂阿含经第 15 卷第 379 经》等译本 [1]，现存汉译版本有 9 部。南传佛教巴利圣典收录在《相应部•56.谛相应•第 11 经》，加上藏传的译本，现存一共有 22 部。

《转法轮经》的梵语是 Dharmacakra Pravartana Sūtra，巴利语是 Dhammacakkappavattana Sutta)。“法”(梵语：Dharma；巴利语：Dhamma) 此处专指四圣谛和八正道。[2]“轮”(梵语：cakra；巴利语：cakka)，此处指的是苦集灭道四圣谛的三转十二轮行。

四、“闻如是”和“如是我闻”

“如是我闻”(梵语 Evam mayā-śrutam[3]，巴利语：Evam me-suttam) [4]，又译为我“闻如是”、“闻如是”。在佛灭后王舍城第一次圣典结集，多闻第一的阿难尊者凭借出色的记忆力诵出佛陀曾经给弟子和大众的开示。记录下来的文稿后来就被集结整理成《阿含经》，对于佛法传播起到了很大的作用。佛经开头出现“如是我闻”即是指阿难“亲耳听到佛这样说的”。“我”是指阿难自称闻道于佛

[1] 《杂阿含经》宋天竺三藏求那跋陀罗译，(CBETA 2022.Q3, T02, no. 99, pp. 103c13-104a29)。
[2] 《相应部真实相应》，缅版第六结集巴利圣典. tipitaka.org. [2021-11-16]。
[3] Wisdom Library-Maha Prajnaparamita Sastra. [2018-09-27]。
[4] 《佛光阿含藏》释巴利语作 Evam me sutaj；《佛光大辞典》释梵语作 evaj mayāśrutaj，巴利语作 evaj me sutaj。

陀。佛典中的“如是我闻”，主要作用四个：(1)止息大众疑惑，在三藏集结之时，阿难尊者诵出经藏，彼时大众顿有三疑：①因为阿难法相圆满，具三十二相八十种随形好，和佛一样，因此怀疑是否佛再活过来？②是否阿难已成佛，才有这样圆满端严，和佛一样的相貌?③不是阿难、不是释迦佛，那么是否他方佛来这里成佛？大众产生上述疑问，等阿难大声说“如是我闻”，大众才消除疑惑。(2)遵从佛陀咐嘱，佛将入涅槃之时，众弟子都哭起来，尤其是阿难，他是佛的侍者，所以泣不成声，这时有阿那律尊者提醒阿难问佛“佛灭度后，将来结集经典时，一切经典，以何为首?”佛答：“一切经典，当安‘如是我闻’，证明是佛所说的。”[1] (3)止息各种争论，第一次集结时，出席的大多数是四果大阿罗汉，资格和身份都比阿难高， 诵经藏的时候阿难尊者还未证四果，但是多闻第一的阿难尊者记性特别强。“如是我闻”开头，这一切法都是我阿难从佛佛陀听闻而来，大众才不会有争议。 (4)与外道作区别，开始使用“如是我闻”，以便和外道不同。

在《转法轮经》各个版本中，汉译版本也有不同的翻译：《杂阿含经》[2]、《十诵律》译本和唐朝义净法师三个译本译为“如是我闻”。《增一阿含经》[3]、安世高译本译为“闻如是”。为什么在翻译的时候有的版本中出现“我”，而有的版本中没有出现“我”？佛法的三法印“诸行无常，诸法无我，涅槃寂静”，“无我”是佛法区别于外道的一个最重要的特质，在修证过程，去除“我执”是见法的必要前提。一种观点认为：经文中如果一直出现“如是我闻”，会不断强调“有我”而强化了“我执”，会导致“我执”更加坚固。所以，在翻译的时候去掉“我”，更符合佛法的意趣。另外一种观点持有不同的见解：在日常学修的生活中，“我”为代词，“你”“他”只是换个角度的称呼，为了沟通的便利性使用“我”，只是假名存在，学佛要做到“言随世俗而心不违实相”，不必与世间争。安世高翻译的时代，“应该是无我”思潮相对盛行，安世高本人又非常注重“禅数”，所以在翻译的时候把“我”去掉，就在情理之中了。

[1] 《大般涅槃经后分》卷 1〈1 遗教品〉："阿难！如汝所问，如来灭后，结集法藏，一切经初，安何等语者？阿难！如来灭后，结集法藏，一切经初，当安"如是我闻"：一时佛住某方、某处，与诸四众，而说是经。" (CBETA 2022.Q3, T12, no. 377, p. 901c6-9)

[2] 《杂阿含经》卷 15：（379）宋天竺三藏求那跋陀罗译。

[3] 《增一阿含经》卷 14〈24 高幢品〉：（五）东晋罽宾三藏瞿昙僧伽提婆译。

五、堕边行

“佛告诸比丘：「世间有二事堕边行，行道弟子舍家者，终身不当与从事。何等二？一为念在贪欲无清净志，二为猗着身爱不能精进。”这里所阐述的二边，其一是迷恋于物质的享受，其二是对自我的爱着。这与其它版本的二边行有所不同。《相应部》[1]、《四分律》[2]、《五分律》[3]和《毗奈耶破僧事》[4]的二边行，是贪恋欲爱的极乐行和无意义的自我苦行。不能沉迷于欲爱的一边是相同的，而另一边却有着显著的差异，安世高所翻译的版本是强调对自我色身的贪着，其余版本则是自苦己身。从法义上来分辨，“猗着身爱不能精进”即“自体爱”，“是对于色心和合的有情自体，自觉或不自觉地爱著他，即深潜的生在意欲。自体爱又名我爱”。“贪欲无清净志”应指沉迷于外物的境界爱，“是对于与自我关涉而从属于自我的欲求贪著——我所爱”，“境界爱与自体爱，严密地说，有此必有彼，相对的分别为二，本质上是相依共存的。”[5] 安世高译本的“堕边行”，本质上说都是爱，并未涉及到另外一边。此处为何有如此巨大的不同？从巴利藏相应部译本的内容来看，另一边也是“自之烦苦为事苦者”，从此处则可大胆猜测梵文母本或者巴利文母本所记载的意思应该是相同的，但是在翻译的过程中安世高却把内容做了调整，这应该是他的弘法理念有关。安世高在传播佛法的过程中，非常注重佛法的实践，《安般守意经》就是他出名的翻译著作，以此强调禅修的重要性。曾被道安称为“禅数”，指的在禅修和教理上面都颇有造诣。“贪爱”是修行过程中非常普遍和重要的障碍之一，也是不容易攻克的难关。所以，他把这个内容放到这里。另外，在二世纪左右的中国，估计社会情况和印度有很大区别，以苦己身的修行方式应该也不普遍。

---

[1] 《相应部经典(第 48 卷-第 56 卷)》:「第二　转法轮品第 11：“:诸比丘！出家者不可亲近于二边。以何为二边耶？（一）于诸欲以爱欲贪著为事者，乃下劣、卑贱、凡夫之所行、非圣贤，乃无义相应。(二）以自之烦苦为事者，为苦，非圣贤，乃无义相应。”

[2] 《四分律》卷 32：姚秦罽宾三藏佛陀耶舍共竺佛念等译：“比丘出家者，不得亲近二边，乐习爱欲，或自苦行，[指出不堕极苦和极乐二边]非贤圣法，劳疲形神不能有所办。”

[3] 《弥沙塞部和醯五分律》卷 15：宋罽宾三藏佛陀什共竺道生等译“佛復告曰：『世有二邊，不應親近：一者、貪著愛欲，說欲無過；二者、邪見苦形，無有道迹。”

[4] 《根本说一切有部毗奈耶破僧事》卷 6：大唐三藏法师义净奉　制译“尔时世尊告五人曰：『出家之人不得亲近二种邪师。云何为二？一者乐着凡夫下劣俗法及耽乐淫欲处、二者自苦己身造诸过失。”

[5] 《佛法概论》印顺导师著—第六章 有情流转生死的根本　第三节 情爱的活动形态 57 页

五、四圣谛三转十二行

四圣谛（梵文 catvāri āryasatyāni；巴利语：cattāri ariyasaccāni；），在此版本中表述为“苦谛，苦习谛，苦习尽谛和苦习尽道谛”，即“苦集灭道”。四谛概括了两种因果关系：集是因，苦是果，是迷失的因果；道是因，灭是果，是悟道的因果。这是从表面现象到深层原因的逆推过程。反过来就是修道断恶(灭贪嗔痴)，就可以离苦而脱离轮回。

苦谛的内容，“何谓为苦？谓生老苦、病苦，忧、悲、恼苦，怨憎会苦，所爱别苦，求不得苦，要从五阴受盛为苦。”此处诠释为十苦，有的经典表述是十一苦[1]，和传统的“生、老、病、死、爱别离、怨憎会、求不得”[2]七苦有所区别。“不离在在贪憙，欲爱、色爱、不色之爱，是习为苦”，集谛的爱分为三类：欲界爱染、色界爱染和无色界爱染。“谓觉从爱复有所乐，淫念不受，不念、无余、无淫，舍之、无复、禅，如是为习尽。”不受爱乐，远离欲念，贪的止息就是灭谛。“谓众生实有爱内六处，眼处、耳、鼻、舌、身、意处，彼若解脱，不染不著、断舍、吐尽、无欲、灭、止没者，是名苦灭。”[3]从六入处的角度诠释贪欲的停止，究竟苦边。“何谓苦习尽欲受道？谓受行八直道，正见、正思、正言、正行、正命、正治、正志、正定，是为苦习尽受道真谛也”，八正道即是道谛。

四谛三转十二行

安世高译本	《阿含经》译本	《相应部》译本
【初转四圣谛】比丘！苦为真谛，苦由习为真谛，苦习尽为真谛，苦习尽欲受道为真谛，若本在昔未闻是法者，当受眼	【初转四圣谛】「此苦圣谛，本所未曾闻法，当正思惟时，生眼、智、明、觉。此苦集，此苦灭，此苦灭道迹圣	【苦圣谛三转】比丘们！此是苦圣谛，汝当知...比丘们！此圣谛之苦当彻知...此圣谛之苦我已彻知。（如来）于此本所未曾闻法，生起了眼目、知

1 《长部》(卷 25)：“生是苦，老是苦，死是苦，愁、悲、苦、忧、恼是苦，怨憎会是苦，爱别离是苦，所求不得也是苦。简而言之：五取蕴即苦。”
2 《根本说一切有部毘奈耶杂事》
3 《中阿含分别圣谛经》券 12

观禅行受慧见受觉念令意得解。	谛...	见、智慧、光明。
【二转四圣谛】若令在斯未闻是四谛法者，当受道眼、受禅思、受慧觉，令意行解。	【二转四圣谛】复次、苦圣谛，知当复知，本所未闻法，当正思惟时，生眼、智、明、觉。苦集圣谛，已知当断....。复次、此苦灭圣谛，已知当作证...复次、此苦灭道迹圣谛，已知当修......	【苦集圣谛三转】比丘们！此是苦集圣谛，汝当知...此圣谛之苦集当断...此圣谛之苦集我已断。（如来）于此本所未曾闻法，生起了眼目、知见、智慧、光明。
【三转四圣谛】若诸在彼不得闻是四谛法者，亦当受眼、受禅、受慧、受觉，令意得解。	【三转四圣谛】复次、比丘！此苦圣谛，已知已知出...复次、此苦集圣谛，已知已断出...复次、苦灭圣谛，已知已作证出...复次、苦灭道迹圣谛，已知已修出...	【苦灭圣谛三转】比丘们！此是苦灭圣谛，汝当知...此圣谛之苦灭当证。...此圣谛之苦灭我已证。（如来）于此本所未曾闻法，生起了眼目、知见、智慧、光明。
		【苦灭道迹三转】比丘们！此是苦灭道迹圣谛，汝当知...此圣谛之苦灭道迹当修...此圣谛之苦灭道迹我已修。（如来）于此本所未曾闻法，生起了眼目、知见、智慧、光明。

四圣谛的三转十二行，安世高译本初转非常明确的指出应知四圣谛，二转和三转内容有所省略，强调的是结果可得“受眼、受禅、受慧、受觉，令意得解”。

《杂阿含》版本是先依三转的纵向的时间次第展开，而于每一转再横向的展开四谛。这是强调三转的说法次第，汉传依此而有三转普被三根的说法：初示转为利根，次劝转为中根，三证转为钝根。而相应部版本是先依四圣谛横向的展开，而于每一谛再分别作纵向的次第三转。这不只强调了四圣谛的重要性，并且每一谛皆三转，这就说明三转比较不像说法次第，而更像是指出了每一圣谛的修证纲宗。佛陀在之后总结时亦说："我若于四圣谛三转十二行 …… 我已于四圣谛三转十二行 ……" 这也指明是'四圣谛三转'，而不是'三转四圣谛'。

佛陀一而再反复地说：四圣谛是本所未曾闻法，又说：如来依于四圣谛而生起眼目、知见、智慧、光明，这些都在在强调四圣谛是不共世间的学说，是佛法的核心内容，并突显四圣谛对于觉悟的重要性，也就是说佛法不是用强力制伏、定力、神通或什么功夫等来对治处理，而是依四圣谛的正见智慧来消融化解。

证悟圣道的表达各有不同，安世高译本描述为"受道眼、受禅思、受慧觉，令意行解"，《阿含经译本》则是"生眼、智、明、觉"，《相应部》译本是"生起了眼目、知见、智慧、光明"，所要表达的内涵却是一致的。在《相应部注释》中"因为能见，所以称为眼；因为能知，所以叫作智；因为能以种种方式分析而了知，所以叫作慧；因为能透彻地了知，所以叫作明；因为能照耀，所以叫作光。"涅槃是亲身作证之法，是通过八正道的正确修行之后必定会呈现出来状态。

佛陀宣说四圣谛三转十二行之后，"贤者阿若拘邻等及八千姟天，皆远尘离垢诸法眼生。其千比丘漏尽意解，皆得阿罗汉"。阿若桥陈如远离尘垢得法眼净，从此，世间有了佛法僧三宝，即先觉者、觉法和后觉者，正法依此才得以于世间常转不息。

总结

由于东汉初期的政治稳定、经济相对发达和文化的繁荣，佛教才有机会在此时传入中国，作为中国佛教的开端。安世高《转法轮经》译本大概在东汉末年公元二世纪左右出现，尽管当时佛法传入中国已经有一百多年的历史，相对于中国整个佛教史而言却是非常短。早期的佛经的翻译风格属于直译，译文也相对晦涩难懂，安世高译本《转法轮经》，"闻如是"中没有"我"，强调去除"我执"

的时代风潮。和后来的其它译本对比，内容上也会有偏失和不够清楚的瑕疵。从堕二边行来看，其实只是阐述了一边即贪欲的自体爱和境界爱，而遗漏了“自苦己身”的无意义苦行的内容。四圣谛三转十二行的内容，也相对的简单，内容不够清晰明了。但是这些缺点和不足，不能掩盖第一次译出汉语版《转法轮经》的重要意义，此经明确指出了四圣谛作为佛教核心的教义，以及不能堕二边的唯有中道（八正道）的修行方法，并强调了佛法僧三宝出现，法轮从此在世间转动起来，于佛弟子和后世都是莫大的贡献。佛弟子能学习修行佛法达到离苦得乐的彼岸，佛学被世人研究推崇成为哲学领域重要的内容。

参考文獻 (Bibliography)

大正新脩大藏经 宋天竺三藏求那跋陀罗译 《杂阿含经》第 15 卷第 379 经。

大正新脩大藏经 东晋罽宾三藏瞿昙僧伽提婆译《增一阿含经》卷 14〈24 高幢品〉:（五）。

南传大藏经 《相应部经典(第 48 卷-第 56 卷)》。

南传大藏经《长部》(卷 25)。

大正新脩大藏经 姚秦罽宾三藏佛陀耶舍共竺佛念等译《四分律》卷 13。

大正新脩大藏经 宋罽宾三藏佛陀什共竺道生等译《弥沙塞部和醯五分律》卷 15。

大正新脩大藏经 大唐三藏法师义净译《根本说一切有部毗奈耶破僧事》卷 6。

大正新脩大藏经 大唐三藏法师义净译《根本说一切有部毘奈耶杂事》券 19。

大正新脩大藏经 大唐南海波淩国沙门若那跋陀罗译《大般涅槃经后分》卷 1〈1 遗教品〉。

大正新脩大藏经 梁会稽嘉祥寺沙门释慧皎撰，《高僧传》卷 1。

印顺导师《佛法概论》，中华书局，2015 年 9 月。

附件 1

《佛说转法轮经》[1]

后汉安息三藏安世高译

闻如是：一时，佛在波罗㮈国鹿野树下坐，时有千比丘诸天神，皆大会侧塞空中，于是有自然法轮，飞来当佛前转。佛以手抚轮曰：「止！往者吾从无数劫来，为名色转受苦无量，今者痴爱之意已止，漏结之情已解，诸根已定生死已断，不复转于五道也。」轮即止。于是，佛告诸比丘：「世间有二事堕边行，行道弟子舍家者，终身不当与从事。何等二？一为念在贪欲无清净志，二为猗着身爱不能精进。是故退边行，不得值佛道德具人。若此比丘不念贪欲着身爱行，可得受中，如来最正觉得眼得慧，从两边度自致泥洹。何谓受中？谓受八直之道，一曰正见，二曰正思，三曰正言，四曰正行，五曰正命，六曰正治，七曰正志，八曰正定。若诸比丘本末闻道，当已知甚苦为真谛，已一心受眼受禅思受慧见，觉所念令意解，当知甚苦习尽为真谛，已受眼观禅思慧见，觉所念令意解，如是尽真谛。何谓为苦？谓生老苦、病苦，忧、悲、恼苦，怨憎会苦，所爱别苦，求不得苦，要从五阴受盛为苦。何谓苦习？谓从爱故而令复有乐性，不离在在贪憙，欲爱、色爱、不色之爱，是习为苦。何谓苦尽？谓觉从爱复有所乐，淫念不受，不念、无余、无淫，舍之、无复、禅，如是为习尽。何谓苦习尽欲受道？谓受行八直道，正见、正思、正言、正行、正命、正治、正志、正定，是为苦习尽受道真谛也。「又是，比丘！苦为真谛，苦由习为真谛，苦习尽为真谛，苦习尽欲受道为真谛，若本在昔未闻是法者，当受眼观禅行受慧见受觉念令意得解。若令在

[1] (CBETA 2022.Q3, T02, no. 109, p. 503b2-c22)

斯未闻是四谛法者，当受道眼、受禅思、受慧觉，令意行解。若诸在彼不得闻是四谛法者，亦当受眼、受禅、受慧、受觉，令意得解，是为四谛三转合十二事，知而未净者吾不与也。一切世间诸天人民，若梵、若魔、沙门、梵志，自知证已，受行戒、定、慧、解、度知见成，是为四极。是生后不复有，长离世间无复忧患。」佛说是时，贤者阿若拘邻等及八千妶天，皆远尘离垢诸法眼生。其千比丘漏尽意解，皆得阿罗汉，及上诸习法应当尽者一切皆转。众佑法轮声三转，诸天世间在法地者莫不遍闻，至于第一四天王、忉利天、焰天、兜术天、不骄乐天、化应声天，至诸梵界须臾遍闻。尔时，佛界三千日月万二千天地皆大震动，是为佛众佑，始于波罗㮈以无上法轮转未转者，照无数度诸天人从是得道。佛说是已，皆大欢喜。」

泰国森林禅修传统念诵“Buddho”法门探究

“The Reciting of Buddho” in Thai Forest Meditation Tradition

杜军
Du Jun
摩诃朱拉隆功大学国际佛教研究院硕士生
International Buddhist Studies College (IBSC)
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

论文摘要 (Abstract):

何为佛教正定，证悟需要多深的禅定，慧解脱者是否证得禅那是学界热烈讨论的议题。本文主要探究泰国森林禅修传统中念诵 “Buddho”法门，梳理其理论与实践，并依据巴利经典中关于“正定”的阐释，寻找该念诵法门的经典依据。根据探究，总结此法门抵达正定的路线：该传统早期的教导普遍采用借助念诵“Buddho”证入安止定，而后出定开发智慧的方式；如今教导现代人，偏向于以智慧引领禅定的路线，在禅定与智慧圆满而证悟时抵达禅那。希望为上述议题提供些许有价值的参考。

關鍵字 (Keywords)：佛教，巴利三藏，睡眠，正念，冥想

Abstract

What is Sammāsamādhi in Buddhism? How deep Jhāna is needed for achieving enlightenment? and whether jhāna is necessary for those who liberated by paññā (Paññāvimuttā) is hotly debated topics among scholars. This paper do the research on the method of reciting "Buddho" in the Thai forest meditation tradition, sorts out its theory and find the basis in Pali scriptural. The paper summarizes the way in this meditation techniques to reach Sammāsamādhi. The early teachings of this tradition generally adopted the method of attaining appanā-samāpatti by reciting "Buddho", and then come out of it to develop wisdom; Nowdays, the teachings for modern people is to develop the samādhi by paññā, and when the samādhi and paññā are cultivated enough, one reaches jhāna and attains enlightenment. Hope to provide some valuable reference for the above topics.

1. 前言

1.1 研究背景与意义

在当今东南亚上座部各禅修传统中，由于依据的经典及注释不同，存在着不同传统对于修行实践阐释不尽完全相同的情况。

上座部佛教禅修有两个重要方面：宁静的培育与智慧的开发，称为止（samatha 奢摩他）与观（Vipassanā 毗钵舍那）。 佛陀本人并没有大量使用这组词汇，两者的关系成为后世学人热烈的议题。 为了调和释义，甚至出现了“奢摩他禅那”与“毗钵舍那禅那”的新概念。何为佛教正定以及衍生出的议题成为了佛法实践颇为重要的课题。

《中部》的《萨遮迦大經》(MN36) 中佛陀叙述于成道前曾经向两位老师学习修行。佛陀跟随第一位导师阿罗罗迦罗摩(Āḷāra Kālāma)修习到“无所有处”(ākiñcaññ āyatana)的定境，跟随第二为导师郁陀迦•罗摩子(Uddaka Rāmaputta)修习到“非想非非想处”的定境。

菩萨认为这两种定不能导向涅槃而拜别两位老师。在该经中，描述菩萨拜别两位老师后，曾修习“无呼吸禅”（appāṇakaṃyeva jhānaṃ jhāyeyyan’ ti）的苦行无果。菩萨于菩提树下回忆起儿时曾在父亲释迦族举办的丰收节时，他独自坐在阎浮提树下得入的初禅 （paṭhamaṃ jhānaṃ），认为此是觉的道路。菩萨以此修得初禅、二禅、三禅，直至四禅，最后在四禅基础上觉悟成佛。

佛陀本人忆起初禅，认为是觉的道路，进而修行基于四禅得漏尽解脱。在中部 52 经《八城人经》中，阿难尊者描述初禅可以证悟。而在相应部 8.7 经中，描述了五百位阿罗汉中，三分之二慧解脱者并无修习禅那，这也为“纯观行者”提供了经典依据。

议题随之产生：在修习观禅之前，是否一定需要首先证得至少初禅或更深的禅那？

根源似乎都来自于将佛教禅修区分为了：止禅与观禅。所以才会出现至少修习多深的止禅才能修习观禅？慧解脱者是否具备禅那？以及其修行路线是否具有巴利经典依据的疑惑，乃至对不同经典看似矛盾的解读。

时至今日，泰国佛教森林传统重兴于阿姜曼及其导师阿姜绍。自阿姜曼

在阿姜绍道场开始禅修，即已开始使用禅修词汇：Buddho 作为心觉知的对象，以抵达某种定境。这一念诵法门被阿姜曼的弟子们所延续，出现在该传统多位禅师的开示和传记中。

早期泰国森林禅修传统重视奢摩他的修习，借助念诵“Buddho”或结合觉知呼吸抵达深层次禅定，进而舍弃禅修词并维持“觉知性”获得正定而开发智慧。针对现代生活的禅修者，念诵“Buddho”法门教导以禅修词作为临时的对象，依此培养对内心胜义谛境界的觉知，以刹那定开发智慧，以智慧引领禅定。而且，不同时期的教导都强调禅定与智慧的互相助益。

本文希望细致梳理当今泰国森林禅修传统中的念诵“Buddho”法门，通过对实践路线的梳理提炼出其理论，并与巴利经典印证。立意是对本法门的探究，为阐释佛教“正定”的理论和实践提供参考价值，亦可为上述议题提供另一个角度的阐释。

1.2 文献资料与研究方法

泰国佛教派系众多，通常认为“泰国森林禅修传统”是指 1900 年左右，由阿姜曼尊者（Ajahn Mun Bhuridatta Thera，1870-1949）及其导师阿姜索（Ajahn Sao Kantasilo Mahathera，1861-1941）重新振兴，遵循早期佛教修行方式的一支上座部修行体系。从最具影响力的头陀行者阿姜曼尊者开始，该传统在几代师徒的探索与实践下，极大地复兴了佛教的传统禅修，所体现出对佛法实践的坚定信念与注重师徒传承的教学，深刻影响了当今佛法的实践与传播，更是在世界范围受到广泛关注。泰国森林禅修传统吸引了无数的东西方禅者前来参学，留存下来丰富的教学资料与禅师著作、传记。

本文所涉及的相关材料来自于泰国森林禅修传承寺院、团体官方网站及出版物，例如：forestdhamma.org、forestsangha.org、The access of insight 等。

对于泰国森林传统念诵“佛陀”法门理论与实践的探究，本文主要从森林禅修传统禅师指导实践的著作、语录及后人所著传记来梳理其念佛法门的实践，在第三章中梳理其核心理论框架，并将其与相关巴利经典对照探究，为念诵法门提供经典依据。

2. 泰国森林禅修传统中的念诵“Buddho”法门

泰国森林禅修传统，属于上座部佛教，其理论依据巴利三藏经典。在传统的上座部修行路线中，通常教导安般念为主，在泰国森林禅修传统中，除了安般念之外，也存在一种结合安般念或单独念诵“Buddho”的法门。

2.1 阿姜曼

阿姜曼及其导师阿姜索是泰国森林禅修传统的振兴者。在阿姜曼的弟子阿姜摩诃布瓦所著《阿姜曼正传》一书中，作者提及阿姜曼通过不断心里重复默念“Buddho（佛陀）”禅修词汇，发展到某种定境。

“当阿姜曼在阿姜索的道场开始修毘婆舍那时，他不断地修行，心里重复默念‘Buddho（佛陀）’这个字，对佛陀的忆念，是一种忆念佛陀的业处，在所有的禅修前行中，他最喜欢这种修行方法。一开始，他无法体验到他所期待的那种平静与喜乐的层次，以致于让他一度怀疑自己的修行方法是否正确。尽管他有怀疑，他没有停止持续复诵‘Buddho’，而终于他的心发展到某种特定的定境。”[1]

传记描述念诵的禅修词汇并不限于“Buddho”，而是可以任何适合的业处。

“观察心需要正念，从众业处中选择一种适当的对象来作为念住的对象。使“心”在禅修期间保持稳定与宁静。虽然广受欢迎并带来善果的方法就是念住呼吸，而其它受欢迎的方法还包括像使用‘buddho’（佛陀）、‘dhammo’（法）、‘sangho’（僧）等字的默念复诵，或顺逆默念‘kesā’（头发）、‘lomā’（身毛）、‘nakhā’（指甲）、‘dantā’（牙）、‘taco’（皮），或‘念死’，或任何看似最适合的业处都可以。‘心’被迫在禅修期间只停在业处上，当‘心’系念于特定的业处，使之成为一个好的、安稳的念住对象时，平静与喜乐就一定会随之生起。”[2]

虽然念诵过程中，心系念于特定业处，传记中也阐释，随着心抵达安定、平静境界后，心将“不再与刚开始所专注的对象有所连结”。[3] 并阐释在觉知禅修对象与觉知内心的关系，“修行僧应该关注自己的心，观察自己的念头，除非

[1] 阿姜摩诃布瓦，《阿姜曼正傳》,戒寶尊者 Bhikkhu Dick Sīlaratano 英译，乔正一中译， 第二版（台湾：佛陀教育基金会, 2003)： 页 39。
[2] Ibid.,p.147.
[3] Op.cit.

是疯了，不然不会期望别人替他观心。”[1]

根据《阿姜曼正传》记载，此法门是用以发展平静与喜乐，修习某种禅定，以此作为基础观察内心。

2.2 阿姜摩诃布瓦

阿姜摩诃布瓦传承于阿姜曼，将念诵“Buddho”作为自己始终的法门。

在阿姜摩诃布瓦回忆与阿姜曼共度的第一个雨安居时，自述虽尽全力修行，功夫依然进退不定，并找寻退步的原因是由于疏漏了念诵禅修词：“Buddho”。

“无论在什么情况下，都必须专注于禅修所缘，决不可间断。不管去哪里，不管是进出禅修——就算是打扫寺院或做任何杂务——我都不让心稍有忘失‘Buddho’——我念诵的禅修词。”[2]

“我艰辛地摸索了好长的一段时间，努力找出一个稳固的基础来使心安住。最后我得出结论，我之所以会失念是因为我的基础错误：我需要一个禅修念诵词，让注意力能精确地专注其上。我全神专注在禅修念诵词上，心从此专一不退。”[3]

“我得出结论：念住弃我而去是因为基础打错了——我缺乏一个念诵词作为念住精确的专注点。我被迫重新开始修行，这一次首先打下一个坚固的桩，不管发生什么都紧紧抓着它，那个桩是“佛陀”—忆念佛。我把念诵词“佛陀”当作唯一的专注对象，我专注内心重复持念“佛陀”，把一切排除在外。“佛陀”成了我唯一的禅修对象，同时我也确保念住一直引导着修行，把那些关于进步或退步的想法全都放在一旁，该发生什么就让它发生。”[4]

在阿姜摩诃布瓦的著作中，大量地出现以念诵“Buddho”为法门的教导。

2.3 阿姜查

泰国森林传承最具代表性的道场是由阿姜查及其弟子们所创立。阿姜查是继阿姜曼之后森林禅修传统影响世界深远的禅师，教导被整理出版广泛流通于世，成为研究该禅修传统丰富的资料。

---

[1] 阿姜摩诃布瓦，《沙门》，戒宝比丘 Bhikkhu Dick Silaratano 译，捷平中译，(马来西亚：传承出版社，2014)：页 29。

[2] 阿姜摩诃布瓦，《阿姜曼正传》，戒宝尊者 Bhikkhu Dick Sīlaratano 英译，乔正一中译， 第二版(台湾：佛陀教育基金会，2003)： 页 117。

[3] 阿姜摩诃布瓦，《沙门》，戒宝比丘 Bhikkhu Dick Silaratano 译，捷平中译，(马来西亚：传承出版社，2014)：页 138。

[4] Ibid.,p.179.

虽然没有特定的“阿姜查禅修技巧”，阿姜查认可许多方法的有效性，但其中几种是他特别强调的：

“心的培育在于树立正确的思维与见地。其目标是放下（染污）。不同的方法就好像不同种类的渔网。形式虽然不同，但最终目的却是一致的。在这里，虽然我不会坚持某种特定的禅修形式，但是我通常教大家专注在佛陀（巴：Buddho）这个词或专注在呼吸上足够长的一段时间，然后他们再逐步深化对事物本质的认知与正见。”[1] 念诵“Buddho”，通常是与觉知呼吸相配合。

阿姜查将对禅修词的觉知作为唤醒心的方法，并强调以此培育的觉知力区别于世俗普通的专注力：

“当你的心有意识地作用于一个对象时，它就被唤醒了，是觉知唤醒了它。一旦这种了知通过禅修升起，你就可以清晰地看到你的心。若心中没有对 Buddho 的持续觉知，即便你拥有世俗意义的专注心，它也不会带给你真正的意义。”

阿姜查开示通过念诵“Buddo”带来觉知，包含正念与洞见，他开示：

“称念‘Buddho’、‘Buddho’，指导它深入你的心。‘Buddho’代表着觉知与佛陀的智慧。在修行中，你对这个词的依赖必须超过其他任何东西。它带来的觉知会引领你了解自己内心的真相。这才是真正的皈依，因为它含正念和洞见。”[2]

可见，阿姜查教导念诵“Buddho”，仅仅是禅修的过程性任务，终极目的是为了解“心”。

2.4 隆波帕默

隆波敦是阿姜曼早期弟子，在阿姜曼的指导下共同在山林修行 19 年。隆波敦是对隆波帕默影响最深的导师。隆波帕默早期未在传统的森林禅修道场出家修行，是以居士身份拜访多位传统森林传统导师。隆波帕默拜访阿姜摩诃布瓦时，被提醒念诵“Buddho”的法门，以及隆波敦对其教导“观心”。

在隆波敦弟子隆波帕默著作《解苦心钥》中，对念诵“Buddho”法门做了细致的阐述。

“持续地训练，比如念诵佛陀、佛陀，心跑掉了，知道；或是观照呼吸、

[1] 阿姜查，《静心之流：阿姜查的生平与教诲》，阿姜袈亚娑柔英译，池鹭中译，（泰国：Panyaprateep Foundation, 2022）：页 325。.

[2] Chah Ajahn, *On Meditation*, (UK: Amaravati Publications, 2018),p.103.

呼吸，心跑掉了，知道……一旦熟悉了跑掉的状态，心会知道："哦，跑掉是这个状态。心跑去想原来是这样！"然后，心就会牢记这个状态，一旦再次跑掉，觉性便能够自然升起。这个自然产生的觉性才是真正的觉性！"[1]

区别于将念诵词作为持久的目标，不断将心带回与其在一起的培育宁静型禅定的修习路线，隆波帕默尊所教导的心对念诵词的觉知方式有所区别，而是任由心从念诵词的跑掉而及时轻松自在地"知道"，发展"自动自发的觉性"。

"修行要有先后的顺序，每天都是从零开始的。及时的知道心跑掉了，或是念诵佛陀、佛陀或观呼吸时，心跑掉了，及时知道；心去紧盯和专注了，也要及时知道。如此一来，正确的知者、觉者才会产生。一旦真正的知者、觉者产生了，我们才可能开发智慧。"（《佛陀教导解脱的三条途径》）。[2]

由此，泰国森林禅修传统中，念诵"Buddho"法门在不同时代被相续传承。

3. 念诵"Buddho"法门的理论与经典依据

3.1 泰国森林传统念诵"Buddho"的理论

基于森林禅修传统的著作和开示资料，此章节将进一步梳理念诵"Buddho"法门的理论架构。

3.1.1 念诵"Buddho"法门的中道

佛陀觉悟后，开示的第一部经，即阐释了中道的要义。佛陀曾教导索纳尊者（Ven. Sona)，禅修如同其曾经在家时弹琴，琴弦不能太紧也不能太松。[3] 在实践过程中，表现在念诵"Buddho"法门便是心与禅修词结合的紧密程度。

《阿姜曼正传》描述："一般所谓的"轻安"或"将入定的心"就是一种内在安定、平静的境界，此时已不再与刚开始所专注的对象有所连结，仅因保持稳定而使心做好了准备。一旦"心"入了定，心就有足够的能量能维系在定境中，并独立于前行的准备业处。"[4]

因此，在阿姜曼传记所描述的念诵"Buddho"法门中，禅修词汇"Buddho"

---

[1] 隆波帕默,《解苦心钥》，中国：宗教文化出版社,2019)：页 39。
[2] Ibid.,p.67.
[3] AN 6.55 , PTS A iii 374.
[4] 阿姜摩诃布瓦，《阿姜曼正传》,戒宝尊者 Bhikkhu Dick Sīlaratano 英译，乔正一中译， 第二版(台湾：佛陀教育基金会, 2003)：页 156。

是作为抵达内在安定、平静的前行工具，一旦内心抵达某种稳定性，心便不再与前行的准备业处连结，而独立处于定境，既是心舍弃禅修目标抵达全然独立的稳定性，却仍然保有“觉知性”的禅定，甚至以此培育心抵达安止定。

阿姜摩诃布瓦的著作中描述了借助禅修词“Buddho”进行训练的步骤。当心通过念诵抵达一定的定境之后，将舍弃禅修词，而抵达稳定的觉知状态。

“即使心入定，只要我可以继续想“佛陀”，我就念着不放，心依然要退步的话，我会在这点知道。注意到这点，立下誓愿之后，我开始重复念诵“佛陀”。我念诵时心迅速静止下来，比以前快得多。它紧密入定时才舍下禅修词，这个时候，不管是否想“佛陀”， 这个定的觉知变成自己本身就是整个“佛陀”。[1]

“直到最后“佛陀”的微细与心的微细相互融合为一体，成为能知的核心。我无法把“佛陀”从心的微细本质中分开，不管怎么尝试，我就是无法令“佛陀”这词在心中浮现。由于精进用功，“佛陀”已那么紧密地与心合一，以至“佛陀”本身不再出现在觉知中。心变得那么宁静和定，那么微细，以至没有任何东西——即使是“佛陀”——在此共鸣。”[2]

依此，阿姜摩诃布瓦尊者借助念诵“Buddho”，心与禅修词融合一体，直至入定才舍下禅修词，获得含有觉知的定境。

阿姜查的教导中，通常教导人们“专注在佛陀（巴：Buddho）这个词或专注在呼吸上足够长的一段时间，然后他们再逐步深化对事物本质的认知与正见。”[3]

“称念‘Buddho ’、‘Buddho’， 指导它深入你的心。‘Buddho’代表着觉知与佛陀的智慧。在修行中，你对这个词的依赖必须超过其他任何东西。”[4]

“用不同的止禅（samatha）对象进行训练——无论是念诵佛、法、僧之类的词，还是用呼吸练习正念——都会让心体验到三摩地的平静和坚定。在止禅中，你将意识集中在一个对象上，暂时放下所有其他对象。”[5]

可见，阿姜查在教导采用念诵“Buddho”法门时，主要的目的是培养定力，

[1] 阿姜摩诃布瓦，《沙门》，戒宝比丘 Bhikkhu Dick Silaratano 译，捷平中译，(马来西亚：传承出版社，2014)：页 117。
[2] Ibid.,p.180.
[3] 阿姜查，《静心之流：阿姜查的生平与教诲》，(泰国：Panyaprateep Foundation, 2022)：页 325。
[4] Chah Ajahn, *On Meditation*, (UK: Amaravati Publications, 2018),p.103.
[5] Ibid.,p.123.

开始阶段需将心集中到所念诵的对象，在初期念诵时其中仍然含有一定的专注力，但依然保有觉性。

隆波帕默指导采用此法门的禅修者特别强调对心各种真实境界的觉知，以及不加以阻止心从觉知对象的离开，从而培育起”自动自发“的觉性。同样是教导借助念诵“Boddho”作为禅修工具，但所觉知的对象重点不再是关注“Buddho”本身，而是将念诵词作为心临时的参考处而觉知内心的境界：

“修习任何一种禅法，都需要让心走上中道。‘Buddho’、‘Buddho’，心跑掉了，指导；‘Buddho’、‘Buddho’，心紧盯了，页指导。觉知呼吸时，呼气，觉知自己；吸气，觉知自己。最重要都是觉知，但又不强迫去觉知，否则会掉入苦行。如果放任心追随烦恼习气，又走上了另一个极端。修行就是为了不走上极端。”[1]

显著的实践差别在于，此种通过念诵训练觉性的方式，自始至终体现出佛陀所阐释的“中道”之意，仅仅将念诵词作为临时的参考点来发展对内心境界的觉知，始终避免心对念诵词的过度专注造成紧盯和迷失放逸。

在念诵的后期阶段，同时可以舍弃用来发展觉性的禅修词，而使得心处于“凸立独显”的中立状态：

“一旦满意或不满意生起，我们都要有觉性去捕捉到这些“满意不满意”。“要进一步去觉知心的反应，之前的所缘完全可以舍弃。”（《八支圣道》2017 年 12 月 24 日开示）

因此，在该传统不同时代禅师教导念诵“Buddho”法门时，皆阐释了念诵力度的中道义。实现的方式有两种途径：一者是先专注念诵词，培育安止定，后舍弃“Buddho”获得全然独立的觉知定境；二者是以念诵“Buddho”作为心的临时安住处，觉知内心胜义谛的境界起步，起始阶段即觉知对任何目标的紧盯的苦行和散乱放逸，培养自动自发的觉性和刹那定。

3.1.2 念诵“Buddho”法门的止与观

阿姜曼指导一位弟子念诵“Buddho”法门，借助禅修词汇为前行工具作为念住的对象，进而修习抵达安止定。

阿姜曼指导这位弟子前往悬崖虎穴禅修，该弟子“聚精会神于两个禅修业处

[1] 隆波帕默，《解苦心钥》，中国：宗教文化出版社，2019)：页 76。

之一："不是'Buddho'就是'念死' —— 就看当时哪一个业处在心中生起。这样禅修后，面对死亡的边缘已能镇定下来，他的心很快地聚焦在一处，接着突然'心'就坠入了深层的定境，然后突然就进入了安止定， 快速凝神在全然平静的一境上。那一瞬间，他已无视于长久以来席卷他内心的猛烈动乱，只留下'心'必要的'觉知性'—— 全然独立，璀灿亮丽。对死亡的恐惧已经完全消失了。"[1]

根据传记的描述，念诵的禅修词汇并非限定于神圣词汇：Buddho，也可以是如果呼吸一样的中性对象，或任何"最合适的业处"。禅修词汇是作为一个心觉知的对象，助于帮助心念有个临时目标而抵达安定、平静的境界。"假使我们用念诵词作为锚来巩固念住，那么心就肯定能在最短的时间内静下来证入禅定，并能以这个方便轻易地保持住定境。"[2]

阿姜曼阐述了培育正定过程中正见的重要性，以及定与慧的互相资助：

"即使是正定也是要依靠正见的分析与探索的智慧，才不致坠入昏沉邪定。当"心"收摄凝神于定境时，智慧应该一直从旁给予协助。"[3]

阿姜摩诃布瓦阐释定与慧的互相资助：

"我们就用定心和智慧一起观察和揭开各种东西，这些东西皆无常、苦和没有自我，一切现象皆如此."[4]

通过以上阿姜摩诃布瓦针对念诵法门的实践阐述勾勒出路线，即通过念诵禅修词"Buddha"作为前期心觉知的对象来培养定力，进而进入到可以舍弃禅修词而保持觉知的定境，以此定心同时开发智慧，同样体现出定与慧的互相助益。

在阿姜查的教导中，关于禅定与智慧核心思想同样是定与慧的统一：

"智慧是定的流动，就像这句话：'静止的流水（still flowing water）'"。这些传统的表述：奢摩他（Samatha）和毗钵舍那（Vipassanā）-如果你想分开讨论，是可以的。但如果你想讨论它们的关系，那么你必须说，它们是不可分的，它们是互相关联的。一位居士曾过来问我，这些日子我在教人们

---

[1] 阿姜摩诃布瓦，《阿姜曼正传》,戒宝尊者 Bhikkhu Dick Sīlaratano 英译，乔正一中译， 第二版（台湾：佛陀教育基金会, 2003)：页 420。
[2] 阿姜摩诃布瓦，《沙门》，戒宝比丘 Bhikkhu Dick Silaratano 译，捷平中译,(马来西亚：传承出版社, 2014)：页 178。
[3] 阿姜摩诃布瓦，《阿姜曼正传》,戒宝尊者 Bhikkhu Dick Sīlaratano 英译，乔正一中译， 第二版（台湾：佛陀教育基金会, 2003)：页 300。
[4] Ibid.,p.165.

修行止禅还是观禅。我说，‘我不知道。’它们是放在一起训练的。”，“如果你没有用智慧来开发三摩地，它是不会长久的。”[1]

阿姜查开示道：“观禅是发展智慧的方法。用不同的止禅对象进行训练——无论是念诵佛、法、僧之类的词，还是用呼吸练习正念——都会让心体验到奢摩他的平静和坚定。在止禅中，你将意识集中在一个对象上，暂时放下所有其他对象。”[2]

即便是将意识集中在一个对象上，阿姜查也强调其区别于普通的平静，是含有觉性的集中。阿姜查开示定分为两种：邪定和正定。“邪定中的心是呆滞不动的，它进入到一种完全沉寂、没有任何觉知的平静状态”，“无论正定的定力有多深，它总是伴以觉知。正定带有完美的正念、觉性和持续的知晓”。

在阐述念诵“Buddho”对于发展 Sati 的助益时，阿姜查开示道：

“Sati，或说正念，取决于“Buddho”--即了知--的现前。它必须是一种清彻的了知，它能让心变得越来越明亮，越来越光芒四射。”[3]

“所以我们必须训练这个心，去听法，培育 Buddho，清净明朗的觉性，存在并超越于普通的心之上，并且知道其中所发生的一切。这就是为什么我们使用“Buddho”这个词来禅修，以便我们能够超越心而了解心。只要观察心的所有境界，无论好坏，直至领悟到心只是心，不是我或人。这称为 cittānupassanā，心念处。如此观照，我们将了解心是转瞬即逝的、不完美的和无我的。这颗心不属于我们。”[4]

因此，阿姜查教导通过念诵“Buddho”，训练心的平静，目的是借由禅修词汇导向心的平静且觉知的禅定境界，并以此为支持开发智慧，而且处处体现定与慧的平衡与互相助益理念。

阿姜曼另一位早期弟子隆波敦擅长观心。隆波敦从未在正式仪式上做过开示，仅有的教戒谈话记录在《法语微言》。

其中描述一位访问比丘前来与隆波敦讨论禅定。他说自己可以长久住定，出定后可以全面觉知身体，请教之后该如何修行。

隆波敦答：

---

[1] Jayasaro, Ajahn., *Stillness Flowing* (Malaysia: Panyaprateep Foundation, 2017), p. 373.
[2] Chah Ajahn, *On Meditation*, (UK: Amaravati Publications, 2018), p. 123.
[3] Ibid.,p.104.
[4] Chah Ajahn, *Living Dhamma*,(UK: Amaravati Publications, 2018),p.90.

“用那个安止定的力量观心。然后放开一切攀缘，什么也不剩。”[1]

描述了通过修止安止定，出定后进而直接观心的路线，便是舍弃、放下攀缘的过程。

传统泰国上座部森林禅修传统非常重视止禅的修习，借助专注于念诵“Buddho”或结合觉知呼吸抵达深层次禅定，进而舍弃禅修词并维持“觉知性”进而再开发智慧。隆波敦的弟子隆波帕默所针对现代城市生活的人所教导的念诵“Buddho”法门则更侧重于以“智慧引领禅定”的路线。

关于正定，隆波帕默阐述道：

“观心——及时地知道心，将会产生正定，这称为‘心学’，也就是持续地学习与了解心。心跑了，知道；心跑了，知道，心就会安住。心安住的状态被称为‘有正定’，心会成为‘知者、觉醒者、喜悦者’，而不再造作演绎，不再迷失于念头的世界中。”[2]

“一境性心所，是伴随每一念心而生的心所（遍一切心心所），所以，即便是不善心，也会生起一境性心所”。“禅定可以分为两大类：普通禅定或邪定；以及，八支圣道里的禅定或正定”。“正定并不仅仅含有与每一念心同步生起的“一境性”心所，它还有另外一些独有且稀缺的特质”。（《中道》）

关于修行次第，隆波帕默开示道：

“有些人一定要先修习禅定，才可以开发智慧；有些人则是先开发智慧，然后禅定会紧接着升起，再由智慧来引导禅定。刚开始，只需要一点点的定力——刹那定，继而开发智慧，最后禅定同样能够成熟。每个人都会自然升起禅定，毫无例外。在体证道与果的时候，最少会有初禅的副产品。也有人根器更好，可以直接在禅定之中开发智慧。每个人都是不同的，有的人是由智慧引导禅定，有的人是由禅定引导智慧，还有的人则是禅定和智慧同步进行。”（《佛陀教导的三条解脱途径》2014 年 4 月 25 日开示）[3]

综上所述，早期泰国森林禅修传统通过念诵“Buddho”培育禅定的过程，

---

[1] Phra Bodhinandamuni, *Gifts He Left Behind- The Dhamma Legacy of Ajaan Dune Atulo,tr.Thanissaro Bhikkhu,* (USA, 2005), p. 56.
[2] 隆波帕默,《解苦心钥》, 中国: 宗教文化出版社,2019): 页 40。
[3] Ibid., p. 59.

区别于与单一目标结合的宁静型的外道禅定，虽然两种禅定训练的过程极其类似，所使用的觉知对象也可以相同，区别之处在于是否含有“觉知性”。其借助念诵“Buddho”修习深度禅定乃至安止定而开发智慧。针对现代生活的禅修者，隆波帕默尊者主要教导通过念诵、呼吸等培养觉性，侧重于依靠刹那定以心念处开发智慧，禅定同时发展，以“智慧引领禅定”的路线。所有禅师都强调禅定与智慧的互相资助。

3.2 巴利经典中的正定（sammāsamādhi）

在中部《萨遮迦大经》（MN36）中，佛陀成道前曾跟随两位老师习得七定与八定，也需要经历初禅至四禅，佛陀却发现不是觉悟之路。佛陀描述证悟的经历未曾出现奢摩他与毗钵舍那的概念，而是直接用“禅那”（jhāna），证悟前修“无呼吸禅”苦行使用的也是禅那（jhāna）。基于所忆念起儿时所入的自发的初禅而后省思，“这会是觉的道路吗？随即领悟到：“这就是觉的道路。”[1] 并随后证入二、三、四禅（jhāna），在四禅中得漏尽解脱。

多篇经典描述佛陀成道后警策弟子禅修：“Jhāyatha, bhikkhave!”。[2]虽然都是使用 jhāna 来表达，含义却非一致，可见“禅那”（jhāna）在古印度的意义广泛。佛陀证悟前跟随两位隐士所修习的禅定与证悟时所修习的禅定并非同种类型。

诸多经典描述，定的修习需要包含一系列的资助因素。

相应部 48.9 经：

“Katamañca, bhikkhave, samādhindriyaṃ? Idha, bhikkhave, ariyasāvako vossaggārammaṇaṃ karitvā labhati samādhiṃ, labhati cittassa ekaggataṃ – idaṃ vuccati, bhikkhave, samādhindriyaṃ.”

“比丘們！而什麼是定根？比丘們！這裡，聖弟子作捨棄為所緣後，得到定、得到心一境性。比丘們！這被稱為定根。”[3]

---

[1] 中部 36 经：我記得(證知)坐在父親釋迦族的工作田埂處閻浮樹蔭下，就從離欲後，離諸不善法後，進入後住於有尋、有伺，離而生喜、樂的初禪，這會是覺的道路嗎？阿其威色那！那個我有念隨行識：這就是覺的道路。MN 36,PTS MN i 237:Tassa mayhaṁ, aggivessana, etadahosi:abhijānāmi kho panāhaṁ pitu sakkassa kammante sītāya jambucchāyāya nisinno vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja viharitā.Siyā nu kho eso maggo bodhāyā'ti?Tassa mayhaṁ, aggivessana, satānusāri viññāṇaṁ ahosi:'eseva maggo bodhāyā'ti.

[2] SN.35.146,SN.43.1,SN.43.11,SN.43.12 07,SN.43.44,AN.5.73 ,AN.5.74,AN.7.74,AN.9.19.

[3] SN 48.9， PTS S v 196.

vossaggārammaṇaṃ：vossaga 是“放下”，arammaṇaṃ 是指“所缘的对象”。“舍弃为所缘”，菩提比丘英译为“release the object”。

cittassa ekaggataṃ ：心一境性，菩提比丘英译为“心的统一”(unification of mind)。

中部 44 经：

“毘舍佉學友！凡心一境性者，這是定（samādhi）；四念住是定相（samādhinimittā）；四正勤是定的資助；凡就這些法的練習、修習、多作，在這裡，這是定的修習。”[1]

可见，心一境性既是定（samādhi），其是以四念处作为修习的基础。

因此，四念处修习，也将会是以“舍弃”觉知到的对象为修习所缘，即便开始阶段借用某一对象作为心临时的觉知处，例如安住于呼吸、念诵词等，但在较深的层次，将培育出内心的无所依赖，全然独立的定境。

增支部 4.12 经中，描述了行、住、坐、卧中心“得定成為心一境的”[2]，进一步说明，佛教的“得定”并非限于使得心静止于某个单一目标，而是可以在行动中发展获得，使心获得动态的稳定性。这将为念诵法门提供一个方面的理论支持。

由此，心一境性被称为定（samādhi），属于“五根五力”中的因素之一，另有“慧根”、“慧力”。可见此处的“定”只是心的稳定力的培育，实践中尚需“慧”的平衡。区别于外道隐士持续与特定概念性对象保持“合一”获得的宁静，此种定力的关键是以“舍弃”、“放下”觉知到的对象为修习的所缘，心与对象分离，抵达心的“统一”与稳定。

现阶段的定（samādhi），尚未抵达正定（sammasamadhi）。

关于正定，中部 10 经描述从初禅修习至四禅（jhāna）的过程，并阐述这便是正

[1] MN44,PTS M i 299：“Yā kho, āvuso visākha, cittassa ekaggatā ayaṃ samādhi; cattāro satipaṭṭhānā samādhinimittā; cattāro sammappadhānā samādhiparikkhārā. Yā tesaṃyeva dhammānaṃ āsevanā bhāvanā bahulīkammaṃ, ayaṃ ettha samādhibhāvanā”ti.

[2] 增支部 4.12 经：當比丘步行時……當比丘站立時……當比丘坐下時……當比丘清醒躺臥時,如果貪欲與惡意被驅離，惛沈睡眠……掉舉後悔……疑惑被捨斷，成為活力已被發動而不退，念已現起成為不忘失的，身已寧靜而無激情，已得定成為心一境的。AN4.12,PTS A ii 14：Carato cepi,……Ṭhitassa cepi,……Nisinnassa cepi,……Sayānassa cepi,……bhikkhave, bhikkhuno abhijjhābyāpādo vigato hoti, thinamiddhaṁ … uddhaccakukkuccaṁ … vicikicchā pahīnā hoti, āraddhaṁ hoti vīriyaṁ asallīnaṁ, upaṭṭhitā sati asammuṭṭhā, passaddho kāyo asāraddho, samāhitaṁ cittaṁ ekaggaṁ, carampi, bhikkhave.

定的修习。[1] 由此，佛教语境的禅那等同于正定，而其需要多方面因素的资助。

中部 117 经阐述了组成正定的七个因素：

“比丘們！而什麼是有近因、有資糧的聖正定呢？即：正見、正志、正語、正業、正命、正精進、正念，比丘們！凡被這七支準備的心一境性，比丘們！這被稱為『有近因』、『有資糧』的聖正定。”[2] 亦可见于增支部 7.45 经。

长部 18 经亦阐述了正定的七个资助因素，以及八支正道以正见为先导的次第：

“哪七個呢？正見、正志、正語、正業、正命、正精進、正念，先生！凡被這七支準備的心一境性，先生！這被稱為聖正定的『有近因』、『有資糧』。先生！正見者能生正志，正志者能生正語，正語者能生正業，正業者能生正命，正命者能生正精進，正精進者能生正念，正念者能生正定，正定者能生正智，正智者能生正解脫。”[3]

从所引的经藏可知“心一境性”的定尚不完全等同于八正道中的正定。另根据上座部论书和注释文献，一境性心所属于“遍一切心心所”，其可以伴随每一念心而生起，“善的心一境性”才被称为“正定”。

是故，唯有“圣弟子作舍弃为所缘后，得到定（samāthi）、得到心一境性”，并获得八正道中其他七支资助的“心一境性”方才是正定。正如法句经云：“无禅

[1] 中部 10 经：比丘們！而什麼是正定？比丘們！這裡，比丘就從離欲後，離諸不善法後，進入後住於有尋、有伺，離而生喜、樂的初禪；從尋與伺的平息，自身內的明淨，心的專一性，進入後住於無尋、無伺，定而生喜、樂的第二禪；從喜的褪去、住於平靜、有念正知、以身體感受樂，進入後住於這聖弟子宣說：『他是平靜、具念、住於樂者』的第三禪；從樂的捨斷與從苦的捨斷，就在之前諸喜悅、憂的滅沒，進入後住於不苦不樂，由平靜而念遍淨的第四禪，比丘們！這被稱為正定。; MN 10,PTS M i 55：Katamo ca, bhikkhave, sammāsamādhi? Idha, bhikkhave, bhikkhu vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṃ savicāraṃ vivekajaṃ pītisukhaṃ paṭhamaṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Vitakkavicārānaṃ vūpasamā ajjhattaṃ sampasādanaṃ cetaso ekodibhāvaṃ avitakkaṃ avicāraṃ samādhijaṃ pītisukhaṃ dutiyaṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Pītiyā ca virāgā upekkhako ca viharati, sato ca sampajāno, sukhañca kāyena paṭisaṃvedeti, yaṃ taṃ ariyā ācikkhanti 'upekkhako satimā sukhavihārī'ti tatiyaṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṃ atthaṅgamā adukkhamasukhaṃ upekkhāsatipārisuddhiṃ catutthaṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Ayaṃ vuccati, bhikkhave, sammāsamādhi

[2] MN117,PTS M iii 71:Katamo ca, bhikkhave, ariyo sammāsamādhi sa-upaniso saparikkhāro? Seyyathidaṃ–sammādiṭṭhi, sammāsaṅkappo, sammāvācā, sammākammanto, sammā-ājīvo, sammāvāyāmo, sammāsati; yā kho, bhikkhave, imehi sattahaṅgehi cittassa ekaggatā parikkhatā– ayaṃ vuccati, bhikkhave, ariyo sammāsamādhi sa-upaniso itipi, saparikkhāro itipi. Tatra, bhikkhave, sammādiṭṭhi pubbaṅgamā hoti.

[3] MN18,PTS M i 108：Katame satta? Sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati. Yā kho, bho, imehi sattahaṅgehi cittassa ekaggatā parikkhatā, ayaṃ vuccati, bho, ariyo sammāsamādhi sa-upaniso itipi saparikkhāro itipi. Sammādiṭṭhissa bho, sammāsaṅkappo pahoti, sammāsaṅkappassa sammāvācā pahoti, sammāvācassa sammākammanto pahoti.

不智、无智不禅，道从禅智，得至泥洹。”反映出佛教认为定与慧之间，密不可分互相资助的关系。

关于证悟所需要的定力深度，中部 43 经描述了初禅具备包含一境性在内的五禅支。[1] 在中部 52 经《八城人经》中，阿难尊者描述初禅也可以证悟。[2] 佛陀在证悟前回忆起儿时所进入的初禅，认为“这就是觉的道路”，可见至少初禅是证悟的必要条件。在相应部 8.7 经中，佛陀描述五百位阿罗汉中，只有 180 位具有禅那的能力，而其他三分之二慧解脱者并修习无禅那。[3]

佛陀回忆起儿时入初禅，意识到此为解脱之道，至少初禅是证悟的必要条件。由此，慧解脱者需在证悟的瞬间同时抵达至少初禅，而并非始终完全无禅那地证悟。

综上所述，修习仅以概念性对象为目标，心与其“合一”的普通宁静型外道隐士的禅定，仅仅获得心力并不会生起智慧。在觉知外部概念性对象，例如泰国森林禅修传统中念诵“Buddho”达到一定程度定境后，培育觉知对象为胜义谛目标并获得八支正道其他七支资助的禅定才是佛教的正定。这种带有觉知性的禅定亦包含了培育智慧的成分，属于佛教专有禅定与智慧共同协作的禅定。

4. 总结：

本篇论文基于泰国森林禅修传统禅修实践，探究其理论与经典依据。在该传统中，不同时代都存在念诵“Buddho”法门，且念诵词不限于佛教词汇“Buddho”，可以是任何适合禅修者喜好的内容。

根据所培育禅定力的不同梳理出两条通过念诵“Buddho”法门抵达正定的理论路线：

---

[1] 中部 43 经：學友！初禪是有五支的，學友！這裡，進入初禪的比丘轉起(存在)尋、伺、喜、樂、心一境性。MN 43,PTS M i 292:“Paṭhamaṁ kho, āvuso, jhānaṁ pañcaṅgikaṁ.Idhāvuso, paṭhamaṁ jhānaṁ samāpannassa bhikkhuno vitakko ca vattati, vicāro ca pīti ca sukhañca cittekaggatā ca.

[2] 中部 52 经：比丘就從離欲後，離諸不善法後，進入後住於有尋、有伺，離而生喜、樂的初禪，他像這樣深慮：這個初禪也是被造作的、被籌劃的。他知道：然而，凡任何被造作的、被籌劃的都是無常的、滅法。在那裡住立的他到達諸漏的滅盡。MN 52,PTS M i 349:“bhikkhu vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja viharati.So iti paṭisañcikkhati:‘idampi kho paṭhamaṁ jhānaṁ abhisaṅkhataṁ abhisañcetayitaṁ.Yaṁ kho pana kiñci abhisaṅkhataṁ abhisañcetayitaṁ tadaniccaṁ nirodhadhamman’ti pajānāti.So tattha ṭhito āsavānaṁ khayaṁ pāpuṇāti.

[3] 相应部 8.7 经：舍利弗！因為這五百位比丘中，六十位比丘是三明者，六十位比丘是六神通者，六十位比丘是俱分解脫者，而其他是慧解脫者。MN 8.7,PTS S i 190：Imesañhi, sāriputta, pañcannaṁ bhikkhusatānaṁ saṭṭhi bhikkhū tevijjā, saṭṭhi bhikkhū chaḷabhiññā, saṭṭhi bhikkhu ubhatobhāgavimuttā, atha itare paññāvimuttā”ti.

1.通过念诵“Buddho”，将心集中到喜好的禅修词，过程中保持觉知，“暂时放开其他对象”发展一定程度定力，通常是抵达“安止定”后再“舍弃”禅修词汇，获得“全然独立”具有觉知性的正定，进而开发智慧。

2.通过念诵“Buddho”，将禅修词作为临时的工具而发展对内心胜义谛境界的觉知，以智慧引领禅定，通过“刹那定”获得安住的觉知性，在禅定与智慧共同发展圆满时，证悟的瞬间抵达初禅正定。

关于佛教正定，舍弃觉知对象的理念在泰国森林传统的不同时代教导中频繁呈现，亦符合巴利经典对定根的描述。当禅修初期临时的觉知对象舍弃后，“得到定、得到心一境性”，便可结合“慧”，进入到对烦恼根源，心的探究。如此亦为开篇的议题：在修习观禅之前，是否一定需要首先证得至少初禅？以及基于此的一系列议题，提供了一个可供参考的阐释:慧解脱者在证悟的瞬间同时抵达至少初禅，并非无禅那证悟。

总之，结合巴利经典与泰国森林禅修传统实践的理论梳理，念诵“Buddho”法门是通过以禅修词作为训练禅定过程中的临时觉知对象,获得”独立“、“安住”的觉知性禅定，并以觉性培育八正道中的其余七支来资助正定以开发智慧的修习路线。此种“以正见为先导”的禅定，即是佛教特有的禅定。

Conclusion:

In the various Theravada meditation traditions in Southeast Asia today, due to the traditions are based on different scriptures and commentaries, In certain aspects, different traditions have different interpretations of the practice.

There are two important aspects of Theravada meditation: the cultivation of tranquility and the development of wisdom, called samatha and Vipassanā. The Buddha himself did not use this group of words a lot, and the relationship between the two has become a hot topic among later scholars. In order to reconcile interpretations, new concepts of "Samatha jhana" and "Vipassana jhana" even appeared. What is the Buddhist right concentration (**sammāsamādhi**) and the issues derived from it have become very important topics in Buddhist practice. i.e How deep Jhāna is needed for achieving enlightenment? and whether jhāna is necessary for those who liberated by paññā (Paññāvimuttā) is hotly debated topics among scholars.

This paper do the research on the method of reciting "Buddho" in

the Thai forest meditation tradition, sorts out its theory and find the basis in Pali scriptural.

The relevant materials involved in this article come from the official websites and publications of Thai Forest Meditation tradition monasteries and groups, such as: forestdhamma.org, forestsangha.org, The access of insight, etc.

For the exploration of the theory and practice of chanting "Buddha" in the traditional forest meditation in Thailand, this paper mainly sorts out the practice of reciting "Buddho" from the Books, Dhamma talks and biographies of the traditional masters in the Thai Forest Tradition. Its core theoretical framework is compared with the relevant Pali scriptures to provide a scriptural basis for The Reciting of "Buddho" method.

The paper summarizes the way in this meditation techniques to reach Sammāsamādhi. The early teachings of this tradition generally adopted the method of attaining appanā-samāpatti by reciting "Buddho", and then come out of it to develop wisdom; Nowdays, the teachings for modern people is to develop the samādhi by paññā, and when the samādhi and paññā are both cultivated enough, one reaches jhāna and attains enlightenment at the same time. Hope to provide some valuable reference for the above topics.

参考文献 (bibliography)

一、经典

Pali Text society. Pāli Text Society Translation Series of Tipiṭaka from Various Translators. Oxford: PTS, 2000

汉译南传经藏-庄春江工作站

二、中文专著

阿姜摩诃布瓦，《阿姜曼正傳》，第二版，台湾：佛陀教育基金会，2003。

阿姜摩诃布瓦，《沙门》，马来西亚：传承出版社， 2014。

阿姜查，《静心之流：阿姜查的生平与教诲》，马来西亚:Panyaprateep 基金会，2022。

隆波帕默，《解苦心钥》，中国：宗教文化出版社，2019。

三、英文专著

Ajahn, Chah. *On Meditation*. UK: Amaravati Publications, 2018.

Ajahn, Chah. *Living Dhamma*. UK: Amaravati Publications, 2018.

Ajahn, Jayasaro. *Stillness Flowing*. Malaysia: Panyaprateep Foundation, 2017.

Phra Bodhinandamuni. *Gifts He Left Behind- The Dhamma Legacy of Ajaan Dune Atulo*. Translated by Thanissaro Bhikkhu. USA, 2005.

Spiritual Human Development of Passionless Mind in Theravāda Buddhism

Rev. Subinoy Bhikku, Ph.D.
Visiting Lecturer at MCU
Suvinaya85@gmail.com

Abstract

In this article is study about the Passionless Mind (*Virāga Citta*) in Theravāda Doctrinal teachings and also its approach to solve on basis of Buddhist Doctrine which will provide the main guidelines for destroying Passionate Mind (*Virāga Citta*), ending the suffering and the cycle of rebirths. The cause of suffering and the cycle of rebirths are usually come from the six sense doors which are often from internal and external expects. This article gives much insight knowledge on how to get the answers to solve various problems. The human beings come to this world due to ignorance. Due to ignorance, we cannot see the reality of Passionless Mind (*Virāga Citta*). Avijjā it is rooted in desire or greed (*lobha*), wrong view (*diṭṭhi*), delusion (*moha*) and āsava are connected or conditioned to the psychological process to the clinging the internal and external phenomena. In this article discusses about the Passionless Mind (*Virāga Citta*) which is the origin of the human happiness, made clear in the central concept in the early Buddhism.

Buddhist Ethics Apply for Spiritual Human Development

Buddhist ethical thoughts are built on the basis of the particular conceptions of life-view, values-view, and also the liberation-view. The implications of Buddhist ethics consist of three relationships. Here, it is the relationship between individuals stressing the Buddhist Precepts (*sīla*). Here, we can see the relationship between humans and others sentient being; between individuals and cosmos, which advocates the respect for life and protection of the natural environment - the healthy development between humans and the nature. In this respect, ethics is a very important part of Buddhist teachings, and also Buddhist approach to reforestation and the completion of life. Buddhist ethics and moral theories, these are play an important role in the history of global civilization and in our real life, that is the significance of the peoples in modern world.

According to Buddhist ethics, we can be applying as "To avoid all evil deeds, and to cultivate good deeds, and the last one is, to cleanse one's mind. This is the teaching of the Blessed One's".[1] The distinction between good and evil becomes a principle of Buddhist ethics and the standard of moral judgment. Buddhism is stress interdependent relationships between people and hence approves of coexistence, mutual prosperity, mutual coordination between individual and another's interest, individual survival and the social development. And also, Buddhist ethical thoughts could alleviate crises and to warn and awaken oneself in the present environment.

Buddhist ethics encouraging people to improve reality of natural environment, perform efforts beneficial to every sentient-being, cultivating good fortune, and benefit for all living beings, to promote harmony, prosperity, natural happiness. In this way, we can apply the sustainable development of environmental conservation. According to the theory of dependent origination also serves as the theoretical foundation of Buddhism; and it explains the natural environment conservation and interdependent.

Buddhist principle of the maturation of *kamma* suggests that in the environment, all sentient beings live. According to *kamma* interpretations includes mountains, rivers, land, and even all global environment; all subjected to the effects of prior *kammas* of sentient beings' own behaviours. In this idea, subject and environment are unseparated, that subjective activities affect changes in the objective environment, is of great enlightening and instructive significance - that human needs to respect the nature, treat nature well and protect nature. Human oriented thoughts, and good wishes towards the pursuance of harmony, stabilization, and development can be found everywhere when implying Buddhist ethics. It can be explained that Buddhist ethics are expressions of humanity's living experience towards the process of survival and human development.

According to the Buddhaghosa's classic commentarial literature, the Path of Purification (*Visuddhimagga*) often subsumed under the heading of a complete three-fold training (*trishiksa*) as following; in proper conduct (*sīla*), meditative engagement (*samādhi*), and knowledge or wisdom (*paññā*). Those all are inaugural enunciation of a transformative pedagogy for training the whole person - in body, speech, mind, along cognitive, affective, behavioural dimensions and so on… In Buddhist teachings holy-life consists of three stages, each of them serves as

[1] Dh. 183;
Sabbapāpassa akaraṇaṁ kusalassa upasampadā,
sacittapariyodapanaṁ etaṁ Buddhāna sāsanaṁ.

a sufficient condition for the other; *sīla* is the basic foundation of ethical life and it prepares a congenial atmosphere for *samādhi* rather it is conducive to *samādhi* and *samādhi* forms a background for *paññā* which means *samādhi* is conducive to *paññā*.[1]

According to Buddhist teachings of 'Three Gradual Training (*sikkhā*)', the Blessed One emphasizes on development of wisdom, and the attainment of wisdom does not come at once, but by a gradual training (*anupubba sikkha*), a gradual working out of cause (*anupubba kriya*), a gradual practice (*anupubba patipada*).[2] This training is trained by oneself to gradual step by step on the Ariyan way.[3] In the *Udāna* the Blessed One explains as follows;

Just as, O Bkihhkus, the mighty ocean is of one taste, the taste of salt, even so, O Bhikkhus, this Dhamma is of one taste, the taste of liberation (*vimutti*).[4] In the Dhammapada there is another explanation as follows;

Following upon this path you will make an end of suffering. Having discovered how to pull out the thorn of lust, I make known the path.[5]

According to the nature of Dhamma, it has to be lived in and practised according to these triple trainings. There is absolutely no deviation from these trainings following as *Sila, Samadhi* and *Pañña*. In the *Aṅguttara Nikāya*, the Blessed One explains as follows;

Virtuous conduct, Ānanda, has the benefit and reward of non-remorse… non-remorse has the benefit and reward of joy… joy has the benefit and reward of delight… delight has the benefit and reward of tranquillity… tranquillity has the benefit and reward of happiness… happiness has the benefit and reward of concentration… concentration has the benefit and reward of knowledge and vision of things as they really are… knowledge and vision of things as they really are has the benefit and reward of disenchantment… disenchantment has the benefit and reward of dispassion… dispassion has the benefit and reward of the knowledge and vision of liberation… in this way, Ānanda, virtuous conduct brings the succeeding qualities to perfection, for reaching step by step the fruit of Arahantship.[6]

In this world, there is no short cut to get full liberation from

---

[1] D.III. 220; A.I. 229.
[2] M.I. 480; M.II. 174; Na āyatkeneva aññārādhanam vadāmi, apica anupubba-sikkhā anupubba-kiriyā anupubba-patipadā aññārādhanam hoti.
[3] M.I. 479.
[4] Peter Masefield, (tr.), **Udāna**, (Oxford: PTS, 1994), p. 67.
[5] Dh. 275;
Etañhi tumhe paṭipannā dukkhass'antaṁ karissatha
Akkhāto ve mayā maggo aññāya sallasanthanaṁ.
[6] A.V. 311; A.III. 19, 20.

the *saṁsara*. We need continuous practice step by step. Just like the Buddha advised to Ananda that the virtuous conduct brings the successful qualities to perfection for reaching the final liberation. Therefore, we need to practice these triple trainings step by step to develop our morality. Because, morality, concentration and wisdom are the path to final liberation. If we practice these trainings, like the morality will help to get more concentration and the good concentration would bring the result of the wisdom. So, the wisdom will finally help one person to know the right path for the destruction of human desire.

The Nature of Passionless Mind (Virāga Citta)

It is very important to clarify and understand the basic nature of mind, prior to presenting the analysis of the passionless mind. According to the Saṃyutta Nikāya, it is explained as follow;

I teach you all. Listen to it, O monks, what is all? Eye-from, ear-sound, nose-smell, tongue-taste, body-touch, mind-mind states, this is meant by all.[1]

According to the explanation, a person as twelve-sense-objects (*dvādasāyatana*), and these twelve sense-objects represent the world. We can fine more explanation in the Rohitassasutta as follows;

I say that without having reached the end of the world there is no making an end to suffering. It is, friend, in just this fathom-high carcass endowed with perception and mind that I make known the world, the origin of the world, the cessation of the world, and the way leading to the cessation of the world.[2]

According to the Migajālasutta has explains these six sense-organs, mind can be considered to be the main faculty. And also, it is more explanation we can fine in the Dhammapada as follows;

All that we are is the result of what we have thought: it is founded on our thoughts; it is made up of our thoughts. If a man speaks or acts with an evil thought, pain follows him, as the wheel follows the foot of the ox that draws the carriage.[3]

[1] Hare, E.M., **Kindred Saying**, Part. IV, (PTS, London, 1917), S IV 15.
[2] Bodhi Bhikkhu, tr., "The Connected Discourses of the Buddha (Saṃyutta Nikāya)", Wisdom Publications, Boston, 1914-1998, p. 158.
-Leon Feer, M., ed., "Saṃyutta Nikāya", Part I, (Oxford, PTS, 1991), S I 62.
Imasmiññeva vyāmamatte kaḷevare saññimhi samanake lokaṃ ca paññāpemi lokasamudayaṃ ca lokanirodhaṃ ca lokanirodhagāminiṃ ca paṭipadanti.
[3] Max Müller, F., tr., "The Dhammapada, Acollection of Verses", (PTS, Oxford, Clarndon press, 1898), p. 3.
Monopubbaṅgamā dhammā - manoseṭṭhā manomayā
Manasā ce paduṭṭhena – bhāsati vā karoti vā
Tato naṃ dukkhamanveti - cakkaṃ'va vahato padaṃ
-Von Hinüber, O. and Norman, K.R., ed., Dhammapada, (PTS, Oxford, 1995), p. 1.

It is explained that the mind is the forerunner of all states, mind is chief, mind made are they. Furthermore, the condition of mind is explained as follows;

Those who bridle their mind which travels far, moves about alone, is without a body, and hides in the chamber (of the heart), will be free from the bonds of Māra (the tempter).[1]

It is explained as, faring far, wandering alone, bodiless, lying in the cave, is the mind. In Pāli we called *citta* means thought or mind, in Sanskrit, it is mention as mano, or cit, same as Pāli thought or mind. According to *the Manual of Abhidhamma*, it is explained as synonymous of citta terms like *citta, ceta, cittuppāda, nāma, mana, vinnana*.[2]

The nature of mind is based on the remaining sense organs and it receives the sense objects. What is the original nature of the mind that visualizes various objects? According to the Aṅguttara Nikāya, it is explained as the nature of mind is fundamentally resplendent, that mind is naturally pure and radiant but is defiled, polluted by the external impurities, influence of sense and mental faculties or defilements. While defining the nature of mind, the Blessed one explain as follows;

This mind, monks, is luminous, but it is cleansed of taints that come from without. This the educated Ariyan disciple understands not as it really is. Wherefore for the educated disciple there is cultivation of the mind, I declare.[3]

There is no object in this world that can move faster that the mind. It is very difficult to fine and example of the speed of mind. The mind has been further explanation in the Dhammapada as follows;

As a fletcher makes straight his arrow, a wise man makes straight his trembling and unsteady thought, which is difficult to guard, difficult to hold back.[4]

The flickering, fickle mind, is difficult to guard, difficult to

---

[1] Max Müller, F., tr., "The Dhammapada, Acollection of Verses", (PTS, Oxford, Clarndon press, 1898), p. 12.
dūraṅgamaṃ ekacaraṃ asarīraṃ guhāsayaṃ
ye cittaṃ saññamessanti mokkhanti Mārabandhanā.
-Von Hinüber, O. and Norman, K.R., ed., **Dhammapada,** (PTS, Oxford, 1995), p. 11.

[2] Narada Maha Thera, ed., "A Manual of Abhidhamma, Abhidhammattha Saṅgaha", Published by the Buddhist Missionary Society, Kualalumpur, Malaysia, 1979, p. 24.

[3] Woodward, F.L., tr., "The Book of the Gradual Sayings (Aṅguttara Nikāya)" Vol. I, (London, PTS, 1970), p. 8.
-Richard Morris, Rev., ed., "Aṅhuttara Nikāya", Part I, London, PTS, 1961, p. 10.
Pabhassaram idaṃ bhikkhave cittaṃ tañ ca kho āgantukehi upakkilesehi upakkiliṭṭhaṃ. taṃ sutavā ariyasāvako yathābhūtaṃ pajānāti. Tasmā sutavato ariyasāvakassa cittabhāvanā atthī ti vadāmī ti. A I 10.

[4] Max Müller, F., tr., "The Dhammapada, Acollection of Verses", (PTS, Oxford, Clarndon press, 1898), p. 12.
Phandanaṃ capalaṃ cittaṃ - dūrakkhaṃ dunnivārayaṃ
-Von Hinüber, O. and Norman, K.R., ed., **Dhammapada**, (PTS, Oxford, 1995), p. 10.

control, and also furthermore explanation as follows;

As a fish taken from his watery home and thrown on the dry ground, our thought trembles all over in order to escape the dominion of Māra (the tempter).[1]

Like a fish that is drawn from its watery abode and thrown upon land, even so, does this mind flutter, hence should the realm of the passion be shunned, and also there is another explanation as follows;

It is good to tame the mind, which is difficult to hold in and flighty, rushing wherever it listeth; a tamed mind brings happiness.[2]

The mind is difficult to control; swiftly and lightly it moves and lands wherever it pleases. The passion bound mind is like an oasis for defilements. The mind is naturally movable, it is fickle, and controlling this nature of mind is subjugation. The uncontrolled mind always generates passions. Here, the factors like passion (*rāga*), hated (*dosa*), delusion (*moha*) and in addition to these jealousy, envy (*isā*), anger (*kodha*), intoxication (*mada*), conceit (*māna*), sloth and drowsiness (*thinamiddha*), excitement and flurry or worry (*uddhacca-kukkucca*), doubt (*vicikicchā*), all these factors defile the mind.[3]

According to Buddhism, there is no escape from this mind which is full of defilements. It is constantly burning with the fire of lust, hated and delusion etc. Nibbāna is shown as the extinction of this fire. According to Saṃyuttha Nikāya, the Nibbāna is explains as *yo kho bhikkhu rāgakkhayo, dosakkhaya, mohakkhayo idam brahmacariyapariyosānan ti Nibbāna.*[4] That mind which is freed from lust (rāga), hatred (dosa), and delusion (moha), is called the passionless mind. The mind that is freed from passion is the best. Passionless is the best of norms. Virāgo settho dhammānam[5] here, virāga is often called Nibbāna. Sabbasaṅkhārasamatho sabbupadhipaṭinissaggo taṇhakkhayo virāga nirodho Nibbānaṃ.[6] In order to get rid of the

[1] Max Müller, F., tr., "The Dhammapada, Acollection of Verses", (PTS, Oxford, Clarndon press, 1898), p. 12.
Vārijo va thale khitto – okamokata ubbhato
Pariphandat'idaṃ cittaṃ - māradheyyaṃ pahātave.
-Von Hinüber, O. and Norman, K.R., ed., **Dhammapada**, (PTS, Oxford, 1995), p. 10.

[2] Max Müller, F., tr., "The Dhammapada, Acollection of Verses", (PTS, Oxford, Clarndon press, 1898), p. 12.
Dunniggahassa lahuno – yatthakāmanipātino
Cittassa damatho sādhu - cittaṃ dantaṃ sukhāvahaṃ.
-Von Hinüber, O. and Norman, K.R., ed., **Dhammapada**, (PTS, Oxford, 1995), p. 10.

[3] Leon Feer, M., ed., "Saṃyutta Nikāya", Part V, (Oxford, PTS, 1991), S V 6.
Yassa saddhā ca paññā ca dhammā yuttā sadā dhuraṃ, hirī īsā mano yottaṃ sati ārakkasārathi
Ratho sīlaparikkhāro, jhānakkho cakkaviriyo, upekkhā dhurasamādhi, anicchā parivāraṇaṃ
Abyāpādo avihiṃsā, viveko yassa āvudhaṃ, titikkhā dhammasannāho, yogakkhemāya vattati
Etad attaniyam bhūtaṃ, brahmayānaṃ anuttaraṃ, niyyanti dhīrā lokamhā, aññadatthu jayanti..

[4] Leon Feer, M., ed., "Saṃyutta Nikāya", Part V, (Oxford, PTS, 1991), S V 8.

[5] Rhys Davids and W. Stede, Pāli English Dictionary, (PTS, 1921), p. 634.

[6] Leon Feer, M., ed., "Saṃyutta Nikāya", Part I, (Oxford, PTS, 1991), S I 136.

above defilements, mind should be passionless.

The centered of mind is taking good and bad objects through six sense organs, gives rise to impurities as well. It is explained as expects of the passionless mind. Such a mind calm, tranquil, endowed with equanimity, is transcendental. The nature of such a dispassionate mind is to be attentive (*yoniso manasikāro*) and to know the things as they truly are (*yathābhuta*). According to the Dhammacakkapavattana Sutta, it is explaining the nature of mind as the vision, knowledge, wisdom, insight and light arose.[1]

The five aggregates (*pañcakkhandha*), it is the supramundane consciousness that enables one to transcend this world of mind and body. These are destructive, subject to change, bound to the world of sense-desire, in the realm of sense desire, the realm of form, and the realm of non-form minds, the condition of passionless mind cannot be expected of such a mind that belongs to the realm of sense-desire. But this state of passion-lessness can be found in the transcendental mind.[2]

Passionless Mind can be Spiritual Human Development

According to Theravāda Buddhism, it is explained that by contemplating our stream of consciousness in meditation we can be led naturally to the spacious experience of mind. As we observe our thoughts carefully, we will notice that they arise, abide and disappear themselves. There is no need to expel thoughts from our minds forcefully, just as each thought arises from the clear nature of passionless mind.

The Buddhist concept of man is universally accepted, so in Buddhism it is further emphasized, elaborated and strengthened. The concept of a being includes all beings, yet the teaching about man is very important. Therefore, man must get a special place among other beings. Man is called a being because he is attached to the five sensual pleasures. A being who is attached this five sensual (rupa, sadda, gandha, rasa, and phottahabba) pleasures is called a man.

This definition is common to both man and other living beings, unless a being is redeemed from suffering, he is attached to the five sensual pleasures. We are worldlings (puthujjana), due to their attachments to worldly conditions. We know that, Arahants are not ordinary beings, because they are overcome all sensual pleasure. It is

---

[1] Leon Feer, M., ed., "Saṃyutta Nikāya", Part V, (Oxford, PTS, 1991), S V 424. *Cakkhum udapādi, nānam udapādi, paññāudapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi.*

[2] Edward Müller, ed., Dhammasaṅgaṇi, London, PTS, 1978, p. 3. *Sanidassanā dhammā, anidassanā dhammā. sappaṭighā dhammā, appaṭighā dhammā. Rūpino dhammā, arūpino dhammā. Lokiyā dhammā, lokuttarā dhammā. Kenaci viññeyyā dhammā, kenaci na viññeyyā dhammā.* (Dhs. 3.).

mention in the Ratana Sutta, ‘*ye puggalā attha satampasattā*’.[1]

Man is inheriting an evaluative intellect. Only the human beings can evaluate ethics. Men who belong to all religions have evaluative abilities. Therefore, the man is able to evaluate both wholesome and unwholesome deeds, good and bad, merit and demerit. The concept of man and animal advocated by a sage, is as follows;

Food, sleep, fear, and sexual activity are common to both man and animal; but righteousness alone is superior to all these things. Being utterly devoid of righteousness, one is regarded to be equal to and animal.[2]

According to explanation of the Hitopdesa, man and animal can be identical with one another. Nevertheless, the basic difference lies in the observance of righteousness. Man has the ability to act in accordance with ethical norms. He is more sensible than an animal in so far as his creative power is concerned. An animal does not possess such a creative power.

The Blessed one has explained in the Saṃyutta Nikāya that ‘all you have to know is what you are, how you exist. You don’t have to believe in anything. Just understand your mind: how it works, how attachment and desire arise, how ignorance arises, and where emotions come from. It is sufficient to know that nature of all that; that alone can bring you happiness and peace. Thus, your life can change completely; everything turns upside down. What you once interpreted as horrible can become beautiful’ as follows;

Greed, hatred, and delusion - Arisen from within oneself
Injure the person of evil mind - As its own fruit destroys the reed.[3]

A being is only a conventional term. Such an individuality does not exist. After fixing different parts together we identify is as a chariot. When all aggregates are put together, the convention of entity comes into being, which is a wrong notion. According to the early Buddhist philosophy, beings are subjected to suffering. This suffering exists and is extinguished or ceased. Early Buddhist philosophy demonstrates that beings are bound by suffering.

According to the Theravāda and Mahayana Buddhism, it’s has explained about the Bodhisatta and Mahāsatta, the term satta is generally sued. The meaning of Bodhisatta, ‘Bodhiyāsatto Bodhisatto’

---

[1] Sutta-Nipāta. (ed.) Andersen, Dines, and Helmers Smith. Vol. II, (Oxford: PTS, 1997), p. 32.
[2] Narayan Rāma, Hitopdesa, Chaukhambha Oriental and antiquarian books, Varanasi, 1984, p. 6.
Āhāranidrā bhaya maithunascha,
Sāmānyametat pasubhih narānām,
Dharmohi tesām adhiko viseso
Dharmohinā pasubhih samānā. V. 25.
[3] Bhikkhu. Bodhi, tr. Saṃyutta Nikāya, vol. I, Wisdom Publications, Boston, 1896-1998, p. 189.

one who is fully attached to enlightenment. And also, another meaning of Bodhisatta, is called 'Bodhi-being'. A being destined to attain fullest enlightenment of Buddhahood. A Bodhisatta passes through many existences and many stages of progress before the last birth in which he fulfils his great destiny.[1]

The Buddhist philosophy elucidates '*satta*' without any speculation. This entity is neither self-made nor made by others. Accordingly, the being is not a creation of God. Buddhist philosophy reveals the fact that a being is not an accidental creation, it comes into being due to cause and effect.[2]

The reason for an understanding of causality being so important in Buddhist thought and practice is that it relates directly to sentient beings' feelings of pain and pleasure and the other experiences that dominate their lives, which arise not only from internal mechanisms but also external causes and conditions. Therefore, it is crucial to understand not only the internal workings of mental and cognitive causation but also their relationship to the external material world.

The fact that our inner experiences of pleasure and pain are in the nature of subjective mental and cognitive states is very obvious to us. But how those inner subjective events relate to external circumstances and the material world poses a critical problem. The question of whether there is an external physical reality independent of sentient beings' consciousness and mind has been extensively discussed by Buddhist thinkers. If a person has a calm and stable mind, this influences his or her attitude and behavior in relation to human development. In other words, if someone remains in a state of mind that is calm, tranquil and peaceful, external surroundings or conditions can cause them only a limited disturbance.

Conclusion

The prime expectation of Buddhist thought, is the mankind aware of the reality of life as well as the problems revealed through this awareness. The term *dukkha* (sorrow) used in the Pāli Canonical texts, reveals the reality of life and problems confronted by man. It is considered that the Blessed one appears in this world in order to make mankind fully conscious of *dukhha* (sorrow). Buddhism intends to show the path that leads to the elimination of sorrow.

[1] T.W. Rhys Davids and William Stede, Pāli English Dictionary, PTS, Motilal Benarsidass Publishrs Private Limited, Delhi, 1993, p. 491.

[2] *Nayidam atta katam bimbam – Nayidam parakatam agham*
Hetum paticca sambhutam – Hetu bhangā nirujjhati. D III 137.

Accordingly, an ethical and psychological path which has been directed at this interpretation indicates Buddhism as a philosophy of passion-lessness as well as passionless conduct. Buddhism itself is a study of man as well as the study of the strange complex environment which is around us. It is considered that Buddhist theoretical and pragmatic teaching bear a direct relevance to the physical environment.

It is very that the *dhammas* always arise, not as solitary phenomena, but as combinations or clusters. This is true of both mind and mater. Here whenever consciousness arises, together with it arise at least seven mental factors namely; contact, feeling, perception, volition, one-pointedness, psychic life, and attention. Thus, even the smallest psychic unit or moment of consciousness turns out to be a complex co-relational system.

According to Dhammapada 204 explained; *Ārogya paramā lābhā, santuṭṭhī paramaṁ dhanaṁ, vissāsa paramā ñātī, nibbānaṁ paramaṁ sukhaṁ*. The highest satisfaction and exists beyond our nature and death. We cannot be joyful here because of the nature and death scares to us. When we go beyond the nature and death, the highest satisfaction and happiness will exist in the nature of passion-lessness mind that is the spiritual Human Development.

Bibliography

1. Primary Sources

a. Pāli Canonical Text

Morris, R. (ed.). **Aṅguttaranikāya.** Vols. I-V. Oxford: PTS, 1985-1995.
Hardy, E. (ed.). **Aṅguttaranikāya.** Vols. III - V. Oxford: PTS, 1974 - 1994.
Edward Muller. (ed.). **Dhammasanghani**. London: PTS, 1978.
Trenker (ed.). **Majjhimanikāya**. Vols. I-V. Oxford: PTS, 1993.
Robert Chalmers (ed.). **Majjhimanikāya**. Vols. II-III. Oxford: PTS, 1993.
Woods, J.H. and Horner, I.B. (eds.). **Majjhimanikāyaṭṭhakathā** (papañcasūdanī), vol I-IV. Oxford: PTS, 1922.
Windisch, E. (ed.). **Itivuttaka,** Oxford: PTS, 1890.
M. Leon Feer (ed.). **Saṃyuttanikāya**. vol II. Oxford: PTS, 1990.
Feer, L. (ed.). **Saṃyuttanikāya**. Vols. I-IV. Oxford: PTS, 1884-1898.

b. Text andTranslations

Rhys Davids, T.W. and C.A.F., (tr.). **Dialogue of the Buddha (Dīghanikāya).** vol I, III. London: PTS, 1899-1921.
Walshe, M. (tr.). **Thus Have I Heard** (Dīghanikāya). vol II. London: PTS, 1987.

Hare, E.M. (tr.). **Kindred Saying** (Saṃyuttanikāya). Vols. I, III, IV. Oxford: PTS, 1917-1927.

Peter Masefield (tr.). **Itivuttaka.** Oxford: PTS, 2000.

Woodward, F.L. (tr.). **The Book of Kindred Saying** (Saṃyuttanikāya). Vols. II-V. Oxford: PTS, 1922-1930.

Horner, I.B. (tr.). **The Middle Length Saying** (Majjhimanikāya). Vols. I-III. Oxford: PTS, 1954-1959.

Woodward, F.L. (tr.). **The Book of the Gradual Saying** (Aṅguttaranikāya). II-V. Oxford: PTS, 1933-1936.

Rhys Davids, Mrs., D. Litt. (tr.). **The Book of the Gradual Saying** (Aṅguttaranikāya). Vol I. Oxford: PTS, 1932.

Ñāṇamoli Bhikkhu and Bodhi Bhikkhu (trs.). **The Middle Length Discourses of the Buddha** (majjhima Nikāya). Kandy, Sri Lanka: Buddhist Publication Society, 1995.

2. Secondary Sources

Acharya Buddharakkhita Thera. **Mind Overcoming Its Cankers**. Kandy, Sri-lanka, Buddhist Publication Society, 2004.

Kalupahana, David J. **The Principles of Buddhist Psychology**. Delhi, Sri Satguru Publications, Indian Books Centre, 1992.

Kalat, James W. **Introduction to Psychology**. Thomson Wadsworth, USA, 2008.

Narada, Thera. **The Buddha and His Teachings**, Malaysia, Buddhist Missionary Society. 1977.

Ñyanaponika Thera. **The Roots of Good and Evil**. Buddhist Texts Translated Pāli with an Introduction and Comments by Ñyanaponika Thera. Malaysia: Buddhist Publication Society. 1999.

Perera, T. H. **The Four Cankers (Asavas).** Kandy, Sri Lanka: Buddhist Publication Society. 1967.

Acharya Mahaprajna, ‘New Man New World’, published by Kamlesh Chaturvedi, Adarsh Sahitya Sangh, New Delhi, 2005.

Narayan Rāma, **Hitopdesa,** Chaukhambha Oriental and antiquarian books, Varanasi, 1984.

Vaman Shivram Apte Motilal, **The Student’s Sanskrit English Dictionary**, Banarsidass Publishers Private Limited, Delhi, 1970.

Ramananda Prasad, ed., **The Bhagavad Gita**, Published by Motilal Banarsidass, publishers private limited, Delhi, 1996.

Svāmi Satya Prakash Sarasvati Satyakam and Vidyalankar, ed., **Rgveda Samhitā**, published by Veda Pratishthana, New Delhi, 1977.

The Cross-generation Opinion Towards Euthanasia

Maysar Prompatanapak[1]
Kannapon Lopetcharat[2]
Arthon Prompatanapak[3]

Abstract

Euthanasia and Assisted Suicide have always been a controversial topic, sparking numerous global debates due to their ethical considerations and implications. To investigate whether age and gender influence perspectives on the practice of euthanasia, a self-administered survey was sent to 72 Thai citizens (43 female and 29 males: ages ranging from 18 to 75 years old with an average age of 32±14 years old) via an online platform. The respondents were required to answer questions before and after reading an informative passage defining the various types of euthanasia. The results indicated a clear (but not significant) trend suggesting that the older the person, the more they thought they understood what euthanasia was. In conjunction with the formal classifications and definitions of euthanasia, 'age' was a significant factor that notably impacted the changes in opinion towards euthanasia among respondents who initially disagreed with the practice. Furthermore, the passage impacted Gen Xs and Gen Zs similarly but differently for Gen Y. After reading the formal definitions of euthanasia, voluntary euthanasia was the most preferred regardless of gender and age group. A larger and more in-depth study focusing on the underlying reasons of accepting and rejecting euthanasia and identifying effective communication about euthanasia in conjunction with palliative care is recommended.

Keywords: euthanasia, generation difference, assisted suicide, voluntary euthanasia, involuntary euthanasia, non-voluntary euthanasia

Introduction

Euthanasia and Assisted Suicide

According to the American Medical Association, euthanasia can be defined as 'the act or practice of painlessly putting to death, persons suffering from a painful and incurable disease(s) or incapacitating physical disorder or allowing them to die by withholding treatment or withdrawing artificial life support measures.' (American Medical Association, 2022). Meanwhile, assisted suicide is the

[1] 6th Form Student, Shrewsbury International School
[2] Executive Director, Nouveau Centric Co. Ltd.
[3] MME Director & Assistant Professor, Bangkok University

intentional act of helping another person kill themself. For example, a pharmacist may prescribe drugs that the patient has to take his/herself in order to die. Therefore, assisted suicide is when the act is purposedly aided by a medical practitioner and 'the person self-administers the medication', whilst euthanasia occurs when the patient (who is requesting assistance to die) has someone else take the action that results in their abnormal death.

Types of Euthanasia

There are two general criteria to classify euthanasia: patient's consent types and the way euthanasia is carried out. Using patient's consent types resulted in three types of euthanasia: voluntary, non-voluntary and involuntary (Brazier, 2022). **Voluntary Euthanasia** occurs when euthanasia is conducted with consent from the patient. Cases of this act may range from straightforward requests like asking help with dying and refusing to eat, to more precise appeals like asking for medical treatment to be stopped or life-support machines to be switched off. **Non-Voluntary Euthanasia** is conducted on an individual who is 'unable to provide consent due to their current health condition.' If this is the case, the decision will be made, on behalf of the patient, by another appropriate individual, judging by the patient's quality of life and suffering. Examples of the patient's medical state may include being unconscious or in a coma, being severely brain-damaged, or even being too young to carry out a decision. Lastly, **Involuntary Euthanasia** is when 'the act is performed on a person who would be able to provide informed consent, but does not, either because they do not want to die or because they were not asked.' In this scenario, the act is called 'murder' as it is against the patient's will.

Apart from classifying euthanasia by whether consent is provided, euthanasia can also be categorized by the way it is carried out. According to BBC (2014) and Brassington (2020), **Passive Euthanasia** is when 'life-sustaining treatments are withheld'. The patient's death will occur either because the medical professionals does not perform a necessary action to keep them alive or when they stop an action or operation that is keeping the patient alive. In contrast, Active Euthanasia occurs when medical professionals perform a deliberate action that causes the patient to die. Many individuals believe that there is a moral distinction between the two: some consider that it is acceptable to withhold treatment and allow a patient to die but it is intolerable to kill a patient by a deliberate act. However, others assume that this distinction is not credible since stopping treatment and carrying out a lethal operation are both deliberate acts that would result in the patient's death.

The Motives of Physicians to Conduct Voluntary Euthanasia

Psychological Variables

According to a report from BMC Palliative Care, psychological variables are the most consistently associated with voluntary euthanasia. To be more specific, 'past behavior' was the only variable that had a 100% assessed-significant ratio. When medical practitioners were familiar with practicing euthanasia, they were more motivated to perform the act. This result was also supported by the scientific literature in the field of health psychology, which states that 'past behavior or habit is often the main determinant of intention or behavior adoption'. These research findings follow the Theory of Interpersonal Behaviour of Triandis - which is a theory that provides clarifications when identifying the determinants of ethical behaviors like euthanasia (Triandis, 1977). The theory firmly asserts that 'the frequency with which a behavior is performed predicts behavior adoption, alongside intention', implying that 'initial behavior adoption is mostly administered by intention' since it is the first time adopting the behavior and the person has no experience with the behavior. Therefore, the article concludes that 'the more one has adopted a behavior in the past (and the more experience one has with that behavior), the more the behavior becomes controlled by habit - the behavior will become more automatic since the person will not give it as much thought as she/he initially did'.

In addition to 'past behaviour', Vézina-Im, Lavoie, Krol, and Olivier-D'Avignon (2014) claimed that there were other psychological variables that influenced physicians and nurses to conduct voluntary euthanasia, although these variables were often less associated with euthanasia. These psychological variables include 'beliefs about consequences', 'the social/professional role and identity of medical practitioners', and lastly, 'beliefs about capabilities and moral norm'. However, these variables were not notably related to euthanasia in more than half of the studies. Therefore, these psychological variables did not have significant influences on motivating physicians and nurses to practice euthanasia.

Socio-Demographic Variables

The second type of variables that were most consistently associated with physician-assisted suicide was the combination of social and demographic factors. The major socio-demographic variable was the health professionals' 'medical specialty' or 'work setting'. A possible explanation for this assertion would be that exposure to suffering patients can be more common in certain medical specialties and work settings than in other specialties or settings. Therefore, having a higher exposure to ailing patients could lead to an increased influence to practice euthanasia

in health professionals.

Furthermore, other socio-demographic variables include 'the number of terminal patients', the medical practitioners' 'gender', 'level of education', 'years of work experience' and 'age'. Evidence following the survey research suggested that 'the higher the number of terminal patients physicians cared for in the last 12 months, the more chances they had to perform euthanasia.' Additionally, female health professionals were less likely to practice euthanasia compared to their male counterparts; and nurses with higher levels of education (i.e., having a baccalaureate and master's degree) were more willing to conduct lethal injections compared to those who were awarded a diploma or associate degree. Surprisingly, nurses who were willing to carry out euthanasia generally had more than 6 years of experiences, whilst medical doctors with more than 6 years of experience were less likely to administer lethal drugs and practice euthanasia. Since 'age' was another determinant factor, The Study Of Oz found out that physicians over 31 years were less inclined to perform euthanasia, compared to their counterparts aged between 20 and 30 years (Ruijs, van der Wal, Kerkhof, Onwuteaka-Philipsen, 2014).

Patient Variables Associated with Euthanasia

Even though variables related to the patient's condition were the most frequently assessed, they were the least consistently associated with euthanasia (Ruijs et al, 2014). According to a survey conducted by Back, Wallace, Starks and Pearlman (1996), investigating physician-assisted suicide and euthanasia in Washington, 66.6% of the physicians observed in the study were more motivated to practice euthanasia on patients who were not depressed, 60.0% - when patients had a short life expectancy - usually less than 2 weeks or less than a month, 44.4% - when the patient had severe symptoms and suffered severely, 25.0% - when the patient's family had agreed with the decision and lastly, 20.0% - when it was the patient's wish. Interestingly, patient variables were considered insignificant and unrelated to physician-assisted suicide in countries where euthanasia is legal.

Motives of Patients to Request for Euthanasia

People often have many reasons when requesting to undergo euthanasia. According to findings from a Dutch Hospital in 2006, wanting 'control over time and manner of death' was a primary theme in demands for euthanasia. A young woman with chronic obstructive lung disease was drawn from a sample of 41 terminally ill patients and discussed euthanasia and assisted suicide during a narrative interview conducted in the UK. During the interview, she expressed her desire to be in control and

emphasized her right to choose when and how to die. Since she was 'on morphine', she experienced a great quantity of 'breakthrough pain', she believes that without a change in the UK law - to legalize voluntary euthanasia, her only alternative would be to 'die alone' - possibly by committing suicide (Chapple, Ziebland, McPherson, Herxheimer, 2006)

Another reason why terminally ill patients may want to request euthanasia was that they still 'wish to remain physically independent', even when 'death approaches'. For example, a man with progressive multiple sclerosis wanted to undergo euthanasia since he 'hated being dependent on his wife' (Chapple et al, 2006). The research team also reported that the man ran a nursing home in his earlier years and witnessed patients dying in great pain, further clarifying why he would like to follow the voluntary euthanasia route. He also 'suffered from excruciating pain' himself and substantially feared 'cognitive impairment'. Lastly, some people may feel compelled to end their lives in order to prevent themselves from being a burden to others - 'reducing the cost to others'. For example, a woman reported the experience of her acquaintance who was diagnosed with dementia as 'having seen his wife struggling to cope' since the man lived with Alzheimer's for 11 years and became 'blind, dumb and deaf' and the woman was convinced that she did not want to 'lumber herself with anyone or any institution'. Many respondents were also concerned with the cost of care (Chapple et al, 2006).

In conclusion, the main motives for choosing the option of euthanasia was 'the right to choose when to their own life', experiencing 'anticipated pain and cognitive impairment', having a 'fear of indignity and a fear of loss of control', and lastly, having 'a concern that they may be a physical or financial burden to others' (Chapple et al, 2006).

Research objectives

The objective of this study was to gauge the level of understanding about euthanasia among regular people and to investigate how their opinions changed after knowing the formal classifications and definitions of euthanasia.

Research scope

This study was a quantitative study exploring the attitudes of common Thai people from 3 generations (Gen X, Gen Y and Gen Z) toward euthanasia and how they responded to the formal definition of euthanasia. The study employed a self-administrative questionnaire with a passage about the formal meaning of euthanasia for testing the changes in their responses.

Material, method and data analysis

A self-administered online survey was employed through Google form (see Appendix 1). The samples were convenient samples recruited via emails and personal connections. 72 people (43 female and 29 male; ages ranged from 18 to 75 years old with an average age of 32±14 years old) participated in this survey (conducted during 1-31 March 2020). The respondents were further classified to three age groups: Gen Xs, Gen Y and Gen Z using the following criteria: Gen X was older than 45 years old, Gen Y was between 29-45 years old and Gen Z was between 18 - 28 years old.

Summary statistics (average, percentage, etc.) were calculated and reported. Chi-square analyses were used for testing hypothesis on association between variables. Two-way Analysis of Variance (Two-way ANOVA) was conducted for self-reported knowledge about euthanasia (Q5 - See Appendix 1) using Gender (main effect), Age group (main effect) and the 2-way interaction term (Gender x Age group) as factors in the two-way ANOVA model. Two-way Repeated Measurement Analysis of Variance was conducted for the changes in people's opinion on euthanasia before (Q7) and after (Q8) reading the definition of euthanasia (within subject factor, Reading) (see Appendix 1) with Gender and Age group as between-subject factors (main effects), self-reported understanding about euthanasia score (co-variate) and all possible interaction terms in the Repeated Measure ANOVA model. All statistical analyses and hypothesis testing were perform at 95% confidence level using IBM® SPSS® 23 (IBM Corp., Armonk, NY).

Research results

Demographic information: Gender and Age group

Gender (Male and Female) and Age group (Gen Xs, Gen Y and Gen Z) were independent from each other as the Chi-square test of association between the two factor was not significant (Chi-square (d.f. =4) 2.4; p-value 0.667). Table 1 shows the distribution of counts and percentages of Gender and Age groups.

Table 1 The distribution of people between Gender and Age group. The percentages are calculated using total number of sample (N=72).

		Gen Xs	Gen Y	Gen Z	Total
Female	Count	6	18	19	43
	% of Total	8.30%	25.00%	26.40%	59.70%
Male	Count	5	8	16	29
	% of Total	6.90%	11.10%	22.22%	40.28%
Total	**Count**	**11**	**26**	**35**	**72**
	% of Total	**15.30%**	**36.10%**	**48.60%**	**100.00%**

Self-reported knowledge about euthanasia

The two-way ANOVA could not detect any significant impact of Gender, Age group and [Gender x Age group] on the level of self-reported knowledge about euthanasia. The average levels of the self-reported knowledge were 3.26 (±0.43) for Female and 3.06±0.52 for Male. At the low levels (1 & 2) of the self-reported knowledge about euthanasia, male respondents reported at level 1 more than female respondents; meanwhile, female respondents reported at level 2 more than male respondents (Figure 1). But, overall, there was no significant association between gender and levels of euthanasia knowledge found (Chi-square (d.f. =4) 4.5; p-value 0.339) and this result agreed with the two-way ANOVA results. Therefore, the level of self-reported knowledge about euthanasia were not different between males and females in this study. Interestingly, there seemed to be different patterns between the age groups, even

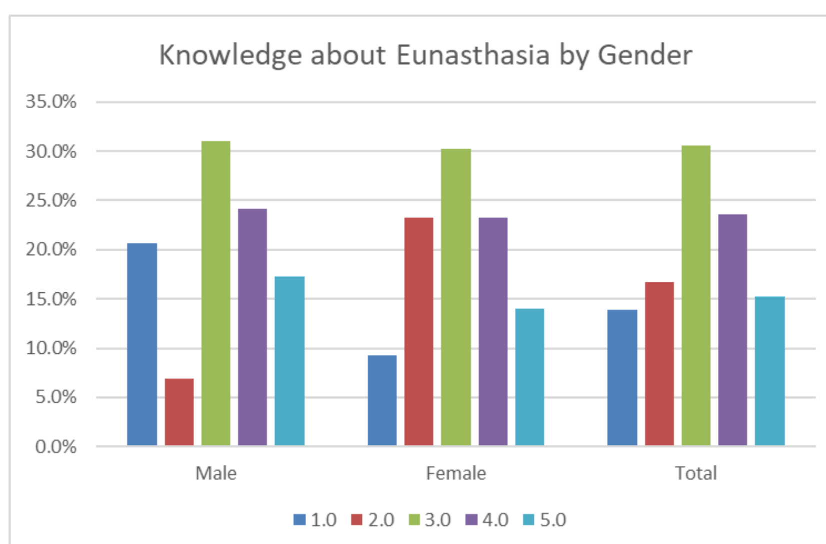

Figure 1 Comparison of percent distribution of self-reported knowledge about euthanasia (1 = I have no idea what Euthanasia is and have never heard about it. to 5 = I am fully aware about the practice of Euthanasia.) between genders (male = 29; female = 43) and total (N=72)

though, the two-way ANOVA and Chi-square test did not reveal any significant differences and association between the age groups and the score levels. The averaged levels of knowledge about euthanasia were 3.42±0.75 for Gen Xs, 3.18±0.53 for Gen Y and 3.59±0.87 for Gen Z. The order of the averages was strange as the older age groups (Gen Xs and Gen Y) declared lower understanding about euthanasia than the youngest age group (Gen Z). However, scrutinizing the distribution of the understanding scores (Figure 2) revealed that Gen Xs exhibited

higher percentage (63.6%) for the top-2-box (4 & 5) than those of the younger age groups (30.8% for Gen Y and 37.1 for Gen Z) (Table 2). In addition, the highest percentages of the self-reported

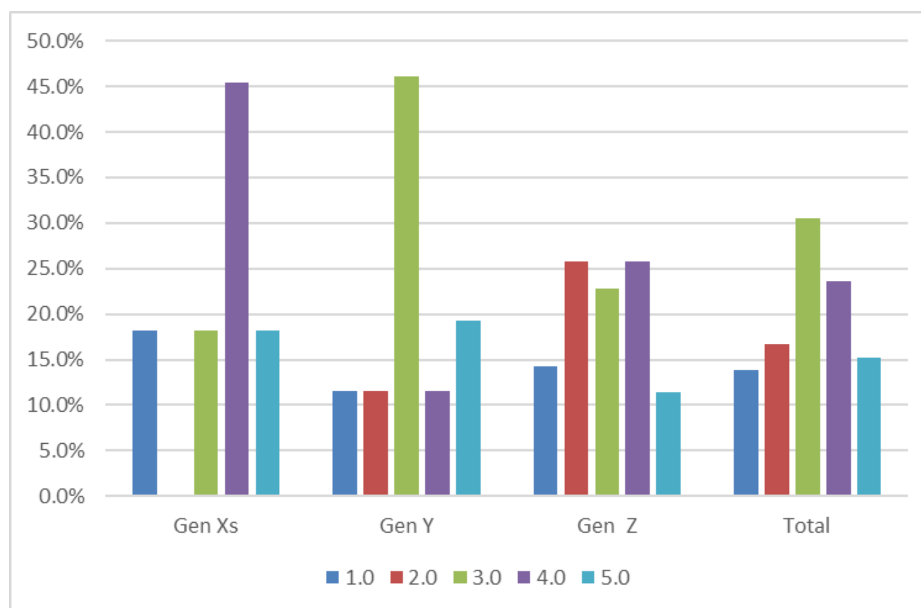

Figure 2 Comparison of percent distribution of self-reported knowledge about euthanasia (1 = I have no idea what Euthanasia is and have never heard about it. to 5 = I am fully aware about the practice of Euthanasia.) between age groups (Gen Xs = 11; Gen Y = 26 & Gen Z = 35) and total (N=72)

understanding scores for Gen Y and Gen Z were at level 3 (the Middle box) and at level 1-2 (the Bottom-2-box), respectively. However, combining all respondents (N=72) caused the percentages to be evened out across the levels of the scores (Table 2). Even though, the impact of age groups on the level of self-reported understanding about euthanasia was not

Table 2 Percentage distribution of combined self-reported understanding about euthanasia scores. The percentages were calculated withing each row (Age group). Level 1-2 = Bottom-2-box; Level 3 = Middle box and Level 4-5 = Top-2-box

	Self-reported understanding about euthanasia		
	Level 1-2	Level 3	Level 4-5
Gen Xs	18.2%	18.2%	63.6%
GenY	23.1%	46.2%	30.8%
Gen Z	40.0%	22.9%	37.1%
Total	**30.6%**	**30.6%**	**38.9%**

significant, it is worth noting the trend that the older the respondent, the higher the self-reported understanding level were. The non-significant results may be due to small sample size used in this study.

Changes in opinion about euthanasia after learning about its classifications and definitions

The two-way Repeated Measure ANOVA revealed only significant interaction between the changes of their opinions and Age group; meanwhile, the impact of Gender, Age group, the self-reported understanding about euthanasia and the other interaction terms were not significant. Gen Y differed from Gen Xs and Gen Z under the condition that the respondents "disagreed with euthanasia (the No answer in Q7, see Appendix 1) before reading the definitions (Figure 3). The conversion ratio of No Yes condition for Gen Y was 0.75 (from 42.9% / 57.1%); meanwhile, the conversion ratios of No Yes condition for Gen Xs and Gen Z were more than 1 (Figure 3). These results demonstrated that the "formal classifications and definitions" had

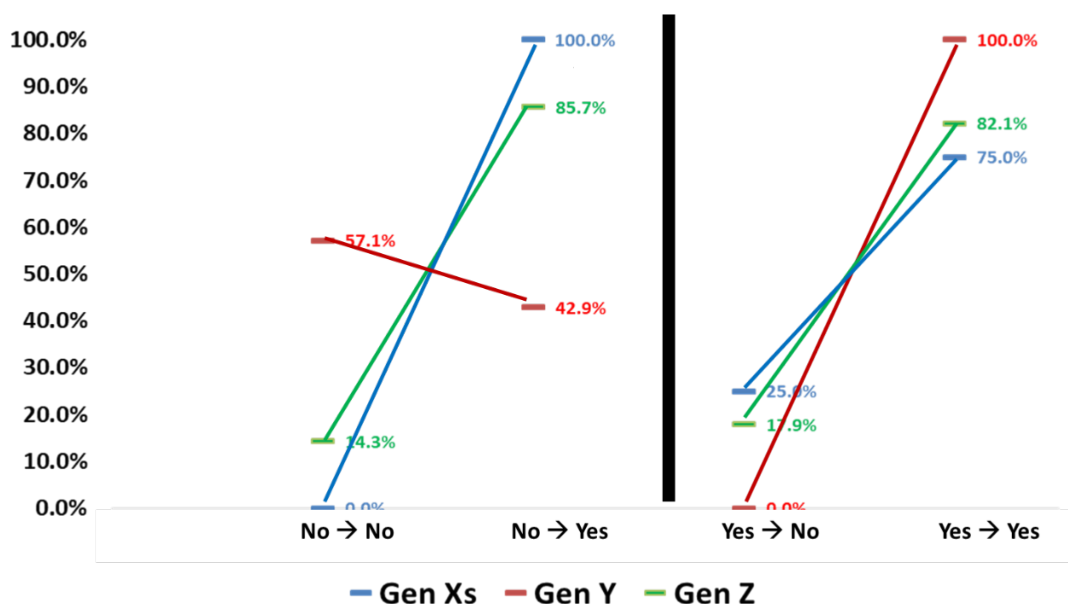

Figure 3 The changes in their opinions about Euthanasia after reading the formal definitions of Euthanasia differed among the generations especially Generation Y.

negative impact on the number of Gen Y respondents who agreed to euthanasia but had positive impact on those who agreed to euthanasia

from Gen Xs and Gen Z. Unlike the condition when the respondents "disagreed with euthanasia before the reading", when respondents "agreed with euthanasia before reading", for all age groups, the number of respondents who agreed to practice euthanasia increased (Figure 3). It was very interesting to see that Gen Xs and Gen Z respondents reacted the same way to the "formal classifications and definitions" used in this study; and the fact that Gen Y respondents behaved differently from the other age groups was also very interesting. Further in-depth study should be conducted to find the way to communicate more effectively with the Gen Y respondents who disagreed to euthanasia to persuade them to agree to practice euthanasia.

Most preferred types of euthanasia

Voluntary euthanasia was the most preferred practice and both gender and age groups were not significantly associated with the decision (Figure 4).

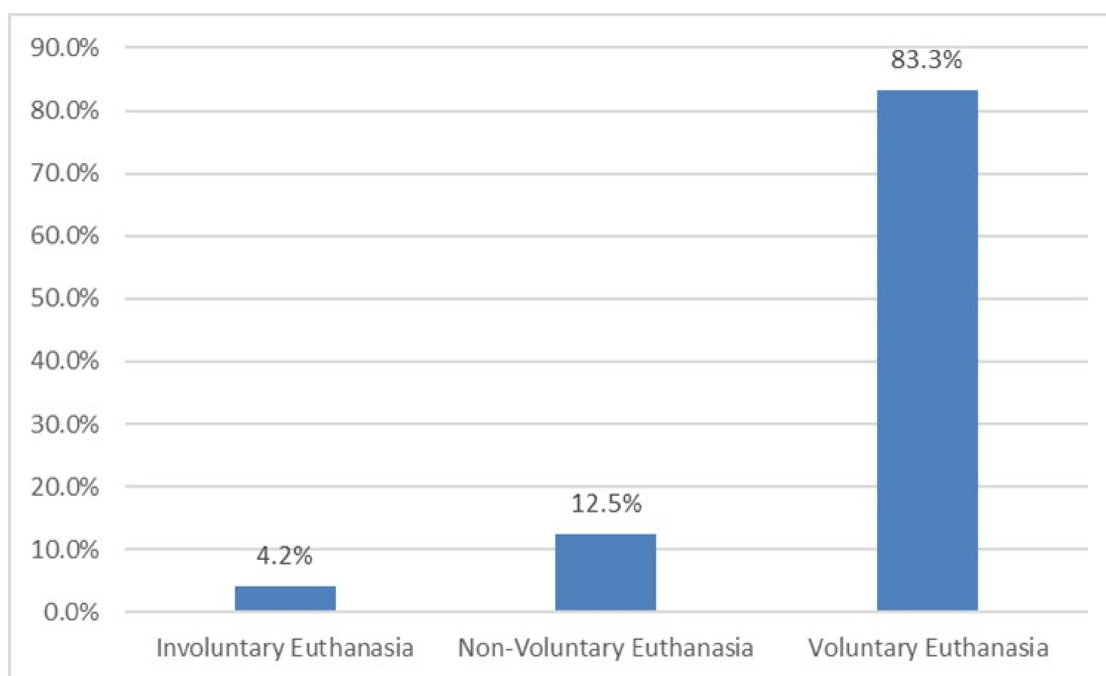

Figure 4 Regardless of gender and age group, Voluntary Euthanasia was considered the most ethical and the most wanted to be practiced

Discussion

Death is inevitable. Its manner however, should at least be controllable. This is the argument for those seeking euthanasia (Orr,

2001). This study sheds light regarding Thai individuals' understanding of euthanasia, itself. The information given influenced Gen X and Gen Zs similarly as, after reading the passage, most respondents from these 2 categories changed their opinions regarding their agreeing with said practice. Gen Y, however, showed a different interaction with the information given, as the majority of respondents maintained their initial standpoint. This discrepancy is extremely interesting, therefore further studies focusing on understanding why Gen X and Zs exhibit similar responses and why Gen Y' s is different is also recommended.

Conclusion

The study suggested the older the individual, the more they believe in their comprehension of euthanasia and, although the results were not statistically significant, this was quite a clear trend. Furthermore, this study revealed that 'age group' was an impactful factor regarding changing individuals, opinions towards euthanasia especially when the person disagreed with the practice before reading about its classifications and definitions.

Suggestion

Regardless of gender and age groups, voluntary euthanasia was the most preferred practice among Thai citizens who participated in this study. These results will prove to be immensely useful, for both medical professionals and laymen, to study Thai individuals' understanding and acceptance of euthanasia. Further studies focusing on validating individuals' understanding and gauging the effect of "age" and "ability to access information" are recommended. Additionally, studying the impact of the interaction between euthanasia and palliative care with regards to Thai individuals, acceptance of palliative-euthanasia practices is recommended. Lastly, a study to identify effective communication for palliative care and euthanasia is highly advised as the results will assist medical professionals, when dealing with patients, their family members and loved ones, as well as enabling individuals, in general, to prepare themselves for their own inevitable future, death itself.

References

American Medical Association. (2022). *Ethics: Physician-Assisted Suicide*. https://www.ama-assn.org/delivering-care/ethics/physician-assisted-suicide [accessed 28 October 2022].

Back A.L., Wallace J.I., Starks H.E. and Pearlman R.A. (1996). Physician-assisted suicide and euthanasia in Washington State. Patient requests and physician responses. *JAMA*. Mar 27;275(12): pp. 919-925. PMID: 8598619.

BBC. (2014). *Ethic Guide: Voluntary and involuntary Euthanasia*. https://www.bbc.co.uk/ethics/euthanasia/overview/volinvol.shtml [accessed 28 October 2022].

Brassington, I. (2020) What passive euthanasia is. BMC Med Ethics 21, 41. https://doi.org/10.1186/s12910-020-00481-7 [accessed 28 October 2022].

Brazier, Y. (2022, June 22). Medical News Today. *What are euthanasia and assisted suicide*. https://www.medicalnewstoday.com/articles/182951 [accessed 28 October 2022].

Chapple, A., Ziebland, S., McPherson, A., & Herxheimer, A. (2006). What people close to death say about euthanasia and assisted suicide: a qualitative study. **Journal of Medical Ethics**, 32(12): pp 706-710.

Orr, R.D. (2001), Pain Management Rather Than Assisted Suicide: The Ethical High Ground. Pain Medicine, 2: 131-137. https://doi.org/10.1046/j.1526-4637.2001.002002131.x [accessed 28 October 2022].

Ruijs, C. D., van der Wal, G., Kerkhof, A. J., & Onwuteaka-Philipsen, B. D. (2014). Unbearable suffering and requests for euthanasia prospectively studied in end-of-life cancer patients in primary care. BMC Palliative Care, 13(1): pp 1-11.

Triandis, H. C. (1977). Interpersonal behavior. Monterey, CA: Brooks/Cole.

Vézina-Im, L. A., Lavoie, M., Krol, P. and Olivier-D' Avignon, M. (2014). Motivations of physicians and nurses to practice voluntary euthanasia: a systematic review. BMC Palliat Care 13: 20. https://doi.org/10.1186/1472-684X-13-20 [accessed 28 October 2022].

Appendix 1

A Questionnaire on Euthanasia

Hi! I am currently working on a research paper that focuses on Euthanasia and Assisted Suicide. I would like you to answer a few multiple choice questions about this topic to show your understanding on the practice of Euthanasia and Euthanasia's ethical considerations and implications.

This only take 3-5 minutes and your data will be kept confidential.
Thank you for your time :)

---

1. Email ______________________________
2. Gender (choose only one answer)
   - o Male
   - o Female
   - o Other:____________
3. Age (years) ____________
4. Nationality ____________
5. From a scale of 1 to 5, how much do you know about Euthanasia?

	1	2	3	4	5	
I have no idea what Euthanasia is and have never heard about it.						I am fully aware about the practice of Euthanasia.

6. Please give a brief description about what Euthanasia/ Physician-assistedsuicide is to you. (ie. how you would define it)

____
____
____
____
____

7. Do you agree with the practice of Euthanasia/ Physician-Assisted suicide? (Choose only one answer)
   - o Yes
   - o No

Please read the information below before answering the question below.

Euthanasia and physician-assisted suicide can be defined as a deliberate action taken with the intention of ending a life, in order to relieve persistent suffering. For example, euthanasia can be when a patient requests for a lethal drug injection - asking the doctor to inject a lethal drug that will result in their death. Another example would be asking the doctor to switch off their life-support machines to stop them from breathing and put an end to their life. There are 3 types of Euthanasia:

1. Voluntary Euthanasia: Euthanasia is conducted with consent from the patient (ie. The practice is conducted upon the patient's request - eg. asking the doctor to switch off their life-support machines)
2. Non-Voluntary Euthanasia: Euthanasia is conducted on an individual who is 'unable to provide consent due to their current health condition.' If this is the case, the decision will be made, on behalf of the patient, by another appropriate individual, judging by the patient's quality of life and suffering.
3. Involuntary Euthanasia: when 'the act is performed on a person who would be able to provide informed consent, but does not, either because they do not want to die or because they were not asked.' In this scenario, the act is called 'murder' as it is against the patient's will.

8. After reading the passage above, Do you think euthanasia should be legalised in your country?

- o Yes
- o No

9. Which type of Euthanasia do you think is the most ethical? (choose only one answer)

- o Voluntary Euthanasia
- o Non-voluntary Euthanasia
- o Involuntary Euthanasia

10. Which kind(s) of euthanasia should be legal in your country? (check all that apply)

- o Voluntary Euthanasia
- o Non-voluntary Euthanasia
- o Involuntary Euthanasia
- o None

The Analysis of BANI for its Relevancy based on the Tools from Buddhist Teaching

Saw Yee Mon[1]

Abstract

In the midst of global pandemic COVID-19, a new concept BANI World emerged. This paper aims to analyse the concept by using tools from Buddhist literature in order to test the relevancy of the concept to current situations. In addition, this paper introduces a new approach Accept-Awareness- Alternative Attitude based on core Buddhist teaching as a possible solution to cope with BANI World.

Introduction

Intellectuals have always been exploring theories and models in order to cope with the never ending threats towards the human race. In such endeavor, understanding the nature and seeing the reality is important. Also, among the three dimensions of time: past, present and future, the understanding of past helps to manage the reality of present which then enables to prepare for the future challenges. However, what if this chain is disturbed and the future seems ultimately doomed? A new concept of BANI World is introduced in 2022 to confront the unpredictable challenges after the outbreak of the COVID-19 pandemic and other catastrophe. This research paper aims to analyze the newly introduced concept from the point of view of a Buddhist. In light of this, a tool from Buddhist literature will be used in analyzing the concept and checking its relevancy. This paper also aims to provide some ideas in searching for solutions to BANI World.

Brief Background of BANI

The acronym BANI stands for Brittle-Anxious-Nonlinear-Incomprehensible. As it is used to explain the world in chaos, it is also referred to as the BANI-world where the elements of BANI can be used as tools to interpret and understand such chaos. The development of BANI is evolutionary because it is a modification of or, to be precise, a replacement of the original concept VUCA which was first introduced in 1985 by the two economists and academics, Warren Bennis and Burton Nanus in their book titled, "Leaders".

[1] Shan State Buddhist University
sawyeemon@gmail.com; 09-77-554-2828

VUCA is also an acronym which stands for Volatility-Uncertainty-Complexity-Ambiguity. VUCA aims to explain the current state of things where its function is to create meaning in the face of uncertainties in a world of change, increasingly interconnected and digital. (Think Insights, 2022) For the past 30 years, it was helpful for the management advisors and military strategists. Its domination was at height during the last 20 years. (Think Insights, 2022) At times of the COVID-19 pandemic, VCUA seems to become insufficient interpretation since the first wave of the pandemic especially because of the speed of change that has impacted many across the world. (Think Insights, 2022) This makes VUCA incompetent and thus BANI was introduced in 2020 by Jamais Cascio, an American author, TED speaker and global thinker during IFTF (Institute of The Future) event. In his model, Cascio proposes a concept which is to describe present reality and to better understand the future. Although the master-minds of the two concepts VCUA and BANI are different, the objective of the models is quite the same in such a way that both explain the present situation in insightful scenario and to deal with the unpredictable future. Some social scientists regard BANI as an extension of VUCA. (VUCA World-What it Stands for and How to Thrive in it?, 2022) BANI is more reflective of the current speedy chaos in the midst of COVID-19 pandemic and also other man-made catastrophe. When one mentions BANI world, it means that we are living in the world or a situation that is brittle, anxious, non-linear and incomprehensible.

Comparable Concepts

It is efficacious to consider about parallel concepts of the recently emerged BANI world. As far as the research is concerned, there are two more concepts that deal with the situation of the uncertain and changing world. They are RUPT and TUNA. The first one RUPT stands for Rapid-Unpredictable-Paradoxical-Tangled. It is used by the Center for Creative Leadership (CCL), U.S.A as a replacement of VUCA. It emerged as a substitute for VUCA due to two reasons. On the one hand, VUCA has had military origins of the term and on the other hand, it does not seems to capture what organizations and their leaders experience and how they get through it. (VUCA, BANI, RUPT Or TUNA, 2022) The model RUPT has an alternative interpretation which concerned with attitudes and approaches: Reality-Understanding-Possibilities-Transparency. They seem more encouraging to face the unpredictable challenges.

Another parallel model is called TUNA. The acronym stands for Turbulent-Uncertain-Novel-Ambiguous. This model also aims to cover the chaotic situations in the 21st century. Again, TUNA is used for the first time in 2016, at the executive education program of Oxford University as a substitute for better known VUCA. (VUCA, BANI, RUPT Or TUNA, 2022) However, both RUPT and TUNA share the same problem, that is the external environment

changes speedily and unpredictably that it still overly challenges companies and their stakeholders. (VUCA, BANI, RUPT Or TUNA, 2022) This leads both the companies and stakeholders in a situation which is very uncertain that what has worked yesterday might not be working for today and tomorrow. (VUCA, BANI, RUPT Or TUNA, 2022) Therefore, in comparison, the two parallel models cannot out shine the original VUCA.

Analysis of BANI for Better Understanding and its Relevancy

As the main objective of this paper is to analyze each entity of BANI and its relevancy towards the current chaotic situation of the world, it is necessary to explain about the tool in Buddhist literature that is to be used for the analysis. For this particular purpose, the analyzing tool as described in the great book, *Visuddhi Magga* (The Path of Purification) written by prominent Buddhist scholar monk *Bhadantacariya Buddhaghosa* of the 5th century from Sri Lanka shall be discussed here. The great book is translated from original *Pali* language into several languages by scholars including *Bhikkhu Nanamoli* who has translated into English in 1956. In Myanmar where *Theravada* Buddhist literature has been flourished for centuries, both scholar monks and lay scholars have translated into native language. Moreover, there are also commentaries, sub-commentaries and easy-to-learn introduction of *Visuddhi Magga* throughout the time. In this great book, there are a set of questions for each main topic. The answers to these questions help the reader to better understand the topic and the technique is also helpful as a model for analyzing various other topics and concepts. Among the questions, this research focuses on a particular question as follows:

What are the characteristics, function, manifestation and proximate cause? (Nanamoli, Bhikkhu, Unknown)

This question delves into four different features for the precise definition of a topic. The original *Pali* words *Lakkhana, Rassa, Paccupatthan, Padatthan* are translated as characteristics, function, manifestation and proximate cause.

Table 1 The following table describes the summary of the application of the tool for BANI.

	Characteristics	Function	Manifestation	Proximate Cause
Brittleness	Breakable	Prone to Breakdown easily/ failure	Frail	Being non-flexible and lack of resilience
Anxiousness or Anxiety	Distress, uneasiness, much worries	Prone to Breakdown/ Irrational conducts	Restless and tense	Stress
Non-liner	Deviation	Prone to multiple destination Making unable to predict	Disconnection	Being disconnected between reason and result
Incomprehensible	Difficult to understand	Making things hard to demarcate/ foresee	Doomed	Information overload/ misunderstanding

According to the above matrix, it can be easily seen that how each entity can be analyzed in four different features.

For the first entity, brittleness, it is obvious that the main characteristic is breakable. Because it is brittle, it is prone to breakdown easily, in other words, it is very much prone to failure. Thus, its function is to make one leading to failure. The abstract noun brittleness can be applied both to individual or an organization. The manifestation of brittleness shall be being frail. Again it means very much likely to become a failure. Then, there is a need to know what is the proximate cause of brittleness and it turns out to be either being non-flexible or being lack of resilience.

As for the second entity, anxiety or anxiousness, the characteristics depict a state of distress, uneasiness and too much worries. Its function is to breakdown easily or to engage in irrational conducts. It can be manifested as being restless and tense. The proximate cause is stress. Regarding the third entity, non-linearity, its characteristic is deviation. Being prone to multiple destination and making the future unable to predict are the functions of non-linearity. The proximate

cause is the disconnection between cause and its results.

Finally as for the fourth entity, incomprehensible, the characteristic is basically being difficult to understand. The functions would be making things hard to demarcate and to foresee the future. In terms of the proximate cause, it is the problem of information overload and also the misunderstanding of certain information.

By classifying into different features as explained above it would be easier to find appropriate solutions for each negative state of mind or situation.

Myanmar as a Case Study

Myanmar has been hit by the COVID-19 pandemic since early 2020 with a number of waves which cost thousands of lives. The intensity varies from one wave to another. The first wave that started in late March, 2020 was properly controlled with very low number of deaths compared to that of other more developed countries in the region. However, the second wave was more severe than the first one. It broke out unexpectedly in December 2020 although the first wave was much under control and the vaccines had already arrived and distributed. Again, it was carefully handled and became under control in a short period of time. Then came the third wave in July 2021. It was during the monsoon season where the climate favored the pandemic to outbreak in a blast. The political instability of the country made the situation worse and unable to control the disease, resulting in the death toll reached its peak in August, 2021. Not because of the systematic and strategic measures but due to the herd immunity as well as the ending of monsoon, the pandemic was eventually under control towards the end of the year. By that time, most of the population in Myanmar already had vaccines and also boosters. People felt relatively safe from the threat of the pandemic because of sufficient vaccination and also due to the fact that the rest of the world was also under control to an extent and many people got back to normal life. Suddenly, in January 2022, a new variation of Corona Virus, that is, Omicron outbroke. Due to the different symptoms from the previous diseases, it made most people restless although the death toll was not as much as that of the third wave. It continues to affect the population until present time.

It is discovered that the state of mind of people varies throughout each wave. During the first three waves panic was overwhelmed but at the time of the outbreak of Omicron and beyond, most people got lost and felt indifferent between and life and death. Many people on the streets do not wear masks nor comply with the precaution measures. Some people post on social media like Face Book and Tweeter how resigned they have felt and how depressing life is for not being able to even make a plan for near future. This includes all aspects of life such as business, financial management,

work, education, pursuing personal goals, etc. As a consequence, vulnerability increases together with suicide rate which is used to be lower compared to other countries. This is due to the belief which is instilled in the majority of Theravada Myanmar Buddhist that once a person commits suicide, it will be repeated for 505 aeon throughout the *Samsara*.[1] Here, it is interesting to find out the variation of the attitudes of Buddhist population in Myanmar. Some believe that the pandemic and other catastrophe are the consequences of past-life *karma* and thus it is inevitable while others believe that it is all men-made. However, the common thing between the two groups is that both group seems to feel doomed in general. Since early 2022, along with the economic downturn, the situation in Myanmar is non-linear and incomprehensible. More suicide cases indicates the brittleness of already volatile people. This in fact is the result of getting anxious which leads to depression. Therefore, in general, the new concept of BANI world is relevant to the situation in Myanmar, specifically in terms of non-linearity.

Dealing with BANI according to Buddhist Teaching

The means to deal with the BANI world come in different approaches. According to Stefan Mitzkus in his online article, he suggests RAAT to cope with BANI. Here, RAAT stands for Resilience-Attention-Adaptation-Transparency. (BANI World, 2022) Apparently, RAAT seems to work for BANI because all the entities are basic positive quality which are supposed to be applied in every aspect of life. Mitzkus argues to replace entities from BANI with the respective ones from RAAT such as Resilience against Brittleness, Attention against Anxiousness/Anxiety, Adaptation against Non-linearity and Transparency against the Incomprehensible. In his argument Mitzkus refers resilience to the ability to return to original state speedily. He continues that we can meet the new characteristic of anxiety with clarity and self-awareness by paying attention. Adaptability allows us to make best use of the new situation. Moreover, while knowledge is used as a status instrument, knowledge alone is not an appropriate solution, thus transparency is needed. (BANI World, 2022)

From a point of view of a Buddhist, I would suggest three entities to cope with BANI. The three entities are mental qualities namely Acceptance, Awareness and Alternative Attitude. When facing the challenges of the BANI world and after understanding each entity in BANI, the first thing to do is to accept the reality that is the rapid changes which are either positive or negative. The acceptance should be accompanied by a

[1] The endless cycle of birth and death of beings which only ends once an individual is fully enlightened and insightfully sees the Four Noble Truths.

proper awareness. When I suggest awareness, it refers to Sama Sati, the Pali term which can be translated as the right awareness or the right mindfulness. It is one of the basic and prime factors in the Buddhist teachings. Right awareness is associated with right attitude. Right attitude is also very important factor. In fact, right awareness and right attitude support each other. Both the entities enable one to accept situations no matter they are positive or negative as well as wanted or unwanted. Majority of people are pessimistic by nature and they tend to have negative attitude when encountering unexpected challenges. They are suggested to develop an alternative attitude to substitute their in-born one, and thus I suggest Sama Sati as an alternative attitude. This would help people not only to cope with the present reality but also to handle the future unexpected challenges.

Conclusion

In pursuit of betterment of human society theorists develops models to cope with adversities. In the previous millennium the focus is more on development and prosperity, however, the 21st century calls for not only the development but also the survival of global population. BANI has emerged as a response to this and it is important to understand this new theory in order to cope with all the challenges. This paper has introduced an analysis in which the tool is based on the Buddhist teaching. The tool is to find out the characteristic, function, manifestation and proximate cause for each entity in BANI. As an example, Myanmar's satiation is analyzed as a case study. It shows the relevancy of BANI in the post pandemic period in Myanmar. In addition to this, the three entities: Acceptance, Awareness and Alternative Attitude as taught in Buddhist context are introduced to tackle challenges of the BANI world. If we are incapable of eliminating the continuity of unexpected catastrophe, then the best solution would be to change our attitude which would strengthen ourselves to face the challenges.

Bibliography

BANI: How to make sense of a chaotic world? (September 11, 2022) Retrieved from- https://thinkinsights.net/leadership/bani/

BANI or VUCA: Which is your Vision of Reality? Retrieved from- https://netmind.net/en/bani-or-vuca/

BANI World: What is it and Why We Need it? (March 8, 2022) Retrieved from- https://digitalleadership.com/blog/bani-world/

IFTF: Jamais Cascio-Institute for The Future. Retrieved from-- https://www.iftf.org › jamaiscascio

Nanamoli, Bhikkhu (2007) **Pali Glossary of Technical Terms**. Kandy, Buddhist Publication Society Inc.

Nanamoli, Bhikkhu (Unknown). **The Path of Purification: Visuddhi Magga** (Reprinted for free distribution) Singapore, Singapore Buddhist Meditation Center.

Thittila, Ashin (1986) **Essential Themes of Buddhist Lectures** (Second Edition). Thailand, James Patrick Stewart Ross.

VUCA World-What it Stands for and How to Thrive in it? (February 27, 2022) Retrieved from- https://digitalleadership.com/blog/vuca-world/

VUCA, BANI, RUPT or TUNA (September 23, 2022) Retrieved from- https://www.vuca-world.org/vuca-bani-rupt-tuna/

What BANI Really Means (And How it corrects your world view) (June 22, 2022) Retrieved from- https://www.forbes.com/sites/ jeroenkraaijenbrink/2022/06/22/what-bani-really-meansand-how-it-corrects-your-world-view/?sh=5dca07a11bb3

What is BANI world and how can it affect your business? (October 29, 2022) Retrieved from- https://blog.mercadoe.com/en/o-que-e-omundo-bani/

Basic Fundamentals of Happiness as Qualities of leaders to make decisions for the happiness of All Human living in the Globe

S. M. U. T. S. Subasinghe[1]

Abstract

Since 1948 independence Sri Lanka had an internal war for three decade, as well as two insurrections for 4 years, causing the loss of 200,000 lives most of youth. The USA September 11, 2001 attack by al Qaeda a day 3000 died and 10,000 injured. Previous researchers have found that all kinds of problems in every society have been created because of problems of governance (mismanagement of mis-governance), ultimately destroying peace and harmony. Internally and externally mismanagement of mis-governance created problems even today all over the globe. The new terms mismanagement of mis-governance are introduce to elaborate to show lost of lives and resources as a results and remove the word happiness from that society. The study, a desk research, was initiated to find the prime importance of decisions and decision makers' human qualities in making decisions to overcome mismanagement of misgovernance and leading to management of governance for happiness of people in every society of the globe. These human qualities can be introduce as Basic Fundamentals of Happiness all the people in every society in the globe. The leaders should make decision to safeguard the lives of everyone, keep safeguard the resources of the each and every members of the society, relationship develop trustworthy through say what can do, do what did say and dignity of loved ones of the others. For management of governance, happiness of all the people in every society these four basic fundamentals are leading to cultivate happiness of people as taught by the Buddha in the Pāli canon, existed as indigenous knowledge for over 2500 years in Sri Lanka and these are proposed as human qualities for decision makers' to safeguard the happiness of every individual in every society in the globe. Leadership of every decision making position should have cultivated these qualities to make decisions to safe lives, safe resources, maintain trustworthy and obey dignity of others loved ones to sustain the

[1] Department of Business Finance, Faculty of Management, University of Peradeniya
ssuba@pdn.ac.lk/ 94(0)724511845/ 94(0)717384008

happiness of all the people of the globe.

Keywords: Management of governance, mismanagement of misgovernance, decision makers' human qualities, Basic Fundamentals of Happiness, 'indigenous knowledge'.

Introduction

As a small Island nation, Sri Lanka had faced 30 years of internal war and two insurrections within 74 years from the independence. These have resulted in more than 200,000 (Alles 1978, Bennett 2013, UN report 2012), deaths (Subasinghe, 2018). Most of deceased were male and in their prime youth. Thus, the female to male population ratio became 52.09% in 2021 according to World Bank indicators. The Male to Female ratio for people aged 25-69+ years 89.6 males per 100 females, but 0-24 years the ratio is 101.1 males per 100 females. (knoema.com). Ideally, during the postwar period since 2009, the Island should have been moved towards a better life for the people and their happiness by reducing defense expenditure to improve income generation through agriculture and other production industries, after finishing the armed struggle in the north and east. The election year 2010 propaganda was targeted for a bright future of Sri Lanka. But people's expectation was lost and that led to failure of governance in the country. Therefore, five years after war, in 2014 people of the country were suffering more and therefore most of the elite has founded a movement, Deshahithishi Jathika Wyaparaya, expecting at least to establish good governance in the country. The new government was appointed by the voters of the country with the expectation to bring good governance to the country. The good governance had been improved through 19th amendment to the constitution in 2015 as a result of the people's expectation. Though the amendment had been introduced by the government, big corruption had been taken place with public fund utilization in Central Bank of Sri Lanka. This has shown that the newly elected President and government had failed to establish good governance in the country. Interestingly, this had become the main theme in 2019 election propaganda in addition to the April 21 Easter Sunday attack in 2019. The main theme of the winner, who was selected by people, was to establish prosperity in Sri Lanka. However, within two years shortage of food, medicine, gas, petrol, diesel, kerosene-oil, fertilizer and so on, due to a severe shortage of foreign exchange, specially dollar currency to buy all these from the international market. People died in these queues and on the road who had been in queues for a week, or more than a week, ten to fifteen days. Then all the people suffered a lot including infants, children, youth, elderly people, sick patients, and so on. All the people get out from home, joining in a struggle asking for solution to solve these

problems. The winner who has come to power so as to establish management of governance for prosperity of the people, had to run away from the country failing to fulfill the promise that he has given to the people of the country. People's expectation was prosperity but they were suffering from shortage of food, medicine, fuel, gas and electricity. In addition to that people lost their income by losing their jobs as well as their self-employing opportunities, farmers lost their income no fertilizer and . chemical, fishermen lost their job shortage of kerosene-oil, no transport to go to job, tourism industry stop their business. Instead of prosperity, it has created suffering, deaths, malnutrition, and higher inflation. Food price inflation was over 90 per cent, inflation is over 65 per cent. People of the country especially young generation, professionals legally and illegally started migrating.

The United States of America is a developed country. It was attacked by al Qaeda, in September 11th 2001. Within a day, 3000 people were killed and 10000 more injured. The attack was not just one day but it was continuation of attacks against USA. USA had named the responsible person as Osama Bin Laden, the leader of al Qaeda, because USA might have had prior knowledge of the impending attack. The USA has deeply investigated the causes and prevention of such an attack and established the Department of Homeland Security by introducing a new Act in 2002, the Homeland Security Act. The development of al Qaeda was a result of mismanagement of mis-governance in the global arena. The American's had to face death threat from terrorist groups of various countries. The threat to American lives from al Qaeda was created through mismanagement of mis-governance. The USA as a developed country has faced the terrorist attack through terrorist organization not from an internally organized group against the government. People happiness did not prevail in a society with a threat to their lives. When the September 11 attack had taken place all people suffered from lives threat in every society in the globe.

Presently the Russia-Ukraine war has given threat of lives every single person in both countries as well as other countries. The war has started because of the mismanagement of mis-governance. As a results of mismanagement of misgovernance, when a war has begun in every society, the threat of lives exists for people living in that society. The life threat is the mostly affected to every human's happiness which is become basic fundamentals for happiness.

Developed and under developed countries are facing mismanagement of misgovernance in deferent ways. But the ultimate result will be unprosperous and unhappy people of the country. At present there is not a single country that can be deemed as safe while others countries are suffering from war, decease, shortage of resources and so on, as the

world has become a global village due to increased international business and other international relations. It doesn' t matter that economic conditions of the country, irrespective of position of the country every living human being have to face suffering created through mismanagement of misgovernance decisions made by leaders.

The mismanagement of Misgovernance example

This mismanagement of misgovernance in Sri Lanka was exposed and proven with published Report of the Presidential Commission on Youth in 1990 which had search for the reason of the 1988/89 insurrection. The oral and written representations made to the Commission indicated with virtual unanimity that politicization and perception about the abuse of political power are some of the main causes of youth unrest in contemporary Sri Lanka (Report of the Presidential Commission on Youth (RPCY) 1990). By electing these political party leaders, people expect better decisions than previous governments to regain happiness which has been lost with their earlier decisions. However, people experienced progressively worse conditions with consecutive governments related to mismanagement of misgovernance actions of the political party leaders. This is further explained by RPCY where they state; 'What was understood during our deliberation was not politics as "the art of governance" but abuses and excesses of politicization which give rise to strong perception of injustice, especially among the youth" (RPCY, 1990). The mismanagement of governance mainly started with the people handing over their power to political parties (Subasinghe, 2018), "with large majorities' beginning with the 1970 election, where these victories gave rise to an unprecedented levels of post-election violence but also the perception that the "winner takes all" and the winner always acted in a manner so as to give the impression that the supporters of the losing political parties 'ceased to be citizens' of this country" (RPCY 1990). In this way people of the country have faced threat of life in the aforementioned 'democratic process' practiced by political party leaders. People' s power taken in an undemocratic way and was shared by winning party leaders and its members. The political party leaders want to win the power of the people, not for the benefit of all the people of the country but to the benefit of only their party members and relations for a temporary period. This has led to all the problems creating riots, insurrections and internal war.

The political party leaders make decisions to abuse power of the people and those decisions lead to prove "problems of governance generally resulting in social disorders, disequilibrium, exploitations, and sufferings and ultimately destroy the social peace; harmony and development" (Ahmad 2004). As a result, throughout those seven decades since

independence, there were violent internal disturbances in Sri Lanka that prevailed for nearly 35 years. Mainly these two insurrections and the internal war were created by the decisions made by the political parties' leaders during their tenure of power in the government. The internal war had been going on in the north for about thirty years and about hundred thousand, mainly in the prime youth were killed. These two hundred thousand lives were lost because of the decisions made by political party leaders during these periods as well as the cumulative effect of the past decisions made by them. Those decisions specially made as President, Prime Ministers, Cabinet Ministers and Members of Parliament. The decisions made by the political party leaders were not analyzed in literature with the perspective of indigenous knowledge treasure the Pali canon or the experts of this knowledge had not introduced and guided people to practice them.

Sri Lanka has faced all kinds of economic, social, and political problems that destroyed peace, harmony and development because of the mismanagement of misgovernance practices by political party leaders who took over government for stints of five years' period since 1948. In 2021/2022 Sri Lanka was challenged by the worst situation in the history of the Island as a results of cumulative decisions made by decision making leaders since independence. As a results of accumulative decisions taken by the leaders of past and present, people died on queues; with shortages in petrol, diesel, gas, kerosene, food and on the road, people died in hospitals due to shortage of medicine, children fainted in the morning school assemblies, child mal-nutritious percentage increased, economic growth hit negative figures, people lost their jobs both as employees and self-employees, farmers lost their income due to shortages of fertilizers, fishermen lost their jobs not available kerosene oil for their boats, decisions making leaders by themselves declared the country as bankrupt; not paying foreign debt, not paying internal creditors and was graded back as a low income country. There is a rising big social problems in Sri Lanka in every corner of the society; smuggling, stealing, killing for stealing, picking pockets, a woman cannot wear golden jewelries, with illegal and inhumane activities on the rise. It has shown that breathing for living was stressful, unhappiness, no expectation of happiness in the lives of Sri Lankan society.

At present, in 2022 especially the youth of the country struggled using different approach that is not like 1971 and 1988/89 insurrections and 30 years of war. Fortunately, in 2022 that they had new technology, with smart phone in their hands. They have used it to develop a humane struggle named "Love Struggle" through social media. They gathered and straggled in the famous place called Galle Face. It was named as 'GOTAGOGAMA'. The branches of it were formed in different provinces in

the country. The "Love Struggle" was created as a result of mismanagement of misgovernance, the president of the country came to power with his promise and mandate to establish prosperity for all people living in the country. For the president and the government, so called management was actually mismanagement, so called governance was misgovernance. This president and government mismanagement of misgovernance decisions lead to the deaths of hundreds of people in the country. This "Love Struggle" has been won when the president fled from the country. Still the management of governance has not been established in the country. Especially employees who are in jobs, income generators has faced with high taxes, they have to face survival of their day to day expenses, this mismanagement of misgovernance system will lead to another big struggle and not prosperity and happiness of the people. Where all the people of the country suffering the president, ministers, members of parliament have increased their allowances in various ways, this is the result of the mismanagement of misgovernance.

After the September 11 2001 attack the USA stopped their life threat from the terrorist by destroying them in 2011. But Sri Lanka is suffering even today with the results of mismanagement of misgovernance decisions accumulated since independence in 1948. At present there are people in the globe are also suffering because of the mismanagement of misgovernance decisions by the leaders in decisions making arena.

Extracted contributions from the study

The study will give analysis of decision making with the art of decision makers' human qualities in decisions making for the management of governance for the benefit and happiness of all the people who are affected by the decisions they make. The decisions have been taken place in every organized situation as a family, the primary organization in the society, at local level, provincial level, national level, regional level, and finally the global level. Especially according to the teaching of the Buddha on management of governance, leaders involved in decision making should make their decisions to regain happiness or maintain happiness of all the people of the global village. The human qualities for decision making would be introduced as basic fundamentals of happiness of all human living in the globe. Without practice these basic fundamentals there will not be happiness even in a family as the primary organization of the society.

Methodology

The research has been carried out as a desk research with the available secondary data using qualitative method, as well as by

interviewing participants of the "Love Struggle" as participant interviewer by the author himself and even after the struggle. Interviewing people in the queues as a participant in queue. The books related to political leaders such as biographies, internet and other written material were used. Especial attentions were given to teaching of the Buddha in Pali canon as has been searched through this study, 'Indigenous knowledge treasure of the Sri Lanka prevailed for more than 25 centuries' (Subasinghe, 2018). The concept of 'human qualities in making decisions in all societies have been used for the analysis of decisions affecting the happiness of the people in the globe as a case study.

Finding solutions from indigenous knowledge found within the society

Every society has its owned knowledge treasure which was gathered throughout and developed up to the present situation. In Sri Lanka, the knowledge treasure has prevailed for more than 25 centuries in the written form. However, sadly this has not been taken into consideration to be used for the leaders' decisions when they made decision in the past and the present. The current decision making models do not consider in detailed the decision making leaders human qualities for decision making for management of governance for the happiness of the people in the country. The effect of human qualities for decision making in every decision that has been made by every individual as decision making leaders is felt at every level of the society. These human qualities are being analyzed using the written knowledge treasure existing for 25 centuries in Sri Lanka.

Basic fundamentals of happiness elaborated and found from *Pāli* Canon

All the accumulated problems since independence had been developed through endangering the lives of all the people living in the country, by not safeguarding their resources, destroying trust of all and every living individuals in the society, destroy dignity of loved others' ones. These problems were created by actions of decision making leaders, giving rise to unhappiness and suffering in every living individual of the Sri Lankan society.

The solution can be found in the teaching of the Buddha as found in *Pāli* Canon in various forms. Some these found from *Sutta Pitaka* as the most relevant to management of governance according to the author' s point of view are; the *Sigāla Sutta, Aggañña Sutta, Chakkavathi Sutta* and *Kūtadantha Sutta* in the *Dīganikāya* of the *Sutta Pitaka* in the *Pāli* Canon.

Sigāla Sutta

The *Sigāla Sutta* has enlightened people of the society on the social interrelationships and responsibilities of an individual involved with the

society. As an individual in every society, everyone has to make decisions at all levels of the social relationships. It is very important for the relationships in the society to make decisions to sustain happiness in that society. The *Sutta* explains different kinds of interactions with the society, an individual living in that society has to make. This *Sutta* is also called the laymen's discipline (Valigama Ñānarathana 1996). Therefore, automatically a leader in a decision making position in the Sri Lankan society has to practice these as mentioned in basic and far most important management of governance document in the country, the constitution, where it is has been directed to protect and foster the Buddha *Sāsana*. As directed by the constitution, it should be practiced by the decision making leaders for management of governance to regain happiness and sustain happiness of all people living in the country. Thus it can be taken as the decision making individuals' guideline and as the standard for decision making in the society.

The *Sutta* firstly states that how the social environment should be, in order to keep each individual of the society in a happy state of mind. It can be shown from the following stanza from the *Sutta*, where that lists the four practices regarding the social environment, that will guarantee the happiness of each individual in every society. These practices would form the framework for everyone to have a happy and comfortable life in the society, so that the citizen will be free to enjoy life with full of freedom. The following is the stanza in it.

> What are the four vices in conduct that has to eradicate?" Killing, stealing, lying and dishonoring the dignity of loved ones; these four evils the wise never praise. [1]

The above four evil actions of people have led to destroy social happiness and wellbeing in every society. Individuals and group relationships in a society are also destroyed by the above evil actions of the people within that society. As long as these evil activities prevailed in a society, there will not be peace, harmony, wellbeing, development and happiness in that society. It doesn't matter that society is in a developed or under developed country. The examples, USA September 11, 2001 attack, Russia's attack of Ukraine as well as Sri Lanka's 30 years of internal war and so on. All these were created as a result of mismanagement of misgovernance. It may be internal, external, national or international. Ultimate result of these four activities is the destroyed wellbeing and happiness of the society.

[1] "Katamassa cattāro kammakilesā pahīnā honti? "Pāṇātipāto adinnādānaṃ, musāvādo ca vuccati; Paradāragamanañceva, nappasaṃsanti paṇḍitāti." Sigāla Sutta, Dīghanikāya 03, *Tipiṭaka* , Sri Lanka Buddha Jayanti Tipiṭaka Series, pp.288-310.

These four evil actions interact with each other, killing, stealing, tying, and dishonoring the dignity of others' loved ones. If these four actions are prevailing in a society, every person life will not be safe in that society. Then that kinds of situation prevails in a society, all the people are in a fear state of mind. September 11 Attack, 30 years of war, Russia Ukraine war are examples for areas where war has taken place, how people's fear for the death threat of their lives. The main objective of the people of that society is only how to safeguard their lives. When there is poverty, those who don't have a proper income may try to steal to eat. In Sri Lanka, when people under the threat of death the government leaders and their supporters are being accused by people of stealing the people's resources. In Sri Lanka all the people suffer except for the government leaders and supporters, who are living without problems, stealing, (by taking what is not given to them) public resources through mismanagement of misgovernance.

The opposites of these four that the wise will always praise are considered in this study as the human qualities that a decision maker has to develop for the happiness of the society. These are: respect all the others' right to life as well as safeguard everyone's life as his/her own life; safeguarding resources of others, truthful trustworthy live without be cheated and safeguard the dignity of loved ones. The first, the safety of lives of the people in every society where the people feel that they can freely breath without fear, as opposed to those who face extreme fear due to threat of life that they cannot even breath comfortably. With the threat of life or endangerment of life, no one can breathe comfortably. Most of the mismanagement of misgovernance decisions have been made by the so called leaders all over the world lead to death threat for every person in the societies in the globe.

Aggañña Sutta

Aggañña Sutta explains the fundamental roots of Governance as well as how the process of resource ownership has been developed in the society. Then because of private or individual ownership how the necessity for governance has been created. In addition, how the decision making process was handed over by the people to an agent, king, representative of people or a government, to reestablish the rule/order by a king. Main theme of this *Sutta* is how the common resources and power are handed over to an agent, representative, or the king. The *Sutta* explains this using a mythological story but it has shown the basic roots of the progressive development of management of governance process. The *Sutta* explains this through a mythological story on evolution of the world and its elements.

The *Sutta* begins with the discussion between the Buddha and two

Brahmins, *Bhāradvāja* and *Vāsettha*, who have left their families and caste to be ordained as monks under the guidance of the Buddha. It is very clear that the Buddha started his discussion with the contemporary social system in the sixth century B.C in mind. The Buddha used to take examples from the society exclusively, throughout his teaching. Both *Bhāradvāja* and *Vāsettha* were from the Brahmin cast considered to be the highest level of the society, getting access to everything first. According to the Brahmin tradition, they had been born from God Brahma' s mouth. This cast system in that society had been developed by Brahmins themselves according to the creation theory by Brahma. Before the Buddha, it seems that nobody was brave or rational enough to challenge this theory of the Brahmins.

The Buddha explains that the structure of the existing society at the time was created and developed only by the Brahmins. The Buddha has expounded that the cast structures of the society is not determined by birth, but by fundamental standard of behavior of a person. It is a human society. It depends on mutual behavior of each other. The mutual behaviors are based on the basic fundamental values. If these fundamentals are broken by someone it will destroy the society' s happiness and peacefulness. Those who break these basic fundamentals are categorized as different people of lower quality of unacceptable behavior, no matter if they are from *Khattiya* or Brahmins, merchants, and artisans -as four classes structured by the Brahmins. If they are breaking basic fundamentals, everyone would say that it is wrong. It is shown in the following excerpt from the *Sutta*.

> …And sometimes a Khattiya takes life, takes what is not given, commits sexual misconduct, tells lies, indulges in slander, harsh speech or idle chatter, is grasping, malicious, or of wrong views. Thus such things as are immoral and considered so, blameworthy and considered so, to be avoided and considered so, ways unbefitting an *Ariyan* and considered so, black with black result and blamed by the wise, are sometimes to be found among the Khattiyas, and the same applies to Brahmins, merchants, and artisans.[1]
>
> 'Sometimes too, a *Khattiya* refrains from taking life,

[1]"*khattiyopi kho, vāseṭṭha, idhekacco pāṇātipātk hoti adinnādāyī kāmesumicchācārī musāvādī pisuṇavāco pharusavāco samphappalāpī abhijjhālu byāpannacitto micchādiṭṭhī. iti kho, vāseṭṭha, yeme dhammā akusalā akusalasaṅkhātā sāvajjā sāvajjasaṅkhātā asevitabbā asevitabbasaṅkhātā naalamariyā naalamariyasaṅkhātā kaṇhā kaṇhavipākā viññugarahitā, khattiyepi te idhekacce sandissanti. brāhmaṇopi kho, vāseṭṭha…pe… vessopi kho, vāseṭṭha…pe… suddopi kho, vāseṭṭha, idhekacco pāṇātipātī hoti adinnādāyī kāmesumicchācārī musāvādī pisuṇavāco pharusavāco samphappalāpī abhijjhālu byāpannacitto micchādiṭṭhī. iti kho, vāseṭṭha, yeme dhammā akusalā akusalasaṅkhātā…pe… kaṇhā kaṇhavipākā viññugarahitā; suddepi te idhekacce sandissanti."* Aggañña Sutta, Dīgha Nikāya 3, *Tipiṭaka* of the *Theravāda* tradition. Sri Lanka Buddha Jayanti Tipiṭaka Series, pp.136-165.

> does not take what is not given, refrains from sexual misconduct, speaks truth, shuns slander, harsh speech or idle chatter, is not grasping, malicious, or of wrong views (micchā diṭṭhi). Thus such things are moral and considered so, blameless and considered so, to be followed and considered so, ways befitting an Ariyan and considered so, bright with bright results and praised by the wise, are sometimes found among the *Khattiyas*, and likewise among Brahmins, merchants, and artisans.[1]

The Buddha has detailed here in this first section of the *Aggañña Sutta*, the basic standards of living with happiness, such as: safeguarding the lives of others, not taking what is not given and so on (as mentioned in the above excerpt) that is required of a person for the proper existence and continuation of a happy and peaceful society. The members who break or deviate from these standards are considered to be low by their behavior and not by their birth as believed by the Brahmins. It is also that as a human being whoever practices these fundamentals are universally accepted by everybody and praised by the wise, irrespective of their cast.

The Buddha explains that in the society everyone has to refrain from doing unacceptable things towards everyone else. If a person does accept **fundamentals of human qualities of values** then whoever in that society, Brahmin, *Khattiya*, merchants and artisans will accept that as good. There, whoever does these morally accepted fundamentals, everyone admires them and that will not depend on the caste structure (*Brahmin, Khattiya, Vessa*, and *Sudda*) but only on the person him/herself and his/her deeds.

The main theme of the explanation of this part of the *Sutta* is basic fundamentals requirement of living in the human society. The human society is a society, consisting of humans with human qualities. This section of the *Sutta* has discussed importance of basic fundaments of human qualities to live happily in every society. Human discrimination in any form is rejected in this *Sutta* for happiness of all living human in every society

---

[1] *'khattiyopi kho, vāseṭṭha, idhekacco pāṇātipātā paṭivirato hoti, adinnādānā paṭivirato, kāmesumicchācārā paṭivirato, musāvādā paṭivirato, pisuṇāya vācāya paṭivirato, pharusāya vācāya paṭivirato, samphappalāpā paṭivirato, anabhijjhālu abyāpannacitto, sammādiṭṭhī. iti kho, vāseṭṭha, yeme dhammā kusalā kusalasaṅkhātā anavajjā anavajjasaṅkhātā sevitabbā sevitabbasaṅkhātā alamariyā alamariyasaṅkhātā sukkā sukkavipākā viññuppasatthā, khattiyepi te idhekacce sandissanti. brāhmaṇopi kho, vāseṭṭha···pe··· vessopi kho, vāseṭṭha···pe··· suddopi kho, vāseṭṭha, idhekacco pāṇātipātā paṭivirato hoti···pe··· anabhijjhālu, abyāpannacitto, sammādiṭṭhī. iti kho, vāseṭṭha, yeme dhammā kusalā kusalasaṅkhātā anavajjā anavajjasaṅkhātā sevitabbā sevitabbasaṅkhātā alamariyā alamariyasaṅkhātā sukkā sukkavipākā viññuppasatthā; suddepi te idhekacce sandissanti." Aggañña Sutta, Dīgha Nikāya 3, Tipiṭaka of the Theravāda tradition. Sri Lanka Buddha Jayanti Tipiṭaka Series, pp.136-165.*

in the globe.

Chakkawatthi Sutta states how people live happy with management of governance by the decisions that have been made by the *Chakkavathi* king. The *Chakkavattiṃ* King explains to his sons that the Wheel Treasure is not his heritage or a hereditary possession, but that his sons must earn it through their cultivated virtue.[1] It shows that the king earns these by practicing the **universal great human qualities of values.** In this statement the king had shown that the *Chakkavattiṃ* kingship is not a private or an inherited property of the king. It also implies that resources are not owned by the kings and these are related with *Chakkavattiṃ* kingship, and not his heritage as king's property. The King gets all these for his **universal great human qualities of values** reflected in his actions and for the benefit of all the people living in the Global village.

It is also emphasized in the Sutta, that the *Chakkavattiṃ* king never uses arms to attack other countries. He only uses the human qualities of human values in the society; i.e. not killing, not taking what is not given, not lying to cheat others, not committing sexual misconduct and not taking intoxicants. When he goes to other states and offer these human qualities to them, those kings accept them and they become friends with *Chakkavattiṃ* king. The other kings come to mutual agreement with the *Chakkavattiṃ* king. *Chakkavattiṃ* king expects all the people of every country to be happy as people of his kingdom.

The duty of *Chakkavattiṃ* king is to make every citizen of the country happy. He guides the society to make good things happen. The king himself makes sure that all the citizens are happy and well taken care of. If a person does not have wealth, he/she is given wealth. Not only every citizen is cared for, but also the beasts and birds are also cared for. The society does not have any bad practices (*adhamma*) at all. The society is free from crime since the *Chakkavattiṃ* king has closed all the needs and avenues for committing crime in the society.

When the *Chakkavattiṃ* king practices wholesome activities, every citizen in the county is happy. It leads to increase the life span of the people. The Sutta elaborates this in the following way.

> "It is through having taken to wholesome practices that we have increased in life-span and beauty, so let us perform still more wholesome practices. Let us refrain from taking what is not given, from sexual misconduct, from lying speech, from slander, from harsh speech, from idle chatter, from

---

[1] *"…na hi te tāta, dibbaṃ cakkaratanaṃ pettikaṃ dāyajjaṃ."*) Cakkavatti Sutta Dīgha Nikāya 3, *Tipiṭaka* of the *Theravāda* tradition. Sri Lanka Buddha Jayanti Tipiṭaka Series, pp.96--134

covetousness, from ill-will, from wrong view; let us abstain from three things: incest, excessive greed, and deviant practices; let us respect our mothers and fathers, ascetics and Brahmins, and the head of the clan, and let us persevere in these wholesome actions. [1]

The *Chakkavattiṃ* king makes everyone wealthy in the society. The poverty is eradicated by practicing management of governance as the resources are allocated for all human beings in the society. If a person is in poverty, as a subject of the king, it is the duty of the king to help that person to eradicate poverty. The responsibility of the king (government) is to guide to practice governance accordingly. The Sutta implies that the failure, or mismanagement of misgovernance leads to an increase in poverty. When there is proper distribution of the resources to all the citizens in the country, there will not be poverty in that country. The king's basic function is to eradicate poverty from the country. A very important phrase for an Ariyan Wheel Turner is "*ariye cakkavattivatte vatti*". [2] If the king wants to become Ariyan Chakkavatti king his main duty is to practice governance properly to eradicate poverty of the people of the country. After practicing management of governance by the king, every citizen becomes happy with that, and they are satisfied with the income generated through resources as coordinated by the king. Happiness of a society is mainly based on its economic stability facilitated by the leader. When they are economically stable, they are happy, and they want to sustain, extend, and expand that happiness through practicing **the universal great human qualities of human values** as prescribed by the *Chakkavattiṃ* king. When other states see how the *Chakkavattiṃ* king has developed his country by eradicating poverty, thus making people happy, they too want to willingly accept **the universal great human qualities of human values** as prescribed by the *Chakkavattiṃ* king.

---

[1] "atha kho tesaṃ, bhikkhave, sattānaṃ evaṃ bhavissati – 'mayaṃ kho akusalānaṃ dhammānaṃ samādānahetu evarūpaṃ āyataṃ ñātikkhayaṃ pattā. yaṃnūna mayaṃ kusalaṃ kareyyāma. kiṃ kusalaṃ kareyyāma? yaṃnūna mayaṃ pāṇātipātā virameyyāma, idaṃ kusalaṃ dhammaṃ samādāya vatteyyāmā'ti. te pāṇātipātā viramissanti, idaṃ kusalaṃ dhammaṃ samādāya vattissanti. te kusalānaṃ dhammānaṃ samādānahetu āyunāpi vaḍḍhissanti, vaṇṇenapi vaḍḍhissanti. tesaṃ āyunāpi vaḍḍhamānānaṃ vaṇṇenapi vaḍḍhamānānaṃ dasavassāyukānaṃ manussānaṃ vīsativassāyukā puttā bhavissanti." *Cakkavatti Sutta Dīgha Nikāya* 3, *Tipiṭaka* of the *Theravāda* tradition, Sri Lanka Buddha Jayanti *Tipiṭaka* Series, pp.96--34

[2] *Cakkavatti Sutta Dīgha Nikāya* 3, *Tipiṭaka* of the *Theravāda* tradition, Sri Lanka Buddha Jayanti *Tipiṭaka* Series, pp.96--134

Kūṭadanta Sutta

The *Kūṭadanta Sutta* of the *Dīgha Nikāya* starts by explaining about quality of *Kūṭadanta Brahmin* and the Buddha. The Buddha went to the village called *Khanumata* where *Brahmin Kūṭadanta* lived. *Kūṭadanta* got to know that the Buddha has come to his village. He heard that the Buddha knows that the three modes of regret of sacrifice and sixteen kinds of accessories of instruments[1] since he wanted to perform a great sacrifice complete with all kinds.

After listening to that *Brahmin, Kūṭadanta* has explained him the Buddha's qualities. When the Buddha comes to our village, as guest we have to meet him and honor him and so on. He said that "… no ca kho so bhavaṃ gotomo ettakavaṇṇo, aparimāṇvaṇṇo hi so bhavaṃ gotamo'ti." Meaning the Buddha has uncountable number of universal basic fundamental standard qualities of great human values of a human being.

The *Sutta* emphasizes that without spending any resource as was used in the great sacrifice; people can achieve same happiness and wellbeing and increase their life span while living happily. On the other hand, the Buddha explains that people misuse resources unnecessarily for their happiness and well-being. Even the leader or the king cannot spend resources for any other purposes that do not benefit the masses and cause their happiness. He emphasizes that in using the other resources will not be used for people's happiness but with the practice of basic fundamental human qualities of values will automatically increase happiness for all the people in the society. Their wellbeing will also increase as well as their lifespan. The Sutta emphasizes that the more important great sacrifice is taking as precepts, the basic fundamental human qualities of values, which is better than performing this kind of great sacrifice. The reason for this is people seeking happiness only go for things that they can see and perceive, all of which are obviously outside of, or external to them. Before the Buddha, these great sacrifices were performed by misguiding people with misusing resources. Buddha showed that happiness can be achieved within oneself by developing the universal great human qualities of values, where 'human' includes all human beings in the globe.

The *Kūṭadanta Sutta* elaborates different types of human qualities of values in order to fulfill the universal great human qualities of values. The *Sutta* really emphasizes that the treasury is taxes collected from the people and it really contains resources of the people and they are not kings own property. Even when he wants to use this he has to go through

---

[1] "…samano gotamo tividhaṃ yaññasampadaṃ soḷasaparikkhāraṃ jānātiti …" *Kūṭadanta Sutta Dīgha Nikāya* 1, *Tipiṭaka* of the *Theravāda* tradition, Sri Lanka Buddha Jayanti Tipiṭaka Series, pp.248-332

sixteen checks and balances listed in the Sutta, involving his advisors and sample representations of the people of the whole country. On the other hand, these are sixteen restrictions imposed on the king against the use of public resources for his personal benefit and for his personal agendas. This is really a process of auditing to ensure that king does not spend resources on his own and for his own benefit, even though it is the resources of the treasury that is collected for him. This shows that the leader cannot use resources inappropriately at his will.

The *Sutta* also explains that people' s misuse of expending resources unnecessarily for happiness, does not lead to real happiness. On the other hand, there will not be happiness with resources but happiness is gained without resources. Management of governance leads to every person being happy in the society with the broader perspective of developing the universal great human qualities of values of every person in the society, especially the leaders of a society. The Buddha in the Sutta expounds that developing moral qualities of behavior in everyone will lead to happiness and wellbeing of the whole society, while increasing the life span at the same time.

Universal Basic Fundamentals of Happiness

The Suttas considered above, the *Sigāla Sutta*, the *Aggañña Sutta*, the *Chakkawatthi Sutta* and the *Kūṭadanta Sutta*, mainly focus on management of governance as human society for happiness of all the people living the global village society. The happiness is dependent on environmental conditions of the people live in. These *Suttas* elaborate the importance of management of governance in human society to regain and sustain happiness.

The above *Suttas* theme is that the basic fundamentals in living environment. As a person what kind of deed that you should do for the happiness of everyone in the society. All the people in the society should develop their skills for the happiness of all the people in that society. Then every person in every society should mutually work for every one' s happiness. The Suttas explain that no person in the society lives alone. Therefore, every person has to behave skillfully with each other, being cautious not to harm self or others. Then the whole society will be happy. Therefore, happiness has to emerge from every person him/herself in every society. This clearly shows that Buddha' s teaching of governance leads to everyone' s happiness and for that they should have the qualities of values. In this study this was elucidated from the Suttas as **the universal basic fundamental standard qualities of great human values of human being** to be accepted by all the people in the society. In this context every human has to have the above qualities of values to make everyone mutually happy.

According to the teaching of the Buddha, every person should have skills to make people happy. When one becomes a decision maker who uses resources of all human beings for the benefit of all human beings, then this leader has to be skilled in the **"universal great human qualities of values"** to make everyone happy with his/her decisions. Everyone in the society should have the above mentioned qualities either as a member of the family, village, local, province, national, region or international to make decisions for the happiness of the global village as society.

The concept of governance extracted from Pāli Canon has individual or personnel self-management as guidance for each and every decision a person makes. The Governance of self-management is very important in every relationship where a decision is made as a personal responsibility towards the society for every individual in any society in the globe. It is also a guide to realization of personal interconnection with the resources, and once that realization is achieved, how it affects happiness of the individual. Importantly how personal realization of resource utilization - as opposed to personal ownership of resources -will lead to personal self actualization as human beings with responsibility towards the society. Happiness depends on his/her responsibility to the society in utilizing resources, without getting attached to resources through ownership.

Leaders broken the human qualities

By telling lies the leaders had broken the universal basic fundamental standard qualities of great human values of human beings. That led to the whole society being mislead and rural educated unemployed unoccupied youth taking arms to take power from the cheating leaders in 1971. The leaders have broken trust in the society by telling lies and then killing the youth in the society. The decisions of the leaders have been dishonored others loved ones. Thereby, the leaders had broken the basic fundamentals of happiness of the people in the society. This is the mismanagement of misgovernance and after promising to carry out changes in the government to come into power, they have broken that promise. They had come to the power to regain people' s happiness with a system change. This is because their leader loses his quality after lying to the people, their principle, whom they are supposed to be working for, making the leaders the agents of the people. First they had lied to the people by breaking their election promise; then they were taking what was not given to them (stealing) by extending the power to rule given by the people for two more years, without the permission of the people.

> "...Moreover, through the process of constitution-making the ruling coalition used its overwhelming majority in the Constituent Assembly to give itself an extended term of two

years (to May 1977) beyond the original period for which it had been elected in May 1970. (De Silva K.M., 1981: 542)

In the same vein, when the government was unfairly extending their term without the consent of the people, the advisors were also responsible, for not guiding the leaders in the right direction. This action of the government resulted in their utter defeat in the 1977 election, where the party leader was not even being able to become the leader of the opposition. People showed their unhappiness, unrest, their opposition against the democratic violence, in the next election by voting them out of power and allowing the new government to come into power with a landslide win in the election with five sixths of the seats in the parliament. The promise of the 1977 election leaders of the wining party was "a righteous society". People were acting here with the extreme anger, ignorance and desire center states of mind, which eventually caused more suffering to all with corrupted 1982 referendum, creating the Black July in 1983; orchestrated by the leader to ban political parties including JVP, an insurrection in 1988/89 and the development of the 30 year war, destroying further the social harmony and happiness in the country. The problems of mismanagement of misgovernance are being faced even today by the people because of the 1978 constitution.

> …the most 'democratically' elected government has to rule with the most unprecedentedly brutal dictatorial powers. Bourgeois democracy in Ceylon had always been a farce. Beginning as far back as the 1956 MEP government of the late Mr. Bandaranaike, rule by state of emergency had become a rule. Both the 1960 government of Mrs. Bandaranaike, and the 1965 government of Dudley Senanayake competed with each other as to which government shall rule under a state of emergency for a longer period. The UNP beat the SLFP by a small length. Anyway, both governments ruled for the greater part of their period under a state of emergency. That was democracy - a la Ceylon. … (Sanmugathasan N., 1971: online)

In 1970, the elected Mrs Bandabanayeke government and in1977 elected J R Jayawardena government even today the 2022 government is ruling with a state of emergency. This state of emergency is becoming the democracy in Sri Lanka. These all elected governments come to power as democratic but they rule with the state of emergency. This has shown reality of problems in Sri Lanka with mismanagement of misgavernance.

The Black July 1983 was created as a result of 1982 referendum. In 1996 J R Jayawardena accepted that he made a mistake and the referendum

was wrong in an interview with by Rohan Gunarathne. (Price Gunasekara, 1998: 179) The referendum was severely corrupted, and according to the Election Commissioner, the most corrupted election was the referendum of 1982. The JVP leader Rohana Wijeweera filed a case against the 1982 referendum. This had led to the creation of 1983 Black July to ban JVP party to overcome the defeat in the case against the corrupted referendum. Government suddenly banned the Janatha Vimukthi Peramuna (JVP), the Communist Party (CP), and the Nawa Sama Samaja Party (NSSP) as planned by leaders of the government. The ban against the CP and NSSP was lifted, except the JVP. This led to 1988/89 insurrection as well as accelerating the 30 year internal war in Northern and Eastern provinces.

The separatist leader of the 30 year war had broken a Universal Basic Fundamental of Happiness by killing people. Thus, the leader starts his struggle, searching for social happiness for the Tamil youth with this action of destroying happiness of the society. After this murder, on the other hand, the major turning point was Black July 1983 that killed about 2000 Tamils from the other parts of the country. (Bandarage Asoka, 2009: 82) Tamils had supported to expand the LTTE activity with the support and propaganda of the worldwide Tamil Diaspora receiving international status and also compelling the university students to join the Tamil youth groups.(Hoole Ranjan, 2016: Online)

Conclusion

As stated in written form in the 1978 constitution of Sri Lanka "it shall be the duty of the State to protect and foster the Buddha *Sasana*". It is the duty of State means the duty of leaders who are elected from the constitution, to protect and foster the Buddha *Sasana* by practicing which is written in Pāli Canon. It is clearly written that the management of governance should be for regaining happiness of the people in the society as a whole. This has not come to reality since independence, as decision making leaders of the state. As well as people of Sri Lanka in search of happiness through elections by changing two political one and another by rotating, UNP and SLFP or Coalition of UNP and SLFP. But five years after five years, people's happiness kept moving away from them. Instead of happiness, people have faced suffering through riots, insurrection, and internal war with the mismanagement of misgovernance decisions made by these two political party leaders up to today. People expect a system change to regain happiness which was destroyed by these political party leaders. Since 1953, the leaders were using states of emergency until today. This is the reality of Sri Lanka which is not a democratic system as stated in the Constitution and also not the expectation of the people of the country. This has shown that mismanagement of misgovernance within

the Constitution itself. Because the constitutional requirement was fulfilled with these political party leaders in to power as President, Prime-minister, and members of cabinet and parliament.

Since independence in 1948, people' s expectations were not being fulfilled. It is clearly shown by the 1953 struggle, 1971 insurrection, 1982 corrupted referendum, 1983 (created) Black July, 1988/89 insurrection, thirty years of civil war, Love Struggle of 2022. Within this 74 years there were seven main mismanagement of misgovernance decisions created to destroy happiness of the people of the country by breaking basic fundamentals of happiness. People' s suffering has increased year by year and five year terms with mismanagement of misgovernance by political party leaders of UNP and SLFP with their coalition. However, from the independence, elected leaders are killing, stealing, lying and dishonoring the dignity of others' loved ones. In 2022 it was revealed by international communities and organizations that leaders of government of Sri Lanka has stolen people' s money in billions of dollars. As a result, the shortage of dollars created all the economic problems in 2022 that ended up in bankrupting the country.

All the violence mentioned above has been created with mismanagement of misgovernance decisions made by the political party leaders since independence. Present (2022 struggle) situation is the result of accumulated mismanagement of misgovernance decisions made by the leaders who do not practice universal basic fundamentals of human qualities of human being, leading to happiness. Management of governance is converted to mismanagement of misgovernance by rejecting human qualities as revealed in this research study. The decision making leaders have practiced dishonoring human qualities that killing, stealing, lying and dishonoring dignity of others loved ones. This has created the present disgusting situation in Sri Lanka. This has led to problems of political, economic and social destruction of peace, harmony and development.

This has happened everywhere in the globe, through the mismanagement of misgovernance leading to killing, stealing, lying and dishonoring dignity of others loved ones. Further, all the riots, attacks, insurrections, wars everywhere in the global village are created through mismanagement of misgovernance decisions made by the leaders. These actions lead to destroying lives of the people, destroying resources of the people, destroying trust of the people and dishonoring dignity of others loved ones, resulting in creating unhappiness and suffering of all the people in the global village.

These human qualities are basic fundamentals of happiness of human living in the global village. In every living human in the society, suffering from threat of life, threat of losing resources, threat of trust

in inter relationship living in the society and threat dignity of a person' s loved ones. Safe guarding life, safe guarding resources, trust fixed relationship in the society, honoring dignity of every loved one of a person in the society in the global village lead to keep one happy as a person living in every society in the global village.

As a Sri Lankan, I had personally experienced the insurrection in 1988/89 as a university student with imminent death threat and during the 30 years of war, there was threat of death in all the crowd area due to bomb attack. As a citizen of Sri Lanka now we are facing the threats of shortage of food, medicine, fuel, gas and so on. It has created threat of surviving with fulfilling basic needs of day to day. It is huge suffering to every person in the society. The hospitals are short of medicine and as a result, the patients are dying without treatment. If a person becomes ill, it has becomes a death threat. Poverty has increased even to fulfill basic needs, some school children come to the school without having food, some student carrying young coconuts to eat for lunch. The shortage of food is leading to mal-nutritious, with accompanying danger for various deceases with the life threat. Middle and fixed income earning community faces lots of difficulties with unbearably huge inflation.

At present in the Russia Ukraine war people are fleeing from Ukraine to safeguard their lives. Those who are living in Russia are also facing death threat. Not only that the adjacent countries to Ukraine and Russia are also facing death threat. Every person directly involved needs to safeguard the life to keep living. They suffer utmost with the life threat. There are warnings that there is going to be conflicts with all developed countries. It will lead to world war III. Then every human in the global village is facing death threat. Then the war created through mismanagement of misgovernance will destroy happiness of all the people in the global village.

Safeguarding the life is the most important need for every person to live happily all over the globe, and the resources are needed to maintain the life of every person, thus safeguarding the resources to live happy life is also essential. Every person' s life is safe when their resources are safe to maintain their lives. If the person' s resources are not safe through, theft, acquiring by the government in various ways, due to natural disasters. Then person cannot live happily. Therefore, safeguarding lives and safeguarding of resources are most essential to right to live happily.

After fulfilling the right to life, person cannot live isolated without the society. Then the person creates relationship with the society with trust. The trustworthiness is the utmost goal of the interpersonal relationships in the society. In the basic organization of family, all relationships; the parents-children, wife-husband and the children-

children are all dependent on trust. When a person come out of the family to society, the society also should have same trust that the family has. As a society all relationships, contracts, transactions at: national, regions, unions and international levels depend on trust. The global village concept has been developed with the trustworthiness. International business, tourism culture, and all types of relationships depend on trust. Newly developed technology, all kinds of internet business too depend on trust. If there is no trust, there will be no family concept, no society concept, national, region, international concept and so on. So there is trust between all people in family, village, local, provincial, national, international, global village to live happily in every corner of the globe.

Person lives in the society with a close relationship with family and other close relationships, which is called as person’ s loved ones. When these close relationships interact with the society they should safeguard their dignity from the society. This can happen in various ways such as discrimination, unethical behavior affecting their relationship, illegal approach to dishonoring dignity of them, when getting out from family, safeguard their life and so on. When this dishonoring dignity of loved ones of the person is occurring in the society, the happiness of the person is seriously affected. If the person’ s loved ones are safeguarded in the society, that person can live happily in that society with loved ones and all the people in the society.

These four; safeguarding live, safeguarding resources of person that are needed to maintain life, safeguard the trust in social relationship, honoring dignity of person’ s loved ones, are fundamentals base of the human happiness in all the society in the global village. As the study suggests, the management of governance is what leads to happiness of all the people in the global village. The management of governance is the main theme of the social happiness. At present all the countries in the globe are interrelated as the global village. The people of the global village are interrelated in many and various ways as individual, group, organizational, governmental and so on. When management of governance is practiced by decision making leaders to practice basic fundamentals of happiness for the happiness of the people in the global village is also sustained.

Fundamentals based on management of governance is basic fundamentals of human qualities for happiness of all humans in the global village. The study has found that the basic fundamentals of happiness; safeguarding lives, safeguarding the resources a person needs to maintain the life, safeguarding the trust in social relationships, honoring dignity of person’ s loved ones have to be maintained by the decision making leaders in every organizations in the global village. Those are developed

as human qualities of every person involved in decisions making process in every form of society organization.

These four basic fundamentals of human qualities of happiness are for the fundamentals of every human's happiness. All the problems are created through mismanagement of misgovernance of decisions made without having the basic fundamentals of human qualities of happiness. At present the unhappiness created all over the globe is due to mismanagement of misgovernance decisions made by the leaders of the globe. To enlighten all the leaders of global village, that all development in human society is dependent on happiness of all the people in the global village, it is proposed here to organize the "Universal Humanity Forum" to share and introduce basic fundamentals of human qualities of happiness of all the people in the global village by narrowing down the global village concept into the global family. The 4th generation of industrial revolution theme can be taken towards the success of global family. Everyone in the family in the global village will safeguard their lives, safeguard their resources, trust by say what can do and do what that said, honoring dignity of loved ones. The global family will keep happiness of all the people living in the globe. The global family concept will stop different type of wars everywhere in the globe.

Finally it can be concluded that the basic fundamentals of happiness will create global family for happiness of all the people living in the global village.

Bibliography

Bandarage Asoka. (2009). **The Separatist Conflict in Sri Lanka; Terrorism, ethnicity, political Economy.** Vijitha Yapa Publications.

De Silva K. M. (1981). **A History of Sri Lanka.** Delhi: Oxford University Press.

Dīghanikāya 03, Tipiṭaka. Sri Lanka Buddha Jayanti Tipiṭaka Series.

Hoole Ranjan (2016). University of Peradeniya- May 1983: When Majesty stoops to Folly. https://www.colombotelegraph.com/index.php/university-of-peradeniya-may-1983-when-majesty-stoops-to-folly/

Price Gunasekara (1998) **Sri Lanka in Crisis A LOST Generation the Untold Story.** S Godage & Brothers

Sanmugathasan N. (1971). **JVP Insurgency of April 1971 Revisited,** http://sangam.org/2011/04/1971_JVP.php?uid=4306 12.11.2017

Buddhism and life recovery in the BANI world

Prof. (Dr.) Subhra Barua Pavagadhi[1]

Abstract

This article is aimed at the relevance of Buddhism with the BANI world in the sense of how to live safety. Jamais Cascio has presented the BANI concept during an IFTF (Institute for the Future) event to understand the present situations which are not only unstable but chaotic too, and the outcomes are not only hard to foresee and ambiguous but they are unpredictable and incomprehensible as well. The concept of VUCA was first described by management advisors 30 years ago by military strategists to respond to the collapse of USSR.

Truly speaking, the Buddha always taught to reflect on this world through Sati-Panna (Mindfulness and Wisdom). The world is an outcome of cause-and-effect relationship. Based upon the number of causes leading to one or more outcome, the cause and-effect relationship can be four-fold namely: One cause giving rise to one effect, one cause giving rise to many effects, many causes giving rise to one effect and many causes giving rise to many effects. Awareness and knowledge of the Buddha's teachings would be of great help to deal with the challenges of the BANI world. These Dhamma teachings are guide for creating conditions for the arising of wholesome mental qualities such as joy, compassion, equanimity, concentration and wisdom which in turn will act as skillful means for overcoming the different challenges of life. Buddha's teachings focus very much on the inculcation of the ethical and moral qualities, which forms the basis of existence of peaceful society and then the problem of war and violence is automatically solved. No matter the BANI world exists, human beings must live with heedfulness (Appamadadhamma).

Keywords: Buddhism, Life recovery, BANI world, VUCA 1948 independence

Introduction

The nature of the world of continuous change has always been the subject of study for the scientists. Therefore, various concepts have been developed from time to time to study the nature of the world. But with the fast-changing conditions and the world becoming even more complex has led to the earlier concepts becoming insufficient for explanation. Therefore, new concepts have to be developed. For example, VUCA concept used to be a guide for defining volatility, uncertainty, complexity and ambiguity of

[1] Head, Department of Buddhist Studies, University of Delhi, Delhi, India

the post-cold war conditions.

V - Volatility: instability and lack of predictability

U - Uncertainty: inability to foresee what major changes could happen

C - Complexity: moving in ways experts have never thought of.

A - Ambiguity: problems in understanding that what could be the best possible actions for particular situations.

VUCA concept was first described by management advisors 30 years ago and then it was popularized in the early 1990s by military strategists to respond to the collapse of USSR. Warren Bennis and Burton Nanus first defined VUCA concept in their book "Leaders - The Strategies for taking charge."

VUCA concept dominated the corporate and management sector for more than 20 years because it related to the then prevailing conditions of the global world.

However, the advent of coronavirus pandemic has led to the arising of manifold chaotic conditions, thus a new BANI concept has emerged so as to study these complex conditions even more appropriately.

BANI

Jamais Cascio has presented the BANI concept during an IFTF (Institute for the Future) event. Jamais Cascio says that tools of the BANI framework are more helpful as compared to VUCA concept to understand the present situations which are not only unstable but chaotic too, and the outcomes are not only hard to foresee and ambiguous but they are unpredictable and incomprehensible as well.

B - Brittle

All conditions in the world are of the nature to easily fall apart, get shattered, subject to sudden failure and complete breakdown. Everything is fragile in this world. And in this age of globalization, it does not remain limited to an individual or a specific place but due to the ripple effect, it effects groups on a wider scale. There is an inter-connectedness in everything and if one part of the system fails, then the ripple effect can lead to the failing of the whole system. Something brittle may outwardly appear strong and solid, but it can disintegrate quickly due to lack of resilience. This outward appearance of brittleness of the world is an illusion only. In reality the world is ephemeral and it lacks any stability. Buddhist response to this brittleness is to know it with proper understanding as it is i.e., in accordance with its real nature (which is ephemeral). All conditions of the world are substance-less and knowing this leads to detachment that helps one not to get swayed by it.

A - Anxious

The world is in a continuous flux. All compounded phenomenon follows the principle of arising and passing away. Thus, the conditions cannot remain for long the way we want them to be. Rather it follows its own movements, therefore, any sort of clinging to it only gives rise to anxiety and stress. As Buddha has said in the Dhammachakkapavattana Sutta that attachment to five aggregates (kaya, vedana, sanna, sankhara, citta) is the basic cause of stress and suffering, therefore, the best way to overcome anxiety is to develop Sati-Panna towards knowing the rise and fall of all phenomenon as non-self. The world we live in cannot satisfy us because it is not its nature. Thus, accepting, with Metta, the unsatisfactory nature of the world is the ultimate skillfulness because it would not let any mental disorder to arise.

N - Nonlinear

The connection between cause and effect is hard to penetrate because of complexity involved in understanding manifold causes that lead to multiple effects.

For instance, in the case of Covid pandemic, no one had ever imagined how the spread of a virus can lead the world into the most tragic situation of modern times. Even the concept of flattening of curve of the number of COVID infections is not consistent. It can fluctuate to highs or lows at any time, in accordance with non-linearity principle. Therefore, nothing can be predicted in advance. It is same with the Ukraine-Russian war. Who had imagined it earlier that just after the Covid crisis another severe crisis of war is waiting ahead? Developing countries had never thought that their pace towards development will come to a major downfall due to economic breakdown. Sometimes a small mistake can bring devastating consequences, while at other times even great efforts may not bring desired results. And all these happenings prove the non-linear nature of the conditions. Therefore, the best way to approach something which is non-linear is through no expectations. A fresh approach and open outlook should be taken to cope up with situations of the world.

I - Incomprehensible

If something is incomprehensible then it requires trust in intuition. Biased analysis and data overload affects one’s abilities to feel any intuition. Obsessive biased analysis of the situation distorts the real observation as a result of which wrong conclusions are drawn. Even the overload of information sometimes hinders natural process of objective analysis. When something is incomprehensible one cannot wait to understand something fully before making a decision. In

such situations, one has to rely upon intuition. For example, the after-effect of Covid infection or long Covid has left severe complications which are hard to comprehend and is still a matter of researches yet to come. After-effects of the disease are manifold, like: unhealthy impact on tissues, digestion problems, fatigue, breathing problems, insomnia, depression and abnormal fluctuation in blood sugar levels, blood clotting problems due to inflammatory response known as cytokine storm (Panagis Galiatsatos, Robert Brodsky, 2022) that causes appearance of reddish colored patches on legs that leading to pain. (Covid-19 Long-term effects, 2022)

It is extremely difficult, if not impossible, to comprehend the worldly situations because they follow the principle of paticcasamuppada which is hard to penetrate. In simple words Paticcasamuppada states that everything in this conditioned world arises out of some causes. Nothing in this phenomenal world arises without a cause. It is the nature of the world that it is conditioned by its very nature such that there is a continuous flux in it and this change in it is not led by any external agency. Thus, the world we see is an outcome of cause-and-effect relationship. Based upon the number of causes leading to one or more outcome, the cause and-effect relationship can be four-fold namely: One cause giving rise to one effect, one cause giving rise to many effects, many causes giving rise to one effect and many causes giving rise to many effects. Although these are four modes of cause-and-effect relationships based upon the Pariyatti knowledge, but in actuality only the fourth mode of cause-and-effect relationship is acceptable in practical life situations since this whole world is so intrinsically inter-related that there are always manifold causes governing manifold effects.

With regards to Paticcasamuppada, once Ven. Ananda said to Blessed One that although the doctrine of dependent origination is profound but "it seems clear to me." (Nyanaponika Thera & Hellmuth Hecker, 2003) To this, Buddha replied that "It is not so Ananda," (Nyanaponika Thera & Hellmuth Hecker, 2003) the doctrine of Paticcasamuppada is deep, profound and hard to penetrate. Thus, he spoke to Ven. Ananda in the Mahānidāna Sutta of Digha Nikaya about the subtlety of dependent origination. Buddha further said that due to not understanding this doctrine with clarity, beings wander in the samsara taking repeated rebirths and are unable to find a way to escape from the samsara. Thereafter, Buddha gave the teachings on explaining the multiple aspects of Paticcasamuppada doctrine.

Relevance of Buddhism in dealing with the problems of the BANI world

Present day society is influenced by materialism so much so that it forgets the basic principles of life which the Buddha propounded. Nowadays, with a hope to find solution to multidimensional problems of modern society, Buddha's teachings are seriously sought after at all levels, whether be it social, political, economic, environmental, physical or psychological. In recent years, there has been a tremendous overgrowing interest in Buddhism globally on academic and theoretical level, meditative level and in the area of interdisciplinary studies which are being conducted in relation to various allied areas. And as an outcome of this, Buddha's teachings have not remained limited only to religious believers, but it has become the subject of interest for intellectuals, researchers and scientists. Due to its practicalities in dealing with challenges of modern world, it has become an object of attention for scholastic thinkers. Therefore, seeing the worldly condition today when the world is passing through various difficult situations on all corners due to the Corona pandemic, violent wars, economic breakdown, etc., it has become the need of the hour to use international platforms to discuss solutions to these problems in terms of Buddhist perspective. It has become a necessity to enhance awareness towards Buddhist principles for global sustainable development.

Moreover, if today, Buddha's teachings find its place in the education curriculum, then it would help to nurture the Buddhist ideas for developing human psychology by strengthening the personal, social and community life. This will also help in spreading awareness of skillful tools offered by Buddha that have clear guiding principles that one should cultivate in one's life so that one can transcend the suffering and in turn can work for social welfare. Through practicing Buddhism, one's character is formed and mental abilities and intellect are sharpened. It helps to draw out the best in a human being. In other words, it would bring the manifestation of perfection which has always been with us and which we recognize by just waking up to it. And this leads to the realization of our true innate wisdom and compassionate nature which makes a solid foundation for being in the position to serve others selflessly.

Awareness and knowledge of the Buddha's teachings as preserved in the Pali Canon would be of great help to deal with the challenges of the BANI world. These Dhamma teachings preserved in the scriptures are guide for creating conditions for the arising of wholesome mental qualities such as joy, compassion, equanimity, concentration and wisdom which in turn will act as skillful means for overcoming the different challenges of life. Buddha's teachings focus very much on the

inculcation of the ethical and moral qualities, which forms the basis of existence of peaceful society and then the problem of war and violence is automatically solved. Buddha's message is not reserved only for spiritual seekers who are striving for supramundane good but it is useful for a layman as well who aspires for worldly good. It provides clear guiding principles which we should cultivate in our life so that we can transcend the suffering and work for the social welfare. Buddhism is based upon principles of equality, loving-kindness, compassion and respect for all.

If we see the relevance of Buddhism in the BANI world then it is clear that it enhances multidimensional areas of life (Ethical, Mental, Social and Spiritual). Buddhism teaches cultivation of moral and ethical values in the form of keeping up of precepts which nurtures mutual trust, amicable relationships and social harmony. Buddhism teaches meditative skills which supports mental cultivation of wholesome factors of mind that brings tranquility and peacefulness. Buddhism fulfills the highest spiritual purpose as it focuses on purification of mind so that one can be free from the influence of defilements so as to realize the deathlessness (Nibbana). Furthermore, Buddhism teaches Brahmavihara Dhamma which if practiced leads to emotional maturity and equilibrium in an individual. On one hand, in facing unpleasant conditions within oneself, one remains equanimous. While on the other hand, when others face such situations, one becomes very much sensitive to their suffering by responding to it through loving-kindness and compassion.

Buddhism is based upon the principle of interdependence; thus, every individual is part of a society rather than being an independent identity. Buddhism contains teachings which focus on social welfare since in the welfare of the society the welfare of an individual is automatically carried out. It is obvious that every society shall have its own challenges. In order to face these challenges, a set of guiding principles are needed which is being provided by Buddhism in a well-defined way. Buddhist teachings find their value in modern society since they are based upon mutual harmony, loving-kindness, compassion and respect towards all sentient beings.

Generally speaking, modern society is overly attached to desires to such an extent that people are unable to endure anything which does not follow the way of desires. The attitude is to get rid of anything which seems unpleasant. This unreflective attitude towards life gives rise to anxiety, fear, dread and worry. Buddhism poses a solution to overcome these mental defilements since it focuses on development of Khanti Parami (patient endurance) which acts as an antidote to our

non-accepting attitude towards life. Therefore, if this quality can find its place in our lives, then most of the problems will get automatically resolved.

Similarly, there are several other problems which are at its peak in modern society, for example: unwholesome activities like corruption, stealing, gambling, etc. All these problems can be overcome if we sincerely follow the Buddhist teachings. Those who apply Buddhist principles in their conduct always reflect upon their actions and results before doing them from body, speech and mind. (Ven. Weragoda Sarada Thero, Ven. Weragoda Sarada Thero, 1993) This reflection leads to a clear understanding that any transgression in the moral discipline will bear only the unwholesome results as Kamma Vipaka. As it is said, "Due to the law of Kamma, we are their maker, their heir, their birthplace, their attachment and their pathway. We are destined to receive the results of what we have done, both good and evil." (Phra Yossaphat Khantidhammo and Watcharapol Daengsubha, 2011) Therefore, one should focus upon the development of

Hiri and Ottapa with regard to one's actions, which in turn act as guiding principles to strengthen one's morality. (Ajahn Jayasaro's Dhamma Talk at Kong Meng San Phor Kark See Monastery, 2015) It motivates us to practice precepts of not killing, not stealing, not speaking false speech, not committing sexual misconduct and not taking intoxicants. As a result of practicing ethical principles, one develops a sense of self-respect and respect towards others. (Dhammatalk given by Ajahn Jayasaro on Buddhist Cultivation at The Flying Monk Talk Show Episode- 15, 2022) And in turn one is respected and liked by the society. So, it becomes a healthy and peaceful mutual relationship between an individual and the society.

Conclusion

The peculiarity of Socially Engaged Buddhism is that love and compassion does not remain limited to intellectual level but it takes the form of universal loving-kindness because all sentient beings have a common relation in feeling suffering and pain. Thus, it is the right time to engage Buddhism socially in a more practical and applicable way by spreading awareness of Buddha's teachings. Buddha always taught to reflect on this world through Sati-Panna (Mindfulness and Wisdom). Trusting in this intuitive awareness gives insight into the real nature of existence (which is changing, unfulfilling and impersonal). As a result, one lets go of attachment to the compounded conditions and this reality of non-attachment is the path to that which is unborn, unconditioned and deathless.

Bibliography

Primary Sources

Traditional Pali chants edited by Phra Yossaphat Khantidhammo and Watcharapol Daengsubha, Rajburi: Wat Luang Phor Sodh Dhammakāyārām, 2011, p.v.

Ven. Weragoda Sarada Thero, Treasury of Truth: Illustrated Dhammapada (Text), Taipei: CBBEF,1993.

Secondary Sources

Great Disciples of the Buddha: Their lives, Their works, Their legacy, Nyanaponika Thera & Hellmuth Hecker, Kandy: Buddhist Publications Society, 2003.

Internet Sources

Ajahn Jayasaro's Dhamma Talk at Kong Meng San Phor Kark See Monastery on 26-6-2015, accessed at https://youtu.be/t1LMtmaAZ1s

Brodsky, accessed at http://www.hopkinsmedicine.org

Covid-19 Long-term effects, accessed at https://mayoclinic.org

Dhammatalk given by Ajahn Jayasaro on Buddhist Cultivation at The Flying Monk Talk Show Episode- 15, accessed at https://youtu.be/AH4bmi1AIG8

Emile Durkheim's view on the Sociology of Religion, Discusses the Functions of Religion

Assoc. Prof. Dr. Kantaphon Nuthongkaew[1]
Dr. Nattha Muansutha[2]

Abstract

Academic title on "Emile Durkheim's view on Sociology of Religion, Disuses the functions of religion" As our study is related to religion, we have studied the concept of religion from a sociological perspective and have applied it to our particular study. Our purpose in this study is to show how sociologist's view on the functions of religion, concepts, symbols, and practices in daily life. The methodology is trying to collect the data from textbooks, magazines, doctrines, and religious scholars, etc. Which are concerned with the Sociology of Religion special reference to Emile Durkheim's view on the Sociology of Religion.

The result found that; Not all religions share the same set of beliefs, but in one form or another, religion is found in all known human societies. Even the earliest societies on record show clear traces of religious symbols and ceremonies. Throughout history, religion has continued to be a central part of societies and human experience, shaping how individuals react to the environments in which they live. Since religion is such an important part of societies around the world, sociologists are very interested in studying it.

Sociologists study religion as both a belief system and a social institution. As a belief system, religion shapes what people think and how they see the world. As a social institution, religion is a pattern of social action organized around the beliefs and practices that people develop to answer questions about the meaning of existence. As an institution, religion persists over time and has an organizational structure into which members are socialized.

Keywords: Durkheim's view, Sociology of Religion, Function of Religion

Introduction

What is religion? This is a question hard to answer in a few words, and if a number of people were asked, each might give a different reply. Religion is hard to define, not because there is so little of it, but because there is so much: it has existed in some form or another since human history

[1] Assoc. Prof. in Mahamakut Buddhist University, Srithammasokaraj campus, Nakhon Si Thammarat, Thailand.
[2] Registered Nurse in Surat Thani Hospital, Surat Thani, Thailand

began, and geographically it covers the whole world, for there are no peoples entirely without it. It has wielded immense political power and swayed the rise and fall of empires, it has also, and most profoundly, been as a source of inspiration for the highest good of mankind: indeed, it is this very permeation of all history and social living that makes the work so difficult to define. It may be possible to arrive at a clearer picture if we go back to early origins and try to reconstruct the various stages of religious thought as they grew out to one another (Selwyn Gurney; 1963: 9)

Religion is a multifocal term whose range of meanings varies in different social and cultural contexts. There is no one agreed definition in the social sciences, but the variety of definitions serves to indicate the areas of interest and the breadth of treatment of religion in the social science field. If we analyze the kind of definitions employed in sociological Literature, two types are prevalent: substantive and functional definitions. Substantive definitions say what religion is; functional definitions of religion-state what religion does. Tylor defines religion substantively as the "Belief in spiritual beings" (Guthrie Steward; 1980: 182) and Vinger defines functionally religion as "… a system of beliefs and practices by means of which a group of people struggles with (the) ultimate problems of human life." (Hill Micheal; 1985: 108) Not all definitions are either substantive or functional; some are a combination of the two. Take, for example, Durkheim's well-known definition: "A religion is a unified system of beliefs and practices to sacred things, that is to say, things set apart a forbidden - beliefs and practices which united into one single moral community called a church, all those who adhere to them. (Nisbert Robert A. 1974: 169) In another word, Durkheim says the function of religion is integration. (Vide Dobbelaere, Karel and Lauwers; 1973/74: 537)

Durkheim held that Religion is a social fact. It is the society that forms the basis of religion.

In his book The Elementary forms of Religious Life" Durkheim has given detailed description of religion, its origin its influence on social life.

He defined Religion as a uniform system of beliefs, and practices religion to the sacred things which are the things apart and for beliefs and creations which unite into single moral community called a church, all those who adhere to them.

Tylor defines religion substantively as the "Belief in spiritual beings" (Guthrie Steward; 1980 P.182) and Vinger defines functionally religion as "… a system of beliefs and practices by means of which a group of people struggles with (the) ultimate problems of human life." (Hill Micheal; 1985: 108)

Thus Religion is a collective or social phenomenon which is found

as a result of beliefs and actions. On the basis of these beliefs and actions, people of a group get organized on the basis of certain norms.

Durkheim divides all aspects of life into two categories.

a) Sacred Aspects

All those aspects or things that are sacred and respectable have a relationship with religion.

b) profane Aspects

All those things which do not have any relation with religion are called profane things or aspects of social life.

He stated that it it' s the social action or collective action which forms sacred of profane, hence Religion is a social activity that determines what is sacred and what is profane.

Two aspects of religion:-

Every religion has two aspects - Beliefs and Rituals.

a) Beliefs are more theoretical and related to the world of thought. But only sacred beliefs form part of religion.

b) Rituals: Rituals are more connected with action. Hence all the deeds or actions performed according to beliefs are called Rituals.

Origin of Religion;

Durkheim said that religion is not born but of a dream, shadow, death or any biological or psychological factors.

When people new engaged in a secular aspects they perform things in a routine manner. There is no enthusiasm nor great excitement. But once they take part in sacred aspect, there is great enthusiasm and excitement. The collective activity generates a particular type of confidence among them and this gives birth to religion.

Every activity that has sanction by the group has a sacred aspect. The collective power assumes the form of supernatural or divine power and it becomes the symbol of god.

Durkheim for finding out actual basis of religion studied the life and pattern of ARUNTA the aboriginals of Australia. He observed that TOTEM is the symbol of a particular clan which is represented by some animals, plants or other objects. Every member of the clan believes that his clan is born out of that symbol. The members also observe certain taboos and on the basis of these taboos they do not do certain things.

TOTEM is a symbol of supernatural power and members of the clan have faith and belief in it, they treat that supernational power as wholely acceptable power. Those who do not believe on TOTEM they are ostracized or removed from the clan. TOTEM is considered to be a

mysterious super power which controls and directs life.

There are two aspects of life.

a) Secular Aspects cove day to day activities of the people for which people have no special zeal or enthusiasm for it.

b) Sacred Aspects - When the members of a clan collect or a place on some sacred event they show enthusiasm and activity. They act in a collective manner. All such activities are guided by their collective consciousness.

On the basis of the study of ARUNTA Durkheim concluded that the religion is a collective ideal which is born out of collective enthusiasm. This is Durkheim' s Theory of Religion.

Religion is a social ideal and the concept of good or bas (heaven or hell) are based according to society and its values.

Religion is born in the group when the people feel excited and fresh.

It is the society which is the birth please of religion. The idea of society is the soul of religion. Religious forces are human and moral forces. Due to the control of society man feels inclined towards God and fellows that particular power.

Religion is born in groups and it is the idea of the society which is the soul of religion. Religion is born but of social experience.

Functions of Religion:-

According to Durkheim, every religion has to perform four important functions.

I) To maintain balance in the sentiments and emotions and to connect the present group with the past group.

II) To maintain social solidarity and unity and to keep the group intact.

III) To encourage members of the group to live in discipline and take part in group life.

IV) To give a new life to a group.

Religion is a social ideal. God is a collection of all the moral duties and activities and the concept of heaven is a concept of an ideal family. Religion is an expression of a collective ideal.

Conclusion

Durkheim developed his theory of religion on the basis of the study of the customs and traditions of an ARUNTA clan so it is scientific but it suffers from certain limitations as followings 1) Base is not correct:-Durkheim held that ARUNTA of Australia is the oldest clan which is not correct. Once the base is not correct his

conclusions are not correct. 2) Group gives birth to a pious idea or an ideal is born in the group is not correct. Only the excitement of a group cannot give birth to religion but it requires more of mediation. 3) Society and God are not one:- His analysis of religion is not correct. He said that people in a day-to-day life are unhappy and frustrated and they are happy and excited only when they take part in religious activities is not correct. Many people are happy even in their day-to-day life. It is also not correct to say that society and God are the same. 4) Defective Concept of TOTEM. Physical and geographical events and phenomena like sun, moon, earthquake, etc. are also symbols of supernatural power but they do not represent TOTEM. In fact, TOTEM is more concerned with plants, animals, etc. it is wiser to explain religion on the basis of physical factors rather than social factors. 5) Too much importance to Social Contact While defining Religion Durkheim has given too much importance to social contact and he has ignored biological facts. In fact, social contract is the result of biological factors. 6) Physical causes can also lead to do religious activities:- Religion is not mere attempt to adjust with social force. It has also to do with physical factors. For example, religious ceremonies are performed for getting a son or getting more happiness and pleasure etc. In spite of these limitation, his theory of religion has remained popular.

References

Anderson, M.L. and Taylor, H.F. (2009). **Sociology: The Essentials**. Belmont, CA: Thomson Wadsworth.

Giddens, A. (1991). **Introduction to Sociology**. New York: W.W. Norton & Company.

Guthrie Steward, (Quoted Tylor's definition of religion) in "**A Cognitive theory of religion**"; (current anthropology Vol.21, 1980

Hill Micheal, "**sociological approaches** (1) in Frank Whaling (ed.) (Contemporary approaches to the study of religion," Vol.11, social science, Berlin, Mouton 1985) P.108 (Quoted Yinger J. Milton's definition of religion).

Nisbert Robert A. (1974). **the sociology of Emile Durkheim**. New York: Oxford University Press.

Selwyn Gurney Champion, Dorothy Short. (1963). **Readings from world religions**. Second Premier Printing, New York: Fawcett world library.

Vide Dobbelaere Karel and Lauwers. (1973/74). social compass xx. **Definitions of religion a sociological critigue**.

Buddhist Approach to Meditation Therapy of life Recovery and Resilience: Case Study in Myanmar

Venerable Dr. Neminda[1]

Abstract

This academic paper explores the Buddhist approach to meditation therapy of life recovery and resilience through case studies of Buddhism in Myanmar. Buddhism claims to influence millions of people's worldviews, including most of the population in Myanmar nowadays. Buddhism has its practical methods and approach to epidemic situations, recovery, and resilience and can theoretically make a significant contribution to epidemic research through an official perspective which is meditation therapy. The objective mentions a deep understanding of Buddhist meditation therapy on how to live recover and resilience based on these concepts that are reasons to experience an epidemic: sorrow (*Soka*), fear (*Abhaya*), suffering (*dukkha*), and indigent (*Kapana*). Moreover, from these concepts, a Buddhist perspective describes an epidemic as a sudden and heightened level of human suffering with its process of recovery and resilience resting heavily on the holistic attention to the survivors' physical, mental, and emotional dimensions. In the case studies of Myanmar, the research aims to the new area of study within the epidemic specifically focused on the seven factors of the Buddhist Enlightenment (*Bojjhanga*) approach to recovery and resilience. So, the pursuit of this study builds upon Buddhist meditation therapy which is the seven enlightenment factors (*Bojjhanga*). It is the hope that insight awareness from this exploratory research will encourage people who are suffering during the epidemic and after the epidemic. Understanding the application of seven factors and achieving wisdom and peace of mind which is the Buddhist dimension of life recovery and resilience in the BANI world.

Keywords: Buddhist Approach, Meditation Therapy, Epidemic, Recover, and Resilience.

Introduction

The coronavirus is causing an outbreak that was first identified in Wuhan City, Hubei Province, China. Since then, the virus has spread to nearly every country, leading the World Health Organization (WHO) to declare this a pandemic. According to WHO, common signs include fever,

[1] Venerable Dr. Neminda, Lecturer of International Buddhist Studies College (IBSC), MCU, Thailand

cough, and respiratory difficulties. Serious cases can lead to pneumonia, kidney failure, and even death. Researchers believe that viruses transmit via fluids in the respiratory system. The Centre for Disease Control and Prevention recommends that all people wear masks in public places where it is difficult to maintain a 6-foot (2-meter) distance from others. Social distancing is advised as currently there are no drugs or other therapeutics approved by the US Food and Drug Administration to prevent or treat COVID-19. Current clinical management includes infection prevention, control measures, and supportive care, including supplemental oxygen and mechanical ventilator support when indicated. (Patel, U.; Rathod, N.; Chaudhary, B.; Patel, R.; Devdhara, E.; Rathod, M. M., 2020) However, we all have been affected by the current COVID-19 pandemic. So, the impact of the pandemic and its consequences are felt differently depending on our status as individuals and as members of society.

In Myanmar, the third wave of the COVID-19 epidemic began with a surge of confirmed cases in the last week of May 2021. The laboratory-confirmed cases and deaths distinctly increased within 9 weeks. The government and the Ministry of Health adopted containment measures to flatten the peak of the epidemic and suppress the disease transmission. The strict containment measures: including stay-at-home restrictions, school closure, and office closure have reduced community mobility, confirmed cases, and mortality. Therefore, the timely containment measures implemented by the government were important to reduce the transmission as observed in the third wave of the COVID-19 epidemic in Myanmar. After the government performed containment and mitigation measures (such as stay-at-home, lockdown, and ban entry for all countries) to prevent the disease spread, the new confirmed cases were consequently reduced. Ministry of Health (MOH) reported 143,318 confirmed cases with 132,264 recovered cases (92.2%) and 3216 deaths (2.2%) through 26th May 2021.(Ministry of Health, 2021)

In this case during a pandemic, Buddhists and non-Buddhists that who are people suffer a lot of negative impacts in Myanmar. So, they thought everyone could die but they didn’t want to die of this disease. Mostly the people were fearful, crying, suffering, and living alone away from their families. And also, they are worried (Soka), fearful (Abhaya), suffering (Dukkha), and indigent (kapana) because of the serious issues of the COVID-19 pandemic. After the pandemic, people are more bitter, anxious, hateful, incomprehension, and unstable in their daily lives. Therefore, people need to relax and motivation by the practice mindfulness meditation therapy in their life and family.

There are so many kinds of Therapy but here, we just touch on Buddhist meditation therapy which is a method of relaxation and

consciousness expansion by focusing on contemplation or practice while eliminating outside stimuli from one's awareness. In the Satipatthāna Sutta in Digha Nikaya, (DN II.) Buddha mentions that mindfulness is one of the therapy concepts which make up our resilience and power of wisdom. And, The Buddha addressed, that mindfulness is one of the ways to be free from fear, sorrow, Suffering, and defilements. In the Samyuttanikāya Mahāvagga, The Buddha expounded on the seven factors of enlightenment (sattabojjhaṇga) is one of therapy to cure the disease specifically under the title of Bojjhaṇga Saṃyutta in Saṃyutta Nikāya.(Bojjhanga Sutta, SN.46.1) The development of the factors of enlightenment causes the knowledge leading to wisdom and peace to arise. So, these factors are called the factors of perfected knowledge. If a monk cultivates and develops the seven factors of enlightenment, he has the power to recover and be resilient in an epidemic situation. And, one inclines to Nibbāna, tends to Nibbāna, and walks towards Nibbāna.(Piyadassi Thera, 1960-1980: 5)

Therefore, Buddhist Meditation therapy is seven enlightenment factors a mental discipline that has non-critical awareness, also called mindfulness enlightenment factors. It is the major instrument used to observe the experiences, thoughts, and emotions one has. Awareness and acceptance of the phenomena will lead to a discovery of their true nature and comprehensive understanding, which alone can control and liberate the mind from the circle of frustration and disappointment. This article makes deeply supports the people who are suffering and who want to be recovered and be resilient during the pandemic and after the pandemic.

The Problem of Sufferings in epidemic

In the third wave of the epidemic, MOH reported that more than 2000 daily confirmed cases were detected starting from 1st July 2021, more than 4000 daily confirmed cases starting from 8th July 2021, and more than 6000 daily confirmed cases starting from 14th July 2021. For COVID-19-related deaths, more than 100 daily deaths were reported starting from 13th July 2021, more than 200 daily deaths starting from 17th July 2021, and more than 300 deaths starting from 22nd July 2021. The third wave of the COVID-19 epidemic took a peek in the fourth week of July (on 22nd July) 2021 and the critical period length (from the start of the wave to its peak) was 56 days. (Jang SY, Hussain-Alkhateeb L, Rivera Ramirez T, Al-Aghbari AAA, Chackalackal DJ, Cardenas-Sanchez R, et al, 2021: 1032) Nearly 5,000 confirmed cases have been announced daily, and the positive test rate has exceeded 40% on some days. Eating and drinking in restaurants have been banned, and orders to stay home have been issued in various districts.

Due to the overwhelming number of patients, city hospitals cannot accept more patients, and many people are forced to recuperate at home. The feared medical collapse has become a reality. The city is overflowing with people trying to get medicine and oxygen, and there are shortages everywhere. There are lines of people waiting to replenish their oxygen supplies and the rumor that eggs are good for treating the virus has led to their shortage at supermarkets. Political turmoil continues and there is still no concrete solution in sight. Fighting has not stopped in many places and demonstrations continue. The impact on the economy has been serious. Companies have been withdrawing or suspending operations one after another, resulting in a sharp increase in unemployment.

Moreover, the people were more fearful and sufferings in their lives. There is no any way to be free from this serious situation and to get the helping from anywhere. They didn’t have enough oxygen in the hospital and at home, they were trying hard to get oxygen and an oximeter and paid money too much. And then, there was a lot of dead body in the cemetery, hospital, and beside the road. They cannot cremate all the dead bodies on time. Some of the corpses were putrefied and stinking. So, the people have to line up to cremate the dead body in front of the crematory.

Therefore, the people were fearful and worry during the bad situations. And, they cannot find out any ways to free themselves from this serious situation. But, In Buddhist teaching, suffering is the root of human nature we know that birth is suffering, old age is suffering, decay is suffering, and death is suffering which knows five aggregates is Suffering (Pañcupādānattkhaṅda dukkhā). (SN. 56.11) None can overcome suffering except arahants and Buddha because of Avijjā (Ignorance) and Taṇha (Attachment).

Buddhist suffering

Buddhist suffering or pain in a broad sense may be an experience of unpleasantness or aversion, possibly associated with an individual's perception of harm or threat of harm. Suffering is the basic element that makes up the negative valence of affective phenomena. The doctrine of dependent origination appears throughout the early Buddhist texts. In the *Nidāna Saṃyutta*, Dependent origination is a philosophically complex concept, subject to a large variety of explanations and interpretations. As the interpretations often involve specific aspects of dependent origination, they are not necessarily mutually exclusive from each other.

It can be contrasted with the classic Western concept of causation in which an action by one thing is said to cause a change in

another thing. Regarding the arising of suffering, (SN. 12.10) discusses how before the Buddha's awakening, he searched for an escape from suffering as follows:

> "When what exists is there old age and death? What is a condition for old age and death?", discovering the chain of conditions as expressed in the twelve nidanas and other lists. After the Buddha's awakening, he considered that dependent origination was one of the two principles which were "profound (Gambhira), difficult to see, difficult to understand, peaceful, sublime, beyond the scope of mere reasoning (atakkāvacara)." (Peter Harvey, 2013: 46-69)

In the *Mahānidānasutta* of Dīgha Nikāya, the Buddha states that dependent origination is "deep and appears deep", and that it is "because of not understanding and not penetrating this teaching" that people become "tangled like a ball of string" in views (*diṭṭhis*), samsara, rebirth, and suffering. (Mahānidānasutta, DN 15.) Therefore, human suffering is one of nature, but we must know and understand it clearly through mindfulness meditation, and wisdom.

All Buddhist teachings (Dhamma) are targeted at the problem of people's suffering from attachment to these delusions, in particular to an epidemic because people cannot help clinging to things they lost, including their possessions, family, and even their own physical body. This attachment-induced human suffering is central to the Buddhist perspective on what defines an epidemic. This is best illustrated by the Buddhist Four Noble Truths that elicit the universal condition of suffering:

- Life means suffering
- The origin of suffering is an attachment
- The cessation of suffering is attainable, through
- The practice of the path to enlightenment (Dhamma)

In the Buddhist worldview, suffering is ubiquitous and relative. Whether it is the heat of the day that has caused unprecedented deaths and property damage; suffering can be induced by almost anything and is relative to the person subject to the experience. This is evident by the fact that even the most pleasurable things to one person can be painful to another such as sugar to a diabetic patient or a roller coaster ride to a pregnant mother. Therefore, the Buddhist definition of the epidemic will not be focused on the epidemic event but the degree of suffering caused by the event. This is ultimately subjective and relates to tolerable thresholds of different people, cultures, and attitudes.

A Buddhist approach would be able to appreciate more the interconnected relationships between the physical and emotional

dimensions of human suffering. Not having food, money, or a job to live in after an epidemic. It can also have psychological impacts from the lack of privacy and security; equally, not having emotional care and psychological counseling can manifest in depression or anxiety that led to ailments in the physical body.

The complex inters of dependencies between the physical, emotional, and spiritual dimensions of human beings are central to a Buddhist approach to epidemic recovery. Extending this idea, the definition of epidemic resilience is a heightened ability to reduce or accept suffering.

Seven Buddhist Enlightenment Factors (Bojjhangas)

The term Bojjhaṇga is derived from two words: Bodhi and Aṇga. Bodhi means enlightenment or insight into the realization of the Four Noble Truths: The Noble Truth of Suffering, the Noble Truth of the Origin of Suffering, the Noble Truth of the Cessation of Suffering, and the Noble Truth of the Path Leading to the Cessation of Suffering. Aṇga means factors or limbs. Therefore, Bojjhaṇga means the factors of enlightenment. (Piyadassi Thera, 1960-1980: 4)

The first Saṃbojjhaṇga is Sati, which means mindfulness. Dhammavicayasaṃbojjhaṇga means the investigation of the law and is the second factor of enlightenment. The third Saṃbojjhaṇga, Vīriya is derived from the Pāli word Vīra. Vīra means manly, mighty, heroic, and a hero. The fourth Saṃbojjhaṇga, Pīti means happiness, rapture, zest, and joy. Passaddhisaṃbojjhaṇga means tranquility as a factor of enlightenment and consists of tranquility of mental factors (kāyapassaddhi) and tranquility of consciousness (cittapassaddhi). The sixth Saṃbojjhaṇga, Samādhi means concentration; a concentrated, self-collected, and intent state of mind and meditation, which, concomitant with right living, is a necessary condition to the attainment of higher wisdom and emancipation. The last one, Upekkhā means looking on and equanimity. It also means neutrality or indifference, zero point between joy and sorrow, disinterestedness, neutral feeling, and equanimity. (T. W. Rhys Davids, 1925: 170)

Observation of Seven Enlightenment Factors

In the Visuddhimagga commentary, the commentator said that Mindfulness (Sati) is recollection (anussati) because it arises again and again; alternatively, the mindfulness (sati) that is proper (anurūpa) for a clansman gone forth out of faith, since it occurs only in those instances where it should occur, is "recollection" (anussati). (Bhadantācariya Buddhaghosa, 1975: 547) The scriptures outline many different ways of practice that lead to enlightenment, but mindfulness is the main one. The practice of mindfulness brings together all these

factors: body, feeling tones, conditions of mind; all these categories, the five hindrances, the five aggregates, the six senses, and sense objects, the seven factors of enlightenment, and the four noble truths. It's the primary way, the main way to the realization of enlightenment. (Ajahn Thiradhammo, 2012: 35) Besides providing the foundation for the other factors, mindfulness is the one enlightenment factor whose development is beneficial at any time and on all occasions.

There are seven things that led to the enlightenment factor of the Investigation of dhamma, which can be understood as an investigation of subjective experience based on the discrimination gained through familiarity with the dhamma. Such discrimination refers in particular to the ability to distinguish between what is wholesome for progress on the path and what is unwholesome. This directly contrasts the investigation of dhamma with the hindrance doubt (vīcikicchā). The investigation of dhamma involves having enough awareness to be able to observe without judging. This observation is not analyzing or thinking about anything; it is rather a clear, silent seeing of the actual condition of the body and mind. (Bhadantācariya Buddhaghosa, 1975: 127)

Eleven things lead to the arising of the enlightenment factor of energy. Meditators will realize energy's enlightenment factor during their meditation practice. To be mindful, they have to make an effort, they have to try hard and they have to exert themselves. Each of the factors of enlightenment cumulatively supports the development of the others. They form a cause-and-effect relationship. When mindful, a meditator discriminates and investigates to penetrate the processes underlying physicality and mentality. While this occurs, if a meditator exerts the required level of energy, the enlightenment factor of energy is developed. An adequate level of energy is required for the fulfillment of learning energy. (Bhadantācariya Buddhaghosa, 1975: 127)

Eleven things lead to the arising of the enlightenment factor of rapture. The man lacking in this quality cannot proceed along the path to enlightenment. There will arise in him sullen indifference to the dhamma, an aversion to the practice of meditation, and morbid manifestations. It is very necessary that a man, striving to attain enlightenment and final deliverance from the fetters of saṃsāra, should endeavor to cultivate the all-important factor of happiness.

Seven things lead to the arising of the enlightenment factor of tranquility. There are many kinds of tranquility. If we observe the conditions of body and mind in terms of tranquility, at the end of the meditation, for example, we may notice how the body has changed in the course of sitting. And we can recognize different degrees of tranquility.

Some of them are perhaps not particularly helpful or supportive of meditation practice. Sometimes tranquility can be very heavy, close to sleepiness or dullness. The man, who cultivates the calm of the mind, does not get upset, confused, or excited when confronted with the eight worldly conditions (aṭṭha-lokadhamma). He endeavors to see the rise and fall of all things conditioned, how things come into being and pass away. Free from anxiety and restlessness, he will see the fragility of the fragile. (Bhadantācariya Buddhaghosa, 1975: 128)

Eleven things lead to the arising of the enlightenment factor of concentration. Concentration is the main point of all meritorious deeds. For example, the chief or the leader of all the soldiers, horses, elephants, and chariots that are fighting on the battlefield is the king. All the soldiers have to carry out the orders of the king. In the same way, concentration is the main factor when performing any meritorious deed. The mind needs to be inclined towards concentration, only when concentration is present, does wholesomeness arise so that one will be successful. Therefore, we need to make an effort to arouse concentration. (Chanmyay, Myaing Sayadaw, 2008: 90)

Five things lead to the arising of the enlightenment factor of equanimity. In the context of the Factors of Awakening, equanimity follows and is thus supported by concentration, and before that is tranquility. Ultimately, however, perfect equanimity comes from wisdom, from clearly seeing the true nature of things. When one understands that all things are impermanent, always changing, and ephemeral, what is there to get excited about? Everything is just changing phenomena, just flowing processes. Ultimately equanimity is that profound, dispassionate stillness where everything manifests but is not reacted to, just silently received. (Bhadantācariya Buddhaghosa, 1975: 128)

Therefore, the contemplations of these seven enlightenment factors are one of the best ways to make therapy for mental and physical suffering and to make recovery and resilience of physical and mental health.

Buddhist Approach to Meditation Therapy of Bojjhanga

At the time of the Buddha, The Buddha recited the Bojjhaṇga sutta as dhammabhesajja to heal physical sickness. The Buddha himself listened to the reciting of Mahācunda Thera to heal from his sickness in Mahācunda Bojjhaṇga sutta. The Buddha was asked by one of the monks what were the enlightenment factors and why they are called enlightenment factors. The Buddha answered that these factors lead to enlightenment, so they are called enlightenment factors. These factors leading to enlightenment, bojjhaṇgas, need to be practiced and developed repeatedly. Then, we can attain insight knowledge (vipassana),

path knowledge (magga), fruition knowledge (phala), and Nibbāna. With the attainment of Nibbāna, we do not suffer from any sickness and we are free from all kinds of diseases. The Enlightened One attained Buddhahood because he took the medicine of the bojjhaṇgas. (Chanmyay, Myaing Sayadaw, 2008: 6)

Firstly, if a person would like to cure physical sickness and mental sickness, he has to listen to the Bojjhaṇga sutta. Even if a person cannot understand the meaning of the seven factors of enlightenment, a person will free himself from his sickness because of the power of these factors, the power of the sound of a reciting person, and his belief in these factors. If a person understands the meaning of the seven factors of enlightenment clearly, he can cure his sickness because of his rapture from listening to the Bojjhaṇga sutta, the volition of a reciting person towards him, and his tranquility from the understanding of the dhamma. (Thapyaekan Sayadaw, 2005: 190)

Secondly, a meditator has to practice the seven factors of enlightenment for curing physical and mental sickness, sorrow, fear, and suffering. In Ānāpānasati sutta, the Enlightened One expounded how are the seven factors for enlightenment developed and pursued to bring clear knowing and to achieve their culmination. There is a case where a monk develops mindfulness as a factor for enlightenment dependent on seclusion, dependent on dispassion, and dependent on cessation, resulting in relinquishment.

There are two kinds of practical ways: Active and Calming seven enlightenment factors. Active means to approach the recovery from mental and physical suffering but calming means just for resilience in an epidemic situation. Among them, there are three active ones: investigation of dhamma, energy, and joy. When you practice these three kinds of activity, you can overcome sorrow, fear, suffering, and indigence. There are three other calming tranquility, concentration, and equanimity. When you approach these three factors, your mind will be resilient to physical and mental suffering. But mindfulness is one of them all because Mindfulness as a guardian, we observe the particular condition of the mind on any occasion and adapt the practice accordingly. Therefore, we can learn how to cultivate those positive qualities: recovery and resilience during the Pandemic and after. Recognizing them as Factors of Enlightenment, we give them emphasis, cultivation, and development that they become prominent qualities for spiritual practice.

Furthermore, there are two kinds of functions: cause and effect. Cause like a recovery that is Sati-Sambojjhanga (mindfulness) and Viraya Sambojjhanga (Effort). The effect is resilience that are

dhammavicaya sambojjhanga (investigation), Piti-sambojjhangha (joy), Passadhi-sambojjhanga (Rapture), Samadhi-sambojjhanga (Concentration), and upekkha sambojjhanga (equanimity).

Finally, The Seven Factors of Enlightenment come together in what we call concentration (Samatha) and Insight (vipassana) meditation. That is one of the treatments of suffering: physical and mental states in the BANI world. Concentration meditation is primarily about energy (viriya), joy (piti), tranquility (Passadhi), concentration (Samadhi), and equanimity (Upekkha). Insight meditation practice is primarily mindfulness (Sati) and the investigation of dhamma (dhammavicaya). Thus, what we know concentration and insight meditation brings the Seven Factors of Enlightenment together, and this is how the Buddha defined Buddhist meditation: Samatha and vipassana. Samatha meditation, the developing of the mind, recovery of mindfulness, and resilience of the mind, leading to a clearer, more penetrative view of the true nature of reality, and culminating in the experience of full Enlightenment.

Conclusion

A Buddhist approach to meditation therapy of epidemic recovery and resilience is unlike any other approach because of the fundamental goal to understand Enlightenment factors. Thus, where secular approaches have their focus on the meditation therapy of recovery projects, such as the efficiency of their mindfulness, energy, concentration, and wisdom. So, Buddhist approaches are concerned with getting involved as many people as possible in the recovery process and more people can be believed to practice the Seven enlightenment factors. The final measure of the success of a Buddhist approach is whether people are awakened to their possibility as human beings to have the qualities such as Mindfulness, energy, concentration, and equanimity. Only through the cultivation of this Buddhist meditation therapy can people develop physical and mental quality in life to be more resilient through individuals empowered to overcome suffering and fear. Therefore, these enlightenment factors can treat physical and mental suffering.

Bibliography

Ajahn Thiradhammo. (2012). **Contemplations on the Seven Factors of Awakening**. UK: Aruna Publications.

Anālayo, Satipaṭṭhāna. (2003). **The Direct Path to Realization**. Bangkok : Printing House.

Ashin Janakābhivaṁsa. (1999). **Abhidhammā in Daily Life**. tr. by U Ko Lay. Mandalay: Mahāgandhāyone Monastery.

Bhadantācariya Buddhaghosa. (1975). **The Path of Purification (Visuddhimagga)**.

tr. by Bhikkhu Ñāṇamoli. Kandy: Buddhist Publication Society.

Bodhi, Bhikkhu (TRS.). (2000). **The Connected Discourses of the Buddha, A New Translation of the Samyutta Nikāya.** USA.

Chanmyay, Myaing Sayadaw. (2008). **The Bojjhaṇga: Medicine That Makes All Diseases Disappear.** Translated from Burmese by Ven. Ariya Ñānī. KualaLumpur, Malaysia.

Ledi Sayādaw, Ven. (1971). **The Requisites of Enlightenment (Bodhipakkhiya Dīpanī).** tr. by Sein Nyo Tun. Kandy: Buddhist Publication Society.

Ledi Sayādaw, Ven. (1986). **Magganga Dipanī, The Manual of the Path Factors.** Burmese script, Yangon, Myanmar.

Ledi Sayādaw, Venerable. (1971). **The Requisites of Enlightenment (Bodhipakkhiya Dīpanī).** tr. by Sein Nyo Tun. Kandy: Buddhist Publication Society.

Madawela Punnaji Maha Thera, Ven. Dr., Ariyamagga Bhavana. (2011). **The Sublime Eightfold Way.** Malaysia.

Maurice, Walshe (TRS.). (2000). **The Long Discourses of the Buddha, A Translation of the Dīgha Nikāya.** Boston: Wisdom Publications.

Nyanatiloka, Ven. (2004). **Buddhist Dictionary (A Manual of Buddhist Terms and Doctrines)**. Kandy: Buddhist Publication Society.

Payadassi, Thera. (1980). **The Seven Factors of Enlightenment, Satta Bojjhanga.** Kandy: Buddhist Publication Society.

Piyadassi, Thera. (1999). **The Book of Protection.** Kandy: Buddhist Publication Society.

Steven M.Emmanuel (ed).(2013). **A Companion to Buddhist Philosophy.** John Wiley and Sons.

Sujīva, Ven. (2009). **The Tree of Wisdom (The River of No Return)**.Malaysia.

Thapyaekan Sayadaw. (2005). **The Great Teaching of Satta Bojjhaṇga.** (2nd), Yangon, Myanmar.

A Key for Spiritual Growth in Buddhist Perspective

Chaichan Srihanu, Ph.D.[1]
Asst.Prof.Dr.Thanee Suwanpratip

Abstract

In this article, I postulate that why recent spiritual path proposed by the Buddhism fail to serve society for its purpose, especially present situations in Thailand as Buddhist country. Not only Thailand, but declination of moral responsibility appears everywhere country, society, organization, community, family and even individual. Why a rich culture and truthful teaching of the Buddha cannot serve this goal? There are three purposive questions on this paper, is there any problem of interpretation of the recent Buddha's teaching in practical life? Why Buddha's teaching at present cannot successively serve its final purpose? Is it possible to apply Buddhist insight as the ground of moral sense in practical life? With the first doubt, the critique of the Western tradition of moral is necessary concerned, and the reason why does Buddhist moral fail to serve its purpose, my supposition lies on Buddha's teachings which have been emphasized through principle rather than practice or experience. Then the insight growth will be highlight as the best stand of Buddhist spirituality acceptable for all because it is based on nature of consciousness, the absolute truth, experienced by everyone.

Introduction

Words used in daily life, originally have established by religious leaders, sages and spiritual masters. Various languages have their own sources of language formation but most of them formed their word structure from natural sound, form, feeling etc. to visualize the similar figures to the audiences. Words play their roles to create picture in the brain and sentences form the functional structure of thought, then the said thought control all deeds of man which are convinced to be bad or good depending on the type of volition of each person as a trait interpretated with the words' meaning prior the thought construction called as reasoning.

The concept of happiness and pains is the key inquiry for moral direction. Most of philosophers and psychologists focus on this concept as the merge of all human deeds and activities. This concept has been forcing

[1] MCU. Palisueksabuddhaghos Campus, Nakorn Prathom
Email: chan10880@gmail.com

the man living in the same direction motivated by social psychic structure in which life allows any forms the human enslavement with attachment in the form of reward and punishment, heaven and hell, fears and surrenders.

Naturally, according to Buddhism the consciousness (Citta) is itself neutral, but its contents have been blended by moral and immoral tendency, which later force the man to act as its contents. The roots of moral consciousness are delusion (Amoha), lust (Alobha) and hatred (Adosa), while immoral consciousness is opposite; delusion, lust and hatred. If one acts with moral consciousness then the results will be surely moral deeds, in opposite immoral consciousness become immoral deeds. With this reason, to know one own consciousness is the way to reach the spiritual growth, hence the key words of attaining spiritual growth or moral deeds required by individual and society, are to know their nature of consciousness and the words should deserve to bring the man for realizing his own true nature of consciousness and its contents.

Origin of Buddha’s Teaching with Words

The Buddha had discovered the absolute truth and conventional conditions which lead to full realization. After that he had taught people to assure that his enlightenment is universal and practical in daily life for peace and unrooting the misconducts as well as mental ill through realization not through any rituals, beliefs, cults, performance caused by unwholesome deeds.

The Buddha classified the world experience of man into two levels; 1) conventional truth (Samatisacca) which deals with the language crowded the thought for actions, communication, but it leads to the self or organic formation as individual and social self in wildly sense, this level involves in worldly sphere or conditions (Sankhata) and 2) absolute truth (Paramatthasacca) (Y. Karundasa, 2010) which play very important role as the path for experience of individual for getting insight knowledge, the trait for final realization or Nibbana experience. The purpose of the classification to distinguish to pave the way or premilitary moral life and advance spiritual path of man without conflicts and contradictions.

The action of people which naturally starts, in conventional level, from thinking formed by the language made by words and sentences, grammar to communicate to one self and others as social communication for exchange, learning and development as seen in everyday life. Language appears as the first key to move the mind’s direction of deeds. In this condition, the Buddha always prevent one to clings his teaching without one’s experiences through experience of the absolute truth called Vipassana investigation not to cling the words, so he established his words bending to deserve and encourage wholesome consciousness based on the reality and functions of the absolute truth by knowing the realization of conditional and absolute truth.

How Buddha words different from others. Basically, Buddha's word, known as Magadhi which was wildly communicated in that time. The structure of language was mixed of local and Sanskrit, known as Prakit or later the Buddha's word record has been conducted as Pali in which it contains the Buddhist essence of moral codes as conventional base and spiritual knowledge for insight progress of full realization. The formation of Pali words starts from define new meaning of the root terms of Pali based on functioning of consciousness (Citta) appearing in wholesomeness (Kasula) and unwholesomeness (Akusala), and then formed the complete structure like Sanskrit language. The purpose is to fit the meanings of verb and noun verb into wholesome consciousness by bending them into awareness or wisdom (Paññā-cetacika) which only occurs through direct experience of absolute truth or insight experience (Paramattha), for example, the word Dāna' generally used in that time, means 'the code of moral actions performed by giving or the gift, offering, etc.' but this word was defined by Buddhist sense as 'the giving performance which against greed, hatred and delusion.' All verbs or required moral actions are formed in the same method.

With this method of spiritual development, Buddha's teachings have been evidently approved by everyone, which later became tradition of spiritual growth in constant flourishing and popular movement with highly success recorded in history. Even nowadays, such method has been impressed to various thinkers and activists of many fields of academic works.

Contradiction of Moral Code

My inquiry on discussion lies on; people have lived in similar life style due to the Western colonization in the form of thought, culture, taste etc. therefore they all have been designed to increase Egoism in order to have same thinking and same purpose of life and so on. Due to dominant of self-tradition of Western materialism, spiritual treasure of Buddhism has been dismissed, dismissing essence of Buddha's teaching causes fail of morality and practical awareness.

Western modern thinkers have investigated on human question and efforts by reasoning and forming. Using the reason, man became *self-interested*. From the past until present, man has searched the better self interest in the form of individual and society by way of living, appeared in the form of religious morality, philosophical ethics and judgment. The main task of ethics is to find what is '*ought*', 'right and wrong', 'good and evil' and so on in Western concept has been influenced to human life and society as guideline especially law, norm and form of social activities concerning to human behavior and actions and so on. It paves the way of views and aims of individual and society.

Influenced by Western tradition of thought and approach, Buddhists themselves have misused the teaching because they dismissed original essence and purpose of teaching of Buddha. The fails of morality took place in Thai society in the recent day, the idea of Buddhism and the actions of Thais seem to be opposite, for example, five precepts are good but Thais dismiss it, prostitute, inhumanity, crime, sexual misconduct, corruptions of governor and so on are bad but they believe that these are good and ignore their outcome of immorality because these events come from Western side. These immoral events increase more and more becoming unsolvable and ugly. Scholars stands out of virtue mislead by bias, insincere to their occupations etc. When there is immorality, they look for the Western form and thought of solution. So, Westernization has mostly influenced to their lives becoming dominant in society. Even Buddha's teachings also have been interpreted and remade to support Western tradition of Egoism. Western scholars wrote books then spread to all part of world in the early of 17 century. Even if Buddhist land have accepted them without notice. It means that various Buddhist scholar prefers the interpretation of Buddha's teachings from the Westerners than Buddhists themselves. This causes misleading as following;

(a) Buddhism become one religion as in Western thought. But Buddha's teaching is not religion, it is spiritual way of life or the truth. Through western influences Buddhism being assumed as religion, sociologists view Buddhism in same category of other western religions.

(b) Many Western scholars studied Buddha's teachings through reasoning rather than practice so they cannot appreciate the taste of living then that caused the loss of spiritual gain.

(c) Westerners had set the superiority to the native people rather than living with the native people therefore they ignore or degrade others.

(d) So Western tradition have been spoiled native land and implanted dependence on Westernization.

The invasion of Westernization grew in the form of politics, society, culture which rooted from code of living or Ethics. It is true that even Buddha's teaching also has been interpreted to satisfy and serve the purpose of Western trade rather than its own original aim.

At the present time there is various assertions of significant Western morality but it can be summarized into three groups, they are;

(a) Good in itself or rule

(b) What is good is for the use or consequence

(c) Virtue tradition or Volition

The first is proposed by Immanuel Kant (1724-1804 CE). Kant starts his inquiry through '*Critique of Pure Reason*' but most influential positions are found in *The Groundwork of the Metaphysics of Morals*. According to him,

man became increasingly aware of our relative insignificance as creatures of dust on a small speck of a rock within the vastness of the universe. But as our awareness of the moral law within us expands, we recouping our significance and dignity. To serve the intrinsic will or conscience within the men is the source of moral judgment. So innate essence is the man’ s. Hence duty’ s moral sense of Kant starts from reasoning then ending with innate idea. Foundational moral principle is a demand of each person’ s own rational will, “What counts”, regarding such conformity, “is not the actions one sees, but their inner principles, which one does not see.” (Immanuel Kant, 2012) This unseen principle is a kind of psychological stuff or conscience. So moral law is decisive which is motivated by the thought of duty through the maxim measurement as in following;

The form of a maxim is ‘I will A in C in order to realize or produce E’ where ‘A’ is some act type, ‘C’ is some type of circumstance, and ‘E’ is some type of end to be realized or achieved by A in C.

Anything to count as human willing, it must be based on this maxim to pursue some end through some means. Ordinary moral thought recognized moral duties toward ourselves as well as toward others, furthermore the moral strength of a human being is will in fulfilling his duty and vice as principled immorality.(SN. 6:405) “You are to act only in accordance with that maxim through which you can at the same time will that it become a universal law.” (SN.4:421) Later on, Law principle of Kant has been influentially accepted and applied to social standard court and judgment but ‘the innate will’ develops into the form of written law and justice which widely used in present.

Critique: What is a duty? What kinds of duties are there? What is the good? What kinds of goods are there?, and so on is concerned with *a priori* which enforces Self acts through thinking to refer to the past time. If the duty which comes from innate mind is willing, then this willing will serves the Self-attachment. Willing cannot deserve standard law because beliefs, culture, circumstance and environment where the self grows within different and diverse.

What is good is for the use

Bentham, Jeremy (1748-1832) in his *work An Introduction to the Principles of Morals and Legislation* (1789) outlined an ethical system based on a purely hedonistic calculation of the utility particular actions with a view to the greatest happiness of all as he said “who takes happiness as the measure for utility”, “it is the greatest happiness of the greatest number that is the measure of right and wrong.(Bentham, Jeremy: 1779) His statement of the principle of utility;

Nature has placed mankind under the governance of two sovereign

masters, pain and pleasure. It is for them alone to point out what we ought to do… By the principle of utility is meant that principle which approves or disapproves of every action whatsoever according to the tendency it appears to have to augment or diminish the happiness of the party whose interest is in question: or, what is the same thing in other words to promote or to oppose that happiness. I say of every action whatsoever, and therefore not only of every action of a private individual, but of every measure of government. (Bentham, Jeremy:1823)

He supposed that consistent application of this principle in social and political life would resolve many difficulties in human conduct, using proportional but perfectly certain punishment to render unacceptably painful to the prospective criminal any behavior that would otherwise be likely to cause injury to others.

John Stuart Mill (1806-1873) in the book *Utilitarianism* (1861) developed a systematic statement of utilitarian ethical theory. He modified and defended the general principle that *right actions are those that tend to produce the greatest happiness of the greatest number of people*, being careful to include a distinction in the quality of the pleasures that constitute happiness. There he also attempted a proof of the principle of utility, explained its enforcement, and discussed its relation to a principle of justice which later have influenced and practical applied to modern society and law then became living style in diary at present. Therefore, Utilitarianism is a theory in normative ethics holding that the moral action is the one that maximizes utility.

Criticism comes from lacking of total aspect of human acts, such as; 1) it ignores justice act but only the consequence, 2) Act or extreme utilitarian would be prepared to punish an innocent person for the greater good, 3) Calculating utility is self-defeating, the objection arises when utilitarianism is mistakenly taken to be a decision-making procedure rather than a criterion of what is right, 4) Some argue that it is impossible to do the calculation that utilitarianism requires because consequences are inherently unknowable. it was necessary to rely on the tendencies of actions to bring about consequences, 5) Requirements leads to utilitarianism to unreasonable demands, 6) The objection that "utilitarianism does not take seriously the distinction between persons and property. A person' s satisfaction is not part of any greater satisfaction. Utilitarianism looks forward of production and consumption to increase happiness by focusing on amount of material things and not the man, it changes a civilization in which men are used in the same way as things are used in turn it damages morality.

Moral Source of Buddha's Virtue

Moral code starts from the question of what encourage the actions of man. it found the instincts driven by happiness and pains leads the personality and thought of individual and social body. The Buddha denied the permanence of happiness and pains, in the conventional level, happiness word functions through the conceptual formation of thought, but in absolute level, it just the moment of sensation (*Vedanā*) arise and disappearance, all phenomena including the happiness and pains etc. are only temporary mental event falling into ever-changing, contradictory and non self, we just observe them as rise and fall, then it will lead to complete solution, freedom and cease to be driven by the crave for happiness or pains. By this view, one will not fall to grasp the permanent happiness, which is one wrong view in the view of Buddha's teaching, so the Buddha never use the happiness and pains, proposed by various masters in ancient India, as the base of morality and spirituality growth drive.

Virtue ethics is currently one of three major approaches in normative ethics. It may, initially, be identified as the one that emphasizes the virtues, or moral character, in contrast to the approach which emphasizes duties or the consequences of actions. Suppose it is obvious that someone in need should be helped. A utilitarian will point to the fact that the consequences of doing so will maximize well-being, a deontologist to the fact that, in doing so the agent will be acting in accordance with a moral rule such as "*Do unto others as you would be done by*" and a virtue ethicist to the fact that helping the person would be charitable or benevolent. Plato, Aristotle, even more ancient religions are in this group. Plato believes virtue is effectively an end to be sought, for which a friend might be a useful means. Aristotle states that the virtues function more as means to safeguard human relations, particularly authentic friendship, without which one's quest for happiness is frustrated.

Good virtue came from volition which still involves with self-concept. This self becomes center for the receiver, response and decider to do or act according to the one's own self. This personal self has various conditions, while virtue talks about volition, it tends to emphasize on punishment and rewards rather than on what is action- good or bad itself.

Various Buddhist scholar tried to explain morality focusing on volition by referring to Buddha's word "*Volition (Cetana) O Monks, is what I call action, for through volition one performs the action by Body. Speech and Mind*" (AN. 3. 415) Cetana here is not moral but it is explained as the power to create a type of consciousness. Actions according to Buddhism were analyzed into 3 stages. (1) consideration of the appropriateness of the action (2) arrival at a decision (3) direction of the body or mouth to perform the action, physical and verbal actions is manifested in the last stage. These are not morality.

And other example of Kamma theory which often referred to is the answer of Moggalliputtathera to Asok king who suffered that his guards killed Buddhist monks without his order as not Kamma. In this case it is said as best answer of Kamma explanation. It is rather the type of turning away Asok king as ordinary one who clings past and future to stop frustrated thinking not concerning about moral or immoral acts at all. Buddhist scholars considered Kamma as the *judgment* of action rather than seeing how conditions response to other condition and consequence of act s. This wrong interpretation firstly started from Western scholars who prefers reasoning rather than the sequence of attainment. Kamma is human action as this is posited upon the command or consent of the will. Cetana or will designates the free, mentally and intentionally grounded exercise of the free will, thus volition formally constitutes the essence of Kamma so Kamma is not the moral but the nature of chance for action improvement.

These three aspects of Morality are self-involved bond with time in three dimensions; past, present and future. As ordinary man, one cannot think out of the conventional sphere of word and conditions which are physical, mental, psychological, biological and chemistry. They form and condition cognition as personal self. Therefore, various theory of morality circles around the questions and objection without exit. Besides these three major approaches to normative morality, often object to each other, deontology, which emphasizes duty to rules against the consequentialism which derives rightness or wrongness from the outcome of the act itself. They are failed to help man out of ignorance and suffering because it involves with self-concept or Egoism. By this explanation, Ethic is based on self-attachment. Dhamma which have been taught in present copied style of preaching of Christian priest and being learned only *the principle* rather than deserving final goal. Principle is in the group of arrangement; each topic serve specific purpose of action not the perfect aim of Buddhism.

Through Western influence every man and society around the world have lived in similar life style due to its colonization in the form of thought, culture, taste etc. increasing self-attachment. They all have been designed to have the same thinking and the same purpose of life. The more self-attachment grows the more destruction increases because of unlimited desire of self-thirst. Then spiritual treasure of Buddhism which lies on self-detachment have been dismissed therefore only few Buddhists want to attaint Nibbana within this life.

Moral Insight in Everyday Life

Vipassana, which means *to see things as they really are* or insight is a specific technique of meditation which was taught by the

Buddha more than 2500 years ago as a universal remedy for universal ills. It is often equated interchangeably with practices to achieve such a state of non- judgmental presence; however, mindfulness can be applied to any moment-to-moment experience, so much so that it has been described as a "way of being" (Kabat-Zinn, 1994). To accept the truth that we are suffering seem very difficult to man, but in Buddhist view, this existing suffering is not itself problem but reality which everyone is facing in every second. The teaching of Vipassana is the successive practice which together using ontology, epistemology and act for purpose of deliverance from any clinging as temporary, contradictory and uncontrollable of desire. The way of individual practice is to observe this successive process of natural phenomenon. The significance of Vipassana are followings;

1) Insight is true essence of Buddha' s teaching which leads to realization,

2) Only Buddha had taught Vipassana therefore there found Enlightened One in his teaching,

3) Functioning of Vipassana is to uproot wrong views, self-attachment which tight men with limited time and space in the form and name

5) One who fully enlightened remains perfect mindful and peaceful life.

6) Vipassana is both of principle and practice or ethic at the same time.

It may say that Vipassana supports non-self tradition which found only in Buddhism, therefore it signifies the Vipassana as method to realize the true nature of all event through non-self. The way to overcome egoism is not to destroy empirical self to reach some special place but the deliverance and knowing the true nature of all phenomena-mentality and materiality is necessary in requirement. Thai society has missed Vipassana tradition for hundreds of years, because it was misunderstood as the distinctive practice to reach somewhere which seems to be unreachable, but Vipassana is the mindful awareness in very moment constantly which is easy way to practice in daily life.

The three main approaches of moral theory above have promoted the permanent Egoism instead of solving problem of self. Absolutely there is no such permanent entity in the nature. This self-clinging caused by thought is the root of all suffering because itself is sufferer due to conditioned event and against desire of one self which is cause of suffering. Vipassana cultivates mindfulness and awareness to realize what is going on around us in every moment to see the truth as Buddha' s word;

"*In this everybody, a fathom long, with its conscious and perception, I declare are the world, its arising, its cessation, and the path that leads to the cessation of the world*" (AN. 2.48)

The benefit of mindfulness is to stop stream of thinking, while awareness verifies what is continuously arising and ceasing away, what is mental and physical conditions by knowing and analyzing the dependent conditions which are misunderstood as permanence, pleasure and self. This analyzing all phenomena through four foundations of mindfulness as Buddha said;

"…*the four implications of mindfulness are the one and only way that led beings to purity, to the transcending of sorrow and lamentation, to the appeasement of pain and sadness, to entrance upon the right method and to the realization of nirvana*…" (MN. 1.57)

These implications of mindfulness are bodily, feeling, mentality and dhamma contemplation which are summarized as name and form (Nāma-rūpa). are grasped by foolish people as this body or this collection of five aggregates is my self. (SN.3.54) These name and form is rising and falling apart every moment by its nature due to conditionally dependence. After realizing impermanence, suffering emerges due to unawareness of changing and becoming against our desire. These streams of events all are uncontrollable by any one self or any agent, noble one became mindful without Egoism. Reflection on non-self, moral sentiment arouses man to do or act to others both human and surrounding things around him with compassion for human and harmony and gratitude for environment. That is way of moral acts which is necessary for society.

It found that to solve the problem moral dispute is necessary to realize the self nature and becoming selfless mind at first. Normally traditional Buddhist morality starts from five precept, concentration and wisdom respectively but in the noble eightfold path starts from right view and right thought which is wisdom therefore Vipassana or insight starts from wisdom at first then morality and concentration. The selfless one complete his moral act seeing other as non-self due to detachment as advice of Buddha; "…*because there is pain and no lasting pleasure in these sense objects, they feel disgusted; being disgusted, they do not delight in and cling to them; not clinging, they purify themselves*" (S.N.3.54)

Usually, ordinary people are suffering in every moment due to clinging things as my self and others. It found in history that only Buddha promoted the non-self tradition while others prefer self-attachment. The self will cling himself and his thinking as center of interest involved. Whatever he thinks, does, speaks is to increase degree of this Egoism or self-attachment. Self-clings as my things, my words, my actions and so on. Self brings about competitive games in economic system in the recent which decline human value and destroy nature and environment. It may be said that modern society growth Egoism while Buddhist tradition promote non-self awareness.

Here is an example of moral theory concerning moral preference, there is a Buddhist monk who is sitting at one place, at that moment he saw a dangerous murder hiding next room. Suddenly the police arrive at him asking that Buddhist monk whether he saw the murder passing this way. If he tells the truth that he saw a murder hiding next room, his act will be right for Ethical duty theory of Kant, but is wrong because that murder will be killed, then he committed to kill others as his discipline because he has intention or volition with the reply to police. In this case if that cruel murder was killed may be right action by Utilitarianism. To avoid that outcome of action, Buddhist monk was suggested that if he move to other place not the same place replying police that from the time he is here (other place), he did not see any murder. That will be no wrong in discipline according to commentary but in practical way that will not solve problem, it may cause of a guilty killing or charged as protecting murder. In the case of Vipassana solution, if the Buddhist monk realized the truth living without self, he saw no self in all situations or in anyone both of police and dangerous murder. He knows those who cling as self, mine and other selves, are suffering like sick man with dangerous disease. He would talk to murder and police delivering the truth with compassion and loving-kindness.

This case found that once while the Buddha set forth in journey back to Rajgaha city, there were a group of 30 youth named Bhaddvaggi searching their ladies who had stolen their properties then ran away passing the Buddha. With angry, they asked the Buddha whether he saw those ladies. The Buddha did not reply them directly but persuaded them to search for other more valuable wealth. They were happy to hear that and listened teaching of Buddha. Buddha had explained the way things really are, finally by the insight they all got realized the truth and became noble one. This presents the best Ethical act of Buddha in practical way. He did not show any specific code or principle, but he lived with compassion and loving-kindness and persuaded others to observe the truth of rising and fall of all phenomenon which will bring about true knowledge for self-detachment. Only selfless mind would act rightly, while selfish man acts wrongly. Selfless mind acts without delusion, lust and hatred while selfish man acts to increase delusion of self, lust and hatred. It may say that Vipassana tradition supports mindfulness in present moment realizing non-self but Western tradition involves with reasoning and thinking of through egoism without mindfulness which have been influenced and deluded by grammar structure of linguistic which divides thought into the past and future. There is no exactly past and future, but the selfish man clings past and future due to delusion of language structure.

Even Buddhism promotes non-self tradition but why Buddhists cannot develop in such way? There are possible ways that; firstly, Vipassana

tradition have been missed, secondly Western tradition of thought which generates modern forms and ideas of social and individual living such as economic, politics, culture and so on which in turn increases self-attachment in all branches of society have been more dominant than Vipassana tradition. Thailand as Buddhist land followed Western trade and culture from hundred years ago until nowadays everywhere there found similar trade building, culture and taste and so on, people have similar life style of living and views. These things are designed to be the same due to trading enforcement, marketing system have driven man to be slave of consumption but never satisfied in long time. Even Buddhists cannot deny them because there seem to be no other choice due to the lack of Vipassana tradition.

Vipassana Exercise in Daily Life

It seems to be very difficult to apply this Vipassana in to practice within self-attachment culture nowadays because Vipassana practice requires the wholesome consciousness as the base for advance, while the Egoism is such type of unwholesome mind, opposite the wholesomeness. The modern society is overwhelmed by Western thought providing information, knowledge etc. to grow self-attachment and desire fulfilment as its purpose for so long. Characters and behavior of people turn to be complete materialized. Anyway, Vipassana effects recently showed that study of mindfulness within social sciences has increased significantly in recent years (Cullen, 2011; Sears, Tirch, & Denton, 2011). Vipassana tradition is potential principle for well-being, healthy, psychological solution etc. as approved positive effects to life and social progress, it is necessary to change the mass to understand the truth by providing right information and knowledge, spiritual environment and culture to accept and recognize the value and significance of the non-self tradition. Steps of application the Vipassana for best benefits would be;

1) Mindful Wakeup

Starting with a purpose by setting mindful intention which can change day, words, actions and responses— especially during moments of difficulty—will be more mindful and compassionate. This practice is best done from morning, such as; (1) On waking, sit meditation for new good day, taking three long, deep, nourishing breaths with mindfulness, noticing the rise and fall of all sensation, (2) Set the intention for the day and being mindful even in difficult time and situation, (3) Throughout the day, check in with one own self.

2)Work out with mindfulness and will strengthen your capacity to bring all of energy to the task at hand, they are; (1) Be clear about your aim, (2) warm up with simple moves— jumping jacks, stretching— and concentrate on matching the rhythm of the breath, (3) pushing

intention to works and setting the aim of every work, (4) resting while having too much tension.

3) Mindful pause to rewire the brain

It's estimated that 95% of our behavior runs on autopilot—something I call "fast brain." That's because neural networks underlie all of our habits, reducing millions of sensory inputs per second into manageable shortcuts so man will become distracted in day life works. Mindfulness is the exact opposite of these processes, it's slow brain, executive control rather than autopilot, and enables intentional actions, the more we activate the slow brain, the stronger it gets. Shifting the balance to give slow brain more power takes some work, though. Here are some ways to get started, 1) doing meditation before bed, 2) refresh the triggers thought regularly before resting as brain cleansing by observing the true nature of all phenomena coming and going away.

With the constant exercise of Vipassana in every moment in life, the benefits as moral life and spiritual growth will be achieved along the day life, which is true form of religion and the goal of Buddhism.

Conclusion

There found the stream of civilization; one selfish tradition and the Buddha's tradition which emphasize on non self-tradition through Vipassana which is best stand for solution of moral and ethical disputes. The selfish tradition become dominant in world from the ancient time especially in Western side while the non self-tradition of Buddha have lighted in Eastern side. Morality in tradition is principle of thought to find the extrinsic value. It looks for the intrinsic value of self-satisfaction but through the a prior as in Kant and Plato, the future as the sequence of action seen in Utilitarianism of Bentham and Mill. Volition tradition stresses on Self response as agent to get result of acts rather than ethical base. They all fail to serve mankind and good acts because it increases Egoism or self-center growth. Vipassana as mindfulness is aware in ever present moment without self-attachment. When there is no self-construction in thought, there will be no fear and disturbs. Mindful person will think, act and speak with compassion and happiness end in-it-self as seen in the life of Buddha and his enlightened disciples. This is a purposive target of human freedom and peaceful life.

References

Tipitaka (Pali Canon Translation) - 43 Books. London: Pali Text Society. 1877 - 1927.

Bentham, Jeremy. (1779). **A Fragment on Government; Being an Examination of what is Delivered**, on the Subject of Government in General, in the Introduction to Sir William Blackstone's Commentaries: with a Preface, in which is Given a Critique on the Work at Large. London: T.Payne, preface 1.

Bentham, Jeremy. (1823). **An Introduction to the Principles of Morals and Legislation**. London: Dover Publications Inc.

Cullen, M. (2011). **Mindfulness-based interventions: An emerging phenomenon. Mindfulness**, 2(1), 186-193. http://dx.doi.org/10.1007/s12671-011-0058-1

Immanuel Kant. **The Groundwork of the Metaphysics of Morals**. Ed.by Christine M. Korsgaard. Trans. By Mary GregorJens Timmermann, University of St Andrews, Scotland. 2012 4:407

Kabat-Zinn, J. (1994). **Wherever you go, there you are**. New York: Hyperion.

Y. Karunadasa. (2010). **The Theravada Abhidhamma: Its Inquiry into the Nature of Conditional Reality**. Hong Kong: Centre of Buddhist Studies, the University of Hong Kong.

对“了义”的探求
——浅析什译《法华经》的泰译

In Search of Nītārtha: An Analysis on the Thai Translations of The Lotus Sutra Based on Kumārajīva’s Version

Bai Chun[1]

摘 要：

佛教“四依四不依”说将佛法真义归结为“了义”，这与诠释学通过理解和应用走向真理的观点有契合之处。通过比较什译《法华经》的泰译诸译本，考察泰译者在诠释过程中对语义的判断取舍以及走向佛教义理的思路。

Abstract:

The Buddhist theory of "Four Necessaries and Four Non-necessaries" attributes the true meaning of the Buddhist Dharma to "Nītārtha" (revelation of the whole meaning), which is consistent with the hermeneutic view that true understanding is created through application. By comparing the Thai translations of The Lotus Sutra (first translated by Kumārajīva), this paper examines the Thai translators' judgement on semantics and their exploration of Buddhist Dharma.

缘起

在汉传佛教的传统认知中，佛陀的教诲（亦即圣典的真义）和作为工具的言语文字之间一直保持着一种若即若离的关系：一方面，作为外来宗教，当圣典结集为文字之后，佛法的传播不得不依靠翻译——言语和文字上的转译才能实现；另一方面，佛法的真义又是不能言说的，诉诸言语文字只是一种“必要之失”——在义理的得失之间、在真理与通往真理的方法之间必然要做出的妥协。

在古代印度，无论是文字创制之前还是之后，口耳相传、口传心授都是通往觉

[1] นิสิตปริญญาเอก สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

悟的最直接的途径。而在中国传统文化中，言及对真理的探求，言语文字的局限性也一直是被直言不讳的。老子留下了五千言，结尾收笔时却依然要加上一句“信言不美，美言不信”（《老子・八十一章》），像是对此前的文字做了彻底的否定；恣肆汪洋的《庄子》被誉为中国古代文学最美好的散文经典之一，但庄子却主张“得意忘言”（《庄子・外物》）；儒家圣人孔子讲“予欲无言”，并进一步反问“四时行焉，百物生焉，天何言哉”（《论语・阳货》），他也没有直接留下自己的文字。

佛教传入中国后，一方面承袭了不言之教、得意忘言的本地传统，另一方面也通过对圣典“了义”、“不了义”的辨析阐发，强调了佛教的精神内核。北凉昙无谶译《大般涅盘经》中讲述了“四依四不依”：“依法不依人。依义不依语。依智不依识。依了义经不依不了义经”（T12n374p401b28-29），在佛法和言语文字之间明确指出了倾向。再后来，不立文字的禅宗横空出世了。四祖道信（580-651）认为“法海虽无量，行之在一言。得意即亡言，一言亦不用。如此了了知，是为得佛意”（T85n2837p1288c10-12）。临济汾阳善昭禅师（947-1024）在偈子中说：“三玄三要事难分，得意忘言道易亲。一句明明该万象，重阳九日菊花新。”（普济，苏渊雷：1997：686）显然，和其他追求觉悟的实践者相比，佛经的译者还多了一层几近不可能实现的任务，即通过言语文字来传递佛典中的“了义”，也就是真理。

本文主要从翻译诠释学的角度来考察什译《法华经》的泰译情况，来看一看泰文译者如何传递大乘佛典的真义。

一、诠释学视域下的文本真义

诠释学是透过对文本意义的不断求索，试图揭示或不断趋近文本背后的真理。主观诠释学不着意于理解“作者意图”，而以探求文本的真正意义为宗旨。以对《红楼梦》的解读为例，究竟“石头记”、“红楼梦”、“金陵十二钗”、“风月宝鉴”、“情僧录”，哪一个才是作者的根本意图，我们无从知晓，但是可以通过解读、阐释，无限接近文本背后的真正意义。翻译亦然，作者意图虽然杳不可寻，但译者必须要对文本的含义进行解读和判断取舍，这即是翻译的过程。如果对照“四依法”，所谓“依法不依人”可视作“作者意图”与“文本真义”之间关系的投射。“依法不依人”谓信众不可单纯执著于某某语，而要对义理加

以辨析判断。《妙法莲华经》中反复提及的“唯佛”“解佛”、“知佛”的道理，新发意菩萨、人天、大众都不能彻底、完全地领悟佛陀所参悟到的。在翻译的层面上，译者的努力不是为了揣度佛陀的思路，而是为了理解并实践法的真义。

“依义不依语”，即不依言语或文字的表面含义而依据法的义理，这就需要译者做出独立的解读判断，这种解读包含着从旧知（前见）到新知（视阈融合的产物）的理解过程，更要求译者奉行真义、获得体验，对生成的理解进行检验、修正，使诠释不断趋于完善。

“依智不依识”，阐释学认为，真理不是凭借知识积累或单纯的思考就能获得的，必须要通过理解，通过实践、应用，才能实现个人与真理的合一；从佛教观点看就是要凭借智慧，而不是知识见解。智慧不能凭空生成，要通过实修，按照“戒定慧”的次第来进行。

“了义”即真实之义， 最圆满的义谛。《新编佛学大辞典》对“了义”的定义是：“显了分明说示究竟之实义”，“未了未尽之说，谓之不了义。了义不了义者，方便（不了义）、真实（了义）之异名也。”（丁福保、林光明，2011,48）《佛光大辞典》的定义是：“乃直接显了法义。……凡直接、完全显了述尽佛法道理之教，称为了义教，如诸大乘经说生死、涅槃无异者。宣说此道理之经典，即称了义经，为佛所说。而若顺应众生理解之程度，不直接显了法义，而渐次以方便教相引导，则称不了义教（未了义教），如诸经宣说厌背生死、欣乐涅槃者。而说此不了义教之经典即称不了义经（未了义经），乃菩萨因人之所说。了义教与不了义教，合称二了。”（慈怡，1999,165）在佛典翻译的语境下，我们把“了义”理解为文本真义或真理。

从阐释学的视角来看，“了义”意味着终极的理解和判断。但终极的理解怎样才能实现？对一个尚在觉悟之路上探索的人而言，“了义”或“真理”要如何捕捉、把握？要怎样才能做到诠释真义？一个文本，“已经发现的意义会随着读者的不同而改变，即便文本中的字母、单词、句子未有丝毫变化”（伊瑟尔，2008,4-5）。对佛典文本的解读当然也是如此，但佛教文本的诠释却要求指向永恒的“了义”。这就是从迦叶摩腾到鸠摩罗什再到玄奘大师每一位佛典译者都面临的难局。宗教性是佛典翻译的根本属性。一方面，译者要追求了义，追求佛陀教诲

的真义；另一方面，佛陀又反复重申了义的不可思议性，指出言语文字的局限，甚至决断地说四十九年“不说一字”。这似乎构成了一组矛盾。但正如诠释学理论所说的，“不同的理解比更好的理解更表现了理解的真理”（朱健平，2007，113，126），这里涉及对文本真义的实践、应用。理解的过程即是解释者向真理无限接近的过程。《妙法莲华经》是一部宣扬一乘精神，强调人人皆可成佛的经典，在一个实修者看来，对这部经典的翻译也是参证佛法的一部分，对文本了义的思考与求证实际上成为了译者无可退却的最高目标与任务。这种参证会体现为，译者不但依靠前见中的知识体系，而且能够自如地摆脱知识体系的局限所带来的规约和束缚，通过应用与自我发生关联，不断迈向佛典的真义。为什么一位译者会推翻自己的旧译，再出新译？为什么不同时代的译者会复译同一部经典？是为了在实践或修证中更上一层楼，更趋近于真理，从而有必要把更新的了义借由文字呈现出来。

具体到什译《法华经》的泰译，由于两部相对完整的译本——萨汕译本和创价学会译本都是从英文转译的，英文译本又译自鸠摩罗什的汉译，那么鸠摩罗什的汉译本（包括作为参考的梵文版本）我们称作“原语”文本，而泰译者依据的英译本则称作“源语”文本。什译《法华经》的泰译出现了两种非常有趣的现象，泰译者并不通晓中文，却会出现跨越源语文本（英译），而直接归向原语文本（什译）的情况，形成了文本上的“殊途同归”（泰译向原语文本回归）；另一种现象是，源语文本表述明确，但泰译者却敏感地体察到其中的不确切之处，为避免歧义刻意地偏离源语文本，有时候根据会根据南传佛教的见地加以修正或调整，呈现了源语文本中未曾有的新义。这种新义有时并不是超越源语文本（英译）归向原语文本（什译），因为原语文本也没有给出终极的、确定的定义，译者归向的是自己修证中生成的对佛法义理的理解。而这种见地即使对大乘信众而言也是颇具参考意义的。

这种对源语文本的“超越”、对原语文本或佛法真义的“回归”，不是仅靠书本知识就能完成的，译者还要具有创造力和联想能力；这种创造力和联想能力并不允许译者信马由缰、恣肆汪洋，而必须来自对佛法的证悟，因为读者可以通过对照什译、梵本或其他途径来加以检验。对文本意义的最初探索和解读展示

的是"依法不依人"、"依义不依语"的层面，那么这种"超越"和"回归"就把翻译上升到了"依智不依识"、"依了义不依不了义"的高度。真正优秀的译文一定包含着基于实践应用的创造性成分。

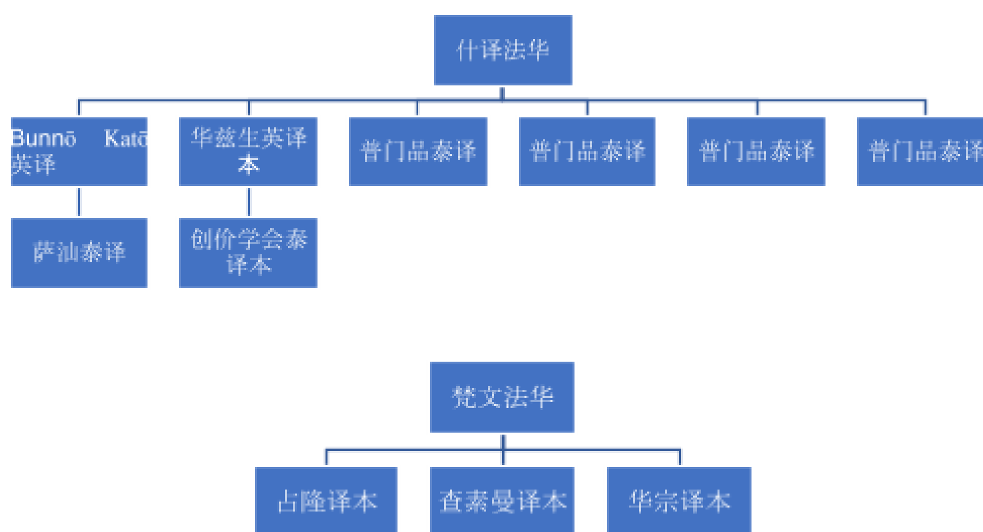
二、《法华经》的泰译历史

在译成泰文的大乘经典中，《妙法莲华经》是非常值得关注的。首先，《妙法莲华经》是泰译本最多的大乘佛教经典，笔者目前查考到的有 9 种译本：查素曼・伽宾邢（ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์，即释法喜，ธัมมนันทาภิกษุณี）译本（1982）、萨汕・洛珊拉（สักดิ์สัณห์ โรจน์แสงรัตน์，即释萨迦瓦罗）译本（1986）、占隆・萨拉帕讷（จำลอง สารพัดนึก）译本（1987）、泰国创价学会（สมาคมสร้างคุณค่าในประเทศไทย，Soka Gakkai Thailand）译本（1999）、华宗僧务委员会（คณะนิกายหลวงจีน）的查湮・盖尔开（ชะเอม แก้วคล้าย）译本（2004）以及 4 个《观世音菩萨普门品》译本：梁・沙田拉素（เลียง เสถียรสุต）译本（1986）、帕普・翁拉达纳披汶（ภาคภูมิ วงศ์รัตนพิบูลย์）译本（1999）、释圣杰（วิศวภัทร มณีปัทมเกตุ（ภิกษุจีนวิศวภัทร））译本（2006）和吴琼、李毓贤（กนกพร นุ่มทอง, เกวลี เพชราทิพย์）译本（2021）。3 个全译本即查素曼译本、泰国创价学会译本和华宗僧务委员会译本。萨汕译本虽有所删节，但主要是通过删节来减少韵文和散文部分的重复之处，或在韵文和散文中选择文意、叙事较为清晰者。实际上，萨汕译本保留了什译《妙法莲华经》全部 28 品的主体结构和主要内容，是一部可以让读者窥见全本概貌的节译本。可见，就复译次数而言，《妙法莲华经》在大乘佛教经典翻译活动中堪称独树一帜，即使置于更广阔的文学泰译领域也属罕见。

其次，《妙法莲华经》的泰译本源于不同的版本系统：一是鸠摩罗什所译《妙法莲华经》，一是梵文本《妙法莲华经》。译者的翻译目的各不相同，萨汕译本是基于研究大乘佛教的目的，而创价学会译本是为了宣传推广日莲宗信奉的佛典，《观世音菩萨普门品》的独立译本则和泰华民众对观世音菩萨的崇拜信仰有关。查素曼译本和华宗僧务委员会译本依据的原语文本是梵文本，旨在追求所谓

的“原本”，但根本上仍然是出于关注大乘佛教经典的目的。

第三，各译本依据的源语文本情况较为复杂。萨汕译本和创价学会译本分别转译自 Bunnō Katō 和华兹生（Burton Watson）的英译本（引文注释分别以缩写“B”和“W”表示），Bunnō Katō 译本和华兹生译本又译自鸠摩罗什汉译的《妙法莲华经》。而 4 种《观世音菩萨普门品》的泰译本均直接译自鸠摩罗什的汉译。1982 年出版的查素曼译本依据的源语文本是梵文法华的英译，即 H. Kern 译本，同时参考了 Leon Hurvitz 据罗什译本翻译的英译本。1982 年出版的查素曼译本是最早的《妙法莲华经》泰文全译。2004 年出版的华宗事务委员会译本则是最晚近的泰文全译，这两个全译以及占隆・萨拉帕讷的节译本均出自梵文本系统。《妙法莲华经》泰译与源语文本的关系大致如下图所示：

本文的考察主要侧重鸠摩罗什所译《妙法莲华经》的泰译，因此以萨汕译本和创价学会译本的对比为主。

《妙法莲华经》出现多种泰译本，显示这部经典在泰国宗教界、学术界受到的重视。20 世纪上半叶，泰国社会逐步将华宗佛教纳入社会宗教的管理体系，正式接纳中国大乘佛教为泰国宗教文化的一支。此后，泰国学术界、宗教界也开始对中国大乘佛教进行研究和介绍。在此背景下，《金刚经》、《维摩诘所说经》、《六祖坛经》等大乘经典或直接译自中文，或借助英文译本转译，自 20 世纪中

叶起相继问世。至 1980 年代初，依据汉传佛教经典翻译的大乘经典在泰国已经具备了一定的传播基础。此前已开始恢复发展的中泰文化交流也在客观上促进了泰国民众对中国文化的关注和了解。这即是什译《妙法莲华经》翻译成泰文的大环境。同时，泰国华人中的观世音崇拜有较广泛的基础，也是促使《观世音菩萨普门品》以单行本形式翻译与传播的原因之一。此外，与日莲宗渊源甚深的国际创价学会也非常注重《妙法莲华经》在泰国的推广，由泰国创价学会主持推出了据华兹生英译本转译的泰文全译本和相关论著，虽然另有其宗教理念，但客观上仍然是对什译《妙法莲华经》的传播。与此同时，泰国翻译界也很重视梵文本系统《妙法莲华经》的研究与翻译，国际学者对《妙法莲华经》梵文本的发掘、整理及翻译也成为泰译者的重要参考。

鸠摩罗什所译《妙法莲华经》是汉传佛教的重要经典，是三个现存《法华经》文言译本中流传最广、影响最大的译本，在汉地、朝鲜、日本、越南等国的传播已有 1600 年的历史，成为了解汉文化圈佛教文化的重要文本。公元 11 至 13 世纪，什译《妙法莲华经》先后有了西夏文、回鹘文等民族语译本。至 19 世纪，法文、英文、越南文、印尼文等外文译本相继面世。什译《妙法莲华经》也具有很高的文学价值，因文辞简练，雅俗共赏，在民间广为流传，越来越受到文学研究者的重视。在泰国，根据英译本转译的什译《妙法莲华经》以及直接译自中文的《观世音菩萨普门品》已构成独立而完整的译文系统，与梵文系统的泰译本形成了双峰对峙、二水分流的局面。

三、“回归”与“超越”

由于泰译《妙法莲华经》是从英译本转译而来的，英译本依据的底本虽然都是什译《妙法莲华经》，一些常用词仍径自采用梵文的拉丁字母转写形式，如“释迦牟尼”、“舍利弗”、“耆阇崛”等人名、地名，还有“三昧”、“涅槃”、“波罗蜜”、“般若”等与佛教义理、修持有关的语词。这也是汉文佛典外译的通行惯例。这部分语词由于已提供拉丁转写，泰文转译者可以较为轻松地回译成梵文—巴利文的形式。关注的重点是：当英文本采取释义性翻译，在原文和注释中都没有出现相应的梵文拉丁转写的情况下译者的操作——是设法将其还原成

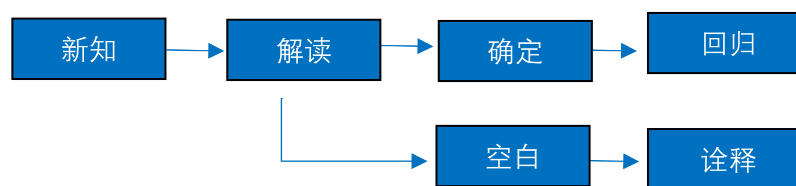
梵巴文语词还是将之归化为惯用的泰文宗教术语，是跨越源语文本向原语文本回归，还是另立新义，使译文归向更广义的佛教义理。

什译《妙法莲华经》并非传世《法华经》的唯一文本系统，除竺法护的《正法华经》和后世的《添品法华经》外，自 19 世纪起又有多种梵文本《妙法莲华经》陆续被发现。这些译本和罗什译本依据的原本虽然不同，但其中大量表达方式的异同可以帮助我们讨论、梳理《法华经》原始文本的状况。这样，英译者和泰译者的成果就多了一种印证或互参的文本。泰译本的解释是否到位，是否符合宗教家的见解，我们可以从什译本、梵文本乃至相关的注疏和研究成果中得到印证。《妙法莲华经》中的大量佛教语词在英译的过程中只有少数采取了拉丁字母转写的方式，其他则为了方便读者理解，采用了释义的方式。这种释义或意译的翻译方式虽然可以借助佛学辞典、梵英辞典来查询，但英译者并不会完全照搬工具书上的释义或解释，常会在译入语环境下加以推敲改进。在很多情况下，释义性的翻译很难找到被普遍接受的固定译文。举例而言：Bodhisattva Great Power Obtained 和 Bodhisattva Gainer of Great Authority，在没有佛学基础的读者看来很难联想到这是同一位菩萨——得大势菩萨（大势至菩萨）的英文对译。上述的英译名就分别来自于 Bunnō Katō 和华兹生的《妙法莲华经》英译。萨汕和创价学会本译者面对的就是这样存在众多差异的源语文本，但基于同源的佛教文化（南传与大乘）的背景，泰译者却必须在基本的佛教语词及义理上做到殊途同归，虽然不一定做到完全的同一，但却要求尽可能地趋同——转译的成果需要经受得起中文本、梵文本的检验，才算达到传递“了义”的目的。

《法华经》从什译再到泰译，经历了从梵文—汉文—梵巴文/泰文这样的一个转译过程。泰文译者面对的是经过不同时期、不同译者操作的文本，要追寻出层层转译后的文本意义，在语词和文化的层面重新解释，殊为不易。这是一个异语文本回归本体文化的过程，在此过程中，源语文本的视域和译者视域发生融合，作者必须在两者间寻求契合点。当源语文本与译者视域中的佛学知识点相合，契合点找到，完成梵巴文或泰文佛教术语的回译；而当源语文本与译者的佛学知识不能完全对应或等同，即出现空白，译者就必须寻求新的解释途径，以满足译入语读者的理解需求。即使在源语文本与译者视域中的佛学知识存在契合点的情

况下，也仍然存在译者重新理解的过程，需要对源语文本的新知做出本位文化的解读，需要经过如下的过程：

《妙法莲华经》泰译中，译者的理解和推敲最终要归向原语文本或佛教义理。不同泰译本之间实质上进行了一次殊途同归的解释之旅。“殊途”是因为他们译自不同的源语文本，“同归”是指要传递共同的“了义”。

当我们截取译例，对这种旨在殊途同归的转译进行比较时，会出现 4 种结果

1、源语文本同，译入语文本同；

2、源语文本同，译入语文本异；

3、源语文本异，译入语文本同；

4、源语文本异，译入语文本异。

第一种情况，如“药王菩萨”、“世尊”等，属于在英语世界被广为接受或读者较为熟知的译例。“药王菩萨”二英译本均采用 Bodhisattva Medicine King 的译法；译入语亦同，均采用 ไภษัชยราช 的译法。

第二种情况，如“眷属”等词，二英译本同，均用 followers；萨汕译本和创价学会译本分别采用 บริวาร 和 ผู้ติดตาม。

第三种情况，如“观世音”菩萨，Bunnō 和华兹生分别译为 Regarder of the Cries of the World （B）和 Perceiver of the World's Sounds（W），而泰文本均译为 อวโลกิเตศวร，即英译不同，泰译相同。

第四种情况，如“忍辱”一词，Bunnō 和华兹生分别译为“persevering”（B）和“forbearance”（W），泰译本分别译为“ขันติ”（S）和“ความอดกลั้น”（ST）。

第三种情况自然属于“殊途同归”之列，但第二种情况和第四种情况并不意味着一定出现了误译或错误，往往是因为译者考虑角度不同，或是因受到英译

本影响，产生了二度变形。第二和第四种情况虽然译文归结为不同的文字表述，但在义理的范畴上仍存在着“殊途同归”的可能性。

迻译是否成功，不同译本是否能做到“殊途同归”，很大程度上取决于译者对译入语文化的掌握。佛经翻译的译者面对的是两千多年前圣哲的思考与行止以及累世形成的文本上的变迁（《妙法莲华经》现存文本包括了不同时代对原始文本的增删补缀），还有千余年来佛经翻译累积形成的海量的信息与知识。

下面我们来考察一些具体的译例。

大士

“大士”一词指“菩萨”，是带有明显大乘佛教色彩的词汇。我们看一下《法华经》第十品篇首出现的例句：

尔时世尊。因药王菩萨告八万大士……（K，T09n262p30b29）

At that time the World-honored One addressed the eighty thousand great leaders through the Bodhisattva Medicine King, …（B,222）

กาลครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสแก่ไภษัชยราชโพธิสัตว์ หัวหน้าใหญ่ของโพธิสัตว์ ๘๐,๐๐๐องค์ว่า ...（S,76）

At that time the World-Honored One addressed Bodhisattva Medicine King. And through him the eighty thousand **great men**…（W,160）

เวลานั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแก่บรรดามหาบุรุษทั้ง ๘๐,๐๐๐ องค์ โดยได้ตรัสผ่านพระไภษัชยราชโพธิสัตว์ว่า...（ST,267）

辛岛静志在《妙法莲华经词典》中给出“大士”的对应英译为“great man”（辛岛静志，2001，55）。由此看来，上述译例中创价学会译本依据的源语文本比萨汕译本的源语文本更接近标准的英译，但是将“大士”正确解为“菩萨”的却是萨汕译本。虽然萨汕似乎误解了 leader 的指代，但却根据前后文准确判断出“八万四千”修饰的是菩萨众。而创价学会译本把“great man”解为“มหาบุรุษ”。从文字上讲是完全正确的，但却忽略了在佛教的语境下，“มหาบุรุษ”通常是对佛陀本人的敬称。（慈怡，1999，751）

世雄

《方便品》中“世雄不可量”（T09n262p5c15）一句为例：

Immeasurable are **the world's heroes**.（B，34）

เหลือจะคาดคะเนได้ คือ**พระมหาวีระของโลก**（S，7）

The hero of the world is unfathomable.（W，24）

วีรบุรุษของโลกเป็นสิ่งที่มิอาจหยั่งถึงได้（ST，36）

翻译“世雄”一词，两个英译本的用词非常接近，但萨汕译本准确回译成了“世雄”的梵文形式，这也是泰文读者习见的说法。而创价学会译本则较为谨慎，只采用释义的方法译出字面含义，译作“世界的英雄”。创价学会译本依据的是严谨的判断和对译的方法（识），而萨汕则以联想的方式在两个字面上并不对等的名号间建立了联系（智）。萨汕译本似乎并不考虑从 **world's heroes** 到 มหาวีระ 之间的隔膜，而是直觉地判断出二者之间存在联系或比附关系，进而大胆译出，和中文、梵文文本不谋而合，殊途同归。这种向原语文本的回归其实仍是以解释者对经典的谙熟、领悟和思考作为基础的。创价学会的译者严谨参照例了前见中的佛学知识储备，作为受雇于赞助者的译者，务求严谨当然是首要条件。但这种严谨却也在一定程度上束缚了译者的联想能力。

法师

《序品》提及：“是诸王子。闻父出家得阿耨多罗三藐三菩提。悉舍王位亦随出家。发大乘意常修梵行。皆为**法师**。已于千万佛所殖诸善本。”（T09n262p4a5-8）诸本“法师”一词对照如下：

teachers of the Law（B,22）

ธรรมภาณกะ（S,4）

teachers of the Law（W,15）

ผู้สอนธรรม（ST,21）

英译本完全一致，萨汕选择了梵巴化翻译，而创价学会本采取了释义性的

翻译，且 ผู้สอนธรรม 是泰文大藏经中出现过的用法，ธรรมภาณกะ 皇家学会版《泰语词典》未收，属于较为罕僻的用法。在“法师”一词的处理上，创价学会本仍是中规中矩，此处更有了泰文三藏经的出处，而萨汕译本再次别出心裁。

“法师”一词在《妙法莲华经》正文中出现 20 余次，除了省略删节的段落外，萨汕每一次都译为 ธรรมภาณกะ，从未换用 ผู้สอนธรรม 一词。我们知道，萨汕擅用梵巴化语词来表述大乘佛教概念，但多是在南传佛教文化语境下读者熟知了解的语词，这种另辟新词的做法并不多见。“法师”是《妙法莲华经》中非常重要的概念，专门立为“法师功德品”，并在其他品中反复强调法师的行止功德。译者显然看到了法师概念的重要性而通过梵文来体现这种差异。ผู้สอนธรรม 的问题在于过于平实，即使反复出现也难以引起读者的注意。ธรรมภาณกะ 虽然罕见，读者初读难免会感到生疏，但词义并不难理解，从构词上可拆分为 ธรรม+ภาณกะ 两部分，即“法+宣说者”，而 ธรรมภาณกะ 一词的庄严感则是 ผู้สอนธรรม 无法呈现的。在强调《妙法莲华经》大乘立场的情况下，译者采用了彻底梵化的译法，以突显“法师”概念的重要性。

无畏

《方便品》中“佛力无所畏，解脱诸三昧”（T09n262p5c17）句四个译本的译文如下：

The Buddha's powers and **fearlessness**,
Emancipations and contemplations （B,34）

พละและ**เวสารัชชญาณ**ของพระพุทธ วิโมกข์และสมาธิ （S,7）

The Buddha's power, **fearlessness**,
emancipation and samadhis（W,24）

พละ **ความไม่กลัว**

วิโมกข์และสมาธิของพระพุทธะ（ST,36）

创价学会译本根据英文直接把“无所畏”翻译成了“ความไม่กลัว”，这当然是有效的译文。就字词而言，“fearlessness”和“ความไม่กลัว”是可以形成对译的。但从文本上细究则不是这么简单。泰文中的“ความไม่กลัว”意为“不害怕”、“不恐惧”，这和佛教文化语境中的“无所畏/无畏”就有一定的差距。《新编佛学大辞典》解释“无畏”是“泰然无畏之德”（丁福保、林光明，2011,1086），《佛光大辞典》解释“无所畏/无畏”是“无所怖畏之意”，“佛之四无畏即诸法现等觉无畏、一切漏尽无畏、障法不虚决定授记无畏、为证一切具足出道如性无畏。菩萨之四无畏，即能持无畏、知根无畏、决疑无畏、答报无畏。”（慈怡，1999,5101-5102）“无畏”梵文即“Vaiśaradya”，vai 是表否定含义的前缀。观察汉语中“无……”这样的构词方式，并不是简单的否定形式，“无+X”的形式在含义和力度上总会发生微妙的变化。例如，“无情”，并不能简单地释为“没有感情”，而是带有“冷漠、残酷”的成分，“无理”也不是指“没有道理”，而是强调在没有道理的情况下依然强求、强行做某事，“无言”不仅是“无话可讲”，而是重在表达超越言表的情愫，“无端”也是在无理由的前提下进一步增加了情感的表达。这样的例子还可以举出很多。而且“无畏”还可以增加修饰语作“大无畏”，更传递了无所畏惧背后的勇敢精神。因此，将“无畏”译作“ความไม่กลัว”只做到了字面上的对译，而从“依义不依语”的角度判断则对文本意义传达不够。相反，萨汕却能够将同样的英译文还原成“เวสารัชชญาณ”。译者能够超越字面含义，根据源语文本语境，这是颇为不易的。“เวสารัชชญาณ”在泰文可直译作“勇敢”、“勇猛”（ราชบัณฑิตยสถาน เวสารัช ความเป็นผู้แกล้วกล้า）。译者却将之与“无畏”成功对译。“เวสารัชชญาณ”在泰文三藏经中也是惯用的说法，至此，我们可以判定这一译例萨汕译本在义理的回归上圆满了。

《妙法莲华经》的泰译是译者在泰国南传佛教的文化背景下对大乘经典所做的重新解释。虽然大乘佛教是从原始佛教教派中分立出来的，但基本教义尤其是构成教义的佛学知识系统有着共同的根基，这就构成了译者与经典、南传与大乘之间对话的可能性与合理性。无论源语文本译成梵巴化的语词或是译成现代泰文，都是采用了南传佛教社会认可的话语系统。在文辞上构成了向佛教话语系统

的回译，在文化上形成了向同源宗教的回归。但这种归化翻译并不抹杀或消弱大乘经典所呈现的新义，因为新兴的概念、义理仍透过现有的话语系统通过譬喻、说理和偈颂呈现出来。译者通过现有的话语系统创制新的概念语词以达到引起读者关注的效果；但当概念与义理在回归的过程中，出现大乘佛教源语语词与泰国南传佛教的对应语词出现歧异时，这种新概念、新义理的力量就受到影响，甚至被译入语文化所掳获，不能实现传递新义的目标。

就佛典翻译而言，译者的前见中最重要的是佛学知识、语言和南传佛教的体认。在理解大乘佛教经典的过程中，译者已具备了围绕南传经典的佛学知识和语言知识系统，当一个大乘佛学知识点出现时，译者就试图将之与前见知识系统建立联想，联想能否顺利形成则取决于新旧知识点是否契合及契合的程度。当新旧知识点完全契合，联想实现，完成了大乘知识点向南传佛教知识点的转化。译者或是回译为梵巴语词，或是回译现代泰文的表达法，都紧紧依附于南传佛学知识、语言知识及译者个人宗教体验构成的前见基础。对契合知识点的寻求决定了译者归化的翻译方式。但这种契合在某些情况下只是文字上的契合，即"依语"判断则是，"依义"判断则非。译者能在多大程度上识别出这种貌合神离之处取决于他对大乘佛学的理解程度。

萨汕和创价学会译者都有着扎实的佛学基础，能够胜任《妙法莲华经》译者的任务，对文本进行有效的翻译。两个译本的主要区别在于对源语文本的依附程度。萨汕译本不时对源语文本进行较为大胆的跨越式的解读，但这种解读并非天马行空，不受限制，而是有着佛学知识和修证经验作为检验印证的基础。萨汕的译笔时常能够做到超越源语文本（英译本）表述的限制，能够直接和什译本或梵文本高度契合。这种联想能力和判断能力不完全由佛学知识而来，更源自译者对智的实践应用。鸠摩罗什、玄奘之所以被誉为三藏法师，因为从实修的角度看，翻译不单纯是文字迻译工作，也是思考、参悟真理的过程。萨汕也和佛使比丘（พุทธทาสภิกขุ）、沙田（เสถียร โพธินันทะ）等先贤一样，从泰译的角度进行了可贵的尝试。创价学会译者没有署名，但他（们）对源语文本的把握依然非常值得推崇。创价学会译本严谨译出了源语文本的全部内容，将大量语词准确回译为梵巴化词汇或现代泰文。传意流畅，风格一致。但同样由于严谨，导致创价学会译者错过了某些语词的回译，使得译文拘泥于源语文本，但整体上仍然是高质量的译文。

四、文本的不确定性

由于文本具有开放性，文本中存在的一些不明确性会导致解读出现歧异，而译者必须要做出判断和选择。这又是一个无法全然以“正确”或“错误”来讨论的问题。佛经翻译目的在于对“了义”的追寻和诠释，在总体上要求文本意义的趋同，就不同译本而言也是向着殊途同归的方向去努力。下文将选取一些不确定性的文本译例，从译者的各自解说中讨论翻译行为的实质。

大比丘众

《妙法莲华经》序品开篇即提到法会主体参与者——比丘众，原文是“一时佛住王舍城耆阇崛山中。与大比丘众万二千人俱”。这里的“大比丘众”就是一个带有歧义的概念。我们先看英泰 4 种译文：

Once the Buddha was staying at the City of Royal Palaces, on the Mount Gṛdhrakūṭa, with a great assemblage of **great bhikshus**, in all twelve thousand; (B, 1)

สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่บนภูเขาคิชฌกูฏ เขตพระนครราชคฤห์ พร้อมด้วย**พระภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่** ๑๒๐๐๐ (S, 1)

At one time the Buddha was in Rajagriha, staying on Mount Gridhrakuta. Accompanying him were a multitude of **leading monks** numbering twelve thousand persons. (W, 3)

พระพุทธเจ้าประทับอยู่บนยอดเขาคิชฌกูฏ เขตพระนครราชคฤห์ พร้อมด้วย**ภิกษุชั้นนำ**หมู่ใหญ่（ST, 1）

“大比丘众”中的“大”在理解上向有歧义，如果“大”修饰“比丘”，解读为“大比丘”，有的注释者解作证得阿罗汉果的比丘（俞学明，2012, 5），这是一种理解。从结构上讲，还有一种解读的可能，即“大”并非修饰“比丘”，而是修饰“众”，即“……大众”之意。（刘殿爵，1993, 4）这与“如是我闻”变乱了汉语词序，从而成为一个特殊说法的现象十分相似。萨沺译本及创价会译本所依据的英译考虑到了“大”字的不确定性，都采取了两面兼顾的译法，分别译作“a great assemblage of great bhikshus”和“a multitude of leading

monks”，以“大”同时修饰“比丘”和“众”，即指修持甚高的比丘，又指比丘的数量甚众。创价学会译本严格遵循英译，“ชั้นนำหมู่ใหญ่”与源语文本一一对应。但实际上，在泰文语境中很少见到“ภิกษุชั้นนำ”或“มหาภิกษุ”这样的表述，世俗所称的“高僧大德”有另外的说法；华宗本《妙法莲华经》译自梵文本，相应的内容也是传递了“比丘大众”的含义（พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์จำนวนมาก คือพระภิกษุ 1200 รูป）。

七宝

萨汕和创价学会译者都提供了许多回译的译例，但也有一些译例，两个译本却采取了相对平庸的释义性翻译。“七宝”即是其中之一。例如：

例证 1

或以七宝成。鍮石赤白铜。（方便品）（K, T09n262p8c28）

Or those who with **the precious seven**,

With brass, red and white copper（B, 56）

หรือพวกของสร้างด้วย**สิ่งมีค่าทั้งเจ็ด**, ด้วยทองเหลือง, ด้วยทองแดง และทองขาว（S, 15-16）

Or if they make things out of **the seven kinds of gems**,

of copper, red or white copper（W, 39）

หรือถ้าพวกเขาทำสิ่งต่าง ๆ ด้วย**ของมีค่าเจ็ดชนิด**

ด้วยทองแดง ทองเหลือง หรือทองขาว（ST, 61）

例证 2

其国名善净。七宝所合成。（五百弟子受记品）（K, 品 T09n262p28b10）

His domain, named Excellent Purity, Will be formed of **the precious seven**（B, 207）

พุทธเกษตรมีนามว่า “สุวิศุทธา,” จะประกอบด้วย**สิ่งมีค่าทั้ง ๗.**（S, 65）

His land will be called Good and Pure

and will be composed of **the seven treasures**（W, 148）

พุทธเกษตรของพระองค์ชื่อ สุวิศุทธา

ซึ่งจะประกอบด้วย**วัตถุมีค่า ๗ อย่าง**（ST, 248）

“七宝”在《妙法莲华经》里单独作为名词出现，指用作供奉的七种宝物，此外“七宝”还作为修饰词，引出“七宝钵”、“七宝塔”、“七宝台”等语。“七宝”在泰文中对应的说法是“สัตตรัตนะ”、“สัปตรัตนะ”、“รัตนะ ๗”等，但在《妙法莲华经》中却不是译者首选的译文。泰译依据的英译“precious seven”和“seven treasures”都是非常直白的翻译，不难让译者将英译和“สัตตรัตนะ/สัปตรัตนะ/รัตนะ 7”等泰文说法联想起来。然而，两位译者却不约而同地选择了较为平庸的释义性翻译。我们认为，不是译者能力不逮，而是另有考虑，刻意回避了“七宝”的归化翻译。因为在泰国文化中，“七宝”有两层指代含义。其一指用于供奉或用于装饰七种有价值的宝物，而另一种解释则指国王、圣王具有的七种宝物：宝轮（จักรรัตนะ /จักรแก้ว）、宝象（หัตถีรัตนะ /ช้างแก้ว）、宝马（อัศวรัตนะ /ม้าแก้ว）、宝珠（มณีรัตนะ /มณีแก้ว）、宝女（อัตถีรัตนะ/นางแก้ว）、宝臣（คหปติรัตนะ/ขุนคลังแก้ว）、宝将（ปรินายกรัตนะ/ขุนพลแก้ว）。这和《修行本起经》所载的转轮王七宝“金轮宝”、“神珠宝”、“玉女宝”、“典宝藏臣”、“典兵臣”、“绀马宝”、“白象宝”，也与《佛光大辞典》所列的“轮”、“象”、“马”、“珠”、“女”、“居士”、“主兵臣”能够一一对应。在中国文化中，敬佛礼佛的七宝是人们较为熟悉的，“七宝楼台”的说法在现代汉语中也时见引用。而转轮圣王的“七宝”在中国文化中则没有形成分庭抗礼之势，成为罕见的说法。流传甚广的丁福保《佛学大辞典》中“七宝”一词的释义也未收圣王七宝的义项。然而，在泰国佛教文化中，王权的传统却使得转轮圣王七宝也成为语言文化中较广使用的概念。在这种情况下，译者没有选择归化处理显然是为了避免和泰语文化背景中的圣王七宝造成混淆。虽然“วัตถุมีค่า ๗ อย่าง”之类的译文显得平板，但也避免了可能产生的歧义。

六趣/六道

“六趣”或“六道”是大乘佛教的一个重要而广为人知的概念，涉及的轮回思想也是大乘佛教与南传佛教共通的。和轮回转世以及六趣/六道相关的思想在民间有广

泛的流传，这种流传未必和宗教信仰有关，很多时候都是基于世俗的文化传统，在俗谚和文学作品中这类例子比比皆是。但是，作为文化概念，《妙法莲华经》中“六趣/六道”概念的传译并不是一帆风顺的。请看《序品》中的译例：

于此世界。尽见彼土**六趣**众生。又见彼土现在诸佛。及闻诸佛所说经法。（K, T09n262p2b18-20）

In this world were seen in those lands all their living creatures in **the six states of existence**; likewise were seen the buddhas existing at present in those lands; and there could be heard the Sutra Laws those buddhas were preaching;... （B, 7）

ได้เห็นความเป็นอยู่ของสัตว์ใน **๖ ภพ**อย่างละเอียดแจ่มแจ้ง ได้เห็นพระพุทธเจ้าดำรงอยู่ในโลกธาตุเหล่านั้นและได้ยินธรรมเทศนาด้วย（S, 3）

From this world one could see the living beings in **the six paths of existence** in all of those other lands. One could likewise see the Buddhas present at that time in those other lands and could hear the sutra teachings which those Buddhas were expounding. （W, 6）

จากโลกนี้ ทุกคนสามารถเห็นสรรพสัตว์แห่ง ๖ ภูมิในโลกธาตุเหล่านั้นได้ทั้งหมด ทุกคนยังสามารถเห็นพระพุทธะทั้งหลายที่อยู่ในดินแดนเหล่านั้นเวลานั้น และได้ยินการสอนพระสูตรที่พระพุทธะเหล่านั้นกำลังทรงแสดงอยู่ (ST,5)

译者将“六趣”译为“๖ ภพ”和“๖ ภูมิ”，并在《妙法莲华经》中其他各处“六趣”、“六道”的翻译中沿用了这一译法。

实际上，依照泰文本南传大藏经的译法，“六趣”似应译为“คติ ๖ (ประการ)”。但是南传佛教的轮回理论却和大乘佛教稍有不同，不提六道或六趣，而称五趣或五道（คติ ๕ ประการ），即没有六道中的阿修罗道。但因为“คติ”在现代泰语中是一个常见词，解为“方式”、“方法”，且有多种合成词的形式。因此，普通读者初见“คติ ๕”或“คติ ๖”时，并不能立即联想到轮回转生上去。就普通泰国读者、信众而言，更多是从善道与恶道的角度去认知轮回的概念，即“ทุคติภูมิ”和“สุคติภูมิ”，

这组语词才可以让读者较快地联想到众生轮回的道途。由此可知,《妙法莲华经》的泰文译者舍弃了“คติ”的归化式翻译而译作“๖ ภพ”或“๖ ภูมิ” 是有着充分理由的。虽有佛经文本中的成例可以参考，译者还是关注到普通读者对译文的理解与接受，采用了更加易于现代读者接受的译法。

由此可知，归化式翻译的情形有可能非常复杂。当源语中的概念与译入语相应概念高度契合的时候,这种归化式的翻译也就顺理成章，也就是我们在前文所说的“回归”和“超越”。但当源语中的概念与译入语相应概念产生偏离、歧异的时候，译者就可能会运用前见中的知识积累，以译入语读者的接受为标准，考虑对归化式译法作出调整，“七宝”、“六趣”、“六道”的例子属于此列；而当源语概念与译入语概念出现较大偏离的时候，开放性的译者会放弃对源语文本的教条化的忠实，而采取更为直接的归化翻译的方式，如萨汕在处理“大比丘众”一词时采用的方法。在翻译过程中，要做到“依义不依语”、“依智不依识”、“依了义不依不了义”，达成和佛教义理的一致，仅靠书面知识是不够的，还需要不断的学习实践和精微周密的体悟。

结语：寻找译者

萨汕译本收入《〈妙法莲华经〉与大乘佛教的源流》(พระสัทธรรมปุณฑริกสูตร และกำเนิดพุทธมหายาน)一书，由曼谷皇冕佛教大学出版社(โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย)于 1986 年出版。《法华经》译文后还附有一篇长文《大乘佛教与上座部佛教》，是一篇用力甚深的论文，详述了历次三藏经结集的缘起和部派分化的情形，指出大乘佛教的出现是革新之举。萨汕还指出大乘佛教富有文学艺术旨趣的特质，举出了马鸣菩萨、龙树菩萨等大乘佛教创立和发展的重要人物，论述了大乘佛教的要义和主要宗派和经典。作者只做事实上的描述，很少进行臧否式的评价。例如，在述及原始佛教僧团最初的分歧时，只是叙述“因佛陀弟子众多，都认为自己亲闻佛陀的教诲，(对戒律)产生分歧的时候，又都会坚持自己的理解。”(S，1986，214)在上座部佛教和大乘佛教之间力求持论公允，不做定性的判断，是这篇文章的写作立场。我们有理由相信，这也是他翻译《妙法莲华经》所采取的态度。

他在《后记》中提及《妙法莲华经》在汉地的六译三存。指出“中国、日本、越南的大乘佛教宗派正在经由泰国向印度回流。当下在泰国越来越受到欢迎，由与观

世音菩萨因缘殊胜的一家基金会促成。”译者汇集种种资料就是为了“研究大乘佛教有着怎样的教义，以飨读者，并让读者依据信仰自行判断，别无他意。”（同上，244-245）“如有缺陷，源自译者的愚钝，非敢有意歪曲妙法，唐突《法华》。”（同上，245）译者认同此经“不可思议”，“教化别人脱离苦难而已得喜乐”。

萨汕译本的特点之一是对原本文字做了删繁取要的处理，正文中重复或文意不够明朗的地方大多略去，并将前后文字连缀起来，不影响到阅读的流畅和对义理的理解。散文、韵文重复叙述的部分，萨汕往往会根据篇幅、语义及叙事的清晰程度选择其一翻译。如前所述，萨汕的译本不时会出现超越所依据的英译本，与汉文本、梵文本相契合的佳译，或是归向广义上的佛法义理。

就是这样一位出色的译者，留下了一部令人深思的、独特的《法华经》泰译，然而关于他的生平我们却所知甚少。书末仅注明他驻锡于披集府县城农派寺（วัดหนองไผ่），法号萨迦瓦罗（สจฺจวโร ภิกฺขุ）。他自 1980 年开始着手编撰此书，全书完稿是在 1985 年。这是我们通过现有文献所获得的关于译者生平的全部信息。“农派”（หนองไผ่）的意思是“竹潭”，在植被茂盛、水源地丰富的泰国属于常见的自然景观。在泰国名作“农派”的寺院不止一处，其中不乏香火旺盛的大寺，如黎逸府、沙功那空府的农派寺，但披集府的农派寺却名不见经传，没有独立的网站，也查询不到详细信息。萨汕本人的情况类似，除了得知他对大乘佛学用力甚深之外，对这位译者我们并没有更多的了解。在佛国泰国，出家人的身份也是再常见不过的。这只是一位在一所默默无闻的寺院出家修行的默默无闻的法师。他最大的特别之处在于他是《妙法莲华经》的泰译者。他广泛收集大乘佛学资料，研读梳理。除了翻译《妙法莲华经》，他还辑有一部《阿毗昙藏辑要》（พระอภิธรรมปิฎก ฉบับรวบรัด），也是在 1980—1985 年翻译《妙法莲华经》期间完成的。译者大概把翻译和辑要的工作视作一种法布施。由于财力有限，印制好的书籍无力免费发送，译者还提供了邮购的联系电话和地址，声明收回的资金将用作《阿毗昙藏辑要》一书的印资。《阿毗昙藏辑要》在正式出版时采用了《阿毗昙要略》（พระอภิธรรมสารัตถสังคหะ）这个更为梵文化的书名，计划收入完整的阿毗昙箴言四万二千节，辅以作者的简要说明。但《阿毗昙要略》实际上只出版了第一册。作者计划出成几册，其他

卷册的出版情况都无从查考了。

通过这些有限的叙述，我们感受到他的翻译和写作已经和他在丛林中的修持融为一体了，顺其自然，波澜不惊，但又充满了知行合一的智慧，充满着对佛法真义的虔信与向往。这部《法华经》的泰译还称不上圆满，有删减，有对源语文本解读的偏差，也许有一天会被更完善的《法华经》译本所取代。但是我们知道，这部译本是从古远以致未来，人们探求佛法“了义”所做的一次次努力中的一环，让我们对无限向往的真理更趋近了一步。

参考文献（Bibliography）

［姚秦］鸠摩罗什 译. 妙法莲华经. 大正新修大藏经 第 09 册

慈怡. 1999（初版九刷）. 佛光大辞典. 台北：佛光文化事业有限公司

丁福保，林光明. 新编佛学大辞典. 台北：嘉丰出版社

赖永海 主编 王彬 译注 . 2010. 法华经. 北京：中华书局

伊瑟尔 著，朱刚等译. 2008. 怎样做理论. 南京：南京大学出版社

俞学明、向慧. 2012. 法华经译注. 北京：中华书局

朱健平. 2007. 翻译：跨文化解释——哲学诠释学与接受美学模式. 长沙：湖南人民出版社

［宋］普济著，苏渊雷点校. 1997. 五灯会元. 北京：中华书局

Bunnō, Katō (tr.) 1971. **The Sutra of the Lotus Flower of the Wonderful Law.** Tokyo: Hinode Printing Co. and Kosei Publishing Co.

Gadamer, Hans-Georg. Translation revised by Joel Weinsheimer and Donald G. Marshall. 2006 reprinted. **Truth and Method.** London: Continuum

Hurvitz, Leon (tr.). 1976. **Scripture of the Lotus Blossom of the Fine Dharma (The Lotus Sutra).** New York: Columbia University Press

Kern, H. (tr.). 1963. **Saddharma-Pundarika or The Lotus of the True Law.** New York: Dover Publications

Watson, Burton (tr.). 1993. **The Lotus Sutra.** New York: Columbia University Press.

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, แปล. 2525. **สัทธรรมปุณฑรีกสูตร.** กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ชะเอม แก้วคล้าย, แปล. 2547. **สัทธรรมปุณฑรีกสูตร.** คณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย

ภาคภูมิ วงศ์รัตนพิบูลย์ แปล. 2542. **พระสัทธรรมปุณฑริกสูตร อวโลกิเตศวรโพธิสัตว์สมันตมุขปริวรรค.** กรุงเทพฯ: หมื่นคุณธรรมสถาน

วิศวภัทร มณีปัทมเกตุ (ภิกษุจีนวิศวภัทร). 2549. "พระสัทธรรมปุณฑริกสูตรอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์สมันตมุขปริวรรค". **พระพุทธเจ้าและพระธรรมสูตรฝ่ายมหายาน.** กรุงเทพฯ : คณะศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่ธรรม หมื่นคุณธรรมสถาน.

สมาคมสร้างคุณค่าในประเทศไทย แปล. **สัทธรรมปุณฑรีกสูตร ฉบับแปล.** สมาคมสร้างคุณค่าในประเทศไทย

สักดิ์สัณห์ โรจน์แสงรัตน์ (สจฺจวโร ภิกฺขุ) แปล. 2529. **พระสัทธรรมปุณฑริกสูตร และกำเนิดพุทธมหายาน.** โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย

เสถียร โพธินันทะ. 2516. **ชุมนุมพระสูตรมหายาน.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณาคาร.

無常與心病——《生經》裡的憂鬱情緒及由因

Impermanence and Emotional Problems - Depressive Emotions and the Causes in the Jātaka-sūtra

齊冠雄
Qi Guanxiong
摩訶朱拉隆功大學 國際佛學院
International Buddhist Studies College (IBSC)
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

前言

本生故事是關於佛過去世的傳說。從古印度，阿育王時期起，便是一種獨立的文學題材。現代學者一般認為，本生經的撰寫是集體性的文化行為。例如，季羨林曾稱本生經為“民間寓言故事大集”。通常這些故事強調因果輪迴，如是因、如是果。用前生行徑解釋此生種種差別。在民眾中，本生故事啟道德教化的作用，婦孺皆知、耳熟能詳。我們現在也熟知不少本生故事，例如割肉贸鸽、施眼、舍身饲虎。此些故事被多次譯出，收錄於《大莊嚴論經》、《賢愚經》、《大莊嚴論經》等諸經中。南傳大藏尼柯耶《小部》中收錄了最為系統、完整的本生故事偈頌。按偈頌長短排列，共有 547 則，被稱為“巴利本生”。應注意，《小部》只收錄了本生偈頌，而完整故事的長行，只能依后人所著的《本生经传》（Jataka-Atthakatha）[1]。

漢傳經典並沒有系統性的本生故事譯文，許多故事被分散地譯出。較完整的本生故事集有康僧會譯《六度集經》和竺法護譯《生經》。與南傳小部經典《佛本生》相比，漢譯經典包含本事、自說、因緣等不同佛教文體。例如，《生經》裡就含有幾篇密咒和譬喻的經文。可以說，佛教傳入中國之早期，本生並沒有獨立作為一種文體被整理、歸納、收集。在後續各版大藏經中，本生類故事一般被歸類於“本緣部”。

竺法護是西晉譯經家，是第一位有記載的燉煌出家人。其譯本多為大乘經文，也含密教總持。竺法護乃月支人，世代居於敦煌。八歲出家，師沙門竺高座。其生於約在魏明帝太和三年（229 年），最早的經典譯於 266 年，最後譯於 308 年。據南朝僧

[1] 邓殿民，《〈南传大藏经·佛本生〉初探》，《佛教研究》，1992 (1) ，第 45-48 页。

祐所撰《出三藏記集》， 竺法護共譯 86 經，是支婁迦讖之後最重要的西域譯者。據梅迺文推測，竺法護出來晉國時並不會漢語。需有人翻譯其所言，漢人筆錄後之。但隨著他在中土的生活學習，晚年可以“手執梵書，口宣晉言”，自己校對翻譯文本。[1]

竺譯本《生經》據費長房《歷代三寶紀》記載，成書於太康六年正月十九日，公元 285 年。其是漢譯最早包含多本生故事的經文合集[2]，共有五卷，55 個單獨經文。竺法護時年大約 55 歲，相關文獻並沒有除譯出時間外更多的背景信息。據梁僧祐《出三藏記集》，《生經》五卷內的單篇經典常被單獨譯出，如《佛心總持經》，《迦旃延無常經》，《弟子過命經》，但因未經整理和不夠嚴謹而散亂失譯。[3] 《生經》為較系統、完整的合本，此後被收錄於歷代大藏經中。其在《大正藏》中編號為 154。

類型	經名	經號	總計
佛本生	那賴經；邪業自活經；是我所經；野雞經；前世諍女經；墮珠著海中經；旃闍摩暴志謗佛經；鼈獼猴經；五仙人經；舅甥經；所欣釋經；國王五人經；審裸形子經；腹使經；弟子過命經；水牛經；兔王經；菩薩曾為鼈王經；負為牛者經；梵志經；君臣經；蜜具經；雜讚經；驢駝經；孔雀經；仙人撥劫經；清信士阿夷扇持父子經；夫婦經第；譬喻經	1、4、5、6、7、8、9、10、11、12、13、24、27、28、29、30、31、36、39、45、46、48、49、50、51、52、53、54、55	29
大眾本生	分衛比丘經；和難經；蠱狐烏經；拘薩羅國烏王經	2、3、25、47	4
密咒	佛心總持經；護諸比丘呪經；吉祥呪經	19、20、21	3
譬喻、說法	閑居經；舍利弗般泥洹經；子命過經；比丘各言志經；和利長者問事經；總持經；比丘疾病經；五百幼童經；毒草經；光華梵志經；變悔喻經	13、14、15、16、18、22、26、33、34、40、41	11
本事	無懼經；鼈喻經；毒喻經；誨子經；馬喻經；比丘尼現變經；孤獨經	32、35、38、42、43、44	7
其他	迦旃延無常經（為賢者迦旃延說法）	17	1

《生經》中諸經的分類

[1] 呂澂,《中國佛學源流略講》LC02, no. 2, p. 54a7-13； 梅迺文,《竺法護的翻譯初探》,《中華佛學學報》, 第九期 (1996) ， 第 49-64 頁。
[2] 見《歷代三寶紀》T49, no. 2034, p. 62a22。《出三藏記集》紀《生經》譯於太康年間，但沒有詳細年份記載。見《出三藏記集》T55, no. 2145, p. 7b23。
[3] 見《出三藏記集》T55, no. 2145, p. 21b17。

雖然叫做《生經》，但譯本諸經並非全是本生故事。如上表，筆者按四類基本文本樣式將諸經分類。一是本生故事，話諸世因緣。佛說前生所受種種生類及今世轉生說化。本生故事又分兩種，一是佛說其己身的前世，二是講解他人的因緣果報。第二大類講有大眾求咒，佛授陀羅尼、總持，納一切法，得自在，至解脫門。第三類是佛或其他長者對某事評議、譬喻或是為大眾說法。最後一類，按十二分教，可定義為"本事"。《成實論》解："闍陀伽者，因現在事說過去事"，即為佛講過去世所聞所見之事[1]。由于《生经》中文本的多样和冗杂，本文僅對《生經》中的本生故事予以探討。

《生經》與不良情緒

《生經》與《小部》中的本生故事相比，有不少同根同源。例如，兩部經典裡都有關於獮猴、水牛、兔的本生故事[2]，但故事劇情和內容大有不同。相比下，《生經》內含有清晰、強烈的大乘思想。其中密咒類經文，例如《佛心總持經》和《總持經》，直言"為四輩說求菩薩乘"並列出十方菩薩諸名（如空無菩薩、蓮花藏菩薩、寶藏菩薩、行藏菩薩）[3]。雖在多數本生故事裡，"菩薩"一稱多代指釋迦牟尼佛過去世，但經集中也經常出現"發菩薩心"、"諸菩薩"等詞彙，明顯指代大乘菩薩道和十方諸菩薩。因此，就宗義和文本形式而言，《生經》屬於獨特的大小經文的合集。筆者同意其他學者的推測，《生經》中本生故事，應本收錄在四阿含和律藏，後被整理收集成單獨文本[4]。

本文將以《生經》為基礎，探討佛對心裡問題和障礙的化解。由於古代沒有"心理疾病"的概念。而佛教更稱"貪"、"嗔"、"痴"及種種煩惱，例如"我執"、"我慢"、"恐怖"、"憂愁"，均為心病[5]。更何況，現代語境下，"病"的概念與古代已大相徑庭。在生物醫學、病源學和心理學的發展、影響下，我認為很少佛教徒會承認世間萬物是由四大組合而生，也不會把日常生活中的慾望和惱怒稱之為"病"。談論佛教與諸心理疾病，例如人格分裂和憂鬱症，頗有

[1] 見《成實論》,T32, no. 1646, p. 245a20-22。
[2] 見《生經》T03, no. 154, p. 76b18; 77a6; 93b3-4; 《本生經》N34, no. 18, p. 66a6; 114a2; 243a2。
[3] 《生經》pp. p. 84a1-c15; 85c25-86a9。
[4] 例如，見查克利，《巴利《本生经》与汉文本生若干偈颂对比》,《文艺生活》, 2019 (2), 第 46-49 頁。
[5] 例如，見《大般涅槃經》T12, no. 374, p. 435a12-21;《大智度論》T25, no. 1509, p. 60a21-b3;

種古為今用、開拓創新的精神。筆者認為，更實在的討論，在於佛教文本裡對众生負面心理情緒的描寫。当不良的心理狀況對正常生活产生影響时，我们便可确认这类为不良心理状态。從此，可以看出佛和佛法是如何化解負面情緒和人生危機的。故此，本文僅討論經典裡人物無法自我化解、影響正常生活的負面情緒。

《生經》裡，許多經文有談論“愁憂”、“悲哀”、“憂惱”等不良心理狀態。《弟子過命經》最為典型，其說，一比丘因其弟子過世而“愁憂感結，泣涕雨淚，不能自解。”經世尊教化後解此心結。後文稱世尊教化“為無上醫，常以法藥，療諸心病。” 一如諸契經，佛的法藥便是諸行無常、涅盤寂靜的聖諦。但為何是此比丘有此“心病”，需向佛求“法藥”？佛、此比丘與其弟子究竟有何因緣？其經自說，“無央數劫百千之數，難值難見，興于世間，不可得遇。”而佛、比丘、弟子之所以在世間相遇，說明了其三者之間的瓜葛是世業說累的。《弟子過命經》，作為本生故事，詳細了介紹了三人前生的因緣牽掛。

本文講以《生經》中“佛解心病”類的本生故事為本，思考文下諸世因緣、心理問題和佛法之間的關係。下文中，筆者會粗淺探討《那賴經》、《前世諍女經》、《弟子過命經》和《兔王經》中的憂鬱情緒和佛講之因緣。四經中，《那賴經》和《弟子過命經》有著類似的行文結構和對“心病”成因詳細的解釋，下本將主要探討。相比下，《前世諍女經》和《兔王經》中，對負面情緒因緣的討論比較膚淺，下文會簡短介紹用作分析比對。其餘經文，例如《子過命經》和《舍利弗般泥洹經》也有對悲傷情感的探討，但嚴格意義上並非為“本生”分教所涉，故在本文中略過。

四經梗概

《那賴經》講的是一比丘“棄家、捐妻子、捨諸眷屬”出家做沙門行。[1] 而當得知前妻改嫁後，無法捨棄與妻子的愛慾，終日憂愁憒惱，不慕清淨梵行，很快就會到了家裡。當大眾把這件事告知佛後，佛喚比丘來，說：“塵勞之穢，樂少憂多，多壞少成，無有節限。唯有佛及諸弟子明智之人，分別是耳。愛慾罪生，不可稱限，超越色慾，休息眾想，閑居講諦。”隨即，此比丘便證得了正果。

[1] 《生經》T03, no. 154, p. 70a15-16。

還未證得果位的眾比丘，便不解，為何被感情牽絆的此比丘，聽聞佛法後可以證果。佛答："愛慾之瑕、法律之德、生死之難、無為之安，使至聖證無著之界。"可以說，正是擁有對世間事的牽掛，在領悟諸聖諦後，才能真正"無著"。而此比丘所證之果，也並非此一世而得，佛更講本生、話因緣。

原來，久遠世之前，此比丘曾是一國之君，名為方迹。當時他便好美色，宮中佳麗眾多，不可數。他終日嬉戲娛樂，沒有道德準繩的約束，於宮女、婢女、童子間只有爭執、嫉妒和自私自利。於是宮女之間鬥爭不斷，沒有人願意與他人和平相處，最終導致所有宮女都擅自出宮而去，離開了方迹王。

當時有一位仙人，名那賴，看到方迹王因為對離去宮女的思念，"愁憂不樂，涕泣悲哀"，沒有辦法靠自己化解負面情緒。便用神足通前來宮殿，說明，人對慾望的追求只會愈加"無厭無足"，只有離慾修行，才能獲得解脫。於是，方迹王得以開化，"無所慕樂，出家為道，修四梵行，斷除愛欲，具足眾行；壽終之後，生于梵天。"佛最後說到，方迹便是此愛戀比丘的前世，而那賴仙人是佛道前生。一切的悟道、解脫，都是有前世淵源的。

第二個故事《前世諍女經》，是提婆達多——佛堂兄、阿難兄長——的故事。[1] 此經於眾生負面情緒有些許關係，但並不主要，於是在此簡述。提婆達多在早期經典裡多是僧團裡的反面典型，是於佛相左的破和合僧。本經譯其名為"調達"並延續了其一貫的反面人物形象。故事始於大眾責備提婆達多誹謗毀佛。佛後向大眾開示，他與提婆達多之間有諸世相累的嫌隙和矛盾。無數劫前，有一富可敵國的梵志想為女聘夫，決定供養學道者五百人三月。五百人中，最富學識的是一位面色醜陋的耄耋老人，長得可怖，不像人類。於是父女都非常憂愁苦惱，難道女兒就要嫁給這個老怪物嗎？此時從遠方來了一名顏貌殊好的少年，其學識淵博、慈悲德行，為人更甚那老者。富豪父女大喜，三月供養結束後，少年少女成親，而老人卻與少年作怨，誓要生生輩輩詆毀少年。少年常懷慈心，變成了單方面的挾怨。這老者的就是提婆達多的前世，而少年這是佛的前生。

[1] 《生經》T03, no. 154, p. 75a5。

第三便是《弟子過命經》。[1] 僧團一比丘有一名恭順良謹的弟子。此弟子行事仁義、心懷慈悲、性格溫柔、真摯真誠，於是常伴其師。聽聞師教後，此弟子謙虛精進，從不違背師傅的命令。但因為諸世因緣，年少時便早夭了，隨後立即轉生成了天人，至忉利宮。轉生天人後，此弟子反而不滿，覺得自己並沒證得究竟果位便遠離了師友、同學、大眾、善知識、大聖世尊。因早夭而失去了此百千劫難逢的機遇，他非常悲傷，並對天人的享受沒有絲毫興趣。他隨即顯天人神通，夜半來訪世尊。佛見此，念其心繫正法，為其說四諦。此弟子便證得果位，於是“歡喜踊躍，受其嚴戒，稽首佛足，右三遶已，忽然不現。”

但師傅比丘並不知曉弟子轉世後又證果位，於是“愁憂感結，泣涕雨淚，不能自解”。此比丘去見佛，訴說心中憂鬱傷痛。佛則講其弟子的往生後的種種一一告知。得知弟子已解脫後，比丘便不再憂惱悲傷。

佛繼續講解了其三人的前世宿命。遠古時期，有一頭母象產子後，不久就去世了。附近有一仙人，看小象無法獨活，便予它水與食物。小象特別可愛，性格乖巧、通情達理、知足常樂，可以消除身邊人的煩惱。逐漸的，仙人便對小象產生了喜愛和眷戀之情。

此時，帝釋天得知此事，心想此仙人對小象的依戀，便出手殺死了小象。

小象暴斃，仙人“憂愁叵言，涕泣橫流，不能自解”。見狀如此，仙人在虛空中勸戒仙人生死無常的道理：哭泣和悲傷不能挽回逝去的生命，真正明知的人要走出傷痛。但仙人還是傷痛不已，於是帝釋天就復活了小象。仙人見後，大喜而雀躍。帝釋天見狀，又說偈頌，說明生死無常，不應對世間有為之物生眷戀心。正是對生命的眷戀，才會導致痛苦。佛最後解到，那仙人就是師傅和尚的前世，象子就是其徒弟，而帝釋天就是佛。

最後一個故事，《兔王經》，中體現的負面情緒也並非經文要旨。[2] 故事發生在許久之前，山林中有一出類拔萃的兔王。此兔王“行四等心，慈悲喜護”，更是教導手下諸兔離惡行善，於是得道成了人形。此時，附近林中有一仙人正在

[1] 《生經》T03, no. 154, p. 92b24。
[2] 《生經》T03, no. 154, p. 94b3。北宋譯本生集《菩薩本生鬘論》也含此經，但內容有些許不同，例如《生經》版本仙人是燃燈古佛前生，而《鬘論》版本仙人是未來佛彌勒前生。見《菩薩本生鬘論》T03, no. 160, pp. 337b6-338b4。

修行，“誦經念道，音聲通利”。兔王聽聞後，十分歡喜，便帶領者其兔子眷屬去供養仙人。

某一年冬天，寒冷非常，仙人又來住於山林。但因為天氣和環境的原因，兔群已經是飢寒交迫，但兔王還是拿出了存糧和過冬的衣物，獻給仙人，並表示日日思念仙人，像是思念父母，非常痛苦，如今不願意仙人再次離去。但是仙人得知兔群已無耐寒、充飢之物，便不願接受供養而離去。兔王得知後，答：不能供養仙人、不能聽道聞法才是最痛苦、哀傷的事情。兔王自願奉獻出自己的身體去供養仙人。

仙人得知後，便無奈的同意了，並且升起了火。兔王見狀，直接跳入火中，希望仙人可以自己為食。仙人見狀，趕忙去營救但為時已晚。死後，兔王轉生了兜率天。仙人見兔王獻身，非常自責、悲傷不已，從此顆粒不食，很快也餓死了，同樣轉生到了兜率天。佛最後解答，兔王便是佛的前生，兔王的眷屬便是諸比丘，而仙人是燃燈佛的前世。正是因為二佛日夜精進，不放逸、不倦怠、不惜捨命，才證了佛果。

對比與结语

針對這四個經典，我們可以看出兩個主要對比，一是因斷慾而解脫與因執著慾望而痛苦的對比，二是因無法接近佛法的苦痛與因慾望產生的痛苦的對比。可見，慾望、眷戀、貪念存在的本身並不是阻礙解脫的關鍵，而是辯證地存在於解脫的另一面——沒有慾望，就不能出離慾望，也不能證得果位。

經文中，方迹王和兔王是“離欲而解脫”最典型的兩人物。方迹王因為對後宮的眷戀而感到痛苦，轉世為佛下比丘，這種習性依舊沒有改變。此情節文下暗示了個人生性習氣的諸世流轉。而之所以聽聞佛法便得當下解脫，也是因為前世為方迹王便聽聞了菩薩的教化。對比其他比丘精進持戒而不得解脫，此點又強調了與佛法結緣的重要性。當然，方迹王最重要的秉性便是對佛法的接納和離慾的決絕。因此，方迹王的貪戀和解脫是一體兩面的存在。兔王更是遠離了一切世間的慾望，即便食不果腹、衣不抵寒，也不放棄對法的追求，對仙人的供養。最後更是犧牲了自己的肉體與生命。此點更體現了早期佛教中的獻身精神。在六趣

中輪轉，除解脫法外一切法皆是無常的、苦的。相比之下，《弟子過世經》裡的師傅和《前世諍女經》中的提婆達多便無法出離慾望。提婆達多諸世謗佛、毀佛，生活在惱怒和忿恨裡，無法得到解脫。《弟子過世經》裡的師傅更是諸世無法放下對心愛之物的眷戀，即使被身為菩薩的帝釋天點撥，也無法領悟諸行無常，一切生命都會逝去的真理，故雖懷有四種心，常持戒精進，但一直不得解脫。

其次，因為不能聽聞佛法而內心痛苦，一心精進修行是被鼓勵提倡的。《弟子過命經》中的弟子和兔王的痛苦皆是因為不能精進於法。弟子去世後，雖轉世為天人，長存於世、享受欲界天內一切，但依舊因遠離了良師、益友、世尊而感到不滿。在佛教世界觀裡，此等精進心十分難得。而正是因為這種對物質享受的不滿，弟子特地去向佛求法，又證得了果位。兔王更是不滿於仙人離去之意，一心只想聽聞其法，並帶領其眷屬修行。因此兔王不惜放棄了生命。綜合兩點，我們可以看出，只要是能引眾生向佛的不滿、眷戀、憂傷就是善的、出離的，甚至不應被歸類於世間的“慾望”。

參考書目 (Bibliography)

見查克利,《巴利〈本生经〉与汉文本生若干偈颂对比》,《文艺生活》, 2019 (2), 第 46-49 頁。
邓殿民,《〈南传大藏经・佛本生〉初探》,《佛教研究》, 1992 (1) , 第 45-48 頁。
荆亚玲，《汉译佛典文体及其影响研究》，浙江大学出版社，2018。
李小荣，《汉译佛典文体特征及其影响研究》，上海古籍出版社，2010。
呂澂，《中國佛學源流略講》，CBETA 版本。
梅迺文,《竺法護的翻譯初探》,《中華佛學學報》, 第九期 (1996) , 第 49-64 頁。

Managing Differences of Generations with 6Cs in Sāranīyadhamma

Phra Srivinayaphon, Dr.[1]

Asst.Prof.Dr.Thanee Suwanpratip

Abstract

The physical, verbal, and mental behaviors of people in different generations are very diverse. When many generations have to work together; conflicts could occur. In this paper, we suggest that generations diversity should be managed according to the principles of Sāranīyadhamma; to create unity among the diverse group. This included treating each other with kindness, speaking politely, be reasonable and useful, be sincere and selfless, helping each other, support each other under the same standard, follow the rules equally and fairly, reduce discrimination, listen and create the right opinions together, interact with honesty and fairness, don't seek personal benefits, don't be prejudice, and respect the rights or freedoms of oneself and others. Adapting Sāranīyadhamma teaching, we created 6C rules of love and unity that could be used to manage generations; 1. Courtesy 2. Concern 3. Clemency 4. Capital 5. Code 6. Consciousness; to be able to manage the diversity effectively. The 6Cs are the foundation of a lifestyle that will help people of all generations work and live together in harmony.

Keywords: management, diversity, Generation, 6C, Sāranīyadhamma

Introduction

Living in society or working in organizations are situations that compose of people in different ages or generations. This causes a pool of ideas, personality or values, which majority has a problem of attachment or give importance to only their own attitude. Living in diverse environment can make a person become selfish, and lack of compassion for each other. Conflicts could stem from jealousy, gossiping, slandering, and bullying.

The effect of poor managed diversity resulted in problem of in society, that could lead to bigger problems such as conflict in political view, economy, law, punishment, or war; war between races, religious wars and world wars, etc. All of which are caused by conflicts

[1] Srivin2558@gmail.com

of thoughts and value. These dynamic conflicts have been increased in complexity, arise from a society's lack of love and harmony. They cause alienation and divide people in society. When people in societies have different opinions according to difference in generations, problem-solving mechanisms and government strategies cannot resolve conflicts and meet the needs of every group. This can be seen from the protest, civil disobedience to the point of using force and violence to oppose the power of the government. A good solution according to Buddhism, is using the right principle, which is the principle of Sāranīyadhamma. It is a principle that builds righteousness, unity, support for each other. It reduces conflicts both directly and indirectly within structure of society.

The solution could be created via educations. Learning system should be designed for all generations to understand the principles of Sāranīyadhamma. Leading to peaceful coexistence and understand each other by respecting the same rules. Sāranīyadhamma teach people to share, help each other, encourage each other, forgive, accept differences in opinions of oneself and others; forging love. When society became harmonized, it can spread to other society or other countries; create peace within regions.

Generation

Lyons (2003) and Mannheim (1952) define generations as differences of people considering the year of birth and important events that occur during their life. People that belong to the same generation have similar characteristics such as beliefs, values, traits, etc. Each generation have different characteristics.

Strauss et.al, (1992) define generations as a group of people born within the same period and have a similar life experience.

Twenge et.al, (2010) define generations as A group of people with the same birth periods, that influenced by a number of factors included; the upbringing to be an adult, society environment, economy environment, and culture, as well as important events of the time. These factors form generations' shared values; makes them different from those who grew up in different time periods.

In conclusion, both sociologists and academics majorly defined similar meaning of generations as group of people born at the period and has the same age range. As they grew up; experiencing a similar social environment resulting in the same concepts, attitudes, values, behaviors and lifestyles (Mrs. SIVAPON PONGADULYASUK. 2019)

Social scientist categorized people in this world into 8 generations as follows.

1. Lost Generation Including those who born during the year 1883 - 1900, which is the time when important world history events were World War I. Nowadays majorities of people in this generation group are already deceased. There will be some of this generation still alive in countries where the population averagely lives longer than others. All of them would be at least 122 years of age or older.

2. Greatest Generation or G.I. Generation, are those who born during 1901 - 1924, which is the period before World War II. Most of these people were the main force in fighting in World War II. People in this era also helped to restore the economy back after the war. The personality and traits of the people in this gen has similar action plan, beliefs and ideas are quite formal. They are formal, wear a suit and tie regularly. They interested in society wellness, has responsibility as a good citizen. Currently, this generation is around 98-121 years old.

3. Silent Generation including those born during the years 1925-1945, during World War 2 (1937-1945), where most people died in battle; result in lack of number of this generation. They also faced the economic downturn, so people in this generation grew up with difficult life, have to work hard in the factory all day and night. This generation is therefore very strict to the rules and regulations, have high loyalty to employers and to the nation, respect the law. In this era, more women started working outside of their home; to help their husbands. After global economy began to recover, People in this generation gained more opportunities. Many opportunities of creating their own businesses. including drive of business by innovation of various technologies; that still remain the foundation of the economy and society until now. This generation is about 77-97 years old.

4. Baby Boomer Generation or "Gen B" is those born during the year 1946 - 1964, the end of World War 2, a peaceful era after the war. All survivors must rush to restore the country to its own strength, but due to the loss of a large number of people in the war; People in this era have values to have many children and grandchildren to increase the number of workers, to help develop the country. Currently, people in this era who are still alive will be around 58-76 years old.

The important thing in their life is planning for life after retirement. They view work as a source of fulfillment of one's self. They believe that personal data is valuable to data collectors. They Concerned about job disclosure (Worldwide Independent Network of Market Research, 2020). They tend to love their family, serious and strict about traditions, have high self-confidence, highly experienced, devoted to work, love the organization, have high patience, prefer

saving money, live a simple life. We might call them in short as a 'Conservatives'

5. Generation X or "Gen-X" is those born between 1965-1979. Generation X is also called Yuppie, short for Young Urban Professionals; refers to those who were born in the era of wealth. They enjoy life growing up with the development of video games, computers, hip-hop style music. and may be able to watch black and white TV. For this era is the era where the fertility rate is controlled. Due to the Baby Boomer era, too many youths were born. As a result, there is a problem that follows in terms of available of resources that is not enough for the population (Economic Team, Thairath Newspaper, 2015). Currently, Gen-X generation is working age; aged 43-57 years

Behavior and character of this generation usually likes simple things, not formal, has the idea of creating a balance in work and family (Work Life Balance), likes freedom, works according to duties, does not work hard, does not devote, wants value in work, focus on what's actually possible. enjoy doing everything alone, independent, creative, ethical, open-minded and accepting advice. However, many of Gen-X tend to be antisocial. They don't believe in religion and does not adhere to traditions. They has the flexibility to adapt to changing cultures.

6. Generation Y or "Gen-Y" is also known as "Millennials" are those born between 1980 and 1997. They grew up in the midst of change and had different values between their grandparents and their parents. They embraced the advancement of technology and the Internet into daily life. This era will be an era where the economy is growing a lot. It makes parents who are quite successful in life, take good care of their children. The youth of this generation is often spoiled from a young age. They get what the generation of parents can't get, have good educational opportunities (Apicha Insuwan, Natharin Phattayanon, Tidtiporn Tidtichumrennporn and Panudda Dechwongya. 2018). Currently, Gen-Y generation is working age, aged from 25-42

About 50% of them identify with their religion and most support liberalism (Pew Research Center, 2015). Gen Y prefers to read more than any generations (Andre Calilhanna. 2020). They have their own unique mindset, have low tolerance, curious, like to defy the rules, ambitious, familiar with technology, like change, enthusiastic, optimistic, creative, high self-confidence, do not value seniority system, has low loyalty to the organization (Saowakhon Wittawat Oran. 2007) They does not like being forced to be in the framework, don't like to be conditioned, admire cultures or foreign artists. They expect a high salary but don't want to climb from the bottom up, have the

ability to do many things at the same time, always allocate time for work and personal life in a balanced point (Work Life Balance).

7. Generation Z or "Gen-Z" are those born between 1998 and 2009. Gen-Z youths are currently in the process of studying. Elementary school to college. Compared to other age, Gen-Z youth will grow up with many amenities that surround them. They learn how to live in a digital society, live a life with wireless communication, has ability to use various technological tools and learn quickly; because parents are already using these things in their daily lives (Economic Team, Thairath Newspaper, 2015) Nowadays, Gen-Z generation is aged between 13-25 years old.

They understand the difference 'Mindset' and person's uniqueness. They dream of equality, want to see the world get better from a bad state, searching for oneself and the direction of society. They have a clear character, has the courage to be, don't like stuck in the frame, do not believe in Work Life Balance, focus more on the quality of work than location and time of work (Remote working) (Poomisaht Rujeerapaiboon. 2020) They tends have many jobs, because of their low tolerance. They need explanations, rationality, want to understand everything in life. They believe that they can find knowledge everywhere, don't like lectures, like graphs, pictures, clear statistics, focusing on short information that is easy to understand. This generation remembers information well in the short information presentation, that is typical communication style in online world. Therefore, they may not be able to imagine that how can a world be without the Internet.

8. Generation Alpha (categorized according to social networking behavior) Gen Alpha is a new generation of children born in the year. 2010-2025 (2010-2025) (Age 12 years and under) This generation is an important future generation. Their oldest now are at 12, and many of them have not yet been born. This period started from the end of elementary school, to about junior high school. It is sometimes called 'The iPad Generation' because the year 2010 was the same year the iPad was first released. This is a new group or term coined by Google and Nielsen to refer to a new generation of people. Grouped by mobile phone, internet and social network usage habits; The newbies Generation Alpha is known by many names, such as google kids, the regeneration, generation hope, generation new age, the saviors, generation y-not, the new generation, the neo-conservatives, or gen A. They prefer to be self-employed, likes to travel the world with fingertips. Prefers online shopping and lacks interaction with people around them. They will have power over their parent generation. There will be a wide gap

between the elites and commoners.

They have high technological and digital skills. They have high acceptance of differences, have a wide range of knowledge and problem-solving skills. They are innovators, like to do new things, love freedom, has high flexibility. The disadvantage of this generation is a lack of patience, lack of concentration in work, lack of willingness to work, easily bored, does not like practicing basic skills, only want to work in skill-required work and see immediate result. They lack of basic problem-solving skills, lack of interpersonal skill, lack of interpersonal relations, do not know creative and labor skill, lack of respect, compassion, and responsibility (HR NOTE.asia. 2022)

Picture 1 List of Generation
Source: https://www.shutterstock.com

Sāranīyadhamma is the principle taught by the Lord Buddha; to promote a good life together in society. It can be applied to resolve conflicts in Thai society, and can be used at all times. The Lord Buddha has spoken six principles of dharma that will be a guideline for building unity in society. Which is in the Dharma category called "Sāranīyadhamma 6" means the principle of dharma of remembrance of one another, endearing and respect each other, helping each other for the sake of not quarreling, create unity in the workplace, society and in the community, as well as in the nation.

Sāranīyadhamma 6 (The Dharma of remembrance, the Dharma that cause for remembrance, the principle of coexistence - states of conciliation; virtues for fraternal living)

1. Mettākāyakamma for karma of action. To practice pure actions

pure to others both in front of and behind them, which is to help others in society willingly, show polite behavior, respect each other both front and back - to be amiable in deed, openly and in private

2. Mettāvacikamma for verbal karma. To practice pure verbal both in front and behind, which is to help inform what is useful, teach, advise and admonish with good intentions, speak politely, show respect both front and back - to be amiable in word, openly and in private

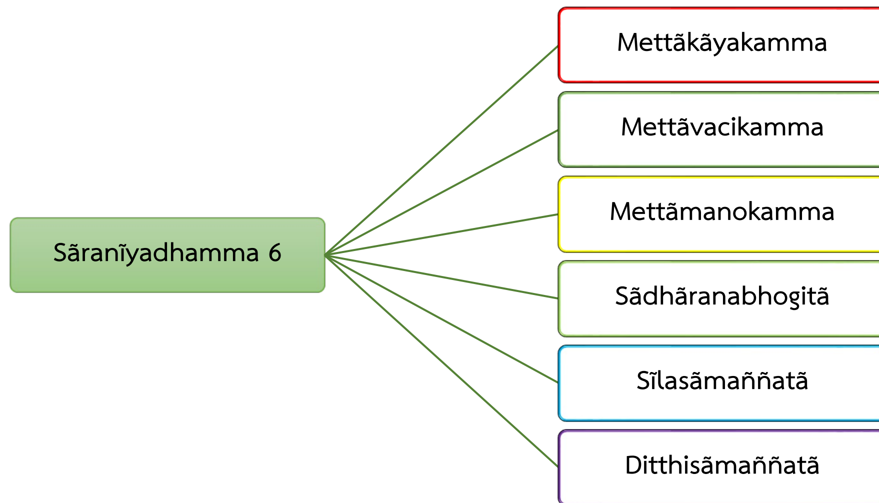
3. Mettāmanokamma for karma of mind. To practice pure thoughts both front and back, to create a good will. Think about doing things that benefit each other, look at each other optimistically, having smiling faces at each other - to be amiable in thought, openly and in private

4. Sādhāraṇabhogitā good public welfare; obtaining something is shared, obtained by righteousness, bring things to share others, to participate in common consumption - to share any lawful gains with virtuous fellows

5. Sīlasāmaññatā equal in chasteness, with fellow pure sila both in front and behind the back, which means having good conduct discipline not to be offensive to the group - to keep selves without blemish the rules of conduct along with one's fellows, openly and in private

6. Diṭṭhisāmaññatā rightful thoughts, has a good view to all friends both in front and behind the back; meaning there is a mutual consensus in verses and ideas, that are essential principles leading to liberation, cessation of suffering; or elimination of problems - to be endowed with right views along with one's fellows, openly and in private.

These 6 virtues have merits as a remembrance. (Making others keep one in mind), as celebration (create love), as respectful act (bringing respect), as helps (conducing to sympathy or solidarity), as a quarrel (to non-quarrel), as a concord; harmony and unity (Phra Brahmagunabhorn (PA Payutto). (2016). (T.Pa. 11/323/330)

Picture 2 Sāraṇīyadhamma 6

Managing differences of generations with 6 C in Sāranīyadhamma

Application Sāraṇīyadhamma with the 5 Generations with 6C to create love and unity and peace among the group. in society and the nation as follows:

1. Courtesy: Physical manifestation at the right time, consistent with Mettākāyakamma. Behavior control actions with common interests and common activities. Unselfish concern for the welfare of others, do not harass others, showing polite behavior towards each other, have smiling faces at each other, respect each other self-confidence, humble. People who practice courtesy does not exalt themself, be respectful, and do not oppress or oppress others. Do not use force to solve problems, help work, support the various activities of the group willingly. People should act correctly according to their status, for example, parents support children and children should support mothers and fathers. Teachers teach and support students, while students should support teachers. Husbands should nurture their wives, and wives cherish their husbands. Nurture all friends an employer should support an employee and an employee supports the employer. The lay people should support the monks and the monks support the lay people. (T.Pa. 11/266/224), etc.

Courtesy also includes in communication, using a smartphone, being a good listener, should listen deeply. Being a good listener is to listening properly, learn to be patient and listen to what others are saying until the end of what they want to say or say. Behavior act of sitting, walking, standing, dressing should be clean, neat, and timely correct according to the time and place. It is considered a

cultural person and will be respected by those who see it. Have punctuality. These behaviors are Courtesy, a characteristic feature of a person who manifests proper physically and emotionally, doing what is appropriate

Each generation should have courtesy, be polite and show courteous physical behavior. A polite person is a person who has a high spirit of self-confidence. Because a person who is virtuous in himself can be gentle and humble. Meekness does not arise from fear. But it is considered courage because they know "what should be done and what should not be done", "what is right or inappropriate" and "what is right or wrong", so all generations are all **beautiful in acts.**

2. Concern: Verbal expressions of love, goodwill, and kindness, matching the time with Mettāvacikamma. To speak consciously on mutual benefits, do not use anger as a conductor, use words of friendship; for example, a mother cares for her child, lest the loved one be hurt or harmed. It's a good word, valuable. "Speech that is clean, good, honest, is speech that does not lie. Do not slander, do not speak harsh words, do not talk gibberish. Use language appropriately, at the right time, without speaking sarcasm. Do not interject or cut the chapter. Refrain from speaking while others are commenting.

This includes deep conversations, saying sorry and thanking; know how to say thank you when you receive something or help, and know how to say sorry when making mistakes to other people. Even if it's a small thing, we can practice to be a good speaker, rather than don't. Speak respectfully to the rules of the meeting, Respecting the resolutions of the meeting based on reason, principle and truth, not emotionally, without ego, honoring the meeting or community.

Therefore, generations should have Concern; Concern with words, talks with beautiful word. Speaking truthfully, usefully, utilize words that create unity, creativity, good wishes, sincere, encouraging, educating, guiding. This would make that speech create a stable social efficiency, so people in different generations will have **beautiful speech.**

3. Clemency: (forgiveness) is an expression of goodwill and compassion, corresponding to Mettāmanokamma. Good thoughts or best wishes showing mutual sympathy, love and compassion for each other, no prejudice, no anger, no vengeful mind. For example, have thought in mind that "Don't sexualize each other. Don't encroach on each other. There is no suffering, only happiness. Take care of yourself." (Ang. Tor Sor. 24/176/366) Give each other opportunity and forgiveness in every matter, wish for others to be happy and to understand others, be

considerate to others, have patience and tolerance for the malice others have against oneself.

This also includes respect; is to be aware of the feelings of others, do not impatient, do not judge others by personal opinions. When there are different ideas, they should be explained with reasons to each other.

Therefore, the different generations should have Clemency, not malicious to each other. goodwill to each other. To live together in society happily with love and understanding, having compassion, kindness, sympathy, caring for the happiness of those involved and focusing on good deeds. Aiming for mutual prosperity Build a lasting relationship It will make the society peaceful and make people in different generations have **beautiful minds.**

4. Capital: (securities) is an expression of giving, sacrificing (Agape) of property, corresponding to Sādhāraṇabhogitā. Having wealth can be counted as having a fortune. Sharing fortune is a kindness without selfishness. Sacrifice personal interests for the common good. Happy wealth management with spending money on consumption Spending properly, benefiting, not being in debt, being free from punishment, not breaking the law, not being immoral (Ang. Chatuk. 21/62/114). For the benefit of the general public, it is something that is right and good, making the coexistence in society peaceful. and assistance must be considered as appropriate. As the Buddha said "The wise give gifts at the right time."

It also includes giving knowledge. Knowing how to use natural resources and gift giving. A person with virtue wants to be a giver rather than a receiver, is concerned and considers the happiness of others as a priority. "Giving" is an important factor of sacrifice. The form of sacrifice may change over time. and the nature of the person we are in a relationship with.

Therefore, Gens should give capital with a selfless, sincere, generous, sharing and donating to help the needy, underprivileged in society. Sacrificing personal interests for the common good for the welfare of society Helping others is a high virtue of coexistence in society. would make people in various generations as **beautiful wealth.**

5. Code: (rules) that everyone behaves in good faith. Coexistence under rules, disciplines, uniforms, corresponds to Sīlasāmaññatā: precepts, frameworks, or patterns that should be behaved or should be refrained from coexistence in society. When there are human beings, there must be society. There is a social group, in order for society to be peaceful, there must be rules, regulations, systematic rules, and adherence to patterns. It is a guideline for common practice. going

in the same direction. Because the social order is a fundamental condition necessary for the existence of all societies.

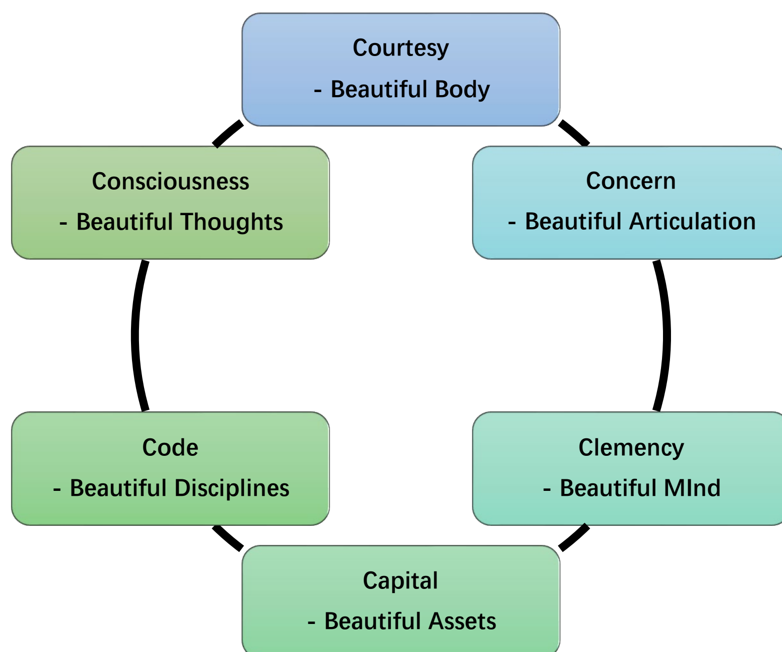
It also includes punctuality, respecting the resolution of the meeting, respecting traditions, respecting the rights and freedoms of others, accept the difference, do not violate the rights and freedoms of others, and at the same time not using our own rights to infringe on the rights and freedoms of others, and should not hold any privileges

So different generations should be under, and respect the same code. it's a good tactic to behave to appropriate rule, and to ignore what is inappropriate. Social organization is to control the behavior of those in that society. It creates social norms to be able to live and work in society with stability and happiness. This would make people of various generations to be **beautiful with equal discipline or precepts.**

6. Consciousness (Remembrance) is the core in life to distinguish between right and wrong. The true remembrance is agreement to wisdom, see right, see accurately, agree with Diṭṭhisāmaññatā; consensus the same correct thoughts, of the same stable as other in society aligning with reason as a foundation. One should be able to adjust different perspectives to match other, with acknowledgment of reason, be able to come to the same conclusion, know how to seek common ground, no conflict, no prejudice, no bias, respect, and listen to the opinions of others who are helpful.

This teaching also includes core ideals of beauty across cultural and linguistic differences. Respecting each other and expressing one another's opinions. and look at the positive side.

Therefore, each generation should develop consciousness to be better, to guide and shape life in both the perfect idea and the right expression. By leading them to see the truth of things related to life, before setting behavior in response to them. Inevitably causes correct behavior, beautiful, good, useful, will make people in different gens to have **beautiful view.**

Picture 3 Generation management with 6C in Sāraṇīyadhamma

Conclusion

Adoption of Sāraṇīyadhamma to 6Cs, namely: 1. Courtesy 2. Concern 3. Clemency 4. Capital 5. Code 6. Consciousness with various generations. This adaptation included practice mercy and kindness in work, maintaining kindness and words that are beneficial to each other, being sincere and generous to share with each other, maintain discipline and follow the rules equally. and having correct opinions as common principles. To be loved, respected, remembered, to provide assistance and support and create unity among the group in the society. These dhamma bring happiness, peace, stability to a group and society, and can develop to progress on the foundation of a good relationship firmly.

Bibliography

Tipitaka

The Sangha Supreme Council of Thailand. (2549). Thai version of the Tipitaka of 60th anniversary of King Rama IX, (Tipitaka Thai Version) Volume 10, 11, 21, 22, 24.

Texts

Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2559). **Dictionary of Buddhism.** 38th Edition. Pallitham Publishing. Bangkok.

Saowakon Wittawat-oran. (2007). **Gen Y: Hold on tight to work.** Bangkok: Bangkok Bizbook

Journal

Apicha Insuwan, Natharin Phattayanon, Tidtiporn Tidtichumrernporn and Panudda Dechwongya. (2561) Educational Management for Human Resource Development in Different Generations Based on the 12th National Economic and Social Development Plan and Thailand 4.0 Model. Payap University Journal, Vol. 28, No. 2 July - December 2561. (Thai Version)

SIVAPON PONGADULYASUK.(2019). Difference work values and the Organizational Citizenship Behaviour of Professional nurses : A Comparative Study Between Generation X and Generation Y in Nopparatrajathanee Hospital. A Study Report Submitted in Partial Fulfillment of the Requirement for the Master Degree of Arts Department of Organizational Administration Faculty of Liberal Arts Krirk University

Website

Andre Calilhanna. (2020). The Reading Habits of Five Generations [Infographic]. https://blog.bookbaby.com/infographic/the-reading-habits-of-five-generations-infographic. (accessed 7 October 2022)

Economic team, Thairath newspaper. (2015). Scan the Thai generation. An important force driving the digital economy. https://www.thairath.co.th/content/475518 (accessed 7 October 2022)

HR NOTE.asia. (2022) Learn about Gen Alpha to prepare for the future labor market. https://th.hrnote.asia/tips/190805-generation-alpha/. (accessed 7 October 2022)

Pew Research Center, 2015. The Whys and Hows of Generations Research. https://www.pewresearch.org/politics/2015/09/03/the-whys-and-hows-of-generations-research/ (accessed 8 October 2022)

Poomisaht Rujeerapaiboon. (2020). Summary of 6 Gen Z Gen Ideas That Are Changing the World.
https://www.agenda.co.th/.../gen-z-mindset-and-life-concept/ Don't believe in Work Life Balance. (accessed 7 October 2022)
Worldwide Independent Network of Market Research, 2020. ANNUAL WORLD SURVEY ON GENERATIONS SHOWS DIFFERENT VIEWS ON WORK AND LIFE. https://winmr.com/annual-world-survey-on-generations-shows-different-views-on-work-and-life/ (accessed 8 October 2022)

A Buddhist Approach based on Patience: The Solution to the Reduction of Social Problems in the World

Venerable Dr. Eindarvudha

Dr. Chompoonuch Changcharoen

Abstract

Khantī (Patience) is an excellent quality much praised in Buddhist scriptures. Patience plays a crucial role to engage the noble qualities of life. It has the nature of the absence of hatred. If there is no practice of patience in one, he will not be a noble person nobler than being patient because it is the ground for the habitation of all noble qualities. So being patience is the noblest practice. It means Khantī is the highest form of patience with regard to suffering which may be inflicted upon oneself by others and it has mental power of the forbearance of others' wrong. People today are restless, weary, filled with fear and discontentment.

They are seemingly intoxicated with the desire to gain fame, wealth and power. They crave for gratification of senses. They are passing their days in fear, suspicion and insecurity. In this time of turmoil and crisis, it is difficult for people to coexist peacefully with their fellow beings. Yet there is mental power which is able to generate a great deed for patience and understanding the world. In reality, peaceful co-existence among the people of the world can be possible.

For this reason, this article attempts to do the research about the patience in appropriate way and to develop inner peace via the solution to the reduction of social problems in modern world.

Keywords: Patience, Solution, Reduction, Social, Problems

Introduction

Khantī is a kind of mental qualities that is necessary for everyone in everyday lives. In this world, people are seeking for happiness and peace. However, they don't possess such mental qualities. Indeed, without developing spiritual power of mind it is impossible for everyone to get peace and happiness. Those who do not have *Khantī* create many problems, such as Social, political and religious problems. In the world as whole there is enough money and material and there is

no lack of intellect, yet something is missing. What is this? The answer is lack of contentment and patience. Discontentment is greed (*Lobha*) and impatience is hatred (*Dosa*).

There are many kinds of conflict such as Social, racial, political, economic, even religious problems and the cause of nearly all of them is lack of patience (*Khantī*). So, patience is essential for spiritual development, and it is one of mind’ s cultures. Political issue is one of major issues that create a lot of problems because there is lack of spiritual power. We can see the Ruined Situations in Myanmar because General Min Aung Hlaing (M.A.L), the leader of Military Coup Junta, who creates many bitter problems for the people of Myanmar has no complacency and no patience. It is believed that Political achievement such as possessing powers and gaining materials and their action makes mankind increase none the illusion that led to wrong path in life. These kinds of beliefs cannot give satisfaction but loses contentment in a life. Though people seek happiness and peace, they are not sure what spiritual happiness really means.When things go wrong in their lives, they encounter many problems and a lot of suffering in this regard. If it is believed that the situation itself seems to become problems, whatever problems that one has the experience are related to the mind. Indeed, the mind is very powerful to remove whatever the problem and also the mind is able to create more problems rather than happiness and peace. Problems probably arise when we respond whatever events with a negative state of mind. Therefore, if one wants to be free from problems, then one should learn how to control his or her mind and learn how to get more patience. In reality, in every problem it is possible to find the solution.

Many people have a lot of problems. They think that the problems are unsolvable. In reality, there is no such thing that is beyond solution unless they can be patient whatever it is. The Buddha encourages his followers to develop *mettā* (loving kindness) and patience in order to get more peace and happiness. Although he preached Dhamma to them, there were still in human society a lot of problems. What are the causes for these defects? Why do these things persist? It is indeed necessary to find how the solution to the reduction is. Moral ethic is to practice good conduct mentally, verbally, and bodily. One should have a good attitude to practice it in life. If one lacks moral ethics, one has to face numerous problems in life. Among moral ethics, patience should be employed the most excellent requirement. There have always been human problems, ranging from simple family or village disputes to tribal conflicts and then later to state rivalries and international wars. The fundamental problem of war between the two

countries was lack of patience and presence of hatred between them.

From the Abhidhamma point of view, three roots or mainsprings of human miseries and conflicts are greed, hatred and delusion. They are also the man originating principal causes of international conflicts and problems. Out of these three roots, hatred is the most damaging and destructive mental factor. This is exemplified by World War I and World War II. If everyone accepts the loving kindness and patience, we will have peace on earth. There would be no more fighting each other. At the present time, international terrorism is the worst and most ugly violation of international humanitarian law based on moral ethics. It is indeed based on the hatred, diametrically opposite to the culture of loving-kindness. An effective response to international terrorism has been rooted and a firm political and military response. There is a hope if the political leader will make effort to develop the attitude of loving-kindness, understanding to one another, there will be peace in human societies. Therefore, it is important to reduce the power of greed based on contentment and patience. Another common problem in modern societies is Divorce. It affects not only husband and wife but also brothers and sisters, relations and friends. Many children are suffering and lack improvement in their life, because of divorcing of their parents. All of these suffering arise depend on lack of patience and boundless consciousness (*Brahmavihāra*).

Today, another infamous popular social problem is human trafficking. Many of women, children and also men are sold as slaves, social workers and force labors. It has been identified as a fastest growing criminal industry in the world. This is due to serious lack of moral ethic and excessive greed such a way to earn livelihood is wrong livelihood (immorality). All of aforementioned problems start with the same causes: the forces of hatred, greed, ignorance, lack of moral ethics and patience. In the world today, we are sadly witnessing evil consequences of hatred and lack of patience in the form of wars, armed conflicts, acts of terrorism and particularly nuclear armaments and pursuits of economic and commercial gains at the expense of others. We can resolve these problems by loving-kindness and patience. Hence, untold human miseries are great number of international conflicts and problems in the world, accordance with above problems. All these abundantly problems are appeared between parents and children, teachers and pupils, religious leaders and lay persons, government and citizen, husband and wife, and brothers and sisters etc. The practice of patience can bring peace of mind to one at the personal level. It can also resolve problems at the national level and to restore maintain and strengthen world peace at the international level. In this world

of instant gratification, there is still a place for one of the keys virtues known to man, especially for the work at home entrepreneur: Patience. Patience is defined as bearing or enduring pain, difficulty, problem, provocation, or annoyance with calmness. It is also means constant perseverance. One key to a successful situation is contentment, called patience in this regard. Regarding with the Patience, most of us do not know what spiritual patience is and what real meaning of patience is. We believe that this subject of patience is so important that it is necessary to do proper research in order to understand what the so called patience really means.

The purpose of this study is to grasp genuine concept of *Khantī* properly and to gain peace of mind by cultivating systematic solutions to the reduction of social problem as the Buddha has taught. Among the world religions, there are different perspectives about the subject of patience. In Buddhism, Patience is a kind of mental quality which is able to generate the spiritual power to get peace and happiness. Buddhists believe that without training the mind, it is impossible to get the spiritual peace and noble deeds in this regard. That is why, it is indeed essential to do research to discover what the spiritual patience really is.

The Concepts of Khantī from Tipiṭaka Ponit of View

In Buddhist tradition, the word *Khantī* is commonly used every now and then. What is the meaning of *Khantī*? In Buddhism, all Buddha' s usually preach *Ovādapātimokkha*, as a very important first message of all Buddha to monks during the Buddha' s time on the full moon day of the third lunar month from the different places came to the Buddha without any appointment. The Buddha preached about *Khantī* *"Khantī pramaṃ tapo titikkhā* (DN. II: 50) means the best moral practice is patience and forbearance" (Maurice Walshe, I987: 219) in *Ovādapātimokkha gāthā*. It is clear that *Khantī* is very important in spiritual life, as the word *Khantī* appears every now and then in *Pāḷi* texts. What does *Khantī* mean? The P.T.S dictionary renders it into English as 'Patience, forbearance and forgiveness' . *Dhammasaṅganī* defines *Khantī* as; 'forbearance' and 'absence of intolerance' , ability to forgive and endure (harm done to oneself), 'absence of ferocity' 'absence of bluntness' . (T.W. Rhys Davids and William Stede, 1925: 261) '*Khantī*' is commonly translated as 'patience, or forbearance, or endurance' .

The Buddha also sometimes called this virtue forbearance (*adhivāsana*), endurance (*titikkhā*) or forgiveness (*khama*). During his time, some non-Buddhist ascetics used to deliberately create hardships for themselves (austerities) in order to test their endurance and

detachment. The Buddha considered this to be rather silly, and believed that it would be far better to try to be patient with other and detached from all the little annoyances we feel towards the people we come into contact with during the normal course of living. It is possible to classify the various psychological modes of *Khantī* into five groups, according to psychological functions as well as contextual meanings. These are: (1) 'liking' ; (2) 'determining factor' ; (3) 'choice power' ; (4) 'wisdom' ; and (5) 'magga' (path). (B. Aronson Hawey, 1996: 49)

In Buddhism, patience refers to not returning harm, rather than merely enduring a difficult situation. It is the ability to control one' s emotions even when being criticized or attacked. One definition of patience is "the capacity to manifest forbearance under provocation or strain." Venerabe Nandamālābhivamsa defines *Khantī* as "mental ability to maintain the noble position". "*Khantī* as wisdom" is similar to *sammādiṭṭhi* of the Noble Eightfold Path. Thus, it can be said to be a semantic 'nexus' between the *Khantī* as 'choice' and as 'wisdom'. (Khantiñāṇa, Pṭs: 106) Patience as the opposite of being short-tempered and intolerance has considerable positive impacts on one' s surroundings and minds. Socially, it creates harmony and helps maintain friendship. Psychologically, one is calm; less confused, less stressed out and makes fewer mistakes in whatever one does. (Dr. K. Dhammasāmi, 2012: 48)

As it is said that not yielding to the wishes of the mind is forbearance (*Khantī*), the scope of the meaning of *Khantī* is very wide indeed. However, it is generally understood that not retaliating to other people' s insults is forbearance. Only this type of forbearance is referred to in literature. In truth, according to *Paṭiloma* (reverse order), the reaction to the attractions of sensual pleasures and defilements is also called *Khantī*. For this reason, the *Mahābuddhavaṃsa* (the Great Chronicle of the Buddha) states 'forbearing adoration, forbearing scorn and contempt is *Khantī*'. (Shwe Aung, U, Hla Maung, U, 1995: 229)

There is the kind of forbearance characterized by weak *dosa* (anger) and by *adosa*. Forbearance characterized by weak *dosa* is called forbearance through fear, in which *āghāta* (enmity) is rooted. This rooted *āghāta* might one day become aggressive *dosa*. Then retaliation will inevitably arise, and the vicious cycles of insults and retaliations will go on endlessly in human history. (Shwe Aung, U, Hla Maung, U, 1995: 226) In the Saṃyutta Nikāya it is said that the virtue of *Khantī* surpasses all other virtues (*khantiyā bhiyyo navijjati*). (Shwe Aung, U, Hla Maung, U, 1995: 226) Mahāsī Sayadaw said patience

is basically the Dhamma contrary to anger, which, in other words, is adosa - absence of anger. It is similar to the essence of *mettā*, loving-kindness. In particular, what is said to have patience is to be able to endure any kind of provocation and to remain calm without anger and doing evil. From *Abhidhamma, Suttantika Mātikā* point of view, patience *Khantī* is one of the beauteous mental factor *adosa cetasika* based on patience associated with 8 Great moral consciousness *mahākusala citta*, 8 merely functional consciousness *mahākiriya citta* and 38 mental factors. According to *Abhidhamma, Khantī* (forbearance) is maintaining loving-kindness (*mettā*) towards the person who insults. When one maintains loving-kindness on a person, he sees no faults in that person. That is the reason why *mettā* (loving-kindness) is the basis of *Khantī* (forbearance). (Shwe Aung, U, Hla Maung, U, 1995: 223) *Dhammasaṅganī* (Shwe Aung, U, Hla Maung, U, 1995: 230) defines *Khantī* as; 'forbearance' and 'absence of intolerance', ability to forgive and endure (harm done to oneself), 'absence of ferocity' 'absence of bluntness'.

When *Loba* arises in them, they do not yield to it; they resist it. When *dosa* arises in them, they do not yield to it; they resist it. When *moha* arises in them, they do not yield to it; they resist it. This very act of not yielding to the dictates of the mind but resisting them is called *Khantī* (forbearance). It has four characteristic;

(a) Patience has the characteristic of bearing with patience.

(b) Its function is to overcome both desirable and undesirable objects.

(c) Its manifestation in yogī's mind is patient acceptance of both desirable objects and undesirable objects or non-opposition to them.

(d) Its proximate cause is seeing things as they really are. (Sry.: 281)

As the Venerable Ledi Sayadaw said in his Maṅgala-sutta-nissaya "Patience means one does not fall prey to anger when one encounters hardships. Patience and the mental formations-Effort- *Viriya* and wisdom- *Paññā*, the preceding perfections, are part of the group of mental formations- *Sankhārakkhandhā* in the five groups *Khandha* of existence. Effort is one of the secondary, general formations which are part of all consciousness. Wisdom (as non-delusion, *Amoha*) is a secondary lofty (moral) formation, not in all moral consciousness. *Khantī*, when it is present, comes in under the mental concomitant of lack of ill will or hate- *Adosa*, which is in all lofty consciousness. Its characteristic is not being angry. But all lack of ill will is not patience. Lack of ill will is associated with all moral or neutral

consciousness. *Adosa* is also one of the three roots of good. Patience is only present when a moral or neutral consciousness arises due to an action that could arouse anger.

Khantī as Pāramī

In the performance of a deed, one will come across pleasurable objects which attract one by their charms. Without being able to resist their charms, if one succumbs to them, it is stopping at these pleasures and the deed is foiled. For this reason, one should train oneself not to be swallowed by but to be able to resist such pleasures. The ability to resist the attractions of the pleasures even when they are encountered is *Khantī Pāramī*. Another thing that one might encounter is the un-pleasurable objects which also have their own attractions. If one responds to them, it amounts to stopping at them. Then the deed is foiled. For this reason, one should train oneself not to respond to the un-pleasurable objects with anger. This is called *Khantī Pāramī*. (Shwe Aung, U, Hla Maung, U, 1995: 240) In practicing for the fulfillment of ten forms of Pāramī, or, "ten perfections", it can be fully achieved if *Khantī* or patience is applied. Among these Pāramīs, determination, exertion and knowledge (*pañña*) are proximate to the attainment of *Nibbāna*. Patience is mentioned immediately after energy because patience is perfected by energy, as it is said thar the energetic man, by arousing his energy, overcomes the suffering imposed by beings and formations.

Khantī Pāramī is a very important one of the ten *Pāramīs*, whatever deed is done, only when no expectation for one's well-being (that is the nature of *Nekkhama pāramī*, renunciation) is involved, does it amount to a *Pāramī*. Even then, the support of *Upekkha* (equanimity) and *Khantī Pāramī* (forbearance) is needed to make it stable and firm; otherwise it can be ruined and broken. For this reason, special effort has to be made to fulfill it as an important *Pāramī* out of the ten Pāramīs. In truth, for the annihilation of *adhamma (akusala dhamma)* in the world, *khantī* is the most effective dhamma technique. For this reason, the Piṭakas say that there is no dhamma as effective as *khantī*. (S.I.: 224. (*Khantyā bhiyyo na vijjati*))

Patience is an excellent quality so the Buddha preached *khantī* as *pāramī*. It can be developed easily only if restlessness and hatred have already been subdued in the mind, as is done by meditation practice. *Khantidhamma* is the dhamma of government executives and leaders. The Theravadin teachings on *paramitās* can be found in canonical books and post-canonical commentaries which were written to supplement the Pāli canon at a later time, and thus they are not an original part of the

Theravādin teachings. The oldest parts of the Sutta Piṭaka do not have any mention of the *pāramīs* as a category (though they are all mentioned individually). In Theravāda Tradition, there are the ten *Pāramis* (Perfections):

1. Dāna (Giving or Generosity), 2. Sīla (Virtue), 3. Nekkhamma (Renunciation) 4. Paññā (Wisdom), 5. Viriya (Energy), 6. Khantī (Forbearance), 7. Sacca (Truthfulness) 8. Adhiṭṭhāna (Resolution), 9. Mettā (Loving-kindness) and 10. Upekkhā (Equanimity).

How do we practice these ten *Pāramis*? Can each one be practiced individually? The concept of *Pāramī* is not a mere inner training but it is the actual performance of meritorious deeds for the welfare of others both bodily and through mental actions. Though it is mentioned in numerical order, they can be practiced simultaneously. When one practices one of these ten *Pāramīs*, there is already linkage with the next one. There is no specific formula regarding the practice of the ten *Pāramīs* and regarding which one should be started first.

Only *Bodhisattas* are able to perform deeds of merit such as *dāna*, *sīla*, etc. in an unparalleled manner. Hence these deeds of merit are called *Pāramī*, meaning the duties of *Bodhisattas (Paramānaṃ kammaṃ Pāramī*), or the property of *Bodhisattas (Paramānaṃ ayaṃ Pāramī).* (Bhaddanta Vicittasārābhivaṁsa, 1992: 4) It is also mentioned exactly in *Cariyāpiṭaka* Commentary that the noble qualities such as generosity, morality, etc., not spoiled by craving, pride or wrong view, but founded on great compassion, *Mahākarunā* and wisdom which is the skill in seeking merit, *Upāya-kosalla Ñāṇa* are to be named *Pāramī*. (Bhaddanta Dhammapāla, 1959: 269) Depending on this definition of Cariyāpiṭaka Commentary mentioned above, a Buddhist scholar, U Shwe Aung said that *Pāramī* briefly means "deeds of the noble ones".

Khantī as Maṅgalā

As a virtue, patience is also a blessing called *Khantīmaṅgalā* in Theravāda Buddhism. Here Buddhist blessing is different from that of other religions. Mostly the idea of blessing from other religions is connected with God. There is no God in Buddhism. According to Buddhism, blessing comes not from God. That is why, ancient learned monks composed a verse that says what blessing Maṅgala is, as follows;

"*Desitaṃ devadevena, sabbapāpavināsanaṃ.*
Sabbalokahitatthāya, maṅgalaṃ taṃ baṇāma he". (U Vāseṭṭhābhivaṁsa, 1999: 87)

"The Buddha preached 38 blessings that can destroy all demeritorious deeds for the welfare of all beings".

In accordance with this definition, blessing, *Maṅgala* is the Dhamma that can eradicate demeritorious deeds. It is translated as auspiciousness. If one follows and practices these 38 Blessings, one can attain Enlightenment. At least, it can cause the one who cultivates these blessings, to be peaceful in daily life. You can verify this for yourself. It is because that according to Buddhism, blessing does not come from elsewhere but from one's own wholesome efforts. (Dr.K. Dhammasāmi, 2012: 4) For example, if you are full of patience, whatever you experience, good or bad, you will not be shaken. Your mind will not be the ground for resentment and attachment or like and dislike.

In other words, it destroys hatred and it will not give a chance for the unpleasant feelings to take root in your heart. At that time, being patient can be called a blessing of tolerance. Therefore, Dr. Dhammasāmi said; "Patience is a good parameter to measure one's ability in perceiving, using, understanding the essential qualities of a temporal leader as well as the aspirant for enlightenment." (Dr.K. Dhammasāmi, 2012: 47)

Patience (No. 27) is one of the highest qualities required for a successful life. At the beginning of his mission, the Buddha taught his disciples that the key to all religious practices and their accomplishment is patience. This indicates that at the highest level, patience is equivalent to full enlightenment. Patience includes tolerance of discomfort, the ability to endure difficulties, acceptance of opinions and people who are different from ours, forgiving and not being short-tempered. Patience is a good parameter to measure one's ability in perceiving, using, understanding and managing emotions. Patience is considered one of the essential qualities of a temporal leader as well as the aspirant for enlightenment. Dr. Soni puts it poetically when he defines patience as:

> "A serene attitude towards stresses in oneself and outside, which enables a person to accept with equanimity the flow of events. In fact with even a little of this virtue the mind becomes cool, clean and calm, like a refreshing pool of crystal clear water, quite unlike the minds of most people which can rightly be compared to a pot of boiling soup or a cup of water with swirls of colour in it." (Dr.K. Dhammasāmi, 2012: 47)

As presented above, the blessing of patience can also be used for daily affairs as well as for spiritual affairs like meditation.

The Opposite of Khantī

The Opposite of *Khantī* which means the enemy is *Dosa*-anger. The definition of Anger is: Being unable to bear the object, or the

intention to cause harm to the object. Anger is defined as aversion with stronger exaggeration.

In *Accaya sutta* (S.I.: 240) "Once in the past, *Sakka*, King of deva, instructing the Tāvatiṃsā in the *Sudhamma* assembly hall, on that occasion recited this verse about the anger:

"Bring anger under your control, Do not let your friendships decay.
Do not blame one who is blameless, Do not utter divisive speech.
Like a mountain avalanche, Anger crushes evil people."

Akkodha sutta (S.I.: 241) also, mentioned Do not let anger overpower you, do not become angry at those who are angry. Non anger and harmlessness always dwell within the hearts of the noble ones. Like a mountain avalanche Anger crushes evil people.

The contextual meanings of dosa can we found in various quotations and extracts from the Pāḷi Canonical Text in the Tipiṭaka (three baskets), its commentaries, and its sub-commentaries. There is probably best regarded as a detailed manual for Abhidhamma standpoint of *dosa. "Dussanti tena, sayam va dussati, dussanamattameva va tanti doso"* (Dhs: 257) which means 'Hate' may be defined as by it [associated states] offend [the object], or 'itself is offensive' or as mere offending.

In the *Aṭṭhasālinī-aṭṭhakathā*, Venerable Buddhaghosa explains dosa has the characteristic of savageness like a provoked snake. Its function is to spread like a drop of poison or its function is to burn up its own support like a forest fire. Its proximate cause is the ground of vexation. It should be regarded as being like stale urine mixed with poison. (Dhs: 258)

Dhammasaṅganī and *Vibhaṅga* define dosa in its normal way by bringing together its numerous canonical synonyms: "What is hatred... vexation of consciousness, resentment, repulsion, hostility, irritation, exasperation, incensement, hatred, antipathy, abhorrence, mental disorder? Hatred, antipathy, abhorrence, mental disorder, detestation, anger, being angry, state of being angry, hatred, being hateful, state of being hateful, disorder, disorderly, antagonism, hostility, ferocity, abruptness, absence of delight of consciousness. This is called hatred". (Ashin Thitthila, 1969: 471) *Dosa* is called adhesion in the sense of being firmly and emotionally involved to someone or something by anger. It is also called arrow in the sense of penetrating. (Vbh.: 377) In the Aññatitthiya-sutta, the Buddha declares that there are two reasons for un-arisen *dosa* to arise and arisen *dosa* to develop: a sign of aversion, that is, undesirable object

(*paṭighanimittaṃ*) and unwise attention (*ayonisomanasikāra*). (A. I.: 200) When one unwisely pays attention anger towards that object and then arisen *dosa* will increase. Besides, the arising of *dosa* depends upon both unpleasant and pleasant things in the world. (Sn.: 169) Mostly *dosa* arise due to unpleasant feeling. Although *dosa* is a single unwholesome mental factor, there are two types of consciousness rooted in *dosa*: being accompanied by displeasure and associated with aversion one is unprompted and the other is prompted. (Bhikkhu Bodhi, 1993: 36)

With regard to the degree of *dosa*, there are two types of *dosa* namely, active (aggressive) *dosa* and passive (demoralized) *dosa*. Grudging, abusing, quarreling, fighting, killing, planning to kill other people, etc. belong to the category of active *dosa*. Sorrow, grief, lamentation, depression, fear and worry come under the category of passive *dosa*. (Ashin Janakābhivaṃsa, 1999: 44) Therefore, *Dosa* makes sentient beings disgraceful and ugly. When one is afflicted by *dosa*, even a handsome person becomes disgraceful and ugly. Being overwhelmed by *dosa*, one cannot sleep well, however comfortable and luxurious the bed may be Furthermore, *dosa* makes sentient beings blind to the good and evil, the right and wrong of all things. *Dosa* makes sentient beings many social problems in the World. Being wrapped up by *dosa*, one collects disadvantages leaving aside the advantages. Being overwhelmed by *dosa*, one is unable to make any progress or to gain prosperity. By *dosa* one causes the destruction of the welfare of others who are associated with him and then he is disgraced as a hateful. Accordingly, he is avoided by relatives, friends and well-wishers. An angry one does not know the benefits and does not realize the dhamma. When tortured by *dosa*, beings become stupid and they easily commit evil deeds. Then, when anger abates, they feel remorse (worry) as if burnt by fire. Being distressed by *dosa*, they fall into disrepute like flame atop of smoke. When *dosa* spreads, they have no shame, no fear of blame and no respect. Moreover, *dosa* can cause murder of one' s father, one's own mother, a noble one and an ordinary man. Although sentient beings are extremely dear to themselves, when overpowered by *dosa*, they even commit suicide in various ways. (A. III.: 95-97)

Moreover, *dosa* is the cause of creation of enemies; for through anger, friends are lost and even friends become enemies. By *dosa*, one cannot get a harmonious life and happiness among sentient beings in a hostile party because he has aggressive thoughts. Anger or violence of mind is called *dosa* (hatred). *Dosa* is not only hatred but it also boils in the mind. It is not only wild and rude, but also depressive resulting in inferiority complex and living in fear; they all belong to the category of *dosa* or hatred (ill-will). In brief sorrow, grief, fear,

depression, and anger, grudge, frightening others with abusive language, attacking, planning to kill other people all of these are dosa. Whatever may be they all are enemies of Patience, *Khantī*. Normally, when one encounters with a desirable sense-object, clinging or attachment (*lobha*) arises, and when one encounters with an undesirable object, anger or aversion arises. The anger (*dosa*) destroys one first, before it destroys others. Not only *dosa* as the one present in an angry person but also depressed dosa as the one felt by a sad or depressed person are destructive. According to Abhidhamma the one who retaliates an insult is more foolish than the one who starts the insult. The Buddhists believe that we should never be angry at others who do us harm because firstly, they will reap the negative *kamma* of their actions in due course, and secondly they give us the opportunity to practice compassion and patience. If there are no obstacles in the world how can we practice? So from a negative, a positive is produced.

The Reduction with Mettā Based on Khantī

There are many solutions to reduce social problems in Theravāda Buddhism. But here, there will focus on *Khantī* - the Patience that is Solution to reduction for social problem in the World. The Solution to developing patience is through thinking out of the evils of hate, and the advantages of no-hate; through thinking out according to actuality, according to *Kamma*, that really there is none of hate, that hate is a foolish way of feeling which breeds more and more darkness that obstructs right understanding. Forbearance dispels anger which is opposed to all wholesome attributes and serves as an indestructible weapon of good people in the acquisition of such attributes; it is the adornment of *Bodhisattas* who can dominate others; the strength of *Samanas* and Brahmanas; a stream of water that extinguishes the fire of anger; a magic charm for neutralizing the poison of rude, abusive word of evil person; it is the natural disposition of those established in the faculties of restraint and of those supremely wise one. And *Adosa* is opposed to *dosa* and it can overcome *dosa*. It is not mere absence of hatred or aversion, but is a positive virtue. *Dosa* has the characteristic of roughness and cruelty whereas mildness and forgiveness is the chief characteristic of *adosa*. *Dosa* is like an enemy whereas *adosa* is like an agreeable good friend. *Adosa* is also reflected as goodwill for its nature of kindness and helpfulness. When *adosa* turns its attention to living beings wishing them to happen as they do, it is known as patience.

The reality of *khantī* and *Mettā* is *adosa cetasika* as well. The enemy of *Khantī* and *Mettā* are also the same as *dosa cetasika*. By

developing *Mettā* based on *Khantī*, one cannot get angry and can be patient. When developing *mettā*, practice of patience is essentially fundamental. Only in the absence of anger, and by practicing patience, mindfulness on *mettā* will become developed. This is the reason why it has been instructed to reflect upon the advantages of patience prior to developing loving-kindness or *mettā*. *Mettā* is a multi-significant term meaning loving-kindness, friendliness, goodwill, benevolence, fellowship, amity, concord, inoffensiveness and non-violence. Essentially *mettā* is an altruistic attitude of love and friendliness as distinguished from mere amiability based on self-interest. *Mettā bhāvanā* is the most universally beneficial form of meditation, and can be practiced in any condition. The classic formulation of *Mettā* as an attitude of mind to be developed by meditation is found in the *Mettā* sutta. And according to the cosmology of Buddhism there are numberless world systems inhabited by infinitely varied categories of beings in different stages of evolution. Our earth is only a speck in our world-system, which again is a minute dot in the universe with its innumerable world-systems. Towards all beings everywhere one should radiate thoughts of boundless love. This is developed in the next method of practice, the universalization of *mettā*.

Paṭisambhidāmagga, (Pṭs.: 129-132) mentions the generalized radiation of *mettā* is practiced in five ways, the specified radiation in seven ways, and the directional radiation in ten ways. These ten directional ways may be combined with the five categories of general radiation and with the seven categories of specified radiation.

Patience is not something that comes to all of us overnight. Patience has to be taught, and through this teaching it must also be practiced. In practicing *Mettā*, spirit of patience required to be borne by a person becomes more prominent. In practicing and developing *Mettā* meditation, it becomes predominant. All bodily sufferings and miserable conditions will have to be tolerated, and only by contemplating and noting with patience, concentration and wisdom or knowledge can be gained. If changes in the bodily postures are frequently made on account of minor discomforts, such as, stiffness, hotness and pain, it will be difficult to enhance one's own power of concentration-*samādhi*. This will make it harder to achieve *Vipassanā* insight knowledge. Only when one contemplates and notes with patience and endurance, *jhāna samādhi* can be attained. Then only, special knowledge of *Vipassanā* or the higher awakening consciousness of the Dhamma along with *maggaphala-ñana*, i. e, Knowledge of the path and fruition, can be realized. As such, it may be stated that 'patience' is the noblest and highest practice.

The Reduction with Yonisomasikāra Based on Khantī

The Exalted One also trained His disciples in Tolerance (adhivāsanā) which is often named Patience or Endurance (*khantī*). Patience is one of the ten Perfections. This quality is praised by the Buddha in the Dhammapada. (Dhp.: 28) Reflecting in this solution to endure problems and have patience is called *yonisomanasikāra*. Wise attention is attention accompanied by the three wholesome roots, i.e generosity, loving kindness and wisdom. In Mahāvagga Pāli, (voniso manasikārā yoniso sammappadhānā anuttarā vimutti; V. I.: 22) the Buddha declared that he got ultimate liberation through proper attention and proper effort "bhikkhus, I, because of proper attention, proper effort, attained the ultimate liberation, realized the ultimate liberation, realize the ultimate liberation." (M. I.: 7-12)

There are seven cases of yonisomanasikāra, namely;

(i) *yonisomanasikāra* in the case of seeing,
(ii) *yonisomanasikāra* in the case of restraining,
(iii) *yonisomanasikāra* in the case of using,
(iv) *yonisomanasikāra* in the case of enduring,
(v) *yonisomanasikāra* in the case of avoiding,
(vi) *yonisomanasikāra* in the case of removing, and
(vii) *yonisomanasikāra* in the case of developing.

When we apply yonisomanasikāra to reduce problems, we necessitate endurance. Reflecting properly, we bear cold and heat, hunger and thirst, the contact with gadflies, mosquitoes, wind, the sun, and creeping things, we endures ill spoken, unwelcome words and arisen bodily feelings that are painful, racking, sharp, piercing, distressing, and menacing to life. While taints, vexation, or fever might arise in one who does not endure such things, there are no taints, vexation, or fever in one who endures them. These are called the taints that should be abandoned by enduring.

Yonisomanasikāra not only gives rise to right view but also strengthens the right view that has already arisen. Everyone wants to be happy; no one wants to be miserable. The best solution to gain happiness is to tame the wild mind and train it. The way to train the mind is by the application of wise attention (*yonisomanasikāra*) based on patience, observing the mind however it happens to be. Happiness will develop according to one's mental discipline.

In summary, yonisomanasikara means reflecting on or paying attention to those wholesome states and wisdom. It also enables one to determine what should be paid attention to, and what should not be.

If one look at the world, with loving, compassionate and grateful eyes one can endure all the pains and suffering that are in the world.

The world deserves our love, compassion and gratitude. If one can be achieved, one will not have much difficulty to gain patience. Patience can be developed gradually. One cannot attain patience without actually practicing it. All of us have the opportunity to practice one of the most important meditative virtues as we go through our daily life and activities with patience. From the Buddhist perspective, patience can be viewed as meditation in action. The Buddhist teachings speak of the importance of focusing on the virtues as we enter the post meditation stage in order to cultivate patience in all situations we encounter.

Conclusion

The discussion in this paper is a small attempt to explore patience from the Theravada Buddhist perspective. One who has *Khantī* can be prosperous in life and make from oneself and one's community peaceful to the world. And it is a moral principal which can support the benefits of life after this existence. Therefore, *Khantī* is an essential moral principal for all people in the world. Patience can be a pillar not only for reduction of social problems for all to be peaceful. Besides, it demands to be practiced, as a spiritual virtue, and the opposite of anger, in today's society in which even family members are mentally estranged from each other in the same house and the connection of their hearts are broken. Therefore, the mental quality called patience as considered in Theravada Buddhism is a necessary virtue for a harmonious society.

References

Andersen, Dines and Smith, Helmer (ed). (1913). **Sutta-Nipāta**, Oxford: PTS.

Bodhi, Bhikkhu. (1993). **A Comprehensive Mannual of Abhidhamma.** Kandy: BPS.

Davids, T.W. Rhys and Stede, William. (1925). **Pali-English Dictionary**. London: Pali Text Society.

Dhammasāmi, K. (2012). **Blessings…You Can D.I.Y.** Yangon: Nang Devi Sarpay.

Feer, M. Leon (ed.). (2006). **The Saṁyutta Nikāya of the Sutta Piṭaka Sagātha vaggo**. Vol. I. Lancaster: PTS.

Hardy, E. (ed.). (1976). **The Aṅguttara Nikāya**. Vol. III. Bristol: London, PTS.

Hawey, B. Aronson. (1996). **Love and Sympathy Theravada Buddhism.** Delhi: MBPPL.

Hinüber, O. von. and Norman, K. R. (ed.). (1995). **The Dhammapada**, Oxford: PTS.

Janakābhivaṃsa, Ashin. (1999). **Abhidhamma in Daily Life**. Amarpura; Mandalay, New Burma.

Morris, Rev. Richard (ed.). (2008). **The Aṅguttara Nikāya**. Vol. I. Oxford: PTS.

Morris, Rev. Richard. (1882). **The Buddhavaṃsa and The Cariya-Pitaka**, London: PTS.

Ñāṇmoli, Bhikkhu. (tr). (2014). **The Path of Discrimination, Paṭisambhidāmagga**. Oxford: PTS.

Oldenberg, Hermann. (ed). (2013). **The Vinaya Piṭaka. One of the Principal Buddhist Holy Scriptures in the Pāḷi Language. The Mahāvagga**, Vol. I, Bristol: PTS.

Shwe Aung, U, Hla Maung, U, (tr). (1995). **The Peerless Benefactor of Humanity**. Yangon: Myawaddy Press.

Thitthila, Ashin (tr). (1969). **The Book of Analysis, Vibhaṅga**, London: P.T.S.

Trenckner, V. (ed.). (1993). **The Majjhima Nikāya**. Vol. I. Oxford: PTS.

Vāseṭṭhābhivaṁsa, U. (1999). **Pa Rate Kyi Natethaya Thit**. Yangon: Mikhin Ayeyawadi.

Vicittasārābhivaṁsa, Bhaddanta. (1992). **The Great Chronicle of Buddhas**, Vol: 1, Part 2, Tr. by U Ko Lay and U Tin Lwin. Yangon: TiNi Press.

Walshe, Maurice. (tr). (1987). **The Long Discourses of the Buddha, A Translation of the Dīgha Nikāya**. Boston: Wisdom Publications.

Buddhist Principles for Reducing Mental Sufferings during the Outbreak of the COVID-19 Pandemic

Sukhumpong Channuwong[1]
Suvin Ruksat
Phra Srivinayaphon
Chompoonuch Changcharoen

Abstract

In the midst of Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Pandemic, people around the world are full of many physical and mental sufferings. Physical sufferings include sickness and death caused by COVID-19, and some difficulties such as lack of food and drinks to consume; mental sufferings include worry, anxiety, and stress caused by fear of COVID-19 infection. The ways of people life are not the same as usual; they have to adjust themselves and make a good planning in order to survive in this most difficult time. People need to find the ways to create happiness and peace into their lives. Buddhism can provide the best solutions to those who seek for mental happiness and peace. The purposes of this article were to present suffering in Buddhist perspective, Buddhist therapy for mental suffering which include understanding the four noble truths and fulfilling the four foundations of mindfulness, and to present the model of Buddhist therapy for mental suffering.

Introduction

People are now experiencing the epidemic of the Coronavirus Disease (COVID-19) pandemic, which started in the end of the year 2019, and still keeps continuing with no expected ending. This is considered as one of the human tragedies in the world history. Now it is reported that around 199.56 million of people were infected and around 4.24 million died from the COVID-19 (Thairath.co.th, August 4, 2021). During the outbreak of the COVID-19, people around the world are facing with physical suffering caused directly by this pandemic; some are infected and passed away; some are under the serious medical treatment. When a number of infected people are increasing rapidly, government responsible agencies for medical treatment are fail to heal sick people.

[1] Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Salaya, Phuttamonthon, Nakhon Pathom, Thailand
Corresponding Email: kruprofessor@gmail.com

The existing medical facilitations of the government which are limited cannot accept a large amount of COVID-19 infected people. Moreover, each field medical center is full of infected people. So, many infected people have to take care of and heal the disease themselves by just temporarily receiving medical advice from a doctor. Channuwong, Ruksat and Ploychum (2018) found that usually, human beings always experience mental suffering in their daily life because they are conditioned to the global changes which increase many problems such as family, financial, economic, political and social problems. Even though people are very satisfied with the sophisticated technologies such as car, telephone, computers, and many other electronic devices leading to convenience in transportation and communication, but, in many ways, it has been proven that technological advancement can provide people only with physical facilitations, but cannot create real happiness and peace into human life. Therefore, it can be concluded that technological advancement is not the main factor that can improve the ability of people to live with real peace and happiness. According to Department of Mental Health (2014), 45% of working adults are full of mental suffering in daily life. Mental suffering undermines happiness, pleasure and contentment of people. It also has a negative effect on the well-being, physical and mental health of the people, and reduces work performance and productivity. Now it is reported that more than 39 million of Thai populations are working adults. If they are free from stress and mental suffering, they can create productivity to the country and are able to create a well balance between work and family life in the most appropriate way.

The current epidemic of the COVID-19 pandemic has increased more stress and suffering into human life. This pandemic affects the whole life circle of human beings; it has negative impact on human life such as infection and death. Moreover, it also has a serious impact on economic condition because people have to close their business; they cannot easily contact and trade among each other. In this matter, Buddhism provides the useful ways to overcome these problems. Buddhism teaches that if we cannot change the external situations which are beyond our control, we should change our perspectives not to be affected by those situations. This is enough to find happiness and peace within our mind. Scott (2018) described that Buddhism provides many useful ways to cope with mental suffering. Buddhism teaches people to be aware of the present moment, and focus on the activity they are performing. This is called mindfulness meditation which everyone can practice in daily life. Being mindful with the present activity and movement enable practitioners to control their mind and to void negative feeling that is the cause of stress and suffering.

In Mahāsatipatthāna Suttanta (Setting up of mindfulness), the Buddha taught his disciples about Four Foundations of Mindfulness that "The one and only path leading to the purification of beings, to passing far beyond grief and lamentation, to the dying-out of ill and misery, to the attainment of right method, to the realization of Nirvana, is that of the fourfold setting up of mindfulness." (D.M.11/290/327, Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1996; Kaviratana, 1980). People can follow the Four Foundations of Mindfulness to create meditation and mindfulness. There are four kinds of benefits which people can achieve from meditation i.e. happiness in the current life, vision of the truth through insight wisdom, completion of mindfulness and consciousness, and cessation of mental defilement (A. Ch. 21/41/57, Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1996).

In the situation of COVID-19 pandemic, the world populations suffer a lot from its outbreak, which its ending cannot be anticipated. The government in each country is trying to the find to ways to help people survive from this pandemic. In healing physical suffering, medical agencies have produced the vaccine to stimulate the immune system of the human body to prevent the virus infection and to stop its outbreak. Some medicines are employed to heal and treat the infected people. On the other hand, many people around the world are facing mental sufferings caused by the negative impact of the COVID-19 pandemic. There is no responsible agency to heal and recover mental sufferings of the victims. However, Buddhism as the religion that prioritizes resolving mental suffering can be the best alternative in this moment. Even though physical suffering cannot be avoided, but mental suffering can be eliminated. A therapy of mental sufferings in Buddhism started from applying wisdom to get insight into real nature of life. According to Buddhism, human life is comprised of five aggregates namely: Corporeality, sensation, perception, mental formations, and consciousness. Clinging to these five aggregates with attachment that they belong to us, they are our own, may lead to increase more mental sufferings because these five aggregates are under to rule of threefold characteristics: Impermanence, suffering and non-self. People with understanding like this will apply the four foundations of mindfulness to eliminate mental sufferings such as stress, anxiety, worry, nervousness, frustration and depression. The purpose of this article was to provide useful directions to people in order to create their mental strength to resolve mental suffering with insightful wisdom. The paper starts with the presentation of sufferings in Buddhist perspective, Buddhist therapy to reduce mental sufferings, and the model of Buddhist therapy for mental sufferings.

Sufferings in Buddhist Perspective

Sufferings whether physical or mental are inevitable in human life. People are conditioned to face with both sufferings anytime. Therefore, Buddhism teaches about suffering order to find the way to the cessation of suffering. The ultimate goal of Buddhism is to attain nirvana, the state of being peaceful, and free from the circle of birth, old age, pain, and death. In Buddhist perspective, the circle of life is full of suffering and adversity. It can be said that to live means to suffer because everything in the world is not perfect. During our lifetime, we have to endure physical suffering such as pain, sickness, injury, old age and death. We have to endure psychological suffering such as stress, sadness, fear, disappointment and depression (Channuwong, Ruksat and Ploychum, 2018). According to Buddhism, there are two kinds of suffering or adversity that human beings have to experience:

1. Kāyika-dukkha: Physical suffering or bodily pain. This kind of suffering is general to everyone; it is an avoidable adversity. It comes with our body since the first time that human beings are born in this world. This suffering includes old age, pain, hunger, disease, injury, physical burnout, and death. As long as human beings are alive, they have to face such suffering at any given time.

2. Cetasika-dukkha: Mental suffering or spiritual suffering. This kind of suffering is created when facing unsatisfied events like feeling of disappointment, anger, fear, pressure, worry and anxiety. This suffering can also be called temporary suffering because it happens when human mind is predominated by negative emotions and feeling caused from many unsatisfactory events (D.M. 10/295/342, Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1996; Phra Brahmagunabhorn, P.A. Payutto, 2015).

Physical suffering is a natural phenomenon, which causes from sickness, pain, injury and disease that occur in our life and is hard to prevent. However, mental suffering occurs more frequently than physical suffering. In this matter, the Buddha said in Apatha Sutta that "Monks, there are two kinds of diseases: Physical disease and mental disease. There exist human beings who confirm that they do not have physical disease during one year, two, three, four, five, ten, twenty, thirty, forty, fifty, and hundred years. But none of human beings who confirm no mental disease even a moment. It is hard to find human beings who are free from mental disease except those whose mental defilements have been eliminated (Arahants)" (An.Catukka. (Thai), 21/157/217). In this sutta, the Buddha suggested monks to prevent and heal mental suffering through practicing the four foundations of mindfulness.

In Buddhism, suffering arises from craving (Tanhā). In order to cope with suffering effectively, one should try to control and eliminate craving. If the root of craving still exists, suffering is what one expects to happen. The Buddha has stated in Sutta-pitaka, Khuddaka-nikaya: "Just as a tree when cut down sprouts up again if the root remains firm and uninjured, even so this suffering (of life) returns again and again if the root of craving is not completely destroyed" (Khu.Dh. 43/34/266, Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1996; Kaviratna, 1980:133). Craving that is the cause of suffering, which has its origin from ignorance (Avijjā) as the main root of conditioned arising of all things (Paticca-samuppāda) or dependent origination. In Paticca-samuppādasutta, the Buddha said:

Dependent on ignorance arise karma-formations (Avijjā-paccayāsankhāra). Dependent on karma-formations arises consciousness (Sankhāra-paccayāvinnānam). Dependent on consciousness arise mind and matter (Vinnānam-paccayānama-rupam). Dependent on mind and matter arise the six sense-bases (Nāma-rupampaccayā-salāyatanam). Dependent on the six sense-bases arises contact (Salāyatanam-paccayāphasso). Dependent on contact arises feeling (Phassa-paccayāvedanā). Dependent on feeling arises craving (Vedanā-paccayātanhā). Dependent on craving arises clinging (Tanhā-paccayāupādānam). Dependent on clinging arises process of becoming (Upādānam-paccayābhavo). Dependent on process of becoming arises birth (Bhava-paccayājati). Dependent on birth arise decay and death; there also arise sorrow, lamentation, suffering, grief and despair. Thus, arises this whole mass of suffering (Jati-paccayājarā-maranam, sokaparidevadukhadomanassupāyāsasambhavanti) (S.N. 26/1/1-2, Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1996; Phra Brahmagunabhorn, P.A. Payutto, 2015: 252-253).

According to Buddhism, everything whether mental or physical happens in accordance with laws and conditions; and if it were otherwise, chaos and blind chance would reign. But such a thing is impossible and contradicts all laws of thinking (Nyānatiloka, 1970:135).

The complete cessation of stress and other sufferings can be achieved only if their causes, especially ignorance and craving are absolutely eliminated.

Phra Brahmagunabhorn(P.A. Payutto) (2015: 170) explained that the process of dependent origination (Paticca-samuppāda) is a round circle, which has no origin and end. It started from an ignorance, karma-formations, consciousness, mind and matter, six sense-bases, contact, feeling, craving, clinging, process of becoming, birth decay and death (Figure 1).

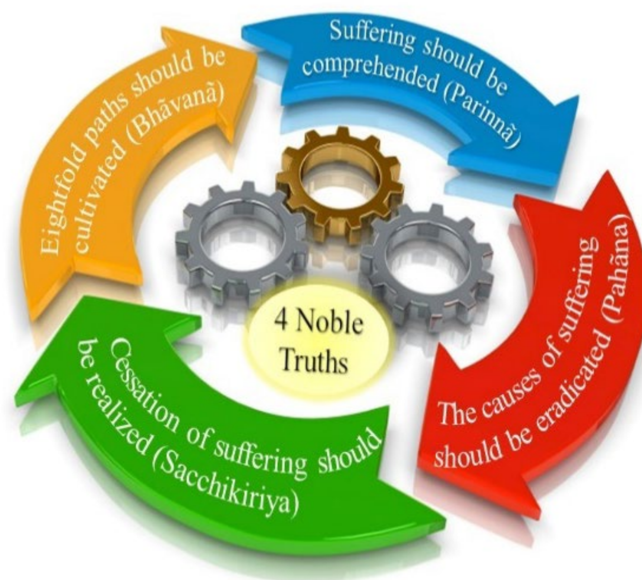

Figure 1 The Circle of Dependent Origination (Paticca-samuppāda)

Buddhist Principle to Reduce Mental Sufferings

1. Understanding the Four Noble Truths

The four noble truths are the main teachings of the Buddha. They are scientific teachings of the Buddha, with priority on the causes and results of all things. According to Buddhism, everything has its own cause; if its cause comes to an end, its result can be ceased. In order to cope with suffering effectively, human beings should understand the principles of the four noble truths which are consisted of: 1. Dukkha: suffering, un-satisfactoriness; 2. Dukkhasamudaya: the causes of suffering; 3. Dukkha-nirodha: cessation of suffering, extinction of suffering; and 4. Dukkha-nirodha-gāmini-patipadā: the paths leading to the cessation of suffering that are the eightfold paths. The eightfold paths leading to the end of suffering are consisted of right view, right thought, right speech, right action, right livelihood, right effort, right mindfulness, and right meditation (Channuwong, Ruksat, Ploychum, 2018). Suffering should be comprehended. The causes of suffering should be eradicated, eliminated and avoided. Cessation of suffering should be realized. The paths leading to the cessation of suffering should be cultivated (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2015) (Figure 2).

Figure 2 The Four Noble Truths for the Cessation of Mental Suffering

2. Fulfilling the Four Foundations of Mindfulness

The Four foundations of mindfulness are considered as the most important Buddha's teachings which lead to attain enlightenment. It means that all sufferings are eradicated absolutely. The four foundations of mindfulness consisted of 1. Kāyānupassanā (Contemplation of body); 2. Vedanānupassanā (Contemplation of feeling); 3. Cittānupassanā (Contemplation of the mind); and 4. Dhammānupassanā (Contemplation of the truth of life) (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto) 2015).

With regard to the four foundations of mindfulness for preventing and healing the COVID-19, the researchers would like to present the following methods: Being mindful with the four bases of mindfulness i.e. body, feeling, mind and the truth of life (Dharma) can help a person to concentrate and be aware of the present moment. Knowing the present moment helps to increase awareness and alertness to avoid the risky activities of COVID-19 infection. Moreover, having mindfulness by contemplating on breathing in and breathing out and current bodily movement will help to relax the body and mind in the situations of the current pressure caused by the COVID-19. During the outbreak of this pandemic, many people are stressful because they have to strictly obey and follow the COVID-19 Prevention Standards issued and controlled by the government. The examples of these rules are that people are prohibited to go outside their residences in some periods of time;

they are not allowed to wander into some risky places; they cannot perform some activities with crowded people; in some cases, they are controlled in the state quarantine. These prevention standards can lead to increase physical stress, which cause muscle tension, headaches and abnormal blood circulation. By focusing on breathing, it can help to reduce physical tension and improve the body to have more relaxation, adjustment, refreshment and to be getting rid of headache.

Being mindful with joyful thought and positive feeling will help to improve emotion to be good, happy and cheerful. Nowadays, too much consumption of news about people infected by the COVID-19 may lead to increase depression, sadness and stress to the public; it is the same as an accumulation of a poison into the emotion, which can cause negative feeling. This negative feeling can cause mental and emotional conflict, worry and stress. Later on, it will cause negative side effects on both mind and body. So, being mindful with positive feeling is very important to increase optimism and mental relaxation.

Being mindful with the mind can improve the mind to be stable and unshaken with both negative and positive emotions that he or she is experiencing. The situations of the COVID-19 pandemic can cause the mind to be worried, shaken and vacillated with unsatisfactory events, which result in suffering, worry and stress. Learning how to control the mind to stop receiving external negative emotions and to maintain mental stability in Buddhism is considered as the best way to reduce mental suffering, to create mental adjustment and increase mental happiness and peace.

Being mindful with the truth of nature that everything is under the rule of the threefold characteristics: impermanence, suffering and non-selfness can help to release an attachment on the occurring phenomena. We need to realize that the epidemic of the COVID-19 is under this universal rule; it occurs, exists at one period of time and has its ending. Knowing this reality and being patient with this difficult situation can help to strengthen the mind to be stronger and survive from this pandemic. According to Buddhism, everything in the world is uncontrollable, especially the natural phenomena. When the COVID-19 is one of the natural phenomena, it is very hard to control and force it into the expected direction. In this matter, the Buddha taught his disciples to develop wisdom to cope with this problem. People are encouraged to find the methods to prevent the infection of the COVID-19 and stop its breakout. On the other, they have to understand more about the reality of the nature as it occurs based on its causes and conditions. Realizing that everything in the world is impermanent, full of suffering and non-self, can help to increase

insight and wisdom to avoid from clinging, to eliminate mental suffering and to increase mental happiness.

The Four Foundations of Mindfulness, when cultivated and made much of, bring the seven factors of awakening to fulfillment. The seven factors of awakening consisting of mindfulness, truth investigation, effort, rapture, tranquility, concentration, and equanimity, when cultivated and made much of, bring knowledge and liberation to fulfillment (Vijjā and vimutti). Obtaining knowledge and liberation leads to the extinction of suffering and stress (Pali Text Society, 2013). Channuwong and Ruksat (2022) presented each process of the four foundations of mindfulness as appeared in Table 1.

Table 1: The Processes of an Application of the Four Foundations of Mindfulness to Reduce Mental Suffering

Four Foundations of Mindfulness	Buddhist Therapy for Mental Sufferings
1. Kāyānupassanā (Contemplation of body)	1. Having mindfulness in contemplation of breathing in and breathing out 2. Having mindfulness in contemplation of each body movement in order for the mind to be aware of the present moment 3. Having mindfulness in contemplation of each posture: standing, walking, sitting, and sleeping to control the mind from diffusing to other emotions. 4. Having mindfulness in contemplation of body as of it is composed of four elements: Earth, water, wind, and fire in order to relinquish attachment and clinging
2. Vedanānupassanā (Contemplation of feeling)	1. Having mindfulness in contemplation of rapture and creating positive feeling towards the experiencing problem 2. Having mindfulness in contemplation of happiness, success, and hopefulness in life 3. Having mindfulness in contemplation of mental formation to consider the causes, reasons and truths of the problems 4. Having mindfulness in contemplation of calming mental formation in order to stop the frustrating and muddling emotion

Four Foundations of Mindfulness	Buddhist Therapy for Mental Sufferings
3. Cittānupassanā (Contemplation of the mind)	1. Gladdening the mind and making the mind to be joyful and happy 2. Stabilizing the mind to be unshaken by unsatisfactory emotions and situations 3. Having mindfulness in contemplation of each mental movement in order to be aware of negative emotion 4. Making the mind to be awakened and free from emotions that are the sources of stress.
4. Dhammānupassanā (Contemplation of the truth of life)	1. Having mindfulness in contemplation that everything is impermanent, it occurs, exists one period of time, and declines by its nature 2. Understanding the reality of life in both positive and negative sides until being able to detach them without any attachment 3. Understanding the changes of everything and detachment from all negative emotions 4. Understanding the causes of suffering and being able to eliminate them so that suffering will never happen.

The four foundations of mindfulness, especially contemplation of the body focusing on breathing can be implemented to create positive feeling as this kind of meditation can increase positive impact, refreshment, and mental relaxation to practitioner in itself. As mentioned in Ānāpānasatisutta, when contemplating on the body by focusing on breathing in and breathing out, pleasure, rapture, calmness, tranquility and equanimity will arise. On the other hand, mental happiness can be achieved through eliminating the five hindrances (Nivarana) that are 1. Kāmachanda: sensual desire, 2. Byāpāda: ill will; hatred; revenge, 3. Thina-middha: sloth and torpor, 4. Uddhacca-kukkucca: distraction and remorse; flurry and worry; restlessness and anxiety. 5. Vicikicchā: doubt; uncertainty; ambiguity (A.P. 22/51/72, Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1996; PhraBrahmagunaborn, P.A. Payutto, 2015: 226). Phra Prasertsak Rattanayano and Phrakrubhavanabhodhikhun (2017) found that there are three stages of mindfulness fulfillment to end suffering: 1) Developing the temporary mindfulness in the current moment—that is to realize that everything in the world is impermanent, and not suitable for clinging and

attachment. Everything happens, lasts for a moment, and then comes to an end by its nature. Moreover, one should create positive thinking toward the experiencing problems, and be optimistic and cheerful. 2) Developing continuous mindfulness in daily life: When waking up in the early morning one should make the mind happy and joyful, and realize the consumption of five objects i.e., food, climate, building, emotion, and exercise with mindfulness. This is the way to increase physical and mental health. One should be conscious in all four body movements: Standing, walking, sitting, and lying, and should not allow the mind to wander outside the current activities. By this way, it can stop the mind from worry and anxiety, which can lead to eliminate the causes of suffering. 3) Developing profound mindfulness: This is to realize the four bases of mindfulness training: a) training the mind to realize the body in different activities; b) training the mind to realize the occurring worry, anxiety, and other negative emotions that lead to create stress; c) training the mind to be in good quality, to have strength, stability, and purity; d) training the mind to understand and accept the truth, to be optimistic, happy, and to relax at the midst of difficult situations and problems.

Upon fulfillment and completion of Buddhist principles, practitioners will be able to achieve liberation from sufferings. There are five kinds of liberation or deliverance (vimutti) in Buddhism, starting from the worldly liberation to the transcendental one, which can be presented as follows:

1. Vikkhambhana-vimutti: Liberation from sufferings by suppression. This means that some practitioners while entering either temporary or deep meditation, can suppress mental suffering by that state of meditation. This is the first state of liberation which can be achieved through meditation practice, and with the mental power gained from meditation, the causes of suffering are temporarily suppressed. However, mental suffering can occur again when practitioners leave meditation; they need to practice meditation very frequently in order to suppress the causes of sufferings. This is also called “temporary extinction of stress and suffering by suppression.”

2. Tadanga-vimutti: Liberation from sufferings by substitution of opposites. This is also a kind of temporary liberation from mental suffering by applying Dharma that is the opponent to the causes of suffering, for example, practitioners may try to eliminate self-attachment by realizing and recognizing that everything in the world is non-self. When separated, human body is just a thing that is composed of four elements i.e. earth, water, wind, and fire; nothing can be said “his or her self” at all because it is non-self. However, this liberation is also temporary, not a permanent one. Each practitioner needs to practice meditation and

improve more wisdom to achieve a higher state of liberation.

3. Samuccheda-vimutti: Liberation from sufferings by cutting off or extirpation. This liberation is transcendental, which means practitioner can liberate himself or herself from mental suffering by absolute eradication according to each level of supramundane states (Lokuttaradhamma) that one has achieved. This is a complete extinction of suffering because one can extirpate the causes of mental suffering absolutely.

4. Patipassaddhi-vimutti: Liberation from sufferings by tranquilization or mind power. Practitioners can apply the attained supramundane state to eliminate greed, anger, and delusion that are the causes of mental suffering, and then sufferings are absolutely tranquilized. He or she is not required to practice for more extinction of stress and suffering because they are already eliminated and extirpated.

5. Nissarana-vimutti: Liberation from sufferings by escape; liberation by getting freed. Some practitioners entirely eliminate and abandon an impurity of mind, an action causing impurity, an evil side of human nature. They have reached the eternal peace and serenity, and are able to maintain the purity and eternal peace of mind. All mental defilements, unwholesome thought and lustful desires that are the causes of mental impurity are absolutely relinquished, this is called "liberation by escaping or relinquishing" (Phra Brahmagunabhorn, (P.A. Payutto), 2015).

New Body of Knowledge

Based on the research findings, the researchers have obtained the new body of knowledge as follows: An insight into suffering caused by clinging to the five aggregates consisting of corporeality, sensation, perception, mental formations, and consciousness means clearly realizing and understanding various conditions of suffering as they are. A cultivation of wisdom to realize that mental suffering is caused by attachment and clinging to the five aggregates is called "suffering insight." Having diligence, clear understanding and mindfulness is the process of eradicating the origins of mental suffering which are pleasure and unpleasure with the five aggregates. Reflective thinking and detachment are also the processes of eradicating the origins of mental suffering. These two Dharmic processes, if cultivated and made much of, lead to an insight into the truth hidden behind all corporeality and phenomena that are the threefold characteristics consisting of impermanence, suffering and non-self of things. An insight into the natural truth like this will have a great positive impact on reducing mental suffering. It helps a person to increase an adjustment to new life system, and joyful and peaceful mind. The aforementioned processes can be implemented to reduce mental suffering from much to be least, and from least to be none at both temporary and permanent liberation level, leading to the processes of

contemplation of backward dependent origination. The processes of backward dependent origination are the extinct side of the dependent origination, which can be contemplated to relinquish attachment and clinging to the five aggregates in order to relieve mental suffering and increase mental happiness in accordance with Buddhist teachings (Figure 3).

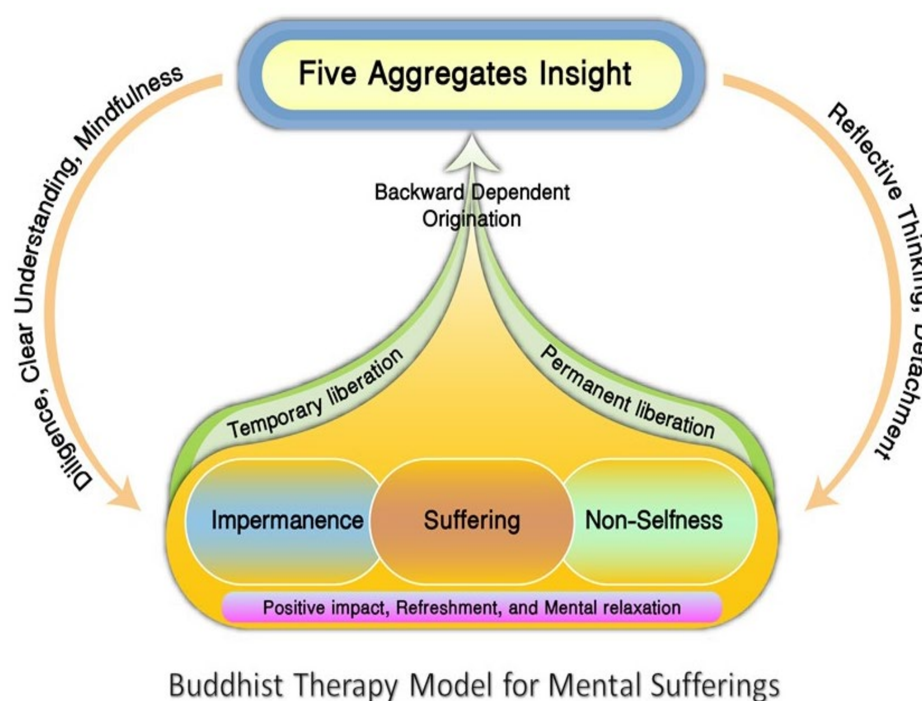

Figure 3 The Model of Buddhist Therapy for Mental Suffering

Conclusion

During the epidemic of the COVID-19, people are facing both physical and mental suffering. People need to find the way to improve physical and mental health. In order to avoid an infection of this pandemic, we need to strictly follow the following rules: Being aware and understanding of COVOD-19, avoidance and prevention of the causes of COVOD-19, setting goals in prevention and treatment of COVOD-19, and following appropriate ways in prevention and treatment of COVOD-19 such as wearing mask, social distancing, avoidance of going to crowded places, and strengthening the mind (Phrakhrusripariyativitan, 2020). In Buddhist perspective, people are conditioned to experience suffering, whether physical or mental suffering. Physical suffering included birth, old age, pain, injury, sickness and death. Mental suffering included stress, sadness, fear, disappointment and depression. In order increase mental well-being, one should train the mind to be steady, pure and peaceful and not to be affected by

unsatisfactory events when those are in contact with eyes, ears, noses, tongue, body and mind. One needs to realize that everything in the world is conditioned to the threefold characteristics consisting of impermanence, suffering and non-self. So, everything in the world is not suitable for clinging and attachment.

Buddhist principles to reduce mental suffering in this study are consisted of the four noble truths and the four foundations of mindfulness. The four noble truths are consisted of suffering that should be comprehended; the causes of suffering that should be eradicated and eliminated; the cessation of suffering that should be realized, and the paths leading to the cessation of suffering that should be followed or developed. The four foundations of mindfulness are consisted of contemplation of body, contemplation of feeling, contemplation of the mind, and contemplation of the truth of life. When contemplating the four foundations of mindfulness, practitioners will be full of mindfulness, which allows their mind to enter deep tranquility. When tranquility arises, joy, rapture, and inner happiness will arise, which allow practitioners to eradicate all causes of sufferings. When the causes of sufferings are eradicated, sufferings will be automatically eliminated. Upon fulfillment of the four noble truths and the four foundations of mindfulness, practitioners will be able to attain five kinds of liberation or deliverance based on their perseverance, merit and perfection. The five kinds of liberation include liberation from sufferings by suppression, liberation from sufferings by substation of the opposite Dharma, liberation from suffering by cutting off or extirpation, liberation from sufferings by tranquilization, and liberation from suffering by escaping or getting freed. The first two liberations are called "temporary liberation", whereas, the latter three liberations are called "permanent liberation." Because Buddhism teaches people to understand and realize the present moment and find the ways to cope with the current problems with wisdom, awareness and mindfulness, human being can apply the aforementioned Buddhist teachings to cope with the current situations of the COVID-19 pandemic in order to increase mental well-being and happiness.

Recommendations

1. Buddhist teachings are very much important for people to improve their physical and mental health; each educational institution should educate people about Buddhist teachings and encourage employees to practice in daily life and in the workplace in order to increase happiness and work performance.

2. Each organization should set up policy for employees to implement the Buddhist teachings in order to increase mental happiness and mental capability to work for great achievement.

3. There should be future research on a comparative study on suffering reduction and happiness creation of people in each organization after practicing the Four Foundations of Mindfulness.

References

Channuwong, S., & Ruksat, S. (2022). Buddhist teachings for improving mental health during the COVID-19 pandemic. **The Journal of Behavioral Science**, 17(2), 29-41.

Channuwong, S., Ruksat, S., & Ploychum, S. (2018). An integration of Buddhist teachings in stress management. **Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)**, 11(4), 148-158.

Department of Mental Health. (2014). **Stress in working adults.** Retrieved on June 10, 2018 from https://www.dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=28253

Kaviratana, H. (1980). **Dhammapada: Wisdom of the Buddha. Pasadena**, CA: Theosophical University Press.

Mahachulalongkornrajavidyalaya. (1996). **Mahachulalongkornrajavidyalaya Thai Version Tipitaka B.E.2539.** Bangkok: Mahachulalongkornraja vidyalaya Press.

Nyānatiloka, M. (1970). **Buddhist dictionary: Manual of Buddhist terms and doctrine.** Kandy, Sri Lanka: Buddhist Publication Society.

Pali Text Society. (2013). **Dialogues of the Buddha**. Bristol, U.K. : Pali Text Society.

Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2015). **Dictionary of Buddhism.** Pet and Home Publishing.

Phrakhrusripariyativitan, T. (2020). The attitudes of people towards the prevention and treatment of Coronavirus COVID-19 according to the four noble truths. **Journal of Arts Management**, 4(3), 521-536.

Phra Prasertsak Rattanayano.,& Phrakrubhavanabhodhikhun. The resolution of the stress based on the four foundations of mindfulness. **Journal of Graduate MCU KhonkaenCampus**, 4 (1), 17-31, 2017.

Scott, E. (2018). **Mindfulness meditation techniques for stress relief.** (n.d.). Retrieved from https://www.verywellmind.com/mindfulness-meditation-techniques-for-stress-relief-3144772.

The Investigation of the Moral and Ethical Identity of Youth in the 21st Century

Phra Sounthone Vonelayvanh[1]
Vijittra Vonganusith
Brendan D. McKell
Yatawee Chaiyamat

Abstract

This article aims to 1) To analyze of moral and ethical identity of youth in the 21st century. 2) To know the importance of moral and ethical identity of youth in the 21st century. and 3) To study composition of moral and ethical identity of youth in the 21st century.

The participants are Study and research information from documents such as textbooks, books, research papers, thesis, journals, documents, academic writings that are generally relevant. And The investigation is qualitative in nature and the data has been collected from various journals, books, websites etc. and therefore, used a frequency criterion of 50 percent.

The results showed. moral and ethical identity of youth in the 21st century. It found that there are 4 aspects as follows:

1) Honesty are It consisted of items about giving fact and truth, about the consideration of doing good and avoiding bad practice, items about keeping promise, about not stealing, about being honest to others, and items about not cheating.

2) Discipline are be responsible person, followed the rule, be patience, be able to emotion management, be respectful, follow the rules, be honest consistency in professional skills training, be confidence and leadership development. To learn about self-discipline as well as consisted are punctuality, planning, obey the role, self-awareness, consistency, and honestly.

3) Public Mind are the honest with themselves and others and follow by kindness and caring for others, public activities participation, social responsibility, respect for the rights of others and public benefit

4) Responsibility are to act in earnestto efficiently, accept the results of their actions and Improve your performance, be punctual,

[1] Position student, Affiliation Graduate school Sakon Nakhon Rajabhat University
Email address: sounthone.vo63@snru.ac.th Tel: 0942792205

have patience and perseverance, respect the rules of society and discipline, and Participate in a variety of activities.

Keywords: moral and ethical, identity of youth in the 21st century

Introduction

The wrong juvenile situation is a critical problem affecting the country's socioeconomic system. Because children and young people are a valuable resource. According to the Department of Juvenile Justice, The Ministry of Justice found that in 2020, there were 19,470 cases of children killed by the facility, mostly between the ages of 15 and 18. There were 16,865 cases, with the age of the highest number of offenders in the age range of 17, with 6,527 cases. When considering the offense, it found that the majority of the 9,600 drug offenses were convicted, representing 49.3 percent of all cases, second only to other offenses such as the Road Traffic Act and the Gambling Act, with 4,140 cases of gambling, representing 21.3 percent, which remains a problem that requires further resolution, as well as the problem of child cruelty, which remains high. According to juvenile statistics released from training and training centers between 2017 and 2019, the rate of misuse remains high and continues to increase, especially with the rate of juvenile mistreatment after being released in a year, from 23.4 percent to 25.4 percent. It is caused by the environment of children, institutions, families, educational institutions, and being given career opportunities, which, considering children and wrong, young people, are not allowed to do so. It found that most of them came from families where parents were separated. That's 65.4 percent of all cases. At the same time, the majority of juveniles did not pursue 6,713 cases (34.5 percent of all cases). Causes of perversion It found that when children and young people return to their original society, they are faced with conditions that affect the mind, such as disapproval, distrust, and distrust. Juveniles are more likely to return to the bruising offense. A marked approach to returning good youth to society and reducing the rate of misuse is to create a positive environment through understanding. Creating a positive attitude in society, especially in society near youth, from families, communities, schools, and establishments, supporting the education system or providing education parallel to vocational training. promotion Having a stable job for children and young people Through private support, participation in the promotion. employment Promoting social enterprises to promote employment for youth and young people who have missed out, including promoting a new social impact partnership model to prevent and solve sustainable problems of juvenile mistreatment (Office of the National Economic and Social Development Board, 2021, online) Children or youth are part of society and are an important process in development. Therefore, we should focus on providing

opportunities for the development of children and young people to be able to discriminate, analyze, analyze, and innovate. With the characteristics of children and young people in the 21st century, there should be intelligence, ambition, and academic knowledge. Learn about life and community, and be able to seek a wide range of information. Make the right decision, make the right decision. Originality, creativity, and leadership skills Self-reliance, enthusiasm, and commitment to work Have enough professional skills to pursue a career in the future. Learn how to live as disciplined, punctual, diligent, patient, honest, physically healthy, complete, and culturally interested. National and local identity and traditions, as well as learning and healing. Have a good relationship, care for the old man, value local wisdom and apply it, and strong mental health, morality, ethics, and good behavior. Have a connection with family and community. Self-responsibility and their actions are good citizens for the common good. Self-sufficiency knows the value of natural resources and the environment. Participation in the social development process (Wiyada dokprom, 2021, online)

Modern farmers and others have been shamed according to their aptitudes by cultivating values and culture through family upbringing by encouraging them. The family is warm and lives by adhering to morality, ethics, madam om, honesty, and lead. The philosophical concept of the sufficiency economy provides activities that reinforce such attributes, including developing parents to be role models in life and integrating honesty, discipline, morality, ethics, ethics in the teaching and learning of educational institutions by interfering with the cultivation of morality, ethics and public spirit into all subjects and in all activities, as well as adapting the environment both inside and outside the school to facilitate morality, ethics, and public spirit, as well as maintaining good traditions and traditions. (Gazette, 2018: 34-35) Morality and ethics are the norm or practice guidelines in which most societies do. It can be said that morality is a social mechanism that controls the behavior of people in society in the same direction that contributes to the good relationships of people in society. As a result, society is peaceful. However, since the world entered the 21st, advances in communication science have been in the world. Technology has been a major driving factor, putting the world in a state of border lessness and bringing the world into an era of economic reorganization. International society and politics pose both opportunities and threats to Thailand's sustainable development. (National Research Agency, 2020: 1)

The direction past human development has provided. The importance of the development of knowledge and intelligence primarily while cultivating, promoting, and developing human beings in a moral dimension, is rarely discussed much, in which the aftermath of such a developmental direction.

It brings to life social problems in many forms that have the roots of the problem derived from a lack of virtues, such as lack of one. The discipline of people in society, corruption (Moral Center, Public Organization 2019, online) all members People in society must have roles based on their status, where the roles and duties of each member are different, but in large principles and details are the same. If all members of society have fulfilled their roles correctly, they will be named "good citizens of society and nations" and also result in the sustainable development of the nation, so all members of society, especially young people who are considered to be the future of the nation, it is essential to learn and fulfill their roles to help lead the country to develop (Paisan Phupaiboon and Faculty, 2021, online)

For this reason, the study participants are interested in studying synthesis concerning the composition. The moral and ethical identity of youth in the 21st century to guide the study and further development of training courses. The study on the synthesis of the identity, morality, and ethics of youth in the 21st century as a way to develop young people into good children in Thai society.

Objectives of the study

1. To analyze of moral and ethical identity of youth in the 21st century
2. To know the importance of moral and ethical identity of youth in the 21st century
3. To study composition of moral and ethical identity of youth in the 21st century

Methodology

The study was conducted as the following methodology.

1. Participants

1) Study and research information from documents such as textbooks, books, research papers, thesis, journals, documents, academic writings that are generally relevant.

2. Data collection and analysis

1) The investigation is qualitative in nature and the data has been collected from various journals, books, websites etc. and therefore, used a frequency criterion of 50 percent

Results

The data were collected through document inquiries and presented youth moral identity and ethics in the 21st century in Table 1.

Table 1 Youth moral identity and ethics in the 21st century

Youth Moral identity and ethics in the 21st century	Vila Sini (2021)	Kapil Dev (2017)	Press YHT (2018)	National Strategy (2017)	Paisan Phupaiboon (2021)	Papichaya China Im (2018)	Montakarn Rodklak (2018)	Boonrod Boonkrung (2018)	Larson, R. W. and faculty. (2019)	Worakrit Elephant Savage (2018)	National Research Agency (2020)	Patrick, Renee B and faculty (2018)	Moral Center Public Organization (2019)	Roma Khanna and Pirtibha Sharma (2020)	**learner**
sufficiency				√							√		√		3
discipline		√	√	√	√	√	√	√		√	√		√		10
Public Spirit				√	√	√				√	√	√	√		7
Responsibility			√		√		√			√	√		√	√	7
Perseverance, effort to do good, shame on evil practices.			√				√	√	√						4
Honesty	√			√	√	√	√			√					6
Intellectual, always self-conscious, reckless.	√														
To be an aspirant of knowledge, ability to pursue a career, for stability.	√						√			√					3
It is the person that the state can live as an axis or base to society. For any development has (become a good citizen of the nation).	√			√				√							3
gratitude							√	√		√					3
Governorship is easy								√							1
kindness								√							1
emotional, volunteering												√			1
generosity							√	√							2

Youth Moral identity and ethics in the 21st century	Vila Sini (2021)	Kapil Dev (2017)	Press YHT (2018)	National Strategy (2017)	Paisan Phupaiboon (2021)	Papichaya China Im (2018)	Montakarn Rodklak (2018)	Boonrod Boonkrung (2018)	Larson, R. W. and faculty. (2019)	Worakrit Elephant Savage (2018)	National Research Agency (2020)	Patrick, Renee B and faculty (2018)	Moral Center Public Organization (2019)	Roma Khanna and Pirtibha Sharma (2020)	learner
Harmony, affection, harmony, reconciliation								√							1
Patience, care, forgiveness							√			√					2

Based on studying documents and related research, The researcher, therefore, used a frequency criterion of 50 percent or more in the selection. The moral and ethical identity of youth in the 21st century consisted 1. Honesty 2. Discipline 3. Public Mind and 4. Responsibility

Discussion

Information The moral and ethical identity of youth in the 21st century. It found that there are 4 elements as follows: 1) Honesty 2) Discipline 3) Public Mind and 4) Responsibility

The results of the study can be discussed as follows:

1. Honesty means Behave on time, perform duties and comply with the rules.

Exams don't copy homework. and being honest with friends no contradictions or discrepancies in thoughts, words or actions. and actions create harmony. is the awareness of what is right and appropriate in one's role, one's behavior and one's relationships.

The research studies support (Patima Phowong and Supani Sonthiratana, 2012: 153) are He studied Functional Aspects of Social Networks, Self Esteem and Honesty of Youth in Hintang Sub District, Ban Phai District, Khon Kaen Province. Results found were as follows. Firstly, the functional aspects of social networks and self esteem of youth were at high level while honesty was moderate. Secondly, gender, level of education, and marital status significantly affected honesty at the 0.05 level, respectively. Thirdly, functional aspects of social

networks and self esteem were positively correlated with honesty at the 0.001 level. Fourthly, the component of self esteem, namely, seeing oneself as important; the components of functional aspects of social networks, namely, material support and access to information; and the component of self esteem in terms of power could jointly predict 28.6 percent of honesty of youth. consistent with research of (Puangpun Poesri, Arun suikraduang and Arunee Jansila, 2014: Abstract) are He studied A Construction of Scale Desirable Intregity Characteristics Scale Integrity Test for of Grade 9th Students. The Results of research were as follows: The scale on desirable intregity characteristics of grade nine students was a situational test with four choices for 60 minutes. It consisted of 6 items about giving fact and truth, 5 about the consideration of doing good and avoiding bad practice, 4 items about keeping promise, 6 about not stealing, 5 about being honest to others, and 4 items about not cheating.

2. Discipline means be responsible person, followed the rule, be patience, be able to emotion management, be respectful, follow the rules, be honest consistency in professional skills training, be confidence and leadership development and other side of perception illustrated that they lacked of self- awareness or punctuality, planning, obey the role,consistency and honesty.

The research studies support (Natkapat Koomthanom and Archanya Ratana-Ubol, 2015: Abstract) are He studied Effects of organizing non-formal education activities to enhanceself-discipline in youth. results youth has a development and changes in the best way. The overall youth activities began to understand. To learn about self-discipline as well as 6 aspects; 1) punctuality: before non-formal educationactivities, young people have their opinion onmedium level (63.32) but after non-formal education activities they have their opinion on the mostlevel (52.77) 2) planning:before non-formal educationactivities, young people have their opinion on the low level (49.34) and increase after non-formal education activities they have their opinion on highlevel (49.98)3) obey the role:before non-formal educationactivities, young people have their opinion on medium level (65.56) on the other hand after non-formal education activities they have their opinion on the mostlevel (50.0) 4) self-awareness: before non-formal educationactivities, young people have their opinion on lowlevel (48.86) but after non-formal education activities they have their opinion on highlevel (58.35) 5) consistency:before non-formal educationactivities, young people have their opinion on the medium level (78.32) and after non-formal education activities they have their opinion rise to the mostlevel

(50.0) and 6) honestly: before non-formal educationactivities, young people have their opinion on the medium level (65.0) on the other hand, after non-formal education activities they have their opinion on the mostlevel (46.0). consistent with research of (Nuttapon Namket M.N.S. and Wilawan Chomnirat PhD, 2020: Abstract) He said The Perception on Self Discipline among Teenage in Northeastern Child Welfare Protection Institution Khon Kaen Province. The results of self discipline emerged as these followed; be responsible person, followed the rule, be patience, be able to emotion management, be respectful, follow the rules, be honest consistency in professional skills training, be confidence and leadership development. The other side of perception illustrated that they lacked of self-discipline as followed; irresponsibility for public duties, smoking and sneaking out of the training center, impatience for trading sessions, violate against others, poor time management, burglary and lie, passionless in-confidence and being dependent in order to be ready to becoming home according to the rule of training center. They have expectations of self-discipline as follows; be responsible, family be ready to provide the better care conditions and improvements in interpersonal skills.

3. Public Mind means people who think of other people and benefits of society rather than thinking about yourself and desire others to be happy and make society peaceful.

The research studies support (Pakanuch Markpin, Omthajit Pansri and Pakorn Prachanban, 2014: abstract) are He said Factor Analysis of Public Mind of Mattayom Suksa 3 Students. Results 1. Public mind in mattayom suksa 3 students have 6 components such as, 1) public benefit, 2) respect for the rights of others, 3) social responsibility, 4) kindness and caring for others, 5) public activities participation and 6) honest with themselves and others. The eigen values between 5.30 - 20.29, cumulative percentage variance equal 89.46. 2. The result indicated that structure of behavior model was consistently with evidence data. The data analysis by Chi-square reported the public mind was 1391.59 (P = 0.053) , df = 1308, GFI = 0.89, AGFI = 0.83, CFI = 0.99 and RMSEA = 0.013. The mattayom suksa 3 students have the factor loading of public mind behavior all 63 indicators between -0.31 - 0.81 and statistically significant at 0.05 level. 3. Assessment that 6 components of public mind in mattayom suksa 3 students found the mean between 3.51 - 4.15 that classified in high level. The honest with themselves and others is highest mean of public mind and follow by kindness and caring for others, public activities participation, social responsibility, respect for the rights of others and public benefit, respectively. Overall, of public mind have high level that mean equal

3.77. consistent with research of (Phakru Sutahphattaradham, Phrakhru Sudhikhambhirayan, and Phramaha Samrong Saññato, 2020: Abstract) He said A role model in cultivating morals and ethics among the youth in the square Chaiyaphum Province. The research results were as follows: The problems that youth have violent behavior which is common in both young men and women have a tendency to increase. The lack of public mind or social responsibility, sacrifice, not respecting the rights and freedoms of others, giving importance to the activities of the community are from the influence of friends and unhappy family relationships, using the internet and social media that cannot be controlled, impetuousness and lawlessness, absorbing of bad behavior of people in society, the problem of lack of morals and respect and faith in Buddhism and neglecting the application of the doctrine in life.

4. Responsibility means be punctual, have patience and perseverance, respect the rules of society anddiscipline, and Participate in a variety of activities. Or giving, kindness, volunteerspirit since childhood on routine responsibility, assign them an appropriate and simple activities of how to think, make decision and discipline-abide by, and train them some more self, social and national responsibilities.

The research studies support (Natnicha Phojai1 and Wareerat Kaewurai, 2017: Abstract) He said the development of curriculum based on Lickona' s character Educationapproach to enhance Responsibilityof lower-secondary education student. The results of the study were as follows: 1) to act in earnestto efficiently, 2) accept the results of their actions and Improve your performance, 3) be punctual, 4) have patience and perseverance, 5) respect the rules of society anddiscipline, and 6) Participate in a variety of activities. Guidelines to enhance Responsibility; Development of curriculum, Cooperative learning, Encourage students to think andbe aware of the importance of responsibility, engage in thinking, reflective, discussionandkeep activities that promote continuous responsibility. consistent with research of (Boonyarat Chantawee, Phrakhru Virulsuthakun and Thongdee Sritrakarn, 2020: 24) A Study of Responsibility Development of Students in 21StCentury Opportunity Expansion School in Phra Nakhon Si AyutthayaPrimary Education Service Area Office 1. Results: responsibility it revealed that it should create awareness for students to love their schoolas if they loved their own home, develop and fill-in them social responsibility through the teaching process and various activities or multi-media, educate them a social love, generosity, awareness of giving, kindness, volunteerspirit since childhood on routine responsibility, assign them an appropriate and

simple activities of how to think, make decision and discipline-abide by, and train them some more self, social and national responsibilities.

Conclusion

Moral and ethical are social acceptable goodness. They arecaused by communal and education by training, practice, and the action aregood traitbeneficial to themselves andthe others.

The guidelines developfor moral andethical. In children and adolescents based on the knowledge, awareness, moral consciousness of the value of philosophy. Reconciliation nonviolent way of democratic development. Youths are the determinants of the level of development in every society in all the ages. Youths are the major workforce of any society with the help of which all the societies get the position of self-sustained. Youth must be self-acquaint with the knowledge of their importance and worth in the society and they must act as the purveyors of the destiny and progress of society. Youths must be committed to imbibe and uphold the moral values throughout their lives because these values will always shape their thoughts and actions. Moral standards can rise in contemporary societies if the zeal of youths brings about the restoration of moral values. To uphold moral values, youths must be disciplined and resist immoral behavior. Youths can be the agents of social change by accepting to live by moral codes and conduct.

Recommendations

The suggestions are presented below.

1. Schools or Every school should therefore has a duty to instill morality and ethics for the nation's youth to have a good behavior and to behave appropriately as a good citizen of the nation.

2. School administrators and teachers should desirable behaviors of students according to moral identity for moral schools Consisting of (1) activities aimed at creating participation. (2) activities aimed at increasing reasoning skills in analytical thinking. (3) activities aimed at increasing life skills. (4) The activities that focus on students are important. (5) Activities that meet the interests, aptitudes and needs of all students. (6) Activities that reflect the actual context of the school. (7) Assess learning outcomes from real conditions. And (8) Activities that can be taken.

3. Teachers should moral basis of the learning process that links your cooperation. Institutions, religious institutions, families, communities and institutions to develop youth to be good. Knowledgeable and well-being by virtues.

4. The school curriculum should Development of curriculum,

Cooperative learning, encourage students to think and be aware of the importance of responsibility, engage in thinking, reflective, discussion and keep activities that promote continuous responsibility.

References

Anan Yaemyuean, Somnuk Hongyim and Akaradej Phromkan. (2520). Research for Development and Validation of Honesty Behavior of Youths and Measurement Invariance. **Warasan Phuettikammasat**, 26 (2), 43

Bhat Shoiab Ahmad. (2021). Declining ethical and moral values among youth. Retrieved from https://indianjournals.com/ijor.aspx?target =ijor:ajrssh&volume=10&issue=11&article=001.Monday 8th, 2022

Boonyarat Chantawee, Phrakhru Virulsuthakun andThongdee Sritrakarn. (2020). A Study of Responsibility Development of Students in 21StCentury Opportunity Expansion School in Phra Nakhon Si AyutthayaPrimary Education Service Area Office 1. **Journal of Arts Management** 1.4 (1), 24

Kapil Dev. (2017). Youth and moral values in a changing society. **International Journal of Advanced Research and Development**, 2 (4), 164-167.

Larson, R. W. and faculty. (2019). The important (but neglected) developmental value of roles: Findings from youth programs. **Developmental Psychology**, 55 (5), 1019 - 1033.

Methawee Chamnian. (2018). Communication for campaigning of youth's public mind. **Humanities & Social Sciences**, 35 (2), 51

Natkapat Koomthanom and Archanya Ratana-Ubol. (2015). Effects of organizing non-formal education activities to enhanceself-discipline in youth. **An Online Journal of Education**, 10 (4), 563

Natnicha Phojail and Wareerat Kaewurai. (2017). the development of curriculum based on Lickona's character Educationapproach to enhance Responsibilityof lower-secondary education student. **Journal of Education Naresuan University**, 1.21 (3), 63

Nuttapon Namket M.N.S. and Wilawan Chomnirat PhD. (2020). The Perception on Self Discipline among Teenage in Northeastern Child Welfare Protection Institution Khon Kaen Province. **Journal of Nursing and Health Care**, 38 (2), 16

Pakanuch Markpin Omthajit Pansri and Pakorn Prachanban. (2014). **Factor Analysis of Public Mind of Mattayom Suksa 3 Students**. Retrieved from https://so05.tci-thaijo.org. September 22, 2022

Patima Phowong and Supani Sonthiratana. (2012). Functional Aspects of Social Networks, Self Esteem and Honesty of Youth in Hintang Sub District, Ban Phai District, Khon Kaen

Patrick, Renee B and faculty. (2018). What Accounts for Prosocial

Behavior? Roles of Moral Identity, Moral Judgment, and Self-Efficacy Beliefs. **The Journal of Genetic Psychology**, Volume 179, Number 5, 3 September 2018, pp. 231-245 (15)

Phakru Sutahphattaradham, Phrakhru Sudhikhambhirayan, and Phramaha Samrong Saññato. (2020). A role model in cultivating morals and ethics among the youth in the square Chaiyaphum Province. **Journal of Graduate MCU KhonKaen Campus**, 7 (3), 276
Province. **J. of Soc Sci & Hum.** 38(2),152-165

Puangpun Poesri, Arun suikraduang and Arunee Jansila. (2014). A Construction of Scale Desirable Intregity Characteristics Scale Integrity Test for of Grade 9th Students. **RMU.J. (Humanities and Social Sciences)**. 8 (2), 282

Roma Khanna and Pirtibha Sharma. (2020). Deterioration of Moral values and Ethics Among Youth. **Parishodh Journal**, 9 (3), 2347-6648.

Buddhistic Management of Life in the Next Normal

Tunsamorn Uppapakdee[1]
Dr. Saneh Dechawong[2]
Phramaha Boonsri Ñāṇavuḍḍho, Asst. Prof. Dr.[3]

Abstract

People want to live in good health physically and mentally. Many theories of life management suggest ways to achieve success in life. For example, work-life balance studied by professors from Harvard Business School. Basic Life-skill presented by the UNICEF that shows three main basic life-skills. Those are self-awareness, interpersonal skills and thinking skills. These three skills also comply with the study of Max Planck Institute for Human Development which indicates that Life skills are a group of psychosocial competencies and interpersonal skills that help people make informed decisions, solve problems, think critically and creatively etc. Life-Management mentioned above leads us to understand how our minds can do a prodigious role to make us happy. That can be described in an easier way by Buddhistic doctrine which focuses in the power of mind; Sīla (precept), Smāthi (mind fullness or self-awareness) and Panyā (wisdom). Sīla, Smāthi and Panyā can be adapted to be a life-management methodology in everyday life in the time of the next normal too. If we follow this Buddhistic doctrine, we and our family as well as our society will be happy, peaceful and will be secure from all kinds of dangers including Covid-19.

Keywords: Buddhistic Management, Life, Next Normal

[1] Ph.D. Candidate, Buddhist Studies Mahamakut Buddhist University, Thailand
Email address: tunsamornnit1962@gmail.com
[2] Mahamakut Buddhist University, Thailand
Email address: Saneh.decha@gmail.com
[3] Mahamakut Buddhist University, Thailand
Email address: Pboonsri2000@yahoo.com

Life-management

Before we discuss how to manage life, we should first understand what life is. What is life? In case you just believe in what is presented before you. In that case, you believe that life cannot be claimed to be under the power of supernatural forces. Life is no any other than a human being and further more you truly believe that anyone can lead their own life. So, please recap and understand that those mentioned before are truly the definition of life.

There are many routes to the success in managing life. And every method claims that it can lead us to achieve the quality of life. Let me present some theories. The first one is the work-life balance for people in working age.

The Work-Life Balance: According to an idea of working forces in young age or freshly graduated working people, some of them usually think that after a long hour of working in the weekdays, or after their devoted service or after receiving some successes in their work, they should reward themselves by hanging out and having some fun in the Friday night. They feel exhausted in their mind but at the same time they want to have some fun in their party or dinner with alcoholic drinks. Somebody may get loose and have and end in a terrible situation, such as they are seduced to involve in criminals. May be some of them are drunk drivers. They may meet with an unkind person. Late at night when they are still outside: they are not getting home, the dangers may come to them easily. Although they who do these kinds of activities call it mistakenly "work-life balance", but the "work-life balance" (Boris Groysberg & Robin Abrahams, /2014, /pp/1,3,5,7,10,11,17,19) in the definition of Harvard Business School (HBS) is different. Boris Groysberg & Robin Abrahams had conducted a study that took five years on interviews about work-life balance with almost 4,000 executives worldwide and a survey of 82 executives in an HBS leadership course on how the 21st-century business leaders reconcile their professional and personal lives. It may be different from the meaning some working age people have been thinking of. But it revealed the stories and advices that there are five main themes to care for to achieve the balance of work and life. They are as follows:

1. Defining success for yourself: You should define how successful are important for you but remember your success evolve time so you should define by determining how much time you should spend for your family and for your work. Some leaders may mean being home four nights a week. But some may have a traditional male ideal that "The 10 minute I give my kids at night is one million times greater than spending that 10 minute at work". So you should balance it.

2. Managing technology: There are some serious problems for executives with family, such as when, where, and how to corral their e-mail, text messages, and other communication. Nearly all the interviewees said that when they are in the time with their families, they present how hard to insist on the value of undivided attention. The wisdom words like "When I' m at home, I' m really at home." Or "I force myself to not check my e-mail, take call, text a message, et cetera. I want to give my kids 100% of my attention." This is also a big problem to take a balance.

3. Building support networks at work and at home: Behind-the-scenes supporters are very important both at home and at work. If executives haven' t any primary caregivers who stay at home, they must hire someone so that they can be there for the most important things. In workplace is the same, trusted colleagues are needed when leaders have the family problems such as the health crisis of their family members or of their own. In those situations, mentors and team members can help each other and the whole team can pass difficult times and eventually return to business as usual.

4. Travelling and relocating selectively: When we discuss about work/life balance, we usually focus on managing time but it' s important to manage our location too. When leaders who believe in acquiring global experience when they' re still young and unencumbered decide whether to relocate their workplace internationally or domestically, their family play an important part. Some leaders turn down the project because they did not want to relocate their family. In some case they said that they did so to protect their marriage life. To be honest, the balance between having global experience and the happy family has to be concerned.

5. Collaborating with your partner: Leaders who value their partners should also emphasize the importance of complementary relationships. Leaders with strong family lives may speak again and again of needing a share of vision of success for everyone at home, not just for themselves. The common goals hold those couples together. They motivate the family members for adventurous travel, for intensive parenting, for political or community impacts that they might never had before. These 5 main themes are very important to manage work-life balance. But people tend to ignore work/life balance until "something goes wrong". Disregarding 5 main themes may be a choice, but not a wise one. Smart executives may not only assume that everything in the boardroom or on the factory will work out just fine but also one' s personal life should work out just fine too.

Basic life skills: How to balance those 5 main themes mentioned above is very difficult unless you already have basic life skills. Many people wouldn't cope with their problems if they have not prepared themselves enough. We should know ourselves first as the words of wisdom of Socrates "Know thyself", and then have a set of ability of life skills at the early stage of life. For the Economic and Social Commission for Asia and the Pacific - ESCAP states that "Life skills are essentially those abilities that help promote mental well-being and competence in young people as they face the realities of life." Most development professionals agree that life skills are the context of not only health but also social events. They can be utilized in many areas: prevention of drug use, sexual violence, teenage pregnancy, HIV/AIDS prevention and commit suicide prevention and can be extent to another area of development, such as consumer education, environmental education, education for development including digital technology that has potential effect on the people around the world and so on. (Authors)

In brief, life skills empower young people to protect themselves and promote health and positive action to social development. (Economic and Social Commission for Asia and the Pacific [ESCAP] UNITED NATION, New York/ 2003) Nowadays life skill of people in all age-group all over the world is very crucial one to protect them and their family to avoid the infection from Corona-Virus 19 pandemics too.

If we wish the adult to have life-skill, we have to implement these life-skills early in their childhood or at least in their teenage. The UNICEF had produced the piloting course in training in Basic Life Skill under the collaboration with the Ministry of Youth and Sport (MoYS) of the Republic of Azerbaijan. And more than 200 students aged 12-14 years old had participated in the course called "BASIC LIFE SKILLS CURRICULUM". This course had the Facilitator's Manual indicated 3 kinds of basic life-skills in **evidence-based psychosocial methodology including cognitive-behavioral therapy, mindfulness, and resilience-building activities.** These skills can help the participants understand themselves, get along with others, and create for themselves some important tools to handle their life when they face with life's inevitable difficulties. The 3 main areas are **self-awareness, interpersonal skills, thinking skills.** (UNICEF Azerbaijan and Ministry of Youth and Sport of the Republic of Azerbaijan, / 2019: 5-6)

All included in **self-awareness** which helps knowing and living with oneself are:

- Stress management
- Emotional regulation
- Positive thinking

- Self-esteem

All included in **interpersonal skills** which help knowing and living with others are:

- Empathy
- Listening skills
- Interpersonal effectiveness
- Handing disputes
- Managing relationships
- Confident communication

All included in **thinking skills** which help making effective decisions are:

- Goal setting
- Decision making
- Problem solving
- Critical and creative thinking
- Executive function skills
- Resilience (bouncing back from adversity)

You can see that to make someone arm with basic life-skill to make him or her "the one who can manage one's own life" is not easy. Every partner involved should do their work in synchronizing to make their people grow up with basic life skills. As the 1989 Convention on the Rights of the Child (CRC) linked life skills to education, states that education should be directed towards the development of the child's fullest potential. (United Nations International Children's Emergency Fund P.5) Actually basic life-skills come before work/life balance and basic life-skills are needed whether you are in working age or not. This is how international organization as UNITED NATIONS and the school of thought as Harvard Business School mention about basic life-skill and work/life balance in order to give a living guide to all human beings.

Buddhistic Life-Management

Before we talk about Buddhistic Life-Management, I would like to introduce you a study of Alexandra M. Freund and Paul B. Baltes from Max Planck Institute for Human Development, on Life-Management Strategies of Selection, Optimization, Compensation: Measurement by Self-Report and Construct Validity (SOC) which states how people manage their lives in a way that foster personal development and well-being. (Alexandra M. Freund and Paul B. Baltes, 2002) They introduce a self-report of short-term and long-term in the temporal organization of behavior over time and across situation, in term of study of **goals** and **life-span**. They presented evidence on the psychometric properties of

the instrument, its relationship with related measures, and its predictive validity for subjective indicators or life management (well-being). The World Health Organization (WHO) is the leader in defining best practices in life skills. They have set the global standard. Their definition of the life skills is as follows: "Life skills are a group of **psychosocial competencies and interpersonal skills that help people make informed decisions, solve problems, think critically and creatively, communicate effectively, build healthy relationships, empathize with others, and cope with and manage their lives in healthy and productive manner**. Life skills may be directed toward personal actions or actions toward others, as well as actions to change the surrounding environment to make it conduct to health." More over this model of SOC was developed within the psychology of aging and life-span psychology. The essences of the study told us how psychology is important to well-being and to achieve the quality of life, to live with others in society and in the way that respect our environment. And Buddhism is a religion that focuses in the state of mind, then society and also environment. This is important to learn and practice Buddhistic Life-Management because it's the shortest route to understand how to achieve a quality of life and having life-span in easier way.

First well-known Buddhist doctrine is the precept. It complies with **interpersonal skills** of ESCAP second life-skills mentioned before. We called it "Sīla" in Thai word. Precept or "Sīla" prevents people from doing harm to each other in every way. We can easily recap by saying "not do any harm to each other by physical mean, verbal mean and mental mean". When we feel empathy on someone, we will care for them and develop listening skill instantly. The results are as follows: we can handle dispute, we also can increase interpersonal effectiveness, and manage relationships. If we follow the 5-precepts, we can hope for living with the lovingness everybody gives to us. And we can be sure in living with others as a member of the noble society too. (P.A. Payutto, 1997:16-18)

Buddhism has another well-known doctrine for laypeople. The Buddha's teaching, particularly his way of "meditation", aims at producing a state of perfect mental health. In everyday life we can adapt this teaching to make the stillness of being. It complies with **self-awareness** of ESCAP first mentioned life skills. We call it **"Sati"** in Thai word. It covers stress management, emotional regulation. If we practice this often, it will lead us to calmness and having a positive thinking and finally make us become more self-esteem. For advance in the state of steady still mind we can call it **"Smāthi"** in Thai word.

(P.A. Payutto, 1997: 70)

The last well-known doctrine is the wisdom. It complies with **thinking skills** of ESCAP third life-skills mentioned before. We call it **"Panyā"** in Thai word. It covers not only the effective decision making in all fields mentioned above by the ESCAP but also makes our lives happy and peaceful from the inner mind. We can be happy since everything outsides our mind cannot affect us. It cannot take happiness from us. We can live happily supporting only by the minimal in needing. (P.A. Payutto, 1997: 75-76)

Buddhistic Life-Management is not the complicate thing to understand. There are only three main areas: Sīla, Smāthi, and Panyā. And they are complied with the standard life skills recommended in life-management announced by ESCAP as described above.

Buddhistic Life-Management complied with the Next Normal World

We use the word "New Normal" worldwide for the first time to describe the lifestyles believing to prevent of COVID-19 infection. (Chakkrit & al, 2021) which has been the pandemic among the people around the world including Thailand since December 2019. New Normal are the new habits needed to prevent infection of corona virus and to prevent being a carrier of corona virus as well. These requirements are at least "face mask must be worn". The second is "keep 6 ft./2M distance from others". The third one is "wash your hands frequently with soap and use hand-sanitizer". And stay home if unwell. There are many more aspects to concern for the vulnerable called the 608 groups such as the old, the young, the people with some chronic diseases. (The Ministry of Public Health of Thailand, 2021) Another abbreviation of the new normal to make people understand and memory them easily is DMHTT. "D stands for distancing, M for mask-wearing, H for hand washing, T for Testing regularly, and the last T is for Thai Chana" (Department of Disease Control, The Ministry of Public Health Thailand, 2021)

But nowadays, as for the 23 of September 2022, there is an update from the Thai government regarding Thailand's COVID19 situation. Reporting from the Center for COVID-19 Situation Administration (CCSA) reveals that the situation is in controlled status. The brief announce is as follows.

CCSA has resolved not to extend the invocation of the Emergency Decree, imposed at the start of the pandemic, as part of Thailand's transition to the post-pandemic phase beginning on 30 September 2022.

- Other public health measures including entry requirements implemented during the pandemic will also be done away with starting from the same date. This in effect means visitors coming to Thailand

will no longer need to show their COVID-19 vaccination certificates or COVID-19 test results.

- Those found to have been infected with the COVID-19 virus belonging to the green group, in other words those who show mild or no symptoms and are not part of the 609 at-risk group, will also no longer have to be self-isolated. They're instead encouraged to strictly follow the DMHT measures for five days. Those who are high-risk contacts will have to self-monitor for 10 days and conduct self-ATK on day 5 and day 10.
- The wearing of masks in crowded areas is still encouraged but no longer mandated. The general public is still urged to follow DMHT measures during the transition to the post-pandemic phase.
- The Ministry of Public Health assesses that Covid-19 situation will gradually ease into the same level as influenza, but won't cause severe symptoms in those who are fully vaccinated.

The new normal isn't something new anymore. We can call it "Next Normal" instead. Whether Buddhistic Life-Management that complied with the Next Normal World still be the same or not? The Lord Buddha has many words of wisdom. The important one is "don't live your life in negligent, keep thoughtful and careful". Everyone should live their lives in careful ways. To protect from bad things and always do good things as much as you can. (Atthakathā Udāna Khuddakanikāya)

Analysis and Conclusion

Buddhistic Life-Management is not the complicate thing to understand. There are only three main areas: Sīla, Smāthi, and Panyā. More over these doctrines are complied with the standard life skills recommended in life-management announced by ESCAP that urge everybody implement in life at all age and especially in the younger all around the world. Buddhistic Life-Management can be adapted in the next normal world in order to make life safe from the COVID-19 too.

The important doctrine called Sīla - Smāthi - Panyā plays a crucial part in the next normal. Sīla makes us attend not to do harm to others in every way including neglecting to obey DMHTT procedures since the COVID-19 is still with us. If we get the virus, we should not let others receive this virus from us. Smāthi leads us to be calm, to be aware and has stillness of being, but not to be panic in scary situation if it recurs again. And Panyā is the wisdom that helps us avoid contacting the COVID-19 along with the wisdom that can make our lives reach our goal by setting the appropriate goal in our life, make the decision, solve the problems, think like a professional, develop executive functional skills, and can be resilient when needed. To reach our goal, to make a quality of life and have a long life-span are not

far from reality if we continuously practice along Buddhistic Life-Management doctrine: “Sīla, Smāthi, and Panyā”

Bibliography

Alexandra M. Freund and Paul B. Baltes, (2002) Life-Management Strategies of Selection, Optimization, Compensation: Measurement by Self-Report and Construct Validity, **Journal of Personality and Social Psychology** 2002, Vol. 82 No. 4 642-662, searching date 05 September 2022, from https://www.researchgate.net/publication/11370768_Life-management_strategies_of_selection_optimization_and_compensation_Measurement_by_self-report_and_construct_validity

Atthakathǎ Udǎna Khuddakanikǎya dutiyo Muccalindavagga searching date 1 September 2022 form https://84000.org/tipitaka/attha/attha.php?b=25&i=58

Boris Groysberg & Robin Abrahams. (2014). **Manage Your Work, Manage Your Life**, Harvard Business Review Form the Magazine March 2014, searching date 19 September 2022, form https://hbr.org/2014/03/manage-your-work-manage-your-life

Chakkrit Sela &al (2021) New Normal Lifestyles in Prevention of COVID-19 Pandemic among people in Bangkok, **A Journal of Sakon Nakon Hospital**, searching date 22 September 2022 form https://thaidj.org/index.php/jsnh/article/download/11396/9854

Department of Disease Control, The Ministry of Public Health Thailand, **Brief Manual Handout of D-M-H-T-T**, searching date 11 September 2022, form https://www.excise.go.th/cs/groups/%E0%B8%9E%E0%B8%B7%E0%B9%89%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B8%8A%E0%B8%B1%E0%B8%A2%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%97/documents/document/dwnt/ndi1/~edisp/uatucm425221.pdf

Economic and Social Commission for Asia and the Pacific - ESCAP. (2003) **Module 7 Life Skills**, searching date 19 September 2022, from https://www.unodc.org/pdf/youthnet/action/message/escap_peers_07.pdf

P. A. Payutto, (1997) **A Constitution for Living**, searching date 05 September 2022, from https://www.watnyanaves.net/uploads/File/books/pdf/a_constitution_for_living.pdf

PR Thai Government, (2022) **Covid-19 Daily Briefing: 23 September 2022/ 13.00 hr.** searching date 24 September 2022, from https://fb.watch/fKbwBPMgNU/?mibextid=nJa2DX

The Ministry of Public Health of Thailand, (2021). **Guideline for prevention Corona Virus-19 Infection for people and vulnerabl**e, searching date 1 September 2022, form https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/file/int_protection/int_protection_030164.pdf

United Nations International Children's Emergency Fund- UNICEF, (2019) **Basic Life Skills Course Facilitator's Manual**, searching date 19 September 2022, from https://www.unicef.org/azerbaijan/media/2776/file/Basic%20Life%20Skills%20Course%20Facilitator%E2%80%99s%20Manual.pdf

Changing life through Practising Anapana Sati Meditation

Ram Chandra Prasad Samaggaramo (Kahar)[1]

Abstract

Anapana sati meditation is observation of the natural breath coming in and going out. the original term of **anapana sati** word is from the pali language of ancient time of the buddha. **Ana** means **breathing in**, **Apana** means **breathing out**, **sati** means **awareness**. anapana sati meditation is a way to keep the mind cool and calm, by concentrating on one object. A natural focus is our own breath, which is always with us. If we simply keep feeling the breath as it comes in and as it goes out, the mind gets quieter and more peaceful. The only trouble is, something will always take our attention away - may be a noise…. or a pain in the knee…. but often our own mind is the problem, it is so full of useless stuff! Like a monkey jumping here and there, it is so hard to control. To become the master of our mind, we need some lessons, enough time and a good place to learn how to practice. With enough practice, meditation helps to replace bad thoughts and feelings with happy ones. **Anapana sati,** the meditation on in-and-out breathing, is the first subject of meditation expounded by the Buddha in the **Maha-satipatthana Sutta,** the Great Discourse on the Foundations of Mindfulness. The Buddha laid special stress on this meditation, for it is the gateway to enlightenment and Nibbana adopted by all the Buddhas of the past as the very basis for their attainment of Buddhahood. When the Blessed One sat at the foot of the Bodhi Tree and resolved not to rise until he had reached enlightenment, he took up **anapana sati** as his subject of meditation. On the basis of this, he attained the four jhanas, recollected his previous lives, fathomed the nature of samsara, aroused the succession of great insight knowledges, and at dawn, while 100,000 world systems trembled, he attained the limitless wisdom of a Fully Enlightened Buddha.

Introduction

Let us first examine the meaning of the text expounded by the Buddha on Anapana sati. The text begins:

[1] Mahamakut Buddhist University, Salaya, Thailand
Email address: servelumbini21@gmail.com Telephone number 0643160562

"Herein, monks, a monk who has gone to the forest, or to the foot of a tree, or to an empty place, sits down cross legged, holding his back erect, arousing mindfulness in front of him."

This means that any person belonging to the four types of individuals mentioned in this teaching — namely, bhikkhu (monk), bhikkhuni (nun), upasaka (layman) or upasika (laywoman) — desirous of practicing this meditation, should go either to a forest, to the foot of a secluded tree, or to a solitary dwelling. There he should sit down cross-legged, and keeping his body in an erect position, fix his mindfulness at the tip of his nose, the locus for his object of meditation.

If he breathes in a long breath, he should comprehend this with full awareness. If he breathes out a long breath, he should comprehend this with full awareness. If he breathes in a short breath, he should comprehend this with full awareness. if he breathes out a short breath, he should comprehend this with full awareness.

"He breathes in experiencing the whole body, he breathes out experiencing the whole body": that is, with well-placed mindfulness, he sees the beginning, the middle and the end of the two phases, the in-breath and the out-breath. As he practices watching the in-breath and the out breath with mindfulness, he calms down and tranquilizes the two functions of in breathing and out-breathing.

The Buddha illustrates this with a simile. When a clever turner or his apprentice works an object on his lathe, he attends to his task with fixed attention: in making a long turn or a short turn, he knows that he is making a long turn or a short turn. In the same manner if the practitioner of meditation breathes in a long breath, he comprehends it as such; and if he breathes out a long breath, he comprehends it as such; if he breathes in a short breath, he comprehends it as such; and if he breathes out a short breath, he comprehends it as such. He exercises his awareness so as to see the beginning, the middle and the end of these two functions of breathing in and breathing out. He comprehends with wisdom the calming down of these two aspects of in-breathing and out-breathing.

In this way he comprehends the two functions of in-breathing and out-breathing in himself, and the two functions of in breathing and out-breathing in other persons. He also comprehends the two functions of in-breathing and out-breathing in himself and in others in rapid alternation. He comprehends the cause as well for the arising of in-breathing and out-breathing, and the cause for the cessation of in breathing and out-breathing, and the moment-by-moment arising and cessation of in-breathing and out-breathing.

He then realizes that this body which exercises the two functions of in-breathing and out-breathing is only a body, not an ego or "I." This

mindfulness and wisdom become helpful in developing greater and more profound mindfulness and wisdom, enabling him to discard the erroneous conceptions of things in terms of **"I" and "mine."** He then becomes skilled in living with wisdom in respect of this body and he does not grasp anything in the world with craving, conceit or false views. Living unattached, the meditator treads the path to Nibbana by contemplating the nature of the body. This is an amplified paraphrase of the passage from the **Maha-satipatthana Sutta** on **Anapana sati.** This meditation has been explained in sixteen different ways in various suttas. Of these sixteen, the first tetrad has been explained here. But these four are the foundation for all the sixteen ways in which **anapana sati** can be practiced.

The Preliminaries of Practice

Now we should investigate the preliminary stages to practicing this meditation. In the first place the Buddha indicated a suitable dwelling for practicing Anapana sati. In the sutta he has mentioned three places: the forest, the foot of a tree, or an isolated empty place. This last can be a quite restful hut, or a dwelling place free from the presence of people. We may even consider a meditation hall an empty place. Although there may be a large collection of people in such a hall, if everyone remains calm and silent it can be considered an empty place.

The Buddha recommended such places because in order to practice Anapana sati, silence is an essential factor. A beginning meditator will find it easier to develop mental concentration with Anapana sati only if there is silence. Even if one cannot find complete silence, one should choose a quiet place where one will enjoy privacy.

Next the Buddha explained the sitting posture. There are four postures which can be adopted for meditation: standing, sitting, reclining and walking. Of these the most suitable posture to practice Anapana sati at the beginning is the seated posture.

The person wishing to practice Anapana sati should sit down cross-legged. For bhikkhus and laymen, the Buddha has recommended the cross-legged Position. This is not an easy posture for everyone, but it can be gradually mastered. The half cross-legged position has been recommended for bhikkhunis and laywomen. This is the posture of sitting with one leg bent. It would be greatly beneficial if the cross legged posture recommended for bhikkhus and laymen could be adopted in the "lotus" pattern, with the feet turned up and resting on the opposite thighs. If that is inconvenient, one should sit with the two feet tucked underneath the body. In the practice of anapana sati, it is imperative to hold the body upright. The torso should be kept erect, though not strained and rigid. One can cultivate this meditation properly only if all the bones of the spine are linked together in an erect

position. Therefore, this advice of the Buddha to keep the upper part of the body erect should be clearly comprehended and followed. The hands should be placed gently on the lap, the back of the right hand over the palm of the left. The eyes can be closed softly, or left half-closed, whichever is more comfortable. The head should be held straight, tilted a slight angle downwards, the nose perpendicular to the navel. The next factor is the place for fixing the attention. To cultivate Anapana sati one should be clearly mindful of the place where the incoming and outgoing breaths enter and leave the nostrils. This will be felt as a spot beneath the nostrils or on the upper lip, wherever the impact of the air coming in and out the nostrils can be felt most distinctly. On that spot the attention should be fixed, like a sentry watching a gate. Then the Buddha has explained the manner in which Anapana sati has to be cultivated. One breathes in mindfully, breathes out mindfully. From birth to death this function of in-breathing and out-breathing continues without a break, without a stop, but since we do not consciously reflect on it, we do not even realize the presence of this breath. If we do so, we can derive much benefit by way of calm and insight. Thus, the Buddha has advised us to be aware of the function of breathing. The practitioner of meditation who consciously watches the breath in this manner should never try to control his breathing or hold back his breath with effort. For if he controls his breath or holds back his breath with conscious effort, he will become fatigued and his mental concentration will be disturbed and broken. The key to the practice is to set up mindfulness naturally at the spot where the in-breaths and the out-breaths are felt entering and leaving the nostrils. Then the meditator has to maintain his awareness of the touch sensation of the breath, keeping the awareness as steady and consistent as possible.

Why we should mediation

By learning the meditation, we start to get rid of negative habits and develop good mental qualities instead.

Make good decisions
Don’ t get confused
Make less mistakes
Don’ t get angry or feel afraid
Attract respect from others
Become peaceful and happy
Are less worried and frustrated
Don’ t get stressed about work or exams
Can pay more attention to people you love
Find people will like you more
Get less distracted by useless things

Find it easier to focus and learn
Perform better in sports and games
Make better music and art
Will be more trustworthy

Guideline for Anapana sati meditation courses

Guidelines for children's Anapana Sati Meditation courses were issued in October 1993. Over the years it was discovered that there was no uniformity in conducting these courses. Therefore, with a view to standardize the format, a meeting of the Regional Coordinators, Children's courses from around the world was held at Dhammagiri under the aegis of Rev. Goenka ji from Dec 23 to 25, 2000. Because of these deliberations, the existing guidelines were revised and updated. Included in this are:

Code of Conduct for Children's Anapana Sati Meditation Course Teachers and Duties & Responsibilities of Regional Coordinators, Children's Courses. In May 2005, Goenkaji appointed an International Children's Courses Coordinating Committee to oversee the children's courses activity worldwide to ensure uniformity in presentation of the teaching.

Anapana Meditation courses conducted exclusively for children are a wonderful opportunity to make available the manifold benefits of this unique technique of meditation. Experiences of conducting these courses in the past have yielded substantial evidence of its great potential. Children's outlook, behavior and attitude undergo a positive influence; their ability to concentrate improves; their memory gets strengthened.

Above all, children acquire something so precious, so valuable, which is of immense value for the rest of their lives. Children are, by nature, active and enthusiastic with an eagerness to learn, to explore anything and everything they come across in their day-to-day life. At this age it is so appropriate to offer them an opportunity to explore themselves and their mind with all its hidden faculties, latent abilities, and subtle complexities. This wholesome seed of Dhamma sown can, eventually, grow and open an entirely new dimension of life.

Since 1986, Anapana courses for children have been conducted. These courses have been offered to children of various ages and socio-cultural groups. They have been conducted in Vipassana centres, schools and other institutions, and have been both residential and non-residential.

Main features of ANAPANA SATI Medition

Makes the mind happy, calm, and concentrated
Is simple yet scientific
Is morality-based but non-religious

Uses a natural object to focus
Is non-commercial

References

www.accesstoinsight.org
Ven. Mahathera Nauyane Ariyadhamma 1994
www.children.dhamma.org

Good governance of Local Administrative Organizations Administration in Thailand

Assoc.Prof.Dr.Detchat Treesap
Asst.Prof.Dr.Arun Chainit
Phrapalad suchart suchato(rakprathum)[1]
Wisarut Khongchan
Mahamakut Buddhist University Srithammasokkaraj Campus

Abstract

Problems Good governance of Thailand in accordance with the national development and reform strategy framework. Which is connected with the department of local administration's promotion is to strengthen the democratic regime of government with the King as Head of the country to ensure stability, sustainability and development of local strength. In accordance with the pattern of democratic governance in the area to be continuously strong To be a local government that is completely democratic as well as giving importance to promoting and developing youth readiness Local people In getting involved in the process democracy of local government organizations make the local government organization a democratic learning source for the people To lead to the development of democracy that the local people and society at large, both at the international level and accept the democracy in Thailand, as well as the problems and challenges of development according to the country's strategy during the transition.

Keywords: Good governance. Local Administrative Organizations Administration Thailand

Introduction

The heart of local administration before the local laws and the Plan Act and the decentralization process took place in the year 2000, it was initially discussed that Emerging local problems throughout the country. There are 3 main points to think about. 1. Body of Knowledge because there are many regulations, laws, and operating procedures for creating knowledge and understanding and that has changed whether it is finance, budgeting, human resource management, environment, quality of life development. 2. People Participation because it is an important step to ensure that Self Government (Self Government). If lack of participation, the democratic process. 3. Good governance, how to make the administration morally

[1] Email address: Suchatrak 1965 @gmail.com

transparent and adhering to the rules and is worthwhile bring benefits to local people at the same time throughout the country.

Local government occurred in Thailand for a long time is a centralized authorization to allow local people to participate in self-government according to the spirit of government Democratic whether it is a matter of participating in the proposed problems, making decisions, inspecting the work and receiving public services, however, even if local government is free in operation but still under the supervision of the central government. Day by day the role will increase. Due to the transfer of more missions to local government organizations. Therefore, decentralization to local areas according to the principle of decentralization (Decentralization) to the public directly so that people have the power to make decisions about various local public affairs by oneself in accordance with the duties and responsibilities which are clearly stated Have clear responsibility areas There are executives who have received Elected directly by citizens or may be approved by the local council.

Good governance: good governance is abbreviated as GG. The government is called Business management good country, the private sector is called the Good Corporate Governance. Beginning in the year 1989, based on a study of a group of scholars and researchers of the United Nations Compare developing countries with developed countries to study that developing countries How to adjust the management system to keep up with the changes in the modern society world to follow the developed countries. The use of words such as Dharma, government, governance, and government are mentioned. The term good governance is a new body of knowledge. In the subjects of public administration and business, society, environment, investment. In this regard, the modern administration program, studying good governance in various forms, is integrated into supplement work. Education lots.

Type of local government organization

According to the principle of decentralization of government (Decentralization) is a governing body in which states or central authorities delegate duties to provide certain public services. In the past, the central administration was the local operator, so the locals undertook the operation with the budget and local officials. By the central administration government, only overseeing did not go in command which, for the local government organization in Thailand It is well known and understood that it can be categorized into 2 types, which are general administrative organizations. Consisting of Provincial Administration Organization (Provincial Administrative Organization), Municipality and Subdistrict Administrative

Organization (SAO) and special administrative organization is Bangkok and Pattaya city.

(1) General Local Administrative Organization

The general form of local government organization is the local government organization that is established there are similar characteristics or components throughout the country. However, there are many general types of local administrative organizations. For example, there are 3 types of local administrative organizations in Thailand which are provincial administrative organizations, municipalities (Nakhon Ratchasima). / City / Sub-district) and the Subdistrict Administration Organization In which each category will have the same characteristics or composition as the whole country, which will be the law to establish methods Management styles, powers, duties and methods of public service provision. Personnel management Finance and budgets are uniform throughout the country.

(2) Special local government organization

A special type of local government organization is a local government organization that has certain characteristics or elements that are different from general local government organizations. This difference is due to the characteristics of the local area itself, such as the locality that has prosperity very economical Is a densely populated area Or being a locality that is a famous tourist destination with a large number of tourists, for example, because of the unique characteristics of the local area, making the use of management styles like local administrative organizations in general is inappropriate Unable to respond to the needs of local people effectively Therefore, special forms of local government organizations must be considered in order to meet these needs.

At present, there are 2 systems of local government administration: 1) general systems used for There are 3 general types of local areas: municipality, sub-district administration organization (SAO) and provincial administrative organization (2 sub-district administration organizations). 2) Special systems used in some localities are in 2 forms, namely Bangkok. And Pattaya Therefore it is a challenge for local administrators in the benefit of local government. Maximum per locality that they care for responsibility.

Local administrators are people who act as management in the local government organization. Usually, the administrators of the local government organization come in two ways: directly electing local administrators. And indirect local election elections the local administrators are named according to the local administrative organizations, such as the President of the Provincial Administrative Organization, the Mayor, the President of the Subdistrict Administrative Organization, the Governor of Bangkok Pattaya City Mayor Which has a 4-year term of office. Able to appoint a vice Prime

Minister Secretary and Advisor to the Prime Minister to help with work.

To enter the position of local administrator previously, the law relating to administrative organizations each type of local government has determined the method of entering the position of the local administrative organization. Both direct and indirect methods of entry but now the law requires local administrators Must be directly elected by the public only one way As for the qualifications of the local administrators Candidates for election as local administrators must have qualifications and have no prohibited characteristics under the Act. Elections for members of local councils or local administrators in 2019, and according to local administrative organization laws, such as the Provincial Administration Organization Act B.E. 2540 and amended Municipal Act B.E. 2496 and amended Tambon Administrative Organization Act 2537 and amended Bangkok Metropolitan Administration Act B.E. 2528 and its amendments and the Pattaya Administrative Regulations Act 1999 and amended, such as all types of local administrators must be aged thirty-five years up to the election day Graduation Not lower than Bachelor's degree or equivalent Except the president of the sub-district administration organization Scheduled to graduate Not lower than high school or equivalent. In addition, people who have previously been members of the organization Provincial Administration Local administrators or members of parliament able to run for election as president of the organization Provincial Administration or if used to be a member of the local assembly Local administrators or members of parliament Can run for election as mayor or if used to be a member of the district council Local councilor Local administrators or members of parliament able to run for election as the president of the sub-district administration organization.

Problems and challenges of Thailand in accordance with the national development and reform strategy framework which is connected with the department of local administration's promotion is to strengthen the democratic regime of government with the King as Head of the country to ensure stability, sustainability and development of local strength. In accordance with the pattern of democratic governance in the area to be continuously strong to be a local government that is completely democratic As well as giving importance to promoting and developing youth readiness Local people In getting involved in the process democracy of local government organizations make the local government organization a democratic learning source for the people To lead to the development of democracy that the local people and society at large, both at the international level and accept the democracy in Thailand, as well as the problems and challenges of development according to the country's strategy during the transition. To context another promotion of local government is strengthening the capacity

of local self-reliance and being an important spatial mechanism for guiding the development of the area and improving the quality of life of the people. Join to create stable, sustainable prosperity for the area under local responsibility. By focusing on the connection of philosophy from the sufficiency economy to the development of management and public services in accordance with the local mission context, and the most important thing is to maintain learning in the philosophy of sufficiency economy and the ways of promoting local government in Thailand in every mission.

Thai local government organizations (LAO) have been increasing in importance after decentralization in 1999 by various localities, including municipality, sub-district administration organization (SAO), provincial administrative organization (Provincial Administrative Organization) Bangkok and Pattaya City have a mission to provide public services to meet the needs of people in their own responsibility area. Currently, Thailand has a total of 7,853 LAOs, with LAO accounting for approximately 25% of the net government revenue and the proportion of expenditure is approximately 17 percent of government expenditure, which the size of the LAO tends to continue to grow Therefore, the local government's fiscal status would have a significant impact on the government's financial status. And public sector finance as a whole.

If looking at the challenges of Local Administrative Organization (LAO) management, there are 2 points to watch out for: (1) collecting more complete local financial information and (2) the challenges from Local Administrative Organization (LAO) management both in terms of revenue-expenditure, fiscal balance and debt formation.

The issue of that information must accept that the local fiscal information is not very complete which at present can gather less than half of the local fiscal data this shortage of information makes it impossible to assess the true state of local finance. And resulting in the discrepancy in the analysis and planning of the overall fiscal sector Data problems are the main cause. Come from the data collection process because there are a lot of LAOs, some places do not cooperate with the data transfer or delay the data transmission Restrictions on computer equipment or high speed internet access to the database and staff lacking knowledge and understanding.

Challenging issues from the local administrative organization, the revenue from the Bill decides the plan and the decentralization process, requiring the government to allocate funds to the local administrative organization so that the income proportion is not small. Over 25 percent of government revenue at present, Local Administrative Organization (LAO) relies on the main income from the tax that the state has allocated. And subsidies are important, while local revenue is only 10% of the local

government's revenue. From the income structure, the government will have a long-term financial burden and also resulting in the Local Administrative Organization (LAO) lacking of financial independence and unable to fully develop localities Which is not in accordance with the principle of fiscal decentralization which focuses on Local Administrative Organization (LAO) being self-reliant while in terms of expenditure, although the overall trend is increasing continuously, if the local authority still does not have the ability to find income by itself To cover expenses The state may have to increase subsidies Which will become a fiscal burden in the future.

If looking at the fiscal balance of the local authorities tend to be balanced or always balance. In terms of stability, it may seem strong, but in reality, Local Administrative Organization (LAO's) main income comes from government allocations. Therefore, if the government still has a continuous deficit and creates more public debt such situations may cause inefficiency and ultimately create financial risk.

Regarding the creation of Local Administrative Organization (LAO) debt, according to the law LAO's debt creation can be done in many forms (except SAO but still unable to borrow) such as (1) Direct domestic borrowing from banks Financial institution And borrowing from local savings fund, such as the Municipal Business Promotion Fund (CAT) and the fund of the Provincial Administrative Organization (2) Foreign borrowing (3) borrowing by issuing bonds or borrowing directly from the public and (4) requesting foreign assistance. The Ministry of Interior is authorized to approve LAO's loans.

To summarize, the local administrative challenge comes from both the limitation of data and local administration There are several administrative approaches to reduce such limitations, such as (1) developing more extensive data storage (2) increasing the efficiency of revenue collected by the local government, both by expanding the tax base and considering Collecting new taxes. (3) Expediting the transfer of the mission to LAO so as not to be a budget burden and allow for efficient spending. (4) Increase efficiency and transparency in management. By promoting the dissemination of information So that people can access and able to monitor the operation In order to carry out various missions In line with the needs of the people and truly achieve the goal of decentralization.

Decentralization and autonomy are important democratic principles. True decentralization is decentralization to the people or public participation. The nation can be strengthened by the people, not by the bureaucratic system. However, for the people to be able to accept various powers and duties and budgets, there must be political institutions and administration to support, which is the local administrative organization.

At present, the local government is an organization that is well-equipped with the number of personnel and budget, with a total of 7,852 locations covering all areas of the country. There are a total of around 500,000 people and a budget of around seven hundred billion baht. However, the local government does not receive the trust of the government or the central area as it should be. Local both elected personnel and permanent civil servants must turn back and consider that how to develop and improve yourself in order to enhance the capability and create a good image.

The current constitution places emphasis on national strategy or national goals. Long term clear including the reform issues that are good and undeniable, such as government, modern, excellent service, etc. Therefore, from now on, any government, regardless of the set, must establish a vision and take action. Under the national strategy and reform issues.

The local government can participate in driving the national strategy in all 6 aspects, such as

1) Security strategy Local authorities can also help to maintain order. Tree cutting and lighting in the community etc.

2) Strategies for creating competitiveness Local authorities can help Convenience for private companies that want to set up factories or offices in the community. Which results in employment in the community etc.

3) Strategy for human development and capacity building Local authorities can take care of small child centers. And support the development of children or get involved in educational support in schools etc.

4) Strategies for creating opportunities for equality and social equality, local people can go in to care, without disparities in the lives of children and the elderly etc.

5) Strategies for creating growth on a quality of life that is friendly to the local environment has a very clear role in creating green areas and waste disposal in the community, etc.

6) Strategies for balancing and developing the local government management system must rely on the people as the center. Faster Cheaper Easier is linked together and must be able to work under human resources and budget. Including using modern technology for work etc.

We believe that local personnel are ready to take part in driving the national strategy. Country reform and the reconciliation of reconciliation can occur in concrete. Finally, central and regional management will have to look at the new local. Current local Have higher capacity and are ready to work with the central and regional areas. In addition, the local area must reduce Power down ideas and continue to work as descendants of the villagers.

Summary

With vision mission and strategy for local development Local government organizations must perform SWOT Analysis of the organization by brainstorming ideas from personnel in the organization. In order for the personnel in the organization to have a working direction that is aimed at the same goal by analyzing the problems and obstacles that occur and suggesting solutions for joint problems Taking into account the geography History, environment, and culture in defining vision, mission, and strategy. In addition, it must also consider the strategy and goals of the operation of the province. So that the operations of the local administrative organization are in the same direction and in accordance with the development plan at a higher level.

Knowledge creation understanding and transfer of experience to personnel in the organization the executive of the organization, both political and permanent civil servants, must have knowledge and skills. In which the management has applied the fundamentals of business knowledge and experience to apply to the organization management Including the idea of decentralization of local government which is independent, aimed to serve the people to transfer knowledge and views to personnel in the organization So that everyone has the knowledge and perspective to operate open and in the same direction Which is to increase work potential for personnel.

Promoting collaboration there is an integrated work promotion. By working together between divisions / divisions or promote teamwork Shared resources In order to achieve maximum work efficiency, for example in taxation, the Treasury Division must coordinate with the Community Development Helper, the Quality of Life in the Office of Tax Collection Or coordinate with the District Coordination Center staff to collect taxes. There is also a need to work together between politicians, civil servants and citizens, and work as a team from departments within the local government organization to increase work potential.

Promoting collaboration there is an integrated work promotion by working together between divisions / divisions or promote teamwork Shared resources In order to achieve maximum work efficiency, for example in taxation, the Treasury Division must coordinate with the Community Development Helper, the Quality of Life in the Office of Tax Collection Or coordinate with the District Coordination Center staff to collect taxes. There is also a need to work together between politicians, civil servants and citizens, and work as a team from departments within the local government organization to increase work potential.

The personnel in the organization are knowledgeable, capable and responsible. Must encourage personnel in the organization to receive further education and education at a higher level. Enable the personnel to apply the knowledge gained to improve work efficiency. In addition, personnel at the operational level must have knowledge. With enthusiasm for work High responsibility and dedication to working to achieve organizational goals including personnel must also have the flexibility to accept changes have learning and sharing experiences together.

Management with agility promote the organization to have a flexible administration. By assigning responsibilities to shorten the process the management will determine the policy or direction of work. While the operators have to put plans and policies into action to achieve organizational goals If the operators have problems in working, they will work together to solve problems between the management and the workers. There are regular meetings between management and operators.

Listening to external opinions in the development of the work of the local government organization must be open to external opinions, including people with specific expertise. To assist in enhancing the knowledge and capability of the personnel within the organization and suggesting operational and project guidance, such as setting up an advisory council As well as accepting opinions from the public sector So that the local administrative organization can manage and propose the project to meet the needs of the people In order to make the people most satisfied In addition, it is a collaboration between local government organizations and external parties such as the establishment of a local leadership development institution. With speakers and experts to give knowledge and cooperation in the project implementation Including good studies and successful project visits to apply to their organization.

Local administrative organizations and public administration for the benefit of the people

In order to reduce gaps and tighten local administration to be transparent, without grievances, and monitored by internal systems need management mechanisms to meet the good management fundamentally can be done easily and continuously such as

1. Local Administrative Organization There should be regulations of government information so that people know that will there be any information that the public will be able to request to view or inspect, such as annual budget information, procurement information.

2. Local administrative organizations? Must establish a code of ethic and conduct, and must support mechanisms to ensure compliance with the code of ethics, because at present independent organizations are Office of the

Ombudsman Office of the Auditor General of Thailand (Office of Pubilc Sector Anti-Corruption Commission(PACC,)The National Anti-Corruption Commission (NCC) and other regulatory agencies will inspect, monitor and supervise all departments, including local government organizations, to comply with the prescribed ethics. Break or committing an offense, will be punished in the current case of civil servants Government employees are guilty of disciplinary action. For political officials, if violating or committing an offense when the investigation finds that the fraud is wrong, it will report to Office of the National Counter Corruption Commission (NACC) considers the process.

3. Local Administrative Organization Internal control plans should be developed to prevent the risk of administration, which is to organize the internal control in all departments of the local government organization. The best method Is the preparation of the operational manual of the local administrative organization in each matter that is an internal work Administration of local administrative organizations and their duties to provide services to the people And other agencies requesting approval from the manual, will explain in detail Procedure In order not to cause confusion And currently have The government's facilitation of the facilitation of the government's permission in 2015 is to be a duty At all government agencies Must provide a facilitation guide for people or visitors to the government, so local government organizations Which is a government agency And have a mission to provide services to people Prepare the said manual.

Conclusion

At present, local government is a backlash and an important mechanism for promoting and developing local democracy. And is a mechanism for providing public services at the local level and aside from that, the local government organization has to proceed to provide public services by focusing on the integration of work to achieve sustainability and true development of local people Local government organizations should pay attention to "Providing education to local people", which can be seen in both implications, namely, the promotion and support of education in the system. And the promotion and support of non-formal education this non-formal education will fill in the missing parts for different groups of people and add information local knowledge to local people such as arranging local museums which is the place to tell the story history and existence of past communities providing a mobile library or local community radio programs, etc. Education that is linked to the culture, customs and local wisdom, these will play an important role in creating pride for local people and creating ownership. And create citizens with political awareness and finally, will result in citizens participating in politics at both the local

and national levels.

Local government organizations have an increasing role and importance in the area development. Managing public services for citizens it is also an important mechanism of democratic development that is fundamental and since the trend of decentralization to the locality in the year 2540 onwards, the local government organization has adapted and developed all the time. However, the work of the local government organization still faces many problems and obstacles. In addition, the new context of the country and the global situation have become a new threat and challenge for the leaders of the local government. Whether it is a matter of climate change, disaster, ASEAN Economic Community. Information technology including political conflicts which these issues have an impact on the people, both directly and indirectly under these contexts' leaders and personnel of local government organizations need to develop a new paradigm in their work. To enter the world of Digital economy based on local development in the form of Digital & Innovation for Green Society according to the international mainstream in the Thai context Along with adjusting the thinking system to keep up with the development in the digital economy era, which is the heart to develop into a digital society according to international standards, which is the visionary vision of development for a sustainable society.

Suggestion

Local government is established on the basis of decentralization and democratic ideology which provides opportunities and encourages citizens to take an active role and participate in political processes and self-government activities from the important characteristics of local government and the components of local government which focuses on the autonomy of the local people have an election There are organizations or institutions that are needed to govern themselves. And most importantly, providing an opportunity for local people to participate extensively in their own government make operations in various fields of the local government organization is to meet the needs of the local people In addition, the Ministry of Interior and local administrative organizations have guidelines for applying good governance principles in local administrative organizations in a concrete manner so that the administration and operations of the local government organizations respond to the needs and Truly benefit the people from the articles paper, it was found that The people's opinions on the implementation of the good governance , have an average level at a high level. Therefore, the municipalities and Sub-district Administration Organization should maintain this high standard. In this regard, the municipality should be aware and attach importance to the use of good governance principles for administration and operations seriously in order

to promote efficiency in the administration according to the good governance principles thoroughly which will benefit more people.

References

Clark, J. J. (1957). **Outline of Local Government of the United Kingdom.** London: Sir Issac Pitman and Son, Ltd.

Davila, M.P. (2003). **Education Decentralization in Columbia: Where do the Resources Go?.** [Online] Available from: http://www.lib.ume.com/dissertations/fullcit/9960571.

Fritzen, S. A. (2003). **Decentralization and Local Government Performance: A Comparative Approach with Application to Social Policy Reform in Vietnam.** [Online] Available from: http://www.lib.ume.com/dissertations/fullcit/9957095.

Holloway, W. V. (1951). **State and Local Government in the United States.** New York: McGraw-Hill.

Mongtagu, H. G. (1984). **Comparative Local Government.** Great Britain: William Brendon and Son, Ltd.

Duangjai P. (2006). **Seminar local politics and administration.** [Online] Available from: http://www http://mpa1.awardspace.com/downloads/2-2020/seminar/seminar191106.ppt

Robson, W. A. (1953). "Local Government" in **Encyclopedia of Social Science.** Vol.x New York: The Macmillan Company.

Tawilawadee Burikul. (2006). **Governance: Principles for new public administration.** Nonthaburi: King Prajadhipok's Institute

Wit, D. (1967). **A Comparative Survey of Local Govt. and Administration.** Bangkok: Kurusapha Press.

Wohistetter, P, and Mohrman. A. S. (2005). **School - Based management: Strategies for Success.** [Online] Available from: http://www.ed.gov/pubs/CPRE/fo2sbm.html.

Buddhist Quantum Jump beyond the BANI World

Suvin Ruksat[1]

Abstract

The article is an attempt to pave the way on Buddhist Quantum Jump beyond the BANI world. The essence of the article is based on the paradigm disruption, timeless perspective. It is the inductive analysis to show some light on how to balance the BANI world as the recent perspective trend.

The viewpoint of perspective expressed that Buddhist Quantum Jump is the timeless paradigm. The world is worry about the BANI - Brittle, Anxiety, Nonlinear, and Incomprehensible as being very difficult to handle it. The cause of the BANI world depends upon the ignorance of human mindset. People always live in the world as a usual dimension. They could not see what is beyond just like one who see the sun rising, but could not see the earth rising. The paradigm of human beings is changing respectively. Buddhist Quantum Jump pays some light on the deconstruction of the BANI roots as the root of Atta. Life is nothing, but thinking itself. Human being is just only awakened from the delusion, he definitely realizes what really is. Some difficulties relate to human' s familiar on life aggregate' s function. Human' s thought becomes as a self-ness (Atta), so it clings with conditions. Buddhist Quantum Jump is, therefore the dominant key to open human capability to be beyond the BANI world by awakening from the illusion dream.

Keywords: Buddhist Quantum Jump, the BANI World

1. Introduction

Life is constantly living. The world is always evolutional. This problem is that human beings want to survive everlastingly. Finding an anchor is one way to keep life hopeful. The power of human belief and intelligence has become a social paradigm. This paradigm has driven society and has obviously changed society by without wisdom and a true understanding of life.

At present, there is a concept of sudden change, disruption.

[1] Graduate School, Mahamakut Buddhist University

VUCA[1] and BANI[2] are relatively thinking in the world mindset. Really speaking, Volatility, Uncertainty, Complexity and Ambiguity is under adaptation to keep up with more changes occurring in every dimension as the VUCA world gradually. Currently, the worldview thinker gives the world definition as the world mindset in the BANI acronym. The world is Brittle, Anxious, Nonlinear and Incomprehensible. It's a very unpredictable world. We cannot see far ahead of the situation that may arise in the future. Understanding clearly in order to control the situation, humans are becoming more aware of the present life. The world still has many unknowns. This understanding has led humans to look more at human vulnerability.

Fortunately, Thailand has a very Buddhist based thinking. Buddhist natural mindset is easier to understand than in the West. The word BANI is used to define the world as a new matter based on the Western mindset. So, they are so exciting to discover this definition. Basically, Buddhism also has another name as Khanikavada (Weerachai Yossothorn, 2022) which is a religion that focuses on understanding life in the moment. The BANI mindset is the basic foundation in the Buddhist doctrine, Suffering. Therefore, Buddhist has to live perfectly in every moment. Humans cannot know even if they will die tomorrow. This major change would bring more attention to the Buddhist paradigm. It is the Quantum Jump mindset to be as a tool for living in the BANI safely. This is my inspiration to write about Buddhist Quantum Jump beyond the BANI World.

2. Social Attachment Paradigm

If we look at society as a paradigm, we will see that there are always trends of paradigm in society. Some paradigms have gradually become so intense, then become the mainstream concepts of society. Anyway, the paradigm has a turning point in itself just like a compression with full pressure until there is an exit. This exit may be due to the discovery of new ideas or by social pressures that make some people unable to endure further, so they have to find their own way out. We cannot tell when a change will happen. Sometimes it will be a hundred years or hundreds of years, or a thousand years. Currently, the duration of the paradigm shift is shorter. Because technology communication tool is an accelerating factor. If we look at such an evolutionary society, it will reveal the characteristics of the past and changes in human paradigm continuously.

[1] Warren Bennis and Burton Nanus first defined VUCA concept in their book "Leaders - The Strategies for taking charge."
[2] Jamais Cascio has presented the BANI concept during an IFTF (Institute for the Future)

Even though that paradigm has passed, the influence of that paradigm remains defectively. God still were worshiped in the midst of the 5G era or in the AI era. It means that such paradigm rooted in the human mind. Some scientists turn to believe in the fortune tellers or in what cannot be explained for reasons. We could divide the into two types: the paradigm of attachment and the paradigm of non-attachment. Initially, the paradigm of attachment will be discussed as follows:

2.1 The paradigm of the Vedic period

The Vedas are as the gates of the attachment paradigm in which man and Gods are closing. The word Veda decodingly means knowledge of man to treat nature. They believe that gods housed in everything. Human beings want to get what they want must rely on the power of the gods to help. (Lama Anagarika Govinda, 1991). It is the attachment paradigm of gods and self’s existence. At least it made man discover one truth that saw dimensions beyond the normal sense faced. The Arayan clan is knowledgeable to create the civilization around a decade century B.C. They reached to the peak of civilization then collapsed.

The Aryan paradigm relies on gods in all dimensions. That is why they sacrifice gods to fulfill their aims. Whether it is the gods of the earth, fire, water, sky, weather, clouds, rain, trees, stars, seasons, such as Indra, Rudra, Suraya, Varuna, etc. (Hermann Oldenberg, 1991). When the nature of gods follows the nature of human beings by gathering into large groups as human done. Eventually from polytheism it became monotheism for the convenience of worshiping. The gods, therefore were united as one or three. Society is also subject to another dimension of BANI in this sense due to worry of gods pleased and displeased at any time. In order to please Gods, Hymns of praise in the Rigveda scriptures are composed as follow;

1. Those who stand around: him while he moves on, harness the bright red (steed); the lights in heayen shine forth.

2. They harness to the chariot on each side his (Indra’s) two favorite bays, the brown, the boldwho can carry the hero.

3. Thou who createst light where there was no light, and form, O men!! where there was no form, hast been born together with the dawns?.

4. Thereupon’ they (the Maruts), according to their wont?, assumed again the form of new-born babes, taking their sacred name.

> 5. Thou, O Indra, with the swift Maruts', who break even through the stronghold:, hast found even in their hiding-place the bright ones: (days or clouds). (F.Max Muller, 1994: 14-15)

The evolution of the Vedic age comes to a turning point of society. Its influence affects social development in the later stages because of the use of scriptures as the foundation of society. Caste system became the norm of society by which an ideation traces from the Creators. As a matter of fact, the nature of social roles and duties is a reality that can be seen today. It appears that the elite or ruler, educator, commercial business men or the employee is common in a society, but the difference is the creation of a belief that how they were born. Their lives must be rest forever.

These Aryan brahmin abilities are capable to develop spiritual qualities to the point of transforming one elemental material form (Molecule) into another. As the legend has described that hermit can conjure objects into people, animals, things, so as the legend of Ramayana epic magic recorded. It was an advanced evolution of the technology of that era. Bringing the stories of that era to tell the people of this era. It sounds like nonsense, unacceptable hard to understand, hard to believe. But it is true. So far as Computer, Mobile Phone, Virtual Reality, International Space Station or ISS. It cannot be imagined to be true in the past 300 years back. When the development of society continues for a period of time, humans could be able to discover more new answers. I would like to relate that life is still in the BANI world in such situation. Life is brittle, anxiety, nonlinear, and incomprehensible because of such magic power.

2.2 Upanishads Paradigm

There will always be a turning point in society whether caused by nature or caused by human action. According to the Upanishad Paradigm, there are only three gods who control all things: Brahma as a Creator, Shiva as a Destroyer, and Vishnu as a Healer called Trimurati. (Radhakrishanan 1996). As it appears in Maitri Upanishad, this scripture goes back to the Rigveda showing three great Gods namely Brahma Rudra and Vishnu. (Friedrichs, Kurt 1994). People turned to believe in Trimurati (Friedrichs, Kurt, 1994). as the high three Gods in society. These three Gods got involved with people lives in all dimensions. Life concerns with the BANI conception in this manner.

As a matter of fact, in this period educational perspective was highly flourishing. We come to conclude that this era was the era of

destroying ignorance. The Upanishad period which also known as the Vedanta, is the end of the Vedic period. (Williams, Raymond Brady, 2018). It is considered a prosperous era of wisdom of all Muni. Historical evidence shows that there are more than 200 Upanishad scriptures. There are 108 Upanishads suffixed to the end. Among these Upanishads, there are 10 important Upanishads, namely:

1. Brhad-aranyaka Upanisad
2. Chandogya Upanisad
3. Aitareya Upanisad
4. Taittiriya Upanisad
5. Isa Upanisad
6. Kena Upanisad
7. Katha Upanisad
8. Prasna Upanisad
9. Mundaka Upanisad
10. Mandukya Upanisad (Radhakrishanan, 1996)

The issue of truth is of interested in the era. Two levels of truth have been discovered, namely the Inner Ultimate Truth and the Outer Ultimate Truth. The inner ultimate state is called "Atman" (Hermann Oldenberg, 1991) and the outer ultimate state is called "Brahman". Basically, the words Atman and Brahman are various interpretations. These two supreme states are combined by means of eliminating the illusion (ignorance). If looking at the evolutionary paradigm, it can be said that interest in life is beginning and extensive research is being conducted. Each Upanishad and each Guru Muni or Master (Disapamok) gave answers to each aspect that they discovered. It's like a discovery in each jigsaw puzzle. The paradigm has moved the center from the outside to the inside, but still being Self (Atta)-centered.

In the Upanishad era, the paradigm turns from subtlety of material matters to the mind and intellect. Here we will show the evolution of the social paradigm of the sages who placed emphasis on the matter of the elemental to the atoms (Anu) and extreme of atoms (Paramanu). The connection point between the rational mind and the human being is considered to be a very important part in the development of this era as the concept of liberation. The principle of the Upanishad paradigm lies in the destruction of the obscurity that conceals the brahman and the self. The pure Atman reaches the Brahman as the Supreme Atman. It is said that the cycle of death and birth ended. Analytically speaking, since life is connected with the Subjective Brahman, the mind cannot transcend the self truly. The BANI conception in the sense of

Creators, life was controlled by Subjective Orders. However, the good evolutional momentum turns to the scope of life understanding.

2.3 The Rejection of Gods Paradigm

Social paradigm comes to the opened views to scholars in the society. There were some groups of masters who dared to reject gods as the foundation of culture. It can be said that human beings' thoughts develop in this sense. Rejection of gods paradigm can be divided into two groups, Nastika and Anastika. The Nasatika group is divided into 2 sections, one completely rejects the Veda and another just rejects the Creators Gods. The rejection of the Veda or the materialist group (Materialism/Caravaka) are of 6 teachers (David J. Kalupahana, 1994) in the Buddha's era, namely;

1) Pakudha Kaccana : His philosophy is nothing happen as being sin or merit in life. No one kills anyone. If someone stabs another person. It means that simply elemental object inserts into another body.

2) Ashita Keskamphala : His philosophy implies all things composed of the four elements: earth, water, wind, and fire. At the end of life, parts of the body return to basic elements. Dying is just mind extinguished. He emphasized happiness in this world by spending life with extreme conduct of pleasure.

3) Makkhali Kosala : His philosophy related to all things being without cause and effect. There is no cause of suffering and happiness. If something will happen, it happens without cause.

4) Sanchai Velatthaputra : His philosophy mentioned on possible concept. Everything is possible to be this or that. We cannot confirm or deny. It is called Amarawikhepavati view.

5) Purana Kassapa : His philosophy denies merit or evil, good or bad. Killing animals is not a sin. Making merit is not a good. It is called Akiriyavadi. (P. A. Payutto, 2018)

According to Nastika group of Masters who rejected only Creator Gods, there are 2 Masters:

1) Nigrantha Nataputra or the Prophet Mahavira, (Jainism) : His philosophy emphasizes on torture to release the previous Kamma (Kayadhanda). Followers must practice principle of nonviolence.

2) The Buddha: His teaching focuses on the 4 Noble Truths, Kamma, Three Characteristics. He denies the power of the Divines as the life controllers.

It can be said that this period of time is the era of openness in education. All Masters have created their own knowledge in order to allow interested people to come and choose to study the subject they

want. It seems to be a market of knowledge. The Upanishad period prospered around 700-200 BC. At that time, it was in the period of the Taksila University to flourish until the Buddha's era. It was a breakthrough era of the intellectual paradigm. There is an acceptance of the idea of a new proponent in society. It can be seen that there are many philosophers, thinkers, gurus and cultists in this era. People in society try to find the best way for themselves according to their beliefs. They come to study here with Director Disapamok. (Roy Lowe and Yoshihito Yasuhara, 2016) There were 18 departments such as strategy, etymology, mathematics, medicine, etc. arranged as a course in the study.

The paradigm shift is not limited to spiritual research, but it is still other art and science as well. When society consists of knowledgeable people, the society could be developed as well. The paradigm of attachment has once again reached a critical point that shakes society's beliefs. Humans can change themselves by their own abilities and intellectuals. The BANI concept in the previous time has been solving by education. The more knowledgeable people are there, the more society in term of spiritual is developing.

2. Non-Attachment Paradigm of Buddhism

Buddhist paradigm is more open to those who are appetite to knowledge. The Buddha since he was a Prince Siddhartha Bodhisattva exemplified a person who was thirsty for knowledge. He noticed that a Muni who was seeking liberation would find a highest destination in life. Then he entered as a student in the schools of Alala Kalama and Udaka Ramaputra as a person who were advanced knowledge of meditation in that era. As a result of his education, the Siddhatha Bodhisatva was able to complete the end of knowledge from both Masters. He considered that this is not the end of suffering. Because the mind still has longing. Even if the mind remains happiness while he was in meditation, finally the mind still suffers from the condition that affects it in normal life. He therefore understood that he was not yet reaching the way to escape. He decided to seek for knowledge by himself. He practiced the path of self-torture which was the most popular way of salvation at the time. Those who wish to be liberated must be tortured. Then he knew that was not the way, so he gave up the path. At the end, he attained the enlightenment of the Four Noble Truths. (Sn.V.) He discovered the Universal Law of Dharma, the three Characteristics-Aniccata Dukkhata and Anattata. It is a great paradigm shift known as Buddhist Quantum Jump of Timeless. The Buddha Enlightenment has completely changed the former paradigm forever. The

previous paradigm aimed to use a fixed life pattern by logo centralizing Atta. But in Buddhism, life is characterized as an experience, that is a momentariness of nature. Life must consist of wisdom at each stage up to the highest level. The experience of life can be fulfilled at any moment in every breath and every surrounding interaction. All aspects of Buddhist Quantum Jump of Timeless can be realized as follows;

2.1 Ego Deconstruction

This is the overthrow of humanity's long-standing paradigm of belief. Buddhism rejects the paradigm of merging the Atta with the Paramataman as a way of liberation. When the Atta system fails, the limitless of life is a wide open. It's a quantum leap of paradigm that exists in the universe. So, there is a true freedom in life.

This paradigm has created greater suspicion in society. If there is no ego to be base to attain the Paramataman (Highest Egoness), then who is attained? So how do the Gods exist? The soulless paradigm is the answer to this doubt. Anatta concept is the answer of this question. The Atta is the trap of understanding the natural system. Here is showing the pure nature. Life is based on causes and effects, not constant, not relating to anyone's power. Life also does not according to the prayers, sacrifices as well. As a matter of fact, life is based on the universal law: impermanence (Aniccata), suffering (Dukkhata), and selflessness (Anattata). As the Buddha said that

> Hence, the paraphrased three-characteristic formula would read thus:
>
> sabbe saṅkhārā aniccā all phenomena are impermanent;
>
> sabbe saṅkhārā dukkhā all phenomena are suffering;
>
> sabbe dhammā anattā all dharmas (phenomena and the principles behind their conditionality) are not self. (Aṅguttara Nikaya vol.1 S:B 742 n51)

Just as a mango inherits a mango in a mango seed, so life can inherit life. A mango could be stopped its inheritance, so life can be stopped cyclization. This paradigm transcends the limitation of time, person, place as a timeless paradigm (Akaliko). It is because of ignorance; human could not understand life process in a spiritual sense. People come to conclude that life is of a Selfness (Atta-Ego), they treat their lives incorrectly. When they misunderstood from the beginning, they therefore conduct their lives in a big mistake and get a wrong wide impact so far including the BANI sphere.

2.2 Caste System Collapse

The overthrow of the caste system was a very large overturn of the social structure. Because this system affects the way of life in a multidimensional society. If you deny the existence of God. The belief in caste as a result of belief in the power of a mighty god was also rejected. Rituals due to caste also fell. The problem of adherence to caste is so severe that wars arise, such as the war of the Sakya and Kosola. Buddhism justices' people on morality, action to be, not born to be. A person who has trained himself until he is able to attain the highest intellect is called Noble One. (Danto Setto Manusesu). A person in the Buddhist paradigm is based on Kammic Law (Mittal K.K.1990) whether who he is. This concept is the quantum leap in the era. The paradigm can protect the concept of BANI in society. All people have to be aware of their conducts.

2.3 Sacrificial Paradigm Collapse

Sacrifice is an ancient and accepted ritual in society. Due to Gods exit, the sacrifice is needed. The sacrifice is a ritual norm to the gods. which is mentioned in the scriptures. The type of sacrifice may be killing animals, humans, fire, weapon, fruit, flower or blood to gods whom human thinks to be match with the sacrifice. (Hermann Oldenberg 1991).The huge or small sacrifices depend on the nature of the gods and the position of the worshiper. Buddhism has overturned this paradigm totally. How can human want happiness by causing suffering to others. It is misbehavior and misunderstanding. All sentient beings want happiness too. We have not seen worshiper or devotee sacrifice oneself. Basically, everyone was afraid of all dangers. It is because of human selfishness only. In some story, gods are also afraid of the sins that humans have committed and claimed in the name of gods.

The paradigm of sacrifice in Buddhism is working for the benefit of welfare. Human being should help each other, animals by giving, practicing the precepts, cultivating the mind to be pure. As the example of what the Lord Buddha had said to Kutdanta, a brahmin who would like to know the noble sacrifice. When he knew, he turned to follow the noble discipline of worship. This is the quantum jump paradigm in social work to strengthen the BANI society.

2.4 Destiny, suspiciousness, fate, prophecy Collapse

Beliefs about destiny, luck, fortune, prophecy exist together with Indian culture and other culture, particularly in Thai culture. Although these beliefs are a science called astrology. Even the

Buddha's birth is related to prophecy. Such beliefs damage human endeavors. Because no matter what they try to do, in the end, Brahma will be destined to be like that anyway. Buddhism has defeated all these thoughts on the basis of actions (karma). Karma determines all life. No matter how the prophecy is received, what time of day, what does the nine characters imply, how the stars revolve around the ascendant? Only human beings use their intelligence to act with intention, try the best and they will succeed. If every moment is done with good body, speech and mind, the auspicious time is also a good time. No matter how good the auspicious time is, but if you don't do well in body, speech, and mind, that moment and time are all bad. Waiting for the auspicious time make the opportunity pass, that was the blind spot of the auspicious time. The wise men immediately agreed with this new paradigm, because of the truth they can realize. Life is fair. Whoever works, he will receive the result of his work. Human effort will protect the BANI situation.

2.5 The Meaningful Obligation Paradigm

People pays homage to the six directions, namely east, west, north, south, up and down without meaning. According to Singalakasutta, the Buddha gives the meaningful obligation to Singalaka described by the essence as follows:

1) pay homage to the front direction by bearing respect, obeying and taking care of mother and father.

2) pay homage to the right direction by bearing respect, obeying, diligently studying, seeking knowledge, supporting teacher.

3) pay homage to the back direction by paying attention, caring, giving love, recommending good things that are useful to children and wives.

4) pay homage to the left direction by warrant a trade association, respect, trust, honor, give closeness, provide assistance. Recommend useful things and prevent disgrace to friends

5) pay homage to the lower direction by providing assistance, sharing, protecting, assigning appropriate work for servants, workers.

6) pay homage to the above direction by bearing respect, consulted with dharma, asking for advice, asking for opinions, seeking guidance from recluses, brahmins or monks. (DN 31 PTS: D iii 180)

The Buddha recommends to change by adjusting the meaningful direction that can be visible, understandable, and truly beneficial. The BANI society is caused by doing something meaningless, giving an unnatural meaning. This paradigm is the Quantum Jump by creating meaning into action.

2.6 A Real Creator (Brahma) of the world.

The idea of God creating the world has been around for a long time and still exists today in some religions. Buddhism adjusts the view from Brahma as the Creator of the world to be a real-world creation god, parents (Brahamavihara). The one who made humanity happen must consist of virtues or qualities as follows:

1) To be kind, giving loving kindness, sharing, sacrificing, wishing others to be happy.

2) To have mercy, to provide assistance, and help those who suffer.

3) To share admiration and joy to those who receive good things.

4) To be equanimity and giving an attitude in the right principle to those who are unable to help. Let them follow the process of karma.

These four qualities of Brahma can create a peaceful world. Importantly, the use of these four principles requires wisdom to use in each situation. If the situation is normal, use loving kindness. If the situation has a problem, trouble requires compassion. If the situation is successful, require sympathy joy. And how to use any of the above three situations, one must use equanimity to be right conduct and accuracy. So, the BANI situation is immunized for greater stability.

In order to summarize the overturning and shifting of the existing paradigm, the problem of social BANI should be deconstructed firstly. It is the demolition of the fragile base like pulling out a pillar of a weak house. Here the new paradigm, the Buddhist Quantum Jump paradigm is replaced in the social viewpoint. This diagram is shown as follow;

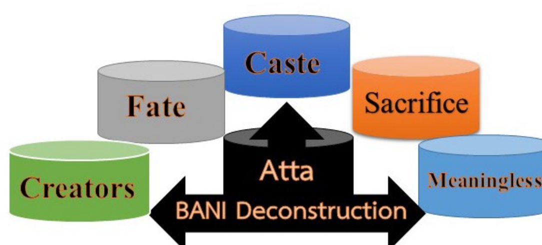

Figure 1 Deconstruction of BANI Paradigm

3. Noble Cultural Paradigm

Having deconstructed the attachment paradigm and shown the Buddhist Quantum paradigm, society has been a huge shakedown. Awakening doubts in their beliefs that no one had ever questioned before. Bringing back the confidence and abilities to human beings is the awakening of human intelligence to create the human world. A new

culture has emerged in society called the noble culture. The Buddha propagated the noble civilization to a society where everyone proved himself. This civilization is immune to existence in a fragile world as follows:

3.1 New Normal Paradigm (4 Noble Truths)

The way of life in the Buddha era was trapped into two paths:

1) The layman's life lives according to the worldly way called the path leading to sensual pleasures (Kamasukhallikanuyoga)

2) The recluse's life according to the torture way called the path of torture (Attakilamatthalikanuyoga).

The Buddha rejected these two extreme paths. Because they are not the path leading to cessation of suffering. He declared the Four Noble Truths as the nature of every human life. Life is based on the truth of suffering whether it is suffering by nature, or by clinging to the five aggregates. Finding the cause of this suffering is very difficult. Because most people tend to look for the cause of suffering outside themselves. They often blame others that causes one's suffering. The answer regarding the cause of suffering before the Buddha's enlightenment is expressed in two causes: oneself and another. Both of these misunderstandings lead to the problem of erroneous solutions as we have seen today.

Buddha found that the cause of suffering is Kāma-taṇhā (sensual pleasures craving) Bhava-taṇhā (craving for being) and Vibhava-taṇhā (craving for non-existence). Kāma-taṇhā means craving for sense objects which provide pleasant feeling, or craving for sensory pleasures. Walpola Rahula states that taṇhā includes not only desire for sense-pleasures, wealth and power, but also "desire for, and attachment to, ideas and ideals, views, opinions, theories, conceptions and beliefs (dhamma-taṇhā). Bhava-taṇhā (craving for being): It means craving to be something, to unite with an experience. This is ego-related, states Harvey, the seeking of certain identity and desire for certain type of rebirth eternally. Other scholars explain that this type of craving is driven by the wrong view of eternalism (eternal life) and about permanence. Vibhava-taṇhā means craving to not experience unpleasant things in the current or future life, such as unpleasant people or situations. This sort of craving may include attempts at suicide and self-annihilation, and this only results in further rebirth in a worse realm of existence. This type of craving includes the wrong view of annihilationism, that there is no rebirth.

Deeply Searching, one finds the impact of the six internal senses and the six outer senses contacting with one another. It is the origin

of suffering. If one clings to those senses, that is the cause of suffering. If the cravings are extinguished. The suffering will be extinguished. Just like the combustible finished, so the fire could not exist. The path leading to cessation of suffering is called the Noble Eightfold Path, namely

1) Sammaditthi (Right View): having a clear view of the Four Noble Truths.

2) Sammasamkappa (Right Thought): directing thoughts without covetousness, passionate about form, sound, smell, taste and touch malicious anyone

3) Sammavaca (Right Speech): being careful of untrue speech, harsh speech, inciting speech to cause divisions and talking nonsense

4) Sammakammanta (Right action): doing work without causing trouble to anyone.

5) Sammaajiva (Right livelihood): being honest occupation.

6) Sammavayama (Right effort): being careful of unwholesome, and cultivating merit to prosper.

7) Sammasati (Right Mindfulness), practicing mindfulness to be strong by contemplating the body, feeling, mind, and dharma.

8) Sammasamadhi (Right Concentration): training one's mind to be stable with a particular emotion and contemplating the three Characteristics upon those emotions and focusing mind to see the Four Noble Truths.

This path leads to end the cause of suffering permanently. One would see life as selflessness, see the condition of co-arising and co-falling of existence as usual (Yam Kinci Samudaya dhammam, Sabbantam Nirodha Dhammam). All people, i.e., Brahmins, Philosopher, Rulers, Millionaire etc., come to follow the Buddha's way by ordinating Bhikkhu or Bhikkhuni. Some have turned to worship the Triple Gem. It is considered that society has changed significantly which is never been before. The complete assemblies are of four sections, namely Bhikkhus, Bhikkhunis Laymen and Laywomen. They develop the society to be peaceful.

3.2 The propagation of the strategic awakening paradigm

The propagation of the awakening paradigm is an important mission of the Buddha and the Noble Ones. It is ensuring that those who follow will indeed be able to achieve the highest goal. An empirical example is the Arahant disciples. Society of noble monks is a society of peace and tranquility that exists. The proclamation of the Buddha's propagation policy was a very effective propagation strategy. It is called Ovadapatimokkha. (DN 14 PTS 2.1-2.54) The preaching can be

regarded as a very complete Buddhism propagation policy. It is a declaration of victory against the ego. It opened the eyes of the people of the world. It is a paradigm of awakening (Buddhism). This pattern of Buddhist policy is a Buddhist tradition. All noble disciples must follow and be a practice for all Buddhists. The Buddhist Quantum Jump principles are of patience to reach Nirvana by the right way. Do not do evil. Do good deeds and train the mind. Always stay on the path of training. This Quantum Jump approach can be called a Dhammavijaya strategy.

3.3 A Model of Propagation of Buddhism

The Quantum Jump model quickly spread to society because the leaders in society intentionally moved forward. Suppose the King believes, all citizens will follow their Kings. Initially, the Lord Buddha went to propagate the celibacy to King Bimbisarn. He also attained the stream of the Noble Ones. Later, King Pasenadi Kosol, the ruler of the Kosola empire, strongly supported the Buddha. The Buddhis propagation center located in the Kosala kingdom. There were other kings, namely King Udena, King Chandapatjota, King Mallas, King Kappina, King Sakaya, King Koliya etc. who helped spread the new paradigm in society. The Noble culture can miraculously replace the old culture rapidly. Moreover, the key religious persons, millionaires, intelligent persons, royal councilor, king's minister, court official, governor etc. also follow the Buddha' s teachings. This is a very effective strategy. Whenever the elite persons in society change their mindset, the ordinary people take the follow step inevitably. It's always been a strategy that works.

3.4 Buddhist Sangha Organization.

This is an important social phenomenon, that is, many clansmen have come to be ordained as monks in Buddhism. Sangha organization expands rapidly. In addition, clanswomen came to be ordained as a nun. It is a phenomenon that has never been seen before in the history of that era. Because women were enemies of the celibacy and were not acceptable in society as a leader or a religious woman. The Lord Buddha accepted a woman to be ordained in Sangha because the femininity has no condition on attainment Noble One. The Sangha Institute has become a new way of living in which people are interested in seeking goals in life to be ordained together. They help each other to develop people in society. The Buddha appoints the Sangha and Laities who have talent knowledge in proper position called Etadagga. The Buddha puts the right man to the right job without classification based on their skill and

expertise. It can be considered that this method is a very effective approach. The propagation of the awakening paradigm to society is significant, that is, with great efficiency and effectiveness.

3.5 Buddha's Daily Activities for Propagation

The daily routine of the Buddha himself is a unique propagation. Every moment is allocated perfectly for the propagation of Buddhism. The Buddha's activities are considered as a model life management. In the morning the Buddha begs alms and help those who are suitable to help. In the afternoon, the Buddha meets people who come to ask for solving their problems. In the evening, the Buddha preaches monks and nuns. At night, he meets royal persons. Buddhists can apply the Buddha's activities to their daily life. Routine learning can be done at both individual and organizational levels.

3.6 Sangha Discipline as Social Protection

Buddhist Sangha have been an admirable in society because of following the Vinaya. The value of Vinaya will not only harmonizing the Sangha itself, also personalizing the monks to be good looking. It is the condition of contributing to the development of the mind to a higher level as well. The transformation of the paradigm from a villager style to a clergyman style is considered. It is a form that has already created a new image of novelty in society. The Buddha has applied the rules of the royal way to apply to the monks. The discipline advantage of various precepts can be able to bring faith to people who seen monks. The noble ones are the idol of the perfected person in society. This is also the way of propagating the paradigm of awakening. It is the factor of the Quantum Jump to immune the BANI world.

These six strategic awakening paradigms are the reinforcement of the new paradigm that creates a systematic, orderly, and well-managed scheme. Each of those approaches brought great missionary achievement. No one has done it before. It covers many fields of science. All aspects are directed towards one dimension, a dimension of promoting self-awareness. The Buddha tries to cultivate and develop people as good as he can. The Buddhist Paradigm is a self-practice paradigm. If one does not follow and practice, how can he/she change. The world turns to a new dimension of paradigm. The Buddhist community comes to be the best practice in society so far.

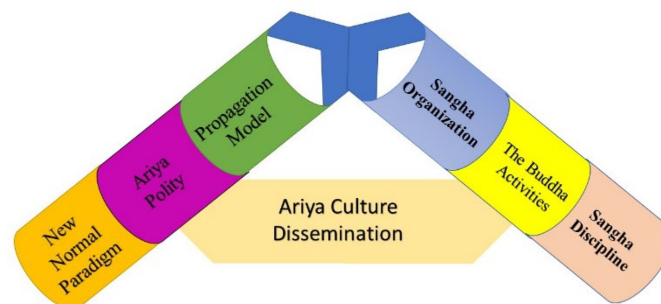

Figure 2 Noble Cultural Paradigm (Suvin Ruksat 2022)

4. Conclusion

The BANI world is the nature of the world. In order to live in a fragile world requires the art of living. Adjusting the world is impossible. But the Quantum Jump beyond the world by paradigm shift is possible. The way of vulnerability is part of growth. For example, an egg with a fragile shell is a place for chickens to break through the shell. Society is a fragile nature because it is full of conflicts as we have already witnessed from the past to the present and will continue to be so in the future. Buddhism is the art of living a balanced life, to be able to survive in any situation. It also prevents that fragility from creating problems for itself. Whatever the cause of those vulnerabilities, they fall under the big word suffering, which has both dimensions: loss dimensions and non- tolerant dimension. The thought process that leads to suffering and creates problems is ignorance of suffering. We call the Atta paradigm. The Atta or Ego will be the standpoint of wrongdoing on a fragile world. The Buddhist Quantum Jump beyond suffering is the Anatta paradigm. Anatta paradigm is the way of civilization. It's a break from the frame of life's trap. It is a leap out of the old cycle, a leap of intellectual freedom. It is a view of life that is worthwhile.

References

Tipitaka

SN 56.11 PTS: Sv 420 (Sanyutta Nikaya)
An.1 (Aṅguttara Nikaya)
DN 31, D iii 180 (Digha Nikaya)
DN 14, PTS 2.1-2.54

Books

David J. Kalupahana. (1994). **A History of Buddhist Philosophy; Continuities and Discontinuities**. Delhi: Motilal Banarasidass Publshers Pvt.Ltd.

Friedrichs, Kurt. (1994). **"Trimurti". In The Encyclopedia of Eastern Philosophy and Religion.** Edited by S. Schumacher, and Gert Woerner. Boston: Shambhala, 1994, 379. ISBN 087773433X)

Hermann Oldenberg. (1991). **The Doctrine of the Upanisads and the Early Buddhism**. Translated into English by Shridhar B. Shrotri. Delhi: Motilal Banarasidass Publshers Pvt.Ltd.

Lama Anagarika Govinda. (1991). **The Psychological Attitude of Early Buddhist Philosophy and Its Systematic Representation According to Abhidhamma Tradition**. Delhi: Motilal Banarasidass Publshers Pvt.Ltd.

Mahesh Tiwary. (1989). **Perspectives on Buddhist Ethics**. Delhi: Department of Buddhist Studies, University.

Max Muller, F. Edited. (1994). **The Sacred Books of the East Vol. 46.** Translated by Various Oriental Scholars. Delhi: Motilal Banarasidass Publshers Pvt.Ltd.

Mittal. K.K. (1990). **Perspectives on Karma and Rebirth**. Delhi: Department of Buddhist Studies, University.

P. A. Payutto (Somdet Phra Buddhaghosacariya) (2018). **Buddhadhamma, The Laws of Nature and Their Benefits to Life**. Second Edition. Translated by Robin Philip Moore. Bangkok: Buddhadhamma Foundation

Oxford Dictionaries, (2012), Oxford University Press

Radhakrishanan, S. (1996). **The Principal Upanisads. Edited with Introduction, Text, Translation and Note**. India: Harper Collins Publishers.

Radhakrishnan, Sarvepalli (Editorial Chairman) (1956). **The Cultural Heritage of India**. Calcutta: The Ramakrishna Mission Institute of Culture.

Roy Lowe and Yoshihito Yasuhara, (2016) **The Origins of Higher Learning: Knowledge networks and the early development of Universities.**

Sarvepalli (Editorial Chairman). **The Cultural Heritage of India**. Calcutta: The Ramakrishna Mission Institute of Culture)

Schumacher S., and Gert Woerner edited. (1994). **The Encyclopedia of Eastern Philosophy and Religion**. Boston, MA: Shambhala, 1994.

Thomas A. Kochumuttom. (1989). **A Buddhist Doctrine of Experience. A New Translation and Interpretation of the Works of Vasubandhu the Yogacarin**. Delhi: Motilal Banarasidass Publshers Pvt.Ltd.

Walpla Rhular. (1967). **What the Buddha Taught.** London.

Weerachai Yossothorn. (2022). An analytical study of metaphysical interpretations of birth (Jati) according to Theravada Buddhist Philosophy, Journal **of Social Science and Buddhistic Anthropology, Wad Wangtawantok.** Vol. 7 No. 5 (2022): May 2022

Williams, Raymond Brady. (2018. **Introduction to Swaminarayan Hinduism.** Cambridge University Press.

Internet Sources:

Udgītha **(उद्गीथ)** (https://www.wisdomlib.org/definition/udgitha, Viewed on 14 September, 2021.

The Chandogya Upanishad https://www.hinduwebsite.com/sacredscripts/hinduism/upanishads/chandogya.asp#Pra3 Viewed on 14 September, 2021.

สูตรการฟื้นฟูคุณภาพชีวิต “2 – 3 – 4 – 5 ” ตามวิถีพุทธปัญญา ในโลกที่เปราะบาง

Formular: “2 – 3 – 4 – 5” Buddhism Ways for Life Recovery in the BANI World

รศ.ดร.สมเจตน์ ทิณพงษ์[1]
Assoc.Prof.Dr. Somchet Thinaphong

1. The world as seen “BANI World”

เป็นที่ประจักษ์ว่าสังคมโลกอยู่ในสถานะเปาะบาง (Brittle) อันเกิดจากการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน (Disruption) ทางเทคโนโลยี หรือ เผชิญกับ ภยันอันตรายของโรคระบาด (Pandemic) ประกอบกับเมื่อขณะนี้มีการเผชิญหน้าของกลุ่มประเทศต่างๆในด้านความมั่นคง ไม่ว่าจะเป็น รัชเซีย-ยูเครน ไต้หวัน-จีน หรือ อเมริกา-อิหร่าน ล้วน ต่อให้เกิดความกังวล (Anxious) และด้วยสถานการณ์ที่คลุกกลุ่นทุกภูมิรัฐศาสตร์ (Geo-Political) การทำนายคาดการณ์มากว่าสงครามหรือวันสิ้นโลกจะมาถึงหรือไม่จะมาเมื่อไหร่ (Nonlinear) เป็นสิ่งที่ยากขึ้นอีกทั้งท่ามกลาง B-A-N ข้างต้นนั้น ที่คลุกเคล้าไปด้วย ข้อมูล ข่าวสารที่มีทั้งเท็จ (Fake News) และจริง ตลอดจนการปล่อยข่าว Fake News การบิดเบือนข้อมูลทางประวัติศาสตร์เพื่อประโยชน์ของตนจนอยากที่จะแยกแยะเข้าใจแต่ละเหตุการณ์บนโลก (Incomprehensible)โลกจึงตกอยู่ในสถานะที่เรียกว่า BANI World ตามคำย่อของนักจิตวิทยา (Jamais Cascio 2020) โดยแท้

2. การฟื้นฟู (Recovery)

2.1 ท่ามกลางภาวะ BANI และการเปลี่ยนแปลงในช่วงที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นโรคระบาดที่ส่งผลกระทบเป็นวงกว้างในหลายมิติทั้งเศรษฐกิจ สังคม และรูปแบบการดำเนินชีวิต รวมถึงวิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อทั้งมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั่วโลกนั้นสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจในรูปแบบเดิมที่คำนึงถึงการเติบโตอย่างก้าวกระโดดมากกว่าผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชีวิตนั้น นำมาซึ่งปัญหาในปัจจุบันที่นับวันยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นจนไม่อาจละเลยได้

2.2 ด้วยเหตุนี้ ทั่วโลกจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนและในเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ตามแนวคิดการฟื้นฟู เช่น Green Recovery ที่เป็นการพลิกฟื้นรวมถึงขับเคลื่อนการเติบโตของเศรษฐกิจ ควบคู่ไปกันกับการสร้างงานสร้างรายได้พร้อมทั้งยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ให้กับประชาชนโดยที่ต้องไม่สร้างความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมตลอดจนสร้างความสามารถในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและสร้างภูมิคุ้มกันต่อวิกฤติที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อลดความเสียหายและมุ่งสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืน

เศรษฐกิจหลายประเทศทั่วโลกต่างก็กาหนดนโยบายสนับสนุนการฟื้นฟูทางเศรษฐกิจ Economy Recovery ตามแนวคิดการฟื้นฟูสีเขียว ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีที่ช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ร่วมถึงการสร้างแรงจูงใจผ่านการให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีและเงินทนอุดหนุนสาหรับโครงการที่พัฒนาขึ้นตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน

2.3 สำหรับประเทศไทย ที่ผ่านมาก็ได้มีการขับเคลื่อนเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียนและเศรษฐกิจสีเขียว (Bio-Circular-Green : BCG Economy) ซึ่งเป็นโมเดลพัฒนาเศรษฐกิจแบบองค์รวม ที่ให้ความสาคัญกับการสร้างความสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจการพัฒนาสังคมและความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ โดยนำวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมมาพัฒนาต่อยอดความ

[1] ประธานกรรมการบริหาร สำนักพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (GISTDA)

ได้เปรียบของประเทศไทยในด้านทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขัน ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างการเติบโตอย่างยั่งยืน

2.4 อย่างไรก็ตาม การก้าวไปสู่ BCG Economy นั้นจำเป็นต้องอาศัยการผสานความร่วมมือระหว่างหลายภาคส่วน ทั้งภาคธุรกิจที่ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบในการดำเนินธุรกิจ โดยคำนึงถึงผู้เกี่ยวข้อง ตลอดทั้งห่วงโซ่อุปทานตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำ เพื่อการพัฒนาสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง ภาคครัวเรือนตลอดจนภาวะตัวตนก็ถือเป็นอีกหนึ่งกำลังสาคัญในการสร้างเศรษฐกิจใหม่ตามโมเดล BCG Economy ของประเทศให้เกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์แบบนั่นเอง

3. การใช้ชีวิตในโลก BANI

3.1 ปัจเจกบุคคลต้องเผชิญกับข้อท้าทายหลายแบบ พลิกผันหลายประการ ทั้งผลจากการชะลอตัวของเศรษฐกิจ การตั้งคำถามกับหน้าที่ที่ต้องขับเคลื่อนเศรษฐกิจใหม่ในรูป Green Recovery ตามข้อ 2 ข้างต้นงานในอนาคตภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัลที่ต้องเร่งวิถีการผลิตและการบริโภคที่ต้องปรับเปลี่ยนตลอดจนหลอมรวมกันปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตอย่างเชื่อมโยงกัน และส่งสัญญาณเตือนให้ต้องเตรียมรับมือและปรับตัวการดำรงชีวิต

3.2 ในวงการมหาวิทยาลัยไทยที่รับผิดชอบภาคอุดมศึกษาถูกคาดหวังให้เป็นผู้ชี้นำการเปลี่ยนแปลงสังคม สร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์และแก้ปัญหาสังคมหล่อหลอมทั้งความรู้และทักษะให้กับผู้เรียนที่พร้อมออกไปใช้ชีวิต (Living & Life) ในอนาคตในโลก BANI

3.3 ในขณะที่สถาบันอุดมศึกษาพร่ำสอนให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นและมีความสามารถในการปรับตัว แต่การอยู่ในภาวะ BANI กลายเป็นพื้นที่พิเคราะห์ชั้นดีว่ามหาวิทยาลัยมีความพร้อมและสามารถในการปรับตัวได้ดีและครอบคลุมเพียงใด มีส่วนในการสร้างหลักคิด หลักทำ และนวัตกรรมในการให้บุคคล และสังคมอยู่รอดอย่างไรในโลก BANI

4. พุทธิปัญญา “2 – 3 – 4 – 5 ” ในการใช้ชีวิตบนมิติของ the BANI world

4.1 เริ่มต้นที่ตัวตน

4.1.1 ทุกอย่างบนโลกและจักรวาลนี้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เราเป็นสมาชิกหรือเป็นสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งที่อาศัยโลกและจักรวาลในการดำรงชีวิต เราจึงต้องฟื้นฟู (Recovery) ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงไปในทางดีขึ้นเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตในปัจจุบันและอนาคตให้ได้เป็นปกติและปลอดภัย แล้วการพัฒนานั้นมีประเด็นว่าต้องทำอะไร ทำที่ไหน ทำกับใคร ทำอย่างไร คำตอบคือเริ่มต้นที่ตัวตน ทำที่ตัวตน ทำกับตัวตน และทำจากความคิดตนเอง และการที่จะทำนั้นจะต้องเริ่มต้นอย่างไร ขออนุญาตตอบว่า เริ่มต้นจากความคิดของตนเอง เราทุกคนเกิดมาพร้อมกับความไม่รู้ โลก และจักรวาลหรือสิ่งแวดล้อมนี้เกิดมาก่อนเรา มีวิวัฒนาการมาเป็นล้าน ๆ ปี เราเพิ่งเกิดมาไม่นานนี้ และอายุขัยที่มีก็น้อยมาก หรือเป็นเศษเสี้ยวของอายุขัยของโลก และจักรวาล

4.1.2 การที่เราทุกคนพร้อมรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกรูปแบบ แล้วจะเป็นรูปธรรมได้อย่างไร คาตอบอยู่ที่หลักพื้นฐานความจริงของตนเอง โลกและจักรวาลนี้จะพัฒนาตนเอง สังคม ประเทศชาติ และโลก ให้เข้มแข็งในการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงหรือสถานการณ์ที่เรียกว่า BANI world ได้อย่างดี

4.1.3 เหตุ – ปัจจัย และสมดุลยภาพ

- ซึ่งทั้งจักรวาลและโลกเราเป็นระบบเดียวกันและธรรมชาติได้มีการออกแบบได้อย่างสมดุล
- หากขาดหรือพร่องไปก็ต้องมีการฟื้นฟูและปรับสมดุลใหม่ที่ต้องใช้การพัฒนา
- สามัคคีที่มีดุลยภาพน่าจะเป็นความมั่นคงของสังคมมนุษย์ที่ต้องเป็นเป้าหมายแรกในสถานการณ์โลก

4.2 3 วิธีการใช้ชีวิตและ 5 ชุดความคิด (Mindset) จาเป็นสาหรับการใช้ชีวิตบนมิติ BANI World

4.2.1 3 วิธีการใช้ชีวิต

1) การใช้ชีวิตเรียบง่าย ใจพอ การใช้ชีวิตแบบ Simplicity is luxury น่าจะอยู่ได้ในลัทธิบริโภคนิยมในปัจจุบันอันเป็นตัวการใหญ่ที่สุดที่ทำลายระบบนิเวศของโลก และเราควรจะมีส่วนร่วม

2) การใช้ชีวิตอย่างประหยัดเรียบง่ายบริโภคลดลง เท่าที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตและความต้องการทางวัฒนธรรม ทำให้เรามีเวลาที่จะติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่น หรือใช้ชีวิตกับธรรมชาติกับสิ่งที่เราชอบได้มากขึ้น มีความพอใจ ความมั่นคง และความสมดุลในชีวิตมากขึ้น

3) การกำหนดค่านิยมและพฤติกรรมที่ควรมาแทนที่ลัทธิบริโภคนิยม ที่เน้นกำไร เน้นความเห็นแก่ตัว ต้องปรับการแบ่งปันที่เป็นธรรม ลดการเอาเปรียบทั้งคน และธรรมชาติ เอาใจใส่ต่อกันและกัน และร่วมมือกันเพื่อประโยชน์ของชุมชนมากกว่าการแก่งแย่งแข่งขันแบบตัวใครตัวมัน มีชีวิตที่สมดุลน่าพอใจและช่วยลดมลภาวะในระบบนิเวศ นี้คือ “การทำน้อยลงที่ได้ผลมากขึ้น” (Less is More) ทำให้คนเรามีความรู้สึกมั่นคงในการดำเนินชีวิต

4.2.2 5 ชุดความคิด (Mindset) ประกอบด้วย

1) ชุดความคิดการออกแบบและจัดระบบความคิด มุ่งเน้นการคิดเชิงวิเคราะห์ การคิดเชิงเหตุผล การคิดเป็นระบบเพื่อแก้ไขปัญหาและการคิดเชิงออกแบบ เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ (5I ; 5D)

2) ชุดความคิดการสร้างสรรค์และนวัตกรรม กล้าคิดและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ / บริการใหม่ ๆ รวมถึงนวัตกรรมต่าง ๆ (BCG BC^3G)

3) ชุดความคิดทางสังคมและความสามารถในการทำงานท่ามกลางความหลากหลายเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เน้นให้รู้จักเข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ไม่ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางและมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อให้งานสำเร็จ

4) ชุดความคิดความสามารถทางอารมณ์เพื่อการจัดการและพัฒนาตนเอง กรอบความคิดสำหรับความก้าวหน้าเติบโต

5) ชุดความคิดการสื่อสารได้ถูกต้องตามสถานการณ์ สามารถเจรจาต่อรองรวมถึงจัดการความขัดแย้งกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ ได้

4.2.3 มองสาระธรรมของพระพุทธศาสนาเชิงประจักษ์ (Observation based) ในการดำรงชีวิต

2 : 2 สิ่งที่อิงอาศัยกัน เหตุ – ผล ล้วนเป็นไปตาม อิทัปปัจจยตา จะช่วยค้นหาเหตุ/ปัจจัยแห่งการเปราะบาง

3 : 3 เรื่อง 3 ลักษณะ ที่ต้องเชื่อและตกผลึก คือ ไตรลักษณ์ แห่งอนิจจัง – ทุกขัง – อนันตา แปลว่า ทุกอย่างบนโลกนี้ เปลี่ยนแปลงเป็นพลวัต อนิจจัง ไม่แน่นอน (non – linear) เป็นกังวล (Anxious) เป็นทุกข์ (ทนอยู่ต่อไปไม่ได้) ยากที่จะเข้าใจอยู่แล้ว (In Comprehensible) 3 เรื่องที่ช่วยลดความกังวล คือ โลภะ – โทสะ – โมหะ

4 : 4 เรื่องที่ต้องยึดถือในกิจวัตรประจำวันอันเป็นความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ หรืออริยสัจ 4 คือ ทุกข์ (ความมีอยู่ของความกังวล) สมุทัย (เหตุแห่งความกังวล) นิโรธ (หาแนวทางการดับเหตุ) มรรค (การใช้สติปัญญาแก้ปัญหา)

5 : 5 ศีล หรือ เบญจศีล อันเป็นข้อห้ามในด้านต่าง ๆ 5 ประการ คือ ห้ามทำลายชีวิต ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ สุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งของความประมาท

อิทัปปัจจยตา	ไตรลักษณ์	อริยสัจ 4	ศีล / เบญจศีล
2	3	4	5
จะช่วยค้นหาเหตุ / ปัจจัยแห่งการเปราะบาง	**ไม่ลุ่มหลง ไม่ยึดติดยึดถือกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง**	**การนำอริยสัจ 4 ไปใช้ในชีวิตประจำวัน** (i) มองไปในปัญหา คือ ทุกข์ คือ ปัญหา เป็นสิ่งที่ควรรอบรู้ว่าตัวทุกข์คืออะไร (ii) สมุทัย คือ สาเหตุของ ปัญหามาจากอะไร (iii) นิโรธ คือ การแก้ไขปัญหาเพื่อให้หลุดพ้นจากทุกข์ (iv) มรรค คือ วิธีการแก้ปัญหา เป็นสิ่งที่ควรอบรมบำเพ็ญให้เกิดมี ถ้าเข้าใจกระบวนธรรมอริยะสัจ 4 ย่อมทำให้ดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างราบรื่น	**การนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวัน** ศีล 5 เป็นมนุษยธรรม คือธรรมของมนุษย์ ที่มีความตั้งใจที่จะงดเว้นจากความชั่ว ความทุจริตทางกายและวาจา

ดำรงชีวิตอย่างไร? ในยุค BANI WORLD

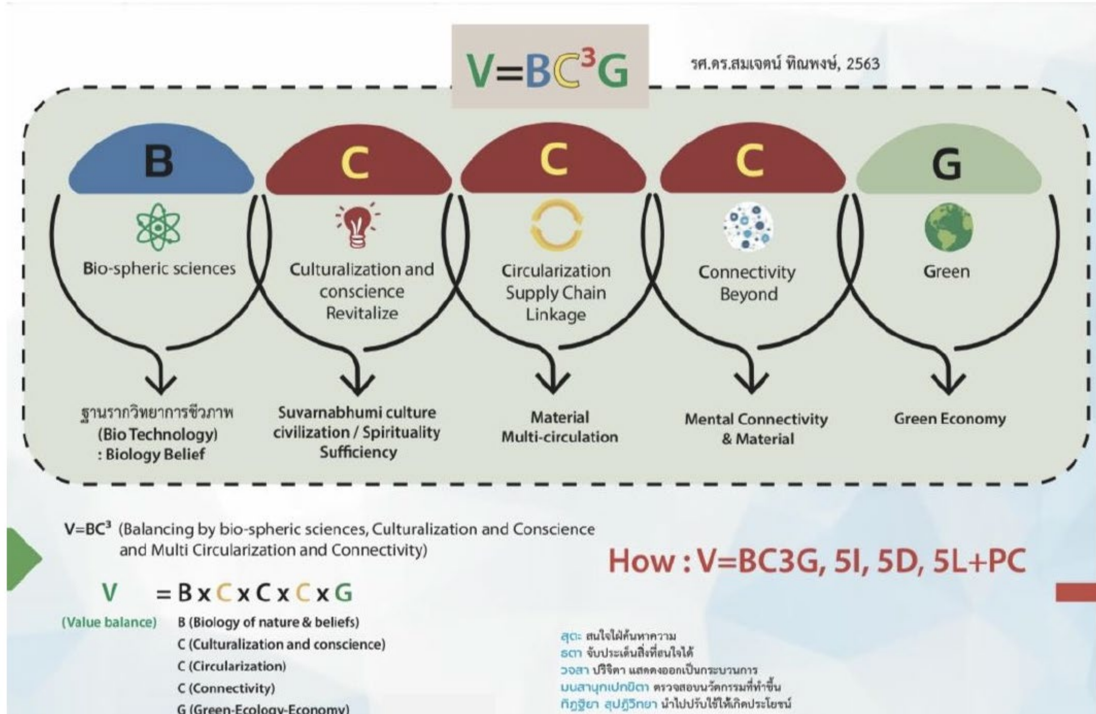
	B	A	N	I
	Brittle เปราะบาง ช่วงอายุสิ่งต่างๆ จะสั้นลงและพังทะลายได้ง่าย	**Anxious** ส่งผลให้เกิดความกังวล สับสนเผชิญภาวะตัดสินใจไม่ได้ ไร้ทางแก้ไข	**Nonlinear** เหตุ – ผล ไม่สัมพันธ์กันตรง ๆ ไม่สามารถทำนายได้ง่าย เพราะไม่เป็นสมการเส้นตรงที่ระบุเหตุและผลชัดเจน	**Incomprehensible** แม้ยากที่จะทำความเข้าใจ ข้อมูลมีเป็นจำนวนมากสิ่งต่างๆ ซับซ้อน ละเอียด
	↕	↕	↕	↕
	Resilience & Purpose	**Compassion & Conscious**	**Agility & Adaptability**	**Sense making & Collaboration**
การดำรงชีวิตตัวตน / ปัจเจกบุคคล	• พัฒนา mindset ตอบสนองเร็ว Resilience • พัฒนาทักษะแนวกว้างให้เพิ่มขึ้น	• การมีสติ (Conscious) • เข้าใจตนเอง • เข้าใจคนรอบข้าง • พัฒนา อารมณ์เพื่อลดความกังวล • พุทธิปัญญา	• ติดตามการเปลี่ยนแปลง (สถานการณ์ / เทคฯ) • มองทั้งระบบเป็นองค์รวม (System; wholistic) • รู้วิธีการปรับตัว • คิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ (Innovation)	• กล้ามีหลักการตัดสินใจ ภายใต้ความเสี่ยง • ใช้ data + เทคฯ และฝึกการใช้สัญชาตญาณประกอบ
การจัดการหน่วยงาน / องค์กร	• พัฒนาคน • โครงสร้างการทำงานที่ยืดหยุ่น / ตัดสินใจให้เร็ว • รูปแบบธุรกิจที่ยืดหยุ่น • กระจายความเสี่ยง • เตรียมแผนสำรองที่ชัดเจน • ปรับทิศทางและรูปแบบธุรกิจ	• ดูแลคนด้านจิตใจ • เข้าอกเข้าใจพนักงานและลูกค้า • พัฒนา Soft Skills ที่จำเป็นของพนักงาน	• เพิ่มความสามารถด้วยเทคโนโลยีการวิเคราะห์ • พัฒนาคนด้านการคิดวิเคราะห์ข้อมูล • นำข้อมูลมาสร้างทางเลือก (Scenario) และทดสอบสม่ำเสมอ	• สร้างพันธมิตร • มีความโปร่งใสในข้อมูลแต่ละหน่วยงานเพื่อใช้วิเคราะห์ • มีความสามารถในการมองอนาคต

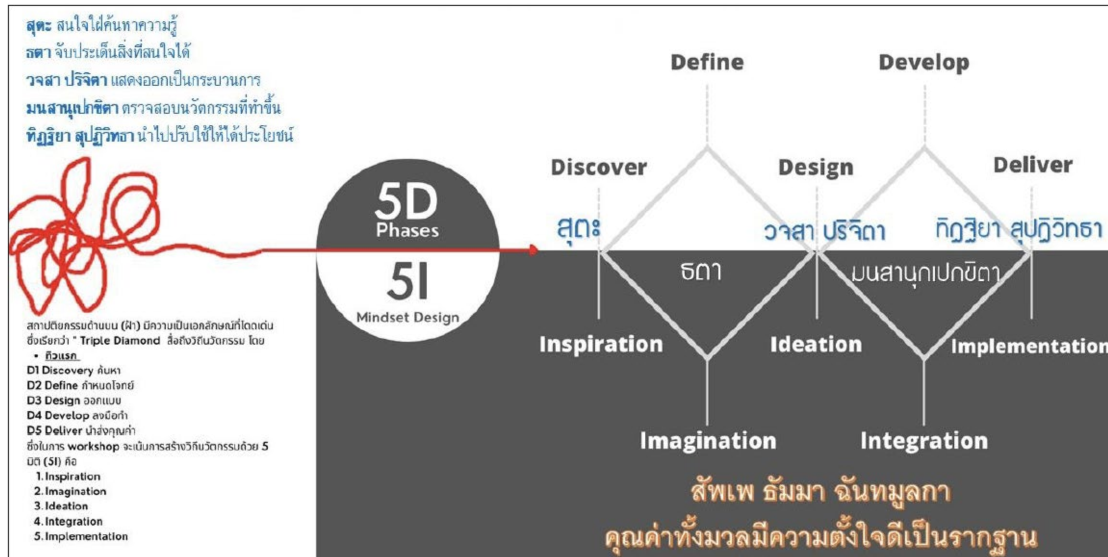
ดำรงชีวิตอย่างไร? ในยุค BANI WORLD

B : **Brittle** (เปราะบาง)	➢ มีสาระธรรมในการดำรงชีวิตที่เป็นสัจธรรม
A : **Anxious** (สร้างความกังวล)	สามารถออกแบบ ➢ Mindset Designs ➢ Materials to Mentality ➢ ฝึกฝน Skills ในสัมมาสติ ➢ ปฏิบัติตามหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา...ปราศจากความกังวลเศร้าหมองด้วยกิเลส คือ โลภะ โทสะ โมหะ...
N : **Nonlinear** (คาดเดายาก)	➢ ฝึกเป็นผู้กำหนดวัตถุประสงค์แห่งอนาคต และกำหนดอนาคต
I : **Incomprehensible** (ความไม่เข้าใจ)	➢ สร้าง Balanced Values โดยรวมเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา คือ การปฏิบัติโดยความเป็นกลาง หรือสมดุล หลักคิดที่เป็นกลาง ➢ การดำเนินปฏิบัติในบนหนทางสายกลาง ที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ➢ สร้างความเข้าใจการอยู่ร่วมกับสังคม ชุมชน แม้ต่างและหลากหลายวัฒนธรรม... เสริมสร้างความสัมพันธ์ด้วยหลักสังคหวัตถุธรรมและพรมวิหารธรรม...จึงได้เห็นความเชื่อมโยงสร้างสัมพันธ์อันดีที่เกิดขึ้น

* หมายเหตุ : หลักการดำเนินชีวิตตามอริยสัจ 4 คือ รู้ทุกข์ = อุปสรรคชีวิต / ขจัดสมุทัย = ทำให้เหตุแห่งทุกข์หมดไป / ทำนิโรธให้เกิด = สร้างคุณค่าให้ปรากฏ / เดินตามมรรค = เสริมสร้างการเดินตามทางสายกลางทุกมิติ

Design “Mindset”

รูปแบบพุทธวิธีส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงวัย ตามหลักพุทธธรรม

Buddhist Pattern to Increase Happiness of the Elderly According to Buddhist Principles

โกมินทร์ วังอ่อน, ชาญชัย ฤทธิร่วม, ปรีดา จันทร์แจ่มศรี, ปรัชญาณินทร์ วงศ์อทิติกุล,
สมบัติ บุญคำเยือง และธัญญลักษณ์ แซ่เลี้ยว[1]
Gomin Wang-on, Chanchai Rittiruam, Preeda Chanchaemsri, Pratjayanin Wong-a-thitikul,
Sombat Boonkamyeung and Thanyalak Saeliao

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและนำเสนอเป็นรูปแบบการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงวัยตามหลักพุทธธรรม ว่าด้วยหลักธรรมภาวนา 4 อันเป็นหลักปฏิบัติสำหรับพัฒนาคน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 70-79 ปี จำนวน 66 คน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การคัดเลือกบุคคลตัวอย่างที่ดีแล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอตัวอย่างสำคัญ ผลการวิจัยพบว่า

รูปแบบการสร้างความสุขของผู้สูงวัยด้านกายภาวนาและด้านศีลภาวนา ยังคงเกี่ยวเนื่องกับการทำงาน การทำกิจกรรม และการประกอบอาชีพตามอัตภาพ ด้านจิตตภาวนา เป็นผลจากการปฏิบัติสมาธิภาวนาที่ตนเองสามารถปฏิบัติได้เป็นประจำ ทำให้เกิดการเสริมพลังบวกและความเข้าใจในธรรมและชีวิตมากขึ้น และด้านปัญญาภาวนา ต้องเป็นผู้มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นจุดเริ่มต้น แล้วน้อมนำหลักธรรมคำสอนไปพิจารณาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ดังกล่าวเป็นพุทธวิธีส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงวัย
คำสำคัญ: ผู้สูงวัย, ความสุข, พุทธธรรม, ภาวนา 4

Abstract

This study aims to study and reveal pattern of living with happiness of elderly according to Bhavana 4 of Buddhist principles which is the practice to develop human. The 66 samples of this study are between 70-79 years old. This qualitative study uses in-depth interview from the selected good role models, content analysis, and presentation of significant results. The research found that;

The pattern of creating happiness in the elderly according to physical (*kaayaa*) and moral (*siila*) development is related to personal tasks, public activities, and occupations. In the cultivation of the heart (*jitta*), the elderly performed regular meditation (*samaadhi*) which creates positive power and understanding in life and nature. As for intellectual development (*panyaa*), the elderly must be a person who firstly has strong faith in Buddhism and apply the principles and teachings in daily life. This is a Buddhist pattern of living with happiness of the elderly.
Keywords: Elderly, Happiness, Buddhist Dharma, Bhavana 4

[1] อาจารย์สังกัดสำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: em_gomin_w@crru.ac.th, โทรศัพท์: 0864079382

บทนำ

การดำเนินชีวิตที่ดีและมีความสุขนั้นบุคคลย่อมต้องอาศัยพื้นฐานของการคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล และเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจชีวิตของตนเองและผู้อื่น เพื่อตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ในครอบครัวและสังคม รวมถึงการพัฒนาบุคลิกภาพและมารยาททางสังคมเพื่อนำไปสู่การทำงานและการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งในสังคมไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นแกนหลักในการดำเนินชีวิต จึงเป็นเครื่องมือพัฒนามนุษย์ด้วยหลักปรัชญาการดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมายได้อย่างถูกต้อง ปลอดภัยและสะดวกขึ้น หลักการดำเนินชีวิตมีอย่างหลากหลายด้วยหลักพุทธธรรม มนุษย์สามารถเลือกได้ตามความสมเหตุสมผล ความเข้าใจ แนวคิด โลกทัศน์ อันสอดคล้องกับประสบการณ์ ความรู้ สภาพเศรษฐกิจ และสังคมที่ตนเป็นอยู่ แล้วนำไปประยุกต์ใช้ในหลักการที่ดีที่สุดสำหรับชีวิตของแต่ละคนอันเรียกได้ว่าเป็นพุทธวิธีการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขโดยปัจเจกบุคคล (คำแหง วิสุทธางกูร, 2565 : 1)

การจะพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ในการดำรงชีวิตนั้น ต้องคำนึงถึงสามดินแดนที่เป็นองค์รวมแห่งระบบการดำเนินชีวิต กล่าวคือ ด้านที่ 1 เป็นการติดต่อสื่อสารกับโลก คือ การสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางผัสสทวาร การดูแลสุขภาพที่ดี ด้านที่ 2 เป็นภาวะด้านจิตใจ การควบคุมจิตใจให้มีสมาธิรับรู้และเสพข้อมูล และส่วนด้านที่ 3 คือ ปัญญาความรู้คิด คอยชี้นำสู่การกระทำที่ถูกต้อง ดังกล่าวคือเปรียบเสมือนไตรสิกขาในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักครอบคลุมการกระทำทั้งร่างกายและจิตใจ เป็นระบบสำคัญและสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง ด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา อันจะเป็นเกราะป้องกัน และส่งเสริมการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข (พระสุนทรกิตติคุณ, 2560 : 17-18) โดยหลักไตรสิกขาได้เกื้อกูลแก่หลักธรรมภาวนา 4 ซึ่งเป็นธรรมปัจจัยสำคัญยิ่งในการดำเนินชีวิต ที่มีขอบเขตถึงการเจริญ การอบรม การพัฒนา การทำจิตใจให้สงบ ฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจตามความเป็นจริง อันได้แก่ กายภาวนา คือ การพัฒนาความสัมพันธ์กายของเรากับสิ่งแวดล้อมภายนอก ศีลภาวนา คือ การฝึกความประพฤติให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อน อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูล จิตตภาวนา คือ การพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย และปัญญาภาวนา คือ การฝึกปัญญา ให้รู้ เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ การภาวนาจะนำไปสู่การลดทอนกิเลส ความทุกข์ การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับชีวิต ซึ่งไม่จำเป็นต้องปลีกวิเวก เราสามารถปฏิบัติภาวนาได้ทุกเวลา สถานที่ แม้ในการทำงานและการดำรงชีพโดยทั่วไป (พระพรมคุณณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2552 : 286-287) และหลักไตรสิกขายังสงเคราะห์ลงใน อริยมรรค 8 ประการ ซึ่งเป็นทางสายกลางที่เป็นข้อปฏิบัติแห่งความพอดี มีลักษณะดุลยภาพที่จะให้ถึงจุดหมายตามความเป็นจริง อันได้แก่ การทำความเข้าใจในทางที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) การทำความคิดในทางที่ถูกต้อง (สัมมาสังกัปปะ) การพูดในทางที่ถูกต้อง (สัมมาวาจา) การกระทำที่ถูกต้อง (สัมมากัมมันตะ) การเลี้ยงชีวิตในทางที่ถูกต้อง (สัมมาอาชีวะ) ความพยายามในทางที่ถูกต้อง (สัมมาวายามะ) การระลึกที่ถูกต้อง (สัมมาสติ) ความตั้งมั่นที่ถูกต้อง (สัมมาสมาธิ) (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2531)

ในห้วงของการใช้ชีวิตที่ผ่านมา เชื่อว่าผู้สูงอายุได้กระทำการสำเร็จอยู่หลายประการ อาทิ การจัดการปัญหาชีวิตที่เกิดขึ้น การบริหารชีวิตเพื่อสร้างความสุขให้แก่ตนเอง ครอบครัว และเพื่อนในสังคม ตั้งแต่ก่อนการเป็นผู้สูงอายุ จนเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (60-70 ปี) และบั้นปลายของการสูงวัยอย่างมีความสุข และเชื่อได้ว่าเป็นคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ครองชีวิตได้เหมาะสมจนถึงปัจจุบัน มีความสุขสมวัยตามอัตภาพ แม้เหตุการณ์เรื่องราวในช่วงชีวิตที่ผ่านมามีทั้งขึ้นและลงเป็นธรรมดาของชีวิตปุถุชน ที่ซึ่งยังไม่อาจบรรลุเข้าถึงธรรมขั้นโลกุตระได้ ซึ่งยังต้องเวียนว่ายในวัฏฏะสงสารกันต่อไป จึงมุ่งศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขที่เป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีของผู้สูงวัยตามหลักพุทธธรรม ด้วยหลักธรรมภาวนา 4 อันเป็นหลักปฏิบัติสำหรับพัฒนาคน โดยมีหลักไตรสิกขาที่เป็นหัวใจสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาคน ซึ่งเป็นเจ้าเรือนนำหน้าธรรมอื่นทั้งปวง และขยายความข้อปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักอริมรรค 8 ประการ อันจะเป็นรูปแบบและแนวทางปฏิบัติที่ดีแก่อนุชนคนรุ่นหลัง และผู้กำลังจะก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงวัยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและนำเสนอเป็นรูปแบบการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงวัยตามหลักพุทธธรรม ว่าด้วยหลักธรรมภาวนา 4 อันเป็นหลักปฏิบัติสำหรับพัฒนาคน

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาในพื้นที่เฉพาะชุมชนวัดในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงราย ได้แก่ 1) ชุมชนวัดมิ่งเมือง ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 2) ชุมชนวัดพระสิงห์ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 3) วัดพระธาตุผาเงา ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 4) วัดป่าขันติอุดมธรรม ตำบลเวียงชัย อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย 5) ชุมชนวัดป่าบ้านเหล่า ตำบลทุ่งก่อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย 6) วัดหลวงราษฎร์เจริญธรรม ตำบลแม่เจดีย์ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย และ 7) วัดหัวฝาย ตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

2. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

ประชากรในการศึกษา คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 70-79 ปี ซึ่งมีจำนวน 55,102 คน โดยสำนักงานสถิติจังหวัดเชียงรายรายงานสถิติจำนวนประชากรในจังหวัดเชียงราย พ.ศ. 2562[1]

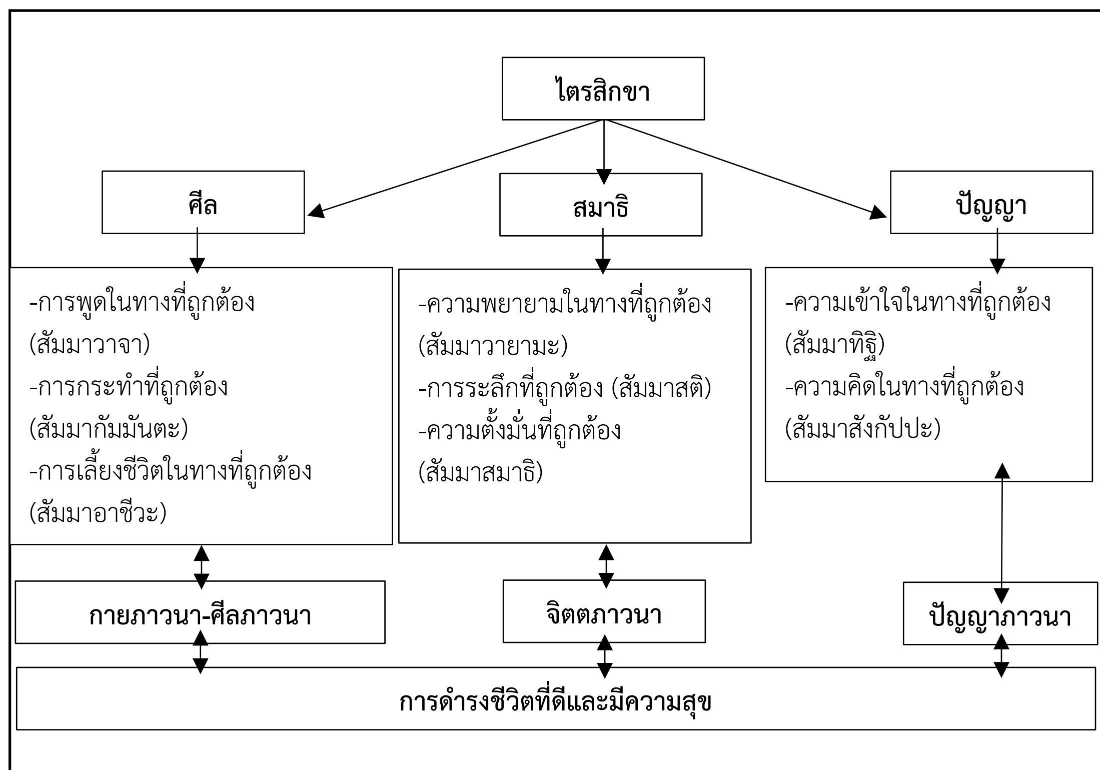
3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาสาระของการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่

1. มุ่งศึกษาศิลปะการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขที่เป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีของผู้สูงวัยตามหลักพุทธธรรมในจังหวัดเชียงราย ที่ได้กระทำหรือสำเร็จด้วยการกระทำ

2. มุ่งสังเคราะห์รูปแบบการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงวัยตามหลักพุทธธรรม ว่าด้วยหลักธรรมภาวนา 4 อันเป็นหลักปฏิบัติสำหรับพัฒนาคน

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการสงเคราะห์หลักธรรมภาวนา 4 ในไตรสิกขาและมรรค 8 เพื่อสร้างรูปแบบพุทธวิธีส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงวัยตามหลักพุทธธรรม

[1] สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงราย. (2563). รายงานสถิติจังหวัดเชียงราย พ.ศ. 2563. เชียงราย : สำนักงาน.

วิธีดำเนินการวิจัย

1. แหล่งข้อมูล

การวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับประชากรผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 70-79 ปี ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลผ่านการพิจารณาจากพระสงฆ์ ผู้นำ และประชาชนในแต่ละชุมชนวัด อย่างมีเงื่อนไข ทั้งที่เป็นบุคคลที่เกษียณตัวเองจากการทำงานในสถานประกอบการ ข้าราชการ และผู้ที่ทำงานทั่วไปใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวเป็นหลัก ซึ่งมีคุณสมบัติต่อการให้ข้อมูลที่ดีในทิศทางดียวกัน ที่สามารถให้คำตอบการวิจัยได้อย่างครบถ้วน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยทั้งสิ้นประมาณ 66 คน

2. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกการศึกษาเกี่ยวกับศิลปะการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขที่เป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีของผู้สูงวัยตามหลักพุทธธรรม เพื่อเป็นการบอกเล่าเรื่องราว ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ดีในเชิงบวกที่ส่งเสริมการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ที่ผู้สูงอายุได้กระทำหรือสำเร็จด้วยการกระทำตามแนวทางอริยมรรค 8 ประการที่สงเคราะห์ลงในไตรสิกขา โดยหลักความจริง ความเชื่อ ประสบการณ์ และผลลัพธ์ที่เกิดจริงกับตนเอง

การจัดการกับปัญหาของชีวิตเพื่อลดหรือแก้ปัญหาด้านการดำรงชีพเพื่อให้มีความสุข ตั้งแต่ก่อนเป็นผู้สูงอายุ การเป็นผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ และบั้นปลายความสุขของการสูงวัย และจนถึงพร้อมด้วยการปฏิบัติที่เหมาะสมตามสภาพชีวิตที่สามารถเข้าถึงหลักคำสอนหมวดธรรมต่าง ๆ บนวิถีชีวิตก้าวหน้าแห่งวิทยาการหรือศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลงสู่ความสุขของชีวิตในระดับคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ที่เกี่ยวเนื่องด้วยครอบครัว การหาเลี้ยงชีพ ทรัพย์สมบัติ และเกี่ยวข้องกับคนอื่น ๆ ในสังคมที่เป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีที่วางอยู่บนแก่คำสอนของพุทธธรรม ในหมวดต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระคัมภีร์พุทธศาสนา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการดังนี้

1. การศึกษาเอกสารรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเครื่องมือการวิจัยที่มีประสิทธิภาพ และกำหนดแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสม

2. การลงพื้นที่ภาคสนามสัมภาษณ์มูลเชิงลึกแบบมีโครงสร้างกับประชากรเป้าหมายผู้สูงอายุ ที่ได้รับการคัดเลือกตามเงื่อนไข โดยการพิจารณาจากพระสงฆ์ผู้นำ และประชาชนในแต่ละชุมชนวัด ทั้งนี้มีคณะวิจัยทีมวิจัยผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนาและวัฒนธรรมเป็นผู้ปฏิบัติการวิจัยร่วมด้วย ตามประเด็นศึกษา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการนำข้อมูลมาดำเนินการจัดหมวดหมู่ของข้อมูล และหาความสัมพันธ์ในโครงสร้างเนื้อหากับประเด็นที่ตั้งคำถาม ตรวจสอบความเชื่อถือของข้อมูล ความครบถ้วนของข้อมูลแบบสามเส้า ทั้งจากการสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจสอบเอกสารที่มีการบันทึกไว้ และการถามหลาย ๆ ตัวอย่างหลายๆ ครั้งจนเชื่อถือได้ว่าข้อมูลนั้นมีความถูกต้องแล้วจึงยุติการตรวจสอบ มีการบันทึกข้อมูลและทำดัชนีข้อมูลจากนำคำสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์เนื้อหา จัดทำดัชนีและวิเคราะห์หาความเชื่อมโยง ตีความและนำมาสร้างบทสรุปในทำนองเดียวกัน การทำข้อสรุปชั่วคราวและการลดทอนข้อมูล และการสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป โดยมุ่งตอบวัตถุประสงค์การวิจัยให้สมเหตุสมผล เพื่อให้ได้รูปแบบพุทธวิธีส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงวัยตามหลักพุทธธรรม ด้วยหลักธรรมภาวนา 4 หลักปฏิบัติสำหรับพัฒนาคน

ผลการวิจัย

ผลการศึกษานี้เป็นการนำเสนอรูปแบบการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงวัย โดยยกตัวอย่างบุคคลที่มีแนวทางปฏิบัติชีวิตที่ดี ด้วยยินยอมและยินดีให้เปิดเผยข้อมูลในบทความวิจัยนี้ เพื่อเป็นแบบอย่างการใช้ชีวิตที่ดีแก่อนุชนคนรุ่นหลัง และผู้กำลังจะก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงวัย โดยวิเคราะห์รูปแบบตามหลักปฏิบัติสำหรับการพัฒนาคนว่าด้วยการภาวนา 4 ประการ ได้แก่ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนาและปัญญาภาวนา ดังนี้

1. รูปแบบการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงวัยด้านกายภาวนาและศีลภาวนา

1.1 "การทำงานและใช้ชีวิตอย่างมีความสุข"

นางศรีคำ ปิยานนท์ กับความสุขในชีวิตประจำวัน คือ การประกอบอาชีพรับจ้างทอผ้าที่ศูนย์ทอผ้าพื้นเมือง เฉลี่ยรายได้ค่าแรงวันละ 80 บาท เนื่องจากคิดจากผลงานที่เกิดขึ้น และมีรายได้จากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุอีกเดือนละ 700 บาท จึงมีวิธีการบริหารทรัพย์ที่มีอยู่อย่างรอบคอบด้วยสภาพฐานะของครอบครัวไม่สู้ดีนัก โดยส่วนหนึ่งเก็บไว้เป็นค่าอาหาร ส่วนหนึ่งเก็บไว้เป็นค่ายา ค่ารักษาโรคในยามเจ็บป่วยกระทันหัน และอีกส่วนหนึ่งเป็นค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

สิ่งที่ทำแล้วมีความสุข คือ การทำงานไปตามปกติวิถีที่ทำได้ตามความสามารถของตนเอง นั้นคือการรับจ้างทอผ้าอันเป็นแหล่งรายได้ของผู้สูงวัย แม้บางครั้งได้รับการช่วยเหลือจากลูกหลานอยู่บ้างก็พอบรรเทา ดังนั้นการประหยัดอดออม ไม่ฟุ่มเฟือยจึงเป็นลักษณะนิสัยปฏิบัติที่ดี อนึ่งคือการเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นแบบอย่างที่ดีสามารถให้คำสอนแก่ลูกหลานไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข โดยเฉพาะประเภทยาเสพติด สุราเครื่องมึนเมาที่ทำให้เสียสติดังเห็นตัวอย่างมากมายทั้งในชุมชนและภาพข่าวรายงาน ด้วยเป็นทางแห่งความเสื่อมผิดศีลธรรม ซึ่งเน้นการชี้โทษและประโยชน์ในเชิงสร้างสรรค์ที่ทำให้ลูกหลานได้พินิจพิเคราะห์ด้วยหลักเหตุผลและสามารถปฏิบัติตามได้

การดูแลสุขภาพร่างกายของตนเอง ด้วยตระหนักถึงวัยชราที่ก้าวผ่านเข้ามาและกระทั้งโรคภัยที่เกิดขึ้นอย่างเนือง ๆ ด้วยการออกกำลังกายตามอัตภาพสมควร อย่างน้อยสัปดาห์ละ 2-3 วัน เพื่อเป็นการฟื้นฟูร่างกายให้มีสมรรถภาพดีขึ้นและสามารถใช้กำลังในการทำงานได้ การเลือกรับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย ตรงเวลาและไม่เกิดโทษแก่ร่างกาย ด้วยวัยที่มีปัญหาด้านความดันและเบาหวานจึงต้องพิถีพิถันเป็นอย่างยิ่งต่อการกินอยู่อย่างถูกต้อง

ความสุขภายในครอบครัวที่เป็นส่วนหนึ่งของการแสวงหาทรัพย์และอาหาร การทำอาหารรับประทานอย่างพร้อมหน้าพร้อมตาในครอบครัว การทำบุญใส่บาตรเลี้ยงพระ การพักผ่อน-ผ่อนคลายจากภารกิจในชีวิตประจำวันและการปลูกพืชผักสวนครัว เป็นกิจกรรมยามว่างจากงาน ช่วยส่งเสริมสุขภาพกายและจิตของชีวิตที่ดีขึ้น

1.2 "การดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขตามอัตภาพ"

นายแหลมทอง แก้วมาตร มีความสุขในชีวิตประจำวันกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การทำไร่ทำนาตามวิถีชีวิตปกติกับความสุขทางกายและทางใจที่เกิดขึ้นในช่วงชีวิต แม้มีความทุกข์อันเกิดจากราคาพืชผลการเกษตรรายได้ที่เป็นทรัพย์ในการเลี้ยงชีพไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในบางครั้ง การเจ็บป่วยจากโรคภัยที่ประสบอยู่เนือง ๆ หนี้สินที่ต้องทยอยจ่ายอย่างไม่สิ้น ดังกล่าวทำให้รู้สึกไม่สบายใจอยู่เป็นเนืองนิตย์บ้าง แต่ชีวิตก็ยังคงดิ้นรนขนขวายเพื่อความอยู่รอดต่อไป

การรักษาศีลตามหลักศาสนา การฟังธรรมะ การปฏิบัติตามศาสนพิธีกรรมธรรมเนียมปฏิบัติยังทำให้ชีวิตมีความสุขขึ้น การได้ช่วยเหลือกิจกรรมงานของวัดร่วมกับเพื่อนบ้าน ทำให้ได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ชีวิตหลายอย่าง การใช้ความชำนาญทักษะที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชนและวัด เช่น งานจักสาน การตกแต่งประดับงานกิจกรรมตามกำลังอัตภาพที่ทำได้ ซึ่งปกติเป็นคนที่อยู่ในระเบียบวินัยของชุมชน ไม่สร้างความเดือดร้อนหรือเบียดเบียนผู้อื่น แต่กลับสร้างความเกื้อกูลแก่กันฉันมิตรพี่น้อง เช่นนี้ก็มีความสุขกับการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

ความสุขอื่น อันเกิดจากการเห็นความสำเร็จของลูกหลาน การเป็นคนดีของสังคม และการรู้จักกตัญญูต่อพ่อและแม่ รวมทั้งการดูแลตัวเองให้มีสุขภาพดีขึ้นเพื่อป้องกันการเจ็บป่วยไข้ เพราะเริ่มมีอายุมากขึ้นจึงต้องหลีกเลี่ยงอบายมุข ประเภทสุราของมึนเมาที่ส่งผลเสียแก่ร่างกาย

1.3 "การสร้างความสุขเมื่อยามแก่ชรา"

นางหล้า รินล้อม มีความสุขจากการเป็นสมาชิกโรงเรียนผู้สูงอายุ (วัดหัวฝาย) ซึ่งมีกิจกรรมส่งเสริมความรู้และทักษะการใช้ชีวิตที่เหมาะสมกับผู้สูงวัย อีกทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้ชีวิตที่ดีสำหรับการใช้ชีวิตให้มีความสุขในบั้นปลาย เป็นคนที่มีความพร้อมและยินดีอย่างมีความสุขเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น เพราะนอกจากกิจกรรมสาธารณะทั่วไปแล้ว กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรม การศาสนาเป็นกิจกรรมหลักสำคัญที่จัดขึ้นอยู่เป็นประจำ จึงทำให้เกิดการเรียนรู้หลักธรรมสำหรับการดำเนินชีวิต จากการฟังธรรมเทศนา การปฏิบัติตน

ในกรอบแห่งงานและชีวิตที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมต่าง ๆ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมที่ได้สัมผัส อันเป็นความพยายามที่ถูกต้องตามสภาพวัยชราส่วนงานอื่นพึงละไว้ ให้ความสนใจกับกิจกรรมที่ตนเองทำแล้วมีความสุข สบายใจ อีกทั้งยังคงรักษาปฏิบัติความดีนี้อยู่เรื่อยมา

บางครั้งได้พิจารณาตนเองกับการได้ทรัพย์ และการใช้จ่ายทรัพย์ แม้อาจไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายก็ไม่กังวลครุ่นคิดให้เกิดอารมณ์ไม่สบายใจ พึงแสวงหาและใช้อย่างพอเพียงตามอัตภาพ การหาทางออกหลายประการที่สามารถสร้างความสุขทางกายและใจได้ย่อมนำไปสู่การผ่อนหลายทุกข์นั้นได้ แม้ความโกรธ อารมณ์หม่นหมองที่เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยหลายประการในชีวิต ก็จะไม่เก็บมาเป็นอารมณ์ พยายามใช้วิธีการลดความทุกข์ของอารมณ์นั้นด้วยการแสวงหากิจกรรมอื่นทำไป เพราะตระหนักได้ว่าเมื่อความโกรธเข้าครอบงำ และกระทำการโต้ตอบนั้นจะทำลายตนนำไปสู่ในทางที่เสื่อมและก่อให้เกิดปัญหาสืบเนื่องต่อไป และสุดท้ายยังเห็นได้ว่าการเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและชุมชนช่วยสร้างความสุขให้แก่ตนเองมากขึ้นในวัยชรา เพราะเป็นการทำความดีและสืบทอดพระศาสนา

2. รูปแบบการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงวัยด้านจิตตภาวนา

2.1 “การสร้างความสุขด้วยการทำสามาธิภาวนา”

นางนฐพร พุทธาศรี กับการได้มีโอกาสเรียนรู้ และฝึกหัดตนในการทำสามาธิภาวนาจากสถาบันพลังจิตตานุภาพ ซึ่งเป็นหลักสูตรสอนการทำสามาธิ ทำให้เกิดความศรัทธาและเรียนรู้ต่อเนื่อง เพราะพบถึงความเปลี่ยนแปลงของนิสัย อารมณ์ ความรู้สึกของจิตใจที่สงบขึ้น ไม่ฟุ้งซ่าน โดยในแต่ละวันนั้นจะทำสมาธิวันละ 4 ครั้ง คือ เช้า กลางวัน เย็น และตอนกลางคืน ครั้งละ 1 ชั่วโมง ซึ่งเป็นการเดินจงกรม จำนวน 30 นาที และนั่งสมาธิ จำนวน 30 นาที ผลจากการทำสมาธิให้มีความสุขที่เกิดขึ้นจากการสัมผัสอารมณ์ และกลายเป็นคนที่มีจิตใจเย็นขึ้น รู้จักการรอคอย คิดก่อนทำ เริ่มรู้จักชีวิต สาระสำคัญของชีวิตที่ตนเองควรขวนขวายเพิ่มเติม การนึกถึงความดีที่เชื่อมโยงเข้ากับกฏแห่งกรรมที่ให้ผลข้ามภพชาติ ดังนั้นแล้วต้องเร่งความเพียรภาวนาให้มากขึ้นกับห้วงชีวิตที่เหลืออยู่ เพื่อการขัดเกลาตัวเองให้เข้าถึงธรรมแก่นสารให้มากที่สุด และกิจวัตรที่มิขาดคือการใส่บาตรทำบุญ การเข้าวัดฟังธรรม และการนั่งสมาธิให้เป็นกิจวัตรสำคัญในช่วงชีวิตที่พึงปฏิบัติได้

ความสุขอันเกิดจากการเจริญสมาธิภาวนาทำให้ผ่อนคลายจากเรื่องทุกข์ที่มีมาแต่ก่อนเดิม เช่น ความทุกข์จากการเป็นหนี้และการถูกฉ้อโกง ความทุกข์จากสุขภาพร่างกาย เป็นต้น ปัจจุบันชีวิตไม่เร่งรีบเหมือนก่อน ทำให้มีเวลาในการพักผ่อนอยู่บ้าน การดูแลสุขภาพ การออกกำลังกาย ทั้งการปฏิบัติตนด้านอาหารที่เหมาะควร การผ่อนคลายด้วยการปลูกดอกไม้ พืชผัก และเลี้ยงสัตว์

2.2 “การฝึกจิตเสริมพลังบวก”

นายวัฒนา วัสสันตชาติ เป็นบุคคลที่มีความตั้งมั่นในการนั่งสมาธิและสวดมนต์เป็นประจำ ด้วยมีพื้นฐานการฝึกสมาธิมาแต่ก่อนทำให้ปัจจุบันได้เพียรปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่อง เห็นว่าการทำในสิ่งที่ตั้งใจไว้ได้นั้นก่อให้เกิดความสุขทางจิตใจ และยิ่งปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่องกลับเสริมพลังบวกหลายประการให้แก่ชีวิต การสร้างโอกาสให้แก่ตนเองด้วยการสนทนาธรรมกับพระอาจารย์นักปฏิบัติ การแสวงหาความรู้และแนวทางปฏิบัติเพิ่มเติม ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง โดยเห็นว่ามนุษย์เรามีพลังจิตใต้สำนึกอยู่ จิตอันอาศัยร่างกายนี้อยู่ และเมื่อสภาวะร่างกายแตกดับไปแล้ว ดวงจิตย่อมเกิดดับในภพชาติต่อไป ดังนั้นจิตที่ฝึกดีแล้วย่อมนำความสุขและภพภูมิที่ดี การทำสามาธิในวัดและในบ้านเรือนอย่างต่อเนื่องเชื่อว่าเป็นหนทางแห่งความสุขทั้งในชีวิตโลกนี้และโลกหน้า

2.3 “การภาวนาเป็นทางสว่าง”

นางรัตนา ปลัดคุณ กับการเป็นผู้สูงอายุที่ต้องเข้าใจตนเองว่าเป็นไม้ใกล้ฝั่ง จะประมาทในชีวิตของตนเองไม่ได้ จึงต้องดูแลชีวิตกระทำให้ถึงพร้อม การสร้างทางสว่างด้วยการฝึกปฏิบัติภาวนานั่งสมาธิ สวดมนต์ไหว้พระเป็นประจำที่วัดและบ้าน เนื่องจากอยู่ไม่ห่างไกลวัดมากนัก กิจวัตรจึงเกี่ยวข้องกับวัด การปฏิบัติเรียนรู้จึงเกิดขึ้นบ่อยครั้งมากจนให้ความรู้สึกถึงทางสว่างที่จะนำทางชีวิตได้ การลดซึ่งความประมาทในชีวิต การตั้งใจรักษาศีล 5 การเจริญภาวนาและฝึกสติทุกเมื่อมีโอกาสทำให้อยู่กับตนเองได้ อยู่กับคนอื่นได้อย่างมีความสุข ไม่เบียนเบียนแต่ช่วยเหลือ ดำเนินชีวิตได้ไม่เดือดร้อนและไม่นำความทุกข์ไปยังผู้อื่น

การระงับอารมณ์ความโกรธด้วยการนั่งสมาธิ การสวดมนต์และตั้งสติ การเห็นองค์พระทำให้จิตใจผ่องใส ความเลื่อมใสศรัทธายิ่งอุดมขึ้นตามลำดับ ดังนั้นช่วงเวลาส่วนใหญ่ของชีวิตมักจะไปวัด อยู่ในพระวิหารเพื่อให้ตนเองรู้สึกเข้าใกล้ธรรม การพิจารณาธรรม และธรรมชาติของชีวิตได้มากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องสัจธรรมของชีวิต การเกิด การแก่ การเจ็บ และการตาย ที่ซึมซับเข้ามาในมโนสำนึกอันเป็นบ่อเกิดของความเข้าใจในธรรมอันเป็นแสวงสว่างมากขึ้น

3. รูปแบบการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงวัยด้านปัญญาภาวนา

3.1 “การเข้าใจและปฏิบัติชีวิตที่ดี”

นายยม ปัญเฉลียว มีพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นที่พึ่งของชีวิต ด้วยเป็นบุคคลที่มีทัศนะของการดำรงชีวิตที่ชอบด้วยพระพุทธศาสนา และหลักธรรมอันปฏิบัติชอบหลายประการ ได้แก่

3.1.1 การทำงานหนักเพื่อครอบครัว ไม่ใช่ทุกข์ที่ต้องแบกรับ แต่ถือว่าเป็นความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณที่ยังคงมีชีวิตอยู่ และการกระทำดังกล่าวเปี่ยมด้วยปิติความสุขที่ได้ทำ

3.1.2 เชื่อในเหตุผลของการทำความดีและความชั่ว การปฏิบัติด้วยตนเองและสั่งสอนลูกหลานให้ปฏิบัติยึดถือตาม โดยหลักพื้นฐานของการรักษาศีล 5 ข้อ

3.1.3 การทำงานช่วยเหลือชุมชนและวัด ถือเป็นงานจิตอาสาที่พึงกระทำ

3.1.4 การกำจัดความโกรธ โดยการเงียบเฉย ไม่โต้ตอบ ยึดหลักขันติคือความอดทนต่อสิ่งที่เกิดขึ้น

3.1.5 การปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี เช่น การเข้าวัดทำบุญ ฟังธรรมะ การปฏิบัติตามธรรมเนียมที่ถูกต้องของสังคมและวัด

3.1.6 การปฏิบัติตนเองตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนา โดยเน้นเรื่องความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่นเป็นสำคัญ

3.2 “ชีวิตที่เกี่ยวเนื่องกับธรรมะย่อมนำความสุขมาให้”

นางศรีนวล วงค์ไฝ พิจารณาว่าควรชีวิตอย่างไรให้มีความสุข ด้วยเป็นพุทธศาสนิกชนที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และชุมชนมีวัดเป็นจุดศูนย์กลางของการกระทำกิจกรรมเพื่อชีวิต ทั้งการทำบุญตักบาตร การฟังธรรมเทศนา การทำสมาธิ การสวนมนต์ การประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในวันต่าง ๆ จึงทำให้วิถีชีวิตเกี่ยวเนื่องกับวัดมากยิ่ง มีความเชื่อในเรื่องกรรม เรื่องบาป-บุญ และผลแห่งกรรมมีอยู่จริงและให้ผลจริง ดังนั้นการดำเนินชีวิตจึงพยายามกระทำแต่สิ่งที่เป็นกุศล ไม่สร้างความเดือดร้อน เบียดเบียนผู้อื่น การปฏิบัติตนให้เหมาะสมแก่วัย การเป็นผู้สูงอายุที่ทำให้คนอื่นรัก ชื่นชม และเคารพย่อมนำความสุขมาแก่ตนเอง รวมทั้งการเสียสละกำลังทรัพย์ และกำลังกายเพื่อทำนุบำรุงพระศาสนาให้เจริญสืบเนื่อง

3.3 “การมีธรรมะเป็นเครื่องเจริญชีวิต”

นายบุญมี จักษ์จุ้ม ความสุขเกิดจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ความตั้งมั่นในพระรัตนตรัย ด้วยเคยบวชเรียนมา เคยเรียนรู้ในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน จึงทำให้เกิดการระลึกถึงธรรมะเป็นไปด้วยความง่ายแก่การนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต แม้กระทำการสิ่งใดจักนึกถึงคุณพระรัตนตรัยให้ช่วยปกป้องคุ้มครองและส่งผลดีต่อการประกอบกิจกรรมนั้น ๆ การอำนวยความสุข ความสำเร็จยังเป็นที่ปรารถนา แม้ความรู้สึกมีความทุกข์อันเพราะอายุมากขึ้น สังขารร่างกายไม่อำนวย จักพิจารณาการเจ็บป่วยไข้เป็นธรรมดาของกฎไตรลักษณ์ ดังว่า “เรามีความเจ็บป่วยไข้เป็นธรรมดา จะล่วงพ้นความเจ็บป่วยไข้ไปไม่ได้” ความเข้าใจในธรรมเช่นนี้สืบเนื่องจากประสบการณ์ชีวิตที่เกิดความคุ้นชินและปล่อยวางกับชีวิตของตนเองได้บ้าง

เหตุแห่งธรรมที่พึงเข้าใจในภาวะที่เกิดขึ้นแห่งความโกรธนั้น จะต้องหาต้นเหตุปัจจัยแห่งความโกรธนั้น เพื่อหาวิธีลดแรงประทุแห่งอารมณ์นั้น ให้ผ่อนคลายระงับดับให้สิ้น มิเช่นนั้นจะก่อให้เกิดปัญหาเรื่องราวของการประทุอารมณ์ที่ไม่พึงประสงค์ต่อเนื่องไป

การอยู่ใกล้วัด การอยู่ในวัดให้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตบั้นปลาย ทำให้มีหลักธรรมยึดเนี่ยวจิตใจ การเจริญใช้ธรรมอย่างต่อเนื่องในชีวิต ซึ่งก่อให้เกิดความสุขเสมอมา โดยเฉพาะหลักธรรมเครื่องปฏิบัติที่ที่ทำให้มีความสุขกับการอยู่กับผู้คนมากมาย อันประกอบด้วย สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ ทำให้ชีวิตเป็นสุขขึ้น

สรุปผล

การสร้างความสุขของผู้สูงวัยด้านกายภาวนา และด้านศีลภาวนา เมื่อยามแก่ชรา ยังคงเกี่ยวเนื่องกับการทำงาน การทำกิจกรรม และการประกอบอาชีพตามอัตภาพที่เป็นอยู่ด้วยความเป็นปกติสุขที่เคยทำมา ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสถานธรรม หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เป็นแหล่งเรียนรู้และฝึกปฏิบัติอบรมตนเองทั้งทางกาย วาจา และใจ ให้เกิดการปฏิบัติที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งการประกอบอาชีพ การทำกิจกรรมกับคนหมู่มาก การดูสั่งสอนบุตรหลาน การระงับความโกรธ การชี้โทษประโยชน์เพื่อสร้างคุณธรรม แม้บ้างครั้งยังมีทุกข์อยู่มาก แต่ความพยายามผ่อนคลาย ฝึกปฏิบัติตนย่อมนำความสุขมาให้โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนาและชุมชนจะช่วยส่งเสริมความสุขทางกายและจิตใจผู้สูงอายุให้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พระมหาสุพจน์ สุเมโธ (พานทอง) (2558: 82) ซึ่งพบว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีหลักการพัฒนาชีวิตเพื่อให้ประสบความสำเร็จ การประยุกต์ใช้ การเรียนรู้ทำให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง เท่าทันโลก เกิดทัศนคติและค่านิยมสร้างสรรค์ มีทักษะในการพัฒนาตนเองเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข

การสร้างความสุขของผู้สูงวัยด้านจิตตภาวนา เป็นผลจากการปฏิบัติสมาธิภาวนาที่ตนเองสามารถปฏิบัติได้เป็นประจำทำให้เกิดความสุขกับการสัมผัสอารมณ์ และการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดี ให้ความรู้สึกผ่อนคลายจากความทุกข์ และอารมณ์ที่ประทุขึ้น ความสม่ำเสมอของกิจวัตรทำให้เกิดการเสริมพลังบวกและมโนสำนึกอันเป็นบ่อเกิดของความเข้าใจในธรรมมากขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พระสุนทรกิตติคุณ, ผศ. (2560: 23) ว่า จิตตภาวนา เป็นการทำจิตให้เจริญงอกงาม ดีงาม เข้มแข็งให้ผู้สูงอายุมีความสุข เบิกบาน การที่ผู้สูงอายุจะสุขใจต้องเริ่มที่มีศรัทธา หลังจากนั้นศรัทธาจะช่วยให้สามารถเจริญเมตตาและปฏิบัติสมาธิภาวนาเพื่อให้มีจิตใจที่สงบมากยิ่งขึ้น

การสร้างความสุขของผู้สูงวัยด้านปัญญาภาวนา ด้วยเป็นผู้มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นที่ตั้ง แล้วสามารถน้อมนำหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตนมาปฏิบัติใช้ได้ก่อให้เกิดซึ่งความสุขตามมา ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพราะธรรมะเป็นเสมือนยารักษาใจให้พ้นจากความทุกข์ หากผู้ปฏิบัติเข้าใจแล้วย่อมดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพไปในตัวเอง (พระธรรมโกศาจารย์, 2547: 8-9)

ข้อเสนอแนะ

พุทธวิธีในการสร้างความสุขของผู้สูงวัยมีความแตกต่างกันไปตามตัวปัจเจกบุคคล ซึ่งสำคัญอยู่ที่บริบทสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ พฤติกรรม สถาภาพทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นปัจจัยส่งเสริมการเข้าถึงหลักธรรมและแนวปฏิบัติที่ดีและมีความแตกต่างกันของการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากหลักธรรมต่าง ๆ การทำงานและการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขตามอัตภาพอันประกอบด้วยการเจริญกายและศีล เป็นเกราะชีวิตสำหรับความพยายามทำให้เกิดความสุขในบันปลายของผู้สูงอายุ การภาวนานำความสุข ผ่อนคลายจากความทุกข์ในอดีต เพิ่มพลังเชิงบวกแก่ชีวิต และการเจริญปัญญา ที่มีบ่อเกิดจากศรัทธาเป็นที่ตั้งจำนำไปสู่การเข้าใจหลักธรรมและนำไปปฏิบัติใช้ให้เกิดสุขแก่บุคคลได้

ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงความสามารถของปัจเจกบุคคลที่สามารถใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในหมวดภาวนาในการส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้ ด้วยหลากหลายรูปแบบวิธีชีวิตที่สามารถนำไปประกอบการพิจารณาสร้างทางเลือกและแนวปฏิบัติของชีวิตที่ได้สำหรับอนุชนคนรุ่นหลัง และผู้กำลังจะก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงวัยต่อไป

การวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับกลวิธีการฝึกตนให้ตั้งมั่นในหลักธรรมประการต่าง ๆ ที่ควรจำแนกโดยหลักปฏิบัติเฉพาะปัจเจกชนในแต่ละห้วงชีวิตของผู้สูงวัยยังเป็นประเด็นสนใจศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยเรื่องพุทธวิธีการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงวัยในจังหวัดเชียงราย ได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ตามโครงการสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565

บรรณานุกรม

คำแหง วิสุทธางกูร. หน่วยที่ 2 ปรัชญาและแนวคิดของการดำเนินชีวิต ใน **เอกสารและสือการสอนชุดวิชา คุณค่าชีวิต,** ที่มา https://vet.kku.ac.th/000142 สืบค้นเมื่อ 19 ตุลาคม 2565. สำนักห้องสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

จิตติยา สมบัติบูรณ์ นุชนาถ ประกาศ และบุศริน เอี่ยวสีหยก. (2562). ความสุขของผู้สูงอายุไทยในยุค Thailand 4.0. **วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี.** 30(2). 219-228.

พระครูชลธารคุณากร (ถาวร). (2560). อริยมรรคมีองค์ 8 กับการหลุดพ้นจากกรรม. **วารสารปัญญาปณิธาน.** 2(2), 18-27.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2531). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์.** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

พระธรรมโกศาจารย์. (2547). **ธรรมะกับชีวิตประจำวัน.** กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.

พระพรมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2545). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม.** กรุงเทพฯ: ดวงแก้ว.

__________. (2550). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม.** กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

__________. (2552). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.** (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: จันทร์เพ็ญ.

พระมหาสุพจน์ สุเมโธ (พานทอง). (2558). ไตรสิกขาสู่การพัฒนาการเรียนรู้. **วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ฯ.** 2(2). 82-92.

พระสุนทรกิตติคุณ, ผศ.. (2560). หลักพุทธธรรมกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมในผู้สูงอายุ. **วารสารมหาจุฬาวิชาการ.** 3(4), 11-25.

สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงราย. (2563). **รายงานสถิติจังหวัดเชียงราย พ.ศ. 2563.** เชียงราย : สำนักงานฯ.

รูปแบบทักษะชีวิตและความรู้เพื่อสร้างพลวัตในการแก้ไขวิกฤตโลกที่เปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21

Model Life Skills and Knowledge to Create Dynamics in solving the crisis in a changing world in the 21st Century

ดร. ณกมล ปุญชเขตต์ทิกุล[1]
Nakamon Punchakhetthikul
ศุภภัทรวริศรา เกตุสุนทร[2]
Suppattarawarisara Ketsoontron

บทคัดย่อ

โลกในศตวรรษที่ 21 ทำให้เกิดเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมทำให้ยากที่จะคาดเดาได้จึงส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของผู้คนโดยตรงแบบเรียลไทม์ โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีที่พัฒนาอย่างรวดเร็ว การดำเนินธุรกิจ งาน อาชีพบางประเภทต้องปรับตัวหรือหายไป การใช้ Artificial Intelligence หรือ AI ด้านวิศวกรรมทดแทนการใช้แรงมนุษย์หรือการสร้างนวัตกรรมโดยการนำ Digital Platform มาใช้ในระบบเศรษฐกิจ การปรับเปลี่ยนการค้าขายสู่ระบบขายเสรีบนตลาดออนไลน์ การแข่งขันทางการเมืองและความมั่นคงทางทหารผ่านระบบโซเชียลมิเดีย การนำนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งเหล่านี้ มาพร้อมกับปัญหาที่ผู้คนต้องเผชิญ ความเข้มแข็งขององค์ความรู้ด้านสติปัญญาและการเรียนรู้ตลอดเวลาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้คนนำไปใช้ในการปรับตัวให้รู้เท่าทันระบบโลกผันผวนมีผลการดำรงชีวิตของผู้คน

คำสำคัญ : โลกในศตวรรษที่ 21, ความวิตกกังวล ,ภาวะวิกฤต, ทักษะการดำเนินชีวิต, มรรคาแห่งความรู้

Abstract

The world in the 21st century changes. The economic, political, social, technological, and environmental aspects make it unpredictable, thus directly affecting people's livelihoods in real-time. especially in the rapidly developing technology Business operations, jobs, and certain occupations must adapt or disappear. Using Artificial Intelligence or AI in engineering instead of using human labor or creating innovations by using Digital Platform in the economy Transforming trade into a free selling system on the online marketplace. Political competition and military security through social media Bringing innovations in science and technology to building these facilities come with problems people face. The strength of intellectual knowledge and continuous learning are important tools that people use to adapt to the global system fluctuations that affect people's livelihoods.

Keywords: 21st century, anxiety, crisis, skill lifestyle, way of knowledge

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำ, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
Assistant Professor, Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences Phranakhon Rajabhat University, Thailand, ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: nakamon@pnru.ac.th

[2] อาจารย์ประจำ , คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันรัชต์ภาคย์
Lecturer, Faculty Political Science and Public Administration Rajapark Institute Bangkok.Thailand, ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: suppatt.k@rajapark.ac.th

บทนำ

โลกเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมที่ผู้คนคุ้นเคยเปลี่ยนแปลงไป เทคโนโลยีและโซเชียลมีเดียเข้ามามีบทบาททักับผู้คนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นผลต่อผู้คนหรือทำให้ธุรกิจ งานอาชีพบางประเภทต้องปรับตัวหรือหายไปมีผลต่ออารมณ์ ความคิด ในสิ่งที่ผู้คนเข้าใจเคยชินถูกเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนะ (Perspectives) กระบวนทัศน์แบบดั้งเดิม (Tradition Paradigm) ไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ (New Paradigm) นำความจริงเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ ที่ไปไกลกว่าการได้รับความรู้ ด้วยทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทัศนคติเชิงบวก นวัตกรรม ความสร้างสรรค์ ทักษะการสื่อสาร ทักษะและค่านิยมทางเทคโนโลยี ความเชื่อมั่นตนเอง ความยืดหยุ่น การจูงใจตนเอง และความตระหนักในสภาพแวดล้อม และเหนืออื่นใดคือความสามารถในการเข้าถึงความรู้อย่างสร้างสรรค์ ในการปรับตัว (adaptation) เพื่อทำให้เกิดภาวะความสมดุล (equilibrium) ต่อการดำรงชีวิตเพื่อความอยู่รอด ซึ่งอาจช่วยบรรเทาให้ผู้คนดำรงชีวิตอยู่ได้กับทุกสถานการณ์ที่โลกที่เปลี่ยนแปลงและพร้อมเผชิญกับสถานการณ์ความไม่แน่นอนที่ไม่อาจคาดการณ์ล่วงหน้าได้ ทำให้ผู้คนลดความวิตกกังวลจากสิ่งกระตุ้นการรับรู้แล้วแปลผลตามทัศนะการใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพปรับตัวให้อยู่รอด ดังนั้น การเข้าถึงความรู้จริงจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อลดความวิตกกังวลทำให้ผู้คนพร้อมรับมือกับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา

โลกเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21

Santaella (2001) กล่าวว่า “ศตวรรษที่ 21 เป็นการสื่อสารจากแบบเดิมไปสู่การการสื่อสารสมัยใหม่ที่ส่งสัญญาณการสื่อสารผ่านระบบดิจิทัลราวกับว่าโลกทั้งใบอยู่ใกล้แค่มือเอื้อมหรือมีการบูรณาการมีส่วนร่วมของผู้คนจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีและการสื่อสาร เช่น การสื่อสารที่เห็นหน้ากันได้และอนุญาตให้ผู้คนมีส่วนร่วมและเคลื่อนไหวราวกับว่าบุคคลนั้นมีอยู่จริงเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนจำเป็นต้องคิดวิเคราะห์ข้อมูลจากสิ่งที่ได้รับรู้ว่าสิ่งไหนจริงหรือไม่จริง สิ่งนี้จึงทำให้เกิดผลกระทบต่อวิธีคิด จึงเป็นทัศนะใหม่ในการค้นหาข้อมูลได้อย่างรวดเร็วในทุกเรื่องที่อยากรับรู้ ทำให้การตัดสินใจ ไม่เป็นไปตามกระแสสังคมค่านิยม แต่จะเป็นการตัดสินใจบนฐานข้อมูลและข้อเท็จจริง พร้อมทั้งความคิดเห็นที่มีการเก็บรวบรวมและมีวิธีการวิเคราะห์ เนื่องจากไม่สามารถควบคุมข่าวสารได้ ผลกระทบจากการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้วิธีคิดและวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับการทำงานเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิงการทำงานอาจไม่จำเป็นต้องอยู่ในสำนักงานตลอดเวลาเช่นเดียวกันกับการเรียนไม่จำเป็นจะต้องอยู่ในห้องเรียนอีกต่อไป ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ผู้คนจึงมีความตื่นตัวและเตรียมความพร้อมให้มีทักษะความรู้เพื่อการดำรงอยู่ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอย่างเป็นพลวัต เช่น ธุรกิจปรับเปลี่ยนรูปแบบของการพึ่งพาตัวเองเมื่อปัจจัยตัวใดตัวหนึ่งเกิดปัญหาระบบเศรษฐกิจของโลกก็จะมีปัญหาขึ้นทันที เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าระบบเศรษฐกิจโลกยุคศตวรรษที่ 21 มีลักษณะของความสัมพันธ์เชื่อมโยงอย่างซับซ้อนในขณะที่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมการดำรงชีวิตของผู้คนเปลี่ยนแปลงไปจากการดำรงชีวิตในลักษณะเดิม ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีกลายเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญของผู้คน (โลกในศตวรรษที่ 21, ออนไลน์)

โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วส่งผลให้สภาพสังคม การเมือง และเศรษฐกิจที่ผู้คนคุ้นเคยเปลี่ยนแปลงไปการดำรงชีวิตของผู้คน (Namprom, 2019) เกิดภาวะความวิตกกังวล เช่น

1. ทิศทางเศรษฐกิจโลกเกิดการชะลอตัว เปลี่ยนขั้วมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ การค้าที่เกิดการแข่งขันรุนแรงมากขึ้น การกีดกันทางการค้า การเคลื่อนไหวของซัพพลายเชนโลก การลงทุนที่กระจุกตัวอยู่ในบางภูมิภาค
2. ปัญหาด้านภูมิรัฐศาสตร์ อันเป็นผลจากกระแสโลกาภิวัฒน์ที่ผ่านมาและการเปิดเสรีต่าง ๆ
3. กระแสเทคโนโลยีที่พลิกโฉมโลก (Disruptive Technology) อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในการดำเนินธุรกิจ และการใช้ชีวิตอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน
4. สภาวะแวดล้อม ภูมิอากาศของโลกที่เปลี่ยนแปลงรุนแรงขึ้น ปัญหาโลกร้อนวิกฤต Climate Change รวมทั้งภัยธรรมชาติอื่นที่รุนแรงขึ้น (Bangkok bank, 2022)

แนวคิดความวิตกกังวล (Anxiety)

ความวิตกกังวล (Anxiety) เป็นภาวะถูกกระตุ้นความคิดการรับรู้ถึงเหตุการณ์เพื่อเตรียมพร้อมต่อการตอบสนองทางพฤติกรรม ความวิตกกังวลจึงเกิดขึ้นได้เมื่อบุคคลรับรู้ คิด หรือประเมินกับเหตุการณ์ที่มากกว่าความสามารถของตนเองหรือเกินความสามารถที่จะควบคุมได้หรือเป็นส่วนหนึ่งในการประเมินสถานการณ์ที่จะเป็นไปในทางบวกหรือทางลบ ความวิตกกังวลเป็นอารมณ์ที่ผสมผสานระหว่างความกดดันที่มีต่อการกระทำและมีผลต่อความรู้สึกและอารมณ์ที่เป็นลบ และอธิบายถึงความรู้สึกที่ไม่พึงพอใจเป็นอารมณ์ความรู้สึกที่ซับซ้อน ที่มีผลต่อกาย จิต และพฤติกรรม ความวิตกกังวลเกิดขึ้นกับผู้คนมีความรุนแรงที่ไม่เท่ากัน ความรุนแรงมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับการรับรู้ของผู้คน ความวิตกกังวลถือได้ว่าเป็นอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นได้ตลอดชีวิต ความวิตกกังวลจากเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เข้ามาในชั่วครั้งคราวเป็นระยะสั้น (Spielberger, 1966) ความวิตกกังวล จัดว่าเป็นอารมณ์ขั้นพื้นฐานของมนุษย์เริ่มเกิดขึ้นได้ตั้งแต่แรกคลอดและต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิต เป็นอารมณ์ที่สลับซับซ้อนที่ตอบสนองต่อสิ่งกระตุ้นหรือสิ่งที่คุกคามตามการรับรู้ แล้วแปลผลตามทัศนะของตนเอง จึงอาจกล่าวได้ว่า ความวิตกกังวล มีผลต่อผู้คนทั้ง ด้านร่างกาย ความคิดและจิตใจ (Bang-on Krangchaiyaphum, 1990) ความวิตกกังวลเป็นความรู้สึกของการเตรียมพร้อมเพื่อเผชิญหน้ากับสิ่งจะเกิดขึ้นและความเปลี่ยนแปลงที่ไม่คุ้นเคยภาวะเช่นนี้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลตระหนักว่ามีอะไรอย่างที่เป็นอันตรายต่อตนเองแต่ยังไม่สามารถลงมือจัดการกับสิ่งเหล่านี้ได้ เนื่องจากยังไม่ได้เกิดขึ้นจริง หากสิ่งนั้นได้เกิดขึ้นแล้วหรือบุคคลได้รับรู้อย่างแจ่มชัดแล้วความวิตกกังวลจะหมดไปเพราะไม่ต้องเตรียมพร้อมที่จะเผชิญปัญหาแล้วเหลือแต่การลงมือทำ (Rycroft, 1978)

ความหมายของภาวะวิกฤต (Crisis)

ภาวะวิกฤต หมายถึง การรับรู้หรือประสบการณ์ของเหตุการณ์ที่บุคคลประสบความทุกข์ยากอย่างยิ่งยวดเกินกว่าที่จะแก้ไขได้ด้วยกลไกการแก้ปัญหาแบบเดิมตามปกติ และเป็นสาเหตุให้เกิดความผิดปกติ แก่บุคคลทั้งด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด และพฤติกรรม หรืออาจเป็นจุดเริ่มต้นที่จะทำให้บุคคล มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมในขั้นสูงขึ้น (Laddawan Na Ranong, 2017)

ภาวะวิกฤต หมายถึง ภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลงไป จากความเป็นอยู่ปกติ ทำให้มีการสูญเสียความสมดุลทางอารมณ์ ทำให้บุคคลต้องมีการตัดสินใจ ใหม่ เพื่อปรับสมดุลทางจิตใจ อารมณ์ โดยการใช้กลไกการปรับสมดลที่แตกต่างไปจากที่เคยใช้อยู่เดิมภาวะวิกฤตเป็นภาวการณ์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะเป็นภาวะที่เกิดขึ้นกับกระบวนการพัฒนาการ ทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ภาวะวิกฤตเป็นภาวการณ์ที่เกิดขึ้นชั่วคราว ไม่ได้คงอยู่ตลอดไป และเป็นภาวการณ์สำคัญในชีวิตของบุคคล (Suwanee Kiewkingkaew, 2011)

ทักษะการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21

ทักษะในศตวรรษที่ 21 ที่ทุกคนจะต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ Reading (อ่านออก), (W) Riting (เขียนได้) และ(A) Rithemetics (คิดเลขเป็น) ส่วนทักษะการเรียนรู้ ประกอบด้วยทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา,ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม,ทักษะด้านความเข้าใจ ความต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน , ทักษะด้านความร่วมมือการทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ, ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ, ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร,ทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้, ความรู้เกี่ยวกับโลก (Global Awareness) ความรู้เกี่ยวกับการเงินเศรษฐศาสตร์ธุรกิจและการเป็นผู้ประกอบการ, ความรู้ ด้านการเป็นพลเมืองที่ดี และความรู้ด้านสุขภาพ ด้านการเรียนรู้และนวัตกรรมจะเป็นตัวกำหนดความพร้อมเข้าสู่โลกการทำงานที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ได้แก่ ความริเริ่มสร้างสรรค์และนวัตกรรมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา การสื่อสารและการร่วมมือ ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี ผู้คนจึงต้องมีความสามารถในการแสดงทักษะการคิด อย่างมีวิจารณญาณและปฏิบัติงานโดยอาศัยความรู้ในหลายด้านในการดำรงชีวิตและทำงานให้ประสบความสำเร็จ (Wichian Panich, 2012) การเปลี่ยนแปลงทัศนะ (Perspectives) จากกระบวนทัศน์แบบดั้งเดิม (Tradition Paradigm) ไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ (New Paradigm) ที่มีโลกความเป็นจริงเป็นศูนย์กลางกระบวนการเรียนรู้ไปสู่การพัฒนาทักษะและทัศนคติ ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทัศนคติเชิงบวก ความเคารพตนเอง นวัตกรรมความสร้างสรรค์ทักษะการสื่อสาร ทักษะและค่านิยมทาง

เทคโนโลยีความเชื่อมั่นตนเอง ความยืดหยุ่น การจูงใจตนเอง และความตระหนักในสภาพแวดล้อม เหนืออื่นใดคือความสามารถใช้ความรู้อย่างสร้างสรรค์เกิดจากการเรียนรู้ (National Research Council, 2011) ได้นิยามการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่^{21st} ว่าความสามารถของบุคคลในการดำรงชีวิตในปัจจุบันและอนาคตประกอบด้วยทักษะ 3 ด้าน ได้แก่ ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and Innovation Skills) ทักษะด้านข้อมูลสื่อและเทคโนโลยี (Information, Media and Technology Skills) และทักษะชีวิตในอาชีพ (Life and Career Skills)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (21st Century Learning Framework)

มรรคาแห่งความรู้

การกำเนิด ความรู้ ทางพุทธศาสนาเรียกว่า พุทธปัญญา มีการพัฒนาและนำไปใช้ประยุกต์ใช้ให้เกิดการรู้แท้ รู้แน่ รู้ถูกต้อง เป็นผลมาจากการแสวงหาและสะสมความรู้เพื่อตอบสนองต่อความอยากรู้ อยากเห็นและเพื่อปรับปรุงและแก้ไขปัญหาของมนุษย์ทำให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ในด้านต่างๆ **ความจริง** เป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการยืนยันว่าอะไรคือความรู้ เพราะความเชื่อที่ปราศจากความจริงไม่ใช่ความรู้หรือไม่สามารถพัฒนาให้เป็นความรู้ได้ ดังนั้นความเชื่อที่เป็นความรู้ต้องเป็นความจริง (reality) ที่เกิดขึ้น **มีเหตุผล** เป็นเงื่อนไขของการยอมรับว่าเป็นความรู้หรือไม่ **ความเชื่อ** นั้นมีเหตุผลที่ดีรองรับ

แนวทางการนำมรรคาแห่งความรู้แก้ไขวิกฤตโลกที่เปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21

ทายะสมบัติ เป็นมรดกทางชีววิทยา (heredity) ได้แก่ สมอง มือ ตา หู ปากและสองเท้า โดยสมองซีกซ้ายเป็นเรื่องของการจดจำสิ่งที่ทำซ้ำกันเป็นปกติวิสัย ส่วนสมองซีกขวาเป็นเรื่องของการคิดสิ่งใหม่ (inventive) นวัตกรรม (innovation) เชื่อมโยงเกี่ยวกับอารมณ์หรือความรู้สึก (affective) เรียกว่าความฉลาดทางอารมณ์ (Emotion Quotient=EQ) สมองทั้งสองซีกสำคัญร่วมกันเพราะซีกซ้ายช่วยให้มีการสะสมมรดกแห่งการเรียนรู้ สมองซีกขวาพัฒนาต่อไปซึ่งเกิดทางเลือกต่างๆ (alternatives) การแสวงหาความรู้ถือว่าเป็นภาระกิจสำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์

วิธีวิทยา (Methodology) เป็นวิธีการแสวงหาความรู้จากแนวทางหรือขั้นตอนการได้มาซึ่งความรู้ จากการค้นคว้าหาความรู้และการยืนยันความเชื่อในความรู้ โดยใช้เหตุผลและหลักฐานรองรับให้ดูน่าเชื่อถือและยอมรับได้หรือองค์ความรู้ได้รับการยอมรับจะต้องผ่านการสืบค้นอย่างระเบียบ แบบแผน มีหลักการและหตุผล ขั้นตอนการได้มาซึ่งความรู้และมีกระบวนการในการค้นคว้า ดังนั้น วิธีวิทยาจะครอบคลุมทั้งกระบวนการอธิบาย การทำความเข้าใจ ปรากฏการณ์และการยืนยันความถูกต้องเป็นส่วนสำคัญของการแสวงหาความรู้

การตีความ (interpretivism) เป็นการทำความเข้าใจโดยการตีความ (hermeneutics) แนวทางแรกจากพัฒนาการค้นคว้าด้านวิทยาศาสตร์ ส่วนแนวทางที่สอง จากการขยายตัวของการศึกษาเชิงการทำความเข้าใจ (Furlong, Paul, and Marsh, David, 2010)

ปฏิฐานนิยม (positivism) เป็นการแสวงหาความรู้ที่ก่อตัวจากแนวคิดและการเติบโตขององค์ความรู้จากวิทยาศาสตร์และด้านวิธีวิทยาที่เน้นการอธิบายสาเหตุของปรากฏการณ์ มุ่งเน้นแสวงหาความสม่ำเสมอของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เชื่อว่าเป็นสาเหตุกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น (regularity) เพื่อพัฒนาให้เป็นกฎและทฤษฎี

วิธีวิทยาศาสตร์ (scientific explanation) เป็นการข้อธิบาย (Hempel, Carl G,1966) *ประการแรก* อธิบายความเกี่ยวข้อง (requirement of explanatory relevance) คือ มีข้อมูลที่เชื่อถือได้ชี้ชัดว่าปรากฏการณ์ที่จะอธิบายเกิดขึ้นหรือปรากฏอยู่จริง *ประการที่สอง* หลักการที่จะใช้อธิบายจะต้องมีลักษณะเป็นประโยคที่สามารถพิสูจน์หรือทดสอบได้ (requirement of testability) โดยทั่วไปการอธิบายตามแนวปฏิฐานนิยมมีรูปแบบเป็นการหาข้อสรุปในเชิงตรรกวิทยา โดยอาศัยกฎหรือหลักการทั่วไป (laws or generalizations) เป็นข้อกำหนดเบื้องต้น

มรรคาแห่งความรู้กับแก้ไขวิกฤตโลกที่เปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21

ความรู้คู่ประสาทสัมผัสเป็นแนวคิดเชิงประจักษ์วาท (empiricism) ตามพจนานุกรมเวบสเตอร์ (Webster’s New World Dictionary 3rd ed.) ระบุว่า ทฤษฎี ที่เกิดจากประสบการณ์และจากประสาทสัมผัส จึงเป็นแหล่งที่มาแห่งความรู้แหล่งเดียวเท่านั้น คือความรู้ได้มาจาก 1) การสังเกต (observation) การวัดด้วยเครื่องมือหรือมาตรต่างๆ 2) การทดลอง (experiment) โดยเห็นข้อเท็จจริงหรือข้อมูลที่สังเกตได้หรือรับทราบได้จากประสาทสัมผัส ปฏิเสธการคาดเดา (speculate) หรือการแสวงหาจุดเริ่มต้นการเรียนรู้ วิธีการมองปัญหาเพื่อให้เข้าถึงความรู้แก้ไขวิกฤตโลกที่เปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 แบ่งออกเป็น 6 ประการ (O'Hear, Anthony, 1989)

ประการแรก การเน้นพิสูจน์ทฤษฎีเพื่อชี้ให้เห็นว่าถูกหรือผิด ระบุหรือทำนายในสิ่งที่สังเกตได้และสามารถบอกได้ว่าสอดคล้องหรือขัดแย้งกับที่สังเกตเห็น

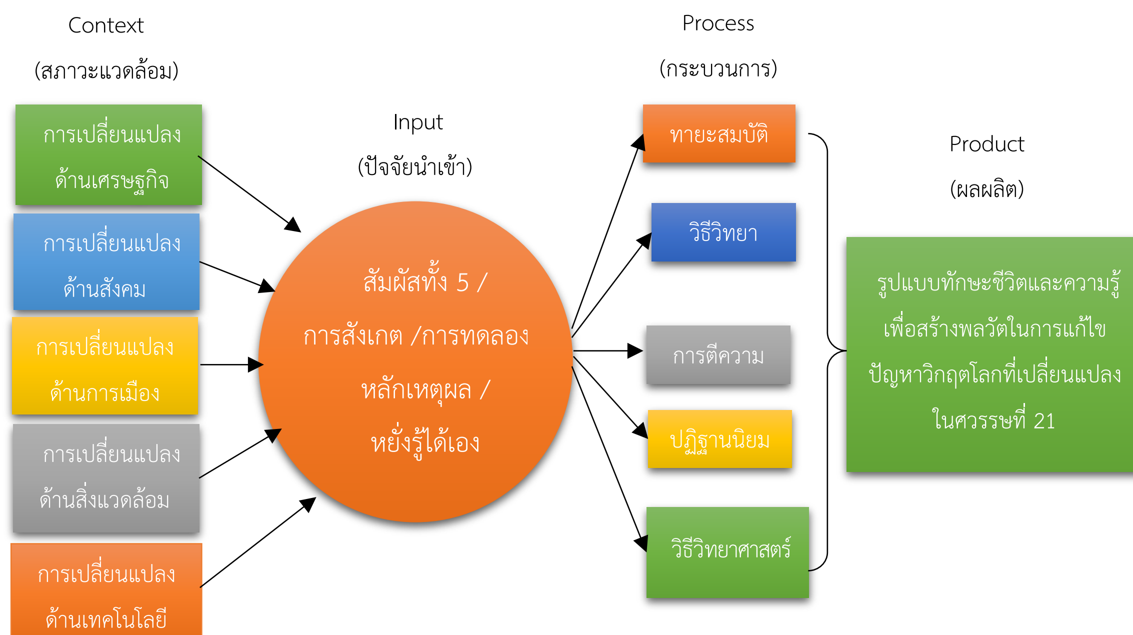
ประการที่สอง ความรู้ที่แท้จริงเกิดจากการสังเกตโดยอาศัยประสาทสัมผัสจะไม่ยอมรับความรู้ใดๆ เกี่ยวกับสิ่งที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้ไม่ว่าสิ่งนั้นจะดำรงอยู่จริงหรือไม่ก็ตาม

ประการที่สาม ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล เป็นเรื่องของความเชื่อมโยงระหว่างเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นก่อนและมีอีกเหตุการณ์หนึ่งเกิดตามมาเสมอแสดงว่าเหตุการณ์แรกเป็นสาเหตุของเหตุการณ์หลัง

ประการที่สี่ ให้ความสำคัญหรือตั้งข้ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลการนำไปสู่การเกิดปรากฏการณ์หรือเชื่อมโยงเป็นเหตุเป็นผล เพราะฉะนั้น การอธิบายปรากฏการณ์ แบบนี้จึงมักจะไม่ระบุถึงกลไกหรือกระบวนการที่ปัจจัยต่าง ๆ ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ขึ้น

ประการที่ห้า จะไม่ยอมรับสิ่งที่ระบุไว้ ยังไม่สามารถสังเกตเห็นได้ แม้จะมีเหตุผลที่น่าเชื่อถือว่าสิ่งนั้นมีอยู่พิสูจน์โดยอาศัยเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นสิ่งดังกล่าวมีอยู่จริง

ประการที่หก ต่อต้านการนำเอาสิ่งที่อยู่นอกเหนือหรือไม่อาจจะอธิบายได้ในเชิงกายภาพ (metaphysics) มาใช้ในการศึกษาปรากฏการณ์ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะมีประโยชน์ต่อการศึกษาวิเคราะห์ มากน้อยเพียงใดก็ตามจึงมีข้อจำกัดในการอธิบายปรากฏการณ์อยู่ค่อนข้างมาก

ภาพที่ 2 รูปแบบทักษะชีวิตและความรู้เพื่อสร้างพลวัตในการแก้ปัญหาวิกฤตโลกที่เปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21

องค์ความรู้ใหม่

โลกแห่งความทันสมัยในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อระบบโลกที่ยึดโยงอยู่กับระบบเศรษฐกิจ การค้าเสรี ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ระบบการเมืองที่เน้นการผสมผสาน รูปแบบการปกครองมีความหลากหลายและรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนมีความซับซ้อนกว่าอดีตโดยมีปัจจัยสำคัญด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและนวัตกรรมเป็นตัวขับเคลื่อนให้วิถีชีวิตมีความรวดเร็วทันสมัย สะดวกสบายมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ มาพร้อมกับปัญหาที่มนุษย์ต้องเผชิญในทุกมิติ ดังกล่าวข้างต้นและในขณะเดียวกัน การสร้างความเข้มแข็งขององค์ความรู้ด้านสติปัญญาและการเรียนรู้ตลอดเวลาจะทำให้เกิดการปรับตัวและรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงและผู้คนนำไปเป็นเครื่องมือสำคัญใช้เป็นทักษะในการรับมือกับความผันผวนและความไม่แน่นอนที่จะเกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตในระบบโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดนิ่ง

สรุป

เห็นได้ว่าโลกเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบกับดำรงชีวิตที่ผู้คนเข้าสู่โลกกระทัดใหม่แบบเรียลไทม์ โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในธุรกิจ งานอาชีพ บางประเภทต้องปรับตัวหรือหายไป การนำเทคโนโลยี Artificial Intelligence หรือ AI แทนมนุษย์และการนำ Digital Platform มาใช้ในระบบเศรษฐกิจและการค้าขายรูปแบบใหม่ตลาดออนไลน์การแข่งขันทางการเมืองและความมั่นคงทางทหาร การใช้ชีวิตนำนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเข้ามาสร้างความสะดวกสบายในชีวิตมากขึ้น ทำให้ผู้คนเกิดความวิตกกังวลโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทักษะและความรู้ที่จำเป็นของผู้คนในศตวรรษที่ 21 ต้องเกิดเรียนรู้ตลอดชีวิต ปรากฏการณ์เหล่านี้ในศตวรรษที่ 21 ผู้คนจึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมความพร้อมให้มีทักษะและความรู้เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้คนอาจไม่พร้อมในการรับมือส่งผลให้เข้าสู่ภาวะวิกฤตวิตกเกิดความกังวลกับทุกเหตุการณ์ที่จะเผชิญปัญหาและการลงมือทำการเข้าถึงความรู้ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ทำให้ผู้คนลดความวิตกกังวลที่ถูกสิ่งกระตุ้นตามการรับรู้แปลผลตามทัศนะของตนถึงการที่จะได้เจอสถานการณ์หรือภาวะวิกฤตที่มีผลการดำรงชีวิตของผู้คนท่ามกลางโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้นอย่างไม่หยุดนิ่ง

เอกสารอ้างอิง

Bangkok bank, (2022). **VUCA World ความไม่แน่นอนที่โลกเผชิญ.** สืบค้นเมื่อ 19 ตุลาคม 2565, จาก https://www.bangkokbanksme.com/en/vuca-world-the-uncertainty-facing-the-world

Bang-on Krangchaiyaphum, (1990). **ผลของดนตรีต่อระดับความวิตกกังวลของผู้ป่วยขณะได้รับการผ่าตัด**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาพยาบาลศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหิดล

Brian. (1975). **Social Theory and Political Practice**. London: George Allen & Unwin.

Delanty, Gerard and Strydom, Piet. (2003). **“Introduction” pp.1-12 in Philosophies of Social Science: The Classic and Contemporary.** Edited by Gerard Delanty and Piet Strydom. Maidenhead: Open University Press.

Furlong, Paul, and Marsh, David. (2010). **A Skin Not a Sweater: Ontology and Epistemology in Political Science.** edited by David Marsh and Gerry Stoker. New York: Benton.

Giles, Sunnie. (2018 May 9,). **“How VUCA Is Reshaping the Business Environment, And What It Means for Innovation”.** สืบค้นเมื่อ 18 ตุลาคม 2565, จาก https://www.forbes.com

Hempel, Carl G. (1966). **Philosophy of Natural Science.** Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Laddawan Na Ranong. (2017). **การให้การปรึกษาในภาวะวิกฤต.** นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

Namprom, Thum. (2019). **VUCA World... ผันผวน ไม่แน่นอน ซับซ้อนและคลุมเครือ.** สืบค้นเมื่อ 18 ตุลาคม 2565, จาก https://reder.red/vuga-world-18-12-2019/

National Research Council (2011). **Knowing what students know: The science and design of educational assessment**. Committee on the Foundations of Assessment. J. Pellegrino, N. Chudowsky, & R. Glaser (Eds). Washington, DC: National Academy Press.

O'Hear, Anthony. (1989). **Introduction to the Philosophy of Science**. Oxford: Clarendon.

Rycroft, C. (1997). **Anxiety and neurosis**. Harmondsworth: penguin Books.

Spielberger, C.D. (Ed.). (1966). **Anxiety and Behavior**. New York: Academic Press.

Suwanee Kiewkingkaew, (2011). **การพยาบาลจิตเวช** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Ted, and Craib, Ian. (2001). **Philosophy of Social Science**. New York: Palgrave.

Wichian Panich. (2012). **วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์.

การปรับความคิดและพฤติกรรมเพื่อลดภาวะความวิตกกังวลของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาในสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงอันเปราะบาง
Cognitive Behavioral Therapy to Relief Youth Anxiety by Buddhism Means in the Bani World

โยธกา ภักดีเมฆานนท์[1] รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์, ดร.ชมพูนุช ช้างเจริญ[2]
Yothaka Pakdeemekhanon, Assoc. Prof. Dr.Suwin Raksat, Dr.Chompoonuch Changcharoen

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการปรับความคิดและพฤติกรรมเพื่อลดภาวะความวิตกกังวลของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาในสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงอันเปราะบาง อันเนื่องมาจากภาวะทางสังคม และสิ่งแวดล้อม ที่มีการปรับตัวอย่างรวดเร็ว จากสังคมที่อยู่ร่วมกันในท้องถิ่นอย่างอบอุ่น เมื่อบุคคลในครอบครัวต้องย้ายไปทำงานในเมือง ทำให้ขาดหัวหน้าครอบครัว เป็นผลให้เด็กขาดความอบอุ่น นอกจากนั้นเด็กที่เกิดมาพร้อมกับเทคโนโลยีที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว หรือคนยุคใหม่ที่มีเทคโนโลยีช่วยอำนวยความสะดวก ทำให้กลไกในการสร้างและควบคุมความสัมพันธ์ของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลต่อภาวะความเข้มแข็งของจิตใจ ระดับความอดทนของคนเราลดลง เกิดเป็นปัญหาสังคมที่มีแนวโน้มรุนแรงมากยิ่งขึ้น ความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในโลกปัจจุบันได้แก่ ปัญหาการระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งส่งผลให้ทั่วโลกเกิดการตื่นตัวเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์วิกฤติโรคระบาดครั้งนี้ การนำเทคนิคการทำจิตบำบัดปรับความคิดและพฤติกรรม (Cognitive Behavioral Therapy) เข้ามามีส่วนในการลดภาวะความวิตกกังวลของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งอันจะช่วยให้เยาวชนเกิดความตระหนักรู้ถึงภาวะความคิดที่ส่งผลต่ออารมณ์ อาการทางกายและพฤติกรรมของตนเอง ซึ่งจะนำมาสู่การลดภาวะความวิตกกังวลของเยาวชนในสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงอันเปราะบางเช่นนี้ หลักธรรมโยนิโสมนสิการเป็นหลักสำคัญที่จะช่วยนำพาให้เยาวชนก้าวข้ามผ่านสภาวะอันเปราะบาง หรือ BANI (ตุลสุข, 2565) ไปได้ ซึ่ง BANI World จึงถูกคิดค้นโดย Jamais Cascio โดยต่อยอดจากแนวคิดทางสังคมวิทยา Liquid Modernity (ที่ว่าทุกอย่างเป็นของไหล ที่คลุมเคลือ ไม่แน่นอน) ของ Zygmunt Bauman BANI World อธิบายลักษณะของโลกยุคนี้ว่า Brittle เป็นโลกที่เปราะบาง Anxiety-inducing หรือ Anxious เป็นโลกที่เต็มไปด้วยความกังวล Nonlinear หรือ เป็นโลกที่ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ มีแนวทางที่ไม่เป็นเส้นตรง และ Incomprehensible หรือ โลกที่เข้าใจได้ยาก ซึ่ง BANI ไม่เพียงแต่มีผลกระทบทางสถานการณ์เท่านั้น แต่ยังส่งผลด้านอารมณ์ต่อเยาวชนด้วย เช่น ความหงุดหงิด, วิตกกังวล, สับสน, หดหู่ เป็นต้น

คำสำคัญ : การปรับความคิดและพฤติกรรม, ภาวะความวิตกกังวล, สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลง

Abstract

This paper aims to study Cognitive Behavioral Therapy to relief youth anxiety by Buddhism means in the BANI world due to social conditions and environment with rapid adaptation from the community that coexisted in the local community warmly When family members have to move to work in the city lack of family head as a result, the child lacks warmth. In addition, children born

[1] ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
yothaka.mingmart@gmail.com
[2] อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ประจำหลักสูตร ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

with rapidly evolving technology or a new generation with technology to help the mechanism for building and controlling relationships in Thai society has changed. Affects the state of mental strength Our patience level has decreased. become a social problem that tends to be more serious the big changes in today's world are the problem of the COVID-19 outbreak as a result, the world has become alert in response to this epidemic crisis. Applying Cognitive Behavioral Therapy techniques to help reduce anxiety among youth according to Buddhism. It is therefore of great importance to help young people to become aware of the state of mind that affects their emotions, physical symptoms, and behaviors. This will lead to a reduction in youth anxiety in this fragile situation. The principle of Dharma is a key principle that will help young people to overcome the fragile conditions or BANI (Tulsuk, 2022). Therefore, BANI World was invented by Jamais Cascio based on the sociological concept of Liquid Modernity (that Zygmunt Bauman's BANI World describes today's world as Brittle, a fragile world. Anxiety-inducing, or Anxious, is a world full of nonlinear concerns, or a world where the relationship between things There is a non-linear approach and an Incomprehensible or incomprehensible world in which BANI is not only circumstantial. But it also affects the youth's emotions, such as irritability, anxiety, confusion, depression, etc.
Keyword: Cognitive Behavioral Therapy, Anxiety, BANI World

บทนำ

เยาวชนถือว่าเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงนับได้ว่าเป็นวัยหัวเลี้ยงหัวต่อของชีวิต ทั้งในด้านร่างกายและสภาพจิตใจจากความเป็นเด็กสู่ความเป็นผู้ใหญ่ โดยเริ่มผละจากอกพ่อแม่ไปสู่โลกภายนอกที่ต้องเรียนรู้ต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเองและพร้อมจะรับสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาในชีวิตอย่างง่ายดาย ช่วงชีวิตของเยาวชนจึงเป็นช่วงของการลองผิดลองถูกและมีโอกาส ตัดสินใจผิดพลาดได้ง่ายหากขาดการชี้นำในทางที่ถูกที่ควร หรือขาดหลักยึดเหนี่ยวทางใจที่มั่นคงเพียงพอ ดังจะเห็นได้จากข่าวคราวด้านลบเกี่ยวกับวัยรุ่นไทยในปัจจุบันที่ปรากฏตามสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับยาเสพติด พฤติกรรมทางเพศ การใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อยึดติดวัตถุ การขาดความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมรอบข้างรวมถึงการแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยความรุนแรง ศูนย์วิจัยกรุงเทพโพล์ สถาบันวิจัยมหาวิทยาลัยกรุงเทพ (2558) (สุนิสา ประวิชัย, 2557) ได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลเพื่อรับทราบสถานการณ์เกี่ยวกับปัญหาความทุกข์ และทางออกของเยาวชนไทย เพื่อเป็นข้อมูลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อปรับเปลี่ยนแนวคิดและพฤติกรรมของเยาวชนไทย โดยสุ่มตัวอย่างจากผู้ที่มีอายุ 15 - 22 ปี ซึ่งอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ ปริมณฑล และจังหวัดหัวเมืองใหญ่ในแต่ละภาคของประเทศ ได้แก่ เชียงใหม่ อุบลราชธานี จันทบุรีและสงขลา ระหว่างวันที่ 9 – 17 พฤศจิกายน 2547 ได้ตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 1,850 คน เป็นชาย ร้อยละ 44.1 หญิง ร้อยละ 55.9 ผลการสำรวจ พบว่าร้อยละ 87.5 ระบุว่าในช่วงระยะ 3 เดือนที่ผ่านมาได้ประสบกับปัญหาที่ทำให้รู้ สึกเครียด เป็นทุกข์ และวิตกกังวลอันส่งผลต่อสภาพจิตใจและการดำเนินชีวิต โดยเยาวชนที่อยู่กับพ่อหรือแม่ที่แยกกันอยู่มีปัญหาความเครียดและเป็นทุกข์มากที่สุด เมื่อพิจารณาตามระดับการศึกษา พบว่าเยาวชนที่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษา มีปัญหาความเครียดและเป็นทุกข์มากที่สุดคือร้อยละ 89.3 รองลงมาคือ กลุ่มที่ไม่ได้ศึกษาแล้ว ร้อยละ 87.9 ระดับปริญญาตรี ร้อยละ 87.5 และระดับ ปวช./ปวส. ร้อยละ 85.5 ทั้งนี้การที่เยาวชนในระดับมัธยมศึกษามีปัญหาความเครียดและเป็นทุกข์มากที่สุดน่าจะเป็นเพราะต้องปรับตัวในหลาย ๆ เรื่องประกอบกับนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาต้องรับภาระด้านการเรียนที่ค่อนข้างหนักเพื่อเตรียมตัวสอบเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัย จึงมีปัญหาความเครียดและเป็นทุกข์กังวลมากกว่ากลุ่มอื่น รองลงมาได้แก่ ปัญหาการเงิน ปัญหาความรัก ปัญหาการคบเพื่อน ปัญหาครอบครัว ปัญหาสุขภาพ ปัญหาการพนัน ปัญหาการไม่มีสิ่งของแบบที่คนอื่นมี และปัญหายาเสพติด ตามลำดับ

ในสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงภายหลังจากวิกฤติโรคระบาดโควิด-19 ส่งผลให้เกิดความเปราะบางในหลากหลายมิติต่อเยาวชนไทย จากสมัยก่อนที่เป็นรูปแบบการเรียนในห้องเรียนทั่วไป กลายมาเป็นรูปแบบการเรียน

ออนไลน์ซึ่งมีทั้งประโยชน์ และข้อควรระวังในด้านของความรวดเร็วของข้อมูล ความถูกต้อง เหมาะสม การปรับตัวระหว่างครูผู้สอน และนักเรียนออนไลน์ อันเป็นเรื่องใหม่สำหรับประเทศไทย และผู้คนในโลกนี้ ซึ่งหลักการปรับความคิดและพฤติกรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาได้เข้ามามีส่วนในการช่วยลดภาวะความวิตกกังวลของเยาวชนให้สามารถดำเนินชีวิตสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบัน บนความไม่แน่นอน มีความผันผวนอยู่ตลอดเวลา ต้องอาศัยการปรับตัวอย่างมากตามหลักของ BANI ที่นำเสนอความเปราะบางรูปแบบใหม่หลังจากโลกต้องเผชิญกับวิกฤติโควิด-19 จนกระทั่งเริ่มคลี่คลาย ซึ่งหลักการของ BANI ทั้งสี่ด้านตั้งอยู่บนพื้นฐานการเปลี่ยนแปลงที่คาดเดาได้ยาก มีความเปราะบาง ที่แฝงไปด้วยอารมณ์ของความวิตกกังวล ตลอดจนไม่เข้าใจในหลายๆ เรื่องที่เข้ามาอย่างฉับพลัน จนกระทั่งเยาวชนไม่สามารถควบคุมได้ด้วยตนเอง

ความวิตกกังวลกับเยาวชน

ความวิตกกังวลเป็นปฏิกิริยาตอบสนองต่อความเครียดที่มีประโยชน์ในบางสถานการณ์เพราะช่วยให้เราตื่นตัวและพร้อมรับมือกับปัญหาหรือเหตุการณ์ต่างๆที่จะเกิดขึ้น อย่างไรก็ตามโรควิตกกังวลมีความแตกต่างจากความรู้สึกวิตกกังวลทั่วๆไป คนที่เป็นโรควิตกกังวลจะรู้สึกวิตกกังวลและกลัวอย่างเกินเหตุ จนมีผลทางลบต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน (https://www.bumrungrad.com/, 2561) ความคิดวิตกกังวลเกิดอยู่นานแล้ว คล้ายลักษณะประจำตัว ซึ่งอาจเป็นเรื้อรังหรือเป็น ๆ หาย ๆ ได้ เป็นความกังวลไปทั่ว ๆ ทุกเรื่อง เรื่องราวต่างๆดูจะมีความสำคัญจนวางใจไม่ลง หรืออาจจะห่วงกังวลไปล่วงหน้า ทำให้รู้สึกไม่สบายใจ อาการทางกายที่ตามมาก็คือความตึงเครียด เช่น ปวดตึงศีรษะ ปวดกล้ามเนื้อ สั่น อาการระบบประสาทอัตโนมัติทำงานมากเกินไป ได้แก่ ใจสั่น ใจเต้นเร็วและแรง หายใจไม่อิ่ม ถอนหายใจบ่อย รู้สึกเหมือนมีก้อนจุกที่ลำคอ ท้องเสีย ปัสสาวะบ่อย เหงื่อแตก มือเท้าเย็น เป็นต้น บางคนมีอาการเหล่านี้แล้วพลอยเข้าใจว่า ตนเองเป็นโรคร้ายแรง ยิ่งกังวลมากขึ้น อาการเลยยิ่งแย่ลง นอกจากนี้มักพบปัญหานอนไม่หลับ ข่มตาหลับยาก นอนหลับ ๆ ตื่น ๆ ตกใจง่าย หงุดหงิด ไม่สบายตัว ไม่มีสมาธิ ซึ่งอาการเหล่านี้รบกวนการดำเนินชีวิตหรือประสิทธิภาพในการทำหน้าที่ต่าง ๆ

โรควิตกกังวลเป็นโรคทางจิตที่พบได้มากที่สุดโรคหนึ่ง สาเหตุเกิดได้ทั้งจาก 2 ปัจจัยหลักดังนี้ พันธุกรรมหรือพื้นฐานดั้งเดิม ถ้าพ่อแม่เป็นโรควิตกกังวล ลูกก็มีโอกาสเป็นโรควิตกกังวลเช่นกัน หรือมีพื้นฐานที่ไม่กล้าแสดงอารมณ์ออกมาและการมีสารเคมีในสมองที่ไม่สมดุล สภาพแวดล้อม การเลี้ยงดู การเลียนแบบพฤติกรรมจากพ่อแม่หรือคนใกล้ชิด การประสบกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดโรควิตกกังวล การรักษาโรควิตกกังวลขึ้นอยู่กับประเภทของโรค การรักษาหลักคือ การพูดคุยให้คำปรึกษาด้วยการรับฟัง แสดงความเห็นใจและให้คำอธิบาย การทำจิตบำบัด การบำบัดโดยการปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรม (Cognitive Behavior Therapy หรือ CBT) และการรักษาด้วยยาซึ่งมียาหลายกลุ่มที่สามารถกินเพื่อลดอาการวิตกกังวล

สำหรับภาวะความวิตกกังวลทั่วไปที่สามารถเกิดขึ้นได้กับเยาวชน มักมีสาเหตุหลักมาจากปัญหาหลากหลายด้าน ได้แก่ การเรียน ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว โลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การเปรียบเทียบในโลกโซเชียล การถูกบุลลี่ ซึ่งความวิตกกังวลนี้มักแสดงออกเป็นอารมณ์ทางลบ ให้เยาวชนเกิดความกดดัน โดยกังวลถึงอันตราย หรือสิ่งไม่ดีที่จะเกิดขึ้นในอนาคตกับตน เยาวชนที่มีอาการความผิดปกตินี้ มักรู้สึกว่าเหตุการณ์รอบตัวนั้นไม่ปกติ และจะมีอันตรายเกิดขึ้นกับตน ผลที่ตามมาคือ เยาวชนมักจะแสดงออกโดยการ โมโหและหงุดหงิดง่าย โดยไม่รู้สาเหตุ อารมณ์ขึ้น ๆ ลง ๆ เหนื่อยง่าย นอนตลอด หรือไม่ก็นอนหลับยาก ตื่นดึก ๆ ขาดสมาธิที่จะทำกิจกรรมที่ต้องทำ เช่น การบ้าน มักจะเล่นน้อยลง พบปะเพื่อนน้อยลง นอกจากอารมณ์ด้านลบแล้ว อาการที่แสดงออกทางกาย ที่สำคัญได้แก่การปวดหัว โดยไม่มีสาตุ อัตราการเต้นของหัวใจ เร็วผิดปกติ เหงื่อแตก มือสั่น ปวดท้อง โดยไม่มีสาเหตุหลายรายมักมีอาการปวดกล้ามเนื้อ ปวดเมื่อยตามร่างกายร่วมด้วย เป็นต้น สาเหตุการเกิดภาวะความวิตกกังวลแบบหลาย ๆ ด้าน พบว่าอาจเกิดจากการมีความคิดทางด้านลบเกี่ยวกับตนเอง ผู้อื่น สิ่งแวดล้อมมากเกินไป สาเหตุทางร่างกาย อาจเกิดจากการใช้สารเสพติด หรือการเสพติดอินเตอร์เน็ต ความรุนแรงจากสื่อออนไลน์ตลอดจนความไม่สมดุลของสารเคมีในสมองที่ส่งผลให้เยาวชนมีอาการวิตกกังวลได้ ความเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์เปราะบางในโลกยุคนี้ล้วนเป็นตัวกระตุ้นให้เยาวชนมีภาวะความวิตกกังวลที่เพิ่มมากขึ้น เนื่องด้วยความ

ไม่แน่นอนในชีวิตประจำวัน ทั้งกระทบต่อตัวเยาวชนเอง และครอบครัว สังคมสิ่งแวดล้อม รวมไปจนถึงประเทศชาติบ้านเมือง โดยภาวะความวิตกกังวลอาจเป็นไปได้ทั้งความวิตกกังวลทั่ว ๆ ไป (Generalized Anxiety) หรือ ภาวะความกังวลต่อสังคม (Social Anxiety) (จารุเกษมทวี, 2018)

การปรับความคิดและพฤติกรรม

การปรับความคิดและพฤติกรรม (Cognitive Behavioral Therapy - CBT) เป็นแขนงหนึ่งของการทำจิตบำบัด (Psychotherapy) ซึ่งเป็นการบำบัดปัญหาทางจิตที่มีต้นกำเนิดประมาณช่วงต้นของคริสต์ศักราช 1900 โดย Aaron T. Beck ซึ่งเป็นจิตแพทย์ชาวอเมริกัน ผู้นำทฤษฎีการปรับพฤติกรรม หรือ Behavioral Therapy มาศึกษาร่วมกับ Cognitive Theory ซึ่งแรกเริ่มนั้น Beck ได้ศึกษากับผู้ป่วยที่มีภาวะซึมเศร้า และเข้ารับการทำจิตบำบัดด้วย CBT จนได้ผลตอบรับที่ดี จึงได้ต่อยอดมาเป็นการทำจิตบำบัดสำหรับกลุ่มอาการด้านจิตเวชอื่น ๆ (พิทยรัตน์เสถียร, 2565)

การทำจิตบำบัดแบบ CBT อยู่บนพื้นฐานของ Interactional Model ที่หมายถึงระบบภายนอกทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว เพื่อน แฟน สังคม วัฒนธรรม สภาพเศรษฐกิจ ฯลฯ ล้วนส่งผลกับระบบภายในของมนุษย์ทั้งสี่ส่วน ได้แก่ ความคิด อารมณ์ ร่างกาย และพฤติกรรม อันส่งผลเกี่ยวเนื่องกันทุกด้าน ถ้าคิดแบบนี้ ก็จะรู้สึกแบบนี้ พอรู้สึกแบบนี้ ก็จะทำแบบนี้ ดังนั้น ถ้าเราปรับตรงความคิดตั้งต้นได้ ความรู้สึกเราก็อาจจะเปลี่ยนไป พฤติกรรมก็อาจจะเปลี่ยนตาม ทำให้ปัญหาได้รับการแก้ไข เช่น ภาวะความวิตกกังวล พอเริ่มคิดทางลบแล้วก็กังวล เครียด ก็ไม่ทำอะไร พอไม่ทำอะไรก็วนกลับมาให้ยิ่งกังวลเข้าไปใหญ่ แต่ว่าพอปรับความคิดได้ใหม่ว่า เราไม่ได้แย่ โลกก็ไม่ได้แย่ขนาดนั้น เราก็รู้สึกดีขึ้น พอรู้สึกดีขึ้นเราก็ออกไปทำอะไรที่ไม่เฉื่อย ไม่เก็บตัวเหมือนเดิม ชีวิตก็เปลี่ยนไปในทางที่ดี เพราะฉะนั้น ความเชื่อมโยงระหว่างความคิด พฤติกรรม และร่างกายที่มันเกี่ยวข้องกัน CBT จะไปดูว่าควรปรับตรงไหนเพื่อช่วยให้เกิดความเปลี่ยนแปลง พอเปลี่ยนความคิดแล้ว เราก็ทำให้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ให้เห็นว่า ถ้าเราคิดแบบนี้ เราก็จะทำแบบนี้ แต่ถ้าเราคิดอีกอย่าง เราอาจจะทำอีกอย่างนึง ซึ่งผลลัพธ์อาจจะเปลี่ยนไป กระบวนการนี้จะนำไปสู่การเรียนรู้ด้วยตัวเองของเยาวชน ประโยชน์ของการได้เรียนรู้ด้วยตัวเอง คือ จะเข้าใจอย่างชัดเจนมากกว่าการมีคนสอน แต่สิ่งที่คนทั่วไปมักจะไม่ตระหนักได้ คือ ความคิดเหล่านี้เป็นสิ่งที่สมองเราสร้างขึ้นมาเอง และอาจไม่เป็นจริง เพราะฉะนั้นความคิดที่น่ากลัวอย่างตัวอย่างที่ยกไป จึงทำให้หลายคนรู้สึกเหมือนกับว่า สิ่งนั้นเป็นเรื่องจริง ก่อให้เกิดความวิตกกังวล ฉะนั้นแล้ว หากเราต้องการควบคุมความวิตกกังวลของเราให้ได้ ขั้นตอนแรก คือ การที่เราจะต้องฝึกให้ตัวเองตระหนักและแยกแยะได้ว่า สิ่งที่ทำให้เรากังวลนี้ เป็นสิ่งที่เป็นความจริง หรือ เป็นสิ่งที่สมองเราบันดาลขึ้นมา บางครั้งคนทั่วไปไม่สามารถตระหนักและแยกแยะเองได้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า คนเรามักจะจมอยู่กับความคิดนั้นที่ชวนให้วิตกกังวลและตีตนไปก่อนไข้ กังวลกับอนาคต เพราะความวิตกกังวลคือการเป็นห่วงกับเหตุการณ์ที่ยังไม่เกิดขึ้นและอาจเกิดขึ้นในอนาคต ดังนั้น การต่อสู้กับอาการวิตกกังวลและความคิดที่ชวนให้กังวลตามหลักของ CBT คือ การตั้งสติ (Mindfulness) เพราะการตั้งสติคือการดึงความคิดของตัวเรากลับมาให้อยู่กับปัจจุบัน แทนที่เราจะดิ่งไปกับการคาดการณ์ว่า อะไรร้าย ๆ จะเกิดขึ้น และผลลัพธ์ที่จะได้จากการตั้งสติ คือ เราจะได้ยินสิ่งที่เป็นเหตุและผลของเราเองชัดเจนขึ้นและมากกว่าสิ่งที่สมองเราอยากชวนให้คิด ช่วยให้เราแยกแยะได้ว่า อะไรคือสิ่งที่เป็นจริง และ อะไรคือแค่สิ่งที่สมองเราสร้างขึ้นมา (เมืองสมบูรณ์, ม.ป.ป.)

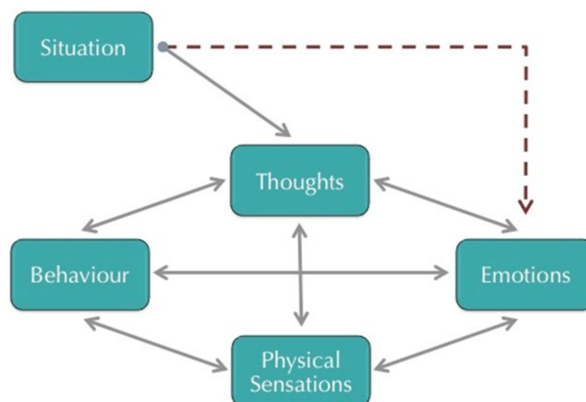
เราสามารถนำการตั้งสติมาช่วยลดความวิตกกังวลได้ โดยมีขั้นตอนที่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน ดังต่อไปนี้

1. อยู่กับปัจจุบัน การฝึกให้ตัวเองอยู่กับปัจจุบัน โดยการใช้การตั้งสติเมื่อเรากำลังรู้สึก วิตกกังวล หรือกระวนกระวาย ให้เราลองนั่งอยู่ในที่เงียบ ๆ และหลับตาลง นับ 1-4 และสูดหายใจเข้าปอดที่เลข 4 เก็บลมหายใจไว้ครู่หนึ่งและปล่อยออกมายาว ๆ โดยการนับ 1-8 ให้ลมหายใจสิ้นสุดที่เลข 8 ในขณะที่กำลังหายใจ ให้คลายกล้ามเนื้อในไหล่เรา ปล่อยให้ไหล่ที่เกร็งตกลง ทิ้งน้ำหนักลงไปในที่นั่งให้หมด ถ้าหากหยุดความคิดยังแล่นไม่หยุด ให้รู้ว่าเป็นเรื่องปกติ เราไม่สามารถหยุดความคิดของเราได้ ปล่อยให้มันแล่นไป แต่ให้เราโฟกัสที่ร่างกายและการกำหนดลมหายใจของเราต่อไป ลองทำต่อไปซัก 3-5 ลมหายใจ

2. แยกแยะความคิด ให้เราลองสังเกตว่า ความคิดเรากำลังบอกอะไรเราอยู่ อย่างเช่น กำลังบอกเราว่าเราจะไม่ประสบความสำเร็จอยู่รึเปล่า หรือ กำลังบอกว่าจะมีเรื่องไม่ดีเกิดขึ้น ว่าเราจะรับมือไม่ได้ เป็นต้น แต่ไม่ว่าจะเรื่องราวใดก็ตาม ให้เราลองแยกแยะ และเขียนลงบนกระดาษหรือลงในโทรศัพท์ โดยนักจิตวิทยาบอกว่า ห้ามข้ามขั้นตอนนี้โดยเด็ดขาด เพราะการเขียนความคิดออกมาบนสิ่งที่จับต้องได้ จะช่วยให้เรามองเห็นมันได้ชัดเจนขึ้นและ สามารถลองใช้วิธีเพื่อช่วยแยกแยะ เมื่อเรารู้สึกได้ถึงความกังวล ให้เราลองหยุดและถามตัวเองว่า “ตะกี้เราคิดอะไรอยู่นะ” และเมื่อเราหาเหตุผลมาได้ว่า เราเผลอไปคิดอะไร เราก็จะเข้าใจว่า ทำไมเราจึงกังวล ฝึกถามตัวเองแบบนี้วันละ 3 ครั้ง เพื่อให้เห็นว่าความคิดแบบไหนมักเป็นตัวที่มากระตุ้นมาทำให้เราวิตกกังวล

3. มองว่ายังมีตัวเลือกอื่น สุดท้ายแล้ว ลองบอกตัวเองว่า ทุกสถานการณ์มีหลายบทสรุป เช่น วิตกกังวลว่าเป็น COVID-19 เพราะถ้าเป็นแล้วจะต้องตายแน่ๆ ให้หยุดและบอกตัวเองว่า “ถ้าเราจะเป็น COVID-19 จริง ๆ มันก็มีโอกาสที่เราจะเป็นตอนที่มันยังไม่รุนแรงและรักษาให้หายได้นะ” เพียงคิดได้แค่นี้ ความรู้สึกของเรากับสถานการณ์ก็เปลี่ยนแล้ว และจะวิตกกังวลน้อยลง แม้ว่าจิตใจเราอาจจะยังไม่สามารถเชื่อความคิดใหม่นั้นได้ 100% แต่ทั้งนี้ ไม่มีใครสามารถหยั่งรู้อนาคตได้อยู่แล้ว เพราะฉะนั้น การที่เราจะเชื่อการคาดการณ์แบบลบ ๆ ที่เราสมองเราเดาขึ้นมาเองนั้นไร้ประโยชน์ และยังมาทำให้เราทรมานอีกด้วย การตั้งสติให้เราตระหนักได้ว่า ความคิดวิตกกังวลของเรานั้นไม่เป็นความจริงเสมอไป จะช่วยให้เราทุกคนหายใจสะดวกขึ้น และมีสุขภาพจิตที่ดี

ภาพที่ 1 โมเดลการปรับความคิดและพฤติกรรม

การนำการปรับความคิดและพฤติกรรม (CBT) มาประยุกต์เข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

การนำการปรับความคิดและพฤติกรรม (CBT) มาประยุกต์เข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จะช่วยให้เกิดการตระหนักรู้ภายในของเยาวชนมากขึ้น สอดคล้องกับหลักการภาวนา 4 อันประกอบไปด้วย กายภาวนา, สีลภาวนา, จิตภาวนา, และปัญญาภาวนา (ปยุตฺโต, 2547) ซึ่งทั้งสี่ด้านล้วนสอดคล้องในอันที่จะช่วยลดภาวะความวิตกกังวลของเยาวชน ร่วมไปกับการปรับความคิดและพฤติกรรมตามรูปแบบของ CBT ได้อย่างสอดคล้อง กลมกลืน ส่งผลให้เยาวชนสามารถพัฒนาตนเอง ดังต่อไปนี้

1. กายภาวนา (การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้

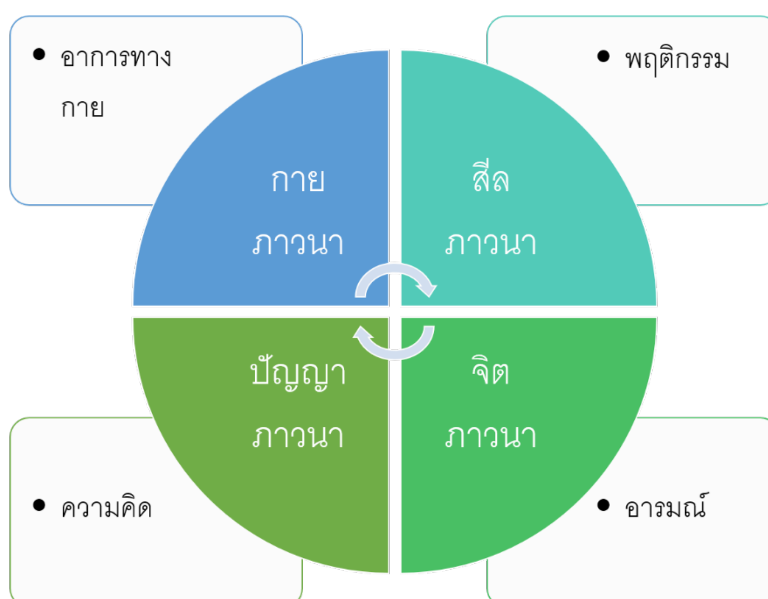
อกุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สามารถสังเกตอาการทางกายที่ส่งผลให้ความวิตกกังวลลดน้อยลง

2. สีลภาวนา (การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน เมื่อเยาวชนตั้งมั่นอยู่ในระเบียบอันดีงาม ก็ลดความเสี่ยงที่จะไปกระทำการอันจะนำให้เกิดความทุกข์ต่อตนเอง

3. จิตภาวนา (การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นการทำให้เยาวชนเองมีการตอบสนองต่อเหตุการณ์ด้วยอารมณ์ที่เป็นด้านดีมากขึ้น

4. ปัญญาภาวนา (การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา นำพาให้จัดการอารมณ์ของตนเองได้ในที่สุด

หลักการฝึกภาวนา 4 เพื่อให้เยาวชนลดภาวะความวิตกกังวลได้นั้น สามารถใช้ร่วมกับการปรับความคิดและพฤติกรรมโดยสร้างรูปแบบชุดกิจกรรมเพื่อฝึกการสำรวจความคิดของเยาวชน โดยเฉพาะเยาวชนที่ได้รับการประเมินความวิตกกังวลอยู่ในระดับกลาง - ระดับสูง จะได้รับการเข้าร่วมโปรแกรมฝึกรับรู้ความคิดที่ส่งผลให้เกิดภาวะความวิตกกังวล ซึ่งมีแบบฝึกหัดจดบันทึกความคิด (Thought Record) รวมไปถึงการหัดแยกแยะความคิดออกมาเป็นอารมณ์ อาการทางกาย และพฤติกรรมที่ตอบสนองต่อเหตุการณ์นั้น การฝึกนี้ไม่เพียงแต่สร้างความตระหนักรู้ให้เยาวชนถึงความเชื่อมโยงกันของปัญญา และจิต ซึ่งส่งผลไปถึงอาการทางกาย และพฤติกรรมที่แสดงออก ชวนให้เยาวชนรู้จักฝึกสติ การกลับมาอยู่กับปัจจุบันให้มากขึ้น โดยไม่หลงไปวิตกกังวลกับสิ่งที่ยังมาไม่ถึง ด้วยเหตุนี้เองจึงสามารถช่วยเยาวชนให้ปรับเปลี่ยนความคิด อันนำไปสู่พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งนี้ครอบครัว และโรงเรียน รวมไปถึงเพื่อนๆ สภาพแวดล้อมโดยรอบของเยาวชนก็เป็นปัจจัยที่จะส่งเสริม และทำให้ภาวะความวิตกกังวลของเยาวชนเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น หรือแย่ลงได้ ดังนั้นเราควรมีส่วนร่วมในการช่วยกันนำพาเยาวชนในความดูแลของเราให้มีภูมิคุ้มกันทางกาย และทางใจที่แข็งแรง จนสามารถก้าวข้ามอุปสรรคปัญหาที่เกิดจากสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงอันเปราะบางในยุคปัจจุบัน

ภาพที่ 2 ภาวนา 4 กับ CBT Model

จากภาพแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงกันของหลักภาวนา 4 กับหลักการปรับความคิดและพฤติกรรม อันจะช่วยให้เยาวชนเกิดความเข้าใจได้อย่างง่ายมากยิ่งขึ้น ในแบบฝึกหัดจะมีการมุ่งประเด็นไปทั้งสี่ส่วนของร่างกายที่ส่งผลสอดคล้องซึ่งกันและกันอย่างเป็นหนึ่งเดียว เมื่อเยาวชนเห็นภาพความคิดในเรื่องที่ส่งผลให้เกิดความวิตกกังวลต่อไปที่อาการทางร่างกาย จนแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมออกมา เขาจะได้เรียนรู้เพิ่มเติมในการใช้สติมาสร้างการตระหนักรู้กายใจให้สัมพันธ์กัน รวมถึงการภาวนาเพื่อทำงานภายใน ตั้งกายให้ตรง ดำรงจิตให้มั่น กลับมาอยู่กับปัจจุบันให้ได้มากที่สุด จนกระทั่งความคิดที่นำไปสู่ความวิตกกังวลจะลดน้อย และถูกแทนที่ความวิตกกังวลนั้นด้วยปัญญาแนวคิดที่มีเหตุมีผลมากขึ้น ไม่ให้ตัวเองเกิดความทุกข์ใจ ลดความกังวลจนเบาบางไปเอง ทั้งนี้หากจะนำไปใช้เป็นการผสานแนวคิด และหลักการดังต่อไปนี้

1. การทำจิตบำบัดความคิดและพฤติกรรม เป็นแนวคิดทางจิตวิทยาที่เชื่อว่าความทุกข์หรือปัญหาของมนุษย์ที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากความคิดอัตโนมัติ ดังนั้นการตรวจสอบความคิดที่เข้ามาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะปรับเปลี่ยนความคิดนั้นให้มีความสมเหตุสมผล ก่อนที่จะส่งผลต่ออารมณ์ อาการทางกาย และพฤติกรรม โดยการทำจิตบำบัดความคิดและพฤติกรรมมุ่งเน้นที่การปรับเปลี่ยนความคิดที่ไม่พึงประสงค์ ไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม เยาวชนที่มีปัญหาการเผชิญกับภาวะความวิตกกังวล ภายหลังการทำจิตบำบัดสามารถเกิดการปรับเปลี่ยนความคิดใหม่นำไปสู่การตระหนักรู้ได้ด้วยตนเอง

2. หลักบูรณาการพุทธธรรม เป็นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบูรณาการหลักการปรับความคิดและพฤติกรรม โดยการมุ่งเน้นให้เกิดความงอกงาม เข้าใจในตัวเอง สามารถจัดการ และยอมรับกับสภาพจิตใจอารมณ์ความรู้สึกของตัวเองได้ โดยมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้ 1. กระบวนการเข้ารับการปรับความคิดและพฤติกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ 2. ขั้นสำรวจปัญกา เพื่อแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม โดยผู้ให้การบำบัดจะเป็นผู้ใช้คำถามทางจิตวิทยา ให้ได้ทบทวนถึงความเป็นมา และปัญหาที่เกิดขึ้น 3. การทำความเข้าใจปัญหา เป็นการประมวลผลข้อมูลที่ได้ เพื่อวางแผนเชื่อมโยง 4. การวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหา ซึ่งผู้เข้ารับการปรึกษาต้องมีแรงจูงใจในการแก้ไขปัญหาด้วยศักยภาพของตนเอง 5. ขั้นยุติการปรึกษาเมื่อเยาวชนที่เข้าร่วมโปรแกรมการฝึกประสบความสำเร็จ สามารถนำไปพัฒนาตนเองได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ

3. การใช้สายสัมพันธ์ทางครอบครัว และชุมชน สายสัมพันธ์ทางครอบครัว รวมไปถึงชุมชนสภาพแวดล้อมทางสังคม เป็นการแก้ไขปัญหาเยาวชนที่มีภาวะความวิตกกังวลอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจจากหลายภาคส่วนในการร่วมมือกันจนเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ กลุ่มบุคคลเหล่านี้ ประกอบด้วย ครู/สถานศึกษา/กลุ่มเพื่อน/ ผู้ปกครองและ สหวิชาชีพ โดยมี สาระสำคัญ คือ1) ครู/ผู้บริหารสถานศึกษา เพราะวัยนี้เป็นวัยที่ต้องศึกษาเล่าเรียน ผ่านการอบรมของครู อาจารย์ ในการบ่มเพาะการเป็นคนดี คนเก่ง ของสังคม 2) กลุ่มเพื่อนเป็นกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลทาง ความคิดของเยาวชนเป็นอย่างมากเพราะด้วยช่วงวัยเดียวกัน กำลังค้นหาตัวตนการปรึกษาหารือเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเรียน เรื่องครอบครัว หรือเรื่องแฟน ก็จะมีเพื่อนเป็นที่ปรึกษาในทุกเรื่อง 3) ผู้ปกครองเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดที่ต้องคอย ดูแลเอาใจใส่ทุกพฤติกรรมการแสดงออกของเยาวชน ที่มีความเปลี่ยนแปลงทางด้าน ร่างกาย จิตใจ ที่ต้องการการให้คำปรึกษาที่ถูกต้องจากครอบครัวและสังคม 4) สหวิชาชีพ เป็นความเกี่ยวเนื่องของสังคมที่ต้องรับผิดชอบการอยู่ ร่วมกันในสังคม

4. หลักภาวนา 4 ประการ ซึ่งคำว่า ภาวนา แปลว่า การทำให้เจริญ การเจริญ การทำให้มีขึ้น การฝึกอบรม หรือการพัฒนา แบ่งตามสิ่งที่ควรพัฒนามี 4 ประการ คือ กายภาวนา, สีลภาวนา, จิตภาวนา, และปัญญาภาวนา จากนั้นนำมาสู่การตระหนักรู้ถึงการพัฒนากายใจให้สัมพันธ์กัน และรู้วิธีการแก้ไขได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม ซึ่งหลักภาวนา 4 สามารถบูรณาการเข้ากับหลักการปรับความคิดและพฤติกรรม ซึ่งเป็นการทำความเข้าใจปัญหาค้นหาสาเหตุ และหาทางแก้ไขปัญหาด้วยตัวของเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการเอง

การประยุกต์ใช้หลักธรรมเข้ากับการปรับความคิดและพฤติกรรม ช่วยในการลดปัญหาความวิตกกังวลของเยาวชนจากภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และสิ่งแวดล้อม สามารถสร้างโปรแกรมการฝึกทางพุทธจิตวิทยาที่เน้นการกลับมาตระหนักรู้ถึงความคิดของตัวเองที่ส่งผลต่ออารมณ์ อาการทางกาย และพฤติกรรมของเยาวชนในสังคมไทย ทั้งนี้มีประเด็นสำคัญ 5 ประเด็น หลังจากที่ได้มีการสร้างโปรแกรมไปใช้กับเยาวชนกลุ่มตัวอย่าง ดัง

รายละเอียด คือ ประเด็นที่ 1. ปัจจัยสาเหตุการเกิดภาวะความวิตกกังวลของเยาวชนไทย ประเด็นที่ 2. การนำหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความวิตกกังวล คือ หลักธรรม ภาวนา 4 ประเด็นที่ 3. หลักการปรับความคิดและพฤติกรรมเพื่อลดภาวะความวิตกกังวล คือ หลักการให้คำปรึกษาแนะนำ และหลักกระบวนการจิตบำบัด ประเด็นที่ 4. การป้องกันและแก้ไขที่ สาเหตุ การดำเนินชีวิต และแนวคิดการป้องกันผ่านบ้าน + วัด + โรงเรียน (บวร)

สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงอันเปราะบาง

แต่เดิมเราอาจเคยรู้จักและเข้าใจสถานการณ์ของโลกปัจจุบันที่เรียกว่า VUCA (Volatility – ความผันผวน, Uncertainty – ความไม่แน่นอน, Complexity – ความซับซ้อน และ Ambiguity – ความคลุมเครือ) กันเป็นอย่างดี

แต่โรคระบาดโควิดครั้งนี้ ทำให้สถานการณ์หลายๆ อย่างในโลกเปลี่ยนแปลงไป Jamais Cascio นักพฤติกรรมศาสตร์ชื่อดังชาวอเมริกา ได้นำเสนอรูปแบบใหม่ที่โลกในอนาคตหลังวิกฤตโควิดต้องพบเจอ เรียกว่า BANI (อ่านว่า บานี่) ซึ่งประกอบไปด้วย (Pimolsaengsuriya, ม.ป.ป.)

B – Brittle (ความเปราะบาง) การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ไม่มีความสำเร็จใดๆ ที่จะอยู่ยั้งยืนยงอีกต่อไป ทุกภาคส่วนของสังคมจะมีความเปราะบางมาก ไม่ว่าจะเป็นในระดับจุลภาค หรือมหภาค

A – Anxious (ความกังวล) อะไรๆ ก็เกิดขึ้นได้ทั้งนั้น เราจึงต้องเรียนรู้ที่จะอยู่กับความกังวล และรับมือกับมันให้ได้ ไม่ว่าความกังวลนั้นจะเกิดมาในบริบทใดๆ ก็ตาม

N – Nonlinear (คาดเดาได้ยาก) การคาดเดาจะเกิดขึ้นได้ยาก เราอาจไม่สามารถมองเห็นแนวโน้มที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้าจากนี้ไปได้ไกลนัก

I – Incomprehensible (ความไม่เข้าใจ) ทุกสิ่งทุกอย่างจะไม่มีความชัดเจน การทำความเข้าใจให้ทะลุปรุโปร่งเพื่อที่จะควบคุมสถานการณ์ให้ได้ เป็นไปได้ยากมาก

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าจากวิกฤตโรคระบาดโควิด-19 ที่ทำให้ทั่วโลกเกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นการที่ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก ระบบสาธารณสุขในหลายประเทศยังไม่สามารถรับมือได้อย่างทันท่วงที ตลอดจนการปิดประเทศ Lock Down ส่งผลให้เกิดภาวะเศรษฐกิจฝืดเคือง คนตกงานเป็นจำนวนมาก หลายภาคส่วนของธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่ต้องมีการบริการ หรือสัมผัสกับบุคคลเป็นจำนวนมาก ก็ต้องหยุดให้บริการไป โรงเรียน มหาวิทยาลัยทุกแห่งทั่วโลกต่างมีความจำเป็นต้องปิดทำการลงชั่วคราว เพื่อลดความเสี่ยงในการแพร่กระจายเชื้อโรคที่มีความรุนแรงถึงชีวิต และยังไม่มียารักษาให้หายขาดได้ในขณะนั้น สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อผู้ใหญ่เท่านั้น เด็ก และเยาวชนต่างได้รับผลกระทบไม่น้อยเช่นกัน ความเครียดจากการเรียนที่แต่เดิมไปเรียนที่โรงเรียน ได้พบเจอคุณครู และเพื่อนๆ กลับต้องมาปรับตัวให้สามารถเข้าถึงการเรียน การสอนผ่านทางไกลในรูปแบบออนไลน์ ซึ่งไม่ใช่เยาวชนทุกคนจะสามารถเข้าถึงอุปกรณ์ในการเรียน ไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์มือถือ, แท็บเล็ต, หรือคอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษา แต่ในหลายพื้นที่กันดาร ห่างไกลความเจริญ ยังไม่สามารถเข้าถึงสัญญาณอินเตอร์เน็ตเพื่อเชื่อมต่อการเรียนออนไลน์ได้ สิ่งเหล่านี้เองทำให้เยาวชนขาดโอกาสทางการศึกษา ขาดปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้คนในสถานที่จริง ขาดการติดต่อกับโลกภายนอกเนื่องจากไม่สามารถเดินทางไปไหนมาไหนได้เหมือนเดิม

การรับมือกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงอันเปราะบางเช่นนี้ ต้องใช้สติ และความอดทนอย่างมากจึงจะสามารถเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และค่อยๆ ยอมรับปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ไปตามที่ควรจะเป็น เยาวชนเองหากไม่ได้รับการฝึกฝน เรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงอันเปราะบางนี้ ก็อาจตกอยู่ในภาวะความวิตกกังวลได้ง่ายกว่าผู้ใหญ่ทั่วไป และยิ่งถูกละเลยให้เผชิญความทุกข์ยากใจ ความกังวลใจแต่เพียงลำพังแล้ว จะทำให้เยาวชนหาทางออกให้กับปัญหาของตนเองไม่ได้ อาจมีโอกาสที่จะทำร้ายตัวเอง หรือตัดสินใจจบชีวิตลงในที่สุด

บทสรุป

การศึกษาเรื่อง การปรับความคิดและพฤติกรรมเพื่อลดภาวะความวิตกกังวลของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาในสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงอันเปราะบาง เป็นการศึกษาอย่างรอบด้านถึงสาเหตุของภาวะ

ความวิตกกังวลของเยาวชน ตลอดจนแนวทางจัดโปรแกรมการปรับความคิดและพฤติกรรมของเยาวชน โดยประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม ภาวนา 4 มาเป็นแนวทางในการช่วยให้เยาวชนเข้าถึงภาวการณ์ตระหนักรู้ตนเอง เมื่อเกิดเหตุการณ์เข้ามากระทบ ทำให้เกิดความคิด ซึ่งส่งผลถึงอารมณ์ อาการทางกาย และพฤติกรรมที่แสดงออกไป การทำให้เยาวชนมีความเข้าใจถึงสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงอันเปราะบาง BANI ซึ่งได้แก่ B - Brittle (ความเปราะบาง), A - Anxious (ความกังวล), N - Nonlinear (คาดเดาได้ยาก), และ I - Incomprehensible (ความไม่เข้าใจ) ที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันตั้งแต่ยุคหลังวิกฤตโรคระบาดโควิด-19 ส่งผลให้เยาวชนมากมายเกิดความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ เป็นความวิตกกังวล ทั้งเรื่องการเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและเพื่อนๆ สิ่งนี้เองเป็นปัญหาที่จำเป็นต้องช่วยให้เยาวชนก้าวข้ามผ่านไปได้ การนำหลักภาวนา 4 มาประยุกต์กับการบำบัดความคิดและพฤติกรรม สามารถทำได้โดยการใช้โปรแกรมที่จัดทำขึ้นมาให้เยาวชนรู้จักการบันทึกเหตุการณ์ อันส่งผลต่อความคิด จากนั้นความคิดเป็นส่วนทำให้เกิดอารมณ์ อาการทางกาย และพฤติกรรมตามมา จากนั้นให้เยาวชนหัดสังเกตความคิดที่บิดเบือนไปจากความเป็นจริง ความคิดที่ก่อให้เกิดความคิดด้านลบต่อตนเอง และผู้อื่น ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากที่ก่อให้เกิดความเครียด วิตกกังวล เมื่อเยาวชนได้กลับมามีสติ ฝึกภาวนาอยู่กับตัวเองด้วยหลักภาวนา 4 จึงช่วยให้เกิดปัญญา สามารถหาแนวทางออกจากปัญหาได้ด้วยตนเอง โดยอาจใช้เวลาในการฝึกประมาณไม่ต่ำกว่าหนึ่งเดือน รวมถึงควรมีการติดตามผลเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการจัดการอารมณ์ของเยาวชน

นอกจากโปรแกรมที่ประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการปรับความคิดและพฤติกรรมแล้ว ยังต้องมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นประเด็นต้องนำมาพิจารณาในการช่วยลดภาวะความวิตกกังวลของเยาวชน ดังนี้ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว อันประกอบด้วยพ่อแม่ ญาติพี่น้อง ต้องมีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้เยาวชนมีความเชื่อใจ ไว้ใจ เปิดใจที่จะบอกเล่าเรื่องราวความกังวลใจให้ฟัง ความสัมพันธ์ระหว่างคุณครู และเพื่อนๆ ที่โรงเรียน อันเปรียบเสมือนบ้านหลังที่สองของเยาวชน ซึ่งเป็นวัยที่กำลังสร้างตัวตนของตนเอง ให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน และคุณครู โรงเรียนควรมีส่วนในการให้ความรู้ในการจัดการภาวะอารมณ์ที่ส่งผลให้เกิดความเครียดต่อเยาวชน มีคุณครูแนะแนวที่เข้าใจนักเรียน เล็งเห็นความสำคัญของสุขภาพจิต ความเครียดจากการเรียน และการบ้านที่ล้นมือ การเตรียมตัวสอบแข่งขัน ความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม เพื่อนบ้าน ที่ควรมีส่วยช่วยในการสอดส่อง ดูแลเยาวชนให้มีการแสดงออกอย่างเหมาะสม การชื่นชม ส่งเสริมการกระทำที่ดี ไม่เพียงแต่ความเก่งด้านการเรียนเท่านั้น ควรพิจารณาความดี รู้จักกาลเทศะของเยาวชน เป็นตัวอย่างที่ดีให้เยาวชนเห็นเป็นแบบอย่างกระทำตามได้ และที่ขาดไม่ได้พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการช่วยขัดเกลาศีลธรรมอันดีให้แก่เยาวชน มีความร่วมมือกันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน (บวร) เพื่อให้เยาวชนได้รับความรู้ทั้งทางโลก และทางธรรม มีการสอนศีลธรรมหรือจัดค่ายคุณธรรมให้เด็กได้เรียนรู้ธรรมะอย่างง่าย เป็นเกราะคุ้มกัน ก่อให้เกิดความยับยั้งชั่งใจให้เยาวชนตระหนักรู้ได้ เมื่อมีปัญหาที่อาจกระตุ้นให้เกิดการกระทำผิด จะสามารถพาตัวเองให้พ้นภัยนั้นได้ ดังที่กล่าวมานี้ เห็นได้ว่าการทำงานร่วมกันจากทุกภาคส่วนจะมีส่วนผลักดันให้เยาวชนเติบโต จัดการปัญหาได้ด้วยตนเอง ไม่เป็นภาระต่อสังคม

บรรณานุกรม

ณัทธร พิทยรัตน์เสถียร. (2565). **BASIC SKILLS IN CBT** (พิมพ์ครั้งที่ 1). สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิภา เมืองสมบูรณ์. **วิธีฝึกความคิดเพื่อลดความวิตกกังวลตามหลัก CBT**. https://www.istrong.co/single-post/mind-training.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.**https://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=37.

สุภลัคน์ ลวดลาย. (2563). **ความคิดของเราที่ส่งผลต่ออาการซึมเศร้าและวิตกกังวล.** https://smarterlifebypsychology.com

Apiwut Pimolsaengsuriya. https://www.slingshot.co.th/blog/from-vuca-to-bani.

โรควิตกกังวล. https://www.bumrungrad.com/th/conditions/anxiety-disorder

What is cognitive behavioral therapy (CBT)?.https://www.drjasonwinters.com/blogs/therapy-blog/2015/7/10/what-is-cognitive-behavioural-therapy-cbt-the-basic-model

การปรับตัวในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมวิทยากร แบบธรรมะออนไลน์
Adaptation in the propagation of Buddhism by Dhamma speakers online

พระครูสังฆรักษ์ปัญญา วรปญฺญาเมธี[1]
Phrakhrusangkharakpanya Varapanyamethi
พระเมธาวินัยรส, รศ.ดร.(สุเทพ ปสิวิโก)[2]
Phramedhavinaiyaros (Suthep Pasiwiko)

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการเรื่อง “การปรับตัวในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมวิทยากรแบบธรรมะออนไลน์” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาความหมาย ความสำคัญหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมวิทยากร 2) เพื่อศึกษาแนวทางการปรับตัวในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบธรรมะออนไลน์ และ3) เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาค้นคว้า เรียบเรียงเนื้อหาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยต่างๆ ผลจากการศึกษาพบว่า พระธรรมวิทยากร ควรมีการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนแนวคิด วิธีการสอนแบบActive Learning ให้เป็นไปตามแนวทางของแผนยุทธศาสตร์ของชาติและร่วมกันพัฒนาหลักสูตรมาตรฐานของพระธรรมวิทยากรและพัฒนาศักยภาพของพระธรรมวิทยากรด้านไอทีให้มีความทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์และทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบันแบบก้าวกระโดด เพื่อให้พุทธศาสนิกชนและเยาวชนได้เข้าถึงพระธรรมคำสอนได้ง่าย สะดวก รวดเร็วมากยิ่งขึ้น

ธรรมะออนไลน์คือการปรับตัวของพระธรรมวิทยากรในการถ่ายทอดคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในรูปแบบที่เข้าถึงได้ง่ายมากขึ้น และวิธีการเข้าถึงธรรมะออนไลน์ยังเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่กับการเผยแผ่พระธรรมคำสอนที่มีมาอย่างยาวนานโดยแก่นแท้ของพระพุทธศาสนามิได้เสื่อมหายไป แต่เป็นเพียงการปรับวิธีการ เปลี่ยนเครื่องมือหรือสื่อสารการถ่ายทอดนั้นให้ทันยุค ทันเหตุการณ์และเข้าถึงได้ทุกช่วงวัย
คำสำคัญ : การปรับตัว,การเผยแผ่พระพุทธศาสนา,พระธรรมวิทยากร,ธรรมะออนไลน์

Abtract

Academic articles on “Adaptation in the propagation of Buddhism by Phra Dhammakaya with Dharma Online” aims to 1) to study the meaning the importance of Buddhist principles related to Dharma Wittayakorn 2) to study the adaptation method in propagating Buddhism in the online form of Dharma and 3) to present the knowledge gained from the study. Compile content from documents, textbooks, research papers the results of the study found that Phra Thammawittaya There should be learning and modifying the concept. The teaching method is Active Learning in accordance with the guidelines of the National Strategic Plan and jointly develop the standard curriculum of the Dharma Speaker and develop the potential of the Dhamma lecturer in IT to be up-to-date. in time and keep up with the changes of the world in the present era by leaps and

[1] ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: Sagreaddham.varapanyamethi@gmail.com
[2] อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ประจำหลักสูตร ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

bounds so that Buddhists and young people can access the Dharma teachings easily, conveniently, and quickly. Dharma Online is an adaptation of Dharma speakers to convey the teachings of Lord Buddha and in a more accessible format. And the method of accessing Dharma online is also a guideline for applying technology to the teachings that have been around for a long time. The essence of Buddhism has not disappeared. just adjusting the method Change the tools or broadcast media to keep up with the era. Up-to-date and accessible to all ages
Keywords: Adaptation, propagation of Buddhism. Dhamma Speaker. Online Dhamma.

บทนำ

วิวัฒนาการของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เป็นพัฒนาการแห่งคัมภีร์พระพุทธศาสนา กล่าวคือ คัมภีร์พระพุทธศาสนามีพัฒนาการ 3 ยุค คือ 1) ยุคมุขปาฐะ ระยะการสืบทอดพระธรรมวินัย โดยระบบปากต่อปาก ผู้มีบทบาทสำคัญมี 3 รูป คือ พระพุทธเจ้า พระอานนท์ และพระอุบาลี 2) ยุคพระสูตร ระยะการสืบทอดพระธรรมวินัยโดยการรวบรวมร้อยเรียงเป็นพระสูตร ผู้มีบทบาทสำคัญมี 3 รูป คือ พระมหากัสสปเถระ พระอุบาลี และพระอานนท์ เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน 3 เดือน พระมหากัสสปเถระเป็นประธานจัดปฐมสังคายนาร้อยเรียงพระธรรมเทศนาเป็นพระสูตร รวบรวมพระวินัยเป็นหมวดหมู่ 3) ยุควิชาการ ระยะการสืบทอดพระธรรมวินัยโดยการแต่งคัมภีร์พระพุทธศาสนา ผู้มีบทบาทสำคัญมี 3 ท่าน คือ พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ พระมัชฌันติกะ และพระมหาเทวะ (พระมหาสมจินต์ สมฺมาปญฺโญ , 2547: 50)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาดำเนินการมาตามลำดับโดยใช้อุปกรณ์ของแต่ละยุค จนถึงปัจจุบัน เมื่อโลกเจริญมากขึ้นจึงมีพัฒนาการในการเผยแผ่โดยเพิ่มวิทยุโทรทัศน์และเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามา สามารถแบ่งออกเป็น 5 ยุค คือ

1. ยุคการสื่อสารโดยคำพูดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้วิธีมุขปาฐะ
2. ยุคการสื่อสารโดยการเขียนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเขียนตามผนังถ้ำจารึกลงใบลาน
3. ยุคการสื่อสารโดยการพิมพ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการพิมพ์หนังสือ พระไตรปิฎก คัมภีร์ ตำราทางพระพุทธศาสนา
4. ยุคการสื่อสารโดยสื่ออิเลคทรอนิคส์มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางวิทยุ โทรทัศน์
5. ยุคการสื่อสารโดยโทรคมนาคมและดิจิตอล มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางดาวเทียมและอินเทอร์เน็ตในแต่ละยุคมีรูปแบบกระบวนการและประสิทธิผลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่แตกต่างกันไป วิธีการบางอย่างอาจเหมาะสมกับคนในยุคสมัยนั้น เมื่อความเจริญเพิ่มมากขึ้นพระพุทธศาสนาก็ต้องเปลี่ยนวิธีการเพื่อให้เหมาะสมกับคนในยุคสมัย

เมื่อโลกก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้แผ่ขยาย กระจายไปทั่วทุกมุมโลก การศึกษาในยุคปัจจุบัน การใช้แท็บเล็ต โน็ตบุ๊ค แม้แต่โทรศัพท์มือถือที่สามารถเชื่อมต่อเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ทุกที่ทุกเวลาสามารถค้นหาข้อมูลได้จาก โปรแกรมค้นหาหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาก็มีพระไตรปิฎกฉบับออนไลน์ มีเว็บไซต์ทางศาสนาอธิบายคำสอนทางศาสนาเผยแผ่ทางอินเทอร์เน็ต อินเทอร์เน็ตจึงเป็นสื่อที่ทำให้ผู้คนติดต่อสื่อสารกันได้สะดวกรวดเร็วและได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก แม้จะเต็มไปด้วยคุณประโยชน์แต่อีกด้านหนึ่งก็มีโทษแฝงมากับการข้อมูลข่าวสาร (ดาณุภา ไชพรธรรม, 2556: 192) นอกจากเรื่องอินเตอร์เน็ตแล้ว สื่อสังคมออนไลน์ประเภทต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของมนุษย์มากขึ้น อาทิเช่น เวปบล๊อก (Weblogs), เครือข่ายทางสังคมในอินเทอร์เน็ต (Social Network) ได้แก่ Facebook, Line, Tiktok เป็นต้น

โลกที่เปลี่ยนไปจากเดิมมากส่วนหนึ่งเกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้วิถีชีวิตคนเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมุ่งแต่ความเจริญ ทำให้สังคมละเลยความสำคัญของการพัฒนาด้านจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของจริยธรรมเป็นผลจากการมีการเรียนรู้หลักพุทธธรรมเพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เกิดหลักการคิดและวิธีการปฏิบัติที่ดีงามถูกต้องตามสภาพสังคมวัฒนธรรม ก่อนอื่นคงต้องทำความเข้าใจกับความหมายของคำว่าคุณธรรมและจริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจนปัจจนึก, 2520: 4-6) ภายใต้กรอบการพัฒนา

วิสัยทัศน์และความคิดว่าด้วย ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม หรือ 3R คือ Reading (อ่านออก), (W)Riting (เขียนได้) และ (A)Rithemetics (คิดเลขเป็น) 7C ได้แก่ Critical Thinking and Problem Solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา) Creativity and Innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม) Cross-cultural Understanding (ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์) Collaboration, Teamwork and Leadership (ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ) Communications, Information, and Media Literacy (ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ) Computing and ICT Literacy (ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร) และ Career and Learning Skills (ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้) (Trilling and Fade (2009: 175-177)) และการอุบัติใหม่ของโรคไวรัสโคโรน่า (โควิด-19) ทำให้ชีวิตของมนุษย์นั้นเปลี่ยนแปลงไปตลอดกาลรวมถึงเรื่องการเรียนรู้พระธรรมคำสอนในรูปแบบของธรรมะออนไลน์

รูปแบบการเผยแผ่เป็นกระบวนการการถ่ายทอดในลักษณะ Active Learning ให้ผู้ได้รับการพัฒนาลงมือทำและปฏิบัติ ควรเป็นการปลูกฝังทางอ้อมมากกว่าการปลูกฝังโดยตรงสอนให้จริยธรรมสอดแทรกในทุกกระบวนการพัฒนา ผลลัพธ์การเรียนรู้จากง่ายไปยาก 8 อย่าง คือ 1. รู้ 2. เข้าใจ 3. นำมาปฏิบัติ 4. วิเคราะห์ 5. สังเคราะห์ 6. ประเมินเข้าใจวิธีการเรียนรู้ของตน 7. ปรับปรุงวิธีการเรียนรู้ตนได้ และ 8.ขั้นสูงสุด คือ เปลี่ยนใจเปลี่ยน Mind set ซึ่งเป็นผลลัพธ์ของการเรียนรู้ที่ยกระดับสูงขึ้นเรื่อยๆการเรียนรู้ที่ยกไปสู่ระดับสูง เป็นเครื่องมือของการเข้าสู่พุทธธรรม คุณธรรมจริยธรรม เพราะคุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องซับซ้อนซึ่งในปัจจุบัน ประชาชนคนไทยและทั่วโลกมีการค้นหาความหมายของ "จริยธรรม" ซึ่งกำลังมองไม่เห็นถึงความเป็นรูปธรรมในสังคมไทย (วรภัทร์ ภู่เจริญ, 2547: 137) และกลายเป็นเรื่องที่ไม่มีคุณค่าและความหมายในมุมมองของคนยุคปัจจุบัน ในขณะที่สิ่งนี้จะต้องนำมาเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาคนไทย พระสงฆ์ ผู้ปกครองประเทศ นักวิชาการ ครูบาอาจารย์จึงเป็นผู้ถ่ายทอดและสื่อสารที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาจริยธรรมดังกล่าว ให้เกิดให้มีในเด็กเยาวชนคนไทยตามลำดับขั้นการพัฒนาจริยธรรมการดำเนินการสอนจริยธรรมที่ควรจัดเป็นกระบวนการ เป็นไปตามลำดับขั้นการพัฒนาจริยธรรมการสอน “คุณธรรม/จริยธรรม" เป็นความต้องการที่คนรุ่นหนึ่งจะชี้นำคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผู้ถ่ายทอดจะต้องมีความเชื่อว่าประสบการณ์ของตนอาจสร้างความเข้าใจเรื่อง คุณธรรม/จริยธรรมหรือความดีความถูกต้องความเหมาะสมอย่างถ่องแท้ในระดับหนึ่งและต้องการให้เยาวชนเชื่อและปฏิบัติตาม (ชัยพร วงศ์วรรณ, 2540: 14)

การปรับตัวของพระธรรมวิทยากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบธรรมะออนไลน์นี้เป็นบทความทางวิชาการที่มุ่งเน้นเรื่อง การปรับตัวด้านบทบาทของพระธรรมวิทยากร การนำหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับพระธรรมวิทยากร การใช้สื่อออนไลน์มาประยุกต์ใช้กับเทคนิคการสอนเพื่อให้เข้าถึงผู้เรียนแบบธรรมะออนไลน์ ธรรมะที่ผู้เรียนเข้าถึงคำสอนได้ทุกที่ทุกเวลา

คำสำคัญและความหมายของพระธรรมวิทยากร

ความหมายของพระธรรมวิทยากร

กรมการศาสนาได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “พระธรรมวิทยากร” นั้นหมายถึง พระสงฆ์ที่ผ่านการถวายความรู้ตามโครงการพัฒนา สมรรถนะพระธรรมวิทยากร โดยกรมการศาสนาเพื่อทำหน้าที่ ให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนตลอดจนจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา (พระพนมพร คุณวโร (เชื่อใชย), 2556: 6)

บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมวิทยากร

กรมการศาสนา (2556: 16) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของพระธรรมวิทยากร ในสถานศึกษา ว่า

1) ให้คำปรึกษาเรื่องการขาดคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษา

2) สนทนาธรรม/บรรยายธรรม ตามหลักธรรมต่างๆที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิด หรือตามที่สถานศึกษากำหนด

3) ให้การอบรมเยาวชนในสถานศึกษา โดยใช้เทคนิคการอบรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ผสมผสานกับการปฏิบัติธรรมทำวัตรเช้า-เย็นและนั่งสมาธิ

4) จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญทางพระมหากษัตริย์ วันสำคัญทางเทศกาล ที่มีพิธีทางพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษาหรือชุมชน

5) ร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน

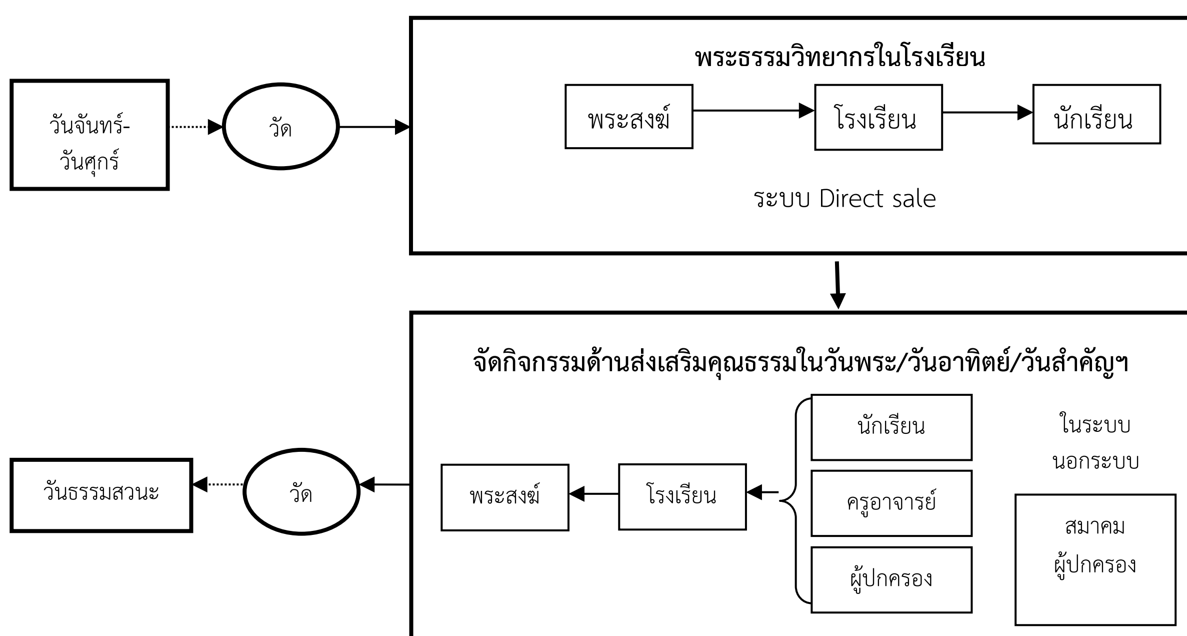
6) จัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือทะเบียนของผู้เรียนเป็นประจำทุกเดือน

7) พัฒนาเครื่องมือในการปรับพฤติกรรมของผู้เรียน

8) จัดค่ายคุณธรรม

9) ประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา

ความเชื่อมโยงงานพระพุทธศาสนาในชุมชน/ท้องถิ่นกับพระธรรมวิทยากรอย่างบูรณาการ

แผนภาพที่1 อ้างอิงจาก 1) แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ.2561-2580 2) แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2560-2564 3) คู่มือการดำเนินการงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนปี 2560

คุณสมบัติและคุณธรรมสำคัญของพระธรรมวิทยากร

องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นต้นแบบยึดถือเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระธรรมคำสอน โดยพระองค์ทรงมีความประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นที่ศรัทธาของเหล่าพุทธบริษัท มีคุณลักษณะที่ดีของผู้สอน ซึ่งเรียกว่า องค์คุณของกัลยาณมิตร ดังนั้น พระธรรมถึกหรือพระสาวก และพระธรรมวิทยากร ผู้เผยแผ่พระธรรมคำสอนที่ดี ควรมีคุณสมบัติ ซึ่งเรียกว่าเป็นองค์ของกัลยาณมิตร 7 ประการ ได้แก่

1) ปิโย หมายถึง การเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ ชวนให้น่าปรึกษา ไต่ถามต่อศิษย์และบุคคลทั่วไป การที่พระธรรมะวิทยากรจะเป็นที่รักแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไปได้นั้น พระธรรมะวิทยากรควรตั้งมั่นในหลักพรหมวิหาร 4 (ขุ.ขุ.(ไทย).25/7-10/22) ประกอบไปด้วย ความมีเมตตาและปรารถนาดีต่อศิษย์ ต้องการเห็นศิษย์เป็นสุข เจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านหลักวิชาการและการดำเนินชีวิต คอยตักเตือนเมื่อเห็นศิษย์ตกอยู่ในความประมาท ความกรุณา เอ็นดูอยากช่วยเหลือศิษย์ให้พ้นจากอวิชาทั้งปวง ความมีมุทิตา คือชื่นชม ยินดีเมื่อศิษย์ได้ดี ยกย่องและเชิดชู ให้กำลังใจและส่งเสริมศิษย์ให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ความมีอุเบกขา คือวางตนเป็นกลาง ตั้งมั่นอยู่ในความยุติธรรม ไม่ลำเอียง ไม่อคติ ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง

2) ครุ หมายถึง พระธรรมะวิทยากรต้องมีความหนักแน่นมั่นคง ทั้งทางด้านจิตใจ และการดำรงตนอยู่ความดี ไม่หวั่นไหวไปตามกระแสของกิเลส อำนาจตัณหารอบตัว มีภูมิรู้ในภูมิธรรมอย่างต่อเนื่อง รู้ให้ลึก ละเอียดในความรู้เพื่อการถ่ายทอดแก่ศิษย์ได้ หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในข้อนี้ ได้แก่ พละ 5 ประการ (ม.ม. (ไทย).12/501/537) ได้แก่ ศรัทธาพละ มีความเชื่อมั่นในทางที่ชอบด้วยองค์ธรรม เช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว วิริยะพละ มีความเพียรในทางที่ชอบ เช่น เพียรเลิกละทำความชั่ว เพียรระวังความชั่วมิให้เกิดในสันดานตน สติพละ มีความระลึกได้ รู้ตัวในการกระทำ การพูดให้สำรวมระวัง การคิดให้ถี่ถ้วนรอบคอบ สมาธิพละ มีความจดจ่อแน่วแน่ มั่นคง หนักแน่นในสิ่งที่เป็นบุญกุศล มิให้ความฟุ้งซ่านเกิดขึ้นที่จิตใจ ปัญญาพละ มีความรอบรู้ แจ่มใส ตระหนักรู้อย่างแจ่มแจ้ง รู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร สิ่งใดเป็นประโยชน์ สิ่งเป็นสิ่งโทษทั้งต่อตนเองและศิษย์ควรละเว้นไม่กระทำการนั้น

3) ภาวะนีโย คือ การเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีความประพฤติดีงามสมควรแก่การเคารพ ควรเป็นแบบอย่างที่ดีงาม

4) วัตตา จ คือการเป็นนักพูด นักเจรจา เป็นผู้ที่ถ่ายทอดให้เข้าใจ พระธรรมวิทยากรควรต้องมีความมานะในการตักเตือนศิษย์ เพื่อให้ศิษย์มีความรู้ความสามารถและเป็นคนดีของสังคมต่อไป โดยพระธรรมวิทยากรควรมีหลักพุทธธรรมที่นำมาเกี่ยวข้องกับข้อนี้ ได้แก่พุทธวิธีในการสอนมี 5 ประการ (วิ.ม. (ไทย) 1/207/191) ได้แก่ **สันทัสสนา** การสอนให้เข้าใจชัดเจน เห็นจริงอย่างที่ต้องการ สอนไปตามลำดับขั้นตอนเพื่อให้ศิษย์เข้าใจอย่างถ่องแท้ สอนจากสิ่งที่รู้แล้วไปสู่สิ่งที่ไม่รู้ สอนจากสิ่งที่ง่ายไปหาสิ่งที่ยาก สอนจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมหาสิ่งที่เป็นนามธรรม **สมาทปนา** กระตุ้นเร่งเร้า ให้กระตือรือร้นที่จะปฏิบัติตามที่พระธรรมวิทยากรได้สอน **สมุตเตชนา** ส่งเสริมกำลังใจให้ศิษย์เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าคิด กล้าพูด และกล้าแสดงออก ไม่ครั่นครามต่อความยากลำบากหรืออุปสรรคใด ๆ **สัมปหังสนา** สร้างความสนุกสนาน เพลิดเพลินให้แก่ศิษย์ รู้สึกอยากเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการเรียน

5) วะจะนักขะโม พระธรรมวิทยากรต้องมีความอดทนต่อถ้อยคำ โดยมีเจนตาดีเป็นที่ตั้ง อดทนต่อกิริยาวาจาอันก้าวร้าวรุนแรงของศิษย์หรือบุคคลทั่วไปได้ เป็นสัญลักษณ์ของความเข้มแข็ง (สํ.ส. (ไทย) 15/110/121)

6) คัมภีรัญจะ กะถัง กัตตา มีทักษะความสามารถอธิบายขยายความสิ่งที่ยากให้ง่ายแก่การเข้าใจได้ การตีความในวิชาการนั้นๆให้ละเอียดลึกซึ้งง่ายต่อความเข้าใจ พระธรรมวิทยากรต้องมีวิธีการทำให้ศิษย์เข้าใจเรื่องยากได้โดยง่าย โดยขั้นตอนวิธีการ (อง.ทุก.(ไทย). 20/25-31/75) ดังนี้ แสดงจุดเด่น ระบุหัวข้อสำคัญหรือโครงสร้างของวิชานั้น เช่นอธิบายจากสาเหตุไปสู่ผลลัพธ์ อธิบายจากผลลัพธ์กลับไปสู่สาเหตุได้ ยกตัวอย่างประกอบการอธิบายหรือการเปรียบเทียบที่ใกล้เคียง แสดงเนื้อหาที่เป็นแก่นหรือสาระสำคัญของเรื่องนั้น ๆ ให้เข้าใจได้ชัดเจน จนนำไปสู่การประยุกต์ใช้ได้

7) โนจัฏฐาเน นิโยชะเย พระธรรมวิทยากรต้องรู้จักการแนะนำให้ศิษย์ไปในทางที่ถูกต้อง ทางที่ควรปฏิบัติ ไม่นำไปในทางที่เสื่อมเสีย ไม่ชักชวนศิษย์ไปในทางอบายมุขต่าง ๆ วิธีการแนะนำศิษย์ไปในทางที่ถูกที่ควรมี 3 ประการ คือ คิดหาวิธี ตักเตือนให้รู้สึกตัวและละชั่วทั้งปวง นัดคหคิรี ใช้วิธีการยกย่องชมเชย กระตุ้นส่งเสริมให้เกิดความประพฤติที่ดี ทิฏฐานคติวิธี พระธรรมวิทยากรควรทำเป็นตัวอย่างที่ดีให้ศิษย์สามารถทำตามแบบอย่างดี

คุณสมบัติภายนอกของพระธรรมวิทยากรผู้เผยแผ่หรือผู้สอน เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาและยอมปฏิบัติตามในคำสอนอย่างน่าอัศจรรย์โดยผู้สอน พึงมีคุณสมบัติที่ปรากฏภายนอกและคุณสมบัติภายใน ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ หมายถึง รูปร่าง หน้าตา น้ำเสียง อากัปกิริยา คือ การแสดงออก เคลื่อนไหวเป็นมารยาทที่งดงาม สังคมยอมรับ เป็นเสน่ห์ ผูกมัดใจคน มีท่าทีสง่าผ่าเผย องอาจ สงบเยือกเย็น คุณสมบัติภายใน คือ คุณธรรมที่ผู้เผยแผ่พึงปฏิบัติและเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจหลักพุทธธรรม เพื่อจะได้สอนให้ถูกประเด็นทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยมีจุดมุ่งหมายให้ได้รับความสุขความเจริญแก่ผู้ฟังเป็นที่ตั้งและมีจิตประกอบด้วยเมตตาธรรมเป็นหลัก ดังนี้

1. ปณิธานในการแสดงธรรมต่อผู้ฟัง พระธรรมวิทยากรพึงตั้งจิตไว้ในใจของตนก่อนแสดงว่า จะกล่าวชี้แจงไปตามลำดับเหตุการณ์ พร้อมยกเหตุผลให้สมจริงมาประกอบแสดงด้วยเมตตาจิตหวังอนุเคราะห์ ไม่ใช่เพื่อหวังลาภสักการะและ ไม่แสดงธรรมกระทบใครให้เสียหายหรือตำหนิตรงๆ ทำให้ผู้ฟังเกิดความไม่พอใจ

2. ปฏิสัมภิทาความเข้าใจปัญญาแตกฉานในอรรถะ (เนื้อหาสาระ) เข้าใจในธรรม (อธิบาย ย่อหรือพิสดารได้) เข้าใจในหลักนิรุกติ (การเชี่ยวชาญในภาษา) และเข้าใจในหลักปฏิภาณ คือไหวพริบในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

3. พหูสูต การคงแก่เรียน การได้ฟังมากจำได้คล่องปากเพ่งพินิจให้ขึ้นในใจของตนและ สามารถขบคิดได้ด้วยทฤษฎี คือเห็นตามได้ด้วยเหตุผลที่เป็นจริง

4. การรู้จักแสดงธรรมไปตามขั้นตอน การแสดงธรรมไปโดยคำนึงถึงภาวะของผู้ฟังเป็นหลักโดยเริ่มจากสิ่งที่มองเห็นได้ด้วยตาไปจนถึงพิจารณาเห็นด้วยปัญญาภายในของตน ได้แก่ เล่าเรื่องการให้ทานฟังก่อนชี้แจงผลดีของการเป็นคนมีศีล มีความประพฤติเรียบร้อยดีงามจากนั้นก็เล่าเรื่องสวรรค์คือความสุขใจให้ฟังถัดมาและโยงไปเรื่องโทษของกามที่ทำให้มนุษย์ ต้องทุกข์กายทุกข์ใจอยู่นี้

5. ชี้แจงทางออกจากกามหรือทางออกจากทุกข์ โดยวิธีการสลัดทิ้งกาม

ตัวอย่างคุณสมบัติของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสาวกในอดีต

ตามความถนัดและความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์หรือตามจริตของแต่ละรูป ดังนี้คือ

1. พระอัสสชิเถระ ท่านมีแนวทางการเผยแผ่ด้วยการใช้วิธีการสื่อสารทางอาการสำรวมอินทรีย์ เพื่อสร้างศรัทธาให้แก่ผู้พบเห็น

2. พระสารีบุตร พระอัครสาวกเบื้องขวาผู้มีแนวทางการเผยแผ่ด้วยการเริ่มต้นสนทนา เป็นจุดสำคัญ การเผยแผ่ได้มุ่งไปที่เนื้อหาสาระ ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่เผยแผ่ไม่กระทบตนและผู้อื่นไม่ยกตนข่มท่าน ไม่เสียดสีใคร ใช้ภาษาที่นุ่มนวล สละสลวยไม่หยาบคายชวนให้สบายใจตั้งใจสอนโดยเคารพ

3. พระมหาโมคคัลลานะ พระอัครสาวกเบื้องซ้ายเดิมรูปแบบ และแนวทางการเผยแผ่แบบสนทนาบรรยายตอบปัญหาและใช้ฤทธิ์ซึ่งถือว่าเป็นความโดดเด่นที่แตกต่างไปจากพระสาวกรูปอื่น

4. พระมหากัสสปะเถระ พระผู้ทรงธุดงควัตรมีเอกลักษณ์เฉพาะคือการรักษาและธำรงไว้ ซึ่งพุทธพจน์ ซึ่งสามารถรักษาคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาไว้ได้

5. พระอานนท์เถระ พุทธอุปัฏฐากผู้มีความโดดเด่นที่แตกต่างไปจากพระเถระรูปอื่น เช่นเป็นผู้มีรูปงามน่าเลื่อมใสใฝ่ต่อการศึกษา ช่างคิดช่างสังเกต ช่างถามสุภาพอ่อนโยนรักการประหยัดมีจิตเมตตาต่อผู้อาพาธ มีรูปแบบ และแนวทางการเผยแผ่ทั้งวิธีการแสดงธรรมสนทนาธรรมโต้ตอบปัญหาธรรม สามารถทำให้ผู้ฟังเกิดความซาบซึ้งในพุทธธรรมอย่างถูกต้อง (Jao-Athikarn Chaichana Sukhavattano (Ritbunroeng), 2011:50)

สรุปได้ว่า คุณสมบัติของพระธรรมวิทยากร นักเผยแผ่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งพระสงฆ์ควรยึดตามแบบอย่างของพระพุทธเจ้า จนประสบความสำเร็จในการเผยแผ่ เป็นที่ยอมรับจากพุทธบริษัท ส่งผลทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองและมั่นคงมาจนถึงทุกวันนี้

ความหมายของหลักการเผยแผ่ตามหลักพระพุทธศาสนา

การเผยแผ่ หมายถึง การทำให้ขยายออกไป การทำให้ขยายวงกว้างออกไปทำให้แพร่หลายออกไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปในทุกสารทิศผู้ศรัทธาเลื่อมใสเคารพในพระรัตนตรัย สามารถน้อมนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้โดยมีหลักการดังนี้

1. หลักประโยชน์ 3 การประกาศพระพุทธศาสนาโดยยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชน เป็นที่ตั้งถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทานโอวาทให้แก่เหล่าพระอริยะสาวกที่ทรงส่งให้ไป ประกาศพรหมจรรย์ว่า“ดูก่อนภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลาย จงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่พหูชนเพื่อความสุขแก่พหูชนเพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงแสดง ธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลางงาม ในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะอันบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง” (Tipitaka 4/2/40)

2. หลักไตรสิกขา หมายถึง สิ่งที่เรียกว่าความงามในเบื้องต้น ได้แก่ ศีล งามในท่ามกลาง ได้แก่สมาธิ งามในที่สุด ได้แก่ ปัญญาปรากฏในพระดำรัสที่ส่งพระอริยะสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การดำเนินงานเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด แก่พุทธศาสนิกชนได้นั้น หลักนี้ถือเป็นหลักใหญ่ที่ครอบคลุมการปฏิบัติให้บรรลุประโยชน์ที่ตนพึงปรารถนา

3. ศักยภาพของมนุษย์ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าถือหลักว่ามนุษย์เป็นผู้ฝึกได้มนุษย์สามารถตามเรียนรู้ได้ถ้าเขาได้รับการฝึกฝนตนตามหลักการที่แสดง การมองเช่นนี้เป็นการมองที่ศักยภาพทางปัญญาของมนุษย์มากกว่ามองในแง่ความแตกต่างในด้านทางร่างกายซึ่งถือเป็นหลักใหญ่หลักหนึ่งการมองมนุษย์ทุกคนที่จิตใจมากกว่ามองรูปลักษณ์ที่แสดงออกมาภายนอกอันนำไปสู่การรับฟังคำสอนและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุด

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีต

พุทธวิธีในการเผยแผ่ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ทรงใช้รูปแบบที่ต่างกันเพื่อความสะดวกต่อการทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการสอนพุทธธรรมของพระองค์เบื้องต้น ได้ทรงกำหนดรู้จากตัวของบุคคลที่กำลังรับฟังการสอน ถ้าหากว่าบุคคลมีระดับสติปัญญาน้อยพระองค์ก็จะใช้วิธีสอนธรรมรูปแบบหนึ่ง ถ้าผู้มีสติปัญญาแก่กล้าแล้วทรงปรับใช้อีกวิธีเพื่อประโยชน์แก่การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้เจริญมั่นคงและวางรากฐานแก่พระสาวกได้เป็นแนวทางในประกาศพระพุทธศาสนาของพระองค์ (PhraBrahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2006 : 19-20; cited in Phrakruyanapetcharat (Tewin Piyatussi), 2014 : 80-93) วิธีการในการเผยแผ่ที่ถือว่าเป็นหลักสากล ตามแนวทางของพระพุทธองค์ ประกอบไปด้วย 6 วิธีการ ได้แก่

วิธีการที่ 1 อนูปวาโท ไม่ว่าร้ายใคร ไม่โจมตีใครไม่โจมตีศาสนาอื่นแต่ใช้ปัญญาบอก ว่าพระพุทธศาสนาดีอย่างไร

วิธีการที่ 2 อนูปฆาโต ไม่ทำร้ายใคร ไม่ใช้กำลังเพื่อไปบังคับให้ใครเชื่อ ไม่ทำร้ายยึดหลักอหิงสาธรรม คือไม่เบียดเบียนใช้ปัญญาในการอ้างเหตุผลจนกระทั่งผู้ฟังอยากลงมือ ปฏิบัติด้วยตนเอง

วิธีการที่ 3 ปาฏิโมกฺเข จ สํวโร มีความสำรวมในศีลและมารยาทให้ดี

วิธีการที่ 4 มตฺตญฺญุตา จ ภตฺตสฺมึ รู้จักประมาณในการรับประทานรวมไปถึงการใช้สอยปัจจัยสี่จะได้เป็นทางมาแห่งความเคารพเลื่อมใสของผู้ได้พบเห็น

วิธีการที่ 5 ปนฺตญฺจ สยนาสนํ นั่งนอน ในที่สงบ นักปฏิบัติธรรมต้องรักความสงบและรัก ในการอยู่ในที่สงบ

วิธีการที่ 6 อธิจิตฺเต จ อาโยโค ประกอบความเพียรในอธิจิตต้องหมั่นฝึกสมาธิเพราะสมาธิ คือแก่นของการได้บรรลุมรรคผลนิพพาน

จากวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ได้กล่าวมา จะเห็นได้ว่าสิ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงคำนึงถึงนั้น การเผยแผ่ถ้าพิจารณาจากวิธีการเบื้องต้นสอดคล้องและมีเนื้อหาสำคัญในการใช้เผยแผ่ฯ ดังนี้

1. สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม สอนจากสิ่งที่รู้เห็นได้ง่ายเข้าใจกันอยู่แล้วไปยังสิ่งที่รู้ เห็นได้ยากหรือยังไม่เข้าใจ เช่น สอนหลักอริยสัจ 4 ทรงนำเอาทุกข์เป็นตัวปัญหาขึ้นแสดงก่อน เพราะเห็นได้ง่ายเข้าใจง่ายจากนั้นจึงเชื่อมโยงไปหาเหตุของทุกข์แล้วโยงเข้าถึงการดับทุกข์พร้อมบอกหนทางว่าจะดับทุกข์ได้อย่างไร
2. สอนลุ่มลึกลงตามลำดับ การสอนเรื่องจริงที่เคยรู้ไปสู่เรื่องจริงที่ผู้ฟังไม่เคยรู้มาก่อน ได้แก่สอนแบบอนุปุพพิกถา เป็นต้นโดยท่านเปรียบเหมือนการเดินทางลงสู่ทะเล
3. สอนด้วยอุปกรณ์เสริม ยกเรื่องที่มาแสดงให้ดูเพื่อผู้ฟังเห็นด้วยตาด้วยหู เช่น สอนพระนันทะโดยทรงนำไปชมนางอัปสรที่สวยงามเนื่องจากท่านเป็นคนรักสวยรักงาม
4. สอนตรงจุดตรงประเด็นไม่วกไปวนมาหรือสอนออกนอกเรื่อง
5. สอนแต่พอดีเท่าที่จำเป็นสิ่งที่เขาอยากรู้ไม่ได้สอนทุกเรื่อง
6. สอนมีเหตุมีผลผู้ฟังตรองเห็นจริงตามได้
7. สอนสิ่งที่มีความหมายเป็นประโยชน์มีสาระแก่ผู้ฟัง (Supannakul, 2014: ออนไลน์)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมวิทยากรในปัจจุบัน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแพร่ออกไป แล้วมีการน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อทำให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองเป็นทางที่ถูกที่ควร (พระเทพปริยัติสุธี, 2545 :133) การเผยแพร่คำสอนพระพุทธศาสนาจึงถูกนำไปสู่สังคมออนไลน์ นำไปใช้กันอย่างแพร่หลายทั่ว โลกมีเว็บไซต์ต่าง ๆ เผยแพร่ธรรมะผ่านทางอินเทอร์เน็ต จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้ง ชาวต่างชาติมีความสนใจที่จะศึกษาศาสนาพุทธเพิ่มมากยิ่งขึ้นและมีเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะเทคโนโลยีไร้สาย

อินเทอร์เน็ต ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นชุมชนเมืองแห่งใหม่ของโลก เป็นชุมชนของคนทั่วทุกมุมโลก เป็นช่องทางการสื่อสารที่ มีประสิทธิภาพ ไม่จำกัดพรหมแดน ไม่จำกัดสถานที่และไม่จำกัดเวลายังสามารถนำเสนอได้ทั้งข้อความ ภาพ เสียง วีดีโอ และสามารถสนทนาโต้ตอบกับผู้ชมได้ด้วยเหตุนี้เององค์กรต่างๆทั่วโลกจึงหันมาใช้บริการอินเทอร์เน็ต จึงมีการนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือนี้ให้ เกิดประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีทั้งเชิงรับและเชิงรุกถ้าไม่ได้ทำความเข้าใจให้ดีก็จะไม่เห็นความแตกแตกต่างในเรื่องนี้ ขณะที่พูดถึงการเผยแผ่เชิงรับหมายถึงการเผยด้วยการเทศน์การสอนธรรมเป็นหลัก ส่วนการเผยแผ่เชิงรุกหมายถึง การใช้การสงเคราะห์ในรูปแบบต่างๆเป็นตัวนำคนเข้าหาธรรม แม้แต่การที่พูดถึงการเผยแผ่ของพระอัสสชิแค่ท่านไปบิณฑบาตในหมู่บ้านอุปติสสะ ปริพาชกเห็นท่านแล้วเลื่อมใสมาขอฟังเทศน์ พระอัสสชิก็เทศน์ว่า

“ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุพระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้นและความดับแห่งธรรมเหล่านั้นพระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้” (พระไตรปิฎก เล่มที่ 4 ข้อ 14 : 73) อุปติสสะฟังแล้วได้ดวงตาเห็นธรรมมาขอบวชนี่เป็นการเผยแผ่เชิงรับ ซึ่งเป็นเป้าหมายในการพัฒนาสังคมให้ได้ดี (พระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2540 : 5) คือ

1) เว้นจากทุจริต คือ ประพฤติชั่ว ด้วยกาย วาจา ใจ
2) ประกอบทุจริต คือประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ
3) ทำใจของตนให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมองใจ มีโลภ โกรธ หลง เป็นต้น

พระธรรมวิทยากรกับธรรมะออนไลน์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาอยู่ในสังคมโลกมานานหลายศตวรรษ ผ่านกาลเวลาที่มีความเจริญมาได้จนถึงทุกวันนี้ เพราะการเผยแผ่ที่ประยุกต์เข้ากับสังคมที่มีความหลากหลายแตกต่างกันได้ ในยุคปัจจุบันเมื่อเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว พระพุทธศาสนาหากดูผิวเผินจะขัดแย้งกับกระแสของเทคโนโลยีเพราะเป็นลักษณะสังคมแบบทุนนิยมซึ่งมีความโลภเป็นหลัก แต่หากดูอีกด้านหนึ่งความเจริญทางเทคโนโลยีมิใช่ความเลวร้าย อยู่ที่ผู้ใช้ต่างหาก ถ้าผู้ใช้มีภูมิต้านทานทางจิตที่มั่นคงแล้วเทคโนโลยีก็จะกลายเป็นเครื่องมือที่ทำให้พระพุทธศาสนากระจายไปยังกลุ่มชนอื่นได้

แนวโน้มในอนาคตพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ควรใช้ช่องทางเผยแผ่ให้หลักธรรมของพระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้บริโภคซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์เต็มรูปแบบสามารถนำพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในสังคมออนไลน์ได้ดังต่อไปนี้

1) การมีหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้มีการศึกษาค้นคว้าพระพุทธศาสนาผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ทุกเวลาเพียงแต่มีอุปกรณ์ การเชื่อมต่อกับเครือข่าย เช่น คอมพิวเตอร์โน๊ตบุ๊คโทรศัพท์มือถือเป็นต้น จึงเป็นโจทย์อย่างหนึ่งขององค์กรสงฆ์ว่าจะทำอย่างไรให้หลักธรรมของพระพุทธศาสนามีการเคลื่อนไหวอยู่ในระบบเครือข่ายได้ตลอดเวลา อาจจะเป็นเสียงริงโทนข้อความผ่านผ่านมือ คำคมสุภาษิต ของพระพุทธศาสนาง่าย ๆ เช่น พุทธัง สรณัง คัจฉามิ, นโม พุทธายะ, อิติปิโส ภควา อรหัง สัมมา สัมพุทโธ เป็นต้น หรือจะเป็นพุทธสุภาษิต เช่น อตฺตาหิ อตฺตโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่ง แห่งตน, อตฺตา หเว ชิตํ เสยฺโย ชนะตนนั่นแหละเป็นดี, อกตํ ทุกฺกฏํ เสยฺโย ความชั่วไม่ทำเสียเลยดีกว่า, กลฺยาณการี กลฺยาณํ ปาปการี จ ปาปกํ ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว, กมฺมุนา วตฺตตี โลโก สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม เป็นต้น

2) ทุกคนกำลังศึกษาพระพุทธศาสนาโดยที่ผู้ศึกษาไม่รู้สึกตัวว่ากำลังศึกษาคำสอนของพระพุทธศาสนา มีส่วนสำคัญอยู่สองระดับคือระดับโลกียะ คือชาวบ้านทั่วไปก็ศึกษาได้และระดับโลกุตตระเป็นธรรมะขั้นสูงเพื่อการหลุดพ้น พระสงฆ์สามารถนำเสนอหลักธรรมง่ายๆที่ทุกคนรับรู้ได้โดยไม่มีความรู้สึกว่ากำลังศึกษาพระพุทธศาสนา เช่น ทุกคนเป็นเศรษฐี ได้ “ถ้าขยันหา รักษาดี มีกัลยาณมิตร ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง” ซึ่งมาจากภาษาบาลีในอังคุตตรนิกาย อัฏฐกนิบาต (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 23 ข้อ 144 : 289) ความว่า อุฏฺฐาตา กมฺมเธยฺเยสุ อปฺปมตฺโต วิธานวา สมํกปฺเปติ ชีวิตํ สมฺภตํ อนุรกฺขติ พระไตรปิฎกฉบับ ภาษาไทยแปลความหมายไว้ว่า “คนหมั่นในการทำงาน ไม่ประมาท จัดการงานเหมาะสม เลี้ยงชีพพอเหมาะ รักษาทรัพย์ที่หามาได้” ถ้านำเสนอทั้งภาษาบาลี

และคำแปลภาษาไทยจะเป็นเนื้อหาที่ยากแต่เมื่อนำมาย่อความก็จะเป็นสิ่งที่เข้าใจง่ายจนผู้รับสารไม่รู้สึกว่ากำลังศึกษาพระพุทธศาสนา

อีกตัวอย่างหนึ่งสาเหตุแห่งความสุขได้แก่ "ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา เพียรฆ่ากิเลส ไม่สร้างเหตุแห่งความประมาทปราศจากความตระหนี่" ซึ่งเป็นคำสอนที่มาจากภาษาบาลีในสังยุตตนิกายสคาถวรรค (พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่ม 15 ข้อ 265 : 75) ว่า"นาญฺญตฺร โพชฺฌงฺคตปสา นาญฺญตฺตร อินฺทริสํวรา นาญฺญตร สพฺพนิสฺสคฺคา โสตฺถึ ปสฺสามิ ปาณินํ" หากแปลเป็นภาษาไทยตามตัวอักษรก็จะแปลได้ว่า"นอกจากปัญญาและความเพียรนอกจากความสำรวมอินทรีย์ นอกจากความสละวางโดยประการทั้งปวงเรายังไม่เห็นความสวัสดีแห่งสัตว์ทั้งหลาย" แต่เมื่อนำเสนอเป็นคำง่าย ๆ คนทั่วไปอาจจะไม่คิดว่าตนเองกำลังศึกษาคำสอน ของพระพุทธศาสนาอยู่อาจคิดว่าเป็นเพียงคำที่นักปราชญ์คนใดคนหนึ่งคิดขึ้น เป็นต้น

3) การให้บริการที่สามารถเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ทั้งสถานที่อุปกรณ์และปัจจัยทางกายภาพอื่น ๆ เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่ในสื่อสู่สังคมออนไลน์หลักคำสอนก็ต้อง สามารถเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ โดยไม่ยึดติดกับรูปแบบเดิมเช่นการเทศน์การบรรยายธรรมเป็นต้น แต่ต้องประยุกต์ให้เหมาะกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเช่นมีการแสดงธรรมในโรงภาพยนตร์ มีการปาฐกถาธรรมทางอินเทอร์เน็ตมีการส่งข้อความเสียงทางโทรศัพท์ มือถือมีการเผยแผ่คำสอนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ค เป็นต้นเมื่อสถานการณ์ โลกเปลี่ยนไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็ต้องเปลี่ยนแปลงให้เหมาสมและตามทันความเปลี่ยนแปลงของ โลกาภิวัฒน์ก็จะทำให้กลายเป็นเครือข่ายสังคมพระพุทธศาสนาโดยไม่ได้กระทบต่อหลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด เพราะผู้รับสารสามารถเลือกรับสารได้ตามความ สะดวกของผู้รับสารเองหรือหากมีข้อสงสัยในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาก็สามารถใช้โทรศัพท์ มือถือเปิดดูทางเว็บไซต์ทางพระพุทธศาสนาซึ่งในอนาคตควรมีหลายภาษาเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้อย่างทั่วถึง หากยังคิดว่าพระไตรปิฎกยังเป็นหลักคำสอนที่ยากแก่การทำความเข้าใจ องค์กรสงฆ์หรือคณะสงฆ์ก็ต้องหาทางปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภาษา ให้ทันสมัยเหมาะแก่ยุคสมัยซึ่งการปรับปรุงมิได้ทำให้หลักธรรมดั้งเดิมมีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใดภาษาที่เหมาะกับคนในสื่อสังคมออนไลน์ควรเป็นข้อความที่สั้นกระชับง่ายเข้าใจได้ทันทีภาษาพระพุทธศาสนาสามารถทำให้ง่ายได้ เช่น "ทำดี ไม่ต้องเดี๋ยว" ซึ่งก็มาจากภาษาบาลีในภัทเทกรัตตสูตร มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 14 ข้อ 527 : 348) ความว่า "อชฺเชว กิจฺจมาตปฺปํ" ภาษาแปลตามพระไตรปิฎกฉบับภาไทยแปลว่า"พึงทำความเพียรเสียในวันนี้แหละ" ซึ่งถูกต้องตามลักษณะการถอดความจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทยแต่อาจจะไม่คุ้นหูกับคนในยุคนี้ แต่ถ้านำมาปรับปรุงแปลใหม่จะทำให้ติดปากคนได้ง่าย การประยุกต์มิใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงมิใช่การทำให้คำสอนเป็นสัทธรรมปฏิรูปแต่ประการใดเพียงแต่ทำให้เหมาะสมกับยุคสมัยเท่านั้น

แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมวิทยากรแบบธรรมะออนไลน์

ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมวิทยากรปัจจุบันมีเป้าหมาย เพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ให้พุทธศาสนิกชนทุกเพศทุกวัยได้ทราบและนำไปประพฤติปฏิบัติ รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้อยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชน มุ่งเน้นให้ตระหนักถึงความเป็นชาวพุทธสร้างความเชื่อมั่นและสร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้น กับพุทธศาสนิกชนทั้งหลายมุ่งเน้นประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มากโดยมีเป้าหมายการเผยแผ่เชิงรุก จำแนกไว้ 3 ด้านคือ

1. ด้านการศึกษา คือ เป็นการมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาถึงหลักธรรมคำสอนทาง พระพุทธศาสนาและรู้แจ้งอย่างแท้จริงโดยเฉพาะเรื่องไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักในการดำรงชีวิตอัน ได้แก่ สีลสิกขา คือ การประพฤติปฏิบัติตนอยู่ใน กรอบของศีลธรรมการรักษากายวาจาและใจให้เรียบร้อยการประกอบสัมมาชีพและเกื้อกูลประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์โลก จิตตสิกขา คือ การฝึกอบรมจิตใจการพัฒนาจิตใจให้เจริญยิ่งขึ้นไปและปัญญาสิกขา คือ การศึกษาพิจารณาให้หาเหตุผลตามความเป็นจริงการรู้แจ้งเห็นจริงเป็นการ ศึกษาในระดับปัญญาเมื่อพุทธศาสนิกชนได้ศึกษา เรื่องไตรสิกขาอย่างแท้จริงแล้วจะทำให้วิถีการดำเนินชีวิตสามารถพัฒนาและเป็นไปอย่างสันติสุข

2. ด้านศาสนา คือ การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้ พุทธศาสนิกชนได้เรียนรู้ศาสนพิธีพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนารู้จักแบบแผนระเบียบวิธีการปฏิบัติตนทางพระพุทธศาสนา และเพื่อสร้างศาสนทายาทให้เกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนาอันจะเป็นกำลังสำคัญใน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและความยั่งยืนทาง พระพุทธศาสนาสืบต่อไป อีกทั้งเพื่อเกื้อต่อพุทธศาสนิกต่างศาสนาซึ่งสนใจในพระพุทธศาสนา สามารถเข้ามาศึกษาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาและบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกันเป็นการสร้างความสมานฉันท์และสร้างสันติธรรมร่วมกันในสังคมบ้านเมืองและประเทศชาติ

3. ด้านวัฒนธรรม คือ ศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีนั้นมีความสำคัญคู่กับวิถีการดำรงชีวิตของพุทธศาสนิกชนตั้งแต่อดีตและปัจจุบัน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการกำหนดความเชื่อค่านิยมและพฤติกรรมของคนในสังคมเป้าหมายการ เผยแผ่เชิงรุกด้านวัฒนธรรมเป็นไปเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ตระหนักถึงคุณค่าทางประเพณีและวัฒนธรรมไทย เช่น คุณค่าของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆคุณค่าของวัตถุและโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เพื่อให้พุทธศาสนิกชนร่วมกันอนุรักษ์และทำนุบำรุงให้อยู่คู่กับพระพุทธศาสนาสืบต่อไป (Chabandi, Naresseni and Kalyanamitra, 2013 : 55-67) ในการนำเสนอกลยุทธ์ในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยนั้น ผู้เขียนได้พยายามรวบรวมข้อมูลสำคัญจากการศึกษาวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าและพระสาวกในสมัยพุทธกาล ผนวกกับวิธีการเผยแผ่ในช่วงหลังพุทธกาลเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันผสมผสานกับวิธีการบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ร่วมกับทฤษฎีใหม่ๆ คือการใช้สื่อเทคโนโลยีเข้ามาปรับใช้เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคมไทย ในปัจจุบันให้รู้จักแสวงหาแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมให้ทุกฝ่ายยอมรับและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง (Phra Prakasit Arjarapari, 2013 : 159-182) เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป โดยนำเสนอองค์ความรู้ที่จะใช้เป็นกลยุทธ์ในการเผยแผ่การกำหนดกลยุทธ์ในการเผยแผ่เชิงรุก มีดังนี้

1. ใช้การวิเคราะห์กลยุทธ์ (SWOT Analysis) โดยการหาจุดแข็ง (Strength) ของตนเองอยู่ตรงไหนในการเป็นนักเผยแผ่จุดอ่อน (Weakness) ซึ่งต้องหาโอกาสพัฒนาตนเองตลอดเวลา (Opportunity)และรู้ว่าสิ่งที่คุกคาม (Threat) ของเราคืออะไร (Phradhammakosajarn (Prayoon Dhammacitto), 2003 : 27)

2. การสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีเหตุปัจจัยในทางปฏิบัติดังนี้ 1) ความเข้าใจชัดเจนในหลักธรรมแห่งตน คือ ความรอบรู้ซึ้งเห็นจริงตามหลักการของพระพุทธศาสนา (P.A. Payutto cited in Somseen Chanawangsa, 2002 : 8) 2) ความรู้ในวิธีการสร้างเครือข่ายธรรมเป็นการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้น สร้างความเข้าใจในวิธีการเผยแผ่ให้รู้จักวิเคราะห์และรู้วิธีการเข้าถึงกลุ่มคนต่างๆ 3) มีคุณสมบัติหรือคุณธรรมของผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา 4) รู้จักใช้แก่นธรรมที่ดีที่เหมาะสมกับบุคคลและ 5) กระจายเครือข่ายองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้กว้างด้วยการศึกษา(ปริยัติ)การประพฤติ(ปฏิบัติ) และการทำตนให้บริสุทธิ์เพื่อการพ้นทุกข์ (ปฏิเวธ) จะเห็นว่าสิ่งสำคัญในขั้นนี้นั่นคือ “การเข้าใจและเข้าถึง”

3. การสร้างองค์ความรู้และการใช้สื่อสมัยใหม่ในการสอนธรรมเพื่อเข้าถึงกระจายเผยแพร่ได้แบบรวดเร็วกระชับฉับไวและสะดวก ในการศึกษาทุกที่ทุกเวลา เนื่องจากพระพุทธศาสนาอยู่ในสังคมโลกมานานหลายศตวรรษผ่านกาลเวลาที่มีความเจริญมาได้จนถึงทุกวันนี้เพราะการเผยแผ่ที่ประยุกต์เข้ากับสังคมที่มีความ หลากหลายแตกต่างกันได้ในยุคปัจจุบันเมื่อ เทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าไปมากพระพุทธศาสนาหากดูผิวเผินจะขัดแย้งกับกระแสของเทคโนโลยีเพราะเป็นลักษณะสังคมแบบทุนนิยมซึ่งมีความโลภเป็นหลักแต่หากดูอีกด้านหนึ่งความเจริญทางเทคโนโลยีมิใช่ความเลวร้ายอยู่ที่ผู้ใช้ต่างหากถ้าผู้ใช้มีภูมิต้านทานทางจิตที่มั่นคงแล้ว เทคโนโลยี ก็จะกลายเป็นเครื่องมือที่ทำให้พระพุทธศาสนา กระจายไปยังกลุ่มชนได้อีกมาก แนวโน้มในอนาคตพระพุทธศาสนาก็ควรใช้ช่องทางเผยแผ่ให้หลักธรรมของพระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้บริโภคซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์เต็มรูปแบบแล้วเราสามารถนำพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในสังคมออนไลน์ได้ดังต่อไปนี้

1. การมีหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้มีการศึกษาค้นคว้าพระพุทธศาสนาผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ทุกเวลาเพียงแต่มีอุปกรณ์การเชื่อมต่อกับเครือข่ายเช่นคอมพิวเตอร์โน๊ตบุ๊คโทรศัพท์มือถือเป็นต้น จึงเป็นโจทย์อย่างหนึ่งขององค์กรพระสงฆ์ว่าจะทำอย่างไรให้หลักธรรมของพระพุทธ ศาสนา

มีการเคลื่อนไหวอยู่ในระบบเครือข่ายได้ตลอดเวลา อาจจะเป็นเสียงริงโทนข้อความผ่านผ่านมือถือ คำคมสุภาษิตของพระพุทธศาสนาง่ายๆ เช่น พุทธัง สรณังคัจฉามิ นโมพุทธายะ อิติปิโส ภควา อรหังสัมมา สัมพุทธโธ เป็นต้น หรือจะเป็นพุทธสุภาษิต เช่น อตฺตาหิอตฺตโน นาโถ ตนแลเป็น ที่พึ่งแห่งตน กมฺมุนา วตฺตตี โลโก สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม เป็นต้น

2. ทุกคนกำลังศึกษาพระพุทธศาสนาโดยที่ผู้ศึกษาไม่รู้สึกตัวว่ากำลังศึกษาคำสอนของพระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญอยู่สองระดับ คือ ระดับโลกียะคือชาวบ้านทั่วไปก็ศึกษาได้ และระดับโลกุตตระเป็นธรรมะขั้นสูง เพื่อการหลุดพ้น พระสงฆ์สามารถนำเสนอหลักธรรมง่ายๆที่ทุกคนรับรู้ได้โดยไม่มีความรู้สึกว่ากำลังศึกษาพระพุทธ ศาสนา เช่น ทุกคนเป็นเศรษฐีได้ "ถ้าขยันหา รักษาดี มีกัลยาณมิตร ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง" ซึ่งมาจากภาษาบาลีในอังคุตตรนิกาย อัฏฐกนิบาต ความว่า อุฏฺฐาตา กมฺมเธยฺเยสุ อปฺปมตฺโต วิธานวา สมํกปฺเปติ ชีวิตํ สมฺภตํอนุรกฺขติ หมายความว่า"คนหมั่นในการทำงาน ไม่ประมาท จัดการงานเหมาะสมเลี้ยงชีพพอเหมาะ รักษาทรัพย์ที่หามาได้" ถ้านำเสนอทั้งภาษาบาลีและคำแปลภาษาไทยจะเป็นเนื้อหาที่ยากแต่เมื่อ นำมาย่อความก็จะเป็นสิ่งที่เข้าใจง่ายจนผู้รับสารไม่รู้สึกว่ากำลังศึกษาพระพุทธศาสนา

3. การให้บริการที่สามารถเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ทั้งสถานที่อุปกรณ์ และปัจจัยทางกายภาพอื่นๆ เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่ในสื่อสู่สังคมออนไลน์ หลักคำสอนก็ต้องสามารถเปลี่ยนไปตามสถานการณ์โดยไม่ยึดติดกับรูปแบบเดิมแต่ต้องประยุกต์ให้เหมาะกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น มีการปาฐกถาธรรมทางอินเทอร์เน็ต มีการเผยแผ่คำสอนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ค ไลน์ เป็นต้นใดเพราะผู้รับสารสามารถเลือกรับสารได้ตามความสะดวก หรือหากมีข้อสงสัยในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาก็สามารถใช้โทรศัพท์มือถือเปิดดูทางเว็บไซต์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งในอนาคตควรมีหลายภาษาเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้อย่างทั่วถึง หากยังคิดว่าพระไตรปิฎกยังเป็นหลักคำสอนที่ยากแก่การทำความเข้าใจ องค์กรสงฆ์หรือคณะสงฆ์ก็ต้องหาทาง ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภาษาให้ทันสมัยเหมาะแก่ยุคสมัยซึ่งการปรับปรุงมิได้ทำให้หลักธรรม ดั้งเดิมมีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใดภาษาที่เหมาะกับคนในสื่อสังคมออนไลน์ควรเป็นข้อความที่สั้น กระชับง่ายเข้าใจได้ทันที เช่น "ทำดีไม่ต้องเดี๋ยว" ซึ่งก็มาจากภาษาบาลีในภัทเทกรัตตสูตร มัชฌิมนิกายอุปริปัณณาสก์ (ม.อุ. 14/527/348) ความว่า "อชฺเชวกิจฺจมาตปฺปํ" ภาษาแปลตามพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยแปลว่า "พึงทำความเพียรเสียในวันนี้แหละ" ซึ่งถูกต้องตามลักษณะการถอดความจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทยแต่อาจจะไม่คุ้นหูกับคนในยุคนี้แต่ถ้านำมาปรับปรุงแปลใหม่จะทำให้ติดปากคนได้ง่าย (Phramaha Boonthai Punyamano, 2016: ออนไลน์) การประยุกต์มิใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงมิใช่การทำให้คำสอนเป็นสัทธรรมปฏิรูปแต่ประการใดเพียงแต่ทำให้เหมาะสมกับยุคสมัยเท่านั้น

เมื่อสถานการณ์โลกเปลี่ยนไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็ต้องเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม และตามทันความเปลี่ยนแปลงจะทำให้กลายเป็นเครือข่ายสังคมพระพุทธศาสนาโดยไม่ได้กระทบต่อหลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด

บทสรุป

การดำรงอยู่ซึ่งพระพุทธศาสนา จำเป็นต้องมีผู้ที่ทำหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอยู่อย่างต่อเนื่อง และจำเป็นต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงจำเป็นต้องมีกลยุทธ์หรือวิธีการในการเผยแผ่เพื่อให้งานเผยแผ่นั้นสำเร็จผลดังนั้นพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงต้องเผยแผ่หลักธรรมคำสอนแบบเชิงรุกโดยการประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบันและให้ทันสมัยอยู่ทุกเมื่อจนเป็นที่ยอมรับ ของพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกว่า เป็นการเผยแผ่เชิงรุกอย่างแท้จริงประเด็นที่ถือว่า มีความสำคัญมากในยุคปัจจุบันที่ผู้เขียนได้ตระหนักว่าเป็นกลยุทธ์ที่จะขาดเสียมิได้ นั่นคือการนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เผยแผ่ทางสื่อสังคมออนไลน์อย่างกว้างขวางและมีกฎระเบียบที่ชัดเจนก็จะทำให้มีการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาสามารถมีอยู่ในทุกที่ทุกเวลาทุกคนสามารถศึกษาพระพุทธศาสนาได้ทางอินเทอร์เน็ต หรือการเรียนผ่านโทรศัพท์มือถือ นอกจากนั้นคณะสงฆ์สามารถถ่ายทอดสด การแสดงธรรมการประชุมองค์กรทางพระพุทธศาสนาไปทั่วโลก มีเว็บไซต์ทางพระพุทธศาสนาแพร่กระจาย

มากยิ่งขึ้น มีองค์กรของคณะสงฆ์ไทยดูแลการใช้อินเทอร์เน็ตและระบบเครือข่ายของคณะสงฆ์ไทยและจะกลายเป็นเครือข่ายสังคมพระพุทธศาสนาออนไลน์ที่สามารถศึกษา ได้ทุกหนทุกแห่งและตลอดเวลาสอดคล้องกับพระธรรมคุณข้อหนึ่งว่า **"อกาลิโก"** หมายถึง ไม่ประกอบด้วยกาล คือ ไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลาบรรลุได้ทันที บรรลุเมื่อใดเห็นผลได้ทันที เป็นจริงอยู่อย่างไรก็เป็นอย่างนั้น ไม่จำกัดด้วยกาล หากนำมาใช้ในการศึกษาก็จะกลายเป็นว่า มีการศึกษาค้นคว้าพระพุทธศาสนาโดยไม่ถูกจำกัด ด้วยกาลเวลาอีกต่อไปถือเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโลกปัจจุบันให้มั่นคงเจริญรุ่งเรืองสืบไป

บรรณานุกรม/เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2556). "คลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา". กรุงเทพฯ: การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อสรุปผลการดำเนินงานโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2556, 2556. (อัดสำเนา).

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระวินัยปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

________ . (2539). **พระสุตตันตปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

________. (2539). **อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ชัยพร วงศ์วรรณ. (2540). **การสอนค่านิยม และจริยธรรม**. กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจนปัจจนึก. (2520). **จริยธรรมของเยาวชนไทย.** (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

ดาณุภา ไชพรธรรม. (2556). **เทคโนโลยีดาบสองคม**. กรุงเทพฯ: มายิก สำนักพิมพ์.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ). (2545). **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา.** กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระไพศาล วิสาโล. (2559). เทคโนโลยีในทัศนะของพุทธศาสนา. **นิตยสาร CHIP.** 10(3).

พระมหาสมจินต์ สมฺมาปญฺโญ. (2547). **วิพากษ์แนวคิดพระพุทธศาสนาสำหรับโลกหลังยุคใหม่.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วรภัทร์ ภู่เจริญ. (2547). **คิดอย่างเป็นระบบและเทคนิคการแก้ปัญหา.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อริยชน จำกัด.

ศรีศักดิ์ จามรมาน. (2551). **อินเทอร์เน็ตนักล่าอาณานิคมโลก**. กรุงเทพมหานคร: ฐานบุคส์.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2540). **นวโกวาท (ฉบับประชาชน).** กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สำนักงานพระสอนศีลธรรม. (2560). **คู่มือพระสอนศีลธรรม ประจำปีงบประมาณ 2560**. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เชน ปริ้นติ้ง.

พระพนมพร คุณวโร (เชื่อใย). (2556). "แนวทางส่งเสริมบทบาทพระธรรมวิทยากรโครงการคลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม" **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Chanawangsa, S. (2002). The English Version First Published 2002 as an Article Entitled "What a true Buddhist Should Know about the Pali Canon" *in* **Manusya : Journal of Humanities** 4. Special Issue No. 4. Bangkok : S.R. Printing Mass Products, Co. Ltd.

Department of Curriculum and Instruction Development. (2002). **The Management to Learning Buddhism.** Bangkok: Kurusapa Printing Ladphrao.

Jao-Athikarn Chaichana Sukhavattano (Ritbunroeng). (2011). An Aplication of Dhamma for Proclaiming Buddhism of Thai Sangkha. **A Thesis of degree of Master of Arts (Buddhist Studies).** Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phradhammakosajarn (Prayoon Dhammacitto). (2003). **Lecture : Training of Buddhist Missionaries Strategy for the Propagation of Buddhism**, *May 9th*. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phrakruyanapetcharat (Tewin Piyatussi). (2014). Approach Strategies of Buddhist Progagation. **Journal of MCU Peace Studies**, 2(2).

Phramahaboonthai Punyamano. (2016). *The Study of Buddhism in 21st century*. http://www.phd.mbu.ac.th/index.php. (28 กรกฎาคม 2565).

Phramahaprakasit Ajarapari. (2013). Harmony between Religions. **Journal of MCU Peace Studies,** 1(1).

Trillng,Bernie and Fadel, Charles.(2009). **21st Century Skills: Learning For Life In Our Times.** United States of America: Jossey-Bass Published.

พุทธนวัตกรรมเสนาสนะที่เป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
The Buddhist Innovation of Dwellings accustomed to Nature and Environment

พระปัญญารัตนากร ญาณสํวโร, ดร.
Phra Panyarattanakorn Ñānasaṁvaro, Dr.[1]
ผศ.ดร. นวลวรรณ พูนวสุพลฉัตร
Asst. Prof. Dr. Nuarhnwan Punwasuponchat[2]
ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี
Dr. Songvit Kaeosri[3]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง "พุทธนวัตกรรมเสนาสนะที่เป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม" มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือเพื่อศึกษาพุทธนวัตกรรมเสนาสนะที่เป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระเบียบวิธีวิจัยได้แก่การวิจัยเชิงคุณภาพ มีผลการวิจัยดังนี้

ในยุคแรกพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตเสนาสนะอันสงัดวิเวก 9 อย่างคือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชัฏ ที่แจ้ง และลอมฟาง ในกาลต่อมาเมื่อมีผู้ศรัทธาจะสร้างวิหารถวายภิกษุ จึงทรงมีพระพุทธานุญาตเสนาสนะ 5 อย่างคือ วิหาร (เรือนที่อยู่. กุฏิ) อัฑฒโยค (เรือนมุงแถบเดียวหรือเพิงพัก) ปาสาท (ปราสาท-เรือนชั้น) หัมมิยะ (เรือนโล้นหรือเรือนยอด) คูหา (ถ้ำจำลอง) อย่างไรก็ดี การสร้างกุฏิวิหารเมื่อแรกนั้นมักสร้างง่ายๆ มีโครงสร้างไม่แข็งแรง ไม่มีเครื่องใช้อันจำเป็นที่ภิกษุพึงใช้สอย พระพุทธเจ้าทรงเข้าไปกำกับการดูแล โดยทรงออกแบบอาคารให้เหมาะกับที่อยู่ของสงฆ์ มีความมั่นคงแข็งแรง มีประตูหน้าต่าง มีช่องระบายอากาศ แสงสว่างส่องถึง ไม่อับชื้น มีเพดาน โปรดให้ยกพื้นสูงกันน้ำท่วม ปรับบริเวณให้สะอาดน่าดู มีรั้วรอบขอบชิด และยังมีสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นๆ อีก เช่น สร้างบริเวณ ซุ้มประตู ศาลาหอฉัน โรงไฟ กัปปิยกุฏิ วัจกุฏิ ที่จงกรม ศาลาจงกรม ขุดบ่อน้ำ ศาลาบ่อน้ำ เรือนไฟ ขุดสระโบกขรณี สร้างมณฑป เป็นต้น นวัตกรรมของพระพุทธเจ้า ยังครอบคลุมไปถึงการบริโภคใช้สอยอย่างคุ้มค่า การดูแลรักษา ประการสำคัญภิกษุผู้ก่อสร้างจะต้องไม่ทำลายป่า ไม่เบียดเบียนสัตว์ป่า ไม่ทำลายศรัทธาของประชาชน ทั้งไม่สร้างมลพิษภาวะใด ๆ ให้เกิดแก่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย

คำสำคัญ: นวัตกรรมเสนาสนะ, การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

Abstract

This research paper on "The Buddhist Innovation of Dwellings accustomed to Nature and Environment" is of the objective to study Buddhist Dwellings innovations that are friendly to nature and the environment. This research methodology is a qualitative one. Research results were as following:

At the earlier period, the Buddha permitted the nine types of solitude dwelling permitted for monks were forest, tree root, mountain, mountain-hole, cave, charnel-ground, jungle, open-air dwelling,

[1] อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต ภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

[2] อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: nuanwan.phun@mcu.ac.th

[3] ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

and straw-heap. As a time went on, when a dedicated Buddhist desired to build an abode for monks, the Buddha permitted the five types for monks' abodes as a cell; a house shaped like a Garuda bird, shed without a support; mansion; top house; and implica cave. In the beginning, however, a cell had been built so simply and loosely structured that no facilities were provided. The Buddha took care of construction with a proper design suitable for monk dwellings, stability, attached doors and windows, ceiling, ventilation, non-Maggy or non-dark, and surroundings were improved with gates and walls. Apart from mansions and top houses, were dining hall, preaching hall, relaxing pavilion, well, lotus pond, fire house, lighting house, dome, kitchen, storeroom, garden, main gate, surrounding, porch and toilets, etc. The Buddha's innovation extends to consummation, maintenance, and clean care. In case of contribution, a monk must not destroy the forest, hurt any wild animals, not to disturb people's faith, and make any pollution to nature and the environment.
Keywords: Buddhist dwellings place innovation, Natural resources conservation

1. บทนำ

ทรัพยากรธรรมชาติส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้ในการพัฒนาจำนวนมาก ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมอย่างต่อเนื่องและเกิดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มสูงขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจและชุมชนเมือง ประกอบด้วยปัญหาขยะมูลฝอยและมลพิษทางอากาศ คุณภาพน้ำและการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ภัยพิบัติทางธรรมชาติเฉพาะอย่างยิ่งที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งและมีความรุนแรงมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อภาคการผลิตและวิถีการดำรงชีวิตของคนไทย ดังนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมต้องเป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อการผลิตและการบริโภคต้องเป็นไปเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตามรายงานของคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติถึงสถานะของประเทศ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ว่ามีปัญหา 3 ประการคือ

1. **ปัญหาทรัพยากรเสื่อมโทรม** ธรรมชาติส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้ในการพัฒนาจำนวนมาก ก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมอย่างต่อเนื่องและเกิดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น
2. **ปัญหาสิ่งแวดล้อม** ปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มสูงขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจและชุมชนเมือง ประกอบด้วยปัญหาขยะมูลฝอย มลพิษทางอากาศ คุณภาพน้ำ และปล่อยก๊าซเรือนกระจก
3. **ปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติ** ภัยพิบัติทางธรรมชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งอุทกภัยและภัยแล้งที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งและมีความรุนแรงมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อภาคการผลิตและวิถีการดำรงชีวิตของคนไทย (ลดาวัลย์ คำภา, 2559: 3)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทรงเห็นความสำคัญของความ "พออยู่พอกิน" ซึ่งมีผลต่อราษฎรและประเทศชาติ ที่สำคัญคือเป็นแบบอย่างที่ดีให้คนไทยดำเนินชีวิตบนทางสายกลาง มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบสัมมาชีพ รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด รู้จักประมาณตน และดำรงชีวิตอยู่อย่างรู้จัก "คิด อยู่ ใช้ กิน อย่างพอเพียง" (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2550: 2-5)

หลักการดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยเฉพาะเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พระพุทธองค์ทรงเห็นคุณค่าและทรงสอนภิกษุสงฆ์ให้รู้จักคุณค่าและได้รับประโยชน์อย่างสูงสุดจากการใช้สอย ซึ่งสรุปลงในการบริโภคปัจจัย 4 แต่ในงานวิจัยนี้จะเน้นเฉพาะพุทธนวัตกรรมการก่อสร้างเสนาสนะที่เป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยตรง

พระพุทธเจ้าทรงดำรงพระชนมชีพเกี่ยวข้องกับป่าตั้งแต่ประสูติ เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ ตรัสรู้ บำเพ็ญพุทธกิจกว่าครึ่งหนึ่ง ตราบเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระองค์ทรงชื่นชมความน่าอภิรมย์ของป่า ทรงสรรเสริญการอยู่

เสนาสนะป่ามากกว่าการอยู่เสนาสนะบ้านของภิกษุ (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 2/431) ทั้งนี้ก็เพราะว่า การประพฤติพรหมจรรย์ตั้งอยู่บนหลักการของความมักน้อย สันโดษ และประพฤติขัดเกลากิเลส และด้วยหลักการดังกล่าว เมื่อทรงตั้งวัตรปฏิบัติเกี่ยวกับธุดงค์ขึ้น และในธุดงควัตร 4 หมวด คือจีวรปฏิสังยุต ปิณฑปาตปฏิสังยุต เสนาสนปฏิสังยุต และวิริยปฏิสังยุต จะเห็นได้ว่า 3 หมวดแรกเกี่ยวด้วยความมักน้อยสันโดษ ส่วนหมวดที่ 4 เกี่ยวด้วยการประพฤติขัดเกลากิเลส (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2561: 170)

อนึ่ง จะเห็นได้ว่า นิสสัย 4 คือเครื่องอาศัยของบรรพชิตนั้น ยกเว้นข้อที่ 4 คิลานเภสัช ยารักษาโรค 3 ข้อแรกสอดคล้องกับธุดงควัตร 3 หมวดแรกเช่นเดียวกัน ในบรรดานิสสัยหรือปัจจัย 4 นั้น บิณฑบาตภิกษุต้องอาศัยชาวบ้านโดยการภิกษาจาร หรือรับกิจนิมนต์ไปฉันภัตตาหาร จีวรและคิลานเภสัชภิกษุอาจแสวงหาโดยชอบธรรมได้ แต่เสนาสนะนั้นเป็นเรื่องหลักเรื่องสำคัญ พระภิกษุต้องมีที่พักพิงอาศัย เพื่อบริหารอิริยาบถ 4 โดยเฉพาะการนอน ไม่ว่าจะพักพิงชั่วคราวหรืออยู่ประจำ ไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์เดรัจฉานต้องมีที่พักพิง มีเรือน/รังเป็นที่นอน ตามสภาวะของตน ๆ เสนาสนะที่อยู่อาศัยนั้น ถ้าเป็นปุถุชนทั่วไปหรือสัตว์เดรัจฉาน จะเป็นทั้งที่อยู่หลับนอน เป็นที่ออกไปหากิน และเป็นที่ขับถ่าย ในบริเวณเดียวกัน แต่สำหรับภิกษุแล้ว เสนาสนะยังเป็นที่บำเพ็ญสมณธรรมด้วย

ป่าเป็นวิวิตตเสนาสนะ คือที่อยู่อาศัยอันสงัดสงบ เมื่อเล็งสถานที่อันสงัดสงบเหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม นอกจากป่าจึงหมายรวมไปถึงโคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชัฏ ที่แจ้ง และลอมฟาง แม้บางแห่งจะอยู่ในเขตบ้านหรือเขตวัด เช่นโคนไม้ (รุกขมูล) และลอมฟาง (ปลาลปุญชะ) (วิ.จู. (ไทย) 7/294/59) แต่เมื่อเป็นที่สงบเงียบ ไม่มีผู้คนมาพลุกพล่าน ก็สงเคราะห์เป็นวิวิตตเสนาสนะด้วย ดังนั้น เสนาสนะรุ่นแรกเมื่อสมัยต้นพุทธกาล พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตเสนาสนะเหล่านี้ไว้ แม้ต่อมาจะมีผู้ศรัทธาสร้างกุฏิวิหารถวายภิกษุสงฆ์อยู่ใกล้ชุมชนบ้าน/เมือง แต่พระองค์ก็ทรงสรรเสริญภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร อย่างกรณีตัวอย่างของพระมหากัสสปะเถระ เป็นต้น แม้พระพุทธองค์ก็เคยตรัสกับอนาถบิณฑิกเศรษฐีซึ่งได้อาราธนาให้พระพุทธองค์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ไปจำพรรษาอยู่ประจำที่กรุงสาวัตถีว่า ทรงโปรดอยู่ในสุญญาคาร จะไม่ประทับอยู่ในวิหารเป็นการประจำ คำว่าสุญญาคาร ตามศัพท์แปลว่าเรือนว่าง ซึ่งหมายถึงวิวิตตเสนาสนะ 7 อย่าง ในบรรดา 9 อย่าง โดยยกเว้นข้อ 1 อารัญญิกังคะ และข้อ 2 รุกขมูลิกังคะ

ในกาลต่อมา เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ผู้หนึ่ง วันหนึ่งออกไปทำกิจแต่เช้าตรู่ ได้พบเห็นภิกษุกลุ่มหนึ่งซึ่งบำเพ็ญเพียรอยู่ในป่า เดินออกมาเพื่อบิณฑบาตในละแวกบ้านด้วยอาการสำรวม ด้วยอิริยาบถยืนและเดิน การก้าวย่าง การแกว่งแขน การทอดสายตาลงต่ำ ด้วยอาการแช่มช้า เป็นที่น่าเลื่อมใสยิ่ง จึงมีศรัทธาคิดจะสร้างวิหารถวายให้เป็นที่อยู่อาศัย ครั้นพระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงทรงมีพระพุทธานุญาตเสนาสนะเพิ่มขึ้นอีก 5 อย่าง ที่มนุษย์ก่อสร้างขึ้นนอกเหนือไปจากเสนาสนะป่า ที่อยู่อาศัยดังกล่าวประกอบด้วย วิหาร-เรือนที่อยู่ หรือกุฏิ, อัฑฒโยค-เรือนมุงแถบเดียวหรือเพิงพัก, ปราสาท-เรือนชั้น คือมีหลายชั้น, หัมมิยะ-เรือนยอด หรือเรือนโล้น คือเป็นรูปทรงปราสาทหลายชั้น คุหา-ถ้ำ (วิ.จู. (ไทย) 7/294/60) ซึ่งในที่นี้หมายถึงถ้ำจำลองไม่ใช่ถ้ำธรรมชาติ ซึ่งเดิมจัดเป็นวิวิตตเสนาสนะในป่าโดยธรรมชาติอยู่แล้ว ถ้ำจำลองดังกล่าวน่าจะทำเป็นอุโมงค์ แต่อยู่บนพื้นดิน โบกด้วยดินเป็นหลังคานูนขึ้นไปแบบหลังเต่า มีช่องบนภูเขา หรืออาจเจาะมีช่องหน้าต่างเป็นที่ระบายอากาศได้ ที่อาศัยชนิดนี้สร้างง่ายโดยใช้ไม้ไผ่เป็นโครง ปูหลังคาด้วยใบไม้ และใช้ดินเหนียวผสมมูลโคหรือแกลบโปะฉาบทาลงไป เมื่อแห้งแล้วก็จะคงทนถาวรพอสมควร เป็นที่ฉัน นอนหลบลม แดด ฝน ได้ ที่พักประเภทนี้หน้าร้อนอากาศข้างในจะเย็นสบาย หน้าหนาวข้างในก็จะไม่หนาวจัดและค่อนข้างจะอบอุ่น เพราะอากาศร้อนช่วงกลางวันที่ส่องหลังคา เมื่อถึงกลางคืนอากาศเริ่มเย็นลง ความร้อนจากหลังคาจะคายไออุ่นลงมายังภายใน ทำให้อบอุ่นขึ้น นี้เป็นตัวอย่างหนึ่งแห่งพระปรีชาชาญของพระพุทธเจ้า ในการสร้างนวัตกรรมการก่อสร้างเสนาสนะคือที่อยู่อาศัยของภิกษุสงฆ์ รวมถึงชาวบ้านที่เรียนรู้จะได้นำแบบอย่างไปก่อสร้างที่พักอาศัยของตนด้วย ซึ่งต่อมาพระพุทธเจ้าก็ทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้มีความรู้นวัตกรรมคือการก่อสร้างไปแนะนำสั่งสอนและฝึกให้ชาวบ้านได้ แต่ภิกษุนั้นต้องให้สงฆ์รับรองแต่งตั้งก่อน เพื่อประกันความรู้ความสามารถ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง "พุทธนวัตกรรมเสนาสนะที่เป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม" สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้ มี 3 ข้อ คือ

1. เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของเสนาสนะที่อยู่อาศัยของภิกษุสงฆ์
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพระพุทธเจ้าในฐานะนักนวัตกรรมก่อสร้างเสนาสนะของภิกษุสงฆ์
3. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้พุทธนวัตกรรมที่เป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. วิธีการดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) หรือวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถารวมถึงเอกสารอื่นๆ เพื่อจะได้สรุปแนวคิดและหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ให้ภิกษุสงฆ์ประพฤติปฏิบัติตามเฉพาะกรณี

4. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้

4.1 ประวัติและพัฒนาการของเสนาสนะที่อยู่อาศัยของภิกษุสงฆ์

เมื่อกล่าวถึงความเป็นอยู่ของบรรพชิตคือผู้เข้ามาบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ในเบื้องต้นขอทำความเข้าใจถึงคำศัพท์ 2 ศัพท์ คือปัจจัย และนิสสัย ปัจจัยหมายถึงสภาวะที่เอื้อ เกื้อหนุน ค้ำจุน เป็นเหตุหรือเป็นเงื่อนไขให้สภาวะอื่นเกิดขึ้น คงอยู่ หรือเป็นไปอย่างใดอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่ง ปัจจัยหมายถึงของสำหรับอาศัยใช้ เครื่องอาศัยของชีวิต หรือสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต มี 4 อย่าง คือ จีวร (ผ้านุ่งห่ม) บิณฑบาต (อาหาร) เสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย) คิลานเภสัช (ยาบำบัดโรค) ปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต 4 อย่างดังกล่าว ในทางพระวินัยเรียกว่า “นิสสัย” เป็นเรื่องสำคัญมาก พระพุทธเจ้ามีรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ให้อุปสมบท [อุปัชฌาย์] บอกนิสสัย 4 คือ

1. บรรพชาอาศัยโภชนะคือคำข้าวที่พึงได้ด้วยปลีแข้งเธอพึงทำอุตสาหะในโภชนะคือคำข้าวที่พึงได้ด้วยปลีแข้งนั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาภ คือ สังฆภัต อุทเทสภัต นิมันตนภัต สลากภัต ปักขิกภัต อุโปสถิกภัต ปาฏิปทิกภัต

2. บรรพชาอาศัยผ้าบังสุกุล เธอพึงทำอุตสาหะในผ้าบังสุกุลนั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาภ คือ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าป่าน ผ้าเจือกัน

3. บรรพชาอาศัยเสนาสนะคือควงไม้ เธอพึงทำอุตสาหะในเสนาสนะ คือ ควงไม้นั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาภ คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น ถ้ำ

4. บรรพชาอาศัยยาคือน้ำมูตรเน่า เธอพึงทำอุตสาหะในยาคือน้ำมูตรเน่านั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาภ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย” (วิ.ม. (ไทย) 4/73/101/102)

ในบรรดาปัจจัย 4 หรือนิสสัย 4 เหล่านี้ จะเห็นได้ว่า ปัจจัย 3 คือข้อ 1, 2 และ 4 เป็นของที่ภิกษุใช้ประจำตัว หรือว่าของติดตัว ส่วนอีกอย่างหนึ่งคือปัจจัยที่ 3 ได้แก่เสนาสนะ เป็นของอยู่ประจำที่ ภิกษุไม่สามารถนำติดตัวไปไหนมาไหนได้ เพราะคำว่าเสนาสนะที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า “ที่อยู่อาศัย” นั้น มีทั้งที่เป็นที่อยู่โดยธรรมชาติที่เรียกว่า วิวิตตเสนาสนะ ซึ่งมี 9 อย่าง ได้แก่ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชัฏ ป่าทึบ ที่โล่งแจ้ง ลอมฟาง หรือสิ่งปลูกสร้างเป็นอาคาร มี 5 อย่าง ได้แก่ วิหาร (เรือนที่อยู่, กุฏิ), อัฑฒโยค (เรือนมุงแถบเดียว), ปราสาท (เรือนชั้น), หัมมิยะ (เรือนโล้น), คูหา (ถ้ำ) คำว่าคูหาคือถ้ำ ต่างจากถ้ำที่เป็นวิวิตตเสนาสนะ ที่เป็นถ้ำโดยธรรมชาติ แต่ถ้ำคูหาคือโดยธรรมชาติเป็นถ้ำอยู่แล้ว แต่มีผู้เข้าไปจำหลักให้เป็นห้องต่างๆ เพื่ออยู่อาศัยหรือประดิษฐานรูปเคารพ เช่นถ้ำอชันตาและถ้ำเอลโลรา ในทางตอนใต้ของอินเดีย เป็นต้น (ทรงวิทย์ แก้วศรี, 2520: 127-130)

คำว่า เสนาสนะ ประกอบด้วยศัพท์ 2 ศัพท์ คือ “**เสนะ**” แปลว่า “ที่นอน” และ “**อาสนะ**” แปลว่า “ที่นั่ง” รวมเป็น “**เสนาสนะ**” แปลว่า “ที่นอนและที่นั่ง” (พระมหาสมปอง มุทิโต, 2547: 406) แต่เล็งความหมายถึงที่อยู่อาศัย เช่นกุฏิ วิหาร เป็นต้น แต่ในทางพระวินัย เสนาสนะยังหมายรวมเครื่องใช้ในกุฏิวิหารทุกอย่างด้วย เช่นเตียง ตั่ง โต๊ะ เก้าอี้ ชั้นวางของ หิ้ง แม้กระทั่งเครื่องนอนมีฟูกและหมอน เป็นต้น จะเห็นได้ว่า เรื่องเสนาสนะกินความหมายกว้างขวางมาก การก่อสร้างถาวรวัตถุเป็นที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้สอยในอาคารเป็นเรื่องนวกรรมซึ่งต้องใช้วัสดุก่อสร้างและทุนทรัพย์เป็นจำนวนมาก หากประเมินคร่าวๆ ในเมืองไทยปัจจุบันมีวัดและสำนักสงฆ์มากกว่า 2 หมื่น แห่ง จะต้องใช้งบประมาณก่อสร้างเป็นจำนวนเท่าใด ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ไม้ เหล็ก ปูน อิฐ เป็นจำนวนมากเท่าใด เมื่อ

สร้างแล้วก็ต้องมีค่ารักษาดูแลและซ่อมแซมด้วย ค่าใช้จ่ายเรื่องเสนาสนะจึงสูงกว่าปัจจัย 3 อื่นๆ รวมกันหลายแสนหลายล้านเท่าตัวนัก จึงน่าศึกษาวิเคราะห์ว่า พระพุทธเจ้าทรงวางหลักการและวิธีการซึ่งถือเป็นนวัตกรรมใหม่ในยุคนั้น และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบันได้ด้วย

เสนาสนะมีรายละเอียดปรากฏในพระวินัยปิฎก 2 ประเด็นหลัก คือ

1. เสนาสนะในมหาวิภังค์ ซึ่งเป็นส่วนของวินัยบัญญัติหรือสิกขาบท มีการปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด เริ่มตั้งแต่ปาราชิกกัณฑ์ สิกขาบทที่ 2 กรณีของพระธนิยกุมารบุตรไปยักยอกไม้ของหลวงมาสร้างกุฏิส่วนตัว โทษถึงขั้นต้องอาบัติปาราชิก คือขาดจากความเป็นภิกษุ แต่พระธนิยะเป็นอาทิกัมมิกะจึงไม่ต้องปาราชิก (วิ.มหา. (ไทย) 1/84-89/74-79) ในสังฆาทิเสสกัณฑ์ มี 2 สิกขาบท คือสิกขาบทที่ 6 และสิกขาบทที่ 7 สำหรับสิกขาบทที่ 6 ปรารภภิกษุชาวอาฬวี สร้างกุฏิอยู่อาศัยส่วนตัว โดยไปรบกวนชาวบ้านพร้อมอุปกรณ์การก่อสร้างและคนงานมาช่วยก่อสร้าง ทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนรำคาญ กล่าวโพนทนาตำหนิติเตียนไม่อยากพบเห็นหน้าภิกษุสงฆ์ เพราะกลัวถูกขอ ความทราบถึงพระพุทธเจ้า จึงทรงสอบสวนทวนความจริง ทรงตำหนิภิกษุเหล่านั้น แล้วทรงบัญญัติห้ามภิกษุสร้างกุฏิส่วนตัว จะต้องมีขนาดยาวไม่เกิน 12 คืบ กว้างไม่เกิน 7 คืบ โดยคืบพระสุคต ทั้งนี้ก่อนก่อสร้างต้องให้สงฆ์กำหนดที่ให้สร้างด้วย (วิ.มหา. (ไทย) 1/342-348/378-383) ในส่วนสิกขาบทที่ 7 เป็นกรณีเศรษฐีอุปัฏฐากของพระฉันนะจะสร้างวิหารถวายพระฉันนะเป็นการส่วนตัว พระฉันนะจึงกำหนดที่จะสร้างและโคนต้นไม้ทิ้งเป็นอันมาก โดยเฉพาะไปตัดโค่นต้นไม้รุกขเจดีย์ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ จึงถูกชาวบ้านตำหนิติเตียนเป็นจำนวนมาก ความทราบถึงพระพุทธเจ้า จึงตรัสให้เรียกพระฉันนะมาตำหนิ ทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิกษุใดจะสร้างกุฏิวิหารที่มีผู้ศรัทธาจะสร้างถวาย ก็ต้องให้สงฆ์กำหนดที่ให้ก่อน หากละเมิดต้องอาบัติสังฆาทิเสส (วิ.มหา. (ไทย) 1/365-371/402-406) ในปาจิตตียกัณฑ์ มีหลายสิกขาบทเกี่ยวกับการดูแลรักษาเสนาสนะให้เรียบร้อย ไม่ปล่อยปละละเลยให้ถูกแดดถูกฝน หรือการจัดเก็บในที่ที่ปลอดภัย ตลอดจนการทำเตียง-ตั่งให้ได้ขนาด รวมทั้งการดูแลรักษาและการบูรณะซ่อมแซมด้วย

2. เสนาสนะในเสนาสนขันธกะ คัมภีร์จูฬวรรค ภาค 2 ว่าด้วยเสนาสนะ เริ่มแต่ทรงมีพระพุทธานุญาตเสนาสนะ 5 ชนิด ทรงอนุญาตเตียงและตั่ง สีทาอาคาร การก่ออิฐถือปูน การจัดภูมิทัศน์ การอำนวยการสร้างวิหารขนาดใหญ่ เช่น พระเชตวันและปุพพาราม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการวางผังบริเวณ การดูแลรักษา และการบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะ เป็นต้น เสนาสนขันธกะนี้ถือเป็นนวัตกรรมการก่อสร้างเสนาสนะตามรูปแบบของพระพุทธเจ้าโดยตรง

4.2 บทบาทของพระพุทธเจ้าในฐานะนักนวัตกรรมก่อสร้างเสนาสนะของภิกษุสงฆ์

นวัตกรรมการออกแบบก่อสร้างเสนาสนะเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของภิกษุ จะแยกออกเป็น 2 กลุ่มคือกลุ่มอรัญวาสี-ผู้อยู่ป่า และคามวาสี-ผู้อยู่ในเขตบ้าน ดังนี้

กลุ่มอรัญวาสี จะต้องใช้ชีวิตให้กลมกลืนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของป่า ถือเสมือนหนึ่งว่าตนคือองคาพยพส่วนหนึ่งของป่า จะต้องไม่ทำลายป่า ไม่ว่าจะเป็นการตัดต้นไม้ หักรานกิ่งไม้ ถอนต้นไม้ ดายหญ้า ถางป่า ขุดดิน เผาป่า หรือโยกย้ายพืชพันธุ์ไม้ เช่นกล้วยไม้หรือไม้ประเภทกาฝากอื่นๆ ไม่ปลูกต้นไม้ไม่ว่าจะไม้ผลหรือไม้ดอก ปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติของป่า ไม่เด็ดดอกไม้ ประเภทที่สอง ต้องไม่เบียดเบียนประทุษร้ายสัตว์ป่า ไม่ว่าสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ปีก ทุกประเภททั้งใหญ่และเล็ก ไม่ส่งเสียงอื้ออึงขับไล่ ไม่ขว้างปา หรือแม้แต่พรากลูกสัตว์ป่าจากพ่อแม่เอามาเลี้ยงเอง ไม่เหมาะไม่ควรกับสมณวิสัยทั้งสิ้น ประการที่สามคือการไม่สร้างมลพิษภาวะให้เกิดแก่ป่า เช่นการขับถ่ายอุจจาระปัสสาวะให้เป็นที่เป็นทาง การถ่ายอุจจาระในป่าควรกลบด้วยดินทุกครั้ง ไม่ทิ้งขยะหรือเศษอาหารเรี่ยราด ไม่ก่อกองไฟไล่ยุงหรือรมควัน ไม่ทำลายแหล่งน้ำลำธาร ไม่ถ่ายอุจจาระปัสสาวะลงในแหล่งน้ำลำธารรวมทั้งไม่ถ่มเขฬะหรือบ้วนน้ำลายลงในแม่น้ำลำคลองและบนของเขียวคือต้นไม้ใบหญ้าด้วย การอยู่ป่าภิกษุต้องรู้จักป่าเพราะป่ามีทั้งคุณและโทษ คุณของป่าคือบรรยากาศอันสงบสงัดและน่ารื่นรมย์ แต่โทษจากป่าก็มีรอบด้าน เช่นภัยจากสัตว์ร้ายนานาชนิด ภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ แม้แต่ภัยในการขาดแคลนอาหารบิณฑบาต ภิกษุพึงสำเหนียก รู้กาลอันควรไม่ควรว่าป่าไหน ลักษณะเช่นไร น่าเข้าไปอยู่อาศัยหรือไม่เพียงไร (วิ.มหา. (ไทย) 2/653-654/731-734)

กลุ่มคามวาสี ภิกษุอยู่อาศัยในเสนาสนะใกล้บ้านหรือละแวกบ้าน บทบาทของพระพุทธเจ้าในด้านการออกแบบนวัตกรรมการก่อสร้างเสนาสนะที่อยู่อาศัยจะปรากฏชัดมาก เริ่มแต่การเข้าไปวางกฎเกณฑ์ในการก่อสร้างกุฏิเป็นที่อยู่ส่วนตัวของภิกษุ ด้วยมีภิกษุชาวเมืองอาฬวีสร้างกุฏิอยู่เอง แต่ไปรบกวนขอชาวบ้านทั้งวัสดุก่อสร้าง พาหนะ

การขนส่ง คนงาน ให้มาสร้างกุฏิเพื่อตัวเอง พระพุทธเจ้าทรงควบคุมโดยการบัญญัติกุฏิการสิกขาบทขึ้นหนักถึงอาบัติสังฆาทิเสสหากละเมิดข้อกำหนด 2 ประเภทคือ (1) เกินขนาดกว้าง 7 คืบ ยาว 12 คืบ โดยคืบพระสุคต (3 เท่าของคืบคนธรรมดา) และ (2) ต้องให้สงฆ์กำหนดพื้นที่ให้ก่อน ถึงแม้ว่าจะมีผู้ออกทุนทรัพย์ก่อสร้างให้ เช่นกรณีเศรษฐีอุปัฏฐากพระฉันนะประสงค์จะสร้างกุฏิถวายเป็นการส่วนตัวของพระฉันนะ กรณีที่ไม่ต้องรบกวนไปเที่ยวขอชาวบ้าน แต่ไม่ได้กำหนดขนาดกุฏิวิหารที่จะสร้าง ก็มีเงื่อนไขประการที่สองอยู่ คือต้องให้สงฆ์กำหนดพื้นที่ให้ หากทำตามอำเภอใจก็มีโทษปรับอาบัติสังฆาทิเสสเช่นเดียวกัน (วิ.มหา. (ไทย) 1/349-353/384-387)

ครั้นต่อมามีผู้สร้างวิหารถวายสงฆ์โดยบริจาคพื้นที่ด้วยก็ต้องแยกแยะว่าที่สร้างถวาย มีความรู้เรื่องการออกแบบและก่อสร้างเสนาสนะสำหรับเป็นที่อยู่อาศัยของภิกษุสงฆ์เพียงไร ส่วนพระราชามหากษัตริย์ คหบดีและคหปตานีผู้มั่งคั่ง มีทั้งเงินและคนมีความรู้ในการก่อสร้าง มาสร้างวัดถวายจึงไม่เกิดปัญหาในด้านการก่อสร้าง แต่ต้องเป็นไปหรือสอดคล้องกับพระธรรมวินัย อย่างกรณีอนาถบิณฑิกเศรษฐีสร้างพระเชตวัน (วิ.จู. (ไทย) 7/304-315/111-131) และนางวิสาขามหาอุบาสิกาสร้างบุพพารามถวาย (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 1/360-390) ไม่มีปัญหาเรื่องก่อสร้างเสนาสนะ อย่างอนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ เป็นที่สนิทสนมคุ้นเคยแม้แต่พระราชา จึงอำนวยการสร้างได้อย่างเรียบร้อย เพราะรู้และเข้าใจเสนาสนะเช่นไรจึงเหมาะแก่ภิกษุสงฆ์ ส่วนกรณีของนางวิสาขามหาอุบาสิกาก็มีพระโมคคัลลานะและบริวารของท่านช่วยกำกับดูแลตั้งแต่ต้นจนจบ

การออกแบบและก่อสร้างจะวิเคราะห์ได้จากพระวินัยปิฎก จูฬวรรค ตอนว่าด้วยเสนาสนขันธกะ หมวดเสนาสนะ ที่เคยเท้าความแล้วว่า เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ผู้หนึ่งสร้างวิหารถวายภิกษุ ซึ่งสร้างสำเร็จถึง 60 หลังภายในวันเดียว ลักษณะสิ่งปลูกสร้างคงไม่แตกต่างจากบ้านของคนยากจนทั่วไป คือสร้างบนพื้นดินโดยทั่วไป ก่อผนังขึ้นไป โดยมีเครื่องมุงบังเป็นหลังคา มีช่องทางเข้าออกทางเดียว กุฏิไม่มีความคงทนถาวร มีสัตว์มีพิษเช่นงู ตะขาบ แมงป่อง เข้าไปหลบอาศัย เป็นอันตรายแก่ภิกษุ ทั้งอากาศก็อับชื้น มืดสลัว อากาศถ่ายเทไม่ได้ หลังคาก็ไม่แข็งแรง งูเข้ามาหากินได้ ดังนี้เป็นต้น (วิ.จู. (ไทย) 7/294/90)

พระพุทธเจ้าทรงออกแบบบูรณปฏิสังขรณ์ให้มีบานประตูหน้าต่าง ให้มีกลอนและกุญแจยนต์กันคนภายนอก ให้มีลูกกรงประตูหน้าต่าง ติดผ้าม่าน ให้มีการรื้อฝาผนังก่อสร้างฉาบทาใหม่ ให้มีเพดาน พื้นที่ต่ำให้ถมดินปรับให้สูงขึ้น ทรงอนุญาตเตียงนอนทั้งเตียงถักด้วยเชือกและเตียงสาน และต่อมาทรงอนุญาตเตียงไม้มีแม่แคร่ แต่ต้องไม่ใช่เตียงใหญ่หรูหราและไม่สูงเกิน 8 นิ้ว หากเตียงต่ำเกินไป ก็หนุนขาเตียงขึ้นได้ แต่ต้องไม่สูงเกิน 8 นิ้ว นอกจากนี้ทรงอนุญาตให้มีตั่ง เก้าอี้ รวมทั้งพรมปูพื้น พรมปูนั่ง และผ้าปูนอน รวมทั้งฟูก (ผ้าที่ไม่ยัดด้วยนุ่นหรือสำลี) หมอน อันจำเป็นแก่ภิกษุจะใช้ได้ หากสิ่งของเครื่องใช้สอยเหล่านี้เก็บมาจากป่าช้าหรือญาติโยมนำมาถวาย ก็ต้องปรับปรุงดัดแปลงให้อยู่ในข้อจำกัดของพระวินัยจึงใช้ได้ เช่นเตียงสูงก็ทอนลงไม่เกิน 8 นิ้ว ประเภทที่ทำเท้าเตียงดังเป็นรูปสัตว์ต่างๆ อันหรูหรา ก็ให้ตัดหรือถากทิ้งเสีย พระภิกษุเคยนำมาใช้และถูกชาวบ้านติเตียนว่าใช้ของเหมือนอย่างกับเป็นคฤหัสถ์ ภิกษุจะอยู่อย่างไรจะใช้สอยอะไร ต้องแสดงให้เห็นว่าตนยังเป็นผู้มักน้อย สันโดษ และประพฤติขัดเกลากิเลสอยู่ ตามพระพุทธประสงค์

มีอีก 2 เรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงออกแบบ ซึ่งน่าจะเป็นนวัตกรรมพิเศษเฉพาะของพระพุทธศาสนาคือ (1) การทาสีผนังกุฏิวิหาร ทรงอนุญาตให้ใช้เฉพาะสีขาว สีดำ และสีเหลืองเท่านั้นในวิหาร แม้การทาสีก็เป็นศิลปะและเทคนิคชั้นสูง พระพุทธเจ้าทรงคิดการแก้ไขให้ทั้งสิ้น เช่นฝาผนังเนื้อหยาบ สีขาวทาไม่เกาะติด ก็สั่งให้ใช้ดินปนแกลบและใช้เกรียงฉาบให้เรียบจึงทาสีใหม่ กระนั้นสีก็ยังติดไม่เรียบ จึงโปรดให้ใส่ดินละเอียดและใช้เกรียงฉาบพื้นให้เรียบอีกครั้งหนึ่งจึงทาสีใหม่ และเพื่อให้สีติดเรียบ ติดแน่น คงทน ทรงอนุญาตให้ใช้ยางไม้หรือแป้งเปียกผสมกับสีขาว คราวนี้สีทาผนังติดเรียบร้อยดี

ในกรณีสีเหลืองที่ทาผนังพื้นหยาบไม่ติดครั้งแรก แก้ไขโดยใส่ดินปนแกลบผสมฉาบใหม่ สีเหลืองก็ยังไม่ติดดี โปรดให้ใส่ดินปนรำลองฉาบใหม่ก่อนทาสี แต่สีก็ยังไม่ติดสนิทอยู่ดี จึงโปรดให้ใช้แป้งเมล็ดพันธุ์ผักกาดขี้ผึ้งเหลวใส่ลงไป แต่แป้งหนาเกินไปจึงทรงสั่งให้ใช้ผ้าเช็ดออก คราวนี้สีเหลืองทาติดสนิทเรียบร้อยดี

ในกรณีสีดำ เมื่อครั้งแรกที่ใช้ดินปนแกลบผสมกับน้ำฉาบลงไป สีดำก็ไม่ติดสนิท ขั้นต่อไปโปรดให้ใส่ดินขุยไส้เดือนแล้วใช้เกรียงฉาบพื้นให้เรียบใหม่ แต่สีดำก็ติดยาก ขั้นสุดท้ายโปรดให้ผสมยางไม้และน้ำฝาดผสมกับสีแล้วทาพื้นใหม่ คราวนี้สีดำติดผนังเรียบร้อยดี (วิ.จู. (ไทย) 7/298/100-102)

ยังมีอีกเรื่องหนึ่งคือ การทรงอนุญาตให้เขียนภาพฝาผนังได้ ซึ่งเราเรียกว่าจิตรกรรมฝาผนังในทุกวันนี้ ทรงอนุญาตให้เขียนเฉพาะภาพลวดลายดอกไม้ ลวดลายเถาวัลย์ ลวดลายฟันมังกร ลวดลายดอกจอก ทรงห้ามเขียนภาพบุรุษสตรีไว้ในฝาผนังวิหาร นอกจากเทวดาหรือภาพเล่าเรื่องชาดก หรือภาพแสดงอารมณ์กรรมฐาน หรือภาพนรก-สวรรค์ เป็นต้น (วิ.จู. (ไทย) 7/299/102)

ฝาผนังที่ทาสีหรือเขียนภาพจิตรกรรมไว้แล้ว ทรงห้ามภิกษุไม่ให้นั่งหรือยืนพิง ทั้งประตู หน้าต่าง พนักพิง หรือเสาศิลา หรือเสาไม้ ก็ไม่ควรพิง จะใช้จีวรหรือของบางอย่างพันหรือปิดรอบแล้วจึงพิง ไม่ได้ทั้งนั้น

ในกรณีการก่อสร้างวิหารขนาดใหญ่ ในลักษณะเป็นวัดหรืออาราม ทรงอนุญาตไม่ใช่เฉพาะกุฏิวิหารที่ภิกษุอาศัย แต่ให้มีสิ่งปลูกสร้างอื่นๆได้ตามความจำเป็น เช่นหอฉัน โรงธรรม เรือนไฟ ศาลาอาบน้ำ บ่อน้ำ สระโบกขรณี ท่อระบายน้ำ สถานที่จงกรม และที่จะขาดเสียมิได้คือวัจกุฎี (ส้วม)

ตามเสนาสนขันธกะก็ดี ตามเสนาสนวัตรก็ดี พระพุทธเจ้าทรงวางรูปแบบและข้อปฏิบัติของภิกษุไว้ทั้งในเรื่องการก่อสร้าง การดูแลรักษา การบุรณปฏิสังขรณ์ การไม่ก่อมลพิษภาวะให้เกิดแก่บริเวณเสนาสนะ ประการสำคัญเสนาสนะทุกอย่างทุกประเภทล้วนเป็นสมบัติของสงฆ์ จะโอนมอบหรือยกให้ใครไม่ได้ ภิกษุต้องมีจิตสำนึกให้มากๆ เกี่ยวกับการใช้สอยของส่วนรวมด้วย

4.3 องค์ความรู้พุทธนวัตกรรมเสนาสนะที่เป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เมื่อได้ศึกษาถึงบทบาทของพระพุทธเจ้าในด้านนวัตกรรมการออกแบบก่อสร้างเสนาสนะ คือที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ไม้สอยประจำที่อยู่อาศัย จะเห็นถึงพระปรีชาชาญและพระอัจฉริยภาพอันล้ำเลิศทั้งในด้านสถาปัตยกรรมและวิศวกรรม เพราะเป็นการนำองค์ความรู้ของทั้งสองศาสตร์มารวมเป็นเอกลักษณ์ และเอกลักษณ์ของเสนาสนะที่เป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยคงความเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาไว้อย่างสมบูรณ์แบบ ในการนำเสนอรูปแบบนวัตกรรมการก่อสร้างเสนาสนะของพระพุทธเจ้า จะแยกประเด็นเป็น 2 หัวข้อ คือ (1) การออกแบบก่อสร้างเสนาสนะ (2) การใช้สอยและดูแลรักษาเสนาสนะ

1) การออกแบบก่อสร้างเสนาสนะ

การออกแบบเสนาสนะของพระพุทธเจ้า ตั้งอยู่บนหลักการและเหตุผล 3 ประการ คือ

(1) ยึดหลักการประพฤติพรหมจรรย์

หลักการที่เป็นจุดยืนของพระพุทธศาสนาวางไว้สำหรับผู้เข้ามาขอบวชเป็นภิกษุคือ การดำรงชีวิตอยู่อย่างมักน้อย สันโดษ และประพฤติขัดเกลากิเลส การออกแบบเสนาสนะจึงต้องให้เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ข้อนี้ คืออยู่ง่ายกินง่าย สงบสงัด และมีบรรยากาศเหมาะแก่การบำเพ็ญเพียรเพื่อกำจัดกิเลส

(2) หลักการเสนาสนะป่า

เสนาสนะป่า มิได้หมายถึงการเข้าไปสร้างที่อยู่อาศัยในป่า แต่หมายถึงการอยู่ป่าเป็นวัตร คือเข้าไปอาศัยอยู่ในป่า โดยไม่ทำลายเบียดเบียนและสร้างมลพิษภาวะให้เกิดแก่ป่ารวมทั้งสรรพสัตว์ใหญ่น้อยที่อาศัยป่าเป็นรังนอนด้วย เมื่อแรกพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตเสนาสนะ 9 ชนิด ได้แก่ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชัฎ ที่แจ้ง และลอมฟาง คำว่าป่าต้องอยู่ห่างจากบ้าน 25 เส้น (1 กิโลเมตร) ซึ่งไม่ใกล้บ้านเกินไปจนได้ยินเสียงรบกวน และไม่ไกลเกินไปเพราะภิกษุต้องเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน ในบรรดาเสนาสนะ 9 อย่างนี้ เฉพาะโคนไม้ ป่าช้า ที่แจ้ง และลอมฟาง อาจไม่ใช่ป่าทีเดียว แต่เอาความสงบสงัดเป็นหลัก ก็ถือเป็นเสนาสนะป่า เรียกว่า วิวิตตเสนาสนะ เสนาสนะอีกลักษณะหนึ่งเรียกว่าสุญญาคาร = เรือนว่าง หมายถึงเสนาสนะ 7 อย่าง นอกเหนือจากป่าและโคนไม้ ดังกล่าวข้างต้น

(3) หลักการเสนาสนะบ้าน

ครั้นต่อมาเมื่อมีผู้เลื่อมใสภิกษุสงฆ์ มีศรัทธาจะสร้างกุฏิวิหารถวายให้เป็นที่อยู่ของภิกษุสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตเสนาสนะ 5 ชนิด คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว (เพิงพัก) ปราสาท เรือนโล้น ถ้ำ (จำลอง) การออกแบบนวัตกรรมจริงจังเริ่มในขั้นตอนนี้ เพราะเป็นการออกแบบซึ่งแบบอย่างการสร้างวัดสืบทอดมาจนทุกวันนี้ นวัตกรรมออกแบบก่อสร้างเสนาสนะบ้าน มี 3 ประเภท คือ **ก. การออกแบบกุฎิที่ภิกษุสร้างอยู่เอง -** ภิกษุจะสร้างกุฎิเป็นที่อยู่อาศัยส่วนตัว ทรงวางเงื่อนไขไว้ 2 ประการคือ (1) ต้องให้สงฆ์กำหนดพื้นที่จะก่อสร้างให้ และ (2) ขนาดในการสร้างยาวไม่เกิน 12 คืบ กว้างไม่เกิน 7 คืบ โดยคืบพระสุคต (1 คืบพระสุคต = 3 คืบของบุคคลทั่วไป) หากเกินขนาด

นี้ปรับอาบัติสังฆาทิเสส **ข. การออกแบบวิหารที่มีผู้สร้างถวายเป็นส่วนตัวของภิกษุ** - หากการสร้างนั้นเป็นการเจาะจงถวายภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเป็นการส่วนตัวอยู่อาศัย แม้จะไม่กำหนดขนาด แต่ต้องให้สงฆ์กำหนดที่จะสร้างให้ โดยมีเงื่อนไข 2 ประการคือ ต้องเป็นพื้นที่ไม่มีอันตราย และเป็นพื้นที่มีบริเวณโดยรอบ และ **ค. การออกแบบวิหารที่มีผู้สร้างถวายสงฆ์** - คำว่าวิหารที่มีผู้มีศรัทธาสร้างถวายสงฆ์ มีความหมาย 2 นัยคือ (ก) วิหารและกุฎิซึ่งสร้างเป็นหลัง ๆ โดยไม่มีสิ่งปลูกสร้างอื่นใดในบริเวณเดียวกัน มีความหมายเดียวกัน ตามนิยามในสิกขาบทวิภังค์ ของกุฎิการสิกขาบทที่ 6 และวิหารการสิกขาบทที่ 7 สังฆาทิเสสกัณฑ์ ว่า "ได้แก่ที่อยู่ซึ่งโบกฉาบภายในหรือภายนอก หรือโบกฉาบทั้งภายในและภายนอก" วิหารกลุ่มแรก 60 หลังที่เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์สร้างถวายภิกษุสงฆ์ โดยสร้างเสร็จภายในวันเดียว และต่อมามีชาวกรุงราชคฤห์อื่นสร้างถวายวิหารในลักษณะเดียวกัน ซึ่งเป็นวิหารหลังเล็กๆชั้นเดียว มีแต่พื้นผนังและหลังคา โครงสร้างคงจะไม่แข็งแรงนัก เพราะเร่งสร้าง นวัตกรรมเสนาสนะของพระพุทธเจ้าเริ่มเด่นชัดขึ้นตอนนี้ กล่าวคือเป็นเพียงสิ่งปลูกสร้างพออาศัยอยู่ได้ มีแค่ทางเข้าไม่มีบานประตูบานหน้าต่าง ไม่มีเพดาน ไม่มีแม้กระทั่งที่นั่งที่นอน เครื่องปูลาดปูพื้น ผ้าปูที่นอนฟูกและหมอน มีวิหารโล่งๆ มีทางเข้าทางเดียว พระพุทธเจ้าทรงออกแบบและแก้ไขปรับปรุงในเรื่องการติดประตู หน้าต่าง การทาสี นอกจากนี้ ยังมีพระพุทธานุญาตให้ภิกษุใช้เตียง ตั่ง ม้านั่ง เก้าอี้ โต๊ะ รวมทั้งที่นอน เช่นฟูก หมอน ผ้าห่ม ฯลฯ ทรงกำหนดขนาด วัสดุที่ใช้ สี เช่นเครื่องเตียง มีทั้งเตียงไม้ เตียงถัก เตียงสาน และเตียงที่ทรงอนุญาต ขาเตียงสูงไม่เกิน 8 นิ้ว ถ้าชาวบ้านทำมาถวายสูงเกินขนาด ก็ทรงอนุญาตให้ทอนขาเตียงลงไม่เกิน 8 นิ้ว จึงใช้ได้ (ข) วิหารที่มีความหมายกว้างรวมทั้งวัด คือมีบริเวณกว้างขวาง จึงไม่ได้มีเฉพาะวิหารที่เป็นกุฎิเท่านั้น แต่ยังมีสิ่งปลูกสร้างอื่นๆด้วย เช่นหอฉัน รั้วล้อมวิหาร กำแพงล้อมอาราม ซุ้มประตู ท่อระบายน้ำ ศาลาไฟ ศาลาน้ำดื่ม โรงไฟ กัปปิยกุฎี วัจกุฎี สถานที่จงกรม ศาลาจงกรม บ่อน้ำ ศาลาบ่อน้ำ ศาลาเรือนไทย สระโบกขรณี มณฑป และสถูปเจดีย์ เป็นต้น

นวัตกรรมทั้งการออกแบบและการก่อสร้างเสนาสนะยังมีตัวอย่างอีกมาก แต่ยกมาเพียงบางเรื่องพอให้เห็นความที่พระพุทธเจ้าทรงเป็นนักนวัตกรรมการก่อสร้างอย่างไรและเพียงไร เช่นการให้สร้างเพดาน การจัดวิหารเล็กให้มีบริเวณ วิหารใหญ่เป็นลานโล่ง โปรดให้กั้นแบ่งเป็นห้องเล็กให้ภิกษุอยู่อาศัยได้ ทรงอนุญาตสีทาอาคารเป็นสีขาว สีดำ และสีเหลือง เฉพาะการทาสีก็ต้องใช้เทคนิคชั้นสูง

2) การใช้สอยและดูแลรักษาเสนาสนะ

คำว่า "การบริโภค" ในพระพุทธศาสนาไม่ได้หมายถึงการกินอย่างเดียว แต่หมายถึงการใช้สอยด้วย มีอีกคำหนึ่งคือ "การเสพ" หรือ "ส้องเสพ" ก็ไม่ได้หมายถึงการกินดื่มอย่างเดียว แต่หมายถึงการคบหาสมาคม การอยู่ร่วม การคลุกคลี และการเข้าไปอยู่อาศัยด้วย ดังนั้น การใช้สอยเสนาสนะ การส้องเสพเสนาสนะอันสงัดเป็นตัวอย่างของความหมายว่าการอยู่อาศัย สิ่งใดที่บุคคลเข้าไปอยู่ เข้าไปอาศัย เข้าไปใช้สอย ก็ต้องช่วยกันดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพคงทนถาวรและสะอาดเรียบร้อยด้วย

(1) การใช้สอยเสนาสนะ คือ

- **การใช้อย่างมีสติ** - คือพึงสำเหนียกว่า กุฏิวิหารเป็นสถานที่อยู่อาศัย เพื่อป้องกันร้อน หนาว ลม แดด ฝน ป้องกันสัตว์มีพิษ เป็นสถานที่หลีกเร้น ให้เข้ามาเพื่อเพ่งพินิจ เพื่อเห็นแจ้ง ต้องมีความสำรวมในทุกอิริยาบถ ไม่ใช่เข้ามาอยู่เพื่อความสุขสำราญ หรูหรา สะดวกสบายอย่างคฤหัสถ์ แต่อยู่อย่างผู้มักน้อยสันโดษ เพื่อประพฤติขัดเกลากิเลส หากภิกษุใช้สอยกุฏิวิหารเยี่ยงนี้ ถือว่าใช้สอยเสนาสนะอย่างมีสติ ใช้ตามความหมายของการสร้างเสนาสนะ

- **การใช้อย่างคุ้มค่า** - เครื่องใช้สอยบางอย่าง มีเตียง ตั่ง และเครื่องลาด ที่รองนั่ง รองนอน เป็นต้น ที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้าก็ดี ของประณีตประเภทเครื่องอกัปปิยภัณฑ์ เช่นกรณีพระอัยกาของพระเจ้าปเสนทิโกศลถวายสงฆ์ก็ดี ไม่เหมาะไม่ควรแก่สงฆ์ เพราะหรูหราและผิดขนาดพระวินัยบัญญัติ ภิกษุสามารถนำมาดัดแปลงใช้ทำให้ถูกต้องตามพระวินัยได้ เช่นเตียงสูงกว่า 8 นิ้วก็ตัดทอนไม่ให้เกิน 8 นิ้วก็ใช้ได้ เตียงตั่งทำเป็นลวดลายรูปสัตว์ร้าย ทำลายส่วนนั้นเสีย ส่วนอื่นก็ใช้ได้ เครื่องลาดยัดนุ่น ก็ให้รื้อฟูกที่ยัดนุ่นแล้วทำเป็นหมอนได้ เครื่องใช้ประเภทเตียงตั่งที่คฤหัสถ์ใช้อย่างหรูหรา พระพุทธเจ้าก็ทรงอนุโลมให้ใช้สอยเป็นที่นั่งได้ แต่ห้ามนอน อย่างนี้เป็นต้น (วิ.จู. (ไทย) 7/320/140-141)

- **การใช้สอยสมบัติของสงฆ์** - ภิกษุเข้าไปอยู่อาศัยใช้สอยเสนาสนะในอาราม พึงระลึกเสมอว่าตนเป็นเพียงผู้อาศัย มิใช่เจ้าของเสนาสนะเหล่านั้น ไม่ใช่ของส่วนตัว ต้องมีจิตสำนึกในส่วนรวม พระพุทธเจ้าทรง

บัญญัติพระวินัยไว้ชัดเจนว่าของสงฆ์ต่อไปนี้ คือ อาราม วิหาร ที่นั่ง-นอน เครื่องใช้ โลหะ และเครื่องมุงบัง ภิกษุจะสละคือมอบหรือยกให้ใครอื่นมิได้

3) การดูแลรักษาเสนาสนะ

การดูแลรักษาได้กล่าวมาแล้วโดยละเอียดในตอนต้น ในที่นี้จึงขอสรุปลงเป็นเรื่อง ดังนี้

- การดูแลรักษาเสนาสนะโดยทั่วไป - การดูแลรักษาเสนาสนะ ทั้งกุฏิวิหารและเครื่องใช้ไม้สอยให้อยู่ในสภาพดี คงทน ถาวร รู้จักซ่อมแซมบูรณะปฏิสังขรณ์ให้ใช้ได้นานที่สุด สิ่งอันใดที่จะเสริมสร้างเพิ่มขึ้นเพื่อความสะดวกและปลอดภัยก็ให้ทำได้ เช่นทำท่อระบายน้ำ ทำราวบันได ทำราวตากผ้า โดยเฉพาะการปฏิบัติตามวัตตขันธกะ คือหมวดปฏิบัติที่ภิกษุต้องปฏิบัติโดยมีพระวินัยบัญญัติเป็นข้อกำหนดควบคุมภิกษุผู้ละเมิด

- การดูแลรักษาความสะอาด - การดูแลรักษาเรื่องความสะอาด สอดส่องดูแลเรื่องดินฟ้าอากาศทิศทางแดด ลม ฝน จัดวางของให้เป็นที่เป็นทาง ป้องกันสัตว์ร้ายที่มีพิษหรือมดปลวกเข้าไปทำรัง กัดกินเสนาสนะได้

- การจัดภูมิทัศน์ - การจัดภูมิทัศน์ของบริเวณวัด ให้ร่มรื่น น่าอภิรมย์ สงบสงัด เป็นสถานที่บำเพ็ญสมณธรรม เป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลของทายกทายิกา การก่อสร้างเพิ่มเติมต้องวางแผนไว้เป็นสัดส่วน ไม่สะเปะสะปะ ไร้ระเบียบ และไม่สร้างมลพิษภาวะให้เกิดขึ้น เช่นเรื่องวัจกุฎี เป็นต้น

4) การประยุกต์นวัตกรรมการก่อสร้างที่อยู่อาศัยที่เป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภิกษุสงฆ์

(1) การตั้งสำนักสงฆ์อยู่ในป่า

ในปัจจุบัน ทางราชการยินยอมให้ทั้งชาวบ้านที่ไม่มีที่ทำกิน ไปอยู่อาศัยในเขตป่าเสื่อมโทรมได้ แม้ภิกษุก็เช่นกัน มีเป็นจำนวนมากที่ได้รับอนุญาตให้ไปตั้งสำนักสงฆ์หรือสถานที่ปฏิบัติธรรมอยู่ในเขตป่าเสื่อมโทรม ซึ่งก็แน่นอนว่า คำว่าป่าเสื่อมโทรมหมายถึงเขตป่าซึ่งหมดสภาพป่า แต่ก็ยังมีเขตติดต่อกับป่าใหญ่ที่ยังมีสภาพเป็นป่าสมบูรณ์ มีทั้งต้นไม้ใหญ่และสิงห์สาราสัตว์อาศัยอยู่ เช่นห้วยขาแข้ง ทุ่งใหญ่นเรศวร อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ซึ่งกินเนื้อที่ถึง 5 จังหวัด เป็นต้น

ภิกษุเหล่านี้แม้จะไม่ขนาดถือธุดงควัตร ข้ออารัญญิกธุดงค์ หรือรุกขมูลิกังคธุดงค์ แต่ก็ต้องถือหลักมักน้อยสันโดษและประพฤติขัดเกลากิเลส จะต้องไม่ก่อสร้างเสนาสนะข่มป่า ต้องให้กลมกลืนกับสภาพป่า ไม่ทำลายป่า ไม่เบียดเบียนสัตว์ป่า ทั้งโดยแสง (ไฟ) และเสียง (เครื่องเสียง) ต้องจัดภูมิทัศน์ให้สวยงามน่ารื่นรมย์ดังเช่นป่าไม่สร้างมลพิษภาวะให้แก่ป่า เช่นเรื่องขยะ เรื่องวัจกุฎี หรือการเผาหญ้ารมควัน โดยเฉพาะเมื่อจัดงานกฐินผ้าป่าหรืองานประจำปีต่างๆ ไม่ควรมีมหรสพหรือการแสดงใดๆอย่างเด็ดขาด ข้อสำคัญจะต้องไม่ติดนิสัยชาวเมืองที่เอาไปใช้กับชาวป่าโดยแปลงเขตป่าให้เป็นชุมชนเมือง

(2) การอยู่อาศัยเสนาสนะในบ้าน/เมือง

แม้จะจัดอยู่ในคามวาสี มีหน้าที่ฝ่ายคันถธุระ แต่ก็ต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักพระวินัยอย่างเคร่งครัด การสร้างเสนาสนะไม่ค่อยมีปัญหา ถ้าเป็นวัดมีมาแต่เดิม มีผู้ศรัทธาเลื่อมใสสร้างถวาย เหมือนอนาถบิณฑิกเศรษฐีสร้างพระเชตวันถวายพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ และนางวิสาขามหาอุบาสิกาสร้างบุพพารามถวายพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ หรือแม้แต่การสร้างวัดในประเทศไทยนับแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา ภิกษุผู้อยู่อาศัยก็ต้องถือวัตรปฏิบัติตามเสนาสนขันธกะในพระวินัยปิฎกอย่างเคร่งครัด การใช้สอยและการดูแลรักษาต้องสำนึกอยู่เสมอว่า เสนาสนะเหล่านี้เป็นสมบัติของสงฆ์ ตนเป็นเพียงผู้พักอาศัย ไม่ใช่เจ้าของ จึงต้องช่วยกันดูแลรักษาและใช้สอยอย่างระมัดระวัง และต้องนึกถึงผู้อื่นที่จะมาใช้ต่อจากตนด้วย แม้แต่เจ้าอาวาส เจ้าหมู่เจ้าคณะก็เช่นกัน ไม่มีสิทธิ์เป็นเจ้าของเสนาสนะ ไม่สามารถยกหรือมอบของสงฆ์เหล่านี้ให้แก่ผู้อื่นเป็นกรรมสิทธิ์ถือครองส่วนตัวได้ ประการสุดท้าย การก่อสร้างเสนาสนะใดๆ ต้องคำนึงถึงความคุ้มค่าของประโยชน์ใช้สอยด้วย และต้องคำนึงถึงศรัทธาของทายกทายิกาว่ามีกำลังสนับสนุนได้แค่ไหนเพียงไร และเมื่อสร้างแล้วก็ต้องมีค่าใช้จ่ายสาธารณูปโภค ไม่ควรจะให้เป็นภาระตนและผู้อื่นจนเกินสถานะ

5. สรุปความ

เมื่อพิเคราะห์ดูจากพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นต่างกรรมต่างวาระเกี่ยวกับข้อห้ามเรื่องเสนาสนะ จะมีทั้งเรื่องเสนาสนะที่หมายถึงที่อยู่อาศัยอันหมายถึงกุฏิและวิหาร และที่หมายถึงที่นั่งที่นอนที่เป็นเครื่องใช้สอยใน กุฏิและวิหาร เช่นเตียง ตั่ง ฟูก หมอน ผ้าปูที่นอน และผ้าห่ม เป็นต้น

ประเด็นหลักเกี่ยวกับกุฏิและวิหาร เป็นงานนวกรรม ที่ต้องใช้วัสดุก่อสร้างเป็นจำนวนมาก ใช้ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทรัพย์ในการก่อสร้าง ใช้เวลาไปในการก่อสร้างและควบคุมดูแลในระหว่างการก่อสร้าง ประเด็นสำคัญผู้ก่อสร้างต้องมีความรู้ทั้งในด้านสถาปัตยกรรมคือออกแบบตามวัตถุประสงค์ของที่อยู่อาศัยเฉพาะบรรพชิตให้ถูกต้องตามหลักพระวินัย ไม่โออ่าหรูหราเกินฐานะของนักบวช และต้องใช้ความรู้ด้านวิศวกรรมในการคำนวณความมั่นคงของโครงสร้างรับน้ำหนัก การทั้งปวงเหล่านี้ ไม่ใช่วิสัยของสมณะที่จะต้องไปเสียเวลาไปกระทำการ เพราะภาระหน้าที่ของบรรพชิตคือการบำเพ็ญสมณธรรม เช่นการถือธุดงควัตร มีการอยู่โคนไม้ ป่า หรือถ้ำ เป็นต้น การก่อสร้างกุฏิวิหารอาจต้องไปตัดต้นไม้ทำลายป่า หรือฉ้อฉลไม้ของหลวง บางครั้งก็ต้องไปรบกวนขอชาวบ้านจนเกินพอดีจนน่ารังเกียจ เป็นที่เอือมระอาจนชาวบ้านไม่อยากพบเห็นหน้าภิกษุ เพราะไม่อยากถูกขอ เช่นขออุปกรณ์ก่อสร้างสำเร็จรูป โค เกวียน มีด ขวาน ผึ่ง จอบ สิ่ว เถาวัลย์ ไม้ไผ่ หญ้ามุงหลังคา ดินเหนียว เป็นต้น ธรรมดาชาวบ้านก็ลำบากกว่าจะแสวงหาทรัพย์ได้ยากเย็นยิ่งนัก พอหามาได้กลับถูกภิกษุที่ไม่รู้ประมาณตนมาเบียดเบียน ขอไปใช้ส่วนตัว จะไม่ให้บางครั้งก็ตะขิดตะขวงใจ ดูกระไรอยู่ ทางที่ดีคอยหลบหน้าภิกษุเข้าไว้ บางครั้งเห็นจีวรเดินมาแต่ไกล มองแว๊บ ๆ เป็นสีเหลืองนึกว่าเป็นภิกษุ ต้องรีบเดินหลบหนีหรือเดินเลี่ยงไปทางอื่นๆ ทำให้พระดีๆ ต้องฝืดเคืองเพราะบิณฑบาตไม่ได้ ดังเรื่องที่เคยเกิดขึ้นมากับพระมหากัสสปเถระมาแล้ว ศรัทธาของชาวบ้านเป็นเรื่องสำคัญ หากชาวบ้านเสื่อมศรัทธาภิกษุสงฆ์ พระพุทธศาสนาก็ตั้งอยู่ไม่ได้ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทส่วนใหญ่ก็เพื่อรักษาศรัทธาของประชาชนเป็นที่ตั้ง เพราะฉะนั้น ในเรื่องก่อสร้างกุฏิวิหารเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยส่วนตัวของภิกษุ พระพุทธองค์จึงทรงเข้มงวดทั้งในเรื่องขนาด และต้องให้สงฆ์อนุญาตคือชี้พื้นที่ให้ด้วย สงฆ์ก็ต้องผ่านวิธีการแต่งตั้งรับมอบหมายตามหลักสังฆกรรม มีข้อที่น่าสังเกต คือ กุฏิหรือวิหารที่มีนิยามเหมือนกัน คือหมายถึงที่อยู่ซึ่งโบกฉาบภายในหรือภายนอก หรือโบกฉาบทั้งภายในภายนอก ต่างกันตรงที่กุฏิเป็นอาคารที่ภิกษุสร้างเองเพื่อเป็นที่อยู่ส่วนตัว ต้องให้สงฆ์กำหนดที่สร้างให้ ขนาดไม่เกินยาว 12 คืบกว้าง 7 คืบ โดยคืบพระสุคต (ยาวกว่าคืบของบุคคลธรรมดา 3 เท่า) ส่วนวิหารมีผู้ศรัทธาถวายภิกษุเป็นการส่วนตัว ไม่จำกัดขนาด แต่ต้องให้สงฆ์แสดงที่ให้เช่นเดียวกับกุฏิ อย่างไรก็ดี ที่มีพระพุทธานุญาตเรื่องให้ภิกษุรับวิหารที่ผู้มีศรัทธาสร้างถวายเป็นคนละกรณีกัน ซึ่งจะกล่าวถึงข้างหน้า

ในส่วนเสนาสนะที่หมายถึงที่นั่งและที่นอน พระพุทธเจ้าจะทรงเน้นเรื่องการดูแลรักษาให้คงทนถาวร เพราะเป็นสมบัติของสงฆ์โดยส่วนรวม ต้องรักษาให้มั่นคง สะอาด เก็บไว้เป็นที่เป็นทาง ต้องคิดเผื่อให้ภิกษุอื่นๆ ได้เข้ามาใช้สอยต่อไปด้วย และเมื่อนึกถึงสมณภาวะ ซึ่งต้องรู้จักประมาณในการใช้สอย โดยคำนึงถึงประโยชน์และความคุ้มค่า จึงต้องทรงบัญญัติสิกขาบทกำหนดขนาดและวัสดุที่ใช้ทำ เช่นทรงห้ามที่นอนสูงใหญ่ ภายในยัดด้วยนุ่นและสำลี เป็นต้น

อนึ่ง ในการใช้สอยเครื่องนอน บางเรื่องคนภายนอกอาจมองเป็นเรื่องหยุมหยิม เช่นเรื่องทรงห้ามภิกษุณี 2 รูปนอนด้วยกัน ใช้ผ้าปูนอนมาพับเป็นผ้าห่มด้วยห่มกัน 2 คน ผิดวิสัยภิกษุณีภาวะ คนรู้คนเห็นก็จะดูไม่งาม ไม่เหมาะ ไม่ควร จึงติฉินนินทาเอา การที่ชาวบ้านตำหนิภิกษุหรือภิกษุณีเป็นเรื่องใหญ่ ขอให้สังเกตว่า ก่อนที่จะบัญญัติพระวินัยแต่ละสิกขาบท พระพุทธเจ้าตรัสย้ำเรื่องความเลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้านประกอบทุกครั้ง เพราะเป็นเบื้องต้นที่ชาวบ้านจะหันมานับถือพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

1. คัมภีร์พระพุทธศาสนา

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

__________. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2556). **อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2. หนังสือภาษาไทย

ทรงวิทย์ แก้วศรี. (2520). **พุทธสถานในนานาประเทศ.** กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมพุทธศาสน์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ 29. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

พระมหาสมปอง มุทิโต. (2547). **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ชมรมนิรุตติศึกษา วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.). (2550). **รักษ์ป่า...รักษาชีวิต.** กรุงเทพฯ: สำนักงาน กปร.

___________. (2550). **เศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาชี้ถึงแนวทางดำรงชีวิต.** กรุงเทพฯ: สำนักงาน กปร.

3. เอกสารอัดสำเนา

ลดาวัลย์ คำภา รองเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). “**ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี Sustainable Development Goals และแผน 12 ของประเทศ**”. การบรรยาย ณ เวทีสาธารณะนโยบายน้ำ สกว. ครั้งที่ 7 เรื่องการเชื่อมโยงยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำกับยุทธศาสตร์ชาติ วันพุธที่ 4 มีนาคม 2559 ณ โรงแรมเอทัส ลุมพินี กรุงเทพมหานคร (เอกสารประกอบการบรรยาย).

การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในคีตธรรม ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

An Analytical Study of Dhamma as Depicted in Gītadhamma in Theravāda Buddhism

อุทัย วงศ์ณะลา[1]
รองศาสตราจารย์ ดร. สุวิญ รักสัตย์[2]

บทคัดย่อ

คีตธรรม เป็นบทเพลงที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ ประกอบไปด้วยหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาเถรวาท ทำให้รู้ถึงหลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย และความสำคัญของบทเพลงที่สื่อถึง ฉันทลักษณ์ ภาษา ประเพณี และวัฒนธรรม

หลักธรรมที่ปรากฏในคีตธรรมในพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักศรัทธาในพระรัตนตรัย หลักกรรม คือ ความเชื่อในเหตุและผลของการกระทำ หลักอริยสัจในฐานะที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมายแห่งความพ้นทุกข์ คือนิพพาน หลักขันธ์ 5 และหลักไตรลักษณ์ในฐานะที่ทำให้เห็นความเป็นสภาพไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นของมิใช่ตัวตนแห่งขันธ์

คีตธรรมในพระพุทธศาสนาเบื้องต้นทำให้เกิดศรัทธาในพระรัตนตรัย เคารพต่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ คีตธรรมประเภทนี้แฝงอยู่ในบทสวดมนต์และกวีที่นำไปในสถานการณ์ต่าง ๆ ทำให้เกิดความน้อมระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยเสมอ สารัตถธรรมที่ปรากฏในบทกวีที่เห็นทั่วไป คือ การยอมรับกฎแห่งกรรม เกี่ยวกับบาป บุญ คุณ โทษ ความสุข ความทุกข์ที่เกิดจากกรรม และเป็นกรอบหล่อหลอมความประพฤติในสังคม คีตธรรมที่สื่อถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นำหลักคำสอนที่มีอยู่มาแสดงในรูปของบทกวี ทำให้ผู้อ่านได้คลายทุกข์ เกิดความสุข รู้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ทำให้มีกำลังใจในการดำเนินชีวิต อยู่ร่วมกันในสังคม สารัตถะในคีตธรรมที่พบยังเกี่ยวเนื่องกับการปฏิบัติธรรม ผลของการปฏิบัติธรรมที่จะทำให้พ้นทุกข์ เป็นบทพิจารณาร่างกาย พิจารณาไตรลักษณ์ ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายคลายกำหนัด ไม่ยึดมั่นในสิ่งทั้งปวง

คำสำคัญ : หลักธรรม, คีตธรรม, พระพุทธศาสนา

Abstract

Gītadhamma is a poem or stanza that reflects a different way of life. It consists of important principles in Buddhism. Its purpose is to provide the right guideline of life and to understand the reality of things. The important poem conveyed prosody, language, traditions and culture.

The dhamma principles as depicted in Buddhist Gītadhamma are the confidence in the Triple Gem, Kamma referring to the cause and effect of actions, the Four Noble Truths covering living a life towards the goal of cessation of suffering or Nibbana, the five aggregates and the three common characteristics as showing the state of impermanence, suffering, and non-self of compound things.

---

[1]นักศึกษาสาขาวิชาพุทธศาสนศึกษาหลักสูตรพุทธศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: wongnala2015@gmail.com
[2]อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: puzinnian@hotmail.com

The Gītadhamma in Buddhism basically leads Buddhists to have faith in the Triple Gem, to respect the Buddha, the Dharma, and the Sangha. These types of Gītadhamma are generally hidden in the prayers and in the poems that are used in different performances for causing reverence to the virtues of the Triple Gem. The essence of Gītadhamma denotes the acceptance of the law of kamma concerning demerit, merit, punishment, happiness, and suffering caused by kamma as the norm of behavior in society. The Gītadhamma conveys the propagation of Buddhism to cause the reader to relieve suffering, to be happy, to know the value of human beings, to give encouragement to living a life and to harmonize in society. Beside that the essence of Gītadhamma is also related to the practice of meditation and its results as the cessation of suffering by considering the body and the three common characteristics that caused boredom to relieve desire and not clinging to everything.
Keywords: Dhamma principles, Gītadhamma, Buddhism

บทนำ

การเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน และได้เข้าสู่สังคมไทยทั้งที่เป็นหลักคำสอนโดยตรง หรืออาจจะสอดแทรกผ่านขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ หรือการสื่อความหมายเป็นบทเพลง และดนตรี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของศิลปวัฒนธรรมของมนุษยชาติ และมีการสืบต่อกันมาอย่างไม่ขาดสาย ด้วยการถ่ายทอดจินตนาการของศิลปิน ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากสังคมและสิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติต่าง ๆ รวมทั้งความเชื่อทางศาสนา

คีตธรรมนั้นสามารถช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปได้ดีอีกส่วนหนึ่ง เนื่องจากคีตธรรมบางบทประกอบด้วยโลกุตระธรรม หมายถึง บทเพลงที่ประกอบธรรมอันเป็นข้อปฏิบัติของพระอริยบุคคลผู้พัฒนาจิตใจให้เกิดปัญญา เมื่อฟังแล้วสามารถส่งกระแสจิตไปตามบทเพลงแล้วสามารถละกิเลส หรือสังสารวัฏได้อย่างเด็ดขาด พ้นจากอำนาจกิเลสโดยสิ้นเชิง สำหรับบทคีตะที่ไม่ประกอบด้วยธรรม แต่ประกอบด้วยตัณหา ราคะ อันเป็นข้าศึกต่อการประพฤติปฏิบัติธรรม เป็นข้าศึกต่อกุศลจึงเข้าในส่วนของข้อห้ามตามศีลอุโบสถข้อที่ 7 คือ “เธอเว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล” (ที.สี.11/103/263) และในพระวินัยปิฎก สมัยพุทธกาลที่พระนครราชคฤห์ มีงานมหรสพบนยอดเขา พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ได้ไปดูมหรสพ ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียนโพนทะนาว่า “ไฉน พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร จึงได้ไปดูการฟ้อนรำ การขับร้อง และการประโคมดนตรีเหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม” (วิ.จุล.9/19/9) แต่พระองค์ทรงอนุญาตสวดธรรมทำนองสรภัญญะ ดังมาในพระวินัยปิฎกว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สวดเป็นทำนองสรภัญญะได้” (วิ.จุล.9/21/11)

ในคัมภีร์พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนาเถรวาทมีหมวดคำสอนที่เป็นลักษณะคีตธรรมนี้อยู่มาก เมื่อพิจารณาตามส่วนที่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า คือ นวังคสัตถุศาสน์ ที่ชัดเจนก็คือ ส่วนแห่งคำสอนที่เป็นเคยยะ คาถา และอุทาน เพราะเป็นคำสอนที่ผูกแต่งเป็นกวี เป็นฉันทลักษณ์ จัดว่าเป็นคีตธรรมในตัว ส่วนแห่งคำสอนของพระพุทธเจ้านี้มีความลึกซึ้ง ไพเราะ ยิ่งได้รับการนำไปประกอบเป็นทำนองก็สามารถทำได้ทันที ผู้ที่ฟังก็จะมีอารมณ์ลึกซึ้งเข้าถึงธรรมได้ด้วย

ในยุคปัจจุบันการใช้ดนตรีมาเป็นแนวคิดเพื่อสร้างสรรค์ส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์ สร้างเสริมความคิดและจินตนาการทางวัฒนธรรม รวมไปถึงเป็นกระบวนการที่มีการถ่ายทอดเรื่องคติความเชื่อ ที่บ่งบอกถึงความเป็นมาของสถาบันศาสนา สถาบันเศรษฐกิจและสถาบันสังคม ให้เกิดความสามัคคี และมีความอบอุ่นในการดำรงชีวิต ดนตรีจึงเป็นปัจจัยสำคัญในแบบแผนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสังคม เช่น มีการนำดนตรีไปผสมผสานเสียงจังหวะของการสวดมนต์ในการฝึกสติ และการฝึกสมาธิ เพื่อประยุกต์ใช้ในการรักษาโรคต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย ให้เป็นแนวคิดพื้นฐานในการสร้างทางจิตใต้สำนึก โดยเน้นที่การฝึกสติที่มีดนตรีเป็นสิ่งสรรค์สร้างขึ้นมา และการเห็นคุณค่าของธรรมกวีในบทเพลงที่ประกอบธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถสร้างจิตสำนึกให้เห็นความจริงของชีวิต และนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินวิถีชีวิตประจำวันได้

ดังนั้น เพราะเห็นความสำคัญของคีตธรรมหรือดนตรีในพระพุทธศาสนาที่อยู่ในรูปของ เคยยะ คาถา และอุทานว่า มีธรรมอะไรแฝงอยู่ ทำนองสรภัญญะที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตนั้นสามารถนำมาใช้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่คำสอนได้อย่างไร การได้รู้ความหมายของการสวดมนต์ประกอบทำนองมีประโยชน์อย่างไร มีคุณค่าต่อชาวพุทธอย่างไร และสะท้อนให้เห็นถึงประเพณีและวัฒนธรรมของสังคมไทยอย่างไร ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจที่จะวิจัยเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับคีตธรรมที่ปรากฏอยู่ในพระพุทธศาสนา

ความหมายและความเป็นมาของคีตธรรม

คีตธรรม เป็นบทกวีประพันธ์ ฉันท์ ที่ประกอบเนื้อหาอันเป็นประสบการณ์ชีวิต ทั้งในทางโลก และทางธรรม ซึ่งให้แง่คิดมุมมอง ขยายโลกทัศน์ให้แผ่กว้างออกไป เพื่อให้มีสติปัญญารู้แจ้งธรรม อันเป็นบทกวีธรรม หรือคีตธรรม ที่ถ่ายทอดคำประพันธ์คาถาร้อยกรอง เพลงขับ ในรูปแบบของภาษาที่เชื่อมโยงถึงกัน ดังพระพุทธเจ้าตรัสกับเทวดา ในกวิสูตรว่า “ฉันท์เป็นต้นเหตุของคาถา อักขระเป็นเครื่องปรากฏ (พยัญชนะ) ของคาถาคาถาอาศัยแล้วซึ่งชื่อ กวีเป็นที่อาศัยของคาถา” (สํ.ส.24/177/282) คีตธรรม จึงเป็นการสืบทอดจากในครั้งพุทธกาล จนถึงนักประพันธ์คีตกวี ในปัจจุบัน

คีต คือ เสียงขับร้องอย่างหนึ่ง เช่นขับร้อง หรือ เพลงขับ เป็นต้นนั้น ดังนั้น คีตดนตรีเรียกตามภาษาบาลีว่า คีตะบ้าง ซึ่งนิยมแปลกันมาจาก โบราณว่า ขับร้อง หรือเพลงขับ เช่น เพลงขับของนางกุณภทาสีหญิงชาวสิงหล เพลขับของสตรีเก็บดอกบัว และเพลงขับของหญิงซ้อมข้าวที่กล่าวถึงในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี และเพลงขับของสตรีที่สามเณรหลานชายพระจักขุบาลได้ยินเมื่อจูงพระเถระเดินทางกลับบ้าน ตามที่ได้พรรณนาไว้ในอรรถกถาธรรมบท ถึงคำที่ว่า คาถา ในภาษาบาลีที่ท่านแต่งเป็นฉันท์ปัฐยาวัตต์ เป็นต้น ก็แปลได้ว่า เพลงขับอย่างเดียวกันกับ คีต และคีต ดังจะเห็นได้จากคำที่พระคันถรจนาจารย์ได้แต่งไว้ในบาลีสักปัญหสูตร ก็เรียก เพลงขับของปัญจสิขว่า คาถา แต่เมื่ออ่านต่อไปถึงตอนกล่าวเป็นพระดำรัสของพระพุทธเจ้าท่านใช้ทั้งคำว่า คาถา และ คีต เช่นที่ตรัสชมว่า คีตัสสโร จตนติสสเรน แปลว่า เสียงเพลงขับประสานกลมกลืนกันดีกับเสียงเครื่องสาย เสียงของมนุษย์ที่ร้อยกรองขับร้องเป็นลำทำนองเพลงดังกล่าวนี้โดยไม่ต้องอาศัยเครื่องจักเป็น คีตดนตรี หรือคีตะ (อศิมาภรณ์ มงคลหว้า, 2555: 28)

จากความหมายที่แสดงไว้ข้างต้นคำว่า คีตะ แปลว่า เพลง ร้องเพลง ขับร้อง และสวด คีติ แปลว่าเพลงการขับร้อง การร้องเพลง และคำสวด การสวด คายนะ แปลว่า การสวด การร้องเพลง พบว่ามีความสอดคล้องกันในเรื่องของเพลง การขับร้อง และการสวด เพราะมาจากรากศัพท์เดียวกัน คือคีตสรภัญญะ แปลว่า การกล่าว (ธรรม) ด้วยเสียง เป็นการเปล่งเสียงตามบทประพันธ์ให้คนได้สดับธรรม เกิดประโยชน์แก่จิตใจและปัญญา (บุญพิศ นัยน์พาณิช, 2562: 86) คำว่า ธรรม แปลว่า คุณความดี, คำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา “ธรรม ในประโยคว่า “ให้กล่าวธรรมโดยบท” บาลีแสดงคำสอนในพระพุทธศาสนา ที่ท่านเรียงไว้ จะเป็นพุทธภาษิตก็ตาม สาวกภาษิตก็ตาม ฤษีภาษิตก็ตามา เทวดาภาษิตก็ตาม เรียกว่า ธรรม ในประโยคนี้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561: 157)

ดังนั้น คีตธรรมจึงเป็นการขับเพลง การขับร้อง และการสวด ที่เปล่งเสียงออกมาจากความรู้สึกทางจิตใจ เพื่อสื่อให้รู้ความหมาย ที่มีเนื้อหาอันเกิดจากธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง ทำให้รับรู้ถึงอารมณ์ที่เป็นความสุขความทุกข์ จึงได้กลั่นกลองเป็นบทประพันธ์ ที่มีอักขระพยัญชนะที่สมบูรณ์ และท่วงทำนองสละสลวย ประกอบด้วยหลักของการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามครรลองครองธรรม

คีตธรรม ในฐานะเป็นฉันทลักษณ์ คาถา กวี ที่สะท้อนสารัตถธรรม และคีตธรรม ในฐานะเป็นเพลงขับ ที่สะท้อนสารัตถธรรม เมื่อประกอบด้วยจังหวะทำนองที่กลมกลืน ที่สะท้อนถึงจิตใจ และความรู้สึกของบุคคลที่หลากหลายอารมณ์ อันเป็นการสื่อออกมาให้คนที่รักได้รับรู้ ดังปรากฏในจันทกินนรชาดก มีคาถากล่าวว่า

อุปะนียะติทัง มัญเญ จันเท โลหิตะมัททะเน
อัชชาปิ วิชะหามิ ชีวิตัง ปาณา เม จันเท นิรุชฌันติ ฯ
โอสะธิ เม ทุกขัง หะทะยัง เม ฑัยหะเต นิตัมมามิ
ตะวะ จันทิยา โสจันติยา นะ นัง อัญเญ หิ โสเกหิ ฯ
ติณมะวะ วะนะมิวะ มิลายามิ นะที อะปะริปุณณาวะ สุสะสามิ

ตะวะ จันทิยา โสจันติยา นะ นัง อัญเญ หิ โสเกหิ ฯ
วัสสะมิวะ สะเร ปาเท อิมานิ อัสสูนิ วัตตะเร มัยหัง
ตะวะ จันทิยา โสจันติยา นะ นัง อัญเญ หิ โสเกหิ ฯ (ขุ.ชา.27/1883/368)

นางจันทา ชีวิตของพี่ใกล้จะขาดอยู่แล้ว พี่กำลังเมาเลือด จันทาเอ๋ย พี่เห็นจะละชีวิตไปแม้ในวันนี้ ลมปราณของพี่กำลังจะดับ ชีวิตของพี่กำลังจะจม ความทุกข์กำลังเผาผลาญหัวใจพี่ พี่ลำบากยิ่งนัก ความโศกของพี่ครั้งนี้ เป็นความโศกยิ่งใหญ่กว่าความโศกเหล่าอื่น เพราะเหตุแห่งเจ้าจันทาผู้จะเศร้าโศกถึงพี่โดยแท้ พี่จะเหี่ยวแห้ง เหมือนต้นหญ้าที่ถูกทิ้งไว้บนแผ่นหินร้อน เหมือนต้นไม้มีรากอันขาด พี่จะเหือดหายเหมือนแม่น้ำที่ขาดห้วง ความโศกของพี่ครั้งนี่เป็นความโศกยิ่งใหญ่ว่าความโศกเหล่าอื่น เพราะเหตุแห่งเจ้า จันทาผู้จะเศร้าโศกถึงพี่โดยแท้ น้ำตาของพี่ไหลออกเรื่อย ๆ เหมือนน้ำฝนที่ตกลงที่เชิงบรรพตไหลไปไม่ขาดสายฉะนั้น ความโศกของพี่ครั้งนี้เป็นความโศกยิ่งใหญ่กว่าความโศกเหล่าอื่น เพราะเหตุแห่งเจ้าจันทาผู้จะเศร้าโศกถึงพี่โดยแท้ (ขุ.ชา.60/1883/368)

ชาดกเรื่องนี้แสดงเป็นหลักฐานในยุคแรกเริ่มการกำเนิดของคีตธรรมที่การขับร้อง ให้ทำนองจังหวะ และบทคาถาพรรณนา ซึ่งถือว่าเป็นวัฒนธรรมในยุคสมัยโบราณกาล และเป็นวิธีการรับสารส่งสารในสมัยก่อน พระโพธิสัตว์ได้สอนเพลงขับ เพลงขับแก้ ให้เด็กเก็บฟืน เพื่อเป็นการสื่อสารความหมายถึงกันและกัน

หลักธรรมที่ปรากฏในคีตธรรมในพระพุทธศาสนา

หลักธรรมเกี่ยวกับศรัทธา ปรากฏในคีตธรรมในพระพุทธศาสนา คือ คาถา ในรูปคาถาบทประพันธ์ร้อยกรอง ตามหลักฉันทลักษณศาสตร์ ที่มีความไพเราะลึกซึ้ง และเป็นสัจธรรมความจริงที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคล ผู้มีศรัทธาประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ศรัทธา คือความเชื่อ เป็นธรรมที่ทำให้บุคคลได้ประกอบคุณงามความดี เป็นบุญกุศลทำให้จิตใจเกิดความผ่องใส ไม่ขุ่นมัว ที่ยึดถือพระรัตนตรัยเป็นที่ตั้งแห่งความศรัทธา อันเป็นเหตุของความสิ้นไปแห่งทุกข์ทั้งปวง และความศรัทธาต่อตนเอง ในการปฏิบัติตนจนประสบความสำเร็จแล้วอุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยมีหลักธรรมคำสอนที่มีเหตุมีผล อันมีบุคคลที่เป็นแบบอย่างตามคัมภีร์ ในทางพระพุทธศาสนา ดังตัวอย่างของศรัทธาต่อไปนี้

ศรัทธาต่อพระรัตนตรัย

ในคีตธรรมที่ว่าด้วยศรัทธา เป็นเรื่องที่ปลูกฝังความเชื่อในพระพุทธศาสนา ให้คนฟังทั้งหลายได้เกิดความเลื่อมใสคล้อยตามในบทกวี เพราะเป็นทำนองที่จูงใจได้ดี ทำให้เกิดความรู้ซึ้งถึงคุณของพระรัตนตรัย เป็นสิ่งที่ประเสริฐสุด และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้พ้นจากทุกข์ได้ ดังหลักธรรมที่ปรากฏในคีตธรรมว่า "บุคคลใดถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ว่าเป็นที่พึ่งย่อมเห็นอริยสัจ 4 (คือ) ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความก้าวล่วงทุกข์" (ขุ.ธ. 42/24/294) ดังนั้นจะได้กล่าวถึงพระพุทธคุณพระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ หรือ คุณของพระรัตนตรัย เพื่อความศรัทธาเลื่อมใสยิ่งขึ้น ดังนี้

1) พระพุทธคุณ คือคุณของพระพุทธเจ้านั้นมีมากมายยากที่จะพรรณนาได้ แม้กระทั่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเองก็พรรณนาไม่หมด พระโบราณาจารย์ทั้งหลายที่ท่านได้รวบรวมไว้โดยย่อ 3 อย่าง ก็คือ พระบริสุทธิคุณ พระมหากรุณาคุณ และพระปัญญาคุณ เป็นการประมวลที่ให้เห็นเด่นชัดว่า คุณของพระผู้มีพระภาค เมื่อจำแนกแล้วก็รวมลงใน 3 อย่าง แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงคุณของพระพุทธเจ้าทั้ง 9 ประการ ในบทสวดมนต์ที่เราสวดกันอยู่ คือ อิติปิโส ภะคะวา แม้เพราะเหตุอย่างนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น

1) อะระหัง เป็นพระอรหันต์ คือ เป็นผู้บริสุทธิ์ ไกลจากกิเลส ทำลายกำแห่งสังสารจักรได้แล้ว เป็นผู้ควรแนะนำสั่งสอนผู้อื่น ควรได้รับความเคารพบูชา เป็นต้น

2) สัมมาสัมพุทโธ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบเอง

3) วิชชาจะระณะสัมปันโน เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชา คือความรู้ และจรณะ...

4) สุคะโต เป็นผู้เด็จไปดีแล้ว คือ ทรงดำเนินพระพุทธจริยาให้เป็นไปโดยสำเร็จผลด้วยดี พระองค์เองก็ได้ตรัสรู้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า ทรงบำเพ็ญพุทธกิจก็สำเร็จประโยชน์ยิ่งใหญ่แก่ชนทั้งหลายในที่ที่เสด็จไป และแม้ปรินิพพานแล้ว ก็ได้ประดิษฐานพระศาสนาไว้...

5) โลกะวิทู เป็นผู้รู้แจ้งโลก คือ ทรงรู้แจ้งสภาวะอันเป็นคติธรรมดาแห่งโลกคือสังขารทั้งหลาย ทรงหยั่งทราบอัธยาศัยสันดานแห่งสัตว์โลกทั้งปวง ผู้เป็นไปตามอำนาจแห่งคติธรรมดาโดยถ่องแท้ เป็นเหตุให้ทรงดำเนินพระองค์เป็นอิสระ พ้นจากอำนาจครอบงำแห่งคติธรรมดานั้น และทรงเป็นที่พึ่งแห่งสัตว์ทั้งหลายผู้ยังจมอยู่ในกระแสโลกได้

6) อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ฝึกได้ ไม่มีใครยิ่งไปกว่า คือ ทรงเป็นผู้ฝึกคนได้ดีเยี่ยม ไม่มีผู้ใดเทียมเท่า

7) สัตถา เทวะมะนุสานัง เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

8) พุทโธ เป็นผู้ตื่นและเบิกบานแล้ว คือ ทรงตื่นเองจากความเชื่อถือและข้อปฏิบัติทั้งหลายที่ถือกันมาผิด ๆ ด้วย ทรงปลุกผู้อื่นให้พ้นจากความหลงงมงายด้วย อนึ่ง เพราะไม่ติด ไม่หลง ไม่ห่วงกังวลในสิ่งใด ๆ มีการคำนึงประโยชน์ส่วนตน เป็นต้น จึงมีพระทัยเบิกบาน บำเพ็ญพุทธกิจได้ถูกต้องบริบูรณ์ โดยถือธรรมเป็นประมาณ การที่ทรงพระคุณสมบูรณ์เช่นนี้ และทรงบำเพ็ญพุทธกิจได้เรียบร้อยบริบูรณ์เช่นนี้ ย่อมอาศัยเหตุคือความเป็นผู้ตื่นและย่อมให้เกิดผลคือทำให้ทรงเบิกบานด้วย

9) ภะคะวาติ ทรงเป็นผู้มีโชค คือ จะทรงทำการใด ก็ลุล่วงปลอดภัยทุกประการ หรือ เป็นผู้จำแนกแจกธรรม

พุทธคุณ 9 นี้ เรียกอีกอย่างว่า นะวาระหาทิคุณ (คุณของพระพุทธเจ้า 9 ประการ มี อะระหัง เป็นต้น) บางทีเลือนมาเป็น นะวะระหะคุณ หรือ นะวาระหะคุณ แปลว่า คุณของพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระอรหันต์ 9 ประการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561: 222)

ในพระพุทธคุณทั้ง 9 ประการที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นเมื่อว่าถึงประโยชน์ พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญประโยชน์ส่วนพระองค์เอง เสร็จสิ้นสมบูรณ์ และการปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น คือเป็นที่พึ่งของชาวโลกได้

2) พระธรรมคุณ

พระธรรมคำสั่งสอนซึ่งพระพุทธองค์ทรงมอบไว้เป็นศาสดาแทนพระองค์ ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเราตถาคต จึงมีความมั่นใจว่า พระธรรมอยู่ที่ไหนพระพุทธเจ้าก็อยู่ที่นั่น พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าจึงเป็นกุญแจเข้าสู่กระแสแห่งความหมดจดจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง ตราบใดยังมีการประพฤติปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมอยู่ ซึ่งธรรมคุณอันประเสริฐ 6 ประการ ที่เป็นเครื่องนำทาง พาชีวิตเราไปสู่ที่ดีงาม มีความเจริญอย่างแท้จริง ดังนี้

1) สะวากขาโต ภะคะวา ธัมโม พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสดีแล้ว คือ ตรัสไว้เป็นความจริงแท้ อีกทั้งงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ ประกาศหลักการครองชีวิตอันประเสริฐ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง

2) สันทิฏฐิโก อันผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง คือ ผู้ใดปฏิบัติ ผู้ใดบรรลุ ผู้นั้นย่อมเห็นประจักษ์ด้วยตนเองไม่ต้องเชื่อตามคำของผู้อื่น ผู้ใดไม่ปฏิบัติ ไม่บรรลุ ผู้อื่นจะบอกก็เห็นไม่ได้

3) อะกาลิโก ไม่ประกอบด้วยกาล คือ ไม่ขึ้นกับกาลเวลา พร้อมเมื่อใด บรรลุได้ทันที บรรลุเมื่อใด เห็นผลได้ทันที อีกอย่างว่า เป็นจริงอยู่อย่างไร ก็เป็นอย่างนั้น ไม่จำกัดด้วยกาล

4) เอหิปัสสิโก ควรเรียกให้มาดู คือ เชิญชวนให้มาชม และพิสูจน์ หรือท้าทายต่อการตรวจสอบ เพราะเป็นของจริงและดีจริง

5) โอปะนะยิโก ควรน้อมเข้ามา คือ ควรเข้ามาไว้ในใจ หรือน้อมใจเข้าไปให้ถึง ด้วยการปฏิบัติให้เกิดมีขึ้นในใจ หรือให้ใจบรรลุถึงอย่างนั้น หมายความว่า เชิญชวนให้ทดลองปฏิบัติดู อีกอย่างหนึ่งว่าเป็นสิ่งที่นำผู้ปฏิบัติให้เข้าไปถึงที่หมายคือนิพพาน

6) ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน คือ เป็นวิสัยของวิญญูชนจะพึงรู้ได้ เป็นของจำเพาะตน ต้องทำจึงเสวยได้เฉพาะตัว ทำให้กันไม่ได้ เอาจากกันไม่ได้ และรู้ได้ประจักษ์ที่ในใจของตนนี่เองฯ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561: 223)

จะเห็นได้ว่า พระธรรมเป็นสัจธรรมที่เกี่ยวกับความจริงตามธรรมชาติของทุกข์ และวิธีการดับทุกข์ ที่พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนไว้นานกว่า 2,500 ปี อันผู้ปฏิบัติตามย่อมเห็นผลได้จริง

3) พระสังฆคุณ

พระสงฆ์ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบเป็นหลักสำคัญในการสืบต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งได้รับการเคารพยกย่องอย่างสูงมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล คือพระอริยะสงฆ์ พระสงฆ์ผู้บรรลุมรรคและผลขั้นต่าง ๆ โดยมีคุณ 9 ประการ ดังต่อไปนี้

1) สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดี
2) อุชุปฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ เป็นผู้ปฏิบัติตรง
3) ญายะปฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ เป็นผู้ปฏิบัติถูกทาง
4) สามีจิปฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ เป็นผู้ปฏิบัติสมควร
ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสสะ ยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา ได้แก่คู่บุรุษ 4 ตัวบุคคล 8
เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคนี้
5) อาหุเนยโย เป็นผู้ควรแก่ของคำนับ คือควรรับของที่เขานำมาถวาย
6) ปาหุเนยโย เป็นผู้ควรแก่สักการะที่จัดไว้ต้อนรับ
7) ทักขิเนยโย เป็นผู้ควรแก่การต้อนรับ
8) อัญชะลีกะระนีโย เป็นผู้ควรแก่การทำอัญชลี, ควรแก่การกราบไหว้
9) อะนุตตะรัง ปุญญะเขตตัง โลกัสสะ เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก, เป็นแหล่งปลูกฝังและเผยแพร่ความดีที่ยอดเยี่ยมของโลก (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561: 224)

ในสังฆคุณทั้ง 9 ประการนั้น 4 ประการแรกเป็นเหตุ และ 5 ประการหลังเป็นผล อันเป็นการปฏิบัติของสาวกที่บรรลุคุณวิเศษพ้นจากฐานะปุถุชนแล้ว เกื้อกูลคุณประโยชน์ต่อผู้อื่น ดังพระสารีบุตรอัครสาวก ก่อนที่ท่านจะนิพพาน ได้โปรดมารดา คือนางสารี ที่ยังเป็นผู้ไม่มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย จนได้บรรลุโสดาบันดังปรากฏในอรรถกถามหาจุนทสูตรว่า

> อายุสังขารของเราจักเป็นไปได้เพียง 7 วัน เท่านั้น จึงคิดว่า เราจะปรินิพพานที่ไหน ...พระธรรมเสนาบดี ประสงค์จะไปบ้าน นาฬกะ... อาพาธอย่างกล้าก็เกิดขึ้นแก่พระเถระ เวทนาปางตายเพราะถ่ายเป็นโลหิต ต้องเอาภาชนะหนึ่งเข้าไป (รองรับ) เอาภาชนะหนึ่งออกมา...ท้าวมหาราชทั้ง 4 ตรวจดูอยู่ว่าพระธรรมเสนาบดีอยู่ที่ไหน เห็นแล้วว่า นอนบนเตียงเป็นที่ปรินิพพาน ในห้องที่ตนคลอดในบ้านนาฬกะ พวกเราจักไปเยี่ยมเป็นครั้งสุดท้ายมาแล้วได้ยืนไหว้อยู่แล้ว... คล้อยหลังท้าวมหาราชทั้ง 4 ไปแล้ว ท้าวสักกะจอมเทพก็มาแล้ว โดยนัยนั้นนั่นแหละ ก็เมื่อท้าวสักกะไปแล้ว ท้าวมหาพรหมก็มา พระเถระก็ได้ส่งท่านเหล่านั้นไป เหมือนอย่างนั้นนั่นแล. เมื่อนางพราหมณี เห็นพวกเทวดาพากันมาจึงคิดว่า เทวดาเหล่านี้ไหว้บุตรของเราแล้วก็ไป เพราะเหตุอะไรหนอแล จึงไปยังประตูห้องพระเถระ...นางจึงกล่าวว่า พ่อ แม่มาเพื่อเยี่ยมลูก แล้วจึงถามว่า พ่อ พวกใครมาก่อน
>
> สารีบุตร. ท้าวมหาราชทั้ง 4 มหาอุบาสิกา
>
> มารดา. เจ้าใหญ่กว่าท้าวมหาราชทั้ง 4 หรือพ่อ
>
> ส. อุบาสิกา ท้าวมหาราชทั้ง 4 เหมือนเด็กวัด ตั้งแต่พระศาสดาของพวกเราถือปฏิสนธิ ก็ถือพระขรรค์ รักษาแล้ว...ท้าวสักกะก็เช่นเดียวกับสามเณรผู้ถือสิ่งของเวลาที่พระศาสดาของพวกเรา เสด็จลงจากดาวดึงส์พิภพ ก็ได้ถือบาตรจีวรตามลงมา...อุบาสิกา เล่ากันมาว่าชื่อว่ามหาพรหม 4 เหล่านั้น วันที่พระศาสดาของพวกเราประสูติ เอาข่ายทองรองรับพระมหา

บุรุษ.ขณะนั้น เมื่อนางพราหมณีคิดว่า เพียงลูกของเรายังมีอานุภาพเท่านี้ พระศาสดาซึ่งเป็นพระเจ้าของลูกเราจักมีอานุภาพขนาดไหนหนอ พลันปีติห้าอย่างเกิดขึ้นแผ่ไปทั่วสรีระ. พระเถระคิดว่า ปีติโสมนัสเกิดขึ้นแล้วแก่มารดาเทียว บัดนี้เป็นเวลาสมควรแสดงธรรม...แล้วก็แสดงพระธรรมเทศนาเกี่ยวกับพระคุณของพระพุทธเจ้า ที่ขยายให้พิสดารว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น ดังนี้ เป็นต้น.เวลาจบธรรมเทศนาของลูกรัก นางพราหมณีดำรงอยู่ในพระโสดาปัตติผล...ฯลฯ (สํ.ม.อ.30/410-417)

จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรงตามหลักคำสอนและมีหน้าที่ยึดหลักอันประกอบด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนหมู่มาก ทั้งการเผยแผ่ให้พุทธศาสนิกชนที่สืบมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

สรุปว่า ศรัทธาต่อพระรัตนตรัย มีความเป็นคีตธรรม ในการสรรเสริญคุณของพระรัตนตรัย ที่ชาวพุทธทั้งหลายได้น้อมนำมาประพฤติปฏิบัติ ในการทำวัตรสวดมนต์เช้าเย็น การสวดทำนองต่าง ๆ เช่น สรภัญญะ เป็นต้น หรือ การเจริญพระพุทธมนต์คาถาอันเป็นมงคล ด้วยอานุภาพของพระรัตนตรัยจะยังประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เป็นรัตนะที่ไม่มีรัตนะใดในโลกเปรียบได้ เป็นที่พึ่งที่ระลึกอันประเสริฐสูงสุด สามารถคุ้มครองให้ปลอดภัย ช่วยป้องกันและรักษาในขณะที่อันตรายจะเกิดขึ้นแก่มนุษย์ และสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากกองทุกข์ทั้งปวงได้

วิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในคีตธรรมในพระพุทธศาสนา

การวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในคีตธรรมในพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตามหลักธรรมที่ปรากฏใน เคยยะ คาถา อุทาน ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในพระสูตรที่มีคาถาผสมร้อยแก้วร้อยกรอง และคาถาล้วนซึ่งเป็นบทคีตธรรมที่ประกอบไปด้วยหลักธรรมที่มีอยู่จริง ได้แสดงไว้ข้างต้นแล้ว มี 8 ประการ คือ หลักธรรมเกี่ยวกับศรัทธา หลักธรรมเกี่ยวกับสิกขา หลักธรรมเกี่ยวกับกรรม เป็นต้น และผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา 6 รูป/คน มาวิเคราะห์ตามหลักธรรม เพื่อที่จะทำให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และปฏิบัติถูกต้องตามคำสอนอย่างแท้จริง เพื่อความรู้ยิ่งในธรรมที่ควรรู้ เพื่อความดับเสียซึ่งกองทุกข์ทั้งปวง ดั่งคีตธรรมในพระพุทธศาสนาว่า

อัปปะกา เต มะนุสเสสุ เย ชะนา ปาระคามิโน
อะถายัง อิตะรา ปะชา ตีระเมวานุธาวะติ ฯ
เย จะ โข สัมมะทักขาเต ธัมเม ธัมมานุวัตติโน
เต ชะนา ปาระเมสสันติ มัจจุเธยยัง สุทุตตะรังฯ...
(องฺ.ทสก.24/117/249250)

ในหมู่มนุษย์ เหล่าชนผู้ไปถึงฝั่งโน้นมีประมาณน้อย ส่วนหมู่สัตว์นอกนี้เลาะไปตามฝั่งทั้งนั้น ส่วนชนเหล่าใดประพฤติตามธรรมในธรรม อันพระตถาคตตรัสแล้วโดยชอบ ชนเหล่านั้นจักข้ามพ้นวัฏฏะอันเป็นบ่วงมารที่ข้ามพ้นได้แสนยาก แล้วจักถึงฝั่งโน้น คือนิพพาน... (องฺ.ทสก.38/117/375-376)

คีตธรรม จึงเป็นหลักคำสอนที่มีความสำคัญต่อการปฏิบัติธรรม และต่อการเผยแผ่เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่มหาชนอย่างสูงสุด สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับความสำคัญและประโยชน์ของคีตธรรม

สรุปผลการวิจัย

คีตธรรมในพระพุทธศาสนาผลการวิจัยพบว่า คีตธรรมในพระพุทธศาสนา หมายถึง หลักธรรมคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง ปรากฏใน เคยยะ คาถา อุทาน ที่มีรูปแบบคาถาผสมร้อยแก้วร้อยกรอง และคาถาล้วน ซึ่งบทคีตธรรมเป็นลักษณะของหลักธรรมประกอบกับท่วงทำนองที่มีความไพเราะบันเทิงใจให้แก่ผู้ฟัง เป็นเหตุให้คนฟังสามารถที่จะดื่มดำเข้าถึงรสพระสัจธรรม โดยพระพุทธองค์ทรงแสดงไว้เป็นแนวทางการปฏิบัติ และการพิจารณาโดย

แยบคายในธรรมนั้น ๆ ให้เกิดความรู้ซึ้งในอารมณ์ของคีตธรรม ด้วยความปีติ โสมนัส ร่าเริงยินดีในธรรม ทำให้ได้รับคุณประโยชน์จากคีตธรรม สามารถใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข มีจิตใจอ่อนโยนที่ประกอบความเมตตา กรุณารักใคร่ช่วยเหลือกันและกัน และคีตธรรมยังเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อการประพฤติปฏิบัติ ทำให้รู้แจ้งชัดในสัจธรรมความจริงของสังขารทั้งหลาย ที่ไม่เที่ยงแท้แน่นอน ผู้มีความเพียรพยายาม ย่อมความเกิดความเบื่อหน่าย คลายกำหนัดในสังขารร่างกายนั้น อันเป็นความรู้แจ้งในอริยสัจธรรม ของบุคคลที่จะนำตนให้หลุดพ้นจากวัฏสงสาร บรรลุมรรคผลนิพพานในปัจจุบันชาตินี้ และเป็นเหตุปัจจัยในภพชาติต่อ ๆ ไป

หลักธรรมที่ปรากฏในคีตธรรมในพระพุทธศาสนานั้น ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมที่ปรากฏในคีตธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมที่เหมาะแก่การปฏิบัติตน เพื่อให้เกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นผู้ตั้งมั่นในพระรัตนตรัย เลื่อมใสในคุณของพระพุทธ คุณของพระธรรม คุณของพระสงฆ์ ว่าเป็นสิ่งที่ประเสริฐสุด เป็นที่พึ่งอันสูงสุดที่จะนำคุณประโยชน์สุขแก่พุทธศาสนิกชน ให้เดินตามหนทางอันเอกในพระพุทธศาสนา คือ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8 ประการ หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักธรรมในการฝึกอบรมกาย วาจา ใจ หรือ การอบรมจิตให้เกิดความสงบ และให้เกิดปัญญายิ่ง ๆ ขึ้น เพื่อในการพิจารณาทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ และความดับทุกข์ ที่มนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย อันประกอบด้วยรูปนามขันธ์ 5 ได้รับความทุกข์กันอยู่ ซึ่งขันธ์ทั้ง 5 ได้แก่ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ เพราะเหตุแห่งสังขารขันธ์นั้น เป็นสภาพปรุงแต่ง คือ มีหน้าที่ในการปรุงแต่งให้ทำทั้งบุญและบาป หรือเป็นการปรุงแต่งให้กระทำกรรม เพื่อให้เกิดในภพภูมิใหม่ อันเป็นขบวนการเกิดของรูปนามขันธ์ 5 การเกิดทุกครั้งจึงเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ปัญญาในอริยมรรค คือ สัมมาทิฏฐิ ปัญญารู้แจ้ง รู้ในทุกข์ รู้เหตุเกิดทุกข์ รู้ความดับทุกข์ และรู้ทางแห่งความดับทุกข์ หรือ การรู้แจ้งในอริยสัจ คือ การรู้ในทุกข์ รู้ในทุกขสมุทัย รู้ในทุกขนิโรธ รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อันเป็นความจริงของพระอริยะเจ้า เป็นการรู้ตามความเป็นจริงของสังขารทั้งหลาย ล้วนตกอยู่ในอำนาจของไตรลักษณ์ มีสภาวะลักษณะสามนี้ได้เกิดขึ้นกับสังขารทั้งปวง มีการแปรเปลี่ยนตลอดเวลา เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตนของใคร สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดไม่เที่ยงเป็นทุกข์ไม่ควรยึดถือสิ่งนั้นว่าเป็นของเรา เป็นตัวตนของเรา มีความเสื่อมสิ้น และดับสลายไปเป็นธรรมดา จึงเป็นปัญญารู้แจ้งแห่งกระแสพระนิพพาน

วิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในคีตธรรมในพระพุทธศาสนานั้น ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในคีตธรรมในพระพุทธศาสนาอันจะทำให้เกิดความเชื่อความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดความสุข ความเจริญรุ่งเรืองของการดำเนินชีวิตทั้งแก่ตนเองและคนอื่น ๆ ในสังคมได้ด้วย ผู้วิจัยได้สรุปตามสารัตถธรรม ดังนี้

1) สารัตถธรรมต่อความศรัทธาในพระรัตนตรัย เป็นการใช้บทกวีธรรมสรรเสริญพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ และแนวทางปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสั่งสอน โดยทำให้ผิดชอบชั่วดี พระรัตนตรัย จึงเป็นที่พึ่งที่ระลึกอันประเสริฐสูงสุด ที่ชาวพุทธยึดถือเป็นประเพณีปฏิบัติสืบมา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

2) สารัตถธรรมต่อการเรียนรู้กฎแห่งกรรม กรรมเป็นเรื่องของการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือ จงใจที่จะทำด้วยจิตที่เป็นกุศล และอกุศล หรือ การทำบุญ ทำบาป ที่แสดงออกทางกาย วาจา ใจ อันเป็นเหตุเกิดทั้งสุข และทุกข์แก่ผู้กระทำกรรมนั้น ทำให้ตระหนักรู้ในบาปที่ทำให้มีผลเป็นความทุกข์ บุญเป็นเครื่องชำระใจให้ผ่องใสสงบเย็น การกระทำความดีในชีวิต ย่อมสัมฤทธิ์เป็นบุญเกื้อกูลใจ หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา เชื่อกรรมและผลของกรรม มุ่งมั่นในการประกอบแต่กรรมดีละเว้นจากกรรมชั่ว เป็นสิ่งที่ควบคุมความพฤติกรรมของมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

3) สารัตถธรรมต่อการเผยแผ่พระธรรม หลักคีตธรรมเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษา หรือทำให้ผู้ฟังมีจิตใจคลายจากความทุกข์ ทำให้เกิดความสุข และพระธรรมสอนให้รู้คุณค่าของการเป็นมนุษย์ ธรรมคำสอนช่วยให้จิตใจสบาย ผ่อนคลาย รู้จักกตัญญู รู้คุณ ปิดทางอบายได้ คีตกวีธรรมสามารถพัฒนาสติปัญญาแก้ไขปัญหากับตนเอง และคนอื่นในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้

4) สารัตถธรรมต่อการปฏิบัติธรรม คีตธรรมส่งผลต่อการปฏิบัติธรรม โดยมีหลักสติปัฏฐาน 4 เป็นการฝึกอบรมที่ช่วยเกื้อหนุนกันให้สำเร็จประโยชน์สูงสุดได้ เป็นคีตกวีธรรมที่เน้นการเจริญสติ ปฏิบัติสมาธิ พบเห็นพระไตรลักษณ์ ดับทุกข์ภัยในวัฏฏะสงสาร บทกวีส่วนใหญ่ให้แนวทางโดยการมีสติพิจารณารูปร่างกาย พิจารณาขันธ์ ธาตุ อายตนะ ให้เห็นความจริง

ตรงตามพระไตรลักษณ์ คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา มีสภาวะที่เสื่อมสิ้นสลายไป เมื่อเห็นอยู่อย่างนี้เนือง ๆ ย่อมเบื่อหน่ายคลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้นไม่ยึดมั่นในสิ่งทั้งปวง

คีตธรรม จึงเป็นหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ที่เป็นไปเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงในอริยสัจธรรม อันบุคคลทั้งหลายสามารถเข้าถึงความจริงนั้นได้ ด้วยการศึกษาปฏิบัติของตนเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หลักธรรมในคีตธรรมในพระพุทธศาสนา จะเกิดประโยชน์ต่อการนำไปเป็นแนวทางการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจความหมายในคำสอนของพระพุทธองค์และ สามารถนำพระธรรมคำสอนไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติตามจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา เพื่อแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และผ่อนคลายความทุกข์กายทุกข์ใจลดลง เพื่อกำจัดความทุกข์อันเป็นกิเลสอาสวะทั้งปวงได้หมดสิ้นไป

1. ด้านการศึกษา สถาบันทางการศึกษาโดยเฉพาะในสถาบันสงฆ์ควรนำการสอนพระพุทธศาสนาตามแนวนวังคสัตถุศาสน์ หรือ เคยยะ คาถา อุทาน (คีตธรรมกวี คำกลอน และ สรภัญญะ) ในการสอนพระภิกษุให้เข้าใจพระไตรปิฎกอย่างถูกต้อง รู้ทั้งอรรถะ สาระที่แฝงอยู่ในคำสอน ดำเนินรอยตามวิถีทางที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบ นำมาปฏิบัติจนเกิดประสิทธิผลแก่ตนเอง สามารถนำไปถ่ายทอด เผยแผ่ แก่พุทธศาสนิกชนให้เกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

2. ด้านวัฒนธรรม วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของพระพุทธศาสนา ได้รับการถ่ายทอด และการสอนด้วยแนวทางตามปรากฏในพระไตรปิฎก หากแต่ในปัจจุบันวัฒนธรรมการปฏิบัติอาจมีการบิดเบือน ไปจากจุดประสงค์เดิมที่แท้จริง การเข้าใจในหลักคำสอนพระพุทธศาสนาตามแนวนวังคสัตถุศาสน์ หรือ เคยยะ คาถา อุทาน (คีตธรรมกวี คำกลอน และ สรภัญญะ) จะช่วยให้เกิดการปฏิบัติต่อพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง พุทธศาสนิกชนได้รับรู้และเข้าใจในคำสอนอย่างถูกต้อง ไม่เกิดเป็นสัทธรรมปฏิรูปหรือคำสอนที่ผิด ดังนั้นทุกสถาบันควรหันมาใส่ใจร่วมมือกันสนับสนุน และส่งเสริมให้มีการพัฒนาขึ้นอย่างครบถ้วน ผู้วิจัยเชื่อว่าจะสามารถสืบทอดพระพุทธศาสนา ทางด้านวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามได้ตรงจริต หรืออัธยาศัยของผู้สนใจคำสอน ให้ตรงตามพุทธประสงค์ที่แท้จริง คือความรู้ทุกข์ รู้เหตุเกิดทุกข์ รู้ความดับทุกข์ และรู้ทางแห่งความดับทุกข์ โดยมีพระไตรปิฎก จะเป็นการสนับสนุนส่งเสริมพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องและการสืบทอดให้คงอยู่ตลอดไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในคีตธรรมในพระพุทธศาสนามหายาน
2. ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคีตธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท กับคีตธรรมในพระพุทธศาสนามหายาน เหมือนกันต่างกันอย่างไร
3. ศึกษาอิทธิพลของคีตธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่มีต่อการดำเนินชีวิตของสังคมไทย และการพัฒนาสังคมได้อย่างไร

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

จากการศึกษาของผู้วิจัย ได้ศึกษาหลักธรรม และศัพท์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับคีตธรรมในพระพุทธศาสนาจึงได้นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยดังต่อไปนี้

หลักธรรม หมายถึง พระพุทธธรรมที่ปรากฏในคีตธรรมตามตัวอย่างคีตธรรมที่ศึกษา ได้แก่ ศรัทธา สิกขา กรรมขันธ์ โพชฌงค์ อริยสัจ ไตรลักษณ์ และนิพพาน โดยแสดงให้เห็นถึงความสำคัญในการใช้กล่อมเกลาจิตใจให้เกิดกุศล

คีตธรรม หมายถึง ส่วนคำสอนที่เป็นเคยยะ คาถา อุทาน มีลักษณะเป็นร้อยกรอง คาถาประพันธ์ หรือเพลงขับ ที่พระพุทธเจ้าตรัสเอง เป็นคำของพระสาวก และเป็นคำของเทวดา

กวี หมายถึง ผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญในศิลปะการประพันธ์บทกลอน ที่มีท่วงทำนองสละสลวยกลมกลืน ด้วยอักขระพยัญชนะที่เหมาะสม พร้อมด้วยเนื้อหาที่เป็นคำสอนทางพระพุทธศาสนา

สรภัญญะ หมายถึง การสวดมนต์เป็นทำนองสังโยค ตามรูปแบบฉันทลักษณ์ หรือกาพย์ยานี โดยเนื้อหาเกี่ยวกับ เรื่องบาปบุญคุณโทษ ที่นักปราชญ์ผู้มีความรู้ทางพุทธศาสนาประพันธ์ขึ้น

ดนตรี หมายถึง เครื่องบรรเลงที่เป็นทำนองเพลง ทำให้เกิดความรู้สึกเพลิดเพลินหรืออารมณ์โศก อารมณ์รัก หรือรื่นเริงที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคม และมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

สารัตถธรรมต่อศรัทธา หมายถึง คุณค่าของคีตธรรมที่มีเนื้อหาส่งเสริมให้เกิดความมั่นคง ศรัทธาต่อพระรัตนตรัยและต่อพระพุทธศาสนา

สารัตถธรรมต่อกฎแห่งกรรม หมายถึง คุณค่าของคีตธรรมที่มีส่วนทำให้เข้าใจกฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนา ทำให้เชื่อมั่นต่อกฎแห่งกรรม บทเพลงหรือการสวดสรภัญญะที่มีเนื้อหาเน้นถึงบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์

สารัตถธรรมต่อการเผยแผ่ หมายถึง คุณค่าของคีตธรรมที่ช่วยให้เข้าถึงชาวบ้านได้ง่าย ทำให้หลักพุทธธรรมผสมผสานอยู่กับวัฒนธรรมประเพณีการละเล่น หรือการขับร้อง เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านการขับร้อง

สารัตถธรรมต่อการปฏิบัติธรรม หมายถึง คุณค่าของคีตธรรมที่มีส่วนส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติตนตามธรรม รักษาจิตให้ผ่องใส เจริญสมาธิภาวนา

บรรณานุกรม

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2538). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ. เล่มที่ 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 42, 45.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2559). **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. เล่มที่ 1, 24, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 60, 61, 65, 66, 67, 68,72.** (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

บุญพิศ นัยน์พาณิช. (2562). **การสอนพระพุทธศาสนาตามแนวนวังคสัตถุศาสน์.** วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิตพุทธศาสน์ศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ญาณเทพ อารมณ์อุ่น. (2554). **วิเคราะห์บทเพลง จรัล มโนเพ็ชร.** วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2561). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (พิมพ์ครั้งที่ 40). กรุงเทพฯ: มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต.

รพินทรนาถ ฐากุร. (2555). **คีตัญชลี.** (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: แม่คำผาง.

วรรณี เพลินทรัพย์. (2554). **ศึกษาการขับร้องของ ทิพย์วัลย์ ปิ่นภิบาล.** วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2561). ***พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.*** (พิมพ์ครั้งที่ 33). กรุงเทพฯ: มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต.

สัจจวิชโช (รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์). (2561). **คัมภีร์ปฏิเวธภาวินีคีตา.** (พิมพ์ครั้งแรก). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บางกอกบล็อก.

อศิมาภรณ์ มงคลหว้า. (2555). **ดนตรีในพุทธศาสนาเถรวาท.** วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ปรัชญา แนวคิด และทฤษฎีสัมมาเศรษฐกิจ
Philosophy Concept and Economic Theory

พระชลญาณมุนี, ดร.[1]
Phrachonyanmuni, Dr.

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา “ปรัชญา แนวคิด และทฤษฎีสัมมาเศรษฐกิจ” พบว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ซึ่งเป็นโครงการในพระราชดาริที่พระองค์พระราชทานให้แก่พสกนิกรชาวไทย ได้น้อมนำไปปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาในยุคที่เศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้สภาพเศรษฐกิจดีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นหลักการปฏิบัติที่นำไปสู่ความพออยู่ พอกิน พอเพียง พอประมาณ ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันตัวเอง โดยที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9)ทรงรัชกาลที่ 9 นำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยมีการเชื่อมโยงเข้าสู่หลักธรรมที่สำคัญมาแสดงให้เห็น คือ หลักมัชฌิมาปฏิปทา หลักการพึ่งพาตนเอง หลักสันโดษ และหลักมัตตัญญุตา ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 กำหนดแผนพัฒนาฯ ของชาติที่ตรงกับแนวพระราชดำริต่างๆ ที่ได้ทรงพระราชทานไว้ทั้งสิ้น คือ ความขยันหมั่นเพียร (วิริยะ) ทานและการให้ (ทานํ) ความไม่โลภและความไม่ประมาท (อโลภะและอัปปมาทะ) และหลักความรู้รักสามัคคี (สามัคคีธรรม) นั้นเอง

คำสำคัญ: ปรัชญา, แนวคิด, ทฤษฎี, สัมมาเศรษฐกิจ

Abstracts

This article aims to study “Philosophy Concept and Economic Theory”. It was found that the Sufficiency Economy Philosophy of His Majesty King Bhumibol Adulyadej Maha Bhumibol Adulyadej the Great (Rama IX) which is a royal project that His Highness gave to Thai people. have adopted it into practice in solving problems in the era of economic downturn make the economic condition improve concretely which is the concept of Sufficiency Economy Philosophy and is a practical principle that leads to sufficiency; where His Majesty the King Rama IX applied in his life with a link to an important principle to demonstrate, namely the Majjhima Patipada principle. Principles of self-reliance, solitude and the principle of volition According to the Sufficiency Economy Philosophy according to the 9 the National Economic and Social Development Plan, the National Development Plan of the nation that corresponds to various royal initiatives All that has been bestowed upon him are diligence (perseverance), giving and giving (water), non-greed and heedlessness. (Alobha and Appamada) and the principle of knowledge, love and unity. (Unity) itself.

Keywords: philosophy, Concept, theory, Economics.

[1] รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี ฝ่ายบริหาร คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: watutoknum@gmail. Com

บทนำ

นับเป็นระยะเวลาที่ยาวนานกว่าห้าทศวรรษ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ทรงขึ้นครองสิริราชสมบัติและมีพระปฐมบรมราชโองการพระราชทานว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” พระองค์ทรงอุทิศพระวรกาย พระสติปัญญา และพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ดำเนินโครงการที่รู้จักกันดีกว่า 3,000-4000 กว่าโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริเกือบทั้งหมด เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตปรากฏชัดเจนที่เป็นรูปธรรมและเป็นที่ยอมรับและได้ก่อคุณูปการอเนกอนันต์แก่ประเทศชาติ หากจะมองให้ชัดเจนยิ่งขึ้นก็จะเห็นได้ว่า โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีอยู่หลากหลายประเภทแตกต่างกันไปตามลักษณะและวัตถุประสงค์ของโครงการนั้นๆ ส่วนใหญ่จะเป็นการแก้ไขปัญหา “ปากท้อง” และเรื่องการทำมาหากินของประชาชนเป็นสำคัญ ซึ่งเรียกว่า “เศรษฐกิจพื้นฐาน” ของคนระดับรากหญ้าในสังคม ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศยังชีพอยู่ด้วยการทำเกษตรกรรม พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ก็ได้เสด็จพระราชดำเนินเข้าไปยังท้องถิ่นทุรกันดารห่างไกลซึ่งเป็นบริเวณที่นักพัฒนาเศรษฐกิจและนักวางแผน ถือว่าเป็นที่ “ไม่มีแววของการพัฒนา” ความไม่มีแววของการพัฒนานั้นก็คือ การขาดความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร การขาดปัจจัยการผลิต การขาดบุคลากร และการขาดความสะดวกต่างๆ ทรงเริ่มพัฒนาในบริเวณที่ไม่มี “แวว” ของการพัฒนาให้มีสภาพดีขึ้น ให้ชุมชนนั้นเข้มแข็งขึ้นก่อน ให้ประชาชนผู้ยากไร้ในถิ่นทุรกันดารนั้น “พออยู่–พอกิน” ไม่ให้ถึงกับอดอยากแร้นแค้นอันจะนำมาซึ่งปัญหาที่ยิ่งใหญ่ในอนาคต ทรงรับสั่งเสมอว่า “ชาวบ้านปวดหัวอดอยาก ต้องแก้ไขให้หายปวดหัวก่อน” สามารถแก้ไขปัญหาและก่อประโยชน์ได้จริง ตลอดจนต้องมุ่งไปสู่วิถีแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainability)

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ทรงดำเนินการมากว่า 5 ทศวรรษ และนับจำนวนโครงการได้ประมาณ 3,000-4,000 กว่าโครงการนั้นเกือบทั้งหมดมุ่งเน้นไปที่ความ “พออยู่” “พอกิน” และความมีชีวิตที่สมถะพอเพียงในทุกมิติของชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเป็นเบื้องแรกและได้ทรงดำเนินการมานานต่อเนื่องกัน โดยมิได้สะดุดหยุดลงเรียกได้ว่าเป็นการจุดประกายความคิดในเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องและทรงกระทำให้เห็นเป็นตัวอย่างมาโดยตลอดนานนับหลายสิบปีก่อนที่นักเศรษฐศาสตร์ นักวางแผน และนักวิชาการด้านต่างๆ จะฉุกคิดหันกลับมาพิจารณาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) กันอย่างจริงจังและเริ่มคล้อยตามแนวความคิดอันเป็นแนวพระราชดำริที่ได้พระราชทานไว้ภายหลังจากที่การพัฒนาประเทศตามแนวเศรษฐกิจกระแสหลัก (Main Stream Economy) ซึ่งเป็นระบบทุนนิยม ข้ามชาติอย่างสุดขั้วมาเกือบ 50 ปี และประสบกับภาวะเศรษฐกิจ ฟองสบู่แตก อันทำความวิกฤติและหายนะมาสู่ประเทศชาติครั้งสำคัญที่สุดครั้งหนึ่ง นับตั้งแต่ปี 2540 มาจนถึงบัดนี้ (มงคล ด่านธานินทร์, 2541: 3) ซึ่งรัฐบาลก็ได้ยอมรับถึงปัญหาการพัฒนา ซึ่งผิดพลาดในหลายประเด็นหลัก และจำเป็นต้องเปลี่ยนทิศทางใหม่โดยนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) มาเป็นแนวคิดหลัก ที่มุ่งเน้นไปที่การสร้างความ“พออยู่”“พอกิน” ความ“พอเพียง”และ “พอดี” นับว่า สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมในเรื่อง “มัชฌิมาปฏิปทา” ในระดับจริยธรรมทั้งสิ้น ทุกพื้นที่ที่ได้เสด็จไปสงเคราะห์เกื้อกูลพสกนิกรที่ต้องการความช่วยเหลือ และอยู่ในสภาพที่ยากไร้จะทรงแนะนำสั่งสอนให้เดินทางสายกลาง รู้จักเพียงพอในการบริโภคและการใช้ชีวิต ลดละเลิก ความโลภ อบายมุข และวัฒนธรรมการบริโภคตามกระแสบริโภคนิยม ที่ฟุ่มเฟือย ไร้สาระ และไม่รู้จักเพียงพอ ทรงเน้นเสมอถึงเรื่องการมัธยัสถ์ อดออม ควบคู่ไปกับการสร้างความมั่นคงและเกื้อกูลกันในชุมชนพร้อมๆ กับการสร้างความมั่นคงและมีธรรมในจิตใจไม่เอารัด เอาเปรียบ รู้จักการเสียสละและ “การให้” ขณะเดียวกันก็ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันตลอดจนไม่เป็นการเบียดเบียน และทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ทรงทรงเป็น “นักคิด” “นักวางแผน” และ “นักพัฒนา” ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล และทรงเป็นนักแก้ปัญหา และทรงงานเพื่อให้พสกนิกร “พออยู่–พอกิน” และมีชีวิตอยู่ในทางสายกลางตลอดมา เมื่อเทียบเคียงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแล้วจะเห็นได้ว่ามีการประสานสอดคล้องกันอยู่เป็นหลักใหญ่ กล่าวคือ พระพุทธศาสนานั้นประกอบด้วยส่วนที่เป็นโลกียธรรมและโลกุตรธรรม กล่าวคือ โลกียธรรมนั้นเป็นคำสอนที่มุ่งหมาย สำหรับการดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้ (และโลกหน้า) ด้วยดี ส่วน

โลกุตรธรรมนั้นมุ่งหมายเพื่อความหลุดพ้น อยู่เหนือโลก เป็นอิสระจากการถูกบีบคั้นรัดรึงของโลกของผู้ที่ผ่านพ้นแนวเขตของปวงชนไปสู่อริยชน ส่วนของโลกียธรรมนั้น โดยที่พระพุทธศาสนาได้ให้น้ำหนักและความสำคัญแก่ชีวิตมนุษย์ ซึ่งยังจะต้องดำรงอยู่ในโลกธรรมเป็นอย่างมากไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าโลกุตรธรรม จึงพิจารณามิติทางสังคมว่าเป็นส่วนหนึ่งของคำสอนทางพระพุทธศาสนาด้วย กล่าวว่า “วัฒนธรรมแห่งพระพุทธศาสนานั้น มิใช่มีแต่ที่เป็นไปเพื่อปัจเจกภาพ (Individual) อย่างเดียวแต่มีทั้งที่เป็นไปสำหรับสมาคมภาพ(Social–สังคม) ด้วย” ที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบความสัมพันธ์ระหว่างชีวิต สังคม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสามารถเป็นเครื่องมือในการประพฤติปฏิบัติ และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล (Individual) กับโลกภายนอก (Social) เพื่อเกื้อกูลระบบการดำเนินชีวิตที่ดีงามและพึงปรารถนาอีกด้วย โดยเฉพาะแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” อันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้นตรงกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยการเดินทางสายกลางหรือ มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งเป็น “ข้อปฏิบัติที่พอดี” มีลักษณะแห่งดุลยภาพหรือสมดุล ตามหลักพระพุทธศาสนาได้นั่นเอง (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อการประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร), 2545, : 42)

จะเห็นได้ว่า บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา “ปรัชญา แนวคิด และทฤษฎีสัมมาเศรษฐกิจ” มีความจำเป็นและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในท่ามกลางสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและทิศทางการพัฒนาของประเทศในการแก้ไขปัญหาและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องโดยมี “ปัญญา” และ “ธรรม” ตามหลักธรรมพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาแห่งปัญญาและการปฏิบัติ เป็นแสงสว่าง และเครื่องกำกับให้ประชาชนมีส่วนใหญ่ของประเทศได้ผ่านพ้นภัยพิบัติทางเศรษฐกิจ สามารถประคองชีวิตให้รอดพ้นดำรงอยู่ได้โดยไม่สูญเสียอิสรภาพและคุณภาพของชีวิตตามวิถีชีวิตแห่งชาวพุทธด้วยปัญญารู้เท่าทันโลกมีดุลยภาพและมีความมั่นคง (Edward J Thomas, 1997: P.259) แก้ไขปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ และเป็นเศรษฐกิจทางเลือกของประเทศในท่ามกลางกระแสของเศรษฐกิจระบบทุนนิยมเสรีและบริโภคนิยมอยู่ในขณะนี้นั่นเอง

ความเป็นมาทางปรัชญา แนวคิด และทฤษฎีสัมมาเศรษฐกิจ

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ของประเทศไทย ได้รับผลกระทบจากภัยสงครามอย่างหนัก และทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจหลายด้านรัฐบาลไทยภายใต้การนำของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยได้ตราพระราชบัญญัติสภาเศรษฐกิจแห่งชาติมีผลบังคับใช้ เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2493 มีการจัดตั้ง “สภาเศรษฐกิจแห่งชาติ” เพื่อให้ประเทศไทยก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ.2496 คณะรัฐมนตรีมีมติให้แต่งตั้ง “คณะกรรมการดำเนินการวางผังเศรษฐกิจของประเทศ” และให้คณะกรรมการ ฯ เริ่มวางผังเศรษฐกิจของประเทศ ในปี พ.ศ. 2496 ในการวางผังเศรษฐกิจของประเทศ และได้มีการเสนอรายงานชื่อ “โครงการพัฒนาการของรัฐบาลสำหรับประเทศไทย” และ ในรายงานนี้ เสนอให้จัดตั้งสถาบันการวางผังเศรษฐกิจให้เป็นการถาวร รัฐบาลจึงได้ยกเลิกพระราชบัญญัติสภาเศรษฐกิจ พ.ศ. 2493 โดยประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับใหม่ เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2502 พร้อมกับจัดตั้งสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ขึ้นตรงกับสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อรับผิดชอบวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของชาติขึ้นเป็นการถาวร

คำว่า “เศรษฐกิจ” ซึ่งเป็น “แนวทางการดำเนินชีวิต” ที่ทรงยึดถือเอาเป็นหลักในการดำรงชีพในภาวะวิกฤติและในอนาคต เพื่อกระตุ้นความสนใจ ที่จริงไม่ใช่เรื่องเศรษฐกิจแต่เป็นเรื่องวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตร่วมกันของผู้คนพอร่วมกันก็ต้องนึกถึงกันและกันนึกถึงการ “พออยู่–พอกิน” นึกถึงการ “พึ่งพาตนเอง” (ศ.นพ. ประเวศ วะสี, 2544: 76) ดังที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ได้ทรงพระกรุณาฯ เห็นชอบและทรงปรับปรุงเพื่อนำมาใช้เป็นทางการ ดังนี้ “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะ แนวทางการดำเนินชีวิต ให้แก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจและเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแส โลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลง เพราะว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถ

บพิตร (รัชกาลที่ 9) ที่ได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานแก่พสกนิกรอย่างเป็นทางการ หลังจากที่ประธานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ขอให้ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยจากข้อความ “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่ได้ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัส ซึ่งได้ทรงมีพระราชวินิจฉัยตามที่ร้องขอและทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานลงมาเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยอยู่ในภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ เป็นหลักสำคัญในการดำรงชีวิตและการตั้งตนอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง โดยที่จะต้องคำนึงถึง ความพอเพียง ความพอประมาณและความมีเหตุผล และมีปัญญาความรอบรู้ รอบคอบ และมีคุณธรรม พอสรุปได้ดังนี้ (1) ความพอประมาณและความพอเพียง คือ ความสมดุลและความพอดี ไม่มากไม่น้อยเกินไป ตามแต่อัตภาพของบุคคลเป็นไปตามหลักพุทธธรรมมัชฌิมาปฏิปทา (2) ความมีเหตุผล เป็นเหตุผลที่สมควรในการกระทำและการตัดสินใจ โดยพิจารณาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องและคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นอย่างรอบคอบ (3) ภูมิคุ้มกันที่ดี คือ มีความมั่นคงในการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพื่อ เป็นการลดความเปราะบางต่อความเสี่ยงในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพหากมีสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์เกิดขึ้น และ (4) คุณธรรม เป็นหลักสำคัญที่ต้องมีทั้งความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่โลภ ไม่เบียดเบียน มีความอดทน ความเพียร และมีปัญญาในการดำรงชีวิตอย่างถูกต้องตามหลักพุทธธรรม

จากพระราชดำริเกือบทุกโครงการ ล้วนมุ่งเน้นในเรื่องของการสร้างความ “พออยู่–พอกิน” ความเหมาะสม ความพอเพียง และความพอดี ทั้งสิ้น ทรงดำเนินการเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสะท้อนออกมาในเรื่อง การสร้าง “ความพอเพียง” ให้กับเกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ มาตั้งแต่เริ่มทรงงานช่วยเหลือพสกนิกรผู้ยากไร้ มานานนับหลายทศวรรษก่อนหน้าที่จะเกิดปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจของประเทศ คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง”จะเป็นคำที่พูดอ้างอิงกันหนาหูในบรรดานักคิด นักวิชาการ และนักเศรษฐศาสตร์ทั้งหลายเสียอีก เกือบทุกครั้งและทุกแห่งหนที่ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงงานเพื่อช่วยเหลือ สงเคราะห์และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน นอกจากนี้ ยังทรงแนะนำให้รวมตัวกันสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันจากความเปลี่ยนแปลงและป้องกันการถูกเอารัด เอาเปรียบ จากนายทุน ที่มุ่งเฉพาะแต่ผลกำไรเป็นตัวเงินฝ่ายเดียว และทรงแนะนำให้เกษตรกรอยู่ติดกับพื้นที่ทำกิน มิให้รีบด่วนจำนำจำนอง หรือขายที่ดินทำกินให้กับนายทุนโดยตนเองต้องอพยพย้ายถิ่นมาทำงานใช้แรงงานในเมืองใหญ่ หรือไม่ก็ต้องบุกรุกแสวงหาที่ทำกิจใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเบียดเบียนธรรมชาติ ทำลายสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ อันเป็นการดำรงชีวิต ที่ไม่เกื้อกูลกับธรรมชาติและเป็นการทำลายทรงแนะให้เกษตรกรมีความมานะขยันหมั่นเพียร มีความอดทนต่อการทำงาน ช่วยตนเองได้ ทรงเน้นเรื่องคุณธรรมในการดำรงชีวิต ความไม่โลภ ไม่เอารัดเอาเปรียบตนเอง ผู้อื่นและธรรมชาติ ซึ่งทั้งหลายทั้งปวงนี้ อยู่ในหลักการของการดำเนินชีวิตในวิถีแห่งพุทธะอย่างชัดเจน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2540 : 9)

นอกจากนี้ พระองค์ทรงพระราชดำรัสเกี่ยวกับการพัฒนาว่า “การพัฒนานั้นต้องเป็นไป ตามลำดับขั้นตอน ต้องสร้างพื้นฐานความ“ พออยู่–พอกิน” ให้ได้เสียก่อนเป็นเบื้องต้นก่อนจะพัฒนาไปสู่ระดับสูงขึ้นต่อไป หาก “รีบเร่ง”ทุ่มเทสร้างความเจริญเติบโตให้รวดเร็ว แต่ประการเดียว อาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด” พระราชดำรัสตามที่อัญเชิญมาข้างต้นนี้ มีขึ้นก่อนที่จะเกิดวิกฤติครั้งใหญ่ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยหลายสิบปี อีกทั้งยังได้ทรงเตือนนักพัฒนาเศรษฐกิจกระแสหลักของไทยอยู่เสมอถึงดุลยภาพของการพัฒนา แต่ในท้ายที่สุดประเทศไทยก็ต้องประสบชะตากรรมอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ และแม้ว่าจะมีความพยายามที่จะพลิกพื้น ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจขึ้นมาใหม่ แต่ก็ยังคงใช้หลักและแนวความคิดโดยการเน้นที่ “ความเจริญทางเศรษฐกิจ” เช่นเดิม แม้จะได้มีการตระหนักกันอย่างกว้างขวางถึงความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต จากการใช้แนวคิด ตามแบบและทฤษฎีของตะวันตกเช่นในอดีตแล้วก็ตาม อย่างไรก็ดี ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอันเป็นกรอบและแนวทางการพัฒนาประเทศ ฉบับที่ 9 (2545-2549) ชี้ให้เห็นชัดเจนถึงความล้มเหลวในอดีต อันเกิดจากการพัฒนาที่ขาดความสมดุล โดยเน้นเฉพาะตัวเลขทางเศรษฐกิจเชิงปริมาณแต่ขาดความสมดุลด้านคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ ปัญหาความยากจนและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดจนความออนแอของสังคมไทยที่ตกอยู่ภายใต้กระแสวัตถุนิยม ความเสื่อมโทรมทาง ศีลธรรม และปัญหาสังคมที่มีมากและรุนแรงขึ้น จึงได้น้อมนำเอา “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) มาพัฒนาประเทศ” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544 : บทนำ) นั่นเอง

สัมมาเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากพระราชดำริตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษา ติดตาม แนวคิดในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งอยู่ในบริบทของเศรษฐกิจพอเพียงนับแต่ได้เริ่มต้นโครงการมาจะเห็นแนวคิดและทิศทางที่ชัดเจนว่า ปรัชญา แนวคิด และทิศทางของ "เศรษฐกิจพอเพียง" ซึ่งเป็น "ระบบปิด" (Close Economy) มิใช่ระบบทุนนิยม วัตถุนิยม และบริโภคนิยม ที่ก่อให้เกิด "วัฒนธรรมการบริโภค" ที่ไร้สาระและเกินขอบเขต ดังที่พระพุทธศาสนาปฏิเสธความสุดโต่ง แต่สอนให้ปฏิบัติตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาเพราะเป็นทางสายกลาง ตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา ผสมผสานกลมกลืนกับมิติด้าน"จริยธรรม"ของการอยู่ร่วมกันของสรรพสิ่งสงเคราะห์เกื้อกูลพึ่งพาอาศัยกัน อันเป็นกระบวนการหนึ่งของแนวคิดหลัก "เศรษฐกิจพอเพียง" ว่าเป็นจริยธรรมของการมีวิถีชีวิตแบบ "น้ำพึ่งเรือ–เสือพึ่งป่า" อันเป็นการ "พึ่งพิง–อิงกัน" (Interdependence) มากกว่าเป็นแค่การ "พึ่งพาอาศัย" (Dependence)(ชัยอนันต์ สมุทรวานิช, 2541: 13) ให้พัฒนาศักยภาพของตนเองให้อยู่ในระดับ "พออยู่–พอกิน" และพึ่งพาตนเองได้ เช่น "การลงแขก" หรือหลักการหมุนเวียนกันใช้แรงงานของวิถีชีวิตไทยโบราณที่เรียกย่อๆ ว่า "บ–ว–ร " (บ้าน–วัด–โรงเรียน และราชการ) ทฤษฎีที่สาม ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งและภูมิคุ้มกันให้ชุมชน เช่น ระบบสหกรณ์ เป็นต้น

อันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) อันเป็นเอกลักษณ์สำคัญ ก็คือ "ความเรียบง่าย" และความไม่สลับซับซ้อน และทรงรับสั่งเสมอว่า "การทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นง่ายนั้นเป็นของยาก เช่นเดียวกับการทำสิ่งที่ง่ายให้เป็นเรื่องยากนั้น เป็นของง่าย "ทำให้ง่าย" ในความหมายของพระองค์ คือ ซิมพลีซิตี (Simplify) หรือ (Simplicity) (สำนักงาน กปร., 2540 : 30) นับว่า เป็นหลักการและแนวปฏิบัติที่สำคัญยิ่งอีกส่วนหนึ่งในการทรงงานของพระองค์ เช่น แนวความคิด "ใช้อธรรมปราบอธรรม" และ "ธรรมปราบอธรรม" หรือ "น้ำดีไล่น้ำเสีย" ในงานการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น แนวคิดและปรัชญาการทำงานในลักษณะนี้จะเห็นได้ว่าเป็นการใช้ "สติ" และ "ปัญญา" ผสมผสานกับความรู้เข้าดำเนินการกับเหตุและปัจจัยไม่ว่าจะเป็น "บวก" หรือ "ลบ" ที่อยู่แวดล้อมมนุษย์ตามธรรมชาติให้ก่อประโยชน์สูงสุดนั้นเป็นการใช้ "ปัญญา" แก้ปัญหาตามหลักพระพุทธธรรม ประชาชนส่วนใหญ่มีความ "พออยู่–พอกิน" เสียก่อนขณะเดียวกันก็เป็นการปูพื้นฐานไว้สำหรับความ "อยู่ดี–กินดี" (ในความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงมิใช่ในความหมายของระบบบริโภคนิยม) ต่อไปในอนาคตด้วยเคยมีพระราชกระแสสำคัญในเรื่องนี้ว่า "ชนบท และ ชาวชนบท ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ยังยากไร้ขัดสน ยังต้องการความช่วยเหลือ หากประชาชนส่วนใหญ่ ยังยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ไม่ได้แล้วการพัฒนาประเทศก็ถือว่า ไม่ประสบความสำเร็จ" (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.), 2534 : 2)

การมองด้วยความคิดที่เป็นองค์รวม (Holistic) ด้วยความมีเมตตาธรรม เป็นการมองที่จุดประสงค์ของงาน และผลแห่งความสำเร็จที่เป็นการ "คุ้มค่า" มากกว่า "คุ้มทุน" ดังที่มีพระราชกระแสที่ทราบกันทั่วประเทศและทั่วโลกว่า "ขาดทุน" (ของเรา) คือ กำไร (ของเรา) (Our Loss is our gain) "กำไร" กล่าวคือ ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนทั่วหน้ากันจริงอยู่รัฐอาจจะต้องลงทุนเป็นการเริ่มต้น คือ ดูเหมือนเป็นการขาดทุนแต่ภายหลังเป็นการลงทุนที่คุ้มค่า คือประชาชนได้กำไร คือความผาสุก กล่าวคือ แม้จะไม่กลับมาเป็น "ตัวเงิน" และ "กำไร" ในความหมาย และ "นัย" อันเป็นปกติของนักเศรษฐศาสตร์และนักลงทุนทั้งหลาย ซึ่งในเรื่องนี้มีพระราชกระแสด้วยว่า เรื่องขาดทุนคือกำไรนี้ แน่นอนว่า" นักเศรษฐศาสตร์ฟังแล้วคงไม่เห็นด้วย" เพราะผิดหลักการของเขา นอกเหนือจาก "การให้" และมองในลักษณะการ "คุ้มค่า" มากกว่า "คุ้มทุน" (Cost-Effectiveness มากกว่า Cost Benefit ratio) แล้ว "ความรวดเร็ว" เป็นคุณลักษณะสำคัญของแนวคิดในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริตลอดมา ทรงมีพระราชกระแสเสมอว่า "ประชาชนเดือดร้อน ต้องไปให้เร็วที่สุด เพราะประชาชนคอยไม่ได้" ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ภาวะความเดือดร้อน และความทุกข์นั้นเปรียบเหมือนอาการไข้ต้องเร่งบำบัด เยียวยา อย่างเร่งด่วน อย่างน้อยก็แก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้ได้ ดังที่มีพระราชกระแสว่า "ถ้าให้ปวดหัวก็คิดอะไรไม่ออก เป็นอย่างนั้น ต้องแก้ไขปวดหัวก่อน แต่ปวดหัวใช้ยาแก้ปวด หรือยาอะไรก็ตาม แก้ปวดหัวมันไม่ได้ แก้อาการจริงแต่ก็ต้องแก้ปวดหัวก่อนเพื่อที่จะให้อยู่ในสภาพที่จะคิดได้แล้วอีกอย่างหนึ่งก็คือแบบ Macro นี้เขาจะทำแบบรื้อทั้งหมด ฉันไม่เห็นด้วย อย่างบ้านที่คนเราอยู่บอกว่าบ้านนี้มันผุตรงโน้น ผุตรงนี้ไม่คุ้มที่จะไปซ่อม ตกลงรื้อบ้านนี้ ระเบิดเลย แล้วเราจะไปอยู่ที่ไหน ไม่มีที่อยู่ก็ต้องค้ำเอาไว้ก่อน แล้วค่อยๆ ดูไป ตรงนี้ยังอยู่ได้ ไปรื้อตรงโน้นแล้วค่อยๆ สร้าง แล้วค่อยมา

รื้อตรงห้องนี้ วิธีทำค่อยทำค่อยไปจะไประเบิดหมดไม่ได้” เจตนารมณ์ของการดำเนินการเช่นนี้ คือ “ค่อยเป็นค่อยไป” และ “เป็นไปตามลำดับขั้นตอน”

ปรัชญา แนวคิด และทฤษฎีของการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ล้วนแล้วแต่วางอยู่บนหลักและกระบวนการของ “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีหลักสำคัญดังมีพระราชกระแสว่า “เราต้องช่วยเขา เพื่อให้เขาสามารถช่วยตนเองได้ต่อไป” ซึ่งการให้โอกาสเพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองและยืนอยู่บนขาตนเองได้ “การพัฒนาตน” นั้น เป็นเรื่องสำคัญที่สุดและเป็นแกนกลางของทุกสิ่งเป็นทั้งหมดของการปฏิบัติธรรม เป็นการทำให้ตนนั้นเจริญขึ้นด้วยการ “ภาวนา” ซึ่งมีความหมายลึกซึ้งกินความมากกว่าคำสมัยใหม่ว่า “พัฒนา” หรือ “วัฒนา” คำว่า “ภาวนา” คือ การทำให้เจริญยิ่งๆ ขึ้นไป เช่น จิตภาวนา กุศลภาวนา และอื่นๆ อีกมากหลักในพระพุทธศาสนานั้น สรรเสริญ ยกย่อง คนที่พัฒนาตนแล้วว่าควรแก่การยกย่อง ดังพระบาลีที่ว่า “ทนฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ”แปลว่า “ในหมู่มนุษย์ผู้ที่ฝึกตนแล้วประเสริฐที่สุด” ผู้ที่พัฒนาตนคือ ผู้ที่ได้รับการสรรเสริญในพระพุทธศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2547 : 18)

การพัฒนาจะต้องเป็นการขยายศักยภาพพื้นฐานของมนุษย์ให้บรรลุการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกด้านและการมีเสรีภาพด้วย การพัฒนามนุษย์นั้นรวมถึงการศึกษาสาธารณสุขและการให้ได้รับความเป็นธรรมในทางเศรษฐกิจและสังคมด้วย (Amartya Sen, 1999: p.15) โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ได้ ส่วนสิทธิพื้นฐานที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ เรื่องของ “การศึกษา” ซึ่งสามารถพัฒนาคน เราไปตลอดชีวิต(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2547: 110) การกำหนดให้แปลงเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ ต้องมีพื้นที่ไว้ปลูกข้าว 30 % นั้น เพื่อให้เกษตรกรผู้ยากไร้พ้นจากการไม่มีข้าว ที่เป็นอาหารหลักที่คนไทยในชนบททุกคนบริโภคเสียก่อน มีอาหารเพียงพอต่อการบริโภคเองโดยไม่ต้องใช้เงิน อันเป็นตัวกลางแลกเปลี่ยนสินค้าในระบบเศรษฐกิจการตลาด (Marketing Economy) ทำให้ครัวเรือนมีความเข้มแข็งขึ้นในระดับหนึ่ง ตามขั้นตอนและเป็นไปตามหลักทางภูมิศาสตร์ ภูมิสังคม และภูมิวัฒนธรรม ที่เป็นองค์รวม (Holistic) นั้นคือ ระบบทุนนิยม สามารถในการสร้างรายได้ (ที่เป็นตัวเงิน) ของเกษตรกรสามารถรักษาพื้นที่และถิ่นฐานไว้ได้ ให้เกิดขึ้นทุกภูมิภาคของประเทศ ถือว่าเป็นสถาบันหลักทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศไทยนั่นเอง (ดร. วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, 2546: 7)

สัมมาเศรษฐกิจในมุมมองของพระพุทธศาสนา

คำสอนหรือแนวคิดในพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจโดยตรง หรือสามารถนำมาประโยชน์ใช้กับเศรษฐกิจมีจำนวนมาก จนมีผู้นำมาศึกษาและเรียกว่า “พุทธเศรษฐศาสตร์” บ้าง “เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ” บ้าง ที่ว่านำมาอภิปรายเพื่อให้เห็นแนวคิดที่เป็นหลักการและวิธีการของพุทธศาสนาที่สามารถอธิบายได้ตามลำดับ ดังนี้

1) สัมมาเศรษฐกิจกับมัชฌิมาปฏิปทา กล่าวคือ มัชฌิมาปฏิปทา คือ การปฏิบัติสายกลาง ซึ่งเป็นหลักจริยธรรมย่อมต้องคู่กับหลักสัจธรรมอันเป็นสายกลางเช่นกัน โดยหลักสัจธรรมอันเป็นสายกลางนี้เรียกว่า มัชเฌนธรรม หรือหลักทฤษฎีที่ว่าด้วยความสมดุล จะเห็นว่าหลักพระพุทธศาสนาในทุกระดับมีเรื่องของความพอดี หรือความเป็นสายกลางนี้ ฉะนั้นความเป็นสายกลาง คือ ความพอดีที่จะให้ถึงจุดหมาย และที่จะให้ตรงกับความจริง ไม่ให้ไปสุดโต่ง เอียงสุดซึ่งจะพลาดจากตัวความจริงไปนั้น จึงเป็นลักษณะทั่วไปอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสายกลางทั้งหลักทฤษฎี (มัชเฌนธรรม) และหลักการปฏิบัติ (มัชฌิมาปฏิปทา) เพราะพระพุทธศาสนา คือ ศาสนาแห่งปัญญาและการปฏิบัติ อีกทั้งพุทธธรรมนั้นก็มิใช่เป็นเพียงปรัชญาของนักปรัชญาหรือเรื่องของนักคิดที่กำลังคิดค้นหาความจริง โดยใช้เหตุผลเชิงตรรกวิทยาหักล้างพิสูจน์ความจริงกันอยู่ หากแต่พุทธธรรมเป็นเรื่องของ “การปฏิบัติ” หรือเป็นการปฏิบัติของผู้ทรงปัญญา ซึ่งเข้าไปเกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาให้กับชีวิตและความเป็นอยู่จริงของมนุษย์ พระพุทธศาสนามุ่งเน้นการสอนความจริงที่เป็นประโยชน์ และสั่งสอนเฉพาะสิ่งที่จะนำมาปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ในชีวิตจริงได้ แต่สามารถที่จะอธิบาย “ทางสายเดียวแต่มีองค์ประกอบ 8 อย่าง “อันเป็นหัวข้อสำคัญของอริยอัฏฐังคิกมัคค์ หรืออารยอัษฎางคิกมรรค (มรรคาอันประเสริฐ มีองค์ 8 อย่าง) ดังนี้ คือ (1) ความเห็นชอบ (2) ความดำริชอบ (3) วาจาชอบ (4) การกระทำชอบ (5) เลี้ยงชีพชอบ (6) ความพยายามชอบ (7) ระลึกชอบ และ (8) จิตมั่นชอบ (ผศ. พิเศษ ดร. สรวิชญ์ วงษ์สอาด, 2563 :191-193) องค์ประกอบทั้ง 8 นี้ มิใช่ทางแปดทาง หรือต้องกระทำให้สำเร็จเสร็จสิ้นไปทีละข้อ หากแต่เป็นส่วนประกอบของทางสายเดียวกัน ที่ต้องอาศัยพึ่งพิงกัน เหมือนเกลียวเชือก 8 เกลียว ที่รวมกันเข้าเป็นเส้นเชือกเดียว ที่ต้องปฏิบัติร่วมกันไปโดยตลอด การผลิตและ

การบริโภคโดยเทียบเคียงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีลักษณะเป็น เศรษฐศาสตร์แนวพุทธกับเศรษฐกิจกระแสโลก ในการวิเคราะห์ลัทธิเศรษฐศาสตร์ว่า ถ้าจะมุ่งถึงประโยชน์สุขของมนุษย์ชาติอย่างแท้จริงแล้ว การมองดูแต่คุณค่าของการผลิตและการบริโภคเท่านั้น น่าจะเป็นการไม่เพียงพอ และไม่สมควร หากแต่จะต้องมองดู ที่ "การไม่ผลิตและไม่บริโภคด้วย" ซึ่งหากจะมองในแง่ธรรมแล้ว หากมีบุคคลผู้หนึ่งแม้จะมิได้ผลิตอะไรในแง่เศรษฐกิจแต่ถ้าเขาบริโภคทรัพยากรของโลกให้สิ้นเปลืองไปน้อยที่สุด และมีชีวิตที่เกื้อกูลต่อสภาพแวดล้อมตามสมควร ก็ยังดีกว่าบุคคลอีกผู้หนึ่งซึ่งทำงานผลิตสิ่งที่เป็นอันตรายแก่ชีวิตและสังคมเป็นอันมาก พร้อมทั้งบริโภคทรัพยากรของโลกสิ้นเปลืองไปอย่างมากมาย แต่ดูเหมือนว่าลัทธิเศรษฐกิจทั้งหลายจะยกย่องบุคคลที่ผลิตและบริโภคมาก (ทำลายมาก) ยิ่งกว่าบุคคลแรกที่ผลิตและบริโภคน้อย (ทำลายน้อย) ข้อวิเคราะห์นี้ สอดคล้องต้องกันกับแนวพระราชดำริ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างยิ่ง หลักของการ "พออยู่" "พอกิน" พอดีและพอเพียงตลอดจนไม่โลภไม่เบียดเบียนทั้งผู้อื่น และทรัพยากรธรรมชาตินั้น คือ แนวความคิดหลัก และเป็นพื้นฐานหลัก ที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้ ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศวางแนวชีวิตตามหลักแห่งพระพุทธศาสนาไว้ให้มั่น เพื่อเป็นภูมิคุ้มกัน มิให้เกิดความทุกข์ และสามารถดำรงชีวิต อยู่อย่างเป็นสุขตามอัตภาพ มีความงดงามและมีสันติสุขไปพร้อมๆ กัน นั้นเอง (ผศ. พิเศษ ดร. สรวิชญ์ วงษ์สอาด, 2563 : 221-223)

2) สัมมาเศรษฐกิจกับการพึ่งตนเอง กล่าวคือ การพัฒนาประเทศชาติให้พึ่งตนเองในลักษณะ "เศรษฐกิจพอเพียง" นั่นคือ การพัฒนาที่ไม่อิงเศรษฐกิจโลกจนเกินไป ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมประจำชาติไทยอยู่แล้ว การพึ่งพาตนเองหรือพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนานั้น มีอยู่หลายประการเป็นการเฉพาะ เช่น นาถกรณธรรม ซึ่งประกอบด้วยองค์ธรรมสำคัญ 10 ข้อ ว่าด้วยธรรมอันเป็นการสร้างที่พึ่งคุณธรรมอันทำให้ตนเป็นที่พึ่งของตนเองได้ประกอบด้วย ศีล พาหุสัจจะ กัลยาณมิตตตา โสวจัสตา กิงกรณีเยสุ ทุกขตา ธัมมกามตา วิริยารัมภะ สันตุฏฐิ สติ ปัญญา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545: 324) ซึ่งเป็นองค์ธรรมอันเป็นการ "สร้างที่พึ่ง" นี้ เป็นธรรมมีอุปการะมาก เป็นคุณธรรมอันทำให้ตนเป็นที่พึ่งแห่งตนยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จและเป็นกำลังหนุนในการบำเพ็ญคุณงามความดีทั้งหลายด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อวิเคราะห์เทียบเคียงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ข้อนี้แล้ว สอดคล้องเป็นไปในแนวทางเดียวกันโดยที่เศรษฐกิจพอเพียงไม่เพียงแต่มุ่งประสงค์ให้เกษตรกรและในวงที่กว้างขวางออกไป คือ ประชาชนทั้งชาติได้พึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังหมายความคลุมถึงการมีความมั่นคงในการที่จะเป็น "อิสรภาพ" จากการครอบงำของกระแสโลกในเชิงวัตถุนิยมและบริโภคนิยมต่างๆ ทั้งประชาชนยังสามารถกำหนดความเป็นอยู่ของตนเองด้วย สติปัญญา ความพากเพียร ความสันโดษ โดยมีองค์ธรรมทางพระพุทธศาสนาเกื้อหนุนอยู่ด้วย ดังจะเห็นได้จากความในพระราชดำรัส ตอนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ว่า "คนเราถ้าพอในความต้องการมันก็มีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อยถ้าประเทศใดมีความคิดอันนี้มีความคิดว่า ถ้าทำอะไรต้อง พอเพียง หมายความว่าพอประมาณซื่อตรง ไม่โลภอย่างมากเราก็อยู่เป็นสุข" การพึ่งตนเองได้ในกระบวนทัศน์ของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นกินความหมายถึงการพัฒนาทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมเข้าไว้ด้วยการพึ่งตนเองได้จึงไม่ได้มีความหมายเฉพาะ การพึ่งตนเองได้ทางด้านวัตถุเท่านั้น แต่หมายความกว้างขวางถึงการควบคุมตนเองให้เป็นอิสระปลอดโปร่งจากอำนาจของกิเลส และสามารถข่มตน ข่มใจ ให้เกิดปัญญาในการมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่ารู้จักทุกข์ รู้เท่าทันทุกข์และมีความสุขตามอัตภาพได้ด้วย ดังที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ทรงเป็นผู้ริเริ่มในการนำกระบวนทัศน์ของการพัฒนาเพื่อนำไปสู่ การพึ่งตนเองมาสู่กระบวนการพัฒนาในระยะแรกของไทย โดยเน้นที่การช่วยเหลือเพื่อให้ประชาชนช่วยตนเองได้ โดยมิได้ประสงค์ที่จะให้ประชาชนคอย "รับ" แต่ประการเดียว จนเกิดความอ่อนแอ และไม่สามารถช่วยตนเองได้ในที่สุด เหมือนการให้ในระบบเอื้ออาทร ซึ่งเป็นการดำเนินการในลักษณะที่มุ่งหวังผลทางการเมืองในบางยุคสมัย ซึ่งเป็นการเฉพาะหน้าและไม่ยั่งยืนและจะก่อปัญหาอันยิ่งใหญ่ไว้ในภายหน้า นอกเหนือไปจากหลัก "การพึ่งตนเอง" ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งอิงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ว่า ธรรมอันเป็นการสร้างที่พึ่ง (นาถกรณธรรม) นี้แล้ว ยังมีหลักธรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องด้วยการพึ่งตนเองซึ่งสามารถหยิบยกมากล่าวถึงได้อีก เช่น ในเรื่องที่พระพุทธศาสนา สอนให้บุคคลพึงทำตัวเป็นที่พึ่งของตน ให้ช่วยตนเองก่อนที่จะได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น เป็นการเตรียม "เหตุ"ประกอบ "เหตุ" ให้ดีที่สุดเพื่อให้ได้รับ "ผลดี" ที่ปรารถนาเป็นการกำหนดการกระทำที่ดีของตนโดยผ่านการควบคุมการกระทำและความประพฤติตามหลักธรรมอันเป็นการสร้างที่พึ่งนั้นเอง (ผศ. พิเศษ ดร. สรวิชญ์ วงษ์สอาด, 2563 : 225-228)

3) สัมมาเศรษฐกิจกับสันโดษ กล่าวคือ คำว่า “สันโดษ” อาจมีความหมายถึง “ความเป็นปัจเจกนิยม” (individualism) ซึ่งความสันโดษในความหมายหนึ่งอาจหมายถึงการแยกตัวโดดเดี่ยวเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตน และไม่นำพาต่อประโยชน์ส่วนรวมชุมชนและสังคมแต่ในความหมายที่แท้จริงทางพุทธธรรมแล้ว “สันโดษ” ห่างไกลจากความเป็น “ปัจเจกนิยม” ในระบบทุนนิยมโดยสิ้นเชิง เนื่องด้วยโดยที่ลัทธิปัจเจกนิยมในระบบทุนนิยมเสรีนั้น ความสำเร็จในการผลิตและการบริโภคที่ได้มาเฉพาะตน อาจเสริมให้เกิด “อหังการ” และ “มมังการ” ซึ่งจะต่อยอดเชื้อแห่งความโลภและการเบียดเบียนไม่มีที่สิ้นสุด และจะเกิดการแข่งขันเพื่อเอาชนะ คู่แข่งและจะเร่งเร้าเบียดเบียนทรัพยากรธรรมชาติให้หมดสิ้นเปลืองไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ตามทฤษฎีการแข่งขัน (competitiveness) ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมกันในสังคมผู้บริหารประเทศและปัญญาชนบางส่วนอยู่ในขณะนี้ ความเป็นปัจเจกนิยมในลักษณะนี้หาได้เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนในฐานะองค์รวมแต่ประการใดไม่แต่เป็นปัจเจกนิยมทุนนิยมเสรีโดยแท้ ลัทธิปัจเจกนิยมเชื่อว่า กิเลสตัณหาของมนุษย์เช่น ความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้ ความอยากมี อยากเป็น อยากรวย อยากได้ และเมื่อได้แล้วมีแล้ว ก็ต้องมีให้มากขึ้นไปอีก เป็น “พลังผลักดัน” ให้มนุษย์แก่งแย่งแข่งขันกันทำงานเพื่อพัฒนาตนเอง แทนที่จะเห็นเป็น “ความโลภ” อย่างไรก็ดี ลัทธิปัจเจกนิยมนี้หากมีขึ้นมากเกินสมควรไป จะทำให้มนุษย์เห็นแก่ตัวมากกว่าเห็นแก่ส่วนรวม และท้ายที่สุดจะนำไปสู่ความขัดแย้งและทำลายล้างกัน ดังที่มี ปรากฏให้เห็นอยู่เป็นปกติในสังคมปัจจุบัน และท้ายสุดก็จะพากันล่มสลายในที่สุด ความสันโดษ ตามนัยแห่งพุทธธรรมและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะเห็นแก่ทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว มีการควบคุมกิเลส ตัณหา มิให้แผ่กว้างขยายขอบเขตไปสร้างความทุกข์ยากให้กับทั้งตนเองและผู้อื่น รู้จักประมาณการบริโภค รู้จักอิ่ม รู้จักพอ ทำงานด้วยความขยันขันแข็งและอดทน รู้จักรักผู้อื่น อันจะเป็นแนวทางแห่งศานติ สมานฉันท์ และสามารถนำพาประเทศชาติไปสู่ความสงบร่มเย็น และเจริญก้าวหน้าด้วย “สัมมาพัฒนา” สมกับเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนา เมื่อกล่าวถึงความ“สันโดษ” ว่าต่างจาก “ปัจเจกนิยม” (dividualism) ในความหมายของระบบทุนนิยมเสรีตะวันตก ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจตัวใครตัวมันแล้ว ก็เห็นเป็นการสมควรที่จะเน้นทำความเข้าใจด้วยว่า ในหลักแห่งพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนต้องเป็น กัมมวาทีและวิริยวาที คือ ต้องถือหลักแห่งการกระทำและหลักแห่งความเพียร ต้องมีความเพียรในการสร้างสรรค์ ต้องฝึกและพัฒนาให้เป็นความอยากทำมากกว่าความอยากได้ ผู้ที่มีความสุขได้จริง คือ ผู้มีฉันทะในการปฏิบัติ มากกว่าความอยากได้ ผู้คอยแต่จะเสพและบริโภคนั้นเป็นคนอ่อนแอ เพราะไม่มีฉันทะในการปฏิบัติ และจะเป็นผู้ที่ต้องพึ่งพาคนอื่นตลอดไป พระพุทธศาสนา ยกย่องคุณค่าของคุณสมบัติของบุคคล 2 ประการ ได้แก่ (1) ความไม่สันโดษในกุศลธรรมทั้งหลาย และ (2) ความเพียรที่ไม่ย่นย่อ ดังนั้น ความสันโดษจึงต้องควบคู่อยู่กับความเพียรเสมอไป ความเพียรทำให้เกิดความองอาจเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และไม่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น และยังเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ด้วย อันเป็นรากฐานของการสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคง ยั่งยืน โดยไม่ต้องอิงกระแสวัตถุนิยมภายนอกนั่นเอง (ผศ. พิเศษ ดร.สรวิชญ์ วงษ์สอาด, 2563 : 228-231)

4) สัมมาเศรษฐกิจกับมัตตัญญุตา กล่าวคือ มัตตัญญุตาเป็นองค์ธรรมหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิต ของมนุษย์อย่างมีศานติสุขและยั่งยืน คำว่า “มัตตัญญุตา” หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือ ความพอเหมาะพอดี เช่น รู้จักประมาณในการแสวงหา รู้จักประมาณในการใช้จ่ายให้พอเหมาะ ดังนั้น “มัตตัญญุตา” หมายถึง ความรู้จักประมาณ หรือรู้จักพอดีในการปฏิบัติต่างๆ โดยทั่วไป หรือรู้จักพอดีที่เป็นหลักกลางๆ เช่น จะรับประทานอาหารก็ต้องมีความรู้จักประมาณ รู้จักพอดีในอาหาร ถ้ารับประทานอาหารไม่พอดีก็เกิดโทษแก่ร่างกาย แทนที่จะได้สุขภาพ แทนที่จะได้กำลัง ก็อาจจะเสียสุขภาพ และอาจจะทอนกำลังทำให้อ่อนแอลงไป หรือเกิดโรค เพราะฉะนั้นท่านจึงสอนให้มีความรู้จักประมาณในการบริโภค เรียกว่า “โภชเนมัตตัญญุตา” พอควร เพื่อความเหมาะสมในการจับจ่ายและดำรงชีวิตโดยหลักในการรู้จักการใช้จ่ายและการบริโภคทรัพย์ที่หามาได้นั้น เป็นหลักการที่สำคัญ เช่นกันในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้วยว่าทรงแนะนำและสั่งสอนเกษตรกรให้รู้จักประมาณในการจับจ่ายและการบริโภค ด้วยการที่ทรงห่วงใยในเรื่องการใช้จ่ายเกินตัวของเกษตรกร จึงได้แนะให้เกษตรกรทำบัญชีรับ–จ่าย ส่วนครัวเรือนไว้อย่างง่ายๆ ทำเพียงเพื่อให้ทราบว่า หามาได้เท่าใดและจ่ายเกินไปเท่าใด มีเหลือเท่าใด เพื่อจะได้มีแผนการใช้จ่ายเงินล่วงหน้า บัญชีนี้ใช้ขีดเอาข้างฝาก็ได้ หากเขียนหนังสือไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การบริโภคหรือการวิภาคแบ่งปันกระจายรายได้ก็ตาม จะเริ่มที่ตัวบุคคลว่าจะต้องรู้จักประมาณตนก่อน การรู้จักประมาณ หรือการรู้จักพอดี (หรือในเศรษฐกิจพอเพียง เรียกว่า “ความพอเพียง” หรือ “ความพอประมาณ”) นั้น พุทธศาสนา เรียกว่า “มัตตัญญุตา” คือ “ความพอดีและความพอประมาณในการ

บริโภคว่าเป็น “คุณค่าแท้” หรือ “คุณค่าเทียม” ว่าบริโภคไปเพื่ออะไร เพื่อความอยู่รอดของชีวิต หรือเพราะเหตุแห่ง “ความฟุ่มเฟือย” หรือแม้แต่กับของใช้สอยก็ดีจะต้องคำนึงถึงว่า ใช้เพื่อความจำเป็นอะไร ดังที่พระภิกษุสงฆ์จะได้รับการสอนในเบื้องแรกให้ “ปฏิสังขาโย” (ข้าพเจ้าพิจารณาแล้ว จึงเสพปัจจัย) โดยพิจารณาให้เห็นคุณค่าแท้ในการบริโภค เช่น เสพอาหารเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิต เพื่อสุขภาพ ดังนี้เป็นต้น การพิจารณาอย่างนี้จะเป็นเหตุให้เบียดเบียนสิ่งมีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ น้อยลง เป็นการมองเห็นความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชีวิตกับธรรมชาติ ซึ่งจะก่อให้เกิดความรักและไม่ทำลายธรรมชาติอีกด้วย อันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ให้ความสำคัญกับการพอประมาณในการบริโภคเป็นอย่างมาก ประหยัด มัธยัสถ์ ตลอดมาข้าราชบริพาร ผู้รับใช้ใกล้เบื้องยุคลบาท แม้แต่ดินสอที่ทรงใช้ในการทรงงานที่ปักไว้ในกระเป๋าฉลองพระองค์ด้านซ้าย นั้นจะทรงใช้จนกุดและเหลาต่อไปไม่ได้ จึงจะทิ้ง แสดงถึงความไม่ฟุ่มเฟือย ซึ่งพระองค์ทรงประพฤติปฏิบัติมาจนตลอดพระชนม์ชีพและทรงแนะนำให้ประชาชนโดยเฉพาะเกษตรกรให้มีชีวิตอยู่อย่างประหยัดอดออม และพอประมาณ ซึ่งสงเคราะห์เข้าได้กับหลักธรรม เรื่อง “มัตตัญญุตา” นั่นเอง การทำความเข้าใจอย่างถูกต้องกับคำว่า “มัตตัญญุตา”จะต้องพิจารณาไปถึงว่า ความพอประมาณ คือ ความไม่ต้องการการบริโภคที่เป็นคุณค่าเทียมหรือแม้แต่คุณค่าแท้ก็มิให้บริโภคมากจนเกินไป ไม่ให้น้ำหนักแก่ความต้องการประเภทเสพสิ่งปรนเปรอ แต่ “ควรจะมีความต้องการคุณภาพชีวิต” และคนที่มีความเพียงพอในการบริโภคยังต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วยกล่าว คือ แม้จะไม่มีฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย แต่มีการบริโภคที่ดี มีประโยชน์แม้จะมีราคาถูก รวมถึงความเป็นอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีด้วย เช่นเดียวกับ “สันโดษ” นั่นเอง (ผศ. พิเศษ ดร. สรวิชญ์ วงษ์สอาด, 2563 : 231-232)

5) สัมมาเศรษฐกิจกับการไม่เบียดเบียน กล่าวคือ “การไม่เบียดเบียน” เนื่องมาจากส่วนที่ว่าด้วย “มัตตัญญุตา” ที่เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเนื่องมาจากพระราชดำริ นอกจากจะสอนให้ประชาชนชาวไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรในท้องถิ่นชนบท ให้มัตตัญญุตาใช้หลัก “การพึ่งตนเอง” หลัก “ความสันโดษ” และการรู้จักประมาณในการบริโภคแล้ว ยังเน้นถึงเรื่องหลักการพัฒนาที่ไม่เป็นการทำลายสภาพแวดล้อม (environmentally sound Development) การไม่ทำลายตนเองและผู้อื่น ซึ่งครอบคลุมอยู่ในหลัก อหึสา สพฺพ ปาณานํ ได้แก่ การไม่เบียดเบียนชีวิตทั้งปวง ซึ่งรวมอยู่ในระบบนิเวศ (eco–system) ด้วยการไม่ทำลายและไม่เบียดเบียน การพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้มุ่งสู่วิถีชีวิตที่ดีงาม ทั้งทางกายและทางจิต มีความพอดี–พอเพียง ตลอดจนการให้ความสำคัญและเคารพต่อคุณภาพของระบบนิเวศ ซึ่งเอื้อประโยชน์แก่ชีวิตมนุษย์อันเป็นหลักในพระพุทธธรรมนั้นสอดคล้องกับแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริอย่างเห็นได้ชัด คุณค่าทางจริยธรรมและคุณค่าทางนามธรรมนี้ จะไม่เคยเห็นปรากฏในหลักทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลักนับแต่ Adam Smith เป็นต้นมา สิ่งที่น่าจะเป็นข้อพิจารณาวิเคราะห์ สำหรับหลักพระพุทธธรรมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่อยู่ในแนวเดียวกันก็คือ การมุ่งเน้นที่คุณภาพชีวิตและคุณค่าของมนุษย์เป็นเบื้องต้นและการนั้นต้องเป็นไปเพื่อการทั้งตนเองและผู้อื่น เพื่อปูทางไปสู่เป้าหมายระดับสูงขึ้นไป คือ สัมปรายิกัตถะอันเป็นประโยชน์และคุณค่าทางจิตใจ จนถึงปรมัตถ์ คือ จุดหมายสูงสุด ซึ่งเป็นรากฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะต้องสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และระบบนิเวศ โดยรวมของธรรมชาติ ตลอดจนสภาพทางสังคมของชุมชนนั้น ๆ ทรงระมัดระวังถึงการไม่ทำอะไรให้เป็นการทำลายหรือก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมหรือผิดปกติขึ้นกับสภาพแวดล้อมเป็นอย่างยิ่ง ดังเช่นเรื่องของการปลูกป่านั้น ก็ทรงห้ามการปลูกป่าด้วยความไม่เข้าใจ เช่น ปอกเปลือกหน้าดิน ซึ่งมีคุณค่าออกทิ้งไป และปลูกพันธุ์ไม้ซึ่งไม่เหมาะสมกับท้องถิ่นและระบบนิเวศในบริเวณนั้น นอกจากต้นไม้จะตายโดยไม่ได้ประโยชน์อะไรแล้วยังเป็นการทำลายสภาพแวดล้อมอีกด้วย แนวความคิดที่ลึกซึ้งนี้ เป็นที่มาของทฤษฎี “ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก” ซึ่งเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไป เพื่อขายในชุมชนนั้น กลับมีการอนุรักษ์มากและเบียดเบียนธรรมชาติน้อย เพราะผลิต “พอเพียง” ไม่โลภมาก ไม่ทำลายมาก และกิจกรรมที่ทำในระดับที่ไม่กว้างขวางใหญ่โตมากนัก กลับเป็นการหมุนเวียนให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมดีขึ้นโดยธรรมชาติ และมีการปรับฟื้นฟูปรับตัวเองได้โดยธรรมชาติอีกด้วย การผลิตด้วยวิธีธรรมชาติ และไม่ใช้เทคโนโลยีสูงมากนักในระบบเศรษฐกิจพอเพียง จะช่วยให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ โดยไม่ต้องกู้หนี้ยืมสิน เพื่อลงทุนมากทางด้านกิจกรรมการเกษตร การผลิตและการบริโภคก็จะมีแนวทางที่ไม่เป็นการทำลายทรัพยากร และก่อให้เกิดของเสียมากเกินไป เป็นการสร้างดุลยภาพระหว่างชีวิตกับธรรมชาติ ที่จะเกื้อกูลต่อกันและอยู่ร่วมกันด้วยความศานติ (ผศ. พิเศษ ดร. สรวิชญ์ วงษ์สอาด, 2563 : 232-233)

หลักในการปฏิบัติของสัมมาเศรษฐกิจ

หลักในการปฏิบัติของสัมมาเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นการพัฒนาประเทศโดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 กำหนดแผนพัฒนาฯ ของชาติ ที่ตรงกับแนวพระราชดำริต่างๆ ที่ได้ทรงพระราชทานไว้ทั้งสิ้น ตามลำดับดังต่อไปนี้

1) ความขยันหมั่นเพียร (วิริยะ) กล่าวคือ ความขยันหมั่นเพียร (วิริยะ) เป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรผู้ทำเกษตร "ทฤษฎีใหม่" คือ สิ่งที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9)ได้ทรงแนะนำให้พสกนิกรชาวไทยทั้งมวลน้อมนำไปปฏิบัติ ดังเช่นในพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก เป็นต้น ในหลักพุทธธรรม ได้กล่าวถึง "ความเพียร" ไว้หลายประการด้วยกัน ในการดำรงชีวิตที่จำเป็น เช่น หลักคำสอนเรื่อง ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 (องฺ. อฏฺฐก. (ไทย) 23/144/289) คือ (1) อุฏฐานสัมปทา การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร (2) อารักขสัมปทา การถึงพร้อมด้วยการเก็บรักษาทรัพย์ (3) กัลยาณมิตตตา รู้จักสมาคมคบหากับคนดี และ (4) สมชีวิตา รู้จักจับจ่ายใช้สอยเพียงพอประมาณ นอกจากนี้ ยังมีในองค์ธรรมว่าด้วยปธาน คือ ความเพียรชอบที่เป็นสัมมาวายามะ มี 4 อย่าง คือ (1) สังวรปธาน เพียรระวังบาปกุศลที่ยังไม่เกิดมิให้เกิด (2) ปหานปธาน เพียรละบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว (3) ภาวนาปธาน เพียรเจริญทำกุศลธรรมให้เกิดขึ้น และ (4) อนุรักขนาปธาน เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดแล้วไม่ให้เสื่อม และนอกจากนี้ พุทธธรรม ยังได้กล่าวไว้ในส่วนหมวดธรรมที่เรียกว่า พละ 5 หมายความถึงพลังที่จะทำให้เกิดความมั่นคงปราศจากความเกียจคร้าน และความประมาทในการทำกิจการงาน มีดังนี้ (1) สัทธา ความเชื่อ (2) วิริยะ ความเพียร (3) สติ ความระลึกได้ (4) สมาธิ ความตั้งจิตมั่น และ (5) ปัญญา ความรู้ทั่วชัด

2) ทานและการให้ (ทาน) ซึ่งเป็นคุณธรรมและข้อปฏิบัติที่พึงประสงค์ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง เนื่องจากทานและการให้ตลอดจนการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันนั้น เป็นคุณธรรมที่เคียงคู่ขนานไปกับการไม่โลภ ไม่เบียดเบียน และการไม่แข่งขันชิงดีกัน หลักของทานและการให้ปันนั้น เป็นหลักการดำรงชีวิตที่ทรงแนะนำสั่งสอนให้ประชาชนปฏิบัติอยู่เสมอ ซึ่งตรงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอีกเช่นกัน ในเรื่องของการให้ทานนั้น ทรงปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง ทั้งในการให้ อามิสทานและธรรมทาน (การให้ความรู้–แนะนำสั่งสอน) ทั้งในเรื่องของปาฏิบุคลิกทาน (การให้จำเพาะกลุ่มบุคคล) และสังฆทาน (การให้แก่ส่วนรวม) ซึ่งทรงปฏิบัติมาอย่างมากตลอดพระชนม์ชีพ ดังเป็นที่ประจักษ์กันทั่วไปแล้ว หลักของทานและการให้นี้ มีอยู่ด้วยเช่นกัน ในองค์ธรรมข้อที่ว่าด้วยบุญกริยาวัตถุ ในหมวด 3 (ขุ. อิติ. (ไทย) 25/238/270) คือ (1) ทานมัย การทำบุญด้วยการให้ (2) ศีลมัย ทำบุญด้วยการรักษาศีล และ (3) ภาวนามัย ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา นอกจากนี้ หลักของทานและการให้นี้มีอยู่ด้วยเช่นกันในองค์ธรรมข้อที่ว่าด้วยบุญกริยาวัตถุ ในหมวด 10 (ที. อ. (ไทย) 3/246) คือ (1) ทานมัย (2) ศีลมัย (3) ภาวนามัย (4) อปจายนามัย (การประพฤติอ่อนน้อม) (5) เวยยาวัจมัย (ขวนขวายรับใช้) (6) ปัตติทานมัย (เฉลี่ยส่วนความดีให้ผู้อื่น) (7) ปัตตานโมทนามัย (ยินดีในความดีของผู้อื่น) (8) ธัมมัสเสวนามัย (ด้วยการฟังธรรม) (9) ธัมมเทศนามัย (การสั่งสอนธรรม) และ (10) ทิฏฐุชุกัมม์ (การทำความเห็นให้ตรง)

3. ความไม่โลภและความไม่ประมาท (อโลภะและอัปปมาทะ) หมายถึง ความพอดีและความเป็นเหตุผล และต้อง "ไม่โลภ" เป็นอย่างมาก เศรษฐกิจพอเพียง หรือการดำเนินชีวิตอย่างมีดุลยภาพ และเป็นทางสายกลางนั้น นอกจากจะหลีกเลี่ยงเรื่องความเป็นวัตถุนิยมแล้ว ยังสอนให้ทุกคนมีภูมิคุ้มกัน กระแสความโลภและบริโภคนิยมและต้องตั้งตนอยู่ในความ ไม่ประมาทด้วย ในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับ "การไม่โลภ" มีอยู่ใน กุศลมูล 3 หรือรากเหง้าของกุศลและการทำความดี (ที. ปา. (ไทย) 11/228/230) คือ (1) อโลภะ (ความไม่โลภ ความคิดเผื่อแผ่ เจือจาน จาคะ) (2) อโทสะ (ความไม่คิดประทุษร้าย และมีเมตตา และ (3) อโมหะ (ความไม่หลง ปัญญา) ซึ่งตรงข้ามกับอกุศลมูล 3 คือ โลภะ โทสะ โมหะ และในกรรม 2 ซึ่งระบุถึง อกุศลกรรม และ กุศลกรรม อกุศลกรรม คือ การกระทำอันไม่ดี ไม่ฉลาด ไม่เกิดจากปัญญา คือ การกระทำที่เกิดจาก โลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้น ในเรื่องของความไม่ประมาทหรืออัปปะมาทะนี้ก็เป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้พระราชทานไว้ สำหรับประชาชนทุกคน คือ ให้ล่วงรู้ถึงสถานภาพและสถานการณ์แวดล้อมของทุกคนอยู่เสมอจะได้ไม่ถลำไปด้วยความโลภ หรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ การรู้เท่าทันสถานการณ์ มีสติและรู้ถึงความเสี่ยงภัยที่อาจจะบังเกิดมีขึ้นอันเป็นการสร้างความปลอดภัยให้กับตนเอง และความ

ปลอดภัยให้กับสังคม เป็นตาข่ายแห่งความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net) ส่วนหนึ่งด้วยการรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง และการไม่หลงกระแสนี้ในปรัชญานำของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ซึ่งน้อมนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นแนวทางนั้น ก็ได้ระบุว่า“ในการพัฒนาประเทศจะยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางให้การพัฒนายึดทางสายกลางอยู่บนพื้นฐานของความสมดุลพอดี และความพอประมาณอย่างมีเหตุผล นำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง สามารถพึ่งตนเอง มีภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันโลก” นั้นเอง

4) ความรู้ รัก สามัคคี (สามัคคีธรรม) กล่าวคือ ความรู้รักสามัคคี (สามัคคีธรรม) ปรากฏอยู่ในองค์ธรรมทางพระพุทธศาสนาในเรื่อง ทิศที่ 6 (ที.ปา. (ไทย) 11/198 - 204/202 – 206) ที่สอนให้มีสามัคคีธรรมสำหรับบุคคล พึงประพฤติเพื่อความสามัคคีธรรม คือ (1) ทาน การให้ปัน (2) ปิยะวาจา พูดอย่างรักกัน (3) อัตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา (4) สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน และ (5) อวิสังวาทนตา พูดจาไม่คลาดความจริง องค์ธรรมข้อนี้ สามารถเป็นหลักการยึดเหนี่ยวน้ำใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคีอันเป็นหลักธรรมที่จำเป็นสำหรับคนทั่วไปและสอดคล้องกับหลักรู้รักสามัคคีของ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) นั้นเองนอกไปจากนี้ ยังมีองค์ธรรมอันเกี่ยวเนื่องอื่น ๆ ที่จะสนับสนุนให้หลัก “รู้รัก สามัคคี” (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2555: 129) ใน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ดำเนินไปได้ด้วยดีก็มีอีกอาทิ เช่น องค์ธรรมใน ทศพิธราชธรรม ราชสังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 และหลักธรรมอื่นๆ ที่สอนให้มีความสามัคคี พร้อมเพรียงในหมู่คณะ เช่น หลักลิจฉวีอปริหานิยธรรม 7 ประการเป็นต้น ที่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องต้องกันกับเรื่อง “มัชฌิมาปฏิปทา” หรือ การเดินสายกลาง มาเป็นหลักพื้นฐานให้ประชาชนในชาติดำรงอยู่ในความพอเพียงทั้งในการบริโภค อีกทั้งยังมีความซื่อสัตย์มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร มีความเป็นอิสระ และมีความมั่นคงในจิตใจ ไม่ตกไปสู่กระแสวัตถุนิยม และบริโภคนิยมได้โดยง่าย ให้ลด ละ เลิก ความโลภและการเบียดเบียน ให้รู้จักมัธยัสถ์ อดออม ไม่เอารัด เอาเปรียบรู้จักเมตตาและการให้ ตลอดจนให้ประสานประโยชน์ระหว่างตนกับผู้อื่นและสังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม โดยไม่เป็นการทำลายอีกด้วย หลักการเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา อันเป็นรากฐานของวัฒนธรรมและสังคมไทยมานานนับเป็นพันปีทั้งสิ้น จะเห็นได้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ยังมิได้มีความหมายเพียงเป็นทางเลือกใหม่ ของการพัฒนาในระบบทุนนิยมสุดโต่ง ซึ่งไม่เคยปรากฏผลลัพธ์เป็นความผาสุกที่แท้จริงของสังคม หรือวิธีการแก้ไขปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจที่ประเทศไทยเพิ่งจะประสบมาเท่านั้น หากแต่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ยังกินความหมายลุ่มลึกและผูกพัน สอดประสานกับหลักพระพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาในเรื่อง “ทางสายกลาง” และ ข้อธรรมที่สำคัญอื่น ๆ อันเกี่ยวกับ ปรัชญา และแนวคิดในการดำรงชีวิตของผู้คนชุมชนและสังคมไทยในอุดมการณ์ นั่นคือ พุทธวิถีแห่งความมีชีวิตอันประเสริฐ และพร้อมจะพัฒนาให้สูงขึ้นทั้งทางด้านกายและด้านจิตใจ อันควรจะเป็นจุดหมายสูงสุดของพุทธศาสนิกชนอีกด้วย (ผศ. พิเศษ ดร. สรวิชญ์ วงษ์สอาด, 2563 : 237)

บทสรุป

จากการศึกษาเรื่อง “ปรัชญา แนวคิด และทฤษฎีสัมมาเศรษฐกิจ” พบว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ที่มีความหมายว่าความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภ และไม่เบียดเบียนผู้อื่นนั้น ซึ่งตรงกันข้ามกับ “ตรรกะ” ของเศรษฐศาสตร์ตะวันตกที่มุ่งเน้น “การได้” มากกว่า “การให้” ซึ่งครั้งหนึ่งทรงมีรับสั่งว่าการ “ขาดทุน” คือ “กำไร” นักเศรษฐศาสตร์ทั่วไปคงไม่เห็นด้วยและยอมรับไม่ได้ซึ่งนั่นก็ย่อมหมายความว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” มีหลักและปรัชญาที่แตกต่างไปจากของโลกตะวันตก นั่นคือ การเป็นเศรษฐกิจที่มีจริยธรรมกำกับมีความเป็น “มัชฌิมาปฏิปทา” ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้ว ก็คือหลักธรรมสำคัญแห่งพระพุทธศาสนา และเป็นหลักแห่งการดำรงอยู่ของชีวิตทั้งของฆราวาสและคฤหัสถ์ใน “พรหมจรรย์” แห่งพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยทั้งประเทศถูกบ่มเพาะมานานพร้อมกับการเป็นชาติไทยจะเห็นได้ว่าในหลักแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นหลักการปฏิบัติที่นำไปสู่ความพออยู่พอกิน พอเพียงพอประมาณ มีภูมิคุ้มกัน ซึ่งแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้มีความเชื่อมโยงเข้าสู่หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาอยู่ด้วยกันหลายองค์ธรรม ซึ่งได้นำหลักธรรมที่สำคัญมาแสดงให้เห็นได้แก่ หลักมัชฌิมาปฏิปทา เป็นการใช้จ่ายอย่าง

พอดี พอเพียงดำเนินในทางสายกลาง หลักการพึ่งพาตนเองเป็นส่วนสำคัญที่ทำงานการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงดำเนินการไปได้อย่างเป็นระบบไม่ต้องอาศัยคนอื่นเป็นหลักใหญ่ หลักสันโดษ เป็นหลักธรรมที่นำให้คนที่ปฏิบัติรู้จักความพอเพียงของแต่ละคนตามความเป็นจริงของชีวิตของตนเอง หลักมัตตัญญุตาเป็นหลักธรรมที่มีความสัมพันธ์ที่เชื่องโยงกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องบอกให้รู้ถึงความพอประมาณของตนเองไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่สุรุ่ยสุร่ายเกินตัว ที่ไม่ทำให้บุคคลที่ดำเนินชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่ต้องไปเบียดเบียนใครให้เกิดเดือดร้อน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาประเทศโดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 กำหนดแผนพัฒนาฯ ชาติที่ตรงกับแนวพระราชดำริต่างๆ ที่ได้ทรงพระราชทานไว้ทั้งสิ้นตามลำดับคือ ความขยันหมั่นเพียร (วิริยะ) ทานและการให้ (ทานํ) ความไม่โลภและความไม่ประมาท (อโลภะและอัปปมาทะ) และหลักความรู้รักสามัคคี (สามัคคีธรรม) นั้นเอง

บรรณานุกรม

ชัยอนันต์ สมุทรวานิช. (2541). **ทฤษฎีใหม่ : มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิคอนราด อาดนาวร์.

วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, ดร. **เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง "เศรษฐกิจชุมชนกับวิถีชุมชน" เนื่องในการเทิดพระเกียรติ 48 พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ** วันที่ 22 กรกฎาคม 2546.

ประเวศ วะสี, ศ.นพ. (2544). **วัฒนธรรมเสวนา พระธรรมปิฎก–ประเวศ วะสี–เอกวิทย์ ณ ถลาง.** กรุงเทพฯ: ภัคธรรค์.

พระธรรมปิฎก. (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ.** กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

__________. (2540). **มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ.** กรุงเทพฯ: สหธรรมมิก.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตฺโต. (2547). **หลักแม่บทของการพัฒนาตน.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มงคล ด่านธานินทร์. (2541). **เศรษฐกิจชุมชน พึ่งตนเอง : เชิงระบบหลักการและแนวทางปฏิบัติ.** กรุงเทพฯ: บริษัท เธิร์ดเวฟ คอมมิวนิเคชั่น จากัด.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2547). **รวมปาฐกถาด้านการศึกษาฯ.** กรุงเทพฯ.

สรวิชญ์ วงษ์สอาด. ผศ. พิเศษ ดร.. (2563). **จริยธรรมกับการพัฒนาทักษะชีวิต.** กรุงเทพฯ: บริษัท โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์ จำกัด.

สำนักงาน (กปร.). (2540). **แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9).** กรุงเทพฯ: บริษัท 21 เซ็นจูรี่ จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า 2545-2549.** กรุงเทพฯ: ศึกษาภัณฑพาณิชย์.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อการประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดาริ (กปร.). (2545). **อันเนื่องมาจากพระราชดำริ.** กรุงเทพฯ: บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สำนักงาน (กปร.). (2534). **โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ**. กรุงเทพฯ:.

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2555). **หนังสือในหลวงในดวงใจ.** กรุงเทพฯ: เนชั่นแนล จีโอกราฟฟิก.

Amartya Sen. (1999). **beyond the Crisis.** Development Strategies in Asia Institute of Southeast Asian Studies.

Edward J Thomas. (1997). **The History of Buddhist Thought.** New Delhi: Munshiram Manoharial Pub.LTD.

การปฏิบัติตามแนวทางอริยสัจ 4 เพื่อแก้ปัญหาไวรัสโคโรน่า (COVID-19)
Four Noble Truths to solve COVID-19 Problem

จันทิมา แสงแพร[1]
Jantima shangphare
สงวน จันทร์สุภาพชัย[2]
Sanguan Chansuphapchai
พระธีรศักดิ์ รัตน์ศรี[3]
Phratheerasak ratsri

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการนำเสนอแนวทางการปฏิบัติตนตามแนวทางอริยสัจ 4 เพื่อแก้ปัญหาไวรัสโคโรน่า (COVID-19) ผลการวิจัยพบว่า หลักอริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาได้โดยเฉพาะช่วงการแพร่ระบาดของโรคซึ่งทุกคนต้องศึกษาถึงสาเหตุของการแพร่ระบาดว่าสามารถติดเชื้อได้ง่ายจากการสัมผัสและทางอากาศ (ทุกข์) เมื่อรู้ว่าต้นตอของการแพร่ระบาดนั้นมาจากสาเหตุใดต้องกำหนดรู้ว่าสาเหตุนั้นมาจากการสัมผัสใกล้ชิดกับผู้ป่วยก็ต้องระมัดระวัง (สมุทัย) เมื่อทราบสาเหตุก็หาวิธีที่จะละ กล่าวคือ การหานโยบายในการร่วมมือกันเริ่มตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน สังคม ตลอดจนระดับประเทศที่จะให้ความร่วมมือกันในการป้องกันการแพร่ระบาด (นิโรธ) และที่สำคัญการนำนโยบายไปปฏิบัติในการป้องกันในการเฝ้าระวังการแพร่ระบาดอย่างเคร่งครัด (มรรค)

Abstract

The purpose of this article presented four noble truths how to solving COVID-19 problem. The result of the research was as four novel truths were doctrine to apply to solve problem during the COVID-19 epidemic, by everybody must study causes of epidemic that it was easy to infection by touch each others and by air (Dukkha). As we know how epidemic causes, we had to recognize that cause was closely touch to patients, we must be carefully (Samudaya). As we know what was sources of epidemic, we have to search solution to quit, that was coorperation rule between family, community, society as well as country, for prevent epidemic (Nirodha), also implement rule by watch out epidemic strictly (Marga).

1.บทนำ

โรคปอดบวมที่ไม่ทราบสาเหตุพบครั้งแรกใกล้ตลาดอาหารทะเลในหวู่ฮั่น เมืองหลวงของจังหวัดหูเป่ย ประเทศจีนเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2019 และมีรายงานผู้ป่วยหลายรายที่เป็นโรคปอดบวมที่คล้ายกันในช่วงปลายเดือนธันวาคม 2562 โรคปอดบวมถูกระบุภายหลังว่ามีสาเหตุมาจาก corona virus ใหม่ (โรคทางเดินหายใจเฉียบพลันรุนแรง coronavirus 2 หรือ SARS-CoV-2) (Zhu et al, 2020) ไวรัสโคโรน่าเป็นไวรัสในวงศ์ใหญ่ที่เป็นสาเหตุของโรคในคนและสัตว์ซึ่งขณะนี้มีการระบาดไปทั่วโลก โดยทางองค์การอนามัยโลก (World Health Organization-WHO) ได้ออกมาเตือนว่า สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 จะยังไม่ยุติลงในเร็ว ๆ นี้ และองค์การอนามัยโลกยังเป็นห่วงการแพร่ระบาดที่ เพิ่มขึ้นในแอฟริกา ยุโรปตะวันออก ละตินอเมริกา และบางประเทศในเอเชีย โดยขณะนี้ มีผู้ติดเชื้อ มากกว่าล้านคน และเสียชีวิตกว่าสองแสนคน (หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ, 6 พฤษภาคม 2563)

---

[1] คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[2] นักวิชาการอิสระ
[3] นักวิชาการอิสระ

โรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ได้สร้างความวิตกกังวล ความเครียดและความตื่นตระหนกแก่ ชาวโลกอย่างมาก เนื่องจากเป็นไวรัสที่ทำลายระบบการทำงานของปอด เป็นเหตุให้บุคคลที่อ่อนแอ สามารถเสียชีวิตอย่างรวดเร็ว วิธีการป้องกันก็ค่อนข้างยากลำบากเนื่องจากสามารถแพร่ระบาดผ่าน การจาม การไอ และการสัมผัส สถานการณ์ปัจจุบันในประเทศไทยและทั่วโลก มีการแพร่ระบาดของโรคติดต่ออย่างรุนแรงและขยายวงการแพร่กระจายเชื้อไปอย่างมาก จากรายงานของกรมควบคุมโรครายงานจำนวนผู้ติดเชื้อโควิดในประเทศรายใหม่และสะสมจากการระบาดรอบ 2 ตั้งแต่วันที่ 18 ธันวาคม 2563 จนถึงปัจจุบัน (วันที่ 2 เมษายน 64) มีผู้ป่วยสะสม 28,947 ราย เสียชีวิต 94 คน ทางกรมควบคุมโรคได้ออกแนวทางการป้องกันแนวทางการดูแลสุขอนามัยส่วนบุคคล เพื่อป้องกันและลดการแพร่เชื้อโควิด 19 1. ออกจากบ้านเมื่อจำเป็นเท่านั้น หากออกนอกบ้านให้เว้นระยะห่างจากคนอื่นอย่างน้อย 1-2 เมตร หลีกเลี่ยงการเข้าไปในพื้นที่ที่มีคนหนาแน่น แออัด หรือพื้นที่ปิด 2. สวมหน้ากากอนามัยหรือหน้ากากผ้าตลอดเวลา เมื่ออยู่นอกบ้าน 3. ใช้รถสาธารณะเมื่อจำเป็นเท่านั้น และหลีกเลี่ยงชั่วโมงเร่งด่วน หากต้องซ้อนมอเตอร์ไซด์ควรนั่งหันข้าง 4. ล้างมือบ่อยๆ ด้วยสบู่หรือเจลแอลกอฮอล์ทุกครั้ง ก่อนรับประทานอาหาร หลังใช้ส้วม หรือหลังจากไอ จาม หรือหลังสัมผัสจุดเสี่ยงที่มีผู้ใช้งานร่วมกันในที่สาธารณะ เช่น กลอนหรือลูกบิดประตู ราวจับหรือ ราวบันได เป็นต้น 5. หลีกเลี่ยงการใช้มือสัมผัสใบหน้า ตา ปาก จมูกโดยไม่จำเป็น 6. ผู้ที่เป็นกลุ่มเสี่ยง ผู้สูงอายุที่อายุมากกว่า 70 ปี ผู้มีโรคเรื้อรัง เช่น เบาหวาน โรคหัวใจ โรคความดัน โลหิตสูง โรคปอด และเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ให้เลี่ยงการออกนอกบ้าน เว้นแต่จำเป็น ให้ออกนอกบ้าน น้อยที่สุด ในระยะเวลาสั้นที่สุด 7. แยกของใช้ส่วนตัว ไม่ควรใช้ของร่วมกับผู้อื่น 8. เลือกทานอาหารที่ร้อนหรือปรุงสุกใหม่ๆ ควรทานอาหารแยกสำรับ หรือหากทานอาหารร่วมกันให้ใช้ ช้อนกลางส่วนตัว ออกกำลังกายสม่ำเสมอ และพักผ่อนให้เพียงพอ 9. หากเดินทางกลับจากประเทศหรือพื้นที่ที่มีการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 ควรกักตัวเองที่บ้าน 14 วัน และปฏิบัติตามประกาศของกระทรวงสาธารณสุข 10. หมั่นสังเกตอาการตนเอง หากมีอาการไอ เจ็บคอ มีน้ำมูก จมูกไม่ได้กลิ่น ลิ้นไม่รับรส ให้ไปรับ การตรวจรักษาที่โรงพยาบาลใกล้บ้านทันท

อย่างไรก็ตาม แม้ทางกรมควบคุมโรคจะออกแรวทางในการควบคุมโรคไว้ ในฐานะผู้เขียนเป็นนักศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้หลักอริยสัจ 4 ในการศึกษาและหาวิธีการ ป้องกันต่อโรคระบาดที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นการนำความรู้ทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับแนวป้องกันโรคระบาดของกรมควบคุมกระทรวงสาธารณสุข เพื่อให้แนวทางการปฏิบัติเพื่อดับปัญหาการระบาดชองโรคไวรัสโคโรน่าตามแนวพุทธต่อไป

2. การโรคระบาดไวรัสโคโรน่า

2.1 โรคระบาดไวรัสโคโรน่า

ไวรัสโคโรน่า หมายถึง COVID-19 คือ ชื่ออย่างเป็นทางการสำหรับเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 โดยใช้ชื่อว่า COVID-19 ซึ่งย่อมาจาก “coronavirus disease starting in 2019” หรือโรคไวรัสโคโรนาที่เริ่มต้นในปี 2019 ได้รับการประกาศจากองค์การอนามัยโลก เมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2563

“ไวรัสโคโรนา” เป็นไวรัสที่จัดอยู่ในวงศ์ที่ใหญ่ที่สุดในบรรดาไวรัสทั้งหมด ถูกพบครั้งแรกในช่วงปี 1960 โดยผู้ที่ได้รับเชื้อ ณ เวลานั้นจะมีอาการคล้ายไข้หวัดทั่วไป ไม่ได้มีอาการรุนแรงมาก “โคโรนา” ในภาษาละตินมีความหมายว่ามงกุฎ เนื่องจากเมื่อส่องดูด้วยกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนจะเห็นว่าไวรัสชนิดนี้มีลักษณะคล้ายมงกุฎ โดยเปลือกหุ้มด้านนอกประกอบด้วยโปรตีนคลุมด้วยกลุ่มคาร์โบไฮเดรตเป็นมีลักษณะปุ่ม ๆ ยื่นออกไปจากอนุภาคไวรัส ไวรัสโคโรนาเป็นไวรัสที่สามารถกลายพันธุ์ได้ง่าย เนื่องจากมีสารพันธุกรรมชนิด RNA ดังนั้นเชื้อจึงมีการพัฒนาตัวเองตลอดเวลาทำให้การรับมืออาจทำได้ยาก ไวรัสโคโรน่ามีหลากหลายชนิดบางชนิดทำให้เกิดอาการไข้หวัดธรรมดา แต่บางชนิดก็มีความรุนแรงและสามารถแพร่ระบาดได้อย่างรวดเร็ว

ทั้งนี้ผู้ที่ติดเชื้อ COVID-19 จะมีอาการเช่นเดียวกับผู้ป่วยที่มีการติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจ โดยจะแสดงอาการตั้งแต่ระดับความรุนแรงน้อย ไม่ว่าจะเป็น การคัดจมูก เจ็บคอ ไอ และมีไข้ บางรายที่มีอาการรุนแรงจะมีอาการปอดบวมหรือหายใจลำบากร่วมด้วย บางรายก็รุนแรงถึงขั้นเสียชีวิต

เชื้อก่อโรค coronavirus สายพันธุ์ใหม่ เชื้อไวรัสนี้มีชื่อเฉพาะว่า 2019-nCoV เป็นไวรัสในลำดับที่ 7 ของไว้สตระกูล coronaviruses lineage B, จีนัส betacoronavirus, เชื้อมีลำดับยีนมากกว่าร้อยละ 85 ที่เหมือนกับยีโนมของ

เชื้อ SARS-like CoV ในค้างคาว (bat-SL-CoVZC45, MG772933.1) การก่อโรคในมนุษย์จากเชื้อโรคในค้างคาวถือว่าเป็น zoonotic disease ด้วย

เชื้อไวรัสนี้ถือได้ว่าเป็นสายพันธุ์ใหม่ล่าสุดที่ยังไม่เคยมีการตรวจพบมาก่อน จึงเป็นเหตุให้ทั้งโลกต่างจับตาและมีความวิตกกังวลและหวาดกลัวต่อเชื้อไวรัสชนิดนี้ ไวรัสโคโรนา เดิมมีชื่อที่ใช้ในตอนแรกคือ 2019 nCoV และมีชื่ออย่างเป็นทางการในปัจจุบันคือ SARS-CoV-2 ส่วนชื่อของโรคติดเชื้อชนิดนี้เรียกว่า COVID-19 (ศ.เกียรติคุณนายแพทย์อมร,2563) ย่อมาจาก

1) CO แทน corona
2) VI แทน virus
3) D แทน disease
4) 19 แทน ปี 2019 (โรคติดเชื้อนี้เกิดขึ้นในปี 2019)

2.2 แนวทางการแก้ปัญหา

วิธีแก้ปัญหา ป้องกันเชื้อไวรัส COVID-19 ขึ้นอยู่กับการควบคุมอำนาจแพร่ระบาด หรือการกระจายของโรค เช่น ประเทศจีนบังคับใช้วิธี ปิดเมือง ห้ามคนในออก คนนอกห้ามเข้า และส่งทีมแพทย์เข้าไปรักษาผู้ป่วยที่ติดเชื้อแล้วในพื้นที่ระบาด ใช้เวลาประมาณ 2-6 เดือน โดยคิดง่ายๆว่า ผู้ป่วย 1 คน กระจายโรคไปได้ 2 คน เมื่อรักษาผู้ป่วยแล้ว ก็จะได้ผู้ที่มีภูมิต้านทานมากขึ้น จนถึงครึ่งหนึ่งของผู้ป่วย หรือ 50% การระบาดก็จะอยู่ในสถานการณ์ที่เรียกว่า เริ่มสงบ โรคที่เกิดจากเชื้อไวรัสนี้ก็จะกลายเป็นแค่โรคประจำถิ่น (endemic) มีการติดเชื้อเป็นหย่อมๆ จนกว่าจะมีภูมิต้านทานกันหมดทุกคน (มติชนออนไลน์, 2563)

2.3 มาตรการป้องกัน

โรงพยาบาลเวชศาสตร์เขตร้อน ขอแจ้งมาตรการความปลอดภัยด้านสุขภาพรวมถึงการป้องกันการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ตามแนวปฏิบัติ ดังนี้

1) คัดกรอง และแยกผู้ป่วยที่สงสัยเพื่อตรวจในห้องตรวจเฉพาะ
2) ซักประวัติ และวัดไข้ผู้มารับบริการที่ทุกคลินิก
3) ติดตั้งแอลกอฮอล์เจลที่หน้าลิฟต์ทุกชั้น
4) สำรองเวชภัณฑ์ ยา และอุปกรณ์ป้องกันการติดเชื้อให้พอเพียง
5) เตรียมความพร้อม ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข ฯลฯ
6) หากท่านมีอาการไข้ ไอ เจ็บคอ มีน้ำมูก และเพิ่งกลับจากประเทศจีน ประเทศสิงคโปร์ ประเทศญี่ปุ่น ภายใน 14 วัน หรือสัมผัสผู้ป่วยต้องสงสัย กรุณาแจ้งเจ้าหน้าที่ทันที

2.4 วิธีป้องกัน

เบื้องต้นทุกคนสามารถป้องกันตัวเองและคนรอบข้างให้ห่างไกลจากเชื้อไวรัสโควิด 19 สายพันธุ์ใหม่ ได้ดังนี้

1) เลี่ยงการใกล้ชิดกับผู้ป่วยที่มีอาการไอ จาม น้ำมูกไหล เหนื่อยหอบ เจ็บคอ
2) เลี่ยงการเดินทางไปในพื้นที่เสี่ยง โดยเฉพาะเมืองอู่ฮั่นที่เป็นรังโรคและเมืองอื่น ๆ ในประเทศจีนที่มีการระบาด
3) ระวังการสัมผัสพื้นผิวที่ไม่สะอาด และอาจมีเชื้อโรคเกาะอยู่
4) ควรล้างมือให้สม่ำเสมอด้วยสบู่ หรือแอลกอฮอล์เจลอย่างน้อย 20 วินาที
5) งดจับตา จมูก ปากขณะที่ไม่ได้ล้างมือ
6) เลี่ยงการใกล้ชิด สัมผัสสัตว์ต่าง ๆ โดยที่ไม่มีการป้องกัน
7) ทานอาหารสุก สะอาด ใช้ช้อนกลาง ไม่ทานอาหารที่ทำจากสัตว์หายาก
8) สำหรับบุคลากรทางการแพทย์หรือผู้ที่ต้องดูแลผู้ป่วยที่ติดเชื้อไวรัสโควิด-19 สายพันธุ์ใหม่โดยตรง ควรใส่หน้ากากอนามัย หรือใส่แว่นตานิรภัย เพื่อป้องกันเชื้อในละอองฝอยจากเสมหะหรือสารคัดหลั่งเข้าตา
9) มาตรการพื้นฐานในการป้องกันไวรัสโคโรนาชนิดใหม่

MHESI INTERVIEW ตอบข้อสงสัยหน้ากากอนามัยกับการป้องกันไวรัส COVID-19

3. หลักอริยสัจสี่

3.1 อริยสัจ หรือ**จตุราริยสัจ** หรือ**อริยสัจ 4** เป็นหลักคำสอนหนึ่งของพระโคตมพุทธเจ้า แปลว่า ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยบุคคล หรือความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ มีอยู่สี่ประการ คือ

1. ทุกข์ คือ สภาพที่ทนได้ยาก ภาวะที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ สภาพที่บีบคั้น ได้แก่ ชาติ (การเกิด) ชรา (การแก่ การเก่า) มรณะ (การตาย การสลายไป การสูญสิ้น) การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก การปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่สมหวังในสิ่งนั้น กล่าวโดยย่อ ทุกข์ก็คืออุปาทานขันธ์ หรือขันธ์ 5

2. สมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา 3 คือ กามตัณหา-ความทะยานอยากในกาม ความอยากได้ทางกามารมณ์, ภวตัณหา-ความทะยานอยากในภพ ความอยากเป็นโน่นเป็นนี่ ความอยากที่ประกอบด้วยภวทิฏฐิหรือสัสสตทิฏฐิ และ วิภวตัณหา-ความทะยานอยากในความปราศจากภพ ความอยากไม่เป็นโน่นเป็นนี่ ความอยากที่ประกอบด้วยวิภวทิฏฐิหรืออุจเฉททิฏฐิ

3. นิโรธ คือ ความดับทุกข์ ได้แก่ ดับสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ กล่าวคือ ดับตัณหาทั้ง 3 ได้อย่างสิ้นเชิง

4. มรรค คือ แนวปฏิบัติที่นำไปสู่หรือนำไปถึงความดับทุกข์ มีองค์ประกอบอยู่แปดประการ คือ 1. สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ 2. สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ 3. สัมมาวาจา เจรจาชอบ 4. สัมมากัมมันตะ กระทำชอบ 5. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ 6. สัมมาวายามะ พยายามชอบ 7. สัมมาสติ ระลึกชอบ และ 8. สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ ซึ่งรวมเรียกอีกชื่อหนึ่งได้ว่า "มัชฌิมาปฏิปทา" หรือทางสายกลาง

มรรคมีองค์แปดนี้สรุปลงในไตรสิกขา ได้ดังนี้ 1. อธิสีลสิกขา ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ 2. อธิจิตสิกขา ได้แก่ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ และ 3. อธิปัญญาสิกขา ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ และสัมมาสังกัปปะ

3.2 กิจในอริยสัจ 4

กิจในอริยสัจ คือสิ่งที่ต้องทำต่ออริยสัจ 4 แต่ละข้อ ได้แก่

1. ปริญญา - ทุกข์ ควรรู้ คือการทำความเข้าใจปัญหาหรือสภาวะที่เป็นทุกข์อย่างตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง เป็นการเผชิญหน้ากับปัญหา

2. ปหานะ - สมุทัย ควรละ คือการกำจัดสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ เป็นการแก้ปัญหาที่เหตุต้นตอ

3. สัจฉิกิริยา - นิโรธ ควรทำให้แจ้ง คือการเข้าถึงภาวะดับทุกข์ หมายถึงภาวะที่ไร้ปัญหาซึ่งเป็นจุดมุ่งหมาย

4. ภาวนา - มรรค ควรเจริญ คือการฝึกอบรมปฏิบัติตามทางเพื่อให้ถึงความดับแห่งทุกข์ หมายถึงวิธีการหรือทางที่จะนำไปสู่จุดหมาย

กิจทั้งสี่นี้จะต้องปฏิบัติให้ตรงกับมรรคแต่ละข้อให้ถูกต้อง การรู้จักกิจในอริยสัจนี้เรียกว่ากิจญาณกิจญาณเป็นส่วนหนึ่งของญาณ 3 หรือญาณทัสสนะ (สัจญาณ, กิจญาณ, กตญาณ) ซึ่งหมายถึงการหยั่งรู้ครบสามรอบญาณทั้งสามเมื่อเข้าคู่กับกิจในอริยสัจทั้งสี่จึงได้เป็นญาณทัสนะมีอาการ 12 ดังนี้

1. **สัจญาณ** หยั่งรู้ความจริงสี่ประการว่า
   1. นี่คือทุกข์
   2. นี่คือเหตุแห่งทุกข์
   3. นี่คือความดับทุกข์
   4. นี่คือทางแห่งความดับทุกข์
2. **กิจญาณ** หยั่งรู้หน้าที่ต่ออริยสัจว่า
   1. ทุกข์ควรรู้
   2. เหตุแห่งทุกข์ควรละ
   3. ความดับทุกข์ควรทำให้ประจักษ์แจ้ง
   4. ทางแห่งความดับทุกข์ควรฝึกหัดให้เจริญขึ้น

3. **กตญาณ** หยั่งรู้ว่าได้ทำกิจที่ควรทำได้เสร็จสิ้นแล้ว
    1. ทุกข์ได้กำหนดรู้แล้ว
    2. เหตุแห่งทุกข์ได้ละแล้ว
    3. ความดับทุกข์ได้ประจักษ์แจ้งแล้ว
    4. ทางแห่งความดับทุกข์ได้ปฏิบัติแล้ว
4. **การปฏิบัติตามแนวทางอริยสัจ 4 เพื่อดับปัญหาไวรัสโคโรน่า (COVID-19)**

ที่มา : พระครูศรีปริยัติวิธาน, ดร. (พระมหาแม้น คุปตรํสี/ทองวิจิตต์)

หลักอริยสัจ 4 ในพระพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาได้เพราะเป็นหลักการค้นหา ความจริงและแนวทางแก้ปัญหาตามหลักของเหตุผล พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต, 2538) ซึ่งการเรียนอริยสัจจะต้องทำความเข้าในเกี่ยวกับกิจในอริยสัจดังนี้

1. ทุกข์ เป็นขั้นแถลงปัญหาที่จะต้องทำความเข้าใจและรู้ ขอบเขต (ปริญญา) เชื้อก่อโรค coronavirus สายพันธุ์ใหม่ เชื้อไวรัสนี้มีชื่อเฉพาะว่า 2019-nCoV เป็นไวรัสในลำดับที่ 7 ของไว้สตระกูล coronaviruses lineage B, จีนัส betacoronavirus, ผู้ที่ติดเชื้อ COVID-19 จะมีอาการเช่นเดียวกับผู้ป่วยที่มีการติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจ โดยจะแสดงอาการตั้งแต่ระดับความรุนแรงน้อย ไม่ว่าจะเป็น การคัดจมูก เจ็บคอ ไอ และมีไข้ บางรายที่มีอาการรุนแรงจะมีอาการปอดบวมหรือหายใจลำบากร่วมด้วย บางรายก็รุนแรงถึงขั้นเสียชีวิต
2. สมุทัย เป็นขั้นวิเคราะห์และวินิจฉัยมูลเหตุของปัญหา ซึ่งจะต้องแก้ไขกำจัดให้ หมดสิ้นไป (ปหานะ) ในขั้นตอนนี้ปัจจุบันองค์การอนามัยโลกยังไม่ได้บ่งบอกถึงสาเหตุที่แท้จริงของการเกิดโรคที่แท้จริง ทราบแต่เพียงว่าโรคนี้สามารถแพร่เชื้อได้ทางระบบทางเดินหายใจ และสารคัดหลั่งที่เกิดจากผู้ป่วยที่มีการติดเชื้อ
3. นิโรธ เป็นขั้นบอกภาวะที่ปราศจากปัญหา อันเป็นจุดหมายที่ต้องการให้เห็นว่าการแก้ปัญหาเป็นไปได้และจุดหมายนั้นควรเข้าถึง ซึ่งจะต้องทำให้สำเร็จ (สัจฉิกิริยา) เมื่อแก้ปัญหาได้สำเร็จแล้ว การระบาดของโรคไวรัส

โคโรน่าหมดไปจากโลก จะส่งผลให้มนุษย์อยู่สุขกาย สบายใจ ไม่ต้องหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ใช้ชีวิตได้อย่างเป็นปรกติสุข เพราะได้กำจัดทุกข์นี้ให้หมดไปนั้นเอง

4. มรรค เป็นขั้น กำหนดวิธีการ ขั้นตอน และรายละเอียดที่จะต้องปฏิบัติในการลงมือแก้ปัญหา (ภาวนา) วิธีการในการป้องกันตนเองสามารถทำได้ดังนี้ คือ เลี่ยงการใกล้ชิดกับผู้ป่วยที่มีอาการไอ จาม น้ำมูกไหล เหนื่อยหอบ เจ็บคอ เลี่ยงการเดินทางไปในพื้นที่ ควรล้างมือให้สม่ำเสมอด้วยสบู่ หรือแอลกอฮอล์เจลอย่างน้อย 20 วินาที ทานอาหารสุก สะอาด ใช้ช้อนกลาง ไม่ทานอาหารที่ทำจากสัตว์หายาก ควรใส่หน้ากากอนามัย หรือใส่แว่นตานิรภัย เพื่อป้องกันเชื้อในละอองฝอยจากเสมหะหรือสารคัดหลั่งเข้าตา

5. สรุป

หลักอริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาได้เพราะเป็นหลักในการค้นหาความจริงในการเรียนอริยสัจนั้นจำเป็นต้องเรียนรู้เกี่ยวกับ กิจในอริยสัจ 4 และวิธีการสอนตามขั้นของอริยสัจ 4 คือ (1) ทุกข์ ควรกำหนดรู้ (ปริญญา) ได้แก่ ขั้นกำหนดปัญหา ศึกษาพิจารณาดูปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ด้วยความ รอบคอบ และพยายามกำหนดขอบเขตของปัญหา ว่าเชื้อโรคไวรัสโคโรน่านั้นเป็นเชื้อที่มีการแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว และมีการติดได้ง่ายจากการสัมผัสกับผู้ป่วยที่มีเชื้อ และเมื่อได้รับเชื้อแล้วจะมีอาการ ไอ เจ็บคอ มีน้ำมูก และเชื้อนี้จะเข้าทำลายปอดทำให้เกิดอาการปิดติดเชื้อ ละบางรายที่ มีความรุนแรงมากจะถึงขั้นเสียชีวต (2) สมุทัย ควรละ (ปหานะ) ได้แก่ ขั้นตั้งสมมติฐาน ขั้นศึกษาหาสาเหตุของปัญหา ขั้นทำความเข้าใจว่าในการแก้ปัญหาจะต้องกำจัดหรือดับที่ต้นตอของปัญหาเหล่านั้น ในปัจจุบันแม้ยังไม่ทราบสาเหตุที่แท้จริงของการเกิดโรค แต่สามารถทราบสามารถของการแพร่กระจายของเชื้อโรค กล่าวคือ โรคนี้มีการแพร่กระจายจากการสัมผัสกับผู้ป่วยโดยตรงถึงแม้ผู้ป่วยอาจไม่ได้แสดงอาการ (3) นิโรธเป็นขั้นบอกภาวะที่ปราศจากปัญหา อันเป็นจุดหมายที่ต้องการให้เห็นว่าการแก้ปัญหาเป็นไปได้ และจุดหมายนั้นควรเข้าถึง ซึ่งจะต้องทำให้สำเร็จ (สัจฉิกิริยา) การกำหนดจุดมุ่งหมายของโรคนี้ด้วยการจำกัดการแพร่กระจายของโรคด้วยการห้ามมีการเดินทางระว่างประเทศ หรือมีการกักตัว 14 วันเพื่อดูอาการ มีการตรวจคัดกรองผู้ป่วย มาตรการเหล่านี้เป็นการป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อโรค (4) มรรค ควรทำให้เจริญ ควรบำเพ็ญให้บริบูรณ์ (ภาวนา) ได้แก่ วิธีการในการป้องกันตนเองสามารถทำได้ดังนี้ คือ เลี่ยงการใกล้ชิดกับผู้ป่วยที่มีอาการไอ จาม น้ำมูกไหล เหนื่อยหอบ เจ็บคอ เลี่ยงการเดินทางไปในพื้นที่ ควรล้างมือให้สม่ำเสมอด้วยสบู่ หรือแอลกอฮอล์เจลและควรใส่หน้ากากอนามัยในการไปในสถานที่ที่มีการรวมตัวของคนจำนวนมาก

กล่าวได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมสากลในการใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ในทุก ๆ สถานการณ์ ไม่ว่าปัญหานั้นจะเล็กหรือใหญ่ มากหรือน้อย แต่เมื่อได้รับการแก้ไขให้ถูกจุด หรือแก้ที่ต้นตอของปัญหาก็จะทำให้เหล่าพุทธศาสนิกชนเกิดความทุกข์น้อยลงได้ ไม่ใช่เพียงแต่เป็นการแก้ทุกข์ที่เกิดจากทางใจเท่านั้น แม้แต่ทุกข์ที่เกิดจากทางกายที่เกิดจากการระบาดของโรคไวรัสโคโรนาก็เช่นเดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2549). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

พระครูศรีปริยัติวิธาน, ดร. (พระมหาแม้น คุปตรํสี/ทองวิจิตต์), ความคิดเห็นของประชาชนต่อการป้องกันและรักษาโรคติดเชื้อโควิด-19 ตามหลักอริยสัจ 4.**วารสารศิลปการจัดการ**, (4), 3 (กันยายน – ธันวาคม 2563), 521-536.

สวทช. **ไวรัสโคโรนา COVID-19.** สืบค้นเมื่อ 2/4/2564 จาก https://www.nstda.or.th/home/knowledge_post/covid-19/

องค์การอนามัยโลก. **การตีตราทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับ COVID-19.** (24 กุมภาพันธ์ 2563) https://www.who.int/docs/default-source/searo/thailand/covid19-stigma-guide-th-final.pdf?sfvrsn=1eebbcac_0

ทรูออนไลน์. **เอาตัวรอดจากวิกฤติโควิด-19 ด้วยชีวิตออนไลน์**. (3 เมษายน 2563) http://trueonline.truecorp.co.th/news-detail/3/434

การจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามแนวพระพุทธศาสนา

Management on Stress of the Elderly in Surat Thani Province based on Buddhism

ณัฏฐา ม้วนสุธา[1]
Nattha Muansutha
กันตภณ หนูทองแก้ว[2]
Kantaphon Nuthongkaew
พระครูสิริธรรมาภิรัต[3]
Phrakru Siridhammapirat

บทคัดย่อ

ดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "การจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามแนวพระพุทธศาสนา" มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุ 2) เพื่อศึกษาหลักธรรมในการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุ 3) เพื่อบูรณาการหลักธรรมการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามแนวพระพุทธศาสนา 4) เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับ "การจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามแนวพระพุทธศาสนา" เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์ในการสัมภาษณ์เชิงลึก และการการจัดทำเสวนากลุ่ม จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า : แนวคิดการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุเป็นความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรม เพื่อจัดการต่อสิ่งเร้า ซึ่งการจัดการเป็นแบบมุ่งแก้ไขปัญหาและมุ่งแก้ไขอารมณ์ ใช้ทักษะ 3 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างทักษะการรับรู้ 2) การตั้งสติเพื่อการคิดใคร่ครวญ 3) การคิดพิจารณาหาสาเหตุ ส่วนหลักธรรมในการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุ เน้นเรื่องการสร้างปัญญา มีสติรู้เท่าทัน การปรับตัวทั้งภายนอก (ร่างกาย) และภายใน (จิตใจ) ซึ่งหลักไตรลักษณ์ อริยสัจ โยนิโสมนสิการและสติปัฏฐาน เป็นหลักธรรมที่สอดคล้องต่อการจัดการกับปัญหาได้อย่างเหมาะสม โดยผลการบูรณาการ พบว่า การยอมรับความจริง (เห็นชอบด้วยหลักไตรลักษณ์) การรับรู้สิ่งเร้าด้วยความคิดสมเหตุสมผล (การรับรู้ด้วยหลักโยนิโสมนสิการ) กระบวนการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีระบบ (การตรวจสอบด้วยหลักอริยสัจ)และการปฏิบัติด้วยสติรู้เท่าทัน (การจัดการด้วยหลักสติปัฏฐาน) โดยมีกระบวนการเชื่อมโยงนำไปสู่การสร้างความสุขและสมดุลของชีวิต (สุขสมวัย) องค์ความรู้ที่ได้ คือ "ARAM MODEL" ประกอบด้วย A = APPROVE, R = RECOGNIZE, A = ASSESSMENT, M = MANAGEMENT

คำสำคัญ : การจัดการความเครียด; ผู้สูงอายุ; ตามแนวพระพุทธศาสนา

[1] นักศึกษาปริญญาเอก ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: nattha1.2517@gmail.com
[2] อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: kantaphon_27@hotmail.com
[3] อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: phraborommatat@gmail.com

Abstract

Dissertation on " Management on stress of the elderly in Surat Thani province base on Buddhism" The objectives of research were as follows : 1) To study the concept of stress management in the elderly 2) To study the Dhamma principles of stress management in the elderly 3) To integrate the ethical principles for managing stress among the elderly in Surat Thani province according to Buddhism 4) to present the body of knowledge about "Management on stress of the elderly in Surat Thani province base on Buddhism" It is a qualitative research, Use the interview form for in-depth interviews and focus group discussion from qualified for 17 persons.

The results of the study indicated that : The elderly stress management concept is an attempt to change thinking and behavior in order to manage the stimuli. The management was a problem-solving and emotional-correcting approach. The skill was applied in 3 steps: 1) building awareness skills 2) mindfulness for contemplation 3) causal thinking. The principles of stress management in the elderly focus on building intelligence knowingly adaptation both external (body) and internal (mind). The Tilakkhana principle, the Four Noble Truths, the Yonisomanasikāra and the Satipatthana are dealing with problems management as appropriately. By the integration results, it was found that the acceptance of the truth (consent with the Tilakkhana principle) perception of stimuli with reasonable thinking (perceived by the principle of Yonisomanasikāra principle) The process of dealing with problems management in a systematic way (Examination with the Four Noble Truths principle) and practicing with awareness (Management with the principle of Satipatthana) with a linking process leading to happiness and balance of life (wellbeing). The knowledge body is "ARAM MODEL" composed of A = APPROVE, R = RECOGNIZE , A = ASSESSMENT , M = MANAGEMENT

Keywords: Management on stress; The elderly; Based on Buddhism

บทนำ

สถานการณ์ของสังคมโลกยุคปัจจุบัน ความเปลี่ยนแปลงของสังคมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างของประชากรที่มีอัตราการเกิดและอัตราการตายลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยพบว่าตั้งแต่ปี 2503 เป็นต้นมา มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นและคาดว่ามีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอีก 2 เท่าในปี 2568 เป็นจำนวน 14 ล้านคนของประชากรทั้งหมด (National Statistical Office, 2019: 33) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ประเทศไทยได้เริ่มก้าวเข้าสู่สถานการณ์ของสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์แบบ และจากการสำรวจและเก็บข้อมูลทางด้านสุขภาพจิตของคนไทย (Department of Health, 2020: 67) พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีปัญหาเกี่ยวกับการเกิดภาวะความเครียด และอัตราการเกิดความเครียดจะมีความสัมพันธ์กับอายุ โดยผู้สูงวัยเป็นวัยที่สามารถเกิดความเครียดได้มากกว่าวัยปกติ จากสภาพร่างกายที่เสื่อมถอย ผนวกกับแนวทางการดำเนินชีวิตวิถีใหม่ ทำให้ส่งผลให้เกิดภาวะเครียด ก่อให้เกิดโรคซึมเศร้าได้มากในปัจจุบันนี้ ดังนั้นผู้สูงอายุจึงเป็นวัยที่ต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษมากกว่าวัยอื่น ๆ การจัดการกับความเครียดเพื่อแก้ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจจึงเป็นสิ่งที่สำคัญเป็นอย่างมาก

จากการทบทวนเอกสาร ตำรา และวรรณกรรม พบว่า การจัดการกับความเครียดมีหลายรูปแบบ (Nithiuthai, 2017: 21) โดยการจัดการกับความเครียดที่เหมาะสมต้องเป็นพฤติกรรมที่สามารถจัดการกับสาเหตุของความเครียดได้สำเร็จ และนำไปสู่การปรับตัวเข้าสู่ภาวะสมดุลได้ ซึ่งการจัดการความเครียดโดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาช่วยในการแก้ปัญหาด้านความเครียดถือเป็นหัวใจสำคัญที่เป็นต้นน้ำของชีวิตเพื่อใช้เป็นแนวทางนำสู่ปลายน้ำของสายธารชีวิตที่สมดุล โดยหลักธรรมที่จะนำมาใช้ในการแก้ปัญหาความเครียดมีมากมาย

อาทิ หลักไตรลักษณ์ หลักโยนิโสมนสิการ หลักเจริญสติ หลักสัมมัปปธานและหลักอริยสัจ 4 (Jearajit, 2017: 154) โดยทุกหลักธรรมจะมีจุดหมายร่วมกัน คือ การกำหนดรู้ทุกข์และมองชีวิตให้ทะลุถึงต้นตอของปัญหา ทำให้เกิดการพัฒนาปัญญา เพื่อที่จะสามารถกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาความเครียดได้อย่างถูกต้อง ตรงเป้าหมาย ดังนั้นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นแนวทางที่สำคัญที่นำมาใช้เป็นฐานรากในการจัดการกับความเครียดเพื่อการแก้ไขปัญหาและแก้ไขอารมณ์ ที่เป็นต้นเหตุหลักของการเกิดความเครียดโดยมีเป้าหมายหลักของการจัดการกับความเครียดที่มีอยู่ 2 ประการคือ ให้มนุษย์รู้จักคิดและมีทักษะในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

จากการสำรวจข้อมูลด้านส่งเสริมและป้องกันปัญหาสุขภาพจิต ในกลุ่มประชากรผู้สูงอายุ ประจำปี 2563 ผลการสำรวจข้อมูลในเขตพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ผู้สูงอายุมีความเครียดอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 11 และอยู่ในระดับรุนแรง ร้อยละ 2 และมีอัตราเสี่ยงต่อการเกิดโรคซึมเศร้า ร้อยละ 2 (Ministry of Public Health, “Health Data Center”, 2020) จากข้อมูลดังกล่าวเป็นสิ่งที่สามารถบอกได้ว่า ผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์มีความเครียดอยู่ในระดับที่ต้องมีการเฝ้าระวัง เพราะความเครียดเป็นมูลเหตุที่บ่งบอกว่าอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มผู้สูงอายุกำลังจะตามมา และยิ่งในยุคชีวิตวิถีใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลง ทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของโลกที่ปรับเปลี่ยนไป จากเหตุดังกล่าวความเครียดจึงได้กลายเป็นปัญหาสำคัญของคนไทยทุกเพศ ทุกวัย โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งจากปัญหาความเครียดที่เกิดขึ้นทางกระทรวงสาธารณสุขตระหนักถึงความสำคัญในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะปัญหาที่เกิดจากความเครียดจะส่งผลกระทบต่อสิ่งอื่น ๆ อีกมายมาย ทั้งในด้านบุคคล ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ รวมถึงด้านภาวะสุขภาพ ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นเรื่องที่กำลังได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในโลกยุคปัจจุบัน เพราะความเครียดเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ความเครียดเป็นสภาวะที่กดดันหรือภาวะจิตใจที่ขาดความอดทนต่อสิ่งที่คุกคาม ซึ่งเมื่อบุคคลนั้นเกิดภาวะเครียดอาจจะเกิดผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ ก็จะพยายามที่จะแสวงหาวิธีการจัดการกับความเครียดที่เกิดขึ้น (Singchada, 2016: 51) เพื่อให้เกิดความสมดุลทางด้านร่างกายและจิตใจ แต่หากบุคคลมีความเครียดที่มากจนเกินขีดความสามารถที่จะจัดการความเครียดนั้น ๆ ได้ด้วยตนเอง บุคคลเหล่านั้นก็จะรู้สึกถูกคุกคามสูญเสียความมั่นคงแห่งตนเกิดภาวะซึมเศร้าและนำไปสู่ปัญหาสุขภาพจิตที่ร้ายแรง จนก็ก่อให้เกิดการปัญหาฆ่าตัวตายตามมา

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าในการดำเนินการเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ของการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาจัดการกับปัญหาความเครียดของผู้สูงอายุ ถือเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้สูงอายุในยุคปัจจุบัน ที่สามารถตอบโจทย์ในการแก้ปัญหาของความเครียดที่เป็นมูลเหตุของการเกิดผลกระทบในด้านต่าง ๆ มากมาย ซึ่งหากไม่มีการเตรียมพร้อมที่เหมาะสมในการป้องกันปัญหา ก็จะส่งผลให้เกิดปัญหาต่อสังคม เศรษฐกิจของประเทศในอนาคตได้อย่างแน่นอน การจัดการความเครียดโดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นฐานในการคิดและพัฒนาปัญญาเพื่อการแก้ไขปัญหาและแก้ไขอารมณ์ เป็นการดำเนินการจัดการความเครียดที่เกิดขึ้นเพื่อทำให้มนุษย์มีแนวทางให้เกิดการรับรู้ การป้องกัน และการแก้ไข ที่จะไปนำสู่การปฏิบัติในการแก้ปัญหาความเครียดที่ตรงเป้าหมาย ที่สำคัญทำให้ผู้สูงอายุสามารถเผชิญต่อความเครียดและจัดการกับปัญหาที่เกิดกับตนเองได้อย่างเหมาะสม ผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษา เรื่อง การจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานีตามแนวพระพุทธศาสนา โดยจะเป็นการบูรณาการหลักธรรมการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามแนวพระพุทธศาสนา และนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับ “การจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานีตามแนวพระพุทธศาสนา” ที่จะทำให้ผู้สูงอายุมีวิธีการในการจัดการความเครียดได้อย่างเหมาะสมกับความเครียดของตนเองและส่งผลต่อการเกิดสุขภาวะที่ดีของผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุ
2. เพื่อศึกษาหลักธรรมในการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุ

3. เพื่อบูรณาการหลักธรรมการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามแนวพระพุทธศาสนา

4. เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับ “การจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามแนวพระพุทธศาสนา”

ระเบียบวิธีการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีการวิจัยสำหรับการดำเนินงานเป็นลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานีตามแนวพระพุทธศาสนา จำนวน 17 รูป/ คน เป็นรูปแบบเจาะจงบุคคลที่เกี่ยวข้องงานวิจัยโดยเป็นพระภิกษุจำนวน 4 รูป เป็นฆราวาส จำนวน 13 คน ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา นักจิตวิทยาและผู้ทรงคุณวุฒิด้านสุขภาพจิตและจิตวิทยา นักสังคมวิทยา แกนนำผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และผู้ทรงคุณวุฒิด้านสุขภาพจิตในกลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 8 รูป/คน และมีการดำเนินการจัดทำเสวนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากบุคคลซึ่งเป็นผู้รอบรู้ ผู้ทรงคุณวุฒิและมีประสบการณ์ในประเด็นที่สัมภาษณ์ หรือเป็นบุคคลที่รู้รายละเอียดในประเด็นที่สัมภาษณ์ สามารถให้รายละเอียดข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง คือเป็น Key Informants เพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงให้ได้อย่างลึกซึ้ง เพื่อสนับสนุนข้อมูลให้มีความน่าเชื่อถือ จำนวน 9 รูป/คน

2. การสร้างเครื่องมือวิจัย ในงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นแบบมีโครงสร้าง (Structural In-dept Interview) เป็นการสัมภาษณ์โดยใช้คำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ที่เป็นบุคคลกลุ่มเป้าหมายสามารถแสดงความคิดได้อย่างอิสระ ซึ่งประเด็นของคำถามที่สัมภาษณ์ มีลักษณะคำถามกว้าง ๆ และมีความยืดหยุ่นสูง โดยแบบสัมภาษณ์สร้างมาจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารวิชาการ หนังสืองานวิจัยต่าง ๆ รวมถึงหลักธรรมจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา ให้ตรงประเด็นกับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์เพื่อที่จะนำมาบูรณาการองค์ความรู้สำหรับงานวิจัย

3. การทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ งานวิจัยฉบับนี้มีการตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือสัมภาษณ์โดยนำเครื่องมือสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 รูป/คน ตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของข้อคำถามภาคสนามตามระเบียบวิธีวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความแม่นยำและมีความน่าเชื่อถือได้มากที่สุด หลังจากนั้นส่งแบบสัมภาษณ์เพื่อขอรับการพิจารณารับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

4. กระบวนการเก็บข้อมูล งานวิจัยฉบับนี้มีขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ หลังจากได้รับใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ผู้วิจัยได้จัดทำหนังสือขออนุญาตในการสัมภาษณ์จากทางมหาวิทยาลัย เพื่อติดต่อขออนุญาตสัมภาษณ์ และไปสัมภาษณ์ตามวันและเวลาที่ผู้ทรงคุณวุฒิสะดวกให้การสัมภาษณ์ โดยลักษณะการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกตามแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบเครื่องมือมาจากผู้เชี่ยวชาญซึ่งตรงตามประเด็นของวัตถุประสงค์การวิจัย หลังจากนั้นผู้วิจัยนำบทสัมภาษณ์มาเขียนวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้สร้างแนวทางการจัดการความเครียดซึ่งได้มาจากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกแล้วนำมาดำเนินการจัดทำเสวนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อยืนยันข้อเท็จจริงให้ถูกต้องและสามารถใช้ข้อมูลหรือองค์ความรู้ที่ได้มาให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเอกสารข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลภาคสนามที่ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการจัดทำเสวนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ โดยนำเสนอผลงานการวิจัยตามลำดับขั้นตอนด้วยวิธีการบรรยาย ในรูปแบบเชิงคุณภาพตามความเหมาะสมแก่เนื้อหาและตอบโจทย์วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ หลังจากนั้นก็ดำเนินการเรียบเรียงและนำเสนอการบูรณาการองค์ความรู้เกี่ยวกับ “การจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามแนวพระพุทธศาสนาในรูปแบบองค์ความรู้ใหม่ (Model)

สรุปผลการวิจัย

ในการศึกษางานวิจัยฉบับนี้ ข้อมูลจากการทำวิจัยทุกขั้นตอนเป็นการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และดำเนินการให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงในแต่ละประเด็น แล้วนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับ “การจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามแนวพระพุทธศาสนา” ซึ่งผลการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

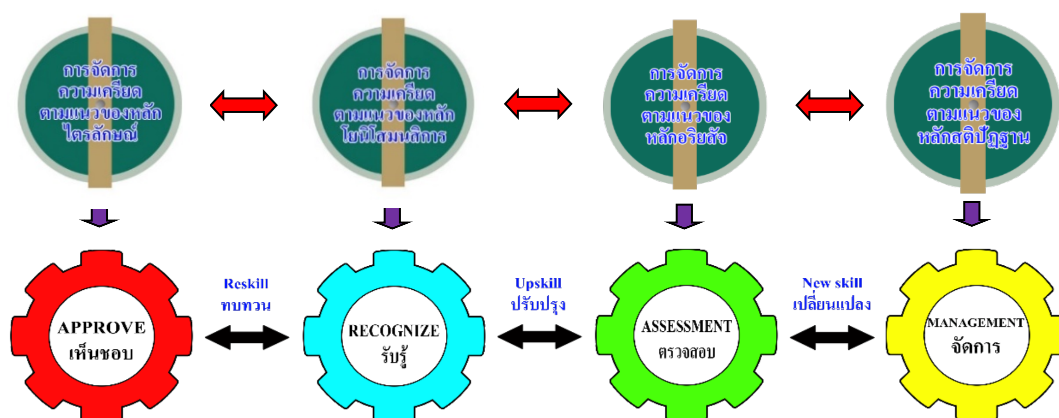
1. แนวคิดเรื่องการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุ สรุปได้ว่า แนวคิดเรื่องการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุที่จะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับด้านพฤติกรรมและด้านปัจจัยแวดล้อม โดยพบว่า ความเครียดที่เกิดขึ้นในผู้สูงอายุที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม จะมีประเด็นหลัก 3 ประเด็น คือ 1) การปรับพฤติกรรมส่วนบุคคล 2) การสื่อสาร 3) การเรียนรู้ และความเครียดที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยแวดล้อมมีประเด็นหลัก 3 ประเด็น คือ 1) สัมพันธภาพของครอบครัว 2) เศรษฐกิจและสังคม 3) สภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งทุกประเด็นที่กล่าวมาจึงเป็นมุมมองสำคัญที่เป็นต้นน้ำของการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุด้วยการสร้างสมดุลของการจัดการด้านพฤติกรรมและปัจจัยแวดล้อมในแต่ละประเด็นนั่นเอง โดยแนวคิดเรื่องการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุ จะเป็นการใช้กลวิธีที่มีจุดมุ่งหมาย การประเมินด้วยสติปัญญา การควบคุมอารมณ์ และปฏิกิริยาการตอบสนองด้านร่างกายในการจัดการเพื่อลดความรุนแรงของปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเครียดและเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องเพื่อตอบสนองต่อการจัดการ โดยการจัดการความเครียดจะเป็นแบบมุ่งแก้ไขปัญหาและแบบมุ่งแก้ไขอารมณ์ โดยผ่านการเรียนรู้ในเรื่องของพฤติกรรมและการจัดการปัจจัยแวดล้อม โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางในการจัดการ โดยใช้ทักษะ 3 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างทักษะการรับรู้การตอบสนองต่อความเครียดของตนเอง 2) การตรวจสอบความเครียดกับความเป็นจริง (การตั้งสติเพื่อการคิดใคร่ครวญ) 3) การหาวิธีจัดการความเครียดหรือแก้ไขปัญหา (การคิดพิจารณาหาสาเหตุ) และมีวิธีการดำเนินการทางด้านการคิด ด้านจิตใจ การปรับตัว การตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ สิ่งที่กล่าวมาจะทำให้ผู้สูงอายุเกิดการจัดการความเครียดที่เหมาะสมในแต่ละบุคคล เพื่อนำไปสู่การสร้างแผนปฏิบัติสำหรับการสร้างสุขและสมดุลชีวิตของผู้สูงอายุ

2. หลักธรรมในการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุ พบว่า หลักธรรมที่นำมาเป็นแนวทางในการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุ ต้องเป็นแนวทางของหลักธรรมที่ตอบสนองต่อพฤติกรรมการจัดการแบบมุ่งแก้ไขปัญหาและแบบมุ่งแก้ไขอารมณ์ เป็นหลักธรรมที่สามารถนำแนวทางของหลักธรรมนั้น ๆ ไปใช้ในการพัฒนากาย พัฒนาความประพฤติ พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญา ให้ยอมรับ เข้าใจ กับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น สามารถคิดวิเคราะห์ตามหลักของความเป็นจริงที่เกิดขึ้นได้ และเป็นหลักธรรมที่นำมาใช้ให้เกิดการคิดอย่างมีสติ รู้เท่าทันตามสภาวการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และสามารถวางแผนนำสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงประจักษ์ และเป็นกระบวนการจัดการที่ตรงกับเหตุและมีผลลัพธ์ที่ตรงเป้าหมาย (PDCA and PDSA) แก้ปัญหาความเครียดให้ตรงกับเหตุปัจจัยและสร้างแผนการเรียนรู้ที่ยังยืน ซึ่งหลักธรรมเหล่านั้นจะมีประเด็นสำคัญที่เชื่อมโยงสู่หลักไตรลักษณ์ หลักอริยสัจ หลักโยนิโสมนสิการ หลักสติปัฏฐาน ที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุ เพื่อนำไปสู่ปลายน้ำ คือ ความสมดุลของชีวิต และสุขสมวัย กล่าวคือ 1) หลักไตรลักษณ์ เพื่อการยอมรับความจริงของการเปลี่ยนแปลง ทำให้รู้จักการปล่อยวาง 2) หลักโยนิโสมนสิการ เพื่อให้เกิดการรับรู้และเข้าใจต่อเหตุของปัญหา ด้วยการคิดถูกวิธี คิดถูกทาง คิดตามเหตุ และคิดให้เกิดผล 3) หลักอริยสัจ เพื่อให้เกิดปัญญาในการคิดแก้ไขปัญหาตามระบบแห่งเหตุผล และตามเหตุปัจจัย และสร้างแผนการเรียนรู้ที่ยั่งยืน 4) หลักสติปัฏฐาน เป็นการใช้สติ ให้ระลึกรู้เท่าทันตามสภาวการณ์ มีปัญญาคิดพิจารณาแก้ปัญหา และลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงประจักษ์ โดยหลักธรรมที่กล่าวมาข้างต้น เป็นแนวทางในการดูแลทางด้านจิตใจ ที่ครอบคลุมทั้ง 4 มิติ คือ รักษา ส่งเสริม ป้องกันและฟื้นฟู เป็นสารตั้งต้นของการจัดการความเครียด ที่สอนให้ตระหนัก รับรู้ เข้าใจ คิดดี คิดถูก และคิดวิเคราะห์เพื่อจัดการการแก้ปัญหาอย่ามีเหตุผล เพื่อให้บรรลุสู่ปลายน้ำคือความสุขที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ คือ “สบาย สนุก สง่า สว่าง สงบ” สุข 5 มิติ (Department of Mental Health, 2017: 13)

3. บูรณาการหลักธรรมการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่า การจัดการความเครียดของผู้สูงอายุเป็นการจัดการที่มุ่งแก้ไขปัญหาและมุ่งแก้ไขอารมณ์ การ

จัดการความเคียดจึงต้องอาศัยการสร้างทักษะการรับรู้การตอบสนองต่อความเครียดของตนเอง (การตระหนักรู้ยอมรับความจริง) การตรวจสอบความเครียดกับความเป็นจริง (การตั้งสติเพื่อการคิดใคร่ครวญ) และการหาวิธีจัดการความเครียดหรือแก้ไขปัญหา (การคิดพิจารณาหาสาเหตุ) โดยการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุที่เหมาะสมและให้เกิดประโยชน์ คือ การแก้ที่ต้นเหตุ คือ การจัดการที่พฤติกรรมและปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดเหตุของปัญหา โดยการจัดการความเครียดด้วยการปรับพฤติกรรมส่วนบุคคล ด้วยการสื่อสาร ด้วยการเรียนรู้ ด้วยการสร้างสัมพันธภาพของครอบครัว ด้วยการสร้างเศรษฐกิจและสังคม และด้วยการปรับสภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งพบว่า หลักไตรลักษณ์ หลักอริยสัจ หลักโยนิโสมนสิการ หลักสติปัฏฐาน เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางสำหรับการบูรณาการในการจัดการความเครียดได้ด้วยหลัก 5 ป. ซึ่งประกอบด้วย ปรับตัว ปรับใจ ปรับครอบครัว ปรับสังคม ปรับสิ่งแวดล้อม โดยเป็นการปรับเปลี่ยน (Change) เพื่อการเปลี่ยนแปลง ด้วยการเรียนรู้วิธีคิด (Head) ยอมรับความจริงจากภายใน (Heart) ลงมือกระทำตามเป้าหมาย (Hand) โดยการนำหลักการสำคัญของหลักธรรมที่กล่าวมานั้นมาบูรณาการสู่กิจกรรมโดยยึดหลักของความตั้งมั่นของความเข้าใจผสานแนวทางของหลักธรรมเข้าสู่หลักการปฏิบัติ (Learning by doing + Doing through activities + Activities Based on Understanding + Understanding on what life is) โดยทุกกระบวนการต้องเชื่อมโยงสืบต่อกันอย่างต่อเนื่อง โดยอยู่ในกรอบของการยอมรับหรือเห็นชอบ เข้าใจ รับรู้ วิเคราะห์ ตรวจสอบและดำเนินการ นั่นคือ การกระทำที่ต่อยอดการพัฒนาด้วยการใช้ทักษะ คือ การทบทวน (Reskill) ปรับปรุง (Upskill) เปลี่ยนแปลง (New skill) นำสู่การปฏิบัติเพื่อปรับสมดุลของชีวิตและสร้างสุขสมวัยสำหรับผู้สูงอายุ

4. องค์ความรู้เกี่ยวกับ “การจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามแนวพระพุทธศาสนา” ผลจาการบูรณาการทำให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับ “การจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานีตามแนวพระพุทธศาสนา” ที่เรียกว่า ARAM MODEL ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ A = APPROVE หมายถึง การเห็นชอบ ยอมรับความจริง เห็นชอบตามเหตุปัจจัย R = RECOGNIZE หมายถึง การรับรู้ ตระหนัก คิดตามเหตุและผล A = ASSESSMENT หมายถึง การตรวจสอบตามขั้นตอนตามเหตุและผล M = MANAGEMENT หมายถึง การจัดการและการปฏิบัติด้วยสติ ซึ่งสามารถสรุปเป็น Model ได้ดังภาพที่แสดงไว้ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดง ARAM MODEL องค์ความรู้เกี่ยวกับ “การจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานีตามแนวพระพุทธศาสนา”

การอภิปรายผล

จากการสรุปผลการวิจัยเรื่อง “การจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานีตามแนวพระพุทธศาสนา” อภิปรายผลได้ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุ จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและปัจจัยแวดล้อม โดยใช้กลวิธีที่มีจุดมุ่งหมาย การประเมินด้วยสติปัญญา การควบคุมอารมณ์ และปฏิกิริยาการตอบสนองด้านร่างกาย และมีกระบวนการจัดการที่ต่อเนื่องเพื่อลดความรุนแรงของปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเครียด ซึ่งการจัดการความเครียดจะเป็นแบบมุ่งแก้ไขปัญหาและแบบมุ่งแก้ไขอารมณ์ จากเหตุปัจจัยด้านพฤติกรรมและปัจจัยแวดล้อมที่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Lazarus and Folkman (1984: 141) ที่กล่าวว่า การจัดการความเครียดมีหลักสำคัญ คือ การจัดการที่มุ่งแก้ไขปัญหาและมุ่งแก้ไขอารมณ์ โดยผ่านกลไกการจัดการที่เหมาะสม และแนวคิดการจัดการความเครียดที่เกิดผลลัพธ์ที่เหมาะสม คือ การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทาง ด้วยการสร้างทักษะการรับรู้ การตรวจสอบเหตุปัญหากับความเป็นจริง และการหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมในแต่ละบุคคล เพื่อนำไปสู่การสร้างแผนปฏิบัติสำหรับการสร้างสุขและสมดุลชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Somdej Phra Buddhakosachan (P.A. Payutto), 2019: 84-89) ที่ได้กล่าวว่า ธรรมมะสร้างปัญญา ให้เห็นสภาพความเป็นจริง ยอมรับ ปล่อยวาง คิดหาเหตุและแก้ไขที่เหตุนั่นเอง

2. หลักธรรมในการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุ กล่าวได้ว่า ต้องเป็นหลักธรรมที่ตอบสนองต่อการจัดการแบบมุ่งแก้ไขปัญหาและแบบมุ่งแก้ไขอารมณ์ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนากาย พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญา ให้ยอมรับ เข้าใจ กับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น สามารถคิดวิเคราะห์ตามหลักของความเป็นจริงที่เกิดขึ้นได้ และเป็นหลักธรรมที่นำมาใช้ให้เกิดการคิดอย่างมีสติ รู้เท่าทันตามสภาวการณ์ สามารถวางแผนนำสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงประจักษ์ และเป็นกระบวนการจัดการที่ตรงกับเหตุและมีผลลัพธ์ที่ตรงเป้าหมาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Somdej Phra Buddhakosachan (P.A. Payutto), 2019: 56) และ Phonsi (2015: 49) ที่กล่าวว่า การแก้ไขปัญหาต้องแก้ที่เหตุนำเข้า เข้าใจ คิดวิเคราะห์ด้วยสติ ปัญญา ขจัดปัญหาที่ตรงเหตุปัจจัย สมดุลชีวิตก็จะเกิดขึ้น ซึ่งหลักธรรมสำคัญที่เป็นแนวทางการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุ ได้แก่ หลักไตรลักษณ์ (ยอมรับความจริง) หลักโยนิโสมนสิการ (การรับรู้และเข้าใจต่อเหตุของปัญหา) หลักอริยสัจ (การคิดแก้ไขปัญหาตามระบบแห่งเหตุผลและตามเหตุปัจจัย) หลักสติปัฏฐาน (ใช้สติ ลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงประจักษ์) ซึ่งสอดคล้องกับ Jearajit (2017: 154-155) ที่ได้ศึกษาเรื่องการจัดการความเครียดตามแนวพระพุทธศาสนา ซึ่งพบว่า หลักธรรมทั้ง 4 ข้างต้นสามารถนำมาเป็นแนวทางในการจัดการความเครียดได้ ด้วยหลักการใช้สติ คิดวิเคราะห์และนำไปปฏิบัติ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นสารตั้งต้นของการจัดการความเครียด ที่สอนให้ตระหนัก รับรู้ เข้าใจ คิดดี คิดถูก และคิดวิเคราะห์เพื่อจัดการการแก้ปัญหาอย่ามีเหตุผล เพื่อให้บรรลุสู่ปลายน้ำคือความสุขที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ คือ “สบาย สนุก สง่า สว่าง สงบ” สุข 5 มิติ ที่สอดคล้องกับแนวคิดของ Department of Mental Health (2017: 13) ที่ส่งเสริมการสร้างสุขสมวัยให้กับผู้สูงอายุ

3. บูรณาการหลักธรรมการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่า การจัดการความเครียดของผู้สูงอายุเป็นการจัดการที่มุ่งแก้ไขปัญหาและมุ่งแก้ไขอารมณ์ ต้องอาศัยการสร้างทักษะการรับรู้ การตรวจสอบความเป็นจริง การหาวิธีจัดการหรือแก้ไขปัญหา โดยการแก้ที่ต้นเหตุ คือ การจัดการที่พฤติกรรมและปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดเหตุของปัญหา ด้วยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักไตรลักษณ์ (เห็นชอบ) หลักโยนิโสมนสิการ (รับรู้) หลักอริยสัจ (ตรวจสอบ) หลักสติปัฏฐาน (จัดการ) มาใช้เป็นแนวทางสำหรับการบูรณาการในการจัดการความเครียดได้ด้วยหลัก 5 ป. ซึ่งประกอบด้วย ปรับตัว ปรับใจ ปรับครอบครัว ปรับสังคม ปรับสิ่งแวดล้อม ด้วยการใช้ทักษะ คือ การทบทวน (Reskill) ปรับปรุง (Upskill) เปลี่ยนแปลง (New skill) นำสู่การปฏิบัติเพื่อปรับสมดุลของชีวิตและสร้างสุขสมวัย สิ่งที่กล่าวมาสอดคล้องกับ แนวคิดทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุ ทฤษฎีของมาสโลว์ 5 ขั้นตอน ทฤษฎีความสูงอายุเชิงจิตสังคมที่ได้กล่าวว่าพฤติกรรมและปัจจัยแวดล้อมมีผลต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ หากมีการจัดการที่เหมาะสมปัญหาจะลดน้อยลงและสร้างสมดุลชีวิตที่ดี และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิที่ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และจัดเวทีเสวนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ สังเคราะห์มาเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับ “การจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามแนวพระพุทธศาสนา”

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย กล่าวคือ หน่วยงานภาครัฐ อาทิเช่น สปสช.เขต 11 ศูนย์สุขภาพจิตที่ 11 กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานี เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ฯ ควรกำหนดแผนนโยบายสำหรับการการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ให้เป็นรูปธรรม มีกิจกรรมที่ตอบสนองต่อการพัฒนาทางด้านจิตใจ เพื่อการรองรับสังคมผู้สูงวัยที่มีคุณภาพ รวมถึงการส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมการจัดการความเครียดในกลุ่มผู้สูงอายุ มีกองทุนสำหรับการดำเนินการด้านสุขภาพจิตเพื่อลดภาวการณ์เจ็บป่วยทางจิตที่สามารถป้องกันได้ และหน่วยบริการสาธารณสุขในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีควรมีการจัดทำโครงการสร้างสุขสำหรับผู้สูงวัย สนับสนุนการสร้าง Road Map งานด้านสุขภาพจิตเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ กล่าวคือ จากผลการวิจัยที่ค้นพบเป็นการนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับ “การจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามแนวพระพุทธศาสนา” (Management on stress of the elderly base on Buddhism Model) ซึ่งสามารถนำไปต่อยอดเพื่อสร้างแนวทางกิจกรรมสำหรับการดูแลผู้สูงอายุทางด้านร่างกายและจิตได้อย่างมากมาย จึงขอเสนอแนะเพื่อให้เกิดการต่อยอดจากการวิจัยฉบับนี้ คือ 1) การสร้างนวัตกรรมการจัดการความเครียดตามแนวพระพุทธศาสนาตามกลุ่มวัย 2) การสร้างสื่อการเรียนรู้สำหรับการจัดการความเครียดในรูปแบบของนาฬิกาชีวิตที่ล้อตามแบบแผนการดำเนินชีวิตในแต่ละประเด็นของปัญหาตามช่วงวัยเพื่อให้ง่ายต่อการใช้ง่ายและเกิดความเข้าใจในแต่ละบริบทของปัญหา 3) การสร้างแผนกิจกรรมการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามปัจจัยของปัญหาเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ 4) สร้าง Road map การจัดการความเครียดของผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข เพื่อนำสู่กิจกรรมโครงการต่าง ๆ ของกองทุนหลักประกันสุขภาพท้องถิ่น เพื่อความยั่งยืนของเป้าหมายการดำเนินงาน

เอกสารอ้างอิง

Phonsi, A. (2015). **The way of thinking for relief according to Buddhist principles.** Doctorate in Buddhism Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Journal of Buddhist Studies Chulalongkorn University. 22(2), 49. (in Thai)

Singchada, A. (2016). **The effect of stress management program on stress among the elderly.** Master of Public Health Health Management Rajabhat Rajanagarindra University. Journal of KKU Academic. 19(38), 51. (in Thai)

Jearajit, C. (2017). **Situation and stress management according to Buddhism: a case study of the Sangha of Nakhon Nayok and Sa Kaeo Provinces**. MCU Journal of Social Sciences Perspective, 6(4), 154. (in Thai)

Department of Mental Health. Ministry of Public Health. (2017). **Stress..Relieve stress.** (Revised edition). 8th Printing: Nonthaburi printing. (in Thai)

Health Promotion Office. Department of Health. (2020). **Mental health information of Thai people.** Retrieved 2020, December 31, from http://hp.anamai.moph.go.th/main.php?filename=index_th. (in Thai)

Lazarus,r. & Folkman,s. (1984). **Stress, Appraisal And Coping.** New York: Spriger Publishing company.

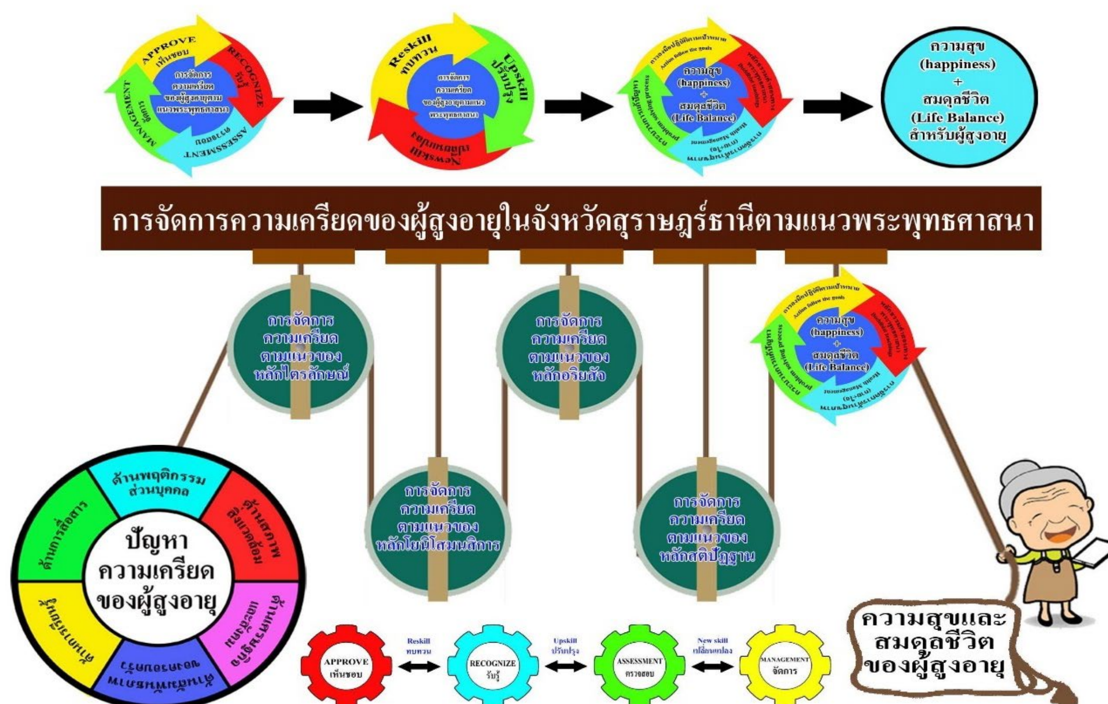
Ministry of Public Health. (2020). **Thai people's health database system**. Retrieved 2020, March 31, from www.hdc.moph.go.th. (in Thai)

National Statistical Office. (2019). **Trend of the Thai population**. Retrieved 2020, March 31, from http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/home.aspx . (in Thai)

Somdej Phra Buddhakosachan (P.A. Payutto). (2019). **Body heals from fever and suffering.** 15th printing. Publisher: Amarin Thamma. (in Thai)

Nithiuthai, S. (2017). **The Development of a Stress Management Model in Crisis of the Elderly in the Elderly Care Home**. Doctor of Science degree Applied Behavior Research Program Srinakharinwirot University. Journal of Social Sciences Research, 9(2), 33. (in Thai)

ภาพแสดงการขับเคลื่อนของการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานีตามแนวพระพุทธศาสนา

บทบาทการจัดการกระบวนการรีไซเคิลขยะในการทำจีวรของ เจ้าอาวาสวัดจากแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

The Abbot's Roles in the Management of Monk Robes at Wat Chak Daen Temple, Pradaeng district, Samut Prakan Province

พระมหาสอร์ อึม[1]
Ven. Sor Em

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษากระบวนการรีไซเคิลขยะในการทำจีวร ณ วัดจากแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ 2) เพื่อศึกษาบทบาทการจัดการกระบวนการรีไซเคิลขยะในการทำจีวรของเจ้าอาวาสวัดจากแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 9 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการคัดแยกขยะของวัดจากแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ใช้ขวดน้ำพลาสติกเพต (PET) ที่ใช้สัญลักษณ์รีไซเคิล (Recycle) หมายเลข 1 ที่สามารถ รีไซเคิลได้ 100% ซึ่งต้องทำการคัดแยกให้ได้วัตถุดิบที่ถูกต้องแล้ว จึงส่งให้โรงงานที่ 1 ทำการแปรรูปจากขวดพลาสติกไปเป็นเส้นใย และส่งให้โรงงานที่ 2 ทำการทอเป็นผ้า เมื่อสิ้นสุดขั้นตอนกระบวนการจึงส่งกลับมาวัดเพื่อจัดการตัดเย็บเป็นผ้าไตรจีวร กระบวนการดูแลโดยเจ้าอาวาส พระ สามเณรและเจ้าหน้าที่วัด วัดได้รับการสนับสนุนจากคนในชุมชนโดยรอบ มูลนิธิชัยพัฒนา และ บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน) วัดยังมีบทบาทในการปลูกฝังสร้างจิตสำนึกและให้ความรู้ความเข้าใจในการคัดแยกขยะแก่คนในชุมชนอีกด้วย

เมื่อวิเคราะห์ด้วยกรอบของ POCCC พบว่าบทบาทการจัดการกระบวนการรีไซเคิลขยะในการทำจีวรของเจ้าอาวาสวัดจากแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ในด้านต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้ 1) ด้านการวางแผน มีการกำหนดเป้าหมายและกระบวนการคัดแยกและการรีไซเคิลขยะแบบครบวงจร มีการวางแผนด้านกำลังคน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการ 2) ด้านการจัดองค์กร มีการแบ่งหน้าที่ออกเป็นแบ่งเป็น 7 แผนก คือ แผนกประชาสัมพันธ์ แผนกโลจิสติกส์ แผนกคัดแยก แผนกบีบอัด แผนกตัดเย็บ แผนกควบคุมคุณภาพ แผนกสต็อก 3) ด้านการบังคับบัญชาสั่งการ จัดการประชุมกันบ่อย ๆ โดยเฉพาะหลังจากการทำวัดเย็นในทุก ๆ วันพระ ติดตามความคืบหน้าของแต่ละแผนกที่ได้รับมอบหมายงาน สร้างแรงจูงใจ ให้กำลังใจ ให้ตระหนักรู้ถึงความสำคัญในหน้าที่ความรับผิดชอบของตน 4) ด้านการประสานงาน มีการประสานงานต่อผู้ที่ท่านต้องการสั่งงานโดยตรงจากเจ้าอาวาส และโดยอ้อมโดยการมอบหมายให้ผู้ที่เข้าพบเจ้าอาวาสแจ้งไปยังบุคคลอื่น สนับสนุนการสื่อสารแลกเปลี่ยน การร่วมแก้ไขปัญหา การร่วมสนับสนุนและแบ่งเบาภาระงาน มีการสร้างความสามัคคีและความรู้สึกดีต่อกัน 5) ด้านการควบคุม เจ้าอาวาสวัดจากแดงลงพื้นที่ควบคุมดูแลด้วยตนเอง ติดตามความก้าวหน้าและตรวจสอบความเรียบร้อยใน ทุกวัน ติดตามกระบวนการทำงานและผลการปฏิบัติงาน หากไม่สามารถลงไปติดตามได้ ท่านจะให้หัวหน้าผู้รับผิดชอบแต่ละแผนกเขียนรายงานบันทึกประจำวัน เพื่อหาแนวทางแก้ไขรวมกันต่อไป

[1] นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนากับการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: em.sor93@gmail.com

ข้อเสนอแนะของการวิจัย ควรศึกษาความร่วมมือระหว่างวัดจากแดง มูลนิธิชัยพัฒนา และ บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน) เพื่อถอดบทเรียนเพื่อให้ภาคเอกชนอื่น ๆ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาโครงการความรับผิดชอบทางสังคมโดยอาศัยความร่วมมือจากวัด

คำสำคัญ : การรีไซเคิลขยะ, จีวร, เจ้าอาวาส, วัดจากแดง

Abstract

This qualitative research aimed to 1) study the garbage recycling process for production of monk robes at Wat Chak Daeng, Phra Pradaeng District, Samut Prakan Province; and 2) study the roles of the abbot of Wat Chak Daeng in the management of the recycling process. Data were collected using in-depth interview from nine informants. A method of content analysis was used to analyze the data.

Findings showed that the garbage recycling process recycled PET bottles (No.1). When the bottles were obtained from a sorting process, they were sent to Factory 1 and processed into polymer fibers. The fibers were forwarded to Factory 2 to produce textile fabric. The fabric was sent back to the temple to produce monk robes. The process was run by the abbot, monks, novices, and temple staff. The temple was supported people in the neighboring communities, Chaipattana Foundation, and PTT Global Chemical Public Company Limited. The temple also raised environmental awareness and understanding about waste sorting for people in the communities.

When analyzed through the framework of POCCC, findings showed the abbot's roles in the five functions as follows. Planning: Goals and processes of garbage sorting and recycling were determined. Plans were made in relation to workforce, finance and budgets, materials, and management. Organizing: Responsibilities were divided and assigned to seven units, that is, public relations, logistics, garbage sorting, bottle processing, monk-robe production, quality control, and stock keeping. Commanding: Meetings were regularly held, especially after evening chanting on Buddhist holy days to follow up on each unit's operation and assignment fulfillment. Motivation and encouragement were given. Awareness was raised on the importance of their assigned responsibilities. Coordination: Coordination was made directly through the abbot or indirectly through persons assigned by the abbot. There were communication and exchange between units including mutual problem solving, mutual support and sharing of responsibilities. A sense of harmony and good attitudes toward each other were encouraged. Controlling: The abbot was directly in charge of this function. Progress and quality were checked on a daily basis. The process and outputs were monitored. If things did not work out as planned, the abbot requested reports from the heads of units to use in mutual problem solving.

It is recommended that a further study be conducted to capture lessons learned from the corporation between Wat Chak Daeng, Chaipattana Foundation, and PTT Global Chemical Public Company Limited so that other cooperates can use as a basis for developing projects of cooperate social responsibility in collaboration with Buddhist temples.

Keywords: Garbage Recycling, Monk Robe, Abbot, Wat Chak Daeng

1. บทนำ

ขยะ เป็นของเหลือที่แต่ละคนไม่ต้องการใช้และต้องการทิ้งไป ในแต่ละวันจะมีขยะเป็นจำนวนมาก เพราะแต่ละคนช่วยกันสร้างขยะขึ้นมามากกว่าวันละ 1 กิโลกรัม แต่การกำจัดขยะขึ้นอยู่กับหน่วยงานเพียงไม่กี่แห่ง เช่น เทศบาล สุขาภิบาล บริษัทเอกชนที่รับซื้อของเก่า เป็นต้น ทำให้ไม่สามารถกำจัดขยะได้หมด เป็นผลให้มีขยะตกค้างตามแหล่งต่าง ๆ มากมาย ขยะจึงเป็นปัญหาสำคัญระดับท้องถิ่น และระดับประเทศมาเป็นเวลานาน

วัดจากแดง ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยการนำของพระราชวัชรบัณฑิต (ประนอม ธมฺมาลงฺกาโร) เจ้าอาวาส มีบทบาทสำคัญอย่างหนึ่งในการทำหน้าที่ลดปริมาณขยะเพื่อสิ่งแวดล้อมของผู้คนในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้น มุ่งหวังที่จะสร้างจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด และจะช่วยส่งเสริมให้ชุมชนมีการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน รวมถึงการนำขยะมาเพิ่มมูลค่าสร้างเป็นรายได้ให้กับผู้คนในชุมชนอย่างยั่งยืน ส่งผลให้วัดจากแดงเป็นวัดต้นแบบ ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชื่อเสียงเรื่องการจัดการขยะในระดับประเทศและต่างประเทศ โดยที่ผ่านมาทางวัดได้พยายามจัดการกับขยะเหล่านี้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด จนกระทั่งวันนี้ วัดจากแดงสามารถถอดบทเรียนเรื่องการจัดการและคัดแยกขยะ ที่อ้างอิงเข้ากับหลักพระธรรมคำสั่งสอน ซึ่งสามารถเข้าถึงชาวบ้านและคนรุ่นใหม่ สร้างแรงกระตุ้นให้ผู้คนหันมาคัดแยกขยะกันได้ไม่น้อย ซึ่งวัดจากแดงได้จัดการกับปัญหาขยะที่ทางวัดต้องเผชิญ ตั้งแต่การนำขยะมาแปรรูปเป็นน้ำมันด้วยเครื่องผลิตน้ำมันจากขยะ อีกทั้งชุมชนยังได้เรียนรู้การตัดเย็บจีวรรีไซเคิล จัดทำอย่างประณีต คุณภาพดี เป็นการเสริมสร้างรายได้ “จีวรรีไซเคิล” เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างนวัตกรรมสำคัญ ลดขยะพลาสติก ลดโลกร้อน แถมสร้างมูลค่าเพิ่มได้อย่างมีคุณค่า ซึ่งสอดคล้องกับการทำจีวรในสมัยพุทธกาล เรื่องผ้าบังสุกุล คือผ้าที่เปื้อนฝุ่น ผ้าห่อศพที่ถูกทิ้งอยู่ตามกองขยะ กองหยากเยื่อ หรือผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามร้านตลาดที่ไม่มีผู้ใดปรารถนา เพราะสกปรก มาซักล้างให้สะอาด แล้วเก็บไว้เพื่อนำมาตัดเย็บเป็นผ้าผืนใดผืนหนึ่งที่ชำรุด เช่น ผ้านุ่งหรืออันตรวาสกหรือผ้าสบง ผ้าห่ม ผ้าจีวร ผ้าอุตตราสงค์ ผ้าห่มซ้อนหรือสังฆาฏิ ในเวลาที่เหมาะสมต่อไป วัดจากแดง เป็นวัดต้นทางการพัฒนาจิต พัฒนาใจ และเป็นวัดต้นแบบคัดแยกขยะที่มีต่อชุมชน และวัดจากแดง ก็เป็นวัดที่ผ่านเกณฑ์การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีในประเทศด้วย และแก้ปัญหาโลกร้อน โดยการนำของ พระราชวัชรบัณฑิต (ประนอม ธมฺมาลงฺกาโร) เจ้าอาวาสวัดจากแดง ผู้มีบทบาทสำคัญทำให้วัดจากแดงเป็นวัดต้นแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี และทำให้ประชาชนในชุมชนหันมาใส่ใจสิ่งแวดล้อม จึงเป็นที่มาการส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด มาตั้งแต่ปี 2557 ล่าสุดมีวัดผ่านเกณฑ์การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีแล้ว 789 วัด จาก 41,310 วัด (คิดเป็นสัดส่วน 1 ต่อ 52) (วัดจากแดง ออนไลน์, 2563)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา บทบาทการจัดการกระบวนการรีไซเคิลขยะในการทำจีวรของเจ้าอาวาสวัดจากแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยผู้วิจัยจะศึกษากระบวนการรีไซเคิลขยะในการทำจีวร ณ วัดจากแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และบทบาทการจัดการกระบวนการรีไซเคิลขยะในการทำจีวรของเจ้าอาวาสวัดจากแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ตามแนวคิดหน้าที่การจัดการ POCCC คือ การบริหารจัดการรอบด้านและครอบคลุม ตั้งแต่การวางแผน การจัดการองค์กร การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุมการทำงานให้เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้ เนื่องจากเป็นแนวคิดการจัดการกว้าง ๆ ที่สามารถปรับใช้ได้กับทุกลักษณะขององค์กร ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจบทบาทการจัดการกระบวนการ รีไซเคิลขยะในการทำจีวรของเจ้าวาสวัดจากแดง ซึ่งไม่มีที่ใดทำมาก่อน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษากระบวนการรีไซเคิลขยะในการทำจีวร ณ วัดจากแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

2.2 เพื่อศึกษาบทบาทการจัดการกระบวนการรีไซเคิลขยะในการทำจีวรของเจ้าอาวาสวัดจากแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านประชากร

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์และคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูป/คน ดังนี้

1) เจ้าอาวาสวัดจากแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
2) เจ้าหน้าที่ที่ทำงานคัดแยกขยะเพื่อรีไซเคิลนำมาทำเป็นจีวร จำนวน 7 รูป/คน
3) ตัวแทนบริษัท GC จำนวน 1 คน

3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยศึกษาบทบาทการจัดการกระบวนการรีไซเคิลขยะในการทำจีวรของวัดจากแดงตามแนวคิดหน้าที่การจัดการ POCCC ได้แก่ Planning, Organizing, Commanding, Coordination, Controlling โดยมุ่งเน้นศึกษากระบวนการรีไซเคิลขยะในการทำจีวร และบทบาทการจัดการกระบวนการรีไซเคิลขยะในการทำจีวรของเจ้าอาวาสวัดจากแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตด้านสถานที่ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ วัดจากแดง ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การทำวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งเน้นวิเคราะห์ข้อมูลเป็นสองส่วนดังต่อไปนี้

4.1 วิธีการศึกษา

1) ในการศึกษาถึงบทบาทการจัดการกระบวนการรีไซเคิลขยะในการทำจีวรของเจ้าอาวาสวัดจากแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ นั้น ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อ ซึ่งดำเนินการกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวนทั้งสิ้น 9 รูป/คน โดยได้ดำเนินการตามแนวคิดหน้าที่การจัดการ POCCC

2) เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีการเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) กับเจ้าอาวาสวัดจากแดง และเจ้าหน้าที่ที่ทำงานคัดแยกขยะเพื่อรีไซเคิลนำมาทำเป็นจีวร

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อจับประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์เกี่ยวกับกระบวนการรีไซเคิลขยะในการทำจีวร ณ วัดจากแดง และใช้วิธีการวิเคราะห์ตามแนวคิดหน้าที่การจัดการ POCCC เพื่อนำเนื้อหาจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์สะท้อนให้ได้แนวคำตอบตามวัตถุประสงค์เกี่ยวกับบทบาทการจัดการกระบวนการรีไซเคิลขยะในการทำจีวรของเจ้าอาวาสวัดจากแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งใช้วิธีการวิเคราะห์จากเนื้อหาบันทึกคำสัมภาษณ์ และนำเสนอเป็นข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive)

5. ผลการวิจัย

5.1 กระบวนการรีไซเคิลขยะในการทำจีวร ณ วัดจากแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า กระบวนการรีไซเคิลขยะ ณ วัดจากแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มุ่งเน้นการใช้ขวดน้ำพลาสติกเพต (PET) ที่ใช้สัญลักษณ์รีไซเคิล (Recycle) หมายเลข 1 ที่สามารถ รีไซเคิลได้ 100% ซึ่งต้องทำการคัดแยกให้ได้วัตถุดิบที่ถูกต้องก่อนที่จะนำไปรีไซเคิลแปรรูปเป็นผ้า มีกระบวนการดำเนินการอยู่ 5 ขั้นตอนด้วยกัน ได้แก่ 1) การแสวงหาขยะพลาสติก จากการเปิดขอรับบริจาคขวดพลาสติกที่ใช้แล้วมาบริจาค ให้วัดจากแดง ทั้งทางไปรษณีย์ ขนส่งสาธารณะ และหน่วยงานเอกชนและภาครัฐ มอบให้วัดด้วยตนเอง และทางวัดจากแดงยังได้จัดให้มีบริการรถรับบริจาคขยะขวดพลาสติกตามสถานที่ต่าง ๆ 2) การคัดแยกขยะพลาสติก ในขั้นตอนนี้การคัดแยกขยะ

เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งทำให้วัดจากแดงเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และการจัดการขยะชุมชนอย่างครบวงจร รวมถึงการพัฒนาช่องทางการผลิตสินค้าที่เพิ่มมูลค่าจากการ รีไซเคิล และกลุ่มพลาสติกที่สามารถรีไซเคิลเป็นจีวรได้มีชนิดเดียว คือ พลาสติกจากขวดน้ำ หรือ PET 3) การคัดแยกส่วนประกอบของขยะพลาสติก เป็นกระบวนการแยกเอาฝาขวดออก เอาสติ๊กเกอร์หรือฉลากออก การรีไซเคิลจะเน้นที่ขวดพลาสติก PET จำพวกฝาขวด จะไม่นำมาทำเป็นจีวรพลาสติกในส่วนที่นำมาทำเป็นจีวรนั้น จะเป็นส่วนที่นำมาจากขวดน้ำพลาสติกใสเท่านั้น หลังจากที่มีการคัดแยกฝาและสลากออกแล้ว จะต้องนำขวดมาคัดแยกอีกครั้ง เนื่องจากขวดพลาสติก PET จะมี 2 สี คือ สีใสขาว กับสีฟ้า ขวดสีใสขาว เป็นพลาสติกเกรด A ส่วนสีฟ้าเป็นเกรด B สีฟ้านำไปทำสีผ้าดำได้เท่านั้น ส่วนสีขาวนำไปทำเป็นผ้าได้ทุกสีจากการที่ขวด PET มี 2 สี ทางวัดจะเน้นที่ ขวด PET สีขาวใสเป็นหลักในการทำจีวร 4) กระบวนการนำเข้าโรงงานเป็นกระบวนการส่งให้โรงงานทำการรีไซเคิลและแปรรูปเป็นเส้นใยทอผ้าไตรจีวร จีวร 1 ผืน ใช้ขวดพลาสติก PET จำนวน 15 ขวด และ จีวร 1 ชุด ต้องใช้ขวดพลาสติก PET จำนวน 60 ขวด ด้วยเทคโนโลยี Upcycling ขวดพลาสติก PET ที่ได้คัดแยกแล้วจะนำไปบีบอัดเป็นก้อน แล้วบรรจุจัดส่งไปที่โรงงาน ได้แก่ โรงงานที่ 1 โรงงานพลาสติกที่จังหวัดชลบุรี ทำการแปรรูปจากขวดพลาสติกไปเป็นเส้นใย เมื่อสิ้นสุดกระบวนการของโรงงาน จึงส่งวัตถุดิบไปให้โรงงานที่ 2 เป็นโรงงานที่อยู่ในจังหวัดสมุทรปราการ ทำการทอประกอบด้วยฝ้าย 70% และเส้นใยโพลีเอสเตอร์ 30% เมื่อได้ผ้าเกรดพรีเมี่ยมที่เป็นม้วนเสร็จจึงส่งกลับมายังวัดจากแดง 5) กระบวนการตัดเย็บจีวร เมื่อได้เป็นผ้าเพื่อทำการตัดเย็บเป็นไตรจีวร วัดจากแดงจึงดำเนินการให้วิสาหกิจชุมชนเข้ามาเรียนรู้วิธีการตัดเย็บ นำผู้ที่มีความสามารถในการตัดเย็บผ้าไตรจีวรมาสอนชาวบ้าน และเมื่อตัดเย็บเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ไม่ว่าจะเป็นไตรอาศัยหรือไตรเต็ม จึงมีการจำหน่าย โดยผู้จำหน่ายจะเป็นวิสาหกิจชุมชน เมื่อจำหน่ายแล้วรายได้ที่ได้จากการจำหน่ายก็นำมาพัฒนาอาชีพให้กับชาวบ้านและชุมชนที่อยู่ใกล้วัด

ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการรีไซเคิลขยะในการทำจีวร คือ ในแรกเริ่มการทำโครงการนี้ ประชาชนทั่วไปยัง ขาดความรู้และความเข้าใจ และยังไม่ค่อยให้ความร่วมมือ จึงต้องใช้เวลาในการให้ความรู้และความเข้าใจ จึงทำให้คนเหล่านั้นมีความรู้และความเข้าใจ บริจาคขวดพลาสติก และสละทรัพย์ส่วนตัวเพื่อสนับสนุนส่วนวิธีการแสวงหาเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และกำลังคนของวัดใช้การให้ความรู้เรื่องการคัดแยกขยะ และรักษาสิ่งแวดล้อม สร้างเครือข่ายความรวมมือจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนให้มีส่วนช่วยในด้านต่าง ๆ นอกจากนี้ท่านเจ้าอาวาสได้ไปเทศน์หรือบรรยายธรรมในสถานที่ต่าง ๆ และมีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนทางโซเชียลมีเดียต่าง ๆ ทำให้คนเกิดความเลื่อมใสนำขวดพลาสติก วัสดุอุปกรณ์ และปัจจัยมาถวาย ภายในวัดมีการตั้งตู้รับบริจาค และพุทธศาสนิกชนทำบุญ ตามกำลังศรัทธา ทั้งนี้ บุคคลและหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการรีไซเคิลขยะในการทำจีวรประกอบด้วย ท่านเจ้าอาวาส, มูลนิธิชัยพัฒนา, บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน) หรือ PTT-GC และพระภิกษุสามเณรและคนงานเจ้าหน้าที่ของวัดที่เกี่ยวข้อง

5.2 บทบาทการจัดการกระบวนการรีไซเคิลขยะในการทำจีวรของเจ้าอาวาสวัดจากแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า **1. การวางแผน (Planning-P)** เจ้าอาวาสวัดจากแดง มีการวางแผน 1) แผนด้านกำลังคน โดยกำหนดเป้าหมายของการคัดแยกขยะ และการรีไซเคิลแบบครบวงจร จัดวางโครงสร้างกำหนดหน้าที่ของแต่ละคน ประชุมและมอบหมายงานให้ทำหน้าที่อย่างเป็นระบบ ศึกษาและปรับปรุงแผนการดำเนินงานให้เหมาะสมอยู่ตลอดเวลา 2) แผนด้านงบประมาณ โดยการพูดคุยระหว่างคณะทำงานการจัดการขยะกับวัดและชุมชน และจัดการวางแผนด้านรายรับรายจ่ายจากปัจจัยที่ได้มาจากตู้รับบริจาค การทอดกฐินประจำปี การทอดผ้าป่าตามเทศกาล การอบรมปฏิบัติธรรม การรับบริจาคทั่วไป และการจำหน่ายสินค้าของวัด 3) แผนด้านวัสดุอุปกรณ์ โดยการหาแนวทางการใช้ทรัพยากรพลังงานของวัดให้คุ้มค่าที่สุด จัดหาเครื่องมือเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการทำงาน และการนำรายรับของวัดมาใช้จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ตามความต้องการจำเป็น 4) แผนด้านการบริหารจัดการเพื่อให้องค์กรมีโอกาสประสบผลสำเร็จบรรลุเป้าหมาย ท่านเจ้าอาวาส มีการกำหนดโครงสร้าง มีการจัดวางแผนโครงสร้างกำหนดหน้าที่ของแต่ละคน เรียกประชุมและมอบหมายงานให้ทำหน้าที่อย่างเป็นรูปธรรม การแบ่งงานกันทำจะทำให้เห็นหน้าที่และการทำงานของละคนในองค์กรได้ชัดเจน และตามทักษะความชำนาญของแต่ละคน เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากที่สุด **2) การจัดองค์กร (Organizing-O)** โดยแบ่งหน้าที่ให้คนในองค์กรทำงานอย่าง

มีประสิทธิภาพ สร้างความตระหนักในการทำงานร่วมกันอย่างมีความรับผิดชอบและเห็นคุณค่าในขยะเช่นกับเงินและทอง สั่งการอย่างตรงประเด็นและทำงานเชิงรุกอย่างมีคุณภาพ **3) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding-C)** จัดการประชุมกันบ่อย ๆ โดยเฉพาะหลังจากการทำวัดเย็นในทุก ๆ วันพระ ปลูกฝังให้ทุกแผนกมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ติดตามความคืบหน้าของแต่ละแผนกที่ได้รับมอบหมายงาน สร้างแรงจูงใจ ให้กำลังใจ ให้ตระหนักรู้ถึงหน้าที่ความรับผิดชอบของตน เพื่อพัฒนาศักยภาพ และไม่ให้เกิดความรู้สึกท้อในการทำงาน **4) การประสานงาน (Coordination-C)** สื่อสารพูดคุยกัน บอกเล่าถึงงานที่ทำ ปัญหาที่เจอ และวิธีการแก้ไขเพื่อทำความเข้าใจ เมื่อพบปัญหาจะช่วยกันหาวิธีแก้ไขทันที แบ่งเบาภาระงาน สร้างความสามัคคีและความรู้สึกดีต่อกัน เจ้าอาวาสวัดจากแดงทำการประสานงานต่อผู้ที่ท่านต้องการสั่งงานโดยตรงโดยตนเอง และโดยอ้อมโดยการมอบหมายให้ผู้ที่เข้าพบท่านแจ้งไปยังบุคคลนั้น ๆ **5) การควบคุม (Controlling-C)** เจ้าอาวาสวัดจากแดงลงพื้นที่ควบคุมดูแลด้วยตนเอง ติดตามความก้าวหน้าและตรวจสอบความเรียบร้อยในทุกวัน ติดตามกระบวนการทำงานและผลการปฏิบัติงาน หากไม่สามารถลงไปติดตามได้ ท่านจะให้หัวหน้าผู้รับผิดชอบแต่ละแผนกเขียนรายงานบันทึกประจำวัน เพื่อหาแนวทางแก้ไขรวมกันต่อไป

6. การอภิปรายผลการวิจัย

6.1 ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส ท่านเป็นปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาที่แตกฉานในทุกแขนงสาขาวิชา เป็นสุปฏิปันโน ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ ใฝ่คิด และใฝ่พัฒนา ที่นำความรู้ในทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเข้าสู่สังคม กระทำให้เห็นจริง และเป็นผู้นำในการดำเนินงานต่าง ๆ โดยเฉพาะภาวะผู้นำในการจัดการขยะเพื่อนำมารีไซเคิลทำเป็นจีวรที่มีท่านเป็นจุดศูนย์กลางและเป็นจุดส่วนรวมในการขับเคลื่อน จนทำให้วัดจากแดงมีชื่อเสียงเป็นที่ประจักษ์ชัดในแวดวงพระพุทธศาสนา และหมู่พุทธศาสนิกชนที่หลั่งไหลเข้ามาศึกษาตามหลักสูตรของวัดที่จัดขึ้นทั้งทางใกล้และไกล (Online and Onsite) รวมถึงช่วยกันสนับสนุนวัดจากแดงตามความสามารถ จึงทำให้ท่านมีลูกศิษย์ที่เป็นพระสงฆ์และฆราวาส ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นจำนวนมาก เช่น ชาวเมียนมาร์ ชาวกัมพูชา ชาวลาว และชาวไทยที่อยู่ในยุโรปและอเมริกา เป็นต้น ที่ให้ความเคารพนับถือท่านอย่างบริสุทธิ์ใจ ในตำแหน่งหน้าที่เจ้าอาวาสท่านเป็นผู้ที่มีอานาจสูงสุดในวัด ดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช และเป็นพระนักเทศน์นักบรรยายที่มีชื่อเสียง ที่มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ มีความรับผิดชอบสูง ตั้งมั่นอยู่ในหลักธรรมาธิปไตย์ คือ มีธรรมเป็นใหญ่ มุ่งประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ตน บริหารงานตามหลักพรหมวิหารธรรม คือ เมตตา มีความรักต่อผู้ใต้การปกครอง กรุณา ช่วยเหลือทุกกรณีที่ผู้ใต้ปกครองได้รับความเดือดร้อน มุทิตา ยกย่องยินดีหรือมอบรางวัลเป็นกำลังใจให้ในเมื่อผู้ใต้ปกครองประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานหรือมีความดีที่ปรากฏ และ อุเบกขา วางตัวเป็นกลางในการปกครอง ไม่ลุในอำนาจของ โลภะ โทสะ และโมหะ ท่านสามารถจัดการปัญหาอุปสรรคที่ประสบได้อย่างชาญฉลาด มีการมอบหมายหน้าที่ให้ผู้ใต้ปกครองทำอย่างชัดเจน บังคับบัญชาสั่งการได้อย่างเด็ดขาด สื่อสารอย่างเข้าใจ และวางแผนพัฒนาวัดได้อย่างเหมาะสมและมีความยืดหยุ่นเพื่อให้งานเดินไปได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุระพงษ์ สุรวํโส (สีหมอก) (2555) ที่พบว่า การสั่งงานต้องคำนึงถึงเรื่องผลของงานมากกว่าเวลาและพร้อมยืดหยุ่นเพื่อให้งานเดินไปได้ เจ้าอาวาสวัดจากแดงมีความเป็นกันเอง ก่อนจะทำอะไรต้องมีการปรึกษาหารือกันในองค์กรอยู่เสมอ และให้การสนับสนุนการทำงานของทุกคนอย่างเท่าเทียม ทำให้ท่านมีความคุ้นเคยกับผู้ใต้ปกครอง พร้อมที่จะสนองงานท่านตลอดเวลา มีความผูกพันกับเพื่อนร่วมงาน ให้ความเป็นกันเองไม่ถือตัว ให้โอกาสและสนับสนุนคนทำงานเสมอ ในการขับเคลื่อนงาน ท่านทำด้วยความอดทนและเป็นงานที่ต้องใช้เวลา ตลอดจนต้องปรับความเข้าใจกับภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อให้งานดำเนินไปได้ และประสบความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมขึ้นดังที่ปรากฏในทุกวันนี้ วัดจากแดงเป็นวัดอันดับต้น ๆ ของประเทศที่มีชื่อเสียงในด้านการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม และเป็นวัดแรกของประเทศที่ริเริ่มกระบวนการการจัดการขยะและนำพลาสติกมารีไซเคิลทำเป็นจีวรที่ทุกภาคส่วนให้การยอมรับ เป็นวัดต้นแบบที่ทุกภาคส่วนต้องการเข้ามาศึกษา และได้สร้างอาชีพให้กับคนยากจน ซึ่งต้องเสียสละแรงกายแรงใจอุทิศตนเป็นอย่างมาก กล่าวโดยสรุป คือ ทุกงานที่ท่านคิดริเริ่ม ต้องทำทันที ทำแล้วต้อสำเร็จ หากยังไม่สำเร็จจะไม่ล้มเลิกหรือทอดทิ้งไปเสีย และท่านเป็นผู้ที่ทุกคนไว้วางใจ

เชื่อฟัง ให้การยอมรับ และปฏิบัติตามแบบแผนของท่านเป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมิ่งศิษฐ์ สังข์บริสุทธิ์ (2560) ที่พบว่า คุณสมบัติของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำ ได้แก่ คุณธรรม วิสัยทัศน์ ความอดทน ความเสียสละ วาทศิลป์ในการติดต่อสื่อสาร และการลงมือปฏิบัติ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงาวิจัยของพระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง) (2561) ที่ได้วิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า พระสงฆ์ควรเทศนาและอบรมให้ประชาชนในชุมชนมีความรักใคร่สามัคคีกันในชุมชน ปฏิบัติตนในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนตามแนวพระพุทธศาสนา จัดให้วัดเป็นศูนย์รวมในการสนับสนุนการประกอบอาชีพหรือส่งเสริมผลิตภัณฑ์ในชุมชน อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและประเพณีต่าง ๆ ให้กับเด็กและเยาวนในชุมชน เพื่อสืบทอดต่อไป ควรปฏิบัติตนแบบอย่างที่ดี และนำธรรมะมาใช้ส่งเสริมในการบำบัดโรค หรือยาเสพติดแก่ประชาชนในชุมชน

6.2 บทบาทศาสนาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเจ้าอาวาส ตลอดหลายปีที่ผ่านมาวัดจากแดงได้ลงมือปฏิบัติอย่างจริงจังในการจัดการขยะเพื่อกำจัดมลพิษ การรีไซเคิลขวดพลาสติกกลับมาใช้ใหม่เพื่อแปรรูปเป็นจีวร การนำถุงพลาสติกมาแปลงรูปเป็นน้ำมันเชื้อเพลิง การนำขยะจำพวกกล่องโฟมมาแปรรูปทำเป็นวัสดุก่อสร้างอาคาร กำแพงวัด โต๊ะ ตู้ เก้าอี้ หรือกระถางต้นไม้เป็นต้น และการนำขยะจำพวกเศษอาหาร ใบไม้ และกิ่งไม้มาทำปุ๋ยอินทรีย์ โดยการนำขยะที่ได้มาจากทั้งทางบกและทางน้ำ เจ้าอาวาสท่านดำเนินการโดยยึดตามแนววิถีพุทธ ดังที่พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร (2562) กล่าวไว้ในหนังสือ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมวิถีพุทธ ว่า พระสงฆ์ในฐานะองค์กรหนึ่งของสังคมโลก อาศัยอยู่ทั่ว ๆ ไปทุกส่วนพื้นที่ เป็นผู้นำทางศาสนา เป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณด้วยคุณค่าทางจิตใจ ตามแนวทางปรัชญาของพระพุทธศาสนา ให้เกิดความรู้ที่ประเสริฐ หรือเพื่อเข้าถึงความรู้ยิ่งคือปัญญา ซึ่งบทบาททางศาสนาคณะสงฆ์วัดจากแดงโดยการนำของท่านเจ้าอาวาส ได้ร่วมกันศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม และร่วมกันพัฒนาดูแลสิ่งแวดล้อมภายในวัดเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว จนทำให้เกิดเป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชนและองค์กรต่าง ๆ พร้อมกันนั้น วัดจากแดงได้ให้ความรู้ธรรมจากพระไตรปิฎกด้านสิ่งแวดล้อมแก่องค์กรต่าง ๆ โดยท่านเจ้าอาวาสได้ร่วมลงมือปฏิบัติพร้อม ๆ กับชุมชนและองค์กรต่าง ๆ เกี่ยวกับการป้องกัน และแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่อาจจักเกิดขึ้นในอนาคต ทางฝ่ายรัฐบาลเข้าใจปัญหาของธรรมชาติ ได้กำหนดการแก้ไขปัญหาขยะเป็นวาระแห่งชาติ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุปราณี ศิริอาภานนท์ (2561) ที่พบว่า ปัญหาเรื่องการจัดการขยะมูลฝอยยังคงเป็นปัญหาหลักของประเทศไทย โดยเฉพาะขยะรีไซเคิลที่ใช้เวลาในการย่อยสลายยาวนาน และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการขยะมูลฝอยและขยะรีไซเคิลของประเทศไทยได้ถูกกำหนดเป็นวาระแห่งชาติแล้ว ฉะนั้น สามประสาน คือ ฝ่ายศาสนจักร ฝ่ายฆราวาส และฝ่ายรัฐ จึงได้มีการร่วมมือร่วมใจ ประสานงานร่วมด้วยช่วยกัน หลาย ๆ ฝ่าย จิตอาสาเพื่อให้เป็นไปในทิศทางหรือแนวทางเดียวกัน และท่านเจ้าอาวาสวัดจากแดงได้ทำการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในหลายรูป เช่น การจัดการขยะ คือวัสดุที่มาจากทรัพยากร เศษสิ่งของที่ไม่ต้องการ ขยะมูลฝอย สิ่งของที่ใช้แล้วหรือเหลือใช้ที่เกิดขึ้นจากน้ำมือของมนุษย์ การใช้ชีวิตประจำวันของมนุษย์ในแต่ละวัน มีทั้งของแข็งของเหลว ที่ย่อยสลายได้และย่อยสลายไม่ได้ ขณะที่นำกลับมาใช้ประโยชน์ได้และไม่ได้ และสภาพแวดล้อมที่ซึ่งถูกล้อมรอบความอ่อนแอลงของสังคมและอาจส่งผลต่อสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวที่ต่ำลง หรือสภาพแวดล้อมที่ทำให้ชีวิตประจำวันของสังคมเจริญดีขึ้น ทั้งทางร่างกายและจิตใจเพราะเกิดจากการใส่ใจ ฉะนั้น ความเป็นอยู่ในท่ามกลางของสภาพแวดล้อมจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง และการดำเนินตามวิถีพุทธได้ดี ต้องการสร้างสมวินัยและจิตสำนึกบุคคลสู่สังคม จริยธรรมอันเป็นความประพฤติดีงามทางสังคมมนุษย์ มีคุณความดี คำสั่งสอนในศาสนา หลักปฏิบัติในทางศาสนา ความมีสติ ปัญญา เข้าใจหลักธรรมชาติ ความจริงเหตุ ต้นเหตุ ปรากฏการณ์ เป็นต้น ซึ่งบทบาทศาสนาในพระพุทธศาสนาเริ่มต้นที่ตนเอง เป็นศาสนาแห่งการปฏิบัติ เจริญศีล สมาธิ ปัญญา แนวทางปฏิบัติที่ทำให้เบาลง อิสระมีปฏิปทาของความเป็นสมณะ เป็นอยู่สงบจากคุณประโยชน์ของการใช้สอยปัจจัย 4 โดยความสันโดษ จึงเกิดประโยชน์ต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่าที่สุด ไม่ฟุ่มเฟือย หรือไม่ถูกบริโภคใช้สอยเพื่อสนองความต้องการเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ข้อธรรมะที่ควรนำมาปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามแนววิถีพุทธ คือ ความสันโดษด้วยปัจจัย 4 พระพุทธศาสนาสอนให้คนดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะป่าไม้เพราะป่าไม้เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ที่คนไทยนับถือ พระสงฆ์มีบทบาทที่จะช่วยส่งเสริมให้คนเห็นคุณค่าและความสำคัญของป่าไม้ และช่วยดูแลรักษาป่าไม้ ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้สามารถนำมาเป็นแนวทางอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสัตว์

ป่าได้ และปัจจุบันการใช้สอยน้ำในแม่น้ำลำคลองให้เกิดประโยชน์ที่ควรจะได้ก็ค่อนข้างจะน้อย สาเหตุพระผู้คนมีจำนวนไม่น้อยที่ใส่ใจในเรื่องมลพิษของน้ำ เพราะการที่มีน้ำใช้สอยอย่างสะดวกสบาย จึงอาจลืมใส่ใจในเรื่องของสิ่งแวดล้อม จึงได้ทิ้งขยะมูลฝอยชิ้นน้อยบ้าง ชิ้นใหญ่บ้าง ซากสัตว์ น้ำสกปรกจากโรงงาน สารเคมี ผงซักฟอกต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งมีแนวโน้มสูงขึ้น จึงต้องเผชิญกับน้ำไม่บริสุทธิ์ เหตุนี้จึงไม่อาจนำมาใช้สอยให้เกิดประโยชน์โดยส่วนมากได้ ซึ่งน้ำเป็นสิ่งสำคัญในการใช้ชีวิตประจำวันอย่างมากของคนในสังคม บทบาทและหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงศีลของพระภิกษุที่ต้องปฏิบัติตามพระพุทธบัญญัติสิกขาบท ซึ่งเป็นไปได้กับความสอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น พระพุทธเจ้าทรงประสูติ ตรัสรู้ และ ปรินิพาน ในป่า การบำเพ็ญเพียร และการเผยแพร่พุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า ก็มักเกิดขึ้นในป่าแทบทั้งสิ้น ซึ่งในอดีตพุทธศาสนิกชนรักป่าเพราะป่าคือทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าและศิษย์ของพระองค์อาศัยอยู่ในป่า เพราะป่าคือที่สงบ ช่วยทำให้ร่างกายผ่อนคลาย จิตใจสงบ ปราศจากเสียงรบกวนจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ป่าคือที่ที่ใช้ฝึกตนเองให้รู้แจ้งเห็นจริงเพื่อเอาชนะตัณหา เมื่อพระอาศัยอยู่ในป่าท่านจะช่วยสอนคนให้เข้าใจ และรู้คุณค่าของป่าเพื่อจะได้ช่วยดูแลรักษาป่า ดังมีตัวอย่างที่ปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไปในลักษณะของวัดป่า ป่าวัฒนธรรม ป่าชุมชน และป่าสาธารณะ เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของเพิ่ม โลกคำลือ (2560) ที่พบว่า การจัดการขยะต้องแก้ที่ต้นเหตุคือคนทิ้ง ให้ทุกคนเกิดความตระหนักต่อชุมชนสังคม มีจิตสำนึกร่วมกันศึกษาปัญหาและหาแนวทางการลดการเกิดขยะในชุมชนน โดยการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ ร่วมกันการปรึกษาหารือฟังความคิดเห็น และเสนอแนะความคิดเห็นอย่างพร้อม เพรียงกัน และมีส่วนร่วมในการวางแผน คัดแยกขยะ และการนำส่วนของวัสดุที่ยังสามารถ นำมาใช้ประโยชน์ได้ โดยชุมชนมีการกำหนดกฎเกณฑ์ตั้งกรรมการดูแลเพื่อให้ทุกคนรับผิดชอบร่วมกัน โดยมีนักวิชาการมาให้คำแนะนำ ร่วมกันรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนโดยการปลูกฝัง และสร้างความตระหนักให้ทุกคนรับผิดชอบร่วม มีการกำจัดขยะที่ถูกสุขลักษณะ และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง) (2561) ที่พบว่า พระสงฆ์ควรเป็นตัวอย่างที่ดีในการรักษาความสะอาดให้กับชุมชน และฟื้นฟู อนุรักษ์ป่าไม้และต้นน้ำในชุมชน

6.3 ความร่วมมือของเจ้าอาวาสกับองค์กรหรือหน่วยงานอื่น จากการศึกษาพบว่า ภาครัฐยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมและช่วยเหลือโครงการแก้ไขปัญหาขยะนี้ของวัด แต่มีผู้ว่าราชการจังหวัดให้ความช่วยเหลือ หน่วยงานเอกชนจากการศึกษาพบว่า มีมูลนิธิชัยพัฒนา และบริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน) หรือ PTT-GC มาเป็นแกนนำสำคัญในการบริหารจัดการขยะ เป็นพี่เลี้ยง ช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ให้กับทางวัดจากแดง เช่น มีการนำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัย เข้ามามีส่วนช่วยในการบริหารจัดการ เสนองบประมาณและบุคลากรมาช่วยเหลือ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เข้ามามีส่วนรวมช่วยเหลือ เช่น กลุ่มบริษัทเซ็นทรัล ไทวัสดุ MK แมคโคร ธนาคารกสิกรไทย ธนาคารออมสิน ธนาคารไทยพาณิชย์ บริษัทไทยประกันชีวิต ไทยสมุทรประกันชีวิต ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย บริษัทเครือสหพัฒนพิบูล CP-ALL บริษัททางด่วนแห่งประเทศไทย บริษัทวงษ์พาณิชย์ เข้ามาช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ที่พลิกย่อยออกไป เช่น ช่วยรวบรวมขวดพลาสติกมาถวายวัด ช่วยโฆษณาพลิตภัณฑ์ของวัด บริจาคโครงอาคารเก่า ๆ ที่รื้อทอนมาถวายวัด และช่วยจำหน่ายสินค้าของวัด และยังมีความรวมมือกับองค์กรอื่น ๆ อีก 36 องค์กร สอดคล้องกับงานวิจัยของอรอุมา รัตนพล (2562) ที่พบว่า การจัดการขยะในชุมชนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการกำหนดนโยบายการกระจ่ายอำนาจให้กับชุมชน ตลอดทั้งการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการชุมชน ผู้นำชุมชนซึ่งเป็นผู้ขับเคลื่อนในการจัดการชุมชน โดยมีการสร้างความเข้าใจและอาศัยความร่วมมือจากเครือข่ายชุมชนประชาชน เพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงการจัดการขยะโดยชุมชน โดยเฉพาะมีความเข้าใจในการคัดแยกขยะในครัวเรือน การปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนนอกจากนี้เจ้าอาวาสวัดจากแดงได้อบรมเด็กนักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนในโซนบางกระเจ้าทั้งหมด ตอนนี้เด็กเทคนิคสมุทรปราการได้มาอบรมที่วัดชุดละ 200 คน อบรมไปแล้ว 2 รุ่น ตอนนี้กำลังอบรมรุ่นที่ 3 ใช้เวลา 5 วัน ที่วัดจากแดง มาอยู่ที่วัด ช่วยกันคัดแยกขยะ ช่วยทำนุ่นทำนี่ เพราะปัญหาขยะเป็นปัญหาสำคัญของโลกทุกคนต้องมีความเกี่ยวข้อง เจ้าอาวาสวัดจากแดงท่านได้กล่าวไว้ว่า ข้อมูลอุสาหกรรมการผลิตพลาสติกเติบโตขึ้นถึง 20 เท่าในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา ปัจจุบันมีปริมาณอยู่ที่ 311 ล้านต้นต่อปี และคาดว่าจะสูงถึง 600 ล้านตัน ภายใน 20 ปีข้างหน้า พลาสติกเหล่านี้แทบไม่เคยหายไปไหน เป็นภาระในการจัดเก็บ และ

พลาสติกจำนวนมากแตกสลายเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยกลายเป็นไมโครพลาสติก หมุนวนกลับมาอยู่ในห่วงโซ่อาหาร เป็นอันตราต่อสุขภาพของมนุษย์ มีพลาสติกเพียง 5% เท่านั้น ที่ถูกนำมารีไซเคิลอย่างมีประสิทธิภาพราว 10% ถูกนำมาเผากำจัดอีก 40 % ถูกฝังกลบในขณะที่อีกกว่า 30% หรือหนึ่งในสาม ไม่ได้รับการจัดการถูกทิ้งอยู่ในระบบนิเวศ โดยเฉพาะในทะเลและมหาสมุทร ทุกปีมีขยะพลาสติกราว 8 ล้านตัน ไม่ได้รับการจัดเก็บ และถูกพัดลงสู่ทะเล เท่ากับว่ามีรถขนขยะ เทขยะพลาสติกลงสู่ทะเล วันละ 1,440 คัน เดือนละ 43,200 คัน หรือกว่า 5 แสนคันรถต่อปี และมีแนวโน้มจะเพิ่มเป็น 1 ล้านคันรถต่อปีในอีก 15 ปีข้างหน้า ปัจจุบันพบว่า มีพลาสติกชิ้นเล็กชิ้นน้อยลอยอยู่ในมหาสมุทรมากกว่า 5.25 ล้านล้านชิ้น รวมน้ำหนักราว 269,000 ตัน ไม่รวมไมโครพลาสติกอีก 4 พันล้านชิ้นต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร ที่ทับถมอยู่กันทะเล พลาสติกชิ้นเล็ก ๆ และไมโครพลาสติกมันดูดซับสารพิษต่าง ๆ เมื่อถูกสิ่งมีชีวิตกินเข้าไป ก็จะถูกส่งต่อผ่านห่วงโซ่อาหารมายังมนุษย์ มีการประมาณว่าทุกปี เต่าทะเล นกทะเล วาฬ โลมา นับแสนตัว ต้องตายเพราะการกินพลาสติกเข้าไป เฉพาะในประเทศไทยพบสัตว์ทะเลหายาก เช่น เต่าทะเล นกทะเล วาฬ โลมา ตายจากการกินขยะพลาสติก และเศษเครื่องมือทำประมงเฉลี่ย 300 กว่าตัวต่อปี โดยตัวที่ตายจากการกินคิดเป็น 60% ถูกพันตามลำตัวและขาอีก 40% ประเทศไทยมีค่าประเมิณปริมาณขยะพลาสติกที่ลงสู่ทะเลอยู่ที่ 150,000 – 410,000 ตันต่อปี หรือเฉลี่ย 280,000 ตันสูงเป็นอันดับห้าของโลก หากประเมินคร่าว ๆ ว่าขยะแห่ง 1 กิโลกรัม มีประมาณ 100 ชิ้น หมายความว่าคนทิ้งขยะพลาสติกลงสู่ทะเล ปีละกว่า 28,000 ล้านชิ้น (ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2562) สอดคล้องกับงานวิจัยของพิชญ์สินี ศรีสวัสดิ์ (2563) ที่พบว่า ปัญหาขยะทะเลจำนวนมากในมหาสมุทร ส่วนใหญ่เป็นขยะพลาสติก เกิดจากการบริหารจัดการขยะพลาสติกที่ไม่มีประสิทธิภาพจากแหล่งบนบกที่มนุษย์นำลงสู่ทะเล และนับว่ามีปริมาณมากที่สุด

7. สรุปผล

บทบาทการจัดการกระบวนการรีไซเคิลขยะในการทำจีวรของเจ้าอาวาสวัดจากแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ใช้ขวดน้ำพลาสติกเพต (PET) ที่ใช้สัญลักษณ์รีไซเคิล (Recycle) หมายเลข 1 ที่สามารถ รีไซเคิลได้ 100% ซึ่งต้องทำการคัดแยกให้ได้วัตถุดิบที่ถูกต้องแล้ว จึงส่งให้โรงงานที่ 1 ทำการแปรรูปจากขวดพลาสติกไปเป็นเส้นใย และส่งให้โรงงานที่ 2 ทำการทอเป็นผ้า เมื่อสิ้นสุดขั้นตอนกระบวนการจึงส่งกลับมาวัดเพื่อจัดการตัดเย็บเป็นผ้าไตรจีวร กระบวนการดูแลโดยเจ้าอาวาส พระ สามเณรและเจ้าหน้าที่วัด วัดได้รับการสนับสนุนจากคนในชุมชนโดยรอบ มูลนิธิชัยพัฒนา และ บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน) วัดยังมีบทบาทในการปลูกฝั่งสร้างจิตสำนึกและให้ความรู้ความเข้าใจในการคัดแยกขยะแก่คนในชุมชนอีกด้วย ในเมื่อวิเคราะห์ด้วยกรอบของ POCCC มีรายละเอียดดังนี้ 1) ด้านการวางแผน มีการกำหนดเป้าหมายและกระบวนการคัดแยกและการรีไซเคิลขยะแบบครบวงจร มีการวางแผนด้านกำลังคน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการ 2) ด้านการจัดองค์กร มีการแบ่งหน้าที่ออกเป็นแบ่งเป็น 7 แผนก คือ แผนกประชาสัมพันธ์ แผนกโลจิสติกส์ แผนกคัดแยก แผนกบีบอัด แผนกตัดเย็บ แผนกควบคุมคุณภาพ แผนกสต็อก 3) ด้านการบังคับบัญชาสั่งการ จัดการประชุมกันบ่อย ๆ โดยเฉพาะหลังจากการทำวัดเย็นในทุก ๆ วันพระ ติดตามความคืบหน้าของแต่ละแผนกที่ได้รับมอบหมายงาน สร้างแรงจูงใจ ให้กำลังใจ ให้ตระหนักรู้ถึงความสำคัญในหน้าที่ความรับผิดชอบของตน 4) ด้านการประสานงานมีการประสานงานต่อผู้ที่ท่านต้องการสั่งงานโดยตรงจากเจ้าอาวาส และโดยอ้อมโดยการมอบหมายให้ผู้ที่เข้าพบเจ้าอาวาสแจ้งไปยังบุคคลอื่น สนับสนุนการสื่อสารแลกเปลี่ยน การร่วมแก้ไขปัญหา การร่วมสนับสนุนและแบ่งเบาภาระงาน มีการสร้างความสามัคคีและความรู้สึกดีต่อกัน 5) ด้านการควบคุม เจ้าอาวาสวัดจากแดงลงพื้นที่ควบคุมดูแลด้วยตนเอง ติดตามความก้าวหน้าและตรวจสอบความเรียบร้อยในทุกวัน ติดตามกระบวนการทำงานและผลการปฏิบัติงาน หากไม่สามารถลงไปติดตามได้ ท่านจะให้หัวหน้าผู้รับผิดชอบแต่ละแผนกเขียนรายงานบันทึกประจำวันเพื่อหาแนวทางแก้ไขรวมกันต่อไป

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จากการศึกษาพบว่า ภาครัฐยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมและช่วยเหลือโครงการนี้ของวัด ดังนั้น ภาครัฐควรเข้ามามีส่วนร่วมและช่วยกันในการแก้ปัญหาขยะ โดยเฉพาะสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติหรือมหาเถรสมาคม ควรเข้ามาสนับสนุนเพื่อให้พระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบในการแก้ไขปัญหาขยะและรีไซเคิลขยะกลับมาใช้ สร้างความตระหนักถึงบทบาทของศาสนาในการร่วมแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมในด้านการจัดการขยะ

2. หน่วยงานเอกชนจากการศึกษาพบว่า มีเพียง 2 หน่วยงานที่เข้ามาเป็นแกนนำสำคัญในการบริหารจัดการขยะ ดังนั้น หน่วยงานที่เหลือควรเข้ามาช่วยเหลือ และเห็นความสำคัญของปัญหาขยะเพื่อสุขภาวะของคนในชุมชน

3. วัดจากแดงควรสร้างเครือข่ายระหว่างวัดด้วยกันในการคัดแยกขยะเป็นแนวทางให้วัด ชุมชน องค์กรรัฐและเอกชน นำไปเป็นตัวอย่างในการดำเนินการจัดการกระบวนการรีไซเคิลขยะในชุมชน องค์กร หรือหน่วยงานของตน

4. คนในชุมชนควรให้ความร่วมมือกับวัดตระหนักถึงความสำคัญในการคัดแยกขยะช่วยกันคัดแยกขยะที่เป็นวัตถุดิบเพื่อนำไปรีไซเคิลเป็นผ้าตัดเย็บจีวรให้ถูกต้อง ถ้ามีเวลาควรเข้ามาเรียนรู้และช่วยเหลือวัด และถ้ามีกำลังทรัพย์มากพอไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเอง ควรทำนุบำรุงให้โครงการนี้ของวัดให้เป็นไปด้วยดี

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาความร่วมมือระหว่างวัดจากแดง มูลนิธิชัยพัฒนา และ บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน) เพื่อถอดบทเรียนเพื่อให้ภาคเอกชนอื่น ๆ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาโครงการความรับผิดชอบทางสังคมโดยอาศัยความร่วมมือจากวัด

9. บรรณานุกรม

พิชญ์สินี ศรีสวัสดิ์. (2563). การควบคุมขยะพลาสติกในทะเลจากแหล่งบนบกตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ.1982. **Southeast Bangkok Journal**. 6(2), 70-85

เพิ่ม โลกคำลือ. (2560). การจัดการขยะตามหลักปริหานิยธรรม ของชุมชนบ้านทุ่งล้อม ตำบลห้วยม้า อำเภอเมือง จังหวัดแพร่. **ปริญญานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุระพงษ์ สุรวํโส (สีหมอก). (2555). ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการบริหารการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษา พระครูโพธิวีรคุณ วัดโพธิการาม ตำบลโพนสูง อำเภอปทุมรัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด. **ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมิ่งศิษฐ์ สังข์บริสุทธิ์. (2560). พระสงฆ์กับการขับเคลื่อนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน: กรณีศึกษา ชุมชนตะโหมด ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง. **ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต.** มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร. (2562). **อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมวิถีพุทธ.** สมุทรปราการ: หอไตรการพิมพ์.

พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง). (2561). บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อน อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช. **ปริญญานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อรอุมา รัตนพล. (2562). การจัดการขยะในชุมชนเมืองอีสาน อำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน. **ปริญญานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต.** มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. มหาสารคาม

ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2562). **เทศน์มฆมาณพ.** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: พราว เพรส.

สุปราณี ศิริอาภานนท์. (2561, มกราคม-เมษายน). แนวทางการบริหารจัดการขยะรีไซเคิล : ประสบการณ์ต่างประเทศกับการประยุกต์ใช้ในประเทศไทย. **รัฏฐาภิรักษ์.** วารสารราย 4 เดือน. 60(1), 104-114

วัดจากแดง. (2565). ข้อมูลทั่วไป. (25 เมษายน2565). สืบค้นจาก https://watchakdaeng.com

การพัฒนาศักยภาพของครอบครัวในยุควิถีชีวิตใหม่เชิงพุทธ
Development of Family Potential in Buddhist New Normal

มานพ นักการเรียน[1]
Manop Nakkanrian
วิญญู กินะเสน[2]
Winyou Kinasen
บานชื่น นักการเรียน[3]
Banchuen Nakkanrian
ฉัชศุภางค์ สารมาศ[4]
Chatsuphang Saramart

บทคัดย่อ

ครอบครัว (Family) เป็นหน่วยพื้นฐานทางสังคม ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกของครอบครัวที่ทำหน้าที่ตามบทบาท/สถานภาพ และมีพันธะทางศีลธรรมต่อกัน แตกต่างจากครัวเรือน (household) ซึ่งอาจมีสมาชิกอาศัยอยู่ในบ้านหลายหลัง หรือหลายห้องก็ได้ แต่ต้องอยู่ในบริเวณรั้วเดียวกัน หรือห้องติดกัน

การพัฒนาศักยภาพของครอบครัวเพื่อให้ครอบครัวเข้มแข็ง มีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทำให้สามารถรับมือกับยุควิถีชีวิตใหม่ได้ อย่างน้อย ๆ มี 5 ด้าน ดังนี้ 1. การมีสัมพันธภาพที่ดี คนในครอบครัวมีความสามัคคีตามหลักสาราณียธรรม 6, 2. การทำบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม คนในครอบครัวต่างทำตามบทบาทหน้าที่ของตนตามหลักทิศ 6, 3. การสื่อสารเชิงบวกระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว คนในครอบครัวสื่อสารตามหลักการพูด 5 ประการ โดยคำนึงถึงกาลเวลาที่เหมาะสม, 4. การมีภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับต่อการเปลี่ยนแปลง คนในครอบครัวสร้างภูมิคุ้มกันตามหลักหัวใจเศรษฐี 4 และหลักโภควิภาค 4 และ 5. การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมผ่านการเลี้ยงดูในครอบครัว พ่อแม่ปลูกฝังลูกตามหลักปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ 2 (ปรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการ)

คำสำคัญ: 1. ศักยภาพ 2. ครอบครัว 3. การสื่อสารเชิงบวก 4. การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรม 5. ยุควิถีชีวิตใหม่

Abstract

Family is the basic unit of society. This includes members of the family acting according to their role/status and has moral obligations to each other, different from a household, which may have members living in several houses or multiple rooms but must be in the same fence area or adjacent rooms.

Developing family potential to make families stronger, happier and have a better quality of life, making it able to cope with the new normal, at least in 5 aspects as follows : 1. Having a good relationship, family members have unity according to Sārāṇīyadhamma 6, 2. Performing roles

---

[1] อาจารย์ประจำ รองศาสตราจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
[2] อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: wksrc7@gmail.com
[3] อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: banchuennakkanrian@gmail.com
[4]นักวิจัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

appropriately, family members perform their roles and duties according to Thit 6, 3. Positive communication between family members, family members communicate according to the five principles of speaking with regard to timing, 4. Immunity to support change, family members build immunity according to the millionaire's heart 4 and Bhogavibhāga 4 and 5. Instilling values and culture through family upbringing, parents instill children in the principle of Sammādiṭṭhi 2 (Paratoghosa and Yonisomanasikan)

Keywords: 1. Potential 2. Family 3. Positive Communication 4. Instilling Values and Culture 5. New Normal

บทนำ

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่เป็นหลักสำคัญที่สุดของสังคม ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และถ่ายทอดวัฒนธรรมทางสังคมให้แก่สมาชิกในครอบครัว แสวงหาทรัพย์ รักษาทรัพย์และใช้จ่ายทรัพย์เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกในครอบครัว วางแผน จัดการ สั่งการหรือประสานงาน และกำกับดูแลสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีความพร้อมที่จะทำงานอย่างเต็มที่และสร้างสรรค์ เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป

เมื่อสังคมปัจจุบันได้เผชิญกับโรคโควิด-19 ซึ่งเป็นโรคอุบัติใหม่ที่ยังไม่รู้จักมาก่อน (ตั้งแต่พ.ศ. 2563 เป็นต้นมา) ส่งผลต่อวิถีชีวิตแบบเดิม ๆ เปลี่ยนแปลงเป็นยุควิถีชีวิตใหม่ ทำให้ครอบครัวในฐานะเป็นหน่วยของสังคมหน่วยแรกได้รับผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่หลักมาตรฐานใหม่ที่ไม่คุ้นเคยมาก่อน

นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2560 –2564 (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2559: 7-12) ได้สรุปสถานการณ์และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อครอบครัว มี 5 ประการ คือ 1) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร คือการเกิดลดลง ผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวขึ้น 2) การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ คือลักษณะของการทำงานและการใช้แรงงานจะเน้นความชำนาญเฉพาะเรื่องมากขึ้น และมีการย้ายถิ่นทั้งของแรงงานในประเทศและระหว่างประเทศมากขึ้น 3) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม คือมีการมุ่งแสวงหาความสุขและการสร้างอัตลักษณ์ส่วนตัวมากขึ้น มีแนวโน้มสร้างเครือข่ายทางสังคมผ่านโลกไซเบอร์ เป็นวัฒนธรรมใหม่ร่วมสมัยในรูปแบบของการรวมกลุ่มของบุคคลที่สนใจเรื่องเดียวกัน ในขณะที่วัฒนธรรมที่บ่งบอกความเป็นไทยไม่สามารถแสดงบทบาทที่ชัดเจน 4) อิทธิพลของสื่อ เทคโนโลยี และสารสนเทศ คือคนมีพฤติกรรมที่แปลกแยกจากชีวิตจริงและหมกมุ่นอยู่ในโลกออนไลน์และช่องว่างที่เกิดจากความสามารถในการใช้และการปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ และ 5) การเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบโดยตรงกับการดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตของคนในครอบครัว และแนวโน้มการแพร่ระบาดของโรครุนแรงขึ้น

สวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยสวนดุสิต (สำนักข่าวอินโฟเควสท์, 2565, ออนไลน์) ได้สำรวจความคิดเห็นของประชาชนเรื่อง “ครอบครัวไทยในยุคโควิด-19” กลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,184 คน สำรวจวันที่ 9-12 มีนาคม พ.ศ. 2564 พบว่า ในยุคโควิด-19 ปัญหาครอบครัวที่พบมากที่สุด คือ ปัญหาหนี้สิน ร้อยละ 75.41 คนในครอบครัวตกงาน ร้อยละ 69.96 ความเครียดโรคซึมเศร้า ร้อยละ 67.19 การทะเลาะเบาะแว้ง ร้อยละ 36.02 การเลิกราอย่าร้าง ร้อยละ 30.30 หากมองในแง่บวกเห็นว่า โควิด-19 ทำให้ระมัดระวังในการใช้ชีวิตมากขึ้น ร้อยละ 70.28 พฤติกรรมครอบครัวไทยที่เพิ่มขึ้น คือ การดูแลสุขภาพของตนเองและคนในครอบครัว ร้อยละ 75.17 พฤติกรรมที่ลดลง คือ การเดินทางท่องเที่ยว ร้อยละ 63.77 ปัญหาหนักอกเกี่ยวกับครอบครัว คือ รายรับไม่พอกับรายจ่าย ร้อยละ 44.27 ไม่ว่าจะก่อนหรือหลังมีโควิด-19 ปัญหาครอบครัวไทยก็ยังเป็นเรื่องปากท้อง รายได้ หนี้สิน ไม่ว่าจะผ่านไปกี่ปี เรื่องเศรษฐกิจก็ยังเป็นปัญหาหลักของคนไทย ขึ้นอยู่กับว่ารัฐบาลจะมองเห็นปัญหาระดับจุลภาคนี้หรือไม่ และจะมีแนวทางในการแก้ไขทั้งในระดับประเทศและระดับครัวเรือนอย่างไร เพราะครอบครัวนั้นเป็นหน่วยเริ่มต้นของสังคม ถ้าทุกครอบครัวอยู่ดีมีเงินใช้ก็ย่อมส่งผลให้ภาพรวมคุณภาพชีวิตของคนไทยนั้นดีมีความสุขนั่นเอง

การสำรวจจาก **ณัฐยา บุญภักดี ผู้อำนวยการสำนักสนับสนุนสุขภาวะเด็ก เยาวชน และครอบครัว สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)** (กรุงเทพธุรกิจ, 2565, ออนไลน์) เผยว่า จากการสำรวจครอบครัวอบอุ่น

มีสุขในกลุ่มคนทำงานกว่า 3,000 คน ใน 60 องค์กร ในช่วงโควิด พบว่า กว่าร้อยละ 90 ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 โดยมีระดับแตกต่างกัน แต่หนักสุดคือความเครียดอันเนื่องมาจากค่าใช้จ่ายกับรายได้ไม่สมดุลกัน

มูลนิธิส่งเสริมความเสมอภาคทางสังคม ร่วมกับ มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (FES) และกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (สำนักข่าว Hfocus, 2565, ออนไลน์) ได้จัดเสวนาออนไลน์หัวข้อ "ความรุนแรงทางเพศกับการเข้าถึงความยุติธรรมในช่วงโควิด" เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2564 พบว่า ในช่วงที่โควิด-19 ระบาด ทำให้สมาชิกในครอบครัวต้องใช้เวลาอยู่ร่วมกันยาวนานขึ้น ประกอบกับความตึงเครียดทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดปัญหาทะเลาะเบาะแว้ง เกิดความรุนแรงทั้งทางร่างกาย ความรุนแรงทางเพศ ปรากฏในพื้นที่สาธารณะ และโลกออนไลน์ แต่ที่น่าเป็นห่วงคือสถานการณ์โควิดทำให้ผู้ถูกกระทำเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมยากขึ้นด้วย

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารของ**นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว** การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนและการเสวนาออนไลน์ครอบครัวดังกล่าว พบว่า ในยุควิถีชีวิตใหม่ (ตั้งแต่พ.ศ. 2563 เป็นต้นมา) สถาบันครอบครัวประสบกับปัญหาหนี้สิน ความเครียดโรคซึมเศร้า การหย่าร้างเพิ่มขึ้น การทะเลาะเบาะแว้ง การใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา และสมาชิกในครอบครัวมีช่องว่างที่เกิดจากความสามารถในการใช้และการปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ดังนั้น ทำอย่างไรจึงจะมีการพัฒนาศักยภาพของครอบครัวในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง มีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทำให้สามารถอยู่ในยุควิถีชีวิตใหม่ได้ พระพุทธศาสนาได้ใช้หลักธรรมอะไรบ้าง เพื่อการพัฒนาศักยภาพของครอบครัว ให้เกิดความเข้มแข็ง ความอบอุ่นและความสงบสุขนี้ เป็นประเด็นที่น่าสนใจ

1. ความหมายของครอบครัว

ครอบครัว (Family) มีความหมายหลายมุมมอง นิยามอาจเปลี่ยนไปตามแง่มุมนั้น ๆ ดังนี้

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2524: 142) ได้ให้ความหมายของ "ครอบครัว" หมายถึง สถาบันสังคมขั้นมูลฐานที่ประกอบด้วยชายหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งอยู่ร่วมกันกับหญิงหนึ่งหรือมากกว่า โดยมีความสัมพันธ์ทางเพศที่สังคมอนุมัติพร้อมด้วยสิทธิและหน้าที่ที่สังคมยอมรับ โดยทั่วไปแล้ว ครอบครัวแบ่งออกเป็น 4 ประเภท โดยลำดับจากจำนวนที่ปฏิบัติกันมากไปสู่ที่ปฏิบัติกันน้อยดังนี้ คือ การมีคู่สมรสคนเดียว การมีภรรยาหลายคนคราวเดียวกัน การมีสามีหลายคนคราวเดียว และการแต่งงานกลุ่ม

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 230) ได้ให้ความหมายของ "ครอบครัว" หมายถึง สถาบันพื้นฐานของสังคมที่ประกอบด้วยสามีภรรยา และหมายความรวมถึงลูกด้วย

นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2560 – 2564 (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2559: 6) ได้ให้ความหมายของ "ครอบครัว" หมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่ใช้ชีวิตร่วมกัน โดยมีความผูกพันทางสายโลหิต ทางกฎหมาย ทางจิตใจ หรือทางสังคม ซึ่งสมาชิกในครอบครัวต่างมีบทบาทหน้าที่ต่อกันและมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน **สถาบันครอบครัว** (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2559: 6) หมายถึง หน่วยพื้นฐานทางสังคม ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกของครอบครัวที่ทำหน้าที่ตามบทบาทและสถานภาพในครอบครัว รวมทั้งทำหน้าที่ในการสร้างสรรค์สมาชิกของสังคม แต่ "ครัวเรือน" นั้น **มูลนิธิส่งเสริมความเสมอภาคทางสังคม (มสส.)** (ม.ป.ป.: 4) ได้ให้ความหมายว่า เป็นบุคคลคนเดียวหรือหลายคน ที่อาศัยอยู่เป็นประจำในบ้านหรือสถานที่อยู่เดียวกัน โดยไม่ได้คำนึงถึงว่าบุคคลเหล่านั้นจะมีความสัมพันธ์ฉันญาติหรือไม่ก็ตาม บุคคลเหล่านั้นจัดหาสิ่งอุปโภคบริโภคอันจำเป็นต่อการครองชีพร่วมกัน สถานที่แห่งหนึ่งหรือบ้านเลขที่หนึ่งอาจประกอบด้วยครัวเรือนเดียวหรือหลายครัวเรือนก็ได้ ครัวเรือนหนึ่งอาจมีสมาชิกอาศัยอยู่ในบ้านหลายหลัง หรือหลายห้องก็ได้ แต่ต้องอยู่ในบริเวณรั้วเดียวกัน หรือห้องติดกัน และ**ชาย โพธิสิตา** (2555: 237) ได้ให้ความหมายว่า หน่วยการอยู่อาศัย (unit of residence) ของบุคคลหรือกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันและกินอยู่ร่วมกันในสถานที่เดียวกัน โดยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ทางสายโลหิตหรือทางเครือญาติ โดยบุคคลเหล่านั้นจัดหาหรือใช้สิ่งอุปโภคบริโภคอันจำเป็นแก่การครองชีพร่วมกัน

คณะอนุกรรมการครอบครัวแห่งประเทศไทย (2545: 4) ได้ให้ความหมายของ "ครอบครัว" คือ กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันกันทางอารมณ์และจิตใจในการดำเนินชีวิต รวมทั้งการพึ่งพิงทางสังคมเศรษฐกิจ และมีความสัมพันธ์ทางกฎหมายหรือทางสายโลหิต โดยบางครอบครัวอาจมีลักษณะเป็นข้อยกเว้นบางประการจากที่กล่าวก็ได้

คณะกรรมการนโยบายและยุทธศาสตร์ครอบครัว (กยค.) ของกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2562: 4) ได้ให้ความหมายของ "ครอบครัว" หมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่ใช้ชีวิตร่วมกันฉันสามีภริยา หรือมีความผูกพันทางสายโลหิต หรือทางกฎหมาย หรือเกี่ยวดองเป็นเครือญาติ ซึ่งสมาชิกในครอบครัวต่างมีบทบาทหน้าที่ต่อกัน และมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน

รองศาสตราจารย์ ดร.โสภา ชปีลมันน์ และคนอื่น ๆ (2534: 1) ได้ให้ความหมายของ "ครอบครัว" **ในแง่กฎหมาย** หมายถึง ชายหญิงจดทะเบียนสมรสกัน มีบุตร คนเหล่านี้เป็นครอบครัวเดียวกันตามกฎหมาย บุตรมีสิทธิ์ได้รับมรดกจากบิดามารดา ถ้าไม่มีบุตรผู้สืบสายโลหิตขึ้นไปหรือลงมาโดยตรงหรือที่จดทะเบียนเป็นบุตรบุญธรรมก็นับว่าเป็นครอบครัวเดียวกันตามกฎหมาย

ตามแนวทางพระพุทธศาสนา ความหมายของครอบครัวพอจะกำหนดเป็นกรอบกว้าง ๆ ได้ว่า กลุ่มบุคคลที่ประกอบด้วยสามีภรรยาที่ได้เพิ่มสถานภาพเป็นบิดาและมารดา รวมถึงบุตรที่มีความผูกพันทางสายโลหิตและทางจิตใจที่มีหน้าที่และคุณธรรมเป็นแกนกลางในการดำเนินชีวิต และบุคคลที่เกี่ยวดองเป็นญาติกัน โดยที่มังคลัตถทีปนี (มงฺคลตฺถ. 2/79) ได้จัดลำดับความสัมพันธ์ทางเครือญาติของบุคคลในครอบครัวเป็น 7 ชั่วคน โดยถือว่า บุคคลต่าง ๆ นั้นมีความเกี่ยวพันกันในฐานะเป็นสมาชิกของครอบครัว ประกอบด้วยบิดามารดา ปู่ย่าตายาย ปู่ทวดย่าทวดหรือตาทวดยายทวด ตนเอง ลูก หลานและเหลน ซึ่งเป็นลักษณะครอบครัวขยาย แต่ใน**ขุททกนิกาย ชาดก (ปัณฑรกชาดก)** (ขุ.ชา. 27/283/581) ได้ให้ข้อมูลว่า สำหรับสามีภรรยาบางคู่ไม่สามารถมีบุตรธิดาได้ อาจเป็นเพราะความบกพร่องทางร่างกายหรืออะไรก็ตามที จึงหาทางออกด้วยการขอบุตรผู้อื่นมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม ซึ่งก็จัดว่าเป็นบุตรได้เช่นกัน โดยที่แต่ละฝ่ายต้องมีพันธะทางศีลธรรมและต้องมีความตระหนักในหน้าที่ของตน

สรุปได้ว่า ครอบครัว หมายถึง กลุ่มสังคมของมนุษย์ที่ประกอบด้วยสามี ภรรยา และบุตร เป็นอย่างน้อย หรือเกี่ยวดองเป็นเครือญาติ มีความผูกพันทางสายโลหิต ทางกฎหมาย ทางจิตใจ หรือทางสังคม ซึ่งสมาชิกในครอบครัวต่างมีบทบาทหน้าที่ต่อกัน และมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน โดยแต่ละฝ่ายต้องมีพันธะทางศีลธรรมต่อกัน ในกรณีครอบครัวที่ไม่สามารถมีบุตรด้วยกันเองได้ ก็สามารถขอบุตรผู้อื่นมาเลี้ยงและจดทะเบียนเป็นบุตรบุญธรรม ซึ่งแตกต่างจากครัวเรือน หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน โดยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ทางสายโลหิตหรือทางเครือญาติ แต่จัดหาหรือใช้สิ่งอุปโภคบริโภคอันจำเป็นแก่การครองชีพร่วมกัน

2. การเกิดขึ้นของครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่ค่อย ๆ วิวัฒนาการมาตามลำดับ เนื่องด้วยความจำเป็นและความต้องการของมนุษย์เอง ไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญหรือผู้มีอำนาจเสกสร้างขึ้นมา ดังที่ปรากฏใน**อัคคัญญสูตร**แห่ง**ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค** (ที.ปา. 11/119-140/89-102) กล่าวถึงการอุบัติขึ้นและวิวัฒนาการของโลก ตลอดจนสังคมของมนุษย์ตามลำดับ ซึ่งได้แสดงถึงการเกิดขึ้นของครอบครัวไว้ด้วย ซึ่งเริ่มแรกเป็นความต้องการพื้นฐานคือความต้องการทางเพศ ต่อจากนั้น จึงขยายเป็นความต้องการด้านความมั่นคงของครอบครัวและความมั่นคงของคุณภาพชีวิตในด้านเศรษฐกิจและการปกครองของสมาชิกต่อไป

ในพระสูตรนี้ ได้กล่าวถึงกระบวนการเกิดขึ้นของครอบครัวไว้ ในตอนต้น เมื่อความเป็นชายและหญิงปรากฏขึ้น ทั้ง 2 ฝ่ายต่างมีความกำหนัดชอบพอซึ่งกันและกันแล้วสมสู่กัน ดังนี้ "อวัยวะเพศหญิงปรากฏแก่ผู้เป็นหญิง อวัยวะเพศชายปรากฏแก่ผู้เป็นชาย กล่าวกันว่า หญิงเพ่งดูชาย และชายก็เพ่งดูหญิงนานเกินไป เมื่อชนทั้ง 2 เพศต่างเพ่งดูกันและกันนานเกินไป ก็เกิดความกำหนัดขึ้น ความเร่าร้อนก็ปรากฏขึ้นในกาย เพราะความเร่าร้อนเป็นปัจจัย ชนเหล่านั้นจึงได้เสพเมถุนธรรม" (ที.ปา. 11/126/92)

ในตอนแรก มนุษย์มีการสมสู่กันอย่างเปิดเผยและเป็นที่รังเกียจของผู้อื่นที่พบเห็น ดังความตอนหนึ่งว่า "ก็โดยสมัยนั้น สัตว์เหล่าใดเห็นสัตว์เหล่าอื่นกำลังเสพเมถุนกัน จึงขว้างฝุ่นใส่บ้าง ขว้างขี้เถ้าใส่บ้าง ขว้างมูลโคใส่บ้าง ด้วยกล่าวว่า 'คนถ่อย เจ้าจงฉิบหาย คนถ่อยเจ้าจงฉิบหาย' แล้วกล่าวต่อไปว่า 'ก็ไฉน สัตว์จึงทำกรรมอย่างนี้แก่สัตว์เล่า" (ที.ปา. 11/126/92) ต่อมา ภายหลังมนุษย์จึงได้สร้างบ้านเรือนอยู่และมีเพศสัมพันธ์กันในที่ลับ จึงได้เกิดสถาบันครอบครัวขึ้น

ดังนั้น การเกิดขึ้นของครอบครัวในยุคเริ่มต้นนั้นไม่เป็นที่ยอมรับกันในทางสังคม เพราะสังคมเห็นว่า การสมสู่กันอย่างเปิดเผยระหว่างชายหญิงนั้น เป็นเรื่องที่น่ารังเกียจ เมื่อเป็นเช่นนั้น ชายหญิงที่มีจิตรักใคร่ชอบพอกันจึงต้องแอบมีความสัมพันธ์กันในที่ลับ แล้วจึงอาศัยอยู่ด้วยกันในครัวเรือนในลำดับต่อมา

ใน**อัคคัญญสูตร**นั้น ไม่ได้ระบุถึงการมีคู่ครองว่ามีคนเดียว การมีภรรยาหลายคนคราวเดียวกัน การมีสามีหลายคนคราวเดียวกัน และการแต่งงานกลุ่ม แต่พอจะอนุมานได้ว่า สังคมในยุคนี้เป็นยุคบุพพกาล ซึ่งประชากรมีไม่มากนัก คงจะเลือกการมีคู่ครองเพียงคนเดียว เพื่อให้พอเพียงทั่วหน้ากันนั่นเอง

ต่อจากนั้น ในพระสูตรนี้ ครอบครัวจะมีความเข้มแข็งจำเป็นต้องมีความมั่นคงทางฐานะเศรษฐกิจเพื่อเลี้ยงตัวเอง คู่ตัวเอง บุตรธิดาและวงศ์วานว่านเครือต่อไป เมื่อมีปัญหาเรื่องสิทธิ์ในทรัพย์สิน จึงคัดเลือกตัวแทนของครอบครัวที่มีผิวพรรณดี มารยาทงามเป็นผู้ปกครองและพิพากษาคดีความที่เกิดขึ้นในชุมชน ต่อมา พัฒนาเป็นรัฐในที่สุด

ชายหญิงที่จะสามารถอยู่ครองรักครองเรือนและสร้างครอบครัวขึ้น ต้องมีความรักเป็นพื้นฐาน พระพุทธเจ้าตรัสเหตุแห่งความรักไว้ 2 ประการ ได้แก่ 1. การอยู่ร่วมกันในกาลก่อน และ 2. ความเกื้อกูลต่อกันในปัจจุบัน (ขุ.ธ.อ. 2/21)

สิ่งที่อิทธิพลต่อชีวิตคู่มีทั้งเหตุในปัจจุบันและอดีตดังกล่าวและจะได้เป็นคู่กันอีกสืบเนื่องไปถึงในอนาคตต้องประกอบด้วย**หลักสมชีวิธรรม 4** เป็นหลักธรรมของคู่ชีวิต, หลักธรรมที่จะทำให้คู่สมรสชีวิตสมหรือสม่ำเสมอกลมกลืนกัน อยู่ครองกันยืดยาว คือ 1. สมสัทธา มีศรัทธาเสมอกัน 2. สมสีลา มีศีลเสมอกัน 3. สมจาคา มีจาคะเสมอกัน และ 4. สมปัญญา มีปัญญาเสมอกัน ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน**อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต** (อง.จตุกฺก. 21/56/94) ว่า "ถ้าสามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่ายหวังที่จะพบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ทั้ง 2 ฝ่ายพึงมีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกัน สามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่ายนั้นย่อมได้พบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า"

การที่จะเป็นครอบครัว มีเพียงชายหญิงที่สมัครใจร่วมชีวิตคู่กันนั้น ยังไม่เพียงพอต่อการดำเนินกิจกรรมทางครอบครัว ต้องมีบุตรธิดาเพิ่มขึ้นมาอีก คือสามีมีสถานะเพิ่มเป็นบิดาและภรรยามีสถานะเพิ่มเป็นมารดา สามีภรรยามีความปรารถนาที่สำคัญคือต้องการมีบุตรธิดาไว้สืบสกุล ไว้ดูแลเลี้ยงดูเมื่อยามเจ็บป่วยหรือแก่ตัวในชาตินี้และทำบุญอุทิศไปให้ในชาติหน้า ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน**ปุตตสูตร แห่งอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต** (อง.ปญฺจก. 22/39/61) ว่า "มารดาบิดาผู้ฉลาด เมื่อเห็นฐานะ 5 ประการ จึงปรารถนาบุตรด้วยหวังว่า 'บุตรที่เราเลี้ยงแล้วจักเลี้ยงเรา จักช่วยทำกิจของเรา วงศ์ตระกูลจักดำรงอยู่ได้นาน จักปฏิบัติตนให้สมควรแก่การรับทรัพย์มรดก และเมื่อเราทั้งสองตายแล้วจักทำบุญอุทิศให้' มารดาบิดาผู้ฉลาด เมื่อเห็นฐานะเหล่านี้ จึงปรารถนาบุตร"

สำหรับสามีภรรยาบางคู่ไม่สามารถมีบุตรธิดาได้ อาจเป็นเพราะความบกพร่องทางร่างกายหรืออะไรก็ตามที จึงหาทางออกด้วยการขอบุตรผู้อื่นมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม ซึ่งก็จัดว่าเป็นบุตรธิดาเช่นกัน ดังปรากฏใน**ขุททกนิกาย ชาดก (ปัณฑรกชาดก)** (ขุ.ชา. 27/283/581) ได้กล่าวถึงบุตรไว้ 3 ประเภท คือ 1. ลูกศิษย์ (อนฺเตวาสี) ได้แก่บุตรผู้อื่นที่มาเป็นศิษย์ 2. บุตรบุญธรรม (ทินฺนโก) ได้แก่ บุตรผู้อื่นที่ขอมาเป็นบุตรบุญธรรม และ 3. บุตรที่เกิดกับตน (อตฺรโช) ได้แก่ ได้แก่ บุตรที่เป็นเลือดเนื้อเชื้อไขของตน

เมื่อมีการเกิดขึ้นของบุตรธิดาไม่ได้มีความหมายเพียงแค่การเพิ่มสมาชิกใหม่เท่านั้น แต่เป็นการเกิดขึ้นของพันธะทางศีลธรรมของผู้ให้กำเนิด ที่จะต้องมีความตระหนักในหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นบิดามารดา ทำให้บิดามารดารับผิดชอบมากขึ้น รู้จักควบคุมตนเองมากขึ้นกว่าเดิมและรู้จักยับยั้งชั่งใจตนเองมากขึ้น

สรุปได้ว่า ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่ค่อย ๆ วิวัฒนาการมาตามลำดับ เช่นเดียวกันกับสถาบันทางสังคมอื่น ๆ เนื่องด้วยความจำเป็นและความต้องการของมนุษย์เอง คือความต้องการทางเพศ ต่อจากนั้น จึงขยายเป็นความต้องการด้านความมั่นคงของครอบครัวและความมั่นคงของคุณภาพชีวิตในด้านเศรษฐกิจและการปกครองของสมาชิกต่อไป ชายและหญิงมีความกำหนัดชอบพอซึ่งกันและกันแล้วสมสู่กัน โดยมีเหตุแห่งความรัก ได้แก่ การอยู่ร่วมกันในกาลก่อนและความเกื้อกูลต่อกันในปัจจุบัน ทางพระพุทธศาสนาได้แสดงถึงหลักสมชีวิธรรม 4 เป็นหลักธรรมของคู่ชีวิต สามีภรรยามีความปรารถนาที่สำคัญคือต้องการมีบุตรธิดาไว้สืบสกุล ไว้ดูแลเลี้ยงดูเมื่อยามเจ็บป่วยหรือแก่ตัวในชาตินี้และทำบุญอุทิศไปให้ในชาติหน้า ถ้าไม่สามารถมีบุตรธิดาได้ ขอบุตรผู้อื่นมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม จัดว่าเป็นบุตรธิดาเช่นกัน ต่างฝ่ายต้องมีพันธะทางศีลธรรมต่อกัน

3. การพัฒนาศักยภาพของครอบครัว

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยและแผนปฏิบัติการด้านครอบครัว พ.ศ. 2563-2565 พบว่า การพัฒนาศักยภาพของครอบครัวเพื่อทำให้ครอบครัวเข้มแข็ง มีความสุขสันต์ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทำให้สามารถเป็นอยู่ในยุควิถีชีวิตใหม่ได้ อย่างน้อย ๆ มี 5 ด้าน ดังนี้

3.1 การมีสัมพันธภาพที่ดี

สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัวซึ่งมีความผูกพันต่อกันด้วยสายสัมพันธ์อันลึกซึ้งทางสายเลือด เป็นเครื่องช่วยให้สมาชิกของครอบครัวรักใคร่ สมัครสมานกลมเกลียวต่อกัน โดยทุกคนถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว (ปรียา บำรุง, 2545: 62)

การมีสัมพันธภาพที่ดีเป็นการปฏิบัติตามหลักการเคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล ทุกคนจึงควรต้องรับฟังและเคารพความคิดเห็นของกันและกันอย่างมีเหตุมีผล และมีความจริงใจต่อการยอมรับศักยภาพของกันและกัน การมีการพูดคุยกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน และการใช้เวลาร่วมกัน ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัยน้อยลง (นฤดี โสรัตน์, 2562: 433-434)

การมีสติกำกับอารมณ์และพฤติกรรมของคนในครอบครัวช่วยให้สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกครอบครัวสามารถดำเนินและพัฒนาต่อไปได้อย่างราบรื่น ความสัมพันธ์ที่ดีทำให้เกิดสุขภาพทางกายที่ดีและสุขภาพจิตที่ดี

3.2 การทำบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม

ครอบครัวมีบทบาทหน้าที่จะต้องประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สมาชิกในครอบครัว ให้สามารถอยู่ในสังคมได้ด้วยดี บทบาทและหน้าที่ต่าง ๆ ของครอบครัวนั้นล้วนมีอิทธิพลต่อสังคมทั้งสิ้น เนื่องจากการกระทำหน้าที่ของสถาบันสังคมแต่ละสถาบันนั้น ย่อมส่งผลกระทบถึงผู้อื่นหรือหน่วยต่าง ๆ ที่อยู่ในระบบสังคมโดยรวม (พิมพ์ใจ ไมตรีเปรม, 2543: 10)

การทำหน้าที่ของครอบครัวมีแนวปฏิบัติโดยที่บทบาทของพ่อแม่ และบทบาทของลูก อาจกำหนดให้แตกต่างกันบ้างในแต่ละสังคมวัฒนธรรม หากในการปฏิบัติบทบาทเหล่านี้มีไว้เพื่อสนับสนุนกัน ไม่ใช่ให้ลบล้างกัน แต่ต้องเติมเต็มให้กันและกันในภารกิจพัฒนาเด็กและครอบครัว พึงตระหนักในความสำคัญในหน้าที่และบทบาทความรับผิดชอบของตนในการอบรมเลี้ยงดูเด็กว่าต้องไม่ยกความรับผิดชอบนี้ให้แก่ใคร พึงรู้จักให้แรงเสริมกันและกันในการทำดีในบทบาทหน้าที่ภายในครอบครัว และรู้จักขยายขอบเขตของการทำความดีออกสู่ชุมชนและสังคมภายนอกอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง และสร้างแบบอย่างที่ดี มีวินัยในการจัดการดูแลครอบครัวให้ประจักษ์แก่สมาชิกครอบครัวทุกคน

3.3 การมีภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับต่อการเปลี่ยนแปลง

การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึงการเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันท่วงที เป็นการรู้จักเตรียมตัวเตรียมใจไว้ให้พร้อมดีกว่าการรอให้เกิดปัญหาเสียก่อนแล้วหาทางแก้ การเตรียมพร้อมของครอบครัวสามารถกระทำได้หลายอย่าง เช่น มีการเตรียมตัวสร้างหลักฐานให้แก่ครอบครัวด้วยการมีอาชีพและที่พักอาศัยที่มั่นคง ตลอดจนรู้จักแสวงหาข้อมูลความรู้ในเรื่องโรคระบาดต่าง ๆ ในการเผชิญปัญหาด้วยการใช้การตัดสินใจด้วยเหตุผล ไม่ใช้อารมณ์วู่วามที่จะต้องตั้งสติและให้คุณค่าต่อความคิดของทุกคนในครอบครัว เพื่อความร่วมมือร่วมใจและร่วมพลังกันทั้งในเวลาที่ปกติและคับขัน เมื่อเกิดการเผชิญกับภาวะเสี่ยงที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้และจะต้องมีการปรับให้สามารถจัดการกับภาวะยากลำบากได้ ครอบครัวต้องตั้งสติ ไม่ตื่นตระหนกตกใจ ทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด

3.4 การสื่อสารเชิงบวกระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว

การสื่อสารเป็นเรื่องสำคัญในการใช้ชีวิตประจำวัน เนื่องจากคนเราต้องมีการติดต่อสัมพันธ์และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม โดยมีการแลกเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิดและสร้างความเข้าใจระหว่างกันการสื่อสารจึงมีบทบาทสำคัญในการดำรงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัวที่มาอยู่ร่วมกันและมีความผูกพันใกล้ชิดกันการสื่อสารที่ดีภายในครอบครัว นับว่ามีความสำคัญและเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นอย่างมากที่จะช่วยเติมเต็มให้ครอบครัวมีความสุข (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2554: 22)

การสื่อสารเชิงบวกในครอบครัวเป็นการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ที่ทำให้เกิดความรู้สึกและความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ทำให้ครอบครัวที่ประสบปัญหา เปลี่ยนแปลงเป็นครอบครัวสุขสันต์ได้เพราะการสื่อสารในครอบครัวที่เหมาะสม เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจกัน และช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว รวมทั้งเป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตของสมาชิกในครอบครัวด้วย โดยให้มีอารมณ์ขัน สดชื่น ยิ้ม และหัวเราะให้กันมากกว่า คำพูดที่ให้กำลังใจมากกว่า แม้อีกฝ่ายหนึ่งพูดไม่ดีมา อีกฝ่ายก็จะใจเย็นยอมรับว่าตนผิดได้ และไม่ปกป้องตนเอง รับฟังความคิดเห็นของอีกฝ่ายมากกว่า เห็นพ้องต้องกันมากกว่าจะขัดแย้งกัน ช่วยกันแก้ไขปัญหามากกว่าจะทะเลาะกัน และมีการประนีประนอมกัน ร่วมกันคิด หาทางออก แสดงความรับผิดชอบในสิ่งที่เกิดขึ้น

3.5 การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมผ่านการเลี้ยงดูในครอบครัว

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของ “ค่านิยม” หมายถึง สิ่งที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจและกำหนดการกระทำของตนเอง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 253) แบ่งเป็นอย่างน้อย 2 ประเภท ได้แก่ 1. ค่านิยมเฉพาะตัว (Individual Value) หมายถึง ความเชื่อหรือการตัดสินใจทางบุคคลในการเลือกในสิ่งหรือสถานการณ์ที่ตนต้องการหรือพอใจ เช่น การพึ่งตนเอง การศึกษาหาความรู้ การถือประโยชน์ส่วนตัว และ 2. ค่านิยมทางสังคม (Social Value) หมายถึง ความชอบพิเศษที่สมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงามและควรแก่การปฏิบัติสิ่งนั้นหรือสถานการณ์นั้น ๆ เป็นค่านิยมร่วมกันของคนในสังคม เช่น การคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง ความซื่อสัตย์เสียสละ ความกตัญญูกตเวทีต่อพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ การมีระเบียบวินัย เป็นต้น

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” หมายถึง สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1103) แบ่งเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1.คติธรรม คือวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำรงชีวิต ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของของจิตใจ และได้มาจากศาสนา ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของสังคม เช่น ความเสียสละ ความขยัน หมั่นเพียร การประหยัดอดออม ความกตัญญู ความอดทน ทำดีได้ดี เป็นต้น 2. นิติธรรม คือวัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบประเพณีที่ยอมรับนับถือกันว่ามีความสำคัญพอ ๆ กับกฎหมาย เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข 3. สหธรรม คือวัฒนธรรมทางสังคม รวมทั้งมารยาทต่าง ๆ ที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคม เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร มารยาทในการติดต่อกับบุคคลต่าง ๆ ในสังคม และ 4. วัตถุธรรม คือวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค บ้านเรือน อาคารสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ สะพาน ถนน รถยนต์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมผ่านการเลี้ยงดูในครอบครัว เป็นการส่งเสริมให้ครอบครัวดำเนินชีวิตโดยยึดมั่นในค่านิยมและวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น การสร้างระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความขยัน ความรับผิดชอบ ความมีน้ำใจ อาจกระทำได้โดยที่พ่อแม่ต้องทำตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดีให้ลูกเห็น เพื่อที่สมาชิกในครอบครัวจะได้ปฏิบัติตาม และพ่อแม่อาจสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาภายในครอบครัว โดยกระบวนดังกล่าวจะเป็นมาตรการที่ทำให้เด็กและเยาวชนได้ซึมซับแนวคิด ได้เห็นถึงตัวอย่างที่ดี และนำมาซึ่งพฤติกรรมการเลียนแบบที่ดีของคนในครอบครัวและทำจนเป็นนิสัยต่อไปได้

สรุปได้ว่า การพัฒนาศักยภาพของครอบครัวเพื่อทำให้ครอบครัวเข้มแข็ง มีความสุขสันต์ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทำให้สามารถเป็นอยู่ในยุควิถีชีวิตใหม่ได้ อย่างน้อย ๆ มี 5 ด้าน คือ **1. การมีสัมพันธภาพที่ดี** เพื่อเป็นเครื่องช่วยให้สมาชิกของครอบครัวรักใคร่ สมัครสมานกลมเกลียวต่อกัน **2. การทำบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม** มีไว้เพื่อสนับสนุนกัน เติมเต็มให้กันและกัน **3. การมีภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับต่อการเปลี่ยนแปลง**ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ทำให้ครอบครัวสามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันท่วงที **4. การสื่อสารเชิงบวกในครอบครัว** เพื่อช่วยให้ครอบครัวที่ประสบปัญหา เกิดความเข้าใจกัน รวมทั้งเป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตของสมาชิกในครอบครัว และ **5. การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมผ่านการเลี้ยงดูในครอบครัว** เพื่อส่งเสริมให้ครอบครัวดำเนินชีวิตโดยยึดมั่นในค่านิยมและวัฒนธรรมต่าง ๆ

4. การพัฒนาศักยภาพของครอบครัวเชิงพุทธ

การพัฒนาศักยภาพของครอบครัวเพื่อทำให้ครอบครัวเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ให้ไปในทิศทางที่เป็นเป้าประสงค์ของครอบครัวได้ ทำให้สามารถเป็นอยู่ในยุควิถีชีวิตใหม่ได้ มีหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ได้ดังนี้

4.1 การมีสัมพันธภาพที่ดี

การมีสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว โดยที่ทุกคนจึงควรรับฟังและเคารพความคิดเห็นของกันและกันอย่างมีเหตุมีผล มีการพูดคุยกันกันได้ทุกเรื่อง ทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้รู้ใจกันและมีความคิดเห็นคล้ายๆกัน เป็นเครื่องช่วยให้สมาชิกของครอบครัวรักใคร่ เอื้ออาทรต่อกันมากขึ้น หลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ได้กับการมีสัมพันธภาพที่ดีคือหลักสาราณียธรรม เป็นหลักการอยู่ร่วมกัน เหตุให้ระลึกถึงกัน เป็นไปเพื่อความสามัคคีกัน มี 6 ประการ คือ 1. เมตตากายกรรม ทำอะไรก็ให้ทำต่อกันด้วยเมตตา 2. เมตตาวจีกรรม พูดอะไรก็ให้พูดต่อกันต่อกันด้วยเมตตา 3. เมตตามโนกรรม คิดอะไรก็ให้คิดต่อกันด้วยเมตตา 4. สาธารณโภคี ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน 5. สีลสามัญญตา มีความประพฤติสุจริตดีงามเหมือนกัน และ 6. ทิฏฐิสามัญญตา มีความเห็นชอบร่วมกัน

4.2 การทำบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม

ครอบครัวพึงตระหนักและกระทำบทบาทหน้าที่ของตนด้วยความรับผิดชอบได้อย่างสมบูรณ์และครบถ้วน เช่น บทบาทของสามีภรรยา บทบาทของพ่อแม่และลูก เป็นพลังผลักดันให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง สามารถก้าวไปข้างหน้าได้ด้วยความมั่นคงและเชื่อมั่น ใน**สิงคาลกสูตร** แห่ง**ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค** (ที.ปา. 11/267,269/212-214) พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงบทบาทของสามีภรรยา และบทบาทของพ่อแม่และลูกตามหลักทิศ 6 ดังนี้ 1. บทบาทของสามีต่อภรรยา มีดังนี้ 1) ให้เกียรติยกย่อง 2) ไม่ดูหมิ่น 3) ไม่ประพฤตินอกใจ 4) มอบความเป็นใหญ่ให้ 5) ให้เครื่องแต่งตัว 2. บทบาทของภรรยาต่อสามี มีดังนี้ 1) จัดการงานดี 2) สงเคราะห์คนข้างเคียงดี 3) ไม่ประพฤตินอกใจ 4) รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ 5) ขยันไม่เกียจคร้านในกิจทั้งปวง 3. บทบาทของพ่อแม่ต่อลูก มีดังนี้ 1) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว 2) ให้ตั้งอยู่ในความดี 3) ให้ศึกษาศิลปวิทยา 4) หาภรรยา (สามี) ที่สมควรให้ 5) มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร และ 4. บทบาทของลูกต่อพ่อแม่ มีดังนี้ 1) ท่านเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ 2) จักทำกิจของท่าน 3) จักดำรงวงศ์ตระกูล 4) ประพฤติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท 5) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

4.3 การมีภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับต่อการเปลี่ยนแปลง

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีพร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยครอบครัวมีการเตรียมพร้อม เช่น มีการเตรียมตัวสร้างหลักฐานให้แก่ครอบครัวด้วยการมีอาชีพและที่พักอาศัยที่มั่นคง ตลอดจนรู้จักแสวงหาข้อมูลความรู้ในเรื่องโรคระบาดต่าง ๆ คนในครอบครัวสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านเศรษฐกิจตามหลักหัวใจเศรษฐี 4 และหลักโภควิภาค 4 ดังนี้

1. **หลักหัวใจเศรษฐี หรือหลักทิฏฐธัมมิกัตถะ** (องฺ.อฏฺฐก. 23/54/340-342)

หลักหัวใจเศรษฐี คือหลักทิฏฐธัมมิกัตถะ ได้แก่ ประโยชน์ในปัจจุบัน มี 4 ประการ ดังนี้

1) อุ=อุฏฐานสัมปทา คือความถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่น ขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่นประกอบการงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุบายในการงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ ผูกเป็นคำสั้น ๆ ว่า “ขยันหา”

2) อา=อารักขสัมปทา คือความถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้ ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดยภัยต่าง ๆ ผูกเป็นคำสั้น ๆ ว่า “รักษาดี”

3) กะ=กัลยาณมิตตตา คือการคบคนดี ไม่คบคบชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตนเจรจา สนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา ผูกเป็นคำสั้น ๆ ว่า “มีกัลยาณมิตร”

4) **สะ=สมชีวิตา** คือการอยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ เลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟูมฟายนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก รายได้จักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายจักต้องไม่เหนือรายได้ ผูกเป็นคำสั้น ๆ ว่า “เลี้ยงชีวิตเหมาะสม

2. **หลักโภควิภาค 4** (ที.ปา. 11/265/212)

คนในครอบครัวสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านเศรษฐกิจ โดยมีการวางแผนเกี่ยวกับการแบ่งทรัพย์โดยจัดสรรเป็น 4 ส่วน ได้แก่ 1 ส่วน ใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุง และทำประโยชน์ 2 ส่วน ใช้ลงทุนประกอบการงาน และอีก 1 ส่วน เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น ในเวลาประสบกับวิกฤติต่าง ๆ เช่น ได้รับผลกระทบจากโรคโควิด-19 เป็นต้น

4.4 การสื่อสารเชิงบวกระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว

การสื่อสารเชิงบวกในครอบครัวเป็นการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ คือสมาชิกในครอบครัว พูดกันด้วยเหตุผล ยอมรับฟังกัน ใจเย็น ไม่ใช้อารมณ์ ไม่ใช้ความรุนแรง ไม่มีความลับต่อกัน ไม่โกหก รับฟังข้อมูลซึ่งกันและกัน เคารพให้เกียรติกัน เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจกัน และช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว หลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ได้กับการสื่อสารเชิงบวกระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวคือหลักการพูด 5 ประการ ดังนี้ (องฺ.ปญฺจก. 22/198/338) 1. พูดถูกกาล 2. พูดคำจริง 3. พูดคำอ่อนหวาน 4. พูดคำประกอบด้วยประโยชน์ และ 5. พูดด้วยเมตตาจิต

4.5 การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมผ่านการเลี้ยงดูในครอบครัว

การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมผ่านการเลี้ยงดูในครอบครัว อาจกระทำได้โดยที่พ่อแม่ต้องทำตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดีให้ลูกเห็น และพ่อแม่อาจสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาภายในครอบครัว เพื่อที่สมาชิกในครอบครัวจะได้ปฏิบัติตาม เป็นการส่งเสริมให้ครอบครัวดำเนินชีวิตโดยยึดมั่นในค่านิยมและวัฒนธรรมต่าง ๆ

หลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ได้กับการปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมผ่านการเลี้ยงดูในครอบครัวคือหลักปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฏฐิ เป็นทางเกิดแห่งแนวคิดที่ถูกต้อง และเป็นต้นทางของความดีงามทั้งปวง มี 2 ประการ ดังนี้ (มู.มู. 12/452/491) 1. ปรโตโฆสะ คือเสียงจากผู้อื่น การกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก คือ ลูกรับฟังคำแนะนำสั่งสอนเรื่องค่านิยมและวัฒนธรรมจากพ่อแม่ผู้เป็นกัลยาณมิตร และ 2. โยนิโสมนสิการ คือการใช้ปัญญาพิจารณา ความรู้จักคิด ลูกสามารถเลือกแยกแยะค่านิยมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ตามที่ตนต้องการหรือพอใจ โดยที่มีพ่อแม่คอยเฝ้าติดตามดู

สรุปได้ว่า การพัฒนาศักยภาพของครอบครัวเพื่อให้ครอบครัวเข้มแข็ง มีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทำให้สามารถรับมือกับยุควิถีชีวิตใหม่ได้ หลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ได้ดังนี้ **1. การมีสัมพันธภาพที่ดี** คนในครอบครัวมีความสามัคคีตามหลักสาราณียธรรม 6 **2. การทำบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม** คนในครอบครัวต่างทำตามบทบาทหน้าที่ของตนตามหลักทิศ 6 **3. การสื่อสารเชิงบวกระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว** คนในครอบครัวสื่อสารตามหลักการพูด 5 ประการ โดยคำนึงถึงกาลเวลาที่เหมาะสม **4. การมีภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับต่อการเปลี่ยนแปลง** คือ คนในครอบครัวสร้างภูมิคุ้มกันตามตามหลักหัวใจเศรษฐี 4 และหลักโภควิภาค 4 และ **5. การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมผ่านการเลี้ยงดูในครอบครัว** พ่อแม่ปลูกฝังเพาะบ่มลูกตามหลักปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ 2 ได้แก่ ปรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการ

สรุป

ครอบครัวเป็นกลุ่มสังคมของมนุษย์ที่ประกอบด้วยสามี ภรรยา และบุตร เป็นอย่างน้อย หรือเกี่ยวดองเป็นเครือญาติ ซึ่งสมาชิกในครอบครัวต่างมีบทบาทหน้าที่ต่อกัน และมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน โดยแต่ละฝ่ายต้องมีพันธะทางศีลธรรมต่อกัน ครอบครัวเกิดขึ้นเนื่องด้วยความจำเป็นและความต้องการของมนุษย์เอง คือความต้องการทางเพศ ต่อมา ขยายเป็นความต้องการด้านความมั่นคงของครอบครัวในด้านต่าง ๆ ชายและหญิงมีความกำหนัดชอบพอซึ่งกันและกันแล้วสมสู่กัน โดยมีเหตุแห่งความรัก ได้แก่ การอยู่ร่วมกันในกาลก่อนและความเกื้อกูลต่อกันในปัจจุบัน ทางพระพุทธศาสนาได้แสดงถึงหลักสมชีวิธรรม 4 เป็นหลักธรรมของคู่ชีวิต

ข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยและแผนปฏิบัติการด้านครอบครัว พ.ศ. 2563-2565 พบว่า การพัฒนาศักยภาพของครอบครัวเพื่อทำให้ครอบครัวเข้มแข็ง มีความสุขสันต์ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทำให้สามารถเป็นอยู่ในยุควิถีชีวิตใหม่ได้ โดยที่หลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ได้มีดังนี้ 1. การมีสัมพันธภาพที่ดี ใช้หลักสาราณียธรรม 6, 2.

การทำบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม ใช้หลักทิศ 6, 3.การสื่อสารเชิงบวกระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว ใช้การสื่อสารตามหลักการพูด 5 ประการ โดยคำนึงถึงกาลเวลาที่เหมาะสม, 4. การมีภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับต่อการเปลี่ยนแปลง ใช้หลักหัวใจเศรษฐี 4 และหลักโภควิภาค 4 และ 5. การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมผ่านการเลี้ยงดูในครอบครัว ใช้หลักปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ 2 ได้แก่ ปรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการ

บรรณานุกรม

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2562). **นิยามและประเภทครอบครัว.** กรุงเทพฯ: กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2559). **นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2560 – 2564**. กรุงเทพฯ: กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.

กรุงเทพธุรกิจ. “ครอบครัวยุค New Normal ยัง “สุข” ดีหรือไม่.” <https://www.bangkokbiznews.com/advertorials/politics/2254> (25 กันยายน 2565)

จีรเนาว์ ทัศศรี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ และคนอื่น ๆ. (2545*).* **ครอบครัวสัมพันธ์ เล่มที่ 1.** สงขลา: ชานเมืองการพิมพ์.

ชาย โพธิสิตา. (2555). ครัวเรือนไทยในสองทศวรรษแห่งการพัฒนา. **วารสารราชบัณฑิตยสถาน.** 37(3): 237.

นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2560 – 2564. (2559). **รายละเอียดนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2560 – 2564.** กรุงเทพฯ: กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.

นฤดี โสรัตน์. (2562). ความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย : ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวปัจจัยและวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น.** 16(2): 433-434.

ปรียา บำรุงเสนา. (2545). “ความสัมพันธ์ระหว่างเชาวน์อารมณ์กับสัมพันธภาพในครอบครัวของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. **วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา).** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

พิมพ์ใจ ไมตรีเปรม. (2543). “การศึกษาสัมพันธภาพในครอบครัวของพนักงานภาคธุรกิจในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจในเขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม).** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2539). **มงคลตฺถทีปนี (ทุติโย ภาโค).** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2541). **ธมฺมปทฏฺฐกถา (ทุติโย ภาโค).** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มูลนิธิส่งเสริมความเสมอภาคทางสังคม (มสส.). (ม.ป.ป.). **ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง ความรู้สำหรับการพัฒนาครอบครัวในชุมชน.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิส่งเสริมความเสมอภาคทางสังคม (มสส.).

ราชบัณฑิตยสถาน. (2524). **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.** กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554.** กรุงเทพฯ: บริษัท ศิริวัฒนา อินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน).

สำนักข่าว Hfocus. “วงเสวนา เผย ปัญหาความรุนแรงครอบครัว-ทางเพศในยุคโควิดพุ่งสูง ชี้ จนท. ล่าช้า ขาดความเข้าใจ.” <https://www.hfocus.org/content/2021/10/23447> (29 กันยายน 2565)

สำนักข่าวอินโฟเควสท์. “สวนดุสิตโพล พบปัญหาครอบครัวไทยยุคโควิด-19 เป็นเรื่องหนี้สินมากสุด.” <https://www.ryt9.com/s/iq03/3207985> (29 กันยายน 2565)

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2554). **หลักสูตร/คู่มือ ค่ายครอบครัว.** กรุงเทพฯ: กองส่งเสริมและพัฒนาเครือข่าย สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.

โสภา ชปีลมันน์, สมบัติ สุพพัดชัย, และ ประกายรัตน์ สุขุมาลชาติ. (2534). **รูปแบบครอบครัวไทยที่พึงปรารถนาในสังคมเมืองในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ: สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์.

การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักวุฑฒิธรรม 4 หลังสถานการณ์โควิด 19
The Life Quality Development with Vuddhi-dhamma 4 after Circumstance Covid 19

โสภณ ขำทัพ[1]
Sophon Khumtrup
สุจิตรา ทิพย์บุรี
Sujittra Tipburi
พระครูสถิตพนมวัน (สมศักดิ์ เอียดแก้ว)
Phrakhrusathitphanomwan (Somsak Aidkaew)
พระครูนันทพลาภิรม (นวพล เพชรชู)
Phrakhrunantapalapirom (Nawapol Petchoo)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาหลักวุฑฒิธรรม 4 และ 2) ศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักวุฑฒิธรรม 4 หลังสถานการณ์โควิด 19 โดยศึกษาเอกสารปรัฐมภูมิจากพระไตรปิฎก และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้อง

หลักวุฑฒิธรรม 4 ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม ประกอบด้วย การคบหาสัตบุรุษ การใส่ใจศึกษาเรียนรู้ การคิดพิจารณาหาเหตุผล และการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ถูกต้อง วุฑฒิ 4 จึงเป็นหลักธรรมที่ควรศึกษาและปฏิบัติตามเพื่อพัฒนากาย วาจา และจิตใจหรือสติปัญญาให้สูงขึ้น โดยมีศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้น และเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องแบบบูรณาการเป็นองค์รวม ทำให้ได้รับการพัฒนาอย่างดีมีคุณภาพ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักวุฑฒิ 4 หลังสถานการณ์โควิด 19 เป็นการพัฒนาตนให้มีความเจริญงอกงาม เป็นการฝึกปฏิบัติเพื่อชีวิตที่ดีงาม และเป็นหนทางนำไปสู่อิสรภาพทางจิต ฉะนั้นเมื่อศรัทธาเกิดย่อมคบหาสัตบุรุษเพื่อขจัดความสงสัยและกิเลสให้เบาบางลง ย่อมศึกษาเรียนรู้เพื่อขจัดกิเลส คือโลภ โกรธ และหลง ย่อมคิดพิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผลเพื่อขจัดสิ่งที่ทำใจให้เศร้าหมอง และย่อมนำมาใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนให้ดำเนินชีวิตที่ดีงาม ถูกต้องตามธรรมวินัยของพุทธศาสนาเถรวาท เสมือนกับแสงสว่างที่เกิดขึ้นแล้วย่อมทำหน้าที่ขจัดความมืด คือความสงสัยในกองกิเลสให้หมดไปจากจิตใจของตนได้ตามลำดับ ซึ่งการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับตัวเองนี้เรียกว่า “โกศล 3” (ความชำนาญ)

คำสำคัญ : คุณภาพชีวิต, วุฑฒิธรรม 4, หลังสถานการณ์โควิด 19

Abstract

The objectives of this article were to study 1) the principles of Vuddhi-dhamma 4 and 2) the life quality development with Vuddhi 4 after circumstance covid 19. The data were collected from the Tipitaka and the concerned documents.

Living a life in accordance that Vuddhi 4 consisting of association with good and wise persons, hearing the good teaching, analytical reflection and practice in accord with the Dhamma.

[1]กรรมการผู้รับผิดชอบหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: sophonkhumtrup@gmail.com

The Vuddhi 4 is to study and practice to train the body, speech and mind or cognitive performance by the confidence. An integrated and holistic human is development of quality.

By developing its Vuddhi-dhamma 4 after circumstance Covid 19 the practice good life. Training people to thrive as a way to bring them into the freedom and peace of mind. With faith or belief, one will associate with good persons in order to eradicate his own doubt and suspicion and gradually decrease his defilements. He will learn and train himself to reduce defilements; greed, hatred and delusion, based on its symptom. He will consider with sustained reflection in reducing defilements, and at the same time, he will put his faith into practice for the development of life and righteousness in Theravada Buddhism. It is similar to the light to eradicate the darkness. Therefore, creating a good immune system for yourself is called "Kosalla 3" (proficiency).
Keywords: Life Quality, Vuddhi-dhamma 4, After Circumstance Covid 19

1. ความเป็นมา

กระบวนทัศน์ในการพัฒนาประเทศภายใต้ "ประเทศไทย 4.0" เป็นอีกนโยบายหนึ่งที่เป็นการวางรากฐานการพัฒนาประเทศในระยะยาว เป็นจุดเริ่มต้นในการขับเคลื่อนไปสู่การเป็นประเทศที่มั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน ตามวิสัยทัศน์รัฐบาลเป็นรูปแบบที่มีการผลักดันการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ การปฏิรูปการวิจัยและการพัฒนา และการปฏิรูปการศึกษาไปพร้อมกัน ซึ่งเป็นการผนึกกำลังของทุกภาคส่วนภายใต้แนวคิด "ประชารัฐ" กับเครือข่ายพันธมิตรทางธุรกิจ การวิจัยพัฒนา และบุคลากรทั้งในประเทศและในระดับโลกเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพลเมืองให้ดีขึ้น แต่กลับต้องมาเผชิญกับสถานการณ์โรคระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า (COVID-19) ที่ทำให้ทุกคนต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมาสู่โลก Digital มากขึ้น จึงเสมือนเป็นการจัดระเบียบโลกใหม่ในทุกมิติ เพราะวิกฤตการณ์โลกทุกครั้งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังเช่น วิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ หรือ"เกรตดีเปรสชั่น" ในปี 1929 ทำให้เกิดทัศนคติ "ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ขาดแคลน" (waste not want not) ของผู้บริโภคที่ดำรงอยู่นานกว่า 10 ปี หรือ "วิกฤตต้มยำกุ้ง" ซึ่งส่งผลให้ประเทศในแถบเอเชียลดพฤติกรรมสะสมหนี้ต่างประเทศลงได้ อีกทั้งการระบาดของโรคซาร์ส เมื่อปี 2002 ที่ได้สร้าง"จุดเปลี่ยน" ให้กับอีคอมเมิร์ซของจีน เพราะว่าทั้ง"อาลีบาบา" และ"เจดีดอทคอม" ได้แจ้งเกิดและเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วในวิกฤตครั้งนั้น จนมาถึงปัจจุบันนับแต่ ปี 2019 ได้เกิดวิกฤติการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์เฉพาะหน้าขึ้น ที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนทั่วโลก และทำให้ภาครัฐรวมถึงภาคเอกชนต้องออกมาตรการต่างๆ เพื่อรับมือกับเหตุการณ์นี้ ทั้งในด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ดังเช่น การออกนโยบายปิดประเทศที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวซึ่งเป็นแหล่งรายได้ลดลง จึงมีการส่งเสริมด้านเทคโนโลยีเพื่อช่วยการพัฒนาด้านต่างๆ และช่วยสร้างมูลค่าให้แก่ประเทศได้อย่างดียิ่ง อีกทั้งผู้คนได้หันมาใช้ชีวิตแบบวิถีออนไลน์มากขึ้น มีการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ การทำงานในรูปแบบ "work from home" และการจัดระเบียบสังคมใหม่ในรูปแบบ social distancing ด้วยการสวมใส่หน้ากากอนามัยภายในสถานที่ต่าง ๆ หรือการตรวจเช็คก่อนเข้าในห้างสรรพสินค้าหรือร้านค้าขนาดใหญ่ และสถานบันเทิง เป็นต้น

แต่สภาพสังคมไทยในปัจจุบันกำลังเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่สมดุลระหว่างวัตถุกับอวัตถุ ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปตามเศรษฐกิจ ซึ่งความเจริญทางด้านวัตถุเป็นไปอย่างรวดเร็ว จนความเจริญทางด้านจิตใจของบุคคลไม่สามารถมีอำนาจไปเทียบเคียงได้ จึงเป็นเหตุให้เกิดวิกฤตและรุนแรงมากขึ้น อีกทั้งสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 ที่กำลังแพร่ระบาดอยู่ในขณะนี้ ทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเชิงตลาด การแข่งขันแบบเสรี และการกระตุ้นในลักษณะยั่วเย้าผ่านสื่อต่างๆ ตลอดจนวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ที่ทำให้โครงสร้างสังคมอ่อนแอ ห่างเหินศาสนา และถูกปฏิเสธ มนุษย์จึงมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน ล่อแหลมต่อการกระทำที่ผิดกฎหมาย หมิ่นเหม่ต่อศีลธรรมอันดีงาม มีค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ เป็นเหตุให้การดำเนินชีวิตในปัจจุบันดูเหมือนว่าจะหลงลืมการพัฒนาทางด้านสังคม โดยละเลยการพัฒนาในด้านคุณธรรม จริยธรรม และเหินห่างจากความพอเพียง

หลงไปกับวัตถุนิยมตามรูปแบบของนวัตกรรมใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ความสุขของบุคคลและสังคมลดน้อยลง การดำเนินชีวิตของคนในสังคมจึงมีแนวโน้มไปในทางเสื่อมโทรมลง ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากกระแสค่านิยมจากตะวันตกที่เน้นความเจริญทางด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ ทำให้หลายคนต้องเผชิญกับปัญหารอบด้านในการดำเนินชีวิตไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของความกดดันทางด้านจิตใจ ทั้งภายในและภายนอก ด้านความเจริญก้าวหน้าในอาชีพที่มีการแข่งขันและแก่งแย่งชิงดีกัน รวมไปถึงรายรับที่ได้รับไม่เพียงพอต่อความจำเป็นพื้นฐาน จึงเกิดปัญหาที่ตามมานั่นคือ หนี้สินซึ่งเป็นปัญหาที่สร้างความเดือดร้อน และความตึงเครียดให้แก่ตนเอง จึงกล่าวได้ว่าสถานการณ์โควิด 19 ได้สร้างความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมไทย และส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างชัดเจน ดังตัวอย่างสำคัญคือ ความเปราะบางทางการเงินของครัวเรือนไทยที่เพิ่มขึ้น โดยพบว่าครัวเรือนไทยเริ่มมีการผิดนัดชำระหนี้ และมีหนี้เสียเป็นวงกว้างเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้กู้อายุน้อย ซึ่งมีหนี้เร็วและมีสัดส่วนผู้กู้ที่มีหนี้เสียมากอยู่แล้วก่อนเกิดวิกฤต จึงเห็นได้ว่า วิกฤตโควิด-19 ได้สร้างความเสียหายซ้ำเติมต่อกลุ่มที่จะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทยต่อไปในอนาคต (สุพริศร์ สุวรรณิก, 2564: www.bot.or.th)

จากสภาวะต่างๆ ดังที่ปรากฏในสังคมปัจจุบันจึงเป็นปัญหาที่มีผลต่อสภาพจิตใจของคนในสังคม ทำให้เป็นสังคมทะเยอทะยานฟุ้งเฟ้อ แสวงหาวัตถุ มีการแข่งขันสูง จิตใจยึดติดกับเทคโนโลยีที่จะเอาชนะธรรมชาติ สภาพจิตใจวิตกกังวล เกิดความเครียดจากการบีบบังคับของสภาพแวดล้อมที่เป็นผลกระทบมาจากระบบบริโภคนิยม ทำให้การอยู่ร่วมกันนั้นค่อนข้างลำบาก เพราะมีโลกส่วนตัวสูง และมีความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากขึ้น ต่อเมื่อมีการระบาดของโรคไวรัสโคโรน่า (COVID-19) ปัญหาต่างๆ ยิ่งทวีมากขึ้นส่งผลกระทบต่อบุคคลจนเกิดปัญหา คือการสร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและผู้อื่น ส่งผลกระทบถึงครอบครัว จนทำให้ความสามัคคีในครอบครัวลดน้อยลง เกิดการแก่งแย่งกันภายในครอบครัว มีผลกระทบต่อชุมชนหรือองค์กร เกิดปัญหาการแบ่งพวก ความเห็นแก่พวกพ้องและเบียดเบียนกัน เป็นเหตุให้ชุมชนอ่อนแอ ขาดการพัฒนา ขาดศูนย์รวมจิตใจ ขาดผู้นำไปสู่การแก้ปัญหา ส่งผลกระทบระดับชาติ จนทำให้เกิดวิกฤตขึ้นทั่วโลก (กฤตสุชิน พลเสน และคณะ, 2563: 3)

แนวคิดและปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้นสอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มุ่งหมายให้บุคคลที่ประกอบด้วยศรัทธาได้พัฒนาตนเพื่อทำลายความเห็นผิด โดยให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก และต้องการให้แต่ละบุคคลมีความเมตตากรุณาต่อกันเป็นที่ตั้ง ไม่เอาเปรียบเบียดเบียนซึ่งกันและกัน รู้เท่าทันต่อความเป็นจริงในไตรลักษณ์ เข้าใจตนเอง สังคม และความเปลี่ยนแปลงของโลก ไม่ยึดมั่นถือมั่นกับสิ่งที่ไม่เป็นแก่นสาร แม้กระทั่งตัวของตนเอง เตือนให้บุคคลมีความเกรงกลัวและละอายต่อบาป ประพฤติตนให้ถูกต้องเหมาะสมตามหลักไตรสิกขา ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญในการพัฒนากาย วาจา และจิตสำนึกทางสังคมตามแนวคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นพระพุทธเจ้าทรงแนะนำการคบสัตบุรุษเป็นหนทางในการพัฒนาตนที่ถูกต้องเป็นลำดับแรก ตรงตามหลักอริยมรรคซึ่งย่อลงเป็นหลักไตรสิกขา เพื่อนำไปบรรเทาทุกข์อันเกิดจากสถานการณ์โควิดในโลกปัจจุบัน เป็นการทำให้ชีวิตของตนดำรงอยู่ต่อไปได้อย่างปรกติสุขตามอัตภาพ จึงเป็นเป้าหมายสำคัญที่ทำให้เกิดการรับรู้ สร้างความเข้าใจ และนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนด้วยหลักธรรมที่เรียกว่า "วุฑฒิธรรม 4" เป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีได้หลังสถานการณ์โควิด 19 นั่นเอง

2. การพัฒนาคุณภาพชีวิต

หลักการพัฒนามนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีอรรถาธิบายอย่างชัดเจน และยอมรับว่าเป็นหลักการที่แสดงถึง การจะเข้าสู่ หรือ การเริ่มก่อองค์รวมการดำเนินชีวิตที่ดี โดยการมีระบบเพื่อพัฒนาชีวิตได้นั้นจะต้องมีปัจจัยชักนำเกื้อหนุนให้เกิด เรียกว่า ปัจจัยแห่งสัมมาทิฏฐิ

ปัจจัยแห่งสัมมาทิฏฐิ คือ ปัจจัยที่จะกระตุ้นเร้า เกื้อหนุน ชักนำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ได้แนวคิดที่ถูกต้อง เรียกได้ว่า เป็นปัจจัยพื้นฐานของการศึกษา หรือปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนามนุษย์ มี 2 อย่าง คือ

1. ปัจจัยภายนอก หรือ องค์ประกอบภายนอก ได้แก่ **ปรโตโฆสะ** คือ เสียงจากผู้อื่นหรืออิทธิพลจากภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากกัลยาณมิตร

2. ปัจจัยภายใน หรือ องค์ประกอบภายใน ได้แก่ **โยนิโสมนสิการ** คือ การทำในใจโดยแยบคาย หมายถึง การรู้จักมอง รู้จักคิด รู้จักพิจารณา ให้หาประโยชน์ได้ และให้เห็นความจริงทั้งสองอย่างนี้เป็นเรื่องใหญ่ ในที่นี่ได้เพียงให้หัวข้อและย้ำความสำคัญไว้ว่า ในการพัฒนามนุษย์ซึ่งรวมการพัฒนาสุขภาวะอยู่ด้วยนี้จะต้องจัดการกับปัจจัยสองอย่างนี้ให้ดี ทั้งปัจจัยภายนอก คือปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะปัจจัยทางสังคม จะต้องจัดระบบกัลยาณมิตร ให้มีระบบครอบครัว ระบบโรงเรียน ระบบชุมชน ระบบสื่อมวลชน ตลอดจนสภาพทั่วไปของสังคมที่ดี รวมไปถึงการดูแลสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ทางวัตถุ และการส่งเสริมวัฒนธรรมอย่างถูกต้อง และปัจจัยภายใน คือ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ทางวัตถุ และการส่งเสริมวัฒนธรรมอย่างถูกต้อง และปัจจัยภายใน คือปัจจัยในตัวบุคคล ซึ่งคนทั่วไปก็อาศัยปัจจัยภายนอกนั่นแหละมาเหนี่ยวนำ โดยมีวิธีการที่แยบคาย และคนจะพึ่งตัวได้จริงก็ต่อเมื่อมีปัจจัยภายในอยู่ในตัว ถ้ามีปัจจัยภายนอกเพียงมีปัจจัยทางสังคมที่ดี ก็จะทำได้ แม้แต่การบ่มอินทรีย์ ที่จะทำให้คนเกิดความพร้อมที่จะก้าวไปในการพัฒนาแต่ถ้าไม่จัดสภาพสังคมให้ดี ปล่อยให้บาปมิตรแสดงฤทธิ์กันเกลื่อนไป ก็คงจะได้แค่การมอมอินทรีย์ ที่ทำให้เด็กมีความพร้อมที่จะเสพติดมัวเมาในด้านต่างๆ เร็วไวอย่างที่อาจจะคาดไม่ถึง” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2549: 206)

คำนิยามของการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Assael, 1995: 36) หมายถึง “เป็นรูปแบบของการดำเนินชีวิตที่ดูได้จากการใช้เวลาในการทำกิจกรรมอะไร ให้ความสำคัญกับสิ่งใด และมีความคิดของตนเองกับสิ่งรอบตัวอย่างไร”

นอกจากนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเข้าใจสภาพสังคมไทยเป็นอย่างดี ดังนั้นเมื่อพระราชทานแนวพระราชดำริหรือพระบรมราโชวาทแล้ว พระองค์จะทรงคำนึงถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ และสภาพสังคมของประชาชนในแต่ละภูมิภาคด้วย เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งในทางปฏิบัติได้ โดยแนวทางการปฏิบัติตนตามพระราชดำริเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นนั้น มีแนวทางดังต่อไปนี้

1) ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการใช้ชีวิต
2) ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต
3) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันในทางการค้าแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง
4) ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ด้วยการขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้มีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ
5) ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตามหลักศาสนา

จากหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตดังที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า หลักพุทธธรรมที่เป็นระบบการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ จะต้องเป็นพุทธธรรมที่เป็นเครื่องเจริญอันเป็นกระบวนการนำเข้าสู่ไตรสิกขา ซึ่งได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา โดยมีศรัทธาเป็นพื้นฐาน ฉะนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยพุทธธรรมจึงต้องทำโดยสอดคล้องตรงกับความเป็นไปของสภาวะในธรรมชาติ และผลที่เกิดขึ้นย่อมเป็นของจริงที่มีสภาวะตามธรรมชาตินั้น ๆ

ฉะนั้นแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ดังที่มีนักวิชาการได้แสดงไว้ ผู้วิจัยสามารถนำมาสรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมนั้น มิใช่อาศัยเฉพาะหลักพุทธธรรมเพียงอย่างเดียวที่จะนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิต แต่จะต้องมีกระบวนการหรือรูปแบบในการพัฒนานั้นๆ จำต้องอาศัยรูปแบบกระบวนการอื่นๆ เพื่อการน้อมนำให้บุคคลเข้ามาสู่กระบวนการพัฒนาได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิผล โดยสามารถสรุปได้เป็น 3 กระบวนการ ดังนี้

1. การปลูกฝังศรัทธา เป็นกระบวนการสำคัญที่เป็นพื้นฐานของความเป็นกัลยาณมิตรในอันดับแรก เพื่อให้เกิดศรัทธาความเชื่อถือ มีความเคารพ มีความไว้วางใจต่อกัน จนสามารถดึงบุคคลที่สนใจเข้ามาสู่กระบวนการพัฒนาคุณภาพได้ เพราะทุกคนล้วนเป็นกัลยาณมิตรของกัน และสามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ ได้แก่

1) ปิโย เป็นบุคคลน่ารัก
2) ครุ เป็นบุคคลน่าเคารพ
3) ภาวนีโย เป็นบุคคลที่น่าเจริญใจ
4) วัตตา เป็นบุคคลผู้รู้จักพูดให้เป็นเหตุผล

5) วจนักขโม เป็นบุคคลผู้อดทนต่อถ้อยคาต่างๆ ของผู้อื่น

6) คัมภีรัญจะ กะถัง กัตตา เป็นบุคคลผู้สามารถแถลงเรื่องลึกซึ้งให้เข้าใจได้ง่าย

7) โน จัฏฐาเน นิโยชะเย เป็นบุคคลผู้ไม่ชักนำผู้อื่นไปในทางเสื่อมเสีย

2. การสร้างสัมมาทิฐิ เป็นกระบวนการที่บุคคลในสังคมฝึกฝนและสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นต่อกัน โดยมีองค์ประกอบด้วยปัจจัย 2 ประการ ได้แก่ ปัจจัยภายนอก คือ ปรโตโฆสะ รับฟังเสียงจากผู้อื่นโดยเฉพาะจากกัลยาณมิตร และปัจจัยภายใน คือ โยนิโสมนสิการ การทำในใจโดยแยบคาย คือ การรู้จักมอง คิด พิจารณา ให้ได้ประโยชน์ และให้เห็นความจริง

3. การพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นกระบวนการศึกษา อบรม ฝึกฝน และพัฒนาจิตใจให้สงบนิ่ง ไม่ฟุ้งซ่าน คือการพัฒนาให้เป็นผู้มีสติในการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม โดยใช้หลักในการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม ประกอบด้วย การคบหาสัตบุรุษ การใส่ใจศึกษาเรียนรู้ การคิดพิจารณาหาเหตุผล และการปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต อันเป็นหัวใจหลักของการฝึกฝน พัฒนาจิตใจ ให้เป็นผู้ที่มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนตรงตามคุณลักษณะที่ต้องการในสถานการณ์โควิด 19

สรุปได้ว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีได้นั้นต้องมีความเชื่อและศรัทธา ซึ่งความรู้และคุณธรรมนี้เป็นพื้นฐานในการรับรู้ ก่อให้เกิดความเข้าใจ และนำไปสู่การปฏิบัติในการประยุกต์ใช้เพื่อการดำเนินชีวิตหลังสถานการณ์โควิด 19 อันเป็นแนวทางของการดำรงที่ดี และปฏิบัติตนของบุคคลในทุกระดับ นับตั้งแต่ตนเอง ครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงประเทศชาติ ทั้งในการพัฒนาและดำเนินชีวิตให้เป็นไปในทางสายกลางตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั่นเอง

3. ความหมายและความสำคัญของวุฑฒิธรรม 4

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสยามรัฐ (องฺ. จตุกฺก. 21/248/332) ได้ให้ความหมายไว้ว่า วุฑฒิธรรม 4 ธรรมที่เป็นเครื่องเจริญ หรือธรรมเป็นเหตุให้เกิดความเจริญงอกงาม ได้แก่ สัปปุริสสังเสวะ สัทธัมมัสสวนะ โยนิโสมนสิการ ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ โดยธรรมหมวดนี้ในบาลีที่มา เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อปัญญาวุฒิ คือเพื่อความเจริญงอกงามแห่งปัญญา

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ) (2548: 192) ได้อธิบายถึงความหมายและความสำคัญวุฒิธรรมว่า ธรรมอันเป็นเหตุแห่งความเจริญ หรือเพิ่มพูนให้เกิดความเจริญมากยิ่งขึ้นจากที่มีความเจริญระดับหนึ่งมาก่อนแล้ว ทรงแสดงไว้ในรูปของความเป็นเหตุปัจจัยที่ต้องอิงอาศัยซึ่งกัน ประสานสัมพันธ์ และสนับสนุนกัน เรียกว่า วุฒิธรรม 4 ประการ คือ

1) สัปปุริสสังเสวะ การคบหาสมาคมกับท่านสัตบุรุษ คือการร่วมหลักความคิด ร่วมกิจกรรม ร่วมผลประโยชน์กับคนดี

2) สัทธัมมัสสวนะ การฟังคำสั่งสอนของท่านด้วยความเคารพ คือบุคคลเมื่อมีศรัทธาในสัตบุรุษแล้วย่อมเข้าไปหาท่าน นั่งใกล้ๆ ท่าน ตั้งใจฟังคำสอนของท่าน มีจิตใจจดจ่ออยู่กับเสียงที่ท่านเปล่งออกมา พร้อมกับกำหนดเนื้อหาสาระจากคำสอน จนเกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง จนเป็นบุคคลผู้ประพฤติดีงามที่ประกอบด้วยกัลยาณธรรม อันเป็นธรรมฝ่ายดีกล่าวคือ เมตตา มีความรักใคร่ปรารถนาที่จะให้เป็นสุข สัมมาชีพ มีการเลี้ยงชีพในทางที่ชอบด้วยกฎหมายและศีลธรรม กามสังวร มีการสำรวมระวังไม่ล่วงเกิน สัจจวาจา มีคำพูดที่เป็นคำสัตย์คำจริง และสติ มีความระลึกได้ก่อนทำ ก่อนพูด ก่อนคิดอยู่เสมอ เนื่องเพราะความสำรวมระวังเชื่อฟังคำสอนท่าน

3) โยนิโสมนสิการ การนำเรื่องเหล่านั้นมาพิจารณาด้วยอุบายวิธีอันแยบคาย คือการเอาคำสอนที่ได้ฟัง ได้อ่านมาจำแนกแยกแยะออกไปให้ชัดเจนว่า อะไรเป็นอะไร ดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร มองจากเหตุดึงไปหาผล โยงจากผลกลับมาที่เหตุได้ พิจารณาเห็นถึงสิ่งที่ตรงกันข้ามกับสิ่งที่ตนได้ฟังมา อ่านมา มองเห็นถึงลักษณะที่คล้ายกัน แตกต่างกัน หรือความเป็นเหตุเป็นผลเป็นปัจจัยของกันและกัน จนสามารถเชื่อมเข้ากับกาลทั้ง 3 คือ อดีต อนาคต และปัจจุบันได้ โดยใช้อดีตเป็นบทเรียน มาประพฤติปฏิบัติตามควรแก่สิ่งนั้นในปัจจุบัน และใช้อดีตกับปัจจุบันเป็นตัวเชื่อมโยงไปสู่อนาคต

4) ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรม เป็นการกระทำที่ต่อเนื่องมาจากการคบสัตบุรุษ การฟังคำสอนของท่าน และนำมาคิดอย่างเป็นระบบ มีกฎเกณฑ์การคิด จนสามารถมองเห็นคุณและโทษ จากนั้นจึงนำสิ่งเหล่านั้นมาปฏิบัติ จนเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยปัญญา หมายเอาบุคคลผู้มีปัญญาเห็นความเกิดและความดับของสัตว์ตลอดจนสังขารทั้งหลาย และสามารถลด ละ สงบ บรรเทาจากกิเลสจนถึงการหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้ในที่สุด

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), (2551: 937) ได้ให้ความหมายไว้ว่า วุฒิ อ่านว่า วุดทิ แปลว่า ความเจริญ ความรุ่งเรือง การเพิ่มขึ้น ความเป็นผู้ใหญ่ มีคำเต็มว่า "วุฑฒิ" วุฑฒิเป็นหัวข้อข้อหนึ่งเรียกว่า วุฑฒิธรรม คือ ธรรมเป็นเหตุให้เจริญรุ่งเรือง มี 4 อย่างคือ

1) คบหาสัตบุรุษคือคนดี
2) ฟังคำสอนของสัตบุรุษ
3) ใช้โยนิโสมนสิการไตร่ตรองคำสอนนั้น
4) ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมที่ได้ตรองเห็นแล้ว

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), (2549: 138) ได้สรุปถึงคุณสมบัติที่สำคัญในการดำเนินชีวิตที่ดีไว้ว่า "...คุณธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม มี 4 อย่างคือ สัปปุริสสังเสวะ สัทธัมมัสสวนะ โยนิโสมนสิการ ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ..." โดยขยายความได้ว่า

1) สัปปุริสสังเสวะ คบหาสัตบุรุษ, เสวนาท่านผู้รู้ผู้ทรงคุณความดี, มีความประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ คบหาท่านผู้ทรงธรรมทรงปัญญาเป็นกัลยาณมิตร ดังที่มีท่านผู้นำทางไว้และทำให้มนุษย์สามารถสร้างสังคมที่ดีงามอันดำรงอยู่โดยธรรมได้

2) สัทธัมมัสสวนะ ฟังสัทธรรม, ตั้งใจฟังคำสอนของท่าน, เอาใจใส่เล่าเรียน ฟังอ่านหาความรู้ให้ธรรมที่แท้ซึ่งทำให้เกิดความเหมาะสมพอดีที่จะเกื้อกูลต่อความเจริญแห่งคุณธรรมของตนและการอยู่ร่วมกันด้วยดีของสังคม

3) โยนิโสมนสิการ ทำในใจโดยแยบคาย, รู้จักคิดพิจารณาให้เห็นเหตุผลคุณโทษในสิ่งที่ได้เล่าเรียนสดับฟังมานั้น โดยจับสาระที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้เพื่อเกื้อกูลตนเองและสังคม

4) ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรม, นำสิ่งที่ได้เล่าเรียนและตริตรองเห็นแล้วไปใช้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลัก และสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักการนั้นๆ สามารถวินิจฉัยแยกการอันควรมิควรทำ กำหนดความพอเหมาะพอดีที่ และการที่จะใช้หรือพัฒนาต่อไปของคุณธรรมอื่นๆ ทั้งหมดได้อย่างเหมาะสม

สรุปได้ว่าวุฒิ 4 หรือ วุฑฒิธรรม 4 หมวดนี้ ยังถูกเรียกว่า โสตาปัตติยังคะ 4 เป็นองค์คุณเครื่องบรรลุโสดาหรือคุณสมบัติที่ทำให้เป็นพระโสดาบัน จึงกล่าวได้ว่า วุฑฒิ 4 คือหลักธรรมสำคัญหมวดหนึ่ง ที่ต้องศึกษาและต้องปฏิบัติตามมาก เพื่อฝึกหัดกาย วาจา และจิตใจหรือสติปัญญาให้สูงขึ้น ซึ่งเป็นระบบในการดำเนินชีวิตที่ดี ที่ทำให้มนุษย์มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและบูรณาการ ทำให้เกิดเป็นองค์รวมของการพัฒนาที่มีดุลยภาพและยั่งยืน เพราะการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยวุฑฒิธรรม 4 หลังสถานการณ์โควิด 19 นี้ เป็นการพัฒนาตน เป็นการฝึกปฏิบัติเพื่อชีวิตที่ดีงาม เป็นความพึงพอใจของบุคคลต่อสภาพแวดล้อม เป็นความสามารถเฉพาะตนในการดำเนินชีวิต และเป็นความสามารถในการใช้นวัตกรรม AI และเทคโนโลยีล้ำสมัยเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตหลังจากสถานการณ์โควิดได้อย่างมีความสุขด้วย นอกจากนั้นบุคคลจะแสวงหาประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ตนเพื่ออยู่ดีมีสุขในปัจจุบันแล้ว บุคคลยังจะต้องสร้างหลักประกันในอนาคตภายหน้าไว้ด้วย เพราะพระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงเหตุที่เกิดถึงผลประโยชน์ในทางที่ดีงามแล้ว บุคคลยังต้องสร้างสมสิ่งที่ดีงาม และต้องให้ความเกื้อกูลต่อสัตบุรุษไว้ในกาลข้างหน้า อันหมายถึงประโยชน์ในวันข้างหน้า ชาติหน้า หรือชาติต่อๆ ไปภายหน้าด้วยเพื่อเป็นการพัฒนาให้ตนเจริญงอกงาม

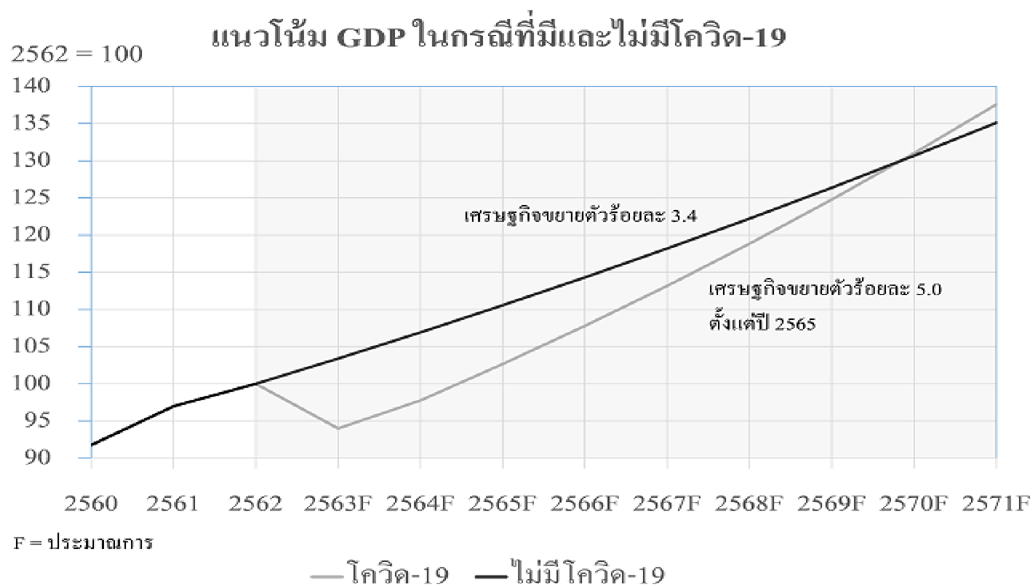
4. สถานการณ์สังคมไทยหลังวิกฤตโควิด 19 ในปัจจุบัน

สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคนี้เกิดขึ้นครั้งแรก ที่เมืองหวู่ฮั่น ประเทศจีน เมื่อเดือนธันวาคม ปี 2562 โดยการแพร่ระบาดมาจากตลาดค้าขายเนื้อสดและของทะเล จากนั้นจึงแพร่กระจายไปทั่วโลกจนถึงวันนี้ เป็นระยะเวลานานกว่าสองปีเต็ม มีผู้ติดเชื้อทั่วโลกกว่า 100 ล้านคน และเสียชีวิตมากกว่า 10 ล้านคน โดยสภาพการ

แพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา (COVID-19) ในปัจจุบันที่ทุกประเทศทั่วโลกต่างถูกโรคระบาดนี้ทำลายเศรษฐกิจ ความมั่นคง ระบบสังคมโลก และการใช้ชีวิตของประชากรโลกอย่างมาก รวมถึงสถานการณ์ในประเทศไทยที่มีผู้คนตกงานมากมาย มีโจรผู้ร้ายชุกชุมและสังคมวุ่นวาย ไร้ความสงบสุข เพราะต่างคนต่างต้องระวังตนเอง มีการบังคับให้ใส่หน้ากากอนามัยในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ในที่ทำงาน และในสถานที่ชุมชน จนถึงการห้ามเดินทางไประหว่างประเทศ ทำให้คุณภาพชีวิตของคนทั่วโลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง ซึ่งจากการสำรวจทราบว่าส่งผลต่อความกังวลใจของธุรกิจในเรื่องการแพร่ระบาดและสุขภาพบุคคลมีมากถึง 47.0% รองลงมาเป็นผลรวมด้านธุรกิจ 40.5% โดยผู้ประกอบการกังวลเรื่องสุขภาพและความปลอดภัยของชีวิตพนักงานที่จะส่งผลกระทบต่อครอบครัว การให้บริการแก่ลูกค้า และภาพลักษณ์ความเชื่อมั่นของลูกค้าในเรื่องความสะอาดและปลอดภัย (เจริญชัย เอกมาไพศาล, 2564: ออนไลน์)

จาก**ผลการระบาด**ของไวรัสโคโรนา**ได้ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้ต้องใช้ระยะเวลาในการฟื้นตัวนานออกไป** การฟื้นตัวในที่นี้ ไม่ใช่การฟื้นตัวกลับไปสู่ในระดับก่อนเกิดโควิด-19 ที่หลายสำนักคาดว่าจะต้องใช้เวลานานถึง 2 ปี นั่นคือปี พ.ศ. 2565 แต่หมายถึงว่าการฟื้นตัวจะกลับไปสู่แนวโน้มเดิมในกรณีที่ยังไม่มีโรคระบาดโควิด-19 เกิดขึ้น (ดอน นาครทรรพ, 2563: ออนไลน์)

ภาพที่ 1 ภาพแสดงแนวโน้ม GDP ในกรณีที่มีและไม่มีสถานการณ์โรคระบาดโควิด – 19

และเพื่อให้เห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้นในผังรูปประกอบ โดยแสดงถึงส่วนที่เป็นเส้นทึบ คือเส้นสมมติให้เศรษฐกิจไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 ขยายตัวร้อยละ 3.4 ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ย 5 ปี ของอัตราการขยายตัวเศรษฐกิจระหว่างปี พ.ศ. 2558 – พ.ศ. 2562 ไปเรื่อยๆ และแสดงถึงส่วนที่เป็นเส้นบาง คือสมมติให้เศรษฐกิจหดคัวร้อยละ 6.0 ในปี พ.ศ.2563 และขยายตัวร้อยละ 4.0 ในปี พ.ศ. 2564 ตามประมาณการของสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งประมาณการไว้สูงกว่าของธนาคารแห่งประเทศไทย ทั้งสองปี จากนั้นให้เศรษฐกิจไทยขยายตัวร้อยละ 5.0 ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายการพัฒนาของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี อย่างต่อเนื่องไปทุกปี พบว่า ระยะเวลาของเส้นบางจะไล่ตามเส้นทึบได้ทันจะเป็นปี พ.ศ. 2570 ซึ่งถ้าตัวเลขจริงออกมาต่ำกว่าที่สมมติไว้ การตัดกันก็อาจจะลากยาวออกไปอีก โดยหากมองใน**มิติทางด้านสาธารณสุขนี้อาจจะกล่าวได้ว่าสถานการณ์จะสงบภายในสองสามปีข้างหน้าเมื่อเรามีภูมิคุ้มกันหมู่ แต่ถ้ามองในมิติทางด้านเศรษฐกิจจะกล่าวได้ว่าสถานการณ์โควิด 19 นี้ยังส่งผลกระทบต่อไปอีกยาวนาน**

สำหรับการแพร่ระบาดรอบที่สองของประเทศไทยตั้งแต่ปลายเดือนธันวาคม พ.ศ. 2563 ที่ผ่านมา ทางกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศปิดโรงเรียนมาตั้งแต่วันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2563 จนกระทั่งถึงปัจจุบันเมื่อคณะกรรมการพิจารณาผ่อนคลายมาตรการการแพร่ระบาดของสถานการณ์โควิด 19 และได้มีมติให้โรงเรียนทั่วประเทศเปิดในวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564 ที่ผ่านมานี้ ยกเว้นเฉพาะในเขตที่ยังมีสถานการณ์ควบคุมเข้มงวดสูงสุดหรือพื้นที่สีแดงอยู่ การปิดโรงเรียนอันเนื่องมาจากสถานการณ์โควิด 19 นี้ ผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดนั่นคือนักเรียน ถึงแม้ว่าทางโรงเรียนได้จัดห้องเรียนเสมือนให้เด็กกับครูได้ เรียนได้สอนกัน แต่ก็พบว่าประสิทธิภาพทางการศึกษาที่เกิดขึ้นนั้นยังอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่น่าจะยอมรับได้ จึงหวังเพียงว่าในการประชุมของศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด 19 ในอนาคตนี้ จะอนุมัติให้เด็กนักเรียนได้กลับเข้ามาเรียนกันในโรงเรียนทุกคน

นอกจากสิ่งที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น สังคมไทยยังได้เรียนรู้ถึงสิ่งอื่นๆ อีก ดังเช่น

1. สังคมไทยได้เรียนรู้ว่า ปัญหาเรื่องสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองนั้น ทุกอย่างเกี่ยวข้องกันทั้งหมดเสมือนดั่งกาย เพราะเมื่อมีโรคระบาดเกิดขึ้น ปัญหาจึงกระทบไปทุกระบบของประเทศ ซึ่งการลงทุนภาครัฐจะเน้นเฉพาะด้านเศรษฐกิจอย่างเดียวไม่ได้ ต้องลงทุนด้านสุขภาพและสังคมควบคู่กันไปด้วย

2. สังคมไทยได้เรียนรู้ว่า ความเสี่ยงมีอยู่ทุกเวลา ทุกสถานที่ และเกิดขึ้นได้กับทุกคนที่อยู่ในความประมาท เสมือนดั่งศีล เพราะทุกคนไม่ว่ารวยหรือจน มีโอกาสได้รับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นหลากหลาย รุนแรง และไม่ปลอดภัยต่อชีวิต ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการสร้างระบบภูมิคุ้มกันที่ดีของประเทศให้มีประสิทธิภาพจากความไม่ประมาทของทุกภาคส่วน จึงเป็นหัวใจสำคัญของการป้องกันความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น

3. สังคมไทยได้เรียนรู้ว่า การแก้ปัญหาจะต้องใช้ระยะเวลา มีความอดทน มีจิตใจที่ตั้งมั่น และไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ทั้งหมด เสมือนดั่งสมาธิ เพราะต้องมีการระลึกรู้ถึงปัญหา จึงจะสามารถรับมือกับวิกฤตได้อย่างทันท่วงทีและมีประสิทธิภาพ

4. สังคมไทยได้เรียนรู้ว่า วิกฤตที่เกิดขึ้นมีพื้นฐานมาจากสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม เศรษฐกิจ และช่องว่างทางความคิด เสมือนดั่งปัญญา เพราะเห็นได้จากคนร่ำรวยและคนชั้นกลางในเมืองต้องการนโยบาย Lockdown ปิดกิจกรรม เพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของโรค เนื่องจากตนมีฐานะดีจึงต้องการความปลอดภัยก่อน แต่ขณะที่คนยากจนกลุ่มใหญ่เลือกที่จะทำมาหากินไว้ก่อน ไม่เช่นนั้นอาจจะอดตายได้ ซึ่งปัญหาช่องว่างระหว่างคนสองกลุ่มนี้ชัดเจน และรัฐต้องมีทางออกให้คนทุกกลุ่มอยู่ร่วมกันได้ เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่จะนำไปสู่การเผชิญหน้า

สรุปได้ว่า การระบาดของโรคโควิด19 ได้ขยายเป็นวิกฤตใหญ่ของประเทศ ทำให้ได้วิเคราะห์ถึงสิ่งดีๆ เชิงระบบที่มีอยู่ในสังคมไทย และคนในสังคมได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จากปัญหาต่าง ๆ มากมาย ซึ่งคนส่วนหนึ่งเห็นถึงปัญหาและยอมรับการอยู่ร่วมกันกับสภาพปัจจุบันได้ โดยยังหาทางออกที่ดีให้กับประเทศไม่ได้ แต่เชื่อว่าวิกฤตการณ์นี้ได้ปลุกให้ประชาชนกลุ่มใหญ่และคนรุ่นใหม่ที่เป็นอนาคตของประเทศ จะต้องสร้างภูมิคุ้มกันใหม่ให้เกิดแก่สังคม เพราะชนกลุ่มนี้ได้เรียนรู้และพร้อมมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา เพื่อร่วมกำหนดอนาคตของประเทศ ฉะนั้นแนวโน้มสังคมไทยหลังวิกฤตโควิด 19 จึงน่าจะมีการพัฒนาหรือปฏิรูประบบต่าง ๆ ของประเทศให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น เพราะทุกคนต่างได้รับผลกระทบและได้เรียนรู้ถึงการรับมือกับวิกฤติการณ์นี้ร่วมกันมาอย่างถ้วนหน้า

5. การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักวุฑฒิธรรม 4 เพื่อการดำเนินชีวิตหลังสถานการณ์โควิด 19

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับพระพุทธศาสนามาเป็นเวลาช้านาน การดำเนินชีวิตจึงควบคู่ไปกับศาสนาโดยการนำเอาหลักพุทธธรรมมาเป็นหลักปฏิบัติของชีวิตเสมอมา โดยถือรวมว่าสังคมไทยกับพระพุทธศาสนาเกื้อหนุนและส่งเสริมกันมาตลอด ส่วนทางด้านจริยธรรมนั้นเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของสังคมไทยซึ่งมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังจริยธรรม ทำให้สังคมมีความสงบร่มเย็นมีความสุขกันมาโดยตลอด กล่าวคือมีความผูกพันกับวิถีชีวิตคนไทยนับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายซึ่งเป็นการดำเนินชีวิตด้วยการนำเอาหลักธรรมทางศาสนามาปฏิบัติ เป็นการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของจริยธรรมที่ต้องมีศาสนาเป็นแกนหลัก และในอดีตที่ผ่านมาสถาบันครอบครัวไทยมีหลักฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างการพัฒนาสังคม (ไพฑูรย์ เครือแก้ว, 2513: 46) ดังนั้น

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีบทบาทในสถานการณ์ที่คนทั่วโลกกำลังมีความทุกข์ และต้องเผชิญกับการแพร่ระบาดของโรคไวรัส COVID-19 ที่ได้สะท้อนภาพของสังคมไทยในช่วงวิกฤตการณ์นี้หลายเรื่อง ดังเช่น ความเลื่อมล้ำของสังคม การเข้าถึงสวัสดิการชองรัฐที่ไม่เท่าเทียมกัน น้ำใจของคนบางส่วนที่ขาดหายไป ความเข้าใจผิดอย่างขาดเหตุผลของคนบางคน รวมถึงการเห็นแก่ตัวของคนบางกลุ่มที่มุ่งเอารัดเอาเปรียบ และแสวงหาผลประโยชน์จากความเดือดร้อนของคนส่วนใหญ่

การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักวุฑฒิธรรมหลังสถานการณ์โควิดนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2543: 18) ได้แสดงจุดเริ่มของการพัฒนาด้วยการศึกษา (สิกขา) ตามหลักพระพุทธศาสนาว่า ปรโตโฆสะที่ดีสร้างศรัทธาชนิดที่ชักนำให้เกิดโยนิโสมนสิการ เมื่อโยนิโสมนสิการเกิดขึ้น แล้วก็หมายถึงว่า ได้มีจุดเริ่มของการศึกษาหรือการพัฒนาปัญญาได้เริ่มขึ้นแล้ว จากนั้นก็จะเกิดการคิดที่ใช้ปัญญา และทำให้ปัญญาเจริญงอกงามยิ่งขึ้น นำไปสู่การแก้ปัญหา เป็นทางแห่งความดับทุกข์ เป็นความเชื่อและศรัทธาที่เป็นแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของบุคคลในทุกระดับ นับตั้งแต่ตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปตามทางสายกลางของหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะทางด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคง เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน และก้าวทันต่อกระแสโลกยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งในพระพุทธศาสนาเรียก “ความเชื่อ” (Belief) นี้ว่า “ศรัทธา” (Faith) หมายถึง ความเชื่อความมั่นใจในปัญญา คุณธรรม และความเพียรพยายามของมนุษย์ ที่ทำให้สามารถเข้าถึงความจริง ความดีงามสูงสุดได้ตามกฎธรรมดาแห่งเหตุและผล โดยคุณประโยชน์ของศรัทธาจะเป็นไปใน 2 แนวทางคือ ในแนวทางแรกนี้ ศรัทธาเป็นปัจจัยให้เกิดปีติที่ทำให้เกิดปัสสัทธิ คือความสงบซึ่งนำไปสู่สมาธิและปัญญาในที่สุด ส่วนในแนวทางหลังนั้น ศรัทธาทำให้เกิดวิริยะ คือความเพียรพยายามที่จะปฏิบัติ ทดลองสิ่งที่เชื่อด้วยศรัทธานั้น ให้เกิดผลประจักษ์จริงแก่ตนจนนำไปสู่ปัญญาได้ในที่สุดเช่นกัน ซึ่งกล่าวได้ว่าความเชื่อหรือศรัทธาเป็นพื้นฐานในการรับรู้สิ่งที่ดีงาม หรือสิ่งที่เป็นประโยชน์จากการคบหากัลยาณมิตรหรือสัตบุรุษนั่นเอง ซึ่งเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้เกิดขึ้นกับตนเอง คือเป็นการสร้างความฉลาดหรือความเชี่ยวชาญให้เกิดขึ้นในตน ทั้งในด้านความเจริญ ความเสื่อม และวิธีการแก้ไขหรือการอยู่ร่วมกัน ที่เรียกว่า “โกศล 3” นั่นเอง

ฉะนั้น ศรัทธาจึงเป็นบาทฐานสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักวุฑฒิธรรมหลังสถานการณ์โควิด 19 ในภาวะปัจจุบัน อีกทั้งเมื่อบุคคลใดได้เสวนากับสัตบุรุษจนเกิดศรัทธาที่ถูกต้อง และนำไปปฏิบัติใช้ได้ถูกต้องแล้วย่อมจะเชื่อมต่อเข้ากับโยนิโสมนสิการ เพื่อพิจารณานำให้เกิดปัญญาอันเป็นสัมมาทิฏฐิ ซึ่งกล่าวโดยย่อได้ว่า หลักวุฑฒิธรรม 4 ธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญ หรือธรรมเป็นเหตุให้เจริญรุ่งเรือง ได้แก่ สัปปุริสสังเสวะ สัทธัมมัสสวนะ โยนิโสมนสิการ และธัมมานุธัมมปฏิปัตติ ซึ่งในความเชื่อตามวิถีชีวิตแบบพุทธบนพื้นฐานการพัฒนาคุณภาพชีวิตหลังสถานการณ์โควิด ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติดังนี้

1) สัปปุริสสังเสวะ การคบหาสมาคมกับท่านสัตบุรุษ เป็นหลักการหรือแนวคิดของความเชื่อ ความมั่นใจในปัญญา คุณธรรม และความเพียรพยายามของมนุษย์ที่ทำให้สามารถเข้าถึงความจริงและความสำเร็จได้ เพราะศรัทธาในความรู้ความสามารถของผู้เป็นสัตบุรุษ ทำให้เกิดวิริยะ คือความเพียรพยายามที่จะปฏิบัติ ทดลองในสิ่งที่เชื่อด้วยศรัทธานั้นให้เห็นผลประจักษ์จริงจังแก่ตน และจะนำไปสู่ความสำเร็จได้เช่นกัน ฉะนั้นศรัทธาในสัตบุรุษจึงเป็นเหตุเบื้องต้นของการรับรู้ตามกระบวนการเพื่อเปลี่ยนเจตคติของบุคคล โดยมาทำความเข้าใจถึงแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีด้วยหลักวุฑฒิธรรม 4 และมีความสามารถในการนำไปใช้ตามหลักโกศล 3 เพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีของตนได้ในที่สุด

2) สัทธัมมัสสวนะ การฟังคำสั่งสอนของท่านด้วยความเคารพ เป็นหลักยึดที่ช่วยคุ้มครองความดีงามไว้ให้ตั้งมั่นอยู่ในตนได้ โดยเหนี่ยวรั้งให้หลุดจากความชั่วที่เป็นอกุศล และทำให้ตั้งมั่นอยู่ในสุจริตศรัทธาซึ่งเป็นกุศล โดยคำสั่งสอนจากสัตบุรุษนี้แม้เบื้องต้นจะยังไม่มีความคิดเป็นเหตุเป็นผล คือไม่ประกอบด้วยปัญญา ก็ถือว่าใช้ได้ และมีปรากฏอยู่ในบางครั้งว่าศรัทธาแบบเชื่อโดยไม่คิดถึงเหตุผลนี้ สามารถใช้ประโยชน์ในเบื้องต้นได้ดีกว่าศรัทธาที่มีการใช้ปัญญากำกับเสียอีก เพราะปราศจากวิจิกิจฉาซึ่งเป็นความลังเลสงสัย ฉะนั้นการฟังคำสั่งสอนของท่านด้วยความเคารพจึงเป็นวิธี หรือกระบวนการเพื่อให้เกิดความสมดุลของการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีด้วยหลักวุฑฒิธรรม 4 ที่

แสดงออกมาทางกาย และเป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการพัฒนาตนให้มีการกระทำที่ถูกต้องตามหลักโกศล 3 ตามลำดับต่อไป

3) โยนิโสมนสิการ การนำเรื่องที่เล่าเรียนมาพิจารณาด้วยอุบายวิธีอันแยบคาย เป็นหลักช่วยให้เกิดสมาธิและตั้งมั่นอยู่ในตน ถึงพร้อมในการพิจารณาด้วยปัญญาจากการฟังทำให้จิตใจสงบมั่นคง และเกิดความเพียรพยายามด้วยจิตใจที่เข้มแข็ง มั่นคง และค้นหาเหตุผล เป็นการเชื่อมั่นโดยใช้ความคิดหาเหตุผล และเป็นประโยชน์สามารถจำแนกแยกแยะออกไปให้ชัดเจนว่า อะไรเป็นอะไร ดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร มองจากเหตุดึงไปหาผล โยงจากผลกลับมาที่เหตุได้ เช่นเดียวกันโยนิโสมนสิการจึงเป็นวิธีการหรือกระบวนการกุศลเพื่อกำกับสัทธัมมัสสวนะให้ยั่งยืนอยู่ในจิตใจตน ทำให้เกิดความสมดุลของการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีด้วยหลักวุฑฒิธรรม 4 ที่แสดงออกมาทางกาย วาจาและทางใจ ด้วยความคิดที่ดีงาม เสียสละ และเป็นการพัฒนาความเจริญของตนเองให้มีมากยิ่งขึ้นตามหลักโกศล 3 สืบไปในลำดับ

4) ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ การปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรม เป็นหลักช่วยให้เกิดปัญญา ที่เริ่มจากโลกียสัมมาทิฏฐิเป็นเบื้องต้นและยิ่งขึ้นไป โดยศรัทธาจะเชื่อมต่อกับโยนิโสมนสิการใน 2 ลักษณะคือ ลักษณะแรกเป็นช่องทางที่ให้กัลยาณมิตรผู้เป็นสัตบุรุษสามารถแนะนำความรู้ และสร้างความเข้าใจให้รู้จักคิด คือกระตุ้นให้คนผู้นั้นเริ่มใช้โยนิโสมนสิการในการรับฟังข้อมูลและเหตุผล เพราะหากไม่มีกัลยาณมิตรแล้วอาจทำให้คนผู้นั้นไม่ยอมเปิดใจรับการแนะนำ ลักษณะที่สองคือศรัทธาช่วยเตรียมพื้นฐานของสิ่งที่จะพิจารณาไว้ให้โยนิโสมนสิการนำไปคิดต่อไป โดยศรัทธาเพื่อการนี้จะต้องมีการใช้ปัญญากำกับ และเป็นศรัทธาที่ต้องมีการกระทำประกอบตามไปด้วย นั่นคือมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีด้วยหลักวุฑฒิธรรม 4 เพราะปัญญาจะสนับสนุนให้ศรัทธา ศีลและจาคะ มีความตั้งมั่นมากยิ่งขึ้นตามหลักโกศล 3

ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักวุฑฒิธรรม 4 หลังสถานการณ์โควิด 19 ในที่นี้จึงเป็นการปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท โดยมีจุดเริ่มต้นมาจากศรัทธาการรับรู้ทางพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดการคบหาสัตบุรุษอันเป็นเครื่องนำพาไปสู่กระบวนการของวุฑฒิธรรม 4 ที่เริ่มต้นด้วย สัปปุริสสังเสวะ สัทธัมมัสสวนะ โยนิโสมนสิการ และธัมมานุธัมมปฏิปัตติ เรียงกันไปตามลำดับ ซึ่งถือเป็นการเรียนรู้และการประพฤติปฏิบัติธรรมตามหลักการพัฒนาชีวิตที่ถูกต้องในทางพระพุทธศาสนา การประพฤติปฏิบัติธรรมในวุฑฒิธรรม 4 มีนัยในการอธิบายได้ในทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมหมวดอื่นๆ อีกมาก นั่นคือเป็นการประพฤติปฏิบัติธรรมเพื่อผลในทางโลก หรือผลทางสังคม ซึ่งเป็นผลที่จะทำให้สังคมโลกเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม และการประพฤติปฏิบัติเพื่อผลในทางธรรมซึ่งเป็นผลทางด้านจิตใจโดยตรง อันเป็นผลที่จะทำให้เกิดความสงบสุขในชีวิต สมดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

ธมฺโม หเวรกฺขติธมฺมจารี ธมฺโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาติ
เอสานิสํโสธมฺเม สุจิณฺเณ น ทุคฺคตึ คจฺฉติ ธมฺมจารีติฯ (ขุ.วิมาน. 26/332/314)

แปลความอธิบายได้ว่า “ธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรมเป็นปกติวิสัย ธรรมที่บุคคลประพฤติดีแล้วย่อมนำสุขมาให้ นี่เป็นผลแห่งธรรมที่ประพฤติดีแล้ว ผู้ประพฤติเป็นปกติวิสัยย่อมไม่ไปสู่ทุคติ”

นอกจากนั้นแล้ว การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักวุฑฒิธรรม 4 เพื่อการดำเนินชีวิตหลังสถานการณ์โควิด 19 นี้ ยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้เกิดขึ้นกับตนเอง คือเป็นการสร้างความฉลาดในตน หรือสร้างความเชี่ยวชาญให้เกิดขึ้นในตนนั่นเอง ซึ่งในหลักพุทธธรรมเรียกว่า “โกศล 3” (proficiency) หมายถึง ความฉลาด ความเชี่ยวชาญเป็นความฉลาดในเรื่องที่ถูกต้อง ซึ่งการทำให้มีขึ้นใน 3 ด้าน ถือเป็นเรื่องของการดำเนินชีวิตที่ดี (ที.ปา. 11/228/231) นั่นคือ

1. อายโกศล (proficiency as to progress) เป็นการพัฒนาความฉลาดในความเจริญ เป็นความฉลาดที่รู้ว่าอะไรเป็นเหตุที่ทำให้เกิดความเจริญ โดยหลักธรรมที่แสดงถึงความเจริญ เช่น วุฑฒิธรรม 4 ทำให้รอบรู้ทางเจริญและเหตุของความเจริญ เป็นเหตุทำให้มีความประพฤติและความสัมพันธ์เกื้อกูลที่ดีกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและเพื่อนมนุษย์ในสังคม ดังเช่น รู้วิธีอยู่ร่วมกันในสังคมหลังสถานการณ์โควิด 19

2. อปายโกศล (proficiency as to regress) เป็นการพัฒนาความฉลาดในความเสื่อม เป็นความฉลาดที่รู้ว่าอะไรเป็นเหตุที่ทำให้เกิดความเสื่อม โดยหลักธรรมที่แสดงถึงความเสื่อม เช่น อบายมุข 4 ทำให้รอบรู้ทางเสื่อมและเหตุของความเสื่อม เป็นเหตุป้องกันไม่ให้เกิดความประพฤติและความสัมพันธ์เกื้อกูลที่ไม่ดีกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและเพื่อนมนุษย์ในสังคม ดังเช่น รู้วิธีป้องกันตนเองในสังคมหลังสถานการณ์โควิด 19

3. อุปายโกศล (proficiency as to means and method) เป็นการพัฒนาความฉลาดในอุบาย คือ รอบรู้วิธีการแก้ไขเหตุการณ์และวิธีการที่ทำให้สำเร็จ ซึ่งมีหลักธรรมที่ถึงความสำเร็จ เช่น อิทธิบาท 4 เป็นหลักทำให้จิตเข้มแข็ง มั่นคง เจริญงอกงามในธรรมทั้งหลายซึ่งส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกันในสังคม ดังเช่น สังคหะวัตถุ ที่เริ่มจากการเสียสละแบ่งปัน มีวาจาที่ไพเราะสุภาพสมานสามัคคี มีความประพฤติอันเป็นประโยชน์ และมีการปฏิบัติตนสม่ำเสมอกันในชนทั้งหลายในสังคมหลังสถานการณ์โควิด 19

โดยผู้ที่ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักวุฑฒิธรรมหลังสถานการณ์โควิดนี้ เป็นการพัฒนาปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ คิดอย่างมีเหตุผล และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา ย่อมเกิดประโยชน์แก่ตน 3 ประการ (โสภณ ขำทัพ, 2551: 122) คือ

1) ทำให้บุคคลเป็นคนดีของสังคม เป็นผู้ที่มีระเบียบวินัย เป็นบุคคลที่งดเว้นจากกายทุจริต วจีทุจริต และประพฤติแต่กายสุจริต วจีสุจริต อันเป็นวิธีการพัฒนาตนให้เกิดความเจริญแก่บุคคลในด้านพฤติกรรมที่ดี เพราะคบคนดีและปฏิบัติตนตามคำสอนท่าน พฤติกรรมจึงแสดงออกมาทางกายและวาจา ซึ่งสามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ อันเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมโดยตรง เรียกว่า อายโกศล

2) ทำให้บุคคลมีจิตใจและอารมณ์มั่นคง เป็นผู้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนอื่นและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เป็นบุคคลที่งดเว้นจากอบายมุขต่างๆ ได้แก่ เสพของมึนเมา เที่ยวกลางคืน ชอบดูการละเล่น ติดการพนัน คบคนชั่ว และเกียจคร้านการงาน เป็นต้น เพราะรู้ถึงเหตุที่ทำให้เกิดความเสื่อม และประพฤติแต่มโนสุจริต ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข มีจิตใจเสียสละและยินดีให้อภัย เรียกว่า อปายโกศล

3) ทำให้บุคคลรู้และเข้าใจในสิ่งต่างๆ อย่างถูกต้อง ตรงตามความเป็นจริง เป็นสภาพแห่งไตรลักษณ์อันเป็นสัมมาทิฏฐิ เป็นการพัฒนาบุคคลตามหลักของปัญญา เพื่อพัฒนาบุคคลให้รู้วิธีการแก้ไขในเหตุการณ์ต่างๆ ตลอดจนวิธีการที่จะทำให้สำเร็จในเหตุการณ์ต่างๆ เข้าใจการดำเนินชีวิตอย่างแจ่มแจ้งแท้จริงในสถานการณ์นั้นๆ จนถึงการหลุดพ้นจากกิเลสได้ เรียกว่า อุปายโกศล

จึงกล่าวได้ว่า“**วุฑฒิธรรม 4**” เป็นหลักธรรมเพื่อการพัฒนาชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ถือเป็นหลักธรรมที่ปฏิบัติแล้ว นำไปให้เกิดความรู้ความเข้าใจอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจ ผูกใจบุคคล และประสานหมู่ชนในสังคมให้มีความสามัคคีเป็นธรรม เป็นที่รักที่ชื่นชอบใจแก่คนทั่วไป และต่อเติมน้ำใจซึ่งกันและกันที่ทำให้สังคมสงบสุขร่มเย็น

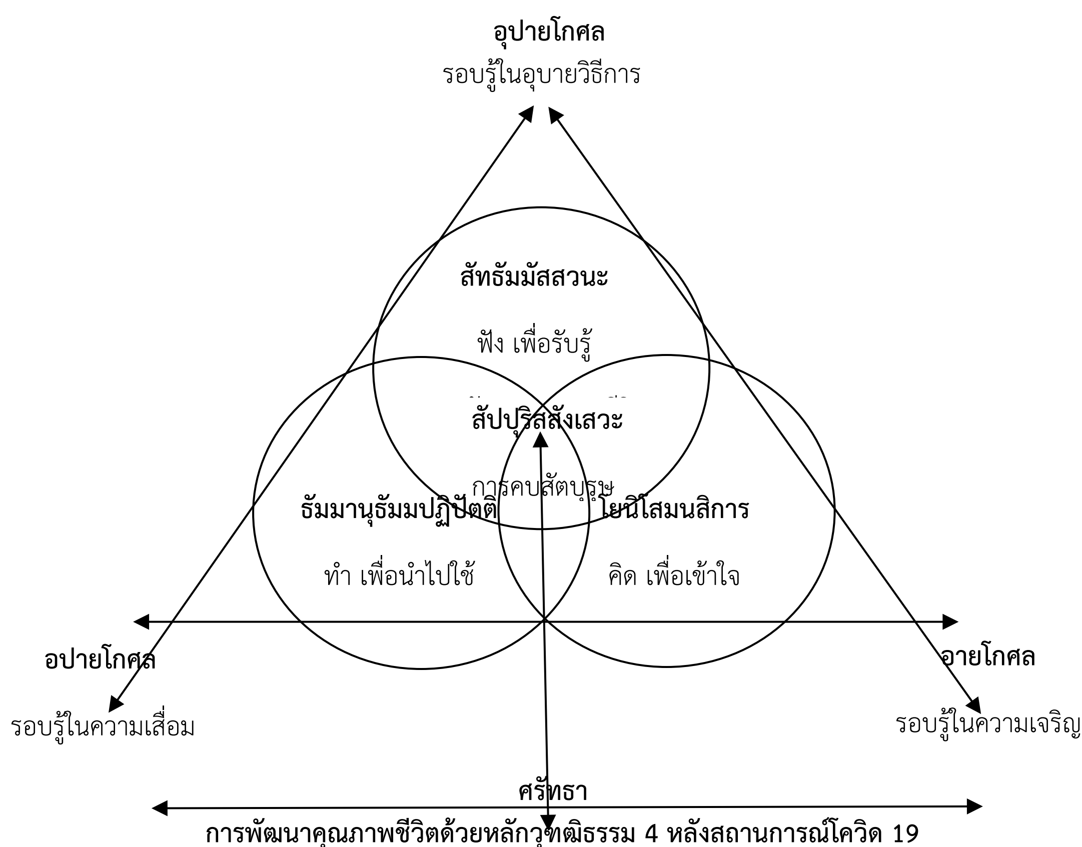
6. อภิปรายผลการศึกษา

หลักวุฑฒิธรรม 4 นี้เป็นความเจริญในกาลข้างหน้า เป็นสิ่งที่ติดจิตใจบุคคลไป และเป็นที่พึ่งพำนักของบุคคล ทั้งนี้การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักวุฑฒิธรรม 4 หลังสถานการณ์โควิด 19 จึงเป็นเพราะศรัทธาที่เชื่อมั่นในหลักการคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเมื่อบังเกิดขึ้นแล้วย่อมจะคบหาสัตบุรุษผู้เป็นกัลยาณมิตร เพื่อแสวงหาความรู้ที่เป็นประโยชน์ เพื่อขจัดความไม่เชื่อ ความสงสัย และความโลภให้เบาบางลง โดยพิจารณาฟังคำสั่งสอนของท่านด้วยความเคารพ และเพื่อจะทำหน้าที่ขจัดความชั่วตามสมควรแก่ข้อนั้นๆ ซึ่งล้วนเป็นอาการของความโลภ ความโกรธและความหลง ทำการพิจารณาสิ่งต่างๆ ด้วยอุบายวิธีอันแยบคาย เพื่อจะขจัดความตระหนี่ ความโลภ ความโกรธ ความหลงให้เบาบางลง จากนั้นจึงเกิดการปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรม เปรียบเสมือนกับปัญญาอันเป็นแสงสว่าง เพราะเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะทำหน้าที่ขจัดความสงสัยความหลงให้หมดไปจากจิตใจตามลำดับ ฉะนั้น ความสัมพันธ์ของกระบวนการเป็นการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นหลักในการพัฒนาตน ทำให้ชีวิตมีความสุข บริสุทธิ์ และเป็นการกระทำความดีละเว้นความชั่ว อันเป็นไปตามหลักวุฑฒิธรรม 4 ซึ่งสามารถมองเห็นได้จากการพัฒนาชีวิตของบุคคลได้ นั่นคือเมื่อบุคคลมีศรัทธาความเชื่อที่ถูกต้องด้วยสัมมาทิฏฐิ แล้ว ย่อมมีความ

ประพฤติที่ดีงามด้วยสัมมาอาชีวะ เพราะมีความเชื่อมั่นในอาชีพการงานนั้นๆ การดำเนินชีวิตจึงเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่หวาดหวั่นหรือสะดุ้งต่อสิ่งใด ไม่หวั่นไหวต่อเสียงตำหนิหรือความรู้สึกที่ไม่ยอมรับจากสังคม และไม่ฟุ้งซ่านรำคาญใจให้เป็นทุกข์ เนื่องจากจิตจะปลอดโปร่ง สงบนิ่ง เป็นจิตใจที่มั่นคง อันเป็นผลดีที่จะก่อให้เกิดปัญญาเพื่อการคิดพิจารณารับรู้สิ่งต่างๆ ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น จนทำให้การฟัง การคิด หรือการกระทำของบุคคลเหล่านั้นที่แสดงออกมาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นกระบวนการที่สอดคล้องและน้อมนำไปสู่องค์ธรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกันไปอย่างต่อเนื่องนั่นเอง

จากข้อค้นพบนี้สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ว่า **"ผังใต้ร่มโพธิ์"** ทั้งนี้เพราะแสดงถึงความสัมพันธ์ของการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักวุฑฒิธรรม 4 หลังสถานการณ์โควิด 19 นั้นเปรียบเสมือนกันต้นพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งอุปมามีรากเป็นการพัฒนา มีลำต้นเป็นศรัทธา มีกิ่งก้านต่างๆ เป็นหลักวุฒิธรรม 4 ที่เรียงกันไปตามลำดับ นั่นคือ สัปปุริสสังเสวะ สัทธัมมัสสวนะ โยนิโสมนสิการ และธัมมานุธัมมปฏิปัตติ โดยทุกองค์ธรรมมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่องในทุกมิติที่แสดงออกมาทางกาย วาจา ใจ และมีใบต่างๆ ตามกิ่งก้านประกอบกัน เกี่ยวข้องกันเป็นหลักโกศล 3 ซึ่งเป็นองค์ธรรมที่เกิดขึ้นจากความเชี่ยวชาญที่ถูกพัฒนาเป็นความฉลาดในความเจริญ ความฉลาดในความเสื่อม และความฉลาดในอุบาย คือรอบรู้วิธีแก้ไขปัญหาจากสาเหตุต่างๆ และวิธีการที่ทำให้เกิดผลสำเร็จ อันถือเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้เกิดขึ้นกับตนเอง อันเป็นความสัมพันธ์แบบองค์รวมของหลักพุทธธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักวุฑฒิธรรม 4

ดังรูปภาพที่ 2 ที่แสดงถึงองค์ความรู้ใหม่ ที่เรียกว่า"ผังใต้ร่มโพธิ์"

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่"ผังใต้ร่มโพธิ์"แสดงถึงความสัมพันธ์แบบองค์รวมของหลักพุทธธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักวุฑฒิธรรม 4 หลังสถานการณ์โควิด 19 (ปรับปรุงจากผังความคิดของ โสภณ ขำทัพ, 2551)

7. ข้อเสนอแนะ

แนวโน้มในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรมของสังคมไทยจะมีมากยิ่งขึ้น และเป็นบทบาทสำคัญที่ควบคู่ไปกับกระแสการดำเนินชีวิตหลังสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 ซึ่งภาครัฐควรเอาใจใส่ให้การสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้เกิดการรับรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และรองรับทักษะการศึกษาแห่งศตวรรษที่ 21 ในนวัตกรรมแห่งโลกยุคใหม่กับการก้าวเข้าสู่ความเป็นสังคมพลโลก เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้เกิดแก่เยาวชน ตลอดจนจัดสรรเงินงบประมาณส่งเสริมดำเนินงานขับเคลื่อนในทุกองค์การ ทุกส่วนทั้งภาครัฐและภาคเอกชนช่วยกันสนับสนุนส่งเสริมค้นคว้าหาองค์ความรู้ใหม่ด้วยการวิจัยศึกษาถึงการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเข้ากับศาสตร์ต่างๆ ที่มีอยู่ให้เกิดผลเชิงประจักษ์เป็นรูปธรรม

8. เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2525). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสยามรัฐ.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

กฤตสุชิน พลเสน และคณะ. (2563). **การอยู่ร่วมกันในสถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ตามแนวพุทธปรัชญา.** รายงานวิจัย. โครงการวิจัยเพื่อการพัฒนาการเรียนการสอนมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

เจริญชัย เอกมาไพศาล. (2564). **ผลกระทบและการปรับตัวของผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมและร้านอาหารช่วงโควิด-19.** คอลัมน์ "แจงสี่เบี้ย" กรุงเทพธุรกิจ ฉบับวันที่ 26 ตุลาคม 2564 เรียกใช้เมื่อ 11 พฤศจิกายน 2564 จาก https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/article.

ดอน นาครทรรพ. (2563). **วิกฤตโควิด : ศึกนี้ยังอีกยาวไกล.** คอลัมน์ฝ่ายเสถียรภาพระบบการเงิน สถาบันวิจัยเศรษฐกิจ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ธนาคารแห่งประเทศไทย ลงวันที่ 29 ธันวาคม 2563 เรียกใช้เมื่อ 9 ตุลาคม 2564 จาก https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/article.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2551). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). **ความคิดแหล่งสำคัญของการศึกษา.** กรุงเทพฯ: พุทธธรรม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: สื่อตะวัน.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2549). **สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ์.** พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2549). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ.** พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: กลุ่มผู้สนใจศึกษาธรรม สหธรรมมิก.

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), (2548). **นิเทศธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: กองทุนไตรรัตนานุภาพ.

ไพฑูรย์ เครือแก้ว. (2513). **ลักษณะสังคมไทย.** กรุงเทพฯ: เลี่ยงเชียงจงเจริญ.

สุพริศร์ สุวรรณิก. (2564). **5 Megatrends สำคัญที่ไทยต้องเร่งรับมือ.** สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์. คอลัมน์ "บางขุนพรหมชวนคิด" นสพ. ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 2 ตุลาคม 2564. เรียกใช้เมื่อ 31 ตุลาคม 2564 จาก https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/article.

โสภณ ขำทัพ. (2551). เศรษฐกิจพอเพียงในบริบทวิถีชีวิตแบบพุทธตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

Assael, H. (1995). **Consumer behavior and marketing action.** Cincinnati, OH: South- Western College.

การตื่นรู้ด้วยสติกับความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21
Mindful Awakening and Changes in the 21st Century

พระมหาวุฒิชัย ธมฺมวิชฺโช (อดกลั้น)[1]
พระมหาไมตรี ปุญฺญามรินฺโท (กองแสน)[2]

บทคัดย่อ

ในโลกปัจจุบันทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วโดยไม่ทันตั้งตัว ซึ่งการเปลี่ยนแปลงมีความซับซ้อนเป็นอย่างมาก ความรู้จึงมีความสำคัญมากในปัจจุบัน เพราะในโลกทุกวันนี้สังคมเปิดรับ เปิดกว้างมากขึ้น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จึงเป็นการเรียนรู้ที่ไม่ใช่มีแค่ความรู้ แต่เป็นการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยการมีสติ รู้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้น และจะเกิดขึ้นในอนาคตอีกด้วย ในศตวรรษที่ 21 ความเปลี่ยนแปลงได้ปรับเปลี่ยนชีวิตของผู้คนไปอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นด้านการใช้เทคโนโลยี ด้านการศึกษา ด้านการดำรงชีวิต ทำให้การใช้ชีวิตในแต่ละวันจำเป็นต้องรู้เท่าทันและมีสติตื่นรู้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

คำสำคัญ: สติ, ความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21

Abstract

In today's world, everything is changing rapidly and unexpectedly. The change is very complicated. Knowledge is therefore very important nowadays because in today's world, society is more open to exchange and learn. It is essential that learning in the 21st century is learning that is not just knowledge, but is to promote lifelong learning skills by being aware of the changes that are taking place and that will occur in the future. In the 21st century, changes are rapidly changing people's lives, whether in the fields of technology, education, livelihoods. This makes everyday life necessary to be aware and aware of various situations that arise.

Keywords: mindfulness, change in the 21st century

1. บทนำ

สังคมปัจจุบันนี้ รูปแบบในการดำเนินชีวิต ได้เปลี่ยนไปจากอดีตอย่างสิ้นเชิง ส่งผลให้แนวความคิดของคนเปลี่ยนไป มุ่งเน้นในการให้ความสำคัญกับตน สนใจประโยชน์ของตน มากกว่าการให้ความสำคัญกับผู้อื่นหรือประโยชน์ส่วนรวม การเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตสมัยใหม่ในศตวรรษที่ 21 นั้นเพื่อที่จะเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาที่ไม่พึงประสงค์ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น โดยเฉพาะปัญหาอันเป็นความทุกข์ทางใจที่มากจนเกินไปให้บรรเทาลง และสามารถปรับตัวให้ดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้อย่างมีความสุข การเรียนรู้เพิ่มเติมทักษะ รูปแบบในการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ก็เป็นส่วนสำคัญ เพราะเป็นการกำหนดแนวทางในการจัดการเรียนรู้ โดยร่วมกันสร้างรูปแบบและแนวปฏิบัติในการเสริมสร้างประสิทธิภาพของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นที่องค์ความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญและสมรรถนะที่เกิดกับตัวผู้เรียน เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมแห่งความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน เมื่อความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วกับการดำรงชีวิตยิ่งต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น การมีสติเป็นเครื่องกำกับมีความรอบคอบในการที่จะทำ จะพูด จะคิด และหยุดยั้งกับสิ่งต่าง ๆ ที่มากระทบ ให้รู้ว่าสิ่งใดควรทำและสิ่งใดควรละเสียจะทำให้เกิดความไม่ประมาทในการใช้ชีวิต

---

[1] อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาภาษาบาลี สันสกฤตและพุทธศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[2] อาจารย์ประจำ สาขาวิชาภาษาบาลี สันสกฤตและพุทธศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

การตื่นรู้ด้วยสติ คือความรู้สึกตัวทั่วพร้อมเป็นขั้นพื้นฐาน หรือการมีจิตตระหนักรู้อยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะมีความเปลี่ยนแปลงเช่นไรในแต่ละสถานการณ์ หรือมีช่วงเวลาที่คาดไม่ถึงก็ย่อมที่สามารถจะปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์นั้นได้อย่างลงตัว เพราะการตื่นรู้ด้วยสติเป็นการวางแนวคิดให้สมองของเราไว้ที่จิต และจะทำให้จิตสามารถประมวลความคิดที่เกี่ยวกับโลกให้เป็นตามสิ่งที่วางไว้ในตัวเรา แม้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วก็ย่อมปรับตัวให้เข้ากับหมู่คณะหรือสังคมและยอมรับกับสิ่งเหล่านั้นได้ การตื่นรู้ด้วยสติจึงมีคุณค่าในการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 นี้เป็นอย่างมากในทางพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับจิต เพราะจิตเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการ ประพฤติปฏิบัติ การกระทำการแสดงออกของมนุษย์และสัตว์ล้วนเกิดมาจากจิตทั้งสิ้น จิตที่ดีที่ฝึก มาแล้วก็เกิดการกระทำดี ทำให้มีความสุข ตรงกันข้ามกับจิตที่มัวหมองมีแต่อกุศลก็แสดงออกมาไป ในทางไม่ดี มนุษย์เป็นสัตว์ที่สามารถฝึกฝนจิตของตนเองได้ตามคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่จะสอนให้บุคคลเข้าใจถึงความเป็นจริงตามธรรมชาติของสรรพสิ่งโดยครอบคลุมคำสอนของพระพุทธเจ้า (ชมพูนุท ศรีจันทร์นิล, 2552: 188)

การศึกษาเรื่อง การตื่นรู้ด้วยสติกับความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 เป็นการสร้างกำลังแห่งสติโดยรู้เท่าทันตามความเป็นจริงกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ให้จิตเกิดความแน่วแน่สามารถป้องกันสิ่งที่จะส่งผลในทางเสียหาย หรือปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดผลกระทบกับตนเองและผู้อื่น ดังนั้น การตื่นรู้ด้วยสติ จึงเป็นปัจจัยทำให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต และช่วยให้จิตเกิดมีสติในการพิจารณารู้เท่าทันกิเลสและข้ามพ้นจากกระแสของโลกที่เกิดความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

2. ความหมายของสติ

คำว่า สติ มีวิเคราะห์ว่า สรติ เอตายาติ สติ ธรรมชาติเป็นเหตุให้ระลึกได้ หรืออีกอย่างหนึ่ง สรติ จินเตตีติ สติ กริยาที่ระลึกได้ หรือ ปมาทํ สรติ หึสตีติ สติ ธรรมชาติผู้เบียดเบียนความประมาท (พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), 2558: 874)

จากการศึกษาเอกสารพบว่า มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของ สติ ไว้ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ให้ความหมายของ สติสัมปชัญญะ หมายถึง ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ คือ ฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยั้งคิด รู้สึกตัวเสมอว่า สิ่งใดควรทำและไม่ควรทำระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท

พระมหาวีระวงศ์ ให้ความหมาย สติ คือ ความระลึกได้ก่อนที่จะทำ จะพูด จะคิด ความยั้งคิด รอบคอบในกิจการ ความจำการที่ทำและคำที่พูดแล้วแม้นานได้ไม่หลงลืม ชื่อว่าความไม่ประมาท บุคคลผู้ขาดสติมักทำผิด พูดผิด คิดผิด มักผลุนผลัน ไม่รอบคอบแล มักหลงลืม ไม่อาจเชื่อมโยงเหตุผลข้างหน้ากับหลังให้เนื่องถึงกัน จึงไม่อาจเปรียบเทียบพิสูจน์ผลแห่งการงานให้ถูกต้องได้ การทำงานจึงเป็นการเสี่ยว อาจได้ผลไม่เต็มที่หรือไม่ได้เลย ก็เป็นไปได้บุคคลผู้ขาดสติ เช่นนี้จัดว่าเป็นผู้ประมาท

พุทธทาสภิกขุ ให้ความหมายของสติ แปลว่า ความระลึกได้ ระลึกได้ทันควัน

หลวงกถิน อัตถโยธิน ให้ความหมายของ สติ หมายถึงความนึกเสียก่อน ในเมื่อจะทำ จะพูด จะคิดอะไรให้การทำ การพูด การคิดนั้น ๆ ดำเนินไปแต่ในทางที่ชอบ หากว่าพลาด หรือเฉียดเข้าไปต่อความพลาดก็ยั้งไว้ นี้เป็นลักษณะของสติ ได้แก่ การคิดที่คอยห้าม คอยกันไม่ได้ การทำ การพูด การคิดหันไปในทางที่ผิด ดุจคอยคิดคอยวาดเรือไม่ให้เห็นไปผิดทาง ส่วนสัมปชัญญะ หมายถึง ความรู้ตัวในเวลาทำ เวลาพูด ให้การทำการพูดนั้นเป็นไปในสัมปชัญญะ ได้แก่ ความคิดที่คุมเอาไว้ ชะลอเอาไว้ ซึ่งสตินั่นเองให้ใช้การได้ตลอดในเรื่องนั้น ๆ สติสัมปชัญญะย่อมมีอุปการะมากแก่บุคคล ประดุจมารดาและบิดาย่อมมีอุปการะมากแก่บุตรนั้น อธิบายว่ามารดาบิดาย่อมห้ามบุตรไม่ให้ทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดีและคอยป้องกัน เมื่อบุตรมีความประมาทพลาดพลั้ง ข้อนี้มีอุปมาฉันใด แม้สติสัมปชัญญะก็มีอุปไมยฉันนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้นท่าน จึงกล่าวว่า “มีอุปการะมาก”

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายของ สติ หมายถึง สติคือความรู้ทัน สัมปชัญญะคือความรู้เท่า ความรู้เท่าถึงการณ์ เห็นเหตุแล้วคาดว่าผลลัพธ์อะไรจะตามมา มองภาพกว้าง มองหน้า มองหลัง เช่น ขับรถบนท้องถนน ถ้าเกิดยางแตกจะทำอย่างไร บางคนตกใจเสียสติเหยียบเบรค รถเลยพลิกคว่ำ บางคนขับรถบนท้องถนน รถบรรทุกสิบล้อพุ่งสวนเข้าใส่ ท่านจะทำอย่างไรถ้ากดแตรเขายังไม่หลบ บางคนบอกว่า รถบรรทุกแล่นใน

ช่องทางของเรา ต้องวัดใจกันหน่อย ใครดีใครอยู่ สติเป็นเครื่องกำหนดรู้ว่าเรากำลังทำอะไร บางคนไม่รู้ตัวด้วยซ้ำ พอโกรธขึ้นมาแทบจะฆ่ากันตาย พอรู้ตัวก็ว่า นี่เราถือมีดทำไม เราบ้าอะไรขึ้นมา สติจะเป็นตัวตรวจ ตรวจความเป็นไปของเราสัมปชัญญะ จะเป็นตัวตัดสินหรือกลั่นกรองว่า อะไรควรไม่ควร เช่นเราโกรธอยากจะไปด่าเขา ถ้าเราไม่มีสติเราก็ไปด่าเขา สติจะเตือนให้เรารู้ตัวว่ากำลังจะด่า สัมปชัญญะจะเป็นตัวเซนเซอร์ที่พิจารณาว่าควรด่าหรือไม่ควร

สรุป ความระลึกได้หมายรู้ว่าจะพูด จะคิด จะทำอะไรในทุกขณะคอยระวังมิให้พลั้งพลาด ห้ามมิให้จิตไหลไปสู่ทางอกุศล อันเป็นบ่อเกิดแห่งความชั่ว การระลึกให้รู้เท่าทันอยู่ตลอดเวลาจึงเป็นเครื่องประครองจิตให้เกิดผลในปัจจุบันขณะ

3. ความหมายการตื่นรู้

จากการศึกษาเอกสารพบว่า มีนักวิชาการได้ให้ความหมาย การตื่นรู้ ไว้ดังนี้

ศาสตราจารย์ นพ. ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมาย การตื่นรู้ เป็นธรรมชาติอีกอย่างหนึ่งของมนุษย์ ที่เกิดจากการเข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียวกัน ความจริง ตามธรรมชาติอันกว้างใหญ่ไพศาลไม่มีที่สิ้นสุด หลุดเป็นอิสระจากการติดอยู่ในความบีบคั้นความคับแคบ เกิดขึ้นจากจิตไปเชื่อมโยงกับธรรมชาติที่ไม่ปรุงแต่ง ซึ่งเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน

นพ.สันต์ ใจยอดศิลป์ ได้ให้ความหมาย การตื่นรู้ (Awakening) คือการตระหนักรู้ (Realization) แบบรู้แจ้งเห็นจริงว่าเมื่อถอยความสนใจ ออกไปจากความคิดและโลกอย่างที่เห็นอยู่รอบตัวนี้ได้ ก็จะเหลือแต่ความตื่นหรือความรู้ตัว ซึ่งมีลักษณะตื่น รู้ ว่าง สงบเย็น ซึ่งไม่มีใครเป็นเจ้าของ และเป็นสิ่งหนึ่งเดียวที่คงอยู่อย่างเป็นนิรันดร ไม่เปลี่ยนแปลงตามความคิดหรือโลกอย่างที่เห็นอยู่รอบตัว

นันท์ วิทยดำรง ได้ให้ความหมาย การตื่นรู้ คือ ภาวะการกลับไปจำได้อีกครั้ง ว่าแท้จริงแล้วเราเป็นใคร หรือกลับไปเป็น สภาพธรรมที่แท้จริง ซึ่งเป็นสภาพเดิมแท้ของเรา หรือสภาพธรรมอันบริสุทธิ์ ฯลฯ

โอม รัตนกาญจน์ ได้ให้ความหมาย การตื่นรู้ คือการตื่นขึ้นมามองเห็นสัจธรรมความจริงของชีวิต ว่าทุกสิ่งล้วนเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป มองเห็นความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง รวมถึงตัวเราที่ดำรงอยู่เพียงชั่วคราว ในอีกมิติหนึ่งการตื่นรู้คือการเข้าถึงความหมายที่แท้ และเจตจำนงของชีวิตว่าเราเกิดมาทำไม เกิดมาเพื่ออะไร ตระหนักรู้ถึงสัจจะความจริง ที่อยู่เหนือสมมติบัญญัติของโลก ว่าตัวเราที่แท้จริงนั้นไม่มี แต่คือส่วนหนึ่งของจักรวาลที่รอการค้นพบตัวเอง

ธรากร กมลเปรมปิยะกุล ได้ให้ความหมาย หัวใจตื่นรู้ คือ หัวใจของมนุษย์ที่แท้ เป็นอิสระจากความยึดมั่นในความเป็นตัวตนของตน เพราะเห็นความจริงของกายและใจ สัมผัสความสุข ความงดงามที่จริง เพราะเห็นธรรมชาติที่แท้จริงของตนเองและผู้อื่น เข้าถึงคุณค่าและความเบิกบาน เพราะสัมผัสถึงความรักที่ดำรงอยู่ในตนเองและสรรพสิ่ง

สรุป การตื่นรู้ หมายถึง การมีสติอยู่กับเนื้อกับตัว รู้เท่าทันในอิริยาบถต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา โดยรู้เห็นตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ไม่คำนึงถึงอดีตจนเกินไป ไม่พะวงกับอนาคตมากนัก มีสติที่แน่วแน่จนเกิดสมาธิ มีความตั้งมั่นในสมาธิก็ทำให้เกิดปัญญา มีความสงบเยือกเย็น จะมีความปลอด โปร่ง เบิกบาน รู้สึกอิสระ แก้ไขปัญหาในชีวิตได้อย่างถูกต้อง

4. ความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21

สังคมโลกในศตวรรษที่ 21 มีความแตกต่างจากในอดีตมาก โลกมีการพัฒนามากขึ้น ทั้งในด้านเทคโนโลยี การสื่อสาร สังคม การปกครอง เพราะฉะนั้น การศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญมาก ๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ทักษะ ความรู้ นำมาแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและนำความรู้ที่ได้มาต่อยอด เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อไปได้ในอนาคต

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทำให้เราได้เห็นการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมไปอย่างรวดเร็ว การศึกษาจึงจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับปัจจุบันมากที่สุด โดยลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

นอกจากจะเป็นผู้ที่มีความรู้พื้นฐานแล้วยังต้องมีทักษะทางด้านการคิดและการสื่อสารรวมถึงทักษะการจัดการสารสนเทศและความสามารถในการเรียนรู้ต่าง ๆ ผ่านเทคโนโลยี ดังนั้นเพื่อให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการใช้ชีวิตจึงจำเป็นต้องปรับรูปแบบการเรียนการสอนโดยไม่ใช่แค่เป็นการปฏิรูปเพียงครั้งคราว แต่เป็นการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเรื่อย ๆ เพื่อตอบนองความต้องการของเยาวชน สังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 มีการใช้ชีวิตที่แตกต่างจากผู้เรียนในยุคต่าง ๆ ที่ผ่านมาอย่างเห็นได้ชัด เครื่องมือสื่อสารและเทคโนโลยีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันอย่างไม่รู้ตัว โดยส่วนใหญ่ก็จะเรียนรู้ผ่านทางออนไลน์มากกว่าเรียนรู้ในห้อง โดยจะมีสิ่งที่แตกต่างจากเด็กในยุคสมัยก่อนอย่างมาก เช่น ความรับผิดชอบ การมีวินัยในการเรียน เพราะในปัจจุบันค่อนข้างให้อิสระต่อผู้เรียนมากขึ้นโดยไม่ต้องมีใครมาบังคับ, ทักษะด้านการคิด คือการได้รับการฝึกฝนทักษะอย่างมีระบบ ทำให้สามารถคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ, ทักษะในการทำงานกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ คือการที่ผู้เรียนมีความสามารถในการประสานงานกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี มีการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เช่นการมอบหมายงาน การถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์, ทักษะการค้นหา คือการที่ผู้เรียนสนใจศึกษาค้นคว้าสิ่งต่าง ๆ เพื่อหาความรู้ใหม่ ๆ, ความกระตือรือร้น คือการสนใจที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มีความตื่นตัวและทักษะทางด้านภาษา ทุกวันนี้ภาษาเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ๆ ไว้ใช้ตอบโต้สื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้กันได้

สรุป การสร้างทักษะหรือองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษานับว่าเป็นความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 เพราะเทคโนโลยีแต่ละอย่างผู้ที่มีความรู้เท่านั้นจึงจะสามารถใช้งานได้ คือต้องรู้ระบบปฏิบัติการณ์ของเทคโนโลยีแต่ละตัว การศึกษาค้นคว้าสิ่งต่าง ๆ จึงเป็นเรื่องที่จำเป็น และจะต้องเกิดความอยากที่จะรู้อยู่ตลอดเวลาในการแสวงหาความรู้ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ นั่นเอง

5. การศึกษาในศตวรรษที่ 21

ในศตวรรษนี้ จะต้องมี 3 ทักษะ เพิ่มเติมนอกเหนือจากความรู้ในวิชาหลักเพื่อเพิ่มความรู้ให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกดังนี้

1. ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ในโลกของการทำงาน เขาไม่ต้องการคนเรียนเก่ง จำเก่งอีกแล้ว แต่เขาต้องการคนที่พร้อมจะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เพราะความรู้ที่มีในวันนี้อีกไม่กี่ปีข้างหน้าจะกลายเป็นความรู้เก่าไปเสียแล้ว เพราะฉะนั้นคนที่จะประสบความสำเร็จในอาชีพจะต้องเป็นคนที่พร้อมจะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ที่ไม่มีในตำราเรียน และจะต้องเป็นผู้ที่มีความสุขในการเรียนรู้ เพื่อที่จะมีแรงจูงใจในการพัฒนาสิ่งใหม่ๆ ต้องคิดอย่างมีวิจารณญาณ และแก้ไขปัญหาได้

2. ทักษะชีวิตและอาชีพ คือความสามารถของคนในการที่จะปรับตัว หรือเลือกทางเดินชีวิตให้เหมาะสม ซึ่งทักษะนี้จะช่วยให้น้อง ๆ สามารถเผชิญกับความไม่แน่นอนต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ที่ยากจะคาดเดาว่าจะเป็นอย่างไร รวมไปถึงการรู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น การทำงานร่วมกับผู้อื่น การรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง มีความยืดหยุ่นประนีประนอม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายมากกว่ายึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง มองความล้มเหลวที่เกิดขึ้นว่าเป็นบทเรียน มีความรับผิดชอบ มีวินัยและทุ่มเททำงานอย่างจริงจัง รู้จักควบคุมอารมณ์ รู้จักการให้และทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น มีภาวะความเป็นผู้นำ และรู้จักทำความดีโดยไม่หวังผล

3. ทักษะด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร คือการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ใช้ให้ถูกวิธีและเกิดประโยชน์ ใช้เทคโนโลยีเพื่อหาความรู้มากกว่าความบันเทิง รู้วิธีการที่จะเข้าถึงข้อมูลต่างๆ และสามารถประเมินได้ว่าข้อมูลที่มากมายเหล่านั้นมีความน่าเชื่อถือหรือไม่ รู้จักอ้างถึงที่มาของข้อมูล มีทักษะที่จะนำเสนองานต่างๆ มากกว่านั่งอ่านไปเรื่อย ๆ โดยไม่แสดงความคิดเห็นหรือไม่จับประเด็นสำคัญ

ทั้ง 3 ทักษะจำเป็นแห่งยุค IT นี้ จะช่วยให้เราประสบความสำเร็จและมีความสุขแม้ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงใดก็ตาม แต่ทักษะเหล่านี้ไม่สามารถเกิดขึ้นเองได้ ต้องอาศัยการฝึกฝนที่เขียนไว้ข้างต้นนั้น ว่าในอนาคตข้างหน้า เราจะต้องเผชิญกับปัญหาระดับโลก ทั้งด้านการเงิน เศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม โรคภัยไข้เจ็บ เพราะฉะนั้นนอกจาก 3 ทักษะนี้แล้ว ทุกคนต้องเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เคารพสิทธิการเป็นพลเมืองของชุมชน สังคมและโลก และมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

สรุป การศึกษาหรือการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 นี้ ทุกคนจะมีทักษะเพียงอย่างเดียวนั้น ย่อมไม่เพียงพอ ควรที่จะเพิ่มเติมความรู้ในหลาย ๆ ด้าน เพื่อแก้ไขสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว อันเกิดจากการพัฒนาที่ก้าวหน้าของเทคโนโลยี ซึ่งเกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา และทุกคนก็ต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เหล่านั้น พร้อมกันนี้ยังต้องหาวิธีแก้ไขในบางเรื่องที่ผิดพลาดอันเกิดจากการใช้เทคโนโลยี

6. การใช้เทคโนโลยี

เทคโนโลยีในปัจจุบันนับว่ามีความเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมากทำให้ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนในโลกใบนี้สามารถที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างทั่วถึง และเพิ่มขีดความสามารถในการติดต่อกันระหว่างสถานที่ห่างไกลได้อย่างรวดเร็วกว่าแต่ก่อน ในขณะเดียวกันก็อาจจะเป็นอันตรายแก่ผู้ใช้เช่นกัน การใช้เทคโนโลยีจึงต้องมีสติในการใช้และพิจารณาให้ถี่ถ้วนหากผู้ใช้ต้องเจอกับข้อมูลข่าวสารจำนวนมากที่สื่อนำเสนอด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ การรู้เท่าทันสื่อ มีสติตื่นรู้อยู่ตลอดเวลาจึงเป็นกลไกที่สำคัญและจำเป็น ดังนั้นเราต้องปกป้องตัวของเรา โดยต้องรู้ให้เท่าทันสื่อ เพราะถ้าเราเลือกที่จะไม่เปิดรับสารและสื่อเลย เราก็อาจจะพลาดข้อมูลที่สำคัญสำหรับการดำรงชีวิตของเราได้ หรือถ้าเราเปิดรับสารและสื่อที่ไม่มีประโยชน์ต่อตัวของเราก็จะเกิดผลกระทบในทางลบมากกว่าทางบวก ผลที่ตามมาจากการไม่รู้เท่าทันสื่อ คือ การที่ผู้รับสารสูญเสียการรับรู้โลกที่เป็นจริง แต่จะรับรู้โลกผ่านสายตาสื่อแต่เพียงอย่างเดียว นั่นย่อมหมายถึงผู้รับสารกำลังยอมรับทุกอย่างที่สื่อบอก โดยปราศจากการตั้งคำถาม ต่อรอง ต่อต้าน นิยาม การเล่าเรื่องราว การสร้างภาพตัวแทนของสิ่งต่าง ๆ ผ่านสายตาสื่อ มนุษย์จึงจำเป็นต้องมีความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อเพื่อใช้รับมือกับสื่อที่มีแพร่หลายในปัจจุบัน

แต่ปัญหาเหล่านี้สามารถแก้ได้ด้วยการรู้จักการใช้เทคโนโลยีด้วยความพอดี วันนี้เราจึงได้นำแนวทางการใช้เทคโนโลยีอย่างพอดีเพื่อให้เกิดประโยชน์มาแนะนำกัน

1. ใช้ให้ถูกที่ ถูกเวลา ทั้งการแชท การเล่นเกม หรือการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ล้วนมีข้อดีทำให้เรามีช่องทางการรับรู้ข่าวสาร อีกทั้งยังเป็นสื่อบันเทิงที่ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดได้เป็นอย่างดี แต่ต้องเป็นการรู้จักใช้ให้ถูกที่ ถูกเวลา เพราะอาจทำให้เสียความรับผิดชอบในหน้าที่และเสียสุขภาพได้

2. ใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ วิจารณญาณเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากในยุคที่ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายไปได้อย่างรวดเร็วว่องไว เพราะฉะนั้นผู้ใช้งานเทคโนโลยีในโลกแห่งอินเตอร์เน็ตต้องใช้วิจารณญาณกับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่ได้รับมาด้วยวิธีง่าย ๆ ดังนี้

2.1 เช็คก่อนแชร์ ก่อนที่จะส่งต่อหรือแชร์ข้อมูลอะไร ควรตรวจสอบที่มาที่ไปและความถูกต้องเสียก่อน

2.2 หยุดวิจารณ์ บางทีการวิพากษ์วิจารณ์เรื่องต่าง ๆ ในโลกโซเชียลอาจทำให้เสียเวลา เสียสุขภาพจิตที่ต้องโต้เถียงกับคนที่เราไม่รู้จักที่มีความเห็นไม่ตรงกัน

2.3 อย่าเชื่อทุกอย่างในโลกออนไลน์ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในโลกออนไลน์ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลที่ล้วนถูกส่งต่อและดัดแปลงมาแล้วทั้งสิ้น จึง ควรจะตรวจสอบความถูกต้องเสียก่อนจะเป็นการดีที่สุด

3. จัดสรรเวลาให้เกิดความพอดี อย่างการเล่นเกมก็ควรจัดสรรแบ่งเวลา กำหนดเวลาให้ตัวเองวันละ 1-2 ชั่วโมงหรือเล่นเฉพาะวันหยุด การเล่นโซเชียลเน็ตเวิร์คก็เล่นเมื่อมีเวลาว่าง ไม่เล่นในเวลางาน ส่วนการแชทก็เอาแต่พอดี ไม่ควรหมกมุ่น และอย่าให้ต้องมาเสียเวลาเพราะติดแชท

4. เทคโนโลยีเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ แต่หากเรานำมาใช้ด้วยความไม่พอดี ไม่รู้จักความพอเพียงในการใช้งานสิ่งที่เป็นประโยชน์กลับจะกลายเป็นทำให้เกิดโทษและเกิดผลเสียต่อการดำเนินชีวิตได้ เพราะฉะนั้นสิ่งสำคัญคือการรู้เท่าทัน รู้จักใช้ และใช้เทคโนโลยีอย่างพอดีและมีสติจึงจะเป็นหนทางที่ดีและเกิดประโยชน์มากที่สุด

สรุป การใช้เทคโนโลยีในปัจจุบันนี้ มีทั้งผลดีและผลเสีย เพราะผู้ใช้นั้นสามารถนำสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือสิ่งที่จะทำให้เกิดโทษโดยผ่านช่องทางเทคโนโลยีในแบบต่าง ๆ การรู้เท่าทันสื่อ มีสติตื่นรู้อยู่ตลอดเวลาจึงเป็นกลไกที่สำคัญและจำเป็น ดังนั้น การปกป้องตัวของเรา โดยต้องรู้ให้เท่าทันสื่อ ศึกษาหาข้อมูลที่สำคัญสำหรับการดำรงชีวิต หรือเปิดรับสารและสื่อที่มีประโยชน์ก็จะเกิดผลทางบวก

7. การดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21

โลกยุคศตวรรษที่ 21 มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว พลิกผัน รุนแรง และคาดไม่ถึงต่อการดำรงชีวิต ดังนั้น คนในยุคศตวรรษที่ 21 จึงต้องมีทักษะสูงในการเรียนรู้และปรับตัว การสร้างทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม จะใช้กระบวนการ Project-Based Learning: PBL โดยเริ่มจากการนำบริบท สภาพแวดล้อมเป็นตัวการสร้างแรงกดดันให้เกิดการตั้งคำถามอยากรู้ให้มากตามประสบการณ์พื้นฐานความรู้ที่สั่งสมมา และตั้งสมมติฐานคำตอบตามพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ของตนเองที่ไม่มีคำว่าถูกหรือผิด นำไปสู่การแลกเปลี่ยนประเด็นความคิดเห็นกับกลุ่มเพื่อน เพื่อสรุปหาสมมติฐานคำตอบที่มีความน่าจะเป็นไปได้มากที่สุด โดยมีการพิสูจน์ยืนยันสมมติฐานคำตอบจากการไปสืบค้น รวบรวม

ความรู้จากแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้มาสนับสนุน หรือโต้แย้งได้เป็นคำตอบที่เรียกว่าองค์ความรู้ เรียกว่าการเรียนแก่นวิชา ซึ่งไม่ใช่เป็นการจดจำแบบผิวเผิน แต่การรู้แก่นวิชาหรือทฤษฎีความรู้จะสามารถเอาไปเชื่อมโยงกับวิชาอื่น ๆ เกิดแรงบันดาลใจอยากพัฒนางาน สร้างผลงานที่เกี่ยวกับการการพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่เรียกว่าความคิดเชิงสร้างสรรค์นำทฤษฎีความรู้มาสร้างกระบวนการและวิธีการผลิต สร้างผลงานใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคล และสังคมที่เรียกว่าพัฒนานวัตกรรม การมีสติในชีวิตประจำวัน การมีสติรู้ตัวโดยเฉพาะในชีวิตประจำวันของตนเอง เป็นประเด็นที่มีความสำคัญและเป็นพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงในข้ออื่น ๆ เพราะเป็นจุดที่ทำให้ได้หันกลับเข้ามาดูตัวเอง สังเกตตัวเองและโลกภายในของตน และสังเกตสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวตามที่เป็นจริง ช่วยให้รู้เท่าทันความรู้สึกนึกคิดของตนมีเวลาใคร่ครวญรับฟังผู้อื่นและรับรู้สิ่งต่างๆ ได้อย่างเปิดกว้างขึ้น และไม่ด่วนตัดสินหรือมีปฏิกิริยาโต้กลับ

สรุป การดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 จะต้องเกิดจากการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อันเกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางนวัตกรรม สังคม โดยการเรียนรู้หลักวิชาการที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง และแนะนำผู้อื่นได้อีกด้วย และยังต้องคิดค้นหาสิ่งใหม่เพื่อสร้างผลงาน แล้วนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

8. บทสรุป

ความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 เกิดจากเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ถูกสร้างขึ้น การสร้างทักษะการเรียนรู้ในการดำรงชีวิต เป็นเรื่องที่จำเป็น และจะต้องเกิดความอยากที่จะรู้อยู่ตลอดเวลาในการแสวงหาความรู้ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ จะมีทักษะเพียงอย่างเดียวนั้นย่อมไม่เพียงพอ จะต้องเพิ่มเติมความรู้ในหลาย ๆ ด้าน เพื่อแก้ไขสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว อันเกิดจากการพัฒนาที่ก้าวหน้าของเทคโนโลยี ซึ่งเกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา ในขณะเดียวกันการใช้เทคโนโลยีมีทั้งผลดีและผลเสีย จึงต้องมีการตื่นรู้ด้วยสติ มีสติอยู่กับเนื้อกับตัว รู้เท่าทันในอิริยาบถต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา โดยรู้เห็นตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ระลึกได้หมายรู้ว่าจะพูด จะคิด จะทำอะไรในทุกขณะคอยระวังมิให้พลั้งพลาด ห้ามมิให้จิตไหลไปสู่ทางอกุศล อันเป็นบ่อเกิดแห่งความชั่ว การระลึกให้รู้เท่าทันอยู่ตลอดเวลาจึงเป็นเครื่องประครองจิตให้เกิดผลในปัจจุบันขณะ เพราะผู้ใช้เทคโนโลยีสามารถนำสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือสิ่งที่เป็นโทษโดยผ่านช่องทางต่าง ๆ การรู้เท่าทันสื่อ มีสติตื่นรู้อยู่ตลอดเวลาจึงเป็นกลไกที่สำคัญ ดังนั้น การเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อันเกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางนวัตกรรม สังคม โดยศึกษาหาข้อมูลที่สำคัญสำหรับการดำรงชีวิตหรือเปิดรับสารและสื่อที่มีประโยชน์ก็จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง และแนะนำผู้อื่นได้อีกด้วย และยังต้องคิดค้นหาสิ่งใหม่ ๆแล้วนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

บรรณานุกรม

1. หนังสือทั่วไป

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม** (พิมพ์ครั้งที่ 34). กรุงเทพฯ: บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้งแมส โปรดักส์ จำกัด.

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช). (2558). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดศัพท์วิเคราะห์.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เลี่ยงเชียง เพียรเพื่อพุทธศาสน์.

พระมหาวีระวงศ์. (2501). **มงคลในพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหาดไทย.
พุทธทาสภิกขุ. "สติสัมปชัญญะ" ชาวพุทธ.
หลวงกถิน อัตถโยธิน. อธิบายธรรมะวิภาค น.ธ.ตรี. กรุงเทพฯ: ธรรมบรรณาคาร.
พระเมธีวราภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2541). **สติในชีวิตประจำวัน คติธรรมสอนใจเพื่อใช้เตือนตน** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
พระธรรมเจดีย์ (พงศ์สันต์ ธมฺมเสฏฺโฐ). (2552). **ธรรมวิภาคบรรยาย.** กรุงเทพฯ: ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์.
ประเวศ วะสี, น.พ. (2559). **การตื่นรู้อนาคตของมนุษยชาติที่กำลังผุดบังเกิด.** กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
ธรากร กมลเปรมปิยะกุล. (2546). **หัวใจตื่นรู้** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: SOOK publishing.

2. เว็บไซต์
www.tci-thaijo.org สืบค้นเมื่อ 4 ตุลาคม 2565
Admin. การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. (2564). สืบค้นเมื่อ 4 ตุลาคม 2565, จาก https://www.educatorroundtable.org/การเรียนรู้ในศตวรรษที่-2/
https://drsant.com/2018/06/blog-post_3-9.html สืบค้นเมื่อ 8 ตุลาคม 2565
https://wakeupexp.wixsite.com/pongtarakorn/article8 สืบค้นเมื่อ 8 ตุลาคม 2565
http://sukeecompany.com/blog/ใช้เทคโนโลยีอย่าไรให้พอดีและเกิดประโยชน์/ สืบค้นเมื่อ 13 ตุลาคม 2565

3. บทความวิชาการ
ชมพูนุท ศรีจันทร์นิล. (2552). จิตวิทยาแนวพุทธ: แนวทางเพื่อการเยียวยาและพัฒนาจิตใจมนุษย์, **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย**, ปีที่29 ฉบับที่4 (เดือนตุลาคม – ธันวาคม).

สตรีคือศัตรูของพรหมจรรย์

พระมหาธีระวัฒน์ ธิติโชติ (กมลวิบูลย์), ดร.[1]
Phramaha Theerawat Thitichoti (Kamoonviboon), Dr.
พระมหาจตุภูมิ ภูมิเวที (แสนคำ)[2]
Phramaha Jatuphoom Bhumivedee (Saenkham)
พระมหาวุฒิชัย ธมฺมวิชฺโช (อดกลั้น)[3]
Phramaha Wutthichai Dhammavijjo (Odklan)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาพรหมจรรย์พระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาคำว่า สตรีคือศัตรูของพรหมจรรย์ ในคัมภีร์และวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา 3) เพื่อศึกษาศัตรูของพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนา

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า 1) พรหมจรรย์หรือการประพฤติพรหมจรรย์ เป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจ ศึกษา ค้นคว้า และปฏิบัติมาก่อนสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าเพียงนำศัพท์นี้มาใช้ เพื่ออธิบายตามความหมายใหม่ โดยหมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตหรือการประพฤติปฏิบัติธรรมตามหลักศาสนา 2) คำว่า สตรีคือศัตรูของพรหมจรรย์ ไม่มีปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนา แต่ปรากฏในวรรณกรรมชั้นหลัง ในพระไตรปิฎก ปรากฏเพียงคำว่า สตรีคือมลทินของพรหมจรรย์เท่านั้น 3) ศัตรูของพรหมจรรย์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ เมถุนสังโยค ได้แก่ ความประกอบกิจของคนคู่กันคือชายและหญิง

คำสำคัญ: การประพฤติพรหมจรรย์, ศัตรูของพรหมจรรย์

Abstract

This article had three objectives: 1) to study the chastity (*Brahmacaraya*) in the Buddhist scriptures 2) to study the word “Feminism” which is enemies of the chastity (*Brahmacaraya*) in scriptures and Buddhist literature and 3) to study the enemies of the chastity (*Brahmacaraya*) in Buddhism.

The finding’s result found that 1) the chastity (*Brahmacaraya*) or the practice of chastity was a subject that was studied, researched and practiced before the Buddha's time. The Buddha just used this term to describe it in a new sense. It referred to a lifestyle or practice according to religious principles. 2) the word “Feminism” which is the enemy of the chastity (*Brahmacaraya*), did not appear in the Tripitaka which was the main scriptures of Buddhism but appeared in later literature. In the Tripitaka, it was found that the word “Feminism” which was the uncleanness of the chastity (*Brahmacaraya*) only. 3) the enemy of the chastity (*Brahmacaraya*) that appeared in the Tripitaka was *MethunaSamyoga*-- an activity for both male and female couples.

Keywords: Brahmacaraya, The enemy of the chastity

[1] อาจารย์ประจำสาขาภาษาบาลี สันสกฤตและพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา นครปฐม
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: nk_pps@hotmail.com

[2] อาจารย์ประจำสาขาภาษาบาลี สันสกฤตและพระไตรปิฎกศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา นครปฐม
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: mosmolee263@gmail.com

[3] อาจารย์ประจำสาขาภาษาบาลี สันสกฤตและพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา นครปฐม
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: Wuttichaiodklan@gmail.com

1. บทนำ

ในพระวินัยปิฎกมีข้อกำหนดหรือระเบียบของพระภิกษุที่พึงปฏิบัติต่อสตรีเป็นจำนวนมาก โดยมีวัตถุประสงค์หรือเหตุผลที่พระพุทธเจ้าทรงปรารภหรือประโยชน์ที่ทรงประสงค์ ในการทรงบัญญัติสิกขาบทแก่พระสงฆ์สาวก 10 ประการ (วิ. มหา. 1/39/28 - 29) จัดเป็นประโยชน์ 5 คือ ว่าด้วยประโยชน์แก่สงฆ์หรือส่วนรวม ว่าด้วยประโยชน์แก่บุคคล ว่าด้วยประโยชน์แก่ความบริสุทธิ์ หรือแก่ชีวิต ทั้งทางกายและทางใจ ว่าด้วยประโยชน์แก่ประชาชน ว่าด้วยประโยชน์แก่พระศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์, 2559 : 241 - 242) เพื่อป้องกันสถานะ รักษาจิตของพระภิกษุไม่ให้ประพฤติล่วงเกิน และเพื่อป้องกันความเสื่อมเสียในองค์กรพระสงฆ์หรือส่วนรวม หากพระสงฆ์ประพฤติผิดย่อมมีบทลงโทษเป็นปัณณัตติวัชชะคือความผิดทางพระวินัย (พระพรหมคุณาภรณ์, 2559 : 234) และโลกวัชชะคือความผิดทางโลก หรือโลกตำหนิติเตียน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2559 : 353)

โลกวัชชะคือโทษทางโลก คนธรรมดาสามัญทำความผิดเช่นนั้นก็เป็นโทษ เช่น โจรกรรม ฆาตกรรม หากพระภิกษุกระทำเช่นนั้นย่อมเป็นโทษทางกฎหมายบ้านเมือง บางที การกระทำบางอย่างอาจไม่มีโทษทางกฎหมาย แต่ถือเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมแก่สมณสารูป บางประการเป็นโทษทางปัณณัตติวัชชะ แต่ไม่มีโทษทางกฎหมาย โดยเฉพาะประเด็นพระภิกษุกับสตรี แต่เนื่องจากพระวินัยกำหนดกฎเกณฑ์ระหว่างพระภิกษุกับสตรีไว้อย่างเคร่งครัดและชัดเจน สามารถลงโทษพระภิกษุผู้กระทำผิดได้อย่างเต็มที่ ตรงไปตรงมา

ในปัจจุบันมีข่าวเกี่ยวกับพระภิกษุมีจริยาวัตรไม่เหมาะสม ประพฤติตนไม่เอื้อต่อพระธรรมวินัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความประพฤติเสียหายระหว่างพระภิกษุและสตรีปรากฏทางสื่อมากมาย ส่งผลให้มหาเถรสมาคมต้องออกมติมหาเถรสมาคม เพื่อให้เจ้าคณะผู้ปกครองทราบและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ตามมติมหาเถรสมาคมที่ 391/2565 ก่อให้เกิดประเด็นปัญหาต่อสังคม และข้อความในคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาสื่อความหมายว่า สตรีคือศัตรูของพรหมจรรย์ ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจพระพุทธศาสนามีอคติต่อสตรี ดังนั้น จึงควรตรวจสอบท่าทีของพระไตรปิฎกที่มีต่อสตรีและการประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อให้ทราบอย่างชัดเจนว่า พรหมจรรย์คืออะไร สตรีคือศัตรูของพรหมจรรย์ และพระพุทธศาสนามีอคติต่อสตรี เป็นความจริงหรือไม่ อย่างไร

2. การประพฤติพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนา

ประวัติศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ก่อนสมัยพุทธกาล สามารถแบ่งช่วงเวลาเป็น 3 ยุค คือ ยุคพระเวท ยุคพราหมณ์ และยุคอุปนิษัท โดยมีวิวัฒนาการแต่ละยุค ดังนี้

ยุคพระเวท (ประมาณ 957 - 475 ปี ก่อนพุทธกาล) เป็นยุคที่ชาวอารยันอพยพมาจากใจกลางดินแดนของทวีปเอเชีย เข้ามาตั้งภูมิลำเนาในลุ่มแม่น้ำสินธุ ภาคตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดียในปัจจุบัน

ยุคพราหมณ์ (ประมาณ 257 ปีก่อนพุทธกาล - พ.ศ. 43) มีเทพเจ้าที่พิเศษองค์หนึ่งคือ พระพรหม เทพเจ้าผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งในโลก โดยถือกันว่าพระพรหมเป็นเทพเจ้าผู้บริสุทธิ์ เพราะไม่มีตัวตน ไม่มีลูก ไม่มีเมีย ไม่เกี่ยวข้องทางกามารมณ์ ต่อมา พราหมณ์ได้กำหนดหน้าที่ คือ สร้างเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ขึ้นมา 3 องค์ เรียกว่า ตรีมูรติ แปลว่า รูปสาม คือ **พระพรหม** ผู้สร้าง (Creator) **พระวิษณุ หรือ พระนารายณ์** ผู้รักษา (Preserver) **พระศิวะ หรือ พระอิศวร** ผู้ทำลาย (Destroyer) ในยุคนี้ พราหมณ์ได้กำหนดปรัชญาในการดำเนินชีวิตของพวกเขาเองซึ่งมีระดับขั้นตอนอยู่ 4 ระดับ เรียกว่าอาศรม 4 ดังนี้

พรหมจารี เป็นวัยที่ต้องศึกษาเล่าเรียน จะเริ่มทำพิธีเล่าเรียนเรียกว่า "อุปานยัน" แปลว่า นำชีวิตเข้าสู่ความรู้ ตั้งแต่อายุ 8 ขวบ เบื้องแรกจะต้องให้พราหมณ์ผู้เป็นครูอาจารย์เป็นผู้สวมคล้องด้ายสายศักดิ์สิทธิ์ เรียกว่า ยัชโญปวีต เป็นการประกาศปฏิญาณตนว่า เป็นพรหมจารี จะต้องเป็นนักเรียนนักศึกษา เชื่อฟังครูอาจารย์ ในระหว่างเป็นพรหมจารีนี้ต้องมีความประพฤติเรียบร้อย ต้องเคารพต่ออาจารย์ทุกโอกาสและต้องเรียนอยู่ในสำนักของอาจารย์อย่างน้อย 12 ปี จึงสำเร็จการศึกษา

คฤหัสถ์ เป็นการแสวงหาความสุขทางโลกตามฆราวาสวิสัย เมื่อกลับมาสู่บ้านแล้วจะต้องทำพิธีแต่งงานและมีบุตรอย่างน้อยหนึ่งคน เพื่อใช้หนี้บรรพบุรุษและป้องกันมิให้บิดามารดาตกนรก “ปุตตะ” ประกอบอาชีพให้มีฐานะมั่นคงในทางฆราวาส ปฏิบัติตามกฎของผู้ครองเรือนตลอดจนเอาใจใส่ในการประกอบยัญพิธี

วนปรัสถ์ ผู้ที่สร้างฐานะในทางคฤหัสถ์ได้แล้ว มีบุตรธิดาสืบสกุลแล้ว ก็ยกทรัพย์สมบัติให้บุตรธิดา แล้วออกไปอยู่ในป่าเพื่อบำเพ็ญเพียรทางใจ ทำคุณงามความดี ต้องออกไปหาความสุขสงบจากความวิเวกในป่า ยังมีภรรยาเหมือนบุคคลทั่วไป แต่มุ่งบำเพ็ญความดีเพื่อสัมปรายภพให้มากยิ่งขึ้น

สันยาสี พิธีบวชเป็นสันยาสี คุรุจะทำพิธีสวดมนต์บูชาพระเจ้า เสร็จแล้วคุรุจะอบรมให้ผู้ถือบวชทราบทางปฏิบัติ การถือบวชเป็นสันยาสีเป็นช่วงสุดท้ายของชีวิตของผู้ที่หวังประโยชน์สูงสุด จะต้องสละโลก บุตรภรรยา และความวุ่นวาย ออกบำเพ็ญพรตอยู่ในป่าตลอดชีวิตเพื่อจุดหมายปลายทางของชีวิต คือ โมกษะ ความหลุดพ้น

ยุคอุปนิษัท (ประมาณ 57 ปีก่อนพุทธกาล – ต้นพุทธกาล) เป็นสมัยแห่งความพยายามคิดค้นเพื่อแสวงหาทางหลุดพ้นจากภาวะเวียนว่ายตายเกิด มีเจ้าลัทธิที่มีความเชื่อแตกต่างกันเกิดขึ้น 4 พวก คือ พวกที่เชื่อผลแห่งญาณคือความรู้แจ้ง พวกที่เชื่อผลของการทำพิธีพลีบูชายัญ พวกที่เชื่อผลของการบำเพ็ญตบะทรมานกายและจิต และพวกที่เชื่อว่าสิ่งที่เป็นรูปธรรมทั้งปวงคืออุปสรรคสกัดกั้นมิให้จิตเข้าถึงจุดหมายซึ่งเป็นนามธรรม และเชื่อว่าการที่จะหลุดพ้นจากภาวะแห่งการเวียนว่ายตายเกิดนั้น ต้องปฏิบัติด้วยตนเอง และพราหมณ์ได้รวบรวมคัมภีร์ชื่อว่า "อุปนิษัท" อธิบายความเชื่อเรื่องพระพรหมว่าเป็นเทพเจ้าสูงสุด เป็นบรมอัตตาหรือปรมาตมัน การที่จะเข้าถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพรหมันได้ ต้องดำเนินชีวิตด้วยการประพฤติพรหมจรรย์ในรูปแบบต่างๆ คือ การครองชีวิตเว้นเมถุนธรรม และประพฤติปฏิบัติตนเคร่งครัด ควบคุมตนให้มุ่งมั่นในการศึกษาได้เต็มที่ โดยเฉพาะในการเรียนพระเวท และหมายถึงช่วงเวลาหรือขั้นตอนของชีวิตที่พึงอุทิศเพื่อการศึกษาอย่างนั้น (ดู เพชรลดา ชุนอ่อน, 2559 : 192 - 221)

พระพุทธศาสนากำเนิดขึ้นในปลายยุคอุปนิษัท ถือเป็นคู่แข่งที่สำคัญของศาสนาพราหมณ์ ทางด้านปัญญา ความคิด และปรัชญา ร่วมสมัยกับเจ้าลัทธิอีกหลายคน กลุ่มคนที่มีแนวคิดเชื่อถือในคัมภีร์พระเวท แต่มีความแตกต่างทางความคิดเรียกว่า ไวทิกวาทะ แบ่งออกอีก 6 กลุ่ม คือ นยายะ, ไวเศษิกะ, สางขยะ, โยคะ, มีมางสา และเวทานตะ ส่วนกลุ่มคนที่มีแนวคิดแตกต่างจากความเชื่อในคัมภีร์พระเวท เรียกกันว่า อไวทิกวาทะ มีหลักฐานการประลองความคิดและสติปัญญาปรากฏในพระไตรปิฎกมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพระไตรปิฎกเล่มที่ 9 พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค คือ พรหมชาลสูตร ว่าด้วยศีลและทิฏฐิ (ที. สี. 9/1 – 149/1 – 47) สามัญญผลสูตร ว่าด้วยผลแห่งความเป็นสมณะ มีการเปรียบเทียบแนวคิดของลัทธิครูทั้ง 6 (ที. สี. 9/150 – 253/48 - 86) อัมพัฏฐสูตร ว่าด้วยทรรศนะเรื่องวรรณะหรือการแบ่งชนชั้นในสังคมอินเดียทั้งในสมัยก่อนพุทธกาลและสมัยพุทธกาล โดยเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างทรรศนะของศาสนาพราหมณ์กับพระพุทธศาสนา (ที. สี. 9/254 – 299/87 - 110) โสณทัณฑสูตร ว่าด้วยเรื่องคุณสมบัติของพราหมณ์ (ที. สี. 9/300 – 322/111 - 124) กูฏทันตสูตร ว่าด้วยเรื่องการบูชายัญ ผลของการบูชายัญ และวิธีพัฒนาที่ยั่งยืน 2 แบบ คือ การพัฒนาคนและการพัฒนาบ้านเมือง (ที. สี. 9/323 – 358/125 - 150) มหาลิสูตร ว่าด้วยความเป็นสมณะ เพิ่มเติมจากที่ตรัสไว้ในสามัญญผลสูตร (ที. สี. 9/359 – 377/151 - 158) ชาลิยสูตร ว่าด้วยปัญญาในอภิปรัชญาเรื่องชีวะ (วิญญาณอมตะหรืออาตมัน) กับสรีระ (ร่างกาย) (ที. สี. 9/378 – 380/159 - 160) มหาสีหนาทสูตร ว่าด้วยการบำเพ็ญตบะ (ที. สี. 9/381 – 405/161 - 174) โปฏฐปาทสูตร ว่าด้วยปัญหาเรื่องอภิสัญญานิโรธ (ที. สี. 9/406 – 443/175 - 193) สุภสูตร ว่าด้วยขันธ์ 3 หรือไตรสิกขา 3 ได้แก่ สีลขันธ์ สมาธิขันธ์ และปัญญาขันธ์ (ที. สี. 9/444 – 480/197 - 210) เกวัฏฏสูตร ว่าด้วยปาฏิหาริย์ 3 ประการ และความรู้เรื่องพระพรหมและพรหมโลก (ที. สี. 9/481 – 500/213 - 220) โลหิจจสูตร ว่าด้วยลักษณะการปกครองและลักษณะของศาสดาในโลก 4 ประเภท (ที. สี. 9/482 – 517/221 - 229) เตวิชชสูตร ว่าด้วยไตรเพทและเปรียบเทียบแนวคิดระหว่างศาสนาพราหมณ์กับพระพุทธศาสนา (ที. สี. 9/518 – 559/230 - 247) จะเห็นได้ว่า เนื้อหาภายในพระไตรปิฎกฉบับนี้ มีลักษณะเป็นการโต้วาทะหรือโต้ตอบเกี่ยวกับหลักปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ สังคม และวัฒนธรรม ของประชาชนในสมัยนั้น พระพุทธเจ้าทรงใช้คำพูดหรือคำศัพท์ที่บุคคลนั้น ๆ เข้าใจกันดีตามความเชื่อของตน มาอธิบายความหมายใหม่ ตามนัยทางพระพุทธศาสนา เช่น ทิฏฐิ ยัญพิธี สมณะ พระพรหม พรหมโลก

แม้คำว่า พรหมจรรย์ หรือการประพฤติพรหมจรรย์ ก็เป็นคำที่มีใช้อยู่แล้ว และรับรู้เข้าใจกันทั่วไป เพียงแต่แตกต่างกันตามแนวคิดความเชื่อของแต่ละลัทธิ เมื่อพระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้แล้ว และประกาศสัจธรรมช่วงที่ตรัสรู้ใหม่ ทรงเรียกพระพุทธศาสนาและรูปแบบการดำเนินชีวิตและหลักการปฏิบัติที่พระองค์ทรงก่อตั้งขึ้นว่าพรหมจรรย์

(พระบุญแสง ปุญญสโม และคณะ, 2562 : 159) ดังพระพุทธดำรัสเรียกพระภิกษุผู้บวชด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทาว่า เอถ ภิกฺขโว สฺวากฺขาโต ธมฺโม จรถ พฺรหฺมจริยํ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยาย เธอจงมาเป็นภิกษุเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจง ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด (วิ. มหา. 4/18/25) พระพุทธเจ้าอาจจะทรงนำแนวคิดเรื่องอาศรม 4 ของพราหมณ์มาประยุกต์ใช้กับพระพุทธศาสนา เพราะพระองค์ พระสาวก และประชาชนในสมัยนั้น ทราบและคุ้นเคยดีอยู่แล้ว โดยเฉพาะการประพฤติพรหมจรรย์ของพระภิกษุ คือ อาศรมที่ 1 พรหมจารี และอาศรมที่ 4 สันยาสี สำหรับพระภิกษุผู้ยังเป็นปุถุชน ได้ชื่อเรียกว่า เสขบุคคล คือ บุคคลที่ยังต้องศึกษา ในไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา เทียบได้กับพรหมจารี และเรียกพระภิกษุว่า พรหมจารี ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ส่วนวิถีชีวิตของพระภิกษุ ได้ชื่อว่า อนาคาริก คือ ผู้ออกจากเรือน บวชไม่มีเรือน เคร่งครัดในพระธรรมวินัย ไม่เกี่ยวข้องด้วยการครองเรือน หรือกิจกรรมอื่นที่เป็นของชาวบ้าน เทียบได้กับสันยาสี ในอาศรม 4 ดังนั้น คำว่า พรหมจรรย์ จึงเป็นคำใช้เรียกรูปแบบการดำเนินชีวิตของพระพุทธศาสนาด้วย

อนึ่ง คำว่า พรหมจรรย์นี้ พระอรรถกถาจารย์ ได้รวบรวมความหมายจากพระไตรปิฎกจำแนกออกเป็น 10 ประการ คือ 10 ประการ คือ 1) ทาน การเสียสละ 2) เวยยาวัจจะ ความหมั่นขวนขวาย 3) ศีล 5 หรือเบญจศีล 4) อัปปมัญญา พรหมวิหารธรรม 4 ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา 5) เมถุนวิรัติ การงดเว้นจากการเสพเมถุน (กิจกรรมของคนคู่กันคือชายและหญิง) 6) สทารสันโดษ ความยินดีในภรรยา (คู่ครอง) ของตน 7) วิริยะ ความเพียร 8) ศีล 8 หรืออุโบสถศีล 9) มรรคมีองค์ 8 หรืออริยมรรค 10) ศาสนธรรม สิกขา 3 ประการ คือ อธิศีลสิกขา อธิสมาธิสิกขา และอธิปัญญาสิกขา (พระสิริมังคลาจารย์. 2543 : 391) พรหมจรรย์ทั้ง 10 ประการนี้ สามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาจริยธรรมได้อย่างชัดเจน โดยอาจจำแนกเป็นจริยธรรม 3 ส่วน คือ จริยธรรมส่วนบุคคล จริยธรรมสำหรับครอบครัว และจริยธรรมสำหรับสังคม (พระบุญแสง ปุญญสโม และคณะ, 2562 : 157)

3. สตรีคือศัตรูของพรหมจรรย์

พระไตรปิฎกมีลักษณะเป็นบันทึกเหตุการณ์ คำสนทนา เรื่องราวเกี่ยวกับการประกาศศาสนา ในด้านต่าง ๆ ของกิจการพระศาสนาในสมัยพุทธกาล โดยเฉพาะพระวินัยและพระสูตร การบันทึกจึงขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมด้านต่าง ๆ ในสมัยนั้น เช่น การเมือง การปกครอง สังคม และวัฒนธรรม ฉะนั้น การอ่านพระไตรปิฎกควรทำความเข้าใจเป็นเบื้องต้น 2 เรื่อง คือ ปริบททางสภาพแวดล้อมในขณะที่มีเหตุการณ์นั้น และความมุ่งหมายเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องนั้น

คำสอนที่ปรากฏในพระไตรปิฎกโดยมากมักเป็นพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าตรัสกับพระภิกษุ (ผู้ชาย) และมีจำนวนมากกว่าที่ตรัสกับพระภิกษุณี (ผู้หญิง) ดังนั้น ในพระไตรปิฎก จึงพบข้อความที่สอนพระภิกษุ ให้ปฏิบัติต่อผู้หญิงอย่างระมัดระวัง ทำให้รู้สึกว่า มีการกล่าวถึงผู้หญิงในทางที่ไม่ดี ผู้หญิงเป็นเพศที่น่ากลัว ต้องระมัดระวังเวลาอยู่ใกล้ สนทนา และคบหาด้วย ไม่น่าไว้ใจ เป็นตัวอันตราย จนดูเหมือนพระพุทธเจ้าทรงมีอคติกับผู้หญิง และทรงสอนให้พระภิกษุมีอคติกับผู้หญิงด้วย ดังปรากฏข้อความพระพุทธพจน์มากมายที่มุ่งสื่อให้พระภิกษุมีมุมมองต่อสตรีในทางที่เป็นศัตรู หรือเป็นความเศร้าหมองของการปฏิบัติธรรม เพื่อให้เบื่อหน่าย คลายความกำหนัด เช่น

1) อูมิภยสูตร กล่าวถึงภัย 4 ประการของบุคคลผู้ลงไปในน้ำ เปรียบเทียบกับภัยของบุคคลผู้เข้ามาอุปสมบทในศาสนา คือ อูมิภัย (ภัยจากคลื่น) เปรียบด้วยความโกรธและความคับแค้นใจ กุมภีลภัย (ภัยจากจระเข้) เปรียบด้วยความเป็นคนเห็นแก่ปากท้อง อาวัฏฏภัย (ภัยจากน้ำวน) เปรียบด้วยกามคุณ 5 สุสุกาภัย (ภัยจากปลาร้าย) เปรียบด้วยความพอใจรักใคร่ในมาตุคาม (อํ. จตุกฺก. 21/122/184-186) พระพุทธพจน์ดังกล่าว ทรงสอนพระภิกษุเกี่ยวกับความยากลำบากของการใช้ชีวิตเป็นนักบวช และนวโกวาทนำมาอธิบายว่า เป็นภัยอันตรายของพระภิกษุสามเณรผู้บวชใหม่ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2561 : 14 – 15.)

2) อโคจร 6 สำหรับพระภิกษุ คือ หญิงแพศยา หญิงหม้าย สาวเทื้อ บัณเฑาะก์ ภิกษุณี และโรงสุรา (ขุ. มหา. 29/196/571 - 573) พระพุทธพจน์ดังกล่าว ทรงสอนถึงสถานที่ที่พระภิกษุไม่สมควรเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย 6 ประการ ซึ่งมีกล่าวถึงผู้หญิง 4 ประการ

3) อาการที่พระภิกษุจะพึงปฏิบัติต่อสตรี ในมหาปรินิพพานสูตร คือ อย่าดู ถ้าจำเป็นต้องดู ก็อย่าพูดด้วย ถ้าจำเป็นต้องพูดด้วย ก็ต้องตั้งสติไว้ (ที. มหา. 10/203/151) พระพุทธพจน์ดังกล่าว ตรัสตอบพระอานนท์ที่ทูลถามถึงอาการที่พระภิกษุจะพึงปฏิบัติ เพื่อความสำรวมระวังในขณะพบปะกับสตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระภิกษุที่จิตใจยังไม่ค่อยมั่นคงดีนัก

จากเรื่องราวที่ปรากฏในทางที่สื่อว่า สตรีคือคนที่เป็นอันตรายต่อการประพฤติปฏิบัติธรรมดังกล่าว จึงก่อให้เกิดความเชื่อและความยึดถือที่ว่า สตรีคือศัตรูของพรหมจรรย์ ทั้งที่คำ ๆ นี้ไม่มีปรากฏในพระไตรปิฎกอย่างชัดเจน ที่ปรากฏอย่างชัดเจน มีเพียงคำว่า สตรีเป็นมลทินต่อพรหมจรรย์ (สํ. ส. 15/58/71) เท่านั้น นักวิชาการบางท่านอาจจะสรุปรวมเอาว่าเป็นพระพุทธพจน์ ดังข้อความว่า นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อที่ถือว่า ผู้หญิงเป็นศัตรูต่อพรหมจรรย์ของชาย มีที่มาในพระไตรปิฎก เป็นพระพุทธวจนะที่ตรัสสอนพระภิกษุและสาวก ขณะเดียวกันก็มีพระวจนะตรัสสอนฝ่ายหญิงว่า ผู้ชายก็เป็นศัตรูต่อพรหมจรรย์ของหญิง (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ษัฏเสน, 2539 : 43) คำพูดดังกล่าวดูเหมือนเป็นการทำให้ข้อความดูมีความสำคัญขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็เป็นการกล่าวตู่พระพุทธเจ้ามากเกินไป ทั้งที่ความเข้าใจดังกล่าวเกิดจากการตีความของนักวิชาการที่ศึกษาพระไตรปิฎกเท่านั้น โดยที่ทั้งสองคำนี้ มีความหมายแตกต่างกันมาก คำว่า ศัตรู แปลว่า ข้าศึก ปรปักษ์ ฝ่ายตรงข้าม ผู้จองเวร ผู้ทำลาย ผู้เบียดเบียน คำว่า มลทิน แปลว่า ความมัวหมอง ความไม่บริสุทธิ์ เช่น ผ้าขาวเมื่อเป็นจุดสีต่าง ๆ ก็เรียกว่า ผ้ามีมลทิน นักบวชผิดศีลก็เรียกได้ว่า นักบวชมีมลทิน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2559 : 300)

จากการอ่านพระไตรปิฎกไม่ทั่วถึง ไม่ชัดแจ้ง จึงก่อให้เกิดการตีความผิด หรือพลาดไป ไม่ถูกต้องแน่นอนกับความหมายเดิม จนบางครั้งก่อให้เกิดแนวความคิดและความเชื่อใหม่ ที่ขัดหรือแย้งกับพระไตรปิฎกบ้าง ไม่ถูกต้องบ้าง การที่พระไตรปิฎกมีข้อความที่สื่อถึงผู้หญิงในทางที่ไม่ดี และเป็นเรื่องที่พระภิกษุควรระมัดมะวังในการเข้าไปข้องเกี่ยว จึงก่อให้เกิดความรู้สึกว่า ศาสนาเป็นเรื่องของผู้ชาย พระพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระสาวกต้องการสงวนพื้นที่ในศาสนาไว้เพื่อผู้ชายเท่านั้น ส่งผลถึงความเข้าใจของสังคม การตีความว่า สตรีคือศัตรูของพรหมจรรย์ จึงมีปรากฏชัดเจนในหลักฐานทางวรรณกรรมต่าง ๆ ดังมีผู้กล่าวว่า เรื่องราวต่างๆ ที่บันทึกเกี่ยวกับสตรีในล้านนา สตรีมักจะมีภาพพจน์ในแง่ร้าย เป็นความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากคติทางพุทธศาสนาที่ว่า สตรีเป็นศัตรูของพรหมจรรย์ เป็นเหตุที่มาแห่งทุกข์ ในวรรณกรรมคำสอนเรื่องโคลงวิธูรสอนโลก มีข้อความที่สอน ให้เชื่อว่า สตรีนำมาซึ่งความทุกข์ ความว่า

หญิงย่อมเป็นเหตุให้	ชายชน
เถิงที่ทุกข์เรรน	เดือดไหม้
แสนกัปมิหายหน	ทางโทษ มีนั่น
อย่าลื่นลวนเข้าใกล้	ถูกถ้าน กาเม ฯ

และโคลงศีลห้า ที่กล่าวเปรียบเทียบว่า ใจสตรีเหมือนดังสายน้ำ ความว่า

ใจหญิงคือดั่งน้ำ	ซอนทราย
ใครอาจจักกดหมาย	เหมียดไว้
นาวาท่องเที่ยวสาย	นทีเล่า เลิงนั่น
ใครอาจจักรู้ได้	ที่ท้าง รอยเรือ

คำว่า สตรีคือศัตรูของพรหมจรรย์ จึงปรากฏเป็นที่เข้าใจและรู้กันทั่วไปในสังคมไทย ความจริงการพูดอย่างนี้ก็เพียงเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจ หรือสอนใจแก่พระภิกษุโดยเฉพาะผู้บวชใหม่ ให้สำเหนียกว่า การเข้าไปเกี่ยวข้องกับมาตุคาม เป็นเรื่องต้องระมัดระวัง และเป็นเครื่องรบกวนจิตใจที่จะบำเพ็ญสมณธรรม ข้อความที่ปรากฏในลักษณะแบบนี้ โดยมากพระพุทธเจ้าจะตรัสกับพระภิกษุที่เกิดความกระสันอยากจะสึก หรือไม่ยินดีในการประพฤติพรหมจรรย์ หรือเบื่อหน่ายต่อการปฏิบัติธรรม ด้วยยังมีใจปรารถนาในกามเท่านั้น ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสถึงธรรมที่เป็นหลักคำสอน ไม่ใช่คำสอนที่ตรัสเฉพาะบุคคล จะปรากฏข้อความที่เป็นกลางที่สุด เช่น รูปาทิสูตร มีพระพุทธพจน์ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นรูปอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่เหมือนรูปสตรีเลย...ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นโผฏฐัพพะอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่เหมือน

โผฏฐัพพะบุรุษเลย ดูกรภิกษุทั้งหลายโผฏฐัพพะของบุรุษย่อมครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่ (อํ. เอกก. 20/1 – 10/1-2) จากพระพุทธพจน์ดังกล่าว ทำให้เห็นว่า เมื่อกล่าวถึงบุรุษและสตรีพร้อมกันในลักษณะของการแสดงธรรมที่เป็นหลักคำสอน จะกล่าวถึงโดยฐานะเท่าเทียมกัน โดยอาจสรุปพระพุทธพจน์ดังกล่าวได้ ดังนี้ ในมุมมองของบุรุษ ไม่มีรูป เสียง กลิ่น รส และการสัมผัสที่จะครอบงำจิตของบุรุษอยู่ได้เหมือนรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสของสตรี ส่วนมุมมองของสตรี ไม่มีรูป เสียง กลิ่น รส และการสัมผัสที่จะครอบงำจิตของสตรีอยู่ได้เหมือนรูป เสียง กลิ่น รส และการสัมผัสของบุรุษ

นอกจากนี้ยังมีพระพุทธพจน์บางแห่งที่กล่าวถึงสตรีและบุรุษในฐานะเท่าเทียมกัน โดยไม่ได้มุ่งถึงปริบทของผู้ฟังในขณะนั้น เช่น กุลสูตร มีพระพุทธพจน์ว่า ภิกษุทั้งหลาย ตระกูลใดตระกูลหนึ่งถึงความเป็นใหญ่ในโภคทรัพย์แล้ว ย่อมดำรงอยู่ได้ไม่นานเพราะเหตุ ๔ ประการ หรือเหตุใดเหตุหนึ่งบรรดาเหตุ ๔ ประการนั้น เหตุ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ ไม่แสวงหาพัสดุที่หายไป ไม่ซ่อมแซมพัสดุที่เก่าคร่ำคร่า ไม่รู้จักประมาณในการบริโภค ตั้งสตรีหรือบุรุษทุศีลให้เป็นใหญ่ในเรือน (อํ. จตุกฺก. 21/258/375 - 376) จากพระพุทธพจน์ดังกล่าว จึงเป็นเครื่องยืนยันได้อย่างดีว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงมีอคติและไม่ได้มีแนวคิดในการกดขี่ผู้หญิงให้เป็นทาส ทั้งที่สังคมและวัฒนธรรมของพราหมณ์ในสมัยพุทธกาล เป็นที่รู้กันดีอยู่แล้วว่า ศาสนาพราหมณ์ไม่ได้ให้โอกาสผู้หญิงเลย แม้แต่เรื่องเป็นใหญ่ภายในบ้าน เพราะสังคมอินเดียยุคนั้นมีทัศนะที่แสดงถึงการไม่ยอมรับบทบาทของสตรี ดังข้อความว่า สตรีไม่ควรประกอบพิธีกรรมประจำวันตามที่พระเวทระบุไว้ ถ้าหล่อนประกอบ หล่อนจะต้องตกนรก (พระมหากมล ถาวโร (มั่งคำมี), 2543 : 1) แต่พระพุทธเจ้ากลับทรงประกาศว่า สตรีหรือบุรุษก็สามารถเป็นใหญ่ในเรือนได้ และมีศักยภาพที่จะบรรลุธรรมได้เท่าเทียมกับผู้ชาย ดังพระดำรัสว่า ทางนั้นชื่อว่าทางสายกลาง ทิศนั้นชื่อว่าทิศที่ไม่มีภัย รถชื่อว่าไม่มีเสียงดัง ประกอบด้วยล้อคือธรรม หิริเป็นฝาประทุนของรถนั้น สติเป็นเกราะกั้นของรถนั้น เรากล่าวธรรมมีสัมมาทิฏฐินำหน้าว่าเป็นนายสารถี ยานชนิดนี้มีอยู่แก่ผู้ใด จะเป็นสตรีหรือบุรุษก็ตาม ผู้นั้นไปใกล้นิพพานด้วยยานนี้แล (สํ. ส. 15/46/60) และมีข้อความที่เทวดาตนหนึ่งกล่าวชมเชยสตรีเรื่องความเสมอภาคว่า บุรุษเท่านั้น จะเป็นบัณฑิตในที่ทุกสถานก็หาไม่ แม้สตรีผู้มีปัญญาเห็นประจักษ์ในฐานะนั้นๆ ก็เป็นบัณฑิตได้ (ขุ. อป. 33/31/459 – 460) ข้อความนี้แม้จะเป็นเพียงเทวตาภาษิต แต่ก็ได้รับการบันทึกไว้ในพระไตรปิฎก อันเป็นคัมภีร์หลักทางพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนายอมรับในศักยภาพและความสามารถของสตรี หาไม่ข้อความนี้คงจะถูกพระมหาเถระทั้งหลายตัดออกในคราวสังคายนา

คำว่า สตรีคือศัตรูของพรหมจรรย์ จึงน่าจะเป็นเพียงคำพูดที่กล่าวเพื่อมุ่งประโยชน์ในการสอนพระภิกษุเท่านั้น เพื่อให้เกิดความระมัดระวังตัวในการต้องพบปะสนทนากับผู้หญิง ไม่ได้มุ่งที่จะตีค่าหรือสื่อถึงคุณค่าของผู้หญิงเช่นนั้น เมื่อมองอย่างเป็นกลางที่สุด และอย่างถูกต้องที่สุด ควรจะกล่าวว่า (ความคำนึงความกำหนัดเกี่ยวกับ) สตรีคือศัตรูของพรหมจรรย์ (สำหรับบุรุษ) ทั้งนี้เมื่อมองจากมุมมองของสตรี ก็ควรจะกล่าวว่า (ความคำนึงความกำหนัดเกี่ยวกับ) บุรุษคือศัตรูของพรหมจรรย์ (สำหรับสตรี) โดยไม่เกี่ยวกับสถานะและสภาวะทางเพศ ตามหลักการของพระพุทธศาสนาเรื่องเพศเป็นเพียงเรื่องสมมติเท่านั้น มนุษย์ทุกคนล้วนต้องมีการเปลี่ยนเพศไปทั้งนั้นในขณะที่ยังต้องเกิดแก่เจ็บตายอยู่ในสังสารวัฏ คือ บางชาติเป็นชาย บางชาติเป็นหญิง อยู่ที่บุญกุศลของแต่ละบุคคล แต่ธรรมะและการปฏิบัติธรรม รวมถึงการบรรลุธรรมเป็นสภาวะที่ไม่มีจำกัดเรื่องเพศ

4. ศัตรูของพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนา

การพิจารณาปัญหาที่ว่า ศัตรูของพรหมจรรย์ คืออะไรกันแน่ จึงควรจะต้องเข้าใจถึงคำว่า พรหมจรรย์ก่อนว่า คืออะไร มีกี่อย่าง แต่ละอย่างมีอะไรเป็นศัตรู พรหมจรรย์มี 10 ประการ คือ 1) ทาน การเสียสละ 2) เวยยาวัจจะ ความหมั่นขวนขวาย 3) ศีล 5 หรือเบญจศีล 4) อัปปมัญญา พรหมวิหารธรรม 4 ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา 5) เมถุนวิรัติ การงดเว้นจากการเสพเมถุน (กิจกรรมของคนคู่กันคือชายและหญิง) 6) สทารสันโดษ ความยินดีในภรรยา (คู่ครอง) ของตน 7) วิริยะ ความเพียร 8) ศีล 8 หรืออุโบสถศีล 9) มรรคมีองค์ 8 หรืออริยมรรค 10) ศาสนธรรม สิกขา 3 ประการ คือ อธิศีลสิกขา อธิสมาธิสิกขา และอธิปัญญาสิกขา (พระสิริมังคลาจารย์, 2543 : 391)

พรหมจรรย์ 10 ประการเหล่านี้ มีเพียง 3 ประการเท่านั้นที่มีศัตรู หรือธรรมที่เป็นข้าศึกกันต่างไปจากข้ออื่น ๆ คือ ทาน เวยยาวัจจะ และวิริยะ มีข้าศึกคือ ความตระหนี่ และความเกียจคร้าน อีก 7 ข้อที่เหลือ มีข้าศึกที่ต่างกันบ้างเล็กน้อย แต่ที่ถือเป็นข้อใหญ่และเหมือนกันคือกามคุณ พรหมจรรย์ทั้ง 10 ประการนี้ กล่าวรวมสรุปถึงคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างครอบคลุมที่สุด และเป็นกลางที่สุด โดยไม่มีการแบ่งแยกเรื่องเพศเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อกล่าวถึงธรรมที่เป็นข้าศึกของพรหมจรรย์เหล่านั้น จึงกล่าวถึงกามคุณ เป็นหลักใหญ่

หลักฐานอีกอย่างหนึ่งปรากฏว่า ศัตรูของพรหมจรรย์อย่างแท้จริงในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกอย่างชัดเจน ไม่ใช่สตรี แต่คือเมถุนสังโยค (ความประกอบกิจกรรมเกี่ยวกับคนคู่กันคือชายและหญิง) ดังปรากฏข้อความในพระไตรปิฎกว่า พราหมณ์ชาณุสโสณิเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า และทูลถามความบริสุทธิ์และความด่างพร้อยแห่งพรหมจรรย์ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสถึงความด่างพร้อยแห่งพรหมจรรย์มีเพราะเมถุนสังโยค ๗ ประการ คือ 1) ใจยินดีในการปรนนิบัติของสตรี 2) ใจยินดีในการยิ้มแย้ม หัวเราะของสตรี 3) ใจยินดีในการเพ่งจ้องตาสตรี 4) ใจยินดีในเสียงขับร้องเจรจาของสตรี 5) ใจยินดีในการคอยนึกถึงเรื่องราวที่เคยหัวเราะเล่นกับสตรี 6) ใจยินดีในการได้ยินได้ฟังได้เห็นหนุ่มสาวเอิบอิ่มพรั่งพร้อมด้วยกามคุณ 7) ใจยินดีในการที่จะได้เสวยสมบัติคือกามคุณในสวรรค์ อันเกิดจากการบำเพ็ญกุศลของตน (อํ สตฺตก. 23/50/82-85)

ท้ายที่สุดทรงสรุปความว่า พรหมจรรย์จะบริสุทธิ์ไม่ได้ ถ้ายังมีเหตุ ๗ ประการอันถือว่าเป็นศัตรูของพรหมจรรย์เหล่านี้ ในพระพุทธพจน์ ทรงมองจากมุมมองของบุรุษผู้ประพฤติพรหมจรรย์ จึงทรงใช้คำว่า สตรี ก็จริง แต่เมื่อมองจากมุมมองของสตรีที่ประพฤติพรหมจรรย์ คำว่า สตรี ก็ควรจะหมายถึง บุรุษได้ เพราะบุรุษและสตรีเมื่อประพฤติธรรมก็ได้ชื่อว่า ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งนั้น ดังพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ว่า พรหมจริยเศร้าหมอง ด้วยเมถุนะสังโยค ๗ ประการ...เหตุดังนั้น เมื่อประพฤติพรหมจริยของตนให้บริสุทธิ์จากความเศร้าหมองแล้ว ก็จะปฏิบัติตัวให้ไกลจากเมถุนะสังโยค ๗ ประการดังว่ามานี้เถิด พรหมจริยาของตนก็จะมีผลเลิศใหญ่ ใกล้พระนิพพานโดยเร็ว (สุชาติ เสียงสืบชาติ รวบรวม, มปป : 1-2)

การประพฤติพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนามีจุดประสงค์เพื่อรักษาพระธรรมวินัยของพระภิกษุ ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนา เพราะบุคคลใดที่รักษาพระธรรมวินัย ย่อมได้ชื่อว่า รักษาพระพุทธศาสนา เป้าหมายและผลของพรหมจรรย์ในทางพระพุทธศาสนา คือ ความสิ้นราคะ ความสิ้น โทสะ ความสิ้นโมหะ เป็นเป้าหมายของพรหมจรรย์ การประพฤติพรหมจรรย์จะบริบูรณ์ได้ นอกจากจะเว้นจากเมถุนวิรัติ คือการเสพเมถุนโดยตรงแล้ว ต้องเว้นจากเมถุนสังโยคอย่างเด็ดขาด เพราะเมถุนสังโยคเป็นเครื่องเศร้าหมองและเป็นความด่างพร้อยแก่พรหมจรรย์ (พระบุญแสง ปุญฺญสโม และคณะ, 2562 : 160)

5. สรุป

สตรีคือศัตรูของพรหมจรรย์ อาจจะเป็นเพียงความคิดเห็น ความเข้าใจคลาดเคลื่อน หรือความด่วนสรุปเอาง่ายของพุทธศาสนิกชนบางคนเท่านั้น โดยตีความคำสอนในพระไตรปิฎกที่กล่าวถึงพระพุทธพจน์สำหรับใช้สอนพระภิกษุ (ผู้ชาย) มากกว่าคำสอนพระภิกษุณี (ผู้หญิง) ว่าเป็นอคติทางเพศ และเป็นการกดขี่ทางเพศสำหรับผู้หญิง หากได้ศึกษาคำสอนอย่างละเอียดและมองอย่างวางตัวเป็นกลางแล้ว ควรจะทำความเข้าใจใหม่ว่า ศัตรูของพรหมจรรย์ไม่ใช่ สตรี แต่คือกามคุณ โดยมุมมองของบุรุษ คือความกำหนัดยินดีด้วยกามารมณ์อันเกี่ยวข้องด้วยสตรี และโดยมุมมองของสตรี คือความกำหนัดยินดีด้วยกามารมณ์อันเกี่ยวเกี่ยวข้องด้วยบุรุษ หากพิจารณาว่า พรหมจรรย์คือการใช้ชีวิตสวนกระแสโลก พรหมจรรย์ก็อาจจะเป็นศัตรูต่อโลกก็ได้ การประพฤติพรหมจรรย์จึงเป็นการละชีวิตของชาวโลกที่ต้องเสพกามคุณ มาใช้ชีวิตที่หลีกหนีกามคุณ และโดยเหตุนี้เอง ความกำหนัดยินดีในเพศตรงข้าม จึงปรากฏในรูปศัตรูของพรหมจรรย์ ดังนั้นควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องการประพฤติพรหมจรรย์ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยแยกพรหมจรรย์ของบรรพชิตกับคฤหัสถ์ออกจากกัน เพื่อให้เป็นแนวทาง หรือหลักการในการดำเนินชีวิตตามแบบอย่างศาสนิกชนที่ดี และเมื่อจะใช้คำว่า ศัตรูของพรหมจรรย์ ควรจะอธิบายให้เข้าใจอย่างชัดเจน โดยยกข้อความหรือศัพท์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกมาใช้อ้างอิง อีกทั้ง ควรจะใช้คำว่า สตรีคือมลทินของพรหมจรรย์ แทนคำว่า ศัตรู เพื่อตัดข้อครหาว่า พระพุทธศาสนามีอคติต่อสตรี ดังที่มีกลุ่มคนบางกลุ่มกล่าวหา

บรรณานุกรม

พระไตรปิฎก

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2546). **พระไตรปิฎกและอรรถกถาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

หนังสือ

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2557). **ความรู้ศาสนาเบื้องต้น.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2561). **ศาสนาในประเทศไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กรมการศาสนา และอนุกรรมการส่งเสริมกิจการศาสนาและศาสนิกสัมพันธ์ คณะกรรมาธิการการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา. (2561). **วิถีชีวิต 5 ศาสนิกในประเทศไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: รำไทยเพรส.

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ษัฏเสน. (2539). **การพัฒนาสตรีในพุทธศาสนา.** กรุงเทพฯ: ส่องศยาม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 36. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ 28. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหากมล ถาวโร (มั่งคำมี). (2543). สถานภาพสตรีในพระพุทธศาสนา. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2543.

พระสิริมังคลาจารย์. (2543). **มงฺคลตฺถทีปนี (ทุติโย ภาโค).** พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. (2561). **นวโกวาท (ฉบับประชาชน).** พิมพ์ครั้งที่ 19. นครปฐม: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุชาติ เสียงสืบชาติ รวบรวม. (2510). **พรหมจริยกะถา และปฏิจจสมุปบาท พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4.** ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์. (อนุสรณ์งานฌาปนกิจศพ ดร. ทวี ตะเวทีกุล ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส วันพฤหัสบดีที่ 7 ธันวาคม 2510).

วารสาร

พระมหาบุญแสง ปุญฺญสโม และคณะ. “การประยุกต์การประพฤติพรหมจรรย์เพื่อพัฒนาจริยธรรมในสังคมไทย.” ***วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.*** ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2562).

เพชรลดา ชุนอ่อน. “พุทธาวตารของพระวิษณุกับพัฒนาการของศาสนาฮินดูในอินเดียระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 4 – 8.” **วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.** ปีที่ 38 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2559).

สรวิชญ์ วงษ์สอาด และคณะ. “สถานะของมารดาในฐานะสตรีตามพระวินัย.” **วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์**. ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2561).

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

http://www.sri.cmu.ac.th/~maeyinglanna/main9/main2.php

https://www.m-culture.go.th/mculture_th60/download/Brahminism.pdf

เอกสารอื่น

มติมหาเถรสมาคมที่ 391/2565

กาลามสูตรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต
Kalama Sutta and the Development of Quality of Life

พระมหาพิพัฒน์ ปวฑฺฒโน (ท่าดี)[1]

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่อธิบายปรากฏการณ์ในโลกตามหลักเหตุปัจจัย จึงมักถูกจัดอยู่ในฝ่ายศาสนาที่เน้นเรื่องปัญญา อย่างไรก็ตาม ในพระพุทธศาสนาไม่ได้มีแต่เรื่องที่ต้องใช้หลักเหตุผลแต่เพียงอย่างเดียว บางอย่างที่เกินขีดจำกัดในการสืบสาวด้วยเหตุผลของมนุษย์ ก็ต้องอาศัยความเชื่อเป็นตัวตั้งต้นก่อนเช่นกัน พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เน้นการพัฒนาความเชื่อและปัญญาที่ถูกต้อง องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสกาลามสูตรจึงเป็นพระสูตรที่แสดงหลักวิธีการปฏิบัติที่เกี่ยวกับความเชื่อนั้น ๆ อย่างมีเหตุมีผล ด้วยวิธีการ 10 ประการ เป็นหลักปฏิบัติประการหนึ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสแนะนำให้แก่ชาวกาลามะ ไม่เชื่ออะไรอย่างงมงาย ไม่สักแต่ว่าเชื่อตาม ๆ กันมา หรือเชื่อตามตำรา เชื่อข่าวลือ ไม่เชื่อถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะเป็นครูอาจารย์ก็ตาม ในปัจจุบันจะต้องแยกให้ได้ว่าเรื่องไหนเป็นจริงและเชื่อถือได้ เรื่องไหนเป็นเรื่องไม่จริงและเชื่อถือไม่ได้ ซึ่งจะต้องพิจารณาหาความรู้รอบด้านให้เกิดความชัดเจนรอบคอบ ไม่เชื่อสิ่งใดโดยง่าย หากไม่ทำเช่นนั้นเสียก่อนแล้ว อาจทำให้เกิดความเสียหายต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้
คำสำคัญ: กาลามสูตร, การพัฒนาคุณภาพชีวิต

Abstract

Buddhism is a religion that describes phenomena in the world according to causal principles. Therefore, it is often classified as a religion that focuses on wisdom. Something that exceeds the limits of human reasoning. It must rely on belief as a starting point as well. Buddhism is a religion that focuses on developing correct beliefs and wisdom. Lord Buddha The Kalama Sutra is therefore a sutra that shows the principles of practice related to that belief *rationally*, with ten methods. do not believe anything superstitiously Not either that they believe in accord, believe in texts, believe rumors, *or* do not believe even if that person is a teacher. At present, it is necessary to distinguish *between true and* believable. Which of them is untrue and unreliable? which must consider seeking comprehensive knowledge to achieve clarity and prudence don't believe anything easily If you haven't done so before. It can cause damage to improving quality of life.
Keywords: Kalama Sutra, Quality of Life Improvement

1. บทนำ

กาลามสูตร เป็นพระสูตรสำคัญสูตรหนึ่งในพระพุทธศาสนา เป็นพระสูตรที่กล่าวถึงเหตุการณ์ที่ว่าด้วยกาลามะที่เป็นชาวเกสปุตตนิคมได้มาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าที่ขณะนั้นเสร็จไปยังแคว้นโกศล พวกกาลามะเหล่านั้น มีความสังเลสงสัยเกี่ยวกับการที่จะเชื่อถือคำสั่งสอนของพวกสมณะพราหมณ์ต่าง ๆ ที่เดินทางมาเพื่อเผยแพร่ความเชื่อของตนแก่ชาวกษัตริย์กาลามะแห่งเกสปุตตนิคม ดังมีเนื้อหาของเหตุการ์ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมายังเกสปุตตนิคม(ไม่เพียง)แสดงประกาศวาทะของตนเท่านั้น แต่กระทบกระเทียบ ดูหมิ่น กล่าวข่มวาทะของผู้อื่น ทำให้ไม่น่าเชื่อถือ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีสมณพราหมณ์อีกพวกหนึ่งมียังเกสปุตตนิคม (ไม่เพียง)แสดงประกาศวาทะ ของตนเท่านั้น แต่กระทบกระเทียบ ดูหมิ่น กล่าววาทะข่มวาทะของผู้อื่น ทำให้ไม่น่าเชื่อถือ ข้าแต่พระองค์ ข้าพระองค์ทั้งหลาย

[1] อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาภาษาบาลีสันสกฤตและพระไตรปิฎกศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มีความสงสัย ลังเลใจในสมณพราหมณ์เหล่านั้นว่า บรรดาท่านสมณพราหมณ์เหล่านี้ ใครพูดจริง ใครพูดเท็จ” (อง.ติก. (ไทย), 20/66/256)

การศึกษาเรื่อง พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยกาลามสูตร เป็นการประยุกต์เนื้อหาในกาลามสูตรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตอย่างมีกรอบ และมีทิศทาง การจะเชื่อในเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้น จำเป็นต้องใช้ปัญญาในการพิจารณาอย่างรอบคอบแล้วจึงเชื่อ ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาจึงไม่ใช่แค่มีความเชื่อต่อพระพุทธศาสนาแต่เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องมีปัญญาประกอบด้วย การพัฒนาความเชื่อและปัญญาเป็นปัจจัยส่งเสริมซึ่งกันและกัน

2. กาลามสูตร

กาลามสูตร หมายถึง วิธีปฏิบัติในเรื่องที่ควรสงสัย หรือหลักความเชื่อ พระสูตรนี้ ในบาลีเรียกว่า เกสปุตติยสูตร ที่ชื่อกาลามสูตร เพราะทรงแสดงแก่ชนเผ่ากาลามะ แห่งวรรณะกษัตริย์ ที่ชื่อว่าเกสปุตติยสูตร เพราะพวกกาลามะนั้นเป็นชาวเกสปุตตนิคม

1. มา อนุสฺสเวน อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามกันมา
2. มา ปรมฺปราย อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการสืบ ๆ กันมา
3. มา อิติกิราย อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ
4. มา ปิฏกสมฺปทาเนน อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
5. มาตกฺกเหตุ อย่าปลงใจเชื่อ เพราะตรรก
6. มา นยเหตุ อย่าปลงใจเชื่อ เพราะการอนุมาน
7. มา อาการปริวิตกฺเกน อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
8. มา ทิฏฺฐินิชฺฌานนกฺขนฺติยา อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
9. มา ภพฺพรูปตาย อย่าปลงใจเชื่อ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้
10. มา สมโณ โน ครูติ อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

ต่อเมื่อใด รู้เข้าใจด้วยตนว่า ธรรมเหล่านั้น เป็นอกุศล เป็นกุศล มีโทษ ไม่มีโทษ เป็นต้นแล้ว จึงควรละหรือถือปฏิบัติตามนั้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2548: 232)

3. การพัฒนา

การพัฒนาเป็นความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสังคมให้ดีขึ้นหรือเจริญขึ้นอย่างมีเป้าหมาย ด้วยวิธีการที่มีระบบเพื่อขจัดความด้อย พัฒนาให้หมดไปจากสังคม ซึ่งเป็นการแก้ปัญหา และนำไปสู่เป้าหมายที่ดีกว่า จุดประสงค์หลักของการพัฒนาอยู่ที่ “มนุษย์” โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ และประสิทธิภาพของมนุษย์ให้ดีขึ้นเพื่อให้มนุษย์ได้รู้จักนำความรู้ความสามารถของตนไปพัฒนาสังคมและประเทศ

3.1 ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาในด้านพระพุทธศาสนา

ความหมายทางพระพุทธศาสนา ได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ว่า การพัฒนา มาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ เป็นต้น

ความหมายทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนให้มีความสุข มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การพัฒนาในความหมายนี้มีลักษณะเดียวกันกับการพัฒนาในความหมายทางด้านการวางแผน คือเป็นเรื่องของมนุษย์เท่านั้น แตกต่างกันเพียงการวางแผนให้ความสำคัญที่วิธีการดำเนินงาน ส่วนพุทธศาสนามุ่นเน้นผลที่เกิดขึ้นคือความสุขของมนุษย์เท่านั้น

ความหมายทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนารูปธรรม นามธรรม หรือทั้งกายและใจ การที่คนเราจะทำดีหรือชั่วก็อยู่ที่ สังขารขันธ์ (นภาจารี นำเบญจพล, 2534 : 9)

3.2 ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาในด้านนักวิชาการ

การพัฒนา หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้แล้วการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงในอัตราที่กำหนดไว้ แล้วเขาจึงขยายความภายหลังว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นเรื่อง ของความสัมพันธ์ทางสังคมในความหมายกว้าง รวมเอาเรื่องเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมเข้าไว้ด้วยกัน (ฑิตยา สุวรรณชฎ, 2557: 122)

การพัฒนา ที่เข้าใจโดยทั่วไป มีความหมายใกล้เคียงกับ ความหมายจาก รูปศัพท์ คือ หมายถึง การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพ หนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ หรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นการ เปรียบเทียบทางด้านคุณภาพระหว่างสภาพการณ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งในช่วงเวลาที่ต่างกัน กล่าวคือ ถ้าในปัจจุบันสภาพการณ์ของสิ่งนั้นดีกว่า สมบูรณ์กว่าก็แสดงว่าเป็นการพัฒนา (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2534 : 1)

3.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

แนวคิดการพัฒนา ในที่นี้หมายถึงแนวทางใหม่ในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ทัศนคติและพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม ตั้งแต่ระดับบุคคล สถาบันไปจนถึงระดับสังคม จากลักษณะที่สังคมเคยเป็นอยู่ให้ก้าวไปสู่การเป็นสังคมตามแบบอย่างที่ควรจะเป็นหรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งอาจเรียกว่า สังคมที่ได้รับการพัฒนานั้นเอง คำว่า พัฒนา ถูกกำหนดขึ้นโดยนักวิชาการด้านต่าง ๆ แตกต่างกันออกไป ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาต่างมีรากฐานพัฒนาการทางความคิดที่แตกต่างกันด้านความเชื่อ พื้นฐานของนักคิดแต่ละยุคสมัยและความหมายสมของสถานการณ์ภายใต้บริบทการพัฒนาที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่มทฤษฎี ทฤษฎีที่สำคัญ ได้แก่ ทฤษฎีความทันสมัย ทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพาและทฤษฎีทางเลือกอื่น ๆ ได้แก่ ทฤษฎีการพัฒนาที่เน้นความต้องการขั้นพื้นฐาน และทฤษฎีการพัฒนาแบบยั่งยืน

3.4 ทฤษฎีความทันสมัย

แนวทางการพัฒนาโดยอาศัยทฤษฎีความทันสมัย (Modernization) นับว่าได้รับความนิยมอย่างสูงในประเทศตะวันตกในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่สอง เนื่องจากเมื่อใช้วิธีการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์การพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ แล้วเห็นว่า ประเทศแถบยุโรปและประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งพัฒนาแล้วได้ใช้แนวทางในการพัฒนาฟื้นฟูประเทศของตนเป็นผลสำเร็จ ดังนั้นแนวคิดการพัฒนาตามแบบจำลองความทันสมัยนี้เป็นองค์ความรู้สำคัญในการประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการเมือง ทฤษฎีความทันสมัยเป็นทฤษฎีซึ่งให้ข้อเสนอโดยแยกสังคมออกเป็นสองประเภทที่มีความแตกต่างกันกันโดยสิ้นเชิงคือ สังคมดั้งเดิมและสังคมทันสมัย โดยให้ความสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นดัชนีสำคัญที่จะพัฒนาผู้คนสู่สังคมทันสมัย นอกจากนั้นยังชี้นำให้เห็นว่าความคิดความเชื่อและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนา (วิภาวี พิจิตบันดาล, 2548)

3.5 ทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพา

การใช้แนวคิดการพัฒนาในด้านการสร้างความทันสมัยเป็นกระแสหลักในการกำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศและได้รับความสำเร็จเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวาง ซานโทส นักวิชาการซึ่งมีแนวคิดจัดอยู่ในกลุ่มทฤษฎีการพึ่งพา กล่าวว่า แนวทางที่ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่พัฒนาแล้วไม่น่าจะมีความเหมาะสมและใช้ได้ดีกับประเทศด้อยพัฒนา ทั้งนี้เพราะผลของการพัฒนาที่เกิดจากแนวคิดของการพัฒนากระแสหลัก ควรที่จะนำทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพานี้ ไปใช้ในการพัฒนาประเทศจะต้องมุ่งไปที่การแก้ไขปัญหาความยากจนให้แก่คนกลุ่มต่าง ๆ ด้วย เช่น ชาวนารายย่อยผู้ใช้แรงงานที่ไม่มีที่ดินทำกิน คนว่างงาน และแรงงานไร้ฝีมือ เป็นต้น (บัวพันธ์ พรหมพักพิง, 2549)

3.6 ทฤษฎีการพัฒนาที่เน้นความยั่งยืน

ทฤษฎีการพัฒนาที่เน้นความยั่งยืน มุ่งที่จะแก้ปัญหาการพัฒนาที่ถูกครอบงำด้วยกระบวนทัศน์ที่เน้นเศรษฐกิจเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เนื่องจากการขยายตัวของเศรษฐกิจไทยในช่วงที่ผ่านมา เกิดจากการขยายตัวทางการผลิตอย่างรวดเร็ว มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นปัจจัยหลักของการผลิตโดยปราศจากการวางแผนการใช้

ประโยชน์อย่างรอบคอบและการป้องกันความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดการสะสมของปัญหาความเสื่อมโทรมและความร่อยหรอของทรัพยากรธรรมชาติตามระดับของการผลิตโดยรวมที่เพิ่มสูงขึ้น แนวคิดการพัฒนาที่เน้นความยั่งยืนจึงเกิดขึ้นเพื่อที่จะพิทักษ์และคุ้มครองธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนยาวนานไปจนถึงอนาคต (สุภางค์ จันทวานิช, 2539: 65)

3.7 องค์ประกอบของการพัฒนา

สำหรับองค์ประกอบของการพัฒนาได้มีนักวิชาการได้ให้ความคิดเห็นไว้ ดังนี้

การพัฒนาชีวิตจะดำเนินไปได้ด้วยดีจะต้องอาศัยความเชื่อ ความมั่นใจ และความรู้ความเข้าใจที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญ 2 ประการ คือ (ไพศาล ไกรสิทธิ์, 2541: 76-77)

1. ความเชื่อมั่นในธรรมชาติของมนุษย์ว่าเป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้ มีศักยภาพของการพัฒนาได้สูงสุดพัฒนาได้เต็มศักยภาพ

2. การทำให้แต่ละบุคคลรู้จักตนเอง เพื่อเสริมความพร้อมความสามารถที่ตอบรับต่อสิ่งภายนอก การรู้จักตน จะต้องรู้จักตามความเป็นจริงว่า มีรากฐานเป็นอย่างไร มีความถนัดในด้านใดควรจะลด เสริม หรือฝึกฝนพิเศษในด้านใด การรู้จักตนทำให้เกิดความมั่นใจในตัวเอง มีความมั่นใจในการที่จะพัฒนาตนให้ก้าวหน้าต่อไป

3.8 ความมุ่งหมายของการพัฒนาชีวิต

ความมุ่งหมายของการพัฒนาชีวิต จำแนกได้ดังนี้

1. เพื่อเพิ่มพูนความรู้และความคิด นับว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับปัจจุบัน ที่จะต้อง เตรียมตัวในการพัฒนาตนเองในการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศตามที่ตนสนใจ เรียนรู้เทคโนโลยี สารสนเทศ เรียนรู้สภาพร่างกายของตน ตลอดจนวิธีบำรุงรักษาสุขภาพพลานามัยให้แข็งแรง สมบูรณ์ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ และเรียนรู้ศาสตร์ต่าง ๆ ที่จำเป็นแก่การประกอบอาชีพ ทั้งภาค ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เปรียบดุจเพชรที่แวววาวซึ่งได้เจียระไนแล้วนับว่ามีคุณค่าหรือคุณภาพอันควรแก่การดำรงตำแหน่งงานที่ดีทั้งหลาย อันเนื่องจากมนุษย์ได้ใฝ่รู้ หรือพัฒนาตนเองในด้านความคิด

2. เพื่อเพิ่มพูนทักษะและความชำนาญ มนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาจะเพิ่มพูนทักษะและ ความชำนาญให้มีคุณค่าที่สอดคล้องกับความคิดดังที่กล่าวมาแล้ว

3. เพื่อพัฒนาและเปลี่ยนแปลงเจตคติและความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ มนุษย์ที่ได้รับ การพัฒนาแล้ว จะพัฒนาและเปลี่ยนแปลงเจตคติและพฤติกรรมด้านความรู้สึกจากเจตคติและ อารมณ์เชิงลบ เป็นเจตคติและอารมณ์เชิงบวก และสามารถควบคุมอารมณ์ของตนได้ อันจะช่วย พัฒนามนุษย์ให้เป็นคนดี มีน้ำใจแห่งการเสียสละใจกว้าง รู้จักให้เกียรติผู้อื่น และช่วยลดความเห็น แก่ตัวของตน เพื่อเพิ่มความมีใจสูงในตัวมนุษย์ให้มากขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีแก่มนุษย์ หรือบุคคลที่มีการพัฒนาตนเอง (สงวน สุทธิเลิศอรุณ, 2543: 127)

4. แนวคิดเกี่ยวกับชีวิต

ชีวิตเป็นสิ่งที่มีค่าสูงสุดของมนุษย์ หากตั้งคำถามว่ามนุษย์รักและหวงแหนสิ่งใดมากที่สุด คำตอบคงไม่แตกต่างกันมากนัก นั่นคือ มนุษย์ทุกคนรักและหวงแหนชีวิตของตนมากที่สุด แม้กระทั่ง สัตว์ก็เช่นเดียวกัน ดังนั้นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ทุกคน เพราะเป็นการทำความรู้จักตนเองและผู้อื่น

4.1 ความหมายเกี่ยวกับชีวิต

มนุษย์ที่กำเนิดขึ้นมาประกอบด้วยอวัยวะต่าง ๆ มากมายที่รวมกันด้วยความสัมพันธ์หลายอย่าง เล็กลงไปในอวัยวะต่าง ๆ ก็มีส่วนย่อยลงไปอีกมาก ซึ่งในกลไกอันสลับซับซ้อนของมนุษย์นั้นมี “ชีวิต” สอดแทรกอยู่มนุษย์อาจเป็นสิ่งมีชีวิตเพียงชนิดเดียวเท่าที่มนุษย์รู้จัก ซึ่งการให้ความหมายเกี่ยวกับชีวิตไว้หลายทัศนะ ดังนี้

ชีวิต มาจาก ชีวน แปลงมาจาก ชีว ธาตุในความหมายว่ามีชีวิต ยุ ปัจจัย, แปลง ยุ เป็น อน วิเคราะห์ได้ดังนี้ ชีวิกา วุตฺติ อาชีว วตฺตน ชีวเตติ ชีวนํ แปลว่า ชีวิต, ความเป็นอยู่, การเลี้ยงชีพ (พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), 2558 : 366)

ชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่ตรงข้ามกับความตาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554: 383)

ชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556 : 86)

ชีวิต หมายถึง ความสดชื่นอยู่ (พุทธทาสภิกฺขุ, 2542 : 8)

4.2 องค์ประกอบของชีวิต

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค อธิบายว่า ขันธ์ คำว่า ขันธ์ ได้แก่ ขันธ์ 5 คือ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ รูปขันธ์ในขันธ์ 5 นั้น มีความเสื่อมไป โทรมไป เพราะปัจจัยที่เป็นข้าศึกทั้งหลาย ชื่อว่ารูปขันธ์เพราะรวมธรรมชาติทั้งปวงเข้าด้วยกัน (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ), 2554 : 721)

ชีวิตแบ่งออกเป็นองค์ประกอบย่อย 5 ส่วน ซึ่งเรียกชื่อตามภาษาทางธรรมว่า เบญจขันธ์ (อภิ.วิ. (ไทย), 35/1/1) คือ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ (สํ.ข. (ไทย), 17/95/47)

1. รูปขันธ์ แปลว่า กองแห่งรูป หมายถึง ส่วนที่เป็นร่างกายของมนุษย์ ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของธาตุ 4 ที่เรียกว่า “มหาภูตรูป” คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ และรวมกับคุณสมบัติพร้อมด้วยคุณลักษณะของธาตุทั้ง 4 ที่เรียกว่า อุปาทายรูปคือรูปซึ่งอาศัยมหาภูตรูปด้วย ในสังยุตตนิกายพระพุทธเจ้าทรงอธิบายเกี่ยวกับรูปไว้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุไรจึงเรียกว่ารูป เพราะสลายไปจึงเรียกว่ารูป สลายไปเพราะอะไร สลายไปเพราะหนาวบ้าง สลายไปเพราะร้อนบ้าง เพราะหิวบ้าง เพราะกระหายบ้าง เพราะสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานบ้าง (สํ.ข. (ไทย), 17/159/86)

2. เวทนาขันธ์ แปลว่า กองแห่งเวทนา ได้แก่ ความรู้สึกทางอารมณ์ว่า เป็นสุข เป็นทุกข์ หรือเฉย ๆ คำว่า อารมณ์ ในที่นี้หมายถึงสิ่งที่จิตรับรู้โดยผ่านทางอายตนะภายในทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ (สํ. สฬา. (ไทย), 18/434/266) ในสังยุตตนิกาย พระพุทธเจ้าทรงอธิบายเกี่ยวกับเวทนาไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุไรจึงเรียกว่าเวทนา เพราะเสวยอารมณ์จึงเรียกว่าเวทนาเสวยอารมณ์อะไร เสวยอารมณ์สุขบ้าง เสวยอารมณ์ทุกข์บ้าง เสวยอารมณ์ไม่ใช่ทุกข์ไม่ใช่สุขบ้าง”

3. สัญญาขันธ์ แปลว่า “กองแห่งสัญญา” ได้แก่ ความจำได้หมายรู้ เป็นการกำหนดรู้เครื่องหมายหรือลักษณะของสภาวธรรมทั้งหลาย สัญญามี 6 คือ สัญญา อันหมายถึง ความจำได้หมายรู้ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส จดจำทางใจ (ที.ม. (ไทย), 10/297/272) ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคท่านพุทธโฆษาจารย์ ได้อธิบายเกี่ยวกับเหตุผลในเรื่องสัญญาขันธ์ไว้ว่า สัญญาขันธ์ พึงทราบว่า เพราะรวมธรรมชาติที่มีความจำได้เป็นลักษณะสินทุกอย่างเข้าไว้ด้วยกัน (พระพุทธโฆษาจารย์, 2532: 19)

4. สังขารขันธ์ แปลว่า กองแห่งสังขาร ได้แก่ เจตสิกธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่เกิดกับจิตและมีเจตนาเป็นตัวนำสำคัญในการแต่งจิตให้ดีให้ชั่ว หรือเป็นกลาง ๆ แล้วส่งไปถึงพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งกายและวาจาด้วย ในสังยุตตนิกายได้อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับ “เจตนาโดยแบ่งออกเป็น 6 เจตนา” คือ เจตนาในการเห็น รูป ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส สัมผัส และรู้อารมณ์ทางใจ (สํ.ข. (ไทย), 17/116/59)

5. วิญญาณขันธ์ แปลว่า กองแห่งวิญญาณ ได้แก่ ความรู้แจ้งอารมณ์ทางทวารทั้ง 6 คือตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดจากอายตนะภายนอกมากระทบกับอายตนะภายในแล้ว ทำให้เกิดผล คือ ความรู้หรือวิญญาณ ในที่นี้วิญญาณแบ่งเป็น 6 คือ

5.1 รู้อารมณ์ทาง ตา ได้แก่ รูป
5.2 รู้อารมณ์ทาง หู ได้แก่ เสียง
5.3 รู้อารมณ์ทาง จมูก ได้แก่ กลิ่น
5.4 รู้อารมณ์ทาง ลิ้น ได้แก่ รส
5.5 รู้อารมณ์ทาง กาย ได้แก่ โผฏฐัพพะ
5.6 รู้อารมณ์ทาง ใจ ได้แก่ ธรรมารมณ์ (ที.ม. (ไทย), 10/297/272)

4.3 ประเภทของชีวิต

ชีวิต แบ่งอออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สัตว์ คือ สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย ได้แก่ มนุษย์ อมนุษย์ สัตว์เดรัจฉานทุกชนิด วัว ควาย เทวดา เปรต อสุรกาย ไปจนถึงพรหมโลก

2. พืช คือ ต้นไม้ ได้แก่ พืช 5 ชนิด ที่เกิดจากเหง้า เกิดจากต้น เกิดจากข้อ เกิดจากยอด เกิดจากเมล็ด

ชีวิต ตามความหมายทั่วไป ย่อมหมายถึงสิ่งมีชีวิตทั้งมวลที่ถูกต้องและสัมผัสได้ไม่ว่าจะเป็น ต้นไม้ ยอดหญ้า ตามหลักของพุทธปรัชญาได้แยกประเภทของชีวิตแต่ละลักษณะ เพื่อให้เข้าใจง่าย และชัดเจนขึ้น ได้แก่ ธรรมชาติที่รวมตัวกันของธาตุที่ยึดกันไว้ หรือธรรมดาของสิ่งประดิษฐ์ที่ประกอบด้วยพัสดุต่าง ๆ มี 2 ประการ คือ

1. อุปาทินนกสังขาร สังขารที่มีชีวิต มีใจครอง คือ คน เทวดา อมนุษย์และสัตว์เดรัจฉาน มี จิตสำนึก และมีวิญญาณโดยมีใจครอง ได้แก่

1.1 ขณะปัจจุบัน คือ ปัจจุบันที่พร้อมเพรียงด้วยการเกิด ความเสื่อมและสลาย

1.2 สัตติปัจจุบัน คือ บุคคลมาจากที่ร้อนและนั่งในห้องน้อย อันธกาลยังมีในระหว่างนั้น

1.3 อัทธาปัจจุบัน คือ ตั้งแต่ปฏิสนธิไปจนถึงจุติ

2. อนุปาทินนกสังขาร สังขารที่ไม่มีชีวิต และมีชีวิต แต่ในที่นี้หมายเอาเฉพาะพืชที่มีชีวิต เช่น ต้นไม้ อันได้แก่ พืช 5 ชนิด มีชีวิตแต่ไม่มีใจครองคือ ไม่สามารถนึกคิด หรือพัฒนาแนวความคิดให้เกิดปัญญาได้ แต่มีความรู้สึกต้องการอาหาร (ธาตุอินทรีย์) อากาศ ความร้อน และน้ำมาหล่อเลี้ยงตัวเอง เพื่อความเป็นอยู่สืบพันธุ์ได้ตามสภาวะมีเกิดขึ้น ตั้งอยู่และแตกสลายไปเช่นเดียวกับสัตว์ทั่วไปโดยสัตว์ไม่มีใจครอง ได้แก่

2.1 พืชเกิดจากเหง้า

2.2 พืชเกิดจากต้น

2.3 พืชเกิดจากข้อ

2.4 พืชเกิดจากยอด

2.5 พืชเกิดจากเมล็ด

พืชทั้งหลายตั้งแต่ต้นไม้ใหญ่ลงไปถึงหญ้าทุกประเภท พระพุทธองค์ทรงแยกตามหลักสำคัญ ๆ จากการเกิดขึ้นของพืช 5 ชนิด เพื่อง่ายต่อการนับ เพื่อเข้าใจภูตคาม อยู่ภายใต้เงื่อนไขของธรรมชาติที่ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และแตกสลายไป ห้ามพรากชีวิตของเขียวหรือทำลาย

สิ่งที่มีความแตกสลายไปเป็นธรรมดา และมีวิเคราะห์ว่า “ลุจจตีติ โลโก” สิ่งใดย่อมแตกสลาย ทำลายไป สิ่งนั้นเรียกว่า “โลก” แบ่งเป็น 3 ประการ คือ

1. สังขารโลก โลก คือ สังขาร

2. สัตว์โลก โลก คือ หมู่สัตว์

3. โอกาสโลก โลก คือ แผ่นดิน

สังขารโลก หมายถึง สภาวธรรมที่ตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขของธรรมชาติ หรือภายใต้เงื่อนไขของเหตุปัจจัย เช่น ขันธ์ 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ แต่ละอย่างมีชื่อว่า โลก บางครั้ง พระพุทธเจ้าทรงแสดงอวัยวะร่างกายของคนเราแต่ละส่วน เช่น ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เรียกว่า อาตยนะ โลก ดิน น้ำ ไฟ ลม เรียกว่า ธาตุโลก ขันธ์ 5 เรียกว่า ขันธโลก หรือแม้แต่สิ่งทั้งหลายที่เป็นภูเขา ต้นไม้ ก้อนอิฐ ก็อยู่ในกลุ่มของสังขารโลก

สัตว์โลก โลก คือ หมู่สัตว์ ได้แก่ สิ่งที่มีชีวิตและวิญญาณทั้งหลาย จะเป็นคนหรือสัตว์เป็น มนุษย์หรืออมนุษย์ก็ตาม รวมเรียกว่า สัตว์โลกทั้งหมด เพราะยังตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขของธรรมชาติมี ความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และแตกสลายไปในที่สุด

โอกาสโลก โลก คือ แผ่นดินหรือดวงดาวหรือดวงจักรดาราทั้งหลาย อันเป็นที่อยู่ที่อาศัยของสัตว์ในภพในภูมินั้น ๆ

ดังนั้น ชีวิตย่อมเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยของนิยามที่มีตามธรรมชาติ คือตั้งอยู่ในปฏิกิริยาของการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปในที่สุดตามกฎไตรลักษณ์ กล่าวคือ ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ คือ การไม่นิ่งจะนิ่งจะมีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา

5. วิเคราะห์กาลามสูตรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในปัจจุบัน

1. อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามกันมา การอ้างเหตุผลที่ดีนั้น ในเบื้องต้นจะต้องพิจารณา "ความน่าเชื่อถือ" หรือ "การยอมสามารถยอมรับได้" ในความเป็นจริงของข้ออ้างเป็นสำคัญ ข้ออ้างหรือหลักฐานที่รับและฟังกันต่อ ๆ มานั้น บางครั้ง เป็นหลักฐานที่เชื่อถือไม่ได้ ทั้งนี้เพราะเราไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าคำกล่าวนั้นมีข้อเท็จจริงรองรับมากน้อยแค่ไหน ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี ควรตั้งอยู่ในฐานของปัญญา อย่าได้ปลงใจเชื่อในสิ่งฟังตาม ๆ มา เพราะว่าสิ่งฟังมานั้น อาจจะเป็นจริงก็ได้ อาจจะไม่เป็นจริงก็ได้ ดังคำพังเพยที่ว่า "ฟังหู ไว้หู"

2. อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการสืบ ๆ กันมา กล่าวโดยทั่วไป ข้ออ้างหรือหลักฐานที่เชื่อหรือยอมรับกันมาจนถือเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่งนั้น โดยแท้จริง มีน้ำหนักความน่าเชื่อถือได้ ทั้งนี้เพราะข้ออ้างหรือหลักฐานของเรื่องบางเรื่องมีข้อเท็จจริงรองรับหรือสามารถยอมรับได้ว่าจริงในขณะใดขณะหนึ่ง เช่น การยอมรับในการนับถือผู้มีอาวุโสในสังคมไทย แต่ทั้งนี้ บางครั้ง หลักฐานที่เชื่อถือสืบ ๆ กันมาอาจจะใช้ไม่ได้หากสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป เวลาเปลี่ยนแปลงไป หรือคนมีความคิดเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตในปัจจุบัน ควรนำหลักธรรมข้อนี้มาปรับใช้ เพื่อประโยชน์ต่อการหาหลักฐานความรู้ที่สามารถนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตได้จริง ๆ

3. อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ ข้ออ้างหรือหลักฐานที่เล่าลือ จะคล้ายกับหลักฐานหรือข้ออ้างที่รับและฟังกันต่อ ๆ มานั้น เพียงแต่การเล่าลือนี้ มักจะมีปริมาณของผู้คนที่พูดถึงเข้ามามีส่วนที่ทำให้คนทั่วไปคล้อยตามได้ง่าย ๆ เพราะการเห็นผู้คนจำนวนมาก ๆ พูดถึงเรื่องนั้น ๆ ซ้ำ ๆ หลายครั้งหลายครา ความรู้สึกของผู้ฟังจะโอนอ่อนตามได้ในความเป็นจริง แต่ทั้งนี้ในสิ่งที่ต้องพิจารณามีสองส่วนที่สำคัญคือ 1. เรื่องที่เล่าลือกันนั้น มีหลักฐานที่เป็นข้อเท็จจริงรองรับมากน้อยแค่ไหน หรือมีหลักฐานที่สามารถยอมรับได้มากน้อยเพียงใด 2. ปริมาณหรือจำนวนของคนที่เล่าสืบกันมานั้น มีปริมาณของคนที่รู้จริงและมีหลักฐานรองรับตามที่ตนเองพูดนั้นมากน้อยเพียงใด ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีในปัจจุบัน ควรนำหลักธรรมข้อนี้มาปรับใช้ เพื่อประโยชน์ต่อการหาหลักฐานที่จะมีน้ำหนักเพื่อนำไปสนับสนุนต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้จริง ๆ

4. อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์ ข้ออ้างหรือหลักฐานที่เป็นตำราหรือคัมภีร์ จะคล้ายกับการถือสืบ ๆ ต่อกันมา เนื่องจากโดยทั่วไป สิ่งที่ถูกบันทึกไว้ในตำราก็มีส่วนที่เป็นจริง เพราะถูกบันทึกจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในขณะใดขณะหนึ่ง และขณะบันทึกนั้นมีเหตุการณ์เช่นนั้นเกิดขึ้นจริง แต่ทั้งนี้ไม่ใช่ว่าสิ่งที่ถูกบันทึกไว้นั้นจะต้องจริงเสมอไป ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีในปัจจุบัน ควรนำหลักธรรมข้อนี้มาปรับใช้ เพื่อประโยชน์ต่อการไม่ยึดติดตำราจนเกินไป เพราะการยึดติดในตำราคัมภีร์มากจนเกินไปจะทำให้ชีวิตเป็นเป็นทุกข์

5. อย่าปลงใจเชื่อ เพราะตรรกะ เกณฑ์ข้อนี้ พระพุทธเจ้ามุ่งให้พิจารณา เงื่อนไขข้อที่ 2 เป็นหลักเพราะในการอ้างเหตุผลบางครั้ง เราพบว่าข้ออ้างหรือหลักฐานที่อ้างมานั้น เป็นหลักฐานที่เมื่อนำไปอ้างสนับสนุนข้อสรุปแล้วสามารถทำให้การอ้างเหตุผลนั้น สมเหตุสมผล เช่น ถ้าอ้างองคุลิมาลเป็นผู้เคยฆ่าคน ด้วยเหตุนี้ ใครก็ตามที่เคยฆ่าคนทุกคน เป็นผู้สามารถบรรลุธรรมได้ ดังนั้น องคุลิมาลเป็นผู้บรรลุธรรม การอ้างเหตุผลนี้ สมเหตุสมผล เพราะข้ออ้างทั้งสอง สามารถประกันความเป็นจริงของข้อสรุปได้อย่างแน่นอน หากพิจารณาข้ออ้างแต่ละข้อนั้น จะพบว่าข้ออ้างทั้งหมดไม่มีความน่าเชื่อถือ เพราะมีบางข้อที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริง คือ ข้อที่ว่า ใครก็ตามที่เคยฆ่าคนทุกทุกคนเป็นผู้สามารถบรรลุธรรมได้ คำกล่าวนี้ไม่ตรงกับข้อเท็จจริง และที่สำคัญข้อความนี้ก็ไม่อาจจะสามารถยอมรับได้โดยทั่วไปของหลักการทางพระพุทธศาสนา ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีในปัจจุบัน ควรนำหลักธรรมข้อนี้มาปรับใช้ เพื่อประโยชน์ต่อการพิจารณาอย่างรอบคอบ เพื่อให้สามารถเลือกเชื่อเฉพาะการอ้างเหตุผลที่ดี

6. อย่าปลงใจเชื่อ เพราะการอนุมาน เกณฑ์พิจารณาในข้อนี้ จะคล้ายกันกับข้อ 5 เพราะเป็นการเสนอให้พิจารณาส่วนสำคัญของการอ้างเหตุผล คือ เงื่องไขในข้อ 2 ที่เกี่ยวเนื่องกับหลักการประเมิน ความสมเหตุสมผลของการอ้างเหตุผลแบบนิรนัย กับหลักความเป็นไปได้ ของการอ้างเหตุผลแบบอุปนัย กล่าวคือ โดยทั่วไปการพิจารณา "ความเป็นเหตุผล" ตามหลักตรรกวิทยาที่เคร่งครัด จะพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างข้ออ้างกับข้อสรุปเป็นสำคัญ นั่นคือ ถ้าข้ออ้างสามารถประกันความเป็นจริงของข้อสรุปได้แน่นอน โดยที่ข้อสรุปไม่มีโอกาสเป็นเท็จได้เลย นั่นแสดงว่าการอ้างเหตุผลนั้น มีความสมเหตุสมผล ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีในปัจจุบัน ควรนำหลักธรรมข้อนี้

มาปรับใช้ เพื่อประโยชน์ต่อการก่อนจะสรุปหรือยืนยัน เช่น เราคิดว่าเราจะแซงรถคันหน้าพันถ้าเรา ขับรถเร็วกว่านี้ ซึ่งเป็นการคาดคะเนเอา บางทีเราคาดคะเนความเร็วไม่ถูก ก็อาจจะชนรถคันหน้าที่วิ่งสวนมา โครมเข้าไปเลยก็ได้ การคาดคะเนหรืออนุมานเอาอย่างนี้ ทำให้คนตายมามากแล้ว การอนุมานเอานี้มันไม่แน่

7. อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล คือเห็นอาการที่ปรากฏแล้วก็คิดว่าใช่แน่นอน เช่น เห็นคนท้องโตก็คิดว่าเขาจะมีลูก ซึ่งก็ไม่แน่ บางคนแต่งตัวภูมิฐานก็คิดว่าคนนี้เป็นคนใหญ่โต ร่ำรวย ซึ่งก็ไม่แน่ อีกบางทีก็เป็นขโมย แต่งตัวเรียบร้อยมาหาเรา บางคนทำตัวเหมือนเป็นคนบ้าคนใบ้มานั่งใกล้กุฏิพระ คนก็ไม่สนใจนึกว่าเป็นคนบ้า แต่พอพระเผลอก็ขโมยของของพระไป ดังนั้น เราจะดูอาการที่ปรากฏก็ไม่ได้ บางคนปวดหัว ก็คิดว่าเป็นโรคอะไรที่หัว แต่ก็ไม่แน่ สาเหตุอาจจะเป็นที่อื่นแล้วทำให้เราปวดหัวก็ได้ ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีในปัจจุบัน ควรนำหลักธรรมข้อนี้มาปรับใช้ เพื่อประโยชน์ต่อการคิดตรองตามแนวเหตุผล เช่น ท้องผูก เป็นต้นหรือเราขับรถมาถึงสะพานซึ่งมองดูแล้วคิดว่าสะพานนี้น่าจะมั่นคงพอจะขับข้ามไปได้ แต่ก็ไม่แน่ สะพานอาจจะพังลงมาก็ได้ ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีในปัจจุบัน ควรนำหลักธรรมข้อนี้มาปรับใช้ เพื่อประโยชน์ต่อการอย่าเพิ่งเชื่อ โดยตรึกเอาตามอาการที่ปรากฏ เช่น ท้องผูก เป็นต้นหรือเราขับรถมาถึงสะพานซึ่งมองดูแล้วคิดว่าสะพานนี้น่าจะมั่นคงพอจะขับข้ามไปได้ แต่ก็ไม่แน่ สะพานอาจจะพังลงมาก็ได้

8. อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว การเข้ากับความเชื่อของตน เพราะตนเชื่ออย่างนี้อยู่แล้ว เมื่อใครพูดอย่างนี้ให้ฟัง ก็ยอมรับว่าใช่และถูกต้อง ซึ่งก็ไม่แน่เสมอไป เพราะสิ่งที่เราเชื่อมาก่อนนั้นอาจผิดก็มีบางทีคนอื่นก็มาหลอกเรา เพราะเห็นว่าเราเชื่ออยู่ก่อนแล้ว จึงอาศัยความเชื่อของเรา เป็นเหตุมันจึงไม่แน่เสมอไป ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีในปัจจุบัน ควรนำหลักธรรมข้อนี้มาปรับใช้ เพื่อประโยชน์ต่อการไม่เข้าข้างความเชื่อของตนเอง เช่น คนที่เชื่อเรื่องพระเจ้าสร้างโลก หรือเรื่องเครื่องลางของขลัง พอมีใครมาพูดเรื่องเช่นนี้ก็เชื่อสนิทเพราะไปตรงกับความเชื่อของตน

9. อย่าปลงใจเชื่อ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้ อย่าเพิ่งเชื่อว่าผู้พูดควรเชื่อได้ คือ เห็นว่าคนที่เป็นคนใหญ่คนโตนั้น พูดจาควรเชื่อถือได้ เช่น เป็น ถึงชั้นเจ้า หรือตำแหน่งสูง เราก็ควรจะเชื่อคำพูดของเขา แต่มันก็ไม่แน่ แม้แต่พระสงฆ์ก็ไม่แน่ เราจึงต้องฟังดูให้ ดีเสียก่อน แม้แต่คณะรัฐมนตรีเองก็ไม่แน่ อย่าเพิ่งไปเชื่อคำพูดของท่านเหล่านั้นทั้งร้อยเปอร์เซ็นต์ ไม่ได้ว่าผู้พูด มียศมีตำแหน่งอย่างนี้แล้ว จะพูดเรื่องน่าเชื่อถือได้เสมอไป เราควรจะฟังหูไว้หู ฟังให้ดีเสียก่อน มิฉะนั้นแล้วจะ ถูกหลอกได้ง่าย ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีในปัจจุบัน ควรนำหลักธรรมข้อนี้มาปรับใช้ เพื่อประโยชน์ต่อการอย่าปลงใจเชื่อ มองเห็นรูปลักษณะที่น่าจะเป็นไปได้ โดยเฉพาะอย่าเพิ่งเชื่อในที่นี้ มิได้หมายความว่าไม่ให้เชื่อ แต่ควรจะพิจารณาดูก่อนแล้วถึงจะเชื่อ

10. อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา ข้อนี้แรงมาก คือ แม้แต่ครูของตนก็ไม่ให้เชื่อ ทั้งนี้ เพราะครูของเราก็อาจจะพูดผิดหรือทำผิดได้ เพราะฉะนั้น เราจึงต้องฟังให้ดี ไม่มีศาสนาใดสอนเราไม่ให้เชื่อครูของตน แท้จริงแล้วพระพุทธเจ้ามิได้ทรงสอนว่าไม่ให้เชื่อ แต่ ทรงสอนว่าอย่าเพิ่งเชื่อต้องพิจารณาดูเสียก่อนแล้วจึงค่อยเชื่อ ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีในปัจจุบัน ควรนำหลักธรรมข้อนี้มาปรับใช้ เพื่อประโยชน์ต่อการไม่มัวไปยึดติดในความเป็นบุคคลของครูอาจารย์ว่าเป็นสิ่งเดียวกันกับความจริง เช่น อาจารย์บอกว่า น้ำตาลมีรสขม เราก็เชื่ออย่างนั้นว่า น้ำตาลนี้มีรสขม เป็นต้น

6. สรุป

กาลามสูตรในคัมภีร์พระสุตตันปิฎก เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นหลักเกณฑ์คำสอนที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมิได้ห้ามมิให้เชื่อ แต่ให้เชื่อด้วยมีปัญญาประกอบด้วย มิฉะนั้นความเชื่อต่างๆ จะไม่พ้น “ความงมงาย” พระพุทธเจ้าทรงสอนไม่ให้เชื่อสิ่งเหล่านี้ และให้เชื่อสิ่งอื่นนอกจากนี้ แต่พึงเข้าใจว่า แม้แต่สิ่งเหล่านี้ซึ่งบางอย่างก็เลือกเอามาแล้วว่า เป็นสิ่งที่น่าเชื่อที่สุด ท่านก็ยังเตือนไม่ให้ปลงใจเชื่อ ไม่ให้ด่วนเชื่อ ไม่ให้ถือเป็นเครื่องตัดสินเด็ดขาด ยังอาจผิดพลาดได้ ต้องใช้ปัญญาคิดพิจารณาให้ดีก่อน การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเราจะเป็นอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับความเชื่อของเรา ดังนั้น การนำหลักกาลามสูตรไปพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการส่งเสริมหลักศรัทธาความเชื่อให้มีความหนักแน่นมากยิ่งขึ้น และเป็นการสร้างสังคมแห่งสัมมาทิฏฐิ เป็นสังคมที่อยู่ด้วยศรัทธาที่

ประกอบด้วยปัญญา มีความเชื่อมีเหตุมีผลไม่งมงาย สามารถอยู่ในสังคมในยุคปัจจุบันนี้ได้อย่างมีความสุข ดังนั้นจะเห็นได้ว่า กาลามสูตรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความสัมพันธ์กันในด้านการดำเนินชีวิตบนฐานแห่งความเชื่อที่มีปัญญาเป็นตัวกำกับ ตลอดถึงทำให้ความเชื่อนั้น ๆ เป็นสัมมาทิฏฐิที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพฯ: บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้งแมส โปรดักส์จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.

พระพุทธโฆษาจารย์. (2550). **วิสุทธิมรรคแปล ภาค 1 ตอน 1**. แปลโดย มหามกุฏราชวิทยาลัย. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช). (2558). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสตร์ ชุด ศัพท์วิเคราะห์.** กรุงเทพฯ: เลี่ยงเชียง.

พุทธทาสภิกขุ. (2542). **ชีวิตคืออะไร.** กรุงเทพฯ: ไพลินสีน้ำเงิน.

นภาจรี นำเบญจพล. (2534). **หลักธรรมในพระพุทธศาสนา**, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พรศิวการพิมพ์.

บัวพันธ์ พรหมพักพิง. (2549). **หลักการพัฒนา.** ขอนแก่น : ภาควิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ฑิตยา สุวรรณชฎ. (2527). **สังคมวิทยา.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช

ไพศาล ไกรสิทธิ์. (2541). **เอกสารคำสอน รายวิชาการพัฒนาตนเอง.** ราชบุรี: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2534). **การพัฒนาชุมชน จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ.** กรุงเทพฯ: บางกอกบล็อก.

วิภาวี พิจิตบันดาล. (2548). **การเคลื่อนย้ายประชากรกับการลงทุนในทุนมนุษย์.** เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์กับทรัพยากรมนุษย์ หน่วยที่ 6. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2558). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด.

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ). (2554). **วิสุทธิมรรค.** พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: บริษัท ธนาเพรส จำกัด.

สุภางค์ จันทวานิช. (2539) วิศนี ศิลตระกูล. แนวคิดและเครื่องชี้วัดการพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตของประเทศไทย. ใน อนุชาติ พวงสำลี **การพัฒนาแนวคิดและเครื่องชี้วัดทางสังคมและคุณภาพชีวิตในต่างประเทศ.** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. (2543). **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน.** กรุงเทพฯ: อักษราพิพัฒน์.

สัปปายะสำหรับชุมชนผู้สูงอายุตามหลักพระพุทธศาสนา
Sappaya for the elderly community according to Buddhism

พระปลัดบุญช่วย ฐิตจิตฺโต (ยังสามารถ)[1]
Phrapalad Boonchuay Thitacitto (Yangsamart)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการ เรื่อง สัปปายะสำหรับผู้สูงวัยตามหลักพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาสัปปายะสำหรับผู้สูงวัยในพระพุทธศาสนา

ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงวัยในพระพุทธศาสนา หมายถึง ชรา ความเสื่อมไปแห่งอายุสภาวะของรูปที่เปลี่ยนที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และมีร่างกายเสื่อมทรุดโทรมไปของร่างกายมนุษย์และสัตว์ที่ตกอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ความเปลี่ยนแปลงของกฎธรรมชาติ

หลักสัปปายะสำหรับผู้สูงวัยในพระพุทธศาสนา หมายถึงสภาวะที่สบาย สภาพที่เกื้อหนุนอย่างเหมาะสมและช่วยให้มีความเป็นอยู่ดีรวมถึงทำกิจกรรมหรือดำเนินกิจกรรมต่างๆได้สะดวกและประสบผลสำเร็จ หลักสัปปายะประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม 4 ประการคือ 1) ที่อยู่เหมาะสม สงบ สะอาด ไม่พลุกพล่านจอแจ 2) บุคคลเหมาะสม 3) อาหารเหมาะสม 4) ธรรมเหมาะสม

ผู้สูงวัยมีความอยู่ดีกินดี มีความสุข ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความอบอุ่น มั่นคง อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีเป็นความเหมาะสม มีความสอดคล้องกับการใช้หลักสัปปายะสำหรับผู้สูงวัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับผู้สูงวัยประชาชนทั่วไป ตามหลักของพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติติต่อไป

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา, สัปปายะ

Abstract

The individuals may have different levels of ultimate goals in life. But what everyone sets and wants is happiness. In Buddhism, happiness is divided into twocategonies, each category is of two kinds: the category 1 is composed of 1) the physical happiness (Kayika Sukkha) is the happiness that arises from receiving comfortwith basic factors or being healthy,2) the metal happiness (Cetasika Sukha) is the happiness that arises from peace and joy, and the category 2 is composed of 1) the material based happiness (Samissasukha) is happiness based on bait or Sensual pleasure, 2) the non-material based happiness (Niramissa Sukkha) isa happinessithout bait being peaceful and calm in mind. All human beings toess do everything they can such as both in occupations, working, es well as in everyday life. The pursuit of happiness is the human n will not be satisfied until we reach complete happiness, that is, at ouch of the peace, love, wisdom, and cheerfulness.

The elderly persons live in a lot of changing society in terms of present life-living, economy. They are mostly left alone. They personally are faced many problems, such as the physical condition that deteriorates over time, the mental and emotional term cause them feeling lonely and depressed, I the social term, where the elderly persons were reduced to their roles and values. That makes a feeling of being useless worthless. The Buddhist means to happily living of the elderly persons having created knowledge and understood themselves empirically is to apply the Four Noble Truths practiced

[1]อาจารย์ประจำ คณะศาสนาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: phraboonchuay2522@gmail.com

in their lives; to know suffering, the cause of suffering, to eliminate the cause of suffering with wisdom. The process of enhancing happiness isve just think good, do good, live well in the preset together with encouragement. The happiness does exist in us. If the happiness is needed, then, we into internal our self like the search for the source of joy, peace and needing happiness.
Keywords: Buddhism, Sappaya

บทนำ

สัปปายะเป็นหลักสัปปายะในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ได้ให้ความหมายของสัปปายะคือ สภาวะสบาย สภาพที่เอื้อ เกื้อหนุน เหมาะ ช่วยให้มีความเป็นอยู่ดี ทำกิจกรรมหรือดำเนินการต่างๆ ได้อย่างผลดี เอื้อต่อการที่จะปฏิบัตินำไปสู่ผลสำเร็จ สำหรับผู้สูงวัยให้เหมาะสมหรือมีความสุขสบายมีความสมดุลที่อยู่อาศัย อยู่ในสภาวะอากาศสิ่งแวดล้อมที่ดี มีอาชีพ มีบุคคลรอบกายที่ดี และมีอาหารรับประทานที่ดีมีประโยชน์ ปัจจัยต่าง ๆ เป็นการสนับสนุนให้ผู้สูงวัยมีสัปปายะในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

สัปปายะ เป็นคำที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแก่เหล่าสาวก ถึงสถานที่ บุคคล ซึ่งเหมาะสมเอื้อต่อการปฏิบัติตนเพื่อให้การบรรลุธรรมเป็นไปโดยไม่ยากลำบากนัก สัปปายะจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือนิพพาน เป็นบรมสุข คือ สุขสูงสุด ก็พึงบรรลุได้ด้วยข้อปฏิบัติที่มีความสุข มิใช่บรรลุด้วยข้อปฏิบัติที่เป็นทุกข์ (หมายถึง ทุกรกิริยาไม่พึงสับสนกับ ทุกขาปฏิปทา ซึ่งคำว่าทุกข์ในที่นั้น หมายถึง ปฏิบัติด้วยความยากลำบาก (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2557: 286)

สัปปายะ เป็นคำที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแก่เหล่าสาวก ถึงสถานที่ บุคคล ซึ่งเหมาะสมเอื้้อต่อการปฏิบัติตนเพื่อให้การบรรลุธรรมเป็นไปโดยไม่ยากลำบาก ดังจะกล่าวต่อไปนี้

"สัปปายะ" หมายถึง มีประโยชน์ ก่อให้เกิดความเจริญ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 22: 169) "สัปปายะ" ในคัมภีร์อรรถกถา หมายถึงมีประโยชน์ก่อให้เกิดความเจริญ เป็นธรรมที่มีอุปการะต่อการศึกษาและปฏิบัติ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 3 ข้อ 38: 179) และความหมาย "สัปปายะ" ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค หมายถึง ธรรมอันเป็นที่สบาย 7 อย่าง (พระพุทธโฆสาจารย์, 2554: 220)

หลักสัปปายะ 7 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2557: 209)คือ สิ่งที่สบาย สิ่งที่เหมาะกัน สิ่งที่เกื้อกูล สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมซึ่งไว้ในวิสุทธิมรรคสำหรับการปฏิบัติธรรเพื่อละอาธารทางใจและมีคุณประโยชน์เกื้อกูลต่อการบำบัดรักษาโรคทางกายได้

1. อาวาสสัปปายะ หมายถึง ที่อยู่ซึ่งเหมาะกัน เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ
2. โคจรสัปปายะ หมายถึง ที่หาอาหาร ที่เที่ยวบิณฑบาตที่เหมาะดี เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ใกล้ไม่ไกลเกินไป
3. ภัสสสัปปายะ หมายถึง การพูดคุยที่เหมาะกัน
4. ปุคคลสัปปายะ หมายถึง บุคคลที่ถูกกันเหมาะกัน เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะใจ
5. โภชนสัปปายะ หมายถึง อาหารที่เหมาะกัน เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉันไม่ยาก
6. อุตุสัปปายะ หมายถึง ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะกัน เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป
7. อิริยาปถสัปปายะ หมายถึง อิริยาบถที่เหมาะกัน เช่น บางคนถูกกับจงกรม บางคนถูกกับนั่ง ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี

ในสมัยพระพุทธกาลพระสงฆ์ยังไม่มีที่อยู่อาศัยประจำได้จาริกไปเพื่อเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางออกไป เป็นการยังประโยชน์สุขแก่หมู่มากตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า "ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโชชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เทวดาและมนุษย์(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม4 ข้อ32: 32) หลักสัปปายะที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ในครั้งพุทธกาล มีกุลบุตรคนหนึ่ง เห็นโทษภัยในการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารเกิดความเบื่อหน่ายในเพศฆราวาส จึงตั้งใจออกบวชประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำพระนิพพานให้แจ้งท่านอาศัยอยู่ที่วัดพระเตวันมหาวิหา และได้ศึกษาเล่าเรียนวิธีการประพฤติปฏิบัติธรรมและหัวข้อการกำหนดกรรมฐานจากพระอาจารย์จนมีความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง และเกิดความคิดที่จะหลีกเร้นออกจากหมู่คณะ เพื่อไปเสาะแสวงหาสถานที่อันเงียบสงบ เหมาะสสำหรับการประพฤติปฏิบัติธรรมเพื่อจะได้มีเวลาปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่ การปฏิบัติธรรมได้เจริญก้าวหน้ายิ่งๆ ขึ้นไป ให้สมกับที่ได้ตั้งใจสละความสะดวกสบายในทางโลกออกบวช วันหนึ่งใกล้ช่วงเข้าพรรษา พระภิกษุรูปนี้ ขอลาพระอาจารย์แล้วเดินทางไปที่หมู่บ้านชายแดนแห่งหนึ่ง ท่านได้เข้าไปจำพรรษาที่บรรณศาลาหลังหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ภายในป่าอันนรื่นรมย์ แต่อยู่จำพรรษาได้ไม่กี่วัน ขณะที่ท่านบิณฑบาตโปรดญาติโยมในหมู่บ้านอยู่นั้น บรรณศาลาที่ท่านพักอาศัยปฏิบัติธรรมเกิดไฟลุกไหม้ เมื่อท่านกลับจากบิณฑบาตเห็นแล้ว จึงรีบไปบอกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้โยมอุปัฏฐากฟัง ญาติโยมรับปากว่า “เมื่อพวกผมว่างกันเมื่อไรจะพากันไปช่วยสร้างกุฏิหลังใหม่ให้ ขอพระคุณเจ้าโปรดรอให้พวกผมไถนาหว่านข้าวกันเสร็จเรียบร้อยก่อนเถิด” เมื่อไม่มีที่พักอาศัยในการอยู่ประพฤติปฏิบัติธรรม ท่านต้องอยู่ด้วยความยากลำบาก ต้องตากแดดตากฝน จิตใจว้าวุ่นไม่เป็นอันปฏิบัติธรรม ส่งผลให้การปฏิบัติธรรมชองท่านไม่มีความเจริญก้าวหน้าเวลาได้ล่วงเลยไปจนกระทั่งออกพรรษา แต่ยังไม่มีวี่แววว่าพวกโยมอุปัฏฐากจะพากันมาช่วยสร้างกุฏิหลังใหม่ให้ ในที่สุด ท่านจึงตัดสินใจเดินทางกลับวัดพระเชตวันมหาวิหาร เข้าไปเฝ้าพระบรมศาสดา ถวายบังคมแล้วนั่งอยู่ในที่อันเหมาะสม

ความสำคัญของสัปปายะ

สัปปายะ สิ่งที่สบาย สภาพที่เอื้อ สิ่งที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาชีวิต สิ่งที่เหมาะกันช่วยสนับสนุนให้รู้สึกสบาย พระพุทธศาสนา ถือว่าสังคม สิ่งแวดล้อม และธรรมชาติรอบตัวมีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ทั้งในด้านความเสื่อมและความเจริญ ถ้าบุคคลอาศัยอยู่ในสังคมสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่ดีย่อมทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในชีวิตได้มาก ในทางตรงกันข้ามหากอยู่ในสถานที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเป็นอยู่หรือการดำเนินชีวิตก็จะทำให้เกิดความลำบาก “สัปปายะ”

ความสำคัญสัปปายะสำหรับผู้สูงวัย สิ่งแวดล้อม ทางกายภาพ เป็นส่วนสำคัญสำหรับผู้สูงวัยมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัย เอื้อต่อความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตประจำวัน มีสิ่งอำนวยความสะดวกเอื้อต่อการปฏิบัติ เช่น การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงวัย การออกแบบที่พักอาศัยให้เหมาะสมกับทางกายภาพของผู้สูงวัย เพื่อลดการเกิดอุบัติเหตุภายในบ้าน เช่นถนนที่กว้างเกินไปข้ามไม่ทัน ทางเดินไม่มีแสงสว่างเพียงพอ พื้นต่างระดับอาจทำให้ลื่นหกล้ม จัดทางเท้าให้มีแสงไฟรวมถึงอาคารสถานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัย เช่น มีพื้นที่พอดีพอเหมาะสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยและเกื้อกูลต่อการประพฤติปฏิบัติ มีความปลอดภัย มีความเจริญเรียกว่า “สัปปายะ”

หลักสัปปายะ เป็นสิ่งที่สนับสนุนเกื้อกูล ส่งเสริมหรืออำนวยให้เกิดความสะดวกสบายเกิดความคล่องตัวในการเป็นอยู่ ในการทำความดี คำว่า สบายในทางพระพุทธศาสนา ไม่ได้หมายความว่าสบายตามกิเลส สบายตามความอยากในสิ่งซึ่งเป็นอกุศล แต่สบายในที่นี้หมายถึง สิ่งที่ช่วยเกื้อกูลให้ชีวิตไม่ลำบากในการสร้างกุศลคุณงามความดีหรือเรียกง่าย ๆ ว่า สิ่งที่เกื้อกูลในการพัฒนาชีวิต ในพจนานุกรมไทยบาลี กล่าวถึงคำที่เป็นไวพจน์ของคำว่า สบาย หลายคำ เช่น สปฺปาย สุข ผาสุ ผาสุก อาโรคฺย สาต สุขิต อนามย กุสล (พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), 2559: 675)

หลักสัปปายะในพระพุทธศาสนา

ผลการศึกษาพบว่า หลักสัปปายะสำหรับผู้สูงวัยในพระพุทธศาสนา หมายถึงสภาวะที่สบาย สภาพที่เอื้อเกื้อหนุน เหมาะ ช่วยให้มีความเป็นอยู่ดี ทำกิจกรรมหรือดำเนินการต่างๆได้อย่างผลดี เอื้อต่อการที่จะปฏิบัตินำไปสู่ผลสำเร็จ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเน้นด้านการพัฒนาจิตใจและปัญญา ซึ่งเป็นคุณลักษณะหรือปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก สัปปายะ จึงเหมาะกับผู้สูงวัยในปัจจุบันอย่างมาก เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้สูงวัยได้ดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข สอดคล้อง เหมาะสม หรือ เพิ่มความสุข มีความสมดุลต่อสิ่งแวดล้อมรอบกาย อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี มีอาชีพ มีบุคคลรอบกายที่ดี มีอาหารรับประทานที่ดีมีประโยชน์ ปัจจัยต่าง ๆ เป็นการสนับสนุนผู้สูงวัยให้มีหลักสัปปายะ ในการดำเนินชีวิตให้สบาย

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเน้นด้านการพัฒนาจิตใจและปัญญา ซึ่งเป็นคุณลักษณะหรือปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก หลักการที่พระพุทธเจ้าทรงให้ความหมายของสัปปายะ คือ ว่าด้วยเรื่อง สภาวะที่สบาย สภาพที่เอื้อเกื้อหนุน เหมาะ ช่วยให้มีความเป็นอยู่ดี ทำกิจกรรมหรือ ดำเนินการต่างๆ ได้อย่างผลดีเอื้อต่อการที่จะปฏิบัติ สัปปายะในพระพุทธศาสนา หมายถึง สถานที่ และบุคคล อาหาร ธรรม ซึ่งเป็นที่สบายที่เหมาะกัน สิ่งที่เกื้อกูลช่วยกันสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี เป็นสังคมผู้สูงวัยอย่างสมบูรณ์ซึ่งสัปปายะจะเป็นด้านการส่งเสริมให้ผู้สูงวัย ในการดำรงให้อยู่รอดและมีชีวิตด้วยความเหมาะสมตามหลักสัปปายะ ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงสัปปายะ หมายถึงการเกื้อกูลต่อกันและความเข้าใจธรรมชาติในด้านร่างกายและจิตใจ การปรับตัวเข้าหากับสิ่งแวดล้อมที่ดี เรียกว่า สัปปายะ (Sappaya) สบาย มีประโยชน์ก่อให้เกิดความเจริญ ความเหมาะสม เป็นอุปการะ เป็นบริขารของชีวิต สัปปายะจึงหมายถึง สิ่งที่ทำให้เกิดความสบายเนื้อสบายตัว เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ ทำให้เกิดความเหมาะสม และเป็นบริขารที่อุปการะแก่ชีวิต ทั้งยังก่อให้เกิดความเจริญ อันเกื้อหนุนในการเจริญภาวนาเพื่อการพัฒนาชีวิตที่สมดุลทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ สัปปายะจึงเป็นเครื่องของการควบคุมและรักษาความสัมพันธ์ปัจจัยในร่างกายและปัจจัยภายนอกร่างกาย ให้มีความสมดุลเพื่อการพัฒนาชีวิต ดังที่พระพรหมบัณฑิตให้ทัศนะว่า ดูวิถีของผู้ปฏิบัติธรรมโดยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สะอาด มีอากาศบริสุทธิ์ มีบุคคล น้ำดื่มอาหาร อุณภูมิ แสงแดด ฯ เป็นความสบาย (สัปปายะ) ความพอดี (สมดุล) พระพุทธศาสนาถือหลักมัชฌิมาปฏิปทา

หลักสัปปายะประกอบไปด้วย

สัปปายะ 4 ประกอบไปด้วย

1. อาวาสสัปปายะ มีที่พักอาศัยสะดวก ที่อยู่เหมาะสม บรรยากาศดี
2. บุคคลสัปปายะ มีบุคคลแวดล้อมที่เหมาะสม ที่เกี่ยวข้องทำให้สบายใจ
3. อาหารสัปปายะ บริโภคอาหารที่พอเหมาะ มีอาหารการบริโภคสะดวก
4. ธรรมสัปปายะ มีการประพฤติธรรมทำให้สะดวกสบายแก่การปฏิบัติธรรม สภาพแวดล้อมก็ช่วยให้อารมณ์ดี สนทนากันแต่เรื่องธรรมะ พูดแล้วสบายใจ

สัปปายะ 7 ประกอบไปด้วย

สิ่งที่สบาย สิ่งที่เหมาะกัน สิ่งที่เกื้อกูล สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมซึ่งไว้ในวิสุทธิมรรคสำหรับการปฏิบัติธรรเพื่อละอาธารทางใจ และมีคุณประโยชน์เกื้อกูลต่อการบำบัดรักษาโรคทางกายได้

1. อาวาสสัปปายะ หมายถึง ที่อยู่ซึ่งเหมาะกัน เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ
2. โคจรสัปปายะ หมายถึง ที่หาอาหาร ที่เที่ยวบิณฑบาที่เหมาะดี เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ใกล้ไม่ไกลเกินไป
3. ภัสสสัปปายะ หมายถึง การพูดคุยที่เหมาะกัน
4. ปุคคลสัปปายะ หมายถึง บุคคลที่ถูกกันเหมาะกัน เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะใจ
5. โภชนสัปปายะ หมายถึง อาหารที่เหมาะกัน เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉันไม่ยาก
6. อุตุสัปปายะ หมายถึง ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะกัน เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป
7. อิริยาปถสัปปายะ หมายถึง อิริยาบถที่เหมาะกัน เช่น บางคนถูกกับจงกรม บางคนถูกกับนั่ง ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี

สัปปายะสำหรับผู้สูงวัยในพระพุทธศาสนา

สัปปายะสำหรับผู้สูงวัยตามหลักพระพุทธศาสนานั้น ก็หมายความว่า สิ่งที่เหมาะกันเป็นภาวะที่สบาย สภาพที่เอื้อสภาวะที่เกื้อหนุน สถานที่หรือบุคคลซึ่งเป็นที่สบาย เหมาะกันเกื้อกูลกัน หรือเอื้ออำนวย สำหรับผู้สูงวัย ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็น

ต่อการดำเนินชีวิต โดยไม่ต้องพึ่งพาสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ มีปัจจัยสี่ที่มนุษย์จะขาดไม่ได้ เพราะถ้าขาดแล้วอาจส่งผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรครวมถึงเภสัช เป็นทั้งป้องกัน และรักษา

อาวาสสัปปายะ หมายถึง สภาพแวดล้อม ถิ่นที่อยู่อาศัย หรือธรรมชาติแวดล้อมเป็นที่สบายสิ่งแวดล้อมธรรมชาติเป็นที่สบายนั้น ช่วยให้ร่างกายสดชื่นรื่นเย็น ไม่มีพิษไม่มีภัยต่อชีวิต ทำให้ร่างกายรู้สึกปลอดโปร่งโล่งสบายและรู้สึกถึงการผ่อนคลาย เป็นการเตรียมสภาพร่างกายให้พร้อม เป็นการพัฒนา ร่างกายซึ่งเป็นที่ประชุมแห่งช่องทางรับรู้ติดต่อสื่อสารกับโลกหรือสิ่งแวดล้อมคือระบบแห่งอินทรีย์ทั้งหลาย คือ ตา หูจมูก ลิ้น และกายสัมผัส ด้วยอินทรีย์สังวร โดยรับรู้ติดต่อสื่อสารอย่างมีสติ ที่อยู่อาศัยเป็นหนึ่งในปัจจัย 4 (เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค) จัดเป็นปัจจัยหนึ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับการดำเนินชีวิตของผู้สูงวัย ที่อยู่อาศัยย่อมส่งผลเกื้อกูลให้เกิดพลังการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

อาหารสัปปายะ หมายถึง สำหรับผู้สูงวัยที่ถูกต้องจะช่วยส่งเสริมให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ผู้สูงวัยต้องมีอาหารที่เพียงพอต่อการบำรุงร่างกาย ช่วยฟื้นฟู และซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอของร่างกาย ให้หายจากการป่วยได้ คือ เมื่อรับประทานถูกต้อง ก็จะกลายเป็นยาบำรุงร่างกายให้เกิดความแข็งแรง และช่วยหายจากอาการโรคภัยไข้เจ็บ อาหารที่เหมาะกับผู้สูงวัย ควรจะเป็นอาหารที่ถูกสุขลักษณะ มีอาหารไม่เพียงพอหรือรับประทานอาหารไม่ถูกสุขลักษณะจะทำให้เกิดความไม่สบาย ทำให้เกิดความเจ็บไข้ขึ้นได้ และอาหารที่ถูกสุขลักษณะนั้น ไม่จำเป็นต้องมีราคาแพงเสมอไป ควรเป็นอาหารที่ไม่หนักเกินไป เป็นอาหารที่ย่อยง่าย ให้ประโยชน์แก่ร่างกาย ไม่มีสิ่งที่ทำให้เกิดเป็นพิษแก่ร่างกาย และไม่ควรรับประทานมากเกินไปด้วย หรือรับประทานแล้ว ไม่เกิดความทุกขเวทนาทางร่างกาย ไม่กระสับกระส่าย ไม่ทำให้ร่างกาย เหนื่อยอ่อน

ปุคคลสัปปายะ หมายถึง บุคคลผู้ที่เป็นกัลยาณมิตรที่เหมาะสมกับผู้สูงวัย ญาติพี่น้องครอบครัว ลูกหลานหรือเพื่อน ถูกอัธยาศัยผู้ที่จะคอยให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ผู้ที่อยู่ด้วยกันมีนิสัยความประพฤติเรียบร้อยแนะนำในทางที่ดี มีศีลบริสุทธิ์ อันเป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี ในทางพระพุทธศาสนาจึงให้แสวงหากัลยาณมิตร มีความเหมาะสมตาม หลักสัปปายะ จะต้องประกอบด้วยความเป็นกัลยาณมิตร เป็นคนดี มีศีลธรรม ทั้งมีความรู่คู่คุณธรรมด้วยเช่นกัน

ธรรมสัปปายะ หมายถึง การพูดคุยที่เหมาะกัน คำพูดที่สบาย ถ้อยคำที่ได้ยินเป็นถ้อยคำที่มีแต่ประโยชน์ มีสาระ มีคติเป็นไปในทางขูดเกลากิเลส เป็นถ้อยคำที่ประกอบไปด้วยธรรมและเป็นถ้อยคำที่ไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด เกิดความสงสัยต่าง ๆ โดยไม่จำเป็น ถ้อยคำที่เป็นสัปปายะ ก็ควรพูดแต่พอประมาณ

โดยสรุปได้ดังนี้ผู้สูงวัยมีความอยู่ดี กินดี มีความสุข ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความอบอุ่นมั่นคงอยู่ในงแวดล้อมที่ดี เป็นความเหมาะสมมีความสอดคล้องกับการใช้หลักสัปปายะสำหรับผู้วัย สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับผู้สูงวัย ประชาชนทั่วไป ตามหลักของพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไป

หลักพุทธธรรมสำหรับชุมชนผู้สูงวัย

บุญกิริยาวัตถุ 3 ในปัญญากิริยาวัตถุสูตร ว่าด้วยบุญกริยาวัตถุ บุญกิริยาวัตถุ มาจาก บุญกิริยา + วัตถุ แยกความหมายได้ดังนี้ (1) บุญกิริยา หมายถึงการตั้งใจบำเพ็ญบุญ (2) วัตถุ หมางหมายถึง ที่ตั้งหรือเหตุให้เกิดอานิสงส์ต่างๆ ดังนี้ บุญกิริยาวัตถุ จึงหมายถึง การบำเพ็ญบุญอันเป็นเหตุให้เกิดอานิสงส์บุญกิริยาวัตถุ 3 ประกอบไปด้วย

1. ทานมัยบุญกิริยาวัตถุ (บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยทาน)
2. สีลมัยบุญกิริยาวัตถุ (บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยศีล)
3. ภาวนามัย (บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนา)

อารักขกัมมัฏฐาน 4 อารักขกัมมัฏฐาน กรรมฐานเป็นเครื่องรักษาตน กรรมฐานเป็นเครื่องรักษาผู้ปฏิบัติให้สงบระงับ ซึ่งควรเจริญเป็นนิตย์ เป็นของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงไว้ มี 4 อย่างคือ

1. พุทธานุสสติ ระลึกถึงคุณพระพุทธเจ้าที่มีในพระองค์ และทรงเกื้อกูลแก่ผู้อื่น
2. เมตตา แผ่ไมตรีจิตต์ คิดจะให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขทั่วหน้า
3. อสุภะ พิจารณาร่างกายตนและผู้อื่นให้เห็นเป็นไม่งาม

4. มรณัสสติ นึกถึงความตายอันจะมีแก่ตนเป็นธรรมดา

พุทธานุสสติ ระลึกถึงคุณพระพุทธเจ้าที่มีในพระองค์ และทรงเกื้อกูลแก่ผู้อื่น ได้แก่ สติเจตสิกที่ในมหากุศลจิต ที่มีคุณของพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์

เมตตา สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขทั่วหน้าเมตตา คือสภาวะปรารถนาดี หมายความว่า ช่วยเหลือเกื้อกูลบุคคลที่เป็นอารมณ์ของตนโดยการะทำประโยชน์สุขให้เกิดขึ้น องค์ธรรมได้แก่ อโทสเจตสิกที่มีปิยมนาปสัตวบัญญัติเป็นอารมณ์ หมายถึง มีสัตว์บุคคลอันเป็นที่รักเป็นอารมณ์ สัตว์บุคคลอันเป็นที่รักที่ที่ชอบใจมี 2 พวกคือ 1. พวกธรรมดา เช่น พ่อ แม่ พี่น้อง เป็นต้น 2. พวกที่เป็นไปด้วยอำนาจภาวนาสมาธิ

อสุภะ พิจารณาร่างกายตนและผู้อื่นให้เห็นเป็นไม่งาม ไม่สวย ไม่งาม มุงหมายถึงความเปลี่ยนแปลงของร่างกายของคนที่ตายไป การเจริญอสุภกรรมฐาน คือการพิจารณาซากศพในลักษณะ 10ลักษณะให้เห็นความน่าเกลียดไม่สวยงาม

มรณานุสสติ นึกถึงความตายอันจะมีแก่ตนเป็นธรรมดามรณานุสสติ คือ การระลึกนึกถึงความตายเป็นอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ สติเจตสิกที่ในมหากุศลจิตที่มีการระลึกถึงความตายเป็นอารมณ์ ความตาย หรือ มรณะ

สติปัฏฐาน 4 สติปัฏฐาน 4 ที่ตั้งของสติการตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริง คือ ตามที่สิ่งนั้น ๆ

กายานุปัสสนา สติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณากายให้รู้เห็นตามเป็นจริง ว่า เป็นเพียงกายไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา

เวทนานุปัสสนา สติปัฏฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงเวทนาไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา

จิตตานุปัสสนา สติปัฏฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงจิตไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา

ธัมมานุปัสสนา สติปัฏฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงธรรมไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา

จุดมุ่งหมายการรับประทานอาหารของผู้สูงวัย จะต้องไม่ทรมานต่อร่างกาย เมื่อหิวก็ต้องหาอาหารมารับประทาน แต่การหาอาหารมารับประทานนั้นก็ต้องไม่ตามใจกิเลส ไม่ยึดติดกับ รูปร่างของอาหาร รสชาติหรือการแสวงหาอาหารที่ใหม่แปลกอยู่เสมอ พระพุทธเจ้าสอนให้เดินทางสายกลาง คือ รับประทานเพื่อให้อยู่รอด ไม่เป็นทาสของอาหาร การบริโภคจึงต้องเป็นประโยชน์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

พฤติกรรมการกินอาหารของผู้สูงวัยจะต้องไม่ยึดติดกับ รูป รส ของอาหาร ไม่หลงไปกับความสวยงามของการปรุงแต่งสีสันของอาหาร แต่ควรจะต้องใช้หลักธรรมของการบริโภคเข้ามาประยุกต์ใช้ มีสติและเจตนาในการรับประทาน เพื่อให้อาหารเป็นที่หล่อเลี้ยงชีวิต

การบริโภคอาหารหารต้องให้เหมาะสมกับฐานะตนเอง ไม่เบียดเบียนชีวิตของผู้อื่น คำนึงถึงวัตถุที่นำมาปรุงอาหาร เช่น อาหารในท้องถิ่น อาหารตามฤดูกาล เพิ่มความสามารถในการต้านทานโรค ร่างกายของผู้ได้อาหารที่เหมาะสม จะแข็งแรง มีความต้านทานโรคได้ดีไม่ติดโรคง่าย ในทางตรงข้าม ผู้ที่มีภาวะทางโภชนาการไม่ดีอาจติดโรคต่าง ๆ การมีอายุยืน เมื่อร่างกายได้รับสารอาหารที่มีคุณค่าครบถ้วน ร่างกายก็จะแข็งแรง ทำให้มีสุขภาพดีต้านทานโรคได้ดี

ถึงแม้วิธีการบริโภคอาหารของผู้สูงวัยนั้น อาหารบางชนิดจะต้องเลือกให้มีคุณค่าครบถ้วนถูกสุขลักษณะเหมาะสมเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย ไม่มีสารพิษหรือสิ่งเจอปนที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย การรับประทานอาหารในแต่ละมื้อสำหรับผู้สูงวัย จะช่วยการทำงานของอวัยวะต่างๆของร่างกายทำงานได้ตามปกติ เช่น เลือกข้าวไม่ขัดสี หรือข้าวไรเบอรี่ ข้าวกล้อง ข้าวผสมธัญญาพืช ขนมต้องไม่มีรสหวานมากเกินไป ลดอาหารประเภทไขมัน ส่วนเนื้อนำมาปรุงเป็นซุป หรือ ต้มให้เนื้ออ่อนนุ่ม อาหารในแต่ละมื้อควรปรุงใหม่ สด สะอาด อาหารประเภทไขมันควรจะหลีกเลี่ยง เพราะผู้สูงวัยร่างกายมีความเปลี่ยนแปลง เกิดโรคไขมันอุดตันในเส้นเลือด สัดส่วนในการบริโภคแต่ละวัน ต้องไม่มากเกินไป และไม่น้อยเกินไป เนื่องจากผู้สูงวัยไม่ได้ทำงานหนักเต็มที่เหมือนเมื่อก่อน ความ

ต้องการพลังงานจึงมีไม่มากเหมือนวัยหนุ่มสาว ดังนั้นผู้สูงวัยจำเป็นต้องเลือกทานอาหารที่พอเหมาะและที่มีปริมาณพลังงานน้อยลง ถ้าทานอาหารที่มีพลังงานมากเกินจะไม่เป็นผลดีต่อร่างกาย เพราะจะนำมาเป็นโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูงและโรคอื่นๆ จะต้องรับประทานให้อาหารพอประมาณ รับประทานให้สมส่วนกับน้ำหนัก และร่างกาย พอดีคำ รับประทานแล้วไม่ปวดท้องย่อยง่าย ปรุงสุกใหม่ จะทำให้เจ็บป่วยน้อยลงมีอายุยืน

สรุป

สัปปายะ เป็นคำที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแก่เหล่าสาวก ถึงสถานที่ บุคคล ซึ่งเหมาะสมเอื้อต่อการปฏิบัติตนเพื่อให้การบรรลุธรรมเป็นไปโดยไม่ยากลำบาก “สัปปายะ” หมายถึง มีประโยชน์ ก่อให้เกิดความเจริญ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 22: 169) “สัปปายะ” ในคัมภีร์อรรถกถา หมายถึงมีประโยชน์ก่อให้เกิดความเจริญ เป็นธรรมที่มีอุปการะต่อการศึกษาและปฏิบัติ(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม3 เล่ม38:179) ในพระพุทธศาสนากล่าวถึงสัปปายะ มีความดังต่อไปนี้

ธรรมชาติที่ร่มรื่นเป็นรมณียสถานที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีประโยชน์ 2 ระดับ คือ 1) ระดับพื้นฐานเพื่อการดำรงชีพทางกายภาพ ชีวภาพ และสังคม อันได้แก่ ปัจจัย 4 คือ ที่อยู่อาศัย อาหารเครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค 2) ระดับสูง คือป่าไม้ธรรมชาติอยู่ในฐานะเป็น

สิ่งแวดล้อมที่พอเหมาะ เอื้อ สบาย เหมาะสม เอื้อประโยชน์ ไม่มีโทษต่อร่างกาย สอดคล้องกับ หลักสัปปายะ 4

1. อาวาสสัปปายะ มีที่พักอาศัยสะดวก ที่อยู่เหมาะสม บรรยากาศดี
2. บุคคลสัปปายะ มีบุคคลแวดล้อมที่เหมาะสม ที่เกี่ยวข้องทำให้สบายใจ
3. อาหารสัปปายะ บริโภคอาหารที่พอเหมาะ มีอาหารการบริโภคสะดวก
4. ธรรมสัปปายะ มีหลักปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะแก่จริตของผู้ปฏิบัติธรรมสถานที่ ที่มีสัปปายะครบถ้วนทั้ง 4 อย่าง จะเหมาะสมแก่การประพฤติธรรมทำให้สะดวกสบายแก่การปฏิบัติธรม อีกทั้งสภาพแวดล้อมก็ช่วยให้อารมณ์ดี สนทนากันแต่เรื่องธรรมะคือ ช่วยเกื้อหนุนให้คนนั่งสมาธิบรรลุธรรมได้ง่ายขึ้น

สัปปายะในพระพุทธศาสนา หมายถึง สิ่ง สถานที่ และบุคคลซึ่งเป็นที่สบาย ที่เหมาะกัน สิ่งที่เกื้อกูล ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่นไม่เสื่อมถอย ไม่ลดทอนสมาธิไปองค์ประกอบของอาวาสสัปปายะนั้น ช่วงปฐมโพธิกาล พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุพักอาศัยอยู่ในเสนาสนะ 5 ชนิด คือ 1. วิหาร 2. เพิง 3. เรือนเป็นชั้นๆ 4. เรือนโล้น หรือหลังคาตัด 5. ถ้ำ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2557). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 27. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพุทธโฆสาจารย์. (2554). **คัมภีร์วิสุทธิมรรค.** แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: บริษัท ธนาเพรส จำกัด.

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช). (2559). **พจนานุกรมไทย- บาลี.** กรุงเทพฯ: บริษัทปัญญมิตรการพิมพ์จำกัด

แนวคิดของพระเจ้ามหากัปปินะกับสันติภาพที่ยั่งยืน
(Mahakappina's concept and The lasting peace)

มนต์เทียน มนตราภิบูลย์[1]
Monthien Montrapibooly

บทคัดย่อ

ในโลกยุคปัจจุบันนี้ยังคงมีสงครามเกิดขึ้นเพื่อแย่งชิงทรัพยากรสำคัญ ๆ ของประเทศอื่น ๆ มีความรุนแรง มีการรุกรานใช้กำลังทางการทหาร มีการใช้อาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัยทรงอานุภาพมากมายเพื่อเข่นฆ่าผู้คนที่ต่อต้าน ทำให้สังคมโลกที่รักสันติภาพ ต่างออกมาตรการต่างๆเพื่อต่อต้านสงครามคือความไม่มีเสรีภาพนั้น สังคมในประเทศที่เรียกร้องเสรีภาพนี้ขยายไปทั่วโลกเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งนั้นโดยมุ่งเสรีภาพเป็นหลักใหญ่ สามารถเรียกได้ว่าเป็นสภาวะแห่งความสันติหรือไม่มีการโต้เถียงอย่างรุนแรงกันเกิดขึ้น ฉะนั้นคำว่า "**สันติภาพ"** ใช้อธิบายการยุติแห่งความแย้งอย่างใช้ความรุนแรง สันติภาพ อาจหมายถึงสถานะแห่งความเงียบหรือความสุข สันติภาพสามารถนำมาใช้อธิบายความสัมพันธ์ของผู้คนที่มีความเคารพ ความยุติธรรมและความหวังดี สันติภาพอาจจะอธิบายการปลดปล่อย ความเงียบ ความเข้าใจในสันติภาพสามารถนำมาใช้ในผู้คน ๆ ใดคนหนึ่งได้เช่นเดียวกัน ในกรณีที่มีผู้นั้นไม่ขัดแย้งกับจิตใจของตนเองแต่อย่างใด ความเข้าใจและคำจำกัดความของคำว่า "สันติภาพ" จะแปรผันไปตามแต่ภูมิภาค วัฒนธรรม ศาสนา และสาขาวิชาที่เรียนด้วย แต่ในความจริงคงจะเป็นการยากที่เราจะสามารถรับรู้ได้ถึงสันติภาพ เพราะในยุคปัจจุบันหลาย ๆ คนคงคิดถึงแต่ตัวเองปัจจัยที่สำคัญที่สุดในตอนนี้คือเงินและความสุข ซึ่งถ้าเราทุกคนมองแต่เรื่องเงินกับความสุขส่วนตัวเองนั้นก็คงจะเป็นการยากที่เราจะได้รู้ถึงสันติภาพ สันติภาพคือการหันหน้าเข้าหากัน เมื่อมีปัญหาหรือมีข้อโต้แย้งใด ๆ ก็คุยกันและสร้างข้อตกลงเพื่อให้เกิดเป็นความสุขของคนส่วนใหญ่ สันติภาพอาจจะเป็นการไม่โต้เถียงกันด้วยความรุนแรง ทุกสังคมเมื่ออยู่ด้วยกันย่อมมีปัญหาและการจะแก้ปัญหานั้นก็จำเป็นจะต้องรู้จักที่จะพูดมันออกมา เมื่อเรารับรู้ถึงปัญหาของผู้อื่นทางที่เราจะสามารถอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุขได้ก็คือช่วยกันคิดและแก้ปัญหาไม่ใช่การหนีปัญหาอย่างสุดท้ายสันติภาพคือความสงบสุข ความสงบสุขในที่นี้ไม่ใช่ว่าสงบ อยู่แต่กับตัวเอง ความสงบอาจจะหมายถึงการไม่มีปัญหาใด ๆ ซึ่งก่อให้เกิดข้อพิพาทในหลายๆฝ่าย การจะได้มาซึ่งสันติภาพนั้นต้องเริ่มจากตัวเราเองที่จะไม่มองผลประโยชน์ของตนมากเกินไป ต้องรู้จักการแบ่งปัน การให้ และการเสียสละเพื่อผู้อื่นจึงจะทำให้เกิดสันติภาพและความเจริญรุ่งเรือง

แนวคิดมุมมองเรื่องสันติภาพในพระพุทธศาสนามีมานานแล้ว และสามารถแก้ไขปัญหาตนเองและสังคมได้อย่างยั่งยืนด้วย พระเจ้ามหากัปปินะเป็นตัวอย่างในเรื่องนี้เป็นอย่างดี เพราะพระองค์มุ่งแสวงหาความสงบสุขหรือสันติภาพอย่างยั่งยืนทั้งที่พระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ทรงปกครองบ้านเมืองมีพระราชอำนาจเบ็ดเสร็จทุกประการ แต่พระองค์ทรงกลับมีมุมมองแสวงหาความสงบสุขหรือสันติภาพภายในจนต้องสละราชบัลลังก์ออกผนวชและปฏิบัติจนเข้าถึงสันติภาพภายในได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: พระเจ้ามหากัปปินะ, แนวคิดสันติภาพ

Abstract

In today's world, there are still violent wars going on to compete for important resources of other countries. There was an invasion using military force. Many powerful modern weapons were used to slaughter the opposing people. causing peace -loving global society to take various measures against war, namely the lack of freedom. Society in this liberal nation extends across the

[1] นักศึกษาปริญญาเอก สาขาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: montraphibuly@gmail.com โทรศัพท์ 089-622-9371

globe to resolve that conflict with a primary focus on liberty. It can be called a state of peace or no violent controversy, so the word "peace" is used to describe a violent ending of a conflict. It can mean a state of silence or happiness. Peace can be used to describe the relationship of people with respect. justice and good hope Peace may describe liberation. Silence. Understanding of peace can be applied in people. any one has the same in the case of that person does not conflict with his own mind in any way. The understanding and definition of "peace" will vary from region to region, culture, religion and field of study, but in reality it would be difficult for us to recognize peace. Because in today's era, many people only think about themselves. The most important factor right now is money and happiness. If we all only look at money and our own happiness, it would be difficult for us to know peace. Peace is facing each other. When there are problems or any arguments, talk to them and come up with an agreement to make the majority of people happy. Peace may be a non-violent argument. Every society when living together has problems and to solve them one needs to know how to talk about them. When we are aware of the problems of others, the only way we can live together peacefully is by helping each other think and solve problems, not running away from them. In the end, peace is peace. Peace here is not peace. stay with yourself peace may mean There are no problems that cause disputes among many parties. Achieving peace must begin with ourselves, not looking too much at our own interests, sharing, giving and sacrificing for others to bring about peace and prosperity.

The concept of peace in Buddhism has been around for a long time. and able to solve problems for themselves and society in a sustainable way King Mahakappi is a good example in this regard. because he aims to seek peace or lasting peace even though he is the King who rules the country with absolute power Instead, he had the view of seeking peace or inner peace until he had to abdicate the throne and practice until he had attained true inner peace.
Keywords: King maha kappina, Peace concept

ความหมายของคำว่า สันติภาพ

คำว่า “peace” ในภาษาอังกฤษ คำว่า “paix” ในภาษาฝรั่งเศส คำว่า “pace” ในภาษา อิตาเลียนและคำว่า “paz” ในภาษาโปรตุเกสและสเปน ล้วนมาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า “pax” หรือ “paics” ตามความเห็นของนักประวัติศาสตร์คำว่า “pax” ถือกำเนิดขึ้นในจักรวรรดิโรมัน คำคำนี้หมายถึง ช่วงเวลาที่ไม่มีสงครามหรือสงครามกลางเมือง หรือถ้าจะใช้ให้ถูกคำว่า “Pax Romana” น่าจะเหมาะสมที่สุด ชาวโรมันยังเชื่อมโยงความหมายของคำว่า “pax” กับนามธรรมอื่นๆ เช่น การสอดคล้องกัน, เกียรติยศ, และคุณธรรม เป็นต้น Santo Agostinho ซึ่งเป็นบิชอบในนิกายแคทอลิกในศตวรรษที่ 4 ได้ให้นิยามคำว่า “Paz” ไว้ว่าหมายถึง ความสงบเรียบร้อย

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายคำว่า สันติภาพ หมายถึง น. ความสงบ เช่น โลกต้องการสันติภาพ จงร่วมมือกันรักษาสันติภาพของโลก. (ป. สนฺติ + ภาว)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้แนวคิดว่า สันติภาพ หมายถึง ความเป็นสากล 3 ประการ คือ 1. ความเป็นมนุษย์ที่สากล หมายความว่า เมื่อเป็นคนแล้ว จะเกิดที่ไหน อยู่ที่ไหน ก็เป็นมนุษย์ทั้งนั้น เพราะความเป็นมนุษย์จะเป็นฐานของทุกสิ่งทุกอย่าง 2. ความรักที่สากล หรือภาษาที่พระใช้ว่า เมตตาที่เป็นสากล หมายความว่า เมื่อเป็นมนุษย์แล้วเราก็มีเมตตารักเหมือนกันหมด เราต้องการให้คนรักกัน มีเมตตาไมตรี มนุษย์จะอยู่กันด้วยดีก็ต้องมีเมตตา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ปรารถนาดีต่อกัน ช่วยเหลือกัน ไม่โกรธกัน ไม่คิดหาทางที่จะทำร้ายกัน โดยมีเมตตาต่อทุกคนเสมอกัน 3. กฎกติกาและหลักความจริงที่สากล ไม่ใช่เป็นกติกาแบบที่ว่า ถ้าเป็นมนุษย์ที่นับถืออย่างนี้หรือ

เป็นพวกนี้แล้ว ทำการนี้จะได้รับผลอันนี้ แต่ถ้าเป็นมนุษย์พวกอื่น ถึงจะทำการนี้ก็ไม่ได้รับผลอย่างนี้ กฎกติกาสากล คือ ไม่ว่าใครทำเหตุปัจจัยนี้ ก็ได้รับผลอันนั้น ไม่ว่าที่ไหน เมื่อใด ไม่จำกัดด้วยขอบเขตแห่งกาลเทศะ หรือกลุ่มชน

ศาสตราจารย์พิเศษ เสถียรพงษ์ วรรณปก ได้ให้แนวคิดว่า สันติภาพ หมายถึง สันติภาพภายใน หรือสันติภาพทางจิตนั้นเอง ท่านสอนให้มนุษย์ทุกคนพยายามสร้างสันติภายในให้มากๆ เมื่อจิตใจมีสันติ หรือมีความสงบแล้ว ความสงบนั้นก็จะฉายออกภายนอกผ่านกาย วาจา คนที่มีการแสดงออกอันสงบทางกาย วาจา ก็จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์ในสังคมที่ตนอยู่ และแผ่ขยายวงกว้างไปถึงระดับนานาชาติ ถ้าทุกคนในโลกปฏิบัติตามแนวทางนี้ โลกก็จะมีสันติภาพอย่างแท้จริง

โลกปัจจุบันขณะนี้ ในบางประเทศมีผู้นำทีร่กระหายสงคราม กำลังทำลายสันติภาพ สันติสุขของประชาชนในประเทศของตัวเองและเพื่อนบ้าน โดยการทำสงครามเพื่อยึดดินแดนของประเทศอื่นเพื่อผนวกเข้าเป็นดินแดนของตัวเอง ทำให้เกิดความสูญเสียสภาวะที่สังคมมีความสงบสุขปราศจากความรุนแรง เป็นสังคมที่มีแต่การเข่นฆ่ากัน ทำให้เกิดความสูญเสียสภาวะที่ปกติผู้คนมีสิทธิและเสรีภาพ เป็นการหมดอิสรภาพ ทำให้เกิดความสูญเสียสภาวะที่ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ได้รับความเคารพ ปราศจากการเอารัดเอาเปรียบ มีความยุติธรรม มีความสมดุลทางธรรมชาติเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามดังที่กล่าวมานั้น คำว่า สันติสุข สันติภาพ ก็ค่อย ๆ เลือนหายไปจากประเทศเหล่านั้น ประชาสังคมอยู่กันอย่างหวาดกลัวต่อภัยสงครามที่ผู้นำที่ปราศจากชอบธรรมก่อขึ้นโดยไม่สนใจความทุกข์ยากลำบากของประชาชนในประเทศของตัวเองและประเทศเพื่อนบ้าน

ฉะนั้น สภาวะที่ปราศจากความรุนแรงทางตรง ไม่มีการทำร้ายกัน สังคมมีความสงบสุข ซึ่งเราสามารถเรียกได้ว่าสังคมทั้งสังคมเป็นปกติสุขนั้นแทบจะไม่หลงเหลืออยู่ในขณะนี้ **ลักษณะที่บ่งบอกถึงความขัดแย้ง** จนกระทั่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนส่วนรวมนี้คือลักษณะการแข่งขันหรือการกระทำที่ตรงกันข้าม (ซึ่งสืบเนื่องมาจาก ความต่างกันในเรื่องความคิดเห็น ความสนใจ หรือบุคลิกภาพ สภาพการณ์ที่ทำให้คนตกอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถจะตัดสินใจหรือตกลงหาข้อยุติอันเป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่ายได้ พฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องต้องกัน ระหว่างกลุ่มที่มีความสนใจต่างกัน ความรู้สึกนึกคิด หรือการกระทำที่ขัดกันทั้งภายในตนเอง ระหว่างบุคคล และระหว่างกลุ่ม ซึ่งมีผลทำให้เกิดการแข่งขัน หรือการทำลายกัน

สันติภาพหรือสันติสุขจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ถ้าผู้นำที่มีแต่ความเห็นแก่อำนาจ หลงในอำนาจ และเห็นแก่ตัว ตรงกันข้ามถ้าผู้นำมีแต่ความคิดเรื่องความสงบสุขของประชาชนและประเทศชาติ เขาจะไม่นำพาความทุกยากลำบากอันเกิดจากความขัดแย้งและลุแก่อำนาจมาสู่ประชาชนเลย เฉกเช่นเดียวกับพระเจ้ามหากัปปินะ ที่ปรากฏอยู่**ในคัมภีร์ธัมมัปปทัฏฐกถา ภาคที่ 4 เรื่อง มหากปฺปินตฺเถรวตฺถุ** เป็นอุทาหรณ์ดังประวัติคือ ท่านเป็นพระโอรสของพระมหากษัตริย์ผู้ครองนครภุกกุฎวดีในปัจจันตชนบท มีพระนามเดิมวา "กัปปินะ" เมื่อพระราชบิดาทิวงคตแล้วได้ครอบครองราชย์สมบัติสืบต่อมา ได้พระนามใหม่ว่า "พระเจ้ามหากัปปินะ" มีพระอัครมเหสีพระนามว่า"อโนชาเทวี" ซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระราชาผู้ครองนครสาคละ แห่งแคว้นมัททรัฐ พระเจ้ามหากัปปินะ มีพระราชหฤทัยใฝ่ต่อการศึกษาแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ โดยเฉพาะทรงฝักใฝ่ในการออกบวชเพื่อการบรรลุมรรคผลนิพพานอันเป็นคุณธรรมเบื้องสูงทุก ๆ วันพระองค์จะส่งอำมาตย์ออกไปสืบข่าวจากทิศทั้ง 4 ว่ามีข่าวอะไรบ้าง โดยเฉพาะข่าวเกี่ยวกับพระรัตนตรัย อำมาตย์เหล่านั้นออกจากพระนครไปไกล 2-3 โยชน์ทุกวัน ค่ำแล้วก็กลับมารายงานข่าวให้ทรงทราบ พระเจ้ามหากัปปินะ มีม้าอันเป็นพระราชพาหนะ 5 ม้า คือ ม้าชื่อพละ ม้าชื่อพลวาหนะ ม้าชื่อปุปผะ ม้าชื่อปุปผวาหนะ และ ม้าชื่อสุปัตตะ โดยปกติพระองค์จะทรงม้าชื่อสุปัตตะ เป็นประจำ ส่วนม้าที่เหลือจะพระราชทานให้อำมาตย์หรือทหารใช้เป็นพาหนะไปสืบข่าวต่าง ๆ

พระเจ้ามหากัปปินะทรงทราบข่าวพระรัตนตรัยเกิดขึ้นในโลก

วันหนึ่ง พระองค์เสด็จประพาสราชอุทยานพร้อมด้วยอำมาตย์ และข้าราชบริพาร 1,000 คน ได้พบพ่อค้าที่เดินทางมาจากเมืองสาวัตถี รับสั่งให้เข้าเฝ้าถามข่าวสารจากเมืองสาวัตถุนั้นครั้นเมื่อพ่อค้าได้กราบทูลว่า "ขอเดชะ ข่าวอื่นไม่มี แต่ในเมืองสาวัตถีนั้น บัดนี้ มีพระพุทธเจ้า มีพระธรรม และมีพระสงฆ์ เกิดขึ้นแล้วในโลก พระเจ้าข้า"

พระเจ้ามหากัปปินะ พอได้สดับคำ**ว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เท่านั้น** ทั่วทั้งพระวรกายถูกปีติโสมนัสเข้าครอบงำอย่างท่วมท้น จนหลงลืมพระสติไปชั่วขณะ พอสติสัมปชัญญะ กลับคืนมาแล้ว พระองค์ได้ตรัส

ถามซ้ำอีกถึง 3 ครั้ง บรรดาพ่อค้ากราบทูลยืนยันเช่นเดิมจึงรับสั่งให้อำมาตย์เขียนพระราชสาสน์ ถึงพระชายา รับสั่งให้พระราชทานรางวัลแก่พ่อค้าจำนวน 3 แสนกหาปณะ และขอสละราชสมบัติให้พระชายารับครอบครองสืบต่อไป ส่วนพระองค์เองพร้อมด้วยอำมาตย์ผู้ใกล้ชิดเหล่านี้ จะขอออกบวชอุทิศเฉพาะแต่พระผู้มีพระภาค ดังนี้แล้ว มอบพระราชสาสน์นั้นให้พ่อค้านำไปถวายแด่พระชายา แม้อำมาตย์เหล่านั้นก็เขียนจดหมายถึงภรรยาของตน ๆ ดุจเดียวกัน จากนั้นได้ติดตามพระมหากัปปินะ ออกจากพระราชอุทยานมุ่งสู่พระนครสาวัตถี

พระเจ้ามหากัปปินะสละราชสมบัติเสด็จออกผนวชพร้อมด้วยอำมาตย์

ในประวัติกล่าวไว้ว่า เส้นทางเสด็จออกผนวชของพระเจ้ามหากัปปินะนั้น เต็มไปด้วยความยากลำบากทุรกันดาร ผ่านทั้งป่าและภูเขา โดยเฉพาะมีแม่น้ำใหญ่ 3 สาย คือ แม่น้ำอารวปัจฉา แม่น้ำนีลวาหนา และแม่น้ำจันทภคา ขวางหน้าอยู่ ซึ่งแต่ละสายนั้น ทั้งกว้างและลึกมาก จะข้ามได้ก็ต้องอาศัยเรือหรือแพขนาดใหญ่ ซึ่งก็หาได้ยาก พระเจ้ามหากัปปินะ ทรงมีพระดำริว่า **“ถ้าจะรอเวลาหาเรือหรือแพก็จะทำให้ล่าช้าเพราะความเกิดนำไปสู่ความแก่ ความแก่นำไปสู่ความเจ็บและความเจ็บนำไปสู่ความตาย ทุกลมหายใจเข้าออกย่อมนำไปสู่ความแก่และความตายทั้งนั้น เราไม่รู้ว่าความตายจะมาถึงเราเมื่อไร ดังนั้น เราออกบวชเพื่ออุทิศต่อพระรัตนตรัย ด้วยอานุภาพแห่งรัตนตรัยนั้น ขอให้น้ำนี้จงอย่าได้เป็นเหมือนน้ำเลย”** ครั้นทรงมีพระดำริดังนี้แล้ว ทรงระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย มีพุทธานุสสติเป็นต้นแล้ว เสด็จลงสู่แม่น้ำพร้อมทั้ง บริวาร 1,000 คน ม้าทั้งหลายวิ่งไปบนผิวน้ำเหมือนกับวิ่งบนแผ่นดิน แม้แต่ปลายกีบม้าก็ไม่เปียกเลยสักนิดเดียว

พระพุทธองค์ทรงรับเสด็จพระเจ้ามหากัปปินะพร้อมบริวาร

เวลาใกล้รุ่งของราตรีนั้น พระบรมศาสดาทรงตรวจดูสัตว์โลก ได้ทอดพระเนตรเห็นพระเจ้ามหากัปปินะพร้อมทั้งบริวาร ผู้ทรงสละราชสมบัติ ออกผนวชอุทิศเฉพาะพระรัตนตรัย ท้าวเธอพร้อมทั้งบริวารจักบรรลุพระอรหัตผลพร้อมทั้งปฏิสัมภิทาทั้งหลาย สมควรที่ที่เราตถาคตจักกระทำการต้อนรับเสด็จ ครั้นแล้ว พระพุทธองค์ทรงบาตรและจีวร เสด็จออกต้อนรับสิ้นระยะทาง 120 โยชน์ ประหนึ่งว่าพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงต้อนรับกำนันนายบ้านฉะนั้น ได้ประทับเปล่งพระรัศมีภายใต้ร่มต้นนิโครธ ณ ริมฝั่งแม่น้ำจันทภาคา พระเจ้ามหากัปปินะ ได้ทอดพระเนตรเห็นพระรัศมีนั้นแล้ว ทรงพระดำริว่า **“แสงสว่างนี้ไม่ใช่แสงจันทร์ แสงอาทิตย์ หรือแสงสว่างจากเทวดาตนใดตนหนึ่ง จักต้องเป็นแสงสว่างแห่งพระบรมศาสดาอย่างแน่นอน”** เมื่อทรงพระดำริดังนี้แล้ว เสด็จลงจากหลังม้าพร้อมทั้งบริวารเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าตามสายแห่งพระรัศมีนั้น ถวายบังคมแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่งพระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมอนุปุพพิกถาให้สดับ จบลงแล้ว พระเจ้ามหากัปปินะพร้อมทั้งบริวารได้บรรลุโสดาปัตติผลแล้วกราบทูลขออุปสมบท พระพุทธองค์ได้ประทานด้วยวิธี เอหิภิกขุอุปสัมปทา

พระราชเทวีและภรรยาอำมาตย์ออกบวช

พระนางอโนชาเทวี ได้รับข่าวสารจากพ่อค้าเหล่านั้น ตรัสซักถาม ได้ทราบความแน่ชัดทุกประการแล้ว เกิดศรัทธาอย่างแรงกล้าเช่นกัน ให้รางวัลแก่พ่อค้าเหล่านั้นแล้ว ชักชวนภรรยาอำมาตย์ทุกคนเสด็จออกบวช โดยทำนองเดียวกันกับพระราชสามี พระพุทธองค์ทรงรับเสด็จดุจเดียวกันกับพระเจ้ามหากัปปินะ และทรงบันดาลฤทธิ์มิให้สามีภรรยาเหล่านั้นเห็นกัน เพื่อมิให้เป็นอันตรายต่อการฟังธรรม

เมื่อพระนางเสด็จมาถึงแล้วได้กราบทูลถามถึงพระราชสามีและหมู่อำมาตย์พระบรมศาสดารับสั่งให้ประทับนั่งลงก่อนแล้วจะได้พบกัน ณ ที่นี้ เมื่อพระราชเทวีและหญิงเหล่านั้นประทับนั่งเรียบร้อยแล้ว พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมอนุปุพพิกถาให้สดับ เมื่อจบธรรมกถาพระราชเทวีและหญิงเหล่านั้นได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน ส่วนพระเจ้ามหากัปปินะ และภิกษุบริวารเหล่านั้น ซึ่งนั่งฟังอยู่ด้วยได้บรรลุพระอรหัตผลด้วยกันทั้งหมด พระพุทธองค์จึงทรงคลายฤทธิ์ให้พระราชเทวีเห็นพระราชสามี และหญิงเหล่านั้นเห็นสามีของตน ๆ แล้วกราบทูลขอบรรพชาอุปสมบท พระพุทธองค์รับสั่งให้ไปอุปสมบทในสำนักของนางภิกษุณีที่เมืองสาวัตถีและพระพุทธองค์ก็ทรงพาภิกษุเหล่านั้นเสด็จสู่กรุงสาวัตถี

พระมหากัปปินะเปล่งอุทานว่า สุขหนอ สุขหนอ

พระมหากัปปินะนั้น ไม่ว่าท่านจะอยู่ในที่พักหรือที่ใดก็ตามท่านมักจะเปล่งอุทานว่า “สุขหนอ สุขหนอ” อยู่เสมอ ภิกษุทั้งหลายคิดว่าท่านยังรำลึกถึงความสุขในราชสมบัติอยู่ จึงพากันไปกราบทูลพระบรมศาสดา พระพุทธองค์

แม้ทรงทราบแล้ว แต่ก็รับสั่งให้พระมหากัปปินะเข้าเฝ้าแล้วตรัสถามเหตุแห่งการเปล่งอุทานให้ได้ยินกันทั่ว ณ ที่นั้น เพื่อคลายความสงสัยแล้วตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พระมหากัปปินะบุตรของเรานี้ เปล่งอุทานอย่างนั้นเพราะปรารภอมตมหานิพพาน เป็นการเปล่งเพราะความเอิบอิ่มในธรรม”

ท่านพระมหากัปปินะได้รับมอบหมายจากพระบรมศาสดา ให้เป็นผู้ให้โอวาทแก่ภิกษุทั้งหลาย ซึ่งท่านก็ได้สนองพระบัญชาด้วยดี พระศาสดาทรงได้รับยกย่องพระมหากัปปินะในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ในทางผู้ให้โอวาทภิกษุ

แนวคิดของพระเจ้ามหากัปปินะกับสันติภาพที่ยั่งยืน

แนวคิดมุมมองเรื่องสันติภาพในพระพุทธศาสนามีมานานแล้ว และสามารถแก้ไขปัญหาตนเองและสังคมได้อย่างยั่งยืนด้วย พระเจ้ามหากัปปินะเป็นตัวอย่างในเรื่องนี้เป็นอย่างดี เพราะพระองค์มุ่งแสวงหาความสงบสุขหรือสันติภาพอย่างยั่งยืนทั้งที่พระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ทรงปกครองบ้านเมืองมีพระราชอำนาจเบ็ดเสร็จทุกประการ แต่พระองค์ทรงกลับมีมุมมองแสวงหาความสงบสุขหรือสันติภาพภายในจนต้องสละราชบัลลังก์ออกผนวชและปฏิบัติจนเข้าถึงสันติภาพภายในได้อย่างแท้จริง ซึ่งต่างจากผู้นำชาติมหาอำนาจในโลกยุคปัจจุบันต่างแสวงอำนาจด้วยการกดขี่ข่มเหงประชาชน แสวงหาอำนาจอันปราศจากความชอบธรรม มุ่งทำลายสันติภาพของประชาชนทั้งภายในและภายนอกทำให้ประชาชนมีแต่ความทุกข์ยากลำบาก ดำเนินชีวิตภายใต้ความเสี่ยงมากมาย ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีความเป็นด้วยความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน

คำว่า **สันติ ความสงบ** หมายถึง ความสงบกาย วาจา และใจ ในทางพระพุทธสาสนานั้นสามารถ จำแนกเป็น 2 ลักษณะคือ ความสงบภายนอก ได้แก่ ความสงบกาย ความสงบวาจา และ ความสงบภายใน ได้แก่ ความสงบสงบใจ

ความสงบภายนอก ที่เป็นความสงบกายและวาจานั้น หมายเอาหลักของศีลมาเป็นตัววัดเกณฑ์ของการกระทำเพื่อให้เกิดความสงบทางกายและวาจา ประมวลลงที่การเว้นกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต หันมาพอกพูนทางแห่งสันติ อันเป็นไปทางไตรทวาร คือ กายทวาร วจีทวาร มโนทวาร ที่เป็นไปโดยสุจริต คือมาประพฤติสุจริต 3 คือกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต นั่นเอง การ ละเว้นกายทุจริต คือความประพฤติชั่วทางกาย ได้แก่ **ความชั่วทางกาย 3 ประการ คือ** 1. ปาณาติบาต หมายถึง การทำสัตว์ที่มีลมปราณให้ตกไปคือการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตนั่นเอง รวมทั้งการเบียดเบียน ห่มเหง รังเกสัตว์ที่มีชีวิตอื่นๆด้วย 2. อทินนาทาน หมายถึง การลักทรัพย์ของผู้อื่นหรือการขโมยเอาทรัพย์ที่เจ้าของไม่เต็มใจให้มาเป็นของของตน 3. กาเมสุ มิจฉาจาร หมายถึง การประพฤติผิดในกามทั้งหลายในสตรีหรือบุรุษต้องห้ามต่างๆหลายประเภทด้วยกัน **ความชั่วทางวาจาที่เรียกว่า วจีทุจริต มี 4 ประการ คือ** 1. มุสาวาท หมายถึง พูดเท็จ พูดโกหกหลอกลวง พูดไม่มีมูลความจริง 2. ปิสุณวาจา หมายถึง พูดส่อเสียด พูดยุยงให้เขาแตกความสามัคคีกัน 3. ผรุสวาจา หมายถึง การพูดคำหยาบ มีวาจาไม่สุภาพ 4. สัมผัปปลาปะ หมายถึง การพูดเพ้อเจ้อ เลื่อนลอย ไม่มีเหตุมีผล **ส่วนมโนทุจริต คือความชั่วทางใจก็มี 3 ประการ คือ** 1. อภิชฌา หมายถึง ความละโมบหรือความโลภ มุ่งหมายอยากได้ของของผู้อื่นมาเป็นของตน 2. พยาบาท หมายถึง การคิดร้าย ปองร้ายต่อผู้อื่น มีความมุ่งมั่นที่จะทำลายประโยชน์และความสุขของผู้อื่น 3. มิจฉาทิฏฐิ หมายถึง การเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม เห็นว่าทำดีได้ชั่ว ทำชั่วได้ดี มารดาบิดาไม่มีบุญคุณ ไม่เชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรม ไม่เชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ เป็นต้น

ทุจริตทั้ง 3 ประเภทนี้ ผู้นำที่มีปัญญาพึงงดเว้น ไม่พึงกระทำ หรือถ้างดเว้นไม่ได้ก็พยายามทำให้น้อยที่สุดจนกระทั่งสามารถงดเว้นได้ในที่สุด ทุจริตทั้ง 3 ประเภทนั้นเป็นอกุศลกรรม กรรมที่ไม่ดี กรรมที่เป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับกุศลกรรม เป็นกรรมที่ทำแล้วมีโทษทั้งขณะที่มีชีวิตอยู่และให้โทษส่งผลให้ผู้ทำเมื่อสิ้นชีวิตแล้วไปเกิดในอบายภูมิได้ เมื่อผู้นำที่มีปัญญาละทุจริตความประพฤติชั่วอันเป็นไปในไตรทวารแล้วก็มาทำ มาประพฤติสุจริตธรรม มีการไม่เบียดเบียนประชาชนพลเมืองของตนเองให้เดือดร้อน ทั้งทางกาย วาจา และทางใจ ทำสันติภาพ คือความสงบสุขให้เกิดขึ้น ก็จะเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม เป็นที่รักของประชาชน

พระเจ้ามหากัปปินะ พระองค์ทรงเป็นผู้นำที่มีแนวคิดมุ่งแสวงหาสันติสุขที่ยั่งยืน ไม่ทรงเบียดเบียนประชาชนให้มีความทุกข์ยากลำบาก เมื่อทรงทราบว่า พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เกิดขึ้นในโลกแล้ว พระองค์ทรงพอพระทัยว่า การที่คนเราจะมีความสุขที่ยั่งยืนได้ไม่ใช่การมีอำนาจในการปกครอง แต่เป็นการประพฤติปฏิบัติธรรมให้ถึงแดนวิมุตติหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งมวลและไม่ใช่หลุดพ้นคนเดียวแต่เป็นการพาบริวารหลุดพ้นไปด้วยกันทั้งหมด ทรงเป็นผู้นำที่ไม่เห็นแก่ตัว ตั้งอยู่ในคุณธรรมและทำให้บริวารตั้งอยู่ในธรรมด้วย เพราะถ้าผู้นำมีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต ก็จะพาให้ผู้ตามคือบริวาร มีคุณธรรมและมีความซื่อสัตย์สุจริตไปด้วย ผู้ปกครองดีและไม่ดีจะเป็นตัวกำหนดชะตากรรมของชาติบ้านเมืองและประชาชนนั่นเอง ใน **ธัมมิกสูตร** พระสุตตันปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต มี “ข้อความทอง” ที่กล่าวถึงบทบาทสำคัญของผู้ปกครองที่มีพฤติกรรมไม่เป็นธรรมและเป็นธรรมในการกำหนดชะตากรรมของชาติบ้านเมืองดังนี้:

คุนฺนญฺเจ ตรมานานํ ชิมฺหํ คจฺฉติ ปุงฺคโว
สพฺพา ตา ชิมฺหํ คจฺฉนฺติ เนตฺเต ชิมฺหํ คเต สติ
เอวเมว มนุสฺเสสุ โย โหติ เสฏฺฐสมฺมโต
โส เจ อธมฺมํ จรติ ปเคว อิตรา ปชา
สพฺพํ รฏฺฐํ ทุกฺขํ เสติ ราชา เจ โหตฺยธมฺมิโก ฯ

แปลความว่า “เมื่อฝูงโคว่ายข้ามฟากอยู่ ถ้าโคนำฝูงไปคด โคทั้งหมดก็ว่ายคดตาม ฉันใด ในหมู่มนุษย์ ก็ฉันนั้น ถ้าผู้นั้นประพฤติอธรรม ประชาชนที่เหลือก็เป็นอันไม่ต้องกล่าวถึง ถ้าราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม รัฐทั้งหมดย่อมอยู่เป็นทุกข์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้พระราชนิพนธ์เป็นโคลงสรุปพุทธพจน์นี้ไว้ว่า

ยามฝูงโคข้ามฟาก นที
โคโจกนำตรงดี ไป่เลี้ยว
ปวงโคอื่นจรลี รีบเร่ง
ทั้งหมดไม่คดเคี้ยว ไต่เต้าตามกัน

พระเจ้ามหากัปปินะ ทรงประพฤติตนเป็นผู้นำทั้งความคิดและการกระทำ สามารถนำพาเหล่าข้าทาสบริวารไปสู่จุดหมายคือ ความสงบสุขที่ยั่งยืนได้ เช่น พอได้สดับคำว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เท่านั้น ทั่วทั้งพระวรกายถูกปีติโสมนัสเข้าครอบงำอย่างท่วมท้น จนหลงลืมพระสติไปชั่วขณะ พอสติสัมปปชัญญะ กลับคืนมาแล้วพระองค์ได้ตรัสถามซ้ำอีกถึง 3 ครั้ง บรรดาพ่อค้ากราบทูลยืนยันเช่นเดิมจึงรับสั่งให้อำมาตย์เขียนพระราชสาสน์ ถึงพระชายา รับสั่งให้พระราชทานรางวัลแก่พ่อค้าจำนวน 3 แสนกหาปณะ และขอสละราชสมบัติให้พระชายารับครอบครองสืบต่อไป **ส่วนพระองค์เองพร้อมด้วยอำมาตย์ผู้ใกล้ชิดเหล่านี้ จะขอออกบวชอุทิศเฉพาะแต่พระผู้มีพระภาค** ดังนี้แล้ว มอบพระราชสาสน์นั้นให้พ่อค้านำไปถวายแด่พระชายา แม้อำมาตย์เหล่านั้นก็เขียนจดหมายถึงภรรยาของตน ๆ ดุจเดียวกัน จากนั้นได้ติดตามพระมหากัปปินะ ออกจากพระราชอุทยานมุ่งสู่พระนครสาวัตถี นี้แสดงว่า พระองค์และเหล่าเสนาอำมาตย์ล้วนแล้วแต่มีแนวคิดในการแสวงหาสันติ คือความสงบอย่างยั่งยืนเหมือนกัน ไม่มีใครหรือผู้ติดตามคนใดหวนกลับคืนสู่พระนคร ต่างติดตามผู้นำไปอย่างไม่เลิกล้มความตั้งใจ

มีคำถามว่า “เมื่อผู้นำประพฤติตามธรรม จะเกิดอะไรขึ้นกับประเทศชาติและประชาชนบ้าง?” ในพระสูตรนี้พระพุทธองค์ตรัสให้คำตอบไว้ว่า ในสมัยใด พระราชาทั้งหลายประพฤติเป็นธรรม ในสมัยนั้น แม้ข้าราชการทั้งหลายก็ประพฤติเป็นธรรมไปด้วย เมื่อข้าราชการทั้งหลายประพฤติเป็นธรรม พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายก็ประพฤติเป็นธรรมบ้าง เมื่อพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายประพฤติเป็นธรรม ชาวบ้านชาวเมืองก็ประพฤติเป็นธรรมไปตามกัน ครั้นชาวบ้านชาวเมืองประพฤติเป็นธรรมดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ก็โคจรสม่ำเสมอ ครั้นดวงจันทร์ดวงอาทิตย์โคจรสม่ำเสมอ ดาวนักษัตรทั้งหลายก็เดินสม่ำเสมอ ครั้นดาวนักษัตรทั้งหลายเดินสม่ำเสมอคืนและวันก็ตรง ครั้นคืนและวันตรง เดือนและปักษ์ก็ตรง ครั้นเดือนและปักษ์ตรง ฤดูและปีก็สม่ำเสมอ ครั้นฤดูและปีสม่ำเสมอ ลมก็พัดเป็นปกติ ครั้นลมพัดเป็นปกติ ลมในทางก็พัดไปถูกทาง ครั้นลมในทางพัดไปถูกทางเทวดาทั้งหลายก็ไม่ปั่นป่วน ครั้นเทวดาทั้งหลายไม่ปั่นป่วน ฝนก็ตกตามฤดูกาล ครั้นฝนตกตามฤดูกาล ข้าวกล้าทั้งหลายก็สุกได้ที่ ดูก่อนภิกษุ

ทั้งหลายมนุษย์ทั้งหลายได้บริโภคข้าวที่สุกได้ที่ย่อมมีอายุยืน ผิวพรรณงาม มีกำลัง และมีอาพาธน้อย "เมื่อฝูงโคข้ามฟากอยู่ ถ้าโคโจกตัวนำฝูงไปคด โคนอกนั้นไปคดตามกันในหมู่มนุษย์เหมือนกัน ถ้าท่านผู้ได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ประพฤติไม่เป็นธรรมไซร้ ประชาชนนอกนี้ ก็จะประพฤติไม่เป็นธรรมด้วย ถ้าพระราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม รัฐทั้งปวงก็ยากเข็ญ. เมื่อฝูงโคข้ามฟากอยู่ ถ้าโคโจกตัวนำฝูงไปตรง โคนอกนั้นก็ไปตรงตามกันในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ถ้าท่านผู้ได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ ประพฤติเป็นธรรมไซร้ ประชาชนนอกนี้ ย่อมประพฤติเป็นธรรมด้วย ถ้าพระราชาเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม รัฐทั้งปวงก็อยู่เป็นสุข"

สรุป

พระเจ้ามหากัปปินะ พร้อมทั้งเหล่าเสนาอำมาตย์ ไม่เพียงแต่ประพฤติธรรมด้วยตนเอง แต่ยังชักชวนให้ไพร่ฟ้าประชาชนประพฤติธรรมด้วย เป็นตัวอย่างที่ดียากที่จะใดมาเปรียบได้ เพราะอำนาจทางการเมืองการปกครองนั้นล้วนเป็นที่ปรารถนาของคนทั่วไป คนทั่วไปล้วนต้องการอำนาจ และแสวงหาอำนาจนั้นด้วยวิธีการต่าง ๆ มากมาย ครั้นเมื่อได้อำนาจมาแล้วก็ใช้อำนาจนั้นตามที่ตนเองปรารถนาผิดบ้างถูกบ้าง บางครั้งถึงขั้นบ้าอำนาจนั้นสามารถเข่นฆ่าประชาชนได้อย่างเลือดเย็น หรือสามารถทำสงครามยึดดินแดนของประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงได้อย่างหน้าไม่อาย นับเป็นการใช้อำนาจในทางที่ผิดโดยแท้ การใช้อำนาจในทางที่ไม่เกิดประโยชน์แก่ตนเองและแก่ประชาชนนั้น บ่งบอกถึงความเป็นผู้นำที่ไม่ประกอบด้วยธรรม เป็นผู้นำที่ไม่นำพาถึงสันติภาพของผู้คน เป็นผู้นำที่สมควรถูกประณามโดยแท้ ส่วนพระเจ้ามหากัปปินะและเหล่าอำมาตย์ เมื่อแสวงหาแนวทางแห่งสันติได้แล้ว ก็ประพฤติตนเป็นผู้มีแต่ความสุข เช่น ทรงอุทานอยู่เสมอๆว่า สุขหนอ สุขหนอ

พระพุทธองค์ทรงรับรองความสุขนั้น ว่า "ภิกษุทั้งหลาย พระมหากัปปินะบุตรของเรานี้ เปล่งอุทานอย่างนั้นเพราะปรารภอมตมหานิพพาน เป็นการเปล่งเพราะความเอิบอิ่มในธรรม"ดังนี้แล้ว เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

"บุคคลผู้เอิบอิ่มในธรรม มีใจผ่องใส ย่อม
อยู่เป็นสุข, บัณฑิตย่อมยินดีในธรรมที่พระอริยเจ้าประกาศแล้วทุกเมื่อ"

พระเจ้ามหากัปปินะและบริวาร ทรงบรรลุถึงแนวทางแห่งสันติ คือ ความสงบ ทั้งที่เป็นโลกิยะและโลกุตระท่านละอำนาจในทางการปกครองแบบโลก มุ่งหน้าสู่ความสงบแห่งจิต ทำให้บรรลุถึงความสงบสุขอย่างแท้จริง

พระเจ้ามหากัปปินะ ทรงแสวงหาทางแห่งสันติสุข และทรงพบสันติสุขอย่างแท้จริงด้วย ทรงเป็นแบบอย่างของผู้นำทั้งหลายที่ไม่ติดในอำนาจทางโลกียะ ทั้งที่อำนาจทางโลกิยะนั้นสามารถทำในสิ่งที่คนทั้งหลายปรารถนาที่จะทำได้ด้วย แต่ทรงสละอำนาจนั้น มุ่งแสวงหาอำนาจอันแท้จริง คือความสุข ความสงบหรือสันติสุข อีกทั้งทรงนำพาเหล่าบริวารให้บรรลุสันติสุขนั้นด้วย

เอกสารอ้างอิง

กรรมการแผนกตำรามหามกุฏราชวิทยาลัย. (2535). **คัณฐีพระธัมมปทัฏฐกถา ยกศัพท์แปล ภาค 4**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ป.หลงสมบุญ. (2519). **พจนานุกรมบาลี – ไทย**. กรุงเทพ ฯ: คุรุสภา ลาดพร้าว.

พระไตรปิฎก ฉบับบาลีสยามรัฐ (ภาษาบาลี) เล่มที่ ๒๑ ค้นจาก https://www.sites.google.com/site/

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2544). **พุทธธรรม (ฉบับเดิม)**. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ: สหธรรมมิกจำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2556). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). **วิถีสู่สันติภาพ.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.

พระราชปริยัติโมลี(สุทัศน์) แปลโดยพยัญชนะ. (2557). **พระธัมมปทัฏฐกถา ภาค 4.** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ราชบัณฑิตยสถาน.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. (2535). **ธมฺมปทฏฺฐกถา (จตุตฺโถ ภาโค)**. พิมพ์ครั้งที่ 31. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. (2535). พระธัมมปทัฏฐกถา แปลโดยอรรถ ภาค 4. พิมพ์ครั้งที่ 31. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

“สนทนาสันติภาพสู่ต้นกล้าเยาวชน” (กุมภาพันธ์ 2555). จัดโดยทูตสันติภาพ คณะแกนนำสนทนาสันติภาพ คณะอนุกรรมการทูตสันติภาพฝ่ายวิชาการและการศึกษา มูลนิธิสหพันธ์สันติภาพสากล (ประเทศไทย) สำนักงานเลขานุการทูตสันติภาพ.

พุทธจริยศาสตร์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต
Buddhist Ethics for the Quality of Life Improvement

พระปลัดบุญช่วย ฐิตจิตฺโต (ยังสามารถ)[1]
Phrapalad Boonchuay Thitacitto (Yangsamart)

บทนำ

บทความวิชาการนี้เป็นการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลักการ วัตถุประสงค์เพื่อให้มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติแต่หลักการสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้มนุษย์ปฏิบัติหน้าที่และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข หลักการดังกล่าวคือจริยศาสตร์ซึ่งเป็นหลักการสากลกล่าวถึงหลักความประพฤติ เกณฑ์ตัดสินความถูก-ผิด, หรือ ควร-ไม่ควร, ที่มนุษย์แสดงออกตามความเชื่อของตน แต่ละกลุ่มมีบรรทัดฐานในทางสังคมและหลักการประสานมนุษย์ในแต่ละสังคมให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันซึ่งมีผลทำให้เกิดความสงบสุขในสังคมดังนั้นบทความนี้จึงได้นาเสนอพุทธจริยศาสตร์ซึ่งเป็นหลักการในพุทธศาสนา เป็นหลักการประพฤติและหลักปฏิบัติของมนุษย์ที่จะทำให้เกิดความสุข ความสงบในสังคมและความสุขดังกล่าวนี้ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ตนเองและเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นหรือสิ่งที่กระทำต่อคนอื่นและเพื่อประโยชน์สุขต่อสาธารณะ

จริยศาสตร์ในฐานะที่เป็นสาขาหนึ่งของวิชาปรัชญาซึ่งจริยศาสตร์นี้ได้มีการศึกษาถึงคุณค่าแห่งความประพฤติและคุณค่าแห่งชีวิตมนุษย์ จริยศาสตร์พยายามตอบคำถามที่ว่าความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด คืออะไร และมีมาตรการหรือมาตรฐานอะไรหรือไม่ การที่จะวัดหรือตัดสินว่าการกระทำดี การกระทำชั่ว ความประพฤติดี ความประพฤติชั่ว ความถูก ความผิด และชีวิตที่ดีนั้น เป็นอย่างไร อะไรคือความดีอันสูงสุดของมนุษย์ควรใช้ชีวิตอย่างไรจึงจะคุ้มค่ากับการเกิดมาเป็นมนุษย์

คำสำคัญ : พุทธจริยศาสตร์, การพัฒนาคุณภาพชีวิต

Abstract

This academic article presents the concept of principles. The purpose is for all human beings to be born with a duty to perform. Still, one of the fundamental principles enables them to perform their duties and live happily in society. That principle is ethics, a universal code of conduct. The criterion for judging right-wrong, or should-shouldn't, where human beings act according to their beliefs. Each group has its social norms and principles of uniting the human beings in each society, which results in peace in society. Therefore, this article presents Buddhist ethics, a principle in Buddhism. It is the principle of human conduct and conduct that will bring happiness. Such as peace and happiness in society are for the benefit of oneself and the happiness of others, or what is done for others and the use of the public.

Ethics is a branch of philosophy in which ethics is the study of the value of conduct and the value of human life. Ethics seeks to answer the questions of what is good, what is evil, what is right and what is wrong, and what measures or standards exist. To measure or judge well deeds, evil deeds, and good conduct. What is bad behavior, right, wrong, and a good life? What is the supreme goodness of a human being, and how should life be worth living as a human being?

Keywords: Buddhist ethics, The quality of life improvement

[1] อาจารย์ประจำ คณะศาสนาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: phraboonchuay2522@gmail.com

ความหมายของพุทธจริยศาสตร์

พุทธจริยศาสตร์ในพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลักการแห่งการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์เพื่อให้เกิดความสุข ความสงบในสังคมซึ่งเป็นพื้นฐานของมนุษย์ที่ควรทา เพราะว่ามนุษย์ถูกเรียกว่าเป็นสัตว์ประเสริฐจึงต้องมีหลักการแห่งวิถีชีวิตที่ต่างจากสัตว์ประเภทอื่น หลักการดังกล่าวเรียกว่าคุณธรรม ศีลธรรมหรือจริยธรรม แต่โดยนัยแห่งความหมายแล้วก็คือจริยศาสตร์ หลักการแห่งความประพฤติหรือวิถีปฏิบัติของมนุษย์ ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์ขั้นต้น พุทธจริยศาสตร์ขั้นกลาง และพุทธจริยศาสตร์ขั้นสูง ออกมาได้ดังนี้ คือ พุทธจริยศาสตร์ขั้นพื้นฐานหรือขั้นต้น บัญญัติไว้เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม หลักธรรม คือ ศีล 5 ธรรม 5 ทิศ 6 เป็นต้น พุทธจริยศาสตร์ขั้นกลาง บัญญัติไว้เพื่อให้ทุกคนประพฤติปฏิบัติอบรมขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้น หลักธรรม คือ ศีล 5 กุศลกรรมบถ 10 พุทธจริยศาสตร์ขั้นสูง เป็นจริยศาสตร์เพื่อพัฒนาตนเป็นอริยบุคคล หลักธรรม คือ มรรค 8

ลักษณะและขอบเขตและเนื้อหา

พระพุทธจริยธรรมนั้นแบ่งได้ออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นอภิปรัชญาที่กล่าวถึงความจริงของจักรวาล ของโลกและสรรพสิ่งและมนุษย์ อาจกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประเภทจิตนิยม (Idealism) ในแง่ที่ว่า มนุษย์มีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วนคือ กาย กับจิต และถือว่าจิตเป็นเรื่องสำคัญ พุทธจริยธรรมจึงเป็นหลักการหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดี ประเสริฐ อันเป็นวิธีการ หรือเครื่องมือในการสู่จุดมุ่งหมายอันเป็นประโยชน์สูงสุด เป็นอุดมคติของชีวิต ครอบคลุมถึงเกณฑ์ตัดสินว่า การกระทำใดดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร ด้วยเหตุนี้พุทธจริยธรรมจึงมีลักษณะที่แตกต่างจากทรรศนะของปรัชญาในสำนักอื่น ๆ คือ พุทธจริยธรรมไม่ได้เกิดจากโต้แย้งทางความคิด (Argument) การนิยามความหมาย การคาดคะเน หรือการพิจารณาเทียบเคียง เหมือนปรัชญาสำนักอื่น ๆ แต่พุทธจริยธรรมมีธรรมชาติของความเป็นจริง เป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติแล้วสามารถเห็นได้ด้วยตัวของตนเอง (สนฺทิฏฺฐิโก) ไม่จำกัดเวลา (อกาลิโก) ซึ่งเป็นผลของการตรัสรู้ธรรมอันยอดเยี่ยมของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า "อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ" ซึ่งแยกได้เป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่เป็นสัจธรรมและส่วนที่เป็นศีลธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542: 6)

ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์

ตามทรรศนะของพระพุทธศาสนา จริยศาสตร์มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับญาณวิทยานั้นก็คือความสมบูรณ์ทางจริยะและความรู้มีความจำเป็นต่อกันและกัน ในอัคคัญญสูตร แสดงว่า ในหมู่เทวดาและมนุษย์ ผู้ถึงพร้อมด้วยความรู้ (วิชชา) และความประพฤติ (จรณะ) เป็นผู้ประเสริฐสุด (วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน โส เสฏฺโฐ เทวมานุเส) ดังนั้น ทั้งความสมบูรณ์ทางจริยะและความรู้จึงเป็นสองด้านของความสมบูรณ์ที่แยกกันไม่ได้

นอกจากนั้น จริยศาสตร์ของพระพุทธศาสนายังสัมพันธ์กับปรัชญาสังคม (Social Philosophy) ด้วย นั้นก็คือการพยายามตอบปัญหาที่ว่าเราควรทำอะไร? ปัญหานี้เป็นทั้งเรื่องส่วนบุคคลและเรื่องของสังคม คำตอบสำหรับปัญหานี้ก็เกี่ยวโยงไปถึงปัญหาที่ว่า เป้าหมายของชีวิตควรจะเป็นอย่างไรหรือว่าคืออะไร? และปัญหาที่ว่าเพื่อแก้ไขตนเองให้ดีขึ้น เพื่อการรู้แจ้งตนเองและเพื่อบรรลุถึงความดีสูงสุด เราจะต้องปฏิบัติอย่างไร? นี้เป็นปัญหาส่วนบุคคล แต่ก็มีปัญหาเกี่ยวกับสังคมด้วย นั้นก็คือเราควรทำอะไรเพื่อความดีของสังคมหรือเพื่อประโยชน์สุขของมนุษยชาติ แต่ปัญหาทั้งสองนี้ คือปัญหาส่วนบุคคลกับส่วนสังคมก็เกี่ยวข้องกัน

เกณฑ์ตัดสินจริยศาสตร์แนวพุทธ

ต่อไปนี้จะเป็นการศึกษาปัญหาเกณฑ์ตัดสินพุทธจริยธรรม คือ ปัญหาที่ว่า การกระทำที่มีคุณค่าทางจริยะที่ว่า การกระทำที่เรียกว่า ดี ถูก ผิด หรือควร ไม่ควร เป็นอย่างไร และมีอะไรเป็นเกณฑ์ในการตัดสินในการกระทำนั้นว่า ดี ถูก ผิด หรือควร ไม่ควรหลักจริยธรรมในระบบพุทธจริยศาสตร์นั้น เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่ามี 2 อย่างคือ สัจธรรม และศีลธรรม สัจธรรมเป็นอันติมสัจจะ กล่าวคือ เป็นความจริงสูงสุดอันเป็นฐานรองรับหลักศีลธรรม และหลักจริยธรรม หรือการกระทำอันมีค่าทางพุทธจริยศาสตร์ที่ดำเนินไปถึงเพื่อเข้าถึงเป้าหมายอันเป็นอันติมสัจจะนั้นเป็นสิ่งที่มีอยู่เอง มีอยู่อย่างเที่ยงแท้ และสามารถดำรงอยู่ได้โดยธรรมดา ถ้ามนุษย์ไม่มีเป้าหมายในการกระทำ ก็ไม่

สามารถกล่าวได้ว่า การกระทำใดถูก หรือผิด เพราะฉะนั้น เกณฑ์ในการตัดสินค่าจริยะว่า สิ่งนี้ถูก ผิด ควร ไม่ควร จึงต้องอาศัยเป้าหมายเป็นแนว ในขั้นนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์ปัญหาที่ว่า มาตรการวัดและตัดสินคุณค่าทางจริยะเหล่านี้ ในทางพุทธจริยศาสตร์คืออะไร และมีอะไรบ้าง นี้เป็นปัญหาที่จะต้องศึกษาต่อไป

ความหมายของความดีและความชั่วความดี ตรงกับศัพท์ภาษาบาลีว่า บุญและกุศล ส่วนความชั่วตรงกับภาษาบาลีว่า บาปและอกุศล ในทางธรรม กุศลมีความหมาย 4 ประการ คือ

1. อาโรคยะ ความไม่มีโรค หมายถึง จิตที่มีสุขภาพดี ไม่ถูกบีบคั้น ไม่กระสับกระส่าย ใช้งานได้ดี
2. อนวัชชะ ไม่มีโทษ หรือไร้ตำหนิ หมายถึง ไม่มัวหมอง ไม่ขุ่นมัว สะอาด
3. โกศลสัมภูต เกิดจากปัญญา หรือเกิดจากความฉลาด หมายถึง ภาวะที่จิตประกอบอยู่ด้วยปัญญา มองเห็นหรือรู้เท่าทันความเป็นจริง
4. สุขวิบาก มีสุขเป็นผล หมายถึง เป็นสภาพที่ทำให้มีความสุข

ส่วนอกุศลมีความหมายตรงกันข้าม คือ เป็นสภาพจิตที่มีโรค มีโทษ เกิดจากอวิชชา และมีทุกข์เป็นผล

ในพระพุทธศาสนากล่าวการกระทำของมนุษย์ไว้ 3 ทางคือ ทางกาย เรียกว่า กายกรรม ทางวาจา เรียกว่า วจีกรรม และทางใจ เรียกว่า มโนกรรม การกระทำจะดีหรือชั่วอยู่ที่ 3 ทางนี้ ถ้าการกระทำนั้นเป็นฝ่ายดีทางกาย ทางวาจา และทางใจ เรียกว่า กายสุจริต วจีสุจริตและมโนสุจริต กรรมฝ่ายดีนี้ เรียกว่า กุศลกรรม แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าเป็นการกระทำในฝ่ายชั่วทางทวารทั้ง 3 นี้ เรียกว่า กายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต กรรมฝ่ายชั่วทั้ง 3 นี้ เรียกว่า อกุศลกรรม ส่วนปัญหาที่ว่า การกระทำของมนุษย์นั้น จะดีหรือชั่ว ใช้อะไรเป็นเกณฑ์วัด เป็นปัญหาที่จะต้องพิจารณากันต่อไป

ตามแนวพุทธจริยศาสตร์นั้น ให้ถือเจตนาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินว่า การกระทำใด ดี หรือชั่ว ถูก หรือผิด เพราะการกระทำทั้งหมดของมนุษย์มีเจตนาเป็นตัวคอยบ่งชี้ เพราะฉะนั้นเจตนาจึงเป็นตัวแท้ของกรรม"บุคคลคิดแล้วจึงกระทำ กรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ" (องฺ.ฉกฺก.22/334/364)

เค.เอ็น. ชยติลเลเก (2534: 36) ได้ให้ทัศนะในปัญหานี้ว่า พระพุทธศาสนาถือว่า การกระทำที่ถูกต้องและผิดนั้นจะต้องเป็นการ กระทำที่เป็นไปอย่างเสรี แต่เป็นเสรีภาพที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับกฎของเหตุผล ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา มีเงื่อนไขที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้การกระทำที่ถูกแตกต่างจากการกระทำที่ผิด นั่นคือ แรงจูงใจและความตั้งใจหรือเจตนาที่บุคคลมีต่อการกระทำ ๆ

โดยนัยนี้ กล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนา เชื่อว่า มนุษย์มีเจตจำนงเสรีในการกระทำ ซึ่งเป็นเจตจำนงเสรีที่ความสัมพันธ์กันในเหตุผลเชิงจริยธรรม เพราะถ้ามนุษย์ไม่มีเจตน์จำนงเสรีในการกระทำ ก็จะไม่มีความชั่ว ถูก ผิด ควร หรือไม่ควร การกระทำก็เป็นแต่สักว่า ทำแล้ว กำลังทำ หรือทำอยู่เท่านั้น แต่มนุษย์มีเจตจำนงเสรีในการกระทำ และการกระทำทุกอย่างย่อมประกอบด้วยความจงใจหรือเจตนาเสมอ เพราะฉะนั้น ด้วยการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความจงใจนี้เอง พระพุทธศาสนาจึงกล่าวว่า ถ้าประกอบด้วยกุศล ก็จัดเป็นกุศลกรรม ถ้าประกอบด้วยอกุศล จัดว่าเป็นอกุศลกรรม

อุดมคติสูงสุดของชีวิตมนุษย์ : ในทางจริยศาสตร์ ปัญหาที่สำคัญที่สุดคือ อุดมคติสูงสุด (Summum Bonum) ของชีวิตมนุษย์คืออะไร พระพุทธศาสนามีทรรศนะอย่างไรต่อเรื่องนี้ พระพุทธศาสนาถือว่า นิพพาน ซึ่งมีลักษณะเป็นความสุขอันยอดเยี่ยม (บรมสุข) ความรู้แจ้ง (สัมโพธิ) และความหลุดพ้น (วิมุติ) เป็นอุดมคติสูงสุดของชีวิตมนุษย์ ในขุททกนิกาย อิติวุตตกะ นิพพานมี 2 อธิบายได้ดังนี้

1. สอุปาทิเสสนิพพาน ดับกิเลสยังมีเบญจขันธ์เหลือ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า กิเลสปรินิพพาน
2. อนุปาทิเสสนิพพาน ดับกิเลสไม่มีเบญจขันธ์เหลือ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ขันธปรินิพพาน ในอังคุตตรนิกาย นวกนิบาต นิพพานมี 2 เช่นกัน อธิบายได้ดังนี้

1. สอุปาทิเสสนิพพาน นิพพานของพระเสขะ คือพระโสดาบัน พระสกทาคามี และพระอนาคามี
2. อนุปาทิเสสนิพพาน นิพพานของพระอเสขะ คือพระอรหันต์

มีบางคนตำหนิว่า การแสวงหานิพพานนั้นเป็นลักษณะของการหลบหนี (Escapism) แต่การตำหนิดังกล่าวนี้ ขาดเหตุผลเพราะว่าผู้ที่ได้บรรลุนิพพานนั้นเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจดีในเรื่องธรรมชาติของโลกและ

ธรรมชาติของตนเอง ที่ผู้บรรลุนิพพานแล้วไม่ติดอยู่ในโลกียสุขอีกต่อไปนั้นก็เป็นเพราะว่า ท่านได้ประเมินดูถึงคุณค่าและขอบเขตของโลกียสุขเหล่านั้นแล้ว คนที่เรียกได้ว่าเป็นพวกหลบหนีความจริง (Escapist) นั้นคือพวกที่ไม่กล้าเผชิญกับความเป็นจริงทุกอย่าง แล้วก็พยายามทำลายความกลัว ความทุกข์ใจและความเศร้าโศกของตนโดยการปล่อยตัวให้มัวเมาหมกมุ่นอยู่ในตัณหา คนพวกนี้จะถูกเหตุการณ์ต่าง ๆ ทำให้กลุ้มอกกลุ้มใจได้โดยง่าย และก็มักจะประสบกับทางออกคือโรคประสาท ไม่แบบใดก็แบบหนึ่งเท่านั้น ส่วนผู้ที่จิตใจเข้าถึงนิพพานหรือแม้ใกล้ ๆ นิพพานจะไม่สะทกสะท้านหวั่นไหวไปเพราะความขึ้น ๆ ลง ๆ ของโลก ไม่เศร้าโศก มีแต่ความเกษมสำราญ

ส่วนวิธีปฏิบัติให้บรรลุถึงนิพพานก็คือ มรรคมีองค์ 8 ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ, สัมมาสังกัปปะ, สัมมาวาจา, สัมมากัมมันตะ, สัมมาอาชีวะ, สัมมาวายามะ, สัมมาสติ, สัมมาสมาธิ

ศาสนาที่สำคัญและศาสนาประจำชาติไทยคือ พุทธศาสนา ซึ่งเป็นศูนย์รวมของจิตใจ เป็นที่รวมของกิจกรรม พิธีการต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต เป็นแหล่งที่สร้างสรรค์และส่งเสริมค่านิยมประเพณีต่าง ๆ ของคนไทย และจากศาสนานี้เองเป็นพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรมละศีลธรรมของคนในด้านต่าง ๆ อันก่อให้เกิดคุณค่าที่สำคัญ 3 ประการ (เสฐียรโกเศศ, อ้างใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2534: 41-42)

การดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง คนไทยในอดีตนิยมทางสายกลาง ทำสิ่งใดก็ต้องรู้จักประมาณตน นับแต่การทำงาน การติดต่อสัมพันธ์ในวงงาน ความเป็นเพื่อนแม้จะสนิทสนมชิดเชื้อกันดี แต่ก็ต้องไม่สนิทสนมกันเกินไป ความเป็นอิสระของทุกคนยังมีอยู่

ความซื่อสัตย์จริงใจ เป็นคุณค่าที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของคนในอดีต คนซื่อสัตย์จริงใจจะได้รับการนับถืออย่างมาก คนคดโกงจะได้รับการประณาม

ความผสมผสานกลมกลืนระหว่าง คน สัตว์ สิ่งแวดล้อม คนไทยจะเหมือนคนเอเชียโดยทั่วไปที่เล็งเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ทั้งทางชีวภาพและทางกายภาพ ศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้คนคิดแบบนี้ตามความเชื่อของคนตะวันออกแล้วถือว่าคนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และคนควรศึกษาธรรมชาติเพื่อความเข้าใจ ซาบซึ้งความสมดุลของธรรมชาติ ไม่ใช่บังคับบัญชาเอาชนะธรรมชาติ

ความหมายความสำคัญของ "จริยศาสตร์"

จริยศาสตร์ คือเรื่องจริยศาสตร์เป็นปรัชญาสาขาหนึ่งที่กล่าวถึงการค้นหาความดีสูงสุดของชีวิตมนุษย์ เป็นการค้นหาหลักเกณฑ์เพื่อตัดสินความประพฤติของมนุษย์ว่า การกระทำอย่างไรถือว่าถูกต้อง ไม่ถูกต้อง ดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควรอย่างไร

จริยศาสตร์ ตามหลักนิรุกติศาสตร์คำว่า จริยศาสตร์นั้นมาจากรากศัพท์ภาษาสันสกฤต (จริยะ + ศาสตร์) แปลตามตัวอักษรได้ว่า ศาสตร์แห่งความประพฤติ ซึ่งตรงกับภาษาลาตินว่า Ethos เป็นการสื่อถึงอุปนิสัยใจคอของมนุษย์

จริยศาสตร์ที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Ethics หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยศีลธรรมอันเป็นหลักแห่งการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์

เมย์และชาร์รัตต์ (May, Larry and Sharratt. 1994: 4) อธิบายว่า จริยศาสตร์คือการที่บุคคลทำตามหลักมนุษยธรรมของตนเอง เช่น กลุ่มประโยชน์นิยม มีแนวคิดว่าสิ่งที่ดีที่สุดคือสิ่งที่เป็นประโยชน์ของชนส่วนใหญ่ ตามหลักมหสุข สำหรับเมย์และชารัตต์นั้นหัวข้อสำคัญของจริยศาสตร์ร่วมสมัยคือ สิทธิมนุษยชน จริยศาสตร์สิ่งแวดล้อม ความยากจน สงครามและความรุนแรง บทบาทของสตรีและจริยธรรม เรื่องการทำแท้ง เรื่องเอดส์

แมคคินนอน (Mackinnon. 1995: 5) อธิบายว่าจริยศาสตร์หรือปรัชญาจริยธรรม (Moral Philosophy) อธิบายเรื่องชีวิตที่ดี และอะไรคือสิ่งที่ดีกว่าสำหรับชีวิตนี้ อธิบายครอบคลุมในเรื่องทางเพศ สิ่งแวดล้อมและสัตว์ ความยุติธรรมทางเศรษฐกิจและการจัดระเบียบโลกใหม่

วิทย์ วิศทเวทย์ (2532 : 9, 65-144) อธิบายว่า จริยศาสตร์ศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ทางด้านคุณค่าของความดี ซึ่งเป็นค่าทางจริยธรรม ความดีมีความหมายต่างกันดังนี้

1. ความดี หมายถึงการนำไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความดีข้อนี้ไม่เป็นคุณค่าทางจริยธรรม

2. ความดีหมายถึงน่าพึงประสงค์หรือน่าพึงปรารถนาหรือที่ตรงกันข้ามกับผิด ไม่ควร หมายถึงถูก ควร ดี สรุปเนื้อหาจริยศาสตร์มี 3 เรื่องด้วยกันคือ

1) เรื่องอะไรคือสิ่งดีที่สุด
2) เรื่องกระทำอย่างไรถือว่าถูก
3) เรื่องธรรมชาติของค่าทางจริยธรรมและการนิยามค่าทางจริยธรรมนั้นนั่นเอง

ความสำคัญของจริยศาสตร์ (Ethics Utilization)

ความสำคัญต่อตนเอง เช่น

- สอนให้รู้จักเลือกทางเดินที่ดีของชีวิตที่สงบสุข
- สอนให้รู้จักความพอเหมาะพอดีตามฐานะที่เป็นอยู่
- สอนให้รู้การเลือกตัดสินใจให้มีความสุขความเจริญก้าวหน้า
- สอนให้ช่วยยกระดับจิตใจมีความรับผิดชอบสูงขึ้น

ความสำคัญต่อสังคม เช่น

- ช่วยให้เกิดความเป็นระเบียบที่ดีอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข
- ช่วยแก้ปัญหาทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ
- ทำให้สังคมเกิดสันติภาพและสันติสุข
- ช่วยพัฒนาคุณธรรมและคุณภาพของสมาชิกอย่างต่อเนื่อง

ความสำคัญทางด้านอื่น ๆ เช่น

- เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ดีงาม (คุณค่าและแก่นแท้ของชีวิต)
- เป็นแรงบันดาลใจให้มนุษย์พยายามแสวงหาสิ่งที่ดีที่สุด มีค่าที่สุด ประเสริฐที่สุด เพื่อชีวิตตนและผู้อื่น

ความหมายความสำคัญของ "พุทธศาสตร์"

พุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) คือ เกณฑ์การตัดสินความดีความชั่ว หรือเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยเจตนาเป็นตัวบ่งชี้ถึงการกระทำทุกอย่าง ดังพุทธพจน์ว่า "ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมีใจดี ก็จะพูดดีหรือทำดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้น สุขย่อมติดตามเขาไป เหมือนเงาติดตามตัวเขาไป" (Tipitaka Thai Version) เช่น การคิดพูดทำจะดีหรือชั่วอยู่ที่ตัวเจตนา ถ้าเจตนาดีถือว่าเป็นดี ถ้าเจตนาร้ายถือว่าเป็นชั่ว ดังพระบาลีบทหนึ่งว่า "เจตนาหํ ภิกฺขเว กมฺมํ วทามิ (Tipitaka Pali Version) ภิกษุทั้งหลาย เราตถาคตขอเตือนว่าเจตนาเป็นตัวชี้กรรมคือ การกระทำ" (Tipitaka Thai Version) คือเจตนาเป็นสำคัญในความดี ความชั่ว พุทธจริยศาสตร์ มีความสัมพันธ์กับศาสนาเป็นพิเศษ วิธีการศึกษาพุทธจริยศาสตร์ที่ดีจึงต้องรู้ที่มาที่ไปว่าศึกษาอย่างไร จากไหนบ้าง ตามแนวพุทธปรัชญาหรือพุทธจริยาที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (Phra Brahmmagunabhorn P.A. Payutto, 2001) ได้กล่าวไว้ว่าจริยศาสตร์หรือจริยธรรมมาจากคำว่า พรหมจรรย์ คือความบริสุทธิ์สะอาด ซึ่งในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง มรรค 8 คือ วิธีการศึกษาหรือ การปฏิบัติที่เป็นสายกลาง คือ ไม่มากหรือน้อยจนเกินไปให้มีความพอดี ที่เรียกว่าปฏิบัติตามทางสายกลาง หรือรวมเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าไตรสิกขา คือ วิธีการศึกษา 3 ประการ ได้แก่ การศึกษาเรื่องศีล สมาธิ และปัญญา เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาไม่ได้ครอบคลุมถึงพฤติกรรมที่แสดงทุกประการ แต่มุ่งเอาความประพฤติหรือการกระทำที่เรียกว่า "กรรม" ซึ่งประกอบด้วยเจตนาดังพุทธพจน์ที่ว่า "ภิกษุทั้งหลายเรากล่าวเจตนานี้เองว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำกรรมด้วยกาย วาจา ใจ" (Tipitaka (Thai Version)

พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น

พุทธจริยศาสตร์ขั้นมูลฐานนั้น หมายถึง เอาสิ่งที่มนุษย์เราต้องรู้ต้องทราบและยึดเป็นหลักเกณฑ์เบื้องต้นในการดำรงชีวิตและปฏิบัติภารกิจหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นปกติสุข มีความราบรื่นในหน่วยงาน องค์กรและ

สมาชิกในสังคมรอบข้าง พุทธจริยศาสตร์ขั้นมูลฐานดังกล่าว คือ เบญจศีล หรือ ศีล 5 เพราะเป็นนิจศีลของฆราวาสทั่วไป ถือว่าเป็นหลักพุทธจริยพื้นฐานของมนุษย์ในเบื้องต้น หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "มนุษยธรรม" คือ ธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ หรือระเบียบที่ก่อให้เกิดความสุขในระดับสังคมของมนุษย์ ทำคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย – วาจา ส่วนธรรมที่มีควบคู่กับเบญจศีลก็คือ เบญจธรรม 5 ประการ ควบคู่กันดังตารางเปรียบเทียบ ดังนี้ (Attaput, 1987)

เบญจศีล 5	เบญจธรรม 5
1. เว้นจากการฆ่าสัตว์	1. ต้องมีเมตตากรุณา
2. เว้นจากการลักทรัพย์	2. ต้องมีสัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตในทางที่ถูกต้อง
3. เว้นจากการประพฤติผิดในกาม	3. ต้องมีกามสังวร คือให้มีความสำรวมระวังในกาม
4. เว้นจากการพูดปดมดเท็จ	4. ต้องมีคำพูดซื่อสัตย์ คำจริงมีประโยชน์
5. เว้นจาการดื่มสุราเมรัยของเมา	5. ต้องไม่ประมาท คือมีสติสัมปชัญญะไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต

หลักเกณฑ์พุทธจริยศาสตร์ขั้นมูลฐาน คือเบญจศีลและเบญจธรรมนี้ต้องควบคู่กันไป เพราะเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นที่ไม่มากมาย ไม่มีเงื่อนไขสลับซับซ้อนใดๆ สามารถปฏิบัติได้ทั้งหญิงและชาย เป็นพื้นฐานรองรับคุณธรรมชั้นสูง ๆ ยิ่ง ๆ ขึ้นไป อุปมาเสมือนการสร้างตึกทั้งหลาย ต้องตอกเสาเข็มก่อนให้แน่นหนาเป็นอย่างดีจึงจะสามารถรับน้ำหนักทุก ๆ ด้าน มนุษย์เราก็เช่นกันสามารถที่จะดูได้อย่างเป็นขั้นตอนพร้อมกับคาดคะเนได้ว่าเป็นเช่นไรโดยนำเอาหลักจริยธรรม คือเบญจศีลและเบญจธรรม เป็นเครื่องวัดประเมินผลในการประกอบหน้าที่เพื่อสร้างความเจริญเติบโต ความก้าวหน้าในการดำเนินชีวิตตามหน้าที่และอาชีพการงานที่รับผิดชอบอยู่ ให้รู้เท่าทันเอาไว้แก้ปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นหรือที่เกิดขึ้นแล้วว่าเพราะอะไร มาจากไหน สาเหตุเพราะอะไร แล้วศึกษาหาวิธีแก้ไขให้ถูกจุดแบบมีวิจารณญาณที่ดี มีคำพูดอุปมาเปรียบเทียบไว้บทหนึ่งว่า "คนไม่มีกฎหมาย เหมือนวัวควายไม่มีคอก" กฎหมาย ทางฝ่ายบ้านเมือง หรือนิติบัญญัติ มีไว้เพื่อเป็นบทกำกับพิจารณาลงโทษพลเมืองผู้ที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบกติกาของสังคมจะมีการลงโทษแบบต่าง ๆ เช่น จับ ปรับ กักขัง ทัณฑ์บน หรือภาคทัณฑ์ หลักเกณฑ์นี้จะทำให้ผู้ที่ศึกษามีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตและนำไปสู่การทำความดี เป็นต้น

พุทธจริยศาสตร์ขั้นกลาง

พุทธจริยศาสตร์ขั้นกลางนี้จะสูงต่อเนื่องมาจากขั้นต้น หรือขยายความเพิ่มเติมจากขั้นมูลฐาน คือ เบญจศีล เบญจธรรม เรียกรวมว่าเป็น "มนุษยธรรม" คือธรรมที่ทำให้เกิดขึ้นเป็นมนุษย์ อยู่ในสังคมมนุษย์อย่างมีความสุขพอสมควรแก่อัตภาพตามฐานะตำแหน่งและหน้าที่อันชอบธรรม ส่วนพุทธจริยศาสตร์ขั้นกลางก็จะพัฒนาชี้ชัดถึงความละเอียดอ่อนลึกซึ้งลงไปอีกทั้งเรื่องของ กาย-วาจา-ใจ คือหลักกุศลกรรมบถ 10 ประการ หรือ ทางแห่งกุศลกรรมฝ่ายดี ถ้าไม่ดีเรียกว่า อกุศลกรรม ดังตารางตัวอย่างเปรียบเทียบ ดังนี้

เป็นการกระทำทางกาย มี 3 เรียกว่า กายกรรม	
1. ปาณาติปาตา คือ การฆ่าสัตว์ กักขัง ทุบตี	1. ปาณาติปาตา เวรมณี คือ เว้นจากการฆ่าทรมารสัตว์ทุกชนิด
2. อทินนาทาน คือ การลักทรัพย์	2. อทินนาทานา เวรมณี คือ เว้นจากการลักขโมยทรัพย์ทุกชนิด
3. กาเมสุมิจฉาจาร คือ การประพฤติผิดในกาม	3. กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี คือ เว้นจากการประพฤติผิดในกาม

เป็นการกระทำทางวาจา มี 4 เรียกว่า วจีกรรม	
1. มุสาวาท คือ การพูดเท็จ	1. มุสาวาทา เวรมณี คือ เว้นจากการพูดเท็จ
2. ปิสุณาวาจา คือ การพูดคำหยาบ	2. ปิสุณาย วาจาย เวรมณี คือ เว้นจากการพูดส่อเสียด
3. ผรุสวาจา คือ การพูดคำหยาบ	3. ผรุสาย วาจาย เวรมณี คือ เว้นจากการพูดคำหยาบ
4. สัมผัปปลาปะ คือ การพูดเพ้อเจ้อ	4. สัมผัปปลาปา เวรมณี คือ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ
เป็นการกระทำทางใจ มี 3 เรียกว่า มโนกรรม	
1. อภิชฌา คือ ความโลภอยากได้ของผู้อื่น	1. อนภิชฌา คือ ไม่มีความโลภอยากได้ของผู้อื่น
2. พยาบาท คือ การปองร้ายผู้อื่น	2. อพยาบาท คือ ไม่มีการปองร้ายผู้อื่น
3. มิจฉาทิฏฐิ คือ การเห็นผิดจากคลองธรรม	3. สัมมาทิฏฐิ คือ การเห็นชอบตามครรลองคลองธรรม

สรุปได้ว่า กายกรรม 3 หรือ วจีกรรม 4 มโนกรรม 3 เป็นบ่อเกิดแห่งพฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งมีทั้งดีและชั่ว ถ้าเป็นฝ่ายดีมีความเจริญรุ่งเรือง มีความสุขมีความเป็นปกติ มีความเป็นเอกภาพ บูรณาภาพและเสถียรภาพ ทั้งแก่ตนเอง สังคม กลุ่มชนและมวลชนทั้งหลาย เรียกว่า “เป็นกุศลกรรมบถ 10” ที่สังคมทั่วทุกภูมิภาคทุกองค์กรกำลังต้องการมากๆ แต่ถ้าตรงกันข้ามทั้งหมด เรียกว่า อกุศลกรรมบถ 10 คำตอบที่จะตอบว่าใครจะเป็นฝ่ายกุศล หรืออกุศลขึ้นอยู่ที่การสร้างจิตสำนึกตรึกตรองใคร่ครวญสนใจใฝ่ทางจริยธรรมมากน้อยขนาดไหนนั่นเอง ดังนั้น ผู้ที่เข้าใจหลักกุศลกรรมบถ 10 ประการ จะทำให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของความจริงที่ว่าใครทำกรรมอันใดไว้ย่อมได้รับผลของกรรมนั้น เมื่อเข้าใจตรงกันอย่างนี้มนุษย์ทุกคนย่อมกลัวต่อการทำความชั่วหันมาทำความดี จนนำไปสู่การพัฒนาจิตขั้นต่อไป

พุทธจริยศาสตร์ขั้นสูง

หลักพุทธจริยศาสตร์ขั้นสูงนี้ เป็นธรรมะหรือจริยธรรมขั้นปรมัต ประกอบด้วยธรรมที่ปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ หรือธรรมะในระดับที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติมีคุณธรรมชั้นสูงเป็นอริยบุคคลเป็น โลกุตตรธรรม แปลว่า ธรรมที่จะทำให้หลุดพ้นจากโลกแห่งโลกิยะ หรือโลกแห่งการเวียนว่ายตายเกิดอาจเกิดในวัฎจักร คือ การเกิด – แก่ – เจ็บ และตาย และเพื่อประยุกต์ใช้ในการทำงานในเรื่องของพุทธจริยศาสตร์ขึ้นจึงประกอบด้วยหลักธรรม ดังนี้

อริยสัจ 4 (Tipitaka Thai Version/14/21-22) แปลว่า ความจริงอันประเสริฐ ความจริงที่ทำให้สำเร็จเป็นอริยบุคคลได้มี 4 อย่างคือ

1. ทุกข์ คือ ความไม่สบายกายไม่สบายใจ เป็นสภาพที่คงทนอยู่ไม่ได้ ทนอยู่ได้ยาก เป็นต้น
2. สมุทัย คือเหตุให้ทุกข์เกิด ได้แก่ ตัณหา ความทะยานอยาก 3 อย่าง คือ กามตัณหาความอยากในกาม ภวตัณหา ความอยากเป็นโน่นเป็นนี่ วิภวตัณหา คือความไม่อยากเป็นใดๆ เลย (แต่ต้องเป็น)
3. นิโรธ คือ ความดับทุกข์ ธรรมที่ดับทุกข์ ได้แก่ ดับตัณหาข้างต้นได้สิ้นเชิง
4. มรรค คือ ข้อปฏิบัติเพื่อให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ มรรค 8 คือ เห็นชอบ ดำริชอบเจรจาชอบทำการงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ เพียรชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจไว้ชอบ ในอริยสัจ 4 ประการนี้ จัดเป็นเหตุ 2 อย่างได้แก่สมุทัยและมรรค จัดเป็นผล 2 อย่าง ได้แก่ทุกข์และนิโรธ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ได้บำเพ็ญเพียรทางจิต ได้ตรัสรู้เรื่องทุกข์เป็นลำดับแรกโดยปกติสามัญชนคนทั่วไปต่างก็ได้รับทุกข์และรู้ว่าทุกข์คือความไม่สบายกาย ไม่สบายใจโดยประการทั้งปวง แต่ก็ไม่รู้ว่ามาจากไหน อะไรที่ทำให้เกิดทุกข์กันแน่ จึงทำให้ระส่ำระสาย กระวนกระวายหาความสงบสุขมิได้ เมื่อคนไม่รู้ทันความจริงของธรรม เขาก็นำทุกข์ในธรรมชาติมาสร้างให้เป็นทุกข์ของตน ดังนั้นกระบวนการพัฒนาการศึกษาตามหลักพุทธจริยศาสตร์ขั้นสูงจะนำไปสู่การค้นพบความจริงของชีวิตว่าควรดำเนินการอย่างไร ทำให้ได้แนวคิดเกี่ยวกับคนที่รู้ความจริงของชีวิตว่า “คนที่มีความมั่นใจในชีวิตของตน จนไม่หวาดหวั่นพรั่นพรึงแม้ต่อความตาย ก็เพราะได้ดำเนินชีวิตของตนอยู่อย่างดีที่สุดและได้ใช้ชีวิตนั้นให้เกิดคุณประโยชน์คุ้มค่ากับการที่ได้เกิดมาแล้วชาติหนึ่ง เรียกได้ว่าเป็นอยู่อย่างผู้มีชัย ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต

พุทธจริยศาสตร์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

จริยศาสตร์ว่าด้วยเรื่องศีลธรรมของมนุษย์ โดยที่มนุษย์นั้นต้องอาศัยอยู่ในท่ามกลางธรรมชาติอันเป็นเรื่องของวิทยาศาสตร์กายภาพ ความรู้เข้าใจในกฎธรรมชาติทำให้มนุษย์หายกลัวสิ่งแวดล้อมส่งผลถึงศีลธรรมในตัวมนุษย์ด้วย เนื่องจากมนุษย์สมัยก่อนอาจสร้างระบบศีลธรรมขึ้นมาจากการไม่เข้าใจระบบธรรมชาติก็ได้ เช่น การฆ่าหญิงสาวพรหมจารีบูชายัญต่อเทพเจ้าเพื่อทำให้คนในเผ่าปลอดภัยเป็นต้น

การพัฒนาจริยธรรมระดับนโยบายแห่งรัฐ ทั้งนี้เป็นบทบาทหน้าที่รัฐจะต้องดำเนิน การให้ประชาชนของรัฐมีชีวิตที่มีความสมบูรณ์ ด้วยการสร้างความเป็นระเบียบ สร้างคุณธรรม จัดให้มีสวัสดิการพื้นฐาน และสร้างความเจริญก้าวหน้า และความมั่นคง โดยบทบาทของรัฐเกี่ยวกับการกำกับดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของพลเมือง มีดังนี้

(1) การสร้างความเป็นระเบียบ ความเป็นระเบียบเป็นรากฐานของความสงบเรียบร้อย ของสังคมโดยทั่วไปและเป็นปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดผลดีแก่ประชาชน เป็นต้นว่า เมื่อสังคม มีความเป็นระเบียบทำให้คนมีโอกาสใช้สิทธิ์ ของตนได้ ความเป็นระเบียบทำให้เกิดเสรีภาพ เพราะเสรีภาพจะเกิดขึ้นต่อเมื่อ รัฐนั้นมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีหลักมีเกณฑ์ และทุกคน มีความรับผิดชอบที่จะควบคุมการกระทำของตนมิให้กระทบกระเทือนสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น นอกจากนี้ความเป็นระเบียบทำให้เกิดความเสมอภาคเพราะความมีระเบียบเป็นสภาวะที่ทำให้ คนเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน การเคารพสิทธิประโยชน์ซึ่งกันและกันนี้ ทำให้เกิดการรับประโยชน์ โดยเท่าเทียมกัน หรือเสมอภาคกัน ในระหว่างคนในชาติ

(2) สร้างคุณธรรม คุณธรรมเป็นสิ่ง ที่ทำให้คนแตกต่างจากสัตว์ประเภทอื่น ๆ เพราะคุณธรรมทำให้คนมีความรักความเมตตาต่อ เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน รัฐจึงต้องเสริมสร้างและส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณธรรมศีลธรรมหรือจริยธรรมในหลักศาสนามีส่วนช่วยสร้างเสริมเพิ่มพูนคุณงามความดีให้กับบุคคล ให้สามารถ อยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อย มีความเป็นระเบียบปลอดภัยและทำให้เกิดสันติสุขภายในรัฐ

(3) จัดสวัสดิการพื้นฐานกิจการอันเป็นสวัสดิการสาธารณะด้านต่าง ๆ เช่น กิจการสาธารณูปโภค ซึ่งประชาชนจะต้องได้รับประโยชน์หรือใช้บริการร่วมกัน รัฐจะต้องรับผิดชอบดำเนินการ เพราะกิจการเหล่านี้จะขาดหายไปไม่ได้ ถ้าขาดหายไปจะทำให้ประชาชนเกิดความเดือดร้อน เกิดอุปสรรคในการดำเนินชีวิต

(4) สร้างความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงรัฐเหมือนสิ่งมีชีวิต ที่มีคุณค่า ต้องการได้รับการพัฒนาให้มีความเจริญก้าวหน้ามีความมั่นคง ปลอดภัย ทั้งด้าน การเมือง เศรษฐกิจและสังคม เพื่อความอยู่รอดและมีสุขของประชน

การพัฒนาคุณภาพชีวิต

ชีวิตที่มีคุณภาพ เป็นชีวิตที่ไม่มีภาระและไม่ก่อปัญหาสังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความคิดและความสามารถที่จะดำรงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองได้อย่างถูกต้อง แก้ปัญหาที่สลับซับซ้อนได้ สามารถหาวิธีอันชอบธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนเองพึงประสงค์ภายใต้เครื่องมือและทรัพยากรที่มีอยู่ (ชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์, 2521: 50)

คุณภาพชีวิตที่มีคุณภาพ หรือคุณสมบัติของชีวิตที่ดี หรือสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีคุณภาพหมายถึงองค์ประกอบและลักษณะต่างๆ ที่แสดงถึงสภาพของชีวิตที่ดำรงอยู่ด้วยดี เป็นส่วนร่วมที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน สังคมและธรรมชาติมีความพร้อม และสามารถที่จะพัฒนาตัวเองให้เจริญงอกงามสู่ความสันติสุขและอิสรภาพสมบูรณ์ (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2533: 1)

ลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตดังนี้

1. มีอาหารที่มีคุณค่า มีกินและกินเป็น "การมีกิน" อย่างดี คือมีอาหารหลักทั้ง 5 หมู่ สำหรับ บริโภคในแต่ละวัน "กินเป็น" หมายความว่า ต้องรู้จักเลือกในสิ่งที่จะบริโภคเข้าไปเอให้ระบบต่างๆ ในร่างกายทำงานได้ตามปกติ และให้พลังงาน
2. มีที่อยู่อาศัยและที่ทำงานที่สะดวก สบาย ที่อยู่อาศัย ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ เรียบง่าย หรือสวยงาม ต้องสามารถใช้เป็นที่คุ้มภัยอันตรายจากธรรทชาติ และจากคนร้ายได้ เป็นที่คลายเครียด พักผ่อนหย่อนใจได้

3. มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว การที่ครอบครัวจะอยู่ได้อย่างมั่นคงต้องอาศัยความเข้าใจ ซึ่งกันและกัน การให้อภัยและความรับผิดชอบ ฯลฯ ในครอบครัว พ่อแม่ต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บุตรจะเรียนรู้ได้ว่าอะไรถูก อะไรผิด อะไรเป็นคุณค่าของชีวิต

4. มีสุขภาพดี มรพลานามัย องค์กรอนามัยโลกได้นิยาม คำว่า “สุขภาพจิต” ไว้ว่า สุขภาพ คือ สวัสดิการทางกาย อารมณ์ ปัญญา และสังคม ผู้มีสุขภาพส่วนตนดีย่อมช่วยให้สวัสดิการส่วนรวมดีด้วย

5. มีการศึกษา มีโอกาสที่จะเรียนรู้ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษา และการเรียนรู้เรื่องอื่น ๆ ต่อไป

6. เป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคเป็น เราทุกคนเป็นผู้บริโภค คือ กิน เสพ ใช้สิ่งต่าง ๆ ทั้งหลาย เพื่อสนองความต้องการของร่างกาย การฉลาดบริโภค คือ การบริโภค คือ การบริโภคอย่างพอดี เพราะถ้ามากไปหรือน้อยไปก็จะเกิดปัญหาได้ ในการเป็นผู้ผลิตที่ดีหรือผู้ผลิตเป็นนั้น จะต้องไม่ผลิตสิ่งที่เป็นพิษเป็นภัยแก่ผู้อื่น

7. มีอาชีพสุจริต งานเป็นเครื่องมือทำมาหากินต่างๆ นั้น หากไม่ผิดทางโลกแลทางธรรม ย่อมเป็นงานสุจริต งานสุจริตย่อมไม่ก่อความเดือดร้อยให้ผู้ใด

8. มีคุณธรรมและจริยธรรม คุณธรรม คือ สภาพคุณงามความดี และจริยธรรม คือควรยึดคุณธรรมและนำมาปฏิบัติ

9. รู้จักหาความรู้ แก้ปัญหา และคลายทุกข์ด้วยกุศลวิธี ปัญหาคือเรื่องหรือสิ่งที่ต้องแก้ไข ก่อนที่จะแก้ปัญหาต้องพยายามหาสาเหตุของปัญหา เพื่อจะได้แก้ไขที่แต่ละสาเหตุ เมื่อเกิดปัญหามักจะมีทุกข์ตามมา ความทุกข์จะหนักหรือเบาก็ขึ้นอยู่กับการมองทุกข์นั้น

10. รู้จักตัดสินใจ การตัดสินใจมีความสำคัญมากสำหรับประชาชนที่อยู่ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย การตัดสินใจต้องเริ่มด้วยความรู้ คือรู้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ เมื่อทำแล้ว จะเกิดอะไรตามมา นอกจากความรู้แล้วยังต้องใช้ประสบการณ์จากเพตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วแก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่น มาใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจด้วย จะได้ไม่ผิดพลาด หรือมีความผิดพลาดน้อยที่สุด

11. ผูกมิตรและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ ทุกคนจำเป็นต้องมีกัลยาณมิตร เพื่อนผู้หวังดีคอยตัก เตือนให้ทำดี การคบหากับคนอื่นนั้นเราจะต้องคิดเสมอว่า มนุษย์แต่ละคนแตกต่างกัน เพราะได้รับ การเลี้ยงดูมาต่างกัน อยู่ในสิ่งแวดล้อมต่างกัน

12. ขวนขวายทำกิจที่มีประโยชน์ ทุกคนควรมีความตั้งใจแน่วแน่ว่าจะบำเพ็ญตนให้เป็น ประโยชน์แก่ผู้อื่นและแก่ส่วนรวม การทำประโยชน์อาจทำได้หลายอย่างจะทำด้วยกิริยาหรือวาจาก็ได้

13. มีเวลาว่าง และใช้เวลาว่างพัฒนาตนเอง การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ นับว่าเป็นการ ทำให้เวลามีคุณค่าแก่ตนเอง เช่น การอ่านหนังสือ การทำงานอดิเรก การออกกำลังกายในโลกของเรา มีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นเสมอ การติดตามความก้าวหน้าต่าง ๆ ช่วยป้องกันไม่ให้เราอยู่ล้าหลังและเสียประโยชน์ การพัฒนาตนเองนั้นสำคัญยิ่งกว่าพัฒนาคนอื่น ควรจะหมั่นถามตนเองว่าเราควรทำตัวของเราให้ดีกว่าที่เราเคยเป็นอยู่หรือเปล่า (ทวีรัสมิ์ ธนาคม, 2533: 14)

ชีวิตที่ดีนั้น ขึ้นอยู่กับตัวมนุษย์เอง ภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคมเท่านั้น การมีคุณภาพชีวิตที่ดี หมายถึงการมีชีวิตที่ดี ในทุกๆ ด้าน ไม่ว่า จะเป็นการมีความสุข สมบูรณ์ ทั้งทางกายและใจ คือสุขภาพกายและสุขภาพจิต ทางด้านสังคม ได้แก่ วัฒนธรรมประเพณี และด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพที่ดี มีรายได้ดี และยังมีความรู้สึกที่เป็นที่พอใจ (ใจสบาย) ต่อองค์ประกอบต่างๆ ของชีวิตความเป็นอยู่ที่จำเป็นและสำคัญที่สุดของบุคคล อีกทั้งยังสามารถดำรงตนให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม รู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกันและไม่เป็นภาระแก่สังคม ไม่ก่อปัญหาให้กับสังคม

การใช้จริยธรรมพัฒนาตนเอง

บุคคลล้วนต้องการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ หรืออย่างน้อยก็ ต้องการมีชีวิตที่เป็นสุขในสังคม ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและความต้องการของตนเอง พัฒนาตนเองได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมโลก

การพัฒนาตนเองเป็นวิธีการพัฒนา จริยธรรมให้เกิดขึ้นเป็นอย่างดี บุคคลที่จะพัฒนาตนเองได้ จะต้องเป็นผู้มุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุงตัวเอง โดยหลักการหรือแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาตนที่ถูกต้องจะเป็นสิ่งที่ ช่วยส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จ แนวคิดพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ (วินัย เพชรช่วย, 2558)

(1) มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่มีคุณค่าอยู่ในตัวเอง ทำให้สามารถฝึกหัดและพัฒนาตนได้ในเกือบ ทุกเรื่อง

(2) ไม่มีบุคคลใดที่มีความสมบูรณ์พร้อมทุกด้าน จนไม่จำเป็นต้องพัฒนาในเรื่องใด ๆ อีก

(3) แม้บุคคลจะเป็นผู้ที่รู้จักตนเองได้ดีที่สุด แต่ก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนตนเองได้ในบางเรื่อง ยังต้องอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นในการพัฒนาตน การควบคุมความคิด ความรู้สึก และการ กระทำของตนเองมีความสำคัญเท่ากับการควบคุมสิ่งแวดล้อมภายนอก

(4) อุปสรรคสำคัญของการปรับปรุงและพัฒนาตนเอง คือ การที่บุคคลมีความคิดติดยึด ไม่ยอมปรับเปลี่ยนวิธีคิด และการกระทำ จึงไม่ยอมสร้างนิสัยใหม่ หรือฝึกทักษะใหม่ ๆ ที่จำเป็นต่อตนเอง และ (5) การ ปรับปรุงและพัฒนาตนเองสามารถดำเนินการได้ทุกเวลาและอย่างต่อเนื่อง เมื่อพบปัญหาหรือ ข้อบกพร่องเกี่ยวกับตนเอง

ดังนั้น การพัฒนาจริยธรรมสำหรับพลเมืองจำเป็นต้องพัฒนาทั้งองคาพยพโดยเฉพาะอย่างยิ่ง รัฐซึ่งถือว่าเป็นผู้ใช้อำนาจสูงสุดในการกำหนดทิศทางของการพัฒนาประเทศชาติ ทิศทางของ วิถีชีวิตของพลเมืองจะไปในทิศทางใดนโยบายแห่งรัฐจึงเป็นสิ่งสำคัญ รัฐบาลจึงสมควรกำหนด เป็นวารแห่งชาติเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน นอกจากนั้นสิ่งสำคัญ ที่สุดของการพัฒนาจริยธรรมคือการพัฒนาตนเองของพลเมือง แต่โจทย์สำคัญอยู่ที่ว่า จะทำ อย่างไรพลเมืองถึงจะเกิดแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง ประเด็นนี้สามารถกล่าวได้ว่า การสร้าง ความตระหนักหรือการปลูกฝังเจตคติที่ดีต่อความมีคุณธรรมและจริยธรรม ให้เกิดมีขึ้นกับ พลเมืองจึงเป็นสิ่งจำเป็นโดยเร่งด่วน รัฐบาลตลอดจนองค์กรภาคีเครือข่ายทั้งองคาพยพต้อง รณรงค์อย่างจริงจังเพื่อให้เกิดพลังบวกด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างแท้จริงและต่อเนื่องสืบไป

พุทธจริยศาสตร์เป็นศาสตร์สามารถนำไปกำกับพฤติกรรมมนุษยชาติ สามารถแก้ปัญหาความไม่สมดุลทางสังคมมนุษย์ให้สุขสงบเรียบร้อยได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะ สังคมไทยไทยซึ่งยอมรับพระพุทธศาสนาและได้รับการหล่อหลอมวิถีชีวิตจากหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนามายาวนาน ทำให้วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ตั้งแต่กำเนิดจนถึงตายจึงเกี่ยวโยงสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระพุทธศาสนา (อุเทน นุตรกลาง, 2554) เพื่อให้เกิดประประสิทธิภาพต่อพฤติกรรมของพลเมืองอย่างแท้จริง จึงจำเป็นที่ต้องน้อมนำหลัก พุทธจริยศาสตร์ประยุกต์เข้ากับวิถีการดำรงชีวิตควบคู่กับการสร้างคุณภาพชีวิตพลเมือง และ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถาบันครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันแรกทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการขัดเกลา พฤติกรรมของสมาชิกที่จะให้การอบรมทางด้านจิตใจ ให้ความรัก ความอบอุ่น เอาใจใส่ดูแล ทะนุถนอม ปกครองดูแลอย่างถูกต้องแล้ว ก็จะสามารถให้พลเมืองมีคุณภาพและคุณธรรม อีกทั้งยังช่วยลดปัญหาให้กับสังคม ส่งผลให้สังคมมีความสงบสุขอย่างยั่งยืน

บทสรุป

พุทธจริยศาสตร์นั้น อยู่ที่การกระทำทางกาย วาจา และใจ เป็นพื้นฐานให้เกิดคุณธรรมขั้นสูงๆ ขึ้นไปเท่านั้น เพราะจริยศาสตร์เป็นเป็นเรื่องที่ว่าด้วยคุณค่าของการกระทำที่มีค่าในระดับโลกิยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่อยู่ในขั้นปรมัตถ์หรือโลกุตรธรรม 1) ระดับโลกิยธรรม เป็นเป้าหมายของชีวิตมนุษย์ในสภาวะที่สืบเนื่องอยู่ในโลกแห่งปรากฏการณ์ สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส เป้าหมายของชีวิตในระดับนี้จึงสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เพราะเป้าหมายในระดับนี้วัดจากรูปธรรมอันปรากฏให้เห็นเท่านั้น แต่มิได้หมายความว่า อุดมคติของชีวิตในระดับนี้จะเป็นสิ่งเลวร้าย ในทางตรงกันข้ามหากสร้างและดำเนินชีวิตตามอุดมคติที่วางไว้ได้อย่างถูกต้องตามกฎศีลธรรมแล้วชีวิตก็จะสมบูรณ์ในระดับหนึ่ง 2) ระดับโลกุตรธรรม เป็นเป้าหมายของมนุษย์อันอยู่ในสภาวะที่พ้นจากโลก เป้าหมายในระดับนี้ไม่ได้สามารถวัดได้ด้วยวัตถุ สิ่งของ หรือประสาทสัมผัสทั้ง 5 เพราะเป็นขั้นที่หลุดพ้นจากอำนาจกิเลสทั้งปวง เป็นเป้าหมายในระดับปรมัตถะ เป็นความสุขที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะอื่นใด อันได้แก่ พระนิพพาน พุทธจริยศาสตร์เป็นดวงประทีปที่ส่องความประพฤติของมนุษย์และเป็นเกณฑ์ตัดสินความถูก-ผิด การควร-ไม่ควร นับว่ารากฐานของความสุข ความสงบในสังคม ที่แสดงออกมาจากพฤติกรรมของตน เพราะมนุษย์เป็นผู้ขับเคลื่อน

ทางสังคม เป็นวัฒนธรรมของสังคมและเป็นพฤติกรรมของสังคม ถ้ามนุษย์ในสังคมใดมีความประพฤติชอบในจริยธรรมอยู่ในครรลองของจริยศาสตร์ สังคมย่อมมีแต่ความสงบสุข ในทางตรงกันข้ามคนไร้จริยศาสตร์ขาดจริยธรรมสังคมนั้นก็ไม่มีความสงบสุข ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าพุทธจริยศาสตร์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่เป็นกรอบในการดูแลมนุษย์ ดูแลสังคมและสร้างความสุขให้แก่สังคมแนวทางการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธสำหรับพลเมืองตามบทบาท รัฐ-บวร ทั้งเชิงนโยบายแห่งรัฐ เชิงพื้นที่ และการพัฒนาตนเอง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะบุคลากรที่ทำหน้าที่หรือมีบทบาทในการเสริมสร้างและพัฒนาจริยธรรมให้กับพลเมือง ควรดำเนินการ ดังนี้

1. ระดับนโยบายแห่งรัฐ แนวนโยบายแห่งรัฐในการส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมสำหรับ พลเมือง ควรดำเนินการ ควรดำเนินการดังต่อไปนี้ การเสริมสร้างพลเมืองให้มีความรู้ความเข้าใจ ในหลักธรรมทางศาสนา การเสริมสร้างพลเมืองที่ดีโดยมุ่งพัฒนากระบวนทัศน์และค่านิยมเชิง จริยธรรม การสร้างแรงจูงใจในการประพฤติปฏิบัติดี การสร้างภูมิคุ้มกันด้านจิตใจให้กับพลเมือง การสร้างของเครือข่ายภาคประชาชน การเผยแพร่ข่าวสาร

สรุประดับนโยบายแห่งรัฐ รัฐควรออกนโยบายเพื่อส่งเสริมให้สถาบันทางสังคมทั้ง 4 ส่วนนี้ ตระหนักในความรับผิดชอบร่วมกัน เกี่ยวกับจริยธรรมของพลเมือง นอกจากนั้น จำเป็น ต้องกำหนดเป็นวารแห่งชาติโดยการออกเป็นนโยบายสาธารณะเพื่อขับเคลื่อนการส่งเสริม จริยธรรมให้แก่พลเมืองอย่างต่อเนื่อง

2. ระดับพื้นที่จะเป็นหน่วยงานระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น หน่วยงานระดับภูมิภาคและระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรรีบเร่งดำเนินการ ดังต่อไปนี้ ปรับปรุงแผนงานและ แผนปฏิบัติการแนวทางเชิงบูรณาการนโยบายด้านการเสริมสร้างจริยธรรมเข้ากับภารกิจอื่น ๆ การเสริมสร้างเครือข่ายจริยธรรม การอบรมและพัฒนาจริยธรรม การเผยแพร่สื่อจริยธรรม ระดับพื้นที่จะเป็นหน่วยงานระดับภูมิภาค ระดับท้องถิ่น และสถานบันการศึกษาในพื้นที่ต้องให้ความสำคัญในการเสนอแนวนโยบายและนำนโยบายการส่งเสริมจริยธรรม ของพลเมืองไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังและจริงใจ

3. ระดับการพัฒนาตนเอง บุคลากรของชาติไม่ว่าจะเป็นบุคคลทั่วไปหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดจนผู้นำทางศาสนา จำเป็นต้องสำรวจและพัฒนาจริยธรรมของตนเองอย่างต่อเนื่อง ควรดำเนินการดังต่อไปนี้ การวิเคราะห์ตนเอง การศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง การฝึกปฏิบัติด้วย ตนเอง สรุปได้ว่า การพัฒนาจริยธรรมด้วยวิธีพัฒนาตนเองตามขั้นตอนดังกล่าว เป็นธรรมภาระ ที่บุคคลสามารถปฏิบัติได้ควบคู่กับการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังนั้น การพัฒนาตนเองโดยเฉพาะ ผู้มีอำนาจประจำบทบาททางสังคมทุกภาคส่วน จำเป็นต้องกระหนักในคุณค่าของจริยธรรม นอกจากนั้นควรอย่างยิ่งที่พัฒนาจริยธรรมของตนเองจนกลายเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับคนอื่น พร้อมทั้งรักษาความมีจริยธรรมของตนเองให้มั่นคงตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

กีรติ บุญเจือ. (2519). **ชุดพื้นฐานปรัชญาจริยศาสตร์.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

คูณ โทขันธ์. (2537). **พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์.

ชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์ และคณะ. (2521). **คู่มือฉบับสมบูรณ์ฉบับประชากรศึกษา.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

ทวีรัสมิ์ ธนาคม. (2533). **ถึงจะยากก็ต้องทำ.** กรุงเทพฯ: หอรัตนชัยการพิมพ์.

บุญมี แท่นแก้ว. (2552). **จริยธรรมกับชีวิต.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์.

พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสากล. (2552). กรุงเทพฯ: บริษัท บอลพริ้นติ้งจำกัด.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2533). **บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน : พุทธศาสนากับสังคมไทย.**

พระเทวินทร์ เทวินฺโท. (2546). **พุทธจริยศาสตร์.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มปท.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาราช.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

วศิน อินทสระ. (2529). **พุทธจริยศาสตร์.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจริญกิจ.
วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร. (2549). **มังคลัตถทีปนี แปลไทย ภาค 2**.กาญจนบุรี: สหายพัฒนาการพิมพ์.
วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก. (2529). **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย.** กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

ทุนน้อยเป็นเศรษฐีด้วยปัญญา
To be a Millionaire with Little Capital by Wisdom

สุภเชษฐ์ จงธนากร[1]

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอพุทธพจน์ที่ให้ความสำคัญที่เกี่ยวกับการใช้ปัญญาเพื่อสร้างตนให้เป็นเศรษฐี ถึงแม้จะมีทุนน้อยก็สามารถที่จะเป็นเศรษฐีได้ด้วยปัญญา โดยพุทธพจน์นี้สามารถนำมาปรับใช้ได้ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน นี้เป็นตัวอย่างให้ทราบว่าไม่มีความล้าสมัยหรือความไม่ทันสมัยเลยในพุทธพจน์ไม่ว่าจะในเรื่องไหนก็ตาม ถ้าได้บริหารจัดการเป็นไปตามพุทธพจน์นี้แล้วย่อมที่จะเป็นเศรษฐีได้แม้เพียงจะมีทุนเพียงน้อยนิด
คำสำคัญ: ทุน, เศรษฐี, ปัญญา

Abstract

This article presents and focuses on using wisdom to make yourself to be a millionaire. Even with little capital, Possible to become a millionaire with wisdom. The Buddha's words can be applied. Since the Buddha's time to the present. This is an example to show that there is no obsolescence or modernity in any word of the Buddha, If good managed according to this proverb, It would be able to become a millionaire even with a little amount of capital by wisdom.
Keywords: Capital, Millionaire, Wisdom

บทนำ

อปฺปเกนปิ เมธาวี **ปาภเฏน วิจกฺขโณ**
สมุฏฺฐาเปติ อตานํ **อณํ อคฺคึว สนฺธมํ ฯ**
(จุลลกเสฏฐีชาดก ขุ.ชา.เอก. 27/4)

ผู้มีปัญญาย่อมตั้งตนได้ด้วยต้นทุนแม้น้อย เหมือนคนก่อกองไฟน้อยขึ้น ฉะนั้น ฯ

พุทธพจน์ของพระศาสดา ที่สอนให้ทุกคนได้ทราบว่า ผู้มีปัญญาจะสามารถตั้งตนให้รวยยิ่งขึ้นได้แม้จะมีทุนรอนน้อย ประดุจคนฉลาดก่อไฟกองน้อยให้เป็นไฟกองใหญ่ได้ โดยเริ่มจากไม้ขีดไฟ ซึ่งมีเปลวไฟเพียงเล็กน้อย ผู้มีปัญญาก็จะค่อย ๆ ใส่เชื้อไฟที่ทำให้ไฟติดง่ายเช่นกระดาษหรือไม้ที่เกรียกเป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วเป่าด้วยลมปากก่อไฟขึ้นที่ละน้อย จนกระทั่งทำให้เป็นกองไฟใหญ่ได้โดยลำดับ ฉันใดก็ฉันนั้น เปรียบได้กับโวหาร ถึงแม้มีทรัพย์อันเป็นต้นทุนน้อย แต่เมื่อประกอบด้วยอุบายต่าง ๆ ย่อมทำทรัพย์สินให้เพิ่มขึ้นได้ และเมื่อได้เพิ่มขึ้นแล้วก็ยังสามารถดำรงตนอยู่ในความมีทรัพย์และคงทนเป็นเศรษฐีได้ด้วยปัญญาที่มี

ทุนน้อยเป็นเศรษฐีด้วยปัญญา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน แปลคำว่า *ทุน คือ น. ของเดิมหรือเงินเดิมที่มีไว้ ลงไว้ กำหนดไว้ จัดตั้งไว้ เพื่อประโยชน์ให้งอกงาม เช่น มีความรู้เป็นทุน มีเงินเป็นทุน* ***เงินหรือทรัพย์สินอื่น ๆ ที่ตั้งไว้สำหรับดำเนิน***

[1] นักศึกษาปริญญาเอก สาขาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

กิจการเพื่อหาผลประโยชน์ เศรษฐีแปลว่า น.คนมั่งมี และปัญญาแปลว่า น.ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว ความฉลาดเกิดจากเขียนและคิด

ต้นทุนน้อย คือ เงินหรือทรัพย์สินที่มีจำนวนน้อยไม่เพียงพอที่นำมาตั้งตัวได้ คนที่สามารถจะเพิ่มเงินจากน้อยไปจนกระทั่งเป็นเศรษฐี นั้น คนที่ทำได้คือคนที่มีปัญญา

การลงทุนคือการทำให้ทุนเกิดมูลค่าเพิ่มขึ้น นำเงินที่มีที่เก็บสะสมไว้ ไปสร้างผลตอบแทนที่มีมูลค่าให้ทุนที่มีเกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นตามลำดับ โดยคิดว่าทำอย่างไรจึงจะทำให้ทุนที่มีเพิ่มพูนคุณค่าและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เจ้าของทุนนั้น ดังนั้นคนเราต้องรู้จักการลงทุนที่ก่อให้เกิดประโยชน์ และไม่ลงทุนไปกับสิ่งของที่ไม่เกิดประโยชน์ การลงทุนที่ก่อให้เกิดประโยชน์คือการลงทุนที่จะได้รับผลตอบแทนแน่นอน มั่นใจและเข้าใจในศักยภาพของสินค้าที่จะไปซื้อมาลงทุนขาย มั่นใจว่าสินค้าไม่ตกยุค ไม่เป็นสินค้าที่ตลาดไม่ยอมรับ ไม่เป็นสินค้าที่เน่าเสียเมื่อได้ลงทุนไป เข้าใจในตัวสินค้าว่ามีคุณสมบัติที่ดีอยู่ตรงไหนรวมถึงเข้าใจถึงวิธีใช้วิธีขายและเวลาที่เหมาะสมสำหรับกายขายของสินค้าเหล่านั้น เช่นขายไอศกรีมในหน้าร้อน ขายร่มในหน้าฝน ขายเสื้อกันหนาวในหน้าหนาว เป็นต้น

กลยุทธ์ที่นักการตลาดนำมาใช้สำหรับการลงทุนนั้นมีหลักเป็นมาตรฐานคือ การใช้กลยุทธลงทุนที่คำนึงถึง 4 P เป็นหลัก 4 P หมายถึง 1. สินค้า (Product) 2. ราคา (Price) 3. สถานที่ (Place) 4. โปรโมชั่น (Promotion)

1. สินค้า (Product) เมื่อต้องการลงทุนต้องพิจารณารายละเอียดของสินค้าที่มีความเหมาะกับความต้องการของท้องตลาด เหมาะกับฤดูกาล เหมาะกับช่วงเวลา ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีหน้าร้อนและมีอุณหภูมิความร้อนสูง ดังนั้นสินค้าที่ขายดีคือ เครื่องดื่มเย็นเย็น น้ำแข็ง ไอศกรีม ผ้าเย็นไว้ดับความร้อน ครีมโลชั่นกันแดด ในหน้าฝน สิ่งที่จำเป็นได้แก่ ร่ม เสื้อกันฝน รองเท้าบูท และในหน้าฝนมักจะเกิดน้ำท่วม ทำให้สินค้าที่ต้องการเป็นพิเศษ ได้แก่ เครื่องปั้มน้ำ กระสอบทราย อิฐ ปูน นอกจากนี้ในหน้าฝนจะเป็นหวัดไม่สบาย จึงต้องใช้ยาแก้ไขหวัด หรือไปหาหมอ ไปโรงพยาบาล ในหน้าหนาวผู้คนจะหาซื้อเสื้อผ้า เครื่องกันหนาว โลชั่นทาผิว

2. ราคา (Price) การปรับราคาสินค้าให้เหมาะกับช่วงเวลา เช่นในช่วงเวลาใกล้เปิดเทอม พ่อแม่จะต้องเตรียมเงินไว้เป็นค่าเทอม และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ของลูก มักจะประหยัดเงินมาก ใช้จ่ายเฉพาะสินค้าที่จำเป็นจริงๆ สินค้าที่จะขายในช่วงเวลานี้ ควรเป็นสินค้าราคาประหยัด สินค้าขนาดเล็กลง หรือเอาสินค้าที่ค้างสต็อกมาขายในราคาถูก แต่ในช่วงปลายปีที่เป็นช่วงได้รับโบนัส และปรับขึ้นเงินเดือน ผู้คนมีกำลังซื้อและอยู่ในช่วงเทศกาลแห่งความสุข ที่คนมีอารมณ์ในการจับจ่ายใช้สอย มักจะซื้อสินค้าโดยไม่คิดมาก

3. สถานที่ (Place) เลือกสถานที่ขายให้เหมาะกับช่วงเวลา ในช่วงหน้าร้อนผู้คนมักจะไปหลบร้อนตามห้างสรรพสินค้า หน้าฝนช่วงฝนตก คนจะไม่ค่อยไปเดินตลาดกลางแจ้งเพราะกลัวเปียก หรือในช่วงหน้าหนาวที่มีอากาศเย็น ผู้คนชอบใช้ชีวิต หรือดื่ม กิน กลางแจ้ง และในหน้าหนาวที่มีดอกไม้สวยงาม ทำให้คนนิยมไปท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวจึงเป็นสถานที่จำหน่ายสินค้าที่ดี

4. โปรโมชั่น (Promotion) การจัดโปรโมชั่นควรที่จะเข้าใจถึงพฤติกรรมของผู้ซื้อ เช่น หน้าร้อนควรลดราคาเครื่องปรับอากาศ หน้าหนาวควรลดราคาเครื่องทำน้ำอุ่น

คนที่มีปัญญาในภาษาบาลีเราเปรียบได้กับคำว่า วิจักขฺโณ ผู้เห็นแจ้งประจักษ์ รู้เห็นแจ้งประจักษ์ ว่าควรใช้ทุนน้อยอย่างไรเพื่อเพิ่มพูนจากจำนวนน้อยให้เพิ่มพูนมากขึ้น คำว่าน้อยคือมีน้อยทุนไม่เพียงพอที่จะนำไปดำเนินการทำการค้าที่ใหญ่โตได้ แต่ก็ยังถือว่ามีทุน ซึ่งดีกว่าการไม่มีทุนเสียเลย ดังนั้นเมื่อทุนมีน้อยการลงทุนก็ควรเริ่มจากน้อยโดยใช้ปัญญา เพื่อช่วยตัดสินว่าจะนำทุนที่น้อยไปลงทุนอย่างไรเพื่อให้เพิ่มพูนจนกระทั่งเป็นทุนที่มากขึ้นได้ เปรียบได้กับเมื่อเรามี เงิน 100 บาทก็ถือว่าน้อย ถ้านำไปลงทุนซื้อสินค้ามาขายที่มีมูลค่ามากกว่า 100 บาทไม่ได้ แต่ถ้าเรานำไปลงทุนซื้อสินค้าที่มีมูลค่า 20 บาท ก็จะยังซื้อสินค้ามาลงทุนได้ แต่จำนวนชิ้นที่เราสามารถซื้อก็ยังคงน้อยอยู่ เมื่อมีความวิริยะอุตสาห์แล้วก็จะมีทุนมากขึ้นก็จะสามารถ นำเงินไปซื้อสินค้าได้มากขึ้น จำนวนเยอะขึ้น การทำกำไรของสินค้าก็จะมีมากขึ้นตามลำดับ ผู้ที่รู้แจ้งปัญญาตน ต้องฉลาดรู้ว่าต้องทำอย่างไร ในเวลาเท่าใดที่เหมาะสมพิจารณาอย่างรอบคอบ แม้มีทุนน้อยก็สามารถที่จะตั้งตัวได้ ด้วยการใช้วิริยะอุตสาหะ

พุทธพจน์ข้อนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแนะนำหนทางการใช้ทุนน้อย เงินจำนวนน้อยมาสร้างตัวให้เป็นเศรษฐีหรือสร้างทุนให้มากขึ้น โดยใช้ปัญญาเป็นเครื่องนำทาง ผู้ที่มีปัญญาคือคนที่ฉลาดรู้ คิดเป็น พิจารณาได้รอบคอบ

ผู้มีความปรีชา ผู้มีปัญญาแม้มีทุนน้อยก็สามารถทำคุณค่าของการมีทุนรอนน้อย แต่ทำให้ทุนงอกเงยมากขึ้นตามลำดับ โดยใช้ปัญญาจากการรับฟัง และนำมาเพื่อวิเคราะห์ ใช้ประสบการณ์ความรู้ที่ได้เล่าเรียนมา เพื่อช่วยสร้างความได้เปรียบในการทำการเพิ่มทุน เปรียบเทียบกับการก่อกองไฟจาก ไฟเพียงเล็กน้อยจากไม้ขีดไฟที่เรามีเพียงน้อย ถ้าเราใช้ปัญญาเพื่อการจัดการ โดยการเพิ่มเชื้อเพลิงเข้าไปทีละน้อย ๆ ก็จะสามารถก่อกองไฟให้เป็นกองไฟที่ใหญ่ได้ด้วยปัญญาของเรานั้นเอง การมีปัญญาของแต่ละคนมีมากมีน้อยต่างกัน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของการได้ศึกษาเล่าเรียนและการฝึกฝน

แนวทางปฏิบัติที่สามารถนำมาเพิ่มปัญญาเพื่อเพิ่มทุนที่น้อยให้เป็นทุนที่มาก โดยเราสามารถนำหลักธรรมมาช่วยให้ผู้มีปัญญาสามารถตั้งตนได้ด้วยทุนแม้น้อยนั้น ก็คือ อิทธิบาท 4 การใช้ อิทธิบาท 4 เป็นแนวทางการสร้างทุนน้อยให้เป็นมีทุนมากขึ้น ให้ประสบความสำเร็จด้วยแนวปฏิบัติ 4 ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา อันเป็น 4 ขั้นตอนที่ต่อเนื่องหนุนเสริมกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ด้วยว่ามันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้ง 4 ข้อ จึงจะทำให้เราประสบผลสำเร็จในการตั้งตน รวมถึงประสบความสำเร็จในชีวิตและการงานได้ตามความมุ่งหวัง ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ฉันทะ คือ การมีใจรักในสิ่งที่ทำ ใจที่รักอันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ จึงจะเกิดผลจริงตามจริง การมีใจรักในงานที่ทำ ถือว่าสำคัญมาก เมื่อเรามีทุนน้อยแต่ต้องเพิ่มทุนให้มากขึ้น ด้วยการทำงาน งานที่เราทำต้องมาจากใจที่รักในงานที่ทำ เช่นการขายอาหารขายน้ำ เราต้องมีใจรักในการทำอาหาร รสชาติอาหารก็จะออกมาอร่อย รักในการให้บริการ ลูกค้ามาถึงร้านก็คอยถามและสนใจว่าลูกค้าแต่ละคนชอบทานน้ำแบบไหน ก็สามารถจะจัดให้ได้ตามความต้องการของลูกค้า การงานที่เรารักเราทำก็จะสำเร็จเสร็จได้ด้วยดี ความศรัทธาในงานที่ตนรัก ก็จะเป็นแรงผลักดันให้เรามุ่งมั่น สบายใจในการทำงาน รวมถึงจะมีพลังงานทั้งทางใจและทางร่างกายส่งเสริมให้เราทำงานให้ผลงานออกมาได้สมบูรณ์ พลังงานจากการรักในงานที่ทำจะเป็นสิ่งกระตุ้นให้เรามีความคิดบวกที่คอยสร้างให้เราเกิดพลังงานทางกาย พลังงานทางใจ และพร้อมผลักดันให้เราลงมือทำงานให้งานที่เรารักนั้นบรรลุเป้าหมายได้อย่างสำเร็จลุล่วงเป้าหมาย

2) วิริยะ คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเท เป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้น วิริยะนี้มาคู่กับความอดทนอดกลั้น เป็นความรู้สึกไม่ย่อท้อต่อปัญหาและมีความหวังที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง โดยมีศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นำใจ และเตือนใจ ความอดทนเป็นเครื่องมือสำหรับคนใจเย็นและใจงามด้วย เมื่อเรามีทุนน้อยเราต้องมีความเพียรที่จะทำงานเพิ่มทุน ทุกวัน ทุกวัน จากทุนน้อยก็จะเพิ่มทุนได้ไปหามากดังนั้น ความวิริยะอุตสาหะ จึงเป็นวิถีทางของบุคคลที่หาญกล้าและท้าทายต่ออุปสรรคใดๆทั้งมวล ถ้าจะฝึกฝนเรื่องความวิริยะแล้วคงต้องเริ่มจากความคิดที่ว่า ต้องหมั่นฝึกฝนตนเองบ่อย ๆ หมั่นทำหมั่นคิดหมั่นเขียนหมั่นนำเสนอและอย่าขี้เกียจ อย่ากลัวความผิดพลาดและจงกล้าแสดงออกซึ่งความรับผิดชอบต่อความล้มเหลวของตัวเอง อย่าท้อต่องานหนักและงานมากให้คิดว่าทำมากรู้มากเก่งมากขึ้น ถ้ามีความเพียรแล้วแม้ว่าอุปสรรคจะมากมายแค่ไหนก็ตามเราก็จะไม่ท้อแท้ แต่กลับมองว่าเป็นเรื่องของการท้าทายความสามารถ ถ้าผ่านพ้นไปได้เราจะมีความสุข ความภาคภูมิใจ

3) จิตตะ คือ ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบ เมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรอบคอบตาม คำนี้ยิ่งใหญ่มากปัจจุบัน การมีทุนน้อยยิ่งต้องมีใจจดจ่อต่อสิ่งใหม่ใหม่ที่เกิดขึ้น แต่ละคนมีภาระหน้าที่ ที่ต้องทำมากมาย ไม่รู้จะทำอะไรก่อน แต่ถ้าเรามีใจที่จดจ่อต่อสิ่งที่เราคิดเราทำและรับผิดชอบแล้ว ทุนที่น้อยก็จะสามารถเพิ่มพูน ด้วยความจดจ่อใส่ใจ จะทำให้เป็นคนที่มีความรอบรู้มากขึ้นเรื่อยๆด้วยใจที่จดจ่อตั้งมั่นและใฝ่เรียนรู้ของเรา เมื่อมีความรอบรู้มากขึ้นก็จะเกิดความรอบคอบตามมา เมื่อมีความรอบคอบแล้วการตัดสินใจทำอะไรก็จะเกิดความผิดพลาดน้อยตามไปด้วย ความรอบคอบนอกจากจะดำรงอยู่คู่กับความรอบรู้แล้ว ยังต้องอาศัยความดีงามเป็นเครื่องเตือนสติด้วย ถึงจะสามารถใช้จิตของเราพินิจพิจารณาและตรึกตรองในเนื้อแท้ของสิ่งต่างๆนั้นได้อย่างเหมาะสม เพราะความดีงามตามแบบอย่างของคุณธรรมตามหลักศาสนาและจริยธรรมของสังคมนั้นเป็นสิ่งเดียวที่จะทำให้คนเราก้าวหน้ามีความเจริญและอยู่กันอย่างมีความสุข

4) วิมังสา คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา อันเกิดจาก การมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบ จึงนำไปสู่การทบทวนตัวเอง และทบทวนองค์กรหรือทบทวนขบวนการ ทบทวนในสิ่งที่ได้คิดสิ่งได้ทำผ่านมาว่าเกิดผลดีผลเสียอย่างไร ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัวของเราเองและเป็นเรื่องที่ร่วมคิดร่วมทำกับคนอื่น เพื่อปรับปรุงปรับแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น คนที่มีทุนน้อยก็สามารถตั้งตัวได้โดยใช้หลักอิทธิบาท 4 นี้ ทำให้สามารถเพิ่มทุนและทรัพย์สินขึ้นมาจนกระทั่งเป็นเศรษฐีได้ โดยในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าก็เคยได้อธิบายและยกตัวอย่างจุลลกเสฏฐีชาดกเรื่องทุนน้อย มาแล้ว ดังนี้

ครั้งหนึ่งในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัตครองราชย์สมบัติในเมืองพาราณสี ในแค้วนกาสี พระโพธิสัตว์บังเกิดในตระกูลเศรษฐี เจริญวัยแล้ว ได้รับตำแหน่งเศรษฐีได้ชื่อว่า จุลลกเศรษฐีท่านเป็นผู้มีความสามารถพยากรณ์เหตุการณ์ล่วงหน้า ได้อย่างแม่นยำ โดยอาศัยเหตุจากนิมิตต่าง ๆ วันหนึ่ง จุลลกเศรษฐีนั่งรถม้าผ่านมา เห็นหนูตายตัวหนึ่ง อยู่บนถนน พิจารณาดูแล้ว ทำนายว่า *“ถ้าใครมีปัญญา ย่อมสามารถนำหนูตายตัวนี้ ไปเป็นทุนประกอบการค้า ให้เจริญรุ่งเรือง เป็นเศรษฐีได้”* ชายหนุ่มยากจนคนหนึ่งได้ยินเข้า ก็คิดว่าท่านเศรษฐีผู้นี้เป็นบัณฑิต ย่อมไม่พูดพล่อย ๆ ถ้าไม่แน่ใจจริงแล้ว คงไม่พูดเช่นนั้น จึงนำหนูตายตัวนั้น ไปขายให้ ยายแก่ใจบุญคนหนึ่งสำหรับเป็นอาหารแมว ได้เงินมาเพียง 1 กากณึกเท่านั้น

วันรุ่งขึ้นเขาได้นำเงินนั้นไปซื้อน้ำอ้อยจากต้นแหล่ง ซึ่งอยู่นอกเมือง (เพราะราคาถูก) แล้วนำไปตั้งไว้ที่ประตูเมือง คู่กับน้ำดื่มอีกหม้อหนึ่ง เมื่อคนเก็บดอกไม้กลับจากป่า กำลังกระหายน้ำเต็มที่ เดินผ่านมา ก็เชิญชวนให้ดื่มน้ำนั้น ครั้นหายเหนื่อยแล้ว คนเหล่านั้นก็ให้ดอกไม้แก่เขา คนละกำเป็นการตอบแทน ชายหนุ่มได้ดอกไม้หลายกำก็นำเอาไปขายแล้วได้เงินมาส่วนหนึ่ง วันต่อมา ชายหนุ่มนั้นก็นำเงินที่ได้จาก การขายดอกไม้ไปซื้อน้ำอ้อย และจัดเตรียมน้ำดื่มเช่นเดิมอีก คราวนี้ เขานำไปให้คนเก็บดอกไม้ถึงในป่าทีเดียว จึงได้รับดอกไม้ตอบแทน ถึงครึ่งหนึ่งของที่เก็บได้ แล้วนำไปขายเช่นเคย เขาทำอยู่อย่างนี้ ไม่นาน ก็สามารถรวบรวมทรัพย์ ได้ถึง 8 กหาปณะ

ต่อมาวันหนึ่ง ในต้นฤดูฝน ฝนตกหนัก พายุพัดแรง กิ่งไม้ ต้นไม้ในพระราชอุทยานหักโค่น ล้มระเนระนาด ผู้รักษาพระราชอุทยานเกิดความหนักใจ เพราะไม่รู้ว่าจะขนต้นไม้ กิ่งไม้เหล่านี้ไปทิ้งที่ไหนดี ชายหนุ่มจึงรับอาสาทำความสะอาดอุทยาน โดยขออาสารนำต้นไม้กิ่งไม้เหล่านั้นไป แลกกับการทำความสะอาดจึงของต้นไม้กิ่งไม้ที่ตัดแล้วไปเป็นของตอบแทน นายอุทยาน ก็ตกลง ทันที เขาจึงไปยัง สนามเด็กเล่น ชักชวนเด็ก ๆ มาดื่มน้ำอ้อย แล้วให้ช่วยกันขนต้นไม้กิ่งไม้ ไปกองไว้ที่ ประตู พระราช อุทยาน เด็กเหล่านั้น ก็ช่วยกันขน อย่างสนุกสนาน ครู่เดียวก็เสร็จ ส่วนเขาเอง ไปหาช่างปั้นหม้อ ของหลวง เสนอขายไม้ เหล่านั้น เพื่อให้ช่างปั้นหมอนำกิ่งไม้ไปทำฟืน ได้ทรัพย์ถึง 16 กหาปณะ และยังได้โอ่งน้ำ เนื้อดีใบใหญ่ และหม้อไหต่าง ๆ แถมมาอีก 5 ใบด้วย เขานำโอ่งใส่น้ำดื่มไปตั้งไว้ใกล้ปากประตูเมือง เชิญชวน ให้คนเกี่ยวหญ้า เลี้ยงสัตว์ ประมาณ 500 คน ดื่มแก้กระหาย คนเกี่ยวหญ้าเหล่านั้น ดื่มน้ำแล้วก็คิดจะตอบแทนคุณ จึงถามว่า มีธุระสิ่งใด จะให้ช่วยเหลือได้บ้าง ชายหนุ่มตอบว่า ขณะนี้ยังไม่มี ถ้ามีเมื่อไร จะรีบแจ้งให้คนเกี่ยวหญ้าทราบทันที

เวลาผ่านไปอีกไม่กี่วัน ชายหนุ่มได้ข่าวว่า วันรุ่งขึ้น จะมีพ่อค้านำม้า มาที่เมืองนี้ถึง 500 ตัว เขาจึงเอ่ยปาก ขอหญ้าจาก คนเกี่ยวหญ้า คนละฟ่อน และขอร้องว่า ถ้าเขายังไม่ได้ขายหญ้า เหล่านั้นแล้ว ก็ขอให้ คนเกี่ยวหญ้า อย่าเพิ่งขายหญ้า ของตน ไปเป็นอันขาด วันนั้น เขาได้หญ้าถึง 500 ฟ่อน เมื่อพ่อค้าม้าหาซื้อ หญ้าเลี้ยงม้า จากที่ใด ไม่ได้เลย จึงต้องซื้อ จากเขา เป็นเงินสูงถึง 1,000 กหาปณะ และยังทำให้ คนเกี่ยวหญ้า ขายหญ้าได้ ในราคาดีตามไปด้วย

อีก 2-3 วันต่อมา มีคนส่งข่าวอีกว่า บัดนี้ เรือบรรทุกสินค้า มาถึงท่าแล้ว เขาจึงรีบหาเช่ารถม้า ซึ่งมีบริวารมาด้วย อย่างโก้หรู แล้วขับรถม้าที่เช่ามานั้นไปที่ท่าเรือ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นคนมีความน่าเชื่อถือ ให้พ่อค้าบนเรือบรรทุกสินค้าเกิดความมั่นใจในการซื้อขายสินค้า เขาจึงได้ทำการมัดจำ สินค้าบนเรือทั้งหมดไว้ เมื่อพ่อค้านับร้อยคนของเมืองพาราณสีตามมาขอซื้อสินค้า พ่อค้าบนเรือก็แจ้งว่า มีพ่อค้าใหญ่ชายหนุ่ม มามัดจำสินค้า ไปหมดแล้ว พ่อค้าที่ตามมาเหล่านั้น จึงขอร่วมลงทุน ในเรือสินค้า กับชายหนุ่มคนละ 1,000 กหาปณะ และอีก 1,000 กหาปณะ สำหรับเป็นค่าสินค้า เขาจึงขายสินค้านั้นให้ไปได้กำไรทันที 200,000 กหาปณะ

ชายหนุ่ม มีฐานะร่ำรวยขึ้นทันตาเห็น สมดังคำพยากรณ์ของ จุลลกเศรษฐีภายในเวลา 4 เดือนเท่านั้น เขาได้นำทรัพย์ จำนวน 100,000 กหาปณะ เป็นเครื่องสักการะ ต่างดอกไม้ ธูปเทียนไปกราบท่าน จุลลกเศรษฐี เป็นการแสดง ความ กตัญญู กตเวที แล้วเล่าเรื่อง ทั้งปวงของตน ให้ฟัง เมื่อท่านเศรษฐีเห็น ความมีสติปัญญา เฉลียวฉลาด ความอุตสาหะ พากเพียร และ ความกตัญญู กตเวทีของเขา จึงยกบุตรีให้พร้อมกับ มอบทรัพย์สมบัติให้ครอบครอง ต่อมาภายหลังจากที่ท่านจุลลกเศรษฐีสิ้นชีวิตไปแล้ว ชายหนุ่มผู้นี้ก็ได้ตำแหน่ง เศรษฐีของเมืองพาราณสีสืบแทน

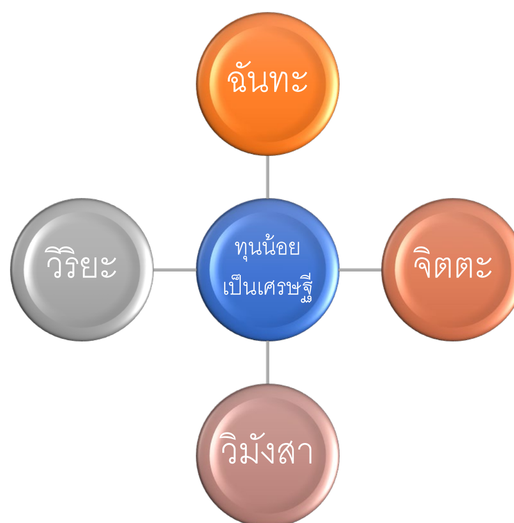
คนก่อกองไฟน้อยขึ้นคือคนที่ไม่ท้อแท้ไม่ท้อถอย โดยใช้ปัญญา ความคิด ความรู้ ความฉลาดคิด กล้าลองทำ ไม่ย่นย่อ ไม่ท้อแท้ต่ออุปสรรคที่พบเจอ มีความรอบคอบ มีปัญญา มีความสามารถ สิ่งเหล่านี้ เป็นคุณสมบัติที่ทำให้คนคนนั้นสามารถก่อกองไฟได้ใหญ่ขึ้น เปรียบเทียบกับคนที่มีทุนน้อย ก็ใช้ปัญญามาทำแบบเดียวกันการค้าก็จะบรรลุความสำเร็จจนเป็นเศรษฐีได้นั่นเอง

เมื่อคนนั้นนั้นตั้งตนได้แล้วผลที่ได้รับคือ การมีสิ่งที่ตนต้องการ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถหาเลี้ยงครอบครัว และจับจ่ายใช้สอยทุกสิ่งอย่างตามที่ตนประสงค์ ไม่ลำบากทรมานออกไปหาเช้ากินค่ำ หรือพบกับปัญหาอุปสรรคเรื่องการเงินอีก

ตรงกันข้ามคนที่ตั้งตนไม่ได้ ไม่กล้าทดสอบ ไม่เอาจริงเอาจัง กลุ้มใจพบกับปัญหารุ่มเร้า จนบางคนไม่สามารถทนทานได้ จนต้องไปฆ่าตัวตาย ก็มีมาให้เห็นเยอะแล้วเช่นกัน คนที่ไม่สามารถตั้งตนได้มักจะมีสิ่งที่มีอุปสรรคในความคิด ในจิตใจตลอดเวลา จะทำสิ่งใดก็มัวแต่พะว้าพะวง ผัดวันประกันพรุ่ง เมื่อตอนทำงานก็ไม่ใช่ปัญญา ขาดความรอบคอบ ขาดการขยัน ขาดการติดตามงาน เหล่านี้จึงเป็นอุปสรรคให้คนที่ตั้งตนไม่ได้เกิดความไม่สำเร็จในชีวิต

สรุป

ดังนั้นการมีทุนน้อย ไม่ใช่ปัญหาใหญ่สำหรับคนที่มีปัญญา คนทุกคนที่มีทุนน้อยแต่ต้องการตั้งตนได้ ควรทำงานให้เป็นธุระ โดยใช้ปัญญา ใช้หลักธรรม อิทธิบาท 4 ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา เป็นเครื่องช่วยทำให้เกิดความสำเร็จ และสามารถให้ตั้งตนได้แม้จะมีทุนน้อยก็ตาม ไม่ทอดทิ้งการงาน ไม่ปล่อยปละละเลยงานในความรับผิดชอบ ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง ไม่ทิ้งงาน มีความรับผิดชอบ มีเชาว์ไวไหวพริบ รอบคอบ และตั้งตนโดยพิจารณาว่าสินค้าตัวไหนเป็นที่ต้องการของลูกค้า แล้วจึงรีบทำ ตอบสนองความต้องการของลูกค้าในทันที ก็จะสามารถเพิ่มทุนจากน้อยไปหามากได้ ตามที่ตนตั้งใจไว้

ภาพที่ 1 รูปแบบคุณสมบัติใช้ทุนน้อยเป็นเศรษฐีด้วยปัญญา

บรรณานุกรม

พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 27 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 19 ขุททกนิกาย ชาดก ภาค 1. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2561). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** นนทบุรี: เพิ่มทรัพย์การพิมพ์.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2542. (2546). กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

คำถามสำคัญกว่าคำตอบ
The question is more importance than the answer

สฤษฏ์พงศ์ เทศะบำรุง[1]
พระครูวินัยธร บุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผศ.ดร.

บทคัดย่อ

การตั้งคำถามว่า ทำอย่างไรจึงจะพ้นทุกข์ เจ้าชายสิทธัตถะ ได้ค้นพบสภาวะธรรมชาติ อันเป็นเหตุปัจจัยแห่งความทุกข์และเหตุปัจจัยแห่งความสุข ซึ่งพระองค์เรียกว่าที่พระองค์ค้นพบว่า ทางสายกลาง (Middle Way) พระองค์ทรงนำมาแสดงแก่ชาวโลก ซึ่งมีผู้ปฏิบัติตามแล้วสำเร็จพ้นทุกข์พบสุขได้เช่นเดียวกับที่พระองค์พบ จนสามารถตั้งเป็นศาสนา โดยมีพระองค์เป็นศาสดา เป็นพระพุทธเจ้า สภาวะธรรมชาติ เป็นพระธรรม ผู้ซึ่งศึกษาปฏิบัติตามคำสอน นำมาถ่ายทอดต่อ ตั้งเป็นคณะพระสงฆ์ ซึ่งได้สืบทอดมาถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: คำถามสำคัญกว่าคำตอบ, ทางสายกลาง, ไตรลักษณ์, ปฏิจจสมุปบาท, อริยสัจ

Abstract

Asking questions about how to get out of suffering Prince Sittada discovered natural conditions, which he called the Middle Way. He showed it to the people of the world. The people were able to follow and get and practice as well as he found. The knowledge was to be the religion. Some people were the prophet, a natural state, who practice the teachings, bring it to pass on as a monk, which has been inherited to the present day.

Keywords: The question is more importance than the answer, Middle Way, Three Characteristics, Dependent Origination, Noble Truths.

บทนำ

เมื่อประมาณ 2600 ปีที่แล้ว มีเจ้าชายพระองค์หนึ่ง ชื่อเจ้าชายสิทธัตถะ ท่านพบว่ามนุษย์ทุกคน มีเกิด มีแก่ มีเจ็บ มีตาย มีความทุกข์กายซึ่งเกิดจากการจากเจ็บป่วย มีความทุกข์ทางใจซึ่งเกิดจากต้องพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ท่านจึงตั้งคำถามว่า ทำอย่างไรจึงพ้นทุกข์

ในยุคสมัยนั้นมีวิธีการปฏิบัติ มีทางที่ปฏิบัติอยู่ 2 ทาง ทางแรก คือ การปรนเปรอด้วยสิ่งให้เกิดความสุขอย่างเต็มที่ ในฐานะเจ้าชาย พระองค์ได้ความสุขตามทางแรกอย่างครบถ้วน ตลอดระยะเวลา 29 ปี แต่พระองค์ก็ยังมีความทุกข์ พระองค์จึงละทิ้งราชสมบัติออกบวช ไปศึกษาหาความรู้จากสำนักต่าง ๆ ในขณะนั้น พระองค์ศึกษาสำเร็จระดับสูงสุดคือปฏิบัติ สมถะ ได้ฌาน ระดับอรูป 4 ซึ่งเป็นความละเอียดของจิตขั้นสุดท้ายในสมัยนั้น แต่ท่านก็พบว่า เป็นความรู้ที่ไม่เป็นไปเพื่อพ้นทุกข์ ท่านจึงทดลองปฏิบัติตามทางที่สอง คือ ทรมานตนเองด้วยการอดอาหาร ท่านเล่าว่าท่านอดอาหารจนร่างกายผอม หนังท้องแตะกระดูกสันหลัง แต่ท่านก็ยังมีทุกข์ ท่านพิจารณาแล้วว่าทางที่สองก็ไม่ใช่

ท่านจึงเลิกการทรมานตน กลับมารับอาหารแล้วพิจาณาหาทางใหม่ พระองค์ทรงจำได้ว่า เมื่อทรงพระเยาว์ พระองค์เคยพบสภาวะที่เป็นสุข พระองค์จึงพิจารณาด้วยโยนิโสมณสิการว่า สิ่งใด เหตุใด ปัจจัยใดทำให้พระองค์พบสภาวะที่เป็นสุข ในที่สุดพระองค์ก็พบเหตุปัจจัย พบวิธีปฏิบัติและทดลองปฏิบัติ จนบรรลุสภาวะอรหันต์ จิตเกิดความสุขอย่างยิ่ง ซึ่งเรียกว่านิพพาน

[1] นักศึกษาปริญญาเอก สาขาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระองค์ได้ตั้งชื่อทางที่ท่านพบว่าทางสายกลาง ในสมัยนี้เรียกว่า Positioning ทางสายกลางไม่ใช่อยู่ตรงกลาง ท่านหมายความว่าทางของท่านเป็นทางใหม่ ไม่ใช่ทางไม่ใช่วิธีปฏิบัติ 2 วิธี 2 ทางที่ใช้กันในสมัยนั้น ไม่ใช่การปรนเปรอด้วยความสุขและไม่ใช่การทรมาณตน

เนื่องจากเป็นทางใหม่ เป็นวิธีใหม่ ซึ่งรู้ได้ยาก เข้าใจได้ยาก พระองค์จึงต้องเลือกบุคคล กลุ่มบุคคลที่จะโปรดเพื่อแสดงธรรมเป็นกลุ่มแรก ซึ่งได้แก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ที่ได้ปฏิบัติท่านในช่วงทรมานตน แล้วคาดหวังว่าพระองค์จะพบความสำเร็จด้วยวิธีการทรมานตน พระองค์แจ้งต่อปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ว่าพระองค์สำเร็จแล้ว พบแล้ว เป็นทางใหม่ ไม่ใช่ทางเดิมที่เคยปฏิบัติกันมา เป็นทางสายกลาง เมื่อปัญจวัคคีย์ได้ฟังพระธรรมคำสอน ท่านโกณฑัญญะ ได้บรรลุธรรมและขอบวชเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา จึงเกิดพระรัตนตรัยครบ 3 ประการ คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระองค์อบรมสั่งสอนเผยแผ่ จนมีจำนวนพระภิกษุเพิ่มขึ้น จากนั้นพระพุทธเจ้าได้ใช้ความรู้ด้านการปกครองบ้านเมืองที่ได้เรียนรู้มาในสมัยที่เป็นเจ้าชาย จัดตั้งสังคมสงฆ์ ซึ่งเป็นสังคมอิสระที่อยู่ได้ด้วยรับบิณฑบาตการถวายภัตตราหารหรือสิ่งของจากชาวบ้าน แล้วตอบแทนชาวบ้านด้วยการปฏิบัติตนให้เป็นอริยะบุคคล นำความรู้ความเข้ามาสั่งสอนชาวบ้านให้พ้นทุกข์พบสุข ตลอดจนปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ

สภาวธรรมที่พระพุทธเจ้าค้นพบแล้วนำมาแสดง เป็นความจริงตามธรรมชาติมี 2 สภาวะคือ 1.ไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา 2.หลักเหตุและปัจจัย ได้แก่ 2.1 ปฏิจจสมุปบาท 2.2 อริยสัจจ์ 4 สภาวะนี้มีอยู่ก่อนในโลกนี้ ในจักรวาลนี้ ในทางช้างเผือกนี้ มีมาก่อนที่พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น

1. ไตรลักษณ์ (Three Characteristics)

ลักษณะโดยธรรมชาติของสิ่งทั้งปวง

ตัวกฎหรือตัวสภาวะ

ตามหลักพุทธธรรมเบื้องต้นที่ว่า สิ่งทั้งหลายเกิดจากส่วนประกอบต่าง ๆ มาประชุมกันเข้า หรือมีอยู่ในรูปของการรวมตัวเข้าด้วยกันของส่วนประกอบต่างๆ นั้น มิใช่หมายความว่าเป็นการนำเอาส่วนประกอบที่เป็นชิ้น ๆ อันๆ อยู่แล้ว มาประกอบเข้าด้วยกัน และเมื่อประกอบเข้าด้วยกันแล้ว ก็เกิดเป็นร่างคุมกันอยู่เหมือนเมื่อเอาวัตถุต่างๆ มารวมกันเป็นเครื่องอุปกรณ์ต่าง ๆ

ความจริง ที่กล่าวว่าสิ่งทั้งหลายเกิดจากการประชุมกันของส่วนประกอบต่างๆ นั้น เป็นเพียงคำกล่าวเพื่อเข้าใจง่าย ๆ ในเบื้องต้นเท่านั้น

แท้จริงแล้ว สิ่งทั้งหลายมีอยู่ในรูปกระแส ส่วนประกอบแต่ละอย่างๆ ล้วนประกอบขึ้นจากส่วนประกอบอื่น ๆ ย่อยลงไป แต่ละอย่างไม่มีตัวตนของตนเองเป็นอิสระ และเกิดดับต่อกันไปเสมอ ไม่เที่ยง ไม่คงที่ กระแสนี้ไหลเวียนหรือดำเนินต่อไป อย่างที่ดูคล้ายกับรักษารูปแนวและลักษณะทั่วไปไว้ได้อย่างค่อยเป็นไป ก็เพราะส่วนประกอบทั้งหลายมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์อาศัยซึ่งกันและกัน เป็นเหตุปัจจัยสืบต่อแก่กันอย่างหนึ่ง และเพราะส่วนประกอบเหล่านั้นแต่ละอย่างล้วนไม่มีตัวตนของมันเอง และไม่เที่ยงแท้คงที่อย่างหนึ่ง

ความเป็นไปต่าง ๆ ทั้งหมดนี้เป็นไปตามธรรมชาติ อาศัยความสัมพันธ์และความเป็นปัจจัยเนื่องอาศัยกันของสิ่งทั้งหลายเอง ไม่มีตัวการอย่างอื่นที่นอกเหนือออกไปในฐานะผู้สร้างหรือผู้บันดาล จึงเรียกเพื่อเข้าใจง่าย ๆ ว่าเป็นกฎธรรมชาติ

มีหลักธรรมใหญ่อยู่ 2 หมวด ที่ถือได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงในรูปของกฎธรรมชาติ คือ ไตรลักษณ์ และปฏิจจสมุปบาท ความจริงธรรมทั้ง 2 หมวดนี้ ถือได้ว่าเป็นกฎเดียวกัน แต่แสดงคนละแง่หรือคนละแนว เพื่อมองเห็นความจริงอย่างเดียวกัน คือ

ไตรลักษณ์ มุ่งแสดงลักษณะของสิ่งทั้งหลายซึ่งปรากฏให้เห็นว่าเป็นอย่างนั้น ในเมื่อสิ่งเหล่านั้นเป็นไปโดยอาการที่สัมพันธ์เนื่องอาศัยเป็นเหตุปัจจัยสืบต่อแก่กันตามหลักปฏิจจสมุปบาท

ส่วนหลักปฏิจจสมุปบาท ก็มุ่งแสดงถึงอาการที่สิ่งทั้งหลายมีความสัมพันธ์เนื่องอาศัยเป็นเหตุปัจจัยสืบต่อแก่กันเป็นกระแส จนปรากฏลักษณะให้เห็นเป็น ไตรลักษณ์

กฎธรรมชาตินี้ เป็น ธรรมธาตุ คือภาวะที่ทรงตัวอยู่โดยธรรมดาเป็น ธรรมฐิติ คือ ภาวะที่ตั้งอยู่ หรือยืนตัวเป็นหลักแน่นอนอยู่โดยธรรมดาเป็น ธรรมนิยาม คือกฎธรรมชาติ หรือกำหนดแห่งธรรมดา ไม่เกี่ยวกับผู้สร้างผู้บันดาล หรือการเกิดขึ้นของศาสดาหรือศาสนาใด ๆ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559)

ในคัมภีร์อภิธรรมรุ่นอรรถกถาแบ่ง นิยาม หรือกฎธรรมชาติเป็น 5 อย่าง คือ

1. อุตุนิยาม (physical inorganic order) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับอุณหภูมิ โดยเฉพาะเรื่องลมฟ้าอากาศและฤดูกาลในทางอุตุนิยม อันเป็นสิ่งแวดล้อมสำหรับมนุษย์
2. พีชนิยม (physical organic order) กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับการสืบพืชพันธุ์ รวมทั้งพันธุกรรม
3. กรรมนิยาม (order of act and result) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับเจตจำนงและพฤติกรรมของมนุษย์ คือขบวนการให้ผลของการกระทำ
4. ธรรมนิยาม (general law of cause and effect) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์ และความเป็นเหตุเป็นผลแก่กันของสิ่งทั้งหลาย
5. จิตตนิยาม (psychic law) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต (ที.อ. 2/34; สงฺคณี.อ. 408)

กฎธรรมชาตินี้แสดงฐานะของศาสดาในความหมายของพุทธธรรมด้วย ว่าเป็นผู้ค้นพบกฎเหล่านี้แล้วนำมาเปิดเผยชี้แจงแก่ชาวโลก

พุทธพจน์แสดงหลักไตรลักษณ์ ว่าดังนี้

ตถาคต (พระพุทธเจ้า) ทั้งหลาย จะอุบัติหรือไม่ก็ตาม ธาตุ (หลัก) นั้นก็ยังคงมีอยู่ เป็นธรรมฐิติ เป็นธรรมนิยามว่า

1. สังขารทั้งปวง ไม่เที่ยง
2. สังขารทั้งปวง เป็นทุกข์
3. ธรรมทั้งปวง เป็นอนัตตา

ตถาคตตรัสรู้ เข้าถึงหลักนี้แล้ว จึงบอก จึงแสดง วางเป็นแบบ ตั้งเป็นหลักเปิดเผย แจกแจง ทำให้เข้าใจง่ายว่า "สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา"

ไตรลักษณ์นี้ ในอรรถกถาบางทีเรียกว่า "สามัญลักษณะ" ในฐานะเป็นลักษณะร่วม ที่มีแก่สิ่งทั้งหลายเสมอเหมือนกัน คือ ทุกอย่างที่เป็นสังขตะ เป็นสังขาร ล้วนไม่เที่ยง คงทนอยู่มิได้ เสมอเหมือนกันทั้งหมด ทุกอย่างที่เป็นธรรม ไม่ว่าสังขตธรรมคือสังขาร หรืออสังขตธรรมคือวิสังขาร ก็ล้วนมิใช่ตน ไม่เป็นอัตตา เสมอกันทั้งสิ้น

เพื่อความเข้าใจง่าย ๆ ให้ความหมายของไตรลักษณ์ (the Three Characteristic Existence) โดยย่อดังนี้

1. อนิจจัง (Impermanence) ความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ ความไม่ยั่งยืน ความเกิดขึ้นแล้วก็ดับไปๆ ภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายไป
2. ทุกขตา (Conflict) ความเป็นทุกข์ ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายไป ภาวะที่กดดันฝืนและขัดแย้งอยู่ในตัว เพราะปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเป็นอย่างนั้นเปลี่ยนแปลงไป จะทำให้คงอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้ ภาวะที่ไม่สมบูรณ์มีความบกพร่องอยู่ในตัว ไม่ให้ความสมอยากแท้จริง หรือความพึงพอใจเต็มที่ แก่ผู้อยากด้วยตัณหาและก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้เข้าไปอยาก เข้าไปยึดด้วยตัณหา อุปทาน
3. อนัตตา (Soullessness หรือ Non-self) ความเป็นอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ความไม่มีตัวตนแท้จริงที่จะสั่งบังคับให้เป็นอย่างไรๆ ได้

สิ่งทั้งหลายหากจะกล่าวว่ามี ก็ต้องมีอยู่ในรูปกระแสที่ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ อันสัมพันธ์เนื่องอาศัยกันเกิดดับสืบต่อกันไปอยู่ตลอดเวลาไม่ขาดสาย จึงเป็นภาวะที่ไม่เที่ยง เมื่อต้องเกิดดับไม่คงที่ และเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่อาศัย ก็ย่อมมีความบีบคั้น กดดัน ขัดแย้ง และแสดงถึงความบกพร่องไม่สมบูรณ์อยู่ในตัว และเมื่อทุกส่วนเป็นไปในรูปกระแสที่เกิดดับอยู่ตลอดเวลาขึ้นต่อเหตุปัจจัยเช่นนี้ ก็ย่อมไม่เป็นตัวของตัว มีตัวตนแท้จริงไม่ได้ ไม่อยู่ในอำนาจของใคร ๆ ที่จะสั่งบังคับให้เป็นไปอย่างไร ๆ ตามใจปรารถนา

ในกรณีของสัตว์บุคคล ให้แยกว่า สัตว์บุคคลนั้นประกอบด้วยขันธ์ 5 เท่านั้น ไม่มีสิ่งใดอื่นอีกนอกจากขันธ์ 5 เป็นอันตัดปัญหาเรื่องที่จะมีตัวตนเป็นอิสระอยู่ต่างหาก จากนั้นหันมาแยกขันธ์ 5 ออกพิจารณาแต่ละอย่าง ๆ ก็จะเห็นว่า ขันธ์ทุกขันธ์ไม่เที่ยง เมื่อไม่เที่ยงก็เป็นทุกข์ เป็นสภาพบีบคั้นกดดันแก่ผู้เข้าไปยึด เมื่อเป็นทุกข์ ก็ไม่ใช่ตัวตน

ที่ว่าไม่ใช่ตัวตน ก็เพราะแต่ละอย่าง ๆ ล้วนเกิดจากเหตุปัจจัย ไม่มีตัวตนของมัน อย่างหนึ่ง เพราะไม่อยู่ในอำนาจ ไม่เป็นของสัตว์บุคคลนั้นแท้จริง (ถ้าสัตว์บุคคลนั้นเป็นเจ้าของขันธ์ 5 แท้จริง ก็ย่อมต้องบังคับเอาเองให้เป็นไปตามความต้องการได้ และไม่ให้เปลี่ยนแปลงไปจากสภาพที่ต้องการได้ เช่น ไม่ให้แก่ ไม่ให้เจ็บป่วย เป็นต้นได้) อย่างหนึ่ง

พุทธพจน์แสดงไตรลักษณ์ในกรณีขันธ์ 5 มีตัวอย่างที่เด่น ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นอนัตตา หากรูป เวทนา สังขาร วิญญาณ จักเป็นอัตตา (ตัวตน) แล้วไซร้ มันก็จะไม่เป็นไปเพื่ออาพาธ ทั้งยังจะได้ตามปรารถนาในรูป ฯลฯ ในวิญญาณว่า “ขอรูป ขอเวทนา ขอสังขาร ขอวิญญาณของเราจงเป็นอย่างนี้เถิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย” แต่เพราะเหตุที่รูป ฯลฯ วิญญาณเป็นอนัตตา ฉะนั้น รูป ฯลฯ วิญญาณจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และใครๆ ไม่อาจได้ตามความปรารถนา ในรูป ฯลฯ วิญญาณว่า “ขอรูป ขอเวทนา ขอสัญญา ขอสังขาร ขอวิญญาณของเราจงเป็นอย่างนี้เถิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย”

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายมีความเห็นเป็นไฉน ?

รูปเที่ยง หรือไม่เที่ยง ฯ (ตรัสถามที่ละอย่าง จนถึง วิญญาณ)

“ไม่เที่ยงพระเจ้าข้า”

สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข?

“เป็นทุกข์พระเจ้าข้า”

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะเฝ้าเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นตัวตนของเรา?

“ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า”

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ทั้งภายในและภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ทั้งที่ไกลและที่ใกล้ ทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันถูกต้อง ตามที่มันเป็นว่า “นั่นไม่ใช่เรา เราไม่ใช่นั่น นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา”

มีปราชญ์ฝ่ายฮินดูและฝ่ายตะวันตกหลายท่าน พยายามแสดงเหตุผลว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงปฏิเสธอัตตา หรือ อาตมัน ในชั้นสูงสุด ทรงปฏิเสธแต่เพียงธรรมที่เป็นปรากฏการณ์ต่างๆ อย่างเช่นในพระสูตรนี้เป็นต้น ทรงปฏิเสธขันธ์ 5 ทุกอย่างว่าไม่ใช่อัตตา เป็นการแสดงเพียงว่า ไม่ให้หลงผิดยึดเอาขันธ์ 5 เป็นอัตตา เพราะอัตตาที่แท้จริงซึ่งมีอยู่นั้น ไม่ใช่ขันธ์ 5 และยกพุทธพจน์อื่นๆ มาประกอบอีกมากมาย เพื่อแสดงว่าพระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธเฉพาะธรรมที่เป็นปรากฏการณ์ต่าง ๆ ว่าไม่ใช่อัตตา แต่ทรงยอมรับอัตตาในขั้นสูงสุด และพยายามอธิบายว่านิพพานมีสภาวะอย่างเดียวกับอาตมัน หรือว่า นิพพานนั่นเอง คือ อัตตา

เรื่องนี้ ถ้ามีโอกาสจะได้วิจารณ์ในตอนที่เกี่ยวกับนิพพาน ส่วนในที่นี้ขอกล่าวสั้นๆ เพียงในแง่จริยธรรมว่าปุถุชน โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับการศึกษาอบรมมาในระบบความเชื่อถือเกี่ยวกับเรื่องอาตมัน ย่อมมีความโน้มเอียงในทางที่จะยึดถือเอาหรือไขว่คว้าไว้ให้มีอัตตาในรูปหนึ่งรูปใดให้จงได้ เป็นการสนองความปรารถนาที่แฝงอยู่ในจิตส่วนลึกที่ไม่รู้ตัว เมื่อจะต้องสูญเสียความรู้สึกว่ามีตัวตนในรูปหนึ่ง (ในชั้นขันธ์ 5) ไป ก็พยายามยึดหรือคิดสร้างเอาที่เกาะเกี่ยวอันใหม่ขึ้นไว้ แต่ตามหลักพุทธธรรมนั้น มิได้มุ่งให้ปล่อยอย่างหนึ่ง เพื่อไปยึดอีกอย่างหนึ่ง หรือพ้นอิสระจากที่หนึ่ง เพื่อตกไปเป็นทาสอีกที่หนึ่ง อีกประการหนึ่งพูดฝากไว้สั้นๆ ให้ไปคิดว่า สิ่งที่มีอัตตาย่อมมีไม่ได้ และสิ่งที่มีได้ ต้องไม่มีอัตตา

อาการที่สิ่งทั้งหลายมีอยู่ในรูปกระแส มีความสัมพันธ์เนื่องอาศัยเป็นปัจจัยสืบต่อกัน และมีลักษณะไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา อย่างไร ยังจะต้องอธิบายด้วยหลักปฏิจจสมุปบาทต่อไปอีก ความจึงจะชัดยิ่งขึ้น

2. ปฏิจจสมุปบาท (Dependent Origination)

การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันๆ จึงเกิดมี

ตัวกฎหรือตัวสภาวะ

1. ฐานะและความสำคัญ

ปฏิจจสมุปบาท แปลพอให้ได้ความหมายในเบื้องต้นว่า การเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลายโดยอาศัยกัน การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกัน ๆ จึงเกิดมีขึ้น หรือการที่ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันมา

ปฏิจจสมุปบาท เป็นหลักธรรมอีกหมวดหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงในรูปของกฎธรรมชาติ หรือหลักความจริงที่มีอยู่โดยธรรมดา ไม่เกี่ยวกับการอุบัติของศาสดาทั้งหลาย

พุทธพจน์แสดงปฏิจจสมุปฺบาทในรูปของกฎธรรมชาติว่าดังนี้

ตถาคตทั้งหลาย จะอุบัติหรือไม่ก็ตาม ธาตุ (หลัก) นั้น ก็ยังคงมีอยู่ เป็นธรรมฐิติ เป็นธรรมนิยาม คือหลักอิทัปปัจจยตา (conditionality)

ตถาคตตรัสรู้ เข้าถึงหลักนั้นแล้ว จึงบอก แสดง วางเป็นแบบ ตั้งเป็นหลัก เปิดเผย แจกแจง ทำให้เข้าใจง่าย และจึงตรัสว่า “จงดูสิ”

“เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร ฯลฯ”

ภิกษุทั้งหลาย ตถตา (ภาวะที่เป็นอย่างนั้น objectivity) อวิตถตา (ภาวะไม่คลาดเคลื่อนไปได้ necessity) อนัญญถตา (ถาวะที่ไม่เป็นอย่างอื่น invariability) คือหลักอิทัปปัจจยตา ดังกล่าวนี้แล เรียกว่า ปฏิจจสมุปฺบาท

ความสำคัญของปฏิจจสมุปฺบาท จะเห็นได้จากพุทธพจน์ว่า

ผู้ใดเห็นปฏิจจสมุปฺบาท ผู้นั้นเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นปฏิจจสมุปฺบาท

ภิกษุทั้งหลาย แท้จริง อริยสาวกผู้ได้เรียนรู้แล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้ โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นว่า สิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น ฯลฯ

เมื่อใด อริยสาวกผู้ทั่วถึงความเกิดและความดับของโลกตามที่มันเป็นอย่างนี้ อริยสาวกนี้ เรียกว่าเป็นผู้มีทิฏฐิสมบูรณ์ ก็ได้ ผู้มีทัศนะสมบูรณ์ ก็ได้ ผู้ลุถึงสัทธรรมนี้ ก็ได้ ผู้ประกอบด้วยเสขญาณ ก็ได้ ผู้ประกอบด้วยเสขวิชชา ก็ได้ ผู้บรรลุกระแสธรรมแล้วก็ได้ พระอริยะผู้มีปัญญาชำแรกกิเลส ก็ได้ ผู้อยู่ชิดประตูอมตะ ก็ได้

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้จักธรรมเหล่านี้ รู้จักเหตุเกิดแห่งธรรมเหล่านี้ รู้จักความดับแห่งธรรทเหล่านี้ รู้จักทางดำเนินถึงความดับแห่งธรรมเหล่านี้ ฯลฯ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นแล จึงยอมรับได้ว่าเป็น สมณะในหมู่สมณะ และยอมรับได้ว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ และจึงได้ชื่อว่า ได้บรรลุประโยชน์ของความเป็นสมณะ และประโยชน์ของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เขาถึงอยู่ในปัจจุบัน

อย่างไรก็ดี มีพุทธพจน์ตรัสเตือนไว้ ไม่ให้ประมาทหลักปฏิจจสมุปบาทนี้ว่า เป็นหลักเหตุผลที่เข้าใจง่าย เพราะเคยมีเรื่องพระอานนท์เข้าไปกราบทูลพระองค์และได้ตรัสตอบดังนี้

น่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาเลย พระเจ้าข้า หลักปฏิจจสมุปฺบาทนี้ ถึงจะเป็นธรรมลึกซึ้ง และปรากฏเป็นของลึกซึ้ง ก็ยังปรากฏแก่ข้าพระองค์ เหมือนเป็นธรรมง่ายๆ

อย่ากล่าวอย่างนั้น อย่ากล่าวอย่างนั้น อานนท์ ปฏิจจสมุปฺบาทนี้ เป็นธรรมลึกซึ้ง และปรากฏเป็นของลึกซึ้ง เพราะไม่รู้ ไม่เข้าใจ ไม่แทงตลอดหลักธรรมข้อนี้แหละ หมู่สัตว์นี้จึงวุ่นวายเหมือนเส้นด้ายที่ขอดกันยุ่ง จึงขมวดเหมือนกลุ่มเส้นด้ายที่เป็นปม จึงเป็นเหมือนหญ้ามุงกระต่าย และหญ้าปล้อง จึงผ่านพ้น อบาย ทุคติ วินิบาต สังสารวัฏ ไปไม่ได้

ผู้ศึกษาพุทธประวัติแล้ว คงจำพุทธดำหริเมื่อครั้งหลังตรัสรู้ใหม่ๆ ก่อนเสด็จออกประกาศพระศาสนาได้ว่า ครั้งนั้น พระพุทธเจ้าทรงน้อมพระทัยไปในทางที่จะไม่ทรงประกาศธรรม ดังความในพระไตรปิฎกว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราได้มีความดำหริเกิดขึ้นว่า ธรรมที่เราได้บรรลุแล้วนี้ เป็นของลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบระงับ ประณีต ไม่เป็นวิสัยแห่งตรรก ละเอียด บัณฑิตจึงจะรู้ได้ ก็แหละ หมู่ประชานี้ เป็นผู้เริงรมย์อยู่ด้วยอาลัย ยินดีอยู่ในอาลัย ระเริงอยู่ในอาลัย สำหรับหมู่ประชาผู้เริงรมย์ รื่นระเริงอยู่ในอาลัย (เช่นนี้) ฐานะอันนี้ย่อมเป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก กล่าวคือ อิทัปปัจจยตา ปฏิจจสมุปฺบาท ถึงแม้ฐานะอันนี้ ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก กล่าวคือความสงบแห่งสังขารทั้งปวง ความสลัดอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา วิราคะ นิโรธ นิพพาน ก็ถ้าเราพึงแสดงธรรม และคนอื่นไม่เข้าใจซึ้งต่อเรา ข้อนี้ก็จะพึงเป็นความเหน็ดเหนื่อยเปล่าแก่เรา จะพึงเป็นความลำบากเปล่าแก่เรา

พุทธดำริตอนนี้ กล่าวถึงหลักธรรม 2 อย่าง คือ ปฏิจจสมุปฺบาท และนิพพาน เป็นการย้ำทั้งความยากของหลักธรรมข้อนี้ และความสำคัญของหลักธรรมนี้ ในฐานะเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้และจะทรงนำมาสั่งสอนแก่หมู่ประชา

2. ตัวบทและแบบความสัมพันธ์ ในหลักปฏิจจสมุปบาท

พุทธพจน์ที่เป็นตัวบทแสดงปฏิจจสมุปฺบาทนั้น แยกได้เป็น 2 ประเภท คือที่แสดงเป็นกลาง ๆ ไม่ระบุชื่อหัวข้อปัจจัย กับที่แสดงเจาะจงระบุชื่อหัวข้อปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งสืบทอดต่อกันโดยลำดับเป็นกระบวนการ

อย่างแรก มักตรัสไว้นำหน้าอย่างหลัง เป็นทำนองหลักกลาง หรือหลักทั่วไป ส่วนอย่างหลังพบได้มากมาย และส่วนมากตรัสไว้ล้วน ๆ โดยไม่มีอย่างแรกอยู่ด้วย อย่างหลังนี้ อาจเรียกได้ว่าเป็นหลักแจงหัวข้อ หรือขยายความ เพราะแสดงรายละเอียดให้เห็น หรือเป็นหลักประยุกต์ เพราะนำเอากระบวนการธรรมชาติมาแสดงให้เห็นความหมายตามทั่วไปนั้น

อนึ่งหลักทั้ง 2 อย่างนั้น แต่ละอย่างแบ่งได้เป็น 2 ท่อน คือ ท่อนแรกแสดงกระบวนการเกิด ท่อนหลังแสดงกระบวนการดับ เป็นการแสดงให้เห็นแบบความสัมพันธ์ 2 นัย

ท่อนแรกที่แสดงกระบวนการการเกิด เรียกว่า สมุทัยวาระ และถือว่าเป็นการแสดงตามลำดับ จึงเรียกว่า อนุโลมปฏิจจสมุปฺบาท เทียบในหลักอริยสัจ เป็นข้อที่ 2 คือ ทุกขสมุทัย

ท่อนหลังที่แสดงกระบวนการดับ เรียกว่า นิโรธวาร และถือว่าเป็นการแสดงย้อนลำดับ จึงเรียกว่าปฏิโลมปฏิจจสมุปฺบาท เทียบในหลักอริยสัจเป็นข้อที่ 3 คือ ทุกขนิโรธ

แสดงตัวบททั้ง 2 อย่างดังนี้

1) หลักทั่วไป

(1) อิมสฺมึ สติ อิทํ โหติ เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี
อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ อุปฺปชฺชติ เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น
(2) อิมสฺมึ อสติ อิทํ น โหติ เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี
อิมสฺส นิโรธา อิทํ นิรุชฺฌติ เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้ก็ดับ (ด้วย)

พิจารณาตามรูปพยัญชนะ หลักทั่วไปนี้ เข้ากับชื่อที่เรียกว่า อิทัปปัจจยตา

2) หลักแจงหัวข้อ หรือหลักประยุกต์

(1) อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี
สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี
วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี
นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี
สฬายตนปจฺจยา ผสฺโส เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี
ผสฺสปจฺจยา เวทนา เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี
เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี
ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี
อุปาทานปจฺจยา ภโว เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี
ภวปจฺจยา ชาติ เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี
ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะจึงมี
โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ
ความโศก ความคร่ำครวญ ทุกข์ โทมนัส และความคับแค้นใจ จึงมีพร้อม
เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ
ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งปวงนี้ จึงมีได้ ด้วยประการฉะนี้

(2) อวิชฺชาย ตฺเวว อเสสวิราคนิโรธา เพราะอวิชชาสำรอกดับไปไม่เหลือ
สงฺขารนิโรโธ สังขารจึงดับ
สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ
วิญฺญาณนิโรธา นามรูปนิโรโธ เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ
นามรูปนิโรธา สฬายตนนิโรโธ เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ
สฬายตนนิโรธา ผสฺสนิโรโธ เพราะสฬายตนดับ ผัสสะจึงดับ
ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรโธ เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ
เวทนานิโรธา ตณฺหานิโรโธ เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ

ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ
อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ
ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ เพราะภพดับ ชาติจึงดับ
ชาตินิโรธา ชรามรณํ เพราะชาติดับ ชรามรณะ (จึงดับ)
โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ
ความโศก ความคร่ำครวญ ทุกข์ โทมนัส ความคับแค้นใจ ก็ดับ
เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ
ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการฉะนี้

ขอให้สังเกตว่า คำสรุปปฏิจจสมุปฺบาทนี้ บ่งว่า เป็นกระบวนการเกิดขึ้นและดับไปแห่งความทุกข์ ข้อความเช่นนี้ เป็นคำสรุปส่วนมากของหลัก ปฏิจจสมุปฺบาท ที่ปรากฏในที่ทั่วไป

แต่บางแห่งสรุปว่า เป็นการเกิดขึ้นและสลายหรือดับไปของโลกก็มี โดยใช้คำบาลีว่า “อยํ โข ภิกฺขเว โลกสฺส สมุทโย นี้แล ภิกษุทั้งหลาย คือความเกิดขึ้นแห่งโลก” “อยํ โข ภิกฺขเว โลกสฺส อตฺถงฺคโม นี้แล ภิกษุทั้งหลาย คือความสลายตัวแห่งโลก” หรือว่า “เอวมยํ โลโก สมุทยติ โลกนี้ย่อมเกิดขึ้นด้วยอาการอย่างนี้” “เอวมยํ โลโก นิรุชฺฌติ โลกย่อมดับไปด้วยอาการอย่างนี้”

อย่างไรก็ดี ว่าโดยความหมายที่แท้จริงแล้ว คำสรุปทั้งสองอย่างนี้ ได้ความตรงกันและเท่ากัน ปัญหาอยู่ที่ความหมายของศัพท์ ซึ่งจะต้องทำความเข้าใจกันต่อไป

ปฏิจจสมุปฺบาทนี้ ในคัมภีร์อภิธรรมและคัมภีร์รุ่นอรรถกถา มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปัจจยาการ ซึ่งแปลว่า อาการที่สิ่งทั้งหลายเป็นปัจจัยแก่กัน

ในหลักที่แสดงเต็มรูปอย่างในที่นี้ องค์ประกอบทั้งหมดมีจำนวน 12 หัวข้อ องค์ประกอบเหล่านี้ เป็นปัจจัยเนื่องอาศัยสืบต่อกันไปเป็นรูปวงเวียน ไม่มีต้น ไม่มีปลาย คือไม่มีตัวเหตุเริ่มแรกที่สุด (มูลการณ์ หรือ the First Cause) การยกเอาอวิชชาตั้งเป็นหัวข้อที่หนึ่ง ไม่ได้หมายความว่า อวิชชาเป็นเหตุเริ่มแรกหรือมูลการณ์ของสิ่งทั้งหลาย แต่เป็นการตั้งหัวข้อเพื่อความสะดวกในการทำความเข้าใจ โดยตัดตอนยกเอาองค์ประกอบอันใดอันหนึ่ง ที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุดขึ้นมาตั้งเป็นลำดับที่ 1 แล้วก็นับต่อไปตามลำดับ

บางคราวท่านป้องกันมิให้มีการยึดเอาอวิชชาเป็นมูลการณ์ โดยแสดงความเกิดของอวิชชาว่า “อวิชชาเกิด เพราะอาสวะเกิด อวิชชาดับ เพราะอาสวะดับ อาสวสมุทยา อวิชฺชาสมุทโย อาสวนิโรธา อวิชฺชานิโรโธ”

องค์ประกอบ 12 ข้อของปฏิจจสมุปฺบาทนั้น นับตั้งแต่วิชชา ถึง ชรามรณะเท่านั้น (คือ อวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ ชาติ ชรามรณะ) ส่วน โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส (ความคับแค้นใจ) เป็นเพียงตัวพลอยผสม เกิดแก่ผู้มีอาสวกิเลสเมื่อมีชรามรณะแล้ว เป็นตัวการหมักหมมอาสวะ ซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดอวิชชา หมุนวงจรต่อไปอีก

ในการแสดงปฏิจจสมุปฺบาทแบบประยุกต์ พระพุทธเจ้ามิได้ตรัสตามลำดับ และเต็มรูปอย่างนี้ (คือชักต้นไปหาปลาย) เสมอไป การแสดงในลำดับและเต็มรูปเช่นนี้ มักตรัสในกรณีเป็นการแสดงตัวหลัก

แต่ในทางปฏิบัติ ซึ่งเป็นการเริ่มต้นด้วยเงื่อนปัญหา มักตรัสในรูปย้อนลำดับ (คือชักปลายมาหาต้น) เป็น ชรามรณะ ชาติ ภพ อุปาทาน ตัณหา เวทนา ผัสสะ สฬายตนะ นามรูป วิญญาณ สังขาร อวิชชา

ในทางปฏิบัติเช่นนี้ การแสดงอาจเริ่มต้นที่องค์ประกอบข้อใดข้อหนึ่งในระหว่างก็ได้ สุดแต่องค์ประกอบข้อไหนจะกลายเป็นปัญหาที่ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณา เช่น อาจจะเริ่มที่ชาติ ที่เวทนา ที่วิญญาณ อย่างใดอย่างหนึ่งแล้วเชื่อมโยงกันขึ้นมาตามลำดับจนถึงชรามรณะ (ชักกลางไปหาปลาย) หรือสืบสาวย้อนลำดับลงไปจนถึงอวิชชา (ชักกลางมาหาต้น) ก็ได้ หรืออาจเริ่มต้นด้วยเรื่องอื่นๆ ที่มิใช่ชื่อใดชื่อหนึ่งใน 12 หัวข้อนี้ แล้วชักเข้ามาพิจารณาตามแนวปฏิจจสมุปฺบาทก็ได้

โดยนัยนี้ การแสดงปฏิจจสมุปฺบาท จึงไม่จำเป็นต้องครบ 12 ข้ออย่างข้างต้น และไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปแบบตายตัวเสมอไป

ข้อควรทราบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ

ความเป็นปัจจัยแก่กันขององค์ประกอบเหล่านี้ มิใช่มีความหมายตรงกับคำว่า “เหตุ” ทีเดียว เช่น ปัจจัยให้ต้นไม้งอกขึ้น มิใช่หมายเพียงเมล็ดพืช แต่หมายถึง ดิน น้ำ ปุ๋ย อากาศ อุณหภูมิ เป็นต้น เป็นปัจจัยแต่ละอย่าง และการเป็นปัจจัยแก่กันนี้ เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามลำดับก่อนหลังโดยกาละหรือเทศะ เช่น พื้นกระดาน เป็นปัจจัยแก่การตั้งอยู่ของโต๊ะ เป็นต้น

3.อริยสัจ (Noble Truths)

หน้าที่ต่ออริยสัจ

ความหมายที่ตรง

1. ทุกข์ ได้แก่ ชาติชรามรณะ การประจวบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากของรัก ความปรารถนาไม่สมหวัง โดยย่อว่า อุปทานขันธ์ 5 เป็นทุกข์

พูดอีกนัยหนึ่ง คือ ชีวิตและทุกสิ่งที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ ที่จะต้องผันแปรไปตามเหตุปัจจัย จึงแฝงไปด้วยความกดดัน บีบคั้น ขัดแย้ง ขัดข้อง มีความบกพร่อง ไม่สมบูรณ์ในตัว พร้อมที่จะทำให้เกิดทุกข์เป็นปัญหาขึ้นมา เมื่อใด เมื่อหนึ่ง รูปใดรูปหนึ่ง แก่ผู้ยึดมั่นไว้ด้วยอุปทาน

หน้าที่ต่อทุกข์ คือ การกำหนดรู้ เข้าใจมัน รู้เท่าทันความเป็นจริง (เรียกว่าปริญญา)

2. ทุกขสมุทัย เรียกสั้น ๆ ว่า สมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์) ได้แก่ ตัณหา คือความร่านรนทะยานอยาก ที่ทำให้เกิดภพใหม่ ประกอบด้วยความเพลิดเพลินและความติดใจ คอยใฝ่หาความยินดีใหม่ๆ เรื่อยๆไป มี 3 คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา

พูดอีกนัยหนึ่ง คือ ความอยากที่ยึดตัวตนเป็นที่ตั้ง โดยอาการที่มีเรา ที่จะได้ ที่จะเป็น จะไม่เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ทำให้ชีวิตถูกบีบคั้นด้วยความกระวนกระวาย ความหวาดกังวล ความติดข้องในรูปใดรูปหนึ่งตลอดเวลา ไม่โปร่งใสเป็นอิสระ

หน้าที่ต่อสมุทัย คือ ละเสีย ทำให้หมดไป เรียกว่าปหานะ

3. ทุกขนิโรธ เรียกสั้นว่า นิโรธ (ความดับทุกข์) ได้แก่การที่ตัณหาดับไปไม่เหลือ ด้วยการคลายออก สละเสียได้ สลัดออก พ้นไปได้ ไม่พัวพัน

พูดอีกนัยหนึ่ง คือ ภาวะแห่งนิพาน ที่ไม่มีความทุกข์ เป็นสุขโดยไม่ขึ้นต่อตัณหา ไม่ถูกบีบคั้นด้วยความรู้สึกกระวนกระวาย หวาดกังวล เป็นต้น มีชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยปัญญา ซึ่งบริสุทธิ์ เป็นอิสระ สงบ ปลอดโปร่ง ผ่องใส เบิกบาน

หน้าที่ต่อนิโรธ คือ ทำให้แจ้ง ทำให้สำเร็จ ทำให้เกิดมีเป็นจริงขึ้นมา หรือ บรรลุถึง เรียกว่า สัจฉิกิริยา

4. ทุกขนิโรคามินีปฏิปทา (ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับแห่งทุกข์) เรียกสั้นๆ ว่า มรรค ได้แก่ทางประเสริฐมีองค์ประกอบ 8 คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ

หน้าที่ต่อมรรค คือ เจริญ ฝึก หรือ ปฏิบัติ เรียกว่า ภาวนา

คุณค่าที่เด่นของอริยสัจ

หลักอริยสัจ นอกจากเป็นคำสอนที่ครอบคลุมหลักธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ยังมีคุณค่าที่น่าสังเกตหลายประการ ดังนี้

1. เป็นวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งดำเนินการแก้ไขปัญหาตามระบบแห่งเหตุปัจจัย เป็นระบบวิธีแบบอย่าง ซึ่งวิธีการแก้ปัญหาใด ๆ ก็ตาม ที่จะมีคุณค่าและสมเหตุผล จะต้องดำเนินไปในแนวเดียวกันเช่นนี้

2. เป็นการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตของตน ด้วยปัญญาของมนุษย์เอง โดยนำเอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ไม่ต้องอ้างอำนาจดลบันดาลของตัวการพิเศษเหนือธรรมชาติ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใดๆ

3. เป็นความจริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทุกคน ไม่ว่ามนุษย์จะเตลิดออกไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งที่อยู่ไกลตัวกว้างขวางมากมายเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าเขายังจะต้องมีชีวิตของตนเองที่มีคุณค่า และสัมพันธ์กับสิ่งภายนอกเหล่านั้นอย่างมีผลดีแล้ว เขาจะต้องเกี่ยวข้องและใช้ประโยชน์จากหลักความจริงนี้ตลอดไป

4. เป็นหลักความจริงกลาง ๆ ที่ติดเนื่องอยู่กับชีวิต หรือเป็นเรื่องของชีวิตเองแท้ๆ ไม่ว่ามนุษย์จะสร้างศิลปะวิทยาการ หรือดำเนินกิจการใด ๆ ขึ้นมา เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ของตน และไม่ว่าศิลปะวิทยาการหรือกิจการต่าง ๆ นั้น จะเจริญขึ้น เสื่อมลง สูญสลายไป หรือเกิดมีใหม่มาแทนอย่างไรก็ตาม หลักความจริงนี้ก็จะคงยืนยง ใหม่ และใช้เป็นประโยชน์ได้ตลอดทุกกาล

บทสรุป

การตั้งคำถามของเจ้าชายสิทธัตถะ เป็นเหตุปัจจัยให้พบและเป็นเหตุปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงโลก โดยการนำความจริงตามธรรมชาติมาแสดง ทำให้พุทธศาสนาเกิดขึ้นบนโลก ชาวโลกสามารถการศึกษาและปฏิบัติตามทางสายกลางนี้ สัตว์บุคคลซึ่งมีปัญญา มีความเพียร สามารถบรรลุสภาวธรรมที่เรียกว่านิพพาน เป็นสภาวะที่เป็นอิสระ จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จิตของผู้บรรลุนิพพาน จะมีแต่ความสุข ไม่มีความทุกข์ โดยไม่เปลี่ยนแปลง และไม่เกิดอีกเมื่อสิ้นชีวิตแล้ว ความรู้นี้จะนำมาซึ่งสันติสุขต่อชาวโลกทั้งมวล เป็นโลกที่สันติสุขอย่างแท้จริงในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2559). **พุทธธรรม (ฉบับเดิม).** พิมพ์ครั้งที่ 32. กรุงเทพฯ: บริษัทธรรมสภา บันลือธรรม จำกัด.

ศึกษาวิเคราะห์การบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์
An Analytical Study of Bodhisattva's Paññāpāmī Practice

พระนิโรธ ชุติชโย (มหารชัน)[1]
Phra Niroj Jutijayo (Maharjan)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ 1) เพื่อศึกษาบารมีของพระโพธิสัตว์ 2) เพื่อศึกษาการบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์ และ 3) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าการบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์วิทยานิพนธ์นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่นข้อมูลขั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุ-ฎีกา และปกรณ์วิเสสข้อมูลจากขั้นทุติยภูมิ คือ หนังสือและเอกสารทางวิชาการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ วิทยานิพนธ์ รวมทั้งเอกสารอื่น ๆ อันเป็นวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของงานวิจัย ซึ่งเป็นผลงานการศึกษาค้นคว้าของท่านผู้รู้ทางพระพุทธศาสนาได้วิเคราะห์มาแล้ว ซึ่งเป็นที่ยอมรับของนักวิชาการและบุคคลทั่วไปนำมาวิเคราะห์ประกอบกับคำชี้แนะของอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วจึงสรุปผลการวิจัยและนำเสนอในเชิงพรรณนา

ผลจากการวิจัยพบว่า

1. บารมีของพระโพธิสัตว์ คือความเป็นเลิศ ความเต็มเปี่ยม การไปถึงฝั่ง จุดมุ่งหมายสูงสุดในการปฏิบัติธรรมและคุณความดีที่ได้บำเพ็ญมาอย่างยิ่งยวดเพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงสุดของบุคคล ที่กำลังบำเพ็ญตนเพื่อที่จะได้รับทำนายว่าจะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ไม่ว่าจะเสวยพระชาติเป็นคน หรือเป็นสัตว์ก็ตาม ด้วยการกระทำที่มีความพิเศษกว่าสัตว์โลกธรรมดาโดยทั่วไป ซึ่งต้องมีการบำเพ็ญเพียรบารมีให้ครบทั้ง 10 ประการ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา เพื่อการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งได้แบ่งไว้เป็น 3 ขั้น คือ ขั้นบารมีธรรมดา ขั้นอุปบารมี และขั้นปรมัตถบารมี
2. การบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์ คือการกระทำเพื่อให้เข้าใจสภาวะของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามความเป็นจริง ซึ่งแบ่งออกเป็นปัญญาทางโลกและทางธรรม เป็นไปเพื่อช่วยเหลือตนเองจากภัย เพื่อเอาชนะศัตรู เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นจากภัย เพื่อแก้ไขสถานการณ์ เพื่อส่งเสริมกษัตริย์ เพื่อช่วยเหลือมิตร เพื่อช่วยเหลือบริวารและสุดท้ายทำให้บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ
3. การวิเคราะห์คุณค่าการบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์ช่วยก่อให้เกิดการพัฒนาตนเอง การพัฒนาช่วยเหลือสังคม การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตลอดจนกระทั่งการบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ

คำสำคัญ: การบำเพ็ญ, ปัญญาบารมี, พระโพธิสัตว์

Abstract

The objectives of this thesis were 1) to study the perfection of Bodhisattva, 2) to study the wisdom practice (Pannaparami) of Bodhisattva and 2) to study values of wisdom practice of Bodhisattva. This thesis is the qualitative research that had been studied from texts as the primary sources: Tipitaka, commentaries, sub-commentaries, and canonical texts, and from the secondary sources: books and academic texts: theses and documents related to this research which were explained by Buddhist educators and accepted in general; as well as, my analyzing and advisors' suggestions were also made down into conclusion in form of explanatory writing.

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: Newarboyz25@gmail.com

The results of research were found as follows:

1. Perfection of Bodhisattva means excellence, perfection, reaching to another bank of a river, goal of Buddhist practices and virtues that have been extremely accumulated for years for the purpose of attaining the highest goal of Buddhism. They will become Buddhas in the future. Even if they are reborn in forms of human beings or animals, they will be more special good habits of act than others in general. They practice 10 perfections: giving, good conduct, renunciation, tolerance, truthfulness, resolution, friendliness, and equanimity which have been observed for becoming the Buddha. These practices of Perfection are classified into 3 levels: ordinary Perfection, superior Perfection, and supreme Perfection.

2. The practice of wisdom of Bodhisattva is to cultivate oneself reaching to states of everything as really they are. The wisdom can be divided into 2 aspects: secular wisdom and spiritual wisdom which can benefit for living without dangers, for conquering enemies, for helping others from dangers, for problems solving, for supporting the king, for helping friends, for helping followers, and for self-enlightenment.

3. Values in wisdom practicing of Bodhisattva are as follows: self- cultivation, scarifying for social happiness, propagating Buddhism; as well as, finally becoming the Enlightened One.

Keywords: practicing, wisdom, Bodhisattva

1. บทนำ

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่เกิดจากความคิดหาเหตุผลของพระพุทธเจ้า เพื่อจะแก้ไขปัญหาชีวิตของมวลมนุษยชาติ ซึ่งอาจจะมีทั้งปัญหาส่วนบุคคลและปัญหาส่วนรวมที่เรียกว่า ปัญหาสังคมและในที่สุดพระพุทธองค์ก็ประสบความสำเร็จ จากการคิดหาเหตุผลในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์นั้น พระทัยของพระองค์เองก็เปี่ยมด้วยพระมหากรุณาธิคุณ ได้นำเอาเหตุผลนั้นมาเผยแผ่ช่วยแก้ปัญหาของมนุษย์ได้เป็นอเนกอนันต์ และด้วยเหตุผลนั้นก็ได้กลายมาเป็นหลักธรรมคำสอน ที่ได้แพร่หลายไปยังส่วนต่าง ๆ ของโลก โดยการดำเนินงานของพระองค์เองและพระสาวกทั้งหลาย แม้พระพุทธองค์จะปรินิพพานไปนานแล้วก็ตาม คำสั่งสอนก็ยังคงเป็นตัวแทนของพระองค์ที่ยังคงอยู่ตราบปัจจุบัน

พระพุทธองค์ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า การอุบัติแห่งพระพุทธเจ้านั้น เป็นประโยชน์แก่มหาชนมากขนาดไหน แต่มองข้ามไปไม่ได้เลยว่ากว่าจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ต้องบำเพ็ญบารมีจนครบบริบูรณ์นั้น เป็นเวลายาวนาน ดังที่รู้กันว่าพระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีใช้เวลานานมากพระองค์ทรงบำเพ็ญบารมียาวนานถึง 4 อสงไขย 100,000 มหากัป "บุคคลผู้ที่จะบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่งได้ จำเป็นจะต้องบำเพ็ญคุณความดีที่ยิ่งยวดมาก่อน คือจะต้องมีบารมีกล่าวเฉพาะบุคคลผู้ประเสริฐสูงสุดในโลก ผู้รู้แจ้งโลก ผู้เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย หาบุคคลผู้เสมอเหมือนมิได้ คือ สมเด็จพระบรมศาสดา อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเต็มเปี่ยมด้วยพระบารมีทั้ง 10 ประการ จึงได้ทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ว่ากว่าที่พระองค์จะทรงบำเพ็ญบารมีทั้ง 30 ทัศให้บริบูรณ์ได้นั้น ต้องทรงเวียนว่ายตายเกิดในภพน้อยภพใหญ่เสวยพระชาติเป็นสัตว์เดรัจฉานบ้าง เป็นมนุษย์บ้าง เป็นเทวดาบ้าง เป็นพรหมบ้าง นับชาติไม่ถ้วน ในพระชาติหนึ่งของการเวียนว่ายตายเกิดเพื่อบำเพ็ญบารมี" (ขุ. พุทธ.33/76/435.)

การสร้างบารมีนี้เอง เป็นสิ่งที่พระโพธิสัตว์ทั้งหลายที่ต้องการตรัสรู้ในอนาคตต้องบำเพ็ญอยู่ตลอดเวลา ดังเช่นพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ที่ 4 ในภัทรกัปนี้ พระองค์เป็นพระพุทธเจ้าประเภทปัญญาธิกะ พระองค์ได้ทรงใช้ปัญญา มากกว่าสัทธาใช้เวลาในการบำเพ็ญบารมีน้อยกว่าพระโพธิสัตว์ประเภทอื่น สร้างบารมีมาถึง 20 อสงไขยกับอีก 100,000 กัปป์ จึงได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ และ พระองค์ก็มาแสดงธรรมให้พุทธสาวก ดังเช่นในชาดก 547 ชาติ อันเป็นเรื่องราวของการ บำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ ในชาติสุดท้ายก่อนที่จะตรัสรู้พระองค์ก็อาศัยบารมีนี้เองสู้ กับพระยามารปรนิมมิตสวัดดี ดังมีพุทธพจน์ว่า "ขอบารมีอันเจริญทั้งหลาย คือ ทาน

ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา จงมาพร้อมกัน ณ ที่นี้ ขอเธอทั้งหลายจงมาจับอาวุธขึ้นยุทธนาการเถิด" (บรรจบ บรรณรุจิ, 2546: 278)

ปัญญาบารมีเป็นบารมีข้อหนึ่งในบารมี 30 ทัศที่พระโพธิสัตว์ทุกพระองค์จะทรงบำเพ็ญบารมีทั้ง 30 ทัศให้บริบูรณ์จึงจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การบำเพ็ญปัญญาบารมีเป็นการกระทำเพื่อเพิ่มพูนปัญญาให้ยิ่งปัญญาแบ่งออกเป็นปัญญาทางโลกและทางธรรม เนื่องจากพระโพธิสัตว์จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล จึงต้องมีปัญญาความรู้มาก เพื่อจะได้สั่งสอนสัตว์ให้พ้นจากทุกข์ได้ การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์จึงต้องบำเพ็ญมากกว่าผู้อื่น พระโพธิสัตว์ที่เน้นการบำเพ็ญปัญญาบารมีจะส่งผลให้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณเร็วกว่าการบำเพ็ญบารมีข้ออื่นๆ พระสมณะโคดมพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันสมัยที่พระองค์เป็นพระโพธิสัตว์ พระองค์ก็ทรงเน้นการบำเพ็ญปัญญาบารมีพระองค์จึงตรัสรู้เร็วว่าพระพุทธเจ้าพระองค์อื่น ๆ

ดังนั้น ทำให้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง "การบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์" เพื่อทำความกระจ่างแจ้งจะได้นำหลักธรรม ข้อคิด คติธรรม ในการการบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์ไปปรับใช้กับหน้าที่การงานของตน เพื่อเป็นกำลังใจในการสร้างบารมี และเป็นการเสริมกำลังใจให้ต่อสู้กับอุปสรรคปัญหาที่เกิดขึ้นในเวลาที่ทำงานนั้น อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่ศึกษาได้นำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต และยังเป็นแบบอย่างในการพัฒนาตนเองและของสังคมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการศึกษาวิเคราะห์การบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์ ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ ดังนี้

2.1 เพื่อศึกษาบารมีของพระโพธิสัตว์
2.2 เพื่อศึกษาการบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์
2.3 เพื่อวิเคราะห์คุณค่าการบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิเคราะห์การบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์ ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1 ขั้นรวบรวมข้อมูล

1. รวบรวมข้อมูลขั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และปกรณ์วิเสส

2. รวบรวมข้อมูลจากขั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ หนังสือและเอกสารทางวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ วิทยานิพนธ์ รวมทั้งเอกสารอื่น ๆ อันเป็นวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของงานวิจัย ซึ่งเป็นผลงานการศึกษาค้นคว้าของท่านผู้รู้ทางพระพุทธศาสนาได้วิเคราะห์มาแล้ว ซึ่งเป็นที่ยอมรับของนักวิชาการและบุคคลทั่วไป

3. นำมาสรุป วิเคราะห์ ตีความ สรุปประเด็นสำคัญ แล้วเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการเชิงบรรยายตามความเหมาะสมแก่เนื้อหาในแต่ละบทตามลำดับไป

3.2 ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำข้อมูลที่ได้มาทำการแยกแยะจัดประเภท ตามความเหมาะสมแก่เนื้อหาในแต่ละบท

2. ศึกษาข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบ อธิบายความ ตีความ ให้ความหมายตามความเหมาะสมของเนื้อหา

3. นำข้อมูลที่ได้ไปเขียนลงแต่ละบทตามความสอดคล้องและเหมาะสมแก่เนื้อหาของการศึกษา

3.3 ขั้นนำเสนอผลงานการศึกษา

ในการศึกษาวิเคราะห์การบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษาตามลำดับขั้นตอน ด้วยวิธีแบบบรรยายในเชิงคุณภาพตามความเหมาะสมแก่เนื้อหาในบทต่าง ๆ ตามลำดับ

4. ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง " การบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์ " เป็นการศึกษาการบำเพ็ญเพียรด้านการมีปัญญาอย่างยิ่งยวดของพระโพธิสัตว์มี วัตถุประสงค์ประกอบด้วย 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่อง ปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์ 2) เพื่อศึกษาการบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์ 3) เพื่อศึกษาคุณค่าของการบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์ ได้ศึกษาในประเด็น เกี่ยวกับนิยามและความหมายของปัญญา นิยามและความหมายของบารมี นิยามและความหมายของพระโพธิสัตว์ นิยามและความหมายของการบำเพ็ญบารมี ประเภทของบารมี ลักษณะและคุณค่าของการบำเพ็ญบารมี ระดับของบารมี จุดมุ่งหมายของการบำเพ็ญบารมี ผลของการบำเพ็ญบารมี และสรุปท้ายบทผลการศึกษาปรากฏผลสรุปและข้อเสนอแนะ ดังนี้

4.1 แนวคิดเรื่อง ปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์

ปัญญา หมายถึง ความรู้ทั่ว คือรู้ทั่วถึงเหตุถึงผล รู้อย่างชัดเจน, รู้เรื่องบาปบุญคุณโทษ, รู้สิ่งที่ควรทำควรเว้น เป็นต้น เป็นธรรมที่คอยกำกับศรัทธา เพื่อให้เชื่อประกอบด้วยเหตุผล ไม่ให้หลงเชื่ออย่างงมงาย

พระพุทธเจ้าทรงแสดงปัญญาไว้ถึง 3 ระดับ ซึ่งปัญญาทุกประเภทนั้นต้องสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ไม่มีอะไรสำคัญมากน้อยไปกว่ากัน เนื่องจากการจะข้ามสะพานไปได้ ต้องเดินผ่านตั้งแต่ ต้นสะพาน ผ่านกึ่งกลางสะพาน แล้วจึงจะถึงปลายสะพาน ข้ามฟากได้ ปัญญา 3 ระดับก็เป็นฉันนั้น คือเริ่มจาก เข้าใจว่าอะไรคือกุศลและอกุศล, เข้าใจกระบวนธรรมชาติ ตั้งแต่กฎแห่งกรรม ถึงไตรลักษณ์, และสุดท้าย จึงตระหนักถึงสภาวะของทุกข์และแนวทางการดับทุกข์ (อริยสัจ)

ปัญญา 3 ประการที่ว่านี้ ได้แก่

1. สุตมยปัญญา คือ ปัญญาที่สำเร็จโดยการฟัง

หมายถึง เอาปัญญา ความรู้ ความเข้าใจจากการอ่านและการฟัง ทบทวนศึกษาซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนกระทั่งมีพื้นฐานความรู้ที่ถูกต้อง และแม่นยำ ในอรรถะและพยัญชนะ

2. จินตามยปัญญา คือ ปัญญาที่สำเร็จโดยการคิดพิจารณา

หมายถึง ปัญญาที่ได้จากการคิดใคร่ครวญ พินิจพิจารณา ให้เกิดความเข้าใจอย่างตกผลึกตามขั้นตอนของเหตุผล และความสัมพันธ์ต่าง ๆ โดยมิใช่การ จดจำเฉยๆ แต่สามารถมองสภาพปรมัตถ์ธรรมออกด้วยเหตุผล เข้าใจถึงเป้าหมาย และรายละเอียดธรรมะได้ตรงทาง ไม่ว่าจะเป็นนัยตรงหรือเชิงประยุกต์ เพียงแต่มิได้อยู่ในฐานะเป็น "ผู้เห็นด้วยตนเอง" ก็เท่านั้น

3. ภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาที่สำเร็จโดยการภาวนา

หมายถึง ปัญญาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนาตามแนวทางของมหาสติปัฏฐาน 4 แล้วประจักษ์แจ้งในความมิใช่ ตัวตน สัตว์ บุคคล ของขันธ์ 5 เพราะประกอบด้วยรูปธรรมและนามธรรมเท่านั้น แม้ 'ใจ' หรือ 'วิญญาณ' ก็ไม่ใช่ตัวตน เมื่อเห็นแล้ว ก็จะไม่เหลือคุณค่าสาระใด ๆ ที่จะต้องยึดถือให้เกิดความทุกข์ทรมาน บีบคั้นจิตใจอีกต่อไป

บารมี หมายถึง คุณความดี ความดี ประเสริฐ ปฏิปทาอันยอดยิ่ง ความดีที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญเพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า แยกออกเป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. บารมี ตามรูปศัพท์แล้วมีความหมายว่า ดี เลิศ ประเสริฐ อย่างยิ่ง ไม่เจาะจงเฉพาะพระพุทธศาสนาเท่านั้น ใครก็ได้ที่มีความเป็นเลิศ เป็นผู้ประเสริฐ ไม่จำเป็นต้องเป็นเลิศในทางพระพุทธศาสนา แม้ศาสนาอื่นก็นิยมใช้
2. บารมี มักนิยมใช้กับศาสนาพุทธเพิ่มมากขึ้น แต่มีความหมายเพียงความเป็นเลิศในการปฏิบัติธรรมขั้นหนึ่ง
3. บารมี หมายถึง ความเป็นเลิศในการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา คือการบรรลุธรรมคือนิพพาน

บารมีนั้นมีอยู่ 10 ประการ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา แบ่งเป็นชั้นแห่งการบำเพ็ญออกเป็น 3 คือ

1. บารมี เป็นบารมีชั้นต้น เช่น การบำเพ็ญปัญญาบารมี โดยการบำเพ็ญประโยชน์แก่บุตรภรรยามิตรสหายและสรรพสัตว์ทั้งหลาย เป็นต้น เป็น ปัญญาบารมี

2. อุปบารมี เป็นบารมีชั้นกลาง เช่น การบำเพ็ญโดยไม่เห็นแก่อันตรายต่ออวัยวะร่างกายของตนเป็นปัญญาอุปบารมี

3. ปรมัตถบารมี เป็นบารมีชั้นสูงสุด เช่น การบำเพ็ญเพื่อทำกิจที่มุ่งหมายให้สำเร็จ โดยไม่เกรงกลัวอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับชีวิต เป็น ปัญญาปรมัตถบารมี

อีกอย่างหนึ่งบารมี ในความหมายของไทยเรา มักจะหมายไปในทาง ผู้มีอำนาจ ผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมือง แต่ความหมายโดยหลักแท้จริงแล้ว หมายถึง ความดี, ความประเสริฐ, ปฏิปทาอันยวดยิ่ง

การบำเพ็ญปัญญาบารมี หมายถึง การสั่งสมความรู้ปัญญาอย่างเลิศ การกระทำเพื่อเพิ่มพูนปัญญาทำให้เกิดความรอบรู้ ความหยั่งรู้เหตุผล และความเข้าใจสภาวะของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามความเป็นจริง ซึ่งปัญญาแบ่งออกเป็นปัญญาทางโลกและทางธรรม การบำเพ็ญปัญญาอย่างเลิศให้เกิดมีขึ้น โดยไม่กลัวต่ออุปสรรคปัญหาต่าง ๆ การตั้งใจบำเพ็ญปัญญาสูงสุดให้เต็ม ซึ่งการบำเพ็ญปัญญาบารมีนี้ เป็นไปในฝ่ายกุศลอย่างเดียว

พระโพธิสัตว์ หมายถึง ผู้ (บุคคล, สัตว์) ปรารถนาความเป็นพระพุทธเจ้า ใครก็ตามที่อยู่ระหว่างการบำเพ็ญบารมี เพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า เรียกว่า โพธิสัตว์ ซึ่งในความเป็นโพธิสัตว์นี้ในอนาคตจะได้ บรรลุธรรมเป็นพระพุทธเจ้า

พระโพธิสัตว์มี 2 ประเภท คือ

1. อนิยตโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์ที่ยังไม่แน่นอนว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

พระโพธิสัตว์ประเภทนี้อยู่ในช่วงการตั้งความปรารถนาเป็นพระโพธิสัตว์ไว้ในใจ ใช้ระยะเวลา 7 อสงไขย และช่วงเวลาที่เปล่งวาจา ตั้งความปรารถนาเป็นพระโพธิสัตว์ต่อหน้าพระพักตร์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในแต่ละภพชาติที่ได้พบ แต่ว่ายังไม่ได้พุทธพยากรณ์ใช้เวลา 9อสงไขย รวมเป็น 16 อสงไขย

2. นิยตโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแน่นอน

พระโพธิสัตว์ประเภทนี้ เป็นช่วงที่ได้รับพุทธพยากรณ์แล้ว คือหลังจากได้สร้างสมบำเพ็ญบารมีมาเป็นเวลา 16 อสงไขย จึงได้รับพุทธพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง โดยเริ่มนับตั้งแต่ชาติที่ได้รับคำพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง จนกระทั่งถึงชาติสุดท้ายที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระโพธิสัตว์ มีความแตกต่างกัน 3 ประเภท คือ

1. อุคฆฏิตัญญูโพธิสัตว์ ได้แก่ พระโพธิสัตว์ประเภทมีปัญญามากกว่าศรัทธาใช้เวลาในการบำเพ็ญบารมีน้อยกว่าพระโพธิสัตว์ประเภทอื่น ทั้งหมดนับเวลาเริ่มแรกปรารถนาพุทธภูมิจนกระทั่งตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ารวมเวลา 20 อสงไขย อีก 100,000 กัปป์

2. วิปจิตัญญูโพธิสัตว์ ได้แก่ พระโพธิสัตว์ประเภทมีศรัทธามากกว่าปัญญา ใช้เวลาในการบำเพ็ญบารมีนานกว่าอุคฆฏิตัญญูโพธิสัตว์ แต่น้อยกว่าเนยยโพธิสัตว์คือ 40 อสงไขย อีก 100,000 กัปป์

3. เนยยโพธิสัตว์ ได้แก่ พระโพธิสัตว์ประเภทมีความเพียรมากกว่าปัญญา ใช้เวลาในการบำเพ็ญบารมีนานกว่าพระโพธิสัตว์ 2 ประเภทข้างต้น คือ 80 อสงไขย อีก 100,000 กัปป์

4.2 การบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์

การบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์ ปัญญาบารมีเป็นบารมีข้อหนึ่งในบารมี 30 ทัศที่พระโพธิสัตว์ทุกพระองค์จะทรงบำเพ็ญบารมีทั้ง 30 ทัศให้บริบูรณ์จึงจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การบำเพ็ญปัญญาบารมีเป็นการกระทำเพื่อเพิ่มพูนปัญญาให้ยิ่ง การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์จึงต้องบำเพ็ญมากกว่าผู้อื่นพระโพธิสัตว์ที่เน้นการบำเพ็ญปัญญาบารมีจะส่งผลให้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณเร็วกว่าการบำเพ็ญบารมีข้ออื่นๆ พระสมณะโคดมพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันสมัยที่พระองค์เป็นพระโพธิสัตว์ พระองค์ก็ทรงเน้นการบำเพ็ญปัญญาบารมี พระองค์จึงตรัสรู้เร็วว่าพระพุทธเจ้าพระองค์อื่น ๆ

4.3 คุณค่าของการบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์

จากการศึกษาการบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์ทำให้เกิดคุณค่า ดังนี้

1. คุณค่าด้านการพัฒนาตนเอง หมายถึง มนุษย์ทุกคนนั้นต้องมีการเรียนรู้ ฝึกฝนอบรมให้มีปัญญา เพื่อจะได้นำความรู้ไปฝึกฝนพัฒนาตนเอง ให้มีอาชีพการงานทำที่ดี นี้ว่าด้วยเรื่องของทางโลก แต่ในทางพระพุทธศาสนานั้นสอนให้พัฒนาตนเองด้วยการทำคุณงามความดีต่าง ๆด้วยหลักของบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ ทาน ศีล และภาวนา เพราะเรื่องของบุญกิริยาวัตถุ 3 เป็นหลักปฏิบัติที่ชาวพุทธจะต้องใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อความเจริญทางด้านคุณงามความดีจะได้เป็นประโยชน์ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า

2. คุณค่าด้านการพัฒนาสังคม หมายถึง การใช้ปัญญาบารมีทำให้สังคมมีความอบอุ่นซาบซึ้งสุขใจด้วยศรัทธา มีหลักใจมีความภูมิใจ ในชีวิตสะอาด ที่ได้ประพฤติแต่ความดีงามสุจริต มีความอิ่มใจในชีวิตมีคุณค่า ที่ได้เสียสละบำเพ็ญประโยชน์มีความแกล้วกล้ามั่นใจ ด้วยปัญญาที่จะแก้ปัญหานำพาชีวิตไป มีความโปร่งโล่งมั่นใจว่าได้ทำกรรมดี มีหลักประกันสู่ภพใหม่นอกจากนั้น ก็จะทำให้สังคมเกิดความรู้สึกนึกคิด ในการดำรงชีวิต

3. คุณค่าด้านทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา หมายถึง คุณค่าทางสังคมที่สามารถน้อมนำหลักธรรมกล่าวคือปัญญาบารมี ไปใช้ตามหน้าที่ของตนเพื่อการพัฒนาระบบคุณธรรมประจำใจให้มีขึ้น การพัฒนาด้าน อื่น ๆ ก็จะพัฒนาไปตามลำดับ ไม่เป็นผู้มืดบอด ใช้ปัญญาบารมีในการดำเนินชีวิต ใช้ปัญญาบารมีในการช่วยเหลือสังคม ตลอดถึงให้รู้จักการเสียสละการให้อภัยตามโอกาส ฐานะหน้าที่ของพลเมืองที่ดี

4. คุณค่าด้านการบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ หมายถึง ปัญญาอันวิเศษสุดย่อมพาตนเองพ้นไปจากวงเวียนแห่งการเวียนว่ายตายเกิด ทุกคนมีอยู่พร้อมแล้วเสมอกันมิแตกต่างกันเลยแม้แต่น้อย ในสมัยที่พระพุทธองค์ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณทรงเปล่งวาจายืนยันสัจธรรมข้อนี้ไว้ว่า "แปลกจริงหนอ เวไนยสัตว์ทั้งปวงต่างมีอนุตตรสัมมาสัมโพธิเหมือนกันหมดทุกคน ต่างกันแต่เพียงมีผู้รู้กับไม่รู้เท่ากัน" อนุตตรสัมมาสัมโพธิ จึงเป็นปัญญาสูงสุดที่ไม่มีสิ่งใดมาเทียบเคียงได้ แต่เพราะปุถุชนไม่รู้ถึงภาวะแห่งปัญญาอันสูงสุด จึงปราศจากศรัทธาในตัวเอง หนี้สินเวรกรรมที่สร้างไว้ จึงเป็นเสมือนเมฆหมอก บดบัง "ธรรมญาณ" ให้ถูกล่อหลอกและตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของอายตนะหกได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ชักจูงให้ลืมเลือน "ธรรมญาณ" อันแท้จริงมนุษย์จึงตกอยู่ในวังวนแห่งความหลงใหล และดูแคลนตนเอง

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรนำหลักปัญญาบารมีมาศึกษาเพื่อนำไปเป็นหลักสูตรในการเผยแผ่หลักการพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จและเกิดประโยชน์สูงสุด
2. หลักธรรมเรื่องปัญญาบารมี เป็นคุณธรรมที่สูงและสามารถสร้างให้เกิดมีขึ้นอยู่กับตนเองได้และยังปฏิบัติใช้ได้ในชีวิตประจำวัน เพราะช่วยส่งเสริมให้บุคคลเกิดความสงบสุขภายในใจด้วยการสะสมบารมี ถือว่าเป็นการสร้างบารมีโดยตรง
3. สถาบันการศึกษาและรัฐตลอดถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมเรื่องการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ให้ถูกต้อง และสอนให้สังคมดำเนินตาม เพื่อเป็นการลดละความเห็นแก่ตัว และลดความขัดแย้งในสังคมอย่างยั่งยืน

5.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “การบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์เพื่อช่วยเหลือตนเองจากภัย”
2. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “การบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์เพื่อเอาชนะศัตรู”
3. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “การบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์เพื่อช่วยเหลือบริวาร”
4. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “การบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์เพื่อแก้ไขสถานการณ์”
5. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “การบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์เพื่อบรรลุโพธิญาณ”

หัวข้อที่ผู้วิจัยเสนอนี้ เป็นประเด็นที่น่าสนใจ สำหรับผู้ที่สนใจในการค้นคว้าในขั้นที่ละเอียดยิ่ง ๆ ขึ้นไป และประเด็นที่นำเสนออาจจะมีผู้ที่ศึกษาค้นคว้าไว้บ้าง แต่กระจัดกระจาย และหลากหลาย ซึ่งก็เป็นการแนะนำให้ผู้ศึกษาค้นคว้าต่อไปได้นำไปพิจารณา เพื่อจะสืบค้นต่อไป

บรรณานุกรม

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกํ 2500.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอฏฐกถา. (2532-2539). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โรงพิมพ์วิญญาณ.

ข้อมูลทุติยภูมิ

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2532). **ทศปารมี ทศพิธราชธรรม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2536). **ทศปารมีทศพิธราชธรรม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

บรรจบ บรรณรุจิ. (2539). **พระโพธิสัตว์ ในนิกายเถรวาท**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

เสฐียร พันธรังษี. (2512). **พุทธศาสนามหายาน.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประยุรวงศ์.

แนวทางการพัฒนาตนเป็นธรรมทายาทในพระพุทธศาสนาเถรวาท
Guidelines for self-development as a Dharma heir in Buddhism

พระบัวใส วงศ์จันทร์ทา
Phra Buasai Vongchantha[1]
พระมหาพุทธสรณ์ ชัยสมบัติ
Phramaha Phouthasone Xaysomebath[2]
พระบัวเลียน ภูมิมะลัยสิทธิ์
Phra Bualiane Phoummalaisit[3]
พระครูวินัยธร บุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผศ.ดร.
Phrakhru Winaithorn Boonsri Ñāṇavuḍḍho Asst.Prof. Dr.[4]
พระมหาวิโรจน์ คุตฺตวีโร, ดร.
PhramahaViroj Guttaviro. Dr.[5]

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความหมาย ความสำคัญแนวทางการพัฒนาตนเป็นธรรมทายาท พร้อมทั้งเสนอแนวทางที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเพื่อเป็นธรรมทายาทในพระพุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อให้ชาวพุทธในยุคปัจจุบันนี้ปฏิบัติถูกต้องตามหลักพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรมทายาทผู้มีบทบาทและหน้าที่ในการรักษา พระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงต้องศึกษา และปฏิบัติตามโดยการศึกษาทางด้านพระปริยัติธรรม และนำไปสู่การปฏิบัติพัฒนาตนเป็นธรรมทายาทที่ดีในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อพระพุทธศาสนานั้นยังคงสืบต่อไป โดยผู้เขียนได้ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา พระพุทธศาสนาอื่นๆ เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาตนเพื่อเป็นธรรมทายาทในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อนำมาเรียบเรียงเป็นบทความนี้
คำสำคัญ : การพัฒนาตน, ธรรมทายาท, พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This academic article aims to study the meaning, importance and guidelines for self-development as Dharma heir, as well as to propose guidelines that are consistent with Buddhist principles related to self-development for Dharma heir in Theravada Buddhism and for Buddhists in the era. At present, the practice is correct according to the teachings of the Lord Buddha Dharma heir, who has a role and duty to preserve the teachings of the Lord Buddha, therefore must study and follow by studying the Dharma and lead to the practice of self-development as a good heir in Theravada Buddhism for Buddhism is continued by the authors who have studied the information from the Tripitaka, other Buddhist texts, academic documents, Buddhist works. Research related to self-development for Dharma heirs in Theravada Buddhism to be compiled into this article
Keywords: self-development, dharma heir, Theravada Buddhism

---

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาพุทธศาสน์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[2] นักศึกษาปริญญาโท สาขาพุทธศาสน์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[3] นักศึกษาปริญญาโท สาขาพุทธศาสน์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[4] อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
[5] อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

บทนำ

ก่อนพุทธเจ้าจะปรินิพพาน มีหลักฐานในพระสูตรที่แสดงว่าพระพุทธเจ้าทรงมีพระดำรัส ในการฝากฝังพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัททั้ง 4 ในฐานะที่เป็นธรรมทายาทโดยที่พุทธบริษัททั้ง 4 นั้นต้องมีคุณสมบัติในการเป็นผู้เผยแพร่ศาสนา สามารถแนะนำสั่งสอนธรรมะแก่ผู้อื่นได้ และนอกจากนี้ยังต้องสามารถปกป้องพระพุทธศาสนาได้ แต่ในพุทธบริษัททั้ง 4 นั้น ฝ่ายที่มีคุณสมบัติเหล่านี้ครบบริบูรณ์ และ สามารถทำหน้าที่ศาสนทายาทได้อย่างเต็มที่ก็คือฝ่ายบรรพชิต โดยเฉพาะภิกษุสงฆ์ เพราะมีโอกาสศึกษา และปฏิบัติธรรมมากกว่าฆราวาส และอยู่ใกล้ชิดศาสนามากกว่า ดังนั้นเมื่อฆราวาสไม่มีคุณสมบัติบริบูรณ์ในด้านการเผยแพร่ และปกป้องธำรงรักษาพระพุทธศาสนาได้จึงได้เป็นฝ่ายอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาไปโดยปริยาย การสืบต่อศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาระยะแรกเป็นการสืบต่อทางศาสนธรรมเริ่มจากพระสาวกรุ่นแรกที่ได้บรรลุธรรมแยกย้ายกันไปประกาศศาสนธรรม ผู้มีศรัทธาปรารถนาจะออกบวช ก็นำมาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อให้ประทานการอุปสมบท เช่น พระอัญญาโกณฑัญญะ ได้นำหลานชื่อปุณณมันตานีบุตรมาทูลขออุปสมบท ต่อมาพระพุทธองค์จึงได้ทรงอนุญาตให้พระสาวกสามารถที่จะทำการบรรพชาอุปสมบทกุลบุตรเองได้อีกทั้งมีความสามารถที่จะอบรมสั่งสอนให้ศิษย์ตั้งอยู่ในพระธรรมวินัยและหมั่นบำเพ็ญความเพียรเพื่อการบรรลุมรรคผล ท่านเหล่านั้นเมื่อบรรลุมรรคผล แล้วก็ช่วยกันประกาศศาสนธรรมต่อไปในภายหลังเมื่อพระพุทธศาสนาตั้งมั่นในชมพูทวีป จนกลายเป็นสถาบันศาสนาหลักในที่สุด

การธำรงรักษาพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นองค์แทนพระบรมศาสดาเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งที่พุทธบริษัททั้ง 4 โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์จะต้องรับภาระดังกล่าวในฐานะศาสนทายาท ท่านเหล่านั้น ได้ช่วยกันธำรงรักษาพระธรรมวินัยซึ่งเป็นตัวแทนพระศาสดาและถือเป็นตัวพระศาสนา ด้วยการสังคายนา เล่าเรียน และสั่งสอนสืบทอดกันต่อมาถึงปัจจุบัน ด้วยเหตุผลดังกล่าวพระพุทธศาสนา จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างศาสนทายาทให้คงอยู่ในพระพุทธศาสนาสืบต่อไป ซึ่งวิธีการสร้างศาสนทายาทนั้นจะผ่านสาวกของพระศาสดาด้วยการเผยแผ่ธรรม เพื่อโน้มน้าวใจกุลบุตรให้เข้ามาบวชเรียน เพราะการบวชเป็นการช่วยสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา หากไม่มีการบวช อายุพระพุทธศาสนาก็สั้นลง เนื่องจากไม่มีใครสืบต่อ ทั้งหลักธรรมคำสอน การเผยแผ่ค้าสอน การอบรมประชาชน การรักษาประเพณีต่างๆ อีกทั้งเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติไทยส่วนหนึ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ บรรพบุรุษผู้ยึดมั่นในพระพุทธศาสนานับตั้งแต่อดีตจนยุคปัจจุบัน จึงขวนขวายชักชวนนำพาบุตรหลานของตน ให้บรรพชาอุปสมบทในเมื่อโอกาสและสมัยเวียนมาถึง นับเนื่องจากอดีตจนถึง ณ ปัจจุบัน การบวชได้ปรับเปลี่ยนไปจากครั้งอดีตที่มีผู้บวชจำนวนมาก มีระยะเวลาการบวชนานก็เริ่มมีแนวโน้มจำนวน ผู้บวชน้อยลง ระยะเวลาในการบวชสั้นลง การบวชเช่นนี้ไม่เกินความจริงที่ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้เคยปรารภเรื่องการบวชเพียงระยะสั้น ในการอบรมข้าราชการที่บวชในช่วงฤดูร้อนว่า “ปัญหาเฉพาะหน้าก็คือ การไม่นิยมเข้ามาบรรพชาอุปสมบทของกุลบุตร หรือการบวชเข้ามาเพียงชั่วไม่กี่วัน ชั่ว 7 วัน ดูจะมากยิ่งขึ้นทุกทีดูน่าเป็นห่วงว่าในอนาคตอันใกล้นี้ พระจะไม่ค่อยมีในแต่ละวัด (Buddhadhasa Bhikku, 2543) ซึ่งก็สอดรับกับข้อสรุปของ Chamlerng Vuttichan, 2525) ที่สรุปว่า ตามสภาพความเป็นจริงที่เห็นอยู่ทั่วไปนั้นคนไทยนิยมการบวชเรียนหรือ บรรพชาอุปสมบทน้อยลง สัดส่วนของจำนวนพระภิกษุและสามเณร กับจำนวนพลเมืองต่ำมาก ส่วนที่มีการเห็นว่ามีการบรรพชาอุปสมบทกันก็ทำตามประเพณีเสียส่วนมาก ทั้งพระภิกษุสามเณรที่บวช แล้วไม่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างจริงจัง เพื่อให้รู้และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยได้อย่างถูกต้อง เคร่งครัดมีน้อยลง จำนวนพระภิกษุสามเณรนอกพรรษาน้อยกว่าในพรรษามาก และที่บวชตามประเพณีก็เช่นกัน มีการบวช 3 วัน 7 วัน 15 วัน เช่น บวชหน้าศพ บวชแก้บนเพิ่มมากขึ้น บวชเอาพรรษา 3 เดือน ไม่ค่อยเพิ่มมากนัก Phradhamapidok (Prayut Payutto, 2536) ได้กล่าวไว้ ในหนังสือชื่อสถานการณ์พุทธศาสนาพลิกหายนะเป็นพัฒนา มีใจความว่า การบวชเณรนี้เป็นส่วนสำคัญของพระพุทธศาสนา เป็นศาสนทายาท เป็นผู้ที่บวชเข้ามาแล้วมีโอกาสเล่าเรียนมาก และส่วนใหญ่จะได้เล่าเรียนพระธรรมวินัย เพราะวัยอยู่ในระยะเวลาที่จะเล่าเรียนศึกษา ช่วงเวลาของการที่ จะเล่าเรียนได้ก็เต็มที่หลังจากเรียนแล้วก็มีเวลาอีกมากที่จะทำงานให้พระศาสนาต่อไป แต่ปัจจุบันนี้เราหาสามเณรได้ยากสำหรับในภาคกลางนี้หาสามเณรได้ยากอย่างยิ่งโดยเฉพาะในเมืองแทบจะไม่มีเด็กบวชเลย จนกระทั่งเราต้องใช้วิธีจัดบวชสามเณรภาคฤดูร้อน อันนี้เป็นทางออกอย่างหนึ่ง ถึงแม้จะแก้ไขปัญหาที่แท้จริงไม่ได้แต่ก็ยังเป็นตัวผ่อนเบาว่าให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสรู้จักพระศาสนาบ้าง แต่เราจะหวังให้สามเณรเหล่านี้มาเป็นผู้รับผิดชอบดูแลการพระศาสนา ต่อไป

พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการพัฒนาตน เป็นศาสนาแห่งการฝึกอบรมตน เพาะฉะนั้นการพัฒนาตนเพื่อเป็นธรรมทายาทต้องปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา และการนำคำสอนทางพุทธศาสนา ไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาตนให้บรรลุเป้าหมายตามที่ได้กำหนดไว้คำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการพัฒนามากที่สุด มีอยู่ 3 คำได้แก่ สิกขา ภาวนา และทมะ การพัฒนาหรือการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงอะไรบางอย่างให้ดีขึ้น โดยอาจเป็นสิ่งที่ยังไม่ดีให้กลายเป็นดี หรือสิ่งที่ดีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาตนเอง ซึ่งอาจมองได้เป็น 2 ทาง คือ การพัฒนาตนให้เป็นคนดี กับการพัฒนาตนให้เป็นคนเก่ง พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่ส่งเสริมให้มนุษย์สามารถพัฒนาตนให้เป็นทั้งคนดี และคนเก่งอยู่มากมาย ตัวอย่างหลักธรรมเหล่านี้ ได้แก่ 1. หลักธรรมสำหรับการพัฒนาตนให้เป็นคนดี คือ 1) เบญจศีล หรือ ศีล 5 เป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยการรักษากาย และวาจาให้เรียบร้อยเป็นข้อปฏิบัติในการละเว้นจากความชั่ว และรู้จักควบคุมตัวให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน 2. เบญจธรรม หรือ เบญจกัลยาณธรรมเป็นหลักธรรมที่เกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีลโดยมุ่งเน้นที่การกระทำเพิ่ม มิใช่การละเว้นเพียงอย่างเดียว และหลักธรรมสำหรับการพัฒนาตนให้เป็นคนเก่ง ได้แก่ อิทธิบาท 4 มี ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำสิ่งนั้นๆอยู่เสมอ และยังปรารถนาที่จะทำให้สิ่งนั้นได้ผลดียิ่งขึ้น วิริยะความเพียร คือความขยันที่จะทำสิ่งนั้นด้วยความอดทนและไม่ท้อถอย จิตตะ ความคิด คือการตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยจิตให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป วิมังสา ความไตร่ตรอง คือการหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาหาข้อดีข้อบกพร่อง รู้จักคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง จนสุดท้ายเติมด้วยหลักธรรมแห่งพลังที่เรียกว่า พละ 5 อันเป็นหลักธรรมอันเป็นกำลังหรือทำให้เกิดความมั่นคง คือช่วยให้การทำงานลุล่วงสำเร็จได้ (ริวัตร จันทร์โสภา)

1. วิธีการศึกษาการพัฒนาตนเพื่อเป็นธรรมทายาท

ทุกคนต้องศึกษาหาความรู้จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต เพื่อเพิ่มพูนข้อมูลความรู้ และความสามารถไว้ในความจำของตนเอง สำหรับใช้เป็นข้อมูลในการปฏิบัติงานและดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพการศึกษาวิชาการทางโลกมักจะมุ่งเน้นในเรื่องการเพิ่มพูนข้อมูลด้านสติปัญญาทางวิชาการ (ทางโลก) ในความจำ และใช้ข้อมูลดังกล่าว ในการประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิต เพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัย 4 และอื่น ๆ ส่วนสำหรับดับความทุกข์ทางร่างกายเป็นหลักการศึกษาวิชาการทางธรรม มุ่งเน้นในเรื่องการเพิ่มพูนข้อมูลด้านสติปัญญาทางธรรมในความจำ และใช้ข้อมูลดังกล่าว ในการพัฒนาจิตของตนเอง โดยการรู้เห็นความคิดและควบคุมความคิดรวมทั้งการกระทำต่าง ๆ เพื่อให้พ้นความทุกข์ทางจิตใจ โดยไม่เบียดเบียนตนเองและหรือผู้อื่น

การศึกษาวิชาการทั้งทางโลก และทางธรรมไปพร้อมๆ กัน รวมทั้งฝึกปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันไปด้วย จะทำให้ท่านมีประสบการณ์ มีความชำนาญจนสามารถศึกษาปฏิบัติงาน และดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป ซึ่งเป็นชีวิตที่ประเสริฐของท่าน (พระไตรปิฎก พระวินัยปิฎก เล่มที่ 7 จุลวรรค ภาค 2 ปัญจสติกขันธกะ (เรื่องพระมหากัสสปเถระ สังคายนาปรารภคำของพระสุภัททวุฑฒบรรพชิต). พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ

เนื่องจากการการปฏิบัติงานและการดำเนินชีวิตของธรรมทายาทในยุคปัจจุบัน ส่วนใหญ่มักจะมุ่งตรงไปที่การใช้ข้อมูล สติปัญญาทางโลกใช้ความจำเป็นหลัก และมีการใช้ข้อมูลด้านสติปัญญาทางธรรมน้อยลง จึงอาจเป็นเหตุให้การ ปฏิบัติงานและการดำเนินชีวิตมีกิเลสเจือปนเข้ามาในความคิดและการกระทำเป็นผลให้การการพัฒนาตนเป็นธรรมทายาทขาดประสิทธิภาพ แล้วนำไปสู่ความไม่บริสุทธิ์ ไม่ยุติธรรม และไม่มีคุณค่า ขณะเดียวกันการดำเนินชีวิตก็มักจะไม่บริสุทธิ์ และอาจมีความทุกข์ทางจิตใจอยู่เสมอ ผู้ปฏิบัติตนเป็นธรรมทายาทที่ดี ควรใช้การดำเนินชีวิตโดยใช้ข้อมูลด้านสติปัญญาทางโลกและสติปัญญาทาง ธรรมควบคู่กันไปในชีวิตประจำวัน เพื่อไม่ให้มีกิเลสเจือปนเข้ามาในความคิดและการกระทำต่าง ๆ จึงทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ มีความบริสุทธิ์ มีความยุติธรรม มีคุณค่า ไม่มีความทุกข์ทางจิตใจ ซึ่งเป็นความสำเร็จของชีวิตทั้งทางโลกรวมทั้งทางธรรมไปพร้อมๆ กันด้วยอันนำมาซึ่งประโยชน์ (พระไตรปิฎก เล่มที่ 25, พระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ. (2559)

หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่มีความสอดคล้อง ที่สามารถฝึกฝนการพัฒนาตนเองเพื่อเป็นธรรมทายาทที่ดี คือ สิกขา 3 หรือไตรสิกขา เป็นข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือในการฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน ได้แก่ 1) อธิสีลสิกขา สิกขาคือศีลอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง 2) อธิจิตตสิกขา สิกขาคือจิตอันยิ่ง ข้อปฏิบัติ

ฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง และ 3) อธิปัญญาสิกขา สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง เรียกง่าย ๆ ว่า ศีล สมาธิ และปัญญา

2. ความหมายของการพัฒนาตนเพื่อเป็นธรรมทายาทในพระพุทธศาสนา

การพัฒนาตนเป็นการเรียนรู้และการปฏิบัติเพื่อไปสู่ความพอดี หรือการมี ดุลยภาพของชีวิต มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการดำเนินชีวิตของบุคคล กับสภาพแวดล้อม และมุ่งการกระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเอง รู้เท่าทันตนเอง เข้าใจตนเองมากกว่าการพึ่งพาอาศัยวัตถุ จึงเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตที่ยั่งยืน หลักการพัฒนาตนตามแนวพุทธศาสนาอันประกอบด้วยสาระสำคัญ 3 ประการ คือ1) ทมะ ได้แก่ การรู้จักข่มใจ ข่มระงับความเคยชินที่ไม่ดีทั้งหลายได้ ไม่ยอมให้กิเลสรบเร้า หลอกล่อชักนำไปสู่ความเลวร้ายได้ และการฝึกปรับปรุงตนเอง โดยทำคุณความดี ให้เจริญก้าวหน้า 2) สิกขา คือการศึกษา เพื่อให้รู้แจ้ง รู้จักประโยชน์ มองทุกอย่างเป็นการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงและพัฒนาตัวเอง เป็นกระบวนการฝึกฝนตนเองในการดำเนินชีวิต เรียกว่า ไตรสิกขา 3) ภาวนา คือ คำนี้ตรงกับคำว่าพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย กายภาวนา ศีลภาวนา และปัญญาภาวนา เทียบได้กับการพัฒนาทางกาย พัฒนาทางสังคม พัฒนาอารมณ์ และพัฒนาสติปัญญา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง ๆ ที่เป็นมนุษย์คนธรรมดา แต่เมื่อเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกแล้ว ได้อบรมจิตถึงที่แล้ว แม้กระทั่งเทพเทวดาทั้งหลายทั้งมวลก็ยังน้อมนมัสการแด่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553) คนเรานั้นสามารถฝึกฝนได้ซึ่งสามารถเตือนตนเองได้อยู่เสมอว่า เราสามารถฝึกฝนและพัฒนาตนเองได้อยู่เสมอ ฝึกในด้านของพฤติกรรม มีการฝึกฝนตนเองที่ดี สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้อยู่เสมอ ฝึกในด้านสมาธิ การควบคุมจิตใจ พัฒนาในด้านคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิต เช่นความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ มีสติและสมาธิ สามารถระลึกได้อยู่เสมอจนสามารถพัฒนา และเพิ่มประสิทธิภาพของสุขภาพจิตให้ดีขึ้นเรื่อยไป ฝึกในด้านปัญญา เป็นการพัฒนาในการรับรู้ความจริง รู้ในสิ่งที่เป็นจริงมีเหตุมีผล รู้จักในการวินิจฉัย ตลอดจนการรู้แจ้งถึงความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง รู้เท่าทันในสิ่งธรรมดาของโลก และชีวิต

3. ความหมายของธรรมทายาท

ธรรมทายาท หมายถึงผู้รับช่วงธรรมของพระพุทธเจ้ามาธำรงรักษาไว้ด้วยการศึกษาเล่าเรียนท่องบ่นทรงจำนำไปประพฤติปฏิบัติตาม และแนะนำสั่งสอนผู้อื่นต่อๆไป หรือด้วยการปฏิบัติตามโดยเริ่มตั้งแต่ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนาจนเข้าถึงมรรคผลนิพพานด้วยตนเองแล้วสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติ และเข้าถึงเช่นนั้นด้วย

4. บทบาทและหน้าที่ธรรมทายาท

ในโลกนี้มีศาสนาที่เกิดขึ้นมากมาย ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ศาสนาจำนวนมากจะดำรงอยู่ได้นาน ก็เพราะมีหลักคำสอนที่ชัดเจนและมีสาวกผู้น้อมนำคำสอนไปประพฤติปฏิบัติตาม นำไปเป็นหลักในการดำเนินชีวิตเพื่อถึงที่สุดแห่งคำสอนของศาสนานั้น ๆ แม้พระพระพุทธศาสนาก็เช่นกัน เมื่อมีองค์พระศาสดาคือพระพุทธเจ้าผู้ก่อตั้งพระพุทธศาสนาแล้ว ก็มีสาวกที่น้อมรับคำสอน และเผยแพร่ให้กว้างขวางสืบมากว่า 2500 ปี เป็นที่ทราบกันดีว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้มอบให้ใครรับเป็นภาระหน้าที่ในการดำรงพระศาสดาต่อ แต่ได้มอบพระธรรมและวินัยที่พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนไว้นั่นแหละให้เป็นพระศาสนา ฉะนั้นเหล่าสาวกก็ได้ช่วยกันศึกษาปฏิบัติและเผยแพร่พระธรรมและวินัย ซึ่งในปัจจุบันเรียกว่าพระไตรปิฎกนั่นเอง นำสืบมาจนถึงปัจจุบัน แม้บางครั้งเกิดความแตกต่าง มีนิกายต่าง ๆ เกิดขึ้น แต่เหล่าสาวกก็ยังคงยึดอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง คือการละชั่ว ทำดี และทำใจให้ผ่องใสสืบต่อพระพุทธศาสนามาจนถึงปัจจุบัน ก็ด้วยกำลังความสามัคคีของเหล่าพุทธบริษัท 4 นั่นเอง

การประพฤติปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนคือ การทำ “หน้าที่” ของพุทธบริษัท เพราะความหมายหนึ่งของธรรมะนั้นก็คือการปฏิบัติตามหน้าที่ ทำให้ได้รับผลเป็นความสุขความเจริญและดำรงพระพุทธศาสนาอยู่ได้ หากพุทธบริษัทปฏิบัติหน้าที่ไม่ถูกไม่ควรก็เป็นผลตรงกันข้ามฉะนั้น พุทธบริษัทต้องปฏิบัติ “หน้าที่ของชาวพุทธที่ดี” ดังนี้ หน้าที่ ตามหลักของพระพุทธศาสนาเป็น 3 ประการคือ 1. ละเว้นจากการทำบาปทั้งปวง 2. ถึงพร้อมด้วยการทำ

ความดี 3. ทำจิตให้สดใสผ่องแผ้ว ผ่องใส โดยปฏิบัติตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ ที่พระพุทธเจ้าได้ประทานไว้ให้อีกด้วย กล่าวคือ ไม่ว่าร้าย ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น

หน้าที่ในการปฏิบัติให้เป็นการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของพุทธศาสนิกชน 9 ประการคือ 1. แสดงตนเป็นพุทธมามกะแต่ยังเยาว์ ศาสนิกชนหลายศาสนามีการแสดงออกต่อผู้อื่นหรือต่อสาธารณะชนว่าตนได้เข้าเป็นสมาชิกหรือเข้านับถือศาสนานั้นๆแล้ว แต่ของพุทธศาสนาแต่เดิมมาก็มักจะถือกันว่านับถือพุทธศาสนาตามบิดา มารดา ไม่ได้มีการแสดงตนหรือสมัครเข้าเป็นสมาชิกแต่อย่างใดเลย ทำให้ตัวเองบางทีก็สงสัยว่าเป็นชาวพุทธขึ้นมาด้วยวิธีใด ฉะนั้นลักษณะที่น่าจะยอมรับกันไว้ข้อแรกก็คือ ให้ได้เข้าพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ถึงซึ่งพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึกเสียแต่ยังเยาว์ เริ่มตั้งแต่เข้าโรงเรียนซึ่งสถานศึกษาหรือสถาบันพุทธศาสนาหลายแห่งได้กระทำกันอยู่แล้ว 2. มีที่บูชาประจำบ้าน เพื่อเป็นที่เคารพกราบไหว้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย 3.ไหว้พระสวดมนต์ประจำวัน เป็นการเสริมข้อต้น ๆ ทั้ง 2 คือการระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ให้รู้จักความกตัญญูตามหลักธรรม ระลึกถึงคุณของผู้มีพระคุณมีบิดามารดาครูอาจารย์อย่างน้อยก่อนเข้านอนวันละครั้ง 4. ตักบาตรตามกำลังของตน เพื่อเป็นการสืบพระศาสนาด้วยการบำรุงพระภิกษุสงฆ์ให้ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย นำมาเผยแผ่แก่ประชาชนทั่วไปให้ประพฤติปฏิบัติทั้งเป็นการฝึกใจในการบริจาคทานด้วยแม้ทำไม่ได้ทุกวันก็อาจทำในวันเกิดหรือวันสำคัญทางศาสนาก็ได้ 5. ฟังธรรมเป็นนิจ ในวันพระหรือวันอาทิตย์ได้เข้าวัดฟังธรรมหรือแม้ทางสื่อสารมวลชนที่เผยแพร่อยู่ทั่วไป 6. ทำบุญและประกอบพิธีตามฤดูกาล เช่น วันสำคัญทางศาสนาหรือพิธีบำเพ็ญบุญต่าง ๆ ตามฤดูกาลนั้น ๆ 7. แสดงความเคารพเมื่อผ่านปูชนียวัตถุ ปูชนียสถานทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการน้อมรำลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย รวมทั้งพระภิกษุสงฆ์ที่ประพฤติตนสมควรแก่การกราบไหว้ในฐานะสาวกของ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า 8. มีเบญศีล เบญจธรรม ซึ่งเป็นหลักการเบื้องต้นที่จะให้คนละเว้นความชั่วแล้วทำความดีอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข พร้อมทั้งทำหน้าที่แนะนำข้อสงสัยให้กับผู้อื่นที่ไม่เข้าใจ 9. ผู้ชายต้องบวช แม้จะแสดงตนเป็นพุทธมามกะแล้วหรือเข้าเป็นสมาชิกของชาวพุทธแล้วยังมีอีกองค์การหนึ่งที่ผู้ชายควรหาโอกาสเข้าเป็นสมาชิกเพื่อศึกษาปฏิบัติยอมสละกายใจและเวลาเพื่อบวชเป็นภิกษุ รู้จุดมุ่งหมายของการบวชว่าเพื่ออะไร ต้องปฏิบัติอย่างไร มิใช่มีวัตถุประสงค์ เช่น บวชหน้าศพ บวชแก้บน บวชให้บิดามารดา บวชเพื่อแต่งงานหรือเพื่อประเพณีเท่านั้นจึงพอสรุปได้ว่า “หน้าที่ของชาวพุทธที่ดี” นั้นก็คือ การประพฤติปฏิบัติอย่างเข้าใจในพระพุทธศาสนา “ยึดหลักธรรมเป็นคติประจำใจ ยึดความมีระเบียบวินัยเป็นทางดำเนินชีวิต”

5. การพัฒนาตนธรรมทายาทในสมัยพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาลหรือในระยะการประกาศศาสนาของพระพุทธองค์บรรดาพระสาวก และสาวิกาทั้งหลายหรือที่เรียกกันว่าเป็นธรรมทายาท เพราะแต่ละท่านที่บวชเข้ามาในพระศาสนา ล้วนมีความประสงค์ที่จะเข้าถึงความหลุดพ้น จึงมุ่งบำเพ็ญความเพียรเพื่อให้บรรลุมรรคผลตามความประสงค์นั้น การดำเนินตามปฏิปทาของพระศาสดาการปฏิบัติธรรมที่พระองค์ทรงแนะนำสั่งสอน จนถึงการบรรลุมรรคผลของท่านเหล่านั้นจึงได้ชื่อว่าเป็นธรรมทายาทเพราะรับมรดกธรรมของพระศาสดาจนกระทั่งพระพุทธศาสนาได้มีลักษณะของสถาบันศาสนาคือการที่ผู้นำของแคว้นใหญ่ในชมพูทวีป และประชาชนส่วนใหญ่ในแคว้นนั้น ๆ ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา มอบตนเป็นพุทธมามกะการเผยแผ่ศาสนาจึงได้ทำอย่างเป็นระบบคล้ายกับกองทัพที่จะยกออกไปรบ โดยเปรียบพระพุทธเจ้าเป็นดุจพระธรรมราชา มีพระอัครสาวกเบื้องขวาคือพระสารีบุตรเป็นดุจพระธรรมเสนาบดีทั้งทรงยกย่องพระสาวก และพระสาวิกาทั้งที่เป็นบรรพชิต และฆราวาสที่มีคุณสมบัติโดดเด่นในด้านต่าง ๆ 26 ขึ้นเป็นเอตทัคคะ ดุจเป็นผู้นำในงานพระศาสนาในแต่ละด้าน ดังนั้นพระภิกษุก็ดีพระภิกษุณีสงฆ์ก็ดี รวมทั้งอุบาสกและอุบาสิกาที่เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันพระพุทธศาสนานี้จึงมีลักษณะของศาสนทายาทชัดเจนขึ้น

ในระยะแรกของการประดิษฐานพระพุทธศาสนาการสืบทอดศาสนธรรมในฐานะที่เรียกว่าธรรมทายาท ยังคงเป็นการทำเพื่อประโยชน์ตนเอง และประโยชน์ผู้อื่น (ตนเองบรรลุธรรมแล้วสอนผู้อื่นต่อ) ต่อมาจึงมีการเผยแผ่ศาสนาอย่างเป็นระบบขึ้น และมีการเล่าเรียนพระธรรมวินัย พระสาวกต่างรับธุระของพระศาสนาตามความสามารถของตน ในการเผยแผ่ธำรงรักษา รวมถึงปกป้องพระธรรมวินัยคือพระศาสนา จนกระทั่งพระพุทธองค์ทรงชราภาพก่อนเข้าสู่ปรินิพพานพระองค์ได้ตรัสพระพุทธดำรัสที่สำคัญไว้ว่า “พระธรรมวินัย จักเป็นศาสดาแทนพระองค์” (ที.ม. 10/216/164)

ดังนั้น การธำรงรักษาพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นองค์แทนพระบรมศาสดา จึงเป็นภาระหน้าที่อันสำคัญยิ่งของพุทธบริษัททั้ง 4 โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ที่จะต้องรับภาระดังกล่าวในฐานะศาสนทายาท ท่านเหล่านั้นได้ช่วยกันธำรงรักษาพระธรรมวินัยซึ่งเป็นตัวแทนพระศาสดา และถือเป็นตัวพระศาสนา ด้วยการสังคายนา เล่าเรียน และสั่งสอนสืบทอดกันต่อมาถึงปัจจุบัน เพราะเหตุนั้นพระพุทธศาสนาจึงจำเป็นต้องมีศาสนทายาท ศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา ได้ช่วย พระพุทธเจ้าประกาศเผยแผ่ศาสนามาโดยตลอด มีทั้งที่ติดตามพระพุทธองค์ไปประกาศศาสนาตามสถานที่ตั้งและที่แยกไปประกาศศาสนาด้วยตนเอง พระสาวกที่แยกตนไปประกาศศาสนาในภูมิลำเนาเดิมของตนเองนั้น มีส่วนสำคัญในการทำให้พระศาสนาสามารถแผ่ขยายออกไปได้อย่างกว้างขวาง เช่น พระรัฐบาลได้ทำให้พระเจ้า โกรัพยะแห่งแคว้นกุรุและชาวเมืองได้รู้จักและเกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนา

ส่วนอุบาสกและอุบาสิกาก็ยังเป็นกำลังสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าในอดีตที่ผ่าน ๆ มาคอยสนับสนุนให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องปัจจัย 4 ดังนั้นพระสงฆ์จึงเป็นแกนนำหลักในการเผยแผ่ประกาศหลักธรรมคำสอนสืบทอดอายุพระพุทธศาสนามาจากอดีตถึงปัจจุบันและต่อไปในอนาคตโดยมีอุบาสกและอุบาสิกาเป็นผู้สนับสนุน พร้อมกระนั้นก็ยังนำหลักธรรมคำสอนไปประพฤติปฏิบัติตามสมควรแก่ธรรม จึงทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองแผ่ ขยายไปอย่างกว้างขวางในทุกชนชั้นและทุกภูมิภาคของโลกถึงจะมีความแตกต่างหลากหลายในเรื่องของนิกายแต่ก็มีจุดหมายอันเดียวกัน คือความสงบสุขของปวงมนุษยชาติเราจะเป็นได้จากเหตุการณ์ในอดีตที่ผ่านมามีอุบาสกอุบาสิกา ตัวอย่างอยู่มากมายทั้งในสมัยที่พระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่และหลังจากที่เสด็จดับขันธ์ปรินิพพานไปแล้ว เช่น อนาถบิณฑิกเศรษฐีมหาอุบาสกและนางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นต้น ในสมัยพุทธกาลต่อมาภายหลังจากพุทธปรินิพพาน แล้วประมาณ 300 ปี พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้าสู่ดินแดนสุวรรณภูมิรวมทั้งประเทศไทยด้วยผู้มีส่วนสำคัญนี้ก็คือ พระเจ้าอโศกมหาราชที่ทรงยอมให้พระราชโอรสและพระราชธิดาบวชเป็นพระภิกษุและภิกษุณี แล้วส่งไปประกาศพระพุทธศาสนาในดินแดนต่าง ๆ 9 สายด้วยกัน ดังนั้นการบวชจึงถือว่าเป็นการรักษาและสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาโดยตรงและพิธีการบวชนี้จึงถือว่า เป็นพิธีที่สำคัญยิ่งของชาวพุทธ

6. สถานการณ์ของธรรมทายาทในสถานการณ์ปัจจุบัน

พระพุทธศาสนามีพระสงฆ์เป็นผู้นำ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ในระยะแรกพระสงฆ์ที่บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์มีอยู่เป็นจำนวนมาก ปฏิบัติตนเป็นผู้นำเป็นแบบอย่างแก่พระภิกษุสงฆ์อื่นในการเผยแผ่พระศาสนา เป้าหมายการบวชในสมัยนั้นคือบวชเพื่อมุ่งพระนิพพานกันจริง ๆ ให้ความสำคัญทั้งการศึกษาปริยัติและการปฏิบัติควบคู่กันไป นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เผยแผ่สั่งสอนประชาชนให้ปฏิบัติตามต่อไป พระพุทธศาสนาจึงเจริญรุ่งเรืองขึ้นอย่างรวดเร็ว

ต่อมาผู้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์มีจำนวนน้อยลง ในหมู่พระสงฆ์ก็มีทั้งผู้ที่มีใจรัก มีความเชี่ยวชาญทางด้านปริยัติและผู้ที่เชี่ยวชาญในด้านปฏิบัติ แต่เนื่องจากการศึกษาปริยัติเป็นสิ่งที่สามารถวัดความรู้ได้ ในขณะที่ธรรมปฏิบัตินั้นเป็นสิ่งที่รู้เฉพาะตน เป็นของละเอียด วัดได้ยาก และพระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญด้านธรรมปฏิบัติ มักมีใจโน้มเอียงไปในทางแสวงหาความสงบสงัด มักไม่ชอบการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ เมื่อเป็นเช่นนี้ หลังจากเวลาผ่านไปพระภิกษุสงฆ์ผู้มีความเชี่ยวชาญด้านปริยัติ จึงขึ้นมาเป็นผู้บริหารคณะสงฆ์ไปโดยปริยาย เมื่อพระภิกษุรุ่นใหม่ๆ เกิดขึ้น จึงมักได้รับการฝึกอบรม ในด้านพระปริยัติธรรมเป็นหลัก ส่วนธรรมปฏิบัติก็ค่อยๆ ลดน้อยถอยลง

ต่อมาเมื่อศึกษามากขึ้น ๆ ก็มีพระภิกษุที่เป็นนักคิด นักทฤษฎีจำนวนหนึ่งทนการท้าทายจากนักคิดนักปรัชญาของศาสนาอื่นๆไม่ได้ เมื่อถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องอภิปรัชญา เช่น โลกนี้โลกหน้า มีจริงหรือไม่, จิตมีการรับรู้ได้อย่างไร จึงได้เกิดแนวคิดของพระนักทฤษฎีสำนักต่างๆเพิ่มขึ้น ผลที่เกิดคือ เกิดความขัดแย้งในหมู่ชาวพุทธและพระพุทธศาสนาได้กลายเป็นศาสนาที่มีหลักคำสอนสลับซับซ้อน จนชาวบ้านฟังไม่เข้าใจ ประหนึ่งว่าพระพุทธศาสนากลายเป็นศาสนาของพระภิกษุเท่านั้น ส่วนชาวพุทธทั่วไปกลายเป็นชาวพุทธแต่ในนาม ไปวัดทำบุญตามเทศกาลตามประเพณีเท่านั้น ขณะเดียวกัน ก็มีพระภิกษุอีกกลุ่มหนึ่ง ได้หันไปปฏิบัติตามใจชาวบ้าน ซึ่งต้องการพึ่งพาอำนาจลึกลับและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงมีการเล่นเครื่องราง, ของขลัง, เวทมนตร์, คาถาต่าง ๆ วัตรปฏิบัติย่อหย่อนลง

7. แนวทางการปฏิบัติตนเป็นธรรมทายาท

จุดมุ่งหมายของการพัฒนาตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาได้แบ่งจุดหมายของชีวิตออกเป็น 2 ระดับ คือ จุดหมายระดับโลกียะ และ ระดับโลกุตตระ การจะเข้าถึงแต่ละจุดหมายนั้นมีวิธีการที่แตกต่างกัน และคุณสมบัติของ ผู้สำเร็จในแต่ละเป้าหมายก็แตกต่างกันเช่นกัน ดังมีรายละเอียด ดังนี้

1. **การพัฒนาตนแบบโลกิยะ** คำว่า โลกิยะ โลกียะ หรือโลกีย์ ที่เกี่ยวกับโลก เนื่องในโลก หรือเรื่องของชาวโลก ยังอยู่ในภพสาม ยังเป็นกามาวจร รูปาวจร หรืออรูปาวจร (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2546) หลักการขัดเกลาสำหรับฆราวาสนั้น เรียกว่า สังคหวัตถุหมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อเกื้อกูล หรือเป็นหลักการ สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1.ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของๆตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมบ ไม่เห็นแก่ตัว 2. ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสำหรับกาลเทศะ 3. อัตถจริยา คือ การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ ผู้อื่น 4. สมานัตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย (SomdejPhraNyanasamvara, 2535)

2. **การพัฒนาตนแบบโลกุตตรธรรม** โลกุตตรธรรม คือ ธรรมอันมิใช่วิสัยของโลก ไม่เนื่องในภพทั้งสาม หรือสภาวะพ้น โลก มี 9 ได้แก่ มรรค 4 ผล 4 และนิพพาน 1 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) เมื่อมีผู้เลื่อมใสในหลักคำสอนของพุทธศาสนาและบวชเข้ามาแล้ว จะต้องมีธุระสำคัญ อยู่ 2 ประการ คือ 1) คันถธุระ หมายถึง ธุระฝ่ายคัมภีร์หรือกิจด้านการเล่าเรียน การศึกษาจากคัมภีร์ พระไตรปิฎก ตำราทางพระพุทธศาสนา ตลอดถึงการแสวงหาความรู้จนเกิดความรู้ ความสามารถในด้านวิชาการต่างๆ เพราะฉะนั้นเมื่อบวชเข้ามาแล้วจึงต้องเรียนรู้วิชาการต่างๆ โดยเฉพาะไตรสิกขา 3 คือศีล การสำรวมกาย วาจา สมาธิ ความตั้งใจมั่น และปัญญา ความรอบรู้ 2) วิปัสสนาธุระ หมายถึง ธุระฝ่ายเจริญวิปัสสนาหรือกิจด้านการบำเพ็ญภาวนา หรือเจริญกรรมฐาน อันรวมทั้งสมถะที่เป็นเบื้องต้น ซึ่งเรียกรวมเข้าไว้ด้วยโดยฐานมีวิปัสสนา เป็นส่วนสำคัญและคลุมยอดนั่นเอง

เมื่อธรรมทายาทผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้ฝึกตนตามแนวทางที่ถูกต้องตามทฤษฎีทางพระพุทธศาสนา ก็จะเจริญก้าวหน้างอกงามในหน้าที่การงาน สามารถดำเนินชีวิตไปได้อย่างถูกต้องเรียบง่าย พอเพียงต่อการดำรงชีพ ไม่ยึดติดอยู่ในเทคโนโลยีมากจนเกินเหตุ หากไม่รู้เท่าทันก็จะไม่ก่อประโยชน์อะไรเลยในหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาจะเน้นเรื่องการใช้ชีวิตไม่ให้ฟุ้งเฟ้อ รู้จักประหยัด อดออม เพราะฉะนั้น การพัฒนาตนอย่างถูกต้องนั้น จึงมีคุณประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในหลาย ๆ ด้าน ในทางพระพุทธศาสนามีจุดประสงค์ในเชิงบวก คือ เป็นไปเพื่อความเจริญแก่ตนเองและบุคคลอื่น จุดหมายปลายทางอาจแตกต่างกันออกไป เพราะความเข้มข้นของหลักธรรมในการ นำไปปฏิบัตินั้น ต่างชั้นกันอย่างสิ้นเชิง ดังนั้น ผลที่ได้รับจึงต่างกัน มนุษย์สามารถที่จะเลือกเกิดได้ เลือกที่จะเป็นดังใจปรารถนาของตนได้ ถ้าไม่เกินวิสัยแห่งปัญญาและเหตุแห่งผลบุญ ผลทานที่ตนเคยสั่งสมมาแต่ก่อน มองโดยภาพรวมอธิบายเพิ่มเติมได้ว่า "หลักการทางโลกิยะ" ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติ ยังวนเวียนอยู่ในกามภพมีการเวียนว้ายตายเกิด และหลักการทาง "โลกุตตระ" มีเป้าหมายไปสู่การบรรลุธรรมในชั้นสูงสุด กล่าวคือ นิพพานนั่นเอง เหตุนั้น การพัฒนาตนของแต่คนจึงมีเป้าหมายแตกต่างกัน ดังนั้นจึงต้องอาศัยหลักการดังกล่าว เพื่อทำความเข้าใจในหลักการ เพื่อการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักการทางพระพุทธศาสนา เพื่อความเจริญงอกงามแก่ตนเอง และเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อบุคคลอื่น เพราะมนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยกัน และกันสังคมโลกก็จะเกิดความสงบ ร่มเย็นเป็นสุขสืบไป

สรุป

การบวชเป็นธรรมทายาทในพุทธศาสนาแบบเถรวาท หรือหินยาน พาหนะน้อย หรือนิกายฝ่ายใต้เผยแผ่มาทางเอเชียใต้ ได้แก่ ศรีลังกา ไทย กัมพูชา ลาว โดยเฉพาะในประเทศไทย การบวชสืบต่ออายุพระพุทธศาสนามีมาแต่ในอดีตตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา กรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งก็มีพระมหากษัตริย์ได้ทรงผนวช ให้การอุปถัมภ์เรื่อยมาจนปัจจุบัน การบวชในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลสมัย เพียงสนองตอบความต้องการที่ตกอยู่ภายใต้กรอบ

ของการบริโภคความทันสมัย วัตถุ เงินตรา เกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นต้น ได้ขยายไปสู่สังคมระดับชุมชน ระดับประเทศ ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าวเป็นผลมาจากรากเหง้าการแบ่งแยกทางชนชั้นผ่านระบบศักดินา เจ้าขุนมูล นายจะแสดงความเหนือกว่าชนชั้นอื่นด้วยงานพิธี เครื่องแต่งตัว ของใช้การท้าบุญทำทาน จากการขาดพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเรื่องการบวชอีกทั้งยังมีระบบความคิดชุดหนึ่งของชาวบ้านที่มองว่า การบวชเป็นพระภิกษุสามเณร เป็นการเอาเปรียบสังคมเป็นภาระทางสังคม เป็นคนอนาถาไร้ที่พึ่งพิง ซึ่งการมองตามแนวคิดเช่นนี้เป็นพียงการมองในจุดยืนที่อยู่ข้างความเป็นอคติที่เกิดจาก การรับรู้จากมโนทัศน์ที่ผลิตซ้ำออกมาจากสื่อผ่านระบบคิดเท่านั้นหาได้มองการบวชเป็นวิถีชีวิตที่ทักทอมาจากอดีตที่ได้พยายามซ่อนความหมายของการบวชไว้เบื้องหลัง ไม่ว่าจะเป็นความหมายที่ผูกติดไว้กับสังคม วัฒนธรรม การเมือง และด้านเศรษฐกิจทำให้การบวชมีระยะสั้นลง มีผู้เข้ามาบวช ลดลงดังปรากฏในปัจจุบัน

การพัฒนาตนเพื่อเป็นธรรมทายาทในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นต้องประกอบด้วยสาระสำคัญ 3 ประการ คือ 1) ทมะ ได้แก่ การรู้จักข่มใจ ข่มระงับความเคยชินที่ไม่ดีทั้งหลายได้ ไม่ยอมให้กิเลส รบเร้า หลอกล่อชักนำไปสู่ความ เลวร้ายได้ และการฝึกปรับปรุงตนเอง โดยทำคุณความดีให้เจริญก้าวหน้า 2) สิกขา คือการศึกษา เพื่อให้รู้แจ้งรู้จักประโยชน์ มองทุกอย่างเป็นการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงและพัฒนาตัวเอง เป็นกระบวนการฝึกฝนตนเองในการดำเนินชีวิต เรียกว่า ไตรสิกขา 3)ภาวนา คือ คำนี้ตรงกับคำว่าพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย กายภาวนา ศีลภาวนา และปัญญาภาวนา เทียบได้กับการพัฒนาทางกาย พัฒนาทางสังคม พัฒนาอารมณ์ และพัฒนาสติปัญญา จุดมุ่งหมายของการพัฒนาตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

จากการเขียนบทความวิชาการนี้ ผู้เขียนได้เห็นถึงความสำคัญ และแนวทางในการพัฒนาตนเป็นธรรมทายาทพร้อมทั้งได้เห็นถึงข้อเสนอแนวทางที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเพื่อเป็นธรรมทายาทในพระพุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้ชาวพุทธในยุคปัจจุบันนี้ปฏิบัติถูกต้องตามหลักพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรมทายาทผู้มีบทบาท และหน้าที่ในการรักษาพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และจะได้ปฏิบัติตรงตามหลักเป้าหมายของพระพุทธศาสนา จุดหมายระดับโลกียะ และระดับโลกุตตระ การพัฒนาตนแบบโลกิยะ เป็นการพัฒนาที่เกี่ยวกับโลก เนื่องในโลกหรือเรื่องของชาวโลกยังอยู่ในภพสาม ยังเป็นกามาวจร รูปาวจร หรืออรูปาวจ และการพัฒนาตนแบบโลกุตตรธรรม คือ ธรรมอันมิใช่วิสัยของโลก ไม่เนื่องในภพทั้งสาม หรือสภาวะพ้น โลก มี 9 ได้แก่ มรรค 4 ผล 4 และนิพพาน 1 เซิ่งเป็นอุดมการณ์สูงสุดของพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา (2525). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง, เล่มที่ 4, 10, 11, 15, 20, 22, 23.** พิมพ์เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี, กรุงเทพฯ กรมการศาสนา.

พระสูตรและอรรถกถาแปล มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ เล่มที่ 1 ภาคที่ 1. (2536). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), สมเด็จ. (2561). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 40. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ผลธัมม์.

วิกิพีเดีย (2562). พุทธบริษัท 4 แหล่งที่มา https://th.wikipedia.org เข้าถึงข้อมูลวันที่ 8 กันยายน 2563

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2550). **พระไตรปิฎกฉบับประชาชน.** กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.

สุวัฒนเมธาคุณ, พระครูปลัด. (2562). **ประวัติและพัฒนาการพระพุทธศาสนา**. นครปฐม: สาละพิมพการ, 2562.

สามารถ มังสัง (2556). พุทธบริษัท 4 แหล่งที่มา https://webcache.googleusercontent.com เข้าถึงข้อมูลวันที่ 8 กันยายน 2563

อาชว์ภูริชญ์ น้อมเนียน, หน้าที่ของบริษัท 4 แหล่งที่มา https://www.gotoknow.org เข้าถึงข้อมูล วันที่ 8 กันยายน 2563

Chamlerng Vuttichan. (2525). **Personal Research Paper: Sangha and Religious Affairs for National Security**. Bangkok: Religious Affaires Printing House.

Phradhamapidok (Prayut Payutto). (2540). **Buddhism in Asia**. Bangkok: Dhammasapa.

ปรากฏการณ์เชิงดิรัจฉานวิชาในสังคมไทย
Phenomenon of the Beast in Thai society

พระพิทักษ์ อาจารสมฺปนฺโน[1]
พระศรีวินยาภรณ์, ดร.[2]
พระมหาสันติราษฎร์ ฌานสนฺติ, ดร.[3]

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา “ปรากฏการณ์เชิงดิรัจฉานวิชาในสังคมไทย” (1) เพื่อศึกษดิรัจฉานวิชาในพระพุทธศาสนาเถรวาท (2) เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ดิรัจฉานวิชาในสังคมไทย (3) เพื่อวิเคราะห์ปรากฏการณ์เชิงดิรัจฉานวิชาในสังคมไทย พบว่าปรากฏการณ์ดิรัจฉานวิชาในสังคมไทยมีอยู่มากมายและเป็นที่แพร่หลายในวงกว้างของทุกชนชั้นทางสังคม พุทธศาสนิกชนในสังคมไทยแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม (1) กลุ่มสังคมที่ยังไม่เข้าใจหลักการพระพุทธศาสนาว่าพระพุทธเจ้าสอนอะไรกันแน่ มีตัวศรัทธามากแต่ไม่มีปัญญากำกับ จัดเป็นโลกิยสัทธา (2) กลุ่มสังคมที่มีแก่นพระสัทธรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยว เห็นถูกต้องแท้เห็นประจักษ์ด้วยปัญญามั่นคงไม่หวั่นไหว จัดเป็นโลกุตตรสัทธา ดิรัจฉานวิชาในสังคมไทย มีมากมายในเรื่องการเสี่ยงทาย ขอโชคลาภ บนบาน ทำนาย ดูดวง ทายทัก ส่วนมากจะเป็นลัทธิเสี่ยงโชค เป็นสิ่งที่ล้วนหาเหตุหาปัจจัยมิได้ “อเหตุวาท” คือ อเหตุอปัจจัยวาท ในลัทธินอกพระพุทธศาสนา การที่พุทธศาสนิกชนในสังคมไทยไปยุ่งเกี่ยวกับดิรัจฉานวิชามีความเป็นไปในสองทางที่ทำให้เกิดความเสื่อม (1) พุทธบริษัทสี่เสื่อม เพราะเหตุแห่งการประกอบอาชีววิบัติ เป็นไปในทางที่เสื่อมเพราะไม่สามารถสมหวังกับชีวิตที่มุ่งหวังประโยชน์อันใดกับดิรัจฉานวิชา (2) พระสัทธรรมเสื่อมสูญสิ้นไป เพราะพระภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมเป็นผู้ดำรงซึ่งพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เมื่อไม่ตรัสสอนสิ่งที่พระพุทธเจ้าสั่งสอน ย่อมยังให้พระสัทธรรมในพระศาสนานี้เสื่อมหายไปด้วย

คำสำคัญ: ปรากฏการณ์, ดิรัจฉานวิชา, สังคมไทย

Abstract

This article aims to study “The Phenomenon of Death in Thai Society” (1) To study the phenomenon of animal subjects in Theravada Buddhism (2) To study the phenomenon of animal subjects in Thai society (3) To analyze the phenomena of animal subjects in Thai society It was found that the phenomenon of virtuous subjects in Thai society is abundant and widespread among all social classes. Buddhists in Thai society are divided into two groups: (1) the social group that does not understand the principles of Buddhism and what exactly the Buddha teaches; They have a lot of faith but no wisdom to direct them. Classified as Lokisadha (2) a social group with the core of the Buddha Dharma as an anchor Seeing it is true, seeing it with unshakable wisdom classified as the world of faith Animal subjects in Thai society There are many things about fortune telling, fortune telling, fortune telling, fortune telling, greetings, most of them are cult. It is all things that are

[1] นักศึกษาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: phithakboonyaphaphong@hotmail.com โทรศัพท์ 097-182-1312
[2] อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก อาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[3] อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม อาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

inexorable cause and effect. in non-Buddhist There are two ways in which Buddhists in Thai society get involved in animal disciplines that lead to the deterioration of the four Buddhist companies. because of the cause of occupational misfortune It is in a way that is deteriorating because it cannot be fulfilled with a life that aims for any benefit with the animal kingdom. because a monk in this Dharma and Discipline is the one who maintains the teachings of the Buddha. when not teaching what the Buddha taught would also cause the true Dharma in this religion to disappear as well

Keywords: Phenomenon, Dirajan Wicha, Thai society

1. บทนำ (Introduction)

ในสมัยปัจจุบันสังคมไทยเป็นยุคของโลกโลกาภิวัตน์ที่สามารถจะติดต่อสื่อสาร พูดคุย อย่างไม่มีข้อจำกัด เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่สังคมไทยเสพสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในสื่อสารสนเทศ หนังสือ สื่อออนไลน์ หากสิ่งเหล่านี้ไม่มีองค์ความรู้ในทางพระพุทธศาสนา คนในสังคมก็จะเชื่อสิ่งนั้นและเข้าใจผิด ว่าเป็นที่สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน ซึ่งสังคมไทยบางกลุ่มของสังคมที่มีอิทธิพลได้สร้างรูปแบบความเชื่อดั่งเดิมกับศาสตร์สมัยใหม่ให้กลมเกลียวเสมือนประหนึ่งว่าเป็นคำสอนของพระพุทธศาสนาเข้าไปด้วย ที่เรียกว่า เดรัจฉานวิชา ผสมผสานกับวัฒนธรรมร่วมสมัย และเป็นปรากฏการณ์ของสื่อสังคมที่ทุกคนเข้าถึงได้ สื่อสังคมมีอิทธิพลสูงมากในยุคสมัยใหม่ สามารถโน้มน้าวผู้คนในสังคมได้และชักจูงไปตามกระแสที่สร้างขึ้น อันที่จริงแล้วเรื่องความเชื่อที่ผิดเพี้ยนที่เกิดขึ้นในสื่อสังคมต่างๆ คือ สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนสมณพราหมณ์ที่หลงอยู่ในความเห็นผิด สิ่งเหล่านี้เป็นทางของลัทธินอกพระพุทธศาสนา เช่น พวกฤๅษีโยคี ที่ทำมาก่อน พระพุทธองค์ทรงตรัสว่าสิ่งเหล่านี้เป็นการเลี้ยงชีพที่ผิด (อาชีววิบัติ) ทรงห้ามมิให้พระภิกษุในพระพุทธศาสนาทำการเรียนการสอน ในความหมายสำหรับภิกษุ คือ ความรู้ที่ขวางต่อทางพระนิพพาน เช่น รู้ในการทำเสน่ห์ รู้เวทมนตร์ที่จะทำให้คนถึงวิบัติ เป็นหมอผี หมอดู หมองู หมอยา ทำพิธีบวงสรวง บนบาน แก้บน เป็นต้น เมื่อเรียนหรือใช้ปฏิบัติ ตนเองก็หลงเพลินหมกมุ่น และส่วนมากทำให้ผู้คนลุ่มหลงงมงาย ไม่เป็นอันปฏิบัติกิจหน้าที่หรือประกอบการตามเหตุผล โดยเฉพาะตัวพระภิกษุก็จะขวางกั้นขัดถ่วงตนเองให้ไม่มีกำลังและเวลาที่จะบำเพ็ญสมณธรรม เรียกว่า ดิรัจฉานวิชา (ป.อ.ปยุตฺโต, 2561: 105) ด้วยดิรัจฉานวิชา เป็นศีลของพระภิกษุตามหลักมหาศีล ซึ่งไม่ใช่ทางหลุดพ้นไม่เป็นทางไปสู่พระนิพพาน พุทธศาสนิกชนในสังคมไทยมักจะหาที่พึ่งที่สามารถจะช่วยให้ความหวังเป็นแรงบันดาลใจให้ประสบผลสำเร็จในสิ่งที่ตนเองปรารถนา สิ่งอันใดที่อยู่ตรงหน้าที่จะไขว้ขว้ามาได้ก็เอาหมด เนื่องด้วยมนุษย์ปุถุชนคนธรรมดาที่ยังมีกิเลสตัณหาครอบงำให้เกิดความโลภ อยากมีอยากเป็น อยากประสบกับความสุขความเจริญในหน้าที่การงาน เป็นหน้าเป็นตาทางสังคม อยู่กับสังคมร่วมสมัยที่มีสิ่งล่อตาล่อใจแบบวัตถุนิยมตามสมัยของโลกที่พัฒนาแบบก้าวกระโดดที่คอยชักจูงผู้คนในสังคมให้คล้อยตาม หล่อหลอมไปตามกระแสนิยมที่เราทุกคนแทบจะตามไม่ทัน บทความนี้จึงน่าจะเป็นประโยชน์ของพระศาสนาในสังคมไทยในอนาคต และทิศทางของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย ที่จะไม่เชื่ออะไรง่ายๆ ที่ไม่เป็นไปเพื่อความสุขที่แท้จริงที่ถูกต้อง (สัทธรรม) เพื่อโลกุตรธรรมตามหลักของพระพุทธศาสนาเถรวาทในสังคมไทยปัจจุบัน

2. ดิรัจฉานวิชาในพระพุทธศาสนาเถรวาท

คำว่า “ดิรัจฉานวิชา” ตรงกับภาษาบาลีว่า “ติรัจฉานวิชา” และตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Low Arts” แปลตามรูปศัพท์ คำว่า “ติรัจฉานวิชา” หมายถึง ความรู้ที่ขวาง วิชาที่ขวาง ขวางสวรรค์ขวางนิพพาน ไม่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติธรรม (ทวีศักดิ์ ใครบุตร, 2555: 21) และการทำคุณความดีของพระสงฆ์ จึงไม่เหมาะสมต่อการบรรลุมรรคผลนิพพาน เพราะเป็นวิชาที่หมกหมุ่น เพลิดเพลิน หลงงมงาย ยึดติดกับสิ่งที่ไม่เป็นเหตุเป็นผล อันเป็นการเสียเวลาไม่ประกอบภารกิจหน้าที่อันพึงกระทำตามพระธรรมวินัย ดิรัจฉานวิชา เป็นความรู้นอกพระศาสนา พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติห้ามไม่ให้พระสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนดิรัจฉานวิชา ในสมัยพุทธกาลมีพระสงฆ์กลุ่มหนึ่งชื่อ “กลุ่มภัพพัคคีย์” เรียนดิรัจฉานวิชา ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงเรียนดิรัจฉานวิชา รูปใดเรียน ต้องอาบัติทุกกฏ สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์

สอนดิรัจฉานวิชา ชาวบ้านเพ่งโทษติเตียน โพนทะนาว่าเหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสอนดิรัจฉานวิชา รูปใดสอน ต้องอาบัติทุกกฎ (วิ.จุล. 7/183-184/82-83) จะเห็นได้ว่า ดิรัจฉานวิชา มีมานานแล้วและปรากฏในสมัยพุทธกาล เพราะก่อนที่พระพุทธศาสนาจะอุบัติขึ้นในโลก ก็มีลัทธิความเชื่อต่าง ๆ อยู่มากมายในสมัยนั้น พระพุทธองค์ก็ทรงเว้นขาดจากการทำติรัจฉานวิชา ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวกฉันโภชนาที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลี้ยงชีพโดยทางผิด ด้วยติรัจฉานวิชาเห็นปานนี้ คือ ทำพิธีบนบาน ทำพิธีแก้บน ร่ายมนต์ขับผี สอนมนต์ป้องกันบ้านเรือน ทำกะเทยให้กลับเป็นชาย ทำชายให้กลายเป็นกะเทย ทำพิธีปลูกเรือน ทำพิธีบวงสรวงพื้นที่ พ่นน้ำมนต์ รดน้ำมนต์ ทำพิธีบูชาไฟ ปรุงยาสำรอก ปรุงยาถ่าย ปรุงยาถ่ายโทษเบื้องบน ปรุงยาถ่ายโทษเบื้องล่าง ปรุงยาแก้ปวดศีรษะ หุงน้ำมันหยอดหู ปรุงยาตา ปรุงยานัตถุ์ ปรุงยาทากัด ปรุงยาทาสมาน ป้ายยาตา ทำการผ่าตัดรักษาเด็ก ใส่ยาชะแผล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ปุถุชนกล่าวชมตถาคต จะพึงกล่าวด้วยประการใด ซึ่งมีประมาณน้อย ยังต่ำนัก เป็นเพียงศีลนั้นเท่านี้แล (ที.สี. 9/25/10)

ดิรัจฉานวิชา เป็นสิ่งต้องห้ามของภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพื่อไม่ให้เกิดความเสื่อมของพระสัทธรรมที่พระพุทธองค์ให้ยึดถือและปฏิบัติตามเพื่อความเป็นไปในการดับทุกข์ และไม่มุ่งหวังโลกิยะ การหมกหมุ่นในกาม เป็นเรื่องของทางโลกพระภิกษุในธรรมวินัยนี้ควรเว้นขาด เพราะไม่เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติธรรม และยังกิเลส อาสวะ ให้พอกพูนยิ่งขึ้นไปอีก นอกจากนี้ ภาพความเป็นพระสงฆ์ ในพระศาสนานี้ ก็เป็นสิ่งที่ขัดต่อภาพลักษณ์ของการดำรงสมณเพศที่ทำให้ชาวบ้านมองว่าเป็นเรื่องไม่เหมาะสม และยังความเสื่อมศรัทธาอีกด้วย การยึดมั่น ถือมั่นด้วยอำนาจกิเลสหรือการตั้งตนเป็นที่ตั้งในความไม่รู้จริงนั้น เป็นการยึดถือที่ผิด เป็นอุปาทาน ว่าความถือมั่นศีลพรต คือความยึดถือผิดพลาดไปว่า จะบริสุทธิ์ หลุดพ้นได้เพียงด้วยศีลและพรต ได้แก่การถือศีล ระเบียบ แบบแผน บทบัญญัติ และข้อปฏิบัติต่าง ๆ โดยสักว่าทำตาม ๆ กันไปอย่างงมงาย เห็นเป็นขลังหรือศักดิ์สิทธิ์ ติดอยู่แค่รูปแบบหรือพิธีรีตองก็ดี ถือด้วยตัณหาและทิฏฐิ คือปฏิบัติเพราะอยากได้ผลประโยชน์ตอบแทนอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเพราะเห็นว่าจะทำให้ได้เป็นนั่นเป็นนี่ ก็ดี ไม่เป็นไปตามความหมายและความมุ่งหมายที่แท้จริงของศีลและวัตร ทำให้ปฏิบัติเขวออกนอกลู่นอกทาง หรือเลยเถิดไป ไม่เข้าสู่อริยมรรค หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “สีลัพพตปรามาส” (ป.อ. ปยุตฺโต, 2543: 245)

แม้ดิรัจฉานวิชาจะเป็นความรู้ที่มีการเรียนการสอนและใช้กันอย่างแพร่หลาย แต่สำหรับพระพุทธศาสนาถือว่า ดิรัจฉานวิชาเป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์ เพราะทำให้จิตฟุ้งซ่าน และขัดขวางต่อการบรรลุ “นิพพาน” อันเป็นประโยชน์สูงสุดที่มนุษย์พึงมีพึงได้ในชีวิต ซึ่งนอกจากจะเป็นการเบียดเบียนชีวิตของพระสงฆ์เองแล้วก็ยังเป็นการเบียดเบียนชีวิตของผู้อื่นอีกด้วย ถ้าพระสงฆ์ใช้ดิรัจฉานวิชาเป็นเครื่องมือในการหลอกลวงชาวบ้านให้เข้าใจผิดหรือได้รับความเดือนร้อน ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าบัญญัติห้ามไม่ให้พระสงฆ์ศึกษาหรือนำดิรัจฉานวิชาไปใช้เพื่อแลกกับลาภสักการะ เพราะถือเป็นการดำรงชีวิตอย่างมิจฉาชีพหรือที่เรียกว่า “อาชีววิบัติ” ซึ่งไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย (ทวีศักดิ์ ใครบุตร, 2555: 9-10) การประกอบมิจฉาชีพ หาเลี้ยงชีพในทางที่ผิด ก็ย่อมส่งผลให้เกิดความวิบัติ ทั้งความวิบัติแห่งทิฏฐิ คือ ความเห็นผิดคลาดเคลื่อน ไปจากพระธรรมวินัย วิบัติแห่งอาจาระ ในความประพฤติเสียหายจรรยามารยาทไม่งดงาม ศีลก็วิบัติ ผิดศีล เสียศีลที่ถือครอง ไม่เหมาะสมกับสมณในศาสนานี้ มีอาบัติตั้งแต่เบาไปถึงสูงสุด คือ ต้องอาบัติ ปาราชิก หรือ สังฆาทิเสส เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระสัญชัย ญาณวีโร (ทิพย์โอสถ) (พระสัญชัย ญาณวีโร, 2560) ที่ทำการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์เดรัจฉานวิชาที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก” พบว่า หลักการทางพระพุทธศาสนามีจุงมุ่งหมายเพื่อการบรรลุนิพพานหรือ การพ้นจากทุกข์ทั้งปวง พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสาร ดังนั้นการสอนเดรัจฉานวิชาไสยศาสตร์ หมอดู การทรงเจ้าและการปลุกเสกเป็นเรื่องนอกพุทธ เพราะวิชาเหล่านี้เป็นไปเพื่อประโยชน์ สุขทางกามสุข ไม่เป็นไปเพื่อการบรรลุมรรคผล จัดเป็นเดรัจฉานวิชาถือว่าเป็นการประพฤตินอกทาง (อุปปถกิริยา หรือ อเนสนา) รวมถึงการทำนายดวงชะตา การประกอบยาเพื่อรักษาโรค ก็เป็นสิ่งที่ พระสงฆ์ไม่ควรทำ พิธีกรรมเพื่อให้ผลคือหนังเหนียวอยู่ยงคงกะพัน เมตตามหานิยม ซึ่งเป็นเรื่องที่ผิดพุทธบัญญัติทั้งนั้น เป็นเรื่องชวนให้หลงผิด ทำให้งมงาย ก่อให้เกิดความหลงผิดอย่างใหญ่ คิดว่าสิ่ง เหล่านี้เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา อาจพาหลงไปยึดติดเป็นที่พึ่งแทนที่จะใช้ปัญญาตามคำสอน ของพระพุทธเจ้าให้เชื่อในเรื่องกรรมและผลของกรรม ไตรสิกขา อริยสัจสี่ หลักอัปปมาทธรรม ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์กำลังมีอิทธิพลอย่างมากต่อ

สังคมไทยปัจจุบัน ถึงแม้ว่าโลกจะเจริญก้าวหน้าทาง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพียงใดก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถละความเชื่อถือในเรื่องเดรัจฉานวิชานี้ได้ ในบริบทของสังคมไทย เดรัจฉานวิชาเหล่านี้ยังมีส่วนช่วยให้เกิดกำลังใจแก่บุคคลผู้ที่กำลังมีความทุกข์ หรือความไม่สบายใจ ให้เกิดความสบายใจขึ้นได้ พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมบางครั้ง จำเป็นต้องอนุโลมบ้าง แต่ก็ต้องเป็นไปตามหลักแห่งศีลธรรมด้วย อาชีพของพระ คือการรักษาวินัย ประพฤติตนอยู่ในศีล และบำเพ็ญสมณธรรม พูดสั้นๆ ว่าทำหน้าที่ของพระ เมื่อทำหน้าที่ของพระโดยถูกต้องแล้ว ประชาชนมีความเลื่อมใสก็อุปถัมภ์บำรุง อย่างนี้ถือว่าเป็นอาชีวะที่ถูกต้อง (ป.อ. ปยุตฺโต, 2562: 4)

3. ปรากฏการณ์ดิรัจฉานวิชาในสังคมไทย

คำว่า “ปรากฏการณ์” มาจากคำในภาษากรีก 2 คำ คือ (1) คำว่า Phenomenon และ (2) Logos กล่าวคือ คำว่า “Phenomenon” หมายถึง การปรากฏตัวขึ้น (To show one self) การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา จึงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับปรากฏการณ์ หรือการแสดงตนในวิถีทางที่บุคคลแสดงเพื่อแสวงหาความจริงตามที่ปรากฏและความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันของความรู้ความจริงที่เกิดขึ้นนั้น ส่วนคำว่า “Logos” หมายถึง การคิด (Thinking) แนวคิด (Concept) เป็นการคิดพิจารณาแบบมีเหตุมีผลเพื่อให้ปรากฏภาพความเป็นจริงขึ้น (กัญญ์ฐิตา ศรีภา, 2555: 6-7) ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนในสังคมไทยในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า ได้มีนักวิชาการจำนวนมากยอมรับว่าความคิดเก่าแก่ที่สุดเกี่ยวกับศาสนา คือ คติถือผีสางเทวดา หรือ Animism ซึ่งหมายถึงหลักลัทธิ หรือคำสั่งสอนว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีชีวิตและมีความรู้สึกนึกคิดเช่นเดียวกับมนุษย์ เช่น ความปรารถนา เจตนารมณ์ จุดประสงค์ ความโกรธ ความรัก เป็นต้น ความคิดนี้เป็นผลจากการที่มนุษย์ถ่ายทอดจิตใจของตนเองเข้าไปสู่สิ่งต่าง ๆ และสภาวะต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต โดยที่มนุษย์เองก็ไม่รู้ตัว (เสาวลักษณ์ อนันตศานต์ และสุภัทรา บุญปัญญาโรจน์, 2558: 160) การนับถือศาสนาของคนในสังคมไทยจึงมีความหลากหลายและผสมผสานวัฒนธรรมความเชื่อดังที่ปรากฏในรูปแบบพิธีกรรม การนับถือบูชาสิ่งเหนือธรรมชาติที่มองไม่เห็นว่าเสมือนมีอยู่จริง ความเชื่อพื้นฐานดั้งเดิมที่ปฏิบัติยึดถือสืบต่อกันมา ก็ยังฝังรากลึกในระบบความคิดความเข้าใจของคนในสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาทองสุข สุภโร (แสงดาว) (พระมหาทองสุข สุภโร, 2545) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อวิถีไทย” จากการศึกษาวิเคราะห์ทำให้ทราบว่า นับตั้งแต่พระโสณเถระกับพระอุตตรเถระได้นำพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในดินแดนสุวรรณภูมิ ซึ่งเชื่อกันว่าคือ ดินแดนประเทศไทยในปัจจุบัน หลังจากการทำสังคายนาครั้งที่ 3 เมื่อประมาณ พ.ศ. 300 นั้น ในเบื้องต้นพระพุทธศาสนาต้องเผชิญกับปัญหาทางการเมืองและประเพณีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของคนในสังคมไทยบ้าง แต่เมื่อคนในสังคมไทยได้ศึกษาพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีแล้วก็เห็นว่าพระพุทธศาสนานั้นเหมาะกับสังคมอย่างยิ่ง แม้ว่าคนในสังคมไทยในอดีตจะมีการนับถือผีสาง เทวดา มาก่อนก็ตาม แต่ความเชื่อเหล่านั้นก็ไม่ขัดกับการนับถือพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด ส่งผลให้พฤติกรรมในการใช้ชีวิตบนทัศนคติของสังคม ที่มีความเปราะบางในทางความเชื่ออยู่เดิมมาก่อน ถ้ายังไม่เข้าใจสัจธรรมความเป็นจริงของธรรมชาติ ความเชื่อของสังคมไทยย่อมนำไปสู่ศรัทธาวิปริต เชื่อสิ่งแปลกปลอมที่อยู่นอกพระพุทธศาสนา แต่สังคมไทยก็ผสมผสานรูปแบบและพิธีกรรมให้เข้ากันได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระณัฐสิทธิชาญ สหธมฺโม (ณินทเศรษฐ์) (พระณัฐสิทธิชาญ สหธมฺโม, 2556) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาติรัจฉานวิชาในมุมมองของพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลของการวิจัยพบว่า สภาพการณ์และปัญหาของติรัจฉานวิชาในสังคมไทย พบว่า ติรัจฉานวิชาเกิดขึ้นเพราะอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่นับถือเทพเจ้า ความเป็นมาของติรัจฉานวิชาในสังคมไทยมีมาก่อนพระพุทธศาสนาจะเข้ามา สภาพการณ์ของติรัจฉานวิชาขณะนั้นส่งผลให้บุคคลพึ่งไสยจึงก่อให้เกิดปัญหา คือ (1) สังคมเกิดความขัดแย้ง (2) สังคมมีความเชื่อที่ผิด (3) สังคมเกิดความลุ่มหลงสิ่งเหล่านี้ยังคงอยู่ในสังคมปัจจุบัน สังคมไทยในปัจจุบันที่มีวัตถุนิยมเป็นสิ่งหล่อหลอมเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และความไม่รู้ในสัจธรรม (อวิชชา) ครอบงำสติปัญญา ก็ยิ่งจะลุ่มหลงและโน้มเอียงได้ง่ายเพราะเป็นยุคแห่งการสื่อสาร ติดต่อกันอย่างง่ายดาย พุทธศาสนิกชนในสังคมไทยเสพสิ่งต่าง ๆ ในสื่อสังคมออนไลน์ สื่อสารสนเทศ สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลัก เป็นศาสนาที่มีเหตุผล พุทธศาสนิกชนจะต้องยึดหลัก แล้วเอาตัวพระศาสนาและเอาความรู้ในพระศาสนาเป็นหลัก พอเรารู้หลักพระศาสนาแล้วเราก็ไม่แกว่งไกว ที่ว่าแกว่งไกวนั้น ก็คือแกว่งไกวไปตามบุคคล และเสียงเล่าข่าวลือเกี่ยวกับความวิเศษ ฤทธิ์เดชปาฏิหาริย์ หรือความ

ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่ผูกติดอยู่กับบุคคล คนโน้นดังมาคนนี้ดังมามีเสียงฮือฮาอย่างไรก็เฮกันไป (ป.อ. ปยุตฺโต, 2562: 6-7) ดิรัจฉานวิชาในสังคมไทยมีให้เห็นทั่วไป ยกตัวอย่าง ตามที่ปรากฏในสื่อสังคมออนไลน์ ข่าวสื่อสารมวลชน เช่น TNEWS Online ประจำวันที่ 22 มิถุนายน 2565 ได้นำเสนอข่าวเกี่ยวกับพระอาจารย์แจ้ วัดน้อมประชาสรรค์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ลั่นใจของพระอาจารย์มีแค่พ่อกับแม่ พระพุทธเจ้าไม่ได้เลี้ยง มีรายละเอียดปรากฏว่า "พระอาจารย์แจ้" ฝากให้ศิษย์คิด" จากกรณี "พระครูสมุห์ตะวัน อิทฺธิโชโต" หรือ "พระอาจารย์แจ้" วัดน้อมประชาสรรค์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ที่โด่งดังจากพิธีรดน้ำมนต์ และสักยันต์ในวัด ซึ่งล่าสุดได้มีการเผยคลิปของ "พระอาจารย์แจ้" ที่ตอบคำถามลูกศิษย์ เรื่องมีคนวิพากษ์วิจารณ์ว่า เป็นพระที่ยังหนุ่มอยู่ ยังพรรษาน้อย แต่มานั่งเสกของได้แล้วหรือ แล้วการขับเรือช่วยน้ำท่วม ทำยาแก้โควิด มาอาบน้ำมนต์ มาสักเสกเลขยันต์ เป็นกิจของสงฆ์หรือไม่ โดยพระอาจารย์แจ้ ได้ตอบคำถามดังกล่าวอย่างดุเดือดว่า "*ทำได้อย่างตนหรือไม่ ติคนอื่นได้ แต่ต้องติตัวเองก่อนว่าตัวเองดีขนาดไหน เกิดมาในแผ่นดินแล้ว เหยียบแผ่นดินแล้วให้หนักแผ่นดิน ทำคุณงามความดีอะไรให้กับแผ่นดินบ้าง ถ้าทำคุณงามความดี ตอบแทนคุณแผ่นดินไม่ได้ ช่วยเหลือสังคมไม่ได้ ก็อย่าไปติใครเขาเลย ถ้ารู้มากเขาเรียกว่าคนรู้มาก สักแต่ว่ารู้แต่ทำไม่ได้ จริงไหม จบดอกเตอร์ลองให้มานั่งสักยันต์สิทำได้ไหม จบปริญญาเอก ปริญญาตรี มีจิตใจอาสาช่วยเหลือสังคมบ้างไหม*" โดยเมื่อคลิปดังกล่าวถูกเผยแพร่ออกไปทำให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์จำนวนมาก

ภาพที่ 1-3 พระอาจารย์แจ้ปลุกเสก เลขยันต์ อาบน้ำมนต์
ที่มา : TNEWS Online ประจำวันที่ 22 มิถุนายน 2565

ล่าสุด ผู้ใช้ TikTok ชื่อว่า buddhistchange ได้โพสต์คลิปคำสอนพระอาจารย์แจ้โดยในคลิปพระแจ้ได้บอกว่า "*ถึงพระอาจารย์จะมาศึกษาพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งทางใจ แต่พระอรหันต์ นี่ใจของพระอาจารย์มีแค่พ่อกับแม่ จำคำพระอาจารย์ไว้ เขาบอกว่าจงยกพ่อแม่ขึ้นไว้บนเหนือหัว เอาพระพุทธเจ้ามาไว้กลางหน้าเอาครูบาที่สั่งสอนเรามาไว้ในใจแค่นั้นเอง ใครจะว่าพระอาจารย์ยังไงก็ช่าง อาจารย์ไม่สน เขาบอกนับถือทำไมอย่างนั้นอย่างนี้ พระสูงกว่าพระพุทธเจ้าท่านอรหันต์ จริงครับพระพุทธเจ้าท่านอรหันต์จริงๆ ท่านเก่งท่านรู้หลายๆอย่าง แต่พระพุทธเจ้าไม่ได้เลี้ยงผม*" (TNEWS Online, 2565) สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระพลพล พลโรจโน (ชูรัตน์) (พระพลพล พลโรจโน, 2552) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง "ความเชื่อเรื่องคาถาอาคมในพระพุทธศาสนาเถรวาท" ผลวิจัยพบว่าพุทธศาสนิกชนได้ให้ความเชื่อต่อคาถาอาคมหลายลักษณะ โดยมากเชื่อในพุทธานุภาพ ธรรมานุภาพและสังฆานุภาพอาศัยความเป็นผู้มีความบริสุทธิ์แห่งพระรัตนตรัยเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันภัยให้แก่ตน ครอบครัว บ้านเมือง และโรคภัยไข้เจ็บ มีชาวพุทธบางคนที่ใช้คาถาอาคมเฉพาะขึ้นมาเพื่อความเจริญในลาภ ยศ สรรเสริญ สุข จนเป็นเหตุให้เกิดความเข้าใจผิดและหลงงมงายในคาถาอาคาขึ้น ท่าทีของพระพุทธศาสนาเถรวาท คือการนำเอาข้อความในคาถาอาคมที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกมาปฏิบัติเพื่อความศักดิ์สิทธิ์นั้นเกิดจากการปฏิบัติตนเอง ซึ่งเป็นความศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นความบริสุทธิ์แห่งจิต หรือแม้กรณีพระสงฆ์ชื่อดังที่โด่งดังเรื่องการเสี่ยงเลขดวง ขอหวย ปรากฏในสื่อสังคมออนไลน์ Thairath

online ประจำวันที่ 8 กรกฎาคม 2565 ได้นำเสนอข่าวเกี่ยวกับ "หลวงพี่น้ำฝน" ทำพิธีเบิกเนตรท้าวเวสฯ คอหวยไม่พลาดส่อง "เลขเด็ด" หางประทัด มีรายละเอียดปรากฏดังนี้ "หลวงพี่น้ำฝน" ทำพิธีเบิกเนตรท้าวเวสสุวรรณ ที่วัดดงน้อย คอหวยไม่พลาดส่อง "เลขเด็ด" หางประทัด เสี่ยงโชคงวด 16 ก.ค. 65 วันที่ 8 ก.ค. 65 ผู้สื่อข่าวรายงานว่า ที่วัดดงน้อย ต.ช่องแค อ.ตาคลี จ.นครสวรรค์ พระครูปลัดสิทธิวัฒน์ หรือ หลวงพี่น้ำฝน เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม เดินทางมาเป็นประธานในพิธีเบิกเนตร องค์ท้าวเวสสุวรรณ 2 ตน สูง 3 เมตร องค์สีเขียว ซึ่งประดิษฐานอยู่หน้าพระอุโบสถ ของวัดดงน้อย โดยมีผู้มีจิตศรัทธาทั้งในพื้นที่ และลูกศิษย์ของหลวงพี่น้ำฝน ติดตามมาร่วมพิธีเป็นจำนวนมาก โดยระหว่างการทำพิธี มีผู้หญิงคนหนึ่งที่มีท่าทางแปลก หลับตาพนมมือ กราบไหว้อย่างงดงามอ่อนช้อย ในช่วงที่มีการขอพรจากเหล่านางฟ้าเทวดา ไม่เหมือนกับคนอื่นๆ ที่เรามักจะได้เห็นในลักษณะดุดัน ชาวบ้านจึงเชื่อว่าเป็นท่าทางของนางฟ้านางสวรรค์ ที่มารับรู้ถึงเรื่องราวการทำพิธีในครั้งนี้ นอกจากนี้ สิ่งที่หลายๆ คนขาดไม่ได้ และรอคอย คือ "เลขปลายประทัด" ซึ่งพบว่าเป็นเลข 47 และ 650 ซึ่งก็จะได้นำไปเสี่ยงโชคในงวดวันที่ 16 ก.ค. นี้ด้วย (Thairath online, 2565)

ภาพที่ 3 พิธีเบิกเนตรท้าวเวสสุวรรณ

ภาพที่ 4 หลวงพี่น้ำฝน เดินทางมาเป็นประธานในพิธีเบิกเนตร

ที่มา : Thairath online ประจำวันที่ 8 กรกฎาคม 2565

ล่าสุดวัดดัง ที่คนในสังคมรู้จักเป็นกันอย่างดี คือ การขอโชคไอ้ไข่ คอหวยกันเนืองแน่น ปรากฏในสื่อสังคมออนไลน์ DAILY News online ประจำวันที่ 26 ตุลาคม 2565 ได้นำเสนอข่าวเกี่ยวกับ คอหวยเมืองคอนแห่ซื้อเลขหมุนกงล้อ “วัดเจดีย์ ไอ้ไข่” หวังรับโชคงวด 1 พ.ย 2565 มีรายละเอียดปรากฏดังนี้ เมื่อวันที่ 26 ต.ค.ที่ลานหน้าลูกนิมิตยักษ์ ภายในวัดเจดีย์ หมู่ 7 ต.ฉลอง อ.สิชล จ.นครศรีธรรมราช ทางคณะกรรมวัดเจดีย์มีการแถลงข่าวความพร้อมจัดงานทอดกฐินสามัคคี ปิดทองฝังลูกนิมิต ผูกพัทธสีมาอุโบสถประจำปี 2565 ซึ่งกำหนดจัดขึ้นระหว่างวันที่ 29 ต.ค.- 6 พ.ย.65 เพื่อสืบสานงานประเพณี รวมทั้งเปิดโอกาสให้ชาวพุทธร่วมทำบุญ เพื่อหารายได้พัฒนาวัด โดยมีพระครูพุทธเจติยาภิมณฑ์ หรือ พระอาจารย์แว่น เจ้าอาวาสวัดเจดีย์ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ พร้อมด้วย นางพิมภัทรา วิชัยกุล ส.ส.เขต 8 พรรคประชาธิปัตย์ นายไพรัตน์ ทับชุม นายอำเภอสิชล นายศุภชัย โจมฤทธิ์ นายก อบต.ฉลอง ร่วมเป็นประธาน มีเจ้าคณะตำบลฉลอง สื่อมวลชน และนักท่องเที่ยว ร่วมเป็นสักขีพยาน ทั้งนี้ก่อนหมุนวงล้อเสี่ยงเลขหาประธาน มีการตรวจเลขลูกบอล ในวัตถุทึบแสงเหมือนการหมุนวงล้อของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล เมื่อตรวจเลขลุกบอลครบถ้วน จึงนำใส่วงล้อตามลำดับแล้วให้ประธาน 4 ท่าน เริ่มหมุนวงล้อเสี่ยงเลขตามลำดับจนเสร็จสิ้นครบทุกหน่วยตรงกับเลข 2901 ซึ่งผู้โชคดีได้เป็นประธานพิธีตัดหวายลูกนิมิต งานทอดกฐินสามัคคีปิดทองฝังลูกนิมิตร ผูกพัทธสีมาอุโบสถ ของวัดเจดีย์คือ นายต่อศักดิ์ ปัญโญใหญ่ ชาวจังหวัดลำพูน ผู้สื่อข่าวรายงานอีกว่าหลังเสร็จสิ้นพิธีหมุนวงล้อเสี่ยงโชคหาประธานตัดหวายลูกนิมิตร งานทอดกฐินสามัคคีปิดทองฝังลูกนิมิตร ผูกพัทธสีมาประจำปี 2565 ซึ่งตรงกับเลข 2901 สร้างความฮือฮาให้กับบรรดาคอหวยไม่พลาดที่จะนำเลขดังกล่าวไปเสี่ยงโชคแทงหวยงวดวันที่ 1 พ.ย.65 นี้ เชื่อว่า “ ไอ้ไข่ เด็กวัดเจดีย์ “จะให้โชคให้ลาภอย่างแน่นอน (Daily news online, 2565)

ภาพที่ 5 หมุนวงล้อเสี่ยงเลขหาประธาน

ภาพที่ 6 พิธีหมุนวงล้อเสี่ยงโชคหาประธานตัดหวายลูกนิมิต

ที่มา : DAILY News online ประจำวันที่ 26 ตุลาคม 2565

อีกปรากฏการณ์ที่เป็นที่ฮือฮาในสื่อสังคมออนไลน์ ที่สื่อมวลชนให้ความสนใจและเข้าไปสอบถามและสัมภาษณ์บ่อยครั้ง กรณีภิกษุณีปลาย ที่อ้างว่า สื่อสารกับยมทูต เป็นร่างตัวแทนที่สื่อสารผ่านยมบาล โดยภิกษุณีสุทัสสนา หรือ หลวงพี่หมอปลาย พรายกระซิบ ร่างทรงท่านยม อ้างว่าท่านยมให้บวช ดังที่ปรากฏเป็นข่าวดัง โดยสำนักข่าว Thairath online ประจำวันที่ 21 กันยายน 2565 ได้นำเสนอเรื่องการที่ภิกษุณีปลาย ต้องบวชเพราะยมทูตสั่งให้บวช มีรายละเอียดดังนี้ หมอปลาย พรายกระซิบ ที่ทำนายทายทักดวงประเทศได้อย่างแม่นยำ ตอนนี้บวชเป็นภิกษุณีที่ประเทศศรีลังกา โดยเปิดใจในรายการ Thairath Talk สาเหตุที่ต้องบวชและชีวิตหลังจากเข้าสู่ผ้าเหลืองเป็นอย่างไรบ้าง *"ชีวิตในผ้าเหลืองไม่ค่อยสบายเท่าไร เนื่องจากอาหาร อากาศ น้ำ โรคท้องถิ่น ในประเทศศรีลังกา ทำให้ร่างกายมีปัญหาพอสมควร"* ภิกษุณีปลายยังได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การบวชครั้งนี้ไม่ได้ง่าย *"สิ่งที่ตัดสินใจให้บวช เพราะท่านยมฯ บอกขอให้บวช อยากได้ผ้าเหลือง ก็ตกใจเหมือนกัน ผ้าเหลืองคือพระ แล้วผู้หญิงต้องเป็นภิกษุณี โดยส่วนตัวก็รู้ว่าภิกษุณีถือศีล 311 ข้อ และประเทศไทยไม่มี ก็อึ้งไปพอสมควร ช่วงเวลานั้นก็รอให้ท่านยมฯ เปลี่ยนอยู่เหมือนกัน ซึ่งสิ่งที่ท่านยมฯ ต้องการ ก็จะบีบมาให้เสมอ"* (Thairath online, 2565)

ภาพที่ 7 ภิกษุณีสุทัสสนา บวชเป็นภิกษุณีที่ประเทศศรีลังกา
ที่มา : Thairath online ประจำวันที่ 21 กันยายน 2565

การทำนายดวงเมือง ทำนายโชคชะตาของสังคมเป็นเรื่องที่โด่งดังมาก เป็นบุคคลที่ผู้คนรู้จักและให้ความสนใจอย่างมาก บ้างก็ว่าตรง บ้างก็มั่ว ปะปนกับหมอเดาบ้าง ตั้งตนเป็นหมดดู ร่างทรงท่านยมทูต สื่อสารกับคนไทย ยกตัวอย่างคำทำนายของภิกษุณีปลาย ที่ปรากฏในสื่อสังคมออนไลน์ komchadluek online ประจำวันที่ 15

สิงหาคม 2565 ได้นำเสนอข่าว ที่ภิกษุณีปลายเตือนครึ่งปีหลัง ระวังให้ดี มีรายละเอียดดังนี้ จากกรณี "หมอปลาย พรายกระซิบ" หรือ ณวรชา พินิจโภคากร ที่ก่อนหน้านี้เคยออกมาให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนว่าตั้งใจจะนุ่งเหลือง บวชเป็น ภิกษุณี ที่ประเทศศรีลังกา และวันที่ 6 ก.ค.65 สามเณรีสุทัสสนา ได้เข้าพิธีบวชเป็น ภิกษุณีสุทัสสนา เป็นที่เรียบร้อยตามที่ตั้งใจไว้ ณ วัดสุสิลาราสะ เมืองโคลัมโบ ประเทศศรีลังกา ล่าสุด 15 สิงหาคม 65 ได้มีโอกาสพบ “ภิกษุณีปลาย” จึงได้มีการพูดคุยอัพเดตกันถึงเรื่องเหตุการณ์บ้านเมืองครึ่งปีหลัง ซึ่งภิกษุณีเผยว่าสิ่งที่ท่านยมยังคงเตือนยังคงเป็นเรื่องไฟ ที่เกี่ยวกับไฟประทุ ยังจะมีอีก และเรื่องของน้ำ แต่จะไม่ใช่น้ำทะเล แต่จะเป็นน้ำสีเข้ม น้ำป่า น้ำเน่า เรียกได้ว่ามาแบบตั้งตัวไม่ทัน คนไทยเตรียมตัวไว้เลย จะเป็นปีที่ธรรมชาติลงโทษ โรคภัย โรคระบาด ยังคงมีอีก พูดข้ามไปที่เหนือกว่าฝีดาษลิงเลย เป็นโรคที่เกิดใหม่ น่าจะเกิดจากพวกน้ำแข็งทำให้เกิดเชื้อตัวใหม่ที่จะเข้ามา แต่จะป้องกันยังไงกันได้ไหม เผยว่า วัคซีนไข้หวัดใหญ่ช่วยได้ ส่วนความรุนแรงจะยังไม่เสียชีวิตเท่าโควิด เสียชีวิตเท่าโควิด น่าจะเกิดขึ้นอีก 2-3 ปี แค่ที่จะเห็นเลย จะมีผู้คนเสียหายจากน้ำเยอะ และโรคภัยจะติดตัวในระยะยาว และจะมาจากสัตว์ หมา,แมว ต้องรีบพาไปฉีดวัคซีนให้ครบแล้วจะปลอดภัย ความสูญเสีย ถ้าเกิดสิ้นปีนี้น่าจะเกิดกับเครื่องบิน แต่น่าจะเป็นของต่างประเทศ แต่น่าจะไม่ใช่เครื่องบินหายคาดว่าน่าจะตกกลางอากาศ การเมือง ท่านยมบอกว่า วันที่ 17 นี้ ให้ลองตามข่าวดู คาดว่าจะมีข่าววงในหลุดออกมา เลขที่ 20 ขึ้นไปน่าจะได้รับรู้เรื่องของการตัดสินใจ ว่า เขาคงยังจะไม่ไป เกิดขึ้นเป็นวังวนถึงแม้จะเปลี่ยนคนแต่ก็ยังคงเกิดขึ้นเหมือนเดิม ทั้งนี้ ซึ่งในมุมความเชื่อหากย้อนกลับไปถึง คำพยากรณ์ของ "หมอปลาย พรายกระซิบ" ที่เชื่อว่าสื่อสารกับท่านพญายมราชได้นั้น ก็เคยกล่าวถึงประเด็นไฟไหม้มาแล้ว จนหลายคนนำไปโยงว่าเหตุการณ์ครั้งนี้โยงกับคำทำนายของหมอปลาย หรือว่าจะใช่คำทำนายดังกล่าวจริง ๆ (komchadluek online, 2565) สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเฑียรวิทย์ อตฺตสนฺโต (โอชาวัฒน์) (พระเฑียรวิทย์ อตฺตสนฺโต, 2548) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง : กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลวิจัยพบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการทรงเจ้า ในทัศนะทางพระพุทธศาสนา ร่างทรงและการทรงเจ้า จัดอยู่ในกลุ่มอุปาทาน 4 ชนิด อัตตวาทุปาทานและสีลัพพตุปาทานและเป็นเดรัจฉานวิชา แต่มีหลักธรรมหลายหมวดที่น่าจะส่งผลต่อแนวคิดเรื่องร่างทรง (วิญญาณนิยม) คือ เรื่องโอปปาติกะ (ในโยนิ 4) เรื่องเทพ/เทวดา (ในเทพ 3 ภูมิ 4 คติ 5) เรื่องสัตว์โลก (ในโลก 3) เรื่องสังขารและวิญญาณ (ในขันธ์ 5) และเรื่องกรรมกับการเกิดใหม่ (สังสารวัฏ) ที่ยืนยันการมีอยู่จริงของ ปรโลก และสวรรค์ อันเป็นสาระหลักของความเชื่อเรื่องเทพเจ้าและพิธีทรงเจ้าเข้าผี

4. วิเคราะห์ปรากฏการณ์เชิงดิรัจฉานวิชาในสังคมไทย

ปรากฏการณ์เชิงดิรัจฉานวิชาในสังคมไทยในยุคปัจจุบัน เกิดจากการผสมผสานแนวคิดและความเชื่อผี พราหมณ์ พุทธ อะไรศักดิ์สิทธิ์ก็จะไปกราบไหว้บูชาขอพร เพื่อหวังว่าตัวเองจะได้สิ่งที่ปรารถนาตามกิเลสตัณหาของตน ไม่ได้ลดละกิเลสตัณหาตามแนวทางของพระพุทธศาสนา เพราะไม่รู้ว่าพระพุทธเจ้าสอนอะไร สังคมไทยก็สนใจกันแต่เรื่องบาปบุญนรกสวรรค์ ไม่มีหลักยึดถือตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า สิ่งใดเป็นที่พึ่งได้ เป็นตัวเกาะตัวยึดก็ไขว่คว้าเอาไว้ก่อน จึงหลุ่มหลงงมงายกับเรื่องอภินิหาร จนภาพลักษณ์ของพระพุทธเจ้ากลายเป็นเทวดาในนิทาน แทนที่จะเป็นนักปราชญ์แห่งการดับทุกข์ วัดก็กลายเป็นสถานที่ขอโชคลาภ บนบาน สร้างความเข้มขลังความวิเศษให้แก่ตนเอง พุทธศาสนิกชนไทยก็พลอยหมกหมุ่นไปกับเรื่องนอกพระศาสนา ดิรัจฉานวิชาในสังคมไทยส่วนมากจะเกี่ยวกับ ลัทธิเสี่ยงโชค คือ พวกที่ถือว่า สิ่งใดก็ตามที่ได้ประสบ จะเป็นสุขก็ตาม ทุกข์ก็ตาม มิใช่สุขมิใช่ทุกข์ก็ตาม ล้วนหาเหตุหาปัจจัยมิได้ คือ ถึงคราวก็เป็นไปเอง เรียกสั้นๆ ว่า “อเหตุวาท” คือ อเหตุอปัจจัยวาท ในลัทธินอกพระพุทธศาสนา 3 บาลีเรียกว่า ติตถายตนะ แปลว่า แดนเกิดลัทธิ ชุมนุมหรือประมวลแห่งลัทธิ (1) ปุพเพตกเหตุวาท ลัทธิกรรมเก่า (2) อิสสรนิมมานเหตุวาท ลัทธิพระเป็นเจ้า (3) อเหตุอปัจจัยวาท ลัทธิเสี่ยงโชค ทั้งสามลัทธินี้ ไม่ชอบด้วยเหตุผล ถูกยันเข้า ย่อมอ้างการถือสืบๆ กันมา เป็นลัทธิประเภท อกิริยา หากยึดมั่นถือตามเข้าแล้ว ย่อมให้เกิดโทษ คือ ไม่เกิดฉันทะ และความพยายาม ที่จะทำการที่ควรทำและเว้นการที่ไม่ควรทำ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2546) ทำให้สังคมไทยติดอยู่ในรูปแบบและพิธีกรรมของลิทธิอื่น ห่างเหินจากพระรัตนตรัย พึ่งพิงสิ่งนอกพระพุทธศาสนาย่อมไม่พ้นจากกองทุกข์ได้ ดังพระพุทธองค์ตรัสว่า “สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ยินดีแล้ว

ในธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหามนุษย์เป็นอันมากแล ถูกภัยคุกคามแล้ว ย่อมถึงภูเขา ป่าอารามและรุกขเจดีย์ว่า เป็นที่พึ่ง ที่พึ่งนั้นแลไม่เกษม ที่พึ่งนั้นไม่อุดม เพราะบุคคลอาศัยที่พึ่งนั้น ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ ส่วนผู้ใดถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่ง ย่อมเห็นอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ความก้าวล่วงทุกข์ และอริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8 อันให้ถึงความสงบระงับทุกข์ ด้วยปัญญาอันชอบ ที่พึ่งนั้นแลเป็นที่พึ่งอันเกษม ที่พึ่งนั้นอุดม เพราะบุคคลอาศัยที่พึ่งนั้นย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้” (ขุ.อิติ. 25/28/24) พระพุทธเจ้าตำหนิภิกษุ เรื่องการเลี้ยงชีพด้วยเดรัจฉานวิชา แต่ถ้ามีเจตนาทำเพื่อการสงเคราะห์ผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยาก ไม่ใช่การทำเพื่อเลี้ยงชีพหรือทำเป็นอาชีพ ก็ย่อมอนุโลมได้ แต่พระภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถ้าไปเรียนหรือสอนดิรัจฉานวิชา ย่อมขาดความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล เพราะไปยึดติดในศีลพรตของตน ที่คลาดไปจากคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ ทำให้ศรัทธาความเชื่อในพระพุทธศาสนา ในเรื่องของกรรม ผลของกรรม วิบากกรรม ที่ไม่ประกอบด้วยเหตุผล นั้นคือการรวมถึง การไม่เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าด้วย เรียกว่า ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคต ว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิ์หลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง (ป.อ. ปยุตฺโต, 2546) เพราะฉะนั้นพระพุทธศาสนาในสังคมไทยต้องหลักยึดคือ ตัวปัญญาให้เห็นเป็นจริงตามสัทธรรม และมีตัวศรัทธาที่กำกับหลักยึดไม่หลงไหลโอนเอียงไปสู่ลัทธินอกพระพุทธศาสนา เพื่อความมั่นคงไม่หวั่นไหวต่อสถานการณ์เบื้องหน้า การเชื่อเรื่องกรรม เชื่อการกระทำ เป็นศรัทธาแบบไม่มีตัวปัญญากำกับ หรือ “กัมมผลสัทธา” ก็จัดเป็นโลกิยสัทธา ส่วน “รตนัตตยสัทธา” ถ้าถูกต้องจริงแท้เห็นประจักษ์ด้วยปัญญามั่นคงไม่หวั่นไหว จัดเป็นโลกุตตรสัทธา (ป.อ. ปยุตฺโต, 2546) หากเชื่อเรื่องกรรม การจะได้ดีก็ต้องได้เพราะทำดี ไม่ใช่ได้ดีเพราะทำพิธีรีตองที่คนมีกิเลส ตัณหา อาสวะ คิดค้นขึ้นมา พิธีเหล่านั้นที่ขัดกับความเชื่อเรื่องของกรรม ขัดกับคำสอนพระพุทธเจ้าจึงเรียกได้ว่า เป็นดิรัจฉานวิชา ปิดกั้นการบรรลุธรรม

ปรากฏการณ์ดิรัจฉานวิชาในสังคมไทยในทิศทางข้างหน้า ทำให้เกิดความเสื่อมสองประการ คือ

(1) พุทธบริษัทสี่เสื่อม เพราะเหตุแห่งการประกอบอาชีววิบัติ เป็นไปในทางที่เสื่อมเพราะไม่สามารถสมหวังกับชีวิตที่มุ่งหวังประโยชน์อันใดกับดิรัจฉานวิชา เพียงแต่เป็นความบรรเทาเบาบางกิเลสและสนองตัณหาชั่วคราวของปุถุชนที่ยังข้องอยู่ในโลกเท่านั้น เมื่อไม่น่าสมปรารถนาก็เสื่อม ดังที่พระพุทธองค์กับท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีว่า ดูกรคฤหบดีธรรม 4 ประการนี้ น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้โดยยากในโลก 5 ประการเป็นไฉน คือ อายุ 1 วรรณะ 1 สุขะ 1 ยศ 1 สวรรค์ 1 ดูกรคฤหบดี ธรรม 5 ประการนี้แล น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้โดยยากในโลก ฯ ธรรม 5 ประการนี้ น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้โดยยากในโลกเรามิได้กล่าวว่าจะพึงได้เพราะเหตุแห่งความอ้อนวอน หรือเพราะเหตุแห่งความปรารถนา ถ้าธรรม 5 ประการนี้ น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้โดยยากในโลก จักได้เพราะเหตุแห่งความอ้อนวอน หรือเพราะเหตุแห่งความปรารถนาแล้วไซร้ ในโลกนี้ ใครจะพึงเสื่อมจากอะไร (อง.ฉกฺก. 22/84/43)

(2) พระสัทธรรมเสื่อมสูญสิ้นไป เพราะพระภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมเป็นผู้ดำรงซึ่งพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เมื่อไม่ตรัสสอนสิ่งที่พระพุทธเจ้าสั่งสอน ย่อมยังให้พระสัทธรรมในพระศาสนานี้เสื่อมหายไปด้วย ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม 4 ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความฟั่นเฟือนเพื่อความเสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม 4 ประการเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมเล่าเรียนพระสูตรอันเรียนกันมาผิดลำดับ ด้วยบทและพยัญชนะที่ตั้งไว้ผิดแม้อรรถแห่งบทและพยัญชนะที่ตั้งไว้ผิด ย่อมมีนัยผิดไปด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลายนี้เป็นธรรมข้อที่ 1 ย่อมเป็นไปเพื่อความฟั่นเฟือน เพื่อความเสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ฯอีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายเป็นผู้ว่ายาก ประกอบด้วยธรรมอันทำให้เป็นผู้ว่ายาก เป็นผู้ไม่อดทน ไม่รับคำพร่ำสอนโดยเคารพ ดูกรภิกษุทั้งหลายนี้เป็นธรรมข้อที่ 2 ย่อมเป็นไปเพื่อความฟั่นเฟือน เพื่อความเสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ฯอีกประการหนึ่ง ภิกษุเหล่าใดเป็นพหูสูต เล่าเรียนนิกาย ทรงธรรมทรงวินัย ทรงมาติกา ภิกษุนั้นไม่บอกพระสูตรแก่ผู้อื่นโดยเคารพ เมื่อภิกษุเหล่านั้นมรณภาพลง พระสูตรย่อมมีรากขาดสูญ ไม่มีที่พึ่งอาศัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ 3 ย่อมเป็นไปเพื่อความฟั่นเฟือน เพื่อความเสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ฯอีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นพระเถระ เป็นผู้มักมาก มีความประพฤติย่อหย่อน เป็นหัวหน้าในการก้าวลง ทอดธุระในวิเวก ไม่ปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง หมู่ชนผู้เกิดมาภายหลังย่อมดำเนินตามอย่างภิกษุเหล่านั้น แม้ชนผู้เกิดมาภายหลังนั้น ก็เป็นผู้มักมาก มี

ความประพฤติย่อหย่อน เป็นหัวหน้าในการก้าวลง ทอดธุระในวิเวก ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึงเพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม 4 ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความฟั่นเฟือน เพื่อความเสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ฯ (องฺ.จตุกฺก. 21/197/160)

5. บทสรุป

จากการวิเคราะห์ "ปรากฏการณ์เชิงดิรัจฉานวิชาในสังคมไทย" จะเห็นได้ว่าความเชื่อและความศรัทธาของสังคมที่หลากหลายผสมผสานวัฒนธรรมรูปแบบลัทธิต่าง ๆ ทำให้เกิดมิจฉาทิฏฐิปรากฏอยู่ในสังคมทุกบริบท มองเห็นถึงสภาพปัญหาของสังคมไทย ในแง่ของการศึกษา การบริโภคสื่อ การดำเนินชีวิตที่ไม่ได้ยึดเกาะกับพระพุทธศาสนาเสมอไป เพียงแต่หวังเอาที่พึ่งในการตอบสนองการใช้ชีวิตกับสถานการณ์เบื้องหน้าเท่านั้น แต่เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเสรีภาพ จะเข้ามานับถือหรือไม่นับถือก็ได้ แล้วแต่ผู้ศึกษาจะเรียนรู้และเข้าใจเอง จึงทำให้แก่นแท้ของพระพุทธศาสนาเป็นทางเลือกของผู้ที่จะสนใจ การเลี้ยงชีพด้วยดิรัจฉานวิชาเป็นข้อห้ามของพระภิกษุในธรรมวินัยนี้ แต่ฝ่ายฆราวาสก็สามารถทำได้ เพราะเป็นเรื่องของโลกิยะที่ปุถุชนสามัญชนที่ยังข้องอยู่ในข่ายแห่งสังสารวัฏ คือ อยู่ในวงจรแห่งวัฏฏะ มีกิเลส กรรม วิบาก ให้ผลตามเหตุและปัจจัยที่สร้างขึ้น พระทำเดรัจฉานวิชา ปลุกเสกเครื่องรางของขลังขาย คนทั่วไปมองเป็นเรื่องปกติ ทั้งที่เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าสั่งห้ามไว้ในพระวินัย ว่าเดรัจฉานวิชา การปลุกเสกเลขยันต์ทุกชนิด คือสิ่งที่ภิกษุต้องเว้นขาด ทั้งการไหว้ขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งการทำของปลุกเสก กลายเป็นส่วนหนึ่งของศาสนาพุทธไปแล้ว ทั้งที่สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่พระพุทธเจ้าปฏิเสธ ปรากฏการณ์ทางสังคมที่ถ่ายทอดทางสื่อสังคมออนไลน์ ให้เห็นชัดเป็นประจักษ์มากขึ้น คือ ดิรัจฉานวิชาแบบเก่าที่มีอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ร่วม และดิรัจฉานวิชาแบบประยุกต์กับศาสตร์ร่วมสมัยใหม่ ๆ ในสังคมยุคสื่อออนไลน์ จึงปฏิเสธไม่ได้ว่า พระพุทธศาสนาในสังคมไทยบางกลุ่มอยู่ในศรัทธาวิปริตออกนอกลู่นอกทางพระสัทธรรมเป็นอย่างยิ่ง

6. บรรณานุกรม

กัญญ์ฐิตา ศรีภา (2555). การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความในวิชาชีพพยาบาล. **วารสารพยาบาลตำรวจ,** ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม.

ทวีศักดิ์ ใครบุตร (2555). **ดิรัจฉานวิชา มีจริง พึ่งได้ แต่ไม่ใช่ทางพ้นทุกข์. (**พิมพ์ครั้งที่ 1) นนทบุรี: สำนักพิมพ์กรีน ปัญญาญาณ ในเคลือกลุ่มบริษัททีมัลติมีเดีย.

พระเฑียรวิทย์ อตฺตสนฺโต (2548). **การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง : กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร,** วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระณัฐสิทธิชาญ สหธมฺโม (2556). **การศึกษาติรัจฉานวิชาในมุมมองของพระพุทธศาสนาเถรวาท.** วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตฺโต (2543). ***พุทธธรรมฉบับขยายความ.*** (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพลพล พลโรจโน (2552). **ความเชื่อเรื่องคาถาอาคมในพระพุทธศาสนาเถรวาท.** วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาทองสุก สุภโร (2545). **อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อวิถีไทย.** วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระสัญชัย ญาณวีโร (2560). **วิเคราะห์เดรัจฉานวิชาที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก.** สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539) . **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2561). ***พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.*** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหธรรมิก.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตฺโต. (2562). ***เมืองไทยจะวิกฤติถ้าคนไทยมีศรัทธาวิปริต.*** (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: บริษัท โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์ จำกัด.

เสาวลักษณ์ อนันตศานต์ และสุภัทรา บุญปัญญาโรจน์ (2558). **คติชนกับศาสนา.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Tnews online (2565). **เผยคำสอน "พระอาจารย์แจ้" ฝากให้ศิษย์คิด.** https://www.tnews.co.th/social/568703

Thairath online (2565). **"หลวงพี่น้ำฝน" ทำพิธีเบิกเนตรท้าวเวสฯ คอหวยไม่พลาดส่อง "เลขเด็ด" หางประทัด.** https://shorturl.asia/Jk2lL

Daily news online (2565). **คอหวยเมืองคอนแห่ซื้อเลขหมุนกงล้อ "วัดเจดีย์ ไอ้ไข่" หวังรับโชคงวด1 พ.ย.** https://www.dailynews.co.th/news/1616300/

Thairath online (2565). **ไม่บวชต้องตาย ภิกษุณีปลาย เล่ายมทูตสั่งสุดสยอง.** https://www.thairath.co.th/news/society/2504900

komchadluek online (2565). **ต้องอ่าน "ภิกษุณีปลาย" เผยแบบนี้ ท่านยมยังคงเตือนครึ่งปีหลัง ระวังให้ดี?.** https://www.komchadluek.net/entertainment/thai-entertainment/526310

นิยามสัมพันธ์ : กระบวนการออกจากทุกข์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา
Orderliness of Nature: The Process of Dhukka Extrication According to *Buddhism* Guideline

พระมหาพงศธร เขมธโร (ตรีสุวรรณ์)[1]
Phramaha Phongsathon Khematharo (Trisuwan)
รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์[2]
Assoc Prof. Dr. Suwin Raksat

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษานิยามสัมพันธ์ของมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา 2) เพื่อนำเสนอกระบวนการออกจากทุกข์ด้วยการปฏิบัติต่อนิยามสัมพันธ์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา บทความนี้ศึกษาจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ อรรถกถา และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอด้วยวิธีอุปนัยเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า นิยามเป็นกระบวนของธรรมชาติ ที่มีความสัมพันธ์กับมนุษย์ วิถีชีวิตของมนุษย์มีลักษณะเป็นไปตามกฎของธรรมนิยาม ไม่คงทนเสื่อมสลาย อาตาปี สัมปชาโน สติมา เป็นวิหารธรรม นำไปสู่กระบวนการพิจารณาธรรมทั้งหลายเป็นความว่างเปล่า เข้าถึงความสิ้นแห่งกองทุกข์
คำสำคัญ : นิยามสัมพันธ์, กระบวนการออกจากทุกข์, พระพุทธศาสนา

Abstract

The objectives of this article are as follows: 1) to study the definition of the Orderliness of nature of human beings according to Buddhism guidelines, 2) to present the process of getting out of suffering by treating the relational definition according to Buddhism guidelines. This article is based on a primitive paper, the Buddhist textbook, Atthagatha, and related research papers by analyzing and presenting the content in a descriptive-inductive method. The study found that the orderliness of nature is a process of nature that is associated with human beings. The human way of life is characterized by the orderliness of nature, not durable and decaying which has Atapee (Perseverance), Sampachano (Consciousness), and Stima (Mild fullness) as a Dharma Vihara leading to the process of contemplating the Dharma into emptiness to reach the end of the suffering.
Keywords: Orderliness of nature, Process of leaving suffering, Buddhism

บทนำ

แนวทางพระพุทธศาสนา สอนให้เรียนรู้หลักความจริงที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติ โดยใช้หลักแนวคิดวิเคราะห์แยกแยะอย่างมีเหตุผล ว่าทุกสรรพสิ่งทั้งหลายล้วนแล้วต่างขับเคลื่อนไปตามหลักของปฏิจจสมุปบาท พระพุทธศาสนา ได้กล่าวอธิบายถึงหลักความจริงของธรรมชาติ ที่มีความสัมพันธ์รวมลงไว้ ที่หลักของนิยาม หมายถึงความเป็นไปอย่างมีระเบียบที่แน่นอน มนุษย์ ถือเป็นส่วนหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติ ที่เป็นอินทรีย์พลวัต มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพราะวีถีชีวิตของมนุษย์มีความผันแปรไปตามกลไกของธรรมชาติ ที่รับรู้ตามอารมณ์กับ

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาพุทธศาสน์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: puzinnian@hotmail.com.
[2] อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตวิทยาลัย

สิ่งที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติ ตามสิ่งที่มากระทบทางปราสาทสัมผัส เป็นกระบวนการทำให้รับรู้ความร้อน อ่อน แข็ง สุข และทุกข์ หรือกล่าวได้อีกว่า มนุษย์เป็นสิ่งที่อาศัยอยู่ในจักรวาล ซึ่งมีลักษณะเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน เมื่อมีเกิดจึงมีดับเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา ความไม่แน่นอนนี้ จึงมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของมนุษย์

มนุษย์มีความดิ้นรนแสวงหา เพื่อความหลุดพ้นจากความไม่พึงพอใจ ย่อมแสวงหาเหตุเกิดทุกข์ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ ในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทส กล่าวสรุปว่า *“เพราะตัณหา ทิฏฐิจึงดิ้นรน ความดิ้นรนเพราะผลของกรรม ในอำนาจของ โทสะ โมหะ และโลภะ ความหลุ่มหลงยินดีในโลกธรรม 8 และการดิ้นรนแห่งวัฏสังขาร สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุทำให้ทุกข์”* (ขุ.ม. 65/51/218) เพราะอำนาจแห่งตัณหา อกุศลครอบงำในจิตใจ ทำให้ความดิ้นรน ในการฝืนต่อหลักความจริงของการเกิด แก่ เจ็บ ตาย และความมีทยานอยาก ชีวิตจึงต้องเป็นทุกข์ เพื่อก้าวพ้นจากปัญหาที่เกิดขึ้น จึงต้องควรพิจารณาให้เข้าใจ ดังที่ท่านพระอัสสชิ ได้กล่าวธรรมปริยายนี้แก่สารีบุตร-ปริพาชก ว่าดังนี้ *“ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคต ทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับของธรรมเหล่านี้ พระมหาสมณะทรง สั่งสอนอย่างนี้”* (วิ.ม. 6/65/123) จากหลักธรรมของท่านพระอัสสชิ แสดงให้ทราบได้ว่า ทุกสิ่งที่เกิดเป็นไปตามกฎธรรมชาติตามเหตุปัจจัย ทุกสรรพสิ่งย่อมมีเหตุที่แฝงอยู่ในตัวมิได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ เป็นกระบวนการตามกฎของธรรมชาติ ดังเช่น ความทุกข์จึงไม่ใช้เกิดจากความบังเอิญ แต่เกิดจากพฤติกรรมมนุษย์เป็นผู้กระทำ เป็นสาเหตุหลักทำให้เกิดทุกข์ เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิต มนุษย์มีความรู้สึกนึกคิดไปตามสภาวะที่เห็นชัดได้จากจิตใจที่สัมผัสกับความพอใจ และไม่พอใจเป็นสิ่งปกติที่เกิดขึ้นกับชีวิต

พระพุทธศาสนา ได้กล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง และมีความแตกต่างจากสัตว์ชนิดอื่น เพราะสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเอง ในการสร้างสติปัญญาเข้าใจหลักความจริงของชีวิต อันนำไปสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาได้ นั้นหมายถึงว่าต้องเข้าใจ หรือเรียกว่า ต้องเป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิดีแล้ว และสำหรับมนุษย์บางจำพวก ที่ไม่เข้าใจหลักการของชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา หรือยังไม่ได้เรียนรู้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ยังเป็นผู้มีมิจฉาทิฏฐิอยู่ ก็ยังคงประสบกับปัญหาของชีวิต และจะมองว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น ล้วนแล้วเกิดมาจากผลของการกระทำ ที่เป็นสาเหตุของการเกิดทุกข์ หรือเรียกว่ากรรมอย่างเดียว ซึ่งการคิดกล่าวโทษทุกอย่างว่าเป็นเหตุมาจากกรรมทั้งหมด จึงถือว่าไม่ถูกต้อง มิฉะนั้นจะกรายเป็นทัศนะที่ผิดผลาดได้ง่าย

พระพุทธเจ้าทรงตรัสอธิบายถึงหลักการคิดวิเคราะห์ ในสาเหตุของปัญหา เช่น เรื่องโรคภัยไข้เจ็บ ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสว่า *“อาพาธมีดีเป็นสมุฏฐาน อาพาธมีเสมหะเป็นสมุฏฐาน อาพาธมีลมเป็นสมุฏฐาน อาพาธสันนิบาต อาพาธเกิดแต่ฤดูแปรปรวน อาพาธเกิดแต่บริหารไม่สม่ำเสมอ อาพาธเกิดแต่ความเพียรเกินกำลัง อาพาธเกิดแต่วิบากแห่งกรรม”* (ขุ.ม. 65/23/25) จะเห็นได้ว่า โรคภัยที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดจากผลของกรรมอย่างเดียว อาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นนั้นก็เกิดจากอากาศแปรปรวนที่เกิดจากอุตุนิยามได้เช่นกัน การนำหลักของนิยามทั้ง 5 ข้อมาเป็นหลักของการวินิจฉัย ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น และทราบถึงปัญหาตามเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้น ในขณะนั้น ๆ ในสิ่งนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้อง

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา จะเห็นว่า มนุษย์ยังมีความไม่เข้าใจถึงหลักความจริงของวิถีชีวิต การดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพื่อประกอบกิจกรรมในระหว่างวัน ย่อมมีอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ เข้ามาซึ่งปัญหาเหล่านี้ เป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิดทุกข์ สรรพสิ่งทั้งหลายรวมถึงมนุษย์ ถือเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติเป็นกฎที่แน่นอน และมีความสัมพันธ์เป็นกระบวนการของหลักนิยาม การกำหนดสิ่งที่ปรากฏขึ้นที่ส่งผลกระทบวิถีชีวิตมนุษย์ได้อย่างชัดเจน คือ การใช้หลักของนิยาม 5 เป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การคิดวิเคราะห์

ดังนั้น จึงได้ศึกษา มนุษย์มีความสัมพันธ์กับกฎธรรมชาติของหลักนิยาม เพื่อเป็นสิ่งกำหนดชี้วัดวิเคราะห์แยกแยะของสาเหตุสิ่งที่ปรากฏขึ้น เพื่อนำไปสู่การกระบวนการออกจากทุกข์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ ที่พระพุทธศาสนามุ่งเน้นการสอนให้มนุษย์เรียนรู้เข้าใจธรรมชาติ ที่เกิดขึ้นในตัวเองและรอบตัว ด้วยการพิจารณาด้วยหลักของเหตุผล อันสู่ความซึ่งหลุดพ้นจากทุกข์

กฎธรรมชาติในทัศนะของพระพุทธศาสนา

คำว่า “กฎ” (พุทธทาสภิกขุ, 2549 : 338) หมายถึง สิ่งที่ธรรมชาติกำหนดให้อย่างตายตัวอย่างเด็ดขาด ธรรมชาติเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์แต่เราไม่ค่อยจะรู้ เราคิดว่ามนุษย์บัญญัติกฎเกณฑ์ ฉะนั้น ขอให้ถือว่ากฎที่แท้จริงนั้น ธรรมชาติเป็นผู้กำหนด แต่ธรรมชาติที่ไม่สามารถสื่อสารได้ มนุษย์ผู้สังเกตเห็นกฎเกณฑ์นั้น จึงได้พูดเรื่องกฎนั้นขึ้น ดังนั้น จึงดูคล้ายกับว่ามนุษย์เป็นผู้บัญญัติกฎนี้แล้วก็จะถูกลวงด้วยสิ่งที่เรียกว่ากฎ กฎที่ธรรมชาติบัญญัติให้ หรือบัญญัติไว้นี้เป็นสิ่งที่ตายตัว คือ เปลี่ยนไม่ได้แล้วก็เด็ดขาด เด็ดขาดชนิดที่เรียกว่าอุทธรณ์ หรือฎีกาหรืออะไรไม่ได้ คือ ไม่เปลี่ยนแปลง แล้วกำหนดไว้เหนือมนุษย์ ที่ว่าเหนือมนุษย์นั้น หมายความว่า เหนือชีวิตจิตใจของมนุษย์

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเห็นความจริงของธรรมชาติ และทรงนำมาไตร่ตรองด้วยความคิดของพระองค์ทรงกลั่นกรองพิจารณาด้วยพระสติปัญญา แล้วนำมาเรียบเรียงเป็นหลักคำสอน ที่เรียกว่า “ธรรมะ” พระองค์ทรงเห็นถึงการผกผันในธรรมชาติ ซึ่งเป็นไปตามหลักของเหตุและผล มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกใบนี้ พระพุทธศาสนาสอนให้เข้าใจหลักความจริงของธรรมชาติ สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ว่าคนสัตว์สิ่งของ เป็นรูปธรรมนามธรรมเป็นวัตถุ หรือเรื่องของจิต ล้วนแล้วเป็นธรรมดาตามกระแสเหตุปัจจัย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีเหตุมีผล มนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของกฎธรรมชาติ เพราะมีการดำเนินชีวิตเกี่ยวเนื่องสอดคล้องกับธรรมชาติ เมื่อความไม่สมดุลของธรรมชาติเกิดขึ้น มนุษย์ก็ต้องได้รับผลกระทบไปด้วยไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ในทางพระพุทธศาสนาอธิบายถึงหลักความจริงของธรรมชาติแบบไม่งมงาย แต่สอนให้เข้าใจหลักความจริงของธรรมชาติมีปัจจัยเกี่ยวเนื่องกันตามหลักปฏิจจสมุปบาท

ปฏิจจสมุปบาท เป็นธรรมอันลึกซึ้งยากจะเข้าใจ ดังพระพุทธพจน์ที่ทรงตรัสไว้ว่า *“ธรรมอันลึกซึ้ง นี้ชื่อว่าปฏิจจสมุปบาท เป็นกระแสที่ลึกซึ่ง เพราะความไม่รู้ ไม่ตรัสรู้ ไม่แทงตลอดธรรมนี้ ทรงเปรียบหมู่สัตว์ดังเส้นด้ายที่ยุ่ง เป็นเหมือนกลุ่มเส้นด้ายที่เป็นปม ย่อมยากที่จะผ่านพ้นไป”* (สํ.นิ. 26/225/270) ปฏิจจสมุปบาทแสดงให้เห็นถึงกระบวนของธรรมชาติโดยมีการอาศัยเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ ที่ถูกดำเนินไปตามเหตุปัจจัยของธรรมชาติ เข้าใจความหมายรวม ๆ ได้ว่า สรรพสิ่งและปรากฏการณ์ที่อยู่ในกฎของธรรมชาติ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและอาศัยอยู่ในสิ่งธรรมดานั้น ๆ เกิดขึ้นเป็นไปเองโดยธรรมชาติมิได้มีสิ่งใดจัดสรรหรือปรุงแต่งขึ้นมาเองได้ ทุกสรรพสิ่งทุกอย่างมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงเองไปตามธรรมชาติ เช่น เมื่อแรกเริ่มดอกไม้ที่ผลิดอกบานให้เห็นถึงความสวยงามของพันธ์ดอกไม้ พอกาลเวลาผ่านไปดอกไม้ที่ผลิดอกให้เห็นถึงความสวยงามก็โรยราเสื่อมลงหมดไร้ซึ่งความสวยงาม ทิ้งไว้ให้เห็นเพียงแค่เค้าโครงของความสวยงามท้ายสุดก็ย่อยสลายเสื่อมไปเองตามธรรมชาติ เป็นกระบวนการสืบเนื่องซึ่งกันและกัน ซึ่งในสรรพสิ่งที่อยู่ในธรรมชาติ

ธรรมที่เป็นปัจจัยทั้งหลายนั่นเองว่าเป็นปฏิจจสมุปบาท เป็นปัจจัยที่อาศัยกันและกันจึงเกิดขึ้นได้ (วิ.สุทธิ.17/865) ซึ่งสอดคล้องกับพระพุทธพจน์ที่ทรงตรัสว่า *“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วในเรื่องกายนั้น ย่อมมนสิการโดยแยบคายซึ่งปฏิจจสมุปบาทเป็นอย่างดีว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ”* (สํ.นิ. 26/144/203) พระพุทธเจ้าทรงตรัสแสดงให้เห็นว่าพระอริยสาวกผู้ได้เจริญพร้อมด้วยปัญญาบริบูรณ์ดีแล้ว ย่อมกำหนดรู้ตามหลักความจริงแห่งธรรมชาติ รู้แจ้งกระบวนการเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์แห่งธรรมทั้งหลาย เป็นสัจจะความจริงที่ของกฎธรรมชาติรวมถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ด้วยเช่นกัน

คำว่า “เหตุ” กับ “ปัจจัย” ถือว่าใช้ แทนกันได้ แต่ในความหมายที่เคร่งครัด ท่านใช้ “ปัจจัย” ในความหมายที่กว้าง แยกเป็นปัจจัยต่าง ๆ ได้หลายประเภท ส่วนคำว่า “เหตุ” เป็นปัจจัยอย่างหนึ่ง ซึ่งมีความหมายจำกัดเฉพาะ “ปัจจัย” หมายถึง สภาวะที่เอื้อ เกื้อหนุน ค้ำจุน เปิดโอกาส เป็นที่ อาศัย เป็นองค์ประกอบร่วม หรือเป็นเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่จะให้สิ่งนั้น ๆ เกิดมีขึ้น ดำเนินต่อไป หรือเจริญงอกงาม ส่วนคำว่า “เหตุ” หมายถึงปัจจัยจำเพาะ ที่เป็นตัวก่อให้เกิดผลนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น เม็ดมะม่วงเป็น “เหตุ” ให้เกิดต้นมะม่วง และพร้อมกันนั้นโอชา (ปุ๋ย) เป็นต้น ก็เป็น “ปัจจัย” ให้ต้นมะม่วงนั้นเกิดขึ้นมา อุณหภูมิ มีเฉพาะเหตุ คือ เม็ดมะม่วง แต่ปัจจัยที่เกี่ยวข้องไม่พร้อมหรือไม่อำนวยผล คือ ต้นมะม่วงก็ไม่เกิดขึ้น (สมเด็จพุทธโฆษาจารย์, ป.อ.ปยุตฺโต, 2562: 2)

สรุปความว่า พระพุทธศาสนาได้อธิบายให้เห็นถึงหลักความจริง ตามกฎธรรมชาติไม่มีสิ่งใดบังเอิญหรืออุบัติขึ้นเองทุกสรรพสิ่งหลายต่างต้องอยู่ในหลักความจริงสิ่งนี้ เป็นสัจจะความจริงของธรรมชาติ ที่มีกลไกเกี่ยวเนื่องสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบและแน่นอน ที่ต้องสัมพันธ์อาศัยกัน และจะขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดเสียมิได้ และมีลักษณะความเป็นจริงแน่นอนที่สภาพความไม่เที่ยง ความคงสภาพอยู่ไม่ได้ และความไม่มีตัวตน หรือสภาพที่ไม่สามารถบังคับบัญชาได้ ที่อยู่ภายใต้กฎของไตรลักษณ์ ตามเหตุปัจจัยเช่นกัน

นิยามสัมพันธ์กับวิถีของมนุษย์

มนุษย์ ถือว่าอยู่ในกฎธรรมชาติที่อยู่ในกระบวนการของปฏิจจสมุปบาท และมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องอาศัยตามเหตุปัจจัย ที่ถ่ายทอดแสดงผลทางพฤติกรรมของมนุษย์ พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาว่าทุกสิ่งในธรรมชาติมีความเกี่ยวเนื่องร้อยรัดดุจดังลูกโซ่ มีลักษณะเป็นกลไกสืบเนื่องต่อกัน อย่างเป็นระบบตามกฎของธรรมชาติ เรียกว่าความเป็นไปตามกระแสเหตุปัจจัย เพราะอาศัยกันละกันเป็นผลวิบาก กระบวนการที่แฝงอยู่ธรรมชาติแม้แต่ในหลักนิยาม 5 มีกฎธรรมชาติดังที่กล่าวมานี้เป็นสิ่งที่ทำให้ดำเนินไปวนไปดุจดังวงล้อมีการหมุนรอบตัว เพื่อให้สามารถเคลื่อนที่ไปได้ สิ่งเหล่านี้เป็นกลไกลของกระแสเหตุปัจจัย เหตุผลที่กำเนิดเป็นสุขกับทุกข์ กระแสเหตุปัจจัยนี้พระพุทธศาสนา เรียกว่า ปฏิจจสมุปปันนธรรม

กฎธรรมชาติในทางพระพุทธศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์, 2546, : 152) หมายถึงเป็นข้อกำหนดแน่นอนความเป็นไปอันมีระเบียบของธรรมชาติ พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า ความเป็นไปของโลกใบนี้ถูกกำหนดขับเคลื่อนเกี่ยวเนื่อง เรียกว่า “นิยาม 5” คือ ความเป็นไปโดยธรรมดาตามเหตุปัจจัย ซึ่งอาจแยกประเภทไปได้ตามลักษณะอาการจำเพาะในแนวทาง หรือแบบหนึ่งความสัมพันธ์นั้น ๆ ของกลไกอันช่วยให้กำหนดศึกษาได้ง่ายขึ้น เป็นแนวคิดให้เข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการ ที่เกิดขึ้นของธรรมชาติ ทุกสรรพสิ่งทั้งหลายมีการทรงตัวอยู่ได้ยาก แล้วปรับเปลี่ยนเวียนวนด้วยเหตุปัจจัย เป็นธรรมดาของกฎธรรมชาติ ภาวะที่ดำรงอยู่อย่างแน่นอน โดยธรรมดาเป็นธรรมนิยาม เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดลงในหลักของธรรมชาติอย่างแน่นอนเป็นลักษณะธรรมดา ไม่มีผู้ได้กำหนดสร้างขึ้นหรือดลบันดาลขึ้นมา ซึ่งต่อมาในช่วงหลัง ๆ พระอรรถกถาจารย์ จึงได้จำแนกแจกแจงอธิบายให้เห็นถึงลักษณะกฎธรรมชาติ ในแต่ละข้อไว้อย่างชัดเจน และง่ายต่อการศึกษาได้เข้าใจมากขึ้น เรียกว่า “นิยาม 5” ซึ่งปรากฏอยู่ในอรรถกถาทีฆนิกายได้จัดเรียบเรียงตามลำดับของแต่ละประเภทตามลำดับดังนี้

1) อุตุนิยาม (physical laws) กฎเกณฑ์เกี่ยวกับอุตุ อุตุเป็นเรื่องของอุณหภูมิสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือ ความคงที่ของธรรมชาติ เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัตถุในกฎของธรรมชาติ เกี่ยวกับดินฟ้าอากาศ เช่น แสงจากดวงอาทิตย์สาดส่งมายังผิวน้ำ เมื่อกระทบกับผิวน้ำจึงละเหยลอยสู่อากาศเกาะรวมตัวกันเป็นก้อนเมฆแล้วตกลงเป็นสายฝนลงสู้พื้นดิน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับมนุษย์ มีทั้งดีและมีทั้งผลเสียที่เกิดจากมนุษย์ หากการไม่ปรับความสมดุลให้เข้ากับธรรมชาติ ก็จะเกิดโทษกับมนุษย์และสิ่งมีชีวิตในโลกใบนี้ได้

กล่าวถึง อุตุนิยาม นัยของอารมณ์กรรมฐาน โดยการพิจารณากายในกาย จะเห็นว่า ธรรมชาติที่มีสลายไปโทรมไป เพราะปัจจัยที่เป็นข้าศึกทั้งหลาย มีความหนาวเป็นต้นเป็นลักษณะ ทุกอย่างเพิ่งทราบว่า ชื่อว่า รูปขันธ์ เพราะรวมธรรมชาติ ทั้งปวงนั้นเข้าด้วยกัน ธรรมชาตินี้ แม้เป็นอย่างเดียว โดยมีลักษณะ คือ ความสลายไป แต่ก็แยกเป็น 2 ประการ โดยแยกเป็นภูตรูปและอุปาทายรูป ในรูป 2 ประการนั้น ภูตรูป มี 4 ประการ คือ ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ลักษณะ กิจ และผล ของธาตุเหล่านั้น (วิสุทธิ. 1/742.) ความเสื่อมสลายของภูตรูปเกิดขึ้นเป็นกระบวนการตามกฎของนิยามที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์เอง

2) พีชนิยาม (biological laws) กฎเกี่ยวกับพืชพันธ์ และพันธุกรรม ที่คลอบคลุมสิ่งมีชีวิตที่เป็นชนิดเดียวกัน เช่น ปลูกต้นทุเรียน ก็ต้องผลเป็นทุเรียนจะกลายเป็นมะพร้าว หรือแตงโมเป็นไม่ได้เพราะสืบเนื่องทางพันธุกรรม นอกจากการสืบพันธ์ทางพันธุกรรมจากพืชแล้ว มนุษย์ก็ยังตกอยู่ในกระบวนของพืชนิยามด้วยเช่นกัน เพราะมนุษย์มีการสืบพันธ์ตามพันธุกรรมของมนุษย์เอง เช่น จากพ่อแม่ไปยังลูก ในมหาตัณหาสังขยสูตร กล่าวสรุปได้ว่า “ *ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะปัจจัยเป็นเหตุ 3 ประการ การเกิดแห่งทารกจึงมี เมื่อมารดามีระดูด้วย และอยู่ร่วมกันอันมีบิดามารดา ทารกย่อมเกิด และมารดาย่อมรักษาท้องอยู่เก้าเดือนบ้าง หรือล่วงเกิดกว่าเก้าเดือนบ้าง*

มารดาย่อมคลอดทารกนั้น และเลี้ยงดูด้วยการน้ำนมซึ่งเกิดจากโลหิตในอริยวิสัย” (ม.ม. 19/452-453/185) พระพุทธเจ้าทรงตรัสอธิบาย ถึงความสัมพันธ์การกำเนินของมนุษย์ ที่เป็นไปตามเหตุปัจจัย เป็นกระบวนการของการสัมพันธ์ทางพันธุกรรมของมนุษย์ ซึ่งเป็นไปตามกฎของพืชนิยาม

3) จิตตนิยาม (psychic law) กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการทำงานของจิต เช่น เมื่อจิตเกิดขึ้นในขณะนั้นเจตสิกไหนที่ประกอบเข้ากับจิต และเจตสิกดวงไหนที่ไม่สามารถเข้าร่วมได้กับจิต เมื่อจิตมีการทำงานขึ้นการแสดงออกถึงการรับรู้อารมณ์จะดำเนินเป็นอย่างไร ก่อนที่จะออกจากภวังค์ก็จะมีภวังค์คจลนะ (ภวังค์) แล้วนำไปถึงคุปัจเฉท (ตัดภวังค์) ไล่เลียงต่อได้ว่ามีสิ่งใดอีก หรือไม่จนถึงชวนจิต ที่วนกลับมาตกภวังค์เช่นเดิม ดังที่กล่าวนี้ เรียกว่า เป็นกฎของการทำงานของจิต

จิต (อภิ.สงฺ.อ. 75/92/315) คือ ธรรมชาติคิดอารมณ์, ธรรมชาติรู้อารมณ์, ธรรมชาติรู้อะไร ๆ ก็ได้ ธรรมชาติสะสมอารมณ์ ธรรมชาติสะสมกุศลและอกุศล ธรรมชาติสะสมบุญและบาป*“จินฺเตตีติ จิตฺตํ ธรรมชาติใดย่อมคิดซึ่งอารมณ์ เหตุนั้น ธรรมชาตินั้นชื่อว่า “จิต”*

จิต มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก ในทางการแพทย์เชื่อว่าการทำงานของจิตมาจากสมองที่สั่งการ แต่ในทางพระพุทธศาสนา ให้ความหมายว่า จิตเป็น เป็น ธาตุหนึ่ง ไม่ตัวตน ประกอบด้วยเจตสิกมีลักษณะการรับรู้อารมณ์ไม่เที่ยง มีเกิดดับอยู่ตามสภาวะ จิตมีความสำคัญต่อพฤติกรรมของมนุษย์ จิตที่ประกอบอกุศลกรรม เช่น คิดอย่างได้โทรศัพท์ของเขาโดยหาวิธี จิตประกอบโลภะ จึงเกิดอกุศลกรรมมีความต้องการเพื่อสามารถทำได้ตามที่คิดจึงเกิดเป็นผลของกรรม

จิตคิด หมายถึง การที่จิตไปรับรู้อารมณ์จำนวนจำกัดเท่าที่จำกัด เป็นชุดใดชุดหนึ่ง อย่างมีความตั้งใจและมีจุดหมายปลายทางที่แน่นอน ความแตกต่างระหว่างจิตลอยกับจิตคิดอยู่ว่า จิตลอยไม่มีการควบคุม ไม่มีการเลือกสรรอารมณ์ ไม่จำกัดจำนวนอารมณ์ และไม่มีจุกหมาย แต่จิตมีลักษณะตรงกันข้าม คือ มีการควบคุมให้จิตดำเนินไปตามเส้นทางที่แน่นอน มีการเลือกสรรจำกัดอารมณ์ โดยการตั้งจุดหมายไว้ล่วงหน้า (แสง จันทร์งาม, 2544)

ในทางพระพุทธศาสนา ให้ความหมายของคำว่า “อารมณ์” ที่แตกต่างจากการใช้อยู่ในภาษาไทยธรรมดา ในพระอภิธรรมบางทีก็เรียกว่า “อาลัมพณะ” หมายถึง สิ่งที่กำหนดรู้ หรือสิ่งที่ถูกรู้ การับรู้ในทางทวาร หมายถึง ช่องทางการรับรู้ของโลก หรือกล่าวได้อีกว่า ทางอายตนะ มี 6 อย่าง คือ 1) รูปารมณ์ จิตรับรู้โดยอาศัยจักขุทวาร 2) สัททารมณ์ จิตรับรู้ได้โดยอาศัยโสตทวาร 3) คันธารมณ์ จิตรับรู้ได้โดยอาศัยฆานทวาร 4) รสารมณ์ จิตรับรู้ได้โดยอาศัยชิวหาทวาร 5) โผฏฐัพพารมณ์ จิตรับรู้ได้โดยอาศัยชิวหาทวาร 6) ธัมมารมณ์ จิตรับรู้ได้โดยอาศัยมโนทวาร มนุษย์มีการรับรู้ทางอารมณ์ เพราะการโลดเล่นไปตามกิเลสตัณหานุสัย จึงเป็นเหตุปัจจัยนำให้เกิดกลไกเข้าสู้กระบวนการของทุกข์ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของจิตนิยาม เป็นเหตุ พระพุทธศาสนาจึงถือว่า ชีวิตมนุษย์รวมลงอยู่ที่จิต

4) กรรมนิยาม (Karmic Laws) (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อง ปยุตฺโต, 2546: 153) คือ กฎแห่งเหตุผล ที่ครอบคลุมความเป็นไปในฝ่ายจิตวิญญาณโดยเฉพาะ ได้แก่ กฎแห่งกรรมเป็นกฎแห่งการให้ผลของการกระทำ กฎอันเป็นเหตุเป็นผลของธรรมชาติทางนามธรรม คือ การกระทำของจิตที่เกิดจากเจตนาของจิตอันเป็นมโนกรรม (คือกรรมจากความนึกคิดต่าง ๆ) ตลอดจนอาจเป็นเหตุให้ทำกายกรรม (กรรมจากการกระทำทางร่างกาย) และวจีกรรม (กรรมจากการสื่อสาร) และมีการให้ผลเป็นวิบากกรรม คือกรรมสามารถให้ผลแสดงออกมาในสภาพทางกายหรือทางวัตถุได้ ซึ่งการให้ผลของกรรมมีลักษณะเป็นอจินไตย คือ ไม่อาจเข้าใจได้ด้วยการคิดทางตรรกะ

คำว่า “กรรม” อธิบายแปลความหมายตามศัพท์ว่า การกระทำ วิเคราะห์ศัพท์ว่า “กรณํ กมฺมํ” แปลว่า การกระทำ คือ กรรม ตามศัพท์แสดงให้เห็นว่า การกระทำนั้นแหละเป็นตัวกรรม โดยที่ท่านไม่ได้จำกัดลงไปเลยว่าเป็นการกระทำดี หรือกระทำชั่ว กรรมเป็นคำกลาง ๆ จะว่าเป็นเรื่องของกรรมดีก็ไม่ได้ จะว่าเป็นเรื่องของกรรมชั่วก็ไม่ได้ การกระทำที่ปรากฏออกมาได้ ก็ต้องอาศัยเจตนาที่เกิดขึ้นภายในจิตใจเป็นเหตุ เราจะพิจารณาความเข้าใจถึงแก่นแท้ของกรรม หรือมองให้ถึงต้นต่อ มองให้เห็นเฉพาะตัวกรรมก็จะเห็นว่า เกิดจากเจตนา อันได้แก่ ความจงใจ คิดกระทำโดยมีการไตร่ตรอง ตัดสินใจพร้อมที่กระทำ หรือเหตุจูงใจที่เป็นตัวกระทำนั่นเอง เจตนาหรือเจตจำนง ถือเป็นสิ่งกำหนดให้เห็นพฤติกรรมของมนุษย์ มีจุดเริ่มต้นจากการปรุ่งแต่งของจิต ด้วยเหตุนี้ สรุปรวมได้ว่าเป็นตัวแท้ของกรรม (อภิ.สงฺ.75/16/272)

พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ ในคัมภีร์พระอภิธรรมสังคณี สรุปได้ว่า "บุคคลได้มีความจงใจโดยเจตนา ด้วยเพราะมีกายอยู่ สุขและทุกข์จึงเกิดเพราะกายสัญเจตนาเป็นเหตุ ด้วยเพราะวาจามีอยู่ความสุขและทุกข์จึงเกิดเพราะวจีสัญเจตนา และด้วยเพราะใจมีอยู่สุขและทุกข์จึงเกิดเพราะมโนสัญเจตนา จึงเรียกว่า กรรม ย่อมมีผลและวิบาก" พระพุทธศาสนา วางกำหนดสิ่งที่แสดงเห็นว่าเป็นกรรม คือ เจตนา เมื่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้กระทำโดยเจตนาสิ่งนั้นย่อมถือว่าเป็นกรรม แต่ถ้าสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่กระทำแล้วโดยไม่เจตนาไม่เรียกว่าเป็นกรรม การแสดงผลของกรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนายังมีอีกว่า ผู้ที่ได้ฝึกปฏิบัติชำระจิตปราศจากความเศร้าหมองจากกิเลสทั้งปวง ผู้นั้นย่อมมีการกระทำซึ่งไม่ถือว่าเป็นกรรม แต่เป็นเพียงแค่กิริยา กล่าวคือ การกระทำของพระอรหันต์

กรรมมีฐานะที่แน่นอน และคงไว้ซึ้งความยุติธรรมเสมอ เมื่อผู้หนึ่งผู้ใดได้กระทำแล้ว ผู้นั้นย่อมได้รับผลของกรรมนั้น ดังปรากฏอยู่ในจูฬกัมมวิภังคสูตร กล่าวโดยสรุปว่า " ความแตกต่างของกรรมที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ในฐานะเป็นผู้กระทำ ย่อมเป็นไปตามกฎแห่งกรรม ด้วยหลักของเหตุผล เช่น ผู้มีอายุไม่ยืนยาว หรือต้องทุกข์เพราะโรคภัยเบียดเบียน ย่อมเกิดขึ้นเพราะกรรมที่เคยกระทำไว้ในปานาติบาตร" (ม.อุ 23/582/252) พระพุทธเจ้าทรงค้นพบกฎธรรมชาติ คือ กฎแห่งกรรมนี้ และมนุษย์ทุกคนก็ถูกควบคุมด้วยกฎแห่งกรรมนี้ ในมหากัมมวิภังคสูตร กล่าวว่า "ผลของกรรมที่จากผู้กระทำกรรมดี กรรมชั่ว ทางกาย ทางวาจา และทางใจ แล้วนั้น ผลของกรรมย่อมนำไปสู่ทุคติและสุขคติ ตามเหตุปัจจัยในเจตนานั้น" (ม.อุ. 23/613/277)

ดังที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า มนุษย์กับกรรมเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เพราะกรรมนั้นอาศัยอยู่ในตัวตนของมนุษย์ เปรียบดังเหมือนเงาตามตัว กรรมที่เกิดทางกาย ทางวาจา และทางใจ ก็เกิดจากองค์ประกอบของมนุษย์ หรือสภาวะจิตรับรู้ในอารมณ์ ร่วมด้วยเจตสิก จะเป็นทางกุศลกรรม หรืออกุศลกรรม สิ่งเหล่านี้ก็เกิดขึ้นโดยอาศัยมนุษย์เช่นกัน

5) ธรรมนิยาม (General Laws) (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตฺโต, 2546: 157) กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ และอาการที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันของสิ่งทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างที่เรียกกันว่าความเป็นไปตามธรรมดา เช่น สิ่งทั้งหลายมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปเป็นธรรมดา บุคคลย่อมมีความเกิดแก่เจ็บตายเป็นธรรมดาเนื่องเพราะเหตุปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งรวมอยู่ในกฎนิยาม 4 อย่างแรก เพราะได้มีการจำแนกออกมาจากธรรมนิยามนั้นเอง พระพุทธเจ้าทรงตรัสแสดงธรรมนิยามเป็นสามัญญลักษณะ มี 3 อย่าง คือ สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา เรียกว่า กฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ธาตุทั้งปวงเป็นกระแสสั่นสะเทือนเปลี่ยนแปรไม่แน่นอน สิ่งใดเกิดขึ้นสิ่งนั้นย่อมดับไปเป็นธรรมดา สัตว์ทั้งหลายย่อมต้อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย ทั้งสิ้น เป็นกฎความจริงที่เกี่ยวกับสิ่งทั้งหลาย เป็นกฎที่ครอบคลุมความเป็นไปของธรรมชาติทั้งฝ่ายจิตและฝ่ายวัตถุ และมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน

ส่วนคำว่า "นิยาม" ตามที่พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้เป็นสัททบัญญัติ มีขึ้นภายหลังแยกจากธรรมนิยาม หรือจำแนกออกให้เห็นถึงสรรพสิ่งในโลกชัดเจนมากขึ้น จึงมีอยู่ 5 อย่าง เช่น คำว่า พืช ไม่มีสภาวธรรมปรมัตถ์รับรอง จึงเป็นสัททบัญญัติ อย่างนี้เป็นต้น นิยาม 5 จึงแตกต่างกันตรงที่บัญญัติ และสภาวปรมัตถ์รับรอง และแตกต่างกันตรงที่ธรรมนิยามเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเอง (แม่ชีอาภัสรา ชื่นพลี, 2553: 23)

ธรรมนิยาม แสดงให้เห็นโดยภาพซึ่งกล่าวโดยสรุปลงที่ประเด็นของสังขารทั้งป่วงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และธรรมทั้งหลายทั้งป่วงนั้น ย่อมเป็นอนัตตา เพราะความไม่เที่ยงนี้ จึงทำให้วิถีชีวิตของมนุษย์เองต้องเป็นทุกข์ พระพุทธศาสนา ให้ความหมายชีวิตของมนุษย์ มีองค์ประกอบด้วยขันธ์ที่มีเหตุปัจจัยหลายอย่างเป็นองค์ประกอบรวมกันอยู่ เป็นสังขตธรรม ที่ถูกปรุงแต่งขึ้นด้วยปัจจัยอยู่ 4 อย่าง คือ จิต กรรม อุตุ และพืช (แม่ชีอาภัสรา ชื่นพลี, 2553) ในธรรมนิยามใช้เรียกว่า สังขาร ซึ่งตรงกับคำว่า สังขตธรรม ซึ่งใช้เรียกแทนขันธ์ 5 และมีสภาวะความไม่แน่นอนไม่คงที่ เป็นการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปของนาม กายรูปของมนุษย์เอง กล่าวถามว่ากายรูปของเรานั้นอยู่ตรงไหน ท่านชี้ให้เห็นว่าความจริง เป็นสิ่งที่ว่างเปล่าจากอัตตานุทิฏฐิ ยังผลให้เกิดประโยชน์ คือ เห็นธรรมนิยาม เป็นสัจจธรรมความจริง

ฉะนั้นการพิจารณาจำแนกขันธ์ทั้ง 5 จึงแสดงโดยแยกฆมสัญญาแตกออกจากกลุ่มก้อนตัวตนได้ว่า ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ต้นเราเขา ในอนัตตลักขณสูตร ได้กล่าวถึงอธิบายถึงความเป็นอัตตา เมื่อยึดถือว่าเป็นตัวตนย่อมเป็นทุกข์ ดัง

พระพุทธที่ตรัสว่า กล่าวโดยสรุป *"รูปทั้งหลาย หากมีตัวตนความอาพาธย่อมไม่มี เพราะความมีตัวตนความอาพาธจึงมี เพราะเวทนา สัญญา สังขาร และวิญาณ ประกอบเข้าด้วยกัน จึงเป็นเหตุแห่งทุกข์เพราะความเป็นอัตตาจึงเกิด เพื่อคลายกำหนดกำหนดรู้แจ้งแล้ว ย่อมสิ้นสุดกองแห่งทุกข์ทั้งปวง"* (ม.ม. 18/288/314) จึงรวมความหมายได้ว่า ธรรมนิยาม เป็น กฎธรรมชาติที่ควบคุมทั้ง 4 กฎ หรือควบคุมจักรวาล เป็นธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความแปรเปลี่ยนของธรรมชาติทั้งหลาย การยึดมั่นถือมั่นว่ามีตัวตน เป็นเหตุของการเกิดทุกข์ เพราะการฝืนทนกับกระบวนการของธรรมชาติ ย่อมเปรียบเสมือนการว่ายน้ำทวนกระแสของน้ำ ย่อมยากลำบากกว่าจะถึงฝั่ง การยึดในความเป็นตัวตน ก็เช่น เมื่อจิตยึดความเป็นอัตตาเมื่อไหร่ ทุกข์ย่อมเกิดขึ้นเมื่อนั้น

วิถีของทุกข์

ทุกข์ โดยความตามพยัญชนะและอักขระ มีความหมายความจำกัดความหลากหลาย ในพระไตรปิฎกได้อธิบายเกี่ยวทุกข์ไว้อย่างลึกซึ่ง การอธิบายทุกข์ตามข้อมูลที่ปรากฏในพระไตรปิฎกก็สามารถควบคลุมได้ทั้งหมด และด้วยความทุกข์ส่งผลกระทบทางกายใจ เมื่อทุกข์ปรากฏความเศร้าหมองจึงเกิดขึ้น ดังนั้นจึงได้ทำการศึกษาทุกข์จากจิตใจที่เป็นเหตุส่งผลเป็นพฤติกรรมของมนุษย์

ทุกข์ที่นิยามโดยสภาพ (ทุกขธาตุ) (ม.อุ. 14/125/162) คือ ทุกข์ในนิยามความหมายกว้างที่สุดครอบคลุมทั้งหมด มีลักษณะ คือ เป็นสภาวะไม่คงตัว ไม่สามารถคงอยู่ในสภาพเดิมได้ เพราะมีความบีบคั้นกดดันขัดแย้งที่เกิดจากความเกิดจากความเกิดขึ้นและเสื่อมสลาย ซึ่งเป็นลักษณะของสังขารทั้งหลายทั้งปวง เป็นนิยามความหมายที่กินขอบเขตเท่ากับความไม่เที่ยง คือ สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ (วิ.ม. 4/21/28) โดยสภาวะทุกนั้นมี 3 ลักษณะด้วยกันคือ 1) สภาวะทุกคือทุกข์ 2) สภาวทุกข์คือสังขาร (ปรุ่งแต่ง) 3) สภาวทุกข์ คือ ความแปรผันไป (สํ.สฬา. 18/327/345) ความทุกข์เป็นสภาวะที่กดดันอยู่ตลอดเวลา ทั้งที่กดขี่และขัดต่อสิ่งทั้งปวงที่เกี่ยวพันกับความทุกข์และสภาพของความทุกข์ก็ถูกระงับโดยองค์ประกอบของตัวเอง

พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาถึงปัญหา (พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุติโต, 2546: 6) การเกิด แก่ เจ็บ ตาย ความพลัดพราก ความโศกเศร้า ความไม่สมหวัง และความเดือดร้อนต่างๆ ที่มีอยู่เป็นธรรมดาในโลกมนุษย์ หรือกล่าวได้ว่า ทรงพิจารณาเรื่องความทุกข์ของมนุษย์นี่เอง แล้วก็ทรงคิดหาทางแก้ไขปัญหา คือ ความทุกข์หรือเป็นจุดเริ่มต้นของจิตวิทยาแบบพุทธศาสนา ในเรื่องจิตใจของมนุษย์ และปัญหา จิตใจของมนุษย์นั้นมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของมนุษย์ทั้งหมด คือ การดำเนินชีวิตทุกด้าน หรือกิจกรรมและพฤติกรรมทุกอย่าง ฉะนั้นพระพุทธศาสนาจึงมองจิตวิทยาในแง่ของการแก้ไขปัญหา เป็นหลักของการพัฒนามนุษย์ มองว่าจิตวิทยาในพระพุทธศาสนานี้เป็นเรื่องของกระบวนการพัฒนามนุษย์

แนวทางการพัฒนาของพระพุทธเจ้าทรงเน้นการพัฒนาด้านของจิต หมายถึง ประสบการณ์ของจิตใจประสบการณ์ที่เราได้รับที่รู้ประจักษ์ในจิตใจของตนเอง การรู้สึกตัวรู้ทันความคิดของตนอยู่เสมอ โดยใช้หลัก อริยสัจ 4 ที่ท่านตรัสรู้หลักไตรลักษณ์ และโยนิโสมนสิการ เป็นหลักการฝึกสติเพื่อให้รู้ทันความเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอนทั้งหลาย เช่น ความรัก โลภ โกรธ หลง กล่าวสั้นๆ ว่า กิเลสให้สติบรรเทา และขจัดให้หายไป (อารยา บัตรเจริญ, 2563: 9) พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวว่า "กายกับจิตนี้มีความสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา ความเหนื่อยกายก็เกี่ยวกับความเหนื่อยจิตด้วยจิตเหนื่อย กายก็พลอยเหนื่อยไปด้วยร่างกายอ่อนแอจิตก็พลอยอ่อนแอไปด้วยเราจึงต้องมีการทำให้มันสมดุล ให้เกิดความพอดีทั้งฝ่ายกายฝ่ายจิต"

สรุปความว่า ทุกข์เป็นเพียงสภาวะเป็นธรรมชาติ เป็นนามธรรม ไม่สามารถจับต้องได้ แต่ที่สัมผัสได้ เกิดจากผัสสะการรับรู้อารมณ์ของจิตที่กระทบทางอายตนะทั้ง 6 แล้วแสดงผล เช่น หูได้ยินเสียงคนว่าอย่างหยาบคาย จิตรับรู้เป็นอารมณ์เกิดความโกรธจนหน้าดำหน้าแดง เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า ทุกข์ มีแต่ความไม่สบาย ไม่หน้าปรารถนายินดี ดังที่อธิบายมาแสดงให้เห็นว่า ทุกข์นั้นไม่สามารถเกิดขึ้นเองด้วยตัวของมันเอง แต่ทุกข์มีได้เพราะอาศัยจิตเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์ตามสภาวะเหตุปัจจัยของสิ่งนั้น ๆ เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ทางพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้นจึงทราบได้ว่า สาเหตุของทุกข์นี้ คือ จิตนี่แหละเป็นจุดเริ่มต้น เพราะมีสภาพของการรับรู้สะสม ที่กล่าว

ว่าสะสม เพราะทำให้กรรมเกิดขึ้นยังเป็นผลวิบาก ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ตราบใดการส่งผลของกรรมยังไม่สิ้นสุดลง ยังต้องวนอยู่ในสังสารวัฏอยู่เรื่อยไปมิสิ้นสุดบ่วงแห่งทุกข์ทั้งปวง

กระบวนการออกจากทุกข์

พระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญการพ้นทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงเล็งเห็นว่า ความทุกข์เป็นเหตุในวิถีชีวิตยังหลงวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏ เพราะตกอยู่ในทะเลแห่งกิเลสตัณหา ศาสนธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นสอนให้รู้ว่าสิ่งที่ควรรู้ สิ่งที่ไม่จำเป็นต้องรู้จะกล่าวถึงเลย สอนให้ควรละทิ้งในสิ่งที่ควรละทิ้ง และฝึกฝนในสิ่งที่ควรฝึกฝน เพื่อจะได้บรรลุหนทางหลุดพ้นแห่งการตรัสรู้ "ดังพระพุทธพจน์ทรงตรัสว่า ทนฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ ในหมู่มนุษย์ ผู้ที่ฝึกตนได้แล้ว เป็นผู้ประเสริฐ" (ขุ.มหา. 29/291) หมายความว่า ฝึกฝน คือ การฝึกฝนจิตใจตนองให้แข็งแกร่งต่อการรุกล้ำของกิเลส ชำระจิตใจของตนให้สะอาดจากเครื่องเศร้าหมองของกิเลส อดทนอดกลั้นต่อการกระทบของกิเลส

การจะเข้าสู่กระบวนการฝึกฝน สิ่งสำคัญควรมีเครื่องมือที่ช่วยในการฝึกฝน โดยการใช้อารมณ์กรรมฐาน เพราะอารมณ์กรรมฐานเป็นที่อยู่ของจิต ในมหาสติปัฏฐานสูตรได้ใช้คำว่าวิหารธรรม วิหรติ ภาษาไทยให้ความหมาย คือ บ้าน เพราะฉะนั้นจุดตั้งต้นของการปฏิบัติ ที่จะฝึกจิตฝึกใจจริงๆ คือ ต้องมีวิหารธรรม เป็นบ่อเกิดเป็นพลังแห่งการพัฒนาจิตใจ อาตาปี สัมปชาโน สติมา เป็นหลักธรรมเปรียบเสมือนรากฐานของการปฏิบัติ เพื่อให้ก้าวล่วงความพ้นบ่วงแห่งวัฏฏะ อาตาปี หมายถึง การรบความเพียร เป็นความเพียรที่เกิดจากจิต หรือทางมโนทวาร โดยการมุ่งในการเผาผลาญกิเลสให้สิ้น เพียรเพื่อละอกุศลเก่า เพียรเพื่อไม่ทำอกุศลใหม่ให้เกิด และเพียรเพื่อทำกุศลใหม่ (ม.ม. 17/152/668) ความเพียร ถือ เป็นหลักธรรมที่สำคัญอันนำมาซึ่งปัญญา เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสงบสุขความเพียรนี้ต้องหมั่นสร้างสมฝึกฝนตน สัมปชาโน หมายถึง ปัญญาชื่อว่าสัมปชัญญะ เพราะรู้อนิจจลักษณะเป็นต้นในอาการต่าง ๆ โดยชอบ หรือปัญญาความรู้ทั่วถึงอนิจจลักษณะ และส่วน สติมา หมายถึง การกล่าวถึงบุคคลที่มีสติ ความระลึกได้โดยเนื่อง ๆ เป็นความทรงจำที่ได้ฟังเรียนมา และความไม่หลงลืม เป็นการไม่หลงลืมงานที่ทำคำที่พูดกล่าวแล้วนานได้

หลักธรรมทั้ง 3 นี้เป็นกำลังอย่างยิ่ง เพราะจิตมีความไวต่อการรับรู้อารมรณ์ที่เข้ามาสัมผัส ผู้พัฒนาจิตให้มีกำลังมากขึ้น จิตจดจ่อกับส่งที่เข้ามากระทบในปัจจุบัน จิตจะสามารถลดสิ่งกระทบลดลงได้ และหากได้พัฒนาจนมีกำลังเป็นมหาสติได้ เมื่อสิ่งใดเข้ามากระทบสัมผัสจิต จะเห็นผัสสะดับไปตามกฎแห่งไตรลักษณ์ ความว่างแห่งอารมณ์ (อุเบกขา) ปล่อยวางในอารมณ์ อารมณ์ไร้การปรุ่งแต่ง การปฏิบัติธรรมนั้นก็เริ่มด้วยความเป็นสัมมาทิฏฐิ และศีลบริบูรณ์ดีแล้วยังประโยชน์ ที่ทำให้การปฏิบัติให้ได้ผลสำเร็จ เมื่อมีความสมบูรณ์ในวิหารธรรม จึงทำให้เห็นหลักความจริงของโลก ด้วยความตั้งหมั่นที่เกิดจาก สติสัมปชัญญะ และวิริยะในความเพียร ที่จะสามารถพิจารณาและรับรองสภาวะให้เห็นแจ่มแจ้งขึ้นในใจ ซึ่งเรียกว่า ธรรมในหลักธรรมชาติ

เมื่อมีวิหารธรรมเป็นแนวทางการเริ่มต้นสู่กระบวนการออกจากทุกข์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาแล้ว สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ทางพระพุทธศาสนายึดหลักการสอนเป็นสิ่งหลักสำคัญ คือ การคิดวิเคราะห์แยกยะ อย่างมีเหตุผล คือ (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตฺโต, 2556: 21) การคิดแบบโยนิโสมนสิการ ที่มุ่งกำจัดอวิชชาโดยตรงนั้นตามปกติเป็นแบบที่ต้องใช้ในการปฏิบัติธรรมจนถึงที่สุด เพราะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจตามเป็นจริง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการตรัสรู้ ส่วนโยนิโสมนสิการแบบสกัด หรือบรรเทาตัณหา มักใช้เป็นข้อปฏิบัติขั้นต้นๆ ซึ่งมุ่งเตรียมพื้นฐาน หรือพัฒนาตนเองในด้านคุณธรรม ให้เป็นผู้พร้อมสำหรับการปฏิบัติขั้นสูงขึ้นไป เพราะเป็นเพียงขั้นขัดเกลากิเลส แต่โยนิโสมนสิการหลายวิธีใช้ประโยชน์ได้ทั้งสองอย่าง คือ ทั้งกำจัดอวิชชา และบรรเทาตัณหาไปพร้อมกัน

หลักแนวคิดตามแบบอย่างสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ทรงพิจารณาเห็นสภาวธรรมทั้งหลาย ไม่ได้ไปค้นหาที่ไหน ธรรมทั้งหลายมีอยู่แล้วอย่างสมบูรณ์ พระองค์พิจารณาตามหลักธรรมชาติเหล่านี้ ให้เห็นชัดแจ่มแจ้งตามหลักแห่งธรรมทั้งหลาย ที่มีอยู่อย่างสมบูรณ์ทั้งภายนอกและภายใน จนหายสงสัยข้องพระทัยทุกอาการแล้ว จึงได้ประกาศพระองค์ว่า เป็นผู้สิ้นแล้วจากสังสารจักร คือ ความหมุนเวียน เปลี่ยนแปลง ได้แก่ ความเกิด แก่ เจ็บ ตายเหล่านี้

หลักการพิจารณาตามแนวทางพระพุทธศาสนา คือ การพิจารณาสิ่งที่อยู่ในตัวเราเอง หมายถึง สภาวะธรรมทั้งหลาย มี รูปนาม เป็นอยู่ โดยการน้อมจิตเข้าสู่การพิจารณากายในกาย ให้ชัดอยู่ในขันธ์ 5 เป็นการ

จำแนกแจกแจ้งเป็นสัดส่วน ในกระบวนการการทำงานของขันธ์ มองให้เห็นถึงความไม่เที่ยง ในร่างกายของตนเองว่าเป็นเพียงสภาวะที่มีอยู่รูปกับนาม (แม่ชีอาภัสรา ชื่นพลี, 2553: 54) คือ สิ่งต่าง ๆ ประกอบด้วยสังขารมีใจครองและสังขารที่ไม่มีใจครอง หรือเรียกสภาวะทุกสรรพสิ่งสรุปลงที่ขันธ์ 5 มี รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณเท่านั้น ไม่มีอะไรเกิดไปกว่านี้ สังขารที่มีใจครอง เรียกว่า รูป ได้แก่ ภูเขา ต้นไม้ บ้าน เป็นต้น ส่วนสังขารที่มีใจครอง คือ สิ่งที่มีชีวิต เช่น มนุษย์ สัตว์ เป็นต้น สังขารทั้งสองอย่างที่กล่าวมา มีลักษณะที่มีความเสื่อมสลายเป็นไปธรรมดา เป็นไปตามกฎของธรรมบชาติในธรรมนิยาม ที่มิอาจหลีกเลี่ยงหลบได้ หรือแม้แต่ทางวิทยาศาสตร์เองก็ไม่สามารถคิดค้นกรรมวิธี ที่จะสามารถทำให้สิ่งที่อยู่ในธรรมชาตินั้นยั่งยืนคงทนอยู่ได้ และสิ่งเหล่านั้นย่อมมีทางเป็นไปแห่งทางเกิด แก่ และดับไปเป็นธรรมดา

ดังพระพุทธที่ทรงตรัสว่า “ *ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอทั้งหลาย พึงเห็นสิ่งนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ตัวของเรา นั่นไม่ใช่เรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา*” (สํ.ข. 17/15/29) พิจารณาได้ว่า ชีวิตของมนุษย์ มีความสำคัญที่มีองค์ประกอบด้วยขันธ์ 5 เป็นศูนย์กลางที่มีเป้าหลายของหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มีความเกี่ยวข้องกับกฎของธรรมนิยาม มีลักษณะที่แน่นอนตามกฎของไตรลักษณ์ มีสภาวะยากต่อการบังคับบัญชา และมนุษย์จะยึดมั่นถือว่าสิ่งเหล่านี้มีตัวตนของตัวเอง ความต้องการให้อยู่ได้ ทนได้ สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุของทุกข์ และเป็นสิ่งที่ปรากฏจริงอยู่ในธรรมชาติ และสัมผัสได้ทางการรับรู้ของมนุษย์เอง เป็นกระบวนการของกฎธรรมชาติ

ธรรมทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติ ธรรมเหล่านั้นชื่อว่า กระบวนการของธรรมนิยาม เป็นกระบวนการของธรรมชาติที่อิงอาศัยกันเกิดขึ้น และอาศัยกันดับไป สภาวธรรมเหล่านี้เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท กล่าวโดยใจความว่า ทุกสรรพสิ่งล้วนแล้วอิงอาศัยกันและกัน ทั้งในที่เกิดขึ้นและดับไป หรือความเสื่อมสลายไป ไม่มีสิ่งใดที่เกิดขึ้นเองโดยลอย ๆ ซึ่งคำว่าบังเอิญจึงไม่มีปรากฏในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

การพิจารณาเห็นแจ้งในวงจรการเกิดขึ้นของปฏิจจสมุปบาท เป็นการเห็นสัจจะความจริงของธรรมชาติ ซึ่งทำให้ผู้ที่พิจารณานั้นเข้าถึง และหลุดพ้นบ่วงแห่งทุกข์ทั้งปวง เพราะการที่พิจารณาวงจรแห่งปฏิจจสมุปบาททำให้ทราบถึง กระบวนการที่เป็นวงกรเหตุของการเกิดทุกข์ และกระบวนการที่เป็นวงจรของการดับทุกข์ เป็นประโยชน์เพื่อความสกัดกั้นวงจรของการเกิดทุกข์ และนำประโยชน์ไปสู่การต่อยอดของการพัฒนาในการปฏิบัติ

เพื่อเป็นการสร้างกระบวนการ หรือวงจรการดับทุกข์ขึ้นมา เห็นว่าทุกสรรพสิ่งทั้งหลายล้วนแล้วเป็นอนัตตา เป็นผู้หลุดพ้นจากเครื่องร้อยรัด เป็นผู้สิ้นแล้วแห่งกิเลสตัณหานิสัย เปรียบเสมือนพระจันทร์ในคืนวันเพ็ญ ที่ส่องแสงสว่างไร้ซึ่งเมฆบดบัง ได้ขึ้นชื่อว่า (สุวิญ รักษ์สัตย์, 2565: 147-148) “ผู้รู้แจ้งในโลก” (โลกเปรียบดังขันธ์) หมายถึง การเข้าใจชัดแจ้งไม่เข้าไปยึดมั่นถือมั่นความเป็นไปของโลก และเห็นขันธโลกเป็นเพียงธรรมชาติที่เกิดขึ้นตั้งอยู่ ดับไปเป็นธรรมดา ย่อมได้รับความสุขเป็นที่สุดของการเห็นโลกอย่างแจ่มแจ้ง สูญสิ้นแห่งอาสวะกิเลสทั้งป่วงอันเป็นเหตุให้ชีวิตย่อมเป็นทุกข์ เห็นถึงความเป็นอนัตตา ในสรรพสิ่งของธรรมชาติทั้งหลาย มองเห็นซึ่งโลกทั้งหลายไม่จีรัง ซึ่งหาสาระอะไรเลยมิได้ ผู้นั้นย่อมถือว่าเป็นผู้พบความอิสระ ผู้เห็นชัดตามหลักของกฎธรรมชาติตรงตามจริงของกฎแห่งปฏิจจสมุปบาท คือ สัจจะความจริงของการรับรู้เหตุเกิดดับของทุกข์

อนึ่งวิถีชีวิตของมนุษย์นั้น มีจิตที่เป็นคุณสมบัติพิเศษในการรับรู้จากสิ่งที่มากระทบประสารทสัมผัส และต้นสาเหตุของการรับรู้ก็คือ “ จิต” (สมภาร พรหมา, 2542: 25) ทำการปรุ่งแต่งขึ้น เป็นคำสำคัญคำหนึ่งในพระพุทธศาสนา เมื่อสภาวะการรับรู้ห่วงเหนี่ยวอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง สภาวะนั้นย่อมสร้างกระบวนของการปรุ่งแต่ง ผลจะเป็นอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยในขณะนั้น ดังนั้นเหตุของการเกิดทุกข์ คือ จิต หรือกระบวนการทำงานของจิต

มนุษย์ควรญคนึ่งในกาลอยู่ 3 กาล คือ กาลที่เป็นอดีต กาลที่เป็นปัจจุบัน และกาลที่เป็นอดีต ส่วนมากก็คอยคุ้นคิดแต่ในเรื่องที่ผ่านมา และวาดหวังหรือเฝ้าระแวงในสิ่งที่ยังมาไม่ถึง และเผลอเลยที่จะพิจารณาในปัจจุบัน ถือเป็นพฤติกรรมที่ยิ่งทำให้ทุกข์เกิดยิ่งขึ้น แนวทางการปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อการพัฒนาสติให้เกิดปัญญา สาระสำคัญของหลักการปฏิบัติ คือ การควบคุมอารมณ์ให้อยู่กับปัจจุบัน และต้องคอยควบคุมอารมณ์ให้เป็นปกติอยู่เนื่อง ๆ สภาวะใดที่กวัดแกว่ง สภาวะนั้นชื่อว่า “จิต” จึงยากที่จะกำหนดให้สงบนิ่งได้เร็วไว แต่ต้องอาศัยความอดทน ความเพียร โดยการจับอารมณ์ที่เกิดในขณะปัจจุบัน ในการพิจารณากระบวนการของอายตนะภายใน

ให้รู้ชัด ยกตัวตนให้ทรงอารมณ์ของ ธาตุ 4 เป็นสภาวะของธรรมชาติอย่างหนึ่ง รู้ชัดว่าลมเข้าสู้ภายในกายก็รู้ชัดเป็นธาตุลม รู้ชัดความร้อนภายในกาย เป็นธาตุไฟ รู้ชัดการไหลเวียนของน้ำภายในกาย เช่น น้ำเหงือ น้ำเลือด เป็นต้น เป็นธาตุน้ำ รู้ชัดภายในกายว่า เนื้อ หนัง เอ็น กระดูก เป็นต้น เพียงแค่ ธาตุดิน กำหนดรู้ว่าธรรมธาตุทั้งหลายเหล่านี้ เป็นเพียวแค่สภาวะธาตุหนึ่งที่มาประชุมรวมกันเป็นตัวเราเพียงแค่ชั่วคราวเท่านั้น เหตุที่มาประชุมรวมกันได้เพราะสืบเนื่องจากผลของกรรม ด้วยความหลุ่มหลงจากกิเลสตัญหานุสัย เพราะความคิดเป็นอัตตา (ตัวตน)

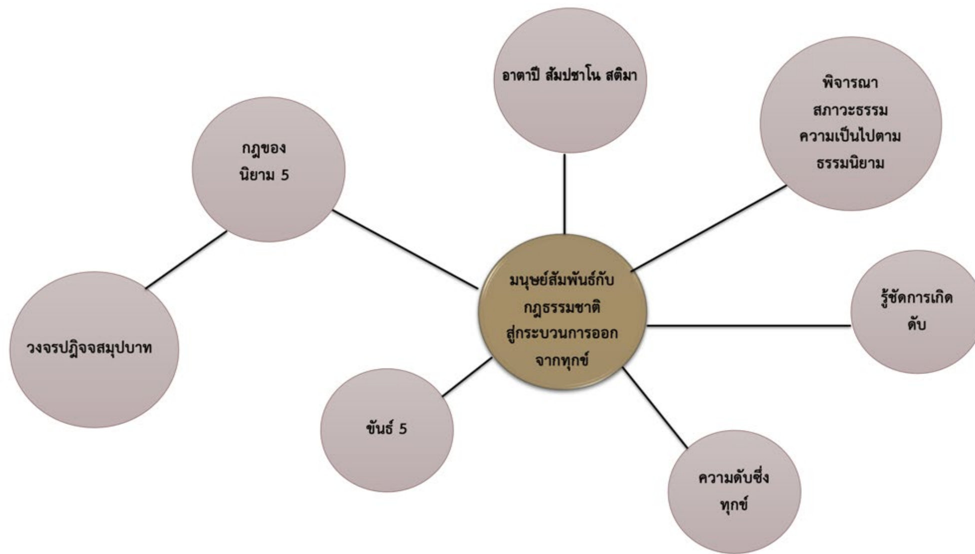
ในทัศนะทางพระพุทธศาสนา นิยามลักษณะของมนุษย์ว่า เอกลักษณ์ของมนุษย์ คือ การปฏิเสธการมีอยู่ของจิตใต ตัวตน หรืออัตตา ตามคำสอนของพระพุทธศาสนา ความคิดว่ามีอัตตาเป็นความเชื่อที่ผิด ที่เกิดจากการใช้จินตนาการแต่งขึ้นมา ซึ่งไม่ตรงกับหลักความเป็นจริง และย่อมก็ให้เกิดความคิดยิ่งเป็นโทษว่า “ตัวเรา” “ของเรา” ความละโมบ ตัญหา อุปาทาน ความเกลียดโกธร ความมุ่งร้าย ความทะนงตัว ความถือดี ความหลงตน ตลอดจนอาสวะกิเลส และรวมถึงปัญหาอื่น ๆ ความคิดแบบนี้จึงเป็นที่มาของความเดือดร้อน และเป็นทุกข์ ทั้งภายในจิตใจ และทางภายนอก คือ ทางกาย (พระราชปฏิภาณโสภณ, 2561: 56)

ดังนั้น การพิจารณาอะไร จะเกิดผลดีก็ต้องรักษาจิตให้เกิดความสงบก่อน โดยการหมั่นฝึกปฏิบัติโดยความเพียร (ขุ. สุ. 25/361) ดังพระพุทธที่ตรัสว่า *“วิริเยนทุกฺขมจฺเจติ บุคคลจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร”* ด้วยการกำหนดเหตุ คือ การคิดที่เป็นอัตตา และอาศัยอัตตาเป็นที่พึ่งแห่งอัตตา พิจารณากำหนดรู้จนเป็นวิสัย (พุทธทาสภิกขุ, 2549: 452) จิต จะรับรู้ถึงความรู้สึกว่า “อัตตา” จะเห็นตัวตนที่แท้จริง ว่าไม่ใช่ตัวตน จะเป็นจิตที่บริสุทธิ์ถึงที่สุดโดยสิ้นเชิง ไม่มีควมยึดถือว่ามีอัตตา ไม่หนัก ไม่มืด ไม่เศร้าหมอง ไม่เร่าร้อน ไม่มีอะไรอีกต่อไป จะเป็นผู้ไม่หลงรักในสิ่งที่ปรารถนาจากความพอใจ และไม่พอใจ เป็นผู้สละละแล้วแห่งโลกธรรม 8 เป็นผู้เข้าถึง สัจจะ คือ หลักแห่งความจริง เป็นผู้เห็นซึ่ง ธรรมะ ความเป็นธรรมชาติ เมื่อเกิดขึ้น จึงตั้งอยู่ และดับไป เพราะจิตดับซึ่งทุกข์ จิตมีอยู่ เพราะเป็นวิญญาณที่มีชีวิต วิญญาณจึงเปรมปรีดิ์ เพราะเป็นผู้รู้แจ้ง ของความสัมพันธ์ของธรรมชาติของกระบวนการออกจากทุกข์

สรุป

พระพุทธศาสนาแสดงให้เห็นถึงกระบวนการตามกฎธรรมชาติเป็นกฎที่แน่นอน ที่กำหนดเข้าเป็นหลักนิยาม มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในกฎธรรมชาติ มีความแปรเปลี่ยนไปตามเหตุปัจจัยของปฏิจจสมุปบาท ทุกข์และสุขเกิดจากพฤติกรรมประกอบด้วยสภาวะ (ธรรมชาติเป็นธาตุหนึ่งไม่มีตัวตน) ธรรมนิยาม คือ ธาตุทั้งปวงเป็นสถานะเป็นกระแสผันผวนไม่แน่นอนเป็นกฎแห่งไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งควบคุมทุกกฎในนิยาม อาตปิ สัมปัชาโน สติมา เป็นหลักคุณธรรมสร้างความเพียร เป็นเครื่องเผากิเลสเป็นกำลังบ่อเกิดให้ เป็นแนวการปฏิบัติ เป็นเครื่องมือ เพื่อเข้าสู่กระบวนการออกจากทุกข์ เพื่อกำหนดรู้ตามสภาวะที่เข้ามากระทบทางอายตนะ ตามความจริงในปัจจุบันที่ปรากฏอยู่ รู้ธรรมในธรรม ตามอริยบท ตามเท่าทันสภาวะที่เกิดในปัจจุบัน เพื่อน้อมระดับเข้าสู้ระดับปัญญา เพื่อประจักษ์ถึงสัจจะ คือ ความจริงของเหตุการณ์เกิดดับของทุกข์

ภาพที่ 1 สรุป นิยามสัมพันธ์: กระบวนการออกจากทุกข์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2548). **จากจิตวิทยาสู่จิตภาวนา.** กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). **พุทธธรรมฉบับปรับขยาย.** (พิมพ์ครั้งที่ 24) กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2556). **โยนิโสมนสิการ วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม.** (พิมพ์ครั้งที่ 24). ฉบับข้อมูลคอมพิวเตอร์.

พระราชปฏิภาณโสภณ. (2561). **พระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอน.** กรุงเทพฯ: กองทุนบุญนิธิหอไตร

พุทธทาสภิกขุ. (2549). **อิทัปปัจจยตาฉบับที่ระลึกครบ100ปี พุทธทาสภิกขุ.** (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2537). **มูลนิธิ พระไตรปิฎกและอรรถกถา.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

แม่ชีอภัสรา ชื่นพลี. (2553). **"มโนทัศน์เรื่องธรรมนิยามในพระพุทธศาสนาเถรวาท".** วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). (2562). **คัมภีร์วิสุทธิมรรค.** (พิมพ์ครั้งที่ 14). ประเทศจีน : สำนักพิมพ์.

สมเด็จพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2562). **เหตุปัจจัยในปฏิจจสมุปบาทและกรรม.** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

สุวิญ รักสัตย์. (2565). **หนึ่งวลีเปลี่ยนชีวิตสัจจวิชโช.** กรุงเทพฯ : บางกอกบล็อก.

แสง จันทร์งาม. (2544). **ปรากฏการณ์ทางจิต.** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ธีระการพิมพ์.

แนวทางการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาด้วยการสร้างพุทธเจดีย์ตามพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ 4
Restoration of Buddhism with the Buddha Chedi of King Rama IV

พระวัชรพงษ์ ธมฺมรตโน[1]
Watcharapong Thammarattano
ดร.เชน เพชรรัตน์[2]
Chen Pecharat, Ph.D.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาด้วยการสร้างพุทธเจดีย์ตามพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ 4 โดยการศึกษข้อมูลจากเอกสารพระไตรปิฎก พงศาวดาร หนังสือ บทความวิชาการที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาลังกา พระพุทธศาสนาในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พระราชกรณียกิจของรัชกาล 4 ในด้านพระพุทธศาสนา เป็นต้น ผลการศึกษาพบว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงคิดค้นหาวิธีการฟื้นฟูและเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่ยังทรงผนวชอยู่ จนกระทั่งทรงขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงดำเนินการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาด้วยการสร้างพุทธเจดีย์ได้อย่างครบถ้วนทั้ง 4 ประเภท โดยการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในรัชสมัยของพระองค์ได้แสดงให้เห็นแนวคิดการหวนกลับไปนำหลักปฏิบัติและคติความเชื่อต่างๆ ตามอย่างเมื่อครั้งพระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองในอินเดียและลังกา อย่างไรก็ตามก็ทรงนำแนวคิดความเป็นเหตุเป็นผลอย่างตะวันตกเข้ามาปรับประยุกต์ใช้ด้วย ซึ่งก็สอดคล้องกับหลักการที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา ซึ่งการใช้พุทธเจดีย์ 4 ประเภทเป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาก็แสดงให้เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมในรัชกาลของพระองค์นอกเหนือไปจากการส่งเสริมฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในด้านอื่น ๆ
คำสำคัญ: พุทธเจดีย์, การฟื้นฟูพระพุทธศาสนา, รัชกาลที่ 4

Abstract

This academic article is intended to study restoration of Buddhism with the Buddha Chedi of King Rama IV. Studying information from the Tripitaka documents, chronicles, books, academic articles with content related to Lanka Buddhism, Buddhism in early Rattanakosin, royal duties of King Rama IV in Buddhism. The results showed that king Rama IV has invented methods for reviving and propagating Buddhism since he was ordained until he reigned. until he ascended the throne. His Highness proceeded to restore Buddhism by building all four types of Buddhist pagodas. By the revival of Buddhism during his reign, he showed the concept of reverting to the practices and beliefs that followed when Buddhism flourished in India and Lanka. However, he also applied the western concept of rationality. which is consistent with the true principles of Buddhism The use of four types of Buddhist pagodas as tools for the revival of Buddhism was demonstrated concretely during his reign in addition to promoting the revival of Buddhism in other areas.
Keywords: Buddha Chedi, Revival of Buddhism, Rama IV

[1] นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: Watcharapongauttamala@gmail.com โทรศัพท์ 093-445-3262
[2] อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทนำ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเมื่อครั้งก่อนที่พระองค์จะทรงเสด็จขึ้นครองราชย์ พระองค์ได้ทรงผนวชมีพระฉายาว่า “วชิรญาณภิกขุ” ทรงครองสมณเพศเป็นเวลาถึง 27 พรรษา พระองค์ได้ทรงเล่าเรียนศึกษาพระไตรปิฎกอย่างแตกฉาน ทำให้พระองค์มีพระวิจารญาณความเป็นมาของพระพุทธศาสนา และความประพฤติปฏิบัติของภิกษุสามเณรได้อย่างละเอียดลุ่มลึก ด้วยเหตุนี้จึงทรงมีพระราชดำริในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาด้วยการสร้างพุทธเจดีย์ตามพระราชประสงค์ของพระองค์ พระองค์ได้พลิกฟื้นเรื่องราวการเผยแพร่ของพระพุทธศาสนาสมวงศ์เถรวาทจากลังกามายังดินแดนสุวรรณภูมิ ด้วยข้อมูลหลักฐานที่ปรากฏในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาของรัชกาลที่ 4 จะพบว่าพระองค์ได้ทรงการฟื้นฟูทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาการสร้างพุทธเจดีย์ทั้งทางด้านสถาปัตยกรรมต่างๆ สถูปเจดีย์ทรงลังกา ต้นศรีมหาโพธิ์จากพุทคยา พระธรรมวินัยข้อปฏิบัติของคณะสงฆ์นิกายธรรมยุติก กำหนดวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและพิธีกรรมต่างๆ ทรงสร้างพระพุทธรูปด้วยพุทธลักษณะดุจดังมนุษย์จริงๆ ตามมหาบุรุษ 32 ประการ พระองค์ทรงปรับปรุงพัฒนาพระพุทธศาสนาในสยามประเทศให้เข้ากับยุคสมัยที่มีความเปลี่ยนแปลงได้อย่างแยบคาย

จากการตรวจสอบการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า โดยมากให้ความสำคัญกับการศึกษาด้านการสร้างศิลปกรรมในยุคของรัชกาลที่ 4 ศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในรัชสมัยของพระองค์ รวมถึงศึกษาแนวคิดทางการเมืองการปกครองของพระองค์เป็นส่วนมาก นักวิชาการคนสำคัญในอดีตและปัจจุบันที่ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้แก่ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ได้กล่าวถึงพระพุทธรูปแบบธรรมยุตมีจุดเด่นอยู่ที่การปรับปรุงรูปแบบของพระพุทธรูปให้เข้ากับวิธีคิดของแนวสัจนิยมให้มีความสมจริงเป็นมนุษย์มากขึ้น ส่วนหม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล พระองค์ได้ทรงศึกษาการกำเนิดของคณะสงฆ์ธรรมยุตเป็นเรื่องของศาสนาโดยเฉพาะ โดยไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองหรือบริบทด้านอื่นๆ ของสังคม พิชญา สุ่มจินดา ได้กล่าวว่า รัชกาลที่ 4 เป็นผู้หนึ่งที่ชาญฉลาดในการใชสัญลักษณ์ในการสื่อความหมายทั้งในทางศาสนาและอาณาจักร จะเห็นว่านักวิชาการในอดีตและปัจจุบันได้ศึกษาศิลปกรรมเนื่องในพระพุทธศาสนาไว้พอสมควร อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาเห็นว่าควรจะนำเสนอแนวความคิดที่เน้นย้ำเรื่องเกี่ยวกับการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาผ่านการสร้างพุทธเจดีย์ทั้ง 4 ประเภท เพื่อให้ได้ความกระจ่างชัดในแนวความคิดดังกล่าวมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษาแนวทางการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาด้วยการสร้างพุทธเจดีย์ตามพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ 4

ระเบียบการศึกษา

1. ทบทวนการศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับการฟื้นฟูพระศาสนาในสมัยรัชกาลที่ 4
2. ค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารวิชาการ พระไตรปิฎก พงศาวดาร เพื่อตรวจสอบแนวคิดของนักวิชาการ ท่านต่าง ๆ ที่เคยศึกษาในอดีต
3. วิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์เพิ่มเติม เพื่อหาแนวคิดและเหตุผลในด้านต่าง ๆ ใช้เป็นเครื่องมือตรวจสอบการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ 4 ตามแนวพุทธเจดีย์ของพระพุทธศาสนา
4. สรุปผลการศึกษา

เนื้อหา

ชาวไทยมีความคุ้นชินกับความหมายของคำว่า สถูปเจดีย์ คือสิ่งก่อสร้างในพุทธศาสนาที่สร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ หรือประดิษฐานพระพุทธรูป เพื่อเป็นสถานที่แห่งการระลึกถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า ทว่าการศึกษาหาความหมายตามรากศัพท์แล้วพบว่า สถูป แผลงมาจากคำในภาษาบาลีว่า “ถูป” หมายถึง เนินดินหลุมฝังศพรูปครึ่งวงกลม อันเกิดจากประเพณีดั้งเดิมของชาวอินเดีย ซึ่งหลังจากฝังศพแล้วจะพูนดินไว้เหนือหลุมศพเพื่อ

เป็นหลักหมายสำคัญ หรือหมายถึงสิ่งก่อสร้างบรรจุอัฐิธาตุของบุคคลสำคัญ เพื่อเป็นอนุสรณ์และกราบไหว้บูชา และคำว่า เจดีย์ มาจากคำว่า "เจติยะ" ในภาษาบาลี หมายถึงสิ่งที่ใช้เป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึง หรือสิ่งที่สร้างขึ้นเป็นเครื่องรำลึก (รศ.สมคิด จิระทัศนกุล, 2544: 38)

ในสมัยครั้งพุทธกาลนั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประชวรใกล้จะเสด็จเข้าสู่ปรินิพาน ณ ดงรังในแขวงเมืองกุสินารา พระอานนท์เถรเจ้าผู้เปนพุทธอุปัฏฐาก ทูลถามถึงการที่พุทธสาวกจะควรปฏิบัติต่อพระพุทธสรีระฉันใด มีพระพุทธฎีกาตรัสว่าให้พระภิกษุทั้งหลายมุ่งหมายดับทุกข์ดับกิเลสอันเปนประโยชน์แห่งตนเถิด อย่าเป็นกังวลด้วยการบูชาพระสรีระของพระตถาคตเลย พวกกษัตริย์และฆราวาสทั้งหลายเขาคงทำฌาปนกิจแล้วสร้างสถูปบรรจุสรีรธาตุเหมือนอย่างพระเจ้าจักรพรรดิแต่ก่อนมาดังนี้ ครั้นพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพาน เหล่ามัลลกษัตริย์ครองเมืองกุสินาราก็ช่วยกันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ แล้วคิดจะสร้างพระสถูปเจดีย์ประดิษฐานพระบรมธาตุไว้ ณ เมืองกุสินารา แต่ครั้งนั้นเมื่อข่าวว่าพระพุทธองค์เสด็จเข้าสู่ปรินิพาน และถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ ณ เมืองกุสินาราทราบแพร่หลายไปถึงเมืองอื่น เจ้าเมืองที่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าต่างไปรับพระบรมธาตุเพื่อจะเชิญไปประดิษฐานไว้ให้มหาชนบูชา ณ เมืองของตน เดิมพวกมัลลกษัตริย์เมืองกุสินาราไม่ยอมให้ เจ้าเมืองอื่นก็จะเอาไปให้ได้ เกือบจะเกิดรบกันขึ้น หากโทณพราหมณ์ได้กล่าวเกลี่ยไกล่จึงตกลงแบ่งพระบรมธาตุออกเป็น 8 ส่วน แล้วแจกไป ณ ที่ต่าง ๆ พระบรมธาตุที่แจกไปครั้งนั้น เมืองต่างก็สร้างพระสถูปเจดีย์เป็นที่ประดิษฐานไว้ จึงเกิดมีพระธาตุเจดีย์ขึ้น 8 แห่ง (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2469: 3)

พุทธเจดีย์ได้ปรากกฎในมหาปรินิพพานสูตร ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้มี 4 ประเภท มีดังนี้

1. พระธาตุเจดีย์ เกิดขึ้นภายหลังจาการถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระพระพุทธเจ้า ณ เมืองกุสินารา ได้มีการแบ่งพระบรมธาตุและทำการแจกจ่ายไปยังที่ต่างๆ 8 แห่ง จึงได้เริ่มมีการสร้างเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุขึ้น นอกจากนี้ยังรวมไปถึงบุคคลที่ เรียกว่า สาวกถูปบุคคล อันได้แก่ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันต์ พระเจ้าจักรพรรดิ

2. บริโภคบริเจดีย์ พระพุทธเจ้าทรงอธิบายและประทานอนุญาตแด่พระอานนท์เถระ ขณะที่ทรงพระประชวรใกล้จะเสด็จสู่พระนิพพาน เป็นบริเวณสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง พระอังคารถ่าน เครื่องอัฐบริขาร เป็นต้น

3. ธรรมเจดีย์ จากหลักฐาน เขียนจารึกพระธรรมตัวอักษรและประดิษฐานไว้เป็นที่บูชา ต่อมาเมื่อเขียนพระธรรมวินัยเป็นตัวอักษรแล้ว ก็นับถือคัมภีร์พระไตรปิฎก ว่าเป็นธรรมเจดีย์ด้วย

4. อุเทสิกะเจดีย์ เป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นโดยเจตนาอุทิศต่อพระพุทธเจ้าเป็นพุทธบูชา เมื่อครั้งนิยมทำในตอนแรกมักจะทำเป็นพุทธบัลลังก์ สักการะแทนพระพุทธองค์ ซึ่งเป็นลักษณะประเพณีแต่ครั้งพุทธกาล เมื่อพระพุทธองค์เสด็จโปรดสัตว์ เหล่าพุทธสาวกจัดอาสนะไว้รับเสด็จ ครั้งเมื่อพระพุทธองค์เสด็จปรินิพพานแล้ว จึงมีการสร้างพุทธบัลลังก์เพื่อการรำลึกถึง ภายหลังสร้างขึ้นเป็นพระพุทธรูป รอยพระพุทธบาท เป็นต้น

ในการศึกษานี้ พุทธเจดีย์สามารถแบ่งข้อหัวใหญ่ได้เป็น 2 หัวข้อ 1. การฟื้นพระพุทธศาสนาในช่วงรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 เพื่อแสดงให้เห็นแนวความคิดของการฟื้นฟูในช่วงระยะเวลานั้น ซึ่งแนวทางการปฏิบัติและการฟื้นฟูยังเป็นแนวคิดแบบตั้งเดิมที่สืบทอดมาตั้งแต่โบราณ 2. การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาด้วยการสร้างพุทธเจดีย์ตามพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ 4 เพื่อแสดงให้เห็นแนวทางการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาที่แตกต่างออกไปจากสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 โดยเฉพาะพระราชประสงค์เกี่ยวกับการสร้างพุทธเจดีย์

1. การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในช่วงรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3

เมื่อกรุงศรีอยุธยาแตกจากการรุกรานของพม่าใน พ.ศ. 2310 เกิดความเสื่อมโทรมของบ้านเมือง และทำให้สิ่งปลูกสร้างต่างๆ ในทางพระพุทธศาสนาเสียหายไปอย่างมาก พระสงฆ์ก็มีความลำบากที่จะครองสมณเพศ จากในหนังสือสังคีติยวงศ์ ได้กล่าวถึงสภาพของสงฆ์ในเวลานั้นว่า *"ฝ่ายพระสงฆ์ทั้งหลาย เมื่อไม่ได้อาหารบิณฑบาตแต่ทายกแล้วก็เหนื่อยยากลำบากเข้า ไม่สามารถจะครองกาสาวพัตรได้ ใช้ให้ศิษย์ไปขวนขวายหาอาหาร เพื่อได้เลี้ยงท้องได้บ้างมิได้บ้าง ก็เหนื่อยหน่ายจากการบวชด้วยความลำบากที่จะครองเพศเป็นสมณะได้พากันสึกออกหาเลี้ยงชีวิตตามสติกำลัง"* (สังคีติยวงศ์, 2466: 479)

การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาได้กระทำอย่างจริงจังในสมัยรัตนโกสินทร์ เมื่อบ้านเมืองตั้งมั่นเป็นปึกแผ่นขึ้นในรัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงทำนุบำรุงพุทธศาสนาหลายประการ นอกจากบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่าง ๆ เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดสุทัศนเทพวราราม วัดสระเกศ เป็นต้น ยังทรงสังคายนาพระไตรปิฎกและโปรดให้จารลงในใบลานเป็นพระไตรปิฎกฉบับหลวง เรียกว่าฉบับทองใหญ่ ประดิษฐานไว้ในหอพระมณเฑียรธรรม วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระราชทานฉบับหลวงจำเป็นไปตามวัดต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นหลักในการศึกษาพระปริยัติธรรม นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกยังโปรดให้จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์และการออกกฎพระสงฆ์ด้วย อาจกล่าวได้ว่าพระราชกำหนดฉบับนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการมีพระราชกำหนดที่ใช้บังคับคณะสงฆ์โดยตรง และได้กลายเป็นแบบอย่างของกฎหมายการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยต่อมา (ชาญณรงค์ บุญหนุน, 2549: 8)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ทรงอุปถัมภ์พระภิกษุสงฆ์ตามสมควรแก่ฐานานุรูปและโปรดให้ส่งคณะสงฆ์ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ลังกาทวีป การฟื้นฟูและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยนี้กล่าวว่าเป็นการเน้นอรรถกถาเป็นหลักสูตรแทนพระไตรปิฎกเดิม เพื่อให้พระสงฆ์รู้จักใช้ความรู้ที่ได้จากการศึกษารูปแบบอรรถกถาในระดับต่างๆ ในการตีความข้ออรรถ ข้อธรรมลุ่มลึกพระไตรปิฎกได้ ผู้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมพระศาสนาในรัชกาลนี้คือ พระเจ้าลูกเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ผู้ทรงมีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทรงเป็นแม่กองในการสร้างและปฏิสังขรณ์วัดสำคัญหลายแห่ง เช่น วัดอรุณราชวราราม (100 ปี มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536 : 422)

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ทรงพระทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาทรงส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 และพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ทรงทำไว้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แปลพระไตรปิฎกจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย มีการสรรหาพระไตรปิฎกจากประเทศใกล้เคียงมาเพื่อสอบทานและเทียบเคียงด้วย เห็นได้จากการที่ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ไทยที่ต้องการไปสืบพระศาสนาที่ประเทศศรีลังกาและเมื่อจะเดินทางกลับให้ขอยืมพระไตรปิฎกของศรีลังกามาด้วย จะได้จำลองลอกขึ้นไว้สำหรับแผ่นดิน (ทิพากรวงศ์, 2506 : 264)

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระไตรปิฎกใหม่ที่สำคัญ คือฉบับรดน้ำเอก ฉบับรดน้ำโท ฉบับทองน้อย ฉบับชุมยอ ฉบับอักษรรามัญ ฉบับเทพชุมนุมสำหรับวัดพระเชตุพน ฉบับลายกำมะลอสำหรับวัดราชโอรส (อัจฉรา กาญจโนมัย, 2523 : 93) พระไตรปิฎกเหล่านี้นอกจากจะใช้เป็นหลักในการเรียนการสอนของภิกษุสงฆ์ สมัยนี้มีการสร้างพระไตรปิฎกมากกว่าที่ผ่านมา

2. การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาด้วยการสร้างพุทธเจดีย์ตามพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ 4

สำหรับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง เป็นผลสืบเนื่องมาจากเมื่อครั้งที่พระองค์ก่อนที่จะทรงเสด็จขึ้นครองราชย์พระองค์ทรงได้ผนวชมีพระฉายาว่า “วชิรญาณภิกขุ” ทรงครองสมณเพศเป็นเวลาถึง 27 พรรษา พระองค์ทรงได้เล่าเรียนศึกษาพระไตรปิฎกอย่างแตกฉาน ทำให้พระองค์มีพระวิจารณญาณเกี่ยวกับความเป็นมาของพระพุทธศาสนา และความประพฤติปฏิบัติของภิกษุสามเณรได้อย่างละเอียดลุ่มลึก ด้วยเหตุนี้จึงทรงมีพระราชประสงค์ที่จะฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้บริสุทธิ์มั่นคงสถาพรให้ยิ่งขึ้นมากกว่ารัชกาลก่อน โดยแนวทางหนึ่งที่เป็นเครื่องสนับสนุนส่งเสริมให้บรรลุไปตามพระราชประสงค์นั้นคือ การสร้างพุทธเจดีย์

2.1 แนวคิดการฟื้นฟูธาตุเจดีย์

สถูปเจดีย์ทรงระฆังเป็นวิวัฒนาการสืบช่วงต่อมาจากสถูปของอินเดียสมัยโบราณ มีการปรับปรุงรูปทรงผ่านกาลเวลามานับพันปี ดังนั้นจึงมักเรียกกันอีกชื่อว่า เจดีย์ทรงลังกา เจดีย์แบบนี้สร้างขึ้นในดินแดนต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นับตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 พร้อมการเผยแผ่พุทธศาสนาจากลังกาในสมัยนั้น เริ่มปรากฏในดินแดนไทยในราวพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา โดยเชื่อกันว่าสมัยอาณาจักรสุโขทัยเป็นอาณาจักรแรกๆ ที่รับอิทธิพลรูปแบบการสร้างสถูปเจดีย์จากทางลังกา และจนมาถึงสมัยอาณาจักรอยุธยา (ประภัสสร์ ชูวิเชียร, 2558: 2)

ในรัชสมัยรัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลที่ 3 นั้น ได้มีการฟื้นฟูพัฒนาพระพุทธศาสนา สถูปเจดีย์ลักษณะเป็นเจดีย์รูปแบบทรงสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง มีฐานลดหลั่นกันลงมา เช่น พระปรางค์วัดระฆังโฆสิตาราม ในสมัยรัชกาลที่ 2 ทรงสร้างพระปรางค์วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร ซึ่งมาสำเร็จในสมัยรัชกาลที่ 3 ต่อมาถึงสมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อครั้งที่ยังทรงผนวชอยู่ พระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยเรื่องราวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาที่แรกเริ่มการเผยแผ่มาจากลังกา ทรงศึกษาเรื่องพุทธเจดีย์และทรงมีความนิยมในรูปแบบของเจดีย์ทรงลังกาในสมัยอยุธยาและสุโขทัยว่าเป็นแบบที่สวยงาม ดังเป็นเหตุให้พระองค์ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ของพระอาราม การสร้างและปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ในรัชกาลที่ 4 พบว่า พระเจดีย์ทรงลังกาจำนวน 27 องค์ พระเจดีย์ทรงเหลี่ยมย่อมุมไม้จำนวน 5 องค์ พระเจดีย์ทรงเหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองจำนวน 3 องค์ พระเจดีย์ทรงเหลี่ยมย่อมุมไม้ยี่สิบ 2 องค์ (สมชาย สิริประเสริฐศิลป์, 2529 : 21)

รัชกาลที่ 4 ทรงสร้างพระอารามหลวงขึ้น 5 พระอาราม ได้แก่ วัดบวรนิเวศวิหาร วัดโสมนัสวิหาร วัดปทุมวนาราม วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม และวัดมกุฏกษัตริยาราม การจากศึกษาพระเจดีย์ในพระอารามที่ทรงสร้างนั้น เป็นพระเจดีย์ทรงลังกาทั้งหมด เช่น *พระเจดีย์*สีทององค์สูงใหญ่ทรงลังกา ณ วัดบวรนิเวศวิหาร สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ภายในพระพระเจดีย์ใหญ่ประดิษฐานพระเจดีย์กะไหล่ทองบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระเจดีย์องค์นี้ตรงกับลักษณะของเจดีย์ทรงลังกาทุกประการ (ภาพที่ 1) คือ ประกอบด้วยฐานเขียงทรงกลม 2 ชั้น ถัดขึ้นไปเป็นฐานบัวรองรับชั้นมาลัยเถา 3 ชั้น ต่อมาชั้นมาลัยเถาไปเป็นทรงระฆังป้อมเตี้ยบังลังก์สี่เหลี่ยมไม่เพิ่มมุมรองรับก้านฉัตรของเจดีย์โดยไม่มีเสาหาน ถัดขึ้นไปปล้องไฉนต่อด้วยปลียอด จากทรวดทรงขององค์ระฆังของเจดีย์ที่ยังไม่สูงชะลูดและไม่มีเสาหานเหมือนกับเจดีย์ที่สร้างขึ้นในภายหลัง (วัดราชประดิษฐสถิตสีมาราม, 2557: 197)

ปาสาณเจดีย์ ณ วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม (ภาพที่ 2) เป็นพระเจดีย์ทรงลังกา ซึ่งปาสาณเจดีย์สอดคล้องกับนามของเจดีย์ คือ "ปาสาณเจดีย์" มีความหมายว่า เจดีย์หิน ตามที่ปรากฏในมหาปรินิพพานสูตรเป็นเจดียสถาน ในแคว้นมคธ อาณาจักรที่มีอำนาจมากที่สุดในชมพูทวีปที่พระพุทธองค์ทรงเผยแผ่พุทธศาสนา

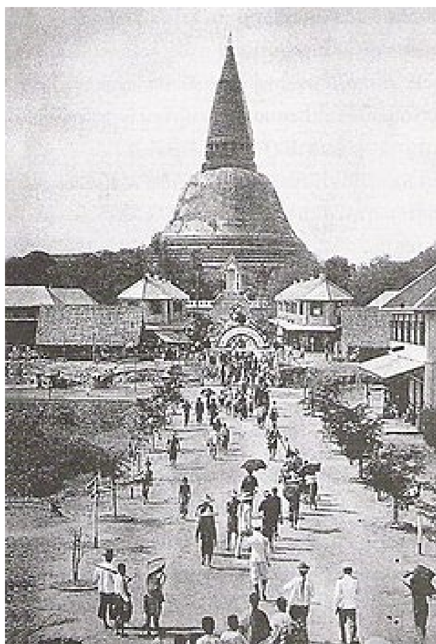
ภาพที่ 1 พระเจดีย์วัดบวรนิเวศวิหาร

ภาพที่ 2 ปาสาณเจดีย์ ณ วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม

ที่มา : พระวัชรพงษ์ ธุมมรตโน

รัชกาลที่ 4 ทรงปฏิสังขรณ์พระปฐมเจดีย์ (ภาพที่ 3) ชื่อแต่เดิมเรียกว่า พระประธมเจดีย์ เพราะเชื่อว่าพระเจดีย์นี้ครอบแท่นบรรทมของพระพุทธเจ้าไว้ภายใน พระองค์โปรดเกล้าให้เปลี่ยนเป็นพระปฐมเจดีย์ สมกับเป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นเมื่อพระพุทธศาสนามาประดิษฐานในประเทศนี้ และสร้างขึ้นก่อนเจดีย์อื่นทั้งหมดจากหลักฐานแวดล้อม นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า พระปฐมเจดีย์เป็นเจดีย์แรกที่สร้างขึ้นในย่านนี้สมัยที่ยังเป็นอาณาจักรศรีวิชัยเมื่อพันกว่าปีมาแล้ว ครั้งที่พระเจ้าอโศกมหาราชส่งสมณทูตเข้ามาเผยแพร่พุทธศาสนาในสุวรรณภูมิ สมกับเป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นเมื่อพระพุทธศาสนามาประดิษฐานในประเทศนี้ และสร้างขึ้นก่อนเจดีย์อื่นทั้งหมด (โรม บุนนาค, 2559: 3)

ภาพที่ 3 พระปฐมเจดีย์
ที่มา : จาก วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร, โดย สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2554 จาก https://th.wikipedia.org เมื่อ 20 ตุลาคม 2565

พบได้ว่าพระองค์ทรงโปรดให้บูรณะปฏิสังขรณ์พระปฐมเจดีย์ด้วยสถาปัตยกรรมเจดีย์ทรงลังกา โดยพระองค์ทรงเชื่อว่าเป็นเจดีย์แห่งแรกในสยามประเทศและเป็นเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุตั้งแต่ครั้งพระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งสมณทูตเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนายังดินแดนสุวรรณภูมิตามในพงศาวดารลังกาหรือคัมภีร์มหาวงศ์ ซึ่งเป็นเหตุผลที่ทรงใช้สนับสนุนความเชื่อที่มีต่อองค์พระปฐมเจดีย์มาโดยตลอด (พีระพัฒน์ สำราญ, 2547: 175)

พระเจดีย์ทรงลังกาแสดงถึงความศรัทธาของรัชกาลที่ 4 ในฐานะของพระมหากษัตริย์ผู้เคยทรงผนวชถึง 27 พรรษา ทรงได้ศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนาจากลังกาที่เผยแผ่เข้ามายังดินแดนสุวรรณภูมิ ทำให้พระองค์ทรงปรับปรุงให้สอดคล้องกับเรื่องราวทางประวัติของพุทธศาสตร์ทางมากกว่าที่จะรับเอาอิทธิพลรูปแบบสถูปเจดีย์และพระปรางค์ที่นิยมสร้างในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 มาสร้างและปฏิสังขรณ์ การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของรัชกาลที่ 4 ด้วยการสร้างพระเจดีย์ทรงลังกา ตอกย้ำถึงการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาตามพระราชประสงค์ด้วยการสร้างสถาปัตยกรรมที่เหมือนมาจากต้นกำเนิดพุทธศาสนาสมณวงศ์เถรวาทของลังกาที่เข้ามาเผยแผ่ยังดินแดนสุวรรณภูมิ

2.2 แนวคิดการฟื้นฟูบริโภคเจดีย์

หลังจากพระผู้มีพระภาคดับขันธปรินิพพาน และพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ไปยังประเทศต่าง ๆ รวมถึงดินแดนสุวรรณภูมิ บริโภคเจดีย์คือที่ตั้งแห่งสังเวชนียสถานแห่งการระลึกถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าในการประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา ปรินิพพาน ณ ชมพูทวีปนั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสร้างพระเจดีย์ทรงลังกาถมปัด (ภาพที่ 4) พระองค์ทรงออกแบบตกแต่งลายเป็นภาพพระจตุปัฏฐานหรือพุทธประวัติตอนสำคัญ 4 ปาง คือ ปางประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และปรินิพพาน กระบองภายในบรรจุกระดาษเขียนพระธรรมภาษาบาลี อักษรขอม (พิชญา สุ่มจินดา, 2555: 284-285) ปราสาทพระไตรปิฎก ณ วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม หน้าบันมุขของปราสาทแสดงภาพปูนปั้นเรื่องราวที่พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา ปรินิพพาน (พิชญา สุ่มจินดา, 2555: 212) ต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นสัญลักษณ์หนึ่งแห่งการแสดงถึงสถานที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ ณ พุทธคยา ถือว่าเป็นสถานที่สำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้นต้นพระศรีมหาโพธิ์จึงกลายเป็นพันธ์ไม้เป็นที่เคารพนับถือของชาวพุทธเสมอมานับตั้งแต่สมัยพุทธกาล

ภาพที่ 4 พระเจดีย์ถมปัด ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร
ที่มา : พระวัชรพงษ์ ธุมมรตโน

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงขึ้นครองสิริราชสมบัติแล้วได้ทรงรับถวายใบโพธิ์จากพุทธคยาเป็นสถานที่ตรัสรู้ของพระผู้มีพะภาคเจ้าที่ประเทศอินเดีย ทรงมีพระราชศรัทธาเป็นยิ่งนัก ใบโพธิ์ที่พระองค์ทรงได้รับถวายมานั้น พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บรรจุใบโพธิ์นั้นไว้ในพระปรางค์สำริดและสร้างซุ้มทรงปรางค์ครอบไว้ พระราชทานนามว่า พระโพธิธาตุบัลลังก์ ปัจจุบันอยู่ด้านหลังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามระหว่างหอพระราชกรมานุสรณ์และหอพระราชพงศานุสรณ์ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2546: 10)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2408 ราวปลายรัชกาลที่ 4 พระองค์ทรงได้รับถวายเมล็ดพันธุ์ของพระศรีมหาโพธิ์จากพุทธคยา ประเทศอินเดียเป็นจำนวนมากพอสมควร จาก ดร.ยอน สไกว (Dr.John Squiire) ชาวอังกฤษ ได้ทรงนำเมล็ดพันธุ์พระศรีมหาโพธิ์นั้นไปเพาะเองด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง และได้พระราชทานออกไปปลูกตามพระอารามหลวงต่างๆ ที่ยังสืบไม่ได้แน่นอน (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2546: 12)

พระองค์ทรงฟื้นฟูบริโภคเจดีย์ ด้วยการใช้ภาพวาดบนสถูปเจดีย์ทรงลังกา การปั้นปูนบนบอกเล่าเรื่องราวที่พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา ปรินิพพานบนหน้าบันมุขของปราสาทพระไตรปิฎก และ

สัญลักษณ์สำคัญของพระพุทธศาสนาคือต้นศรีมหาโพธิ์ที่มาจากพุทธคยานั้น พระองค์ทรงเพาะพันธ์ต้นศรีมหาโพธิ์ด้วยพระหัตถ์พระองค์เอง แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงมีความศรัทธาเลื่อมใสต่อพระพุทธเจ้าอย่างมากตั้งพระหทัยเผยแผ่และบันทึกเหตุการณ์สังเวชนียสถานที่เกิดขึ้น ณ ชมพูทวีป สำคัญ 4 ประการของพระพุทธเจ้า โดยผ่านการสื่อสารแก่ผู้คนออกมาทางศิลปกรรมในสถาปัตยกรรมหลากหลายรูปแบบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ท่านมีพระราชประสงค์ฟื้นฟูพระพุทธศาสนาด้วยพระองค์เอง จากการศึกษาและสนพระหทัยเรื่องโบราณคดีของพระองค์ สามารถนำมาพัฒนาต่อยอดของการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในสยามประเทศสมัยของพระองค์ได้อย่างแยบคาย

2.3 แนวคิดการฟื้นฟูธรรมเจดีย์

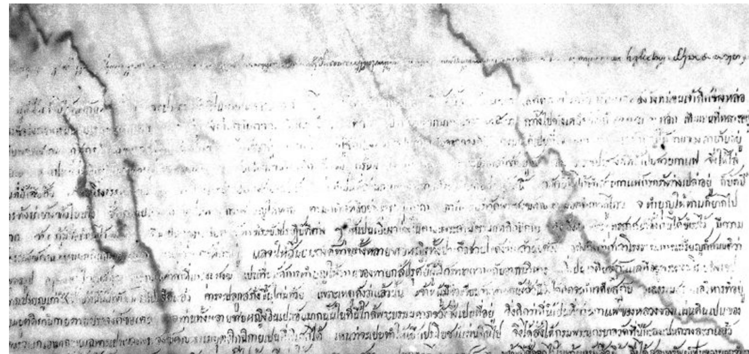
การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาของพระองค์ด้วยธรรมเจดีย์นั้น พระองค์ทรงได้นำหลักธรรมคำสอนในพระไตรปิฎก พัฒนาต่อยอดเพิ่มขึ้นไปให้เข้ากับยุคสมัยที่เริ่มมีการเผยแผ่ศาสนาอื่นจากตะวันตกมายังประเทศสยาม มีการคิดประดิษฐ์อักษรอริยกะที่มีเค้าจากอักษรโรมัน ทรงตั้งธรรมเนียมนมัสการพระเช้าค่ำที่เรียกว่าทำวัตรเช้า-ทำวัตรค่ำ ทรงเพิ่มบทสวดมนต์ภาษาไทย ทรงปฏิรูปการเทศน์และการอธิบายธรรมชวนให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย ทรงเริ่มการเทศนาด้วยฝีพระโอษฐ์พรองค์เอง ทรงกำหนดวันมาฆบูชาเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวางระเบียบในการเดินเวียนเทียน ทรงแก้ไขการรับผ้ากฐินให้ถูกต้องตามพุทธบัญญัติ คือเริ่มตั้งแต่ การซัก ตัด เย็บ ย้อม ให้เสร็จภายในวันเดียวกัน ทรงแก้ไขการขอบรรพชาและการสวดกรรมวาจาในการอุปสมบท และเกิดธรรมยุติกนิกาย เป็นต้น

พระองค์ทรงคิดค้นประดิษฐ์อักษรอริยกะ (ภาพที่ 5) ขณะผนวชในราว พ.ศ. 2390 เพราะทรงเห็นว่าเมื่อเขียนภาษาบาลีมาแต่เดิมนั้นใช้อักษรขอม จนทำให้อักษรขอมกลายเป็นของขลังไป เหตุนี้จึงทรงให้สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทโว) คิดวิธีเขียนอักษรไทยให้ใช้เขียนภาษาบาลีได้เช่นอักษรขอม ส่วนพระองค์เองได้ประดิษฐ์อักษรชุดใหม่เรียกว่า “อักษรอริยกะ” อันมีความหมายว่า อักษรของผู้เป็นอารยชน สัณฐานอักษรมีเค้าอักษรโรมัน พยัญชนะและสระอยู่ในบรรทัดเดียวกันต่างจากอักษรไทยและขอมที่มีสระอยู่บนและล่างพยัญชนะ เพื่อความสะดวกแก่การเขียนและพิมพ์ ทว่าหลังมีการทดลองใช้ในกลุ่มพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย แต่จำเพาะในวัดบวรนิเวศวิหารเท่านั้น และไม่สู้แพร่หลายนัก เมื่อมิได้รับความนิยมอักษรนี้ก็เป็นอันยกเลิกไป มีบันทึกเพียงว่ามีการใช้อักษรอริยกะในการตีพิมพ์หนังสือปาฏิโมกข์ และหนังสืออื่น ๆ บ้าง นอกจากนี้ยังมีจารึกอักษรอริยกะที่วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม (ภาพที่ 6) (นิตยา กาญจนะวรรณ, 2558: 10)

ภาพที่ 5 จารึกวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม
ที่มา : พระวัชรพงษ์ ธมฺมรตโน

ภาพที่ 6 จารึกอักษรอริยกะ บรรทัดที่ 1 ของจารึกวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม
ที่มา : จาก “อริยกะ” อักษรที่รัชกาลที่ 4 “ทรงประดิษฐ์”, โดย ศานติ ภักดีคำ 2564 จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_9934 เมื่อ 20 ตุลาคม 2565

ในขณะพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวผนวชอยู่นั้น พระองค์เห็นถึงคณะสงฆ์มีความย่อหย่อนในพระธรรมวินัย ดูไม่สำรวม ไม่น่าเลื่อม เป็นเหตุให้มีพระราชดำริที่จะฟื้นฟูพระธรรมวินัยในการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยตามที่ได้ทรงศึกษามา เมื่อทรงพบกับ**พระสุเมธมุนี (ซาย พุทธวํโส)** พระเถระแห่งรามัญนิกายที่มีข้อวัตรปฏิบัติที่น่าเลื่อมใส จึงได้รับแรงบันดาลใจมาจากรามัญนิกาย และสีหลนิกาย ที่ทรงเชื่อว่าเป็นต้นกำเนิดของคณะสงฆ์นิกายเถรวาททั้งปวง ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงตามแนวความคิดของพระองค์ขึ้น (พิชญา สุ่มจินดา, 2555: 59) จึงได้ฟื้นฟูพระธรรมวินัยขึ้นเป็นธรรมยุติกนิกาย หรือคณะธรรมยุต มีความหมายว่าผู้ประกอบด้วยธรรม หรือชอบด้วยธรรมตามธรรม ทรงเริ่มปรับใช้กับพระองค์เองเป็นอันดับแรก ต่อมาเมื่อมีบุคคลอื่นเห็นชอบและนิยมตามจึงได้มีผู้ประพฤติปฏิบัติตามอย่างพระองค์ขึ้น และมีจำนวนมากขึ้นเป็นลำดับ จนเกิดเป็นคณะพระสงฆ์มากขึ้น

จากการศึกษาพบว่า พระองค์ทรงฟื้นฟูธรรมเจดีย์กระจายออกไปหลายด้าน เพื่อให้พระสงฆ์และประชาราษฎร์ในสังคมเข้าถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าได้มากขึ้น และหลักธรรมคำสอนนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต เช่น กำหนดปรับแก้ไขขนบทำเนียบพิธีกรรมด้วยวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อเชื่อมโยงหมู่พระสงฆ์ สถาบันพระมหากษัตริย์ และประชาราษฎร์ ให้ร่วมแรงร่วมใจฟื้นฟูทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ใกล้ชิดเข้าใจหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามากขึ้น ด้วยบทสวดทำวัตรเช้า-เย็น และพิธีกรรมต่าง ๆ บทบาทการฟื้นฟูทางศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเริ่มต้นตั้งแต่ขณะทรงผนวช ด้วยพระสติปัญญาและความเป็นนักพัฒนา ทั้งการคิดประดิษฐ์อักษรอริยกะเป็นนัยต่อการเผยแผ่และสืบทอดพระพุทธศาสนา ถึงแม้จะไม่ได้รับความนิยมแต่ก็เป็นหลักฐานให้ทราบถึงพระปรีชาสามารถในการค้นคว้าหาวิธีการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาด้วยวิธีการต่าง ๆ ส่วนการนำข้อปฏิบัติในพระธรรมวินัยมากำหนดการปฏิบัติของพระสงฆ์ ทำให้พระสงฆ์มีความสำรวมกาย วาจา ใจ เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในหมู่คณะ สร้างความน่าศรัทธาเลื่อมใสต่อฆราวาสมากขึ้น เพราะความศรัทธาไม่สามารถบังคับใครได้ แต่พระองค์ทรงใช้พระธรรมวินัยมาปรับปรุงฟื้นฟูเป็นแบบอย่างด้วยพระองค์เอง ทำให้พระสงฆ์ได้ปรับปรุงได้พัฒนาตนเอง แล้วขยายความเลื่อมใสออกเป็นวงกว้างไปในสังคมขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าที่ทรงกำหนดไว้อย่างงดงาม และส่งผลให้ประชาราษฎร์รู้สึกมั่นคงต่อพระพุทธศาสนามากขึ้น

2.4 แนวคิดการฟื้นฟูอุเทสิกเจดีย์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีความเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ปรากฏในบันทึกพงศาวดาร ศิลาจารึก และศาสนวัตถุต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงสร้างและทรงปฏิสังขรณ์ ด้วยทรงสร้างพระอารามต่าง ๆ สถูปเจดีย์ ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดบรมนิวาส (ภาพที่ 7) มหาสีมาและบุษบกธรรมาสน์ยอดทรงมงกุฎในการเปรียญวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม สิ่งก่อสร้างในพระอารามต่าง ๆ ประดับประดาอย่างวิจิตรงดงามดังที่พบเห็นจนมาถึงทุกวันนี้ เป็นที่แห่งการระลึกถึงพระพุทธศาสนา

ภาพที่ 7 จิตรกรรมฝาผนัง วัดบรมนิวาส
ที่มา : จาก ไขปริศนาธรรมวัดบรมนิวาส แกะศิลปะที่ซ่อนเรื่องโลกใบใหม่ ภูมิปัญญาใหม่ แลวิทยาการใหม่ จากโลกตะวันตกผ่านพุทธศาสนา, โดย ธนภัทร์ สิ้มหัสนัยกุล 2565 จาก https://readthecloud.co/wat-boromniwas เมื่อ 20 ตุลาคม 2565

ในสมัยรัชกาลที่ 4 มีงานศิลปกรรมแนวคิดการสร้างพระพุทธรูปให้มีลักษณะคล้ายคลึงกับมนุษย์ได้เริ่มพัฒนาขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 โดยรูปแบบที่เด่นชัดคือการไม่ทำส่วนอุษณีษะ (แต่ยังทำพระรัศมี) ใบพระกรรณสั้น พระพักตร์สมบูรณ์กลมกลึง และแสดงการครองจีวรที่มีริ้วธรรมชาติ ชายสังฆาฏิเป็นแผ่นใหญ่คล้ายคลึงกับ การนุ่งห่มจีวรจริงของพระสงฆ์ การสร้างพระพุทธรูปที่มีขนาดไม่ใหญ่โต มาก เช่น พระนิรันตราย พระสัมพุทธพรรณีเป็นต้น โดยอาจเรียกได้ว่าเป็น พระพุทธรูปแบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ 4 (พัสวีสิริ เปรมกุลนันท์, 2558: 135)

พระพุทธรูปที่สำคัญอีกองค์หนึ่งที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 คือพระนิรันตราย (ภาพที่ 8) ประดิษฐานที่หอพระสุลาลัยพิมาน ในพระบรมมหาราชวัง พระนิรันตรายเป็นพระพุทธรูปที่สร้างครอบพระพุทธรูปสมัยทวารวดี ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทองคำ มีผู้ค้นพบที่เมืองดงศรีมหาโพธิ์ ปราจีนบุรี และนำขึ้นทูลเกล้าฯถวายพระพุทธรูป องค์นี้ประดิษฐานไว้ในหอพระเสถียรธรรมปริต และรอดพ้นจากการถูกผู้ร้ายโจรกรรมถึง 2 ครั้ง (พ.ศ. 2403) จึงพระราชทานพระนามว่า “พระนิรันตราย” และได้โปรดเกล้าฯ ให้ช่างหล่อพระพุทธรูป นั่งขัดสมาธิเพชรครอบไว้อีกชั้นหนึ่ง และเรียกพระนามรวมกันว่า “พระนิรันตราย” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2560: 33)

ภาพที่ ๘ พระนิรันตราย
ที่มา : จาก การค้นพบ “พระนิรันตราย” พระพุทธรูปทองคำกว่าร้อยปีก่อน สู่นามมงคลว่า “ปราศจากอันตราย”, โดย มติชน 2564 สืบค้นจาก https://www.silpa-mag.com/history/article_9808 เมื่อ 20 ตุลาคม 2565

จิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถวัดบรมนิวาส อาจเรียกได้ว่า เป็นประวัติศาสตร์หน้าใหม่ของจิตรกรรมไทย ที่นำศิลปะการวาดภาพแบบตะวันตก ทั้งหลักทัศนวิทยา แสงเงา มิติ มาประยุกต์ใช้กับงานจิตรกรรมไทยอย่างเต็มรูปแบบ อีกทั้งการเล่าเรื่องนั้นก็ถือว่าแปลกใหม่ ไม่ใช่การเล่าเรื่องพุทธประวัติหรือชาดกตามขนบที่ยึดถือมา เช่น ภาพดอกบัวใหญ่บานขึ้นกลางน้ำ สื่อถึงความหมายพระธรรมเป็นดั่งกลิ่นหอมของดอกบัว และพระสงฆ์เป็นดั่ง หมู่ผึ้งและแมลงที่เข้าไปตอมเกสรดอกบัว สื่อถึงพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้พ้นจากกิเลสอาสวะทั้งปวง เหมือนดอกบัวที่อยู่พ้นจากน้ำ ภิกษุสงฆ์หรือใครก็ตามที่ได้เข้าไปศึกษาหลักธรรม ก็มีโอกาสบรรลุมรรคผลเช่นเดียวกัน (วิไลรัตน์ ยังรอต และธวัชชัย องค์วุฒิเวทย์, 2559: 63) การฟื้นฟูอุเทสิกเจดีย์สมัยรัชกาลที่ 4 สะท้อนถึงแนวคิดฟื้นฟูพระพุทธศาสนาผสมผสานไทยและตะวันตก ด้วยการสร้างพระพุทธรูปตามพระราชประสงค์ที่ต้องการพุทธลักษณะของพระพุทธรูปที่สมจริงคล้ายมนุษย์ เป็นการใช้ศิลปะอิทธิพลทางตะวันตกเข้ามาปรับรูปแบบพุทธศิลปของพระพุทธรูป แต่ยังคงตามลักษณะของ*มหาบุรุษมี 32 ประการ* ในมหาปทานสูตร*อยู่* เพื่อเข้ากับยุคสมัยในช่วงนั้นที่มีเหล่ามิชชันนารีมาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ และยังปรากฏแนวคิดฟื้นฟูพระพุทธศาสนาผสมผสานไทยและตะวันตก ด้วยภาพจิตรกรรมฝาผนังแนวภาพปริศนาธรรม เป็นภาพบุคคลและอาคารบ้านเรือนแบบตะวันตก แต่มีเนื้อสรรเสริญพระรัตนตรัย อันได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยเปรียบเทียบทั้งสามนี้กับสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นสิ่งที่แปลกใหม่มากในยุคนั้น การที่พระองค์นำปรัชญาจากดินแดนตะวันตกเข้ามาประยุกต์ ให้พระพุทธศาสนามีความเป็นสากลมากยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นถึงปรับตัวให้การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาของพระองค์ ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปอย่างไร แต่พระองค์ก็ไม่ทรงหยุดการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาใช้วิธีการปรับเปลี่ยนประยุกต์ไปตามกาลสมัย

สรุป

การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาด้วยการสร้างพุทธเจดีย์ตามพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ 4 อันได้แก่ ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ ธรรมเจดีย์ และอุเทสิกะเจดีย์ ตามที่ปรากฏในมหาปรินิพพานสูตร ในขณะที่พระพุทธเจ้าทรงประชวรและได้ตรัสไว้ก่อนที่จะดับขันธ์สู่ปรินิพพาน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงคิดค้นหาวิธีการฟื้นฟูและเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่ยังทรงผนวชอยู่ จนทรงขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนาด้วยการสร้างพุทธเจดีย์ได้อย่างครบถ้วน และเป็นที่น่าอัศจรรย์ด้วยพระปรีชาสามารถที่ทรงพลิกแพลงแง่มุมต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาถ่ายทอดออกมาให้เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น ทั้งสืบสานความเป็นต้นกำเนิดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากลังกา และการปรับประยุกต์ในเข้ากับยุคสมัยที่มีอิทธิพลของตะวันตกเข้ามา

ความมั่นคงต่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของพระองค์ ทำให้สยามประเทศมีขนบทำเนียมประเพณีที่เชื่อมความสัมพันธ์ทั้งคณะสงฆ์ สถาบันพระมหากษัตริย์ และประชาราษฎร์ด้วยการสร้างพุทธเจดีย์ตามพระราชประสงค์ของพระองค์ การปรับปรุงพัฒนาในยุคสมัยพระองค์นั้น ยังส่งผลที่เป็นประโยชน์อย่างมากต่อผู้คนในปัจจุบันด้วยธรรมอันบริสุทธิ์ของพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งพึงของชีวิตมนุษย์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าอยู่หัว ทรงงานพระราชกรณียกิจด้านการสืบทอดฟื้นฟูเผยแผ่พระพุทธศาสนาตลอดพระชนม์ชีพ จนถูกจารึกไว้เป็นพระมหากษัตริย์แห่งประวัติศาสตร์แห่งศาสนาพุทธของชาติไทย

บรรณานุกรม

ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2549). **กฎพระสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวงในพระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2546). **พระศรีมหาโพธิ์ : จากชมพูทวีปสู่สุวรรณภูมิ**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย.

ดำรงราชานุภาพ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. (2469). **ตำนานพุทธเจดีย์.** พระนคร: โสภณพิพรรฒธนากร.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. (2506). **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ฉบับหอสมุดแห่งชาติ รัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4**. พระนคร: สำนักคลังวิทยา.

นิตยา กาญจนะวรรณ. (2558). **อักษรอริยกะ.** พระนคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

พัสวีสิริ เปรมกุลนันท์. (2558). **พระพุทธรูปสำคัญ.** กรุงเทพฯ: มติชน.

พิชญา สุ่มจินดา. (2557). **ถอดรหัสพระจอมเกล้า.** กรุงเทพฯ: มติชน.

พีระพัฒน์ สำราญ. (2547). **คติและสัญลักษณ์ในการออกแบบสถาปัตยกรรมของพระปฐมเจดีย์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2536). **100 ปี มหามกุฏราชวิทยาลัย 2436-2536.** นครปฐม : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

วราภรณ์ จิวชัยศักดิ์. “พระบาทสมเด็จพระเจ้านั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการฟื้นฟูสถาบันสงฆ์” .**วารสารไทยศึกษา.** ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 กุมภาพันธ์ 2556- กรกฎาคม 2256, 41-60.

วัดราชประดิษฐมหาสีมาราม. (2555). **ราชประดิษฐพิพิธทรรศนา**. กรุงเทพฯ: มติชน.

วิไลรัตน์ ยังรอต และธวัชชัย องค์วุฒิเวทย์. (2559). **ถอดรหัสภาพผนังพระจอมเกล้า-ขรัวอินโข่ง**. นนทบุรี: มิวเซียมเพรส.

สมคิด จิระทัศนกุล. (2544). **วัด : พุทธศาสนาสถาปัตยกรรมไทย.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมชาย สิริประเสริฐศิลป์. (2529). **การศึกษารูปแบบสถูปเจดีย์ในสมัยรัชกาลที่ 4.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สมเด็จพระวันรัตน. (2466). **สังคีติยวงศ์ พงศาวดารเรื่องสังคายนาพระธรรมวินัย**. พระนคร: ไท.

อัจฉรา กาญจโนมัย. (2523). **การฟื้นฟูพระพุทธศาสนา.** พระนคร: คุรุสภา.

วิถีปฏิบัติของท้าวสักกะ: พัฒนาศักยภาพชาวพุทธ

The practice of Thao Sakka: Developing Buddhist Potential

มณีรัตน์ มีจั่นเพชร[1]
พระครูวินัยธร บุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผศ.ดร.[2]
พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.[3]

บทคัดย่อ

บทความนี้ วิเคราะห์ข้อปฏิบัติของท้าวสักกะ นำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อตนเองและสังคม ดังนี้ 1) ทำให้การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี (Personnel Quality) ต่อการดำเนินชีวิตในสังคม 2) มีความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตนเอง (Responsibility Roles) อย่างสมบูรณ์ 3) ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม (Cultivation Ethics) ที่เหมาะสมให้กับตนเอง เป็นการสร้างค่านิยมที่ดี 4) การฝึกฝนอบรมตนเอง (Effort exertion Development) เพื่อเป็นเกราะป้องกันให้บุคคลได้พัฒนาตนเองได้ถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิต ด้วยอาศัยความเพียรที่จะประพฤติปฏิบัติให้เกิดขึ้นกับตนเอง

คำสำคัญ: วิถีปฏิบัติของท้าวสักกะ, การพัฒนาศักยภาพชาวพุทธ

Abstract

This article analyzes the practices of Thao Sakka. Applied to be effective and effective for oneself and society as follows: 1) Make yourself a good role model (Personnel Quality) for life in society 2) Take responsibility for your own roles and duties (Responsibility Roles) 3) Cultivation of moral ethics (Cultivation Ethics) suitable for oneself. It creates good values. 4) Self-training (Effort exertion Development) as a shield for individuals to develop themselves to reach the highest goals of life. by relying on perseverance to behave with one's own

Keywords: Thao Sakka practices, Potential development of Thai Buddhists

บทนำ

วิถีชีวิตของสังคมไทยในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ผู้คนในสังคมต่างต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผันผวนตลอดเวลา ทั้งด้านการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร การเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์กับวัฒนธรรม การดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ เกิดจากการพัฒนาอย่างรวดเร็วทางเทคโนโลยีระบบสารสนเทศ ซึ่งเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อน ทำให้การดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมจำต้องเปลี่ยนไปจากเดิม ส่งผลให้เกิดสภาวการณ์ปรับตัวของผู้คนในสังคม ต่างคนต่างต้องพัฒนาตนเองให้ทันสมัยก้าวหน้าเพื่อความอยู่รอด การเสริมสร้างทักษะในการดำรงชีวิตเป็นสิ่งจำเป็น ไม่ใช่เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง แต่มีความจำเป็นที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ทั้งเพื่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนในสังคม ประเทศชาติ ในฐานะพลเมืองที่ดี และเป็นประชากรที่ดีของโลกต่อไป ซึ่งเป็นยุคของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารไร้พรมแดน การติดต่อสื่อสารทำได้ง่ายและรวดเร็ว การพัฒนาประเทศเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้พุทธศาสนิกชนห่างเหินพระพุทธศาสนา ไม่สามารถเข้าถึงสาระสำคัญของชีวิต ละเลยการพัฒนาจิตใจ สาเหตุหนึ่งที่ทำให้พุทธศาสนิกชนห่างเหินวัด เนื่องจากมีภารกิจรัดตัว การพัฒนาศักยภาพชาวพุทธไทยในการดำเนินชีวิต ไม่ใช่เพียงแต่จะพัฒนาด้านวัตถุอย่างเดียว แต่ต้อง

---

[1] นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

[2] อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

[3] คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พัฒนาจิตใจควบคู่กันไปด้วย การพัฒนาศักยภาพชาวพุทธไทยมีส่วนสำคัญทั้งด้านการพัฒนาจิตใจ และวิถีปฏิบัติซึ่งมีหลายรูปแบบ เพื่อให้การพัฒนาศักยภาพของชาวพุทธไทยเป็นไปตามยุคสมัย การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ แต่เนื่องจากพระสงฆ์มีแบบแผนการดำเนินชีวิตและพระวินัยที่จำกัด ทำให้พระสงฆ์ทำหน้าที่ในฐานะพุทธศาสนิกชนไม่เต็มที่ อีกทั้งในด้านวิถีการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาก็ทำได้ไม่เต็มที่เช่นกัน

ผู้ศึกษาจึงได้นำวิถีปฏิบัติของท้าวสักกะมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของชาวพุทธไทยในปัจจุบันให้ดีขึ้น อีกทั้งมีส่วนร่วมในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามวิถีปฏิบัติของท้าวสักกะในพระพุทธศาสนาด้วยวัตรบท 7 ประการ เพื่อพัฒนาศักยภาพชาวพุทธไทยให้มีความกตัญญูต่อบิดามารดา ประพฤติตนเป็นคนดี มีศีลธรรม ทำบุญทำทานละความตระหนี่ มีวาจานอบน้อมอ่อนหวาน มีความซื่อสัตย์ รู้จักระงับความโกรธได้

วิถีปฏิบัติของท้าวสักกะ

การนำวิถีปฏิบัติของท้าวสักกะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพของชาวพุทธไทย มาปรับใช้ในสังคมไทย ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสอนที่สำคัญยิ่งเรื่องหนึ่งในพระพุทธศาสนา โดยสอนให้มนุษย์สร้างความดี ละเว้นความชั่วทั้งปวง ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ เป็นจิตอาสาช่วยเหลือสังคมและผู้อื่น ให้มีความสงบสุข มีจุดมุ่งหมายให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรม มีคุณธรรม มีจริยธรรม อันนำไปสู่ความสงบสุขของตนเองและสังคมไทย ดังนี้

ท้าวสักกะเมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ได้ชื่อว่า มฆะ หรือ มฆมาณพ หรือ มัฆวาน ปฏิบัติตนด้วยการสมาทานวัตรบท 7 ประการบริบูรณ์ จึงได้เป็นท้าวสักกะ

มฆมาณพ คือ หนุ่มน้อยคนหนึ่งแห่งหมู่บ้านอจลคาม เมื่อนานมาแล้ว มฆมาณพผู้นี้รักความสะอาด รักในระเบียบวินัย กล่าวคือ เมื่อมาทำงานส่วนรวมของหมู่บ้านแล้ว เขามีฉันทะที่จะจัดให้ที่ทำงานนั้นสะอาดเรียบร้อยชำระสะสางให้เกิดบรรยากาศดีในเขตที่ทำงาน จนเป็นรมณีย์ที่น่าสดชื่นรื่นรมย์

เมื่อคนอื่นเห็นบริเวณของมฆมาณพเป็นรมณีย์ ก็ขับให้เขาพ้นไปจากที่นั้น เพื่อตนจะได้ใช้แทนโดยสะดวก ฝ่ายมฆมาณพก็ออกไปโดยไม่โกรธ แต่มุ่งไปจัดการสถานที่อื่นให้เป็นรมณีย์เหมาะแก่การทำงานต่อไป เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นอยู่หลายครั้ง นาย มฆะ ก็ไม่โกรธ แต่ปีติสุขว่า คนเหล่านี้เป็นสุขก็ดีแล้ว เพราะพวกเขามีความสุขจากการกระทำของมฆะนี่เอง การกระทำของมฆะนั้นจึงนับเป็นกรรมที่เป็น “บุญ” ซึ่งย่อมยังความสุขแก่มฆมาณพด้วย หรืออีกนัยหนึ่ง มฆมาณพเป็นผู้ทำความดีด้วยหัวใจนั่นเอง

นอกจากนี้ มฆมาณพยังทำถนนหนทางให้ราบเรียบ ออกจากบ้านแต่เช้าตรู่ แบกถือมีด ขวาน จอบ เสียมไปจัดแต่งถนนหนทาง ตัดกิ่งไม้ที่เกะกะกีดขวางทางต่าง ๆ หลายครั้งต้องกลับบ้านมืดค่ำ คราวหนึ่งมีหนุ่มใกล้บ้านมาเจอเข้าจึงถามว่า มฆะ ไปทำอะไรมา เขาตอบว่า “ไปทำบุญ ชำระทางสวรรค์” หนุ่มนั้นก็เห็นดีด้วย จึงขอร่วมเป็นคณะ “จิตอาสา” และต่อมาก็ขยายวงเพิ่มขึ้นมีจำนวนถึง 33 คน

เมื่อมีคณะจิตอาสาทำความดีด้วยหัวใจมากขึ้น กิจกรรมจิตอาสาก็ขยายกว้างขวางขึ้น นอกจากงานพัฒนาหมู่บ้านแล้ว ยังมีการสร้างศาลา ขุดสระน้ำ ลอกคูคลอง ทำสะพาน ปลูกป่าให้เป็นรมณีย์รวมถึงการไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง ร่วมช่วยงานการ ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน มีความสามัคคีพร้อมเพรียงกันในหมู่คณะ จนเรียกได้ว่าเป็น “บุญขั้นพื้นฐาน” ไม่เพียงแต่ในด้านกายภาพเท่านั้น ในแง่ของจิตใจ เมื่อมีคนนับถือเชื่อฟังมากขึ้น มฆมาณพผู้เป็นหัวหน้าคณะจิตอาสา ยังแนะนำชักชวนให้ชาวบ้านเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ถือศีล 5 เว้นการเบียดเบียน เลิกสิ่งชั่วร้ายทั้งปวง เช่น สุรา ยาเสพติด การพนัน ฯลฯ จนชาวบ้านร่วมกันทำทาน รักษาศีล อีกนัยหนึ่ง บุญพื้นฐานที่ว่านี้ ก็คือ คุณภาพชีวิตที่ดีขั้นพื้นฐานนั่นเอง

วัตรบท 7 (สํ.ส.15/914/277)

ในพระไตรปิฎก พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ว่า ท้าวสักกะผู้เป็นจอมเทพแห่งเทพทั้งหลาย เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ ได้สมาทานวัตรบท 7 ประการสมบูรณ์แล้วจึงได้เป็นท้าวสักกะ ดังคำไวยากรณ์ที่พระพุทธองค์ได้ตรัสพระพุทธพจน์ ไว้ดังนี้

> เทวดาชั้นดาวดึงส์ กล่าวนรชนผู้เป็นบุคคลเลี้ยงมารดาบิดา มีปกติประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล กล่าวแต่คำสมานมิตรสหาย ละคำส่อเสียด ประกอบในอุบายเป็นเครื่องกำจัดความตระหนี่ มีวาจาสัตย์ ครอบงำความโกรธได้ นั้นแลว่าเป็นสัปบุรุษ ดังนี้ (สํ.ส.15/915/278)

ท้าวสักกะจอมเทพเมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ได้สมาทานวัตรบท 7 ประการบริบูรณ์ เพราะเป็นผู้สมาทานวัตรบท 7 ประการ จึงได้ถึงความเป็นท้าวสักกะ วัตรบท 7 ประการ คือ เราพึงเลี้ยงมารดาบิดาจนตลอดชีวิต 1, เราพึงประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูลตลอดชีวิต 1, เราพึงพูดวาจาอ่อนหวานตลอดชีวิต 1, เราไม่พึงพูดวาจาส่อเสียดตลอดชีวิต 1, เราพึงมีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทินอยู่ครองเรือน มีการบริจาคอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการแจกจ่ายทานตลอดชีวิต 1, เราพึงพูดคำสัตย์ตลอดชีวิต 1, เราไม่พึงโกรธตลอดชีวิต ถ้าแม้ความโกรธพึงเกิดขึ้นแก่เรา เราพึงกำจัดมันเสียโดยฉับพลันทีเดียว 1 (สํ.ส.อ. 25/490)

พระผู้มีพระภาคตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสต่อไปอีกว่า เทวดาชั้นดาวดึงส์ กล่าวถึง นรชนผู้เป็นบุคคลเลี้ยงมารดาบิดา มีปกติประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล เจรจาอ่อนหวาน กล่าวแต่คำสมานมิตรสหาย ละคำส่อเสียด ประกอบในอุบายเป็นเครื่องกำจัดความตระหนี่ มีวาจาสัตย์ ครอบงำความโกรธได้ นั้นแลว่าเป็นสัปบุรุษดังนี้ (สํ.ส.อ.25/491)

ท้าวสักกะเมื่อครั้งยังเป็นมาณพหนุ่ม ชื่อ มฆมาณพได้บำเพ็ญกุศลวัตรบท 7 ประการ ดังนี้

1. พึงเป็นผู้เลี้ยงมารดาบิดาตลอดชีวิต
2. พึงเป็นผู้มีปกติประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูลตลอดชีวิต
3. พึงเป็นผู้พูดอ่อนหวานตลอดชีวิต
4. พึงเป็นผู้ไม่พูดส่อเสียดตลอดชีวิต
5. พึงมีจิตปราศจากมลทิน คือ ปราศจากความตระหนี่, พึงอยู่ครอบครองเรือนตลอดชีวิต
6. พึงเป็นผู้กล่าวคำสัตย์ตลอดชีวิต
7. พึงเป็นผู้ไม่โกรธตลอดชีวิต

การพัฒนาศักยภาพตามวิถีปฏิบัติของท้าวสักกะในพระพุทธศาสนา ดังที่กล่าวมาแล้ว พุทธศาสนิกชนผู้นำควรทำบุญแรก คือ ทำถิ่นที่อาศัยให้เป็นรมณีย์ ซึ่งเป็นบุญใหญ่อันสำคัญ คือ ช่วยกันทำให้มีสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ดี ให้ความสำคัญกับการเสียสละ โดยไม่รับค่าตอบแทน แต่จะได้รับการขัดเกลาทางด้านจิตใจ มีจิตสำนึกที่เป็นบุญเป็นผลตอบแทน สร้างความสามัคคีในหมู่คณะการบำเพ็ญบุญตามวิถีปฏิบัติของท้าวสักกะ เป็นหลักการปฏิบัติเพื่อชำระกาย วาจา ใจ ให้สะอาดบริสุทธิ์จากอกุศลธรรมทั้งหลาย เป็นกรรมดีส่งผลให้ได้รับความสุขและความเจริญในการดำเนินชีวิต เมื่อนำวิถีปฏิบัติด้วยวัตรบท 7 ประการ จะพบว่า การบำเพ็ญบุญนี้นำไปสู่การชำระกิเลส การพัฒนาศักยภาพตนเอง การพัฒนาศักยภาพชุมชน สร้างวัฒนธรรมอันดีงาม เกิดสันติสุขต่อสังคม

วิถีชาวพุทธ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ทุกชนชั้น โดยอาศัยศรัทธาเป็นพื้นฐานและการมีปัญญาเป็นผลตามมา พระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทยมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล พระพุทธศาสนาจะเข้มแข็งได้ ต้องอาศัยพุทธบริษัททั้ง 4 ได้เรียนรู้เข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ สามารถนำไปปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนได้อย่างถูกต้อง มีความรู้เพียงพอในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน และสามารถปกป้องพระพุทธศาสนาให้ดำรงสืบไป ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ใน มหาปรินิพพานสูตร (ที.ม. 10/102/132)

พระพุทธศาสนาจะเน้นที่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้นึกถึงสาเหตุแห่งความทุกข์ ให้พิจารณาหลักธรรมตามเหตุผลที่เป็นจริง เช่น หลักอริยสัจ 4 เมื่อมีความทุกข์ ให้นึกถึงสาเหตุแห่งทุกข์ที่เกิดขึ้น ให้พิจารณาถึงความดับทุกข์ และวิธีการแก้ทุกข์ เมื่อนึกถึงเหตุผลที่ทำให้ทุกข์แล้ว จุดแห่งปัญญาทั้งหลายก็จะเกิดตามมา

ปัจจุบันพระพุทธศาสนากำลังเผชิญกับปัญหาศึกสองด้าน ทั้งศึกภายในและศึกภายนอก ศึกภายใน คือ การที่พระสงฆ์ไม่ปฏิบัติตามพระวินัย มีการล่วงละเมิดสิกขาบทของพระสงฆ์ จนเป็นข่าวทางสื่อออนไลน์ สื่อโทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ ทำให้บั่นทอนความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพระสงฆ์ และยังเป็นเครื่องมือให้แก่ผู้เป็นปรปักษ์ต่อพระพุทธศาสนา ส่วนทางด้านศึกภายนอก คือ การใช้กลยุทธ์เชิงรุกในการแย่งชิงพุทธศาสนิกชนของบางศาสนา โดยการทุ่มงบประมาณโหมโฆษณาชวนเชื่อ และเข้าไปมีบทบาททางการเมืองการปกครองของประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งพุทธศาสนิกชนชาวไทยมีความห่างเหินพระพุทธศาสนา ไม่สามารถเข้าถึงสาระสำคัญของชีวิต ละเลยการพัฒนาจิตใจ ในการดำเนินชีวิตไม่ใช่เพียงแต่จะพัฒนาด้านวัตถุอย่างเดียว แต่จะต้องพัฒนาจิตใจควบคู่กันไปด้วย การห่างเหินพระพุทธศาสนาส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ในสังคมมากมาย สาเหตุที่ทำให้พุทธศาสนิกชนห่างเหินวัด นอกจากการที่พุทธศาสนิกชนไม่มีเวลา เนื่องจากมีภารกิจรัดตัวแล้ว ยังมีสาเหตุที่พุทธศาสนิกชนห่างเหินวัด คือ พระบางรูปสร้างความเสื่อมเสีย พระสงฆ์โดยทั่วไปไม่พยายามเผยแผ่พระพุทธศาสนาเหมือนศาสนาอื่น (ณดา จันทร์สม, 2555: 85)

การศึกษาข้อมูลจากอรรถกถาเกี่ยวกับประวัติของท้าวสักกะในพระไตรปิฎก ผู้ศึกษาเห็นว่าการประพฤติปฏิบัติตนตามวิถีปฏิบัติของท้าวสักกะ เป็นแนวทางในการสร้างเสริมสุขให้แก่ตนเองและสังคมส่วนรวม ตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ดังพระพุทธพจน์ (สํ.ส.อ.25/497) ว่า “สหายทั้งหมดเหล่านั้น ร่วมใจกันสร้างสะพานในที่ที่ควรมีสะพานในที่นั้น ๆ สร้างมณฑป เป็นต้น ในที่ที่ควรแก่มณฑป ศาลา สระโบกขรณี สวนดอกไม้ เป็นต้น ได้กระทำบุญมาก มฆะบำเพ็ญวัตรบทเจ็ด ครั้งถึงแก่กรรมได้ไปเกิดบนภพดาวดึงส์กับพวกสหาย พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบเหตุทั้งปวงนั้น ด้วยเหตุนั้น พระพุทธองค์จึงตรัสว่า ท้าวสักกะได้ถึงความเป็นท้าวสักกะ” การนำหลักธรรมของท้าวสักกะในขณะที่เป็นมนุษย์บำเพ็ญวัตรบท 7 ประการ เพื่อมาใช้ในการดำเนินชีวิต ยึดมั่นในการประพฤติปฏิบัติตนอย่างถูกต้องดีงาม ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคม และส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้ชาวพุทธมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย เพื่อประโยชน์สุขต่อตนเอง และสังคมไทย เพื่อให้สภาพการพัฒนาศักยภาพชาวพุทธในปัจจุบันดีขึ้น อีกทั้งมีส่วนร่วมในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา และปกป้องพระพุทธศาสนาให้ดำรงสืบไป ด้วยการพัฒนาศักยภาพของชาวพุทธตามวิถีปฏิบัติของท้าวสักกะในพระพุทธศาสนา

ชาวพุทธในปัจจุบัน

สภาพสังคมไทยในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าแม้ชาวพุทธส่วนใหญ่จะเป็นพุทธศาสนิกชน แต่ส่วนใหญ่มักเป็นกันตามจารีตประเพณี หรือเป็นพุทธศาสนิกชนตามสำมะโนครัว ส่วนมากไม่ค่อยมีโอกาสได้เรียนรู้ ได้ศึกษาพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร สังคมไทยได้ชื่อว่าเป็นสังคมบริโภคนิยม หรือวัตถุนิยม เนื่องจากคนไทยได้รับอิทธิพลจากวัตถุนิยมของชาวตะวันตก ที่เน้นความสำคัญด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ เป็นการส่งเสริมมนุษย์ให้เพิ่มกิเลส (ความอยาก) มากขึ้น ซึ่งขัดแย้งกับพื้นฐานการดำเนินชีวิตแบบจิตนิยมเดิม คนรุ่นใหม่นิยมความเจริญด้านวัตถุดังจะเห็นได้จากการส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และรับเอาเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวัน แต่ก็มีคนหัวเก่าบางส่วนที่ต่อต้านความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุ เพราะเห็นว่าถ้ามนุษย์แข่งขันทางวัตถุมากขึ้น จะทำให้เกิดปัญหาทางสังคมมากขึ้น วัตถุนิยมส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม สภาพสังคมไทยตกอยู่ในสภาพเลวร้าย วิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ที่บรรพบุรุษสั่งสมไว้แทบจะไม่หลงเหลือให้ชื่นชม สังคมที่มีมิตรไมตรีความเอื้ออาทรต่อกันเหลือน้อย เพราะต้องแข่งขันแก่งแย่งเพื่อความอยู่รอด

อย่างไรก็ดีสังคมจะพัฒนาได้ดีต้องอาศัยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามาพัฒนา จึงจะทำให้สังคมนั้นมีความสุข ความเจริญรุ่งเรือง พระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นศาสนาประจำชาติไทย จึงมีความสำคัญต่อสังคมไทยพอสรุปได้ดังนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543: 9-10)

1) พระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของคนไทย เพราะคนไทยนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์มาประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และลักษณะนิสัยของคนไทยมีจิตใจที่ดีงามในทุกๆ ด้าน มีความเป็นมิตรกับทุกคน

2) พระพุทธศาสนาเป็นหลักในการปกครองประเทศ กษัตริย์ทุกพระองค์ของไทยได้นำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปใช้ในการปกครองประเทศ เช่น ทศพิธราชธรรม

3) พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ หลักธรรมในพระพุทธศาสนามุ่งเน้นให้เกิดความรักความสามัคคีกัน มีความเมตตากรุณาต่อกัน

4) พระพุทธศาสนาเป็นที่มาของวัฒนธรรมไทย ด้วยวิถีชีวิตของคนไทยผูกพันกับพระพุทธศาสนา จึงเป็นกรอบในการปฏิบัติตนตามหลักพิธีกรรมในพระพุทธศาสนาต่าง ๆ เช่น การบวช การแต่งงาน การทำบุญเนื่องในพิธีการต่าง ๆ การปฏิบัติตนตามประเพณีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งก่อให้เกิดวัฒนธรรมไทยจนถึงปัจจุบัน

5) พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นสถาบันหลักของสังคมไทย ชาวพุทธไทยส่วนใหญ่นับถือและสืบทอดกันมาช้านาน ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวพุทธไทย ทั้งด้านการศึกษา ด้านสังคม และด้านศิลปกรรม

6) พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนไทยผูกพันอยู่อย่างแนบแน่นกับพระพุทธศาสนา ซึมแทรกผสมผสานอยู่ในแนวความคิด จิตใจและกิจกรรมแทบทุกก้าวของชีวิตโดยตลอดเวลายาวนาน โดยยังคงเนื้อหาสาระเดิมที่บริสุทธิ์ไว้ได้ก็มี ถูกดัดแปลงผสมผสานกับความเชื่อถือและข้อปฏิบัติสายอื่นหรือเปลี่ยนแปลงในด้านเหตุอื่น ๆ จนผิดเพี้ยนไปจากเดิมก็มาก

7) พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย การที่พระพุทธศาสนาอยู่กับชาวไทยมาช้านานจึงเกิดการซึมซาบปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาให้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ก่อให้เกิดความเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยที่ไม่เหมือนกับชาติอื่น ๆ เอกลักษณ์เด่น ได้แก่ รักความเป็นอิสระ และความมีน้ำใจไมตรี

การศึกษาสภาพของศักยภาพชาวพุทธไทยในปัจจุบัน จึงเป็นการดำเนินชีวิตตามหน้าที่ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อตนเอง ความรับผิดชอบต่อผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อสังคม และความรับผิดชอบต่อหน้าที่ว่ามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างไร และดำเนินไปในทางที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น จากการศึกษาสภาพของศักยภาพชาวพุทธไทย ทำให้เข้าใจถึงความหมายและหน้าที่ของชาวพุทธตามที่ผู้รู้ได้ให้ความหมายว่า

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), 2540: 196) ได้กล่าวว่า ชาวพุทธ คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานในทางธรรม ย่อมมีความประสงค์ที่จะทำตนให้พ้นจากทุกข์ และประสงค์ที่จะช่วยเพื่อนฝูงให้พ้นจากทุกข์ด้วย อะไรเป็นความทุกข์ ไม่เป็นที่ชอบใจของตนก็ย่อมไม่ทำสิ่งนั้นแก่บุคคลอื่น คือมั่นในอุดมธรรมที่ว่า “ถ้าความทุกข์ไม่เป็นที่ชอบใจของเจ้า เจ้าอย่าได้ทำให้ใคร ๆ เป็นทุกข์เป็นอันขาด”

ชาวพุทธ หมายถึง ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานในพระธรรม ชาวพุทธประกอบด้วยพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ที่ประกาศตนเป็นพุทธมามกะ มอบกาย สละชีวิตของตน ขอเข้าถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะที่พึ่งที่เคารพของตน และสมาทานรักษาศีล ตามภาวะฐานะของตน ดำรงชีพโดยชอบธรรมโดยไม่มีความวิบัติแห่งศีลและอาชีวะ ประกอบด้วยความถึงพร้อมด้วยศีลและความถึงพร้อมด้วยอาชีวะ สำหรับความเป็นที่พึ่งที่ระลึกในการดำเนินชีวิต

ชาวพุทธ ไม่ใช่เพียงการใช้ชื่อว่าเป็นชาวพุทธเท่านั้น แต่ผู้ที่ได้ศึกษาพระธรรม เข้าใจพระธรรมในหนทางที่ถูก ชื่อว่าเป็นผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย และเป็นชาวพุทธที่แท้จริง เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของชาวพุทธ คือ ความถึงพร้อมด้วยศีลและความถึงพร้อมด้วยอาชีวะ มีธรรม 5 ประการ เป็นคุณสมบัติสนับสนุนความเชื่อในพระรัตนตรัย ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกผู้ประกอบด้วยธรรม 5 ประการ ย่อมเป็นอุบาสกแก้ว เป็นอุบาสกดอกปทุม และเป็นอุบาสกดอกบุณฑริก ธรรม 5 ประการนี้ ได้แก่

1. เป็นผู้มีศรัทธา (ในพระรัตนตรัย)
2. เป็นผู้มีศีล

3. เป็นผู้ไม่ถือมงคลตื่นข่าว คือ เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคล
4. ไม่แสวงหาทักขิไณยบุคคลนอกศาสนานี้
5. บำเพ็ญกุศลในพุทธศาสนานี้" (ม.มู.อ.17/272)

จากพุทธพจน์นี้ สรุปได้ว่า อุบาสกที่ดีต้องมีคุณสมบัติอันประกอบด้วยหลักธรรมประจำใจ 5 อย่างดังกล่าวมาแล้ว ส่วนอุบาสกที่มีพฤติกรรมตรงกันข้ามเป็นอุบาสกชั่ว

จะเห็นได้ว่า สภาพของสังคมปัจจุบัน ได้ก่อให้เกิดปัญหามากมายเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของผู้คนไม่ว่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจ การเมือง สังคม สาธารณสุข และวัฒนธรรม เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ย่อมตั้งอยู่บนพื้นฐานคุณค่าของชีวิต ที่เกี่ยวกับความสุข และความทุกข์ของคนในสังคมทั่วไป ไม่ว่าจะอยู่ในระดับไหนของสังคม อีกด้านหนึ่งของสังคมปัจจุบันมีการยั่วยุให้คนในสังคมหลงใหลไปกับกิเลสตัณหาต่าง ๆ เพราะว่าสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่ยกย่องคนมีเงินมีอำนาจไม่ว่าคนเหล่านั้นจะได้ทรัพย์สินหรืออำนาจนั้นมาด้วยวิธีการอย่างไร หรือฉ้อฉลเพียงไหนก็ตาม เหตุนี้สังคมจึงเต็มไปด้วยการเบียดเบียน และนำไปสู่ทางเสื่อม ดังเช่นคนไทยที่รับเอาอิทธิพลจากค่านิยม รสนิยม และวัฒนธรรมหลากหลายจากชาติต่าง ๆ ตามที่ปรากฏให้เห็นกันอยู่ในสังคมปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับที่ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า "สังคมไทยปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามวัตถุเป็นอย่างมาก แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวหาได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขที่แท้จริงของคนไทยไม่ คนนิยมวัตถุมีกิเลสมากขึ้น และสิ่งที่ขาดคือศีลธรรม สภาพสังคมที่ฟอนเฟะ เพราะได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมตะวันตก" เมื่อสภาพสังคมเป็นดังที่กล่าวมา จึงจำเป็นที่จะต้องมองไปที่การดำเนินชีวิตของชาวพุทธ ซึ่งเป็นหน่วยของสังคมที่เป็นตัวจักรที่จะทำให้สังคมนั้นมีวิถีชีวิตอยู่อย่างสันติสุขปราศจากอาชญากรรม พร้อมกับทำความรู้จักและเข้าใจในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขด้วยความเอื้อเฟื้อเพื่อที่จะได้ทราบสาเหตุแล้วหาแนวทาง และวิธีแก้ปัญหา ซึ่งเป็นศักยภาพที่ดีของชาวพุทธไทยต่อไป

การพัฒนาศักยภาพชาวพุทธ

การพัฒนาศักยภาพชาวพุทธด้วยวิถีปฏิบัติของท้าวสักกะ ตามหลักวัตรบท 7 ประการ ดังนี้

วัตรบทข้อที่ 1 พึงเป็นผู้เลี้ยงมารดาบิดา บิดามารดาเป็นผู้อุปการะก่อนเรียกว่า บุพการี ส่วนบุตรธิดาเป็นผู้รู้อุปการะตอบแทน เรียกว่า กตัญญูกตเวที บุคคลต่าง ๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วยดุจทิศที่อยู่รอบตัวเรา 6 ทิศ ดังนี้ 1) ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดามารดา 2) ทิศเบื้องขวา ได้แก่ ครูอาจารย์ 3) ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ สามีภรรยา 4) ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย 5) ทิศเบื้องบน ได้แก่ พระสงฆ์ สมณ พราหมณ์ 6) ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ ลูกจ้างกับนายจ้าง จากความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทางสังคม ดุจทิศที่อยู่รอบตัวเราทั้ง 6 ทิศนั้น บิดามารดาเปรียบเสมือนทิศเบื้องหน้าของบุตรธิดา บิดามารดาผู้เลี้ยงดูบุตรธิดาก่อน ด้วยความเมตตากรุณา ด้วยจิตใจที่ปรารถนาให้บุตรธิดามีความสุข หรือมีความทุกข์ก็ช่วยเหลือให้รอดพ้นจากความทุกข์ โดยมิได้คำนึงถึงสิ่งตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น บิดามารดาให้การเลี้ยงดูบุตรธิดาของตนโดยไม่หวังผลตอบแทน บิดามารดาจึงเป็นบุพการีคนแรกของบุตรธิดา

พระพุทธเจ้าเปรียบบิดามารดาไว้ว่าเป็นบุพเทพ (เทพองค์แรก) บุพพาจารย์ (อาจารย์คนแรก) และอาหุเนยบุคคล (บุคคลที่ควรแก่การนอบน้อม) ของบุตรธิดา นอกจากบุตรธิดาจะต้องให้ความเคารพท่านแล้ว บุตรธิดาจะต้องบำรุงเลี้ยงดูบิดามารดา ดังนี้ 1) ท่านเลี้ยงเรามาเราจักต้องเลี้ยงดูท่านตอบ 2) ช่วยทำกิจของท่าน 3) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับการดำรงวงศ์สกุล 4) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วควรทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ท่าน บุตรธิดาที่สำนึกในพระคุณของบิดามารดา และรู้จักตอบแทนคุณบิดามารดา จึงถือว่าเป็นคนดี เป็นคนมีศักดิ์ศรี เป็นผู้ได้รับการยกย่องสรรเสริญในสังคมทั่วไป เพราะคนที่รู้จักกตัญญูกตเวทิตา รู้จักตอบแทนคุณจัดเป็นผู้ที่มีคุณธรรม ในพระพุทธศาสนาได้กล่าวยกย่องการรู้จักตอบแทนคุณนั้นว่า เป็นภูมิธรรมของคนดี ดังพุทธพจน์ว่า "สัตบุรุษย่อมเป็นคนกตัญญูกตเวทีก็ความเป็นคนกตัญญูกตเวทีนี้ สัตบุรุษทั้งหลายสรรเสริญ ความเป็นคนกตัญญูกตเวทีทั้งหมดนี้เป็นภูมิสัตบุรุษ" (องฺ.ติก.20/277/58)

วัตรบทข้อที่ 2 พึงเป็นผู้มีปกติประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล การให้ความเคารพผู้ใหญ่ในตระกูล เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา เป็นต้น ความอ่อนน้อมถ่อมตนตรงกับภาษาบาลีว่า นิวาตะ แปลว่า ไม่มีลม ไม่พองลม ควบคุมตนเองให้อยู่ในสภาพปกติที่เป็นจริง ความอ่อนน้อมถ่อมตนมีลักษณะคล้ายกับความเคารพ แต่เป็น

คนละความหมาย กล่าวคือ ความเคารพ (คารวธรรม) เป็นการตระหนักในคุณงามความดีของผู้อื่น แล้วปฏิบัติต่อบุคคลนั้นอย่างถูกต้องจริงใจ โดยเป็นการแสดงออกทางกายและทางวาจาเป็นหลัก ส่วนความอ่อนน้อมถ่อมตน (นิวาตธรรม) นั้นเป็นการตระหนักในตัวเอง แล้ววางตนได้ถูกต้องเหมาะสม ไม่หยิ่งยโสโอหัง ไม่โอ้อวดเกินความจริง ไม่ยกตนข่มผู้อื่น มีความสุภาพ ให้เกียรติผู้อื่น รู้กาลควรไม่ควร หลักความอ่อนน้อมถ่อมตนนั้น มีวิธีแสดงออก 3 ทาง ได้แก่ 1) การแสดงออกทางกาย ด้วยกิริยาท่าทางที่สุภาพ นุ่มนวล 2) การแสดงออกทางวาจา ด้วยการพูดจริง ด้วยถ้อยคำที่สุภาพ อ่อนหวาน 3) การแสดงออกทางใจ ด้วยการมีจิตใจอ่อนโยน มองโลกในแง่ดี

วัตรบทข้อที่ 3 พึงเป็นผู้พูดอ่อนหวาน วาจาที่ไพเราะอ่อนหวาน เป็นคุณสมบัติสำคัญในการพูดเพื่อยึดเหนี่ยวใจของผู้ฟังให้เกิดความนิยมรักใคร่และเชื่อถือ และแสดงออกถึงความคิดที่สะท้อนมาจากจิตใจ ทำให้เห็นถึงคุณลักษณะของผู้พูด ที่ได้รับการอบรมขัดเกลาจิตใจของบุคคลนั้น ผู้มีมารยาทดีจะต้องระวังในการใช้วาจา ดังนี้ 1) พูดให้ชัดถ้อยชัดคำ ไม่พูดคำหยาบคาย 2) ไม่พูดวกไปเวียนมาจนผู้ฟังไม่เข้าใจ 3) ไม่พูดด้วยเสียงอันดังเกินไป

วัตรบทข้อที่ 4 พึงเป็นผู้ไม่พูดส่อเสียด การพูดส่อเสียด หรือ ปิสุณาวาจา หมายถึง คำพูดที่เจตนาทำให้ผู้อื่นเกิดความแตกแยกกัน การฟังจากคนหนึ่งไปบอกอีกคนหนึ่งเพื่อทำลายคนหมู่นั้น พูดเหน็บแนม กระทบถากถาง เย้ยหยันให้ผู้อื่นได้รับความเสียใจ คับแค้นใจ การพูดยุยงให้คนทะเลาะกัน ทำให้เข้าใจผิดกัน แตกแยกกัน การที่จะนับว่าเป็นวาจาส่อเสียดมีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ 1) มีผู้อื่นที่พึงให้แตกแยกกัน 2) มุ่งให้เขาแตกแยกกันว่า คนเหล่านี้จักเป็นผู้ต่างกัน และแยกกันด้วยอุบายอย่างนี้ 3) ความพยายามที่เกิดแต่ความมุ่งหมายให้เขาแตกแยกกัน และ 4) ผู้นั้นรู้เรื่องนั้น เมื่อครบองค์ประกอบทั้ง 4 ประการนี้แล้ว ชื่อว่าเป็นกรรมบถ ซึ่งจะนำผู้นั้นไปสู่อบายได้เมื่อจากโลกนี้ไปแล้ว การไม่พูดส่อเสียด คือไม่ควรพูดเพื่อทำลายผู้อื่น ควรพูดให้เกิดความสมานฉัน พูดด้วยถ้อยคำที่ทำให้คนสามัคคีกัน

วัตรบทข้อที่ 5 พึงมีจิตปราศจากมลทิน คือ ปราศจากความตระหนี่ ความตระหนี่มาจากศัพท์ว่า มัจฉริยะ ได้แก่ ความเหนียวแน่น ความเป็นผู้มีจิตหดหู่เจ็บร้อนในการให้ มุ่งหมายแต่จะเอา จิตของผู้ตระหนี่ย่อมคับแคบ เมื่อจิตคับแคบ กายก็คับแคบ ไม่ยื่นให้คนอื่น ไม่มีจิตคิดเผื่อแผ่ คือ การที่จิตกันเอาไว้ไม่ให้ทาน เป็นต้น ไม่ต้องการทำอุปการะให้สิ่งของของตนแก่คนอื่น อยากจะรับฝ่ายเดียว คนตระหนี่ไม่ให้ทานด้วยเหตุ 3 ประการ คือ 1) เพราะกลัวภัย จึงไม่ให้ทาน แต่ภัยจะมีแก่คนผู้ไม่ให้ทานนั้น 2)เพราะกลัวความหิว จึงไม่ให้ทาน แต่ความหิวจะมีแก่คนผู้ไม่ให้ทานนั้น 3ป เพราะกลัวความกระหาย จึงไม่ให้ทาน แต่ความกระหายจะมีแก่คนผู้ไม่ให้ทานนั้น การให้ทานเป็นเลิศกว่าสมบัติทั้งปวง

วัตรบทข้อที่ 6 พึงเป็นผู้กล่าวคำสัตย์ คำสัตย์ คือสัจจะ คุณลักษณะของคำสัตย์หรือสัจวาจาประกอบด้วยความจริง ความแน่แท้ ความซื่อตรง พูดแล้วไม่กลับปิ้นอย่างอื่น เป็นข้อหนึ่งรวมอยู่ในวาจาสุภาษิต ได้แก่ 1) ต้องเป็นคำพูดจริง ไม่ใช่คำพูดที่ปั้นแต่งขึ้น เป็นคำพูดที่ไม่คลาดเคลื่อนจากความจริง ไม่บิดเบือนจากความจริง ไม่อำความ ต้องเป็นเรื่องจริง 2) ต้องเป็นคำสุภาพ เป็นคำไพเราะ ที่กลั่นออกมาจากน้ำใจที่บริสุทธิ์ ไม่เป็นคำหยาบ คำด่า คำประชดประชัน คำเสียดสี 3) ต้องพูดแล้วก่อให้เกิดประโยชน์ เกิดผลดีทั้งแก่คนพูดและคนฟัง ถึงแม้คำพูดนั้นจะจริงและเป็นประโยชน์แต่ถ้าพูดแล้วไม่เกิดประโยชน์อะไร กลับทำให้เกิดโทษ ก็ไม่ควรพูด 4) พูดด้วยจิตเมตตา พูดด้วยความปรารถนาดี ให้คนฟังมีความสุข ในข้อนี้หมายถึงว่าแม้จะพูดจริง เป็นคำสุภาพ พูดแล้วเกิดประโยชน์ แต่ถ้าจิตยังคิดโกรธมีความริษยาก็ยังไม่สมควรพูด เพราะผู้ฟังอาจรับไม่ได้ ถ้อยคำที่กล่าวด้วยจิตขุนมัว แม้เพียงประโยคเดียว อาจก่อให้เกิดความเสียหายร้ายแรงได้ 5) ต้องพูดให้ถูกกาลเทศะ แม้ใช้คำพูดที่ดี เป็นคำจริง เป็นคำสุภาพ เป็นคำพูดที่มีประโยชน์ และพูดด้วยจิตที่เมตตา แต่ถ้าผิดจังหวะ ไม่ถูกกาลเทศะ ผู้ฟังยังไม่พร้อมที่จะรับแล้วจะก่อให้เกิดผลเสียได้ อานุภาพของสัจวาจาสามารถช่วยเหลือตนเอง และผู้อื่นให้รอดพ้นจากอันตรายได้

วัตรบทข้อที่ 7 พึงเป็นผู้ไม่โกรธ ความโกรธเมื่อเกิดขึ้นแก่ผู้ใด ทำให้จิตใจของผู้นั้นเร่าร้อน เป็นทุกข์ ไม่สบายใจ เป็นทุกข์ทั้งตนเองและผู้อื่น บุคคลที่ละความโกรธได้ก็จะเป็นสุข ดังพระบาลีว่า “โกธํ ฆตฺวา สุขํ เสติ” แปลว่า ฆ่าความโกรธได้แล้วย่อมเป็นสุข ฉะนั้นการละความโกรธ มีดังนี้ 1) ระลึกถึงโทษของความโกรธ ผู้ที่ถูกความโกรธครอบงำแล้ว ย่อมประพฤติชั่วด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ย่อมเดือดร้อนในโลกนี้เมื่อตายไปย่อมเกิดในอบายภูมิ 2) พึงสอนตนเองว่า ความโกรธคือการทำความทุกข์ให้กับตนเอง 3) พิจารณาความที่สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของ ๆ

ตน กรรมที่มีโทสะเป็นเหตุ จักเป็นไปเพื่อความเสื่อมเสียแก่ตัวเอง ดังนั้น การตัดขาดความโกรธได้ ทำให้ความโกรธไม่เกิดขึ้น เรียกว่า ผู้ไม่โกรธ เพราะรู้วัตถุแห่งความโกรธ ตัดเหตุแห่งความโกรธได้ สาเหตุของความโกรธ เกิดจากความไม่อดทน ความอดทนมีน้อยแล้วเพิ่มมากขึ้นจากความคับแค้น บางคนมีความโกรธบ่อย แต่ไม่โกรธนาน บางคนไม่โกรธบ่อย แต่ความโกรธอยู่นาน บางคนโกรธบ่อย และความโกรธอยู่นาน บางคนไม่เคยโกรธเลย ความโกรธส่วนใหญ่เกิดจากความอาฆาต เพื่อละความโกรธ จึงควรเอาชนะความโกรธ โดยการปลดเปลื้องความอาฆาตที่มีอยู่ในใจ

บทสรุป

การพัฒนาศักยภาพชาวพุทธตามวิถีปฏิบัติของท้าวสักกะ มีประเด็นสำคัญและประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพชีวิต ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมจะมีความสงบสุขได้ บุคคล คนในครอบครัว รวมทั้งกลุ่มชุมชนและสังคมจะต้องมี 1. ความกตัญญูผู้เลี้ยงมารดาบิดา 2. มีความประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้อื่น 3. ผู้พูดที่พูดจาไพเราะ อ่อนน้อมอ่อนหวาน 4. ไม่มีพูดจาส่อเสียด 5. เป็นผู้มีจิตเมตตารู้จักเสียสละ ทำบุญทำทานเพื่อลดความตระหนี่ 6. มีความซื่อสัตย์ รักษาวาจาสัตย์ 7. เป็นผู้มีเหตุผล ละความโกรธได้ แม้มีอารมณ์โกรธในบางครั้งก็สามารถระงับความโกรธได้ทัน การประพฤติปฏิบัติตามวิถีปฏิบัติของท้าวสักกะ ด้วยวัตรบท 7 ประการนี้ ย่อมส่งผลให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยมีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีความสุขอย่างแท้จริง มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นการสร้างค่านิยมที่ดีต่อตนเอง มีความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตนเองและสังคม และลดปัญหาต่าง ๆ ลงได้

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2514). **พระไตรปิฎกแปลไทย ฉบับหลวง.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

ณดา จันทร์สม. **“การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย.” รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัย.** กรุงเทพฯ: สำนักงานวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2555.

พระครูใบฎีกาหัสดี กิตฺตินฺนฺโท. **ความเชื่อของชาวพุทธในสังคมไทย**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา.

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). (2540). **ธรรมครองชีวิต.** กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2553). **หลักชาวพุทธ: จุดเริ่มจุดร่วม ที่มารวมกันรุ่งโรจน์.** กรุงเทพฯ: สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิสชิ่ง.

มหามกุฏราชวิทยาลัย, มูลนิธิ. **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลภาษาไทย ชุด 91 เล่ม.** ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. พิมพ์ครั้งที่ 8. นครปฐม: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2557.

แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาด้วยหลักพุทธธรรม
The Guidelines to Promote Morality and Ethics of Students with Buddhist Principles

สุภาพร บำรุงวงศ์ [1]
Supaporn Bamrungwongsa
พระครูวินัยธร บุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผศ.ดร. [2]
Phrakhru Winaithorn Boonsri Ñānavuddho Asst.Prof. Dr.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์การศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาคุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญสำหรับนักศึกษา 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา 3) เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา และ 4) เพื่อเสนอแนวทางสำหรับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก เอกสารต่าง ๆ สรุปเป็นแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาด้วยหลักพุทธธรรม และนำเสนอข้อมูลด้วยการเขียนเชิงพรรณนา

จากการศึกษาพบว่า 1) คุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญสำหรับนักศึกษา เช่น การมี ความเพียร การทำความดี มีความซื่อสัตย์ สุจริต ยุติธรรม และมีเมตตา กรุณา เป็นต้น จะเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม 2) หลักพุทธธรรมสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา ได้แก่ ธรรมมีอุปการะมาก ธรรมเป็นโลกบาล ธรรมทำให้งาม และบุคคลหาได้ยาก 3) แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา ประกอบด้วย การส่งเสริมให้รู้จักตนเอง การฝึกฝน และ การปลูกฝัง 4) รูปแบบสำหรับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา คือ ATC Model.

คำสำคัญ: คุณธรรมจริยธรรม นักศึกษา หลักพุทธธรรม

Abstract

The objectives of this academic paper are 1) to study the morals and ethics of students; 2) to study the Buddhism principles that important to Promote Morality and Ethics of Students; 3) to study the guidelines for promoting morality and ethics of students; and 4) to propose the guidelines for promoting morality and ethics of students. The research studied from Tripitaka and various documents. Then summarized into guidelines for promoting morality and ethics of students with Buddhist principles. The data are presented in descriptive writing.

The results found that 1)the important morals and ethics for students that will benefit themselves, others, and society are being persistent, doing good deeds, being honest, being equitable, being merciful, et cetera; 2) the Buddhism principles that important to promote morality and ethics of students are virtues of great assistance, virtues that protect the world, gracing virtues and rare persons; 3)the approaches for promoting morality and ethics of students are teaching

[1] นักศึกษาปริญญาเอก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อาจารย์ คณะอุตสาหกรรมการโรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: s.bamrung56@gmail.com
[2] อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

self-awareness, self-training, and cultivating; 4) the guidelines for promoting morality and ethics of students is the “ATC Model”

Keywords: morality and ethics, student, Buddhist principles

บทนำ

การศึกษาปัจจุบันในโลกแห่งศตวรรษที่ 21 มีแนวคิดมุ่งให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้พัฒนาทักษะด้านต่างๆที่จำเป็นในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการก้าวทันการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและนวัตกรรม การส่งเสริมการเรียนรู้ของนักศึกษาจึงต้องส่งเสริมให้รู้จักคิดวิเคราะห์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความมั่นใจในตนเอง แสวงหาความรู้ รู้เท่าทันสาระสนเทศ ในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง คิดสร้างสรรค์ เรียนรู้เป็นผู้ประกอบการและผู้ผลิต มุ่งความเป็นเลิศ อดทน ทำงานหนัก ทำงานได้เป็นทีม รับผิดชอบต่อส่วนรวม คำนึงถึงสังคม มีคุณธรรมยึดมั่นในสันติธรรม และมีความเป็นไทย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2558: 1-17) อาจารย์ผู้สอนจึงจำเป็นจะต้องสอนให้นักศึกษาให้มีคุณลักษณะการเรียนรู้ที่สำคัญ 3 ด้าน คือ การเรียนรู้ในด้านการประกอบอาชีพการงานในอนาคต การเรียนรู้เพื่อพัฒนาปรับปรุงตนเองในการอยู่ร่วมกับสังคม และการเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมหรือศีลธรรม มหาวิทยาลัยซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มุ่งผลิตบัณฑิต ให้จบการศึกษาออกไปสามารถประกอบอาชีพหรือดำเนินชีวิตเพื่อเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศชาติและสังคมต่อไป จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการส่งเสริมการเรียนรู้ให้นักศึกษาเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมสำหรับการมีทักษะการดำรงชีวิตที่ดีในศตวรรษที่ 21

หลักคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประกอบด้วยหลักธรรมสำหรับบุคคลทั่วไปใช้เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเอง ในทางโลกียธรรม และหลักธรรมที่มุ่งสู่การออกจากทุกข์ การพ้นทุกข์พ้นจากอวิชชา จัดเป็นโลกุตรธรรม

การส่งเสริมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักศึกษา โดยการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาส่งเสริมนั้นจะช่วยให้นักศึกษาได้รับแนวทางอย่างถูกวิธี นักศึกษาสามารถนำแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม บูรณาการร่วมกับหลักธรรมที่สามารถนำมาเป็นแนวทางส่งเสริมการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมอย่างยิ่ง คือ ธรรมที่อยู่ในหมวดธรรม 2 ประการ ซึ่งเป็นหลักคำสอนคู่ทำให้เป็นเรื่องง่ายแก่นักศึกษาที่จะเรียนรู้และจดจำนำไปใช้เป็นแนวทางดำรงชีวิตให้มีคุณธรรมและจริยธรรมต่อไป

คุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญสำหรับนักศึกษา

การปลูกฝังส่งเสริมด้านคุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญยิ่ง ที่จะช่วยให้สังคมเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย เกิดการพัฒนาให้ก้าวหน้า เป็นพื้นฐานที่สำคัญของการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักศึกษาซึ่งเป็นช่วงวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงสำคัญของชีวิต ในการเรียนรู้เพื่อเตรียมพร้อมเพื่อก้าวสู่การประกอบอาชีพ คำว่า คุณธรรมจริยธรรม เป็นคำที่นิยมใช้ควบคู่กัน แต่ทั้ง 2 คำนี้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) (2559: 51) ให้ความหมายของคุณธรรมว่า หมายถึง ธรรมที่เป็นคุณ ความดีงาม สภาพที่เกื้อกูล จริยธรรม หมายถึง ธรรมคือความประพฤติ ธรรมคือการดำเนินชีวิต หลักความประพฤติ หลักการดำเนินชีวิต

คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (ราชกิจจานุเบกษา, 2550: 1) ได้กล่าวถึงความหมายของคุณธรรมในการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติว่า หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์ เป็นความดีงาม เป็นมโนธรรม เป็นเครื่องประคับประคองใจให้เกลียดความชั่ว กลัวบาป ให้ความดีเป็นเครื่องกระตุ้นผลักดันให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบ เกิดจิตสำนึกที่ดีมีความสงบเย็นภายใน และเป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝังโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้นและเหมาะสมกับความต้องการในสังคมไทย และความหมายของจริยธรรมว่า หมายถึง กรอบหรือแนวทางอันดีงามที่พึงปฏิบัติ ซึ่งกำหนดไว้

สำหรับสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยงดงาม ความสงบร่มเย็นเป็นสุข ความรักสามัคคี ความอบอุ่น มั่นคงและปลอดภัยในการดำเนินชีวิต

สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดี หลักแนวทางแห่งธรรมที่ใช้เป็นเครื่องนำความประพฤติที่ดี ไม่ให้ประกอบกรรมชั่ว เป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังให้เกิดหลักประพฤติปฏิบัติในการดำรงชีวิตของบุคคลทุกคนในสังคม ขณะที่จริยธรรม คือ หลักการหรือแนวทางดำเนินชีวิต หลักการประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ดี ที่ถูก ที่ควร ที่บุคคลยึดถือและตั้งใจมั่นนำมาเป็นหลักในการปฏิบัติตน การมีคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นการนำหลักแห่งคุณงามความดีทางธรรมมาเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตนที่ดี

การส่งเสริมนักศึกษาให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ในฐานะบทบาทสำคัญของนักศึกษาผู้จะเป็นพลังขับเคลื่อนพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป คุณธรรมจริยธรรมจะเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้แก่นักศึกษาในการพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทุกกรณี จะทำให้นักศึกษา “มีหลักใจที่จะช่วยให้จัดการกับสถานการณ์ใหม่ ๆ แปลก ๆ อย่างได้ผลดี” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2528: 72)

คุณธรรมจริยธรรมที่นักศึกษาควรมีนั้น พระปลัดวิสุทธิ์ศรี นนฺทชโย (เทียนวิเศษ), (2558: 25-32) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะจริยธรรมที่แสดงออกในทางพฤติกรรมที่ควรมี 11 ประการ ดังนี้

1) มีความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ความพากเพียร และมีความละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

2) มีความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสม และตรงต่อความเป็นจริงประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น

3) ความมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญาในการประพฤติปฏิบัติ รู้จักไตร่ตรอง พิสูจน์ให้ประจักษ์ ไม่หลงงมงาย มีความยับยั้งชั่งใจโดยไม่ผูกพันกับอารมณ์และความยึดมั่นของตนเองที่มีอยู่เดิมซึ่งอาจผิดได้

4) ความกตัญญูกตเวที หมายถึง ความรู้สำนึกในการอุปการคุณหรือ บุญคุณที่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นมีต่อเราและการแสดงออกในการตอบแทนบุญคุณ

5) การรักษาระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมความประพฤติ ปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยามารยาท ข้อบังคับ ข้อตกลงกฎหมายและศีลธรรม

6) มีความเสียสละ หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้ปันแก่คนที่ควรให้ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา รวมทั้งการรู้จักสลัดทิ้งอารมณ์ร้ายในตนเองด้วย

7) มีความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกันกระทำกิจการให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

8) การประหยัด หมายถึง การใช้สิ่งทั้งหลายอย่างพอเหมาะพอควร ให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ไม่ยอมให้มีส่วนเกินมากนัก รวมทั้งการรู้จักระมัดระวัง รู้จักยับยั้งความต้องการให้อยู่ในกรอบและขอบเขตที่พอเหมาะพอควร

9) มีความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรงสอดคล้องกับความเป็นจริงและเหตุผล ไม่มีความลำเอียง

10) มีความอุตสาหะ หมายถึง ความพยายามอย่างเข้มแข็งเพื่อให้เกิดความสำเร็จในการงาน

11) มีความเมตตา กรุณา หมายถึง มีความรักใคร่ ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข มีความสงสาร คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์

นอกจากนี้ คุณธรรมจริยธรรมที่เป็นอัตลักษณ์หนึ่งของนักศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่พึงมีประจำตนคือจะเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะ ดังนี้ 1) เป็นผู้ที่มีความเพียรความพยายามประกอบความดี ละอายต่อการปฏิบัติชั่ว 2) เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม และมีเมตตากรุณา 3) เป็นผู้มีสติปัญญา รู้สึกตัวอยู่เสมอ ไม่ประมาท 4) เป็นผู้ใฝ่หาความรู้ ความสามารถในการประกอบอาชีพ เพื่อความมั่นคง 5) เป็นผู้ที่รัฐสามารถอาศัยเป็นแกนหรือฐานให้กับสังคม สำหรับการพัฒนาใด ๆ ได้ (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2565: ออนไลน์)

กล่าวได้ว่า คุณธรรมจริยธรรมที่ควรส่งเสริมให้แก่นักศึกษา ในศตวรรษที่ 21 และในช่วงเวลาที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันนี้ นักศึกษาควรได้รับการส่งเสริมหลักคุณธรรมจริยธรรมนี้ ในการดำเนินชีวิตที่จะเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม การส่งเสริมให้เกิดคุณธรรมจริยธรรม สามารถนำหลักธรรมคำสอนที่ง่ายต่อการจดจำ และการทำความเข้าใจของนักศึกษา มาเป็นหลักการส่งเสริม คือ หลักธรรมที่อยู่หมวดธรรม 2 ประการ

หลักพุทธธรรม

การแบ่งหมวดพุทธธรรมออกเป็นหมวดแต่ละหมวด ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น สังคีติยสูตรและทสุตตรสูตร (ที.ปา. (ไทย) 11/221-363/186-288) พระสูตรทั้ง 2 เรื่องนี้ เป็นเรื่องราวการแสดงธรรมของพระสารีบุตร โดยได้แบ่งธรรมออกเป็นหมวดหมู่ต่างๆ ตามลำดับตั้งแต่ ธรรม 1 ประการ จนถึง 10 ประการ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงพระนิพนธ์หนังสือธรรมวิภาค ทรงจัดหมวดธรรมไว้เป็นระเบียบ การจำแนกธรรม หรือแบ่งธรรมออกเป็นหมวดหมู่ เพื่อสะดวกแก่การศึกษาค้นคว้าอธิบายและทำความเข้าใจ หลักธรรมในหมวด 2 (ทุกะ) หรือ ธรรม 2 ประการ มีความสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่นักศึกษาประกอบด้วยหลักธรรม 4 หมวด ได้แก่ ธรรมมีอุปการะมาก ธรรมเป็นโลกบาล ธรรมทำให้งาม และบุคคลหาได้ยาก พอสรุปได้ดังนี้ (สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, 2565: 37-42)

1) ธรรมมีอุปการะมาก ธรรมที่เกื้อกูลสนับสนุนการทำกิจทุกอย่าง รวมถึงการเจริญกุศลธรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปด้วยดี ไม่ให้เกิดความผิดพลาดเสียหาย ได้แก่ สติ คือความระลึกได้ ระลึกรู้ถึงสิ่งในการหนหลัง ทำให้รู้สึกผิดชอบชั่วดีในการกระทำต่างๆ และสัมปชัญญะ คือความรู้ตัวทั่วพร้อม ความรู้ตระหนัก รู้ชัดเข้าใจชัดถึงสิ่งที่นึกได้ เรียกอีกอย่างว่าปัญญา มักมาคู่กับสติ สัมปชัญญะต้องทำงานคู่กับสติ จึงนิยมเรียกคู่กันว่า สติสัมปชัญญะ หรือ สติปัญญา เป็นพหุปการธรรม คือ ธรรมมีอุปการะมาก ธรรมนี้ต่างช่วยเหลือกันคือ สติเมื่อระลึกได้ไม่ว่าจะทำจะพูดหรือจะคิดอะไรก็ตาม จะมีสัมปชัญญะคอยช่วยกำกับการรู้ตามสภาพความเป็นจริงขณะนั้น เพื่อให้ทำ พูด หรือคิดอย่างตามรู้และให้รู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว จึงเกิดความเพียรละสิ่งที่ชั่ว กระทำสิ่งที่ดีให้บังเกิดขึ้น

2) ธรรมเป็นโลกบาล หมายถึง คุณธรรมที่คุ้มครองป้องกันไม่ให้มนุษย์ทำความชั่วหรือไม่ให้ประพฤติทุจริตทางกาย วาจา และใจ ทั้งในที่ลับและที่แจ้ง ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข มี 2 ประการ คือ หิริ หมายถึง มีความละอายต่อการทำบาป ความชั่วความประพฤติที่ผิดศีลธรรม และโอตตัปปะ หมายถึง ความเกรงกลัวต่อบาป ผลของกรรมชั่วที่ตนกระทำ เมื่อเกิดความเกรงกลัวแล้วจึงไม่ทำสิ่งชั่วนั้น ธรรม 2 ประการนี้เป็นธรรมสำหรับคุ้มครองรักษาโลกทำให้โลกเกิดสันติสุข เพราะธรรมนี้คุ้มครองรักษาอยู่ มนุษย์ควรมีความละอายชั่วกลัวบาปไม่กล้าทำชั่วต่อกัน คุณธรรมนี้เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งไม่ให้ทำความชั่ว ธรรมทั้ง 2 เป็นโลกปาลธรรม ธรรมคุ้มครองโลกเพราะให้โลกเกิดสันติสุข หิริ ช่วยทำให้คนเกลียดความชั่ว ละอายใจที่ทำ โอตตัปปะ ช่วยให้คนกลัวที่จะทำความผิดทำให้ละเว้นการทำความผิดต่างๆ ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้คนในสังคมก็อยู่ร่วมกันได้อย่างร่มเย็นเป็นสุข มีแต่ความเห็นอกเห็นใจกัน

3) ธรรมทำให้งาม หมายถึง ธรรมที่ทำให้งามด้วยกิริยาทางกาย วาจา ใจ อันเป็นความงามภายใน มี 2 ประการ คือ ขันติ หมายถึงความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อร่างกายและจิตใจของมนุษย์ ทำให้ระงับการกระทำที่ไม่สมควรออกมาได้ และโสรัจจะ หรือความเสงี่ยม หมายถึงการควบคุม วาจา ใจ ให้สงบเรียบร้อยเป็นปกติเมื่อได้รับทุกข์หรือได้รับกระตุ้นให้ลุ่มหลง ธรรมนี้ถือเป็นโสภณธรรม คือธรรมทำให้งาม เพราะผู้มี ขันติ โสรัจจะย่อมมีกริยามารยาทสุภาพเรียบร้อย มีความสงบเสงี่ยม มีอัธยาศัยใจงาม ไม่แสดงอาการท้อแท้เบื่อหน่ายเมื่อได้รับความลำบากตรากตรำให้ปรากฏ

4) บุคคลหาได้ยาก หมายถึง บุคคล 2 ฝ่ายที่ปฏิบัติต่อกันได้อย่างสมบูรณ์ คือปฏิบัติต่อกันด้วยความดีโดยไม่หวังผลตอบแทนที่จะตามมา ได้แก่ บุพการี บุคคลผู้ทำอุปการะก่อน หมายถึง ผู้ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นก่อน โดยไม่หวังผลตอบแทน และไม่ใส่ใจว่าผู้นั้นจะเคยทำช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ตนมาก่อนหรือไม่แต่ทำด้วยจิตเมตตากรุณาหรือด้วยหวังอนุเคราะห์เป็นสำคัญ เช่น บิดามารดา และกตัญญูกตเวที บุคคลผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทน

คือสำนึกรู้ในบุญคุณที่ผู้อื่นทำแก่ตนแล้วตอบแทนบุญคุณท่าน บุคคล 2 ประเภทนี้จัดเป็น ทุลลภบุคคล คือบุคคลที่หาได้ยาก

แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา

การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่นักศึกษา เป็นแนวทางการพัฒนาบุคลคุณภาพที่จะเจริญเติบโตขึ้นเพื่อเป็นกำลังในการพัฒนาตนเอง สังคม และประเทศชาติให้เจริญ มั่นคง และยั่งยืนสืบต่อไป ตามที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549: 25) ได้กล่าวถึงการพัฒนาความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ มีแนวคิดว่าต้องพัฒนาพร้อมกันทั้ง 4 ด้าน คือ

1) การมีกายที่พัฒนาแล้ว หมายถึงพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น การใช้ปัจจัย 4 การใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ และการพัฒนาเพื่ออยู่ธรรมชาติแวดล้อมได้ดี

2) การมีศีลที่พัฒนาแล้ว คือการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ให้อยู่ร่วมในสังคมกับเพื่อนมนุษย์ด้วยความสัมพันธ์ที่ดีงาม

3) การมีจิตใจที่พัฒนาแล้ว คือการพัฒนาทั้งในด้านคุณธรรม ความดีงาม และการมีประสิทธิภาพของจิตและภาวะจิตใจที่มีความสุข และ

4) การมีปัญญาที่พัฒนาแล้ว คือ มีความรู้ความเข้าใจหยั่งเห็นความจริงของโลกและของชีวิต ที่สามารถวางจิตใจต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีดุลยภาพและเป็นอิสระ ซึ่งหมายถึง การปลูกฝังเพื่อพัฒนาทั้งทางกาย การพัฒนาศีล การพัฒนาจิตใจ และการพัฒนาปัญญา

การสอนด้านคุณธรรมจริยธรรม ควรสอนให้นักศึกษามีความรู้หลักธรรมในหมวด ธรรม 2 ประการ ทำบันทึกประจำวันเรื่อง “ความดีที่กระทำ” นำเสนอในชั้นเรียนทุกสัปดาห์ ในปลายภาคเรียนให้นักศึกษาทำสรุปความคิดเห็นสิ่งที่ได้รับ และความรู้สึกที่มีเมื่อได้ทำความดีในชีวิตประจำวัน และร่วมกันวิเคราะห์ประสบการณ์ผ่านหลักธรรม 2 ประการทั้ง 4 หมวดนี้ จะพบว่านักศึกษาได้รับประสบการณ์ ในการรู้จักตนเอง ได้เห็นคุณค่าของตนเองที่ได้ทำความดีเพียงสิ่งเล็กน้อย เช่น การช่วยทำงานในครอบครัว การดูแลบุพการีที่เจ็บป่วย การมีเมตตาต่อสัตว์ เช่น สุนัขและแมวจรจัด การช่วยเหลือให้อาหารบุคคลไร้บ้าน การรู้จักระงับความโกรธ ความไม่พอใจที่เกิดขึ้น ซึ่งแม้ว่าในช่วงแรกจะรู้สึกฝืนที่ต้องกระทำ แต่เมื่อได้กระทำความดีและบันทึกไว้นั้นทำให้ได้มีโอกาสมาอ่าน ย้อนคิดสร้างความรู้สึกภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นได้

จึงพบแนวทางส่งเสริมพัฒนาและปลูกฝังคุณลักษณะสำคัญด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาด้วยการใช้หลักธรรม 4 หมวดนี้ โดยให้เกิดการพัฒนาทั้งทางกาย ทางศีล ทางจิตใจ และทางปัญญา ได้แก่ 1) การส่งเสริมพัฒนาให้นักศึกษาได้รู้จักตนเอง 2) การส่งเสริมให้นักศึกษาได้ฝึกฝนตนเอง และ 3) การปลูกฝังให้นักศึกษาเกิดความมีความคิดสามารถนำคุณธรรมจริยธรรมมาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตต่อไป ดังนี้

1) การส่งเสริมพัฒนาให้นักศึกษารู้จักตนเอง (Self-Awareness) ได้แก่ อัตตัญญุตาเป็นหลักธรรมข้อหนึ่งในสัปปุริสธรรม 7 หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักตน เช่นรู้ว่าเรามีความรู้ ความถนัด คุณธรรม ความสามารถและฐานะเป็นต้น แค่ไหนเพียงไร แล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมเพื่อให้เกิดผลดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551: 531) การสอนให้นักศึกษารู้จักตนเองนี้ เป็นสิ่งสำคัญโดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 นี้ จะทำให้นักศึกษาได้มองเห็นถึงบทบาทของตนเองและยอมรับในความสำคัญของตนเองได้ชัดเจนมากขึ้น ช่วยให้รู้จักเข้าใจผู้อื่นและสามารถอยู่ร่วมในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เป็นการพัฒนาตนเองให้ก้าวสู่การดำรงชีวิตในสังคมในฐานะเป็นพลเมืองโลกที่มีคุณภาพต่อไป การพัฒนาให้นักศึกษารู้จักตนเองและผู้อื่นได้นั้น ต้อง (1) รู้จักและทำความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น (2) รู้จัก เข้าใจ ยอมรับเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น (3) ตระหนัก รู้เท่าทัน ยอมรับอารมณ์ตนเองและผู้อื่น ควบคุมอารมณ์ของตนเอง (4) ปรับอารมณ์ของตนเอง และแสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสม และ (5)จัดการตนเอง ปรับตัวกับผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อม (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2557: 1)

หลักธรรมที่สำคัญคือ การรู้จักใช้สติ และสัมปชัญญะ หรือหลักธรรมมีอุปการะมาก จากการมีสติรู้ตัว รู้จักตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเองและต้องรู้อารมณ์ของตนเอง เพื่อนำไปสู่การควบคุมอารมณ์และการแสดงออก

ของตนเอง การรู้จักละอายต่อบาปและเกรงกลัวต่อบาป ในพระไตรปิฎก มณิภัททสูตร ได้กล่าวถึง คนมีสติย่อมจะมีความเจริญ มีความสุข และทำให้คนเป็นคนดี และคนดีนี้จะไม่ยินดีในการเบียดเบียน เป็นผู้มีเมตตาต่อสรรพสัตว์ย่อมจะไม่มีเวรกับใครๆ ดังนี้ “ความเจริญย่อมมีแก่คนมีสติทุกเมื่อ คนมีสติย่อมได้ความสุข ความดีย่อมมีแก่คนมีสติเป็นนิตย์ แต่คนมีสติยังไม่หลุดพ้นจากเวร ฯ แต่ผู้ใดมีใจยินดีในความไม่เบียดเบียนตลอดวันและคืนทั้งหมด และเป็นผู้มีส่วนแห่งเมตตาในสรรพสัตว์ ผู้นั้นย่อมไม่มีเวรกับใครๆ ฯ” (สํ. ส. (ไทย) 15/812-813/289)

2) การส่งเสริมให้นักศึกษาได้ฝึกฝนตนเอง (Self-Training) ได้แก่ ทมะ หมายถึงการฝึก การฝึกฝนปรับปรุงตน การรู้จักข่มจิตข่มใจ บังคับควบคุมตนเองได้ ไม่พูดไม่ทำตามที่อยากอยากแต่พูดและทำตามเหตุผลที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญาว่าดีงามสมควรเป็นประโยชน์รู้จักปรับตัวปรับใจ และแก้ไขปรับปรุงตนด้วยปัญญาไตร่ตรองให้งอกงามดียิ่งขึ้นอยู่เสมอ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551: 123) ทมะนี้เป็นหลักธรรมประการหนึ่งในฆราวาสธรรม 4 การฝึกฝนตนเองของนักศึกษาคือ ทมะ เป็นการฝึกให้ตนเองมีความสามารถทั้งทางร่ายกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม เป็นการสร้างประสิทธิภาพของตนเองทางสังคม ทำให้ตนเองเกิดประโยชน์ต่อผู้อื่นและสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การฝึกตนเองให้กระทำความดีทั้งทางกาย วาจา และใจ ซึ่งถือว่าเป็นผู้พัฒนาตนเอง ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อตนเอง การพัฒนาตนหรือการการฝึกฝนตน ถือว่าเป็นหลักของบัณฑิตผู้ฉลาดมีปัญญาในโลก ก็จะต้องฝึกฝนตนเองเพื่อความเจริญก้าวหน้าการพัฒนาที่สมบูรณ์แบบจำเป็นต้องพัฒนาให้ครบทั้ง 2 ด้าน คือ ควรพัฒนาทั้งทางวัตถุและทางจิตใจให้ควบคู่กับทัศนคติ โดยเฉพาะทัศนคติเป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจจะต้องเน้นเป็นพิเศษ เพราะการพัฒนาถูกต้องดีแล้ว ก็จะสามารถควบคุมการพัฒนาทางด้านวัตถุให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องได้ และการพัฒนาจิตที่ถูกต้องก็คือ พัฒนาจิตให้มีธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจจนกระทั่งพัฒนาจิตให้มีสมาธิ ตั้งมั่น มั่นคง สะอาด สว่าง จากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย จนเป็นจิตที่ควรแก่การทำงาน สามารถจะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (จิตติมา สุนทรรส และพระมหามิตร ฐิตปญฺโญ, 2563: 68-71)

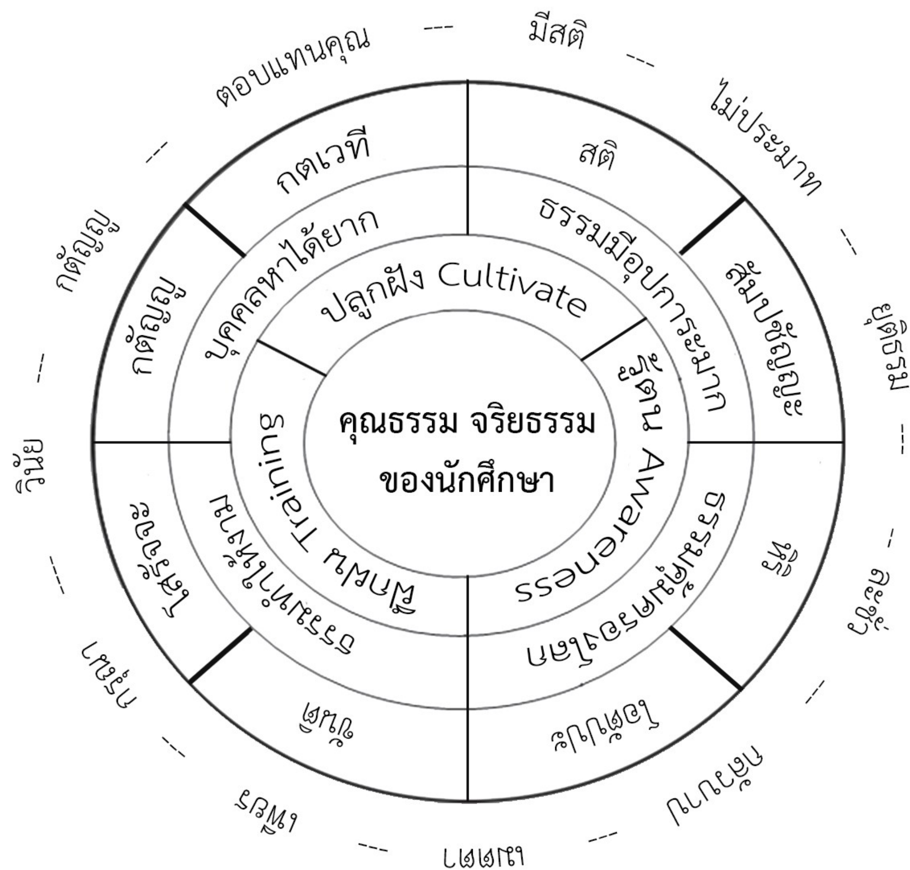
3) การปลูกฝัง (Cultivation) คือ ปติฏฐาน ให้นักศึกษาเกิดความมีความคิดสามารถนำคุณธรรมจริยธรรมมาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตต่อไป การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนับว่าเป็นทางเลือกที่น่าสนใจและท้าทายในสังคมยุคปัจจุบันเพราะการสอนคุณธรรมจริยธรรมนั้นควรจะเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติให้เห็นเป็น ตัวอย่างที่ดี โดยเริ่มจากบุคคลในครอบครัว โรงเรียน รวมไปถึงคนในสังคมที่อยู่แวดล้อม และพึงกระทำอย่าง สอดคล้องและต่อเนื่องในทุกระดับการศึกษา (พรพิทักษ์ เห็มบาสัตย์ และวรรณพล พิมพะสาลี, 2563: 67) การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมผ่านสถาบันการศึกษาเป็นแนวทางที่ส่งผลต่อคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ ของนักศึกษามากที่สุด รองลงมาคือ ครอบครัว และสื่อ/สื่อมวลชนแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ของนักศึกษาผ่านสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทยจะให้ผลดีที่สุด เนื่องจากสถาบันการศึกษาจะใกล้ชิดกับนักศึกษาในวัยเรียนมากที่สุด และสามารถปลูกฝังหรือส่งเสริมให้นักศึกษาในหลายแนวทาง ได้แก่ การสอนแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม การจัดกิจกรรมหรือจัดโครงการเพื่อส่งเสริมหรือปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทั้งภายในมหาวิทยาลัยและร่วมกับหน่วยงานภายนอกมหาวิทยาลัย การทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีของอาจารย์และผู้บริหารของมหาวิทยาลัยในด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่นักศึกษา (รุ่งนภา ตั้งจิตรเจริญกุล และคณะ, 2560: 163)

แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาด้วยหลักพุทธธรรม

การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยหลักพุทธธรรมหมวดธรรม 4 หมวด ได้แก่ ธรรมคุ้มครองโลก คือ สติสัมปชัญญะ ธรรมเป็นโลกบาล คือ หิริ โอตัปปะ ธรรมทำให้งาม คือ ขันติ โสรัจจะ และ บุคคลหาได้ยาก คือ กตัญญูกตเวที เป็นคุณธรรมสำคัญและเป็นพื้นฐานหลักธรมสำหรับการดำรงชีวิต การส่งเสริมพัฒนานักศึกษา ด้วยหลักธรรมเหล่านี้ผ่านการบันทึกการทำความดีของนักศึกษาทำให้นักได้รับประสบการณ์เรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้ได้รับการส่งเสริมพัฒนาให้นักศึกษารู้จักตนเอง (Self-Awareness) ได้ฝึกฝนตนเอง(self-Training) และได้รับการปลูกฝัง (Cultivation) ด้านคุณธรรมจริยธรรม จึงสามารถนำมาสร้างเป็นรูปแบบ (Model) ที่เรียกว่า ATC Model ได้แก่ “รู้(ตน) ฝึก(ฝน) ปลูก(ฝัง) ดังนี้

A คือ (Self) Awareness หมายถึง การรู้ตนหรือรู้จักตนเอง
T คือ (Self) Training หมายถึง การฝึกฝนตนเอง
C คือ Cultivation หมายถึง การปลูกฝัง
และสามารถแสดงออกเป็นดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 ภาพแสดงรูปแบบ ATC Model ได้แก่ “รู้(ตน) ฝึก(ฝน) ปลูก(ฝัง) ในแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาด้วยหลักพุทธธรรม
ที่มา : ผู้ศึกษา.

สรุป

การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่นักศึกษา เป็นการพัฒนาทักษะสร้างคุณภาพนักศึกษาให้มีลักษณะตามความต้องการของโลกในศตวรรษที่ 21 ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม นักศึกษาจะได้รับการพัฒนาทั้งทางกาย ทางศีล ทางจิตใจ และทางปัญญา ด้วยการใช้หลักธรรม 2 ประการ 4 หมวด คือ ธรรมมีอุปาการะมาก ธรรมคุ้มครองโลก ธรรมทำให้งาม และบุคคลหาได้ยาก โดยมีแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาด้วยหลักพุทธธรรม ทำให้ได้แนวทางการการบูรณาการเรียกว่า ATC Model ได้แก่ “รู้(ตน) ฝึก(ฝน) ปลูก(ฝัง)” แนวทางซึ่งจะส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมแก่นักศึกษา ทำให้เป็นบัณฑิตที่ดีมีคุณธรรมและเป็นพลเมืองโลกที่มีวิชาและจรณะในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2525). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง.** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2557). **คู่มือการจัดกิจกรรมโฮมรูม เพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สำหรับครูที่ปรึกษา ปรับตัว ปรับใจ ตามวัยสดใส.** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

จิตติมา สุนทรรส และพระมหามิตร ฐิตปญฺโญ. (2563). การพัฒนาตนเพื่อการบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิตตามหลักพุทธธรรม. **วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น.** 7(4). 68-83.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, (2565, 28 สิงหาคม). **อัตลักษณ์เยาวชนไทยในยุคศตวรรษที่ 21.** จาก https://phd.mbu.ac.th/index.php/2014-08-28-08-57-4.

พรพิทักษ์ เห็มบาสัตย์ และวรรณพล พิมพะสาลี. (2563). แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทย. **วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง.** 9(2). 63-80.

พระปลัดวิสุทธิ์ศรี นนฺทชโย (เทียนวิเศษ). (2558). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมจริยธรรมของวัยรุ่น. **วิทยานิพนธ์การศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต** สาขาวิชาพุทธศาสตร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). **พจนานุกรม ฉบับประมวลศัพท์.** (พิมพ์ครั้งที่ 28). กรุงเทพฯ: ผลิธัมม์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2549). **ปฏิรูปการศึกษาการสร้างสรรค์ภูมิปัญญา.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2558). **จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่.** (ปาฐกถาประจำปี ศาสตราจารย์ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา ครั้งที่ 1 แสดงที่คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่10 กรกฎาคม 2528 พิมพ์ครั้งแรกโดยคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในชื่อว่า “คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่” พ.ศ. 2528)

ราชกิจจานุเบกษา. (2550, 25 กรกฎาคม). **ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550**. เล่มที่ 125 ตอนพิเศษ 88 ง.

รุ่งนภา ตั้งจิตรเจริญกุล, วิชุดา กิจธรธรรม, สุรีพร อนุศาสนนันท์, พิกุล เอกวรางกูร และจันทร์เพ็ญ ตั้งจิตรเจริญกุล. การศึกษาแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาไทย. **วารสารพฤติกรรมศาสตร์.** 23(1) 147-167.

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. (2565). **หนังสือธรรมศึกษาชั้นตรี ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สำนักบริหารการมัธยมศึกษาตอนปลาย สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552) **แนวทางจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21.** (จัดทำโดย สำนักบริหารการมัธยมศึกษาตอนปลาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โครงการศึกษาและพัฒนาโรงเรียนในโครงการทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21).

ความสัมพันธ์ระหว่างโหราศาสตร์กับพระพุทธศาสนา
The Relation of Astrology and Buddhism

ธันย์ธวิมนท์ เณรจาที[1]
Thatavimont Naanjate
พระครูวินัยธร บุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผศ.ดร.[2]
Phrakhru Winaithorn Boonsri Ñāṇavuḍḍho Asst.Prof. Dr.
ดร.ศรัณย์ มะกรูดอินทร์[3]
Dr.Sarun Makrudin

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการของโหราศาสตร์ 2) ศึกษาเพื่อศึกษาความเชื่อมโยงโหราศาสตร์กับพระพุทธศาสนา และ 3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโหราศาสตร์กับพระพุทธศาสนา โดยผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์และพุทธศาสนาหลายแหล่ง ได้แก่ บทความวิชาการ หนังสือธรรมะ หนังสือประวัติศาสตร์ พระไตรปิฎก และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์และพุทธศาสนา 3)เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโหราศาสตร์กับพระพุทธศาสนา เพื่อนำมาเรียบเรียงเป็นบทความนี้

โหราศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการพยากรณ์หรือการทำนายชะตาของมนุษย์ อีกทั้งปรากฏการณ์ต่างๆ ของโลก โดยอาศัยการโคจรของดวงดาวเป็นหลัก และมีพัฒนาการมาหลายพันปีอีกทั้งมีความสัมพันธ์กับหลายอารยธรรมของโลก รวมถึงความสัมพันธ์กับพุทธศาสนาที่ความเกี่ยวข้องกันมาตั้งแต่สมัยองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งนับว่าเป็นศาสตร์ที่มีความเป็นมาอย่างยาวนานและแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ซึ่งกลายมาเป็น “พิธีการ” หรือ “กิจกรรมทางสังคม” เช่น การทำพิธีสะเดาะเคราะห์ หรือการพยากรณ์ (การดูดวง) ที่ได้รับการแพร่หลายอย่างมากในปัจจุบัน

คำสำคัญ : โหราศาสตร์, พัฒนาการของโหราศาสตร์, พระพุทธศาสนา

Abstract

This article aims to 1) study the development of astrology, 2) link astrology with Buddhism and 3) Analyze relationship between astrology and Buddhism. The author has studied and researched information related to astrology and Buddhism from many sources, such as academic articles, Dharma books, history a books, Tripitaka, and theses related to astrology and Buddhism, to compile this article.

Astrology is the science of forecasting or predicting human destiny. In addition, various phenomena in the world rely mainly on the orbits of the stars. It has developed over thousands of years and is associated with many civilizations in the world. This is a science with a long history that demonstrates its connection to important Buddhist principles. Which has become a "ceremonial" or "social activity", such as performing a fortune-telling ceremony or divination (divination), which is very prevalent today.

Keywords: Astrology, Development of Astrology, Buddhism

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาพุทธศาสน์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

[2] อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตวิทยาลัย

[3] อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย

1. บทนำ

โหราศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มนุษย์มีการเรียนการสอนและให้ความสนใจมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความสำคัญของโหราศาสตร์นั้นได้แพร่กระจายไปยังมนุษย์ทุกชนชั้นจนอาจกล่าวได้ว่าโหราศาสตร์เป็นฐาน ความคิดสำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ โดยความรู้ทางโหราศาสตร์นั้นเป็นความรู้สืบเนื่องมาจากการเรียนรู้ ระบบการโคจรของดวงดาวที่เรียกว่า ดาราศาสตร์ ส่วนในระบบโหราศาสตร์เรียกว่า “จักรราศี” อาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้ดาราศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์ของเส้นทางการโคจรของกลุ่มดวงดาว ส่วนโหราศาสตร์เป็นการเรียนรู้อำนาจของดวงดาว และอำนาจของการโคจรของกลุ่มดาวต่างๆ ดาราศาสตร์จึงมีลักษณะทีเป็นรูปธรรม ในขณะที่โหราศาสตร์เป็นเรื่องของนามธรรม (ประมวน วรรณโชติผาเวช, 2551: 6) และถือว่าความรู้ด้านโหราศาสตร์นั้นได้เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ตลอดมา ความรู้โหราศาสตร์ในยุคอดีต ทั้งของอินเดียโบราณ กรีก อียิปต์โบราณ ถือกันว่า การโคจรของดวงอาทิตย์เป็นแนวสำคัญเพื่อกำหนดแบ่งช่วงเวลาองศาในการโคจรและกลุ่มดาวที่ดวงอาทิตย์โคจรผ่านเป็นแนวคิดสำคัญแนวคิดหนึ่งของโลก เรียกว่า “สุริยคติ” ในขณะที่ประเทศจีน และกลุ่มประเทศทางซีกโลกตะวันออกกำหนดนับการโคจรของดวงจันทร์ เป็นหลักสำคัญนับตั้งแต่เริ่มเปล่งแสง เต็มดวง สิ้นแสง เป็นวงจรการเดินทางของดวงจันทร์ซึ่งมีอิทธิพลต่อ พืชพันธุ์ และน้ำในโลก มนุษย์จึงนิยมช่วงเวลา องศาในการโคจร และกลุ่มดวงดาวที่ดวงจันทร์โคจรผ่าน เป็นแนวคิดสำคัญเรียกว่า จันทรคติ (สถิต ภาคมฤค และคณะ, 2560: 67-74)

โดยโหราศาสตร์ยังมีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนา ที่ว่ากันว่า พระพุทธเจ้าขณะที่ยังทรงเป็นพระราชกุมารซึ่งเป็นโอรสของกษัตริย์ พระราชบิดาหวังจะให้ปกครองแผ่นดินต่อไป จึงโปรดให้พระราชโอรสศึกษาวิชาการต่างๆ ที่มีอยู่ในขณะนั้น ตามประวัติบ่งว่า “ศิลปศาสตร์” ศึกษา จบถึง 18 สาขา และมีวิชาโหราศาสตร์รวมอยู่ด้วยสาขาหนึ่ง ด้วยเหตุนี้เมื่อพระองค์ออกบวชและสำเร็จ “สพฺพญฺญุตญาณ” ทางศาสนาเพิ่มอีกสาขาหนึ่ง พระองค์จึงทรงบัญญัติหลักวิชาการต่างๆ ลงใน “พุทธศาสนา” ฉะนั้น หลักพุทธศาสนาในปัจจุบันนี้ บางข้อบางประการจึงคล้ายคลึงกับหลักทางโหราศาสตร์ แสดงให้เห็นว่า พระองค์ได้ยึดเอาหลักวิชาการทางโหราศาสตร์มาเป็นแนวพื้นฐานในการบัญญัติวิชาการทางพุทธศาสนาของพระองค์ด้วย ตัวอย่างข้อนี้คือ หลัก “กาลญฺญุตา” คือ จะทำอะไรให้รู้จักกาลเวลาที่เหมาะกัน ตรงกับหลักการ คือ “ฤกษ์” ในทางโหราศาสตร์นั่นเอง เพราะว่าการดูฤกษ์นั้น คือการดูเวลาอันเป็นศุภมงคลที่เหมาะสมในการประกอบกิจการงานต่าง ๆ เพื่อความสุข ความวัฒนาถาวร ความสำเร็จผล และเพื่อประสิทธิ์ฯ ความเจริญให้ได้ต้องตามความต้องการนั่นเอง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างโหราศาสตร์กับพุทธศาสนา (สรชัย ศรีนิศานต์สกุล, 2563: 47-48)

ในปัจจุบันการศึกษาโหราศาสตร์มีความแพร่หลายอย่างมาก โดยเฉพาะในสังคมไทย ในแง่ของการทำพิธีต่าง ๆ รวมไปถึงการพยากรณ์ การทำนาย ทายทัก (การดูดวงชะตา) แต่น้อยคนนักที่จะรู้ถึงจุดเริ่มต้นของโหราศาสตร์ บทความนี้จึงมุ่งเน้นในการอธิบายให้เห็นถึงพัฒนาการของโหราศาสตร์ในแต่ละยุคสมัย เพื่อทำความเข้าใจพลวัตของศาสตร์ อีกทั้งพยายามอธิบายความเชื่อมโยงที่สัมพันธ์กันกับพุทธศาสนา ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้เขียนต้องการที่จะส่งต่อแรงจูงใจ ในการสร้างความศรัทธาต่อพุทธศาสนา โดยนำโหราศาสตร์มาปฏิบัติเพื่อให้ผู้คนที่สนใจศาสตร์ด้านนี้ มีความสุขกาย สบายใจ และช่วยให้ค้นพบทางออกในชีวิต เพื่อให้เกิดความสันติสุขต่อตนเอง และส่งต่อความสุขให้ผู้คนในสังคมต่อไป

2. ความหมายของโหราศาสตร์

“โหราศาสตร์” (Astrology มาจากภาษาสันสกฤต หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยเวลา และคำว่า โหราศาสตร์ตามตำราของ “วราหมิหิระ” กล่าวว่าเป็นคำที่มาจากคำประสม สองคำ คือ “อโห”และ“ราตรี” ซึ่งแปลว่า วันและคืน แต่ได้ตัดอักษรพยางค์แรกและพยางค์หลังออกเสีย (อโห + ราตรี) จึงเหลือเพียงคำว่า “โหรา” ตามตำราของวราหมิหิระ โหราศาสตร์มาจากคำว่า “อโห” แปลว่า กลางวัน และ “ราตรี” แปลว่า กลางคืน แต่ได้ตัดอักษรพยางค์แรกและพยางค์หลังออกเสีย จึงเหลือเพียงคำว่า “โหรา” ยังมีอีกคำที่ใช้แทนโหราศาสตร์ คือ โชติยศาสตร์ มาจากคำว่า โชติ แปลว่า แสงสว่าง หรือ ดวงดาว (พระยาบริรักษ์เวชการ, 2535: 2)

ส่วนคำว่า **"Astrology"** ในภาษาอังกฤษนั้น มีรากศัพท์มาจากภาษาลาตินและกรีก 2 คำ คือ **"Astron"** หมายถึง ดวงดาว กับ **"Logia"** หมายถึง ความรู้แปลรวมกันว่าเป็นความรู้หรือวิชา ที่ว่าด้วยดวงดาว (Anthony Philip Stone, 1981: 174)

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2552 ให้ความหมายของ โหราศาสตร์ หมายถึง วิชาว่าด้วยการพยากรณ์โดยอาศัยการโคจรของดวงดาวเป็นหลัก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 13-14) เนื่องจากดวงดาวกับเวลา ที่มีความเกี่ยวเนื่องกันเพราะเรากำหนดเป็นเวลาต่างๆ ได้ด้วยอาศัยการเคลื่อนที่ของโลก ดวงอาทิตย์ และดวงจันทร์ (กรเทพ รำพึงกิจ, 2551: 13)

ความรู้ทางโหราศาสตร์จึงเกิดจากการสังเกตเทหวัตถุบนท้องฟ้าของคนโบราณ และบันทึก เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนโลก เก็บเป็นสถิติจนเกิดเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ (empirical knowledge) สิ่งที่โหราศาสตร์ศึกษาคือ ดาวเคราะห์ ความหมายของดาว การโคจรของ ดวงดาว จักรราศี ธาตุประจำราศี ความหมายของธาตุอิทธิพลของสัญลักษณ์และความหมาย เรือน ชะตา มุมสัมพันธ์การแปลความหมาย มีสองแนวทางที่เน้นเหตุการณ์กับเน้นบุคคลเป็นศูนย์กลาง (ณฐณัช แก้วผลึก, 2561: 162)

กล่าวโดยสรุป คือ โหราศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการพยากรณ์หรือการทำนายชะตาของมนุษย์ อีกทั้งปรากฏการณ์ต่างๆ ของโลก โดยอาศัยการโคจรของดวงดาวเป็นหลัก มีการรวบรวมเป็นสถิติ เพื่อเป็นข้อมูลในการพยากรณ์ให้มีความแม่นยำอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์เดียวกัน มีความเชื่อมโยงทั้งตำแหน่งและการเคลื่อนไหวของดวงดาวในเชิงดาราศาสตร์ ดวงชะตาของมนุษย์จะขึ้นอยู่กับการเคลื่อนไหวของดวงดาว จะส่งผลต่อบุคลิกลักษณะของบุคคล การดำเนินชีวิตของบุคคล และการรับรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกลักษณะของคนกับการเคลื่อนไหวของดวงดาว จะทำให้โหราจารย์สามารถล่วงรู้อดีตและทำนายเส้นทางที่จะเป็นไปของบุคคลนั้นได้

3. พัฒนาการของโหราศาสตร์

โหราศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีประวัติมายาวนาน ตั้งแต่มนุษย์เริ่มสังเกตปรากฏการณ์บนท้องฟ้า โดยเป็นศาสตร์ที่เติบโตผสมผสานมากับดาราศาสตร์ (Astronomy) เทววิทยา (Theology) และศาสนา (Religion) โดยในยุคก่อนประวัติศาสตร์ พบว่า มีการพยากรณ์โชคชะตาจากการสังเกตตัวของสัตว์ที่ถูกบูชายัญต่อเทพเจ้า ลักษณะของพยากรณ์ศาสตร์เช่นนี้จะคล้ายกับพิธีกรรมทางศาสนา แต่ยังไม่ใช่การนำปรากฏการณ์ท้องฟ้ามาใช้พยากรณ์อย่างโหราศาสตร์ จากหลักฐานทางโบราณคดีพบว่าการนำปรากฏการณ์บนฟ้ามาใช้พยากรณ์ได้เริ่มต้นในยุคอารยธรรมแรกๆของโลก ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 5 ยุค (Pallas, 2006: online) ดังนี้

3.1 โหราศาสตร์ยุคเมโสโปเตเมีย (Mesopotamian Period)

แหล่งกำเนิดของโหราศาสตร์คาดว่าอยู่ที่ดินแดนเมโสโปเตเมีย (Mesopotamia) ที่แปลว่า ดินแดนระหว่างแม่น้ำ 2 สาย คือ ไทกริส (Tigris) และยูเฟรติส (Euphrates) ซึ่งเป็นอาณาจักรที่ก่อเกิดเป็นเมืองขึ้นครั้งแรกๆ ในโลกประมาณ 4,000 ปีก่อนคริสตกาล เมื่อชาวสุเมเรียน (Sumerian) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในดินแดนนี้ และได้ประดิษฐ์การเขียนขึ้นเป็นครั้งแรกในโลกด้วยอักษรคูนิฟอร์ม (มีลักษณะคล้ายลิ่มกดบนดินเหนียว) ต่อมากษัตริย์ซาร์กอนแห่งอัคคาด (Sargon of Akkad) ได้เอาชนะชาวสุเมเรียนและยึดครองดินแดนแถบนี้เมื่อประมาณ 2,330 ปีก่อนคริสตกาล โดยได้แผ่ขยายอาณาจักรอัคคาเดียนครอบคลุมดินแดนเมโสโปเตเมีย ชายฝั่งเมดิเตอร์เรเนียน และอียิปต์ ทำให้ความรู้ของดินแดนเหล่านี้ได้ผสมผสานกัน เกิดเป็นวิวัฒนาการของความรู้แขนงต่างๆ แต่หลังจากยุคของพระองค์ประมาณ 100 ปี อาณาจักรอัคคาเดียนก็เสื่อมสลายลง นำไปสู่ความวุ่นวายในดินแดนนี้จากหลายชนเผ่า โดยชาวอัซซีเรียน (Assyrian) มีบทบาทนำในด้านการเมืองการปกครอง และชาวบาบิโลเนียน (Babylonian) มีบทบาทนำในด้านวัฒนธรรม ซึ่งมีชาวคาลเดียน (Chaldean) ชนกลุ่มหนึ่งทางตอนใต้ของบาบิโลน เป็นกลุ่มชนผู้เชี่ยวชาญด้านโหราศาสตร์ ทำให้โหราศาสตร์มีความรุ่งเรืองอย่างมาก (คำว่าคาลเดียนจึงมีความหมายว่า นักโหราศาสตร์) ส่งผ่านมายังยุคที่ชาวเปอร์เซียเข้ามายึดครอง และยุคที่พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช (Alexander the Great) แผ่แสนยานุภาพเข้ามายึดครองประมาณ 334 ปีก่อนคริสตกาล (2,300 ปีก่อน) ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนนำโหราศาสตร์พัฒนาเข้าสู่ยุคต่อไป

ในช่วงต้นของยุคเมโสโปเตเมียนี้ โหราศาสตร์ยังอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าปรากฏการณ์บนท้องฟ้าเป็นลางบอกเหตุที่ส่งผลต่ออาณาจักรและกษัตริย์ ยังไม่มีการนำมาใช้พยากรณ์ดวงชะตาบุคคลทั่วไป ชาวเมโสโปเตเมีย (เป็นคำกลาง ๆ ที่หมายถึงกลุ่มชนที่อาศัยในดินแดนแห่งนี้ในยุคนั้น) ได้พัฒนาการสังเกตปรากฏการณ์บนท้องฟ้าอย่างเป็นระบบเพื่อหารูปแบบที่ปรากฏการณ์ฟ้าส่งผลต่อเหตุการณ์ของมนุษย์ ตัวอย่างเช่น บันทึกที่พบในยุคอัคคาเดียนประมาณ 2,300 ปีก่อนคริสตกาล ที่ว่า "ถ้าดาวศุกร์ปรากฏ ณ ทิศตะวันออกในเดือน Airu โดยดาวแฝดใหญ่และดาวแฝดเล็กอยู่รอบเธอ และแสงสว่างของเธอดูหมองลง กษัตริย์แห่ง Elam จะล้มป่วยและสิ้นพระชนม์ลง" นอกจากนี้ยังพบ จารึกดาวศุกร์แห่งอัมมิซาดูกา (Venus Tablets of Ammizaduga) ซึ่งบันทึกดาวศุกร์ในช่วงต่าง ๆ อย่างเป็นระบบพร้อมลางบอกเหตุที่เกิดขึ้น ชาวเมโสโปเตเมียเชื่อว่าดาวฤกษ์และดาวเคราะห์มีความเกี่ยวข้องกับเทพเจ้า ดาวศุกร์หรือเทพีอิชตาร์ (Ishtar) เป็นดาวที่ใช้ในการพยากรณ์มากที่สุดดวงหนึ่ง

ในยุคนี้ ยังมีข้อสันนิษฐานที่แตกต่างกันไปเกี่ยวกับระบบจักรราศีที่แบ่งออกเป็นราศีละ 30 องศาเท่ากัน บ้างก็เชื่อว่ามีการพัฒนาจักรราศีเมื่อ 4,700 ปีก่อนคริสตกาล ซึ่งเป็นยุคที่จุดวิษุวัต (Vernal Equinox) กำลังโคจรเข้าไปอยู่ในกลุ่มดาวฤกษ์ราศีพฤษภ อย่างไรก็ตาม บางความเห็นเชื่อว่า จักรราศี 12 ราศีได้ถูกพัฒนาขึ้นประมาณ 500 ปีก่อนคริสตกาล โดยก่อนหน้านั้นการระบุตำแหน่งดวงดาวยังเป็นเพียงการระบุตำแหน่งในกลุ่มดาวฤกษ์แต่ยังไม่ได้ระบุเป็นองศาที่แน่นอนในราศีนั้น

3.2 โหราศาสตร์ยุคกรีก (Hellenistic Period)

เกิดขึ้นประมาณ 334 ปีก่อนคริสตกาล เมื่อพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชได้ยึดครองดินแดนอียิปต์ เมโสโปเตเมีย อิหร่าน จนถึงตอนเหนือของอินเดีย อียิปต์ซึ่งถูกปกครองโดยกรีกกลายเป็นศูนย์กลางของโหราศาสตร์ ความรู้โหราศาสตร์โบราณทั้งจากอียิปต์และบาบิโลนจึงได้พัฒนามาสู่วิทยาการและปรัชญาแบบกรีก และกระจายไปทั่วอาณาจักรของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์

โหราศาสตร์ยุคกรีกได้นำชื่อเทพเจ้าของตนมาเป็นชื่อดาวเคราะห์แทนเทพเจ้าของเมโสโปเตเมีย แต่มีความหมายใกล้เคียงกัน เช่น ดาวศุกร์หรือเทพีวีนัส (Venus ของโรมันหรือ Aphrodite ของกรีก) ซึ่งตรงกับเทพีอิชตาร์ (Ishtar) ของเมโสโปเตเมีย ที่เป็นเทพีแห่งสันติสุข และบางครั้งหมายถึงชัยชนะในสงครามเช่นกัน หรือดาวพุธหรือเทพเมอร์คิวรี (Mercury ของโรมันหรือ Hermes ของกรีก) ซึ่งตรงกับเทพนาบู (Nabu) ของเมโสโปเตเมีย เทพผู้ส่งข่าวสาร ผู้อุปถัมภ์การเขียนและนักปราชญ์ ผลงานที่สำคัญในยุคนี้อีกอย่างหนึ่งคือ ประมาณ 300 ปีก่อนคริสตกาล นักโหราศาสตร์ชาวกรีก-อียิปต์ได้พัฒนาลำดับของดาวเคราะห์ ซึ่งเป็นที่รู้จักในชื่อ ลำดับคาลเดียน (Chaldean Order) ซึ่งลำดับจากอัตราการโคจรที่สังเกตเห็นจากโลกจากดาวที่โคจรช้าสุดไปยังดาวที่โคจรเร็วสุด ดังนี้ เสาร์ พฤหัส อังคาร อาทิตย์ ศุกร์ พุธ และจันทร์ ลำดับนี้เป็นที่มาของยามสากล (Planetary Hours) และการกำหนดชื่อวันทั้ง 7

ปรัชญามูลฐานของโหราศาสตร์ก็ได้เกิดขึ้นในยุคนี้โดยท่านเฮอร์เมส ทริสเมจิตุส นั่นคือ "สิ่งที่อยู่เบื้องล่างย่อมเหมือนสิ่งที่อยู่เบื้องบน" ("As Above, So Below") หรือปรัชญาอาตมัน (Microcosm) และปรมาตมัน (Macrocosm) นั่นเอง นักโหราศาสตร์ยุคกรีกได้ขยายความจากปรัชญามูลฐานนี้นำไปสู่การประยุกต์ใช้โหราศาสตร์กับร่างกายมนุษย์ (โหราศาสตร์การแพทย์) สัตว์ สมุนไพร อัญมณี สีต่าง ๆ มากมาย

ในช่วงนี้เองที่โหราศาสตร์เริ่มมีการแยกจักรราศีออกเป็น 2 ระบบ คือแบบสายนะ (Tropical Zodiac) และแบบนิรายนะ (Sidereal Zodiac) แบบสายนะซึ่งเป็นที่นิยมของนักโหราศาสตร์ยุคกรีก ได้กำหนดจักรราศีโดยเริ่มต้นจุดเมษที่จุดวิษุวัต (Vernal Equinox) หรือจุดเริ่มต้นฤดูใบไม้ผลิในซีกโลกเหนือของแต่ละปี ขณะที่แบบนิรายนะ ซึ่งเป็นที่นิยมในอินเดีย จะใช้จุดเริ่มต้นราศีเมษโดยอ้างอิงกลุ่มดาวฤกษ์ราศีเมษบนท้องฟ้า ซึ่งแต่เดิมทั้ง 2 จุดเป็นจุดเดียวกัน แต่ภายหลังจุดวิษุวัตได้เคลื่อนไปจากกลุ่มดาวฤกษ์เดิม (อัตราการเคลื่อนที่โดยประมาณ 72 ปีต่อ 1 องศา)

3.3 โหราศาสตร์ยุคกลาง (Medieval Period)

ยุคกลางหรือบางครั้งนักประวัติศาสตร์จะเรียกว่ายุคมืด เนื่องจากเป็นยุคที่คริสตศาสนาได้ลงหลักปักฐานอย่างมั่นคง และขยายอำนาจของศาสนจักรไปสู่อำนาจทางการเมืองของฝ่ายอาณาจักร ทำให้ความรู้ความเชื่ออื่นใดที่ไม่สอดคล้องกับคริสตจักรได้ถูกปราบปรามและสูญหายไปจำนวนมาก

โหราศาสตร์ก็ไม่รอดพ้นชะตากรรมดังกล่าวเช่นกัน คริสตจักรได้ถือว่าโหราศาสตร์เป็นความเชื่อของพวกนอกศาสนาที่จะต้องถูกปราบปราม โดยเฉพาะเซนต์ออกุสติน (St. Augustine ค.ศ. 354-430) ได้วิพากษ์วิจารณ์โหราศาสตร์อย่างรุนแรงและได้ผล (เซนต์ออกุสตินเคยศึกษาโหราศาสตร์ก่อนที่จะเปลี่ยนมาเป็นชาวคริสต์) ท่านกล่าวว่า ถ้านักโหราศาสตร์บอกว่าดวงดาวกำหนดการกระทำของมนุษย์ แปลว่ามนุษย์เกิดมามีโชคชะตาที่ลิขิตเอาไว้แล้วซึ่งขัดกับหลัก Free Will ที่เป็นหัวใจของคริสตศาสนา (มนุษย์สามารถเลือกที่จะศรัทธาในพระเจ้าซึ่งจะทำให้โชคชะตาเปลี่ยนไปตามพระประสงค์ของพระเจ้าได้) แต่หากนักโหราศาสตร์บอกว่าดวงดาวไม่เป็นเหตุของการกระทำของมนุษย์ โหราศาสตร์ก็ไม่มีความหมาย นอกจากนี้ ท่านยังบอกอีกว่า ถ้านักโหราศาสตร์พยากรณ์ได้อย่างแม่นยำ นั่นเป็นเพราะถูกปีศาจดลใจ เพื่อให้มนุษย์ยอมรับชะตาลิขิต ไม่ใช่ยอมรับศรัทธาในพระเจ้า

แม้ว่าคริสตจักรในขณะนั้นเป็นศัตรูคนสำคัญของโหราศาสตร์ แต่ขณะเดียวกันการเกิดขึ้นของพระเยซูก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์เช่นกัน โหราจารย์ (The Magi) ชาวเปอร์เซีย 3 คนได้มองเห็นดาวแห่งเบธเลเฮม (Star of Bethlehem) ทำให้พยากรณ์ว่าจะมีกษัตริย์ชาวยิวมาเกิด จึงเดินทางมานมัสการพระกุมารเยซู จากคำพยากรณ์นี้ทำให้พระเจ้าแฮโรดสั่งประหารเด็กอายุสองขวบลงมาในบ้านเบธเลเฮมและใกล้เคียงทั้งสิ้นเพื่อไม่ให้มาแย่งชิงบัลลังก์จากพระองค์ไปได้ ในเรื่องนี้ โจฮันส์ เคปเลอร์ นักดาราศาสตร์และนักโหราศาสตร์คนสำคัญได้ค้นคว้าและระบุว่าดาวแห่งเบธเลเฮม คือ มหาผัสสะ (Great Conjunction) หรือการกุมกันของดาวพฤหัสและดาวเสาร์ ถึง 3 ครั้งในปีนั้น

อย่างไรก็ตาม ด้วยทัศนคติในแง่ลบที่คริสตจักรมีต่อโหราศาสตร์ว่าเป็นส่วนหนึ่งของพวกนอกศาสนาทำให้โหราศาสตร์แทบจะสาบสูญไปในยุคมืดภายหลังอาณาจักรโรมันถูกทำลายโดยอนารยชนในปี ค.ศ. 410 แต่โหราศาสตร์กลับไปรุ่งเรืองในอาณาจักรอิสลาม ซึ่งเป็นความรู้ที่ถ่ายทอดผ่านทางนักโหราศาสตร์ชาวเปอร์เซีย อาหรับ และยิว ตำราโหราศาสตร์ในยุคกรีกจำนวนมากได้มีการแปลออกเป็นภาษาอาหรับ

3.4 โหราศาสตร์ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance Period)

ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการได้เริ่มต้นในอิตาลี โดยการฟื้นฟูศิลปวิทยาการต่างๆ ที่เคยถูกมองว่าเป็นพวกนอกศาสนากลับมาอีกครั้งหนึ่ง เช่น วิทยาการของกรีก เป็นต้น นักปรัชญายุคนี้ที่สำคัญอย่าง มาร์ซิลิโอ ฟิซิโน (Marsilio Ficino ค.ศ. 1433-1499) ได้สอนโหราศาสตร์การแพทย์ และได้พัฒนาการรักษาโรคโดยใช้ดนตรีและโหราศาสตร์ ซึ่งเป็นการประยุกต์หลักการ “As above, so below” มาใช้ รวมถึงท่านได้นำโหราศาสตร์ไปใช้ร่วมกับเวทมนตร์ผ่านทางพิธีกรรมและเครื่องรางของขลังต่างๆ นอกจากการนำโหราศาสตร์ไปผสมกับเวทมนตร์แล้ว นักโหราศาสตร์ยุคนี้ยังใช้ภาษาสัญลักษณ์ในการพยากรณ์ อย่างเช่น นอสตราดามุส (Nostradamus ค.ศ. 1503-1566) ได้สังเกตวงรอบ 20 ปีของมหาผัสสะระหว่างดาวพฤหัสและดาวเสาร์เพื่อพยากรณ์เหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ผ่านทางคำพยากรณ์ของเขา

ในยุคนี้ โหราศาสตร์ได้พัฒนาไปสู่ความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น และเป็นที่แพร่หลายในหมู่กษัตริย์และผู้นำทางศาสนา จอห์น ดี (John Dee) ได้วางฤกษ์วันพระราชพิธีราชาภิเษกของสมเด็จพระบรมราชินีนาถอลิซาเบธที่ 1 แห่งอังกฤษ โดยวางให้อาทิตย์ ศุกร์ และพฤหัส ทำมุมดีต่อดาวกำเนิดของพระองค์ ส่งผลให้พระราชินีทรงครองราชย์ยาวนานถึง 44 ปี

ถ้าจะให้สรุปจุดเด่นของโหราศาสตร์ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ นั่นคือเป็นยุคที่มีการนำโหราศาสตร์ไปประยุกต์กับเรื่องต่างๆ อย่างกว้างขวาง เช่น การเล่นแร่แปรธาตุ (Alchemy) การแพทย์ เวทมนตร์ ฯลฯ ทำให้โหราศาสตร์ดูเป็นเรื่องเหนือธรรมชาติไป แม้ว่าจะมีนักโหราศาสตร์ชั้นนำบางท่านพยายามทำให้โหราศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์ แต่ก็ดูจะเป็นส่วนน้อยเท่านั้น นี่ส่งผลให้เมื่อโลกก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการตื่นรู้หรือ Age of Enlightenment (คริสตศตวรรษที่ 18-19) ชนชั้นนำในยุโรปจึงมองข้ามโหราศาสตร์ไป จนเหลือเพียงแค่เป็นเรื่องราวแบบตำนานและปฏิทินโหรทั่วไปเท่านั้น อย่างไรก็ตาม นักโหราศาสตร์ชั้นนำก็ยังมีอยู่อย่างสม่ำเสมอ เช่น ราฟาเอล (Raphael หรือชื่อจริง R.C. Smith ค.ศ. 1795-1832) ผู้กำเนิดปฏิทินโหร (Raphael’s Ephemeris) ตั้งแต่ ค.ศ. 1821 และยังคงพิมพ์อยู่จนถึงปัจจุบัน

3.5 โหราศาสตร์ยุคใหม่ (Modern Period)

เมื่อก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 20 นักโหราศาสตร์ได้พัฒนาความรู้โดยนำความรู้จิตวิทยามาผสมมากยิ่งขึ้น เช่น อลัน ลีโอ (Alan Leo หรือชื่อจริง W.F. Allen ค.ศ. 1860-1917), คาร์ล จุง (Carl Jung ค.ศ. 1875-1961) ฯลฯ ในเยอรมัน ท่านอัลเฟรด วิตเตอ (Alfred Witte) ได้นำความรู้โหราศาสตร์ยุคนั้นมาขัดเกลาตกแต่ง ตัดเอา

กระพี้ออกไปให้เหลือแต่แก่น ต่อยอดหลักการที่ดีออกไป ก่อกำเนิดเป็นโหราศาสตร์สำนักฮัมบูร์ก และเผยแพร่มายังสหรัฐอเมริกาในชื่อโหราศาสตร์ยูเรเนียน ในแง่ของคนทั่วไปนั้น โหราศาสตร์ได้เปิดตัวสู่คนทั่วไปผ่านการเติบโตอย่างก้าวกระโดดของสื่อต่างๆ เริ่มต้นจากคอลัมน์ดวงชะตาจากราศีในหนังสือพิมพ์หรือนิตยสาร ทำให้คนทั่วไปรู้จักโหราศาสตร์ไปในวงกว้างอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนในอดีต

และเมื่อมาถึงศตวรรษที่ 21 อินเทอร์เน็ตได้กลายเป็นสื่อที่ทำให้คนเข้าถึงโหราศาสตร์ได้ง่ายกว่าในอดีตอย่างมาก เห็นได้จากคำว่า “ดูดวง” กลายเป็นคำค้นหาที่ได้รับความนิยม 3 อันดับแรกตลอดกาลในเมืองไทย จนทำให้หลายครั้ง โหราศาสตร์กลายเป็นความบันเทิง มากกว่าเป็นเรื่องจริงจัง ซึ่งในบางแง่มุมดูคล้ายกับโหราศาสตร์ยุค Renaissance ที่ดูเหมือนเฟื่องฟู แต่ก็เป็นจุดเริ่มต้นของความเสื่อมเช่นกัน

4. ความสัมพันธ์ระหว่างโหราศาสตร์กับพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

โหราศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในประเทศอินเดีย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จะเห็นว่าเรื่องราวเกี่ยวกับการพยากรณ์การดูดวงดาว การทำนายลักษณะมีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ในประเทศอินเดียมีการศึกษาและใช้โหราศาสตร์มานานกว่า 3,500 ปี โดยศาสตร์นี้ได้แพร่หลายในตระกูลของพวกพราหมณ์และชนชั้นสูงของสังคม (อชิรพจณิชา พลายนาค, 2553: 7) ปรากฏในคัมภีร์ไตตตรียสังหิตา หรือ พระกฤษณะ คือฤๅษีสมัยก่อนนั้นจะมีหน้าที่ทำนายว่าพิธีบูชายัญจะดำเนินไปด้วยดีหรือไม่ โดยจุดพุ่มไม้ให้ติดไฟด้วยก้อนขนมเผา แล้วถ้าพุ่มไม้ติดไฟและลุกดีก็เป็นสัญญาณว่า พิธีกรรมจะดำเนินไปด้วยดี และราบรื่น (Anthony Philip Stone, 1981: 174) ดังนั้นอิทธิพลของโหราศาสตร์จึงได้ครอบคลุมอยู่ในสังคมอินเดียอย่างเหนียวแน่น ดังจะเห็นว่า เจ้าชายสิทธัตถะได้ทรงศึกษาศาสตร์ทั้งหมด 18 ศาสตร์ตามคตินิยมของคนในสมัยนั้น ซึ่งประกอบด้วย (Sir Edwin Arnold, 1891: 20) (1) สูติ ว่าด้วยความรู้ทั่วไป (2) สัมมติ ว่าด้วยความรู้กฎธรรมเนียมต่างๆ (3) สังขยา ว่าด้วยคำนวณ (4) โยคยันตร์ ว่าด้วยการช่างการยนต์ (5) นีติ ว่าด้วยเรื่องกฎระเบียบในสังคม (6) วิเสสิกา ว่าด้วยเรื่องความรู้ทำให้เกิดสิริมงคล (7) คันธัพพา ว่าด้วยเรื่องดนตรี (8) คณิกา ว่าด้วยการบริหารร่างกาย (9) ธนุพเพธา ว่าด้วยเรื่องการยิงธนู (10) ปุราณ ว่าด้วยโบราณคดี (11) ติกิจฉา ว่าด้วยเรื่องการแพทย์ (12) อิติหาส ว่าด้วยเรื่องตำนานหรือประวัติศาสตร์ (13) โชติ ว่าด้วยเรื่องดูดาว (14) มายา ว่าด้วยเรื่องพิชัยสงคราม (15) ฉันทสา ว่าด้วยเรื่องการแต่งภาษากวี (16) เกตุ ว่าด้วยวาทศิลป์ (17) มันตา ว่าด้วยเรื่องเวทย์มนต์ คาถา (18) สัททา ว่าด้วยหลักภาษา หรือไวยากรณ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551 : 14-15)

โดยศาสตร์ที่ชื่อว่าโชติ ก็คือโหราศาสตร์ คำว่า โชติ ในภาษาบาลีแปลว่า สุกสว่าง หรือ ดวงดาว หมายถึงการเรียนเกี่ยวกับแสงสว่างหรือดวงดาว ก็คือโหราศาสตร์นั่นเอง (เอื้อน มณเฑียรทอง, 2516: 1) นอกจากพระพุทธเจ้าจะได้เคยได้เรียนวิชาโหราศาสตร์ ครั้งเมื่อเป็นเจ้าชายสิทธัตถะแล้ว บรรดาพระเถระจำนวนมากที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาต่างก็เป็นพราหมณ์มาก่อนแล้วทั้งสิ้น ล้วนแต่มีความรู้ทางด้านโหราศาสตร์ เช่น พระอัญญาโกณฑัญญะ ที่เป็นหนึ่งในพราหมณ์ 108 ที่เข้ามาทำนายพระลักษณะเมื่อแรกประสูติ ความเป็นอยู่ที่คลุกคลีกับสังคมที่เต็มไปด้วยโหราศาสตร์และความชำนาญในโหราศาสตร์เป็นเรื่องเฉพาะบุคคล เป็นเหตุผลที่ทำให้พระพุทธศาสนาได้นำเอาโหราศาสตร์มาประยุกต์ใช้บางส่วน เช่น การดูดวงดาวเพื่อกำหนดทิศทาง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้เรื่องราวเกี่ยวกับโหราศาสตร์จึงปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์ในระดับบุคคลและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

พระไตรปิฎกจัดเป็นคัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น 3 หมวด คือพระวินัย พระสูตรและพระอภิธรรม ไม่มีหมวด หรือหัวข้อที่กล่าวถึงเรื่องโหราศาสตร์โดยตรง ผู้วิจัยจึงจะนำเสนอเรื่องราวและเหตุการณ์ในพุทธประวัติที่เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์มีรายละเอียดดังนี้

ในพระไตรปิฎก มีเหตุการณ์ที่แสดงออกถึงการใช้โหราศาสตร์ ประเภททำนายลักษณะบุคคลที่เด่นชัดมากที่สุด คือ การทำนายพุทธลักษณะของพระพุทธเจ้า ที่มีต่อเนื่องกันมาอย่างช้านาน เช่น ในทีฆนิกาย มหาวรรค ว่าเมื่อพระวิปัสสีราชกุมารประสูติพระเจ้าพันธุมาได้เชิญพราหมณ์โหราจารย์มาทำนายพระลักษณะ เมื่อตรวจดูพระลักษณะแล้ว กราบทูลว่า

พระราชโอรสของพระองค์ที่เสด็จอุบัติขึ้นเป็นผู้มีศักดิ์ใหญ่ นับว่าเป็นลาภอันประเสริฐ พระองค์ผู้ได้พระราชโอรสเช่นนี้อยู่ในราชตระกูล เพราะพระราชกุมารนี้ สมบูรณ์ด้วยลักษณะ มหาบุรุษ 32 ประการ ที่เป็นเหตุให้มหาบุรุษมีคติ 2 อย่าง ไม่เป็นอย่างอื่น คือ (1) ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรมครองราชย์โดยธรรม ทรงเป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีมหาสมุทรทั้งสี่ เป็นขอบเขตทรงได้รับชัยชนะ มีพระราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว 7 ประการ คือ (1) จักรแก้ว (2) ช้างแก้ว (3) ม้าแก้ว (4) มณีแก้ว (5) นางแก้ว (6) คหบดีแก้ว (7) ปริณายกแก้ว มีพระราชโอรสมากกว่า 1,000 องค์ ล้วนแต่กล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย่ำยีราชศัตรูได้ พระองค์ทรงชนะโดยธรรม ไม่ต้องใช้อาชญา ไม่ต้องใช้ศัสตรา ครอบครองแผ่นดินนี้มีสาครเป็นขอบเขต (2) ถ้าเสด็จออกจากพระราชวังผนวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก

การทำนายพระลักษณะเช่นนี้เกิดซ้ำอีกครั้งในคราวประสูติของเจ้าชายสิทธัตถะ แสดงให้เห็นว่าการดูเฉพาะลักษณะภายนอกก็สามารถทำนายอนาคตของบุคคลนั้นได้เลยทีเดียว แรกประสูตินั้นอสิตดาบสผู้อาศัยอยู่ในอาศรมเชิงเขาหิมาลัย มีความคุ้นเคยกับราชสำนักของพระเจ้าสุทโธทนะ พอทราบข่าวประสูติของพระราชกุมารดาบสจึงลงจากเขาเข้าไปเยี่ยม ท่านมีความรู้เกี่ยวกับการทำนายมหาปุริสลักษณะ พอเป็นพระราชกุมารก็ทำนายได้ทันทีว่า นี่คือผู้จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า จึงกล่าวพยากรณ์ว่า “พระราชกุมารนี้จักบรรลุพระสัพพัญญุตญาณ เห็นแจ้งพระนิพพานอันบริสุทธิ์ อย่างยิ่ง ทรงหวังประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก จะประกาศธรรมจักรพรหมจรรย์ของพระกุมารจัก แพร่หลาย” แล้วก้มลงกราบลงแทบพระบาทของพระกุมาร พระเจ้าสุทโธทนะทอดพระเนตรเห็นเหตุการณ์นั้นทรงรู้สึกอัศจรรย์และเปี่ยมล้นด้วยปีติ ถึงกับทรุดพระองค์ลงอภิวาทพระราชกุมารตาม อย่างดาบส (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2539: 19) เมื่อพระกุมารประสูติได้ 5 วัน พระเจ้าสุทโธทนะ โปรดให้ประกอบพิธีเฉลิมฉลองรับขวัญและขนานพระนาม โดยเชิญพราหมณ์ 108 คนผู้เชี่ยวชาญไตรเพทมาบริโภคโภชนาหาร ที่ประชุมของพราหมณ์ได้ถวายพระนามว่า “สิทธัตถะ” แปลว่า “สมประสงค์” กล่าวคือพระราชกุมารจะทรงปรารถนาสิ่งใด ก็จะได้สิ่งนั้นตามความปรารถนา คนส่วนมากมักเรียกพระองค์ตามชื่อโคตรว่า “โคตมะ” ต่อจากนั้นพราหมณ์ 8 คนผู้รู้การทำนายลักษณะได้ตรวจสอบลักษณะของพระกุมารแล้ว พบว่าพระกุมารมีลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ จึงให้คำทำนายชีวิตในอนาคตของพระกุมาร พราหมณ์ 7 คน ทำนายว่าพระสิทธัตถราชกุมารนี้ถ้าอยู่ครองเพศฆราวาสจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ แต่ถ้าออกผนวช จะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ศาสดาเอกของโลก แต่พราหมณ์คนที่ 8 ชื่อว่า โกณฑัญญะให้คำทำนายยืนยันหนักแน่นเป็นคติเดียวว่า พระกุมารจะต้องออกผนวชและตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2539: 19-20)

5. พระพุทธเจ้ากับโหราศาสตร์

เหตุการณ์บางช่วงบางตอนในพุทธประวัติ ทำให้ทราบว่าพระพุทธเจ้าได้ผ่านและเกี่ยวข้องกับศาสตร์ที่ว่าด้วยการพยากรณ์อยู่เนื่องๆ ทั้งพระองค์ได้รับการพยากรณ์และการที่พระองค์ทรงเป็นผู้พยากรณ์ด้วยพระองค์เอง เช่น การที่พระองค์ได้รับการพยากรณ์จากพระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า จะสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า เมื่อครั้งสมัยที่ดำรงพระชาติเป็นสุเมธดาบส จากนั้นก็ทรงได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าอีก 24 พระองค์ในคำพยากรณ์เดียวกันเพราะถือเป็นธรรมเนียมของพระพุทธเจ้าที่จะทรงพยากรณ์พระพุทธเจ้าทรงต่อไป แม้ในสมัยที่ทรงเป็นพระโคดม เมื่อก่อนกาลประสูติของพระองค์ พระนางสิริมหามายาทรงพระสุบินว่า มีช้างเผือกลักษณะงดงามที่งวงจับดอกบัว ขาวแรกแย้มเดินเข้ามาให้พระนางแล้วเดินเวียนขวา 3 รอบ จึงเข้าในไปพระอุทร รุ่งเช้าพระเจ้าสุทโธทนะจึงรับสั่งให้พราหมณ์ผู้ใหญ่จำนวน 64 คน เข้าทำนายพระสุบิน พราหมณ์ทั้งหลายทำนายว่าในพระครรภ์นั้นเป็นบุรุษผู้มีอานุภาพมาก ทั้งสองเหตุการณ์นี้เป็นการที่พระองค์ได้รับการ พยากรณ์จากบุคคลอื่น

แม้พระพุทธองค์เองก็ทรงพยากรณ์การตรัสรู้ธรรมของพระเมตไตรย์ไว้ล่วงหน้า เช่นกัน แต่ก็มีข้อสังเกตว่าการพยากรณ์เช่นนี้เป็นการพยากรณ์โดยอาศัยอนาคตังสญาณ คือ ญาณหยั่งรู้อนาคตของพระพุทธเจ้าซึ่งอนาคตังสญาณนี้ถือเป็นญาณ คือ ปรีชาความหยั่งรู้ จัดว่าเป็น วิชชากับทั้งการพยากรณ์การอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้าในอนาคตนี้มีแต่พระพุทธเจ้าเท่านั้นจึงจะทำได้ (สรชัย ศรีนิศานต์สกุล, 2563: 33-34)

โดยในทางพระพุทธศาสนามีมุมมองว่า โหราศาสตร์ เป็นดิรัจฉานวิชา คือ วิชาศิลปะวิทยาการนอกพระศาสนา ชนิดใดชนิดหนึ่ง ซึ่งไม่กอปรด้วยประโยชน์ เป็นวิชาที่ขวางทางนิพพาน ได้แก่ การทำเสน่ห์ การทำให้คนวิบัติ รู้เรื่องภูตผี รู้ในการทำนาย เช่น หมอดู เป็นต้น ดังนั้น จึงมีพระบัญญัติว่าห้ามภิกษุเรียนและสอนดิรัจฉานวิชา เป็นอาบัติทุกกฏ แต่พระพุทธเจ้าก็ทรงอนุญาตให้ภิกษุเรียน ปักขคณนา คือการเรียนปฏิทินทางจันทรคติ เนื่องว่าชาวบ้านถามภิกษุทั้งหลายที่กำลังเที่ยวบิณฑบาต เกี่ยวกับวิถีแห่งปักษ์ (วันข้างขึ้นข้างแรม) แต่ภิกษุไม่ทราบ ทำให้ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียนต่างๆ พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุเรียนปักขคณนาได้และทรงอนุญาตให้ภิกษุที่อยู่ป่าเรียนวิชานักษัตร เนื่องจากภิกษุหลายรูปอาศัยอยู่ในป่า ไม่มีความรู้เกี่ยวกับดวงดาวบนท้องฟ้า ทำให้ไม่รู้ทิศทางต่าง ๆ พวกโจรเมื่อมาเจอกับภิกษุได้ถามภิกษุเหล่านั้นว่า วันนี้ประกอบด้วยฤกษ์อะไร นี้เป็นทิศอะไร ภิกษุตอบไม่ได้จึงโดนโจรทุบตี ด้วยเหตุนี้เอง พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้ภิกษุเรียนวิชานักษัตร ให้พอมีความรู้ทางดาราศาสตร์ตอบปัญหาชาวบ้านได้ แต่ไม่ได้มุ่งให้ศึกษาเพื่อเป็นผู้ทำนาย ทายทัก หรือหาฤกษ์ยามต่างๆ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546: 53)

6. หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์

นักวิชาการหลายท่านได้แสดงทัศนะ เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับโหราศาสตร์ว่าเป็นสิ่งที่เข้ากันได้ ประยูร พลอารีย์ (ม.ป.ป.: 11) ได้กล่าวเรื่องนี้ไว้ว่า วิชาโหราศาสตร์ไม่ใช่ศาสตร์ที่หลายๆ ท่านเข้าใจ แต่เป็นศาสตร์แห่งปัญญา ที่เกี่ยวกับปรัชญาอันสูงยิ่ง เครื่องมือสำคัญของวิชาโหราศาสตร์คือวิชาตรรกศาสตร์ (Logic) คือการอุปมาอุปมัย (Analogy) เมื่อศึกษาสูงขึ้น ๆ จะพบว่ามีธรรมชาติคล้ายเป็นศาสนาหนึ่ง และที่น่าสนใจอย่างยิ่งก็คือเข้ากันกับพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี จำรัส ศิริ (2508: 10-12) ได้กล่าวถึงหลักกรรมในพุทธศาสนากับหลักพรหมลิขิต ไว้ว่า อันที่จริงหลักพรหมลิขิตหรืออิทธิพลดวงดาว ก็คือกรรมลิขิตนั้นเอง ดวงดาวเป็นสถิติส่องทางให้รู้วาระกรรมได้ก่อนก็มาจากสถิติการโคจรของดวงดาวนั่นเอง การจะพิจารณาว่า โหราศาสตร์กับพุทธศาสตร์ คือ ความรู้ทางพระพุทธศาสนา (พ.ท.ปิ่น มุทุกันต์, 2534: 223) มีความสัมพันธ์กันหรือไม่ พระพุทธเจ้าได้ทรงวางวิธีการตรวจสอบไว้ในหลักมหาปเทศ โดยให้ตรวจสอบกับพระธรรมกับพระวินัยของพระองค์ เพราะคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นคำสอนที่ไม่จำกัดกาล จำแนกตามแนวพุทธพจน์แล้วมีองค์ 9 ประการ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546: 116-117) คือ (1) สุตตะ คือ พระสูตรทั้งหลายรวมทั้งพระวินัยปิฎกและนิเทส (2) เคยยะ คือ ความที่มีร้อยแก้วและร้อยกรองผสมกัน คือ พระสูตรที่มีคาถาทั้งหมด (3) เวยยากรณะ คือ พระอภิธรรมปิฎกทั้งหมดและพระสูตรที่ไม่มีคาถา (4) คาถา คือ ความร้อยกรองล้วน เช่น ธรรมบท เถรคาถา เถรีคาถา เป็นต้น (5) อุทาน คือ พระคาถาอุทาน 82 สูตร (6) อิติวุตตกะ คือ พระสูตรที่เรียกว่า อิติวุตตกะ 110 สูตร (7) ชาดก คือ พุทธพจน์ที่กล่าวถึงเรื่องราวในอดีตทั้งหมดมี 550 เรื่อง (8) อัพภูตธรรม คือ พระสูตรที่กล่าวถึงเรื่องราวอัศจรรย์ต่างๆ (9) เวทัลละ คือ พระสูตรแบบถามตอบ ให้เกิดความรู้ความพอใจโดยซักถามยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ความรู้ด้านพุทธศาสตร์เกิดขึ้นพร้อมกับการตรัสรู้ธรรมของพระพุทธเจ้า โดยพระองค์ได้แสดงความรู้เหล่านั้นตลอด 45 พรรษา พร้อมทั้งทรงมอบหมายให้พระสาวกประกาศและสืบต่อให้แพร่หลายเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และเพื่อความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นมีมากมายจึงเป็นการยากที่จะนำมาแสดงไว้ในที่นี้ได้ทั้งหมด มีดังต่อไปนี้

1. หลักศรัทธา พระพุทธศาสนามีรากฐานเดียวกับศาสนาอื่นๆ คือต้องอาศัยศรัทธาเป็นพื้นฐาน แต่หลักศรัทธาของพระพุทธศาสนานั้นต้องเป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยเหตุด้วยผล มีปัญญาเป็นเครื่องกำกับไม่ได้อิงอำนาจภายนอก หลักศรัทธานี้ถือว่าเป็นเครื่องตรวจสอบกับแนวปฏิบัติทางด้านโหราศาสตร์ได้เป็นอย่างดี ยิ่ง เพราะการทำนายทายทัก การพยากรณ์ การดูฤกษ์ยาม ล้วนเป็นเรื่องที่ไม่มุ่งเน้นให้เชื่อเรื่องการกระทำของตนเอง ไม่เชื่อเรื่องการมีผลของกรรม ไม่เชื่อว่าตนเองจะต้องผลแห่งกรรมนั้น และไม่ยึดมั่นในหลักตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ไม่สนใจในเหตุของสิ่งต่างๆ เพราะเชื่อว่ามีอำนาจอื่นเหนือการกระทำของตน เช่น การโคจรของดวงดาวมีลักษณะที่อ้างอิงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดวงดาวและการคาดเดา หรือที่เรียกว่าการเสี่ยงโชค เชื่อว่ามีเทพเจ้าที่คอยดลบันดาลให้มนุษย์ประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลว การเชื่อแบบนี้มีความบังเอิญและพรหมลิขิตเป็นฐานแห่งการคิด แต่การเชื่อแบบศรัทธามีกรรมลิขิตเป็นฐานแห่งการคิด

2. หลักกรรม กรรมเป็นเรื่องที่นำมาใช้ในการอธิบายโหราศาสตร์ ให้เข้ากันได้มากที่สุด นักโหราศาสตร์หรือแม้แต่พระสงฆ์บางรูปที่ใช้โหราศาสตร์ล้วนแล้วแต่พูดถึงเรื่องกรรมแทบทั้งสิ้น (อชิรพจณิชา พลายนาค, 2553: 33) เพราะเมื่อพิจารณาและโยงเข้ากับเรื่องกรรมแล้ว จะทำให้โหราศาสตร์มีความเป็นเหตุเป็นผลมากยิ่งขึ้น เพราะสามารถอธิบายปรากฏการณ์ทั้งที่เห็นได้ด้วยตาและทั้งที่ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยวิถีทาง อื่น โดย กรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือ การกระทำที่เป็นไปด้วยความจงใจ ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่มีเจตนาก็ไม่เรียกว่ากรรมในความหมายทางธรรม และถ้าจะกล่าวอย่างเคร่งครัดแล้ว กรรมตามแนวอภิธรรม คือ เจตนา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าว เจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำกรรมด้วยกาย วาจา ใจ” การกระทำทางกาย เรียกว่า กายกรรม การกระทำทางวาจาเรียกว่า วจีกรรม และการกระทำทางใจเรียกว่า มโนกรรม ด้วยเหตุนี้ ชีวิตของมนุษย์จึงขึ้นอยู่กับกรรมหรือการกระทำของตนเองเท่านั้น

7. แนวคิดโหราศาสตร์ไทย

โหราศาสตร์ไทยเริ่มเข้ามาจากทางตอนเหนือแถบอาณาจักรเชียงแสน ล้านนา จนกระทั่งสมัยสุโขทัย มีการนำเอาคัมภีร์สุริยะสิทธานตะของอินเดียในรูปแบบภาษาบาลี จนมีการค้นคว้า ปรับปรุงนำมาใช้กับสังคมไทยมากขึ้น จนเกิดมีสำนักโหราศาสตร์หลายสำนัก ย่อมจะต้องมีกฎเกณฑ์ที่แตกต่างกัน แต่มีข้อสังเกตสำคัญประการหนึ่ง คือ การร่ำเรียนสั่งสอนวิชาการความรู้ในสมัยโบราณ นั้นจะเรียนกันเฉพาะตัว ระหว่างลูกศิษย์กับอาจารย์ที่มีการฝากเนื้อฝากตัวกันไว้ด้วยสัจจะและ คุณธรรม วิชาต่างๆ นั้นก็มักจะได้รับการถ่ายทอดกันในลักษณะ “ปากต่อปาก” (มุขปาฐะ) โดยไม่มีการจารึกลงเป็นลายลักษณ์อักษร หรือเขียนเป็นตำรับตำราอย่างมีระบบ สิ่งที่สั่งสอนอบรมนั้น โดยขนบธรรมเนียมการศึกษาในสมัยโบราณของสังคมไทยจะอธิบายที่มาที่ไป และเหตุผลในการศึกษา นอกจากจะให้ท่องจำและปฏิบัติตาม ที่ร้ายกว่านั้นคือ พยายามสร้างชุดปริศนาให้เกิดการตีความหรือบางทีอาจเพื่อต้องการเก็บเป็นเคล็ดลับทำให้ “คนนอกสำนัก” ไม่สามารถล่วงรู้ และเข้าใจได้ ลักษณะการศึกษาเช่นนี้ก่อให้เกิดปัญหาอุปสรรคในการศึกษาและสืบทอดความรู้แต่ชนรุ่นหลัง

โดยทราบกันดีว่าโหราศาสตร์ไทยได้รับอิทธิพลมาจากโหราศาสตร์อินเดียหรือที่เรียกกันว่า “โชติยศาสตร์” แต่อย่างไรก็ตามโหราศาสตร์ไทยก็ยังไม่เหมือนของอินเดียโดยทีเดียว เพราะไทยไม่ได้รับโดยตรงจากอินเดีย แต่ได้รับสืบทอดต่อจากพม่าและมอญ ผู้ที่เรียนวิชานี้ก็คือ ผู้ที่อยู่ในวังและพระสงฆ์ จากหลักฐานที่พอเป็นตัวอย่าง คือ ศิลาจารึก วัดป่ามะม่วง ด้านที่สองมีคำกล่าวสรรเสริญพระปัญญาของ พระยาลิไทยว่า “เรียนพระวินัย พระอภิธรรม โดยโลกาจารย์มีพราหมณ์แลดาบส” เป็นต้น สมเด็จบพิตรทรงพระราชบัญญัติคัมภีร์เพทศาสตราคม ธรรมนิยม มีโชคศาสตร์ (ตำราโหร) เป็นต้น โหราศาสตร์ไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะตน โดยนำความเชื่อในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท (สรชัย ศรีนิศานต์สกุล, 2563: 5) ดังนี้

1. ภาคคำนวณ เป็นเรื่องของการคำนวณตัวเลข การนับตัวเลข และกฎเกณฑ์ในเรื่องของการหาตำแหน่งของดวงดาวต่างๆ เช่น กฎเกณฑ์ในการผูกดวง โดยใช้คัมภีร์หรือตำราเป็นหลักในการพยากรณ์ เช่น คัมภีร์สุรยาตร์ เป็นคัมภีร์สำหรับคำนวณหาจุดเถลิงศก วัน ยาม ราศี เป็นต้น

2. ภาคพยากรณ์ เป็นเรื่องของการเชื่อมโยงกฎเกณฑ์ในการตีความและเชื่อมโยง ความหมายออกเป็นลักษณะของคำทำนาย อาจแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) การพยากรณ์ในด้านอดีต 2) การพยากรณ์ปัจจุบัน และ 3) การพยากรณ์ในด้านอนาคต

3. ภาคพิธี เป็นการนำหลักของไสยศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย หรือเรียกว่า พิธีสะเดาะเคราะห์ โดยนำพิธีกรรมทั้งของพราหมณ์กับพุทธศาสนามาประสมกันเพื่อให้เกิดศรัทธากับผู้มารับบริการ อนึ่งสำหรับพระสงฆ์นั้นใช้ดูฤกษ์ดี ไม่ดี เพื่อนำไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาด้วย

8. สรุป

โหราศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการพยากรณ์หรือการทำนายชะตาของมนุษย์หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของโลกที่อาศัยการเฝ้าสังเกตการโคจรของดวงดาวเป็นหลัก ซึ่งมีพัฒนาการมาหลายพันปี โดยอาจแบ่งออกเป็น 5 ยุค

ประกอบด้วย 1. โหราศาสตร์ยุคเมโสโปเตเมีย 2. โหราศาสตร์ยุคกรีก 3. โหราศาสตร์ยุคกลาง 4. โหราศาสตร์ยุคฟื้นฟูศิลปะวิทยา และ 5. โหราศาสตร์ยุคใหม่ ทั้งนี้โหราศาสตร์ยังมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา ตั้งแต่สมัยองค์สมเด็จสัมมาสัมพุทธเจ้า ในฐานะที่เป็นหนึ่งใน 18 วิชาที่พระองค์ได้ศึกษา และในแง่ของหลักธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งในปัจจุบันโหราศาสตร์และพระพุทธศาสนา ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในรูปแบบของการพยากรณ์ และการทำนาย ทายทัก ให้กับผู้คนที่สนใจในชะตาชีวิตของตนเอง โดยมีเป้าหมายที่ต้องการให้ผู้คนเหล่านั้นได้พบเจอกับทางออกของปัญหา หรือหนทางสู่การดับทุกข์ หรือเพื่อให้เกิดความสุข ความเจริญ และเปี่ยมไปด้วยธรรมะในการดำรงชีวิต

บรรณานุกรม

กรเทพ รำพึงกิจ. (2551). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีต่อโหราศาสตร์ ในยุคปัจจุบัน”. **สารนิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2539). **พุทธประวัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

จำรัส ศิริ. (2508). **โหราศาสตร์ อ่านชะตาด้วยตนเอง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เกษมบรรณกิจ.

ณฐณัช แก้วผลึก. (2561). “การปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความทุกข์”. **ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

ประมวน วรรณโชติผาเวช. (2551). “การประเมินความแม่นยำของโหราศาสตร์ไทยในการพยากรณ์ลักษณะส่วนบุคคล และพฤติกรรมในการทำงาน”. **การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารธุรกิจ** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประยูร พลอารีย์. ม.ป.ป. **อารัมภบทโหราศาสตร์ บทเรียนวิชาโหราศาสตร์ ตอนที่ 1**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงเรียนโหราศาสตร์กรุงเทพ.

พ.ท.ปิ่น มุทุกัณต์. (2534). **ประมวลศัพท์ 6 ศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัท สารมวลชน จำกัด.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: เอส อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). **ศิลปศาสตร์แนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน.

พระยาบริรักษ์เวชการ. (2535). **หลักโหราศาสตร์ทั่วไป มูลฐานของโหราศาสตร์และประโยชน์ของการศึกษาโหราศาสตร์ มรดกแห่งโหรสยาม สมาคมโหรแห่งประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: มิตรสยามการพิมพ์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.

สถิต ภาคมฤค และคณะ. (2560). คุณค่าทางวัฒนธรรมของโหราศาสตร์ชาติพันธุ์ในแอ่งสกลนคร. **วารสารธรรมยสาร,** 15 (2), 67-74.

สรชัย ศรีนิศานต์สกุล. (2563). อิทธิพลของโหราศาสตร์ในสังคมและการเมืองไทย. **วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารงานยุติธรรมและสังคม.** คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

อชิรพจณิชา พลายนาค, (2553). “การใช้โหราศาสตร์เป็นวิถีทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอื้อน มณเฑียรทอง. (2516). **พระคัมภีร์โหราศาสตร์ศิลปาคม ภาค 1.** พิมพ์ครั้งที่ 1. พระนคร: กรุงสยามการพิมพ์.

Anthony Philip Stone. (1981) **Hindu Astrology; Myth. Symbols and Realities**. India Select Book.

Pallas. (2006). **“วิวัฒนาการของโหราศาสตร์”** สืบค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2565, จาก http://www.horauranian.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=374917&Ntype=2

Sir Edwin Arnold. (1891). **Light of Asia.** Boston: Roberts Brothers.

การประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการสอนเพื่อการสื่อสารภายในองค์กร
Application of Buddhist Teaching Methods for Communication within Organizations

ก่อเกียรติ ทองวณิชนิยม[1]
Korkiat Thongwanichniyom
พระเมธาวินัยรส, รศ.ดร.[2]
Phramedhavinaiyaros, Assoc. Prof. Dr.
พระมหาวิโรจน์ คุตฺตวีโร, ผศ.ดร.[3]
PhramahaViroj Guttaviro, Asst. Prof. Dr.

บทคัดย่อ

การนำเสนอบทความวิชาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาความสำคัญในการสื่อสาร, 2. เพื่อศึกษาถึงปัญหาในการสื่อสาร, 3. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการสอนเพื่อการสื่อสารภายในองค์กร ซึ่งการสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการบริหารภายในองค์กรและเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้บริหารกับพนักงานเพื่อให้พนักงานทราบถึงนโยบายและเป้าหมายขององค์กร ซึ่งการสื่อสารมีองค์ประกอบในกระบวนการสื่อสารที่สำคัญ 4 ประการอันได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร หากการติดต่อสื่อสารเกิดปัญหาและอุปสรรคขึ้นก็จะส่งผลให้เกิดการเข้าใจผิด จะส่งผลให้นโยบายและเป้าหมายขององค์กรผิดพลาดได้ เพื่อการเพิ่มศักยภาพในการทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้เป็นอย่างดี โดยนำหลักพุทธวิธีการสอน 4 มาประยุกต์ คือ 1. สันทัสสนา ผู้ส่งสารสื่อสารให้ผู้รับสารอย่างเข้าใจ แจ่มแจ้ง ชัดเจน เห็นจริง เกิดความเข้าใจเป้าหมายขององค์กร 2. สมาปทา ผู้ส่งสารสื่อสารให้ผู้รับสารเห็นว่าเรื่องที่สื่อเป็นความจริงในนโยบาย เป้าหมายขององค์กร 3. สมุตเตชนา ผู้ส่งสารใช้วิธีปลุกเร้าหรือสร้างความกระตือรือร้นให้กับผู้รับสารแล้วนำไปปฏิบัติ และ 4. สัมปหังสนา การสร้างทัศนคติระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร

คำสำคัญ: การสื่อสารภายในองค์กร, การประยุกต์, พุทธวิธีการสอน

Abstract

The presentation of the subject articles in this session is intended: 1. to study the importance of communication, 2. to study the importance of communication. To study communication problems, 3. To study the application of teaching methods for internal communication for communication is an important tool for internal management and to create a good understanding between management and employees so that employees are aware of the organization's policies and goals. Substances, communication channels, and recipients If communication crashes and obstacles arise, it will result in misunderstandings. This can result in mistakes in the organization's policies and goals. To increase the potential to work towards achieving well-set goals. It applies 4 Buddhist teaching methods: 1. Santhassana; The messenger communicates to the recipient understandably. Clear, clear, real. Understanding the organization's

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[2] อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: psbud@hotmail.com
[3] อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: non2518@hotmail.com

goals 2. The messenger communicates to the messenger that the subject matter is true in the policy. The organization's goals are 3. Samut teshna, the messenger uses means to excite or excite the messenger and put it into practice, and 4. Concessions. Creating an attitude between the messenger and the receiver.
Keywords: internal communication, Application, Buddhist Teaching Methods

บทนำ

ปัจจุบันการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงให้มีความรู้ทันต่อเหตุการณ์และทันต่อการเปลี่ยนแปลงในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก โดยสถานีโทรทัศน์สามารถรายงานสถานการณ์สดจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั่วโลก นำเสนอโดยการสื่อสารผ่านดาวเทียมและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สังคมโลกถูกผลักดันด้วยข้อมูลใหม่ ข่าวสารใหม่ ความรู้ใหม่ และการสื่อสารแบบใหม่ที่ให้ความสะดวกรวดเร็ว และทำให้สังคมถูกย่อแคบลงด้วยการสื่อสาร

การติดต่อสื่อสารภายในองค์กรเป็นปัจจัยสำคัญขององค์กร การติดต่อสื่อสารขององค์กรนั้นจะมุ่งเน้นเป้าหมายของทุกฝ่ายในองค์กร เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานขององค์กร เพราะเป้าหมายขององค์กรจะต้องมีการกำหนดสิ่งที่ต้องตามกฎระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานขององค์กร ดังนั้นการสื่อสารขององค์กรจึงถูกยกระดับความสำคัญมากกว่าสมัยก่อน การสื่อสารทุกรูปแบบล้วนเป็นกิจกรรมที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อประสิทธิภาพการทำงานขององค์กร ดังนั้นองค์กรใดก็ตามที่ผู้บริหารจำเป็นต้องมีการสื่อสารให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทุกระดับเกิดความเข้าใจในเรื่องที่จะสื่อสารให้ตรงกัน และในขณะเดียวกันก็ต้องมีการพิจารณาความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชาที่เสนอต่อผู้บังคับบัญชาด้วย การที่องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐบาล และภาคเอกชนจะสามารถดำเนินกิจการต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายที่สำคัญที่กำหนดไว้ การสื่อสารภายในองค์กรเป็นสิ่งสำคัญเพราะการสื่อสารจะนำความต้องการหรือสารที่ต้องการสื่อความรู้สึกนึกคิดไปถ่ายทอดระหว่างผู้บริหารกับผู้ใต้บังคับบัญชารวมทั้งบุคลากรภายนอกองค์กร ดังนั้นการติดต่อสื่อสารเป็นกระบวนการที่สำคัญในการบริหารงานไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสารเพื่อการชี้แจงการมอบหมายงานหรือการเปลี่ยนแปลงงานโดยผู้บริหารจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการใช้กระบวนการสื่อสารที่มีระเบียบแบบแผนสิ่งที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรพฤติกรรมการสื่อสารของผู้บริหารจะเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ กับผู้ใต้บังคับบัญชาซึ่งจะมีผลต่อการสร้างความรู้สึกต่อผู้ใต้บังคับบัญชาโดยผู้บริหารอาจสร้างความรู้สึกไปในทางบวกหรือทางลบแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา

การสื่อสารภายในองค์กรเป็นกระบวนการทางธุรกิจที่จะใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร ถ้าการสื่อสารในองค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพในทางตรงกันข้ามหากการสื่อสารในองค์กรเต็มไปด้วยอุปสรรคและปัญหาในการสื่อสารผลิตภัณฑ์ขององค์กรจะลดต่ำลงอย่างมาก ผู้บริหารองค์กรจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานขององค์กรโดยจะต้องมีการพัฒนาประสิทธิภาพในการสื่อสารในทุก ๆ ส่วนขององค์กร (ทองใบ สุดชารี, 2547) การสื่อสารที่ดีหรือการสร้างความเข้าใจของบุคลากรภายในองค์กรจะมีประสิทธิภาพมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของการสื่อสารและการสื่อสารระหว่างบุคคลในกลุ่มจึงเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการสร้างทีมที่มีประสิทธิภาพเกิดความพึงพอใจในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพในทางตรงกันข้ามหากองค์กรใดมีการสื่อสารในองค์กรที่ไร้ประสิทธิภาพเกิดการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารส่งผลต่อการทำงานขององค์กรปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นจากการนำนโยบายไปถ่ายทอดปฏิบัติผิดพลาดเกิดความเข้าใจผิดกันดีความผิดพลาดก่อให้เกิดความเสียหายในการทำงาน ซึ่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาใช้ในการดำเนินงานของบุคคลภายในองค์กรได้คือ พุทธลีลาในการสอน หรือเทศนาวิธี 4 การสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง แม้ที่เป็นเพียงธรรมีถา หรือการสนทนาทั่วไป ซึ่งมิใช่คราวที่มีความมุ่งหมายเฉพาะพิเศษ ก็จะดำเนินไปอย่างสำเร็จผลดีโดยมีองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะ 4 ประการ ได้แก่ 1) สันทัสสนา ชี้แจงให้เห็นชัด คือ จะสอนอะไรก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจนจนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นจังดังจูงมือไปดูเห็นกับตา 2) สมาทปนา ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือหัดทำ ก็แนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนใจยอมรับ อยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ 3) สมุตเตชนา เร้าใจให้อาจหาญ

แกล้วกล้า คือ ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะ มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จจงได้สู่งาน ไม่หวั่นระย่อ ไม่กลัวเหนื่อย ไม่กลัวยาก และ 4) สัมปหังสนา (ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริง คือ บำรุงจิตให้แช่มชื่นเบิกบาน โดยชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับและทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559: 134)

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษา เรื่องการประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการสอนเพื่อการสื่อสารภายในองค์กร เพื่อเป็นกระจกเงาในการสะท้อนพฤติกรรมของบุคลากร และเพื่อปลูกจิตสำนึกในการมีความชัดเจน ความกระตือรือร้น การเปลี่ยนแปลงพฤฒิกรรม

พุทธวิธีการสอน

การเผยแผ่พุทธศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงใช้การเทศนาสั่งสอนด้วยพระปรีชาสามารถหลากหลาย ทรงบริบูรณ์ทั้งวิชชา และจรณะลุ่มลึก จึงจะประสบความสำเร็จในการประกาศศาสนา มั่นคงยั่งยืนจนกระทั่งพระพุทธศาสนาสืบอายุมายาวนานหลายพันปี พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา บุคคลทั่วไปรวมทั้งเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย ทรงมีเป้าหมายในการสอน คือ อบรมบุคคลให้เกิดปัญญาแท้จริง เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต และถึงที่สุดแห่งทุกข์ในที่สุด พระอัจฉริยภาพด้านการสอน ความเป็นครูของพระพุทธเจ้า จึงนับว่าโดดเด่นน่าสนใจ และ เป็นที่ประจักษ์เด่นชัดแล้ว ดังปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นผลงานการสอนของพระพุทธเจ้าที่สืบทอดยาวถึงสองพันกว่าปี แม้เกิดในท่ามกลางนักปราชญ์ราชบัณฑิต ศาสดาเจ้าลัทธิมากมาย และ คงทนต่อการพิสูจน์จากผู้รู้มาทุกยุคทุกสมัยกระทั่งล่วงผ่านกาลเวลามาได้ถึงปัจจุบัน (วศิน อินทสระ, 2545: 13)

1. **ความหมายของพุทธวิธีการสอน**

สมเด็จพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) อธิบายว่า วิธีการสอนของพระพุทธเจ้ามีหลายแบบ ที่พบบ่อยพอสรุปได้ ดังนี้ 1) แบบสากัจฉา หรือ แบบสนทนา 2) แบบบรรยาย 3) แบบตอบปัญหา และ 4) แบบวางกฎข้อบังคับ แสง จันทรงาม อธิบายว่า พุทธวิธีการสอน หมายถึง กรรมวิธีที่เราให้ผู้เรียนเกิดความรู้ระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับต่ำสุดถึงสูงสุด และรู้สัจจะระดับต่าง ๆ ตั้งแต่สมมติสัจจะถึงอริยสัจจะเพื่อให้เขาเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางดี (สมเด็จพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต), 2562: 47-51)

วศิน อินทสระ (2545: 20) อธิบายว่า พุทธวิธีการสอน หมายถึง วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้สอนพุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หรือ บุคคลทั่วไป ทั้งเทวดา และมนุษย์

สรุปได้ว่า พุทธวิธีการสอน เป็นวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้สอน บอก จูงใจให้สาวก หรือผู้เรียนเกิดความรู้ในทุกระดับ ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ คือ เกิดปัญญาในที่สุด ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทรงใช้ความฉลาดความเชี่ยวชาญ รอบรู้ในความเจริญ ความเสื่อม และ ความฉลาด รอบรู้วิธีแก้ไขเหตุการณ์ อุปสรรค ปัญหา ซึ่งมีวิธีที่ทำให้เกิดความสำเร็จ เรียกว่า อุบายโกศล คือการเผชิญหน้า การประนีประนอม การกำหนดรูปแบบ

2. **หลักการสอนของพระพุทธเจ้า**

การสอนเป็นกระบวนการสำคัญนำไปสู่การพัฒนาปัญญา ซึ่งเป็นเป้าหมายของการเผยแผ่พุทธธรรม ทำให้เกิดการเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม วิธีการสอนเราให้ผู้เรียนเกิดความสนใจใฝ่รู้ในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับต่ำสุดถึงสูงสุด การสอนที่ได้ผลดีนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น สติปัญญา ความเอาใจใส่ของผู้เรียน และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมเอื้ออำนวยต่อการเรียน ความสามารถและความเอาใจใส่ของครูเกี่ยวกับปัจจัยดังกล่าวตลอดจนการเลือกวิธีการสอนที่ดี เหมาะสมกับผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งชี้วัด หรือคาดหวังถึงความสำเร็จในการสอนได้อย่างหนักแน่น พระพุทธเจ้าทรงเป็นครูชั้นยอด ได้รับการยกย่องเป็นบรมครู ด้วยทรงสามารถสอนให้คนเกิดความรู้ถึงขั้นวิชชุญาณ และสัมโพธิญาณ ได้ด้วยการพูดธรรมดา และสามารถให้ผู้ฟัง รู้ถึงขั้นอริยะสัจจะ เกิดการเปลี่ยนแปลงจากปุถุชนเป็นอริยบุคคลได้ การศึกษาคุณสมบัติ และหลักการสอนของพระพุทธเจ้า จึงเป็นการศึกษาวิธีสอน ตามหลักพุทธศาสตร์ และสามารถนำหลักการมาประยุกต์ใช้กับศาสตร์ต่าง ๆ ในปัจจุบันได้ โดยเฉพาะ

การศึกษาหลักการสอนของพระพุทธเจ้าอันจะทำให้เห็นแนวทางการสอนที่ประสบความสำเร็จ โดยพิจารณาตามประเด็น ดังนี้

2.1 เนื้อหาที่ทรงสอน

1) สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม หรือ จากสิ่งที่เห็นได้ง่าย ไปสู่สิ่งที่เห็นได้ยากขึ้นเทคนิคการสอนนี้ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น ตถาคตสูตร ที่ 1 พระพุทธองค์ทรงสอนปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ไม่ให้ติดอยู่ในที่สุด 2 อย่าง คือ กามสุขัลลิกานุโยค และ อัตตกิลมถานุโยคซึ่งมิใช่หนทางไปสู่พระนิพพาน และทรงสอนเรื่องทุกขอริยสัจเพราะปัญจวัคคีย์เป็นนักบวชย่อมรู้เข้าใจเรื่องทุกข์ได้ดีกว่าสาวกกลุ่มอื่น ๆ (สํ.ม. 31/1664 / 420–423)

2) สอนเนื้อเรื่องที่คอยลุ่มลึก ยากลงไปตามลำดับขั้นตอน และความต่อเนื่องกันเป็นสายลงไป ไม่เร่งรัดจนเกินไป เรียกว่า สอนเป็นอนุบุพพิกถา คือ สอนตามลำดับ ดังปรากฏ ในพระไตรปิฎก เช่น อุทายีสูตร ซึ่งพระผู้มีพระภาคกล่าวกับพระอานนท์ ถึงหลักการแสดงธรรมของภิกษุ หรือ อนุปุพพิกถา คือ ทาน ศีล สัคคะ กามาทีนพ เนกขัมมานิสงส์ เป็นต้น (สํ,สฬ. 28/300/354–356)

3) สอนจากประสบการณ์ตรง ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ ก็สอนด้วยของจริงให้ผู้เรียนได้เห็นได้ฟังเอง ดังปรากฏในสีสปาสสูตร พระพุทธองค์กล่าวถึงธรรมที่ทรงตรัสรู้ ด้วยพระองค์เองมีมากมายดุจใบไม้ในป่าประดูลาย สวนธรรมที่ทรงตรัสสั่งสอนแก่สาวกนั้น เปรียบได้กับใบไมในฝ่าพระหัตถ์ที่สอนเพียงแค่นั้น เพราะว่าเป็นประโยชน์ต่อพรหมจรรย์เบื้องต้นเท่านั้น (สํ.ม. 31/712/449)

4) สอนตรงเนื้อหา ตรงประเด็น ครบประเด็น ไม่วกวน ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอกเรื่องโดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหา เป็นสิ่งที่มีบริบูรณ์ในพระองค์เองแล้ว คือ ทรงมีทั้งวิชา และจรณะทรงทราบความรู้ความสามารถและสิ่งแวดล้อมของผู้ฟังเป็นอย่างดี ทรงสอนด้วยเนื้อหาพอเหมาะพอดีกับผู้ฟัง เช่น ไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักการ หรือหลักสูตรปฏิบัติที่สมบูรณ์ สามารถครอบคลุมมรรคได้หมดทุกข้อ ไตรสิกขานับเป็นหมวดธรรมมาตรฐาน การสอนของพระพุทธองค์ ดังปรากฏในวัชชีปุตตสูตร (องฺ.ติก. 34/524/450–451)

5) สอนมีเหตุผล ตรองตามแล้วเห็นจริงได้ พระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ไม่ง่ายไม่ยากจนเกินไป ผู้ฟังไม่จำเป็นต้องเสียเวลาคิดพิจารณามากมายนักก็อาจทราบได้ พุทธวิธีการสอนทรงยึดหลักทางสายกลาง เน้นให้ผู้ฟังใช้ปัญญาพิจารณาด้วยตัวผู้ฟังเอง ดังปรากฏในสิงคาลกสูตร ความว่า ทรงสอนสิงคาลกคฤหบดีบุตร เกี่ยวกับการนอบนอมทิศทั้ง 6 ตามอริยวินัย ทรงอธิบายได้อย่างแจ่มแจง จนกระทั่งสิงคาลกมาณพกลาวเปรียบว่า เหมือนหงายของที่คว่ำ และขอรับพระรัตนตรัยเป็นพึ่งไปตลอดชีวิต (ที.ปา. 16/198/87–93)

6) สอนเท่าที่จำเป็น เพื่อให้เกิดความเข้าใจให้การเรียนรู้ได้ผล มิได้สอนเท่าที่รู้ ทรงสอนสาวกพอเหมาะพอดีกับวุฒิภาวะของผู้ฟัง เช่น ในสีสปาสูตร ความว่า สิ่งที่พระพุทธองค์รู้นั้นมีมาก แต่มิได้ทรงสอนทั้งหมด เพราะเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์ต่อการประพฤติพรหมจรรย์ สวนอริยมรรคที่ทรงสอนแลว เพราะเห็นว่าเป็นประโยช์ต่อการประพฤติพรหมจรรย์... (สํ.ม. 31/1712/449–450)

7) มิได้สอนเพื่อแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มาก ทรงสอนตามหลักการสอนที่สำคัญ 3 ประการ คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา เพราะเหมาะกับทุกคน ทุกองค์กร ทุกยุคสมัย เป็นระบบปฏิบัติธรรมที่สมบูรณ์ ครอบคลุมเนื้อหาของมรรคทุกประการ ซึ่งเป็นธรรมมาตรฐานในการสอนของพระพุทธอง์ ดังปรากฏในวัชชีปุตตสูตร (องฺ.ติก. 34/524/450–451)

8) สอนสิ่งที่มีความหมาย ควรเรียนรู้และ เข้าใจ เป็นประโยชน์แก่ตัวเขาเอง ดังปรากฏในปาสาทิกสูตร ความว่า พระพุทธองค์ทรงสอนโปรดนายจุนทะ ทรงสอนแต่สิ่งที่เป็นจริง เป็นของแท้ ประกอบด้วยประโยชน์ ตถาคตเป็นผู้รู้กาลในสิ่งนั้น (ที.ปา. 15/119/281)

2.2 พุทธลีลาการสอน

ลักษณะการสอนของพระพุทธเจ้า หรือ พุทธลีลาในการสอน หรือเทศนาวิธี 4 นั้น โดยปกติการสอนของพระพุทธองค์ประกอบด้วยคุณลักษณะทั้ง 4 ประการ แม้มิได้มีจุดประสงค์พิเศษก็ตามการสอนของผู้สอนแต่ละคน มีความแตกต่างหลากหลาย มีลักษณะจำเพาะตน แต่มีจุดประสงค์เหมือนกัน คือ ต้องการให้การเรียนการ

สอนมีความน่าสนใจและประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้แต่ลักษณะของพุทธวิธีการสอน เน้นให้ผู้ศึกษาปฏิบัติได้รับประโยชน์ คือ ประโยชน์ ทั้งในปัจจุบัน อนาคต และประโยชน์สูงสุด คือ พระนิพพานแล้ว ยังทรงใช้อุบายในการสอน เหมาะกับภูมิหลัง และบุคลิกของบุคคล รู้จักรอจังหวะ และโอกาสให้ดำเนินไปจนประสบผลสำเร็จ โดยมีลักษณะของพุทธวิธีการสอน 4 ประการ ดังนี้

1) สันทัสสนา คือ ทรงแสดงธรรมเรื่องนั้น ๆ อธิบายได้ชัดเจน แจ่มแจ้ง ชี้แจงให้เห็นชัด ในเรื่องที่สอน จำแนกแยกแยะ และ แสดงเหตุผลชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจ แจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นจัง ราวกับจูงมือไปดูให้เห็นกับตา (สํ.ม. 31/1712/449 – 450) แสดงธรรมจากรูปธรรม ไปหานามธรรม จากเรื่องที่รู้แล้วไปหาเรื่องที่ยังไม่รู้ จากเรื่องใกล้ไปหาเรื่องไกล พระพุทธองค์ทรงใช้วิธีนี้กับผู้ฟังที่มีความหวาดหวั่นหรือเกิดความหดหู่ใจ และกำลังมีจิตใจไม่สงบ ทำให้ผู้ฟังสามารถมองเห็นรูปธรรม หรือจินตนาการตามได้ทั้งส่วนดี และไม่ดีอย่างแจ่มแจ้ง ชัดเจนราวกับตาเห็น เป็นผลให้ปลดเปลื้องความเขลา หรือความมืดมัวเสียได้ (เสถียรพงษ์ วรรณปก, 2541: 83)

2) สมาทปนา คือ ทรงแสดงธรรมเชิญชวน ชักจูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับ และนำไปปฏิบัติ ทำให้ผู้ฟังมองเห็นคุณของกุศลธรรม โทษของอกุศลกรรมในด้านต่าง ๆ อย่างชัดเจน ผู้ฟังเกิดความบันเทิงใจ พร้อมที่จะสละส่วนที่เป็นบาป กระทำสิ่งที่เป็นบุญ ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือ หัดทำ ก็แนะนำ หรือ บรรยายให้ซาบซึ้ง ในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญ จนใจยอมรับอยากลงมือทำ หรือ นำไปปฏิบัติ เป็นผลให้ปลดเปลื้องความประมาทเสียได้

3) สมุตเตชนา คือ ทรงแสดงธรรม กระตุนเร้าใจ ให้อาจหาญ แกล้วกล้า ปลุกเร้าใจให้กระตือรือรน เกิดความอุตสาหะ มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จจงได้ สู้งาน ไม่หวั่นระยอไม่กลัวเหนื่อย ไม่กลัวยากเป็นผลให้ปลดเปลื้องความเกียจครานเสียได้

4) สัมปหังสนา คือ ปลอบชโลมใจ ให้สดชื่นราเริง คือ บำรุงจิต ให้แชมชื่นเบิกบานโดยชี้ให้เห็นผลดี หรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับ และทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผล สำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวัง และร่าเริงเบิกบานใจ เป็นผลให้สัมฤทธิ์การปฏิบัติ (สมเด็จพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2562: 45)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร

1. ความหมายของการติดต่อสื่อสาร

มนุษย์ในสังคม ทำความเข้าใจระหว่างกัน เพื่อให้ข้อมูล ถ่ายทอด ความคิดเห็นและประสบการณ์เพื่อให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขโดยใช้การสื่อสารและยังช่วยพัฒนาปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ได้อีกด้วย มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการสื่อสารไว้ ดังนี้

Kelley and Robert (1977) ให้ความหมายว่า การรับ-ส่งสัญลักษณ์เพื่อทำให้เกิดความหมายในใจของบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกันและมีประสบการณ์เดียวกันเราเรียกกระบวนการนี้ว่า การสื่อสาร

Daniel and Spiker (1994) ให้ความหมายของการสื่อสารว่า คือ การที่บุคคลสองคนขึ้นไปได้สร้างให้เกิดการรับรู้ร่วมกัน โดยการใช้วัจนภาษาและอวัจนภาษาเพื่อให้เกิดการรับรู้และแปลความหมายขึ้น

ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทน์ (2551: 178) ให้ความหมายว่า การติดต่อสื่อสาร หมายถึง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือข้อมูลข่าวสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างผู้ส่งสาร คือ ผู้เริ่มการติดต่อสื่อสารไปยังบุคคลอื่น การใส่รหัส คือ ผู้ส่งจะพยายามเลือกใช้สัญลักษณ์ที่ผู้รับเข้าใจความหมายร่วมกัน

สุพานี สฤษฎ์วานิช (2552: 269) ให้ความหมายว่า การติดต่อสื่อสาร คือ การเคลื่อนย้ายหรือส่งผ่านข่าวสาร ข้อมูล หรือความหมายบางอย่างของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เพื่อให้เกิดความเข้าใจกันหรือเพื่อวัตถุบางอย่างตามที่ต้องการ ซึ่งอาจใช้ภาษาหรือไม่ใช้ภาษาก็ได้

ทฤษฎีการสื่อสาร SMCR ของ David K,Berlo เสนอแนวความคิดว่า ผู้ส่งสาร คือ บุคคล ซึ่งเป็นผู้เริ่มต้นการสื่อสาร ทำหน้าที่ในการเข้ารหัสสาร ซึ่งจำเป็นต้องมีคุณสมบัติทั้ง 5 ประการ ได้แก่ ทักษะในการสื่อสาร ทัศนคติ ความรู้ ระบบสังคม ระบบวัฒนธรรม เขาเสนอแบบจำลองการสื่อสาร มีส่วนประกอบพื้นฐานสำคัญ 6

ประการ ด้วยกัน คือ ต้นแหล่งสาร ผู้เข้ารหัสสาร ช่องทาง ผู้ถอดรหัส และผู้รับสาร และ SMCR โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ คือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางของสาร และผู้รับสาร (กาญจนา มีศิลปะวิภัย, 2553: 32)

การสื่อสาร (Communication) หมายถึง กระบวนการในที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่ง เรียกว่า ผู้ส่งข่าวสารไปยังบุคคลอีกบุคคลหนึ่ง หรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งเรียกว่า ผู้รับสาร การใช้เครื่องมือหรือสื่อในการส่งสาร ความหมายของการสื่อสารแตกต่างกันขึ้นอยู่กับรูปแบบผลที่เกิดขึ้นว่าจะพิจารณาสื่อสารในแง่ใด และมีวัตถุประสงค์ที่จะใช้การสื่อสารนั้นอย่างไร การนำเอาความหมายได้ไปใช้ย่อมอยู่กับความเหมาะสม และแนวทางในการพิจารณาปัญหาความหมายต่าง ๆ ของการสื่อสารดังนั้นความหมายของการสื่อสารองค์กร จึงเป็นพฤติกรรมหรือกระบวนการโดยเห็นว่าการสื่อสารภายในหน่วยงานเป็นพลังในการผลักดันให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

2. องค์ประกอบการติดต่อสื่อสาร

องค์ประกอบการติดต่อสื่อสารนั้นจะต้องประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๆ 4 ส่วนเป็นอย่างน้อย คือ ผู้ส่งสาร (Sender) สาร (Message) ช่องสาร (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) ซึ่งจะกล่าวถึง รายละเอียดขององค์ประกอบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) ผู้ส่งสาร

ผู้ส่งสาร (Sender) มีนักวิชาการได้ให้ความหมายดังต่อไปนี้

Hybels & Weaver (1995: 98) ได้กล่าวว่า ผู้ส่งสาร (Sender) ผู้ส่งสารเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการสื่อสาร มีนักวิชาการได้ให้คำนิยามของผู้ส่งสารไว้ว่า ผู้ส่งสาร หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความคิดมีความต้องการมีความตั้งใจที่จะส่งข้อมูลข่าวสาร อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็น ทัศนคติ ความเชื่อ และอื่น ๆ ไปยังผู้รับสารเพื่อก่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งต่อผู้รับสาร ดังนั้น ผู้ส่งสารจึงเป็นองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ต่อองค์ประกอบอื่นๆ ทั้งในแง่ของการเป็นผู้เลือกข้อมูลข่าวสารที่จะถ่ายทอดไป การเลือกวิธีการ และช่องทางที่จะทำให้สารไปถึงผู้รับสาร รวมทั้งการเลือกและพยายามกำหนดตัวผู้ที่จะเป็นผู้รับข้อมูลข่าวสาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับใดระดับหนึ่ง หรือในด้านใดด้านหนึ่งกับบุคคลที่เป็นผู้รับสาร เช่น ความต้องการในการเปลี่ยนแปลงการรับรู้หรือความรู้ การเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคล ของกลุ่มคน หรือของสังคม เป็นต้น

ชฎาภรณ์ หลวงแก้ว (2548: 25) ได้ให้ความหมายของผู้ส่งสาร (Sender) ไว้ว่าคือ ผู้ตั้งต้นทางการสื่อสารกับบุคคล หรือกลุ่มบุคคลอื่น ผู้ส่งสารอาจเป็นบุคคลเดียว หรืออาจจะมีมากกว่าหนึ่งคนก็ได้ องค์กรหรือหน่วยงานที่เป็นผู้เริ่มกระทำการให้เกิดการสื่อสารก็ถือได้ว่าเป็นผู้ส่งสาร

2) สาร

สาร (Message) มีนักวิชาการได้ให้ความหมายดังต่อไปนี้

Hybels & Weaver (1995: 98) ได้กล่าวว่า สารเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในกระบวนการสื่อสาร สารหมายถึง เรื่องราวอันมีความหมายและถูกแสดงออกมาโดยอาศัยภาษาหรือสัญลักษณ์ใด ๆ ก็ตามที่สามารถทำให้เกิดการรับรู้ต่อความหมายและมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อความหมายที่ได้รับ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วสารประกอบด้วย 3 ส่วนที่สำคัญ คือ รหัสสาร (Message code) คือ ภาษา (Language) หรือสัญลักษณ์ (Symbol) หรือสัญญาณ (Signal) ที่มนุษย์คิดค้นขึ้นเพื่อแสดงออกทางความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ ค่านิยม และวัตถุประสงค์ต่างๆ ของผู้ส่งสาร ซึ่งรหัสอาจถูกแสดงออกมาเป็นสารที่เป็นทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน (Verbal message codes) และรหัสของสารที่ไม่ใช่ ภาษาพูดหรือภาษาเขียน (Nonverbal message codes) เช่น กริยาท่าทาง อากัปกริยา อาการ ภาพ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม การที่ผู้ส่งสารจะเลือกใช้รหัสสารแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับระบบสังคม วัฒนธรรม สภาพถิ่นที่อยู่อาศัยทั้งของบุคคลผู้ส่งสาร และผู้รับสารว่าจะสามารถเข้าใจความหมายจากรหัสสารร่วมกันได้มากน้อยเพียงใด

(1) เนื้อหาของสาร (Message content) หมายถึง เรื่องราวสิ่งต่าง ๆ ที่ผู้ส่งต้องการจะถ่ายทอดหรือส่งไปยังผู้รับสาร ซึ่งเนื้อหาของสารนั้นอาจแบ่งออกได้เป็นหลายประเภทหลายลักษณะตามเนื้อหาของสารใน

รูปแบบต่าง ๆ เช่น เนื้อหาโดยทั่วไป และเนื้อหาโดยเฉพาะ เนื้อหาเชิงวิชาการต่าง ๆ และเนื้อหาที่ไม่ใช่เนื้อหาเชิงวิชาการ หรืออาจเป็นเนื้อหาประเภทบอกเล่ากับเนื้อหาประเภทความคิดเห็น เนื้อหาประเภทข่าว เนื้อหาประเภทบันเทิง รวมทั้งเนื้อหาเกี่ยวกับการชักจูงใจ เป็นต้น

(2) การจัดเรียงลำดับสาร (Message treatment) หมายถึง รูปแบบวิธีการในการนำรหัสสารมาเรียบเรียงเพื่อให้ได้ใจความตามเนื้อหาที่ต้องการ ซึ่งมักขึ้นอยู่กับลักษณะโครงสร้างของภาษา และบุคลิกลักษณะของแต่ละบุคคล ซึ่งส่วนใหญ่การจัดเรียงลำดับสารจะออกมาในรูปแบบลีลา (Styles) ส่วนตัว หรือบุคลิกลักษณะ (Personalities) ของผู้ส่ง

สุจิตรา จรจิตร (2553: 162-171) ได้ให้ความหมายของ สาร (Message) คือ สาระ เรื่องราว ข่าวสาร ที่ผู้ส่งสารต้องการส่งออกไปสู่บุคคล หรือ กลุ่มบุคคลอื่น สารอาจเป็นสิ่งที่มีตัวตน เช่น ตัวหนังสือ ตัวเลข รูปภาพ วัตถุต่าง ๆ หรือสัญลักษณ์ ใด ๆ ที่สามารถให้ความหมายเป็นที่เข้าใจได้

อรอนงค์ สวัสดิ์บุรี (2555: 275-283) ได้ให้ความหมายของ สาร (Message) ผู้ส่งสาร (Sender) เป็นผู้ถ่ายทอดสารต่าง ๆ ไปยังผู้รับสารโดยผู้ส่งสารต้องคำนึงถึงความถูกต้องเหมาะสม และวิธีการถ่ายทอดสาร เช่น ต้องคำนึงถึงความรู้ที่ตนเองมีอยู่คำนึงถึงคุณลักษณะของผู้รับสาร คำนึงถึงสถานการณ์ เป็นต้น

3) ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อ

ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อ (Channel or media) มีนักวิชาการได้ให้ความหมายดังต่อไปนี้

Hybels & Weaver (1995: 98) ได้กล่าวว่า ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อ (Channel or media) หมายถึง พาหนะที่นำหรือพาข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ดังนั้น ช่องทางการสื่อสารจึงอาจหมายถึงประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของมนุษย์ที่รับรู้ความหมายจากสิ่งต่าง ๆ ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การสัมผัส และการลิ้มรส เป็นต้น หรือนอกจากนี้ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อยังอาจหมายถึงคลื่นแสงคลื่นเสียงและอากาศที่อยู่รอบ ๆ ตัวคนเราด้วย

อรอนงค์ สวัสดิ์บุรี (2555: 275-283) ได้ให้ความหมายของช่องทางการสื่อสารหรือสื่อ (Channel or media) คือ ข้อมูลที่เป็นเนื้อหา สัญลักษณ์ และวิธีการต่าง ๆ ในการส่งข้อมูลข่าวสาร

สุจิตรา จรจิตร (2553: 162-171) ได้ให้ความหมายของช่องทางการสื่อสารหรือสื่อ (Channel or media) คือ เป็นช่องทางหรือพาหะนาสารส่งไปยังผู้รับสาร ซึ่งหากเป็นสื่อวัตถุหรือเป็นสื่อที่สามารถสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้าแล้ว จะเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้กระบวนการสื่อสารเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว และชัดเจนยิ่งขึ้นจึงจะเกิดประโยชน์ในการนำสื่อนั้น ๆ มาใช้ และยังจะมีส่วนช่วยในการทำให้เกิด 10 Jan 2513 ความเข้าใจตรงกันหรือใกล้เคียงกันระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารอีกด้วย แต่การเลือกใช้สื่อก็ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับกาลเทศะด้วย เช่น การใช้เครื่องขยายเสียงช่วยในการถ่ายทอดกรณีที่มีคนจำนวนมาก การใช้หุ่นมือแสดงประกอบการเล่านิทานให้นักเรียนอนุบาล การใช้สื่อคอมพิวเตอร์ประกอบการสอนวิธีการใช้การสืบค้นด้วยระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เป็นต้น หากช่องทางนั้นถูกปิดกั้นสารก็จะไม่สามารถสื่อความหมายถึงผู้รับได้

4) ผู้รับสาร

ผู้รับสาร (Receiver) มีนักวิชาการได้ให้ความหมายดังต่อไปนี้

Hybels & Weaver (1995: 98) ได้กล่าวว่า ผู้รับสาร (Receiver) มีคำใช้เรียกผู้รับสารหลายคำ เช่น ผู้รับ (Receiver) ผู้ถอดรหัส (Decoder) ผู้ฟัง (Listener) ผู้ฟังผู้ชม (Audience) การสื่อสารจะมีความหมายอย่างไรจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้รับสารว่าจะเลือกรับสาร หรือเลือกที่จะตีความ และเข้าใจต่อข่าวสารที่ตนเองได้รับนั้นอย่างไร ดังนั้น แม้การสื่อสารจะเริ่มต้นจากผู้ส่งสารแต่บุคคลที่จะแสดงว่าการสื่อสารประสบความสำเร็จหรือไม่นั้นก็คือผู้รับสาร เช่น ถ้าผู้รับสารต้องการรับสารตามที่ผู้ส่งสารส่งในขณะนั้น หรือผู้รับสารมีความรู้ในการที่จะทำความเข้าใจต่อสาร ก็จะทำให้การสื่อสารสำเร็จโดยง่ายในทางตรงกันข้ามหากผู้รับสารขาดความสนใจ ปิดกั้นการรับข่าวสาร หรือผู้รับไม่สามารถทำความเข้าใจในสารที่ผู้ส่งส่งให้ได้ก็จะทำให้การสื่อสารนั้นล้มเหลว ดังนั้น ในการสื่อสารทุกครั้งสิ่งที่ผู้ส่งจะต้องพิจารณาและคำนึงถึงอย่างมากคือผู้รับสาร

สุจิตรา จรจิตร (2553: 162-171) ได้ให้ความหมายของผู้รับสาร (Receiver) ไว้ว่า ผู้ที่มีทักษะหรือความชำนาญในการติดต่อสื่อสาร โดยสามารถถอดรหัสสาร (Decode) และเป็นผู้มีระดับความรู้ ทัศนคติ พื้นฐาน สังคมและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงหรือเหมือนกันกับผู้ส่งสาร จึงจะสามารถทำให้การสื่อสารของความหมายนั้นได้ผล

อรอนงค์ สวัสดิ์บุรี (2555: 275-283) ได้ให้ความหมายของผู้รับสาร (Receiver) หมายถึง คือ ผู้ที่ทำหน้าที่รับสารที่ผู้ส่งสารส่งผ่านช่องทาง ทั้งทางเสียงและสัญลักษณ์ต่าง ๆ โดยทำความเข้าใจเนื้อสารที่ผู้ส่งสารส่งมา และแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อเรื่องนั้นกลับไปให้ผู้ส่งสารได้รับรู้ถึงความสำเร็จในการถ่ายทอดสารว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ผู้ส่งสารถ่ายทอดมาหรือไม่ เช่น การตอบคำถามเมื่อผู้พูดซักถาม การพยักหน้าเมื่อเข้าใจเรื่องที่อธิบาย การหัวเราะเมื่ออ่านการ์ตูนตลก เป็นต้น

3. อุปสรรคของการสื่อสารในองค์กร

เสนาะ ติเยาว์ (2541: 75) ได้อธิบายว่า การที่จะเข้าใจพฤติกรรมการสื่อสารของมนุษย์อย่างหนึ่งคือการเรียนรู้การแปลความหมายของคำที่ใช้ในการสื่อสาร เพราะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าปัญหา ในการแปลความหมายในการสื่อสารจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับตัวบุคคล สถานการณ์ สิ่งของ ระบบงาน โครงสร้าง หรือปัจจัยต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความแตกต่างในตัวบุคคล นอกจากนี้ปัญหาที่เกิดจากคำศัพท์ (Semantic) หรือความหมายเกี่ยวกับคำ ซึ่งคำหรือสัญลักษณ์ไม่อาจใช้แทนทุกสิ่งได้ทั้งหมด แนวความคิดของคำศัพท์เน้นให้เห็นว่าภาษากับความคิด ไม่ใช่สิ่งเดียวกันและคาก็ไม่ใช่สิ่งของแต่เป็นเพียงแสดงความหมายที่บุคคลใช้ในการสื่อสารกัน ปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคทำให้ประสิทธิภาพในการสื่อสารในองค์กรลดลงนั้น สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท ได้แก่ อุปสรรคในระดับมหภาค (Macro barrier) และอุปสรรคระดับจุลภาค (Micro barrier) ดังนี้

1) อุปสรรคระดับมหาภาค (Macro barrier) ปัจจัยที่ทำให้การสื่อสารองค์กรในภาพรวมถดถอย เป็นอุปสรรคที่เกิดจากอิทธิพลของสภาพแวดล้อมของโลก หรือในระดับนานาชาติ ซึ่งมีผลกระทบเชิงลบต่อการประสิทธิภาพในการสื่อสารในองค์กร โดยมีสาเหตุมากจาก

(1) ความต้องการข้อมูลข่าวสารเพิ่มขึ้น เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้คนในสังคมมีความต้องการที่จะทราบข้อมูลข่าวสารเพิ่มเติมมากขึ้นกว่าเดิมจนเกิดขีดจำกัดความสามารถของเครือข่ายข่าวสารที่จะรองรับความต้องการนั้น ส่งผลให้การจัดเตรียมข้อมูลวิเคราะห์จัดระเบียบข้อมูลข่าวสารในองค์กรไม่มีประสิทธิภาพอย่างเพียงพอ จนทำให้บางครั้งเนื้อหาข้อมูลอาจถูกบิดเบือน ดังนั้นผู้บริหารในองค์กรจึงควรมีมาตรการรองรับที่ทำให้เชื่อมั่นได้ว่าสมาชิกในองค์กรไม่รับข่าวสารมากจนเกินไป และควรจะรับข่าวสารเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของตนเท่านั้น

(2) ความสลับซับซ้อนของข้อมูลข่าวสารมีมากขึ้น เพราะในปัจจุบันการใช้เทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสารมากขึ้น ด้วยนวัตกรรมทางเทคโนโลยีทาให้เกิดความสลับซับซ้อนของข่าวสารในหลาย ๆ มิติ ดังนั้นผู้บริหารจึงควรเน้นย้ำให้สมาชิกในองค์กรมีการพัฒนาและทักษะทางเทคโนโลยี เพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่มีความสลับซับซ้อนได้อย่างครอบคลุมทุกมิติ

(3) การใช้ภาษาในการติดต่อธุรกิจกันอย่างหลากหลายทั่วโลก โดยเฉพาะที่ไม่ใช่ภาษาสากล หรือภาษาอังกฤษ ทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการติดต่อสื่อสาร ส่งผลผู้บริหารและสมาชิกในองค์กรจำเป็นต้องเรียนรู้ภาษาอังกฤษและภาษาอื่น ๆ ด้วย

(4) ขาดการเตรียมความพร้อม สำหรับองค์ความรู้หรือแนวคิดใหม่ทางการบริหาร เพราะผู้บริหารตลอดจนสมาชิกในองค์กรส่วนใหญ่ยังติดยึดกับองค์ความรู้หรือแนวคิดในการบริหารในอดีต ในขณะที่สถานการณ์ของโลกได้นำแนวคิดใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ และเมื่อจำเป็นจะต้องติดต่อสื่อสารหรือเชื่อมโยงกับโลกภายนอก ผู้บริหารหรือสมาชิกจึงต้องเสียเวลามากในการทำความเข้าใจต่อแนวคิดดังกล่าว ในทางกลับกันหากมีการพัฒนาองค์ความรู้หรือแนวคิด

แนวคิดที่เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้

ผู้วิจัยได้ให้คำจำกัดความของการประยุกต์ใช้ว่า การนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ก็คือการพัฒนาคุณภาพของชีวิตให้ดียิ่งขึ้นและนำไปใช้อย่างเหมาะสม แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการใช้หลักพุทธธรรม เช่นเดียวกัน เพราะ "การประยุกต์" อาจหมายถึง การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ซึ่งผู้วิจัยนำเสนอในเรื่องดังนี้

ความหมายของการประยุกต์ใช้

พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย คำว่า "ประยุกต์" ตรงกับคำว่า "Applied" หมายถึง ประยุกต์ได้, ใช้ให้เป็นประโยชน์ (วิทย์ เที่ยงบูรณธรรม, 2539: 49)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของคำว่า "การ" หมายถึง งาน, สิ่งหรือเรื่องที่ทำ, มักใช้กับคู่กับคำว่า "งาน" เช่น การงาน, เป็นการเป็นงาน, ได้การ ได้งาน ถ้าอยู่หน้านาม หมายความว่าเรื่อง, ธุระ, หน้าที่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554: 115) เป็นต้น "ประยุกต์" เป็นคำกริยา หมายถึง นำความรู้ในวิทยาการต่าง ๆ มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์เป็นคำวิเศษณ์หมายถึงการนำความรู้มาปรับ ใช้ให้เป็นประโยชน์เช่น วิทยาศาสตร์ประยุกต์จิตวิทยาประยุกต์ 3 คำว่า "ใช้"เป็นคำกริยา หมายถึง บังคับให้ทำ เช่น ใช้งาน, จับจ่าย เช่น ใช้เงิน, เอามาทำให้เกิดประโยชน์เช่น ใช้เรือ, ใช้รถ 4 เมื่อนำเอา คำว่า "การ" + "ประยุกต์" + "ใช้" มารวมกันเข้าเป็น "การประยุกต์ใช้" จึงหมายถึง การนำความรู้ ในวิทยาการต่าง ๆ มาปรับใช้ให้สอดคล้องหรือให้เป็นประโยชน์กับงานหรือสิ่งที่ทำ

สมชาติ โตรักษา (2557: 130) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การประยุกต์ หมายถึง การนำ "บางสิ่ง" มาใช้ประโยชน์ โดยปรับใช้อย่างเหมาะสมกับสภาวะที่เฉพาะเจาะจง "บางสิ่ง" ที่นำมานั้นอาจเป็นทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือ ความรู้ เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และนามาใช้ประโยชน์ในภาคปฏิบัติ โดยปรับให้เข้ากับบริบทและสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่อย่างเหมาะสมนอกจากนี้ "บางสิ่ง" นั้นอาจเป็นวัตถุสิ่งของที่นามาใช้นอกเหนือบทบาทหน้าที่เดิม เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทใหม่

กอบชัย ถิตานนท์ (2565) ได้ให้ความหมายการประยุกต์หลักการจัดการ หมายถึง การนำความรู้เกี่ยวกับหลักการจัดการต่าง ๆ มาปรับใช้ในเป็นประโยชน์

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546: 24) ได้ให้ความหมายว่าการประยุกต์เป็นการนำสิ่งหนึ่งหรือแนวคิดหนึ่งมาปรับใช้เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง การประยุกต์จึงแตกต่างจากการลอกเลียน การลอกเลียนเป็นการนำสิ่งที่อยู่ในบริบทหนึ่งมาใช้ในอีกบริบทหนึ่งทั้งหลักการ วิธีการและรูปแบบ โดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมในบริบทที่แตกต่างกัน ส่วนการประยุกต์เป็นการนำเพียง "บางสิ่ง" จากภายนอกมาใช้ประโยชน์ การนำมาใช้จะอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจถึงความแตกต่างกันในบริบท สถานที่ เวลา และองค์ประกอบอื่น ๆ

การประยุกต์ เป็นการนำทฤษฎี หลักการ กฎเกณฑ์ แนวคิด เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในภาคปฏิบัติ โดยเฉพาะศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ มักมีการประยุกต์ทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติ เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้จริงในการแก้ปัญหา เพราะมีความเป็นรูปธรรมมากกว่า นอกจากนี้ การประยุกต์เป็นการนำความรู้ในสาขาหนึ่งมาปรับใช้กับอีกสาขาหนึ่งเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะเจาะจงบางประการ เช่น ความรู้ในทางคณิตศาสตร์จะถูกนำมาประยุกต์ใช้ในแทบจะทุกด้านของชีวิต ตั้งแต่เรื่องเล็ก ๆ ไปจนถึงเรื่องใหญ่ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ได้แก่ การคำนวณภาษีเงินได้ การตัดเย็บเสื้อผ้า การกีฬา เป็นต้น และการประยุกต์ยังเป็นการนำสิ่งหนึ่งหรือแนวคิดหนึ่งมาปรับมาใช้เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง การประยุกต์จึงแตกต่างจากการลอกเลียน การลอกเลียนเป็นการนำสิ่งที่อยู่ในบริบทหนึ่งมาในใช้ในอีกบริบทหนึ่ง ทั้งหลักการ วิธีการ รูปแบบ โดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมในบริบทที่แตกต่างกัน ส่งการประยุกต์เป็นการนำเพียง "บางสิ่ง" จากภายนอกมาใช้ประโยชน์ การนำมาใช้จะอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจถึงความแตกต่างกัน ในบริบท สถานที่ เวลา และองค์ประกอบอื่น ๆ (พิทยา สุรินต๊ะ, 2553: 55-56)

การประยุกต์ใช้พุทธวิธีการสอนเพื่อการสื่อสารภายในองค์กร

ตามลักษณะการสอนของพระพุทธเจ้า หรือพุทธลีลาในการสอน หรือเทศนาวิธี 4 คือ สันทัสสนา สมาทปนา สมุตเตชนา สัมปหังสนา นำมาประยุกต์ใช้กับการสื่อสารภายในองค์กรที่มีองค์ประกอบด้วย 4 ส่วนคือ ผู้ส่งสาร (Sender) สาร (Message) ช่องสาร (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) ซึ่งเป็นข้อมูลที่น่าสนใจอันจะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารภายในองค์กรและเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้บริหารกับพนักงาน เพื่อให้พนักงานทราบถึงนโยบายและเป้าหมายขององค์กร โดย

1. ผู้ส่งสาร คือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความคิดมีความต้องการมีความตั้งใจที่จะส่งข้อมูลข่าวสาร อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็น ทัศนคติ ความเชื่อและอื่น ๆ ไปยังผู้รับสารเพื่อก่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งต่อผู้รับสาร(Hybels & Weaver, 1995: 98) โดยนำพุทธวิธีการสอนมาประยุกต์ ดังนี้ 1) สันทัสสนา คือ ผู้ส่งสารอธิบายนโยบายและเป้าหมายขององค์กรได้ชัดเจน แจ่มแจ้ง ชี้แจงให้เห็นชัด ในเรื่องที่สื่อสารโดยให้ผู้รับสารเข้าใจนโยบายและเป้าหมายขององค์กร 2) สมาทปนา คือ ผู้ส่งสารเชิญชวนและชักจูงใจให้ผู้รับสารเห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับ และนำไปปฏิบัติ 3) สมุตเตชนา คือ ผู้ส่งสารต้องแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของนโยบายและเป้าหมายขององค์กรพร้อมสร้างความกระตือรือรนและมั่นนใจที่จะทำให้สำเร็จ 4) สัมปหังสนา คือ ผู้ส่งสารชี้ให้เห็นผลดี หรือ คุณประโยชน์ที่จะได้รับ และ ทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผล พร้อมทำให้ผู้รับสารมีความหวัง และร่าเริงเบิกบานใจ เป็นผลให้สัมฤทธิ์การปฏิบัติ

2. สาร (Message) คือ เรื่องราวอันมีความหมายและถูกแสดงออกมาโดยอาศัยภาษาหรือสัญลักษณ์ สารประกอบด้วย 3 ส่วนที่สำคัญ คือ รหัสสาร (Message code) คือ ภาษา (Language) หรือสัญลักษณ์ (Symbol) หรือสัญญาณ (Signal) ที่แสดงออกทางความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ ค่านิยม และวัตถุประสงค์ต่างๆ ของผู้ส่งสาร ซึ่งรหัสอาจถูกแสดงออกมาเป็นสารที่เป็นทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน (Verbal message codes) และรหัสของสารที่ไม่ใช่ ภาษาพูดหรือภาษาเขียน (Nonverbal message codes) เช่น กริยาท่าทาง อากัปกริยาอาการ ฯลฯ (Hybels & Weaver, 1995: 98) โดยนำพุทธวิธีการสอนมาประยุกต์ ดังนี้ 1) สันทัสสนา คือ สารที่ผู้ส่งสารอธิบายได้ชัดเจน และแสดงเหตุผลชัดเจน จนผู้รับสารเข้าใจในเนื้อหาของสารและนำไปปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) สมาทปนา คือ สารที่ผู้ส่งสารสื่อในเรื่องราวที่ชักจูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับ และนำไปปฏิบัติ พร้อมทั้งผู้รับสารมองเห็นประโยชน์ในด้านต่าง ๆ อย่างชัดเจน พร้อมทั้งยอมรับอยากลงมือทำ 3) สมุตเตชนา คือ เนื้อที่มีความชัดเจนเข้าใจง่าย เพื่อให้ผู้รับสารเกิดความกระตือรือรน เกิดความอุตสาหะ มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจจนสำเร็จ 4) สัมปหังสนา คือ เนื้อหาที่ผู้รับสารเห็นวัตถุประสงค์หรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับและแนวทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผล สำเร็จยิ่งขึ้นไป

3. ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อ (Channel or media) คือ การนำพาข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ดังนั้น ช่องทางการสื่อสารจึงอาจหมายถึงประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของมนุษย์ที่รับรู้ความหมายจากสิ่งต่าง ๆ ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การสัมผัส และการลิ้มรส เป็นต้น หรือนอกจากนี้ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อยังอาจหมายถึงคลื่นแสงคลื่นเสียงและอากาศที่อยู่รอบ ๆ ตัวคนเราด้วย (Hybels & Weaver, 1995: 98) โดยนำพุทธวิธีการสอนมาประยุกต์ ดังนี้ 1) สันทัสสนา คือ ช่องการการสื่อสารที่นำพาสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ชัดเจน 2) สมาทปนา คือ ช่องทางการสื่อสารที่สร้างความจูงใจ ความเข้าใจให้ผู้รับสารเข้าใจได้อย่างชัดเจนพร้อมเห็นความสำคัญและนำไปปฏิบัติ 3) สมุตเตชนา คือ ช่องทางการสื่อสารที่สร้างความปลุกเร้าใจ สร้างความกระตือรือรนนำไปปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จ 4) สัมปหังสนา คือ ช่องทางการสื่อสารที่ผู้รับสารเห็นคุณประโยชน์ได้อย่างแจ่มแจ้ง หรือการสร้างให้ผู้รับสารมีความหวัง และ ร่าเริงเบิกบานใจให้การปฏิบัติสำเร็จ

4. ผู้รับสาร คือ การสื่อสารจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้รับสารว่าจะเลือกรับสาร หรือเลือกที่จะตีความ และเข้าใจต่อข่าวสารที่ตนเองได้รับนั้นอย่างไร ดังนั้น แม้การสื่อสารจะเริ่มต้นจากผู้ส่งสารแต่บุคคลที่จะแสดงว่าการสื่อสารประสบความสำเร็จหรือไม่นั้นก็คือผู้รับสาร (Hybels & Weaver, 1995: 98) เพื่อให้การสื่อสารภายในองค์กรประสบผลสำเร็จ จึงนำพุทธวิธีการสอนมาประยุกต์ ดังนี้ 1) สันทัสสนา คือ ผู้รับสารเมื่อได้รับสารจากผู้ส่ง ต้องสร้างความเข้าใจในนโยบายและเป้าหมายขององค์กรให้ชัดเจน เพื่อไม่ให้ตนเองเกิดความหวาดหวั่นหรือ

เกิดความหดหู่ใจ และไม่สามารถนำไปปฏิบัติงานได้ 2) สมาทปนา คือ ผู้รับสารต้องมองตนเองเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ สามารถเข้าใจในนโยบายและเป้าหมายองค์กร สามาระนำไปปฏิบัติได้สำเร็จ 3) สมุตเตชนา คือ ผู้รับสารต้องมีความกระตือรือร้นและ มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จจงได้ 4) สัมปหังสนา คือ ผู้รับสารต้องมีความสุข และทราบถึงวัตถุประสงค์หรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับ เพื่อจะก้าวหน้าบรรลุผล สำเร็จยิ่งขึ้นไป

สรุป

การสื่อสารภายในองค์กรเป็นปัจจัยสำคัญ โดยการสื่อสารมุ่งเน้นเป้าหมายขององค์กร เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานภายในองค์กรที่มีประสิทธิภาพโดยการสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือและการประสานที่ดี และการนำหลักพุทธวิธีการสอนมาประยุกต์ใช้ในการสื่อสารภายในองค์กร เพื่อเป็นการเสริมสร้าง พัฒนาความสามารถในการสื่อสารทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารให้เกิดการพัฒนา โดยผู้ส่งสารสามารถนำไปพิจารณาวางแผนในการสื่อสารการสร้างความสนใจ ของเนื้อหาของสารและศึกษาลักษณะผู้รับสารพร้อมทั้งสร้างแรงจูงใจในการสื่อสาร ผู้ส่งสารควรจัดโครงสร้างการสื่อสารที่มีความหมายและสัมพันธ์กับปัญหาและกำหนดให้ผู้รับสารสามารถประเมินผู้ส่งสารได้ตั้งแต่เริ่มมีการสื่อสาร เพื่อนำมาปรับปรุงตนเองในกระบวนการสื่อสาร โดยอ้างอิงตามแนวทางพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้เมื่อมีการบูรณาการการสื่อสารเปลี่ยนแปลงแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นทำให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีความสุข ความสนุกบนพื้นฐานหลักการพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

กอบชัย ถิตานนท์. (2565) หน่วยที่ 12 การประยุกต์ใช้หลักการจัดการ. 24 สิงหาคม 2565, จาก https://shorturl.asia/7tFuN.

กาญจนา มีศิลปะวิกภัย. (2553). **ความรู้เบื้องต้นและทฤษฎีการสื่อสาร.** กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พริ้นติ้ง.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2546). **การคิดเชิงประยุกต์**. กรุงเทพฯ: ซัสเซสมีเดียม.

ชฎาภรณ์ หลวงแก้ว. (2548). รูปแบบและช่องทางการสื่อสารเพื่อส่งต่อนโยบายจากผู้บริหารสู่ผู้ปฏิบัติของพนักงานการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. **ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารทั่วไป มหาวิทยาลัยบูรพา.

ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทน์. (2551). **พฤติกรรมองค์การ.** กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดยูเคชั่น.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพพระธรรมปิฎก.
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

วศิน อินทสระ. (2545). **พุทธวิธีในการสอน.** พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมดา.

วิเชียร วิทยอุดม. (2556). **พฤติกรรมองค์การ.** กรุงเทพฯ: ธนธัชการพิมพ์.

วิทย์ เที่ยงบูรณธรรม. (2539). **พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย.** กรุงเทพฯ: บริษัท ซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด.

สมชาติ โตรักษา. (2557). **การประยุกต์หลักการบริหารเพื่อการพัฒนางานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ภาควิชาบริหารงานสาธารณสุขคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) . (2562). **พุทธวิธีในการสอน.** พิมพ์ครั้งที่ 25. กรุงเทพฯ: บริษัท โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์ จำกัด.

สุพานี สฤษฎ์วานิช. (2552). **พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่.** กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

เสถียรพงษ์ วรรณปก. (2541). **พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก.** กรุงเทพฯ: หจก,อรุณการพิมพ์.

เสนาะ ติเยาว์. (2541). **การสื่อสารในองค์กร**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี

แสง จันทร์งาม. (2540). **วิธีสอนของพระพุทธเจ้า**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

อรอนงค์ สวัสดิ์บุรี. (2555). **พฤติกรรมและการสื่อสารในองค์การ.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
Daniel and Spiker. (1994). **Perspectives on Organizational Communications.** 4th ed. New Jersey: Prentice Hall.
Hybels, S. & Weaver, R.L. (1995). **Communication effectively.** 4th ed. New York: McGraw-Hill.
Kelley and Robert. (1977). **Communication**. New York: Crowell Company.

"รัตนสูตร" ยาใจสู้ภัยโควิด-19
"Rattanasutra" A Heart Drug to Fight the Dangers of COVID-19

พระธวัช รกฺขิตฺตสทฺโธ (รอดเจริญ) [1]
Phra Thawat Rakkhitasaththo (Rojaroen)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ เพื่อศึกษาตำนานรัตนะสูตร ยาใจสู้ภัยโควิด-19 ความหมายและอานิสงส์ของการสวดบทรัตนสูตร พบว่า บทสวดรัตนสูตร หรือ "ระตะนะสุตตัง" เป็นการพรรณาสรรเสริญคุณของพระรัตนตรัย ให้เกิดเป็นอานุภาพ ขจัดภัยพิบัติทั้งมวล ขับไล่เสนียดจัญไร โรคภัยไข้เจ็บ เป็นพระสูตรที่พระอานนท์รับการถ่ายทอดมาจากพระพุทธเจ้า สำหรับเนื้อหาของบทสวดรัตนสูตร เพื่อความร่มเย็นในชีวิต เป็นการกล่าวถึงคุณพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ แบ่งเป็น 3 ส่วน การแพร่ระบาดของไวรัส COVID–19 นับเป็นความท้าทายระบบสุขภาพทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย จนถึงขณะนี้ มีความพยายามจากทุกภาคส่วนอย่างถึงที่สุด เพื่อบรรเทาหรือชะลอไม่ให้สถานการณ์บานปลายไปสู่การแพร่ระบาดในระยะ 3 แม้ว่าจะมีการประกาศให้ COVID–19 เป็นโรคติดต่ออันตรายลำดับที่ 14 เพื่อเตรียมความพร้อมและติดอาวุธในเรื่องมาตรการป้องกัน หากแต่ความหวาดวิตกของประชาชนยังคงดำเนินต่อไป โดยเฉพาะความหวาดระแวงระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน จากการสวดมนต์นี้ ขอประเทศไทยรอดพ้นจากโรคโควิด-19 ได้สำเร็จในเร็ววัน

คำสำคัญ : รัตนสูตร, ความหมาย, ภัยโควิด-19

Abstract

This academic article to study the legend of the Ratana Sutra Medicine for the fight against COVID-19 The meaning and merits of reciting the Ratana Sutta were found. It was found that the Ratana Sutta or "Ratana Suttaang" chant was a description of the virtues of the Triple Gem. to be powerful Eliminate all disasters drive away wickedness sickness It is a sutra that Ananda inherited from the Buddha. For the content of the Ratana Sutra for peace in life It is about the Buddha, the Dharma, and the Sangha divided into three parts. The spread of the COVID-19 virus is a challenge to health systems around the world. Including Thailand. Until now, there has been a great effort from all sectors. To mitigate or delay the situation from escalating into Phase 3 epidemic despite being declared COVID-19 as the 14th Dangerous Communicable Disease. To prepare and armed with preventive measures but the fear of the people continued. especially the paranoia between fellow human beings from this prayer Pray for Thailand to be free from Covid-19 succeeded in the near future.

Keywords: The source of knowledge, Buddhist philosophy

1. บทนำ

รัตนสูตร เป็นพระสูตรที่พระอานนท์เถระเรียนจากพระพุทธองค์โดยตรง เพื่อใช้สวดขจัดปัดเป่าภัยพิบัติร้ายแรงทั้งหลาย ที่เกิดขึ้นกับชาวกรุงเวสาลี มีทั้งโรคระบาด อันตรายจากภูติผีปีศาจ ความอดอยากล้มตาย พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้พระอานนท์เถระ รำลึกคุณพระรัตนตรัย คือ พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ ทำกัจจกิริยา

[1] นักศึกษาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประพรหมน้ำพระพุทธมนต์ให้เกิดความสุขสวัสดีแก่ชาวกรุงเวสาลี ด้วยอานุภาพแห่งพระรัตนสูตรนี้ ภัยพิบัติร้ายแรงได้ระงับลงอย่างฉับพลัน ปัจจุบันนิยมสวดรัตนสูตรทุกครั้ง ที่มีการทำน้ำพระพุทธมนต์ ทั้งยังมีอานุภาพป้องกันจากโจรผู้ร้าย นายผู้ปกครอง อาวุธ เคราะห์กรรม สัตว์ร้ายและภัยธรรมชาติอีกด้วย

การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 สถานการณ์เริ่มรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากรัฐบาลจะมีมาตรการสกัดการแพร่ระบาดแล้ว อีกด้านที่สำคัญไม่แพ้กัน คือการเยียวยาจิตใจ วันนี้เป็นวันดีที่คณะสงฆ์ทั่วประเทศจัดพิธีสวดมนต์บท “รัตนสูตร” ช่วยขจัดปัดเป่า เป็น "ยาใจ" ให้ประชาชนสู้ภัยโควิด-19

2. สวัสตยยนคาถา คาถาแห่งความสุขสวัสดี หรือ รัตนปริตร ฉบับภาษาสันสกฤต

รัตนสูตร หรือ สวัสตยยนคาถา เป็นบทร้อยกรองกล่าวอย่าง สัจจกิริยา คือพรรณนาคุณความจริง โดยมีเนื้อหากล่าวถึงคุณของพระรัตนตรัยและคุณลักษณะของพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระอริยบุคคล และอาศัยอานุภาพของสัจจะความจริงนี้ ก่อให้เกิดความสุขสวัสดี

จุดประสงค์ของการประกาศพระสูตรนี้ ตามความในหลักฐานบาลีและสันสกฤต กล่าวตรงกันว่าว่า ก็เพื่อโปรดชาวเมืองเวสาลี (ไวศาลี) ให้รอดพ้นจากภยันตรายทั้งหลายทั้งปวงที่กำลังรุมเร้าโดยเฉพาะโรคระบาด ภัยแล้งและการกันดารอาหาร โดยเป็นการให้กำลังใจชาวเมืองทั้งหลาย ในตัวเนื้อความเป็นบทเทศนาให้ชาวเมือง มีสรณะอันมั่นคงในพระรัตนตรัย เพื่อมีกำลังใจต่อสู้กับปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ และส่วนหนึ่งยังเป็นเทศนาให้ภิกษุ เป็นวิธีการปฏิบัติธรรมให้ถึงความเป็นอริยบุคคล

รัตนปริตร จัดเป็นหนึ่งในพระปริตรที่มีมาจาก รัตนสูตร เป็นพระสูตรในพระสุตตันตปิฎก หมวดขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ และยังปรากฏในหมวดสุตตนิบาต เป็นพระคาถาจำนวน 17 บท ยังมีอรรถกถาอธิบาย ในคัมภีร์ปรมัตถโชติกา อรรกถาขุททกนิกาย

รัตนปริตร นี้ปรากฏในพากย์ภาษาสันสกฤต ปรากฏในคัมภีร์มหาวัสตุอวทาน และ คัมภีร์มหาสาหัสรประมรรทนี ฝ่ายมนตรยาน และมีอ้างอิงถึงใน คัมภีร์ทิวยาวทานของฝ่ายนิกายสรรวาสติวาท ยังปรากฎฉบับแปลภาษาทิเบต สวัสตยยนคาถา (བདེ་ལེགས་སུ་འགྱུར་བའི་ཚིགས་སུ་བཅད་པ། · bde legs su ‘gyur ba’i tshigs su bcad pa) ฉบับแปลภาษาจีนในเอโกตตริกาคม โดยเฉพาะในคัมภีร์มหาวัสตุอวทาน เรียกรัตนปริตร ว่า สวัสตยยนคาถา เช่นกัน แปลว่า “คาถาแห่งความสุขสวัสดี” แต่มีสำนวนบางส่วนแตกต่างจาก รัตนปริตร บ้างเล็กน้อย

ในฝ่ายเถรวาทแบบลังกา รัตนสูตร จัดเป็นหนึ่งในพระปริตร หรือพระคาถาพรรณนาอานุภาพของพระรัตนตรัย โดยได้รับการจัดให้เป็นหนึ่งในคาถาหลักใน คัมภีร์จตุภารณวารปาฬี ซึ่งเป็นคัมภีร์รวบรวมบทสวดมนต์ในศาสนาพุทธในลังกา รวบรวมขึ้นในช่วงยุคที่พระพุทธศาสนากำลังรุ่งเรืองในลังกา และแพร่เข้ามาในอุษาคเนย์รวมในไทยอีกด้วย

รัตนปริตร ภาษาสันสกฤตที่จะนำเสนอในที่นี้ จะเสนอ สวัสตยยนคาถา ในคัมภีร์มหาวัสตุอวทาน ในฉบับชำระ ซึ่งต้นฉบับคัมภีร์มหาวัสตุอวทานในส่วนคาถาที่ 4 ชำรุดไป นักวิชาการใด้เติมเข้ามาโดยอาศัยเทียบจาก ฉบับจีน ทิเบต บาลีและสันสกฤตอื่น ๆ

คัมภีร์ศรีมหาวัสตุอวทาน นี้เป็นส่วนหนึ่งในพระวินัยปิฎกที่ท่องจำสืบต่อกันมาในเหล่าภิกษุนิกายอารยมหาสังฆิกะ สำนักโลโกตตรวาท บันทึกโดยใช้ ภาษาสันสกฤตแบบผสมในพุทธศาสนา สวัสตยยนคาถา ปรากฏในมหาวัสตุอวทาน ประถมขัณฑ์ เรื่องพระพุทธเจ้าประทับในเมืองไวศาลี (มหาวสฺตุอวทานมฺ ปฺรถมะ ขณฺฑะ : สมฺยกฺสํพุทฺธสฺย ไวศาลฺยามฺปฺสฺถิติะ) (มหาวัสตุอวทาน, 2553 : 5)

อถ ภควานนุปูรฺเวณ ไวศาลีมนุปฺราปฺตะ ฯ ภควํา ทานิ ไวศาลีเย สาภฺยนฺตรพาหิราเย
สฺวสฺตฺยยนํ กโรติ ฯ สฺวสฺตฺยยนคาถา ภาษติ ฯ

อะถะ ภะคะวานะนุปูรเวณะ ไวศาลีมะนุปราปตะห์ ฯ ภะคะวาม ทานิ ไวศาลีเย สาภยันตะระพาหิราเย สวัสตยะยะนัม กะโรติ ฯ สวัสตยะยะนะคาถาม ภาษะติ ฯ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จถึงเมืองไวศาลีตามลำดับ ครั้งนั้น พระองค์ทรงทำความ สุขสวัสดีให้เกิดขึ้นทั้งภายในเมืองและภายนอกเมืองไวศาลีแล้ว ได้ตรัสแสดงคาถาว่าด้วยความสุขสวัสดี

คาถาที่ 1

นโม'สฺตุ พุทฺธาย นโม'สฺตุ โพธเย นโม วิมุกฺตาย นโม วิมุกฺตเย

นโม'สฺตุ ชฺญานสฺย นโม'สฺตุ ชฺญานิโน โลกาคฺรเศฺรษฺฐาย นโม กโรถ ๚๑๚

นะโมสตุ พุทธายะ นะโมสตุ โพธะเย นะโม วิมุกตายะ นะโม วิมุกตะเย

นะโมสตุ ชญานัสยะ นะโมสตุ ชญานิโน โลกาครระเศรษฐายะ นะโม กะโรถะ ๚๑๚

ขอความนอบน้อมจงมีแด่พระพุทธเจ้า ขอความนอบน้อมจงมีแด่การตรัสรู้ ขอความนอบน้อมจงมีแด่พระองค์ผู้หลุดพ้นแล้ว ขอความนอบน้อมจงมีแด่ความหลุดพ้น ขอความนอบน้อมจงมีแด่ความรู้แจ้ง ขอความนอบน้อมจงมีแด่ ผู้มีความรู้แจ้ง ท่านทั้งหลาย จงทำความนอบน้อมแด่ พระผู้เลิศและประเสริฐที่สุดในโลก

คาถาที่ 2

ยานีห ภูตนิ สมาคตานิ ภูมฺยานิ วา ยานิ ว อนฺตรีกฺเษ ฯ

สรฺวาณิ วา อาตฺตมนานิ ภูตฺวา ศฤณฺวนฺตุ สฺวสฺตฺยยนํ ชิเนน ภาษิตํ ๚๒๚

ยานีหะ ภูตะนิ สะมาคะตานิ ภูมยานิ วา ยานิ วะ อันตะรีกเษ

สรรวาณิ วา อาตตะมะนานิ ภูตวา ศฤณวันตุ สวัสตยะยะนัม ชิเนนะ ภาษิตัม ๚๒๚

ภูตเหล่าใดมาประชุมกันในที่นี้ หรือภูมมเทวดาและอากาศเทวดาเหล่าใดมาประชุมกันในที่นี้ ขอภูตและเทวดาเหล่านั้นทั้งหมดจงมีจิตใจดีงาม และจงฟังความสุขสวัสดีที่พระชินเจ้าทรงประกาศ

คาถาที่ 3

อิมสฺมึ วา โลเก ปรสฺมึ วา ปุนะ สฺวรฺเคษุ วา ยํ รตนํ ปฺรณีตํ

น ตํ สมํ อสฺติ ตถาคเตน เทวาติเทเวน นโรตฺตเมน

อิมํ ปิ พุทฺเธ รตนํ ปฺรณีตํ เอเตน สตฺเยน สุสฺวสฺติ โภตุ

มนุษฺยโต วา อมนุษฺยโต วา ๚๓๚

อิมัสมิม วา โลเก ปะรัสมิม วา ปุนะห์ สวรรเคษุ วา ยัม ระตะนัม ประณีตัม

นะ ตัม สะมัม อัสติ ตะถาคะเตนะ เทวาติเทเวนะ นะโรตตะเมนะ

อิมัม ปิ พุทเธ ระตะนัม ประณีตัม เอเตนะ สัตเยนะ สุสวัสติ โภตุ

มะนุษยะโต วา อะมะนุษยะโต วา ๚๓๚

รัตนะใดเป็นรัตนะอันประณีตในโลกนี้ ในโลกหน้า หรือในสวรรค์ทั้งหลาย รัตนะนั้นยังไม่เสมอเหมือนกับพระตถาตค ผู้เป็นเทวดายิ่งกว่าเทวดา ผู้ประเสริฐสูงสุดยิ่งกว่านระ พุทธรัตนะแม้นี้เป็นรัตนะอันประณีต ด้วยความจริงนี้ ขอความสุขสวัสดีจงมีทั้งจากมนุษย์และอมนุษย์

คาถาที่ 4

[กฺษยํ วิราคํ อมฤตํ ปฺรณีตํ ยทธฺยคาตฺ ศากฺยมุนิะ สมาหิตะ ฯ

น เตน ธรฺเมณ สมมสฺติ กิญฺจิตฺ] อิทํ ปิ ธรฺเม รตนํ ปฺรณีตํ

เอเตน สตฺเยน สุสฺวสฺติ โภตุ มนุษฺยโต วา อมนุษฺยโต วา ๚๔๚

[กษะยัม วิราคัม อะมฤตัม ประณีตัม ยะทัธยะคาต ศากยะมุนิห์ สะมาหิตะห์ ฯ

นะ เตนะ ธรรเมณะ สะมะมัสติ กิญจิต] อิทัม ปิ ธรรเม ระตะนัม ประณีตัม

เอเตนะ สัตเยนะ สุสวัสติ โภตุ มะนุษยะโต วา อะมะนุษยะโต วา ๚๔๚

พระศากยมุนีผู้มีพระทัยตั้งมั่นได้ทรงบรรลุธรรมอันเป็นที่สิ้นกิเลส ปราศจากราคะ เป็น อมตะและประณีต ธรรมชาติใด ๆ ที่เสมอด้วยธรรมนั้นย่อมไม่มี ธรรมรัตนะแม้นี้เป็นรัตนะอันประณีต ด้วยความจริงนี้ ขอความสุขสวัสดีจงมีจากมนุษย์และอมนุษย์

คาถาที่ 5

ยํ พุทฺธเศฺรษฺโฐ ปริวรฺณเย ศุจึ ยมาหุ อานนฺตริยํ สมาธึ

สมาธิโน ตสฺย สโม น วิทฺยเต ฯ อิทํ ปิ ธรฺเม รตนํ ปฺรณีตํ

เอเตน สตฺเยน สุสฺวสฺติ โภตุ มนุษฺยโต วา อมนุษฺยโต วา ๚๕๚

ยัม พุทธะเศรษโฐ ปะริวรรณะเย ศุจิม ยะมาหุ อานันตะริยัม สะมาธิม
สะมาธิโน ตัสยะ สะโม นะ วิทยะเต อิทัม ปิ ธรรเม ระตะนัม ประณีตัม
เอเตนะ สัตเยนะ สุสวัสติ โภตุ มะนุษยะโต วา อะมะนุษยะโต วา ๆ๕ๆ

พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสูงสุดทรงสรรเสริญสมาธิใดว่าเป็นธรรมอันสะอาด และบัณฑิตทั้งหลายกล่าวถึงสมาธิใดว่าให้ผลในเร็วพลัน สมาธิอื่นที่เสมอด้วยสมาธินั้นย่อมไม่มี ธรรมรัตนะแม้นี้เป็นรัตนะอันประณีต ด้วยความจริงนี้ ขอความสุขสวัสดีจงมีจากมนุษย์และอมนุษย์

คาถาที่ 6

เย ปุทฺคลา อษฺฏ สทา ปฺรศสฺตา จตฺวาริ เอตานิ ยุคานิ โภนฺติ
เต ทกฺษิณียา สุคเตน อุกฺตาะ เอตานิ ทินฺนานิ มหตฺผลานิ
อิทํ ปิ สํเฆ รตนํ ปฺรณีตํ เอเตน สตฺเยน สุสฺวสฺติ โภตุ
มนุษฺยโต วา อมนุษฺยโต วา ๆ๖ๆ

เย ปุทคะลา อัษฏะ สะทา ประศัสตา จัตวาริ เอตานิ ยุคานิ โภนติ
เต ทักษิณียา สุคะเตนะ อุกตาห์ เอตานิ ทินนานิ มะหัตผะลานิ
อิทัม ปิ สังเฆ ระตะนัม ประณีตัม เอเตนะ สัตเยนะ สุสวัสติ โภตุ
มะนุษยะโต วา อะมะนุษยะโต วา ๆ๖ๆ

บุคคล 4 พวก และ 4 คู่เหล่าใดเป็นผู้ได้รับการสรรเสริญยกย่องตลอดเวลา บุคคลเหล่านั้น พระสุคตตรัสว่า เป็นผู้ควรแก่ทักษิณาทาน ทานที่ให้แก่ท่านเหล่านั้นย่อมผลมาก สังฆรัตนะแม้นี้เป็นรัตนะอันประณีต ด้วยความจริงนี้ ขอความสุขสวัสดีจงมีจากมนุษย์และอมนุษย์

คาถาที่ 7

สรฺไวว ยสฺย ทรฺศนสํปทาโย ตฺรโย’สฺย ธรฺมา ชหิตา ภวนฺติ
สตฺกายทฤษฺฏิ วิจิกิตฺสิตํ จ ศีลวฺรตํ จาปิ ยทสฺติ กึจิตฺ
อิทํ ปิ สํเฆ รตนํ ปฺรณีตํ เอเตน สตฺเยน สุสฺวสฺติ โภตุ
มนุษฺยโต วา อมนุษฺยโต วา ๆ๗ๆ

สรรไววะ ยัสยะ ทรรศะนะสัมปะทาโย ตระโยสยะ ธรรมา ชะหิตา ภะวันติ
สัตกายะทฤษฏิ วิจิกิตสิตัม จะ ศีละวระตัม จาปิ ยะทัสติ กิญจิต
อิทัม ปิ สังเฆ ระตะนัม ประณีตัม เอเตนะ สัตเยนะ สุสวัสติ โภตุ
มะนุษยะโต วา อะมะนุษยะโต วา ๆ๗ๆ

ผู้ใดถึงพร้อมด้วยความเห็นชอบทั้งหมด ผู้นั้นย่อมละธรรม (สังโยชน์) 3 ได้ คือ สักกายทิฏฐิ (ความเห็นว่าเป็นตัวของตน) วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) และ สีลัพพตปรามาส (การยึดถือศีลพรตโดยสักว่าทำตามกันไปอย่างงมงาย) สังฆรัตนะแม้นี้เป็นรัตนะอันประณีต ด้วยความจริงนี้ ขอความสุขสวัสดีจงมีจากมนุษย์และอมนุษย์

คาถาที่ 8

กึ จาปิ ไศกฺโษ ปฺรกโรติ ปาปํ กาเยน วาจา ยถ เจตสาปิ
อภวฺโย โส ตสฺย นิคูหนาย อภวฺยตา ทฤษฺฏปเทษุ อุกฺตา
อิทํ ปิ สํเฆ รตนํ ปฺรณีตํ เอเตน สตฺเยน สุสฺวสฺติ โภตุ
มนุษฺยโต วา อมนุษฺยโต วา ๆ๘ๆ

กิม จาปิ ไศกโษ ประกะโรติ ปาปัม กาเยนะ วาจา ยะถะ เจตะสาปิ
อะภะวโย โส ตัสยะ นิคูหะนายะ อะภะวยะตา ทฤษฏะปะเทษุ อุกตา
อิทัม ปิ สังเฆ ระตะนัม ประณีตัม เอเตนะ สัตเยนะ สุสวัสติ โภตุ
มะนุษยะโต วา อะมะนุษยะโต วา ๆ๘ๆ

เมื่อพระเสขบุคคลทำบาปกรรมใด ๆ ด้วยกาย ด้วยวาจา หรือด้วยใจ เขาไม่ควรปกปิด บาปกรรมนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แล้วในหนทางที่ชัดเจน สังฆรัตนะแม้นี้เป็นรัตนะอันประณีต ด้วยความจริงนี้ ขอความสุขสวัสดีจงมีจากมนุษย์และอมนุษย์

คาถาที่ 9

ยถา อินฺทฺรกีโล ปฤถิวีสนฺนิศฺริโต สฺยา จตูรฺภิ วาเตหิ อสํปฺรกมฺปิ
ตโถปมํ สตฺปุรุษํ วเทมิ โย อารฺยสตฺยานิ สุเทศิตานิ
คมฺภีร -อรฺถานิ อเวตฺย ปศฺยติ ฯ อิทํ ปิ สํฆ รตนํ ปฺรณีตํ
เอเตน สตฺเยน สฺสฺวสฺติ โภตุ มนุษฺยโต วา อมนุษฺยโต วา ฯ๙ฯ

ยะถา อินทระกีโล ปฤถิวีสันนิศริโต สยา จะตูรภิ วาเตหิ อะสัมประกัมปิ
ตะโถปะมัม สัตปุรุษัม วะเทมิ โย อารยะสัตยานิ สุเทศิตานิ
คัมภีระ -อรรถานิ อะเวตยะ ปัศยะติ อิทัม ปิ สังฆะ ระตะนัม ประณีตัม
เอเตนะ สัตเยนะ สุสวัสติ โภตุ มะนุษยะโต วา อะมะนุษยะโต วา ฯ๙ฯ

เสาเขื่อนที่ฝังลงดินไม่หวั่นไหวเพราะลมจากทิศทั้ง 4 ฉันใด ผู้ที่พิจารณาเห็นอริยสัจ ซึ่งมีเนื้อหาลึกซึ้งอันตถาคตแสดงไว้ดีแล้ว เราเรียกผู้นั้นว่าผู้ไม่หวั่นไหวฉันนั้น สังฆรัตนะแม้นี้เป็นรัตนะอันประณีต ด้วยความจริงนี้ ขอความสุขสวัสดีจงมีจากมนุษย์และอมนุษย์

คาถาที่ 10

เย อารฺยสตฺยานิ วิภาวยนฺติ คมฺภีรปฺรชฺเญน สุเทศิตานิ
กึ จาปิ เต โภนฺติ ภฤศํ ปฺรมตฺตา น เต ภวํา อษฺฏ อุปาทิยนฺติ
อิทํ ปิ สํฆ รตนํ ปฺรณีตํ เอเตน สตฺเยน สฺสฺวสฺติ โภตุ
มนุษฺยโต วา อมนุษฺยโต วา ฯ๑๐ฯ

เย อารยะสัตยานิ วิภาวะยันติ คัมภีระปรัชเญนะ สุเทศิตานิ
กิม จาปิ เต โภนติ ภฤศัม ประมัตตา นะ เต ภะวาม อัษฏะ อุปาทิยันติ
อิทัม ปิ สังฆะ ระตะนัม ประณีตัม เอเตนะ สัตเยนะ สุสวัสติ โภตุ
มะนุษยะโต วา อะมะนุษยะโต วา ฯ๑๐ฯ

พระอริยบุคคลเหล่าใดทำให้แจ่มแจ้งในอริยสัจที่พระศาสดาทรงแสดงไว้ดีแล้วด้วย ปัญญาอันลึกซึ้ง แม้ว่าพระอริยบุคคลเหล่านั้นจะประมาทอย่างแรงกล้า แต่ท่านเหล่านั้นก็ไม่ยึดถือเอาภพทั้งแปด สังฆรัตนะแม้นี้เป็นรัตนะอันประณีต ด้วยความจริงนี้ ขอความสุขสวัสดีจงมีจากมนุษย์และอมนุษย์

คาถาที่ 11

เย ยุกฺตโยคี มนสา สุจฺฉนฺทสา ไนษฺกฺรมฺยิโณ เคาตมศาสนสฺมึ
เต ปฺราปฺติปฺราปฺตา อมฤตํ วิคาหฺย วิมุกฺตจิตฺตา นิรฺวฤตึ ภุํชมานา
อิทํ ปิ สํฆ รตนํ ปฺรณีตํ เอเตน สตฺเยน สฺสฺวสฺติ โภตุ
มนุษฺยโต วา อมนุษฺยโต วา ฯ๑๑ฯ

เย ยุกตะโยคี มะนะสา สุจฉันทะสา ไนษกรัมยิโณ เคาตะมะศาสะนัสมิม
เต ปราปติปราปตา อะมฤตัม วิคาหยะ วิมุกตะจิตตา นิรวฤติม ภุญชะมานา
อิทัม ปิ สังฆะ ระตะนัม ประณีตัม เอเตนะ สัตเยนะ สุสวัสติ โภตุ
มะนุษยะโต วา อะมะนุษยะโต วา ฯ๑๑ฯ

พระอริยบุคคลเหล่าใดเป็นผู้หมั่นประกอบความเพียร มีจิตมุ่งมั่นแต่ในความดี เป็นผู้ สละโลกออกบวชในศาสนาของพระเคาตมะ ท่านเหล่านั้นเมื่อได้บรรลุเป้าหมายสูงสุด บรรลุถึงอมตธรรมและมีจิตหลุดพ้นแล้ว ย่อมได้รับความดับทุกข์ สังฆรัตนะแม้นี้เป็นรัตนะอันประณีต ด้วยความจริงนี้ ขอความสุขสวัสดีจงมีจากมนุษย์และอมนุษย์

คาถาที่ 12

ขีณํ ปุราณํ นโว นตฺถิ สมฺภวํ วิรตฺตจิตฺตายติเก ภวสฺมึ
เต ขีณพีชา อวิรุฬฺหิฉนฺทา นิพฺพนฺติ ธีรา ยถายํ ปทีโป
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ
มนุสฺสโต วา อมนุสฺสโต วา ฯ๑๒ฯ

กษีณัม ปุราณัม นะโว นาสติ สัญจะโย วิมุกตา อายะติเก ภะวัสมิม
เต กษีณะพีชา อะวิรูฒิธรรมา นิรวานติ ธีรา ยะถะ ไตละทีปา
อิทัม ปิ สังเฆ ระตะนัม ประณีตัม เอเตนะ สัตเยนะ สุสวัสติ โภตุ
มะนุษยะโต วา อะมะนุษยะโต วา ฯ๑๒ฯ

พระอริยบุคคลเหล่าใดมีกรรมเก่าหมดสิ้นแล้ว ไม่สั่งสมกรรมใหม่อีก ทั้งเป็นผู้หลุดพ้นแล้วในภพต่อไป ท่านเหล่านั้นเมื่อมีพืชหมดสิ้นแล้ว ไม่มีธรรมที่ทำให้งอกงาม เป็นผู้มีปัญญา ย่อมนิพพาน เหมือนประทีปที่หมดน้ำมันเชื้อเพลิง สังฆรัตนะแม้นี้เป็นรัตนะ อันประเสริฐด้วยความจริงนี้ ขอความสุขสวัสดีจงมีจากมนุษย์และอมนุษย์

คาถาที่ 13

อคฺนิรฺ ยถา ปฺรชฺวลิโต นิษีเท อินฺธนกฺษยา ศามฺยติ เวคชาโต
เอวํวิธํ ธฺยายิโน พุทฺธปุตฺราะ ปฺรชฺญาย ราคานุศยํ คฺรเหตฺวา
อทรฺศนํ มฤตฺยุราชสฺย ยานฺติ อิทํ ปิ สํเฆ รตนํ ปฺรณีตํ
มนุษฺยโต วา อมนุษฺยโต วา ฯ๑๓ฯ

อัคนิร ยะถา ปรัชวะลิโต นิษีเท อินธะนักษะยา ศามยะติ เวคะชาโต
เอวัมวิธัม ธยายิโน พุทธะปุตราห์ ปรัชญายะ ราคานุศะยัม คระเหตวา
อะทรรศะนัม มฤตยุราชัสยะ ยานติ อิทัม ปิ สังเฆ ระตะนัม ประณีตัม
มะนุษยะโต วา อะมะนุษยะโต วา ฯ๑๓ฯ

ไฟที่ลุกโชติช่วงในเวลากลางคืน เมื่อลุกไหม้อย่างหนักแล้วย่อมดับลงเพราะหมดสิ้น เชื้อเพลิงฉันใด พุทธบุตรทั้งหลายผู้มีความเพียรเพ่ง (มีฌาน) ครั้นย่ำยีที่อยู่อาศัย ของราคะด้วยปัญญาแล้วย่อมบรรลุถึงการไม่ต้องพบกับพญามัจจุราชอีก สังฆรัตนะแม้นี้เป็นรัตนะอันประณีต ด้วยความจริงนี้ ขอความสุขสวัสดีจงมีจากมนุษย์ และอมนุษย์

คาถาที่ 14

ครีษฺมาณมาเส ปฺรถเม ไจตฺรสฺมึ วเน ปฺรคุลฺมา ยถ ปุษฺปิตาคฺรา
วาเตริตา เต สุรภึ ปฺรวานฺติ เอวํวิธํ ธฺยายิโน พุทฺธปูตฺราะ
ศีเลนุเปตา สุรภึ ปฺรวานฺติ อิทํ ปิ สํเฆ รตนํ ปฺรณีตํ
เอเตน สตฺเยน สุสฺวสฺติ โภตุ มนุษฺยโต วา อมนุษฺยโต วา ฯ๑๔ฯ

ครีษมาณะมาเส ประถะเม ไจตรัสมิม วะเน ประคุลมา ยะถะ ปุษปิตาครา
วาเตริตา เต สุระภิม ประวานติ เอวัมวิธัม ธยายิโน พุทธะปูตราห์
ศีเลนุเปตา สุระภิม ประวานติ อิทัม ปิ สังเฆ ระตะนัม ประณีตัม
เอเตนะ สัตเยนะ สุสวัสติ โภตุ มะนุษยะโต วา อะมะนุษยะโต วา ฯ๑๔ฯ

พุ่มไม้ในป่ามียอด (ดอก) ผลิบานในเดือนไจตระซึ่งเป็นดือนแรกของฤดูร้อน เมื่อถูกลมพัดย่อมส่งกลิ่นหอมฟุ้งกระจายฉันใด พุทธบุตรทั้งหลายผู้มีความเพียรเพ่ง (มีฌาน) และประกอบด้วยศีลย่อมส่งกลิ่นหอมฉันนั้น สังฆรัตนะแม้นี้เป็นรัตนะอันประณีต ด้วยความจริงนี้ ขอความสุขสวัสดีจงมีจากมนุษย์และอมนุษย์

คาถาที่ 15

ยานีห ภูตานิ สมาคตานิ ภูมฺยานิ วา ยานิ ว อนฺตรีกฺเษ
ไมตฺรีกโรนฺตุ สท มนุษฺยกา ปฺรชา ทิวํ จ ราตฺรึ จ หรนฺติ โว พลึ
ตสฺมาทฺธิ ตํ รกฺษถ อปฺรมตฺตา มาตา ว ปุตฺรํ อนุกมฺปมานา
เอเตน สตฺเยน สุสฺวสฺติ โภตุ มนุษฺยโต วา อมนุษฺยโต วา ฯ๑๕ฯ

ยานีหะ ภูตานิ สะมาคะตานิ ภูมยานิ วา ยานิ วะ อันตะรีกเษ
ไมตรีกะโรนตุ สะทะ มะนุษยะกา ประชา ทิวัม จะ ราตริม จะ หะรันติ โว พะลิม
ตัสมาทธิ ตัม รักษะถะ อะประมัตตา มาตา วะ ปุตรัม อะนุกัมปะมานา
เอเตนะ สัตเยนะ สุสวัสติ โภตุ มะนุษยะโต วา อะมะนุษยะโต วา ฯ๑๕ฯ

ภูต ภูมมเทวดา และอากาศเทวดาเหล่าใดมาประชุมกันในที่นี้ ขอภูตและเทวดา เหล่านั้นจงทำความเมตตาต่อปวงประชาทั้งหลาย พวกเขาจะนำเครื่องพลีไปให้พวกท่านทั้งกลางวันและกลางคืน ฉะนั้น พวกท่านจงรักษามนุษย์ด้วยความไม่ประมาท เหมือนมารดาให้ความอนุเคราะห์บุตรด้วยความจริงนี้ ขอความสุขสวัสดีจงมีจากมนุษย์และอมนุษย์

คาถาที่ 16

วิปศฺยิสฺมี วิศฺวภุวิ กฺรกุจฺฉนฺเท ภามกนกมุนิสฺมี กาศฺยเป
มหายเศ ศากฺยมุนิสฺมี เคาตเม เอเตหิ พุทฺเธหิ มหรฺทฺธิเกหิ
ยา เทวตา สนฺติ อภิปฺรสนฺนา วาฒํ ปิ ตํ รกฺษยนฺตุ จ กโรนฺตุ
สฺวสฺตฺยยนํ มานุษิกปฺรชาเย ตสฺมา หิ ตํ รกฺษถ อปฺรมตฺตา
มาตา ว ปุตฺรํ อนุกมฺปมานา [เอตํ ปิ สํฆ รตนํ ปฺรณีตํ]
เอเตน สตฺเยน สฺุสฺวสฺติ โภตุ มนุษฺยโต วา อมนุษฺยโต วา ฯ๑๖ฯ

วิปัศยิสมิม วิศวะภุวิ กระกุจฉันเท ภามะกะนะกะมุนิสมิม กาศยะเป
มะหายะเศ ศากยะมุนิสมิม เคาตะเม เอเตหิ พุทเธหิ มะหรรทธิเกหิ
ยา เทวะตา สันติ อะภิประสันนา วาฒัม ปิ ตัม รักษะยันตุ จะ กะโรนตุ
สวัสตยะยะนัม มานุษิกะประชาเย ตัสมา หิ ตัม รักษะถะ อะประมัตตา
มาตา วะ ปุตรัม อะนุกัมปะมานา [เอตัม ปิ สังฆ ระตะนัม ประณีตัม]
เอเตนะ สัตเยนะ สุสวัสติ โภตุ มะนุษยะโต วา อะมะนุษยะโต วา ฯ๑๖ฯ

ขอให้เทวดาทั้งหลายผู้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธเจ้าผู้มีอำนาจยิ่งใหญ่เหล่านี้ คือ พระวิปัสยิน พระวิศวภูวิ พระกระกุจฉันทะ พระภามกนกมุนี พระกาศยปะ และพระเคาตมศากยมุนี ผู้มียศยิ่งใหญ่ จงเฝ้ารักษามนุษย์อย่างเข้มแข็ง จงทำความสุขสวัสดีให้แก่มนุษย์และหมู่สัตว์ เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลายจงรักษามนุษย์ด้วย ความไม่ประมาท เหมือนมารดาให้ความอนุเคราะห์บุตร (สังฆรัตนะแม้นี้เป็นรัตนะอันประณีต) ด้วยความจริงนี้ ขอความสุขสวัสดีจงมีจากมนุษย์และอมนุษย์

คาถาที่ 17

โย ธรฺมจกฺรํ อภิภูย โลกํ ปฺรวรฺตยติ สรฺวภูตนุกมฺปิตํ
เอตาทฤศํ เทวมนุษฺยเศฺรษฺฐํ พุทฺธํ นมสฺยามิ สุสฺวสฺติ โภตุ
ธรฺมํ นมสฺยามิ สุสฺวสฺติ โภตุ สํฆํ นมสฺยามิ สุสฺวสฺติ โภตุ
มนุษฺยโต วา อมนุษฺยโต วา ฯ๑๗ฯ

โย ธรรมะจะกรัม อะภิภูยะ โลกัม ประวรรตะยะติ สรรวะภูตะนุกัมปิตัม
เอตาทฤศัม เทวะมะนุษยะเศรษฐัม พุทธัม นะมัสยามิ สุสวัสติ โภตุ
ธรรมัม นะมัสยามิ สุสวัสติ โภตุ สังฆัม นะมัสยามิ สุสวัสติ โภตุ
มะนุษยะโต วา อะมะนุษยะโต วา ฯ๑๗ฯ

ข้าพเจ้าขอนมัสการพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่เทวดาและมนุษย์ ผู้ทรงชนะโลก แล้วหมุนวงล้อแห่งธรรมให้เป็นไปเพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลกทั้งปวงเช่นนั้น ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิด ข้าพเจ้าขอนมัสการพระธรรม ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิด

ข้าพเจ้าขอนมัสการพระสงฆ์ ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิดจากมนุษย์และอมนุษย์

จบ สวัสตยยนคาถา (“มหาวัสตุอวทาน” ฉบับแปลไทย เล่ม 1 เล่ม 2 และเล่ม 3)

3. ตำนานรัตนสูตร

พระสูตรนี้มีเนื้อความว่า ครั้งหนึ่งพระนครไพศาลี หรือเวสาลีอันไพบูลย์ไปด้วยขัตติยะตระกูล มีพระเจ้าลิจฉวีเป็นประธานแก่ขัตติยะตระกูลทั้งปวง บังเกิดทุพภิกขภัยข้าวแพงฝนแล้ง ข้าวกล้าตายฝอย คนยากจน ทั้งหลายพากันล้มตายเป็นอันมาก เมื่อตายแล้วก็พากันเอาศพไปทิ้งไว้นอกพระนคร กลิ่นอสุภะได้เหม็นตลบไปทั่วบริเวณนั้น กาลนั้นหมู่อมนุษย์ทั้งหลายก็เข้าไปสู่พระนคร อหิวาตกโรคก็เกิดขึ้น ทำให้ชาวพระนครล้มตายอีกเป็นอันมาก เหตุด้วยบ้านเมืองปฏิกูลไปด้วยกเหวรากซากอสุภะ ครั้งนั้นกล่าวกันว่า พระนครไพศาลี ประกอบไปด้วยภัย 3 ประการ คือ

3.1 ทุพภิกขภัย ข้าวแพง มนุษย์ตายด้วยอดอาหาร

3.2 อมนุษย์ภัยเบียดเบียน ตายด้วยภัยแห่งอมนุษย์

3.3 โรคภัย ตายด้วยโรคต่าง ๆ มีอหิวาตกโรค เป็นต้น

ชาวพระนครจึงพากันไปเฝ้าบรมกษัตริย์ทูลว่า แต่ก่อนมาภัยนี้ยังไม่เคยมี ที่มาเกิดขึ้นครั้งนี้เป็นเพราะพระองค์มิได้ตั้งอยู่ในธรรม บรมกษัตริย์ก็ทรงอนุญาตให้ชาวพระนครตรวจดูราชกิจของพระองค์ ก็ไม่สามารถที่จะกล่าวได้ว่า สิ่งที่บรมกษัตริย์ได้ประพฤติไม่เป็นธรรม จึงพากันคิดว่า จะระงับภัยอันนี้โดยหาผู้ประเสริฐเลิศโลกมาระงับ บางคนกล่าวว่าควรนิมนต์ เดียรถีย์ บางคนกล่าวว่า ควรนิมนต์ พระพุทธเจ้า ในที่สุดทุกฝ่ายสรุปความเห็นตรงกันให้เชิญเสด็จพระพุทธเจ้าจากกรุงราชคฤห์ให้ระงับภัยในพระนครเวสาลี แล้วจึงจัดเครื่องบรรณาการมอบให้พระเจ้าลิจฉวี 2 พระองค์เป็นประธาน นำเครื่องราชบรรณาการไปถวายพระเจ้าพิมพิสาร ขอให้พระองค์ทรงอนุญาตให้เชิญเสด็จพระพุทธเจ้าไปยังนครเวสาลี พระเจ้าพิมพิสารจึงรับสั่งให้ พระเจ้าลิจฉวีไปนิมนต์พระพุทธเจ้าตามความประสงค์ พระพุทธเจ้ารับนิมนต์ของพระเจ้าลิจฉวีแล้ว ก็เสด็จไปเมืองเวสาลี พร้อมด้วยพระสาวก 500 รูป ระหว่างทางที่เสด็จทรงพระดำเนินไปพระนครเวสาลีนั้น พระราชาและชาวพระนครหมู่อมรพรหมินทร์กระทำการสักการะด้วยโรยทรายและดอกไม้ของหอมตามมรรคา และยกฉัตรกั้นแสงพระสุริยา ธงผ้าและของทิพย์นานาประการ สรรพอาหารมีรสเลิศนำมาถวาย อนึ่ง ระหว่างพระนคร เมื่อพระบรมครูเสด็จถึงที่นั้น ได้ลงสู่นาวาข้ามคงคาไป พญานาคที่อยู่ในคงคาก็มากระทำสักการะบูชาด้วย ระยะทางจากกรุงราชคฤห์ถึงพระนครเวสาลีประมาณ 8 โยชน์เศษ สมเด็จพระบรมครูเสด็จรอนแรมไปตามระยะทาง 8 วัน จึงถึงพระนครเวสาลี

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จถึงเขตพระนครเวสาลี ฝนห่าใหญ่ก็ตกลงมาจนท่วมถึงเข่า พัดพาเอาซากอสุภะทั้งปวงลอยไปสู่คงคาสิ้น เมื่อถึงพระนครเวสาลีพระอินทร์และเทพยดาผู้มีศักดิ์ใหญ่ก็มาคอยเฝ้าพระพุทธเจ้า ฝ่ายฝูงอมนุษย์ทั้งหลายเห็นท้าวสหัสสเนตรก็พาหนีกันไปเป็นอันมาก เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จถึงประตูพระนครเวสาลีแล้ว จึงมีพระพุทธฎีกาตรัสเรียกพระอานนท์ว่า ดูก่อนอานนท์ เธอเรียนเอารัตนสูตรนี้ แล้วจงถือเอาเครื่องพลีกรรมเที่ยวไปในระหว่างแห่งกำแพงทั้งสามชั้นแล้ว จงสวดซึ่งรัตนสูตรปริตรนี้ เมื่อเรียนได้แล้ว ก็ถือเอาบาตรนั้นของสมเด็จพระบรมครูเที่ยวประพรมน้ำ สาดน้ำไปทั่วพระนคร อมนุษย์ทั้งหลายที่ยังมิได้หนีไป ในกาลครั้งนั้น ก็พากันหนีไปสิ้น ชาวพระนครก็ปราสจากโรคภัยเบียดเบียน

พระพุทธเจ้า จึงทรงตรัสเทศนารัตนสูตรโปรดท้าวสักกรินทร์เทวราชกับหมู่เทพยนิกรทั้งหลาย ฝ่ายมนุษย์มีพระเจ้าลิจฉวีและชนชาวพระนครเป็นอันมาก กาลเมื่อจบพระธรรมเทศนาลง ความเจริญสิริสวัสดิ์ก็บังเกิดแก่ราชตระกูลและชนชาวพระนคร อุปัทวันตรายทั้งปวงก็ระงับสิ้นจำนวนสรรพสัตว์แปดหมื่นสี่พัน ก็ได้ตรัสรู้ธรรมาภิสมัยและมรรคผลตามควรแก่วาสนาบารมีที่ได้สร้างมา

ในกาลครั้งนั้น สมเด็จอมรินทร์ทรงจินตนาการว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอาศัยซึ่งคุณพระรัตนตรัย แล้วประกอบสัจจวจนะกระทำให้ชาวพระนครถึงซึ่งความเจริญปราศจากอุปัทวันตรายทั้งปวงจำอาตมาจะอาศัยซึ่งพระรัตนตรัยแล้วกล่าวให้เป็นคุณบ้าง เมื่อทรงดำริฉะนี้แล้วก็กล่าวพระคาถาสามพระคาถาว่า ยานีธะ ภูตานิ สะมาคะตานิ ฯลฯ ตะถาคะตัง เทวะมนุสสะปูชิตัง สังฆัง นะมัสสามะ สุวัตถิ โหตุ ความว่า เทวดาทั้งหลายที่เป็นภุมมเทวดาบังเกิดในภูมิประเทศก็ดี เทวดาที่อยู่ในอากาศวิมานก็ดี เราทั้งหลายนมัสการพระพุทธเจ้าอันเสด็จมาสู่พุทธภูมิพร้อมด้วยอัจฉริยอัพภูตธรรมเหมือนพระธรรมด้วยพระพุทธเจ้าแต่ปางก่อน พระธรรมอันมาสู่พระพุทธสันดานเหมือนพระธรรมอันมาสู่พระพุทธสันดานแต่ก่อน พระสงฆ์อันมาสู่อริยชาติเหมือนด้วยพระสงฆ์แต่ก่อน อันหมู่เทพนิกรและ

มนุษย์ทั้งหลายกระทำสักการบูชา ขอความสวัสดีจงมีแก่หมู่มนุษย์พุทธบริษัททั้งปวงเถิด ครั้นกล่าวพระคาถานี้แล้ว ถวายนมัสการลาพาเทพบริวารกลับไป ด้วยเหตุนี้คาถาของท้าวสักกะจึงได้ใช้สวดอยู่ข้างท้ายพระปริตรนี้ด้วย

เมื่อหมู่อมรกลับไปแล้ว พระผู้มีพระภาคยังได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนารัตนสูตรโปรดชาวพระนครอีก 6 วัน และทรงประทับอยู่ในพระนครเวสาลีประมาณ 15 วัน จึงเสด็จกลับ ระหว่างเมื่อเสด็จกลับถึงฝั่งคงคา พญานาคที่อยู่ในคงคาได้นิมิตนาวาพิเศษมาคอยอยู่ที่ท่าน้ำ ทูลอาราธนาพระพุทธเจ้ากับพระสาวก 500 รูป ลงสู่นาวาไปนาคพิภพ พระผู้มีพระภาครับอาราธนาเสด็จไปยังนาคพิภพพร้อมด้วยพระสาวก 500 รูป ได้ทรงแสดงธรรมเทศนาโปรดนาคทั้งหลายตลอดราตรียันรุ่งแล้ว จึงเสด็จกลับยังกรุงราชคฤห์ มนุษย์และเทวดาก็ทรงกระทำสักการะบูชายิ่งกว่าเมื่อคราวเสด็จไป

4. บทสวดรัตนสูตร ขจัดภัยพิบัติและโรคร้าย พบเจอแต่ความสงบสุข

4.1 ที่มาบทสวดรัตนสูตร

ตามความเชื่อในสมัยโบราณเชื่อว่าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใช้บทสวดรัตนสูตรเพื่อขจัดปัดเป่าภัยจากโรคระบาด ภัยความอดอยากของประชาชนเพราะฝนแล้ง และภัยจากเหล่าอมนุษย์เบียดเบียนที่เกิดขึ้นในกรุงเวสาลี พุทธศาสนิกชนจึงถือยึดถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อมา

อีกความเชื่อเล่าว่าบทสวดรัตนสูตรเป็นพระสูตรที่พระอานนท์ได้ร่ำเรียนจากพระพุทธองค์โดยตรง เพื่อใช้สวดขจัดปัดเป่าภัยพิบัติที่เกิดกับชาวกรุงเวสาลี ซึ่งพระพุทธองค์ทรงแนะนำให้พระอานนท์น้อมนำคุณของพระรัตนตรัยทั้ง 3 คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ก่อน เพื่ออานุภาพที่แกร่งกล้าในการขจัดปัดเป่าทุพภิกขภัย โรคภัย และอมนุสภัยทั้งหลาย

4.2 อานิสงส์ของการสวดบทรัตนสูตร

อานิสงส์ของการสวดบทสวดรัตนสูตรคือ ขจัดภัยปัดเป่าพิบัติร้ายแรงได้ ไม่ว่าจะเป็นทุพภิกขภัย (ภัยจากความอดอยาก), โรคภัย (ภัยจากโรคระบาด) และอมนุสภัย (ภัยจากอมนุษย์) นอกจากนี้ ตามความเชื่อยังสามารถช่วยป้องกันโจรผู้ร้าย เคราะห์กรรม สัตว์ร้าย ภัยธรรมชาติ รวมถึงอุปสรรคอันตรายได้ทั้งปวง เสริมความเป็นสิริมงคล พบเจอแต่ความโชคดีสุขสงบแทน

4.3 บทสวดมนต์รัตนสูตรควรสวดกี่จบ

หลาย ๆ คนอาจจะเกิดความสงสัยว่าบทสวดรัตนสูตรควรสวด 3 จบหรือ 9 จบ แต่ความจริงแล้วนั้นการสวดมนต์ไม่มีข้อกำหนดจำนวนครั้ง เพียงแต่คนนิยมสวด 3 จบ เพราะเชื่อว่าเป็นตัวแทนของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และนิยมสวด 9 จบ เพราะเป็นเลขมงคล เสริมความเป็นสิริมงคลให้กับชีวิตยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีกนั่นเอง สำหรับบทสวดมนต์รัตนสูตรเป็นอีกหนึ่งที่พึ่งและที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ะบุคคล สุดท้ายแล้วในช่วงที่ประเทศไทยกำลังเผชิญโรคระบาดโควิด-19 นอกจากสวดบทสวดรัตนสูตรแล้ว ขอแนะนำว่าอย่าลืมดูแลสุขภาพของตนเอง หมั่นล้างมือบ่อย ๆ พักผ่อนให้เพียงพอด้วยนะคะ เราจะต้องผ่านวิกฤตโรคระบาดนี้ไปด้วยกันได้แน่นอน

5. ทำไมต้องสวดบทรัตนสูตร ในสถานการณ์ COVID–19 ระบาด!

จากไวรัสสายพันธุ์ใหม่ที่กำลังระบาดรุนแรงในตอนนี้ รัฐบาลได้ออกมาประกาศให้มีการสวดมนต์ต้านไวรัสโควิด-19 กันอย่างจริงจังในวันพุธที่ 25 มีนาคม 2563 นี้ เพื่อเป็นหนึ่งในสิ่งที่ช่วยยึดเหนี่ยวและเยียวยาจิตใจ โดยคนส่วนใหญ่ได้ออกมาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ในหลากหลายมุม เช่น สวดแล้วช่วยให้สถานการณ์ดีขึ้นจริงหรืองมงายไปไหมเกิดสวดแล้วยังออกไปเที่ยวเล่นจะไม่ติดจริงหรือ บ้าหรือเปล่าโรคระบาดแต่ใช้บทสวดมาช่วยระงับ ฯลฯ ว่าแต่มีใครรู้หรือไม่ว่า ที่จริงแล้วบทสวด "รัตนสูตร" มีความสำคัญและที่มาอย่างไร ?

บทสวด "รัตนสูตร" หรือคาถาขจัดโรคภัย ที่ใช้ในการสวดงานมงคลต่าง ๆ สวดไล่ความอัปมงคล ล้างโรคภัยอันตรายต่าง ๆ เป็นบทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย โดยมีที่มาจากในสมัยหนึ่งครั้งพุทธกาลนครเวสาลี เกิดเหตุทุพภิกขภัย คือมีปัญหาข้าวยากหมากแพง เกิดความแห้งแล้ง อดอยาก มนุษย์ล้มตายกันมากมาย พวกอมนุษย์จึงเข้า

มากินซากศพมนุษย์ที่ล้มตาย เรียกว่าอมนุษย์ภัย และพยาธิภัยคือมีโรคภัยไข้เจ็บ โรคระบาด เมื่อมนุษย์ล้มตายกันเป็นจำนวนมาก ในครั้งนั้นเจ้าผู้ปกครองนครจึงประชุมกันแล้วจึงทูลเชิญอารทธนาพระพุทธเจ้าให้เสด็จมาเพื่อโปรดคนในนครเวสาลี เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดชาวนครเวสาลี บรรดามหาเมฆก็ตั้งขึ้นในทิศทั้ง 4 ฝนตกจนทำให้เกิดน้ำท่วม พัดพาเอาซากศพที่ตายเกลื่อนกลาดในนครเวสาลีไหลลงไปในแม่น้ำคงคาจนหมดสิ้น แล้วโปรดให้พระอานนท์สวดรัตนปริตร ซึ่งเป็นบทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย แล้วนำน้ำมนต์ไปปะพรมทั่วพระนคร ในขณะที่พระอานนท์สวดพระปริตร พวกอมนุษย์ก็ออกไปจากพระนครเวสาลี หลังจากนั้นชาวนครเวสาลีก็ทำบุญตลอด 7 วัน แล้วภัยอันตรายต่าง ๆ ก็หมดสิ้นไป เข้าสู่ภาวะปกติ ท่านที่ได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าต่างพากันบรรลุธรรมเป็นอันมากในครั้งนี้

บทสวดเจ็ดตำนาน “รัตนสูตร” (วิ. มหา. 2/305/211)

ยานีธะ ภูตานิ สะมาคะตานิ ภุมมานิ วา ยานิวะ อันตะลิกเข

เหล่าภูตทั้งหลาย ทั้งที่อยู่ ณ ภาคพื้นก็ดี ทั้งที่อยู่ในอากาศก็ดี ที่มาชุมนุมกันอยู่ ณ สถานที่นี้ก็ดี

สัพเพ วะ ภูตา สุมะนา ภะวันตุ

ขอหมู่ภูตทั้งปวงนั้น จงเป็นผู้มีใจดีเถิด

อะโถปิ สักกัจจะ สุณันตุ ภาสิตัง

และเชิญฟังคำสดุดีพระรัตนตรัย อันข้าพเจ้ากล่าว โดยเคารพเถิด

ตัสมา หิ ภูตา นิสาเมถะ สัพเพ

ดูก่อนภูตทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล ท่านทั้งหลายทั้งปวงจงฟังข้าพเจ้าเมตตัง

กะโรถะ มานุสิยา ปะชายะ

ขอท่านทั้งหลาย จงกระทำเมตตาจิต ในประชาชาวมนุษย์เถิด

ทิวา จะ รัตโต จะ หะรันติ เย พะลิง

ซึ่งเขาทั้งหลาย ทำเทวตาพลีอยู่ ทั้งกลางวันกลางคืน

ตัสมา หิ เน รักขะถะ อัปปะมัตตา ฯ

เพราะเหตุนั้นแล ท่านทั้งหลาย จงเป็นผู้ไม่ประมาท ช่วยคุ้มครองรักษาเขาเหล่านั้นด้วยเถิด

(ซ้ำ) ยังกิญจิ วิตตัง อิธะ วา หุรัง วา**

ทรัพย์อย่างใดอย่างหนึ่งในโลกนี้ หรือในโลกอื่น

สัคเคสุ วา ยัง ระตะนัง ปะณีตัง

หรือรัตนะอันใดอันสูงค่า ในสรวงสวรรค์

นะ โน สะมัง อัตถิ ตะถาคะเตนะ

ทรัพย์หรือรัตนะนั้น ๆ ที่จะเสมอด้วยพระตถาคตเจ้า ไม่มีเลย

อิทัมปิ พุทเธ ระตะนัง ปะณีตัง

ข้อนี้ จัดเป็นรัตนะคุณอันสูงส่ง ในพระพุทธเจ้า

เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดี จงบังเกิดมีเถิด

ขะยัง วิราคัง อะมะตัง ปะณีตัง, ยะทัชฌะคา สักยะมุนี สะมาหิโต

พระศากยมุนีเจ้า ทรงมีพระหฤทัยดำรงมั่น ได้บรรลุธรรมอันใด เป็นที่สิ้นกิเลส เป็นที่สิ้นราคะ เป็นอมตะอย่างแท้จริง

นะ เตนะ ธัมเมนะ สะมัตถิ กิญจิ

สิ่งใด ๆ ที่เสมอด้วยพระธรรมนั้น ย่อมไม่มี

อิทัมปิ ธัมเม ระตะนัง ปะณีตัง

ข้อนี้ จัดเป็นรัตนะคุณอันสูงส่ง ในพระธรรม

เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดี จงบังเกิดมีเถิด
ยัมพุทธะเสฏโฐ ปะริวัณณะยี สุจิง
พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดทรงสรรเสริญสมาธิว่าเป็นธรรมอันสะอาด
สะมาธิมานันตะริกัญญะมาหุ
บัณฑิตทั้งหลาย กล่าวว่าสมาธิเป็นคุณธรรมอันให้ผลโดยลำดับสม่ำเสมอ
สะมาธินา เตนะ สะโม นะ วิชชะติ
คุณธรรมอื่น ที่เสมอด้วยสมาธินั้น ย่อมไม่มี
อิทัมปิ ธัมเม ระตะนัง ปะณีตัง
ข้อนี้ จัดเป็นรัตนะคุณอันสูงส่ง ในพระธรรม
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ
ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดี จงบังเกิดมีเถิด
เย ปุคคะลา อัฏฐะ สะตัง ปะสัตถา
บุคคลเหล่าใด นับเรียงองค์ได้เป็น 8
จัตตาริ เอตานิ ยุคานิ โหนติ
นับเป็นคู่ได้ 4 คู่ อันสัตบุรุษทั้งหลายสรรเสริญแล้ว
เต ทักขิเณยยา สุคะตัสสะ สาวะกา
บุคคลเหล่านั้น เป็นสาวกของพระสุคตเจ้า เป็นผู้ควรรับทักษิณาทาน
เอเตสุ ทินนานิ มะหัปผะลานิ
ท่านทั้งหลาย ที่บุคคลถวายในท่านเหล่านั้น ย่อมมีผลเป็นอันมาก
อิทัมปิ สังเฆ ระตะนัง ปะณีตัง
ข้อนี้ จัดเป็นรัตนะคุณอันสูงส่ง ในพระสงฆ์
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ
ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดี จงบังเกิดมีเถิด (องฺ. จตุกฺก. 21/34/44)

6. บทสรุป

บทสวดรัตนสูตร หรือ “ระตะนะสุตตัง” เป็นการพรรณาสรรเสริญคุณของพระรัตนตรัย ให้เกิดเป็นอานุภาพ ขจัดภัยพิบัติทั้งมวล ขับไล่เสนียดจัญไร โรคภัยไข้เจ็บ เป็นพระสูตรที่พระอานนท์รับการถ่ายทอดมาจากพระพุทธเจ้า เพื่อใช้สวดขจัดปัดเป่าภัยพิบัติร้ายแรงทั้งหลายที่เกิดขึ้น เพื่อโปรดชาวกรุงเวสาลีให้รอดพ้นจากโรคระบาดอหิวาตกโรค ปัดเป่าภยันตรายทั้งหลายทั้งปวงที่กำลังรุมเร้า และเผชิญกับความอดอยากเพราะฝนแล้ง จนผู้คนล้มตายเกลื่อนกลาดเป็นจำนวนมาก ต้องนำศพไปทิ้งนอกเมือง

พระพุทธเจ้าจึงทรงแนะนำให้พระอานนท์เถระ รำลึกถึงคุณพระรัตนะ ทำสัจกิริยาประพรมน้ำพระพุทธมนต์ให้เกิดความสุขสวัสดีแก่ชาวกรุงเวสาลี และด้วยอานุภาพแห่งพระรัตนสูตรนี้ ภัยพิบัติร้ายแรงได้ระงับลงอย่างฉับพลัน ปัจจุบันนิยมสวดรัตนสูตรทุกครั้งที่มีการทำน้ำพระพุทธมนต์ ทั้งยังมีอานุภาพป้องกันจากโจรผู้ร้าย นายผู้ปกครอง อาวุธ เคราะห์กรรม สัตว์ร้าย ภัยธรรมชาติ และพ้นจากอุปสรรคอันตรายทั้งหลาย

สำหรับเนื้อหาของบทสวดรัตนสูตร เพื่อความร่มเย็นในชีวิต เป็นการกล่าวถึงคุณพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ แบ่งเป็น 3 ส่วน โดยส่วนแรกการประกาศให้เหล่าภูตคุ้มครองรักษาพวกมนุษย์ ที่นำเครื่องพลีกรรมมาบวงสรวงทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน ส่วนที่ 2 บรรยายคุณพระรัตนตรัย โดยเฉพาะคุณของพระสงฆ์ เป็นผู้ประกอบด้วยศีล มีใจมั่นคง ไม่มีกามกิเลส ไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม และมีพระนิพพานอันเป็นอมตะ และส่วนที่ 3 ประกาศให้ภูตทั้งหลาย จงนมัสการพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ และอำนวยพรให้สรรพสัตว์เหล่านี้มีความสวัสดีใครเป็นชาวพุทธและชอบสวดมนต์ ภาวนา สร้างบารมี เป็นที่ทราบกันดีว่าช่วงประเทศไทยกำลังเผชิญสถานการณ์วิกฤติเกี่ยวกับโรคระบาดโควิด-19 ทำให้หลาย ๆ หน่วยงานเชิญชวนให้ร่วมกันสวดบทสวดรัตนสูตร

เนื่องจากบทสวดดังกล่าวมีอานุภาพแรงกล้า จึงไม่รอช้า นำบทสวดรัตนสูตร ขจัดภัยพิบัติและโรคร้าย พบเจอแต่ความสงบสุข มาฝากให้เพื่อน ๆ ได้สวดมนต์กัน เพราะนอกจากจะขจัดภัยพิบัติ โรคร้าย และภัยจากอมนุษย์แล้ว ยังเสริมความเป็นสิริมงคลให้ชีวิตพบเจอแต่ความสุขด้วย

7. บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฏก 2500**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____________. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 21, 25**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____________. (2532), **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอฏฺฐกถา.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิญญาณ.

สำเนียง เลื่อมใส (แปล) (2553). **มหาวัสตุอวทาน เล่ม 1.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิสันสกฤตศึกษา ในพระราชูปถัมภ์ฯ.

_____________. (2557). **มหาวัสตุอวทาน เล่ม 2.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิสันสกฤตศึกษา ในพระราชูปถัมภ์ฯ.

_____________. (2561). **มหาวัสตุอวทาน เล่ม 3.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิสันสกฤตศึกษา ในพระราชูปถัมภ์ฯ.

พุทธวิถีไทยสู่ชุมชนคุณธรรม
Thai Buddhist Ways to Virtue Community

พระปลัดบุญช่วย ฐิตจิตฺโต (ยังสามารถ)[1]
Phrapalad Boonchuay Thitacitto (Yangsamart)
พระครูสังฆรักษ์รักษ์ สิริเมธี
Phrakhru Sangkharakrak Sirimethi
พระครูธรรมธรศุภณัฐ มหาปญฺโญ
Phrakhru Thammathonsuphanat Mahapanyo
พระสราวุฒิ ปณฺฑิตธมฺโม (ปุริโสตะโย)
Phra Sarawoot Panthitadhammo (Purisotayo)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเป็นการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลักการ วัตถุประสงค์ และการบริหารจัดการ เพื่อศึกษา ส่งเสริมให้ชุมชนคุณธรรมเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านหลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประเพณี วิถีวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม และนำไปปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยในปัจจุบัน ให้วัด ศาสนสถาน ชุมชน และสถานศึกษา เป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็ก เยาวชนและประชาชนทั่วไปให้เด็ก เยาวชนและประชาชนทั่วไปที่เข้าร่วมกิจกรรมได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและนำหลักธรรมทางศาสนา มาปรับใช้ในการพัฒนาจิตใจอย่างมีเหตุมีผลในการดำรงชีวิตพัฒนาคนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ใช้คุณธรรมและสติปัญญาในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาชุมชน พัฒนาสังคม และพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญวัฒนาถาวร โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นสถานที่จัดกิจกรรมบ่มเพาะ กล่อมเกลา ให้ความรู้ด้านศีลธรรม จรรยา ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามแก่เด็ก เยาวชน และประชาชน เพื่อให้เป็นคนดีมีศีลธรรม คุณธรรม ดังนั้นวัดจึงเปรียบเสมือนแหล่งรวบรวมสร้างวัฒนธรรม ค่านิยมที่ดีงามแก่คนในสังคมมาช้านานและกลายเป็นแนวทางในการกำหนดแบบแผนพฤติกรรม บรรทัดฐานของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
คำสำคัญ: พุทธวิถีไทย, ชุมชนคุณธรรม

Abstract

academic articles It presents the concept of principles, objectives and management. To study and promote the moral community to be the center of promoting learning on religious principles Philosophy of sufficiency economy, traditions and good Thai culture and apply it to the development of quality of life appropriately in accordance with the current economic and social conditions of Thailand. Temples, religious places, communities and educational institutions are important mechanisms for promoting morality. ethics for children youth and the general public to children Youth and the general public who participated in the activities embraced the philosophy of sufficiency economy and applied religious principles. to be adapted for rational mental development in living, developing people to be people with quality in both physical and mental health; using morals and intellect in life for self-development and working together for community

[1]อาจารย์ประจำ คณะศาสนาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: phraboonchuay2522@gmail.com

development, social development, and Develop the nation to prosper in Watthana permanently with the temple as the center of the mind It is a place to organize activities for cultivating, nurturing, and imparting knowledge on morals, ethics, and good cultural traditions for children, youth and people in order to be good people with morals and virtues. Good values have been given to people in society for a long time and have become a guideline for defining behavioral patterns. norms of Thai people from the past to the present
Keywords: Thai Buddhism, Moral Community

บทนำ

การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม สู่สังคมคุณธรรมที่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการที่อยู่ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี สู่สังคมคุณธรรมที่มั่นคงมั่งคั่งและยั่งยืน ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการที่อยู่ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เพื่อให้เป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 – 2564 ของรัฐบาล โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงการพัฒนาที่ยั่งยืน และคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา อีกทั้งยังเป็นนโยบายที่สำคัญของกระทรวงวัฒนธรรม ด้วย กล่าวคือ ในกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” (ราชกิจจานุเบกษา, 2559) เพื่อให้คนไทยมีความสุข สำหรับกระทรวงวัฒนธรรมได้กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ โดยมีวิสัยทัศน์ “วัฒนธรรมไทยเข้มแข็งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคน สังคมและเศรษฐกิจของ (กรมการศาสนา, 2559)

วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นสถานที่จัดกิจกรรมบ่มเพาะ กล่อมเกลา ให้ความรู้ด้านศีลธรรม จรรยา ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามแก่เด็ก เยาวชน และประชาชน เพื่อให้เป็นคนดีมีศีลธรรม คุณธรรม ดังนั้น วัดจึงเปรียบเสมือนแหล่งรวบรวมสร้างวัฒนธรรม ค่านิยมที่ดีงามแก่คนในสังคมมาช้านานและกลายเป็นแนวทางในการกำหนดแบบแผนพฤติกรรม บรรทัดฐานของคนไทยดังนั้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันปัจจุบันมีการนำพลังบ้าน วัด โรงเรียน และราชการ “บวร” ซึ่งเป็น 3 องค์กรหลักในชุมชนมาเป็นกลไกในการพัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง โดยให้ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหาของชุมชนซึ่งต่างมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาให้เป็นชุมชนคุณธรรม โดยโรงเรียนมีบทบาทในการสร้างเยาวชนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ขณะเดียวกันชุมชนก็มีบทบาทและความสำคัญต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน ทั้งในแง่ของการเป็นแหล่งเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมของสังคม และวัดก็มีบทบาทหน้าที่ ที่จะให้การอบรมกล่อมเกลาสมาชิกในชุมชน ดังนั้น บวร คือ บ้าน วัด โรงเรียน จึงเป็นองค์กรในพื้นที่ ที่มีความสำคัญที่ได้ร่วมพัฒนาคนไทยสืบทอดมาอย่างยาวนาน ทำให้คนไทยคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น สร้างมโนสำนึกความดีงาม สามารถอยู่ในสังคมและประกอบสัมมาชีพอย่างเป็นสุขและยั่งยืน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ, 2560)

ชุมชนคุณธรรม เป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านหลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประเพณี วิถีวัฒนธรรมไทยที่ดีงามและนำไปปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยในปัจจุบัน จากวิกฤติการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในประเทศไทยและอีกหลายประเทศทั่วโลก ได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจและสังคมในวงกว้าง ประชาชนทุกภูมิภาคทั่วประเทศไทย ได้รับผลกระทบจากวิกฤติการณ์ดังกล่าว ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ตามปกติ ขาดรายได้ เป็นระเวลาต่อเนื่องและยาวนาน ทำให้รัฐบาลต้องมีการฟื้นฟู เยียวยา สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ และรายได้เป็นการเร่งด่วน เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศต่อไป (กรมการศาสนา, 2559)

พุทธวิถีไทย

ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติไทยและรากฐานสำคัญของวัฒนธรรม เป็นองค์ความสามัคคี เป็นสถาบันคู่ชาติและพระมหากษัตริย์ เป็นแหล่งหล่อหลอมเอกลักษณ์ของชาติ เป็นเครื่องมือการ

แก้ปัญหาและการพัฒนาชาติ ความเป็นสถาบันพระพุทธศาสนา พระรัตนตรัย วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หลักศาสนพิธีและรูปแบบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะ รูปแบบและมิติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของสังคมไทย วัดและพระสงฆ์ไทย องค์กรทางพระพุทธศาสนา การจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย การส่งเสริมและการคุ้มครองพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา พระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนไทยที่มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา และมีการนำหลักธรรมไปประยุกต์เข้ากับวิถีชีวิตของคนไทยในแต่ละภูมิภาค ตลอดจนการนำหลักธรรมคำสั่งสอนมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชาติ

กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนา เพื่อบ่มเพาะคุณธรรมจริยธรรมให้เด็กและเยาวชน นำศาสตร์พระราชา “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาพัฒนาคุณภาพชีวิต สืบสานประเพณีอันดีงาม รวมทั้งส่งเสริมวัด/ศาสนสถาน เป็นศูนย์รวมใจร่วมเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เพื่อให้ศาสนสถานเปิดพื้นที่เป็นพื้นที่สร้างสรรค์ของชุมชน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชน เด็กและเยาวชน ตระหนักและใช้พื้นที่ของศาสนสถานเป็นแหล่งเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อนุรักษ์สืบสานประเพณี วัฒนธรรมอันดีงาม และภูมิปัญญาของท้องถิ่น และนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นคนดีมีคุณธรรม ดำรงตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ร่วมรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติและของท้องถิ่น ส่งผลให้ชุมชนเกิดความสามัคคีปรองดอง สมานฉันท์ เกื้อกูลกัน ตลอดจนพลิกฟื้นให้ศาสนสถานกลับมาเป็น “ศูนย์กลางการจัดกิจกรรมของชุมชน” ใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมเพื่อการพลิกฟื้นวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมที่ดีงามรวมทั้งส่งเสริมการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้หรือพัฒนาต่อยอดสร้างมูลค่าเพิ่มเกิดเป็นผลิตผลของท้องถิ่น สร้างงานและเสริมรายได้ให้แก่ชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง เกิดความผาสุกร่มเย็นจากการมีส่วนร่วมและความเสียสละของคนในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งจะพัฒนากระบวนการดำเนินงานไปสู่ชุมชนคุณธรรมและสังคมคุณธรรมต่อไป

พระพุทธศาสนาถูกมองแยกออกมาได้หลายฐานะ หากจะยกฐานะที่บริสุทธิ์สูงส่ง ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งความรู้ การตื่นจากความเขลางมงายไร้เหตุผล เป็นศาสนาที่มุ่งสู่ความสะอาด สงบ และสว่าง ผู้ที่เป็นชาวพุทธพันธุ์แท้ จึงเน้นที่การรู้ตื่น สะอาด สงบ และสว่างด้วยสติปัญญา มากกว่าศรัทธาตาบอดแต่หากจะมองอีกฐานะที่เป็นเปลือกหุ้มหลักการศาสนา ก็จะพบพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นศาสนาพื้นบ้าน เป็นวิถีดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ศาสนาพุทธได้กลายมาเป็นเนื้อเป็นหนัง เป็นลมหายใจของชาวบ้าน เป็นวิถีชีวิตนับแต่เกิดจนกระทั่งสิ้นลมหายใจ เป็นทั้งวิธีการและจุดหมายสูงสุดของชีวิต คำสอนเรื่องความสะอาด สงบ สว่าง และทางสายกลาง จึงเป็นวัฒนธรรม เป็นจารีตประเพณีแบบไทยพุทธ วิถีพุทธจึงแตกต่างจากวิถีคริสต์ วิถีมุสลิมอย่างชัดเจน

แม้ว่าเราจะมีหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติที่ต่างกัน แต่เราปัจจุบันก็เป็นคนไทย อยู่ร่วมอาศัยแผ่นดินเดียวกันได้ โดยไม่เอาศาสนามาเป็นเครื่องมือสร้างความแตกแยก ผมมิได้มีเจตนาที่จะทำเช่นนั้นแต่ด้วยสถานการณ์ที่โลกตกอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์ เห็นว่า หากเราปล่อยให้กระแสโลกย์พัดพาไปโดยไร้ทิศทาง ก็ไม่ทราบว่าจะพบ “หายนะ” หรือ “พัฒนะ” อะไรรออยู่เบื้องหน้าวัฒนธรรมเก่า กับวิถีชีวิตใหม่ถึงดูแม้จะขัดแย้งกัน แต่น่าจะปรับจูนให้เข้ากันได้ ก็ไหนว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีรากฐานแบบวิทยาศาสตร์ แล้วมันจะขัดกันจนต้องกีดกันอีกฝ่ายหนึ่งตกถนนไปเลยหรือ (พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์, 2555)

ชุมชนคุณธรรม

ความหมายของ “ชุมชนคุณธรรม” คือ ชุมชนที่พึ่งตนเองได้ คนในชุมชน มีคุณธรรมจริยธรรม ยึดมั่นในสถาบันชาติศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีความพร้อมทางกาย ใจ สติปัญญา มีความเป็นสากล รู้คุณค่าความเป็นไทย พัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักธรรมทางศาสนา ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมไทย มีความปรองดองสมานฉันท์ มีความสุข มีความมั่นคง เสมอภาคและเป็นธรรม ซึ่งเป็นชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วน(บวร) ภายใต้ระบบประชารัฐ

ชุมชนคุณธรรม องค์กรคุณธรรม ตามนโยบายของรัฐบาลและกระทรวงวัฒนธรรมที่ต้องการส่งเสริมให้ศาสนามีบทบาทนำในการเทิดทูนสถาบันหลักของชาติ คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนส่งเสริมความ

เข้าใจอันดีและสมานฉันท์ของทุกศาสนา รวมทั้งต้องการสืบสาน สร้างสรรค์ งานด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม โดยใช้ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมเป็นเครื่องหล่อหลอม ยึดเหนี่ยว สร้างคุณค่าทางสังคมและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสถาบันครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติให้เกิดความเข้มแข็ง เกิดค่านิยมที่ดีงามในการดำเนินชีวิตอย่างรู้รักสามัคคี และยังสามารถนำทุนทางวัฒนธรรม มาเพิ่มมูลค่าให้เศรษฐกิจชุมชน (กรมการศาสนา, 2559)

กระทรวงวัฒนธรรม ได้มอบหมายภารกิจให้กรมการศาสนาดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายและยุทธศาสตร์ชาติดังกล่าว โดยการสร้างเสริมให้เกิดชุมชนคุณธรรม สังคมคุณธรรมจากการใช้พลังบวร คือ บ้าน-วัด-โรงเรียน อบรมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็ก เยาวชนแล้ว ยังมีบทบาทการสร้างเสริมรายได้ให้กับคนในชุมชน รวมทั้งร่วมสร้างชุมชนคุณธรรมให้มากขึ้น ภายใต้ระบบประชารัฐ และอาศัย “คุณธรรม” 4 ประการ คือ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา กล่าวคือ เป็นแหล่งเรียนรู้ศีลธรรม เป็นศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน เป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม เป็นศูนย์พิพิธภัณฑ์ของชุมชน และเป็นศูนย์ฝึกวิชาชีพในวัด ภายใต้การสนับสนุนของกรมการศาสนาอย่างใกล้ชิด เพื่อให้สอดรับกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยมีพลังที่สำคัญในชุมชน คือ บ้าน- วัด -โรงเรียน หรือ บวร เสริมสร้าง“ชุมชนคุณธรรม” ให้เกิดขึ้น ทั่วประเทศด้วยพลังของ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน)อย่างมั่นคงและยั่งยืน (กรมการศาสนา, 2559)

หลักการสร้างชุมชนคุณธรรม

ในทุกพื้นที่ มีหลักการสำคัญ คือ การประสานสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน(ชุมชน)-วัด - โรงเรียน หรือ บวร ซึ่งเป็นองค์กรหลักในชุมชนที่เป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาและสร้างชุมชนให้ข้มแข็ง ก้าวสู่ “สังคมคุณธรรม” โดยความร่วมมือส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆในพื้นที่ เพื่อร่วมเชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ด้วยการยึดมั่นในข้อปฏิบัติหลัก 3 ประการ คือ 1.ยึดถือและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาของแต่ละศาสนา อาทิ ศาสนาพุทธรักษาศีล 5 2.น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมั่นคงบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง พอมีพอกิน รู้จักพอประมาณ และคำนึงถึงความมีเหตุผล ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ 3.ดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของไทย เปิดพื้นที่ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้เป็นพื้นที่สร้างสรรค์เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และเป็นที่จัดกิจกรรมทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน (กรมการศาสนา, 2559)

ส่งเสริมคุณธรรมร่วมส่งเสริมการจัดโครงการหรือกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา และโครงการหรือกิจกรรมที่เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนโครงการหรือกิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนเช่น รณรงค์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญกับการรักษาศีล /สวดมนต์/ ประกอบศาสนกิจเป็นตามความเชื่อและศรัทธาเป็นประจำ ส่งเสริมการฝึกอบรมเจริญจิตภาวนา/สมาธิภาวนาร่วมทะนุบำรุงศาสนาฝึกอบรมศาสนพิธีแก่เด็ก แก่เยาวชน และจัดกิจกรรมลด ละ เลิกอบายมุข /จัดกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปี : ส่งท้ายปีเก่าวิถีไทย ต้อนรับปีใหม่วิถีพุทธ

ถ่ายทอดภูมิปัญญา/ส่งเสริมการฝึกอาชีพ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้พึ่งพาตนเองได้ เช่น จัดอบรมพัฒนาอาชีพในชุมชน การปลูกผักไว้กินภายในครัวเรือนและสามารถขายได้ หรือการปลูกต้นสมุนไพรทำลูกประคบเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิม ผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านล้านนา สร้างมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์ชุมชน ฝึกอบรมมารยาทไทยส่งเสริมการอนุรักษ์/สืบทอดอาหารเหนือและส่งเสริมการใช้ภาษาคำเมือง

ส่งเสริมกิจกรรมเพื่อสังคมและบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ โดยเชิญชวนให้คนในชุมชนที่มีจิตสาธารณะหรือจิตอาสา เช่น จัดกิจกรรมช่วยเหลือผู้พิการและด้อยโอกาสจัดค่ายพัฒนาเยาวชนสร้างเสริม จิตอาสาพัฒนาชุมชนจัดกิจกรรมจิตอาสาบำรุงรักษาวัด/ศาสนสถาน ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นตัวอย่างที่ดีสร้างความศรัทธาและความเชื่อถือ โดยอบรมแกนนำชุมชนจิตอาสาส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในระดับหมู่บ้านตำบลและอำเภอ เพื่อชี้ให้เห็นถึงความตั้งใจในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตจนประสบความสำเร็จและมีจิตสาธารณะที่พร้อมในการถ่ายทอดองค์ความรู้/ประสบการณ์ให้แก่ชาวบ้านในชุมชนทำให้

ชาวบ้านเห็นตัวอย่างที่ดีอย่างเป็นรูปธรรมจนเกิดความศรัทธา ความเชื่อถือความเป็นไปได้ของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง (กรมการศาสนา, 2561)

พุทธวิถีไทย สู่ชุมชนคุณธรรมที่ยั่งยืน

พระรัตนตรัยมีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 3 ประการได้แก่ พระพุทธเจ้าในฐานที่เป็นมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาอย่างสูงสุดโดยมีคุณสมบัติที่บริบูรณ์พร้อมถึง 9 ประการกล่าวโดยย่อมี 3 ได้แก่ 1) พระปัญญาธิคุณ ทรงมีพระปัญญา คือ ความรู้สัพพัญญุตญาณ 2) พระกรุณาธิคุณ ทรงคุณความดี คือ ความกรุณา ในฐานะเป็นคุณธรรมที่นำให้ความดีอื่น ๆ ทั้งหลาย และประโยชน์สุขเกิดขึ้นแก่คนอื่น ๆ 3) พระวิสุทธิคุณ ทรงบริสุทธิ์ทั้งพระชาติ และความประพฤติทางกาย วาจา ใจ พระธรรมที่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้ามีองค์คุณอยู่ 6 ประการ ที่ทำให้ผู้ปฏิบัติตามได้กลายเป็นอริยบุคคล 4 จำพวกพระธรรมทั้งปวงเป็นคุณชาติที่ทำให้ปุถุชนผู้ปฏิบัติตามกลายเป็นพระอริยบุคคล มี 4 ระดับ คือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ พระธรรมมีวิมุตติเป็นแก่น และความพ้นทุกข์เป็นรส และพระสงฆ์ที่เป็นสาวกของพระพุทธเจ้ามีคุณลักษณะสำคัญ 9 ประการที่ส่วนสำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

แนวทางการทำงานโดยใช้การประสานเครือข่ายในพื้นที่ ประสานสัมพันธ์กับหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและชุมชน อาทิ สถานศึกษา โรงเรียนวิถีพุทธ โรงพยาบาลชุมชน ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพตำบลอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ให้มีส่วนร่วมขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดวิถีการพัฒนาในชุมชนและได้ผลลัพธ์ของการพัฒนาที่สมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงเสริมสร้างคุณลักษณะ “อยู่อย่างพอเพียง”สร้างเครือข่ายส่งเสริมคุณธรรม ส่งเสริมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในชุมชนทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สังคมโดยดำเนินการเชิญชวนให้คนในครอบครัว ชุมชนทุกระดับมาร่วมเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับศาสนสถานโดยสมัครใจ เป็นเครือข่ายคุณธรรมหรือพอเพียงของศาสนสถานที่มีสิทธิได้รับการพัฒนาและเรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางศาสนา ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การบริหารองค์กรสนับสนุนให้ทุกองค์กรในท้องถิ่น ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีความสำคัญ ต่อความรู้สึกนึกคิดของคนในชุมชน อาทิ พระธรรมวิทยากร ครู ปราชญ์ชาวบ้านกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศมนตรี มาร่วมสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาในการดำเนินงาน การบูรณาการความร่วมมือกับชุมชนและองค์กรเครือข่ายเปิดโอกาสให้ทุกองค์กรเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ ประสานความร่วมมือกับทุกฝ่าย รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากทุกฝ่ายขอความร่วมมือจากทุกฝ่ายมาร่วมสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นผู้จัดการเรียนรู้ในชุมชน กระจายความรู้จากผู้นำชุมชนสู่ชุมชน โดยเน้นการจัดกิจกรรมใหม่โดยมีเจ้าอาวาสวัดหรือผู้นำศาสนาเป็นเจ้าภาพ มีเครือข่ายเป็นเจ้าภาพร่วม และมีชุมชนเป็นเจ้าของ โดยทำให้ทุกครอบครัวเห็นประโยชน์และผลสำเร็จจากการปฏิบัติจริง มากกว่าการบังคับให้เขาทำตามโดยไม่ศรัทธา สืบสานงานศิลป์ด้านความพอเพียงกับปราชญ์ชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น

วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงวิถีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณี พิธีกรรม และภูมิปัญญาที่กลุ่มชนและสังคมได้ร่วมสร้างสรรค์ สั่งสม ปลูกฝัง สืบทอด เรียนรู้ ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงาม วัฒนธรรมไทยแบ่งออกเป็นสองประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ 1.วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุได้แก่สถาปัตยกรรมที่อยู่ในวัด งานประติมากรรมการปั้น งานหล่อ การแกะสลักพระพุทธรูป จิตกรรม ภาพบนฝาผนังพระอุโบสถ วรรณกรรมในรูปของงานเขียนทางพระพุทธศาสนาเช่น ไตรภูมิกถา, โลกทีปกสาร และจักกวาฬทีปนี 2.วัฒนธรรมด้านไม่ใช่วัตถุ ได้แก่ ภาษา ประเพณี กฎระเบียบสังคม ซึ่งประเภทของวัฒนธรรมเหล่านี้ล้วนได้รับอิทธิพลต่อพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

ความสำคัญพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทยที่มีต่อสถาบันชาติ เนื่องจากพุทธศาสนาเป็นของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศและเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษาพูดที่มาจากภาษาบาลี ประเพณีและพิธีการต่าง ๆ ตั้งแต่การเกิด จนตาย พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจที่ทำให้ชนชาวไทยมีความสามัคคี และ

การมีเสรีภาพในการนับถือศาสนาซึ่งสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยที่รักความเป็นอิสระเสรี และพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งสำคัญที่หล่อหลอมเอกลักษณ์ของชาติไทย ได้แก่ความมีน้ำใจ มีความมีเมตตาอย่างเป็นสากล อีกทั้งคลังสมบัติอันล้ำค่าของชนชาติไทย เช่น โบรานสถาน โบราณวัตถุ ศิลปะวัฒนธรรมฯ ล้วนมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น การพัฒนาประเทศที่นำหลักการทางพระพุทธศาสนามาใช้ด้วยการพัฒนาคนโดยเฉพาะจิตใจ ให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม หลักคำสอนพระพุทธศาสนานั้นสามารถชักนำไปสู่วิถีทางแห่งการพัฒนาที่ถูกต้องเข้าถึงชีวิตที่มีความหมาย และความสุขที่แท้จริงได้

ในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้มีการแบ่งแยกแนวทางการปฏิบัติออกไปหลายแนวทาง ตามเจ้าลัทธินิกายที่ได้มีความเห็นที่แตกต่างออกไป โดยมีการแบ่งแนวทางการปฏิบัติและเผยแผ่ออกเป็นสายนิกาย มีทั้งเห็นตรงและปฏิบัติตรงต่อพุทธดำริ และมีทั้งเห็นไม่ตรงและปฏิบัติไม่ตรงต่อพุทธดำริ เพราะเหตุนี้คำสอนอันเป็นแก่นแท้จึงมีความฟั่นเฝือ ทำให้ผู้ปฏิบัติตามเกิดความสับสนต่อแนวทางและคำสอนนั้น ผสมกับสถานการณ์โลกที่มีการแข่งขันกันในเชิงเศรษฐกิจ และเชิงความเชื่อในเรื่องลัทธิศาสนาออกไปเป็นยุทธศาสตร์นำในการใช้ยุทธวิธีในเชิงรุกที่จะนำเอาศาสนาของตนเข้ามาแทรกซึมในสังคมโลกเพื่อสร้างความได้เปรียบต่อผู้แข่งขัน

ในการนี้ หนึ่งในศาสนานั้นก็คือศาสนาพุทธของเราที่ถูกโจมตีให้ร่นถอยมาจากประเทศอินเดีย อันเป็นประเทศต้นกำเนิดแห่งพุทธศาสนาประเทศไทยเราหนีไม่ได้อีกแล้ว ถ้าหนีก็ลงทะเลไม่มีแผ่นดินอยู่ ก็เปรียบเหมือนสถานการณ์พระพุทธศาสนาในปัจจุบันนี้ ชาวพุทธเราจะหนีไม่ได้อีกแล้ว ถ้าหนีพระพุทธศาสนานี้ก็จะหมดไปจากโลกนี้ เราจะต้องผนึกกำลังประกาศเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาให้ขจรไปยังต่างแดนในเชิงรุกเพื่อให้พระพุทธศาสนานี้ตกไปอยู่ในความศรัทธาของมหาอำนาจ และสังคมโลก เพื่อความเจริญมั่นคงแก่พระพุทธศาสนา

พุทธวิถี คือการเข้าใจในหน้าที่ เข้าใจในแนวทางปฏิบัติตามหน้าที่ และทำหน้าที่ให้ถูกต้อง การรู้เท่าทันความเจริญและความเสื่อมของวิถีชีวิตตนเองและของโลก เรียกว่า พุทธะ หมายถึงผู้รู้ ผู้ตื่นใจ ผู้เบิกบานใจ การเข้าใจในหน้าที่และการปฏิบัติให้ถูกต้องตามหน้าที่ของวิถีชาวพุทธ มีอยู่ 3 ระดับ 3 ขั้นตอนด้วยกัน คือ 1.รู้ปริยัติธรรม 2.รู้การปฏิบัติให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม 3.รู้เข้าใจในผลสำเร็จอันเนื่องมาจากการปฏิบัติที่ถูกต้องเพื่อให้เข้าถึงปฏิเวธธรรม

การรู้และเข้าใจในปริยัติธรรม มิได้หมายความว่าการเรียนรู้แต่ในตำรา หรือในพระไตรปิฎกเท่านั้น การเรียนรู้และเข้าใจในปริยัติธรรม หมายถึง การเรียนรู้ทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ คือรู้เท่าทันในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ แม้พระพุทธองค์ก็ทรงยกเอา อายะตะนะ 6 ทวารนี้มาสอนพวกเราชาวพุทธ และทรงได้บัญญัติไว้ให้พุทธบริษัทถือปฏิบัติ ส่วนประกอบของสัตว์โลกนี้มี กายกับใจ อย่างเช่นมนุษย์เรามีขันธสันดารที่ต้องยึดถือไว้ให้เป็นทุกข์ ก็คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ รวมแล้วเรียกว่าขันธ์ 5 แต่ย่นย่อลงมาแล้วเหลือ กายกับใจ

กิเลสที่จรเข้ามาทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ส่งผลทำให้ใจเป็นทุกข์ ทุกข์เพราะใจไปยึดถือในสิ่งที่ไร้สาระแก่นสาร คิดว่าเป็นสิ่งของเที่ยงแท้ อมตะสุขยั่งยืน แต่แล้วสิ่งที่เรายึดถือที่จรเข้ามาทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย นี้ที่แท้มันเป็นของไม่เที่ยงแท้และเป็นทุกข์ ไม่ใช่สาระตัวตน มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปในที่สุด เพราะเหตุที่เราไปยึดถือ จึงเป็นทุกข์

ลักษณะการเกื้อกูลสัมพันธ์ พุทธวิถีไทยและชุมชน

จะมีลักษณะของการร่วมมือ ทั้งสถานศึกษา บ้าน วัด และสถาบันต่างๆในชุมชน ด้วยศรัทธาและฉันทะ ที่จะพัฒนาทั้งนักเรียน และสังคม ตามวิถีแห่งพุทธธรรม เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน และเรียนรู้รากเหง้าวัฒนะธรรมอันดีงามของไทย ผู้พัฒนาได้อย่างดี ทั้งการเป็นผู้จัดการเรียนรู้ และการเป็นแบบอย่างที่ดีในวิถีชีวิตจริง ในลักษณะ สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษามีความจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องหลาก หลายวิธีการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีคุณลักษณะที่ดีตาม

พุทธวิถีไทย เช่น ศรัทธาในพระพุทธศาสนา และพัฒนาตนให้ดำเนินชีวิตที่ดีงาม ละ เลิกอบายมุข การถือศีล 5 เป็นนิจ ความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์ และการเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้น

บทสรุป

เพื่อส่งเสริมให้ศาสนสถานเป็นรวมใจร่วมเทิดทูนสถาบันชาติ สถาบันศาสนา สถาบัน พระมหากษัตริย์ ให้ศาสนสถานเปิดพื้นที่เป็นศูนย์การเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนา ศาสตร์พระราชา “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” สืบสานประเพณี วัฒนธรรมอันดีงาม ถ่ายทอดและพัฒนาต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ศาสนิกชนของทุกศาสนาได้ใกล้ชิดศาสนา ประกอบศาสนกิจ ปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนเคารพนับถือ ส่งเสริมสนับสนุนให้ศาสนสถานทุกศาสนาบ่มเพาะ เสริมสร้างจิตสำนึกให้ประชาชน ยึดมั่นในค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพ สนับสนุนการปรับปรุงภูมิทัศน์ศาสนสถานให้เป็นแหล่งเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมะ

ยึดแนวทางการทำงานโดยใช้การประสานเครือข่ายในพื้นที่ ประสานสัมพันธ์กับหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและชุมชน อาทิ สถานศึกษา โรงเรียนวิถีพุทธ โรงพยาบาลชุมชน ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ให้มามีส่วนร่วมขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิดวิถีการพัฒนาในชุมชนและได้ผลลัพธ์ของการพัฒนาที่สมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงเสริมสร้างคุณลักษณะ “ อยู่อย่างพอเพียง”สร้างเครือข่ายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สังคมโดยดำเนินการเชิญชวนให้คนในครอบครัว ชุมชน ทุกระดับมาร่วมเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับศาสนสถานโดยสมัครใจ เป็นเครือข่ายพอเพียงของศาสนสถาน ที่มีสิทธิได้รับการพัฒนาและเรียนรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ความรู้ใหม่

การนับถือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ด้วยการการรักษาศีล 5 ในการดำเนินชีวิต การละเว้นอบายมุข เมื่อประชาชนได้ใกล้ชิดพุทธศาสนา ปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาก็จะตามไปด้วย ผู้คนหันกลับมารักษาศีล 5 ห่างไกลจากอบายมุขมากขึ้น นอกยังจากนี้เสริมสร้างจิตสำนึกให้ประชาชน ยึดมั่นในค่านิยมหลักของคนไทยและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างมีคุณภาพ การน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การถ่ายทอดความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การเก็บออม การเพิ่มรายได้ลดรายจ่าย เมื่อประชาชนได้รับความรู้ ได้เห็นตัวอย่างของผู้ที่นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตและประสบผลสำเร็จครอบครัวเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ ก็จะน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเองบ้าง การสืบสานประเพณีวิถีวัฒนธรรมอันดีงามและภูมิปัญญาของท้องถิ่น การสร้างจิตสำนึกความเป็นไทย การถ่ายทอดสืบสานประเพณีวิถีวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมท้องถิ่น การเรียนรู้นำภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เมื่อประชาชน เด็กและเยาวชนได้รับการถ่ายทอดประเพณีวิถีวัฒนธรรมอันดีงามและภูมิปัญญาของท้องถิ่น ก็จะทำให้เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของการสืบสานประเพณีวิถีวัฒนธรรมอันดีงามและภูมิปัญญาของท้องถิ่น มีจิตสำนึกรักความเป็นไทย ร่วมกันถ่ายทอดสืบสานประเพณีวิถีวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งรู้จักนำภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองต่อไปมีความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนักและเปลี่ยนพฤติกรรมตามแบบอย่างการมีวิถีชีวิตพอเพียง

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2559). **ชุมชนคุณธรรมต้นแบบวัดวาปีสุทธาวาส.** กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.

___________. (2561). **กระบวนการดำเนินงาน.ชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร ประจำปี 2561.** กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.

กรมการศาสนา. (2559). **(ร่าง) แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ของชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.** กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.

___________. (2559). **การดำเนินการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมภายใต้พลัง “บวร” บ้าน วัด ศาสนสถาน โรงเรียน ราชการ.** กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.

คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ. (2559). **แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564) ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2559.** กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.

พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ เคยออกรายการ เรื่องน่ารู้จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สถานีวิทยุ FM 100 เสียงสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปี 2555

“แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564.” (2559). **ราชกิจจานุเบกษา.** เล่ม 133 ตอนที่ 115 ก หน้า 63 (30 ธันวาคม 2559)

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ. (2560). **รายงานผลการดำเนินงานโครงการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวรจังหวัดอำนาจเจริญ**. อำนาจเจริญ : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ.

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ (ศพอ.). (2561). “การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมโดยพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) สู่สังคมคุณธรรมที่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน” เรียกใช้เมื่อ 25 พฤษภาคม 2563 จาก https://www.dra.go.th/site.2560/about.Thai-29-224-0-0.0.html

สุขภาวะเชิงพุทธกับการสร้างความยั่งยืนทางสุขภาพผู้สูงอายุ
Buddhism Well-being Creates Sustainability in the Health of The Elderly

พรีธาภัสสร์ วิชยกิตติ์[1]
Preethapat Wichayakit
พระเมธาวินัยรส, รศ.ดร. (สุเทพ ปสิวิโก)[2]
Phramedhavinaiyaros (Suthep Pasiwiko)
พระมหาวิโรจน์ คุตฺตวีโร,ผศ.ดร.[3]
Phramaha Viroj Guttviro

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการเรื่อง "สุขภาวะเชิงพุทธกับการสร้างความยั่งยืนทางสุขภาพของผู้สูงอายุ"นี้ ได้รวบรวมเรียบเรียงเนื้อหาที่เกี่ยวกับสุขภาวะเชิงพุทธกับการความยั่งยืนทางสุขภาพผู้สูงอายุจากพระไตรปิฎก หนังสือ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในบทความทางวิชาการนี้ได้นำเสนอหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาได้แก่ หลักภาวนา 4 (กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา) นำมาประยุกต์ใช้กับสุขภาวะทั้ง 5 มิติ ได้แก่ สุขภาวะทางกาย สุขภาวะทางจิต สุขภาวะทางอารมณ์ สุขภาวะทางสังคม และสุขภาวะทางปัญญา เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถรักษาสมดุลทั้งทางกายและจิตใจ มีสุขภาพแข็งแรง ไม่เป็นภาระแก่ครอบครัวและสังคม ตลอดจนเพื่อให้ผู้สูงอายุได้สร้างคุณค่าให้กับตนเองและสังคมไทยได้ และสามารถสร้างภาวะสมดุลทั้งทางร่ายกาย จิตใจเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการมีสุขภาวะที่ดียั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: สุขภาวะเชิงพุทธ, ผู้สูงอายุ, สุขภาพดี

Abstract

The academic article "Buddhism Well-being creates sustainability in the Health of The Elderly" aims to study has compiled and compiled content on Buddhist wellness and the sustainability of health for the elderly from the Tripitaka, books, and related research papers. In this academic article, we present the principles of Buddhism in Buddhism, namely the 4 principles of meditation (body meditation, moral meditation, mind meditation, and wisdom meditation). Applied to the five dimensions of health, namely physical health, mental health, emotional health, social health and intellectual health. so that the elderly can maintain both physical and mental balance be in good health Not a burden on family and society as well as to enable the elderly to continue to create value for themselves and the Thai society and to be able to create balance both physically mind in order to continue to achieve the goal of lasting good health.

Keywords: Buddhist Well-being, Elderly, Healthy

[1] นักศึกษาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: preethapat@gmail.com
[2] อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[3] อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม อาจารย์ประจำหลักสูตร ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยได้เข้าสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรครั้งสำคัญ นั้นคือการก้าวเข้าสู่สังคมของผู้สูงอายุ โดยจากการคาดการณ์ประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Complete aged society) (ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด) มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2564 และในปี พ.ศ. 2574 ประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด คือ ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด (Office of Health Promotion Thai Elderly Health Promotion, 2013) ซึ่งในวัยผู้สูงอายุมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปในทางถดถอย จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ ส่งผลต่อการดำรงชีวิต สภาพจิตใจและอารมณ์ ผู้สูงอายุเกิดความวิตกกังวลต่อตนเอง มีอารมณ์อ่อนไหวง่าย ขาดความมั่นคงทางจิตใจ มีความรู้สึกว่าตนเองเป็นภาระของครอบครัวลูกหลานและสังคม การเกิดความกลัวในผู้สูงอายุ รู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่า มีภาวะซึมเศร้า รวมถึงการเกิดทุกข์ทางจิตใจกับเรื่องราวในอดีต วิตกกังวลในเรื่องปัจจุบัน มีภาวะเครียดต่อเหตุการณ์อนาคต กลัวถูกทอดทิ้ง เป็นต้น ทำให้รู้สึกไม่ดีต่อตนเอง เก็บตัวไม่ชอบเข้าสังคม จากการศึกษางานวิจัยของทิพวรรณ สุธานนท์ (ทิพวรรณ สุธานนท์, 2556: บทคัดย่อ) ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีสภาพปัญหา 4 ด้าน คือ 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านจิตใจ 3) ด้านสังคมและการอยู่ร่วมกัน 4) ด้านเศรษฐกิจและรายได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุประสบกับปัญหา หลายประการจึงต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับปัญหาเหล่านั้น หากปรับตัวไปในทิศทางที่เหมาะสมก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและสังคม ความสำคัญของผู้สูงอายุจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับอายุยืนยาว อัตราการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนประชากรผู้สูงอายุ แต่ขึ้นอยู่กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ดังนั้น สิ่งที่ควรพิจารณา คือ หลักทางพระพุทธศาสนามีเป้าหมายเพื่อให้ผู้สูงวัยได้ตระหนักถึงคุณค่าในชีวิตที่เหลืออยู่ได้อย่างยาวนานและมีความสุขในการดำรงชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบัน ผู้สูงอายุควรดำรงชีวิตอยู่อย่างไร ควรมีวิถีการดำเนินชีวิตอย่างไร พัฒนาตนเองอย่างไร จึงจะสามารถมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพ และเกิดความสมดุลในชีวิตในโลกปัจจุบัน

กรมอนามัยกระทรวงสาธารณสุข (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา, 2564: ออนไลน์) ร่วมกับภาคีเครือข่ายและผู้ทรงคุณวุฒิโดยประเมินได้จากความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมที่วัดได้ด้วยดัชนีบาร์เทลหรือดัชนี ADL (Barthel ADL index) ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มติดสังคม กลุ่มติดบ้าน และกลุ่มติดเตียง โดยในปี พ.ศ. 2564 พบว่า มีผู้สูงอายุกลุ่มติดสังคมร้อยละ 96.53 กลุ่มติดบ้านร้อยละ 2.78 และกลุ่มติดเตียงร้อยละ 0.68 (2) ในจังหวัดนครราชสีมามีอัตราผู้สูงอายุร้อยละ 14.82 ซึ่งจำนวนผู้สูงอายุในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีผู้สูงอายุทั้งหมด 61,791 คน ได้รับการคัดกรองการประเมินความสามารถในการประกอบกิจวัตรประจำวัน จำนวน 41,966 คน ร้อยละ 67.92 พบว่า เป็นกลุ่มติดสังคม 41,083 คน กลุ่มติดบ้าน 686 คน และกลุ่มติดเตียง 197 คน หรือร้อยละ 97.90, 1.63 และ 0.47 ตามลำดับ โดยมีรายงานจำนวนผู้ดูแลที่ผ่านการอบรมในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 393 คน

จากเหตุผลความสำคัญดังกล่าว ผู้เขียนมีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับการนำหลักพุทธธรรมที่มีหลักคำสอนที่เกี่ยวกับการพึ่งตนเองด้านร่างกาย คือหลักภาวนา 4 (กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา) ในฐานะที่เป็นหลักการ วิธีการ และเป้าหมายของการพึ่งตนเองที่สามารถปฏิบัติตามได้อย่างเป็นรูปธรรมมาเป็นแนวทางให้ผู้สูงอายุใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม ภายใต้การพึ่งตนเองอย่างอิสระ มั่นคง สมบูรณ์ และมีความสุข ได้ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และด้านสังคม และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยความรู้สึกมีคุณค่าส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ของบทความ

บทความทางวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทปัจจุบัน สภาพปัญหา และอุปสรรคการส่งเสริมสุขภาวะเชิงพุทธความยั่งยืนทางสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาวะเชิงพุทธความยั่งยืนทางสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ 2) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อการส่งเสริมสุขภาวะเชิงพุทธความยั่งยืนทางสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางสำหรับการส่งเสริมสุขภาวะเชิงพุทธความยั่งยืนทางสุขภาพของผู้สูงอายุ ผู้เขียนได้รวบรวมข้อมูลประเด็นสำคัญจากการทบทวน

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และจากเอกสารที่เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ รวมทั้งศึกษาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 ในประเด็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุและพัฒนาระบบการดูแลและสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับสังคมสูงวัย

วิธีการศึกษาข้อมูล

ผู้เขียนได้เริ่มต้นทำความเข้าใจในเรื่องสุขภาวะของผู้สูงอายุและหลักพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหามกุฏราชวิทยาลัย และหนังสือที่เขียนเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและ เกี่ยวกับสุขภาวะผู้สูงอายุ เอกสารงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลมารวบรวมเรียบเรียง สรุปผลการศึกษา วิเคราะห์หลักธรรมที่น่าสนใจที่ผู้สูงอายุสามรถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและเพื่อให้ชีวิตผู้สูงอายุเข้าถึงความสุขได้อย่างแท้จริง

ผู้สูงอายุกับปัญหาด้านสุขภาวะในสังคมปัจจุบัน

ผู้สูงอายุหรือผู้สูงวัย มีบุคลิกภาพทางด้านร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ในด้านความหมาย กล่าวได้ดังนี้ ในสัมมาทิฏฐิสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 92: 87) กล่าวถึงความแก่ชราว่า “...ชรา เป็น อย่างไร คือ ความแก่ ความคร่าคร่า ความมีฟันหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยว ย่น ความเสื่อมอายุ ความแก่หง่อมแห่งอินทรีย์ในหมู่สัตว์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์นั้นๆ นี้ เรียกว่า ชรา” จากพุทธพจน์ ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ความแก่ชรา คือ สภาพร่างกายที่ เสื่อมถอยตามกาลเวลา ร่างกายเสื่อมสภาพรวมถึงอายุที่มากตามไปด้วย พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคาว่าผู้สูงอายุ โดยกล่าวถึงคาว่า ชรา หมายถึง แก่ด้วยอายุ ชำรุดทรุดโทรม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 347) แก่ หมายถึง มีอายุมาก อยู่ในวัยชรา เช่น คนแก่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 148) สูงอายุ หมายถึง มีอายุมาก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 1209)

สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีสภาพร่างกายเสื่อมถอย ลงจากเดิม เช่น ผมหงอก ผิวหนังเหี่ยวย่น และมีอายุมาก แต่ด้วยความแตกต่าง ระหว่างบุคคลจึงทาให้แต่ละบุคคลมีสภาพร่างกายที่เข้าสู่วัยสูงอายุไม่พร้อมกัน สถาบันวิจัยประชากรและสังคมแห่งมหาวิทยาลัยมหิดล กลุ่มงานวิจัย จากการศึกษาพบว่า เมื่อบุคคลก้าวเข้าสู่ภาวะสูงวัย ร่างกายย่อมมีการเปลี่ยนแปลงและเสื่อมลงตามธรรมชาติ ประชากรสูงอายุจึงจัดเป็นกลุ่มที่เสี่ยงต่อการเกิดปัญหาด้านสุขภาพ ซึ่งโดยมากเป็นโรคเรื้อรังที่เกิดจากการเสื่อมของอวัยวะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น โรคความดันโลหิตสูง โรคหลอดเลือดหัวใจ โรคหลอดเลือดสมอง โรคเบาหวาน โรคข้อ โรคกระดูก โรคสมองเสื่อม เป็นต้น จากการสำรวจของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (สธ.) พบว่า ผู้สูงอายุที่มีอยู่ประมาณ 10 ล้านคนในประเทศไทย มีเพียง 6 ล้านคนที่เตรียมความพร้อมสาหรับการเป็น "ผู้สูงวัยคุณภาพ" และจำนวนอีก 4 ล้านคนยังน่าห่วง มีปัญหาทั้งด้านสุขภาพและการเงิน แนะการเตรียมตัวเป็นผู้สูงวัยคุณภาพต้องเริ่มตั้งแต่อายุ 45 ปี (ไทยพีบีเอส ข่าวสังคม, 2561: ออนไลน์)

ศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์ ผู้เชี่ยวชาญอาวุโสเฉพาะด้านผู้สูงอายุ กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กล่าว “ผู้สูงอายุยากจนในพื้นที่ชนบทประสบกับอุปสรรคต่างๆ มากมายในการเข้าบริการทางสุขภาพ พวกเขาจาเป็นต้องจ่ายค่ายานพาหนะซึ่งมีราคาสูง เพื่อเดินทางมายังโรงพยาบาล รวมไปถึงค่าอาหารและที่พัก และยังมีอีกหลายกรณีที่ผู้สูงอายุต้องยืมเงินเพื่อมาจ่ายค่าใช้จ่ายเหล่านี้เพื่อให้สามารถเข้ารับบริการทางสุขภาพได้” (Who We Are ข่าวประชาสัมพันธ์, 2561: ออนไลน์) แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 อธิบายถึงแนวคิดหลักของผู้สูงอายุไว้ว่า "พึ่งตนเองให้นานที่สุด อยู่กับครอบครัวและชุมชนจนบั้นปลายของชีวิต" คือ แนวคิดหลักของแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 ซึ่งเป็นแผนระยะ 20 ปีที่จะสิ้นสุดในปี 2564 (ศูนย์ศตวรรษิกชน, 2561: ออนไลน์)

ช่วงวัยสูงอายุเปรียบเสมือนเป็น พัฒนาการช่วงวัยสุดท้ายที่จะกำลังดำเนินไปสู่ความเสื่อมถอยในทุก ๆ ด้านของอวัยวะในร่างกาย โดยทั่วไปมีลักษณะเสื่อมถอยทั้งที่เห็นได้ชัดเจนและไม่ค่อยชัดเจน ความเสื่อมบางอย่าง

เมื่อเสื่อมแล้วไม่สามารถทดแทนให้ดีดังเดิม พัฒนาการของผู้สูงอายุสามารถแบ่งออกเป็น 4 ด้าน (ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2540: 514-556) คือ

(1) ด้านร่างกาย โดยภาพรวมจะมีสภาพร่างกายที่เสื่อมโทรมลง ไม่ว่าจะเป็นผิวหนัง กระดูก กล้ามเนื้อ ระบบประสาท และการรับความรู้สึก รวมถึงระบบการย่อยอาหารและการขับถ่าย ทุกระบบในร่างกายที่มีความเสื่อมถอยลงล้วนส่งผลถึงสภาพอารมณ์ของผู้สูงอายุ

(2) สภาพอารมณ์ ของผู้สูงอายุจะเป็นรูปแบบเช่นใด ย่อมขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตที่ผ่านมาและบุคลิกภาพเฉพาะตน ความเสื่อมทางอารมณ์มักเกิดควบคู่กับความเสื่อมโทรมทางกาย ความเสื่อมสมรรถภาพทางกายมักส่งผลให้ผู้สูงอายุ รู้สึกว่าตนเป็นบุคคลไร้ค่า ต้องพึ่งพาผู้อื่น ประกอบกับการสูญเสียอำนาจ ตำแหน่ง หน้าที่การงาน บทบาทในสังคม ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีอารมณ์กังวล น้อยใจ และกระทบกระเทือนใจได้ง่าย ผู้สูงอายุมีอารมณ์ต่างๆ ทุกประเภทเช่นวัยอื่นๆ แต่อย่างไรก็ ตาม ผู้สูงอายุอาจมีอารมณ์บางลักษณะซึ่งเกิดขึ้นมากในช่วงวัยสูงอายุยิ่งกว่าวัยอื่น ๆ เช่น อารมณ์เหงาและว้าเหว่ โดยทั่วไปผู้สูงอายุถือว่าเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์การสูญเสียมากกว่าใคร ๆ ความเศร้าโศกได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของผู้สูงอายุ (ศิริพันธุ์ สาสัตย์, 2549: 86) เป็นต้น

(3) ด้านสังคม สังคมของผู้สูงอายุโดยทั่วไปจะมีสองรูปแบบ คือ แบบแรกยังมีความสัมพันธ์กับสังคมเหมือนในวัยหนุ่มสาว ผู้สูงอายุมักชอบร่วมกิจกรรมทางสังคม ต่างๆ โดยมักจะมีกลุ่มเพื่อนที่อยู่ในวัยเดียวกันหรือวัยใกล้เคียงกัน โดยในการร่วมกิจกรรมนั้น แบบที่สองคือ ตัดทอนความสัมพันธ์เกี่ยวข้องลงหรืออาจแยกตัวได้ ผู้สูงอายุที่มีพฤติกรรมแยกตัวออกจาก สังคมนี้มักจะมีปัญหาด้านสุขภาพจิต เกิดภาวะเครียด ซึมเศร้า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการอยู่คนเดียวนั้น ไม่สามารถระบายความเครียดหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ใดได้ จึงส่งผลให้ผู้สูงอายุเก็บสะสมความเครียดไว้กับตนเอง เป็นต้น

(4) ด้านสติปัญญา การเสื่อมสภาพของร่างกายส่งผลให้ความจำของผู้สูงอายุลดลง ผู้สูงอายุมักหลงลืมง่าย ความจำเลอะเลือน เมื่อลักษณะของสติปัญญาของผู้สูงอายุ มีการเปลี่ยนแปลงแล้ว ย่อมส่งผลไปสู่ความจำของผู้สูงอายุด้วย ระบบความจำระยะสั้น จะได้รับความกระทบกระเทือนมากกว่าระบบความจำระยะยาว ซึ่งมีผลให้ผู้สูงอายุเกิด ความคับข้องใจและไม่สามารถเรียนรู้สิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับการจาระยะสั้นได้ (เพ็ญพิไล ฤทธาคณานนท์, 2550: 272)

กล่าวโดยสรุป พัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาของผู้สูงอายุ โดยภาพรวมจะมีสภาพที่เสื่อมโทรมลง การที่พัฒนาการของผู้สูงอายุจะดีได้ ส่วนหนึ่งย่อมมาจากการดูแลตนเองของผู้สูงอายุ

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อสุขภาพผู้สูงอายุ

จากการศึกษาบทความวิจัย บทความวิชาการต่าง ๆ เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในบริบทสังคมไทยพบว่า ผู้สูงอายุมีความแตกต่างกันของสวัสดิการสุขภาพที่ผู้สูงอายุในพื้นที่ ชุมชน สังคมที่อยู่อาศัย ทั้งเขตเมือง ชนบท ชนบทกึ่งเมือง ต่างเข้าถึงบริการสุขภาพในลักษณะแตกต่างและเหลื่อมล้ำ ขึ้นกับสถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ ได้แก่ พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ สุขภาพจิตของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุมีความเสื่อมถอยจากการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีปัญหาสุขภาพมากกว่าวัยอื่น ทั้งสุขภาพกายพบว่า มีโรคเรื้อรังที่ต้องรักษาต่อเนื่อง ย่อมกระทบต่อสุขภาพทางจิตด้วย ผู้สูงอายุจึงมีความเสี่ยงในปัญหาสุขภาพจิตสูงกว่ากลุ่มอื่น นอกจากปัจจัยด้านร่างกายของผู้สูงอายุแล้ว ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพของผู้สูงอายุอีก ได้แก่ ปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อสุขภาพจิตและสุขภาพร่างกายโดยตรงที่สำคัญคือ ปัจจัยด้านประชากร ได้แก่ อายุ เพศ ความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวัน เป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตเสื่อม มีภาวะซึมเศร้า ขาดความสุข ทำให้มีโอกาสเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพเสื่อมโทรมจากการขาดอาหาร ไม่ปฏิบัติกิจกรรมการดูแลตนเอง มีความพร่องในสุขวิทยาส่วนบุคคล เจ็บป่วยด้วยโรคติดเชื้อได้ง่าย มีความเครียดทำให้อาการโรคเรื้อรังเช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง อาจเกิดภาวะแทรกซ้อน เช่น Stroke ทำให้เกิดอัมพาต นอนติดเตียง การเกิดอุบัติเหตุในผู้สูงอายุเป็นอีกปัจจัยที่ทำให้เกิดความพิการจากกระดูกหักข้อเคลื่อน พบว่าในสังคมมีผู้สูงอายุที่สมองถูกกระทบกระเทือน

จากการหกล้มโรคสมองเสื่อม จนไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้เหมือนเดิม จึงต้องมีผู้ดูแลผู้สูงอายุอย่างใกล้ชิด ปัญหาสุขภาพจิตของผู้สูงอายุจึงเสี่ยงต่อการเสียชีวิตสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีความสุข (Collin, Goldman & Rodriguez, 2008:321-327.) ซึ่งผู้สูงอายุส่วนหนึ่งได้รับการตีตราว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่เสื่อมสภาพแล้ว มีภาวะพึ่งพาต้องได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ซึ่งในสภาพการณ์แล้ว ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ดูแลสุขภาพตนเองในสภาวะที่เสื่อมถอยก็จริง เพื่อธำรงรักษา ภาพลักษณ์ของตนเองในรูปร่างหน้าตา สภาวะสุขภาพ ซึ่งพบในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีการศึกษาดีพึ่งตนเองได้ แท้จริงผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่า มีความรู้ฝังลึกในประสบการณ์การทำงาน การใช้ชีวิต การเผชิญปัญหาอุปสรรค การแก้ปัญหาอุปสรรค สั่งสมทั้งประสบการณ์ ความรู้ทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตที่คนรุ่นหลังควรศึกษาเรียนรู้ ผู้สูงอายุยังมีพลังความสามารถ มีศักยภาพและความเชี่ยวชาญ สามารถช่วยเหลือชุมชน สังคม และประเทศชาติในด้านต่าง ๆ ทำอย่างไรผู้สูงอายุที่พึ่งตนเองได้ เช่นนี้สามารถช่วยเสริมสร้างพัฒนาผู้สูงอายุที่มีภาวะพร่องทางสุขภาวะทั้งทางกายทางจิตให้มีพลังแข็งแกร่งมีสุขภาพดี เป็นพลังทางปัญญาของชุมชนและสังคม การเสริมสร้างสุขภาพร่างกาย สุขภาพจิต โดยการน้อมนำหลักการในพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางในการดูแลชีวิตบั้นปลายของผู้สูงอายุ จึงเป็นวิธีหนึ่งที่นักวิจัยได้ค้นพบว่า ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีชีวิตที่พบกับความสุขความสงบมีสันติสุข ซึ่งเกิดจากการพัฒนาตนเองของผู้สูงอายุให้มีความสมบูรณ์ทั้ง 4 ด้าน คือกายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา ทำให้เกิดผลดีให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีงามตามคุณลักษณะดี 4 ประการ คือ ร่างกายดี พฤติกรรมดี จิตใจดี และปัญญาดี (Phugkaew, Phramaha Hansa Dhammahaso & Wattanapradith, 2018: 620)

ความหมายของสุขภาวะ

“สุขภาพ” ในคัมภีร์พระไตรปิฎกมีคำกล่าวที่บ่งถึงสภาวการณ์มีสุขภาพกายดีมีอยู่ 2 คำ คือ คำว่า “อัปปาพาโธ” มีความเจ็บป่วยน้อยหนือ “อัปปาตังโก” มีโรคน้อยเช่น “ภิกษุในธรรมวินัยนี้...เป็นผู้มีอาพาธน้อยมีโรคเบาบาง (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย หมวดองฺปญจก. ข้อ22/53/55/92-93). ภาวะความมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดีควบคู่กันไปเป็นความหมายที่สมบูรณ์สูงสุดในพระพุทธศาสนาแม้ว่า จะมีโรคทางกายเกิดขึ้นก็สามารถพัฒนาจิตใจไว้ได้เพราะมุ่งให้ความสำคัญทางด้านจิตใจเป็นพิเศษดังสุภาษิตที่ว่า “ใจเป็นผู้นำสรรพสิ่ง” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย หมวดขุ.ธ.(ไทย) 25/1/23)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2548: 5-10) อธิบายว่า “สุขภาวะ” หรือ “สุขภาพ” เป็นคำเดียวกันในภาษาบาลีแตในภาษาไทยแผลง “ว” เป็น “พ” เป็นคำว่า “สุขภาพ” เมื่อความหมายของสุขภาพคือสุขภาพทางกายจิตสังคมและปัญญา จึงสื่อความหมายใกล้ความสุขภาวะที่ปลอดทุกข์เป็นสุขเป็นภาวะที่สมบูรณ์คำสมัยใหม่เรียกว่า “องค์รวม” ความสุขแนวพุทธหรือสุขภาพแนวพุทธ ประกอบด้วยลักษณะที่เป็นวิชชา (ความสว่างผ่องใส) วิมุตติ (ความหลุดพ้นเป็นอิสระ) วิสุทธิ (ความหมดจดไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง) สันติ (ความสงบไม่ร้อนรนกระวนกระวาย) ซึ่งเป็นภาวะที่เป็นความดีงามของชีวิต

องค์การอนามัยโลก (WHO: World Health Organization 2001) ได้ให้บทนิยามของคำว่า“สุขภาพ” (Healthy) คือ จึงได้ให้คำจำกัดความว่า สุขภาพ ใหม่ว่า สุขภาพ หมายถึง สภาวะที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจและการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมอย่างปกติสุข และมิได้หมายความเฉพาะแต่การปราศจากโรคและทุพพลภาพเท่านั้น ในปัจจุบันได้นาเอาคาว่าสุขภาวะ (Well-being) หมายถึง สุขภาพองค์รวมของชีวิตทั้งหมด คือ รวมทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อมและปัญญา (พระครูภาวนาโพธิคุณ ดร., 2552: 2) โดยเรื่องของสุขภาพมีการขยายความกว้างขึ้นไปอีกว่า ไม่เพียงแต่ร่างกาย จิตใจ สังคม แต่มีความหมายครอบคลุมถึงสิ่งที่ภาษาอังกฤษใช้คาว่า Spiritual well-being ด้วย (นายแพทย์วิชัย โชควิวัฒน์, 2547: 4)

พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 มาตรา 3 ได้กำหนดไว้ว่า “สุขภาพ” หมายความว่า ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และ ทางสังคม เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล ส่วนองค์การอนามัยโลกให้คานิยามคาว่า “สุขภาพ” คือ สุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทาง จิตใจประกอบกัน โดยไม่หมายเฉพาะแต่เพียงการปราศจากโรคภัยไข้เจ็บหรือพิการ เท่านั้น (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.), 2559: 14)

กล่าวโดยสรุปสุขภาวะโดยทั่วไปคือ ความสมดุลของชีวิตทั้งร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ มีความเป็นพลวัต ทาให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในแต่ละบุคคลตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง สุขภาวะตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ภาวะความมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีโดยมีการพัฒนาการควบคู่กันไปเป็นองค์รวมทั้งสุขภาวะทางกายที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม สุขภาวะทางจิตวิญญาณ และสุขภาวะทางปัญญา เพื่อความอยู่ดีมีสุขของชีวิตตราบสิ้นอายุขัย

การพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับบุคคลเป็นอย่างมาก กล่าวคือ บุคคลทุกคนต่างมีศักยภาพในตนเอง บุคคลจะดีหรือร้ายย่อมขึ้นกับตนเองเท่านั้น เพราะตนเองเป็นผู้กำหนดบทบาทชีวิตเอง แนวคิดนี้รวมไปถึงการดูแลสุขภาพ ของตนเองด้วย การดูแลสุขภาพในแนวคิดทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงมองเห็นความสำคัญของการรักษาสุขภาพทางกายเพื่อดำรงไว้ โดยถือว่าเป็นส่วนประกอบ อย่างหนึ่งของชีวิตที่ดีในระดับทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), ม.ป.ป.: 4) ดังนั้นแล้วแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญต่อการดูแลสุขภาพเป็นอย่างมาก พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของชีวิตที่ต้องประกอบด้วยธาตุ 4 ขันธ์ 5 คือ ร่างกายและจิตใจนั้นเอง เมื่อชีวิตประกอบด้วยปัจจัยทั้งสองอย่าง การจะดูแลชีวิตหรือการดูแลสุขภาพให้ดีได้นั้นจะต้องให้ความสำคัญของทั้งสองปัจจัยนี้ เพราะทั้งสองปัจจัยนี้มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงถึงกัน หากปัจจัยด้านใดด้านหนึ่ง บกพร่องไปอาจส่งผลกระทบต่อด้านหนึ่งอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ถ้าอันใดอันหนึ่งติดขัดแปรปรวนไม่เป็นไปตามปกติ องค์รวมก็ย่อมมีความวิปริตแปรปรวนไปด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2549: 14) สืบเนื่องจากกระแสการดูแลสุขภาพได้เปลี่ยนไปจากเดิมจากที่เคยให้ความสำคัญเฉพาะ ร่างกายเท่านั้น มาเริ่มให้ความสำคัญกับจิตใจและเกิดความเชื่อมโยงระหว่างการดูแล สุขภาพกายและการดูแลสุขภาพใจให้มี ความสัมพันธ์กัน ซึ่งหมายถึงสุขภาพองค์รวมของชีวิตทั้งหมด คือ รวมทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อมและปัญญา (พระครูภาวนาโพธิคุณ, 2552: 2) สุขภาวะทางพุทธศาสนา หมายถึง ภาวะที่เป็นสุข ซึ่งความสุขนั้นหมายถึง สภาพชีวิตที่เป็นผลมาจากความสามารถในการจัดการปัญหาในการดำเนินชีวิตในโลกหรือสังคมปัจจุบัน โดยพระพุทธศาสนาได้แยกคำว่า สุข มี 2 อย่าง คือ กายิกสุข คือ สุขทางกาย และเจตสิกสุข คือ สุขทางใจ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 31 ข้อ 173: 271-272) พระพุทธศาสนา ได้ให้ความสำคัญของประเด็นเรื่อง สุขภาพ หรือ สุขภาวะ มาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ดังแสดงให้เห็นในพุทธพจน์ที่ว่า “ อโรคฺยา ปรมา ลาภา” หรือ ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 13 ข้อ 216: 254-255) ซึ่งอย่างไรก็ตามพระพุทธศาสนาถือว่า ความเกิด ความแก่ ความเจ็บไข้ได้ป่วย และความตาย เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนหลีกเลี่ยงไม่พ้นเพราะเป็นกระบวนการที่ดำเนินตามกฎของธรรมชาติ

หลักภาวนา 4 ในภาษาบาลี ให้ความหมายว่า วฑฺฒนา คือ วัฒนา แปลว่า ทำให้เจริญ ทำให้เป็น ทำให้มีขึ้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2549:112) ภาวนาจึงแปลว่า การทำให้มีขึ้น เป็นขึ้น การทำให้เกิดขึ้น การเจริญ การบำเพ็ญ การพัฒนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551: 286-287) การทำให้มี ให้เป็นขึ้น (พระธรรมกิตติวงศ์, 2550: 487) ดังนั้นภาวนา 4 จึงหมายถึง การพัฒนา 4 ด้านหรือการทำให้ 4 ด้านมีความเจริญขึ้นมา โดยภาวนา 4 มีการพัฒนา 4 ด้าน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2549: 112-113) ดังนี้คือ

1) การพัฒนาด้านร่างกาย:กายภาวนา (Physical Development)

กายภาวนาหรือการพัฒนาร่างกายให้สัมพันธ์กับทางกายภาพนั้นเป็นสิ่งที่ ผู้สูงอายุไม่ควรมองข้าม การรู้จักใช้อินทรีย์อย่างมีสติ เลือกที่จะดูเป็น ฟังเป็น กินด้วยปัญญา อยู่ดีมีสุขอย่างเกื้อกูลกันกับธรรมชาติ และสิ่งของเครื่องใช้อย่างฉลาด ไม่มั่วเมาหรือลุ่มหลง จะส่งผลให้ผู้สูงอายุ มีสุขภาพแข็งแรง ปัจจัยด้านกายภาวนาจึงเป็นปัจจัยด้านหนึ่งที่ผู้สูงอายุ สามารถประยุกต์ใช้ได้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อชีวิตที่ดีงาม

2) การพัฒนาด้านสัมพันธภาพทางสังคม : ศีลภาวนา (Moral Development ; Social Development)

การพัฒนาด้านสัมพันธภาพทางสังคม หรือ ศีลภาวนา เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งนับเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงออกทางร่างกาย ความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีพฤติกรรมดีงามใน

ความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์อย่างมีวินัย สามารถอยู่กับผู้อื่นได้ด้วยดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2549: 112) ไม่เบียดเบียนก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหาย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือมีการปรับตัว เข้ากับสังคมได้ดี มีความสุจริตในการประกอบอาชีพ เคารพกฎเกณฑ์ จรรยาบรรณ และกฎหมาย

ดังนั้นแล้วศีลภาวนาสาหรับผู้สูงอายุจึงหมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ดี กับบุคคลรอบข้าง มีทัศนคติที่ดีต่อบุคคลรอบข้าง ผู้สูงอายุอยากมีความสุขต้องสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่ตนเองอยู่ได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นหากผู้สูงอายุปฏิบัติตาม ศีลภาวนาส่งผลให้สุขภาพ เพราะศีลภาวนาเป็นปัจจัยด้านร่างกายที่สามารถพัฒนา ด้านร่างกายให้มีสุขภาพที่ดีได้

3) การพัฒนาด้านจิตใจ :จิตตภาวนา (Emotional Development, Psychological Development)

การพัฒนาด้านจิตใจหรือ จิตตภาวนา เป็นการพัฒนาด้านจิตใจให้เจริญงอกงามขึ้นด้วยคุณธรรม ทำจิตให้เจริญงอกงาม ดีงาม เข้มแข็งมีความสุข เบิกบาน จิตตภาวนา เป็นการทำจิตให้เจริญงอกงาม ดีงาม เข้มแข็ง ทำให้ผู้สูงอายุมีความสุข เบิกบาน การที่ผู้สูงอายุสุขใจได้ต้องเริ่มที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาก่อน หลังจากนั้นศรัทธาจะช่วยให้ผู้สูงอายุเจริญเมตตาและปฏิบัติสมาธิ การเจริญเมตตาและปฏิบัติสมาธิจะช่วยให้ผู้สูงอายุมีจิตใจที่สงบมากยิ่งขึ้น รวมถึงสามารถแก้ปัญหาด้านสุขภาพของผู้สูงอายุให้บรรเทาเบาบางลง

4) การพัฒนาด้านปัญญา :ปัญญาภาวนา (Cognitive Development, Intellectual Development)

การพัฒนาด้านปัญญามีความสำคัญมาก เพราะปัญญาสามารถช่วยให้บุคคลสามารถ พิจารณาทุกสิ่งตามความเป็นจริง เกิดความเข้าใจ และสามารถส่งผลให้เกิดการแก้ปัญหาที่ดีได้ เสริมสร้างความรู้ความคิด ความเข้าใจ มองเห็นสิ่งต่างๆด้วยความเป็นจริง ปราศจากอคติ การพัฒนาด้านปัญญา หรือปัญญาภาวนา คือ การฝึกอบรมเจริญปัญญา เพื่อสร้างความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ให้รู้จักคิดพิจารณา แก้ปัญหาด้วย ปัญญา มีจิตใจเป็นสุข ไร้ทุกข์ ปัญญาเป็นตัวแก้ปัญหาที่แท้จริง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546: 51) การพัฒนาปัญญาต้องอาศัยสัมมาทิฏฐิ เพราะเป็นองค์ประกอบสำคัญของมรรคในฐานะเป็น จุดเริ่มต้นของการปฏิบัติธรรม ปัญญาภาวนา หรือการพัฒนาปัญญาสาหรับผู้สูงอายุ เกิดได้นั้น ต้องอาศัยปัจจัยสองตัวคือ ปรโตโฆษะ ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกและโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นปัจจัยภายใน ปัจจัยทั้งสองเชื่อมโยงสัมพันธ์ก่อให้เกิดสัมมาทิฏฐิ ซึ่งเป็นปัญญาช่วยให้ผู้สูงอายุเข้าใจความจริง และส่งผลให้อยู่กับความจริงได้อย่างมีความสุข การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุสู่การดำเนินชีวิตที่ดีงามได้ว่า หลักไตรสิกขา เพื่อการดูแลสุขภาพตนเอง สามารถแยกย่อยลงสู่การปฏิบัติเพื่อวัดผลได้นั้นคือ ภาวนา 4 ประกอบด้วย กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา โดยกายภาวนา หรือการพัฒนาร่างกายให้สัมพันธ์กับทางกายภาพ การรู้จักใช้อินทรีย์อย่างมีสติ เลือกที่จะดูเป็น ฟังเป็น กินด้วยปัญญา เสพปัจจัย 4และสิ่งของเครื่องใช้อย่างฉลาด ไม่มัวเมาหรือลุ่มหลง ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพแข็งแรง ศีลภาวนา หรือการพัฒนาศีลเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมรูปแบบหนึ่ง สามารถแสดงออกทางร่างกาย เป็นความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีพฤติกรรมดีงามในความสัมพันธ์กับผู้อื่น รวมถึงการไม่เบียดเบียนผู้อื่น พร้อมกับมีวินัยในการดำรงชีวิต เช่น การรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การนอนพักผ่อน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็น สัมพันธ์ทางสังคมที่ส่งผลต่อสุขภาพผู้สูงอายุโดยตรง เมื่อด้านร่างกายได้รับการพัฒนาแล้ว สิ่งที่ควรพัฒนาต่อไปคือด้านจิตใจ จิตตภาวนา เป็นการทำจิตให้เจริญงอกงาม ดีงาม เข้มแข็ง ให้ผู้สูงอายุมีความสุข เบิกบาน การที่ผู้สูงอายุจะสุขใจได้ต้องเริ่มที่มี ศรัทธาในพระพุทธศาสนาก่อน หลังจากนั้นศรัทธาช่วยให้ผู้สูงอายุเจริญเมตตาและ ปฏิบัติสมาธิตามมา ทั้งการเจริญเมตตาและปฏิบัติสมาธิช่วยให้ผู้สูงอายุมีจิตใจที่สงบมากยิ่งขึ้น ส่วนปัญญาภาวนา หรือการพัฒนาปัญญาสาหรับผู้สูงอายุจะเกิดได้นั้น ต้องอาศัยปัจจัยสองตัวคือ ปรโตโฆษะ ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกและ โยนิโสมนสิการซึ่ง เป็นปัจจัยภายใน ปัจจัยทั้งสองเชื่อมโยงสัมพันธ์ก่อให้เกิดสัมมาทิฏฐิ ซึ่งเป็นปัญญา ช่วยให้ผู้สูงอายุเข้าใจความจริง และอยู่กับความจริงได้อย่างมีความสุข

องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะเชิงพุทธกับการสร้างความยั่งยืนทางสุขภาพผู้สูงอายุ ผู้เขียนสามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุแบ่งออกเป็น 3 ด้าน (การเคหะแห่งชาติ: 2016) ดังนี้

ด้านกายภาพ	ด้านจิตใจและอารมณ์	ด้านสังคม
1. การปรับระยะสายตาในที่มืดไม่ดี มองใกล้ ไกลไม่ชัด 2. ตื่นง่าย หลับลึกแต่ระยะสั้น ชอบพักผ่อนนอนกลางวัน 3. ความจำลดลง 4. การทรงตัวและการเดินไม่ดี 5. ระบบการได้ยินลดลง (หูตึง) 6. แยกเสียงต่างๆได้ลดลง 7. เหนื่อยง่าย 8. การเคลื่อนไหวช้าลง 9. กล้ามเนื้อแลกระดูกเสื่อมลง 10.กลั้นปัสสาวะไม่ได้และปัสสาวะบ่อย 11.มีปัญหาโรคภัย เช่น ความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ เป็นต้น	1. ซึมเศร้าและสิ้นหวัง 2. หงุดหงิดง่าย 3. รู้สึกว่าตนเองไม่มีค่า 4. เหงา ฟุ้งซ่าน 5. เรียกร้องความสนใจ 6. กลัวถูกลูกหลานทอดทิ้ง 7. ขี้บ่น น้อยใจ 8. ย้ำคิด ย้ำทำ ทำกิจกรรมซ้ำ ๆ 9. เครียดและวิตกกังวลง่าย	1. ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้สูงอายุด้วยกัน 2. กิจกรรมปลูกผัก ปลูกดอกไม้ด้วยกัน 3. ชอบแสดงออก 4. หาเพื่อนคุยแก้เหงา 5. ฟังเพลง เต้นรำ 6. ออกกำลังกาย 7. ชอบอ่านหนังสือ 8. ต้องการใช้ความรู้และประสบการณ์ให้เป็นประโยชน์ 9. เป็นวิทยากรสอนหนังสือให้กับเด็ก ๆ 10.เป็นผู้นำชุมชนให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางศาสนามากขึ้น 11.ชอบท่องเที่ยวหาประสบการณ์แปลกใหม่

2. การมีสุขภาวะที่ดีที่สมบูรณ์ต้องประกอบไปด้วย 4 ด้าน (พระครูประภาสิริธรรม, 2560) ได้แก่

ลำดับ	สุขภาวะ	ความหมาย
1.	สุขภาวะทางกาย	● การมีสภาพร่างกายที่ดี ● ปราศจากโรคภัย มีความสมบูรณ์แข็งแรง ● ระบบและอวัยวะทุกส่วนทำงานได้ดีมีประสิทธิภาพ ● มีการรับประทานอาหารที่เพียงพอ
2.	สุขภาวะทางจิต	● การมีสภาพจิตปกติ ● สามารถปรับตัวให้เข้ากับบรรยากาศของสังคมได้ทุกระดับชั้น ● สามารถควบคุมอารมณ์ได้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ● ปรับตัวได้เมื่อเผชิญปัญหาได้ดี
3.	สุขภาวะทางสังคม	● มีการดำเนินชีวิตดีและใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข ● ไม่ทำให้ผู้อื่นหรือสังคมเดือดร้อน ● ปราศจากความขัดแย้งกับบุคคลและชุมชน ● มีความพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือ ● ไม่เป็นคนถือตัว ไม่เป็นคนเอารัดเอาเปรียบบุคคลอื่น ● เป็นที่รักเคารพและเป็นที่นับถือ

ลำดับ	สุขภาวะ	ความหมาย
4.	สุขภาวะทางปัญญา	● การมีความรู้เท่าทันในสิ่งต่างๆทั้งในทางโลกและทางธรรม ● สามารถเข้าใจถึงเหตุและปัจจัยของสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง ● สามารถที่จะแยกได้ทั้งเหตุแห่งความดี เหตุแห่งความชั่วได้ ● มีสติที่คอยระลึกรู้ในสิ่งต่าง ๆ ได้ตามความจริง จนรู้จักปล่อยวาง

จากความต้องการทางกายภาพของผู้สูงอายุและสุขภาวะทั้ง 4 ด้าน ผู้เขียนสามารถสรุปรวมกับตาราง ภาวนา 4 ได้ดังนี้

บทสรุป

สุขภาวะเชิงพุทธกับการสร้างความยั่งยืนทางสุขภาพผู้สูงอายุนั้นเป็นแนวคิดที่ผสมผสานความเข้าใจการดูแลตนเองในวิถีชีวิตผู้สูงอายุไทย ซึ่งมีบริบทอยู่ในสังคมวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของไทยมายาวนาน และมีพุทธศาสนาเป็นที่เคารพเชื่อถือศรัทธา พุทธวิธีที่นำเสนอเหมาะกับการนำไปปฏิบัติของผู้สูงอายุ เพราะเข้าใจง่าย เป็นหลักพุทธธรรมที่ไม่ยากในภาวนา4 ซึ่งเหมาะสมกับวัยผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ เผชิญชีวิตมายาวนานอย่างผู้สูงอายุที่มีความเข้าใจชีวิตดี เป็นหลักธรรมที่ใช้เป็นแนวปฏิบัติได้ คือ ภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา จิตภาวนา ศีลภาวนา ปัญญาภาวนา หลักธรรมนี้คือ พุทธวิธีในการช่วยผู้สูงอายุได้เสริมสร้างพลังในตนเองอย่าง Active Ageing ทำให้มีการดูแลสุขภาพตนเองอย่างองค์รวมคือ ด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งผู้เขียนร้อยเรียงให้ผู้สนใจได้ทำความเข้าใจให้ตรงว่า การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุควรได้รับการคุ้มครองดูแลด้านสุขภาพอย่างชัดเจนเหมาะสม โดยเริ่มตั้งแต่ผู้สูงอายุเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคม ตลอดจนรัฐบาลที่ต้องตระหนักถึงปัญหาสุขภาพผู้สูงอายุ และทำให้กฎหมายมีความชัดเจนมากขึ้นในเรื่องการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุระยะยาว โดยเฉพาะกลุ่มด้อยโอกาส ที่พึ่งพาตนเองครอบครัวไม่ได้ เพื่อให้พลเมืองสูงวัยได้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีโอกาสใช้ชีวิตอย่างมีค่า หรือได้ร่วมพัฒนาประเทศในองค์ความรู้และภูมิปัญญาฝั่งลึกได้อย่างมีคุณค่าในสังคมไทยจนกว่าจะถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ผู้สูงอายุจึงเป็นทรัพยากรอันล้ำค่าที่ควรรับการดูแลสุขภาพอย่างมีคุณภาพ มิใช่ต้องการเพียงความสะดวก รวดเร็วของบริการสุขภาพที่รัฐบาลจัดให้ บริการสุขภาพควรมีลักษณะเป็นกรณีพิเศษทั้งเรื่อง ระบบการดูแล บุคคลากรสุขภาพที่เข้าใจความต้องการผู้สูงอายุ วัสดุอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่เหมาะสม หากเป็นไปได้ควรมีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง สถานบริการสุขภาพแยกการดูแลโดยเฉพาะทางแก่ผู้สูงอายุ มีการบริการทั้งในสถานบริการสุขภาพที่มีมาตรฐาน การดูแลสุขภาพที่บ้าน

เอกสารอ้างอิง

ทิพวรรณ สุธานนท์. (2556). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงอายุ, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ไทยพีบีเอส ข่าวสังคม. “สู่วัยชราอย่างสุขใจ-สูงวัยอย่างมีคุณภาพ”. สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2565. แหล่งที่มา: https://news.thaipbs.or.th/content/256279.

พระครูภาวนาโพธิคุณ. (2552). “ศึกษาตีความสุขภาวะองค์รวมวิถีพุทธ”. **วารสารพุทธศาสตร์-ปรัชญาปริทรรศน์** 2 (1) (มิถุนายน-ธันวาคม 2552).

พระธรรมกิตติวงศ์. (2550). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดศัพท์วิเคราะห์.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เลี่ยงเชียง.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). **ทุกข์สำหรับเห็น แต่สุขสำหรับเป็น (แก่นแท้พระพุทธศาสนา).** พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.

________. (ม.ป.ป.) **อายุยืนอย่างมีคุณค่า**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธัมโม). (ม.ป.ป.) **หลักประกันชีวิต ทุกลมหายใจใช้เวลาให้เป็นประโยชน์.** กรุงเทพฯ: สถาบันบันลือธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2548). "สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ". **พุทธจักร**, 59 (11) (พฤศจิกายน 2548).

________. (2549). **สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ.** พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

________. (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เพ็ญพิไล ฤทธาคณานนท์. (2550). **พัฒนาการมนุษย์ (Human Development).** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล. (2559). **รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2558**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.

ศรีเรือน แก้วกังวาน. (2540). **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย.** พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศิริพันธุ์ สาสัตย์. (2549). **การตายและความตายในผู้ป่วยสูงอายุ บทความจากความตายและการตาย: มุมมองจากศาสนากับวิทยาศาสตร์.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศูนย์ศตวรรษิกชน. "แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545 - 2564)". สืบค้นเมื่อ 16 กรกฎาคม 2565. แหล่งที่มา: http://thaicentenarian.mahidol.ac.th.

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา. (2564). "รายงานจำนวนผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา ปีงบประมาณ 2564". สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2565. แหล่งที่มาhttps://nma.hdc.moph.go.th/hdc/reports/report.php?source=pformated/format1.php&cat_id=6966b0664b89805a484d7ac96c6edc48&id=953a2fc648be8ce76a8115fbb955bb51

Collin, A.L., Goldman, N., & Rodriguez, G. (2008). "Is positive well-being protective of mobility Limitations among older adults?" **The Journal of Gerontology: Psychological Sciences**, 6(3).

Office of Health Promotion. (2013). Thai Elderly Health Promotion, Department of Public Health. Nonthaburi: Ministry of Public Health.

Phugkaew. V., Phramaha Hansa Dhammahaso & Wattanapra dith, k. (2018). Elderly Well-Being Promotion by Buddhist Peaceful Means. **Journal of MCU Peace Studies**, 7(3).

World Health Organization. (2001). **Definition of an older person. Proposed working definition of an older person in Africa for the MDS project**, Kowal P, Dowd JE. Geneva: World Health Organization.

Who We Are ข่าวประชาสัมพันธ์. สังคมสูงวัยในประเทศไทย: ชี้ปัญหาความต้องการทางสุขภาพที่แท้จริงของผู้สูงอายุยากจน. สืบค้นเมื่อ 16 กรกฎาคม 2565. แหล่งที่มา: ttp://www.wor ldbank.org/th.

การส่งเสริมอาชีพค้าขายตามหลักมงคลสูตร เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีอย่างยั่งยืน
Promoting Trading Careers According to the Mongkhon Sutra for Sustainable Well-being

อนุสรณ์ สอนตน[1]
พระศรีวินยาภรณ์, ดร.[2]

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอาชีพค้าขาย 2) เพื่อศึกษาหลักมงคลในพระพุทธศาสนา และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางส่งเสริมอาชีพค้าขายตามหลักมงคลสูตรเพื่อให้มีความเป็นอยู่ที่ดีอย่างยั่งยืน โดยมีขั้นตอน การศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก คัมภีร์มังคลัตถทีปนี ตำราทางวิชาการเกี่ยวกับอาชีพค้าขาย และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเรียบเรียงเป็นบทความแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการค้าขาย โดยใช้แผนการตลาดขั้นพื้นฐาน 7ps เป็นหลักสำคัญในการดำเนินงานให้อาชีพค้าขายประสบความสำเร็จ และนำหลักมงคลชีวิตใน 38 ประการที่มีความเกี่ยวข้องกับแผนการตลาดขั้นพื้นฐานมาปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมให้เกิดสติปัญญาสามารถตั้งรับปัญหาและหลีกเลี่ยงอุปสรรคแห่งความเสื่อมทั้งหลายได้

ดังนั้น เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจประเทศไทยโดยรวมให้เจริญรุ่งเรือง และแข็งแกร่งอย่างยั่งยืนควรนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริม และพัฒนาอาชีพค้าขายให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากอาชีพค้าขาย ถือเป็นจุดเริ่มต้นในการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ให้เกิดขึ้นตามมา แต่ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างฉับพลัน เนื่องจากได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID -19) ส่งผลให้อาชีพค้าขายต้องใช้ยุทธวิธีในการแก้ไขปัญหา เพื่อสามารถดำเนินกิจการให้ก้าวหน้าต่อไป หากนำ “หลักมงคลชีวิต” ในมงคล 38 ประการ ที่มีความเกี่ยวข้องกับแผนการตลาดขั้นพื้นฐาน 7Ps มาประยุกต์ใช้ เพื่อส่งเสริมการเป็นผู้ค้าขายที่ดีมีศักยภาพสูง นำไปสู่ความสำเร็จในการประกอบอาชีพค้าขายให้เจริญรุ่งเรือง ส่งผลให้ประชากรในประเทศไทยมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เศรษฐกิจของประเทศไทยโดยรวมจะพัฒนาก้าวหน้า แข็งแกร่งและยั่งยืนได้

คำสำคัญ: อาชีพค้าขาย, มงคลสูตร

Abstract

The objectives of this article are 1) to study the concepts and theories about trading career. 2) To study the auspicious principles in Buddhism and 3) to present guidelines to promote careers in trading according to the auspicious principles for sustainable well-being. There are steps to study the information from the Tripitaka. Mangalatthadipani Scriptures Academic textbooks on trading careers and related research papers. The results showed that Concepts and theories related to trading. Using a basic 7ps marketing plan is the key to successful trading career. And implement 38 life auspicious principles that are relevant to the basic marketing plan to foster intelligence able to cope with problems and avoid obstacles of deterioration.

[1] นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: purchase3912@gmail.com.
[2] อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Therefore, to develop Thailand's economy to be prosperous and sustainable strength should apply Buddhist principles to promote and develop a trading career to be more efficient due to trade this is the starting point for other economic drivers to follow. But at present there was a sudden change in the economy. Due to being affected by the spread of the coronavirus disease 2019 (COVID-19) As a result, trading professionals must use strategies to solve problems. To be able to continue the business. If applying the 38 auspicious "life auspicious principles" that are related to the basic 7Ps marketing plan to promote being a good trader with high potential leading to success in a prosperous trading career. As a result, the people in Thailand have a better living. Thailand's economy will develop progressively. Strong and sustainable.
Keywords: Trade, Mongkhon Sutra

1.บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทย ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ส่งผลกระทบให้เศรษฐกิจชะลอตัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อาชีพค้าขายก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน ในภาวะเศรษฐกิจเช่นนี้ หลักธรรมในพระพุทธศาสนาจึงเป็นที่พึ่งยึดเหนี่ยวจิตใจให้มีพละกำลังต่อสู้กับอุปสรรคและปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติตามหลักมงคล ในมงคลชีวิต 38 ประการ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาตนเอง มาบริหารจัดการร่วมกับแผนการตลาดขั้นพื้นฐาน 7Ps (ลักษณ์นารา พักตร์เพียงจันทร์, 2562) ที่ประกอบด้วย Product, Price, Place, Promotion, People Physical Evidence และ Process ของ ฟิลิป คอตเลอร์ เพื่อส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าให้กับอาชีพการค้าขายอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างรายได้เพื่อหาเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวให้มีความเป็นอยู่ที่ดี สามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้เจริญก้าวหน้าต่อไป โดยมีเป้าหมายในการกระจายกำไรที่ได้ ไปพัฒนาประชากรในประเทศให้มีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น

ดังนั้น ประเทศไทยในช่วงยุคเศรษฐกิจถดถอย ท่ามกลางความไม่แน่นอนของเศรษฐกิจโลก และทั่วโลกกำลังให้ความสำคัญ“ความยั่งยืน”และเพื่อเป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 - 2564 (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2560) ที่ได้น้อมนำหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งสัมพันธ์กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นทางสายกลาง มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 -11 โดยการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ครั้งนี้ สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดทำบนพื้นฐานของกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561 - 2580) ซึ่งเป็นแผนหลักของการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่โมเดลเศรษฐกิจ “ไทยแลนด์ 4.0” เราจึงควรนำ “หลักมงคล” ในพระพุทธศาสนา ถือเป็นแนวทางที่สัมพันธ์กับแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นหลักปฏิบัติซึ่งเกี่ยวข้องกับแผนการตลาดขั้นพื้นฐานที่ส่งเสริมอาชีพค้าขาย เพื่อนำมาซึ่งรายได้เพื่อเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว ตลอดถึงทำให้ชีวิตของประชากรในประเทศไทยดำเนินต่อไปได้ ท่ามกลางภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำในปัจจุบัน ทั้งยังสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ เมื่อประชากรในประเทศมีความเป็นอยู่ที่ดี ย่อมทำให้สังคมมีความปกติสุข ประเทศชาติสามารถพัฒนาได้อย่าง “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน”

ความหมายการค้าขาย (trade) หมายถึง กิจกรรมที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้ซื้อ และทำให้ผู้ซื้อเกิดความพึงพอใจ การค้าขาย ช่วยให้เกิดธุรกิจต่าง ๆ ขึ้นตามมา และทำให้เกิดการไหลเวียนของเงินตราในชุมชนจนถึงระดับประเทศ ส่งผลให้เศรษฐกิจเจริญก้าวหน้าพัฒนา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554)

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการค้าขาย

ฟิลลิป คอทเลอร์ ได้กล่าวว่า การส่งเสริมการขายเป็นส่วนหนึ่งของงานที่เกี่ยวข้องกับการนำไปใช้และการเผยแพร่วัสดุ และเทคนิคต่าง ๆ โดยการโฆษณา การส่งสินค้า พนักงานขาย (Salesman) ผู้จัดจำหน่าย (Distributors) และผู้ขาย (Dealers) เพื่อทำให้ลูกค้าต้องการซื้อผลิตภัณฑ์นั้น เป็นการจูงใจพิเศษ (Extra Stimulus) เป็นการกระตุ้นให้ผู้บริโภค เกิดการตอบสนองต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าหรือบริการนั้นอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น(อกนิษฐ์ เลิศสิริศรีสกุล, 2555) โดยใช้หลักการตลาด 7Ps ดังนี้

หลักการตลาด 7Ps ความหมายของหลักการตลาด 7P ใน 4 ตัวแรกจะเหมือนกับ Marketing Mix 4P (K.Pair , 2560) เพียงแค่เปลี่ยนมุมมองจากสินค้าเป็นธุรกิจบริการ ประกอบด้วย

1. **Product** คือ ส่วนประสมทางการตลาด 4P เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ตราสินค้านั้นนำเสนอ โดยเป้าหมายสำคัญที่สุดของผลิตภัณฑ์หรือบริการคือ จะต้องตอบสนองความต้องการผู้บริโภคได้
2. **Price** คือ ราคาของผลิตภัณฑ์ โดยการเลือกวิธีตั้งราคาสินค้าให้เหมาะกับสินค้าและกลุ่มเป้าหมาย สิ่งสำคัญที่สุดในการตั้งราคา คือ การตั้งให้เหมาะสมกับระดับ ผลิตภัณฑ์ที่วางไว้
3. **Promotion** คือ การส่งเสริมการตลาด เพื่อกระตุ้นให้ลูกค้าต้องการสินค้า ได้แก่
   - การโฆษณา (Advertising)
   - การส่งเสริมการขาย (Sales Promotion) หรือ การ ลด แลก แจก แถม
   - การใช้พนักงานขาย (Sale Personal)
   - การประชาสัมพันธ์ (Public Relationship)
4. **Place** คือ ช่องทางการจัดจำหน่าย หรือให้บริการ รวมถึงการกระจายสินค้าเพื่อให้สินค้าถึงมือผู้บริโภค การขนส่งสินค้า และการกระจายสินค้าให้ถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างถูกต้อง โดยคำนึงถึงแหล่งที่ขายสินค้าหรือบริการให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย
5. **People** คือ การจัดการบุคคลหรือพนักงานที่เหมาะสม เพื่อสร้างความพึงพอใจและความต้องการสินค้าหรือบริการให้แก่ลูกค้า
6. **Process** คือ ขั้นตอนการทำงาน และการให้บริการที่ได้มาตรฐานชัดเจน ตอบสนองต่อลูกค้าในแบบเดียวกัน เพื่อทำให้ลูกค้าเกิดความรู้สึกถึงความเสมอภาค ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความเชื่อมั่นและความจงรักภักดีต่อผลิตภัณฑ์หรือบริการนั้น
7. **Physical Evidence** คือ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพของผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ลูกค้าได้รับ เช่น สัญลักษณ์สินค้า ป้ายแสดงข้อมูลการบริการ การแต่งกายของพนักงาน ภูมิทัศน์ภายในร้านและรอบร้าน การตกแต่งร้าน สิ่งแวดล้อม อุปกรณ์ที่ใช้ในการให้บริการ การจัดตกแต่งร้าน เป็นต้น เพื่อสร้างความมั่นใจ ความเชื่อถือ ความไว้วางใจ และความประทับใจให้กับลูกค้า

แนวทางปฏิบัติเพื่อส่งเสริมอาชีพค้าขายตามหลักมงคลในพระพุทธศาสนา

เมื่อเราเกิดมาเป็นมนุษย์ มีหน้าที่ต้องทำงานเพื่อเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว อาชีพค้าขายสามารถหารายได้สร้างฐานะให้เจริญมั่นคง การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมพัฒนาตนเอง ให้เป็นคนดี สามารถพึ่งตนเองและเป็นที่พึ่งให้ครอบครัวได้ จำเป็นต้องนำหลักมงคลชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอาชีพค้าขาย ตามแผนการตลาดขั้นพื้นฐาน 7Ps ในหลักมงคลชีวิต 38 ประการ จากมงคลสูตร (ขุ.ขุ. 25/6/3-4) ผู้ที่จะได้รับผลจะต้องน้อมนำหลักธรรมที่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแนะนำมาปฏิบัติ ฝึกฝนอบรมตนเอง เพื่อความเจริญก้าวหน้าทาง กาย วาจา ใจ ตั้งแต่ระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูง (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2547) สามารถแบ่งหลักมงคลเป็นหมวดหมู่ เป็นข้อปฏิบัติในการพัฒนาชีวิตประจำวัน และการฝึกจิตใจโดยตรงโดยการเริ่มปฏิบัติตามลำดับกลุ่มมงคล ดังนี้

กลุ่มที่ 1) ฝึกอบรมให้เป็นคนดี ประกอบด้วยมงคลข้อที่ 1. ไม่คบคนพาล 2. คบบัณฑิต 3. บูชาบุคคลที่ควรบูชา

กลุ่มที่ 2) สร้างความพร้อมในการฝึกอบรม ประกอบด้วยหลักมงคลข้อที่ 4. อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม 5. มีบุญวาสนามาก่อน 6. ตั้งตนชอบ

กลุ่มที่ 3) ฝึกอบรมให้มีประโยชน์ ประกอบด้วยหลักมงคลข้อที่ 7. เป็นพหูสูต 8. มีศิลปะ 9. มีวินัย 10. มีวาจาสุภาษิต

กลุ่มที่ 4) บำเพ็ญประโยชน์ต่อครอบครัวและสังคม ประกอบด้วยหลักมงคลข้อที่ 11. บำรุงบิดามารดา 12. เลี้ยงดูบุตร 13. สงเคราะห์ภรรยาและสามี 14. ทำงานไม่คั่งค้าง 15. บำเพ็ญทาน 16. ประพฤติธรรม 17. สงเคราะห์ญาติ 18. ทำงานไม่มีโทษ

กลุ่มที่ 5) เตรียมจิตใจให้พร้อม ประกอบด้วยหลักมงคลข้อที่ 19. งดเว้นจากบาป 20. สำรวมจากการดื่มน้ำเมา 21. ไม่ประมาทในธรรม

กลุ่มที่ 6) แสวงหาธรรมะ เบื้องต้น และเบื้องสูง ประกอบด้วยหลักมงคลข้อที่ 22. มีความเคารพ 23. มีความถ่อมตน 24. มีความสันโดษ 25. มีความกตัญญู 26. ฟังธรรมตามกาล

กลุ่มที่ 7) ขั้นตอนการปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลส ประกอบด้วยหลักมงคลข้อที่ 27. มีความอดทน 28. เป็นคนว่าง่าย 29. เห็นสมณะ 30. สนทนาธรรมตามกาล

กลุ่มที่ 8) ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลส ประกอบด้วยหลักมงคลข้อที่ 31. บำเพ็ญตบะ 32. ประพฤติพรหมจรรย์ 33. เห็นอริยสัจ 34. ทำพระนิพพานให้แจ้ง 35. จิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม 36. จิตไม่โศก 37. จิตปราศจากธุลี 38. จิตเกษม

หลักมงคลที่เกี่ยวข้องกับแผนการตลาดขั้นพื้นฐาน 7Ps จัดอยู่ใน 3 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มการสร้างความพร้อมให้ตนเอง คือ หลักมงคล ข้อที่ 4 อยู่ในถิ่นอันสมควร และข้อที่ 6 ตั้งตนชอบ

2) กลุ่มฝึกตนให้เป็นคนมีประโยชน์ คือ หลักมงคล ข้อที่ 7 มีความเป็นพหูสูตร ข้อที่ 9 มีวินัย และข้อที่ 10 มีวาจาสุภาษิต

3) กลุ่มบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม คือ หลักมงคล ข้อที่ 16 ประพฤติธรรม และข้อที่ 18 ทำงานที่ไม่มีโทษ ซึ่งกลุ่มหลักมงคลดังกล่าวเกี่ยวข้องกับแผนการตลาดขั้นพื้นฐาน คือ “เห็นช่องทางการจำหน่าย เป็นผู้ขายที่ดี มีขั้นตอนมาตรฐาน บริหารจัดการสิ่งแวดล้อม พร้อมใช้กลยุทธ์ขจัดปัญหา กำหนดราคายุติธรรม นำประโยชน์ต่อสังคม” อธิบายหลักมงคลที่เกี่ยวข้องกับแผนการตลาดขั้นพื้นฐาน 7Ps ที่ส่งเสริมอาชีพค้าขาย ได้ดังนี้

1. หลักมงคลชีวิต ข้อที่ 4 อยู่ในถิ่นสมควร: Place (เห็นช่องทางเข้าถึงลูกค้า)
2. หลักมงคลชีวิต ข้อที่ 6 ตั้งต้นชอบ: People (เป็นผู้ขายที่ดี)
3. หลักมงคลชีวิต ข้อที่ 9 มีวินัย: Process (มีขั้นตอนมาตรฐาน)
4. หลักมงคลชีวิต ข้อที่ 10 มีวาจาสุภาษิต: Physical Evidence (บริหารจัดการสิ่งแวดล้อม)
5. หลักมงคลชีวิต ข้อที่ 7 มีความเป็นพหูสูต: Promotion (พร้อมใช้กลยุทธ์ขจัดปัญหา)
6. หลักมงคลชีวิต ข้อที่ 16 ประพฤติธรรม: Price (ราคาที่เป็นธรรม)
7. หลักมงคลชีวิต ข้อที่ 18 ทำงานไม่มีโทษ: Product (สินค้ามีประโยชน์ต่อสังคม)

1. หลักมงคลชีวิต ข้อที่ 4 อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม เกี่ยวข้องกับแผนการตลาด Place คือ สถานที่หรือช่องทางในการเข้าถึงลูกค้า

ถิ่นที่เหมาะสม หมายถึง สถานที่มีสิ่งแวดล้อมดีต่อสุขภาพกายและใจ สนับสนุนให้ประกอบสัมมาอาชีพได้เจริญก้าวหน้า ถิ่นที่เหมาะสมครอบคลุมถึง ถิ่นที่อยู่ทุกระดับ เช่น บ้านที่อยู่อาศัย โรงเรียน สถานที่ทำงาน หมู่บ้าน ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ประเทศ ทวีป เป็นต้น (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2547)

ลักษณะของถิ่นที่เหมาะสม

1. อาวาสเป็นที่สบาย หมายถึง การมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ดี เช่น สิ่งแวดล้อมมีต้นไม้ร่มรื่น การสาธารณูปโภค เช่นไฟฟ้า น้ำประปาสะดวก อากาศถ่ายเทสะดวก ไม่มีเสียงอึกทึก หากเป็นที่ตั้งร้านค้า ต้องเป็นบริเวณที่อยู่ในบริเวณชุมชน การคมนาคมสะดวก

2. อาหารเป็นที่สบาย หมายถึง เป็นแหล่งที่จัดหาอาหารได้สะดวก เช่น อยู่ใกล้ตลาด หรือบริเวณที่มีการเกษตรกรรมสามารถผลิตอาหารได้อย่างพอเพียง และส่งเสริมการประกอบอาชีพได้ดี

3. บุคคลเป็นที่สบาย หมายถึง บริเวณที่อยู่นั้นต้องไม่มีโจรผู้ร้ายชุกชุม ผู้อาศัยส่วนใหญ่ใน บริเวณนั้นเป็นคนดี มีศีลธรรมและมีวินัย

4. ธรรมะเป็นที่สบาย หมายถึง เป็นแหล่งที่ดีงาม ใน 2 ลักษณะ คือ

- ในทางโลก หมายถึง มีโรงเรียน สถานศึกษาสำหรับให้ความรู้ ตลอดจนมีหลักการปกครองและการบริหารราชการท้องถิ่นที่ดี

- ในทางธรรม หมายถึง มีพระภิกษุ หรือฆราวาสผู้รู้ธรรม เป็นบัณฑิตสามารถให้การอบรมสั่งสอนศีลธรรมได้

สรุปการนำหลักมงคลชีวิต ข้อที่ 4 อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม เกี่ยวข้องกับ แผนการตลาด Place คือ สถานที่หรือช่องทางในการเข้าถึงลูกค้า เป็นทำเล ที่ตั้งที่มีการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย มีความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน รวมถึงเป็นแหล่งที่มีกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการขายสินค้า โดยที่เราสามารถดำเนินกิจการซื้อ-ขายได้สะดวก ประหยัดต้นทุนด้านเวลาและค่าใช้จ่าย กระจายสินค้าได้ตรงตามความต้องการของลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย

2. หลักมงคลชีวิต ข้อที่ 6 ตั้งตนชอบ เกี่ยวข้องกับแผนการตลาด People คือ การจัดการเกี่ยวกับบุคคล

ตั้งตนชอบ หมายถึง การตั้งเป้าหมายของชีวิตในทางโลกและทางธรรมไว้ถูกต้อง ให้ดำเนินชีวิตไปตามเป้าหมายด้วยความระมัดระวัง เป็นขั้นตอนแรกในการสร้างความสุข ความเจริญก้าวหน้า หากบุคคลใดตั้งเป้าหมายชีวิตที่ผิดทั้งกฎหมายและศีลธรรมแล้วดำเนินชีวิตไปตามนั้น จะไม่มีความสุข ความเจริญ เมื่อทุกชีวิตยังไม่หมดกิเลสยังต้องวนเวียนในทุกข์แห่งวัฏสงสาร แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตั้งเป้าหมายชีวิตจะกำจัดกิเลสให้หมดสิ้นไป และแนะแนวทางผู้อื่นเข้าสู่นิพพานด้วย ทรงตั้งใจบำเพ็ญเพียร ฝึกฝนตน แม้มีอุปสรรคเพียงใด ทรงไม่ย่อท้อ ทรงสละได้แม้เลือดเนื้อและชีวิตเพื่อรักษาเป้าหมายคือพระนิพพาน ในที่สุดพระองค์ก็ตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเข้าถึงพระนิพพานอันบรมสุขได้ (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2547)

วิธีรักษาเป้าหมายชีวิตให้มั่นคง

1. ฝึกให้เป็นคนมีศรัทธา มีเหตุผล เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ คือ เชื่ออย่างมีเหตุผลใช้ปัญญา เรียกว่า ศรัทธา และเชื่ออย่างไร้เหตุผล ปราศจากปัญญา เรียกว่า งมงาย

2. ฝึกให้เป็นคนมีศีล

3. ฝึกให้เป็นคนมีความรู้ เป็นพหูสูต คือ หมั่นศึกษาหาความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม

4. ฝึกให้เป็นคนมีจาคะ คือ รู้จักเสียสละ เช่น

4.1 สละทรัพย์สิ่งของเป็นทาน เป็นการกำจัดความตระหนี่

4.2 สละอารมณ์โกรธพยาบาท ให้เป็นอภัยทาน ทำให้ใจเป็นสุข

5. ฝึกสมาธิเพื่อให้ใจผ่องใส เกิดปัญญา เป็นข้อที่สำคัญที่สุด เพื่อให้มีความเข้มแข็งมั่นคง ทนต่อความยั่วยุได้ การฝึกสมาธิภาวนา เป็นการฝึกจิตใจโดยตรง ทำให้มีพลัง มีความหนักแน่นในการรักษาเป้าหมายชีวิตไว้ได้โดยสมบูรณ์ และมีปัญญาวางเป้าหมายชีวิตไว้ถูกต้อง สามารถปฏิบัติตามเป้าหมายที่วางไว้ดี "มารดาบิดา ก็หรือญาติเหล่าอื่น พึงทำเหตุนั้นให้ไม่ได้ แต่จิตที่บุคคลตั้งไว้ชอบแล้วพึงทำเขาให้ประเสริฐกว่าเหตุนั้นได้" (ขุ. ธ. 25/13/20)

สรุปการนำหลักมงคลชีวิต ข้อที่ 6 ตั้งตนชอบ เกี่ยวข้องกับ แผนการตลาด People คือ การจัดการเกี่ยวกับ ผู้ขายที่มีวิสัยทัศน์ที่ดี มีเป้าหมายในการขายสินค้าที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยมีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในการขายสินค้านั้นเป็นอย่างดี รวมถึงต้องเป็นผู้มีศีลธรรม ซื่อสัตย์ ขยัน และอดทน หนักแน่น มั่นคงในเป้าหมายของการค้าขายที่ดี เพื่อให้สินค้านั้น เกิดประโยชน์ต่อลูกค้าและชุมชน มิใช่มุ่งหวังแต่การขายสินค้าให้ได้เพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม

3. หลักมงคลชีวิต ข้อที่ 7 มีความเป็นพหูสูต เกี่ยวข้องกับแผนการตลาด Promotion คือ เป็นผู้มีความรู้ในการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการค้าขาย

พหูสูต หมายถึง ผู้ “ฉลาดรู้” เลือกเรียนในสิ่งที่ควรศึกษา เป็นผู้ที่ได้ยินได้ฟังและได้อ่านมาก เป็นคุณสมบัติต้นทางแห่งปัญญาความรู้ในการบริหารชีวิตและเป็นบันไดก้าวไปสู่ความสุขความเจริญ ลักษณะของพหูสูต คือ รู้ลึก รู้รอบ รู้กว้าง และรู้ไกล (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2547)

คุณสมบัติของพหูสูตหรือนักศึกษาที่ดี คือ

1. **พหุสสุตา** หมายถึง การอ่านมาก ฟังมาก ชอบอ่าน ชอบฟัง ชอบค้นคว้า
2. **ธตา** หมายถึง การจำได้แม่น มีความจำดี จับประเด็น สาระสำคัญได้
3. **วจสา** ปริจิตา หมายถึง ท่องคล่องจนขึ้นใจ จำได้โดยไม่ต้องเปิดดูตำรา ท่องสิ่งที่สำคัญและหมั่นวิเคราะห์หาเหตุผล
4. **มนสานุเปกตา** หมายถึง มีความคิดวิเคราะห์หาเหตุผล พิจารณาให้เข้าใจปรุโปร่ง
5. **ทิฏฐิยา สุปฏิวิทธา** หมายถึง มีความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ บุกเบิกสร้างความเจริญให้แก่ชีวิต “ถ้าบุคคลมีสุตะมาก ตั้งมั่นอยู่ในศีล บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญเขาโดยส่วนสอง คือทั้งโดยศีล ทั้งโดยสุตะ ใครเล่าควรจะติเตียนบุคคลผู้เป็นพหูสูต ผู้ทรงธรรมมีปัญญา เป็นพุทธสาวก ผู้เป็นประดุจแท่งทองชมพูนุทนั้นได้ แม้เหล่าเทพเจ้าก็ย่อมชมเชย ถึงพรหมก็สรรเสริญ” (อง. จตุกฺก. 21/6/9)

สรุปการนำหลักมงคลชีวิต ข้อที่ 7 มีความเป็นพหูสูต เกี่ยวข้องกับแผนการตลาด Promotion คือ เป็นผู้มีความรู้ในการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมอาชีพค้าขาย ที่นอกเหนือจากคุณสมบัติที่ดีของสินค้าแล้ว จำเป็นต้องมีเทคนิคในการส่งเสริมให้การขายสินค้านั้น มียอดขายในปริมาณเพิ่มมากขึ้น หรือรักษาฐานลูกค้าให้อยู่ในเกณฑ์ที่ไม่ต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนด ตลอดจนสามารถมีวิธีแก้ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างทันท่วงที รวมถึงมีความตั้งใจใฝ่หาความรู้และกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับค้าขายเพิ่มเติม เพื่อเพิ่มศักยภาพให้ก้าวทันต่อความก้าวหน้าทางนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอในปัจจุบัน

4. **หลักมงคลชีวิต ข้อที่ 9 มีวินัย เกี่ยวข้องกับแผนการตลาด Process คือ กระบวนการที่ได้มาตรฐาน**

วินัย หมายถึง ระเบียบ กฎเกณฑ์สำหรับควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้เรียบร้อย เป็นแบบแผนอยู่ร่วมกันด้วยความสุข ไม่เบียดเบียน หากขาดระเบียบวินัยจะเกิดความขัดแย้ง ไม่มีความสงบสุข การทำงานไม่ประสบผลสำเร็จ วินัยจึงเป็นสิ่งที่ใช้ควบคุมบุคคลให้ใช้ความรู้ความสามารถในทางที่ถูกต้อง (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2547)

วินัยสำหรับคฤหัสถ์คือ ศีล 5 **ศีล** แปลว่า ปกติ เป็นวินัยทางธรรมเบื้องต้นของคนเป็นเครื่องจำแนกคนออกจากสัตว์ เพื่อรักษาความปกติของคนไว้ จึงต้องรักษาศีลข้อที่ 5 ไม่เสพของมึนเมาให้โทษ และศีลทั้ง 5 ข้อ คือ 1. ไม่ฆ่า 2. ไม่ลัก 3. ไม่ประพฤติผิดในกาม 4. ไม่โกหกหลอกลวง 5. ไม่เสพของมึนเมาให้โทษ เกิดขึ้นเพื่อรักษาความปกติสุขของโลก

สรุปการนำหลักมงคลชีวิต ข้อที่ 9 มีวินัย เกี่ยวข้องกับ แผนการตลาด Process คือ กระบวนการที่ได้มาตรฐาน กล่าวคือ มีมาตรฐานทั้งการผลิตสินค้าและมีมาตรฐานในการบริการไปสู่ลูกค้า เพื่อให้สินค้าและบริการนั้นมีคุณภาพ เพื่อรักษาฐานของลูกค้าไว้ให้เหนียวแน่น โดยมีการกำหนดขั้นตอนไว้อย่างมีระเบียบแบบแผน โดยที่ข้อกำหนดแต่ละขั้นตอนนั้น คำนึงถึง การใช้เพื่อควบคุมคนให้ใช้ความรู้ความสามารถ ไปในทางที่ถูกที่ควร เป็นประโยชน์กับชีวิตและจิตใจ ที่ต้องสอดคล้องกันคือ เป็นผู้ค้าขายที่ฉลาดทำให้สินค้าและบริการนั้นเป็นที่น่าเชื่อถือติดตลาด เป็นที่นิยมและถูกต้องหลักเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ด้วย

5. **หลักมงคลชีวิต ข้อที่ 10 มีวาจาสุภาษิตเกี่ยวข้องกับ Physical Evidence คือ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ลูกค้าต้องพบเจอ**

วาจาสุภาษิต หมายถึง พูดโดยกลั่นกรองไว้ดีก่อนพูด องค์ประกอบของวาจาสุภาษิต (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2547) คือ

1. คำจริง เป็นคำพูดที่ไม่คลาดเคลื่อนและ ไม่บิดเบือนจากความจริง
2. คำสุภาพ ไม่เป็นคำหยาบ คำส่อเสียด ประชดประชัน

3. เกิดประโยชน์ เกิดผลดีทั้งแก่ผู้พูดและผู้ฟัง ถึงแม้คำพูดนั้นจะจริงและเป็นคำสุภาพ หากพูดแล้วไม่เกิดประโยชน์ เกิดโทษ ไม่สมควรพูด

4. พูดด้วยจิตเมตตา ปรารถนาดี อยากให้คนฟังมีความสุข มีความเจริญ แม้ว่าจะพูดความจริง สุภาพ เกิดประโยชน์ หากจิตยังคิดโกรธ ริษยา ไม่สมควรพูด ถ้อยคำที่กล่าวด้วยจิตขุ่นมัว แม้เพียงประโยคเดียวอาจก่อให้เกิดความเสียหายได้

5. พูดถูกกาลเทศะ แม้ใช้คำพูดที่ดี สุภาพ มีประโยชน์ และพูดด้วยจิตที่เมตตา แต่ถ้าไม่ถูกกาลเทศะ อาจก่อให้เกิดผลเสียได้ "ผู้ใดเข้าไปสู่บริษัทที่พูดคำหยาบคาย ก็ไม่สะทกสะท้าน ไม่ยังคำพูดให้เสีย ไม่ปกปิดข่าวสาร พูดจนหมดความสงสัย และเมื่อถูกถามก็ไม่โกรธ ผู้นั้นย่อมควรทำหน้าที่ทูต" (วิ. จุล. 7/400/201)

สรุปการนำหลักมงคลชีวิต ข้อที่ 10 มีวาจาสุภาษิต เกี่ยวข้องกับ แผนการตลาด Physical Evidence คือ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ผู้ซื้อสินค้าหรือบริการนั้นต้องพบเจอ ผู้ขายจึงต้องมีภาพลักษณ์ที่ดีน่าประทับใจให้กับตั้งแต่แรกที่ผู้ซื้อเข้ามาติดต่อ ซึ่งนอกจากการแต่งกายที่สุภาพ สะอาดตาน่ามองแล้ว ยังต้องมีวาจาสุภาพ อ่อนน้อม สามารถเจรจาโน้มน้าวให้ลูกค้าสนใจซื้อสินค้าหรือบริการนั้นโดยง่าย รวมทั้งสามารถเจรจาไกล่เกลี่ย เพื่อคลี่คลายสถานการณ์เมื่อเกิดปัญหาต่าง ๆ ได้ โดยที่การขายนั้นต้องเป็นการขายที่ซื่อสัตย์ต่อลูกค้า ไม่โฆษณาสินค้านั้นเกินจากความเป็นจริง ทำให้ลูกค้าเกิดความเข้าใจผิดแล้วตัดสินใจซื้อสินค้าที่ไม่ตรงตามความต้องการอย่างแท้จริง หากการขายสินค้าที่ไม่เป็นไปตามที่ได้ตกลงไว้กับลูกค้า ฐานของลูกค้าก็จะลดลงจนอาจถึงขั้นหายไปในที่สุด

6. หลักมงคลชีวิต ข้อที่ 16 ประพฤติธรรม เกี่ยวข้องกับ Price คือ การตั้งราคาที่ยุติธรรม

การประพฤติธรรม คือ การประพฤติตนในกรอบของความดีและถูกต้อง เพื่ออยู่ร่วมกัน ในสังคมอย่างผาสุกไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ตนเองและผู้อื่น การประพฤติเป็นธรรม คือ มีความเที่ยงธรรม เป็นความถูกต้องและเป็นความดี ความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยของสังคม ความเป็นธรรม คือการกระทำที่ชอบด้วยเหตุผล (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2547) ดังนั้น จึงต้องฝึกอบรมตนเองให้เป็นคนที่ปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความมีเหตุผล มีความเป็นธรรม ไม่ลำเอียงเพราะอคติ 4 ประการ ประกอบด้วย 1. ไม่ลำเอียงเพราะรัก 2. ไม่ลำเอียงเพราะชัง 3. ไม่ลำเอียงเพราะหลง 4. ไม่ลำเอียงเพราะกลัวภัย ทั้ง 4 ประการนี้ จำเป็นต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นในใจตนเอง เพื่อไม่ให้เป็นที่ติฉินได้ในภายหลัง สมดังคำกล่าวที่ว่า

"ผู้ใดไม่ละเมิดความยุติธรรม เพราะความรัก ความชัง ความโง่เขลา และความกลัวยศของผู้นั้นย่อมเด่นดุจดวงจันทร์ เปล่งแสงสว่างในข้างขึ้นทุกค่ำคืน" (องฺ. จตุกฺก. 21/18/23)

การไม่เห็นผิดจากคลองธรรม คือ ไม่คิดแย้งกับหลักธรรม เช่น มีความเห็นที่เป็นสัมมาทิฏฐิ ให้มีพื้นฐานจิตใจดี มีแนวความคิดที่ถูกต้อง ดังคำที่ว่า "เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้สักอย่าง ซึ่งจะเป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดได้เกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เพิ่มพูนไพบูลย์ยิ่งขึ้นเหมือนอย่างสัมมาทิฏฐินี้เลย" (องฺ. เอก. 20/182/40)

สรุปการนำหลักมงคลชีวิต ข้อที่ 16 ประพฤติธรรม เกี่ยวข้องกับ แผนการตลาด Price คือ ต้องกำหนดราคาที่ยุติธรรม ไม่หวังการค้ากำไรเกินควร เพื่อให้ลูกค้าตัดสินใจซื้อสินค้าด้วยกำลังทรัพย์ที่มีอย่างเพียงพอได้อย่างถูกต้องตรงตามความต้องการ หากกำหนดราคาสินค้าไว้สูงจนเกินไป เพื่อให้ได้กำไรเพิ่มมากขึ้น โดยไม่คำนึงถึงกำลังซื้อของลูกค้า อาจทำให้ลูกค้าตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าอื่นในราคาที่ถูกกว่าแทน ดังนั้น การค้าขายที่ไม่หวังกำไรเกินควร โดยการกำหนดราคาให้มีความยุติธรรม เหมาะสมกับต้นทุนและคุณภาพ เพื่อให้ลูกค้าทุกระดับมีกำลังทรัพย์ที่จะซื้อสินค้า สามารถขยายฐานลูกค้าออกไปได้

7. หลักมงคลชีวิต ข้อที่ 18 ทำงานไม่มีโทษ เกี่ยวข้องกับ Product คือ สิ่งที่เสนอให้กับลูกค้า

งานไม่มีโทษ หมายถึง งานที่เป็นประโยชน์ ไม่ก่อให้เกิดโทษภัย ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่ค้าขายเพื่อมุ่งแต่การหาผลประโยชน์ โดยไม่เลือกสิ่งของที่นำมาค้าขาย เช่น การค้าสุรา ยาเสพติด เป็นต้น งานที่ดีควรเป็นงานที่ไม่มีโทษประกอบด้วย 4 ประการ คือ 1. ไม่ผิดกฎหมาย 2. ไม่ผิดประเพณี 3. ไม่ผิดศีล 4. ไม่ผิดธรรม (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2547)

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอน ให้เคารพกฎหมายบ้านเมืองโดยเคร่งครัด ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาต้องการให้ ศาสนิกชนรักสงบเคารพกฎหมาย และทรงให้มีศีลเป็นพื้นฐานของการทำความดี แม้ใน

ไตรสิกขา ซึ่งถือเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาก็กล่าวไว้ว่า ศีล เป็นพื้นฐานของสมาธิ สมาธิ ทำให้เกิดปัญญา ปัญญาเป็นเครื่องบรรลุนิพพาน ดังนั้น ควรพิจารณาก่อนทำงานนั้นไม่ให้ขัดต่อศีล 5 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า "เธอพึงพิจารณาเนือง ๆ ว่าตัวเราเองตำหนิตัวเราเองโดยศีลได้หรือไม่ เธอพึงพิจารณาเนือง ๆ ว่าผู้รู้ใคร่ครวญแล้วติเตียนเราโดยศีลได้หรือไม่" ใน อภิณหปัจจเวกขณธรรมสูตร(องฺ. ทสก. 24/48/92) งานบางอย่างแม้จะไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดประเพณี และไม่ผิดศีล แต่อาจผิดหลักธรรมได้ ดังนั้น เมื่อประกอบอาชีพการงานไม่ว่าจะเป็นทางกาย ทางวาจา หรือทางใจต้องทำให้ถูกกฎหมาย ประเพณี ศีล และธรรม จึงจะได้ชื่อว่าเป็นคนทำงานไม่มีโทษ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสว่า อาชีพต้องห้ามไม่ควรทำ ได้แก่ 1. การค้าอาวุธ 2. การค้ามนุษย์ 3. การค้ายาพิษ 4. การค้ายาเสพติด 5. การค้าสัตว์เพื่อนำไปฆ่า อานิสงส์การทำงานไม่มีโทษ จะก้าวหน้าไปสู่ความสุขแท้ แม้ยามหลับก็เป็นสุข ยามตื่นก็เป็นสุข ไม่ต้องหวาดระแวงใคร ได้สันติสุขเป็นเครื่องตอบแทน "ยศย่อมเจริญแก่ผู้มีความหมั่น มีสติ มีการงานสะอาด ใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำ สำรวมแล้ว เป็นอยู่โดยธรรมไม่ประมาท" (ขุ. ธ. 25/12/18)

สรุปการนำหลักมงคลชีวิต ข้อที่ 18 ทำงานไม่มีโทษ เกี่ยวข้องกับ แผนการตลาด Product คือ สิ่งที่เสนอให้กับลูกค้า ต้องเป็นสินค้าหรือบริการที่ถูกกฎหมาย และถูกต้องทางศีลธรรมอันดีไม่ก่อให้เกิดโทษต่อบุคคลและส่วนรวมทั้งในปัจจุบันและอนาคต กิจการการค้านั้นก็จะมั่งคง ยั่งยืนได้

สรุป

ประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา แต่พระพุทธศาสนายังเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นแสงสว่างนำทางไปสู่ความสุขความเจริญได้ หากนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับการจัดการชีวิตในการประกอบอาชีพได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับอาชีพค้าขายโดยการนำหลักมงคลทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับแผนการตลาดขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญ เนื่องจากหากไม่มีการค้าขายเกิดขึ้น สินค้าหรือบริการและการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจอื่น ๆ จะไม่เกิดขึ้น เนื่องจากการค้าขายมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ และยกระดับความเป็นอยู่ของมนุษย์ ทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกันอย่างเป็นระบบในสังคม มนุษย์ไม่สามารถผลิตสิ่งที่ต้องการด้วยตัวเองได้ทั้งหมด มนุษย์จึงใช้การซื้อสิ่งที่ต้องการจากตลาดทำให้ต้องมีการค้าขายเกิดขึ้น ทำให้เกิดการจ้างงาน เมื่อบุคคลมีงานทำ ย่อมมีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้มีมาตรฐานการครองชีพที่ดีขึ้น สร้างความเจริญมั่งคั่งให้กับประเทศได้ ด้วยการส่งสินค้าออกไปจำหน่ายต่างประเทศ ช่วยนำเงินตราจากต่างประเทศเข้ามาหมุนเวียนหรือใช้จ่ายภายในประเทศได้ ดังนั้น เมื่ออาชีพการค้าขายเป็นอาชีพที่มีความสำคัญอย่างยิ่งตามที่กล่าวมานี้คือ เป็นแหล่งให้เกิดรายได้ของธุรกิจต่าง ๆ ซึ่งการจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องใช้แผนการตลาดขั้นพื้นฐาน 7Ps ที่ครอบคลุมทั้งการขาย รวมถึงการบริหารกิจกรรมทางการตลาดทั้งหมด เช่น การโฆษณา, การส่งเสริมการขาย, การวิจัยตลาด, การจัดจำหน่าย, การขนส่งสินค้า, การกำหนดราคา, การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ฯลฯ หากกิจกรรมเหล่านี้ด้วยหลักมงคลตามพระพุทธศาสนา ที่เมื่อนำไปปฏิบัติตามแล้ว ทำให้เป็นผู้มีทัศนคติและทัศนวิสัยที่ดีมีระเบียบวินัย ซื่อสัตย์สุจริต มีความขยัน ใฝ่หาความรู้ใหม่ ๆ หรือมีความสามารถนำนวัตกรรมที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน มาปรับใช้ให้สินค้าหรือบริการนั้นพัฒนาอยู่เสมอ เพื่อส่งเสริมให้ผู้ประกอบอาชีพค้าขาย มีประสิทธิภาพและมีคุณธรรม โดยยึดหลักความดี ความถูกต้องและความเสมอภาค คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมหรือโลกด้วย สมดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า " ธมฺมจารี สุขํ เสติ การประพฤติธรรมนำสุขมาให้ " (ขุ. ธ. 25/23/37) จึงเป็นที่หวังได้ว่า เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศไทยจะมีความเจริญอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนได้ต่อไป

บรรณานุกรม

K.Pair. (2560). "7p คืออะไร? รู้จักกับ Marketing Mix 7Ps". เข้าถึงเมื่อ 14 มกราคม 2565, จาก https://greedisgoods.com/7p.

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2559). "ไทยแลน 4.0". เข้าถึงเมื่อ 14 มกราคม 2565, จาก https://bsc.dip.go.th/th/category/marketing2/qs-incomeexpansion.

พระไตรปิฎกเล่มที่ 25 พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 17 (ฉบับมหาจุฬาฯ), "มงคลสูตรว่าด้วยมงคล", (2560), เข้าถึงเมื่อ 14 มกราคม 2565, จาก http://84000.org/tipitaka.

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ. (2547). **มงคลชีวิต 38 ประการมงคลชีวิต 38 ประการ ฉบับทางก้าวหน้า**. ปทุมธานี: ฐานการพิมพ์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

ลักษณ์นารา พักตร์เพียงจันทร์. (2562). "ฟิลิป คอตเลอร์ บิดาแห่งการตลาดยุคใหม่ชี้ ธุรกิจต้องมีศักยภาพที่จะสร้างสังคมไม่ใช่แค่กำไร". เข้าถึงเมื่อ 3 ตุลาคม 2564, จากhttps://thestandard.com/world-marketing-summit-asia-2019.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2560). "แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่12 พ.ศ.2560-2564". เข้าถึงเมื่อ 14 มกราคม 2565, จาก https://www.nesdc.go.th

อกนิษฐ์ เลิศสิริศรีสกุล. (2555). "ทัศนคติและความพึงพอใจที่มีต่อพฤติกรรมการสะสมแสตมป์เซเว่นเพื่อแลกสินค้าพรีเมี่ยมของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร". **วารสารบริหารธุรกิจศรีนครินทรวิโรฒ** 3 (1) ต.ค. 2554-มี.ค. 2555), 46-60.

ความสำคัญของพระพุทธศาสนากับภาษาบาลีและสังคมไทย
The Importance of Buddhism with the Pali language and Thai Society

แม่ชีจำเรียง กำเหนิดโทน[1]
Jumrieang Kamnerdthon
แม่ชีจำเนียร แสงสิน, ดร.
Chamnian Saegsin
พระมหาไมตรี ปุญฺญามรินฺโท
Phramaha Maitree Punyamarinto

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง “ความสำคัญของพระพุทธศาสนากับภาษาบาลีและสังคมไทย” นี้ จากที่ได้ศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนา จากวรรณกรรม งานวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศิลปะ วัฒนธรรมของสังคมชาติไทยหรือไม่อย่างไร พระรัตนตรัยมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชาวไทยรวมถึงชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ด้วยมีความเคารพบูชาพระรัตนตรัยเป็นสรณะสูงสุด พระธรรมคำสั่งสอนมีหลักการคือการงดเว้นจากการประพฤติทุจริตทางกาย วาจา ใจ เพื่อป้องกันไม่ให้อกุศลเกิดขึ้นในจิตสันดาน ให้ทำสุจริต คือประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ ทำใจของตนให้ผ่องใส การศึกษาภาษาบาลีมีความสำคัญมาก เพราะภาษาบาลีใช้สำหรับรักษาพระพุทธพจน์คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า สังคมไทยนับถือพระพุทธศาสนาใช้ภาษาบาลีเป็นเครื่องมือในการศึกษาสืบทอดพระพุทธศาสนา ได้มีมาแต่สมัยสุโขทัย จนถึงปัจจุบัน หลักธรรมคำสั่งสอนที่เรียกว่า ศาสนธรรม ที่ปรากฏเป็นภาษาไทยในปัจจุบัน ได้รับการถ่ายทอดแปลมาจากภาษาบาลีออกสู่ภาษาไทยที่ใช้กันในปัจจุบัน
คำสำคัญ: 1. พระพุทธศาสนา 2. ภาษาบาลี 3. สังคมไทย

Abstract

This academic article from studying the principles and teachings in Buddhism from literature and related research the objectives were to study whether Buddhism is important to the way of life, customs, traditions and arts and culture of Thai society or not. The Triple Gem is related to Thai people, including foreigners living in Thailand, with the highest reverence for the Triple Gem. The Dharma teachings have the principle of refraining from corrupt behavior of body, speech and mind in order to prevent unwholesome things from occurring in the mind. to act honestly that is, conduct right by body, speech, and mind, purifying one's mind. The study of the Pali language is very important. Because the Pali language is used to preserve the Buddha's words, which is the teachings of the Buddha. Thai society respects Buddhism and uses the Pali language as a tool for studying the succession of Buddhism. has existed since the Sukhothai period until now the doctrine of the teachings called Religious Dharma that appears in the Thai language today. Has been translated from Pali into Thai used today.
Keywords: 1. Buddhism 2. Pali language 3. Thai society

[1] อาจารย์ประจำ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: kamne2563@gmail.com

1. ความนำ

พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนไทยรวมทั้งคนต่างชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย คนไทยนับถือและยกย่องเทิดทูนพระรัตนตรัย เป็นสรณะสูงสุดแห่งชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีและศิลปะ วัฒนธรรมของชาติไทย ส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนา และสืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน คนไทยถือปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน ในทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งสอนไม่ให้ทำความชั่ว ให้ทำความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ สอนให้มีคารวะ มีความเคารพ ในสิ่งควรเคารพ มีเมตตาเอื้อเฟื้อต่อกัน สังคมไทยจะถือวัฒนธรรมการทำบุญใส่บาตร บริจาคทาน แบ่งปันวัตถุสิ่งของต่อกัน มีการรักษาศีล และเจริญภาวนา ฟังพระธรรมเทศนาตามกาลสมัย และการศึกษาภาษาบาลีมีความสำคัญมาก เพราะเป็นภาษาที่ใช้ในการรักษาไว้ซึ่งคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าใช้ประกาศพระพุทธศาสนา เป็นภาษาที่ใช้จารึกคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา และในการแสดงธรรมของพระสงฆ์ย่อมใช้ภาษาบาลีในการถ่ายทอดพระธรรมคำสั่งสอนสู่ประชาชนผู้ฟังพระธรรมเทศนา ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาชน เพื่อน้อมนำหลักธรรมคำสั่งสอนมาประพฤติปฏิบัติตามให้เกิดความสงบสุขในสังคม

2. ความหมายของพระพุทธศาสนา

คำว่า พระพุทธศาสนา มีความหมาย ตามรูปคำว่า พระพุทธศาสนา แยกได้เป็น 2 คำ คือ คำว่า **พระ** แปลว่าประเสริฐ คำว่า **พุทธ** แปลว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน คำว่า **ศาสนา** แปล ว่า คำสอน หากรวมกันพระพุทธศาสนาโดยความหมายแล้ว หมายถึงศาสนาแห่งความรู้แจ้งตามเหตุผล เป็นศาสนาที่มีพระรัตนตรัยเป็นสรณะอันสูงสุด อันได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554 : 842) ให้ความหมาย คำว่า พุทธ ไว้ว่า พุทธ หมายถึง ผู้ตรัสรู้ ผู้ตื่นแล้ว ผู้เบิกบานแล้ว ใช้เฉพาะเป็นพระนามของพระบรมศาสดาแห่งพระพุทธศาสนา คุณของพระพุทธเจ้าอย่างย่อที่สุด มี 3 ประการ คือ พระปริสุทธิคุณ พระปัญญาคุณ พระกรุณาคุณ พุทธกาล หมายถึง สมัยเมื่อพระพุทธเจ้ายังมีพระชนอยู่ พุทธมามกะ ผู้ประกาศตนว่าพระพุทธเจ้าเป็นพระศาสดาของตน ผู้ประกาศตนว่าเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา คำว่า ศาสนา หมายถึง คำสอนของศาสดา ศาสนธรรม คือ คำสั่งสอนทางศาสนา พระรัตนตรัย สิ่งประเสริฐมีคุณค่าสูงสุดในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่หาได้ยากยิ่ง พระพุทธเจ้า คือผู้สอนให้ประชุมชนประพฤติชอบด้วยกาย วาจาใจ ตามพระธรรมวินัย พระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ได้แก่ พระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรม พระสงฆ์ คือ ประชาชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว เกิดมีศรัทธาเลื่อมใสในหลักธรรมคำสั่งสอน ออกบวชเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด พระสงฆ์มี 2 ประเภท คือ อริยสงฆ์ และสมมติสงฆ์ คุณของรัตนะ พระพุทธเจ้ารู้ดีรู้ชอบด้วยพระองค์เองก่อนแล้ว สอนผู้อื่นให้รู้ตามด้วย พระองค์ทรงตรัสรู้เห็นแจ้งในความจริง 4 อย่าง คือ ทุกข์ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ชื่อว่าทุกข์ เพราะเป็นสิ่งทนได้ยาก สมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์ อันได้แก่ ตัณหา 3 คือ กามตัณหา ความอยากในอารมณ์ที่น่ารักใคร่ ภวตัณหา ความอยากเป็นโน่นเป็นนี่ วิภวตัณหา ความอยากไม่เป็นโน่นเป็นนี่ นิโรธ ความดับทุกข์ ความดับตัณหาได้สิ้นเชิง มรรค ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ปัญญาอันเห็นชอบว่าสิ่งนี้ทุกข์ สิ่งนี้เหตุให้ทุกข์เกิด ส่งนี้ความดับทุกข์ สิ่งนี้ทางให้ถึงความดับทุกข์ พระธรรมย่อมรักษาผู้ปฏิบัติไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว พระสงฆ์ปฏิบัติตามชอบตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตามด้วย หมายถึง พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด ไม่ผิดแปลกจากคำสั่งสอน และเมื่อปฏิบัติได้เช่นนั้นแล้วก็สามารถแนะนำให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม

3. ความสำคัญของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยด้วยชนชาติไทย ได้นับถือและยกย่องเทิดทูนเป็นสรณะแห่งชีวิต สืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ขนบธรรมเนียม ประเพณีและศิลปะ วัฒนธรรมของชาติไทย ส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนา องค์พระมหากษัตริย์ของชาวไทยทุกพระองค์ผู้ทรงเป็นพระประมุขของประเทศชาติไทย ดำรงอยู่ในฐานะเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภ์ ทรงยกย่องเชิดชูพระพุทธศาสนาตลอดมาตั้งแต่อดีตอันยาวนานจนถึงปัจจุบัน ชาติไทยมีความเจริญมั่นคง ดำรงเอกราชอธิปไตยสืบทอดจนถึงปัจจุบัน ก็ด้วยคนไทยทั้งชาติ ยึดมั่น

อยู่ในหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา มีความเคารพบูชาพระรัตนตรัยเป็นสรณะที่พึ่งที่ระลึก ประเทศไทยสามารถดำรงเอกภาพทางวัฒนธรรมไทยอย่างยาวนาน ก็เพราะคนในชาติมีสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมใจ โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงดำรงพระองค์เป็นพุทธมามกะและทรงนำหลักทศพิธราชธรรมมาใช้ในการปกครองประเทศ ทำให้ประชาชนชาวไทยร่มเย็นเป็นสุขตลอดมา (พระไตรปิฎกฉบับประชาชน, 2550) พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อชีวิตของชาวไทย โดยมีส่วนเสริมสร้างอุปนิสัยของคนในชาติให้รักความสงบ มีความเสียสละ และยึดมั่นอยู่ในสามัคคีธรรม ชาวไทยส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 95 ของประชากรทั้งประเทศเป็นพุทธศาสนิกชน เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลมากต่อความเชื่อ ความประพฤติปฏิบัติตาม คนไทยเชื่อว่าพระพุทธเจ้าเป็นพระอรหันต์ผู้ไกลจากกิเลส เป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติ เป็นผู้ฝึกคนอย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ (พระญาณวโรดม, 2529: 5) พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามีทั้งหมด 84,000 พระธรรมขันธ์ เรียกว่า “ธรรมวินัย” ธรรมวินัยนี้เป็นสิ่งสำคัญมากที่สุดของชาวพุทธ เพราะถือเป็นสิ่งแทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังพุทธพจน์ที่ตรัสกับพระอานนท์ก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพานว่า “ดูก่อน อานนท์ ธรรมวินัยอันใดที่เราบัญญัติไว้แล้ว แสดงแล้ว แก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเธอเมื่อเราล่วงลับไปแล้ว” ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์ที่สำคัญมากที่สุดของชาวพุทธ

4. หลักธรรมคำสั่งสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา

พระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามีอยู่มากมาย แต่เมื่อสรุปเฉพาะคำสอนข้อที่สำคัญแล้วมีอยู่ 3 อย่าง เรียกว่าโอวาทของพระพุทธเจ้า คือ

สพฺพปาปสฺส อกรณํ   กุสลสูปสมฺปทา
สจิตฺตปริโยทปนํ   เอตํ พุทฺธาน สาสนํ
ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา
นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา
น หิ ปพฺพชิโต ปรูปฆาตี
สมโณ โหติ ปรํ วิเหฐยนฺโต.

ความไม่ทำบาปทั้งสิ้น ความยังกุศลให้ถึงพร้อม ความทำจิตใจให้ผ่องใส นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ความอดทนคือความอดกลั้น เป็นธรรมเผาบาปอย่างยิ่ง ท่านผู้รู้ทั้งหลาย ย่อมกล่าวพระนิพพานว่าเป็นเยี่ยม ผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ ความไม่กล่าวร้าย ความไม่ทำร้าย ความสำรวมในพระปาติโมกข์ ความเป็นผู้ไม่ประมาทในภัตตาหาร ที่นั่งที่นอนอันสงัด ความประกอบโดยเอื้อเฟื้อในอธิจิต นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

อนึ่ง ความไม่ทำบาปทั้งสิ้น หมายถึง การงดเว้นจากการประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจ เพื่อป้องกันไม่ให้บาปเกิดขึ้นในจิตสันดาน การทำกุศลให้ถึงพร้อม หมายถึง การประกอบทำสุจริต คือประพฤติชอบ ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ การทำจิตใจของตนให้ผ่องใส หมายถึง การทำจิตใจของตนไม่ให้คิดในทางความโลภ ความโกธร ความหลง เพราะการกระทำความดีเรียกว่ากุศลกรรม กระทำความชั่วเรียกว่าอกุศลกรรม การกระทำดีหรือชั่วย่อมเป็นของตนของบุคคลผู้ทำนั้น และย่อมได้รับผลของการกระทำนั้นทั้งฝ่ายกุศลกรรมและอกุศลกรรม แต่การให้ผลของกุศลกรรม และอกุศลกรรมย่อมแตกต่างกัน คือ กุศลกรรมย่อมให้ผลเป็นความสุข ทำแล้วไม่เดือดร้อนในภายหลัง คนทำกรรมดีด้วยการให้ทาน ด้วยความประพฤติสม่ำเสมอ ด้วยความสำรวมและด้วยการฝึกตน ย่อมมีความสุขเพราะกุศลกรรมนั้นเพราะกุศลกรรมนั้นย่อมไม่ตามเผาผลาญในภายหลัง (ขุ.ชา.) การไม่ทำบาปนำความสุขมาให้ ความสั่งสมซึ่งบุญนำความสุขมาให้ (ขุ.ธ.) ส่วน อกุศลกรรมย่อมให้ผลเป็นความทุกข์ ทำแล้วย่อมเดือดร้อนในภายหลัง ดังนั้น พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เมื่อสรุปแล้วก็จะมีเพียงใจความที่สำคัญเพียง 3 อย่าง คือไม่ให้ทำความชั่ว ให้ทำแต่ความดี ทำจิตใจให้ผ่องใส

ความอดทน กล่าวคือความอดกลั้นนี้เป็นตบะอย่างยอดยิ่ง อย่างสูงสุดในพระพุทธศาสนา พุทธบุคคลทั้ง 3 จำพวกนี้ คือ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอนุพุทธะเจ้า ย่อมกล่าวพระนิพพานว่า เป็นธรรมชาติอันสูงสุด บุคคลที่ล้างผลาญบีบคั้นสัตว์อื่นอยู่ ด้วยเครื่องประหารต่าง ๆ มีฝ่ามือเป็นต้น ชื่อว่าผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต หรือบุคคลผู้ยังเบียดเบียนสัตว์อื่นอยู่ ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ การไม่ติเตียนเอง และการไม่ยังผู้อื่นให้ผู้อื่นติเตียน ชื่อว่า อนูปวาโท การไม่ทำร้ายเอง การมายังผู้อื่นให้ทำร้าย ชื่อว่า อนูปฆาโต การสำรวมในพระปาติโมกข์อันมีศีลเป็นประธาน มัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักพอดี คือ ความรู้จักประมาณ จิตอันยิ่ง กล่าวคือจิตที่สหคตด้วยสมาบัติ การกระทำความเพียร ตรัสปาติโมกขสีลกับอินทรีย์ปัจสันนิสิตสีล การยินดีในเสนาสนะอันสงัด ย่อมบรรลุถึงความเป็นแห่งพระอหันต์ผลแล นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย (พระไตรปิฎก พระสูตรและอรรถกถา ขุทกนิกายคาถาธรรมบท (2525: 332-335)

นอกจากการสั่งสอนไม่ให้กระทำความชั่วอันบาปทุจริตแล้ว สอนให้ตั้งอยู่ในคุณความดีอันสุจริต และการทำจิตให้ผ่องใสแล้วอันเป็นความบริสุทธิ์แห่งจิตแล้ว พระพุทธศาสนายังสอนให้มีคารวะ ความเคารพ ความเอื้อในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในการศึกษา ในความไม่ประมาท ในการตอนรับปฏิสันฐาน ความเคารพ หมายถึงการให้ความสำคัญต่อบุคคล หรือสิ่งที่มีคุณความดีมีค่าควรแก่การให้เกียรติ ให้การสนับสนุนและคุ้มครองรักษา การกระทำที่แสดงออกซึ่งความเคารพ คือการไหว้ การกราบ การลุกขึ้นต้อนรับ การให้ที่นั่ง การหลีกทางให้ การให้สิ่งของ การนับถือ การบูชา เป็นต้น ความเคารพในพระพุทธเจ้า คือ เชื่อในความตรัสรู้ของพระองค์ ไม่แสดงอาการไม่สุภาพไม่สมควรต่อพระพุทธปฏิมาและพุทธศาสนสถาน มีพระพุทธเจดีย์ ความเคารพในพระธรรม คือ ตั้งใจศึกษาตามพระธรรมคำสั่งสอนทั้งการศึกษาพระปริยัติธรรมและการปฏิบัติตามศีล สมาธิ ปัญญา ความเคารพในพระสงฆ์ คือการกราบไหว้ นับถือ ถวายอาหารบิณฑบาต จตุปัจจัยไทยธรรม ความเคารพในการศึกษา คือ เห็นคุณค่าของการศึกษาว่าจะทำให้มีความรู้ดี มีความประพฤติดี มีอาชีพการงานดี แล้วตั้งใจศึกษาเลาเรียนด้วยความเคารพ ความเคารพในความไม่ประมาท คือ ระวังตัวไม่ให้ไปทำความชั่ว ให้ทำความดี และเคารพในปฏิสันฐาน คือ การต้อนรับผู้มาเยือนด้วยการให้ที่พัก น้ำ อาหาร และสนทนาปราศรัยด้วยปิยวาจา และสอนให้พิจารณา ว่า ทุกคนที่เกิดมาแล้วย่อมมีความแก่ มีความเจ็บไข้ มีความตายเป็นธรรมดา มีการพลัดพรากจากของรักของชอบใจเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นจากความแก่ ความเจ็บไข้ มีความตาย จากการพลัดพรากไปได้

หลักธรรมข้อปฏิบัติสำหรับนักปราชญ์คือคนดีประพฤติปฏิบัติตนเรียกว่า สัปปุริสบัญญัติ มี 3 ประการ คือ 1) ทาน การสละสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น หมายถึง การให้ การบริจาค การแบ่งปัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน มีอยู่ 2 ประเภท คือ อามิสทาน การให้โดยอาศัยสิ่งของ การแบ่งปันสิ่งของให้แก่ผู้อื่น นิรามิสทาน การให้โดยไม่อาศัยสิ่งของ เช่น ให้ความรู้ ให้ความคิด ให้คำแนะนำ เป็นต้น เรียกว่า ธรรมทาน 2) ปัพพัชชา ถือบวช เป็นอุบายเว้นจากเบียดเบียนกันและกัน หมายถึง เว้นจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน เช่น เว้นจากการฆ่าสัตว์ โดยคิดว่าสัตว์ทุกตัวทุกชีวิตล้วนรักตัวรักชีวิตกลัวตายปรารถนาความสุขด้วยรักทั้งนั้น ไม่มีใครอยากให้ผู้อื่นมาเบียดเบียดตนด้วยกันทั้งนั้น 3) มาตาปิตุอุปัฏฐาน ปฏิบัติมารดาบิดาของตนให้เป็นสุข หมายถึง การปฏิบัติดูแลเลี้ยงดูมารดาบิดาให้มีความสุข เวลาเมื่อมีโอกาสที่จะทำได้ ทั้งในยามปกติ ยามชรา ในยามเจ็บป่วยไข้ให้ท่านมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ โดยสุขทางกายคือให้ความสุขในด้านความเป็นอยู่ ส่วนความสุขทางใจคือการที่เป็นคนดี นำพาท่านให้ได้บริจาคทาน รักษาศีล ฟังพระธรรมเทศนาตามโอกาส และไม่นำความทุกข์ใจมาให้

พระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมของคนไทย รวมถึงชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยด้วย สังคมไทยจะถือวัฒนธรรมการทำบุญใส่บาตร บริจาคทาน แบ่งปันวัตถุสิ่งของต่อกัน มีการรักษาศีล และเจริญภาวนา ฟังพระธรรมเทศนาตามกาลสมัย ที่มีปรากฏอยู่ในทุกสังคม ซึ่งเรียกว่าบุญกิริยาวัตถุ คือสิ่งที่ตั้งแห่งการบำเพ็ญบุญ หมายถึง วิธีจะทำบุญ วิธีการที่กระทำแล้วนำความสุขกายสบายใจมาให้ คือได้รับความสุขเป็นผลของการกระทำ โดยย่อมีอยู่ 3 อย่าง

1) ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน หมายถึง การทำบุญด้วยการให้ การให้ในบุญกิริยาวัตถุนี้ มุ่งเอาการให้เพื่อกำจัดความตระหนี่ให้ออกจากไปจากใจ ในที่นี้แบ่งการให้เป็น 3 ประเภทด้วยกันคือ 1. อามิสทาน การให้สิ่งของของตนแก่ผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน หวังแต่เพียงว่าเราได้ทำความดี มุ่งถึงบุญกุศลหรือมุ่งที่จะสร้าง

บารมี 2. ธรรมทาน การให้ความรู้ ให้คำแนะนำที่ถูกที่ควร 3. อภัยทาน การให้อภัยกัน ให้ความรัก ให้ความปลอดภัยทั้งต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย

2) สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล หมายถึง การทำบุญด้วยการรักษาศีล ผู้มีศีลคือผู้ที่มีปกติประพฤติรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย กล่าวคืองดเว้นการประพฤติทางกาย ทางวาจา หมายถึงการไม่กระทำความผิดทั้งทางกาย ทางวาจานั่นเอง การรักษาศีลนั้นมีอยู่ 3 ระดับ ระดับต้น คือนิจศีลหรือศีล 5 เป็นศีลของบุคคลทั่วไป ระดับกลาง คือ อุโปสถศีลหรือศีล 8 เป็นศีลของอุบาสกอุบาสิกา ศีล 10 ของสามเณร และระดับสูง คือปาริสุทธิศีล หรือ 227 เป็นศีลของพระภิกษุ

3) ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา หมายถึง การทำบุญด้วยการอบรมจิต การอบรมจิตนั้น คือก็การบำเพ็ญกรรมฐาน การบำเพ็ญกรรมฐานนี้แบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ สมถกรรมฐาน การอบรมใจให้สงบเป็นสมาธิ เรียกว่า จิตภาวนา และวิปัสสนากรรมฐาน การอบรมปัญญาให้เกิดขึ้น เรียกว่าอีกอย่างหนึ่งว่า ปัญญาภาวนา การปฏิบัติในหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ คือทาน ศีล และภาวนานี้ ถือเป็นหลักการและแนวทางขั้นพื้นฐานที่พุทธศาสนิกชนควรถือประพฤติปฏิบัติตาม ขั้นตอนการทำบุญกิริยาวัตถุนั้น เริ่มจากการให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา เพราะบุญกิริยาทั้ง 3 ประการนี้ อันเป็นปัจจัยก่อให้เกิดคุณความดี คือ เว้นจากความชั่ว ทำความดี ทำใจให้บริสุทธิ์ (ธรรมศึกษาชั้นตรี, 2550 : 40-60)

พระพุทธศาสนาสอนให้รู้จักการวางตนให้เหมาะสมกับฐานะของตน มีความประพฤติทางกาย วาจา ใจ อันสงบทรงความรู้ คือ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาลเวลา รู้จักเข้าหาชุมชน และรู้จักเลือกคบคนที่ควรคบ ซึ่งเรียกว่า สัปปุริสธรรม 7 หมายถึง ธรรมที่ทำให้คนเป็นสัตบุรุษ หรือ เป็นคนดี มีคุณธรรมเป็นคนเก่ง มี 7 ประการ ด้วยกัน คือ

1. ธัมมัญญุตา รู้จักเหตุ คือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น เห็นเหตุการณ์อะไรก็ตามแต่ก็จะรู้ได้ว่าเกิดจากเหตุอะไรเช่น ทำไมฝนจึงตก สาเหตุมาจากอะไร และผลจะเป็นอย่างไร รู้ว่าจะต้องกระทำเหตุแบบนี้ จึงจะให้เกิดผลที่ต้องการนั้น ๆ เป็นต้น

2. อัตถัญญุตา รู้จักผล รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ คือรู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ ซึ่งสามารถก่อให้ เกิดประโยชน์เกิดผลได้จริง

3. อัตตัญญุตา รู้จักตนเป็นผู้รู้จักตนคือ รู้จักตัวตนของเราเอง ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม สามารถประเมินตนเองได้ในหลักธรรม ดังนี้ ศรัทธา ชอบ รักในงานอะไร ศีล วินัย สุตะ ความรู้ จาคะ ความเสียสละ ปัญญา กระบวนการในการพัฒนาความรู้ที่มีอยู่ เป็นต้น แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

4. มัตตัญญุตา รู้จักประมาณ เป็นผู้รู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ คฤหัสถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณ ในการลงทัณฑ์อาชญา และในการเก็บภาษี เป็นต้น

5. กาลัญญุตา รู้จักกาล เป็นผู้รู้จักกาลคือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน เช่น แบ่งเวลา ทำให้ถูกจังหวะ ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา เป็นต้น

6. ปริสัญญุตา รู้จักบริษัท เป็นผู้รู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น

7. ปุคคลปโรปรัญญุตา รู้จักเลือกคบคน เป็นผู้รู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร ผู้ที่ประกอบด้วยธรรมเหล่านี้ ย่อมเป็นผู้มีศรัทธา มีหิริ มีโอตตัปปะ มีสุตะมาก มีความเพียรปรารภแล้ว มีสติตั้งมั่น มีปัญญา เป็นผู้มีถ้อยคำอย่างสัตบุรุษ คือ เป็นผู้งดเว้นจากการพูดเท็จ งดเว้นจากคำพูดส่อเสียด งดเว้นจากคำหยาบ งดเว้นจากการเจรจาเพ้อเจ้อ ย่อมให้ทานอย่างสัตบุรุษ คือ ย่อมให้ทานโดยเคารพ ทำความอ่อนน้อมให้ทาน ให้ทานอย่างบริสุทธิ์ เป็นผู้มีความเห็นว่ามีผลจึงให้ทาน

สรุป พระพุทธศาสนามีความสำคัญมากเพราะเป็นศาสนาประจำชาติไทย คนไทยนับถือและยกย่องเทิดทูนเป็นสรณะแห่งชีวิต พระพุทธศาสนามีพระรัตนตรัยเป็นสรณะที่พึ่งที่นับถืออันประเสริฐสูงสุด พระธรรมคำสั่งสอนสอนให้งดเว้นการกระทำทุจริต คือประพฤติชั่วด้วยกาย วาจา ใจ ให้ประกอบสุจริต คือประพฤติชอบด้วยกาย ด้วยวาจา ใจ และทำใจของตนให้บริสุทธิ์หมดจดจากเครื่องเศร้าหมองใจ มีโลภ โกรธ หลง เป็นต้น สอนให้มีความเคารพความเอื้อในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ในการศึกษา ในความไม่ประมาท และในการต้อนรับ แนะนำให้ตั้งอยู่ในเมตตาธรรม บริจาคทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ให้รู้จักการวางตนให้เหมาะสมกับฐานะของตน มีความประพฤติทางกาย วาจา ใจ อันสงบเรียบร้อย รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาลเวลา รู้จักเข้าหาชุมชน และรู้จักเลือกคบคนที่ควรคบ การปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนเหล่านี้เป็นปัจจัยอันนำความสุขความเจริญมาสู่สังคม

5. พระพุทธศาสนากับภาษาบาลี

คำว่า “บาลี” ที่ใช้ในภาษาไทย ตรงกับภาษาบาลีว่า “ปาลี” (อักษรโรมัน : Pali) “ปาลี” สำเร็จรูปมาจากศัพท์ว่า “ปาล” ธาตุ แปลว่า “รักษา” ลง ณี ปัจจัย ในนามกิตก์ ปัจจัยที่เนื่องด้วย ณ ให้ลบ ณ ทิ้งเสีย เมื่อประกอบกันจึงมีรูปเป็น “ปาลี” หรือคำไทยเรียกว่า “บาลี” หมายถึง ภาษาที่รักษาพระพุทธวจน์เอาไว้ ซึ่งมีรูปวิเคราะห์ว่า “พุทฺธวจนํ ปาเลตีติ ปาลี” แปลว่า “ภาษาใดย่อมรักษาไว้ซึ่งพระพุทธวจน์ เหตุนั้นภาษานั้นชื่อว่าปาลี” ปาลี แปลว่าภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธพจน์ (พระมหาเถระสุภูติ, 2553 : 625) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 625) ให้ความหมายของภาษาบาลีไว้ว่า บาลี คือ ภาษาที่ใช้เป็นหลักในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท คัมภีร์พระไตรปิฎกพุทธวจนะ เรียกว่า พระบาลี และคำว่า “บาลี” หมายถึงภาษาที่รักษาเนื้อความไว้ มาจากรากศัพท์ว่า แปลว่า รักษาซึ่งมาจากรูปวิเคราะห์ว่า “อตฺถํ ปาเลตีติ ปาลี : ภาษาใดย่อมรักษาซึ่งเนื้อความ เพราะเหตุนั้น ภาษานั้น ชื่อ บาลี” (พระพุทธโฆษาจารย์, 2524)

คำว่า บาลี มีความหมายแบ่งออกเป็น 4 นัย คือ 1) บาลี หมายถึง พระปริยัติธรรม คือพระพุทธพจน์อันเป็นเป็นหลักเดิมได้แก่ คำในพระไตรปิฎก 2) บาลี หมายถึง ภาษาที่ใช้เป็นหลักในพระพุทธศาสนา รักษาอรรถ โดยคำว่า บาลี มาจาก ปาลฺ ธาตุ ลง อิ ปัจจัย 3) บาลี หมายถึง ระเบียบคำที่พุทธาทิบัณฑิตประกาศโดยคำว่า บาลี มาจาก ป บทหน้า อาลิ ธาตุ ลง อปัจัย 4) บาลี แปลว่า คมดาบ, ขอบ, ปาก, ราว, ป่า, แถว, แนว, ลำดับ, เหตุ, มูลเค้า, (พจนานุกรมบาลี-ไทย ของ ป. หลงสมบุญ, 2519).

ภาษา ในบาลี คำว่า ปาลิภาสา เป็นคำย่อ หมายถึง “ภาษาของคัมภีร์” คำแปลเต็มรูปของคำว่าบาลี คงเป็น “คัมภีร์สำหรับสาธยาย” คัมภีร์ที่กำลังกล่าวถึงอยู่นี้ คือคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนายุคแรก ๆ ซึ่งได้รับการรักษาสืบ ๆ กันมาเป็นพิเศษโดยชาวพุทธฝ่ายเถรวาท ในรูปแบบการสืบทอดต่อ ๆ กันมานั่นเอง คัมภีร์เหล่านั้นได้อ้างกันว่าเป็นพระไตรปิฎก ซึ่งตามพยัญชนะแปลว่า “สิ่งที่มีอยู่ในตระกร้า 3 ใบ” และได้รับการยอมรับว่าเป็น “พระพุทธวจนะ” โดยปกติ คำว่า พระไตรปิฎก เรียกกันในภาษาอังกฤษ ว่า “The Pali Canon”เพราะฉะนั้น บาลีนั้นเป็นภาษาของคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาในยุคแรก ๆ ตามที่รักษาสืบทอดต่อ ๆ กันมา

ศาสนาธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าครั้งพุทธกาล เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ใหม่ ๆ ในตอนแรกพระพุทธศาสนายังไม่ถือว่าเกิดขึ้น ต่อมาเมื่อพระพุทธองค์แสดงปฐมเทศนา คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรโปรดปัญจวัคคีย์ อันเป็นพระธรรมเทศนาครั้งแรก เป็นการแสดงพระธรรมที่ตรัสรู้แก่สาวก จึงทำให้เกิดพระพุทธศาสนาขึ้น และสาวกผู้ฟังพระธรรม คือปัญจวัคคีย์ มีโกณฑัญญะ เป็นต้น ต่อมาได้เป็นพระสาวกรูปแรกที่ฟังพระธรรมเทศนาแล้วได้ดวงตาเห็นธรรม คำว่า สาวก แปลว่าผู้ฟัง คือ ผู้ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาในพระพุทธศาสนา หมู่ชนผู้นับถือพระพุทธศาสนา เรียกว่าพุทธบริษัท มี 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ดังนั้นหมู่ชนเมื่อได้ฟังพระธรรมคำสั่งสอนแล้วนำไปประพฤติปฏิบัติตาม ย่อมได้รับผลตามสมควรแก่การปฏิบัติ ย่อมเกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้ให้การช่วยรักษาบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อมา

ชาวพุทธทั้งพระภิกษุสงฆ์และคฤหัสถ์ฝ่ายเถรวาทใช้บาลีสืบต่อกันมา ทั้งในอรรถกถาทั้งหลาย งานวรรณนาอื่น ๆ พงศาวดารทั้งหลาย และงานทางวรรณกรรมอื่น ๆ ในโอกาสที่เหมาะสม บาลีได้ใช้เป็นภาษาพูด และเป็นอุปกรณ์ของการสื่อสารระหว่างนักปราชญ์ชาวพุทธ ส่วนใหญ่ชาวพุทธฝ่ายเถรวาทใช้ภาษาบาลี และคัมภีร์

ส่วนมากที่เขียนเป็นภาษาบาลี มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับรูปแบบการสืบทอดต่อ ๆ กันมาทางศาสนาที่กล่าวแล้วนั้น อนึ่ง (ประมาณ 269-231 ปี ?) พระเจ้าอโศกมหาราช ได้ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างมาก และทรงอุปถัมภ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงใช้พระชนม์ชีพส่วนใหญ่ของพระองค์ในแคว้นมคธและแคว้นใกล้เคียง ภาษาบาลีได้รับขนานนามว่า "มาคธี" เพราะความเชื่อที่ว่าบาลีเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าตรัส ดังนั้น บาลีจึงเป็นภาษาที่ใช้พูดกันรอบข้างพระองค์ (พระมหาเทียบ สิริญาโณ, 2542) นักนิรุกติศาสตร์ยุคใหม่ จากรูปแบบของภาษาบาลีที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา ภาษาบาลีเคยเป็นที่รู้จักกันว่า "มาคธี" คือภาษาของแคว้นมคธ คำว่า มคธ เป็นชื่อโบราณใช้เรียกพื้นที่ด้านตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ไม่มีเขตแดนที่แน่นอน และในสมัยต่าง ๆ บ่งถึงพื้นที่ที่มีขอบเขตต่าง ๆ กัน แต่เป็นไปได้อย่างมากที่ มคธ อาจเป็นรัฐพิหารในปัจจุบัน เมืองหลวงของรัฐพิหารทุกวันนี้คือปัตนะ และนั่นก็คือเมืองเดียวกับเมืองปาฏลิบุตรซึ่งเป็นเมืองหลวงของจักรวรรดิเมารยะ

ลักษณะสำคัญของภาษาสันสกฤตและภาษาบาลี ภาษาสันสกฤตและภาษาบาลี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในหนังสือสังเขปที่ยิ่งใหญ่ของคำสอนเถรวาท คือ วิสุทธิมรรค พระพุทธโฆษาจารย์ ได้แต่งเป็นภาษาบาลี ซึ่งได้รับอิทธิพลจากภาษาสันสกฤตมาตรฐานทั้งในด้านวากยสัมพันธ์ และท่วงทำนองการเขียน เพราะความคงแก่เรียนของนักไวยากรณ์ชาวพม่า วรรณกรรมแบบต่าง ๆ ทั้งหลายแต่งเป็นภาษาบาลีซึ่งโดยแท้จริงแล้ว คัดลอกโดยการทำสำเนาตามแบบภาษาสันสกฤต ลักษณะพิเศษของระบบคำภาษาบาลี และอภิธานยุคแรกของภาษาบาลีได้รับการรักษาไว้ แต่เรื่องพจนานุกรมภาษาสันสกฤตบางอย่าง สามารถเปลี่ยนเป็นภาษาบาลีได้โดยการใช้กฎทางเสียงเข้าช่วย และประโยคภาษาสันสกฤต ก็สามารถเปลี่ยนเป็นภาษาบาลีได้ในทำนองเดียวกัน โดยไม่ต้องคำนึงถึงลักษณะที่แตกต่างของสำนวนและรูปแบบภาษาบาลียุคดั้งเดิมในความหมายนี้ การใช้ภาษาบาลีได้กลายเป็นภาษาบาลีเทียมไปถึงแม้สามารถใช้เป็นสื่อกลางขอการสื่อสารกันระหว่างพระภิกษุทั้งหลายผู้มีภาษาแม่แตกต่างกันก็ตาม (อ้างแล้วพระมหาเทียบ สิริญาโณ, 2542)

ภาษาบาลีมีวิวัฒนาการมายาวนาน มีการใช้ภาษาบาลีเพื่อบันทึกคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาทเป็นจำนวนมาก ภาษาบาลีในพระไตรปิฎก Wilhem Geiger นักปราชญ์บาลีชาวเยอรมัน ได้เขียนหนังสือในสมัยที่ 19 คือ Pali Literatur โดยแบ่งวิวัฒนาการรูปลักษณะของภาษาบาลีไว้เป็น 4 ยุค ดังนี้

1. ยุคคาถา หรือยุคร้อยกรองบาลีที่ใช้ในยุคนี้ ได้แก่ ภาษาที่ท่านประพันธ์เป็นคาถา หรือร้อยกรองคำศัพท์มีลักษณะเหมือนภาษาอินเดียโบราณ เพราะการใช้คำที่ยังเกี่ยวข้องกับภาษาไวทิกะ ที่ใช้บันทึกคัมภีร์พระเวท

2. ยุคร้อยแก้ว ได้แก่ภาษาร้อยแก้ว ที่มีในพระไตรปิฎก พระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ส่วนมากเป็นประเภทร้อยกรองและคติพจน์สั้น ๆ ซึ่งเป็นลักษณะของร้อยกรอง ส่วนร้อยแก้วมีรูปแบบที่เป็นภาษาอินโดอารยันสมัยกลาง แตกต่างจากสันสกฤตแบบพระเวทอย่างเด่นชัด ภาษาในพระไตรปิฎกเขียนในยุคนี้

3. ยุคร้อยกรองระยะหลัง เป็นช่วงเวลาหลังพระไตรปิฎก ปรากฏในคัมภีร์ย่อย เช่น มิลินทปัญหา วิสุทธิมรรค เป็นต้น

4. ยุคร้อยกรองประดิษฐ์ เป็นการผสมผสาน ระหว่างภาษายุคเก่า และแบบใหม่ กล่าวคือคนแต่งสร้างคำบาลีใหม่ ๆ ขึ้นใช้เพราะให้ดูสวยงาม บางทีก็เป็นคำสมาสยาว ๆ ซึ่งไม่ปรากฏในพระไตรปิฎก แสดงให้เห็นชัดเจนว่าแต่งขึ้นหลังจากที่มีการเขียนคัมภีร์แพร่หลายแล้ว เป็นธรรมดาของภาษาที่วิวัฒนาการไปตามกาลเวลา ทำให้ภาษามีการเปลี่ยนแปลง และภาษาบาลีก็เช่นเดียวกัน (เสนาะ ผดุงฉัตร, 2532)

6. ภาษาบาลีเป็นรากฐานที่สำคัญของการดำรงอยู่แห่งพระพุทธศาสนา

ภาษาบาลีเป็นภาษาที่มีความสำคัญในการรักษาไว้ซึ่งคำสอนของพระพุทธเจ้า เพราะในครั้งที่พระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ ทรงใช้ภาษาของชาวมคธคือภาษาที่เรารู้จักในปัจจุบันว่าภาษาบาลี การแสดงธรรมสั่งสอนประชาชน พระสาวกทั้งหลาย ได้ใช้ภาษามคธที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา และทรงจำคำสั่งสอนของพระองค์ สั่งสอนต่อกันด้วยปาก (มุขปาฐะ) ด้วยภาษามคธ เมื่อพระองค์ดับขันธปรินิพพานแล้ว พระสาวกทั้งหลายได้แบ่งกันทรงจำ ด้วยวิธีที่เรียกว่ามุขปาฐะ พระสาวกทั้งหลายได้ประชุมกันตรวจสอบคำสั่งสอนที่ทรงจำมานั้น ตามเหตุที่เกิดขึ้นซึ่งเรียกว่า

สังคายนา จนกาลเวลาผ่านไป เกิดเหตุการณ์อันไม่สงบขึ้นทางบ้านเมือง ที่ส่งผลกระทบถึงความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ทั้งหลายเห็นว่าจะหาผู้ที่ทรงจำคำสอนด้วยวิธีแบบมุขปาฐะได้น้อยลง จึงมีความเห็นร่วมกันให้จารึกคำสั่งสอนเป็นลายลักษณ์อักษรลงในใบลาน การสืบต่อกันพัฒนาการเรื่อยมาจนกระทั่งได้การจัดพิมพ์เป็นเล่มหนังสือปรากฏอยู่ในปัจจุบัน (รังสี สุทนต์, 2556 : 1-2) อนึ่งคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ได้รับการบันทึกรักษาไว้ด้วยภาษามคธ เมื่อพระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายออก ไปสู่ประเทศที่ประชาชนไม่มีพื้นความรู้ทางภาษามคธ กุลบุตรที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา จำเป็นต้องเรียนรู้ภาษามคธ(ภาษาบาลี) เพื่อจะได้ศึกษาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่บันทึกไว้ด้วยภาษามคธ ภาษามคธนี้จึงถือว่าเป็นกุญแจดอกสำคัญที่สามารถไขพระพุทธวจนะที่จารึกไว้ในพระไตรปิฎกออกมา และให้เข้าใจแจ่มแจ้งได้ แม้จะมีผู้แปลหรือถอดใจความเป็นภาษานั้นๆ แล้วก็ตามก็ยังไม่ได้อรรถรสและความลึกซึ้งเท่ากับได้ใช้กุญแจดอกนี้ไขความออกมาเอง (พระมหาวรัญญ วรญฺญู, 2553 : 75) ดังนั้น การเรียนภาษาบาลีจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสืบทอดอายุของพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่สืบต่อไป

ครั้นต่อมาพระพุทธศาสนาได้ แพร่หลายที่ประเทศศรีลังกา ภาษามคธได้ถูกนักปราชญ์แก้ไขดัดแปลงรูปแบบไวยากรณ์ให้กะทัดรัดยิ่งขึ้น จึงมีชื่อใหม่ว่า “ปาลี” หรือ ภาษาบาลี เป็นภาษาจารึกพระไตรปิฎก (พระธรรมเจดีย์ (ประกอบ ธมฺมเสฏฺโฐ), 2556: 46) เป็นภาษาที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย (รังสี สุทนต์, 2556 : 6) มีกฎเกณฑ์และลักษณะแห่งการใช้จัดอยู่ใน กลุ่มภาษา ที่มีวิภัตติปัจจัย มีความยุ่งยากในการใช้พอสมควร ถ้าหากว่าผู้ใช้ มิใช่เป็นบุคคลผู้เป็นเจ้าของภาษาโดยตรง การศึกษาให้เกิดความรู้ความเข้าใจจนถึงขั้นที่เรียกว่า ใช้ได้ถูกต้องชัดเจน มีความสละสลวยในการใช้ สำนวนภาษา มิใช่เรื่องง่าย (สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์, (ช่วง วรปุญฺโญ), 2556 : 7)

ในประเทศไทย การศึกษาภาษาบาลี เพื่อใช้เป็นเครื่องมือศึกษาพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ ได้มีมาแต่สมัยสุโขทัยและสมัยล้านนาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน พระพุทธศาสนาที่เป็นตัวหลักคำสอน หรือที่เรียกว่า ศาสนธรรม ที่ปรากฏเป็นภาษาไทยในปัจจุบันนี้ ก็ได้รับการถ่ายทอดแปลจากภาษาบาลีออกสู่ภาษาไทย ถ้าหากคณะสงฆ์กับคณะบัณฑิตไม่มีความรู้ภาษาบาลีแล้ว ศาสนธรรมที่เห็นอยู่ในปัจจุบันก็จักไม่มีให้ได้ศึกษากัน (รังสี สุทนต์, 2556 : 3-4) ดังนั้น การศึกษาภาษาบาลีจึงเป็นรากฐานที่สำคัญของการดำรงอยู่แห่งพระพุทธศาสนา (สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์, (ช่วง วรปุญฺโญ), 2556 : 57) คณะสงฆ์ไทยได้ตระหนักถึงภาระอันสำคัญยิ่งนี้ จึงได้กำหนดการศึกษาภาษาบาลีเป็นหลักสูตร เรียกว่าหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนภาษาบาลี (กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2553 : 65-66) โดยประการสำคัญคือเป็นภาษาบาลีเป็นภาษาที่มีระเบียบแบบแผนตายตัว ประกอบด้วยหลักไวยากรณ์ของภาษา ซึ่งมี วิภัตติ ปัจจัย ธาตุ กิริยา นามศัพท์ อาขยาต กิตก์ สมาส ตัทธิต อภิธาน สนธิ สัมพันธ์ และระเบียบลีลาต่าง ๆ มากมายไม่อาจเปลี่ยนความไปเป็นอื่นได้ จะต้องดำเนินตรงไปตามหลักการ ไม่ต้องตีความกันเหมือนภาษาอื่น ๆ ที่ต้องตีความกันอยู่เสมอ ส่วนภาษาบาลีต้องดำเนินไปตามหลักวากยสัมพันธ์ และรูปแบบของภาษาโดยแน่นอนเท่านั้น ดังนั้นภาษาบาลีจึงเป็นภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธพจน์

ภาษาบาลีคือภาษาที่ใช้จารึกพระพุทธพจน์ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาชน เพื่อการดำรงชีวิตของคนที่ได้นำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนามาประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในสังคมอย่างสันติสุข ภาษาบาลีเป็นภาษาของแคว้นมคธในประเทศอินเดียโบราณ เรียกกันว่า “ภาษามาคธี” พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่คำสอนเป็นครั้งแรกในแคว้นมคธ และมีชาวมคธเลื่อมใสอุปสมบทกันเป็นจำนวนมาก ภิกษุชาวมคธจึงใช้ภาษามาคธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมทั้งใช้บันทึกหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาจนสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ต่อมาไทยเราเรียกว่า “ภาษาบาลี” ซึ่งหมายถึงภาษาที่รักษาพระพุทธศาสนาไว้ (พระมหาโกมล กมโล, 2564) ดังนั้น พระพุทธศาสนาคำสั่งสอนที่ปรากฏเป็นภาษาไทยในปัจจุบันนี้ ก็ได้รับการถ่ายทอดแปลจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย โดยคณะสงฆ์กับนักปราชญ์ และนักการศึกษาที่เคยบวชเรียนภาษาบาลีมาแล้ว ได้ช่วยกันศึกษารักษาสืบทอดการแปลภาษาบาลีและพระไตรปิฎกไทยให้คงอยู่และเจริญงอกงามขึ้นตามลำดับจนถึงในปัจจุบันนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาภาษาบาลี ทั้งที่เป็นส่วนของแผนกบาลีสนามหลวงที่กำหนดหลักสูตรตั้งแต่ระดับไวยากรณ์ถึงเปรียญธรรม 9 ประโยค สำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ทั่วประเทศ และยังมี

การเปิดสอนในลักษณะหลักสูตรที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปัจจุบันมีการศึกษาภาษาบาลีอย่างกว้างขวางในประเทศที่นับถือพุทธศาสนาเถรวาท เช่น ศรีลังกา พม่า ไทย ลาว กัมพูชา และอินเดีย แม้กระทั่งในอังกฤษ ก็มีผู้สนใจศึกษาพระพุทธศาสนาได้พากันจัดตั้ง สมาคมบาลีปกรณ์ (Pali Text Society) ขึ้นในกรุงลอนดอนของประเทศอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2424 เพื่อศึกษาภาษาบาลีและวรรณคดีภาษาบาลี รวมถึงการแปลและเผยแพร่ ปัจจุบันนั้น สมาคมบาลีปกรณ์ดังกล่าวนี้มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่ตำบลเฮดดิงตัน ในเมืองอ๊อกซฟอร์ดของสหราชอาณาจักร (พระพรหมคุณาภรณ์, (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559)

สรุป ภาษาบาลีเป็นภาษาที่มีความสำคัญในการรักษาไว้ซึ่งคำสอนของพระพุทธเจ้า ภาษาบาลีเป็นภาษาที่เป็นแบบแผน เป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ประกาศพระพุทธศาสนา และในการแสดงธรรมของพระสงฆ์ใช้ภาษาบาลีในการถ่ายทอดพระธรรมคำสั่งสอนสู่ประชาชนผู้ฟังพระธรรมเทศนา เพราะฉะนั้น ภาษาบาลีจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยรวมทั้งคนต่างชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา คนไทยส่วนใหญ่มีความผูกพันอยู่กับพระพุทธศาสนาอย่างแยกออกจากกันไม่ได้ เรียกได้ว่าในแต่ละวัน ๆ นั้น คนไทยและชาวต่างชาติที่นับถือพระพุทธศาสนานิยมทำบุญตักบาตร บริจาคทานแบ่งปันสิ่งของช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รักษาศีล เจริญภาวนา อันเป็นรากฐานของชีวิต เพราะคนไทยนั้นมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จนกลายเป็นวัฒนธรรมของประชากรโลกสืบเนื่องต่อ ๆ กันมาหลายร้อยยุคสมัย จึงเป็นการยากที่จะคะเนได้ว่าวัฒนธรรมต่าง ๆ เหล่านั้น เช่น การไหว้ การกราบ การลุกขึ้นต้อนรับ หรือขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามเหล่านั้น เกิดขึ้นเมื่อใด พระพุทธศาสนากับภาษาบาลีจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อชีวิตคนในสังคมไทย โดยมีส่วนเสริมสร้างอุปนิสัยของคนในชาติให้มีความรักชาติ รักความสงบ มีความเสียสละและยึดมั่นอยู่ในความมีสามัคคีธรรม

7. สังคมไทยและวิถีชีวิตของคนไทย

สังคมไทย หมายถึง กลุ่มชนชาติที่อาศัยอยู่ร่วมกันในประเทศไทย มีขนบธรรมเนียมประเพณีแบบไทย มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นต่างจากสังคมอื่น ได้แก่ ภาษาพูด ภาษาเขียน การแต่งกาย ความเชื่อ มารยาท อาหาร การดำเนินชีวิตที่มีพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน ถือปฏิบัติตามหลักพระธรรมคำสั่งสอน ชนทุกกลุ่มที่ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน โดยมีวัฒนธรรมไทยเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต สังคมไทยมิได้เน้นเฉพาะชนเชื้อชาติไทยเท่านั้น แต่รวมถึงชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ซึ่งอาจมีเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมบางอย่างแตกต่างกัน แต่ทุกกลุ่มยึดถือวัฒนธรรมไทยเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตร่วมกัน ลักษณะทั่วไปของสังคมไทย เทิดทูนพระมหากษัตริย์และนับถือพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณี มีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม เช่น ความเป็น ไมตรีช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน การให้ความเคารพต่อผู้ใหญ่ การมีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวอย่างใกล้ชิดสนิท สนม เป็นต้น สังคมไทยจะยึดถือทรัพย์สมบัติ อำนาจ เกียรติยศ คุณงามความดี เป็นเกณฑ์ การแบ่งชนชั้น มีความรักในถิ่นฐานบ้านเกิดของตน วัฒนธรรม สิ่งประดิษฐ์ ศิลปะ ภาษาและวรรณคดี ความเชื่อ ตลอดจน ค่านิยมทางสังคม อิทธิพลของพระพุทธศาสนา และเนื่องจากการที่ได้ติดต่อสัมพันธ์กับสังคมอื่น ๆ โดยเฉพาะอิทธิพลจากสังคมตะวันตก ทำให้สิ่งแวดล้อมทางสังคมได้ขยายกว้างออกไปกว่าเดิม และมีผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ในการดำเนินชีวิตของสังคมไทยปัจจุบัน

สรุป สังคมไทยและวิถีชีวิตของคนไทย คือกลุ่มชนชาติที่ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน โดยมีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมแบบไทยเป็นพื้นฐาน ถือปฏิบัติตามหลักพระธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา อันเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิต โดยการงดเว้นจากการประพฤติทุจริต ประกอบแต่สิ่งที่เป็นสุจริตและทำจิตให้ผ่องใส มีเมตตาต่อกัน สังคมไทยจะถือวัฒนธรรมการทำบุญใส่บาตร แบ่งปันวัตถุสิ่งของแก่กันและกัน มีการให้ทาน รักษาศีล ฟังพระธรรมเทศนา และเจริญภาวนา ศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้วนำมาประพฤติปฏิบัติช่วยกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา สืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้คงอยู่คู่สังคมไทยตลอดไป

8. เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.

ธรรมศึกษาชั้นตรี หลักสูตรแม่กองธรรมสนามหลวง. (2550). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เลี่ยงเชียง.

ป. หลงสมบุญ.(2519). **พจนานุกรมบาลี-ไทย**. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.

พระญาณวโรดม (ประยูร สนฺตงฺกุโร). (2529). **ศาสนาต่าง ๆ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระไตรปิฎก. (2525). **พระสูตรและอรรถกถา ขุททกนิกายคาถาธรรมบท เล่ม 1 ภาค 2**. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระธรรมเจดีย์ (ประกอบ ธมฺมเสฏฺโจ). (2556). **ฉลองเปรียญธรรมสำนักเรียนวัดกัลยาณมิตร**. กรุงเทพฯ: สหธรรมิกการพิมพ์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

พระมหาโกมล กมโล. (2564). **ปาฬิภาสา ภาษาบาลี บาลีไวยากรณ์.** นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส.

พระมหาเถระสุภูติ. (2553). **อภิธานปฺปทีปิกาสูจิ.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาเทียบ สิริญาโณ. (2542). **เก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎก.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม. (ยศขุน). (2551). แนวทางการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต.** สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาวรัญญู วรญฺญู. (2553). **ภาษาบาลี ภาษาพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพฯ: เอกพิมพ์ไท จำกัด.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. (2542). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รังสี สุทนต์. (2556). **ความจำเป็นของการเรียนภาษาบาลีในการศึกษาพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์. (ช่วง วรปุญฺโญ). (2556). **เรื่องสอบบาลี ครั้งที่ 2 ของสนามหลวงแผนกบาลี.** กรุงเทพฯ: อาทรการพิมพ์.

เสนาะ ผดุงฉัตร. (2532). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดีบาลี**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

จริตกับการปฏิบัติธรรม
Carita and Practicing Meditation

แม่ชีแพรวพรรณ แก้วแก่นคูณ[1]
ดร. เชน เพชรรัตน์[2]
ดร. ชมพูนุช ช้างเจริญ[3]

บทคัดย่อ

จริตเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถจำแนกได้สองแนวทางคือ 1) การจำแนกออกเป็น 6 ซึ่งเป็นการจำแนกเพื่อเจริญสมถะกรรมฐานอันเป็นการปรับเตรียมจิตให้พร้อมก่อนที่จะเจริญปัญญา และ 2) การจำแนกออกเป็น 2 อันเป็นการจำแนกเพื่อให้เหมาะสมแก่การเจริญวิปัสสนาหรือพัฒนาปัญญา จริตเป็นพฤติกรรมอุปนิสัยที่ติดตัวมาข้ามภพชาติ หรือจากการอบรมเลี้ยงดูในปัจจุบันชาติ หรือจากสังคมวัฒนธรรมที่หล่อหลอมมาจนเติบโต แต่สามารถปรับเปลี่ยนได้โดยการฝึกฝน กรรมฐานที่เหมาะสมแก่จริตต้องทำให้เกิดความสบาย เป็นที่พึงพอใจของผู้ฝึก ซึ่งเมื่อเกิดความสุขแล้วก็จะทำให้มีจิตตั้งมั่นได้ง่าย และเมื่อจิตตั้งมั่นแล้วก็เป็นเหตุให้เกิดปัญญารู้แจ้งธรรมได้ในที่สุด รูปแบบการปฏิบัติธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทในการจำแนกจริต 6 นั้นจะใช้กรรมฐาน 40 กอง ในการเจริญสมถะกรรมฐาน ส่วนจริต 2 นั้น จะใช้หลักสติปัฏฐานสี่ คือการมีสติสัมปชัญญะเพียรระลึกรู้ในฐานทั้ง 4 คือ กาย เวทนา จิต ธรรม เจริญวิปัสสนา ควบคู่กันไป เพื่อรู้เห็นสภาวธรรมตามความเป็นจริง ว่าเป็นเพียงรูปกับนามเกิด-ดับตามธรรมชาติ เป็นอนัตตามิใช่ตัวตนบุคคล เรา เขา แต่ประการใด เห็นความแตกต่างของรูปกับนามที่มีความแปรเปลี่ยนไปตามเหตุตามปัจจัยอยู่เนืองนิตย์ เนื่องมาจากความเห็นผิดทำให้เกิดอกุศลมูลต่าง ๆ โดยเน้นที่จริตของแต่ละบุคคลที่เจริญสมถะ-วิปัสสนากรรมฐานที่ถูกต้อง อันจะเป็นการนำไปสู่การพัฒนาจิต และปัญญา ของผู้ปฏิบัติธรรมสู่ความพ้นทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง

คำสำคัญ: จริต, การปฏิบัติธรรม, สมถะกรรมฐาน, วิปัสสนากรรมฐาน

Abstract

Carita is characteristic Behavior of each person which can be classified in two ways: 1) Classification into 6, which is a classification for Samatha meditation, which is the preparation of the mind before the development of wisdom; and. 2) Classification into 2, which is a classification to be suitable for the development of Vipassana meditation or the development of wisdom. Charita behavior is a habit that has been carried over from the former existence, or from upbringing in the present life from a cultural society that has been shaped to grow. However, it can be modified by practice meditations that are suitable for the insanity must bring comfort. Which when being happy, it will make mind easy to have a concentrated, it is the cause of wisdom and get enlightenment in the end. The model of dharma practice in Theravada Buddhist scriptures to classify the 6 Carita uses 40 meditative techniques to develop Samatha - meditation. As for Carita 2, it uses the Four Foundations of mindfulness. It is to be mindful and aware of the four foundations, namely body, feeling, mind, and dharma, concurrently developing insight. To see the dharma condition as it really

[1] ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: praw12227.mbu@gmail.com
[2] อาจารย์ประจำหลักสูตร อาจารย์ที่ปรึกษา สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[3] อาจารย์ประจำหลักสูตร อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

is, that it is just a form and a natural arise-extinction. It is non-self, no person, no animal, we or he, but in any way sees the difference of form and abstract that are constantly changing according to causes and conditions. Since to wrong understanding resulting in various roots of evil. By focusing on the Carita of each person who develops Samatha - Vipassana meditation that is correct. This will lead to the development of the mind and wisdom of the dharma practitioner to the complete cessation of suffering.

Keywords: Carita, practicing meditation , Samatha meditation, Vipassana meditation

บทนำ (Introduction)

พระพุทธศาสนาได้แสดงถึงจริตไว้สองประเภทใหญ่ ๆ คือหนึ่ง จริต 6 อันได้แก่ ราคะจริต โทสะจริต โมหะจริต สัทธาจริต พุทธิจริต วิตกจริต และสอง การแบ่งจริตเป็น 2 ประเภท คือ ตัณหาจริต และทิฐิจริต ซึ่งองค์ความรู้ด้านจริตในพระพุทธศาสนา เป็นพื้นฐานที่มีอยู่ในตัวตน ที่ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถพัฒนายกระดับศักยภาพของตนเองให้เพิ่มขึ้น ช่วยให้เข้าใจธรรมชาติของตนเองและผู้อื่นได้อย่างลึกซึ้ง เพราะเป็นบุคลิกภาพพื้นฐานตามที่เป็นจริงในปัจจุบัน และจะช่วยให้มนุษย์สามารถที่จะแก้ไขปัญหาและการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข แต่การแก้ไขปัญหาของมนุษย์นั้นจะต้องมีความสอดคล้องกับความจริง ตามสภาพจิตใจของมนุษย์แต่ละคนด้วย เพื่อนำไปสู่การพ้นทุกข์ ซึ่งปัจจุบันการแก้ไขปัญหาไม่ได้ช่วยให้มนุษย์พ้นจากความทุกข์อย่างแท้จริงเพราะเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ บางคนไม่เข้าใจสัจธรรมของชีวิตจึงพยายาม หลีกเลี่ยงจากความเป็นจริง ชีวิตจึงวนเวียนอยู่กับความทุกข์อยู่อย่างนี้ไปเรื่อย ๆ ไม่มีวันสิ้นสุด การเลือกกิจกรรมการพัฒนาปัญญาให้เหมาะสมกับจริตของมนุษย์แต่ละคนเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาในทางที่ถูกต้องจึงเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากสาเหตุหลากหลายอย่างที่คนเราสั่งสมมา เช่น อุปนิสัยที่ติดตัวข้ามชาติมา หรือการอบรมเลี้ยงดูในปัจจุบันชาตินี้ หรือสังคมวัฒนธรรมที่หล่อหลอมจนเติบโตมา เป็นต้น การที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เราต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ในการฝึกฝน ซึ่งเป็นทักษะที่มีความสำคัญ เราจึงจำเป็นต้องเข้าใจจริตหรืออุปนิสัยของแต่ละคน จึงจะสามารถเลือกแนวทางในการปฏิบัติธรรมได้อย่างถูกต้อง

ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงชี้ให้เห็นถึง แนวทางในการดับทุกข์ ทรงชี้ให้เห็นถึงความสิ้นภพชาติ คือการพ้นจากการเวียนเกิดเวียนตาย ทรงอนุเคราะห์ด้วยประโยชน์เกื้อกูลแก่เหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลายและวิธีการต่าง ๆ ที่ให้หลุดพ้นจากความทุกข์ ทรงใช้เวลาค้นหาความจริงด้วยพระองค์เอง จนกระทั่งพบทางแห่งความหลุดพ้นอันแท้จริงด้วยการรู้แจ้งในอริสัจธรรม พระพุทธองค์ทรงวางหลักการปฏิบัติ ซึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์อรรถกถาของมหาสติปัฏฐานสูตร เพื่อละลายพฤติกรรมประชาชนในชุมชนนั้น ๆ มีแนวทางการแบ่งจริตเป็น 2 ประเภท คือ ตัณหาจริต และทิฐิจริต ซึ่งจริต 2 ประเภทนี้มุ่งเน้นเพื่อการเจริญสติปัฏฐานเป็นหลัก โดยได้แบ่งจริตและศักยภาพความแก่กล้าของปัญญาเพื่อเป็นเครื่องช่วยเลือกหมวดในการเจริญ สติปัฏฐาน 4 และนอกจากนั้นยังมีการปฏิบัติตามกรรมฐาน 40 กอง แบ่งเป็น 7 หมวดคือ 1) กสิณกรรมฐาน 10 อย่าง 2) อสุภกรรมฐาน 10 อย่าง 3) อนุสสติกรรมฐาน 10 อย่าง 4) พรหมวิหารกรรมฐาน 4 อย่าง 5) อรูปกรรมฐาน 4 อย่าง 6) อาหาเรปฏิกูลสัญญา 1 อย่าง และ 7) จตุธาตุวัฏฐานอีก 1 อย่าง ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งใจ พระพุทธศาสนาเถรวาทมีแนวคิดในการเข้าใจผู้คน ใช้เพื่อประโยชน์การวางแนวทาง และการสอนธรรม คนเรานั้นมีจริต มีสาเหตุมาจากความเคยชินในอดีต แต่สามารถปรับเปลี่ยนได้ด้วยการฝึกฝน

ดังนั้น การเลือกจริตที่เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม จึงเป็นแนวทางหลักปฏิบัติไปใช้กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ในแนวทางที่ถูกต้องและก้าวหน้ารวดเร็ว ด้วยหวังว่าข้อมูลและองค์ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่มีความสนใจศึกษาธรรมะ อันจะแนวทางในการปฏิบัติธรรมสืบต่อไป

จริตในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

จริตเป็นหลักพุทธธรรมที่สำคัญหมวดหนึ่งในพระพุทธศาสนา โดยเมื่อกล่าวถึงเรื่อง ของจริตนั้นจะมุ่งเน้นไปที่การมองลักษณะของปุถุชนที่เป็นพื้นเพนิสัย หรือจิตที่อยู่ในตัวตนของแต่ละคนเป็นหลัก ซึ่งมีทั้งส่วนดีและส่วนที่เสียที่แตกต่างและปะปนกันไป มนุษย์เรานั้นตราบใดที่ยังไม่ได้เข้าสู่การฝึกจิตให้ดีแล้ว และยังคงดำเนินชีวิตอย่างเช่นธรรมดาสามัญเป็นปถุชนคนเดินดิน ก็ย่อมมีจริตในตัวครบทุกตัว ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการศึกษาเรื่องของจริต เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะช่วยให้มนุษย์รู้จักตัวเองมากขึ้น ทั้งเป็นหนทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาตัวเองได้ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงต้องการทำการศึกษาเรื่องของจริตในพระพุทธศาสนา ตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

ความหมายของจริต

จริต หรือจริยา หมายถึง ความประพฤติปกติ ความประพฤติซึ่งหนักไปทางใดทางหนึ่ง อันเป็นปกติประจำอยู่ในสันดาน พื้นเพของจิต อุปนิสัย พื้นนิสัย แบบหรือประเภทใหญ่ ๆ แห่งพฤติกรรมของคน (Intrinsic nature of a person; Characteristic behavior; Character; Temperament) ตัวความประพฤติเรียกว่า จริยา บุคคลผู้มีความประพฤติอย่างนั้น ๆ เรียกว่า จริต

ท่านผู้รู้ได้ให้ความหมายของจริต ไว้ว่าเป็น อาการทางกาย และทางวาจาที่ประพฤติอยู่ประจำ จะเรียกว่าอัธยาศัยบวกด้วยนิสัยก็ได้ (วศิน อินทสระ, 2521: 34) ดังนั้น จริต จึงมีความหมายว่า ความประพฤติปกติ ความประพฤติซึ่งหนักไปทางใดทาง หนึ่งอันเป็นปกติประจำอยู่ในสันดาน พื้นเพของจิต อุปนิสัย พื้นนิสัย แบบหรือประเภทใหญ่ ๆ แห่ง พฤติกรรมของคน ตัวความประพฤติเรียกว่า จริยา บุคคลผู้มีความประพฤติอย่างนั้น ๆ เรียกว่า จริต ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไป คือ

1) ราคะจริต ผู้มีราคะเป็นความประพฤติปกติ (หนักไปทางรักสวยรักงาม มักติดใจ)
2) โทสจริต ผู้มีโทสะเป็นความประพฤติปกติ (หนักไปทางใจร้อนขี้หงุดหงิด)
3) โมหะจริต ผู้มีโมหะเป็นความประพฤติปกติ (หนักไปทางเหงาซึม งมงาย)
4) สัทธาจริต ผู้มีศรัทธาเป็นความประพฤติปกติ (หนักไปทางน้อมใจเชื่อ)
5) พุทธิจริต ผู้มีความรู้เป็นความประพฤติปกติ (หนักไปทางคิดพิจารณา)
6) วิตกจริต ผู้มีวิตกเป็นความประพฤติปกติ (หนักไปทางคิดจับจดฟุ้งซ่าน) (พระพุทธโฆสาจารย์, 2554: 166)

สาเหตุแห่งการเกิดจริต

สาเหตุของจริต หรือจริยาที่ต่างกัน มีปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรคกล่าวไว้ คือ มีกรรมที่ได้สั่งสมมาแต่ชาติก่อน 1 มีธาตุและโทษเป็นเหตุ 1 อธิบายว่า บุคคลผู้มีการกระทำสิ่งที่น่าเจริญใจและทำกรรมอันดีงามไว้มากในชาติก่อน หรือบุคคลที่จุติจากสวรรค์มาเกิดในโลกนี้ ย่อมเป็นคนราคะจริต บุคคลผู้สร้างเวรสร้างกรรม คือ ตัดช่องย่องเบาปล้นฆ่าและพันธนาจองจองจำไว้มากในชาติก่อน หรือบุคคลที่จุติจากนรกและกำเนิดนาคมาเกิดในโลกนี้ ย่อมเป็นคนโทสจริต บุคคลที่ดื่มน้ำเมามากและขาดการศึกษาการค้นคว้าในชาติก่อน หรือบุคคลที่จุติจากกำเนิดดิรัจฉานมาเกิดในโลกนี้ย่อมเป็นโมหะจริต (พระพุทธโฆสาจารย์, 2554: 169)

ท่านอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ว่า บุคคลใดเป็นคนขี้โลภ บุคคลนั้นเป็นคนราคะจริต บุคคลที่ขี้โกรธและบุคคลมีปัญญาอ่อน เป็นคนโทสจริตและคนโมหะจริต บุคคลผู้มีปัญญาดี เป็นคนพุทธิจริต บุคคลผู้ไม่โลภไม่โกรธ เป็นคนสัทธาจริต เพราะมีปกติเลื่อมใสศรัทธา กล่าวอีกนัยหนึ่ง บุคคลที่บังเกิดมาด้วยกรรมอันมีอโมหะเป็นบริวาร เป็นคนพุทธิจริตฉันใด บุคคลที่บังเกิดมาด้วยกรรมอันมีศรัทธาที่มีกำลังมากเป็นบริวาร ก็เป็นคนสัทธาจริตฉันนั้น บุคคลที่เกิดมาด้วยกรรมซึ่งมีกามวิตก เป็นต้น เป็นบริวารเป็นคนวิตกจริต บุคคลที่เกิดมาด้วยกรรมซึ่งมีความผสมกับโลภะเป็นต้น เป็นบริวาร จัดเป็นคนจริตเจือปน

ลักษณะเฉพาะของจริตที่เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม

การปฏิบัติกัมมัฏฐานให้มีก้าวหน้าเพียงใดนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับการเลือกวิธีการเจริญกัมมัฏฐานอย่างเหมาะสมกับจริตของผู้ปฏิบัติเป็นสำคัญด้วย มีดังนี้

1) ราคะจริต ผู้มีราคะเป็นความประพฤติปกติ (หนักไปทางรักสวยรักงาม มักติดใจ) อารมณ์สมถกัมมัฏฐานที่เหมาะแก่ราคะจริต คือ อสุภกัมมัฏฐาน 10 กับกายคตสติ 1 เมื่ออารมณ์รักสวย รักงามเกิดขึ้นแก่อารมณ์จิต จิตข้องอยู่ในกามารมณ์เป็นปกติ ก็เอากัมมัฏฐานนี้พิจารณาเป็นปกติ พิจารณาถึงความไม่สวยไม่งาม เป็นของเน่าเหม็น น่ารังเกียจของสิ่งต่าง ๆ ตลอดไปจนถึงซากศพที่ขึ้นอืดมีน้ำเหลือง น้ำหนองไหล ซากศพที่มีหนอนคลานยั้วเยี้ย จนกว่าอารมณ์จะสงัดจากกามมารมณ์ เห็นคนและสัตว์และสรรพวัตถุที่ชมชอบว่าสวยงดงาม กลายเป็นของน่าเกลียดโสโครกโดยกฎของธรรมดา จนจิตใจไม่มั่วสุมกับความงาม ซึ่งมีอยู่โดยธรรมดาแล้ว วิธีแก้จึงต้องพลิกเหลี่ยมขึ้นมองดูความน่าเบื่อหน่าย น่าเกลียด อันมีอยู่ในกามคุณนั้น ฉะนั้น กัมมัฏฐานเนื่องด้วย อสุภะปฏิกูล จึงเป็นสัปปายะ คือเหมาะแก่คนราคะจริต เป็นไปเพื่อความเจริญ (พระจินดา ฉนฺทธมฺโม, 2558: 14) ในการเจริญสมถกัมมัฏฐานนั่นเอง

2) โทสะจริต ผู้มีโทสะเป็นความประพฤติปกติ (หนักไปทางใจร้อนขี้หงุดหงิด) อารมณ์สมถกัมมัฏฐานที่เหมาะแก่โทสจริต คือ พรหมวิหารและกสิณ (พระพุทธโฆสาจารย์, 2554: 180) เพื่อระงับดับโทสะ จะเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของแต่ละคน อารมณ์โทสะก็จะค่อย ๆ คลายตัวระงับไปจนกระทั่งใจหยุดนิ่งในที่สุด พรหมวิหาร 4 คือ ธรรมที่แผ่ออกไปในมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลายอย่างเสมอกันไม่มีประมาณ ไม่จำกัดขอบเขต ประกอบด้วย

(1) เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาให้เป็นสุข

(2) กรุณา ความปรารถนาให้สัตว์ที่ตกยากมีทุกข์ให้พ้นทุกข์

(3) มุทิตา ความยินดีในเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข

(4) อุเบกขา ความเป็นกลางต่อสุขทุกข์ของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายวรรณกสิน 4 อันประกอบด้วย นีลกสิณ (สีเขียว) ปิตกสิณ (สีเหลือง) โลหิตกสิณ (สีแดง) โอทากสิณ (สีขาว) ในการเจริญกสิณกัมมัฏฐานเป็นเบื้องต้นแล้ว สิ่งที่ต้องสมบูรณ์คือ การทำศีลสิกขาให้สะอาดหมดจดเสียก่อน แล้วเจริญสมาธิ วิธีการปฏิบัติด้วยกสิณมีวิธีการเดียวกัน คือเพ่งมองเป็นเวลานาน ๆ จนจำได้ แล้วก็หลับตานึกถึงภาพของกสิณ พร้อมกับคำภาวนา เช่น ถ้าเป็นนีลกสิณ (หรือกสิณอื่น) ผู้ฝึกฝนต้องนั่งห่างจากกสิณประมาณไม่เกิน 2 ศอก นั่งมองดูกสิณที่กำหนดเท่านั้น อย่าสนใจมองสิ่งอื่น

ในขณะที่มองต้องตั้งจิตไปที่กสิณที่กำหนดละความสนใจจากเรื่องอื่น ๆ เพื่อให้สามารถจดจำกสิณได้ดีเมื่อหลับตาพร้อมกับใช้บริกรรมภาวนา ถ้าเป็นกสิณสีเขียวครามก็ภาวนาว่า นีลกสิณัง ๆ ไปเรื่อย ถ้าเป็นกสิณไฟ ก็ภาวนาว่า เตโช เตโช ไปเรื่อย ๆ กสิณมีชื่อเรียกอย่างไร ก็ภาวนาไปอย่างนั้น

3) โมหะจริต ผู้มีโมหะเป็นความประพฤติปกติ (หนักไปทางเหงาซึม งมงาย) อารมณ์สมถกัมมัฏฐานที่เหมาะแก่โมหะจริต คือ ใช้กัมมัฏฐานอย่างเดียวกับวิตกจริต เพราะบุคคลโมหะจริต และวิตกจริต เป็นผู้มีความประพฤติหนักไปทางเขลา เหงาซึม งมงาย เป็นลักษณะของผู้ที่มีอารมณ์ตกอยู่ใน อำนาจความหลงและครุ่นคิดตัดสินใจอะไรไม่เด็ดขาด ท่านให้เจริญอานาปานสติ การเอาสติกำหนดลมหายใจเข้าออกเป็นอารมณ์ ไม่ว่าจะ นั่ง เดิน ยืน นอน ให้ติดตามลมหายใจเท่านั้นทำได้ทั้งลืมตา หลับตา ไม่ต้องนั่งนิ่ง ๆ หรือเดินช้า ๆ ถึงแม้จิตจะดิ้นรนวิ่งไปคิดอันโน้นอันนี้ตามเดิม ต้องมีสติ กำหนดรู้ลมหายใจไปเรื่อย ๆ ทำไปจนมีอารมณ์ชินกับการรู้ลมเข้าลมออกได้ หรือนึกถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพุทธานุสติกัมมัฏฐาน เป็นบุญบารมีใหญ่ทำให้จิตใจสะอาด สมาธิตั้งมั่น ปัญญาแจ่มใส เข้าใจในพระธรรมคำสั่งสอนได้เร็ว เป็นเหตุให้เข้าถึงอริยมรรค และพึงแก้ด้วยมีการเรียน ถาม ฟังธรรม สนทนาธรรมตามกาลหรืออยู่กับครู (พระพุทธโฆสาจารย์, 2554: 193)

4) สัทธาจริต ผู้มีศรัทธาเป็นความประพฤติปกติ (หนักไปทางน้อมใจเชื่อ) อารมณ์สมถกัมมัฏฐานที่เหมาะแก่สัทธาจริต คือ พิจารณาอนุสติ 6 คือ ความระลึกถึง, อารมณ์อันควรระลึกถึงเนือง ๆ กัมมัฏฐานที่เกื้อกูลแก่สัทธาจริต คือ พิจารณาอนุสติ 6 ข้อต้น

(1) พุทธานุสติ (ระลึกถึงพระพุทธเจ้า คือ น้อมจิตระลึกถึงและพิจารณาคุณของพระองค์

(2) ธัมมานุสติ (ระลึกถึงพระธรรม คือ น้อมจิตระลึกถึงและพิจารณาคุณของพระธรรม

(3) สังฆานุสติ (ระลึกถึงพระสงฆ์ คือ น้อมจิตระลึกถึงและพิจารณาคุณของพระสงฆ์

(4) สีลานุสติ (ระลึกถึงศีล คือ น้อมจิตรำลึกพิจารณาศีลของตนที่ได้ประพฤติปฏิบัติบริสุทธิ์ไม่ด่างพร้อย

(5) จาคานุสติ (ระลึกถึงการบริจาค คือ น้อมจิตระลึกถึงทานที่ตนได้บริจาคแล้ว และพิจารณาเห็นคุณธรรมคือความเผื่อแผ่เสียสละนี้ที่มีในตน

(6) เทวตานุสติ (ระลึกถึงเทวดา คือ น้อมจิตระลึกถึงเทวดาทั้งหลายที่ตนเคยรู้และพิจารณาเห็นคุณธรรมอันทำบุคคลให้เป็นเทวดานั้นๆ ตามที่มีอยู่ในตน (พระพุทธโฆสาจารย์, 2554: 191)

5) พุทธิจริต ผู้มีความรู้เป็นความประพฤติปกติ (หนักไปทางคิดพิจารณา) อารมณ์สมถกัมมัฏฐานที่เหมาะแก่พุทธิจริต คือ มรณานุสติ อุปสมานุสติ อาหาเร-ปฏิกูลสัญญา และจตุธาตุวัตถาน เพราะจะพัฒนาปัญญาที่มีอยู่แล้วให้แก่กล้า เพิ่มพูนความเฉียบแหลมเพิ่มขึ้น มรณานุสติคือ การระลึกถึงความตาย ความแตกดับของสังขารเป็นอารมณ์ อุปสมานุสติคือ การระลึกถึงธรรมเป็นที่สงบคือพระนิพพาน พิจารณาคุณของ พระนิพพาน อันเป็นที่หายร้อนดับกิเลส ปราศจากทุกข์เป็นอารมณ์ อาหาเรปฏิกูล-สัญญา การพิจารณาความเป็นปฏิกูลของอาหาร จตุธาตุวัตถาน การพิจารณาธาตุทั้ง 4 ที่ปรากฏในร่างกาย จนกระทั่งเห็นเป็น แต่เพียงกองธาตุโดยปราศจากความจำว่าเป็นชาย หญิง สัตว์บุคคล ตัวตน เรา เขา

6) วิตกจริต ผู้มีวิตกเป็นความประพฤติปกติ (หนักไปทางคิดจับจดฟุ้งซ่าน) (พระพุทธโฆสาจารย์, 2554: 166) อารมณ์สมถกัมมัฏฐานที่เหมาะแก่วิตกจริต คือ เจริญอานาปานสติ หรือเพ่งกสิณ เป็นต้น ซึ่งใช้กัมมัฏฐานอย่างเดียวกับโมหะจริต เพราะบุคคลโมหะจริต และวิตกจริต เป็นผู้มีความ ประพฤติหนักไปทางเขลา เหงาซึม งมงาย เป็นลักษณะของผู้ที่มีอารมณ์ตกอยู่ใน อำนาจความหลงและครุ่นคิดตัดสินใจอะไรไม่เด็ดขาด ท่านให้เจริญอานาปานสติ การเอาสติกำหนดลมหายใจเข้าออกเป็นอารมณ์ ไม่ว่าจะ นั่ง เดิน ยืน นอน ให้ติดตามลมหายใจเท่านั้น ทำได้ทั้งลืมตา หลับตา ถึงแม้จิตจะดิ้นรนวิ่งไปคิดอันโน้นอันนี้ตามเดิม ต้องมีสติ กำหนดรู้ลมหายใจไปเรื่อย ๆ ทำไปจนมีอารมณ์ชินกับการรู้ลมเข้าลมออกได้ หรือนึกถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพุทธา-นุสติกัมมัฏฐาน เป็นบุญบารมีใหญ่ทำให้จิตใจสะอาด สมาธิตั้งมั่น ปัญญาแจ่มใส เข้าใจในพระธรรมคำสั่งสอนได้เร็ว เป็นเหตุให้เข้าถึงอริยมรรค การรู้ลมหายใจเข้าออกถ้าฝึกแบบกัมมัฏฐาน 40 หรือให้ถึงฌาน 4 ท่านให้เอาจิตจับว่าลมหายใจกระทบ 3 ที่ คือรู้ลมกระทบปลายจมูก รู้ลมกระทบหน้าอกรู้ลมกระทบหน้าท้องพองขึ้น คือ หายใจเข้า ถ้าหายใจออกก็ให้รู้ลมกระทบหน้าท้องยุบลง กระทบหน้าอก กระทบปลายจมูก เมื่อลมหายใจออกการปฏิบัติในแนวมหาสติปัฏฐานสูตร ท่านก็ให้รู้ลมเข้าออกช้าหรือเร็วที่ปลายจมูกพร้อมกับพิจารณา กาย เวทนา จิต ธรรม ถ้าทรงสมาธิเป็นฌาน 1 ได้ คือปฐมฌาน ท่านก็ใช้ปัญญาฌาน 1 ตัดกิเลส อวิชชา ตัณหาอุปาทาน ตัดสังโยชน์ 3 คือเห็นว่าร่างกายตายแน่นอนไม่สงสัย พระธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีศีล 5 ครบ ท่านก็มีบุญวาสนาบารมีเข้าอริยมรรค อริยผลขั้นพระโสดาบันได้รวดเร็วเช่นกันและพึงแก้ด้วยมีการเรียน ถาม ฟังธรรม สนทนาธรรมตามกาลหรืออยู่กับครู เป็นการเจริญสมถกัมมัฏฐานให้ถูกกับจริตของตน

การแบ่งจริตเป็น 2 ประเภท

มีปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาคือ (1) คัมภีร์เนตติปกรณ์ และ (2) อรรถกถา (มหาสติปัฏฐานสูตร) มีแนวทางการแบ่งจริตเป็น 2 ประเภท คือ ตัณหาจริต และทิฏฐิจริต ซึ่งจริต 2 ประเภทนี้มุ่งเน้นเพื่อการเจริญสติปัฏฐานเป็นหลัก โดยได้แบ่งจริตและศักยภาพความแก่กล้าของปัญญาเพื่อเป็นเครื่องช่วยเลือกหมวดในการเจริญ สติปัฏฐาน 4 ซึ่งนอกจากจะพบการแบ่งจริต 2 ประเภทในคัมภีร์เนตติปกรณ์และอรรถกถา (มหาสติปัฏฐานสูตร) ซึ่งเป็นคัมภีร์ประเภทปกรณ์วิเสส สันนิษฐานว่าแต่งในสมัยพุทธกาล โดยพระมหากัจจายนะ ผู้เป็นเลิศในการอธิบายความย่อให้พิสดาร และได้รับการสังคายนาร่วมกันพระไตรปิฎกในปฐมสังคายนา โดยการแบ่งจริตสองตามหลักสติปัฏฐานนั้นแบ่งได้ดังนี้ คือ

1) บุคคลประเภทตัณหาจริตปัญญาน้อย ให้เจริญสติในฐานกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน
2) บุคคลประเภทตัณหาจริตปัญญามาก ให้เจริญสติในฐานเวทนานุปัสสนาติปัฏฐาน
3) บุคคลประเภททิฏฐิจริตปัญญาน้อย ให้เจริญสติในฐานจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน
4) บุคคลประเภททิฏฐิจริตปัญญามากให้เจริญสติฐานธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ดังนั้น จริตที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกและ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา พอสรุปได้ว่ามีการจำแนกจริตออกเป็น 2 แนวทางใหญ่ ๆ คือ (1) จริต 6 (2) จริต 2 โดยจริต 6 มุ่งเน้นที่การเจริญสมถกัมมัฏฐาน 40 กอง ส่วนการแบ่งจริตเป็น 2 มีไว้สำหรับการเจริญสติปัฏฐานทั้ง 4

หลักการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4

กระบวนการฝึกวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระไตรปิฎก จึงจะสามารถพัฒนาวิปัสสนาปัญญาให้เกิดขึ้นได้ หลักการฝึกเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น แม้ผู้เข้าฝึกจะมีสมาธิในระดับสใดก็ตาม ก็สามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ แม้แต่จิตที่สงบชั่วขณะ (ขณิกสมาธิ) ก็สามารถนำมาเป็นพื้นฐานในการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ ดังที่ท่านกล่าวไว้ในวิสุทธิมรรคว่า “ปราศจากขณิกสมาธิเสียแล้ว วิปัสสนาย่อมมีไม่ได้”(วิสุทธิ.ฏีกา. 1/15/21) อีกทั้งผู้เจริญสมถกัมมัฏฐานจนได้ผลของสมถะในระดับสูงได้อีกด้วย

“สติปัฏฐาน” หมายถึง ความตั้งมั่นในการระลึกรู้อารมณ์ที่เป็นฝ่ายดี มีความหมายโดยเฉพาะถึงอารมณ์อันเป็นที่ตั้งมั่นแห่งสติ 4 ประการ ได้แก่ 1) กาย 2) เวทนา 3) จิตและ 4) ธรรม นอกจากนี้ยังมีคำว่า “วิปัสสนา” คือความรู้แจ้งตามความเป็นจริงมาเป็น ตัวกำหนดด้วยร่วมในสติปัฏฐาน 4 ด้วยหลักการสำคัญของมหาสติปัฏฐานสูตร คือ การตั้งของสติ การที่สติเข้าไปตั้งอยู่ การมีสติกำกับอยู่ ซึ่งโดยหลักการก็คือการใช้สติ หรือวิธีปฏิบัติเพื่อใช้สติให้เกิดผลดีที่สุด

วิปัสสนาสติปัฏฐาน หมายถึง หลักการใช้สติ และปัญญาในการกำหนดรู้ สภาวธรรม ทางกายเวทนา จิตและธรรม มีปัญญารู้แจ้งความจริง หรือหยั่งรู้ความเปลี่ยนแปลง แปรปรวนไปของสภาวธรรมทั้งหลายว่า “ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่อยู่ในอำนาจ ควบคุมไม่ได้ ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เราหรือเขา” จนเกิดปัญญาตั้งแต่วิปัสสนาญาณที่ 1 นามรูปปริจเฉทญาณไปจนถึงวิปัสสนา ญาณที่ 16 ปัจจเวกขณญาณ (ที.ม.อ. (ไทย) 14/14/276) ซึ่งจำเป็นต้องสร้างอารมณ์กัมมัฏฐานเพื่อการฝึกจิตอยู่ที่ฐานทั้ง 4

วิปัสสนากัมมัฏฐาน จึงเป็นการเจริญภาวนาอย่างหนึ่งที่ได้รับความนิยมในกลุ่มชนทั่วไปไม่เจาะจงแต่ชาวพุทธ แม้แต่ชาวต่างชาติหรือคนในศาสนาอื่นก็หันมาเจริญสติปัฏฐาน การฝึกจิตแบบนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตและกลไกในการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการกับสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความเครียด ความวิตกกังวล ปัญหาชีวิตและประการสุดท้ายเพื่อประโยชน์สูงสุด คือความพ้นทุกข์ วิธีปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือการตั้งสติไว้ที่กาย เวทนา (ความรู้สึก) จิต และธรรม ในการปฏิบัติเช่นนี้มนุษย์สามารถมองเห็นกระบวนการทำงานของจิตของตนเอง และการควบคุมกระบวนการทำงานของจิตที่มีระดับเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และท้ายที่สุด คือการเป็นอิสระจากแรงขับภายในจิตใต้สำนึกที่ไม่อาจควบคุมได้

หลักการของวิปัสสนากัมมัฏฐานคือ การสังเกต (Observation) การมีสติ (Mindfulness) และการมีสัมปชัญญะ (Awareness) ต่อทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นกับร่างกายและจิตใจตามความเป็นจริง เช่น ความรู้สึกพอใจไม่พอใจ ความคิดที่เป็นกุศล อกุศล ความเจ็บ ปวด เมื่อย ชา และอื่น ๆ ซึ่งจะต้องใช้สติกำหนดรู้ตามสภาพความเป็นจริง เมื่อสติและสมาธิพัฒนาดีแล้วปัญญา (Wisdom) หรือความหยั่งรู้ (Insight) ก็จะค่อย ๆ ปรากฏออกมาด้วยตัวของมันเอง ปัญญาเช่นนี้สามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ การเห็นความไม่เที่ยง ซึ่งจะแจ่มชัดมากขึ้นจนเห็นร่างกาย (รูป) และจิตใจ (นาม) ถูกมองว่าเป็นกระบวนการของความเกิดและความดับที่ถี่ยิบต่อเนื่องกัน ลักษณะที่สองของปัญญาคือ การสังเกตเห็นปรากฏการณ์ของรูปนามที่ถูกบีบคั้น ไม่สามารถทนอยู่ในสภาพเดิมได้อีกต่อไป คือลักษณะของความทุกข์ (ทุกขัง) และอาการที่ปรากฏในลักษณะที่สามของปัญญา คือ การมองเห็นว่ารูปนามไม่ใช่ตัวตน และไม่สามารถบังคับบัญชาได้ (อนัตตา) มีแต่เพียงรูปนามเท่านั้นที่เกิดดับตามเหตุปัจจัยอย่าง

ต่อเนื่อง จากขณะหนึ่งไปสู่ขณะหนึ่ง ดังนั้นปรากฏการณ์ทั้งหลายจึงว่างเปล่าจาก "ตัวตน" "อัตตา" "ตัวเรา" หรือ "ของเรา" ปัญญาเช่นนี้สามารถนำมนุษย์ไปสู่ความยึดมั่นถือมั่น (อุปาทาน) ซึ่งเป็นสาเหตุของความทุกข์ได้

กิจเหล่านี้สามารถเกิดผลสำเร็จได้โดยอาศัยวิธีที่เรียกว่า "การกำหนดสักแต่ว่ารู้ (Bare Attention) ซึ่งเป็นการเฝ้ามองอย่างถูกต้องและต่อเนื่องในระดับจิตสำนึกของเหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นทางทวารทั้ง 6 ได้แก่ การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การสัมผัส และการนึกคิด การกำหนดสักแต่ว่ารู้ยังหมายถึง การสังเกตสิ่งต่าง ๆ ตามที่เป็นอยู่อย่างไม่มีการตัดสิน การประเมิน หรือปฏิกิริยาทางจิตต่อสิ่งที่ชอบและสิ่งที่ไม่ชอบ สติและสัมปชัญญะของการกำหนดรู้เช่นนี้ไม่จำกัดอยู่แต่การปฏิบัติกัมมัฏฐานตามรูปแบบ (Formal Meditation) เท่านั้น แต่ยังนำมาประยุกต์ได้อย่างเหมาะสมทุก ๆ ขณะในชีวิตประจำวันไม่ว่าจะเป็นการ ยืน เดิน นั่ง นอน ฯลฯ จากความพยายามอย่างต่อเนื่องและไม่ลดละ ผู้ปฏิบัติจะมีสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและท้ายที่สุดสามารถเอาชนะความทุกข์ทั้งปวงได้

บทสรุป (Conclusion)

จริต มีลักษณะแตกต่างกัน คือราคะจริต โทสจริต โมหะจริต สัทธาจริต พุทธิจริต และวิตกจริต ซึ่งควรศึกษาและเลือกให้เหมาะสมกับลักษณะนิสัย ความโน้มเอียงของแต่ละบุคคลที่เรียกว่า จริตต่าง ๆ ถ้าเลือกได้เหมาะสมกับจริตของตน ก็จะปฏิบัติได้ผลดีและรวดเร็ว ถ้าเลือกผิด อาจทำให้ปฏิบัติล่าช้า ไม่สำเร็จผล หรืออาจทำให้วิปลาสไปเลยก็ได้ จริตทั้ง 6 อย่าง มีความสำคัญหลายประการตามที่ได้กล่าวไว้ในเบื้องต้นว่า มีความสำคัญต่อความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับอดีตกรรมและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่ โดยพบว่าจริต 6 มีผลมาจาก ความเคยชินในอดีตและแต่ละคนสามารถเปลี่ยนจริตได้หากได้รับการฝึกฝนที่ถูกต้อง ปัจจุบัน จากการที่ได้ศึกษาค้นคว้าในเรื่องของจริต 6 ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา พอสรุปได้ว่าจริต 6 นั้น พระพุทธเจ้าแบ่งไว้เพื่อประโยชน์ในการฝึกสอน การที่ พระพุทธเจ้าได้ทรงจำแนกประเภทของหมู่มนุษย์ออกเป็นกลุ่ม ๆ โดยใช้หลายกฎเกณฑ์ ซึ่งขึ้นอยู่กับ โอกาสและสถานการณ์ในการจำแนกประเภท โดยเมื่อทรงแบ่งบุคคลเป็นหลายประเภทแล้ว ย่อมทรง แนะนำแนวทางและพร่ำสอนด้วยวิธีที่แตกต่างกันออกไปตามจริตนิสัย พื้นเพ ความแก่กล้าของ อินทรีย์ของบุคคลประเภทนั้น ๆ แล้วมุ่งเน้นที่การใช้แนวทางในการปฏิบัติธรรมหรือการเจริญกรรมฐานในการพัฒนาจิตและจริต 2 เพื่อเป็นหนทางแห่งการพัฒนาศักยภาพทางปัญญาของบุคคลเป็นหลักใหญ่ ซึ่งการปฏิบัติกัมมัฏฐานพุทธศาสนาได้แบ่งแนวทางใหญ่ ๆ ไว้สองแนวทาง อย่างแรกเรียกว่า สมถกัมมัฏฐาน คืออุบายวิธีที่ทำให้จิตสงบบรรเทากิเลสเพียงชั่วคราว เปรียบเสมือนหินที่ทับหญ้าไว้ เมื่อยกหินออกหญ้าก็งอกงามขึ้นมาใหม่ และอย่างที่สองเรียกว่า วิปัสสนากัมมัฏฐาน คือการฝึกให้รู้เห็นทุกอย่างตามความเป็นจริง โดยความเป็นของไม่เที่ยง ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ และไม่มีตัวตนที่จะไปบังคับบัญชาได้ รู้จักจัดการกับสิ่งเร้าที่ผ่านมากระทบทาง ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจอย่างมีประสิทธิภาพ จนสามารถพัฒนาตนไปสู่ความพ้นทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง เปรียบเสมือนน้ำเซาะหินที่ทับหญ้าไว้ ให้รากหญ้าเน่าเปื่อยไม่สามารถงอกงามขึ้นมาได้อีก โดยเป็นการเจริญวิปัสสนาในการระลึกรู้ใน กาย เวทนา จิต และธรรม อันจะนำไปสู่ การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เมื่อตามรู้ ตามดู ตามสังเกต ตามศึกษา กายและใจอันที่ตั้งแห่งการเจริญกัมมัฏฐาน พัฒนาจิตของผู้นำหลักธรรมไปปฏิบัติให้สูงขึ้นจนมีความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ และเอาชนะความทุกข์ได้ในที่สุด ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ได้รับสามัญผล คือผลอันพึงได้ กับการได้เกิดมาเป็นมนุษย์ พบพระพุทธศาสนา มีโอกาสได้ปฏิบัติกัมมัฏฐาน เข้าสู่จุดหมายสูงสุดของชีวิตคือมรรค ผล นิพพานต่อไป

เอกสารอ้างอิง

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2546). **พระไตรปิฎก และอรรถกถาแปล ชุด 91 เล่ม ฉบับตรวจชำระใหม่.**นครปฐม: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.

พระพุทธโฆสาจารย์. (2554). **คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับประมวลธรรม.** กรุงเทพฯ: ธนาเพลส จำกัด.

วศิน อินทสระ. (2521). **สาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรค.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: บรรณาคาร.

พระจินดา ฉนฺทธมฺโม. (2558). “ศึกษาราคะจริตในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในพระพุทธศาสนาเถรวาท.” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาภูรัช ทนฺตวํโส (ศรีเลิศรส), ธิติวุฒิ หมั่นมี, อนวัต กระสังข์. (2561). “จริต 6 ทฤษฎีการประสานงานของพระพุทธเจ้า”, **วารสารสมาคมศิษย์เก่า**, มกราคม - มิถุนายน.

วิถีคิด วิธีเรียนรู้: กระบวนการพัฒนาปัญญาเชิงพุทธ

วนิดา ชุลิกาวิทย์[1]
Wanida Chulikawit
รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์[2]
Assoc. Prof. Dr. Suvin Ruksat

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง วิถีคิด วิธีเรียนรู้ : กระบวนการพัฒนาปัญญาเชิงพุทธ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์วิถีคิดและวิธีเรียนรู้ในมิติกระบวนการพัฒนาปัญญาเชิงพุทธ ด้วยการใช้เทคนิคการวิเคราะห์เอกสารโดยกำหนดหัวข้อ (Thematic) ได้แก่ แนวคิด วิถีคิด วิธีเรียนรู้ กระบวนการพัฒนาปัญญาเชิงพุทธ และวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ร่วมกับการตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหาแบบสามเสา (Triangulation)

ผลการศึกษาวิเคราะห์พบว่า กระบวนการพัฒนาปัญญามนุษย์ในพระพุทธศาสนา ได้ตั้งอยู่บนฐานของปัญญา 3 เป็นการพัฒนาความรู้ความเข้าใจจากการสดับฟังเกิดเป็น สุตมยปัญญา เมื่อใช้ความรู้คิดพิจารณาอย่างแยบคายจากโยนิโสมนสิการ เกิดปัญญาที่ได้จากการคิด การอบรม คือจินตามยปัญญา หลังจากได้ลงมือปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 ด้วยการกำหนดรู้ในลมหายใจ ซึ่งเป็นแนวทางเข้าสู่ ภาวนามยปัญญา ซึ่งเป็นปัญญาที่เกิดต่อยอดจากสุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และจากการปฏิบัติอบรมจิต ตรวจสอบขั้นตอนต่าง ๆ ในการพัฒนาปัญญาด้วยหลักธรรมอินทรีย์ 5

สุดท้ายได้องค์ความรู้ “กระบวนการพัฒนาปัญญาเชิงพุทธ” ที่เรียกว่า TLCW Model ประกอบด้วย Ways of Thinking (T) (วิถีคิด) หมายถึง เมื่อฟัง เกิดสุตมยปัญญา เข้าสู่การพิจารณาอย่างแยบคาย คือ มีโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นปัจจัยก่อให้เกิด จินตามยปัญญา, Learning Methods (L) (วิธีเรียนรู้) หมายถึง การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นวิธีเรียนรู้ มีสติกำหนดรู้ลมหายในกาย เวทนา จิต ธรรม เป็นแนวทางให้เกิดภาวนามยปัญญา การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานต้องมีอินทรีย์ 5 คอยควบคุม คือ 5 Controlling Faculty (C) หมายถึง หลักธรรมที่เป็นตัวชี้วัดการพัฒนาปัญญา เมื่อประยุกต์ใช้หลักอินทรีย์ 5 (ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา) จะเกิดความก้าวหน้าอย่างสม่ำเสมอและสมดุล กระตุ้นให้เกิดกระบวนการพัฒนาเป็น Buddhist Wisdom (W) หมายถึง ปัญญาเชิงพุทธ ตั้งอยู่บนฐานของปัญญา 3 สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา ที่เกิดจากวิถีคิดและวิธีเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาตามแนวทางพุทธศาสนา เมื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จะเกิดเป็นโลกุตรปัญญา กำจัดกิเลสอาสวะ โดยมีเป้าหมายคือมรรคผลนิพพาน

คำสำคัญ: 1. วิถีคิด, 2. วิธีเรียนรู้, 3. กระบวนการพัฒนา, 4. พลังปัญญาเชิงพุทธ

Abstract

Academic articles on Ways of Thinking and Learning Methods: Process of Development of Buddhist Wisdom have a purpose to study and analyze the ways of thinking and learning methods in the dimension of the Buddhist intellectual development process by using document analysis techniques by defining topics (Thematic), i.e. concepts, ways of thinking, learning methods, and the process of developing Buddhist wisdom and content analysis, together with a triangulation technique.

[1] นักศึกษาปริญญาเอก ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: wandapo7191@gmail.com
[2] อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

The result of the analysis revealed that the process of developing human intelligence in Buddhism. It is based on the foundation of the three Wisdom. It is the development of knowledge and understanding from listening and becoming Sutamayapaññā when using knowledge and thinking carefully from Yonisomanasikāra. The wisdom that comes from thinking and training is Cintāmayapaññā. After practicing Vipassana Kammatthana according to the Four Foundations of Mindfulness by defining the awareness of the breath. This is the way to Bhavanamayapanya which is wisdom that arises from Sutamayapaññā, Cintāmayapaññā and from the practice of mental training. By examining the steps in the development of wisdom with 5 Controlling faculties in each step of wisdom development.

Finally got the body of knowledge "The Process of Developing Buddhist Wisdom" called TLCW Model consists of Ways of thinking (T) means that when listening, Sutamayapaññā, arises by carefully considering there is Yonisomanasikara. which is the cause Cintāmayapaññā. Learning Methods (L) means the practice of Vipassana meditation according to the four foundations of mindfulness, which is a learning method. Consciousness determines the breath of body, feeling, mind, dharma. It is a guideline for the formation of Bhavanamayapanya. Vipassana meditation practice must have 5 organic elements to control 5 Controlling Faculty (C) refers to Dhamma principles that are indicators of intellectual development. When applying 5 Controlling Faculty (faith, persistence, mindfulness, concentration, and wisdom) there will be consistent and balanced progress. Stimulate the development process of Buddhist Wisdom (W) means Buddhist wisdom based on the three wisdoms: Sutamayapaññā, Cintāmayapaññā and Bhavanamayapanya, arising from the way of thinking and learning methods, which is the process of developing wisdom according to Buddhism. When continuously developed from the world of wisdom to supermundane intellectual able to get rid of defilements and taints with the goal of Nirvana.

Keywords: 1. Ways of Thinking, 2. Learning Methods, 3. Development Process, 4. Buddhist Wisdom

1. บทนำ

ปัจจุบันโลกกำลังประสบปัญหา “การพัฒนาไม่ยั่งยืน” จากสภาพเสื่อมโทรมและปัญหาจากสังคมวัตถุนิยมและการเพิ่มจำนวนประชากรอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะประเทศไทย ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบมากมายตามมา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2564) ฉะนั้นการสร้างภาวะสมดุล ให้เป็นสังคมสันติสุข ผู้คนในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่ร่วมกันด้วยความสมานฉันท์ และควรเป็นสังคมแห่งปัญญา ดังจะเห็นได้ว่าในยุคนี้ มนุษย์ให้ความสำคัญกับการพัฒนาปัญญาจนเกิดแนวคิดทฤษฎีส่งเสริมการพัฒนาปัญญาขึ้นมากมาย ในทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อปัญญามากเช่นกัน ปัญญาเชิงพุทธมีคุณค่าและมีพลัง ปัญญาเป็นธรรมชาติที่รู้ชัด รู้แจ้ง รู้จริง รู้ทั่ว รู้ละเอียดลึกซึ้ง แยกแยะดีชั่ว รู้จักบาปบุญคุณโทษ รู้จักเหตุ รู้จักผล ว่าสิ่งไหนควรทำ สิ่งไหนไม่ควรทำ คุณสมบัติของปัญญาเปรียบได้กับแสงสว่างส่องทาง สามารถชี้บอกทางแก่ตนเองและบุคคลอื่นให้รู้ตามความเป็นจริง ผู้มีปัญญาเชิงพุทธสามารถเข้าสู่กระบวนการพัฒนาโดยมีวิถีคิดและวิธีเรียนรู้ ให้เกิดเป็นพลังทางปัญญา และสามารถบรรลุเป้าหมายในทางพระพุทธศาสนาได้ ต่างจากคนที่มีปัญญาทรามหรือปัญญาน้อยในทัศนะของพระพุทธศาสนา คือ คนที่ประมาทในการดำเนินชีวิต ใจไม่น้อมไปในเรื่องการฝึกจิตหรือการดำเนินชีวิตด้วยสติ เป็นบุคคลประกอบด้วยความเห็นผิด ก่อกรรมทำชั่วเป็นปกติ เมื่อตายย่อมมีทุคติเป็นที่ไป

บทความวิชาการเรื่อง วิถีคิด วิธีเรียนรู้ : กระบวนการพัฒนาพลังปัญญาเชิงพุทธนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์วิถีคิดและวิธีเรียนรู้ในมิติกระบวนการพัฒนาปัญญาเชิงพุทธ โดยเบื้องต้นได้ศึกษาแนวคิด

เกี่ยวกับวิถีคิด วิธีเรียนรู้ และกระบวนการพัฒนาปัญญาเชิงพุทธ หลังจากนั้นจึงวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาปัญญาเชิงพุทธตามลำดับ

2. กระบวนการพัฒนาปัญญา

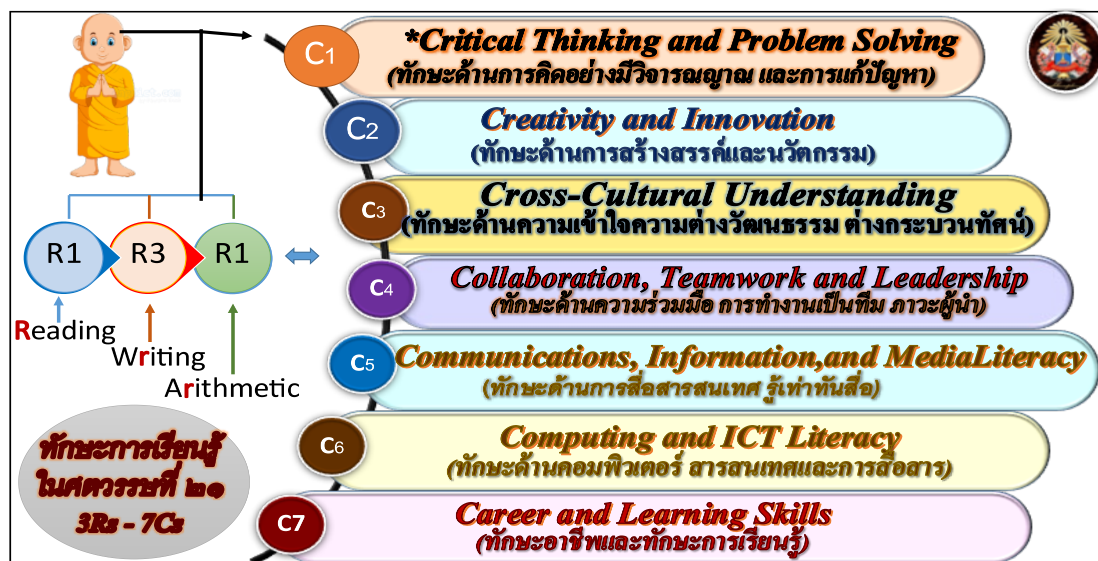
การพัฒนาปัญญาของมนุษย์ เริ่มต้นจากความไม่รู้ แล้วจึงแสวงหาความรู้เพื่อหาคำตอบนั้น ๆ มนุษย์มีลักษณะเด่น คือ รู้จักคิดหาคำตอบอย่างมีเหตุผล เพื่อนำไปสู่คำตอบที่สมบูรณ์ ทำให้ต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต (ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์, 2555 : 36-37) จึงต้องมีวิถีคิดและวิธีการเรียนรู้เพื่อเข้าสู่กระบวนการพัฒนาให้เกิดปัญญา

วิถีคิด (กระบวนการคิด) เป็นกระบวนการของจิตใจหรือกระบวนการทางสมอง ซึ่งมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ การคิด เป็นกิริยาบ่งบอกขั้นตอน (process) ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “thinking” ส่วนความคิดเป็นผลของการคิด ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “idea” การคิด เป็นกระบวนการทางสมองที่ใช้สัญลักษณ์จินตภาพ ความคิดเห็นและความคิดรวบยอด แทนประสบการณ์ในอดีต ความเป็นไปได้ในอนาคต และความเป็นจริงที่ปรากฏ การคิด จึงทำให้ผู้คนมีกระบวนการทางสมองในระดับสูง กระบวนการเหล่านี้ ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ เชาวน์ปัญญา และอื่น ๆ การคิดเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่สำคัญ การคิดแต่ละบุคคลในสังคมมีผลและเป็นรากฐานต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิต ถ้าคิดดี คิดถูกต้อง คิดเหมาะสม ย่อมสามารถดำเนินชีวิตไปอย่างมีคุณค่าสูง ซึ่งเป็นการทำงานของกลไกที่เกิดขึ้นในสมอง เพราะสมองเป็นอวัยวะหนึ่งของร่างกายที่เป็นศูนย์รวมของระบบประสาท เป็นศูนย์กลางของการควบคุม และการจัดระเบียบการทำงานทุกชนิดของร่างกาย สมองของมนุษย์ประกอบด้วยเซลล์สมองประมาณร้อยล้านล้านเซลล์ (พัชรีวัลย์ เกตุแก่นจันทร์, 2542 : 7) จำนวนเซลล์สมองเหล่านี้ไม่แตกต่างกันระหว่างทารกแรกเกิดกับผู้ใหญ่ แต่เซลล์สมองของผู้ใหญ่จะมีขนาดใหญ่และยาวกว่า และมีจำนวนเดนไดรท์ (dendrite) ของเซลล์สมองมาก ทำให้การเชื่อมโยงระหว่างเซลล์สมองมีมากขึ้น โดยเซลล์สมองเซลล์หนึ่ง จะเชื่อมโยงไปยังเซลล์สมองเซลล์อื่น ๆ อีกสองหมื่นห้าพันเซลล์ เพื่อส่งข่าวสารกันโดยกระแสประสาท เกิดปฏิกิริยาที่เรียกว่า ไซแนปส์ (synapse) หรือจุดประสานประสาท แล้วแต่จะเป็นด้านรับ-ส่งสัมผัสต่าง ๆ เช่น ปฏิกิริยาการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อผสมผสานกันขึ้น จนกลายเป็นการเรียนรู้ กระบวนการคิดของมนุษย์เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนเริ่มจากสิ่งเร้ามากระตุ้น ทำให้จิตใส่ใจกับสิ่งเร้า ถึงแม้ในสภาพการณ์เดียวกัน สิ่งเร้าเดียวกัน บางคนอาจไม่อยากรู้ ก็ไม่เกิดการคิด แต่บางคนช่างคิด ช่างสงสัย อยากรู้อยากหาคำตอบ สมองก็จะนำข้อมูลหรือความรู้ที่มีอยู่ มาประมวล เพื่อให้ได้ผลของการคิดออกมา ลักษณะของคนประเภทนี้ เมื่อได้รับการฝึกฝน ย่อมพัฒนาต่อไปได้

วิธีเรียนรู้ หมายถึง การรับรู้ถึงสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวของมนุษย์ โดยเริ่มต้นตั้งแต่การที่มนุษย์มีปฏิสนธิอยู่ในครรภ์มารดาเรื่อยไป จนกระทั่งคลอดมาเป็นทารกต้องปรับตัว เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่รอด ก็เพราะการเรียนรู้ทั้งสิ้น การเรียนรู้เป็นผลจากการที่บุคคลทำกิจกรรมใด ๆ ทำให้เกิดประสบการณ์และเกิดทักษะต่าง ๆ ขึ้น ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมค่อนข้างถาวร วิธีเรียนรู้ตามแนวคิดการสร้างสรรค์ทางปัญญา (Constructivism) ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้มากกว่าเนื้อหาวิชา เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ หรือสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นในตนเอง ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง เกิดการคิดขั้นสูง โดยผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าสิ่งที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีความหมายและนำไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สถาพร พฤฑฒิกุล, 2558) นอกจากนั้นผู้เรียน ควรมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทั้งในด้านการสร้างองค์ความรู้ การสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน และการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบที่เน้นทักษะการคิดขั้นสูง

ในยุคสมัยนี้นิยมนำแนวทางการเรียนรู้ด้วยหลักการแบบ 3Rs-7Cs มาปรับใช้ (ศุภกาญจน์ วิชานาติ, 2562) ในส่วนของ 3Rs ได้แก่ R1 (Reading) คือ อ่านออก ช่วยเปิดโลกทัศน์ให้มีความรู้ ความเข้าใจกว้างขวางยิ่งขึ้นทันต่อพลวัตด้านการศึกษาที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในโลกใบนี้ R2 (Writing) คือ เขียนได้ จากการมีคลังข้อมูลจากการเป็นนักอ่านนำมาเขียน มาถ่ายทอดได้อย่างน่าสนใจขึ้น และ R3 (Arithmetic) คือ คิดเลขเป็น การคำนวณนับเป็นสิ่งจำเป็นและมีประโยชน์อย่างยิ่งในยุคสมัยนี้ โดยใช้ความรู้ทางสถิติมาประเมินผล ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น สำหรับหลักการเรียนรู้แบบ 7Cs ได้แก่ C1 (Critical Thinking and Problem Solving) คือ ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา C2 (Creativity and Innovation) คือ ทักษะด้านการสร้างสรรค์และ

นวัตกรรม C3 (Cross-cultural Understanding) คือ ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์ C4 (Collaboration, Teamwork & Leadership) คือ ทักษะด้านความร่วมมือการทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ C5 (Communications, Information and Media Literacy) คือ ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ C6 (Computing and ICT Literacy) คือ ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร C7 (Career and Learning Skills) คือ ทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้ (กมลรัตน์ เทอร์เนอร์ และคณะ, 2558) สำหรับทักษะการเรียนรู้ในยุคนี้ ได้แสดงในแผนภาพ 1 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 ทักษะการเรียนรู้ในสังคมยุคนี้
ที่มาภาพ : จากต้นฉบับโดยผู้ศึกษา(12/10/2565)

ผู้ศึกษาพิจารณาเห็นว่าวิธีเรียนรู้ด้วยหลักการแบบ 3Rs-7Cs นี้ มีประโยชน์มากในสังคมยุคนี้ โดยเฉพาะ *C1 สามารถนำมาเป็นแนวทางเรียนรู้ได้ดี เพราะ C1 เป็นทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและแก้ปัญหา ผลของการคิด คือคำตอบหรือวิธีเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อนำไปแก้ปัญหาที่พบ ให้ความต้องการหรือความสงสัยลดลงหรือหมดไป ก่อให้เกิดแนวคิด ความรู้ และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ขึ้นจากยุคนั้นมาถึงปัจจุบัน ให้เป็นนักคิดวิเคราะห์ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลในการสร้างพลังเชิงบวก ความเชื่อมั่น ความมุ่งมั่น และความพากเพียรที่จะเรียนรู้ซึ่งทักษะเหล่านี้จะนำไปใช้ได้ในสถานการณ์ที่แตกต่างกันได้ (อมรรัตน์ เตชะนอก และคณะ, 2563) จนเกิดแนวคิดทฤษฎีสร้างเสริมและพัฒนาปัญญาขึ้นมากมาย

ดังนั้น วิธีเรียนรู้ ต้องมีขั้นตอนและกระบวนการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ให้สามารถวิเคราะห์และบูรณาการกับสรรพสิ่งรอบตัวได้ การคิดจึงเป็นกระบวนการทางจิตใจ ที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ และการพัฒนาปัญญา เริ่มจากการปรับเปลี่ยนทัศนคติมุมมองต่อตนเองและต่อโลก โดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อม ด้วยการใช้ปัญญาเป็นเครื่องนำทาง ช่วยให้ทั้งบุคคลและสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เพราะทำให้คนมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบ สร้างประโยชน์สุขทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อโลกมากขึ้น จึงนำวิถีคิด วิธีเรียนรู้ มาใช้ในกระบวนการพัฒนาปัญญา การคิดเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคมที่ซับซ้อน สังคมจะก้าวหน้าต่อไปได้ ก็ต่อเมื่อบุคคลในสังคมมีวิถีคิดในการแก้ปัญหาชีวิต และพัฒนาให้สามารถปรับปรุงภาวะต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข

3. กระบวนการพัฒนาปัญญาเชิงพุทธ

ปัญญาในทางพระพุทธศาสนาหรือปัญญาเชิงพุทธ มีความหมายที่ลึกซึ้งและมีคุณค่าสูงกว่า ปัญญาเชิงพุทธแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ 1) โลกียปัญญา เป็นปัญญาระดับที่ไม่ลึกซึ้งนัก ใช้ความคิดตามหลักความดีงามและความคิดตามแนวทางศีลธรรม เช่น ความคิดความปรารถนาดี คิดเมตตากรุณา คิดเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คิดในทางที่ดีงามจึงเป็นปัจจัยให้เกิดปัญญาในระดับที่เรียกว่าโลกียสัมมาทิฏฐิหรือกัมมัสสกตาสัมมาทิฏฐิ เป็นขั้นจริยธรรม ส่วน 2) โลกุตตรปัญญา เป็นปัญญาระดับสูงตามความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัยของปัญญาที่เรียกว่าวิปัสสนาปัญญา หรือ โลกุตตรสัมมาทิฏฐิ หรือสัจจานุโลมิกญาณเป็นขั้นสัจธรรมได้แก่ “การพิจารณาเอาใจใส่โดยหลักการที่ถูกต้องอันเป็นช่องทางการเกิดกุศลธรรมการพิจารณาใส่ใจในอารมณ์ตามแนวทางที่ถูกต้องพิจารณาเห็นจริงตามสภาวะเพื่อเข้าถึงอริยธรรม” (ม.มู.12/135/126)

การพัฒนาปัญญาเชิงพุทธ เป็นไปในแนวทางเดียวกับที่พระพุทธองค์ทรงกล่าวไว้ว่า สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ เห็นถูกต้อง) เป็นปัญญาที่เกิดในจุดเริ่มต้น โดยอาศัยปรโตโฆส คือปัญญาของผู้อื่น หรือเรียกว่าวิธีการแห่งศรัทธา ด้วยการคบหากัลยาณมิตร ที่มุ่งช่วยเหลือกัน เป็นการชักจูงให้เกิดสัมมาทิฏฐิในระดับโลกียะ คือความเชื่อในเรื่องของกรรม ความเห็นถูกตามทำนองคลองธรรม ความสำนึกรับผิดชอบเกี่ยวกับความดีและความชั่ว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2557 : 610) การสร้างสัมมาทิฏฐิต้องอาศัยปัจจัย 2 ประการ คือ ปรโตโฆษะ และโยนิโสมนสิการ เมื่อเกิดโลกียสัมมาทิฏฐิก็เท่ากับเกิดโลกียปัญญา เพราะสัมมาทิฏฐิไม่ว่าในระดับใด เมื่อเกิดขึ้นก็เป็นปัญญาในระดับนั้น กระบวนการพัฒนาปัญญาเชิงพุทธ เน้นศึกษาในกรอบของปัญญา 3 เป็นหลัก โดยพิจารณาหลักธรรมเกี่ยวกับ **สุตมยปัญญา** คือ ปัญญาที่พัฒนาขึ้นได้ โดยอาศัยการสดับฟังมาก ศึกษามาก แต่จะทำอย่างไรจึงเพียงพอ เมื่อยังคิดเองไม่เป็น หรือคิดไปไม่ถึง มองอะไร ๆ ไม่ออก ไม่เข้าใจ ก็ต้องมีผู้แนะนำสั่งสอนบอกให้ เช่นมีกัลยาณมิตร อย่างพระพุทธเจ้า ท่านผู้รู้ ครูอาจารย์ช่วยแนะนำชี้แจงอธิบาย จึงรู้เข้าใจหยั่งรู้ความจริงได้ในระดับหนึ่ง **จินตามยปัญญา** คือ ปัญญาที่พัฒนาขึ้นได้โดยอาศัยการคิด การคิดที่อยู่บนหลักการอะไร คิดอย่างไร จึงเป็นการคิดตามแนวทางพระพุทธศาสนา หลังจากได้บำเพ็ญวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยลงมือปฏิบัติให้เป็น ให้มีขึ้นได้จริงย่อมเป็นแนวทางสู่ **ภาวนามยปัญญา** เกิดปัญญารู้จริงที่เป็นมรรคให้บรรลุผล (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559 : 61)

“โยนิโสมนสิการ”มีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นวิธีการที่เกื้อกูลต่อการได้บรรลุอริยสัจ โยนิโสมนสิการเป็นองค์ประกอบภายใน มีความเกี่ยวข้องกับการฝึกใช้ความคิด ให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระบบ คิดอย่างวิเคราะห์ไม่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างตื้น ๆ ผิวเผิน เป็นขั้นตอนสำคัญของการสร้างปัญญา ทำใจให้บริสุทธิ์ นำไปสู่ความเป็นอิสระไร้ทุกข์พร้อมด้วยสันติสุขเป็นจุดหมายสูงสุด เนื่องจากเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับ “วิถีคิด” เป็นระบบคิดที่ถูกต้องรู้จักคิด หรือคิดเป็น สู่เป้าหมาย เป็นการแสดงลักษณะด้านต่าง ๆ ทั้ง 4 ข้อนี้สั้น ๆ คือ คิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผล คิดเร้ากุศล การเกิดความคิดแบบโยนิโสมนสิการแต่ละครั้ง อาจมีลักษณะครบทั้ง 4 ข้อ หรือไม่ครบทั้งหมดก็ได้ โยนิโสมนสิการทั้ง 4 อย่าง คือ **(1) อุบายมนสิการ** เป็นการคิดหรือการพิจารณาโดยอุบาย คิดอย่างถูกวิธีที่จะเข้าถึงความจริง สอดคล้องเข้าแนวสัจจะ ทำให้หยั่งรู้สภาวะลักษณะและสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย **(2) ปถมสิการ** เป็นการคิดที่ถูกทางต่อเนื่องเป็นลำดับ คิดเป็นระเบียบตามแนวเหตุผล เข้าสู่แนวทางที่ถูกต้อง **(3) การณมนสิการ** เป็นการคิดตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดหาผล หรือคิดอย่างมีเหตุผล สืบสาวหาสาเหตุให้เข้าใจถึงแหล่งที่มาต่อเนื่องตามลำดับ **(4) อุปปาทกมนสิการ** เป็นการคิดให้เกิดผล คือใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์อย่างมีเป้าหมาย เป็นการคิดพิจารณาให้เกิดกุศลธรรม พิจารณาให้มีสติ หรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555: 621-622) โยนิโสมนสิการทั้ง 4 ประการนี้ เป็นวิถีคิด เพื่อเข้าถึงความจริงและสอดคล้องกับความจริงในธรรมชาติ ซึ่งแตกต่างจากวิธีคิดของตะวันตก เพราะวิธีคิดของตะวันออกมุ่งให้รู้ธรรมชาติตามความเป็นจริง ไม่ใช่เพื่อกดขี่ย่ำยีทำลายธรรมชาติ แต่มุ่งให้อยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ นั่นคือสิ่งที่พระพุทธศาสนาเรียกว่า ธัมมานุธัมมปฏิบัติ หมายถึง ปฏิบัติธรรมน้อยให้คล้อยธรรมใหญ่ คือเลือกวิธีปฏิบัติ หรือดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับเป้าหมายหลักของธรรมชาติ คืออยู่อย่างไม่สร้างทุกข์ให้กับตนเองและคนอื่น แต่กลับสร้างประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน นำความรู้ทั้งหมดที่มี มาใช้ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงในธรรมชาติ (พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺม

จิตฺโต), 2541: 53-62) เมื่อฝึกฝนวิถีคิดแบบโยนิโสมนสิการบ่อยขึ้น ย่อมช่วยขัดเกลาอกุศลธรรมให้เบาบางลง จิตเกิดกุศลธรรมบ่อยขึ้นและพัฒนาจนเกิดกระบวนความคิดที่เข้าสู่วิถีแห่งปัญญา แห่งญาณทัสสนะในที่สุด (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555: 35-36)

ส่วน**ภาวนามยปัญญา** คือ ปัญญาที่เกิดจากการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน ฝึกจิตให้เกิดปัญญา โดยน้อมนำหลักธรรมของพระพุทธองค์สู่การปฏิบัติให้เกิดเป็นสมาธิ กำหนดรู้ในลมหายใจ (อานาปานสติ) เป็นบาทฐานเบื้องต้นก่อน ให้มีสติคอยควบคุมจิตอยู่เสมอ และต้องรักษาศีล ให้ศีลเป็นพื้นฐาน ผู้เป็นฆราวาสก็เพียงรักษาอุโบสถศีล (ศีล 8) หรือเบญจศีล (ศีล 5) ให้เคร่งครัด ถ้าศีลไม่สะอาดเพียงพอต่อให้นั่งสมาธิอย่างไรก็ไม่เป็นผล เมื่อจิตสงบ จดจ่อตั้งมั่น และแน่วแน่ จิตมีเครื่องอยู่กับลมหายใจเป็นเครื่องคอยผูกใจไว้ การเจริญอานาปานสติจัดเป็นกัมมัฏฐานที่ไม่ยุ่งยาก พระพุทธองค์ทรงสอนให้ตามพิจารณาลักษณะของลมหายใจเข้าออกอย่างใกล้ชิด คือ เมื่อหายใจเข้าหรือออกสั้นยาวอย่างไร ก็ให้รู้อย่างแน่ชัด ทั้งยังเป็นกัมมัฏฐานของมหาบุรุษ คือ พระพุทธเจ้า หรือพระอรหันต์สาวกของพระพุทธเจ้า เมื่อปฏิบัติจนถึงขั้นที่จิตสงบเป็นสมาธิ จิตจะเสวยสุขที่ละเอียดขึ้นตามลำดับ เมื่อจิตเสวยอารมณ์ละเอียดเข้าถึงฌานจะเกิดความสุขพิเศษ เป็นสุขเหนือสิ่งใดในโลก แต่การจะถึงขั้นนี้ได้ ต้องปฏิบัติอย่างจริงจัง และไม่ควรติดอยู่ในขั้นรูปฌานและอรูปฌาน เพราะจะไม่สามารถทำลายกิเลสได้ การเจริญอานาปานสติให้ได้ผล ต้องเกิดความสงัดจากสิ่งภายนอกและภายในที่รบกวนจิตใจโดยตรงและโดยอ้อม

เมื่อปฏิบัติวิปัสสนาให้เข้าถึงขั้นรู้แจ้ง ถึงความเป็นไปของสภาวะ ย่อมเกิดปัญญารู้รอบ และรู้แจ้งตามจริง สามารถทำลายกิเลสทั้งปวง เพื่อให้เกิดปัญญาและใช้ปัญญาพิจารณาในขันธ์ 5 ที่มีการเปลี่ยนแปลงทรุดโทรมไปตามกาลเวลา ให้เห็นถึงความไม่เที่ยงของสังขาร ให้รู้เท่าทัน ไม่ให้ขยายหรือลุกลามต่อไปจนเกิดเป็นทุกข์ใจได้ และการเจริญวิปัสสนาสติปัฏฐาน 4 คือ กาย เวทนา จิต ธรรม มีอานาปานสติในการทำ**กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน** ดังปรากฏในอานาปานสติสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรเดี่ยวในสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริสปัณณาสก์

> ดูกรภิกษุทั้งหลาย ย่อมมีภิกษุในภิกษุสงฆ์นี้ ที่เป็นผู้ประกอบ ความเพียรในอันเจริญอานาปานสติอยู่ ฯ
>
> ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ภิกษุที่เจริญอานาปานสติแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมบำเพ็ญสติปัฏฐาน 4 ให้บริบูรณ์ได้ ภิกษุที่เจริญสติปัฏฐาน 4 แล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมบำเพ็ญโพชฌงค์ 7 ให้บริบูรณ์ได้ ภิกษุที่เจริญโพชฌงค์ 7 แล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมบำเพ็ญวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ได้ ฯ (ม.อุ. 14/287/170)

เมื่อหายใจแล้วเห็นร่างกายหายใจอยู่ **กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน** มีจิตเป็นผู้ดู ว่าร่างกายที่หายใจอยู่ไม่ใช่ตัวเรา ร่างกายที่หายใจเข้าหายใจออกก็ไม่เที่ยง เป็น“อนิจจัง”การหายใจเข้าออกก็ทนอยู่ได้ไม่นาน เป็น“ทุกขัง” ร่างกายที่หายใจอยู่เป็นวัตถุธาตุ เป็นก้อนธาตุเรียกว่าเห็น“อนัตตา” ส่วน **เวทนานุปัสสนา** เมื่อกำหนดรู้ตามลมหายใจแล้ว หายใจแล้วเห็นความสุขความทุกข์ความเฉย ๆ เกิดแล้วก็ดับไป เห็นความไม่เที่ยงของเวทนา เห็นความทนอยู่ไม่ได้และการบังคับไม่ได้ของเวทนา **จิตตานุปัสสนา** คือ เมื่อหายใจแล้วจิตสงบ จิตฟุ้งซ่านก็รู้ หายใจแล้ว จิตรวมเป็นมหัคคตะ (เข้าถึงฌาน) ก็รู้ หายใจแล้ว จิตไม่รวมก็รู้ เห็นความไม่เที่ยงของจิต เห็นความทนอยู่ไม่ได้ การบังคับไม่ได้ของจิตก็รู้ และ **ธัมมานุปัสสนา** คือ เมื่อหายใจแล้วเห็นขันธ์ 5 กระจายตัวออกไป เห็นรูปก็ส่วนรูป นามก็ส่วนนาม แต่ละขันธ์ก็ทำงานของขันธ์ เป็นขันธบรรพ เมื่อหายใจแล้ว โพชฌงค์เกิดขึ้น มี “สติ” รู้ลมหายใจ ตามรู้ตามเห็นในตัวที่หายใจอยู่ ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่เรา ไม่ใช่เขา เรียกว่า “ธัมมวิจยะ” หายใจแล้วสบายใจ คือ ความเพียรเกิด แล้วมี “ปีติ” ขึ้นมา อันนี้ไม่ใช่ปีติในฌาน แต่เป็นปีติเพราะมีปัญญา หายใจไปมีสติรู้ทันปีติ ปีติก็ดับ เกิดความสงบขึ้นมาเป็น “ปัสสัทธิ” แล้วเป็น “สมาธิ” จิตตั้งมั่น จิตเป็น “อุเบกขา” เห็นจิตเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปเป็นลำดับตามหลักของโพชฌงค์ อันนี้ก็อยู่ในธัมมานุปัสสนา เมื่อหายใจไปแล้วมีนิวรณ์ขึ้นมา รู้เท่าทันนิวรณ์นั้น นิวรณ์เกิดแล้วดับไปเป็นนิวรณบรรพ อยู่ในธัมมานุปัสสนา หายใจแล้วเห็น “อริยสัจ” ก็อยู่ในธัมมานุปัสสนา หายใจแล้วมีความสุข มีความสุขแล้วตัณหาเกิด อยากได้ อยากมี อยากเป็น หายใจแล้วมีความทุกข์ ตัณหาก็เกิด อยากให้ความทุกข์หายไป มีตัณหาขึ้นมา จิตใจก็ปรุงความทุกข์ขึ้นมา เป็นการเห็น“ปฏิจจสมุปบาท”นั่นเอง (ปราโมทย์ ปาโมชฺโช, 2561)

ดังนั้น การปฏิบัติวิปัสสนาสติปัฏฐาน 4 คือ มีสติระลึกรู้ โดยอาศัยฐานทั้ง 4 คือ กาย เวทนา จิต ธรรม ใช้ลมหายใจเป็นฐาน เพื่อให้สติระลึกธรรม โดยบำเพ็ญภาวนาอานาปานสติ ในการทำกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เมื่อบำเพ็ญจนถึงขั้นจิตสงบระงับ รู้เท่าทันนิวรณ์นั้น นิวรณ์เกิดแล้วดับไป เป็นนิวรณบรรพ หายใจแล้วเห็น "อริยสัจ"ก็อยู่ในธัมมานุปัสสนา เมื่อเจริญอานาปานสติจนถึงขั้นรู้แจ้งถึงความเป็นไปของสภาวะ ย่อมเกิดปัญญารู้รอบ และการเข้าไปรู้เห็นในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง คือวงจรปฏิจจสมุปบาท เพื่อให้เห็นไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณะ จนละคลายความยึดติดด้วยอำนาจกิเลสทั้งปวง สิ้นภพสิ้นชาติได้ในที่สุด

สำหรับ **วิถีคิด วิธีเรียนรู้ในมิติกระบวนการพัฒนาปัญญาเชิงพุทธ** ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างในสมัยพุทธกาล พระอานนท์ซึ่งเป็นพระอนุชาอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นเวลานานถึง 25 พรรษา ท่านมี วิถีคิด และวิธีการเรียนรู้ในมิติกระบวนการพัฒนา(พลัง)ปัญญาเชิงพุทธอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยก่อนที่ท่านจะตอบรับเป็นพระอุปัฏฐาก ท่านได้ทูลขอพร 8 ประการ ได้แก่ พรส่วนที่ข้อห้าม 4 คือ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า 1) ไม่ต้องประทานจีวร 2) ไม่ประทานบิณฑบาตที่พระองค์ทรงได้มา 3) ไม่ประทานให้พระอานนท์อยู่ในพระคันธกุฎีเดียวกับพระผู้มีพระภาค 4) ไม่ทรงพาพระอานนท์ไปในที่นิมนต์ เพราะเห็นโทษว่า จักมีผู้กล่าวได้ว่าการที่ท่านอุปัฏฐากพระผู้มีพระภาคเพื่อหวังลาภสักการะ ส่วนที่ขอร้อง คือให้พระพุทธองค์ทรงอนุญาต 4 ประการ คือ 5) ขอให้พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปสู่ที่นิมนต์ตามที่ท่านรับไว้ 6) ขอทรงอนุญาตให้พระอานนท์พาคนที่มาจากภายนอกให้เข้าเฝ้าได้ 7) ในขณะที่เขามาแล้วหากพระอานนท์เกิดความสงสัย ขอให้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ และ 8) เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมใดลับหลังท่าน ขอตรัสธรรมนั้นแก่ท่าน จากวิถีคิดของพระอานนท์ทำให้ท่านได้รับการสรรเสริญจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เป็นเอตทัคคะ (เลิศ) 5 ประการคือ มีสติ รอบคอบ มีความทรงจำแม่นยำ มีความเพียรดี เป็นพหูสูต เป็นยอดของภิกษุผู้อุปัฏฐากพระพุทธเจ้า เหนือกว่าภิกษุอื่น ๆ ที่ได้รับยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะเพียงประการเดียว แต่พระอานนท์ได้รับยกย่องถึง 5 ประการ ความเป็นพหูสูตของพระอานนท์นับเป็นคุณูปการต่อพระพุทธศาสนา และด้วยกิจข้อสุดท้ายนี้เองที่ทำให้ท่านเป็นผู้ทรงจำพระพุทธวจนะไว้ได้มาก ท่านจึงได้รับหน้าที่ตอบคำถามเกี่ยวกับพระพระสูตรและพระอภิธรรม ดังบทสวดคาถาที่มักขึ้นต้นด้วย *"เอวัมเม สุตัง เอกัง สะมะยัง ภะคะวา"* อันหมายถึง *"ข้าพเจ้า (คือพระอานนท์เถระ) ได้สดับมาแล้วอย่างนี้ สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า..."*

การที่พระอานนท์บรรลุธรรมช้าและบรรลุธรรมในอิริยาบถที่แปลก เนื่องจากท่านไม่มีเวลาปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นขั้นตอนของวิธีเรียนรู้ จึงไม่เกิดภาวนามยปัญญา สู่โลกุตรปัญญาอันเป็นพลังปัญญาขึ้น แต่จากการที่ท่านต้องเป็นกำลังสำคัญในการทำสังคายนา ทำให้ท่านเร่งทำความเพียรอย่างหนัก แม้ในคืนสุดท้ายก่อนปฐมสังคายนา ท่านยังไม่สำเร็จเป็นพระอรหันต์ แต่เมื่อท่านได้เข้าสู่วิธีเรียนรู้ โดยเพียรปฏิบัติกัมมัฏฐานจนจิตใกล้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ แต่เมื่อท่านปล่อยวางความอยากบรรลุ เพียงเอนกายลงในขณะที่เท้าพ้นจากพื้น ศีรษะกำลังจะถึงหมอน ในขณะนั้นจิตของท่านได้เกิด(พลัง)ปัญญา (โลกุตตรปัญญา) สำเร็จเป็นพระอรหันต์ทันเวลาปฐมสังคายนาพอดี

4. วิเคราะห์กระบวนการพัฒนาพลังปัญญาเชิงพุทธ

กระบวนการพัฒนาปัญญามนุษย์ในพระพุทธศาสนา ได้ตั้งอยู่บนฐานของปัญญา 3 เป็นการพัฒนาความรู้ความเข้าใจจากการสดับฟังเกิดเป็น สุตมยปัญญา เมื่อใช้ความรู้คิดพิจารณาอย่างแยบคายจากโยนิโสมนสิการ เกิดปัญญาที่ได้จากการคิดและการอบรม คือจินตามยปัญญา เป็นวิถีคิด หลังจากได้ลงมือปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 ด้วยการมีสติกำหนดรู้ในลมหายใจ จึงเป็นแนวทางเข้าสู่ ภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดแต่การฝึกอบรม ลงมือปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมาเข้าสู่วิธีเรียนรู้ ซึ่งเป็นปัญญาที่อาศัยปัญญาต่อจากสุตมยปัญญา และจินตามยปัญญา ภาวนามยปัญญา นี้เป็นเรื่องของ "ปรมัตถ์สัจจะ" หรือสิ่งที่มีอยู่จริง หรือมีสภาวะอยู่จริงในธรรมชาติ โดยเฉพาะภาวนามยปัญญา ไม่ได้เกิดจากกระบวนการคิดของบุคคล แต่เกิดจากการปฏิบัติที่รู้จักเข้าไปสังเกต เฝ้าดู ทดสอบ ทดลอง ด้วยประสบการณ์จริง จินตามยปัญญานำไปสู่องค์ความรู้ที่เรียกว่า "ทฤษฎี" (Theory) ส่วน "ภาวนามยปัญญา" นำไปสู่องค์ความรู้ที่เรียกว่า "เหตุปัจจัย" หรือ "กฎ(ธรรมชาติ)" ภาวนามยปัญญา จึงเป็นปัญญาตัวสุดท้ายที่ใช้ตัดสินเรื่องราวความเป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ ของธรรมชาติ โดยเฉพาะปัญญาในพระพุทธศาสนาที่จะ

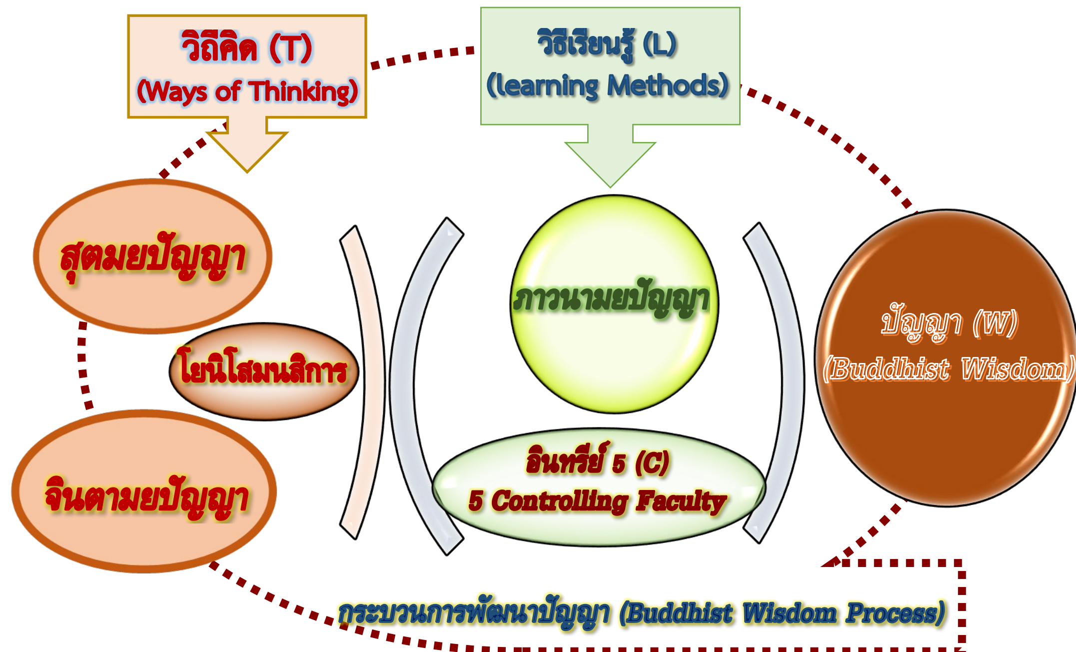
นำไปสู่ธรรมในระดับโลกุตตร เพื่อเข้าถึงความเป็นอริยบุคคล ต้องอาศัย "ภาวนามยปัญญา" นี้เท่านั้น สำหรับโยนิโสมนสิการนี้ไม่ใช่ตัวปัญญา แต่เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญญา โดยมีเป้าหมาย คือ การดับทุกข์ กลไกการทำงานของโยนิโสมนสิการในกระบวนการคิดนี้ คือ เมื่อบุคคลรับรู้สิ่งใดก็ตาม ความคิดจะพุ่งเข้าไปสู่ความชอบหรือไม่ชอบทันที นั่นคือสิ่งปรุงแต่ง เนื่องจากบุคคลมีประสบการณ์มาก่อน โดยเรียกสิ่งที่ปรุงแต่งนั้นว่า “อวิชชา” ในขณะเดียวกัน ถ้าโยนิโสมนสิการเข้าไปสกัดกั้นความคิดนั้นได้ จะเป็นตัวนำเข้ากระบวนการคิดบริสุทธิ์ตามสภาวะตามเหตุปัจจุบันเป็นลำดับที่มีเหตุผล และเกิดผลได้ ทำให้คนเป็นนายแห่งความคิดไม่ใช่ทาส และสามารถควบคุมความคิดนำมาใช้แก้ปัญหาได้ โดยมีจุดเริ่มต้น คือ การสร้างเสริมให้เกิดความเห็นที่ถูกต้อง การทำบาปอกุศลย่อมลดน้อยลงไป โดยเริ่มที่การฝึกฝนใจให้มีความเห็นและความคิดที่ถูกต้อง ที่เรียกว่าสัมมาทิฏฐิ ดังนั้นปรโตโฆสะ จึงเป็นวิถีทางเบื้องต้นแห่งปัญญาและสัมมาทิฐิ แต่ต้องมีโยนิโสมนสิการคอยกำกับการสร้างสัมมาทิฏฐิต้องอาศัยปัจจัย 2 ประการ คือ ปรโตโฆษะ และโยนิโสมนสิการ (ม.มู.12/452/491) เพราะโยนิโสมนสิการเมื่ออยู่ฝ่ายวิปัสสนา ย่อมเป็นหลักธรรมที่มุ่งให้เกิดปัญญา และความรู้แจ้งตามสภาวะขจัดอวิชชา ทำลายอภิชฌาและโทมนัส นำไปสู่โลกุตรสัมมาทิฏฐิ ทำงานเชื่อมต่อระหว่างสติกับปัญญา เพราะโยนิโสมนสิการเป็นอาหารเลี้ยงสติ ช่วยให้สติยังไม่เกิด ก็เกิดขึ้น ช่วยสติที่เกิดต่อแล้ว ได้เกิดต่อเนื่อง (สํ.ม.19/365/96) และเป็นอุบายวิธีของการใช้ปัญญาให้ได้ผล ปัญญาคือแสงสว่างที่ขจัดความมืด ความดับทุกข์ได้อย่างหมดจดที่สุด อนึ่งโยนิโสมนสิการเมื่ออยู่ฝ่ายสมถะ เป็นเพียงตัวช่วยปลุกร้ากุศลธรรมเท่านั้น ไม่ได้ปลุกความรู้แจ้งสภาวะความเป็นจริง และต้องมีการปรับอินทรีย์ 5 เพื่อประยุกต์ใช้หลักอินทรีย์ 5 อันเป็นหลักธรรมที่เป็นตัวชี้วัดการพัฒนาปัญญาให้มีความก้าวหน้าอย่างสม่ำเสมอ และยังเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาปัญญาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาพลังปัญญาต่อไป

นอกจากนั้น การเจริญอานาปานสติให้ได้ผล จำต้องให้เกิดความสงัดจากสิ่งภายนอกและภายในที่รบกวนจิตใจโดยตรงและโดยอ้อม เพื่อให้เกิดปัญญาและใช้ปัญญาพิจารณาในขันธ์ 5 ที่มีการเปลี่ยนแปลงทรุดโทรมไปตามกาลเวลา ให้เห็นถึงความไม่เที่ยงของสังขาร ละตัวตนเราเขา เป็นกระบวนการพัฒนาพลังปัญญาระดับโลกุตรปัญญา ซึ่งปัญญาระดับนี้นับว่ามีพลังมาก สามารถมองเห็นการเกิดดับในไตรลักษณ์ เข้าสู่ภาวะนิพพาน สิ้นภพสิ้นชาติได้ในที่สุด การเข้าไปรู้เห็นในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง คือวงจรปฏิจจสมุปบาท เพื่อให้เห็นไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณะ จนละคลายความยึดติดด้วยอำนาจกิเลสทั้งปวง ดังนั้น **กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน** คือการมีสติไม่ลืมว่ากายเป็นแค่ที่รวมของธาตุ 4 ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ มาประชุมรวมกันเป็นร่างกาย ไม่มองกายด้วยความเป็นตัวตน **เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน** คือการมีสติเห็นว่าเวทนาล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา **จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน** คือการมีสติไม่ลืมว่าจิตมีเหตุใกล้ มองจิตแยกเป็นนามธรรม ที่อาศัยเหตุปัจจัยมากมายเกิดขึ้นเป็นวงจรปฏิจจสมุปบาท เห็นความเกิดดับ และเห็นว่าจิตล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา **ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน** คือการมีสติ ไม่ลืมว่าโลกิยธรรมทั้งปวง แต่มองเป็นรูปธรรมและนามธรรม ที่อาศัยเหตุปัจจัยมากมายเกิดขึ้นเป็นวงจรปฏิจจสมุปบาท และเห็นว่าธรรมที่เกิดจากเหตุปัจจัยล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา

5. องค์ความรู้

องค์ความรู้ที่ได้ เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาเชิงพุทธ พบว่า วิถีคิด ต้องอาศัยปัญญาที่เกิดจากสุตมยปัญญาก่อน โดยมีกัลยาณมิตรคอยแนะนำสั่งสอน การพิจารณาสืบแต่โยนิโสมนสิการที่ตั้งขึ้นในตนเองมาเป็นกรอบวิถีคิด จึงเกิดจินตามยปัญญาขึ้น และต้องปรับอินทรีย์ 5 ให้สมดุลสู่วิธีเรียนรู้ที่เกิดจากภาวนามยปัญญา ด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในสติปัฏฐาน 4 เป็นวิธีการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ มีสติกำหนดรู้ตามลมหายใจเข้าออกมา (อานาปานสติ) สู่เป้าหมายสามารถละกิเลส ตัณหา อุปาทาน เข้าสู่ภาวะนิพพาน สิ้นภพสิ้นชาติ ทั้งนี้ได้สรุปเป็น องค์ความรู้ ตามแสดงดังแผนภาพ 2 ต่อไปนี้

ภาพที่ 2 วิถีคิด วิธีเรียนรู้ : กระบวนการพัฒนาปัญญาเชิงพุทธ

TLCW Model คือ รูปแบบกระบวนการพัฒนาปัญญาเชิงพุทธ

Ways of Thinking (T) หมายถึง วิถีคิด คือ เมื่อฟัง เกิดสุตมยปัญญา เข้าสู่วิถีคิด โดยพิจารณาอย่างแยบคาย คือ มีโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นปัจจัยก่อให้เกิด จินตามยปัญญา

Learning Methods (L) หมายถึง วิธีเรียนรู้ คือ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นวิธีเรียนรู้ มีสติกำหนดรู้ลมหายในกาย เวทนา จิต ธรรม การปฏิบัติกัมมัฏฐานต้องมีหลักธรรม คือ อินทรีย์ 5 คอยควบคุม

5 Controlling Faculty (C) (อินทรีย์ 5) หมายถึง หลักธรรมที่เป็นตัวชี้วัดการพัฒนาปัญญา เมื่อประยุกต์ใช้หลักอินทรีย์ 5 (ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา) เมื่อเกิดความก้าวหน้าอย่างสม่ำเสมอและสมดุล จะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาปัญญาอย่างต่อเนื่องได้

Buddhist Wisdom (W) หมายถึง ปัญญาเชิงพุทธ ตั้งอยู่บนฐานของปัญญา 3 สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา ที่เกิดจากวิถีคิดและวิธีเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาตามแนวทางพุทธศาสนา

6. บทสรุป

วิถีคิด (กระบวนการคิด) คือกระบวนการของจิตใจหรือกระบวนการทางสมอง ที่มีขั้นตอนเริ่มจากสิ่งเร้ามากระตุ้น ทำให้จิตใส่ใจกับสิ่งเร้า ถึงแม้ในสภาพการณ์เดียวกัน สิ่งเร้าเดียวกัน วิถีคิดหรือกระบวนการคิดของแต่ละคนก็ไม่หมือนกัน บางคนอาจไม่อยากรู้ ก็ไม่เกิดการคิด แต่บางคนช่างคิด ช่างสงสัย อยากรู้อยากหาคำตอบก็จะเกิดการคิดขึ้น โดยมีสมองในการนำข้อมูลหรือความรู้ที่มีอยู่ มาประมวล เพื่อให้ได้ผลของการคิดออกมา ลักษณะของคนประเภทนี้ เมื่อได้รับการฝึกฝน ย่อมพัฒนาต่อไปได้ วิถีคิดมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ และการพัฒนาปัญญา เริ่มจากการปรับเปลี่ยนทัศนคติมุมมองต่อตนเองและต่อสังคม โดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อม ด้วยการใช้ปัญญาเป็นเครื่องนำทาง จะช่วยให้ทั้งบุคคลและสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข จะทำให้เป็นคนมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบ ช่วยสร้างประโยชน์สุขทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อโลกมากขึ้น ส่วนวิธีเรียนรู้ เป็นผลจากการที่บุคคลทำกิจกรรมใด ๆ ทำให้เกิดประสบการณ์และเกิดทักษะขึ้น ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมค่อนข้างถาวร ที่เน้นกระบวนการ

เรียนรู้ การลงมือปฏิบัติจริง เกิดการคิดขั้นสูง โดยผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าสิ่งที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนรู้มากกว่าเนื้อหาวิชา สำหรับวิถีคิดและวิธีเรียนรู้เป็นกระบวนการสู่การพัฒนาพลังปัญญาเชิงพุทธได้

ปัญญาทางพระพุทธศาสนาหรือปัญญาเชิงพุทธ มีความหมายที่ลึกซึ้งและมีคุณค่าสูง ปัญญาเชิงพุทธแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ โลกียปัญญา ซึ่งเป็นปัญญาระดับที่ไม่ลึกซึ้งนัก ใช้ความคิดตามหลักความดีงามและอยู่ในแนวทางศีลธรรม เช่น ความคิดความปรารถนาดี คิดเมตตากรุณา คิดในทางที่ดีงาม จึงเป็นปัจจัยให้เกิดปัญญาในระดับที่เรียกว่าโลกียสัมมาทิฏฐิหรือกัมมัสสกตาสัมมาทิฏฐิเป็นขั้นจริยธรรม ส่วนโลกุตตรปัญญา เป็นปัญญาระดับสูงตามความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัยของปัญญาที่เรียกว่าวิปัสสนาปัญญา หรือโลกุตตรสัมมาทิฏฐิหรือสัจจานุโลมิกญาณซึ่งเป็นขั้นสัจธรรม ได้แก่ “การพิจารณาเอาใจใส่โดยหลักการที่ถูกต้อง อันเป็นช่องทางการเกิดกุศลธรรม การพิจารณาใส่ใจในอารมณ์ตามแนวทางที่ถูกต้อง พิจารณาเห็นจริงตามสภาวะเพื่อเข้าถึงอริยธรรม”

สำหรับกระบวนการพัฒนาพลังปัญญาเชิงพุทธ เน้นศึกษาในกรอบของปัญญา 3 เป็นหลัก ได้แก่ สุตมยปัญญา เป็นปัญญาที่พัฒนาขึ้นได้ โดยต้องอาศัยการสดับฟังมาก จินตามยปัญญา เป็นปัญญาที่พัฒนาขึ้นได้โดยอาศัยการคิด และภาวนามยปัญญา ซึ่งเป็นปัญญาที่เกิดจากการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานมาเป็นวิธีเรียนรู้ และเป็นปัญญาที่ต่อจากสุตมยปัญญาและจินตามยปัญญา เมื่อได้พัฒนาต่อไปด้วยการมนสิการตัวสภาวะ จนเกิดปัญญารู้จริงที่เป็นมรรคให้บรรลุผล และเมื่อมี “วิถีคิด” โดยประกอบกับโยนิโสมนสิการเข้าด้วยแล้ว จะเกิดระบบคิดที่ถูกต้อง รู้จักคิดหรือคิดเป็น สู่เป้าหมาย มีจุดเริ่มต้น คือ การสร้างเสริมให้เกิดความเห็นที่ถูกต้อง การทำบาปอกุศลย่อมลดน้อยลงได้โดยเริ่มที่การฝึกฝนใจให้มีความคิดที่ถูกต้อง ที่เรียกว่าสัมมาทิฏฐิ ปัจจัยเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฏฐิ โดยมีปรโตโฆสะ เป็นวิถีทางเบื้องต้นแห่งปัญญาและสัมมาทิฐิ แต่ต้องมีโยนิโสมนสิการคอยกำกับ เพราะโยนิโสมนสิการเมื่ออยู่ฝ่ายวิปัสสนาย่อมเป็นหลักธรรมที่มุ่งให้เกิดปัญญา และความรู้แจ้งตามสภาวะ ขจัดอวิชชา ทำลายอภิชฌาและโทมนัส นำสู่โลกุตรสัมมาทิฏฐิ ทำงานเชื่อมต่อระหว่างสติกับปัญญา เนื่องจากโยนิโสมนสิการเป็นอาหารเลี้ยงสติ ช่วยให้สติที่ยังไม่เกิด ก็เกิดขึ้นได้ ช่วยสติที่เกิดแล้ว ได้เกิดต่อเนื่อง นอกจากนั้นควรมีการปรับอินทรีย์ เพื่อประยุกต์ใช้หลักอินทรีย์ 5 ได้แก่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา มาเป็นตัวชี้วัดในกระบวนการพัฒนาปัญญา ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองทั้งในปัจจุบัน และภายภาคหน้า กระบวนการดังกล่าวข้างต้นจัดเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาเชิงพุทธ เมื่อเจริญให้มาก จะพัฒนาปัญญาจากระดับโลกียปัญญา เป็นปัญญาในระดับโลกุตรปัญญา เข้าถึงขันธ์ 5 ละตัวตนเราเขา สามารถมองเห็นการเกิดดับในไตรลักษณ์ เกิดความรู้แจ้งที่สามารถชำระจิตให้บริสุทธิ์ หลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ บรรลุถึงสัจธรรม เข้าสู่ภาวะนิพพาน สิ้นภพสิ้นชาติได้ในที่สุด

7. เอกสารอ้างอิง

กมลรัตน์ เทอร์เนอร์ และคณะ. (2558). ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาพยาบาลในวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีชลบุรี. **วารสารพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข.** 25(2), 178-179.

กัญญภัค แมกกี้ (2561). ปัญญาในพุทธปรัชญาเถรวาท. **วารสารปรัชญาปริทรรศน์**, 23 (1) : 114-115.

ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์. (2555). **ญาณวิทยา (ทฤษฎีความรู้).** นครปฐม: สาละพิมพการ.

พระปราโมทย์ ปาโมชฺโช. (2561). **ธรรมะเพื่อความพ้นทุกข์. หนังสือโรดแม็พ ธรรมปฏิบัติ ทางเดินสู่ โลกุตตรธรรม**. สืบค้น 10 ตุลาคม 2565, จาก https://www.dhamma.com/

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), (2555). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย.** (พิมพ์ครั้งที่ 33). กรุงเทพฯ: ผลิธัมม์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2558). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.** (พิมพ์ครั้งที่ 23). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2541). **ขอบฟ้าแห่งความรู้.** กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

พัชรีวัลย์ เกตุแก่นจันทร์. 2542. **การบริหารสมอง.** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ภาควิชาการศึกษาพิเศษ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รัฐรพี พิพัฒน์ธนวงศ์. (2561). การพัฒนาปัญญามนุษย์เชิงบูรณาการแนวพุทธ. **ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต.** สาขาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

วิลาสินี วัฒนมงคล. (2563). การปรับพฤติกรรมทางปัญญาของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญาด้วยพุทธปัญญาแบบโยนิโสมนสิการ. **ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต.** สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ศุภกาญจน์ วิชานาติ. (2555). การประยุกต์ใช้หลักโยนิโสมนสิการในการแก้ปัญหาการเรียนของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา. **ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.** สาขาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ศุภกาญจน์ วิชานาติ. (2562). ทักษะแห่งการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21: ความท้าทายสำหรับครูสอนพระพุทธศาสนา. **ปริญญาปณิธาน**, 4 (2), 81-94.

สถาพร พฤฑฒิกุล. (2558). **การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning. คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยบูรพา.** สืบค้น 10 ตุลาคม 2565, จาก https://km.buu.ac.th/article

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2564). **การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน.** สืบค้น 10 ตุลาคม 2565, จาก https://www.matichon.co.th/article/news

สุนทรา บุญรัตนหิรัญ. (2564). การพัฒนาปัญญามนุษย์เชิงบูรณาการแนวพุทธ. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุรพล ไกรสราวุฒิ. (2552). **คู่มือปัญญาในพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพฯ: ธรรมสถาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อมรรัตน์ เตชะนอก และคณะ. (2563). การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21. **วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์.** 7 (9), 1-15.

การเสริมสร้างพลังจิตด้วยการฝึกสมาธิตามแนวคำสอนของสมเด็จพระญาณวชิโรดม (วิริยังค์ สิรินฺธโร)

Strengthening Psychic Powers Through Meditation According to the Teachings of Somdej Phra Yanavachirodom (Wiriyang Sirintharo)

วริญา ฮินาเซ่
พระศรีวินยาภรณ์, ดร.

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังจิตด้วยการฝึกสมาธิตามแนวคำสอนของสมเด็จพระญาณวชิโรดม (วิริยังค์ สิรินฺธโร) บูรพาจารย์ทางด้านการสอนสมาธิของสถาบันพลังจิตตานุภาพ เนื่องจากนักศึกษาที่จบจากหลักสูตรจากสถาบันพลังจิตตานุภาพนี้ได้นำความรู้ออกไปสร้างคุณประโยชน์ให้กับตนเองสังคมและประเทศชาติบ้านเมืองมาตลอดระยะเวลา 40 ปี โดยบทความทางวิชาการนี้ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็นส่วนสำคัญทั้งหมด 6 ส่วน โดยเบื้องต้นให้ผู้สนใจได้ทำความเข้าใจในความหมายของคำว่า “สมาธิ” ลักษณะคุณลักษณะของสมาธิ ระดับของสมาธิ ในทางพระพุทธศาสนา ก่อนทำความเข้าใจในรายละเอียดหลักสูตรตามแนวทางการเสริมสร้างพลังจิตของสมเด็จพระญาณวชิโรดม (วิริยังค์ สิรินฺธโร) ท่านได้สร้างหลักสูตรอย่างง่าย เพื่อให้ทุกคนศึกษาได้ไม่ว่าจะเคยบำเพ็ญสมาธิมาก่อนหรือยังไม่ก็ตาม ต่อมาจึงกล่าวถึง หลักสูตรการเรียนครูสมาธิและหลักสูตรอื่นๆที่ได้รับการออกแบบหลักสูตร และบริหารหลักสูตรให้เป็นระบบสากล สามารถจะนำไปศึกษา เผยแผ่ได้มีประสิทธิภาพ อย่างต่อเนื่องในระยะยาว หลักสูตรมีการออกแบบเหมาะสมกับทุกเพศทุกวัยให้ได้รับการฝึกอบรมอันเป็นหลักการแนวเดียวกัน ตลอดจนผลการประยุกต์ใช้สมาธิที่ได้รับฝึกมาแล้วนั้น นำมาใช้ชีวิตจริงได้อย่างมีคุณค่ามีประโยชน์ต่อตนเองและในระดับสังคมต่อไป

คำสำคัญ: การเสริมสร้างพลังจิต, การฝึกสมาธิ, สมเด็จพระญาณวชิโรดม (วิริยังค์ สิรินฺธโร)

Abstract

This academic article aims to present a model of psychic enhancement through meditation according to the Teachings of Somdej Phra Yanavachirodom (Wiriyang Sirintharo) Burapha teacher in teaching meditation at the Willpower Institute because students who graduated from this course from the Willpower Institute have used their knowledge to create benefits for themselves and society. and the nation for the past 40 years

By this academic article, the content is divided into 6 important parts. Initially, interested people can understand the meaning of the word "concentration", the nature of meditation. level of concentration in Buddhism Before understanding the course details according to the spiritual empowerment of Somdej Phra Yanavachirodom (Wiriyang Sirintharo) He created a simple curriculum for everyone to study, whether they had practiced meditation before or not. Meditation Teacher Training Courses and Other Curriculum Design Courses Curriculum management to be an international system can be used to study effectively long term suitable for all ages to receive training which is the same principle as well as the effect of applying meditation that has been practiced Bring in our real life valuable and useful to ourselves and on the social level.

Keywords: Psychic Strengthening, Meditation Practice, Somdej Phra Yanavachirodom (Wiriyang Sirintharo)

บทนำ

สังคมโลกปัจจุบันอยู่ในยุคโลกาภิวัฒน์มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องรวดเร็ว ทั้งสังคมท้องถิ่น สังคมเมือง สังคมในประเทศใด ๆ เนื่องจากพัฒนาการด้านวัตถุ เทคโนโลยี ข้อมูลสารสนเทศ จนทำให้โลกในยุคปัจจุบันมีขอบเขตเล็กลง มนุษย์ในสังคมจึงต้องปรับเปลี่ยนตนเองให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในทุกขณะ ไม่ว่าจะเป็นการปรับตัว ทางกายและทางใจ เพื่อสร้างความสมดุล ความมั่นคงในการดำรงชีวิต (มาณี ไชยธีรานุวัฒศิริ และคณะ, 2541) พุทธศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่งที่ยืนหยัดควบคู่กับประเทศไทยมาเป็นเวลาอันยาวนาน การเรียนรู้หลักธรรมในพุทธศาสนาจะช่วยให้การปรับตัวในสถานการณ์ต่างๆ เป็นไปด้วยดี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543)

สมเด็จพระญาณวชิโรดม (วิริยังค์ สิรินฺธโร) เจ้าอาวาสวัดธรรมมงคล กรุงเทพมหานคร เป็นพระนักเผยแพร่พุทธธรรมอีกรูปหนึ่งที่ได้รับการศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม มีความรู้จริง ละเอียดลึกซึ้ง ท่านได้นำคุณค่าของการฝึกสมาธิ มาสร้างเป็นหลักสูตร เป็นแบบฉบับตำรา เพื่อให้การศึกษาและการปฏิบัติสมาธิได้ประโยชน์สมประสงค์เพราะการปฏิบัติเป็นนามธรรมอาจจะทำให้เข้าใจไม่ถูกต้องได้หากไม่มีหลักการเป็นมาตรฐานที่แน่นอน การทำสมาธิอย่างกว้างขวางจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำความสงบสุขในสังคมโลกเพราะจิตใจ เป็นต้นเหตุของความวุ่นวายทำความกระทบกระทั่งจนเกิดความทุกข์ หากได้มีการดำเนินการด้านจิตใจให้มีสมาธิอย่างกว้างขวางจะเป็นการแก้ไขที่ต้นเหตุได้ประการหนึ่ง (สมเด็จพระญาณวชิโรดม (วิริยังค์ สิรินฺธโร, 2563)

สมเด็จพระญาณวชิโรดม (วิริยังค์ สิรินฺธโร) เคยถามหลวงปู่มั่นว่า “ต่อไปกระผมจะเขียนเป็นหลักการให้ชาวโลกเขาทำกันจะได้ไหม” หลวงปู่มั่นท่านตอบว่า “ต้องเอาแบบขั้นพื้นฐานสำหรับเป็นประโยชน์แก่มหาชน สำหรับขั้นสูงให้มีน้อย โอกาสที่เธอจะทำนั้นมีอยู่ แต่ต้องทำขั้นพื้นฐานเพื่อคนส่วนมากในโลกจะได้สงบ และเธอต้องไปอยู่กรุงเทพฯ เพราะคนกรุงเทพฯ ที่มีวาสนาบารมีมีอยู่ไม่น้อย” จากคำตอบของหลวงปู่มั่นในครั้งนั้นเป็นที่ปรากฏชัดแล้วว่าสมเด็จพระญาณวชิโรดม (วิริยังค์ สิรินฺธโร) สามารถถ่ายทอดหลักการและวิธีการปฏิบัติวิปัสสนาให้กับบุคคลทั่วไปไม่ว่าจะเป็นทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยผ่านสถาบันพลังจิตตานุภาพ (Willpower Institute) ในสอนหลักสูตรครูสมาธิซึ่งเปิดสอนในรุ่นแรกอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2540 และกระจายสาขาไปทั่วประเทศและต่างประเทศ จนถึงปัจจุบัน สถาบันพลังจิตตานุภาพมีสาขามากกว่า 300 สาขา สามารถสอนสมาธิให้กับบุคคลทั่วไปมาแล้วเป็นจำนวนมากมาย

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวผู้เขียนจึงมีความสนใจอย่างยิ่งที่ค้นคว้าตำราเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสอนสมาธิ วิธีการเผยแผ่ในหลักสูตรของสถาบันจิตตานุภาพรวบรวมข้อมูลนำมาเป็นแนวทางการเขียนบทความทางวิชาการเพื่อให้ผู้ที่สนใจการปฏิบัติสมาธิตามแนวทางของสมเด็จพระญาณวชิโรดม (วิริยังค์ สิรินฺธโร) ได้ศึกษาประกอบการเข้าเรียนตามหลักสูตรของสถาบันจิตตานุภาพต่อไป

สมาธิ ความหมายในพระพุทธศาสนา

พระอภิธรรมปิฎก กล่าวถึงความหมายของสมาธิว่า สมาธิ หมายถึงความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ (สมถะ) สมาธิอินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ สมาธิ สัมโพชฌงค์ที่เป็นองค์แห่งมรรค นับในมรรคอันใดนี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ (อภิ.วิ.34/206/175.)

คัมภีร์วิสุทธิมรรค ให้ความหมายของ สมาธิ ว่า หมายถึง ภาวะแห่งจิตมีอารมณ์อันเดียวฝ่ายกุศลชื่อว่าสมาธิ (วิสุทธิ.38/134)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายคำว่า สมาธิ หมายถึง ความตั้งมั่นแห่งจิต ภาวะที่จิตสงบจับอยู่ที่อารมณ์อันเดียว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552: 74)

สมเด็จพระญาณวชิโรดม (วิริยังค์ สิรินฺธโร) กล่าวถึงสมาธิว่าเป็นความสงบจากอารมณ์อันเป็นเรื่องของการมีความสุขเป็นพิเศษและเป็นที่รวบรวมกำลังใจอีกทั้งเป็นแหล่งเกิดความดีนานัปการ (วิริยังค์ สิรินฺธโร, 2563)

ผู้เขียนอธิบายสรุปถึงความหมายของคำว่า สมาธิตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง การมีจิตที่ตั้งมั่นในอารมณ์เดียวในทางกุศล เป็นสมาธิตามหลักอริยมรรคมีองค์8 ที่เริ่มต้นด้วยสัมมาทิฐิ มีปัญญารู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง สมาธิ แปลมาจากภาษาบาลีว่า “จิตตัสเสกัคคตา” โดยมีชื่อเรียกย่อว่า “เอกัคคตา” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552: 824) เมื่อพุทธศาสนิกชนได้ฝึกปฏิบัติสมาธิจนสามารถทำให้จิตตั้งมั่นได้แล้ว สมาธิจะนำมาซึ่งประโยชน์แก่ผู้ฝึกปฏิบัติอย่างมากมาย อาทิเช่น ช่วยแก้ไขปัญหาชีวิต การบำบัดโรคทางกายและทางจิต เป็นต้น และเมื่อพุทธศาสนิกชนสามารถฝึกปฏิบัติให้สมาธิเกิดความเจริญก้าวหน้าสู่ขั้นวิปัสสนา อันเป็นหนทางแห่งปัญญา สู่การสิ้นสุดแห่งกองทุกข์ คือทางแห่งนิพพานนั่นเอง

ลักษณะ คุณลักษณะ ความสำคัญ และการรักษาสมาธิ

ลักษณะของสมาธิ มีอาการกิริยาที่พอกำหนดได้เช่น สมาธิธรรมชาติ และสมาธิที่สร้างขึ้น โดยมีข้อคืดว่าสมาธิธรรมชาติเป็นสมาธิที่มนุษย์ทุกคนมีกันและให้ผลตามธรรมชาติ ตามที่มนุษย์พึงได้รับ และความจริงของมนุษย์คือเป็นผู้ไม่อยู่นิ่ง มีการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา จึงเกิดสิ่งใหมใหม่ขึ้นเสมอ ธรรมชาติจึงถูกใช้ ถูกทำลายไปบ้างลดน้อยบ้าง สมาธิก็เช่นเดียวกัน

สมาธิที่สร้างขึ้นคือ นับแต่วินาทีของการบริกรรม ด้วยความตั้งใจที่เริ่มต้นขึ้นว่าจะทำสมาธิถือได้ว่าเป็นสมาธิที่สร้างขึ้น การสร้างสมาธิขึ้นนี้คือการก่อตัวของจิตนอกเหนือจากธรรมชาติ เพราะการสร้างสมาธิขึ้นมานั้นจะต้องมีกำหนดกฎเกณฑ์ มีการสานต่ออย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นกลไกของวิถีทางไปสู่ความสำเร็จเป็นขั้นตอน

คุณลักษณะของสมาธิ เป็นลักษณะลมละเอียด ถูกกลั่นกรองจนอ่อนนุ่มแต่แกร่งพร้อมจะซึมซาบเข้าสู่ใจมีความเป็นเชิงรับ บังเกิดความสุข เพราะรองรับสติ ความระลึกรู้ในตัวตน สุขุมลุ่มลึกสุดจะประมาณ อาการแสดงออกให้เห็นอาจเรียกได้ว่า ความปิติ เห็นสิ่งต่าง ๆ เป็นนิมิต เป็นแสงสว่างสบายสุขเกษม อาการเหล่านี้ได้รับการซึมซาบจากสมาธิ ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้เป็นสมบัติอันล้ำค่าแก่ผู้ปฏิบัติ

สำคัญอย่างไร ถ้าเราคิดว่าสมบัติรักษาชีวิตเราอย่างไร นั่นคือความสำคัญ ขณะใดหากทิ้งความสำคัญแก่ทรัพย์สินสมบัติย่อก่อให้เกิดความเสียหายอันเกิดจากความประมาทที่ไม่ให้ความสำคัญแก่สมบัติพัสถาน การให้ความสำคัญกับสมาธิก็เช่นเดียวกัน เพราะสมาธิคือสมบัติที่มีความสำคัญแก่การพัฒนามนุษย์ ให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ด้วยการพัฒนาจิตใจให้สงบขึ้น ความสงบนั้นเป็นปัจจัยให้เล็งเห็นความสุขที่พึงปรารถนา เมื่อศึกษาลึกซึ้งลงไป ผู้เขียนจึงได้ทราบว่า การฝึกสมาธิอย่างสม่ำเสมอ จะเป็นตัวกางกั้น โมหะ ความหลงที่ดีที่สุดในปกติวิสัยของมนุษย์เลยทีเดียว ดังนั้นชีวิต ถ้ามีสมาธิเป็นสมบัติมาก ย่อมหมายถึงเราได้อริยทรัพย์ประเภทหนึ่ง เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดความสุขอย่างแท้จริง

จะรักษาสมาธิอย่างไร การรักษาเพื่อดำรงไว้ซึ่งความมีสมาธิ และการพัฒนาสมาธิให้มากขึ้น มีหลักเกณฑ์พอสมควรดังนี้ 1. การทำต้องอยู่ในลักษณะศรัทธา 2. การระวังไม่ให้จิตเขว เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ 3. การทำอย่างต่อเนื่อง 4. ไม่กังวลอยากได้สมาธิจนมากเกินไป 5. การศึกษาต่อผู้รู้ ควรถามและไตร่ตรองอยู่เสมอ 6. มีความตั้งใจเชื่อมั่นที่แน่วแน่

ระดับของสมาธิ

ผู้ที่เจริญสัมมาสมาธิได้อย่างถูกทางตามหลักพระพุทธศาสนา สามารถพัฒนาจิตให้มีสมาธิ มากขึ้นใน 3 ระดับ (อง.ปฺจก.22/51/72, อภิ.วิ.35/983/510) ดังนี้

(1) สมาธิระดับขณิกสมาธิ หรือสมาธิชั่วคราว เป็นสมาธิขั้นตอนที่คนทั่วไป นำไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวัน เช่น ใช้อ่านหนังสือ หรือขับรถ เป็นต้น

(2) สมาธิระดับอุปจารสมาธิหรือสมาธิใกล้องค์ฌานเป็นสมาธิขั้นระงับนิวรณ์5 (วิสุทธิ.1/107, 160, 175, 187; วินย.อ.1/523) ก่อนที่เข้าสู่สภาวะแห่งฌานหรือสมาธิในบุพภาคแห่ง อัปปนาสมาธิ

(3) สมาธิระดับอัปปนาสมาธิ เป็นสมาธิระดับสูงสุด เป็นสมาธิที่แน่วแน่ แนบสนิท เป็นสมาธิระดับสูงสุด ผู้ที่ได้ความสงบระดับอัปปนาสมาธินี้เมื่อมีคนเดินผ่านหรือเปิดประตูเข้ามาจะไม่ได้ยินเสียงรบกวนเหล่านั้น

การบำเพ็ญสมาธินั้นแม้จะเป็นนามธรรม แต่การเป็นไปต่างต่างของจิตนั้น ต้องเข้าใจว่านี่คือระดับ การวัดผลนั้นต้องออกจากชองจริงโดยตัวผู้นั้นจะทราบเอง เช่น หิว หรือ อิ่ม การที่บังเกิดขึ้นสมาธิจึงเป็นสันทิฏฐิโก ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นเอง ในระดับขั้นเหล่านั้นจะมีผู้รู้บรรยายลักษณะไว้หมด อย่างที่เราท่านทราบกันในตำราต่างต่าง แต่ต้องให้เป็นจริง ไม่คาดคะเนเดา มิฉะนั้นจะเสียผล การฝึกสมาธิเมื่อชำนาญดีแล้ว สามารถยกระดับขึ้นกลายเป็นอัปปนาสมาธิ อันเป็นองค์ฌานต่อไป

จุดมุ่งหมายของการเผยแผ่การเสริมสร้างพลังจิตด้วยการฝึกสมาธิตามแนวคำสอนของสมเด็จพระญาณวชิโรดม (วิริยังค์ สิรินฺธโร)

จุดมุ่งหมายการเผยแผ่การสอนฝึก “สมาธิ” เพื่อให้จิตมีกำลัง เหมือนการออกกำลังใจ ในทุกวัน เมื่อจิตมีกำลังย่อมเป็นประโยชน์แก่ตนเอง และเมื่อมีความสามารถที่จะฝึกฝนจนป็นครูเพื่อที่จะเผยแผ่การฝึกสมาธิให้ออกไปได้กว้างขวางยิ่งขึ้น ทำให้เห็นเป็นที่ประจักษ์จริงได้ว่าเป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ด้วยการปฏิบัติจริงในตน หากฝึกปฏิบัติจนจิตอยู่ในภาวะของความเป็นอิสระ ปราศจากสิ่งรบกวน ปราศจากสิ่งอันชวนให้ยึดมั่นถือ มั่นจิตก็จะเกิดความสงบ การเกิดปัญญานำไปสู่ทางพ้นทุกข์ ให้สติตั้งมั่นอยู่ที่ไตรลักษณ์ พิจารณากาย เวทนา จิต ธรรม ให้รู้เห็น ความเป็นจริง ดังจุดมุ่งหมายรูปแบบการสอนสมาธิ จำแนกได้เป็น 2 ทาง (ขุนสรรพกิจโกศล (โกวิท ปัทมะสุนทร), 2506: 41) คือ

1. สติตั้งมั่นในการพิจารณาบัญญัติเพื่อให้จิตสงบ เรียกว่า สมถกัมมัฏฐาน มีอานิสงส์ ให้บรรลุฌานสมาบัติ

2. สติตั้งมั่นในการพิจารณารูปนามเพื่อให้เกิดปัญญาเห็นไตรลักษณ์ อันได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งเรียกว่า วิปัสสนากัมมัฏฐาน มีอานิสงส์เพื่อให้บรรลุถึง มรรค ผล นิพพาน การพิจารณาไตรลักษณ์ เพื่อให้รู้เห็นสภาพตามความเป็นจริงนั้น สิ่งทั้งหลายล้วนแต่เป็นรูปนามเท่านั้นและรูปนามทั้งหลายเหล่านั้นมีลักษณะเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หาได้เป็นแก่นสารยั่งยืน

รูปแบบการสอนสมาธิตามแนวทางของสถาบันพลังจิตตานุภาพ

สถาบันพลังจิตตานุภาพ วัดธรรมมงคล ได้จัดทำหลักสูตรสากลหลายรูปแบบ มีหลักสูตรที่เหมาะกับการฝึกฝนตนเอง หลักสูตรเพื่อครูสมาธิ ใช้สำหรับการสอนสมาธิได้อย่างถูกต้อง เพื่อนำหลักการสมาธินี้ไปพัฒนาองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งเพื่อเป็นการต่อยอดความรู้ในการสอนสมาธิให้กับประชาชนทั่วไปที่สนใจให้เข้าถึงพระธรรมคำสอนได้อย่างถูกต้อง

1) หลักสูตรทั่วไป

(1) หลักสูตรครูสมาธิ หลักสูตรครูสมาธิที่เปิดสอนให้แก่ บุคคลทั่วไป ณ สถาบันพลังจิตตานุภาพ วัดธรรมมงคล ในการเรียนการสอนนักศึกษาจะได้รับการถ่ายทอดความรู้ เกี่ยวกับสมาธิเบื้องต้นตั้งแต่การเริ่มบริกรรมจนถึงสมาธิชั้นสูงที่สมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร) ได้เล่าเรียนมาจากพระอาจารย์ใหญ่ เช่น พระอาจารย์มั่น พระอาจารย์กงมา และจากประสบการณ์ชีวิตการปฏิบัติสมาธิของท่านกว่า 60 ปี นอกจากผู้เรียนจะเข้าใจการทำสมาธิ ทั้งสมถะ-วิปัสสนาได้อย่างถี่ถ้วนแล้ว ยังสามารถเป็นครูสอนสมาธิแก่บุคคลอื่นได้ถูกต้องตามแนวทางของสถาบันพลังจิตตานุภาพ

(2) หลักสูตรวิทิสาสมาธิ (การฝึกฝนตนเองที่วิเศษ) หลักสูตรสมาธิที่ปรับเวลาการเรียนให้ยืดหยุ่นเหมาะแก่ผู้ที่สนใจเรียนสมาธิแต่มีข้อจำกัดเรื่องเวลาเข้าเรียน และใช้หนังสือหลักสูตรครูสมาธิ 3 เล่มและเสียงบรรยายเดียวกันกับหลักสูตรครูสมาธิ

(3) หลักสูตรสีคคสาสมาธิ (สมาธิเพื่อยกใจสู่สวรรค์) มุ่งเน้นให้ผู้ต้องขังได้ทำสมาธิต่อเนื่องทุกวันเพื่อให้เกิดสมาธิกับการทำงานการใช้ชีวิตประจำวันให้มีชีวิตอย่างปกติสุข เพื่อให้เกิดความสมดุลและมีประโยชน์อันยิ่งใหญ่ เพื่อนำไปสู่สันติภาพในอนาคต ผู้ต้องขังสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่ดีหลังจากได้ผ่านการอบรมในหลักสูตรนี้ ซึ่งเป็นแนวทางแห่งมรรคมีองค์ 8 ในข้อที่ 8 สัมมาสมาธิ – การฝึกจิตชอบ เมื่อจิตมีความสงบแล้วย่อมมีแสงสว่างและมีกำลังสามารถนำมาใช้งานได้

(4) หลักสูตรนิรสาสมาธิ (สมาธิตัดความกังวล) นิรสาสมาธิ หมายถึง สมาธิตัดความกังวลสำหรับผู้มาถืออุโบสถผู้ที่มีอุโบสถ (ไม่กังวล) เป็นหลักสูตร 3 วัน 2 คืน สำหรับผู้ที่จบหลักสูตรครูสมาธิแล้ว และบุคคลทั่วไปที่ผ่านการฝึกอบรมสมาธิเบื้องต้น (ชินนสาสมาธิ) 3ครั้งขึ้นไป หลักสูตรนี้เน้นการลงมือปฏิบัติในระหว่างการฝึกฝนนิรสาสมาธินี้มีความจำเป็นอย่างหนึ่งคือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปันความรู้ ต้องมีการสนทนาธรรมตามสมควรเพื่อให้เกิดสติปัญญาได้มากเพื่อความก้าวหน้าแห่งการทำสมาธิ และเพื่อการพัฒนาจิตใจตนเองเป็นสำคัญ ผู้เข้าปฏิบัติต้องถือศีล 8 กำหนดเดือนละ 1 ครั้ง และไปปฏิบัติธุดงค์นอกสถานที่ทุก 3 เดือน (มินิธุดงค์) ผลของการทำสมาธิทำให้เกิดความมั่นใจให้แก่บุคคลดำเนินการทำสมาธิเป็นแนวทางในการแก้ไขความสงสัยได้เป็นอย่างดี

(5) หลักสูตรปุริสาสมาธิ (สมาธิเพื่อประโยชน์แก่ตน) หลักสูตรเหมาะสำหรับผู้ที่จบหลักสูตรครูสมาธิแล้ว มีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักศึกษาครูสมาธิได้ปฏิบัติสมาธิอย่างต่อเนื่อง โดยมีกิจกรรมสวดมนต์ นั่งสมาธิ สนทนาธรรม ปรึกษาทดสอบอารมณ์

(6) หลักสูตรยุวสาสมาธิ (สมาธิสำหรับเยาวชน) ยุวสาสมาธิ หมายถึง สมาธิสำหรับเยาวชนเป็นการฝึกสมาธิพื้นฐาน ฝึกทำความสงบแก่จิตใจโดยการทำสมาธิเพิ่มพูนพลังจิต เพื่อที่เยาวชนได้เจริญวัยทั้งร่างกายและจิตใจอย่างสมบูรณ์ มีพัฒนาการในการรักษาศีล การใช้สมาธิและการใช้ปัญญาเพื่อการศึกษาเล่าเรียน ประพฤติปฏิบัติหน้าที่ของเยาวชนและดำเนินชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของสังคมทั้งในปัจจุบันและในอนาคตอย่างมีคุณภาพอันเป็นภัยต่อการพัฒนาทางด้านความคิดและพื้นฐานจิตใจ (สมเด็จพระญาณวชิโรดมวิริยังค์ สิรินฺธโร,2558:114-115) ประพฤติตนเป็นผู้ที่มีคุณธรรมสมวัย

(7) หลักสูตรอัตถะสาสมาธิ (ธรรมศึกษา) เป็นหลักสูตรสำหรับผู้ที่จบหลักสูตรครูสมาธิแล้วหรือกำลังศึกษาอยู่ และผู้ที่เคยผ่านการอบรมหลักสูตรต่าง ๆ มาแล้ว มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ปฏิบัติสมาธิอย่างต่อเนื่อง นอกจากจะทำสมาธิแล้วยังได้มีการศึกษาธรรมศึกษา ตรี, โท, เอก พร้อมกันไปด้วย เพื่อจะได้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง ทั้งยังได้ได้ทราบหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา รับสมัครปีละ1 ครั้ง ในช่วงเข้าพรรษา

นอกจากนี้ ยังมีหลักสูตรพิเศษ

(1) หลักสูตรวิทันตสาสมาธิ หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเพื่อให้สามารถนำไปปรับใช้กับหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ใช้อบรมพนักงานในองค์กร หน่วยงานราชการ บริษัทห้างร้าน สถาบันการศึกษา โรงเรียน โดยหลักสูตรมุ่งเน้นปลุกจิตสำนึกที่ถูกต้องดีงาม ปรับค่านิยมและเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้ปฏิบัติงาน และเพื่อเป็นการพัฒนาจิตใจตามแนวทางของพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น โดยให้มีโอกาสได้ศึกษาและปฏิบัติธรรมตามกาลที่เหมาะสม เพื่อให้นำธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันและพัฒนาจิตใจให้แจ่มใส

(2) หลักสูตรสมาธิพื้นฐานสำหรับผู้บริหาร หลักสูตรนี้พัฒนาขึ้นเป็นพิเศษเพื่อนักบริหาร เป็นการนำหลักสูตรวิทันตสาสมาธิมาปรับใช้ให้มีความเหมาะสมกับผู้บริหารมากขึ้น

(3) หลักสูตรอาจาริยสาสมาธิ การรวมอาจารย์สอนสมาธิให้เป็นหนึ่งเดียวทั้งนี้ เพื่อความเป็นเอกภาพคณะอาจารย์ที่มีความรู้สมาธิมีความชำนาญและประสบการณ์ ได้มารวมเป็นเอกภาพสามารถดำเนินการเรื่องของสมาธินี้ให้เป็นไปในทางรุ่งเรืองได้ แต่การรวมคณาจารย์นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่รวมคณาจารย์นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจให้โปร่งใสเนื่องจากมีความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ที่ความแตกต่างกันด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงจำเป็นต้องนำความรู้ความชำนาญและประสบการณ์ประยุกต์เข้ากับหลักสูตรครูสมาธิให้มีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เรื่องของสมาธินี้แม้จะทำด้วยวิธีใดก็ไม่พ้นจากกระแสจิตต้องทำจิตลงมาที่จิตอันเดียวกัน เพราะถ้าหากมีจิตที่ได้รับการฝึกฝนดีแล้วจะทำให้กลมกลืนเข้ากันได้ไม่ยากนักเนื่องจากว่าสมาธินั้นแม้จะต่างวิธีในที่สุดก็ลงมาอยู่ที่ความสงบอันเดียวกัน คือให้สอนในทางเดียวกันคือหากความจริงของสมาธิมีความแตกต่างจึงรวมกันไม่ได้ยืนยันว่าสมาธิไม่ว่าจะมาจากไหนรวมแล้วจะไม่มีการแตกต่างกัน คณาจารย์ต้องร่วมงานในเรื่องของสมาธิก็จะเริ่มด้วยการเข้าสู่การอบรมและดำเนินการตามหลักการของสมาธิ (พระธรรมมงคลญาณ (วิริยังค์ สิรินฺธโร), 2558: 129-130)

(4) หลักสูตรชินนสาสมาธิ (สมาธิชนะใจตนเอง) หลักสูตรที่สมาธิที่เหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการดำเนินสมาธิเพิ่มขึ้นตามระยะเวลาที่จะอำนวยให้เมื่อต้องการเพิ่มสมาธิของตนตามเวลาที่เหมาะสม และมีการทำสมาธิตาม

อัธยาศัย เช่น นั่งสมาธิด้วยตนเอง ที่ได้รับการฝึกมาแล้ว ผู้เข้ารับการอบรมจะต้องถือศีล 5 หรือศีล 8 ซึ่งสามารถเลือกปฏิบัติได้ตามความสมัครใจ ฝึกการนั่งสมาธิ การเดินจงกรม และการฟังธรรมะ วิธีการเรียนการสอนจะมีการบรรยายเกี่ยวกับพื้นฐานของการทำสมาธิ ให้ผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติจริงตามทฤษฎีที่ได้เรียนมา และเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการอบรมได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับสิ่งที่ได้รับจากการปฏิบัติดังกล่าว ในหลักการและเหตุผล

6. การประยุกต์ใช้การเสริมสร้างพลังจิตด้วยการฝึกสมาธิตามแนวคำสอนสมเด็จพระวชิรญาณวโรดม (วิริยังค์ สิรินธโร)

การพัฒนาทางด้านจิตใจ

(1) ทำให้ผู้ฝึกเกิดความสุข ปีติผ่อนคลาย จิตใจแจ่มใส เบิกบาน ผู้ปฏิบัติสมาธิ ส่วนมากมีความสุขเพิ่มขึ้น มีความรู้สึกในแง่บวกที่หลากหลาย เช่น รู้สึกสงบ ซาบซึ้งสบายใจ จิตใจผ่องใสขึ้น สนุกสนาน ไม่เบื่อหน่าย มีความทุกข์ลดลง สามารถนำพลังจิตที่เกิดจากการการฝึกสมาธิแบ่งเป็นพลังเฉลี่ย นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้มีความสุขในปัจจุบัน เป็นการฝึกรู้จิตตนเอง ทำให้เกิดการปล่อยวางได้ อาจไปถึงการให้อภัย ลดความเครียด เมื่อเราเริ่มกำหนดจิตด้วยการฝึกสมาธิให้มีสติ เราจะสามารถสังเกตอารมณ์ที่เข้ามาในชีวิตประจำวัน เกิดการปรับปรุงความคิดในอารมณ์ได้ดีขึ้น เมื่อเข้าใจตนเองจะเข้าจผู้อื่น เป็นการฝึกให้เป็นผู้มีจิตใจกว้างขวางมีความยินดีและมีเมตตา จิตสามารถค่อยละวางอารมณ์ จนเป็นกลาง จิตเห็นความเข้าใจผิดหรือสิ่งที่หลอกใจเราให้เป็นทุกข์ เมื่อจิตเห็นเช่นนั้นแล้ว เกิดความเข้าใจต้นเหตุแห่งทุกข์ เริ่มหาทางแก้ไข สลายเหตุแห่งทุกข์ด้วยปัญญา

(2) ทำให้ผู้ฝึกมีจิตใจสงบเยือกเย็น สุขุม เป็นการสร้างกุศโลบายให้รู้สึกสงบ ผ่อนคลาย เข้าใจเรื่องการทำงานของจิตได้อย่างลึกซึ้ง เพื่อให้ผู้ฝึกปฏิบัติได้รู้แจ้งเห็นจริงจากการลงมือปฏิบัติ โดยเน้นที่มีสติ คอยสอบถามตัวเราว่าใครคือผู้รู้ ซึ่งก็คือตัวเรา เมื่อจิตตื่นรู้ได้มากขึ้น ย่อมรู้ในอวิชชาหรืออกุศลจิต ส่งผลให้อกุศลทั้งหลายเกิดยากขึ้น หรือเสื่อมไป ทั้งยังส่งเสริมให้กุศลธรรมทั้งหลายเจริญงอกงามยิ่งขึ้น ดังนั้น หลักการหายใจอย่างมีสติ จึงมีความสอดคล้องกับมหาปรินิพพานสูตร ที่กล่าวถึง “การมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่งคือสติปัฏฐาน 4” (ที.ม. 10/165/111) เพราะการฝึกเจริญสติ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีงาม

(3) ทำให้ผู้ฝึกมีจิตที่เผื่อแผ่เมตตากรุณาต่อตนเองและคนอื่น เมื่อฝึกสมาธิเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง ในระยะเวลาที่พอควร จนทำให้เข้าใจเรื่องอารมณ์ต่าง ๆ ถ้าจิตได้ดั่งใจ จิตก็มีความสุข ถ้าไม่ได้ดั่งใจ จิตก็เป็นทุกข์ ดังนั้น ถ้าบุคคลผู้ใดมาศึกษาและสังเกตจิตใจของตนเองได้อย่างเป็นกลาง หลุดออกจากความลำเอียง ไม่ไปติดกับความคิดและอารมณ์ที่แกว่งขึ้นลง บุคคลผู้นั้นก็จะพบเคล็ดลับของความสุขอันแท้จริง เมื่อจิตปล่อยวางอารมณ์นี้ได้ ความกระจ่างก็จะเกิดขึ้นในใจ ทำให้จิตปรับคลื่นตนเองให้เป็นกลาง มีความสมดุล มีความรัก ความเมตตากรุณา เกิดได้ง่าย ทำให้มีความสดชื่น เบิกบานแจ่มใสเพราะเป็นผู้มีความยินดีอยู่เสมอ จิตไม่คล้อยตามอารมณ์ เมื่อจิตเราเย็นใจเราก็จะรู้สึกมีความกว้างขวางมีความอิ่มเอิบและไม่เป็นทุกข์กับสิ่งใด ดังนั้น สมาธิจึงมีความสอดคล้องในเรื่องการรับรู้ในฝ่ายเถรวาท ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า “เมื่อเห็นรูปก็สักแต่ว่าเห็น เมื่อฟังเสียงก็สักแต่ว่าฟังเมื่อรับรู้อารมณ์ที่ได้รับรู้ ก็สักแต่ว่ารับรู้ เมื่อรู้แจ้งธรรมารมณ์ที่รู้แจ้ง ก็สักแต่ว่ารู้แจ้ง” (ขุ.อุ. 25/10/186) นั่นคือการรับรู้อย่างไม่แบ่งแยก เป็นปรากฏการณ์ รับรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง อย่างที่มันเป็น ไม่ผลักไสความรู้สึกที่ไม่ดี ไม่ใฝ่หาหรือฝึกติดในความรู้สึกที่ดี จนเกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงมีความรักความเมตตาต่อตนเองและผู้อื่นมากขึ้นในที่สุด

(4) ทำให้ผู้ฝึกมองโลกในแง่ดีมากขึ้น สมาธิช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีทัศนคติที่เป็นบวก หรือมองโลกในแง่ดีมากขึ้น ในทางการแพทย์การตามลมหายใจหรือการทำสมาธิ นอกจากจะทำให้เกิดความสงบแล้ว ในทางวิทยาศาสตร์ยังพบการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในการทำงานของสมองด้วยในต่างประเทศ ดั่งที่มีการทำวิจัยหลายชิ้นได้สนับสนุนข้อมูลนี้

(5) ทำให้ผู้ฝึกมีความสุขุมรอบคอบ มีสติ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การให้ความสำคัญในเรื่อง “การทำงานอย่างมีสติ” รวมไปถึงการบริหารร่างกาย ให้อยู่ในภาวะสมดุลที่สอดประสานกันกับใจ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญอย่าง

ยิ่ง “ใจ” นั้นเป็นสิ่งมหัศจรรย์ ตลอดเวลาที่ใจอยู่กับร่างกาย ใจจะรับรู้เรื่องราวภายนอกผ่าน ตา หู จมูก ลิ้น และกาย เมื่อมีการคิด ใจของเราก็ได้รับผลกระทบจากการคิดนั้นโดยตรง โดยใจของเราจะมีสภาวะที่เปลี่ยนแปลงไป การที่จะควบคุมการทำงานของใจและกายให้สมดุลได้นั้น เราจึงต้องเรียนรู้การบริหารใจอย่างมี “สติ” นั่นเอง เพื่อลดความฟุ้งซ่าน ในการครุ่นคิดถึงเรื่องอื่นซึ่งอาจนำไปสู่อันตรายในการทำงาน เมื่อมีจิตจดจ่อ ลงสู่ฐานที่ตั้งจิต มีพลังในการทำงาน อันเป็นพื้นฐานมาจากการฝึกสมาธิ จะทำให้ผู้ฝึกมีสุขภาพที่แข็งแรง จิตใจผ่องใสและเข้มแข็ง มีมุมมองในการทำงาน ก่อให้เกิดความกระตือรือร้นและมีแรงจูงใจสู่ความสำเร็จในที่สุด หากมนุษย์มีความสมบูรณ์ของ “พลังจิตกับกาย” ที่ครบถ้วนทั้งสองด้าน ก็ย่อมเป็นบุคคลที่ทำงานพร้อมด้วย “สติ” อย่างแท้จริง ทั้งด้านความคิดและการกระทำที่มีความสุขุมรอบคอบ และชาญฉลาดมากยิ่งขึ้น

การพัฒนาด้านร่างกายและพฤติกรรม

(1) ส่งเสริมสุขภาพทางกาย ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา มีหลากหลายอาชีพให้ความสนใจในเรื่อง การทำสมาธิกับการแพทย์แนวคิดในเรื่องสมาธิได้ถูกนำมาใช้ในเชิงสุขภาพเพื่อที่จะวัดประสิทธิผลของระบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการทำสมาธิในร่างกายมนุษย์ เช่น ระบบหัวใจและหลอดเลือด และระบบการหายใจ ระยะหลังมีการพยายามนำสมาธิมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ต่อมาสมาธิได้ถูกผลักดันเข้าสู่ระบบการดูแลสุขภาพในเรื่องการลดความเครียด ความเจ็บปวด ลดภาวะการเผาผลาญพลังงาน การลดชีวะเคมีในกระแสเลือดอันเนื่องมาจากความเครียด ได้แก่ สารแลคเตต (Lactate) การลดอัตราการเต้นของหัวใจ และการลดความดันโลหิต รวมทั้งการเหนี่ยวนำคลื่นสมองที่จำเป็น การฝึกเจริญสมาธิ มีความสำคัญด้านเชื่อมโยงกับสุขภาพทางกายและการพัฒนาด้านจิตใจ มีการเดินจงกรม การนอนสมาธิ การใช้ชีวิตที่อยู่กับธรรมชาติอากาศบริสุทธิ์ อาหารการกินที่เป็นมังสวิรัติ สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นปัจจัยที่ทำให้ร่างกายของผู้ปฏิบัติเกิดความสมดุล มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง สดใส ผิวพรรณผ่องใส สมองโปร่งโล่ง เบาสบาย มีภูมิคุ้มกันโรค ทำให้ไม่เจ็บป่วยง่าย

(2) ช่วยให้บรรเทาหรือแก้ไขโรคได้ การฝึกเจริญสมาธิ ช่วยเยียวยาโรคที่เป็นอยู่ให้บรรเทาลง และสามารถช่วยรักษาโรคบางอย่างให้หายขาดได้ เนื่องจากเมื่อฝึกเจริญสมาธิอย่างต่อเนื่อง ย่อมทำให้เกิดความสงบ ระงับ ผ่อนคลายทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะในผู้ที่ฝึกปฏิบัติมาแล้วอย่างดีในระดับหนึ่ง เมื่อกายป่วย แต่จิตใจไม่ป่วยไปด้วยยิ่งกว่านั้นจิตใจกลับมีกำลังเข้มแข็งจนส่งผลให้มีอิทธิพลบรรเทาหรือผ่อนปรนโรคทางกายได้อีกด้วยอาจทำให้โรคหายง่ายและเร็วไวขึ้น

(3) ช่วยให้สำรวมทางกาย โดยส่วนมากพฤติกรรมทางกายของผู้ปฏิบัติเจริญสมาธิจะมีบุคลิกภาพที่สงบงดงาม เรียบร้อย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน การแสดงออกทางกาย (กายกรรม) มีส่วนเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงต่อจิตใจ กล่าวคือ ผู้ปฏิบัติการเจริญสมาธิ ส่งผลทำให้มีสติและมีสมาธิมากขึ้น สามารถระลึกรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง จิตใจเกิดความสงบ เยือกเย็น อ่อนโยน มีคุณธรรมความดีงามเบื้องต้นเกิดขึ้นและมีความเข้าใจในตนเองและผู้อื่นมากขึ้น ส่งผลให้มีพฤติกรรมทางกายที่พึงประสงค์ เช่น ไม่มีการกระทำที่รุนแรง รู้จักการยับยั้งชั่งใจ มีการแสดงออกที่ถูกต้องดีงาม นุ่มนวลสุขุมรอบคอบในการแสดงออก

(4) ช่วยให้สำรวมทางวาจา การฝึกเจริญสมาธิพร้อมกับตระหนักรู้ในเรื่องที่ดีและไม่ดีของตนเองและผู้อื่น รวมทั้งการนำหลักการเริ่มต้นใหม่มาประยุกต์ใช้ทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถที่จะขอโทษคนอื่นได้และชื่นชมคนอื่นเป็น พร้อมทั้งกล้าที่จะยอมรับในข้อบกพร่องของตนเอง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีงามในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆให้ยุติ เกิดสันติสุข เพราะทุกสังคมนั้นปัญหาส่วนหนึ่งมาจากการที่ผู้คนไม่สามารถพูดและรับฟังกันได้ นอกจากนั้น การทำผิดแล้วไม่กล้ายอมรับผิด ไม่กล้าที่จะกล่าวคำขอโทษที่ออกมาจากจิตสำนึกอย่างแท้จริง เท่ากับว่าเป็นการสร้างปมปัญหาให้แก่สังคมมากขึ้น ดังนั้น การฝึกเจริญสติให้ละเอียดขึ้น มีความละอายที่จะทำบาป การรู้จักชื่นชม ขอโทษ และขอร้อง ช่วยสร้างสัมพันธภาพที่ดีงามในครอบครัวและสังคมให้น่าอยู่ และเป็นไปในบรรยากาศที่มีความรัก ความหวัง และความเข้าใจซึ่งกันและกัน

(5) ช่วยให้ตระหนักรู้ถึงการบริโภคอาหารและสื่อ การเจริญสมาธิส่งผลให้เกิดความตระหนักรู้ ในเรื่องการบริโภคอาหารบริโภคสื่ออย่างมีสติ ช่วยให้เกิดความใส่ใจกับการเลือกดื่มหรือบริโภคสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น เนื่องจากความเข้าใจว่าสิ่งที่ผ่านมาทางตา หู จมูก ลิ้น และกายสัมผัส ย่อมส่งผ่านไปถึงใจเสมอ เราบริโภคอย่างไร เราก็เป็นแบบนั้น

ชีวิตคือสิ่งที่เรารับรู้มา เมื่อเรามองสิ่งต่าง ๆ ด้วยทัศนคติที่เปลี่ยนไปจากเดิม (ดีกว่าเดิม) จึงทำให้การกระทำของเราเปลี่ยนไปด้วย สิ่งเหล่านี้ทำให้เราเข้าใจคนอื่นได้มากขึ้น รับฟังได้มากขึ้น ตัดสินคนอื่นน้อยลงและสามารถมองคนนั้นได้อย่างที่เขาเป็นได้มากขึ้น

(6) ช่วยให้ลด ละ เลิก เครื่องดื่มของมึนเมาและสารเสพติดได้ การทำให้ร่างกายแข็งแรงจะต้องเคลื่อนไหวอยู่เสมอด้วยการทำงานบ้าง การออกกำลังกายบ้าง ยิ่งเป็นนักกีฬาด้วยแล้วยิ่งจำเป็นต้องฟิตซ้อมและออกกำลังกายอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ แต่ถ้าหยุดนิ่งไม่เคลื่อนไหวร่างกายก็จะอ่อนแอไม่มีพลัง ส่วนจิตใจถ้าเคลื่อนไหว (ฟุ้งซ่าน) ไม่มีพลัง แต่จิตที่สงบหยุดนิ่งจึงมีพลัง จิตของคนที่ไม่มีพลัง คือ มีจิตใจอ่อนแอการที่เอาชนะ ลด ละ เลิก สิ่งไม่ดีเล็ก ๆน้อย ๆ ทำได้ยากเย็นแสนเข็ญ หากท่านเหล่านี้มีพลังจิตใจเข้มแข็ง หรือเป็นคนมีพลังจิตที่เข้มแข็ง ต้องฝึกการทำสมาธิเป็นวิธีฝึกจิตวิธีหนึ่ง จิตที่มีสมาธิเป็นพื้นฐานจะมีพลังอำนาจ สามารถข่มกิเลสระดับกลาง เพื่อเป็นฐานในการเจริญวิปัสสนาให้เกิดปัญญาในระดับสูงขึ้นต่อไป

(7) ส่งเสริมให้เกิดการเจริญสติในอิริยาบถหลักเป็นไปอย่างผ่อนคลาย การนำการฝึกสมาธินี้ไปใช้ระหว่างกิจกรรมปกติประจำวัน เพิ่มการเจริญสติ การฝึกให้รู้ตัวต่ออิริยาบถต่าง ๆ ของร่างกาย ให้ประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับเหตุผลที่ทางปฏิบัติหลายประการด้วยกัน การใส่ใจกำหนดอิริยาบถของตนทำให้มีการควบคุมอาการผลุนผลันประหม่าในท่าเดิน ช่วยให้หลีกเลี่ยงและแก้ไขท่าต่าง ๆ ที่ผิดปกติและเป็นอันตรายต่อร่างกาย ซึ่งก็เป็นการป้องกันมิให้มีความบกพร่องพิการในท่าต่าง ๆ ไม่ว่าในเด็กหรือผู้ใหญ่ ซึ่งถ้าเกิดขึ้นก็จะทำให้เกิดความยุ่งยากในการรักษาทางการแพทย์ ความเหนื่อยเมื่อยล้าของร่างกายได้โดยไม่จำเป็น ซึ่งจะตามมาด้วยความเหนื่อยใจ

(8) ในแง่จุดมุ่งหมายสูงสุดการปฏิบัติสมาธิ คือ "สติปัฏฐาน" ได้แก่ การมีสติกำหนดอิริยาบถช่วยให้เริ่มรู้จักลักษณะที่ไม่มีตัวตนของร่างกาย และนำไปสู่การละความยึดมั่นในกาย ขณะที่ปฏิบัติเรามองอิริยาบถต่าง ๆ ของเราอย่างไม่รู้สึกเกาะเกี่ยวเหมือนกับมองตุ๊กตาขนาดเท่าคนจริงที่เคลื่อนไหวได้โดยอัตโนมัติ การเคลื่อนไหวแขนขาของตุ๊กตา ทำให้เกิดความรู้สึกคลายความใคร่โดยสิ้นเชิง หรือถึงกับเกิดความรู้สึกขำขันเหมือนกับคนที่ดูการแสดงหุ่นกระบอก เมื่อเรามองดูอิริยาบถด้วยความรู้สึกที่เห็นตามสภาวะโดยไม่เกาะเกี่ยวเช่นนี้ นิสัยเดิมที่คิดว่าตัวเราคือร่างกาย ก็จะค่อย ๆ สลายไป

การพัฒนาด้านปัญญา

สามารถแปรปมหรือสังโยชน์บางอย่างในจิตใต้สำนึกได้ จิตใต้สำนึกของทุกชีวิตรักที่จะมีความสุขและรังเกียจสิ่งที่ทำให้ชีวิตเดือดร้อน แต่ความฝังใจและความเชื่อของแต่ละชีวิตไม่เหมือนกัน ใครมีความเชื่อ มีเงื่อนไขของความสุขอย่างไร ฝังใจสิ่งใดไว้ก็จะแสดงออกไปตามสิ่งที่ตนเชื่อว่าถูกต้องและตำหนิพฤติกรรมของผู้อื่นที่ไม่เหมือนของตน การพัฒนาด้านปัญญาที่ชัดเจนที่สุดเป็นประการแรก สำหรับผู้ที่ฝึกสมาธิมาเป็นเวลานานและต่อเนื่องส่วนมากสามารถโอบรับ ดูแล และแปรเปลี่ยนปมเขื่องหรือสังโยชน์บางอย่างในจิตใต้สำนึกของตนเองได้ การฝึกเจริญสมาธิทำให้เราหยุดได้นิ่งและมองได้ลึก ซึ่งช่วยทำให้สามารถขุดคุ้ยลงไปได้ลึกและทำให้เข้าใจว่า เหตุที่เราไม่ชอบคน ๆ นี้ หรือที่เราโกรธ เราเป็นทุกข์จากการกระทำของคนนี้ ทั้ง ๆ ที่เขาไม่ได้ทำอะไรให้เราเลย ซึ่งมันเกิดเป็นปมฝังใจเรามาแต่ว่าสัญญาเก่าหรือจิตใต้สำนึกสั่งให้เรารู้สึกไม่ชอบ เราก็พิจารณาได้ว่าความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ หรือความเกลียดมันอยู่ที่ใจเราเองมากกว่า เมื่อเรามองตัวเองแบบนี้ ทำให้เราสงบได้ มีความเข้าใจมากขึ้น ทำให้สามารถรู้เท่าทันและจัดการกับความทุกข์ทางจิตใจได้มากขึ้น ความทุกข์ทางจิตใจของมนุษย์ที่น่าจะพบได้บ่อยเมื่อเกิดความเกินความพอเหมาะพอควร เช่น ความวิตกกังวล ความเครียด ความเหนื่อยอ่อน การพักผ่อนไม่เพียงพอ ปัญหาสุขภาพ การเจ็บป่วย การเดินทาง ค่าใช้จ่าย ความอยากได้ อยากมี อยากเป็น ความรัก ความหลงเชื่อความไม่อยากได้ ไม่อยากมี ไม่อยากเป็น ความโกรธ ความไม่เท่าเทียม ความเซ็ง ความเบื่อหน่ายความท้อแท้ ความพ่ายแพ้ ความไม่สมหวัง ความเสียใจ ความไม่สบายใจที่เกินความพอเหมาะพอควรเป็นต้น ความทุกข์ทางจิตใจที่เกิดจากความเกินพอดีในเรื่องต่าง ๆ ดังกล่าว สามารถป้องกันและดับได้โดยง่าย ด้วยการปฏิบัติธรรมอย่างง่าย ๆ ในชีวิตประจำวัน การมีสติในการใช้ข้อมูลด้านสติปัญญาทางธรรมในความจำ ทำการรู้เห็นและควบคุมความคิดให้เป็นไปตามหลักธรรมจึงมีประโยชน์อย่างมาก ทั้งด้านการปฏิบัติงานและการดำเนินชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม

การพัฒนาด้านสังคม

การเป็นผู้มีสติมีพลังอันเกิดจากการมีสมาธิประโยชน์เกื้อกูลแก่ชีวิตอย่างมากมายเพราะผู้ขาดสติ มีความประมาท ย่อมนำชีวิตไปสู่ความทุกข์และความล้มเหลว ในทางตรงกันข้าม ผู้มีสติชอบหรือเป็นอยู่ด้วยสติ ย่อมนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ผู้ที่มีสติจึงชื่อว่าเป็นผู้ที่รักษาทั้งตนเอง ครอบครัวและสังคม

ดังนั้น การดูแลรักษาตนเอง จึงเชื่อมโยงกับคนอื่นและสังคมด้วย ดังพระพุทธพจน์ว่า ภิกษุทั้งหลาย พึงปฏิบัติสติปัฏฐาน (มีสติไว้) ด้วยคิดว่า “จักรักษาตน” พึงปฏิบัติสติปัฏฐานเหมือนกันด้วยคิดว่า “จักรักษาผู้อื่น” บุคคลเมื่อรักษาตนชื่อว่ารักษาผู้อื่น เมื่อรักษาผู้อื่น ก็ชื่อว่ารักษาตน... คือ เมื่อบุคคลรักษาตน ด้วยการปฏิบัติ ด้วยการเสพ ด้วยการทำให้มาก ชื่อว่ารักษาผู้อื่น... เมื่อบุคคลรักษาผู้อื่น ด้วยความอดทน ด้วยความไม่เบียดเบียนด้วยจิตที่ประกอบด้วยเมตตา ด้วยความเอ็นดู ชื่อว่ารักษาตน อย่างนี้แล (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย สํ.ม. 19/385/242)

ผู้มีสติทำให้เกิดประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์ให้แก่สังคม ความจริงประการหนึ่งของการใช้ชีวิตร่วมกันคือปัญหานานัปการ ซึ่งหนีไม่พ้นในเรื่องกิน กาม โกรธ อันมีรากเหง้ามาจากความโลภโกรธ หลง ที่นอนเนื่องอยู่ในอนุสัยสันดานของบุคคล ผู้ที่ไม่ได้รับการฝึกฝนขัดเกลา จึงก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง การทะเลาะวิวาท และปัญหาอื่น ๆ ซึ่งมีตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ และสังคมโลก

นอกจากนี้ พลังจิตอันเกิดจากการฝึกสมาธิ ทำให้มนุษย์สร้างสรรค์ประโยชน์สุขที่แท้ให้แก่ตนเองและสังคมได้มากขึ้น ในข้อนี้สังเกตได้จาก ผู้ปฏิบัติสมาธิที่ได้เจริญสติจนบรรลุถึงขั้นสูงสุด ได้ชื่อว่าเป็นผู้บรรลุถึงประโยชน์แห่งตนแล้ว ไม่มีกิจอื่น ต้องทำเพียงเพื่อตนเอง เพราะตัณหาหรือความอยากอีกต่อไป ความโลภ โกรธหลงถูกทำลายจนหมดสิ้น คงเหลือแต่ปัญญาอันบริสุทธิ์และความเมตตากรุณาต่อสรรพชีวิตอย่างแท้จริง

ผู้เจริญสติจนบรรลุธรรมขั้นสูงสุดแล้วดำรงไว้ด้วยความเมตตากรุณาคือเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่นและอุทิศตนบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคมและถึงแม้ว่าไม่สามารถเจริญสติจนบรรลุธรรมถึงที่สุดได้ เพียงได้บรรลุถึงความเป็นพระอริยบุคคลขั้นตอน ย่อมส่งผลให้ลดความเห็นแก่ตัวได้มากขึ้น หรือไม่ถึงพระอริยบุคคลขั้นตอนเพียงแต่ได้ปฏิบัติธรรมฝึกเจริญสติอย่างต่อเนื่อง พากเพียรทำอยู่เนือง ๆ ในชีวิตประจำวัน ก็สามารถทำให้จิตใจสงบได้แล้ว และเกื้อกูลแก่สังคม

บทสรุป

สถาบันพลังจิตตานุภาพ วัดธรรมมงคล ได้จัดทำหลักสูตร “รูปแบบการสอนสมาธิตามแนวทางของสถาบันพลังจิตตานุภาพ” ขึ้น เพื่อให้เป็นหลักสูตรสากล ตามโครงการส่งเสริมการศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรมตามแนวหลักการของสมเด็จพระญาณวชิโรดม (วิริยังค์ สิรินฺธโร) เพื่อให้สามารถมีความรู้ในการฝึกสมาธิ และสามารถเผยแผ่วิชาสมาธิ ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อจะได้นำไปพัฒนาองค์กรพร้อมกับประชาชนทั่วไปที่สนใจ สำหรับประชาชนที่สนใจ สามารถติดตามการเปิดสอนตามสถาบันพลังจิตตานุภาพตามสาขาต่าง ๆ ประกอบด้วย

1. หลักสูตรทั่วไป
2. หลักสูตรเฉพาะ

โดยทางสถาบันพลังจิตตานุภาพได้นำหลักสูตรเผยแผ่วิชาสมาธิเพื่อเพิ่มพูนพลังจิต อันจะเกิดประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนเพื่อให้ศึกษาตัวเองเป็นการเพิ่มพูนพลังจิตให้แก่ประชาชนเนื่องจากกำลังใจที่แข็งแรงเป็นสิ่งสำคัญในการที่จะมีสุขภาพกายและใจที่สมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2543). **วัดพัฒนา 43**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

คณะศิษยานุศิษย์พระเทพเจติยาจารย์ (วิริยังค์ สิรินฺธโร). (2552). **อัตตชีวประวัติพระเทพเจติยาจารย์ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร).** พิมพ์ครั้งที่ 4. สมุทรปราการ: Kyodo NationPrinting Services.

ธวัช เติมญวน. (2548). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา ระดับปริญญาตรีของสถาบันอุดมศึกษาสังกัดกรมศิลปากร. **ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต.** มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ปิยะพงษ์ ไสยโสภณ. (2550). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หมวดวิชาพัฒนาทักษะชีวิต 1 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต สำหรับ นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนในทัณฑสถานวัยหนุ่มกลาง. **ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต.** มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ). (2546). **วิปัสสนาญาณโสภณ.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ศรีอนันต์การพิมพ์.

พระธรรมมงคลญาณ (วิริยังค์ สิรินฺธโร). (2557). หลักสูตรครูสมาธิ เล่ม 3. กรุงเทพฯ: ห.จ.ก.พิฆณี.

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มาณี ไชยธีรานุวัฒศิริ และคณะ. (2541). บทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์: กรณีศึกษาในภาคเหนือและภาคใต้. **รายงานการวิจัย.** คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

ลานธรรมจักร. (2550). **ประวัติและปฏิปทา พระพรหมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินธโร).** แหล่งที่มา http://www.dhammajak.net/board/viewtopic.php?t=13075 สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2561.

วรินทร์ทิพย์ หมื้แสน. (2543). ผลของการฝึกสมาธิตามแนวสติปัฏฐาน 4 ที่มีต่อเชาวน์อารมณ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ตาก. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต.** จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สาคร อัฒจักร. (2545). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแบบปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมในโรงเรียนพระปริยัติธรรม. **ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต.** มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). **บทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุทธิลักษณ์ สุทธิ. (2559). สมาธิกับการเสริมสร้างพลังจิตตานุภาพ: วิเคราะห์จากวิธีการสอนสมาธิของพระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร). **ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การพัฒนาชีวิตตามแนวพุทธปาฏิหาริย์ในศตวรรษที่ 21
Life Development according to Buddhist Miracles in the 21st Century

ธนิสร พลศักดิ์[1]
พระศรีวินยาภรณ์, ดร
พระครูวินัยธร บุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผศ.ดร.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1.เพื่อศึกษาการพัฒนาชีวิต 2.เพื่อศึกษาหลักธรรมตามแนวพุทธปาฏิหาริย์ และเพื่อนำหลักธรรมมาปรับใช้ในการพัฒนาชีวิตตามแนวพุทธปาฏิหาริย์ในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาชีวิตด้วยศีล 5 นอกจากนี้ยังช่วยให้เกิดความสมบูรณ์ทางด้านศีลธรรมของคนในสังคมคือการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาปรับเข้าหาศาสตร์สมัยใหม่ โดยการใช้ศาสตร์สมัยใหม่ผสานหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นส่วนเสริมพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่มีความสอดคล้องกัน เพราะทั้งสองศาสตร์มุ่งสร้างความสุขให้กับมนุษย์ พบว่าวิทยาการสมัยใหม่เน้นศึกษาโลกภายนอก คำสอนทางพระพุทธมุ่งศึกษาโลกภายในพระพุทธเจ้าทรงศึกษาวิทยาการหรือศาสตร์ต่าง ๆ ทั้ง 18 ศาสตร์ แต่พบความจริงว่าศาสตร์เหล่านั้นเป็นการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจโลกภายนอกได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

เพื่อช่วยพัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์ในชีวิตตามหลักภาวนา 4 คือการพัฒนาตนว่ากระบวนการปรับเปลี่ยนและจัดระบบพฤติกรรมให้สอดคล้องกลมกลืน เหมาะสมทั้งในด้านตนเอง และในด้านการสร้างความสัมพันธ์กับสังคม เพื่อให้เกิดความปกติสุขในการดำรงชีวิต ด้วยการพัฒนาทางกาย ทางศีล ทางจิตใจ และทางปัญญา ให้เจริญขึ้น และการจัดระเบียบสังคมตามหลักภาวนา 4 ได้แก่ 1)กายภาวนา คือ การเจริญกาย พัฒนากาย ให้รู้จักติดต่อเกี่ยวกับสิ่งทั้งหลาย ภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี 2) ศีลภาวนา คือ การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติการฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย 3) จิตตภาวนาคือ การเจริญจิตพัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข็มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย 4) ปัญญาภาวนา คือ การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิต ด้วยทางด้านศีลธรรมการส่งเสริมให้มีการรักษาศีล 5 ให้บริสุทธิ์ เป็นการนำหลักธรรมมาปรับใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ในการพัฒนาชีวิตด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของคนในสังคมก็จะเป็นคนที่ความสมบูรณ์ มีกายเป็นปกติ มีวาจาเป็นปกติ มีใจเป็นปกติ อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

คำสำคัญ: การพัฒนาชีวิต, พุทธปาฏิหาริย์, ในศตวรรษที่ 21

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาชีวิตมีความสำคัญอย่างยิ่ง จากวิกฤตสถานการณ์โลกที่เกิดผลกระทบที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมีความสำคัญอย่างยิ่งในการติดต่อสื่อสาร การปรับตัวก้าวสู่วิกฤติอย่างหนักประเทศไทยได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง กรณีภาวะวิกฤตเป็นภาวะที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ที่ไม่คาดคิดส่งผลต่อสังคม บุคคล ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ ทั้งนี้หากคนในสังคมที่ประสบภาวะวิกฤตทำให้การดำเนินชีวิตต้องตกอยู่ในความยากลำบาก ต้องตกอยู่กับความยากลำบากขาดแคลนอาหารและต้องตกงาน และไม่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมอาจส่งผลให้เกิดปัญหาสุขภาพจิตโรคซึมเศร้าอาจทำให้ส่งผลกระทบต่อชีวิตได้

พบว่า สถานการณ์วิกฤตโลกในปัจจุบันการสื่อสารก้าวไปสู่ความเจริญทางเทคโนโลยีที่กว้างขวางไม่มีขีดจำกัดไร้พรมแดน โดยปัจจุบันการติดต่อสือสาร เป็นการใช้ระบบการสื่อสารผ่านดาวเทียมโดยใช้เทคโนโลยีสื่อสารสารสนเทศด้วย คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ ไอแพท เป็นต้น โดยผ่าน App ต่าง คือ Google Youtube Facebook

[1] นักศึกษาปริญญาเอก ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Line Tawitter Whatsapp เป็นต้น จากสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในปัจจุบันการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีสื่อสารสารสนเทศมีความสำคัญในการพัฒนาชีวิตของคนในสังคม

ดังนั้น ผลกระทบจากวิกฤตโรคอุบัติใหม่ในศตวรรษที่ 21 รัฐบาลสั่งปิดประเทศล็อคดาวน์ และสั่งให้ประชาชนหยุดอยู่บ้าน สั่งปิดสถานศึกษา บริษัทห้างร้าน หน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้ work from home จึงเป็นสาเหตุทำให้การงาน การเรียน และธุรกิจ ต้องปรับตัว จึงก่อให้เกิดวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) และการปรับตัวทั้งด้านการงานโดยการใช้เทคโนโลยีสื่อสารสารสนเทศ ด้านการศึกษาต้องเรียนผ่านอินเทอร์เน็ตผ่าน ZOOM Google Meet ด้านธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างชัดเจน หลักคุณธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม และประสานหมู่ชนให้ตั้งอยู่ในความสามัคคี ตามหลักความสงเคราะห์ มี 4 ประการ คือ การให้ปัน เจรจาไพเราะ การบำเพ็ญประโยชน์ ความวางตนสม่ำเสมอ สามารถอยู่ร่วมกันด้วยการแบ่งปัน มีวาจาด้วยความจริงใจ มีการประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ดีเป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น มีความสม่ำเสมอย่อมอยู่ร่วมกันด้วยดีในสังคม

การดำเนินชีวิตของคนในศตวรรษที่ 21

ประเทศไทยในปัจจุบันมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์พระประมุข มีบทบาทเด่นชัดในการพัฒนาสังคม ทรงห่วงใยคุณภาพชีวิตของพสกนิกร ทรงอุทิศพระองค์ในการพัฒนาสังคมไทยมาอย่างยาวนาน พระองค์ทรงใช้เวลาศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลจากสังคมและชุมชนอย่างรอบคอบ (วารสารสังคมศาสตร์ และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ ปีที่ 6 ฉบับที่ 12 (ธันวาคม 2564) หน้า 307) เป็นระยะเวลายาวนาน จนกระทั่งพระองค์ทรงสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยการทดลองทำด้วยสภาพของคนไทยในปัจจุบัน การมองดูสภาพปัจจุบันนั้นมองได้หลายอย่าง เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา คือสังคมทั้งหมด สังคมทั้งหมดนั้นมีความเกี่ยวข้องกับการศึกษา การศึกษาแสดงผลออกที่ตัวคน แล้วคนก็ไปแสดงผลออกที่สังคม เพราะคนไทยโดยทั่วไป โดยเฉพาะในชนบทที่ถือว่าเป็นวัฒนธรรมไทยแท้ ๆ ยังมีลักษณะของชีวิตที่มีความสุข มีความพึงพอใจในชีวิต มีความปล่อยวาง ไม่เครียด เรามีคำพูดอยู่เสมอว่า ‘ไม่เป็นไร’ คำว่า ‘ไม่เป็นไร’ นี้เป็นลักษณะพิเศษของไทย เรียกว่าเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งทีเดียว อะไร ๆ ก็ไม่เป็นไร แต่ไม่เป็นไรนี้นอกจากมีความหมายว่าสบาย ๆ เรื่อย ๆ เปื่อย ๆ (ธรรมกับการศึกษาของไทย)

สังคมไทย ในศตวรรษที่ 21 สังคมไทยมีลักษณะเป็นเสังคม ประกอบด้วยคนเชื้อชาติและสัญชาติไทยอยู่รวมกันเป็นส่วนใหญ่ ในปี 2565 มีประชากร 66,534,850 คน (ตามมิเตอร์ประเทศไทย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ณ วันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2563) 66,159,679 คน (ตามประกาศสำนักทะเบียน กรมการปกครอง ณ วันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565) (ttps://www.google.com/search?q) ประเทศไทยจึงประสบปัญหาการเพิ่มจำนวนของประชากร

ปัญหาสังคม หมายถึง สภาวะการณ์ที่มีผลกระทบกระเทือนต่อคนจำนวนมากในสังคมและเห็นว่าควรร่วมกันแก้ปัญหา นั้นให้ดีขึ้นสาเหตุของปัญหาสังคม ปัญหาสังคม อาจเกิดจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น อาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในลักษณะที่ผู้คนในสังคมยอมรับไม่ได้ อาจเกิดจากความบกพร่องทางร่างกายและจิตใจของมนุษย์หรืออาจเกิดจากปัจจัยทางสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติที่ไม่เหมาะสม เป็นต้นว่า ความแห้งแล้ง ภัยธรรมชาติ สังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ผู้คนในสังคมมีการเบี่ยงเบนความสัมพันธ์ไปจากเดิม และสถาบันทาง สังคมก็ทำหน้าที่ไม่ครบสมบูรณ์ สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้เกิดปัญหาสังคม ปัญหาสังคมไทยมีอยู่มากมาย ดังนี้

1. **ปัญหายาเสพติด** กำลังระบาดในหมู่เยาวชน ปัจจุบันนี้ประเทศไทยมีคนติดสิ่งเสพติดมากกว่าสองล้านคน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเยาวชน สารเสพติดที่ระบาดในประเทศไทย เช่น ฝิ่น กัญชา เฮโรอีน และแอมเฟตามีนซึ่งในประเทศไทยมีแนวโน้มขยายตัวมากขึ้นด้วยมี การลักลอบนำเข้ามายังบริเวณชายแดนใต้และภาคเหนือของไทย

แนวทางการป้องกันและแก้ไข

- ภาครัฐ จะต้องส่งเสริมมาตรการป้องกันยาเสพติด เช่นการให้ความรู้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาสิ่งเสพติดกับประชาชนอย่างทั่วถึง โดยวิธีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อทางโทรทัศน์ วิทยุ หรือผ่านหลักสูตรการสอนในสถานบัน

ศึกษา นอกจากนี้ภาครัฐยังควร ออกมาตรการเพื่อบำบัดรักษาให้ผู้ที่ติดสิ่งเสพติดหยุดเสพให้นานที่สุดจนสามารถเลิกได้โดยเด็ดขาด ซึ่งเป็นการลดปัญหาความ เดือนร้อนและยังสมมารถการแพร่กระจายของสิ่งเสพติดได้

- ภาคเอกชน ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการรณรงค์ช่วยเหลือผู้ติดยาเสพติดให้ลดละเลิกการใช้สิ่งเสพติด รวมทั้งจัด กิจกรรมสันทนากานต่าง ๆ ให้กับเยาวชนและผู้ที่เป็นกลุ่มเสี่ยงได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และห่างไกลจากยาเสพติด
- ภาคประชาชน ให้ความร่วมมือกับภาครัฐในการสอดส่องดูแลไม่ให้เกิดการระบาดของสิ่งเสพติด โดยเฉพาะครอบครัว จะต้องให้ความรักและความอบอุ่นกับสมาชิกในครอบครัว โดยพ่อแม่ต้องถือว่าสิ่งนี้เป็นความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย

2. **ปัญหาเด็กและเยาวชน** ปัญหาเด็กและเยาวชนในสังคมไทยเป็นปัญหาที่สำคัญและมีความหลากหลาย เช่น เด็กเร่ร่อน ปัญหาเด็กติดยาเสพติด มั่วสุมตามสถานที่บันเทิง และปัญหาเหยื่อของโฆษณาทำให้เป็นผู้บริโภคนิยม เป็นต้น

แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหา

- พ่อแม่จะต้องมีความรับผิดชอบต่อสมาชิกในครอบครัว โดยให้ความรักความอบอุ่นกับสมาชิกในครอบครัว และพร้อม ทั้งส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของบุตรหลาน
- โรงเรียนและชุมชน ต้องส่งเสริมการจัดเวลารวมทั้งพื้นที่ให้เด็กและเยาวชนได้แสดงศักภาพความสามารถตามความ สนใจและความต้องการตามวัย
- หน่วยงานของรัฐและเอกชน ต้องมีการเร่งรัดการจัดบริการนันทนาการให้เข้าถึงเด็กและเยาวชน
- สื่อมวลชน ควรสนับสนุน เผยแพร่กิจกรรมความดี ความสามารถของเด็ก เพื่อเด็กจะได้มีความภาคภูมิใจในการทำงานกิจกรรมต่าง ๆ

3. **ปัญหาทุจริตคอร์รัปชั่น** ปัญหาทุจริตคอร์รัปชั่นเป็นปัญหาที่อยู่ในสังคมไทยมาเป็นเวลานาน และนับวันยิ่งรุนแรงมากยิ่งขึ้น ปัญหาคอร์รัปชั่นทำ ให้ประเทศชาติต้องสูญเสียงบประมาณที่ต้องนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศชาติเป็นเวลามหาศาล เช่น การทุจริตของข้าราชการ บางคนในการจัดซื้อวัสดุเพื่อนำมาสร้างถนนทำให้ได้วัสดุที่ไม่มีคุณภาพแต่ราคาสูง ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนโดยตรงเพราะ ประชาชนต้องใช้ถนนในการสัญจร หากถนนไม่ดี ชำรุด หรือทรุดตัวก็จะทำให้ประชาชนเดือดร้อนเกิดอันตรายต่อชีวิตและ ทรัพย์สินได้

แนวทางการแก้ไขปัญหา

- ปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้กับเยาวชนในสังคม โดยผู้ใหญ่ควรเป็นแบบอย่างที่ดีและปลูกฝังเยาวชนให้เห็นแก่ประโยชน์ส่วน ร่วมเป็นสำคัญ
- ภาครัฐควรรณรงค์ให้คนในสังคมรังเกียจการทุจริต เน้นความซื่อสัตย์ และความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีของตนเอง
- กฎหมายไทย ควรมีบทลงโทษทางสังคมต่อผู้ที่กระทำการทุจริตอย่างเข้มงวด เพื่อไม่ให้มีการใช่ช่องโหว่ทางกฎหมาย ในการช่วยเหลือพวกพ้องให้พ้นผิด
- คนในสังคมจะต้องให้ความร่วมมือ และให้การสนับสนุนองค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบและขจัดการทุจริต เช่น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันการปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) เป็นต้น
- สื่อมวลชนต้องให้ความสนใจในการติดตามการดำเนินงานของรัฐ และเปิดโปงปัญหาที่เกิดขึ้นให้สังคมได้รับรู้ เพื่อให้ ประชาชนทราบว่าปัญหานี้เป็นอันตรายต่อสังคมมากเพียงใด

4. **ปัญหาความยากจน** ความยากจน คือ สภาพการดำรงชีวิตของบุคคลที่มีรายได้ไม่พอกับรายจ่ายไม่สามารถจะหาสิ่งจำเป็นมาสนองความ ต้องการทางร่างกาย และจิตใจได้อย่างเพียงพอจนทำให้บุคคลนั้นมีสภาพความเป็นอยู่ที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่สังคมวางไว้ ความยากจนขึ้นอยู่กับมาตรฐานของแต่ละสังคม

5. **ปัญหาโรคเอดส์** โรคเอดส์ (AIDS : Aequired Deficency Syndrome) แพร่มาสู่ประเทศไทยจากประเทศตะวันตก ประเทศไทยได้รับ อันตรายจากโรคเอดส์รุนแรงขึ้น โรคเอดส์เกิดจากสาเหตุที่สำคัญ เช่น การสำส่อนทางเพศ การใช้เข็มฉีดยาร่วมกัน การถ่ายเท เลือดที่ขาดความระมัดระวังปัจจุบันยังไม่มียารักษาโรคเอดส์ ผู้ป่วย

จะต้องเสียชีวิตทุกราย ประเทศไทยต้องสูญเสียงบประมาณ จำนวนมากในการรักษาผู้ป่วยโรคเอดส์ ซึ่งเป็นบุคคลที่สังคมรังเกียจ

6. ปัญหาเศรษฐกิจ ภายหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ทำให้ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในเศรษฐกิจระดับโลก ทำให้เกิดการปิดกิจการห้างสรรพสินค้า ตลาด สถานบันเทิง โรงแรม ร้านค้า ร้านอาหารต่าง ๆ ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ ทำให้ธุรกิจหลากหลายกิจการรายได้ลดน้อยลงหรือไม่มีรายได้เข้ามาหมุนเวียนในกิจการในขณะเดียวกัน สถานที่ต่าง ๆ ทั่วโลกไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน ร้านอาหาร หรือสถานที่ทำงานของบริษัทต่าง ๆ กำลังจะเปิดดำเนินการอีกครั้ง แต่ทว่าทุกอย่างจะมีการปฏิบัติ (ทนงศักดิ์ แสงสว่างวัฒนะ ณิชนันทน์ ศิริไสยาสน์ และโชติ บดีรัฐ, 2563)

แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมไทย

1) รัฐบาลควรออกระเบียบ กฎเกณฑ์ และกฎหมาย เพื่อกำหนดมาตรการการป้องกันและปราบปรามผู้กระทำผิดอย่างจริงจัง และแน่นอน

2) วางแผนและนโยบายการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยร่วมมือกับภาคเอกชนเพื่อรณรงค์และอนุรักษ์

3) ให้การศึกษาแก่สมาชิกในสังคมเพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจในปัญหาต่าง ๆ ให้มากขึ้น

4) ปรับปรุงและพัฒนาสังคมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

5) พัฒนาเศรษฐกิจทั้งด้านเกษตรกรรมอุตสาหกรรมและการบริการให้ดีขึ้น

6) พัฒนาสังคม สร้างค่านิยม และรณรงค์ให้ประชาชนร่วมมือในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

7) ให้การศึกษาแก่ประชาชนให้ทั่วถึงและสูงขึ้น การศึกษาเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้สูงขึ้น รัฐจึงควรทุ่มเทงบประมาณในการให้การศึกษาแก่ประชาชน

8) รัฐต้องจัดสวัสดิการที่ดีให้แก่ประชาชนต้องจัดให้ประชาชนมีการศึกษาที่ดีและมีงานทำทุกคนเพื่อเป็นหลักประกันของชีวิต ควรจัดให้มีการประกันสังคมโดยทั่วถึง

9) พัฒนาเศรษฐกิจอย่างเหมาะสมกับประเทศ โดยพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อส่วนรวม กระจายรายได้สู่ชนบทมากขึ้นพยายามลด ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยให้อยู่ในระดับเดียวกัน

10) ภาครัฐควรให้การสื่อสารเชิงกลยุทธ์แบบใหม่โดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาปรับใช้ให้เหมาะกับเหตุการณ์แพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง

11) มีการพัฒนาสังคมให้เหมาะสม โดยเฉพาะระดับครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันที่สำคัญต้องพัฒนาก่อนสถาบันอื่น ๆ ควรสร้างค่านิยมที่ดีให้กับเด็ก เช่น ให้มีความซื่อสัตย์ ขยัน ใฝ่ศึกษา ไม่เห็นแก่เงิน ชอบศึกษาค้นคว้า ฯลฯ

รัฐต้องพัฒนาบุคคลให้มีคุณธรรม จริยธรรม ดำเนินชีวิตในครรลองแห่งจริยธรรม คุณธรรม หรือตามหลักปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้นก็มีความ รุนแรงในหลาย ๆ ระดับซึ่งมีผู้กระทำผิดที่แต่งต่างกันออกไป และยังเป็นสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ ได้ดังที่กล่าวมาแล้ว โดยมากเรา มักจะมาเน้นในเรื่องของปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการล่วงละเมิดต่าง ๆ ปัญหาครอบครัว ปัญหาความเครียด ฯลฯ และหาทาง แก้ไขจากปลายเหตุ ส่วนปัญหาสังคมอื่น ๆ ก็ได้แก่ ปัญหาสิทธิส่วนบุคคล ปัญหาการจำกัดสิทธิ ปัญหาทางเศรษฐกิจสังคมซึ่งก่อ ให้เกิดปัญหาความเครียดและการกดดัน ปัญหาทางด้านการศึกษาเหล่านี้เป็นต้นซึ่งไม่ได้รับความสนใจมากเท่ากับพวกปัญหา อาชญากรรมอย่างที่เราทราบกันดีว่าการที่ปัญหาสังคมจะเกิดขึ้นนั้นมันก็เริ่มมาจากคนที่ได้รับความกดดันความกระทบ กระเทือนทางจิตใจ แต่อะไรเป็นสาเหตุของความกระทบกระเทือนและความกดดันเหล่านั้นล่ะนี่จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการที่เราจะเริ่มต้นแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักธรรมตามแนวพุทธปาฏิหาริย์

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักทางสังคมที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อชีวิตจิตใจของคนไทยและเป็นพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะกำหนดวิถีชีวิตของชาวไทยส่วนใหญ่ยอมรับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางดำเนินชีวิต พิธีกรรมคำสอน และการปฏิบัติตามแนวคำสอนในพระพุทธศาสนาบางอย่างได้กลายเป็นขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม

และประเพณีของคนไทยสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน (พระมหาโยธิน โยธิโก, พระวัฒนา ญาณวโร และกาญจน พงษ์ สุวรรณ)

ในพระไตรปิฎกพระพุทธเจ้าตรัสสอนถึงหลักธรรมที่ปรากฏนั้นล้วนเป็นพุทธปาฏิหาริย์ พระพุทธองค์ตรัสแสดงปาฏิหาริย์ 3 ประการ 1. อิทธิปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์คือฤทธิ์ แสดงฤทธิ์ได้เป็นอัศจรรย์ 2. อาเทสนาปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์คือการทายใจ, รอบรู้กระบวนของจิตจนสามารถกำหนดอาการที่หมายเล็กน้อยแล้วบอกสภาพของจิต ความคิด อุปนิสัยได้ถูกต้อง เป็นอัศจรรย์ 3. อนุสาสนีปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์ คือ คำสอนเป็นจริง สอนให้เห็นจริง นำไปปฏิบัติได้ผลสมจริง เป็นอัศจรรย์ อนุสาสนีปาฏิหาริย์ประกอบด้วยเหตุผล พระองค์มีพระมหากรุณาธิคุณปรารถนาให้ประสบความสำเร็จในเป้าหมายสูงสุดของชีวิตจึงทรงตามพร่ำสอน ย้ำแล้วย้ำอีกให้มีสติสัมปชัญญะในอิริยาบถต่าง ๆ

ทั้งนี้ในเกวัฏฏสูตรพระพุทธเจ้าตรัสสอนปาฏิหาริย์ 3 อย่าง พระองค์ทรงทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองแล้ว จึงประกาศให้รู้ ปาฏิหาริย์ 3 อย่างคือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทสนาปาฏิหาริย์ และอนุสาสนีปาฏิหาริย์ พระพุทธเจ้าทรงรังเกียจอิทธิปาฏิหาริย์ อาเทสนาปาฏิหาริย์ และพระพุทธเจ้าสรรเสริญอนุสาสนีปาฏิหาริย์เป็นคำเทศสอนเยี่ยม อนุสาสนีปาฏิหาริย์ประกอบด้วยเหตุผล (ที. สี. 9/338/233 พระไตรปิฎก)

พระพุทธเจ้ามีพระมหากรุณาธิคุณปรารถนาให้พระสาวกประสบความสำเร็จในเป้าหมายสูงสุดของชีวิตจึงทรงพร่ำสอน ย้ำแล้วย้ำอีกให้มีสติสัมปชัญญะในอิริยาบถต่างๆ ให้ใช้เสนาสนะที่สะดวกสบายต่อการปฏิบัติ และเป็นอยู่อย่างไม่ประมาทให้ตรึกตรองแต่เรื่องที่เป็นกุศลธรรมให้พิจารณาเห็นไตรลักษณ์ให้บำเพ็ญมหาสติปัฏฐาน 4 ตามความเหมาะสมเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตภายหลังเกิดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21

การพัฒนาคุณภาพชีวิตหลักภาวนา 4 เป็นไปตามหลักศีล 5 ซึ่งนำมาใช้บูรณาการกับสภาพทางสังคม และการประกอบอาชีพ โดยการสร้างกิจกรรมและโครงการขึ้นมารองรับกับศีล 5 เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทของชุมชน และการส่งเสริมปัจจัยแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคม โดยมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรแบบพึ่งพาตนเองในชุมชน ซึ่งมีการสร้างกิจกรรมขึ้นมาภายใต้กรอบของศีล 5 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ดังนี้ 1) กิจกรรมที่มุ่งพัฒนาการมีส่วนร่วมสร้างความสามัคคีและส่งเสริมมิตรภาพในชุมชน 2) กิจกรรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาสัมมาชีพ 3) กิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความเข้มแข็งของสถาบันครอบครับ 4) กิจกรรมพัฒนาการคัดกรองข้อมูลและการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชน เพื่อให้เกิดการรับรู้ร่วมกันโดยไม่บิดเบือน 5) กิจกรรมการลด ละ เลิกอบายมุข และพัฒนาสติปัญญา

ซึ่งมีการบูรณาการกิจกรรมทางสังคมกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน โดยมีการสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่า และความสำคัญของการปฏิบัติตามหลักศีล 5 เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับบุคคล และระดับสังคม ซึ่งมีผลทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี 5 ด้าน คือ คุณภาพชีวิตทางด้านสังคม คุณภาพชีวิตทางด้านการประกอบอาชีพ คุณภาพชีวิตในครอบครัว คุณภาพชีวิตด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่โปร่งใส รวมทั้งคุณภาพชีวิตทางด้านจิตใจและปัญญาที่ปราศจากการบีบคั้นจากอบายมุขทั้งปวง

หลักธรรมสังคหวัตถุ คือธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน, ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน หมายถึง หลักการครองใจคน หลักยึดเหนี่ยวใจกันไว้ วิธีทำให้คนรัก หลักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องประสานใจและเหนี่ยวรั้งใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ และทำให้อยู่กันด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน เหมือนลิ่มสลักรถที่ตรึงตัวรถไว้มิให้ชิ้นส่วนกระจายไป ทำให้รถแล่นไปได้ตามที่ต้องการ สังคหวัตถุมีสี่ประการ คือ 1) ทาน การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว แบ่งปันกัน (แบ่งปันไปมา) 2) ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ พูดดีต่อกัน (พูดจาจับใจ) 3) อัตถจริยา ช่วยเหลือกัน (ช่วยกิจกันไป) 4) สมานัตตตา การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ โดยประพฤติตัวให้มีความเสมอต้นเสมอปลาย วางตัวดีต่อกัน (นิสัยเป็นกันเอง) (ที.ปา.11/ 210 /171)

ดังนั้น สังคหวัตถุ เป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีในพุทธศาสนา การสร้างมิตรหรือยึดเหนี่ยวจิตใจขอบุคคลที่เป็นมิตรกันแล้วไว้ได้นั้นก็เป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะการยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรหรือบริวารเรียกว่า

หลักสังคหวัตถุ มี 4 ประการ คือ การให้ปัน เจรจาไพเราะ การบำเพ็ญประโยชน์ ความวางตนสม่ำเสมอ รายละเอียดดังนี้

1) ทาน การให้ปัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของตนแก่บุคคลอื่น ด้วยเห็นว่าสางของที่ตนเสียสละไปนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ เป็นการแสดงความมีน้ำใจ และเป็นการยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรสหายหรือบริวารไว้ได้ ผู้มีความตระหนี่นั้นไม่สามารุที่จะผูกมิตรหรือยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรและบริวารไว้ได้

2) ปิยวาจา การมีวาจาเป็นที่รัก เป็นที่ดูดดื่มจิตใจของผู้ฟัง วาจาก่อเกิดประโยชน์ การมีปิยวาจามีความสำคัญในการผูกมิตรหรือรักษาน้ำใจ

3) อัตถจริยา การประพฤติตนเป็นประโยชน์ การไม่นิ่งดูดาย ช่วยเหลือผู้อื่นในเวลาที่จำเป็น ช่วยตามกำลังความสามารถที่พอจะช่วยเหลือได้

4) สมานัตตตา ความมีตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่คบมิตรเพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน การคบมิตรจะต้องมีความจริงใจต่อกัน และมีความเสมอต้นเสมอปลายทั้งในยามที่มิตรรุ่งเรืองและในคราวตกต่ำ มิใช่ว่าเมื่อเห็นว่ามิตรหมดประโยชน์สำหรับตนแล้วก็เริ่มห่างเหินหรือเลิกคบกันไป

ทั้งนี้ทั้งนั้นการนำสังคหวัตถุ 4 มาประพฤติปฏิบัติได้ย่อมทำให้เกิดความสามัคคีร่วมมือร่วมใจในกลุ่มชนนั้น ๆ ถ้าไม่มีหลักปฏิบัตินี้ ผู้นั้นย่อมไม่เป็นที่รักของคนทั่วไป ย่อมส่งผลในการดำเนินชีวิตภายหลังเกิดผลกระทบจากวิกฤตโลกระบาดในศตวรรษที่ 21 อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขสืบไป

การประยุกต์ หมายถึง การปรับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์สมัยใหม่โดยการใช้ศาสตร์สมัยใหม่เป็นตัวตั้งแล้วนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นส่วนเสริม เพื่อช่วยให้เกิดความสมบูรณ์ด้วยมิติทางศีลธรรมในศาสนาซึ่งใช้กับการศึกษาในรูปแบบธรรมประยุกต์หรือที่เรียกว่าธรรมวิทยาหรือธรรมโมโลยี (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2557: 22) (Dhammology) คำว่า การประยุกต์ศีล 5 ในที่นี้ จึงหมายถึงการปรับใช้ประโยชน์ในศีล 5

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธปาฏิหาริย์

ชีวิตที่มีคุณภาพย่อมเป็นชีวิตที่ประสบความสุข ความสมหวัง รู้จักยับยั้งความต้องการทางร่างกาย และความต้องการทางอารมณ์ของตนเองให้อยู่ในขอบเขตที่พอดี สามารถใช้ความรู้ สติปัญญาความรู้สึกนึกคิดของตนไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเบียดเบียนหรือให้โทษแก่บุคคลอื่นในขณะเดียวกันบุคคลจะต้องมีการศึกษาสูงมีความขยันอดทนประกอบอาชีพที่สุจริต เป็นพลเมืองดีมีศาสนาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจมีระเบียบมีวินัยมีกฎเกณฑ์ทางสังคมแสวงหาความรู้เพิ่มเติมรู้จักใช้ความคิดและสติปัญญาแก้ไขปัญหาสุขภาพและการดำรงชีวิตของตนเองซึ่งถือว่าเป็นคุณลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของบุคคลในอีกระดับหนึ่ง ซึ่งมีแนวทางในการพัฒนา ดังต่อไปนี้

1. พัฒนากาย เพื่อมุ่งให้ร่างกายมีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ ปราศจากโรคภัย และความพิการ
2. พัฒนาทางอารมณ์ เพื่อมุ่งให้อารมณ์มีความสนุกสนานร่าเริง ไม่มีความเครียดหรือวิตกกังวลต่อการเรียน หรือต่อการปฏิบัติงาน ในหน้าที่รับผิดชอบมีแต่ความเจริญหู เจริญตาเจริญใจ มองโลกในแง่ดี
3. พัฒนาทางสังคม เพื่อมุ่งให้เป็นคนที่มีเกียรติ ได้รับการยกย่อง เคารพนับถือการยอมรับความรู้สึกเป็นเจ้าของ และความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม
4. พัฒนาทางความคิด เพื่อมุ่งให้เป็นคนที่มีความต้องการที่จะรู้และเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการคิดค้นหาวิธีการป้องกันแก้ไขปัญหาทั้งหลาย ให้ตัวเองได้ดำรงชีพอยู่อย่างสุขสบาย
5. พัฒนาทางจิตใจ เพื่อมุ่งให้เป็นคนที่มีคุณค่า มีประโยชน์ต่อชุมชน เป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวทางใจ มีความมั่นใจว่าชีวิตนี้มีคุณค่ามีความสุขหรือมีชีวิตที่ดีกว่าในอนาคต ได้รับความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งหลาย
6. พัฒนาทางปัญญา เพื่อมุ่งให้เป็นคนมีความเฉลียวฉลาด สามารถคิดพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งปัญญาจะแตกฉานในบุคคลได้นั้น จำเป็นจะต้องมีการศึกษาเล่าเรียนมีความสนใจเอาใจใส่ต่อวิชาความรู้ที่ครูอาจารย์อบรมสั่งสอนเพื่อให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถและนำไปพัฒนาชีวิตที่มีคุณค่าต่อไปภายภาคหน้า

7. พัฒนาทางวินัย เพื่อมุ่งให้เป็นคนมีระเบียบวินัยในตนเอง สามารถเคารพและปฏิบัติต่อภาระหน้าที่ต่าง ๆที่มีอยู่ให้อยู่ในกรอบของข้อบังคับของกฎเกณฑ์ที่ได้กำหนดขึ้น ไม่ประพฤติตนออกนอกลู่นอกทางการมีวินัยที่ดีนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9ได้ทรงมีทรรศนะว่า "คนที่มีระเบียบวินัยนั้นเป็นผู้ที่เข้มแข็ง เป็นผู้ที่หวังดีต่อตัวเอง เป็นผู้จะมีความสำเร็จในอนาคต"

การพัฒนาตนเองเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 มิติดังต่อไปนี้

1. วางแผนล่วงหน้า เพราะความสำเร็จที่ได้มาส่วนใหญ่มักจะมาจากแผนงานที่ชัดเจน มีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย กำหนดระยะเวลา (การพัฒนาตนเองเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต)

2. ขจัดความขี้เกียจ เพราะความขี้เกียจนี้แหละเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เมื่อปล่อยให้ ความขี้เกียจเข้ามาเยือน

3. ฝึกนิสัยประหยัด อดออม เพราะการใช้จ่ายที่ถูกวิธีและสมควรแก่ฐานะนั้น เป็นการสร้างระเบียบวินัยขั้นพื้นฐานให้แก่ตนเองและยังใช้เป็นหลักประกันที่แน่นอนเมื่อถึงคราวคับขันเร่งด่วนอีกด้วย

4. หัดคิดในมุมสร้างสรรค์ เป็นการคิดเชิงบวก คิดแต่เรื่องที่ดีงาม มองปัญหาต่าง ๆ ให้เป็นเรื่องเล็กที่สามารถ แก้ไขได้ การหัดเปิด

5. ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เปรียบเสมือนกับบททดสอบบทหนึ่ง ที่จะนำทางเราสู่ความ สำเร็จ เมื่อเราคิดจะลงมือ

6. เคารพตนเอง โดยเชื่อมั่นในความสามารถ ให้โอกาสตนเองในการกล้าลองผิดลองถูก เพราะผู้ที่สามารถยึดหยัดอยู่บนความสำเร็จนั้นได้ ล้วนแล้วแต่ผ่านบททดสอบ ปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ มานับไม่ถ้วน

การอยู่ร่วมกันในศตวรรษที่ 21 เมื่อคนในสังคมต้องเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนไปกล่าวคือ จำเป็นจะต้องฝึกการเว้นระยะห่างระหว่างสังคม ดังเช่นประเทศไทยในสถานการณ์ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในขณะที่ล็อคดาวน์ เนื่องจากในปัจจุบันเปลี่ยนวิธีการซื้อ การขาย จำเป็นต้องรับประทานอาหารด้วยกันผ่านม่านพลาสติกกั้นกลางในประเทศไทยข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความไม่ปกติบนความปกติของการใช้ชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้คนไม่กล้าออกจากบ้าน และไม่กล้าจับจ่ายเงิน เพราะกังวลต่อสถานการณ์ความไม่แน่นอนอีกทั้งมีรายได้ลดลง ส่งผลต่อผลกระทบต่อรูปแบบการทำงาน รูปแบบการเรียน และรูปแบบของการดำเนินธุรกิจที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตปกติใหม่

ด้านการงาน ในด้านการทำงานการใช้ชีวิตภายใต้สถานการณที่มีการแพร่ระบาดของโรคระบาดในประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นการปิดเมืองหรือล็อกดาว์นนั้น จะยังคงส่งผลกระทบโดยตรงต่อแรงงานทุกระดับรายได้อย่างกะทันหันและต่อเนื่องไปอีกหลายปี เนื่องจากแรงงานในระบบทุกคนจะยังคงต้องร่วมกันระงับกิจกรรมหลายประเภทที่อาจจะก่อให้เกิดความเสี่ยง จึงทำให้เกิดการเหลื่อมล้ำ ทางรายได้ ซึ่งจะแบ่งแยกแรงงานออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรก คือ กลุ่มรายได้ต่ำจะเป็นกลุ่ม ที่ไม่สามารถเปลี่ยนสถานที่ทำงานได้ ทำให้แรงงานกลุ่มนี้ไม่ก่อให้เกิดรายได้ หรือผู้ประกอบการต้องเลิกจ้างเพื่อลดภาระค่าใช้จ่าย ส่วนกลุ่มที่สอง จะมีรายได้ปานกลางค่อนไปทางสูงจะสามารถปรับเปลี่ยนการทำงาน โดยทำที่บ้าน หรือ Work from home ได้ สำหรับแรงงานกลุ่มนี้จะใช้เทคโนโลยีเก่ง ดังนั้นหากมีปัญหาหรือสงสัยในงาน จะใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการประสานการทำงาน ส่งผลให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น และประหยัดต้นทุนในการดำเนินกิจการของบริษัทมากยิ่งขึ้น (Puey Ungphakorn Institute For Economic Research, 2020)

1) การทำงานโดยการประชุมผ่าน App (Zoom Application) ซึ่งการทำงานโดยการประชุมงานผ่านช่องทางออนไลน์ในลักษณะนี้ จะสามารถรองรับผู้เข้าร่วมประชุมได้สูงสุด มากถึง 100 คน อีกทั้งผู้ร่วมการประชุมทุกคนยังสามารถแชร์หน้าจองานได้ ทั้งรูปภาพ ไฟล์งาน ต่าง ๆ และยังใช้สนทนากันได้อีกด้วย ส่งผลทำให้การทำงานนั้นง่าย สะดวก และรวดเร็วมากขึ้น อีกทั้งยังทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะหากเป็นสถานการณ์การทำงานตามแบบปกติแล้ว การประชุมที่มีจำนวนผู้เข้าร่วมประชุมมากถึง 100 คนนั้น จะไม่สามารถกระทำได้โดยง่าย แต่ทว่า หากเป็นการใช้เทคโนโลยีซูม แอพพลิเคชั่นเข้ามาประยุกต์ใช้ จะทำให้ง่ายต่อการทำงานเป็นอย่างมาก ซึ่งการประชุมผ่านซูม แอพพลิเคชั่นนี้ จะสามารถใช้งานได้ทั้ง Windows, iOS, Android นั่นหมายถึง

ยังสามารถจะทำงานได้จากสมาร์ทโฟนในทุกสถานที่และทุกเวลา ไม่จำเป็นต้องใช้คอมพิวเตอร์ในการทำงานแต่เพียงอย่างเดียวอีกต่อไป และใช้งานได้ฟรีไม่มีค่าใช้จ่าย

2) การทำงานเอกสารโดยใช้ Google doc ซึ่งการทำงานเอกสารผ่าน Google doc จะมีลักษณะการทำงานคล้ายกับ Microsoft Word แต่จะทำงานได้ดีกว่า กล่าวคือ ทุกคนในองค์กรสามารถทำงานร่วมกันได้ทันที ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน และบันทึกงานทันทีโดยอัตโนมัติไม่ต้องกดปุ่มบันทึก ดังนั้น จะไม่มีปัญหาเหมือนการทำงานในอดีตที่จะประสบกับปัญหาในเรื่องไฟล์ติดไวรัส เปิดไฟล์ไม่ได้ หรือลืมบันทึกไฟล์เอกสารที่สำคัญ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดจะถูกบันทึกโดยอัตโนมัติ นอกจากนั้น ยังสามารถเข้าถึงได้จากทุกอุปกรณ์ ไม่ว่าจะเป็น สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต หรือคอมพิวเตอร์ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตก็ตาม จึงกลับกลายเป็นว่าการทำงานอยู่ที่บ้านนั้น มีความสะดวกและมีประสิทธิภาพมากกว่าการเข้ามาทำงานในออฟฟิศตามปกติ ซึ่งสร้างความได้เปรียบเทียบเชิงการแข่งขันให้กับบริษัทมากยิ่งขึ้น

ด้านการเรียน ในด้านการเรียนการใช้ชีวิตภายใต้สถานการณ์วิกฤตจากการเกิดโรคระบาด ในประเทศไทย นักเรียนจำเป็นจะต้องเปลี่ยนรูปแบบของ การเรียนรู้สู่การเรียนผ่านระบบออนไลน์ทดแทนระบบการเรียนรู้แบบเก่ามากขึ้น เนื่องเพราะเพื่อไม่ให้การเรียนต้องหยุดชะงักลง ภาครัฐและเอกชน จึงจำเป็นจะต้องสร้างความร่วมมือกันพัฒนา ช่องทางการเรียนรู้แบบใหม่ สร้างแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์เพื่อรองรับสถานการณ์วิกฤตไวรัสระบาดในอนาคต เช่น การพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนทั้งแบบออนไลน์และถ่ายทอดสดผ่านทางโทรทัศน์สำหรับนักเรียน รวมทั้งการพัฒนาระบบพื้นฐานที่เอื้อกับการเรียนรู้อื่น ๆ เสริมเข้าไปด้วย อาทิเช่น ระบบการ VDO Call Google Meet Zoom Meet ส่วนตัวกับเด็กนักเรียนทีละคน เพื่ออธิบายเพิ่มเติม ให้นักเรียนเข้าใจการเรียนการสอนวิชาเหล่านั้นมากขึ้น หรือ ระบบการรับและส่งเอกสารประกอบการเรียนการสอนออนไลน์ ตลอดจนคลิปวีดีโอสื่อการสอนที่สามารถเรียนรู้ออนไลน์และเรียนทบทวนได้ตลอดเวลา เป็นต้น

ดังนั้น เยาวชนรุ่นใหม่จึงจำเป็นต้องพัฒนาทักษะความยืดหยุ่น ทักษะการเรียนรู้ตลอดเวลา และทักษะการพัฒนาตนเองเพื่อรองรับกับภาวะความเปลี่ยนแปลงภายใต้วิถีชีวิตปกติใหม่ ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งทักษะต่าง ๆ เหล่านี้ จะเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการศึกษาในวิถีชีวิตปกติใหม่ของศตวรรษที่ 21 กล่าวคือ นักเรียนแต่ละบุคคลจะต้องสามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเองหรือพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ตลอดเวลาและใช้สื่อออนไลน์เพื่อเสริมศักยภาพการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (Wallace, J., 2020)

ด้านธุรกิจ ในด้านธุรกิจ การใช้ชีวิตภายใต้สถานการณ์ที่วิกฤติทางเศรษฐกิจ ในประเทศไทย ผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีความจำเป็นจะต้องปรับตัวตามพฤติกรรมของผู้บริโภคที่จะต้องเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต อีกทั้งจำเป็นจะต้องมองหากลุ่มตลาดเฉพาะด้าน (Niche Market) ที่เหมาะสมกับธุรกิจ เนื่องจากการใช้ชีวิตภายใต้สถานการณที่วิกฤต ในประเทศไทยครั้งนี้ จะเกิดความต้องการใหม่ของผู้บริโภค ผู้ประกอบการจึงจำเป็นต้องปรับการทำการตลาดเพื่อให้ธุรกิจมีรายได้ต่อไป (Liu, S., 2020)

อีกประการหนึ่งเมื่อพฤติกรรมของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงไป การใช้จ่ายเงินสดจะยิ่งลดน้อยลง ผู้บริโภคที่คุ้นชินกับเงินดิจิทัล จะยิ่งลดการใช้เงินสดน้อยลง และปรับตัวไปเป็นการซื้อขายรูปแบบออนไลน์โดยการโอนเงินผ่านธนาคาร จึงจะต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการทำธุรกิจ จำต้องปรับตัวเพื่อรองรับกับพฤติกรรมของลูกค้าที่จะเปลี่ยนแปลงไป (ทนงศักดิ์ แสงสว่างวัฒนะ ณิชนันทน์ ศิริไสยาสน์ และโชติ บดีรัฐ, 2563)

การประยุกต์ใช้หลักกายภาวนาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีวิธีการคือ ฝึกฝนพัฒนาตนด้านพฤติกรรมการบริโภค และอุปโภค ใช้ชีวิตแบบพออยู่พอกิน การประยุกต์ใช้หลักศีลภาวนาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีวิธีการคือ การพัฒนาความพฤติกรรมของตน และฝึกฝนอบรมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัย การประยุกต์ใช้หลักจิตภาวนาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2561)

ความสำคัญในการพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ความหมาย การพัฒนาตนว่า กระบวนการปรับเปลี่ยนและจัดระบบพฤติกรรมให้สอดคล้องกลมกลืน เหมาะสมทั้งในด้านตนเอง และในด้านการสร้างความสัมพันธ์กับสังคม เพื่อให้เกิดความปกติสุขในการดำรงชีวิต ด้วยการพัฒนาทางกาย ทางศีล ทางจิตใจ และทางปัญญา ให้เจริญขึ้น และการจัดระเบียบสังคมหลักภาวนา 4 ประการ คือ 1)กายภาวนา คือ การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรม

ให้รู้จักติดต่อเกี่ยวกับสิ่งทั้งหลาย ภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี2) ศีลภาวนา คือ การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติการฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย 3) จิตภาวนาคือ การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย 4) ปัญญาภาวนา คือ การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) องฺ.ปญฺจก. 22/79/121)

ด้วยธรรมเนียมที่ดีว่าสังคมควรจะปฏิบัติอย่างไรต่อกันเพื่อให้เกิดความเหมาะสม อาศัยกฎศีลธรรมและกฎหมายเป็นตัวขับคลื่นให้สังคมปกติสุข และการสร้างสันติภาพท่านได้กล่าวถึง ศีล 4 คือรากฐานของความไม่ขัดแย้งส่งผลให้เกิดสันติภาพ และเล็งเห็นว่าสังคมจะเป็นสุขหรือเกิดความวุ่นวายก็เพราะพฤติกรรมของสังคม หากมีการประยุกต์ใช้และพัฒนาบุคคลในสังคมด้วยศีล 5 จะทำให้การดำเนินชีวิตเป็นปกติสุข กล่าวย้ำ ศีล 5 จึงเป็นจุดสำคัญเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนา

6. สรุป

ในศตวรรษที่ 21 คุณภาพชีวิตจะเกิดขึ้นได้ต้องมีความสุขเกิดขึ้นก่อน ความสุขที่แท้จริงต้องเกิดจากความรู้สึกพอใจในตนเอง รู้สึกว่าชีวิตนี้มีคุณค่า ดังนี้

ความสำคัญในการพัฒนาชีวิตปฏิบัติตามหลักภาวนา 4 การพัฒนาตนว่า กระบวนการปรับเปลี่ยนและจัดระบบพฤติกรรมให้สอดคล้องกลมกลืน เหมาะสมทั้งในด้านตนเอง และในด้านการสร้างความสัมพันธ์กับสังคม เพื่อให้เกิดความปกติสุขในการดำรงชีวิต ด้วยการพัฒนาทางกาย ทางศีล ทางจิตใจ และทางปัญญา ให้เจริญขึ้น และการจัดระเบียบสังคมหลักภาวนา 4 ประการ คือ 1)กายภาวนา คือ การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรม ให้รู้จักติดต่อเกี่ยวกับสิ่งทั้งหลาย ภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี2) ศีลภาวนา คือ การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติการฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย 3) จิตภาวนาคือ การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย 4) ปัญญาภาวนา คือ การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิต

การประยุกต์ใช้หลักกายภาวนาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ การพัฒนากายของตนด้วยการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกแห่งการแสวงหาปัจจัย 4 ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอเพียงสันโดษ รู้จักการบริโภคปัจจัย 4 รู้จักใช้อินทรีย์คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ในการบริโภคนั้นการพัฒนาชีวิตของคนในสังคมไทยปัจจุบัน การคน แล้วคนก็ไปแสดงผลออกที่สังคม เพราะคนไทยโดยทั่วไป โดยเฉพาะในชนบทที่ถือว่าเป็นวัฒนธรรมไทยแท้ ๆ ยังมีลักษณะของชีวิตที่มีความสุข มีความพึงพอใจในชีวิต มีความปล่อยวาง ไม่เครียด เนื่องจากสังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ผู้คนในสังคมมีการเบี่ยงเบนความสัมพันธ์ไปจากเดิม และสถาบันทาง สังคมก็ทำหน้าที่ไม่ครบสมบูรณ์

ทั้งนี้หลักธรรมสังคหวัตถุสี่ประการ คือ 1) ทาน การให้ปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว แบ่งปันกัน (แบ่งปันไปมา) 2) ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ พูดดีต่อกัน (พูดจาจับใจ) 3) อัตถจริยา ช่วยเหลือกัน (ช่วยกิจกันไป) 4) สมานัตตตา การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ การอยู่ร่วมกันภายหลังเกิดผลกระทบที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 โดยนำหลักธรรมสังคหวัตถุมาปรับใช้ในการพัฒนาชีวิต

การประยุกต์ใช้หลักศีลภาวนาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือการประพฤติปฏิบัติตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยของศีล ที่ให้สามารถอยู่ร่วมกันกับคนหรือธรรมชาติได้เป็นอย่างดี ไม่ไปเบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายกับผู้อื่น และธรรมชาติให้เสียหายการประยุกต์ใช้หลักสมาธิภาวนาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือการฝึกอบรมจิตใจให้สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป ให้มั่นคง มีสมาธิ ไว้ใช้ควบคุมกาย ให้ประพฤติปฏิบัติถูกต้องดีงาม มั่นคงด้วยคุณธรรม เช่น มีเมตตา ไว้เป็นคุณธรรมประจำใจ ไม่ให้คิดเบียดเบียนกันการประยุกต์ใช้หลักปัญญาภาวนาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือการศึกษา อบรมพัฒนาปัญญา ให้เกิดความรู้แจ้ง ให้รู้จักสิ่งทั้งหลาย ตามความเป็นจริง คิดหาเหตุผล รู้วิธีแก้ไขปัญหา และรู้จักดำเนินการต่าง ๆ ด้วยปัญญาที่ฉลาด ไม่บิดเบือนหรือเอนเอียงด้วยอคติ

ดังนั้น ปัญหาต่าง ๆ พึงประยุกต์ใช้ตามหลักกายภาวนา คือ ทำได้ด้วยการรู้จักบริโภคปัจจัย 4 อย่างรู้คุณค่าและให้เป็นประโยชน์มากที่สุดปัญหาครอบครัว พึงประยุกต์ใช้ตามหลักศีลภาวนา คือทำได้โดยเป็นการยึดมั่นในกฎจารีต ประเพณีศีลธรรมประพฤติปฏิบัติตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยของศีลปัญหาสังคม พึงประยุกต์ใช้ตามหลักจิตภาวนา คือ ทำได้โดยฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลายปัญหาการขาดความสามัคคีพึงประยุกต์ใช้ตามหลักปัญญาภาวนา คือ ทำได้โดยอบรมพัฒนาปัญญา ให้เกิดความรู้แจ้ง ปรับเปลี่ยนทัศนคติของตัวเอง ยึดหลักความถูกต้อง

เอกสารอ้างอิง

"การงาน การเรียน และธุรกิจ." (2563). **วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น**. 4 (3) กันยายน-ธันวาคม.

การพัฒนาตนเองเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต https://www.gotoknow.org/posts/500426

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2531). **ธรรมกถา ปาฐกถา for นายกสภามหาวิทยาลัย, ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงจิรายุ นพวงศ์ ณ อยุธยา องคมนตรี, ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา, คณาจารย์ และผู้เข้าร่วมประชุม at คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 10 July 2530.** กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทนงศักดิ์ แสงสว่างวัฒนะ ณิชนันทน์ ศิริไสยาสน์ และโชติ บดีรัฐ. (2563) "New Normal" วิถีชีวิตใหม่และการปรับตัวของคนไทยหลังโควิด-19. **วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น.** 4 (3), กันยายน-ธันวาคม.

ทิพากาญจน์ ประภารัตน์. การใช้อนุสาสนีปาฏิหาริย์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนา. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**. 4 (ฉบับพิเศษ), 287.

ไนเจล วอร์เบอร์ตัน, ปราบดา หยุ่น, รติพร ชัยปิยพร แปล. (2556). **ประวัติศาสตร์ปรัชญาฉบับกะทัดรัด.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:ได้ฝุ่น.

พระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ เล่ม 9, 11, 22. (2538). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 12.

พระมหาโยธิน โยธิโก, พระวัฒนา ญาณวโร, กาญจนพงษ์ สุวรรณ. **การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ตามหลักศีล 5.** ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วาสนา พิทักษ์ธรรม, การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนองค์การบริหารส่วนตำบลเนินงามอำเภอรามัน จังหวัดยะลา, มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ.** 6 (12), ธันวาคม 2564, 307.

Somdet Phra Buddhaghosacariya (P. A. Payutto). **ธรรมกับการศึกษาของไทย.** https://www.watnyanaves.net/en/book-reading/206/2.

กระบวนทัศน์ในความคิดของคนไทย
The paradigm of thinking of Thai people

พระครูสังฆรักษ์ สุริยะ ปภสฺสโร (สพานทอง)[1]
Phrakhru Sangkharak Suriya Pabhassaro (Sapanthong)
พระสมุห์ธวัช รกฺขิตสทฺโธ (รอดเจริญ)[2]
Phrasamu Thawat Rakkhitasaththo (Rojaroen)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษากระบวนทัศน์โดยทั่วไป 2) เพื่อศึกษากระบวนทัศน์ในความคิดของคนไทย ผลการศึกษาพบว่า การสร้างกระบวนทัศน์และหลักคิดที่เหมาะสมสำหรับคนไทย จะต้องมีบทบาทสนับสนุนสังคม ชุมชน กระบวนการคิด วิธีคิด ที่เกี่ยวกับ ความเชื่อ ค่านิยม โลกทัศน์ ชีวทัศน์ วิถีชีวิต ที่คนไทยสั่งสมเป็นประสบการณ์ ถ่ายทอดเป็นองค์ความรู้สืบต่อมา เพื่อการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของชาวไทย องค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของการดำรงชีวิตของคนไทยที่เกิดจากประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประกอบกับแนวความคิดวิเคราะห์ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัยในการแก้ปัญหาการดำรงชีวิต
คำสำคัญ: กระบวนทัศน์, ความคิดคนไทย

Abstract

This academic article has two objectives: 1) to study general paradigms 2) to study paradigms in Thai people's thinking. The results of the study found that: Creating a suitable paradigm and principle for Thai people must play a role in supporting society, community. thinking processes, ways of thinking related to beliefs, values, worldviews, life-views, and ways of life that Thai people have accumulated as experiences. is a later body of knowledge for living in accordance with the environment and culture of Thai people body of knowledge in various fields. of the life of Thai people arising from both direct and indirect experiences together with analytical concepts in solving various problems, applied to suit the times in solving life problems.
Keywords: The paradigm, Thinking of Thai people

บทนำ

การวิวัฒน์แห่งความคิด ปรัชญาหลังนวยุค หรือ “Postmodernism” เป็นกระบวนทัศน์ ที่ 5 ของกระบวนการพัฒนาความคิดของมนุษย์เพื่อแสวงหาคำตอบให้มนุษย์และสังคม อันที่จริง ปรัชญาเกิดขึ้น เมื่อตอนที่มนุษย์ตั้งคำถามกับตัวเองว่า “ทำไม” (Why) และคำว่า “ทำไม” (Why) นี้เองเป็นจุดเริ่มต้นของการแสวงหาและพัฒนาในทุก ๆ ด้านของมนุษยชาติ นวยุคเน้นอภิปรัชญาที่ว่ามีความเป็นจริงวัตถุวิสัยในระบบความรู้ ความรู้ที่เชื่อว่าความเป็นจริงต้องเป็นวัตถุวิสัยที่ตรงกัน 3 ด้าน คือ ความเป็นจริง ความคิด และภาษา ทั้งสามประสานกันเป็นระบบเครือข่าย (systematic network) ตามเกณฑ์ของนวยุคภาพ ซึ่งเรียกความเชื่อในระบบเครือข่ายเช่นนี้ว่า

---

[1] อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: suriya.sap@mcu.ac.th

[2] นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: thawat.ro@student.mbu.ac.th

"วจนศูนย์นิยม" (Logocentrism) คือ ระบบเครือข่ายที่มีภาษาเป็นศูนย์กลาง และได้สร้างความหมายใหม่ให้แก่ภาษาด้วยเหตุผล (อุปนัยและนิรนัย) และระบบที่ทำให้ความหมายเก่ามีความหมายในโฉมหน้าใหม่ที่เป็นวิทยาศาสตร์ซึ่งเชื่อกันว่าสามารถแสวงหาวิชชา และกำจัดอวิชชาต่าง ๆ ได้ หากแต่สิ่งที่ไม่อาจเข้าระบบเครือข่ายได้ก็ถูกเบียดไปเป็นอวิชชาแทนที่ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ถูกใช้เป็นเครื่องมือรับรองความจริงแบบยึดติด ในขณะที่เนื้อหาปรัชญาก็รับใช้ผู้ปกครองระบบจักรวรรดิ เครือข่ายถูกเชื่อมโยงกันอย่างมากมาย ผู้มีความรู้ด้านต่าง ๆ จะมีบทบาทก็ต่อเมื่อได้รับการยอมรับ มีตำแหน่งหน้าที่ และหลักการที่นำเสนอนั้นต้องช่วยยืนยันความถูกต้องของกระบวนทัศน์นวยุค นั่นคือการให้วิชาวิทยาศาสตร์ช่วยหาเหตุผลของกฎต่าง ๆ เพื่ออธิบายว่าทำไมจึงมีข้อเท็จจริงอย่างนั้น สาเหตุที่พบนั้นต้องอยู่ในวิสัยที่จะตรวจสอบดูได้ ทดสอบได้ ตั้งเป็นกฎได้ เพื่อจะได้พยากรณ์ในอนาคตได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้บริหารสังคมต้องการเพื่อตอบข้อสงสัยของประชาชนและชี้นำการกระทำต่าง ๆ ผ่านระเบียบกฎเกณฑ์ที่สนับสนุนระบบเครือข่ายให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และเป็นการยึดโยงอำนาจปกครองเอาไว้ในกลุ่มชนชั้นปกครองนั้นเอง ปัญญาชนจึงเป็นเครื่องมือของนักปกครองเพื่อให้ได้ความชอบธรรมในการปกครองของตน ความรู้เป็นสิ่งมีค่า ระบบการศึกษาขยายตัว ทุกคนหากต้องการมีชีวิตที่ดีขึ้นต้องศึกษาให้มีความรู้ ไม่ด้านใดก็ด้านหนึ่ง ทำให้ระดับชั้นของสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง ผู้มีความรู้สามารถเลื่อนระดับในสังคมได้ และอาจเป็นผู้มีอำนาจในสังคมได้เช่นกัน ทำให้เกิดองค์กรสมาคมต่าง ๆ เพื่อแสดงอำนาจของกลุ่มผู้ที่มีความรู้เดียวกัน

กระบวนทัศน์คืออะไร

คำว่า "กระบวนทัศน์" (paradigms) เป็นคำสำคัญอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาในเชิงวิชาการของโลกสมัยใหม่เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์คำนี้เริ่มต้นจาก โทมัส คูห์น นักปรัชญาวิทยาศาสตร์ในศตวรรษที่ 20 ได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อวงการวิทยาศาสตร์และสังคมเป็นอย่างมาก นั่นก็คือ "โครงสร้างของการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์" (The Structure of Scientific Revolutions (SSR)) ตีพิมพ์ครั้งแรกเป็นบทความใน (The International Encyclopedia of Unified Science (IEUS)) ซึ่งทำการเผยแพร่โดยกลุ่มนักปรัชญาปฏิฐานนิยมเชิงตรรกะของชมรมเวียนนา (logical positivists of the Vienna Circle) ในหนังสือเล่มดังกล่าวนี้คูห์นกล่าวเอาไว้ว่า ความก้าวหน้าของทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์นั้นไม่ได้เกิดจากการสั่งสมชุดความรู้ใหม่แบบเส้นตรงไปเรื่อย ๆ หากแต่เกิดจากการปฏิวัติเป็นระยะที่เรียกว่า "การเปลี่ยนกระบวนทัศน์" (paradigm shifts) (Horgan, J., 1991: 40-49)

ตามความเข้าใจแบบนี้การปฏิวัติในวิทยาศาสตร์คือการยอมรับแนวคิดใหม่แทนที่ แนวคิดเก่า โดยการยอมรับดังกล่าวไม่ได้เป็นเพราะกระบวนทัศน์ใหม่จริงกว่า เช่น การเปลี่ยนแปลงจากการอธิบายระบบสุริยจักรวาลแบบโทเลมี (Ptolemy) มาเป็นการอธิบาย ระบบสุริยจักรวาลแบบ โคเปอร์นิคัส (Copernicus) นั้นมิได้หมายความว่าแนวคิดใหม่ของโค เปอร์นิคัส "จริงกว่า" แนวคิดแบบปรอเลมีแต่นักวิทยาศาสตร์เห็นว่ามีความเหมาะสมมากกว่า เนื่องจากมีความซับซ้อนน้อยกว่า คูห์นจึงเห็นว่าเราไม่อาจแน่ใจได้ว่าวิทยาศาสตร์ ทำให้เรามีความรู้มากขึ้นหรือพอกพูนขึ้นได้จริงหรือไม่ ทั้งนี้เพราะการปฏิเสธแนวคิดเก่าเพื่อ ยอมรับแนวคิดใหม่นั้น อาจมิได้หมายความว่าเรามีความรู้เกี่ยวกับโลกมากขึ้น แต่อาจเป็น เพราะเราเปลี่ยนกระบวนทัศน์ซึ่งเป็นการเปลี่ยนวิธีการมองโลกแบบหนึ่งไปเป็นอีกแบบหนึ่ง เท่านั้น อีกทั้งเหมือนว่าการเลือกรับกระบวนทัศน์นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ไม่เกี่ยวกับความจริงเท็จด้วย (ศิรประภา ชวะนะญาณ, 2554) ดังที่คูห์นได้กล่าวเอาไว้ในหนังสือ โครงสร้างของ การปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ว่า "การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์หนึ่งไปสู่อีกกระบวนทัศน์หนึ่งผ่านทางการปฏิวัติ (revolution) คือรูปแบบปกติทั่วไปของการพัฒนาความรู้ทาง วิทยาศาสตร์ที่สุกงอมแล้ว" (Kuhn, T. S., 1970: 12) กระบวนทัศน์ในแง่ของความรู้จึง เป็นการนำเสนอความรู้ชุดใหม่ เพื่อที่จะมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแทนที่ความรู้ชุดเก่า ที่ไม่สามารถอธิบายได้อย่างคลอบคลุม

กีรติ บุญเจือ (2548: 258) อธิบายกระบวนทัศน์ คือ ความเชื่อพื้นฐานที่มีอยู่ในจิตใจของมนุษย์หรือกระแสความคิดของคนในยุค ๆ หนึ่ง ส่วน ณภัทรดิศ สุริยกมลจินดา (2548: 258) อธิบายว่า คือ ความเชื่อพื้นฐานที่มีในจิตใจของมนุษย์ทุกคน แตกต่างกันตามเพศ วัย สิ่งแวดล้อม การศึกษาอบรม และการตัดสินใจเลือกของแต่ละ

บุคคล ซึ่งเป็นตัวกำหนดให้แต่ละคนชอบอะไรและไม่ชอบอะไร พอใจแค่ไหน และอย่างไร สรุปได้ว่า กระบวนทัศน์ คือ ความคิดความเชื่อของคนแต่ละยุคแต่ละสมัยที่ต่อโลกและชีวิต ดังนั้น ถ้าผู้ศึกษาเข้าใจในความคิดความเชื่อของคนแต่ละยุค แต่ละสมัยแล้วก็จะช่วยให้การศึกษาหลักคำสอนเหล่านั้นมีประโยชน์ในหลาย ๆ ด้าน เช่น ทำให้รู้และสามารถอ่านใจคนได้ ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของสาขาวิชาต่าง ๆ อาจจะโยงกับหลักคำสอนได้ ช่วยให้เห็นวิวัฒนาการความคิดของมนุษย์อย่างสืบเนื่องตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์จนถึงยุคปัจจุบัน

การค้นหาความเป็นจริงตามแนวคิดทางอภิปรัชญาที่เกิดขึ้นตามแนวคิดกระบวนทัศน์ (กีรติ บุญเจือ, 2538: 11) ได้จำแนกปรัชญากระบวนทัศน์ดังนี้

1. กระบวนทัศน์ยุคดึกดำบรรพ์ มนุษย์มีความเชื่อว่าเหตุการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นเป็นไปด้วยฤทธิ์อำนาจลึกลับในธรรมชาติที่มีแฝงอยู่ในธรรมชาติและมองไม่เห็น เชื่อว่าจะพ้นภัยธรรมชาติได้หากเอาใจหรือตอบสนองความต้องการของอำนาจลึกลับได้อย่างถูกต้อง เชื่อว่าโลกหรือเอกภพไม่มีกฎเกณฑ์ เรียกว่า "กลีภพ" (chaos) จึงค้นหาวิธีรู้ใจ วิธีเอาใจอำนาจดังกล่าว โดยถือคติว่า "มุ่งโลกนี้ให้ดีไว้ โลกหน้าจะดีเอง" ความคิดในยุคดึกดำบรรพ์จะแปรผันได้ง่าย หากฝ่ายใหม่สามารถให้ผลประโยชน์มากกว่า และสามารถคุ้มครองภัยจากฝ่ายตรงข้ามได้ ก็จะยินยอมปฏิบัติตามอย่างไม่มีข้อกังขา

ดังนั้นเมื่อมนุษย์ดึกดำบรรพ์พบอะไรในประสบการณ์ชีวิตของตน ก็จะตีความออกมาเป็นน้ำพระทัยของเบื้องบนทั้งสิ้น และไม่กล้าตีความเป็นอย่างอื่น เพราะกลัวจะถูกลงโทษที่อาจจะเกิดขึ้นอย่างไรและเมื่อใดก็ได้

2. กระบวนทัศน์โบราณ(Ancient Paradigm) แนวคิดของคิดของคนยุคนี้เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัว ที่ไม่มีกรณียกเว้นใด ๆ ทั้งสิ้น โลกมีกฎเกณฑ์และมนุษย์ควรรู้กฎเกณฑ์เพื่อใช้แสวงหาความสุขบนโลกนี้ อุดมการณ์สูงสุดของคนยุคนี้คือ ทำตามกฎหมายที่ผู้มีอำนาจกำหนดขึ้น ผิดอะไรผิดได้ แต่อย่าผิดกฎหมาย รูปแบบการดำเนินชีวิตเน้น แสวงหากฎเกณฑ์

3. กระบวนทัศน์ยุคกลาง (Medieval Paradigm) แนวคิดของคนยุคกลางเชื่อว่า โลกมีกฎเกณฑ์ แต่กฎเกณฑ์ไม่อาจให้ความสุขแท้แก่มนุษย์ได้ ความสุขที่แท้จริงหรือสุขถาวรมีอยู่ในโลกหน้า เพราะเห็นความอนิจจังของโลกนี้ว่า แม้จะรู้กฎเกณฑ์ของโลกและปฏิบัติตามอย่างไม่บกพร่อง ก็ไม่อาจพบความสุขแท้ได้ จึงต้องใช้ชีวิตอันจำกัดและสั้นในโลกนี้เพื่อแสวงหาความสุขถาวรในโลกหน้า อุดมการณ์สูงสุดของคนยุคนี้คือ มโนธรรมที่ได้รับจากศาสนา ผิดอะไรก็ผิดได้ แต่อย่าผิดหลักธรรมของศาสนา รูปแบบการดำเนินชีวิตเน้น ความสุขโลกหน้า

4. กระบวนทัศน์ยุคใหม่ (Modern Paradigm) ตั้งแต่ประมาณ ค.ศ.1500 เป็นต้นมาวิทยาศาสตร์เจริญขึ้น มนุษย์หวังกันว่า วิทยาศาสตร์จะแก้ปัญหาทุกอย่างของมนุษย์ได้ แนวคิดความเชื่อของคนยุคนี้เชื่อว่า โลกมีกฎเกณฑ์และวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นทางพบกฎของโลก มนุษย์จะมีความสุขสมบูรณ์แบบในโลกนี้ได้โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ อุดมการณ์ของคนยุคนี้ คือ เหตุผลจะทำอะไรก็อ้างว่ามีเหตุผล ตัดสินใจอะไรก็ด้วยเหตุผล รูปแบบการดำเนินชีวิตเน้น ความสงบสุขในสังคม

5. กระบวนทัศน์หลังยุคใหม่หรือ หลังนวยุค (Post Modern Paradigm) แนวคิดของคนยุคนี้เป็นกระบวนทัศน์ที่ข้ามพ้นกระบวนทัศน์ทั้ง 4 นั้นซึ่งล้วนแต่มีประเด็นเอื้อให้เกิดสงครามต่อกันคือ เกิดความยึดมั่น (Attachment) ซึ่งนำไปสู่การแบ่งพรรคแบ่งพวก การแข่งขัน ความไม่ไว้วางใจกัน การทำลายกัน สุดท้ายเกิดสงคราม (สุวิญ รักสัตย์, 2548: 6) กล่าวว่า กระบวนทัศน์ที่ 5 นั้นมีลักษณะเป็นองค์รวม (Holistic Paradigm) หรือการคิดเชิงบูรณาการคือ การนำหลาย ๆ สิ่งมาใช้ประโยชน์ใน บางสิ่ง และใช้ประโยชน์จากบางสิ่งกับหลาย ๆ สิ่ง (To apply everything for something and to apply something for everything) หรือมีลักษณะ "ไม่ทิ้งอะไรแต่ทบทวนใหม่หมด" (Reject non Reread all) เป็นกระแนวคิดอนุรักษ์และแนวคิดการเปลี่ยนแปลง คิดใหม่ทำใหม่ เปลี่ยนจากการต่อต้านเป็นการต่อเติม เปลี่ยนจากคู่แข่ง (Competition) มาเป็นคู่คิด (Cooperation) เปลี่ยนจากการแตกแยก (Diversion) มาเป็นความแตกต่าง (Differentiation) แนวคิดเหล่านี้สามารถแก้จุดบกพร่องของกระบวนทัศน์ในอดีตได้โดยต้องแก้ไขประเด็นที่เอื้อสงคราม และสนับสนุนประเด็นที่ส่งเสริมสันติภาพแทนด้วยลัทธิรื้อสร้างใหม่ (Reconstructionism) ที่เน้นการสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดสัมพันธภาพและความร่วมมือ รูปแบบการดำเนินชีวิตเน้น คุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น ๆ

Thomas S. Kuhn (1970) ได้นำมาใช้เป็นครั้งแรกในปีค.ศ. 1970 ในหนังสือชื่อ The Structure of Scientific Revolution ในศตวรรษที่ 20 แนวคิดนี้มีอิทธิพลสูงอีกแนวคิดหนึ่ง คำว่า “กระบวนทัศน์ใหม่” (New Paradigm) และการเปลี่ยนย้ายกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) ของเขาได้รับความสนใจและมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อ วิธีวิทยา (Methodology) ของศาสตร์ต่าง ๆ ทั้งวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ในช่วง ค.ศ.1970 เป็นต้นมา นอกจากนี้ มีผู้รู้ได้ให้คำนิยามของคำว่า “กระบวนทัศน์” ไว้ในหลากหลายมิติ และนักเขียนอีกท่านหนึ่งได้ให้ความหมายของคำว่า กระบวนทัศน์ ไว้ว่า หมายถึง ความสำเร็จทางวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างเป็นสากลซึ่งเป็นตัวแบบของแนวคิด ค่านิยม ความเชื่อในการมองปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาของชุมชน (Kuhn, Sixth Edition, 1975: 8) ในข้อเท็จจริงเมื่อองค์ความรู้เดิม ๆ ไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ใหม่ๆ นั้นให้ประสบความสำเร็จได้และถึงภาวะตีบตันหรือเมื่อมีการค้นพบองค์ความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้น การปฏิวัติดังกล่าวข้างต้นจึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยน Paradigm Shift ไปจากเดิมโดยสิ้นเชิงจนกลายเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ขึ้น(New Paradigm) ซึ่งคนทั่วไปในชุมชนนั้นเห็นพ้องไปในทางเดียวกันให้เป็นแนวปฏิบัติใหม่

โดยสรุปแล้ว จะสังเคราะห์นิยามความหมายของ กระบวนทัศน์ได้ว่า หมายถึง “กระบวนทางความคิด ทางการรับรู้ ทางวิธีคิด และการสะท้อนความคิดให้เป็นความหมายหรือให้มีคุณค่าของมนุษยชาติ ในชุมชนหนึ่ง สำหรับดำรงอยู่ ในช่วงเวลาหนึ่ง”

กระบวนทัศน์ในความคิดของคนไทย

กระบวนทัศน์ในความคิดของคนไทย

เมื่อพิจารณาจากวิธีคิดของโลกตะวันตก ก็พบว่า มีการแบ่งระดับพัฒนาการตามยุคสมัยและตามบริบทของสังคม นับแต่ขั้นที่ง่ายไม่ซับซ้อนมาถึงวิธีคิดที่ละเอียดเป็นระบบมากขึ้นอย่างปัจจุบัน หันกลับมามองวิธีคิดของคนไทย ซึ่งได้ให้ความสนใจวิธีคิดและระบบคิดนับแต่รับวัฒนธรรมตะวันตกมาจนปัจจุบัน ก็ควรที่จะจัดยุคของวิธีคิดในเชิงประวัติศาสตร์เอาไว้ เพราะวิธีคิดแก้ปัญหาของแต่ะสมัยย่อมมีความเหมาะสมแก้ปัญหาได้ในสมัยนั้น อาศัยฐานความเชื่อดั้งเดิม จากแง่มุมทางปรัชญา พุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ วรรณคดี เศรษฐศาสตร์ และมานุษยวิทยา ในเรื่องนี้ สุริยา สมุทคุปติ์ และคณะได้แบ่งวิธีคิดของคนไทยดังนี้

1. วิธีคิดสมัยราชาธิปไตย วิธีคิดนี้ สมัยก่อนก็คงเป็นแบบคนพื้นเมืองในโลกตะวันตก คนไทยสมัยก่อน คิดแบบไตรภูมิ เชื่อในอำนาจบุญบารมี กรรมเก่า เป็นต้น ต่อมานับแต่สมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-2453) ให้ความสนใจเรื่อง ความทันสมัย ความมีอารยธรรม และความศิวิไลซ์ แบบตะวันตก ทำให้คนไทยเปลี่ยนวิธีคิดแบบดั้งเดิม มาเป็นแบบสมัยใหม่ ใช้ปัญญาและเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์มาอธิบายข้อเท็จจริง ไม่อิงอภินิหาร ความเชื่อโชคลาง และความอัศจรรย์ลี้ลับตามความเชื่อดั้งเดิมมาเป็นหลัก ความคิดและความเชื่ออะไรที่ตรวจสอบความจริงตามแบบวิทยาศาสตร์มิได้ ก็จะถูกกล่าวหาว่า งมงาย ผลจากวิธีคิดแบบสมัยใหม่ ทำให้ประเทศไทยได้รับเอาวิทยาการโลกตะวันตกมาพัฒนาประเทศให้เป็นแบบตะวันตกนับแต่นั้นมา

2. วิธีคิดแบบชาตินิยมและรัฐนิยม เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากราชาธิปไตยมาเป็นระบอบประชาธิปไตย (Democracy พ.ศ. 2475) แม้จะยังคงต้องการพัฒนาประเทศแบบตะวันตก แต่ผู้เป็นกำลังสำคัญในผลักดันความคิด ก็คือกลุ่มคณะราษฎร์ และรัฐบาล นักคิดที่มีอิทธิพลมาจนปัจจุบัน คือ หลวงวิจิตรวาทการ(กิมเหลียง วัฒนปรีดา) อาจเรียกว่า “วิธีการคิดแบบหลวงวิจิตร” มีหลักคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์ชาตินิยม ให้ความสำคัญกับผู้นำ(เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย) และให้ความสำคัญกับความสำเร็จในชีวิตนี้ ต้องทำงาน ต้องต่อสู้ หลวงวิจิตรฯเขียนหนังสือหลายเล่ม เช่น วิธีทำงานและสร้างอนาคต กุศโลบาย เป็นต้น ให้หลักคิดในการทำงานว่า “อันที่จริง คนเขาอยากให้เราดี แต่เราเด่นขึ้นทุกทีเขาหมั่นไส้ จงทำดีแต่อย่าเด่นจะเป็นภัย ไม่มีใครอยากเห็นเราเด่นเกิน” ส. ศิวรักษ์ ให้ความเห็นว่า แนวคิดนี้ มันก็คือ อุดมการณ์ขุนนาง ที่ลดความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ลงมาอยู่ใต้กฎหมาย

3. วิธีคิดที่ได้มาโดยกำเนิด(แบบอนุรักษ์นิยม) แนวคิดนี้ ได้หันกลับไปให้ความสำคัญกับสถาบันกษัตริย์ ศักดินาไทย พุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย ผู้นำความคิดสำคัญ คือ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นักหนังสือพิมพ์ หัวหน้าพรรคกิจสังคมและนายกรัฐมนตรี (2518) เสียชีวิต (2538) คึกฤทธิ์เขียนหนังสือหลายเล่ม

เช่น สี่แผ่นดิน ไผ่แดง เป็นต้น เพื่อสะท้อนวิธีคิดแบบอนุรักษนิยม ผดุงอุดมการณ์ อำนาจและบทบาททางเศรษฐกิจการเมืองของสถาบันศักดินาไทย

4. วิธีคิดตามแนวสร้างสรรค์สติปัญญาอย่างไทย ตามแนวนี้ ผู้เสนอหลักการคือ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส. ศิวรักษ์) มีความเห็นสอดคล้องกับ คึกฤทธิ์ในแนวอนุรักษ์นิยม แต่ต่างกันที่ ไม่เน้นระบบศักดินา ด้วยเห็นว่า เป็นความเหลื่อมล้ำทางสังคม เป็นความอยุติธรรม เป็นการเสียหายที่รับวัฒนธรรมตะวันตกโดยปราศจากการใคร่ครวญ ส.ศิวรักษ์ ปฏิเสธลัทธิทุนนิยม และสังคมนิยมให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนาว่า เป็นหนทางที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ของประเทศไทยมากที่สุด

5. วิธีคิดตามแนวพุทธธรรม อันที่จริงวิธีคิดนี้ก็อยู่บนฐานพระพุทธศาสนา แต่นำมาตีความใหม่โดยพระสงฆ์นักปราชญ์ผู้โดดเด่นร่วมสมัย 2 รูป คือ พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ) เจ้าสำนักสวนโมกขพลาราม อ. ไชยยา จ.สุราษฎร์ธานี และ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เจ้าสำนักญาณเวศกวัน อ.พุทธมณฑล จ. นครปฐม ผู้ที่นำเสนอวิธีคิดแบบพุทธศาสนาอย่างชัดเจนเป็นระบบ คือ พระพรหมคุณาภรณ์ ในวรรณกรรมอมตะ "พุทธธรรม" ชี้รายละเอียดถึงกระบวนการคิดในทางพุทธศาสนาว่า เริ่มต้นจากสัมมาทิฏฐิ คิดเป็น แล้วเข้าสู่กระบวนการศึกษาตามหลักไตรสิกขา เพื่อฝึกฝนพัฒนาความคิดให้ถูกต้อง กระบวนการคิดที่ทำให้เกิดสัมมาทิฏฐิ ประกอบด้วย 2 ส่วนส่วนแรก ปรโตโฆสะ แปลว่า เสียงจากผู้อื่น หรือ การกระตุ้นชักจูงจากภายนอก ได้แก่ การสั่งสอน แนะนำ ถ่ายทอด โฆษณา คำบอกเล่า ข่าวสาร คำชี้แจงอธิบายจากผู้อื่น ตลอดจนการเรียนรู้เลียนแบบจากแหล่งต่าง ๆ ภายนอก เป็นปัจจัยภายนอก เรียกว่า วิธีการแห่งศรัทธา ส่วนที่ 2 โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจโดยแยบคาย หรือคิดถูกวิธี หรือ แปลง่าย ๆ ว่า ความรู้จักคิดหรือคิดเป็น หมายถึงการคิดอย่างมีระเบียบ หรือคิดตามแนวทางแห่งปัญญา เป็นปัจจัยภายใน เรียกว่า วิธีการแห่งปัญญา

6. วิธีคิดแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน วิธีคิดแบบสุดท้าย ได้รับความสนใจในช่วง พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา มีกลุ่มนักปราชญ์ไทยรุ่นใหม่ อาทิ น.พ. ประเวศ วะสี ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง ดร.เสรี พงศ์พิศ เป็นต้น หันมาหาทางแก้ปัญหาสังคมไทยด้วยการหวนกลับไปพิจารณาภูมิปัญญาดั้งเดิมด้วยความเชื่อว่า วิธีคิดของคนไทย มีสิ่งที่เรียกว่า ภูมิปัญญา หรือวัฒนธรรมชุมชน เป็นรากฐานที่สำคัญ เพราะสิ่งนี้คือ พลังและ ศักยภาพที่มีอยู่ในชุมชนและพร้อมที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม

สรุปความว่าจากแนวคิดทั้ง 6 แบบ ก็พอเป็นหลักฐานให้เห็นว่า คนไทยคิดเป็นระบบ บางสมัยอาศัยความเชื่อดั้งเดิม จากฐานแห่งศรัทธาในศาสนา บางสมัยอาศัยวิทยาการสมัยใหม่ เหตุผลทางวิทยาศาสตร์ ผสมผสานกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตีความเชิงสร้างสรรค์ และเสริมด้วยภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างระบบคิดที่เป็นเอกลักษณ์ ระบบคิดไทยขึ้นมา มีนักคิดที่เรียกว่า นักปราชญ์ไทยต่างยุคต่างสมัย เช่น สมัยสุโขทัย พระยาลิไท ต้นกำเนิดแนวคิดไตรภูมิ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ พระสงฆ์ เช่น สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส และสามัญชน เช่น สุนทรภู่ นับแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองมา ก็มี หลวงวิจิตรวาทการ ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลเดช (แนวพระราชดำริ ทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจพอเพียง) ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ส. ศิวรักษ์ พุทธทาสภิกขุ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) และกลุ่มภูมิปัญญาไทย นายแพทย์ประเวศ วะสี นายโสภณ สุภาพงษ์ และปราชญ์ชาวบ้านหลายคน เป็นต้น

ความคิดคนไทยที่มีอิทธิพลต่อปรัชญาในสังคมไทย

ในหัวข้อที่แล้วเราได้อภิปรายกันเกี่ยวกับวิธีคิดของคนไทยโดยทั่ว ๆ ไป และในหัวข้อนี้เราก็จะดูว่าทิศทางของปรัชญาในปริบทของสังคมไทยเป็นอย่างไร ผลสรุปที่ได้จากหัวข้อที่แล้วก็ย่อมนำมาใช้ได้ในหัวข้อนี้ และหัวข้อนี้ก็จะเป็นการเพิ่มเติมประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นเรื่องเฉพาะของสังคมไทย ปัญหาที่จะพูดถึงเป็นพิเศษก็คือ ทิศทางของปรัชญาในสังคมไทยเป็นอย่างไร และควรจะเป็นอย่างไรต่อไป นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่เกี่ยวเนื่องคือปรัชญาไทยคืออะไร มีหรือไม่ และเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนามากน้อยเพียงใด ทิศทางการศึกษาวิจัยทางปรัชญาในสังคมไทยควรเป็นไปอย่างไร และท้ายที่สุดคือนักปรัชญาไทยควรมีบทบาทอย่างไรต่อความคิดคนไทยในสังคม

กระบวนการปรัชญาในประเทศไทยจึงควรจะอยู่ในรูปของการที่สังคมโดยส่วนรวม เริ่มหันมามองตัวเองและสำรวจตัวเองว่ากำลังเดินทางไปทางไหน และทางที่เดินอยู่นี้ดีที่สุดและจะนำมาซึ่งชีวิตตามแบบที่สังคมยึดถือว่า

มีค่าสูงสุดหรือไม่ ผมเชื่อว่าเรื่องนี้เป็นหัวใจของปรัชญาในประเทศไทย และเป็นทิศทางที่ปรัชญาในประเทศของเราควรจะเดินไป นักปรัชญาไม่ควรเก็บตัวเองอยู่แต่ในสถาบันการศึกษา แต่ควรจะต้องออกมาในฐานะพลเมืองของประเทศ ที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่าง ๆ ของสาธารณะ และเป็นปากเป็นเสียงให้แก่ประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งอาจจะยังมีความสามารถในการแสดงเหตุผลหรือความคิดเห็นได้ไม่ละเอียดลึกซึ้งเท่านักปรัชญา ประโยชน์ของปรัชญาดังที่ได้เสนอมาก็ย่อมเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทยด้วย โดยเฉพาะการทำมโนทัศน์ให้กระจ่างแจ้ง ซึ่งยังขาดอยู่เป็นอันมากในสังคมปัจจุบัน รวมทั้งประโยชน์ในด้านอื่น ๆ

อย่างไรก็ตาม มีปัญหาอยู่ว่ากระบวนการปรัชญาตามที่เสนอนี้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างไรหรือไม่กับปรัชญาไทย กล่าวคือกระบวนการนี้ถือได้หรือไม่ว่าเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาที่จำแนกตามเชื้อชาติหรือวัฒนธรรมของรัฐหรือชนชาติหนึ่ง เช่น ปรัชญากรีก อินเดีย หรือจีนหรือไม่ ปัญหานี้เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ว่าปรัชญาไทยนี้มีหรือไม่ และถ้ามีจะเป็นอย่างไร คำตอบที่เสนอก็คือว่า ปรัชญาไทยในฐานะที่เป็นแนวความคิด การมองโลกของคนไทยที่มีมาแต่ดั้งเดิมนั้นมีอยู่แน่นอน อย่างน้อยก็ในรูปของการมองธรรมชาติว่าเต็มไปด้วยพลังต่าง ๆ ที่เรียกกว่า “**ผี**” ซึ่งคนไทยโบราณเชื่อว่ามีผีประจำอยู่แทบทุกส่วนของธรรมชาติ แต่อย่างไรก็ตามประเด็นที่ผมต้องการจะย้ำเป็นพิเศษก็คือว่าปรัชญาไทยนั้นถ้าจะมีก็ไม่ใช่เพียงแต่การบรรยายแนวความคิดหรือความเชื่อของคนไทยในอดีตเท่านั้น ปรัชญาไทยไม่ใช่เพียงแค่การเสนอว่าคนไทยในอดีตมีโลกทัศน์อย่างไร เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นการศึกษาปรัชญาไทยก็จะไม่ต่างอะไรจากการศึกษาของนักมานุษยวิทยา ที่มุ่งบรรยายลักษณะความคิดความเชื่อของคนเชื้อชาติต่าง ๆ เป็นหลัก ถ้าปรัชญาไทยจะคงความเป็นอิสระจากวิชาการแขนงอื่น ก็จะต้องรวมเอากิจกรรมทางปรัชญาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเข้าไว้ด้วย และกิจกรรมนี้ก็มิใช่อะไรอื่นนอกจากกิจกรรมในการแสวงหาพื้นฐานความคิด หรือการโต้เถียงกันระหว่างสมาชิกของวัฒนธรรมไทยเกี่ยวกับปัญหาพื้นฐาน ที่เป็นการมองทิศทางของส่วนรวมอย่างกว้าง ๆ นั่นเอง เนื้อหาของกระบวนการนี้อาจรวมเอา หรืออ้างอิงความคิดโบราณของคนไทยได้ทุกเมื่อ และก็ควรจะเป็นเช่นนั้นเพราะแนวความคิดนี้ถือเป็นกรอบอ้างอิงในการพิจารณาปัญหาปรัชญาต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งเมื่อมีการโต้เถียงเกิดขึ้น ก็ย่อมเป็นธรรมดาที่การโต้เถียงนี้ไม่จำกัดตัวอยู่แต่เพียงการโต้เถียงกับผู้ที่เราพูดด้วยได้ แต่อาจโต้เถียงกับความคิดพื้นฐานต่าง ๆ ของวัฒนธรรมของตนได้ เช่นการสงสัยว่าบางแง่มุมของระบบความคิดไทยสามารถดำรงอยู่ได้ในโลกปัจจุบันที่ความเชื่อต่าง ๆเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วหรือไม่ หรือว่าความเชื่อต่าง ๆ ในระบบความเชื่อนี้ต้องถือว่าเป็นเพียงวัตถุที่ใช้ประกอบการแสดงอันได้แก่พิพิธภัณฑ์ของความคิดโบราณหรือไม่ ซึ่งถ้าเป็นก็ย่อมแสดงว่าความเชื่อในระบบนี้เป็นเพียงวัตถุที่น่าสนใจ แต่ไม่มีค่าควรแก่การเชื่อ อย่างไรก็ตามการโต้เถียงเหล่านี้ก็มิใช่ว่าจะเป็นการละทิ้งกรอบความเชื่อดั้งเดิมไปหมดเสียทีเดียว แต่การที่โต้กันได้ก็แสดงว่าภาษาของระบบความเชื่อเดิมกับภาษาที่ใช้วิพากษ์วิจารณ์มีอะไรบางอย่างร่วมกัน ประเด็นนี้เองที่เป็นแนวทางต่อเนื่องจากความคิดดั้งเดิมมาจนถึงความคิดปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้การมองว่าปรัชญาไทยเป็นเพียงแนวคิดดั้งเดิมของคนไทยเท่านั้นจึงไม่ถูกต้อง และยิ่งไปกว่านั้นการมองว่าปรัชญาไทยไม่ต่างจากกระบวนการโต้เถียงระหว่างผู้สนใจเท่านั้นก็ไม่ถูกเช่นกัน เนื่องจากกระบวนการโต้เถียงนี้ถึงแม้จะเป็นลักษณะของปรัชญาในสมัยใหม่ แต่เนื่องจากเกิดขึ้นในปริบทของสังคมไทยก็ย่อมหลีกเลี่ยงการอ้างอิงแนวคิดดั้งเดิมที่เป็นลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมไปไม่พ้น

ดังนั้นปรัชญาไทยที่มีผลต่อประเพณีไทย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมา เป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อสังคม เช่น การแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรม ศาสนา ศิลปกรรม กฎหมาย คุณธรรม ความเชื่อ อันเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมของสังคมเชื้อชาติต่าง ๆ กลายเป็นประเพณีประจำชาติและถ่ายทอดกันมาโดยลำดับเรียกได้ว่าเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของสังคม โดยเฉพาะศาสนาซึ่งมีอิทธิพลต่อประเพณีไทยมากที่สุด ประเพณีไทยมีที่มาจากหลายแหล่งกำเนิด เช่น สิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และสังคมเกษตรกรรม พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ค่านิยม และการเผยแพร่และการยอมรับวัฒนธรรมจากต่างชาติอิทธิพลของทั้ง 4 ด้านซ่อนอยู่เบื้องหลังของคำว่า ปรัชญาไทย ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของไทย สาระสำคัญของปรัชญาและอุดมการณ์มุ่งไปที่การพัฒนาตนเองไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินชีวิต ปรัชญาว่าด้วยการพัฒนาตนส่วนใหญ่มีพื้นฐานแนวคิดมาจากหลักของศาสนาต่าง ๆ ที่บุคคลนั้นยึดถือ โดยเฉพาะพุทธศาสนามีหลักในการพัฒนาตนเองเป็น 3 ช่วง เรียกว่า อัตถะ 3 ได้แก่ (1) ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ปัจจุบัน ประกอบด้วยหลักธรรม 4 ประการ คือ อุฏฐานสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตตตาสัมปทา

และสมชีวิตาสัมปทา (2) สัมปรายิกัตถะ ประโยชน์เบื้องหน้าประกอบด้วยหลักธรรม 4 ประการ ได้แก่ สัทธาสัมปทา สีลสัมปทา จาคสัมปทา และ ปัญญาสัมปทาและ (3) ปรมัตถะ ประโยชน์สูงสุด นอกจากนั้นยังหลักไตรสิกขาที่ประกอบด้วย ศีล สมาธิและปัญญา ยังสามารถใช้เป็นหลักในการพัฒนาตนเองได้อย่างสมบูรณ์แบบอีกด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2554 : 12-15) ปรัชญาไทยจึงเป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดดั้งเดิมกับการแสวงหาทางเลือกใหม่และการวิพากษ์วิจารณ์อย่างเอาจริงเอาจังและไม่ยอมให้มีการยอมรับความข้อใดไว้ก่อนโดยไม่ยกมาสงสัย ซึ่งเห็นมาแล้วว่าเป็นลักษณะของปรัชญา การโต้แย้งเพื่อสำรวจทิศทางที่กำลังดำเนินไปหรือที่ควรจะดำเนินไปไม่ขัดแย้งกับลักษณะที่ทำให้เป็นปรัชญาไทย ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่าวัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่อยู่คงที่ตายตัว และเมื่อการวิพากษ์วิจารณ์โต้แย้งของคนไทยเป็นสิ่งจำเป็น เราก็อาจเรียกสถานการณ์เช่นนี้ได้ว่าการละทิ้งวัฒนธรรมเก่าที่ไม่นิยมการโต้แย้ง แล้วสร้างวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา หรือเราอาจพูดอีกอย่างได้ว่าวัฒนธรรมที่เคยเป็นลักษณะอย่างหนึ่งของไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจนมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง ผมเชื่อว่าอันที่จริงไม่ว่าจะพูดอย่างไรก็ถูกต้องในระดับหนึ่ง เพราะดูเหมือนว่าการพูดทั้งคู่นี้บ่งถึงความเป็นจริงส่วนเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตามการพูดแบบหลังดูจะมีภาษีดีกว่าตรงที่ไม่ได้แสดงให้เห็นชัดว่าเรากำลังตัดขาดจากรากเหง้าที่เคยมีมาแต่เดิม เป็นแต่เพียงว่าเรากำลังเปลี่ยนแปลงตัวเราเอง ประเด็นที่สำคัญมากกว่าการเรียกเป็นต่าง ๆ นี้ก็คือ ปรัชญาไทยอาจไม่จำเป็นต้องพูดถึงตัวแนวความคิดที่มีมาแต่เดิมก็ได้ การที่คนไทยถกเถียงกันในปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของโลก เช่นปัญหาประชาธิปไตย หรือปัญหามโนทัศน์ที่ซับซ้อนที่เกิดจากเทคโนโลยีการแพทย์สมัยใหม่นั้น แสดงว่าปรัชญาไทยไม่ใช่เพียงแค่การบรรยายลักษณะความคิดตามที่เคยมีมาในอดีต แต่เป็นกระบวนการที่มีชีวิตและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงหรือความก้าวหน้าภายนอกได้

แนวคิด ความเชื่อ หลักจริยศาสตร์และประเพณีในปรัชญาไทยตามหลักพระพุทธศาสนาความเชื่อคือความไว้วางใจและนับถือเป็นการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ทั้งที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคม อาจมีหลักฐานที่จะพิสูจน์ได้หรือไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงก็ได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงเหตุผล ความเชื่อจะมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น อาจจะมีความแตกต่างกัน ความเชื่อของมนุษย์ได้มีวิวัฒนาการมาจากความเชื่อในธรรมชาติ ความเชื่อในคติถือผีสางเทวดา ความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษ และความเชื่อในเทพเจ้าหลายองค์ ส่วนความเชื่อที่พบอยู่ในสังคมไทยนับแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบันนี้ ได้แก่ เรื่อง ไสยศาสตร์และโหราศาสตร์ นอกจากนั้นยังมีความเชื่อตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งวางหลักความเชื่อไว้ 4 ประการ คือเชื่อกฎของกรรม เชื่อผลของกรรม เชื่อในความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน และเชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545: 16) ความเชื่อทั้ง 4 ประการนี้มีความเป็นเหตุเป็นผลที่สามารถพิสูจน์ได้ ดังนั้น ศาสนาพุทธจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นศาสนาแห่งปัญญา เน้นความเป็นเหตุผลและการทดสอบด้วยตนเองในส่วนประเด็นทางจริยศาสตร์ซึ่งเป็นแขนงหนึ่งของวิชาปรัชญา ที่ว่าด้วยเรื่องความประพฤติศึกษาหาคุณค่าความประพฤติ เกณฑ์แห่งความประพฤติ หลักแห่งความดี ความถูกต้อง ความยุติธรรมคุณค่าของจริยธรรม หลักในการแสวงหาความดี เพื่อให้มนุษย์ทำหน้าที่ของของตนเองให้ดี ให้สมบูรณ์ ให้เข้าถึงอุดมการณ์อันสูงสุดของชีวิตมนุษย์ สำหรับพุทธจริยศาสตร์ หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยหลักการประพฤติความดีในทางพุทธศาสนาที่ประมวลไว้ ด้วยเรื่องคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่จำเป็นต้องตั้งอยู่บนมูลฐาน กฎเกณฑ์ที่สอดคล้องและสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับสังคมและแนวทางการปฏิบัติที่ดีงามรวมถึงอุดมคติสูงสุดของมนุษย์ มนุษยชาติที่เกิดมาย่อมมีหน้าที่และสิทธิโดยธรรมชาติด้วยกันทุกคน โดยสรุปแล้วมี 3 ประเภท หน้าที่ต่อตนเอง หน้าที่ต่อผู้อื่นหรือต่อสังคม และหน้าที่ต่อศาสนา ดังปรากฏในหลักคำสอนเรื่องทิศ 6 (บุญมี แท่นแก้ว, 2550: 5)

กล่าวโดยสรุปก็คือ ปรัชญาไทยได้แก่กระบวนการแก้ปัญหาปรัชญาที่ทำโดยคนไทย และส่วนใหญ่เพื่อคนไทยกันเองเป็นหลัก ทั้งนี้ก็เป็นไปตามข้อเสนอเกี่ยวกับธรรมชาติของปรัชญาที่ได้เสนอไว้นั่นเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ปรัชญาไทยจึงไม่ใช่เพียงแค่การบรรยายความคิดความเชื่อของคนไทยโบราณ ดังที่นักมานุษยวิทยาหรือนักวิชาการในทำนองเดียวกันเข้าใจ แต่ความคิดความเชื่อดังกล่าวก็ใช่ว่าจะหมดความหมายไป เพราะการที่เนื้อหาของปรัชญาไทยจะมีลักษณะเฉพาะที่อาจเป็นมุมมองที่แปลกใหม่จริง ๆ นั้น อาจเนื่องมาจากแนวความคิดความเชื่อแบบดั้งเดิมนี้ด้วยก็ได้ ดังนั้นการศึกษาความคิดความเชื่อของคนไทย จึงมีอิทธิพลมาจากคำสอนในทางพระพุทธศาสนา และมี

ลักษณะสอดคล้องต้องกันกับแนวคิดปรัชญาแบบไทย ๆ มากที่สุดซึ่ง บรรพบุรุษได้ยึดแนวพุทธปรัชญาเป็นเป็นสาระสำคัญและเป็นแนวพัฒนาปรัชญาไทย ให้เชื่อมโยงกับความเป็นอยู่ของสังคมไทย ซึ่งเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ซึ่งสั่งสมมาเป็นเวลานานนับพันปี สะท้อนให้เห็นวิถีความเป็นไทย อันเป็นมรดกของบรรพบุรุษจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของไทย ที่มีคุณค่าควรยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติสืบทอดกัน มาช้านานและเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นชาติไทย เป็นเอกลักษณ์ของชาติสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับประเทศ ส่งเสริมความรักความสามัคคีความเป็นหนึ่งเดียวกัน เป็นความภาคภูมิใจ เป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย (ส.พลายน้อย, 2535: 23) และเป็นการสนองตอบความต้องการในด้านต่าง ๆ วัฒนธรรมจึงครอบงำหมดทุกอย่างที่เกี่ยวกับความเจริญ ความดีงาม และจะต้องมีการบำรุงส่งเสริมในเรื่องทางจิตใจควบคู่กันไปด้วย

บทสรุป

บทความนี้ได้นำเสนอสิ่งที่เรียกว่า “กระบวนทัศน์ในความคิดของคนไทย” โดยเกิดจาก “ความเชื่อ” กับ “ความรู้” เราจะสามารถแบ่งได้สองกลุ่มหลักคือ กลุ่มของความ เชื่อเป็นการปะทะสังสรรค์กันระหว่างความเชื่อเรื่องผี พราหมณ์ และพุทธศาสนา ซึ่งความ เชื่อดังกล่าวได้ฝังรากลึกมาแล้วเป็นเวลาอย่างยาวนานในสังคมไทย ทำให้คนไทยซึ่งนับถือ พุทธศาสนาเห็นว่า ศาสนาพุทธไม่ใช่ศาสนาที่อยู่อย่างโดดเดี่ยวโดยมิได้เกิดจากการ ผสมผสานทางวัฒนธรรมแต่อย่างใด เพราะในขณะเดียวกัน ศาสนาพุทธก็รับรู้ว่าศาสนาของ ตนเองผูกติดอยู่กับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่หลากหลายก่อนที่ศาสนาพุทธจะมาลงหลักปักฐานที่ ประเทศไทยปัจจุบันนี้ ประเพณีในปรัชญาไทยตามหลักพระพุทธศาสนาพบว่าความเชื่อของมนุษย์ได้มีวิวัฒนาการมาจากความเชื่อในธรรมชาติ ความเชื่อในคติถือผีสางเทวดา ความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษ และความเชื่อในเทพเจ้าหลายองค์ ส่วนความเชื่อที่พบอยู่ในสังคมไทยนับแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบันนี้ ได้แก่ เรื่อง ไสยศาสตร์และโหราศาสตร์ นอกจากนั้นยังมีความเชื่อตามหลักพุทธศาสนา คือเชื่อกฎของกรรม เชื่อผลของกรรม เชื่อในความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน และเชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ทั้งนี้ สิ่งเหล่านี้ทั้งหมดเกิดขึ้นจากการหล่อหลอมกล่อมเกลา ที่มาจากคำสอน ประสบการณ์ ความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรมที่คนคนนั้นได้รับมา สั่งสมมาในแต่ละขั้นตอนของชีวิต “สมอง” จะนำไปคิด “บูรณาการ” เพื่อเกิดดุลยภาพที่ถูกต้องครบถ้วนนั้น คือ “คิดเป็น” ก็จะบรรลุตามเป้าหมายชีวิต

เอกสารอ้างอิง

กีรติ บุญเจือ. (2538). **พื้นฐานจริยศาสตร์วิชาชีพ.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ.

กีรติ บุญเจือ. (2548). บทบาทของกระบวนทัศน์ในการสอนปรัชญา. **วารสารราชบัณฑิตยสถาน**, 30 (1), 258.

ณภัทรดิศ สุริยกมลจินดา. (2548). บทบาทของกระบวนทัศน์ในการสอนปรัชญา. **วารสารราชบัณฑิตยสถาน**, 30 (1), 258.

บุญมี แท่นแก้ว. (2550). **จริยศาสตร์ (ETHICS)**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2554). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

ศิรประภา ชวะนะญาณ. (2552). การให้เหตุผลสนับสนุนความรู้ก่อนประสบการณ์. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต** สาขาวิชาปรัชญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ส. พลายน้อย (นามแฝง). (2553). **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย.** กรุงเทพฯ:สถาพรบุคส์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2552). **รายงานการศึกษาเบื้องต้น เศรษฐกิจสร้างสรรค์ The Creative Economy**. กรุงเทพฯ: บริษัท บี.ซี. เพรส (บุญชิน) จำกัด.

สุวิญ รักสัตย์. (2548). สาส์นจากบก. **วารสารบัณฑิตศาส์น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย**, 5 (9), 6.

Horgan, J. (1991). PROFILE. Scientific American, 264(5), 40-49.

Kuhn, T. S. (1970). The Structure of Scientific Revolutions, (2nd enl. ed.). Chicago: University of Chicago Press.

การบริหารจัดการชีวิตในพระพุทธศาสนา
Life Management according to Buddhism

พระนิพร สุทินฺโน (แก้วสมบัติ)[1]
Phra Niphone Sutinno (Keosombath)
รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์[2]
Assoc Prof. Dr. Suwin Raksat

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อนำเสนอการบริหารจัดการชีวิตในพระพุทธศาสนา ในสังคมปัจจุบันการจัดการชีวิตก็คือการบริหารจัดการกิจกรรมของตนอย่างมีแบบแผนในการดำเนินชีวิตให้ดีมีประสิทธิภาพ การดูแลชีวิตให้ดีมีหลักการในนำหลักการจัดการไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยนำเอาหลักการบริหารไปใช้ในการดำเนินชีวิตคือการวางแผน การดำเนินชีวิตโดยเริ่มจากการตั้งเป้าหมายในชีวิตว่าเราจะดำเนินทางไปในทางใด เมื่อเราทราบถึงเป้าหมายในการบริหารจัดการชีวิตแล้วเราจะเดินทางในเป้าหมายชีวิตนั้นไดง้ายขึ้น ทำให้สามารถบรรลุเป้าหมายในชีวิตได้ พระพุทธศาสนามีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ชีวิตมนุษย์ โดยพระพุทธเจ้าได้ทรงสอนเรื่องราวต่าง ๆ ที่ทำให้รู้จักวิธีการจัดการชีวิต ความดีงาม ความสุขของชีวิต การนำหลักธรรมคำสอนมาใช้พัฒนาตนเอง ตลอดจนใช้เป็นแนวทางดำเนินชีวิตให้อยู่บนสังคมอย่างมีความสงบสุขและแบบแผนตามแนวพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: การบริหาร, ชีวิต, พระพุทธศาสนา

Abstract

This article contains the objectives: 1) to study Buddhist life 2) to present the management of life in Buddhism. In today's society, life management is the systematic management of one's activities in order to live well and effectively. Taking good care of life has principles to apply management principles in everyday life. By applying the principle of management to life is planning. Living a life begins with setting a goal in life about how we will proceed. Once we know our life management goals, we will travel towards a life goal. This makes it possible to achieve life goals. Buddhism is centered on human life. The Buddha taught him stories about how to manage life. The goodness, the joy of life. Applying the principles and teachings to develop oneself, as well as using it as a way to live in a peaceful society and stereotypes according to Buddhism.

Keywords: administration, life, Buddhism.

บทนำ

มนุษย์เป็นสิ่งที่มีชีวิตที่มีความเป็นลักษณะของการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการดำรงอยู่ได้ระหว่างวันและมีความรู้ศึกรับรู้ทางอารัมณ์ มีความต้องการด้วยการอาศัยปัจจัยอื่นมา เพื่อการอยู่ลอดของชีวิต เพราะชีวิตมนุษย์เกิดมาในโลกนี้ต้องประกอบไปด้วยเหตุปัจจัยหลายอย่าง เช่น การกิน ดื่ม การขับถ่าย ยืน เดิน นั่ง และนอน ชีวิตคือความเป็นอยู่ ทั้งคนและสัตว์เมื่อเกิดมาในโลกนี้ประกอบด้วยสิ่งเหล่านี้ ชีวิตมีความเป็นอยู่ที่ต้องมีความ

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาพุทธศาสน์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[2] อาจารย์ประจำหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: puzinnian@hotmail.com.

เป็นไปต่างๆ มีการเคลื่อนไหวตามลักษณะของชีวิต เช่น อิริยาบถ 4 คือ ยืน เดิน นั่ง และนอน หรือ อาการอื่นๆ เช่น กิน ดื่ม ทำ พูด ดิด เป็นต้น เมื่อชีวิตคือดวามเป็นอยู่ ดังนั้นในหัศนะของพระพุทธศาสนา ชีวิตจึงหมายถึง สิ่งทั้ง 5 ที่ประกอบกันขึ้น กล่าวคือ รูป หมายถึงสิ่งที่มองเห็นได้ด้วยตา เช่น มือ เท้า หน้า เป็นต้น เวทนา หมายถึงความรู้สุข ทุกข์ หรือเฉย ๆ สัญญา หมายถึงความทรงจำ เช่น จำรูป จำเสียง กลิ่น รส สัมผัส สังขาร หมายถึงสิ่งที่ทำให้เกิดความดี ความชั่ว วิญญาณ หมายถึงความรู้สึกที่เกิดจากตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ซึ่งส่วนทั้งนี้รวมตัวกันขึ้นเรียกว่า ชีวิต

ส่วนชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน ผู้คนส่วนใหญ่มักพึ่งพาสิ่งอำนวยความสะดวกและเทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นที่ยึดเหนี่ยว ขาดศีลธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต เมื่อพบอุปสรรคหลายคนจึงเลือกจบชีวิตด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามที่เป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์และเว็บไซต์ต่าง ๆ อีกทั้งความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี ยังส่งผลให้คนที่เผชิญปัญหาในการดำเนินชีวิตเลือกใช้เทคโนโลยีการถ่ายทอดสดผ่านสื่อสังคมหรือโซเชียลมีเดีย ให้ผู้อื่นได้รับรู้เหมือนเป็นการประชดชีวิตและเรียกร้องความสนใจจากคนที่รัก คุณค่าและความหมายของชีวิตมักเปลี่ยนไปตามพัฒนาการทางสังคม ศาสนาและปรัชญา เทคโนโลยีและพัฒนาการทางสติปัญญา แนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าและความหมายของชีวิตจึงมีความหลากหลาย พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหนึ่งที่มีหลักธรรมคำสอนจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่าง ๆ ที่สอนเกี่ยวกับชีวิตตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งคำสอนทั้งปวงของพระพุทธศาสนามีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ชีวิตมนุษย์ เป็นคำสอนที่แสดงความจริงและธรรมชาติของชีวิต (มหิธร โคกเกษม, 2549 : 2) โดยพระพุทธเจ้าได้ทรงสอนเรื่องราวต่าง ๆ ในลักษณะหรือธรรมชาติของชีวิต เป้าหมายของชีวิต ความดี ความสุขของชีวิต ทำให้เราสามารถนำหลักธรรมคำสอนของพระองค์มาใช้พัฒนาตนเอง ตลอดจนใช้เป็นแนวทางดำเนินชีวิตให้อยู่บนสังคมอย่างมีความสงบสุขจากการเรียนรู้ชีวิตตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

ดังที่ได้กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ในพระพุทธศาสนามนั้นพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ชีวิต คือการได้อัตภาพเป็นมนุษย์เป็นของยาก (กิจโฉ มนุสสปฏิลาโภ) ที่เราทั้งหลายได้อัตภาพมาเป็นมนุษย์ซึ่งได้ไดยยากมาแล้ว ควรจะต้อรักษามนุษยภาพไว้ให้ดี ไม่ให้ตกต่ำลงไป พระพุทธเจ้าตรัสไว้อีกว่า "ชีวิตคือความเป็นอเป็นของยาก (กิจฉํา มจฺจาน ชีวิตํ" มีความทุกข์มากมายดักอยู่ข้างหน้า เช่น ความทุกข์ในการทำมาหากิน ความทุกข์เพราะโรคร้ายไข้เจ็บ ความทุกข์ซึ่งเกิดจากภัยที่มนุษย์ทำกันเอง มีการประทุษร้ายกันเบียดเบียนกัน ซึ่งมีดกดื่นในสังคมปัจจุบัน เพราะขาดแคลนธรรมไม้เห็นความสำคัญของธรรม ที่จะนำไปปรับใช้ในการจัดการบริหารชีวิตให้มีระบบแบบแผนที่ดีได้

ดังนั้น จึงได้ศึกษาเพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา เพื่อนำเสนอการบริหารจัดการชีวิตในพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาเป็นสิ่งกำหนดชี้วัดวิเคราะห์แยกแยะของสาเหตุสิ่งที่ปรากฏขึ้น เพื่อนำไปสู่การกระบวนการในการจัดการชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ ที่พระพุทธศาสนามุ่งเน้นการสอนให้มนุษย์เรียนรู้เข้าใจธรรมชาติ ที่เกิดขึ้นในตัวเองและรอบตัว และสังคม ด้วยการดำเนินชีวิตพิจารณาด้วยหลักของเหตุผล เพื่อนำไปสู้การบริหารจัดการวิถีชีวิตที่ดีและมีแบบแผนในหลักคำสอนพระพุทธศาสนา

การบริหารจัดการชีวิต

การบริหารจัดการชีวิตพระพุทธศาสนามีวีธีแบบแผนในการบริหารจัดการชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาจะเห็นได้ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น พระองค์มีวิสัยทัศนะอันยาวไกลในการบริหารจัดการชีวิต หรือการบริหารจัดการชีวิตคณะสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาลตลอดมาถึงปัจจุบันได้มีการเริ่มวางแผนการบริหารจัดการชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ ว่าจะบริหารเวลาในการศึกษาธรรม จนถึงการนำไปปฏิบัติตามความเหมาะสมกับอัธยาสัยของตนเองในยุกต์ปัจจุบัน การใช้ชีวิตอย่างไรให้เป็นไปอย่างราบรื่นไร้ปัญหาอุปสรรคทั้ระยะสั้น และระยะยาว เนื่องจากการบริหารเวลาเป็นการทำเวลาที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าอย่างสูงสุดเหมือนดังชีวิ ซึ่งทำให้สอดคล้องกับหลักทางพระพุทธศาสนาที่มีคำสอนสำหรับเป็นแนวทางการบริหารจัดการชีวิตตนเองให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและในทางพระพุทธศาสนายังมีหลักธรรมอื่นๆ อีกหลายประการ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตให้ประสบผลสำเร็จได้ เช่น หลักความไม่ประมาท ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่ให้สามารถนำมาปฏิบัติเพื่อให้บรรลุประโยชน์ ไม่ทำตนเองให้ละเลยทอดธุระต่อหน้าที่มีความรับผิดชอบ มีความขวนขวายอย่างสม่ำเสมอในการปฏิบัติงาน รู้จัก

ตระเตรียมตนให้พร้อมเสมอรีบทำสิ่งที่ตนควรจะทำให้สำเร็จไม่ค้างงานไว้และมีการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น หมั่นเอาใจตรวจสอบ คือการปรับตนเองจัดการชีวิตให้เหมาะสมกับเวลาการทำงาน ซึ่งจะทำให้ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการชีวิตของตนได้ตามจุดมุ่งหมายได้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะของคำสอนพุทธศาสนาที่มีต่อการดำเนินชีวิตว่า พระพุทธศาสนาสอนแนวทางความประพฤติตามหลักสัจธรรมที่เป็นอกาลิโกว่าด้วย ประโยชน์สุขที่พึงได้อันเกิดจากการอยู่ร่วมสัมพันธ์กันโดยใช้ปัญญาด้วยเมตตากรุณา และพร้อมกัน นั้นก็มุ่งให้บรรลุถึงอิสรภาพทางจิตปัญญาที่เป็นจุดหมายสูงสุดถึงขั้นที่ทำให้อยู่ในโลกได้โดย ไม่ติดโลก ฉะนั้น หลักของพระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทในการบริหารจัดการเรื่องต่าง ๆ ในองค์กร พุทธศาสนากับคนไทยจึงมีความผูกพันกันมานานไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติไทยและเจริญมั่นคงในประเทศไทย หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นที่มาของขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต วัฒนธรรม ทัศนคติในด้านความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ของคนไทยจะมีหลักพระพุทธศาสนามาเกี่ยวข้อง การที่ผู้บริหารนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องกำกับในการบริหารงานทุกด้านย่อมเป็นการประสานความเชื่อแนวคิดในเชิงจริยธรรมของสังคมเข้ากับการปฏิบัติหน้าที่ตามทฤษฎีการบริหาร ซึ่งทำให้การดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวกับองค์กรนั้นอยู่บนพื้นฐานที่สอดคล้องกับความเชื่อถือการยอมรับของสังคม ตลอดจนสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ปฏิบัติ หน้าที่ในองค์กรที่สามารถทำงานภายใต้กรอบหลักธรรมอันจะสร้างศรัทธาทำให้องค์กรสามารถ พัฒนาไปในทิศทางที่ต้องการได้อย่างดี ดังนั้น การที่บุคคลจะประสบความสำเร็จในชีวิตได้จึงจำเป็นต้องวางรากฐานชีวิตให้มั่นคง เสียก่อนเพื่อเป็นทุนในการดำเนินชีวิต และเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นๆ ในสังคม รอบตัว และกิจการงานในอนาคต หากบุคคลใดมีการวางแผนชีวิต วางรากฐานชีวิตได้ดีก็จะเป็นปัจจัยเอื้อให้บุคคลนั้นประสบความสำเร็จในชีวิตการงานได้ง่ายขึ้นในการจะเสนอหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชีวิตเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการชีวิตที่ดีได้

พุทธวิธีการบริหารจัดการชีวิต

วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งดำรงสืบมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 2500 ปี เป็นข้อมูลให้เราได้ศึกษาเรื่องพุทธวิธีบริหารชีวิต นอกจากนี้ยังมีพุทธพจน์ที่เกี่ยวเนื่องกับการบริหารกระจายอยู่ในพระไตรปิฎก การศึกษาพุทธพจน์เหล่านั้นก็จะทำให้ทราบถึงพุทธวิธีการบริหาร เราจะพิจารณาพุทธวิธีบริหารชีวิตในประเด็นที่เกี่ยวกับการวางแผนการจัดบริหารชีวิตบุคคลด้วยการวางระบบแบบแผนชีวิต (พระธรรมโกศาจารย์ ศ.(ประยูร ธมฺมจิตฺโต) พุทธวิธีการบริหาร. (2549) ในการบริหารจัดการตามแนวพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราชาวพุทธนั้นพระองค์มีวิสัยทัศน์อันยาวไกลในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาลตลอดมาถึงปัจจุบันมีวิธีการเปรียบเทียบประยุกต์ใช้ในสมัยปัจจุบันดังนี้

1. การวางแผนชีวิต หมายถึง การกำหนดนโยบายและมาตรการอันเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ตามที่ตนกำหนดทิศทางชีวิตให้ไปตามแนวทางที่ถูกต้องดีงาม

2. การจัดองค์ความให้มีแบบแผน คือ การกำหนดตำแหน่งสายบังคับบัญชาในองค์ความรู้ให้ตรงกับงานที่ตนทำ ว่ามีตำแหน่งอะไรบ้าง แต่ละตำแหน่งมีอำนายหน้าที่เช่นไร ใครสั่งการใคร เป็นต้น

3. การแต่งตั้งกฎระเบียบชีวิต คือ การตั้งเวลา หรือการตั้งกฎในตำแหน่งงานของตนที่กำหนดไว้ ตามหลักแห่งการใช้เวลาให้เหมาะกับการดำเนินชีวิต

4. การอำนวยความสะดวกของชีวิต คือ กำกับสั่งการและมอบหมายให้แต่ละวันเวลาได้ปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้อย่างมีระบบ เพื่อให้ง่ายต่อการดำเนินชีวิต

5. การควบคุมทิศทางชีวิต คือ การติดตามดูว่าแต่ละวันในการจัดการชีวิต หรือการปฏิบัติงานไปถึงไหนไปในทิศทางไหนบ้าง มีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นที่ใด และสำคัญ คือ การป้องกันไม่ให้ย่อหย่อนต่อหน้าที่ ละทิ้งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ของตนเอง ที่จะทำให้มีผลต่อจัดการบริหารชีวิต

เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ไปทั่วทุกมุมโลกก็ด้วยวิสัยทัศน์ของพระองค์ พระพุทธศาสนาที่เจริญยั่งยืนมา 2565 ปี การศึกษาพระธรรมวินัย พุทธจริยาวัตรต่าง ๆ ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการชีวิต หรือในกิจการ

งาน องค์กรต่าง ๆ มาปฏิบัติบริหารจัดการชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา ก็จะบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้

องค์ประกอบของชีวิต

ในทัศนะเรื่องชีวิตในพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของชีวิตมนุษย์ ประกอบด้วยองค์ประกอบใด มีลักษณะอย่างไร มีขึ้นหรือปรากฏขึ้นอย่างไร องค์ประกอบที่กลายเป็นชีวิตมีอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยในการเป็นชีวิต ในการเกิดขึ้นของชีวิต พระพุทธเจ้าทรงอธิบายให้รายละเอียดตั้งแต่การก่อกำเนิดชีวิตในท้องแม่ พรรณนาให้เห็นพัฒนาการเป็นสัปดาห์

มหาตัณหาสังขยสูตร ว่าด้วยความสิ้นไปแห่งตัณหา สูตรใหญ่ กล่าวถึง "เหตุแห่งการเกิดในครรภ์" พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า การถือกำเนิดแห่งครรภ์ เพราะเหตุ 3 อย่าง คือ 1. มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน 2. มารดามีระดู และ 3. สัตว์ที่จะมาเกิดปรากฏ จึงมีการตั้งครรภ์ ถ้าขาดข้อใดข้อหนึ่ง ก็ไม่มีการตั้งครรภ์ มารดาต้องคอยรักษาครรภ์ตลอดเวลา 9 เดือน หรือ 10 เดือน แล้วคลอดและเลี้ยงเด็กที่เกิดนั้นด้วยโลหิตของตน น้ำนมมารดา.คือโลหิตในอริยวินัย การที่เด็กนั้นเจริญวัยจนเติบใหญ่ด้วยกามคุณ 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ

ในติตถสูตร พุทธพระพุทธเจ้าทรงสอนให้เห็นความสืบต่อเนื่องตามเหตุผลจากอดีตไปถึงอนาคตกำหนดชะตากรรมของตนเอง พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นความเกี่ยวโยงกับชีวิตทั้ง 4 อย่างว่าเป็นกระบวนการให้เกิดทุกข์ได้อย่างไร ได้กล่าวเกี่ยวกับการเกิดหรือการตั้งครรภ์ไว้ว่า เพราะอาศัยธาตุ 6 ประกอบเข้ากันความตั้งครรภ์จึงมี เมื่อมีการตั้งครรภ์ นามรูปจึงมี เพราะนามรูป จึงมีอายตนะ 6 เพราะอายตนะ 6 จึงมีผัสสะ เพราะผัสสะจึงมีเวทนา เพราะเวทนาจึงมีอริยสัจ 4 คือการเกิด ดับของทุกข์

อินทกสูตร ว่าด้วยสัตว์ตั้งอยู่ในครรภ์อย่างไร พระพุทธเจ้าได้ตรัสอธิบายถึงการเจริญเติบโตของทารกในครรภ์มารดาไว้ว่า ในสัปดาห์แรก แห่งการปฏิสนธินั้น เกิดเป็นกลละรูป คือเป็นหยาดน้ำใสเหมือนน้ำมันงา ในสัปดาห์ที่ 2 หลังจากกลละรูป เกิดเป็นอัพพุทะรูปขึ้น ซึ่งมีลักษณะเป็นฟองสีเหมือนน้ำล้างเนื้อ ในสัปดาห์ที่ 3 หลังจากอัพพุทรูป ก็ได้เกิดเป็นเปสิรูป ซึ่งมีลักษณะเหมือนชิ้นเนื้อที่เหลวๆ สีแดง ในสัปดาห์ที่ 4 หลังจากเปสิรูป ก็ได้เกิดเป็นฆนะรูปขึ้น ซึ่งมีลักษณะเป็นก้อน มีสัณฐานเหมือนไข่ไก่ ในสัปดาห์ที่ 5 หลังจากฆนรูป จึงได้เกิดปัญจสาขาขึ้น คือรูปนั้นงอกออกเป็น 5 ปุ่ม คือ เป็นศีรษะ 1 แขน 2 ขา 2 ต่อจากนั้น คือในระหว่างสัปดาห์ที่ 12 ถึงสัปดาห์ที่ 42 ผม ขน เล็บ ก็ปรากฏขึ้น

พระพุทธศาสนาสอนว่า เรื่องชีวิต คือ ผลรวมของขันธ์ 5 หรือเบญจขันธ์ อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยขันธ์ 5 สามารถย่อลงเป็น 2 รูป คือ รูป คงเป็นรูป ส่วนเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ย่อลงเป็นนาม ส่วนที่เป็นรูปสามารถจับต้องได้ ส่วนที่เป็นนาม จับต้องไม่ได้ มองไม่เห็น แต่เป็นสิ่งที่มีอยู่จริงในตัวมนุษย์ ได้แก่ ความรู้สึก ความจำได้หมายรู้ การปรุงแต่ง และการรู้แจ้งสิ่งต่าง ๆ เมื่อองค์ประกอบทั้ง 5 แตกสลายไป ชีวิตก็จะสิ้นสุดลงด้วย (ประยงค์ อ่อนตา, 2555 : 35) คำสอนในพระพุทธศาสนาได้แสดงให้เห็นเหตุปัจจัยทั้งทุกข์และสุขของชีวิตทั้งกระบวนการ ความสุข ทุกข์ในชีวิตของมนุษย์ มีสาเหตุมาเหตุต่าง ๆ

ในเรื่องนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวตรงประเด็นว่า ชาวพุทธเรา เขามัวถามว่า ตายแล้วเกิดใหม่หรือไม่ อะไรไปเกิด ไปเกิดอย่างไร ช่วยบอกที นั่นคือเป็นเรื่องที่ไม่ต้องรู้ เรื่องคนโง่ เรื่องบ้า มันไม่ต้องรู้ รู้แต่ว่า ที่นี่จะต้องทำอย่างไรต่างหากเล่า จะต้องรู้ว่าที่นี่เดี๋ยวนี้จะต้องทำอย่างไร แล้วทำให้ถูกเถอะก็พอแล้ว แล้วมันจะเกิดผลดี มันจะไม่เกิดก็เป็นผลดี มันจะเกิดด้วย อะไรก็ยังเป็นผลดีอยู่ เพราะว่าเราทำถูกต้องที่นี่และเดี๋ยวนี้แล้วก็เป็นอันว่าทำให้ถูกต้องที่นี่และเดี๋ยวนี้มันก็เพียงพอ มันจะเกิดหรือไม่เกิดก็ตาม ใจมันเถอะ มันมีแต่ผลดีทั้งนั้น (พระดุษฎี เมธังกุโร, 2544 : 7)

ตามกฎของธรรมชาติแล้ว การกำเนิดของชีวิตของมนุษย์ ก็ย่อมมีองค์ประกอบคบ 32 ประการ ในธาตุวิภังคสูตร ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของชีวิตว่า เมื่อพิจารณาจากธาตุ 6 ได้แก่ ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ อากาสธาตุ วิญญาณธาตุ ประกอบเป็นรูป-นาม กาย-ใจ เมื่อพิจารณาจากประสาทสัมผัส คือ อายตนะ 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ประสาทสัมผัส สิ่งมีชีวิตคิด รับรู้ หรือมีความหน่วงนึกของใจ 18 ประการ มีความหน่วงนึกของใจ

18 อย่าง แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ คิดแล้วดีใจ 6 คิดแล้วเสียใจ 6 คิดแล้วเฉยๆ 6 แสดงให้เห็นว่า ความเป็นไปของชีวิตทั้งในทางลบและทางบวก คือทั้งทุกข์และสุขของชีวิตเกิดขึ้นและดับไปตามเหตุปัจจัย โดยทรงแสดงให้เห็นเหตุปัจจัยทั้งทุกข์และสุขของชีวิตทั้งกระบวนการ เริ่มตั้งแต่ขั้นพื้นฐานของชีวิตไปจนกระทั่งถึงกระบวนการดับทุกข์ของชีวิตว่า มนุษย์ประกอบด้วยธาตุ 6 มนุษย์อายตนะ 6 เป็นกระบวนการเกิดและดับทุกข์ของชีวิต คือ อริยสัจ 4

สิวกสูตร เวทนาอันบุคคลเสวยในโลกนี้ บางเหล่าเกิดขึ้นมีดีเป็นสมุฏฐานก็มี มีสวนต่าง ๆ เหล่านั้นรวมกันเป็นสมุฏฐานก็มี เกิดแต่ความแปรแห่งฤดูก็มี เกิดแต่การบริหารร่างกายไม่สม่ำเสมอก็มี เกิดแต่ความพยายาม (ของตน) ก็มี เกิดแต่วิบากแห่งกรรมก็มี บุคคลเสวยเวทนาทั้งปวง (สุข ทุกข์ ไม่สุข ไม่ทุกข์) เพราะเหตุแห่งกรรมที่ตนทำแล้วในก่อน เขาย่อมเพิกเฉยข้อที่ตนเองก็รู้ดี ย่อมเพิกเฉยต่อข้อที่โลกสมมติว่าเป็นจริง ทุกข์ ไม่สุข ไม่ทุกข์ ไม่ได้เกิดจากผลของกรรมเท่านั้นเกิดจากกิเลสก็มี..โดยมีสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัย เช่น ลมฟ้าอากาศหรือธาตุทั้ง 4 ไม่สมดุล (รูป) เรื่องดี 1 เสมหะ 1 ลม 1 ดี เสมหะ ลม รวมกัน 1 ฤดู 1 รักษาตัว ไม่สม่ำเสมอ 1 ถูกทำร้าย 1 ผลของกรรม 1 เป็น 8 เหตุ เป็นการแสดงให้เห็นว่าสุข ทุกข์ ของชีวิต มิใช่ผลของกรรมอย่างเดียว แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากสาเหตุหลายอย่างที่กล่าวมา กล่าวโดยสรุป คือ ความสุข ทุกข์ในชีวิต ของมนุษย์ มีสาเหตุมาจากโรคภัยไข้เจ็บ ธรรมชาติแวดล้อม การดูแลสุขภาพ การกระทำของผู้อื่น และผลกรรมของตน

การดำรงชีวิต

การดำรงชีวิตของมนุษย์นั้น สิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้ก็คือ ปัจจัยพื้นฐาน 4 ประการ คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ปัจจัยทั้ง 4 ประการนี้มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อความมีอายุของชีวิต ถือว่าจำเป็นและสำคัญกว่าปัจจัยด้านอื่น ๆ เพราะเกี่ยวข้องโดยตรงต่อสุขภาพทางกายและทางใจ ทำหน้าที่บำรุงรักษาและปกป้องชีวิตให้สามารถทำหน้าที่ได้อย่างต่อเนื่องและปลอดภัย ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสถึงความสำคัญของอาหารใช้เพื่อบำบัดโรคทางกายและทางใจ ความว่า "ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง" กล่าวคือ อาหารเป็นปัจจัยที่ทำให้ร่างกายดำรงอยู่ และยังรักษาโรคทางใจอันเกิดจากความทุกข์ทรมานจากความรู้สึกหิวอีกด้วย ในหัวข้อนี้ ผู้เขียนจึงนำปัจจัยเพื่อการดำรงชีวิตหรือปัจจัยพื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่ (1) เครื่องนุ่งห่ม (2) อาหาร (3) ที่อยู่อาศัย (4) ยารักษาโรค มาศึกษาเพื่อให้ทราบถึงความหมาย และความสำคัญต่อวิถีชีวิตในทางพระพุทธศาสนา การใช้ปัจจัย 4 เป็นเรื่องสำคัญอย่างมาก เพราะเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบรรลุธรรม ดังนั้น การบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 จึงต้องพิจารณาในกาลทั้ง 3 คือ ก่อนจะบริโภค ขณะบริโภค และภายหลังการบริโภคมิฉะนั้นมีโทษ พระพุทธองค์ทรงมีวิธีการจัดการในเรื่องปัจจัย 4 อย่างถูกต้องเหมาะสมกับความเป็นอยู่ของชีวิต ทั้งนี้เพื่อให้มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายไม่เป็นภาระของสังคม และที่สำคัญคือ ให้เป็นเครื่องสนับสนุนต่อการบรรลุธรรม ดังพระพุทธพจน์ความว่า "ภิกษุทั้งหลาย ปัจจัย4 อย่างนี้มีค่าน้อยหาได้ง่ายและไม่มีโทษ ได้แก่ บังสุกุลจีวร ปิณฑิยาโลปโภชนะ รุกขมูลเสนาสนะ และปูติมุตตเภสัช เพราะภิกษุเป็นสันโดษด้วยปัจจัยที่มีค่าน้อยหาได้ง่าย เราจึงกล่าวว่าเป็นองค์ประกอบแห่งความเป็นสมณะอย่างหนึ่ง" และเรียกว่านิสสัย เพราะเป็นสิ่งที่อาศัยเลี้ยงชีพพอพระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัยที่เกี่ยวกับการเข้าไปเกี่ยวข้องกับปัจจัย 4 ไว้มากมาย (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 7/625/626)

เป้าหมายของชีวิต

ในส่วนเป้าหมายของชีวิต คนส่วนใหญ่ก็ปราถนาความถึงความสุขเป็นอันดับแรกในชีวิต หรือปราถนาความดี แต่ก่อนที่เราจะได้ความสุขหรือความดีดั่งที่ปราถนานั้น หลายคนมักจะถามตัวเองอยู่เสมอว่า ความสุขของชีวิตคืออะไร เรามีชีวิตเพื่ออะไร และเป้าหมายของชีวิตอยู่ที่ไหน ชีวิตควรจะมี ควรจะเป็นอย่างไร ในทัศนะของพุทธศาสนา สิ่งที่เรียกว่า “ชีวิต” มีองค์ประกอบใหญ่ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นรูปธรรม กับส่วนที่เป็นนามธรรม อย่างที่เราเข้าใจกันทั่วไปว่า เป็นเรื่องของกายกับเรื่องของจิต องค์ประกอบใหญ่ทั้งสองส่วนนี้ รวมอยู่ในสิ่งที่เรียกว่า ขันธ์ 5 ประกอบด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร และ วิญญาณ

ตามหลักพุทธศาสนาเชื่อว่า "นิพพาน" เป็นจุดมุ่งหมายของชีวิต ดังนั้นเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าวของชีวิตจะต้องปฏิบัติในประโยชน์ (อรรถะ) 3 ประการ คือ

1. ทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ในโลกนี้ ประโยชน์ขั้นต้น ได้แก่ อุฏฐานสัมปทา-ได้แก่ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ประกอบอาชีพอันสุจริต อารักขสัมปทา การรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานที่ทำไว้ ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรมกัลยาณมิตตตา การรู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัยคบหาสมาคมด้วย สมชีวิตา การรู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดี มิให้ผิดเคืองหรือฟูมฟายให้รายได้เหนือรายจ่าย มีการประหยัดและเก็บไว้ในคราวจำเป็น

2. สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์ในเบื้องหน้าหรือประโยชน์ในคุณค่าของชีวิต ซึ่งเป็นชั้นล้ำลึกสำหรับชีวิตในด้านใน เป็นหลักประกันชีวิตในอนาคตและภพหน้า คือความเจริญงอกงามแห่งชีวิตและจิตใจที่เจริญก้าวหน้าด้วยคุณธรรม ได้แก่ สัทธาสัมปทา คือถึงพร้อมด้วยศรัทธา สีลสัมปทา คือถึงพร้อมด้วยศีล จาคสัมปทา คือถึงพร้อมด้วยการเสียสละ และปัญญาสัมปทา คือถึงพร้อมด้วยปัญญา ดำรงมั่นอยู่ในศีลธรรม เมื่อจะละโลกนี้ไปก็มีจิตใจสงบครองสติได้ไม่กังวลทุรนทุรายหรือหวาดกลัวภัยในโลกหน้า

3. ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุดหรือประโยชน์ที่เป็นสาระแท้ของชีวิต ซึ่งเป็นจุดหมายของชีวิตในระดับสุดท้ายที่ชีวิตควรเข้าถึง คือการรู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงรู้เท่าทันคติธรรมดาของสังขารธรรม ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิต ไม่ถูกบีบคั้นด้วยการยึดติดถือมั่น สามารถทำจิตให้เป็นอิสระ ปลอดโปร่ง ผ่องใส สะอาด สงบ มีความสุขประณีตภายในเรียกสั้นๆ ว่า "นิพพาน"

สรุปได้ว่าจุดมุ่งหมายของชีวิตแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

1. ระดับโลกิยธรรม อันเป็นวิสัยของโลก สภาวะที่เนื่องในโลก หรือเป็นเรื่องของสิ่งที่ปรากฏ มีอยู่ รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสและมีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ บางทีเรียกว่า "วัฏคามินีปฏิปทา"

2. ระดับโลกุตตรธรรม อันมิใช่วิสัยของโลกคือสภาวะที่พ้นจากโลก เป็นสภาวะที่ดับกิเลสและกองทุกข์จากสภาวะความเป็นไปทั้งหลายในโลก เป็นเรื่องของพระอริยบุคคลผู้ประเสริฐผู้บรรลุธรรมพิเศษ เป็นสภาวะที่พ้นจากวิธีการรับรู้ทางประสาทสัมผัสธรรมดาของปุถุชน บางทีเรียกว่า "นิพพานคามินีปฏิปทา"

ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาได้อธิบายถึงเรื่องชีวิตไว้ ตั้งแต่การเกิด องค์ประกอบของชีวิต ธรรมชาติ หน้าที่ และเป้าหมายของชีวิต ความดีงาม ความสุขของชีวิต สอนให้รู้ว่าเรามีชีวิตเพื่ออะไร เป้าหมายของชีวิตอยู่ที่ไหน ชีวิตควรจะมีควรจะเป็นอย่างไร ช่วยให้เราสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสันติสุข แนวคิดหรือทัศนะเรื่องชีวิตอธิบายไว้ใน 2 ลักษณะ ที่เป็นผลจากการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสอน คือเป้าหมายระดับธรรมดา (กามสุข) สุขจากกามคุณ 5 หรือความสุขทางโลก เป็นความสุขที่แฝงด้วยความทุกข์มากกว่าสุข และเป้าหมายสูงสุด (เนกขัมมสุข) คือความสิ้นกิเลสตัณหา

การดำเนินชีวิตให้เป็นประโยชน์

ประโยชน์ชีวิต 3 ประการ คือ

1. ประโยชน์ตน คือการที่ได้ฝึกฝนอบรมตนดี บรรลุความเจริญก้าวหน้าแห่งสติปัญญาธรรมต่าง สมบูรณ์ด้วยวิชาและความประพฤติ สามารถป็นที่พึ่งได้ทั้งตัวเองจิดใจ ทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคมและจริยธรรม ตลอดจนถึงปรมัตถ์คือประโยชน์อย่างยิ่ง เช่น นิพพาน

2. ประโยชน์ผู้อื่น คือประกอบด้วยเมตตา กรุณา สามารถช่วยเหลือชีวิตตนเอง เกื้อกูลเห็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

3. ประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย คือ ประโยชน์ร่วมกันฮันเป็นประโยชน์ที่เกิดจากสิ่งที่เป็นของกลางในทางวัตถุ เช่น ถนนหนทาง ในทางนามธรรม เช่น ศิลปวิทยาและศีลธรรม ดำเนินชีวิตของตนให้เป็นประโยชน์ต่อโลก ไม่เห็นแก่ตัวทั้ง 3 ประการนี้เป็นจุดหมายหรือประโยชน์ในแนวราบ

ประโยชน์ชีวิต 3 ประการ คือ

ประโยชน์หรือจุดหมายที่แต่ละชีวิตควรเข้าถึง สร้างสรรค์และพัฒนาขึ้นมี 3 ระดับ ดังต่อไปนี้

1. ประโยชน์ปัจจุบันหรือประโยชน์ที่เห็น ๆ กันเฉพาะหน้า เช่น ทรัพย์สิน เกียรติยศฐานะทางสังคม ชีวิตครอบครัวที่เป็นสุข เป็นระดับที่แต่ละชีวิตควรแสวงหาโดยชอบธรรม เรียกว่า “ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์”

2. ประโยชน์เบื้องหน้าประโยชน์ที่เลยล้ำจากที่มองเห็นเฉพาะหน้า เป็นประโยชน์คุณธรรม คุณค่าของชีวิตด้านใน ช่วยเพิ่มหนุนคุณภาพของชีวิตให้มีความก้าวหน้ารรม เช่น ศรัทธา สุจริต เสียสละ สันติทางจิตใจ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวมขั้นนี้เรียกว่า "สัมปรายิกัตถประโยชน์"

3. ประโยชน์สูงสุดหรือประโยชน์ที่เป็นสาระแท้จริงของชีวิต คือ ความโปร่งเบาสบายทางจิตใจ อิสระ ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว สามารถแก้ปัญหาชีวิตได้โดยสิ้นเชิง เป็นภาวะที่เข้าถึงด้วยการรู้จักสภาวะของสิ่งทั้งหลายที่เป็นจริง รู้เท่าทันในธรรมดาของโลกและชีวิต ชั้นนี้เรียกว่า "ปรมัตถประโยชน์"

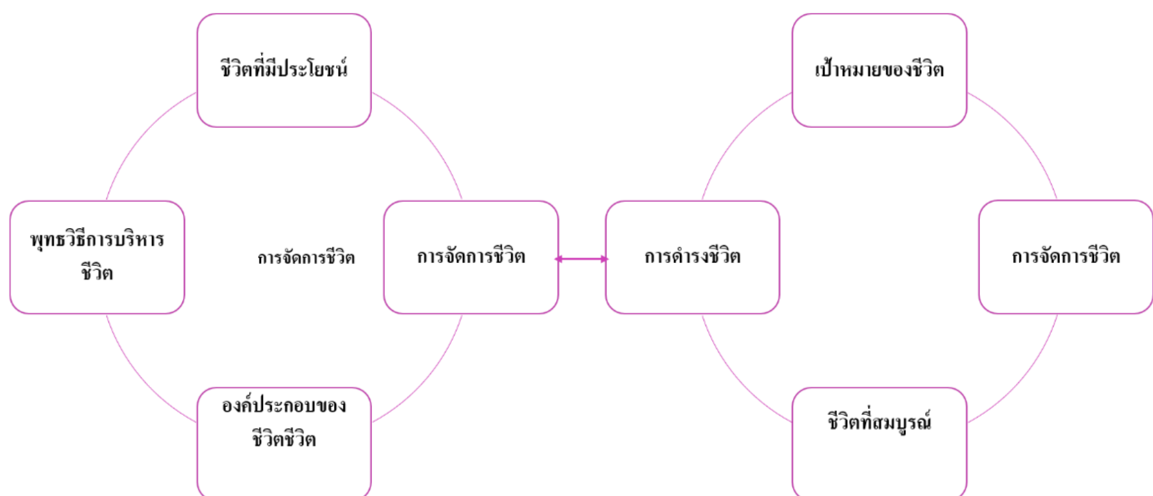
ในพุทธศาสนาได้แบ่งระดับชีวิตไว้เป็น 2 ระดับ คือ

1. ระดับโลกิยะ หมายถึง ชีวิตหรือความเป็นอยู่ของผู้ครองเรือนหรือฆราวาส
2. โลกุตตระ หมายถึงชีวิตหรือความเป็นอยู่ของบรรพชิตหรือนักบวช ผู้เว้นจากการครองเรือน

ทั้ง 2 ระดับนี้แสดงข้อปฏิบัติอันเป็นสายกลางที่เรียกว่า "มัชฌิมาปฏิปทา" ในการดำเนินชีวิตแบบไม่ตึงนักหรือไม่หย่อนนักในทางจริยธรรม ซึ่งเป็นหลักครองชีวิตของผู้ฝึกอบรม ผู้รู้เท่าทันกติกาชีวิต ไม่งมงาย มุ่งผลสำเร็จในชีวิตคือความสุขมสว่าง สะอาด สงบ เป็นอิสระ ที่สามารถประจักษ์ได้ในชีวิต

สรุป

ดั่งที่ได้สึกษาในเรื่องการบริหารจัดการชีวิต ก็สามารถสรุปได้ดังที่พระพุทธเจ้าได้วางแนวทางในการบริหารจัดการชีวิตเอาไว้ว่า การดำเนินชีวิตมนุษย์ ซึ่งทำให้สอดคล้องกับหลักทางพระพุทธศาสนาที่มีคำสอนสำหรับเป็นแนวทางการบริหารจัดการชีวิตตนเองให้เป็นไปอย่างมีแบบแผนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและในทางพระพุทธศาสนายังมีหลักธรรมอื่นๆ อีกหลายประการ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตให้ประสบผลสำเร็จได้ เช่น มรรค 8 หลักสัปปุริสธรรม 7 หลักความไม่ประมาท อื่น ๆ ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่ให้สามารถนำมาปฏิบัติเพื่อให้บรรลุประโยชน์ในการใช้นำทิศทางการวางระบบแบบแผนการบริหารจัดการชีวิตให้มีความสุขที่สมบูรณ์แบบ

บรรณานุกรม

ชาย โพธิสิตา (มปป.) **ชีวิตและความตายในทัศนะของพุทธศาสนา.** นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากร.

ประยงค์ อ่อนตา. (2555). "กำเนิดและองค์ประกอบชีวิตมนุษย์ตามนัยแห่งพุทธศาสนา". **วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา**. 6 (1), มกราคม-มิถุนายน 2555, 30-41.

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2529). **ไตรลักษณ์.** กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2529). **ทางสายกลางของการศึกษาไทย.** กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). **พุทธวิธีการบริหาร.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2544). **พุทธธรรม (ฉบับเดิม)**. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2527). **ธรรมนูญชีวิต.** กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหิธร โคกเกษม. (2549). "ชีวิตในอุดมคติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา". **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2537). **พระไตรปิฎกและอรรถกถา.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุเชาวน์ พลอยชุม, (2529). **หัวใจพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุเชาวน์ พลอยชุม. (2560). **พุทธปรัชญาในสุตตันตปิฎก.** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สาละพิมพการ.

หลักการดำเนินชีวิตตามแนวธรรมของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต
The Principle of Living according to the Dharma of Luang Pu Mun Bhuridatto

แม่ชีจิราพร ทิพย์ดวงรัตน์[1]
Maechee Jiraporn Thipdoungrut
ต้อง นวลจันทร์[2]
Tong Nualchan
พระครูวินัยธร บุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผศ.ดร.[3]
Phrakhru Winaithorn Boonsri Ñāṇavuḍḍho Asst.Prof. Dr.
พระมหาสันติราษฎร์ ฌานสนฺติ, ดร.[4]
Phramaha Santirat Jhanasanti, Dr.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักการดำเนินชีวิต หลักธรรมของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต และศึกษาคุณค่าและประโยชน์ในการดำเนินชีวิตตามแนวธรรมของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ท่านเป็นพระป่าหรือพระธุดงคกรรมฐานผู้ทรงคุณธรรม สอนหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางของพระพุทธเจ้า เป็นผู้มีอิทธิพลต่อชาวพุทธในการดำเนินตามรอยปฏิปทาของท่าน ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความศรัทธาอย่างยิ่งและพร้อมที่จะน้อมนำคำสอนไปปฏิบัติตามจนได้รับความสุขจากการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย สันโดษ สงบและขจัดกิเลสของตนเองได้
คำสำคัญ: หลักการดำเนินชีวิต, หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต

Abstract

This academic article had the objectives was to study the principles of living, the dharma principles of Luang Pu Mun Bhuridatto and study the values and benefits of living according to the dharma of Luang Pu Mun Bhuridatto. He is a forest monk or a virtuous monk, teaches the principles of living according to the Buddha's way, he is an influential Buddhist in following his path. This makes the Buddhists have great faith and are ready to adopt the teachings until they get happiness from living a simple, secluded, peaceful life and able to get rid of their own defilements.
Keywords: principle of living, Luang Pu Mun Bhuridatto

บทนำ

พระพุทธเจ้าตรัสเรื่องความจริงไว้ 2 อย่าง คือ ความจริงโดยสมมุติ และความจริงโดยปรมัตถ์ ความจริงสมมติที่ว่านี้ ได้แก่ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อให้เข้าใจว่าอะไรเป็นอะไร ความจริงปรมัตถ์ ได้แก่ ความจริงแท้ เช่น ร่างกายนี้ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม และทั้งสองความจริงนี้ประกอบไปด้วยสุขกับทุกข์ ความสุขแบบสมมุติไม่ใช่ความสุขที่แท้จริง เพราะความสุขนั้นมีพื้นฐานมาจากความทุกข์ซึ่งพระพุทธศาสนากล่าวไว้ว่า ความทุกข์เป็นความจริง เมื่อเห็นทุกข์ก็จะสามารถพ้นทุกข์ได้ การที่เกิดมาเป็นมนุษย์ย่อมต้องเผชิญกับทั้งความสุขและความทุกข์

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาพุทธศาสน์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[2] นักศึกษาปริญญาโท สาขาพุทธศาสน์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[3] อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก, อาจารย์ประจำ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[4] อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม, อาจารย์ประจำ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เป็นธรรมดา แต่จะดำเนินชีวิตอย่างไรให้เท่าทันตามความจริงที่ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ของการเกิดมามีชีวิตนี้มากที่สุด การดำเนินชีวิตคือการประพฤติปฏิบัติให้ล่วงไปในวันเวลาทุก ๆ วันเพื่อไม่ให้หลงในโลกสมมุติและเข้าใจความจริงในข้อที่ว่า "ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง ความสันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง ความคุ้นเคยเป็นญาติอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง" (ขุ.ธ. 25/204/96)

หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ท่านนึกถึงธรรมะที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้ว่า ปฐมเทศนาเป็นบทบาทสำคัญ ซึ่งจะเป็นทางบรรลุธรรม ทรงแสดงความถึงอริยสัจ 4 ว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค คือ ทุกข์-ควรกำหนดรู้ สมุทัย-ควรละ นิโรธ-ควรทำให้แจ้ง มรรค-ควรเจริญให้มาก หลวงปู่มั่นนึกถึงธรรมะอันเป็นหัวใจของพระธัมมจักกัปปวัตตสูตร ท่านพิจารณาต่อไปว่า ทุกข์ คือ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ใครบ้างเกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็อัตภาพร่างกายนี้เป็นอริยสัจธรรม การพิจารณาให้รู้แจ้งเห็นความจริงในกายนี้ ที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนปัญจวัคคีย์ ด้วยเทศนาอนัตตลักขณสูตร รูปไม่ใช่ตัวตน รูปไม่เที่ยง รูปไม่ใช่ตัวเราไม่ใช่ของเรา พิจารณาข้อความนี้ตามความเป็นจริงด้วยปัญญาอันชอบ แนวทางที่พระอาจารย์ระลึกถึงปฏิปทาของพระพุทธองค์นั้น หลวงปู่มั่นได้นำมาปฏิบัติและสั่งสอนลูกศิษย์ กระทั่งแนวทางการปฏิบัตินี้สืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน

ดังนั้น การศึกษาหลักการดำเนินชีวิตตามแนวธรรมของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต จึงทำให้ทราบถึงการดำเนินชีวิตที่แท้จริงเป็นประโยชน์ต่อประชาชนทั้งทางโลกและทางธรรม จากการปฏิบัติให้เกิดความสุข ความสงบ จนถึงความพ้นทุกข์ คือพระนิพพาน

หลักการดำเนินชีวิตของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต

หลักการดำเนินชีวิตของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต มีอยู่ 5 ประการ โดยยึดหลักสัปปายะ สันโดษ วิริยะ เมตตา และขันติ ได้แก่ 1) สัปปายะ คือ สถานที่เป็นที่สบายเกื้อกูล เอื้ออำนวยแก่การบำเพ็ญ ประคับประคองรักษาสมาธิ มี 7 อย่าง คือ อาวาส ที่อาศัย, โคจร ที่บิณฑบาตหรือแหล่งอาหาร, ภัสสะ เรื่องพูดคุยที่ส่งเสริมการปฏิบัติ, บุคคล ผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยแล้วช่วยให้จิตผ่องใสสงบมั่นคง, โภชนะ อาหารเพียงพอและเหมาะแก่อัตตภาพ, อุตุ ฤดูหมายเอาสภาพแวดล้อมอุณหภูมิ, อิริยาบถ การเคลื่อนไหวของร่างกาย เดิน ยืน นั่ง นอน 2) สันโดษ คือ ความยินดีพอใจ ยินดีด้วยปัจจัย 4 คือ ผ้านุ่งห่ม อาหาร ที่นอน ที่นั่ง และยารักษาโรค ตามมีตามได้ ยินดีด้วยของ ๆ ตน การมีความสุขพอใจด้วยเครื่องเลี้ยงชีพที่หามาได้ด้วยความเพียรพยายามอันชอบธรรมของตน ไม่โลภ ไม่ริษยาใคร สันโดษมี 3 ประการ คือ ยถาลาภสันโดษ ยินดีตามที่ได้ คือได้สิ่งใดมาด้วยความเพียรของตนก็พอใจด้วยสิ่งนั้นไม่เดือดร้อนเพราะของที่ไม่ได้ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของคนอื่น ไม่ริษยาเขา, ยถาพลสันโดษ ยินดีตามที่กำลัง คือพอใจเพียงแค่พอแก่กำลังร่างกายสุขภาพและขอบเขตการใช้สอยของตน ของที่เกินกำลัง ก็ไม่หวงแหนเสียดาย ไม่เก็บไว้ให้เสียเปล่า หรือฝืนใช้ให้เป็นโทษแก่ตน, ยถาสารุปปสันโดษ ยินดีตามสมควร คือพอใจตามที่สมควรแก่ภาวะ ฐานะแนวทางชีวิต และจุดมุ่งหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน พอใจแต่อันที่เหมาะสมณะภาวะ ของใช้ที่ไม่เหมาะกับตนแต่มีประโยชน์แก่ผู้อื่นก็นำไปมอบให้เขาไป 3) วิริยะ คือ เพียรระวังหรือเพียรปิดกั้น คือ เพียรระวังยับยั้งบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด มิให้เกิด, เพียรละหรือเพียรกำจัด คือ เพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว, เพียรเจริญก่อให้เกิด เพียรทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ให้เกิดมีขึ้น, เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่นและให้เจริญยิ่งขึ้นไป 4) เมตตา คือ มีจิตอันไมตรีรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้ประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น 5) ขันติ คือ มีความอดทนได้เพื่อบรรลุความดีและความมุ่งมั่นอันชอบ อดทนต่องานที่ตรากตรำ ถึงจะลำบากกายน่าเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอย ไม่ยอมละทิ้งกรณีย์ที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม หลักการดำเนินชีวิตที่กล่าวมาข้างต้นนี้ หลวงปู่มั่น ท่านได้ปฏิบัติมาโดยตลอดเป็นคุณธรรมที่ผู้ศึกษาเห็นได้ชัดเจนจากอุปนิสัยของพระอาจารย์ ท่านมีความสุขุมสงบเยือกเย็น มีความมุ่งมั่นไม่ลดละจากธรรมตลอดระยะเวลาที่ท่านยังครองธาตุขันธ์อยู่

หลักธรรมของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต

หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโตได้เทศนาธรรมไว้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เทศนาธรรมแก่ฆราวาส ส่วนที่ 2 เทศนาธรรมแก่พระภิกษุ ดังต่อไปนี้

1. เทศนาธรรมแก่ฆราวาส

หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ท่านได้มีความเมตตาสอนประชาชนที่ยังไม่มีศรัทธา ให้เกิดศรัทธาด้วยหลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับฆราวาส เพื่อให้เลิกเชื่อเรื่องการบูชาผีวิญญาณ หันมาปฏิบัติรักษาศีล 5 มีสัมมาทิฏฐิ สมาทานไตรสรณคมณ์ ซึ่งหลักธรรมที่ท่านได้สอนมีดังนี้

1.1 หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 ได้แก่ อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่นในการประกอบกิจเครื่องเลี้ยงชีพก็ดี ในการศึกษาเล่าเรียนก็ดี ในการทำธุระหน้าที่ของตนก็ดี, อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ การรักษาทรัพย์ที่แสวงหามาได้ด้วยความหมั่นไม่เป็นอันตรายก็ดี รักษาการงานของตัว ไม่ให้เสื่อมเสียไปก็ดี, กัลยาณมิตตตา ความมีเพื่อนเป็นคนดี ไม่คบคนชั่ว, สมชีวิตา ความเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้ ไม่ให้ฝืดเคืองนัก (องฺ.อฏฺฐก. 23/54/340)

1.2 หลักวณิชชาสูตร คือ การค้าขายไม่ชอบ ธรรม 5 อย่าง ค้าขายเครื่องประหาร, ค้าขายมนุษย์, ค้าขายสัตว์เป็นสำหรับฆ่าเพื่อเป็นอาหาร, ค้าขายน้ำเมา, ค้าขายยาพิษ (องฺ.ปญฺจก. 22/177/295)

1.3 หลักมหาสติปัฏฐาน 4 ได้แก่ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือการพิจารณากายเนือง ๆ ด้วยการมีสติเป็นที่ตั้งเพื่อประหาณ สุภสัญญา อันเป็นสัญญาวิปลาส เพ่งพิจารณากายว่า อานาปนสติ สติกำหนดรู้ลมหายใจออกก็ดี อิริยาปถบรรพ มีสติระลึกรู้ทันในอิริยาบถใหญ่ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน ก็ดี สัมปชัญญะบรรพ มีสติรู้ทันอิริยาบถย่อย คือ คู้ เหยียด เคลื่อนไหวก็ดี ปฏิกูลธาตุ และ นวสีวถิกา ก็ดี มีสติกำหนดในกายตามนัยของมหาสติปัฏฐานแล้วก็รู้ได้ว่าร่างกายนี้ไม่สวยเป็นอสุภะ แล้วยกขึ้นสู่วิปัสสนา พิจารณาไตรลักษณ์ของรูปนามเห็นเกิดดับชัด ผ่านญาณ 16 ได้พระนิพพานเป็นอารมณ์ ด้วยการเจริญกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน พิจารณาเนือง ๆ ด้วยการมีสติรู้ทันเป็นที่ตั้งสุขก็รู้ทัน ทุกข์ก็รู้ทัน อุเบกขาก็รู้ทัน เพื่อประหาณวิปลาสในการเสวยสุข ทุกข์ อุเบกขาเวทนา ว่ามีความสุขความสบายตัณหาที่ประกอบเวทนาเรียกว่า สุขวิปลาส เมื่อได้มีสติกำหนดก็จะรู้ว่า การเสวยเวทนาทั้งหมดหามีความสุขไม่ มีแต่ทุกข์แล้วยกขึ้นสู่พระไตรลักษณ์วิปัสสนาเห็นแจ้งชัดในนามเวทนาว่าเกิดขึ้นแล้วดับไป

จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ ตั้งสติพิจารณาจิตเนือง ๆ อยู่ ได้แก่การรู้ทันว่า จิตเป็นราคะ จิตเป็นโทสะ หรือจิตเป็นมานะ จนรู้ชัดว่าจิตนี้ย่อมเกิดแล้วดับสูญหายไปทุกขณะ นิจจสัญญา ประหาณนิจจวิปลาส ความเห็นว่า จิตเที่ยง จิตไม่ดับเสียได้ ด้วยเห็นอนิจจังไม่เที่ยงเกิดดับรับอารมณ์ต่าง ๆ อยู่ทุกขณะวิปัสสนาเห็นแจ้งชัดโดยไตรลักษณ์ ญาณก็เกิดขึ้น

ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรมเนือง ๆ อยู่ว่าสักว่า ธรรม ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา คือมีสติ ระลึกรู้จนเกิดปัญญาเห็นอนัตตาธรรม การเพ่งธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานเพื่อประหาณอัตตสัญญา ความเห็นว่าเป็นตัวเป็นตน อันเป็นอัตตวิปลาสคือถือว่าเป็นอัตตาตัวตน เป็นบุคคล เป็นสัตว์ตัวเรา ตัวของเรามีอยู่เสมอ มีสติกำหนดรู้ทันในนิวรณ์ 5 ก็ดี ในอุปาทานขันธ์ก็ดีด้วยอาศัยสัมมัปปธาน เพียรพิจารณาจนเกิดปัญญา มีโพชฌงค์ 7 เข้าประกอบรู้อริยสัจ 4 (พระครูภาวนาวิสุทธิญาณ หลวงพ่อพระมหาพันธ์ สีลวิสุทฺโธ, 2551)

1.4 หลักสังคหวัตถุ 4 หมายถึง หลักการสงเคราะห์หรือธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจกันไว้ได้ ในที่นี้หมายถึงบุตรพึง ปรนนิบัติมารดาบิดาด้วยหลัก 4 ประการ คือ (1) ทาน การให้ (สิ่งของ) แก่มารดาบิดา (2) เปยยวัชชะ พึงเจรจาแต่คำที่น่ารัก (3) อัตถจริยา พึงประพฤติประโยชน์ด้วยการทำหน้าที่ (ของท่าน) ที่เกิดขึ้นให้สำเร็จ (4) สมานัตตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอในธรรมทั้งหลายตามสมควร หมายถึงความประพฤติยำเกรงต่อผู้ใหญ่ทั้งหลาย (ขุ.ชา. 28/178/83)

2. เทศนาธรรมแก่พระภิกษุ

หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต เมตตาแสดงธรรมให้กับลูกศิษย์ให้มีความเพียรละกิเลส โดยการเจริญสมาธิวิปัสสนากรรมฐาน และการสงบจิตใจด้วยวิธีจาริกออกธุดงค์ตามป่าเขา เป็นวิธีทรมานกิเลส ให้เกิดความก้าวหน้าในการปฏิบัติจิตภาวนา โดยใช้หลักธรรมดังนี้

2.1 หลักธุดงควัตร เป็นปฏิปทาที่พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโตยึดมั่นมาตลอดชีวิตนั้น ได้เทศนาสอนแก่พระภิกษุเพื่อเป็นแนวทางในการขัดเกลากิเลส มี 13 ประการ คือ

1) ปังสุกุลิกังคะ - ถือนุ่งห่มผ้าบังสุกุลเป็นวัตร
2) เตจีวริตังคะ - ถือใช้ผ้าไตรจีวร 3 ผืนเป็นวัตร
3) ปิณฑปาติกังคะ - ถือภิกขาจารวัตร เที่ยวบิณฑบาตมาฉันเป็นวัตร
4) สปทานจาริกังคะ - ถือบิณฑบาตตามลำดับบ้านเป็นวัตร
5) เอกาสนิกังคะ - ถือฉันหนเดียวเป็นวัตร
6) ปัตตปัณฑิกังคะ - ถือฉันในบาตร ใช้ภาชนะใบเดียวเป็นวัตร
7) ขลุปัจฉาภัตติกังคะ - ถือลงมือฉันแล้วไม่ยอมรับเพิ่มเป็นวัตร
8) อารัญญิกังคะ - ถืออยู่ในป่าเป็นวัตร
9) รุกขมูลิกังคะ - ถืออยู่โคนป่าวัตร
10) อัพโภกาสิกังคะ - ถือที่กลางแจ้งเป็นวัตร
11) โสสานิกังคะ - ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร
12) ยถาสันถติกังคะ - ถือการอยู่ในเสนาสนะที่จัดแจงไว้อย่างปกติเป็นวัตร
13) เนสัชชิกังคะ - ถือการนั่งเป็นวัตร (วิสุทธิมรรคแปล, 2562)

ธุดงควัตรเป็นข้อปฏิบัติที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมเป็นเครื่องขัดเกลากิเลสตันหาอุปาทาน ฝึกให้ผู้ปฏิบัติเป็นผู้อยู่ง่าย กินง่าย มักน้อย สันโดษ ไม่ห่วงกังวลเรื่องอยู่หรือกิน ทำให้มีเวลาปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่จิตจะไม่กังวล อยู่ในที่ทุรกันดารยิ่งปฏิบัติก้าวหน้ามากขึ้นเท่านั้น สามารถบรรลุธรรมขั้นที่สูงได้ เพราะวิธีนี้ได้ทำให้พระภิกษุสำเร็จมาแล้วหลายรูป เมื่อมรณภาพกระดูกเป็นพระธาตุบริสุทธิ์ เนื่องมาจากจิตที่บริสุทธิ์สิ้นกิเลสตัณหา การปฏิบัติธรรมนี้อยู่ในกายของเรา การปฏิบัติธรรมต้องกระทำพร้อมกันทั้งภายในและภายนอก ภายในคือจิตใจ ต้องปฏิบัติทั้งสมถกัมมัฏฐาน คือการควบคุมสติให้สงบนิ่ง เกิดความสุขสงบ และวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือการพิจารณาสภาวธรรมตามความเป็นจริง คือพิจารณารูป เวทนา สังขาร วิญญาณ อันไม่เที่ยงแท้แน่นอนจนเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงขึ้น อานาปานัสสติการพิจารณาลมหายใจเข้า-ออก มีการบริกรรมภาวนาว่า “พุทโธ” (พระธรรมวิสุทธิมงคล, 2533)

2.2 หลักพุทธานุสติ คือ การระลึกถึงคุณพระพุทธเจ้า 3 ประการ ได้แก่ พระกรุณาธิคุณ พระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิ์คุณ หรือภาวนาตามอุบายว่า “พุทโธ” ซึ่งพระอาจารย์มั่น ท่านเล็งเห็นว่ามีประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติที่จะสามารถทำให้จิตเป็นสมาธิระงับนิวรณ์ได้ แนวทางนี้พระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่นพึงปฏิบัติมาโดยตลอดถึงปัจจุบัน

ผู้เจริญอนุสสติควรหลีกเร้นไปอยู่ในที่สงัด ในพุทธานุสสติก็เหมือนกันพึงระลึกถึงคุณพระของพระพุทธเจ้าว่าพระองค์พร้อมด้วยพระคุณ 9 ประการ คือ 1. ทรงเป็นพระอรหันต์ 2. ทรงเป็นผู้ตรัสรู้ธรรมด้วยพระองค์เองโดยชอบ 3. ทรงสมบูรณ์ด้วยวิชชาและจรณะ 4. ทรงเสด็จไปดี 5.ทรงรู้จักโลก รู้แจ้งแทงตลอด 6. ทรงสามารถฝึกคนได้อย่างยอดเยี่ยม 7. ทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย 8. ทรงเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น เบิกบาน 9. ทรงเป็นผู้มีโชค

1) ทรงเป็นพระอรหันต์ พระผู้มีพระภาคที่ทรงพระนามว่าอรหันต์นั้น เหตุเพราะ 4 อย่าง คือ 1. เพราะทรงห่างไกลจากข้าศึกคือกิเลส 2.เพราะทรงหักอภิสังขารแห่งสังสารจักรเสียได้ (กำ หมายถึง 3 คือ ปุญญาภิสังขาร อปุญญาภิสังขาร อเนญชาภิสังขาร) 3.เพราะเป็นผู้ควรรับปัจจัยที่ทายกถวาย 4.เพราะไม่ทรงทำบาปทั้งในที่ลับและที่แจ้ง

2) ทรงตรัสรู้เองโดยชอบ (สัมมาสัมพุทโธ) ที่ทรงพระนามว่า สัมมาสัมพุทโธ ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบนั้น เพราะเหตุ 2 อย่าง คือ 1.ทรงทราบว่า อะไรควรกำหนดรู้ อะไรควรละ อะไรควรทำให้แจ้ง และอะไรควรทำให้เจริญ หรือควรดำเนิน 2.ทรงทราบอย่างแจ่มแจ้งถึงเหตุเกิดและเหตุดับของสิ่งทั้งปวงว่าเพราะอะไรเกิดขึ้น อะไรจึงจะเกิดขึ้น และอะไรดับไป อะไรจึงจะดับไป 3.ทรงสมบูรณ์ด้วยวิชชาและจรณะ พระพุทธองค์สมบูรณ์ด้วยวิชชา 3 1. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ความรู้ในการระลึกชาติก่อน ๆ ได้ 2.จุตูปปาตญาณ ความรู้เรื่องการเกิดการตายของสัตว์ทั้งหลาย 3.อาสวักขยญาณ ความรู้ที่สามารถทำลายอาสวะให้สิ้นไป วิชชา 8 1.วิปัสสนาญาณ ญาณอันนับเข้าในวิปัสสนา 2.มโนมยิทธิ ฤทธิ์ทางใจ 3.อิทธิวิธิ แสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้ 4.ทิพพโสต หูทิพย์ 5.เจโตปริยญาณ รู้วาระจิตของผู้อื่นได้ 6.ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ (เหมือนในวิชชา 3) 7.ทิพพจักษุ ตาทิพย์ 8.อาสวักขยญาณ (เหมือนในวิชชา 3)

2.3 จรณะ 15 หมายถึง คุณธรรมขั้นสูงมี 15 คือ 1.สีลสังวร ความสำรวมในศีล 2.อินทรียสังวร การสำรวมอินทรีย์ คือสำรวมตา เป็นต้น 3.โภชเน มัตตัญญุตา ความพอประมาณในการบริโภค 4.ชาคริยานุโยค การประกอบความเพียรไม่เห็นแก่หลับนอนมากเกินควร 5.สัทธา ความเชื่อใรสิ่งที่ควรเชื่อ เช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น 6.หิริ ความกระดากใจในการทำชั่วทุจริต 7.โอตตัปปะ ความสะดุ้งกลัวต่อผลของบาปทุจริต 8.พาหุสัจจะ ความเป็นผู้คงแก่เรียน 9.วิริยะ ความเพียร 10.สติ ความระลึกรอบคอบ ความระมัดระวัง 11.ปัญญา ความรอบรู้ 12.ปฐมฌาน ฌานที่ 1 13.ทุติยฌาน ฌานที่ 2 14.ตติยฌาน ฌานที่ 3 15.จตุตถฌาน ฌานที่ 4 4.ทรงเสด็จไปดี (สุคโต) ทรงพระนามว่าสุคโต เพราะความหมาย 4 อย่าง คือ 1.เพราะเสด็จไปงาม หมายถึงบริสุทธิ์ ไม่มีโทษ กล่าวคือ เสด็จไปตามอริยมรรคมีองค์ 8 2.เพราะเสด็จไปสู่ที่ดี หมายถึง เสด็จไปสู่อมตนิพพาน 3.เพราะเสด็จไปโดยชอบ หมายถึง ไม่ทรงแวะเวียนมาสู่กิเลสที่ทรงละได้แล้วอีก และส่งบำเพ็ญประโยชน์สุขแก่ชาวโลก 4.เพราะมีพระดำรัสชอบ คือ ตรัสพระวาจาที่ควรในฐานะที่ควร 5.ทรงรู้แจ้งแทงตลอดโลก (โลกวิทู) โลก 3 ได้แก่ สังขารโลก โลกคือสังขาร สัตวโลก โลกคือหมู่สัตว์ โอกาสโลก โลกคือโอกาส 6.ทรงเป็นครูฝึกคนชั้นยอด กล่าวโดยคุณธรรมแล้วจะหาใครเสมอพระพุทธองค์ในเรื่อง ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะ นั้นไม่มี อธิบายว่า ทรงฝึกคนที่ควรฝึก และมีความสามารถพิเศษในการฝึกคน เพื่อประโยชน์ของคนที่ได้รับการฝึก ไม่ใช่ประโยชน์ของพระองค์เอง 7.ทรงเป็นครูของเทวดาและมนุษย์ พระองค์ทรงอยู่ในฐานะบรมครู ทรงสอนเทวดาและมนุษย์จำนวนมากให้ปฏิบัติตาม อันเป็นประโยชน์ทั้งภพนี้และประโยชน์ในภพหน้า 8.ทรงเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน (พุทโธ) ทรงรู้สิ่งที่ควรรู้ ทรงรู้อริยสัจ 4 ด้วยพระองค์เอง แล้วทรงปลุกผู้อื่นให้ตื่น 9.ทรงเป็นผู้มีโชค (ภควา) เป็นผู้ควรแก่การเคารพ (วศิน อินทสระ, 2557)

2.4 หลักอริยสัจ 4 ได้แก่

ทุกขอริยสัจ อริยสัจคือทุกข์ ได้แก่ ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาสเป็นทุกข์ การประสบกับอารมณ์อันไม่เป็นที่รักเป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากอารมณ์อันเป็นที่รักเป็นทุกข์ การไม่ได้สิ่งที่ต้องการเป็นทุกข์ โดยย่อ อุปาทานขันธ์ 5 เป็นตัวทุกข์

ทุกขสมุทยอริยสัจ อริยสัจคือเหตุเกิดแห่งทุกข์ ตัณหาเป็นเหตุเกิดในภพใหม่ ความกำหนัดยินดี ความเพลิดเพลินในอารมณ์นั้นๆ คือ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา

ทุกขนิโรธอริยสัจ อริยสัจคือความดับทุกข์ ความสำรอกและความดับตัณหานั้นนั่นแลโดยไม่เหลือ ความปล่อยวาง ความส่งคืน ความพ้น ความไม่ติดอยู่

ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ อริยสัจคือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ อริยมรรคมีองค์ 8 นี้ คือ 1. สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ) 2. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) 3. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) 4.สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) 5. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) 6. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) 7. สัมมาสติ (ระลึกชอบ) 8. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

สัมมาทิฏฐิ คือ ความรู้ในทุกข์ (ความทุกข์) ความรู้ในทุกขสมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์) ความรู้ในทุกขนิโรธ (ความดับทุกข์) ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์)

สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในการไม่พยาบาท ความดำริในการไม่เบียดเบียน

สัมมาวาจา คือ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดคำหยาบ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

สัมมากัมมันตะ คือ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการลักทรัพย์ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม

สัมมาอาชีวะ คือ ข้อที่พระอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ละมิจฉาอาชีวะแล้ว สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ

สัมมาวายามะ คือ ข้อที่ภิกษุในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียรประคองจิตมุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น ฯลฯ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ เพื่อทำบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นมิให้เกิดขึ้น ฯลฯ สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ไม่เลือนหาย ภิยโยภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

สัมมาสติ คือ ข้อที่ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนา ในเวทนาอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ฯลฯ เป็นผู้มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

สัมมาสมาธิ คือ ข้อที่ภิกษุในธรรมวินัยนี้สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌาน ที่มีวิตก มีวิจาร มีปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารสงบระงับไปแล้ว (วิ.ม. 4/16/23)

2.5 หลักอนัตตลักขณสูตร

รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่ควรที่จะเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา

รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือ ประณีต ไกลหรือใกล้ ทั้งหมดนั่น เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา ภิกษุ อริยสาวกผู้ได้สดับ เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย แม้ในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ย่อมเบื่อหน่าย เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณว่าหลุดพ้นแล้ว อริยสาวกย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี (วิ.ม. 4/20/27)

2.6 หลักอานาปานสติ เป็นการทำสมาธิโดยการกำหนดลมหายใจเข้า หายใจออก เป็นธรรมที่สงบดับอกุศลได้เร็ว เจริญสมาธิในป่า โคนไม้ เรือนว่างก็ดีทั้งนั้น อานาปานสติ 16 ขั้น 3 (1) เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่าหายใจออกยาว เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่าหายใจเข้ายาว (2) เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่าหายใจออกสั้น เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่าหายใจเข้าสั้น (3) สำเหนียกว่า จะรู้ชัดกองลมทั้งปวง หายใจออก สำเหนียกว่า จะรู้ชัดกองลมทั้งปวง หายใจเข้า (4) สำเหนียกว่า จะระงับกายสังขาร หายใจออก สำเหนียกว่า จะระงับกายสังขาร หายใจเข้า (5) สำเหนียกว่า จะรู้ชัดปีติ หายใจออก สำเหนียกว่า จะรู้ชัดปีติ หายใจเข้า (6) สำเหนียกว่า จะรู้ชัดสุข หายใจออก สำเหนียกว่า จะรู้ชัดสุข หายใจเข้า (7) สำเหนียกว่า จะรู้ชัดจิตตสังขาร หายใจออก สำเหนียกว่า จะรู้ชัดจิตตสังขาร หายใจเข้า (วิ.ม. 1/165/137)

คุณค่าและประโยชน์ในการดำเนินชีวิตตามแนวธรรมของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต

1. ผู้ปฏิบัติธุดงควัตร 13 เมื่อปฏิบัติตามแล้วจะทำให้มีความมั่นคงในอารมณ์ มีความเป็นระเบียบมีสัจจะ
2. ผู้ปฏิบัติธุดงค์ทำให้เป็นผู้มีความสันโดษ มักน้อย อยู่ง่าย มีความอดทนต่อความเหนื่อย ความลำบากในการนอน การนั่งนาน ๆ การเดินทางไกล ๆ ทำให้รู้ว่าความเพียรจะเอาชนะกิเลสในตนนั้นมีความลึกซึ้งเพียงใดกว่าจะเอาชนะใจตนได้ ต้องต่อสู้มาทั้งชีวิต ถ้าพ่ายแพ้ก็ต้องมาเริ่มต้นใหม่
3. ทำให้จิตใจสงบจากความคิดวุ่นวาย ที่ทำให้เกิดความทุกข์ ด้วยการทำสมาธิอย่างถูกวิธีค่อย ๆ กำหนดรู้ความรู้สึกนึกคิดของเราอยู่ตลอดเวลา
4. ได้ทราบประโยชน์จากธรรมโอสถในการภาวนาจนสามารถหายไข้ป่าได้
5. ทำให้เกิดความปีติและยิ่งศึกษาก็ยิ่งทำให้อยากทำความเพียรให้มากขึ้นเพราะหลวงปู่มั่นเป็นแบบอย่างของผู้ที่สนใจศึกษาปฏิบัติทดลองด้วยตัวเองแก้ปัญหาด้วยตนเอง ท่านไม่ยอมแพ้ต่อความง่วงความหลอกลวงของกิเลสแม้ความกลัวสิ่งใดท่านก็ไปเผชิญ ถ้าจะต้องนำสิ่งนี้มาใช้ก็จะสามารถพัฒนาความขี้ขลาดไม่กล้าลองทำอะไรเลย ถ้าลองทำดูในสิ่งที่คิดว่าจะทำไม่ได้นี้ก็จะทำให้รู้สึกมั่นใจในตัวเองมากขึ้นว่าต้องลองทำมันก่อนที่จะบอกว่าทำไม่ได้

สรุป

จากการศึกษา หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ได้มีวิธีการดำเนินชีวิตสมณะเรียบง่าย ทำให้ผู้ปฏิบัติตามมีชีวิตดำเนินอยู่ได้ในทุกที่ทุกสถานการณ์ ดำเนินชีวิตเรียบง่าย ไม่ลำบากภายหลังเพราะนิสัยติดสบายตามใจกิเลส เป็นผู้สอนด้วยการปฏิบัติให้ลูกศิษย์ที่ประพฤติปฏิบัติตามด้วยความเพียรไม่ยอมให้กิเลสมาเหยียบย่ำเอาชนะครอบงำจิตใจ การฝึกวิปัสสนากรรมฐานในป่าทำความเพียรการปฏิบัติในการต่อสู้กิเลสภายในสำคัญยิ่งที่แสดงว่าท่านเป็นผู้ที่มีน้ำใจเด็ด

เดี่ยวอดทน ไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม บทบาทการเผยแผ่ธรรมของท่านสั่งสอนให้ประชาชนเลิกละเชื่อผีวิญญาณ ให้มาประกอบสัมมาอาชีวะมานับถือพระไตรสรณคมน์ ส่วนพระภิกษุในเน้นปฏิบัติเพื่อบรรลุหลุดพ้น บังเกิดผลคือ ได้ศิษยานุศิษย์สายกรรมฐานที่ทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมได้อย่างแพร่หลายและเป็นที่ศรัทธาของประชาชนไปทั่วโลก เช่น พระอาจารย์ลี ธมฺมธโร พระอาจารย์เจี๊ยะ จุนฺโท พระอาจารย์ อำพัน จิรวุฑโฒ พระอาจารย์เทสก์ เทสรํสี พระอาจารย์แหวน สุจิณฺโณ พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร พระอาจารย์มหาบัว ญาณสัมปัญโน พระอาจารย์วิริยังค์ สิรินฺธโร ฯลฯ จนได้รับการยอมรับจากบรรดาคณะศิษย์ว่าเป็นปรมาจารย์ทางวิปัสสนากรรมฐานในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

พระครูภาวนาวิสุทธิญาณ (พันธ์ สีลวิสุทฺโธ). (2551). **วิปัสสนากัมมัฏฐานรูป-นาม.** เลย : รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์.

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 1, 4, 22, 23, 25, 28. (2539). พระนครศรีอยุธยา : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน). (2533). **ปฏิปทาพระธุดงคกัมมัฏฐานสายพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถระ.** กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.

พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน). (2549). **ประวัติท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ.** กรุงเทพฯ: ศิลป์สยามบรรจุภัณฑ์และการพิมพ์.

พศิน อินทรวงค์. (2562). **หลวงปู่มั่นจอมทัพธรรมบันทึกการเดินทางตามรอยธุดงค์.** (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: อมรินทร์ธรรมะ.

ภัทรพล ชัยศรี. (2544). **ศัพท์แสงแห่งธรรม.** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วัชระออฟเซท.

มั่น ภูริทตฺโต, พระอาจารย์. (2562). **หนังสือมุตโตทัยยอดพระธรรมะพระอริยสงฆ์ 150 ปีชาตกาลพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต พระพุทธศักราช 2413-2563**. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.

วศิน อินทสระ. (2557). **สาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรค.** (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : ธรรมดา.

วิริยังค์ สิรินฺธโร, หลวงพ่อ. (2558). **พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ฉบับสมบูรณ์**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วัชระออฟเซท.

โรงเรียนอนุบาลสงขลา องค์กรแห่งความสุขตามแนวพุทธศาสตร์
Anubansongkhla School Organization of happiness according to Buddhism

ชญานี ขัตติยะมาน[1]
Chayanee Khattiyamarn
รศ.ดร.เดชชาติ ตรีทรัพย์
Assoc.Prof.Dr.Detchat Treesap

บทคัดย่อ

แนวคิดทฤษฎีของศาสตร์สมัยใหม่มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ความสุขที่สัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทางกาย ในการบรรลุความสุข จึงมุ่งเน้นการพัฒนาความเจริญทางวัตถุและละเลยการพัฒนาความเจริญทางจิตใจ มนุษย์จึงมีความสุขสบายทางกาย แต่ขาดแคลนความสุขทางใจ สำหรับโรงเรียนอนุบาลสงขลา เป็นโรงเรียนที่เน้นความสุขทั้งสองด้าน คือ สุขทั้งทางกาย และสุขทั้งทางใจควบคู่กัน โดยจัดกิจกรรมและโครงการที่รองรับความสุขของนักเรียนทั้งหมด 8 ด้าน คือ สุขภาพดี น้ำใจงาม การผ่อนคลาย การหาความรู้ การมีคุณธรรม การรู้จักใช้เงินให้เป็น

การมีครอบครัวที่ดี และความสุขขององค์กรและสังคม ทั้งหมดนี้เป็นการพัฒนาความสุขซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อตนเอง (นักเรียน) องค์กร (โรงเรียน) และช่วยเสริมสร้างความสุขทางสังคม ซึ่งเน้นการสร้างความสุขทางสังคมตามหลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

คำสำคัญ: โรงเรียนอนุบาลสงขลา, องค์กรแห่งความสุขตามพุทธศาสตร์

Abstract

The theories of Modern Science are aimed at happiness that can be felt through five physical senses. We focus on the development of material prosperity; however, we neglect the prosperous mind. Human beings are physically happy but lacking in happiness. Anubansongkhla School emphasizes happiness on both sides, namely physical happiness and happiness both mentally and emotionally by organizing activities and projects that support the happiness of students in all 8 aspects: happy body, happy heart, happy relax, happy brain, happy soul, happy money, happy family happy society. All of this contributes to the development of happiness which directly affects oneself (student), organization (school) and helps to enhance social happiness which focuses on creating social happiness according to the four Brahma Viharas.

Keyword: Anubansongkhla School, Organization of happiness according to Buddhism

บทนำ

ทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาองค์กรไปจนถึงการพัฒนาประเทศ การที่จะสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพขึ้นมาในสังคมได้นั้นหนึ่งในปัจจัยสำคัญก็คือ การศึกษา (Education) การศึกษานอกจากจะทำให้มนุษย์เกิดความรู้และพัฒนาตนได้แล้ว ยังสามารถเป็นตัวกำหนดทิศทางของประเทศได้อีกด้วย เพราะหากประเทศใดมีการส่งเสริมการศึกษาที่ถูกทิศทาง ตลอดจนวางแผนการผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ ย่อมทำให้ประเทศนั้นมีต้นทุนที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพในการร่วมกันสร้างประเทศให้

[1] นักศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

ก้าวไกล (HR Note, 2010) สถานศึกษาจึงเป็นสถานที่สำคัญในการพัฒนาการศึกษาให้ผู้เรียนมีคุณภาพ ตอบสนองสังคมโลกได้ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 มาตรา 6 "การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข" และสถานศึกษาต้องยึดมาตรา 8 เกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยยึดหลักดังนี้ 1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน 2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553

องค์กรแห่งความสุข

ความหมายเกี่ยวกับองค์กร

คำว่า "องค์กร" เป็นคำบัญญัติมาจากคำว่า Organ โดยที่องค์กร หมายถึง หน่วย ย่อยขององค์การ แต่ในปัจจุบันใช้ในความหมายเดียวกัน และได้มีผู้ให้คำนิยาม คำว่า "การจัดองค์กร" ไว้ หลายท่านดังนี้

องค์กร หมายถึง การจัดความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ คือ ตัวบุคคลและหน้าที่การงาน เพื่อรวมกันเข้าเป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพ สามารถทำงานบรรลุเป้าหมายได้ (Meyer and Allen, 1997)

องค์กร หมายถึงบุคคลกลุ่มหนึ่งที่มารวมตัวกัน โดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายอย่างหนึ่งหรือหลาย อย่างร่วมกัน ในเรื่องความสัมพันธ์ต่อกัน ก าหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละคนอย่างเหมาะสม และมีการประสานร่วมมือกันเพื่อให้การทำงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ (ปรมต วรรณบวร, 2560)

ส่วนการบริหารองค์กร หมายถึง "องค์กร คือ บุคคล คณะบุคคล หรือสถาบัน ซึ่งเป็นส่วนประกอบย่อยของหน่วยงานใหญ่ที่ทำหน้าที่สัมพันธ์กันหรือขึ้นต่อกัน เช่น คณะรัฐมนตรีเป็นองค์กรบริหารรัฐ สภาผู้แทนราษฎรเป็นองค์กรของรัฐสภา" (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

แนวคิดการจัดการองค์กรสมัยใหม่ (Modern Management Organization) องค์กรในศตวรรษที่ 21 ให้ความสำคัญเรื่องของความรู้โดยบุคลากรในองค์กรต้องมีความรู้ มีระบบการถ่ายทอดความรู้ และมีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างบุคลากรด้วยกันอยู่ตลอดเวลา จนก่อให้เกิดวัฒนธรรมขององค์กร ดังนั้น องค์กรที่จะเป็น Competency Organization หมายถึง องค์กรที่มีขีดระดับความสามารถหลักในการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแข่งขันได้ เผชิญกับภาวการณ์ เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ ในองค์กรนั้นจะต้องประกอบไปด้วยบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา มีการถ่ายทอดความรู้ต่อกันและสามารถดึงเอาความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ สามารถสร้างสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาได้ มีความคิดสร้างสรรค์และพัฒนาสร้างสิ่งใหม่ ๆ ได้ พร้อมกับองค์กรจะต้องมีการจัดการทำงานอย่างมีความสุข และสร้างวัฒนธรรมองค์กรภายใต้โลกาภิวัตน์ อย่างต่อเนื่องตลอดเวลาและไม่สิ้นสุด (ปรมต วรรณบวร, 2560)

องค์กรที่มีระบบการจัดการสร้างบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมที่ดีมีกระบวนการสร้างสุขเชื่อมโยงกันก่อให้เกิดสุขภาพกายควบคู่สุขภาพใจ ส่งผลทางบวกต่อผลลัพธ์ขององค์กร (ขวัญเมือง แก้วดำเกิง, 2558) พระธรรมปิฎก (ประยุกต์ ปยุตฺโต) ให้ความหมายของคำว่า ความสุขไว้ 2 แบบ คือ ความสุข จากภายใน หมายถึงความสงบใจตนเองหรือมีความสุขจากการรู้เท่าทันเข้าใจความจริงของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งเป็นความสุขทางปัญญาเนื่องด้วยความแจ้งในความจริงเป็นความโปร่งโล่ง ไม่มีความติดขัด และบีบคั้นใจ ความสุขภายนอก คือ การมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงดีมีทรัพย์สินเงินทอง มีอาชีพการงานเป็นหลักเป็นฐานมั่นคง การมียศ มีฐานะมีตำแหน่งเป็นที่ยอมรับของสังคม มีมิตร สหายบริวาร และกำไรมีชีวิตครอบครัวดี

ประเทศไทยมีการนำ "ดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุข" มาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศครั้งแรกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ต่อเนื่องมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมและคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา มีองค์ประกอบ 7 ด้าน ได้แก่ 1) สุขภาพอนามัยและโภชนากร 2) การศึกษา 3) ชีวิตการทำงาน 4) ชีวิตครอบครัว 5) การเติบโตทางเศรษฐกิจ ความยากจน การกระจายรายได้และสวัสดิการ 6) สิ่งแวดล้อม

และความปลอดภัย และ 7) ประชารัฐ และในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) มีเป้าหมายมุ่งไปสู่ "สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน" เพื่อเป็นเครื่องมือติดตามประเมินผลกระทบการพัฒนาที่มีต่อคนในสังคมไทย แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 แผนพัฒนาฉบับที่ 12 เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในการเชื่อมต่อกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในลักษณะการแปลงยุทธศาสตร์ระยะยาวสู่การปฏิบัติ แต่ยังคงทิศทางและเกิดประสิทธิภาพ นำไปสู่การพัฒนาเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, มปป.)

องค์กรแห่งความสุข

องค์กรแห่งความสุข เป็นเรื่องสำคัญในองค์กรทุกแห่ง หากผู้บริหารขาดความใส่ใจแล้วนั้นจะทำให้องค์กรอาจจะไม่บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยองค์กรแห่งความสุข ตามแนวคิดของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เพื่อให้บุคลากรในองค์กรมีความสุข และสามารถพัฒนาองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งมีเกณฑ์ที่คาดหวังประกอบด้วยความสุข 8 ประการ ดังนี้

1. Happy body มีสุขภาพดี สุขภาพที่แข็งแรงทั้งกายและใจมาจากการที่รู้จักใช้ชีวิต รู้จักกิน รู้จักนอน ชีวิตมีความสุข
2. Happy heart มีน้ำใจงาม สิ่งที่จำเป็นที่สุดในการที่มนุษย์จะอยู่กับคนอื่นได้ต้องมีน้ำใจคิดถึงคนอื่น เอื้ออาทรต่อกัน เพราะคนเราอยู่ตัวคนเดียวในโลกนี้ไม่ได้ ต้องรู้จักแบ่งปันอย่างเหมาะสม
3. Happy relax การผ่อนคลาย ต้องรู้จักผ่อนคลายสิ่งต่างๆ ในการดำเนินชีวิต เพื่อไม่ให้ตนเองรู้สึกกดดันมากเกินไป หากทำงานเครียดก็ต้องมีวิธีผ่อนคลายในการทำงาน หรือแม้แต่ชีวิตส่วนตัวก็ด้วย ต้องรู้จักผ่อนคลายให้เหมาะสม
4. Happy brain การหาความรู้ มนุษย์เราอยู่ได้ด้วยการศึกษาหาความรู้พัฒนาตนเองตลอดเวลาจากแหล่งต่างๆ เพื่อนำไปสู่การเป็นมืออาชีพและเกิดความมั่นคงก้าวหน้าในการทำงาน หรือพูดง่าย ๆ คือ เรียนเพื่อรู้และสอนคนอื่นได้ในงานที่ตนรู้
5. Happy soul การมีคุณธรรมอันเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม คือการมีหิริโอตตัปปะ ในการทำงานเป็นทีม หิริโอตตัปปะ คือ ความละอายและเกรงกลัวต่อการกระทำของตนเองโดยเฉพาะการกระทำที่ไม่ดี คนดีมีคุณธรรมนำมาซึ่งความสุขขององค์กร เพราะคนมีความศรัทธาในศาสนาและมี ศีลธรรมในการดำเนินชีวิต
6. Happy money รู้จักใช้เงินให้เป็น สามารถจัดการรายรับรายจ่ายของตัวเองได้ มีเงินรู้จักเก็บรู้จักใช้ เป็นหนี้ให้พอดี มีชีวิตที่เหมาะสมกับตัวเอง เพราะวันนี้คนปฏิเสธการเป็นหนี้ไม่ได้ แต่สามารถจัดการค่าใช้จ่ายให้เหมาะสมกับตนเองได้
7. Happy family ครอบครัวที่ดี การให้ความสำคัญกับครอบครัวทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่นมั่นคง เกิดกำลังใจที่ดีในการทำงาน เหมือนเป็นภูมิคุ้มกันที่ช่วยให้เผชิญกับอนาคตหรืออุปสรรคในชีวิตได้
8. Happy society สังคมดี สังคมมีสองมิติ คือ สังคมในที่ทำงานกับสังคมนอกที่ทำงาน มนุษย์ทุกคนต้องมีความรักสามัคคีเอื้อเฟื้อต่อสังคมที่ตนเองอยู่อาศัย เพื่อให้เกิดสังคมและสภาพแวดล้อมที่ดีตามมา (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2552)

นอกจากนี้ ไดเนอร์ ได้กล่าวไว้ว่า ความสุข คือ ความพึงพอใจในชีวิต ความพึงพอใจในเป้าหมายหลักของชีวิต ตลอดจนประสบการณ์ในชีวิตเหล่านั้นเป็นอารมณ์ความรู้สึกด้านบวกของคนที่มีความสุขเกิดขึ้นได้จากปัจจัยหลายอย่างที่แตกต่างกัน เช่น อายุ รายได้ สภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อความต้องการของบุคคลให้เกิดความพึงพอใจในชีวิตตน ดังนี้

1) ความพึงพอใจในชีวิต (Life Satisfaction)
2) ความพึงพอใจในงาน (Work Satisfaction)
3) อารมณ์ทางบวก (Positive Affect)
4) อารมณ์ทางลบ (Negative Affect) (Diene, 2005)

การสร้างองค์กรแห่งความสุข จะต้องสร้างสมดุลของการทำงานให้เกิดขึ้นทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญาเพื่อขับเคลื่อนองค์กรสู่การเป็นองค์กรคุณภาพ หรือองค์กรสู่ความเป็นเลิศในอนาคตโดยอาศัยภาวะผู้นำที่ต้องร่วมกัน ขับเคลื่อนสุขภาวะที่สมบูรณ์ 4 ด้านคือ

1) กาย ได้แก่ การประกอบสัมมาชีพ ความปลอดภัยในการทำงานหรือสภาพแวดล้อมของการทำงานมีความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน ปลอดภัยจากสารพิษ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร ฯ มีสุขภาพทางด้านร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ มีสวัสดิการด้านสุขภาพอนามัยทั้งต่อตนเองและครอบครัว

2) จิต ได้แก่ ความมีสติ ความสงบ ความงาม และความดียึดมั่นในหลักธรรมของศาสนา

3) สังคม ได้แก่ สังคมสัมพันธ์ มีการสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันในองค์กร ระหว่างองค์กรโดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การสร้างสังคมเข้มแข็ง การช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน การรู้จักใช้จ่าย การรู้จักความพอดี พอประมาณ และการใช้เหตุผล การสร้างสังคมยุติธรรม ให้ความเสมอภาคและสร้างโอกาสในการทำงาน สร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ สร้างขวัญกำลังใจให้เกิดขึ้นในองค์กร และสร้างสังคมสันติสุข มีการประนีประนอม การแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

4) ปัญญา ได้แก่ การส่งเสริมให้บุคลากร คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีอิสระได้รับความไว้วางใจในการทำงาน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ และการตัดสินใจตามศักยภาพในหน้าที่ที่รับผิดชอบ

หากคนในองค์กรมีความสุขในการทำงานตามที่ตนถนัดและได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสม ก็จะทำให้ได้คนเก่งไว้ในองค์กรซึ่งส่งผลต่อผลิตผลขององค์กรที่จะบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างแน่นอน

กล่าวได้ว่า ความสุข ต้องขับเคลื่อนด้วยสุขภาวะทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา จึงจะนับว่าเป็นความสุขที่สมบูรณ์ สุขทั้งตัวเอง และสามารถสร้างความสุขให้กับคนรอบข้างได้

แนวทางการสร้างองค์กรแห่งความสุข

การสร้างองค์กรแห่งความสุขให้ประสบความสำเร็จนั้นองค์กรจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีระบบการจัดการและการร่วมมือทั้งในด้านองค์ความรู้และการวิจัยปฏิบัติการ ซึ่งหลักสำคัญที่เป็นแกนกลางจะต้องปรากฏอยู่ในทุกขั้นตอนของกระบวนการ คือ ความเป็นผู้นำ (Leadership engagement) การมีส่วนร่วม ซึ่งขึ้นอยู่กับจริยธรรมและการให้คุณค่า (values and ethics) ความเป็นผู้นำ

องค์ประกอบสำคัญ 3 ประการในการเป็นองค์กรแห่งความสุข ได้แก่ บุคลกรมีสุขภาพแข็งแรง อันเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมทั้งกายภาพ จิตใจ และสังคม สุขภาวะของสถานที่ทำงานที่ทำให้การทำงานบรรลุเป้าหมายและมีการป้องกัน ส่งเสริมสุขภาพ และความปลอดภัยในการทำงาน อันจะนำมาซึ่งความกระตือรือร้น มองโลกในแง่ดี และความพอใจในการทำงาน ขณะที่ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างองค์กร แห่งความสุขนั้นเป็นบริบทที่สอดคล้องกับกายภาพในการทำงาน จิตวิทยา สังคมในการทำงาน สุขภาพของบุคลากร และชุมชนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้นส่งผลต่อเนื่องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ขณะที่กระบวนการสร้างองค์กรแห่งความสุข เป็นการป้องกัน สนับสนุน และส่งเสริมด้านกายภาพ จิตใจ และความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมผู้ทำงาน โดยที่ผู้บริหารองค์กร ได้ให้ความสำคัญจากการแสดงภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ และพฤติกรรมที่สอดคล้องกันในการขับเคลื่อนการสร้างองค์กร แห่งความสุขให้บรรลุผลสำเร็จ โดยที่ทุกคนในองค์กรได้มี ส่วนร่วมในการเรียนรู้ และมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปัจจัย แห่งความสำเร็จของกระบวนการสร้างองค์กรแห่งความสุขขององค์การอนามัยโลกและประเทศไทยเป็นไปในทิศทางเดียวกัน อันประกอบด้วย ภาวะผู้นำในการริเริ่มและดำเนินการอย่าง เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของทุกคนในองค์กร การดำเนินการภายใต้ หลักจริยธรรมองค์กรและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งกระบวนการ เพื่อสร้างองค์กรแห่งความสุขได้อย่างยั่งยืน

โรงเรียนอนุบาลสงขลา

ข้อมูลพื้นฐาน

โรงเรียนอนุบาลสงขลา ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครสงขลา เลขที่ 36 ถนนรามวิถี ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา รหัสไปรษณีย์ 90000 โทรศัพท์ 0-7431-1677 โทรสาร 0-7431-1271 website : www.anubansongkhla.co.th e-mail: anubansongkhla@hotmail.com สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

วิสัยทัศน์ของโรงเรียน : โรงเรียนอนุบาลสงขลา เป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ที่ทันสมัย บุคลากรและนักเรียนมีคุณภาพ โดยการขับเคลื่อนของเครือข่ายสู่ความพร้อมในระดับมาตรฐานสากล

ปรัชญาการศึกษา : การศึกษาพาชีวิตสัมฤทธิ์ผล

คำขวัญ : ความรู้ดี มีคุณธรรม กิจกรรมเด่น เน้นวินัย

อัตลักษณ์ของโรงเรียน : SMART HONEST RESPONSIBLE DISCIPLINE

"ฉลาด ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ ระเบียบวินัย"

ประวัติของโรงเรียน

เปิดสอนครั้งแรก เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2486 โดยใช้สถานที่อาคารเรียนของโรงเรียนวรนารีเฉลิม มีอาจารย์ระเบียบ นิยมจินดา และอาจารย์เยื้อน ถาวร เป็นผู้วางรากฐานการศึกษาระดับอนุบาล

พ.ศ.2495 ได้ก่อสร้างอาคารเรียนแบบกรมสามัญ 1 หลัง 7 ห้องเรียน เป็นเงิน 265,000 บาท ในที่ดินราชพัสดุ (ที่ปัจจุบัน) จำนวน 4 ไร่ 2 งาน 30 ตารางวา และวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ.2497 ย้ายมาเรียนที่ปัจจุบันมี นางบุญถนอม เขมะศิริ เป็นครูใหญ่คนแรก เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และโรงเรียนได้พัฒนาและเจริญมาเป็นลำดับ

พ.ศ.2521 เปิดสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 โอนไปสังกัดกองการประถมศึกษากรมสามัญ

พ.ศ.2523 การรถไฟแห่งประเทศไทย อนุมัติให้ใช้ที่ดิน 2 ไร่ 1 งาน เพื่อขยายบริเวณโรงเรียน และในปีนี้ได้โอนไปสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

พ.ศ.2527 นางอารมณ์ ภัทรปกรณ์ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลสงขลา แทนผู้อำนวยการคนเดิมซึ่งเกษียณอายุราชการ โรงเรียนได้พัฒนาและเจริญมาเป็นลำดับ ทั้งในด้านการเรียนการสอนและปรับปรุงอาคารสถานที่ ฯลฯ

พ.ศ.2536 นายชอบ บุญช่วย ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลสงขลา และโรงเรียนได้รับความอนุเคราะห์จาก คุณแม่เคียง ธาระวานิช บริจาคเงิน 2,000,000 บาท สร้างอาคารเรียน "บุญเศียร – เคียง ธาระวานิช" เป็นอาคารเรียนตึก 2 ชั้น แบบ 504 จำนวน 8 ห้องเรียน มอบให้ทางราชการ เมื่อวันที่ 23 กันยายน พ.ศ.2536

พ.ศ.2540 นายอุดม หนูประดิษฐ์ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลสงขลา และโรงเรียนได้หางบประมาณจัดสร้างอาคารอเนกประสงค์ (ประชา - รัตน์ศรัทธา) โดยการทอดผ้าป่า 2 ครั้ง เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2540 และวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 ดร.รัตน์ ประธานราษฎร์นิกร ได้บริจาคเงิน 1,000,000 บาท สมทบกับ ผู้บริจาคศรัทธาร่วมทอดผ้าป่า จัดสร้างอาคารอเนกประสงค์ (ประชา - รัตน์ศรัทธา) ทั้งสิ้นเป็นเงิน 8,700,000 บาท

พ.ศ.2542 วันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2542 โรงเรียนได้ทำพิธีเปิดอาคารอเนกประสงค์ (ประชา – รัตน์ศรัทธา) โดยเลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ดร.กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา เป็นผู้รับมอบ

พ.ศ.2543 นายสมหมาย ขวัญทองยิ้ม ได้รับการแต่งตั้งให้มาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ โรงเรียนอนุบาลสงขลา เดินทางมารับตำแหน่ง เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2543

วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ.2547 ได้โอนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ.2550 โรงเรียนอนุบาลสงขลา ได้ผ่านการประเมินโรงเรียนรับรางวัลพระราชทาน ระดับประถมศึกษาขนาดใหญ่ นายสมหมาย ขวัญทองยิ้ม ได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ ศาลาดุสิดาลัย เพื่อรับเกียรติบัตรโรงเรียนรางวัลพระราชทาน เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2551

พ.ศ.2551 โรงเรียนได้ดำเนินการก่อสร้างอาคารเรียนเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสพระชนมพรรษา 80 พรรษา แบบพิเศษ 1 หลัง 4 ชั้น 20 ห้องเรียน ขนาดกว้าง 9 เมตร ยาว 45 เมตร ใช้งบประมาณ 10,700,000 บาท (เงินสิบล้านเจ็ดแสนบาทถ้วน) เริ่มดำเนินการก่อสร้าง ตั้งแต่วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2551 – วันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 และเริ่มเปิดใช้งาน ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2552

พ.ศ.2552 โรงเรียนได้ดำเนินการก่อสร้างอาคารเรียนแบบ สปช.2/28 จำนวน 4 ชั้น 12 ห้องเรียน งบประมาณ 8,488,000 บาท (เงินแปดล้านสี่แสนแปดหมื่นแปดพันบาทถ้วน) และเริ่มเปิดใช้งานตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553

พ.ศ.2555 นายศิลปชัย ผลกล้า ได้รับการแต่งตั้งให้มาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลสงขลา เดินทางมารับตำแหน่งเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2555 จนถึงวันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2564

พ.ศ.2564 นายเกษม บูหัส ได้รับการแต่งตั้งให้มาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลสงขลา เดินทางมารับตำแหน่งเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2564 จนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบัน โรงเรียนอนุบาลสงขลา จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา (ชั้นอนุบาลปีที่ 2) ถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียน 1,974 คน ห้องเรียน 56 ห้องเรียน

เนื้อที่และอาณาเขตของโรงเรียน

โรงเรียนอนุบาลสงขลา มีเนื้อที่ทั้งหมด 6 ไร่ 3 งาน 30 ตารางวา

อาณาเขต	ทิศเหนือ	จด	ถนนปละท่า
	ทิศใต้	จด	ถนนรถไฟ
	ทิศตะวันออก	จด	ศูนย์การค้ารถไฟ
	ทิศตะวันตก	จด	ถนนรามวิถี

ลักษณะของชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่

โรงเรียนอนุบาลสงขลา ตั้งอยู่ในเขตชุมชนหนาแน่น เขตเทศบาลนครสงขลา ประชากรในเขตเทศบาลมีจำนวน 83,000 คน นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 85 ศาสนาอิสลาม ร้อยละ 13 และศาสนาอื่น ๆ ร้อยละ 2

การคมนาคม

การคมนาคมสะดวกทุกฤดู ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองสงขลาประมาณ 1 กิโลเมตร

สภาพทางเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจค่อนข้างดี รายได้ของประชากรต่อหัวประมาณ 75,000 บาทต่อปี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง ธุรกิจส่วนตัว รับราชการ ค้าขาย และรับจ้าง

สภาพทางสังคม

เป็นสังคมเมือง ชุมชนมีความสัมพันธ์กับสถานศึกษาค่อนข้างดี ผู้ปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเป็นอย่างดี

โครงการและกิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อรองรับความสุขของผู้เรียน

1) ด้านสุขภาพดี (Happy Body) โรงเรียนจัดอาหารเช้า อาหารกลางวัน และอาหารเสริมนมให้นักเรียนอย่างถูกสุขลักษณะ ทุกวัน โรงเรียนส่งเสริมการเล่นกีฬา มีกิจกรรมกีฬาสีดอกบัวเกมส์ กีฬาเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนพี่ โรงเรียนน้อง กับโรงเรียนวิเชียรชม จังหวัดสงขลา มีชุมนุมกีฬาสำหรับนักเรียนที่สนใจกีฬาแต่ละประเภท

2) ด้านน้ำใจงาม (Happy Heart) โรงเรียนมีกิจกรรมปลูกฝังด้านความมีน้ำใจ ครูเป็นแบบอย่างของการให้ ให้ความรัก ความอบอุ่น ให้ทุนการศึกษา ให้โอกาสนักเรียนได้ทำกิจกรรมที่สนใจ มีกิจกรรมของ

คณะกรรมการสภานักเรียน คือ "กิจกรรมของหายได้คืน" กิจกรรมเพื่อนสอนเพื่อน กิจกรรมแบ่งปัน ทั้งภายในโรงเรียน และแบ่งปันแก่เด็กยากไร้ และผู้ด้อยโอกาส

3) ด้านการผ่อนคลาย (Happy Relax) โรงเรียนจัดสถานที่ สิ่งแวดล้อม ให้ร่มรื่น มีจุดนั่งพักผ่อนในตอนเช้าและตอนพักกลางวันมีการฉายภาพยนตร์การ์ตูน และภาพกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านทีวีวงจรปิดภายในโรงเรียน และมีร้านไอศกรีม บริการเพื่อความสุขของเด็ก ๆ ทุกคน

4) ด้านการหาความรู้ (Happy Brain) โรงเรียนส่งเสริมให้ให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุดโรงเรียน แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน เช่น ห้องเรียนสีเขียว ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องสะเต็มศึกษา นอกจากนี้ โรงเรียนมีสถานีโทรทัศน์ ซึ่งสามารถถ่ายทอดสดผ่านช่อง Youtube เป็นแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ ที่ทันสมัย และนักเรียนทุกคนจะได้ออกไปศึกษาแหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียนอย่างน้อย 1 ครั้ง โดยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ได้ศึกษาแหล่งเรียนรู้ภายในอำเภอเมืองสงขลา นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 ได้ศึกษาแหล่งเรียนรู้ในจังหวัดสงขลา นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ได้ไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ต่างจังหวัด และนักเรียนโครงการพิเศษวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เทคโนโลยี และนักเรียนโครงการพิเศษ Mini MEP จะได้ไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่ต่างประเทศ ตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 -6 นักเรียนได้เรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) จึงได้พัฒนา 3H ได้แก่ (1) Hand คือการได้ลงมือกระทำปฏิบัติ (2) Head คือการได้ใช้ความคิด พัฒนาสติปัญญา (3) Heart คือ การเรียนรู้ด้วยใจที่มีความสุข รักที่จะเรียนรู้

5) ด้านคุณธรรม (Happy Soul) โรงเรียนส่งเสริมความมีคุณธรรม หิริ โอตัปปะ คือ อบรมและสร้างจิตสำนึกให้มีความละอายและความเกรงกลัวต่อบาป ซึ่งเป็นหลักธรรมคุ้มครองโลกให้สงบสุข รักตนเอง รักครอบครัว รักส่วนรวม จัดกิจกรรมพานักเรียนไปทำกิจกรรมที่วัดในวันพระ และสำคัญทางศาสนา นักเรียนได้ฟังเทศน์ ฟังธรรม ได้ร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น การเวียนเทียน ในวันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา มีกิจกรรมแห่เทียนไปวัดในวันเข้าพรรษา และทุกๆเช้า หลังเคารพธงชาติ นักเรียนจะได้สงบนิ่งเพื่อฝึกจิตให้สงบทุกวัน นอกจากนี้ โรงเรียนมีกิจกรรมส่งเสริมหลักพรหมวิหาร 4 ให้นักเรียนมีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา คือ มีมิตรไมตรี มีน้ำใจปรารถนาดีต่อผู้อื่น ต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข เมื่อเห็นผู้อื่นเดือดร้อนก็มีใจที่อยากจะช่วยเหลือ เมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี ก็พลอยยินดีไปกับเขา เน้นให้นักเรียนเป็นคนรักษากฎ กติกา ระเบียบวินัยของโรงเรียน

6) ด้านใช้เงินเป็น (Happy Money) โรงเรียนจัดกิจกรรมออมทรัพย์นักเรียนตั้งแต่ระดับชั้นปฐมวัยจนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนทุกคนรู้จักการออมทรัพย์ และเข้าร่วมโครงการ โดยออมทรัพย์กับครูประจำชั้นทุกวัน เมื่อนักเรียนจบชั้นสูงสุดของโรงเรียนจะได้รับเงินออมคืนพร้อมทั้งเงินปันผล ซึ่งสามารถใช้เป็นทุนการศึกษาในการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาได้ เป็นการแบ่งเบาภาระการเงินของครอบครัวนอกเป็นการปลูฝังคุณธรรมด้านการประหยัด และการออม จากนี้ มีกิจกรรมตลาดนัดโรงเรียนอนุบาลสงขลา เพื่อส่งเสริมการหารายได้หารเป็นผู้ซื้อ และผู้ขาย ปลูกฝังคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ ความขยัน

7) ด้านครอบครัวที่ดี (Happy Family) โรงเรียนมีคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง โรงเรียนปลูกฝังการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวโดยสร้างความตระหนักให้เห็นตัวอย่างของครอบครัวที่มีความสุขไม่จำเป็นต้องเป็นบ้านหลังใหญ่ เพียงอยู่แล้วรู้สึกอบอุ่นใจก็เพียงพอแล้ว" โดยเน้นให้นักเรียนรู้จักหน้าที่ ความรับผิดชอบต่อตนเอง และในครอบครัว มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ตั้งใจเรียน ช่วยแบ่งเบาภาระงานทางบ้านพอสมควร

8) ด้านความสุขขององค์กรและสังคม (Happy Society)

โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อความสุข ของนักเรียน และบุคลากรทุกคนในองค์กร และสังคม ดังนี้

8.1 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ จัดสิ่งอำนวยความสะดวกในที่ทำงาน ได้แก่ อาคารเรียน ห้องเรียน โต๊ะเก้าอี้ โรงอาหาร ห้องประชุม วัสดุที่จำเป็น ห้องพิเศษต่าง ๆ และกระบวนการที่ปรากฏในองค์กร ซึ่งมีผลกระทบต่อความปลอดภัยทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตลอดจนสุขภาวะและความเป็นอยู่ของบุคลากรครู และนักเรียน

8.2 สภาพแวดล้อมทางจิตสังคม สร้างวัฒนธรรมองค์กร ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ที่ดีงาม และวัฒนธรรมการทำงานเป็นทีม ซึ่งส่งผลต่อความสุข ของบุคลากรครูและนักเรียนทุกคน ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ สนับสนุน หรือกระตุ้นเพื่อปรับปรุง หรือคงไว้ซึ่งวิธีปฏิบัติในการดำเนินชีวิตอย่างมีสุขภาวะ มีการติดตามและสนับสนุนทั้งสุขภาพทางกายและสุขภาพจิต

8.3 สุขภาพกายและสุขภาพใจ สร้างความปลอดภัยและความสุขของบุคลากรครู นักเรียนและครอบครัว ด้วยการส่งเสริมการทำงานเป็นทีม (Teamwork) การทำงานอย่างมีความสุข (happy) มีความคิดสร้างสรรค์ที่นำไปสู่ความก้าวหน้า (creativity) จัดกิจกรรมบุญร่วมกัน สร้างทั้งความสุขกายสบายใจ ได้แก่ การจัดสร้างพระพุทธรูปประจำโรงเรียน ได้แก่ พระมหาศากยมุนีศรีปทุม และการจัดทอดผ้าป่าสามัคคี โดยให้ทุกคนในองค์กรและครอบครัวมีส่วนร่วมในการสร้างพระพุทธรูปประจำโรงเรียน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดพุ่มผ้าป่าสามัคคี เป็นการสร้างบุญร่วมกัน สำหรับความสุขทางใจที่สำคัญในการพัฒนานักเรียนคือครูประจำชั้นจะฝึกให้นักเรียนนั่งสมาธิก่อนเรียนในทุกๆวัน เป็นต้น

ความสุขตามแนวพุทธศาสตร์

พุทธศาสตร์ หมายถึงความรู้เรื่องพระพุทธศาสนา ดังนั้นการสร้างความสุขตามหลักพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาแสดงความหมายของความสุขไว้หลายนัย สรุปได้ดังนี้

1) ความสุข คือ อารมณ์ของความสบาย ความมีใจแช่มชื่น ความยินดี ความอิ่มเอิบ ความมีใจสูงที่เกิดจากการประสบกับสิ่งที่พึงปรารถนา

2) ความสุข คือ ใจที่ปราศจากอารมณ์ ได้แก่ ความสงบ ที่เกิดจากการระงับอารมณ์ด้วยสมาธิ หรือการตัดอารมณ์ด้วยวิปัสสนา

จุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาคือนิพพานที่เป็นความสุขที่สุดและไม่ทำให้บุคคลต้องกลับมา ปืนทุกข์อีก ความสุขตามคำสอนของพระพุทธศาสนามีคุณสมบัติ คือ การกำจัดความทุกข์ ความผ่อนคลาย

ความสงบตั้งมั่น และการสนับสนุนให้ความดีอื่น ๆ เกิดขึ้น สำหรับการเข้าถึงความสุข ได้แก่

1) การสำรวมอินทรีย์และการรู้จักประมาณในการบริโภค

2) การทำความสงบกายและสงบใจ

3) การไม่ทำเหตุให้เกิดทุกข์และการทำให้จิตหลุดพ้นจากกิเลส

ความสุขตามหลักพระพุทธศาสนา มีดังนี้

การสร้างความสุขทางกายตามหลักกามโภคี หลักธรรมนี้นำมาแก้ไขการบริโภคที่เกินพอดีและก่อให้เกิดโทษ กามโภคี หมายถึง ผู้ครองเรือนที่สามารถสร้างความสุขจากการมีทรัพย์และการใช้ทรัพย์

พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าการเป็นผู้ครองเรือนที่ควรติเตียน ได้แก่

1) การแสวงหาทรัพย์ในทางที่ไม่ชอบธรรม หรือชอบธรรมบ้างไม่ชอบธรรมบ้าง

2) การไม่ใช้ทรัพย์บำรุงตนเองให้เป็นสุข

3) การไม่นำทรัพย์มาแบ่งปันและทำความดี

4) การหมกมุ่นมัวเมาในความสุขเดิม ๆ

พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าการเป็นผู้ครองเรือนที่ควรสรรเสริญ ได้แก่

1) การแสวงหาทรัพย์ในทางที่ชอบธรรม

2) การใช้ทรัพย์บำรุงตนเองให้เป็นสุข

3) การนำทรัพย์มาแบ่งปันและทำความดี

4) การเป็นผู้ฉลาดในการบริโภค คือ ไม่เป็นผู้มัวเมา หมกมุ่น จดจ่ออยู่กับวัตถุ เห็นโทษของการหมกมุ่นในความสุข มีปัญญาไม่ยึดติด รู้จักใช้สอยโภคทรัพย์เพื่อสร้างความเจริญและป้องกันความเสื่อม

หลักพุทธธรรม พรหมวิหาร 4

พรหมวิหาร วิหาร แปลว่า ที่อยู่ พรหม แปลว่า ประเสริฐ คำว่า พรหมวิหาร หมายความว่า เอาใจ จับอยู่ในอารมณ์แห่งความประเสริฐ หรือเอาใจไปขังไว้ในความดีที่สุด เป็นหลักธรรมประจำใจสำคัญหมวดหนึ่งในการบริหารชีวิตที่ถูกต้องดีงาม เพื่อให้ชีวิตที่เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ เกิด เจ็บ ตาย ทั้งหลาย อยู่ร่วมกัน การสร้างความสุขทางสังคมตามหลักพรหมวิหาร หลักธรรมนี้นำมาแก้ไขปัญหาการขาดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีความสุขร่วมกัน พรหมวิหาร หมายถึง ธรรม 4 ประการ สำหรับการมีชีวิตที่ประเสริฐและการมีสังคมที่เกื้อหนุนให้มีชีวิตที่ประเสริฐ ได้แก่

1) การมีเมตตาจิต คือ การคิดเผื่อแผ่ความรักความปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์และสัตว์ แล้วคิดแผ่เมตตาไปทุกทิศ

2) การมีกรุณาจิต คือ การช่วยเหลือให้พ้นทุกข์ ใส่ใจปลดเปลื้องความทุกข์ยากเดือดร้อนของมนุษย์และสัตว์แล้วคิดแผ่กรุณาไปทุกทิศ

3) การมีมุทิตาจิต คือ ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใส มีความแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอแล้วคิดแผ่มุทิตาไปทุกทิศ

4) การมีอุเบกขาจิต คือ ความวางใจเป็นกลาง รู้จักวางเฉยสงบใจ ไม่เดือดร้อนวุ่นวาย ปล่อยวางความทุกข์และความสุขตามสมควรแก่เหตุและผล แล้วคิดวางอุเบกขาไปทุกทิศ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่า พรหมวิหาร คือธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐ หรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพระพรหม 4 อย่าง ต่อไปนี้ (1) เมตตา (ความรัก) คือ ความปรารถนาดี มีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข (2) กรุณา (ความสงสาร) คือ อยากช่วยเหลือ ผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง (3) มุทิตา (ความเบิกบานพลอยยินดี) เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ก็มีใจแช่มชื่นเบิกบาน เมื่อเห็นเขาทำดีงามประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุน (4) อุเบกขา (ความมีใจเป็นกลาง) คือ มองตามเป็นจริง โดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่นคง เที่ยงตรงดุจตาชั่ง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดี หรือชั่วสมควรแก่เหตุที่ตนประกอบ พร้อมที่จะวินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามหลักการ เหตุผล และความเที่ยงธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553).

บทสรุป

แนวคิดทฤษฎีของศาสตร์สมัยใหม่มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ความสุขที่สัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทางกาย ในการบรรลุความสุข จึงมุ่งเน้นการพัฒนาความเจริญทางวัตถุและละเลยการพัฒนาความเจริญทางจิตใจ มนุษย์จึงมีความสุขสบายทางกาย แต่ขาดแคลนความสุขทางใจ สำหรับโรงเรียนอนุบาลสงขลา เป็นโรงเรียนที่เน้นความสุขทั้งสองด้าน คือ สุขทั้งทางกาย และสุขทั้งทางใจควบคู่กัน โดยจัดกิจกรรมและโครงการที่รองรับความสุขของนักเรียนทั้งหมด 8 ด้าน คือ สุขภาพดี น้ำใจงาม การผ่อนคลาย การหาความรู้ การมีคุณธรรม การรู้จักใช้เงินให้เป็น การมีครอบครัวที่ดี และความสุขขององค์กรและสังคม ทั้งหมดนี้เป็นการพัฒนาความสุขซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อ ตนเอง (นักเรียน) องค์กร (โรงเรียน) และช่วยเสริมสร้างความสุขทางสังคม ซึ่งเน้นการสร้างความสุขทางสังคมตามหลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

เอกสารอ้างอิง

ขวัญเมือง แก้วดำเกิง. **แนวคิดการสร้างองค์กรแห่งความสุข (Happy Workplace).** สืบค้นเมื่อ 11ตุลาคม 2565 จาก http://hq.prd.go.th/plan/ewt_dl_link.php?nid =2127

ชาญวิทย์ วสันต์ธนารัตน์. (2553). **Change… เพื่อสร้างความสุขในองค์กร.** สืบค้นเมื่อ 11 ตุลาคม 2565 จาก http://www.wiseknow.com/blog/2009/05/22/2534/#axzz1XM0jYg4j

ปรมต วรรณบวร. (2560) การสร้างองค์กรแห่งความสุขด้วยหลักพุทธธรรม. **วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย.** 1 (1), มกราคม – เมษายน.

พระเทพดิลก. (2553). **การบริหารจัดการองค์กรทางพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพฯ : มหามงกุฎราชวิทยาลัย

มาสร้างองค์กรแห่งความสุขกันเถอะ. (2552) สืบค้นเมื่อ 19 ตุลาคม 2565 จาก http://lpn.mcu.ac.th/lpn/wp-content/uploads/pdf .

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตสถาน.** กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และชาย สัญญาวิวัฒน์. (2550). **การบริหารจัดการแนวพุทธ.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

บุษกร วัฒนบุตร. (ม.ป.ป.) **องค์กรแห่งความสุข**, เข้าถึงเมื่อ 19 ตุลาคม 2565 จาก http://pol.mcu.ac.th/wpcontent/uploads/2014/12/

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2553). **ธรรมนูญชีวิต.** (พิมพ์ครั้งที่ 122). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** (พิมพ์ครั้งที่ 23). กรุงเทพฯ: ผลิธัมม์.

HR Note. (2010). **การศึกษา (Education) สำคัญอย่างไรกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์** สืบค้นเมื่อ https://th.hrnote.asia/orgdevelopment/190625-education-for-hrd/

Meyer, J. P., & Allen, N. J. (1991). A three- Component Conceptualization of Organizational Commitment. **Human Resource Management Review**, 12(3).

วิวัฒนาการสังคมตามแนวพุทธศาสตร์
Social Evolution According to Buddhism

พระปลัดสุชาติ สุชาโต (รักประทุม)[1]
Phrapalad suchart suchato(rakprathum)
รศ.ดร.เดชชาติ ตรีทรัพย์
Assoc.Prof.Dr.Detchat Treesap

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการเรื่อง "วิวัฒนาการสังคมตามแนวพุทธศาสตร์" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค้นคว้าวิวัฒนาการสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา โดยผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการค้นคว้าจากเอกสาร งานวิจัย หนังสือ ตำรา พจนานุกรม ตลอดถึงคัมภีร์ในศาสนาต่าง ๆ ทั้งภาคภาษาไทย และภาคภาษาอังกฤษ วิวัฒนาการสังคมแนวพุทธศาสตร์ดั้งเดิมมีลักษณะเป็นคำสั่งสอนอันเปรียบเสมือนห้วงมหานทีแห่งสรรพศาสตร์ จึงมิใช่เพียงแค่เป็นปรัชญาหรือทฤษฎีเท่านั้น หากแต่ยังมีเนื้อหาครอบคลุมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ความนึกคิดแทบทุกด้านไม่ใช่ศาสนาแห่งการอ้อนวอนปรารถนา หรือศาสนาแห่งความห่วงหวังกังวลการสั่งสอนธรรมของพระพุทธเจ้าทรงมุ่งผลในทางปฏิบัติให้ทุกคนจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริง ๆ ในโลกในสังคมไทยปัจจุบันนี้ และสังคมมนุษย์ในยุคแรกๆต้องพึ่งพาธรรมชาติและต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอดใช้ชีวิตเร่ร่อนหาอาหารไปเรื่อย ๆจนกระทั่งต่อมาได้รู้จักการผลิตอาหารและได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ประจำที่วิถีชีวิตความเป็นอยู่และกิจกรรมของมนุษย์ก็มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในทุก ๆ ด้าน เมื่อมนุษย์ได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ประจำที่มนุษย์ก็พยายามคิดหาวิธีที่จะทำให้ตนเองอยู่ดีกินดีมีความปลอดภัยชุมชนมีขนาดใหญ่ขึ้นกลายเป็นหมู่บ้านเป็นเมืองเป็นรัฐตามที่ราบลุ่มก็อุดมสมสมบูรณ์ความพยายามของมนุษย์ในการในการที่จะเอาชนะธรรมชาติทำให้มนุษย์สร้างสรรความเจริญด้านต่าง ๆมีความก้าวหน้าเรื่อยมาจากอดีตถึงปัจจุบัน
คำสำคัญ: วิวัฒนาการ, สังคม, พุทธศาสตร์

Abstract

Academic articles on "Social Evolution According to Buddhism" aims to study and research. Social evolution According to Buddhism the students used research methods from documents, research, book, textbooks, and dictionaries, as well as scriptures in various religions, both in the Thai language. and the English language social evolution Traditional Buddhism is characterized by teachings that are like the great realm of science. So, it, s not just a philosophy or theory only but there is still content covering almost all aspects of life, way of life, and thoughts, not the Religion of intercession or the religion of working about the teachings of the Buddha's Thai society. And human society in the era first, had to rely on nature and struggle for survival, living nomads to find food until later on, food production was known and settled in a sedentary manner where human lifestyles and activities were established. It has changed dramatically in every way. Their own well-being is safe, and the community has grown to become a village, a city, and a state as the plains are fertile. Complete human efforts in conquering nature, allowing humans to create prosperity in different fields. Has progressed from the past to the present.
Keywords: Evolution, Society, Buddhism

---

[1] มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ suchatrak 1965 @gmail.com

บทนำ

วิวัฒนาการสังคมในยุคแรก ๆ ต้องพึ่งพิงธรรมชาติและดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอดใช้ชีวิตเร่ร่อนหาอาหารไปเรื่อย ๆ สภาพสังคมมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์นับเป็นเวลาหลายแสนปีแล้วที่มนุษย์ได้จับกลุ่มกระทำการเพื่อประโยชน์ร่วมกันบางอย่าง สังคมมนุษย์ในยุคแรก ๆ ยังเป็นสังคมของชนกลุ่มเล็ก ๆที่เร่ร่อนไปตามแหล่งอาหาร การคบหาสมาคมระหว่างกลุ่มยังจำกัด (ปริญญา เวสารัชธ์, 2535: 18) นักสังคมวิทยาเรียกสังคมมนุษย์ยุคนี้ว่า มนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สังคมมนุษย์ยุคหินเก่ายุคหินเก่าแบ่งเป็นยุคย่อย ๆได้ 3 ระยะได้แก่ยุคหินเก่าตอนต้น ยุคหินเก่าตอนกลางและยุคหินเก่าตอนปลาย คนในยุคหินเก่าดำรงชีพด้วยการล่าสัตว์และเสาะแสวงหาพืชผักผลไม้กินเป็นอาหาร มีการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมอย่างเต็มที่ กล่าวคือ เมื่อฝูงสัตว์ที่ล่าเป็นอาหารหมดลง ก็ต้องอพยพย้ายถิ่นติดตามฝูงสัตว์ไปเรื่อย ๆ การที่มนุษย์จำเป็นต้องแสวงหาถิ่นที่อยู่ใหม่เพราะต้องล่าสัตว์ดังกล่าวอาจทำให้คนต้องปรับพฤติกรรมการบริโภคไปในตัวด้วย เนื่องจากชีวิตส่วนใหญ่ของคนในยุคหินเก่าต้องอยู่กับการแสวงหาอาหาร และการป้องกันตัวจากสัตว์ร้ายและภัยธรรมชาติ รวมถึงการต่อสู้ในหมู่พวกเดียวกันเพื่อการอยู่รอด จึงทำให้ต้องพัฒนาเกี่ยวกับเครื่องมือล่าสัตว์ โดยการพัฒนาอาวุธที่ทำด้วยหินสำหรับตัด ขูดหรือสับ เช่น หอก มีด และเข็ม เป็นต้น ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม พบว่า คนในยุคหินเก่าเริ่มอยู่กันเป็นครอบครัวแล้ว แต่ยังไม่มีการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนอย่างแท้จริง เพราะวิถีชีวิตแบบเร่ร่อน ไม่เอื้ออำนวยให้มีการตั้งหลักแหล่งถาวร ขณะเดียวกันองค์กรทางการเมืองการปกครองก็ยังไม่เกิดขึ้น สังคมจึงมีสภาพเป็นอนาธิปัตย์คือไม่มีผู้เป็นใหญ่แน่นอน ผู้ที่มีอำนาจมักเป็นผู้ที่มีความแข็งแรงเหนือผู้อื่น นอกจากนี้ยังพบว่าคนในยุคนี้เริ่มรู้จักแสดงความรู้สึกออกมาในรูปของศิลปะบ้างแล้ว ศิลปะที่สำคัญได้แก่รูปเขียนกระทิงเรียงกันเป็นขบวน ขุดค้นพบภายในถ้ำอัลตะมิระ (Altamira) ทางตอนใต้ของสเปน และภาพสัตว์ส่วนใหญ่เป็นภาพสัตว์ที่คนสมัยนั้นล่าเป็นอาหารมีวัวกระทิง ม้าป่า กวางแดงและกวางเรนเดียร์ เป็นต้น พบที่ถ้ำลาสโก (Lascaux) ในประเทศฝรั่งเศส ส่วนในประเทศไทย พบที่ถ้ำตาด้วง จังหวัดกาญจนบุรี ภูพระบาท จังหวัดอุดรธานี และถ้ำผีหัวโต จังหวัดกระบี่ เป็นต้น สังคมมนุษย์ยุคโลหะคนยุคโลหะเริ่มรู้จักใช้ทองแดงและสัมฤทธิ์ มาทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้และเครื่องประดับ ในส่วนของกิจกรรมการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ได้มีการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น วิถีชีวิตของคนในยุคโลหะได้เปลี่ยนจากสภาพความเป็นอยู่แบบชุมชนเกษตรมาเป็นชุมชนเมือง ซึ่งเมืองดังกล่าว ต่อมาได้กลายเป็นศูนย์กลางของการเกษตรกร การปกครองและสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนยุคนี้จะอยู่กันแบบเครือญาติ (Kinship relations) มีความรักใคร่กลมเกลียวและผูกพันอย่างใกล้ชิดเพราะเป็นสังคมขนาดเล็ก การจัดระเบียบทางสังคมจะเป็นไปในแบบของตระกูล (Clan) และหมู่บ้าน (Village) มากกว่าที่จะเป็นไปในสังคมแบบปัจจุบันในด้านความเชื่อพบว่า คนในสังคมเกษตรกรรมจะมีความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และอำนาจที่ไม่มีตัวตนอย่างเข้มข้น ทั้งนี้เพราะ มีประสบการณ์ว่าอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวอยู่เหนืออำนาจมนุษย์ ดังนั้น คนในสมัยนั้น จึงได้คิดลัทธิวิญญาณ (Animism) ขึ้นมา (Kimball Young and Raymond. W. Mack, 1972: 376) เพื่อคุ้มครองป้องกันตนเองและกลุ่ม ขณะเดียวกัน ผู้คนก็พยายามนำตนเองเข้าไปใกล้ชิดกับอำนาจลึกลับนั้น ผ่านกระบวนการของพิธีกรรม และการบวงสรวงบูชา จนเกิดเป็นระบบศาสนาและขนบธรรมเนียมในเวลาต่อมา (สุเทพ สุนทรเภสัช, 2512: 261)

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ (Pre-historic World) เริ่มตั้งแต่การปรากฏตัวเป็นครั้งแรกของมนุษย์ จนถึงยุคก่อนที่จะมีการใช้ตัวอักษร สังคมในยุคนี้ถูกเรียกว่า สังคมดั้งเดิม (Primitive Society) ผู้คนในสมัยนี้จะมีประวัติความเป็นมาร่วมกันเป็นเผ่าพันธุ์หรือชาติวงศ์เดียวกัน มีภาษาพูดและวัฒนธรรมรูปแบบเดียวกัน มนุษย์ในสมัยนี้มีชีวิตแบบคนเถื่อนพึ่งพาธรรมชาติ นักโบราณคดีแบ่งสมัยก่อนประวัติศาสตร์ออกเป็นยุคหินและยุคโลหะ โดยยุคหินแบ่งได้เป็น ยุคหินเก่า (Old Stone Age) ยุคหินใหม่ (New Stone Age) และยุคโลหะแบ่งออกเป็น ยุคทองแดง (Copper Age) ยุคสำริด (Bronze Age) และยุคเหล็ก (Iron Age)

สมัยกลางระยะเวลาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 5 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่จักรวรรดิโรมันตะวันตกถูกพวกอนารยชนเผ่าเยอรมันเข้ายึดครอง จนกระทั่งถึงคริสศตวรรษที่ 15 ซึ่งเป็นปีที่กรุงคอนสแตนติโนเปิล เมืองหลวงของจักรวรรดิโรมันตะวันออก อยู่ใต้อิทธิพลของพวกออตโตมันเตอร์ก ซึ่งนับถือศาสนาอิสลาม รวมระยะเวลาของสมัยกลางราว 1,000 ปี สังคมสมัยกลางเป็นสังคมเกษตรกรรม ไม่มีอุตสาหกรรมหรือการค้าขาย ในแง่อารยธรรมกล่าวได้ว่าสมัย

กลางเป็นยุคมืด ศาสนาคริสต์มีอิทธิพลต่อชีวิตผู้คนโดยทั่วไป วัดกลายเป็นศูนย์กลางความรู้โดยมีพระและบาทหลวงเป็นผู้สอนอ่านเขียน และถ่ายทอดวิทยาการ สังคมยุโรปจึงตกอยู่ใต้อิทธิพลของศาสนาคริสต์ ในราวคริสต์ศตวรรษที่ 8-9 ได้มีการก่อตัวของระบบศักดินาสวามิภักดิ์ (Feudalism) ระบบศักดินาสวามิภักดิ์ หรือระบบฟิวดัล คำว่าฟิวดัล (Feudal) มาจากภาษาละตินว่า Feudum ในภาษาอังกฤษหมายถึง Fee หรือ Fief แปลว่า ที่ดิน ลักษณะสำคัญของระบบฟิวดัลคือ ความผูกพันระหว่างเจ้าของที่ดิน (Lord) กับผู้ทำกินในที่ดิน หรือผู้รับมอบที่ดิน เรียกว่า วาสซาล (Vassal) ทั้งลอร์ดและวาสซาลจะต้องทำพิธีสาบานต่อกันว่าจะรักษาพันธะและหน้าที่ของตน กล่าวคือ ลอร์ดจะต้องพิทักษ์รักษาวาสซาลให้ปลอดภัยจากศัตรู ให้ความยุติธรรมปกป้องคุ้มครอง ส่วนวาสซาลจะต้องช่วยทำงานให้ลอร์ดทั้งทางด้านการทหาร และช่วยเหลือทางด้านการเงินแก่ลอร์ด สังคมสมัยกลางแบ่งคนออกเป็น 3 ชนชั้น คือ ชนชั้นขุนนาง มีหน้าที่ในการปกครอง กลุ่มที่สองคือสามัญชน ส่วนใหญ่เป็นชาวนาซึ่งอาศัยอยู่ในที่ดินของขุนนางในลักษณะของทาสติดที่ดิน ชาวนาโดยทั่วไปมีชีวิตที่ลำบากยากไร้ ต้องส่งผลผลิตให้แก่ขุนนาง ชนกลุ่มที่ 3 คือ พระและนักบวช ซึ่งมีหน้าที่ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาคริสต์ ซึ่งสมัยกลางนี้ ศาสนาคริสต์มีอิทธิพลมาก จนกล่าวได้ว่าสมัยกลางเป็นสมัยแห่งศรัทธา (Age of Faith) ชีวิตผู้คนตั้งแต่เกิดจนตายจะถูกควบคุมด้วย ศาสนจักร พวกที่ไม่ปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนาจะถูกลงโทษด้วยวิธีที่เรียกว่า บัพพาชนียกรรม (Excommunication)

สังคมสมัยใหม่เริ่มขึ้นตั้งแต่ราวกลางคริสต์ศตวรรษที่ 15 เมื่อระบบศักดินาสวามิภักดิ์เสื่อมลงได้มีการสถาปนารัฐชาติ (Nation State) ขึ้น ปัจจัยสำคัญสืบเนื่องมาจากอิทธิพลของศาสนาจักรเสื่อมลง เกิดความรู้สึกชาตินิยมขึ้น นอกจากนี้ยุคของการฟื้นฟูศิลป์วิทยาการซึ่งเกิดในช่วง คริสต์ศตวรรษที่ 14–16 ได้เกิดการก่อตัวของลัทธิมนุษยนิยม (Humanism) ขบวนการฟื้นฟูศิลป์วิทยาการเกิดขึ้นในแหลมอิตาลี มีความก้าวหน้าทางวิทยาการ ส่วนการปฏิรูปศาสนาทำให้เกิดศาสนาคริสต์นิกายใหม่ คือ โปรเตสแตนต์ และเป็นการลดบทบาทของสันตปาปาลง พระมหากษัตริย์มีอำนาจมากขึ้น จึงก่อให้เกิดสังคมในรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า รัฐชาติเกิดขึ้นครั้งแรกในยุโรปแล้วแพร่กระจายไปทั่ว รัฐชาติที่สำคัญในระยะแรก ได้แก่ สเปน โปรตุเกส ฝรั่งเศส อังกฤษ เป็นต้น รัฐชาติเหล่านี้จะปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

วิวัฒนาการทางเศรษฐกิจโลกยุคโบราณเมื่อเกิดมีมนุษย์เกิดขึ้นในโลก มนุษย์มีความจำเป็นในการแสวงหาอาหารตามธรรมชาติ ด้วยการล่าสัตว์และการหาพืชผักผลไม้จากธรรมชาติเป็นอาหารเพียงวันต่อวันโดยไม่มีเก็บ ยังเป็นมนุษย์ยุคหินเก่า และการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคหินใหม่ มนุษย์เห็นความจำเป็นในการผลิตอาหารเนื่องจากการหาอาหารตามธรรมชาติกระทำได้ยากขึ้น ต้องมีการอพยพย้ายถิ่นที่อยู่ตามแหล่งที่มีอาหาร มนุษย์จึงรู้จักการทำการเกษตรกรรมและการเลี้ยงสัตว์ มีการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ และภาชนะในการประกอบอาหาร มนุษย์รู้จักการ ใช้ไฟ มีการใช้เสื้อผ้าที่ทำจากหนังสัตว์และใบไม้นับตั้งแต่มนุษย์ได้ตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนใหญ่ มนุษย์รู้จักการแบ่งงานกัน ทำให้ต้องมีการผลิตอาหาร มีคนตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนใหญ่ จึงมีการแลกเปลี่ยนสิ่งของที่ใช้ในการดำรงชีวิต และพัฒนามาเป็นระบบการซื้อขายสินค้า มีการใช้เงินตราเป็นสื่อกลางอำนวยความสะดวกในการแลกเปลี่ยนสินค้า มนุษย์เริ่มรู้จักการใช้โลหะในการทำเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น เหล็ก สำริด ทองแดง เป็นผลให้การเกษตรสามารถเพิ่มผลผลิตได้มากขึ้น มนุษย์มีอำนาจการซื้อมากขึ้น เมื่อสังคมขยายตัวเป็นชุมชนใหญ่ขึ้นเป็นเมือง นครรัฐ และอาณาจักร เช่น อาณาจักรอียิปต์ กรีก โรมัน จนกระทั่งอาณาจักรโรมันล่มสลาย

วิวัฒนาการทางเศรษฐกิจในยุคกลาง ระบบเศรษฐกิจในยุคกลาง เป็นการดำเนินภายใต้ระบบแมนเนอร์ หรือระบบศักดินาสวามิภักดิ์ ปัจจัยการผลิตที่สำคัญ คือ แรงงานและที่ดินที่ดินถูกยึดครองโดยชนชั้นเจ้านาย ประชาชนเป็นแรงงานที่ทำงานในที่ดินและเลี้ยงสัตว์ ในยุคนี้เงินตราเป็นสิ่งหายาก ตลาดถูกจำกัดเพราะกลัวการรุกราน มีภาวะสงครามอยู่ทั่วไป มนุษย์จึงต้องช่วยเหลือตนเองทุก ๆ เรื่องการติดต่อค้าขายหยุดชะงักในช่วงยุคกลางตอนต้น ในช่วงยุคกลางตอนปลายเมื่อเกิดสงครามครูเสด ในประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 12-15 ทำให้การค้าขยายตัวเพราะโลกตะวันตกได้ติดต่อกับโลกตะวันออก สินค้าที่ซื้อขายกันเป็นสินค้าฟุ่มเฟือย และเครื่องเทศจากตะวันออกไกล การซื้อขายเริ่มเป็นระบบการลงทุนเพื่อการแสวงหาผลกำไร เกิดลัทธิทุนนิยม ซึ่งขยายตัวอย่างมากในช่วงศตวรรษที่ 11 และ 12 ลัทธิทุนนิยม หมายถึงระบบเศรษฐกิจที่มีจุดหมายเพื่อแสวงหากำไรเป็นสำคัญ มีการสะสมทุนอย่างกว้างขวางและนำทุนนั้นไปใช้หากำไรด้วยวิธีต่าง ๆ ระบบทุนนิยมขยายตัวในศตวรรษที่ 11 เนื่องจากมีการ

ใช้เงินตราเป็นสื่อกลางและการให้สินเชื่อจากสินค้า แม้ว่าเงินที่กู้จะถูกห้ามไม่ให้มีการเรียกดอกเบี้ย แต่จะใช้บวกเพิ่มในราคาสินค้ารวมทั้งการโอนเงินจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยใช้ตั๋วเงินซึ่งต้องเสียค่าธรรมเนียม ต่อมาการคิดดอกเบี้ยเงินกู้และการหากำไรก็เริ่มแพรหลายในยุโรป เนื่องจากทัศนคติโดยทั่วไปเริ่มเปลี่ยนแปลง เนื่องจากผู้กู้มีความเสี่ยงจึงต้องชดเชยด้วยดอกเบี้ย สรุปได้ว่าการพัฒนาแนวคิดทุนนิยมนั้นเกิดจาการค้าและธุรกิจขยายตัวทำให้เกิดชนชั้นพ่อค้าและนักลงทุนผู้แสวงหากำไร และเรียกดอกเบี้ยให้เป็นปกติในการทำธุรกิจ นายทุนสามารถวางแผนการผลิตขนาดใหญ่ ความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างขาดความเห็นอกเห็นใจกันเพราะนายทุนต้องการผลกำไร ระบบทุนนิยมส่งผลให้เกิดสถาบันการเงินคือธนาคารพาณิชย์เกิดขึ้นทั้งในประเทศเนเธอร์แลนด์และประเทศอังกฤษ

วิวัฒนาการทางเศรษฐกิจในยุคใหม่ การขยายตัวทางเศรษฐกิจในคริสศตวรรษที่ 15 ภายหลังการสิ้นสุดสงครามครูเสด ยุโรปมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก มีการสำรวจทางทะเล การปฏิรูปทางศาสนา การล่าอาณานิคม มีผลทำให้ตลาดการค้าขยายตัวอย่างรวดเร็ว อาณานิคมเป็นทั้งแหล่งวัตถุดิบและแหล่งขายสินค้า ธุรกิจขยายตัว มีการจัดตั้งบริษัทที่เกิดผลกำไรมหาศาล เกิดระบบสินเชื่อและระบบธนาคารมีการออกธนบัตรเพื่อใช้หมุนเวียนในระบบธุรกิจ ลัทธิพาณิชย์นิยมจึงเกิดขึ้นและขยายตัวอย่างรวดเร็ว ลัทธิพาณิชย์นิยมเป็นลัทธิที่เกิดขึ้นเพราะมนุษย์อยากสะสมความมั่งคั่งร่ำรวย รัฐบาลกลางจึงต้องส่งเสริมการค้าให้เจริญรุ่งเรืองโดยเฉพาะการค้าระหว่างประเทศด้วยการผลิตสินค้าสำเร็จรูปแล้วส่งไปขายยังต่างประเทศ โดยนำเข้าวัตถุดิบราคาถูกจากประเทศเมืองขึ้น หรือประเทศอาณานิคม ประเทศที่มั่งคั่งที่สุดคือประเทศอังกฤษ ในแนวคิดของลัทธิพาณิชย์นิยมรัฐบาล ต้องมีอำนาจในการควบคุมระบบเศรษฐกิจได้อย่างทั่วถึง เพื่อมุ่งหวังให้ประเทศของตนโดดเด่นกว่าประเทศอื่น ลัทธิพาณิชย์นิยมจะมุ่งเน้นการค้าระหว่างประเทศให้ได้เปรียบมากที่สุดโดยเฉพาะความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจอันหมายถึงการมีทองคำและเงินไหลเข้าประเทศ ลัทธิพาณิชย์นิยมมีอิทธิพลต่อนโยบายเศรษฐกิจของยุโรปในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 อย่างมาก ในการเสริมสร้างเศรษฐกิจให้ก้าวหน้าด้วยการปรับปรุงทั้งด้านการเกษตร อุตสาหกรรมและการค้าร่วมกันไป ลัทธิพาณิชย์นิยมถูกนำไปใช้ในประเทศโปรตุเกส สเปน ฮอลันดา อังกฤษและฝรั่งเศส โดยรัฐบาลเข้าควบคุมการค้าระหว่างประเทศทุกชนิดเพื่อให้ได้เปรียบดุลการค้า และสะสมโลหะมีค่า เช่น ทองคำและเงินให้มากที่สุด จึงก่อให้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม และปฏิวัติทางด้านการเกษตรกรรม มีการนำเครื่องมือทางเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม เศรษฐกิจรุ่งเรือง มีการพัฒนาทางด้านการค้าและระบบการขนส่ง อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจทำให้เกิดการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศ อันนำไปสู่การเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 จนเป็นผลให้เกิดภาวะเศรษฐกิจ ตกต่ำหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เกิดภาวะเงินเฟ้อ การล้มละลายของธนาคาร ทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม

สภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศ ที่มีบทบาทที่สำคัญต่อเศรษฐกิจโลกมีการเชื่อมโยงระบบการเงินระหว่างประเทศมีการช่วยเหลือระหว่างประเทศทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และองค์การการค้าโลก ในแต่ละภูมิภาคก็มีการจัดตั้งเขตการค้า วิวัฒนาการทางการเมืองการปกครองของโลก วิวัฒนาการทางการเมืองการปกครองของมนุษย์ในอดีตที่ผ่านมาได้มีการจัดรูปแบบการปกครองที่อาจจะจำแนกได้ ดังนี้ การเมืองการปกครองยุคก่อนรัฐชาติ รูปแบบการปกครองในยุคก่อนการเกิดรัฐชาติแบ่งออกได้ ดังนี้

การปกครองแบบเผ่าชนหรือกลุ่มชน เป็นการรวมตัวกันของสังคมขนาดย่อมมีรากฐานมาจากหน่วยของสังคมที่เล็กที่สุดคือ ครอบครัวหลาย ๆ ครอบครัวรวมกันในระบบเครือญาติเป็นเผ่าชนมีขนบธรรมเนียมประเพณีประจำเผ่า ซึ่งได้กลายเป็นรูปแบบการปกครองในที่สุดการปกครองแบบนครรัฐหรือแว่นแคว้น หลังจากที่มนุษย์เริ่มมีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง แน่นอน มีการรวมตัวเป็นกลุ่มเผ่าชนในยุคหินใหม่ ก็มีการติดต่อกันระหว่างเผ่า พัฒนามาเป็นนครรัฐ เป็นแคว้น เป็นอาณาจักร มีพระมหากษัตริย์ปกครองราชวงศ์ต่าง ๆ เช่นนครรัฐของกรีก และอาณาจักรโรมันเป็นต้น สังคมกรีกโบราณเป็นตัวอย่างของรูปแบบการปกครองที่สำคัญของโลก กรีกประกอบด้วยนครรัฐมากมายแต่ที่สำคัญ ๆ ได้แก่ นครรัฐเอเธนส์และนครรัฐสปาร์ตา นครรัฐเอเธนส์มีรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยทางตรง ซึ่งถือว่าเป็นแบบฉบับหรือต้นกำเนิดของรูปแบบการปกครองที่เจริญที่สุดในสมัยนั้น ประชาชนมีสิทธิ

เสรีภาพในขอบเขตที่กว้างขวางจนกลายเป็นพื้นฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน ส่วนนครรัฐสปาร์ตาเป็นตัวอย่างทางรูปแบบการปกครองแบบเผด็จการตามแบบทหาร ในช่วงระยะเวลาที่นครรัฐของกรีกกำลังพัฒนาเจริญรุ่งเรือง อาณาจักรโรมันก็ก่อตัวขึ้นและมีรูปแบบการปกครองในช่วงแรกเป็นแบบนครรัฐเช่นเดียวกับกรีก ต่อมาได้พัฒนามาเป็นแบบสาธารณรัฐ (Republic) มุ่งให้คนส่วนใหญ่ได้มีส่วนร่วมในการเมืองการปกครอง แต่ปรากฏว่าอำนาจส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มคนร่ำรวย และมีฐานะทางสังคมสูง รูปแบบการปกครองพัฒนามาเป็นจักรวรรดิ การปกครองแบบจักรวรรดิ เป็นรูปแบบการปกครองที่รวมเอานครรัฐ หรือแคว้นต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เป็นกลุ่มสังคมขนาดใหญ่ เช่น จักรวรรดิโรมัน จักรวรรดิจีน จักรวรรดิอินเดีย เป็นต้น การปกครองในรูปแบบจักรวรรดินั้นเป็นการปกครองดินแดนที่กว้างใหญ่ไพศาล มีชาวต่างชาติหลายเผ่าพันธุ์ แต่อำนาจปกครองถูกรวมอยู่ที่จักรพรรดิเพียงผู้เดียวนั้น ต่อมาจักรวรรดิก็เริ่มอ่อนแอ พวกอนารยชนเข้ารุกรานจักรวรรดิโรมัน จักรวรรดิจีน การปกครองในรูปแบบใหม่คือระบบศักดินาสวามิภักดิ์ (Feudalism) จึงเกิดขึ้นการปกครองในระบอบศักดินาสวามิภักดิ์ การปกครองในระบบศักดินาสวามิภักดิ์ กำเนิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 9 ดังได้ กล่าวมาแล้วนั้นเป็นระบอบการปกครองที่เน้นเรื่องที่ดินและกรรมสิทธิ์ในที่ดินและความผูกพันธ์ระหว่างเจ้าของที่ดินและผู้ทำกินในที่ดิน การปกครองระบอบศักดินาพัฒนามาจนถึงกลางศตวรรษที่ 15 หลังการสิ้นสุดสงครามครูเสด

การเมืองการปกครองในยุครัฐชาติ หมายถึงรัฐที่มีการปกครองเป็นปึกแผ่นมีอาณาเขตที่แน่นอน ประชาชนมีเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีแบบเดียวกัน ปัจจัยที่สำคัญในการก่อให้เกิดรัฐบาลคือความรู้สึกชาตินิยม (Nationalism) ทำให้ประชาชนเกิดความภูมิใจ และมีความจงรักภักดีต่อชาติและพระมหากษัตริย์ของตนเอง เกิดทฤษฎีกำเนิดรัฐ 1) ทฤษฎีเทวสิทธิ์ (Divine Right Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างรัฐ สร้างมนุษย์ อำนาจในการปกครองเป็นของพระเจ้า กษัตริย์มีพันธะกับพระเจ้าและปกครองรัฐในนามของพระเจ้าการกระทำใด ๆ ของกษัตริย์จึงไม่ถือเป็นความผิด เป็นที่มาของหลักการที่ว่ากันว่ากษัตริย์ทำอะไรไม่ผิดนำไปสู่ระบอบการปกครองที่เรียกว่าสมบูรณาญาสิทธิราชย์ 2) ทฤษฎีสัญญาประชาคม (Social Constrict) ทฤษฎีนี้เชื่อว่ารัฐเกิดขึ้นโดยมนุษย์เป็นผู้สร้างและเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย เพราะมนุษย์มีสิทธิตามธรรมชาติมาตั้งแต่เกิดคนทุกคนจึงมีสิทธิปกครองตนเอง แต่เพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และการตัดสินปัญหาเมื่อเกิดการขัดแย้งกันขึ้น มนุษย์จึงมอบหมายให้บุคคลหรือคณะบุคคลเป็นผู้ใช้อำนาจแทนตน ทฤษฎีนี้จึงมีส่วนสนับสนุนทั้งรูปแบบการปกครองแบบเผด็จการสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย 3) ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolution Theory) ทฤษฎีนี้ใช้เหตุผลและความจริงที่เชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์การเมืองและสัตว์สังคมมนุษย์กับการเมืองจึงแยกกันไม่ออก และทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีการเปลี่ยนแปลง มีวิวัฒนาการ การเมืองก็เช่นเดียวกันองค์การทางการเมืองในอดีตมีวิวัฒนาการจากเผ่าชน นครรัฐ จักรวรรดิ จนถึงรัฐประชาชาติในปัจจุบัน องค์ประกอบของรัฐประกอบด้วย ประชากร ดินแดน รัฐบาลและอำนาจอธิปไตย ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไปจะทำให้ขาดสภาพของความเป็นรัฐที่สมบูรณ์ประชากร (Population) หมายถึง พลเมืองของรัฐ ทุกรัฐจะต้องมีประชากรอาศัยอยู่แต่ไม่มีข้อกำหนดแน่นอนว่ารัฐจะต้องมีประชากรจำนวนเท่าใด อริสโตเติลได้ให้ความเห็นว่ารัฐที่ดีควรมีประชากรประมาณ 5040 คน อีกหลายศตวรรษต่อมารุสโซมีความเห็นว่ารัฐที่ดีควรมีพลเมืองหนึ่งแสนคน ปัจจุบันถือกันว่า รัฐควรมีประชากรจำนวนมากพอสมควรที่จะทำให้รัฐดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งตนเอง ดังนั้น แต่ละรัฐจึงมีประชากรมากหรือน้อยแตกต่างกันไปตามลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ภูมิอากาศและเผ่าพันธุ์ เช่น รัฐวาติกันมีประชากรประมาณ 1000 คน สาธารณรัฐประชาชนจีนมีประชากรประมาณ 1,200 ล้านคน (นงเยาว์ พีระตานนท์, 2541: 11) ดินแดน (Territory) หมายถึง อาณาเขตของรัฐที่ประกอบด้วยพื้นดิน พื้นน้ำและท้องฟ้าที่อยู่เหนือเขตพื้นดินและพื้นน้ำ (ทะเลหรือมหาสมุทร) รวมทั้งทะเลอันเป็นเขตเศรษฐกิจจำเพาะ (The Exclusive Economic Zone) ด้วย รัฐทุกรัฐจะต้องมีดินแดนเป็นของตนเอง แต่ไม่ได้กำหนดว่าจะต้องมีดินแดนเท่าใด อันจะเห็นได้ว่าบางรัฐที่ดินแดนน้อยมากเช่นโมนาโก มีดินแดนเพียง 8 ตารางไมล์ ในขณะที่สาธารณรัฐประชาชนจีนมีดินแดนกว้างใหญ่ถึง 9,596,961 ตารางกิโลเมตร ความกว้างใหญ่ของดินแดนมิใช่เครื่องชี้บอกที่แน่นอนถึงความเป็นมหาอำนาจเสมอไป รัฐบาล (Government) หมายถึง คณะบุคคลที่ใช้อำนาจในการบริหารปกครองประเทศ มีหน้าที่จัดระเบียบภายในรัฐ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมให้เป็นไปตามตัวบทกฎหมาย ประเทศต่าง ๆ จะต้องมีรัฐบาลปกครองประเทศ ถ้าปราศจากรัฐ

และปราศจากประเทศแล้ว รัฐก็จะไม่มีตัวแทนเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชน การจะใช้อำนาจอธิปไตยในรูปแบบใดขึ้นอยู่กับการตกลงร่วมกันระหว่างรัฐบาลกับประชาชน 2. อำนาจอธิปไตย (Sovereignty) หมายถึงอำนาจสูงสุดของรัฐที่ใช้บังคับบัญชาภายในรัฐที่จะทำให้รัฐดำเนินกิจการต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ทั้งภายในและภายนอกประเทศเป็นอิสระจากการควบคุมของรัฐอื่น ไม่ตกอยู่ภายใต้อาณัติของรัฐอื่นในรูปของอาณานิคม ดินแดนในอารักขาหรือดินแดนในอาณัติของรัฐอื่น ลักษณะสำคัญของอำนาจอธิปไตย นักรัฐศาสตร์มีความ เห็นว่า อำนาจอธิปไตยจะต้องมีลักษณะทางความเด็ดขาด (Absoluteness) เป็นอำนาจสูงสุดเหนืออำนาจใด ๆ ในรัฐ มีลักษณะเป็นการทั่วไป คือ การใช้อำนาจอธิปไตยนั้นต้องครอบคลุมทั่วทั้งรัฐไม่ว่าจะเป็นบุคคล ดินแดน องค์การ หรือกลุ่มบุคคล ที่อยู่ภายในอาณาเขตของรัฐนั้น ๆ ยกเว้นตัวแทนทางการทูตเท่านั้น มีลักษณะความถาวร หมายความว่าแม้จะมีการเปลี่ยนรัฐบาลแต่อำนาจอธิปไตยจะยังคงอยู่ การสิ้นสุดอำนาจอธิปไตยคือการสิ้นสุดของรัฐ รัฐหนึ่งจะมีอำนาจอธิปไตยเพียงหนึ่งเท่านั้น หากอำนาจอธิปไตยมีการแบ่งแยกก็จะทำให้รัฐนั้นล่มสลายหรือเกิดรัฐใหม่ขึ้นมา เช่น เกาหลีเหนือ เกาหลีใต้ เป็นต้น

รูปแบบการใช้อำนาจอธิปไตย อาจมีได้หลายรูปแบบการปกครองระบอบมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolutes Monarchy) หรือ ราชาธิปไตย ในระยะแรกของการตั้งรัฐชาติในยุโรป แต่ละรัฐต้องเผชิญกับปัญหาภายในทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง มีความจำเป็นต้องแก้ไขโดยผู้มีอำนาจอย่างเร่งด่วน ด้วยเหตุนี้จึงเปิดโอกาสให้กษัตริย์มีอำนาจโดยสมบูรณ์ดังที่เรียกว่า ทฤษฎีเทวสิทธิ์ของกษัตริย์ (Divine Right of Kings) โดยอ้างว่ากษัตริย์ปกครองประเทศในรูปแบบผู้แทนโดยชอบธรรมของพระเจ้า ดังนั้นกษัตริย์จึงมีพันธะหน้าที่ต่อพระเจ้าเท่านั้น กษัตริย์ทรงอยู่เหนือกฎหมาย ทรงออกกฎหมายและบังคับใช้กฎหมาย ตลอดจนทรงอยู่ในฐานะที่ทำอะไรไม่ผิด (The King can do no wrong) การที่ประชาชนเชื่อฟังกษัตริย์ก็เท่ากับเป็นความเคารพเชื่อฟังพระเจ้าด้วย ประชาชนไม่มีสิทธิ์วิพากษ์วิจารณ์การปกครองของกษัตริย์แต่อาจให้คำปรึกษาแก่กษัตริย์ได้ การปกครองที่กษัตริย์มีอำนาจโดยสมบูรณ์เช่นนี้ เรียกว่า สมบูรณาญาสิทธิราชย์ (absolutes Monarchy) หรือราชาธิปไตย

การเมืองการปกครองยุคใหม่การเมืองการปกครองหลังจากเกิดรัฐชาติแล้วได้เกิดลักษณะที่สำคัญ คือลัทธิชาตินิยมซึ่งลัทธิชาตินิยมนั้น คนในชาติต้องการเห็นชาติของตนเจริญรุ่งเรืองกว่าชาติอื่นและการเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของโลกทำให้เกิดลัทธิจักรวรรดินิยม หรือลัทธิอาณานิคม หมายถึง การขยายอำนาจของคนกลุ่มหนึ่ง หรือชาติหนึ่งเข้าครอบงำเหนือคนต่างชาติในต่างแดน การขยายอำนาจดังกล่าวอาจเป็นไปทางการเมือง การทหาร เศรษฐกิจ หรือทางวัฒนธรรม ซึ่งวิวัฒนาการของจักรวรรดินิยมมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ แต่เป็นการที่คนชาติหนึ่ง หรือรัฐหนึ่งเข้าควบคุมทางการเมืองการปกครองเหนือคนอีกชาติหนึ่ง เช่น การขยายอำนาจของกรีก เปอร์เซีย และโรมัน ส่วนในยุคกลางก็จะเห็นการขยายอำนาจของอาหรับ เติร์ก มองโกล และจีน อย่างไรก็ตามลัทธิจักรวรรดินิยมในสมัยใหม่ก็แบ่งได้เป็น 2 ยุค คือ ยุคแห่งการค้นพบ (The Age of Discovery) ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15-18 มีการสำรวจและค้นพบดินแดนใหม่ ๆ โดยสเปน โปรตุเกส ฮอลันดา อังกฤษ และฝรั่งเศส ประเทศเหล่านี้ได้ออกไปยึดครองดินแดนในส่วนต่าง ๆ ของโลก เป็นอาณานิคมของตน เช่น ดินแดนในทวีปอเมริกา เอเชียและแอฟริกา มีการแข่งขันในการล่าอาณานิคมจนทำให้อังกฤษเป็นประเทศที่มีอาณานิคมมากที่สุด จนได้รับสมญาว่าเป็นดินแดนที่พระอาทิตย์ไม่เคยตกดิน ต่อมาในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เรียกว่าจักรวรรดินิยมยุคใหม่ (New Imperialism) การล่าอาณานิคมในช่วงนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ความแตกต่างระหว่างการล่าอาณานิคมในยุคแห่งการค้นพบกับจักรวรรดินิยมยุคใหม่ คือในยุคแห่งการค้นพบนั้นคนจากประเทศในยุโรปจะอพยพไปตั้งถิ่นฐานในดินแดนที่ตนเข้าไปครอบครอง เช่น การเข้าไปตั้งถิ่นฐานในทวีปอเมริกาเหนือซึ่งในเวลาต่อมาได้พัฒนามาเป็นประเทศสหรัฐอเมริกา แต่การยึดครองในจักรวรรดินิยมยุคใหม่มักจะเป็นการผนวกดินแดนอื่นเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนของตน หากพิจารณาโดยละเอียดถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดลัทธิจักรวรรดินิยมอาจพิจารณาได้ดังนี้ เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ การขยายตัวทางการค้าตั้งแต่ คริสต์ศตวรรษที่ 14 นำไปสู่การค้นพบดินแดนใหม่อันเนื่องมาจากการสำรวจทางทะเล จึงยึดครองดินแดนเหล่านั้นเป็นอาณานิคม จนกระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 ได้เกิดความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้มีความต้องการวัตถุดิบมากขึ้น และเมื่อผลิตสินค้าออกมาแล้วก็จำเป็นต้องหาตลาดรองรับสินค้า จึงต้องแสวงหา

ดินแดนเพื่อซื้อวัตถุดิบและขายสินค้าสำเร็จรูปเพื่อเผยแพร่ศาสนาคริสต์ และความเจริญของโลกตะวันตก ชาวตะวันตกได้พยายามเผยแผ่คริสต์ศาสนาตามหน้าที่ของคริสต์ศาสนิกชนที่ดี นอกจากนี้ชาวตะวันตกยังเชื่อว่าเป็นภาระหน้าที่ของคนผิวขาวที่เชื่อว่าตนเป็นผู้เจริญกว่าผู้อื่นได้นำความเจริญไปยังดินแดนนอกทวีปยุโรป ด้วยเหตุนี้ศาสนาคริสต์และวัฒนธรรมของชาวตะวันตกจึงแพร่กระจายเข้าไปในทวีปแอฟริกาและทวีปเอเชีย เพื่อแก้ปัญหาการเพิ่มขึ้นของประชากรในโลกตะวันตก ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และด้านการแพทย์ทำให้อัตราการตายของคนยุโรปลดน้อยลง ประชากรจึงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม รัฐบาลจึงส่งเสริมให้มีการแสวงหาดินแดนใหม่เพื่ออพยพผู้คนบางส่วนไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในดินแดนเหล่านั้น ดินแดนที่คนยุโรปอพยพไปอยู่มากที่สุดคือทวีปอเมริกาเหนือ ทวีปอเมริกาใต้ ทวีปออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ จึงอาจกล่าวได้ว่าการแก้ปัญหาการเพิ่มประชากรของยุโรปมีส่วนสำคัญในการขยายตัวของลัทธิจักรวรรดินิยมปัจจัยทางด้านลัทธิชาตินิยมและยุทธศาสตร์ทางการทหาร ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ลัทธิชาตินิยมมีกระแสที่รุนแรงมาก ทำให้ประเทศในยุโรปแข่งขันกันแสวงหาอาณานิคมเพื่อศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของชาติ รวมทั้งต้องการสร้างแสนยานุภาพทางกองทัพเรือแข่งกับชาติมหาอำนาจทางทะเลการขยายตัวของลัทธิจักรวรรดินิยมเนื่องมาจากการแข่งขันกันสร้างแสนยานุภาพของประเทศตะวันตกนำไปสู่การรวมกลุ่มระหว่างประเทศและเผชิญหน้ากันจนเกิดเป็นสงครามโลกครั้งที่ 1 ในระหว่าง ค.ศ.1914-1918 ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง กล่าวคือชัยชนะของฝ่ายสัมพันธมิตร ในสงครามโลกครั้งที่ 1 ทำให้สหรัฐอเมริกากลายเป็นชาติมหาอำนาจของโลกและผู้นำชาติที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ลัทธิคอมมิวนิสต์ได้รับการสถาปนาเป็นระบอบการปกครองอย่างเป็นทางการในรัสเซีย นอกจากนี้ยังเกิดลัทธินาซีในเยอรมนี ลัทธิฟาสซิสต์ใน อิตาลี ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองแบบเผด็จการ ส่วนญี่ปุ่นก็เป็นเผด็จการทหารการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศทั้ง 3 นำไปสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อโลก แต่ในขณะเดียวกันลัทธิการปกครองแบบเผด็จการอย่างลัทธินาซี ลัทธิฟาสซิสต์ และเผด็จการทหารของญี่ปุ่นก็ถูกทำลายลงอย่างเด็ดขาด เปิดโอกาสให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยได้แพร่หลายในเวลาต่อมา ประเทศที่เป็นอาณานิคมก็เรียกร้องความเสมอภาคและสิทธิในการปกครองตนเองมากขึ้น และทำให้ประเทศมหาอำนาจอย่างอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี และญี่ปุ่นหมดอำนาจลง มีสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตมาเป็นมหาอำนาจใหม่แทนวิวัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครองของสังคมโลกเริ่มตั้งแต่มนุษย์ยุคหินก่อนประวัติศาสตร์ และมนุษย์สมัยประวัติศาสตร์ โดยพิจารณาวิวัฒนาการทางสังคมของสังคมโลก จากหลักฐานทางโบราณคดีทำให้เราทราบว่า มนุษย์ในยุคแรกๆต้องพึ่งพิงธรรมชาติและ ดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด ใช้ชีวิตเร่ร่อนหาอาหารไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งต่อมารู้จักการผลิตอาหารและตั้งหลักแหล่งอยู่ประจำที่ มนุษย์คิดหาวิธีจะทำให้ตนเองอยู่ดีกินดีมีความปลอดภัย ความพยายามในการที่จะเอาชนะธรรมชาติของมนุษย์ทำให้มนุษย์สร้างสรรค์ความเจริญมาตั้งแต่ยุคหินเก่า ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมมนุษย์เริ่มอยู่เป็นครอบครัว มีการแสดงความรู้สึกออกมาในรูปของศิลปะที่พบตามถ้ำต่าง ๆ ต่อมาในยุคหินใหม่มนุษย์ได้เปลี่ยนวิถีชีวิตมาเป็นเกษตรกร รู้จักการเลี้ยงสัตว์ เพื่อใช้ในการบริโภคและการใช้งาน หลายครอบครัวมาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน เครื่องมือเครื่องใช้มีความประณีตมากขึ้น เมื่อก้าวเข้าสู่ยุคโลหะ สังคมมนุษย์ขยายเป็นหมู่บ้าน มีคติความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนาจที่ไม่มีตัวตน จึงเกิดกระบวนการในการบวงสรวงบูชาจนกลายเป็นลัทธิความเชื่อและศาสนาในเวลาต่อมา จากหลักฐานทางโบราณคดี มนุษย์รู้จักการใช้ตัวอักษรในการสื่อสารเมื่อประมาณ 5,000 ปีล่วงมาแล้ว การศึกษาเรื่องราวของมนุษย์มีความกระจ่างชัดมากขึ้น ได้พบว่ามนุษย์ได้ สร้างสรรค์ความเจริญตามบริเวณลุ่มแม่น้ำสายสำคัญ คือ ลุ่มแม่น้ำไนล์ ลุ่มแม่น้ำไทกรีส-ยูเฟรตีส ลุ่มแม่น้ำสินธุ ลุ่มแม่น้ำฮวงโหและบริเวณโดยรอบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน แต่ความเจริญต่าง ๆ ได้หยุดชะงักลงในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 5 ถึง คริสต์ศตวรรษที่ 15 สังคมมนุษย์ถูกรุกรานจากพวกอนารยชน ต้องมีชีวิตอยู่ภายใต้ระบบศักดินาสวามิภักดิ์ จนกระทั่งเกิดสงครามครั้งสำคัญคือ สงครามครูเสด อันเป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชนที่นับถือศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม ทำให้สังคมมนุษย์เกิดการเปลี่ยนแปลง มีการค้นพบดินแดนใหม่ มนุษย์ได้อพยพเข้าไปอยู่ในทวีปอเมริกา ทวีปเอเชียและทวีปออสเตรเลีย เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม มีการขยายตัวของเมือง ประชากรเพิ่มมากขึ้น การขยายตัวทางการค้าทำให้เกิดชนชั้นทางสังคมแบบใหม่ คือ ชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพ เกิดลัทธิจักรวรรดินิยม และลัทธิชาตินิยมอันนำไปสู่สงครามโลกครั้งที่ 1

และครั้งที่ 2 ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์อย่างมากวิวัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจของโลกในยุคหินเก่า มนุษย์มีชีวิตในการพึ่งพิงธรรมชาติ สภาพเศรษฐกิจเป็นแบบพึ่งพาตนเอง ต่อมาในยุคหินใหม่ และยุคโลหะมนุษย์เริ่มรู้จักการแบ่งงานกันทำจึงมีการแลกเปลี่ยนสิ่งของที่ใช้ในการดำรงชีวิต และพัฒนามาเป็นระบบการซื้อขายสินค้าโดยมีเงินตราเป็นสื่อกลางในการซื้อขายสินค้า มนุษย์มีอำนาจการซื้อมากขึ้น มีความมั่งคั่งร่ำรวย มีสินค้าจำนวนมากขึ้น ในสมัยอาณาจักรอียิปต์ กรีกและโรมัน ในยุคกลางเศรษฐกิจดำเนินไปภายใต้ระบบศักดินาสวามิภักดิ์ เงินตราเป็นสิ่งที่หายาก ตลาดถูกจำกัดเพราะกลัวการรุกรานของอนารยชน การค้าขายหยุดชะงักจนกระทั่งเกิดสงครามครูเสด โลกตะวันตกได้ติดต่อโลกตะวันออก การค้าจึงขยายตัวขึ้น สินค้าประเภทเครื่องเทศและของฟุ่มเฟือยเป็นที่นิยม มีการลงทุน เพื่อการแสวงหาผลกำไร เกิดลัทธิทุนนิยม เกิดสถาบันการเงิน คือธนาคารพาณิชย์ เกิดลัทธิพาณิชย์นิยม รัฐบาลต้องการมีอำนาจในการควบคุมระบบเศรษฐกิจจนนำไปสู่การปฏิวัติอุตสาหกรรม เกิดการแข่งขันกันทางด้านการค้าจนนำไปสู่สงครามโลกครั้งที่ 1 เมื่อสงครามโลกยุติ ได้เกิดสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ เกิดภาวะเงินเฟ้อ การล้มละลายของธนาคาร เกิดระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง สหรัฐอเมริกาได้มีบทบาทที่สำคัญต่อเศรษฐกิจโลก มีการเชื่อมโยงระบบการเงินระหว่างประเทศ มีการช่วยเหลือกันทางด้านเศรษฐกิจ วิวัฒนาการทางการเมืองการปกครองของโลก มนุษย์ในยุคหินมีรูปแบบการปกครองเป็นแบบเผ่าชน อำนาจการปกครองอยู่ที่หัวหน้าเผ่า ต่อมาเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นชุมชนใหญ่ เป็นเมือง เป็นนครรัฐ เริ่มมีการปกครองแบบนครรัฐ มีพระมหากษัตริย์เป็นผู้ปกครอง บางนครรัฐประชาชนก็มีส่วนร่วมในการปกครองด้วย ต่อมาสังคมขยายใหญ่ขึ้นเป็นอาณาจักรและจักรวรรดิ อำนาจการปกครองอยู่ที่องค์จักรพรรดิ อำนาจของผู้ปกครองถือเป็นอำนาจที่ได้รับมาจากเทพเจ้า มนุษย์จะต้องเชื่อฟัง ลัทธิความเชื่อและศาสนาเข้ามามีอิทธิพลต่อการปกครอง แม้แต่ในสมัยกลางที่มนุษย์ตกอยู่ภายใต้การปกครองในระบบศักดินาสวามิภักดิ์ จนกระทั่งภายหลังสงครามครูเสดในคริสต์ศตวรรษที่ 15 รูปแบบการปกครองปรากฏในลักษณะของรัฐชาติที่ให้ ความสำคัญของการเป็นรัฐโดยเน้นเชื้อชาติของประชากร มีอาณาเขตที่แน่นอน มีรัฐบาลเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยในการปกครองประชากร รูปแบบการใช้อำนาจมีทั้งรูปแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ รูปแบบประชาธิปไตย รูปแบบเผด็จการและรูปแบบสังคมนิยมที่ยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

บรรณานุกรม

นงเยาว์ พีระตานนท์. (2541). **การเมืองการปกครอง.** กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
ประชุม ผลผ่าน และคณะ. (ม.ป.ป.). **เอกสารประกอบการสอนกลุ่มวิชาการศึกษาทั่วไปรายวิชาวิถีโลก.** อุบลราชธานี: สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.
ปรัชญา เวสารัชช์. (2535). **สังคมโลก.** พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
ภารดี มหาขันธ์. (2532). **พื้นฐานอารยธรรม.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
สุเทพ สุนทรเภสัช. (2515). **แนะแนวการศึกษามานุษยวิทยา.** กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์.
Young, Kimball and Raymond W. Mack. (1972). **Systematic Sociology: Text and Reading**.

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับการบริหารเชิงพุทธ
Saving Group for Production Credit and Buddhist Management

นรินทร์ทิพย์ เสนรุย[1]
Narinthip Senrui
สารภี กาญจนโรจน์พันธ์[2]
Sarapee Kanjanarotpan
ชญานี ขัตติยะมาน[3]
Chayanee Khattiyaman
รศ.ดร.เดชชาติ ตรีทรัพย์
Assoc.Prof.Dr.Detchat Treesap

บทคัดย่อ

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นการรวมตัวของประชาชนเพื่อช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยการออมเงิน เพื่อใช้ในการลงทุนประกอบอาชีพ หรือเพื่อสวัสดิการของตนเองและครอบครัว เป็นกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งในหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การส่งเสริมประชาธิปไตย การพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการส่งเสริมวัฒนธรรมวิถีการดำรงชีวิตคนในชุมชน เป็นรากฐานในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง อย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนมีคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจ โดยใช้หลักการบริหารเชิงพุทธที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ คือ 1. การบริหารตน ตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม คือ หากมีศีลและธรรม จะทำให้อยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข 2. การบริหารคน ตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ ธรรม คุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน ผูกใจคนและประสานหมู่ชนให้มีความสามัคคี และ 3 การบริหารงาน ตามหลักสัปปุริสธรรม 7 คือ หลักธรรมในการบริหารจัดการงาน ที่สร้างความยั่งยืน อยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ มีความเมตตาต่อกัน และรู้เท่าทันโลก หลักธรรมทั้ง 3 ด้าน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและแนวทางปฏิบัติก่อให้เกิดวัฒนธรรมองค์กร สร้างความสามัคคี สร้างคุณภาพชีวิตทั้งตนเอง ครอบครัว สังคม และมีความรักความรับผิดต่อองค์กร นำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืน
คำสำคัญ: กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต, การบริหารเชิงพุทธศาสตร์

Abstract

Saving group for production credit is a gathering of people to help themselves and each other by saving money for using in career or welfare for oneself and family. It is a process of strengthening communities in many aspects including economic, social, democratic promotion, resources and environmental development as well as promoting culture and way of life in the community. As a foundation for community development to be strong, sustainable. The objective is to make people have 5 virtues; honesty, sacrifice, responsibility, sympathy and trust by using Buddhist management principles that are consistent with their objectives 1. Self-Administration, according to five precepts virtues principle and five ennobling virtues principle; If the member has

[1] นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ Nrtsr6530630732002@gmail.com
[2] นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
[3] นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

such morals and virtues will abstain from doing evil know how to control oneself to be in goodness Do not harass oneself and others and good behavior in body, speech and mind will make them live happily with others in society. 2. Personnel Administration, according to Sangahavattbu 4; bases of sympathy; acts of doing favours; principles of service; virtues making for group integration and leadership and 3. Job Administration by Sappurisadhamma 7; which as the principle in work that creates sustainability, peacefully, friendliness and see through the world.
Keywords: Saving Group for Production Credit, Buddhist Management

บทนำ

การพัฒนาประเทศไทยนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา ได้ ส่งผลให้ประเทศมีการพัฒนาในทุกมิติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจที่ประเทศไทยได้รับการยกระดับเป็นประเทศในกลุ่มบนของกลุ่มประเทศระดับรายได้ปานกลาง ในด้านสังคมที่มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนส่งผลให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากการเป็นประเทศยากจน และในด้านสิ่งแวดล้อมที่ประเทศไทยมีข้อได้เปรียบในความหลากหลายเชิงนิเวศ อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังมีความท้าทายต่อการพัฒนาที่สำคัญ อาทิ อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจในปี 2560 ที่ร้อยละ 3.9 ถือว่าอยู่ในระดับต่ำกว่าศักยภาพ เมื่อเทียบกับร้อยละ 6.0 ต่อปี ในช่วงเวลาเกือบ 6 ทศวรรษที่ผ่านมา โดยมีสาเหตุหลักจากการชะลอตัวของการลงทุนภายในประเทศและสถานการณ์เศรษฐกิจโลกที่ยังไม่ฟื้นตัวได้เต็มที่ โครงสร้างเศรษฐกิจไทยที่ยังไม่สามารถขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ภาคบริการและภาคเกษตรมีผลิตภาพการผลิตในระดับต่ำ ขาดการนำเทคโนโลยีเข้ามาเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต ประกอบกับแรงงานไทยยังมีปัญหาเรื่องคุณภาพและสมรรถนะที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการในการขับเคลื่อนการพัฒนาของประเทศ (ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี, 2562) ท่ามกลางปัญหาท้าทายหลากหลายที่เป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศในระยะยาวดังกล่าว ก็เป็นที่ตระหนักร่วมกันในทุกภาคส่วนว่าการพัฒนาประเทศไทยไปสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในระยะยาวได้นั้น ประเทศต้องเร่งพัฒนาปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์ในทุกด้าน รวมถึงการพัฒนาคนในภาพรวมให้เป็นคนที่สมบูรณ์ในทุกช่วงวัยที่สามารถบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงที่เป็นสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิต พร้อมทั้งต้องส่งเสริมบทบาทสถาบันทางสังคมในการกล่อมเกลาสร้างคนดี มีวินัย มีค่านิยมที่ดี และมีความรับผิดชอบต่อสังคม การพัฒนาต้องมุ่งเน้นการพัฒนาเชิงพื้นที่และเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของเมืองต่าง ๆ ให้สูงขึ้นภายใต้การใช้มาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทั่วถึงและเป็นการสร้างฐานเศรษฐกิจและรายได้จากพื้นที่เศรษฐกิจใหม่มากขึ้น ซึ่งจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำภายในสังคมไทยลง การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จะมุ่งบรรลุเป้าหมายในระยะ 5 ปี ที่จะสามารถต่อยอดในระยะต่อไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาระยะยาวตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยมีหลักการยึด “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อให้เกิดบูรณาการการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมเหตุสมผล มีความพอประมาณ และมีระบบภูมิคุ้มกันและการบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดีซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ สังคมไทยเป็นสังคมคุณภาพ สร้างโอกาสและมีที่ยืนให้กับทุกคนในสังคมได้ดำเนินชีวิตที่ดีมีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศก็เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องมีคุณภาพ และมีเสถียรภาพ การกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เป็นการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนวิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรม (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564, 2560)

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นกระบวนการสร้างเสริมชุมชนให้เข้มแข็งในหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การส่งเสริมประชาธิปไตย การพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการส่งเสริมวัฒนธรรมวิธีการดำรงชีวิตคนในชุมชน เป็นรากฐานในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน การพัฒนาทุนชุมชน โดยมุ่งเน้นการเสริม สร้างทุนชุมชน ให้มีประสิทธิภาพและมีธรรมาภิบาล ภายใต้แนวคิดกองทุนชุมชนเป็นแหล่งทุนที่เกิดจากการบริหารจัดการโดยคนในชุมชน สามารถส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพของคนในชุมชนให้เกิดการสร้าง

งาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การบริหารเชิงพุทธศาสตร์ เป็นภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมควรต้องมีวิสัยทัศน์ที่ยาวไกล เป็นผู้ที่เสียสละให้กับองค์กร เป็นการบริหารจัดการคนและสิ่งแวดล้อมที่สร้างความยั่งยืนไม่เบียดเบียน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ มีความเมตตาต่อกัน และรู้เท่าทันโลก เพื่อให้งานเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุด โดยผู้บริหารนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นแรงจูงใจผลักดันให้บุคลากรประพฤติปฏิบัติงานแบบมิได้มุ่งหวังกำไร หรือการแข่งขันเพียงอย่างเดียว แต่คำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่มีคุณค่า พิจารณาด้วยเหตุด้วยผล รู้จักโลก รู้จักธรรมชาติ โดยมิได้ปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์ หรือระบบทุนนิยมในปัจจุบัน

การที่องค์การจะมีความมั่นคงได้นั้น ควรมีการบริหารจัดการให้เป็นไปตามแนวทางที่สามารถส่งเสริม สนับสนุนการบริหารจัดการกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารและสมาชิกต้องมีคุณภาพ มีคุณธรรม มีความสงบสุข ผู้บริหารมีต้องหลักการบริหารให้องค์การดำรงคงอยู่เป็นเวลานาน ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผลคุ้มค่ากับทุนทรัพย์และแรงกายแรงใจที่ลงทุน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนอย่างยั่งยืน

แนวคิด หลักการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ความเป็นมา

กรมการพัฒนาชุมชน ดำเนินการส่งเสริม สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมาตั้งแต่ พ.ศ. 2517 โดยศาสตราจารย์ ดร.ยุวัฒน์ วุฒิเมธี อดีตอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน ได้เริ่มทดลองดำเนินการครั้งแรก 2 แห่ง คือ ที่ตำบลขัวมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ และที่ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล และถือว่าวันที่ 6 มีนาคมของทุกปี เป็นวันคล้ายวันก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นการผสมผสมระหว่างแนวคิดของสหกรณ์การเกษตรเครดิตยูเนี่ยน และสินเชื่อเพื่อการเกษตร โดยใช้ “เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน” ทำให้คนมีคุณธรรม มีการช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทร แบ่งปันซึ่งกันและกัน เกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกัน ตามวิถีทางประชาธิปไตย มีการยอมรับฟังความคิดเห็นของเสียงส่วนใหญ่ เคารพในกฎกติกาที่มาจากข้อตกลงร่วมกัน เกิดการเรียนรู้การบริหารจัดการเงินทุนของตนเองเพื่อจัดสรรผลประโยชน์ และจัดเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิก ทำให้ชุมชนมีแหล่งทุนในการประกอบอาชีพเป็นของตนเอง ลดการพึ่งพิงแหล่งทุนจากภายนอกชุมชน และที่สำคัญที่สุดคือ เป็นการฝึกคน ให้มีความอดทน มีสัจจะ มีระเบียบวินัยในการใช้เงิน รู้จักใช้จ่ายเงินอย่างมีเหตุมีผล มีความเหมาะสมพอประมาณกับตนเองและครอบครัวเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับครอบครัวและชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9

ความหมาย

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หมายถึง การรวมตัวของประชาชน เพื่อช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยการประหยัดทรัพย์แล้วนำมาสะสมทีละเล็กทีละน้อย เป็นประจำสม่ำเสมอ เรียกว่า "เงินสัจจะสะสม” เพื่อใช้เป็นทุนให้สมาชิกที่มีความจำเป็นเดือดร้อนกู้ยืมไปใช้ในการลงทุนประกอบอาชีพหรือเพื่อสวัสดิการของตนเองและครอบครัว

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จึงเป็นกลไกสำคัญในกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนครอบคลุมในหลาย ๆ มิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การส่งเสริมประชาธิปไตย การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดจนการส่งเสริมวัฒนธรรมวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน

แนวคิด

การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เกิดจากแนวคิดที่เป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน และสินเชื่อเพื่อการเกษตร ประกอบด้วย 4 แนวคิด ดังนี้

แนวคิดที่ 1 การรวมคนในหมู่บ้าน ชุมชนให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยรวมคนที่มีฐานะแตกต่างกันให้ช่วยเหลือกัน อยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า "จนเงินแต่ไม่จนน้ำใจ"

แนวคิดที่ 2 การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุนโดยการรวมกลุ่มออมเงิน แล้วให้สมาชิกกู้ยืมเป็นทุนในการประกอบอาชีพ

แนวคิดที่ 3 การนำเงินทุนไปใช้ดำเนินการ ด้วยความขยัน ประหยัดถูกต้อง เพื่อให้ได้ทุนคืนและมีกำไรเป็นการสร้างรายได้ให้กับสมาชิก

แนวคิดที่ 4 การลดต้นทุนในการครองชีพ โดยให้สมาชิกมีการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด เป็นการรวมตัวกันซื้อรวมตัวกันขาย สามารถลดต้นทุนในการซื้อสินค้าอุปโภค บริโภค และปัจจัยการผลิตได้

หลักการ

การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นการรวมตัวของประชาชน บริหารจัดการโดยประชาชน และเพื่อประโยชน์ของสมาชิกและประชน ในหมู่บ้าน มีหลักการดำเนินงาน ดังนี้

1. ความรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นการสร้างความรู้สึกการเป็นเจ้าของให้กับสมาชิกทุกคน ทำให้เกิดความรับผิดชอบ และช่วยกันดูแลเอาใจใส่ในการดำเนินงานของกลุ่ม
2. การพึ่งตนเอง ฝึกนิสัยการประหยัด และอดออม โดยนำเอาคุณสมบัติพิเศษ 3 ประการของชุมชน คือ ความซื่อสัตย์ ความทนอด และความอดทน มารวมกันในรูปกลุ่มทำให้มีเงินทุนของชุมชนเป็นของตนเอง ลดการพึ่งพาแหล่งทุนจากภายนอกหมู่บ้าน
3. หลักคุณธรรม ใช้การออมทรัพย์เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน เพื่อให้คนมีคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจ
4. หลักการควบคุมกันเอง สมาชิกกลุ่มฯ ทุกคนจะต้องให้ความสนใจดูแลความเคลื่อนไหวและตรวจสอบซึ่งกันและกันในการบริหารจัดกลุ่ม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาคน โดยใช้หลักการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเอง และเพื่อนสมาชิกให้มีคุณธรรม 5 ประการ
2. เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยการระดมเงินออมจัดตั้งเป็นกองทุน ทำให้ชุมชนมีแหล่งเงินทุนในการกู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพหรือใช้จ่ายตามความจำเป็นของครอบครัวและเรียนรู้กิจกรรมเชิงธุรกิจ สามารถเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว
3. เพื่อพัฒนาสังคม โดยการปลูกฝังคุณธรรม 5 ประการ ปลูกฝังวิถีประชาธิปไตยก่อให้เกิดความสามัคคี การช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน ความร่วมมือร่วมใจ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความเท่าเทียมกันของสมาชิก

เงินทุนของกลุ่ม

เงินทุนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต อาจได้มาจากเงินต่าง ๆ ดังนี้

1. เงินค่าสมัครเข้าเป็นสมาชิก เงิน ค่าปรับกรณีผิดสัญญา
2. เงินสัจจะสะสม เป็นเงินที่ได้จากการออมของสมาชิกจำนวนเท่า ๆ กัน ทุกเดือน เพื่อใช้เป็นทุนในการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งจะจ่ายเงินคืนเมื่องขอาดจากการเป็นสมาชิกภาพเท่านั้น โดยกลุ่มจะจ่ายผลตอบแทนให้สมาชิกในรูปของเงินปันผล และเงินสัจจะสะสมพิเศษ เป็นเงินรับฝากสมาชิกที่มีเงินเหลือและประสงค์จะฝากไว้กับกลุ่ม ซึ่งสามารถถอนไปใช้ได้ตามความจำเป็น และกลุ่มจะจ่ายผลตอบแทนเป็นดอกเบี้ยหรือเงินปันผลตามระเบียบของกลุ่ม
3. เงินอุดหนุน กลุ่มอาจได้รับเงินอุดหนุนจากส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ องค์กรอื่น ๆ
4. เงินกู้ยืมจากแหล่งเงินทุน เช่น ธนาคาร หรือสถาบันการเงินอื่น ๆ
5. รายได้อื่น ๆ เช่น ดอกเบี้ย เงิน บริจาค

สมาชิกกลุ่ม

สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มี 3 ประเภท คือ

1. สมาชิกสามัญ ได้แก่ บุคคลธรรมดาในหมู่บ้าน หรือตำบลทุกเพศทุกวัยที่สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม

2. สมาชิกวิสามัญ ได้แก่ กลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน หรือกลุ่มอื่น ภายในหมู่บ้านหรือตำบล ที่ทางราชการสนับสนุนและรับรองฐานะที่สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม ตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม

3. สมาชิกกิตติมศักดิ์ ได้แก่ ข้าราชการ คหบดี ภิกษุ สามเณร ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีความสนใจ และให้การสนับสนุนกลุ่มโดยไม่หวังผลตอบแทน

คุณสมบัติ/คุณลักษณะของสมาชิก

1. เป็นประชาชนทุกเพศ ทุกวัยในหมู่บ้าน ตำบล
2. มีรายได้ และมีความสามารถในการส่งเงินสัจจะสะสมตามกำลังของตน
3. อาศัยอยู่หรือมีที่ทำกินในหมู่บ้าน หรือตำบล
4. มีความสมัครใจและศรัทธาการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
5. มีความเข้าใจ หลักการ วิธีการ และวัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
6. มีความรับผิดชอบและเสียสละ

หน้าที่ของสมาชิก

สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานของกลุ่มให้ประสบความสำเร็จ สมาชิกกลุ่มจึงต้องมีหน้าที่ ดังนี้

1. ส่งเงินสัจจะสะสมเป็นประจำทุกเดือน
2. ส่งคืนเงินกู้ตามกำหนด
3. เลือกตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่ม
4. เข้าร่วมประชุมสามัญประจำปี
5. มีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม
6. ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่ดีแก่กลุ่ม
7. กำกับ ตรวจสอบ การดำเนินงานของกลุ่ม ให้ข้อมูลข่าวสารแก่เพื่อนสมาชิก

คณะกรรมการกลุ่ม

คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ประกอบด้วยคณะกรรมการ 4 คณะ แต่ละคณะไม่ควรน้อยกว่า 3 คน โดยวาระการดำรงตำแหน่งคราวละไม่เกิน 4 ปี

โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ

1. คณะกรรมการอำนวยการ มีหน้าที่กำหนดระเบียบข้อบังคับ จัดทำบัญชี และทะเบียนเอกสารต่าง ๆ บริหารงานของกลุ่ม

2. คณะกรรมการเงินกู้ มีหน้าที่พิจารณาคำร้องขอกู้เงินสมาชิก ติดตามการใช้จ่ายเงินกู้ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ เร่งรัดการส่งคืนเงินกู้ กรณีสมาชิกผิดสัญญา เยี่ยมเยียน/ช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่สมาชิก

3. คณะกรรมการตรวจสอบ มีหน้าที่ตรวจสอบบัญชี ตรวจสอบทะเบียนเอกสาร ตรวจสอบการดำเนินงานของกรรมการกลุ่ม

4. คณะกรรมการส่งเสริม มีหน้าที่ชักชวนผู้สนใจสมัครเป็นสมาชิกของกลุ่ม เสริมสร้างความเข้าใจในหลักการกลุ่ม เผยแพร่ผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีการบริหารจัดการโดยคณะกรรมการซึ่งมาจากสมาชิก และทำเพื่อสมาชิก ดังนั้น กิจกรรมต่าง ๆ จะต้องเป็นไปตามแนวคิดหลักการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่เกิดจากความต้องการของสมาชิก และเพื่อประโยชน์ของสมาชิก

การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ยึดหลักการมีส่วนร่วมของสมาชิกและใช้หลักคุณธรรม 5 ประการเป็นสำคัญ ดังนี้

1. ทำงานในรูปคณะกรรมการ โดยสมาชิกเลือกตัวแทนเข้ามาเป็นกรรมการบริหารกลุ่ม
2. สมาชิกร่วมกันกำหนดระเบียบ ข้อบังคับ และสมาชิกต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด
3. มีการจัดทำบัญชี ทะเบียน เอกสารที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน ครบถ้วนเป็นปัจจุบัน
4. มีการตรวจสอบการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างโปร่งใส
5. มีการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

กิจกรรมของกลุ่ม

เมื่อกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีการออมเงินได้มากพอ กลุ่มสามารถนำเงินทุนมาขยายกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาของสมาชิกและชุมชน ตลอดจนการพัฒนากลุ่มในกิจกรรมด้านต่าง ๆ ได้แก่

1. การให้เงิน กู้แก่สมาชิก เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพและสวัสดิการของครอบครัว
2. การดำเนินงานศูนย์สาธิตการตลาด เพื่อรวมกันซื้อ รวมกันขาย วัสดุอุปกรณ์ที่เป็นปัจจัยการผลิตและสินค้าอุปโภค บริโภค ให้ได้ในราคาถูกและมีคุณภาพ เช่น ขายปุ๋ย ขายเมล็ดพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ข้าวสาร น้ำมัน เป็นต้น
3. การดำเนินงานยุ้งฉาง เพื่อรวมกันขายข้าว หรือ ผลผลิตทางการเกษตรเพื่อให้ได้ราคาที่สูง และลดการถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง
4. การดำเนินงานธนาคารข้าว เป็นการรวบรวมหรือ รับบริจาคข้าว เพื่อให้การสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้ขาดแคลน
5. กิจกรรมอื่น ๆ ตามระเบียบข้อบังคับที่กลุ่มกำหนด เช่น จัดสวัสดิการแก่สมาชิก การลงทุนธุรกิจที่เป็นประโยชน์ และสามารถช่วยเหลือแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนแก่สมาชิก อาทิ ปั๊มน้ำมัน โรงสีข้าว โรงงานน้ำดื่ม ลานตากผลผลิต แปรรูปผลิตภัณฑ์ การพัฒนากรรมการและสมาชิก เป็นต้น

เมื่อมีการออมเงินได้มากพอ กลุ่มสามารถนำเงินทุนมาขยายกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาของสมาชิกและชุมชน ในกิจกรรมด้านต่าง ๆ ได้แก่

1. ด้านการพัฒนาอาชีพและรายได้ โดยการนำเงินทุนของกลุ่มให้สมาชิกกู้ยืมไปประกอบอาชีพ
2. ด้านสวัสดิการต่าง ๆ กลุ่มสามารถจัดสรรผลกำไรของกลุ่มเพื่อจัดเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิก เช่น ทุนการศึกษา ทุนค่ารักษาพยาบาล ฌาปนกิจสงเคราะห์ ทุนสาธารณประโยชน์ ทุนสงเคราะห์ ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส ฯลฯ
3. ด้านการพัฒนาธุรกิจของชุมชน เป็นกิจกรรมที่สามารถช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชุมชน เป็นการฝึกการดำเนินธุรกิจในระบบกลุ่ม โดยมุ่งหวังให้มีกำไรเพื่อนำไปปันผล เฉลี่ยคืน และจัดเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิกและชุมชน
4. ด้านการพัฒนาคณะกรรมการและสมาชิก โดยการจัดฝึกอบรม สัมมนา จัดเวทีประชาคม เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดศึกษาดูงาน เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่คณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่ม

การเก็บรักษาเงินของกลุ่ม

กรมการพัฒนาชุมชน มีแนวทางและคำแนะนำแก่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ให้นำเงินสัจจะสะสม เงินชำระเงินกู้หรือเงินรับอื่น ๆ จากสมาชิกในแต่ละเดือน ให้ "นำฝากธนาคารก่อนที่จะปล่อยให้สมาชิกกู้ยืม" ซึ่งแนวทางดังกล่าวกลุ่มอาจจะเห็นว่าเป็นการไม่สะดวก ยุ่งยาก เสียเวลา แต่การนำเงินเข้าธนาคารทุกครั้งที่มีการรับเงิน-จ่ายเงิน จะมีข้อดี ดังนี้

1. ป้องกันปัญหาการทุจริตของกลุ่ม เพราะว่าถ้ากลุ่มใดที่เก็บเงินสัจจะแล้วให้เหรัญญิกหรือคณะกรรมการถือเงินสด อาจเกิดความเสี่ยงที่กรรมการจะนำเงินไปใช้ส่วนตัว ซึ่งเป็นกรณีปัญหาการร้องเรียนส่วนใหญ่ และสมาชิกกว่าจะได้เงินคืนต้องมีการฟ้องร้อง การนำเงินฝากเข้าบัญชีธนาคารจึงเป็นการป้องกันไว้ก่อน ดีกว่าปล่อยให้เกิดปัญหาแล้วมาแก้ไขในภายหลัง
2. สะดวกต่อการจัดทำบัญชีและการตรวจสอบบัญชี เพราะถ้านำเงินสัจจะที่เก็บจากสมาชิกฝากเข้าบัญชีธนาคารทุกครั้ง จะทำให้ผู้ที่ทำหน้าที่จัดทำบัญชี บันทึกในระบบบัญชีต่าง ๆ ของกลุ่มได้อย่างถูกต้องรวมทั้งทำให้สามารถตรวจสอบบัญชีได้อย่างเป็นระบบ

การตรวจสอบการดำเนินงาน

การตรวจสอบการดำเนินงานเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง และเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความถูกต้อง โปร่งใส ควรดำเนินการ ดังนี้

1. คณะกรรมการตรวจสอบ ดำเนินการตรวจสอบบัญชีและหลักฐานทางการเงินกลุ่มอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง และรายงานผลให้คณะกรรมการและสมาชิกทราบ
2. กลุ่มที่มีความพร้อมหรือมีเงินทุนและทรัพย์สินจำนวนมาก ควรมีผู้ตรวจสอบจากภายนอกที่มีความรู้ด้านบัญชีมาตรวจสอบการดำเนินงาน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและสร้างความเชื่อมั่นแก่สมาชิก
3. คณะกรรมการต้องรายงานสถานะทางการเงินในที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี
4. คณะกรรมการติดประกาศรายงานสถานะทางการเงินไว้ ณ ที่ทำการกลุ่มหรือเผยแพร่ผ่านช่องทางอื่น ๆ ที่เหมาะสม

การบริหารเชิงพุทธ

การบริหารเชิงพุทธศาสตร์ เป็นภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมควรต้องมีวิสัยทัศน์ที่ยาวไกล เป็นผู้ที่เสียสละให้กับองค์กร เป็นการบริหารจัดการคนและสิ่งแวดล้อมที่สร้างความยั่งยืนไม่เบียดเบียน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ มีความเมตตาต่อกัน และรู้เท่าทันโลก เพื่อให้งานเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุด โดยผู้บริหารนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นแรงจูงใจผลักดันให้บุคลากรประพฤติปฏิบัติงานแบบมีทิศทางที่มิได้มุ่งหวังกำไร หรือการแข่งขันเพียงอย่างเดียว แต่คำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่มีคุณค่า พิจารณาด้วยเหตุด้วยผล รู้จักโลก รู้จักธรรมชาติ โดยมิได้ ปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์ หรือระบบทุนนิยมในปัจจุบัน

หลักการพุทธธรรมที่ว่า ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม ความจริงก็ดำรงอยู่ตามธรรมดาของมันอย่างเป็นกลางๆ พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้คือ ค้นพบความจริงนั้นแล้วนำมาเปิดเผยไว้ สาระของความจริงนี้ก็คือ ความเป็นไปตามหลักธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย หรือกระบวนธรรมแห่งเหตุปัจจัย ผู้ที่มองสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น ไม่ใช่มองตามที่ตนอยากหรือไม่อยากให้มันเป็น จึงจะเข้าใจความจริงที่เป็นกลางนี้ได้ เมื่อเข้าใจธรรมที่เป็นกลางนี้แล้ว ก็ย่อมมองเห็นความจริงอย่างกว้างๆ ครอบคลุมทั่วไปทั้งหมด มีทัศนะเปิดกว้าง หลุดพ้นเป็นอิสระอย่างแท้จริง โดยหลุดพ้นทั้งทางจิต คือจิตหลุดพ้นจากสิ่งบีบคั้นครอบงำที่เรียกว่ากิเลสและความทุกข์กลายเป็นจิตที่ปลอดโปร่ง เบิกบานเป็นสุข และด้านปัญญา คือ หลุดพ้นด้วยรู้เท่าทันธรรมดา แล้วมองเห็นตัวความจริงล้วน ๆ ที่บริสุทธิ์ไม่มีกิเลสเคลือบแคลงหรือทำให้เอนเอียงและรู้ชัดแจ้งที่ความจริงโดยตรง ไม่ต้องรู้ผ่านใคร ๆ หรือรู้ตามที่ใครบอกอีกต่อไป (สมเด็จพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559 : 342)

หลักธรรมในการบริหารตน

เบญจศีลและเบญจธรรม เป็นธรรมคู่กัน คนที่มีเบญจธรรมจึงจะเป็นผู้มีเบญจศีล ซึ่งหากคนมีศีลและธรรมดังกล่าวแล้ว จะเว้นจากการทำความชั่ว รู้จักควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความดี ไม่เบียดเบียนตนและคนอื่น และประพฤติชอบทางกาย วาจา และใจ จะทำให้อยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

เบญจศีล หมายถึง ศีล 5 ข้อ เป็นการรักษาเจตนาที่จะควบคุมกาย และวาจาให้เป็นปกติ คือ ไม่ทำบาปโดยการละเว้น 5 ประการ คือ ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ ละเว้นจากการลักขโมย ละเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ละเว้นจากการพูดปด ละเว้นจากการเสพสุรา เบญจศีลเป็นเครื่องรักษาเจตนาที่จะควบคุมกาย และวาจาให้เป็นปกติ คือ ไม่ทำบาป โดยการละเว้น 5 ประการ คือ

1. ปาณาติบาต คือ ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ และการเบียดเบียนสัตว์
2. อทินนาทาน คือ ละเว้นจากการลักขโมย ปล้นจี้ ฉกชิง วิ่งราว เป็นต้น
3. กาเมสุมิจฉาจาร คือ ละเว้นจากการประพฤติผิด ล่วงละเมิดลูกเมียผู้อื่น
4. มุสาวาท คือ ละเว้นจากการพูดปด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ พูดส่อเสียด
5. สุราเมระยะ คือ ละเว้นจากการเสพสุรา เพราะเป็นสาเหตุให้ทำผิดศีลข้อ

อานิสงส์ของการรักษาศีล

1. ทำให้มีความสุขกายสุขใจ ทำให้ไม่เป็นคนหลงลืมสติ
2. ทำให้เกิดทรัพย์สมบัติมากขึ้นได้
3. ทำให้สามารถใช้สอยทรัพย์นั้นได้เต็มที่ โดยไม่ต้องหวาดระแวงภัย
4. ทำให้ไม่ต้องหวาดระแวงว่าจะมีใครมาทวงทรัพย์คืน
5. ทำให้เกียรติคุณฟุ้งขจรขจายไป ทำให้ผู้อื่นเกิดความเคารพเชื่อถือ
6. ตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติภูมิ

เบญจศีลทั้ง 5 ข้อจะเกิดขึ้นมาได้ก็เพราะบุคคลผู้นั้นมีเบญจธรรมประจำตัว

เบญจธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรปฏิบัติ มี 5 ประการ ได้แก่

1. เมตตากรุณา คือ บุคคลใดที่มีเมตตาย่อมไม่ฆ่า หรือเบียดเบียนสัตว์ ด้วยรู้ดีว่าทุกชีวิตย่อมมีความรักตัวกลัวตายเช่นเดียวกับเรา ทำให้ไม่ผิดศีลในข้อที่ 1
2. สัมมาอาชีพ คือ ประกอบอาชีพที่สุจริต มีรายได้ รู้จักใช้จ่าย และที่สำคัญรู้จักคำว่าพอดี และมีหิริโอตตัปปะ คือ ความละอาย และเกรงกลัวต่อผลของบาป จึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 2
3. ความสำรวมอินทรีย์ คือ ระมัดระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ทำให้ ความใคร่ในกามคุณ คือ การติดในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ลดน้อยลง เมื่อความสำรวมเกิดขึ้น จึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 3
4. ความซื่อสัตย์ คือ การพูดความจริง เป็นสิ่งที่ทำให้ไม่เกิดการมุสาวาท ทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 4
5. สติ คือ การรู้สึกตัว ซึ่งเป็นหัวหน้าฝ่ายกุศล ทำให้ชีวิตไม่ประมาท เพราะรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว ทำให้ไม่เกลือกกลั้วกับสิ่งที่จะทำให้ชีวิตตกต่ำ เช่น สุราเมื่อคนดื่มกินก็ทำให้มึนเมาและขาดสติ การมีสติจึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 5

หลักธรรมในการบริหารคน

สังคหวัตถุ 4 หมายถึง คุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน ผูกใจคนและประสานหมู่ชนให้มี ความสามัคคี เป็นหลักธรรมที่ทำให้คนเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนทั่วไป เป็นการปลูกไมตรีเติมน้ำใจต่อกัน ทำให้สังคมเป็นสุข ดังคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นสัจธรรมที่ ผู้ปฏิบัติตามทุกคนย่อมสามารถรู้แจ้งเห็นจริงได้ด้วยตนเองและทำให้ผู้ปฏิบัติพ้นทุกข์เข้าถึง ความสุขและความบริสุทธิ์ภายในได้จริง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านทรงได้ให้หลักธรรมในการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างเป็นสุข คือ สังคหวัตถุ 4 ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม 4 ข้อ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา โดยมีรายละเอียดแต่ละข้อดังนี้

1. ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของ ๆ ตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมบไม่เห็นแก่ตัวเราควรคำนึงอยู่เสมอว่าทรัพย์สิ่งของที่เรามาหาได้มิใช่สิ่งจีรังยั่งยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้
2. ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสมกับกาลเทศะ การพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษย์สัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น วิธีการที่จะพูดให้เป็นปิยวาจานั้น จะต้องพูดโดยเว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ
3. อัตถจริยา คือ การประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น หรือการสงเคราะห์ทุกชนิด บางครั้งในการทำงานอาจขาดกำลังแต่ถ้าเราช่วยกัน งานก็จะสำเร็จลุล่วงไปได้ถ้าเราร่วมมือกัน ทำให้เกิดรักความผูกพันของบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคมไม่ว่าเรื่องอะไรก็ตาม เราต้องช่วยเหลือ ซึ่งกันและกันไม่แล้งน้ำใจจึงจะเกิดความสุขได้ในสังคมตลอดไป
4. สมานัตตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเลรวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยมและไว้วางใจ ให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

หลักธรรมในการบริหารงาน

หลักสัปปุริสธรรม ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ มี 7 ประการ กล่าวคือ

1. ธัมมัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ คือ รู้ความจริง รู้หลักการ รู้กฎเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมได้ รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผลและรู้จักหลักการที่จะทำให้เกิดผล

2. อัตถัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักผล หรือความมุ่งหมาย คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์รู้จักผลที่เกิดขึ้น

3. อัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้จักเราว่าเรานั้น โดยฐานะภาวะเพศ ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมเป็นอย่างไร และเท่าใด แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้จักที่จะปรับปรุงต่อไป

4. มัตตัญญุตา ความผู้รู้จักประมาณ คือ ความพอดีในการจ่ายโภคทรัพย์ พิจารณาให้รู้จักประมาณในความ เพียงพอขององค์กร ขีดความสามารถขององค์กร ขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร รวมทั้งการแข่งขั้นที่รอบคอบและรู้จักประมาณขีดความสามารถขององค์กร

5. กาลัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาในการประกอบกิจ ในที่นี้การบริหารจัดการ จะต้องมีความเข้าใจถึงระยะเวลาที่เหมาะสม การสร้างโอกาสขององค์กรจะต้องพิจารณาถึงสถานการณ์ในเวลานั้น ๆ

6. ปริสัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักชุมชน คือ รู้กริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้น ว่าควรจะดำเนินการอย่างไร การบริหารจัดการ จำเป็นต้องปฏิสัมพันธ์กับองค์กรต่าง ๆ ทั้งที่เป็นพันธมิตร และคู่แข่ง การสร้างสรรค์หรือ การประสานงานกับชุมชน

7. ปุคคลัญุตา ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างของบุคคลว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถ และ คุณธรรม ตลอดถึงรู้ในความสามารถของบุคคล และใช้มอบงานที่เหมาะสมให้การบริหารจัดการในการรู้บุคคลเปรียบเสมือนการพัฒนาและบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่จะต้องมีการพัฒนา

บทสรุป

หลักคุณธรรม ใช้ในการออมทรัพย์เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน เพื่อให้คนมีคุณธรรม 5 ประการ ตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ตรงกับศาสตร์ในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์ โดยใช้หลักธรรมในการบริหาร 3 ด้านคือ 1) การบริหารตน ตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม คือ หากสมาชิกมีศีลและธรรมดังกล่าวแล้วจะเว้นจากการทำความชั่ว รู้จักควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความดี ไม่เบียดเบียนตนและคนอื่น และประพฤติชอบทางกาย วาจา และใจ จะทำให้อยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข หลักการที่สร้างความยั่งยืน การไม่เบียดเบียน การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ มีความเมตตาต่อกัน และรู้เท่าทันโลก 2) การบริหารคน ตามหลักสังคหวัตุ 4 คือ ธรรมคุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน ผูกใจคนและประสานหมู่ชนให้มีความสามัคคี 3) การบริหารงาน ตามหลักสัปปุริสธรรม 7 คือ หลักธรรมในการบริหารจัดการงาน ที่สร้างความยั่งยืน การไม่เบียดเบียน อยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ มีความเมตตาต่อกัน และรู้เท่าทันโลก

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, สำนักงาน. (2562). **ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี พ.ศ. 2561 – 2580**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2560). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564.** กรุงเทพฯ: สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

พระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), สมเด็จ. (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ 38). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

พัฒนาทุนและองค์กรงานเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, สำนัก. (2557). **แนวทางการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (ฉบับปรับปรุง)**. กรุงเทพฯ: บีทีเอส เพรส.

พัฒนาทุนและองค์กรงานเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, สำนัก. (2564). **คู่มือการดำเนินงานกองทุนชุมชนตามหลักธรรมาภิบาล.** กรุงเทพฯ: บีทีเอส เพรส

wiani snoechit. (2014). เบญจศีล เบญจธรรม. สืบค้นเมื่อ 16 ตุลาคม 2565 จาก http://winaisnoechit. blogspot.com /2014/12/1.html

พระคเณศหลักเมือง: รูปแบบและคติการนับถือใหม่ที่พบในประเทศไทย
Ganesha as City Pillar: A Study of Iconography and New Religious Belief found in Thailand

ดร.ศรัณย์ มะกรูดอินทร์[1]
Dr.Sarun Makrudin

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและคติความเชื่อพระคเณศที่ประดิษฐานเป็นพระหลักเมืองนครเขื่อนขันธ์ จังหวัดสมุทรปราการ ด้วยปรากฏหลักฐานการสถาปนาพระหลักเมืองของเมืองนครเขื่อนขันธ์ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พระหลักเมืองแห่งนี้ในปัจจุบันได้มีการนำเทวรูปพระคเณศในสมัยโบราณมาใช้ประดิษฐานเป็นประธานของศาลหลักเมือง นับเป็นรูปแบบคติการนับถือพระคเณศที่เกิดขึ้นใหม่ในสังคมไทย
คำสำคัญ: พระคเณศ, หลักเมือง, ประติมานวิทยา

Abstract

The objective of this article is to study of iconography and Religious Belief of Lord Ganesha enshrined in Nakhon Khuean Khan (Phra Pradaeng's old name) city pillar shrine, Phra Pradaeng district, Samut Prakan Province. As evidenced by the establishment of the City Pillar of Nakhon Khuean Khan in the early Rattanakosin period. At present, this city pillar shrine has used the ancient Ganesha image as center of the shrine, this is a new belief of Lord Ganesha in Thai society.
Keywords: Ganesha, City Pillar, Iconography

บทนำ

พระคเณศเป็นเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่ปรากฏหลักฐานในสังคมไทยตั้งแต่ในสมัยประวัติศาสตร์ยุคต้น กล่าวคือ มีการค้นพบพระคเณศตามแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ ทั้งในสมัยทวารวดี สมัยศรีวิชัย และสมัยลพบุรี ดังปรากฏแนวคิด คติความเชื่อในการนับถือที่สืบมาจากอินเดียบ้าง และบางแนวคิดก็พัฒนาขึ้นอย่างเป็นปัจเจก ดังปรากฏพบการนำเทวรูปพระคเณศ ศิลปะลพบุรี หรือศิลปะแบบอิทธิพลเขมรสมัยก่อนเมืองพระนคร องค์หนึ่งมาใช้สถาปนาขึ้นเป็นพระหลักเมืองนครเขื่อนขันธ์ จังหวัดสมุทรปราการ นับเป็นการผสมผสานทางความเชื่อที่สำคัญที่พบได้ในสังคมไทย

คติความเชื่อและการเคารพนับถือพระคเณศที่พบในประเทศไทย

ในประเทศไทย ปรากฏแนวคิดการนับถือพระคเณศที่สืบมาจากอินเดีย แต่มีการปรับให้เข้ากับบริบทของสังคมตามกาลสมัย ดังมีคติความเชื่อในการนับถือพระคเณศที่ปรากฏในสังคมไทยดังต่อไปนี้

1) การนับถือพระคเณศในฐานะเทพแห่งความสำเร็จและผู้ขจัดอุปสรรค นับเป็นแนวคิดดั้งเดิมในการนับถือพระคเณศที่เกิดขึ้นในศาสนาฮินดู อันมีที่มาจากเทวตำนานในศิวะปุราณะ กล่าวถึงกำเนิดของพระคเณศ ที่มหาเทพทั้ง 3 องค์ คือ พระศิวะ พระวิษณุ และพระพรหม ได้กล่าวแก่เหล่าคณะเทพหลังจากประทานพรให้แก่พระ

[1] อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ sarun.mak@mbu.ac.th, โทรศัพท์ 086-991-9655

คเณศหลังจากมีเศียรเป็นช้างว่า ผู้กราบไหว้บูชาพระเป็นเจ้าจะต้องบูชาพระคเณศก่อน หากไม่บูชาพระคเณศ แม้จะบูชาเทพองค์อื่น ๆ จนครบก็ไม่ได้ผลบุญอะไรเลย (พระราชครูอัษฎาจารย์ และคณะ, 2530: 56) ส่งผลให้พ่อค้าชาวอินเดียและนักบวชในศาสนาพราหมณ์ไม่ว่าลัทธิใด เมื่อเดินทางค้าขายเข้ามาในแถบแผ่นดินสุวรรณภูมิ ก็มักนำพระคเณศติดตัวมาบูชา เพื่อจะได้ประสบความสำเร็จในการเดินทางและการค้าขายเสมอ นับเป็นบทบาทสำคัญที่ผู้นับถือพระคเณศในทั่วทุกมุมโลกยอมรับนับถือกันเป็นอย่างดี

นอกจากการนับถือพระคเณศในฐานะของเทพเจ้าแห่งความสำเร็จและเทพเจ้าผู้ขจัดอุปสรรคแล้ว ในประเทศไทยพระคเณศยังได้รับการยอมรับนับถือในบทบาทอื่น ๆ เรื่อยมา โดยอาศัยการตีความจากหลักฐานทางโบราณคดี ได้แก่ ประติมากรรมพระคเณศในสมัยโบราณที่พบทั่วไปในประเทศไทย มาศึกษาเปรียบเทียบกับคัมภีร์ทางศาสนา และรูปเคารพพระคเณศที่พบทั่วไปในอินเดีย พบว่า พระคเณศในประเทศไทยได้รับการเคารพนับถือทั้งในบทบาทของเทพทวารบาล เทวบริวาร เทพผู้คุ้มครองเด็ก เทพแห่งบรมครูช้าง และเทพแห่งศิลปวิทยา

2) การนับถือพระคเณศในฐานะเทพทวารบาล เป็นคติความเชื่อแรกเริ่มที่เกิดขึ้นกับเทพพระองค์นี้ เพราะจากบทบาทหน้าที่ของพระคเณศที่ได้รับเมื่อถือกำเนิดมาในคัมภีร์ศิวะปุราณะ กล่าวว่า พระแม่ปารวตีได้ทรงปั้นพระคเณศจากเหงื่อไคลให้เป็นเทวบุรุษหนุ่มรูปงามขึ้นมาเพื่อให้มีหน้าที่คุ้มครองดูแลประตูทางเข้าห้องสรงสนานของพระนาง ดังนั้นเทวสถานของชาวฮินดูของในแทบทุกนิกายมักปรากฏประติมากรรมพระคเณศขนาดเล็กอยู่เหนือกรอบประตูทางเข้าห้องครรภคฤหะเสมอ

ในประเทศไทย พระคเณศในฐานะเทพทวารบาลนี้ ได้รับความนิยมในวัดทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะทางภาคเหนือ ที่ทางเข้าอาคารในพุทธศาสนา หรือพุทธเจดีย์สำคัญของวัดจะปรากฏมีพระคเณศเป็นส่วนหนึ่งของเทพทวารบาล เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพ วัดท่าสต๋อย และวัดชัยศรีภูมิ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งคติความเชื่อนี้เริ่มปรากฏตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 20 โดยพระคเณศจะมีฐานะเป็นเทพชั้นรองในพุทธศาสนา

3) พระคเณศในฐานะเทวบริวาร ประติมากรรมพระคเณศในบทบาทนี้พบทั่วไปในประเทศไทย เพราะเทวสถานส่วนใหญ่ของไทยสร้างขึ้นในลัทธิไวษณพนิกาย และไศวนิกาย ซึ่งลักษณะของเทวสถานเหล่านี้จะมักมีการสร้างเทวรูปของเทพองค์อื่น ๆ ประกอบร่วมไว้เสมอ พระคเณศก็เป็นหนึ่งในเทพองค์สำคัญที่ในเทวสถานไม่ว่าของเทพพระองค์ใดก็ต้องมีการสร้างพระองค์ปรากฏร่วมไว้เสมอ ดังปรากฏหลักฐานเป็นรูปประติมากรรมพระคเณศที่พบนั้นอาจเป็นส่วนหนึ่งของเทวรูปที่เคยประดับในซุ้มจระนำรอบเทวาลัย ประดิษฐานร่วมกันกับเทวรูปประธานประจำศาสนสถาน หรือการสร้างเป็นเทวาลัยขนาดเล็กประกอบอยู่ในอาณาบริเวณของเทวาลัยประธานในอดีตมาก่อน นอกจากนี้ยังพบมีการสร้างรูปพระคเณศเป็นส่วนหนึ่งในภาพสลักทับหลังศิวนาฏราชที่ปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ กำหนดอายุในสมัยนครวัด (ราวครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 17) ก็ล้วนแสดงบทบาทของพระคเณศในฐานะเทวบริวาร

สืบมาจนในสมัยปัจจุบัน กลุ่มเทวสถานของชาวฮินดูที่สร้างขึ้นในประเทศไทย เช่น เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ กรุงเทพฯ ที่สร้างขึ้นแต่ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 นั้น ที่สร้างขึ้นตามลัทธิไศวนิกาย ตามรูปแบบของพราหมณ์นครศรีธรรมราชนั้น ก็โปรดให้มีการสร้างเทวสถานขึ้น 3 หลัง เทวสถานประธานสร้างขึ้นถวายพระศิวะเป็นที่ประดิษฐานศิวลึงค์และเทวรูปพระศิวะ ตลอดจนเครื่องประกอบที่ใช้ในการพระราชพิธีตรียัมปวายตรีปวาย เรียกว่า สถานพระอิศวร เทวสถานหลังกลาง สร้างขึ้นไว้เป็นที่ประดิษฐานเทวรูปพระคเณศของโบราณที่พบในประเทศไทย สืบมาแต่สมัยเทวรูปรุ่นเก่ามาจนถึงสมัยอยุธยา เรียกว่า สถานพระพิฆเนศวร และเทวสถานฝั่งทิศเหนือ สร้างขึ้นเป็นที่ประดิษฐานรูปพระนารายณ์และพระชายา เรียกว่า สถานพระนารายณ์ นับเป็นรูปแบบการสร้างเทวาลัยขนาดเล็กประกอบอยู่ในอาณาบริเวณของเทวาลัยประธาน วัดพระศรีมหาอุมาเทวี ที่สร้างขึ้นในลัทธิศักติตามรูปแบบอินเดียใต้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ภายในเทวาลัยประธานประดิษฐานพระอุมาเทวี และมีพระคเณศและพระสกันทกุมาร พระโอรสทั้ง 2 ในฐานะเทพบริวารประกอบอยู่ภายในเทวสถานด้วย (พระสุธีรัตนบัณฑิต และศรัณย์ มะกรูดอินทร์, 2562: 130) วัดเทพมณเฑียร เขตพระนคร ที่สร้างขึ้นโดยสมาคมฮินดูสมาช และวัดวิษณุ เขตยานนาวา โดยสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 นั้น ภายในประดิษฐานเทวรูปพระวิษณุในปางต่าง ๆ พระศิวะ หนุมาน ตลอดจนพระคเณศก็ถูกสร้างขึ้นเป็นหนึ่ง

ประกอบเทวบริวาร เพื่อความสมบูรณ์ของเทวสถาน ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากที่พระคเณศนี้ได้รับพรจากมหาเทพทั้ง 3 ให้พระองค์ได้รับการบูชาก่อนเทวะองค์อื่น ๆ เสมอ ทำให้พระคเณศเป็นเทพองค์สำคัญที่ปรากฏอยู่ได้ในทุกเทวสถานและทุกลัทธิการบูชา

4. พระคเณศในฐานะของเทพผู้คุ้มครองเด็ก คติความเชื่อนี้ได้รับมาจากความเชื่อถือบูชาในสัปตมาตฤกา หรือลัทธิการบูชาพระแม่ทั้ง 7 ที่เป็นศักติของเหล่าเทพองค์สำคัญ 7 องค์ ได้แก่ มเหศวรี พราหมณี ไวษณวี อินทราณี เกามารี วราหิ และจามุณฑา[1] ซึ่งการบูชาพระคเณศร่วมกับอิตถีพละของเทพผู้ยิ่งใหญ่ทั้ง 7 องค์นี้ เป็นที่นิยมของฮินดูชนในแคว้นมหาราษฎร์และทมิฬนาฑูของอินเดีย โดยมีความเชื่อว่าเป็นการบูชาเพื่อความอุดมสมบูรณ์ หรือเพื่อให้ปกป้องคุ้มครองเด็ก พระเทพในกลุ่มนี้มักอยู่ในลักษณะที่อุ้มเด็กอยู่ และมีการสร้างประติมากรรมพระคเณศประกอบอยู่ด้วยเสมอ ซึ่งในประเทศไทยมีการพบประติมากรรมพระคเณศร่วมกับประติมากรรมเทวีสตรีอุ้มเด็ก ณ แหล่งโบราณคดีบ้านทุ่งตึก อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา ซึ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรัสสา คชาชีวะ สันนิษฐานว่าพระคเณศองค์นี้อาจจะมีบทบาทเกี่ยวกับการเป็นเทพผู้ปกป้องคุ้มครองเด็กด้วยก็ได้ (จิรัสสา คชาชีวะ, 2531: 90)

5. พระคเณศในฐานะบรมครูช้าง แนวคิดนี้เกิดขึ้นเฉพาะในสังคมไทยที่มีการใช้ช้างเป็นราชพาหนะและเป็นสวัสดิมงคลของบ้านเมือง ผู้ประกอบพิธีการจับช้างหรือพิธีคชกรรมจึงต้องมีการประกอบพิธีบูชาพระคเณศ ที่ปรากฏพระนามว่า “พระเทวกรรม” ที่เป็นเสมือนผู้สร้างช้างในหลากพงศ์หลายสายตระกูล และเป็นเสมือนบรมครูในการจับช้าง ดังนั้น จึงต้องมีการบูชาพระเทวกรรมก่อนที่จะประกอบพิธีคล้องช้างหรือคชศาสตร์ทั้งปวงเสมอ ซึ่งคติความเชื่อที่ว่าพระคเณศมีฐานะเป็นบรมครูช้างนี้ น่าจะเกิดขึ้นตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เพราะปรากฏหลักฐานว่ามีวิชาคชศาสตร์เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่พระมหากษัตริย์ต้องเรียนรู้ และยังปรากฏหลักฐานในพระราชพงศาวดารว่ามีการหล่อเทวรูปพระคเณศ พระเทวกรรม และเครื่องอาภรณ์สำหรับพิธีศชกรรมขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชอีกด้วย (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหมอบรัดเล, 2549: 266)

6. การนับถือพระคเณศในฐานะของเทพแห่งศิลปวิทยา คตินี้มีที่มาจากตำนานที่พระคเณศได้ไปช่วยฤๅษีวยาสะจารคัมภีร์มหาภารตะ โดยพระคเณศได้ถอดงาของพระองค์ออกมาข้างหนึ่ง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการจารคัมภีร์ที่ฤๅษีวยาสะได้ประพันธ์ขึ้น ดังนั้นประติมากรรมพระคเณศที่พบในอินเดียมักจะทรงทันตะ (งาหัก) และปุสตกะ (คัมภีร์) หากต้องการแสดงให้เห็นว่าประติมากรรมพระคเณศก็อยู่ในฐานะของเทพแห่งศิลปวิทยา

ส่วนในดินแดนประเทศไทย เทพแห่งศิลปวิทยาเดิมนั้นเป็นบทบาทหน้าที่ของพระสรัสวดี ดังเห็นได้จากในหนังสือแบบเรียนจินดามณีที่แต่งขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา เพราะคำว่าจินดามณีนี้มีที่มาจากพระนามหนึ่งของพระแม่สรัสวดี ทั้งยังปรากฏบทสรรเสริญบูชาพระแม่สรัสวดีก่อนการเรียนรู้ มิได้ปรากฏนามพระคเณศแต่อย่างใด แต่ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เถลิงถวัลย์ราชสมบัติ พระองค์ทรงมีพระปรีชาญาณด้านภารตวิทยาเป็นอย่างมาก และได้ทรงพระราชนิพนธ์ตำราและวรรณกรรมเกี่ยวกับที่สำคัญ ได้แก่ สามัคคีเสวก พระเป็นเจ้าของพราหมณ์ สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พระองค์ทรงเล็งเห็นบทบาทของพระคเณศว่าทรงมีบทบาทในด้านศิลปวิทยาและทรงมีพระสติปัญญาที่หลักแหลม จึงได้มีพระราชดำริให้ใช้รูปพระคเณศเป็นดวงตราและสัญลักษณ์ประจำองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม อาทิ ดวงตราของวรรณคดีสโมสร เมื่อ พ.ศ. 2457 ซึ่งภายหลังพัฒนาต่อมาเป็นตราของกรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ. 2480 จนได้รับความนิยมเรื่อยมาตราบจนทุกวันนี้

นอกจากบทบาทหน้าที่ของพระคเณศดังกล่าวข้างต้น ในปัจจุบันยังพบว่าประเทศไทยมีการนับถือพระคเณศในฐานะของพระหลักเมืองเพิ่มขึ้นมา ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ที่ไม่เคยพบที่ใดมาในโลก

---

[1] สัปตมาตฤกาตามที่ปรากฏในคัมภีร์ปุราณะกล่าวว่า พระศิวะได้สร้างพระแม่ทั้ง 7 ขึ้นมาเพื่อให้ช่วยปราบอันธกาสูร มีพระนางเป็นศักติของเทพองค์สำคัญ ได้แก่ มเหศวรีเป็นศักติของพระศิวะ พราหมณีเป็นศักติของพระพรหม ไวษณวีเป็นศักติของพระวิษณุ อินทราณีเป็นศักติของพระอินทร์ เกามารีเป็นศักติของพระขันธกุมาร (พระสกันทกุมาร) วราหิเป็นศักติของพระวราหะ (พระวิษณุในอวตารเป็นหมูป่า) และจามุณฑาเป็นศักติของพระยม

คติการนำเทวรูปและโบราณวัตถุสถาปนาเป็นหลักเมือง

คติการสถาปนาหลักเมืองนี้ มีพัฒนาการมาจากคติความเชื่อในเรื่องพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่มีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบ้านเมืองนั้นมีความปรกติสุข แคล้วคลาดปลอดภัยจากภยันตรายต่าง ๆ ทั้งยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในบ้านเมือง เริ่มต้นมาจากการใช้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เป็นเนินเขาสูง ใกล้ทางสัญจรหลักของเมือง ที่มักมีต้นไม้ใหญ่เป็นจุดเริ่มต้นของหมุดหมายหลักเมือง จนเมื่อเวลาผ่านไปหมุดหมายเหล่านั้นได้รับการพัฒนาให้มีรูปแบบที่หลากหลายมาเป็นหลักศิลา (สวรรค์ ตั้งตรงสิทธิกุล, 2561: 385-386)

คติการนำเทวรูปประดิษฐานเป็นหลักเมืองนี้ ปรากฏหลักฐานสำคัญ ได้แก่ ศาลหลักเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ศาลเจ้าพ่อพระยาจักร อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ศาลหลักเมืองภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ศาลหลักเมืองจังหวัดกาฬสินธุ์ และศาลหลักเมืองนครเขื่อนขันธ์ จังหวัดสมุทรปราการ

ศาลหลักเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี (ภาพที่ 1) มีการนำเทวรูปพระวิษณุศิลา 2 องค์ ใช้เป็นประธานของศาลหลักเมืองนั้น เทวรูปพระวิษณุองค์แรกมีลักษณะเป็นเทวรูป 4 กร ประทับยืนสมภังค์ พระเศียรทรงกิรีฏมกุฎ (มงกุฎทรงกระบอก) เบื้องหลังมีแผ่นศิรจักร ทรงผ้าโธตียาวปรกพระชงฆ์ทั้งสองข้าง คาดทับด้วยเข็มขัดผ้าชักชายเป็นวงโค้งด้านหน้าแล้วชักชายผ้าออกมาด้านขวาของพระโสณี พระหัตถ์ขวาบนทรงสังข์ พระหัตถ์ซ้ายบนทรงจักร พระหัตถ์ขวาล่างทรงธรณี (ก้อนดิน) พระหัตถ์ซ้ายล่างทรงคทา แวดล้อมด้วยเศษนาค หรืออนันตนาคราช เทวรูปพระวิษณุอีกองค์หนึ่ง มีลักษณะเป็นเทวรูป 4 กร ประทับยืนสมภังค์ พระเศียรทรงกิรีฏมกุฎเบื้องหลังมีแผ่นศิรจักร ทรงผ้าโธตียาวคลุมพระชงฆ์ทั้งสองข้าง คาดทับด้วยเข็มขัดผ้าชักชายเป็นวงโค้งด้านหน้าแล้วชักชายผ้าออกมาด้านข้างพระโสณี (สะโพกทั้ง 2 ข้าง) พระหัตถ์ขวาบนทรงเทพศัสตราวุธใดไม่สามารถระบุได้แน่ชัด พระหัตถ์ซ้ายบนทรงจักร พระหัตถ์ซ้ายและขวาล่างทางพักไว้เหนือพระโสณี (สะโพก) จากรูปแบบศิลปะนี้ โดยทั่วไปมักกำหนดอายุให้เป็นศิลปะลพบุรีสมัยไพรกเมงราวต้นพุทธศตวรรษที่ 13 แต่จากรูปแบบที่พบนั้นทั้งลักษณะการชักชายเข็มขัดผ้าเป็นวงโค้งเบื้องหน้าแล้วชักชายผ้าออกด้านข้างนั้นเป็นรูปแบบที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะอินเดียใต้สมัยปัลลวะ ราวพุทธศตวรรษที่ 12-14 ลักษณะของกิรีฏมกุฎที่มีลักษณะแบนและมีแผ่นศิรจักรเบื้องหลังนั้นมีเหมือนกับพระวิษณุองค์ที่พบที่หอพระนารายณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 10 และพระวิษณุองค์หนึ่งยังมีนาคปรกซึ่งมีลักษณะของพญานาคคล้ายกับพญานาคแผ่พังพานที่พบในพระพุทธรูปนาคปรกสมัยทวารวดี คือ ใบหน้าของนาคนั้นทำหน้าแบนมองตรงหารูปบุคคลตรงกลาง ซึ่งจะต่างไปจากนาคของเขมรที่จะมองเฉียงมองขึ้นหาเศียรนาคเบื้องบน จึงมีความเป็นไปได้ว่า พระวิษณุสององค์ที่พบในศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจังหวัดสุพรรณบุรีนี้เป็นเทวรูปรุ่นเก่าที่สร้างขึ้นในพื้นที่ภาคกลาง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะปัลลวะ ศิลปะศรีวิชัย และศิลปะทวารวดี กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-14

ภาพที่ 1 เทวรูปพระวิษณุศิลา 2 องค์ ภายในศาลหลักเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

จากความสำคัญของเทวรูปพระวิษณุทั้งสององค์นี้จึงได้มีการนำมาใช้เป็นเทพารักษ์ประจำศาลเจ้าพ่อหลักเมืองมาตั้งแต่ก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 ดังปรากฏความในพระนิพนธ์นิทานโบราณคดี ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่กล่าวถึงการเสด็จมาเยือนเมืองสุพรรณบุรีในครั้งนั้นก็ปรากฏพบเทวรูปพระวิษณุ 2 องค์นี้ในฐานะของหลักเมืองอยู่แล้ว ดังความตอนหนึ่งว่า

> *"...เมื่อฉันพักอยู่ที่เมืองสุพรรณครั้งนั้น มีเวลาไปเที่ยวที่เจดีย์วัตถุที่สำคัญ เช่น วัดมหาธาตุและวัดพระป่าเลไล สระน้ำสรงราชาภิเษก และไปทำพลีกรรมที่ศาลเทพารักษ์หลักเมือง ซึ่งในเวลานั้นยังเป็นศาลไม้เก่าคร่ำคร่า มีเทวรูปพระพิษณุแบบเก่ามากจำหลักศิลา ตั้งอยู่สององค์ ฉันรับเป็นหัวหน้าชักชวนพวกชาวเมืองสุพรรณ ให้ช่วยกันสร้างศาลาใหม่ ให้เป็นตึกก่ออิฐถือปูน และก่อเขื่อนถมดินเป็นชานรอบศาล..."* (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2501: 50)

ศาลเจ้าพ่อพระยาจักร อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี (ภาพที่ 2) นับเป็นอีกอำเภอหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ที่มีการนำเทวรูปพระวิษณุโบราณที่พบมาใช้ประดิษฐานประจำหลักเมืองของอำเภออู่ทอง พร้อมมีป้ายอักษรจีนกำกับ อ่านเป็นภาษาจีนกลางได้ว่า *"สือ เปิ่น โถว กง" แปลว่า เทพเจ้า(มีเนื้อเป็นหิน)ประจำถิ่น(เมือง)"* (สวรรค์ ตั้งตรงสิทธิกุล, 2561: 336) หากแต่พระวิษณุองค์นี้ถูกปิดทองเป็นอันมาก จึงไม่สามารถศึกษารูปแบบศิลปะได้แน่ชัด ระบุได้เพียงว่าเป็นพระวิษณุ 4 กรประทับยืนสมภังค์

ภาพที่ 2 ศาลเจ้าพ่อพระยาจักร อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
(ที่มา: ศรัณย์ มะกรูดอินทร์, ถ่ายภาพ)

ศาลหลักเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ (ภาพที่ 3) หลักเมืองเดิมทำด้วยไม้ประดู่ ขนาดกว้าง 8 นิ้ว หนา 7 นิ้ว สูงราว 1 ศอกครึ่ง ถูกถูกปลวกกัดผุพัง ยังเหลืออยู่ขนาดราวคืบเศษ จนในปี พ.ศ. 2479 พระราชพรหมจริยคุณ (พรหมขนุติสาโร) ครั้งยังดำรงสมณศักดิ์ที่ พระครูพรหมสารรักษา เจ้าคณะจังหวัดกาฬสินธุ์ เห็นว่า สภาพศาลไม่เหมาะสมที่จะเป็นเคารพสักการะ สกปรก รกรุงรัง และมีผู้เข้าไปขับถ่ายภายในศาล จึงได้ปรึกษากับหลวงบวรรัฐนิติ (ทองพูน ชรารักษ์) ซึ่งได้ให้ความเห็นว่า เคยมีแนวคิดที่จะบูรณะศาลหลักเมืองกาฬสินธุ์ มาตั้งแต่ในสมัยที่พระอรรถเปศลสรวดียังเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ แต่คราวนั้นจังหวัดได้ถูกยุบไป (ยุบเป็นอำเภอหลุบ ขึ้นกับจังหวัดมหาสารคาม) โครงการบูรณะหลักเมืองนั้นครั้งนั้นจึงหยุดชะงักไป แต่ได้มีการเรี่ยไรเงินทุนกันไว้แล้ว ครั้งนั้น พระราชพรหมจริยคุณจึงมีดำริให้นำเอาใบเสมาศิลาจากบ้านโนนศิลา (สำนักการศึกษาเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์, 2555: 28-29) มาใช้เป็นหลักเมืองเห็นฐานที่ทำเป็นซุ้มจระนำ ภายในมีหมุดก้อนศิลาที่สันนิษฐานว่าเป็นตำแหน่งของหลักเมืองเดิม

ลักษณะของใบเสมานี้ มีขนาดสูง 105 เซนติเมตร กว้าง 85 เซนติเมตร หนา 26 เซนติเมตร สลักภาพพุทธประวัติในตอนโสตถิยพราหมณ์ถวายหญ้าคาแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนตรัสรู้

ภาพที่ 3 ใบเสมาสมัยทวารวดี ภายในศาลหลักเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์
(ที่มา: ศรัณย์ มะกรูดอินทร์, ถ่ายภาพและลายเส้น)

ศาลหลักเมืองภูเขียว ตั้งอยู่ในอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ภายในศาลประดิษฐานใบเสมาสมัยทวารวดีขนาดใหญ่ ซึ่งย้ายมาจากเขตตำบลบ้านแก้ง อำเภอภูเขียว ทำมาใช้เป็นเจ้าพ่อหลักเมืองภูเขียว ลักษณะของใบเสมาทรงกลีบบัว มีเส้นนูนอยู่กึ่งกลาง

นอกจากนี้ ยังมีการนำเทวรูปพระคเณศมาใช้เป็นหลักเมืองนครเขื่อนขันธ์ จังหวัดสมุทรปราการ

ความเป็นมาของหลักเมืองนครเขื่อนขันธ์

ในสมัยรัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงมีพระราชดำริที่จะสร้างเมืองใหม่ เพื่อป้องกันข้าศึกจากทางชายฝั่งทะเลตะวันออก สืบต่อมาจากสมัยรัชกาลที่ 1 พระราชทานชื่อว่า "เมืองนครเขื่อนขันธ์"

ตามพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 ระบุความว่า "*...การสร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์สำเร็จได้ตั้งพิธีฝังอาถรรพณ์ปักหลักเมือง เมื่อ ณ วันศุกร์ เดือน 7 แรม 10 ค่ำ ปีกุน สัปตศก จุลศักราช 1177...*" (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2511: 152) ตรงกับวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2358

ทั้งยังให้ย้ายครัวมอญเมืองปทุมธานี พวกพระยาเจ่งมีจำนวนชายฉกรรจ์ 300 คน ลงไปอยู่ ณ เมืองนครเขื่อนขันธ์ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2511: 152) อีกทั้งในปีเดียวกันนั้น ยังมีพวกชาวมอญที่เมืองเมาะตะมะถูกพม่ากดขี่อย่างหนัก จึงพร้อมใจกันจับกรมการพม่าฆ่าเสีย แล้วพากันอพยพเข้ามาในราชอาณาจักรสยาม เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงทราบ จึงโปรดให้สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ กรมพระราชวังบวรสถานมงคลในรัชกาลที่ 2 เสด็จขึ้นไปรับครัวมอญอยู่ที่เมืองนนทบุรี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งยังดำรงพระราชอิสริยศที่ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามงกุฎสมมติเทววงศ์ เสด็จไปคุมไพร่พลสำหรับป้องกันครัวมอญ และเสบียงอาหารของพระราชทานออกไปรับครัวมอญทางเมืองกาญจนบุรี พระยาอภัยภูธร สมุหนายก ขึ้นไปรับครัวมอญทางเมืองตาก ครัวมอญมาถึงเมืองนนทบุรี เมื่อวันพุธที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2358 จำนวนสี่หมื่นคนเศษ โปรดให้ตั้งภูมิลำเนาที่เมืองปทุมธานี นนทบุรี และนครเขื่อนขันธ์ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2511: 167-168) ดังปรากฏราชทินนามผู้ว่าราชการเมืองว่า "พระยานครเขื่อนขันธ์ รามัญราชชาติเสนาบดี ศรีสิทธิสงคราม"

จากข้อความในพระราชพงศาวดารและลำดับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ทำให้เกิดเป็นตำนานความเชื่อที่เล่าขานกันมาของชาวบ้านในแถบนครเขื่อนขันธ์ถึงเรื่องราวของพระยาเจ่ง ผู้นำชาวมอญที่เป็นต้นตระกูล "คชเสนี" ที่ปกครองเมืองนครเขื่อนขันธ์ต่อมาสืบมาอีก 9 ชั่วคนนั้น คำว่า "เจ่ง" หรือ "เจย" ในภาษามอญแปลว่า "ช้าง" จึงเกิดตำนานความเชื่อสืบต่อกันว่า ในการการสร้างหลักเมืองนครเขื่อนขันธ์ ได้มีการนำเทวรูปโบราณที่มีเศียรเป็นช้างมาใช้เป็นพระหลักเมือง ตามความหมายของชื่อเจ้าเมืองคนแรกที่แปลว่า ช้าง ดังพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพระราชทานนามสกุลให้กับบรรดาผู้สืบสกุลลงมาจากเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) ว่า "คชเสนี" (คณะกรรมการรวบรวมและค้นคว้าเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2528: 32)

เทวรูปพระคเณศที่ประดิษฐานอยู่ในศาลหลักเมืองนครเขื่อนขันธ์ ในฐานะเจ้าพ่อหลักเมืองนั้น จึงเป็นรูปแบบหนึ่งที่มีการนำเทวรูปโบราณหรือโบราณวัตถุสำคัญในพื้นที่มาใช้แสดงสถานะศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นหลักสำคัญประจำบ้านเมือง

ลักษณะทางประติมานวิทยาของพระคเณศหลักเมืองนครเขื่อนขันธ์

พระคเณศที่ประดิษฐานเป็นพระหลักเมืองนครเขื่อนขันธ์ จังหวัดสมุทรปราการ (ภาพที่ 4) มีลักษณะเป็นประติมากรรมพระคเณศศิลา ประทับนั่งขัดสมาธิราบพิงพนักด้านหลัง พระเศียรเป็นรูปช้างอย่างแท้จริง ไม่ทรงศิราภรณ์เครื่องประดับใด ๆ โดยอยู่ในท่าเงยพระพักตร์ขึ้นเล็กน้อย ทอดงวงตรงลงมาวางบนพระอุทร ผินปลายงวงไปด้านซ้าย งาข้างซ้ายหัก พระคเณศองค์นี้มี 4 พระกร ทรงเทพศาสตราวุธดังต่อไปนี้ พระกรขวาบนทรงอังกุศะ (ขอสับช้าง) พระกรขวาล่างทรงทันตะ (งาหัก) พระกรซ้ายบนชำรุดเล็กน้อย สันนิษฐานว่าทรงปาศะ (บ่วงบาศ) และพระกรซ้ายล่างทรงขนมโมทกะ พระคเณศองค์นี้มีขนาดสูงประมาณ 50 เซนติเมตร หน้าตักกว้างประมาณ 30 เซนติเมตร

จากลักษณะที่พบกำหนดรูปแบบได้ว่าอยู่ในกลุ่มศิลปะลพบุรีหรือศิลปะแบบอิทธิพลเขมรที่พบในประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของศาสตราจารย์ฌอง บวสเซอลีเย่ (Jean Boisselier) ที่ว่า "*ประติมากรรมพระคเณศสมัยก่อนเมืองพระนคร มี 2 หรือ 4 กร ประทับยืนหรือนั่ง มีหรือไม่มีพนักอยู่เบื้องหลัง ทรงเครื่องแต่งองค์ที่ไม่แสดงลักษณะอะไรมากนัก*" (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2515: 72) และแนวคิดของศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ กล่าวว่า

"สมัยก่อนเมืองพระนคร พระคเณศจะมีลักษณะคล้ายธรรมชาติเป็นสัตว์จริง ๆ และค่อย ๆ ลดน้อยลง" (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2547: 66)

ภาพที่ 4 พระคเณศ พระหลักเมืองนครเขื่อนขันธ์ จังหวัดสมุทรปราการ
(ที่มา: ศรัณย์ มะกรูดอินทร์, ถ่ายภาพ)

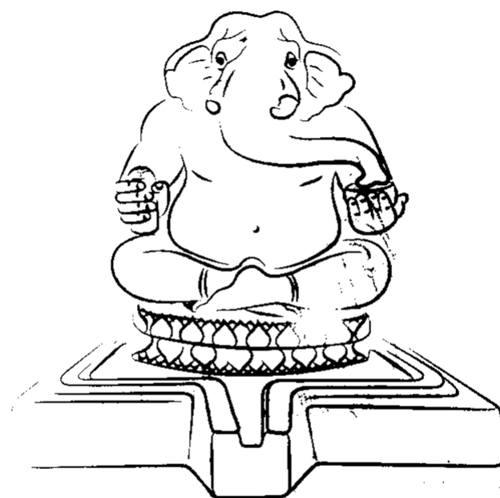
เมื่อนำรูปแบบพระคเณศหลักเมืองนครเขื่อนขันธ์ไปเปรียบเทียบกับรูปแบบพระคเณศที่พบทั่วไปในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น พบว่า ลักษณะของเศียรพระคเณศที่มีเศียรเป็นช้าง จัดอยู่ในกลุ่มเดียวกับพระประติมากรรมพระคเณศในยุคแรก ๆ ที่พบในภูมิภาคนี้ องค์ที่สำคัญได้แก่ พระคเณศศิลาทรายที่ประดิษฐานในเทวสถานโบสถ์พราหมณ์ เสาชิงช้า กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 8-10 และกลุ่มพระคเณศในสมัยก่อนเมืองพระนคร ได้แก่ พระคเณศที่ตวลผักกิน (Tuol Pheak Kin) (ภาพที่ 5) และพระคเณศจากเมืองพระรถ อ.ศรีมหาโพธิ์ จ.ปราจีนบุรี (ภาพที่ 6) ซึ่งกำหนดอายุอยู่ช่วงสมัยพนมดา พระคเณศที่ตวลอังดอนโต (Toul Ang Don Teau) พระคเณศจากตริตอน (Triton) ประเทศกัมพูชา และพระคเณศจากออกแก้ว ประเทศเวียดนาม ที่ล้วนกำหนดอายุไม่เก่าไปกว่าพุทธศตวรรษที่ 13

ภาพที่ 5 พระคเณศ พบที่ตวลผักกิน ประเทศกัมพูชา
(ที่มา: The Metropolitan Museum of Art, 2022, online)

ภาพที่ 6 พระคเณศ พบที่จากเมืองพระรถ อ.ศรีมหาโพธิ์ จ.ปราจีนบุรี ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ปราจีนบุรี

เมื่อกำหนดอายุจากการเปรียบเทียบกับรูปแบบพระคเณศหลักเมืองนครเขื่อนขันธ์กับรูปแบบพระคเณศที่เคยพบมาแล้วในภูมิภาคนี้ สันนิษฐานว่าพระคเณศหลักเมืองนครเขื่อนขันธ์นี้อยู่ในกลุ่มศิลปะลพบุรีหรือศิลปะแบบ

อิทธิพลเขมรที่พบในประเทศไทย กล่าวคือ ท่าทางการประทับนั่งของพระคเณศที่อยู่ในท่าขัดสมาธิราบ อันสอดคล้องกับลักษณะของเทวรูปเขมรที่จะมีการขัดสมาธิราบเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งประติมากรรมพระคเณศในลักษณะประทับนั่งสมาธินั้น มีวิวัฒนาการท่าทางการนั่งจากท่าขัดสมาธิอย่างหลวม ๆ ที่พบในสมัยแรก ๆ ได้แก่ พระคเณศจากตวลผักกิน ที่กำหนดรูปแบบศิลปะแบบพนมดา (ราวพุทธศตวรรษที่ 11-12) พระคเณศจากปราสาทพนมรุ้ง (ภาพที่ 7) ที่มีรูปแบบอิทธิพลศิลปะเขมรแบบไพรกเมง (ราว พ.ศ.1185-1200) ซึ่งพระคเณศทั้งสององค์นี้ จะไม่ทรงศิราภรณ์และเครื่องประดับใด ๆ

ภาพที่ 7 พระคเณศ พบที่ปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ เก็บรักษาอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย
(ที่มา: ศรัณย์ มะกรูดอินทร์, ถ่ายภาพ)

ส่วนพระคเณศในลักษณะขัดสมาธิราบสนิท เช่นเดียวกับพระคเณศหลักเมืองนครเขื่อนขันธ์นั้น จะเริ่มพบตั้งแต่สมัยเมืองพระนครในรูปแบบอิทธิพลศิลปะแบบเกาะแกร์ (ราว พ.ศ. 1465-1495) ส่วนใหญ่มักประดับตกแต่งไปด้วยศิราภรณ์และเทวพัสตราภรณ์ต่าง ได้แก่ พระคเณศจากบาสัก (Basak) ประเทศกัมพูชา พระคเณศจากปราสาทเมืองต่ำ จังหวัดบุรีรัมย์ (ภาพที่ 8) และพระคเณศจากบ้านบอน อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี มีบางองค์ที่ยังคงลักษณะที่มีเศียรเป็นช้างไม่ทรงศิราภรณ์ เช่น พระคเณศจากปราสาทภูปราสาท จังหวัดอุบลราชธานี (ภาพที่ 9) ก็กำหนดอายุในสมัยเกาะแกร์ด้วยเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 8 พระคเณศ พบที่ปราสาทเมืองต่ำ จังหวัดบุรีรัมย์ เก็บรักษาอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย
(ที่มา: ศรัณย์ มะกรูดอินทร์, ถ่ายภาพ)

ภาพที่ 9 พระคเณศ พบปราสาทภูปราสาท จังหวัดอุบลราชธานี ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุบลราชธานี
(ที่มา: ศรัณย์ มะกรูดอินทร์, ถ่ายภาพ)

ดังนั้น การกำหนดอายุพระคเณศหลักเมืองนครเขื่อนขันธ์นี้ สันนิษฐานว่าอยู่ในกลุ่มศิลปะลพบุรี หรือศิลปะแบบอิทธิพลเขมรสมัยก่อนเมืองพระนคร หรือหากจะกำหนดอายุให้ชัดเจนลงไปนั้น พระคเณศองค์นี้น่าจะมีอายุอยู่ราวสมัยเกาะแกร์ (ราว พ.ศ. 1465-1495)

สรุปผล

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีแนวคิดการนำเทวรูปเก่าหรือโบราณวัตถุสำคัญที่พบในพื้นที่มาสถาปนาขึ้นเป็นพระหลักเมือง สถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างปรกติสุขปราศจากภยันตรายทั้งปวง หนึ่งในเทวรูปที่พบนั้นคือ การสถาปนาเทวรูปพระคเณศใช้เป็นพระหลักเมืองของเมืองนครเขื่อนขันธ์ จังหวัดสมุทรปราการ ที่มีประวัติความเป็นมาของการสร้างพระหลักเมืองมาตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 2 แต่ประวัติความเป็นมาของศาลพระหลักเมืองนั้นไม่ได้ระบุไว้แน่ชัดว่ามีการใช้รูปพระคเณศสามารถไว้แต่เมื่อใด จึงปรากฏมีการสร้างตำนานความเชื่อว่ารูปพระคเณศที่ใช้เป็นพระหลักเมืองนี้ สัมพันธ์กับพระยาเจ่ง เจ้าเมืองนครเขื่อนขันธ์คนแรก ด้วยคำว่า “เจ่ง” ในภาษามอญแปลว่า “ช้าง” จึงคาดว่าเป็นสามารถสำคัญในการเลือกเอาพระคเณศเทพเจ้าในศาสนาฮินดูมาสถาปนาเป็นพระหลักเมือง โดยรูปแบบพระคเณศองค์นี้เป็นพระคเณศมีรูปแบบศิลปะลพบุรี หรือศิลปะแบบอิทธิพลเขมรสมัยก่อนเมืองพระนคร สมัยเกาะแกร์ (ราว พ.ศ. 1465-1495)

บรรณานุกรม

กิตติ วัฒนมหาตม์. (2546). **คเณศปกรณ์.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

คณะกรรมการรวบรวมและค้นคว้าเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2528). **อักขรานุกรมนามสกุลพระราชทานในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.** พระนคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2528.

จิรัสสา คชาชีวะ. (2531). **พระพิฆเนศวร์: คติความเชื่อและรูปแบบของพระพิฆเนศวร์ที่พบในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2501). **นิทานโบราณคดี.** พระนคร: เจริญธรรม.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2511). **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2**. พระนคร: บุญส่งการพิมพ์.

ผาสุข อินทราวุธ. (ม.ป.ป.). **รูปเคารพในศาสนาฮินดู.** กรุงเทพฯ: ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหมอบรัดเล. (2549). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โฆษิต.

พระสุธีรัตนบัณฑิต และศรัณย์ มะกรูดอินทร์. (2562). **ถนนเจริญกรุง วัด บ้าน ชุมชน และถนนแห่งการเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ: นิติธรรมการพิมพ์.

สวรรค์ ตั้งตรงสิทธิกุล. (2561). **หลักเมือง:พัฒนาการคติ แนวคิดสู่งานศิลปะและสถาปัตยกรรม.** วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สำนักการศึกษาเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์. (2555). **สืบสานตำนานเมืองฟ้าแดดสงยาง**. กาฬสินธุ์: เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. (2515). **ประติมากรรมขอม**. พระนคร: กรุงสยามการพิมพ์.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. (2547). **ศาสนาพราหมณ์ในอาณาจักรขอม.** กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อรุณศักดิ์ กิ่งมณี. (2552). **แกะรอยพระคเณศ.** นนทบุรี: สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส.

อัษฎาจารย์, พระราชครู และคณะ (บรรณาธิการ). (2530). **ประวัติพระคเณศ ฉบับของเทวสถานโบสถ์พราหมณ์เสาชิงช้า กรุงเทพมหานคร.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อนุสรณ์.

A Board of Scholars. (1991). **The Siva – Purana. Part II.** Delhi: Motilal Banarsidass Publishers.

A Board of Scholars. (1991). **The Siva – Purana. Part IV.** Delhi: Motilal Banarsidass Publishers.

The Metropolitan Museum of Art. (2022). **Ganesha 7th century Southern Cambodia**. Retrieved 10 October 2022, from https://www.metmuseum.org/art/collection/search/77640

พรหมจรรย์: ความงาม 3 มิติ
Brahmacaraya: Beauty in 3 Dimensions

พระสุทธิสารเมธี[1]
Phrasutthisanmethi
จิตศริณย์พร ปัญจวัฒนคุณ[2]
Jitsarinpron Panjawattanakun
สิริพร ครองชีพ[3]
Siriporn Krongcheep

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ วิเคราะห์ความงามในมิติทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเกิดขึ้นจากการประพฤติพรหมจรรย์ตามแนวพระพุทธศาสนา เพราะการประพฤติพรหมจรรย์ ทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นผู้สะอาด บริสุทธิ์ ห่างไกลจากกิเลส เป็นผู้ที่น่าเคารพ น่ากราบไหว้ ซึ่งท่านเหล่านั้นดำเนินตามวิถีอริยมรรคมีองค์ 8 ส่วนผู้ที่ประพฤติพรหมจรรย์ในบางโอกาส ในบางเวลา ก็สามารถที่จะเข้าสู่วิถีแนวทางแห่งความบริสุทธิ์ ด้วยการรักษาศีลอย่างเคร่งครัด ปฏิบัติสมาธิอยู่สม่ำเสมอ การประพฤติพรหมจรรย์ ย่อมส่งผลให้เกิดความงามทางกายและวาจา ทางจิตใจ และทางปัญญา

ดังนั้น เพื่อแก้ปัญหาชีวิตตนเองและปัญหาทางสังคม จึงควรประพฤติพรหมจรรย์ จนเกิดความงาม 3 มิติ หรือ 3B คือ 1. ความงามทางกายและวาจา (Beautiful Body & Speech) 2. ความงามทางใจ (Beautiful Mind) และ 3. ความงามทางปัญญา (Beautiful Intellect) ความงามทั้ง 3 มิตินี้ย่อมส่งผลลดความขัดแย้ง ความวุ่นวายในสังคม สังคมเกิดความสงบสุข เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างงดงาม
คำสำคัญ: พรหมจรรย์, ความงาม, 3 มิติ

Abstract

The objectives of the thesis is to analyze beauty in Buddhism’s perspective which emerge from the practice of Bhahmacaraya in Buddhism, since the practice of Bhahmacaraya shapes a practitioner who follow the way of Noble Eightfold to become a person who is pure, untainted from Kilesa, and respectable. Practitioners of Bhahmacaraya occasionally able to attain the way of purity, through strict conduct of Sila and consistent meditation. Ultimately, the practice of Bhahmacaraya will manifest beauty to embody in physical, verbal, mental, and spiritual form.

Therefore, in order to solve personal problem and social problem, a practice of Bhahmacaraya should be performed until acquiring beauty in all 3 dimensions, or 3B which are 1. Beautiful Body & Speech, 2. Beautiful Mind, and 3. Beautiful Intellect. These beauty in all 3 dimensions will decrease conflict and chaos in society, create peace and cooperation within pure beauty.
Keywords: Brahmacaraya, Beauty, 3 Dimensions

[1] คณบดี สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[2] นักวิชาการอิสระ
[3] อาจารย์ประจำสาขาพุทธศาสน์ศึกษา

บทนำ

มนุษย์แสดงพฤติกรรมของตนอยู่ตลอดเวลา ซึ่งพฤติกรรมจะปรากฏอยู่ 2 ด้าน คือ ด้านดีและด้านชั่ว อิทธิพลทางความประพฤติส่งผลต่อการดำเนินชีวิตให้สุขหรือทุกข์ ราบรื่นหรือวุ่นวาย และงามหรือน่าเกลียด การที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม พฤติกรรมของมนุษย์ย่อมมีสาเหตุมาจากภายในตัวบุคคล จากบุคคลภายนอก สภาพแวดล้อมทางสังคม ทางวัฒนธรรมและการอบรมเลี้ยงดู เป็นผลมาจากการหล่อหลอมผสมผสานของปัจจัยพื้นฐานและองค์ประกอบต่าง ๆ ในตัวมนุษย์ พฤติกรรมด้านการรับรู้ สติปัญญา การคิด การเรียนรู้ เจตคติ และอารมณ์ อิทธิพลพฤติกรรมเหล่านี้ของแต่ละคนในสังคมย่อมมีผลกระทบต่อบุคคลอื่นด้วยกัน ถ้าแสดงพฤติกรรมดีย่อมทำให้ตนเอง ผู้อื่น และสังคมสงบสุข แต่ถ้ามีพฤติกรรมที่ชั่วย่อมทำให้ตนเอง ผู้อื่น และสังคมเดือดร้อน วุ่นวาย

การเลือกมีพฤติกรรมที่ดี นำไปสู่กระบวนการพัฒนาตนเอง แก้ไข ปรับปรุง และส่งเสริมตนเองในทางพระพุทธศาสนาได้ชี้แนะให้ประพฤติพรหมจรรย์ เป็นการประพฤติที่ประเสริฐ ประพฤติเพื่อเกิดคุณธรรม คุณธรรมเกิดได้จากศีลธรรม จริยธรรม และปัญญา หรือจากศีล สมาธิและปัญญา เป็นคุณธรรมที่เกิดจากการปฏิบัติจริง ผู้มีสติปัญญาย่อมเลือกที่จะประพฤติตนตามแนวหลักพรหมจรรย์ ยึดกุศลธรรมเป็นตัวนำ ซึ่งจะนำไปสู่สภาวะแห่งความสงบสุขทั้งตนเองและสังคม

ความงามทางพระพุทธศาสนา

ในสัจจธรรมแม้จะรู้ตาม รู้เห็นได้ยาก แต่ก็มีความอัศจรรย์ในตัวธรรมเพราะในธรรมมีผลความอิ่มแห่งความรู้สึกที่สัมผัสได้ ที่อิ่มเอิบ เป็นสุข สะอาด นุ่มนวล อ่อนโยน มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย นั่นคือ ความงาม การดำเนินชีวิตของมนุษย์ย่อมใช้ความงามหล่อเลี้ยงชีวิต หล่อเลี้ยงความรู้สึกในชีวิตประจำวัน ในทางศาสนาและปรัชญาก็ให้ความสำคัญด้านความงามเช่นกัน ศิลปิน นักปรัชญาและพุทธศาสนิกชนต่างก็ให้ความสำคัญความงามด้วยกันทั้งสิ้น แม้จะมองความงามกันคนละด้าน พุทธศาสนิกชนจะมองว่าชีวิตที่ถูกทำนองครองธรรมและประณีตงดงามย่อมเป็นชีวิตที่มีสุนทรียะ ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และนักวิชาการกล่าวไว้ในหนังสือต่าง ๆ ดังนี้

พุทธพจน์ในสุชาตสูตร ตรัสถึงความงามของพระสุชาตว่า กุลบุตรงามด้วยสมบัติ 2 อย่าง คือ 1) มีรูปร่างงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ทั้งผิวพรรณก็งามยิ่งนัก และ 2) งามเพราะทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม และตรัสพระคาถาว่า “ภิกษุนี้ย่อมงามเพราะใจซื่อตรงหนอ เป็นผู้หลุดพ้น เป็นผู้พราก เป็นผู้ดับ เพราะไม่ถือมั่น ชำนะมารพร้อมทั้งพาหนะได้แล้ว ย่อมดำรงอัตภาพเป็นชาติสุดท้าย” (สํ.นิ. 16/239/371)

สุเชาวน์ พลอยชุม ได้ให้แนวคิดถึงความงามในส่วนของศาสนาว่า ศาสนาโดยทั่วไปนั้นก็พูดถึงความงามเช่นกัน แต่มีท่าทีแตกต่างไปจากศิลปินและนักปรัชญา กล่าวคือศาสนาพูดถึงความงาม เช่น พูดถึงเทพเจ้าแห่งความงาม เทพธิดาแห่งความงาม มนุษย์ผู้มีความงาม เป็นต้น โดยไม่บอกที่มาหรือเหตุผลของความงามเช่นกัน ในกรณีของพระพุทธศาสนา นับว่าแปลกไปจากศิลปิน ปรัชญาและศาสนาดังกล่าวข้างต้น เพราะในคำสอนของพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความงามไว้อย่างวิจิตรพิสดารมาก ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม (สุเชาวน์ พลอยชุม และสุวิญ รักสัตย์, 2555: 160-161)

เสถียร โพธินันทะ ให้ความหมายของความงามไว้ว่า ศิลปินได้กล่าวไว้ว่าทุกสิ่งในโลกไม่ว่าจะเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง สิ่งนั้นย่อมมีสุนทรียะในตัว ถ้าหากว่าเราเป็นผู้เข้าใจมอง ไม่มีสิ่งใดที่จะไม่เป็นสุนทรียะ เหมือนกับธรรมะ ผู้ที่มีธรรมะย่อมมองเห็นความเป็นไปต่าง ๆ ในโลกทุกแง่ทุกมุมเป็นคติธรรมได้ ธรรมะของพระพุทธเจ้าเป็นสุนทรียะในตัวเป็นโดยธรรมดาของธรรมะ เพราะว่าธรรมะเป็นเรื่องสำหรับข้อปฏิบัติของชีวิต การมองชีวิตนั้นควรจะมองอย่างมีศิลปะ ผู้ที่รู้จักการใช้ศิลปะในการครองชีวิตผู้นั้นจะได้ประโยชน์ได้รับความสุขจากชีวิต (เสถียร โพธินันทะ, 2560: 67-68)

พระมหาทวี มหาปญฺโญ (ละลง) กล่าวถึงความงามในพระพุทธศาสนาสรุปได้ว่า ธรรมเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจมนุษย์ผู้ปฏิบัติตามให้งาม จิตใจที่งามก่อให้เกิดปัญญา คือความเห็นที่ถูกต้อง มองเห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริง ความเห็นที่ถูกต้องเป็นรากฐานแห่งการทำความดี ที่สุดแล้วผลจากการทำความดีของมนุษย์ ย่อมก่อให้เกิดสันติ

สุขกับชีวิตและโลก กระบวนการสร้างเหตุปัจจัยที่ดีงาม มีความสอดคล้อง และเชื่อมโยงประสานเป็นธรรมชาติเดียวกันนี้เอง เป็นหลักการสร้างความงามในพระพุทธศาสนา (พระมหาทวี มหาปญฺโญ (ละลง), 2555: 75)

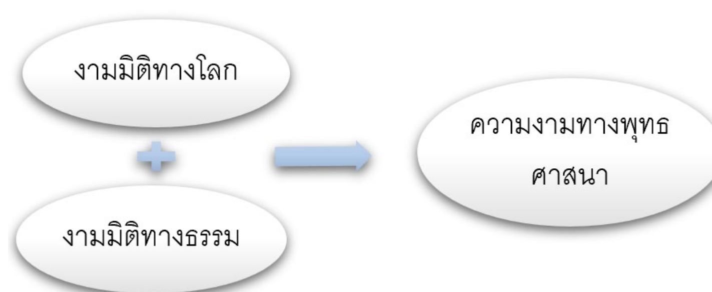
พระมหารังสันต์ กิตฺติปญฺโญ (ใจหาญ) กล่าวถึงความงามในพุทธศาสนาสรุปได้ว่า มีความงาม 2 มิติ คือ ความงามมิติทางโลกและความงามมิติทางธรรม ความงามมิติทางโลกหรือความงามทางวัตถุ เป็นผลของการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ระหว่างคุณภาพหรือคุณสมบัติของวัตถุกับกิเลสคือความยินดีพอใจ ซึ่งมีอยู่ในจิตใจของแต่ละคน ส่วนความงามมิติทางธรรม คือความงามที่เป็นลักษณะของธรรม หรือความจริงอันเป็นผลจากคุณภาพ หรือคุณสมบัติของธรรม ที่ปรากฏต่อการรับรู้ของมนุษย์ผู้มีญาณหรือแสดงออกทางพฤติกรรมของผู้ทรงศีลทรงธรรม ทำให้รู้เห็นได้ว่าผู้มีธรรมเป็นคนที่งาม (พระมหารังสันต์ กิตฺติปญฺโญ, (ใจหาญ). 2553: 93)

ดังนั้น ความงามจากคำสอนของพุทธเจ้าเป็นความงามจากการมีคุณธรรม คุณธรรมเกิดได้จากการปฏิบัติธรรมส่งผลให้เกิดความประพฤติที่ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะ ความเป็นระเบียบ เรียบร้อยทั้งทางกาย วาจา ใจ ความงามแบบธรรมะเป็นความงามแบบผู้มีปัญญา เป็นความสงบ เป็นสันติสุขภายใน ซึ่งมาจากการมีศีล สมาธิ และปัญญา ศีลทำให้กาย วาจา เรียบร้อย สมาธิทำให้จิตใจสะอาดควรแก่การงาน ปัญญาเกิดความรู้ที่ถูกต้อง ส่งผลให้การดำเนินชีวิตไร้ปัญหา ชีวิตที่ไร้ปัญหา ชีวิตที่เป็นสุข คือ ความงาม

นอกจากนี้ ยังสรุปได้ว่าความงามทางพุทธศาสนาปรากฏความงาม 2 ด้าน คือ

1) ความงามแบบศิลปะทั่วไป เป็นความงามทางวัตถุ มองความงามแบบโลกียะ วัตถุเป็นสื่อส่งผลให้จิตใจปรุงแต่ง เป็นความงามที่ไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน เป็นความต้องการที่บีบความรู้สึกให้ค่อย ๆ ไหลเลื่อนและแปรเปลี่ยนอย่างลุ่มลึกของจิตใจไปตามทิศทางความปรารถนาของตนเอง เป็นลักษณะของความอ่อนไหว และความงามทางศาสนาทั่ว ๆ ไปก็จะเป็นความงามของเทพเจ้า เทพธิดาแห่งความงาม จัดเป็นความงามทางโลกียะ

2) ความงามในพุทธศาสนา ความละเอียดอ่อนในความดี ความถูกต้อง ความเป็นสายกลางของจิตใจ การมีจิตใจที่สงบ อ่อนโยน ผ่อนคลาย ปล่อยวาง มองโลกในแง่ดี มีเมตตา กรุณา สิ่งเหล่านี้เป็นจิตใจที่งาม ย่อมส่งผลสู่การกระทำ กิริยามารยาท สงบ เรียบร้อย ความงามมี 2 มิติ คือ งามทั้งทางโลกียะและทางโลกุตตระ ความงามทางโลกียะเป็นความงามที่จิตปรุงแต่งวัตถุ ยังคงอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลส ส่วนความงามทางโลกุตตระเป็นความงามที่เกิดจากการปฏิบัติธรรมเพื่อให้กิเลสเบาบางถึงหมดไปทำให้จิตใจมีคุณธรรม ส่งผลให้พฤติกรรมดีงาม ดังนั้น จะเห็นว่าความงามทางพระพุทธศาสนาที่เป็นความงามในมิติทางโลกจัดเป็นจิตวิสัย เพราะเป็นสิ่งที่จิตปรุงแต่งจากวัตถุนั้น ๆ และความงามทางมิติธรรมจัดเป็นวัตถุวิสัยเพราะมีลักษณะเป็นอนัตตา คือวัตถุงามในตัวเอง แม้ไม่มีใครรู้ใครเห็นก็ตาม

แผนภูมิที่ 1 ความงามของพุทธศาสนาใน 2 มิติ

พรหมจรรย์

พรหมจรรย์ หมายถึง “จริยะอันประเสริฐ”, “การครองชีวิตประเสริฐ” ตามที่เข้าใจกันทั่วไป หมายถึงความประพฤติเว้นเมถุนหรือการครองชีพ ดังเช่น การบวชที่ละเว้นเมถุน แต่แท้จริงนั้น พรหมจรรย์คือพรหมจริยะ เป็นหลักการใหญ่ที่ใช้ในแง่ความหมายหลากหลาย ดังที่ อรรถกถาแห่งหนึ่งประมวลไว้ 10 นัย คือหมายถึง ทาน ไวยาวัจจ์

(คือการขวยขวายช่วยเหลือรับใช้ทำประโยชน์) เบญจศีล อัปปมัญญาสี่ (พรหมวิหารสี่) เมถุนวิรัติ (คือการเว้นเมถุน) สทารสันโดษ (คือความพอใจเฉพาะภรรยาหรือคู่ครองของตน) ความเพียร การรักษาอุโบสถ อริยมรรค พระศาสนา (อันรวมไตรสิกขาทั้งหมด) เฉพาะอย่างยิ่ง ความหมายสำคัญที่พระพุทธเจ้าตรัสเป็นหลัก คือ 2 นัยสุดท้าย (อริยมรรคและพระศาสนา), ในศาสนาพราหมณ์ พรหมจรรย์ หมายถึง การครองชีวิตเว้นเมถุนและประพฤติปฏิบัติตนเคร่งครัดต่าง ๆ ที่จะควบคุมตนให้มุ่งมั่นในการศึกษาได้เต็มที่ โดยเฉพาะในการเรียนพระเวท และหมายถึงช่วงเวลาหรือขั้นตอนของชีวิตที่พึงอุทิศเพื่อการศึกษาอย่างนั้น (บาลี: พฺรหฺมจริย) (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559: 258)

พรหมจรรย์ เป็นชื่อที่สองของพระพุทธศาสนา การใช้คำว่าพรหมจรรย์เป็นชื่อเรียกพระพุทธศาสนานี้ ถ้าว่าให้ถูกแล้วก็เป็นชื่อเรียกในทางปฏิบัติหรือดำเนินชีวิต จริยะ ก็คือ การดำเนินชีวิต หรือการครองชีวิตนั่นเอง พรหม แปลว่า ประเสริฐ หมายความว่า ถ้าระบบการครองชีวิตที่ประเสริฐนี้ยังไม่เป็นปึกแผ่นแพร่หลายมั่นคงแล้ว พระพุทธศาสนาก็ยังไม่ชื่อว่าตั้งมั่น พระพุทธเจ้าก็จะยังไม่ปรินิพพาน

แม้แต่ในคราวที่พระพุทธเจ้าตรัสแนะนำ ให้ทำสังคายนาตามความในปาสาทิกสูตร ก็ดี เมื่อพระสารีบุตรกล่าวถึงการสังคายนาดังความในสังคีติสูตรก็ดี ก็ปรารภว่าที่ควรทำสังคายนานั้น ก็เพื่อให้พรหมจรรย์หรือพรหมจริยะนี้ยั่งยืนมั่นคง ดำรงอยู่ตลอดกาลยาวนาน เพื่อประโยชน์สุขของพหูชน ต้องย้ำว่าอย่างนี้เสมอไป ท่านไม่ใช้คำว่าพระพุทธศาสนาเลย เพราะฉะนั้นเราจึงควรศึกษาคำว่า พฺรหฺมจริย นี้ให้ชัดเจนว่าคืออะไรกัน เป็นอันว่าพรหมจรรย์เป็นคำสำคัญ เป็นชื่อเรียกพระพุทธศาสนาในทางปฏิบัติ เป็นระบบการครองชีวิตของชาวพุทธ เป็นสิ่งที่จะต้องให้เกิดมีเป็นจริงเป็นจังขึ้น จึงจะชื่อว่ามีความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2524: ออนไลน์)

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้กล่าวถึง ความงาม และพรหมจรรย์ ไว้มากมาย ดังเช่น ในมารกถา พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณต้องมีบทบาทหรือทำหน้าที่ของพระสงฆ์ตามคำสอนของพระพุทธเจ้าทรงมอบให้ภิกษุสงฆ์ ทำหน้าที่หรือบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สร้างสันติสุขแก่มวลมนุษยชาติ ตรัสว่า

> "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะบริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายพวกที่มีกิเลสธุลีในจักษุน้อยก็มี เพราะไม่ได้ฟังธรรม สัตว์เหล่านั้นย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมได้จักมีอยู่ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม" (วิ.มหา. 4/32/49-50)

จากพุทธพจน์ทำให้ทราบว่า ความงามและพรหมจรรย์เปรียบได้ว่าเป็นปฐมบทแห่งการประกาศพระพุทธศาสนา และในพุทธพจน์นี้ได้แสดงหลักสำคัญทางพระพุทธศาสนา 3 ประการด้วยกัน คือ

1) ธรรม คือความจริง อันประมวลหลักการทั้งปวงของพระพุทธศาสนา

2) พรหมจรรย์ คือระบบความประพฤติอันบริสุทธิ์ บริบูรณ์ อันได้แก่ คุณธรรมทั้งปวงที่มัก จะเรียกกันว่าความดี

3) กัลยาณะ คือความงาม อันได้แก่คุณค่าของชีวิต ซึ่งมีนัยเช่นเดียวกับคำว่า ประโยชน์สุข อันเป็นเป้าหมายของการสั่งสอนของพระพุทธศาสนา หรือการสอนของพระพุทธเจ้า

นอกจากนี้ ยังบ่งบอกสารัตถะของพระพุทธศาสนา หรือสาระสำคัญในการสอนของพระพุทธเจ้า คือ ความจริง ความดี ความงาม และพรหมจรรย์ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่เป็นผลของกันและกัน หรืออาศัยซึ่งกันและกันทั้งในเชิงทฤษฎีและในเชิงปฏิบัติ ในคำสอนของพระพุทธศาสนา เราจะพบว่า พระพุทธเจ้าทรงกล่าวย้ำเรื่องความงามและพรหมจรรย์อยู่เสมอ เช่น ตรัสว่า

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็วินัยของพระสุคตเป็นไฉน คือ พระสุคตนั้นย่อมทรงแสดงธรรม งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์อัน บริสุทธิ์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะบริบูรณ์ครบถ้วน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้คือ วินัยของพระสุคต" (อง.จตุกฺก. 21/160/244)

พระสูตรนี้ได้แสดงให้เห็นความมีวินัยเป็นความงามในเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุด เป็นพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์และข้อธรรมทั้งอักษรและความหมาย พระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงด้วยความกรุณาต่อสัตว์ทั้งหลาย ธรรมที่ทรงแสดงจะน้อยหรือมากก็ตามทรงแสดงครบถ้วนเสมอ

พระพุทธพจน์ตรัสถึงพรหมจรรย์ปรากฏให้เห็นอยู่เสมอในพระสูตรต่าง ๆ เช่น "ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น" (สํ.ม.19/2/2) "ปัญญาอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์" (อง.อฏฺธก. 23/2/198) "ภิกษุประพฤติพรหมจรรย์นี้ก็เพื่อสังวรและเพื่อปหานะ ... แนวปฏิบัติพรหมจรรย์" ว่าด้วยเหตุผลแห่งการประพฤติพรหมจรรย์ (ขุ.อิติ. 25/35/371)

การรักษาศีลเป็นแนวทางการปฏิบัติพรหมจรรย์ ตามพุทธศาสนาจำแนกตามประเภทของบุคคล คือ 1. ศีล 5 สำหรับทุกคน 2. ศีล 8 อุโบสถศีล 3. ศีล 10 สำหรับสามเณร 4. ศีล 227 ศีลสำหรับพระภิกษุ และ 5. ศีล 311 สำหรับพระภิกษุณี ศีลเหล่านี้เป็นฐานสำคัญยิ่งของพรหมจรรย์

จากการกล่าวถึงพรหมจรรย์ที่ปรากฏในมงคลข้อที่ 32 ในมงคลชีวิต 38 ประการ ทำให้ทราบถึงความหมายและลักษณะของพรหมจรรย์ได้ว่า พรหมจรรย์เป็นอุดมมงคล พรหมจรรย์หมายถึงความประพฤติประเสริฐ ในที่นี้หมายถึงการเว้นจากเมถุนธรรม 1 สมณธรรม 1 ศาสนาคือคำสอนของพระพุทธเจ้า 1 และมรรคอีก 1

คำว่าพรหมจรรย์หมายความถึง การบวชซึ่งละเว้นเมถุน การครองชีวิตที่ปราศจากเมถุน การประพฤติธรรมอันประเสริฐ ท่านว่าลักษณะของธรรม ที่ถือว่าเป็นการประพฤติพรหมจรรย์นั้น (ไม่ใช่ว่าต้องบวชเป็นพระ) มีอยู่ดังนี้คือ

1. ให้ทาน บริจาคทานไม่ว่าจะเป็นทรัพย์ สิ่งของ เงินทอง หรือปัญญา
2. ช่วยเหลือผู้อื่นในกิจการงานที่ชอบ ที่ถูก ที่ควร (เวยยาวัจจมัย)
3. รักษาศีล 5 คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักขโมย ไม่ทำผิดในกาม ไม่พูดปด ไม่ดื่มน้ำเมา (เบญจศีล)
4. มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา กับคนที่เราต้องพบปะด้วยทุกคน (อัปปมัญญา)
5. งดเว้นจากการเสพกาม (เมถุนวิรัติ)
6. ยินดีในคู่ของตน คือ การมีสามีหรือภรรยาคนเดียว (สทารสันโดษ)
7. เพียรพยายามที่จะละความชั่ว ไม่ท้อถอยในความบากบั่น (วิริยะ)
8. รักษาซึ่งศีล 8 คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักขโมย ไม่ร่วมประเวณี ไม่พูดปด ไม่ดื่มน้ำเมา ไม่บริโภคอาหารตั้งแต่เที่ยงวันเป็นต้นไป ไม่ฟ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงดนตรี ดูการละเล่น ใช้ของหอมหรือเครื่องประดับ ไม่นอนบนที่สูงใหญ่หรูหรา (อุโบสถ)
9. ใช้ปัญญาเห็นแจ้งใน ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค (อริยธรรม)
10. ศึกษาปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา ให้รู้แจ้งเห็นจริง (สิกขา)

พรหมจรรย์ทั้ง 10 ข้อ นี้ แบ่งได้เป็น 3 ขั้น คือ

1. พรหมจรรย์ชั้นต้น ได้แก่ ข้อ 1. ให้ทาน การสละทรัพย์ให้คนอื่น, 2. เวยยาวัจจะ ขวยขวายในการทำประโยชน์ และ 3. รักษาศีลห้า (เบญจศีล) เริ่มตั้งแต่การช่วยเหลือผู้อื่น ละความเห็นแก่ตัว ช่วยเหลือผู้อื่นมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ รักษาศีล 5 ในส่วนเรื่องทางเพศนั้น เสพเมถุนได้แต่ห้ามผิดลูกเมียผู้อื่น

2. พรหมจรรย์ชั้นกลาง ได้แก่ ข้อ 4. อัปปมัญญา การแผ่เมตตาแก่สัตว์ทั่วไป, 5. สทารสันโดษ การพอใจแต่ในคู่ครองของตน และ 6. เมถุนวิรัติ คือแผ่เมตตาให้กับสัตว์โลกไม่ว่าจะเป็นมิตรหรือศัตรู ผู้ถือบวชต้องเว้นการเสพเมถุน ผู้ครองเรือนหลักนอนได้กับคู่ครองของตนเท่านั้น

3. พรหมจรรย์ชั้นสูงได้แก่ข้อ 7. วิริยะ, 8. รักษาศีลอุโบสถและ 9. บำเพ็ญมรรคแปด (ไตรสิกขา) อยู่ในระดับนี้ ความเพียรในที่นี้หมายถึง ความเพียรในการตัดกิเลส และต้องถือศีลอย่างน้อย คือศีลอุโบสถ (ศีล 8)

พรหมจรรย์ข้อที่ 10 นั้น เป็นข้อรวบยอด หมายถึง สำเร็จในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นการปฏิบัติธรรมทุกข้อในศาสนา (สาระการเรียนรู้, 2563: ออนไลน์)

ถ้าพิจารณารายละเอียดข้างต้นนี้ ในพรหมจรรย์ 10 ข้อดังกล่าว แต่ละข้อเรียกว่า พรหมจรรย์ ทุกชั้นต้องมีศีลกับธรรม ควบกันไปเสมอ ความมุ่งหมายของการประพฤติพรหมจรรย์ คือ การตัดโลกีย์ ซึ่งก็คือ ให้ตัดเยื่อใยในทุกสิ่งทุกอย่าง โดยเฉพาะในเรื่องของกามารมณ์ และในทุกชั้นจะมีการรักษาศีล การปฏิบัติธรรมควบกันไปเป็นระยะ ๆ

พรหมจรรย์: ความงาม 3 มิติ

การประพฤติพรหมจรรย์ ไม่ใช่หลักประพฤติสำหรับผู้ที่ออกบวชหรือพระภิกษุเท่านั้น แต่รวมไปถึงบุคคลทั่วไปด้วย ความงามที่เกิดจากการประพฤติพรหมจรรย์มี 3 ระดับ หรือ 3 มิติ นั้นเกิดขึ้นกับผู้ประพฤติพรหมจรรย์ทุกคนได้ ดังนี้

1. ความงามทางกายและวาจา (Beautiful Body & Speech)

การประพฤติพรหมจรรย์ชั้นต้น เป็นระดับการรักษาศีล โดยเริ่มจากการให้ทาน ให้แรงงาน การสละสิ่งของ ทรัพย์สิน การให้ทานก็ต้องมีปัญญาพิจารณาด้วยว่าสมควรเท่าไร แบบไหนอย่างไร ไม่ใช่ให้จนหมดตัว แต่ให้บั่นทอนความมัวเมาติดพันลง ส่วนปัจจัยเครื่องจับจ่ายดำรงชีพไม่ห้าม และนอกจากตัดจากตัวให้ไปแล้ว ยังช่วยขวนขวาย ทำประโยชน์ให้คนอื่นด้วย หรือที่เรียกว่า เวยยาวัจจกรรม

ส่วนในการรักษาศีลทั้ง 5 ข้อ อยู่ในกรอบของเบญจศีล หรือกายสุจริต คือไม่ฆ่า ไม่ลักขโมย ไม่ละเมิดทางกาม วจีสุจริต คือ ไม่โกหก ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อไร้สาระ ให้รักษาอย่างเคร่งครัด ส่วนการรักษาศีลข้อ 3 นั้นสำหรับฆราวาสในชั้นนี้ปัญหาทางกาม ยังไม่ตัดขาด เพียงแต่ไม่ทำผิดประเวณี เช่น ต้องไม่ไปทำชู้กับชายหญิงต้องห้าม ส่วนพระภิกษุไม่มีข้อยกเว้นใดๆ ให้เคร่งครัดต่อพระวินัย เคร่งครัดต่อการรักษาศีล

พรหมจรรย์ระดับชั้นต้นเป็นความสำเร็จในอธิศีลสิกขา สำเร็จทางศีลชั้นยอดแล้ว งามด้วยศีลหรืองามระดับเบื้องต้น หมายความว่า ศีลเป็นความงามแสดงเห็นได้ทางพฤติกรรม เช่น ความมีระเบียบ เรียบร้อย ถูกต้องเหมาะสม อ่อนน้อม อ่อนหวาน ละเมียดละไม สิ่งเหล่านี้หรือพฤติกรรมเหล่านี้คือความงาม คือมีการกระทำทางกายวาจา อยู่ในกรอบของเบญจศีล ความเป็นระเบียบคือ การกระทำหรือพฤติกรรมที่เป็นไปหรืออยู่ในกรอบของความถูกต้อง ดีงาม เป็นความถูกต้องตามจารีตประเพณี กฎระเบียบสังคมไปจนถึงศีลธรรม ผลปรากฏ คือ กายและวาจางาม (Beautiful Body & Speech)

2. ความงามทางจิตใจ (Beautiful Mind)

การประพฤติพรหมจรรย์ชั้นกลาง เป็นผลมาจากระดับการรักษาศีล ถ้ารักษาศีลอย่างเข้มงวด จนเกิดเป็นศีลที่บริสุทธิ์ ศีลชั้นยอดแล้ว ย่อมส่งผลให้ใจปกติหรือดีขึ้น ให้งดงามขึ้น ให้ประณีตขึ้น ไม่หยาบกระด้าง ไม่เหี้ยมโหด ไม่ดุร้าย ศีลทำให้มีหลักเกณฑ์ มีแนวทางที่งดงาม ความงามของศีลในพุทธศาสนาเป็นความงามที่บ่งบอกถึงลักษณะและคุณค่าของสัตบุรุษผู้มีศีล

พรหมจรรย์ชั้นกลางเป็นผลมาจากพรหมจรรย์ชั้นต้น คือให้ทานแล้วจิตใจเกิดความเมตตาและแผ่พลังแห่งความเมตตาตามไป ซึ่งการแผ่เมตตาในชั้นนี้เรียกว่า อัปปมัญญา คือ ปรารถนาให้สรรพสัตว์ มีความสุขความเจริญ ไม่เลือกหน้า ไม่ว่าผู้นั้น สัตว์นั้นจะเป็นมิตรหรือศัตรู ผู้ครองเรือนต้องพอใจเฉพาะคู่ครองของตนเท่านั้น คือสทารสันโดษ หลับนอนได้กับคู่ครองของตนเท่านั้น ส่วนพระภิกษุไม่มีข้อยกเว้นใดๆ ห้ามเสพเมถุนอย่างเด็ดขาด (เมถุนวิรัติ) เคร่งครัดต่อพระวินัย

พรหมจรรย์ระดับชั้นกลางเป็นความสำเร็จในอธิจิตตสิกขา สำเร็จทางสมาธิชั้นยอดแล้ว งามด้วยสมาธิหรือความงามระดับกลางเป็นสภาพจิต หรือสภาวะจิตใจของมนุษย์ที่ดีจะต้องเป็นจิตใจที่มีคุณธรรม คือมีจิตใจที่สุขสงบ เย็น มั่นคง ที่เรียกว่า จิตใจงาม แต่จะงามได้เพราะการมีสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิ เรียกได้ว่าจิตสงบ สงบเพราะไม่มีกิเลสเข้ามารบกวน เมื่อจิตไม่มีกิเลสเข้ามารบกวน ก็เรียกได้ว่าจิตสะอาด ความงามท่ามกลางจึงเป็นจิตที่งาม

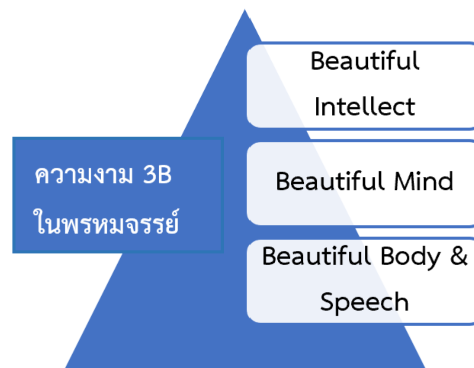

แบบสงบและสะอาด คือ การขจัดความสกปรกหรือสิ่งสกปรก ได้แก่ กิเลส ออกไปจากจิต อย่างน้อยก็ชั่วเวลาที่จิตเป็นสมาธิ หรือจิตอยู่ในภาวะสมาธิ ฉะนั้น จึงหมายถึง งามเพราะสะอาดหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เพราะมีความ**สะอาดจึงก่อให้เกิดความงาม ผลที่ปรากฏ คือ จิตใจงาม (Beautiful Mind)**

3. ความงามทางปัญญา (Beautiful Intellect)

การประพฤติพรหมจรรย์ชั้นสูง เป็นผลมาจากระดับการรักษาความเพียร ในชั้นนี้หมายถึงความเพียรพยายามที่จะละกิเลส การปฏิบัติธรรม เช่น การนั่งสมาธิ เดินจงกรม ฟังธรรมะ พิจารณาธรรมะ หมายความว่า ต้องใช้เวลาของชีวิตแทบทั้งหมดในการทำความเพียรเพื่อตัดกิเลส ทางด้านกามารมณ์ต้องตัดขาดทั้งหมด ต้องถือศีลอย่างน้อยคือศีลอุโบสถ และประการสำคัญ คือ ต้องบำเพ็ญมรรคมีองค์ 8 และมรรคมีองค์ 8 จะส่งผลให้บรรลุธรรมขั้นสูง (อริยบุคคล)

พรหมจรรย์ระดับชั้นสูงเป็นความสำเร็จในอธิปัญญาสิกขา สำเร็จได้ดวงปัญญาชั้นยอดแล้ว หมายถึง ผู้บำเพ็ญบุญมรรคมีองค์ 8 สมบูรณ์เต็มที่แล้ว คือ พรหมจรรย์สำเร็จแล้ว ชั้นนี้ละเรื่องเพศได้เด็ดขาดแล้ว งามด้วยปัญญา คืองามเพราะรู้จริงจนทำให้สิ้นกิเลสและสิ้นทุกข์ทั้งปวง พระพุทธศาสนา ถือว่ากิเลสนั้นละได้ด้วยปัญญา คือความรู้จริง เพราะกิเลสเกิดจากความไม่รู้จริง ฉะนั้น เมื่อรู้จริงกิเลสจึงหมดไปหรือหายไปเองเพราะหมดเหตุที่ทำให้เกิดกิเลส เมื่อหมดกิเลสหรือสิ้นกิเลสจึงเกิดความบริสุทธิ์ ชีวิตที่บริสุทธิ์จึงหมายถึง ชีวิตที่หมดสิ้นทุกข์ทั้งปวง ชีวิตที่ไม่มีทุกข์ก็คือ ชีวิตที่มีความสุข และชีวิตที่สุข คือชีวิตที่งดงาม ผลที่ปรากฏ คือ ปัญญางาม (Beautiful Intellect)

แผนภูมิที่ 2 พรหมจรรย์ : ความงาม 3 มิติ

ความงามที่เกิดจากพรหมจรรย์ เป็นความงามที่ปรากฏได้ 3 ทาง หรือ 3B คือ 1. ความงามทางกายและวาจา (Beautiful Body & Speech) 2. ความงามทางจิตใจ (Beautiful Mind) และ 3. ความงามทางปัญญา (Beautiful Intellect)

สรุป

การประพฤติพรหมจรรย์ คือการประพฤติดี สร้างคุณธรรม สร้างความดี ด้วยการมีศีลบริสุทธิ์ มีจิตใจหรือสมาธิตั้งมั่น ผ่องใส สงบ สะอาด และมีปัญญาที่รู้แจ้ง เกิดกุศลจิต ซึ่งทั้งศีล สมาธิและปัญญา เป็นทางสายเดียวกันเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ต่อยอดซึ่งกันและกัน เป็นกฎของกันและกัน เป็นกฎที่พึ่งพาเชื่อมโยงกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนเกิดความงามทางกาย-วาจา ใจ และปัญญา ความงามทั้ง 3 มีลักษณะ ดังนี้คือ 1. พรหมจรรย์ชั้นต้นเป็นความงามทางกายและวาจา คือ ความเป็นระเบียบ เรียบร้อย อยู่ในกฎกติกา 2. พรหมจรรย์ชั้นกลางเป็นความงามทางจิตใจ คือ สมาธิ ความสะอาด ควบคุมกิเลสได้ 3. พรหมจรรย์ชั้นสูงเป็นความงามทางปัญญา คือ ความรู้ ความบริสุทธิ์ จากการรู้ตามความจริง ทำลายกิเลสได้ เมื่อมนุษย์คนใดพบความงามทั้ง 3 ระดับแล้ว เขาย่อมมีอิสรภาพ

จากความทุกข์ จิตใจของเขาย่อมผ่องใส เกิดเมตตาหาประมาณมิได้ เขาย่อมยื่นมือไปช่วยผู้อื่นอย่างบริสุทธิ์ใจ ทั้งเขาและผู้อื่นย่อมพบประโยชน์สุขร่วมกัน คือพบความงามร่วมกัน นั่นเอง

บรรณานุกรม

มหาเถรสมาคม. (2549) **พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี** เล่มที่ 4, 16, 19, 21, 23, 25 กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.

พระมหาทวี มหาปญฺโญ (ละลง). (2555). **ความงามในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.

พระมหารังสันต์ กิตฺติปญฺโญ (ใจหาญ).(2553). การศึกษาวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาท. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์** (พิมพ์ครั้งที่ 30). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2524). **ชื่อที่สองของพระพุทธศาสนา คือ พรหมจรรย์** https://www.payutto.net › book-content › ชื่อที่สอง... สืบค้นเมื่อ 8/10/2022.

สเป็นเซอร์ ดับเบิลยู. คิมบัลล์. **กฎพรหมจรรย์.** https://www.churchofjesuschrist.org/study/manual/teachings-spencer-w-kimball/chapter-17?lang=tha สืบค้นเมื่อ 8/10/ 2022.

สาระการเรียนรู้. (2563). **เรื่องอริยสัจ 4 – การประพฤติพรหมจรรย์.** https://sites.google.com/site/socialbuddhismm6/sara_5_3-2 สืบค้น 8/10/2022.

เสถียร โพธินันทะ. (2560). **มรดกทางปัญญา.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุเชาวน์ พลอยชุม และสุวิญ รักสัตย์. (2555). **สารัตถะวิชาการพุทธปรัชญา.** นครปฐม: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในบทเพลงร่วมสมัย
The Study of Theravada Buddhist Philosophy in Contemporary Songs

พระมหาจักรธร อตฺถธโร (ขจรไชยกูล) [1]
Phramaha Chaktorn Atthadharo (Kajornchaikul)
รศ.ดร. บุญร่วม คำเมืองแสน [2]
Assoc. Prof. Dr. Boonruam Khammuangsaen

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาบทเพลงร่วมสมัย 9 บทเพลงดังต่อไปนี้ คือ น้อมนมัสการ ให้โลกได้เห็น เรื่องธรรมดา เรามีความพลัดพรากเป็นธรรมดา ตราบลมหายใจสุดท้าย ดั่งดอกไม้บาน กราบพระชำระใจ ปล่อย เปรต 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในบทเพลงร่วมสมัย 3) เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในบทเพลงร่วมสมัย รูปแบบงานวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบเอกสาร ที่มุ่งศึกษาค้นคว้าจากข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ชั้นทุติยภูมิ เอกสาร งานวิชาการรวมถึงสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพุทธปรัชญาเถรวาทและผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านบทเพลงร่วมสมัย จำนวน 8 รูป/คน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์และสรุปผล

ผลการวิจัยพบว่า :

1. บทเพลงร่วมสมัยทั้ง 9 บทเพลง จัดเป็นสื่อประเภทหนึ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เป็นการผสมผสานกันระหว่างคำร้องและทำนอง ในส่วนของคำร้อง มีการสะท้อนและบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ตั้งแต่เรื่องพื้นฐานทั่วไปจนถึงเรื่องที่เป็นนามธรรมมีความละเอียดลึกซึ้งได้ เมื่อผสานเข้ากับทำนอง ทำให้สามารถโน้มน้าวอารมณ์ความรู้สึกของผู้ฟังได้ จึงเป็นสื่อที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ เพราะเข้าถึงผู้คนได้ง่าย ฟังได้บ่อย ให้ความเพลิดเพลิน ทำให้ง่ายต่อการจดจำ ในปัจจุบันมีการนำบทเพลงขึ้นระบบออนไลน์ ทำให้บทเพลงร่วมสมัยสามารถเข้าถึงผู้คนได้เป็นวงกว้างทั่วโลก
2. หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในบทเพลงร่วมสมัย คือ 1) อนุสสติ 10 ได้แก่ พุทธานุสสติ ธัมมานุสสติ สังฆานุสสติ สีลานุสสติ จาคานุสสติ เทวตานุสสติ มรณัสสติ กายคตานุสสติ อานาปานสติ อุปสมานุสติ 2) โลกธรรม 8 ได้แก่ มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข ทุกข์ และ 3) กรรม 12 ได้แก่ ชนกกรรม อุปัตถมภกกรรม อุปปีฬิกกรรม อุปฆาตกรรม ครุกรรม พหุลกรรม อาสันนกรรม กตัตตากรรม ทิฏฐิธรรมเวทนียกรรม อุปปัชชเวทนียกรรม อปราปริยเวทนียกรรม อโหสิกรรม
3. จากการวิเคราะห์หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในบทเพลงร่วมสมัยพบว่า บทเพลงร่วมสมัยมีการสะท้อนความเชื่อและค่านิยมจากคำร้อง ส่วนท่วงทำนองของดนตรีนั้นมีอิทธิพลต่อความรู้สึก สามารถโน้มน้าวความรู้สึกของผู้ฟังได้ ทำให้ฟังได้บ่อย ง่ายต่อการจดจำ ประกอบกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาท มีคุณค่า ปลูกฝังคุณธรรม พัฒนาจิตใจและให้แนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีงาม

คำสำคัญ: ศึกษา, หลักพุทธปรัชญาเถรวาท, บทเพลงร่วมสมัย, คำร้อง, ทำนอง

Abstract

This dissertation has the following objectives.Firstly, it seeks to explore nine contemporary songs namely Nom Namaskara, Hai Lok Dai Hen, Reung Tamada, Rao Mee Khwam Plud Phrak Pen

[1] ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์.tonnsofa@gmail.com โทรศัพท์ 065-945-6653

[2] อาจารย์ที่ปรึกษา สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Tamada, Trab Lom Hai Jai Sud Tai, Dung Dok Mai Baan, Krab Phra, Chum Ra Jai, Ploi Praeta. Secondly, this study investigates the main tenets of Theravadan Buddhist philosophy that has appeared in contemporary music. Thirdly, the study undertakes a documentary qualitative research approach that draws upon primary sources, secondary sources, previous research and eight expert interviews. These experts have background in Theravada Buddhist philosophy and contemporary music.

The data were analyzed with the following conclusions:

1. All nine contemporary songs, with its lyrics and melody, are undeniably a result of human ingenuity. The lyrics reflect and narrate various ideas that range from the everyday to that of the nuanced abstract. When lyrics are mixed with melody, the combination can enchant listeners to many emotional states. As such, music is a medium that can enhance learning, for its wide appeal can easily reach audiences. Music makes it very easy for listeners to recall. At present, songs are constantly uploaded online, making contemporary music accessible to listeners worldwide.

2. The main Theravada Buddhist principles that appear in contemporary songs include i) 'The 10 Annusathi' which entail the following: Buddhanusathi, Dhammanusathi, Sanghanusathi, Silanusathi, Jakanusathi, Devatanusathi, Moranasathi, Kayakatanusathi, Anapanasathi, Upasmanusathi. Furthermore, songs may also touch upon ii) 'The 8 Lokadhamma', which subsumes the following: Lap, Mee Yod, Sium Yod, Sunsern, Ninta, Sukha, Dhukka. In addition, songs may also address iii) 'The 12 Karmas' which includes the following: Chanokarma, Upatumpakakarma, Upapeerikakarma, Upakatakarma, Karukarma, Pahulakarma, Asunnakarma, Katutakarma, Tithidhammawetaneeyakarma, Uppapachawetaneeyakarma, Uparapariwetaneeyakarma, and Ahosikarma

3. The lyrics of contemporary songs reflect beliefs and values, while its melody can influence feelings and induce various emotions. This allows for repeatable listening and ease in recall. The infusion of Theravada Buddhist principles can instill virtues and develop the mind in ways that provide a positive guideline for life.

Keywords: study, core principles of Theravada Buddhist philosophy, contemporary songs, lyrics, melody

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอรรถกถาธรรมบทได้มีปรากฏบทเพลงขับที่สามารถทำให้บรรลุธรรมได้ ในเรื่องของพญานาคเอรกปัต ซึ่งบทเพลงขับดังกล่าวเป็นการตั้งคำถามเป็นต้นว่า

"กึสุ อธิปตี ราชา　　　กึสุ ราชา รชสฺสิโร
กถํ สุ วิรโช โหติ　　　กถํ พาโลติ วุจฺจตีติ" ฯ

แปลว่า ผู้เป็นใหญ่อย่างไรชื่อว่าเป็นพระราชา พระราชาอย่างไรชื่อว่าไม่มีธุลีบนพระเศียร พระราชาผู้ไม่มีธุลีเป็นอย่างไร พระราชาอย่างไรบัณฑิตเรียกว่าพาลดังนี้ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้มอบเพลงขับตอบแก่อุตตรมานพเพื่อนำไปตอบเพลงขับข้างต้นนี้เป็นต้นว่า

"ฉทฺวาราธิปตี ราชา　　　รชมาโน รชสฺสิโร
อรชํ วิรโช โหติ　　　รชํ พาโลติ วุจฺจตีติ"

แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ในทวารทั้งหก ชื่อว่าเป็นพระราชา พระราชาผู้กำหนัดอยู่ ชื่อว่าธุลีบนพระเศียร ผู้ไม่กำหนัดอยู่ชื่อว่าปราศจากธุลี ผู้กำหนัดอยู่ท่านเรียกว่าคนพาลดังนี้ (ขุ.ธ.อ. 42/326-327) ซึ่งอุตตรมานพก็ได้บรรลุเป็นพระโสดาบันในขณะที่ฝึกซ้อมเพลงขับนี้และเมื่อไปร้องเพลงขับนี้ตอบแก่ธิดาพญานาค ทันทีที่ร้องจบ พญานาคราชผู้เป็นบิดาก็ปรากฏกายขึ้นทันทีเพราะรู้ว่าพระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นแล้ว จากนั้นทั้งหมดต่างพากันไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า จากนั้นพระองค์ทรงแสดงธรรมแก่มหาชนในที่นั้นก็ปรากฏมีผู้บรรลุธรรมเป็นจำนวนมาก

นอกจากเรื่องของบทเพลงขับที่ทำให้บรรลุธรรมที่ปรากฏอยู่ในอรรถกถาธรรมบทนั้น บทเพลงนั้นยังได้อยู่คู่กับสังคมมนุษย์มาแต่ครั้งอดีตและมีพัฒนาการเรื่อยมาจนกลายมาเป็นบทเพลงร่วมสมัยในปัจจุบัน ซึ่งบทเพลงร่วมสมัยนั้นนอกจากจะให้ความบันเทิงแล้ว ยังมีการนำไปใช้ในด้านต่าง ๆ อีกมากมาย เช่น ใช้ในการปลุกใจเพื่อให้เกิดความรักต่อสถาบันชาติ ดังข้อความตอนหนึ่งในจดหมายที่พระยาพหลพลพยุหเสนาได้ส่งถึงพระเจนดุริยางค์ว่า “ในสมัยที่สยามประเทศได้เปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบบรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีความมุ่งหวังที่จะบำรุงชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นนี้ ประชาชนพลเมืองควรจะมีเพลงชาติเป็นเครื่องปลุกใจให้รักชาติอีกเพลงหนึ่งด้วย” (ศรีอยุธยา, เอื้อ สุนทรสนาน ดุริยกวีสี่แผ่นดิน, 2546 : 187) ทางด้านพุทธศาสนา ประเทศไทยได้รับอิทธิพลการสวดมนต์มาจากประเทศศรีลังกา (พระครูโอภาสธรรมพิทักษ์ (เสียม เตชธมฺโม), 2559 : 23) คือเป็นการนำบทบาลีมาสวดเป็นทำนองพร้อมกัน ซึ่งทำนองการสวดนั้นสามารถบันทึกเป็นด้วยตัวโน้ตทางดนตรีได้ ทำให้เกิดประโยชน์คือ เกิดความพร้อมเพรียงกันในการสวดและทำให้จดจำได้ง่ายขึ้น ซึ่งถือเป็นช่วยการรักษาพุทธพจน์อีกประการหนึ่งด้วย ทางด้านสถาบันพระมหากษัตริย์นั้น มีการนำ บทเพลงมาเพื่อใช้ประโยชน์ในการเผยแพร่ความรู้ เช่น บทเพลงทศพิธราชธรรมที่ทางกระทรวงวัฒนธรรมได้จัดทำขึ้น นอกจากนี้ ทางด้านการเมือง ในยามที่เกิดปฏิวัติหรือเกิดการเรียกร้องของกลุ่มผู้มีความเห็นฝ่ายต่าง ๆ ในบ้านเมือง พบว่าได้มีใช้บทเพลงเป็นหนึ่งในเครื่องมือในการสื่อสารความเห็นและบอกเล่าสิ่งที่ตนต้องการเรียกร้องถ่ายทอดออกมาผ่านถ้อยคำและท่วงทำนองของบทเพลง ซึ่งมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับเป้าหมายและกลุ่มผู้ฟังที่ผู้ประพันธ์ต้องการจะสื่อสาร

ปัจจุบัน มีเหตุการณ์ทางคุณธรรม จริยธรรมในสังคมไทยทั้งด้านที่ควรส่งเสริมและควรแก้ไข ซึ่งทางศูนย์คุณธรรมได้จัดทำรายงาน “10 ปรากฏการณ์ คุณธรรม จริยธรรมในสังคมไทย” ผลการศึกษาพบว่ามีปรากฏการณ์ด้านที่ควรส่งเสริม เช่น การรวมตัวของเครือข่ายจิตอาสาในการทำความดีเพื่อประโยชน์สาธารณะและด้านที่ควรแก้ไขหาทางออก เช่น ปัญหาความเครียด, การใช้ Hate speech ในการสร้างความเกลียดชังในโลกออนไลน์ ทำให้เกิดปัญหาความรุนแรงในสังคม (ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน), 2562) จากปัญหาดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงเกิดความคิดว่า บทเพลงร่วมสมัยที่มีเนื้อหาธรรมะน่าจะช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ เพราะหลักพุทธปรัชญาเถรวาทสามารถพัฒนาจิตใจของมนุษย์ได้และบทเพลงร่วมสมัยถือเป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อผู้คนและสามารถเข้าถึงผู้คนได้ง่าย

จากเหตุผลดังที่ได้กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในบทเพลงร่วมสมัย เพราะพุทธปรัชญาเถรวาทมีหลักคุณธรรม จริยธรรมที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อพัฒนาชีวิตและจิตใจของผู้คนและบทเพลงร่วมสมัยก็ถือเป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกและสามารถโน้มน้าวจิตใจ อีกทั้งยังสามารถเข้าถึงผู้คนในทุกเพศทุกวัย ผู้วิจัยจึงมีความเชื่อมั่นว่า งานวิจัยนี้ สามารถนำไปก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ทั้งต่อตนเอง สังคมจนถึงประเทศชาติได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทเพลงร่วมสมัย
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในบทเพลงร่วมสมัย
3. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในบทเพลงร่วมสมัย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบวิจัยเอกสาร (Documentary Qualitative Research) ซึ่งมุ่งศึกษาข้อมูลจากเอกสาร โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้

1. ศึกษาค้นคว้าเพื่อหาความหมายของบทเพลงร่วมสมัย จากเอกสาร หนังสือ งานวิจัยและบทความออนไลน์โดยคัดเลือกบทเพลงร่วมสมัย 9 บทเพลง คือ น้อมนมัสการ ให้โลกได้เห็น (น้ำใจคนไทย) เรื่องธรรมดา เรามีความพลัดพรากเป็นธรรมดา ตราบลมหายใจสุดท้าย ดั่งดอกไม้บาน กราบพระชำระใจ ปล่อย เปรต (สัมภเวสี)

2. ศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในบทเพลงร่วมสมัย โดยศึกษาจากข้อมูล ชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ข้อมูลในชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) อรรถกถาพระสุตันตปิฎก เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. วิเคราะห์หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในบทเพลงร่วมสมัย โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาดังที่ได้กล่าวมา นำมาวิเคราะห์หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในบทเพลงร่วมสมัยและได้มีการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพุทธปรัชญาเถรวาทและผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านบทเพลงร่วมสมัยมาเพื่อสนับสนุนผลการวิเคราะห์

4. สรุปผลการศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในบทเพลงร่วมสมัยและให้ข้อเสนอแนะ

4. ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในบทเพลงร่วมสมัยนั้น พบว่าบทเพลงร่วมสมัยนั้น คำร้องที่มีเนื้อหาของหลักพุทธปรัชญาเถรวาทได้แก่ อนุสสติ 10 โลกธรรม 8 และกรรม 12 ที่เป็นหลักธรรมที่มีคุณค่าสามารถพัฒนาจิตใจได้ เมื่อถ่ายทอดผ่านท่วงทำนองที่สามารถโน้มน้าวความรู้สึกได้ จึงทำให้เกิดคุณค่า 4 ด้าน คือ 1) สะท้อนค่านิยมและความเชื่อ ทำให้เห็นวัฒนธรรมอันดีงามและแนวทางปฏิบัติที่จะพัฒนาชีวิตและจิตใจให้ดีขึ้น 2) ส่งเสริมการเรียนรู้ ตั้งแต่หลักธรรมพื้นฐานไปจนถึงหลักธรรมที่มีความละเอียดลึกซึ้ง นอกจากนี้ยังสอนวิธีการปฏิบัติในทางพุทธศาสนาอีกด้วย 3) ปลูกฝังคุณธรรม ทำให้คนที่ได้รู้จักกับสิ่งที่ควรและสิ่งที่ไม่ควร ถือเป็นการปลูกฝังคุณธรรม เมื่อได้ฟังเนื้อหาธรรมะที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงและพิจารณาตาม ทำให้สามารถปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามและงดเว้นสิ่งที่ไม่ดีได้ ส่งผลให้เกิดความสุขทั้งต่อตนเองและผู้อื่น 4) โน้มน้าวความรู้สึกของผู้ฟังได้ เนื่องด้วยบทเพลงมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของผู้ฟัง เมื่อประกอบกับเนื้อหาของธรรมะแล้ว ย่อมทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกต่าง ๆ ได้ เช่น ทำให้เกิดความรู้สึกสงบ ปล่อยวาง จิตใจตั้งมั่น มั่นคง ไม่หวั่นไหว กลัวในการทำความชั่วและเกิดความกล้าหาญในการทำความดี แต่จะเกิดคุณค่ามากหรือน้อยนั้น ก็ขึ้นอยู่กับศิลปะในการแต่งเพลง ศิลปะในการขับร้องของผู้ถ่ายทอด ศิลปะในการเล่นดนตรีประกอบ ศิลปะในการบันทึกเสียง และสำคัญที่สุดคือประสบการณ์ชีวิตของผู้ที่รับฟังบทเพลงในขณะนั้น เช่น ถ้าคำร้องในบทเพลง ตรงกับความรู้สึกหรือเรื่องราวที่กำลังเกิดขึ้นในชีวิตของผู้ฟังในขณะนั้น บทเพลงที่มีเนื้อหาธรรมะนั้นย่อมทำให้ผู้ฟังเข้าใจธรรมะได้อย่างลึกซึ้ง

5. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในบทเพลงร่วมสมัยนั้น ได้ผลสรุปดังต่อไปนี้

1. บทเพลงร่วมสมัยทั้ง 9 บทเพลงในงานวิจัยนี้ คือ น้อมนมัสการ ให้โลกได้เห็น (น้ำใจคนไทย) เรื่องธรรมดา เรามีความพลัดพรากเป็นธรรมดา ตราบลมหายใจสุดท้าย ดั่งดอกไม้บาน กราบพระชำระใจ ปล่อย เปรต (สัมภเวสี) จัดเป็นสื่อประเภทหนึ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เป็นการผสมผสานกันระหว่างคำร้องและทำนอง ในส่วนของคำร้อง มีการสะท้อนความเชื่อและค่านิยม บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ตั้งแต่เรื่องพื้นฐานทั่วไปจนถึงเรื่องที่เป็นนามธรรมมีความละเอียดลึกซึ้งได้ เมื่อผสานเข้ากับเสียงดนตรี จังหวะและทำนอง ทำให้สามารถโน้มน้าวอารมณ์ความรู้สึกของผู้ฟังได้ บทเพลงร่วมสมัยจึงเป็นสื่อที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี เพราะเข้าถึงผู้คนได้ง่าย ฟังได้บ่อย ให้ความเพลิดเพลิน ทำให้ง่ายต่อการจดจำ ในปัจจุบันมีการนำบทเพลงขึ้นระบบออนไลน์ ทำให้บทเพลงร่วมสมัยสามารถเข้าถึงผู้คนได้เป็นวงกว้างทั่วโลก

2. หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในบทเพลงร่วมสมัย คือ อนุสสติ 10 ได้แก่ พุทธานุสสติ ธัมมานุสสติ สังฆานุสสติ สีลานุสสติ จาคานุสสติ เทวตานุสสติ มรัณสสติ กายคตานุสสติ อานาปานสติ อุปสมานุสติ โลกธรรม 8 ได้แก่ มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข ทุกข์และกรรม 12 ได้แก่ ชนกกรรม อุปัตถมภกกรรม

อุปปีฬิกกรรม อุปฆาตกรรม ครุกรรม พหุลกรรม อาสันนกรรม กตัตตากรรม ทิฏฐิธรรมเวทนียกรรม อุปปัชชเวทนียกรรม อปราปริยเวทนียกรรม อโหสิกรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมมีคุณค่า ส่งเสริมคุณธรรม พัฒนาจิตใจ ทำให้ผู้ศึกษาและปฏิบัติสามารถปล่อยว่าง คลายจากความเครียดและความทุกข์ สอนให้ไม่ประมาทและให้แนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีงาม โดยที่คำร้องของบทเพลงมีทั้งการยกคำมาจากพระสูตรในพระไตรปิฎกโดยตรงทั้งเป็นภาษาบาลีและแปลเป็นภาษาไทย รวมถึงมีการถ่ายทอดโดยใช้ภาษาเฉพาะตัวของผู้แต่งเพลงเอง

3. จากการวิเคราะห์หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในบทเพลงร่วมสมัยพบว่า บทเพลงร่วมสมัยมีการสะท้อนความเชื่อและค่านิยมโดยปรากฏในคำร้อง เมื่อนำไปประกอบกับท่วงทำนองของดนตรี ทำให้มีอิทธิพลต่อความรู้สึก สามารถโน้มน้าวความรู้สึกของผู้ฟังได้ ส่วนหลักพุทธปรัชญาเถรวาท มีคุณค่า ปลูกฝังคุณธรรม พัฒนาจิตใจและให้แนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ซึ่งหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในบทเพลงร่วมสมัยในงานวิจัยนี้ มีปรากฏคุณค่าดังต่อไปนี้ คือ 1) สะท้อนความเชื่อและค่านิยมในหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของคนในสังคม ตั้งแต่วิถีชีวิต ความเชื่อเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นและวิธีการปฏิบัติ 2) ส่งเสริมการเรียนรู้ ทำให้ผู้ที่ได้ฟังได้เรียนรู้หลักพุทธปรัชญา เถรวาทตั้งแต่ระดับพื้นฐานไปจนถึงหลักธรรมที่มีความลึกซึ้ง รวมไปถึงสอนวิธีการปฏิบัติ ส่วนผู้ฟังจะสามารถเรียนรู้ได้มากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการแต่งเพลงของผู้ประพันธ์, ความสามารถในการขับร้อง, ความสามารถในการเล่นดนตรี, การเรียบเรียงเสียงประสาน, การบันทึกเสียงและประสบการณ์ชีวิตของผู้ฟังในขณะนั้น 3) ปลูกฝังคุณธรรม ทำให้ผู้ที่ได้ฟังมีแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข 4) โน้มน้าวความรู้สึก ทำให้ผู้ฟังรู้สึกสงบ ผ่อนคลายและปล่อยวาง มีจิตตั้งมั่น มั่นคง ไม่หวั่นไหว กระทั่งทำให้เกิดความรู้สึกเกรงกลัวต่อบาปและกล้าหาญในการทำความดี

6. ข้อเสนอแนะ

1. ควรทำงานวิจัยหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในหมวดธรรมอื่น ๆ ที่ปรากฏในบทเพลงร่วมสมัยเพิ่มเติม
2. ควรทำงานวิจัยหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในบทเพลงร่วมสมัย ในบทเพลงที่สร้างสรรค์เพื่อผู้ฟังเฉพาะกลุ่ม เช่น บทเพลงร่วมสมัยสำหรับเด็ก บทเพลงร่วมสมัยสำหรับผู้สูงวัยหรือบทเพลงร่วมสมัยสำหรับผู้ป่วย
3. ควรทำงานวิจัยพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในบทเพลงร่วมสมัยต่อเนื่อง เพราะศิลปินมีการสร้างสรรค์บทเพลงร่วมสมัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาทออกมาอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อศึกษาและวิเคราะห์คุณค่าที่ปรากฏในด้านต่าง ๆ

บรรณานุกรม

พระครูโอภาสธรรมพิทักษ์ (เสียม เตชธมฺโม). (2559). “พัฒนาการรูปแบบการสวดมนต์ในสังคมไทยปัจจุบัน.” **วารสาร มจร. พุทธปัญญาปริทรรศน์.** 1 (1) มกราคม-เมษายน 2559.

มหามกุฏราชวิทยาลัย, มูลนิธิ. (2552). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. (พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ 200 ปี แห่งราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2525).

ศรี อยุธยา, เอื้อ สุนทรสนาน. (2546). **ดุริยกวีสี่แผ่นดิน.** กรุงเทพฯ: ดอกหญ้ากรุ๊ป.

ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน). (2562). **10 ปรากฏการณ์ คุณธรรม จริยธรรมในสังคมไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน).

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มเยาวชนปลดแอกในประเทศไทย
Social Movement of a Group of Youth Liberation in Thailand

พระมหาอรุณ ปญฺญารุโณ[1]
Phramaha Arun Panyaruno
กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์[2]
Kanjira Wijitwatchararak
ธนะชัย สามล[3]
Thanachai Samol
พระครูปลัดสุวัฑฒนพรหมจริยคุณ[4]
Phrakyupaladsuwatthanaphromajiariyakhun
สุพัตรา สันติรุ่งโรจน์[5]
Supattra Santirungroj

บทคัดย่อ

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเริ่มมีความชัดเจนขึ้นในปี พ.ศ.2563 หลังจากเกิดเหตุการณ์รัฐประหาร ปี พ.ศ.2557 กลุ่มเยาวชนปลดแอก หรือ Free Youth ได้เริ่มก่อตัวจัดการชุมนุมใหญ่บนท้องถนนรอบอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยและหลาย ๆ จุดในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งนับว่าเป็นการเคลื่อนไหวก้าวสำคัญที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวยกระดับของกลุ่มต่าง ๆ ที่ไม่พอใจรัฐบาล โดย ณ ขณะนั้นกลุ่มเยาวชนปลดแอกได้ยื่นข้อเรียกร้องสำคัญ 3 ข้อ คือ 1.ยุบสภา 2.ร่างรัฐธรรมนูญใหม่ และ 3. หยุดคุกคามประชาชน ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มเยาวชนปลดแอกมีเป้าหมายในการทำกิจกรรมเพื่อการเรียกร้องการปฏิรูปการปกครองที่ทันสมัยและมีคุณภาพมากขึ้นทั้งทางการเมืองที่เป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมุ่งเน้นไปที่หลักสิทธิมนุษยชน เสรีภาพและการแสดงออกของการมีส่วนร่วมที่หลากหลาย มีการทำกิจกรรมการประท้วงแบบปกติ เช่น การเดินขบวนประท้วงจัด ชุมนุมแฟล็ชม็อบ การจัดโต้วาที และออกประกาศแถลงการณ์ของกลุ่มต่าง ๆ รวมไปถึงการจัดกิจกรรมประท้วงเชิง สัญลักษณ์ เพื่อชิงพื้นที่สื่อกดดันผู้มีอำนาจ และนำเสนอเป้าหมายของกลุ่มแก่ผู้รับสาร ทว่าในขณะเดียวกันกลุ่มเยาวชนปลดแอกก็ได้จัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง เนื่องจากมีแนวคิดที่ว่าการเมืองคือรากฐานของทุกสิ่ง การปฏิรูปทางการเมืองก็สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของสังคมได้ อย่างไรก็ตามแม้การทำกิจกรรม ในระยะเวลาที่ผ่านมาจะไม่สามารถแก้ไขปฏิรูปตามข้อเรียกร้องทั้งสามข้อได้ เนื่องจากรัฐบาลไม่ยอมรับข้องเรียกร้องดังกล่าว แต่กลุ่มเยาวชนปลดแอกก็ยังทำการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นกระบอกเสียงทางสังคมและยังคงเป็นกลุ่มก้อนหลักในการเรียกร้องทางการเมืองมาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: เยาวชนปลดแอก, ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

---

[1] อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[2] อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[3] อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[4] อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[5] อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Abstract

Social movements became more apparent in 2020 after the 2014 coup d'état, free youth group it has begun to organize mass rallies on the streets around the Democracy Monument and at various points in Bangkok. This was a major move that led to an escalation movement of groups dissatisfied with the government. At that time, the youth liberation group made three major demands: 1. dissolve the parliament, 2. draft a new constitution, and 3. stop harassing the people. House of Representatives, 2. Draft a new constitution, and 3. Stop harassing people.

The free youth group movement aims to promote more quality and modern governance reforms in both democratic politics. By focusing on human rights principles, Freedom and expression of diverse participation, there are regular protest activities such as organized demonstrations, flash mob, rally arranging a debate and issuing statements from various groups, including organizing symbolic protest activities to compete for media pressure on the authority and present the goals of the group to the audience but at the same time, the free youth group organized activities related to politics. Because of the idea that politics is the foundation of everything. Political reforms can also lead to solving social problems. However, even the activities in the past, reforms in accordance with these three requirements could not be resolved. Because the government does not accept such claims. But the free youth group movement continues to act as a social speaker and remains a mainstay of political activism to this day.

Keywords: Free Youth, Social Movement

ประวัติความเป็นมาของกลุ่มเยาวชนปลดแอก

คณะเยาวชนปลดแอก ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 มีสาเหตุมาจากการที่กลุ่มเยาวชนไม่พอใจในการบริหารประเทศของรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา และการยุบพรรคอนาคตใหม่ที่กลุ่มเห็นว่าไม่เป็นธรรม และนำไปสู่การประท้วงในประเทศไทย พ.ศ. 2563 โดยในช่วงแรก คาดการเพียงเจาะจงเฉพาะกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ ในชื่อว่า เยาวชนปลดแอก (Free Youth) แต่ภายหลัง มีผู้เข้าร่วมเป็นกลุ่มวัยกลางคน และผู้สูงอายุมากขึ้น ทางแกนนำของกลุ่มต่าง ๆ จึงได้มีมติเห็นชอบในการก่อตั้ง คณะประชาชนปลดแอก และถือเป็นการประกาศยกระดับการชุมนุมเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2563 ส่วนชื่อเยาวชนปลดแอกนั้นยังคงใช้ในสื่อออนไลน์ของทางกลุ่มที่แยกออกมาจากคณะประชาชนปลดแอกขึ้นมา แกนนำคณะประชาชนปลดแอกอย่างน้อย 16 คน ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจท้องที่สถานีตำรวจนครบาลสำราญราษฎร์และอื่น ๆ ควบคุมตัวหลังจากปราศัยต่อต้านรัฐบาล หนึ่งในนั้นคือ ทนายอานนท์ นำภา ในข้อหายุยงปลุกปั่น มาตรา 116 วันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2563 ตำรวจได้นำรถฉีดน้ำแรงดันสูงใส่ผู้ชุมนุมที่แยกปทุมวัน โดยไม่สามารถระบุได้ว่า น้ำที่ใช้ทำการสลายการชุมนุมนั้น ผสมสารที่เป็นอันตรายหรือไม่ นับเป็นการสลายการชุมนุมที่รุนแรงที่สุดในปี พ.ศ. 2563 ตำรวจใช้ปืนฉีดน้ำแรงดันสูงสลายการชุมนุมที่แยกปทุมวัน (คณะประชาชนปลดแอก)

ปี 2563 นับได้ว่าเป็นปีที่มีการชุมนุมทางการเมืองมากครั้งที่สุดปีหนึ่ง อาจนับได้ว่ามากที่สุดหลังการรัฐประหาร ปี 2557 เป็นต้นมา นักเรียน นิสิตนักศึกษา และประชาชน ออกมาใช้สิทธิเสรีภาพในการชุมนุมอย่างเบ่งบานที่สุด หรือในแง่พื้นที่ที่มีการชุมนุม จำนวนผู้เข้าร่วมชุมนุม รูปแบบการจัดการชุมนุม เนื้อหาการปราศรัย หรือแม้แต่ประเด็นที่เรียกร้อง ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางและหลากหลาย ควบคู่กันไปการผลักดันเป้าหมายหลัก นั่นก็คือการสร้างสังคมที่เป็นประชาธิปไตยและการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ ในระยะเวลาอันแสนสั้นเพียงแค่ 6 เดือน นับตั้งแต่วันที่เยาวชนปลดแอก พามวลชนก้าวเดินลงถนน ณ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย จนกระทั่งวันที่เหล่าแกนนำหลากหลายกลุ่มร่วมกันประกาศจัดตั้งขบวนการเคลื่อนไหวในนามกลุ่มคณะราษฎร2563 เหล่าเยาวชนและแนวร่วมได้สร้างสรรค์รูปแบบการชุมนุมที่แปลกใหม่และน่าจดจำในหลายด้าน ศูนย์ทนายฯ จึงอยากรวบรวมเรื่องราว “ความ

เป็นที่สุด” ในด้านต่าง ๆ ของแต่ละการชุมนุม เพื่อบันทึกไว้เป็นหนึ่งในหน้าประวัติศาสตร์การเมืองไทย และเพื่อทบทวนสถานการณ์บางส่วนที่อาจส่งผลถึงสถานการณ์การชุมนุมในปีนี้และปีต่อ ๆ ไป ที่ยังดำเนินต่อไปในฐานะเครื่องมือหนึ่งในการต่อสู้ของประชาชน (ศูนย์ทนายสิทธิมนุษยชน, ออนไลน์) ต่อมากลุ่มเยาวชนปลดแอกได้ร่วมมือกับแนวร่วมธรรมศาสตร์ในการชุมนุม และได้จัดตั้งเป็นคณะราษฎร แต่แกนนำที่ร่วมเป็นกระบอกเสียงให้มวลชนต่างถูกดำเนินคดี และเกิดความรุนแรงและการปะทะกับเจ้าหน้าที่ จากแกนนำบางกลุ่มทำให้มวลชนในการร่วมการชุมนุมมีจำนวนที่ลดลง เนื่องจากกังวลเรื่องความปลอดภัย และเป้าหมายของแกนนำได้เปลี่ยนไปจากการเรียกร้องประชาธิปไตยเป็นการปฏิรูปสถาบัน ทำให้มวลชนบางส่วนไม่เห็นด้วยกับนโยบายของรัฐ และหลังการสลายการชุมนุมที่แยกปทุมวันก็ได้เปลี่ยนชื่อเป็นกลุ่มราษฎร เพื่อชุมนุมในอนาคตโดยไม่มีแกนนำ (คณะประชาชนปลดแอก)

การให้ความหมายขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2542: 64) ได้สรุป “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่” ไว้ว่าประการที่1 ขบวนการเคลื่อนไหวเหล่านี้ไม่ได้อยูบนพื้นฐานของชนชั้นเพียงอย่างเดียว ประการที่ 2 ประเด็นการเรียกร้องไม่ใช่เรื่องเดิม ๆ ที่เป็นผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม ใดกลุ่มหนึ่งแต่เป็นเรื่องของคนจำนวนมากจากหลายกลุ่มหลายชนชั้น ประการที่ 3 ผู้เรียกร้องมีส่วนรวมในการเคลื่อนไหวด้วยตัวเอง ไม่ใช่การเรียกร้องผ่านกลไกของรัฐหรือกลไกทางการเมือง เนื่องจากการไม่เชื่อมั่นไม่ศรัทธาความเป็นตัวแทนของ พรรคการเมืองและความจริงใจของรัฐ ประการที่4 เป้าหมายของการเรียกร้องต้องการสร้าง “กติกาหรือกฎเกณฑ์ชุดใหม่ ในการดำรงชีวิต” ไม่ใช่การช่วงชิงอำนาจของรัฐ ดังเช่นขบวนการเคลื่อนไหวที่เป็นมาในอดีต ลักษณะร่วมที่สำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ได้แก่ การสร้างวัฒนธรรมการต่อต้าน/ขัดขืนโดยมีวัตถุประสงค์ที่หลากหลายมาก เช่น เพื่อระดมคนเพื่อยกระดับจิตสำนึก/การรับรู้ของประชาชนในเรื่องที่ต่อต้าน/ขัดขืน หรือเพื่อสร้างคุณค่าความเชื่อชุดใหม่ ขณะเดียวกันก็เพื่อลดความชอบธรรมของระบบที่ดำรงอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดความชอบธรรมของอำนาจรัฐในรูปของการใช้สิทธิที่จะไม่เชื่อฟังรัฐ เป็นต้น แต่ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือว่าวัฒนธรรมต่อต้าน/ขัดขืน ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ พุ่งเป้าไปที่การเรียกร้องให้หน่วยงานของรัฐต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนที่มีผลกระทบต่อประชาชนหรือสังคมในวงกว้าง มิใช่ทำตามอำเภอใจหรือล่วงละเมิดอำนาจของตัวเองเป็นการเคลื่อนไหวที่ต้องการจะอุดช่องว่าง

การเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องทวงถามสิทธิของตนเองของชนชั้นกลางรุ่นใหม่ในยุโรปตะวันตก ไม่ได้มุ่งไปยังความต้องการงานในระบบเศรษฐกิจ เช่น ข้อเรียกร้องในยุคอุตสาหกรรม แต่เป็นเรื่องของแบบแผนในการใช้ชีวิตที่มีความไม่สอดคล้องกันระหว่างระบบความเป็นเหตุเป็นผลของโลกของชีวิต (Rationalized life-world) กับกระบวนการครอบครองอาณานิคมที่ครอบครองแบบแผนนั้นอยู่ประเด็นทางสังคมที่มีการนำเสนอเป็นความขัดแย้งข้างต้นจะเป็นไปตามลักษณะของการอธิบายสังคมยุคหลังอุตสาหกรรมที่เป็น ผลผลิตของสังคมเชิงสัญลักษณ์ผ่านการสื่อสารและการสร้างความหมายในรูปแบบต่าง ๆ ลักษณะของการอธิบายและนำเสนอประเด็นทางสังคมที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์นั้นจะเป็นการวิเคราะห์ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการทางความคิดที่เริ่มจากการตีความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างการทำความเข้าใจตนเอง (Self-understanding) กับสังคมโดยรวมที่หลากหลายเป็นการโยงเหตุการณ์ กับมิติทางประวัติศาสตร์และบรรทัดฐานในสังคมประชาธิปไตย (อ้างใน สุนทร คุณชัยมัง, 2555: 10)

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นเรื่องของการรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่ ถึงกระนั้นนักวิชาการบางคนเสนอว่า การรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่อาจมีหลายประเภทเช่น ทูเรน (Touraine) เสนอว่า การรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่ แบ่งได้เป็นสาม ประเภทคือ ประเภทแรกเป็นเพียงพฤติกรรมการตั้งรับ (Defensive action) เมื่อถูกโจมตี ประเภทที่ สองเป็นการรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่เพื่อปรับเปลี่ยนนโยบายหรือกระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐ ทั้งสองประเภทนี้ทูเรน (Touraine) ไม่ถือว่าเป็นขบวนการทางสังคม ประเภทที่สามคือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม หมายถึงการรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่ที่จงใจเปลี่ยน สัมพันธภาพทางอำนาจหลัก ๆ ของสังคม (รงค์ บุญสวยขวัญ, 2542: 26)

Marx (อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2534: 42) เป็นผู้ที่ใช้วิธีวิเคราะห์ แบบ Dialectical วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของทุก ๆ สังคมว่า เกิดจากความสัมพันธ์ของ “อำนาจการผลิต” ซึ่งได้แก่ ที่ดิน ทุน เทคโนโลยีและการจัดการด้านแรงงานกับ “ความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิต” อันได้แก่ เจ้าของปัจจัยการผลิต และผู้ใช้แรงงาน ซึ่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้น มักเกิดจากความขัดแย้งระหว่างชนชั้นเจ้าของปัจจัยการผลิตกับชนชั้นผู้ใช้แรงงาน

Sills (1968: 142) อธิบายว่า ความขัดแย้งก่อให้เกิดผลทั้งด้านลบและด้านบวก ความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ถือเป็นสภาวะหนึ่งของมนุษย์ความขัดแย้งสามารถแก้ปัญหาความแตกแยกและทำให้ เกิดความสามัคคีภายในกลุ่มได้เพราะในกลุ่มหนึ่ง ๆ ย่อมมีทั้งความเป็นมิตรและความเป็นศัตรูอยู่ด้วยกัน ดังนั้นความขัดแย้งจึงเป็นตัวสนับสนุนไห้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้เสนอเพิ่มเติมว่าความขัดแย้งทำให้เกิดการแบ่งกลุ่ม ลดความเป็นปรปักษ์ต่อกันอันจะพัฒนาสู่ความร่วมมือได้หรือทำให้เกิดความแปลกแยกได้

Dahrendorf (1968: 125) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมันที่ปฏิเสธแนวคิดของมาร์กซ์ เรื่อง ความขัดแย้งระหว่างชนชั้น Dahrendorf อธิบายคุณลักษณะ “ความขัดแย้ง” ว่ามีลักษณะสอดคล้องกับทุกสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ทุกสังคมจึงเกิดความขัดแย้งได้ตลอดเวลา ซึ่งเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องสิทธิอำนาจ ทำให้สังคมเกิดกลุ่มแบบไม่สมบูรณ์ขึ้น เพราะต่างฝ่ายต่างมีผลประโยชน์แอบแฝงอยู่เบื้องหลัง แต่ละฝ่ายจึงพยายามรักษาผลประโยชน์ของฝ่ายตนไว้ ทำให้ระดับของความรุนแรงจะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับการจัดการและการประสานผลประโยชน์ของกลุ่มที่ครอบงำกลุ่มอื่น ความขัดแย้งจึงสามารถควบคุมได้โดยการประนีประนอม และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นผลมาจากความกดดันจากภายนอกโดยสังคมอื่น ๆ ด้วย

จากแนวคิดในประเด็นดังกล่าวเราจะเห็นได้ว่ากลุ่มเยาวชนปลดแอกนั้นได้เกิดขึ้นอย่างหลากหลายการวิธีการเคลื่อนไหว ทั้งกลุ่มอื่น ๆ ที่เข้ามาเป็นแนวร่วมของกลุ่มเยาวชนปลดแอก เช่น แนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม เยาวชนตะวันออกเพื่อประชาธิปไตย นักกิจกรรมเรียกร้องประชาธิปไตยและต่อต้านรัฐประหาร ดาวดิน ขบวนการประชาธิปไตยใหม่ นักเรียนเลว และแฟล็ชม็อบ กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ออกมาเคลื่อนไหวทางสังคมที่แสดงออกถึงที่หลากหลายรูปแบบ และมีเป้าหมายเดียวกันต่อการเคลื่อนไหวเพื่อต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบริบททางการเมือง

ดังนั้น หัวใจสำคัญของสาเหตุที่นำไปสู่ความเคลื่อนไหวทางสังคมของแนวคิดกลุ่มนี้คือ เกิดจากความขัดแย้งเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ที่มีอยู่อย่างแพร่หลายทั่วไปเราจึงไม่ควรมองพฤติกรรมขัดแย้งว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่ดีหรือเป็นปรากฏการณ์ที่ผิดปกติ และในทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคมจึงมีแนวความคิดว่าสังคมนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแบ่งแยกอันเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม เป็นเพราะระบบความคิดของคนเราซึ่งมีอิทธิพลมากกว่าอิทธิพลทางสังคมและวัฒนธรรม ความขัดแย้งที่มีอยู่ในตัวของบุคคลเป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่ความขัดแย้งภายนอกอื่น ๆ ด้วย หากทำความเข้าใจเรื่องความขัดแย้งที่มีอยู่ในตัวบุคคลได้แล้ว และหาทางขจัดความขัดแย้งนั้นออกไป ความขัดแย้งโดยการแสดงออกมาเป็นกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและวัฒนธรรมทำขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่าง ๆ ก็อาจหายไปได้ในสังคมไทย

การเคลื่อนไหวของเยาวชนกับฐานคิดสิทธิพลเมืองในประเทศตะวันตก

ในทวีปอเมริกาเหนือ เหตุการณ์สำคัญของการเคลื่อนไหวของเยาวชนมีหมุดหมายสำคัญเมื่อประเทศสหรัฐอเมริกากำลังประสบ “ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ” (Great depression) ในปี 1932 เมื่อเกิดการประท้วงของกระบวนการนักศึกษาเพื่อสนับสนุนระบอบสังคมนิยมซึ่งเชื่อว่าเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้ระบบทุนนิยมในอเมริกาล่มสลาย โดยต่างชูสัญลักษณ์สีแดง ไม่ว่าจะเป็น ธงแดง ผ้าเช็ดหน้าสีแดง ซึ่งเป็นสีแห่งระบอบสังคมนิยม กระบวนการเคลื่อนไหวเกิดขึ้นโดยกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยระดับหัวกะทิของสหรัฐ ซึ่งเหตุการณ์เกิดขึ้นเพียง 4 วันก่อนที่จะมีการเลือกตั้งประธานาธิบดีในปีนั้น โดยมีผู้สมัครพรรคนักสังคมนิยม นอร์แมน โธมัส (Norman Thomas) ขึ้นเวทีปราศรัยและตะโกนว่า “จงเลือกตั้งด้วยความหวัง มิใช่ความกลัว” (Vote your hopes, not your fears) และในครั้งนั้น ทำให้นักศึกษาต่างโหวตให้กับนอร์แมนอย่างท่วมท้น แม้ว่าเขาจะพ่ายแพ้ในการเลือกตั้งในระดับชาติก็ตาม การโหวตของนักศึกษาต่อนายนอร์แมนถือเป็นเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้เกิด

กระบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของสหรัฐอเมริกา และต่อมาได้พัฒนาการเคลื่อนไหวขึ้นในยุคกลางศตวรรษที่ 20 ที่เป็นการเคลื่อนไหวของนักศึกษาเพื่อท้าทายต่อลัทธิอาณานิคม และมุ่งประเด็นไปในเรื่องการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิพลเมืองและความเท่าเทียม การต่อต้านการเข้าร่วมสงครามเวียดนามจนเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรมรองอย่าง 'บุปผาชนหรือฮิปปี้' เบ่งบานในอเมริกันชน จนมาถึงยุคปลายศตวรรษ 20 ที่จะเป็นแนวของเยาวชนในฐานะนักกิจกรรม

ขณะที่ในทวีปยุโรปเกิดขึ้นก่อนหน้านั้นแล้วเมื่อปี 1820 ในประเทศเยอรมนีการเคลื่อนไหวของเยาวชนในเหตุการณ์เมื่อเหล่าบุตรหลานได้รวมตัวกันต่อต้านที่จะทำตามความต้องการของพ่อแม่ และอยากที่จะกำหนดเส้นทางเดินของชีวิตตัวเอง โดยพวกเขาเชื่อว่าความต้องการของพ่อแม่และความต้องการของพวกเขาเปรียบดังคู่ขนาน เหมือนกลางวันและกลางคืน เหมือนฤดูร้อนและฤดูหนาว คืออดีตและปัจจุบันที่ไม่มีทางมาบรรจบกันได้ ซึ่งในห้วงเวลานั้น ระบอบความเชื่อเกี่ยวกับการมีอิสระในการเลือกได้ด้วยตนเองกำลังมาแรงในเยอรมนี อีกเหตุการณ์หนึ่งที่สำคัญที่เป็นการเคลื่อนไหวของเยาวชนที่สะเทือนไปทั่วทั้งทวีปยุโรปคือเหตุการณ์เมื่อปี 1968 กลุ่มเยาวชนนักศึกษาในเมืองใหญ่อย่างอัมสเตอร์ดัม เบอร์ลิน ลอนดอน ปารีสและปราก สร้างกิจกรรมในการเคลื่อนไหวเพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางการเมืองของแต่ละประเทศผ่านการเดินทางท่องเที่ยว และสร้างความหมายของการเป็นภราดรภาพในชาติยุโรปผ่านการเดินทางและเคลื่อนไหวทางการเมืองเมื่อไปเยือนประเทศนั้น ๆ แต่การเคลื่อนไหวในเหตุการณ์นี้มีข้อจำกัดทางเศรษฐกิจที่ผู้เคลื่อนไหวคือเยาวชนชนชั้นกลาง ที่มีความสามารถในการใช้จ่ายเพื่อเดินทางไปในประเทศต่าง ๆ การเคลื่อนไหวของเยาวชนในยุคก่อน ๆ เป็นการเคลื่อนไหวที่ต่อต้านระบอบในสมัยนั้น และเป็นการเคลื่อนไหวที่น่าทึ่งในแง่ของการมีพัฒนาการและสร้างรากฐานของสิทธิพลเมืองที่เข้มแข็งในปัจจุบันของประเทศตะวันตก รูปแบบการเคลื่อนไหวมีวิธีการที่สร้างสรรค์ เช่น การสามารถสอดแทรกการเคลื่อนไหวเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ผ่านการใช้ชีวิตประจำวันอย่างการออกท่องเที่ยว โดยสามารถเคลื่อนไหวทางการเมืองได้พร้อม ๆ กัน และส่งผลในวงกว้างทั้งทวีปยุโรป รวมไปถึงการเคลื่อนไหวที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ที่ยังคงมีอิทธิพลอยู่จนทุกวันนี้เช่น วัฒนธรรมการเป็นอิสรชนอย่างฮิปปี้ ที่สะท้อนได้จากการแต่งกาย ดนตรี แนวคิด และพฤติกรรมของคนที่ยังคงพบเห็นได้ในทุกวันนี้

การเคลื่อนไหวของเยาวชนในเอเชีย

เมื่อกลับมายังการเคลื่อนไหวของเยาวชนในทวีปเอเชีย ที่อาจฉายภาพแทนของการเคลื่อนไหวในโลกสมัยใหม่ให้ผู้อ่านได้นึกถึงได้ง่ายขึ้น โดยจะเป็นการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการเมืองเสียส่วนใหญ่ ซึ่งเพิ่งมาปรากฏชัดในหลังปี 2000 ตั้งแต่ปี 2008 ประเทศเกาหลีใต้ ได้มีการประท้วงของกลุ่มนักเรียนนักศึกษาเพื่อเรียกร้องต่อรัฐบาลในเรื่องของความปลอดภัยในอาหาร มาจนถึงประท้วงใหญ่เพื่อไล่ประธานาธิบดี พัค กึน ฮเย หลังเหตุการณ์โศกนาฏกรรมเรือเซวอล หรืออย่างในประเทศไต้หวันเมื่อปี 2014 ที่เรียกว่าเกิดกลุ่มขบวนการที่เรียกว่า 'ขบวนการกลุ่มทานตะวัน' เคลื่อนไหวโดยกลุ่มนักศึกษาเพื่อต่อต้านความตกลงการค้าบริการข้ามช่องแคบกับสาธารณรัฐประชาชนจีน (CSSTA) ของไต้หวันและจีน หรือในประเทศฮ่องกงเมื่อปี 2019 ที่มีการประท้วงโดยกลุ่มเยาวชนนักศึกษาเพื่อต่อต้านร่างพระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดนฮ่องกง และในประเทศไทยเราจะเห็นการเคลื่อนไหวของเยาวชนตั้งแต่เมื่อสมัยเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ 6 ตุลาฯ จนมาถึงปีปัจจุบันในยุคของคณะราษฎร กลุ่มเยาวชนปลดแอกที่เป็นการเคลื่อนไหวของนักเรียน นักศึกษา ซึ่งมีบทบาทเป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวทางการเมือง หรือล่าสุดในประเทศพม่า

สิ่งที่โดดเด่นในสังคมสมัยใหม่ต่อการเคลื่อนไหวของเยาวชนคือ พวกเขามีความกล้าที่จะประกาศให้โลกรู้ซึ้งถึงความตึงเครียดที่มีในวัยของพวกเขา ที่ผู้ใหญ่มักเข้าใจว่าเด็กมีเรื่องอะไรให้เครียดนอกจากเรื่องเรียนแท้จริงแล้วนั้น การเคลื่อนไหวของเยาวชนสามารถชี้นำสังคมได้โดยผ่านการเคลื่อนไหวของเยาวชนในประเด็นต่าง ๆ ที่ทำให้เห็นถึงองคาพยพของสรรพสิ่งที่เป็นต้นตอของปัญหาทางสังคมที่พวกเขาต้องประสบในช่วงวัยของเขาและหนักหน่วงไม่แพ้ผู้ใหญ่ โดยจะเห็นได้จากประเด็นที่เยาวชนได้เคยมีการเคลื่อนไหวในห้วงเวลาศตวรรษที่ 21 ไม่ว่าจะ

เป็นปัญหาการถูกตีตราทางสังคม, การต้องปรับตัวกับนวัตกรรมและวัฒนธรรม, ความรู้ใหม่ทางวิทยาศาสตร์ การปฏิรูปศาสนา ชาตินิยมและการเมืองแห่งยุคสมัย สิ่งแวดล้อม สันติภาพ และการต่อต้านสงคราม

อาจกล่าวได้ว่า ที่มาของการเคลื่อนไหวนั้นมาจากการต่อต้าน ทั้งต่อต้านระบอบหรือต่อต้านในสิ่งที่ขาดความชอบธรรม โดยการต่อต้าน (Resistance) จะเกิดขึ้นเมื่อคนรู้สึกว่าความชอบธรรมที่มีเริ่มเลือนราง สิ่งที่ต้องการก็ไม่มีวันจะมาถึง ดังนั้นจึงลุกขึ้นต่อต้าน ยิ่งเมื่อมีการปราบปรามการต่อต้านด้วยความหวาดกลัว (เห็นได้ชัดในกรณีตัวอย่างของรัฐปราบปรามผู้ที่เห็นต่างหรือผู้ต่อต้าน) คนก็ยิ่งต่อต้านมากขึ้นเท่านั้นและเมื่อทวีถึงจุดที่ไม่อาจหวนกลับมาได้ การต่อต้านนั้นก็จะมาถึงจุดแตกหัก เราอาจเห็นถึงความปัจเจกมากขึ้นในการเคลื่อนไหวในปัจจุบัน ที่นักเคลื่อนไหวเยาวชนไม่จำเป็นต้องมีการรวมกลุ่ม หรือมีแกนนำ และน่าสนใจที่แต่ละคนสามารถสร้างสรรค์เสรีภาพในการแสดงออกของตนเองได้ในหลากหลายวิธีการและไม่จำกัดสถานที่ เช่น การประท้วงหยุดเรียนของ เกรตา ธันเบิร์ก (Greta Thunberg) ในประเด็นของสภาวะโลกร้อน หรือการอดอาหารของรุ้งและเพนกวินในเรือนจำ เพื่อเรียกร้องสิทธิประกันตัวของผู้ต้องหาคดีทางการเมือง หรือมาลาลา ยูซัฟไซ (Malala Yousafzai) ผ่านงานเขียนเรื่องราวการถูกกดขี่สตรีจากกลุ่มตาลีบันทางบล็อกอินเทอร์เน็ต การรวมกลุ่มในแง่หนึ่งแสดงให้เห็นถึงพลังที่อาจสร้างอำนาจต่อรองในสิ่งที่ต้องการได้ แต่ในอีกแง่มุมของการรวมกลุ่มมีข้อจำกัดคือ วิธีการที่ใช้ในการเคลื่อนไหวอาจไม่ได้เกิดจากความสมัครใจของผู้เข้าร่วมทั้งหมด โดยอาจเลือกใช้วิธีการที่เสียงคนส่วนใหญ่เลือก หรือเป็นวิธีการที่ทำให้ผู้เข้าร่วมคล้อยตามเท่านั้น ขณะที่การเคลื่อนไหวในเชิงปัจเจกที่เพียงแต่อาศัยฉันทามติในอุดมการณ์ แต่สามารถเคลื่อนไหวได้ในหลากหลายวิธีการ เช่น เราเห็นด้วยกับปัญหาสภาวะโลกร้อนเหมือนเกรตา เราอาจเลิกใช้แก้วพลาสติกหรือกล่องโฟมในชีวิตประจำวัน โดยไม่จำเป็นที่จะต้องหยุดเรียนหนังสือเพื่อมานั่งประท้วงเป็นเพื่อนเกรตา หรือกรณีผู้ประท้วงบางคนอาจจะสะดวกใจที่จะเคลื่อนไหวทางการเมืองผ่านการใช้โซเชียลมีเดียมากกว่าจะเดินประท้วงบนท้องถนน แต่หากถามว่าคนเหล่านั้นคือผู้มีอุดมการณ์เดียวกันไหม ก็ต้องตอบว่าใช่ ดังนั้นแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการต่อสู้หรือเคลื่อนไหวในแนวทางใด สุดท้ายแล้วการเคลื่อนไหวและการต่อสู้ย่อมบังเกิดผล แม้ไม่เกิดในเวลาอันใกล้ แต่เกิดขึ้นในอนาคตแน่นอน เพราะเด็กและเยาวชนคือ ‘อนาคต’ อนาคตที่เกิดจากจิตวิญญาณอันเข้มแข็ง (บงกช ดารารัตน์, ออนไลน์)

การเคลื่อนไหวของเยาวชนในประเทศไทย

การประท้วงครั้งใหม่ของเยาวชนในไทย “กำลังทดสอบข้อห้ามเรื่องราชวงศ์” โดยเนื้อหาของรายงานชิ้นนี้อ้างถึงการหารือกันผ่านวิดีโอคอลของกลุ่มนักศึกษา 12 คน ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร ว่า พวกเขาควรฝ่าฝืนข้อห้ามทางสังคมโดยการตั้งคำถาม อย่างเปิดเผยถึงพระราชอำนาจของสถาบันกษัตริย์หรือไม่ ซึ่งอาจจะทำให้พวกเขาถูกจำคุกได้ กลุ่มเยาวชนปลดแอกได้เกิดการรวมกลุ่มกันช่วงปี พ.ศ. 2562 เป็นการรวมกลุ่มเพื่อต้องการเรียกร้อง 3 ข้อหลัก ๆ ด้วยกันคือ ประยุทธ์ลาออก-เปิดสภาแก้รัฐธรรมนูญ-ปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ แต่ในทุกขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตย ณ เวลานี้ มิได้เกิดจากคนเพียงกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด หรือใครคนใดคนหนึ่ง หากเกิดจากความรู้สึกร่วมของทุกองคาพยพที่ได้รับผลกระทบจากการบริหารประเทศของรัฐบาลจนไม่อาจทนต่อไปได้ กลุ่มราษฎรทั้งหลายที่มักถูกฝ่ายตรงข้ามมองว่ามีผู้ชักใยอยู่เบื้องหลัง แท้จริงแล้วไม่ใช่คนอื่นไกล แต่เป็นลูกหลานในครอบครัว เป็นคนหนุ่มสาวในรั้วมหาวิทยาลัย เป็นเพื่อนในที่ทำงาน เป็นนักกิจกรรม เป็นอาสาสมัคร ฯลฯ พวกเขาจำต้องลุกขึ้นมากระทำการบางสิ่งบางอย่างตามแต่ช่องทางที่ตนเองจะขยับได้ เพื่อแสดงออกถึงความไม่พอใจและส่งเสียงไปยังรัฐบาล ความหลากหลายของกลุ่มต่าง ๆ มาจากการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ แบ่งบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไปตามความถนัด ไม่มีรูปแบบตายตัว แม้รัฐจะพยายามขจัดขัดขวาง จับกุมแกนนำ ยัดข้อหาสารพัด แต่ผู้ที่ยังเหลือรอดก็สามารถแท็กทีมกันได้จนเกิดเป็นการชุมนุมเคลื่อนไหวที่ต่อเนื่อง กลุ่มราษฎรทั้งหลายไม่ต่างจากก้อนอิฐที่เรียงซ้อนกัน แม้จะถูกทุบ ถูกทำลาย ก็ยังคงมีผู้คนที่พร้อมจะเติมก้อนอิฐได้เสมอ เหล่านี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งในขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนที่กำลังคุกรุ่น (กองบรรณาธิการ WAY: ออนไลน์)

กิจกรรมการประท้วงของกลุ่มเยาวชนปลดแอก

กลุ่มทะลุฟ้า : 16 กุมภาพันธ์ 2564 คือวันที่กลุ่มราษฎรในนาม UNME of Anarchy ร่วมกับเครือข่าย People GO network จัดกิจกรรม ‘เดินทะลุฟ้า’ ด้วยการเดินเท้าจากจังหวัดนครราชสีมา-กรุงเทพฯ ระยะทาง 247.5 กิโลเมตร โดยมี 3 ข้อเรียกร้องหลักๆ คือ 1) ปล่อยเพื่อนเรา 2) ร่างรัฐธรรมนูญใหม่ และ 3) ยกเลิก ม.112 ชื่อกิจกรรม ‘เดินทะลุฟ้า’ หมายถึง การเดินเพื่อแสดงการต่อสู้กับรัฐอย่างสันติอหิงสา และเดินเพื่อต่อสู้กับความอดทนอดกลั้นของตนเองจนกว่าจะบรรลุเป้าหมาย จากจุดเริ่มต้นครั้งนั้น ทำให้เหล่าผู้ร่วมเดินขบวนในนามกลุ่ม UNME of Anarchy ได้พัฒนามาเป็นกลุ่ม ‘ทะลุฟ้า’ เพื่อเคลื่อนไหวทางการเมือง และใช้ชื่อนี้เรื่อยมา กลุ่มพัฒนาต่อเนื่องขึ้นเป็น #เดินทะลุฟ้าV2 โดยการตั้ง ‘หมู่บ้านทะลุฟ้า’ ซึ่งปักหลักอยู่ข้างทำเนียบรัฐบาล ในวันที่ 13 มีนาคม 2564 และขยายข้อเรียกร้องเป็น 4 ข้อ คือ 1) ปล่อยเพื่อนเรา 2) ร่างรัฐธรรมนูญใหม่ 3) ยกเลิก ม.112 และ 4) พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ต้องลาออก หมู่บ้านทะลุฟ้าตั้งเป้าชุมนุมจนกว่า พล.อ.ประยุทธ์จะลาออก แต่สุดท้ายหมู่บ้านก็ถูกเจ้าหน้าที่เข้าสลาย โดยปักหลักอยู่ได้เพียง 14 วัน หลังจากนั้นสมาชิกกลุ่มบางคนได้จัดกิจกรรม ‘ยืนทะลุฟ้า’ ที่จังหวัดขอนแก่น เป็นเวลา 1 เดือน เพื่อเป็นการประท้วงเชิงสัญลักษณ์ต่อนายกรัฐมนตรี การออกมาชุมนุมของกลุ่มทะลุฟ้ามีให้เห็นอย่างต่อเนื่องและเพิ่มความถี่มากขึ้นในช่วงเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม 2564 ด้วยเหตุผลที่ว่า พวกเขาไม่สามารถทนกับตัวเลขผู้ติดเชื้อและผู้เสียชีวิตจากการระบาดของโรคโควิด-19 ที่พุ่งสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และไม่เชื่อว่า พล.อ.ประยุทธ์จะสามารถนำพาประเทศฝ่าวิกฤติที่เลวร้ายครั้งนี้ไปได้ ด้วยสถานการณ์และบริบทที่เปลี่ยนไป ข้อเรียกร้องของกลุ่มทะลุฟ้าจึงปรับเปลี่ยนอีกครั้ง ดังนี้

ข้อแรก – พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ต้องลาออกอย่างไม่มีเงื่อนไข ซึ่งเป็นเพดานสูงสุด ณ ตอนนี้

ข้อสอง – แก้ไขรัฐธรรมนูญ

และข้อสาม – ปฏิรูปองค์กรทุกสถาบัน ให้อยู่คู่ประเทศไทยอย่างเหมาะสมพอดี

จากข้อเรียกร้องทั้ง 3 ข้อนี้ พวกเขาเห็นว่าสิ่งที่ควรทำเป็นอันดับแรกคือ การเรียกร้องในข้อแรกให้สำเร็จก่อน เพราะหากข้อแรกไม่สำเร็จ ข้อเรียกร้องอื่นๆ ถัดไปก็จะเกิดขึ้นได้ยากตลอดการชุมนุมทุกครั้งที่ผ่านมา กลุ่มทะลุฟ้ายืนยันมาโดยตลอดถึงหลักการชุมนุมอย่างสันติ สงบ และสร้างสรรค์ โดยใช้การต่อต้านเชิงสัญลักษณ์ ตั้งแต่การเดินทะลุฟ้า ยืนทะลุฟ้า การเผาหุ่นฟาง เผาศาลพระภูมิ เดินพาเหรดกีฬาสี หรือการจัดนิทรรศการกลางแจ้งต่างๆ เพื่อสะท้อนถึงสภาพบ้านเมืองที่ตกต่ำจากการบริหารของรัฐบาลชุดนี้ และการสาดสี ปาสี เช่น สีแดง เป็นสัญลักษณ์แทนสีเลือดของประชาชนที่ล้มตายจากโรคโควิด-19 หรือการสาดสีชมพูที่หน้าสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2564 เพื่อเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่ควบคุมฝูงชน (คฝ.) หยุดใช้ความรุนแรงเข้าปราบปรามผู้ชุมนุม และแม้ว่ารัฐจะยังไม่หยุดการใช้ความรุนแรงในการสลายการชุมนุม กลุ่มทะลุฟ้าก็ยังคงยืนหยัดภายใต้หลักสันติวิธีอยู่เสมอ เพราะความต้องการของพวกเขาไม่ใช่การก่อความเสียหายหรือความวุ่นวายแก่บ้านเมือง แต่เป้าหมายคือ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ต้องออกไป

กลุ่มฟันเฟืองประชาธิปไตย อาชีวะปกป้องประชาธิปไตยแห่งประเทศไทย

จากคำบอกเล่าของตัวแทนกลุ่ม ‘ฟันเฟืองประชาธิปไตยฯ’ นับแต่จุดกำเนิดจากการชุมนุมกับกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) เมื่อปี 2553 จนถึงปัจจุบัน อายุอานามของกลุ่มก็ราว 11 ปีแล้ว เพดานการเรียกร้องของกลุ่มมี 2 ข้อ คือ

1) พล.อ.ประยุทธ์ ลาออก

2) ร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน

ตัวแทนกลุ่มได้ไล่เลียงถึงบทบาทหลักๆ ของฟันเฟืองประชาธิปไตยฯ ที่ทำหน้าที่ในลักษณะอาสาสมัคร ตั้งแต่การแจกข้าว แจกน้ำ โบกรถ เก็บขยะ และอำนวยความสะดวกแก่ผู้ชุมนุม แต่หากในกรณีที่เกิดการปะทะกับเจ้าหน้าที่ บทบาทของกลุ่มฟันเฟืองประชาธิปไตยฯ จะแบ่งเป็น 2 ส่วนหลัก ๆ ด้านหนึ่งคือการแบ่งกำลังคนเป็นด่านหน้าปะทะกับเจ้าหน้าที่ และอีกด้านคือการอำนวยความสะดวกให้ผู้ชุมนุมไม่ว่าจะเด็ก ผู้สูงอายุ หรือผู้หญิง ออกจากพื้นที่โดยเร็ว หากเป็นการชุมนุมที่ถูกจัดโดยกลุ่มอื่นๆ ที่ไม่ได้ประสานงานกับฟันเฟืองประชาธิปไตยฯ โดยตรง ทางกลุ่มจะลดบทบาทของตนเองลงอัตโนมัติและเข้าร่วมในฐานะผู้ชุนนุม โดยจะไม่แทรกแซงหรือทำงานทับซ้อนกับกลุ่ม

อื่นๆ แต่หากสถานการณ์เกิดการปะทะระหว่างผู้ชุมนุมและเจ้าหน้าที่ กลุ่มฟันเฟืองประชาธิปไตยฯ ก็จะยังคงยืนอยู่แนวหน้าของการปะทะ เพื่อกันมวลชนออกจากพื้นที่และลดการบาดเจ็บของผู้ชุมนุมโดยเร็วเช่นกัน กฎหนึ่งข้อของกลุ่มฟันเฟืองประชาธิปไตยฯ ที่ถือเป็นท่วงท่าและวิถีปฏิบัติในการชุมนุมแต่ละครั้ง จะอิงตามหลักแนวทางของกลุ่มผู้จัดม็อบเป็นหลัก หากม็อบครั้งนั้น ๆ ประกาศชุมนุมตามหลักสันติวิธี พวกเขาก็จะเดินตามแนวทางนั้นเช่นกัน แต่หากต้องปะทะในกรณีที่เจ้าหน้าที่สลายการชุมนุมและปฏิบัติต่อผู้ชุมนุมด้วยความรุนแรง กลุ่มฟันเฟืองประชาธิปไตยฯ จะอาสาเข้าไปคุ้มกันและนำมวลชนออกจากพื้นที่ที่มีความรุนแรง กฎอีกหนึ่งข้อในการเป็นสมาชิกของกลุ่ม นั่นคือวัดกันที่อุดมการณ์และหน้างาน ตัวแทนกลุ่มยกตัวอย่างว่า หากมีนักเรียนอาชีวะรวมตัวกันมา 10 คน แล้วอยากเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม การจะรับหรือไม่รับจะถูกวัดกันที่หน้างาน เช่น หากการชุมนุมครั้งนั้นๆ ประกาศแนวทางสันติ แต่นักเรียนอาชีวะกลุ่มนั้นเลือกการเข้าปะทะ นั่นถือว่าไม่เป็นไปตามเงื่อนไขของการเป็นสมาชิกโดยปริยาย ฟันเฟืองประชาธิปไตยฯ วางตำแหน่งแห่งที่ของกลุ่มในฐานะทีมซัพพอร์ตการชุมนุมของกลุ่มต่างๆ แม้แต่ละกลุ่มจะมีเพดานข้อเรียกร้องที่ต่างกัน แต่จุดยืนหนึ่งของฟันเฟืองประชาธิปไตยฯ คือการเคารพข้อเรียกร้องและแนวทางการต่อสู้ที่แตกต่างหลากหลายโดยไม่ขัดขวางซึ่งกันและกัน

กลุ่ม Free YOUTH & REDEM

ไม่ว่าจะมีจุดยืนทางการเมืองอย่างไร คงปฏิเสธความโดดเด่นของกลุ่มเยาวชนปลดแอก (Free YOUTH) และกลุ่ม REDEM (ย่อมาจาก RESTART DEMOCRACY) ไปไม่ได้ หลายครั้งชื่อและบทบาทของ Free YOUTH และ REDEM มักจะกลืนกินเป็นเนื้อเดียวกัน แต่โดยสภาพแล้วทั้งสองกลุ่มนี้ไม่ใช่กลุ่มเดียวกัน และต่างก็มีเอกเทศในตัวเอง หากจะอธิบายลักษณะคร่าวๆ ของสองกลุ่มนี้ อาจบอกได้ว่า Free YOUTH เป็น organization ส่วน REDEM เป็น social movement โดยสิ่งที่ยึดโยงทั้งสองกลุ่มเข้าด้วยกันคือ หลักการพื้นฐานที่ว่า ‘มนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกัน’ ด้วยหลักการที่มีร่วมกันนี้ ทำให้ Free YOUTH และ REDEM ต่างสนับสนุนข้อเรียกร้องของกันและกัน เช่น ข้อเรียกร้องหลักของ Free YOUTH ที่ต้องการสร้างสังคมแห่งความเท่าเทียม และส่งเสริมความก้าวหน้า ก็สนับสนุนและเข้ากันได้ดีกับข้อเรียกร้องของ REDEM ในปัจจุบัน คือ 1) จำกัดอำนาจสถาบันกษัตริย์ 2) นำทหารออกจากการเมือง 3) ลดความเหลื่อมล้ำด้วยการสร้างรัฐสวัสดิการถ้วนหน้าแม้ในระยะแรก การชุมนุมของกลุ่มยังคงมีกิจกรรมแบบที่พบเห็นได้ทั่วไปในกลุ่มการเคลื่อนไหวต่าง ๆ เช่น การปราศรัย แต่เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไป กลยุทธ์ก็ถูกเปลี่ยนตาม หลังจากรัฐเฝ้าจับตาและทยอยจับกุมแกนนำในกลุ่มต่าง ๆ “การเคลื่อนไหวแบบไร้แกนนำ” ก็ได้กลายเป็นรูปแบบที่ Free YOUTH และ REDEM นำมาใช้ การเลือกปรับเปลี่ยนเป็นแนวทางนี้ นับเป็นการลดความสำคัญของตัวแกนนำลง และกระจายความสำคัญไปยังผู้ร่วมชุมนุมให้มีมากขึ้น ทั้งนี้ ด้วยความที่กลุ่มการเคลื่อนไหวอื่น ๆ เอง ก็ได้มีการนำเสนอประเด็นและข้อเรียกร้องไว้ชัดเจนอยู่ก่อนแล้ว ไม่ว่าจะประเด็นการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ หรือการปฏิรูประบบการเมือง ทำให้เนื้อหาและข้อเรียกร้องไม่ใช่ปัญหาของประชาชนที่เข้าร่วมการชุมนุมแบบไร้แกนนำนี้ เพราะต่างก็รับรู้และเข้าใจตรงกันFree YOUTH และ REDEM อาจมิใช่ผู้นำการเคลื่อนไหวแต่อย่างใด หากเป็นกลุ่มที่ขยับขับเคลื่อนไปพร้อม ๆ กันกับประชาชน บทบาทของกลุ่มอีกด้านหนึ่งจึงเป็นเสมือน “สื่อ” ที่คอยนำเสนอประเด็นและแนวคิดใหม่ ๆ ให้สังคมเกิดการถกเถียงแลกเปลี่ยน และเลือกหยิบจับไปใช้เป็นเครื่อง เมื่อถามว่าแนวคิดหรือเครื่องมือใดที่ต้องการนำเสนอเพิ่มเติม เพื่อขยายขอบฟ้าการรับรู้ของสังคมในตอนนี้ คำตอบที่ได้กลับมาคือ “การไต่เส้นสันติวิธี” อันเป็นวิธีการประท้วง ต่อรอง ป้องกัน และตอบโต้ต่ออำนาจรัฐที่เต็มไปด้วยความรุนแรง

กลุ่ม WEVO

กลุ่ม We Volunteer หรือ มวลชนอาสา ที่มักถูกเรียกจากมวลชนอย่างติดปากว่า “WEVO” ถือกำเนิดขึ้นอย่างเป็นทางการในวันที่ 16 สิงหาคม 2563 วันเดียวกับการชุมนุมที่จัดในนาม Free People ณ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ถนนราชดำเนิน กรุงเทพมหานคร ก่อนหน้าการรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อน พวกเขาเป็นเพียงหนุ่มสาวจำนวนเพียงหยิบมือที่มารวมตัวกันโดยไม่ได้ตั้งใจ นับตั้งแต่การชุมนุมใหญ่ของกลุ่มเยาวชนปลดแอก เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2563 โดยมีจุดร่วมคือ พวกเขาล้วนเป็นนักศึกษาจาก 3 สถาบัน คือ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี และสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร

ลาดกระบัง เมื่อกระแสการเรียกร้องของมวลชนยังคงดำเนินต่อเนื่อง จากการรวมตัวกันหลวมๆ จึงเริ่มเหนียวแน่นเพื่อสร้างความเป็นเอกภาพในแนวทางการทำงาน กลุ่มมวลชนอาสาจึงถูกก่อตั้งขึ้น ภายใต้พันธกิจสำคัญคือ “คุ้มภัยป้องกัน ช่วยเหลือ ประชาชน” แม้บทบาทหลัก ๆ ในช่วงแรก จะเริ่มต้นจากกลุ่มศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ ทว่าปัจจุบันอาสาสมัครของ We Volunteer ได้ขยายเครือข่ายสมาชิกไปยังหลากหลายมหาวิทยาลัยและสถาบันอาชีวะ ซึ่งปัจจุบัน เพดานข้อเรียกร้องของกลุ่มคือ 1) ขอให้นายกรัฐมนตรีลาออกโดยไม่มีเงื่อนไข 2) ปรับลดงบประมาณที่เกี่ยวเนื่องกับสถาบัน/กองทัพ เพื่อนำมาแก้ปัญหาโควิด-19 3) เร่งรัดการนำเข้าวัคซีนโควิดแบบ mRNA พวกเขานิยามท่วงท่าการต่อสู้ของกลุ่มตนเองอย่างชัดเจนว่า “สันติวิธี” แม้สมาชิกของกลุ่มจะถูกดำเนินคดีทางการเมืองไปไม่น้อยจากการออกมาแสดงออกทางการเมือง ทว่าเมื่อต้องตัดสินใจในสถานการณ์ที่อาจนำไปสู่ความรุนแรง หลักคิด “สันติวิธี” ก็ยังคงเป็นสิ่งที่พวกเขายึดถือเป็นแนวทางหลักในการเคลื่อนไหวท่ามกลางสถานการณ์ที่เปราะบาง ด้วยจำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้น บทบาทหน้าที่มากขึ้น ทรัพยากรมากขึ้น และองค์ความรู้ที่มากขึ้นจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านมา คือสิ่งที่บ่งบอกถึงพัฒนาการของทีม อีกทั้งบทบาทของพวกเขาในการชุมนุมแต่ละครั้งยังค่อนข้างหลากหลาย ทั้งการทำหน้าที่เป็นการ์ดรักษาความปลอดภัย ดูแลการจราจร สนับสนุนด้านอาหาร การปฐมพยาบาล กระทั่งการสนับสนุนเครื่องเสียงหรือสิ่งอำนวยความสะดวกบางประการในการชุมนุม เรียกได้ว่าเป็น “สายซัพพอร์ต” ไม่ว่าม็อบครั้งนั้นจะถูกจัดขึ้นโดยกลุ่มใด และมีเพดานข้อเรียกร้องที่ต่างกันอย่างไร หากการชุมนุมครั้งนั้นเป็นไปเพื่อการเรียกร้องประชาธิปไตยและต้องการแรงสนับสนุน นั่นถือเป็นภารกิจของทีม We Volunteer (กองบรรณาธิการ WAY)

สรุป

จากข้อมูลข้างต้นพบว่าการรวมกลุ่มการเคลื่อนไหวของกลุ่มเยาวชนปลดแอกที่ผ่านมานั้นเป็นปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ที่มีอุบัติการณ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย ที่เห็นเด่นชัดได้แก่ 1) การเคลื่อนไหวที่ไม่มีแกนนำอย่างชัดเจน 2) การสื่อสารโดยการกระจายข่าวผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย 3) การอัพเดทสถานการ์ทุกวินาทีผ่านทางแพลทฟอร์มสำคัญหลายทาง อาทิ ทวิตเตอร์ เฟสบุ๊ก 4) การใช้กลยุทการสื่อสารด้วย “ภาษามือ” และ “เกมป้องปาก” มาใช้ในการสื่อสาร 5) การใช้แพลทฟอม “เทเลแกรม” (Telegram) มาทดแทนเมื่อเฟสบุ๊กถูกปิด และ6) การเปิดโหวดคะแนนออนไลน์ร่วมกันแบบออนไลน์อีกด้วย จะเห็นได้ว่ามีสิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นมากมาย

อย่างไรก็ตาม พบว่าการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาความขัดแย้งทางความคิด ควรแยกแนวคิดทางการเมืองและความเป็นมนุษย์ออกจากกัน และรัฐควรหันมาสนับสนุนให้ทุกฝ่ายเปิดเวทีร่วมรับฟัง เปิดใจรับฟังซึ่งกันและกัน ให้ทุกฝ่ายที่มีความคิดเห็นต่าง ควรเคารพในความคิดที่แตกต่างซึ่งกันและกัน เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามแนวทางของประชาธิปไตยอังพึงให้เกิดการดำรงชีวิตอยู่ร่วมในสังคมอย่างสงบสุขอย่างยาวนาน

เอกสารอ้างอิง

กองบรรณาธิการ WAY. (2564). **ปีกแห่งขบวนการเคลื่อนไหว หลากบทบาท หลายแนวทาง หนึ่งเป้าหมาย คือประชาธิปไตย**. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 20 กันยายน 2565 จาก https://waymagazine.org/democracy-movement/

บงกช ดารารัตน์. (2564). **การเคลื่อนไหวของเยาวชนกับฐานคิดสิทธิพลเมืองในประเทศตะวันตก.** [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 20 กันยายน 2565 จาก https://themomentum.co/ruleoflaw-youthmovement/

ผาสุก พงษ์ไพจิตร.(2543). **ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (New Social Movement).** [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 4 ตุลาคม 2565 จาก https://archive.lib.cmu.ac.th/full/T/2557/mdad40857pj_ch2.pdf

สุนทร คุณชัยมัง. (2555). **การเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องทวงถามสิทธิของตนเองของชนชั้นกลางรุ่นใหม่ในยุโรปตะวันตก**. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 4 ตุลาคม 2565 จาก https://archive.lib.cmu.ac.th/full/T/2557/mdad40857pj_ch2.pdf

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2534). **ทฤษฎีความขัดแย้ง.** [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 4 ตุลาคม 2565 จาก https://www.novabizz.com/NovaAce/Manage/.htm

ทฤษฎีความขัดแย้งกับการชุมนุมทางการเมืองหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ในประเทศไทย

Conflict Theory and Political Rally After the 2014 Coup in Thailand

กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์[1]
Kanjira Wijitwatchararak
พระมหาอรุณ ปญฺญารุโณ[2]
Phramaha Arun Panyaruno
พระครูปลัดสุวัฑฒนพรหมจริยคุณ[3]
Phrakyupaladsuwatthanaphromajiariyakhun
เกษฎา ผาทอง[4]
Ketsada Phathong
สุพัตรา สันติรุ่งโรจน์[5]
Supattra Santirungroj

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง "ทฤษฎีความขัดแย้งกับการชุมนุมทางการเมืองหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ในประเทศไทย" มีเป้าหมายหลักเพื่อศึกษาแนวคิดความขัดแย้งและว่าด้วยการวิเคราะห์กับปัญหาความขัดแย้งกับการชุมนุมทางการเมืองหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 โดยนำเสนอใน 4 ส่วนคือ (1) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง (2) แนวคิดเกี่ยวกับการชุมนุม (3) สาเหตุการชุมนุมทางการเมืองหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 และ (4) การวิเคราะห์ทฤษฎีความขัดแย้งต่อการชุมนุมทางการเมืองหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 จากการศึกษาบริบททางความคิด พบว่า ความขัดแย้งทางการเมืองนำไปสู่ความขัดแย้งทางความคิดซึ่งเกิดจากการเรียนรู้และอุดมกาณ์ทางความคิดที่ต่างกัน ส่วนบริบททางสังคม พบว่า ความขัดแย้งทางการเมืองส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางสังคมทำให้ทหารเข้ามาทำรัฐประหารได้ และบริบททางการเมือง พบว่า จุดเริ่มต้นความขัดแย้งทางการเมืองเกิดจากความต้องการร่าง พ.ร.บ. นิรโทษกรรมของฝ่ายรัฐบาล และเกิดความไม่เห็นด้วยของกลุ่มประชาชนที่คัดค้านเนื่องจากมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ต่างกันโดยทฤษฎีที่เกี่ยวกับความขัดแย้งกับการชุมนุมประท้วงในทางการเมืองในประเทศไทยอันเป็นผลพวงเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ทางการเมืองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 ไปจนถึงการเกิดเหตุการณ์รัฐประหารปี พ.ศ. 2557 ซึ่งเกิดการขัดแย้งทางการเมืองสืบเนื่องมาจากรัฐบาลนั้นพยายามที่จะเสนอร่าง พ.ร.บ. นิรโทษกรรมส่งผลให้มีกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยหลายฝ่าย สุดท้ายจึงเกิดกรณีเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงรัฐบาลทำให้เกิดความวุ่นวาย ดังนั้น ทหารจึงนำเหตุนี้มาทำรัฐประหารจนนำมาสู่การแทรกแซงทางการเมือง

คำสำคัญ: ความขัดแย้งทางการเมือง, ทฤษฎีความขัดแย้ง, รัฐประหาร

[1] อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[2] อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[3] อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[4] อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[5] อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Abstract

According to the article "Conflict Theory and Political Rally After the 2014 Coup in Thailand", the main purpose is to the concept of conflict and to analyze the problem of conflict and political rally after the 2014 Coup, presented in 4 parts: (1) concepts and theories about conflict, (2) concepts of rallies, (3) causes of political rallies after the 2014 coup, and (4) analysis of conflict theories, conflict to political rallies after the 2014 coup. From a study of thought contexts, were found as follows; political conflicts lead to conflicts of thought arising from learning and different ideologies. Together as for the social context, were found as follows; political conflicts resulted in social conflicts leading to the military coup d'état, and political context were found as follows; the beginning of the political conflict was caused by the need for the act on amnesty government's, and there was disagreement among the people who protested because they had different goals and objectives by theories about the conflict and political protests in Thailand that are linked to political events since the year 2010 until the 2014 coup d'état, which led to political controversy as the government attempted to propose an act on amnesty, resulting in a number of opposing groups. Finally, there was a case of protests against the government causing chaos. Therefore, the military brought this cause to a coup and led to political interference.

Keywords: Political Conflicts, Conflict Theory, Coup d'état

บทนำ

ความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยที่ปรากฏออกมาเชิงพฤติกรรมและความรุนแรงไม่ได้เพิ่งเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา แต่จากการศึกษาพัฒนาการความขัดแย้งทางการเมืองตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขในปี พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน โดยความขัดแย้งทางการเมืองมีมาอย่างต่อเนื่องและได้ขยายออกไปสู่วงกว้างมากขึ้นตามลำดับ ดังนี้ ในช่วงสามทศวรรษแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ความขัดแย้งทางการเมืองยังคงจำกัดอยู่ในวงแคบ โดยเป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มขุนนางในระบอบเก่ากับคณะราษฎรหรือกลุ่มบุคคลรุ่นใหม่ ผู้ได้รับแนวคิดการปกครองแบบประชาธิปไตยจากชาติตะวันตกและต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองความขัดแย้งได้นำไปสู่เหตุการณ์ความรุนแรงหลายครั้งทั้งเหตุการณ์กบฏบวรเดชในปี พ.ศ. 2476 เหตุการณ์กบฏ 18 ศพในปี พ.ศ. 2481 และยังเป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่สละราชบัลลังก์ ต่อมาเมื่อประเทศไทยเข้าสู่ครรลองของการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ความขัดแย้งทางการการเมืองได้พัฒนาเป็นการแข่งขันทางด้านอำนาจทำให้เกิดความขัดแย้งทางการเมือง

ดังที่เป็นเหตุการณ์สำคัญและปรากฏเด่นชัด คือ การที่กองทัพกระทำการรัฐประหารรวมไปถึงการที่มีการก่อกบฏเกิดขึ้น ดังเช่นเหตุการณ์ การทำรัฐประหารทางรัฐบาลยุคของพลเรือตรีถวัล ธำนงนาวาสวัสดิ์ ช่วงเวลานั้นปรากฏอยู่ใน ปี พ.ศ.2490 อีกเหตุการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้น คือ ในช่วงปี พ.ศ. ได้เกิดเหตุการณ์กบฏวังหลวงขึ้นและอีกเหตุการณ์หนึ่งที่ต้องกล่าวถึง คือ เหตุการณ์ของกบฏแมนฮัตตัน ปรากฏในราวปี พ.ศ. 2494 เป็นต้น

เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ล้วนแล้วแต่มีจุดประสงค์เพื่อที่จะได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองและผลประโยชน์พวกพ้องอีกทั้งยังเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ด้วย (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2544) ความขัดแย้งที่กล่าวมานี้เกิดขึ้นในช่วงของการเปลี่ยนผ่านการปกครองทางการเมืองซึ่งเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างฝ่ายปกครองกับฝ่ายปกครองด้วยกันในส่วนของประชาชนนั้นยังขาดการมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่มากต่อจากนั้นมาทางรัฐบาลสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีการให้นำเอาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ของปีพ.ศ. 2504 มาใช้อย่างต่อเนื่องจนถึงสมัยของรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร นั้นได้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมเศรษฐกิจการเมืองอีกทั้งส่งผลไปถึงระบบการศึกษาอีกด้วยอีกประการหนึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญเนื่องจากผู้ที่ได้รับประโยชน์และเป็นข้อดี

จากเรื่องนี้คือการได้เข้ารับการศึกษาของเยาวชนในระดับชั้นอุดมศึกษาซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีความรู้เพื่อที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศในอนาคต ในขณะนั้นได้มีมหาวิทยาลัยหลายแห่งที่เกิดขึ้นมาแล้ว อาทิเช่น มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมหาวิทยาลัยศิลปากร แต่ยังได้มีการเพิ่มจำนวนมหาวิทยาลัยไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทยโดยนโยบายนี้เกิดขึ้นจากนโยบายของรัฐบาลสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร เมื่อประชาชนได้รับการศึกษาและมีมุมมองที่กว้างไกลขึ้นจึงส่งผลให้มีความสงสัยและสนใจ

ในเรื่องของการเมืองกันมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะในระดับนักศึกษาและกลุ่มปัญญาชนทั้งหลายรวมไปถึงประชาชนที่จัดว่าเป็นกลุ่มชนชั้นกลางการศึกษานี้ทำให้บุคคลเหล่านี้ได้สนใจเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นซึ่งแตกต่างจากที่ผ่านมาที่ประชาชนมีความสนใจและมีส่วนร่วมทางการเมืองที่น้อยมากสิ่งที่เกิดขึ้นจากนโยบายนี้ ในปี พ.ศ. 2513 จึงได้มีการจัดตั้งศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยขึ้น

ประชาชนที่ได้รับการศึกษาดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้ได้มีส่วนสำคัญทางการเมืองที่กลับกลายเป็นผู้ที่มีความคิดเห็นขัดแย้งทางการเมืองกับรัฐบาลทหาร ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 จึงได้เกิดเหตุการณ์ครั้งสำคัญที่ต้องจารึกในประวัติศาสตร์ชาติไทย คือ การเรียกร้องประชาธิปไตย (ปิยนาถ บุนนาค, 2550) เหตุการณ์สืบเนื่องมาถึงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ในปี พ.ศ. 2535 ที่เป็นเหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตยเช่นเดียวกัน ทั้งสองเหตุการณ์เป็นการชุมนุมเรียกร้องมีจุดประสงค์ที่ต้องการจะต่อต้านรัฐบาลทหารโดยมีชนชั้นกลางเป็นตัวหลัก (นารีวรรณ กลิ่นรัตน์, 2550) เหตุการณ์ต่อมา ในปี พ.ศ.2540 ได้เกิดภาวะทางเศรษฐกิจที่ส่งผลทางโครงสร้างทางการเมืองอย่างยิ่ง มีกลุ่มนายทุนขนาดใหญ่รวมถึงกลุ่มชนชั้นนำของสังคมจำนวนมากได้รับผลกระทบอย่างหนักต่อเหตุการณ์ครั้งนี้และได้เปิดโอกาสให้ทายทุนเก่ง ๆ หน้าใหม่สามารถที่จะรอดพ้นจากวิกฤตนี้ได้

จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นมานี้นำมาซึ่งการเกิด ระบอบทักษิณ โดย พ.ต.ท.ทักษิณ ชิณวัตร ได้เข้ามาสร้างอำนาจและมีอิทธิพลทางการเมือง โดยระบอบทักษิณนี้ ได้เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2546 ไปจนถึง ปี พ.ศ. 2549 มีการใช้อำนาจจากนโยบายประชานิยมโดยระบอบทักษิณนี้นั้นได้มอบผลประโยชน์ไปให้กับประชาชนคนรากหญ้า กลุ่มชนชั้นแรงงาน กรรมมาชีพ กลุ่มเกษตรกรและกลุ่มคนจนที่เป็นประชากรส่วนมากของประเทศมีความต้องการที่อยากจะเข้าร่วมเพื่อต่อสู้เรียกร้องในขบวนการทางการเมืองมากยิ่งขึ้นในความขัดแย้งทางการเมืองนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนอำนาจจากที่เคยเป็นกลุ่มราชการ ชนชั้นนำเดิม และชนชั้นกลางที่เคยมีอำนาจกลับเปลี่ยนไปสู่กลุ่มนายทุน กลุ่มคนยากจนและคนรากหญ้าแทน นอกจากนี้ทั้งสองฝ่ายยังได้มีแนวคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองที่ตรงกันข้าม โดยกลุ่มแรกมีความต้องการด้านของการแก้ปัญหาการทุจริต การซื้อสิทธิขายเสียง และเผด็จการรัฐสภาในระบอบทักษิณส่วนอีกกลุ่มหนึ่งมีความต้องการที่จะให้มีประชาธิปไตยที่เรียกว่าการเลือกตั้ง (กษิร ชีพมีสุข, 2557) และอีกเหตุการณ์ที่สำคัญ คือ ได้มีการเกิดรัฐประหารขึ้นในประเทศไทย ในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 โดย พล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน โดยมีการยึดอำนาจพล.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่ดำรงตำแหน่งรัฐบาลรักษาการก่อให้เกิดความขัดแย้งของฝ่ายรัฐบาลและประชาชนและเพิ่มระดับความรุนแรงของการชุมนุมมากยิ่งขึ้นเป็นระยะเวลาต่อเนื่องมาจนถึงปี พ.ศ. 2557 (เมธี ครองแก้ว, 2551)

ในประเด็นของความขัดแย้งทางการเมืองของปัจจุบันนั้นก่อให้เกิดปรากฏการการชุมนุมทางการเมืองภายหลังจากการทำรัฐประหาร พ.ศ. 2557 โดยที่ทาง คสช. หรือ คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้มีการอ้างสิทธิในการแสดงออกถึงอำนาจที่มีที่ควรค่าแก่การทำรัฐประหารเนื่องจากเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองเริ่มที่จะบานปลายมีความรุนแรงที่เพิ่มมากขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงสร้างความไม่พอใจแก่ประชาชนบางกลุ่มเป็นเหตุให้เกิดการต่อต้านฝ่ายรัฐบาลและก่อเกิดเป็นการชุมนุมประท้วงใหญ่โดยเริ่มก่อการชุมนุมในช่วงของเดือน พฤศจิกายน ปี 2556 กินระยะเวลาไปจนถึงเดือน พฤษภาคม ปี 2557 เนื่องด้วยจุดประสงค์ของการชุมนุมนี้เพื่อให้มีการปฏิรูปการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยสร้างความมั่นคงเป็นปึกแผ่นให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้ระบอบประชาธิปไตยอย่างเต็มที่เต็มใบจากการประท้วงของกลุ่มคนเสื้อแดงมีเหตุผลมาจากการที่รัฐบาลต้องการร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรมฯ คือ การลบล้างการกระทำความผิดของพวกนักการเมืองโดยย้อนไปถึงปี พ.ศ.2547 ซึ่งมูกคัดค้านจากหลายฝ่ายด้วยกันเริ่มจากนายสุเทพ เทือกสุบรรณและพรรคประชาธิปัตย์ที่เป็นผู้นำอีกทั้งยังปรากฏว่ามีแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติหรือที่เรียกกันว่า (นปช.) นอกจากนี้ยังมีกลุ่มคนเสื้อแดงร่วมชุมนุมอีกด้วย และเหตุไม่คาดฝันก็

เกิดขึ้นเนื่องจากในการชุมนุมประท้วงรัฐบาลในครั้งได้มีเหตุความรุนแรงเกิดขึ้นมีการต่อสู้กันระหว่างฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายที่มาชุมนุมและที่สำคัญก็คือการชุมนุมประท้วงที่ใช้ระยะเวลานานนี้ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างยิ่งทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย สุดท้ายแล้วทหารจึงได้ทำการรัฐประหารเพื่อหยุดความวุ่นวายและจุดประสงค์ในการสร้างความสงบให้บ้านเมือง จนกระทั่งเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2557 นำโดยพลเอกประยุทธ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบกเป็นหัวหน้าคณะ โดยวิเคราะห์จากสภาพการณ์ของการรัฐประหารมีสาเหตุสำคัญ 3 ประการ คือ (1) ความขัดแย้งทางการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์ในหมู่ประชาชน ประชาชนมาชุมนุมต่อต้านรัฐบาลด้วยความสงบ แต่ถูกกลุ่มที่สนับสนุนรัฐบาลใช้อาวุธสงครามหากปล่อยไว้จะก่อให้ เกิดอันตรายต่อชาติ (2) ชาวนาได้รับความเดือดร้อนจากการขายข้าวให้รัฐบาลแต่ไม่ได้รับเงินมาเป็นเวลานานเป็นเหตุให้ชาวนาต้องฆ่าตัวตาย และรัฐบาลก็รู้ดีว่าการอยู่ต่อไปของรัฐบาลจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาของชาวนาได้ เพราะรัฐบาลรักษาการณ์ไม่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะกู้เงินมาจ่ายให้ชาวนา (3) การทุจริตคอร์รัปชั่นของรัฐบาลและนักการเมือง (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2557)

จากสาเหตุที่กล่าวมานี้ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ (คสช.) ได้ทำการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 โดยอ้างความชอบธรรมในการยึดอำนาจเพื่อประโยชน์ของประชาชนและสร้างความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง เป็นเหตุผลในการแทรกแซงทางการเมืองของสถาบันทหาร ดังนั้น บทความนี้จึงมีจุดประสงค์ศึกษาเรื่องความขัดแย้งทางการเมืองกับรัฐประหาร ปี พ.ศ. 2557 โดยมุ่งศึกษาถึงทฤษฎีความขัดแย้งทางการเมืองที่นำไปสู่ความรุนแรงและเกิดความเสียหายต่อประชาชนในเหตุการณ์ชุมนุมที่เกิดขึ้น

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง

ความขัดแย้งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่มีอยู่อย่างแพร่หลายทั่วไป เราจึงไม่สามารถที่จะมองความขัดแย้งว่าเป็นพฤติกรรมที่ดีหรือไม่ดีแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งทางสังคมจึงเป็นแนวคิดที่ว่าสังคมมีการแบ่งแยกชนชั้นซึ่งเป็นความไม่เท่าเทียมกันของแต่ละสังคมโดยนักปราชญ์และนักสังคมศาสตร์มีวิธีการที่จะใช้วิเคราะห์ปรากฏการณ์ความขัดแย้งต่าง ๆ นี้ โดยใช้วิธีการที่เรียกกันว่า ไดอาเล็คติค (Dialectic Method) ซึ่งวิธีการนี้ได้ถูกนำมาใช้ตั้งแต่ในสมัยโซเครติส (Socrates) หลักการก็คือ เป็นวิธีที่ใช้ถามและตอบเพื่อนำไปแสวงหาซึ่งความรู้ที่แจ่มชัดและสมบูรณ์แบบเพื่อให้เกิดความสมเหตุสมผลมากที่สุด ในเวลาต่อมา นักปรัชญาชาวเยอรมันได้มีการพัฒนา ไดอาเล็คติค (Dialectic Method) สมัยใหม่ซึ่งรูปแบบก็คือ ข้อเสนอเบื้องต้นและข้อเสนอแย้ง ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ความคิดของมนุษย์เรามีความแตกต่างกันจึงเกิดเป็นระบบความคิดประจำตัวของแต่ละบุคคลในความแต่กต่างกันของระบบความคิดนี้จึงนำไปสู่ความขัดแย้งได้ในที่สุดซึ่งความขัดแย้งทางความคิดนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะจะนำไปสู่ความขัดแย้งในด้านอื่น ๆ เช่น ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้น มนุษย์เราจึงต้องพยายามทำความเข้าใจในเรื่องของความขัดแย้งเพื่อที่จะจัดการกับปัญหาความขัดแย้งได้ นักทฤษฎีความขัดแย้งด้านสังคมวิทยาที่สำคัญ 3 ท่าน คือ

คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) เป็นผู้ที่ใช้วิธีวิเคราะห์ แบบ Dialectical วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของทุก ๆ สังคมว่าเกิดจากความสัมพันธ์ของอำนาจการผลิต ซึ่งได้แก่ ที่ดิน ทุน เทคโนโลยีและการจัดการด้านแรงงานกับความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิต อันได้แก่ เจ้าของปัจจัยการผลิตและผู้ใช้แรงงานซึ่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมักเกิดจากความขัดแย้งระหว่างชนชั้นเจ้าของปัจจัยการผลิตและชนชั้นผู้ใช้แรงงาน (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2534) และยังได้มีการวิเคราะห์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันสืบเนื่องมาจากกระบวนการของระบบทุนนิยมเกิดเป็นชนชั้นของผู้กดขี่และชนชั้นที่เรียกว่าผู้ถูกกดขี่ซึ่งถูกเอาเปรียบในทุกด้านนอกจากนี้ยังเกิดเป็นชนชั้นที่เรียกว่าชนชั้นของผู้ปกครองกับชนชั้นของผู้ที่ถูกปกครอง หากต้องการให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นจะต้องให้มีการปฏิวัติทางสังคม

กล่าวโดยสรุป คาร์ล มาร์กซ์ ได้ใช้วิธีวิเคราะห์แบบ Dialectical ในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของทุกสังคมทั้งในด้านอำนาจการผลิตและสังคมของการผลิตโดยระบุได้ว่าความขัดแย้งต่าง ๆ เกิดขึ้นระหว่างเจ้าของปัจจัยการผลิตและชนชั้นแรงงาน

โอเบอร์สแชล (Oberschall, 1978) มองความขัดแย้งว่าเป็นผลที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์แบบมีจุดมุ่งหมายของกลุ่มคนตั้งแต่สองกลุ่มขึ้นไปหรือมากกว่าในสนามการแข่งขันหรือการขับเคลื่อนมีการแสดงให้เห็นได้ในรูปแบบของความประพฤติวิธีการแสดงท่าทางต่าง ๆ เช่น การแสดงออกหรือแม้แต่ภาษาที่ใช้ในการพูด ในความขัดแย้งต่าง ๆ นี้ เป็นวิธีการที่สร้างตัวตนการแสดงออกโดยนำเอาเหตุผลหรือตัวตนเป็นที่ตั้งว่าตนเองนั้นดีและถูกต้องจึงเป็นทางไปสู่การขัดแย้งแก่งแย่งชิงดีเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจที่เหนือกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบราชการที่เห็นได้โดยชัดแจนคือระบบอุปถัมภ์ที่มีการแย่งชิงอำนาจเพื่อผลประโยชน์ของตนและพวกพ้องยิ่งมีอำนาจมากยิ่งมีอิทธิพลมาก

นอกจากนี้ สาเหตุของความขัดแย้งยังเกิดจากปัจจัยด้านอื่น ๆ เช่น ด้านของภูมิกำเนิด ไม่ว่าจะเป็นด้านวรรณะ ศาสนา ชาติกำเนิด หรือแม้กระทั้งสีผิว เป็นต้น ในกรณีการชุมนุมประท้วงในหลายเหตุการณ์ที่ผ่านมาทำให้เห็นว่าสามารถที่จะอธิบายเรื่องความขัดแย้งได้จากทฤษฎีทางสังคมวิทยามหภาค โดยกลุ่มที่มีการต่อสู้กับความขัดแย้งนั้นถูกสร้างขึ้นจากการที่นำผู้คนมาเป็นสมาชิกของกลุ่ม ได้เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มมีส่วนร่วมและจุดมุ่งหมายเดียวกันเพื่อเป็นการแสดงออกทางสังคมจากการรวมกลุ่ม โดยความขัดแย้งนั้นได้ใช้เวลาในการดำเนินการในกรอบของการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มที่ขัดแย้งกันจนในบางครั้งอาจใช้ระยะเวลานาน อาจกินพื้นที่กว้าง อาจคลี่คลายหรือเกิดความรุนแรงทวีคูณ แต่ถึงอย่างไรก็ยังสามารถนำไปสู่ทางออกของปัญหาในสังคมบ้านเมืองได้

จากแนวคิดของ โอเบอร์สแชล สามารถสรุปได้ว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นถูกขับเคลื่อนได้แสดงให้เห็นในรูปแบบพฤติกรรม การแสดงออก หรือแม้กระทั่งคำพูด ทำให้เกิดการต่อสู้แย่งชิงคุณค่าทางสังคมแต่ถึงกระนั้นความขัดแย้งนี้ก็ยังสามารถที่จะออกมาได้หลายรูปแบบทั้งอาจคลี่คลายหรือทวีความรุนแรงขึ้น เป็นต้น

ดาห์เรนดอร์ฟ และคณะ (Dahrendorf et al., 2006) เห็นว่า เหตุการณ์ด้านความขัดแย้งได้มีการเกิดขึ้นภายในกลุ่มบางกลุ่มโดยเฉพาะการนำอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง (Emotional involvement)

โครงสร้างของแต่ละกลุ่มจะมีความหนาแน่นของเครือข่ายเข้ามาเกี่ยวข้อง นอกจากจุดประสงค์เป้าหมายของผลประโยชน์ที่เห็นได้ชัดเจนแล้วยังมีเป้าหมายหรือผลประโยชน์อื่นเข้ามาเกี่ยวข้องอีกด้วยหรือที่เรียกกันว่าผลประโยชน์ซ่อนเร้น (Latent and manifest interests) นอกจากนี้ยังมีเงื่อนไขในเรื่องของสังคมและการเมืองที่มีผลประโยชน์ในเวลานั้น ๆ อีกด้วยโดยความขัดแย้งเป็นผลมาจากเงื่อนไขทางเศรษฐกิจว่าด้วยกระจายรวมถึงการเข้าถึงทรัพยากรในสังคมที่มีความจำกัด เพราะการกระจายและการเข้าถึงทรัพยากรถูกจำกัดและควบคุมไว้กับบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยที่มีอีกกลุ่มบุคคลที่ไม่ได้ครอบครองหรือเข้าถึงทรัพยากรนั้นด้วย แนวคิดของดาห์เรนดอร์ฟและคณะ สามารถสรุปได้ว่า ความขัดแย้งของคนบางกลุ่มมีสาเหตุมาจากเรื่องของอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องนอกจากนี้ยังมีเป้าหมายที่มีผลประโยชน์ชัดเจนและเป้าหมายที่มีผลประโยชน์ซ่อนเร้นเข้ามาเกี่ยวข้องอีกด้วย

จากทฤษฎีของนักทฤษฎีความขัดแย้งด้านสังคมวิทยาทั้ง 3 ท่าน สามารถสรุปได้ว่า ความขัดแย้ง หมายถึงความไม่ลงรอยเดียวกัน หรือ การต่อต้านขัดขวางระหว่างกลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไปที่มีความสนใจหรือจุดมุ่งหมายแตกต่างกัน เพื่อป้องกันหรือรักษาผลประโยชน์ของตนในที่นี้ ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับรัฐ ความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับผู้มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจ ความขัดแย้งระหว่างชุมชนใกล้เคียงกันและความขัดแย้งภายในชุมชนเอง ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง ได้แก่ ความขัดแย้งจากข้อมูล ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์และความขัดแย้งด้านค่านิยมและจากคำนิยามความหมายของความขัดแย้ง แสดงให้เห็นว่า ความขัดแย้งนั้นเป็นเรื่องที่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างหนึ่ง เรียกว่า "ความขัดแย้งที่สร้างสรรค์” และความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดโทษหรือความรุนแรงขึ้นอีกอย่างหนึ่ง เรียกว่า “ความขัดแย้งที่ไม่สร้างสรรค์” อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงกระบวนทัศน์หรือผลกระทบที่เกิดจากความขัดแย้งแล้วสามารถสรุปความหมายของความขัดแย้งได้เป็น 2 ความหมายใหญ่ ๆ คือ

1. ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ ดังที่ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) และ ศ.นายแพทย์วันชัย วัฒนศัพท์ เห็นพ้องกันว่า ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ที่สามารถเกิดขึ้นได้ทุกขณะ ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย ที่มีความหลากหลายและความแตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างกันดังกล่าวจะทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น

2. ความขัดแย้งเป็นกระบวนการหล่อหลอมหรือพัฒนาการขับเคลื่อนทางสังคม ดังจะเห็นได้จากแนวความคิดของคาร์ล มาร์กซ์ ที่มองว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจโครงสร้างชนชั้น ระเบียบทางสังคม ค่านิยม ความเชื่อ ศาสนา และระบบความคิดต่าง ๆ เป็นพลังที่ก่อให้เกิดการปฏิวัติหรือขัดแย้งทางชนชั้นในสังคมขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการชุมนุม

เหตุการณ์การชุมนุมในแต่ละสถานการณ์ที่เกิดขึ้นมักเกิดจากการแสดงออกถึงความต้องการของคนในสังคมที่มีแนวคิดเดียวกัน ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน และมีส่วนเสียเปรียบจากนโยบายของรัฐ เมื่อไม่ได้ในสิ่งที่ต้องการจึงเกิดการชุมนุมเรียกร้องกดดันให้รัฐบาลยอมผ่อนปรนหรือยามปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของกลุ่มตนซึ่งกลุ่มที่มีการชุมนุมเรียกร้องหรือกดดันรัฐบาลเพื่อผลต่อประโยชน์ของตนนั้นจะมีการเรียกกลุ่มบุคคลเหล่านี้ว่า กลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มกดดันรัฐบาล กลุ่มคนเหล่านี้มีการรวมตัวกันสำหรับบุคคลที่มีความต้องการในด้านของผลประโยชน์หรือค่านิยม องค์กรนี้ได้เกิดขึ้นจากความสามัคคีสมัครใจกันหาแนวร่วมผู้ที่มีเป้าหมายที่เป็นผลประโยชน์ร่วมกันแสดงออกถึงความต้องการให้ผู้กำหนดนโยบายของรัฐได้รับรู้ความต้องการของกลุ่มและพยายามต่อสู้ผลักดันให้ความต้องการนั้นเกิดเป็นการปฏิบัติหรือได้มีการนำนโยบายมาใช้ด้วยวิธีการกดดันทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การรวมตัวชุมนุมในที่สาธารณะ เป็นต้น

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว กลุ่มผลประโยชน์ (Interest Group) หรือ กลุ่มกดดัน (Pressure Group) จัดได้ว่าเป็นสถาบันการเมืองที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการประสานความต้องการของประชาชนในบางครั้งเพื่อปกป้องสิทธิเสรีภาพของตนเองหรือแม้กระทั่งเกิดความไม่พอใจต่อนโยบายของรัฐบาลบุคคลสองกลุ่มนี้อาจจะมีการรวมตัวในการชุมนุมประท้วงเพื่อพิทักษ์สิทธิของตนรวมถึงผลประโยชน์ของกลุ่มตนด้วยโดยที่สมาชิกของกลุ่มกับทางฝ่ายบริหารซึ่งมีหน้าที่กำหนดนโยบายแห่งรัฐและคอยดูแลปฏิบัติตามนโยบายที่ได้กำหนดไว้จนสามารถเชื่อมโยงกับฝ่ายนิติบัญญัติในการตรากฎหมายอย่างถูกต้องสมเหตุสมผลตามหลักการของนิติรัฐ สะท้อนให้เห็นได้ว่ากลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มกดดันนับเป็นสิ่งที่แสดงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการต้องการแสดงออกความต้องการของตนคู่กันมากับสิทธิในการรวมกลุ่มหรือจัดตั้งกลุ่มที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ประชาชนในประเทศต้องการหรืออาจกล่าวได้ว่าหลักการชุมนุมสาธารณะนับเป็นขั้นตอนวิธีการที่แสดงออกถึงความต้องการของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยนับเป็นสิ่งที่คอยย้ำเตือนรัฐบาลซึ่งเป็นผู้ที่กำกับนโยบายแห่งรัฐให้ทราบว่าควรปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุดเพื่อให้เกิดประโยชน์สุข ความเป็นอยู่และชีวิตที่ดีของประชาชน ซึ่งเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติและให้คำนึงถึงในด้านของความสำคัญของหลักการบริหารราชการแผ่นดินนำไปสู่ทางที่ถูกต้องเหมาะสมเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตของประชาชนให้ได้มากที่สุด (วรีพงษ์ รามางกูล, 2556) ด้วยเหตุนี้เราจึงพบว่าบ่อยครั้งที่นโยบายของรัฐไม่ตรงกับความต้องการของประชาชนหรือเป็นผลเสียของประชาชนก็จะมีการออกมาแสดงความต้องการโดยการชุมนุมเพื่อเรียกร้องความชอบธรรมให้กับกลุ่มตนทุกครั้งไป กล่าวได้ว่า การที่ประชาชนเกิดการชุมนุมจึงเป็นสิทธิที่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งเป็นพื้นฐานของหลักสิทธิมนุษยชนพึงกระทำได้เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความต้องการของคนเมื่อมีการรวมตัวกันมากขึ้น

จากผู้ที่มีแนวคิดอุดมการณ์เดียวกันจึงก่อตัวเป็นกลุ่มของผู้ชุมนุมและนับได้ว่าการชุมนุมคือสิทธิสากลที่เป็นที่ยอมรับทั่วโลก ดังนั้น รัฐบาลในแต่ละรัฐควรให้ความสำคัญในสิทธิมนุษยชนด้านของการชุมนุมเพื่อฟังเสียงเรียกร้องจากประชาชนเพื่อความปรองดองและผลประโยชน์ที่คู่ควรทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายรัฐบากับประชาชนด้วยเพราะรัฐมีหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยและความเป็นอยู่ของประชาชนและรัฐควรที่จะให้ความสำคัญต่อเสียงเรียกร้องจากการชุมนุมในฐานะที่เป็นผู้นำของรัฐ

สาเหตุของการชุมนุมทางการเมืองหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557

จากการรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เมื่อปี 2557 สร้างผลสะเทือนทางการเมืองหลายประการ เช่น ประกาศให้ใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักรประกาศห้ามประชาชนออกนอกเคหสถานในระยะเวลาที่กำหนด การที่ให้คณะรัฐมนตรีรักษาการสิ้นสุดการปฏิบัติหน้าที่ โดยมอบอำนาจหน้าที่แก่นายกรัฐมนตรี

เป็นอำนาจหน้าที่ของหัวหน้า คสช. และให้วุฒิสภาสิ้นสุดลงเช่นกันนอกจากนี้ทางคณะรักษาความสงบแห่งชาติยังได้มีการประกาศเตือนห้ามให้มีการรวมตัวกันห้าคนขึ้นไปแม้ว่าจะมีการออกกฎหมายห้ามชุมนุมแต่ก็ยังพบว่ามีกลุ่มคนที่ต่อต้านโดยการสร้างพฤติกรรมการแสดงออกทางสัญลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นการคัดค้านความคิดของรัฐบาลไม่ว่าจะเป็น การแสดงออกที่เรียกว่า ชูสามนิ้ว อันมีความหมายถึงการการปฏิวัติ คือ ความไม่เห็นด้วยต่อนโยบายของรัฐบาลและสัญลักษณ์นี้ก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงออกถึงความเป็นประชาธิปไตยและนอกจากการแสดงออกดังกล่าวแล้วประชาชนยังมีการแสดงออกในทางอื่น ๆ อีกมากมายเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลฟังเสียงของประชาชน ดังนั้น ในความไม่เห็นด้วยของคณะรักษาความสงบแห่งชาติจึงมีการบังคับใช้กฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อการเคลื่อนไหวดังกล่าว เช่น การบุกค้นที่อยู่อาศัยของประชาชนผู้เห็นต่างทางการเมือง การควบคุมตัวผู้ที่ออกมาเคลื่อนไหวต่อต้าน หรือวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลรวมไปถึงการประกาศใช้มาตรา 44 ซึ่งมีใจความสำคัญ คือ การให้อำนาจแก่หัวหน้า คสช. ในการระงับยับยั้ง หรือกระทำการใด ๆ ได้ไม่ว่าการกระทำนั้นจะมีผลบังคับในทางนิติบัญญัติ บริหาร หรือตุลาการ ภายใต้เงื่อนไข ที่ว่าหัวหน้า คสช. เห็นว่าจำเป็นในการปฏิรูปการส่งเสริมความสามัคคีและความสมานฉันท์ของประชาชนในชาติ หรือเพื่อป้องกัน ระงับ หรือปราบปรามการกระทำอันเป็นบ่อนทำลายความสงบเรียบร้อยหรือความมั่นคงของชาติ ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน (ยอดพล เทพสิทธา, 2557: ออนไลน์)

ความรุนแรงในการชุมนุมทางการเมืองของมวลชน กล่าวคือ การเมืองไทยในยุค สมัยที่มีความตื่นตัวทางการเมืองของภาคประชาชนสูงขึ้น และเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ในรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น สังคมมีความซับซ้อนมากขึ้นนำไปสู่ความต้องการที่หลากหลาย มากขึ้นของกลุ่มต่างๆ จึงเกิดการรวมกลุ่มทางการเมืองเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองตาม อุดมการณ์ที่ตนยึดถือ ทำให้เกิดการรวมกันเพื่อเรียกร้องผลประโยชน์และสนับสนุนหรือต่อต้าน รัฐบาล ผลที่ตามมาก็คือเกิดเงื่อนไขการชุมนุมของมวลชน ซึ่งบางกรณีเกิดความรุนแรงและยืดยื้อ ในการชุมนุม เกิดความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สินของทางราชการและประชาชน ซึ่งการรัฐประหารที่เกิดจากปัจจัยนี้เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2557 จะเกิดความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การมีอาวุธที่มีอานุภาพร้ายแรงในที่ชุมนุม การปาระเบิด ยิงปืนเข้าใส่กลุ่ม ผู้ชุมนุม รวมทั้งเกิดการจลาจลทางการเมืองมีการวางเพลิง และการทำลายทรัพย์สิน อาคารสถานที่ของรัฐ เอกชน และรัฐวิสาหกิจ ทั้งในกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล รวมทั้งในต่างจังหวัด การมี ชายชุดดำที่มีอาวุธร้ายแรงรวมอยู่กับกลุ่มผู้ชุมนุม เป็นต้น ซึ่งหลายกรณีนำไปสู่การสูญเสียชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินอย่างรุนแรง

ทฤษฎีความขัดแย้งต่อการชุมนุมทางการเมืองหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557

จากเหตุการณ์สถานการณ์การชุมชุมทางการเมืองหลังรัฐประหาร ในปี พ.ศ. 2557 ได้มีการก่อความวุ่นวายเกิดขึ้นจากกลุ่มนิรนามที่ประสงค์ร้ายต่อผู้ชุมนุมโดยมีการก่อเหตุปาระเบิดใส่กลุ่มผู้ชุมนุมให้เกิดความเสียหายและมีการเสียชีวิตนับว่าเป็นการก่อเหตุที่รุนแรงเกินกว่าเหตุและเป็นการสร้างความวุ่นวายที่รุนแรงในสังคมด้วยเหตุนี้ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา จึงได้ต้องทำการควบคุมเหตุการณ์ร้ายแรงนี้โดยการใช้กฎอัยการศึกเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม พร้อมทั้งได้มีการประนีประนอมเพื่อบรรเทาและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งนี้อีกทั้งยังมีการส่งตัวแทนออกไปเจรจาหาทางออกกันอีกครั้งแต่ก็ไม่สำเร็จเนื่องจากต่างก็มีความเชื่อในแนวคิดอุดมการณ์ของฝ่ายตนเองและด้วยสาเหตุทั้งหมดนี้จึงส่งผลให้มีการยึดอำนาจจากการทำรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นจะเห็นได้ว่าที่ผ่านมามิได้มีเฉพาะความขัดแย้งในด้านของทางการเมืองเพียงเท่านั้นหากแต่สามารถวิเคราะห์จากบริบทต่าง ๆ ได้ด้วย เช่น บริบททางความคิด บริบททางสังคม และบริบททางการเมือง ดังนี้

บริบททางความคิด

ในด้านของความขัดแย้งทางการเมืองไม่ใช่แค่เรื่องของการเมืองเพียงอย่างเดียวหากยังมีผลต่ออิทธิพลความคิดนำไปสู่ความขัดแย้งทางความคิด ดังแนวคิดด้านความขัดแย้งที่อร่ามศรี ศิริพันธุ์ (2525: 54) ได้มีการอธิบายความขัดแย้งด้านความคิดว่า เนื่องจากมนุษย์มีความคิดที่แตกต่างกันต่างคนต่างมีความคิดเป็นของตนเองซึ่งความคิดนี้เกิดจากการที่ได้ศึกษา การสั่งสมประสบการณ์ ความเชื่อมั่นในอุดมการณ์ของตนอีกทั้งยังมีความต้องการที่จะ

แสดงให้เห็นศักยภาพในด้านความคิดของคนด้วยว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องเชื่อถือได้เพื่อที่จะเอาชนะอีกฝ่ายที่มีความเห็นแตกต่างจากตนและมากไปกว่านั้น คือ ยิ่งเป็นบุคคลที่มีอุดมการณ์เดียวกันมารวมตัวกันยิ่งทำให้กลุ่มนั้น ๆ แข็งแกร่งขึ้น ฝ่ายใดที่มีเสียงมากกว่าก็จะยิ่งมีอำนาจและเอาชนะฝ่ายตรงข้ามที่มีแนวคิดต่างจากตนได้มากกว่าด้วยหรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการปลุกระดมผู้คนให้มาเข้าร่วมในฝ่ายของคนเองเพื่อสร้างพลังทำให้ฝ่ายตนมีโอกาสชนะในการชุมนุมได้มากกว่าอีกทั้งการที่กลุ่มของตนมีจำนวนที่มากย่อมเป็นการแสดงออกเสียงเสียงของฝั่งข้างมากซึ่งจำนวนคนที่มากนี้ยังมีอิทธิพลส่งไปถึงการเปลี่ยนแปลงความคิดทางการเมืองของผู้ที่เฝ้ามองหรือสังเกตุการณ์อยู่ให้มาเข้าร่วมในฝ่ายตนได้ เนื่องจากฝ่ายผู้ชุมนุมมีสมาชิกที่มากย่อมมีเสียงที่มีพลังกว่าฝ่ายผู้ชุมนุมที่มาสมาชิกที่น้อยกว่า

ภายหลังจากที่การชุมนุมประท้วงได้เพิ่มระดับความรุนแรงมากยิ่งขึ้นก็ได้มีจุดประสงค์เพิ่ม คือการไม่ต้องการระบอบทักษิณและผู้ชุมนุมยังมีความต้องการที่จะปฏิรูปประเทศอีกด้วยลักษณะเหตุการณ์ทางการเมืองเช่นนี้ทำให้เห็นได้ชัดว่าการเมืองส่งผลต่อความคิดเนื่องจากบุคคลมีความคิดที่แตกต่างกันผู้ที่มีความคิดหรืออุดมการณ์ในแนวเดียวกันก็จะอยู่ฝั่งเดียวกันส่วนผู้ที่มีความคิดแปลกแยกก็จะแยกไปอยู่คนละฝ่ายซึ่งการเมืองมักจะมีสองฝ่ายเสมอแสดงออกถึงความขัดแย้งกันด้านความคิดโดยฝ่ายผู้ประท้วงนั้นมีความคิดเห็นที่ว่า น.ส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นเพียงหุ่นเชิดของ พล.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เหตุผลเพราะว่า น.ส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นั้นเป็นน้องสาวของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร อีกทั้งนโยบายของทางรัฐบาล น.ส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ยังใกล้เคียงกันกับสมัยที่ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนี้นั้นจึงทำให้กลุ่มผู้ชุมนุมเชื่อว่าระบอบทักษิณจะทำให้การบริหารประเทศล้มเหลวโดยเฉพาะเรื่องของการทุจริตคอรัปชั่นอย่างที่เคยเป็นมาในครั้งที่ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี อย่างไรก็ตามยังมีกลุ่มผู้ที่สนับสนุนทางรัฐบาลอย่างเช่น กลุ่มคนเสื้อแดง ที่ได้ทำการชุมนุมออกมาสนับสนุนทางรัฐบาล จึงกลายเป็นว่าเกิดความขัดแย้งกันของแนวความคิดหรืออุดมการณ์ที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มคนที่มีความต้องการที่จะโค่นล้มระบอบทักษิณ ต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงหรือปฏิรูปประเทศกับกลุ่มที่คนสนับสนุนทางรัฐบาล ทั้งนี้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นผลกระทบที่ทำให้เกิดความแตกแยกทางสังคมที่เกิดจากบริบททางการคิด

จากบริบททางความคิดสรุปได้ว่า ความคิดเห็น แนวคิด หรืออุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันสามารถทำให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองได้เนื่องจากต่างฝ่ายต่างเชื่อในระบบความคิดของตนเองว่าถูกต้องดีแล้วจากจุดยืนของตนรวมถึงเรื่องของผลประโยชน์ที่ไม่ลงรอยกันและเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ของกลุ่มตนจึงได้มีการใช้หลักการชุมนุมมาเป็นเครื่องมือรวมถึงการนำหลักของประชาธิปไตยมาปรับใช้ด้วย

บริบททางสังคม

ในทางบริบททางสังคมความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นนั้นกลับกลายเป็นลุกลามไปถึงความขัดแย้งทางสังคมซึ่งเปิดโอกาสให้ทหารสามารถที่จะเข้ามาทำรัฐประหารได้ โดยหลักแล้วหากทหารจะเข้ามายุ่งเกี่ยวการเมืองนั้นจะต้องมีเหตุการณ์ที่ร้ายแรงทางสังคมเกี่ยวกับการเมืองเกิดขึ้นจนรัฐไม่สามารถแก้ไขปัญหาหรือควบคุมได้โดยความขัดแย้งทางการเมืองนี้เกิดจากความต้องการที่จะมีการร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรมและเกิดความไม่เห็นด้วยของประชาชนจึงก่อเกิดเป็นการรวมตัวกันชุมนุมประท้วงของประชาชนเป็นจำนวนมากอีกทั้งยังมีการเพิ่มระดับการชุมนุมให้เป็นการขับไล่ระบอบทักษิณเพื่อปฏิรูปประเทศโดยในช่วงของการชุมนุมนี้ได้นำไปสู่เหตุการณ์ความรุนแรงขึ้น มีการต่อสู้กัน มีการโจมตีผู้ชุมนุมร้ายแรงถึงขั้นมีการปาระเบิด ทั้งนี้จากเหตุการณ์ดังกล่าวนับว่าเป็นสถานการณ์ที่มีความรุนแรงและวุ่นวายของสังคมมีผู้ชุมนุมต้องได้รับบาดเจ็บไปจนถึงการเสียชีวิต ความวุ่นวายนี้นับว่าเป็นความรุนแรงที่ยิ่งใหญ่มากสุดท้ายแล้ว พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการกองทัพ แสดงความต้องการที่จะให้กองทัพเข้าควบคุมสถานการณ์และเข้ามาแทรกแซงการเมืองและหากเหตุการณ์ทางการเมืองครั้งนี้มีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นถึงขั้นการก่อจลาจล ทางกองทัพจำเป็นที่จะต้องใช้กองกำลังทหารจัดการกับสถานการณ์อันเลวร้ายหากมีใครขัดขืนหรือตอบโต้โดยกำลังหรืออาวุธจะถูกปราบปรามโดยมาตรการทางกฎหมายทันทีโดยไม่ให้ประชาชนได้มีโอกาสที่จะตอบโต้หรือปกป้องตัวเองแต่อย่างใดเพราะถือว่าเป็นคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายสามารถนำมาบังคับใช้ได้

นอกจากสาเหตุความขัดแย้งที่ไม่ลงรอยกันทางการเมืองอันก่อให้เกิดการทำรัฐประหารนี้ การที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติจะมีการทำรัฐประหารได้นั้นจำเป็นที่จะต้องมีความชอบธรรมด้วยกฎหมายหากกองทัพจะใช้สิทธิ

ของความชอบธรรมนี้ได้ต้องมีเหตุผลมากพอที่จะทำการรัฐประหารและสิ่งที่จะแสดงถึงความชอบธรรมได้นั้น คือ ความน่าสงสัยในการบริหารงานของรัฐบาลและความสามารถในการบริหารงานของรัฐบาลยังเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะนำมาอ้างเป็นความชอบธรรมได้สรุปเป็นเหตุผลง่ายที่สุดคือการที่ทหารจะเข้ามาทำรัฐประหารได้จะต้องพิสูจน์ได้ว่ารัฐบาลขาดประสิทธิภาพในการบริหารงานนั่นเอง ยกตัวอย่างเช่น การที่ น.ส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้มีการใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องโดยการให้มีการตัดสินคดีโยกย้าย นายถวิล เปลี่ยนศรี เลขาธิการ สมช.ไปเข้าดำรงตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี เป็นการใช้อำนาจโอยมิชอบทำให้ประชาชนความความเคารพและไม่พอใจกับรัฐบาลเป็นเหตุให้ประชาชนมองว่ารัฐบาลชุดนี้ไม่เหมาะกับการบริหารประเทศเนื่องจากสิ่งที่รัฐบาลได้กระทำนั้นยังทำให้ประชาชนสังเกตุเห็นถึงความไม่โปร่งใสเพราะรัฐบาลมองเห็นผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องมากกว่าประโยชน์ของประชาชนและสิ่งเหล่านี้ยิ่งทำให้ทหารสามารถที่จะเข้ามามีบทบาทและแทรกแซงทางการเมืองได้ง่ายยิ่งขึ้นและเกิดเป็นการทำรัฐประหารในที่สุด

จากบริบททางสังคมชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งทางการเมืองนั้นนอกจะแสดงออกถึงความแบ่งแยกแบ่งพรรคแบ่งพวกแล้วยังส่งผลกระทบหลายด้าน เช่น ทั้งด้านความเป็นอยู่ของประชาชน ด้านการแสดงออกถึงความรุนแรงด้านการสูญเสีย ด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและด้านความมั่นคงของชาติอีกด้วยและด้วยเหตุการณ์ขัดแย้งทางการเมืองเช่นนี้ยังเป็นช่องทางที่กองทัพจะเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองได้อย่างชอบธรรมอีกด้วย

บริบททางการเมือง

จากเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองหลังการทำรัฐประหารเมื่อปี พ.ศ. 2557 ในประเทศไทยทำให้ทราบได้ว่าความขัดแย้งกันทางการเมืองนี้มีสาเหตุมาจากการที่รัฐบาลต้องการที่จะร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรมและได้มีประชาชนที่ไม่เห็นด้วยจึงเกิดเป็นเหตุการชุมนุมประท้วงลุกลามบานปลายจนเกิดเหตุรุนแรงซึ่งเกิดจากแนวคิดไม่ไม่ตรงกันจึงเกิดการแบ่งฝ่าย ทั้งนี้ทางรัฐบาล น.ส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร จึงมีแนวคิดที่จะให้มีความปรองดองโดยการเสนอร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรมมีจุดประสงค์ให้มีการนิรโทษกรรมทางการเมืองที่ผ่านมาแต่เหตุการณ์ไม่คาดฝัน พ.ร.บ.นิรโทษกรรม นี้กลับกลายเป็นสิ่งที่สร้างความขัดแย้ง ความแตกแยกทางการเมืองอีกทั้งยังมีการให้ยกเลิกการร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรมนี้อีกด้วยถึงขั้นมีการชุมนุมประท้วงอย่างหนัก ผู้เป็นแกนนำ คือ นายสุเทพ เทือกสุบรรณ ได้ทำการจัดการชุมนุมต่อต้าน พ.ร.บ.นิรโทษกรรม นอกจากนี้ยังมีประชาชนหลายกลุ่มที่ออกมาแสดงความไม่เห็นด้วยต่อการร่าง พ.ร.บ.นี้ เนื่องจากความไม่เหมาะสมของจุดประสงค์ของการร่างพ.ร.บ.นิรโทษกรรมนี้คือเป็นเปาหมายของการยกเลิกโทษของผู้ที่กระทำความผิดซึ่งไม่ยุติธรรมกับคนในสังคมเนื่องจากเป็นการเอื้อให้นักการเมืองที่มีคดีติดตัวในช่วงนั้นให้รอดจากโทษเป็นผลทำให้ประชาชนไม่พอใจเป็นเหตุให้ต้องมีการชุมชุมประท้วงดังที่กล่าวมา ซึ่งผลที่เกิดขึ้นก็คือการประท้วงไปในทิศทางที่สมความคาดหวังคือการร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรม ก็ไม่สำเร็จดังเป้าหมายของรัฐบาลรวมทั้งทางวุฒิสภาก็ไม่ได้รับร่าง พ.ร.บ.ฉบับนี้อีกด้วยแต่ถึงอย่างไรก็ตามแม้ว่าจะไม่ได้มีการร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรมแล้วการชุมนุมก็ยังคงดำเนินต่อไปแต่เปลี่ยนทิศทางไปชี้ประเด็นที่ต้องการจะล้มเลิกระบอบทักษิณแทนเพื่อให้นำไปสู่การปฏิรูปประเทศต่อไปเหตุการณ์นี้ยังเป็นการเพิ่มความขัดแย้งและระดับความรุนแรงทางการชุมนุมมากขึ้นอีกด้วย

หากมองอีกมุมหนึ่งผลแห่งการทำรัฐประหารทำให้ความเป็นประชาธิปไตยลดความสำคัญลง ประชาชนถูกลดทอนสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองลงเมื่อกองทัพเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองยิ่งทำให้กองทัพกลับกลายเป็นมีอำนาจมากยิ่งขึ้นกว่าเดิมทั้งมีอำนาจในการดูแลความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง อีกทั้งยังมีอำนาจทางการเมืองอีกด้วยผลที่ตามมาคือการที่ทหารมาบริหารประเทศอาจไม่ใช่สิ่งที่เป็นผลดีนักเนื่องจากการทำรัฐประหาร คือ การยึดอำนาจ ยิ่งทำให้ทหารสามารถใช้อำนาจได้เต็มที่อีกทั้งทหารอาจไม่มีความเหมาะสมหรือมีความสามารถมากพอที่จะนำความรู้ความสามารถมาบริหารประเทศและนำพาประเทศให้ประชาชนอยู่ดี กินดี และศักยภาพการนำพาประเทศให้เจริญก้าวหน้าอาจไม่ง่ายนักยิ่งในปัจจุบันจากผลงานการบริหารประเทศของรัฐบาลอาจไม่เป็นไปในทิศทางที่ดีนักจะเห็นได้ชัดเจนขึ้นว่าความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นมีมากขึ้น ภาวะเศรษฐกิจที่ถดถอยลง มีการผูกขาดจากเศรษฐกิจจากกลุ่มผู้ลงทุนหรือธุรกิจที่ใหญ่ ๆ การที่มีทหารมาบริหารประเทศเช่นนี้ยิ่งเป็นการนำพาประเทศไทยอยู่ในยุคสมัยที่กองทัพอยู่เหนืออำนาจประชาธิปไตยซึ่งการบริหารงานของกองทัพเมื่อเทียบกับการบริหารงานของ

นักการเมืองทั่วไปจะมีความแตกต่างกันมากในเรื่องของแนวคิดการบริหารและโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของอำนาจ เพราะหากว่ามีความขัดแย้งทางการเมืองหรือมีความไม่พอใจในการบริหารงานของผู้นำประเทศเมื่อประชาชนมีการก่อการประท้วงเกิดขึ้นรัฐบาลที่เป็นทหารสามารถที่จะใช้กองกำลังและอาวุธเข้าปราบปรามผู้ชุมนุมได้อย่างง่ายดาย ซึ่งแต่ต่างจากนักการเมืองที่เป็นเพียงประชาชนธรรมดา ดังนั้น การที่ทหารเข้ามาบริหารประเทศจึงอาจเปรียบได้ว่าประชาธิปไตยได้ถูกยึดครองจากการที่ทหารเข้ามาบริหารประเทศแล้ว

จากบริบททางการเมืองแสดงให้เห็นว่าความขัดแย้งกันทางการเมืองนั่นก็คือความขัดแย้งกันทางด้านของอำนาจและผลประโยชน์ หากฝ่ายใดพบว่าฝ่ายของตนจะมีการเสียผลประโยชน์เมื่อใด ก็จะต้องมีการลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของตนเมื่อนั้นโดยการแสดงออกทางการเมืองของกลุ่มที่ต้องการต่อต้านรัฐบาลมักจะออกมาในรูปแบบของการชุมนุมประท้วง หากพบว่าตนไม่ได้รับความยุติธรรมจึงก่อให้เกิดเป็นเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงเรียกร้องดังเช่นเหตุการณ์ที่จารึกในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา

สรุป

จากการศึกษาเรื่องทฤษฎีความขัดแย้งกับการชุมนุมทางการเมืองหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ในประเทศไทย เป็นการวิเคราะห์ถึงความขัดแย้งทางการเมืองที่เป็นเหตุให้มีการทำรัฐประหารพบว่ามีความเชื่อมโยงสอดคล้องกับทฤษฎีความขัดแย้งที่ได้กล่าวได้ข้างต้นและการที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติต้องเข้ามาทำรัฐประหารนั้นเกิดจากการที่มีความขัดแย้งทางการเมืองเนื่องจากประชาชนมีความคิดเห็นและอุมดมการณ์ทางการเมืองที่มีความแตกต่างกัน มีการแบ่งฝั่งเกิดการชุมนุมประท้วงลุกลามไปจนถึงการก่อเหตุความรุนแรงและการสร้างความวุ่นวายที่หนักขึ้นจากกลุ่มผู้ที่ไม่หวังดี ดังนั้นทางรัฐบาลจึงได้มีความต้องการที่จะร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรมขึ้น เพื่อแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองแต่ในทางกลับกันการตัดสินใจของรัฐบาลกลับทำให้เกิดความขัดแย้งกันทางการเมืองเกิดขึ้นซึ่งหากกล่าวถึงบริบททางความคิด คือ เนื่องด้วยบุคคลมีแนวคิดอุดมการณ์ต่างกันจึงเกิดการแบ่งฝ่ายขึ้นนำไปสู่การเกิดบริบททางการเมืองดังเช่นเหตุการณ์ที่ผ่าน ๆ มาจนเกิดปัญหาอื่นตามมา เช่น การชุมนุมประท้วงส่งผลกระทบต่อการแสดงความรุนแรง ความเชื่อมั่นทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงของประเทศ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดบริบททางสังคม

ด้วยเหตุนี้การที่รัฐบาลต้องการที่จะร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรมจึงไม่สำเร็จหากแต่ว่าการชุมนุมที่ต่อต้านการร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรมนั้นกลับกลายไปเป็นว่าเป็นการชุมนุมขับไล่ระบอบทักษิณแทนเรียกได้ว่าเป็นการขัดแย้งทางอุดมการณ์ความคิดของกลุ่มคนในสังคมและความขัดแย้งเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบอย่างมากจนก่อให้เกิดการต่อสู้กันในขณะที่มีการชุมนุมมีการก่อเหตุทำร้ายผู้ชุมนุมเกิดความวุ่นวายอย่างมากในสังคม ดังนั้น จึงไม่พ้นที่ทหารจะออกมาทำการรัฐประหารโดยทหารใช้เหตุผลของความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นมาเป็นข้ออ้างในเหตุนี้ นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าการที่ทหารนำเอาข้ออ้างในการรักษาความสงบของประเทศมาใช้ในการทำรัฐประหารยังพบว่ารัฐบาลที่มาจากทหารยังขาดความชอบทำในการบริหารและบทบาทหน้าที่ของทหารยังเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนในการยึดอำนาจของกองทัพเกิดความชอบธรรมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งในด้านของบริบททางความคิดที่แสดงให้เห็นว่าความขัดแย้งทางการเมืองไม่ใช่แค่เรื่องของการเมืองเพียงอย่างเดียวหากแต่ยังได้ปรับเปลี่ยนไปเป็นความขัดแย้งทางด้านความคิดอีกด้วยนำไปสู่บริบททางสังคมความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นได้ลุกลามไปถึงความขัดแย้งทางสังคมซึ่งเปิดทางให้ทหารสามารถเข้ามาทำรัฐประหารได้จนก่อให้เกิดบริบททางการเมืองดังเช่นเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2557 เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กนลา สุขพานิชขันปราบ และสุจิต บุญบงการ. (2529). ทหารกับการพัฒนาทางการเมืองไทย. **จุลสารวิชาการว่าด้วยทหารไทย**, 1: 3.

ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี. (2550). **Conflict Management (การจัดการความขัดแย้งในองค์กร).** กรุงเทพฯ: เอ็กซเปอร์เน็ท.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). **สลายความขัดแย้ง (นิติศาสตร์-รัฐศาสตร์เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ).** กรุงเทพฯ: สื่อเกษตร.

เมธา สุดบรรทัด. (2513). พรรคการเมืองกับความขัดแย้ง. **รัฐศาสตร์นิเทศ** 6, ตุลาคม 2513.

ยอดพล เทพสิทธา. (2557). **ผลกระทบต่อระบบการเมือง การปกครองท้องถิ่น และมุมมองต่ออนาคตของการมีส่วนร่วมของประชาชน และประชาธิปไตยของส่วนท้องถิ่นหลังมีประกาศ คสช.ทั้งสองฉบับ.** คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. [บทสัมภาษณ์พิเศษ]. สืบค้นจาก https://www.tcijthai.com/news/2014/08/channel/4748.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542**). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: นานมีบุคส์ พับลิเคชันส์.

วรีพงษ์ รามางกูล. (2556). การบริหารจัดการชุมนุมใหญ่. **มติชน รายวัน** ฉบับวันที่ 21 พฤศจิกายน 2556.

วันชัย วัฒนศัพท์. (2547). **ความขัดแย้ง : หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา.** (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

สถาบันพระปกเกล้า. (มปป). **นิรโทษกรรมเหมาเข่ง.** http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=นิรโทษกรรมเหมาเข่ง.

สนธยา พลศรี. (2553). **หลักสังคมวิทยา (Principle of Sociology).** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สมบัติ ธำรงธัญวงศ์. (2557). **สาเหตุของการรัฐประหาร.** กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุรชาติ บำรุงสุข. (2551). **จุลสารความมั่นคงศึกษา.** ฉบับที่ 32 อนาคตประชาธิปไตยไทย (มกราคม, 2551).

สุรชาติ บำรุงสุข. (2558). **เสนาธิปไตย: รัฐประหารกับการเมืองไทย.** กรุงเทพฯ: มติชน.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2534). **ความขัดแย้ง : การบริหารเพื่อความสร้างสรรค์.** กรุงเทพฯ: เลิฟแอนอิมเพรส.

อร่ามศรี ศิริพันธ์.(2525). ความขัดแย้งในองค์การ: เครื่องมือของนักบริหาร. **วารสารสังคมศาสตร์,** 19 มิถุนายน 2525.

ปิยนาถ บุนนาค. (2550). **ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ (ตั้งแต่การทำสนธิสัญญาบาวริง ถึง เหตุการณ์14ตุลาคม พ.ศ.2516).** กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นารีวรรณ กลิ่นรัตน์. (2550). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในกระแสโลกาภิวัตน์. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต** มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กษิร ชีพเป็นสุข. (2557). **ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ความรู้ฉบับพกพา (แปลจาก International relationship, Wilkinson, P.).** กรุงเทพฯ: OpenWorlds

เมธี ครองแก้ว. (2551). ผลประโยชน์ส่วนบุคคลจากความสูญเสียส่วนรวม: การรับมือกับการทุจริตจากผลประโยชน์ทับซ้อนในประเทศไทย. **วารสารวิชาการ ป.ป.ช.**, 1(1), 1-15.

ข่าวสด. (2558, 2 กุมภาพันธ์). **จนท.รวบหนุ่มกินแซนวิชาอ่านหนังสือ1984 เปิดเพลงชาติฝรั่งเศสหน้าห้างดัง**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก https://www.khaosod.co.th/view_ newsonline.php?newsid.

สุรชาติ บำรุงสุข. (2541). **ทหารกับประชาธิปไตย : จาก 14 ตุลา สู่ปัจจุบันและอนาคต.** กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2544). **14 ตุลา บันทึกประวัติศาสตร์.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

Dahrendorf, R., Collins, R., & Further, S. (2006). **Conflict and critical theories**, Retrieved from https://us.corwin.com/sites/default/files/upm-binaries/13636_Chapter7.pdf

Gordon, W. J. (1961). **Synectics: The Development of Creative Capacity**. New York: Harper & Row.

Gultung, J. (1975). **Peace: Research, Education, Action : Essays in Peace Research 1**. Copenhagen: Christian Ejlers.

Karl Marx and Friedrich Engels. (1977). **Selected Works Vol. 1.** Moscow: Progress Publishers.

Oberschall, A. (1978). Theories of social conflict. **Annual review of sociology**, 4(1), 291-315.

Max Weber .(1947). **Max Weber: Essays in Sociology.** trans. by H. H. Gerth and C. Wright Mills. New York: Oxford University Press.

Samuel E. Finer. (1975). **The Man on Horseback: The Role of the Military in Politics**. , second edition. London: Pall Mall Press.

แนวทางในการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ปลาร้าของชุมชนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ

Guidelines for creating added value of Pla Ra products of Tam Sub-District community Kanthararom District Sisaket Province

ธันยพงศ์ สารรัตน์ [1]
Thanyapong Sararat
ธงชัย ชำนิกุล [2]
Thongchai Chamnikul
อดิศักดิ์ อุดมสันต์ [3]
Adisak Udomsan

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทผลิตภัณฑ์ปลาร้าของชุมชนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ 2) เพื่อหาแนวทางการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ปลาร้า โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากร 20 คน ประกอบด้วยกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 15 คน กลุ่มนักวิชาการ 5 คน ใช้การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตและการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือและวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล นำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า ผลิตภัณฑ์จากปลาของชุมชนตำบลทามมีเพิ่มขึ้นหลังจากเสร็จสิ้นงานวิจัยประกอบด้วย ปลาส้ม น้ำพริกปลาส้ม ปลาตากแห้ง ปลาร้า น้ำปลาร้าปรุงรสใส่แกง และน้ำปลาร้าปรุงรสใส่ส้มตำ ดังนั้น การนำปลาร้ามาเพิ่มมูลค่าจึงเป็นการแปรรูปปลาร้าจากชุมชนตำบลทามเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มที่ส่งผลต่อการส่งเสริมวิถีชีวิตวัฒนธรรมการกินอยู่ของชุมชนตำบลทามให้มีสินค้าของตนเองและใช้ประโยชน์ในครัวเรือนและจำหน่ายเป็นรายได้เพิ่ม ซึ่งได้รูปแบบของการผลิตและได้สูตรปรุงน้ำปลาร้า ดังนั้นชุมชนจึงได้รวมกลุ่มเพื่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนภายใต้ชื่อกลุ่ม "ภูมิทาม" ตามที่ผู้วิจัยได้เชิญผู้เชี่ยวชาญภายนอกมาร่วมพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าให้เป็นน้ำปลาร้าปรุงรสตามสูตรเฉพาะของชุมชน เป็นการสร้างงานสร้างรายได้ โดยใช้ปลาร้าซึ่งเป็นเครื่องปรุงหลักของชาวอีสานในการขับเคลื่อนผลิตภัณฑ์ให้มีอัตลักษณ์ของพื้นที่ชุ่มน้ำของตำบลทามนั่นเอง

คำสำคัญ: การสร้างมูลค่าเพิ่ม, ผลิตภัณฑ์ปลาร้า, ชุมชนตำบลทาม

Abstract

The objectives of this article were 1) to study the context of Pla-Ra products of Tam Sub-district community. Kanthararom District Sisaket Province 2) to find ways to increase the value of pla ra products Data were collected from a population of 20 people, consisting of 15 community enterprises and a group of 5 academics. Document studies, interviews, observations and group discussions were used as tools and methods for data collection. present data with analytical descriptive. The results showed that Fish products of Tammi sub-district community increased after

[1] อาจารย์, สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: thanyapong.s@sskru.ac.th, โทรศัพท์: 081-0731516
[2] นักศึกษา, สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
[3] ครูผู้ช่วย, โรงเรียนบ้านปะอา อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด

the research was completed, consisting of: pla som, fish chili paste, dried fish, fermented fish, fermented fish sauce with curry seasoning. and fermented fermented fermented fish sauce with papaya salad. Therefore, adding fermented pla fermented fish is the processing of fermented pla from Tam community to create added value that affects the promotion of lifestyle and eating culture of the Tam community to have their own products and use it household benefits and sold as additional income which has a form of production and a recipe for cooking fermented fish sauce Therefore, the community has grouped together to establish a community enterprise group under the name "Phum Tham" as the researcher has invited outside experts to develop to add value to be seasoned fermented fish sauce according to the specific recipe of the community. It is creating jobs that generate income. By using Pla Ra, which is the main ingredient of Isan people, to drive the product to have the identity of the Tambon's wetlands.
Keywords: adding value, Pla Ra products, Tam sub-district community

บทนำ

สังคมอีสานเป็นสังคมชาวนา ชีวิตชาวนามีความผูกพันกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่เป็นทุ่งนา แหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ แม่น้ำ ลำธาร ห้วยหนองคลองบึง ทั้งนี้เพราะสะดวกในการใช้น้ำ ปัจจัยดังกล่าวส่งผลต่ออาชีพที่มีลักษณะของการทำมาหากิน และชาวอีสานให้ความสำคัญในการแปรรูปอาหารเพื่อเก็บไว้บริโภคตลอดปี (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2541: 90) หนึ่งในนั้นคือ “ปลาร้า” ซึ่งตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 ได้ให้นิยามของปลาร้าว่าหมายถึง “ปลาหมักเกลือ ใส่ข้าวคั่ว ใช้เป็นเครื่องจิ้ม” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 676-678) ซึ่งคำว่า “ปลาร้า” สันนิษฐานว่าเป็นคำในภาคกลางที่ใช้ตรงกับภาษาอีสานว่า “ปลาแดก” คำว่า “แดก” เป็นคำพื้นเมืองที่หมายถึง การยัดหรืออัดให้แน่น ดังนั้น ปลาแดก จึงหมายถึง ปลาน้ำจืดที่หมักเกลือแล้วยัดหรืออัดลงในไหให้แน่น เมื่อเก็บไว้นานก็เน่าอยู่ในไห ย่อมมีคุณค่าทางอาหาร และเป็นวิธีถนอมอาหารให้เก็บไว้กินได้ตลอดปี ปลาแดกหรือปลาร้าจึงเป็นเทคโนโลยีการถนอมอาหารเก็บไว้กินได้ในระยะนานเป็นปีด้วยหลักการที่ว่าทำให้เน่าแล้วอร่อย (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2549: 216) ด้วยเหตุนี้ปลาร้าหรือปลาแดกจึงมีความสำคัญมากต่อวิถีชีวิตของคนอีสาน

ในบริบทของท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ คือ ชุมชนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ เห็นจากอัตลักษณ์ผ่านคำขวัญและตราสัญลักษณ์ที่ว่า “ถิ่นทามงามประวัติ สารพัดแหล่งน้ำ ปลาทามมากมี สามัคคีเป็นหนึ่ง พึ่งด้านการเกษตร เขตพุทธสุดใจงาม” และตราสัญลักษณ์ขององค์การบริหารส่วนตำบลทาม มีดวงตราประจำตำบลเป็นรูปสายน้ำไหล คนหาปลา คนทำนา และนาข้าว ที่สื่อถึงสภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงที่มีกุด หนอง คลอง บึง เป็นจำนวนมาก มีแม่น้ำชีไหลผ่าน (องค์การบริหารส่วนตำบลทาม, 2565: 2) จากคำขวัญและตราสัญลักษณ์ประจำตำบลที่ยกมาแสดงให้เห็นถึงว่าชุมชนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ มีลักษณะเฉพาะที่มีสภาพที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ราบลุ่มน้ำ อยู่ในเขตพื้นที่ทางตอนเหนือของจังหวัด เป็นพื้นที่ราบริมแม่น้ำหรือริมฝั่งห้วยที่มีกระแสน้ำไหลผ่าน เช่นที่ราบลุ่มแม่น้ำมูล ที่ราบลุ่มห้วยเสียว ซึ่งไหลผ่านพื้นที่อำเภอศิลาลาด ราษีไศล อุทุมพรพิสัย อำเภอเมืองศรีสะเกษตอนเหนือ ยางชุมน้อย และอำเภอกันทรารมย์ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มทำนาได้ผลดี บางพื้นที่ได้เปลี่ยนที่นาเป็นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจำพวกกุ้งและปลา สภาพพื้นที่นี้จะมีระดับความสูงประมาณ 115-130 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง (ภราดร ศรปัญญา และคณะ, 2558: 71) โดยจากลักษณะที่ตั้ง และสภาพลักษณะภูมิศาสตร์ของสภาพพื้นที่และทรัพยากรต่างๆ ยังดำรงอยู่ ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์พื้นบ้าน ตลอดจนวิถีชีวิตที่สงบ เรียบง่าย และการอยู่ร่วมกันของคนในวัฒนธรรมลาว โดยเฉพาะชุมชนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ที่อยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำชีและมูล และใกล้กับอำเภอเขื่องในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพรรณที่หลากหลายและปลาหลากหลายสายพันธุ์ ชุมชนตำบลทามส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรมและการประมง การใช้ทรัพยากรจากลุ่มน้ำชีอย่างไม่เป็นระบบ

จึงก่อให้เกิดปัญหามากมาย และรวมถึงปัญหาที่รูปลักษณ์ของปลาร้าเมื่อพิจารณาจากภายนอกทำให้ผู้บริโภคบางกลุ่มเกิดความไม่มั่นใจในความสะอาดรวมถึงกลิ่นของปลาร้าที่รุนแรงและการขาดสุขลักษณะที่ดี และผู้ผลิตส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรยังขาดความรู้ความสามารถในการบริหารเชิงธุรกิจ ทำให้ประสบปัญหาในการเชื่อมโยงกับกิจการธุรกิจต่าง ๆ ในกลไกการตลาดตั้งแต่การจัดหาและเตรียมวัตถุดิบ

ดังนั้น ผู้ประกอบการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลาร้าให้มีคุณภาพและมีความเป็นมาตรฐาน จึงต้องผ่านกระบวนการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ต่อยอดจากผลิตภัณฑ์เดิมจากโครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบล (U2T) ของมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ซึ่งรับผิดชอบโดยสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ และเชิญวิทยากรภายนอกที่เชี่ยวชาญเรื่องการแปรรูปปลาจากอำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี มาเชื่อมต่อยอดเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จึงมีความสำคัญและเป็นกระบวนการที่สำคัญของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปลาร้าอันเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนเพื่อการสร้างรายได้อย่างยั่งยืน และเป็นการแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชน ปัจจุบันการจำหน่ายปลาร้าในประเทศ มีการพัฒนาในเรื่องบรรจุภัณฑ์ให้มีความสะอาด ถูกสุขอนามัยและน่ารับประทานมากขึ้น เช่น การใส่ขวดแก้ว ติดฉลากแยกประเภทปลา หรือทำเป็นผลิตภัณฑ์ปลาร้าสำเร็จรูป บรรจุหีบห่ออย่างสวยงาม เป็นต้น จึงเป็นสาเหตุของการวิจัยในครั้งนี้

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าไม่มีงานที่ศึกษาในพื้นที่นี้โดยตรง แต่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องคือ งานวิจัยของนันทิยา นางาม (2551) เรื่อง “การสืบทอดภูมิปัญญาและการพัฒนาปลาแดกบริเวณลุ่มน้ำปาว จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน” งานของสุชาวดี โหมกลาง (2554) เรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปลาร้าจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของชุมชนลุ่มน้ำมูลเพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์” งานวิจัยของจินดารัตน์ อาจศิริ (2536) เรื่อง “ปลาแดกในวิถีชีวิตชาวอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม” และงานของนิลุบล ไพเราะ (2562) เรื่อง “ปลาร้า-ปลาแดก : การสื่อสารและผลิตซ้ำความหมาย “มิตรภาพ” ในความสัมพันธ์ไทย-ลาว” ซึ่งจากงานกลุ่มนี้ทำให้ได้ทราบถึงองค์ความรู้เกี่ยวกับปลาร้ากับวิถีชีวิตคนอีสาน และงานของอภิชาต บัวงาม และคณะ (2564) เรื่อง “แนวทางการฟื้นฟูอนุรักษ์ปลาร้าบ้านปากน้ำ ตำบลกุดลาด อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี” และงานของวินิธา พานิชย์ และคณะ (2563) เรื่อง “แนวทางในการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ปลาร้าของหมู่บ้านท่องเที่ยวริมหนองหาร จังหวัดสกลนคร” โดยผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบวิธีการวิจัยจากงานกลุ่มนี้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาสภาพของผลิตภัณฑ์ปลาร้าของชุมชนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ
2. ศึกษาหาแนวทางการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ปลาร้าของชุมชนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.1 ห่วงโซ่อุปทานด้านการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ปลาร้าของชุมชนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.2 วัตถุดิบปลา สภาพแวดล้อม วิถีชีวิต แหล่งทรัพยากร วิธีเลี้ยงปลา พันธุ์ปลา กลุ่มผู้เลี้ยงปลา ที่ปรากฏในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อนำมากำหนดแนวทาและรูปแบบการพัฒนาการเพิ่มมูลค่าปลาร้า

1.3 กำหนดแนวทางและสร้างรูปแบบของการจัดการและการตลาดปลาที่เหมาะสม และสอดรับกับความต้องการของชุมชนเจ้าของพื้นที่ ภาคีที่เกี่ยวข้อง และผู้บริโภคที่มีส่วนในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ร่วมกัน

2. ขอบเขตด้านประชากร

2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยมี 3 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการสาธารณสุข ได้แก่ วัฒนธรรมอำเภอ ประชาสัมพันธ์อำเภอสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) และสาธารณสุขจังหวัด

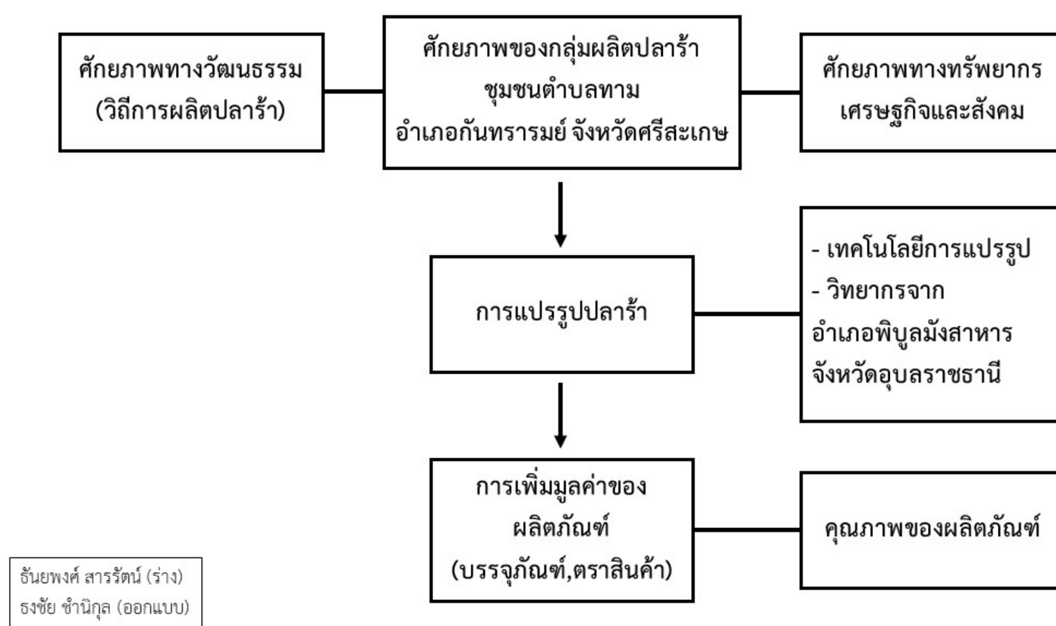
2) ภาคเอกชน ได้แก่ ผู้ประกอบการด้านอาหาร

3) ภาคประชาชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลทาม

2.2 กลุ่มตัวอย่าง

1) กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้แทนจากองค์กรภาครัฐ/องค์กรภาคเอกชน/ประชาชนในพื้นที่ ๆ เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย
ที่มา: ผู้วิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษาที่มีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรเป้าหมาย ประกอบด้วย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปลาร้า องค์การบริหารตำบลทาม นักวิชาการอาหาร นักวัฒนธรรม และสาธารณสุขอำเภอจำนวน 20 คน

2. การสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจะดำเนินการสร้างเครื่องมือโดย 1) การศึกษาเอกสาร งานวิจัย ตำรา 2) การกำหนดประเด็นการเก็บข้อมูลตามวัตถุประสงค์ 3) ตรวจสอบเครื่องมือ 4) ปรับปรุงแก้ไข และ 5) ทดลองใช้

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างแบบสังเกต การสนทนากลุ่ม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยการประสานไปยังประชากรเป้าหมายเพื่อนัดหมายวันเวลาในการเก็บข้อมูลและเก็บข้อมูลจากการจัดโครงการ U2T ในเดือนกันยายน 2565 ที่ผ่านมา โดยมีการสนทนากลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็นต่อการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ปลาร้า

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากการรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยจำแนกข้อมูลแยกประเด็นออกตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่ตั้งไว้ และตรวจสอบความอุดมสมบูรณ์และความถูกต้องอีกครั้งหนึ่งว่าข้อมูลที่ได้มีความครบถ้วนเพียงพอและพร้อมแก่การนำไปวิเคราะห์ สรุปผลแล้วหรือไม่ ในกรณีที่ข้อมูลที่ได้มามีความไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยผู้วิจัยจะใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) และหากมีข้อมูลส่วนใดที่ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ผู้วิจัยก็จะทำการเก็บข้อมูลในส่วนที่ขาดหายไป ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลวัตถุประสงค์ ประเด็นที่กำหนดไว้ จุดมุ่งหมายของการนำเสนอข้อมูลที่ได้มาสรุปอภิปรายผลในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาด้านบริบทพื้นที่และสภาพของผลิตภัณฑ์ปลาร้าของชุมชนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ อยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำชี เชื่อมโยงกับพื้นที่อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี และไหลลงสู่แม่น้ำมูลและแม่น้ำโขงตามลำดับ แม่น้ำชีแถบนี้จึงเป็นถิ่นกำเนิดของปลานานาชนิดและมีกุดหนองมากมาย มีการขึ้นมาวางไข่ของปลาจากแม่น้ำมูลและแม่น้ำโขง พื้นที่ทำการศึกษาช่วงเวลาในการเก็บตัวอย่างมาศึกษา แหล่งที่อยู่อาศัย ลักษณะการแพร่กระจายแบบฝูงหรืออาศัยอยู่เป็นคู่และอพยพจากแหล่งหนึ่งไปสู่อีกแหล่งหนึ่งหรือไม่ แหล่งสืบพันธุ์วางไข่ แหล่งที่ตัวอ่อนเจริญเติบโต สิ่งเหล่านี้อาจทำให้เกิดการศึกษา แปรผลการศึกษาในหลายๆ รูปแบบ และจากการศึกษาจากนักวิชาการและสัมภาษณ์ชุมชนถึงปลาที่พบในปัจจุบัน คือ ปลานิล ปลาตะเพียน ปลากะไทหรือขาวไทย ปลาสร้อย ปลาหมอ ปลากราย ปลาช่อน ปลากระดี่ ปลาสลิด ปลากด ปลาบู่ ปลาโทดโทง ปลาเพี้ยปลาเสือ ปลาแมว ปลาบึก ปลากระแดบ ปลาจีน และปลาลิ้นหมา เป็นต้น

ภาพที่ 2-3 องค์การบริหารส่วนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ศูนย์รวมการพัฒนาของชุมชน
ที่มา: ผู้วิจัย

ลักษณะเด่นอีกประการของชุมชนอีสานคือ การหาอยู่หากินกับทามและแม่น้ำชี เนื่องจากเป็นบริเวณที่ต่ำมากและลาดเอียงไปสู่แม่น้ำโขง (ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์, 2548: 55) ลักษณะการหาอยู่หากินดังกล่าวถูกเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “วัฒนธรรมปลาแดก” มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากการศึกษาของสุขาวดี โหมกลาง (2554) กล่าวว่าอาชีพหลักของชาวบ้านสมัยก่อนคือการหาปลา ปลาในชุมชนลุ่มน้ำชีแถบอำเภอเขื่องใน บ้านชีทวน และบ้านท่าศาลาหรือบ้านศาลา ซึ่งรวมถึงชุมชนตำบลทามเมื่อ 20 ปีให้หลังมีมากมาย ชาวบ้านสามารถจับปลาเพื่อนำมาทำเป็นอาหารกันได้มาก เมื่อเหลือจากการประกอบอาหาร สิ่งที่ขาดไม่ได้ประจำบ้านคือ การทำปลาร้า หรือที่เรียกกันในภาคอีสานว่าปลาแดก เมื่อมีปลามากก็แปรรูปเป็นปลาร้ากันมาก จึงได้มีการนำไปขายต่างถิ่น ทั้งปลาสด ปลาแห้ง ปลาแดดเดียว หรือแม้แต่ปลาร้า จนมีสมญานามของพ่อค้าแม่ค้าที่ไปขายต่างถิ่นว่า “นายฮ้อยปลา” หรือ “นายฮ้อยปลาแดก” ซึ่งเป็นที่นิยมเรียกในสมัยนั้น แต่ในปัจจุบันปลาในแถบนี้หายากมากขึ้นด้วยจากสาเหตุหลายประการเช่น จำนวนประชากรครัวเรือนมากเพิ่มขึ้น แม่น้ำมีสารปนเปื้อน เป็นต้น จึงทำให้การหาปลาเพื่อมาทำปลาแปรรูปหรือ

ปลาแดกลดน้อยลงตามไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนิลุบล ไพเราะ (2562) ที่ได้กล่าวว่า ความหลากหลายและปริมาณพันธุ์ปลามีความเปลี่ยนแปลงไปจากผลกระทบของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการสร้างประตูน้ำบริเวณเขื่อนยหัวนาทำให้ระบบนิเวศแหล่งน้ำเปลี่ยน ปลาที่เคยว่ายน้ำจากแม่น้ำมูลมาสู่แม่น้ำชีในบริเวณชุมชนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อสืบพันธุ์ วางไข่ เมื่อระบบนิเวศเปลี่ยน การสืบพันธุ์วางไข่ก็ลำบากมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีเรื่องการเปลี่ยนแปลงคุณภาพน้ำจากกิจกรรมทางการเกษตร เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง ล้วนปนเปื้อนและไหลลงแม่น้ำส่งผลต่อของเสียในพื้นที่ จำนวนพันธุ์ปลาก็ลดลงตามลำดับ

2. ผลการศึกษาด้านการเพิ่มมูลค่าปลาร้าของชุมชนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ มีดังนี้

ตารางที่ 1 การเพิ่มมูลค่าจากปลาของชุมชนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ

ปลาของชุมชนทามที่นิยมในปัจจุบัน	การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากปลา	การสร้างมูลค่าเพิ่มจากปลาของชุมชน
ปลานิล ปลาตะเพียน ปลากะไท หรือขาวไทย ปลาสร้อย ปลาหม้อ ปลาช่อน ประกระดี่ ปลาสลิด ปลากด ปลาบู่ ปลาโถดโทง ปลาเพี้ย ปลาเสือ ปลาแมว ปลาบึก ปลากะแตบ ปลาลิ้นหมา ปลากราย ปลาจีน	1.ปลาสดจากลุ่มน้ำชี ปลาขนาดเล็กกิโลกรัมละ 20 บาท ปลาขนาดใหญ่กิโลกรัมละ 30 บาท 2.การทำปลาร้าจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ปลาขนาดเล็กกิโลกรัมละ 40 บาท ปลาขนาดใหญ่กิโลกรัมละ 50 บาท	1.การทำปลาตากแห้งกิโลกรัมละ 120 บาท 2.การทำปลาร้าปรุงรสสูตร “ภูมิทาม” ปลาร้า 1 กิโลกรัม สามารถบรรจุขวดได้ 6 ขวด ขายขวดละ 25 บาท ได้ราคา 150 บาท

สภาพความเป็นมาในการผลิตปลาร้าของชุมชนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ในอดีตการผลิตปลาร้าของชุมชนแห่งนี้ผลิตเพื่อการยังชีพบริโภคในครัวเรือน เมื่อมีจำนวนมากก้แลกเปลี่ยนกันภายในชุมชนการหาปลาเพื่อการบริโภคจากการลากอวนในแม่น้ำชี เมื่อได้ปลาจำนวนมากเหลือจากการบริโภคก็นำมาทำปลาร้าเพื่อให้สามารถจัดเก็บได้นาน เครื่องมือที่ใช้จับปลาเป็นวัสดุที่มีในท้องถิ่น อาทิเช่น ลอบ มอง ไซ แหอวน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2547: 96, ประนุช ทรัพยสาร, 2525: 12) ปัจจุบันการผลิตปลาร้าเพื่อความต้องการบริโภคมากขึ้น ทำให้ขาดวัตถุดิบที่สำคัญในการผลิตปลาร้า แต่ชาวบ้านก็ได้หาทางออกโดยการเลี้ยงปลาในบ่อดินและกระชังเพื่อเป็นวัตถุดิบในการทำปลาร้าให้เพียงพอต่อความต้องการ การคัดเลือกวัตถุดิบเพื่อให้ได้ปลาร้าที่มีคุณภาพต่างกัน ถ้าเอาปลาที่สดมาทำปลาร้า จะได้คุณภาพดีกว่าปลาร้าที่ไม่สด บรรจุภัณฑ์ในอดีตจะใส่ไหและมีการนำกระปุกมาใช้ในการบรรจุ ใช้กรรมวิธีการหมักแบบธรรมชาติที่สืบทอดกันมา กระบวนการทำปลาร้าเริ่มจากการนำปลามาทำความสะอาด นำปลาที่ล้างสะอาดแล้วใส่ตะแกรงผึ่งให้สะเด็ดน้ำ จากนั้นคัดปลาระหว่างตัวเล็กและตัวใหญ่เพื่อแยกหมักหรือหมักรวม โดยสูตรที่ขายดีมีอัตราส่วนของปลาต่อเกลือคือ ปลาจำนวน 5 กิโลกรัมต่อเกลือ 1 กิโลกรัม เมื่อนำเกลือมาคลุกเคล้ากับปลาจนได้ที่แล้วก็นำปลาที่หมักเกลือแล้วหมักไว้ในไหหรือโอ่งต่อไปซักประมาณ 7 วัน จากนั้นนำข้าวที่เบือเตรียมไว้มาคลุกเคล้าใส่ปลาที่หมักเกลือแล้ว โดยมีอัตราส่วนระหว่างปลา เกลือ และข้าวเบือ คือ ปลา 5 กิโลกรัม เกลือ 1 กิโลกรัม ส่วนข้าวเบือครึ่งกิโลกรัม คลุกเคล้าให้เข้ากันพร้อมกับรำหยาบ จากนั้นหมักต่อไปอีก 7-12 เดือน ก็สามารถนำมาบริโภคได้ การผลิตปลาร้าถือเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นที่มีมาแต่โบราณเรียกปลาร้าว่าปลาแดก

ภาพที่ 4-5 คุณน้ำฝน บุญครอง และ คุณสมลักษณ์ คำโท วิทยากรแปรรูปน้ำปลาร้าของชุมชนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ
ที่มา: ผู้วิจัย

สูตรการผลิตน้ำปลาร้าหรือปลาร้านัวที่ได้รับคะแนนความชอบสูงสุดคือ สูตรปรุงน้ำปลาร้า สูตรที่ 1 โดยมีวิทยากรคือ คุณน้ำฝน บุญครอง และ คุณสมลักษณ์ คำโท เจ้าของวิสาหกิจชุมชนปลาส้มโนนกาหลง อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุดิบดังนี้

1) ปลาร้าปลาตะเพียนหรือปลาร้าปลาส้ม 1 กิโลกรัม/น้ำปลาร้า 3 กิโลกรัม
2) น้ำสะอาด 1 กิโลกรัม
3) กะปิ 150 กรัม
4) ใบหม่อน 25 ใบ
5) สับปะรด 250 กรัม
6) ใบกระถิน 150 กรัม
7) ใบคะน้าแม็กซิกัน 150 กรัม
8) ใบเตย 150 กรัม
9) กระเทียมดอง 100 กรัม/เนื้อกระเทียมดอง 3 ห่อ/น้ำกระเทียมดอง
10) น้ำตาลมะพร้าว 50 กรัม/น้ำตาลปี๊บ ผงชูรส/พริกป่น/ข่า-ตะไคร้
11) กาแฟผง 1 ช้อนชา
12) ขวดบรรจุน้ำปลาร้า/ถ้วยพลาสติก/ผ้าขาวบาง

วิธีทำ

1) นำน้ำใส่หม้อประมาณครึ่งหม้อ ต้มให้เดือด ใส่ปลาร้าลงไปทั้งน้ำและตัว ผสมเมล็ดกระถินคั่วสุกและใบหม่อนลงไป เคี่ยวจนเนื้อปลาร้าเปื่อยออกจนหมด
2) ผสมน้ำตาลปี๊บนิดหน่อย และใส่กะปิลงไปด้วย เคี่ยวให้ละลาย และเพิ่มผลกาแฟลงไปเพื่อเพิ่มสีสัน
3) ใส่กระเทียมดองลงไป เคี่ยวไปเรื่อยๆ ต้มจนผักเปื่อย แล้วชิมดูว่ารสชาติอร่อยหรือเปล่า
4) ยกลง ปล่อยให้เย็น แล้วกรองเอาแต่น้ำ

5) นำไปใส่กระปุก แล้วหั่นสับปะรดเป็นชิ้น ใส่ลงไป ปิดฝาไว้ เพราะสับปะรดจะช่วยให้น้ำปลาร้าหอม และนำไปใช้ปรุงอาหารได้

6) บรรจุขวดและติดฉลากในชื่อ “ปลาร้าปลาส้มสมุนไพร U2T ตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ อร่อย แซ่บจนติดใจ”

แผนที่ตั้งชุมชนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยสังเขป

N
W
E
S
แม่น้ำชี
อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี
บ้านชีทวน บ้านศาลา
อำเภอยางชุมน้อย
ตำบลทาม
บ้านละทาย
บ้านละทาย
แม่น้ำมูล
อำเภอกันทรารมย์
ถนน ศรีสะเกษ-อุบลราชธานี
ธันยพงศ์ สารรัตน์ (ร่าง)
ธงชัย ชำนิกุล (ออกแบบ)

ภาพที่ 6 แผนที่ตั้งชุมชนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยสังเขป
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 7-10 ขั้นตอนการแปรรูปน้ำปลาร้าของชุมชนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 11-14 ผลิตภัณฑ์ปลาร้าและน้ำปลาร้าของชุมชนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ
ที่มา: ผู้วิจัย

แนวทางฟื้นฟูวัฒนธรรมการแปรรูปปลาร้าของชุมชนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ควรมีการรวมตัวกันของกลุ่มผู้ผลิตปลาร้าเพื่อเป็นการสร้างเครือข่าย จะเป็นการช่วยให้การผลิตปลาร้าเป็นระบบ ควรมีการหาแหล่งวัตถุดิบเพื่อให้เพียงพอต่อการจัดทำปลาร้า ควรมีการแปรรูปปลาร้าและผลิตภัณฑ์ปลาร้าสำเร็จรูป กระบวนการผลิตมีรูปแบบการผลิตที่นำไปสู่ผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่น โดยอาศัยพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยและแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันทั้งด้านความรู้ ประสบการณ์ วัตถุดิบ ผลผลิตและเงินทุน ควรมีการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนกระบวนการผลิต เพื่อสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนในภูมิปัญญาของท้องถิ่น โดยสถานศึกษาต้องเข้ามาร่วมกันพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในการนำเอาองค์ความรู้ไปใช้ถ่ายทอดและควรหาตลาดเพื่อรองรับในการจัดจำหน่ายสินค้าทั้งการตลาดภายในและต่างประเทศ

ส่วนองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา คือ มีการผลิตปลาร้าของชุมชนตำบลทามที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือ จากการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนมาเป็นการผลิตปลาแดกเพื่อการค้าเชิงพาณิชย์ เพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์

ปลาแดก มีการพัฒนากระบวนการผลิตโดยเริ่มจากการพัฒนาบุคลากร ซึ่งต้องมีความรู้ ทักษะในการผลิตปลาแดก โดยการแสวงหาความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่มอื่นหรือหน่วยงานอื่น การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ปลาร้าให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้บริโภคในปัจจุบัน การแปรรูปผลิตภัณฑ์ปลาร้าก็เพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภค สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาว่าคือการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งที่มีอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิม นอกจากนั้นหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีทุนในการสนับสนุนทั้งทุน วิธีการ กระบวนการผลิตและเข้ามาช่วยดูแลกลุ่มผู้ผลิตปลาร้าอย่างจริงจังและต่อเนื่อง สนับสนุนและส่งเสริมให้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปลาร้าเพื่อให้เป็นมาตรฐาน มีคุณภาพและสามารถขยายตลาดไปสู่อุตสาหกรรมอาหาร พัฒนาเครือข่ายผู้ผลิตปลาร้าเพื่อให้เป็นการรวมกลุ่มที่ชัดเจน จริงจัง และเข้มแข็ง เพื่อนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์ปลาร้าที่มีคุณภาพและสามารถขยายตลาดให้กว้างขวางขึ้นจนถึงขั้นผลิตเพื่อการ่างออกไปยังต่างประเทศ โดยพาะกลุ่มผู้บริโภคทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวต่างชาติ เพื่อศึกษาถึงความต้องการหรือความนิยมบริโภคปลาร้า

อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้นำกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์มาอภิปรายผล เช่น การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือและวิธีการเสวนารวบรวมข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวข้อง มีการสังเกตและสัมภาษณ์ผู้นำและผู้รู้ในชุมชนเพิ่มเติมจากเวทีประชุม ซึ่งพบว่า การผลิตปลาร้าของชุมชนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ยังมีลักษณะการทำแบบดั้งเดิมที่มีการใช้เกลือเป็นส่วนประกอบหลักเท่านั้นและจะนิยมทำเพียงในครัวเรือนตนเองเท่านั้น ซึ่งจากการศึกษาพบว่าได้มีการทดลองทำน้ำปลาร้าหลายสูตร และให้คัดเลือกเพียง 2 สูตรของผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำไปสู่การเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐานสินค้าเกษตรและมาตรฐานแห่งชาติ (มกอช.)

การเพิ่มมูลค่าจากปลาของชุมชนตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ในปัจจุบัน และที่เพิ่มหลังจากเสร็จสิ้นงานวิจัย ประกอบด้วยปลาร้า ปลาส้ม ปลาตากแห้ง ปลาร้า น้ำปลาร้าปรุงรสสำหรับใส่แกง น้ำปลาร้าปรุงรสสำหรับใส่ส้มตำ ดังนั้น การนำปลาร้ามาเพิ่มมูลค่า จึงเป็นการแปรรูปปลาร้าจากชุมชนตำบลทาม เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นน้ำปลาร้าปรุงรสสูตรของท้องถิ่น ส่งผลต่อการส่งเสริมวิถีชีวิตวัฒนธรรมการกินอยู่ของชุมชนแถบลุ่มน้ำชีให้มีผลิตภัณฑ์ที่เป็นสินค้าและสามารถใช้ประโยชน์ในครัวเรือนและจำหน่ายเป็นรายได้เพิ่มสำหรับคนในชุมชน จากการประชุมกลุ่มชุมชนในประเด็นด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มของปลาและปลาร้าจากชุมชนตำบลทาม เพื่อสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ เพื่อศึกษาถึงวิถีชีวิตปลา ตำบลทาม จึงได้รูปแบบของการผลิตน้ำปลาร้า และได้สูตรปรุงน้ำปลาร้า และผลทดสอบลักษณะสัมผัสน้ำปลาร้าปรุงรส สรุปผลการศึกษาพบว่า สีและกลิ่นมีคะแนนมากที่สุด รองลงมาคือรสชาติ และภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนความเข้มข้นอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างมาก ผู้ชิมเสนอแนะให้ลดกะปิเพื่อให้รสชาติของปลาร้ามากกว่ากะปิและเพิ่มความเข้มข้นของเนื้อปลาร้า สอดคล้องกับงานศึกษาของสิริยา คงสมพงษ์ (2557) ที่ได้กล่าวถึงการสร้างมูลค่า (Valve Creation) ว่าการเพิ่มศักยภาพของอุตสาหกรรมหรือผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น อาทิด้านการท่องเที่ยวหรือผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น (OTOP) ให้มีมูลค่าสูงขึ้น หรือมีความสามารถในการแข่งขันเพิ่มขึ้น ถือเป็นหนึ่งในความท้าทายสำหรับผู้บริหารระดับสูงภาครัฐเพื่อสามารถตอบโจทย์ยุทะศาสตร์ประเภทด้านการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศเพื่อยกระดับคุณภาพประเทศที่มีรายได้ปานกลาง (Growth & Competitiveness) หลักการหนึ่งที่ผู้บริหารมุ่งให้ความสนใจและทำความเข้าใจเพื่อใช้เป็นแนวคิดในการวางกลยุทธ์เพื่อตอบโจทย์ยุทธศาสตร์ ดังกล่าวคือหลักการห่วงโซ่มูลค่า (Valve Cham) หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งได้ว่ากระบวนการสร้างมูลค่าจากต้นน้ำถึงปลายน้ำ

เมื่อสำรวจอาหารพื้นบ้านของชุมชนตำบลทามที่บริโภคในชีวิตประจำวันแล้วยังจำแนกประเภทตามวิธีปรุงพบว่า มีอาหารประเภทลาบ ก้อย ซอยแซ่ ประเภทซุป ประเภทหมัก ประเภทปิ้ง ย่าง จี่ ประเภทต้ม แกงอ่อม ประเภทนึ่ง ประเภทแจ่ว และป่น และประเภทหมักดอง ประเภทส้มตำ การปรุงอาหารในแต่ละประเภทมีสูตรหรือส่วนประกอบในการปรุงแตกต่างกันออกไปตามรสนิยมของผู้บริโภค ปลาแดกจึงได้ชื่อว่าเป็นเครื่องปรุงที่เป็นพระเอกของชาวบ้านตำบลทาม หรือแม้แต่ภาคอีสานก็ว่าได้ ดังนั้นการอนุรักษ์วิถีชีวิต วิถีการกิน จึงเป็นสิ่งสำคัญของคนรุ่นต่อไปที่ควรดำรงไว้ เพราะสิ่งเหล่านี้คือสมบัติอันล้ำค่าที่ไม่เหมือนที่ใด ในขณะเดียวกันก็ยังมาเป็น

ผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นชื่อและสามารถเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งสัมพันธ์กับงานของสมสมร แก้วบริสุทธิ์ และคณะ (2553) ศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำในนาเกลือสินเธาว์เพื่อการเพาะเลี้ยงและแปรรูปสัตว์น้ำเพื่อเพิ่มรายได้ให้สมาชิกชุมชนสหกรณ์ เกลือสินเธาว์มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มมูลค่าปลาร้า โดยนำปลาร้ามาแปรรูปเพิ่มมูลค่าเป็นน้ำปลาพื้นบ้านที่มีคุณภาพตามมาตรฐานของสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและมาตรฐานแห่งชาติ (มอช) และของสมสมร แก้วบริสุทธิ์ และคณะ (2555) ศึกษาต่อยอดจากงานวิจัยปี 2553 เพื่อพัฒนาการนำตะกอนปลาร้ามาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์มูลค่าเพิ่ม ผลการวิจัยพบว่า ได้ผลิตภัณฑ์จากตะกอนปลาร้า 4 ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ปลาร้าก้อน น้ำปลาร้าเข้มข้น ปลาร้าครีม และปลาร้าผง ซึ่งถือเป็นงานวิจัยด้านการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ปลาร้าที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชนได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของหน่วยงานภาครัฐ

รัฐควรให้การสนับสนุนการสร้างมาตรฐานสินค้าและบรรจุภัณฑ์ให้กับกลุ่มผลิตปลาร้าและผลิตภัณฑ์จากปลา โดยมีนักวิชาการทางด้านการสร้างมาตรฐานสินค้าเข้าช่วยเหลือและให้ข้อมูลกับกลุ่มที่ต้องการสร้างมาตรฐานให้กับสินค้าของตน

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปลาร้าควรมีการสร้างเครือข่ายวัตถุดิบมากกว่าการนำวัตถุดิบปลาจากวิทยากรอย่างเดียว เช่น ปลาในพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อการลดต้นทุน

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

หน่วยงานในท้องถิ่นโดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนทามและส่วนต่างๆ สามารถนำผลวิจัยนี้ไปเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้ปลาร้าเชื่อมโยงเพื่อให้ครอบคลุมถึงการพัฒนาในมิติต่างๆ ในชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในอาณาบริเวณชุมชนตำบลทาม ซึ่งมีความแตกต่างในบางบริบทให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและเพื่อป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นแก่ชุมชนตนเอง โดยคำนึงถึงการทำแผนงานที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาจากส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป

เอกสารอ้างอิง

จินดาวัฒน์ อาจศิริ. (2536). ปลาแดกในวิถีชีวิตชาวอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต.** สาขาวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2546). **เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต** (พิมพ์ครั้งที่ 4). นนทบุรี: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.

ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2547). **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น.** ขอนแก่น: ภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ทวีศักดิ์ รอดภัย (บรรณาธิการ), **รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ราชภัฏวิจัย ครั้งที่ 6**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.

นิลุบล ไพเราะ. (2562). “ปลาร้า-ปลาแดก”: การสื่อสารและผลิตซ้ำความหมาย “มิตรภาพ” ในความสัมพันธ์ไทย-ลาว. **วารสารการเมืองการปกครอง วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**, 9(3), 45-62.

ประนุช ทรัพยสาร. (2525). วิวัฒนาการเศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พ.ศ. 2394-2475. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภราดร ศรปัญญา และคณะ. (2558). **ศรีสะเกษจังหวัดของเรา 2 : ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ การคมนาคม และสิ่งแวดล้อม**. อุบลราชธานี: ยงสวัสดิ์อินเตอร์กรุ๊ป.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2541). **วัฒนธรรมปลาแดก.** สกลนคร: อร่ามการพิมพ์.

สมสมร แก้วบริสุทธิ์ และคณะ. (2553). **ศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำในนาเกลือสินเธาว์เพื่อการเพาะเลี้ยงและแปรรูปสัตว์น้ำเพิ่มรายได้ให้สมาชิกชุมชนสหกรณ์เกลือสินเธาว์.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สมสมร แก้วบริสุทธิ์ และคณะ. (2555). **ศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำในนาเกลือสินเธาว์เพื่อการเพาะเลี้ยงและแปรรูปสัตว์น้ำเพิ่มรายได้ให้สมาชิกชุมชนสหกรณ์เกลือสินเธาว์ เล่ม 2.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สิริยา คงสมพงศ์. (2557). **การสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2549). **พลังลาว ชาวอีสาน มาจากไหน?.** กรุงเทพฯ: มติชน.

สุชาวดี โหมกลาง. (2554). การศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปลาร้าบ้านปากน้ำ ตำบลกุดลาด อำเภอเมืองฯ จังหวัดอุบลราชธานี. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต** สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

องค์การบริหารส่วนตำบลทาม. (2565). **แผนพัฒนาระยะ 5 ปี พ.ศ. 2565-2569**. ศรีสะเกษ: ศรีสะเกษการรพิมพ์.

อภิชาต บัวงาม และคณะ. (2564). แนวทางในการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ปลาร้าของหมู่บ้านท่องเที่ยวริมหนองหนองหาร จังหวัดสกลนคร. **Journal of MCU Ubon Review**, 6(1), 71-82.

การพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชน ในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี
Local development based on sufficiency economy of people in Cha-am sub-district municipality, Cha-am district, Phetchaburi province

เจริญ ทุนชัย[1]
Charoen Thunchai
กรุณา มธุลาภรังสรรค์[2]
Karuna Mathulaprangsan

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้วัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี 2) เพื่อเปรียบเทียบการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี และ3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชน ในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนจำนวน 362 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ ในการเก็บข้อมูล ใช้สถิติค่าความถี่ (ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว เมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ โดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก 2) ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และ 3) แนวทางการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เทศบาลควรให้ความรู้และแจ้งให้ประชาชนรับทราบและเข้าใจว่ามีการประชาสัมพันธ์เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอโครงการ/กิจกรรม ควรให้ประชาชนได้รับทราบ รับรู้ข้อมูลและมีความเข้าใจในการบริหาร ส่งเสริมความสัมพันธ์ความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา ควรดูแลความสะอาดและบริการด้านสุขภาพอนามัยแก่ประชาชน
คำสำคัญ: การพัฒนาท้องถิ่น, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, เศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

Objectives of this research 1) to study local development in line with sufficiency economy of people in Cha-am municipality, Cha-am district, Phetchaburi province. 2) to compare the local development in line with the sufficiency economy of the people in Cha-am municipality, Cha-am district, Phetchaburi province; and 3) to study the local development approach according to the sufficiency economy of the people. in Cha-am municipality, Cha-am district, Phetchaburi province is an exploratory research The sample group was 362 people Using the random method To collect the data, the frequency (percentage), mean ($\bar{x}$) and standard deviation (S.D.), t-test and one-way

[1]อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
[2]อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ karunamathulap@gmail.com

variance test were used. When found a statistically significant difference at the 0.05 level, the results showed that 1) the local development according to the sufficiency economy of the people in Cha-am municipality, including all 3 aspects, was at a high level. 2) People with different occupations There are different developments according to the sufficiency economy. statistically significant at 0.05 and 3) guidelines for local development in line with sufficiency economy. The municipality should educate and inform the public and understand that public relations allow people to participate in project proposals/activities. should be known to the public Recognize information and have an understanding of management. promote relationship Collaboration with communities to develop education should take care of cleanliness and health services to the people
Keywords: Local development, local government, sufficiency economy

บทนำ

การพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี โดยการที่จะให้ประชาชนดำเนินวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเรื่องที่ต้องใช้ระยะเวลาในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ค่อย ๆ ซึมลึกลงไปสู่วิถีชีวิตของชาวบ้าน และต้องอดทนอย่างมุ่งมั่นที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดทั้งของผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชนไปในทางที่ดี ให้เกิดความตระหนักและสำนึกในความพอเพียงด้วยความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี ด้วยความรู้คู่คุณธรรม ทั้งนี้เราต้องมีความรู้และเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันให้เหมาะสมจากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลหนองพลับ อำเภอหัวหิน ให้เกิดความสมดุลท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง โดยยึดทางสายกลางมีความพอเพียง พอประมาณ มีเหตุผลและมีระบบภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก การพัฒนาชุมชนด้วยการแก้ไขปัญหาความยากจนในอนาคตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลหนองพลับ อำเภอหัวหิน จึงควรมุ่งเน้นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริเพื่อดำรงความพอเพียง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ที่มีเพศ อายุ และอาชีพแตกต่างกัน
3. เพื่อเสนอแนวการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ประจำปี 2562 จำนวน 4684 คน (เทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี, 2562)

ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ การพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ใน 3 ด้าน คือ 1) ด้านการพัฒนาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน 2) ด้านส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และ3) ด้านส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขอบเขตด้านพื้นที่ ในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย “การพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี” โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีขั้นตอน และวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร

ได้แก่ ประชาชนผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 4,684 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง

ได้แก่ ประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งที่อาศัยอยู่ใน เทศบาลเทศบาลตำบลหนองพลับ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 362 คน โดยวิธีการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ดังนี้ (ยุทธพงษ์ กัยวรรณ์, 2543: 79)

สูตร $$n = \frac{N}{1+N(e)^2}$$

เมื่อ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัย

e = ความคาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ (ในการวิจัยครั้งนี้กำหนดให้มีค่าเท่ากับ 0.05)

แทนค่า $$n = \frac{4{,}684}{1 + 3{,}864 \times (0.05)^2}$$

$$= 362$$

ดังนั้น จะได้กลุ่มตัวอย่าง 362 คน

เทคนิคและวิธีการสุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ใช้วิธีการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างจากประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งอายุ 18 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในเทศบาลตำบลหนองพลับ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่การคำนวณและตัวอย่างที่ได้สามารถเป็นตัวแทนประชากรได้อย่างสมบูรณ์ จึงใช้การสุ่มตัวอย่างดังนี้

1) เทคนิคการสุ่มตัวอย่างการหาอัตราส่วน เมื่อได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 369 คน นำกลุ่มตัวอย่างมาหาอัตราส่วนของประชากรแต่ละหมู่บ้าน (Proportional Size) ตามสูตรดังนี้

(กัลยา วานิชย์บัญชา, 2548: 19)

$$n_1 = \frac{Ni}{N} \times n$$

n_1 = จำนวนกลุ่มตัวอย่างแต่หมู่บ้าน

Ni = จำนวนประชากรแต่ละหมู่บ้าน

n = จำนวนกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมดของเทศบาลตำบลหนองพลับ

N = จำนวนประชากรทั้งหมดของเทศบาลตำบลหนองพลับ

แทนค่า $$n_1 = \frac{\text{จำนวนประชากรแต่ละหมู่บ้าน} \times \text{จำนวนกลุ่มตัวอย่าง}}{\text{จำนวนประชากรทั้งหมดของเทศบาลตำบลหนองพลับ}}$$

หลังจากแบ่งกลุ่มตามสัดส่วนแต่ละหมู่บ้านแล้ว เมื่อได้กลุ่มตัวอย่างแยกแต่ละหมู่บ้านจำนวน 362 คนแล้ว ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างตามสะดวก (Convenience Sampling) ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เขตจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยไม่ได้จำเพาะเจาะจงว่าเป็นใคร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่

แบบสอบถาม 1 ชุด โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 3 ข้อลักษณะของคำถามเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 การพัฒนาชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ใน 3 ด้าน ๆ ละ 5 ข้อ รวมเป็น 15 ข้อ ดังนี้

1. ด้านส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 5 ข้อ
2. การพัฒนาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน จำนวน 5 ข้อ
3. การพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต จำนวน 5 ข้อ

ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีการของลิเคิร์ท (Likert) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ โดยกำหนดค่า ดังนี้

5	มีค่าเท่ากับ	มากที่สุด
4	มีค่าเท่ากับ	มาก
3	มีค่าเท่ากับ	ปานกลาง
2	มีค่าเท่ากับ	น้อย
1	มีค่าเท่ากับ	น้อยที่สุด

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1) ศึกษาค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ บทความ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมขอบเขตการศึกษา วิจัยโดยใช้คำถาม 2 ประเภท คือแบบปลายปิดและปลายเปิด

3) นำเครื่องมือที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว เสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้องและชัดเจนเหมาะสม ทั้งเนื้อหาสาระ และการใช้ถ้อยคำสำนวนภาษา แล้วนำมาจัดทำเป็นแบบสอบถาม

4) นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบหรือปรับปรุงแก้ไขความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหา เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่มีความตรงตามเนื้อหาและความเหมาะสมของคำถาม

5) นำแบบสอบถามหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา (IOC) ตามสูตรดังนี้ (ธีระศักดิ์ อุ่นอารมณ์เลิศ, 2549: 65)

สูตร $$IOC = \frac{\sum x}{N}$$

เมื่อ IOC แทนดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

$\sum X$ แทนผลรวมของคะแนนความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ

N แทนจำนวนผู้เชี่ยวชาญ

โดยที่

คะแนน	+ 1	แน่ใจว่าสอดคล้อง
คะแนน	0	ไม่แน่ใจว่าสอดคล้อง
คะแนน	- 1	แน่ใจว่าไม่สอดคล้อง

โดยเลือกข้อคำถามที่มีค่าตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป จากข้อคำถามทั้งหมดจำนวน 15 ข้อ ซึ่งใช้ได้ทั้งหมด ซึ่งข้อคำถามที่ใช้ได้มีค่า IOC อยู่ในช่วง 0.98

6) ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วเสนอต่อที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

7) เมื่อผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบความถูกต้องเสร็จแล้ว นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีลักษณะคล้ายกันกับกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

8) เมื่อผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบความถูกต้องเสร็จแล้ว นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีลักษณะคล้ายกันกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเทศบาลตำบลหนองพลับ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 30 คน แล้วนำผลการตอบแบบสอบถาม ไปหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา (Coefficient Alpha) ของครอนบาค (Cronbach) ดังนี้ (กัลยา วานิชบัญชา, 2548: 35)

สูตร $$r_{tt} = \left(\frac{k\ 1 \quad - \ s^2_1}{K\ -1s^2_x} \right)$$

เมื่อ k = จำนวนข้อสอบทั้งฉบับ

s^2_1 = ผลรวมของค่าความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ

s^2_x = ความแปรปรวนของคะแนนรวม

ผลจากการทดสอบ ได้ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือเท่ากับ 0.824

9) นำเครื่องมือที่สมบูรณ์แล้วไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1) ขอหนังสือถึงนายกเทศมนตรีเทศบาลเทศบาลตำบลหนองพลับ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ใช้พื้นที่เพื่อการศึกษาวิจัยและในการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก

2) ส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างตอบ

3) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลคืนด้วยตนเอง

4) เมื่อได้แบบสอบถามกลับคืนมาแล้วจำนวน 362 ชุดคิดเป็นร้อยละ 100.00 และตรวจสอบความสมบูรณ์และจัดลำดับข้อมูล

5) นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามไปวิเคราะห์และประมวลผลต่อไป

การวัดค่าตัวแปร

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดการวัดค่าตัวแปร ซึ่งเป็นการแปลความหมายค่าเฉลี่ยของแบบสอบถามการพัฒนาชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี โดยใช้เกณฑ์ตามสูตรดังนี้ (สรชัย พิศาลบุตร, 2548: 43)

$$\frac{\text{คะแนนสูงสุด – คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับ}} = \frac{5 - 1}{5} = \frac{4}{5} = 0.80$$

ระดับคะแนน	ช่วงค่าเฉลี่ย	การแปลผล
5	4.21 - 5.00	เห็นด้วยมากที่สุด
4	3.41 - 4.20	เห็นด้วยมาก
3	2.61 - 3.40	เห็นด้วยปานกลาง
2	1.81 - 2.60	เห็นด้วยน้อย
1	1.00 - 1.80	เห็นด้วยน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยนี้ได้ดำเนินการโดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมทางสังคมศาสตร์ มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

1) ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล โดยหาค่าสถิติพื้นฐาน คือ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

2) ศึกษาการพัฒนาชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\overline{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

3) ทดสอบสมมติฐานวิจัย โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ด้านเพศ โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) ส่วนด้าน อายุ และอาชีพ ใช้การทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัย สำคัญทางสถิติ จะทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ่ (Scheffé)

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับการวิจัยเรื่องนี้ มีสถิติที่ในการทำวิจัย 2 ประเภท ได้แก่

สถิติการบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\overline{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สำหรับบรรยายข้อมูลทั่วไป

สถิติอนุมานหรืออ้างอิง (Inferential Statistics) ได้แก่ การทดสอบค่าที (t-test) การทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ เชฟเฟ่ (Scheffé)

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ในด้านเพศ อายุ และอาชีพ พบว่า ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ที่ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นเพศหญิงจำนวน 211 คน คิดเป็นร้อยละ 58.40 อายุ 25-35 ปี จำนวน 112 คน มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน125 คน คิดเป็นร้อยละ 34.60

ผลวิเคราะห์เกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี พบว่า โดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.89 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.30 รองลงมาคือ ด้านการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.23 และน้อยสุดคือ ด้านส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.97 ตามลำดับ และจำแนกในแต่ละด้าน มีผลดังนี้

1) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี อยู่ในระดับมากที่สุด

2) ด้านส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี อยู่ในระดับมาก

3) ด้านการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี อยู่ในระดับมากที่สุด

ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

ผลการทดสอบสมมติฐาน ประชาชนที่มีเพศ อายุและอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี โดยรวมไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

การวิเคราะห์การพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี โดยรวม พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก **ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า** เทศบาลตำบลหนองพลับ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้นำพระราชบัญญัติ กฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงคำสั่งและหนังสือสั่งการต่าง ๆ มาใช้ในการปฏิบัติงาน ตลอดจนแสวงหากลยุทธ์ ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้นำแนวทางการดำรงชีวิตที่เหมาะสม ให้คนในทุกระดับ ตั้งแต่ตนเอง ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับชาติ เพื่อปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตไปได้โดยทางสายกลาง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่ประมาท สอนให้รู้จักความพอดี พออยู่ พอกิน พอใช้ และมีเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ พึ่งพาตัวเองได้ คือ ให้มีความพอเพียงในตัวเอง ให้มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ ทั้งเป็นหลักปรัชญาที่มีความสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่ทุกๆ คนได้รับการสั่งสมอบรมมาอยู่แล้ว เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร เป็นต้น ซึ่งเป็นการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ให้เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพรชล ตันอุด ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของผู้นำและประชาชนในการพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็ง เมืองน่าอยู่: กรณีศึกษา เทศบาลเมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้นำและประชาชนทำด้วยการตัดสินใจด้วนตนเองไม่มีแรงกดดันจากกลุ่มผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นหรือการตอบแทนบุญคุณ ผู้ที่เคยให้การอุปการะ ช่วยเหลือ แสดงให้เห็นถึงแยกบทบาทการแสดงออกทางด้านการเมืองกับเรื่องส่วนตัวอย่างชัดเจน ทั้งนี้คนในครอบครัวและเพื่อนบ้านยังเป็นปัจจัยสนับสนุนการแสดงออกหรือความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน โดยมีช่องทางเฉพาะตัว เช่น ชอบทำกิจกรรมสำหรับชุมชนความรู้ความสามารถที่ตนเองมีอยู่ การเป็นตัวแทนกลุ่มต่าง ๆประกอบกับการชุมชนเห็นความสำคัญให้โอกาสโดยมีผู้นำชุมชนให้การสนับสนุน ทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาชุมชนอย่างเข้มแข็ง คือ ปัญหาได้รับการแก้ไขที่ตรงจุด การได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น ชุมชนสามารถทำแผนพัฒนาชุมชนด้วยชุมชนเอง ทำให้มีชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการต่าง ๆ

1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก **ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า** สังคมไทยทำความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพื้นฐานกันอย่างทั่วถึง เราสามารถขจัดความยากจนของคนทั่วประเทศ พร้อม ๆ กับสร้างฐานทางสังคมและธรรมชาติแวดล้อมให้ฟื้นฟูบูรณะเพิ่มพูนขึ้นเต็มประเทศความเข้มแข็งที่เป็นพื้นฐานทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมจะส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับบนมั่นคงและยั่งยืน เศรษฐกิจพื้นฐาน หรือเศรษฐกิจชุมชน หรือเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสถึงเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 มีความคล้ายคลึงกันหรือเหมือนกันเศรษฐกิจพื้นฐาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาประกาศิต สิริเมโธ ได้กล่าวว่า หลักเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ที่เพียงพอต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายนอกและภายในทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการในทุกขั้นตอน และในขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคน

ในชาติทุกระดับ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับซึ่งเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียรมีสติปัญญาและความรอบคอบ มีความพอเพียงพอเหมาะพอดี เพื่อเป็นแบบอย่างการดำรงชีวิตแก่ประชาชนในชาติ อันจะก่อให้เกิดความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ เศรษฐกิจ สังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม การเมือง และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ด้านการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด **ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า** หน่วยงานเทศบาลมีการสำรวจและให้ทุกคนสามารถน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้โดยต้อง “ระเบิดจากข้างใน” คือการเกิดจิตสานึกมีความศรัทธา เชื่อมั่น เห็นคุณค่า และนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง แล้วจึงขยายไปสู่ครอบครัว ชุมชน องค์กร สังคม และประเทศชาติต่อไปแนวทางปฏิบัติ โดยเริ่มจากตัวเองก่อน ด้วยการฝึกจิตข่มใจตนเอง และอบรมเลี้ยงดูคนในครอบครัวให้มีคุณธรรม กินอยู่ตามอัตภาพ พึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถ ไม่ทำอะไรเกินตัว ไม่ลงทุนเกินขนาด ดาเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาและมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อความมั่นคงในอนาคต และเป็นที่พึ่งให้ผู้อื่นได้ในที่สุด เช่น การหาปัจจัยสี่มาเลี้ยงตนเองและครอบครัว ผลการวิจัยไม่สอดคล้องกับความพอเพียงในชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ) แนวทางปฏิบัติ คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนบนหลักของความรู้รัก สามัคคี สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันในชุมชนและนอกชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การรวมกลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ หรือองค์กรการเงินชุมชน สวัสดิการชุมชนการช่วยดูแลรักษาความสงบความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย รวมทั้งการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างประโยชน์สุขได้อย่างเหมาะสม ตัวอย่างความพอเพียงในชุมชน คนในชุมชนร่วมกันศึกษาข้อมูลในชุมชนเพื่อให้รู้จักตัวเองชุมชน ทรัพยากรในชุมชน โลกภายนอก และรู้สาเหตุปัญหา ที่มาของผลกระทบต่าง ๆ แล้วร่วมกันหาวิธีแก้ปัญหาและวางแผนป้องกันปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต รวมถึงพัฒนาสิ่งดี ๆ ที่มีอยู่ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติ แล้วนำมาต่อยอดเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงในชุมชนในทางที่ดีขึ้น ขณะเดียวกันต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชุมชนให้มีความ“ รู้รัก สามัคคี มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทนรอบคอบมีความเพียร มีสติปัญญา และที่สำคัญคือมีความสุขบนความพอเพียงไม่ฟุ่มเฟือย ไม่โลภ ไม่ติดการพนัน ไม่เป็นหนี้ ไม่ลุ่มหลงอบายมุขดังตัวอย่างที่เกิดขึ้น ในช่วงเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ชุมชนที่ไม่ปฏิบัติเช่นนี้ก็ไปไม่รอด ตรงข้ามกับชุมชนที่ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็สามารถคงความเข้มแข็งและยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง

ผลการวิเคราะห์การพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี โดยจำแนกตามเพศ อายุ และอาชีพ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ผลวิเคราะห์เปรียบเทียบการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ และอาชีพ โดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละส่วนมีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1) จากสมมติฐานที่ 1 ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี แตกต่างกัน

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรีโดยรวมทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน **ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า** ประชาชนที่มีเพศต่างกัน

มีมีความพอเพียงระดับประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ) แนวทางปฏิบัติ เน้นการบริหารจัดการประเทศ โดยเริ่มจากการวางรากฐานให้ประชาชนส่วนใหญ่อยู่อย่างพอมีพอกินและพึ่งตนเองได้ มีความรู้และคุณธรรมในการดำเนินชีวิต มีการรวมกลุ่มของชุมชนหลาย ๆ แห่งเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอดภูมิปัญญา และร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างรู้ รัก สามัคคี เสริมสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนให้เกิดความพอเพียง “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” อย่างเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืนสืบไปตัวอย่างความพอเพียง เช่น การกำหนดนโยบายพัฒนาประเทศและการเปิดเสรีควรกระทำ อย่างเป็นขั้นเป็นตอน โดยเน้นการเพิ่มภูมิคุ้มกันและเสริมสร้างทุนมนุษย์ ทุนเศรษฐกิจ ทุนสังคม ทุนวัฒนธรรมทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปลูกฝังคุณธรรม ความสามัคคี ความรู้ ความเพียรความอดทน เกื้อกูล แบ่งปัน ความซื่อสัตย์และความกตัญญูให้กว้างขวาง การดำเนินนโยบายการเงินการคลังและการดำเนินโครงการขนาดใหญ่ของภาครัฐที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนต้องดำเนินการอย่างรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง คำนึงถึงความพอประมาณ คุ้มค่า มีเหตุผล โปร่งใส สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง และพอดีกับทรัพยากร รวมทั้งก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนอย่างแท้จริง มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะที่จะเป็นประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านเทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนา หรือร่วมมือกันพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ประเทศอันเป็นสังคมใหญ่อันประกอบด้วยชุมชน องค์กร และธุรกิจต่าง ๆ ที่ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง กลายเป็นเครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เชื่อมโยงกันด้วยหลักการแห่งความพอเพียง รู้รัก สามัคคี ไม่เบียดเบียน แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ในที่สุด แตกต่างกัน ผลการวิจัยไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **กิตติธัช อิ่มวัฒนกุล** ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา ผลอาชีพทำให้ทราบว่าประชาชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลด้านโครงสร้างพื้นฐานทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตด้านไฟฟ้าแสงสว่าง และด้านส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ศิลปวัฒนธรรมและอีกทั้งระดับความพึงพอใจ ของประชาชนของแต่ละตำบลในเขตอำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมารวมถึงข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานให้มี ประสิทธิภาพและสร้างความพึงพอใจให้แก่ประชาชน

2) จากสมมติฐานที่ 2 ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี แตกต่างกัน

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ ตำบลชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรีโดยรวมทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน **ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า** ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรีโดยรวมทั้ง 3 ด้าน แตกต่างกัน ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อธิบายได้ว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน ไม่ว่าจะมีอายุน้อยหรือมีอายุมาก หรือจะเป็นวัยไหนก็ตาม เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อความคิดของบุคคลต่าง ๆ อย่างมาก เพราะเมื่อบุคคลได้ไปอยู่ในกลุ่มหรือสังคมใดก็จะต้องยอมรับและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ ก็มักจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างไปกับกลุ่มหรือสังคมนั้น ๆ ด้วย ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ประสิทธิ์ เนียมสูงเนิน** ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลกุดจิก อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ระดับความพึงพอใจโดยภาพรวมของการให้บริการประชาชนด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ด้านการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตด้านไฟฟ้าส่องสว่าง และด้านน้ำประปา ขององค์การบริหารส่วนตำบลกุดจิก อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีระดับความพึงพอใจโครงสร้างพื้นฐาน ด้านไฟฟ้าส่องสว่างมีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือโครงสร้างพื้นฐานด้านการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตและโครงสร้างพื้นฐานด้านน้ำประปา ด้วยค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และระดับน้อยตามลำดับ อีกทั้งยังพบว่าประชาชนจะมีอาชีพหรือรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่แตกต่างกัน แต่จะมีระดับความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านการพัฒนาด้าน

สาธารณสุขและคุณภาพชีวิตด้านไฟฟ้าส่องสว่าง และด้านน้ำประปา ขององค์การบริหารส่วนตำบลกุดจิก อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุพมิตร กอบัวกลาง** ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจต่องานไฟฟ้าแสงสว่างสาธารณะขององค์การบริการส่วนตำบลหัวฝาย อำเภอแคนดง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ระดับความพึงพอใจและประเมินผลความพึงพอใจ ของประชาชนที่ใช้บริการด้านงานไฟฟ้าสาธารณะแสงสว่าง ขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวฝาย อำเภอแคนดง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาความพึงพอใจประกอบด้วยประชากรที่อยู่ในพื้นที่บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวฝาย จำนวน 11หมู่บ้าน ภาพรวมของการให้บริการไฟฟ้าสาธารณะ กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอต่องานไฟฟ้าสาธารณะ อยู่ใน ระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ยของความพึงพอต่องานไฟฟ้า สาธารณะในระดับมาก ได้แก่ การซ่อมแซม แก้ไข และการให้บริการงานไฟฟ้าสาธารณะ ณ จุดติดตั้งถนนสายหลัก และมีคะแนนเฉลี่ยของความพึงพอใจต่องานไฟฟ้าสาธารณะน้อยที่สุด คือ การให้บริการงานไฟฟ้าสาธารณะ ณ จุดติดตั้งถนนสายหลัก

3) จากสมมติฐานที่ 3 ประชาชนที่มีระดับอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี แตกต่างกัน

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ ตำบลชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ที่มีระดับอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรีโดยรวมทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน **ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า** ประชาชนที่มีระดับอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรีโดยรวมทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อธิบายได้ว่า ประชาชนทุกคนไม่ว่าจะมีอาชีพระดับใดก็ตาม ถ้ามีทรัพย์สินและมีรายได้จากทรัพย์สินนั้น ต่างก็มีหน้าที่ต้องเสียภาษีโรงเรือนและที่ดินด้วยกันทุกคนโดยหลีกเลี่ยงไม่ได้ตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ โดยถือปฏิบัติตามพระราชบัญญัติภาษีโรงเรือนและที่ดิน พุทธศักราช 2475 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ประสิทธิ์ เนียมสูงเนิน** ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลกุดจิก อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ระดับความพึงพอใจโดยภาพรวมของการให้บริการประชาชนด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ด้านการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตด้านไฟฟ้าส่องสว่าง และด้านน้ำประปา ขององค์การบริหารส่วนตำบลกุดจิก อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีระดับความพึงพอใจโครงสร้างพื้นฐาน ด้านไฟฟ้าส่องสว่างมีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือโครงสร้างพื้นฐานด้านการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตและโครงสร้างพื้นฐานด้านน้ำประปาด้วยค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และระดับน้อยตามลำดับ อีกทั้งยังพบว่าประชาชนจะมีอาชีพหรือรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่แตกต่างกัน แต่จะมีระดับความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตด้านไฟฟ้าส่องสว่าง และด้านน้ำประปา ขององค์การบริหารส่วนตำบลกุดจิก อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ไม่แตกต่างกัน

สรุปผล

สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน การพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

สมมติฐาน	สถิติ	โดยรวม	ด้านที่ 1	ด้านที่ 2	ด้านที่ 3
1. เพศ	T – test	0.33	0.06	0.10	0.44
2. อายุ	F – test	0.07	0.30	0.08	0.06
3.อาชีพ	F – test	0.17	0.15	0.21	0. 12

จากตารางที่ 1 สรุปได้ว่า ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ที่มีเพศ อายุ การศึกษา และอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี โดยรวม ไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย จึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

1) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านที่ 1 คือ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้น โดยให้เทศบาลควรให้ความรู้และแจ้งให้ประชาชนรับทราบและเข้าใจว่ามีการประชาสัมพันธ์เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอโครงการ/กิจกรรม

2) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านที่ 2 คือ ด้านส่งเสริมคุณภาพอาชีพ ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก ดังนั้น ควรให้ประชาชนได้รับทราบ รับรู้ข้อมูลและมีความเข้าใจในการบริหาร ส่งเสริมความสัมพันธ์ ความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากผลการวิจัย การพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเพื่ออาชีพวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1) ควรศึกษาเรื่องการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในการประชาสัมพันธ์การเรื่องกระบวนการจัดการน้ำทิ้งที่มาจากครัวเรือนของเทศบาล ก่อนลงสู่ท่อน้ำทิ้ง

2) ควรศึกษาเรื่องการให้บริการของเทศบาลที่มีต่อการส่งเสริมความสัมพันธ์ ความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

3) ควรศึกษาเรื่องการบริการด้านสวัสดิการสงเคราะห์ของเทศบาล การแจกเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุ ผู้พิการ

บรรณานุกรม

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2548). **การวิเคราะห์สถิติขั้นสูงด้วย SPSS for Windows.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชย์ศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กิตติธัช อิ่มวัฒนกุล. (2553). ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอโนนไทยจังหวดนครราชสีมา. **โครงงานหลักสูตรวิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิศวกรรมโยธา, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

ชูวงศ์ ฉายะบุตร. (2539). **การปกครองท้องถิ่นไทย**. กรุงเทพฯ: เฌศพริ้นติ้งเซนเตอร์.

เทศบาลเมืองชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. (2561). **เทศบาลเมืองชะอำ.** 10 ตุลาคม 2560, จาก www.cha-amcity.go.th

ธีระศักดิ์ อุ่นอารมณ์เลิศ. (2549). **เครื่องมือวิจัยทางการศึกษา: การสร้างและการพัฒนา.** นครปฐม: ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ประสิทธิ์ เนียมสูงเนิน (2557) ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลกุดจิก อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา. **โครงงานหลักสูตรวิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารงานก่อสร้างและสาธารณูปโภค มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

พระมหาประกาศิต สิริเมโธ (ฐิติปสิทธิกร). (2560). ปราชญ์ป่า : กระบวนการสร้างจิตสำนึกร่วมใน การจัดการป่าชุมชนต้นแบบ เขตลุ่มแม่นามูลตอนบน. **ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต,** สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ไพรชล ต้นอุด. (2552). การมีส่วนร่วมของผู้นำและประชาชนในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งเมือง น่าอยู่: กรณีศึกษาเทศบาลเมือง เมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตงจังหวัดเชียงใหม่. **การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต,** สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). **ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สุพมิตร กอบัวกลาง. (2553). ความพึงพอใจต่องานไฟฟ้าแสงสว่างสาธารณะขององค์การบริการ ส่วนตำบลหัวฝาย อำเภอแคนดงจังหวัดบุรีรัมย์. **โครงงานหลักสูตรวิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิศวกรรมโยธา, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

แนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

Guidelines for Developing Learning Resources in the New Life-Based Era According to The Sufficiency Economy Philosophy of Primary Schools Nong Suea District Pathum Thani Province

กุศาวดี บุญนำ [1]
Kusawadee Boonnam
พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ผศ. ดร. [2]
Phrakhruwirunsuttakun, Asst. Prof. Dr.
ผศ.ดร.เกษม แสงนนท์ [3]
Asst. Prof. Dr. Kasem Sangnont

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสภาพแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนประถมศึกษา 2. เพื่อศึกษาวิธีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษา และ 3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ใช้กลุ่มตัวอย่างข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 175 คน และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 7 ท่าน เกี่ยวกับวิธีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นต่อสภาพแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก

2. ผลการศึกษาวิธีพัฒนาการแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่กับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้ 1) ความพอประมาณ การสอนแบบสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้สัมพันธ์กันชีวิตจริงกับยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ 2) ควรส่งเสริมการเรียนให้ผู้เรียน มีเหตุผลตามหลักศีลธรรมและปัจจัยที่ความสัมพันธ์กันนวัตกรรมเทคโนโลยี 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดี ครูควรลดความแออัดในการอยู่ร่วมกันของคนหมู่มากและ 4) การเรียนรู้การดำเนินชีวิต ครูควรมีแนวปฏิบัติให้ผู้เรียนตั้งบนพื้นฐานคุณธรรมภายใต้เงื่อนไขการเรียนรู้วิถีชีวิตใหม่

3. แนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี การเรียนรู้การดำเนินชีวิต ประกอบด้วย 1) การเตรียมความพร้อมครูและบุคลากรของโรงเรียน 2) การเตรียมแผนการสอนแต่ละรายวิชาที่ต้องนำมาบูรณาการ 3) แผนปฏิบัติงาน 4) การนำเสนอผลงาน 5) สรุปและรายงานผล เพื่อนำมาการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อนำเอากระบวนของนวัตกรรมเทคโนโลยีทางการศึกษามาพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้แบบบูรณาการเรียนรู้ในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่

คำสำคัญ: แหล่งการเรียนรู้ในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่, ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

---

[1]ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Email: pranpumpuy@gmail.com
[2] อาจารย์ที่ปรึกษา, การบริหารการศึกษา (พุทธบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[3] คณะกรรมการ, การบริหารการศึกษา (พุทธบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Abstract

The objectives of this research are: 1. to study the condition of learning resources in the new life-based era of primary schools; 2. to study the methods of developing learning resources in the new life-based era according to the sufficiency economy philosophy of primary schools; and 3. to study the guidelines for the development of learning resources in the new life-based era according to the sufficiency economy philosophy of primary schools at Nong Suea District of Pathum Thani Province. It is a combined research method. A sample of 175 government teachers and educational personnel was used, and 7 experts were interviewed on how to develop learning resources in a new life-based era according to the Sufficiency Economy Philosophy.

The results of the research found are:

1. Teachers and educational personnel have their opinions on the state of learning resources in the new life-based era of primary schools, Nong Suea District, Pathum Thani Province as a whole is at a high level.

2. The results of the study on the method of development of learning resources in the New Life Base Era and the Sufficiency Economy Philosophy are as follows: 1) Moderation: Teaching by inserting the Sufficiency Economy Philosophy with the learning subject groups to be related to the real life and the era of a new way of life. 2) Teachers should promote learning for learners. There are ethical reasons and factors related to technological innovations. 3) Good immunity: Teachers should reduce congestion in the coexistence of the masses. 4) Learning to live: Teachers should have guidelines for learners to establish a moral basis under the conditions of learning a new way of life.

3. Guidelines for the development of learning resources in the new life-based era according to the philosophy of sufficiency economy with moderation, rationality, and good immunity. Life learning consists of 1) preparation of teachers and school personnel, 2) preparation of lesson plans for each subject that must be integrated, 3) action plans, 4) presentations, and 5) summary and report on results to bring quantitative and qualitative analysis in order to bring the process of educational technology innovation to develop as a learning center for integrated learning in a new way of life base era.

Keywords: Learning Resources in the New Life-Based Era, According to the Sufficiency Economy Philosophy

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โลกปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัฒน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อมารองรับการขยายตัวด้านเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมของโลกเป็นอย่างมาก ทุกประเทศจึงต้องเตรียมคนให้พร้อมกับการเปลี่ยนแปลง สำหรับรัฐบาลไทยให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งจึงได้ประกาศนโยบายด้านการศึกษาที่เรียกว่า "การศึกษาในยุค Thailand 4.0" ในท่ามกลางกระแสการแพร่บาดของโรคโควิด 19 ภายในประเทศและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกศตวรรษที่ 21 (นักวิชาการศึกษา, 2565: ออนไลน์) ซึ่งเป็นสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาการและเทคโนโลยีการเรียนรู้สมัยใหม่ๆ ที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว คนในสังคมจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนการเรียนรู้เพื่อก้าวทันและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง การเตรียมความพร้อมคนให้มีศักยภาพ ต้องมีการวิเคราะห์ความสามารถที่จะเป็นกับการดำเนินชีวิตอยู่แบบฐานวิถีชีวิตใหม่ในสังคมพร้อมเผชิญกับสภาพแวดล้อม และปัญหาที่หลากหลายประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก จึงต้องให้ความสำคัญและทุ่มเทกับ

การพัฒนาการศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตนให้สามารถ ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง การศึกษาในฐานะกลไกหลักในการพัฒนาประเทศ (กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551: 25)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 25 ได้บัญญัติไว้ว่ารัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุก รูปแบบ เช่น ห้องเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และแหล่งการเรียนรู้อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น ความพอประมาณ ความมีเหตุผลการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม เป็นศูนย์การเรียนรู้ภายในสถานศึกษาเดิมอยู่แล้ว หรือศูนย์การเรียนด้านอื่นๆ และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดวิสัยทัศน์ว่า มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลกยึดมั่นในการปกครองตาม ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐานรวมทั้งเจตคติที่ จำเป็นต่อการศึกษาต่อการประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิตโดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553: 15) โรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอหนองเสือจังหวัดปทุมธานี เป็นเขตติดต่อกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีงานประเพณีวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น การจัดงานบุญบั้งไฟ มีหัตถกรรมประจำท้องถิ่น คือการทอผ้าไหมทอเสื่อชุมชนส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายประกอบอาชีพด้วยการทำเกษตรกรรม รับจ้าง มีฐานะค่อนข้างยากจน และโรงเรียนได้กำหนดนโยบายที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อโดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ ตลอดถึงทางโรงเรียนได้จัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการใช้ทักษะชีวิตพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ปลูกฝังคุณลักษณะผู้เรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมอันพึงประสงค์ร่วมอนุรักษ์เอกลักษณ์ไทย ยิ้มไหว้ ทักทาย นักเรียนมีสุขอนามัยสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี ห่างไกลจากสิ่งเสพติดทุกประเภท มีสุนทรียภาพด้านดนตรี กีฬา และศิลปะตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของประเพณีวัฒนธรรมของไทยใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ในยุทธศาสตร์ที่ 5 การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้าง คุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้ส่งเสริมและพัฒนาหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ทั้งภายในและนอกสถานศึกษาเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้แก่ผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560-2597: 94) ซึ่งสอดคล้องกับ ชุติมาพร เชาวน์ไว ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า 1) บทบาทในการบริหารแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ดังนี้ ด้านการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ในการใช้แหล่งเรียนรู้ด้านการกำหนดนโยบายและวางแผนการใช้แหล่งเรียนรู้ ด้านการนิเทศ กำกับ ติดตาม ดูแล และประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้ และด้านการสนับสนุนให้บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการนำเสนอผลงานที่เกิดจากการใช้แหล่งเรียนรู้ 2) ความคิดเห็นครูที่มีต่อบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันโดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 (ชุติมาพร เชาวน์ไว, 2562: บทคัดย่อ)

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะเป็นครูสอนโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี ตระหนักและเห็นความสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยุคและมีความสอดคล้องกับสถานการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ปัจจุบันและคำที่เรียกสั้นๆปัจจุบัน “ฐานวิถีชีวิตใหม่”ว่ามีความสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในสังคมด้วยจนสนใจศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี” เพราะผลที่ได้จากการวิจัยครั้งจะนำไปเป็นข้อมูลการ

บริหารแหล่งการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยุคฐานวิถีชีวิตใหม่สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี ให้ดียิ่งขึ้นไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาวิธีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาสอดคล้องกับสภาพแหล่งการเรียนรู้ของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ด้านแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน ด้านแหล่งการเรียนรู้นอกโรงเรียนและสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ 1) ความพอประมาณ 2) ความมีเหตุผล 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดี 4) การเรียนรู้การดำเนินชีวิต (สำนักงานปลัดกระทวงศึกษาธิการ, 2563: อัดสำเนา)

2. ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ใช้ดำเนินการวิจัย มี 2 ตัวแปร ได้แก่

1. ตัวแปรต้น ได้แก่ การศึกษาสภาพแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน และแหล่งการเรียนรู้นอกโรงเรียน

1.1 ศึกษาวิธีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วย

1) การศึกษาหลักและวิธีการขององค์ประกอบหลักปรัชญา ได้แก่ (1) ความพอประมาณ (2) ความมีเหตุผล (3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดี (4) การดำเนินชีวิตด้านความรู้

2. ตัวแปรตาม ได้แก่ แนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

3. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ได้แก่ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี จำนวน 311 คน จากจำนวน 26 โรงเรียน
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนประถม ศึกษา ในอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี จำนวน 175 คน

4. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ใช้การวิจัย ได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

5. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้วิจัย เริ่มตั้งเดือน มิถุนายน ถึง เดือน ธันวาคม 2565 รวม 7 เดือน

วิธีดำเนินการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสานวิธีระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเชิงปริมาณเป็นการเก็บ

รวบรวมข้อมูลแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาสภาพแหล่งการเรียนรู้ของโรงเรียนประถมศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี จำนวน 175 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารโรงเรียนเพื่อนำข้อมูลมาสนับสนุนการวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยเชิงปริมาณ มีดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี จำนวน 311 คน จากจำนวน 26 โรงเรียน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี แต่เนื่องจากว่าประชากรและกลุ่มตัวอย่างของแต่ละโรงเรียนมีจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างจึงใช้วิธีสุ่มเลือกหาขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางเปรียบเทียบที่สำเร็จรูปของ R.V. Krejcie และ D.W. Morgan (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2560: 49) และได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 175 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานีและผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์ในการสอน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี เป็นการศึกษาวิธีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ ตามหลักปรัชญา ได้แก่ 1) ความพอประมาณ 2) ความมีเหตุผล 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดี 4) การเรียนรู้การดำเนินชีวิต และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ตอนที่ 4 แบบสอบถามข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี จากหนังสือ ตำรา วารสาร บทความ วิจัยและงานเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับ

1.1 ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับแหล่งการเรียนในโรงเรียน เช่น ห้องสมุดการเรียนรู้ในโรงเรียน ห้องปฏิบัติการการเรียนรู้ในโรงเรียน ห้องสมุดกลุ่มสาระวิชาการเรียนรู้ในโรงเรียน และศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศการเรียนรู้ในโรงเรียน

1.2 ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้นอกโรงเรียน เช่น ห้องสมุดการเรียนรู้ต่างๆ เครือข่ายการเรียนรู้ ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการเรียนรู้ และสื่อพื้นบ้านเพื่อการเรียนรู้

2. ยื่นคำร้องแบบคำร้องทั่วไป (บ.ฑ 6) ต่อหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา เพื่อขอหนังสืออนุญาตเชิญ

2.1 บันทึกข้อความและหนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

2.2 หนังสือขออนุญาตทดสอบเครื่องมือวิจัย (Try Out)

2.3 หนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามไปยังผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษา ในอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี และแบบสอบถามเป็นกูเกิลฟอร์ม ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 175 คน

2.4 หนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปข้าราชการครูและบุคลากร

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี จำนวน 175 คน เป็นหญิง จำนวน 102 คน เป็นชาย จำนวน 73 คน มีอายุ 21-30 ปี จำนวน 73 คน มีอายุ 31-40 ปี จำนวน 53 คน มีอายุ 41-50 ปี จำนวน 26 คน มีอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 23 คน สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 110 คน ปริญญาโท 61 คนและต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 4 คน มีประสบการณ์การสอนต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 119 คน มีประสบการณ์การสอน 11-20 ปี จำนวน 40 คน และมีประสบการณ์การสอน 21 ปี ขึ้นไป จำนวน 16 คน

2. ผลวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ทั้ง 4 ประการ พบว่า ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นต่อสภาพแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมสภาพแหล่งการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.01 และรายข้อ ทุกข้อ อยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ วัด ชุมชน และโรงเรียนได้จัดหาแหล่งการเรียนรู้ด้านศาสนาให้ได้เรียนและมีพระสงฆ์คอยให้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสม่ำเสมอ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 โรงเรียนมีสารสนเทศ (Internet) ให้เรียนรู้ ประวัติโรงเรียน วิสัยทัศน์ปรัชญาและเอกลักษณ์ของโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 โรงเรียนจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อบริการให้ผู้เข้ามาศึกษาเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้อย่างเพียงพอ เช่น อินเทอร์เน็ต เป็นต้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 วัด ชุมชน โรงเรียนมีการพัฒนาจัดเก็บข้อมูลพื้นฐาน วัด ชุมชน และโรงเรียนให้เป็นแหล่งการเรียนยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ประจำชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ชุมชนกับโรงเรียนได้จัดการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับชุมชนโดยมีปราชญ์ชาวบ้านคอยให้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 ตามลำดับความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนประถมศึกษา

3. ผลการศึกษาวิธีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

ผลการศึกษาวิธีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมเกี่ยวกับสภาพแหล่งการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.20 และทุกข้อ อยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ความมีเหตุผล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.26 ความพอประมาณ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 การเรียนรู้การดำเนินชีวิต มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 ตามลำดับความสำคัญของการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังต่อไปนี้

1. ความพอประมาณ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็น ต่อสภาพแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวม และทุกข้อ อยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ คำนึกถึงคุณค่าและราคาสิ่งของที่ว่ามีความฟุ่มเฟือยต่อการดำรงชีวิตปัจจุบัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 การใช้จ่ายเงินอย่างประหยัดในการเลือกซื้อเฉพาะของที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตแนวใหม่ในยุคปัจจุบัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 มีการวางแผนการใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตปัจจุบันอย่างรอบคอบ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

2. ความมีเหตุผล ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นต่อสภาพแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมและทุกข้อ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ พิจารณาที่จะดำเนินงาน อย่างมีเหตุผลด้วยความรอบคอบกับสถานการณ์ปัจจุบัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.34 การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัด รู้คุณค่าให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.34 คำนึงถึงเหตุผลของปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทั้งหมดเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อธรรมชาติ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดี ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นต่อสภาพแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมและทุกข้ออยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ องค์ประกอบของความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีให้ทุกคน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 การเตรียมความพร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเพื่อสร้างเกราะกำบังตนเอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21การมีภูมิคุ้มกันที่ดีต้องคำนึงถึงสถานการณ์ต่างๆที่คาดว่าจะเกิดขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.20 และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่การจัดทำราย-รายจ่าย ครอบครัวเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันไม่ให้มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตปัจจุบัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 ตามลำดับความสำคัญของการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4. การดำเนินชีวิตด้านความรู้ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นต่อสภาพแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมและทุกข้อ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การพิจารณาให้รอบคอบทุกครั้งก่อนลงมือปฏิบัติจริง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 การรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงปัจจุบันทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 มีความรอบรู้เป็นกระบวนการเกี่ยวกับงานวิชาการหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอย่างรอบด้าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ให้เกิดประโยชน์อย่างแพร่หลายในการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่การหยุดนิ่งในการขวนขวายศึกษาหาความรู้ ทำให้เกิดรายเพิ่มพูนจนถึงขั้นพอเพียงตามเป้าหมาหลัก เป็นการกระทำที่ถูกต้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 ตามลำดับความสำคัญของการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4. ผลการสัมภาษณ์วิธีบูรณาการแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ตามประเด็นต่อไปนี้

1. ความพอประมาณ การวิธีบูรณาการแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านความพอประมาณ ทางโรงเรียนหรือครูต้องมีการจัดกิจกรรมการเรียนเรื่องปรัชญากิจพอเพียงเพื่อปลูกฝั่งค่านิยมบูรณาการเข้าทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ในการหล่อหลอมพฤติกรรมให้เป็นนิสัย ครูควรเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและครูมีจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ภายในและภายนอกห้องเรียน เป็นต้น

2. ความมีเหตุผล ครูต้องเสริมสร้างให้นักเรียนนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีเหตุผลในสิ่งของที่จำเป็น ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดควรจัดกระบวนการเรียนรู้ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเน้นความหลากหลายในการนำไปปฏิบัติและบูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนความพอเพียงกับนักเรียนกับวิถีชีวิตใหม่อาจนำนวัตกรรมเทคโนโลยีทางการศึกษาเชื่อมโยงกับกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและด้านความมีเหตุผลนั้นยุคปัจจุบันโรงเรียนได้ใช้หลักการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงด้วยเหตุผล

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดี โรงเรียนควรวางแผนการใช้จ่ายเพื่อการเตรียมตัวให้พร้อมรับกับความเปลี่ยนแปลงให้กับนักเรียนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันในรูปแบบบันทึกการใช้จ่ายแก่นักเรียนทุกคนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ถือว่าเป็นหลักการที่สำคัญควนนำไปใช้บูรณาการทุกลุ่มสาระและทุกกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตนึกด้านคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริตในการดำเนินชีวิตด้วยความอดทนและมีความรอบคอบ

4. การเรียนรู้การดำเนินชีวิต เป้าหมายการพัฒนาคน คือการพัฒนาคนให้พึ่งตนเองได้มีศักยภาพมีทางเลือก สุขภาพ ความรู้ ทักษะ อาชีพ อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ได้อย่างสันติสุข ไม่เบียดเบียน แบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตเมตตา จิตสาธารณะ ทางโรงเรียนจ้องรู้จักใช้เทคโนโลยีมาพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้ให้

สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดโควิด-19 และการดำเนินชีวิตต้องมีคุณธรรมใช้สติสัมปชัญญะอย่างรอบคอบให้ตั้งอยู่พื้นฐานเงื่อนไขความพอเพียง

5. วิธีบูรณาการแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่กับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี มีดังนี้

1. ความพอประมาณ วิธีการบูรณาการแบบสอดแทรกกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ด้วยกัน 2 วิธีการ ดังนี้ 1) บูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้โดยนำเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในวิชาเดียวกันหรือกลุ่มสาระการเรียนรู้ในการเชื่อมโยงหรือสัมพันธ์กันภายใต้หัวเรื่องเดียวกันทำให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ความรู้และทักษะใช้ในชีวิตจริงกับยุคฐานวิถีชีวิตใหม่กับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบพอประมาณ และ 2) บูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้โดยนำเนื้อหาสาระการเรียนรู้ตั้งแต่ 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้ขึ้นไปเชื่อมโยงให้มีความสัมพันธ์เป็นเรื่องเดียวกันช่วยให้เกิดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่กับชีวิตปัจจุบันมากที่สุด

2. ความมีเหตุผล วิธีการดำเนินการต่างๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงามประกอบการตัดสินใจด้วยเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวเนื่องและมีความสัมพันธ์กันเทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างนิเวศดิจิทัลใหม่ เพื่อนเปลี่ยนวัตถุกายภาพให้กลายเป็นวัตถุดิจิทัลให้เข้าในสถานการณ์วิถีชีวิตใหม่ในโรงเรียนเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านทางนวัตกรรมเทคโนโลยีให้เป็นฐานการเรียนรู้อย่างมีเหตุผล

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดี วิธีการดำเนินการเรียนรู้ยุควิถีชีวิตใหม่ในช่วงที่เกิดการแพร่ระบาดโควิด-19 จำเป็นต้องลดความแออัดของการอยู่รวมในคนหมู่มาก การเรียนการสอนของครูหรือการทำงานต้องมีความระมัดระวังตัวเองให้มากเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเองและผู้ใกล้ชิดเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

4. การเรียนรู้การดำเนินชีวิต การดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขสามารถใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการปฏิบัติและพัฒนาการดำเนินชีวิตที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท ควรคำนึงถึงความพอประมาณ มีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองต่อการกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ปัจจุบัน ดำเนินชีวิตต้องมีคุณธรรมใช้สติสัมปชัญญะอย่างรอบคอบให้ตั้งอยู่พื้นฐานเงื่อนไขความพอเพียง 2 ประการ ได้แก่ 1) เงื่อนไขการเรียนรู้วิถีชีวิตใหม่ ความรอบรู้เกี่ยวกับการบูรณาการของรายวิชาที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เชื่อมโยงให้มีความสัมพันธ์กันรอบด้านกับแผนที่วางไว้ด้วย 2) เงื่อนไขการเรียนรู้วิถีชีวิตใหม่อย่างมีคุณธรรม และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตปัจจุบันที่ปราศจากความประมาท

อภิปรายผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพแหล่งการเรียนรู้ของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี มีดังนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษามีต่อสภาพแหล่งการเรียนรู้ของโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เพราะว่า โรงเรียน ชุมชน และวัดมีการจัดหาแหล่งการเรียนรู้ด้านศาสนาให้ได้เรียนรู้และมีพระสงฆ์คอยให้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสม่ำเสมอ ตลอดถึงโรงเรียนมีสารสนเทศ (Internet) ให้เรียนรู้ ประวัติโรงเรียน วิสัยทัศน์ปรัชญาและเอกลักษณ์ของโรงเรียนและมีการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อบริการให้ผู้เข้ามาศึกษาเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้อย่างเพียงพอ เช่น อินเทอร์เน็ต เป็นต้น สอดคล้องกับกรมวิชาการ ได้อธิบายเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษาไว้ว่าการสนับสนุนส่งเสริมด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษาในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 25 กำหนดไว้ว่าจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสาธารณะ สวนพฤษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีศูนย์

การกีฬาและนันทนาการ และแหล่งเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงที่มีประสิทธิภาพ (กรมวิชาการ, 2546: 17) เพื่อจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานให้เป็นแหล่งการเรียนยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ประจำชุมชน และชุมชนกับโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับชุมชนโดยมีปราชญ์ชาวบ้านคอยให้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ สอดคล้องกับงานวิจัย พัชราภรณ์ ดวงชื่น ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการศึกษารับความปกติใหม่หลังวิกฤตโควิด 19”มีวัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการศึกษาในการ เตรียมรับความปกติใหม่ (New Normal) ที่จะเกิดขึ้นหลังวิกฤตโควิด-19 ที่สถานศึกษาที่ต้องบริหารจัดการศึกษาภายใต้รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่เป็นแนวทางปฏิบัติในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ เช่น การเว้นระยะห่าง การใส่แมส เป็นต้น และการบริหารจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความปกติใหม่ โดยมีแนวทางการบริหาร เช่น การเตรียมความพร้อมในการเรียนการสอนออนไลน์ มีอุปกรณ์เทคโนโลยี การออกแบบหลักสูตรโดยคำนึงถึงความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคน ครูประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ ตามแผนการจัดการเรียนการสอนที่วางไว้ทุกประการ (พัชราภรณ์ ดวงชื่น, 2563: 173)

2. เพื่อศึกษาวิธีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี มีดังนี้

1. ผลการศึกษาวิธีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษาตามความคิดเห็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เพราะว่าการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างความมีเหตุผล มีความพอประมาณ การเรียนรู้การดำเนินชีวิตและการสร้างตนเองให้มีภูมิคุ้มกันที่ดีในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่เป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินชีวิตปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาภรณ์ โสภา ได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการดำรงชีวิตวิถีใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของประชาชนเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี” ผลการวิจัยพบว่า 1) การดำรงชีวิตวิถีใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวม มีการปฏิบัติระดับปานกลาง และพิจารณาเป็นรายด้าน ได้แก่ ด้านการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านเจตคติต่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและผลกระทบจากวิกฤติโควิด-19 2) ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่าง ผลกระทบจากภาวะวิกฤติโควิด-19 2.1) ด้านเจตคติต่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ อาชีพ การพึ่งตนเอง และการใช้ชีวิตสายกลาง 2.2) ด้านความรู้ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2.3) ด้านการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (สุภาภรณ์ โสภา, 2564: 1-2) ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษา ดังต่อไปนี้

1.1 ความพอประมาณ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็น ต่อสภาพแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวม และทุกข้อ อยู่ในระดับมาก เพราะว่า เป็นความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองในการบริโภคชีวิตยุคฐานวิถีชีวิตใหม่อย่างพอประมาณ โดยคำนึกถึงคุณค่าและราคาสิ่งของที่ว่ามีความฟุ่มเฟือยต่อการดำรงชีวิตในการใช้จ่ายเงินอย่างประหยัดเลือกซื้อเฉพาะของที่มีความจำเป็น และมีการวางแผนการใช้จ่ายอย่างรอบคอบเพียงพอต่อการดำรงชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับงานวิจัยของพีรพัฒน์ ใจแก้วมา ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมการดำรงชีวิตแบบปรกติใหม่ของประชาชนชาวไทยระหว่างวิกฤตโควิด-19ที่ปรากฏในสื่อออนไลน์”การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงวิกฤตการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 โดยใช้ข้อมูลการสืบค้นบนสื่อออนไลน์จาก ทั้งนี้การสำรวจของ ได้แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมการดำรงชีวิตแบบปรกติใหม่ของคนทั่วโลกที่เกิดขึ้นสามรูปแบบ คือ พฤติกรรมเริ่มแล้วเลิกพฤติกรรมเริ่มแล้วทำต่อ และกระแสรองเป็นกระแสหลัก ขณะที่ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจพฤติกรรมชีวิตแบบปรกติใหม่ของสังคมไทยที่ปรากฏอยู่ใน มี 4 ด้าน คือ วิถีชีวิต สุขภาพเศรษฐกิจ และนันทนาการ ผลการสำรวจของข้อมูลทั้งสองส่วนแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการดำรงชีวิตแบบปรกติใหม่สามรูปแบบ คือ 1) พฤติกรรมเริ่มแล้วเลิก มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต สุขภาพ เศรษฐกิจและนันทนาการ 2) พฤติกรรมเริ่มแล้วทำต่อ มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต และเศรษฐกิจ และ 3) พฤติกรรมกระแสรองเป็นกระแสหลัก มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต เศรษฐกิจ และนันทนาการจากความสัมพันธ์ดังกล่าว แสดงให้

เห็นว่าพฤติกรรมชีวิตแบบปรกติใหม่ของสังคมไทยที่มีโดดเด่นมากมี 4 อย่าง ได้แก่ การศึกษาแบบออนไลน์ การดูแลบ้านตามสื่อออนไลน์ ซึ่งกลายเป็นพฤติกรรมวิถีชีวิตปรกติใหม่และเมื่อนำพฤติกรรมวิถีชีวิตปรกติใหม่เหล่านี้มาทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ ที่มีการค้นหาในสื่อออนไลน์มากที่สุด ด้วยวิธีวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณร่วมกับคุณภาพการศึกษา ความเป็นเมือง และบุคลากรทางการแพทย์ พบว่า มีความสัมพันธ์ของพฤติกรรมวิถีชีวิตปรกติใหม่อย่างมีนัยสำคัญเฉพาะด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และนันทนาการ ที่เกี่ยวข้องกับบุคลากรทางการแพทย์เท่านั้น (สุภาภรณ์ โสภา, 2564: 1-2) ตามลำดับความสำคัญของการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.2 ความมีเหตุผล ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นต่อสภาพแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมและทุกข้อ อยู่ในระดับมาก เพราะว่า การตัดสินใจเกี่ยวกับความพอเพียงด้วยเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ นึกถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำอย่างรอบคอบกับสถานการณ์ตลอดถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัดรู้คุณค่าให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมและไม่ใช้อารมณ์ความรู้ส่วนตัวการตัดสินใจต่อการดำเนินชีวิตปัจจุบัน สอดคล้องกับ นิคม กกขุนทด ได้วิจัยเรื่อง "การพัฒนาศักยภาพครูด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม" ผลการวิจัยพบว่า 1. ขั้นการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหา ครูต้องการพัฒนาด้านความรู้ความเข้าใจในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบูรณาการในวิชาที่รับผิดชอบและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 2. ขั้นการวางแผนการพัฒนาครูผู้ร่วมวิจัย มีการวางแผนการพัฒนาให้เป็นแผนและปฏิทินการปฏิบัติงาน 3. ขั้นปฏิบัติการตามโดยการอบรมเชิงปฏิบัติการครูผู้ร่วมวิจัยได้นำความรู้ที่ได้รับลงสู่การปฏิบัติจริง มีการนิเทศ ติดตาม และ 4. ขั้นการประเมินผลการวิจัยเมื่อสิ้นสุดกระบวนการ ผู้ร่วมวิจัยมีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ชัดเจนกว่าเดิมและสามารถจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการบูรณาการหลักคิดของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สาระการเรียนรู้ที่สอนและรูปแบบของกิจกรรมฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง (นิคม กกขุนทด, 2553: 129) ตามลำดับความสำคัญของการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดี ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นต่อสภาพแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมและทุกข้อ อยู่ในระดับมาก เพราะว่า เป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ที่จะเกิดขึ้น เพราะองค์ประกอบของความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีให้ทุกคน การเตรียมความพร้อมรับผลกระทบเพื่อสร้างเกราะกำบังให้กับตนเอง ในการสร้างการภูมิคุ้มกันที่ดีตลอดถึงการจัดทำราย-รายจ่าย ครอบครัวเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันไม่ให้มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาไชยถนอม ชยธมฺโม (หาระสาย) ได้วิจัยเรื่อง "การส่งเสริมศีลธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร" ผลการวิจัยพบว่า 1. การส่งเสริมศีลธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านเทคโนโลยี ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านจิตใจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ 2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นนักเรียนต่อการส่งเสริมศีลธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หาค่า F-test ตามเพศ อายุ ระดับชั้นเรียน โรงเรียน ภาพรวม และทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และ 3. แนวทางการพัฒนาการส่งเสริมศีลธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า 1) ด้านเศรษฐกิจ โรงเรียนควรมีการส่งเสริมความรู้เรื่องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกวินัยการใช้จ่ายการเก็บออมทรัพย์ในวิถีชีวิต 2) ด้านจิตใจ โรงเรียนควรส่งเสริมให้นักเรียนมีความยินดี พอใจและภาคภูมิใจในชีวิตของตนเอง เน้นเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต 3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม โรงเรียนควรส่งเสริมกิจกรรมให้นักเรียนมีส่วนร่วมเรียนรู้ร่วมกับชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม 4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โรงเรียนเน้นส่งเสริมสนับสนุนนักเรียนที่ปกป้องรักษาทรัพย์สินของส่วนรวมโดยการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 5) ด้านเทคโนโลยี ควรสนับสนุนส่งเสริมให้ใช้เทคโนโลยีอย่างถูกต้องและเหมาะสมในการ

ดำเนินชีวิ (พระมหาไชยถนอม ชยธมฺโม (หาระสาย), 2559: บทคัดย่อ) ตามลำดับความสำคัญของการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.4 การดำเนินชีวิตด้านความรู้ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นต่อสภาพแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวม และทุกข้อ อยู่ในระดับมาก เพราะว่าการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงจากบุคคลที่ประสบความสำเร็จ จากการน้อมนำ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต ในการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ มีความรู้เป็นกระบวนการเกี่ยวกับงานวิชาการหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอย่างรอบด้านเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงทำให้เกิดรายเพิ่มพูนจนถึงขั้นพอเพียงตามเป้าหมายหลักและถูกต้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐพัชร์ บุญเกตุ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารการจัดการเรียนรู้ในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัยเขต 2” ผลการวิจัยพบว่า สภาพและปัญหาการบริหารการจัดการเรียนรู้ในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มีองค์ประกอบ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารหลักสูตร ด้านการประเมินผลในการศึกษาแบบฐานวิถีชีวิตใหม่ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรใหม่ ตามลำดับความสำคัญใหม่ด้านการพัฒนาครูและด้านการรับฟังเสียงสะท้อนจากครูผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชน สำหรับแนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้ พบว่า การบริหารหลักสูตร ควรมีการออกแบบโครงสร้างหลักสูตรโดยคำนึงถึงความแตกต่างของนักเรียนและบริบทของโรงเรียน การประเมินผลการศึกษาแบบฐานวิถีชีวิตใหม่ เปลี่ยนจาก“การประเมินผลการเรียน” ไปสู่ “การประเมินผลเพื่อการเรียนรู้” โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย และนำผลไปต่อยอดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ส่วนการจัดการเรียนการสอน ควรพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สนุกกับการเรียนรู้ และการบริหารจัดการทรัพยากรใหม่ ควรสนับสนุนงบประมาณด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีพัฒนาการเรียนการสอนออนไลน์สำหรับการพัฒนาครูควรจัดอบรมผู้ปกครอง ผู้บริหารสถานศึกษา และนักเรียน รับฟังเสียงสะท้อน ควรเปิดโอกาสให้ครูผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชน เสนอความคิดเห็นดำเนินการแก้ไขปัญหาให้เกิดประโยชน์สูงสุด (ณัฐพัชร์ บุญเกตุ, 2565: บทคัดย่อ) ตามลำดับความสำคัญของการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3. วิธีบูรณาการแหล่งการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่กับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี มีดังนี้

1. ความพอประมาณ: แนวทางหรือวิธีการบูรณาการคือการสอดแทรกกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ด้วยกัน 2 วิธีการ ดังนี้ 1) บูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้โดยนำเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในวิชาเดียวกันหรือกลุ่มสาระการเรียนรู้ในการเชื่อมโยงหรือสัมพันธ์กันภายใต้หัวเรื่องเดียวกันทำให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ความรู้และทักษะใช้ในชีวิตจริงกับยุคฐานวิถีชีวิตใหม่กับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบพอประมาณ เช่น การบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยเชื่อมโยงสาระการอ่าน การเขียน การฟัง การพูด การใช้ภาษาไทยกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้อธิบาย บรรยาย หรือจัดกิจกรรม เป็นแหล่งข้อมูลหลักในการเรียนรู้ และ 2) บูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้โดยนำเนื้อหาสาระการเรียนรู้ตั้งแต่ 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้ขึ้นไปเชื่อมโยงให้มีความสัมพันธ์เป็นเรื่องเดียวกันช่วยให้เกิดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่กับชีวิตปัจจุบันมากที่สุด เช่น เรื่องระบบนิเวศ ผู้สอนสามารถ เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ เช่น การอ่าน การเขียน การวาดภาพ การร้องเพลง การคิดวิเคราะห์ทำให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะกระบวนการเรียนรู้ไปแสวงหาความจริงกับฐานวิถีชีวิตใหม่ สอดคล้องกับ สุภาภรณ์ โสภา ได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการดำรงชีวิตวิถีใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของประชาชนเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี” ผลการวิจัยพบว่า 1) การดำรงชีวิตวิถีใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวมมีการปฏิบัติในระดับปานกลาง รายด้าน ได้แก่ ด้านการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านเจตคติต่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและผลกระทบจากวิกฤติโควิด 19 2) ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่าง ผลกระทบจากภาวะวิกฤติโควิด 19 2.1) ด้านเจตคติต่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ อาชีพ การพึ่งตนเอง และการใช้ชีวิตสายกลาง 2.2) ด้านความรู้ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2.3) ด้านการดำรงชีวิต

ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ความพอประมาณ และคุณธรรม 3) รูปแบบการดำรงชีวิตใหม่ ประกอบด้วยการใช้จ่าย การดูแลสุขภาพ การอยู่ร่วมกันในสังคม การใช้ชีวิตสายกลางและการทำงานวิถีใหม่ (สุภาภรณ์ โสภา, 2564: 1-2)

2. ความมีเหตุผล วิธีการดำเนินการงานต่างๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักศีลธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงามประกอบการตัดสินใจด้วยเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวเนื่องและมีความสัมพันธ์กันเทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างนิเวศดิจิทัลใหม่ เพื่อนเปลี่ยนวัตถุกายภาพให้กลายเป็นวัตถุดิจิทัลให้เข้าในสถานการณ์วิถีชีวิตใหม่ในโรงเรียนเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านทางนวัตกรรมเทคโนโลยีให้เป็นฐานการเรียนรู้อย่างมีเหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับเกษม วัฒนชัย กล่าวถึง เรื่อง “เศรษฐกิจ พอเพียงกับการศึกษา” เพื่อประโยชน์ต่อนักเรียน ครู อาจารย์ ผู้บริหารสถาน ศึกษา บุคลากรทางการศึกษา และประชาชนทั่วไป ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระราชทานให้คนไทยใช้เป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดสมดุลในชีวิต ในครอบครัว ในโรงเรียน ในประเทศ โดยตั้งสมมุติฐาน ที่ว่าทุกสิ่งอนิจจัง ทุกสิ่งเปลี่ยนแปลง ทั้งปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงมาจากนอกประเทศ กับในประเทศ โรงเรียนกับในโรงเรียน นอกครอบครัวกับในครอบครัว แล้วชี้ว่าเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงจะมีผลกระทบ 4 ด้านด้วยกัน คือ ด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และทางวัฒนธรรม ผลกระทบทางวัตถุ อาจจะหมายถึงทางเศรษฐกิจทางการเงินก็ได้ ส่วนผลกระทบ ทางสังคม ให้นึกถึงความเข้มแข็งของโรงเรียนของท่าน ที่ไม่มีเด็กติดยาเสพติด เลย หมายถึงโรงเรียนที่มีคุณภาพ สังคมของโรงเรียนเข้มแข็ง หรือพูดถึงครอบ ครัวครูที่ไม่มีหนี้เลย ก็หมายถึงว่าสังคมครอบครัวเข้มแข็ง ส่วนผลกระทบทางสิ่ง แวดล้อมที่ชัดเจนคือเรื่องความสะอาด ความมีวินัย (เกษม วัฒนชัย, 2565: ออนไลน์)

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดี วิธีการดำเนินการเรียนรู้ยุควิถีชีวิตใหม่ในช่วงที่เกิดการแพร่ระบาดโควิด-19 จำเป็นต้องลดความแออัดของการอยู่รวมในคนหมู่มาก การเรียนการสอนของครูหรือการทำงานต้องมีความระมัดระวังตัวเองให้มากเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเองและผู้ใกล้ชิดเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จำเป็นต้องวางแผนหรือแนวทางดำเนินการเรียนรู้สถานการณ์เปลี่ยนหรือโอกาสที่ดีในการสร้างความสุขจากความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน ด้วยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้เรียนรู้ในยุควิถีชีวิตใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับ อำพล เสนาณรงค์ ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาหรือแนวปฏิบัติ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปรารถนาจะให้รากแก้วในสังคมได้ยึดเป็นแนวดำรงชีวิตเพื่อความอยู่ดีกินดี ซึ่งองค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงมีด้วยกัน 7 ข้อ คือ พึ่งพาตนเอง พอประมาณ เดินสายกลาง มีภูมิคุ้มกัน มีเหตุผล เป็นคนดี และรู้รักสามัคคี โดยหลักสำคัญทั้ง 7 ข้อนี้ คนทุกกลุ่มทุก อาชีพสามารถน้อมนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (อำพน กิตติอำพน, 2550: 14)

4. การเรียนรู้การดำเนินชีวิต การดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขสามารถใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการปฏิบัติและพัฒนาการดำเนินชีวิตที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท ควรคำนึงถึงความพอประมาณ มีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองต่อการกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ปัจจุบัน ดำเนินชีวิตต้องมีคุณธรรมใช้สติสัมปชัญญะอย่างรอบคอบให้ตั้งอยู่พื้นฐานเงื่อนไขความพอเพียง 2 ประการ ได้แก่ 1) เงื่อนไขการเรียนรู้วิถีชีวิตใหม่ ความรอบรู้เกี่ยวกับการบูรณาการของรายวิชาที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เชื่อมโยงให้มีความสัมพันธ์กันรอบด้านกับแผนที่วางไว้ด้วย 2) เงื่อนไขการเรียนรู้วิถีชีวิตใหม่อย่างมีคุณธรรม และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตปัจจุบันที่ปราศจากความประมาท ซึ่งสอดคล้องกับ เอกวิทย์ ณ ถลาง กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความจัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ในการปรับตัวและดำรงชีพ ในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม-วัฒนธรรม ที่ได้มีพัฒนาการสืบสานกันมา ภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความจัดเจน ที่เป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่างๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่ และได้แกลเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่น จากพื้นที่สิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันแล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคม-วัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ภูมิปัญญาจึงมีทั้งภูมิปัญญาอันเกิดจากประสบการณ์ใน

พื้นที่ ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก และภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่หรือผลิตซ้ำ เพื่อการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลง (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2540: 11-12)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ความพอประมาณ: กลุ่มสาระการเรียนรู้ในวิชาในแต่ละรายวิชา ควรบูรณาการเชื่อมโยงหรือสัมพันธ์กันในการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และมีทักษะใช้กับชีวิตจริงกับยุคฐานวิถีชีวิตใหม่กับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและพอประมาณ เช่น บูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ

2. ความมีเหตุผล: โรงเรียนควรใช้รูปแบบการเรียนสอดแทรกเนื้อหาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีเหตุผล ตามหลักวิชาการ หลักศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงาม ประกอบการตัดสินใจ ด้วยเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวเนื่องและมีความสัมพันธ์กันเทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างนิเวศเพื่อเปลี่ยนวัตถุกายภาพให้กลายเป็นวัตถุดิจิทัลให้เข้ากับสถานการณ์ยุควิถีชีวิตใหม่เป็นแหล่งการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านทางนวัตกรรมเทคโนโลยีให้เป็นฐานการเรียนรู้

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดี: การการเรียนรู้ยุควิถีชีวิตใหม่ในช่วงที่เกิดการแพร่ระบาดโควิด-19 ครูควรวางแผนการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับนักเรียน และครูเอง หรือผู้ที่ใกล้ชิด เป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ในการสร้างความสุขและสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่

4. การเรียนรู้การดำเนินชีวิต: โรงเรียนควรมีแนวทางการปฏิบัติและพัฒนาให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง ความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ มีเหตุผล เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ อย่างมีสติสัมปชัญญะภายใต้เงื่อนไขที่ว่าเงื่อนไขการเรียนรู้วิถีชีวิตใหม่และเงื่อนไขคุณธรรม ความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตปัจจุบันที่ปราศจากความประมาท

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษา พบว่าผลการวิจัยโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก แต่มีผลการวิจัยด้านการเรียนรู้การดำเนินชีวิตไปส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้พื้นฐานหลักภายในโรงเรียน

2. การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษา ผลการวิจัยโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก พบว่า ผลการวิจัยโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก แต่มีผลการวิจัยด้านการเห็นคุณค่าและการใช้จ่ายที่มีความฟุ่มเฟือยต่อการดำรงชีวิตในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่

3. ผลการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษา ผลการวิจัยโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก พบว่า ผลการวิจัยโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก แต่มีผลการวิจัยด้านองค์ประกอบความพอประมาณ ความมีเหตุผล สร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้ครูและนักเรียนมีความพร้อมรับการเรียนรู้กับยุคฐานวิถีชีวิตใหม่

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเรื่อง การเตรียมความพร้อมของสถานศึกษากับการเปลี่ยนทางสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในการบริโภคสื่อต่างๆอย่างสร้างสรรค์อย่างมีคุณธรรม

2. ควรศึกษาเรื่อง การส่งเสริมและปลูกฝังในการสร้างจิตสำนึกของผู้เรียนยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3. ควรศึกษาเรื่อง การวิจัยและพื้นที่การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้แนวใหม่ของโรงเรียน

บรรณานุกรม

เกษม วัฒนชัย. (2565). **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.rdpb.go.th/th/Sufficiency [12 มิถุนายน 2565].

เกษม วัฒนชัย. (2565). **หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.pcru.ac.th/kings/project4.ph มูลนิธิชัยพัฒนา [15 มิถุนายน 2565].

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงาน. (2551). **ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงาน. (2546). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545**. กรุงเทพฯ: บริษัท พริกหวานกราฟฟิก.

ชุติมาพร เชาวน์ไว. (2562). “บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2560). **การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS**. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ: เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์.

นักวิชาการศึกษา. (2565). **การบริหารแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://grad.vru.ac.th/Databasefilepdf/full.pdf [19 มิถุนายน 2565].

นิคม กกขุนทด. (2553). “การพัฒนาศักยภาพครูด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

ปลัดกระทวงศึกษาธิการ, สำนักงาน. (2563). “รายงานผลการประเมินสถานศึกษา”. **เอกสารการประเมินเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่รับผิดชอบสำนักงานศึกษาธิการภาค 2**. (กลุ่มพัฒนาการศึกษา: สำนักงานศึกษาธิการภาค 2 อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี, 2563). (อัดสำเนา).

พระมหาไชยถนอม ชยธมฺโม (หาระสาย). (2559). “การส่งเสริมศีลธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พีรพัฒน์ ใจแก้วมา. (2563). “การศึกษาพฤติกรรมการดำรงชีวิตแบบปรกติใหม่ของประชาชนชาวไทยระหว่างวิกฤตโควิด-19 ที่ปรากฏในสื่อออนไลน์”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรบัณฑิต** สาขาภูมิศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2553). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553**. กรุงเทพฯ: คุรุสภา ลาดพร้าว.

วิชาการ, กรม. (2546). **แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544.** กรุงเทพฯ: คุรุสภา ลาดพร้าว.

สุภาภรณ์ โสภา. (2564). “แนวทางการดำรงชีวิตวิถีใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี”. **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**. 6 (10), ตุลาคม 2564: 1-2.

อำพน กิตติอำพน. (2550). **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2540). **ภูมิปัญญาสี่ภาค วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย**. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนตลาดโบราณบางพลี อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
Social Change and Cultural Change of Bang Phli Old Market Community, Bang Phli District, Samutprakarn Province

ไกรฤกษ์ นาควิเวก[1]
Krairerk Nakwiwek
เทพพร มังธานี[2]
Thepporn Mungthanee

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนตลาดโบราณบางพลี และเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดโบราณบางพลี การวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต โดยเลือกกลุ่มเป้าหมายจำนวน 10 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเป้าหมายด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และกลุ่มเป้าหมายด้านการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม นำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า 1) ชุมชนตลาดโบราณบางพลีมีการเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคมไปตามยุคสมัยและความเจริญที่เข้ามาถึงอย่างรวดเร็วในพื้นที่ ส่งผลให้ชุมชนต้องปรับตัวตามไปด้วย ซึ่งชาวชุมชนมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาชุมชน 2) ชุมชนตลาดโบราณบางพลีมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในเชิงของรูปแบบการดำเนินพิธีการจัดงาน โดยมีปัจจัยจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความเจริญทางเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงทำให้ผู้คนเกิดความสะดวกมากยิ่งขึ้นในการเข้าถึงวัฒนธรรมภายในชุมชน

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ชุมชนตลาดโบราณบางพลี

Abstract

This research the objective of this study was to study the social changes of the Bang Phli Old Market community. and to study the cultural changes of the Bang Phli Old Market Community This research uses qualitative research. Data were collected using a semi-structured interview. In-depth interviews and observations were selected by selecting the target groups of 10 people divided into 2 groups: social change target groups; and cultural change target groups presented by descriptive analytical methods

The results of the study revealed that 1) Bang Phli Old Market Community has changed its social conditions according to the era and the rapid progress in the area. As a result, the community has to adjust accordingly. The community has used technology to use for community development. 2) The Bang Phli Old Market Community has changed its culture in terms of the form of organizing the event. There are factors from social change and technological advancement involved. Thus making it more convenient for people to access the culture within the community.

Keywords: Social Change, Cultural Change, Bang Phli Old Market

---

[1] นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: misterkhoonkrainhaorchao@gmail.com โทรศัพท์: 061-642-4923
[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม จัดเป็นกระบวนการที่สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกยุคทุกสมัยและทุกสังคม จะมีความแตกต่างกันบ้างในส่วนของวิธีการและลักษณะของการเปลี่ยนแปลง สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในอดีตนั้นเป็นไปอย่างช้า ๆ เพราะยังไม่มีการคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีกันมากนัก รวมไปถึงการติดต่อสื่อสารก็ไม่ได้รับความสะดวกสบายเหมือนดังเช่นโลกในยุคปัจจุบันนี้ ซึ่งส่งผลให้การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจึงเป็นไปค่อนข้างยาก แต่เมื่อเทคโนโลยีและสารสนเทศของทุกสังคมมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น ส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และตลอดเวลาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไม่สามารถควบคุมได้ และปัจจัยที่กำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้แก่ แรงกดดันที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ความเจริญทางเทคโนโลยี และระบบเศรษฐกิจ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคม (นิเทศ ตินณะกุล, 2549)

วิถีชีวิตชุมชนในปัจจุบัน ย่อมมีความแตกต่างกันออกไปทั้งในด้านของสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม โดยในแต่ละชุมชนมีวิถีทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ตลาดโบราณบางพลีเป็นตลาดเก่าแก่ที่ยังคงสภาพเดิมอยู่ พื้นตลาดเป็นพื้นไม้สามารถเดินติดต่อกันได้ประมาณ 500 เมตร หลังคามุงกระเบื้องรูปว่าว มีอายุประมาณ 160 ปี (พ.ศ. 2400) ถือเป็นชุมชนใหญ่ชุมชนหนึ่ง และรุ่งเรืองมากในอดีต เป็นตลาดขนส่งสินค้าและผู้โดยสารจากภาคตะวันออกชายฝั่งทะเลสู่กรุงเทพฯ การเดินทางในสมัยก่อนใช้การแจว พาย และแล่นใบ การค้าขายแลกเปลี่ยนจะอยู่ในลำคลองสำโรง ภายหลังมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกในช่วงทศวรรษ 2500 ส่งผลให้เกิดการครอบคลุมทางการจราจรไปทั้งประเทศ การเกิดขึ้นของถนนสุขุมวิททำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจบริเวณจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก รวมทั้งบริเวณจังหวัดสมุทรปราการ ช่วยให้การคมนาคมมายังตลาดโบราณบางพลีสะดวกยิ่งขึ้น (อำพิกา สวัสดิ์วงศ์, 2545) เมื่อ พ.ศ. 2540 สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี ได้ฟื้นฟูย้อนรอยอดีตและอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดีงามโดยจัดค้าขายสินค้าบนตลาดทางเรือ และล่องเรือชมทิวทัศน์สองฝั่งคลองสำโรง จากตลาดเก่าบางพลีถึงฟาร์มงู ฟาร์มเสือ ในงานประเพณีรับบัวประจำปี 2540 และพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่ง (สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, 2553)

ข้าพเจ้าสนใจที่จะศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนตลาดโบราณบางพลีและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดโบราณบางพลี เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ เพื่อนำไปพัฒนาองค์ความรู้ให้กับชุมชน ท้องถิ่น และหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนตลาดโบราณบางพลี
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดโบราณบางพลี

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ในการศึกษาคือ ชุมชนตลาดโบราณบางพลี อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ทำการศึกษาเกี่ยวกับ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ของชุมชนตลาดโบราณบางพลี
3. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน และผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนตลาดโบราณบางพลีที่มีอายุ 30 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในชุมชนตลาดโบราณบางพลีมาเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 10 คน
4. ขอบเขตด้านระยะเวลา การศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนตลาดโบราณบางพลี อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ในช่วงปี พ.ศ. 2533 ถึง พ.ศ. 2563

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน และผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนตลาดโบราณบางพลีที่มีอายุ 30 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในชุมชนตลาดโบราณบางพลีมาเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 10 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. ปราชญ์ กลุ่มผู้นำชุมชน นักวิชาการชุมชน และชาวบ้านที่มีอายุ 30 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ศึกษามาไม่น้อยกว่า 10 ปี และมีความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนตลาดโบราณบางพลี จำนวน 5 คน
2. ปราชญ์ นักวิชาการชุมชน และชาวบ้านที่มีอายุ 30 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ศึกษามาไม่น้อยกว่า 10 ปี และมีความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดโบราณบางพลี จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก
2. การสังเกต
3. การเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายอาจขยายจำนวนและอาจทำหลายครั้งจนกว่าจะได้ข้อมูลที่สามารถนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ มาศึกษาและสรุปสาระสำคัญตามขอบเขตเนื้อหา และวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้
2. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ในการจำแนกข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง
3. นำข้อมูลจาก ข้อ 1 และ ข้อ 2 มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของการเก็บรวบรวมข้อมูล และ เก็บข้อมูลเพิ่มเติมในด้านที่ยังไม่สมบูรณ์ตามขอบเขตเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้
4. ในการตรวจสอบข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยนำมาตรวจสอบด้วยวิธีสามเส้า ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ที่ผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาแล้ว
5. นำข้อมูลที่ได้จากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตมาจัดเรียบเรียงและศึกษาวิเคราะห์ตามขอบเขตเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

ผลการวิจัย

1. ด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนตลาดโบราณบางพลี

ด้านลักษณะที่ตั้งของชุมชน ลักษณะของชุมชนตลาดโบราณบางพลียังคงตั้งอยู่บริเวณริมคลองสำโรงเหมือนเมื่อแรกเริ่มสร้างตลาด ชาวจีนที่อพยพมากจากแผ่นดินใหญ่ไม่ได้ย้ายไปที่อื่น แต่ในช่วงที่สภาพของชุมตลาดถูกทิ้งร้าง แปรเปลี่ยนจากตลาดการค้าขายมาเป็นที่พักอาศัย ได้มีประชากรจากที่อื่นเข้ามาอาศัยภายในชุมชนตลาดท่ามกลางความเจริญที่เกิดขึ้นในสังคม ดังคำตอบสัมภาษณ์ที่ว่า “ในเชิงที่ตั้งไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมยังคงตั้งอยู่ในอำเภอบางพลีริมคลองสำโรงติดกับวัดบางพลีใหญ่ใน พระอารามหลวง” (มิ่ง - นามสมมติ, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2564)

ด้านโครงสร้างของชุมชน ชุมชนตลาดโบราณบางพลีอยู่ภายใต้การปกครองของเทศบาลตำบลบางพลีมาตั้งแต่ เมื่อครั้งยังเป็นสุขาภิบาลบางพลี จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลบางพลีในปี พ.ศ. 2542 โดยมีชุมชนที่ตั้งอยู่ในบริเวณตลาดโบราณบางพลีคือ ชุมชนธารา และชุมชนหลวงพ่อโต มีประชากรประมาณ 200 คน ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างนั้นภายในชุมชนมีเกิดขึ้นอยู่ตลอด ดังคำตอบสัมภาษณ์ที่ว่า “ถึงแม้มีการเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างการปกครองในปี พ.ศ.2542 แต่ชาวชุมชน

ยังคงทำอาชีพค้าขายเป็นหลักไม่เปลี่ยนแปลง มีการพึ่งตนเองมากขึ้น” (น้อย – นามสมมติ, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2564)

ด้านผู้นำชุมชน นับตั้งแต่เทศบาลตำบางพลีได้ยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลในปี พ.ศ. 2542 ทางเทศบาลได้เข้ามาร่วมมือกับผู้นำชุมชนในการดูแลความเรียบร้อยของชาวชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามวาระโดยผู้นำชุมชนมาจากการเลือกตั้งของชาวชุมชน ดังคำตอบสัมภาษณ์ที่ว่า “ชุมชนตลาดโบราณบางพลีเริ่มมีการเลือกตั้งผู้นำชุมชนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ภายหลังสุขาภิบาลถูกยกฐานะเป็นเทศบาลเมื่อปี พ.ศ. 2542 เทศบาลร่วมกับผู้นำชุมชนดูแลตลาด โดยผู้นำชุมชนมาจากการเลือกตั้งมีวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี การเปลี่ยนแปลงผู้นำนั้นเกิดจากการที่ผู้นำคนก่อนหน้าเสียชีวิตหรือชราภาพจนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้” (น้อย – นามสมมติ, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2564)

ด้านกลุ่ม / องค์กร ของชุมชน ด้านการเปลี่ยนแปลงในส่วนของกลุ่ม / องค์กร ภายในชุมชนตลาดโบราณบางพลี ในปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่ได้รับการดูแลจากทางเทศบาลตำบลบางพลี ซึ่งในอดีตเคยมีกลุ่มลูกเสือชาวบ้านภายในชุมชนแต่ในปัจจุบันนี้ไม่มีอยู่แล้ว ดังคำตอบสัมภาษณ์ที่ว่า “มีทั้งกลุ่มที่ยังดำเนินการอยู่และกลุ่มที่เลิกไปแล้ว ซึ่งกลุ่มที่ยังคงอยู่ส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากทางเทศบาลตำบลบางพลี และความร่วมมือกันของชาวชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน และส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชุมชนตลาดโบราณบางพลี ส่วนที่เลิกไปเป็นไปตามการเปลี่ยนแปลงของการดำเนินชีวิตในสังคมยุคปัจจุบัน” (เรือง - นามสมมติ, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2564)

ด้านสถานศึกษา สถานศึกษาในชุมชนตลาดโบราณบางพลีมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านของมีโรงเรียนที่เกิดขึ้นมาใหม่ การขยายพื้นที่ของสถานศึกษา การเพิ่มขึ้นของจำนวนนักเรียนในทุก ๆ ปี ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังคำตอบสัมภาษณ์ที่ว่า มีสถานศึกษาทั้งสิ้น 3 แห่ง แต่ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมามีเกิดขึ้นมาเพิ่ม 1 ที่ คือ โรงเรียนอนุบาลเทศบาลตำบลบางพลี สำหรับการเปลี่ยนแปลงของสถานศึกษาภายในชุมชนนั้น เน้นไปในด้านของการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยการปรับหลักสูตรให้ทันกับสังคมยุคใหม่ เช่น การพัฒนาภาษาที่ 3 (จีน ญี่ปุ่น เกาหลี) การส่งเสริมความรักในท้องถิ่นบางพลี (หลิว - นามสมมติ, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2564)

ด้านศาสนสถาน มีการสร้างศาสนสถานเพิ่มเติม 1 แห่ง เน้นการเปลี่ยนแปลงโดยอาศัยความรู้สมัยใหม่มาพัฒนาศาสนสถาน ดังคำตอบสัมภาษณ์ที่ว่า “มีเพียงการสร้างศาลตายายเพิ่มขึ้นมาในปี พ.ศ. 2557 ซึ่งตั้งอยู่ติดกับศาลเจ้าพ่อไกรวัลย์พันงู ตั้งอยู่ริมคลองสำโรงฝั่งตรงข้ามตลาดโบราณบางพลี ส่วนศาสนสถานสำคัญในชุมชนยังคงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง เช่น วัดบางพลีใหญ่ใน พระอารามหลวง ศาลเจ้าพ่อบางพลีใหญ่ เป็นต้น จะมีเปลี่ยนแปลงก็คือ การนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ในศาสนสถาน เช่น ห้องสุขาไฮเทค ณ วัดบางพลีใหญ่ในพระอารามหลวง” (เจียง - นามสมมติ, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2564)

ด้านสภาวะการปรับเปลี่ยนทางสังคมของชุมชนตลาดโบราณบางพลี เมื่อสภาพสังคมในยุคปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ชาวชุมชนตลาดโบราณบางพลีต้องปรับตัวตามไปด้วย แต่ยังคงอนุรักษ์ความเป็นอัตลักษณ์ รูปแบบการของวิถีชีวิตของชุมชนภายในตลาดดั้งเดิมเอาไว้ได้ ดังคำตอบสัมภาษณ์ที่ว่า “ความเจริญด้านต่าง ๆ ของสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน มีสิ่งปลูกสร้างเกิดขึ้นมากมายทั้งห้างสรรพสินค้า โรงงานอุตสาหกรรม ที่อยู่รอบ ๆ บริเวณชุมชน แต่ผู้คนในชุมชนยังคงรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ไม่เปลี่ยนแปลง” (น้อย – นามสมมติ, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2564)

ด้านการเปลี่ยนแปลงทางนวัตกรรมและเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงด้านความเจริญทางนวัตกรรมและเทคโนโลยีตามกลไกของสังคมโลกในยุคปัจจุบัน ส่งผลให้ชุมชนตลาดโบราณบางพลีมีปรับตัวตามไปด้วย โดยการนำเทคโนโลยีมาใช้ในเชิงการค้าขายสำหรับผู้ค้า และอำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่มาท่องเที่ยวยังชุมชน ในทางตรงกันข้ามกลับส่งผลกระทบต่อคุณภาพในการดำรงชีวิตประจำวัน ดังคำตอบสัมภาษณ์ที่ว่า ชาวชุมชนมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านการประชาสัมพันธ์ชุมชนให้เป็นที่รู้จักกับสาธารณะชนใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับศึกษาค้นคว้าสำหรับผู้ที่สนใจในเรื่องราวของชุมชน นอกจากนั้นยังนำมาใช้ในการซื้อขายสินค้า บริการต่าง ๆ ภายในชุมชน โดยที่ไม่ต้องใช้เงินสดเหมือนยุคที่ผ่านมา ในทางกลับกันความเจริญที่เข้ามานี้ก็

ส่งผลเสียคือ เกิดมลภาวะทางสิ่งแวดล้อม มลภาวะจากเสียงเครื่องบิน ซึ่งส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชุมชน (น้อย – นามสมมติ, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2564)

2. ด้านการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดโบราณบางพลี

ด้านคติความเชื่อ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงยังคงรูปแบบเดิมเอาไว้ ทั้งคติความเชื่อแบบไทยที่อิงกับหลักทางพระพุทธศาสนา และคติความเชื่อแบบชนชาติจีน โดยมีการเปลี่ยนแปลงในเชิงการประกอบพิธีกรรมไปตามกาลเวลา ดังคำตอบสัมภาษณ์ที่ว่า “ความเชื่อของชาวชุมชนในช่วงเวลานี้ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงชาวชุมชนมีความเชื่อหลัก ๆ 3 ประการ คือ ศาสนา ประเพณี และพิธีกรรม ด้านศาสนามีองค์หลวงพ่อโต ศาลเจ้าพ่อบางพลีใหญ่ ศาลเจ้าพ่อไกรวัลย์พันงู และศาลตายาย เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจชาวชุมชนมายาวนาน ด้านประเพณีมีประเพณีสำคัญ คือ ประเพณีรับบัว ส่วนด้านพิธีกรรม มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมเมื่อมีผู้วายชนม์จะนำศพไปฝังที่ฮวงซุ้ยแต่ในยุคปัจจุบันเปลี่ยนเป็นการเผาศพแทนสำหรับชาวเชื้อสายจีนในชุมชน” (พลอย - นามสมมติ, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2564)

ด้านประเพณี การเปลี่ยนแปลงด้านประเพณีภายในชุมชน มีทั้งประเพณีที่ยังคงจัดอยู่และยกเลิกไปแล้ว ส่วนรูปแบบการจัดงานประเพณีมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและปัจจัยทางสังคม ดังคำตอบสัมภาษณ์ที่ว่า “ที่ยังจัดอยู่คือประเพณีรับบัว และงานประเพณีทั่ว ๆ ไป ทั้งของชาวไทยและชาวไทยเชื้อสายจีน ส่วนที่ยกเลิกไปคือประเพณีทำบุญกลางนา ประเพณีข้าวหม้อแกงหม้อ ในปัจจุบันเกิดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 บางประเพณีจึงต้องปรับรูปแบบการจัดงาน เช่น งานประเพณีรับบัวที่เดิมเคยแห่ขบวนเรืออันเชิญองค์หลวงพ่อโตไปตามลำคลองสำโรง เปลี่ยนเป็นการให้สักการะดอกบัวที่องค์หลวงพ่อโตภายในเรือที่จอดเทียบท่าบริเวณวัดบางพลีใหญ่ในพระอารามหลวงแทน เพื่อลดความแออัดของผู้มาร่วมงานและเป็นปฏิบัติตามมาตรการสาธารณสุข” (เต้ย - นามสมมติ, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2564)

ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ชุมชนตลาดโบราณบางพลีในอดีตเป็นย่านการค้าทางน้ำที่สำคัญริมคลองสำโรง เมื่อมีการตัดถนนสู่ภาคตะวันออก การคมนาคมจึงเปลี่ยนเป็นทางบกแทนทางน้ำ วิถีชีวิตทางน้ำที่เคยเต็มไปด้วยผู้คนกลายเป็นเพียงความเงียบเหงา ไม่มีการค้าขายเกิดขึ้นภายในชุมชน การใช้ประโยชน์จากน้ำในคลองจึงเปลี่ยนเป็นเพียงใช้ดำรงชีวิตประจำวันเท่านั้น หลังจากชุมชนเงียบเหงามาระยะเวลาหนึ่ง ได้เกิดแนวคิดของสภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลีที่จะพัฒนาให้ชุมชนนี้กลับไปมีบรรยากาศเหมือนดังในอดีตอีกครั้ง เนื่องจากมีการเข้ามาของห้างสรรพสินค้าภายในชุมชนทำให้ผู้คนหันไปนิยมซื้อสินค้าในห้างแทนการเดินตลาด ชุมชนมีการพัฒนาสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีการปรับตัวของผู้คนในชุมชนให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงตามความเจริญของสังคมอยู่ตลอดเวลา ดังคำตอบสัมภาษณ์ที่ว่า “เมื่อมีการสร้างเส้นทางสัญจรทางบกไปสู่ภาคตะวันออก ทำให้การเดินทางใช้เวลารวดเร็วขึ้น ส่งผลให้ชุมชนตลาดโบราณบางพลีเกิดการเปลี่ยนแปลงคือ การสัญจรทางน้ำเป็นแค่เพียงทำมาหากิน อุปโภค บริโภค ภายในบริเวณชุมชนเท่านั้น ชุมชนตลาดโบราณบางพลีจึงเปลี่ยนสภาพเป็นที่อยู่อาศัยอยู่ช่วงเวลาหนึ่ง จนกระทั่งสภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลีมีแผนฟื้นฟูชุมชน ในปี พ.ศ. 2539 นับแต่นั้นมาชุมชนตลาดโบราณบางพลีได้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว เป็นแหล่งการค้า ที่เป็นที่รู้จักของผู้คนทั่วประเทศ ท่ามกลางความเจริญทางสังคม” (ป๋วย - นามสมมติ, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2564)

ด้านภูมิปัญญา ส่วนใหญ่เป็นภูมิปัญญาด้านอาหารการกินที่ยังคงมีผู้สืบทอดกันจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาด้านการจักสานที่เกิดขึ้นจากการใช้กลยุทธทางการค้าขายเพื่อดึงดูดลูกค้าให้มาซื้อสินค้า มีภูมิปัญญาบางอย่างที่สูญหายไปแล้ว และที่ต้องปรับรูปแบบตามปัจจัยทางสังคม ดังคำตอบสัมภาษณ์ที่ว่า “ชาวชุมชนยังคงรักษาภูมิปัญญาดั้งเดิมเอาไว้ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในด้านอาหาร สิ่งที่เพิ่มขึ้นมาคือ การที่หน่วยงานภาครัฐเข้าไปแสวงหาวิธีการสร้างรายได้ให้กับชาวชุมชนซึ่งภายหลังพัฒนากลายเป็นภูมิปัญญา นอกจากนั้นภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิมได้ถูกปรับรูปแบบให้เข้ากับยุคสมัย ส่วนภูมิปัญญาที่สูญหายไปนั้นเกิดจากเหตุอัคคีภัยครั้งใหญ่ภายในชุมชนทำให้ไม่สามารถฟื้นฟูให้กลับมาเป็นดังเดิมได้อีกต่อไป” (โต - นามสมมติ, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2564)

ด้านสถาปัตยกรรม เนื่องจากในสมัยก่อนการคมนาคม ขนส่ง เป็นการใช้เส้นทางทางน้ำโดยใช้เรือสัญจรเป็นหลัก ต่อมาเมื่อเกิดการสร้างถนนขึ้นหลายสายโดยรอบชุมชนทำให้เกิดการความเจริญมากขึ้น นำมาซึ่ง

การเปลี่ยนแปลงในด้านวัตถุหลายประการ แต่ในขณะเดียวกันรูปแบบของสถาปัตยกรรมของตลาดก็ยังคงความงดงามเหมือนเมื่อแรกเริ่มสร้างไว้ได้ไม่เปลี่ยนแปลง ดังคำตอบสัมภาษณ์ที่ว่า *"ภายหลังจากเส้นทางบกเข้ามามีอิทธิพลในการดำรงชีวิตมากขึ้น ทำให้การใช้เส้นทางน้ำเปลี่ยนแปลงไป สิ่งปลูกสร้างที่เคยอยู่ริมคลองได้ย้ายเข้าไปบนที่ตั้งทางบก พร้อมทั้งการเข้ามาของห้างสรรพสินค้าในบริเวณชุมชน ส่งผลให้วิถีชีวิตในการซื้อสินค้าของชาวชุมชนเปลี่ยนไป แต่อย่างไรก็ตามยังคงรักษาสิ่งที่มีอยู่เดิมเอาไว้ได้ นอกจากนั้นยังมีสถาปัตยกรรมแนวร่วมสมัยเกิดขึ้นภายในชุมชนที่มีความสวยงาม"* (นุช - นามสมมติ, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2564)

อภิปรายผล

1. ด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พบว่า ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2533 ถึง พ.ศ.2563) ชุมชนตลาดโบราณบางพลี มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคมโลก รวมทั้งเปลี่ยนแปลงตามนวัตกรรมเทคโนโลยีในยุคสมัยใหม่ที่มีความเจริญเข้ามาถึงหรือมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางการปกครองในท้องที่ชุมชน มีการเกิดขึ้นของโรงเรียน โรงงานอุตสาหกรรม ห้างสรรพสินค้า ในบริเวณชุมชน รวมไปถึงวิถีชีวิตของผู้คนที่ต้องการความสะดวกสบาย รวดเร็ว ในการดำรงชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น จึงเกิดการโยกย้ายถิ่นฐานไปในบริเวณอื่น รวมทั้งมีการยกฐานะของสุขาภิบาลตำบลบางพลีขึ้นเป็นเทศบาลตำบลบางพลี สอดคล้องกับแนวคิดของ ประชิต สกุณะพัฒน์ (2548) ที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมคือ การแปรเปลี่ยนของความสัมพันธ์ทางสังคมไปจากดั้งเดิม ซึ่งอาจจะได้ดีขึ้นหรือแย่ลง หรืออาจจะเกิดการปรับเปลี่ยนไปแบบนิรันดร์หรือช่วงเวลาอันสั้นในแต่ละสังคมมีระบบแตกแขนงอีกหลายระบบ เช่น การเมือง การศึกษา ครอบครัว เป็นต้น เนื่องจากลักษณะของสังคมมีความเคลื่อนไหวเปรียบกับเป็นสิ่งมีชีวิต ที่มีการปรับให้เข้ากับธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา แต่อย่างไรก็ตามถึงจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปเท่าใด ชาวชุมชนตลาดโบราณบางพลียังคงรักษาวิถีชีวิตรูปแบบเดิมและตัวของชุมตลาดยังคงอยู่ไม่สูญสลายไปตามกาลเวลา โดยมีวัดบางพลีใหญ่ใน พระอารามหลวง ศาลเจ้าพ่อบางพลีใหญ่ เป็นศาสนสถาน ศาสนวัตถุสำคัญ ตั้งเป็นศูนย์รวมใจชาวชุมชนตามเดิมตั้งแต่เริ่มสร้างตลาด มีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมของตัวตลาดที่ทำด้วยไม้ไว้อย่างดี จนได้รับรางวัลอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพระราชทาน สอดคล้องกับแนวคิดของ พงษ์ศิริ เทพวงษ์ (2553) ที่กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนไว้ว่า วัฒนธรรมชุมชน เป็นการประพฤติตนของคนในชุมชนที่บ่งบอกถึง จารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสมกับสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนไป เป็นสิ่งที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ และมีการถือกำเนิดใหม่ เพื่อให้คนในชุมชนเกิดการยอมรับและปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ

2. ด้านการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม พบว่า ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2533 ถึง พ.ศ.2563) ชาวชุมชนตลาดโบราณบางพลีสามารถรักษาวัฒนธรรม ประเพณี คติความเชื่อ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และรูปแบบสถาปัตยกรรมในบริเวณชุมชนที่มีมาแต่เดิมให้คงไว้ จะมีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลสมัยเพียงเล็กน้อยเนื่องจากการใช้ชีวิตที่เร่งด่วนยิ่งขึ้นในโลกยุคปัจจุบัน ทำให้กระบวนการทางพิธีกรรม การดำรงชีวิต ต้องปรับตัวตาม เช่น งานประเพณีรับบัวในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จากเดิมที่เคยนำดอกบัวโยนลงไปสักการะองค์หลวงพ่อโตที่อยู่ในกระบวนแห่เรือในลำคลองสำโรง เปลี่ยนเป็นการให้เรือจอดเทียบท่าน้ำหน้าวัดแล้วให้ประชาชนนำดอกบัวไปวางที่องค์หลวงพ่อโตแทน ส่วนพิธีแบบจีนในสมัยก่อนเมื่อมีคนเสียชีวิตต้องนำศพไปฝังที่สุสาน (ฮวงซุ้ย) เปลี่ยนเป็นการเผาศพแทน ด้านวิถีชีวิตจากเดิมใช้ชีวิตริมน้ำ เดิมมีการใช้น้ำเพื่ออุปโภค บริโภค เปลี่ยนเป็นการใช้น้ำประปา ส่วนสถาปัตยกรรมมีการประยุกต์ให้เป็นแบบร่วมสมัยโดยสร้างเป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรมบางพลี ที่ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามของชุมชนตลาดโบราณบางพลี สอดคล้องกับแนวคิดของ ศราวุธ แฝงสีคำ (2542) ที่กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม กระบวนการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมซึ่งเกิดจากการถูกครอบงำทางวัฒนธรรม (acculturation) จนเกิดการผสานกันทางวัฒนธรรม โดยอาจเกิดขึ้นจากวัฒนธรรมของคนกลุ่มหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วยการสร้างความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมของคนอีกกลุ่มหนึ่ง อาจจเป็นกลุ่มคนที่ต่างชาติพันธุ์แต่ถูกหลอมรวมเข้าไปกับวัฒนธรรมที่ยั่งยืนยิ่งกว่ากลุ่มคนเหล่านี้ส่วนมากเป็นผู้อพยพหรือผู้ที่แยกจากชนกลุ่มเดิมไปอยู่เพียงคนเดียวเท่านั้น

สรุปผล

จากการวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนตลาดโบราณบางพลี อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนตลาดโบราณบางพลี

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนตลาดโบราณบางพลี หมายถึง สภาพทางสังคมที่เกิดการปรับเปลี่ยนขึ้นภายในชุมชน โดยมีองค์ประกอบแห่งการเปลี่ยนแปลงอยู่ 8 ประการ คือ 1. ลักษณะที่ตั้ง 2. โครงสร้างชุมชน 3. ผู้นำชุมชน 4. กลุ่ม / องค์กร 5.สถานศึกษา 6. ศาสนสถาน 7. สภาวะแห่งการปรับเปลี่ยนทางสังคมของชุมชน และ 8. ความเจริญทางเทคโนโลยี จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ชุมชนตลาดโบราณบางพลีในช่วงเวลาที่ศึกษา (พ.ศ. 2533 ถึง พ.ศ. 2563) เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงโครงสร้างการปกครอง โดยการที่ภาครัฐและเอกชนเข้ามาบทบาทในการดูแลและพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ในขณะเดียวกันความเจริญทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้น ส่งผลให้สังคมเมืองเกิดการขยายตัวมีทั้งผู้คนที่เคยอาศัยอยู่เดิมในชุมชนย้ายออกไปที่อื่นและมีผู้คนจากที่อื่นเข้ามาอาศัยในชุมชนมากขึ้น นอกจากนั้นมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ประโยชน์กับชาวชุมชนทั้งในด้านการค้าขาย การท่องเที่ยว การพัฒนาชุมชน

2. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดโบราณบางพลี

ในช่วงเวลาที่ศึกษา (พ.ศ. 2533 ถึง พ.ศ. 2563) พบว่า รูปแบบทางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนตลาดโบราณบางพลี มี 5 ประการ คือ 1. คติความเชื่อ 2. ประเพณี 3. วิถีชีวิตความเป็นอยู่ 4. ภูมิปัญญา และ 5. สถาปัตยกรรม โดยทางคติความเชื่อและประเพณีเกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงรูปแบบการดำเนินการของพิธีการจัดงานให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เน้นความสะดวก รวดเร็ว และเกิดความปลอดภัย กับผู้ร่วมงานให้มากที่สุด ด้านวิถีชีวิตเมื่อมีการฟื้นฟูให้กลับมาเป็นตลาดเพื่อการค้าอีกครั้งจากการสนับสนุนขององค์กรภายในอำเภอ ทำให้วิถีของผู้คนในชุมชนเปลี่ยนจากที่อยู่อาศัยธรรมดากลายเป็นตลาดเพื่อการท่องเที่ยวและส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการส่งเสริมภูมิปัญญาจากทางภาครัฐเพื่อเริ่มรายได้ให้กับชาวชุมชนอีกทางหนึ่ง ส่วนสถาปัตยกรรมภายในชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงคือ การย้ายจากโรงเรียนบางพลีราษฎร์บำรุง มาอยู่บริเวณฝั่งตรงข้ามชุมชนตลาดโบราณบางพลี ของศูนย์ศิลปวัฒนธรรมของอำเภอ มีการปรับศิลปกรรมภายในศูนย์ให้ดูมีความร่วมสมัย และการเข้ามาของห้างสรรพสินค้าในบริเวณชุมชนส่งผลให้รูปแบบการซื้อสินค้าของผู้คนเปลี่ยนแปลงไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นภายในชุมชนตลาดโบราณบางพลี จะช่วยให้ชาวชุมชนเกิดการปรับตัว และสามารถพัฒนาชุมชนให้ดีมากขึ้นในอนาคต

1.2 การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นภายในชุมชนตลาดโบราณบางพลี ทำให้ชาวชุมชนเข้าถึงองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมได้สะดวกขึ้น และส่งเสริมให้มีกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง มากยิ่งขึ้น

1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำผลงานวิจัยนี้ ไปปรับใช้เพื่อการพัฒนาชุมชนตลาดโบราณบางพลีในมิติต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้ชุมชนแห่งนี้อยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของในชุมชนตลาดโบราณบางพลี โดยขยายช่วงระยะเวลาที่ศึกษาให้มากขึ้น เช่น 50 ปี 100 ปี เพื่อเห็นการเปลี่ยนแปลงที่มากขึ้น

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชุมชนตลาดโบราณบางพลีในแง่มุมอื่น ๆ ที่ยังไม่มีผู้ศึกษา เช่น ความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์

บรรณานุกรม

นิเทศ ตินณะกุล. (2549). **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม.** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประชิต สกุณะพัฒน์. (2548). **วิถีไทย.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.

พงษ์ศิริ เทพวงษ์. (2553). ประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ.122 อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. **การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ยงยุทธ ชูแว่น. (2545). **ความสำคัญและขอบเขตของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในปัจจุบัน.** ม.ป.พ.

โรงเรียนสันต์เสริมวิทย์. (2554). **หนังสือหลักสูตรท้องถิ่น "เล่าเรื่องเมืองบางพลี".** กรุงเทพฯ: พงศ์พัฒน์การพิมพ์

ศราวุธ แฝงสีคำ. (2542). ไทยครัว: การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมศึกษากรณีบ้านดงสวนพัฒนา ตำบลนาทัน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. (2553). **เล่าเรื่องเมืองบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ.** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พงศ์พัฒน์การพิมพ์.

อำพิกา สวัสดิ์วงศ์. (2545). ถนนสุขุมวิทกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจในภาคตะวันออกของประเทศไทย พ.ศ. 2477 – 2539. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บุคคลานุกรม

เจียง - นามสมมติ. สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2564.
เต้ย - นามสมมติ. สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2564.
โต - นามสมมติ. สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2564.
น้อย - นามสมมติ. สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2564.
นุช - นามสมมติ. สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2564.
ป๋วย - นามสมมติ. สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2564.
พลอย - นามสมมติ. สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2564.
มิ่ง - นามสมมติ. สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2564..
เรือง - นามสมมติ. สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2564.
หลิว - นามสมมติ. สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2564.

ผลการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานเพื่อส่งเสริมทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

The Effects of TASK-BASED Learning on Enhancing Grade 9 Students' English-Speaking Skill

อจินไตย พวงทอง[1]
Ajintai Poungtong
ดร.สรณบดินทร์ ประสารทรัพย์[2]
Dr.Soranabordin Prasansaph

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องผลการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานเพื่อส่งเสริมทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นการวิจัยเชิงทดลอง ซึ่งผู้วิจัยใช้รูปแบบกลุ่มเดียวสอบก่อนและหลังเรียน โดยมีวุตถุประสงค์เพื่อ เปรียบเทียบทักษะการพูดภาษาอังกฤษก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน และเพื่อศึกษาความพึงพอใจชองนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบภาระงาน กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/14 ที่เรียนภาษาอังกฤษ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 36 คน ได้มาโดยวิธีกลุ่มแบบกลุ่ม โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม เครื่องที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล มี 3 ประเภท ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน จำนวน 4 แผน แบบทดสอบวัดทักษะการพูดภาษาอังกฤษก่อนและหลังเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ การหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย โดยหาค่าเฉลี่ย (Man)) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และ การทดสอบที่แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (Dependent Samples t-teat)

ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานอยู่ที่ระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การจัดการรียนรู้แบบเน้นภาระงาน, ทักษะการพูดภาษาอังกฤษ

Abstract

The research explores the effects of task-based learning on the development of grade 9 student's speaking skills. It was experimental research on the basis of one group pretest-posttest design. The purposes of this research were 1) to compare students speaking skills before and after using task-based learning and 2) to study student satisfaction with task-based learning. The samples were 36 students who studied in grade 9. They were selected by cluster random sampling. Research instruments were 1) four task-based lesson plans 2) pre and post oral tests and 3) satisfaction questionnaires. The data were analyzed by using mean scores, standard deviation, and dependent sample t-test.

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: POUNGTONG_A@su.ac.th โทรศัพท์. 085-722-5856
[2] อาจารย์ที่ปรึกษา ภาควิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร

The result of the research revealed 1) English speaking skills of grade-9 students on post-test were significantly higher than on pre-test at .05 level. 2) Satisfaction of grade 9 students towards task-based learning was at the highest level.
Keyword: Task based, Speaking Skill

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่มีความสำคัญมากภาษาหนึ่งของโลก เป็นภาษาสากล และเป็นสื่อกลางที่มนุษย์ใช้ในการติดต่อสื่อสาร ทุกประเทศบนโลกนี้ต่างมีภาษาหลักหรือภาษาแม่เป็นของตนเอง แต่เมื่อต้องติดต่อสื่อสารกับผู้ที่ใช้ภาษาต่างจากตน ก็ล้วนต้องใช้ภาษาสากลในการสื่อสารเป็นหลัก ภาษาอังกฤษจึงเป็นภาษาที่หลายประเทศให้ความสำคัญและนำมาใช้เป็นภาษากลาง หลายประเทศมีบทบาทสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การบริการ และอีกหลากหลายด้าน ซึ่งการมีความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษสำหรับการติดต่อสื่อสารจึงเป็นสิ่งที่สามารถตอบสนองบทบาทที่สำคัญเหล่านั้นได้ และทักษะภาษาอังกฤษก็เป็นสิ่งที่มีประโยชน์อย่างยิ่งในชีวิตประจำวัน ในการสื่อสาร การศึกษา การหาความรู้และประสบการณ์ การดำเนินชีวิต และการสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมและวิสัยทัศน์ของชุมชนทั่วโลก ทำให้มีโอกาสได้เข้าทำงานมากขึ้น ได้รับเงินเดือนที่ดีกว่า นอกจากนี้ยังมีโอกาสเจริญก้าวหน้าในการประกอบอาชีพมากกว่าและเป็นที่ต้องการขององค์กรขนาดใหญ่ที่มีชื่อเสียงทั้งในและต่างประเทศ ภาษาอังกฤษเป็นทักษะพื้นฐานของการทำงานที่ช่วยนำพาไปสู่การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ มีความได้เปรียบในเชิงพาณิชย์ มีผลต่อการลงทุนจากต่างประเทศ และการส่งออกไปยังประเทศต่างๆทั่วโลก คนที่มีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษจึงมีโอกาสได้รับค่าตอบแทนที่สูงขึ้น นอกจากนี้ยังมีความได้เปรียบเรื่องการท่องเที่ยว การทำงาน การแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างประเทศ และด้านอุตสาหกรรม เป็นต้น (British Council, 2013)

ในประเทศไทย ประชาชนทุกคนมีสิทธิและโอกาสที่จะได้รับการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ หนึ่งในรายวิชาที่ทุกคนต้องเรียน คือวิชาภาษาอังกฤษ ผู้เรียนทุกคนได้รับการปลูกฝังและเรียนรู้วิชาภาษาอังกฤษตั้งแต่ระดับอนุบาลไปจนถึงทุกระดับการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการกำหนดในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ให้มีการกำหนดรายวิชาภาษาอังกฤษเป็นหนึ่งในวิชาของรายวิชาภาษาต่างประเทศ เพราะภาษาอังกฤษเป็นทักษะสำคัญที่ผู้เรียนควรเรียนรู้มีความสำคัญในชีวิตประจำวันของมนุษย์ เป็นปัจจัยในการติดต่อสื่อสารกับผู้คนหลากหลายประเทศ ภาษาอังกฤษยังเป็นสื่อกลางในการแสวงหาความรู้ การประกอบอาชีพ และเป็นแหล่งในการสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการเรียนภาษาอังกฤษมานานแล้ว โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้ ภาษาอังกฤษมีผลต่อชีวิตของคนไทยมากขึ้น เพราะประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่เป็นจุดมุ่งหมายของผู้คนทั่วโลก ทั้งด้านการท่องเที่ยว และการประกอบอาชีพ การใช้สื่ออินเตอร์เน็ต การดูโทรทัศน์ ภาพยนตร์ รวมไปถึง การสมัครเข้าทำงานในเกือบทุกอาชีพ ล้วนมีการใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลาง

การพูดภาษาอังกฤษ เป็นทักษะที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบัน การมีทักษะการพูดภาษาอังกฤษ จะช่วยให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เข้าใจความหมายในเรื่องที่ติดต่อสื่อสาร ได้รับโอกาสหลากหลายจากทั้งในประเทศของตนและจากนานาชาติมากขึ้น กว้างขึ้น และมีประสิทธิภาพ เช่น โอกาสศึกษา ณ ต่างประเทศ การทำงาน และการลงทุนทำธุรกิจต่าง ๆ ความสำคัญของการพูดภาษาอังกฤษยังครอบคลุมถึงบุคคลมีทักษะการพูดภาษาอังกฤษ จะช่วยให้เข้าถึงความรู้และมีความเข้าใจมากขึ้น เช่น การท่องเที่ยวต่างประเทศ เพราะสามารถสื่อสารได้อย่างอิสระ นอกจากนี้ยังเพลิดเพลินไปกับสื่อต่าง ๆเช่น ละครเวที ภาพยนตร์ วรรณกรรมของชาวตะวันตกอีกด้วย (Yang, 2014) กระทรวงศึกษาธิการยังให้ความสำคัญต่อทักษะการพูดภาษาอังกฤษ โดยกำหนดนโยบายการปฏิรูปการเรียนการสอนภาษาอังกฤษตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ กำหนดการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ โดยปรับจุดเน้นเพื่อเป็นไปตามการเรียนรู้แบบธรรมชาติ เน้นการสื่อการ (CLT) เปลี่ยนการจัดการเรียนการสอนจากแบบไวยากรณ์ เป็นการสื่อสาร เน้นการฟัง พูด อ่าน และเขียน ตามลำดับ (กระทรวงศึกษาธิการ,

2557) ในทางเดียวกันการพูดภาษาอังกฤษเป็นตัววัดความสำเร็จของการเรียนรู้ภาษา ที่มีการวัดและให้คะแนนจากการปฏิบัติของผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนเรียนรู้ภาษาภายใต้จุดมุ่งหมายในการสื่อสารกับผู้คนที่มีภาษา วัฒนธรรม และภูมิหลังที่ต่างกัน (วันเฉลิม นะน่าน, 2563)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการศึกษาของไทยมีการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาอังกฤษให้ตั้งแต่เด็ก แต่ปัญหาหลักที่เห็นได้ชัดเจนคือ หลายคนยังไม่สามารถใช้ภาษาอังกฤษในการพูดสื่อสารได้เพราะไม่รู้จะใช้คำศัพท์ สำนวน และไวยากรณ์แบบไหน หรือใช้ได้แต่ยังไม่มีประสิทธิภาพมากพอเมื่อเจอหัวข้อหรือสถานการณ์ที่เจาะจง สาเหตุดังกล่าวอาจมาจากการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่เน้นหลักไวยากรณ์เป็นหลัก นอกจากนี้ ผู้เรียนมีความกังวลในการพูดภาษาอังกฤษ และหนึ่งในสาเหตุดังกล่าวได้แก่ การมีคำศัพท์ในคลังคำศัพท์ของตนน้อยหรือไม่เพียงพอในการนำมใช้ (Indrianty, 2016) ผู้เรียนมีโอกาสฝึกฝนและพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษน้อย ส่งผลให้ไม่รู้คำศัพท์และไวยากรณ์ในการพูดสนทนาได้ สิ่งเหล่าเกิดขึ้นเพราะผู้เรียนไม่ได้อยู่ในสังคมที่มีการใช้ภาษาอังกฤษ และผู้เรียนไม่เข้าใจในวัฒนธรรมที่แท้จริงของเจ้าของภาษาอีกด้วย (จุไรรัตน์ สวัสดิ์, เสน่ห์ สวัสดิ์, & วจี พวงมณี, 2560) ในทางเดียวกัน การที่ผู้เรียนรู้คำศัพท์น้อย มีความรู้เรื่องไวยากรณ์ไม่เพียงพอ ออกเสียงยังไม่ถูกต้อง และในการเรียนในชั้นเรียนผู้เรียนสื่อสารกันด้วยภาษาแม่เป็นส่วนใหญ่ก็เป็นปัญหาสำคัญในการสื่อสารภาษาอังกฤษ (วันเฉลิม นะน่าน, 2563) จากการสังเกตผู้เรียน ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาภาษาอังกฤษแก่นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ผ่านมา พบว่าในการพูดตามสถานการณ์หรือตามหัวข้อต่าง ๆ เป็นภาษาอังกฤษ ผู้เรียนขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เวลาพูด มักมีการเกี่ยงกันเวลาต้องพูดภาษาอังกฤษหน้าชั้นเรียน และไม่มีใครกล้ายกมือเพื่อตอบคำถามเป็นภาษาอังกฤษในหัวข้อที่เจาะจง เนื่องจากผู้เรียนไม่มีโอกาสสื่อสารภาษาอังกฤษ ไม่รู้จักการเลือกใช้คำศัพท์สำนวนในสถานการณ์นั้น ในบางสถานการณ์ ผู้เรียนรู้สึกฝืนใจในการพูดเพราะรู้สึกตระหนกเมื่อต้องพูดต่อหน้าผู้คนทั้งนี้อาจเป็นเพราะความเคยชินในการใช้ภาษาแม่หรือภาษาประจำประเทศของตน จึงทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าการพูดภาษาอังกฤษนั้นยากและไม่สามารถพูดได้อย่างมั่นใจถูกต้องและคล่องแคล่ว (Hammer, Lawrence, & Miccio, 2007) การพูดเป็นทักษะที่ยากแก่การพัฒนาเพราะผู้เรียนขาดนำไปใช้ ขาดความมั่นใจ และขาดแรงกระตุ้นในการเรียน นอกจากนี้ ผู้เรียนบางคนสามารถพูดภาษาอังกฤษได้แต่ยังไม่มีประสิทธิภาพมากพอ อาจเป็นเพราะกลัวความผิดพลาดจากการพูด มีความกังวลในเรื่องของ คำศัพท์และไวยากรณ์ การออกเสียง หรือสำเนียง (Febriyanti, 2011) นอกจากนี้ สาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษของผู้สอน ยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียนในปัจจุบัน ตัวอย่างดังกล่าวเป็นปัญหาหลักในการพูดภาษาอังกฤษของผู้เรียน

จากปัญหาในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารที่ส่งผลกระทบต่อผู้เรียนทุกคน โรงเรียนจึงมีนโยบายที่สนับสนุนให้ผู้เรียนได้ติดต่อสื่อสาร และเน้นการพูดภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวันให้มากขึ้น ได้แก่ การการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาอังกฤษ การจัดสถานที่ต่าง ๆให้เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องภาษาภายในโรงเรียน และการจัดหาสื่อการจัดการเรียนรู้ต่าง ๆ มากมายที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน และการตอบสนองตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้รายวิชาภาษาอังกฤษ ดังนั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ รายวิชาภาษาอังกฤษ จึงมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการเสริมสร้างประสิทธิภาพการใช้ภาษาอังกฤษและเป็นฝ่ายที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนและการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษ มุ่งให้ผู้เรียนมีสมรรถนะที่สำคัญครอบคลุมทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาที่ผู้เรียนเผชิญ การใช้ทักษะชีวิตและการใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ

จากปัญหาที่ผู้เรียนยังไม่สามารถใช้ภาษาอังกฤษในการพูดสื่อสารได้หรือยังไม่สามารถพูดคุยในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญในการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม และผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเลือกและปรับการจัดการเรียนรู้ เพื่อช่วยพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษโดยเน้นให้ผู้เรียนฝึกการใช้คำศัพท์สำนวน และไวยากรณ์ที่จำเป็นต่อการพูดภาษาอังกฤษในสถานการณ์หรือหัวข้อที่เจาะจงอย่างเป็นธรรมชาติและมีอิสระในการพูดภาษาอังกฤษอย่างเต็มที่ ผู้สอนภาษาอังกฤษที่มีความรู้ความเข้าใจมาก ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้ใช้ภาษาในการสื่อสารและมีการเรียนรู้ภาษาได้ด้วยตนเอง โดยการเรียนเป็นไปอย่างธรรมชาติ

ไม่สร้างความตึงเครียดแก่ผู้เรียน สนับสนุนการใช้ภาษาในชีวิตจริง ไม่เน้นเคร่งในกฎจนเกินไป แต่เน้นการสื่อสารได้ตรงตามที่ผู้เรียนตั้งใจ (ภานุมาศ จินารัตน์ & อุทัย ภิรมย์รื่น, 2557) การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยเน้นพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของผู้เรียนโดยเจาะจงทักษะย่อยของทักษะการพูด ได้แก่ ทักษะการใช้ขอบเขตของคำศัพท์และไวยากรณ์ (Range of words and grammar) ในการฝึกฝนการพูดภาษาอังกฤษ เพื่อผู้เรียนสามารถระดมความคิด ค้นหา แบ่งปัน และ เลือกใช้คำศัพท์ได้อย่างหลากหลาย เหมาะสม และเลือกโครงสร้างทางไวยากรณ์ที่สอดคล้องกับภาระงานหรือหัวข้อที่เจาะจง ในทำนองเดียวกัน ผู้วิจัยเห็นว่า การจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน หรือ Task-based Learning (TBL) เป็นหนึ่งในการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่มีการปรับให้ตอบสนองต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เน้นการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน และเป็นวิธีการหนึ่งที่ตอบสนองการเรียนรู้ของผู้เรียนในยุคใหม่ที่มีความกระตือรือร้นและตื่นตัวอยู่เสมอ สามารถช่วยแก้ปัญหาการพูดของผู้เรียนโดยการลงมือทำร่วมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งมีประโยชน์ต่อทั้งผู้เรียนและผู้สอน ช่วยพัฒนาทักษะการพูดของผู้เรียนได้อย่างเป็นธรรมชาติเพราะมีการใช้บริบทในการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับแต่ละสถานการณ์ในชีวิตประจำวันโดยผู้เรียนเรียนรู้ผ่านการทำภาระงาน (Task) ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยตรงจากการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมชั้นและผู้สอน ได้ฝึกฝนการพูดจากการใช้สถานการณ์จำลองและสถานการณ์จริง มีการระดม แบ่งปันความคิดและประสบการณ์ ซึ่งสามารถใช้สื่อสาร คิด แก้ปัญหา และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของตนได้ การจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน ให้ประโยชน์มากมายต่อการสอนภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศ การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีนี้ทำให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ทางภาษาขึ้นในชั้นเรียน ซึ่งวิธีนี้มุ่งเน้นการใช้ภาษาอย่างเป็นธรรมชาติของผู้เรียนในการทำกิจกรรมแบบคู่หรือแบบกลุ่ม นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนแบ่งปันความรู้ซึ่งกันและกันอีกด้วย (Nunan, 2004) ในทางเดียวกันการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน ให้ผลลัพธ์ที่ดีต่อกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นวิธีการที่กระตุ้นการทำงานร่วมกันระหว่างผู้เรียนในชั้นเรียน ให้โอกาสแก่ผู้เรียนในการฝึกฝนภาษาอังกฤษในฐานะภาษาเป้าหมาย อีกทั้งยังสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่ผ่อนคลายด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ที่สนุกสนาน (Ismaili, 2013) การจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน ประกอบด้วย 3 กระบวนการ จากแนวคิดของ Ellis (2003); Nunan (2004); Willis (1996) และ Curran (2006) ผู้วิจัยสรุปขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานได้เป็น ขั้นก่อนปฏิบัติภาระงาน ขั้นระหว่างปฏิบัติภาระงาน และขั้นหลังปฏิบัติภาระงาน ผู้สอนมีภาระงานที่สามารถเป็นได้ทั้งกระบวนการ กิจกรรม หรือแบบชิ้นงานให้ผู้เรียนปฏิบัติร่วมกันด้วยความเข้าใจ ในรูปแบบคู่ กลุ่ม รวมทั้งระดับชั้นหรือร่วมกับผู้สอน มีโอกาสใช้ภาษาอย่างอิสระในการสื่อความหมายเพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์ ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการพูดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้ลงมือปฏิบัติจริง จนบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ รวมทั้งผู้เรียนสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษที่สอดคล้องกับสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวัน

จากการศึกษาวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานเพื่อพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของผู้เรียน ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงประโยชน์ในการเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของตนผ่านการใช้ทักษะย่อยของทักษะการพูดภาษาอังกฤษ (Sub-skills) เรื่องการใช้ขอบเขตของคำและไวยากรณ์ (Range of words and grammar) อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าผู้เรียนรู้คำศัพท์จะทำให้นำมาประกอบกันเป็นประโยคและเรื่องราว เพื่อทำให้เกิดความสะดวกในการสนทนาที่ฉับพลัน (อุไร มากคณา, 2556) ดังนั้นการทำภาระงานที่เน้นการใช้ขอบเขตของคำและไวยากรณ์ (Range of words and grammar) ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลกับผู้อื่นได้โดยสามารถเลือกใช้คำศัพท์และโครงสร้างทางภาษาตามหัวข้อที่เฉพาะหรือตามสถานการณ์ต่าง ๆ จากความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยจึงศึกษาเกี่ยวกับผลการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานเพื่อส่งเสริมทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการฝึกฝนการพูดภาษาอังกฤษในชั้นเรียนผ่านการปฏิบัติภาระงานจนสามารถต่อยอดไปสู่การใช้ภาษาในสถานการณ์จริงนอกชั้นเรียนได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนก่อนและหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องผลการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานเพื่อส่งเสริมทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ซึ่งผู้วิจัยใช้รูปแบบกลุ่มเดียวสอบก่อนและหลังเรียน (One-Group Pretest-posttest Design) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนก่อนและหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน และเพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอนได้ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการวิจัย

1.1 ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนวิชาภาษาอังกฤษ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 675 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/14 ที่เรียนวิชาภาษาอังกฤษ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 36 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม Cluster Random Sampling โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

1.3 ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น (Independent Variable) ได้แก่ การจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน

ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่

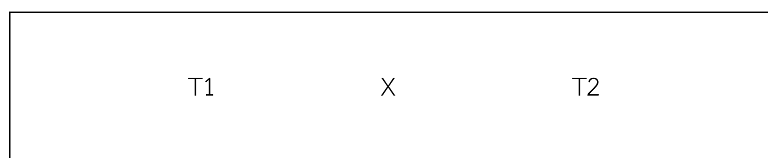
1. ทักษะการพูดภาษาอังกฤษ
2. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน

1.4 ระยะเวลาในการทดลอง

ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลองได้แก่ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 เป็นเวลา 1 เดือน

1.5 รูปแบบการทดลอง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) แบบกลุ่มเดียวสอบก่อนและหลังเรียน (One-Group Pretest-posttest Design)

เมื่อ

T1 คือ การทดสอบก่อนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน

X คือ การจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน

T2 คือ การทดสอบหลังการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน

2. ขั้นสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล 3 ประเภท ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน แบบทดสอบวัดทักษะการพูดภาษาอังกฤษก่อนและหลังเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใจ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 แผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน

การดำเนินการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานเพื่อส่งเสริมทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีจำนวน 4 แผน เวลาเรียน 8 คาบ คาบละ 60 นาที ซึ่งมีขั้นตอนในการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของแผนดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยศึกษาเอกสารทางวิชาการ ตำรา และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หลักสูตรการสอนภาษาอังกฤษ โครงสร้างและคำอธิบายรายวิชา การจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน กิจกรรมการสอนพูดภาษาอังกฤษ และการวัดและประเมินผล เพื่อรู้และเข้าใจจุดประสงค์การเรียนรู้ สาระสำคัญ หลักการและเนื้อหาสำหรับใช้เป็นข้อมูลในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

2. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน ประกอบด้วย มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด จุดประสงค์การเรียนรู้ ได้แก่ จุดประสงค์ปลายทางและจุดประสงค์นำทาง พฤติกรรมของผู้เรียน สาระการเรียนรู้ ได้แก่ ทักษะย่อย สื่อการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน ได้แก่ ขั้นก่อนปฏิบัติภาระงาน (Pre task) ขั้นระหว่างปฏิบัติภาระงาน (Task-cycle) และขั้นหลังปฏิบัติภาระงาน (Language focus) และการวัดและประเมินผล

3. นำเสนอหัวข้อและรายละเอียดในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบและให้คำแนะนำ จากนั้นนำไปปรับปรุงแก้ไข

4. นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของจุดประสงค์การเรียนรู้ และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ และเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของหัวข้อในการนำมาพัฒนาเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ ผลการวิเคราะห์พบว่าค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) อยู่ระหว่าง 0.6–1.00 และค่าดัชนีความสอดคล้องทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ 0.79

5. นำแผนการจัดการเรียนรู้ไปปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ และคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นนำไปทดลองใช้ และนำไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง

2.2 แบบทดสอบวัดทักษะการพูดภาษาอังกฤษ

การทดสอบทักษะการพูดภาษาอังกฤษ ก่อนและหลังเรียนในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสอบพูดแบบปากเปล่า (Oral Test) โดยมีขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบดังต่อไปนี้

1. ศึกษาวิธีการสร้างแบบทดสอบวัดทักษะการพูดภาษาอังกฤษจากเอกสาร ตำรา และงานวิชาการต่างๆ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ไปกำหนดโครงสร้างแบบทดสอบวัดทักษะการพูดภาษาอังกฤษและออกแบบแบบทดสอบวัดทักษะการพูดภาษาอังกฤษก่อนและหลังเรียน โดยแบบทดสอบที่สร้างขึ้นเป็นแบบทดสอบวัดผลทางตรง (Direct Test) คือ การสอบพูดปากเปล่า (Oral test) ผู้เรียนทุกคนสอบเดี่ยว หัวข้อในการทดสอบแบ่งเป็น 4 หัวข้อ ได้แก่ 1) a trip with friends 2) ผู้เรียนแต่ละเลือก 1 หัวข้อ โดยการจับฉลาก ผู้เรียนมีเวลาในการเตรียมตัว 2-3 นาที จากนั้นผู้เรียนพูดตามหัวข้อที่ได้โดยใช้เวลา 2 นาที ผู้เรียนเข้าทดสอบทีละคน คณะกรรมการประเมินทักษะการพูดภาษาอังกฤษในการทดสอบมีจำนวน 3 ท่าน ได้แก่ ผู้วิจัยและครูสอนวิชาภาษาอังกฤษ จำนวน 2 ท่าน โดยแบบทดสอบที่ใช้มีคะแนนเต็ม 20 คะแนน ผู้วิจัยนำคะแนนรวมจากคณะกรรมการทั้ง 3 ท่าน มาหาค่าเฉลี่ยเพื่อคิดเป็นคะแนนทักษะการพูดภาษาอังกฤษของผู้เรียนเป็นรายบุคคล

2. นำแบบทดสอบวัดทักษะการพูดภาษาอังกฤษเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง เหมาะสม และให้คำแนะนำ จากนั้นนำไปปรับปรุงแก้ไข

3. นำแบบทดสอบวัดทักษะการพูดภาษาอังกฤษที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยตรวจสอบคำถามตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ด้านความเหมาะสมและสอดคล้อง ผลการวิเคราะห์พบว่าค่าดัชนีความสอดคล้องมีค่าเท่ากับ 0.89

4. นำแบบทดสอบวัดทักษะการพูดภาษาอังกฤษมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะและคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นนำไปทดลองใช้ และนำไปใช้จัดการเรียนรู้กับกลุ่มตัวอย่าง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน แบบทดสอบวัดทักษะการพูดภาษาอังกฤษก่อนและหลังเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ผู้วิจัยใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลและเปรียบเทียบทักษะการพูดภาษาอังกฤษ ได้แก่ การวิเคราะห์การเปรียบเทียบทักษะการพูดภาษาอังกฤษก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานของกลุ่มตัวอย่าง ใช้สูตรคำนวณ t-test แบบ dependent samples และการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่าง ใช้สูตรคำนวณหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4. ขั้นดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานเพื่อส่งเสริมทักษะการพูดภาษาอังกฤษ แล้วดำเนินการทดสอบก่อนเรียนกับกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้แบบทดสอบวัดทักษะการพูดภาษาอังกฤษ โดยวิธีการสอบพูดปากเปล่า จากนั้นดำเนินการจัดการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานที่สร้างขึ้นกับกลุ่มตัวอย่าง ดำเนินการทดสอบหลังเรียนกับกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยบันทึกภาพวิดีโอและเสียงเพื่อใช้ประกอบการให้คะแนน หลังการทดสอบมีการประเมินผลตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จากนั้นนักเรียนทำแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการดำเนินการทดสอบและแบบสอบถามความพึงพอใจมาวิเคราะห์ข้อมูล

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย สามารถสรุปผลได้ ดังต่อไปนี้

1. ทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานอยู่ที่ระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัยข้อที่ 1 ซึ่งพบว่าทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้การจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน จากแนวคิดของ Willis (1996) ซึ่งทั้ง 3 ขั้นตอน ได้แก่ขั้น Pre-task ขั้นTask cycle และ ขั้นLanguage focus ที่ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์เดิมของตนประกอบเข้ากับสิ่งที่ได้เรียนรู้นำเสนอเป็นผลงานของกลุ่มตนเอง ผ่านกระบวนการตามขั้นตอนทั้งสามซึ่งช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และทักษะการพูดภาษาอังกฤษของผู้เรียน โดยมีรายละเอียดดังนี้

การจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานมีกระบวนการ 3 ขั้นตอน โดนขั้นแรกได้แก่ ขั้น Pre-task ในขั้นนี้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมในรูปแบบคู่และแบบกลุ่ม ฝึกพูดภาษาอังกฤษภายในกลุ่มย่อย ๆ เน้นการพูดประกอบเรื่องราวจากวิดีโอที่นำเข้าสู่บทเรียนผ่านคำถามจากผู้สอนที่เป็นแนวทาง ผู้เรียนมีโอกาสใช้ความรู้เดิมของตนในการคิด และเสนอคำศัพท์และสำนวนที่เกี่ยวข้องกับวิดีโอ ผู้เรียนมีอิสระในการใช้ภาษา และการพูดคุยกันภายในกลุ่มร่วมกับเพื่อนนั้นช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกผ่อนคลาย ลดความกดดันในการคิดและการพูดลง เกิดความสบายใจทำให้กล้าพูดและเสนอความคิดมากขึ้น เพราะสามารถเลือกใช้คำศัพท์และสำนวนได้อย่างอิสระ ภาษาที่พูดเน้นความเป็นธรรมชาติและสามารถสื่อความหมายได้มากกว่าเน้นที่ความถูกต้องซึ่งเป็นสื่อกลางที่สำคัญในการนำไปสู่ความสำเร็จในการปฏิบัติภาระงาน ซึ่งสอดคล้องกับ Gillies (2016) ที่อธิบายในเชิงเดียวกันไว้ว่า ในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติภาระงานจะเน้นบทบาทของผู้เรียนเป็นหลัก ขั้นที่สองคือขั้น Task-cycle ผู้เรียนได้นำสิ่งที่ได้ลองปฏิบัติในขั้นแรกมาปรับใช้จริงในขั้นนี้ ผู้สอนมีภาระงานกำหนดให้ประกอบคำอธิบายภาระงานที่ชัดเจนและเป็นลำดับ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและรัดกุม ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มทำความเข้าใจได้ง่ายและสามารถปฏิบัติภาระงานตามขั้นตอนได้อย่างไม่ติดขัด ในส่วนของภาระงานที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติ เป็นภาระงานที่ส่งเสริมทักษะการพูดภาษาอังกฤษ

ของผู้เรียน โดยภาระงานที่ผู้วิจัยเลือก ได้แก่ Problem solving และCreative task โดยการปฏิบัติภาระงานประเภท Problem solving นั้นเป็นภาระงานที่ท้าทายเพราะมีการกำหนดปัญหาและให้ผู้เรียนร่วมกันพูดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหานั้น ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ในการคิดค้นวิธีการแก้ไข แบ่งปันวิธีการที่หลากหลาย รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น นำไปสู่การพูดคุยเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ถูกกำหนดให้เป็นภาระงานนั้น โดยกระบวนการทั้งหมด ผู้เรียนมีอิสระในการคิดและพูดโดยไม่ต้องคำนึงถึงความถูกต้อง แต่เน้นความเป็นธรรมชาติในการถ่ายทอดอย่างมีความหมาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Willis and Willis (2013) ที่อธิบายเกี่ยวกับภาระงานประเภท Problem solving ไว้ว่าเป็นภาระงานที่กระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมกันอภิปราย วางแผน และแก้ไขปัญหา ผู้เรียนมีโอกาสคิด ค้นหา และนำเสนอวิธีการแก้ปัญหานั้น ภาระงานนี้ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกับการจัดการเรียนรู้ได้อย่างชัดเจน โดยถ้าภาระงานอยู่ในกรอบของประสบการณ์ที่ผู้เรียนมีจะส่งผลให้ผู้เรียนรู้สึกมั่นใจในการพูดมากขึ้นขั้นสุดท้าย ได้แก่ขั้น Language Focus ผู้สอนเป็นผู้บันทึกจุดบกพร่องในการพูดภาษาอังกฤษของแต่ละกลุ่มซึ่งได้จากขั้นก่อนหน้านี้ จากนั้นนำเสนอลงบนบอร์ด โดยผู้เรียนร่วมกันสังเกตข้อผิดพลาดและร่วมกันแก้ไขด้วยตนเอง ผู้เรียนเรียนรู้การใช้ภาษาจากข้อผิดพลาดและสามารถนำไปปรับใช้ในการพูดภาษาอังกฤษกับภาระงานอื่นๆ ในชั้นเรียนและในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องในอนาคต

ผลการวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณุรัตน์ แย้มฉาย (2559); ศิรินันท์ เอื้อนไธสงค์ (2560) และ รุ่งนภา จิตตสินนาวา (2562) ที่อธิบายไว้ในทำนองเดียวกันว่า กระบวนการในการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานสามารถช่วยส่งเสริมทักษะการพูดภาษาอังกฤษของผู้เรียน โดยกระบวนการทั้ง 3 ขั้นตอนได้แก่ ขั้นก่อนปฏิบัติภาระงานที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ภาษาจากการแบ่งปันประสบการณ์เดิมของตนแก่สมาชิกในกลุ่ม ขั้นระหว่างปฏิบัติภาระงานที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงในชั้นเรียน และขั้นหลังปฏิบัติภาระงานที่ผู้เรียนมีโอกาสแก้ไขข้อบกพร่องและฝึกฝนเพิ่มเติม

2. จากผลการวิจัยข้อที่ 2 นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานอยู่ในระดับมากที่สุด มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ในการวิจัยครั้งนี้พบว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้เป็นอันดับที่ 1 อาจเนื่องมาจากผู้วิจัยได้ใช้การจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานโดยมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับประสบการณ์และความสนใจของผู้เรียน ช่วยส่งเสริมทักษะการพูดภาษาอังกฤษของผู้เรียนได้ดีเมื่อนำมาประยุกต์กับกิจกรรมการเรียนรู้และภาระงานที่ออกแบบไว้โดยคำนึงถึงความต้องการ ความชอบและความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน นำเสนอไวยากรณ์ที่จำเป็น และเน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติภาระงาน ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของตนผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในกลุ่ม กับทั้งชั้นเรียน และกับผู้สอนอย่างอิสระ มีการระดมแบ่งปันความคิดและประสบการณ์ซึ่งสามารถใช้สื่อสาร คิด แก้ปัญหาและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของตนได้ ส่งผลให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้มากที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดของ Willis (1996) และ Nunan (2004) ที่อธิบายไว้ในทำนองเดียวกันว่า ในแต่ละขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานส่งเสริมการพูดภาษาอังกฤษแก่ผู้เรียนได้เป็นอย่างดี เพราะการเรียนรู้ภาษาเกิดจากการที่ผู้เรียนมีโอกาสปฏิบัติด้วยตนเองตลอดการทำภาระงาน นอกจากนี้ข้อมูลที่ผู้สอนจัดเตรียมควรเป็นข้อมูลที่เหมาะสมกับผู้เรียน สอดคล้องกับโลกแห่งความจริง และเป็นข้อมูลที่เป็นแบบภาษาพูดหรือภาษาเขียนที่เน้นการสื่อสารมากกว่าสอนภาษา

ผลการวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Daga Remache (2016); ณุรัตน์ แย้มฉาย (2559); ศิรินันท์ เอื้อนไธสงค์ (2560) และ รุ่งนภา จิตตสินนาวา (2562) ที่ได้ผลการศึกษาในทำนองเดียวกันว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจในด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้สูงสุด เนื่องจากมีขั้นตอนการดำเนินการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม ช่วยให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติภาระงานได้จนบรรลุตามวัตถุประสงค์

2.2 ในการวิจัยครั้งนี้พบว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจด้านประโยชน์ที่ได้รับ เป็นอันดับ 2 รองจากด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเนื่องมากจาก ผู้วิจัยจัดการเรียนรู้ที่สร้างความมั่นใจแก่ผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนกระตือรือร้นในการพูด โดยกระบวนการแต่ละขั้นให้โอกาสในการฝึกฝนและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พูดภาษาอังกฤษอย่างอิสระมากขึ้น มุ่งที่การพูดอย่างเป็นธรรมชาติและเน้นสื่อความหมายมากกว่าความถูกต้อง จึงลดความกดดันแก่

ผู้เรียนลงและเพิ่มความมั่นใจในตนเองมากขึ้น รวมทั้งหลังการจัดการเรียนรู้ผู้เรียนสามารถนำคำศัพท์ สำนวนที่เรียนรู้และไวยากรณ์ที่จำเป็นนั้นไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ จึงทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Ellis (2003) and Willis (2021) ที่อธิบายในทำนองเดียวกันว่าการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานมอบโอกาสให้ผู้เรียนใช้ภาษาอย่างอิสระในการสื่อความหมายเพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์ ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการพูดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้ลงมือปฏิบัติจริง จนนำไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ รวมทั้งผู้เรียนสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษที่สอดคล้องกับสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวัน

ผลการวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Daga Remache (2016); ณุรัตน์ แย้มฉาย (2559); ศิรินันท์ เอื้อนไธสงค์ (2560) และรุ่งนภา จิตตสินนาวา (2562) ที่ได้ศึกษาและอธิบายในทำนองเดียวกันว่า การจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานมีการจัดประสบการณ์โดยการฝึกทักษะการพูดภาษาอังกฤษผ่านการลงมือปฏิบัติจริงช่วยให้ผู้เรียนมั่นใจในการพูด และสนับสนุนการเรียนรู้ภาษามากขึ้น อีกทั้งยังเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนในการนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์กับการสื่อสารภาษาอังกฤษภายนอกชั้นเรียนได้

2.3 ในการวิจัยครั้งนี้พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจด้านการวัดและประเมินผลต่ำสุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก วิธีการวัดและประเมินผลทักษะการพูดของผู้เรียนที่ผู้วิจัยเลือกใช้ได้แก่ การทดสอบทางตรง คือการสอบปากเปล่า วิธีการนี้อาจทำให้ผู้เรียนเกิดความตื่นตระหนกและวิตกกังวลมาก เพราะมีเวลาในการเตรียมตัวที่จำกัด นอกจากนี้ผู้เรียนต้องทดสอบตัวต่อตัวจึงสร้างความตื่นเต้นให้แก่ผู้เรียน เสียเวลาเนื่องจากใช้เวลาในการวัดนาน แต่วิธีการวัดและประเมินผลโดยการสอบปากเปล่าเป็นวิธีการที่สามารถใช้วัดทักษะการพูดภาษาอังกฤษของผู้เรียนได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สรัญญา จันทร์ชูสกุล and พินดา วราสุนันท์ (2563) ที่อธิบายว่าการทดสอบทางตรงโดยการสอบพูดปากเปล่าเป็นวิธีที่ใช้เวลาในการทดสอบค่อนข้างมากเพราะผู้เรียนต้องสอบทีละคน และทำให้ผู้เรียนรู้สึกกดดันเพราะผู้เรียนบางคนขาดความมั่นใจจึงทำให้รู้สึกประหม่าในการพูด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนรู้

1. กิจกรรมการนำเข้าสู่บทเรียนในช่วง Pre-task ควรเป็นกิจกรรมที่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้เรียนควบคู่ไปกับการนำเข้าสู่เนื้อหาและเน้นการนำไปสู่การใช้ภาษาอังกฤษอย่างมีความหมาย เช่นในการดูวิดีโอและตอบคำถามในขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ผู้สอนควรเพิ่มกิจกรรมในใบงานประกอบไปด้วย เช่น ให้นักเรียนเติมข้อมูลที่ได้รับจากการดูวิดีโอในกิจกรรม gap filling เป็นต้น
2. การจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานในช่วงแรกผู้สอนควรดูแลอย่างใกล้ชิดและให้คำแนะนำอย่างทั่วถึง ควรเดินให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนแต่ละกลุ่มหรือยกตัวอย่างเล็กต้องเพื่อเป็นแนวทางในการกาสร้างและใช้ภาษา เนื่องจากผู้เรียนยังไม่คุ้นเคยกับวิธีการจัดการเรียนรู้และอาจยังไม่มั่นใจในการวางแผนการพูดของตน
3. ระหว่างการปฏิบัติภาระงานของแต่ละกลุ่ม ผู้สอนควรมีการบันทึกภาพเคลื่อนไหว เพื่อนำไปใช้ประกอบการวัดและประเมินผลเพื่อดูความก้าวหน้าของทักษะการพูดภาษาอังกฤษของผู้เรียน
4. ภาระงานที่ผู้เรียนที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ควรมีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียนและตอบสนองกับความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ผู้วิจัยควรเลือกใช้รูปแบบของการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานประเภทอื่นๆอย่างหลากหลาย ในการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้ง เพื่อส่งเสริมทักษะการพูดของผู้เรียนมากขึ้นและสนับสนุนการใช้ภาษาอังกฤษอย่างสร้างสรรค์ เช่น กิจกรรมบทบาทสมมติ (Role play) หรือ กิจกรรมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Sharing personal experience) เป็นต้น
2. ผู้วิจัยควรประยุกต์กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานผ่านการใช้เทคโนโลยี เพื่อความหลากหลายในการนำเสนอของผู้สอน ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ให้สนุกสนาน น่าสนใจ กระตุ้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างการ

ปฏิบัติภาระงานของผู้เรียน และเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในกิจกรรมการเรียนรู้และเข้าถึงประสบการณ์ใหม่ในกระบวนเรียนรู้มากขึ้น

3. ผู้วิจัยควรนำการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานไปปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าถึงวิธีการจัดการเรียนรู้ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ตาม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2557). **นโยบายการปฏิรูปการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

จุไรรัตน์ สวัสดิ์, เสน่ห์ สวัสดิ์ และวจี พวงมณี. (2560). **ศึกษาปัญหาการสื่อสารภาษาอังกฤษกับอาจารย์ชาวต่างประเทศของนักศึกษา สาขาวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล.** น่าน: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.

ณุรัตน์ แย้มฉาย. (2559). การจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานเพื่อพัฒนาความสามารถการพูดนำเสนอภาษาอังกฤษสำหรับนักศึกษาปริญญาบัณฑิตชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศิลปากร. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ภานุมาศ จินารัตน์ และอุทัย ภิรมย์รื่น. (2557). การพัฒนาการบริหารจัดการวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชนเพื่อเตรียมทักษะพร้อมทำงานสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. **UMT-POLY Journal**, 58-68.

วันเฉลิม นะน่าน. (2563). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อยกระดับความสามารถทางการฟังภาษาอังกฤษของเด็กนักเรียนไทย. **Academic Journal**. 23 (4), ตุลาคม-ธันวาคม 2563, 15.

สรัญญา จันทร์ชูสกุล และพินดา วราสุนันท์. (2563). การประเมินทักษะการปฏิบัติ: จากหลักการสู่แนวทางการปฏิบัติ. **Journal of Educational Measurement Mahasarakham University**, 26 (2), 36-56.

ภาษาอังกฤษ

British Council. (2013). **The English effect: The impact of English, what it's worth to the UK and why it matters to the world. Manchester.** England: British Council.

Ellis, R. (2003). **Task-based language learning and teaching**. Oxford university press.

Febriyanti, E. R. (2011). Teaching speaking of English as a foreign language: problems and solutions. **Journal Bahasa, Sastra, Dan Pembelajarannya**, 1 (2), 133-146.

Gillies, R. M. (2016). Cooperative learning: Review of research and practice. **Australian Journal of Teacher Education (Online),** 41(3), 39-54.

Hammer, C. S., Lawrence, F. R., & Miccio, A. W. (2007). Bilingual children's language abilities and early reading outcomes in Head Start and kindergarten.

Ismaili, M. (2013). The effectiveness of using movies in the EFL classroom–A study conducted at South East European University. **Academic Journal of Interdisciplinary Studies**, 2(4), 121.

Willis, J. (1996). A flexible framework for task-based learning. **Challenge and change in language teaching,** 52, 62.

Willis, J., & Willis, D. (2013). **Doing task-based teaching-Oxford handbooks for language teachers**. Oxford University Press.

การเรียนการสอนออนไลน์กับวิกฤติการณ์ Covid-19
Online Teaching in The Covid-19 Crisis

พระมหาวิโรจน์ คุตฺตวีโร, ผศ.ดร.[1]
PhramahaViroj Guttaviro, Asst.Prof. Dr.
ปชาบดี แย้มสุนทร[2]
Pachabodee Yeamsoonthorn
สุพิชญาณ์ แก้วโพนทอง[3]
Supitchaya Kaewponthong

บทคัดย่อ

การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Coronavirus Disease 2019: COVID-19) เป็นไปอย่างทั่วถึงและทุกหนแห่ง กล่าวได้ว่าทั่วโลกต่างได้รับผลกระทบกันอย่างถ้วนหน้า ประเทศไทยเป็นประเทศที่ได้รับผลกระทบจาก Covid-19 ไม่น้อยไปกว่าประเทศอื่นๆ ทุกภาคส่วนต่างให้ความสำคัญกับปัญหาและพยายามหาวิธีรักษาและหันมาปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ภาคการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งที่ให้ความตระหนักกับมหันตภัยร้ายแรงครั้งนี้ จะเห็นได้ว่าภาคการศึกษาเป็นส่วนสำคัญในการผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพเพื่อมาพัฒนาประเทศ การจัดการเรียนการสอนจึงเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพัฒนาการด้านการศึกษาด้วยเช่นกัน จากสถานการณ์ดังกล่าวหน่วยการศึกษาจึงได้มีการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบใหม่ (New normal) มีการบูรณาการ การเรียนการสอนออนไลน์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีการวัดและการประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้ผู้เรียนเกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์บนฐานความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี (Science and Technology-Based) และมีการเสริมสร้างคุณลักษณะบัณฑิตให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และจิตสาธารณะ เพื่อเป็นกำลังที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติต่อไปในอนาคต
คำสำคัญ: การเรียนการสอนออนไลน์, วิกฤตการณ์ Covid-19

Abstract

The spread of Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) is widespread and everywhere. It can be said that the whole world is affected by all. Thailand is a country that has been affected by Covid-19 no less than other countries. All sectors focus on the problem and try to find a cure and adapt to the situation. The education sector is part of the awareness of this terrible catastrophe. It can be seen that education is an important part of producing quality human resources for the country's development. Teaching and learning management are therefore a factor that affects the development of education as well. From such a situation, the educational unit has organized teaching and learning in accordance with the new way of life (New normal). Is integrated online teaching to achieve continuous learning. There are effective measurements and assessments resulting in learners achieving objective learning outcomes based on science and technology-based

[1] บัณฑิตวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย
[2] วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[3] วิทยาลัยสงฆ์จันทบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ ypachabodee@gmail.com

knowledge. And enhancing the characteristics of graduates to be moral, ethical, and public minds to be an important force in the development of the community and the nation in the future.
Keywords: Online Learning, Crisis Covid-19

บทนำ

เมื่อสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 ลุกลามไปทั่วทุกหย่อมหญ้า สถาบันการศึกษาเป็นสถานที่หนึ่งที่หนีไม่พ้นต้องปิดประตูลงเพื่อจะเป็นทางหนึ่งที่ช่วยลดความเสี่ยงในการแพร่ระบาดไปยังมันสมองของประเทศ แต่ในทางกลับกันเมื่อสถาบันการศึกษายิ่งปิดนานเท่าใดต้นทุนแฝงก็ยิ่งเกิดขึ้นตามมาซึ่งเป็นต้นทุนที่มองไม่เห็นได้ในช่วงระยะเวลาสั้นๆ แต่เมื่อนานไปจะเกิดผลกระทบตามมา อันได้แก่ การเสียโอกาสที่จะได้เรียนรู้และพัฒนาตัวเองของเยาวชนนับล้าน ซึ่งการระบาดของโควิด-19 ยังดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง แต่ละประเทศจึงค้นหาวิธีการและดำเนินการเพื่อหาทางให้การเรียนการสอนยังคงเดินหน้าต่อไป ถึงแม้ว่าสถาบันการศึกษาบางแห่งยังคงดำเนินต่อไป หรือการระบาดเริ่มลดลงแต่ก็อาจไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้เต็มที่เหมือนเดิม จึงเป็นโจทย์ให้สถาบันต่างๆ รวมถึงคนวางนโยบายการศึกษาต้องคิดว่าจะทำอย่างไรให้ผู้เรียนยังคงเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในสภาวะที่บ้านหลังที่สองของพวกเขายังไม่สามารถกลับสู่ภาวะปกติหรือจะใช้วิกฤตนี้เป็นโอกาสพัฒนาทักษะความรู้ให้ผู้เรียนมากขึ้นได้หรือไม่ หลักสูตรและวิธีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ควรจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มิใช่การจดจำเนื้อหาวิชา เน้นการเรียนรู้ที่เกิด จากความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริงและลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรงและต่อยอดความรู้นั้นได้ด้วยตนเอง ผู้สอนต้องสามารถสร้างและออกแบบสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ที่มีบรรยากาศ เกื้อหนุนและเอื้อต่อการเรียนรู้อย่างมีเป้าหมาย การเชื่อมโยงความรู้หรือแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชนและ สังคมโดยรวม จัดการเรียนรู้ผ่านบริบทความเป็นจริง และการสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าถึงสื่อเทคโนโลยี เครื่องมือ และแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า (COVID-19) ที่ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาเป็นอย่างมาก เนื่องจากทั้งผู้เรียนและผู้สอนต้องมีการปรับตัวจากการเรียนการสอนในห้องเรียนมาเป็นการเรียนสอนออนไลน์ ในขณะที่วิถีชีวิตของบุคลากรทางการศึกษาและนิสิตยังต้องดำเนินต่อไปแบบ New Normal จึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวทั้งผู้เรียนและผู้สอน ซึ่งประโยชน์การเรียนการสอนแบบออนไลน์ (Online learning) คือช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอน เนื่องผู้เรียนไม่จำเป็นต้องมานั่งเรียนในสถาบันการศึกษา อยู่ที่ไหนก็สามารถนั่งเรียนได้ ลดภาระค่าใช้จ่าย ในการเดินทางมาเรียน ทำให้เกิดเครือข่ายความรู้และช่วยลดช่องว่างระหว่างการเรียนรู้ในเมืองกับท้องถิ่น

แนวคิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ช่วยสอน

สำนักเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2558) การพัฒนาของโลกในยุคปัจจุบัน มุ่งสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ของมนุษย์มีการปรับเปลี่ยนให้ทันยุคสมัยและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมเทคโนโลยีความก้าวหน้า ซึ่งมีการพัฒนาอย่างไม่หยุดภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ในช่วงยุคดิจิตอลในศตวรรษที่ 21 หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่ายุคสังคมสารสนเทศ หรือการสื่อสารไร้พรมแดน สื่ออิเล็กทรอนิกส์เข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างมากในการถ่ายทอดความรู้ด้วยกระบวนการที่แตกต่างและหลากหลายไปสู่กลุ่มเป้าหมายที่มีความต้องการที่แตกต่างด้วยเช่นกัน นับตั้งแต่มีการพัฒนาระบบอินเทอร์เน็ต การติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์ก็เป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น รวมไปถึงการเรียนการสอนและการศึกษาหาความรู้ก็สามารถทำได้อย่างไร้พรมแดนทำให้เกิดคำว่า E-Learning หรือ Electronic Learning เป็นที่รู้จักกันไปทั่วโลก

ความหมายของคอมพิวเตอร์กับการศึกษา

คอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษา (Computer-Based Education) เป็นการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ ในทางการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเพิ่มขีดความสามารถในการสอนของครูอาจารย์และช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น การจัดการเรียนการสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์

เป็นอุปกรณ์ทางการเรียนการสอนและการติดต่อสื่อสารเพื่อค้นหาข้อมูล การนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในกิจกรรมการด้านการศึกษาซึ่งประกอบด้วยงานหลัก 3 ระบบ ดังต่อไปนี้

1. ระบบคอมพิวเตอร์บริหารการศึกษา เป็นการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในงานบริหารการศึกษา เช่น บริหารบุคลากร ธุรการ การเงิน พัสดุ อาคาร สถานที่ กิจการพิเศษ และความสะดวกเพื่อการศึกษา

2. ระบบคอมพิวเตอร์บริการการศึกษา เป็นการบริการสื่อการศึกษา (Educational Media Service) ระบบสารสนเทศ (Information Systems) และการอำนวยความสะดวกเพื่อการศึกษา

3. ระบบคอมพิวเตอร์การเรียนการสอน : CAI (Computer-Assisted Instruction), CBI (Computer-Based Instruction), CBL (Computer-Based Learning Systems) คือ การนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในระบบการเรียนการสอนวิชาต่างๆ เช่น ศิลปะ สังคมวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ รวมทั้งวิชาคอมพิวเตอร์ โดยถือว่าคอมพิวเตอร์ เป็นสื่อในระบบการเรียนการสอนที่สามารถให้ผู้เรียนรู้ผลการตอบสนองได้รวดเร็วกว่าสื่อประเภทอื่นยกเว้นสื่อบุคคล

กล่าวได้ว่าสถาบันการศึกษาสามารถใช้คอมพิวเตอร์ในงานหลากหลายประเภท อันได้แก่ เพื่อรับรู้ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ (Computer Awareness) การทำงานของคอมพิวเตอร์ ประโยชน์ของคอมพิวเตอร์ และศัพท์ทางคอมพิวเตอร์ด้วย เรียนรู้การใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ (Computer Literacy) ภาษาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ การป้อนโปรแกรมและการอ่านผลจากไมโครคอมพิวเตอร์ได้ เข้าใจและสามารถอยู่ในสังคมที่ประกอบด้วยไมโครคอมพิวเตอร์ (Computer and Society) ซึ่งมีผลต่อกิจกรรมต่างๆ และอยู่ในเศรษฐกิจส่วนตัวและส่วนของประเทศชาติ ใช้สำหรับการเขียนโปรแกรม (Computer Programming) เพื่อสั่งงานไมโครคอมพิวเตอร์ทำงานตามต้องการ เช่นโปรแกรมภาษาเบสิก เสริมความสามารถในการประกอบอาชีพเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ได้ (Vocational Computer Education) โดยผู้เรียนสามารถสร้างเสริมความรู้และทักษะจนสามารถทำงานเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ได้ ใช้ศึกษาวิทยาการทางคอมพิวเตอร์ (Computer Science) เรียนรู้ทฤษฎีการทำงานของคอมพิวเตอร์และการใช้งานโดยการใช้ภาษาโปรแกรมควบคุม ระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยในการแก้ปัญหาหรือทำโจทย์ (Computer Programming as an Aid to Problem) กระบวนการและทักษะในการสร้างโปรแกรมคอมพิวเตอร์สามารถนำมาใช้ในการ แก้ปัญหาหรือทำโจทย์ในวิชาการต่างๆ เช่น คณิตศาสตร์ ภาษา และสังคมการจำลองสถานการณ์ (Computer Simulation) เพื่อช่วยในการเรียนคณิตศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ใช้ในธุรกิจ (Business Application) โดยใช้ไมโครคอมพิวเตอร์เป็นฐานข้อมูลสำหรับงานบริหาร งานทะเบียน งานบัญชีของโรงเรียนและเป็นอุปกรณ์สาธิตงานบัญชีและงานสำนักสำหรับ ผู้เรียนด้วย ใช้คอมพิวเตอร์บริหารการสอน (Computer Managed Instruction) เป็นการใช้คอมพิวเตอร์ เก็บข้อมูลและผลการเรียนของผู้เรียน ทำให้ครูสามารถติดตามผู้เรียนเป็นรายบุคคลได้ รวมทั้งสามารถนำมาช่วยในการเลือกและจัดอันดับรายวิชาและเลือกยุทธวิธีสอนด้วย ใช้เป็นแบบฝึกหัด (Drill and Practice) โดยใช้โปรแกรมเก็บโจทย์และเฉลยไว้จำนวนมากสำหรับให้ผู้เรียนมาฝึกความสามารถและทดสอบความรู้โดยใช้ไมโครคอมพิวเตอร์ได้ คอมพิวเตอร์ช่วยผู้เรียนที่มีปัญหา (Computer as Artistic Handicapped Students) โดยอาศัยโปรแกรมฝึกหัดและการสอนให้เหมาะสม และเปิดโอกาสเหล่านี้ได้เสริมสร้างส่วนที่เสียเปรียบ หรือด้อยกว่าผู้อื่นจนสามารถเรียนทันเพื่อนได้ เป็นการจัดคลินิกทางการศึกษาเพื่อช่วยผู้เรียนที่เรียนไม่ถึงเกณฑ์ รวมทั้งการเป็นอุปกรณ์เสริม (Computer for Redemption) สำหรับการศึกษาด้วยตนเอง หรือปรับปรุงการเรียนของผู้เรียนเป็นรายบุคคล และใช้คอมพิวเตอร์เสริมสร้างผู้เรียนที่เรียนเก่ง (Computer for Gifted and Talented) ผู้เรียนที่เรียนเก่งสามารถเรียนรู้สิ่งที่กำหนดให้ในเวลาสั้นนั้นจึงมีเวลาว่างมาก โรงเรียนสามารถใช้คอมพิวเตอร์ช่วยให้ผู้เรียนที่เรียนเก่ง เรียนรู้ สิ่งที่น่าสนใจนอกหลักสูตรเพิ่มขึ้น เป็นต้น

สรุปได้ว่า การใช้คอมพิวเตอร์ในการศึกษาทำให้เกิดประโยชน์สะดวกสบายในการเรียนรู้ ด้านการบริหารการศึกษาเข้ามาช่วยด้านข้อมูลนักศึกษา การจัดตารางเรียน และแผนการสอน งานฝ่ายสารบรรณและแผนงาน 2. ด้านการวางแผนหลักสูตรใช้เป็นที่เก็บแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน เพื่อที่จะนำมาใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาและค้นคว้าต่อไป 3. ด้านการพัฒนาบุคลากร ไม่เพียงแต่จะช่วยในการปรับปรุงพัฒนาและฝึกอบรม

ความรู้และทักษะใหม่ทางคอมพิวเตอร์ให้แก่ผู้สอน นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้สอนได้พัฒนาความคิดและความรู้และข่าวสารต่างในด้านวิชาชีพของตนเองต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับบทเรียนออนไลน์

1. ความหมายของบทเรียนออนไลน์

บทเรียนออนไลน์ เป็นการเรียนจากสารสนเทศ ซึ่งออกแบบสำหรับการสอนหรือการฝึกอบรม โดยการใช้โปรแกรมสื่อหลายมิติหรือ การใช้เทคโนโลยีของเว็บมาถ่ายทอดเนื้อหา บริหารจัดการงานสอน ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้ที่สำคัญ มีการเชื่อมโดยเครือข่ายให้มีลักษณะที่ผู้สอน และผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ (Interactive) กันผ่านระบบ และผู้เรียนยังสามารถเรียนรู้ได้ ณ สถานที่หรือเวลาใดก็ได้ (ณัฏฐ์สิตา ศิริรัตน์, มปป.) เป็นการเรียนการสอนผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ที่ช่วยจัดการเรียนการสอนเลียนแบบระบบการเรียนในห้องเรียน นั่นคือ มีการจัดการเรียนตามลำดับของวิชาต่างๆ โดยมีครู-อาจารย์เป็นผู้ดูแลจัดเนื้อหาการสอนที่เหมาะสมให้แก่ผู้เรียน (บัณฑิต ประวาลพฤกษ์, 2550) รวมถึงกิจกรรมการเรียน การสอน และวัดประเมินในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในมิติประสาน (Synchronous mode) และต่างเวลา (Asynchronous mode)โดยใช้อุปกรณ์ทางอิเล็กทรอนิกส์เป็นสื่อกลางทำการเผยแพร่ และสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ (ใจทิพย์ สงขลา, 2550) เรียน-สอน ผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ไม่ว่าจะเป็นวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ ซีดีรอม เครือข่ายอินทราเน็ต เครือข่ายอินเทอร์เน็ต ดาวเทียม โทรศัพท์มือถือ เครื่องพีดีเอ หรืออุปกรณ์ไร้สายต่าง ๆ โดยที่ผู้เรียน สามารถเข้าเรียนรู้ เพื่อพัฒนาตนเองได้ตามอัธยาศัย ได้ทุกที่ทุกเวลา ผ่านทางหน้าเว็บไซต์ในรูปแบบสื่อมัลติมีเดีย ไม่ว่าจะเป็นข้อความ เสียง ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และวิดีโอ (อาณัติ รัตนถิรกุล, 2553) บทเรียนออนไลน์ เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ผู้เรียนและผู้สอน สามารถมีปฏิสัมพันธ์กันได้ โดยอาศัยประโยชน์จากคุณลักษณะและทรัพยากรของอินเทอร์เน็ต และเครื่องมือต่าง ๆ ของเวิลด์ไวด์เว็บมาออกแบบเป็นเว็บเพื่อการเรียนการสอน (มาพร, 2554) ใช้การนำเสนอเนื้อหาทางคอมพิวเตอร์ในรูปของสื่อมัลติมีเดีย ได้แก่ ข้อความ ภาพนิ่ง ภาพกราฟิก วีดีทัศน์ ภาพเคลื่อนไหว ภาพสามมิติ (บุญเลี้ยง, 2556) เป็นการบูรณาการกับเทคโนโลยีเว็บหรือเวิลด์ไวด์เว็บ โดยจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนและผู้สอน ซึ่งอยู่คนละที่สามารถเชื่อมต่อเข้าหากันด้วยเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เนื้อหาของบทเรียนประกอบด้วยข้อความ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เสียง วิดีโอ และสื่อมัลติมีเดียต่าง ๆ ซึ่งส่งผ่านไปยังเว็บบราวเซอร์ไปยังผู้เรียนและทุกคนในชั้นเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน (วัชรพล วิบูลยศริน, 2556)

สรุปได้ว่า บทเรียนออนไลน์ เป็น การเรียนการสอนผ่านทาง เครือข่ายอินเทอร์เน็ต หรืออินทราเน็ต เป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีการใช้โปรแกรมมัลติมีเดียมา ถ่ายทอดเนื้อหา มีการจัดการเรียนตามลำดับ โดยครูเป็นผู้ดูแลจัดเนื้อหาการสอนที่เหมาะสมให้แก่ ผู้เรียน ผู้เรียนสามารถเข้าถึงบทเรียนได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ที่สามารถเชื่อมต่อเข้าสู่เครือข่าย เนื้อหา ของบทเรียนประกอบด้วยข้อความ เสียง ภาพนิ่งวิดีโอ ภาพเคลื่อนไหว และมีการโต้ตอบ

2. รูปแบบการเรียนการสอนด้วยบทเรียนออนไลน์ มีหลายหลายวิธีการดังนี้

1) Asynchronous correspondence รูปแบบของบทเรียนออนไลน์ที่คล้ายกับการเรียนทางไปรษณีย์ แต่ต่างกันที่มี การนำ e-Mail และ Web board มาใช้ในการสื่อสารกัน ทำให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วกว่าการ สื่อสารทางไปรษณีย์การเรียนในรูปแบบนี้ ผู้เรียนจะต้องศึกษาบทเรียนด้วยตนเอง โดยการอ่านเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่ส่งมาทาง e-Mail หากผู้เรียนมีข้อสงสัยใด ก็สามารถติดต่อกับผู้สอนผ่าน ทาง E-mail หรือ Web board เพราะฉะนั้นผู้เรียนที่เหมาะสม จึงต้องมีความรับผิดชอบในตนเองต่อ การเรียนสูง รู้จักว่างแผนการเรียน และสามารถค้นคว้าหาบทเรียนเพิ่มเติมด้วยตนเองได้เป็นอย่างดี

2) Synchronous collaboration รูปแบบของบทเรียนออนไลน์ที่ผู้สอนและผู้เรียนจะต้องกำหนดเวลา เพื่อเข้ามา ทำการเรียนการสอนพร้อมกัน เป็นการสอนสดผ่านระบบเครือข่ายสารสนเทศ ซึ่งผู้สอนอาจนำเสนอภาพการสอน หรือลายมือของผู้สอนเองขณะที่สอนลงบนกระดานอิเล็กทรอนิกส์ พร้อม เสียงบรรยาย เพื่อถ่ายทอดบทเรียนไปยังผู้เรียน

3) Web enhanced course รูปแบบของบทเรียนออนไลน์ที่นิยมในปัจจุบัน เพราะงบประมาณในการพัฒนา ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาระบบในระยะยาวไม่สูงมากนักโดยการใช้เว็บเป็นสื่อเสริม หรือสื่อเติมร่วมกับการเรียนในห้องเรียน ซึ่งผู้สอนแต่ละท่านสามารถนำเสนอบทเรียนไว้บนเว็บ เพื่อให้ผู้เรียน เข้ามาศึกษาและมีปฏิสัมพันธ์กับบทเรียนมัลติมีเดียได้ด้วยตนเอง เป็นการใช้ คุณสมบัติทางมัลติมีเดียที่อยู่ในเว็บให้เป็นประโยชน์ในการกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน

4) Web delivered course รูปแบบของบทเรียนออนไลน์ที่นำเสนอบทเรียนไว้บนเว็บ เพื่อให้ผู้เรียนเข้า ไปศึกษาและมีปฏิสัมพันธ์กับบทเรียนมัลติมีเดียด้วยตนเองและผสมผสานกับวิธีการสอนแบบต่อเนื่องในวิธีอื่นๆ ผ่านเครือข่ายสารสนเทศ เช่น การอภิปราย การทำโครงงานเดี่ยว การทำ โครงงานกลุ่ม และการจำลองสถานการณ์ ทั้งนี้ผู้เรียนสามารถมีการปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนได้ทั้งในแบบตามอัธยาศัย และแบบต่อเนื่อง เพราะฉะนั้นผู้เรียนจึงมีคุณสมบัติในวางแผนการเรียน และสามารถค้นคว้าหาบทเรียนเพิ่มเติมด้วยตนเองมากขึ้น เพราะเป็นรูปแบบที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้เป็นสำคัญ แต่สำหรับผู้สอนนั้น จะต้องสละเวลามากขึ้นเพื่อเตรียมสื่อการสอนและจัดกิจกรรมในแบบวิธีการสอนต่างๆ กัน

5) Web managed course รูปแบบของบทเรียนออนไลน์ที่มีลักษณะเหมือนกับ Web delivered course แต่เพิ่มเติมระบบบริหารจัดการเรียนการสอนหรือที่เรียนว่า LMS (Learning management system) เข้ามาช่วยในการจัดการกระบวนการเรียนการสอนให้มีความสะดวกมากขึ้นได้แก่ ระบบสำหรับใช้ ในการจัดการ เนื้อหาบทเรียน (Content) ระบบสำหรับติดตามการเรียนรู้ (Tracking) ระบบตรวจสอบและประเมินผล (Evaluation) และระบบบริหารการเรียน (Learning management)

6) Hybrid delivery รูปแบบของบทเรียนออนไลน์ที่มีลักษณะเหมือนกับ Web delivered course ทุกประการแต่ต่างกันที่การเรียนแบบ Hybrid delivery เป็นการปรับใช้ระบบการเรียนแบบ CBT (Computer based training) ร่วมกับการเรียนผ่านทางอินเทอร์เน็ต โดยบรรจุบทเรียนมัลติมีเดียไวในซีดีแทนที่จะเก็บไว้บนเว็บ และผู้สอนจะจัดส่งซีดีให้ผู้เรียน และหากเนื้อหา บทเรียนมีการแก้ไขเพิ่มเติมไปจากเดิม ก็จะถูกปรับปรุงใหม่โดยอัตโนมัติเมื่อได้เชื่อมต่อเข้ากับระบบผ่านทางอินเทอร์เน็ต ระบบยังได้ออกแบบให้ผู้สอนสามารถตรวจสอบการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละบุคคลที่เชื่อมต่อเข้ากับระบบผ่านทางอินเทอร์เน็ตได้อีกด้วย (ผกาสิน พูนพิพัฒน์, ภัทรชัย ลลิตโรจน์วงศ์, และพิชัย สดภิบาล, 2557)

สรุปได้ว่า รูปแบบการเรียนการสอนด้วยบทเรียนออนไลน์จะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันเลือกให้เหมาะสมกับลักษณะการเรียน เนื้อหา กิจกรรม และลักษณะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนผู้สอน เพื่อให้ได้มาซึ่งประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดของการจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์นั้น

3. ข้อดีของบทเรียนออนไลน์

ข้อดีในการจัดการเรียนการสอนด้วยบทเรียนออนไลน์ พบว่า การจัดการเรียนการสอนออนไลน์มีความยืดหยุ่นและความสะดวก (Flexibility and convenience) ผู้เรียนสามารถ เข้าถึงบทเรียนได้ตามความต้องการโดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่เรียนในเวลาที่ต้องการ (Just in time learning) เรียนได้ทุกเวลาที่ต้องการกำหนดเวลาในการเรียนได้เอง จึงเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนได้เข้ามาเรียน และใช้เวลาในการเรียนอย่างยาวนานโดยไม่เบื่อ การควบคุมโดยผู้เรียน(Learning control) ผู้เรียนสามารถกำหนดความเร็ว และจุดเน้นในการเรียนได้ด้วยตนเอง มีการสร้างบทเรียนในรูปแบบสื่อผสม (Multimedia format) คือเทคโนโลยีเว็บ ช่วยสร้าง บทเรียนได้หลากหลายรูปแบบ เป็นการผสมผสานสื่อที่เป็นตัวอักษร เสียง ภาพเคลื่อนไหว ภาพนิ่ง และการสื่อสารตามเวลาจริง ซึ่งความยืดหยุ่นเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้เลือกรูปแบบของสื่อที่ เหมาะสมกับตนเองที่จะทำให้สามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นแหล่งทรัพยากรข้อมูลสารสนเทศ (Information resource) ปัจจุบันบนเว็บไซต์ ต่างๆ มีข้อมูลมากมาย และหลากหลายจากทั่วโลก ผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลเหล่านี้ได้ง่าย และรูปแบบที่ใช้บนเว็บ ทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงไปยังเว็บไซต์อื่นๆ ได้โดยไม่มีขีดจำกัด มีความทันสมัย (Currency) เนื้อหาวิชาที่นำเสนอบนเว็บสามารถปรับปรุงให้ทันสมัย และรวดเร็ว สามารถนำเสนอในรูปแบบที่ทันสมัย ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน การเผยแพร่ (Publishing capabilities) ผู้เรียนสามารถนำผลงานของตนเองเสนอไว้บนเว็บไซต์ได้ ช่วยเพิ่มทักษะ

ทางเทคโนโลยี (Increase technology skills) ผู้เรียนที่เรียนผ่านเว็บ นอกจากจะต้องจัดการกับบทเรียนที่อยู่บนเว็บแล้ว ยังต้องจัดการส่งถ่ายข้อมูลไปมาระหว่างข้อมูลที่ อยู่บนเว็บ และข้อมูลที่อยู่รอบๆ ตัวอีกด้วย ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ใช้ทักษะ และเป็นการเพิ่มพูนความสามารถในการใช้เทคโนโลยีที่หลากหลาย (ทัศนัย กีรติรัตนะ, 2551) เข้าถึงได้ง่าย ผู้เรียน และผู้สอนสามารถเข้าถึงบทเรียนออนไลน์ได้ง่าย โดยมากจะใช้ web browser ของค่ายใดก็ได้ และในปัจจุบันนี้ การเข้าถึงเครือข่ายอินเตอร์เน็ตกระทำได้ง่ายขึ้นมาก รวมถึงการประหยัดเวลา และค่าเดินทาง รวมทั้งไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เครื่องประจำก็ได้ ซึ่งเป็นการประหยัดเวลามาก การเรียน การสอน หรือการฝึกอบรม ด้วยระบบบทเรียนออนไลน์นี้จะสามารถประหยัดเวลาถึง 50% ของเวลาที่ใช้ผู้สอนหรืออบรม (ธนเดช, 2555)

สรุปได้ว่า ข้อดีของบทเรียนออนไลน์ คือ อำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน ซึ่งสามารถเข้าถึงบทเรียนได้ตามความต้องการโดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ บทเรียน ประกอบด้วยการผสมผสานสื่อที่เป็นตัวอักษร เสียง ภาพเคลื่อนไหว ภาพนิ่ง รวมถึงการมี ปฏิสัมพันธ์โต้ตอบระหว่างสื่อกับผู้เรียน และผู้เรียนสามารถสนทนากับผู้สอนหรือกลุ่มเพื่อนร่วมชั้นเรียน พร้อมทั้งช่วยเพิ่มทักษะการใช้คอมพิวเตอร์

4. ข้อจำกัดของบทเรียนออนไลน์

บทเรียนออนไลน์มีข้อจำกัดในการจัดการเรียนการสอนดังนี้ 1) ไม่เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาที่ต้องมีการฝึกปฏิบัติกับของจริง แต่สามารถจัดเป็นสื่อประกอบหรือเป็นสื่อเสริมการเรียนรู้ (Supplement and complement) รวมทั้งสามารถนำไปฝึกปฏิบัติด้วยตนเองในลักษณะของสถานการณ์จำลอง เป็นต้น 2) ผู้เรียนมีโอกาสทุจริตหรือไม่ซื่อสัตย์ได้ เนื่องจากการเรียนการสอนจะไม่มีผู้ควบคุม ดังนั้นเวลาสอบอาจมีการทุจริตหรือให้ผู้อื่นทำแทนได้ ควรมีมาตรการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น 3) ปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาด้านอารมณ์และความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (Emotional quotients) ซึ่งบทเรียนออนไลน์เป็นวิธีเดียวที่ไม่มีการพบปะกับผู้สอน อาจเกิดปัญหาด้านการพัฒนาทางอารมณ์ได้โดยเฉพาะผู้เรียนที่ยังไม่มีวุฒิภาวะเพียงพอ 4) ปัญหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลที่เชื่อมโยงในอินเทอร์เน็ต เนื่องจากเนื้อหาสาระมีมากมายที่สามารถเชื่อมโยงได้ ผู้เรียนอาจขาดการวิเคราะห์ไตร่ตรองในความน่าเชื่อถือของ แหล่งข้อมูลที่ได้รับได้ จึงต้องฝึกการวิเคราะห์และสร้างดุลยพินิจที่ชัดเจนถูกต้องในการเลือกใช้ข้อมูลจากการสืบค้น (Search engine) เพื่อนำมาประกอบในการเรียนรู้ระบบออนไลน์ 5) ปัญหาด้านสุขภาพของผู้สอนและผู้เรียนอาจเกิดขึ้นได้จากการใช้คอมพิวเตอร์เป็นเวลานาน เช่น ปัญหาด้านสายตา อาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ ซึ่งต้องมีการสร้างความตระหนัก และความพร้อมเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือสื่ออิเล็กทรอนิกส์เหล่านั้นให้ถูกกับหลักสุขปฏิบัติ 6) ปัญหาด้านการติดต่อสื่อสารโทรคมนาคมและระบบเครือข่าย ปัจจุบันการเรียนรู้แบบ e-Learning ยังประสบปัญหามากเกี่ยวกับระบบโครงสร้างเครือข่ายและการติดต่อสื่อสารที่เป็นปัญหาต้องปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะระบบโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ที่ยังขาดความพร้อมในบางแห่งส่งผลต่อการรองรับเครือข่ายสื่อสารทุกๆ ระดับที่จะเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ (บุญทิพย์ สิริธรังศรี, 2548) ผู้เรียนต้องควบคุมตนเอง เพื่อการเรียนอย่างสม่ำเสมอ มีความหมั่นทบทวนการเรียนการสอนแบบปกติ เนื่องจากไม่มีผู้สอนคอยชี้แนะ และให้คำปรึกษาในเวลาเรียน การขาดบรรยากาศการเรียนในเชิงวิชาการในห้องเรียน การไม่พบหน้ากันทำให้ขาดมนุษยสัมพันธ์ทั้งกับผู้สอนและผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยกันเองซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหากับผู้เรียนบางคนได้ ไม่สามารถประยุกต์ใช้แนวคิดในสถานการณ์ที่ไม่เคยเผชิญมาก่อน ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาที่ประสบได้ (กิดานันท์ มลิทอง, 2548) การเรียนแบบ e-Learning จะประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น เมื่อผู้สอนและผู้เรียนต้องมีพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศบ้างพอสมควร และสามารถที่จะใช้คอมพิวเตอร์ได้ มีความรู้ในด้านภาษาอังกฤษในระดับหนึ่ง มีคอมพิวเตอร์ในระดับที่สามารถใช้งานได้ และมีโทรศัพท์ที่ใช้เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นการลงทุนค่อนข้างสูง และระบบนี้ยังไม่แพร่หลาย แต่ปัจจุบันรัฐบาลได้ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยี คาดหวังว่าในอนาคตวิธีการสอนแบบ e-Learning จะได้รับความนิยมมากขึ้น เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการเรียนรู้ต่อไป (บุญเลี้ยง ทุมทอง, 2556)

สรุปได้ว่า การนำบทเรียนออนไลน์ไปใช้ในการเรียนการสอนยังพบข้อจำกัดบางประการ เช่น ไม่เหมาะกับการใช้ทักษะการวิเคราะห์ที่ซับซ้อน บางพื้นที่โครงสร้างพื้นฐานไอซีทีไม่ดี ไม่เพียงพอ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ

ด้านดิจิตอล เป็นเหตุให้ผู้เรียนมีโอกาสอย่างไม่เท่าเทียมกันในการใช้อินเตอร์เน็ต ส่งผลให้ไม่สามารถมีการเรียนอิเล็กทรอนิกส์ได้อย่างทั่วถึง และปัญหาอีกหลากหลายประการ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังต้องคิดค้นและพัฒนาต่อไป

วิกฤติการณ์ Covid-19 กับการเรียนการสอนออนไลน์

31 ธันวาคม 2562 มีการยืนยันการระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ในเมืองอู่ฮั่น ประเทศจีน องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้ประกาศให้การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา สายพันธ์ใหม่เป็น “การระบาดใหญ่” หรือ pandemic และ ได้ประกาศชื่อที่เป็นทางการสำหรับใช้เรียกโรคทางเดินหายใจที่เกิดจากไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ว่า "โควิด-ไนน์ทีน (Covid-19) "หลักจากเชื้อมีการลุกลามไปอย่างรวดเร็วในทุกภูมิภาคของโลก คณะกรรมการระหว่างประเทศว่าด้วยอนุกรมวิธานวิทยา ของไวรัส (International Committee on Taxonomy of Viruses) ได้กำหนดให้ใช้ชื่อไวรัสที่ทำให้เกิดโรค Covid19 ว่า SARS-CoV-2 หรือไวรัสโคโรนาโรคทางเดินหายใจ เฉียบพลันรุนแรงชนิดที่สอง (Severe acute respiratory syndrome coronavirus 2) เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องทางพันธุกรรมอย่างใกล้ชิดกับเชื้อไวรัสโรคซาร์ส ส่วนสถานการณ์ในไทย กระทรวงสาธารณสุขได้ประกาศ โรคดังกล่าวโดยใช้ชื่อว่า “โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019” หรือ “โรคโควิด-19” เป็นโรคติดต่ออันตรายตาม พระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ.2558 โดยให้มีผลบังคับใช้ ตั้งแต่ วันที่ 1 มีนาคม 2563 ส่งผลให้ประชาชนใน ประเทศไทยต้องกักตัวอยู่ภายในบ้าน และร่วมกันรักษา ระยะห่างระหว่างกัน (Social Distancing) ซึ่งการเว้นระยะห่างทางกายภาพกับบุคคลอื่น เป็นหนึ่งในมาตรการ ลดการแพร่ระบาดของเชื้อที่ติดต่อทางละอองฝอยหรือการสัมผัสโดยเฉพาะ COVID-19 สามารถทำได้หลายวิธีคือ 1) ยืน - นั่งห่างกัน 1.5 – 2 เมตร 2) ลดการรวมตัวกันในสถานศึกษา ที่ทำงานหรือสถานบันเทิงต่าง ๆ 3) รับประทานอาหารที่ เป็นชุดสำหรับคนเดียว หรือเลี่ยงการร่วมสำรับกับผู้อื่น 4) เปลี่ยนระบบการทำธุรกิจโดยใช้ทางออนไลน์และ ติดต่อทางโทรศัพท์เป็นหลักหรือปรับเวลาการมาทำงานให้ยืดหยุ่น 5) หันมาเรียนออนไลน์แทนการเรียนในชั้นเรียนและเลี่ยงการจัดประชุมใหญ่ที่มีการวมคนจำนวนมาก 6) จัดให้จองหนังสือออนไลน์ในห้องสมุดหรืออ่าน แบบอิเล็กทรอนิกส์ 7) ลดความหนาแน่นในลิฟต์เน้นการ เดินขึ้นลงบันได รัฐบาลไทยได้ออกประกาศปิดสถานศึกษาตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2563 จากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด – 19 ส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนในชั้นเรียนเป็นอย่างมาก จึงทำให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาขึ้น โดย “UNESCO” ประมาณการณ์ว่ามีสถาบันการศึกษาใน 15 ประเทศ ทั้งในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกกลางและอเมริกาเหนือมีการปิดการเรียนการสอน ขณะที่สถาบันการศึกษาในหลายประเทศนำเทคโนโลยีต่างๆมาเพื่อเปิดการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยในประเทศไทยหลายแหล่งเริ่มออกประกาศการเรียนการสอนรูปแบบออนไลน์ นับตั้งแต่เกิดวิกฤตการณ์ไวรัส Covid-19หรือ“Coronavirus”(ไวรัสโคโรนา) ได้สร้างผลกระทบในทุกภาคส่วนอย่างรวดเร็วและรุนแรง หนึ่งในนั้นคือ “ภาคการศึกษา” ถึงแม้ไวรัส COVID-19 จะส่งผลกระทบกับภาคการศึกษา แต่ในทางกลับกันเป็นการสร้างอัตราเร่งในการปฏิรูป “วงการการศึกษา” ทั่วโลกครั้งใหญ่เช่นกัน โดยเฉพาะมิติของการนำ “เทคโนโลยี” มาใช้กับระบบการเรียนการสอนมากขึ้นเพื่อทำให้ภาคการศึกษายังคงดำเนินต่อไปได้อย่างไม่สะดุดและไม่ว่าผู้สอน-ผู้เรียนจะอยู่แห่งใดก็สามารถเข้าถึงการศึกษาได้เช่นกัน

บทสรุป

ไวรัสโควิด-19 ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตของคนทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการศึกษาของคนไทยที่จากเดิมใช้แม่พิมพ์ของชาติ เน้นบุคลากรทางการศึกษาที่สอนในชั้นเรียน ปัจจุบันเปลี่ยนไปโดยก้าวเข้าสู่โลกแห่งการเรียนรู้แบบใหม่ระบบ online การปรับกระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เรียนที่เปลี่ยนแปลงไปและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มาเป็นเครื่องมือกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนนับเป็นความท้าทายของผู้สอนเป็นอย่างยิ่ง การจัดการศึกษาและการเรียนรู้มีเป้าหมายสำคัญคือการพัฒนาคนในฐานะพลเมืองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตอย่างสมดุล มีทักษะที่จำเป็นและสามารถอยู่ร่วมกับ ผู้อื่นอย่างมีความสุข มีภาวะผู้นำการเรียนรู้ด้วย

ตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถในการรังสรรค์สิ่งใหม่ ๆ การเรียนรู้เพื่อปลูกฝังจิตสาธารณะ ยึดประโยชน์ส่วนรวม และการเรียนรู้เพื่อการนำไปปฏิบัติ มุ่งสร้างการทำงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ พึ่งพาตนเองได้ดำเนินชีวิตตนเองอย่างมีความสุข และทำประโยชน์ให้ประเทศชาติต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

กิดานันท์ มลิทอง. (2548). **เทคโนโลยีและการสื่อสารเพื่อการศึกษา.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อรุณการ.

ใจทิพย์ ณ สงขลา. (2550). **การออกแบบการเรียนการสอนบนเว็บในระบบการเรียนอิเล็กทรอนิกส์.** กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณัฏฐ์สิตา ศิริรัตน์ (มปป). **แนวทางการสร้างและพัฒนาบทเรียนe-learning.** กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา.

ทัศนัย กีรติรัตนะ. (2551). การเรียนผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-Learning). **วารสารสารสนเทศ.** 9 (1), 73.

ธนเดช ลี้เลิศธนกุล (2555). คู่มือการสร้างบทเรียนอีเลิร์นนิ่งด้วยอีฟร้อนท์ (eFront). จันทบุรี: โรงเรียนเบญจมราชูทิศ.

บัณฑิตา ประวาลพฤกษ์. (2550). **e-Learning ห้องเรียนออนไลน์ ตอนที่ 2.** สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2557, จาก http://www.nectec.or.th/images/pdf/SanNectec/Snectec73.pdf

บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2556). **ทฤษฎีและการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เอส.พริ้นติ้งไทยแฟคตอรี่.

บุญทิพย์ สิริธรังศรี. (2548). **อีเลิร์นนิ่ง : มิติใหม่ในการเรียนรู้ทางการพยาบาล.** นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ผกาสิน พูนพิพัฒน์, ภัทรชัย ลลิตโรจน์วงศ์ และพิชัย สดภิบาล. (2557). **องค์ประกอบที่ต้องคำนึงในการพัฒนา e -Learning. Technical Paper**. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2557, จาก http://www.nectec.or.th /pub/book/2004-5-27-362913-eLearning.pdf

มาพร ต้อยแก้ว. (2554). การพัฒนาบทเรียนออนไลน์โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์วิชาการเขียนโปรแกรมภาษาซี นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.

วัชรพล วิบูลยศริน.(2556). **นวัตกรรมและสื่อการเรียนการสอนภาษาไทย.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2558). วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา. กรุงเทพฯ: ธรรมดาเพรส.

อาณัติ รัตนถิรกุล. (2553). **สร้างระบบ e –Learning ด้วย Moodle ฉบับสมบูรณ์.** กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

ภาคผนวก

คำสั่งบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ที่ ๐๐๕๗ / ๒๕๖๕
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยบัณฑิตศึกษาระดับชาติครั้งที่ ๒๐ และระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๔ ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๕

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้กำหนดจัดโครงการประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยบัณฑิตศึกษาระดับชาติครั้งที่ ๒๐ และระดับนานาชาติ ๔ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๕ (The 20th National and the 4th International Symposium 2022-GMNIS 2022) ในวันเสาร์ที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕ ณ อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส เพื่อให้การดำเนินการโครงการดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อยมีประสิทธิภาพและบรรลุตามวัตถุประสงค์

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๓ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานฯ รายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่แนบมาด้วยนี้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

พระเทพวัชรเมธี, ผศ.ดร.
พระธรรมศากยวงศ์วิสุทธิ์, ดร.
พระเมธาวินัยรส, รศ.ดร.
พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.
พระครูวินัยธรบุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผศ.ดร.
พระมหาบุญนา ธานวีโร, ผศ.ดร.
พระมหาอรุณ ปญฺญารุโณ, ผศ.
ดร.เสน่ห์ เดชะวงศ์
รศ.ดร.เดชชาติ ตรีทรัพย์
ดร.ลักขณา สท้านไตรภพ
พระธรรมกิตติเมธี, ดร.
พระมงคลธรรมวิธาน, ผศ.ดร.
พระมหาฉัตรชัย สุฉตฺตชโย, ผศ.ดร.
พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, ผศ.ดร.
พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตฺตโม, ผศ.ดร.
พระมหาสมัคร มหาวีโร
พระครูปลัดสุวัฒนพรหมจริยคุณ
รศ.สุเชาวน์ พลอยชุม
รศ.(พิเศษ) ดร.อำนาจ บัวศิริ

คณะกรรมการฝ่ายดำเนินงาน

พระศรีวินยาภรณ์, ดร.	ประธานดำเนินงาน
พระมหาวิโรจน์ คุตฺตวีโร, ผศ.ดร.	รองประธานดำเนินงาน
พระมหาสันติราษฎร์ ฌานสนฺติ, ดร.	กรรมการ

/๒.รศ.ดร.กันตภณ...

รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว	กรรมการ
รศ.ดร.มานพ นักการเรียน	กรรมการ
ดร.ฐากูร หอมกลิ่น	กรรมการ
ดร.ศรัณย์ มะกรูดอินทร์	กรรมการ
รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์	กรรมการและเลขานุการ
ดร.ชมพูนุช ช้างเจริญ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายดำเนินงาน มีหน้าที่ดังนี้

๑. ดำเนินการตามนโยบายและวางแผนการจัดการ ตลอดจนแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์
๒. กำหนดรูปแบบการจัดงานและพิจารณาความเหมาะสมของการจัดสถานที่ทั้งส่วนวิชาการของคณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ และเสนอในที่ประชุมให้รับทราบ
๓. ควบคุม กำกับให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ เสนอแนะเพื่อให้การดำเนินงานของคณะกรรมการชุดต่างๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยเหมาะสมและติดตามผลการดำเนินงาน
๔. จัดทำหนังสือเชิญประชุมพร้อมใบตอบรับ เชิญวิทยากร ผู้บริหาร คณาจารย์ แขกผู้มีเกียรติ ศิษย์เก่า ศิษย์ปัจจุบัน จากวิทยาเขตต่าง ๆ และสถาบันที่เป็นเครือข่ายวิชาการ
๕. จัดทำใบเกียรติบัตรให้กับผู้นำเสนอบทความรายงานวิจัยและผู้ได้รับทุนการศึกษา
๖. ดำเนินงานอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

คณะกรรมการฝ่ายวิชาการ

พระครูวินัยธรบุญศรี ญาณวุฑฺโฒ , ผศ.ดร.	ประธานคณะกรรมการ
พระเมธาวินัยรส, รศ.ดร.	รองประธานคณะกรรมการ
พระมหาวิโรจน์ คุตฺตวีโร, ผศ.ดร.	กรรมการ
พระมหาธำรงค์ ฐิตปุญฺโญ, ดร.	กรรมการ
ดร.เสน่ห์ เดชะวงศ์	กรรมการ
รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์	กรรมการ
รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน	กรรมการ
ดร.ศรัณย์ มะกรูดอินทร์	กรรมการ
ดร.สาลินี รักกตัญญู	กรรมการ
ดร.จิตศริณย์พร ปัญจวัฒนคุณ	กรรมการ
นางมณีรัตน์ มีจั่นเพชร	กรรมการ
นางธนิศร พลศักดิ์	กรรมการ
นางสาววนิดา ชุติกาวิทย์	กรรมการ
นายกฤษฎ์พงศ์ เทศะบำรุง	กรรมการ

/๓. นางสุภาพร ...

นางสุภาพร บำรุงวงศ์	กรรมการ
ดร.กิตติวัจน์ ไชยสุข	กรรมการและเลขานุการ
ดร.เชน เพชรรัตน์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายวิชาการ มีหน้าที่ดังนี้

๑. จัดทำเอกสารประกอบการสัมมนา รวบรวมบทความวิจัย และเอกสารอื่น ๆ
๒. ประสานงานจัดทำเอกสารที่ส่งมาจากที่ต่าง ๆ และการนำเสนอผลงาน
๓. จัดทำแบบการนำเสนองานโปสเตอร์ของนักศึกษา และผู้นำเสนองานวิจัยทั้งหมด
๔. ประสานหนังสือเชิญวิทยากรและผู้ทรงคุณวุฒิและประวัติวิทยากร
๕. จัดทำตาราง/ลำดับผู้เสนองานตามห้องประชุมทั้งหมด
๖. ออกแบบการประเมินผล ดำเนินการจัดเก็บการประเมินผลทุกห้องประชุมวิชาการ
๗. ประสานงานคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ
๘. ปฏิบัติงานอื่นๆ ที่ได้รับมอบหมาย

คณะกรรมการแผนกทะเบียนและปฏิคม

พระครูวินัยธรอภิชาติ อภิชาโต	ประธานกรรมการ
นายสุภเชษฐ์ จงธนากร	กรรมการ
นางสาวเยาวลักษณ์ กุลพาณิชย์	กรรมการ
นางมัย อยู่เย็น	กรรมการ
นางสาวจันทิมา แสงแพร	กรรมการ
นางมณีรัตน์ มีจั่นเพชร	กรรมการ
นางสาววนิดา ชุติกาวิทย์	กรรมการ
นายกฤษฏ์พงศ์ เทศะบำรุง	กรรมการ
นางสุภาพร บำรุงวงศ์	กรรมการ
แม่ชีอชิรญา จริงวาจา	กรรมการและเลขานุการ
นางวสุมดี นันตมาศ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายทะเบียนและปฏิคม มีหน้าที่ดังนี้

๑. ให้การต้อนรับและอำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าร่วมงาน
๒. จัดเตรียมที่พักสำหรับผู้บริหาร คณาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ
๓. รวบรวมรายชื่อผู้ลงทะเบียน พร้อมจัดทำทะเบียนรายชื่อสำหรับเตรียมลงทะเบียนในวันงาน
๔. ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์บันทึกภาพและเทคโนโลยีสารสนเทศ

พระมหาสันติราษฎร์ ฌานสนฺติ, ดร	ประธานกรรมการ
พระมหาเอกอาทิตย์ อินฺทวีโร	รองประธานกรรมการ
พระปลัดธนา อคฺคธมฺโม	กรรมการ
พระสมุห์ธวัช รกฺขิตสทฺโธ	กรรมการ

/๔. พระครู ...

พระครูสังฆรักษ์ปัญญา วรปญฺญาเมธี	กรรมการ
ว่าที่ร้อยเอกสัญญา กลัดงาม	กรรมการ
นายภูริเชษฐ์ สมพล	กรรมการ
นายอภิโชค เกิดผล	กรรมการ
นางสาวสมฤดี จันทร์กล่ำ	กรรมการ
นางสาวสิริพร ครองชีพ	กรรมการ
นางสาวเสาวลักษณ์ สุทธิพรโอภาส	กรรมการ
เจ้าหน้าที่กองเทคโนโลยีสารสนเทศ	กรรมการ
ดร.ศรัณย์ มะกรูดอินทร์	กรรมการ และเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์และบันทึกภาพ มีหน้าที่ดังนี้

๑. ประชาสัมพันธ์การจัดประชุมวิชาการ ก่อนและระหว่างการประชุมทั้งภายในและภายนอก
๒. ทำหนังสือถึงหน่วยงานสื่อวิทยุและโทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อประชาสัมพันธ์งาน
๓. จัดทำข่าวการประชุมวิชาการและเผยแพร่ผ่านสื่อทุกช่องทาง
๔. ประสานงานจัดเตรียมถ่ายภาพ วีดีโอ และการสัมภาษณ์ผู้บริหารที่เกี่ยวข้อง
๕. ให้คำแนะนำและประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการประชุม
๖. ปฏิบัติงานอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

คณะกรรมการฝ่ายพิธีการและกิจกรรมบนเวที

พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.	ประธานกรรมการ
รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์	รองประธานกรรมการ
ดร.กิตติวัจน์ ไชยสุข	กรรมการ
ดร.วันชัย แสงสุวรรณ	กรรมการ
ดร.กฤตสุชิน พลเสน	กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายพิธีการและกิจกรรมบนเวที มีหน้าที่ดังนี้

๑. วางแผนดำเนินการพิธีเปิดและปิดการประชุม
๒. จัดทำหนังสือเชิญประธานเปิด-ปิด และผู้กล่าวรายงาน พร้อมจัดทำคำกล่าวรายงานเปิด-ปิดการประชุมวิชาการ
๓. จัดเตรียมพิธีกร การบรรยายของวิทยากร และผู้ทรงคุณวุฒิให้ความเห็นงานวิจัย
๔. ประสานฝ่ายวิชาการเกี่ยวกับการมอบรางวัลและของที่ระลึก
๕. ดูแล ควบคุมให้กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปตามกำหนดการ
๖. ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

/๕ คณะกรรม ...

คณะกรรมการฝ่ายอาหารและเครื่องดื่ม

แม่ชีอชิรญา จริงวาจา	ประธานกรรมการ
แม่ชีแพรวพรรณ แก้วแก่นคูณ	รองประธานกรรมการ
แม่ชีจิราพร ทิพย์ดวงรัตน์	กรรมการ
นางสาวธันย์ธวิมนท์ เณรจารี	กรรมการ
นางสาววริญา ฮินาเซ่	กรรมการ
นางสาวโยธกา ภักดีเมฆานนท์	กรรมการ
นางสาวพรีธาภัสสร์ สังขสุวรรณ	กรรมการ
นางวสุมดี นันตมาศ	กรรมการ
นายสุเทพ เตรียมวิทยา	กรรมการ
นางธนิศร พลศักดิ์	กรรมการ
นายสุคำ ยะเรือนงาม	กรรมการ
นายสรศักดิ์ อินทแพทย์	กรรมการเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายอาหารและเครื่องดื่ม มีหน้าที่ดังนี้

จัดเตรียมอาหารเช้า กลางวัน อาหารว่าง และเครื่องดื่ม รวมทั้งน้ำปานะ

๑. ประสานฝ่ายสถานที่รับประทานอาหาร ผังรายละเอียดสถานที่สำหรับพระสงฆ์ ผู้บริหาร คณาจารย์ วิทยากร แขกผู้มีเกียรติ และผู้ร่วมงาน

๒. ประสานฝ่ายพิธีการ และฝ่ายประชาสัมพันธ์ให้แจ้งเวลาและสถานที่รับประทานอาหารให้ชัดเจน

๓. ให้ความสะดวกเกี่ยวกับอาหาร เครื่องดื่มและอาหารว่างตลอดช่วงเวลาที่รับประทานอาหาร ปฏิบัติงานอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

คณะกรรมการฝ่ายนิทรรศการและจัดสถานที่

ดร.กฤตสุชิน พลเสน	ประธานกรรมการ
พระสมุห์ธวัช รกฺขิตสทฺโธ	รองประธานกรรมการ
พระพิทักษ์ อาจารสมฺปนฺโน	กรรมการ
พระมหาพงศธร เขมธโร	กรรมการ
นายมนตรี ฉัตรเท	กรรมการ
นางสาวอนุสรณ์ สอนตน	กรรมการ
นายก่อเกียรติ ทองวณิชนิยม	กรรมการ
นายต้อง นวลจันทร์	กรรมการ
นางปุณณภา บุญรุ่งเกียรติ	กรรมการ
นายสุคำ ยะเรือนงาม	กรรมการ
นายสรศักดิ์ อินทแพทย์	กรรมการและเลขานุการ

/ ๖ คณะกรรม ...

คณะกรรมการฝ่ายจัดสถานที่และนิทรรศการ มีหน้าที่ดังนี้

๑. วางแผนจัดเตรียมสถานที่จัดงาน ตกแต่งเวทีและห้องประชุมวิชาการ
๒. จัดเตรียมโสตทัศนูปกรณ์ที่จะใช้ในห้องประชุมทุกห้อง และดูแลความพร้อมทางด้านอุปกรณ์การนำเสนอผลงานวิจัย โดยประสานหัวหน้าศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ
๓. เตรียมสถานที่รับรองผู้บริหาร คณาจารย์และผู้ทรงคุณวุฒิ และแขกคนสำคัญ
๔. จัดเตรียมห้องปฐมพยาบาล
๕. ทำป้ายบอกทาง
๖. เตรียมสถานที่จัดแสดงนิทรรศการนำเสนอผลงานวิจัยของนักศึกษาทุกวิทยาเขต
๗. ปฏิบัติงานอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

คณะกรรมการฝ่ายเหรัญญิกและของที่ระลึก

พระครูวินัยธรอภิชาติ อภิชาโต	ประธานกรรมการ
แม่ชีอชิรญา จริงวาจา	รองประธานกรรมการ
ดร.จิตศรินย์พร ปัญจวัฒนคุณ	กรรมการ
ดร.นรารัตน์ สงวนทรัพย์	กรรมการ
นางวสุมดี นันตมาส	กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายจัดสถานที่และนิทรรศการ มีหน้าที่ดังนี้

๑. ทำบัญชีรายรับ รายจ่ายเกี่ยวกับโครงการฯ
๒. จัดหาของที่ระลึกแก่วิทยากร ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ได้รับรางวัลวิทยานิพนธ์ดีเด่น ผู้ได้รับรางวัลการจัดนิทรรศการและผู้ให้การสนับสนุนอุปถัมภ์การจัดงาน และผู้มาร่วมงาน
จัดเตรียมใบประกาศเกียรติคุณ หนังสือ สำหรับแจกผู้ได้รับรางวัลและผู้ร่วมงานตามความเหมาะสม
๓. ปฏิบัติงานอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

ให้คณะกรรมการทุกฝ่ายดำเนินการตามที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงด้วยดีตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ทั้งนี้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๔ เดือน กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๕

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คำสั่งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ ๑๑๕๖/๒๕๖๕

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความวิชาการและบทความวิจัย
โครงการประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ ๒๐ และระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๔

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้กำหนดจัดโครงการประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยบัณฑิตศึกษาระดับชาติครั้งที่ ๒๐ และระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๔ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๕ (The 20th National and the 4th International Symposium 2022-GMNIS 2022) ในวันเสาร์ที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕ เพื่อให้บทความวิชาการและบทความวิจัยได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขาวิชาต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๗ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความวิชาการและบทความวิจัย โครงการประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติครั้งที่ ๒๐ และระดับนานาชาติครั้งที่ ๔ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๕ ดังต่อไปนี้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

๑. อธิการบดี
๒. รองอธิการบดี (พระธรรมศากยวงศ์วิสุทธิ์, ดร.)
๓. รองอธิการบดี (พระมหาฉัตรชัย สุฉตฺตชโย, ผศ.ดร.)
๔. รองอธิการบดี (พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตฺตโม, ผศ.ดร.)
๕. รองอธิการบดี วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
๖. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
๗. คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา
๘. คณบดีคณะสังคมศาสตร์
๙. คณบดีคณะมนุษยศาสตร์
๑๐. คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
๑๑. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยญาณสังวร

คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัย

๑. สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา

๑) พระเมธาวินัยรส, รศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒) พระศรีวินยาภรณ์, ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๓) พระครูวินัยธร บุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

/๔) พระครู...

๔) พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

๕) พระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

๖) รศ.ดร.มานพ นักการเรียน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

๗) รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒. สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

๑) พระมงคลธรรมวิธาน, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

๒) พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๓) พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตฺตโม, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๔) รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๕) รศ.สุเชาวน์ พลอยชุม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๖) ดร.อุเทน ลาพิงค์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

๗) ดร.กฤตสุชิน พลเสน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๓. สาขาวิชาการปกครอง/สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

๑) รศ.(พิเศษ) ดร.สุกิจ ชัยมุสิก มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒) รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

๓) รศ.ดร.เดชชาติ ตรีทรัพย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

๔) ดร.ฐากูร หอมกลิ่น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๕.) ดร.สมภพ ระงับทุกข์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๖) ดร.อารดา ฉิมมากูร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๗) ดร.เกษฎา ผาทอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๔. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

๑) พระมหาไกรวรรณ์ ชินทตฺติโย, ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒) พระมหาธำรง ธิตปุญฺโญ, ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๓) พระครูปลัดสุวัฒนสัจจคุณ, ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๔) ดร.ขัตติยา ด้วงสำราญ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๕) ดร.สุธาสินี แสงมุกดา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

๑. สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา

๑) พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒) พระมหาสุรศักดิ์ ปจฺจนฺตเสโน, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓) รศ.ดร.เวทย์ บรรณกรกุล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔) รศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน มหาวิทยาลัยมหิดล
๕) ผศ.ดร.สานุ มหัทธนาดุล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖) พระมหาอานนท์ อานนฺโท, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

๑) พระมหาพรชัย สิริวโร, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒) รศ.ดร.อำพล บุดดาสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
๓) ผศ.ดร.ธีรัตม์ แสงแก้ว มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
๔) ผศ.ดร.สมบูรณ์ วัฒนะ มหาวิทยาลัยมหิดล

๓. สาขาวิชาการปกครอง/สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

๑) รศ.ดร.กมลพร กัลยาณมิตร มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
๒) ผศ.ดร.ยุทธนา ปราณีต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓) ผศ.ดร.ปัญญา คล้ายเดช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

๑) ผศ.(พิเศษ) ดร.อำนาจ บัวศิริ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒) รศ.ดร.บุญจันทร์ สีสันต์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
๓) รศ.ดร.กล้า ทองขาว มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
๔) รศ.ดร.สุวิทย์ ภาณุจารี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๕

(พระเทพวัชรเมธี, ผศ.ดร.)
อธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม
โทร ๐-๒๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๘
www.gs.mbu.ac.rh